

SORIN TITEL

OPERE

I. Schițe și povestiri • Nuvele
Romane

ACADEMIA ROMÂNĂ

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ

Colecția „OPERE FUNDAMENTALE”

Coordonatorul colecției: acad. EUGEN SIMION

SORIN TITEL

OPERE

I. Schițe și povestiri • Nuvele Romane

Text stabilit, cronologie, note, comentarii,
varianțe și repere critice de
CRISTINA BALINTE

Prefață de
EUGEN SIMION

Editura Fundației Naționale univers enciclopedic
pentru Știință și Artă

București, 2005

Coperta: PODALV

Redactor: Elisabeta SIMION

Tehnoredactor: Mariana MÎRZEA

Cartea a apărut cu sprijinul
S.C. PETROM SERVICE S.A. București

și al

COMPANIEI NAȚIONALE „LOTERIA ROMÂNĂ” S.A.

Mulțumim Regiei Autonome „Monitorul Oficial”,
îndeosebi Doamnei Director General,
ing. Eugenia Ciubâncan, pentru sprijinul
acordat tipăririi acestei lucrări.

© Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
Fundației Naționale pentru Știință și Artă și
Editurii Univers Enciclopedic

ISBN: 973-7934-49-0

ISBN: 973-637-112-3
973-637-113-1

PREFAȚĂ

După Marin Preda, Petru Dumitriu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu și Ștefan Bănuțescu, a venit, iată, rândul lui Sorin Titel să apară în colecția „Opere fundamentale“ dedicată, cum am precizat în mai multe rânduri, clasicilor literaturii române și celor care se află în ante-camera clasicizării lor. Vor apărea, sper, și alți autori postbelici în această serie pe care am început-o, în anul 2000, cu Eminescu și am extins-o ulterior în tot spațiul culturii române. La data când văd lumina tiparului scrierile integrale ale lui Sorin Titel, colecția însușmează deja 70 de tomuri masive, pregătite cu pricepere și migală de editori din mai multe generații. Satisfacția mea este mare văzând că spre această disciplină dificilă și nebănoasă, cum a devenit editarea științifică a textelor, se apropie, azi, și un număr de cercetători tineri. Este și cazul Cristinei Balinte, cercetătoare stagiară la Institutul „G. Călinescu“ al Academiei Române. Cu ajutorul Doamnei Ligia Brânzănescu, sora scriitorului, și sub supravegherea atentă și competentă a doamnei Elisabeta Simion, redactoare la Univers Enciclopedic, ea a strâns la un loc și a adnotat toate scrierile lui Sorin Titel, un autor important, dispărut prematur (1935–1985), ca și Nichita Stănescu și mulți alții din generația lui (Nicolae Labiș,

Nicolae Velea, Theodor Mazilu ș.a.). Celebra și, azi, hulita „generație '60“.

Sorin Titel venea din Marginea Banatului, nu departe de spațiul din care ieșise Slavici și se va ivi, mai târziu, Ștefan Augustin Doinaș. „Marginea“ (la propriu și la figurat) unui imperiu care lăsase urme în civilizația și cultura *românilor de pustă*, cum le zicem noi, valahii. O cultură și un stil pe care tânărul Sorin Titel a știut să le fructifice în opera lui puțin spectaculoasă la început (a debutat, în 1963, cu volumul de povestiri *Copacul* și a continuat cu *Reîntoarcerea posibilă*, 1966, și *Valsuri nobile și sentimentale*, 1967). O proză concentrată și simbolică despre adolescenți în spiritul lui Alain Fournier și Saint-Exupéry. A aderat, câțiva ani mai târziu, la grupul oniric, condus de Leonid Dimov și D. Țepeneag, dar nu-mi dau seama prea bine în ce măsură a respectat în nuvelele și romanele sale programul oniric bazat, cum se știe, pe conceptul de barochism estetic, în cazul lui Dimov, și pe conceptul de textualism în proza complexă a lui D. Țepeneag. Onirismul nu-i, însă, numai o metodă, este și o stare de spirit, un mod de a respinge convențiile literaturii oficiale, o alternativă, în fapt, la formula *romanului politic*, la modă atunci (sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70).

Sorin Titel îi citește atent pe prozatorii vienezi (Musil, Broch) și, mărturisește în mai multe rânduri, modelul lui uman și literar este Cehov. A citit, de asemenea, pe Kafka și pe noii romancierii francezi și, cum am dovedit în altă parte (*Scriitori români de azi*, III, 1984), este scriitorul român care a tras, poate, cele mai mari foloase din contactul cu aceste metode epice pândite, prin abuz și repetiție mecanică, de sterilitate. Bănățeanul Sorin Titel este însă un spirit practic, știe ce să aleagă și știe când trebuie să părăsească o teorie care devine incomodă pentru el. Vreau să spun că prozatorul își gestionează bine talentul, alege mai multe căi de acces, ritmurile lui sunt încete, de la onirici preia ideea că în noțiunea

de real intră și „visul treaz“, cum îi zice Dimov, în fine, Sorin Titel își construiește un stil epic în care barochismul vienez și onirismul se întâlnesc și fuzionează cu realismul cehovian într-o proză cu câteva teme prioritare: începutul și sfârșitul adolescenței, familia, satul românesc într-un spațiu etnic amestecat, bătrânețea care încurcă planurile temporale și memoria care confundă realul cu irealul.

În centrul acestei proze substanțiale și complexe, lipsită de strălucire formală, se află *mitul tutelar al mamei*. Mama este figura emblematică și structurantă în această lume de margine în care toate se amestecă și trec răsfirând și, de multe ori, ratând destinele mărunte. Sorin Titel este prozatorul lor și, cum se va vedea, el respinge ideea lui Sartre în privința sarcinii scriitorului de a reprezenta și apăra umanitatea în detrimentul individului. Nu, zice Sorin Titel, datoria scriitorului este de a-și asuma destinul individului, nu umanitatea. La acest punct, el se întâlnește cu Marin Preda care, contrazicând pe ideologii regimului totalitar, spunea că, în conflictul dintre istorie și individ, scriitorul trebuie să fie de partea individului. Condiția umană este, pentru un prozator autentic, mai importantă decât rațiunile superioare ale istoriei...

*

Sorin Titel nu are o biografie spectaculoasă, ca toți din generația lui, de altfel. Și, la drept vorbind, nici nu puteau avea... Abia ieșiți, la sfârșitul copilăriei, dintr-un război nimicitor, au intrat într-o istorie care nu i-a răsfățat și nu le-a încurajat aventura existențială. Biografia lor se reduce la un număr de mici evenimente: s-au născut, au făcut școala în satul sau în orașul de provincie cutare, au debutat, s-au mutat în capitală... În această schemă intră, din când în când, și câteva întâmplări ieșite din comun. O traumă socială, de pildă, sau – în chip mai direct – o represiune politică, așa cum i s-a

întâmplat lui Sorin Titel în 1956–1958. Nu este singurul care a fost eliminat din Facultatea de Filologie și a fost, apoi, hărțuit de poliția politică, dar, fiind vorba de biografia lui, trebuie să luăm în seamă acest aspect atunci când judecăm compromisul și limitele compromisului unui autor care trăiește și își scrie opera într-un regim totalitar.

Sorin Titel are, totuși, parte de un biograf informat. Este vorba de tatăl său, Iosif Titel, care după dispariția fiului a publicat o biografie cu date foarte prețioase despre familia scriitorului și lumea în care a copilărit. O familie de bănățeni serioși, căliți în lupta lor exemplară de a supraviețui într-un imperiu bătrân și obosit. Ei țin cu sfințenie la obiceiurile și la codul lor moral. Familia este un trib și, în interiorul ei, tribul are legi severe. Este forma ei de apărare. Când se naște un fiu, rudele se adună și-l sărbătoresc ca pe un dar al cerului. O armată de mătuși, unchi, bunici, veri și verișoare (de mai multe grade) se strâng la cumetrie și petrec zile în șir. Cei bătrâni fac profeții. Bunica analfabetă îi urează pruncului Sorin să învețe să scrie. Și nepotul se ține de cuvânt: învață și, mai mult decât atât, ajunge scriitor. Și ce credeți că face nepotul-scriitor? Scrie o povestire despre Mama-Iulia (sau Baba-Iulia) care jucase la moartea soțului pe care îl urâse!... Nepoții nu sunt totdeauna recunoscători... Biografia întocmită de Iosif Titel este, în fapt, un mic roman de familie. Mai ales partea de început, aceea care narează ascendența fiului și copilăria lui, este remarcabilă. Se citește cu interes și cu plăcere. Descoperi o lume pe care scriitorul a înfățișat-o mai târziu în cărțile sale. O lume și, implicit, un stil de existență aici (sau acolo), într-o Kakania fastuoasă și barocă.

Citesc această biografie, scrisă de un tată care-și plânge cu demnitate fiul mort tânăr, și fără voia mea compar portretul de aici cu acela al omului pe care l-am cunoscut și ale cărui opere le-am comentat la apariția lor. Un spirit vital, neobișnuit de vital, un prozator de primă mărime, într-o

continuă ascensiune de la o carte la alta, iată ce era și ce va rămâne pentru noi Sorin Titel. A trăit, putem spune, pentru literatură. A scrie a fost, indiscutabil, preocuparea cea mai importantă a existenței sale. Îi plăcea enorm muzica, îi plăcea să călătorească, îi plăcea să stea de vorbă cu prietenii săi, îi plăcea să mănânce bine și să se bucure într-un mod fermecător inocent de o masă delicioasă. Însă toate acestea nu aveau nici un sens în afara literaturii sale. L-am cunoscut în timpul studiilor noastre universitare. Un băiat blond, subțire, sfios, nelipsit de la cursurile lui Vianu. Nu semăna deloc cu ceilalți ardeleni din Facultatea de Filologie din București. Aceștia trăiau în mici grupuri închise, erau gravi, reticenți și bănuitori față de noi, regățenii, petreceau – când petreceau – între ei, aveau valorile și ierarhiile lor, nu se angajau prea tare în polemici. Sorin Titel avea altă structură. Accepta ușor dialogul, manifesta o mare curiozitate pentru ceea ce este nou în literatură, citea pe romancierii americani și pe francezi, voia să scrie altfel decât Slavici și Rebreanu, cele două modele ale Ardealului literar. Era, pe scurt, în circumstanțele dure ale obsedantului deceniu un „modernist“, un tip, deci, suspect. Când și-a luat, dimpreună cu alții, anumite libertăți de spirit (prin 1956–1957) a fost eliminat în chip brutal din facultate. Mi-a povestit mai târziu despre cinismul (de două parale) al decanului de atunci al Facultății: era în preajma zilei de 1 Mai și studentul Sorin Titel, voind să meargă acasă, în provincie, s-a dus să ceară voie decanului; decanul l-a ascultat atent și l-a învoit să plece, făcându-i, la urmă, recomandarea să fie negreșit la cursuri luni dimineață. Când s-a întors, punctual, la cursuri, studentul Sorin Titel află că fusese exmatriculat de o săptămână. Așadar, audiența, decanul binevoitor și sfătos, recomandarea etc. – totul fusese o farsă (scena este reluată cu mici modificări în romanul *Melancolia după Matei*). Sorin Titel a reușit să se înscrie, apoi, la Universitatea din Cluj (grație, după câte știu, lui Mircea Zăciu), dar, urmărit și acolo, a fost eliminat după o vreme. Și-a încheiat studiile peste câțiva ani. Începuse să scrie...

*

Sorin Titel a venit din Banat și a creat în opera sa un Banat imaginar în care trăiește o lume pe care literatura română n-a mai cunoscut-o până la el. O lume de mame și mătuși care își plâng fiii morți tineri. O lume de adolescenți care rămân toată viața lor adolescenți și trăiesc totdeauna la granița dintre reverie și luciditate. O mitologie epică originală în centrul căreia stă *Mama*, mica zeităte pe care Sorin Titel o opune, am remarcat deja, filosofiei totalizante a lui Sartre. O mamă modestă care își asumă suferința știe mai mult și face mai mult pentru om decât știe și comunică un inteligent filosof obsedat doar de marile categorii. Iată ce îndrăznește să spună Sorin Titel. Ca și alți scriitori lucizi din epoca noastră (grăbită, prea grăbită, să scoată *omul tradițional* – adică *omul cu suflet, omul de inimă* – din literatură), el n-a vrut să părăsească omul și condiția lui de existență. Poate cea dintâi caracteristică a prozei sale (*Lunga călătorie a prizonierului, Țara îndepărtată, Clipa cea repede, Femeie, Iată Fiul Tău* „...”) este aceea de a fi încercat să privească de aproape *suferința omenească* și să sondeze *adâncimile umanului*. Teme mari, teme grave. Sorin Titel a reușit să le asume și să le dea identitate literară pentru că a avut un talent puternic și (aspect esențial!) o vocație umană puternică.

Era un spirit cultivat și o inteligență în febră. Sub înfățișarea bărbatului rotofei și cu perciuni falstaffieni, ușor distrat, evaziv, grăbit mereu și disponibil, trăia un observator lucid și pătrunzător, bucuros să descrie în cărțile sale frumusețea și profunditatea sufletului simplu. A atras atenția de la primele sale povestiri, dar nu s-a impus ca prozator de anvergură de la început. S-a format încet și de-abia cele patru volume citate mai sus arată posibilitățile lui excepționale de *povestitor* (subliniez înadins acest cuvânt) și de analist superior. Un destin oarecum neobișnuit în literatura noastră, plină de talente native

care explodează în primele cărți și nu-și află decât rareori energia trebuitoare pentru a dezvolta și împlini harul cu care sunt înzestrați din belșug. Sorin Titel aduce exemplul scriitorului *care se dezvoltă* prin cultură și voință de profunditate. Recitesc cartea lui de eseistică (*În căutarea lui Cehov și alte eseuri*, Editura Cartea Românească, 1984) și sunt uluit să descopăr ce lector bun de literatură este Sorin Titel și cât de consecvent este în opțiunile sale intelectuale. Dar, mai întâi, trebuie să remarc întinderea lecturilor și capacitatea lui de a înțelege esențialul din literatură. Și esențialul este totdeauna legat de existența omului. Îi plac scriitorii nordici (Knut Hamsun, Sigrid Undset, Karen Blixen, Selma Lagerlöf...) pentru că ei nu și-au pierdut încrederea în posibilitățile literaturii și n-au părăsit niciodată omul. Omul tragic și frumos. Așa îl vede în proza sa și Sorin Titel. Așa îi place să-l descopere și în cărțile scrise de alții. Urmărindu-i comentariile, variate și multe dintre ele pătrunzătoare, am putut observa la ce stimuli ai textului reacționează prozatorul: vocea se înalță ori de câte ori romanul sau povestirile pe care le citește oferă un fapt de viață fundamental care pentru el înseamnă un fapt simplu de existență; o iubire, o suferință modestă, un regret sau o moarte care trece neobservată. Sunt, în fond, și temele cărților sale. Scriind despre John Cowper Powys sau Cehov, prozatorul își află sieși o îndreptățire. Comunică și se comunică, analizează în felul său detașat și grăbit și se confesează. Un exemplu din multele posibile: observația despre femeile din proza lui Powys: „Femeile sunt, așadar, purtătoare mesajului generos pe care Powys îl pune la temelie opere sale: iubirea este mult mai puternică decât moartea și – așa cum se întâmplă și în *Cercul nebunilor* – ea, iubirea, iese învingătoare!”

Despre cine și despre ce vorbește aici Sorin Titel? Impresia este că el spune ceva despre sine și despre personajele din cărțile sale pline de asemenea femei care poartă în ele mesajul de

iubire al lumii. Sorin Titel optează pentru artistul care *are suflet* și preferința lui estetică este pentru opera care *are inimă*. Este bucuros să afle în eseurile lui René Huyghe ideea că *sufletul* este un element precumpănitor în creația unui artist plin de bun-simț și de gândire matură. Marea iubire spirituală și, indiscutabil, modelul lui Sorin Titel este, repet, Cehov. Se pregătea, de altfel, să scrie o carte despre autorul *Pescărușului*, așa cum a scris una despre Melville. Din confesiunea care deschide eseuul *În căutarea lui Cehov*, înțeleg că întâlnirea cu marele prozator rus a fost decisivă pentru formarea și probabil (asta nu spune, dar se poate deduce) pentru hotărârea lui de a deveni scriitor profesionist. Să citim bine aceste fragmente. În ele aflăm ceva însemnat despre tânărul bănățean care suferă de singurătate și se plictisește grozav. O întâlnire nefestivă, fără *plăcere*, dar cu ce consecințe!: „În existența fiecăruia dintre noi se află lecturi hotărâtoare. Ele ne marchează definitiv. Trăim și scriem sub steaua lor. E greu de spus *cum am fi fost* dacă la un moment dat o anumită carte nu ar fi pus sub semnul întrebării *tot ceea ce am crezut noi că știam despre literatură*. Pentru mine un astfel de *șoc* a fost literatura lui Cehov, proza scurtă și piesele de teatru. Nu știu însă dacă *șoc* e cuvântul cel mai potrivit, pentru că Cehov nu m-a cucerit dintr-o dată, doborându-mă la pământ, așa cum mi s-a întâmplat când am citit *Moby Dick* a lui Melville, după lectura căreia am fost într-adevăr *bolnav* multă vreme. Dimpotrivă, dacă încerc să reconstitui filmul lecturilor mele din Cehov, descopăr că nu mi-a *plăcut* la început. Mi-a produs o imensă plictiseală, mi s-a părut cenușiu, plat, monoton. Prima mea lectură din Cehov a fost teribil de mediocră, de o totală neaderență. N-am priceput nimic din marele scriitor. Era o duminică de vară, la fel de plicticoasă – după părerea mea de atunci – ca o povestire de Cehov și eu îmi omoram timpul într-o bibliotecă volantă din Parcul Herăstrău“.

Un *prim* contact teribil de mediocru și, apoi, o pasiune din care prozatorul n-a mai ieșit. S-a găsit pe sine și și-a găsit, nu stilul epic (diferit, modern, împins spre fantastic), ci un stil de a gândi și de a vedea omul. Când Sorin Titel remarcă în literatura lui Cehov lumina și gingășia, puterea de înțelegere și tandrețea, căldura umană, el își fixează, în fapt, un model epic și un model uman. Le regăsim pe amândouă în cărțile sale gingașe și luminoase, pline de tandrețe și căldură umană... A urî, repetă el după Dostoievski, înseamnă a nu înțelege. Și mai departe: „A înțelege cu maximă luciditate și fără false iluzii, cum este omul, nu înseamnă oare, în cele din urmă, a-l și iubi? Iată întrebarea pusă de noi atunci când îl citim pe Cehov și la care nu se poate răspunde, desigur, altfel decât afirmativ“. Lui Sorin Titel nu-i plac conștiințele agresive, cum nu-l plac inteligențele sterpe și obstinate. Este mai aproape de Aglaia Ivanovna, eroina modestă a lui Dostoievski, decât de speculativul Philippe Sollers. Aglaia Ivanovna crede că există o *intelență principală* și o *intelență secundară*, iar în cea dintâi trebuie să fie implicat neapărat și idealul moral. Fără el, omul inteligent cade într-o detestabilă frivolitate. „Nu poți cunoaște decât ceea ce iubești“, notează Sorin Titel în alt loc.

Este o propoziție care-i definește stilul literaturii și-l definește și pe el ca om. Nu-i place din această privință Brecht. Prea agresiv. Vorbește prea tare. Prozatorului român îi place mai mult *șoapta* lui Cehov, preferă tăcerile, gesturile mici și semnificative, adică tragismul discret care însoțește destinul omului amenințat de singurătate și angoasă. Peste acest peisaj dezolant cade mereu lumina blândă a înțelegerii și iubirii... Aproape toate personajele sale au un secret pe care nu-l comunică nimănui și pe care prozatorul îl respectă până la capăt. Discreția este forma lor de existență. Tragicul, comicul, plenitudinea, contemplația, păcatul, moartea, fericirile și nefericirile lor, totul se desfășoară fără mari convulsii, fără spectacol, într-un spațiu de penumbră. Într-un interviu

(apărut după moartea scriitorului în *Flacăra*, 22 martie 1985), Sorin Titel confirmă faptul că gândea intens la acest destin și că voia să propună prin romanele sale un model uman.

Când îi recitesc, acum, cele patru romane din ciclul (să-l numi astfel) bănățean, observ că în ele se configurează un tip de umanitate, un *model*, cu adevărat, *de existență* într-o istorie românească. O lume care trece printr-un imperiu (austro-ungar) păstrându-și identitatea, cultivând un ideal moral în care violența, ura, șovinismul, dispararea colectivă n-au acces. Tenacitatea, practicismul reputat, grija ei de *slană* și *pită*, iubirea de pruncuți, pregătirea înceată de moarte și respectul nehabotnic față de tradiție se pierd, într-un mod discret, într-o tristețe metafizică pe care scriitorul știe s-o sugereze în chip admirabil într-o proză înceată, reflexivă, în acorduri ingenios baroce...

*

Nimeni n-ar fi putut crede că Sorin Titel își va încheia atât de brusc existența sa. Părea făcut să trăiască mult și să dea o operă literară vastă. Soarta a vrut altfel, și omul fermecător și prietenos, cu un umor blând și inteligent, îndrăgostit de muzică și dăruit prozei, ne-a părăsit într-un ianuarie friguros. Am credința că opera lui literară (una dintre cele mai originale scrise, la noi, după război) va fi într-o zi o revelație. A avut prieteni mulți, în toate domeniile și peste tot. La Timișoara, unde a trăit și a lucrat o vreme (în redacția revistei *Scrisul bănățean* și, apoi, *Orizont*), devenise o legendă. Mutat la București, la început singur, apoi cu toată familia, și-a făcut alt rând de prieteni. Se vedea des cu ei, era nelipsit la lansările de carte, la concertele, la petrecerile lor. Când a venit, pe la începutul anilor '70, la Paris, am fost uimit să descopăr că, la câteva ore de la sosirea lui, cafeneaua unde ne dădusem întâlnire era deja plină de prietenii lui Sorin Titel. Eu eram îngrijorat de faptul că scriitorul se va pierde în marele oraș și el, dimpotrivă, se simțea bine, cunoștea deja multă lume,

stabilea întâlniri, confirma participarea la un dejun sau la un dîneu. Am scris, cu mică ironie cordială, despre această latură a comportamentului său în *Timpul trăirii, timpul mărturisirii*. Om inteligent, Sorin Titel nu s-a supărat. Abia m-a contrazis, așa, în trecere, fără să insiste. „Ai cam exagerat“, mi-a zis el, ușor înveselit și, probabil, satisfăcut de faptul că-i revelasem vocația lui pentru prietenie și simțul lui de orientare într-un oraș atît de mare și de fascinant ca Parisul...

Prietenii lui apropiați (Valeriu Cristea, Lucian Raicu, Gabriel Dimisianu, Livius Ciocârlie, Nicolae Ciobanu – doi dintre ei, iată, deja dispăruți!) amintesc și ei, în numărul din *Caiete Critice*, publicat în 1986) de această latură a personalității sale: pe de o parte, o disponibilitate remarcabilă pentru prietenie, comunicare, pe de altă parte, aerul unui om distrat, complet detașat de lumea realului, ușor *aiurit* (cum zic tinerii), politicos dar neatent în dialog. Părea că nu ține minte nimic din ceea ce nu-l interesează, uita chiar și numele adversarilor sau inșilor din lumea literară pe care nu-i simpatiza din cine știe ce motiv. Avea obiceiul să povestească, atunci când ne întâlneam în redacția *României literare* sau în locuința lui Lucian Raicu: „L-am întâlnit – începea el – pe prostul ăla, cum îi zice?, acela care se bîlbâie, i-am uitat numele, acela care atunci când vorbește scuipe, hai, că știți despre cine este vorba...“ Lucian Raicu, la curent cu idiosincraziile și scăpările de memorie ale lui Sorin Titel, intervenea numaidecât și aducea precizările necesare: „A, da, te referi la...“ și spunea numele unui publicist literar care, într-adevăr, ne amuza pe toți prin lipsa lui de talent și prostiile pe care le debita stropșindu-și interlocutorul... Sorin Titel avea, nu știu de ce, un conflict permanent cu acest îns care-i ieșea mereu în cale...

Nu era, cu toată firea lui sociabilă, un om vorbăreț, în cercurile publice prefera mai degrabă să tacă. Doamna Zoe Dumitrescu-Bușulenga, profesoara lui (și a noastră) de literatură universală, își amintește de el ca de un tânăr tăcut și reflexiv. „Ca scriitor – spune Fănuș Neagu – aduna în el

o lume la pândă“. Valeriu Cristea, pe care îl iubea enorm și cu care se certa des, își amintește că *harul petrecărețului* Sorin Titel era dublat de *harul muncii*. Altfel zis, după ce inspecta expozițiile de pictură din oraș, asista la un concert și participa la un botez, Sorin Titel se așeza la masa de lucru și nu se mai ridica de acolo multă vreme. A participat, într-un an, zice criticul, la două revelioane, unul pe stil nou și altul pe stil vechi, în casa unor prieteni de religie pravoslavnică. D. R. Popescu își aduce aminte de surâsul lui discret și de faptul că Sorin Titel nu avea nimic histrionic în comportamentul lui. „Marile gălăgii îi erau străine“, zice autorul *Vânătorii regale*, coleg de generație. Ov. S. Crohmălniceanu, ce-i fusese profesor, și Livius Ciocârlie, prieten timișorean, vorbesc de faptul că Sorin Titel a reușit să creeze și prin opera lui o *Provincie* imaginară, comparabilă cu aceea a lui Slavici. Ceea ce este adevărat. Despre viteza de mișcare, într-o singură zi, a acestui bănățean strămutat în lumea lui Mitică scrie și Florin Mugur într-o splendidă evocare numită *Viața obligatorie*.

Curios, acum când reconstitui, din aceste fragmente prietenești, portretul scriitorului și-l compar cu imaginea pe care mi-am creat-o despre el, constat că există o contradicție, ceva nu se potrivește. Cum se împacă natura solidă, chiburească, grijulie, practică a bănățeanului cu viteza de mișcare și firea petrecăreață a omului monden? Parcă nu s-ar împăca, trebuie să fie o nepotrivire, o exagerare la mijloc. O exagerare a amicilor săi, dornici să confirme faptul că Sorin Titel nu lipsește de la nici o sindrofie bucureșteană și, când promite ceva, se ține de cuvânt, nu face ca noi, ceilalți, spirite lunecoase, spirite bucureștene... Dacă mă gândesc mai bine, zic că, într-adevăr, fantasma unui Sorin Titel în continuă deambulare este mai degrabă o proiecție a noastră. Oricum, proiecția (fantasma) a prins și, iată, îmi amintesc de ea, acum, la 20 de ani de la moartea scriitorului.

*

Prin temele ei fundamentale (adolescența, singurătatea, culpabilitatea, solidaritatea familiei, iubirea maternă, moartea) proza, scrisă în mai multe registre, este unitară și profundă. Cum am analizat-o amănunțit în volumul citat mai înainte, n-am să aduc, aici, justificările critice necesare. Amintesc doar că Sorin Titel se arată, încă de la început (*Copacul, Reîntoarcerea posibilă*), preocupat de ceea ce s-a numit existența omului mărunț. Un băiat isteț care-și chestionează bunicul dacă există sau nu cai năzdrăvani, o fetiță firoscoasă care vrea să pipăie cerul, o bătrână care intră în agonie în timp ce „omul“ ei, adică bărbatul cu care trăise o viață întregă fuge înspăimântat de acasă, un altul care n-a avut noroc în căsnicie se jeluiește unui pom. Doi frați (*Reîntoarcerea posibilă*) stau de vorbă într-un oraș străin și vorbele lor duc spre alt timp și alte destine. Trecutul face deja parte din existența lor. Unul dintre ei, pictor, e singuratic și caută adevărul. O bătrână (*Valsuri nobile și sentimentale*) își duce singură crucea la cimitir pentru a fi sigură că nu-i ocupă cineva locul. Un artist din provincie, cu ani lungi de căsnicie, descoperă că nevasta lui, eminenta gospodină, nu manifestă nici un fel de interes pentru creația sa. Se revoltă și, cum mijloacele de revoltă sunt puține, se apucă de băut. Când este promovat la serviciu, se potolește...

Cu această carte se încheie o etapă (proză simbolică, proză de observație a unei lumi vechi, cu destine duioase și resemnate) și începe alta. Volumele *Dejunul pe iarbă* (1968) și *Noaptea inocenților* (1970) marchează deja efectele lecturilor din Kafka și din *noul roman francez*, în mare vogă atunci. Arată, totodată, apropierea lui Sorin Titel de parabola onirică. Cronologia este răsturnată și epicul se fragmentează într-o pagină fără efecte de limbaj. Prozatorul a înțeles bine că proza modernă nu este o creație de limbaj, un spectacol metaforic, este o notație exactă și sugestivă. Sorin Titel introduce, aici, și elemente de autoreferențialitate, cu alte vorbe, dă indicații

de regie în textul epic, vorbește despre narațiunea pe care tocmai o redactează. În *Lunga călătorie a prizonierului*, scurtul și excepționalul roman kafkian, tradus în Franța, Sorin Titel înmulțește vocile narative și introduce în discursul epic elementul fantastic. Tema esențială este, aici, frica și pierderea identității în exercițiul dur al fricii. Proza este, deliberat, nedeterminată în spațiu și timp. Strategie care-i permite autorului să sugereze ceea ce cenzura ideologică din epocă n-ar fi acceptat dacă limbajul ar fi fost direct și narațiunea s-ar fi referit la istoria imediată. De altfel, Sorin Titel a evitat în toate cărțile sale să vorbească explicit despre temele actualității. Nu este singurul care face acest lucru în epocă. Am impresia că, dincolo de această strategie, există ceva mai profund în opțiunea lui Sorin Titel, și anume ideea că omul nu umblă prin viață numai cu ceea ce vrea el, omul trage după sine un trecut de care nu se poate despărți. Personajele lui confundă, de regulă, planurile temporale, stau de vorbă cu vecini sau rude care au dispărut de mult sau povestesc întâmplări care s-au petrecut, în realitate, cu mult timp în urmă. Este, repet, o tehnică literară, dar este și o motivație ontologică în această epică densă, parabolică, simbolizantă, de cele mai multe ori memorabilă.

Faptul se vede mai bine în ciclul romanesc care începe cu *Țara îndepărtată* (1974) și se încheie cu *Femeie, Iată Fiul Tău* (1983). O tetralogie care impune în literatura română o tipologie originală și, cum s-a spus, un *ținut imaginar*, comparabil cu acela din Rebreanu și Marin Preda și, mai înainte de ei, cu *Podgoria* lui Slavici. Nu știu cum să-l numim, poate *Ținutul Marginei*, dacă ne gândim la locurile în care au trăit înaintașii lui Sorin Titel și în care s-a născut chiar el. „Marginea“ simbolizează, între altele, marginea Imperiului austro-ungar la care se referă personajele din aceste romane, cum ar fi Eva Nada sau bătrâna din *Pasărea și umbra* care povestește la infinit împrejurările morții bărbatului său,

amestecând detaliile și cauzalitățile. Naratorii din această epică suferă de o amnezie curioasă. Ei încurcă timpurile și fabulează la infinit. Apare și *personajul-autor* care îi scuză, spunând că nu mai există martorii care să-i confirme sau să-i conteste. Fantasticul pătrunde, astfel, discret în lumea realului, personajele se confundă, viii vorbesc cu morții și destinele se substituie. Lectorul trebuie să fie atent, altfel pierde firul și încurcă faptele. Mai este ceva în aceste creații de maturitate: *proliferarea narațiunii*, înmulțirea celulelor epice, relativizarea sistematică a istoriei interioare. Dar mai presus de orice inovație este tipologia pe care reușesc să o impună aceste romane. Nu-i vorba de personaje-vedetă, eroi exemplari, ci de o lume de mame, mătuși, veri și verișoare, bunici și nepoți care populează o țară, cum am precizat, imaginară și ilustrează, împreună, o istorie complicată: notari de țară pedanți și notărițe resemnate cu condiția lor, țărani gospodari care au făcut armata pe timpul lui Franz Iosif și își amintesc de tinerețea lor, tineri care dau jos din pod cuferele de lemn folosite de părinți și se pregătesc să plece în armată, „văruți“ care trec prin necazuri și mătuși care domină, despotic, bucătăriile țărănești, jucători de cărți fanatizați... Toată această lume trăiește în preajma morții și, evocând-o, prozatorul sugerează, cu o finețe extraordinară, melancolia lucrurilor ce pier.

În ultimul roman, *Femeie, Iată Fiul Tău*, Sorin Titel complică tehnica epică și studiază, în stilul prozatorilor francezi (un model ar putea fi Michel Tournier!), tema dublului. O tehnică îndrăzneată și o simbolistică complexă în centrul căreia se află, bine fixată, figura arhetipală a *Mamei*. Romanul poate fi socotit un imn adus suferinței și fidelității materne. Un simbol, cum i-am spus la apariția cărții, al duratei și al iubirii materne în singurătatea lumii. O mamă al cărui nume nu-l reținem. Cu destinul său de furnică ea duce, mai departe, povara lumii întregi.

*

Sorin Titel pregătea, cât timp boala i-a permis, un alt roman din care a lăsat, în manuscris, 250 de pagini. El se numește *Melancolia după Matei* și a fost publicat în 1988. Este o carte despre prietenia și melancolia spiritelor tinere într-un moment de criză socială și morală. O carte neîncheiată, cu pagini admirabile de proză analitică și evocatoare, cu altele abia schițate, nesigure, „la prima mână“, cum se zice în limbaj publicistic. O operă, pe scurt, de atelier, reconstituită cu devotament și pricepere de Iosif Titel, tatăl scriitorului. Dacă ar fi avut timpul necesar, Sorin Titel ar fi rescris-o, în mod sigur, și ar fi dat altă ordine acestor fragmente. Cei care l-au cunoscut mai bine știu că prozatorul lucra după metoda regizorilor de film: executa cu minuție un număr de scene izolate, portrete, nota dialogurile și paginile de analiză și, la urmă, revedea totul și dădea o coerență epică fragmentelor. Deschidea, cum zice G. Dimisianu (*Caiete critice*, număr omagial), „mai multe fronturi de construcție; trecea de la unul la celălalt potrivit impulsului interior de a scrie un anume episod, în acel moment, și nu altul, având desigur în minte toată strategia înaintării și întreg câmpul în care o va desfășura“.

Unde ar fi dus această strategie în cazul *Melancoliei* nu știm, din nefericire. Sorin Titel era (este) un prozator impredictibil și romanele sale nu au o cronologie liniară, iar proiectul lor nu se lasă ușor ghicit. Ultima carte antumă, *Femeie, Iată Fiul Tău* (1983), are o construcție complicată, cu treceri rapide dintr-un plan temporal în altul, din real în imaginar, în așa chip încât suveica (celebra suveică a teoreticienilor *noului roman*) trebuie îndeaproape supraveheată de cititor. *Melancolie* are un stil mai simplu, apropiat prin unele elemente (cronologie, stil obiectiv în narațiune, perspectivă auctorială) de romanul realist tradițional. Nu-i, cu toate acestea, o narațiune fără surprize, dar fiind, repet, o

carte neterminată, este fără rost a discuta prea mult despre structura ei. Să mai spun doar că Sorin Titel a vrut să scrie un roman despre tinerețea lui în obsedantul deceniu, eludând rețetele romanului politic. Livius Ciocârlie observă bine, în postfața care însoțește romanul, că prozatorul nu este interesat prea mult de conflictele politice din epocă și nu face din personajul său (studentul Matei) un „erou“ în sensul în care ne-a obișnuit literatura din anii '70 și '80: un individ care conștientizează și dramatizează relația lui cu mecanismul istoriei. Sorin Titel și-a exprimat în mai multe rânduri iritarea față de romanul care înfățișează dramele omului politic, ignorând suferințele oamenilor simpli în circumstanțele aceleiași istorii. *Melancolia* vrea să illustreze acest punct de vedere, indiscutabil just, și trebuie să spun că, atât cât este, romanul reușește să dea o imagine pregnantă a crizei de ordin existențial prin care trece un tânăr pasionat de literatură și de muzică într-un moment politic acut. Sorin Titel a folosit, spun toți cei care îi cunosc îndeaproape biografia (în primul rând tatăl său, autorul biografiei citate), unele întâmplări prin care a trecut chiar el, autorul. Ca și personajul său, prozatorul a fost exmatriculat din facultate pentru că n-a vrut să-și trădeze un prieten, a fost câțiva ani profesor suplinitor la țară, a încercat să se fixeze în regiunea Hârșova și, de frica singurătății, a fugit în Banat, a fost primit după câțiva ani la Universitatea din Cluj... Aceste elemente trec și în roman, însă romanul, ca operă de ficțiune, le dă alt sens.

Melancolia după Matei nu-i, în esență, un roman biografic, nu-i nici un roman cu cheie, deși, repet, pleacă de la unele date și întâmplări ce pot fi verificate. Matei, personajul din carte, s-a născut ca și Sorin Titel în ziua de 7 decembrie, e student filolog, e pasionat de muzică și de film, ca și autorul, îi place Cehov, nu este preocupat de politică, nu-i ceea ce se cheamă un luptător, are dificultăți la examenele de limbă și, când e să vorbească în public, „bălmăjește“ ceva și apoi

dispare... *Profesorul*, intelectual de rasă, cu o discretă conștiință a tragicului, este, desigur, Tudor Vianu. O intuiție fină a omului și o definiție exactă a spiritului care, sub aparențe olimpice, ascunde cu demnitate o mare suferință. În bătrânul poet care-și vinde cărțile lângă Amfiteatrul „Odobescu“ și vorbește cu emfază despre tehnica *haiku*-ului și chipul madonelor în pictura italiană recunoaștem ușor pe Al. Th. Stamatiad. Fiind numai cu un an înaintea lui Sorin Titel la Facultatea de Filologie din București, l-am văzut eu însumi pe poetul citat și i-am ascultat discursurile... Recunosc în roman și alte chipuri și întâmplări din anii 1954–1957. Sorin Titel a pornit, în mod sigur, de la ele, dar romanul său vorbește, în fapt, despre ceva mai profund și se deschide spre alte teme. Unele reiau pe cele din cărțile anterioare (tema cuplurilor bătrâne și tema despărțirii de familie), altele sunt noi și e de bănuț că prozatorul voia să înceapă, prin *Melancolie*, un alt ciclu romanesc.

Față de romanele din seria începută în 1974 cu *Țara îndepărtată* și încheiată în 1983 cu *Femeie, Iată Fiul Tău*, cartea ultimă aduce câteva modificări. Prozatorul nu mai înfățișează lumea copilăriei și, în genere, lumea aceea stranie care trăiește la marginea unui imperiu agonizant și își apără identitatea prin respect aproape mistic față de legea morală și față de familie. Sorin Titel vorbește, aici, despre tinerețea sa și despre o istorie cu mult mai exactă și mai violentă. Matei are 21 de ani și, în momentul în care începe narațiunea, el este student în anul al IV-lea la Universitatea din Cluj. Între timpul acțiunii și timpul narațiunii este o mare distanță. Din unele paranteze înțelegem că naratorul nu este sigur de anumite nuanțe, se scuză, aproximează datele. Exact este numai sensul lor epic. Matei nu este obsedat de trecut („trecutul era dat de mult uitării, trecutul nu mai avea nici o importanță“), ceea ce nu înseamnă că trecutul n-a lăsat nici o urmă asupra lui. Dovadă e faptul că încearcă să înțeleagă ce s-a întâmplat cu el și

prietenii săi într-un moment de tensiune politică, atunci când pasiunile explodează și destinele indivizilor iau o direcție neașteptată.

Melancolie alternează, într-un mod mai previzibil decât în romanele anterioare, naratorii și timpurile narațiunii. *Suveica* merge mai lent din prezent spre trecut, de la Cluj la București și, de aici, spre locurile prin care peregrinează tânărul devenit, fără voia lui, o jucărie a istoriei. Somat să se lepede de un coleg, Marcel, spirit justițiar, Matei nu acceptă, tergiversează și, apoi, este exmatriculat pentru grave abateri de la disciplina universitară. Se duce în audiență, alertează familia, prietenii, face o călătorie la Hârșova și Constanța, explică și se explică fără pasiune, timid și absent, într-o ciudată stare de somnolență. Scenele acestea, pe care alți prozatori le ratează, îi reușesc lui Sorin Titel. Audiența la decanat, de pildă, sau întâlnirea cu inspectorul școlar la Hârșova sunt foarte sugestive în ordine epică. Studentul se duce să ceară voie să plece acasă pentru câteva zile și decanul abia îi aprobă să întârzie o zi de la cursuri, îi dă sfaturi, vorbește de disciplina universitară și comportamentul studenților, joacă, pe scurt, o comedie atroce, căci el însuși, decanul, iscălise de câteva zile exmatricularea studentului solicitant (scenă pe care, am semnalat mai înainte, autorul a trăit-o el însuși în 1957). În ședință, un oarecare Banciu proferează amenințări pentru a-i convinge pe studenții șovăielnici. Decanul, mai subtil, pune problema principal („se așteaptă mult de la dumneata“), dictează ezitantului, buimacului Matei un discurs demascator, dar Matei este sub așteptări, nu vrea să se lepede de prietenul său, nu respectă pactul...

Scenele sunt înfățișate exact, fără multă analiză, fără speculații ideologice și morale. Romanul fixează câteva tipuri: decanul este un cinic îndurerat, Radu Petre, individul de la „centru“, este un stalinist mărunț și viclean, când sfătos, complice, când agresiv, Banciu este un profesionist al represiunii, vrea să pacifice spiritele tinere cu ranga... Mai complexă și

mai vie, epic, este figura Profesorului retras în singurătatea lui. Acesta înțelege drama tinerilor și vrea să-i ajute, dar nu poate. Prin el, Sorin Titel deschide o altă temă, aceea a paternității și a creației. S-a remarcat în mod just, cred, faptul că nou în *Melancolie* este reabilitarea tatălui. În cărțile anterioare Mama era figura centrală, zeitatea familiei. Accentul cade, aici, asupra tatălui (Profesorul, apoi tatăl lui Matei sau părintele adoptiv al unui prieten). Sorin Titel continuă să creadă că fericirea poate izvorî din bunătatea unei femei simple, dar tot el spune că morala unui tânăr se formează după morala tatălui și că relațiile tată-fiu sunt fundamentale.

Vladimir se înțelege bine cu Șteferiuc Ion, tatăl vitreg, și când mama lui divorțează, n-o acceptă și n-o iartă. Profesorul, înspăimântat de singurătate, se refugiază în fiu și fiul citește cu fervoare cărțile părintelui: „Când va fi bătrân și neajutorat, când întreaga lui ființă se va degrada din pricina unor firești procese pe care bătrânețea le face de neînlăturat, mă întrebam eu privindu-l cu toată dragostea de care mă simțeam în stare, îl voi iubi oare mai puțin decât îl iubesc acum? Era un gând al naibii de parșiv și l-am înlăturat aproape cu furie... Îmi dădeam seama că iubirea mea pentru el avea un caracter ușor exaltat. Întreaga mea existență se concentra în jurul său, trăiam în umbra lui, aproape fără să exist ca persoană independentă... Mă apucasem să-i citesc cărțile la o vârstă la care n-am putut înțelege mai nimic din ele. Aveam 12 ani, eram încă un copil – autorii mei preferați erau Jules Verne și Alexandre Dumas! – și amplul lui studiu asupra teatrului elisabethan – prima carte a lui care mi-a căzut în mână – mi-a făcut o impresie stranie și totodată destul de puternică, neștersă nici până astăzi din memorie. Cuvintele alcătuiau fraze obscure, însă a căror turnură și alcătuire mă incitau, într-un mod aparte. Fraze misterioase care refuzau să-și descopere secretul; sensul adânc, toate căile de acces până la el îmi erau închise, zăvorâte cu lacăte grele, și cu toate acestea

eu eram convins că acel înțeleș, care mie deocamdată îmi scapă, trebuie să existe, doar că eu nu puteam ajunge până la el și tocmai această imposibilitate mă fascina, așa cum ești fascinat de o ființă care îți rămâne neaccesibilă, la care nu poți ajunge, așezată pe un soclu mult prea înalt. În acest fel bănuiesc că trebuie s-o fi iubit Dante pe Beatrice și nici iubirile romanticilor pentru ființe celeste și îndepărtate nu cred să se fi deosebit prea mult de iubirea pe care o nutream eu față de cărțile tatălui meu“.

Tema paternității vine în romanul lui Sorin Titel însoțită de tema creației... Profesorul este un creator în lumea ideilor. Tatăl lui Matei pregătește, în plină criză socială a fiului, un spectacol de operetă. Tinerii *filologi* citesc, la o petrecere, monologul lui Polonius din *Hamlet* și din el rețin sfaturile date de bătrânul curtean fiului său. „Și mai ales, rămâi tu însuți“ – este propoziția care neliniștește spiritul lui Matei. Sorin Titel nu și-a părăsit, bineînțeleș, temele și nici vocația lui pentru anumite medii umane. Sunt, în *Melancolia după Matei*, pagini excepționale despre viața de familie a oamenilor în vârstă, descrisă cu înțelegere și, aș zice, bunătate. În multe cărți de azi bătrânii sunt înfățișați cu o cruzime pe care eu unul n-o înțeleg și n-o accept. S-ar putea crede că tot răul și tot grotescul din lume aici se concentrează și de aici vin spre noi. Sorin Titel are mai multă bunătate și mai multă înțelegere față de acești oameni în vârstă, cu tabieturile și micile lor păcate. Doamna Ghencea, gazda lui Matei, e tristă că tinerețea a trecut „cât ai clipi din ochi“, domnul Ghencea, fost jucător de fotbal, vrea să bea la cârciumă și să vorbească despre meciurile de altădată, dar femeia îl ține din scurt... O altă bătrână (gazda lui Vladimir) stă ascunsă cu zilele, iar când se cherchește la un parastas țopăie de una singură în mijlocul casei și se jelește: „Și de ce să nu joc, zicea ea tropăind de mama focului, lumea asta e făcută cu curul și pe întuneric, azi ești și mâine nu ești, mai mare rușinea și batjocura; să ne mai

distrăm cât mai putem, cât ne mai țin picioarele, că mâine nu se știe ce-om fi și ce-om păți, praful se alege“. Notația se deplasează, aici, spre comic, dar se retrage la timp, nu coboară în sarcasm și nu insistă în grotesc. Nici chiar atunci când descrie în chip ironic vanitatea bătrânului poet, prozatorul nu împinge faptele spre caricatură. Este edificatoare, în acest sens, scena manuscriselor (să-i spunem astfel). Poetul vrea să umilească pe tânărul provincial, și când acesta, ajuns la capătul răbdării, îl numește un mistificator și contestă existența manuscriselor, bătrânul cabotin se apără cu orgoliu: „Ba există [...]. Versurile unui mare poet...“

Un personaj memorabil este Papi, tânărul bolnav de nervi, hotărât să devină actor. E o descoperire importantă, cred, a prozei lui Sorin Titel. Ea sugerează motivul nevrozei și al creației. Papi este marginalizat social, a încercat de mai multe ori să se sinucidă, prietenii lui (între ei, Matei) îl ocolesc. El joacă, într-o zi, rolul lui Polonius în fața lui Matei și acesta este tulburat de talentul și inteligența actorului. Foarte fine notațiile despre disperarea și puterea transfiguratoare a geniului.

Romanul nu are forța și substanța celor mai bune romane ale lui Sorin Titel (mă gândesc la *Lunga călătorie a prizonierului*, *Țara îndepărtată*, *Pasărea și umbra*, *Clipa cea repede*, *Femeie*, *Iată Fiul Tău*), dar este, trebuie să precizez, un roman important, între altele, prin faptul că răstoarnă schema romanului politic și readuce în prim-plan tema existenței individului. În locul vechii „proze dialectale“, de nuanță bănățeană, ironizată din belșug de criticii literari de la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru (proză gen Victor Vlad Delamarina), apare, acum, o proză originală, atipică, în tradiția barocului central-european, o proză care prinde un stil de existență și impune, epic vorbind, o *lume de margine*, o lume amestecată, cu tipologia și arhetipurile ei. Curiozitatea este că Sorin Titel, cu uriașul lui instinct epic și

cu inteligența lui bine hrănită de lecturi, leagă această experiență într-un mod temeinic de noile experiențe românești occidentale. Nu-i ușor să împaci *noul roman francez*, în care teoria romanului contează mai mult în roman decât creația epică propriu-zisă, cu proza de idei, cvasi-fantastică, greoaie și solidă, exasperant de solidă a lui Musil și Broch... Sorin Titel reușește, epica lui densă, colorată, fin croșetată, ca o plasă imensă care acoperă un furnicar uriaș de destine mici, se impune și, totodată, impune, cum am precizat mai înainte, un mod de a fi în lumea românească și, bineînțeles, un stil în proza românească. Dacă postmodernismul românesc are, în epica postbelică, un precursor temeinic, acesta este Sorin Titel. Spre deosebire de prietenul și comilitonul său, bănățeanul D. Țepeneag, părintele onirismului, alături de Dimov, autorul *Lungii călătorii a prizonierului* (carte de răscruce în evoluția sa) n-a ales *aventura scriiturii* (textualismul), a ales altceva, și anume: a introdus și a folosit cu abilitate *aventura scriiturii* în cadrele generale și solide ale *scriiturii aventurii*, proprie romanului tradițional. În felul acesta, el n-a părăsit omul ca subiect prioritar al romanului, dar a examinat condiția omului din mai multe direcții și cu mijloace variate. Introduce, între altele, mai multe voci narrative, rupe planurile temporale și le amestecă, folosește intens parabola și, în genere, stilul parabolic într-o proză lucrată bine, lucrată – aș zice – „nemțește“, adică în chip riguros, *temeinic*, cu țesătură deasă și trainică, în fine, Sorin Titel combină realismul programatic, tern, descriptiv, îngroșat și legat cu noduri strânse, cu alt tip de proză, plină de *semne* și de simboluri.

CRONOLOGIE

1819

Se naște stră-străbunicul din partea mamei, Simon Jurma, zis Bogatu. După moartea soției, a fiicei și a nepotului, își înzestrează ginerele, pe Simon Brașovan, printr-un *Protocolu: Luat în comuna Margina, prin antistia comunală în 1879 Augustu în 13, cu 4 boi, 11 juninci, 8 vaci cu 8 viței, 1 iapă, 4 cai, 20 porci de doi ani, 42 porci.* (Monografia comunei Margina, în Iosif Titel, *Clipa i-a fost prea repede*, Editura Cartea Românească, București, 1991, p. 29.) Așezarea este atestată înainte de 1300, cu statutul de *reședință a unui district românesc*. În secolul al XV-lea, ea aparține domeniului Huniazilor, fiind considerată locul de naștere al Elisabetei, mama lui Iancu de Hunedoara.

1850 (dată aproximativă)

Se naște străbunicul dinspre tată, Petru Titel, în comuna Curtea, Timiș. Din căsătoria cu Maria Izdrescu a avut patru copii: Petru, Iosif, Maria și George, bunicul lui Sorin Titel.

1868

ianuarie 17. Are loc, în comuna Margina, Timiș, căsătoria stră-străbunicilor din partea mamei, Iulia (n. 1850) și

George Crăciunescu (n. 1845) . Contractul de căsătorie, în șase puncte, găsit de tatăl prozatorului (v. Iosif Titel, *op.cit.*, p. 26) „într-un cufăr în care s-au păstrat toate documentele familiei Crăciunescu, începând de la jumătatea veacului trecut (sec. al XIX-lea – *n.ed.*), este întocmit de „docinte“ Clementiu Dragomir, învățător în comună: *Contractu – care este din datulumu din josu pus, se încheie de o parte întră Leontie Crăciunescu ca tata mirelui Gheorghiu Crăciunescu din Zorani care de altă parte între Partenie și Rusandra Popescu ca tata miresei Iuliana, de sub nr. casei 24 din Margina.* Pe lângă zestre, actul prevede atât posibilitățile ce ar interveni după încheierea căsătoriei, cât și modul de rezolvare a problemelor materiale, în cazul în care s-ar ivi vreuna din situațiile enunțate în contract. O străbunică a acestui George a fost, pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, „lotru“: „Sorin a auzit povestea cu *baba Iulia – hoață de cai* de la Moșu George“, care „o știa de la tatăl lui, George, soțul Iuliei: George – cel căsătorit în 1868 – povestea că în copilărie se ducea la Zorani, satul în care se născuse, la bunicul său care era complet orb, și care îl recunoștea după ce îl pipăia pe cap, după formația craniului. El mai spune că lumea comenta prin sat că a orbit din cauza păcatelor grele ale mamei lui [...]; în tinerețe fusese hoață și condusese o bandă [...], pe vremea lui Iosif al II-lea când se știe că în Banat, din cauza sărăciei se înmulțiseră *lotrii*“ (v. Iosif Titel, *op.cit.*, p. 29). George a murit în 1929, iar Iulia în 1937, când Sorin Titel avea doi ani.

1878

Se naște străbunicul George Crăciunescu, zis Murgu, căsătorit cu Ana (n.1882). Sunt străbunii care au trăit până în 1968, respectiv 1964, și de care Sorin Titel a fost foarte legat sufletește. Ei au avut doi copii: pe Simon,

bunicul scriitorului, și pe Ion, cu doi ani mai mic, asistent medical la Sibiu, tatăl Rodicăi și al lui Liviu (Rodica are doi băieți, ingineri, stabiliți în Germania, iar Liviu patru fete).

1879

Se naște străbunicul din partea mamei, Simon Jurma, zis Bogățelul, fiul lui Simon Jurma (Bogatu). În urma celor două căsătorii ale sale, a avut cinci copii. Din prima: Ana, bunica scriitorului, Maria (două fiice: Valeria – căsătorită cu preotul Ion Șerban, ctitorul bisericii din Breazova, situată la 3 km de Margina, mamă a lui Radu, profesor de limba română în orașul Lugoj, cu un fiu, Dorian, economist – și Felicia ai cărei descendenți sunt Luci, profesoară de engleză, având o fiică, Mona, lector la Universitatea din Timișoara, și un fiu, Gigi, desenator tehnic, tatăl Ralucăi, inginer), Ion (o fiică, Ana, care a avut doi copii: Ligia, medic pediatru, și Ionuț, economist). Din cea de-a doua căsătorie, Simon Jurma (Bogățelul) a avut două fiice.

1897

Se naște Simon Crăciunescu, bunicul din partea mamei. A participat la Primul Război Mondial, apoi a urmat, la Timișoara, o școală de brigadieri silvici. A fost un om de o inteligență ieșită din comun. Putea să facă, într-un mod care ținea de miracol, socoteli, indiferent cât de complicate, în minte. Vorbea perfect ungurește. Scrisorile lui, trimise de pe front Anei, apar în *Dejunul pe iarbă*: „Tare mi-o fost frică, Ană, că mor, tare mi-o fost teamă că vine și Paștile și eu tot n-ajung să te văd. Că în Săptămâna Floriilor iar am avut nuntă mare cu rușii“. A murit, de tuberculoză galopantă, în 1931.

1900

Se naște Ana Jurma, care se căsătorește în 1918 cu Simon. A fost o femeie deosebit de frumoasă. Tradiția orală a familiei spune că a fost aleasă cea mai frumoasă țărancă din Banat, la un concurs gen „Miss Banat“. S-a tipărit un calendar cu fotografia ei. A murit de inimă, în 1930. Simon și Ana au avut doi copii: Cornelia, mama scriitorului, și Titus, mort de meningită la vârsta de trei ani.

1912

iunie 9. Se naște, în comuna Curtea, Iosif Titel, tatăl scriitorului. Conform *Estrasului* cu nr. 115 din 1933, eliberat de Dieceza Caransebeșului, Protopresbiteratul Făgetului, *din protocolul original al botezaților de la sânta biserică gr. or. rom. din comuna Curtea al cărei hram este Cuvioasa Paraschiva în Județul Severin, plasa Făget:* „nr. curinte al matriculei: 15; numărul casei: 120; anul, luna și ziua nașterii, botezării și ungerii cu s. mir: 1912, iunie, 13; numele botezatului și genul lui, născut din pat legiuit sau nelegiuit: Iosif (gen bărb.); părinții pruncului, numele și conumele lor: Gheorghe Titel și mama Sofia; religiunea lor: ort. rom.; starea sau caracterul lor: economi; locul nașterii și al locuinței lor: Curtea; cununați sau nu?: cununați; numele, conumele și locuința nașului sau nașei: Melania Faur, Curtea; numele, conumele și locuința moașei: Aurelia Grecu, Curtea; numele, conumele și caracterul preotului botezător: Filimon Titel m. p., preot ort. rom.“.

1914–1918

Primul Război Mondial. Bunicul Simon se înrolează voluntar.

1918

decembrie 1. Unirea Transilvaniei cu România.

Amintiri rămase vii în memoria lui Iosif Titel, copil pe atunci: „Se constituise o garda națională, cu țaranii din comună, care asigurau paza și liniștea satului. La Alba-Iulia a luat parte la adunarea care a hotărât Unirea o delegație din sat condusă de învățătorul Caba. (Se vorbea prin sat că învățătorul, neavând pantofi, insistase ca pantofarul ungar, Krall – de altfel acesta, notarul și cu doi comercianți erau singurii neromâni din comună – să-i facă pantofi într-o noapte, ca să poată pleca la Alba-Iulia)“ (cf. Iosif Titel, *op. cit.*, p. 24–25).

1918

Se înființează liceul românesc din Lugoj, unde au învățat Iosif și Sorin Titel (1924–1931, respectiv 1946–1949).

1920

ianuarie 10. Se naște mama scriitorului, Cornelia. *Extrasul* (datat 27 iunie 1950, eliberat în comuna Margina, județul Severin) *din registrul Stării Civile pentru născuți pe anul 1920* menționează următoarele: „Nr. curent 2; Data înregistrării (anul, luna și ziua): 1920 Ianuarie 11; Anul, luna, ziua și ora nașterii: 1920 Ianuarie 10; Prenumele, sexul și confesiunea noului născut: Cornelia, femeiesc; Prenumele, numele, profesiunea și domiciliul părinților: Simion Crăciunescu, econom, Ana Jurma, Margina 24; Vârsta (părinților – *n.ed.*): 22 ani, 19“.

1922

Bunicul, George Titel, trece de la statutul de plugar și lucrător forestier la acela de comerciant, deschizând o prăvălie de mărunțișuri și o cârciumă („La împăratul Traian“). Își trimite doi dintre copiii, pe Iosif și pe Sofi, să studieze la Liceul din Lugoj, afacerea urmând a fi

preluată de copilul cel mare, George. „Prin 1922 a construit, cu meșteri zidari pricepuți, o *cuină de vară*. După ce a fost gata, n-a mai folosit-o ca bucătărie și s-a gândit că mai bine ar face aici o cârciumă. Fiindcă nu se putea obține altfel autorizație-licență, cum se spunea pe atunci fiind prea multe cârciumi în sat, raportat la numărul de locuitori, autorizația era pentru *prăvălie cu băuturi îmbuteliate*, fiind oprit consumul acestora în local; în sat i se spunea *birt orb*.[...] Această bucătărie de vară a determinat întreg viitorul familiei; din țăran cu puțin pământ și muncitor de pădure, tatăl meu a devenit dintr-o dată comerciant cu alte aspirații, ceea ce a contribuit la trimiterea mea și a sorei mele la școală la Lugoj, rămânând în gospodărie numai fratele meu, George.[...] La puțin timp după aceea, tata a obținut autorizație pentru cârciumă și prăvălie de mărunțișuri. A deschis o ușă direct în stradă la vechea casă părintească și a zidit alături o prăvălie cu mărunțișuri“ (v. Iosif Titel, *op. cit.*, p. 33).

1924

Iosif Titel este înscris ca intern în clasa întâi secundară a Liceului „Coriolan Brediceanu“ din Lugoj.

1931

Termină liceul și se înscrie la școala de notari (Lugoj).

1933

După absolvirea școlii, Iosif Titel este numit subnotar la Margina.

Scrie, împreună cu Filaret Barbu, libretul operetei *Armonii bănățene*, care este jucată cu succes de amatori, membri ai Corului „Ion Vidu“, în mai multe orașe bănățene. Va mai scrie piese de teatru: *Răzvrătirea*, pusă în scenă la Cluj, în anii '30, de studenți, și încă un libret de operetă, *Cântecul*

fusului (anii '60), interpretată și aceasta de amatori, la Caransebeș.

1934

august 26. Are loc oficierea căsătoriei dintre Iosif Titel și Cornelia Crăciunescu. „La Margina era căsătorită sora mea[...]. În sat îmi ajunsese faima de om priceput la teatru – satele Margina și Curtea fiind învecinate – astfel că am fost solicitat de tineri să pregătesc cu ei un spectacol cu o piesă de teatru și poezii, așa cum se obișnuia pe atunci. Am ales repertoriul și am stabilit interpreții, băieți și fete din sat, printre aceștia fiind și viitoarea mea soție, Cornelia Crăciunescu. Avea rolul Floricăi în piesa *Cinel-Cinel* de Vasile Alecsandri și recita și o poezie al cărei autor eram eu. Astfel s-a născut dragostea, urmată de căsătoria noastră [...]. Eram tineri amândoi, eu abia împlinisem 22 de ani, Cornelia, 15” (v. Iosif Titel, *op. cit.*, p. 40).

1934

Iosif Titel devine student al Facultății de Drept din Cluj, pe care, după o întrerupere cauzată de greutate materiale și de moartea fratelui mai mare, o absolvă în 1944.

1935

decembrie 7, ora 2 a.m. Se naște (prematuro, la șapte luni), în comuna Margina, județul Severin, Sorin Mircea Nicolae Titel, fiul lui Iosif Titel, subnotar, în vârstă de 23 de ani, și al Corneliei Titel, născută Crăciunescu, casnică, 16 ani. *Naștere verificată de moașa comunală, Maria Brașovan, la data de 7 decembrie 1935* (cf. *Extrasului din registrul stării civile pentru născuți pe anul 1935*). „La naștere, doctorul Mihali, care locuia în vecini, s-a înfuriat pe nevastă-mea, zicându-i că nu e în stare să poarte o sarcină nouă luni [...]. După ce a venit pe lume Sorin, îi zicea mereu: *Vreau să văd cum ai să crești un copil de șapte luni; numai în clinică,*

cu îngrijire specială se pot crește astfel de copii. Era micuț, nu avea nici două kilograme, dar prezenta toate caracteristicile unui copil normal“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 43).

1936

ianuarie 26. Este oficiat botezul copilului. În *extrasul* nr. 83 paroh. 1946, eliberat de Sf. Episcopie ort. rom. a Caransebeșului, Protopresbiteratul Făgetului, *din protocolul original al botezaților de la sfânta biserică ort. rom. din parohia Margina, jud. Severin, al cărei hram este Nașterea Născătoarei de Dumnezeu*, se precizează: *Numărul curent al matriculei: 2; Anul, luna și ziua nașterii: 1935, Decembrie, 7; Anul, luna și ziua botezării și ungerii cu s. mir: 1936, Ianuarie, 26; Numele botezatului și genul lui, născut din pat legiuit sau nelegiuit: Sorin Mircea Nicolae, legiuit; Părinții pruncului: numele și prenumele: Iosif Titel și mama Cornelia Crăciunescu, religiunea: ort. rom., starea sau caracterul: subnotar, locul nașterii și al locuinței și numărul casei: Curtea, Margina, cununăți sau nu?: cununăți; Numele, pronumele și locuința nașului sau nașei: Stela Drăgilă, Margina; Numele, prenumele și locuința moașei: Maria Brașovan, Margina; Numele, prenumele și caracterul preotului botezător: (ss.) Serafim Băian, paroh.* „Nașul, un mare petrecăreț, i-a dăruit o casetă cu tacâmuri de argint (cu monograma S.T.) pentru o persoană – o mai păstrăm și astăzi – și i-a urat, între altele, să-i urmeze exemplul când va fi mare și dacă se va întâmpla să facă un chef și nu va avea bani să plătească, să lase zălog acest serviciu de argint [...]. Mai trăia pe vremea aceea stră-străbunica, Baba Iulia, care trecuse de optzeci de ani și, cu credința ei străveche, a căutat să-i influențeze destinul, așa cum Sorin ne istorisește într-o povestire: *Era analfabetă, nu știa să scrie o iotă, dar când m-am născut eu [...]*

au găsit-o singură în mijlocul bucătăriei de vară jucând și scriind pe o hârtie mototolită. Ca să fie și scriitor – îi lămurise pe ceilalți – și la fel jucase de bucurie și la moartea bunicului, cu care nu se înțelesese prea bine (Mi-am amintit de zăpadă).

Baba Iulia nu se gândea ca Sorin să devină scriitor în sensul de a scrie cărți cu povestiri sau romane, ci să știe să scrie și să citească în sensul comun al cuvântului“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 44).

1937

Tatăl este transferat, *în interesul serviciului*, însă, de fapt, ca urmare a „unor povești inventate de niște binevoitori, cu un pod și un senator liberal“ (v. Iosif Titel, *op. cit.*, p. 45), la Armeniș, apoi, la cerere, la Tomești.

Între anii 1937 și 1949, familia s-a mutat de nouă ori (Armeniș, Tomești, Banloc – 1938, Bujoru – 1939, Margina – 1941, Bârna – vara lui 1945, Tomești – 1947, Margina, Caransebeș), inițial din dorința de a se apropia de satul bunicilor, Margina, apoi, după război, în urma unui denunț mincinos, și, în sfârșit, la Caransebeș, unde familia putea să fie împreună, chiar dacă departe de Margina. (Funcțiile de notar, prefect, pentru care se pregătise Iosif Titel dispărând, iar condițiile politice și economice care-i dictau la început mișcările schimbându-se radical, face o specializare echivalentă cu o licență în științe economice, la București.)

1938

Familia se muta la Banloc, unde tatăl reușește să ocupe, prin concurs, postul de notar.

1939–1945

Cel de-al Doilea Război Mondial: „Războiul era undeva departe și la început, afară de plecarea câtorva tineri din sat, pe care i-a petrecut la gară lumea, în special familiile acestora, neauzindu-se

bubuitul tunului, nu s-a simțit prea mult. Cei rămași acasă își duceau viața normal, cu îndeletnicirile cotidiene.[...] Apoi, războiul a început să fie simțit direct și la Margina; pe aici au trecut avioanele americane care au bombardat Bucureștii și Ploieștii, și Sorin își va aminti de război și de zborurile avioanelor la mare înălțime.[...] După 23 august 1944, războiul este simțit cu mai multă acuitate, datorită trecerii prin comună a trupelor sovietice, dar îndeosebi din cauza bombardamentelor germane asupra trenurilor care transportau materiale de război și a fabricii din Margina, unde erau mari rezervoare cu alcool aduse din nordul țării“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 60–61).

1939

Iosif Titel este subnotar la Bujoru (20 km de Margina).

1941

În sfârșit, tatăl este numit notar în comuna Margina. Aici Sorin Titel își are familia (bunicii, pe mătușa Sofi, pe vărul Nelu Brașovan) și majoritatea prietenilor.

1942

Este înscris în clasa întâi a Școlii Primare din Margina, unde o are învățătoare pe Victoria Dragoțoiu.

1944–1945

În arhiva actualei Școli generale cu clasele I-VIII „Sorin Titel“ din Margina, se păstrează documentele elevului, din clasa a III-a: *Numele școlarilor și însemnările absențelor pe anul școlar 194(4) / 194(5); Numele și Prenumele școlarilor: Titel Sorin; clasa III (cifre), a treia (litere); Conting.(vechiu / nou): nou-da; Născut la 6 luna Decembrie anul 1935; Fiul d-lui Iosif Titel și al d-nei Cornelia; Adresa părinților sau reprezentant legal: Margina; Profesiunea: Notar; Absențe: motivate – 3 (decembrie), 3 (iunie);*

nemotivate – 0; anulate – 0; total – 6; Notele de frecvență: Trim. I – 10, Trim. II – 10, Trim. III – 10, Media – 10; Situația școlară (medii – n. ed.): Religia – 10, Citirea – 9, Gramatica și compunerea – 8, Istoria – 8, Geografia – 8, Cunoașterea naturii – 8, Cunoașterea și îngrijirea omului – 8, Matematica – 8, Deprinderi de viață (Dat. omului și cet.) – 8, Caligrafia – 8, Desenul – 7, Muzica – 7, Educația fizică – 9, Lucru manual – 7, Practica agricolă – 7, Gospodăria – 7, Purtarea – 10; Media generală (cifre și litere): 8,05 (opt și cinci sutimi); Observări asupra individualității(i) elevului: f. deștept, ambițios, conștiincios, deprinderi bune; Clasificat al I între 9 promovați.

1945

vara. Tatăl este transferat, în urma unui denunț mincinos, la Bârna. Aici, Sorin Titel urmează clasa a patra, avându-l învățător pe Vasile Sandu. „Era un dascăl bun, dar în acest sat copii nu avuseseră tot timpul războiului un învățător, astfel că mediul nu era prielnic unei emulații între copii, iar școala era sub nivelul celei din Margina“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 63).

iulie, 16, ora 1. Se naște Ligia Lucia, sora lui Sorin Titel, moment amintit și fructificat literar de prozator într-un pasaj din romanul *Dejunul pe iarbă*: „într-o noapte de vară, în care fratele mai mare doarme pe prispă într-un pat improvizat de el în grabă, astupându-și urechile cu amândouă mâinile“.

1946

toamna. Sorin Titel este înscris, în clasa întâi a Liceului „Coriolan Brediceanu“ din Lugoj. Despărțirea grea de părinți, experiența vieții printre străini la o vârstă destul de fragedă rămân în memoria scriitorului, care le

transformă în „episoade călătorești” ale ficțiunilor sale: „...și el este elev de liceu, poartă chipiu cu cozoroc și o haină din stofă aspră țesută în casă care îl roade la gât, și ciorapii din lână aspră [...] și în dormitor s-a făcut focul, soba e cam proastă și iese fumul, dar totuși se aude până la urmă cântecul vesel al lemnelor care ard, pe coridorul îngust, cu un bec chior – dulapurile înșirate unul lângă altul, și el își caută caietele în dulap, și din nou dorul de casă, încât plânge proptit în ușa dulapului” (*Dejunul pe iarbă*); „Așa arăta Andrei în primele clase de liceu: ras în cap, numărul cusut pe mâna stângă, bocanci și ciorapi de lână, pantaloni scurți, adică treisferturi (el venise de la țară și croitorul care îi croise manifestase tendința conservatoare) și niște picioare subțiri, atât de subțiri, încât le-ar fi stat mai bine ascunse” (*Țara îndepărtată*); „Te-ai despărțit de ei plângând, dar cum era întuneric, ei nici n-au băgat de seamă. [...] Te strecuri în patul cu cearceafuri reci și jilave, cearceafuri care au însă un miros de-acasă...” (*Clipa cea repede*).

Amintiri din perioada studiilor se regăsesc și în interviul luat de Stan Vlad în vara lui 1984, publicat un an mai târziu, după moartea lui Sorin Titel, în revista „Tomis”, anul XX, nr. 3(181), martie 1985, p. 4: „În primii ani de școală, am citit și declamat pe la serbările școlare versuri; versurile care se scriau pe atunci: avântate, clocotind de entuziasm, dar în general proaste. Mă mândresc că mi-am dat seama de atunci că sunt proaste. Poeziile lui A. Toma și ale altora n-au prea reușit să mă exalte. *Negura* lui Eusebiu Camilar și *Desculț* al lui Zaharia Stancu le-am citit mult mai târziu”.

1947

mai. Tatăl este transferat, la cerere, de la Bârna la Tomești. Familia locuiește într-o casă frumoasă, un conac: apa este

adusă de la izvor, există un parc și cripta familiei, cu o poveste romantică, în păduricea de la marginea grădinii. Acest loc, în care nu au stat decât câteva luni, a rămas în tradiția orală a familiei ca un loc de poveste.

noiembrie. Iosif Titel reușește să se mute din nou la Margina, ca secretar de plasă la Pretura Plășii. Elev în clasa a doua de liceu, Sorin Titel stă în gazdă la familia unui pastor reformat Kicsi. Aici, după o experiență anterioară nefericită, s-a simțit foarte bine. La școală lucrurile decurg normal. Citește mult și scrie primele poezii. Este premiat la un concurs ARIUS, iar în ziarul local i se comentează o poezie inspirată de răscoala din 1907 (*Degeaba-a fost revolta voastră dreaptă, / Ați îndurat și mai departe jugul / Și ați arat pământ străin cu plugul. / Copiii voștri au cerșit în drum / Și casele v-au fost făcute scrum!*; aceste versuri au fost transcrise de Iosif Titel, în biografia din 1991, p. 71, după amintirile soției sale – *n. ed.*).

1948

Părinții nu își mai pot permite să-l țină în gazdă. Sorin Titel devine elev intern, în clasa a treia de liceu.

1949

toamna. Familia se mută la Caransebeș. Viitorul scriitor este în clasa a patra de liceu. „A avut parte de profesori buni în anii lui de școală de la Caransebeș; la limba română era Traian Topliceanu, la istorie, Lungu, la matematică, David – care era îngăduitor cu el, înțelegând că are înclinații literare – la fizico-chimice, Ciric, de care se plângea că nu-i dă note mari oricât de bine ar răspunde, dar care, după ce începuse să scrie, îl aprecia mult; la franceză, Munteanu și alții“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 77).

Vacanțele de vară și le petrece la Margina, unde îi ajută pe bunici, ducându-se cu vacile la păscut (o ocupație care îi plăcea mult, pentru că de dimineață până seara stătea pe câmp și citea).

Achizițiile de lectură din această perioadă sunt remarcabile, prin volumul lor. Cărțile din biblioteca părinților fiind deja parcurse, împrumuta mult: „Eram în ultima clasă de liceu când am citit *Moromeții*, carte de curând apărută. [...] Șocol pe care l-am avut la citirea capodoperei lui Marin Preda a fost extraordinar. Nu mi-a fost greu să alătur cartea marelui scriitor, romanelor lui Liviu Rebreanu sau Hortensiei Papadat-Bengescu, despre care nu prea învățam pe vremea aceea la școală, dar pe care eu le citisem și le răscitisem. Mi le dăduse spre lectură, mai în secret, chiar profesorul meu de română, un mare profesor... Traian Topliceanu. În biblioteca domniei sale am descoperit și poeziile lui Panait Istrati“ (*Sorin Titel – privire în urmă*, interviu luat de Stan Vlad, „Tomis“, anul XX, nr. 3/181, martie 1985, p. 4). Printre intelectualii din oraș, care își păstrasera vechile biblioteci și de la care Sorin Titel mai împrumuta cărți se numărau: familia Smădescu, părintii viitorului istoric și critic literar Cornelia Ștefănescu, și consilierul Corneanu, cu a cărui fiica, Anita, era coleg de clasă. Împreună cu Anita Corneanu, va traduce, în ultima clasă de liceu, un poem de Heine.

„În albumul unei foste prietene din Caransebeș – Reta Găita, astăzi prof. Reta Tocuți – am găsit [...] o poezie semnată de Sorin și care după toate probabilitățile, aparține liceanului de 16–17 ani de odinioară; reproduc primele două stofe: *Sunt amintiri pe care fără veste / De-or trece ani, în minte-ți vor veni. / Din ele tu vei țese o poveste / Ce-atât de dragă ție îți va fi. / ...A fost odată-o fată ce iubea / Pe cine? Pe-un băiat. Se știe doară. / Era atunci o caldă primăvară, / Natura poate că iubea și ea. // A fost*

odată...Astăzi nu mai este!; [...] Ia Caransebeș, Sorin a participat la concursurile literare, înmulțind numărul diplomelor primite“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 78).

1952

Este selectat de o echipă de cineaști, sosită la Caransebeș, în căutare de candidați pentru admiterea la Institutul „I. L. Caragiale“ din București. „Și cum lui Sorin – mare iubitor al cinematografului – după ce a fost selectat de această comisie, i-a intrat în cap să devină regizor de film, zadarnic am căutat să-l opresc, îndemnându-l să se înscrie – fiindcă avea înclinații spre literatură – la Filologie. Îi spuneam că Institutul de cinematografie este abia la început și că vor mai trece ani până să-și găsească drumul și să-și formeze cadrele potrivite; îi mai spuneam că o carieră artistică este foarte dificilă și riscantă, trebuie să ai talent și există un mare risc de a-ți rata viața, fiindcă e greu să stabilești din vreme că acest talent există“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 82–83).

1953

iunie Conform certificatului cu nr. 844 / 1953, absolvă liceul la Școala Medie din Caransebeș.

Este admis, în urma unor examene, atât la Regie, cât și la Filologie. Alege să urmeze Facultatea de Regie, care, datorită pasiunii sale pentru film, i se pare mai potrivită. „În vara anului 1953, a plecat la București, emoționat, dar și plin de avânt tineresc, dornic să devină student și să-și ducă la îndeplinire visurile lui de adolescent. A reușit la examenul de admitere la regie cinematografică, dar, fiindcă nu cunoștea rezultatul examenului și nu era sigur, s-a hotărât să dea examen și la Filologie. În dimineața începerii examenului de admitere la Filologie, s-a prezentat la decan cu o cerere de înscriere la examen;

decanul a ezitat la început să-i dea aprobarea – candidații erau în sală, li se comunicaseră subiectele – dar până la urmă, după multă insistență, i-a aprobat. Dar nu avea toc, cerneală și hârtie; a alergat la o librărie din apropiere, însă aici cerneala era foarte scumpă, iar el nu prea avea bani, și și-a adus aminte că a văzut una mai ieftină în altă parte. A alergat până acolo și s-a întors cât a putut de repede. Când a intrat în sală, candidații scriau de zor, iar profesorul supraveghetor l-a întrebat ce dorește. După ce a văzut cererea aprobată, a admis să ia loc în bancă și să scrie“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 83–84).

1953–1954

La Regie-film, Sorin Titel îi are colegi pe Harry Fromm, Jean Cazaban, George Muntean, Liliana Petlingenaru, între ei legându-se prietenii pe viață. Harry Fromm îl duce la primele concerte, trezindu-i astfel o a treia mare pasiune culturală. Preocupat de tot ceea ce face, proaspătul student scrie chiar și un scenariu de film. Din păcate, la sfârșitul anului I, în pofida faptului că își luase toate examenele, i se sugerează să se transfere la o altă facultate, invocându-se motivele ridicole că ar fi prea tânăr și că ar avea o figură prea copilărească. În aceeași situație se găsesc mai mulți colegi, dintre care unii aleg secția de teatru. Sorin Titel, însă, cedează de această dată insistențelor părinților, transferându-se la Facultatea de Filologie.

1954

toamna. Se transferă la Facultatea de Filologie a Universității din București, specializarea limba și literatura română.

1954–1957

Urmează cursurile Facultății de Filologie din București, unde promovează, cu echivalări parțiale (în cazul anului I),

examenle primilor trei ani de studiu. Îi are printre profesori pe Tudor Vianu, pentru care dovedește o admirație extraordinară, pe Zoe Dumitrescu-Buşulenga și pe tânăra asistentă, Zina Molcuț.

Continuă totuși să se simtă legat de film; într-o scrisoare din 19 ianuarie 1956, se referă la proiectul de a întocmi un alt scenariu cinematografic: „În vacanță vreau să lucrez mult la scenariu. Trebuie să-l termin“. Începe deja să scrie proză: „la *Tânărul scriitor* mă grăbesc să dau și schița a doua, să le publice împreună“, își anunță familia pe 13 decembrie 1956 [dintre cele două schițe predate redacției nu îi va fi publicată decât *Drumul*, ce va constitui și debutul lui Sorin Titel, ca prozator – *n.ed.*].

„Cred că a fost perioada cea mai fericită și mai liniștită din viața lui. Capitala îi oferea multe lucruri interesante tânărului venit dintr-un orașel de provincie: opera, teatre, muzee, cinematografe, concerte, și Sorin, în limita posibilităților lui materiale, căuta să nu piardă nimic din ceea ce credea el că îl interesează și trebuie văzut sau ascultat. Avea vocația prieteniei și din acești ani durează prietenia lui cu profesorul Mihai Nicolae, cu criticul literar Gabriel Dimisianu și cu soția acestuia, Geta Naidin, cu criticii Eugen Simion și Nicolae Ciobanu, cu scriitorii Nicolae Velea și Fănuș Neagu“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 90). „Deși renunțase, mutându-se la Filologie, să se pregătească pentru cariera de regizor, pasiunea pentru artele-spectacol nu-l părăsise. Mănat de ea își făcea de lucru, sfătuitor benevol, pe la echipa de teatru a facultății, asista la repetiții, venea cu păreri, cu propuneri de repertoriu, de distribuție. A avut la un moment dat ideea, îndeajuns de extravagantă, de a scenariza poemul lui Coșbuc, *Regina Ostrogoților*, rolul titular ținând să-l încredințeze kolegei noastre Georgeta Naidin. Cum aceasta refuză energic, proiectul căzu“ (*Din*

tineretea lui Sorin Titel, în Gabriel Dimisianu, *Amintiri și portrete literare*, Editura Eminescu, București, 2003, p. 94).

1956

octombrie–noiembrie. Are loc revoluția din Ungaria. În România, izbucnesc mișcări studențești, care, deși reduse ca amploare, determină represii dure (pentru intimidare), din partea sistemului politic de atunci. Mulți studenți sunt arestați, închiși sau exmatriculați din facultăți.

1957

februarie. Debutează cu schița *Drumul*, în revista „Tânărul Scriitor”, anul VI, nr. 2, p. 62–65.

„La București, pe lângă studiu, examene, spectacole etc., tânărul student mai avea și preocupări literare, astfel că reușește să publice o schiță – *Drumul* – în revista *Tânărul Scriitor*, dusă de un amic la redacția revistei – Sorin era timid și nu avea încredere în scrisul lui“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 93).

„La începutul anului 1957, Sorin Titel îmi arată un exemplar din revista *Tânărul Scriitor* unde i se publicase o povestire: *Drumul*. A fost un mic eveniment în lumea noastră de studenți filologi căci mai toți, pe față sau în secret, ne îndeletniceam cu scrisul și mângâiam visuri de carieră literară. Știam că Sorin și el scrie dar nu știam că întreprinsese ceva și în direcția publicării, ceva ce se soldase, iată, cu un succes. Mi-a povestit după aceea că la sfatul nu știu cui încredințase povestirea cu pricina redactorului Lăncrănjan [scriitorul Ion Lăncrănjan – *n.ed.*] de la *Tânărul Scriitor*, care-i făcuse surpriza s-o publice imediat“ (Gabriel Dimisianu, *op. cit.*, p. 109).

În contribuția sa, *Redactorii secției de proză*, inclusă în grupajul intitulat *Pagini de jurnal*, din „Iuceafărul”, anul XX, nr. 35(800), 27 august 1977, la care participă

alături de Aurel Martin, Mihai Stoian, Iulian Neacșu, Pompiliu Marcea și Cezar Baltag, Sorin Titel amintea: „Publicasem o proză în *Tânărul Scriitor*, o alta în *Tribuna* [*Idilă*, nr. 46, 21 decembrie 1957 – *n.ed.*], și mă găseam nu numai în situația unui student destul de năpăstuit, ci și în cea de «tânăr scriitor» plin de încredere în viitorul său literar. Luasem și un premiu la un concurs de proză, organizat de revista clujeană și eram convins că în fața mea se deschid cele mai luminoase perspective“.

martie 23. Este exmatriculat din facultate, conform ordinului rectoratului nr. 462/1957, pentru abateri grave de la disciplina de student.

„Veniți din vacanță în toamna lui '56, studenții anului IV de la Filologie au avut prima lor ședință al cărei obiect era alegerea noului birou U.T.M. Cum nimeni nu se înscria la cuvânt (la punctul *discuții*), cei din prezidiu au început să-i mustre pe ceilalți pentru apatie, indiferentism etc., cineva aruncând imprudent cuvintele: nu vă frământă nimic. A fost ca o scânteie într-un mediu inflamabil. Mihai Nicolae, Georgeta Naidin, Marin Perșinaru și după ei alți studenți, aproape douăzeci, au izbucnit cu vehemență, luându-și libertatea să spună deschis ceea ce într-adevăr pe toți ne frământa. Printre altele: noul plafon de acordare a burselor după veniturile părinților, plafon a cărui coborâre îi lăsa fără bursă pe mulți; faptul că presa de tineret nu spunea întreg adevărul despre condițiile reale în care trăiau studenții; problema cotelor care îi apăsa pe toți fiii de țărani; problema profesorilor ținuți departe de catedră, ca G. Călinescu; așa-numitul *caz Jar* al unui scriitor din epocă, despre care se cereau explicații ș.a. Sorin nu a participat la această primă ședință, fusese absent, nu știu din ce motive. La cămin, din discuțiile noastre foarte aprinse, a aflat ce fusese acolo, a regretat că lipsise, a spus și el ce credea (aceleași lucruri ca și colegii săi), iar cineva,

cum se întâmplă, a informat unde trebuia. Au urmat contramăsuri, presiuni asupra celor care au luat cuvântul ca să retracteze, într-o nouă ședință, cele spuse în prima, iar lui Sorin, șantajat cu ce spusese la cămin, i s-a cerut să-i condamne pe Mihai, pe Geta, pe prietenii săi. Rezultatul: în următoarea ședință, în următoarele mai bine-zis, fiindcă au fost mai multe, de câte opt-zece ore fiecare, în următoarea ședință deci, incriminații nu numai că nu au retractat, dar au fost și mai violenți decât prima dată, iar Sorin, în loc să-și acuze colegii, cum i se ceruse, s-a solidarizat cu ei“ (evocarea evenimentelor îi aparține lui Gabriel Dimisianu și figurează în Iosif Titel, *op. cit.*, p. 95–96).

„Când și-a luat, dimpreună cu alții, anumite libertăți de spirit (prin 1956-1957) a fost eliminat în chip brutal din facultate. Mi-a povestit mai târziu despre cinismul (de două parale) al decanului de atunci al Facultății: era în preajma datei de 1 Mai și studentul Sorin Titel, voind să meargă acasă, în provincie, s-a dus să ceară voie decanului; decanul l-a ascultat atent și l-a învoit să plece, făcându-i, la urmă, recomandarea să fie negreșit la cursuri luni dimineața. Când s-a întors, punctual, la cursuri, studentul Sorin Titel află că fusese exmatriculat“ (Eugen Simion, *Clipa cea repede... Prea repede*, în „Caiete Critice“, nr. 1–2 / 1984, apărut în 1986, p. 8–9).

mai 9. Decanul Facultății își dă următorul acord pe cererea lui Sorin Titel de a se înscrie la Facultatea de Filologie-Istorie din Cluj: *În cazul că Facultatea de Filologie-Istorie de la Cluj consideră că poate primi pe studentul Titel Sorin, pentru ca, în baza unei activități serioase să se reabiliteze, să-și termine studiile, Decanatul nostru este de acord. Schimbarea facultății se impune în cazul Titel Sorin. Decan (ss) I. Coteanu.*

mai 10. Avizul Rectorului: *Sunt de acord cu transferarea cerută, în speranța că studentul Titel Sorin va trage din întâmplarea povestită aici învățăminte. Rector (ss) Iorgu Iordan.*

mai 28. Se obține din partea Ministerului Învățământului următoarea decizie: *Conf. Ord. Min. Înv. nr. 40, Univ. Babeș din Cluj poate soluționa fără aprobarea Ministerului Învățământului și Culturii cererea studentului Sorin Titel. (ss) R. Munteanu.*

toamna Se înscrie, în anul IV, la Facultatea de Filologie-Istorie a Universității Babeș din Cluj-Napoca; după o foarte scurtă perioadă în care prezența sa pare tolerată, este din nou exmatriculat, motivându-se că transferul nu se realizase prin îndeplinirea tuturor mijloacelor legale.

„Se ivise totuși șansa unei reînmatriculări la Cluj, chiar cu pierderea unui an, dar trebuia să fie sprijinit pentru asta de cineva cu autoritate. [...] Sorin s-a dus atunci la Vianu, însoțit de o colegă a noastră și ea supusă persecuțiilor din aceleași motive, la Vianu acasă care i-a primit și i-a ascultat nerostind decât la urmă câteva vorbe care-i implicau și pe alții, nu doar pe cei doi: – Bieții copii, prin ce le e dat și lor azi să treacă. Apoi, îndată, l-a sunat pe Daicoviciu, rectorul de la Cluj, explicându-i ce și cum și rugându-l să-l primească în facultate pe Titel, măcar de la toamnă. Intervenția avu efect și Sorin își reluu studiile la Cluj, din nefericire numai pentru o lună. Cadrele utemiste erau la pândă și deciseră anularea hotărârii rectorului, fiindcă aveau această putere“ (*Trei momente cu Tudor Vianu*, în Gabriel Dimisianu, *op.cit.*, p. 16).

„În toamna anului 1957 s-a prezentat la Universitatea din Cluj, unde a fost ajutat să ia contact cu autoritățile universitare de profesorul Ion Pătruți, cu care fusesem coleg la liceul din Lugoj. Se părea că continuarea studiilor va fi încununată de succes, pe cererea de înscriere la filologia clujeană, se poate citi: 17.09.1957 – Aviz

favorabil, Decan (ss) Al. Negrea și 29.09.1957 – Se aprobă. Prorector (ss) Al. Roșca [...] Puțin timp după începerea anului universitar are loc o ședință a U.T.M-ului la Cluj; [...] Este pentru a doua oară exmatriculat în toamna anului 1957 [...], fiind acuzat că a intrat în facultate pe ușa din dos, deși, așa cum am văzut, reînscrierea lui s-a făcut cu respectarea tuturor formelor legale“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 98).

- Rămâne la Cluj, în speranța că i se va permite, în cele din urmă, să-și continue studiile „la fără frecvență“, contând pe sprijinul oferit cu generozitate de Mircea Zăciu, Paul Georgescu și Tudor Vianu. „Era prin 1958 când, ajutat de profesorul Mircea Zăciu și, în virtutea originii bănățene comune, de secretarul de redacție Nicolae Mărgeanu, Sorin Titel și-a făcut apariția la Cluj, într-un scurt și nedorit refugiu. După obiceiul ardelenesc, Sorin locuia în gazdă, ceea ce însemna că nu prea îl trăgea ața pe acasă și putea fi văzut mai mult pe străzi, prin cofetării și, cam furișat, în redacția *Tribunei* unde știa că are și dușmani neîmpăcați [...], șușotind agravant pe unde puteau, despre pretinsul lui reacționarism, despre cosmopolitismul lui etc. Asta îl făcea să stea în redacție doar cât să afle de soarta manuscriselor sau cât să citească o corectură [...]“ (Romulus Rusan, *Prima și ultima*, în „Caiete Critice“, nr. 1–2 / 1984, apărut în 1986, p. 120).
- decembrie.* Devenit colaborator extern al revistei „Tribuna“, publică schițele: *Idilă*, nr. 46, 21 decembrie 1957, p. 4 – „Schița îmi apare în numărul viitor. Îmi apare *Idilă*, iar ceea ce trebuia să îmi apară mi-e reținută pentru concurs. Trebuie să mă impun pe calea asta, căci altfel risc să fiu călcat în picioare“ (Scrisoarea lui Sorin Titel adresată familiei, datată 15 decembrie 1957, în Iosif Titel, *op. cit.*, p. 100); *Copilul*, nr. 6(53), 8 februarie 1958, p. 5; *Căldura*, nr. 12(59), 22 martie 1958, p. 5.

1958

- aprilie 7.* „În altă ordine de idei, am scris în ultimul timp mult și tot Z. [Mircea Zăciu – *n.ed.*] mi-a promis că se duce să-mi facă contract de volum. Mi-a spus să-mi adun cât mai repede toate schițele (bătute la mașină frumos), că el pleacă la București și-mi face contract. În numărul viitor, în *Tribuna*, îmi apare o schiță (cel de sâmbăta viitoare) [nu a mai fost publicată până la urmă – *n.ed.*]. Am citit *Scrisul bănățean*, nr. 3, vorbește și de mine. În nr. 4 apare schița [din nou, nu a fost inclusă în sumar – *n.ed.*]. Am să trimit două schițe mai actuale la *Gazeta literară*“ (Scrisoare către familie, în Iosif Titel, *op. cit.*, p. 100).
- aprilie 24.* „Am fost la București pe la *Gazeta literară* și am cunoscut mulți oameni de literatură. Căldura mea a făcut vâlvă și sunt deja destul de cunoscut, m-am și mirat de asta, ca să fiu sincer. Cineva de la *Gazeta literară* mi-a dus două schițe la *Viața românească* și e probabil să apară acolo [încă un proiect nefinalizat – *n.ed.*]. De asemenea am fost invitat la Cenaclul literar «I. I. I.», unde citesc toți tinerii scriitori din București, să citesc și eu una. Micu [Dumitru Micu, mai târziu, prefațatorul volumului de debut al lui Sorin Titel – *n.ed.*] vrea să scrie un articol, în care să amintească și de mine. De asemeni, un critic de la *Gazeta*“ (Scrisoare adresată familiei, în Iosif Titel, *op. cit.*, p. 101).
- iunie 27.* „În numărul viitor îmi apare o schiță [tipic deja, ea nu mai este publicată, atunci – *n.ed.*], adică în numărul de sâmbăta viitoare, nu asta. Le-am dat și o nuvelă mai de actualitate, sper că o să le placă“ (Scrisoare adresată familiei, în Iosif Titel, *op. cit.*, p. 101).
- septembrie.* În revista „Luceafărul“ din București, îi apare schița *Iarnă fierbinte*, nr. 5, 15 septembrie 1958, p.). „Primul număr al *Luceafărului* l-am răsfoit cu înfrigurare și emoție. Fusesem anunțat că mi se publică o schiță în acel prim număr și chiar dacă ea n-a fost publicată decât câteva

numere mai târziu, bucuria de a răsfoi o revistă nouă, nu mi-a fost cu nimic umbrită. În viața literară de atunci se simțea nevoia unor grabnice schimbări, începuse să bată un vânt mai proaspăt, încât, sunt convins, că nu numai aspirațiile de naiv debutant se legau de noua revistă... Nu am fost doar singurul debutant care am urcat, în toți acei ani, scările imobilului de pe Ana Ipătescu nr. 15, îndreptându-mă spre odăile din fund, spre secția de proză! Astăzi, în acest ceas al rememorărilor care se încarcă, vrând-nevrând din nostalgie – 20 de ani au trecut prin urmare! – începuturile revistei se confundă cu propriile mele dibuiri de începător. În această situație, încerc, în primul rând, să-mi amintesc cât mai exact, ce a însemnat, *atunci*, revista pentru mine: Nu atât o instituție, cu directori și directori adjuncți (care se schimbau din când în când, fără ca acest lucru să mă intereseze sau să mă afecteze în vreun fel) la a căror situație și funcție să tânjesc cu invidie (astfel de *tineri scriitori* există, desigur, și sunt mândru și fericit că nu m-am numărat niciodată printre ei), nu, revista *Luceafărul* n-a însemnat în toți acei ani, pentru mine altceva, decât nu redactor, redactorul secției de proză, căruia îi aduceam sau trimeteam prin poștă încercările mele literare, așteptând, cu emoție și nerăbdare, verdictul lui“ (Sorin Titel, *Redactorii secției de proză*, în „Luceafărul“, anul XX, nr. 35/800, 27 august 1977).

toamna. Pe baza unei scrisori de recomandare, devine profesor-suplinitor la Hârșova. O experiență traumatizantă, datorată imposibilității de a se adapta la viața dintr-un orășel izolat. Pe o zi ploioasă, urcat pe platforma unui camion, părăsește Hârșova și se întoarce la Caransebeș (a fost după aceea săptămâni întregi bolnav). „A mai încercat să intre în învățământ la Reșița, dar și aici, după multe tergiversări, rezultatul a fost negativ. Forțat de împrejurări, acum când nu mai întrevedeam altă soluție, am intervenit

la șeful secției învățământ de la raion, pentru a fi numit profesor la o școală din comunele raionului. La început, după ce s-au aflat necazurile lui din facultate, s-au întâmpinat greutăți, dar șeful secției învățământ, fiind un om cu judecată sănătoasă, a explicat celor în drept că numai în felul acesta Sorin are posibilitatea de a se reabilita și totodată să-și termine studiile“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 104–105).

decembrie 8. Prin decizia Comitetului executiv al Sfatului Popular al raionului Caransebeș, cu nr. 369/1958, din 8 decembrie 1958, este numit profesor-suplinitor de limba română și rusă la Școala Generală din comuna Cârpa (în prezent Valea Timișului). Face naveta de la Caransebeș, unde locuia împreună cu părinții, tatăl fiind șeful Serviciului Buget al Sfatului Popular raional, mama casierică la farmacie, iar sora, elevă la liceu. Nu îi este ușor, dar meseria de profesor îi place. „De multe ori se simțea un proscris, exmatriculat din facultate și cu studiile neterminate, iar tânărul de atunci, ca și omul matur de mai târziu, era foarte sensibil și bănuitor, părându-i-se că toată lumea e cu ochii pe el și îl suspectează. Muncea cu plăcere atât la școală, cât și în activitatea extrașcolară cu elevii“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 107).

• „Perioada Caransebeș“, punctată de nenumărate memorii și drumuri făcute, mai ales la București, în speranța de a rezolva problema continuării facultății, va dura până în 1964, când lui Sorin Titel i se va permite să-și încheie studiile universitare. La Caransebeș, atmosfera intelectuală îi priește: în fiecare joi era „zi de muzică“ la familia Hineck (împreună cu Theodor Hineck, absolvent la Oxford, Sorin Titel va traduce, în 1976, romanul lui Josephine Johnson, *Acum în noiembrie*), aveau loc dezbateri literare la care participau mulți tineri dornici de a fi remarcați ca scriitori: Horia Pătrașcu, George Suru, Horia Vasilescu,

George (Ghiță) Radulovici, Nelu Borcea. Păstrează legătura și cu foștii colegi de facultate, în special cu Geta și Gabriel Dimisianu. Are câteva prietene: o profesoară de muzică, o telefonistă, o asistentă medicală, o fostă elevă. O singura legătură, însă, a fost de mai lungă durată: cea cu Raisa, ea continuându-se și la București.

1959

• Încercările de a se reînscris la Cluj sunt abandonate. Profesorul Mircea Zaciuc, care în această perioadă a făcut tot posibilul să-l ajute, îi scrie, pe 29 ianuarie: „... Te rog să mă crezi că-ți restituie actele cu o mare strângere de inimă. Le-am reținut atâta timp, în speranța că voi găsi totuși o altă soluție, aci, local, ceea ce însă n-am putut. Bănuiesc că nu îmi vei lua în nume de rău restituirea, mai ales că nu sunt nici rector, nici decan, nici măcar redactor la *Tribuna*“.

1961

• Este reprimat în anul al IV-lea, la Facultatea de Filologie din București. Trebuie să urmeze trei ani de facultate: al IV-lea, al V-lea și al VI-lea. „[...] În 1961 i s-a aprobat reînscrisura la facultate, la fără frecvență, în anul al IV-lea. Și, iată cum, după ce, cândva, mai avea un semestru din anul al V-lea – exmatricularea s-a făcut aproape de sfârșitul anului al IV-lea – pentru a-și termina studiile și a-și lua examenul de stat, a trebuit să facă trei ani la fără frecvență (anii IV–VI). [...] S-a făcut dreptate, dar târziu. Trecuseră zece ani de când, absolvent de liceu intrase în Capitală plin de iluzii și de avânt tineresc, răstimp în care de două ori i-au fost rupte aripile, rămânând multă vreme marcat de aceste înfrângeri [...]. Era discret și închis (numai cu necazurile și durerile lui, când avea bucurii le împărtășea

și altora), nu-i plăcea să se lamenteze și să fie compătimit“ (Iosif Titel, *op.cit.*, p. 113).

• Reușește totuși să publice șapte schițe (*Într-o zi de primăvară, Prietenie, Drumul cu căruța, Gardul, După ploaie, Zborul, Numai soacră să nu fi!*), în „Gazeta literară“, „Luceafărul“ și „Scrisul bănățean“. Un rol important în promovarea lui Sorin Titel la revistele din București îl are prietenul său, Gabriel Dimisianu.

1962

noiembrie 1. Prin decizia Comitetului Executiv al Sfatului Popular al raionului Caransebeș cu nr. 32/1962, este numit profesor la cercul dramatic al Casei Pionierilor din Caransebeș. Aici lucrează cu o pasiune de neegalat: pune în scenă mai multe dramatizări după schițele lui Cehov, ale lui Caragiale și după *Chirița la Iași* de Vasile Alecsandri. „Venind, după nu mult timp, în oraș, instructor și el cultural la Casa de cultură a pionierilor din Caransebeș, m-a rugat să-i fac niște decoruri pentru un spectacol pe care-l punea atunci – după o piesă de Alecsandri – cu elevii. I le-am făcut: au fost zile superbe în care, cățărând pe o scară în interiorul unui garaj local, încercam să măresc – tot la scară! – o schiță de Duffy, pe care mi-o prezentase el, Sorin, ca intenție grafică. A ieșit trăsnet, spectacolul a fost filmat pe peliculă îngustă, există în filmoteca particulară a unui anume Zolly Scherer...“ (Horia Pătrașcu, *Pentru prietenul meu*, în „Caiete Critice“, nr. 1-2/1984, apărut în 1986, p. 122–123).

noiembrie 24–25. Se numără printre participanții la Consfătuirea cercurilor literare din regiunile Banat, Hunedoara și Oltenia, desfășurată în orașul Lipova. Evenimentul este consemnat și în revista „Scrisul bănățean“, anul XIV(105), nr. 1, ianuarie 1963, unde, sub titlul *Revista noastră deschide paginile acestui număr tinerilor scriitori*, ni se relatează: Consfătuirea a fost deschisă în ziua de 24 noiembrie

de Al. Jebeleanu, secretar al Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor. Tovarășul Ion Beligăr, conferențiar universitar, secretar al Comitetului Executiv al Sfatului popular regional, a adus Consfătuirii salutul Sfatului popular regional. Tovarășul Alecu Ivan Ghilia, membru al Biroului de conducere al Uniunii Scriitorilor, a prezentat un referat despre activitatea cercurilor literare. Anghel Dumbrăveanu de la Timișoara, Petre Stoenescu de la Craiova și Constantin Clemente de la Deva au informat Consfătuirea asupra activității cercurilor literare din regiunile respective. În urma prezentării acestor informări au urmat discuții. La aceste discuții au luat cuvântul membri ai cercurilor literare din cele trei regiuni: Banat, Hunedoara și Oltenia. Au vorbit Ana Șoit (Hunedoara), Ion Arieșanu (Timișoara), Ilarie Hinoveanu (Craiova), Sorin Titel (Caransebeș), Traian Liviu Birăescu (Timișoara), Șerban Foarță, Mircea Micu (Arad), Cornel Omescu (Timișoara), Dimitrie Rachici (Arad), I. Cârjoiu (Caransebeș), Laurențiu Cerneț (Timișoara), Traian Müller (Petroșani), Ion Prunoiu (Craiova), Lucian Bureriu (Timișoara), Constantin Pascu (Timișoara), Marcel Turcu (Timișoara), Constantin Chiotan (Reșița), Ștefan Bossun (Caransebeș), Lygia Chiriță (Timișoara) și alții.

- Publică schițe (*Dimineața, Pantera neagră, Durerea, Onomastica unui adolescent, Tinerețea nu poate muri, Vara, Darul, Vârstele și marea, Dealul Cerului*), în „Gazeta literară“, „Luceafărul“, „Scrisul bănățean“.

1963

- Debutul editorial cu volumul *Copacul*, reunind majoritatea schițelor apărute în diferite reviste, Editura pentru Literatură din București, în colecția „Luceafărul“, cu prefață de Dumitru Micu.

toamna. Prin decizia Comitetului Executiv al Sfatului Popular al raionului Caransebeș, cu nr. 235/1963, Sorin Titel este numit profesor de limba română, la Liceul nr. 1 din Caransebeș.

1964

- După o perioadă în clandestinitate (desfășurată între 1959 și 1964), are loc „tentativa onirică“, reunind în jurul „nucleului dur“, Țepeneag–Dimov, scriitori care înțeleseseră că arta literară putea însemna și altceva decât realism socialist: Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Florin Gabrea, Emil Brumaru. „Onirismul estetic [...] presupune permanența lucidității care să controleze starea.[...] Nu fuge de realitate, tinzând spre sublim“ (*O modalitate artistică*. Discuție la masa rotundă cu: Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, Daniel Turcea, Laurențiu Ulici, realizată de Paul Cornel Chitic, în „Amfiteatru“, nr. 36, noiembrie 1968, reluată în Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, *Momentul oniric*. Antologie îngrijită de Corina Braga, Editura Cartea Românească, București, 1997). „Și alți tineri scriitori adoptă *modelul oniric*, găsind astfel posibilitatea să scape din dilema în care se zbate literatura din țările din Est: ori spui adevărul și riști să fii cenzurat și rău vizat, ori faci realism-socialist, adică literatură poleită, conformistă. Printre noii-veniți, doi prozatori deosebit de înzestrați – Sorin Titel și Virgil Tănase“ (Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, *op.cit.*, p. 216).

vara. În urma examenului de stat, la care obține media 9, devine licențiat al Facultății de Filologie de la Universitatea din București.

Se mută la Timișoara, alegând activitatea literară și renunțând la cariera didactică. „Era de-acum profesor titular, terminase facultatea și obținuse diploma pentru examenul de stat. Se obișnuise cu meseria de profesor, îi

făcea plăcere să predea în special la clasele mari și îi venea greu să se despartă de Caransebeș. Totuși, problema se punea: să rămână pentru totdeauna profesor sau să opteze pentru scris? Era convins că amândouă nu se pot face așa cum trebuie, că rămânând profesor va fi întotdeauna un scriitor amator și un profesor visând mereu altceva, cu gândurile împărțite, și atunci a optat pentru scris“ (Iosif Titel, *op.cit.*, p. 114).

1964–1971

- „Perioada timișoreană“: scrie mult (romane, schițe, reportaje, critică teatrală și de film, piese de teatru, scenarii de film), este redactor la „Orizont“ (noua titulatură a „Scrisului bănățean“), colaborează la revistele „Gazeta literară“, „Luceafărul“, „Ateneu“, „Familia“. Câteva proze scurte îi sunt traduse și publicate în „Romanian Review“, „Romania Today“ și „Neuer Weg“. De asemenea, i se traduc în limba germană două schițe, în două antologii de opere ale scriitorilor români, apărute la Berlin. Piesa *Fructul oprit* (dramatizarea unei schițe) îi este reprezentată la Studioul 172 din Timișoara.

Are o mulțime de prieteni, literați sau nu: Livius Ciocârlie, Șerban Foartă, Crișu Dascălu, medicii Florin Bănescu, Mircea și Ovidiu Lăzărescu, profesorul universitar Octavian Popa, studentul Ion Jurescu, tinerele asistente universitare Patzi Teodorescu (ulterior Ujică), Rodica Duțescu (ulterior Sturdza), Monica Nedelcu (de care este îndrăgostit), pictorul Ciprian Radovan. „Lucru curios, ori de câte ori mă întorc la Timișoara, sunt cuprins de un foarte amestecat sentiment de bucurie și tristețe. Cred că niciodată n-am fost mai fericit și în același timp mai nefericit ca în anii aceia. Mă leagă de Timișoara, în primul rând, prietenia celor care m-au primit atunci cu brațele deschise: Anghel Dumbrăveanu și Nicolae Ciobanu m-au

primit în casele lor până am primit locuință. Apoi sunt prieteniiile cu Șerban Foartă și Crișu Dascălu, cu Vasile Crețu și Cornel Ungureanu, cu I. D. Teodorescu și Ciprian Radovan, prietenia mult mai veche cu Livius Ciocârlie, încă din facultate, și prieteniiile mai noi cu tineri în al căror viitor literar cred, Vasile Popovici, Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Mircea Mihăieș... Anii petrecuți la Timișoara sunt anii mei cei mai denși“ (Sorin Titel, „Întotdeauna am vrut să scriu despre lucruri fundamentale“, interviu realizat de Brădușa Armanca în septembrie 1984, „Flacăra“, nr. 12/1985)

„El se îndrăgostise de Timișoara și Timișoara se îndrăgostise de el. Avea o rară putere de seducție și o vocație sau o foame existențială, de o puritate unică, de a cunoaște, înțelege, de a iubi oamenii. O vocație [...], o nevoie funciară de prieteni, el trăia sentimentul prieteniei cu o frumusețe care era numai a lui. [...] Într-un timp foarte scurt, dezvoltase un larg sistem de relații în mediile intelectuale. Era pasionat de muzică, vorbea cu o plăcere, care-i angaja întreaga ființă, despre poezie; în fiecare zi căuta sau procura o anumită carte, vizita atelierele pictorilor, lumea teatrului îl fascina, pretutindeni era interesat de ceea ce se întâmplă nou în spațiile artelor (Anghel Dumbrăveanu, *Pe când necazurile erau fericite*, în „Caiete Critice“, nr. 1–2/1984, apărut în 1986, p. 25). „Sorin locuia pe strada Lenin 7 și era proaspăt redactor al revistei «Orizont». În garsoniera lui, peste tot cărți, tablouri, benzi de magnetofon, discuri. Covorul de iută rărit spunea însă ceva despre frecvența impresionantă a musafirilor. (Nelipsiți în fiecare seară, Coto, Diet, Cipri). Aproape în orice oră din zi și din noapte, spre disperarea toleranților vecini, decibelii muzicii și ai celor ce își susțineau cu ardoare punctele de vedere se auzeau tocmai de la colțul străzii. Proprietarul, pierdut printre oaspeți,

întreba ușor năucit: «Cine-i ăla?», «Și ăla?», «Și celălalt?». . . Veneau scriitori, pictori, balerini, cântăreți de operă, arhitecți, studenți, ingineri, elevi, doctori, profesori universitari, muncitori, femei deochiate, dirijori, sârbi, actori, nemți, evrei, unguri, activiști, francezi și enumerarea ar putea continua“ (Ion Jurăscu, *Noaptea inocentului*, în „Caiete Critice“, nr. 1–2/1984, apărut în 1986, p. 130).

- Călătorește în Bulgaria, Uniunea Sovietică, Polonia și Ungaria. Merge într-o excursie cu autocarul, organizată de Uniunea Scriitorilor, în Iugoslavia, pe coasta dalmată, împreună cu Geta și Gabriel Dimisianu, Ana Blandiana și Romulus Rusan, Ioan Alexandru, Teodor Balș, Traian Iancu, Eugen Barbu.

1965

februarie 22–24. Se desfășoară la București Conferința pe țară a Uniunii Scriitorilor. În *Referatele pe genuri de creație: Câteva probleme ale prozei contemporane*, publicate de „Gazeta literară“, nr. 9(572), 25 februarie, se menționează: „Proza tinerilor se distinge printr-un caracter predominant etic, printr-o sensibilitate specială la modificările din conștiință, în lumea pașnică și constructivă. [...] Nicolae Velea, Fănuș Neagu, D.R. Popescu, Pop Simion, Paul Schuster, Ion Lăncrăjan, Veress Zoltán, Nicolae Țic, Vasile Rebreanu, Ion Băieșu, Radu Cosașu, Ștefan Bănulescu, Sorin Titel, Petre Sălcudeanu, Al. Simion, Ion Grecea, Corneliu I. Ieu, Constantin Chiriță, Eugen Teodoru și, de asemenea, o serie de prozatori ce s-au manifestat îndeosebi în domeniul reportajului ca Traian Coșovei, Vasile Nicorovici, Miko Ervin, Romulus Rusan, Ilie Purcaru, Paul Anghel, Bodor Pal, Virgil Birou, Mircea Șerbănescu etc. sunt preocupați îndeosebi de confruntarea idealului cu realul, pornind de la explorarea relațiilor noi umane în toate sectoarele de activitate și de expresie. [...]

Ei au dat un nou avânt povestirii, schiței și portretului, ca mijloace narrative specifice“.

- Participă la întâlnirile săptămânale, duminicale, de la Casa de cultură a studenților din Timișoara, organizate de membrii Cenaclului „Pavel Dan“ (inițial, „Cercul literar și de prieteni ai cărții“, înființat în 1958).

1966

La Editura pentru Literatură din București, îi apare micul roman *Reîntoarcerea posibilă*.

1967

• I se editează un nou volum de schițe, *Valsuri nobile și sentimentale*, la Editura pentru Literatură din București. *decembrie*. Debutează în dramaturgie, alături de Paul Cornel Chitic, la Studioul 172 din Timișoara. „Cam târziu, în prima jumătate a lui decembrie, stagiunea studioului timișorean a început [...] sub promițătoare auspicii. Studioul are meritul de a promova două nume noi în dramaturgie: Sorin Titel și Paul Cornel Chitic. Cel dintâi, tânăr prozator timișorean, a publicat până acum trei opusculi, două de proză scurtă și un microman; al doilea, Paul Cornel Chitic, e student la filosofie la București; și cel dintâi și cel de al doilea au înfruntat, în seara premierei, pentru prima dată, lumina rampei.[...] Opera de debut este, ce-i drept, modestă ca lucrare dramatică, dacă ar fi să o judec după întindere. Schița dramatică a lui Sorin Titel de-abia dacă depășește 25 p., lucrarea lui Paul Cornel Chitic nu ajunge la 40 p. Ele pot servi ca atare [...] ca bune scenarii de televiziune. [...] La amândoi scriitorii [...] se pot decanta, în substanța piesei originale, influențele lecturilor recente, a procedeelelor *în vogă* vehiculate cu osebire de teatrul lui Ionesco (observația e valabilă, mai ales, în ceea ce privește schița lui Sorin Titel).[...] Acești

doi tineri, dincolo de scoriile construcției dramatice, dincolo de șovăielile și tributul firesc pe care scriitura lor îl plătește influenței, au ceva de spus și această împrejurare, cum nu se poate mai fericită, pune de la început scrisul lor dramatic sub steaua Bunei Speranțe“ (Traian Liviu Birăescu, *Două debuturi în dramaturgie* [Sorin Titel – *Fructul oprit*; Paul Cornel Chitic – *Restaurarea hainelor Sf. Augustin*], în „Cronica“, anul II, nr. 51/98, 23 decembrie 1967, p. 4).

1968

- I se publică, tot la Editura pentru literatură, din Capitală, romanul *Dejunul pe iarbă*.
- În cadrul revistei „Orizont“, juriul format din Al. Jebeleanu, președinte, Ion Arieșanu, Traian Liviu Birăescu, Nicolae Ciobanu, Franyo Zoltan, Nicolae D. Pârvu, G.I. Tohăneanu, Damian Ureche *a hotărât, prin vot secret, acordarea următoarelor premii în valoare de câte 10 000 lei*: Premiul pentru proză – *Dejunul pe iarbă*, de Sorin Titel [în fișa de prezentare a autorului se specifică, în mod eronat, că debutul acestuia s-ar fi înregistrat în revista „Tribuna“ – *n.ed.*]; Premiul pentru poezie – *Oase de corăbii*, de Anghel Dumbrăveanu.
- Scrie un scenariu (*Patru dimineți* sau, ulterior, *Dileme permanente*) pentru examenul de diplomă al Feliciei Cernăianu (secția Regie) și lucrează împreună cu regizoarea Anastasia Anghel, la un proiect de film ce până la urmă nu se va definitiva.

1969

- Este nominalizat ca membru în comitetul de redacție al revistei „Orizont“.

- Este inclus în antologia de proză scurtă *Erkundungen. 24 rumänische Erzählungen*, Verlag Volk und Welt, Berlin.

1970

- Influențat de sugestiile de creație ale „onirismului estetic“, publică volumul de nuvele *Noaptea inocenților*, Editura pentru Literatură, București.

Este inclus în antologia de proză scurtă *Die schwartze Truhe und andere rumänische Erzählungen*, Horst Ertmann Verlag, Berlin.

1971

Îi apare romanul *Lunga călătorie a prizonierului*, (Editura Cartea Românească, București), pentru care primește Premiul Asociației Scriitorilor din București.

septembrie. Se transferă de la revista „Orizont“ din Timișoara, în redacția „României literare“, cu ajutorul lui Nicolae Breban, redactor-șef pe atunci al publicației din Capitală (de la numărul 39, 23 septembrie 1971) Sorin Titel se va ocupa cu precădere de secțiunea „Proză“, înlocuindu-l pe Nicolae Balotă, devenit cronicar al volumelor de critică literară.

Este începutul „perioadei bucureștene“ a vieții sale. Locuiește doi ani în cartierul Cotroceni, într-o mansardă, pe str. Dr. Lister, până să se mute definitiv în casa de pe str. Spătarul Milescu, din zona Gării de Est a Bucureștiului, unde urmează să stea împreună, însă în apartamente separate, cu părinții, cu sora Ligia, cumnatul Vasile Brînzănescu și nepoata Oana.

- Publică săptămânal critică de întâmpinare a noilor apariții editoriale, cronici de film și teatru, scrie romanele care vor alcătui „tetralogia“ (*Țara îndepărtată, Pasărea și umbra, Clipa cea repede, Femeie, Iată Fiul Tău*), scenariile de film,

eseuri (*Herman Melville. Fascinația mării, În căutarea lui Cehov și alte eseuri*).

- Are o viață socială extrem de bogată. „Casa se prelungea în librării, în săli de concerte, în săli de teatru și cinematograful. Cărțile, spectacolele, concertele erau o bucurie, o bucurie dăruitoare, împărțind-o întotdeauna cu alții, gata oricând să dea și altora din prea plinul său. Părea zăpăcit, superficial, poate, era atent, prevenitor, săritor, delicat, profund. Citea, asculta muzică, scria, totul cu aviditate, greutățile nu le mărturisea. Se vedea cu prietenii, avea mulți“ (Andriana Fianu, *Casa se prelungea în librării...*, în „Caiete critice“, număr consacrat lui Sorin Titel, 1–2 / 1984, p. 133). „Câteva întâlniri, înainte și după redacție, o bere la Capșa, un film, un concert, o vizită (la prânz sau seara), plus obligatoriu inspecție cotidiană prin librării și pe la Muzica, să vadă ce cărți și discuri noi au mai sosit [...], cam așa arăta programul unei zile normale în stilul de viață, atât de personal, al lui Sorin Titel“ (Valeriu Cristea, *Împăcarea*, în „Caiete Critice“, nr. 1–2/1984, apărut în 1986, p. 21).

Este coleg de redacție cu Lucian Raicu, Gabriel Dimisianu, Valeriu Cristea, Dana Dumitriu, Mircea Iorgulescu, Ion Horea, Ioana Creangă, Marcel Mihalăș.

Leagă prietenii în lumea literară din București, păstrându-și totodată vechile cunoștințe din studenție, de la Timișoara și Caransebeș: Ion și Sandra Jurăscu, Lucian Raicu, Sonia Larian, Eugen Simion, Geta și Gabriel Dimisianu, Marius Robescu, Gabriel Turcea, Virgil Mazilescu, Radu Tudoran, Nicolae și Pia Ciobanu, George Bălăiță, Valeriu Cristea, Romulus Rusan și Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Gabriela Adameșteanu, Ion Iovan, Nicolae Velea, familia ing. Mihai Dinu, Ovidiu Cotruș, Horia Pătrașcu, George și Lili Teodoreanu, Aurel și Ana Cârlig, Ștefan și Ligia

Frunză, Boris și Elena Dimitrov, Ada Orleanu și Nicolae Boicescu, George Muntean, Jan Willem Boss.

1972

iunie–august. Călătorește la Paris și încheie un contract cu Editura Denoël, în vederea publicării în Franța a romanului *Lunga călătorie a prizonierului* (traducerea va fi făcută de Marie-France Ionesco).

„*Flair*-ul lui Nadeau nu l-a scăpat nici pe Sorin Titel, care a apărut tot în faimoasa colecție *Les Lettres Nouvelles*, cu *Lunga călătorie a prizonierului*“ (Ov. S. Crohmălniceanu, „Cuvânt înainte“ la Maurice Nadeau, *Să fie binecuvântați*, traducere din franceză de Ioana Pârvulescu, Editura Est, București, 2002).

„Nu știi dacă în călătoria sa la Paris, Sorin Titel adusese și *Lunga călătorie a prizonierului*. O dată tradusă în franceză, cartea va fi primită cu cronici elogioase. Fără nici un fel de sprijin extra-literar, Sorin Titel se va bucura la Paris de o *soartă* pe care i-ar fi invidiat-o și Zaharia Stancu și Eugen Barbu care, cu tot ajutorul regimului la care serveau, nu obținuseră recunoașterea visată. Unii cronicari parizieni (mai mofturoși când era vorba de români) vor semnala că-i așteaptă viitorul roman cu interes. Numai că Sorin Titel va ancora cu anii pe alt teritoriu, geografia kafkiană din *Lunga călătorie a prizonierului* se va fixa într-un perimetru real, și odată cu Banatul va recupera și un psihologism poetic care i-a părut editorului parizian că datează iremediabil. Nu are importanță dacă editorul (Maurice Nadeau) avea sau nu dreptate, contrapunctul astfel creat a pus capăt carierei pariziene a lui Sorin Titel. În primăvara lui 1972, totul i se părea – și îi și era – deschis“ (Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului. 1960–1980*, II, Editura Humanitas, București, 2001, p. 199).

În timpul șederii la Paris are prilejul de a-i întâlni pe Mircea Eliade (care-i oferă cu dedicație volumele *Pe strada Mântuleasa* și *Le sacré et le profane*), Emil Cioran și Eugen Ionesco.

Se păstrează în arhiva familiei câteva scrisori, trimise din Franța de Sorin Titel; conținutul lor detaliat este prezentat în Iosif Titel, *op. cit.*, p. 168-170.

Nedatată „Prin 15 iulie vreau să plec într-o excursie, iar după aceea la mare, adică la ocean pentru o săptămână sau două. În Paris am văzut cam tot ce e de văzut, dar, bineînțeles, nu pot spune că m-am plictisit. E un oraș de care greu se plictisește omul. Harry [Fromm] a fost la Paris, a stat cinci zile cu soția și socrii, azi a plecat în Italia, m-am bucurat enorm că ne-am întâlnit. E neschimbat și e același băiat extraordinar, [...] Marie-France Ionesco a început să lucreze la traducerea cărții, e bine că sunt și eu aici și putem lucra împreună“.

iulie 13. „Eu am vrut să plec în Spania pentru o săptămână, dar din păcate e destul de complicat, trebuie tot felul de vize etc. Voi face însă niște drumuri în Franța și poate în Belgia, Parisul l-am văzut până acum cu de-amănuntul și adevărul e că am început să mă cam plictisesc așa singur, în plină vară, la Paris. În ce privește Norvegia, aștept o scrisoare de la norvegieni, ca să văd când pot pleca și de asemenea prelungirea cu o lună a vizei românești. După câte mi-au scris încă în țară ei nu sunt în Norvegia până în septembrie. Nu vreau să renunț nici într-un caz la Norvegia, de vreme ce și trenul e plătit... În ce privește cartea, Marie-France Ionesco a început să lucreze la traducere, îmi spune că merge destul de bine și unde se mai încurcă o ajută și taică-su. Numai asta nu-mi închipuiam că la traducerea cărții mele o să lucreze și Eugen Ionescu...Urmează ca peste o săptămână – ea pleacă

pentru o săptămână la Salzburg – să-mi citească o bună parte din traducere“.

august 10. „Asta cred că e și ultima scrisoare care o scriu din Franța, pentru că, dacă toate lucrurile merg bine, după 15 august îmi iau tălpașita spre țara Norvegia, pe care sunt tare nerăbdător s-o văd. Mai ales că, să fiu sincer, cum sunt de trei luni la Paris, parcă am și început să mă plictisesc. Un oraș după ce îl epuizezi turistic, cât de extraordinar ar fi el, dacă ești doar în trecere prin el, nu mai are la un moment dat ce să-ți spună. Dar nu stă frumos să spui că te plictisești la Paris și nu vreau să fiu învinuit că fac pe nebunul. Banii încep să se împruțineze, dar de ajuns tot îmi ajung până în Norvegia. Între timp m-am mutat și acum stau lângă Sacré-Cœur și de pe fereastră se vede biserica și se aud tinerii cântând la chitară toată noaptea. Pe unde stau, e cea mai frumoasă panoramă a Parisului, mai ales dimineața, când cobor în oraș, e o spendoare. [...] Traducerea cărții progresează, mâine sunt invitat la țară unde Marie-France se află cu părinții, ca să-mi citească o bună parte din traducere“.

august 12. „Ieri am fost la vila lui Eugen Ionescu, care era foarte bine dispus, m-a primit de la fereastră cu strigăte de bun venit. [...] Casa e superbă, a fost o zi foarte frumoasă. [...] Altfel totul e bine, în iarnă [până la urmă peste patru ani, în 1976 – *n.ed.*] cartea mea apare și sper să pot aranja traducerea ei și în Norvegia și Germania. După apariția în Franța, va fi mult mai ușor, am deja o carte de vizită“.

septembrie. Reușește să viziteze Norvegia, pentru câteva săptămâni, fiind invitat la Oslo de către niște profesori pe care îi cunoscuse în țară.

1973

Îi apare antologia de povestiri *Mi-am amintit de zăpadă* (Editura Eminescu, București), cuprinzând selecțiuni din

primele volume de proză scurtă: *Copacul și Valsuri nobile și sentimentale*, la care se adaugă două texte inedite: *Frumoasele zile de vară și Coana Chirița (Actul I). O versiune posibilă*. Caracterul retrospectiv al cărții dă prilejul criticii de a realiza o evaluare generală a scrierilor de până atunci ale lui Sorin Titel.

1974

Tot Editura Eminescu din București îi publică romanul *Țara îndepărtată*, prima parte a viitoarei „tetralogii“, volum distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București.

1975

I se publică eseu *Herman Melville. Fascinația mării*, Editura Albatros, București.

1976

- Apare la Editura Denoël, traducerea în limba franceză a romanului *Lunga călătorie a prizonierului* [*Le Long voyage du prisonnier*], care are parte de cronici favorabile în „Le Nouvel Observateur“, „Le Figaro“, „L'ire“, „Le Républicain lorrain“, „Le Monde du livre“, „La Nouvelle Revue française“, „La Quinzaine littéraire“, „Le Devoir“ (Montréal).
- Călătorește din nou la Paris. De data aceasta, întâmpină dificultăți la plecare, încât ajunge după lansarea cărții. Într-o scrisoare trimisă din Franța, Sorin Titel povestește familiei: „Orașul este același cu cel de acum patru ani, nimic nu s-a schimbat, de parcă m-aș fi trezit deodată după un somn lung, și de la călătoria mea anterioară, n-ar fi trecut, totuși, destulă vreme. În ceea ce privește cartea mea, are într-adevăr un succes deosebit: pe lângă articolele de presă pe care le știam noi, au mai apărut și altele. Cel mai substanțial a apărut în *La Quinzaine*, un articol de o pagină

și cu fotografie, foarte entuziast, scris de un cunoscut critic francez, cu care m-am întâlnit într-o după-amiază și care propune publicarea încă a unei cărți. Editura se pare că e de acord, doar că, deocamdată, nu vor să precizeze foarte concret nimic, de teamă să nu le cer vreun avans. În tot cazul, Maurice Nadeau m-a primit foarte bine, e încântat de succesul cărții și speră chiar să obțină un premiu cu ea. La Cannes, e mare târg de cărți și participă și cartea mea.[...] Mă simt excelent, foarte fericit, așa cum n-am fost de multă vreme, Parisul e o adevărată sărbătoare [...] te simți eliberat de orice gând împovăraător“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 171-172).

- Reunește o parte a cronicilor din revistele literare, în volumul *Pasiunea lecturii*, care apare la Editura Facla, Timișoara.

1977

- Este publicat romanul *Pasărea și umbra*, al doilea volum al „tetralogiei“, la Editura Eminescu din București, pentru care i se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor.

mai. După scenariul său se realizează filmul *Iarba verde de acasă*, debutul lui Stere Gulea ca regizor de lung-metraje. „Casa de filme Patru pare să-și fi propus, în mod deliberat, să înlesnească contactul cu ecranul unui număr cât mai mare de scriitori. Încrederea în capacitatea literaturii de a oferi cinematografului subiecte inedite sau măcar interesante și, în orice caz, bine scrise, e normală pentru o casă producătoare condusă de un scriitor. Așadar, Casa de filme Patru, al cărei director este scriitorul Corneliu Leu, ne propune odată cu viitorul film, *Iarba verde de acasă*, un nou scenarist în persoana prozatorului Sorin Titel“ (N. C. Munteanu, în „Cinema“, anul XVI/173, nr. 5, mai 1977, p. 9).

Din distribuția filmului fac parte: Florin Zamfirescu, Vasile Nițulescu, Mihai Pălădescu, Paul Lavric, Ion Caramitru, Octavian Cotescu, Ernest Maftei, Val Săndulescu, Rodica Mandache, Melania Ursu, Dorel Vișan, Diana Lupescu, Ovidiu Schumacher.

1978

Își cumpără o casă de vacanță în comuna Bertea, jud. Prahova, situată într-o zonă foarte frumoasă de deal, lângă Slănic-Prahova. Aici era profesor de limba română bunul său prieten din facultate, Mihai Nicolae, trecut și el prin experiența exmatriculării, în 1957 (între timp, aceasta se căsătorise, reușise să-și termine facultatea și deși, ca student, fusese considerat drept una dintre cele mai strălucite minți ale generației sale, alesese să predea în acea localitate).

• La Bertea, Sorin Titel va scrie ultimele sale romane, *Clipa cea repede*, *Femeie*, *Iată Fiul Tău* și, parțial, *Melancolie*. „Se scula de dimineață, înaintea celorlalți membri ai familiei sau a prietenilor (întotdeauna îi plăcea să fie însoțit de cineva), pregătea micul dejun pentru toată lumea, apoi se izola, când era mai cald, pe prispă, iar când timpul era mai răcoros, în camera lui, unde scria trei-patru ceasuri, oprindu-se doar la ora prânzului. După-masa se așeza la umbra unui măr și citea, scrisului fiindu-i destinate numai orele de dimineață“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 160).

1979

La Editura Cartea Românească, îi apare romanul *Clipa cea repede*, a treia parte a „tetralogiei“.

1980

ianie. Pleacă în Olanda pentru semnarea contractului de traducere a romanului *Lunga călătorie a prizonierului*. Se

întâlnește cu Sorin Alexandrescu, fost coleg de facultate, lector de limba română la Universitatea din Amsterdam.
iunie 9. „După o călătorie teribil de frumoasă, am ajuns la Amsterdam. Din fericire am prins o vreme foarte însorită (raritate aici). Ieri am fost la Harlem, vineri la Krallé Müller Museum. Cu cartea totul e O.K.“ (Carte poștală trimisă familiei, în Iosif Titel, *op.cit.*, p. 172).

Face cu această ocazie un circuit prin Europa, vizitând Castelul Helsingor („castelul lui Hamlet“) din Danemarca și orașele Bruxelles, Paris, Madrid (la prietena sa, Monica Nedelcu, profesoară la Universitatea madrilenă), Veneția.

1981

Apare traducerea în limba olandeză a romanului *Lunga călătorie a prizonierului*, realizată de Jan Willem Bos. În presă („De groene Amsterdammer“, „Oost Europa Verkenningen“), cartea este receptată favorabil.

1982

Împreună cu Szász János, călătorește la Budapesta, într-o delegație a Uniunii Scriitorilor.

1983

- Îi apare romanul *Femeie, Iată Fiul Tău*, a patra parte a „tetralogiei“, la Editura Cartea Românească din București. Volumul este distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor și cu Premiul „Ion Creangă“ al Academiei.

primăvara. Este invitat în Statele Unite de fostul coleg de la Regie, Harry Fromm, ce conducea la New York casa de filme „Salamandra“. Acesta îi propune să colaboreze cu un scenariu la o viitoare peliculă. Scrie o ecranizare a romanului *Lunga călătorie a prizonierului*.

octombrie-decembrie. Călătorește în Statele Unite, ocazie pe care o fructifică pentru a vizita orașele New York,

Philadelphia și Washington. La Idaho-Falls își sărbătorește ziua de naștere. Intenționează să meargă în Texas și în Florida, însă datorită unei circumstanțe nefavorabile (accidentul celui care-l invitase), renunță.

Arhiva familiei păstrează și din această deplasare peste hotare câteva mărturii, consemnate în Iosif Titel, *op.cit.*, p. 176–177.

noiembrie 2. „Călătoria a fost mai puțin obositoare decât am crezut. Sunt de trei zile la New York și sunt încă năucit de grandoarea orașului. Mă simt minunat și am tot timpul sentimentul că totul e un vis frumos“.

noiembrie 3. „Tot ceea ce știam despre el [despre New York, *n.ed.*], tot ce am văzut prin filme nu-i decât o imagine foarte palidă, nu seamănă aproape defel cu cele văzute în realitate. M-am urcat în cel mai înalt zgârie-nori – o sută de etaje – (Empire State Building), de unde am văzut o splendidă panoramă a orașului, am făcut cu vaporul ocolul insulei pe care e așezat orașul (o călătorie de trei ore), am fost în faimosul cartier chinezesc și în Greenwich-Village, cartierul artiștilor și al boemei new-yorkeze, am ieșit cu mașina în afara orașului, într-un mic orășel cu *buticuri* cu antichități, am văzut o parte din muzee, am avut, într-un cuvânt, un program foarte încărcat. Seara am fost la spectacole. [...] În ce privește cartea mea, traducerea ei aici, am făcut unele demersuri, dar încă nu știu nimic precis“.

1984

mai. Se ivesc primele semne ale bolii.

august. I se stabilește diagnosticul: cancer la ficat, metastază, probabil, a unui cancer pulmonar.

Apare volumul eseistic *În căutarea lui Cehov și alte eseuri*, Editura Cartea Românească, București.

1985

ianuarie, 17, orele 9.20. Sorin Titel se stinge din viață, în locuința sa din București.

„Sorin și-a păstrat luciditatea până în ultimele clipe ale vieții sale. Îmi amintesc că în seara zilei de 15 ianuarie 1985 urmăream la televizor o piesă de Eminescu. Sorin care era prea slăbit fizic stătea în pat și nu se uita la piesă. Noi nu ne-am dat seama că, de fapt, el urmărea piesa, decât atunci când, la mirarea noastră despre unele naivități din text, ne-a lămurit că era o piesă scrisă de autor la vârsta de șaisprezece ani. Era în penultima noapte de dinaintea morții“ (Vasile Brânzănescu, *Sorin cel viu*, în „Caiete Critice“, nr. 1–2/1984, apărut în 1986, p. 132).

„Dimineața zilei de 17 ianuarie 1985 a fost ultima dimineață a lui Sorin. Prietenul Mihai Nicolae coborându-se ca să vadă ce mai face, și erau în jurul patului el, soția mea și Ligia; eu mai stăteam încă în pat după o noapte de nesomn. Au observat deodată că respirația îi este tot mai rară, iar Mihai Nicolae a exclamat speriat: Moare! A respirat apoi și mai rar, i-au pus o lumânare la cap și după câteva clipe respirația a încetat cu desăvârșire. I-au pus o oglindă la gură și aceasta nu s-a mai aburit...“ (Iosif Titel, *op. cit.*, p. 202).

ianuarie 19. La Cimitirul Bellu din București are loc înmormântarea, în zona rezervată scriitorilor.

februarie 2. Are loc decernarea Premiilor Uniunii Scriitorilor pe anul 1983, ceremonie în cadrul căreia romanul lui Sorin Titel, *Femeie, Iată Fiul Tău*, va primi Premiul pentru proză, alături de *Asszonyidő* (Farkas Arpád), *Dimineața pierdută* (Gabriela Adameșteanu), *Amendament* (Mircea Nedelciu), *Mondphasenuhr* (Joachim Wittstock).

februarie. La Cenaclul Casei Universitarilor din Timișoara, este organizată dezbaterea *Contemporaneitatea prozei lui Sorin Titel*. Participă: Livius Ciocârlie, Vasile Tudor Crețu,

Iosif Cheie-Pantea, Eugen Todoran, Ciprian Radovan (artist plastic).

- Revista „Caiete critice“, editată de „Viața românească“ în colaborare cu Biroul secției de critică și istorie literară al Asociației Scriitorilor din București, îi consacră un număr dublu, special. Colectivul de redacție: Eugen Simion, Cezar Baltag, Mircea Iorgulescu, Ioan Buduca, Ion Bogdan Lefter; au mai participat: Lucian Raicu și Valeriu Cristea.

noiembrie 2. Se decernează Premiul „Ion Creangă“ al Academiei pe anul 1983, pentru romanul *Femeie, iată Fiul Tău*. Același premiu este acordat și scriitorilor Sandor Fodor, pentru volumul *Fanfara pompierilor* (în limba maghiară), și Platon Pardău, pentru *Tentația*.

decembrie 7–8. Se organizează la Caransebeș, de către Liceul de matematică-fizică din localitate, Uniunea Scriitorilor, Comitetul județean de cultură și educație socialistă Caraș-Severin, Consiliul popular al orașului și Universitatea din Timișoara, „Memorialul Sorin Titel“, manifestare la care participă, printre alții, Anghel Dumbrăveanu, Livius Ciocârlie, Cornelia Ștefănescu, Horia Pătrașcu, Ciprian Radovan, Adriana Petrie, Mihai Tudor, Horia Vasilescu.

- Se desfășoară, la Timișoara, o „Masă rotundă: Sorin Titel“, inițiată de Casa de cultură a studenților (instructor: Viorel Marineasa) și Cenaclul literar „Pavel Dan“ (responsabil: Mihai Octavian Ioana); invitat: Lucian Raicu; participanți: Livius Ciocârlie, Cornel Ungureanu, Mircea Iăzărescu, Vasile Crețu, Ciprian Radovan, Anghel Dumbrăveanu, Șerban Foartă, Claudiu Arieșanu, Ion T. Popa.

1986

septembrie 27. Familia, prietenii, foștii colegi de redacție de la „România literară“ se întâlnesc pentru a-l comemora,

în fața mormântului de la Cimitirul Bellu. Cu acest prilej, i se ridică un monument din marmură albă.

1988

Este publicat romanul *Melancolie* (Editura Cartea Românească, București, la care Sorin Titel a lucrat în ultimele sale luni de viață. Textul editat este stabilit de tatăl autorului, pe baza unui dosar voluminos parțial dactilografiat, parțial scris de mână, iar postfața îi aparține lui Livius Ciocârlie.

1989

Apare, într-un singur volum, cea de-a doua ediție a romanelor *Țara îndepărtată* și *Pasărea și umbra*, Editura Eminescu, București (posfață de Vasile Popovici).

1990–1991

Se poartă discuții cu privire la ecranizarea romanului *Lunga călătorie a prizonierului*, în regia lui Dan Pița.

1991

- Se publică a doua ediție a romanelor *Clipa cea repede* (Editura Eminescu, București), *Femeie, Iată Fiul Tău* (Editura Eminescu, București) și *Lunga călătorie a prizonierului* (Editura Albatros, București).
- La Editura Cartea Românească, apare biografia autorului scrisă de tatăl său: Iosif Titel, *Clipa i-a fost prea repede (Viața lui Sorin Titel)*, cuvânt înainte de Eugen Simion.
- Romanul *Femeie, Iată Fiul Tău* este inclus ca lectură suplimentară în manualul de *Limba și literatura română* pentru clasa a XI-a (Editura Didactică și Pedagogică, București).

1994

decembrie 9. Este organizat simpozionul *Sorin Titel – Memoria afectivă*, de către Uniunea Scriitorilor – filiala Timișoara, Inspectoratul pentru cultură al județului Timiș, Biblioteca județeană Timiș. La dezbaterile desfășurate în Sala de cenaclu a filialei participă Livius Ciocârlie, Iosif Cheie-Pantea, Gabriel Dimisianu, Stere Gulea, Mircea Lăzărescu, Ciprian Radovan, Ligia Titel-Brânzănescu, Cornel Ungureanu, Daniel Vighi. În după-amiaza aceleiași zile, este vernisată expoziția *Sorin Titel – tinerețe fără de sfârșit*, deschisă la Biblioteca județeană.

1997

ianuarie 8. Se înființează Societatea literar-artistică „Sorin Titel” din Banat, str. Lidia nr. 2/2, Timișoara, care organizează, anual Festivalul de proză „Sorin Titel”.

aprilie 4. Moare Iosif Titel, tatăl scriitorului. În nota apărută în revista „Orizont”, anul IX, nr. 4(1383), 17 aprilie, p. 2, se amintește: „a făcut parte din generația de tranziție a cărturarilor bănățeni. Poligrafi, devotați culturii și ilustrațiilor autori, ei fac legătura dintre epoca diletanților și timpul profesioniștilor (ca și Aurel Peteanu și Traian Birăescu)”.

- La Editura Minerva, în colecția „Biblioteca pentru toți”, apare, în două volume, cea de-a treia ediție a romanului *Femeie, Iată Fiul Tău* (prefața și tabelul cronologic sunt semnate de Gabriel Dimisianu).

- Cinci scenarii cinematografice, scrise de Sorin Titel, apar sub titlul *Bucătăria de vară*, la Editura Marineasa din Timișoara (ediție îngrijită și postfață de Dorian Branea; cu trei evocări de Livius Ciocârlie, Cornel Ungureanu și Viorel Marineasa).

1998

Editura 100+1 Gramar din București publică a treia ediție a romanului *Clipa cea repede* (prefată și *curriculum vitae* de Elisabeta Lăsconi).

2000

decembrie 16. Cu ocazia Festivalului de proză „Sorin Titel“ și împlinirea a 65 de ani de la nașterea scriitorului, Primăria comunei Margina organizează o serie de manifestări culturale.

- La Editura Aula din Brașov, apare monografia *Sorin Titel* de Daniel Vighi.

2005

Cornel Ungureanu publică antologia *Sorin Titel interpretat de -*, Editura Modus P.H., Reșița.

CRISTINA BALINTE

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Se include în această ediție critică întreg corpusul epic ce alcătuiește *opera de ficțiune* a scriitorului Sorin Titel: schițe și povestiri, nuvele, microromane și romane, la toate acestea adăugându-se proiectele unor posibile ecranizări, prezentate în forma lor scenarizată. Din cauza imposibilității accesului la manuscrisele olografe sau la dactilograme (în mare parte fie distruse de autorul însuși, după apariția cărților, fie pierdute), pentru antume, stabilirea textului de bază s-a realizat luându-se în considerare ultima (în situația noastră, singura) ediție a volumelor, în forma și conținutul ce au primit validarea celui care le-a scris. Pentru postume, s-a preferat, la romanul *Melancolie*, reluarea textului structurat, între 1985 și 1988, de tatăl prozatorului, cu sprijinul criticilor Gabriel Dimisianu și Livius Ciocârlie, publicat în 1988 la Editura Cartea Românească, iar la scenarii, cele cinci texte reunite sub titlul generic *Bucătăria de vară*, în ediția din 1997 a lui Dorian Branea, apărută la Editura Marineasa.

Materia prezentei ediții este dispusă în două volume, conform unei structuri generate de adoptarea a două criterii complementare de ordonare: cel al speciilor epice, dublat de cel cronologic, pentru fiecare secțiune în parte. Astfel, volumul întâi cuprinde: I. *Schițe și povestiri* (culegerile *Copacul* – 1963,

Valsuri nobile și sentimentale – 1967; fragmentele cu statut de „inedite“ din antologia *Mi-am amintit de zăpadă* – 1973), II. *Nuvele* (culegerea *Noaptea inocenților* – 1970 și o subsecțiune intitulată *În periodice* în care se regăsesc schițe și povestiri, o nuvelă și fragmente de roman nepublicate în vreuna din cărți), III. *Romane* (microromanele *Reîntoarcerea posibilă* – 1966, *Dejunul pe iarbă* – 1968, *Lunga călătorie a prizonierului* – 1971; romanele *Țara îndepărtată* – 1974, *Pasărea și umbra* – 1977). În volumul al doilea se continuă secțiunea *Romane* (*Clipa cea repede* – 1979, *Femeie, Iată Fiul Tău* – 1983, postumul *Melancolie* – 1988), după care am inclus secțiunea – *Scenarii de film* (*Bucătăria de vară* – 1997). Ținem a preciza cu această ocazie că ideala includere în limitele aceluiași volum a celor patru părți (*Țara îndepărtată*, *Pasărea și umbra*, *Clipa cea repede*, *Femeie, Iată Fiul Tău*) ale „tetralogiei“ nu s-a putut concretiza din motive legate de procedura dimensionării cărților, textele din prima perioadă a creației lui Sorin Titel însumând mult prea puține pagini, în comparație cu cele scrise după 1974, fapt ce ar fi dus la un nefericit dezechilibru al acelor volume.

Fiind vorba de o ediție critică, aparatul de specialitate care însoțește textele autorului cuprinde: Prefața de acad. Eugen Simion, coordonatorul colecției „Opere fundamentale“, cronologia vieții și operei lui Sorin Titel, nota asupra ediției, note, comentarii și variante pentru fiecare scriere în parte, un indice alfabetic al personajelor, stabilit de Ligia Brânzănescu, referințe critice și o bibliografie generală a creațiilor scriitorului și a lucrărilor / articolelor monografice, exegetice, memorialistice referitoare la personalitatea și opera sa. Menționăm că în secțiunea de *Note. Comentarii. Variante* am marcat receptarea fiecărui volum la momentul apariției prin cronici de întâmpinare și recenzii.

Dimensiunea „variantelor“ poate să-l surprindă pe cititor, adesea ea concurând-o pe cea a scrierilor propriu-zise. Stabilite prin raportare la texte (complete, în cazul prozelor scurte, fragmentare, în cel al romanelor) apărute în presă, înaintea primei editări în volum, acestea pun în evidență multiplele transformări de formă și de fond ale viitoarelor cărți: rescrieri de episoade, etape noi în construcția și definirea unor personaje, restructurări prin altă dispunere a paragrafelor, eliminări de simboluri „supărătoare“ sau a „exceselor“ de autenticitate. Nu au fost înregistrate în secțiunea „variantelor“ schimbările de regim verbal, fluctuațiile modale și temporale, sinonimiile perfecte între termeni. Pentru desemnarea titlurilor operelor lui Sorin Titel și a textelor din periodice la care s-a făcut raportarea în stabilirea variantelor, s-au folosit următoarele sigle: *C* – *Copacul*, *RP* – *Reîntoarcerea posibilă*, *V* – *Valsuri nobile și sentimentale*, *D* – *Dejunul pe iarbă*, *N* – *Noaptea inocenților*, *L* – *Lunga călătorie a prizonierului*, *Ț* – *Țara îndepărtată*, *P* – *Pasărea și umbra*, *CR* – *Clipa cea repede*, *F* – *Femeie, Iată Fiul Tău*, pentru volume, iar pentru publicații: *Ag* – „Argeș“, *As* – „Astra“, *At* – „Ateneu“, *Cl* – „Convorbiri literare“, *F* – „Familia“, *Fs* – „Forum studentesc“, *Gl* – „Gazeta literară“, *Rl* – „România literară“, *L* – „Luceafărul“, *Sb* – „Scrisul bănețean“, *O* – „Orizont“, *Ol* – „Orizont literar“, *R* – „Ramuri“, *St* – „Steaua“, *Tom* – „Tomis“, *Tr* – „Tribuna“, *VR* – „Viața Românească“, *Vt* – „Vatra“.

Sorin Titel a păstrat de-a lungul întregii vieți mature nostalgia unei lumi, cea a copilăriei, și o mentalitate tipică a copilului etern (în această direcție apropierea de Saint-Exupéry nu sunt deloc întâmplătoare), aceea de a povesti tot ceea ce a descoperit și i-a rămas fixat în memorie. Numai că multe din aceste relatări nu pot fi transmise ca atare, găsindu-se întotdeauna instanțe de (auto)cenzură. Cele mai „afectate“

cărți ale lui Sorin Titel sunt *Dejunul pe iarbă*, *Țara îndepărtată* și *Lunga călătorie a prizonierului*. Dacă pentru primele două scrieri, „variantele“ aduc mărturii asupra căutărilor de sine ale autorului, încercări febrile de a-și găsi formula și stilul potrivite, în cazul microromanului *Lunga călătorie a prizonierului*, comparația dintre textul editat în volum și cel publicat în reviste ne face să constatăm că materia finală fusese considerabil deposedată de simbolica sa religioasă, multe schematizări și ambiguități fiind în realitate rămășițe „permise“ ale unui proiect profund axat pe amintita dimensiune spirituală.

În ceea ce privește secțiunea bibliografiei generale, am optat pentru diferențierea a două categorii: I – *Opera de ficțiune*, unde am inclus seria tuturor edițiilor de până acum ale cărților lui Sorin Titel, antume și postume; lista cronologică a schițelor, povestirilor, nuvelor, fragmentelor de roman publicate în periodice și în antologii; traducerile care s-au realizat după texte semnate de Sorin Titel; II – *Bibliografia critică*, grupând alfabetic, după numele autorilor, studii și monografii, evocări, texte exegetice apărute în periodice.

Extrase din interviurile care i s-au luat scriitorului, cu referințe bibliografice complete, sunt incluse în „note, comentarii, variante“, la subsecțiunea „Autorul despre cartea sa“.

La editarea textelor s-au aplicat normele ortografice actuale stabilite de Academia Română. S-au operat modificări de scriere cu majusculă a terminologiei religioase (*Dumnezeu*, *Domnul*, *Maica Domnului*, *Răstignirea lui Iisus*), iar unele greșeli de tipar evidente s-au corectat tacit.

În final, ținem să menționăm că această nouă editare a operei de ficțiune a lui Sorin Titel nu ar fi fost posibilă fără încrederea și consilierea acordate de acad. Eugen Simion, fără bunăvoința și sollicitudinea arătate de membrii familiei

scriitorului: Cornelia Titel, mama, Ligia Brânzănescu, sora, și prof. dr. Vasile Brânzănescu, cumnat, fără profesionalismul și răbdarea redactorului colecției, dr. Elisabeta Simion. De asemenea, în decursul perioadei de documentare, de reunire a corpusului și elaborare a ediției am beneficiat de sprijinul colegilor din cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu“ al Academiei Române. Tuturor le adresăm mulțumirile noastre cele mai sincere! Mulțumim, de asemenea, specialiștilor de la Biblioteca Centrală Universitară din București, Biblioteca Academiei Române și de la biblioteca Institutului „G. Călinescu“, responsabililor cu arhivele Facultății de Litere din București, tehnoredactorilor pentru amabilitate și promptitudine.

C. B.

I. SCHIȚE ȘI POVESTIRI

COPACUL
(1963)

ÎNTR-O ZI DE PRIMĂVARĂ

Întâi au fost Babele. De la fereastră, Domnica privea afară în curte cum își schimbau pe rând cojoacele și se bucura privind cum în bălțile din ogradă se oglindea soarele. Zilele acelea au fost primăvăratice, și apa de pe streșini i se prelingea 5 în creștetul capului, udându-i marama roșie, ori de câte ori se furișa în zorii tulburi spre școală. Au urmat după aceea zile de primăvară, și, de la fereastră, Domnica asculta cum cântă streșinile.

În casă mai mirosea a ploaie, a cojoace și a țuică fiartă, 10 miros rămas de peste iarnă. Prin fereastra udă de ploaie, Domnica a văzut venind păsările și i se părea că în odaie tremură ciudat aripile lor.

În dimineața aceea, oamenii ieșiră pentru prima dată să lucreze pe pământurile colectivei. Mama ieși și ea să facă 15 mâncare în cuina de vară. Peste noapte plouase, și lemnele umede ardeau sfârâind. Când mama scoase colacii din cuptor și îi aduse în cuină, Domnica fugi repede în casa de sus. „Iar mă trimite cu colacii, ca anul trecut“, își spuse ea și se așeză la război și începu să se joace cu suveica. Aici în odaie era frig 20 și mirosea a lână și a opinci vechi, putrezite de zăpadă.

– Îi duci lui taică-tu niște colaci calzi! îi strigă mama din mijlocul curții.

Domnica nu-i răspunse nimic.

– ...Te-a asurzit Dumnezeu, de nu-mi răspunzi? îi strigă din nou mama.

Atunci, Domnica ieși din război și strigă și ea, cu glas de
5 copil înfuriat:

– Iacă mă duc! – și ieși în ogradă.

Coșul cu colacii era în mijlocul curții, pe un scăunel cu trei picioare, aproape de mărul cel mare și uscat.

– Cotorița asta mi-o dai? se scânci ea. Mama trecu pe lângă
10 ea fără s-o asculte ce zice. Dă-mi una mai mică, se scânci din nou fata, dar mama nu o luă în seamă.

Din casă se auzi vocea poruncitoare a mamei, prin fereastra deschisă.

– I-am pus și pacla de tutun, c-a uitat-o azi-dimineață
15 acasă.

Domnica își strânse mai bine cârpa pe cap, își luă colacul pe care mama îl pusese peste ceilalți și plecă.

Pe drum noroiul era mare, dar ei prea puțin îi păsa de noroi. Avea niște cizme mari de cauciuc, care îi ajungeau din
20 sus de genunchi. Chiloții albaștri îi atârnav deasupra cizmelor, iar rochia de flanelă albastră îi stătea înfoiată.

Domnica sărea fără să se uite la bălți și nimerea tot timpul dintr-o baltă în alta.

Trecu din nou pe lângă casa în care trăia mătușa cea
25 bătrână. În fața casei era o salcie, și Domnica se miră văzând-o înflorită. În același timp se gândi la bătrână, și mirarea ei fu umbrită de o ușoară tristețe. Își amintea de bătrână, cum la Bobotează jucase la ei în șopronul din curte, cu altă babă din celălalt capăt al satului... „Că eu când pășesc pe drum, pașii
30 mei miroase-a rum“ ... cântase bătrâna, își aducea ea bine aminte.

Ieși din sat și începu să fugă. Uitase să-și mănânce colacul și sărea veselă, cu el în mână, peste bălțile în care se răsfrângea cerul.

Holda lor o cunoaște după un tei mare și bătrân. Întotdeauna vara, când venea cu părinții la sapă, ea se așeza și adormea la rădăcina teiului. Pe coaja lui, un văr de-al ei, care era deja la școală, își scrisese numele cu un briceag. Domnica văzu de departe teiul și, apropiindu-se de el, se miră că nu-l vede pe taică-su. „Oare unde-o fi taica? se întrebă ea când fu destul de aproape. Cum de nu-l văd?!“

Când ajunsese lângă tei, Domnica privi întinderea aceasta de pe care dispăruseră ca prin farmec toate holdele. În fața ei era o singură holdă verde, atât de întinsă, încât semăna cu cerul. Grâul era mic, abia ajungea până la glezne, și se legăna atât de frumos, încât când Domnica ridică ochii i se păru că îi vede umbra legănându-se pe cer. „E ca cerul, doar că el nu e verde, își spuse ea privind întinderea nesfârșită. Holda e atât de întinsă, încât undeva trebuie să se întâlnească cu cerul. Holdele astea s-au adunat la un loc, ca râurile. Așa se adună râurile ca să facă marea.“ Așa îi povestise moș Iulă în timp ce dădea jos zăpada de pe casă.

Apoi, privi din nou cum holda asta mare se întâlnește undeva departe cu cerul de primăvară.

Atunci îi veni o idee grozavă. Își descălță cizmele, mari, le puse lângă coșul cu colaci și sări șanțul. Când pași pe pământul colectivei, simți grâul mic de-o șchioapă cum îi gâdilă gleznele. Începu să alerge. Trebuia să ajungă la locul unde holda asta mare se întâlnește cu cerul.

Abia după un timp, alergând prin holdă drept înaintea, își aduse aminte că taică-su trebuia să fie cu oamenii în altă parte. „Când am să ajung la capăt, adică la pereții cerului, am să mă întorc și am să-i duc pâinea“, își spuse și i se păru că simte, adus de vânt, mirosul pâinii calde plutind peste întinderile verzi. Deocamdată alerga drept înaintea prin valurile verzi și unduitoare, căutând locul unde acestea întâlnesc cerul de primăvară.

GARDUL

Copiilor din noile cartiere

Într-o după-masă de primăvară, la câteva săptămâni după ce se însănătoși, omul se mută în casa cea nouă și începu să
5 vopsească gardul. Mișca pensula cu gesturi măsurate, de departe părea cam greoi – în toamna trecută împlinise șaiszeci de ani. Cu toate acestea, greu ai fi bănuțit că bătrânul zăcuse bolnav toată iarna. Avea fața roșie, sănătoasă, iar părul îi era des și creț. Îl ajuta nepotul, un băiat care semăna mult cu
10 bunicul. Avea părul des și creț, fața roșie, sănătoasă, doar ochii îi erau plini de surâs, surâs de om tânăr. Nepotul amesteca vopseaua cu multă atenție, cu teamă să nu o verse pe jos. Făcea lucrul ăsta cu seriozitate. Era un copil liniștit, care lua totul în serios. Își terminase lecțiile, și acum îi ajuta bătrânului. Cei
15 doi se iubeau mult și se înțelegeau bine.

– Mai adu ulei, îi spuse bătrânul fără să se întoarcă, și nepotul ascultător fugi spre casă, și după câteva minute se întoarse cu un bidon cu ulei și turnă în vopsea până când se făcu așa cum trebuie.

20 – Să nu pui prea mult ulei, îi spuse bunicul, vopsind liniștit mai departe gardul. Era un gard nou, la fel cu celelalte. Gardurile caselor din apropiere erau încă albe, noii locatari

ai locuințelor care se înșirau de o parte și de alta a șoselei abia se mutaseră și nu avuseseră încă timp să și le vopsească. Locuințele noului cartier de la marginea orașului erau construite pentru o familie sau două. Unele erau încă goale. Chiar cea de lângă ei nu era locuită, și bătrânul se întreba cine 5 oare o să le fie vecin.

– Urât miroase terebentina asta! spuse copilul, cu voce calmă și liniștită.

Bătrânul nu-i răspunse nimic, vopsea mai departe gardul, cu gesturi măsurate. 10

– Ai cam muiat vopseaua, spuse el după un timp. Ți-am spus să nu pui atâtă ulei.

Nepotul se uită cu coada ochiului la bătrân.

Pe șosea trecea doar din când în când câte un camion. Era primăvară, și camioanele erau încărcate cu bușteni. Lumina 15 soarelui era strălucitoare și vie.

După ce nepotul termină cu vopseaua, se așază pe marginea trotuarului și începu să privească liniștit la bătrân. Gesturile uniforme și precise ale acestuia îl încântau. Stătu aproape un ceas, urmărind pe bunic cu multă atenție. Fugi 20 din nou după ulei și vopsea, le amestecă, având grijă ca de data asta să nu pună mai mult ulei decât trebuie. După aceea se așază pe marginea trotuarului din nou, uitându-se în continuare la bătrân.

După un timp se plictisi. Asta se întâmpla cam pe când 25 bătrânul ajunsese la jumătatea gardului. Atunci îi veni ideea să se urce pe gard și să privească de acolo în curțile noi ale oamenilor. Îl întrebă pe bătrân dacă îi dă scara să se urce și, fără să aștepte răspuns, o luă singur și se cățăără cu băgare de seamă. De fapt bătrânul nici nu se obosi să-i răspundă. Era 30 cam tăcut și își vedea mai departe de lucru.

Dincolo de grădina bătrânului era un pârau îngust, iar dincolo de pârau – un loc mare, viran. Era vorba să se amenajeze acolo un teren de fotbal pentru muncitorii din

cartier. În alte zile erau o mulțime de copii acolo, copii pe care băiatul nu-i cunoștea. Aceștia și începuseră să joace fotbal. De data asta nu era nimeni. Doar doi cai, mari și albi, pășteau liniștiți; soarele de primăvară le aurea coamele. „Parcă ar fi năzdrăvani“, se gândi copilul. Deodată, fața lui serioasă, cam simplută și banală, se transfigurează, se luminează ciudat. „Poate or fi năzdrăvani...“

– Există cai năzdrăvani? îl întrebă el deodată pe bătrân.

Soarele se apropia de asfințit, iar câmpia se lumina dintr-o dată. Iarba părea de sânge, caii deveniră și ei roșii, și copilului i se tăie răsuflarea. Caii se ridicară în două picioare, se închină unu în față celuilalt și începură să necheze prelung și duios, atât de duios, încât copilului i se umplură ochii de lacrimi. Începu să tremure și era cât pe-acți să cadă jos de pe gard.

– Au început caii să se joace și să vorbească, bunicule, minți el pe jumătate, dorind cu orice preț să atragă atenția bătrânului. E și un călăreț în alb, minți el mai departe.

Și deodată, copilul se gândi că totul era deosebit de frumos și de nou: și gardul, și casa în care se mutaseră acum, și caii care nechezau duios, așa cum numai un copil poate să-i audă.

Între timp, soarele ajunsese la dunga orizontului, și caii deveniră atât de roșii, încât păreau de sânge. „Parcă au luat foc caii“, își spuse copilul. I se păru că sunt două păsări mari și roșii care stau nemișcate. „Ce-ar fi să apară într-adevăr un călăreț?“ se întrebă el.

– Să cobor să amestec vopseaua? îl întrebă pe bătrân, îngrijorat puțin să nu-l fi supărat.

Acesta îi răspunse să stea liniștit și să privească la cai, și nepotul îl ascultă. După un timp, veni într-adevăr un om și luă caii. Bătrânul obosi și el și se așeză pe o grămadă de cărămizi rămasă acolo de când se ridicase casa. Îi făcuse mare plăcere să vopsească gardul, era din nou sănătos, și după lunile lungi de boală era o mare fericire să te odihnești la capătul câtorva ore de muncă. Era ca înainte în fabrică, or el era acum prea

bătrân să lucreze în fabrică. Treizeci de ani vopsise el mobile, și acum privea gardul cu măiestrie vopsit, gardul de la casa lui nouă.

Băiatul se plictisi după plecarea cailor și coborî de pe gard. Între timp începu să se întunece, și dinspre câmpuri venea 5 mirosul înecăcios al socului înflorit. La capătul străzii acesteia lungi se vedea fabrica, iar acoperișul de tablă al halelor gatere se întuneca din ce în ce. Mașinile încărcate cu lemne care treceau spre fabrică își aprinseră farurile.

Cei doi, nepotul și bunicul, intrară în casă. Umblau cu 10 sfială în casa asta nouă, care mirosea încă a var și a tencuială. Intrară în odaie, dar nu aprinseră lumina, rămaseră în întunericul plăcut al camerei, iar prin geamul deschis adulmecau mirosul socului. Răsări luna, și de pe scaunele lor ei o priviră fără să se ridice și să se ducă la fereastră. Băiatul se 15 bucură că dacă bunicul nu văzuse caii, cel puțin luna pot acum s-o privească împreună. Bătrânul avea însă gândurile lui.

– Mâine trebuie să vopsim și cealaltă parte a gardului, spuse el și deodată se bucurară amândoi gândindu-se la ziua de mâine.

PANTERA NEAGRĂ

La colțul străzii, Romi îl aștepta pe Gicoane. Era o după-amiază de duminică, era vară, și căldura topise trotuarul. Romi își înfigea călcâiele în asfaltul moale și se uita cu coada
5 ochiului la femeia care vindea înghețată. „Dar dacă Gicoane uită de mine? Ar însemna să pierd meciul.“ Știa însă că, orice s-ar întâmpla, Gicoane nu-l va uita. Orașul era pustiu, și în lumina fierbinte, casele dormeau parcă și ele. „Peste o oră începe meciul“, se gândi Romi și fu cuprins parcă de
10 amețală... „Va fi un meci la fel ca înainte“, își spuse. Gicoane va apărea, în tricoul lui negru. Gicoane, pe care el îl numise „pantera neagră“. Va fi un meci ca înainte de accidentul lui Gicoane. La fiecare gol salvat de Gicoane, el se va ridica în picioare și va striga: „Bravo, Gicoane!“, iar în fundul sufletului
15 se va zbate dureroasă dorința ca atunci când va crește să fie un portar tot așa de bun ca și el.

În sfârșit, îl văzu venind pe Gicoane. Acesta îi făcu semn cu mâna, de departe, și el îi răspunse.

– Mi-am luat cârâitoarele, îi spuse când acesta fu destul
20 de aproape. Ce-ai aflat, joacă echipa lor completă?

– Lipsește Nistor. Dar și fără Nistor au o apărare bună. Îi batem, mă Romi, mă, o să vezi tu că-i batem, spuse apoi Gicoane, și-l luă pe băiat de după cap, așa, ca pe un vechi

prieten. Tu o să fii acolo în tribună, bătrâne, și o să ne aduci noroc.

– Eu întotdeauna v-am adus noroc, spuse Romi. Nu există altfel.

Se apropiau de marginea orașelului, acolo unde o alee cu 5
aluni ducea spre arena de fotbal.

– Te bucuri, mă Gicoane, că joci din nou, nu-i așa? întrebă Romi.

– Mi-a fost cam frică, frate, că mă duc dracului. Cât am stat cu piciorul în ghips, tot la asta m-am gândit, îi răspunse 10
Gicoane.

– Ce-ai fi fost tu, Gicoane, fără fotbal? Ce s-ar fi ales din tine, mă panteră neagră?

– Nu știi, spuse Gicoane și se încruntă. Hai să nu ne mai gândim la asta. 15

– În care repriză joci? întrebă Romi.

– Nu știi. Aș vrea să joc în prima. Îmi vine greu să mă uit cum stă altul în poartă... Deodată, glasul lui Gicoane deveni foarte prietenos, primi acel timbru special pe care glasul unui bărbat nu-l capătă decât atunci când vorbește cu un 20
prieten drag. Glasul lui Gicoane deveni aproape copilăros, de o puritate caldă, catifelată.

– Știi, mă Romică, eu cât am stat în pat m-am gândit mult. Stăteam cu piciorul ridicat pe perete, mă uitam la el și mă gândeam. Înainte de asta n-aveam încredere în mine. Îmi 25
spuneam: „Ești prea mic pentru un portar. Un metru șaizeci și patru, asta nu-i înălțime de portar.“ Dar cât am stat în pat m-am tot gândit, și am înțeles că asta nu contează. M-am gândit la francezul acela care-i cu un centimetru mai mic ca mine și-i un portar excelent... Sunt pornit pe fapte mari, așa 30
să știi. Sunt tânăr, am timp să ajung departe. Principalul e că pot să joc din nou, și asta contează.

– Numai să nu fii nervos în poartă, se rugă Romi. Iar că ești mic nu contează. Ai reflexe bune, mă Gicoane, și asta face

mai mult decât doi metri înălțime. Și-apoi, gândește-te și tu. E ușor să fii portar bun când ai un metru optzeci. Întinzi laba, și gata... Dar plonjeu ca al tău n-are nimeni. Tu ești ca o panteră, Gicoane, spuse Romi, și-și ridică din nou ochii spre el.

5 În sfârșit, ajunseră la arenă.

– Așteaptă-mă aici, îi spuse Gicoane lui Romi când ajunseră aproape de intrare. Mă întorc după tine. Gicoane dispăru pe poarta mare a arenei, și Romi se așeză în iarbă, așteptându-l să se întoarcă. „Da, totul este ca înainte, își spuse,
10 totul este ca acum un an.“ Peste câteva minute Gicoane va veni după el, vor intra înăuntru, și el va fi tare mândru că-i este prieten... Dar iată că minutele trec, și Gicoane nu se mai întoarce. „M-o fi uitat“, își spuse, și fu cuprins subit de o durere arzătoare, de parcă l-ar fi pierdut pe Gicoane pentru
15 totdeauna. „O fi uitat de mine și am să pierd începutul meciului. Nici bani n-am destui, să intru. Îmi mai trebuie cincizeci de bani.“ Se apropia într-adevăr începerea meciului, lumea care venea spre teren se rărise. „Am să pierd meciul“, își spuse Romi cu disperare, și se uită în jur. Apoi se gândi
20 să se urce într-unul din alunii din jurul arenei, și în câteva secunde fu în vârful lui. Abia ajunsese însă sus, că și auzi glasul lui Gicoane strigându-l. Coborî repede.

– Credeam că m-ai uitat.

– Cum era să te uit?

25 Intrară, și, la fel ca înainte, Gicoane îi spuse omului de la ușă cât se poate de grav:

– E cu mine.

Apoi se îndreptară spre tribună.

– Joc în repriza a doua, mă Romică, îi spuse Gicoane când
30 ajunseră aproape de tribună, apoi îl părăsi, se duse pe teren să se îmbrace, și între timp arbitrul fluieră începerea primei reprize a meciului.

Romi își luă niște semințe și, ronțâind la ele, urmări cu multă atenție desfășurarea meciului. Cu toate că echipa cu

care jucau era în B, ceferiștii demonstrară de la început un joc mult mai frumos, și scorul se menținu până în ultimele minute la zero, când adversarii reușiră să marcheze un gol. „Bine că n-a fost Gicoane în poartă! Sau mai bine zis e rău, căci dacă Gicoane ar fi fost în poartă ar fi salvat golul ăsta“, 5
își spuse cu mândrie. De acolo din tribună, îl vedea foarte bine pe Gicoane, care stătea trântit în iarbă, de partea cealaltă a terenului. „Cred că e nervos. După un an de zile, e prima dată când joacă din nou. Numai să nu se piardă. Ar putea, de prea multă fericire, să se piardă.“ În pauză, Romi luă o 10
limonadă.

Dar iată că începu repriza a doua, și Romi văzu cu uimire că în poartă e tot vechiul portar; Gicoane stătea mai departe în iarbă. Fuma o țigară.

– Cum, nu apără Gicoane? îl întrebă el pe vecin. 15

– Dacă apără Gicoane, pierdem meciul. Gicoane a fost bolnav. Nu-i în formă.

– Nu știți dumneavoastră de ce-i în stare Gicoane, făcu Romi cu ciudă.

După zece minute, un jucător din echipa adversă fu 20
accidentat, intră altul în loc, și ceferiștii schimbă portarul. În poartă intră Gicoane.

Primul plonjeu pe care-l făcu Gicoane aruncându-se după minge fu spectaculos, poate inutil, dar sufletul lui Romi se umplu de bucurie. „Așa ceva nu vezi oricând. Bravo, mă 25
panteră neagră!“ Abia atunci observă Romi că Gicoane nu purta tricoul negru, ca de obicei. Avea un tricou albastru. „O să-i poarte noroc și tricoul albastru.“ Adversarii, mizând pe statura mică a portarului, trăgeau cât mai sus, iar două mingi fură trase pe deasupra porții. Apoi mingea fu trasă spre colțul 30
de sus al porții, și atunci Gicoane făcu una din minunatele lui sărituri de panteră. Gicoane zbură în aer, prinse balonul, și toată lumea din tribună începu să strige.

Cefereștii reușiră în ultimele zece minute să marcheze două goluri, dar Romi era prea fericit ca să simtă și bucuria acestor goluri. Gicoane, dragul lui Gicoane, era tot pantera neagră, cu toate că purta tricou albastru.

5 După ce meciul se termină, lumea se îndreptă spre ieșire, numai Romică rămase să-l aștepte pe Gicoane. Totul era ca acum un an, și Romi își aduse aminte cum de atâtea ori îl așteptase la fel. Și își mai aduse aminte de zilele de antrenament, acolo, pe terenul din spatele fabricii, de zilele acelea
10 când, stând cățarat pe gardul care mirosea a gudron, îl privea pe Gicoane cum face pe antrenorul cu ceilalți băieți din fabrică. Atunci Romi se gândi cu nerăbdare la ziua când va termina școala și va intra și el în fabrică și-l va antrena Gicoane. La toate acestea se gândea Romi stând singur în arena care devenise
15 deodată pustie. „Am să lucrăm atunci cu Gicoane în fabrică, cine știe, o să lucrăm amândoi la hala gatere. Și după orele de lucru o să luăm amândoi un tricou albastru și o să mergem pe terenul acela mic și o să jucăm fotbal... Pentru asta însă trebuie să cresc și să fiu un muncitor bun. Și oare o să fiu un
20 bun portar?...“

Deodată ridică ochii și privi plopii înalți de dincolo de arenă, plopii aceia subțiri peste care se revărsase o lumină de un galben-roșcat, o lumină blândă.

DIMINEAȚA

Din acceleratul de patru și treizeci și două de minute coborârea doar câțiva călători, oboseți de o noapte întreagă de mers, cu picioarele anchilozate de poziția incomodă în care petrecuseră timpul. Pentru aceștia, aerul rece de afară, mirosul zăpezii proaspăt așternută – pentru prima oară în noaptea aceea ninsese – avură efectul unei cafele foarte tari: creierul se limpezi, sângele începu să circule înviorat, și oamenii fură fericiți să privească zăpada viorie în lumina tulbure a dimineții, stratul curat de zăpadă de pe șosea și de pe acoperișuri. Autobuzul îi aștepta somnoros la ieșirea din gară, cu o taxatoare legată la cap cu vreo trei șaluri și într-o scurtă de piele vopsită în albastru, de parcă ar fi fost dată cu cerneală. Șoferul, un bărbat tânăr, era doar în pulover, și prin cămașa deschisă la gât i se vedea părul abundent de pe piept. Deasupra ochiului stâng avea o cicatrice, ochii îi avea de un albastru-închis – un bărbat frumos. Porni cu cei cinci călători treziți de aerul rece, de mirosurile pământului cald sub zăpadă. Așa că, ajunși în oraș, somnolența aceasta în începutul cenușiu al dimineții îi miră, dar în același timp se gândiră la paturile calde care îi așteptau. Opri în centrul orașului, în fața librăriei, apoi o luă, cu un singur călător, spre noul cartier al orașului. Trecu prin fața noilor blocuri, iar la stație, înainte de a se întoarce din

1585

nou la gară pentru personalul de cinci și douăzeci de minute, șoferul avu timp să-și aprindă o țigară. Taxatoarea își scoase din geanta de piele un covrig și începu să-l ronțăie.

Erau primii oameni treji ai orașului. Ceva mai târziu, 5
veniră niște femei să măture stratul subțire de zăpadă de pe trotuare. Era foarte devreme, oamenii dormeau încă...

*

Ceasul sună la cinci fără un sfert, iar ceilalți continuă să doarmă nestânjeniți. Ceasul acesta care suna la o oră atât 10
de mică nu era pentru ei. Se întoarseră doar, își schimbă poziția mâinilor și-și continuă somnul. Mama sări repede jos din pat, își îmbracă cu ochii cârpiți de somn o fustă largă, se duse apoi la sobă să-și încălzească spatele, dar soba se răcise și-și luă repede pe ea o haină veche. Părăsi în vârful picioarelor 15
odaia, își încălță niște pantofi și ieși în curte. „A nins, și eu n-am pus încă murăturile“, se gândi mama când văzu zăpada albă din curte și de pe acoperișuri. Apoi uită de murături, și strălucirea imaculată a zăpezii așternute deasupra cartierului lor nou o învioră și-o făcu să-și aducă aminte de visul de peste 20
noapte. Se visase mireasă, dar, lucru curios, nunta avusese loc aici în casa lor nouă, iar nuntașii fuseseră tot prietenii lor de astăzi, oameni nu prea tineri, așa ca ei, doar ea și Dimitrie erau tineri, și prin somn mama simțise din nou dragostea speriată de atunci, din zilele îndepărtate ale tinereții ei. 25
„Doamne, ce prostii îți mai vin noaptea în cap, mai mare rușinea, muiere bătrână cum mi-s, cu nepoți, să mă visez mireasă! Copiii nu seamănă cu Dimitrie, își mai spuse, îs mai ascunși, el era tare bun de petrecere, tare mai era vesel!“ Și mama se gândi la nunta de acum treizeci de ani, nu la cea 30
din vis, și în timp ce strângea niște așchii ca să aibă cu ce face focul, fața îi întineri deodată, și pentru câteva clipe mama arătă ca o copilă, ba și mâinile îi deveniră tinere, mama uită de frig și, cu brațul plin de lemne, intră în vârful picioarelor în odaie.

Puse lemnele jos, apoi ieși din nou în bucătărie și reveni cu o sticlă de petrol și cu o cutie de chibrituri de făcu focul. Deschise ușa dintre cele două camere – dincolo dormeau băieții – să se încălzească peste tot. Nuța dormea cu Anton într-un pat. Anton nu se întorsese încă, săptămâna asta era 5 de noapte, și fetița dormea singură în patul larg, cu mâinile desfăcute și cu fața în sus. Privind fetița, mama fu cuprinsă deodată de tristețe. „Au, puiu meu, draga mea, păsărica mea.“ Apoi se gândi la Anton, și inima ei sângeră pentru el, dar în același timp o cuprinse ciuda. „Nu era aia nevastă de șofer. 10 Dumnezeu s-o bată, să sufere și ea numai pe-un sfert cât a pățimit Anton. Nu-i doresc mai mult rău decât asta“, blestemă ea și, mândioasă cum era, începu să umble cu zgomot prin bucătărie, uitând de somnul celorlalți. Prin geamul ușor înghețat o văzu jos în curte pe nevasta lui Olteanu, vecina 15 lor de la parter, și ieși repede afară.

– Bună dimineța, vecină, te-ai sculat?

– Am avut niște dureri de cap, am crezut că mor, n-am închis un ochi toată noaptea, se plânse soția lui Olteanu răsfățându-se ușor, așa cum îi șade bine unei femei tinere, de 20 curând măritată.

„Mă miram eu cum de te-ai sculat așa de dimineată, își spuse mama și zâmbi și ea. Nu-ți bag vină, te desprinzi cu greu de bărbat“, își mai spuse și zâmbi în afară.

„O nevastă ca asta ar fi fost bună pentru Toni“, se gândi 25 mama. Și mama, de ce am ascunde-o, fu puțin geloasă pe fericirea vechiului coleg de bancă al lui Anton. Poate trebuie să-î iertăm asta, ea dorise fericirea copiilor ei, or Anton era acum un om singur, părăsit de o femeie pe care el o iubise și care nu-l iubise niciodată. Mama suferea pentru asta și poate devenise 30 puțin egoistă. Era poate puțin geloasă pe fericirea altora...

După ce se despărți de nevasta lui Olteanu, mama se întoarse în bucătărie. Tocmai venise femeia cu laptele, și după ce dădu drumul la aragaz puse laptele să fiarbă și pregăti ujina

pentru Nuța. Peste jumătate de oră se vor scula și ceilalți. Și în timp ce laptele fierbea se așeză pe scaun să cârpească un ciorap al fetei. „Trebuie să duc la reparat pantoful stâng al fetei. Altfel, rupe toți ciorapii, și dacă mă las pe Toni să-l ducă, trece toată iarna. Azi îi dau pantaloni lungi, își mai spuse mama. E destul de frig afară, și la grădiniță cine știe dacă nu-ți ține mai mult prin curte să se joace cu zăpadă?!“ Și-și aduse aminte de cei doi copii ai ei, care întotdeauna iarna veneau seara acasă, cu lecțiile pe a doua zi neînvățate, își aduse aminte cum îi dezbrăca în pielea goală, asta până târziu, erau în clasa a IV-a sau a V-a, și-i freca cu un ștergar aspru, să nu răcească. Cel mai mare avea și el acum un copil, un copil fără mamă, dar fetița era tare cuminte, venea întotdeauna cu hainele în ordine acasă. „Trebuie să-mi iau ochelari. Nu mai văd fără ochelari“, îi trecu după aceea prin gând, și luă laptele de pe foc și puse în locul lui apă, să se încălzească, pentru fetiță.

Intră în odaie să-și scoale bărbatul. În camera băieților, Adrian se sculase și era în pijama, cu puloverul lui Anton pe umeri, și-și rezolva niște probleme la matematică.

– Ieri după-masă n-ai avut timp destul să înveți? îi spuse mama. Nu știi ce-i cu tine, te-ai prostit în ultimul timp rău de tot... Iar ai luat sfetărul lui Anton.

– Mi-l dă mie, pe el nu-l mai încape.

– Tu ai sfetăr, nu-ți trebuie sfetărul lui.

– Ăla-i sfetăr? făcu disprețuitor băiatul.

– Taci din gură și învață... Mă mir că poți învăța în întunericul ăsta. Tare mai ești neajutorat! se plânse mama, și se duse la fereastră să tragă jaluzelele.

Lumina albă de afară reflectată de strălucirea zăpezii pătrunse deodată în odaie și după lumina aceea Adrian își dădu seama că afară a nins. Se ridică de la masă și se duse repede la fereastră, și primul lucru pe care îl văzu fură copacii strălucitori în lumina deplină a dimineții. Cerul era alb. „Pe un timp ca ăsta să mergi cu motocicletă!“ se gândi el.

– Unde-ai fost ieri? îl întrebă în șoaptă mama.

– La Tică.

– Ce-ai făcut la el?

– Ne-am dus cu motocicletă.

Când vorbi, vocea mamei fu plină de mânie.

– Tu n-ai ce căuta pe motocicletă. M-ai auzit? 5

– Mie nu mi-e frică, mamă, spuse el liniștit. Dacă Toni era să-și spargă capul, nu înseamnă că eu trebuie să mă sperii. Mie nu mi-e frică.

– Vii să te speli acum, sau te speli după ce se scoală taică-tu?

– Mă spal mai târziu, am o problemă grea la matematică. 10

– Decât să-ți spargi capul pe motocicletă, mai bine ți-ai rezolva problemele la matematică din timp, țină să-i mai spună mama și ieși din odaie.

Închise ușa după ea, ca băiatul să poată în liniște să-și rezolve problema. Rămas singur în odaie, Adrian nu mai fu în stare să se concentreze asupra problemei. Fața lui slăbuță de tinerel neîmplinit deveni concentrată. Adrian privi zăpada albă și începu să viseze. „Nu, mie nu mi-e frică. O să am o motocicletă, o Jawă, asta e sigur. La anul termin școala medie, dar nu intru la facultate. Stau un an în producție. Să pornești pe o zi ca asta cu motocicletă, și deodată cerul să se înnoreze și să înceapă să ningă! Asta te-ar face să mărești și mai mult viteza...“ Adrian se gândi la seara trecută. Tică era șofer, ca frate-su, și avea motocicletă! Îl luase cu el, urcaseră până sus la vechiul aeroport, era acolo o pistă minunată. După câteva virajuri, Tică îl lăsase și pe el să conducă. Tot Tică îl învățase să conducă în fiecare zi câte puțin. În ziua aceea Tică avusese curajul să-i dea motocicletă pe mâna lui. Adrian închise ochii și-și aduse aminte că la început îi fusese teamă. Dar el era bărbat, n-avea de ce să-i fie frică... Afară începu din nou să ningă. 30

*

Cel dintâi care pleca dimineața la lucru era tata. În fiecare dimineață, el lua autobuzul din stația de peste drum de casa

lui, autobuzul care pleca cu muncitorii spre uzină. Când ajunse la stație, oamenii care veniseră mai devreme stăteau în cerc și fumau în liniște câte o țigară.

– Ce-au făcut copiii ieri? spuse tata în loc de bună ziua.

5 – Au luat bătaie cu trei la zero.

– Era de așteptat, se amestecă un muncitor slăbuț și tinerel.

În ultimul timp s-au purtat rău.

– Nu spune asta, făcu unul înalt și cu vocea groasă. Eu n-aș spune asta de două ori.

10 – De când a plecat Paca, nu-s buni de nimica, spuse din nou cu încăpățânare tinerelul.

– Cu Oțelul au jucat frumos, n-am ce să spun. Ce-i drept e drept; nu știu dacă tu nu ești pornit, Lazăre.

15 – Îs slabi acuma; dacă i-au bătut oțelarii cu trei la zero înseamnă că-s slabi de tot, spuse tata.

După un timp își stinseră țigările, unele abia începute, și urcară în mașină. Ninsoarea ușoară li se așternuse pe șepci și pe salopete, și înainte de a se urca se scuturară, să nu facă apăraie în autobuz.

20 În mașină, doi muncitori mai în vârstă vorbeau despre divorțuri. Ascultându-i, tata se gândi la Anton, și o durere ascunsă și veche îi strânse inima.

– Am fost și eu la proces, povestea unul dintre ei. El avea ca martor un ceferist, unul cu o șuviță albă în frunte și cam prostălău. 25 Țsta cică i-ar fi adus muierii într-o zi niște pește de la amant. Muierea se nimerise plecată în oraș la coafor, și Dionisie întrebuse de unde e peștele. „De la cutare, pentru Florica“, ar fi spus ceferistul. „Mă, ce-o avea ăsta cu nevastă-mea că-i trimite pește? se gândise omu. Ia să fiu eu cu ochii în patru.“ Și așa a dat peste dracu.

30 Tata se gândea la Anton, la căsătoria nefericită a acestuia. „De fată îmi pare mai rău. Crește singură, vai de ea, fără mamă. Ana e și ea la serviciu. Numai să nu se sălbăticească. Dar nu se poate sălbătici. Ea crește cu noi și cu Anton, se duce la grădiniță, între atâția oameni n-o să se sălbăticească.“

– Bună dimineța, meștere, îl trezi Niță deodată din gândurile lui.

– Tu când te urcași? Nici nu te văzui, spuse tata și zâmbi, în timp ce își trăgea pantalonii largi ai salopetei.

– Am fost aici, meștere, dar mi se pare că ești supărat pe mine, nu mă prea vezi. 5

Tata se încruntă, și fața i se întristă deodată.

– Ce vorbești prostii, băiatule, tare mai ești prost, să mor dacă mint. Tare mai ești prost, mă!

Niță își dădu seama că făcuse o prostie și se înciudă și el. 10

– Credeam că te-ai supărat pentru vorbele alea de la ședință, bâigui el. •

– Așa mă cunoști tu pe mine? spuse tata cu aceeași tristețe în glas. Eu nu mă supăr pe om decât când spune prostii. Or, tu spui prostii cu ciutura, dar atunci ai avut dreptate. 15

– Mergem duminică la meci la Timișoara? schimbă tânărul discuția. Excursie organizată. Treizeci de lei toată cheltuiala, bineînțeles se include în asta și biletul cu loc asigurat la peluză.

– Putem merge sâmbătă, și așa luăm salariul. Aș lua și copiii pe cheltuiala mea. Ce-ar fi să iau și la nevastă bilet? Nu se omoară ea după fotbal, dar se mai uită la vitrine. 20

– Mâine ne vin băieți noi în echipă, spuse tânărul, bucuros că bătrânul îi dăduse dreptate în chestia cu reorganizarea grupei.

„Abia acum l-am cunoscut într-adevăr pe bătrân, se gândi el și-l privi pe furiș cu dragoste. Om de omenie, om cumsecade 25
bătrânul, duminică după meci îl invit împreună cu familia la o halbă de bere...” Și Niță privi umerii puternici ai tatei, apoi privirea i se opri la fulgii care se loveau de geamul mașinii, și în el urcă o bucurie caldă, îmbinată cu multă siguranță...

*

30

După plecarea tatălui, mama intră în odaie s-o scoale pe Nuța.

– Poți să te duci să-ți bei și tu cafeaua, îi spuse ea lui Adrian. Dacă ai timp, înainte de a pleca, să-mi aduci niște apă de la artezică, ar fi tare bine, și în timp ce acesta se îndrepta spre bucătărie, îi privi uniforma cam veche și decolorată.

5 „Îi trebuie și lui o uniformă nouă, îi trecu prin gând, a crescut în ultimul timp, e băiat mare. Cine știe ce-o fi și în capul ăstuia?! își spuse mama, și înțelese deodată că pe băiatul ăsta mai mic al ei îl cunoaște destul de puțin.

– Adriane, stai puțin!

10 Băiatul se întoarce, ușor plictisit.

– Ce vrei, mamă?...

– M-am gândit să ne luăm și noi un televizor. Și un radio cu *picoli*, spuse ea. Țla care îl avem îl dăm lui Anton, dacă se însoară.

15 – Cu picup, mamă, ți-am spus să nu mai spui *picoli*, râde lumea de dumneata.

– Mi-ar plăcea să avem un radio cu *picoli*, să ne cumpărăm și niște plăci cu Maria Tănase.

– Acum, fără magnetofon nu faci nimica, spuse foarte sigur 20 băiatul, și în timp ce vorbea, mama se uita la el și abia acum observă cât de mult seamănă băiatul ăsta cu Dimitrie.

– Păi să cumpărăm și unul de care spui tu.

– Mai târziu, mamă. Mai bine...

Se opri la timp; mama avea ceva astăzi în priviri, o duioșie 25 pe care și ea și-o descoperise mirată, și Adrian n-ar fi vrut s-o supere pomenind de motocicletă.

– Îți trebuie o uniformă nouă, spuse în sfârșit mama. Să vedem ce spune taică-tu. Poate ți-o cumpără la chenzină. Du-te și mănâncă repede, că ai să întârzii la școală.

30 Băiatul ieși din odaie, și mama trase de Nuța să se scoale. Fata dormea un somn tare adânc; cu greu reuși s-o trezească.

– Hai, scoală-te cu mama, să vezi ce neauă îi afară, hai, rândunica mamei, îi șoptea ea, mângâindu-i fața somnoroasă, acoperită cu șuvițe de păr. Și ca s-o trezească mai bine, o luă

așa, aproape adormită, în brațe, și-o duse la geam. Capul fetiței era cald, ca o pasăre pe care o iei din cuib, ca un puișor de pasăre. Vezi ce mare-i neaua? Uite ce frumos ninge, adăugă apoi, legănând-o ușor ca s-o trezească.

Afară ziua crescuse peste oraș, și zăpada își pierdu umbrele, deveni 5
de un alb strălucitor. Fata își apropie obrazul, înfierbântat de somn, de geamul ușor înghețat și privi cu ochi mari zăpada de-afară.

– Hai să ne îmbrăcăm acuma, că vine tăticu și te duce la grădiniță, spuse mama și se îndepărtă de geam.

– Pot să merg cu săniuța la grădiniță? 10

– La prânz am să vin cu săniuța să te iau. Acum nu-i bine, nu-i zăpada destul de mare. Stai cuminte, să pot să te îmbrac.

În bucătărie se auzi glasul lui Anton, și fata începu să sară în sus de bucurie.

– A venit, și tu nu ești gata îmbrăcată. Vezi dacă nu stai 15
în loc să te îmbrac mai repede?

În odaie intră un bărbat înalt, cu ochii albaștri. Cicatricea de deasupra ochiului stâng se roșise datorită frigului.

– Săru' mâna, mamă. Gata-i Lăcrămioara? (În fiecare 20
dimineață, el găsea alt nume fetiței, tot nume de flori, și mama se mira de unde știe Anton atâtea flori. Nu se prea omorâse el niciodată după flori.)

– Gata, numai să bem lăptișor, spuse mama ușor distrată.

O luă pe fetiță în brațe și ieși cu ea în bucătărie. Îi umplu 25
o ceașcă mare, roșie, cu lapte și-i dădu în mână o felie de cozonac rămas din dimineața trecută.

– Bea-l repede, că tăticu e obosit.

Îi era dragă fata asta a băiatului ei mai mare, semăna mult cu taică-su, dar mama nu prea știa să se poarte cu ea. Nu crescuse fete și-și dădea seama că cu o fată trebuie să adopți 30
o gingășie cu care ea nu prea e obișnuită.

– Acum plecați, spuse mama când fata termină de băut laptele.

Adrian își luă și el servieta, Anton își luă fetița pe umeri (așa îi plăcea s-o ducă), și cei doi frați plecară amândoi deodată.

În poartă, Anton îi întinse lui Adrian 25 de lei.

– Ține ca să ai și tu de cheltuială.

– Mulțumesc. Ți-am luat puloverul, nu te superi?

– Nu. Vezi să-ți cumperi cumva țigări pe banii ăștia, s-o
5 superi pe mama. Am găsit la tine în buzunar niște chiștoace
săptămâna trecută, spuse Anton cam încruntat, așa cum vorbea
întotdeauna cu frate-su când îi făcea morală.

Apoi se despărțiră... Anton porni cu fata spre grădiniță,
iar Adrian se grăbi spre școală.

10 – Tată, la prânz o să fie pârție pentru săniuță? întrebă fetița.

– Sigur c-o să fie, și, cu fata călare pe după gât, cu mâinile
ei înfipite în părul lui des, începu să alerge nechezând ca un
căluț, spre bucuria fetei.

Și cum treceau prin fața clădirilor noi, pomii de pe
15 marginea drumului erau plini de zăpadă, ninsoarea aproape
încetase, și, luată de o pală ușoară de vânt, zăpada se scutura
în părul fetei, pe umerii puternici ai bărbatului.

*

Se apropia ora opt. Peste un sfert de oră va pleca și mama
20 la Alimentara de peste drum, unde e casierită. Ziua, răspân-
dindu-se peste zăpada albă, prelungi umbrele caselor, umbre-
le oamenilor, umbrele pomilor. Anton lăsase fetița la grădiniță
și se întorsese acasă. Așezat la masă, mânca în liniște, privind
drept înainte. Nu era atent la mâncare.

25 – Nu ți-a fost frig azi-noapte?

– Auzi, mamă, spuse el fără să fie atent la întrebare.
Partenie a făcut o invenție. Poate să dezvolpeze fotografiile
la lumina aproape obișnuită de cameră. A trimis invenția la
București, și acum așteaptă răspunsul. Nu m-aș mira să se
30 trezească cu câteva zeci de mii de lei. Partenie e un copil grozav.
Ți-am spus eu dumitale de mult că ăsta o să ajungă departe.

– A venit deodată iarna, cine ar fi crezut? spuse mama, și se așeză pe scaun în fața lui și-și propti capul în pumni. Doamne, cum mai trece timpul! Tare repede mai trece! Iar e iarnă...

Câteva clipe se așternu liniștea. Anton mânca în tăcere.

– Mă uit la tine că ți s-a ascuțit bărbia. Ai și câteva fire 5
cărunte. Acuși ai treizeci de ani.

– Ce te apucă, mamă? îi spuse Anton indiferent.

– Trebuie să te însori din nou, dragul mamei. De mult am vrut să-ți spun asta. Fata crește fără mamă. Eu am îmbătrânit, și ei îi trebuie un suflet tânăr lângă ea. Te-am văzut și cu tot 10
felul de muieri, alea nu-s de tine, băiatule. Tu ești băiat bun, Toni mamă, da' n-ai avut noroc cu nevasta. Uite, la anul termini liceul, ia-ți o colegă de la seral și mergeți amândoi la facultate. Eu vă ajut cu ce pot. Tu nu trebuie să te lași, băiatule, mă auzi?

Anton nu-i răspunse nimic. Stăteau unul în fața celuilalt 15
și Anton își aduse aminte de o zi ca asta, demult, acum vreo zece sau doisprezece ani. Terminase școala profesională și stăteau ca acum de vorbă. Anton nu-și mai aduce aminte despre ce, dar și atunci sufletul îi fusese cuprins de o liniște și o încredere ciudată, ca acum. 20

– Frumos a mai nins azi-noapte, mamă! Potop, nu alta, spuse Anton și se sculă de la masă. Tare-i frumos când ninge!

Mama puse pe aragaz mâncarea, apoi își luă geanta, o geantă veche, neagră, de care îi părea rău să se despartă, își îmbracă paltonul și, după ce îi atrase atenția lui Anton să nu 25
uite să stingă aragazul când se scoală, plecă.

Afară continua să ningă, și din pat, înainte de a adormi, Anton privi zăpada care cădea liniștită. La ora opt se deschise Alimentara unde mama era casierită. La ora opt, la istorie în clasa lui Adrian intră un profesor înalt și se așeză la catedră. Tata își începu lucrul 30
la fabrică. Anton închise ochii, și cum toată noaptea căzuse zăpadă pe geamul înghețat al autobuzului, fulguiala albă, leneșă, domoală continuă să cadă și dincolo de ochii lui închiși, pregătiți pentru somn. Apoi adormi, și în visurile lui ninsoarea încetă.

DUPĂ-AMIAZĂ DE VARĂ

Era o după-amiază fierbinte de vară. În grădină era liniște, se auzeau doar prunele căzând. Cele două bătrâne pliveau ceapa înaltă din capătul grădinii, stând pe niște scăunele mici, pe care le trăgeau încet după ele, fără să se ridice. Din când
5 în când se îndreptau de spate, oftau cu zgomot – le înțepenise spatele – și iar se apucau de lucru. Baba Ana plivea liniștită, fără să se întoarcă spre Cuca.

Căldura creștea, venea în valuri mari peste grădină. „Tare
10 aș mânca niște prune! își spuse în gând baba Ana. Aș mânca niște prune mai crudoane, să mă răcoresc. Tare bune ar fi acum niște prune!“

– Ondulata și-a găsit un *contabel*, trâncănea baba Cuca mai departe. Un *contabel*, toată ziua e cu *contabelul*... Într-o
15 zi vine la mine după pere. „Sunt văduvă și sunt singură, zice... N-am mijloace“, zice. Acum și-a găsit mijloacele.

„Tare aș mânca niște prune!“ se gândea baba Ana, toropită de căldură. O privi încrunțată pe Cuca. „Uscata asta e ca un cal. Poate trâncăni toată ziua, fără să-i pese de căldură. Asta
20 nu se încălzește nici la 90 de grade. Asta-i cal.“

Cele două bătrâne erau singure în grădina gospodăriei. Până seara își puseseră în gând să termine de plivit ceapa.

– Mă aprind toată, îi spuse ea Cucăi. S-a aprins pământul, nu alta! Mă duc să mă întind sub un prun măcar un ceas.

Se sculă de pe scaun și se îndreptă spre umbra firavă a prunilor. Înainte de a se întinde în iarba mărunță și prăfuită, își luă câteva prune mai crude și le vârî cu lăcomie în gură, răsufând greu. Se așeză sub un prun, sprijinindu-se de tulpina lui groasă și scorojită, își frecă puțin spatele de el, oftând de plăcere, apoi își desfăcu cărpa de pe cap și rămase nemișcată. Stând așa, sprijinită de prun, o urmărea pe Cuca, cum plivea mai departe. Capul acesteia cădea mereu în piept, ea și-l ridică însă repede, plivea iar liniștită, până o cuprindea din nou somnul. La un moment dat, capul îi căzu în piept, și Cuca nu și-l mai ridică. Adormise în mijlocul straturilor cu ceapă.

– Tu, colectivisto! strigă maica Ana la ea. Trezește-te, colectivisto, că ne prinde noaptea.

Se întoarse și ea la scăunelul ei și începu să plivească liniștită mai departe.

Deasupra lor cerul era de un albastru spălăcit, aproape alb, o scamă de nor rățăcea doar în neștire pe întinderea lui, umbrind pentru o clipă depărtările. Undeva foarte aproape se auzeau jucându-se niște păsări, se distingea clar foșnetul frunzelor atinse de aripi.

La capătul grădinii era grajdul colectivei. Un tinerel se rotea în jurul grajdului pe un mânz năvăvaș. Cineva strigă la el să se oprească. Liniștea era atât de adâncă, încât se auzea ropotul copitelor, galopul neliniștit al calului. Baba Ana își îndreptă cărpa pe cap, și privirile îi alunecară deodată dincolo de luncă, acolo unde erau lanurile colectivei, și se gândi la oamenii care, acolo, strâng acuma grâul.

– Acuși suntem gata, spuse Cuca. Apoi se ridică, se duse lângă răzor, unde într-un șanțuleț ascunsese o sticlă de bere luată de la cooperativă. Dacă vrei și tu o înghițitură, îți dau și ție. Ți-ar prinde bine, te-ai astâmpăra, vorbi Cuca cu jumătate de glas, cam rușinată de patima asta a ei.

Maica Ana se uită doar urât la ea, fără să-i răspundă.

– Nu știi tu ce-i bun, spuse Cuca și trase două înghițituri. Uite la ea cum face pe ligava! Când oi muri am să las vorbă să-mi lege de cruce o sticlută.

– Amărăto, făcu baba Ana cu milă. Vai și-amar de capul
5 tău! Dacă o bei toată, mai plivești tu pe dracu.

Între timp, căldura se potoli puțin, dar lumina deveni grea, uleioasă. Baba Ana se gândi din nou la oamenii de pe câmp, la oamenii care își strâng grâul.

– Omul când nu mai poate să lucre, vai și-amar de capul
10 lui, spuse ea deodată către Cuca.

Privi prunele și se gândi că trebuie culese. Apoi își aduse aminte că în tinerețe era vestită pentru legăturile pe care le făcea la snopii de grâu. Un snop legat de ea nu se desfăcea prea ușor în furcă. Îi trecu atunci prin gând să se ducă pe
15 câmpuri să vadă oamenii cum strâng grâul. Acolo oamenii lucră pământul, și o parte din pământul acela era și pământul ei. „Pe căldura asta or fi morți de sete. N-ar strica să le duc un ulcior cu apă.“

O minți pe Cuca că se duce acasă să se culce, că-i ruptă
20 de osteneală. Ieși repede din grădină, fără să uite ulciorul, și o porni încet pe ulița pustie a satului. Cenușa fierbinte îi ardea tălpile, și îndreptându-se spre câmp se gândea la zilele și anii, la zecile de veri care trecuseră, în care de atâtea ori se îndreptase spre câmpuri, așa ca acum. Întotdeauna cenușa arsesse la fel
25 sub picioare, dar picioarele ei care se bătătoriseră de atâta umblat prin cenușă, și tălpile ei crăpate de muncă, tălpile ei bătrâne, călcau acum nepăsătoare prin fierbințeala cenușii. „Cine știe dacă o să mai pot ieși vreodată până la câmpuri!“
își spuse bătrâna, și deodată aerul fierbinte începu să-i joace
30 pe dinaintea ochilor. Și, ca de atâtea sute de ori, când ajunse la fântâna din capătul satului, bău apă, ca să se răcorească. Își umplu gura cu apă, își turnă în mâini și se spălă pe obraz. Apoi avu grijă să umple ulciorul și se îndreptă spre câmpuri cu pași repezi, întineriți pentru o clipă.

Ducea oamenilor apă, să-și potolească setea.

DARUL

Dinspre câmpii venea mirosul pomilor înfloriți, mirosul pe care îl au florile pomilor când încep să se scuture. Trecură pe lângă o clădire mai înaltă ca celelalte, care avea la parter un magazin de fierărie. Se opriră în fața ei, priviră lucrurile expuse și deodată ridicară ochii și-și văzură chipurile oglin- 5
dindu-se în geamul vitrinei.

– Ușile astea le-am făcut eu, spuse el și se întoarse spre fată, să vadă ce spune despre asta.

– Tu singur?!... râse ea indiferentă. 10

– Mie îmi place, spuse el fără să-și ascundă o anumită dezamăgire în glas.

Nu știa de ce, dar ar fi vrut ca fata să-l laude pentru uși, să admire ușile blocului, să-l privească cu puțină dragoste. Ea continua, însă, să se uite la frigiderule din vitrină. 15

– Tare aș vrea să am și eu un frigider! Cred că în orașul ăsta al nostru, dacă sunt câteva familii care au frigidere.

– Nu-i mare lucru un frigider, spuse el nepăsător.

Apoi plecară.

– Uite, ferestrele astea tot eu le-am făcut, spuse Niță după 20
un timp, oprindu-se în fața altei clădiri. Săptămâna trecută le-am terminat. Au început să se mute oamenii în casa asta. Uite, și-au pus și perdele.

– Ferestrele tot singur le-ai făcut? Începu să se legene și să cânte încet, frumoasă și întristată, un cântec la modă. Poate și blocul ăsta l-ai făcut tot singur?

– Cum singur?! Eu și încă mulți. Știi cât ți-ar trebui să faci un bloc ca ăsta, singur? Ți-ar trebui o sută de ani să tot cari la cărămizi, râse el înveselit.

– Nu mi-ar plăcea să locuiesc într-un bloc, se răsfățâ fata mai departe. Aș vrea să locuiesc într-o căsuță mică, mică, cu o grădiniță de flori în față.

10 – Habar n-ai tu ce înseamnă să stai într-un bloc. Iar blocurile pe care le-am făcut eu sunt frumoase.

Partea dinspre râu a orașului nu era încă terminată. Blocurile erau în construcție. Era duminică, și macaralele uriașe se odihneau.

– Uite, ăsta e blocul la care am să fac ușile acum. Te-am văzut ieri, eram uitate acolo, spuse el și arătă cu mâna spre un anumit punct. Te-am văzut și te-am strigat, dar nu te-ai întors.

– Ieri, pe la ce oră?

– Pe la douăsprezece.

– Mă duceam să-mi cumpăr o bluză. Te-am auzit 20 fluierând, dar nu știam cine fluieră. Băieții ăștia de pe șantier fluieră după tine, sunt grozav de neciopliți.

– Sunt băieți buni. Sunt toți ca mine. Sunt unii și mai buni. Eu sunt nimic pe lângă ei. Dar n-am decât optsprezece ani, am timp să-i ajung.

25 – Sunt mai tânără ca tine cu un an.

– Frumos bloc o să fie ăsta! spuse Niță și se întoarse din nou spre ea, să vadă ce zice.

– Prea te lauzi cu blocurile tale! făcu ea plictisită. Alții îmi vorbeau toată ziua de fotbal, iar tu de blocuri.

30 Când îl privi, fetei i se păru că Niță e gata să plângă. Se sperie și-l întrebă repede:

– Te-ai supărat?

– Nu, hai să mergem, spuse el liniștit.

Vocea lui suna mai puțin copilărească. Era golită de bucurie.

Ajunseră la marginea orașului; câmpiile erau de un verde întunecat, era o mare de grâu verde care se unduia în soare. Trecură pe lângă niște spini înfloriți.

– Uite ce flori frumoase! Vocea îi sună ușor nesigură.

– Nu sunt decât niște mărăcini. Înfloresc, și tot spini 5 rămân. Nu-s în stare de nimic.

Merseră un timp în tăcere; se apropiau de râu. Cotiră pe o cărare să scurteze drumul, apoi ieșiră din nou la șosea. Se apropiau de pod. Privind podul, fața lui Niță se lumineă.

– Uite, podul ăsta tot eu l-am făcut. Aici am lucrat înainte 10 de a mă califica.

– Mi-am făcut niște fotografii foarte bune. Mi-am lăsat părul despletit pe umeri, asta înainte de a-mi tăia părul. E păcat că l-am tăiat, nu-i așa?

– Da. 15

Ajunseră la pod și trecură peste el fără să spună nimic. Jos se zărea apa, argintie în lumina soarelui de primăvară. Pluteau pe apă petale de prun scuturate. Toată apa era plină de petalele astea.

Când se îndepărtară destul de mult de pod, Niță îi spuse: 20

– Vreau să-ți dau un dar. L-am făcut eu, adăugă, și se opri în loc.

– Ce fel de dar? întrebă ea curioasă și zâmbi.

– Nu-l am la mine, l-am uitat acasă, minți el repede, și înțelese deodată că acuma nu mai are rost să i-l dea. 25

Îl cuprinse o tristețe fără margini și, pentru ca ea să nu-i poată citi tristețea pe față; se întoarse repede și plecă singur înapoi.

– Ce-i cu tine? Nu cumva te-am supărat? Niță, te rog să stai și să nu pleci, strigă ea după el.

El nu-i răspunse nimic, se îndepărtă cu pași repezi. Pentru 30 o clipă, dori cu patimă ca ea să vină după el, dar imediat înțelese că, și dacă ar veni, acum n-ar mai fi mare lucru.

Ajunse pe pod și auzea apa curgând jos, sub el, apa plină de soare. „Un pod e mare lucru“, își spuse.

CĂLDURA

Bătrâna căzu. Picioarele îi alunecară înainte, mâinile încercară cu spaimă aerul. Căzu și rămase nemișcată în cenușa fierbinte din curte. „Nu trebuia să mă scol din pat“, își spuse,
5 dar acum era prea târziu.

La început privi mirată cerul, dar deodată ochii i se umplură de lacrimi. „Acum s-a sfârșit“, își spuse bătrâna.

Acolo o găsi moș Țârlea când se întoarse de la cârciumă. Se aplecă spre ea și o privi mirat, încruntându-și sprâncenele. Căută
10 în același timp să-și ferească răsuflarea, dar bătrâna îl miroși.

– Iar ai băut, spuse ea, gata pornită pe ceartă.

– Și din groapă ai să mă întrebi dacă am băut, vorbi moșul, subțire.

Vru să sară la el cu gura, dar, când se mișcă, o durere
15 ascuțită îi tăie răsuflarea.

– Din groapă n-am să te mai întreb, spuse ea încet, și fâlcile începură să-i tremure.

Era mică și slabă, și corpul tot i se zbătea în timp ce plângea.

20 – Te poți ridica?

– Nu mă pot.

– Cum am să te duc până în casă?

– Cheamă și tu un vecin.

– Să râdă de noi, să vadă cât suntem de neajutorați. Cheamă-ți mai bine copiii din lume. Poate te aud.

– Tu ești de vină! Tu i-ai alungat.

– Taci din gură, proasto! Trebuie să te duc cumva în casă. Moșul se uită cu disperare în jur. Unde e roaba? 5

– În șopron după cada cu prune. Ce vrei cu ea?

Moș Țârlea nu răspunse nimic. Se duse în șopron, curăți roaba de găinaț și o aduse lângă bătrână. Încet, încordându-și toate puterile, reuși s-o urce în roabă.

La început bătrâna se împotrivi, dar nu avea ce face, în mijlocul curții nu putea să rămână... Roata roabei scârțâia acutit și sfâșietor. Moșului i se păru că tot bătrâna se vaietă. 10

Când ajunse lângă prag, își încordă toate puterile, s-o ridice pe bătrână în brațe. Picioarele îi tremurau, se îndoira de la genunchi, dar se înfipseră bine în pământ. Moșul se împletici de câteva ori și ajunse cu greu până la pat. O așeză în pat încet, ca nu cumva s-o lovească. 15

– Cum ai căzut? o întrebă moș Țârlea încet, cum întreabă doctorii la spital.

– Am alunecat. Prea mă grăbesc. Altele de seama mea stau lângă sobă. Numai pe noi ne-a bătut Dumnezeu. 20

– Nu te-am întrebat ce fac altele la vârsta ta. Te-am întrebat dacă te doare. De ce nu răspunzi la ce te-am întrebat?

– Cu tine cine se poate înțelege? Dracul!... De-aș putea trăi liniștită măcar două luni după moartea ta! 25

– Taci, nu mai vorbi. Să-ți fierb un tei?

– Nu, pune ceva pe mine, mi-e frig.

Era o vară ucigător de caldă, când, datorită căldurii, lucrurile se topeau unul în altul, ca într-un cuptor uriaș. Căldura asta parcă era prielnică morții. 30

Lui moș Țârlea i se păru că moartea i se strecoară înăuntru, că privește de dincolo de ferestrele pătate de muște. Rămase lângă pat, încremenit de groază, neîndrăznind să se miște. Se

duse apoi la ușă și o deschise. Se uită afară. Nu era nimeni. Deschise și ferestrele. Căldura năvăli greoaie în cameră.

Moșul reveni lângă pat și se așeză pe marginea lui. Privea în tăcere ochii mari și albaștri ai bătrânei, plini de lacrimi, și
5 simți cum gâtul i se uscă de durere. Se priveau unul pe altul în tăcere, simțind că ceva se așezase pe nesimțite între ei.

– Stai așa, mă întorc repede, îi spuse bătrânei și plecă apoi, fugind.

Doctorul era în satul vecin, un kilometru peste deal.

10 Bătrânul urcă în fugă dealul. Primele frunze veștede ale prunilor, mici și galbene, veneau către el. Se opri de câteva ori, să răsufle. Sudoarea i se scurgea pe față. Când ajunse sus, se trânti în iarbă și stătu câteva clipe nemișcat. Dar nu putu să stea mult timp așa. Se sculă și coborî încet dealul. De
15 căldură, își descoperi capul cărunt, dar îl acoperi repede, cu spaimă aproape: cu capul descoperit umbli numai după mort.

Începură să cânte prunii, încet și mângâietor. „Bine că s-a pornit vântul!“ își spuse moș Țârlea. Vântul răcoritor alungă puțin căldura, și răcoarea aceasta ușoară, plăcută, umplu
20 sufletul bătrânului de nădejde.

Ajunse la dispensar și, abia trăgându-și sufletul, întrebă de doctor. O femeie care freca pe jos îi răspunse că doctorul a plecat în satul vecin, pe teren. Întrebă atunci de soră. Sora era gravidă și avea concediu.

25 Ieși din dispensar și rămase prostit în mijlocul drumului, neștiind ce să facă. Porni din nou, cu pași mărunți, uitându-se înaintea, stăpânit de dorința de a cere ajutorul cuiva.

Pe sanitar îl găsi la masă.

– Ce-i, moș Țârlea, ai adus laptele? întrebă sanitarul.

30 – Nu l-am adus. N-are cine să mulgă vaca, spuse moșul, și rămase lângă ușă. Deodată, izbucni: A bătrână e bolnavă. Cred că moare!

Gura începu să-i tremure; îl privea pe sanitar cu spaimă.

– La dispensar ai fost? întrebă sanitarul.

– Am fost. Nu-i nimeni la dispensar. Veniți dumneavoastră, și n-are să vă pară rău. Dacă se face bine, iar vă aducem lapte.

Sanitarul se sculă de la masă.

– Hai, să mergem. Și nu avea teamă. 5

Porniră către sat; sanitarul mergea înainte cu pași mari, bătrânul venea încet în urma lui. Vântul stătuse, și căldura era la fel de înăbușitoare. Pe măsură ce se apropiau de casă, moșul simțea cum căldura aceasta îl sufocă, cum neliniștea lui crește. Când ajunsese în vârful dealului, de unde se vedea 10 casa lor, nu mai fu în stare să se miște. Casa mică i se păru străină și moartă. Îi trecu prin cap să-l mintă pe sanitar.

– Prea am ținut-o într-o fugă când am venit! Îi prea cald și simt că mă sufoc de căldură. Mă opresc aici și mă mai odihnesc. Vă ajung eu din urmă. 15

Sanitarul îl privi mirat.

– Câine n-am. Bătrâna îi în pat în casa de către grădină. Vă ajung eu până acasă.

Sanitarul plecă. Moș Țârlea se așeză jos, își scoase pălăria din cap și se șterse de sudoare. Stătu mult timp așa, privind 20 împietrit casa, așteptând cu nerăbdare ca acolo jos să se petreacă ceva. Dar nu se întâmplă nimic. Întinderile erau gătuite de căldură. Căldura venea în aburi grei peste deal. De acolo de sus, bătrânul urmărea cu atenție casa. Văzu o femeie intrând la ei. Să vedem cât stă... Nu stătu mult. Aleargă de-a 25 lungul uliței și intră la un vecin... I se păru că-i aude glasul ascuțit... Se așterne iar liniștea. Și moș Țârlea nu-i în stare să se miște. Ar trebui să fie acolo jos, dar nu-i în stare să se miște...

„Înțelege că ai rămas singur... Nu. Nu se știe... De ce te 30 minți, moșule, lepră bătrână, ai rămas singur ca un cuc. Pe bătrână au luat-o îngerii sau dracul. Îngerii au luat-o!... Nu, trăiește!“ Moș Țârlea îi aude răsuflarea fierbinte și nu înțelege că-și aude propria răsuflare.

Au început să se miște frunzele copacilor. Au început să îngâne cântece de leagăn! „Frumos cântai cântece de leagăn! Dar acum ai murit. Nu, n-ai murit. N-ai murit. Nu!“

Sanitarul a ieșit pe poartă, și acum urcă dealul. Urcă dealul
5 încet, își trece mâna prin păr, își potrivește haina. Toate acestea vede moș Țârlea de acolo de sus... „De aici nu mă vede. Pot să stau liniștit, că nu mă vede.“ Dar nu stă liniștit. Sanitarul se apropie, și lui moș Țârlea îi este acum frică că trebuie să afle adevărul. Îi este atât de frică să-l afle, încât se gândește
10 să se ascundă de sanitar.

Nu departe e o groapă adâncă. Moș Țârlea intră în groapă. Groapa e mai înaltă ca el. Pământul reavăn i se lipește de mâini și de haine.

Sanitarul a trecut. Moșul iese din groapă și se ascunde după
15 un copac, de unde îl urmărește. Își șterge cu groază mâinile murdare de pământ, de iarba uscată și aspră. Și așteaptă din nou...

Nu după mult timp, începură să se audă clopotele. În
căldura seacă și împietrită din jur, zgomotul lor puternic sparse
20 în mii de bucăți căldura...

Bătrânul știa. Fața i se liniști deodată și groaza îi dispăru. Acum era în fața unui lucru împlinit. Lacrimile îi șiroiau pe față, dar nu știa. Își descoperi capul și începu să coboare încet
cătred sat.

25 Prune coapte și putrede cădeau pe pământul uscat.

IDILĂ

– Vezi sticla asta cu rom? îl întrebă Drăgan pe șofer.

– O văd, răspunse șoferul, holbându-se la ea.

– Atunci, lasă-mă să mă urc și nu te uita la mine.

Șoferul îi făcu semn să se urce.

5

– Îți lipsește o doagă? îl întrebă pe Drăgan după ce acesta se urcă lângă el în cabină. Te bagi în botul mașinii ca un apucat! Dacă nu puteam să opresc, dădeai de dracu.

Puse motorul în mișcare, și camionul porni mai departe. Era încărcat cu zgură și se mișca destul de greu.

10

– Parcă am merge la înmormântare, se plânse Drăgan, lasă-mă pe mine în locul tău. Sunt și eu șofer și nu sunt chiar așa de adormit.

Drăgan își scoase din portmoneu carnetul și i-l arătă. Acesta se uită la el și văzu că-i lipsesc două taloane.

15

– Am demontat un ZIS într-un șanț, îl lămurii Drăgan.

– De ce te grăbești așa? îl întrebă șoferul.

– Băieții au plecat cu trenul mic într-o excursie. Am adormit și-am pierdut trenul. Trebuie să-l ajungem.

Depart se vedea risipindu-se fumul albăstrui al trenului.

20

– Lasă-mă pe mine, se rugă din nou Drăgan. Am carnet, ce vrei?

Drăgan trecu la volan. Îl cuprinse o adevărată beție. „Asta nu-i bine, asta-i curată nebunie“, îi trecu prin cap. Curajul

deveni un fel de spasm, ca o boală. Scrâșni din dinți, și voința lui de fier, în care avea încredere, fu mai tare. Mâinile se crispară la început pe volan, apoi deveniră moi, ascultătoare și putu din nou să conducă. Frica mai rămase ascunsă în piept.

5 O fărâmă de frică... Ca s-o nimicească, Drăgan mări viteza.

– Ce, ai înnebunit? Începu să strige înfuriat șoferul.

Dar Drăgan nu-l mai auzea. El nu mai vedea decât drumul din fața lui. Motorul se zbătea sub el, el îl stăpânea, și asta îl făcu să mărească și mai mult viteza. Șoferul începu să înjure.

10 Ajunseră repede în satul vecin, o luară pe o uliță lăturalnică și ajunseră la tren tocmai în clipa când acesta se urnea din loc. Drăgan coborî și vru să fugă după tren, dar șoferul îl opri.

– Stai, frate, cum ne-a fost vorba?! Sticla...

Drăgan avea optsprezece ani și-i plăcea să se joace.

15 – Care sticlă? Întrebă el și făcu niște ochi nevinovați.

– Sticla cu rom.

– Vrei sticla cu rom? Își aduse aminte Drăgan și reuși să scape din mâinile șoferului.

Dar trenul era departe. Atunci scoase sticla din buzunarul
20 de la spate și o sparse de o piatră. Auzi în spate zgomotul motorului. Camionul porni, trecu pe lângă el și-l învâlu într-un nor gros de praf. Norii de praf se împrăștiară. Erau ca o dantelă murdară. „În două ceasuri eram sus, se gândi cu părere de rău Drăgan. Acolo sunt pădurile verzi și miroase a
25 rășină de te doare capul.“

Intră în cooperativă, ceru o halbă de bere și după ce o goli își spuse: „Cum dracu de nu m-am gândit la drezină? Puteam să cer o drezină, și până sus tot îi ajungeam“. Se întoarse lângă calea ferată, și atunci văzu „trucul“, cum îi ziceau ei, răsturnat
30 cu picioarele în sus, în spatele cantonului. Pe cantonier îl cunoștea bine și nu-i trebuî mult timp să-l convingă să-l lase cu drezina. Îl găsisse mâncând prune verzi. Se străduiră amândoi, și cu mare greutate reușiră să pună „trucul“ pe linie.

– Până la Tău drumul mai mult coboară, poți să mergi liniștit fără să împingi prea mult, îi spuse cantonierul.

Ca din pământ, răsări o babă și-l rugă s-o lase să se urce și ea până în satul vecin. Baba se urcă. Drăgan era gata să pornească. Atunci, o văzu pe fată. Era de partea cealaltă a râului ce întovărășea tot timpul calea ferată. Se descălțase și fugea să prindă drezina. Ca să ajungă la ei, trebuia să treacă râul. Apa era mică și se vedeau la fund pietrele alunecoase, cu mușchi verde. Drăgan se gândi să-și bată puțin joc de fată. Simulă că pornește drezina, de parcă n-ar fi observat pe nimeni pe celălalt mal. Fata începu să alerge prin apă. Apa îi ajungea până la glezne. I-a mijlocul râului, alunecă pe o piatră și căzu. Căzu pe spate și se udă toată. Pe mal, Drăgan începu să râdă.

– Te-ai udat pe rochiță, domnișoară, îi strigă el. Cum te duci la mămica, așa, cu rochița udă? Vezi, dacă te grăbești?!... 15

Fata își pierduse un pantof în apă și alerga după el. Pantoful se prinsese de crengile unui pom prăvălit peste râu. Fata reuși să și-l ia și rămase un timp nemișcată în mijlocul râului, neștiind ce să facă. Soarele își vărsa aurul în apă. Fata porni către băiat; rochia, udă, i se lipise de corp. 20

– De ce nu te duci să-ți schimbi rochița? Întrebă Drăgan când fata ajunse lângă el.

– N-am unde s-o schimb. Se uscă ea până acasă. Am fost la o prietenă, dar ea-i de două ori cât mine.

Era tânără, aproape un copil, arsă de soare, cu părul tăiat scurt și știrbă de un dinte. Parcă aducându-și aminte, întrebă: „Mă luați și pe mine?” și-și dezlipi rochița de corp. 25

– Urcă-te lângă babă!

Fata trecu ușoară pe lângă el.

– Ești udă bine, îi spuse el privind-i rochița. Să nu răcești. 30

Fata se urcă lângă babă, și Drăgan, încordându-și puterile, reuși să pornească drezina. Începu să împingă, împingea alergând, soarele îi dogorea spatele. Drumul începu să coboare.

Drezina aluneca singură, cobora. Se urcă din mers lângă fată și, ca să nu cadă, se sprijini de umărul ei.

– Ești învățătoare? întrebă el.

– Nu, sunt instructoare, sus, la o tabără de pionieri.

5 – Prietena ta e învățătoare?

– Nu, nu-i învățătoare, e soră la spital.

– Nu pot suferi învățătoarele. Una m-a pârât odată c-am condus prost mașina. Dacă nu găseai drezina mergeai pe jos?

– Da.

10 Fata se întoarce spre bătrână.

– Unde-ai fost, mătușică?

– La oraș, să-mi cumpăr niște pânză, maică, încep să povestească bătrâna, care atât așteptase. Vreau să-mi fac și eu o cămașă și o pernă cu dantelă. Am avut mare noroc cu copilul

15 asta, arată ea spre Drăgan, că ajung mai repede acasă.

Ascultând trâncănelile bătrânei, Drăgan se uita râzând la fată. Fata îi privi mâinile. Erau negre de cărbune. Drăgan le ascunse.

– De ce le ascunzi?

20 – Nu se duce... spuse el stânjenit.

– Nu trebuie să le ascunzi, îi spuse ea cu atâta căldură, încât băiatului i se păru că-i mângâie cineva sufletul.

Își scoase mâinile din buzunare. Coborî din nou și începu să împingă. Drezina luă din nou avânt. Drăgan, urcat iarăși, 25 asculta cântecul roților de metal, și mirosul puternic de smoală și piatră arsă de soare îl întovărăși tot timpul drumului.

Ajunseră în primul sat. Drăgan fu bucuros când bătrâna coborî. Rămase doar el cu fata. Fata se trântise pe spate, vântul îi răsfirase părul, iar corpul i se ghicea tânăr prin rochie. Intrară 30 în munți, și munții îi primiră cu răcoarea lor. Pădurile se aplecau umbroase peste ei. Drăgan împinse un timp drezina, apoi se urcă și se culcă lângă ea și amândoi priveau cerul.

– Spune-mi, în ce an a domnit Ștefan cel Mare? întrebă el.

– Nu știu, răspunse ea în glumă.

– Ei, nu știi! Apoi trecu repede la altă idee. Vezi norul acela?

– Îl văd.

– Are să plouă.

– De unde știi? 5

– Ei, mai știm și noi unele lucruri, făcu el lăudăros.

După un timp, îi spuse:

– Nici eu nu am terminat cu școala. La toamnă vreau să mă înscriu la liceul seral, apoi, cine știe, la facultate.

„Asta-i poate dragostea...”, își spuse el. Apoi închise ochii și se gândi cât de minunat ar fi ca sâmbătă seara să se întâlnească la bal, iar după aceea s-o invite la cinematograf. Ar fi vrut să fie veșnic lângă ea și să nu se mai despartă niciodată! „Sunt un ușuratic, se gândi cu spaimă, toți mi-au spus că sunt un ușuratic... Sunt un vântură-lume, iar ea, o fată serioasă.” Și deodată simți nevoia să fie altfel... „Da, asta-i dragostea, să știi”, își spuse el privind-o uimit pe fată. 10 15

– De ce nu te muți jos la noi? întrebă el repede, privind-o drept în ochi.

– De ce să mă mut? făcu mirată fata. 20

El nu știe ce să-i răspundă.

– Nu pot să mă mut, răspunse ea într-un târziu. Eu sunt de acolo din sat. Am terminat școala și m-am întors în sat. Dar nu-i doar asta. Lângă mine stă un băiat pe care îl iubesc. El e electrician la voi în fabrică. Poate că-l cunoști. Acum e bolnav și e în concediu. Când o să se facă bine o să ne căsătorim și o să vedem noi atunci ce facem. 25

– Cum îl cheamă?

– Radu Nemesnic.

– Îl cunosc. 30

Razele soarelui tremurau pe apă. Apa susura dulce pe lângă ei, dar el n-o auzea, din pricina zgomotului făcut de drezină. Drăgan mai aruncă o privire spre fată, dar cu teamă. „Dacă n-ar fi iubit pe altul...” își spuse el cu timiditate. Da, m-ar

fi iubit pe mine, și asta ar fi fost grozav de frumos. Așa, însă, ea iubește pe altul...”, își spuse el cu tristețe. Și înțelese dintr-o dată ce lucru serios e dragostea. Apoi văzu cu părere de rău că se apropie de sat. Când ajunseră, opri lângă școală și o

5 întrebă obișnuit, cu o voce înceată:

– Cobori aicea?

– Da, cobor, îi răspunse ea cu ochi strălucitori. Îmi pare rău că am ajuns. A fost o călătorie plăcută.

Drăgan nu răspunse nimic. Fata îi mulțumi și se

10 îndepărtă. El o urmări cu privirea, mergea ușor legănat, cu un pas plutitor, ca un zbor de fluture. „S-a uscat rochița”, își spuse Drăgan. Apoi văzu basmaua, pe care instructoarea o uitase.

– Hei, instructoareo, strigă el atunci, cu o bucurie nestăpânită. Ți-ai uitat basmaua! Întoarce-te, că ți-ai uitat basmaua...

15 Și instructoarea se întoarse după basma. Apoi Drăgan avu din nou prilejul s-o vadă cum se îndepărtează, îndreptându-se spre dragostea ei.

COPACUL

– Nu putem trăi singuri, spuse Luca. Orice putem face, numai singuri nu putem trăi. Când o muiere te-a lăsat, te simți ca un iepure plouat sau ca un pui căzut din cuib. Fără dragoste nu putem trăi pe pământ. 5

– Nu m-am gândit niciodată la asta, spuse Barbu. Am și eu una la oraș, dar la asta nu m-am gândit niciodată.

– Noaptea trebuie să ai pe cineva lângă tine. Trebuie să ai pe cineva... Uite, pe mine m-a părăsit muierea. A fugit cu unul, un tinerel care abia a terminat școala de șoferi. Când 10 am aflat că mă înșală, am vrut să mă omor. Dar n-am făcut-o, o iubeam prea mult, o iubeam și m-am purtat ca o cârpă. M-am făcut că nu știu nimic. Noaptea mă culcam cu ea, ne iubeam toată noaptea și mă gândeam că-i a mea. O iubeam, dar știam că, orice aș face, a mea nu mai e... Îmi era așa de 15 dragă, încât când venea ea vocea mi se făcea ascuțită ca la muieri. Mi se înecau vorbele în gură. Stăteam cu ea la masă, și deodată îmi venea să mă scol, să-i mângâi părul și mâinile. Așa sunt eu făcut, și-mi pare bine că sunt așa. Uite, de tine e rău, frățioare; e rău că nu te-ai gândit la asta, ascultă-mă pe 20 mine. Omul nu poate trăi fără dragoste, așa să știi. Uite la fetele bătrâne. N-au pe nimeni și te-apucă mila când le vezi. Mare lucru e să iubești, frățioare, să simți cum, de durere că

nu ești destul iubit, taie cineva în tine ca în carne vie. Să simți asta, frățioare, că de asta ești om.

Afară ploaia. În cantina șantierului rămaseră doar ei doi; era duminică după masă. Era cald, o căldură care venea parcă de dincolo de ploaia asta de vară. Datorită căldurii, gândurile se alegeau și ele cu greu unul de altul.

– A fugit fără să-mi lase o vorbă. Mă trezeam noaptea cu gândul la ea și începeam să plâng și să gem ca un prost. O iubeam și nu puteam trăi fără ea. Eram cu picioarele retezate de la genunchi. Simțeam că nu mai pot să o duc așa. Am plecat atunci de la șantier și am venit aici. Țasta-i șantier mare, m-am obișnuit repede cu voi... Ei, dar după câteva săptămâni, ce să vezi?... Vine nevastă-mea aici la mine pe șantier. Era într-o după-amiază și spălăm camionul. Era cu o rochie roșie pe ea, toată pătată, și cu niște pantofi verzi, rupți, în picioare. Atunci am înțeles că a părăsit-o ăla, că a părăsit-o pentru totdeauna, și acum se întorcea la mine, doar așa, ca să aibă și ea un bărbat. Și mi-a fost scârbă de ea, scârbă și milă, și am simțit deodată că n-o mai iubesc. Nu știu dacă ai simțit vreodată asta, mă frate, mă dragule, îți doresc să n-o fi simțit. Nu există durere mai mare ca asta, durerea aia când dragostea te părăsește. Nu i-am spus nimic, m-am uitat numai la ea, dar ea, ca femeie, și-a dat seama. „Îți place cârpa asta a mea?“ „Îmi place.“ „Ce-i cu tine?“ „Nimic.“ „Nu te mai uiți la mine așa cum te uita“, mai spuse și începuse să plângă. „Cum mă uitam?“ „Cu dragoste.“ Era adevărat, nu mă mai uitam la ea cu dragoste... Știi cum e un om care e părăsit de dragoste? Ca o mașină care a făcut garaj dintr-un pom, așa e. Ai văzut o mașină de astea? E cu ferestrele sparte, cu capota stricată, vai de ea. Îți vine să-i plângi de milă... Nu e durere mai mare, dragule, decât să simți cum sufletul se goleşte încet, cum se goleşte de dragoste, cum rămâi uscat ca o păstaie în bătaia vântului.

Între timp, ploaia stătuse, și în cantină intrară câțiva tineri pe care ploaia îi prinsese în timp ce se întorceau de la

cinematograf. Soarele se ghicea la apus, oamenii deveniseră și ei de bronz în lumina aceea grea, ca o pânză umedă așezată pe umerii și fețele lor.

– Așa am rămas singur, frățioare, am rămas singur, dragule, ca o floare uscată, și mă frământ și mă zbat, căci, vezi tu, fără dragoste nu putem trăi. Trăiesc, măi frate, și câteodată sufletul mi se umple de bucurie când mă gândesc că odată și odată oi găsi și eu un suflet de om care să mă iubească. Oamenii se iubesc între ei, așa c-oi găsi și eu pe cineva care să mă iubească... Ciudat lucru și dragostea, ce știi tu?! E ca o floare rară, măi prostuțule, așa să știi. Când lucram undeva, prin partea Ardealului, drumul trecea peste o linie ferată, lângă care era un canton. Lângă cantonul ăsta era un copac cu niște flori cum n-am mai văzut. Nimeni nu știe cum a ajuns sămânța copacului acolo. Erau niște flori albastre cu miros greu, care se înnegreau după ce se ofileau. Au venit de la oraș să-l vadă. Se întrebau toți ce caută copacul acolo. Eu, de câte ori treceam pe lângă el, mă opream, coboram din cabină și fumam liniștit lângă el o țigară. Îl priveam și nu întrebam nimic. Stăteam de vorbă cu cantonierul despre noul mers al trenurilor. Dar în gândul meu îmi spuneam: „Măi dragule, frățioare, crește, mă micule, mă frate, crește și înflorește pe pământ“.

DRUMUL CU CĂRUȚA

Lumea se pregăti de plecare. Oamenii se sculau pe rând de la masă, mai stăteau în poartă cu gazda, schimbau câte o vorbă despre mort, apoi plecau. Simion și Florica rămăseră
5 ultimii.

– Mă duc să prind caii, spuse Simion după un timp și se duse în grajd.

De data asta legă caii supărat, înjurându-i din când în când. „Mă răzbun ca un prost pe cai“, gândi el.

10 De la neamurile astea ale ei, Florica primise o ladă cu mere. Simion puse lada în căruță pe un maldăr de fân, să nu se bată merele. Făcu totul încruntat, fără s-o privească pe fată. Scoase căruța în drum și se bucură că iese la aer curat, că scapă de mirosul de varză și de carne de oaie de la pomană. În căruță
15 se mai urcară două femei, cam băute, care, în clipa în care căruța se urni din loc, strigau în gura mare.

Căruța porni dintr-o dată, și femeile căzură pe lada de mere. Când căruța fu destul de departe, Simion îi spuse Floricăi:

– Îmi stă carnea de oaie în coșul pieptului... Tare-s
20 sărăntoace neamurile astea ale tale!

Între timp, femeile, ținându-se de după cap, începură să cânte în gura mare, ridicând sticla de țuică deasupra capului ca pe un steag:

*Mândra mea albă ca neaua
Sare gardul ca cățeaua.*

Erau două femei ca de patruzeci de ani, două femei în care intraseră deodată dracii. Simion potoli caii; îi era frică ca nu cumva cele două femei să cadă jos din căruță. 5

Când ieșiră din sat începu să burnițeze ușor, și Simion simți cum umezeala îi pătrunde în oase. Capul i se limpezi deodată, beția se împrăștia.

– Nu mai pot! Începu una dintre femei să strige în gura mare. Vreau să mor, să mă nimicesc toată, că nu mai pot! Au, cum n-am puterea aia să mor, au dacă aș muri, da' n-am putere! 10

Începu să cânte din nou, în vreme ce cealaltă o seconda lălăind ușor. „Bate toba la Berlova“, cânta ea în gura mare. „Dracul m-o pus să le iau pe împielitețele astea cu mine? își zise încruntat Simion. Cad cumva din căruță și le am pe suflet.“ Florica stătea liniștită lângă el, atât de liniștită, încât parcă nici nu răsufla. În cap avea o pelerină albă de nailon și, ca să n-o plouă, și-o trăsese bine în față. Privea drept înaintea ochii ei mari și negri, cam bulbucăți, totuși grozav de frumoși. Fața îi era vopsită cu un strat gros de pudră albă; obrazii aveau în mijloc două cercuri roșii, încât privind-o părea mai degrabă o păpușă decât o ființă vie. 15 20

Uitându-se la ea cu coada ochiului, Simion își aduse aminte de toate lucrurile pe care le auzise în săptămâna asta despre ea. „Poți să stai tu acum ca o mătă, nevasta mea tot n-ai să fii“, își spuse deodată Simion cu ură. Înțelese că va trebui s-o lase cât mai repede, să se dezlege ca de-un vis urât de ea. O ura mai ales că fusese atât de prost încât se lăsase prins. 25

Cu Florica, Simion se logodise înainte de-a pleca în armată. Fata era bogată, cea mai înstărită familie din sat, iar bătrânii lui umblau după avere. Astăzi, după trei ani, familia ei era singura care nu se înscriesese în gospodăria colectivă. Aveau de gând acum să-l aducă pe Simion ca ginere și să rămână 30

mai departe în afara gospodăriei. Și iată că a trecut o săptămână, o săptămână de când Simion s-a întors din armată acasă, o săptămână în care el n-a scos o vorbă prin care să-și limpezească gândurile.

5 În acești trei ani, Florica n-a fost ușă de biserică. Umbla zvonul prin sat că întâi a trăit cu un șofer, că a și fugit cu el într-o seară. N-a stat mult cu șoferul, după o săptămână acesta a adus-o cu o motocicletă acasă. De la el, Florica s-a ales cu un capot roșu cu flori mari, și în fiecare seară când se întorceau
10 ceferiștii acasă avea obiceiul să iasă în poartă în capot și să stea de vorbă cu ei. După puțin timp a fugit cu un ceferist la București. La București și-a tăiat părul scurt, l-a făcut permanent și și-a luat un pardesiu larg și cam lung în mâneci.

După ce ceferistul o părăsi și el, își lăsă iar părul lung și-l
15 împleti în coadă. La poartă nu mai ieși în capot. Îl aștepta pe Simion să se întoarcă de la armată. Își adusese aminte deodată că e logodnica lui Simion.

Când intrară în Bolvașnița, Simion opri căruța, să coboare cele două femei. Femeile coborâră și începură să cânte din
20 nou, împleticindu-se pe drumul noroios. Simion struni din nou caii, bucuros că poate să mâie mai repede, fără să-i mai fie teamă că le pierde pe cele două pe drum.

– Mână mai încet, îi spuse Florica. Ai să mă umpli de imală.

25 Simion potoli caii fără să spună nimic. „Greu e să urăști pe cineva, își spuse. Până și glasul i-l urăști.“ Apoi începu să se gândească cu dispreț la ea, la părinții ei, care îl credeau și acum băiețelul prostuț de altădată, băietanul de care ei să-și bată joc. „Adică eu, om în toată firea, o să intru slugă la ei,
30 o să mă rup de ceilalți oameni cu care am crescut, asta de dragul pământului lor și de dragul unei cârpe ca asta. Pentru asta m-am întors eu acasă, să mă bag slugă la ei?“ Deodată se întoarse spre fată, privind-o prostește, de parcă atunci ar fi văzut-o pentru prima dată. O privea mirat, așa cum se uită

copiii în târg la păpușile de turtă dulce. Cu hainele astea albe pe ea, hainele astea cusute cu negru, Florica arăta tare frumoasă, mai frumoasă ca o fetișcană parcă abia ieșită din cârpele maică-si. Dar, toată frumusețea albă a femeii de lângă el i se păru lui Simion mincinoasă, neadevărată, anume făcută să-l ducă pe el cu asta. „Toți au vrut să mă prostească“, își spuse cu furie, și un imbold ciudat îl cuprinse. Fără să spună nimic, dădu iar drumul cailor la trap. Cum ploaia nu stătuse de mult, drumul era plin de băltoace. Copitele cailor trecând prin băltoace aruncau spre ei stropi mari de noroi. Cailor începură să gonească nebunește și hainele femeii se umplură de noroi. Pe pânza albă a cămășii ei, stropii aceia de murdărie păreau imenși. Florica începu să tragă de el, rugându-l să oprească goana nebună a cailor, dar Simion n-o auzi. Hățurile le mânuia ușor, îndemnând cailor cu vorbe șoptite, de parcă ar fi spus cuvinte de dragoste. Simțea că ei îl înțeleg, și asta îl umplea de bucurie.

Trebuie să treacă un timp până când domoli cailor. Atunci se întoarse spre ea. Îi privi hainele și fața murdară și-l cuprinse deodată bucuria. Începu să râdă abia simțit, din colțurile gurii.

– Cu tine n-o să mă însor, îi spuse deodată fetei, liniștit și simplu, de parcă ar fi știut acest lucru de când lumea. N-o să mă însor, pentru că nu-mi ești dragă, și ți-au ieșit vorbe. De pământul tău n-am lipsă, pentru că n-am ce face cu el. Cine e prostul să se însoare azi pentru pământ?

Merseră după aceea în tăcere, și după un timp se întoarse iar spre ea. Îi privi hainele murdare și-i spuse cu o umbră de glumă în glas:

– Te-ai cam imălat, da' ce să-i faci, așa e drumul, imălos. Da' nu-i nimic, tot albă și frumoasă te faci până la urmă.

Apoi nu mai scoase o vorbă, uită de fata de lângă el, și din când în când, cu dosul mâneicii, își ștergea stropii de noroi de pe față.

TREI SĂRUTURI PE O PAGINĂ

Mi-a apărut schița! Cumpăr de la chioșcul din colț opt
exemplare din numărul 10 al revistei, având grijă înainte să
mă uit dacă schița mea se găsește în fiecare exemplar. Gâtuit
5 de emoție, o citesc dintr-o răsuflare. Și primul lucru pe care
îl observ sunt cele trei săruturi. Trei săruturi pe-o pagină! Îmi
bag cele opt exemplare în servietă și mă agăț de primul tramvai.
Peste zece minute sună de intrare și s-ar putea să întârzii de
la prima oră dacă nu mă grăbesc. Sunt surprins că în tramvai
10 nimeni nu-și dă seama că s-a urcat un scriitor. Un scriitor
într-o uniformă de elev cam scurtă la mâneci, un scriitor care
se pregătește să-și dea bacalaureatul, un scriitor în schițele
căruia eroii se sărută. Geamurile tramvaiului sunt înghețate,
și prin ele abia se zărește ziua fumurie de afară, ceața albăstrie
15 care se lăsase deasupra orașului, ceața ușor luminată de soare,
soarele care se vedea alb și opac și foarte aproape de noi. În
tramvai sunt și alți elevi, și ei se gândesc ca și mine că, dacă
tramvaiul stă mai mult la un stop, întârzie de la prima oră.
Tare aș mai vrea să-i adun pe toți, să chiulim de la prima oră,
20 să mergem împreună într-un parc învăluit în ceață, și acolo,
cu glas tare, să le citesc schița mea, schița mea în care eroii
se sărută. Și deodată mi se pare că aud glasul redactorului cu
care am stat pentru prima dată de vorbă, redactorul acela care

semăna cu Shelley. „Un elev să fugă de la prima oră! Nu se poate! La pasajul acesta trebuie neapărat să renunți.“ „Dar bine, încep eu să-i argumentez în gând, eroul meu e fericit, i-a apărut prima schiță, are doar optsprezece ani, speră să ajungă mare scriitor, trăiește acum cea mai frumoasă zi din viața sa, uite, e în tramvai și ar săruta pe toată lumea de fericire!...“ 5
Redactorul se face alb ca o coală de hârtie înaintea unui scriitor lipsit de inspirație. „Iar săruturi, tovarășe!“ Nu, nu e chip să mă înțeleg cu un asemenea redactor. Și în timp ce schița proaspăt apărută se odihnește în servieta mea, devin răutăcios. 10
„Bine că redacția a scăpat de un asemenea redactor!“ îmi spun eu. Mă gândesc fericit la întâlnirea mea cu noul șef al secției proză, întâlnire care a avut loc acum o lună. „Bravo, tovarășe elev! mi-a spus redactorul cel nou. Schița e foarte bună. Ideea că noi trebuie să înlăturăm din societatea noastră nouă, din 15
socialism, tot ceea ce e urât, tot ceea ce caută să se opună fericirii noastre, e foarte frumoasă. Mai ai unele neglijențe la stil. Fii atent.“ „Vă referiți la săruturi?“ l-am întrebat speriat. Redactorul, mi-amintesc bine, a început să râdă. „După dumneata, săruturile sunt neglijențe de stil?“ 20

Am ajuns la școală. Am coborât din tramvai, și pentru prima dată simt că nu mi-e teamă de nimic. E opt și două minute, ar fi posibil să mă întâlnesc pe coridor cu tovarășul director, ba, mai mult, s-ar putea ca însăși diriginta să mă aștepte în fața clasei a IX-a B, ar fi posibil ca profesorul de 25
matematică, tovarășul Nemeș, să fie prost dispus și să-i scoată pe întârziati la răspuns. Sau, poate, cine știe, a venit o circulară, conform căreia după prima întârziere să-ți scadă nota la purtare... Dar toate aceste ipoteze nu mă sperie, pentru că azi sunt fericit, azi am publicat prima mea schiță!... Intru în 30
clasă și, cum profesorul n-a venit încă, strig din toți plămâinii mei de optsprezece ani: „Copii, a apărut schița!“ Și iată-i adunați pe toți în jurul meu, fiecare în mână cu câte un exemplar. După aceea băieții mă ridică pe umeri. Iar după

ce a început ora și tânărul profesor a scos elevii la răspuns, acolo, în ultima bancă, stă un elev și visează... Elevul acela sunt eu. Și fericirea mea e ca un porumbel, e ca o pasăre albă cu aripile strălucitoare în lumina soarelui. Elevii nu sunt prea atenți la oră. Din când în când se întorc spre mine și îmi zâmbesc. Sunt prietenii mei...

...Cu două luni în urmă am urcat prima dată treptele redacției. Ziua aceea mi-a rămas bine întipărită în minte. Redactorul care semăna cu Shelley m-a pofcit să iau loc și, cum
10 avea timp liber, a început să-mi citească schița. Avea în mâna dreaptă un creion roșu, foarte mic, nu prea ascuțit, și din când în când sublinia cu creionul anumite pasaje din manuscrisul meu.

– Nu merge, nu merge de fel, îmi spunea redactorul și ofta îndurerat. Îmi pare rău. Dorința noastră e să promovăm
15 talente tinere. Tema e bună, schița e actuală, dar... și redactorul face un semn de neputință absolut.

– Dar ce?... întreb eu cu sufletul la gură.

– Prea multe săruturi. Trei săruturi pe o pagină. Nu e admisibil. Ba un erou bea și rachiul, mi se pare.

20 – Vin.

– Cu atât mai rău! Vinul e și mai periculos, la beție. Dacă vrei să renunți la săruturi, putem sta de vorbă.

– Dar nu se poate. Au rolul lor în schiță, spun eu și mă roșesc. La două, să zicem, putem renunța, dar ultimul e absolut
25 necesar.

Redactorul mai citește o dată schița. Față lui exprimă o adâncă suferință. Săruturile mele i-au provocat dureri de măsele, mi se pare.

– Uite, dacă eroul ar săruta eroina, ar mai merge. Dar ea
30 să-l sărute pe el? E de-a dreptul imoral.

– Dar îl iubește, argumentez eu.

– Și ce-i dacă îl iubește, trebuie neapărat să-l sărute? Știi ce, am o idee. Să zicem că s-a împiedicat și a căzut din greșeală în brațele lui...

– Da, dar trebuie să-l sărute, asta cred că nu merge din greșeală.

– Da, asta așa e, se dădu bătut redactorul... În tot cazul, așa nu merge. Treci săptămâna viitoare. Până atunci am să mă mai gândesc ce putem face. 5

În după-amiaza aceea, când am plecat de la el, am fost tare nenorocit. Băieții m-așteptau afară, aveam un meci de volei cu Școala medie nr. 3. Când m-au văzut coborând, fața mea exprima atâta tristețe, încât nu m-a mai întreat nici unul nimic. Ne-am îndreptat pe jos spre meci; era o zi frumoasă 10 de toamnă, o zi cu soare, și ca să schimbe atmosfera, unul dintre colegi a început să facă pronosticuri pe seama meciului. Fetele care ne întovărășeau să facă galerie au început să râdă așa din senin, și, destul de repede, atmosfera s-a înviorat. 15 Totuși, meciul a fost un meci ratat. Eu, care ridicam cele mai frumoase mingi întotdeauna, în după-amiaza aceea am jucat mizerabil. Iar când s-a terminat meciul și fetele de la școala respectivă au năvălit fericite pe teren să-și sărute colegii, toate mi s-au părut grozav de imorale. În seara aceea m-am plimbat mult de unul singur. Treceam uneori prin fața restaurantelor 20 și întorceam speriat capul în altă parte. Toți oamenii dinăuntru mi se păreau imorali. Dar în seara aceea mi s-a întâmplat un lucru uimitor, un lucru aproape neverosimil. M-am întâlnit din nou cu redactorul. O întâlnire nu e un lucru chiar atât de neverosimil, se va găsi unul să spună. Grabă însă fără rost. 25 Era o stradă destul de singuratică strada pe care mă plimbam. Nu se auzea decât foșnetul frunzelor. La colțul străzii stăteau doi îndrăgostiți și se sărutau. Cu toate că n-aș fi vrut să-i stingheresc, a trebuit totuși să trec pe lângă ei. Și, cum se sărutau tocmai în fața unui felinar, am putut să-i văd foarte bine. 30 Bărbatul era întors cu fața spre mine. Era chiar redactorul meu.

Știu că am fost foarte nedumerit atunci. N-am sărutat decât o fată în viața mea, și asta o singură dată. Pe fata asta o iubesc mult, mult, și sărutul acela e cea mai frumoasă și cea

mai mare taină a mea. Nu sunt un pupăcios, dar știu că oamenii trebuie să se sărute, când se iubesc. În schița mea sunt mai multe săruturi decât în viața mea. Dar eu știu că în viața asta frumoasă, că în viață, oamenii se iubesc. Și în viață oamenii se sărută. Pentru asta în schița mea pe o pagină sunt trei săruturi.

La toate astea mă gândesc acum. Iar în servieta mea de școlar sunt opt exemplare ale unei schițe tipărite, și-n fiecare exemplar – iertați-mă – eroii se sărută de trei ori.

SOACRA

– Mirare că mi-ați dat și mie cuvântul, mare mirare! Ați sărit toți cu gura pe mine, că-mi venea să intru în pământ, să scap de gura voastră, să nu vă mai aud. Și când te gândești cine v-a îndemnat! Pricinașa asta de noră-mea, că n-am ochi s-o văd. 5
Dar lasă, că de-acu' înainte oi ști și eu cum să mă port. Să simtă și ea, așa cum am simțit eu la vremea mea, ce-i aia soacră, că prea i-am fost mamă și nici o recunoaștere n-am avut de la ea, nici o recunoaștere și nici un mulțam... Nu te uita la mine așa, că mie nu mi-e frică de tine, așa să știi! Nu m-am speriat 10
eu nici de dracu, barem de tine. Și dacă vrei să știi, eu l-am văzut pe dracu, da asta e altă poveste. Vreau să vă povestesc de noră-mea, să știe tot colectivul, și raionul, și regiunea câte necazuri am avut cu ea. Și pentru că vreau să fiu dreaptă, am să vă spun cu dreptate. Așa că lăsați-mă să vorbesc... 15

Cât a stat acasă m-am nărăvit cum m-am nărăvit cu ea, mai zicea ea câte o vorbă, dar n-o luam nici eu în seamă, îi tânără și pornită pe contra, ce să-i faci, se învață ea până la urmă mai moluță, că doar nu-i la maică-sa acasă, să facă ce vrea. Asta până i s-a urcat colectiva la cap. Până când nu știu 20
cine i-a băgat în cap să facă pe colectivista. Dar stați, că n-am ajuns încă acolo. S-o iau de la început, ca să vadă cât bine i-am făcut și să țină minte. Că dacă vrei să știi tu, eu cu gura

mea l-am îndemnat pe bărbatu-tu să te ieie de nevestă, da, spun și asta, de ce să n-o spun?! Tu să nu mă tragi de mânecă, că eu te-am făcut, și nu mă înveți tu pe mine ce să spun, așa să știi. Ce, parcă ai corajul să spui că nu-i așa? Adu-ți aminte
5 cum ziceai tu cu gura ta, nu altul. Aia îi domnoasă, mamă, aia nu vine după mine. Nu vezi că toată ziua îi în oglindă, ca doamnele, și se rumenește și se pudărește. De frumoasă îi frumoasă, și-i subțire, s-o cuprinzi cu mâna stângă și-ți rămâne și loc, dar mă gândesc că n-o fi lucrătoare. Zi tu că n-ai spus
10 așa! Tot la îndemnul meu ai luat-o! Ce-ți trebuie ție lucrătoare, ții minte că ți-am spus? La colectivă n-ai de ce s-o trimiți, tu ai salar, ce-ți trebuie ție colectivă, ai salar la fabrică și ne-i ține și pe noi, că de aia te-am crescut. Așa că până la urmă, la îndemnul meu ai luat-o. Spune că nu-i așa!... La început
15 ne-am înțeles destul de bine, să-mi sece inima dacă mint. De omorât cu lucru nu ne prea omoram, cucuruz și grâu aveam în cămară. Cât era ziua de lungă stăteam pe scăunul în fața casei, de-ți era mai mare dragul. Mă mai apuca pe mine câteodată somnul, mai căscam, mai cucăiam, era cum e mai
20 fain. Ea mă lăsa în pace, vorbă prea multă nu prindea cu mine, prea vorbitoare n-a fost ea niciodată, asta de rânzoasă ce-i, că așa-i omul rânzos, nevorbitor... Nici atunci când m-a spus la bărbatu-su că îmi cam place răchia nu m-am supărat, vă spun pe inima mea că nu i-am spus o vorbă mai acră. Din
25 când în când mai trăgeam și eu câte un păhărel, că am muncit destul la viața mea, tot în picioare am stat, și îmi mai potoleam durerile, că, cât am suferit eu la viața mea nu-i doresc nimănui să sufere, măcar că zic unele că am fost puturoasă de când mă știu ele; aia lui Filimon când s-a scris la cuvânt s-o găsit
30 să-mi facă critica, cine vorbește, adormita lui Filimon!... Nici o amărâtă ca tine n-aș vrea să fiu, așa să știi, că abia îți mai tragi sufletul, nu vezi că te-ai uscat pe picioare... Se laudă că harnică cum îi ea nu-i nimeni în lume. Face câte două-trei norme pe zi, și pe fată-sa o ține la oraș s-o facă contabilă, că

nu era bună pe lângă tine, amărâto, s-o trimiți la lucru, și tu să te mai odihnești, prăpădito, c-ai lucrat destul la viața ta. Pe mine mă ține feciorul, așa să știi, că de aia am fecior, și n-am venit la tine cu bliduța să-ți cer de pomană...

Ei, da văd că m-am îndepărtat de unde am pornit, dar 5
așa-i omul la mânie, greu își ține vorba dreaptă... Așa cum
v-am spus, la început o duceam destul de bine cu învățata
asta și nici atunci când a început să se ducă seara pe la cămin
n-am zis nimic. După un timp s-a dus și Niță cu ea, s-au
învățat să se ducă amândoi. Niță venea de la Reșița de la 10
fabrică, se spăla frumos, se îmbrăca, ea-i pregătea cămașă curată
totdeauna – de el avea grijă, îl spăla și-l pigulia, de ce-aș minți?!
Se duceau amândoi și-mi era și mie drag să-i privesc, pe sufletul
meu! A jucat noră-mea asta și într-o piesă și era tare în șticuri,
abia am cunoscut-o. A început să vorbească altcum, și cu mine, 15
și atunci mi s-a părut mie că ceva nu-i cum trebuie cu ea. Nu
știu ce i-ați băgat voi în cap în serile alea la cămin, că de atunci
s-a stricat fată-mea și am ajuns cu ea unde am ajuns, că nici
casă cu ea nu mai am și nici mâncarea nu-i mâncare. Într-o
zi, cum stăteam amândouă pe scăunel, văd că oftează și zice: 20
„O să ne stricăm amândouă, mamă, de atâta ședere“. „Cine
are ce mânca stă, și cine-i sărăntoc se rupe cu lucrul“, i-am
retezat-o eu, dar în loc să-mi deie dreptate, se uită și mai urât
la mine și nu zice nimic. „Cu noră-mea nu merg lucrurile cum
trebuie“, mi-am zis, și cum am zis, așa a fost, că l-a înconrat 25
și pe fecioru-miu contra mea, el, care nu mi-a ieșit niciodată
dîn vorbă. Ba, mai rău, era pornită pe dușmănie. Mă roagă
ea într-o dimineață: „Mamă, ar trebui trasă niște țuică, mai
vine unul-altul și n-avem cu ce să-i servim“. Prima dată am
crezut că mă ia pe mine pe departe, adică îmi spune că știe 30
că umblu cam des la butoi. Când am văzut că nu vorbește în
taină, m-am dus la cămară și-am luat trăgacea și-am umplut
trei sticle, să fie în casă. Era răcoare în cămară, ți-era mai mare
dragul să stai. M-am pus pe podea și mi-am tras și mie într-un

păhărel un deț. Aveam niște mere și niște gutui în cămară, care miroseau tare frumos, era răcoare și bine, ți-era mai mare dragul să stai. Mi-am mai tras un deț, și după aia, nu știu de ce, m-a cuprins jalea și mi-a venit să plâng. Așa îl apucă pe om câteodată durerea, oameni buni, îl prinde jalea de i se rupe sufletul, și se știe de când lumea că leac mai bun la durere decât băutura nu-i pe lumea asta. Și apoi m-a apucat deodată o bucurie de-mi venea să joc ca la șaisprezece ani. De jucat n-am jucat, da niște strigături tot am tras. Și atunci a dat

5 om căteodată durerea, oameni buni, îl prinde jalea de i se rupe sufletul, și se știe de când lumea că leac mai bun la durere decât băutura nu-i pe lumea asta. Și apoi m-a apucat deodată o bucurie de-mi venea să joc ca la șaisprezece ani. De jucat n-am jucat, da niște strigături tot am tras. Și atunci a dat

10 pricinașa de noră-mea peste mine și a început să mă ocărască. În noaptea aia mi-am pus în cap să nu mai prind vorbă cu ea o lună de zile. Ei, da dimineață, după ce Niță a plecat la lucru, m-a așteptat, ce n-aș fi crezut, m-aștepta, ceea ce știți cu toții, că doar din colectiva asta sunteți, nu din altele.

15 Trebuie să vă spun că eu dimineața nu prea pot dormi, mă trezesc tare devreme, da de sculat nu mă scol, stau și cucăi în pat. În dimineața aia, cum stăteam în pat, jumătate trează, jumătate adormită, o aud pe noră-mea că se învârtește prin odaie. La început m-am mirat, că ea înainte de opt nu prea

20 avea obiceiul să se scoale. „Să știi că asta pleacă acasă, mi-am spus, se duce la maică-sa și mă face de răsul satului.“ Pe de altă parte, nu-mi venea să cred că pleacă, cu Niță se înțelegea bine, ba, după câte pricepeam eu, îi era chiar drag băiatul, și de ce nu i-ar fi, uitați-vă și voi la el, că-i frumos copil și voinic,

25 cui nu i-ar plăcea să aibă în pat un om ca ăsta? Îi păcat de sus să nu recunoaștem asta... Ei, da văd eu că noră-mea îi pornită pe plecare, se piaptănă în oglindă, dar nu stă un ceas în fața ei, ca altă dată, își ia hainele pe ea, dar nu țoale de sărbătoare, ci pe cele mai rele pe care le are. „Poate se duce

30 vipera să mă pârască la partid?“ îmi spun și mai speriată. Și, măcar că-mi pusesem în gând să nu-i deschid vorba, îmi trec peste suflet și o întreb: „Unde te duci, Nușca mamă, așa de dimineață?“ „Ai să vezi dumneata unde mă duc“, îmi răspunde ea printre dinți, fără să se uite la mine. „Hai să uităm, mamă,

ce-a fost“, prind eu iar vorbă cu ea, să-i scot proastei gărgăunii din cap. „Ce să uităm, mamă, n-avem ce uita“, îmi răspunde ea înapoi. M-am crucit toată când am văzut că de încălțat nu se încălță și fără să-și deschidă gura iese din casă. Atunci, repede sar și eu din pat, îmi trag poalele peste cap, îmi strâng conciul sub cârpă și-o pornesc după ea. Țin minte ca acum. Era o dimineată cam în iunie, pe la Sfântu Petru, era vremea săpatului. Și era frumos afară, abia răsărise soarele și era un abur peste lume și mirosea pământul. Când mă uit la noră-mea, nu era cu mâna goală, avea și o sapă cu ea. Atunci mi-am dat eu seama cam cum stau lucrurile. Am înțeles că voi ați stricat-o și i-ați băgat o mulțime de prostii în cap. I se urâse, vezi Doamne, să steie cu mine la răcoare, o apucase dorul de lucru. La lucru, la colectivă pleca ea așa de dimineată. „Îi trece ei repede, mi-am spus, o să vadă că-i mai ușor să stai cu mâinile în sân decât să te pripești toată ziua la soare. Măine n-o mai prind colectivii la lucru.“ O urmăresc eu așa până la marginea satului, ca să fiu asigurată că la colectivă se duce, ba mă iau după ea și pe țarină. Și după ce o văd intrând cu voi la rând la săpat, după ce văd și minunea asta, mă întorc înapoi. Și era frumos, oameni buni, afară, și strălucea soarele, dar nu pripea așa tare, cum e mai bine, și pământul era tot rouă, că deodată, vă spun pe sufletul meu, m-a cuprins și pe mine un dor de lucru, de-mi venea să mă iau și eu după zăluda de noră-mea. Îmi era rușine să fac asta, dar nici acasă nu mă trăgea inima să mă duc. Era un miros de nu-ți venea să pleci de pe țarină. Și atunci m-am purtat ca ale proaste, ca bolânde. Mi-am întins mantolu pe pământ, într-un loc mai ferit, și m-am culcat ca cele sărmane. Dar nici așa n-am avut astâmpăr, mă apucase și pe mine pofta de lucru, ca pe noră-mea.

Dar să mă întorc la ea. Cum am spus, mă gândeam c-o s-o ardă prea tare soarele și-o să-i treacă repede pofta de săpat. Dar seara văd că se întoarce, nu-mi spune o vorbă, se spală toată la fântână și se pregătește să plece la cămin. Când vine

Niță acasă era gata îmbrăcată, ba o apucaseră și veselile. „Ce-i cu tine, nevastă?” o întrebă el. Și atunci ea îi spune totul din fir în păr, ba îl înconțrează mai tare împotriva mea, ba îl face și cu ou și cu oțet, c-a ținut-o acasă, ca pe o oloagă. „Treaba ei dacă-i proastă, îmi spun eu, dacă-i place lucrul, n-are decât să lucre, că de aia îi tânără. Eu nu mă pun contra.” Dar cu mine tot rânzoasă era, nu scotea o vorbă, ba își făcea și taină de mine. Într-o zi vine de la lucru acasă, eu mă culcasem, că m-a apucat nu știu ce durere de cap, vine, cum vă spun, de la lucru, se oprește în ușă și îmi spune cu o voce, miere de stup, nu alta: „Te-ai culcat, mamă, ai ostenit, săraca de dumneatale”. Din ziua aia n-am mai avut ochi s-o văd, din ziua aia dușmănie a fost între noi, și nu dragoste. Se uita la mine de parcă aș fi fost prăpădita satului, nu mai aveam ochi s-o văd. M-am pregătit să i-o coc. „Stai tu, te învăț eu minte.” Și atunci am pus-o pe fina Maria să-mi facă o plângere către Sfat, plângere pe care o știți și voi, pentru care m-a făcut ea, iscusita lumii, mincinoasă. *Eu, Solomia lui M. Niță, mă plâng că noră-mea m-a bătut, m-a tras de păr și mi-a ridicat sumna de mi s-au văzut părțile rușinoase...* (pardon), așa am scris, așa m-a învățat fina Maria, care are două clase de liceu, dar au retras-o, c-a rămas repetentă. La plângerea asta a mea n-am primit nici un răspuns. Drept îi asta? spuneți și voi. Și cu noră-mea tot rău mă înțeleg și acum, de parcă nu i-aș fi mamă și n-ar trebui să mă cinstească. Se ia de mine, că toată ziua stau cu mâinile în sân și rămâne pământul nelucrat. Și dacă aș veni la lucru, parcă văd că ea ar fi cea dintâi care și-ar râde de mine. Spuneți voi dacă nu-i așa. Și dacă nora nu trebuie să asculte de soacră, că așa-i de când lumea și așa stă frumos. Ce vă uitați așa la mine, de parcă v-ați vorbit toți ca să-mi faceți în contră? Numai soacră să nu fii azi, c-au ajuns nurorile să-și facă taină de tine în tot felul, mai mare mirarea. Și te plângi către alții și nu te crede nimeni, că așa-i omul la necaz, necrezut și nelâns.

IARNĂ FIERBINTE

Bătrâna plecă, și Ana așeză fetița adormită în pat, încet, să nu se trezească. Fetița dormea cu gura deschisă, cu gâtul firav întors ușor într-o parte.

Lângă fetița dormea bărbatul femeii, sforăind și gemând. 5
Întors de la cârciumă, se trântise încălțat pe pat, zăpada de pe bocancii putreziți de umezeală se topise, și acum se scurgea pe pătură. Ana luă fetița din pat și o culcă pe lavița de lângă sobă. Apoi se duse la fereastră, întorcându-se cu spatele spre omul din pat, în așa fel încât să nu-l mai vadă. 10

În prunul din fața casei se jucau două ciori negre. Privindu-le cum se joacă, Ana se întristă: „Se joacă și se iubesc“, își spuse. Ciorile zburară, și prunul rămase singur. Ramurile lui se loveau unele de altele ca niște degete uriașe. Anei i se păru că prunul se vaietă de frig și de singurătate, că-l aude plângând, și gemetele lui îi loveau sufletul. Încercă să-și stăpânească sufletul și lacrimile și să se gândească la fetiță. „Trebuie s-o spăl“, își spuse ea privindu-i fața murdară. „Am s-o fac frumoasă. Am să-i cumpăr cămășuță nouă și am s-o fac frumoasă.“ Dar gândul acesta n-o mulțumi, și sufletul îi rămase la fel de 15
înghețat și pustiu. Privirile îi alunecară din nou spre fereastră și crengile prunului din fața casei i se părură așa de lungi, de parcă și-ar fi spălat vârfurile în apa sură a cerului. „Așa trece 20

tineretea, își spuse ea ascultând cum zăpada lovește ascuțit în fereastră. Așa trece tineretea...“ Începu să plângă cu sughituri, ascunzându-și fața udă de lacrimi în palme. Plânsul ei era

5 Sforăitul acesta era ca o bătaie de joc, așa că se duse la pat și începu să-și zgâlțâie bărbatul.

– Nu mai sforăi ca un porc, îi spuse ea furioasă.

Se auzi ușa de la drum. Se șterse la ochi și își spuse: „Plâng ca o proastă“.

10 Bătu cineva la ușă și în odaie intră un băiețandru cu fața smeadă și în pufoaică.

– Pot să mă încălzesc puțin? întrebă băiatul. Am înghețat de frig.

15 – Încălzește-te, spuse Ana cam neprimitoare. Dar umblă încet, să nu trezești fata.

Băiatul se apropie de foc. Anei îi veni să râdă când îl văzu retrăgându-se repede. Măinile îi fuseseră înghețate. Acum îl dureau. Băiatul se așeză pe un scăunel și-și cuprinse mâinile între genunchi. Hainele erau ude pe el.

20 – Dezbracă-te și pune-ți pufoaica să se usuce, îi spuse Ana cu milă. Ești ud de tot.

Băiatul o ascultă și se dezbracă de pufoaică. O puse pe spătarul scaunului, să se usuce. Băiatul începu să-și desfacă șireturile de la bocancii mari și umflați de zăpadă. Deschise

25 ușa de la sobă și-și apropie picioarele de para focului. Și le retrase repede și începu să și le frece de durere. Ana nu se mai putu stăpâni și râse din nou.

– Ce cauți, aici, prin sat? îl întrebă ea.

30 – Sunt cu cei care lucrează la electrică. De azi-dimineață tot pe drumuri am stat și sunt înghețat de frig. N-am tren să plec acasă până mai târziu. Am vrut să plec cu un marfar, dar m-am răzgândit.

În odaie prinse să miroasă a lână udă și murdară. Începeau să se usuce ciorapii și haina băiatului.

– N-ai o cană de lapte?... Sunt rupt de foame. Am fost cu ceilalți băieți la o țuică, și când beau mă apucă o foame de lup.

– Se vede că nu ești băutor, dacă după țuică ceri lapte... Să-ți fac mai bine un ou. Dar să-mi plătești. 5

– Bărbatul tău sforăie așa? Întrebă băiatul arătând spre omul din pat.

– E beat turtă.

Între timp fetița se trezi, Ana își descoperi sânul ca s-o alăpteze. Slobози întâi câteva picături jos. Copilul prinse cu 10
lăcomie sânul plin, tânăr și alb.

Lângă sobă, băiatul vorbea mai departe.

– Ceilalți n-au vrut să vină cu mine. Acum stau și îngheață de frig în sala de așteptare.

Dar Ana nu-l asculta. Fetița adormise în brațele ei, și 15
terminând cu alăptatul, mama fu cuprinsă de o moleșală ușoară. Zâmbea somnoros și îndepărtat. Lumina opacă a zilei îi juca pe față, pe gât. Era atât de înstrăinată de cele din jur, încât nu observă că băiatul își curmase brusc vorba. Dar iată că, la un moment dat, o tulburare neînțeleasă o cuprinse. Simți 20
privirea băiatului ațintită asupra ei. La început nu înțelese ce s-a întâmplat, dar apoi văzu că ochii băiatului se măriseră mult și străluceau dur. Și deodată, Ana fu cuprinsă de dorința nebună să-i sărute gura. Când îi privi din nou ochii, dorința i se înmuie. Ceva cald și moale ca uleiul i se strecură în suflet. 25
Nu înțelese la început ce-i cu ea, și atunci, chinuindu-se să se dezmeticească, se duse la geam și-l deschise. Se așternu o tăcere grea. Băiatul, stânjenit, se întoarse cu spatele și începu să scormonească jarul din sobă, încercând să aprindă focul. Flacăra izbucni vie, fierbinte, și lemnele fură cuprinse de foc. 30
Băiatul se întoarse cu spatele. Ana văzu că la umăr cămașa băiatului e ruptă ușor. „N-are cine să i-o coasă, își spuse, și un val de duioșie maternă o cuprinse. E singur și n-are cine să i-o coasă.“

– Ți-e ruptă cămașa la umăr...

– N-are cine să mi-o coasă. Sunt toată ziua pe drumuri, de cine să mă rog să mi-o coasă?

– Am să ți-o cos eu. Las-o jos.

5 – Coasă-mi-o așa.

– Am să-ți cos norocul.

– Superstiții, zise băiatul, disprețuitor.

Ana se apropie de el ca să-i coasă cămașa. Și pentru prima oară simți cât de frumos poate să fie să coși cămașa unui bărbat.

10 Cosea în tăcere, apoi se aplecă să rupă ața cu gura, și buzele ei atinseră umărul băiatului și se înfioră. El se întoarse spre ea și o privi zâmbind.

Ana îi luă pufoaica de pe spatele scaunului și-i căută în ea rupturile. Pufoaica era ruptă la coate și lâna ieșise din ea.

15 Se așeză pe un scăunel lângă el și se strădui să i-o coasă cât mai bine.

– Mă pot duce cu ea și la bal, îi spuse băiatul privind-o cum o coase.

– Când e bal? întrebă Ana.

20 – Mâine-seară. Se inaugurează Casa de cultură din Făget. Dumneata nu vii cu bărbatul?

– Ce să caut eu la bal? Eu sunt muiere măritată.

– Dacă ai veni, am juca împreună.

25 – Aș juca o noapte întreagă, fără să mă opresc. Nu sunt de mămăligă.

– Ce, eu sunt de mămăligă?

– Nu știu, râse ea. Sunt și bărbați care se tem de muieri.

El o privi, și-n ochi îi străluci din nou flacăra aceea dură.

30 Picioarele femeii se înmuieră. Aceași căldură uleioasă o cuprinsese.

În tăcerea care se așternu între ei se auzi din nou sforăitul gros al bărbatului din pat. Anei i se păru că bărbatul își râde de ei și se sperie.

Băiatul era gata de plecare.

– Când mai vii? întrebă femeia.

– Luni iar am să viu. Am să viu în fiecare zi, până punem electrica în tot satul.

– Stai să te duc până la poartă, și ieși după el.

Afară cerul atârna jos deasupra unei zăpezi uimitor de albe. 5

– Săptămâna viitoare, dacă n-ai cămașă curată, să mi-o aduci să ți-o spăl. N-am să-ți cer mult pentru spălat, n-avea teamă, și se opri în loc, tulburată. Apoi, fără să știe ce face, se lipi repede de el și-l sărută pe gură.

– Acum pleacă, îi spuse ea mângâietor, iar ochii îi 10 străluceau, pentru că nu putea să-și ascundă bucuria.

Băiatul plecă, zăpăcit de sărutarea femeii. Ana îl urmări un timp cu privirea. „Poate că m-a văzut cineva, dar gândul acesta nu reuși s-o întristeze. Nu-mi pasă, nu-mi pasă de nimeni“, își spuse privind zăpada albă. 15

Intră în odaie și se așeză lângă fetița, pe laviță. O luă în brațe. Își aduse aminte cum băiatul îi spusese încet: „Ești al dracului de frumoasă“... și văzu înaintea ochilor privirea lui năucită de băiețandru. „Nu m-am purtat cum trebuie“, făcu ea, pentru o clipă speriată. Dintr-o dată începu să râdă din 20 tot sufletul. Fetița se sperie de râsul ei, scânci ușor, și cu mânuța ei mică se strădui s-acopere râsul mamei. Dar mama, pierdută în râs, își ferea gura de mânuța fetiței, mișcându-și în toate părțile capul frumos. Într-un târziu, fetița reuși să pună mâna pe gura mamei, astupând-o. Râsul muri... Dar mama îi luă 25 mâna, împingând-o ușor. Râsul izbucni din nou, zbatându-se în piept, ca o pasăre care vrea să zboare.

ONOMASTICA UNUI ADOLESCENT

În sfârșit, am ajuns acasă. Am început să urc scările. Locuiam la etajul I, apartamentul 6. Înainte de a ajunge, mă împiedicai de ceva. Era o jucărie. Deodată, mă oprii în loc
5 înmărmurit. La fereastra apartamentului meu era lumină, iar ușa, ușa camerei mele era ușor crăpată.

Nu aveam pe nimeni în oraș. Părinții mei erau departe; cine oare intrase cu forța în camera mea? Și cum a găsit cheia? (O țineam ascunsă sub ștergătoare.) M-am apropiat în vârful
10 picioarelor de fereastră și am privit înăuntru, căutând să-mi opresc bătăile inimii.

Înăuntru, în camera mea, în singuratica mea cameră, era o fată! Înțelegeți, m-ați auzit bine, în camera mea era o fată! Am privit-o mut, cu uimire. Stătea la masă cu fața proptită
15 în palme și era întoarsă cu spatele. Nu era aprins decât becul de la noptieră, și lumina lui se împrăștia misterios prin cameră.

Desigur că un om normal – un om singur care suferă de singurătate nu e un om normal – s-ar fi gândit în primul rând cum a ajuns fata aceea acolo, pe cine așteaptă, dar mai ales
20 cine e fata aceea.

Dar nu m-am gândit decât la un singur lucru: că în camera mea, în modesta mea cameră, a intrat pentru prima dată o fată. Și lucrul acesta mă făcu să înnebunesc de bucurie. Primul

meu gând a fost să dau buzna în cameră, să alerg la ea, să cad la picioarele ei. . . Apoi m-am liniștit. Am privit-o câteva clipe în tăcere, tremurând de emoție, și m-am gândit că n-are nici un sens să mă grăbesc. Mi-am trecut mâna peste față și am văzut că sunt nebărbierit. Mi-am adus aminte că am pe mine o cămașă murdară, pe care n-o schimbasesem la timp. M-am uitat la mâinile mele și am văzut că sunt goale. Și mi-am dat seama că în fața unei fete nu poți apărea nici într-un caz așa.

Fata se sculă de pe scaun. Așteptam să se întoarcă către mine, dar continua să stea întoarsă cu spatele, încât nu puteam să-i văd fața. Mă întrebam, chinuit de curiozitate, dacă e o fată frumoasă sau nu. Și atunci, cum stătea întoarsă cu spatele, am căutat să mi-o închipui cum arată. Și am știut atunci că e o fată frumoasă.

M-am întors repede și, ca să nu pierd timp, am coborât în fugă scările. Era gata să-mi pierd capul.

Nu departe de mine era o frizerie și l-am rugat pe frizer să mă tundă și să mă bărbierească cât mai repede. V-ați tuns vreodată pentru cineva? Nu e puțin lucru să te tunzi pentru cineva. Apoi am fugit până aproape de Someș, unde am găsit o Alimentară, să cumpăr o sticlă cu vin. M-am gândit că n-am să-l beau singur. Cumpăram o sticlă cu vin pentru cineva.

Mi-am adus aminte că nu am decât un singur pahar și am intrat în alt magazin, să cumpăr încă unul. Apoi mi-am cumpărat o cămașă și m-am îndreptat spre casă. Cămașa pe care mi-am cumpărat-o era frumoasă. Era o cămașă de poplin albă. Și am simțit atunci că într-adevăr contează mult să ai o cămașă de poplin albă. Ajuns acasă, mi-am schimbat-o în hol. Cea murdară am mototolit-o și am ascuns-o în buzunarul pardesiului. Apoi, cu inima bătând de emoție, am început să urc scările. Am străbătut din nou coridorul, m-am împiedicat din nou de jucăria aceea, m-am apropiat de camera mea. Camera era cufundată în întuneric. M-am apropiat de ușă. Ușa era încuiată. Am căutat cheia sub ștergătoare și am

deschis ușa. Am căutat prin întuneric comutatorul și am aprins lumina. În cameră nu era nimeni. Camera era goală. Fata plecase.

Acum, când a trecut mult timp de atunci și povestea asta
5 naivă mă face să zâmbesc ușor, stau și mă gândesc dacă în camera mea a fost într-adevăr o fată sau a fost doar o nălucire de-a mea. Totul fusese atât de ciudat, încât acum încep să mă îndoiesc. Atunci însă, eram ferm convins de realitatea ei și, văzând camera goală, văzând că fata plecase, am fost
10 cuprinsă de deznădejde. Oare unde plecase fata? Ce căutase ea în camera mea? Apoi am înțeles totul: fata greșise camera. Apartamentele semănau unele cu altele. Erau înșiruite de-a lungul coridorului care dădea în curte, fiecare apartament avea o fereastră și o ușă la fel. Aproape în fața fiecărui apartament
15 se găsea câte o ștergătoare. Existau deci două posibilități: ori fata greșise etajul și reținuse doar numărul apartamentului, ori greșise numărul apartamentului, dar ținuse minte numărul etajului. Alternativa asta era mult mai verosimilă. Am ieșit atunci din cameră și m-am uitat cu multă atenție la
20 apartamentul vecin. Era aproape identic cu al meu. Înăuntru era lumină, dar rulourile erau trase.

Am urcat repede scările la etajul II și m-am oprit în dreptul apartamentului 6. M-am gândit că s-ar putea ca fata să fie acolo... Nu aveam însă îndrăzneala să intru... Am plecat de
25 la ușă, luând-o de a lungul coridorului luminat. Mi se întâmpla un lucru curios. Treceam prin fața ușilor închise și aveam impresia că dincolo de fiecare ușă stă fata aceea necunoscută și mă așteaptă. Ar fi fost destul să deschid ușa. Dar nu îndrăzneam s-o deschid. Am coborât din nou la etajul I. M-am
30 gândit că apartamentul 6 poate fi ușor confundat cu apartamentul 16. La apartamentul 16 era întuneric. Dar pe mine mă apucase scârba de singurătatea mea, încât voiam neapărat s-o întâlnesc... Am bătut atunci la întâmplare la o ușă, și când a ieșit un bărbat s-o deschidă l-am întrebat:

– Locuiește aici o fată?

– Nu, nu locuiește nici o fată, mi-a spus omul, uimit, și a închis ușa.

Și atunci s-a întâmplat ceva cu mine, altfel, fără îndoială, n-aș fi sunat din nou. 5

– Știți, azi e ziua mea, i-am spus omului care a ieșit pentru a doua oară, de data asta ușor mirat. N-ați vrea să veniți cu soția să bem împreună un pahar cu vin?

– Ba da, spuse omul, cu plăcere!

L-am așteptat zece minute, apoi au ieșit amândoi și n-am 10
putut să nu observ că omul, un bărbat tânăr, cu câțiva ani mai în vârstă ca mine, își pusese cravată. Mergeam toți trei de-a lungul coridorului. În dreapta noastră erau multe uși și dincolo de uși erau oameni.

DUPĂ PLOAIE

Când ajunse acasă, în ochii femeii strălucea o lumină îndrăzneată și mândră. Intră în cuină cu privirea aceea ciudată în ochi. Văzând-o, bărbatul o crezu pornită pe ceartă.

5 – Te-ai întors? o întrebă el.

– M-am întors, îi răspunse ea, și se așeză pe un scaun.

El continuă să mănânce în tăcere fără să se mai uite la ea. O simți însă că stă nemișcată pe scaun și atunci ridică nepăsător ochii.

10 – Ești toată udă, spuse privind-i hainele ude de ploaie.

Florica îi simți nepăsarea din voce și, brusc, strălucirea aceea din ochi i se stinse. Pe față i se ivi o umbră de deznădejde. Își trecu însă mâinile peste obrazul ud și deodată fața i se destinse și i se împietri ușor, încât acum cu greu ai mai fi putut

15 citi ceva pe ea.

– Ce zici, sapi până la urmă tot pământul colectivei? Florica simți dușmănia din glas, dușmănie de care se lovise mereu în ultimul timp, ori de câte ori au vorbit despre asta.

Nu-i răspunse însă nimic. Se duse până la gura sobei, își
20 desfăcu părul și începu să-l răsfire, să i se usuce mai ușor. Camera se umplu de mirosul ușor sărat al părului.

– Mie-mi place să lucru, spuse femeia în timp ce-și usca părul. Nu pot sta cu mâinile în sân și să văd cum cucuruzul

se uscă pe holdă. Tu știi că-mi place să lucru, doar pentru asta m-ai luat. Să te folosești de mine la lucru.

– Nu te-am luat pentru asta. Te-am luat din dragoste, îmi spuse el și, fără să vrea, vocea îi sună puțin batjocoritoare, cu toate că în realitate cuvintele astea erau adevărate. 5

În ultimul timp, dușmănia se strecurase între ei ca un lup flămând seara.

Florica nu-i luă în seamă ultimele cuvinte. Vorbi iar. Vocea-i sună la fel de aspră și îndepărtată. În timp ce vorbea se uita în foc, în care mai aruncă câțiva coceni, să nu se stingă. 10

– Tu stai cu mâinile în sân. Stai cu mâinile în sân și te uiți la noi. Tu și încă vreo doi. Ce vă pasă?! Până acum aveți ce mânca. Lasă să lucre sărântocii care în pod n-au adunat nimic. Și cucuruzul se uscă pe țarină... Dar se gată și cucuruzul vostru. Atunci o fi bună colectiva, dar până atunci se uscă 15 cucuruzul și noi lucrăm pentru voi.

Bărbatul o privi speriat. Până astăzi, femeia nu-i vorbise niciodată atât de pornită. Ce se întâmplase oare cu ea? Între timp simți și el mirosul părului și ar fi vrut s-o mângâie, dar acum nu se mai putea. 20

– Am auzit c-o să aducă muncitorii din fabrică să sape pământul, spuse el, dar după aceea îi păru rău, deoarece simțea că și-o îndepărtează și mai tare.

– Rău ai auzit, dragă, tare rău ai auzit! Multe mai auzi tu în ultimul timp! adăugă ea cu răutate. 25

O privi puțin speriat de tonul glasului ei. Era multă batjocură în el și se simți atât de înciudat, încât îi venea să-i tragă două palme. Femeia însă se sculă liniștită și se îndreptă spre odaia alăturată.

Trecând în odaia de către drum, mândria aceea 30 batjocoritoare se stinse pe fața femeii. Ploaia stătuse între timp și, cum ferestrele erau întredeschise, în cameră se strecurase un miros greu de soc înflorit și udat de ploaie și de tei pălit de căldură. În odaie era întuneric, obloanele erau trase și

Florica rămase câteva minute nemișcată în dreptul ferestrei, să se obișnuiască mai bine cu întunericul. Se opri în dreptul oglinzii și-și privi hainele ude, care se lipiseră pe ea, încât trupul ei părea, așa, mai tânăr, ca de fată. Deodată îi veni să plângă.

5 Se trânti hohotind pe pat și-și îngropă capul în perne, ca să n-o audă nimeni plângând.

Hotărârea cu care venise acasă de la lucru, hotărârea de a pleca de la bărbat chiar în ziua aceea, pentru totdeauna, i se părea mai greu de dus la îndeplinire. I se părea nespus de
10 greu să plece fără să-i spună nimic bărbatului cu care trăise atâția ani.

Căută să se stăpânească și când izbuti începu să-și dezbrace liniștită hainele ude. Dar, cu toate că se liniștise, sentimentul acela sfâșietor de femeie părăsită, lipsită de dragoste, pe nedrept
15 batjocorită, n-o părăsi.

Cu toate că știa că ea e cea care pleacă, sentimentul acesta îi era ascuns în suflet, nu putea să și-l înstrăineze. Apoi, deodată, veni disprețul pentru bărbatul acesta, pe care abia acum îl cunoscuse așa cum e și care dincolo de dragoste o
20 umplea de ură. Și înțelese atunci că hotărârea ei e neștrămutată și că nimic n-o poate clinti.

Se îmbracă cu hainele ei de fată și când fu gata se așeză iar în fața oglinzii. Îi veni parcă să bocească după tinerețea ei, dar se stăpâni. Nu-i doar ușor să te desparți de un bărbat
25 pe care l-ai iubit. Nu, nu-i deloc ușor.

Rămase o clipă în mijlocul odaiei și parcă nu-i venea nici ei să creadă ceea ce face. La holdă, între collectiviste, păruse totul atât de simplu, și acum parcă se complica, devenea mai greu, mai dureros.

30 În camera cealaltă, bărbatul mânca liniștit. După un timp, femeia ieși din odaia alăturată și el se miră văzând-o îmbrăcată în hainele de fată. „Ce-o fi apucat-o?“ își spuse, dar n-o întrebă nimic, de frică să nu înceapă să se certe. Îi era totuși dragă și se gândi că, cine știe, cu timpul vor izbuti să se împace. Poate

Își scoate prostiile din cap sau, poate, până la urmă o pun ăștia ceva mare pe la gospodărie. Nici asta n-ar fi rău.

Femeia ieși fără să spună nimic, se opri doar câteva clipe în ușă. El o privi; așa, în hainele ei de fată, părea și mai tânără. Bărbatul simți o căldură dulce strecurându-i-se în suflet. Apoi 5 femeia ieși, și el trecu în odaia cealaltă. Mirosul părului ei stăruia și acolo, amestecat cu mirosul socului. Bărbatul începu să se gândească la femeia lui cum nu se gândise de mult, cu dragoste.

Apoi se gândi la purtarea ei din ultimul timp și tot nu 10 putu s-o înțeleagă.

GERUL

Pe la sfârșitul lui noiembrie, timpul se schimbă deodată și dădu un ger strașnic. Cu urechile clăpăuge, cu fața rebeșită de frig, cocoțat pe buldozerul uriaș, care presa drumul, Mitru
5 semăna cu o sfeclă roșie. Cum avea obiceiul să-și umezească mereu buzele, acestea îi crăpaseră sub vântul nemilos, iar ochii i se uscaseră și ei și-i străluceau ciudat. Mai aveau zece zile de lucru la drum și înjurau cu toții frigul ăsta, care căzuse pe neașteptate.

10 Seara, mica bodegă înghebată pentru nevoile lor se umplea cu bărboși cu fața crăpată de ger și cu tineri care nu se răseseră încă. Băutura îi încălzea puțin, apoi se duceau să se culce. În baracă nu era prea cald, dormeau lipiți unul de altul ca să se încălzească. Mitru dormea cu Pompilică, un oltean de la
15 Turnu-Severin, care puțea a usturoi de trăsnea. Nu-l puteai face să renunțe la usturoiul lui, nici mort! „Ăsta mă scapă de gripă, mă, ce știi tu, nene?” îi spunea el lui Mitru. Erau amândoi de-o vârstă. Aveau optsprezece ani.

Peste drum de bodegă era o clădire solidă, care existase
20 și înainte de venirea lor. Acolo erau birourile cooperativelor din comunele din jur. Într-o zi când era de serviciu pe barăci, Mitru se duse acolo să ceară jar. N-avea chibrituri și trebuia să facă focul. În biroul în care intră nu erau decât două femei.

Una dintre ele era destul de în vârstă, blondă și cu un pulover albastru mișos. Era mare și bună, așa i se păru lui Mitru. „Cu asta zic și eu să te încălzești, nu cu uscatul de Pompilică!“ îi trecu cu nevinovăție prin cap lui Mitru. Dându-și seama de nuanțele gândului, se roși. Cealaltă stătea lângă o sobiță 5 rotundă, roșie de prea mult foc, și-și încălzea picioarele. Mitru le văzu la început mici și întinse spre para focului și se gândi la tălpile mari și pline de bătăuri ale lui Pompilică. Era foarte tânără, cam de vârsta lui, așa că se trezi întrebând îndrăzneț:

– Ți-o fi frig cu picioarele goale... 10

– Nu-s goale, sunt cu ciorapi. Da sunt foarte subțiri.

– Și ciorapii ăia țin ceva căldură?

– Țin.

– Aici la căldură, cred și eu că țin, spuse el foarte trist.

Apoi se obișnuie să vină în timpul liber întotdeauna aci, 15 se așeza în tăcere lângă sobă și se încălzea. Fata bătea la mașină și țacănitul uniform al mașinii îl umplea de-o liniște ciudată, de parcă fata i-ar fi șoptit prin intermediul mașinii cuvinte frumoase. Soba pâlplăia plăcut, odihnitor, și lui i se părea că e acasă. Fata și femeia mai în vârstă se obișnuiseră cu el și-l 20 așteptau întotdeauna la ora prânzului. Jos, lângă sobă, obrazul lui înăsprit de vânt se muia ușor, devenea din nou copilăros. Nu vorbea nimic, răspundea monosilabic la întrebări, se vedea că nu-i place să vorbească. După ce se încălzea, își ridica fața spre fată și-o urmărea cum bate la mașină. 25

– Greu ai învățat treaba asta?

– Vrei să te învăț și pe tine?

– Parcă altă treabă n-am! Ce-ți pasă ție?! Stai lângă sobă și paca-paca cât îi ziulica. De-aia ți-i fața așa?

– Cum? 30

– Ca floarea, spuse el, și deodată se tulbură.

Fata se roși și ea și nu mai spuse nimic. Continuă să bată îndârjit la mașină. Nici nu știa cum o cheamă, dar se gândea adeseori la ea. De fapt, nu știa nici el prea bine de ce

întotdeauna la ora unu bătea la ușa biroului aceluia. Pentru fată sau doar pentru sobița rotundă, întotdeauna sforăind veselă ca un motan? În tot cazul, aștepta cu nerăbdare repaosul de la prânz. Avea parcă și el acum o casă.

5 Într-o zi însă, la vremea prânzului, când, ca întotdeauna, bătu la ușa biroului și intră înghețat de frig înăuntru, fata nu mai era la locul ei obișnuit de lângă sobă. El nu întrebă nimic, se duse liniștit la locul lui și începu să se încălzească. Fata cea nouă îi zâmbi prietenos, era tot așa de tânără, dar Mitru își

10 dădu seama că acum ar fi umilitor să mai vină.

– S-a întâmplat ceva cu *aia*, îi spuse el seara lui Pompilică.

– Care *aia*?

– *Aia*, mă, de lângă sobă, îi spuse enervat Mitru, care uitase că nu-i spusese niciodată lui Pompilică povestea cu fata.

15 – De lângă care sobă? îl întrebă acesta și-și strecură tălpile între ale lui.

– *Aia* cu mașina, spuse Mitru.

– Aha, *aia*! se făcu Pompilică că înțelege.

– *Aia* care își încălzea picioarele la sobă.

20 – Aha, acum știu, zise Pompilică, deplin luminat.

– Mă duceam toată ziua acolo, înțelegi? începu el să se destăinuiească. La început am crezut că mă duc pentru sobă, o sobiță, care sforăie grozav. După ce toată ziua stai în frig, vrei și tu puțină căldurică, înțelegi? Am crezut tot timpul că

25 pentru asta mă duc. Am crezut că fata e doar așa, supliment, cum s-ar spune. Pusă acolo doar ca să-mi priiască căldura. Apoi fata a plecat și abia atunci am văzut că suplimentul era soba. Să fiu al dracului dacă n-aș fi în stare să stau cu ea și într-o cameră fără foc! Ce mă fac acum, mă Pompilică, spune tu.

30 Ne încălzim noi amândoi noaptea, da la suflet asta n-ajunge, mă.

– Trebuia s-o furi, mă, fu de părere Pompilică.

– Și unde s-o duc, cu noi în pat? Să-ți încălzească ție picioarele, se tângui Mitru.

– V-ați fi încălzit în doi, nici o grijă, spuse olteanu și începu să râdă.

– Ce râzi, mă, tu crezi că numai pentru încălzit aș fi luat-o? Tu știi ce obraz avea? Catifea, mă. Mătase, mă. Floare, mă.

– Hai s-o căutăm, Mitrule. 5

– S-o căutăm, Pompilică, făcu Mitru, mirat că nu se gândise la asta.

Nici măcar nu întrebuse unde plecase fata. Se purtase ca un nătărău. A doua zi dădu buzna în birouri, dar nu se așeză, ca întotdeauna, lângă sobă. Trebuia s-o găsească pe fată și 10
asupra femeii cu pulover albastru căzură o ploaie de întrebări.

– N-a vrut să-ți spună nimic. Adela e foarte sensibilă și nu vroia să te supere. Ai o muncă grea și-i părea rău de dumneata, adăugă apoi ca o explicație.

– N-are de ce să-i pară rău, spuse Mitru și se încruntă. 15
Trebuie să facă cineva și drumurile. Sunt folositoare. Uite, dacă n-ar fi drumurile, acum n-aș putea s-o gădesc.

Rămase și el mirat de gândul asta al lui. Într-adevăr, fata trebuie să fie undeva la capătul drumului și poate că el îl făcuse anume ca ea să poată pleca. Îl așternuse la picioarele ei și într-o 20
zi fata își luase lădița și dispăruse la capătul lui. Sau poate nu-l făcuse pentru asta, îl făcuse pentru el, îl făcuse ca s-o caute și s-o poată găsi?

– Am s-o caut, măi Pompilică, spuse el seara în pat. Când închid ochii o văd, ce știi tu?! O văd undeva la marginea 25
drumului. Face cu mâna camioanelor care trec. Camioanele trec pe lângă ea fără să oprească.

– Și dacă opresc? se miră Pompilică. Mare știință ai fi tu!

A doua zi, vremea se încălzi, promoroaca de pe pomi se topi și aceștia erau negri și urâți, la fel ca întinderile de pe 30
marginea drumului. Fără îndoială însă că venea primăvara. Lângă șofer, Mitru se gândea: „Uite, măi frate, a trecut și gerul“. Drumul se întindea în fața mașinii, drumul care se desfășura ca o panglică până la picioarele ei.

SOFICA

– E aici președintele? îl întrebă ea pe Bohaltărul, apoi, fără să aștepte răspuns, intră la acesta în birou.

Nu-l găsi și se gândi că s-ar putea să fie plecat la grajduri. Gospodăria își cumpăraseră doi cai și când nu avea de lucru, președintele era tot timpul în jurul lor. Într-adevăr, era acolo.

– Ai găsit pe cineva în locul meu? spuse Sofica în loc de bună ziua, cu o voce așa de aspră și încordată, încât președintele se uită mirat la ea.

„Ce-o fi apucat-o?“ se întrebă speriat.

10 – Vrea Maria lui Filimon să se ducă. Dar e prea tare de cap. Nu știi dacă face s-o trimit. Cheltuim pe gratis banii cu ea. Poate s-o duce Dimitrie, aș fu vrut însă ca el să meargă la școala de tractoriști... Acolo pe cine trimit?

– Mă trimiți pe mine, nu pe Maria. Lasă, că mă duc eu.
15 Eu am cap, nici o grijă.

– Aia știu că ai, spuse președintele. Cine a fost ca tine la matematică în școală?

– Mă duc, văruțule, și-am să-ți fiu contabilă bună, ai să vezi, se laudă femeia, și vorbea cu atâta patimă, încât
20 președintele înțelese că s-a întâmplat ceva cu ea. Sofica îi prinse privirea, se roși toată, și deodată fața i se întristă.

– Poate mă judeci și tu, spuse ea încet. „Abia i-a murit bărbatul și ea pleacă la școală să se facă doamnă“ ...

– Nu te judec. Doar eu ți-am propus să pleci. Apoi adăugă cu o voce caldă, puțin răgușită: Te-am văzut mereu întristată de la moartea lui Traian și mi-a părut rău de tine, așa să știi. 5 Ești muiere de douăzeci și șapte de ani, și pe tine te-a lăsat viața. Și la muncă ai mers fără dragoste, crezi că eu n-am văzut? N-aș vrea să am mulți oameni ca tine în colectivă. Când muncești fără dragoste e lucru urât, măi muiere.

– Ce-a fost a trecut și s-o scuturat, spuse Sofica repede și se întoarse să plece. Iar tu să mă trimiți la școala de contabili, 10 atâta te rog. Și să nu te faci uitat.

Președintele o privi cum se îndepărtează. Așa cum mergea, cu pasul ușor legănat, părea o fetișcană. Ce-o fi apucat-o? Ieși pe poarta gospodăriei, dar se întoarse repede înapoi. 15

– ...Îți mulțumesc, văruțele, că nu mă judeci. Și apoi, dacă nu mă judeci tu, nici oamenii n-au să mă judece. Și dacă nu mă judecă ei, n-am să mă judec nici eu. O fi sufletul ca și iarba. Deodată încep să plângă, sprijinindu-se de poartă.

Și în timp ce plângea, o bucurie nouă i se strecură în suflet, 20 bucuria că, cu plânsul ăsta al ei, ea se leapădă de durere, ca de un vis urât, bucuria că tinerețea ei, după o atât de lungă despărțire, se întoarce, așa cum se întoarce întotdeauna primăvara, după zile mohorâte și cenușii de iarnă.

– Termină și tu cu plânsul! îi spuse președintele. Pregătește-te de plecare. Săptămâna viitoare, vineri sau sâmbătă cel târziu, pleci. Și acum ce te-a apucat? Te știu muiere în toate mințile. 25

Sofica își șterse fața de lacrimi.

– Bine, mă duc. 30

Hotărârea ei acum era luată. Tulburată și fericită, se întoarse și plecă.

O luă din nou spre câmpuri și se grăbea grozav, de frică, parcă, să nu întârzie undeva. Când ieși din sat, aproape că

alerga. Înțelesese deodată că tinerețea nu poate muri în suflet atât de ușor și că nu-i nici un păcat în asta. „Am să-mi fac viața așa cum vreau eu, nimeni nu mă oprește. Și-am să iubesc pe cine îmi place“. Apucă spre pământurile unde lucra tractoristul. Acesta terminase cu deștelenitul și acum era întins lângă tractor, pe pufoaica lui veche. Dormea cu fața-n sus, cu mâinile sub cap, cu cămașa deschisă la gât, încât i se vedea pieptul mușchiulos, cu o cicatrice sub sânul drept. Femeia îi văzu cicatricea mică – o împunsătură de cuțit veche – și o cuprinse un sentiment de milă. Ar fi vrut să fie rană proaspătă și ea să se aplece și să i-o lege. Așa, cicatricea e veche, ea nu mai are cum s-o vindece... De peste întinderi venea un miros puternic de ierburi arse de căldură, de flori târzii de vară, și Sofica se gândi că de vreme îndelungată, din anii primei tinereți, nu mai simțise mirosul lor. „Aș vrea să fiu un izvor, își spuse privind buzele uscate de căldură ale bărbatului. Un izvor, și când s-o trezi să mă găsească lângă el. Un izvor sau o apă.

– Ce-i cu tine? o întrebă tractoristul deschizând ochii, încă tulburi de vis și de somn.

– Nimic. Am ieșit și eu, ca doamnele, să mă plimb.

O privi, și pentru prima dată citi în ochii ei ceea ce ea căutase de atâta timp să ascundă.

– Ce-i cu tine? o întrebă el din nou.

Femeia nu-i răspunse însă nimic. Se așeză jos lângă el și începu să se joace cu un fir uscat de iarbă.

– Când pleci?

– Peste o săptămână. Plecăm la gospodăria din Carpen.

– Peste o săptămână plec și eu la oraș, la școala de contabili.

Are gospodăria nevoie de contabili.

Bărbatul intră sub tractor.

– S-a stricat ceva?

– Da.

– O să ne fie greu unul fără altul, spuse după un timp Sofica.

– O să te iau de nevastă.

Și pentru prima dată Sofica nu răspunse ca întotdeauna: „Eu sunt măritată, auzi?“ Bărbatul înțelese lucrul ăsta, înțelese că-l iubește și acceptă să fie nevasta lui. Știa că acum, dacă s-ar apropia de ea și-ar îmbrățișa-o, femeia nu s-ar da la o parte, 5 înțelese că din clipa asta era a lui, pentru totdeauna. Începu să fluiera, culcat pe spate sub tractor, simțind mirosul puternic al ierburilor pălite de căldură.

DEALUL CERULUI

Acum patru ani, baba Cuca avusese în gazdă, în odaia de către drum, un contabil tânăr, un băiat de la oraș. Tânărul își adusese cu el un aparat de radio și după ce băiatul plecă,
5 la început bătrânei îi fu urât fără radio. Apoi o apucă părerea de rău după băiat. Seara, ea cu moșul ei, vorbeau despre băiat. Într-o zi, cine știe cum, își aminti de el și-și dădu seama că-l dăduse uitării. Memoria ei nu era în stare să-l reconstituie în întregime; își amintea de exemplu de mâinile băiatului sau
10 de ochii lui, de umerii sau de sprâncenele lui, dar ea acum n-ar fi putut spune: uite-l, parcă-l văd deschizând ușa sau parcă-l văd dându-și cu odicolon pe păr.

Și atunci bătrâna își luă o maramă neagră, își încălță papucii de duminică, papucii ei cu cataramă albă, închise cămara și
15 închise ușa la casă, dădu de mâncare la găini, chemându-le cu glas tremurat, apoi ieși pe poartă și închise și poarta.

Pe drum se întâlni cu Persida și-o întrebă:

– Pe Dealul Cerului or fi muierile?

– Pe Dealul Cerului, la săpat cucuruzul.

20 Apoi o întâlni pe Eva și-o întrebă:

– Cum se sapă cucuruzul anul ăsta? că tare-i uscat pământul.

– Greu se sapă și-i buruiana mai mare ca cucuruzul, îi spuse

Eva.

Baba Cuca știa că niciunde chipul unui bărbat nu se păstra mai bine decât în sufletul femeilor. Femeile săpau porumbul pe Dealul Cerului, bărbații plecaseră la oraș să cumpere un camion pentru colectivă. Dacă lipseau bărbații, femeile aveau să-și deie drumul la gură. Cuca știa asta. Ajunse Cuca pe Dealul Cerului, ceru o sapă, femeile îi dădură una ușoară, mică și ascuțită și, pentru că știa ce așteptau femeile de la ea, începu să cânte. Avusese un glas frumos odinioară și câteodată și acum tresărea în cântec ceva din frumusețea lui de altădată.

Camion cu arcuri duble, 10
Ia-mă și mă du în lume...

cânta ea, și femeile o ascultau. Cucuruzul era mic, abia ajunsese până la șolduri și pe măsură ce cânta ea, cucuruzul creștea. Întâi crescă până la brâu, apoi crescă până la piept, apoi crescă până la umeri. Creștea, și după aceea vor veni oamenii să-l culegă. Anul ăsta va fi cucuruz mult, oamenii or să aibă de toate – și cucuruz, și bucate.

Apoi baba Cuca le întrebă de contabil.

– Asta a fost în anul când a venit contabilul, spuse Florica.

– Ardeleanul ăla, spuse alta, și începu să râdă. Ardeleanul cu cămașa albă.

– Ăla cu cureaua lată care juca până îi plesnea cureaua, spuse Domnica.

– Ăla, tu, fotbalistul. Ăla, extrema dreaptă, spuse Dorca.

– Ăla care îi scria pe oameni cu pământurile când a fost înscriserea, spuse alta.

– Spătosul, nu-l țineți minte. Ăla care mirosea frumos, adăogă alta...

– Ăla crețu, buclatu, ăla frumosu, tu, care cânta la acordeon.

– Ăla care a învățat muierile să joace volei, ăla cu cămașă albă.

Toate femeile vorbeau, și Cuca asculta și căuta să-și amintească de el. N-avusese niciodată pe nimeni și băiatul ăsta fusese ca și copilul ei, și acum se gândea cu tristețe la el. Dintre toate femeile, o singură fată nu vorbea, săpa
5 îngândurată mai departe. Pentru că își căuta de lucrul ei o luă cu mult înaintea celorlalte. Ea nu-l cunoscuse pe contabil, acum patru ani era încă elevă la școala elementară dintr-un sat vecin. Acum patru ani, fusese un copil, dar timpul trecea, acum avea optsprezece ani și cu toate că nu-l cunoștea pe
10 contabil gândurile i se tulburară. Se întoarse râzând spre femei.

– Și era frumos contabilul vostru? întrebă ea.

– Ce mai mustăcioară avea! spuse o văduvioară.

– Și avea și motocicletă, spuse alta.

– Că nu mai pot eu că avea motocicletă! spuse fata și se
15 roși toată.

Iasă sapa din mână, o aruncă cu putere la pământ și începu să alerge de-a lungul holdelor de porumb. Alerga așa în neștire, holdele erau pe un delușor numit Dealul Cerului. O cuprinse o tulburare ciudată, se trânti deodată la pământ. Îi era rușine,
20 așa că se sculă repede și strigă către femeile care râdeau undeva departe.

– Și ce-mi pasă mie de motocicletă lui? Nu mai pot eu că are motocicletă! Mare scofală!

DUREREA

După miezul nopții, Stoian încercă să se ridice de la masă.

„Trebuie să sting becul, îi trecu prin cap. Să nu uit lumina aprinsă.“ Reuși să se ridice de pe scaun și să ajungă până la comutator. Stinse lumina și în odaie pătrunse întunericul, 5
luminat palid de lună. Singurul lucru pe care îl înțelegea era că e beat și că trebuie să se culce. Împleticindu-se, căută patul, dar patul parcă se mutase și el de la loc. Nimeri în dulap și căzu ghem peste hainele muieresti care erau acolo. Hainele mai păstrau încă, viu și pătrunzător, mirosul femeii care le 10
purtase. Mirosul acela aducea peste toată beția lui Stoian o durere ascunsă, pe care acum, așa beat cum era, n-o înțelegea, nu-și dădea seama de unde vine. Îi zdrobea pieptul, și deodată începu să smulgă hainele din dulap și să le arunce afară. Apoi se prăvăli și el peste ele și adormi în căldura lor moale, îngropat 15
cu capul în mirosul lor dulce, care venea de dincolo de beție, din lumea reală.

Când se trezi începuse să se facă ziuă. Simți hainele moi sub el, mătasea lor plăcută și foșnitoare, și atunci durerea îl cuprinse din nou, dar de data asta era o durere lucidă, care 20
cobora peste oboseala lui de după beție. Mirosul acesta viu, pe care îl cunoștea atât de bine, făcea să-i pară imposibilă moartea femeii. Trecuseră câteva zile de la moartea ei, a

nevestei lui, zile în care uitase de el, de munca lui, zile în care rămăsese singur cu durerea, cu durerea lui năprasnică. Acum, stând culcat pe hainele care învăluiseră corpul ei, același gând chinuitor i se trezi în suflet. Privind ferestrele luminate de o lumină orbitoare, lumina dimineții, Stoian se ridică în capul oaselor și își spuse: „Ceea ce e mai greu e c-a murit începând să mă iubească“. Ca în fiecare dimineață, gândurile astea nu-i dădeau pace lui Stoian și, privind sticla care căzuse jos de pe masă, fără să se spargă, scaunul răsturnat în mijlocul odăii, dulapul devastat la beție de el, înțelese deodată că nopțile acestea obositoare, nopțile astea când băuse mereu, de unul singur, nu rezolvaseră nimic. „Nu faci nimic cu băutura, își spuse scârbit. Nu te mângâie...“ Se sculă apoi de jos și se uită în oglindă, oglinda care mai păstra ceva din tristețea zilelor trecute. Fața îi era obosită, îmbătrânită, nerasă. „Oi fi îmbătrânit în zilele astea, își spuse. Așa îmbătrânește omul.“

Stând sprijinit de ușă, Stoian își aduse aminte de începutul lor de dragoste, de dragostea ei neașteptată și minunată.

Părinții o căsătoriseră cu Stoian fără să o întrebe prea mult, el nu avusese de unde să știe și se trezise deodată cu o femeie străină lângă el. Era un copil și aproape o iertase, așteptând cu răbdare dragostea ei. Dragostea veni într-o primăvară, și el constatase că-l iubește, deoarece femeia se făcea din ce în ce mai frumoasă, înflorea, și întotdeauna când îi dădea haina să se îmbrace, mâinile ei se opreau pe umerii lui, într-un gest de odihnă dulce. Într-o noapte îl trezise plângând și-l rugase s-o ierte pentru iubirea ei târzie. Cam pe atunci, femeia rămăsese însărcinată și după naștere, cu toate stăruințele medicilor, muri... De la moartea ei, Stoian, care obținuse un concediu, bea singur, cu ușile închise, cu obloanele trase. În semiîntunericul trist, coborât peste pereții albi ai odăii. Zilele astea Stoian se zbatuse într-un ocean de singurătate.

Cineva, la vecini, deschise un aparat de radio; muzica ajunsese firavă până la el. Ea îl enerva pe Stoian, venea parcă

din altă lume, de undeva din afara durerii lui, și asta parcă îl jignează, îl oprea să-și asculte în liniște durerea. Deodată însă, într-un mod cu totul neașteptat, Stoian simți nevoia să fumeze o țigară... Nu fumase de mult, și nevoia asta organică îl miră, așa cum îl mira acum tot ce era în afara durerii lui. Căută în 5 pantalonii de lucru, în salopetă, dar nu găsi decât un pachet gol de Mărășești, pe care îl mototoli și îl aruncă lângă sobă. Îl izbi însă mirosul hainelor lui, mirosul acela de uzină, care-i aduse deodată în față viața lui de dinainte, și din nou lucrul acesta – viața lui de dinainte – îl miră, de parcă n-ar fi trăit-o 10 el, ci un altul, îndepărtat, care încerca acum să vină spre el. Se văzu dimineața mergând pe bicicletă spre fabrică, ba i se păru că simte în buzunar pachetul cu ujină, pregătit de ea, pachetul acela mic, învelit în hârtie albă. „Trebuie să fumez o țigară, trebuie neapărat să fumez o țigară“, își spuse de mai 15 multe ori și gândul acesta, că va fuma o țigară, îl umplu brusc de o bucurie nespusă, străină. Căută în sertarul de la masă, poate s-a rătăcit acolo un muc de țigară, dar nu găsi înăuntru decât o lumânare pe jumătate arsă, o oglindă veche, rotundă, cu rama de lemn, și niște scule de bărbierit, pe care uitase să 20 le ștergă.

Se gândi să iasă în stradă, să roage pe cineva să-i dea o țigară – până la magazin n-avea curajul să meargă, magazinul era destul de departe, or, el nu ieșise de mult timp, cine știe, 25 poate de ani întregi, din casă. Ieși. Soarele zilei de vară îl orbi și fața i se crispă ușor, se propti pentru câteva clipe de poartă și se simți slab și neajutorat în fața strălucirii soarelui. Și din nou, privind soarele, o căldură moale îl cuprinse. Abia acum își dădu seama că la ora asta greu găsește pe cineva pe stradă.

O luă totuși de-a lungul străzii pustii și după un timp abia 30 înțelese că, în loc s-o apuce spre magazin, o luase în direcția opusă. Cartierul era complet nou și blocurile albe îl priveau pe Stoian cu ferestrele lor strălucitoare, în care bătea soarele. Își aminti că întotdeauna când se ducea la lucru gonea cu

bicicleta pe lângă geamurile ca niște oglinzi și din nou amintirea trecutului îi aduse înaintea ochilor chipul drag al femeii. La început, simți cum părul ei îi mângâie fața, apoi îi văzu ochii cu o claritate dureroasă, ochii în care, într-o zi, descoperise dragostea ei pentru el, apoi îi simți gura. Totuși, lui Stoian i se păru că, alături de amintirea ei, sufletul lui se umple încet cu o mulțime de alte lucruri, care erau străine de ea și atunci se sperie, așa cum se speria acum de tot ce era în afara durerii lui.

10 Ajunse la capătul străzii, acolo unde începea câmpia, se repara drumul, și un buldozer uriaș lua pământ de pe un delușor, despiciându-l. Stoian îl cunoștea pe tânărul care conducea. Se opri la marginea drumului și așteptă ca buldozerul să treacă pe lângă el. Tânărul era destul de neîndemânic și Stoian fu cuprins de dorința să lucreze în locul lui. În loc să-i ceară o țigară, îl rugă să-l lase să se urce puțin; tânărul coborî și Stoian se urcă în locul lui.

15 Aci pe buldozer, însă, durerea îl cuprinse din nou, dar se strădui să conducă în așa fel, încât tânărul să nu observe. Lucră mai mult de un ceas fără să-l ia în seamă pe tânăr, care se ruga mereu de el să coboare, lucra cu patimă, străduindu-se să lupte cu durerea. Durerea nu voia însă să cedeze, rana din suflet îl ardea mai tare și sub lumina zilei rana îi sângera... Deodată însă, dincolo de durerea asta a lui, Stoian începu să se regăsească în fiecare gest pe care îl făcea, în oboseala care începu încet să-i curgă în sânge ca o licoare dulce, și se miră că nenorocirea asta mare, care căzuse pe capul lui, nu-l schimbă, că mâinile lui știau la fel ca înainte să conducă o mașină, că gesturile lui aveau aceeași precizie care îl încântase odinioară.

30 Coborî de pe buldozer și se așeză să se odihnească pe marginea drumului. Era transpirat, cămașa i se lipise de piept. Tânărul se urcă în locul lui și Stoian abia atunci își aduse aminte că uitase să-i ceară o țigară. Nu-i spuse însă nimic.

Rămase mai departe în iarbă, privind câmpurile din fața lui. Îl apucase foamea.

După un ceas, tânărul coborî. Era timpul odihnei. Era cald și tânărul îl chemă la râu să se scalde.

Se dezbrăcă la marginea râului și intrară în apă. Râul 5
era în spatele unui gard de nuiele. Apa era rece și limpede, iar soarele se răsfrângea în apă. Ieșiră afară după un timp, privindu-și trupurile puternice de bărbați tineri. Tractoristul avea tatuat pe piept o floare.

Apoi se culcă în iarbă, să se usuce. Trântit în iarba uscată 10
de căldură, Stoian își aduse deodată aminte de pauza de la prânz, acolo în uzină, și de bucuria pe care o simțea după ceasurile de lucru când fuma cu cineva o țigară. Și gândul că niciodată, poate, viața lui nu va mai fi la fel ca înainte, că nu va mai simți bucuria caldă a iubirii, urcă din nou în sufletul 15
lui. După răcoarea plăcută a apei, razele fierbinți ale soarelui îl obosiră ușor și, pentru o clipă, simți că-l cuprinde moleșeala. Era o moleșeală plăcută, pe care o simțim de obicei după marile dureri fizice. Și atunci înțelese că va veni un timp când va obosi într-adevăr, când durerea lui ostenită nu va mai avea 20
tăria de acum. Îi veniră lacrimi în ochi și întoarse capul, ca celălalt să nu le vadă. Tânărul îi văzu vinele îngroșate de pe gâtul puternic, dar, cum nu știa nimic despre nenorocirea lui Stoian, nu-i bănuî lacrimile. Când Stoian se întoarse spre el, fața lui avea acea puritate pe care chipul unui bărbat nu o are 25
decât când trece printr-o mare suferință. Era o față răvășită de durere. Tânărul înțelese asta, dar nu-l întrebă nimic. Stăteau amândoi în iarbă și priveau cerul.

După un timp, tânărul îi întinse lui Stoian o țigară.

VARA

La arteziana din colț se jucau doi copii în chiloți roșii și se stropeau cu apă. Apoi trecu camionul care udă strada și peste cartier se răspândi mirosul ud al cenușii fierbinți, al
5 pământului tare, muiat de apă. Cartierul era pustiu, doar pe la orele patru opri în fața poștei o mașină a O.N.T.-ului cu excursioniști. Erau tineri, băieți și fete, în pantaloni scurți și maiouri, cu pielea bronzată, aurită; cumpărară de la chioșcul din colț ilustrate, le scriseră în grabă împrumutând stiloul unul
10 de la latul, apoi se împrăștiară prin oraș. Treziră orașul din somnolența lui pentru un timp, apoi se urcară în mașină și plecară. Trotuarul muiat de căldură mai păstra doar urma pașilor lor. Era ora patru după-amiază, oamenii se întorseseră de la lucru și se odihneau.

15

*

Mamei îi era urât singură. Dimitrie plecase la odihnă la Predeal. Mai rămăsese singură, așa, vreme lungă, demult, la zece ani după nuntă. Lui Dimitrie îi murise atunci un frate într-un accident de cale ferată (era ceferist), tocmai în
20 Moldova, și Dimitrie trebuise să se ducă la înmormântare. Apoi a venit războiul... Fuseseră despărțiri triste și cu toate că acum bărbatul ei era dus la odihnă, mama păstra parcă în suflet ceva din teama și tristețea acelor plecări... Dimineața

se trezea singură în patul larg și-i era urât. Tristetea ei era o prostie, înțelegea asta și-i venea parcă să râdă de ea însăși. În ultimii ani mama se obișnuise totuși cu despărțirile astea. Mama ieșise în curte să spele rufe. Mirosul de rufe ude împrăștiat parcă, micșora căldura. Îl auzea pe Romică în odaie 5 învățând la matematică. Nepotul ăsta al ei de soră dădea anul acesta admiterea la școala medie și ca să fie sigură că învață și nu se ține de prostii îl pusese să învețe cu voce tare.

– Mă auzi? strigă dinăuntru Romică. Mă auzi? Vezi că învăț. 10

– Te aud, poți să înveți ceva mai încet. Nu poate dormi Adrian de tine.

– Atunci, mai bine să învăț în gând, spuse bucuros băiatul.

– Ba nu, învață numai cu voce tare, n-avea tu grijă de el. Știu eu cum înveți tu în gând. 15

– Învăț un ceas și mă duc la ștrand, se rugă Romică.

– Azi nu te duci tu la nici un ștrand. Duminică încep examenele.

– Doamne, da rea ești! spuse furios băiatul.

– Îți pun apă în cadă, să te mai răcorești. 20

– Fă tu baie în cadă, spuse Romică revoltat.

Adrian, băiatul mai mare al mamei, era student în anul I la Istorie. Acum trei săptămâni, când se întorsese de la muncă voluntară, mama aproape că nu-l recunoscuse. Adrian își tăiasse părul foarte scurt, ca la boxeri, și-și lăsase mustața, o mustață 25 mare și blondă, crescută alandala, care îi acoperea toată gura. Primul lucru pe care-l recunoscuse mama fusese geamantanul îmbrăcat în pânză albastră. După ce se culcase, îl privise cum doarme și i se păruse că-n pat, care rămăsese prea mic, doarme un străin. Nu numai mustața era de vină, se întâmplase cu 30 el o schimbare, o maturizare bruscă, devenise bărbat. Îl simți ușor străin și-i păru rău că nu-i Dimitrie acasă să-i spună. „Poate că s-a îndrăgostit, îi trecu prin cap mamei, numai o dragoste puternică poate schimba așa un om.“ Apoi mama

află că Adrian se apucase de pictură. Își retrăsese actele de la Istorie și în toamna asta avea de gând să dea examen de admitere la Artele plastice...

Totuși, până la urmă, mama se îndură de Romică și după
5 ora cinci îi dădu voie să plece în oraș. La ora aceea lumina soarelui avea ceva duios în ea, o anumită oboseală caldă. Peste oboseala luminii se revărsa însă bucuria lui Romică. Aceste două ore le obținuse cu greu și el știa să le aprecieze. La un sfert de oră după plecarea lui Romică, Adrian, care dormise,
10 plecă și el de acasă și mama rămase singură. Adrian își ținea lucrurile într-un dulap vechi, pe care mama îl avea de la soacră-sa, o vechitură caraghioasă în apartamentul lor nou. După plecarea lui, mama se duse drept la dulap, îl deschise și se vede că acesta fusese în mare neorânduială, căci din el
15 căzură toate tablourile pictate de Adrian în vara aceea. Majoritatea erau în ulei și reprezentau clădiri din cartierul cel nou, figuri de muncitori, în care mama descoperea pe anumiți prieteni ai familiei. Mama nu se pricepea la pictură, așa că nu putea să-și dea seama dacă erau bune sau nu.

20 Iată însă că printre cartoanele acelea frumos colorate descoperi un tablou care o tulbură. Era propriul ei chip, pictat pe un carton mai mare decât celelalte. Dintre toate tablourile era și cel mai îngrijit lucrat, multe altele fiind doar schițate, tablouri abandonate înainte de a fi sfârșite, care trădau o
25 nervozitate și o mare nesiguranță în același timp. Mama își privi cu uimire chipul care îi zâmbea din tablou, un chip care i se păru ceva mai tânăr decât al ei și mai frumos. „Orice băiat își vede mama mai frumoasă decât e, își spuse ea și zâmbi... Așa arătam poate acum zece ani“, și simți că o ustură ochii
30 puțin. Era emoționată și-i venea să plângă. Și pentru prima dată după mulți ani, mama se uită în oglindă altfel, nu în fugă, ca să vadă dacă basmaua e bine legată, ci cu atenție, iscoditoare ca o femeie tânără. Apoi se întoarse la tablou, cercetând cu atenție fiecare amănunt. Adrian o pictase în fața unei mese

pe care se afla o vază de flori și mama zâmbi, înțelegând cât de bine o prinsese băiatul. Femeia din tablou era îmbrăcată cu o rochie nouă. Mama recunoscuse că rochia e la fel cu cea pe care și-o făcuse de 1 Mai. Numai pantofii din picioarele femeii erau vechi și prăfuiți, pantofii mamei de fiecare zi. Și mama se 5 gândi că băiatul avea dreptate c-o pictase așa, deoarece de vreme îndelungată nu-și cumpăraseră o pereche de pantofi... Apoi, uită de pantofii ei vechi și începu să se gândească cu teamă la talentul băiatului ei. Până acum îi păruse un copil atât de obișnuit, preocupat de motociclete și de fotbal, ca așa deodată... Dacă 10 îi va scrie lui Dimitrie? „Măcar dacă ar fi fost Dimitrie acasă, să mai vorbesc cu el. Dacă nu reușește la examen? se gândi ea cu teamă. Măine îmi cumpăr o pereche de pantofi cu tocuri.“ Și totuși, se gândi cu dragoste la pantofii cei vechi. Îi cumpăraseră Dimitrie acum șase ani. „Nu sunt chiar așa de bătrână ca să n-am 15 și eu o pereche de pantofi frumoși“, îi trecu prin gând...

Pe la orele șase lumina soarelui primi culoarea dantelelor vechi, îngălbenite de vreme. În același timp era o lumină blândă, liniștitoare, care te făcea să te gândești la tinerețe, la fericire. La ora asta, mama avea obiceiul să iasă în oraș și să 20 facă piața. De data asta însă, avea de gând să treacă pe la nora ei cea nouă, nevasta lui Anton, și să se ducă împreună să se scalde. Toată ziua îi fusese cald și, cum nu se dusese în concediu niciunde – nu plecase cu Dimitrie din cauza lui Adrian, care era în vacanță și nu-l putuse lăsa singur – căuta 25 și ea să se bucure de timpul ăsta liber cum putea. Orașul era pustiu, doar în centru se lucra la blocul turn. Mama se opri în dreptul magazinului de încălțăminte. Erau mulți pantofi în vitrină; unii aveau tocul înalt și subțire, și mama se gândi c-ar fi potriviți pentru noră-sa. Îi plăceau pantofii. În fundul 30 inimii simțea o strângere de inimă că ea e prea bătrână să poarte așa pantofi. „Repede mai trece timpul! își spuse și oftă. Sunt muiere bătrână.“ Printre pantofii expuși în vitrină era

o pereche cu tocul mai jos, potriviți pentru ea. „N-am purtat eu niciodată pantofi cu toc, dar asta nu-i nimic. Pentru noi, doar, îs făcuți pantofii ăștia, noi trebuie să-i purtăm.“ Măcar s-o bată Dimitrie când s-o întoarce de la mare și să râdă și
5 curcile, ea tot îi cumpără. Intră apoi la o Alimentară și cumpără un pachet de Alba pentru rufe și o ștergătoare de vase, apoi trecu pe la piață. Voia să vadă dacă nu cumva mai găsește salată târzie pentru Adrian – tare îi mai place băiatului salata! – de asemenea mai cumpără câteva legături de ceapă. Nu uită însă
10 să cumpere și flori. Întotdeauna când se ducea la piață nu putea să reziste în fața florilor. Era altfel destul de zgârcită, nu dădea ușor banii din poșetă, dar în fața florilor nu putea să reziste. De data asta cumpără un buchet de garoafe roșii și fața mamei, mirosind garoafele, întineri din nou, așa cum întinerește fața
15 oamenilor doar când sunt cuprinși de amintiri. „Am uitat să-i aduc aminte lui Adrian să treacă pe la policlinică să-și plombeze măseaua. Nu știi ce are copilul ăsta de gând, o să rămână fără măsele în gură, îi trecu deodată prin cap. Are dinți slabi, săracul, seamănă cu mine.“ Gândul ăsta o făcu să uite pentru
20 un moment de flori. „Mâine-dimineață îl trimit și la dentist, și la croitor“, hotărî ea, apoi din nou începu să fie chinuită de întrebări cu privire la băiat. „S-a apucat de pictură, se frământă mult, dar oare o să-i reușească, o să fie fericit?“

Pe noră-sa o găsi în bucătărie, ștergând vasele.

25 – Voi așa de târziu ați mâncat? o întrebă mama și imediat îi păru rău de întrebare.

S-ar putea ca nora ei să creadă că-i face imputări. Mama nu știa deocamdată cum să se poarte cu nevasta lui Anton. Îi era mereu frică să nu greșească.

30 – Nu, am mâncat devreme, spuse noră-sa. Am avut o ședință la patru și n-am putut spăla vasele. A trebuit să le las până acum.

– Anton îi de serviciu? întrebă din nou mama și se așeză pe un scaun.

– De serviciu.

– Fata unde-i?

– Doarme. I-o fi fost cald și a adormit.

Și-o umbră de dragoste trecu pe fața tinerei femei. O umbră care o făcea parcă mai matură. 5

– Tare mi-e dragă, mamă, de parcă ar fi a mea, spuse femeia și ochii i se umplură de lacrimi. Mi-e dragă și-o să am grijă de ea, să nu-ți fie frică...

– Am venit să te iau la râu să ne scăldăm. Cumpărăturile le las la tine, schimbă mama repede vorba. 10

Fața tinerei femei se luminează deodată.

– Mergem, cum să nu mergem?! Cu dumneata, nu zice nimic Anton dacă merg.

Cele două femei aveau un loc al lor unde mergeau să se scalde. Un loc pe care mama îl cunoștea de când era fetiță și unde se obișnuise atât de mult, încât pentru nimic în lume nu s-ar fi dus la ștrand. Se dezbrăcără amândouă la marginea râului – o femeie tânără și încă firavă, care abia împlinise douăzeci de ani, și o femeie care născuse doi copii, o femeie de patruzeci și cinci de ani. Amândouă însă când intrară în apă deveniră de aceeași vârstă. Le plăcea să se scalde. Stătură mult în apă, până ce soarele se apropia de asfințit, iar apa se coloră în galben-aprins. Apa la ceasul ăsta al asfințitului e mai plăcută decât oricând, iar când cele două femei ieșiră din apă, soarele era atât de jos, încât părea că grâul de dincolo de râu îl mângâie cu spicele lui. 20 25

– Să-ți dau un prosop să te ștergi, mamă? întrebă nevasta lui Anton și mama se bucură auzind-o spunându-i așa.

Nora asta a ei evitase până atunci cuvântul „mamă” și mamei îi fusese frică la început că n-o iubește, de aceea evită să-i spună așa. Apoi începuse să-i spună mami, dar pentru prima dată, acum îi spuse mamă așa cum trebuia să-i spună. 30

– Lasă, că ne uscăm și așa. Ia ce să-l mai uzi degeaba? „Văd că la copii nu se gândește, își spuse mama privind corpul celei

tinere. Totuși, trebuie să aibă și ea copii, la ce-i bună o
mujerie fără copii?“ Prea vă închideți în casă! spuse în timp
ce se îmbrăca. Nu ieșiți niciunde amândoi, de parcă n-ați
fi tineri. Mie tare mi-a plăcut la viața mea să petrec, tare
5 îmi mai plăceau petrecerile, adăugă, și un zâmbet ușor îi trecu
peste față. Păcat că n-am prea avut eu noroc de ele! spuse
și oftă.

– Ne mai trebuie și-n casă una sau alta, mamă. Am strâns
bani pentru un frigider. Anton mă bate la cap că vrea televizor.

10 – Sunteți tineri, aveți vreme pentru toate, dragii mei,
pentru toate, de ce să vă grăbiți? spuse mama și-și strânse părul
ud în coc. Mai întâi să-ți iei niște pantofi cu tocuri înalte, că
ai picioare frumoase și-ți stă bine. Sâmbătă am auzit că-i bal,
ar fi bine să vă duceți amândoi, că așa stă frumos. Și aș merge
15 și eu cu voi, să vă țin hainele, c-o fi căldură mare în sală.

Plecară spre casă. Între timp soarele apusese, dar căldura
lui o mai păstra pământul, o mai păstrau ierburile câmpului
și grâul.

Apoi coborî seara peste oraș. Mama se întoarse acasă și-l
20 găsi pe Adrian trântit pe canapea, fumând o țigară. Nu-i spuse
nimic, umbla în vârful picioarelor, nu vroia să-l deranjeze.

– Ai văzut tablourile, mamă?

– Mi-au plăcut, spuse mama cu sfială.

– Știi, mamă, nu știu dacă am să reușesc să fac ceva...

25 Mama deschise fereastra și în odaie pătrunse seara caldă
de vară, cântecul greierilor și mirosul frunzelor pălite de
căldură. Și noaptea caldă de afară îi dădu curaj lui Adrian.
Noaptea îi vorbea parcă de fericire, despre dragoste, despre
tot ce e frumos în om, despre visurile lui minunate.

30 – Să nu uiți, mâine să te duci la dentist.

– N-am să uit, mamă. Apoi deodată izbucni. Știi, mamă,
sunt foarte fericit. Am multă încredere în mine, mamă. Am
multă încredere.

ZBORUL

Când mama a fost încredințată că băiatul doarme, coborî încet din pat și (în vârful picioarelor) ieși afară din odaie. Ușa o închise cu multă grijă, ca nu cumva cu scârțâitul ei să-l trezească. Dar în după-amiaza aceea de vară căldura era atât 5 de puternică, încât somnul băiatului era firav, și acesta se trezi.

În odaie era întuneric, ferestrele erau acoperite cu hârtie albastră. Dincolo de ferestre se simțea ziua de vară, strălucirea ametoitoare a soarelui, lumina aceea fierbinte oprită în hârtia geamului. Undeva la vecini se auzea un ferăstrău tăind lemne, 10 iar pe pragul ușii de la bucătărie, care dădea în curte, fratele mai mare cânta din muzicuță. Se întorsese de la râu, părul și muzicuța erau ude, în muzicuță intrase apă, și sunetele care ieșeau din ea nu erau tocmai armonioase. La un moment dat, ferăstrăul tăcu. Atunci rămase doar cântecul muzicuței și 15 căldura de afară.

După ce ascultă toate astea, băiatul coborî din pat și se duse la ușă, cu intenția să iasă afară. Ușa era însă încuiată și-i era frică să bată să-și cheme fratele să-i ajute. Mai era încă o ușă în partea cealaltă a odăii, pe care el niciodată n-o deschisese. 20 Clanța era prea sus. Înălțimea lui, de copil de trei ani, nu-i permitea să ajungă la ea. Aduse un scaun, se urcă pe el și deschise ușa. Odaia în care intră n-avea mai mult de doi metri,

o odaie strâmtă, cu pereții albi. Din mijlocul odăii urca o scară de lemn – era scara de la pod. Ușa de la pod era trasă pe jumătate, și în cămăruța întunecoasă o fâșie de lumină cădea de-a lungul scărilor. Inima băiatului începu deodată să bată, de parcă ar fi vrut să iasă din piept. O bucurie și o frică ciudată îi umplură sufletul.

Băiatul fu cuprins de dorința să urce scările acelea de lemn, să ajungă la deschizătura puternic luminată a ușii, să urce-n pod. E drept că treptele erau prea îndepărtate unele de altele, scara era cam veche și scârțâia, chiar sub pașii lui nu tocmai grei, totuși reuși să ajungă până la ușa podului. Cu chiu, cu vai, se strecură prin deschizătura destul de strâmtă a ușii și, în sfârșit, ajunsese în pod. Aceasta era o lume nouă, și inima îi bătea să se spargă.

Podul era plin de geamantane vechi în care erau cărți cu coperte groase de carton negru, cărți pe jumătate roase de șoareci. Mai erau în pod o pereche de pantofi fără tocuri, două roți de bicicletă fără spițe, un sac cu pânza roasă și mâncată de șoareci, o icoană cu o sfântă cu inima roșie scoasă din piept și cioburile unei oglinzi sparte.

Ia capătul podului însă, era o ușă care dădea într-un balconaș. Cineva care ar fi privit de afară ar fi crezut că acolo e o mansardă.

Băiatul se apropie de ușă, o deschise și se trezi undeva aproape de cer. Jos se vedeau casele cu acoperișurile roșii, iar departe – câmpiile și râul. Iar acolo departe sunt munții, dar el e mai mare ca munții, el e mai mare decât casele, el e uriaș. Pământul e și el acum pe mărimea înălțimii lui. Se vede că, pe măsură ce te urci mai sus, pământul e nesfârșit de mare. Și pentru că nu mai era nici o scară pe care să se urce, să se urce, pentru ca sub el să crească pământul, copilul dori să zboare.

Apoi i se păru din nou că e destul să întindă o mână ca să mângâie soarele. O întinse, dar nu ajunsese până la soare, și atunci din nou dori să zboare, ca să ajungă până la el.

VALSURI NOBILE
ȘI SENTIMENTALE

Schițe și povestiri
(1967)

Mamei mele

VARĂ CU OCHII ÎNCHIȘI

Aveam o bucătărie de vară chiar sub păr și o fereastră deschisă și mirosul țiglei încinse de soare, care făcea și mai insuportabilă căldura. Și eu zăceam în pat de câteva săptămâni, după operația de apendicită, singur în odaie, în vreme ce baba Iulia era în șopron, sub cada mare de prune răsturnată peste ea – ca o păsărică sub un clopot de sticlă, îmi ziceam – și vorbea singură, mai bine zis bolborosea în șoaptă, în vreme ce vocea ei, amplificată de interiorul căzii, primea o solemnitate care pe mine mă impresiona, cu toate că nu-i înțelegeam vorbele. Era foarte bătrână, era bunica bunicii mele, bea mult, și întotdeauna când o lăsau singură acasă se ducea în cămară și se îmbăta criță. O încuiiau în odaie, ea ieșea pe fereastră, iar până la urmă își făcuse rost de o cheie falsă. Atunci răsturnaseră cada peste ea, și în zilele de vară, zile în care ceilalți erau plecați la lucru, stătea acolo singură, sub cada mare răsturnată în mijlocul ogrăzii. Îmi aduc aminte cum se așeza pe scaunul rotund cu trei picioare, și când răsturnau cada, se strângea, se făcea mică, de teamă ca nu cumva, din greșeală, s-o lovească. Stăteam în pat, strigam la ea, dar – cum era și surdă și probabil și din cauza căzii – nu reușea să mă audă și nu-mi răspundea niciodată. „Oare nu i se urăște acolo singură?“ mă întrebam. Aș fi vrut să știu la ce se gândește,

eram foarte curios. Atunci închideam ochii, îmi spuneam că eu sunt în locul ei, sub cada răsturnată. „Uite, se gândește – îmi spuneam – la moș Iulă, care a murit în iarna trecută. Se gândește la el fără să-l plângă prea mult, eram sigur. Se gândește la el și

5 râde cu gura ei mare și știrbă acolo în întunericul din casă.“

– Mă uit în pat, îmi povestise ea într-o zi, prăpădindu-se de răs, mă uit sub pat, mă uit după ușă, ia-l pe scrântit dacă ai de unde. Câtă minte mai are, s-o fi băgat în ladă, ca să mă sperie? îmi spun eu, ca o muiere cu judecata întregă. Și-l caut în ladă.

10 Moș Iulă, îmi povestise mai departe baba Iulia cu gura mare și știrbă, se urcase pe soba înaltă de teracotă. Nu mai fusese în stare să se dea jos, și atunci baba Iulia chemase două vecine s-o ajute.

– Era analfabetă, nu știa să scrie o iotă, dar când m-am

15 născut eu, mi-a povestit maica Ana mai târziu, au găsit-o singură în mijlocul bucătăriei de vară jucând și „scriind“ pe o bucată de hârtie mototolită.

– Ca să fie și scriitor, – îi lămurise ea pe ceilalți, și la fel jucase de bucurie și la moartea bunicului, cu care nu se

20 înțelegea prea bine.

Fusese o bătrână ciudată; furase mortul din spital, – adică pe moș Iulă – îl furase fără ca doctorii să știe, iar a doua zi se dusesse „oficial“ ca să-l ceară, iar mirarea doctorilor a fost mare când n-au găsit mortul în morgă, unde-l lăsaseră. În

25 tinerețea ei, mi-a spus maica Ana, baba Iulia a fost hoată de cai. Maica Ana și-o amintește cu cizme de iuft ca bărbații, mică, dar îndesată și vânjoasă. Iar eu îmi amintesc cum se urca în părul mare din mijlocul curții și cum se ducea cu pere la gară să le vândă și mă lua și pe mine cu ea, ca să-i țin banii,

30 și cu toate că aveam pe atunci doar cinci ani, aveam grijă să n-o înșele călătorii. Acum stă sub cada de sub păr, iar perele, putrede de coapte, cad – parcă în bătaie de joc – chiar pe cada sub care stă ea, se sparg de coapte ce sunt de scândurile căzii, iar mustul lor dulce se prelinge printre crăpături, se prelinge

pe obrajii ei zbârciți, se prelinge și ajunge până la colțurile gurii. Ea îl linge cu vârful limbii. Nu știu dacă se întâmplă chiar așa, dar e foarte cald, eu stau în pat după operația de apendicită, mi-e tare urât singur și mă gândesc la toate lucrurile astea. După sobă sunt opincile lui moș Lulă, pătura cu care sunt acoperit miroase a urină de cal, cearșaful scortșos are miros usturător de săpun și cenușă, iar în fața mea, pe perete, e fotografia lui moș Biloiu, care a murit în Primul Război Mondial, pe când avea douăzeci și unu de ani.

Se face ora prânzului, căldura e în toi, cenușa e fierbinte sub picioare, și baba Iulia se gândește că pe timpul ăsta întotdeauna se ducea cu mâncare la <hildă> și, pentru că e tare bătrână, și pentru că n-o mai țin balamalele, începe să plângă; apoi pe cadă sare o găină, una din găinile bătrâne, pe care o cunoaște după cotcodăcit, și baba Iulia se gândește la oul pe care găina și-l ouă chiar pe cadă și-și spune că tare ar mânca un ou, iar mie, care stau în pat și mi-e grozav de urât, începe deodată să-mi pară foarte rău de ea, și mi-e ciudă pe toți ceilalți, ba sunt chiar cuprins de teamă ca nu cumva ea să moară chiar acum, în timp ce stă acolo sub cada de prune. Și ca în fiecare zi la prânz, o aud pe Sofica venind. Sofica n-are decât cincisprezece ani și-i gravidă în ultima lună. Are burtă atât de mare, că lumea zice că are să facă doi gemeni, dar eu cred că burta ei pare mult mai mare din cauză că ea e foarte mică. Are pistrui și părul aproape roșu. Mă gândesc că din cauza burții ar putea să se răstoarne la fel ca hopa-Mitică. Ea ridică cu greu cada sub care stă baba Iulia. Pe mine mă apucă rușinea și mă fac că dorm. Nu după mult timp, Sofica mă întreabă dacă vreau să-mi spargă un ou.

– I-o fi foame și ei? o întreb eu.

– I-am adus colivă de la pomană, îmi spune Sofica. Am pus azi pomană lui fie-iertatu moș Poldi.

Sofica răstoarnă din nou cada peste baba Iulia, ca să nu vină cumva ceilalți acasă și s-o certe, se așază pe scaunul de

lângă cadă și ronțăie mai departe cu lăcomie prune crude și acre. Își așază liniștită mâinile peste burta ei mare, iar eu mă gândesc la copilul care stă acolo înăuntru, în burta ei, așa cum baba Iulia stă sub cada de prune, și mi-e milă de ei amândoi, 5 că stau așa pe întuneric și le-o fi tare cald și tare foame. Le-o fi și urât, îmi spun eu, așa, fără să vadă pe nimeni, fără să se poată uita pe fereastră așa cum mă uit eu.

Dar pe ei cel puțin nu-i mănâncă muștele.

– Tu, să ai grijă, spune baba Iulia, ca până la botez să nu-l 10 lași singur cumva, să ți-l schimbe.

– Cine mi-l schimbă? întrebă speriată Sofica, și rămâne cu gura căscată; i-ar veni să râdă de vorbele bătrânei, dar i-e lene.

– Ăla, știi tu cine, spune baba Iulia, și-și face cruce acolo, la ea, sub cadă.

15 Rămân amândouă nemișcate, moțâind din pricina căldurii.

Mai târziu, când m-am făcut sănătos, m-am dus la Sofica să văd copilul, cu toate că nu eram prea curios să-l văd, iar de ea mi-a fost milă, văzând-o cum zace în pat, transpirată și fericită. El avea ochii închiși, era foarte mic și roșu și urât, 20 iar eu mi-am spus că nu deschide ochii pentru că se obișnuise cu întunericul, acolo, în burta Soficăi, n-avusese nici un rost să-i deschidă, că tot n-ar fi văzut nimic. Eram foarte trist, atât de trist încât am uitat repede de copilul Soficăi, fiindcă baba Iulia murise cu o săptămână înainte de nașterea lui, și mă 25 gândeam tot timpul la ea, îmi părea rău după ea, mă mângâiam însă cu zilele acelea de vară, în care stătuse sub cadă, se obișnuise probabil și ea cu întunericul. Dar asta la urma urmei conta prea puțin. Mie îmi părea rău după ea, murise bunica bunicii mele, cea care în tinerețea ei fusese hoată de cai. Mă 30 uitam uneori la părul din mijlocul ogrăzii și îmi aminteam de ea cum se urca în vârful părului să culegă pere și să meargă cu ele la gară să le vândă.

MI-AM AMINTIT DE ZĂPADĂ

Seara mă întorceam întotdeauna târziu și mă dezbrăcam în hol, ca să nu fac zgomot. Intram în cameră în vârful picioarelor, dar tata mă auzea și aprindea lumina să vadă cât e ceasul. Spunea ora, ofta, stingea din nou lumina, se întorcea pe partea cealaltă și începea să sforăie. Dimineața mă trezeam greu. Mama avea o cămașă de noapte peste care îmbrăca un halat de flanel gros. Se apropia somnoroasă de patul meu și-mi spunea:

– Trebuie să-ți cumperi un ceas deșteptător. 10

După ce reușea să mă trezească, rămâneam încă un minut sau două în patul cald, iar tata îmi striga din camera cealaltă:

– Precis că pierzi iar autobuzul dacă nu te scoli.

Uneori reușeam într-adevăr să-l pierd și, cum era foarte de dimineață, o luam pe jos, planificându-mi o întârziere de la școală de câteva minute. De obicei mă ajungea vreun camion din urmă, în cabină era cald și mirosea a benzină. Îmi sprijineam fața de geam și reușeam să ațipesc...

Mama era prin urmare dincolo, în bucătărie, dădea drumul la aragaz și-mi pregătea cafeaua. Revenea în cameră, trecea pe lângă mine tremurând de frig. 20

– Ar trebui să-ți iei bocancii, îmi șoptea ea. Ai să îngheți cu pantofii ăia.

Uneori reușeam să ajung la timp la autobuz, pe care îl luam din dreptul băncii. Ferestrele erau înghețate, taxatoarea ne spunea „să avansăm în față“, pe zăpada vântată farurile aruncau o lumină galbenă. Era în decembrie, după o toamnă lungă și neasemuit de frumoasă.

În luna octombrie am făcut naveta cu trenul. Câteodată venea și sora mea, cu bicicleta, la școală, să asiste la orele mele. Ea era cu vreo zece ani mai mică, intra în clasă și se așeza în ultima bancă, eu îi făceam cu mâna un semn imperceptibil de dragoste și explicam mai departe. Seara treceam întotdeauna pe la Col, lucrurile îi erau împrăștiate în odaia mică și cu multă greutate reușeam să-mi găsesc un loc unde să stau. Îl așteptam trântit pe canapeaua moale, îmi aprindeam o țigară și dădeam drumul la radio. Din camera cealaltă, „tanti“ mă întreba câte ceva, în timp ce-și ungea fața cu stratul acela oribil de gălbenus de ou, care o făcea să semene cu o stafie din filmele vechi, pe care le văzusem în copilărie.

...Mama era prin urmare dincolo, în bucătărie, geamurile erau înghețate, ei îi era desigur frig, dar rămânea întotdeauna să-mi pregătească dejunul. Desfăcea un borcan cu dulceață și-l așeza lângă ceașca de ceai și lângă pâine. În timp ce-mi sorbeam ceaiul, ascultam pașii oamenilor pe zăpadă trecând prin dreptul ferestrei. Mama mă întreba din camera cealaltă dacă n-am uitat cumva să-mi pun fularul sau dacă mi-am găsit mânușile...

Am primit în acel an o mulțime de cadouri de ziua mea. Două cravate, o trusă de bărbierit, un portmoneu mic de piele și cărți.

Am așteptat la gară o colegă, o fostă colegă de școală, la acceleratul de 5. În ultima clipă mi-am adus aminte că am uitat să dau la umplut sifoanele. Am plecat în oraș, iar când m-am întors, o parte din prieteni veniseră. Au cântat ceva cu niște voci false și simțeam sărbătoarea în aer. Intrasem în cameră cu paltonul pe mine, semănam puțin cu Moș Crăciun.

Uneori mă întorceam acasă cu personalul de 9. Stingeam lumina și mă întindeam pe banca de lemn. În vagon era cald. Câteodată era viscol, și dincolo de geam, zăpada se zbătea buimacă. Mi se părea atunci că intră și ea în panică, o panică înghețată și rece. Treceam din când în când pe lângă un canton, și la lumina chioară a felinarului zbaterea ei devenea și mai evidentă. Privind zăpada, o anumită neliniște creștea în sufletul meu, atingând uneori paroxismul. Mă ridicam de pe bancă, deschideam geamul, valuri de ninsoare mă loveau în față. Izbucneam chiar în plâns, lacrimile mi se scurgeau pe obraz, fierbinți, dar înghețau foarte repede... E foarte trist să fii de Revelion singur, și întotdeauna cu câteva zile înainte umblam ca un apucat să-mi găsesc o fată, altfel eram condamnat să stau tot timpul lângă picap, să schimb discurile, pe deasupra, după miezul nopții fetele devin sentimentale, vor tangouri, alții strigă să pui un disc cu valsuri... Dimineața, mama mă întreba întotdeauna dacă n-am uitat să mă spăl pe dinți și-mi atrăgea atenția să nu uit să dau cu cremă pantofii. În cămară, tata avea o damigeană cu țuică, și din când în când trăgeam câte-o dușcă din damigeană. Țuica îmi îngheța gura, în schimb îmi încălzea stomacul. În ianuarie am făcut un chef, numai între bărbați, unul dintre băieți luase o primă. Cheful l-am uitat, un chef ca oricare altul; mi-a rămas mai ales în minte camera, așa cum arăta ea la sfârșitul chefului. Întotdeauna, o cameră după ce s-a petrecut în ea, arată cam așa: ca o mașină care a suferit un accident sau ca o fată după o noapte de dragoste. Mi-a trecut atunci prin cap, țin minte, că bucuria devastează la fel de rău ca tristețea. Erau gânduri mahmure de după chef, nu prea eram în apele mele, eram probabil la fel de obosit și – hai să zicem – devastat ca și camera aia. Dușumeaua murdară, cu chiștoace strivite și cu urme de pantofi, mă exaspera, ca și sandvișurile mâncate pe jumătate, năclăind masa! Am ieșit afară, și pentru moment zăpada mi s-a părut mohorâtă și tristă. Ea își reprimi însă repede

strălucirea, vedeam asta și în ochii câinelui din curte, care se înveselise și el deodată. Era ca o speranță bizară, ca o bucurie gingașă. În stradă, în fața mea, un bețiv căuta să-și mențină echilibrul, avea o sticlă în mâna stângă, aluneca uneori, dar
 5 își revenea repede la poziția normală. Cădea în zăpadă, sticla din mână însă era salvată, și mi-am spus atunci că tot așa se poate face echilibristică pe sârmă, pentru a salva un gram de speranță. Imaginația mea o luă razna, omul părea a fi un fel de erou de epopee, eforturile pe care le făcea pentru a-și păstra
 10 poziția verticală mi se păreau minunate.

Avea un nas roșu și înghețat și ochi mari, vicleni.

...Uneori mă duceam la Col, stăteam de vorbă cu el, în vreme ce mașinile treceau prin dreptul ferestrei, și zgomotul lor era amortizat de zăpadă.

15 – De mâine am să încep să scriu, îi spuneam, și mă întindeam pe canapeaua lui moale, veche.

El era de părere că unui scriitor îi trebuie neapărat un birou și o scrumieră de cristal.

– Un serviciu de cafea și cincizeci de creioane ascuțite,
 20 completam eu.

*Înebunit după zăpadă, în sufletul meu o bucurie aspră și tristă; o iubesc poate și pentru că ea e inutilă, ușor perfidă, plină de dușmănie și distanță. Frica ei în fața căldurii mă înveselește. Privind-o, îmi spun: „Nu mai sunt chiar așa de tânăr...” De
 25 obicei, ea coincide cu ziua în care eu am împlinit zece ani, optsprezece ani, douăzeci și trei de ani, douăzeci și nouă de ani... Mă face să mă simt fericit și trist în același timp... Poștașul traversează strada, poate am o scrisoare...*

*Prin dreptul ferestrei trec femei cu cărucioare, în care au
 30 butelii de aragaz... prin urmare, asta e viața mea: treizeci și doi de ani, o garsonieră, masa de scris, câteva cărți, icoane pe sticlă, discuri Stravinski, Bela Bartok... Mă trezesc pe la miezul nopții, în cameră e frig, un val de lumină din stradă luminează*

biblioteca. Mă scol și-mi pun paltonul peste plapumă: dacă ar fi cald aș încerca să scriu, simt că n-o să pot dormi prea repede. Am în gând o povestire despre o fată care după ce a căzut la admitere la facultate intră în serviciu și se încurcă cu șeful, dar acum povestirea mi se pare proastă și renunț cu multă ușurință la ea. Rămân nemișcat în pat, urmărind prin geam ninsoarea calmă, tristă și pură. Mă gândesc la cele două cărți ale mele, încerc să le răsfoiesc, citesc la întâmplare câteva pagini, dar rândurile se aștern străine în fața ochilor mei. Ele nu-mi aparțin, știu că altele sunt cărțile pe care visam să le scriu.

Col avea un câine foarte bătrân, și cum seara stăteam la el până târziu și jucam cărți, ieșeam uneori în curte și mă jucam cu câinele. Îmi apropiam capul de blana lui caldă, stăteam cu el de vorbă, iar din când în când laba lui mare, plină de zăpadă, mă lovea peste față. Col era învățător la Vârciorova, suplinitor la fel ca și mine. Cobora miercurea acasă și urca înapoi cu bicicleta abia vinerea. Joi avea zi liberă. Făcea întotdeauna un mic popas la mine la școală, fumam în curte, elevii se adunau în jurul nostru și ne priveau cu curiozitate. Col a intrat în învățământ prin noiembrie, l-am condus eu până la școală, și când l-am văzut intrând în clasă cu catalogul, am fost cam trist. M-am întors singur acasă, n-am reușit să prind nici o mașină, așa că am făcut cei zece kilometri pe jos. Băltoacele erau înghețate și străluceau. Eram obosit, ud la picioare, abia așteptam să ajung acasă. La Buchin am fost invitat la parastas de tatăl unui elev, am intrat într-o cameră în care era foarte cald, un miros pătrunzător de cojoace ude și de țuică, zgomotul uniform al lingurilor, oamenii mâncând într-o liniște respectuoasă și solemnă...

În aceeași iarnă am fost la Reșița – bătrânii aveau niște prieteni acolo. Seara ne-am dus la restaurant, când ne-am întors acasă, erau toți bine dispuși, eu am dormit în bucătărie, m-am trezit de câteva ori peste noaptea – mă cam durea capul. Ne-am

întors duminică noaptea, în compartiment era întuneric, și din când în când tata își aprindea câte-o țigară. La lumina chibritului îi vedeam pe toți ușor obosiți, dornici să ajungă cât mai repede acasă. „Cu frigul ăsta au înghețat sticlele cu 5 compot“, spunea mama... Lângă clasa a șaptea era o cămăruță mică, elevul de serviciu făcea în fiecare zi focul acolo. Întotdeauna când aveam câte-o „fereastră“, mă duceam să citesc în cămăruța aceea. Uneori renunțam la citit și priveam cu multă insistență calendarul vechi de pe perete. Era un 10 calendar de anul trecut, pătat de muște și îngălbenit de vreme, așa că, privindu-l, mă emoționeam. Era ca o scrisoare de dragoste primită cu mulți ani în urmă, pe care o regăsești din întâmplare, ca o amintire veche...

Joia se organizau audiții muzicale la doctorul „psihiatru“, 15 ascultam mai ales Ceaikovski, închideam ochii și eram cuprins de o melancolie plăcută de parcă aș fi așteptat un tren undeva într-o gară pustie. Ni se servea votcă cu lămâie, în niște pahare mari de cristal, mobila veche, tablourile, sfeșnicele din fier forjat dădeau muzicii o solemnitate gravă, o anumită 20 sentimentalitate excesivă. Orașul, privit prin geamurile imense, devenea ireal, mai bine zis ușor convențional, primind ceva din atmosfera artificioasă, ca a unui decor de teatru oarecare. Erau clipe în care reușeam să mă detașez de tot ce era în jurul meu, muzica introducându-mă într-un peisaj străin 25 pentru mine, conducându-mă spre ceva – era probabil propriul meu eu, niciodată cunoscut până la capăt, așa că mă speriam și, instinctiv, mă retrăgeam înapoi. Într-una din seri a venit și Col cu mine să asculte muzică; când am plecat, muzica reușise să ne întoarcă pe dos în așa măsură, încât nici unul 30 dintre noi nu se simțea în stare să se ducă acasă și să se culce. Am luat-o spre marginea orașului, neonul arunca o lumină vântată pe zăpadă, podul de peste râu era puternic luminat, semănând cu un animal mare și monstruos, sub el apa înghețată strălucea ca o oglindă, câteva cutii de conserve goale

aruncate pe gheață. Neavând ce face, am început să țintim cu zăpadă în cutiile acelea, era ca în copilărie, la tir, când ținteam în inima unui cocoș strălucitor, la cercul din marginea orașului.

După un timp Col plecă și mă lăsă singur, așa că am 5
început să umblu ca un buimac prin orașul acoperit de zăpadă. Se auzea doar foșnetul pașilor mei, dându-mi certitudinea că exist. M-am oprit în dreptul liceului, în fața statuii care îmi era dragă... Frumosul luptător era aplecat deasupra victimei sale, cu un genunchi pe blana moale mustind de sânge a 10
leopardului. Întregul corp este surprins într-un moment în care încordarea, efortul lăsau loc oboselii.

Simțeam cum oboseala se strecoară încet în mușchii bărbatului, cum aceștia încep să se destindă, acea oboseală de după victorie, pe care eu n-o cunoscusem încă. 15

MOARTEA LUI MOȘ ȚÂRLEA

Privindu-și picioarele desculțe, lui moș Țârlea îi venea să caște. Apoi pălăria îi aduse aminte că odată de Rusalii, când era copil, primise una la fel și un pachet mic cu bomboane.

5 Se scărpinga frecându-și spatele de trunchiul scorojit al unui măr sălbatic. Pălăria nouă era așezată lângă el la umbră, să n-o bată soarele. Își scoase din buzunarul treningului o pară zemoasă și începu s-o molfăie. „M-am dus la Debrețin, fiu-miu era concentrat acolo, l-am căutat prin tot Debreținul.“ „A,

10 Karacsony, râdea ungurul, îl știi, ăla care a jucat numa-n izmene în noaptea de Înviere, care a cântat *Cristos a înviat* pe românește, îl știi, cum să nu-l știi?“ „Era un copil când a plecat de acasă de la el, iar acolo la armată s-a dat cu băutura.“

Îl uită pe băiatul lui mai mare și începu să râdă, pentru că își

15 aduse aminte cum săptămâna trecută Greluș, vecinul lui, se certase cu ginere-su. În spatele lui moș Țârlea, vaca intrase în cucuruz, o auzea rupând cu gura ei lacomă tulujii aspri, uscați de căldură, îi era însă lene să se ridice și s-o scoată din cucuruz. „Când eram mic, am avut o vacă, tot Lenca o chema,

20 care și-a rupt cornul. Tata m-o bătut cu un corbaci, își mai aduse aminte. Dimineța mă sculam greu. Răsărea soarele, ajungeam în livadă ultimul ...“ Moș Țârlea începu să se sperie, glasurile copiilor erau în spatele lui. „O răsărit soarele, s-au

sculat putoarele ...“ „Mă, le spune el copiilor, când vine Ana Țona cu vacile, mâine, întrebați-o de impegatul de la gară. Au ei cont la impegatul de la gară.“ Vaca rupea tuluii uscați în spatele lui moș Țârlea, el încercă să se ridice, dar nu fu în stare. Și mâinile încercă să și le miște, dar nici ele nu ascultară. 5 Se gândi la vacă. „Se umflă și crapă“, și-o urî pentru câteva clipe, o urî pentru lăcomia ei, așa cum ai urî un om, nu un animal. „Cred că mor“, își mai spuse, fără patimă, fără spaimă, cuvântul moarte pierzându-și adevărata lui semnificație. „M-o bătut soarele în creștet și s-o stricat sângele în mine“, își spuse, 10 și se uită atunci la soare, dar fără să-l urască, cu toate că îl știa într-un fel vinovat de moartea lui. „Prin urmare, așa arată soarele“, își spuse. Și soarele începu să crească, dar moș Țârlea știa că el era de vină, el începuse să încurce lucrurile. „A mâncat prea mult cucuruz, își spuse, se umflă, crește, crește, până 15 crapă ...“ „Vaca a mâncat cucuruzul, nu soarele, încurci lucrurile“, își spuse. Soarele încetă și el să-l mai asculte, îi fu – ce-i drept – ciudă, dar nu se simțea în stare să-l urască.

– A răsărit soarele, auzi el glasul copiilor râzând în spatele lui.

– Iasă, că mă întorc eu la voi! îi amenință el. Mă întorc la voi și am să vă arăt ouă de pițigoii. Am să mă întorc la voi și... 20

– O răsărit soarele, repetau copiii, cu voci subțirele.

Moș Țârlea își privi mâinile uscate și-i venea să plângă tare. N-avea ce să le arate copiilor.

– Murgul dă cu coada, îi urlau copiii în urechea stângă, și-mpiedică roata. Roata-i ferecată, baba-i cumpărată, cu un creițar mai mult... 25

– S-a umflat soarele, spuse el, și copiii tăcură. A mâncat prea mult cucuruz și s-a umflat, mai spuse, dar un copil urlă în spatele lui: 30

– Și-a rupt Ienca ta cornul! S-a bătut cu Floarea lui Greluș și și-a rupt cornul!

– Am să vă arăt ouă de pitpalac, le mai spuse el copiilor, dar ei nu-l ascultară.

Vaca rupea tulujii uscați în spatele lui moș Țârlea, apoi o auzi îndepărtându-se, intrând în apa stătută a bălții; din nou o urî pentru setea și pentru foamea ei nătângă, o urî pentru că el nu mai simțea nimic, nici foame și nici sete. Dinspre
5 baltă venea mirosul acru de cânepă putredă, un miros rău ca o otravă, mirosul acela îl înspăimântă foarte mult, mai mult decât moartea vacii, decât moartea soarelui – „o să crească, o să se umfle soarele și-o să crape până la urmă“ – mai mult decât propria lui moarte.

10 ...Moș Țârlea încercă din nou să se miște, dar nici de data asta nu reuși. Când într-adevăr soarele se sparse, clăile de fân din fața lui se aprinseră. Jerbe de flăcări începură să se ridice spre cer.

– A murit soarele, auzi el bocetele copiilor în spatele lui, și i se păru că aceștia nu mai sunt vechii lui prieteni din copilărie, ci sunt chiar nepoții lui de astăzi, care, plângând moartea soarelui...

Atunci moș Țârlea se întristă și el și-i veni să plângă.

– Vaca ta și-a rupt cornul, îi șopti în urechea dreaptă un
20 glas de fetiță. S-a bătut cu Floarea lui Greluș și și-a rupt cornul.

– A murit soarele, a murit soarele, strigau copiii în spatele lui, bătând din palme, strigau cu vocile lor subțiri și în schimbare. Și Lenca ta a murit, a mâncat prea mult cucuruz, îi șopti apoi fata în urechea dreaptă. Te bate taică-tu când ai
25 să ajungi acasă, ai să vezi tu.

Clăile de fân continuau să ardă, dar nu pentru mult timp, căci, tam-nesam, începu să cadă o ploaie albă, cu grindină cât ouăle de pasăre, un fum gros se ridică din clăile de fân. Dar nu fumul îl sperie pe moș Țârlea, ci mirosul acela înecăcios
30 al cenușii udate de ploaie. Vru atunci să plece cât mai departe de această cenușă, cât mai departe de acest soare mort. Reuși să se ridice de jos, chiar reuși să găsească o potecă îngustă de-a lungul miriștii arse, să treacă printr-o pădure. În mijlocul pădurii era o groapă adâncă, și lui îi venea să râdă, pentru că

toate astea le cunoștea de mult. – Groapa cu galbeni, spuse el cu voce tare. Și-a ascuns în ea galbenii Matei Corvin. Au venit turcii și au furat-o pe contesa de Marginea.

Privind groapa nu se simți însă înfiorat de spaimă, nici de bucurie, nici de uimire. Pentru că toate aceste lucruri îi erau cunoscute de mult, nimic nu mai reușea să-l uimească. O plictiseală imensă doar îl cuprinse în fața acestei păduri, care nu-l mai umplea de spaimă. Ajunse la o apă mare, dar și apa asta era o apă ca toate apele. „Poți să te scalzi dacă vrei“, auzi el glasul lui taică-su, dar el nu avea nici o poftă să se scalde. „M-oi scălda mâine“, își spuse, și căscă îndelung. Toate astea le știa prea bine, era sătul până peste cap de ele, de pădurea asta, de apa asta mare. Le văzuse pe toate, le știa pe toate de mult, nimic nu mai era nou pentru el. Se gândi la soare, cum se umflase el în după-amiaza aceea, cum se umflase, ca apoi să se spargă în mii de bucățele, să aprindă câmpiile. Această moarte a soarelui îl uimi, pentru că era singurul lucru pe care nu reușise să-l vadă până acum. Se gândi la moarte, la propria lui moarte, nu cu teamă, ci cu o curiozitate copilărească – era doar singurul lucru pe care nu-l cunoscuse încă. Din nou glasurile copiilor în spatele lui, îi văzu, îi privi cu multă atenție, dar el nu se mai simți în stare să se bucure, nu mai fu în stare să înțeleagă bucuria lor, ei erau străini pentru el. Și spuse, cuprins de milă, că ei erau la urma urmei foarte neștiutori:

– A murit soarele, le spuse el, dar copiii nu-l auziseră, și moș Țârlea alunecă în moarte aproape cu mândrie, conștient de ignoranța lor, dar în același timp întristat că aceștia nu-i auziseră ultimele lui cuvinte.

DESPĂRȚIRI DEFINITIVE

În ziua aceea primise un plic de la minister, prin care era înștiințat că i s-a aprobat invenția; colegii de birou îl felicitară, și Aurel se simți dator să sărbătorească evenimentul.

5 După ora 3 se opriră la bodega de lângă cinematograf. Seara, în timp ce se întorcea spre casă puțin cam amețit, nimeri sub roțile unei mașini. Un accident stupid, dar el era fericit c-a rămas în viață. Era fericit pentru foarte multe lucruri: în primul rând era fericit că nu l-a părăsit femeia, rămânând
10 alături de el, suportându-i ciudățeniile, încurajându-l în clipele de desperare, încercând să-l iubească ca și până atunci, acum, când era un om desfigurat, care n-ar fi trezit în sufletul altei femei decât milă; dar mai ales suportându-i ciudățeniile.

După accident, Aurel deveni un om ciudat, un om ale
15 cărui comportări derutau și puteau să umple de oroare pe cei cu care ajungea în contact. Nu numai că-i suportă ciudățeniile, dar fu chiar de acord să joace împreună cu el jocuri stupide, jocuri care te umpleau de repulsie. Un astfel de joc era „de-a picioarele frumoase“.

20 Urmăreau împreună picioarele unei femei. Discuția dintre ei avea loc cam în felul următor:

– Are picioare frumoase, nu-i așa? Trebuie să recunoști că n-ai văzut așa picioare, spunea el.

– Merge puțin prea legănat, spunea ea, și intra în joc.

– Gleznele le are puțin prea subțiri, comenta din nou el.

Asta o strică. Altfel, ar fi teribile.

Aveau noroc că orașul era mic, și jucând jocul acesta fata sau femeia pe care o urmăreau nu se pierdea în mulțime, puteau s-o urmărească în voie. Oamenii treceau pe lângă ei și nu le bănuiau jocul. 5

– Îmi place că are picioarele lungi, spunea Aurel. Așa sunt picioarele frumoase.

– E înaltă, de aceea are picioarele lungi, continua ea jocul. 10

– Da, s-ar putea spune că e prea înaltă.

Femeia în realitate îl credea nebun, și cum înainte îl iubise mult, doi ani de zile suferi îngrozitor, dar după doi ani, încet-încet, se obișnuie cu suferința. Se obișnuie cu trăsările lui, aproape că nu le mai lua în seamă, dar în același timp încetă să-l mai iubească. Avea de gând să nu-l părăsească niciodată, trăia lângă el liniștită și calmă, era o femeie resemnată. Lucra la Tribunal, ca dactilografă, și într-o toamnă Tribunalul o propuse pentru facultate la secția fără frecvență, dar femeia refuză să se ducă. Avea acasă un om bolnav, de care trebuia să se îngrijească. 15 20

Între timp el continua să inventeze micile lui jocuri stupide, jocuri care totuși câteodată o prindeau și pe ea – se rușina de acest lucru întotdeauna – acestea erau în realitate micile ei momente de afecțiune pentru el – de afecțiune sau de milă? Cine ar fi putut să spună? 25

Locuiau la văduva unui ofițer – camera lor mai mirosea și acum a cizme și a haine militare, cu toate că ofițerul murise de zece ani; aceasta avea un fiu, și ultimul joc al lui Aurel fu „de-a uitatul prin gaura cheii“... Jocul se petrecea cam în felul următor: el știa de pildă că băiatul s-a întors acasă, deoarece îl auzea fluierând, și atunci se apleca încet și se uita pe gaura cheii. 30

–Se pare că s-a întors, îi spunea el femeii.

– Sigur că s-a întors, e în vacanță, intra ea fără să vrea în joc.

– S-ar putea ca maică-sa să nu știe că s-a întors, spunea el ascultând fluieratul duios al băiatului.

– S-ar putea să nu știe, spunea ea, dându-și seama în același timp că vorbele acestea erau stupide, lipsite de orice sens, simple litanii care îl amețeau pe el ca un vin tare, vorbe care îl drogau făcându-l să cadă în transă. Și totuși, era cuprinsă în joc și-l continua întrebând:

– Ce face?

10 – Se spală, îi răspundea Aurel continuând să se uite prin gaura cheii. E încă firav. Se vede că nu are mai mult de șaisprezece ani. Dar e frumos.

Și atunci femeia nu mai putea să reziste, jocul o cuprindea în întregime, și spunea:

15 – Lasă-mă și pe mine să mă uit.

– Nu vreau să te las, îi spunea el. Nu vreau să te las.

O fâșie de lumină răzbătea prin geamul deschis, dincolo, în camera cealaltă, în lumina aceea corpul băiatului era înduioșător de firav.

20 Și după aceea o cuprindea disprețul, disprețul de ea însăși, un dispreț adânc, ca o fântână fără sfârșit, și-i era teamă c-a înnebunit, și în clipele acelea îl ura. În același timp își aducea aminte de el, cel de altădată, îi privea pozele și începea să plângă.

25 Cartierul în care locuiau urma să fie demolat, și femeia, fiind funcționară la Tribunal, primi un apartament într-un cartier nou.

Locuiau acum la etajul întâi, în blocul acesta erau mulți copii, aceștia se jucau toată ziua fotbal jos în curte, în serile de vară jucau până noaptea târziu, cei mici se jucau de-a prinsa sau de-a baba oarba, uneori seara fetele cântau cu glasuri subțirele cântece învățate la școală. Începu să se simtă mai puțin singură, mai aproape de oameni, mai revoltată de jocurile stupide ale lui Aurel.

În același bloc cu el locuia un inginer tânăr, chiar vizavi de ei, pe același coridor. Îl întâlnea întotdeauna când se ducea la serviciu, se întâlneau pe scară, și femeia nu putu să nu observe privirile insistente ale bărbatului, priviri care într-o zi o determinară să se uite în oglindă cu mai multă atenție ca de obicei și să constate că e încă o femeie frumoasă. Nu-l întâlnea pe inginer decât dimineața, acesta lucra pe un șantier din apropierea oarșului și construia o fabrică de celuloză, sau câteodată seara, când îl vedea de la fereastră întorcându-se de la lucru frânt de oboseală, cu bocancii încărcăți de noroi, cu barba nerasă. Se îndrăgosti de el.

– Am să fac din nou o invenție, îi spuse Aurel într-o zi, dar ea nu-l mai luă în seamă.

Jocurile lui încetară să mai aibă vreo influență asupra ei.

„Precis vreun nou joc murdar de-al lui“, își spuse cu scârbă. Totuși, fu uimită când, într-o seară, întorcându-se ceva mai târziu acasă, îl găsi pe Aurel în mijlocul odăii aplecat deasupra unor aparaturi ciudate.

– Am vândut aparatul de radio, îi spuse Aurel. Am să fac o invenție.

Ea nu-l luă însă în seamă, era din nou îndrăgostită, n-o preocupa decât dragostea ei. Era uimită să se regăsească, să regăsească atâtea lucruri pe care aproape le uitase: pașii unui bărbat pe care îi recunoști de departe, brațele lui în jurul corpului tău, mâinile lui aspre de om care muncește...

– Cred că o să-mi reușească invenția, îi spuse într-o zi Aurel, dar nici de data asta ea nu-l luă în seamă.

Ea nici măcar nu observă că el încetase să inventeze jocuri stupide, atât era de preocupat de invenția lui. Uitase că înainte de accident Aurel inventase mereu câte ceva, uitase că la serviciu colegii de birou îi spusese „meșterilă“, uitase chiar că accidentul avusese loc în seara în care o astfel de invenție a lui Aurel fusese aprobată.

Aurel făcea toată ziua la fotografii, camera se umplu de fotografii de toate mărimile, și cum nu avea pe altcineva să

fotografieze în odaie, erau împrăștiate peste tot fotografiile ale ei de diferite mărimi, fotografiile care o arătau veselă sau tristă, diferite fotografii.

Ceea ce voia el să inventeze era un procedeu prin care să
5 se poată face dezvoltări la lumina zilei, și într-o zi experiența îi reuși. După ani de zile, era o nouă invenție a lui Aurel.

În ziua aceea era singur acasă și era atât de fericit, încât ar fi vrut neapărat ca ea să fie lângă el, să se bucure împreună. După ani de zile, se simțea din nou cel de altădată, și atunci
10 jucă ultimul lui joc ciudat, conștient că acesta îi e cel din urmă. Începu să stea de vorbă cu fotografiile.

– Ai să mă ierți? le întrebă el, dar fotografiile refuzară să-i răspundă.

Într-un târziu, femeia se întoarse acasă, el îi spuse ce
15 invenție făcuse și așteptă ca ea să-l felicite. Ea îl ascultă însă distrată, fericită, privindu-se tot timpul în oglindă.

Aurel înțelese, nu fără părere de rău, mai bine zis intuitiv, cu totul neașteptat și surprinzător pentru el că s-au regăsit fiecare în parte, după ani și ani, cu prețul unei definitive
20 despărțiri.

STÂNGĂCIE

Sâmbăta ne duceam toți în baraca din dosul cantinei, ne duceam la timp, ca să prindem loc, pentru că erau mulți băieți care vroiau să intre sub duș, hainele ni le lăsam afară, agățându-le de prunii cu frunze prăfuite și uscate de pe marginea 5 drumului.

Apa era fierbinte, noi găfâiam de plăcere, ne spălam unul pe altul pe spate, apa șiroia de pe noi murdară, se scurgea printre scânduri și intra în pământ. Apoi luam izmene și cămăși curate, care miroseau a săpun și a leșie, în cioburi de 10 sticle, aninate peste tot în barăci, ne aranjam freza, ne năclăiam părul bine cu ulei ca să stea, și plecam în oraș.

Întotdeauna după plecarea noastră, sub duș intra și Păsărică. Îi era rușine să se dezbrace în fața noastră, era ca o domnișoară, și când intra sub duș îi tremura inima de frică 15 să nu intre cineva și să-l găsească gol, cum l-a făcut maică-sa.

Era mic și subțire și într-adevăr semăna cu o fată, și poate din cauza asta ceilalți de pe șantier nu-l puteau suferi.

Nici mie nu-mi prea fusese drag la început. Odată am intrat peste el în baracă în timp ce se săpunea, găfâind și el 20 de plăcere ca și noi ceilalți. Când m-a văzut a ieșit repede de sub duș și și-a îmbrăcat chiloții peste corpul plin de săpun. Chiloții s-au udat, dar lui prea puțin îi păsa, a încercat să-și

îmbrăce și pantalonii. M-am dus la el și mai mult cu forța i-am smuls chiloții de pe el, apoi m-am dezbrăcat și eu în pielea goală și i-am spus:

– Uite, mă, și eu sunt tot ca tine făcut. Nu-s altfel.

5 Am intrat și eu sub apa fierbinte, l-am săpunit pe spate și am înțeles că încet-încet se îmblânzește, și nu știu de ce mă simțeam de parcă aș fi îmblânzit o sălbăticiune din pădure.

Noi sâmbăta ne duceam la bal, balul era într-o sală mare cu ciment pe jos și cu ghirlande de hârtie creponată, el rămânea
10 singur în baraca goală, lângă podul pe jumătate construit și în timp ce dansam cu una și încercam să leg și eu o conversație, întrebând-o ce filme a văzut și dacă n-are cumva o soră la Orșova, fiindcă am cunoscut acolo una cu care semăna ca două picături de apă, în timp ce dansam cu ea și-i pipăiam spatele
15 rotund și moale, mă gândeam din nou la el, așa cum stă singur, și eram cuprins de milă.

Mă gândeam la el poate și ca un prieten. Era un băiat subțire, care avea o periută de dinți într-un tub de material plastic, un săpun de opt lei și care-și peria vreme îndelungată
20 hainele, fiind atent să nu rămână vreun fir de păr pe ele. Un băiat subțire.

– Ce-i cu tine? l-am întrebat într-o zi, privindu-l cum se aranjează în oglinjoara de deasupra patului.

– Am o întâlnire, îmi spuse el. Cu o fată.

25 Hainele îi erau cam vechi, i le-aș fi dat pe ale mele, dar ale mele sunt prea largi și ar fi încăput doi ca el în ele.

Îmi părea rău de el, pantalonii i se rupseseră tocmai în tur, și-i cususe destul de neîndemânatec, cu ață albă. Își făcuse un nod la cravată mai mare rușinea, și i-am făcut eu altul.

30 Era în mai, înflorise socul și avea un miros de te întorcea pe dos. Florile salcâmului putreziseră, și mirosul lor greu și năclăit te făcea să te gândești tot timpul la muieri.

M-am dus și eu la dans în seara aceea, și Păsărică dansa tocmai cu Nina, una pe care o cunoscusem bine, lucra la

fabrica de butoaie, dar asta nu era dintre alea, sunt multe fete bune, de care el ar fi putut să se îndrăgostească, fete curate ca și el, fete care l-ar fi ajutat, poate, să fie mai puțin stângaci, fete care cu dragostea lor l-ar fi apropiat de noi, – erau unele care l-ar fi ajutat poate să-i urască pe toți oamenii, or noi doi 5
ne spălam pe spate unul pe celălalt, asta se cheamă că eram foarte apropiați unul de altul și eu nu puteam să-l las să-și bată joc de el, așa cum vrea, aia de la butoaie, răspundeam de el cum s-ar zice, dar pentru că mă simțeam stângaci, lipsit de idei, cu capul sec ca dovleacul, n-am găsit altceva mai bun 10
de făcut decât să beau. Până la urmă, băutura mi s-a urcat la cap, simțeam asta mai ales în picioare, dar creierul îmi era limpede. Am devenit al dracului de parșiv, parșiv și ascuns, așa de ascuns încât nimeni n-ar fi putut să înțeleagă ce-mi trece prin cap, atât eram de închis în mine, și când m-am dus 15
la Păsărică și l-am rugat să mă ducă acasă pentru că sunt beat, el stătea și o privea, iar ea la rândul ei se uita speriată la mine. L-am rugat să mă ia de acolo și să mă ducă acasă, că eu nu mai pot, că pe mine nimeni nu mă iubește, nici el, care e prietenul meu, cu toate că ne-am spălat pe spate amândoi, 20
că dacă mi-ar fi prieten adevărat m-ar lua de acolo și m-ar ajuta să mă duc acasă, că eu nu mai văd pe nimeni, numai ochii lui îi văd, că ochii unui prieten adevărat îi cunoști, oricât s-ar ascunde el.

Aerul era rece în începutul duios de primăvară, și 25
încet-încet băutura mi s-a urcat la cap, și picioarele au încetat să mă asculte.

– Nu pot merge mai departe, m-am prefăcut eu. Mi-e tare rău, întinde-mă mai bine în iarbă. Lasă-mă acolo, că mă trezesc singur. 30

M-a culcat în iarba umedă, abia crescută, și a vrut să plece. Când s-a îndepărtat, am strigat după el.

– Stai, mă Păsărică nene, nu pleca. Ce pleci așa, mă, pleci și mă lași așa aici ca pe-un câine, om ești tu?

– Nu mai plec, mi-a spus întristat deodată. Sunt ud learcă, la dans tot nu mă mai pot întoarce (căzusem amândoi într-o baltă, din care el cu greu a reușit să mă ridice). Așa, cu hainele murdare, cum pot să mă întorc?

5 Ar fi trebuit să încetez să mai fac pe amețitul și să-i spun că fata nu era pentru el, că mai bine ar fi să se străduiască să-și caute alta și, dacă poate, s-o uite. Ar fi fost mult mai bine, pentru că în viață se mai întâmplă și lucruri de soiul ăsta, nimeni nu poate rămâne ca în pânțelele mamei și nici el nu
10 putea să rămână așa.

Te mai freci de viață, numai atunci ești om. Trebuia fără îndoială să-i spun toate astea, dar nu știam cum să încep.

TREI TINERI PE MALUL LACULUI

– Vezi masa aia în partea stângă, lângă tipul ăla în slip roz, care se piaptănă, femeia de lângă ăla gras poartă ea niște mărgele verzi sau așa ceva, ține mâinile pe masă, adică le ținea înaintea, acum nu știu dacă le mai ține, aia e fata de care îți spuneam, fata care m-a părăsit alaltăieri când ne întorceam amândoi de la film, Stela, aia de care sunt eu îndrăgostit de trei ani și mai bine, aia de care ți-am spus că-i dactilografă la I.G.R.G. 5

– Aia cu mâinile mici și albe? întrebă Toma. 10

– Și cu inel mic, cu o piatră roșie, pe degetul mic. Piatra e falsă, a avut o piatră adevărată, dar a pierdut-o într-o după-amiază în vara trecută, eram amândoi la strand, nu aici, eram în alt oraș, ne-am dus doar așa, să ne petrecem duminica.

– Inelul nu-l văd, dar are mâinile albe și are manichiură la mâini. Se vede, pentru că ține mâinile pe pahar. 15

– Are niște gene lungi, mamă Doamne, când o îmbrățișam stăteam obraz lângă obraz, ce știi tu, și ea ridica ochii înspre ochii mei, și cum era mai mică mă gândila a dracului pe obraz cu genele când ridica ochii. 20

– ăla grasu o fi șeful ei, cine știe, ăștia de la I.G.R.G. îi cunosc eu! ăla o fi șeful ei, și ea te-a lăsat pentru el, parcă văd, te-o fi lăsat că i s-a făcut și ei urât tot cu tine, i s-o fi urât să

ardă gazul cu unul ca tine, o avea și ea nevoie de unul cu mașină, de un șef, poate așa s-o fi gândit când te-a lăsat, ce știi tu ce trece prin capul unei muieri, tu, care nu ești decât un țânc, un cruduț, unul cu cașul la gură.

5 – Știi de ce-i binoclul ăsta grozav? Își dădu cu părerea Adam după ce luă binoclul de la Toma. Nu știi, degeaba faci tu pe deșteptul. E grozav pentru că ți-o aduce mai aproape, ce știi tu? Învârtești de rotiță și uite că e lângă tine, lângă obrazul tău, e destul să întinzi mâna, și ea e foarte aproape, dar ea nu
10 știe nimic despre asta, și vezi, cam în asta stă tot teribiloiu... Te uiți, uite-așa, ca mine, prin binoclu și-i destul să întinzi mâna ca s-o mângâi pe obraz, dar tu n-o întinzi, ca să nu te prăjești, adică să-ți dai seama, cam cum stă de-adevăratale problema. Te gândești numai la chestiile astea, te gândești
15 numai că ea e aproape, e aproape fără s-o coste prea mult, adică fără să faci mari eforturi ca să fie aproape, în fond nu face nici un efort, ea e cu grăsunul la masă – ăla nu-i nici un șef, așa cum ai crezut tu, e fratele maică-si; așa că vezi bine, nu pentru el m-a părăsit, nu știu de ce m-a părăsit și nici nu
20 mă interesează, m-a părăsit, și cu asta basta! – prin urmare binoclul ăsta o scutește pe ea de eforturi.

– Adică vrei să spui că dacă mergi cu mașina nu mai trebuie să faci eforturi de-a merge pe jos? Problema asta cu binoclul e ca și cum te-ai plimba cu mașina cu o fetișcană. Mașina o
25 duce, ea se uită în stânga și-n dreapta și tot ce vede, vede fără să facă eforturi.

– Le pricepi cam greu, făcu cu părere de rău Adam. E vorba de altceva, e vorba de dragoste... Așa nu trebuie să facă eforturi să mă mai iubească, de asta e vorba. Efortul ăsta îl face binoclul.
30 El o aduce mai aproape.

– Arde soarele, spuse Toma.

– Să știi că arde. Poate o să plouă...

– Ai grijă să nu te strici la cap. Arde prea tare soarele și se strică sângele în tine. Am mai văzut noi de astea. Chestia asta cu binoclul nu miroase prea bine.

Un timp rămaseră așa, unul lângă altul, fără să-și spună nimic, sub lumina fierbinte a soarelui de iulie. Terasa era în 5 stânga debarcaderului; sosi vaporeașul, și din el coborâră mai mulți tineri gălăgioși. Erau studenți care făceau practica la Reșița, veniți la Baraj să-și petreacă duminica.

– A început să plângă, spuse Toma în timp ce se uita cu multă atenție prin binoclu. 10

După un timp spuse din nou:

– Plânge cu niște lacrimi, adevărată fântână. Unchi-său, ăla grasu, îi dă o batistă, să se ștergă la ochi.

Adam lăsă pe Toma să se uite fără să-i mai ceară binoclul. N-avea nici un rost să-l mai ceară. Obrazul ei ar fi fost foarte 15 aproape, lacrimile în schimb ar fi rămas acolo departe și el ar fi fost neputincios în fața lor. Orice străduință a lui de-a i le șterge ar fi rămas zadarnică. Întrebă din nou pe celălalt dacă fata mai plânge sau nu, dar întrebă aproape fără curiozitate. Lacrimile astea o făcură deodată foarte reală și foarte 20 îndepărtată. Ea era acolo cu inelul ei cu piatră falsă pe degetul mic al mâinii stângi, și el nu era atât de naiv să-și închipuie că plânge pentru el.

Între el și ea erau în primul rând cele două femei care urcau scările terasei, tânărul în slip roz, care vorbea cu o femeie 25 blondă, prea blondă, cu niște sâni prea mari, erau apoi câteva mese cu tineri care beau bere Pilsen, atâția tineri nepăsători și fericiți în ziua fierbinte de vară.

– Tu ești ca un pruncuț; e destul să se uite omul la tine ca să-și dea seama, spuse din nou prietenul. 30

Apoi se dezbrăcă la marginea lacului, și săriră în apa rece și cenușie.

Era o tabără sportivă, și fata curăța cartofi. De ea se apropie un băiat cu o iolă și o invită să se plimbe cu el. Fata îl refuză. Atunci el o rugă să-i ajute să ridice iola pe scândurile debarcaderului. Fata îl ajută.

5 – Să-ți ajut să cureți cartofii? o întrebă el.

– Nu, sunt aproape gata, spuse fata, fără să-l privească.

– L-ai văzut astăzi? întrebă băiatul, și-i zâmbi prietenos.

Erau prieteni buni amândoi și-și spuneau unul altuia toate secretele.

10 – Eu, nu l-am văzut, spuse fata, și fața i se întunecă brusc.

– Vrei să mă ajuți să duc barca? întrebă băiatul.

Se ridică să-i ajute, și abia atunci îl văzu pe Adam înotând spre mijlocul lacului.

– Uite-l, spuse repede băiatul arătându-l pe Adam cu
15 mâna. S-a despărțit de ea acum trei zile, adăugă el.

– Știu, îi răspunse fata.

„E atât de frumos“, își spuse, și o durere chinuitoare o cuprinse. Și-l închipui ieșind din apă și apropiindu-se de ea cu corpul ud strălucind în soare, se visă strângându-se la
20 pieptul lui, apoi mâna ei îi simți spatele, omoplații puternici, șira spinării ușor ascunsă.

Băiatul, care aștepta să-i ajute să ducă iola, îi văzu privirea și se fâstâci ușor, evită chiar să se mai uite la ea. Îi fu milă de fată, fără să înțeleagă prea bine de ce, dar deodată fu cuprins
25 de mânie și de repulsie. Până la urmă, totul se transformă într-un sentiment ațâțător de curiozitate.

Nu avea decât șaisprezece ani, fata care era îndrăgostită de Adam era mai mare decât el. El n-a fost îndrăgostit niciodată, era un bun înotător, avea vreo trei prieteni buni,
30 cu care în timpul liber vorbea despre literatură.

SOMNUL DORCĂI

Îmi amintesc de Dorca, așa cum stătea întinsă în iarbă și sforăia ușor, cu fața fericită și surâzătoare, cufundată în cineștie ce vis. Noi, băieții, băteam „pliscul“, fetele lucrau la cămăși înflorate, numai Dorca stătea culcată în iarbă în plin soare și dormea, dormea. Roșu îi era obrazul, gura – mică și zâmbitoare, iar sânii abia i se ghiceau prin cămașa subțire. Soarele se apropia de asfințit, pădurile se roșeau în depărtare, aerul devenea răcoros și încărcat cu miros de floare, noi băieții ne aduceam aminte de vite și începeam să le căutăm prin pădurice, și atunci Dorca se trezea. Se întindea în iarbă, se subția parcă, întindea o mână, ierburile o mângâiau, o întindea și pe cealaltă, vânturile o atingeau. Noi, care aveam grijă și de vitele ei, ne adunam repede și ne primeam răsplata. Pleca Dorca cu vitele acasă, praful uscat al drumurilor se ridica în aer, strălucind sângeriu. Dorca mergea, mergea, moțâind de somn. Ajungeam la râu, vitele intrau să bea apă, noi copiii ne dezbrăcam în pielea goală și ne scăldam. Apa păstra în ea soarele asfințit, Dorca avea un loc al ei unde se scălda, o băltoacă sub o salcie, – acolo se dezbrăca ea, după salcie, să n-o vedem, și intra în apă.

În apa umbrită trupul ei era alb ca pietrele de pe fundul apei, și noi băieții ne uitam cu ochii holbați la ea și râdeam

prostește. Când ieșea din apă n-o vedeam nici unul, din pricina
salciei, noi știam că se usucă după trunchiul ei noduros și am
fi vrut să ne apropiem, dar nu îndrăzneam. Noi, foștii ei colegi,
am terminat șapte clase, am mers la școli profesionale sau la
5 licee și am dus pretutindeni cu noi chipul Dorcăi, frumusețea
ei întinsă în iarbă. Căci era frumoasă Dorca, cu fața ei albă
ca laptele, cu sânii ei tari pe care-i atinsesem în fugă, înfiorați,
cu mijlocul ei subțire, cu mișcările ei leneșe. Unii dintre noi,
mai târziu, în anii fierbinți ai primei tinereți, au strâns-o în
10 brațe, iar ceea ce altădată n-a fost decât o promisiune vagă a
devenit pentru noi – din păcate, doar pentru unii din noi,
pentru cei care am avut mai mult noroc – o realitate încân-
tătoare. Corpul Dorcăi era făcut pentru dragoste, corpul ei
leneș lăsându-se în voia noastră cu nepăsare. Iată de ce când
15 am aflat că se mărită am fost cuprinși cu toții de tristețe, fără
să ne gândim la bietul bărbat, pe care purecii au să-l mănânce,
mâțele au să-i lingă oalele, vecinele miloase au să-i dea de
mâncare, ploaia când s-o scutura are să-l spele. Dar noi nu
ne gândeam la bietul bărbat, a cărui nevastă în afară de clipele
20 de dragoste – noi nu ne gândeam decât la astea – are să doarmă
de dimineață până seara... Viitorul bărbat al Dorcăi, tinerel,
care abia terminase armata, era înalt și subțire, cu mâini
puternice și mari, mâini făcute pentru lucru, dar și pentru
dragoste. Înainte de a se însura, el se gândise să-i facă viitoarei
25 lui mirese o casă, o casă în care să stea amândoi și în care să
trăiască fericiți până la sfârșitul vieții. Singur lucra la casă,
cumpără cărămidă de la oraș, cără pământ lutos tocmai de la
Zorani, dintr-o vale galbenă, luă var de la cooperativă și-l stinse
cu mâinile lui într-o groapă mare, făcută în mijlocul curții.
30 Apoi începu să zidească. Către seară, venea întotdeauna frânt
de oboseală la Dorca, venea mort de oboseală la ea și-i spunea:

– Azi am terminat fundamentul, mâine mă apuc de zidit,
am ajuns până la ferestre, mâine dac-o fi vreme ajung până
la acoperiș.

Venea peste o săptămână și-i spunea:

– Dac-o fi vreme bună, mâine oi termina acoperișul.

Apoi mai trecea o săptămână, și către seară logodnicul Dorcăi venea din nou; cam obosit era el, dar tot îi spunea:

– Am terminat și acoperișul, mâine dac-o fi vreme, mâine 5
mă apuc să fac ușile.

Dorca îl asculta leneșă și aștepta, aștepta...

Și iată că într-o zi fu și casa gata, și-n ziua aia, Dorca se
îmbracă mai frumos ca oricând și, cu mâinile în poală, pe
scăunelul din fața casei, căscând leneșă din când în când, 10
pentru că era vară și era cald, își aștepta logodnicul să vină și
să-i arate casa. Îl așteptă la 3 să vină, dar el nu veni, și atunci
îl așteptă la 4. Îl așteptă la 4 să vină, dar el nu veni, și atunci
îl așteptă la 5. Îl așteptă la 5 să vină, dar el nu veni, și-atunci
se hotărî să-l aștepte la 6. Și cum nu veni nici la 6, se hotărî 15
să se ducă singură la el, să-și vadă casa.

– E chef mare la casă nouă, auzi ea spunând pe cineva,
dar trecu mai departe fără să se oprească.

– Au adus și lăutarii cu ei, doi țigani de la Sintești; unu-i
cu torogoata, altul cu saxofonul, auzi ea, dar trecu mai departe. 20

– Au luat o ladă cu bere de la cooperativă, îs toți tinerii
din sat acolo, și se cinstesc, auzi Dorca când fu aproape de
casă, dar nici atunci nu se opri, ci începu să alerge.

În sfârșit, ajunsese la casa cea nouă, și se bucură văzând-o,
căci era casă frumoasă, cu acoperiș de țigla, cu patru ferestre 25
mari, cu poartă mare verde, înflorată tot după ultima modă.
Se îndreptă atunci spre poartă și vru s-o deschidă, dar poarta
era închisă. Înăuntru, cheful era în toi, se auzeau flăcăii cântând
și petrecând, și Dorca bătu cu grabă mare înfricoșată, ca nu
cumva petrecerea să se sfârșească fără ea. Bătu ea o dată, bătu 30
ea de două ori, dar nu răspunse nimeni. Bătu atunci la fereastră,
dar nici de data asta cei dinăuntru nu vrură să răspundă.

Îi văzu jucând, numai în cămașă, asudați, ținându-se de
după cap, apoi își aruncară cămașa, jucau așa, cu pieptul gol

și asudat, și Dorca, furioasă, vru atunci să intre pe fereastră, dar nu putu, căci fereastra era închisă. Când văzu că nu-i chip să intre în casă, se așază pe prispă și pentru că era cald afară, nu după multă vreme o cuprinse moleșeala și adormi... Așa
5 s-ar fi întâmplat, dar nimeni nu poate ști dacă s-a întâmplat chiar așa, s-ar putea ca unii să fi încercat să înflorească povestea cu casa și cu cheful, dar ce e sigur e că logodna s-a rupt, și Dorca s-a măritat abia după cinci ani, cu un ceferist bătrân. Aceasta e povestea Dorcăi, iar din frumusețea ei de altădată,
10 n-a mai rămas nimic, din frumusețea ei somnoroasă, care ne fermeca.

FAȚA MIRATĂ A COPILULUI

Pe la amiază, pe strada principală apăru o bătrânică desculță, în brațe cu o cruce de lemn veche și mâncată de ploi. Purta o rochie lungă și largă, cam murdară și zdrențuită. O femeie care lucra pe la alții și care locuia singură într-o magazie 5 dărăpănată, undeva la marginea orașului. Toată iarna tremurase de frig, și acum se bucura c-a venit primăvara. Era în Vinerea-Mare, și peste două zile urma să fie Paștele.

Crucea era destul de grea, și din când în când bătrâna se oprea și se odihnea. Orașul era pustiu, dar un bărbat trecu 10 totuși pe lângă ea și o întrebă ce face cu crucea. La început, bătrânică se făcu că nu-l ia în seamă; apoi se înfurie și începu să-l certe:

– Ce grijă ai tu? se răsti la el. Dracu te-a întreat?

După ce omul se îndepărtă, bătrâna se întoarse și-i strigă 15 în gura mare:

– Dacă vrei să știi, am un copil cu primarul ...

Atunci omul o întrebă din nou ce face cu crucea; ursuză, ea refuză să-i răspundă și-și continuă liniștită drumul.

De pe strada principală coti spre partea țărănească a 20 orașului, acolo unde urca spre cimitir. La primul colț se opri să se odihnească. Crucea pe care o ducea era o cruce veche, bătută de ploi și vânturi, o cruce furată desigur din cimitir,

căci numele care fuseseră săpate în ea erau bine rase cu briceagul. Capătul crucii cu care fusese înfiptă în pământ era plin de noroi.

Pe lângă bătrână, care ședea pe trotuar cu mâinile în poală, începură să treacă femei scofâlcite, și femei care se duceau la cimitir să îngrijească mormintele. Treceau în tăcere, fără să-i spună ceva, și ea se uita la ele răutăcioasă și obosită.

Avea noroc cu copilul. Nu-l văzu la început. Stătea acolo, dincolo de geam, și era singur. Se uita la ea. Când îl văzu, îi făcu semn, și copilul ieși afară.

– Târâm crucea asta și ne încălzim amândoi, îi spuse ea copilului.

Așa că luară crucea împreună. Florica o ținea de capătul cel gros, cel cu brațele, iar copilul la capătul cel putred.

– Am fost la vopsitor cu crucea asta, începu ea să-i spună. Am vrut s-o vopsesc în verde, dar mi-a cerut prea mult. Dacă e verde n-o pătrund ploile, îi explică ea.

Copilul o lăsa să vorbească, așa că după un timp își continuă explicațiile:

– O duc la cimitir să-mi țin loc pe când n-oi mai fi, îi spuse ea, și zâmbi tainic. Se umple cimitirul, și eu nu mai am loc. Mor tare mulți oameni cu războiul ăsta.

– Și tata a murit, spuse copilul. A murit, adăugă el, și era gata să plângă.

– Crucea asta o pun pentru loc, îi explică Florica. Când am să mor am alta. Una nouă. O am acasă, în cuina de vară. Am șapte copii aici în oraș.

Ajunseră la cimitir. Se opriră și încet, cu multă grijă, sprijiniră crucea de grilajul de fier al porții.

– Nu intrăm acum, fu ea de părere. E prea multă lume și o să caște toți gura la noi. Stăm în spatele cimitirului și venim mai târziu, când pleacă femeile acasă.

Luară din nou crucea și ocoliră cu ea cimitirul, furișându-se pe sub gard, în așa fel ca să nu-i vadă nimeni. În spatele

cimitirului era o poiană, iar ceva mai departe, – niște bălți, al căror lăstăriș verde strălucea la soare. Se așezară amândoi în iarbă, culcând cu grijă crucea lângă ei. Se trântiră pe spate și priveau cerul. Ia un moment dat, bătrâna începu să cânte, și pentru că nu avea în gură decât vreo doi dinți cuvintele ieșeau morfolite, mestecate, nu se înțelegeau prea bine. Totuși, ea cânta cu toată puterea, cu gura larg deschisă:

*În pădurea cea-nverzită
Să-mi săpați mormântul meu,
Unde nu-s nici cruci, nici pietre,
Unde nu-i pământul greu.*

– Asta-i un cântec tare vechi, spuse ea după ce termină cu cântecul, îl știu de la străbunică. Mare muiere a fost aia! Hoată de cai, nu glumă, o știa tot Imperiul Austro-Ungar, umbla cu pistol și cu cizme.

– Duminică învie Cristos, spuse deodată copilul.

Vorbele astea căzură atât de neașteptat, încât un timp se lăsă liniștea. Stând culcați pe spate, priveau amândoi cum aleargă norii pe cer. Copilului îi plăcea ziua asta. În alți ani, la ora asta stătea ascuns după fereastră și asculta pașii femeilor care treceau la biserică. Femeile călcau încet, cu teamă, să nu trezească pe cineva, și vorbeau în șoaptă.

– Tare frumos miroase acum pământul! spuse bătrâna. Primăvara e multă iarbă. Iarna miroase a neaună și-i cald sub pământ.

– Eu mă duc să mă joc către bălți, spuse copilul. Când vrei să plecăm, mă strigi, adăugă el, și după ce se sculă de jos își scutură hainele de pământ și o luă la fugă.

Aproape de bălți, se opri. Pământul era acoperit de un strat subțire de apă. Sub apa limpede, formată de ploile de primăvară, se vedeau fire firave de iarbă. Doi cocostârci păseau alene prin apa aceea subțire. Apoi, copilul văzu un șarpe, care o luă spre baltă și se pierdu în ea. Nu-i fu însă teamă de el.

Îl cuprinsese un sentiment de siguranță, încât în clipele acelea nu-i era frică de nimic.

„Înfrunzește salcia, își spuse. Înfrunzește și e tare frumos. Eu n-am să mor niciodată, își spuse deodată copilul, și
5 cuvintele lui erau pline de o dorință pătimasă. Eu nu vreau să mor“ – spuse el încă o dată, și-i veniră lacrimile în ochi, lacrimi încăpățănate și dârze, în care erau ascunse urme de teamă.

Când bătrâna îl chemă, se făcu că n-o aude, și când o văzu
10 venind spre el, ocoli balta și se ascunse în lăstăriș. Stătu un timp acolo, o auzea pe bătrână căutând după el, și când aceasta fu foarte aproape, inima i se strânse de frică; atunci, în vârful picioarelor, se afundă mai tare în lăstăriș, până când o auzi pe bătrână cum se depărtează.

15 Ieși afară și ascultă mult timp cum păsările cântă în ramurile verzi ale sălciilor. Nu-i mai venea să se dezlipească de acolo și să plece. Nu după mult timp, începu să se însereze. Își aduse aminte că, desigur, bunicul e și el la cimitir, să aprindă o lumânare la mormântul tatei. Așa că plecă de lângă baltă
20 și se îndreptă spre cimitir. Era încă devreme, și unde și unde, la câte-o cruce, ardea plăpândă câte-o lumânare. În fața acestor lumânări erau oameni care vorbeau încet.

Îl căută mult timp pe bunic, îl așteptă în fața mormântului în care dormea tata, dar bunicul nu veni. Se făcuse noapte,
25 dar bunicul întârzie să se arate. Începu atunci să-l caute înspăimântat printre crucile de lemn, în fața cărora ardeau lumânările, cu flacăra firavă. Și-n vreme ce-l căuta, flacăra lumânărilor arunca pe fața copilului o lumină dulce și curată, și căutându-l pe bunic printre crucile vechi de lemn, copilul
30 își spuse din nou că el nu va muri niciodată. Fața lui ușor mirată trăda o bucurie ascunsă.

VÂRSTELE ȘI MAREA

La o săptămână după ce am dat bacalaureatul, am plecat într-o excursie prin țară, începu să povestească Vava. Bătrânul urma să ne păzească vagonul. La Sarmizegetusa l-am luat cu mine la bodegă. 5

Ceilalți dansau în fața gării, iar profesorii rămăseseră în vagon. În bodegă era multă lume.

– Bei un coniac? l-am întrebat pe bătrân.

– Nu, o bere, mi-a răspuns el.

– Hai, mai bine bea un coniac, am stăruit eu. 10

S-a lăsat convins și am băut amândoi câte-un coniac mare. În bodegă, bătrânul a dat peste o mulțime de cunoscuți, vechi ceferiști, care și-au adus aminte de el; era și unul cu care bătrânul a fost pe aceeași locomotivă și care i-a plătit o sută de rom. Bătrânul a împărțit-o cu mine și am băut-o amândoi 15 dintr-o înghițitură, apoi ne-am uitat cu coada ochiului unul la altul, și bătrânul a avut în colțul gurii un surâs ciudat, de parcă ar fi vrut să râdă de mine. N-am să uit niciodată borcanele de șerbet din bodega aia, înșirate pe o tejghea de lemn, lângă cutii de conserve de mazăre, sticlele cu hârtia 20 prăfuită și arsă de soare. Nu mă atrăgea de fel șerbetul acela, eram bărbat și beam coniac...

Când am plecat spre gară, se făcuse cam frig și mi-am îmbrăcat din nou haina. Luna era mare și roșie, așa cum e

întotdeauna în iulie, și eram din nou fericit. Ceva se terminase în seara aceea, intram la universitate, ceva nou începea, iar eu mergeam lângă bătrân și părul lui strălucea ca argintul... Nu știi de ce, dar seara îmi plăcea mult să stau de vorbă cu el, după ce toți se culcau. Ne duceam la fereastră și stăteam de vorbă. Bătrânul fuma țigări proaste, învelite în hârtie de ziar. Atunci am fumat și eu prima țigare. Trenul alerga prin noapte, străbătând câmpiile liniștite. Eram bărbat, luna era în fața mea, luna roșie, iar eu trăgeam primul fum de țigare...

10 Bătrânul nu văzuse niciodată marea. În Primul Război Mondial fusese prizonier în Siberia. A mers pe jos cu gândul să se întoarcă în țară. „Mergi înainte spre mare și ajungi în țară“, îi spuneau oamenii. Când a fost la trei zile de graniță, s-a urcat într-un vagon de marfă și a ajuns în țară, fără să apuce să vadă marea. Mai târziu a fost mecanic pe locomotivă, a colindat toată țara, dar marea tot n-a ajuns s-o vadă. Ne îndreptam spre mare, și bătrânul era curios s-o vadă. Își luase cu el și un topor. Noi râdeam câteodată de toporul lui. „Ne păzești, bătrâne, ne păzești“, îi spuneam eu. În a doua dimineață petrecută la mare, m-am ras pentru prima dată. Bătrânul îmi ținea oglinda, ca să văd să mă rad, o oglindă mică, pocnită în două. Mâna bătrânului tremura ușor, în timp ce-mi ținea oglinda, stăteam amândoi în spatele vagonului nostru, eram undeva pe o linie lăaturalnică, departe de gară, iar în stânga noastră era un mic delușor cu roșii. Băieții dăduseră drumul la un furtun, și acum se spălau râzând, stropindu-se cu apă. „Nu știi să te razi, îmi spuse bătrânul, să-ți arăt eu cum se ține mașina.“ Bătrânul îmi rase el cealaltă parte a obrazului. „O să ai mult de furcă cu alunițele astea două“, îmi spuse după ce mă termină de ras. În ziua aceea îl luarăm și pe bătrân cu noi pe plajă, și în locul lui rămase, să păzească vagonul, un coleg pe care îl durea stomacul. Când bătrânul intră în apă făcurăm mare gălăgie în jurul lui. Eu am rămas cu Iulia mai mult timp în fața vagonului, era o noapte caldă.

Iulia și-a trecut mâna subțire peste fața mea proaspăt rasă, apoi îmi mângâie părul. Înainte o sărutasem eu pe gură, buzele ei mai păstrau gustul sărat al mării, părul îi era ușor înăsprit de spuma valurilor. Sus în vagon, băieții erau adunați într-unul din paturile improvizate, povesteau aventuri imaginare cu fete, iar dincolo în celălalt vagon, fetele se culcaseră. Bătrânul se apropie de noi. „V-am adus niște pești, ne spune el, i-am prins în după-amiaza asta. Nu-s prea grozavi.“ Ne dădu fiecăruia câte-un pește, stăteam cu peștii lipicioși în mână și nu știam ce să facem cu ei. Bătrânul îi dădu briceagul Iuliei, și ea le scoase intestinale, apoi îi puse într-o sticlă cu apă. 5 10

În noaptea aceea n-am putut să dorm. Eram, cred, ușor îndrăgostit, ușor speriat, ușor fericit, așa cum e orice om la prima dragoste.

Au trecut de atunci doi ani, excursia aceea o am și acum clară în minte, cu toate întâmplările ei. Au trecut de atunci doi ani, și iată că bătrânul e acum pe moarte. Aseară i-a cumpărat bătrâna niște biscuiți cu chimion, niște biscuiți fără zahăr. „Fals! Fals! A strigat bătrânul. Țștia nu sunt biscuiți, sunt fals!“ 15 20

– Tu ce crezi, bătrânul se simte singur acum înainte de moarte?

– Poate că se gândește cum a fost când a văzut marea, spuse prietenul lui Vava. Sau poate la coniacul pe care l-ați băut împreună. Are la ce să se gândească. 25

– Asta ar fi bine. Și cine știe, poate că nu moare, spuse Vava.

– Eu cred că nu moare, spuse prietenul lui Vava.

– Și eu cred că nu moare. Știi, când aveam șapte ani, am văzut o înmormântare. Și am întrebat-o pe mama: „Mamă, ce se întâmplă când moare ultimul om pe pământ? Pe acela cine îl îngroapă?“ Și bătrânul nu e ultimul om pe pământ. Și nu e singur. E cu mine. 30

Când moare aș vrea să se gândească la mine. Și să se gândească la mare. Și să se gândească la peștii albi și lucioși

pe care mi i-a dăruit. Aș vrea ca în clipa morții să-i vină pe buze gustul țigării pe care am fumat-o împreună și gustul coniacului pe care l-am băut amândoi. Aș vrea ca mâinile lui să simtă pielea obrazului meu, pe care el l-a ras prima dată.

5 Aș vrea să se gândească la multe lucruri. Aș vrea să se gândească la toate.

FĂRĂ SĂ FIE VORBA DE ICAR

Întrebă ceva profesorul, și mâna lui se ridică în aer, o singură clipă suspendată deasupra clasei, o mână prelungă, apoi strălucirea rece, metalică, a inelului gros cu monogramă, și Buicu în ultima bancă urând în aceeași măsură strălucirea 5 sfidătoare a inelului, ca și stridentă mișcare a mâinii, și când mâna lovi – o față resemnată în fața loviturii – Buicu nu simți nici ură, nici revoltă; reacția sa rămase la același stadiu absolut biologic de totdeauna, el nici nu o aștepta, era doar obișnuit cu ea, ridică doar două degete în sus, și când profesorul îl 10 întrebă ce vrea, ceru voie să iasă afară. „Când treci prin grădină, simți mirosul veșted și delicat al florilor“, își spuse el în gând. Își întâlnește colega de bancă.

– A pus absențele? îl întrebă ea.

Buicu ridică din umeri.

– Nu știu, spuse el. Iar l-a bătut pe Georgescu. Nu pot să suport, adăugă cu lacrimi în ochi. Când văd cum îl bate, îmi vine rău.

Fata îl privi ușor mirată, iar în spatele ei era grădina cu vița-de-vie, fără struguri, strugurii erau culeși de mult, răsadnițele experimentale și acel soare de toamnă răsturnat deasupra 20 lor, ca dintr-un pahar prea plin... Era în clasa a șasea și era plin de neîncredere față de eroii întâlniți în romane, ei

apartțineau unei lumi ciudate, cu care nu avea de gând să se identifice, până când vulturul ridică pe fiul căpitanului Grant în aer, și atunci munții devin foarte reali, el simți mirosul vegetației alpine, simți foarte exact un anumit gol în stomac, ca întotdeauna când zbori pentru prima dată, îl mai năpădi o bucurie stranie, alunecoasă, curgându-i printre degete, cel care zbură era chiar el, simțea zbaterea uniformă a aripilor păsării deasupra lui. La șaisprezece ani prefera singurătatea și fugea cu regularitate de la orele de gimnastică, era stângaci, timid, iar meciurile de fotbal îl lăsau indiferent. La o oră de sport, într-una din zile, un băiat aruncă din greșală cu o foarfecă în pulpa unui coleg. Foarfeca atinse una din vene, sângele curse din abundență și din nou lui Buicu i se făcu rău. Colegii lui de clasă din acea clipă manifestară pentru el un dispreț profund și continuu. Era un băiat destul de mediocru, destul de șters, despre care ceilalți știau relativ puține lucruri. „Buicu pe care îl doare din când în când stomacul“ – spuneau ei. Când se întorcea acasă, maică-sa îl trimitea întotdeauna după apă și Buicu trebuia să aștepte la coadă până când îi venea rândul. Femeile stăteau de vorbă între ele, cu gălețile goale, apa venea aburind de undeva din adâncuri. „Astăzi am tăiat o găină, spuneau femeile. Am făcut o supă cu găluște și papricaș“, spuneau ele. „Iarna asta am rămas fără varză“, mai spuneau ele. „Au primit cizmulițe la magazinul din centru“, spunea vocea unei femei undeva, în spatele lui.

În spatele fântânii era biserica. În jurul bisericii, o curte cu pietriș alb, era o iarnă fără zăpadă, și pietrișul strălucea în lumina stridentă a soarelui înghețat – un gard de sârmă înconjura biserica. Buicu își amintește soarele roșu, prelins pe pietrele curții, pe zidurile cam mucegăite ale bisericii, susurul fântânii și strigătul acela deznădăjduit, femeile alergând cu gălețile de apă goale spre acel țipăt, cu toate că cel care strigase nu era decât nebunul orașului, bătrân inofensiv care-și pierduse într-un bombardament mâinile. Își făcuse niște

aripi din șindrilă, cu care încercase să zboare, aripile zăceau rupte sub el, și prin gura strânsă se prelingea o dâră subțire de sânge, părul în lumina amurgului roșu avea culoarea pietrelor cu care era pavată curtea, și lui Buicu i se păru că pentru câteva minute întregul univers, nu numai cel întins la picioarele lui, suferise un traumatism puternic, și atunci se strădui să identifice dâra subțire de sânge de pe fața bătrânului cu sângeriul înserării. „E un omagiu“, își spuse Buicu. Nebunul deveni el însuși în imaginația băiatului, erou de baladă. Buicu se aplecă deasupra lui și-i închise ochii, pe care acesta îi avea larg deschiși. Aplecat deasupra mortului, trăi din nou acel sentiment de bucurie năucă încercat odinioară la citirea romanului lui Jules Verne, și pentru câteva minute fu el cel care s-a aruncat din clopotnița bisericii, și nu bătrânul care zăcea la picioarele lui. Povesti colegilor tot ce se întâmplase cu el, și aceștia îl sâcâiră să se facă aviator. El începu să râdă, ridică din umeri și le spuse nu fără dispreț față de lipsa lor de înțelegere că e vorba de cu totul altceva.

– Am zburat cu avionul, le explică el, dar n-a fost prea mare lucru. Nu zborul contează. E cu totul altceva. Sentimentul desprinderii...

În ultima clasă de liceu se certă cu profesorul de istorie. Vagabondă o săptămână prin micul oraș de pe malul Dunării, într-o noapte nimeri dintr-o întâmplare într-o încăierare, îl bătură și-l lăsară plin de sânge pe o bancă de pe malul Dunării.

– Cu cine te-ai bătut? îl întrebă la Miliție (o sală imensă, cu beton pe jos, pereți albi și un bec de care atârnav două benzi de hârtie pentru prins muștele).

– Nu m-am bătut cu nimeni, ripostă Buicu. Nu-mi place să mă bat, spuse el foarte repede.

Milițianul care îl întovărășise îi privi fața însângerată și se lăsă cuprins de milă.

– Te-au bătut, nu glumă! spuse el. Nu te-au prea cruțat. Poate că e o fată la mijloc, adăugă el.

– Nu-i nici o fată, spuse repede Buicu, și începu să plângă. M-au luat probabil drept altcineva. Mie nu-mi place să mă bat. Nu pot să suport... În fața lui era o oglindă, își privi în oglindă obrazul umflat, ochii injectați de lacrimi și de foame, se cercetă însă cu indiferență aproape, fără nici o milă sau compasiune. Pumnii celor șapte derbedei nu reușiseră să tulbure decât pentru scurtă durată întreagă această lume, spre care el acum se întorcea cu bucurie, lume în care zborurile rămâneau zboruri, iar aripile nu se rupeau niciodată. Se reîntoarse acasă. În camera lui, toate lucrurile erau așa cum le lăsase la plecare. Cărțile de școală împrăstiate pe masa din dreptul ferestrei, aparatul de radio lângă masă, servieta plină cu caiete, și problemele de rezolvat la matematică.

GIN „PROPRIETARUL“

Gin era nepotul lui Bosoancă. Bosoancă avea reumatism la șira spinării și nu putea să se miște decât cu mare greutate, așa că stătea în pat și lega cărți. În odaia lui mirosea, mai ales iarna, a clei de lemn, pe care îl ținea într-o cutie de conserve pe sobița de lângă pat. Bosoancă avea un radio mic cu căști, un Philips din Primul Război Mondial. Pe Gin îl impresionau mai ales mâinile lui albe, fața rotundă, fără riduri, puțin cam buhăită. Într-un dulap stăteau cărțile frumos legate, păstrând însă mirosul grețos al cleiului. Pe marginea de lemn a ferestrei se înșirau doctoriile, în sticlute cu etichete murdare. În odaia bolnavului, membrii familiei nu intrau niciodată. I se aducea doar mâncarea, în fiecare zi de trei ori, într-o cratiță roșie, pe care i-o puneau pe sobă.

Gin stătea în fiecare seară la unchiul său până noaptea târziu. Stătea aplecat deasupra cărților, le desfăcea în fascicole, le curăța de clei, le lipea dacă erau rupte, lega cu îndemânare fascicolele între ele cu ață tare, de cânepă. Cu cleiul nu prea știa să umble, cărțile legate de el ieșeau destul de murdare. Uneori, ridica ochii și-și privea fața prelungă în oglinda dulapului din fața lui. Cum oglinda era pătată de muște, fața îi apărea în oglindă pistruiată. Într-o toamnă, Bosoancă muri. Îi lăsă lui cărțile, și el, fără să știe taică-său, le ascunse în pod. Pentru că nu mai avea ce să lege, începu să le desfacă din nou

în fascicule, să le rupă copertile. Stătea acolo, în pod, în zilele fierbinți de vară, în timp ce alți copii jucau fotbal. Transpira, și transpirația păta filele vechi ale cărților. Își lega manualele, așteptând cu nerăbdare să înceapă școala. Îi plăcea la școală.

5 Înțelegea de la început problemele complicate, care își așterneau semnele misterioase pe tabla neagră.

Singurii care nu se înscrieseră în cooperativă erau însă ei. De câte ori Gin aducea vorba despre școală, Vandu începea să vorbească despre altceva. Avea alte gânduri cu Gin. „Termini și tu școala și rămâi acasă. Ție îți rămâne pământul!“ îi spunea el. Gin împlini treisprezece ani, era elev în clasa a VI-a elementară, colegii îi spuneau „proprietarul“, și lui Gin i se părea că-l ocolesc. În timpul verii își făcu obiceiul să se ducă în fiecare seară la cooperativă, și într-un colț, cât mai

15 neobservat, asculta discuțiile celorlalți. Pentru că îi era urât și lui tot singur, asculta discuțiile tractoriștilor, care se adunau seara la câte-o sticlă de bere. Într-una din seri o întâlni pe Ana Țona, colega lui de bancă.

– Te-ai lungit, proprietarul, în vara asta, glumi fata cu el. Îl luă de braț și-i șopti la ureche un cântec de la radio. Tare mai ești sălbatic, mă Ginule! mai spuse ea, și începu să râdă.

– Așa sunt eu, sălbatic, ce-ai tu cu mine? se înfurie Gin.

Peste câteva zile, Gin împreună cu Vandu se duse să strângă porumbul. La vremea prânzului mâncară pâine cu

25 brânză și se culcară să se odihnească puțin.

– Hai, mă Gine, că se face seară, spuse după un timp Vandu, omorându-și un căscat, dar Gin nu se mișcă.

– Tu n-auzi, te-o asurzit Dumnezeu?

„Dacă aș fi acuma mort – îi trecu prin cap lui Gin – s-ar gândi mai întâi că rămâne proprietatea fără proprietar, la asta s-ar gândi mai întâi...“ Se ridică din iarbă, fără să se uite la taică-su, de teamă ca acesta să nu-i vadă ochii.

30

În toamna aceea însă, spre surprinderea lui Gin, Vandu se înscrise numai cu pământul, fără brațe de muncă, iar el se angajă ca salariat la oraș. Pleca de dimineață, și până seara nu

se întorcea acasă. De la magazinul de confecții își cumpără un costum de haine și-o pălărie neagră. Când îl văzu îmbrăcat cu hainele noi, lui Gin i se păru că Vandu arată mai bătrân. Hainele erau strâmte, pantalonii nu-l cuprindeau, erau cam scurți și se vedeau ciorapii de bumbac alb. Într-o seară, săpară 5 în grădină o groapă adâncă. Era după ploaie, pământul era moale și se săpa ușor. Vandu pusese deoparte 300 kilograme de țuică. Țuica o vindea baba Raveca la tractoriști.

– Pe dumneata, și dacă te prinde, ești bătrână, nu-ți face nimic, o liniștea Vandu. 10

Aceasta înmulțea țuica cu apă și ca să pară mai tare o pregătea așa cum știa ea, încât te durea capul o săptămână. Sâmbăta Gin venea la ea după bani. Odată o găsi bătând untul. El se așeză într-un colț pe un scaun cu trei picioare și o lăsă să-și termine lucrul. O urmărea cu capul sprijinit în palme. 15

– Gine, nu te strig pe tine, numai untul să iasă din zăr afară, repeta ea.

Stropii de smântână îi săreau pe față, și bătrâna îi lingea cu limba.

Peste câteva zile, în timp ce se îndrepta pe jos spre Făget 20 îl ajunse din urmă camionul cooperativei. Șoferul opri mașina și el se urcă sus, deasupra porumbului. În camion erau mai mulți oameni, printre ei și Gicu, unul care terminase șapte clase anul trecut. Acestuia îi plăcea să facă pe nebunul, mai ales când erau și femei de față. Stătea culcat pe spate, deasupra 25 știuleților, fără cămașă, ca să-l prindă soarele. La gât purta un lăntișor cam ruginit, cu medalion însă de argint. Lăntișorul îi juca pe gât la fiecare smucitură a camionului. Ținea mâinile ușor îndepărtate de corp. Avea un corp subțire și prelung, de bărbat foarte tânăr, abia ieșit din copilărie. Erau și câteva femei 30 în camion, stăteau proptite de cabina mașinii, cu maramele aduse puțin în față, ca să nu le ardă soarele.

– Ai un spin în talpă, o necăji Gicu pe una dintre fete, și o apucă de picior.

– Nu face tu pe prostul cu mine, Gicule, nu-s eu persoana aia! se oțărî fata, fără măcar să-l privească.

– Au, da acră mai ești! se întristă dintr-o dată Gicu. Glumește omul, și tu odată și sari.

5 – Glumește și el să ne mai distrăm, îi luă lui Gicu apărarea Ana Coșoveanca. Așa e el, comic, îi plac distracțiile, nu fi și tu gata pornită!

– Mă, proprietarule, ai o țigară? întrebă Gicu, fără să-i pese de necazurile fetei. Sau voi, care vi-s la școală, nu aveți voie?

10 Vă bate Drăguțoiu.

– Nu-i Drăguțoiu diriginte, îi răspunse Gin, și i se păru că oamenii îl priveau cu o anumită curiozitate dușmănoasă și se întristă. Noi îl avem pe Birăescu diriginte, adăugă el.

Gicu nu-i răspunse nimic, își îngropă capul în porumb.

15 – Da pripește, fraților, nu se lasă, spuse Gin cu glas înăbușit. Te pătrunde până la rărunchi.

– Ias' că inima ți-o fi caldă ea și fără soare. Nu-i grabă s-o încălzească soarele, spuse fata. Nu ți-au dat bine mustățile și nici păr la subsuoară nu ai.

20 Gin îl privi cu uimire. Deasupra gurii Gicu avea o urmă de mustață galbenă. „Tot copilandru-i“, își spuse el și-și dădu seama că Gicu vorbește așa de mult, mai ales de teamă ca nu cumva oamenii să-i ia peste picior. I se păru că Gicu seamănă într-un fel cu el, măcar că lui îi ziceau oamenii proprietarul.

25 I se păru că descoperă la Gicu o anumită șovăială sau stângăcie.

În oraș opriră în centru.

– Eu mă duc mai întâi să-mi cumpăr niște pantaloni de tergal. Hai și tu, Ginule, cu mine, îi propuse Gicu.

30 Gicu își cumpără pantalonii, apoi intrară amândoi să bea o bere. Berea era cam caldă. În fața sticlei cu bere, Gin simțea nevoia să vorbească.

– Mă gândesc că la anul termin școala, și mie tare îmi place cartea și nu mă las până nu reușesc să intru la medie, așa mi-am pus în gând.

Seara, Gin se întoarse cu el cu camionul.

– Acuși începe frigul, spuse Coșoveanca, și oftă.

– Luați-l și pe Gin în cabină, fraților, spuse Gicu. Îi numai în cămașă și bate vântul.

Când ajunseră în sat și coborâră din camion, Gicu îi spuse:

– Tu, mă Ginule, îl știi pe Lord al meu, câinele pe care-l am de la cățeaua lui Brazovan; anul trecut era numai atâtica, veneam cu el pe luncă la melci, îl știi tu, are o pată neagră lângă ureche. 5

– Îl știi, cum să nu-l știi?

– Hai, mă, să vezi ce mare s-a făcut, nici nu-l mai cunoști, atât îi de mare. Te rupe dacă te prinde, ascultă-mă pe mine! Când se ridică în două labe, îi mai mare ca mine. 10

Gicu îi arătă câinele, și Gin recunoscă că e într-adevăr un câine cum n-au mulți. Cu o mână Gicu ținea câinele de zgardă, iar cu cealaltă îl luă pe Gin de după gât. 15

– Aia râdea de tine azi, mă Gicule, îi spuse Gin, și-l luă și el pe Gicu de după cap.

– Grija ei o avem noi, să fim noi sănătoși!

– Chiar, ce să avem noi grija ei! recunoscă Gin.

Vorbeau mai mult așa, ca să se audă unul pe altul vorbind. Era o noapte caldă, Gin dormea cu taică-su, în pod, așa se obișnuise el de când era mic și trăia maică-sa. Vandu îl aștepta în gura podului, dar, cum era întuneric, Gin nu-i văzu decât mucul de la țigară. 20

– Unde ai stat până acuma? îl întrebă el. 25

– Grija mea o ai dumneata, unde am stat? îi răspunse Gin, și se îndreptă să intre în casă. Ajuns lângă ușă, îi spuse lui Vandu:

– Vezi să nu aprinzi podul. Să dai foc la fân, tată, adăugă el, și nu putu să nu se gândească că cine știe, poate Vandu se înfurie și coboară din pod și-i trage o bătaie. Eu mă culc în casă, că astă-noapte mi-a fost frig, adăugă el cu o voce destul de lingușitoare, dorind parcă să-l împace. 30

Se trânti așa îmbrăcat pe pat, era cam obosit, dar nu putu să adoarmă. Ieși din nou în curte, și rămase în mijlocul ei. Îl

pătrunse frigul încet-încet și începu să tremure. Vandu îl văzu din gura podului, așa că strigă la el:

– Ce stai acolo ca un par, mă, du-te și te culcă! Ai căzut cumva din camion cu capul în jos și ți-ai stricat capul?

5 – Mă uit și eu la lună, n-am voie? răspunse băiatul.

– Te-ai stricat la cap, fu de părere Vandu. Nu vezi că-i nor, nu-i nici o lună? căută el să lămurească.

– Acum nu-i, dar răsare, îi spuse Gin, și abia acum observă Vandu că fiul său îl ia în bătaie de joc.

10 Se înfurie și începu să arunce cu coceni de porumb după el, dar Gin se ascunse după părul din mijlocul curții, și cocenii nu-l nimereau.

De acolo îl întrebă pe Vandu:

– E adevărat că dumneata, tată, ai dat cu furcerul după

15 Dumnezeu, când ai fost mai tânăr?

Un cocean de porumb reuși să-l atingă în umărul stâng, și atunci băiatul se ascunse.

– Cică stătea să ploaie, continuă el să vorbească, stătea să ploaie și fânul nu era strâns. Dumneata ai aruncat cu furcerul

20 după el, furios că-ți strică fânul. Așa vorbeau oamenii din sat.

– Ce-ai tu cu asta? strigă Vandu din pod. Ce-ai tu dacă am dat după el?

– Zic oamenii că ai dat cu furcerul după el pentru că erai furios că-ți strică proprietatea. Că tu erai proprietarul fânului,

25 și Dumnezeu n-avea la ce să se amestece. N-avea ce căuta cu ploaia pe proprietatea ta.

Se auzeau cocenii de porumb lovindu-se de scoarța bătrână a părului. Unul îl atinse în fluierul piciorului; durerea era destul de puternică, dar lui Gin îi venea să râdă.

CONVORBIRE TELEFONICĂ

Așteptă ca acel cineva de la celălalt capăt al firului să-i răspundă că a greșit numărul sau să-i închidă telefonul.

– Da, eu sunt, stau de o jumătate de oră la telefon, veni spre el, prin firul telefonic, vocea ușor cântată a unei fete. 5

Răspunsul acesta era neașteptat. Nu știu în prima clipă ce să răspundă.

– Ce-ai amuțit așa? stăruie fata. Mai bine te-ai ruga să te iert. Mă auzi?

– Da, sigur, spuse repede Iulian. Iartă-mă. 10

– Te iert, hotărî vocea. Nu sunt chiar așa de supărăcioasă... Sunt singură acasă, așa că putem sta de vorbă cât de mult vrei, hotărî ea. Babacii s-au dus la cinema.

– Cine sunt babacii?

– Cum cine sunt?! se miră fata. Precis că ai dormit până 15 acum, altfel n-ai fi așa de adormit.

– N-am dormit, spuse băiatul deodată, hotărât să joace rolul până la capăt. M-am gândit la o mulțime de lucruri.

– La ce? întrebă fata.

– Eu știu, poate că la noi, spuse el repede, și așteptă cu 20 curiozitate, poate cu un ușor surâs, răspunsul. Acum era cuprins cu totul de joc.

– Ce răgușit ți-e glasul astăzi! spuse fata.

– Asta-i dintr-o poveste, râse Iulian. Din *Scufița roșie*. Ai citit, desigur. 25

- Demult, în copilărie, recunosc ea.
– Poate că vorbești cu lupul. Cu lupul din poveste.
– Bună ziua, tovarășe lup!
– E deschis radioul, nu-i așa? întrebă Iulian.
- 5 – Care radio? Se miră fata. Ai uitat că s-au ars lămpile.
Parcă n-am fi făcut împreună boacăna asta.
– Credeam că l-au reparat.
– Abia peste două săptămâni! Fără radio sunt aproape
moartă, se plânse ea.
- 10 – Mergem la un film diseară? întrebă el repede.
– Diseară, spuse fata, lungind ușor cuvintele, am să-ți spun
ceva foarte important!
– Mor de curiozitate, se prefăcu el. Ce să așteptăm până
diseară? Spune-mi prin telefon.
- 15 – Nici nu mă gândesc, se revoltă fata. Te-ai întâlnit cu
Vlad?
– Nu l-am văzut de trei zile.
– Mincinosule, parcă nu mi-a spus el că aseară ați chefuit
împreună. Până la 2 ați stat la restaurant.
- 20 – Toate le știi! trebui el să recunoască; din nou nu mai
știa ce să spună.
– Ai terminat portretul? întrebă ea după o mică pauză.
– Nu l-am terminat.
– Te-ai hotărât să te prezinți cu el la expoziție?
- 25 – Nu știu... S-ar putea să mă prezint... Nu prea știu ce
să fac, evită el un răspuns precis.
– Au să te critice cei de la Institut. Au să-ți spună că nu
lucrezi suficient. Dar asta nu contează. Totul e să fii mulțumit.
Dar tu nu ești, asta-i. Crezi că sunt o fetiță proastă și nu-mi
30 dau seama. O fetiță care nu pricepe nimic. Ar trebui să ai mai
multă încredere.
– Mai multă îndrăzneală?
– Exact... Fără asta...
- Era culcată probabil pe recamier, își închipuia el, într-o
35 cameră cu rulourile trase, ca să nu pătrundă lumina, în

după-amiaza obosită de duminică, probabil pe o stradă liniștită, lângă ea era desigur manualul de istorie și o cutie de biscuiți, se pregătea doar pentru examen la facultate, iar în timp ce vorbește la telefon ronțăie la biscuiți cu capul sprijinit de una din multele perne mici, împrăștiate peste tot. 5

– Stai o clipă la telefon, spuse fata. Sună cineva. Probabil că s-a terminat filmul și s-a întors mama, spuse fata, și el auzi pașii cum se îndepărtează, îndreptându-se spre ușă.

După ce puse receptorul în furcă, fata dispăru pentru totdeauna de data asta fără ca el să-i mai audă pașii îndepăr- 10
tându-se. N-am reținut nici cel puțin numărul telefonului, își spuse Iulian cu părere de rău. Formase numărul cu totul la întâmplare, se plictisise în după-amiaza asta de vară, și tot la întâmplare o chemase pe Sanda, cu primul nume care-i venise atunci în minte. Tot așa ar fi putut spune oricare alt 15
nume. Era ciudat că dăduse tocmai peste o fată care purta numele acesta, o fată care aștepta probabil un telefon de la altcineva. Din greșeală, ea îl luase pe el drept acel altcineva... Întâmplarea asta îl umplu brusc de o bucurie neașteptată. Era sigur că dacă ar forma acum un alt număr, tot la întâmplare, 20
și-ar întreba la numărul acela de oricare altă fată, la celălalt capăt, glasul acelei fete ar răspunde... Ce poveste curioasă! – își spuse, și se trânti pe pat și începu să râdă. Cine ar fi crezut! Formă, într-adevăr, un număr și întrebă în șoaptă:

– Tu ești, Ana? 25

Nu așteptă însă răspunsul, puse receptorul în furcă, închise ochii și și-o închipui pe fată răspunzând cu glasul celei dinainte. Își privi camera, aproape goală, cu geamantanele împrăștiate peste tot, în care cămășile călcate acasă așteptau să fie purtate. Era doar de câteva săptămâni în orașul acesta. 30
Era foarte tânăr, nu avea decât douăzeci și doi de ani. Terminase facultatea în anul acesta și fusese repartizat la fabrica de acetonă din oraș.

Se plimba în fiecare seară singur de-a lungul străzii principale.

Convorbirea asta cu fata îi apropiase deodată orașul, și discuția cu ea îl făcu să-și spună acum: „Dacă suntem singuri, nu facem două parale“.

Sări din pat și într-un ciob de oglindă agățat într-un cui
5 începu să se radă.

Fata se întoarse în odaie, reveni la telefon, dar la celălalt capăt al firului nu-i mai răspundea nimeni.

„Ar fi putut să aștepte până mă întorc“, își spuse ea furioasă, apoi se trânti din nou pe canapea și deschise cartea
10 de istorie la o lecție pe care nu o ținuse minte. Peste câteva minute însă, sună din nou telefonul.

– De ce ai închis telefonul? întrebă furioasă fata.

– Cum l-am închis? făcu nedumerit pictorul.

– N-am lipsit decât câteva minute de la telefon, puteai să
15 mai aștepti.

– Am terminat portretul, iepuraș, spuse pictorul repede, și ea și-l închipui zâmbind. Știa că zâmbetul îi este adresat ei. El era foarte bucuros, așa că adăugă: Vino repede, să-l vezi până e proaspăt. Țasta nu mai e nici un fel de Dufy. Țasta sunt eu
20 în mărime naturală. Îmbracă-te și vino repede, să-l vezi.

– Spune-mi o anecdotă, îi ceru fata.

– Ce fel de anecdotă? întrebă pictorul.

– O anecdotă în care să fie vorba despre oameni mari. Știi o mulțime.

25 – Aia cu Buffet și Cocteau ți-am spus-o? întrebă el.

– Nu cred, spuse ea după ce se gândi puțin.

– Atunci ascultă: Cocteau a ieșit la plimbare...

– Pe jos sau cu mașina? întrebă fata.

– Pe jos.

30 – Aiurea! spuse fata. Era prea „mare“ ca să se plimbe pe jos.

– ...La un moment dat, pe Cocteau a început să-l doară inima...

– Asta că mergea pe jos, reflectă fata. Nu era obișnuit...

– Nu, era bolnav de inimă. Avea ceva la inimă. Și nu mă mai întrerupe.

– Ei, asta o știu, mi-ai mai spus-o de două ori. Spune-mi alta, nouă.

– Lasă-l în pace. Vino mai bine să-mi vezi portretul. Am 5
făcut și eu un lucru ca lumea.

VALSURI NOBILE ȘI SENTIMENTALE

La sfârșitul verii între soți se ivi o răceală, de care amândoi își dădură seama mult mai târziu. Devenind conștienți de ea, nu făcură nici un efort ca s-o înlăture. Femeia observă că
5 bărbatul începe să fie cuprins de neliniște, ea nu se sperie pentru el, dar avu grijă să ia măsuri de precauție, ca propria ei neliniște să nu fie tulburată. Prin urmare, se retrase într-o mușenie plată și ursuză, care o făcea inatacabilă. O tăcere care nu ascundea nimic.

10 Într-o seară, soțul întârzie mai mult la restaurant cu un coleg de birou; probabil băuseră amândoi prea mult, căci după ora de închidere privind pianul care zăcea într-un colț părăsit și singur, în mintea lui surescitată de băutură se trezi ceva ca o amintire neașteptată, din adolescență. Se așeză pe scaun și
15 începu să cânte.

– *Valsuri nobile și sentimentale...* de Ravel, îi spuse el colegului de serviciu.

Era uimit. Mai știa să cânte. Urmări dexteritatea mâinilor, care alergau pe claviatură. „Așa arată, prin urmare, acum,
20 mâinile mele“, își spuse, cu toate că constatarea lui nu avea în fond și nici nu voia să aibă vreo semnificație.

Fu într-un fel însă un moment hotărâtor.

Se credea un artist neînțeleș, și încet-încet se obișnuie cu gândul acesta și uită de adevărata cauză a nemulțumirii lui, a nervozității care începuse atunci, la sfârșitul verii, când...

Găsise pentru nemulțumirea lui un nume mult mai frumos aceste *Valsuri nobile și sentimentale*...

Noaptea, când nu putea să doarmă, muzica lui Ravel i se strecurase în suflet ca o otravă dulce și amețitoare; trecea printr-o criză fără îndoială, iar *Ea* nu putea să-l înțeleagă. Ea, care era o femeie mediocră, o dactilografă oarecare, o femeie care nu știuse altceva decât să devină o soție credincioasă, care îi făcea de mâncare, știa să cârpească ciorapii și să întărească întotdeauna prea tare gulerul la cămăși. Acum începu s-o urască pentru micile ei trădări de mult uitare, pentru micile ei gingășii mediocre.

O URA PENTRU CĂ NU GHICISE NICIODATĂ ARTISTUL DIN EL.

Încercase să-l transforme într-un om aiudoma ei. În fiecare sâmbătă, Casa de cultură organiza deplasări la Timișoara, la concert sau la operă, cu autobuzul. Se obișnuie să se ducă și el. Începu să semene din ce în ce mai puțin cu cel de la sfârșitul verii, când... luă legătura cu comitetul sindical al Sfatului și reuși să organizeze în fiecare joi după-amiază audiții muzicale. Ținea prelegeri și vorbea despre Beethoven și Berlioz. Și, bineînțeleș, despre Ravel: „*Valsurile nobile și sentimentale* reprezintă în creația compozitorului...”

Bău cam mult într-o seară și, cuprins de o furie oarbă, își încuie în casă soția; avea o casă cu două cămăruțe și bucătărie – luă toporul și începu să lovească în temelia casei. Dinăuntru, femeia țipa îngrozită și se ruga s-o lase să iasă afară. „Dacă dărâm casa pe ea, scap și de ea, și de casă”, raționa el, dar până la urmă obosi și lăsă casa nedărâmată.

Despărțirea lor părea însă acum inevitabilă. Încetară să-și vorbească. Se ocoleau.

El era casierul Sfatului de zece ani. Dar într-o zi, minunea se întâmplă și fu numit șeful secției planificare. Vechiul șef se mutase într-un oraș mai mare, avea o fiică măritată acolo, și cum altul în loc nu se găsi, iar Ardeleanu era funcționar
5 vechi și cu experiență...

La asta visa de mult. Încă de la sfârșitul verii trecute. Aceasta declanșase în sufletul lui Ardeleanu acea nemulțumire vagă, care se transformase cu timpul, printr-un proces curios de sublimare, în furia artistică de care am vorbit mai sus. Acum
10 era însă foarte bucuros, atât de bucuros, încât într-o zi îi spuse soției – cu care nu mai vorbea de două luni, din acea noapte de pomină – marele noroc care dăduse peste el.

– Știi că m-au numit șef de secție? îi spuse el (încercase să dea glasului lui o notă de indiferență, fără să fie în stare).

15 Ea se bucură, dar nu-i spuse nimic, era doar o bucurie pe care ani și ani o așteptaseră împreună, așa că rămase pentru mai departe cufundată în muțenia ei, pe care de data asta, însă, Ardeleanu o înțelegea foarte bine. Se înțelegeau în definitiv și fără să vorbească.

20 Așa că se împăcară.

În nopțile care urmară, VALSURILE NOBILE ȘI SENTIMENTALE nu-l mai tulburară.

Din obișnuință, continuă să organizeze joile muzicale.

SOARE PENTRU FIECARE

1

Am ajuns la 7 și câteva minute. Soarele coborâse undeva dincolo de linia ferată, roșu ca o portocală; gara, vagoanele de marfă de pe liniile laterale, ba și locomotivele care făceau 5 manevră în lumina cleioasă și roșietică păreau obosite și împăcate cu ele însele. Intrarăm în restaurantul aproape gol, în care mirosea a limonadă stătută. Nicu comandă două halbe și câte un grătar la fiecare. Berea era cam caldă. O băurăm dintr-o înghițitură, și ne urarăm noroc în noul oraș. 10

Mâncarăm grătarul tare și nu tocmai cald, care probabil fusese pregătit cu mult înainte. Nicu ieși pe peron și se întoarse cu un pachet de Mărășești și cu ziare. Își aprinse o țigară. Noi doi ne-am înțeles întotdeauna foarte bine. Încă de pe când eu eram un chindăr, și el student la Mecanică. Acum aveam 15 amândoi trusă de bărbierit, dar eu cu a mea nu mă răsesem încă niciodată. Mi-o făcuse el cadou de ziua mea. Mi-o dăruise, fără să zâmbească, fără să-mi dea de înțeles că intenționase să facă o glumă duioasă. Și la zece ani, el mi-ar fi dat-o cu aceeași seriozitate. 20

Părul îl purtăm amândoi la fel: tăiat scurt, cu cărare la o parte. Îl avem amândoi la fel de des și de aceeași culoare. Doar

ochii mei sunt poate mai deschiși decât ai lui și, bineînțeles, eu sunt mai firav.

2

– Lăsăm geamantanele la bagaje? îl întrebai după ce-și
5 termină de fumat țigara.

– Cum vrei tu, „tati“, îmi răspunse el. (Îmi spunea „tati“ câteodată.)

Autobuzul cu care plecarăm spre oraș era aproape gol, și soarele care apunea aprindea trotuarul. La hotel primirăm o
10 cameră din care se vedea grădina de vară și un cer care începea să se întunece. Camera era curată, răcoroasă, mirosea foarte puțin a D.D.T. și a podele spălate de curând. Făcurăm câte un duș amândoi. În timp ce mă spălam pe dinți, Nicu îmi propuse să coborâm în grădină, să ascultăm muzică. Peste o
15 lună va începe școala, așa că am fost de acord.

Nicu se privi în oglindă și-mi spuse:

– A cam crescut barba în tren.

3

A doua zi, am rămas din nou singur. Nicu își uitase țigările
20 acasă și n-am putut să rezist tentației. Mi-am aprins una și am fumat-o până la capăt, întins pe patul tare al camerei de hotel, în timp ce auzeam femeia făcând curățenie pe coridor și mormăind un fel de cântec. Chiștocul l-am aruncat în chiuvetă și am dat drumul la apă. Mi-am luat după aceea
25 slipul. Mușchii de la mâini se mai rotunjiseră puțin, umerii îmi erau însă tot înguști și slabi, zadarnic mă omoram eu cu gimnastica. M-am îmbrăcat și am întrebat portarul unde este strandul. Nu exista strand în oraș, dar râul era destul de aproape. Am ajuns la râu în jurul orei 9. Apa era rece, eram

doar la sfârșitul lui august, era însă foarte limpede și am stat mult în apă, străduindu-mă să scot pietrele albe de pe fund.

Încă din acea zi Nicu știu că-i va fi imposibil să se înțeleagă cu directorul-adjunct. Acesta lucrase un timp în altă parte, într-un post important. Nicu aflase că a fost dat afară de acolo prin 1950, din cauza unor abuzuri pe care le făcuse. Omul era însă un mecanic foarte bun, și în cei zece ani, care trecuseră, reușise să se reabiliteze. Pe Nicu îl enerva însă aroganța lui, felul sâsâit în care scotea cuvintele din gură, într-un cuvânt îi displăcu de la început, ca după aceea să observe că prima impresie fusese într-adevăr justă, că omului îi păsa foarte puțin de interesele autobazei, urmărind doar să facă impresie bună, să fie bine văzut de personal, să-și susțină postul. Aceste trăsături ale lui Mutașcu, Nicu le înțelese urmărindu-l pe adjunct cu multă atenție câteva săptămâni, ținându-se de capul omului cu o insistență care-l supăra pe acesta, fiindu-i de la început antipatic tânărul.

4

Am primit o cameră într-un bloc nou, ridicat în centrul orașului. În afară de cameră mai aveam un antreu și o bucătărie mică, a cărei fereastră da spre grădina cinematografului. Camera era la etajul doi, și seara lăsam fereastra deschisă, ca să pătrundă înăuntru răcoarea nopților de august și zgomotul surd al străzii. Stăteam amândoi jos pe podele – paturi și scaune nu aveam – urmăream întunericul, care pătrundea în odaie colorând pereții la început în roșu întunecat, apoi în albastru și în sfârșit în cenușiu, un cenușiu prin care ne străduiam să ne distingem fețele. Rufăria ne-o înșirasem de-a lungul pereților, pe ziare, și tot pe ziare dormeam. Asta în primele două-trei zile, până ne-am cumpărat paturi. Aveam și un radio portativ cu noi. Stăteam culcați pe ziare și ascultam muzică. Unul dintre noi cobora până jos la Alimentara cea mare și revenea cu salam și

pâine caldă, și după ce ni le împărțeam frățeste, ne apucam de mâncat. Nicu mă ținea la curent cu tot ce se întâmpla la autobază. Stăteam culcați pe podeaua nouă, acoperită cu ziare, cu mâinile sub cap, Nicu fuma și privea tavanul, iar eu i-aș
5 fi cerut o țigară, dar nu îndrăzneau. Nu eram decât un puști și-mi cunoșteam lungul nasului. Ne era cam greu așa, fără legături, totuși acele seri de început au fost deosebit de frumoase și nu știu dacă am să le pot uita vreodată. Simțeam cum peste căldura odăii cobora în valuri reci noaptea.

10 Eu îmi petrecusem zilele trândăvind pe malul apei sau pescuind, câteodată mă duceam la arenă și urmăream echipa locală de fotbal, era acolo unul Giucone, care juca grozav; mă duceam la cinema la matineu, când sălile de cinematograf sunt aproape goale, când înăuntru sunt doar pensionari, când e
15 răcoare și praf, pentru că femeia de serviciu mătură nu cu mult înainte de începerea filmului. Când ieșeam, căldura era în toi, și atunci mă duceam să-mi iau slipul din odaia noastră și plecam să mă scald. Apa începea să fie din ce în ce mai rece, se apropia toamna, apa mirosea a tescovină, undeva aproape
20 era un cazan de fiert țuică. Deasupra ei începură să plutească frunzele uscate ale fagilor. Către seară, râul primea reflexe auriu-roșcate și-mi plăcea să înot privindu-i strălucirea stranie.

5

Într-una din zile, la ieșirea din fabrică, pe Nicu îl așteptă
25 un șofer foarte tânăr, brunet și cu un păr negru și des. Era ochios, și frizura dădea trăsăturilor o brutalitate atrăgătoare.

– Mergem să bem un rom, tovarășe inginer? îl întrebase tinerelul. Sau dumneavoastră preferați coniacul? Noi șoferii – când nu suntem în servicii, în timpul serviciului, vă rog să mă
30 credeți, nu picurăm băutură în gură – noi șoferii cu rom ne încălzim sufletul...

Nicu se gândise bănuitor dacă omul caută să se apropie de el cu inima deschisă sau urmărește doar să se pună bine pe lângă șef. Totuși, îi fu simpatic tânărul și-i păru rău să-l refuze, gândindu-se în același timp, cu teamă, dacă nu-și subminează cumva autoritatea lui de șef. Îmi povestea în mod regulat conflictele lui cu Mutașcu, care se iviră bineînțele din primele zile. Nicu hotărî să nu iasă din garaj decât camioanele care erau într-adevăr în bună stare. Adjunctul începuse să vocifereze în gura mare. „Dar planul, tovarășe, ce facem cu planul? Ne facem de râs, nu îndeplinim planul.“ „Nu putem expune oamenii la accidente“, replicase fratele meu. „Dumneata ce-ți pasă, dumneata nu ai răspundere aici, îți convine să vorbești. La Regiune tot eu răspund.“

Într-una din zile ieși din garaj o mașină nu suficient controlată. Șeful garajului îndeplinea ordinul adjunctului cu sfințenie, închizând ochii și lăsând să iasă din garaj chiar mașini care aveau nevoie de restructurări esențiale. Când șoferul refuză să se urce în mașină, șeful garajului începu să strige la el, că sabotează producția. Tânărul nu se lăsă însă intimidat, și atunci șeful schimbă tactica.

– Ia-o pe răspunderea mea, spuse el învârtindu-se în jurul mașinii.

Și cum tânărul refuzase și de data aceasta, începu să-l amenințe.

– Dacă mă urc, să fiu al dracului dacă nu mă bag în primul pom cu ea, spuse tânărul, furios, și scoase mașina din garaj.

Întâmplarea făcu să se țină de promisiune fără să vrea. Frâna de picior se rupse, și omul intră cu mașina în primul pom care îi ieși în cale. Mașina fu scoasă din funcțiune, și tânărul se alese cu o serioasă lovitură la cap și cu o fractură a brațului drept. Adjunctul puse vina pe șofer, urlând în gura mare că acesta-i sabotaj, și-l concedie. Zadarnic îi demonstră Nicu că nimeni nu se mutilează dinadins, adjunctul rămase pe poziție, și relațiile dintre cei doi – stagiarul și adjunctul – deveniră

și mai încordate. Antipatia față de fratele meu se dublă. În lipsă îi spunea tinerelul sau malagambistul, pentru că Nicu venea întotdeauna la serviciu cu cravată și purta niște pantaloni de fresco fără manșetă.

5

6

Cu noi pe plajă venea și o bucureșteancă, o puștoaică din clasa opta – acum trecea într-a noua. Ne povestea o mulțime de întâmplări de la mare.

– Mă credeți? întreba întotdeauna în mijlocul povestirii.

10 O asiguram c-o credem. Purta pantaloni roșii pescărești și bluză albastră. Întotdeauna, când îi priveam părul, mă simțeam emoționat.

– Noaptea ne culcam îmbrăcați sub cearșaf și după ce adormeam toți, adică babacii, noi ieșeam pe fereastră, ne
15 duceam pe malul mării și dansam până după 12. Băieții aveau lanterne și dansam la lumina lanternelor. Eu mergeam cu fratele meu, care e student în anul I. Aveam un loc al nostru unde dansam, nu ne știa nimeni. Am făcut rost de douăzeci de lanterne, și dansam la lumina lor, povestea ea, și eu știam
20 că se laudă, că toată povestea e născocită. Voiam să mă apropiu de ea și să-i mângâi părul. Mi se tulburau ochii. Am plecat de lângă ea, m-am aruncat în râu și am început să înot în contra apei. Apa era rece, eu înotam însă cu calm și siguranță și mi-am dat seama că niciodată brațele mele n-au mai avut
25 acea siguranță calmă. Am ieșit din apă într-o poieniță ascunsă de sălcii. M-am trântit în iarba curată, arsă de atâtea zile de vară, în iarba aspră și caldă. Urcau din pământ spre mine mirosuri ciudate și obosite. Nu departe, erau miriștile și simțeam și mirosul lor. Auzeam foșnetul umed al porumbului.
30 Era un prun în apropiere, un prun tânăr, cu prune foarte coapte, începui să-i scutur tulpina subțire, și iarba din jur se umplu de prune moi, care aveau un gust acrișor. Mă întorsei

la ceilalți cu casca de pe cap – înotam cu casca, nu voiam să-mi ud părul – plină cu prune. Fata tocmai terminase de povestit ceva și întreba din nou pe ceilalți:

– Mă credeți?

Ceilalți răspundeau mai în serios, mai în glumă:

– Te credem.

7

Autobaza primi două microbuze noi; pe șoferul care le făcea rodajul îl chema Popovici. Popovici cu o mână conducea și cu alta umbla la aparatul de radio. Mă lua întotdeauna cu el, treceam prin satele văruite în alb, pe lângă căruțele încărcate cu porumb sau bostani; de-a lungul șoselei, frunzele duzilor începeau să se îngălbenească, le vedeam căzând în fața mașinii. Într-o zi o luă și pe nevastă-sa cu el la Oțelul Roșu să-i cumpere pantofi.

– Acum un an, cam pe timpul ăsta, m-am însurat, spuse el în timp ce ne apropiam de Oțelul Roșu. Nunta am făcut-o la noi în Oltenia, continuă el să vorbească. Eu nu știam cu cine vorbește: cu nevastă-sa sau cu mine? Noi aveam vin mult, ăsta de la voi nu-i vin. Aveam vin curat, nu marmeladă...

Nu știam ce să fac, să-i răspund sau nu? Nu puteam să-mi dau seama dacă vorbește cu mine și nici nu mă pricepeam la vinuri. Mă uimea faptul că are atâta chef de vorbă. De obicei vorbeam foarte puțin.

– Ție îți venea mereu să plângi, spuse el din nou, și atunci înțelesei că vorbește cu nevastă-sa. Erai tare copilăroasă, adăugă el. Te iubeam pentru că erai așa de copilăroasă. Îmi era teamă să mă ating de tine.

Nu înțelegeam ce-l apucase să vorbească tam-nesam cu ea așa. Ea stătea în spatele lui, el îi simțea probabil răsuflarea.

– Tu ai fost ieri când s-au certat frații Cozma? îl întrebă ea. (Femeia lui Popovici era dactilografă, tot la autobază.)

– Nu, eram plecat, spuse el. De ce dracu s-au certat?

– Prea bine nu știi, spuse, dornică să povestească. Am ajuns numai la sfârșit. Cozma ăl mic striga către frate-său: „Eu sunt nepotul lui Greluș, așa să știi! Cu mine să nu te pui tu, auzi?“

5 „Da eu al cui mă-ta mi-s?“ i-a răspuns celălalt. Doi proști.

– Copii, făcu Popovici, nu știi dacă au nouăsprezece ani.

– Sunt frați gemeni? întrebă femeia.

– Gemeni, răspunse Popovici.

– Ăl mare e foarte drăguț.

10 – Dacă sunt gemeni, nu-i nici unul mai mare, făcu Popovici, ușor enervat.

– În tot cazul, unul e mai înalt, spuse femeia.

– Dacă vrei tu... spuse Popovici.

Femeia tăcu, ușor descumpănită, și nu-mi dădeam seama
15 dacă se certaseră sau nu. Stăteam în spate și eram puțin jenat, înțelegeam că poate ar fi fost bine ca astăzi să nu fi venit cu ei. După un timp, Popovici începu din nou să vorbească.

– Sunt șofer încă din '46, spunea el. Mă gândesc la autobuzele de atunci. Erau pline de păduchi de lemn. Erau
20 rablagite rău, săracele, scârțâiau din toate balamalele și trăiam cu frica-n sân să nu-mi facă festa. Dacă vrei să vezi câte s-au schimbat de atunci, e destul să te gândești la autobuze. Sau să te gândești la mine. Beam pe atunci ca un bivol și eram prost ca o găscă. Tare mai eram prost! spuse el, și începu să
25 râdă. Oricine mă putea înșela. Fluiera vântul prin cap. Ajunserăm la Oțelul Roșu, și Popovici intră cu nevasta într-un magazin, să-i cumpere o bluză. Luară una albastră cu mâneci, și femeia se retrase la separeu să se schimbe.

Când ieși, el îi spuse:

30 – Ești frumoasă. În voce îi tremura o oarecare tristețe, de parcă ea n-ar fi fost nevasta lui.

– Îți place? întrebă ea, și zâmbi străină și foarte absentă.

– Vrei să-ți iei și o basma? întrebă el în loc să-i răspundă.

– Vreau, îi spuse nevasta.

– Să-ți iau și pantofi? întrebă el.

– Ia-mi, spuse ea fericită. Dar de unde ai bani?

– Ți-am spus că am luat o primă. Mi-a dat adjunctul o primă.

Îi cumpără o pereche de pantofi cu tocul înalt și o basma înflorată. 5

– Mai ai o jumătate de oră până la autobuz, îi spuse Popovici după ce ieșirăm din magazinul de încălțăminte.

Ne uitarăm amândoi la el. Nu știam cu cine vorbește.

– Cu tine vorbesc, îi spuse el femeii.

– Nu înțeleg, îi spuse femeia. 10

– Înțelegi tu, spuse Popovici. Apoi spuse din nou, cu o voce înceată:

– Nu vreau să te mai văd.

– Ce? spuse ea, și ridică din sprâncene.

– Cu mașina nu te mai iau. 15

– De ce? întrebă femeia.

– Se murdărește, spuse Popovici.

– Cine? întrebă ea.

– Mașina.

Ne urcarăm în mașină. O văzui cum rămâne în mijlocul străzii, cu pantofii în brațe. În clipele alea îl uram pe Popovici. Cu o femeie nu trebuie să te porți așa. 20

– Trăiește cu adjunctul, îmi spuse el după un timp, și eu nu eram decât un puștan, el era om de patruzeci de ani și poate n-ar fi trebuit să-mi povestescă tocmai mie astea. 25

Știam însă că vrea să vorbească și cu mine. Dacă n-aș fi fost eu, ar fi vorbit cu volanul. Ce s-a gândit omul? continuă Popovici. „Hai să-i arunc ăstuia o primă, să-i închid ochii să tacă din gură!“ Parcă cinstea mea de șofer bătrân poți s-o cumperi cu o primă. Nu mai are mult, măi băiatule, făcu el după o pauză, și eu fui uimit cât de bătrână îi suna vocea. Nu-i ajută timpurile, înțelegi? Dau ei din mâini și din picioare, dar nu-i ajută timpurile. Poate m-am căsătorit cu o femeie totuși prea tânără, adăugă el, sărind de la o idee la alta. 30

Mă gândeam la adjunct. Cred că se simțea cam așa cum ar trebui să se simtă o mașină – dacă așa ceva ar fi posibil – în clipa în care se pune problema să fie scoasă la reformă. Șoferii însă știu că-n clipele acelea mașinile sunt foarte periculoase. Adjunctul seamănă probabil cu mașinile acelea vechi, pe care le lasă să iasă din garaj. Și poate să facă tot atâta rău cât ele. Pentru asta le apăra probabil cu atâta înverșunare, fără să le trimită la reparațiile pe care le necesitau. Mă gândeam la Popovici, că se simte foarte singur acum. Eram însă prea tânăr ca să cunosc viața, n-aveam cum să-l consolez. El dădu din nou drumul la radio și doream ca vocea caldă a femeii care cânta să-l mângâie. Totuși, după-amiaza aceea ne-a legat cu o prietenie ciudată. Există între noi un secret dureros, despre care nu vorbeam. Afară era toamnă, o lumină aurie și blândă, tractoarele își începuseră arăturile, roburul gonea pe lângă arăturile negre, care străluceau în lumina roșietică. Popovici dăduse drumul la radio, o voce de femeie sau de bărbat cânta întotdeauna câte ceva în care era vorba de dragoste. Fiecare dintre noi iubea însă cântecele acelea în felul lui.

Poate că Popovici cu multă amărăciune, desigur ușor stânjenit. Drumul se întindea în fața noastră ca un brâu lat de aur, iar la capătul lui undeva la marginea orizontului acestuia mort, asfințea soarele. Era mare și roșu și luneca încet sub pământ ca o minge roșie pe care o scoți din râu plină de apă, o minge care îți alunecă din mâini. Până să ajungem noi cu roburul aproape de el, soarele dispărea. Asta ne întrista întotdeauna puțin și-i urmăream ultimele raze cum păleau și se stingeau în parbrizul mașinii. Și frunzele toamnei deveneau mai cenușii, iar în casele pe lângă care treceam – când se întâmpla să fim într-un sat – se aprindeau luminile.

Se întâlneau într-o casă străină, o casă veche, cu coridor lung, în care era înghesuită multă mobilă. Casa avea forma

unui I., zidul care dădea în curtea coridorului avea geamuri de sticlă colorată pestriț, prin el pătrundea o lumină chioară. Întotdeauna, la capătul celălalt al coridorului stătea un băiat, care scria ceva la o masă îmbrăcată în hârtie albastră. Când venea, furișându-se ca un răufăcător, băiatul era acolo la masă, 5
îl pândea parcă, cu toate că niciodată la venirea lui nu lua ochii de pe caiet. În ziua aceea, Mutașcu nu găsi cheia sub ștergătoare, femeia lui Popovici uitase s-o lase acolo, și atunci se hotărî s-o aștepte în fața ușii. Băiatul își făcea lecțiile acolo la capătul coridorului, fără să-și ridice ochii, era probabil 10
corijent, și se pregătea în timpul verii sau poate desena ceva. Mutașcu se gândi că băiatul e poate infirm. Câteodată când erau împreună, el și nevasta lui Popovici, se gândeau la băiat cum stă acolo afară, în fața mesei cu hârtie albastră, în timp ce ei, aci înăuntru, făceau dragoste. 15

– Cheia e în ușă, îi spuse în ziua aceea băiatul. Mi-a spus tanti, când plecați să mi-o dați mie.

Pentru prima dată băiatul îi vorbea, tot fără să ridice ochii, de parcă avea o treabă foarte importantă de dus la capăt, care nu-i permitea să-și întrerupă lucrul. „Cheia era în ușă și eu 20
așteptam ca un idiot“, își spuse Mutașcu cu ciudă, apoi descuie repede ușa și se furișă înăuntru. Pentru prima dată Mutașcu observă că jaluzelele de la ferestre erau stricate și pline de praf. „Mă întâlnesc cu femeia asta de o lună și abia acum observ 25
asta“, își spuse el trăgându-le cu multă atenție în jos, ca să nu pătrundă lumina. Întotdeauna, treaba asta o făcea femeia, ea venea înaintea lui aci și trăgea discret jaluzelele, să nu-i vadă lumea. „Prin urmare, s-a terminat și povestea asta“, își spuse Mutașcu, și se trânti pe canapea, care scârțâi prelung sub el. Era o canapea acoperită cu un covor turcesc de mătase, 30
așa de ros, încât abia i se mai vedea desenul. Arcurile erau foarte proaste, aveai impresia că te odihnești pe spatele unei cămile. Și pentru prima dată Mutașcu simți mirosul de igrasie care stăruia în odaie, mirosul de lemn mâncat de cari, miros

de casă veche. În curte era un chioșc vechi, aproape dărăpănat, și prin ușa închisă se auzea cântecul drăgăstos al porumbeilor și lăpăitul unor rațe toropite de căldură. În semiîntunericul din odaie Mutașcu se strădui să înțeleagă desenele de pe pereți, o sfântă pătată de muște, un Christos slab și prea urât ca să poată
5 provoca mila. Când se sculă de pe canapea, podelele scârțâiră prelung și asta îl enervă. „Prin urmare, nu mai vine“, își spuse el, și repetă cuvintele astea de mai multe ori, fericit oarecum că scapă de complicații. Apoi se uită fără să le vadă la cărțile
10 ungurești cu cotoarele groase, încărcate de praf, cărțile puse alandala într-o bibliotecă cu piciorul rupt. Peste cărți era aruncat un furou galben. Mutașcu nu văzu nici furoul, trebuia să plece, nici el nu înțelegea de ce mai stă. Ieși repede din odaie și ușa scârțâi prelung în urma lui. Se apropie de copil, să-i dea cheia.

15 – Tanti vine săptămâna viitoare de la mare. Tanti Popovici mi-a spus să-i dau ei cheia, făcu copilul.

În sfârșit, Mutașcu putu să vadă ce face copilul la masă. Într-adevăr, desena.

– Mi-am făcut o operație la șira spinării și n-am voie să
20 umblu, îi spuse băiatul. Desenez păsări.

În fața puștiului era deschisă o carte și băiatul căuta să reproducă cât mai exact păsările din cartea aceea. Deosebirea consta doar în faptul că el le colora penele, păsările acelea fiind desenate doar în alb și negru.

25 – Am desenat și porumbeii din curte, spuse băiatul. Dumneavoastră vă plac păsările?

– Să nu uiți să-i dai cheia, îi spuse Mutașcu băiatului.

„Și povestea asta s-a terminat fără complicații“, își spuse, dar nu prea putu să se bucure.

– Ai venit să semnezi condica? mă întrebă fata care stătea pe malul râului.

– S-o semnez, îi răspunsei.

– Cred că asta e ultima zi frumoasă, îmi spuse ea.

– De ce crezi asta? o întrebai eu.

– Pentru că e zi foarte tristă, spuse ea.

– Nu mi se pare tristă, comentai eu, și privii cerul uimitor
de albastru. 5

– Totuși e o zi tristă. Au început să plece păsările, șopti ea.

– Mare lucru păsările! făcuî eu.

– Și lumina, spuse fata.

– Ce-i cu lumina? întrebai eu. 10

– E mohorâtă. Apasă pe umeri. Vara te mângâie, te
învăluiește. Acum e ca uleiul.

– Cum ca uleiul? Nu pricepeam eu.

– Năclăită, făcu fata. Groasă...

– Vacs, făcuî eu. Sanchi. 15

Vroiam să par șmecher. Mă dezbrăcai lângă o tufă și
deodată îmi fu rușine așa gol. Când e multă lume nu te
rușinezi, dar acum nu eram decât noi doi, eu și fata.

Ea observă asta și deodată îi fu rușine și ei. Se întinse în
nisipul care nu mai era așa fierbinte și mai în joacă, mai în
serios, se acoperi cu el. Eram numai noi doi, și ea îmi dădu
un măr. 20

– Vrei un măr?

– Vreau, îi răspunsei.

Și deodată scoase din pământ un măr care era fierbinte.
Mâncai cu multă poftă din el. 25

– Am dinți tari, îi spusei. Uite, am mâncat jumătate din
măr.

– Flămânzilă! spuse ea și râse. Măi flămânzilă!

– Sunt flămând că sunt tânăr, îi explicai eu. Când ești tânăr
ai dinți puternici și ți-e foame. 30

– Grozavi dinți! spuse ea disprețuitoare. Te lauzi, asta e.

– Vrei să-ți arăt ce puternici sunt? o întrebai.

– Vreau, făcu ea, înfruntându-mă.

Mă aplecai repede spre ea și-o mușcai de ureche. Apăru o fărâmă subțire de sânge. Începu să plângă.

– Scârbosule! făcu ea.

Nu puteam suferi sângele. Îmi fu milă. Mă aplecai spre ea și sărutai firul acela de sânge. Și deodată cerul se răsturnă peste noi, și eu mă încurcai în mătasea lui subțire, transparentă, prin care vedeam umerii firavi ai fetei. Simțeam cum crește în mine ceva amar și dulce și-mi spuneam că asta trebuie să fie dragostea.

– Să nu mai faci asta, spuse fata, și-mi zâmbi ușor, trist și duios, dar numai zâmbetul era așa, pentru că ochii îi erau plini de soare.

– De ce? întrebai eu, și mă enervai. Doream un singur lucru: să-i ating umărul. Dar nu puteam mișca mâinile. Erau prea grele.

– Așa, spuse fata și întoarse fața.

Zâmbea. Se juca cu mine, și eu mă simțeam foarte greoi. Nu puteam să mă joc.

Apoi veniră furnicile. Una se urcă pe piciorul fin al fetei. O urmării cum se urcă. A doua mi se urcă mie pe coapsă.

– Au venit furnicile, hai să plecăm, îi șoptii la ureche.

– Hai, dar încet, să nu ne audă, continuă ea jocul, tot în șoptă.

– Hai să ne târâm prin nisip. În felul acesta, în urma noastră va rămâne o cale. Să vedem, ne găesc?

– Dacă nu ne găesc – îmi șopti ea – sunt oarbe și proaste.

25 Nu face să te sperii.

Începurăm să ne târâm prin nisipul călduț, și din când în când întorceam capul, să urmărim dărele lungi, lăsate de corpurile noastre. Corpurile noastre erau subțiri, și căile lăsate erau înguste. Obosiți, gâfâind ușor, ne oprirăm.

30 – Să așteptăm, spuse ea în șoptă.

– Să așteptăm, făcui, continuând jocul.

– Să ne baricadăm, fu ea de părere.

– Să ridicăm metereze. Să ne apărăm de furnici, mă agitai eu.

- Să nu ne găsească.
- Să nu ne poată ajunge.

Așteptarăm un timp și era atâta liniște, încât nu se auzea decât răsuflarea noastră și clipocitul molcom al apei.

- Ei, furnicilor, vă provocăm! strigai eu. 5
- Vai, vai, domnu' e puternic. Fără-mă munții, făcu ea.
- Sunt, făcui eu, gata să inventăm un nou joc.
- Demonstrează, nu așa, zise ea. Altfel, furnicile n-or să

te creadă și-or să vină.

– Bine, am să le arăt, mă înfuriai eu. Hai, cetățene furnici, 10
fiți atente! Și, ca să-mi arăt forța, să le sperii, o luai în brațe
așa, ca pe un trofeu, și tot ca pe un trofeu neprețuit o ridicai
cu amândouă mâinile deasupra capului, și părul ei îmi acoperi
fața, revărsându-se ca un râu de soare; eu simțeam mirosul
părului și știam că niciodată nu voi fi atât de fericit, și pentru 15
că eram fericit, mă simțeam puternic, deplin înarmat
împotriva periculoaselor furnici, înarmat și plin de dragoste
pentru părul ei, ușor încălzit de soare. Se făcea că vara, înainte
de a muri, își lăsase toată căldura și tot mirosul florilor ei în
părul unduios care îmi mângâia fața. 20

10

- De ce n-aprinzi lumina, dacă n-ai chef de somn?
- S-a stricat. S-a stricat lumina.
- Ai ascultat buletinul sportiv? Ce-a făcut Știința?
- Nu știu. N-am ascultat. 25
- Ce-i cu tine? Nu cumva te-ai îmbătat?
- Nu.

Se apropie de mine și aprinse un chibrit. Se aplecă să-mi vadă fața.

- Totuși, te-ai îmbătat, făcu el speriat. 30
- Lasă-mă-n pace!

Aprinse din nou un chibrit. Cred că aveam un obraz fericit.

– Ce dracu-i cu tine?

– Nimic.

– Hai du-te și te dezbracă. N-auzi? Hai, Niculae.

5 Nu mă mișcai, el începuse să se dezbrace și, din nebagare
de seamă, răsturnă un scaun.

– Nu cumva te-ai îndrăgostit? mă întrebă, și-i văzui silueta
stângace în mijlocul odăii.

10 Continuă să se dezbrace, străduindu-se să nu facă
zgomot. Se culcă, își aprinse o țigară și după un timp mă
întrebă:

– Cum o cheamă?

– Nu te superi dacă-ți iau mâine cravata?

– Nu.

– Îmi dai și pantofii tăi cei noi?

15 – Sunt cam mari, îmi spuse.

– Am să pun hârtie la vârfuri.

Adormi cu țigara în gură, și cum nu puteam să dorm,
m-am sculat, i-am luat-o și i-am stins-o. Destul de repede mă
obișnuii cu întunericul, prin geamul mare din fața mea se
20 vedea magazinul de încălțăminte. Firma de neon era stricată,
literele *l* și *m* erau stinse. Din când în când, *t* se stingea și el,
cu pâlپări lungi caraghioase. Am deschis geamul, și aerul rece
al nopții pătrunse în odaie cu un cer albastru. Era atâta liniște,
încât departe, la gară, se auzeau trenurile făcând manevre, apoi
25 o fluierătură lungă, stingheră, în mijlocul nopții. M-am dus
în vârful picioarelor în bucătărie; acolo erau câteva câni goale
și murdare. M-am culcat din nou, am adormit și m-am trezit
iarăși peste câteva ore. Afară începea să se lumineze, cerul era
cenușiu și trist, câțiva nori firavi aminteau de puful de gâscă,
30 luna era albă și opacă, lipsită de viață. Aerul deveni mai rece,
și prospețimea lui contrasta cu moleșeala cerului. M-am sculat
din pat, am ieșit în vârful picioarelor din odaie și, coborând
scările, pașii mei sunau ciudat. Dincolo de uși, oamenii
dormeau încă, mi se părea că le aud răsufălările liniștite. Vizavi

de blocul nostru, la stația de autobuz, sosi unul în care era un singur călător. Strada era cenușie, manechinele împietrite din vitrină mă priveau cu ochii lor morți. Era foarte multă liniște în mine și mă bucuram că trezesc orașul cu zgomotul pașilor mei. Mergeam cu mâinile în buzunare și eram foarte atent la camioanele care treceau undeva pe străzi, poate paralele cu cea pe care mergeam eu. Trecu apoi o Povedă și mă întâlnii cu pasul cadențat al unei trăsurii. Trecui pe lângă farmacie, pe lângă bancă și pe lângă Sfatul Popular. Soarele răsări în vitrinele pe lângă care treceam, și acestea păreau mai puțin deprimante.

Apoi, mi se păru că timpul se oprește puțin. S-ar putea să se fi oprit într-adevăr, ca să-mi asculte pașii, asta era foarte măgulitor pentru mine. „Uite, mă, ar spune șmecherii, dacă m-ar vedea, țacă acesta s-a îndrăgostit.“

În tot cazul, zgomotul pașilor mei era suspect pentru cei care uitaseră dragostea.

11

Începea să se însereze, copiii se adunaseră în fața blocului, se jucau de-a Vikingii. Printre ei era și o fată, purtau săbii de lemn, și vocile lor tulburau liniștea înserării calde de toamnă. Se întâlniseră în magazin, Nicu cumpăraseră niște conserve de pește, Ana săpun de spălat rufe, un kilogram de orez și celofan pentru legat borcanele. În timp ce făceau coadă la casă, el îi spuse:

– Sunt bolnav, mă cam doare capul.

Ea căută în poșetă, îi dădu un piramidon și el îl înghiți fără apă, de parcă i-ar fi dat o bomboană. Plecară împreună, se opriră în ușa blocului, și el o întrebă:

– Aveți cursuri după-masă? Nu vă mai văd în ultimul timp.

– Ciclul întâi are cursuri după-masă, i-a răspuns.

– La ce clasă predați?

– Ia a doua.

– Astăzi am cam băut, spuse el, și se sprijini de ușă. Am băut de supărare. Pentru asta sunt așa de guraliv.

Stătea sprijinit de ușă de la intrarea în bloc, cu mâinile în buzunare și cu mirosul acela de coniac, pe care ea nu-l putea suferi.

– Și am băut pentru încă ceva, adăugă el, și-și căută în buzunar pachetul cu țigări, își aprinse ultima țigară, apoi mototoli pachetul și-l aruncă.

– Pentru ce? întrebă ea.

10 – Astăzi împlinesc douăzeci și cinci de ani. Știu că nu te interesează, dar voiam și eu să știe cineva.

– La mulți ani! și dădu să intre în bloc.

El n-o lăsă să intre. Se așeză jos, de-a curmezișul ușii.

15 – Suntem de-o vârstă, spuse ea. Ba nu. Eu sunt mai bătrână cu o lună.

„Ce-am făcut până acum?“ se întrebă Nicu.

Ea stătea proptită de ușă, privirea-i cădea pe părul lui des și aspru, iar el, vorbind, îi privea – în fond fără să le observe – tot timpul picioarele.

20 – Am terminat liceul, m-am înscris la facultate, și în șase ani, nu în cinci, am terminat facultatea.

– Ai repetat un an? întrebă ea, mirată.

– Am fost bolnav, spuse el. M-am îmbolnăvit de scarlatină tocmai în sesiunea de examene. Asta s-a întâmplat în anul doi.

25 Am făcut complicații, din scarlatină am dat în gălbinare, și așa am pierdut anul.

O familie care locuia la etajul doi se întorcea din oraș, și Nicu se ridică de jos, ca să le facă loc să treacă. Discuția dintre ei doi continuă, fără să-i mai deranjeze cineva. Stăteau amândoi 30 sprijiniți de ușă; lucru curios: Ana uită că după 9 bărbatul i se întoarce acasă și ea nu-i pregătise cina.

– Cam asta-i biografia mea, spuse Nicu, apoi tăcură, urmărind zgomotul pașilor care urcau scările: pașii precipitați ai femeii, și cei apăsați și calmi ai bărbatului.

– Ba mai sunt și cele două luni de stagiatură, adăugă el după ce pașii se stinseră în dosul unei uși.

Discuțiile cu Mutașcu, Carpații pe care i-am primit zilele astea... o biografie totuși frumoasă, recunosc el.

– Cine-i Mutașcu? întrebă Ana. 5

El nu-i răspunse nimic, rămaseră un timp în tăcere, privindu-se cu multă atenție. Descoperindu-se parcă, uimiți că niciodată nu se gândiseră până atunci unul la altul. Privirile lui se opriră pe sânii femeii care se reliefa prin puloverul subțire, apoi îi privi mâinile, mâini de gospodină, și se miră el însuși cum femeia asta așezată și-ar pierde timpul acum cu el în loc să-și pregătească, ca în fiecare seară de altfel, cina. Femeii îi era frig, îi fu milă de ea, își scoase haina și i-o dădu. Deodată, totul se termină, își dădu imediat seama de asta. Citi acest lucru în ochii femeii, care-l privea speriată, întinzându-i, cu un gest pripit, haina înapoi. Se întristă brusc, fără să știe de ce. Se gândi că are și el nevoie de o femeie care să-l asculte când e trist, o femeie care să-i suporte necazurile. Peste câteva zile ne invitarăm amândoi, eu și fratele meu, la ei la televizor. Se transmitea meciul cu Spania. După meci, ea ne servi prăjitură și afinată. Îi laudaram prăjitura, și ea se îmbujoră de plăcere. Începu să-mi spună rețeta; bineînțeles, n-am reținut nimic, sunt „bărbătuș“, cum spune Nicu, nu femeie. Nicu era posomorât, și când ne-am întors acasă mi-a spus: 15

– N-am fost degeaba, am învățat o rețetă de prăjitură și am văzut un meci cu Spania. 25

– Meciul a fost grozav, comentă ea.

– Și prăjitura, fu el de părere.

După-amiaza de toamnă era destul de tristă. Începuse școala, și din odaia noastră mică, prin fereastra deschisă, vedeam cum elevii așteaptă să se deschidă librăria. „Poate că Nicu îl invidiază puțin pe agronom, mă gândeam eu. La douăzeci și cinci de ani îți dorești o familie, o soție care să te iubească, o soție care să-ți facă prăjituri și să te aștepte cu cina. 30

Există o astfel de dorință, pe care un puști ca mine n-are cum s-o înțeleagă.“

– Și totuși, atunci seara a fost astfel. Mi-a amintit de colegile de liceu, îl auzii pe Nicu spunând, și mi-am dat seama
5 că se gândește la același lucru ca mine.

Apoi schimbă vorba.

Începea să se însereze și eram amândoi conștienți c-a venit
toamna. O simțeam mai ales după miros, mirosurile nu pot
niciodată să te mintă. Mirosea a vânt, așa spune eu, conștient
10 că fac o metaforă care ar lăsa cu gura căscată pe profesorul
de română. Și mirosea și a frig, frigul care va veni, dacă frigul
poate avea și el miros.

Așa spune că miroase și a frunze uscate, iată o metaforă
banală, ar decreta același profesor de română.

15

12

Se întâlniră după câteva zile din nou, pe scară, unul în fața
altuia. Jos la parter se jucau niște copii și tocmai în clipa în care
unul ajunsese în fața celuilalt se auzi zgomotul unui geam spart.

Se aplecaseră deasupra balustradei și el spuse:

20 – Au spart geamul ușii de la intrare.

– Așa copii răi ca în blocul ăsta n-am mai văzut! îi răspunse
Ana.

Urcară amândoi scările.

– N-am să-l mai necăjesc pe Dan rugându-l să-mi repare
25 fierul, spuse ea când ajunsese în fața ușii de la intrare. Mi-am
luat unul nou.

Dar Nicu nici n-o asculta ce spune. El observă atunci,
pentru prima dată, cum cânta ea ușor cuvintele, la fel ca un
copil care știe bine lecția.

30 Mă întreb dacă un puștan ca mine poate să vorbească
despre ceea ce începea să se întâmple între ei, dacă este în stare
să înțeleagă câte ceva. Ce știam eu despre dragoste, eu, care

nu am decât câteva amintiri – legate de un sfârșit de vacanță? Dragostea pentru mine n-a fost decât un joc frumos, o mare bucurie și o dorință de a păstra totul, de a nu risipi nimic: ploaia cu soare și siguranța că totul ne aparține – atât ploaia, cât și soarele. 5

Despre toate astea îmi vine ușor să vorbesc, dar nu despre dragoste, care începe ușor să se strecoare în sufletul fratelui meu. În tot cazul, el nu prea avea chef să se lase prins. Era un băiat de douăzeci și cinci de ani, destul de matur ca să-și poată da seama de situație. Ana era o femeie măritată, mulțumită în căsnicia ei, cu un soț înțelegător, adunau amândoi bani pentru mașină, nici nu-i trecea prin cap să se îndrăgostească de Nicu. El încercă să se ferească de dragostea asta și-o făcu așa cum credea el că-i mai bine. Într-o după-masă mă rugă să mă duc să învăț la internat și să nu vin până după 9 seara. Mi-am dat imediat seama despre ce era vorba, știam și eu unele lucruri. Fata pe care o aducea Nicu acasă terminase în vara aceea cursurile de pediatrie și era soră la spital. Căutase un remediu de care nici el nu era prea convins. Era începutul lui septembrie. Orașul se umpluse de elevi în uniforme noi, încă nepătate de cerneală, seara cofetăria era plină, la o masă niște studenți care mai aveau o săptămână de vacanță, la alta doctorul Ionescu, chirurgul, care în tinerețe studiasse la Paris, cu o cafea și un coniac în față, la alta trei eleve abia venite de la sat, cu uniforme lungi, care stăteau alandala pe ele, trei eleve care mâncau prăjitură cu frișcă și beau sucul cald și stătut, seara albastră, cu un cer alb deasupra orașului... Așa arăta orașul la începutul lui septembrie în acele zile în care Nicu se îndrăgostise de vecina lui de bloc, soția inginerului, care strângea bani să-și cumpere mașină. El descoperise în ea acea candoare pe care era gata să și-o piardă și probabil se simți cel ales. Cel care o va smulge indiferenței ei, care, ca să fiu sincer, pe mine mă revolta. Deocamdată în fața lui stăteau desigur multe piedici: mașina, banii puși la ciorap, televizorul, 10 15 20 25 30

concepțiile ei despre morală și perspectivele ca soțul să ajungă inginer-șef.

13

Ana terminase școala pedagogică în '55. În toamna
5 aceluiași an încercase să intre la facultate, la Filologie. N-a
reușit însă, și în toamnă a intrat în învățământ, într-un sat
de lângă Timișoara. Locuia în Timișoara la niște rude și făcea
naveta în fiecare zi. Satul era la 3 kilometri de calea ferată.
Dimineața, ajungea la școală prima, înainte de 7, cancelaria
10 era goală, doar omul de serviciu, pe care în zilele de iarnă îl
găsea îngenucheat înaintea sobei, străduindu-se să facă focul.
Încet, încet, în cancelarie se făcea cald, geamurile se dezghețau,
prin fața ferestrei treceau copiii cu căciuli mițoase, se strigau
unul pe altul, se mai luau la bătaie. La 8 intra în clasă, trei
15 ani a predat la ciclul doi limba rusă și limba română, până a
venit un cadru calificat și au trecut-o la clasa a doua.

Zilele semănau mult una cu alta, la școală erau doar cadre
mai în vârstă, oameni căsătoriți, dar ei îi plăcea meseria și se
bucura când intra în clasă. La început. La început nu se gândi
20 la căsătorie. Voia să-și găsească și ea un băiat, îi era urât singură.
Cel mult așteptat întârzia să vină, și dintr-o fată visătoare, o
fată care-și făurise, ca oricare alta, o mulțime de visuri, deveni
o fată speriată de singurătate. Într-o după-amiază de toamnă,
la sfârșitul trimestrului întâi, Ana pierdu trenul din cauza
25 cercului pedagogic. Inginerul agronom al raionului, care tocmai
se afla la sediul cooperativei, se oferi s-o ia cu mașina, dar să-l
mai aștepte o jumătate de oră, până se termină o ședință. Ana
îl cunoscuse pe viitorul ei soț. Peste o lună se căsătoriseră.

– Îl iubești? o întrebase o prietenă.

30 – Nu, îi răspunsese ea.

– Atunci, de ce te măriți cu el?

– Nu vreau să rămân fată bătrână. M-am săturat și de
navetă. Așa, poate că ajung și eu la oraș.

Adevărul era însă că se săturase să fie tot singură.

Toate lucrurile astea le-am aflat mult mai târziu, dar am ținut să le povestesc acum pentru că altfel n-ar mai fi avut nici o importanță.

14

5

Întotdeauna în septembrie o școală are mirosul acesta, miros de pereți proaspăt văruiți, de podele unse cu motorină. Întotdeauna coridoarele școlii sunt răcoroase și oarecum în afara verii, de parcă vara ar fi fost un anotimp care s-a oprit afară la porțile școlii. Întotdeauna când pătrunzi într-o zi de vară într-o școală e ca și cum ai pătrunde în alt anotimp. Dar acum nu mai era vară, ci toamnă, frunzele lunii septembrie îi întovărăși până la porțile școlii, ba una se furișă cu ei înăuntru alunecând pe mozaicul dat cu motorină, aducând pe coridoarele curate ceva din lipsa de organizare a toamnei. Totuși, o fărâmă de vară mai era afară, și ei se vedeau mânați de un gest copilăresc. Ar fi vrut să vopsească frunzele toamnei cu vopsea verde, la fel ca eroii din cartierele copilăriei. Obișnuiți cu lumina soarelui, își priveau uimiți chipurile cu trăsături estompate de umbră.

– La școala asta ai să înveți? îl întrebă ea.

El nu-i răspunse și liniștea care domnea pe coridorul școlii era întreruptă doar de țâcănitul uniform al unei mașini de scris, care se strecura de undeva din dosul ușilor închise, probabil din secretariat.

Urcară scările la primul etaj și, prin geamul uriaș de sticlă, priviră curtea pustie, în mijlocul căreia se afla o fântână cu pompă. În curte intra o căruță încărcată cu varză și trei femei în halate albastre începură să descarce varza.

– Precis că fântâna e stricată, spuse băiatul. Așa se întâmplă întotdeauna la școli. O strică băieții.

– Au reparat-o înainte de începerea anului, spuse fata.

Priveau curtea pustie, se țineau de mână și deodată se simțiră grozav de triști. Peste câteva zile se vor despărți. Așa se întâmplă toamna.

– Ai să-mi scrii? întrebă el.

De data asta, fata fu aceea care nu răspunse.

În curte, pe poarta larg deschisă, intrase un băiat cu o bicicletă Mercedes. Începu să înconjoare curtea cu rotiri largi, aplecat mult deasupra ghidonului. Ocolurile acestea erau făcute cu multă răbdare și exact aceleași, nici mai mari, nici mai mici. Rezulta din ele o anumită plictiseală și oboesală, de parcă băiatul acesta în pantaloni scurți era plictisit de vacanță. Cei doi se gândiră, fără să vrea, la lânzezeala asta de
5 la sfârșitul vacanței, înțeleseră că vara a obosit și ea și-și simțiră dragostea părăsită de vară, o simțiră singură fără apărare în fața unei toamne obișnuite.

...Intrară într-o clasă, curtea pustie îi întrista prea mult, era însă o clasă pentru ciclul I, băncile erau prea scunde și
15 prea mici, și privind băncile acelea liliputane înțeleseră cât de mult au crescut. În pupitrul catedrei, fata găsi niște caiete de desen, pe care copiii desenaseră stegulețe și mere, de parcă ar fi vrut să pună verii steagurile sărbătorii. Râseră amândoi de desenele naive, dar râsul suna stingher în liniștea școlii.

20 – Prin urmare, la școala asta ai să înveți tu, spuse fata din nou, fără să aștepte însă vreun răspuns.

În catedră găsi o cretă și cu ea desenă pe tablă chipul băiatului. Îl desenă din minte, fără să închidă ochii, de parcă ar fi vrut să și-l amintească.

25 – Am visat azi-noapte că mi-a făcut o vizită Brigitte Bardot, spuse băiatul, stânjenit de liniștea în care se desena.

„La început, va trebui poate să stau să mă gândesc, își spuse fata, după aceea va trebui să închid ochii, apoi, cine știe, va trebui să mă uit la fotografie.“ Se simți mai matură pusă în
30 fața primei despărțiri din viață; după câteva clipe îi veni să fie copilăroasă și începu să plângă. Se gândi din nou: „Mai târziu, poate, am să spun: pentru prima dată m-am îndrăgostit la șaisprezece ani“. Era curioasă să știe cum va spune vorbele astea.

– Nu știam că ai talent la desen, îi spuse băiatul.

– Ce ne-a apucat să venim la școală? făcu ea cu furie. Hai să plecăm.

Curtea nu mai era pustie. Un grup de băieți jucau handbal.

– Mergem să ne uităm, hotărî băiatul.

Coborâră în curte și se apropiară de jucători.

– Aș juca și eu, îi spuse fetei.

– O să mă plictisesc singură.

– Să vezi ce jucător grozav sunt.

Se rugă de băieți să-l lase să joace. Jocul îl cucerii atât de repede, încât uită de fată. Gesturile lui erau frumoase și armonioase, poate urmărirea mai mult gesturile decât jocul. Băieții fură impresionați de jocul lui, și la sfârșit, când, obosiți, s-au dus la fântână să se spele, își dădură mâna și se prezentară. Își strânseseră mâinile ude, cu prietenie. Erau viitorii lui colegi.

– Măi Iordache, ai o țigară? întrebă unul dintre ei.

Își aprinseră toți câte-o țigară și erau mândri că fumează în curtea școlii. Era încă vacanță... Făcură cunoștință cu fata și plecară împreună la râu, să se scalde. Soarele era uleios, răspândind o lumină de început de toamnă.

În ziua de 13 septembrie, fata plecă. O conduse la gară, în autobuz era multă lume, și datorită înghesuiei stăteau strânși unul în altul și el îi cuprinsese umerii calzi cu mâinile lui mari, înnegrite de soarele verii. Se simțea puternic, ca atunci la plajă când pornise război împotriva furnicilor. Puternic și capabil s-o apere.

Pe peron era puțină lume și intrară la restaurantul gării, să bea o limonadă. Era foarte rece, fata reuși cu greu să golească sticla. Se simți tentat în fața ei să facă pe grozavul. Comandă un coniac. Ea îl privi uimită și poate ironică. Asta îl cam înfurie.

– Ai să vezi tu, îi spuse, și goli dintr-o înghițitură paharul.

Băutura era îngrozitoare. Ieșiră pe peronul pustiu și stomacul băiatului se întoarse deodată pe dos și-i veni să vomite. Fără să spună nimic fetei, alergă spre W.C. Vomită, dar băutura, cu toate astea, i se urcă puțin la cap. Se întoarse

la față, citi reproșurile din ochii ei, reproșuri și o ușoară ironie. Îi păru rău, ar fi vrut ca despărțirea să fie mai romantică. Intrară în sala de așteptare la clasa I-a. Sala era goală; se așezară la masă și se priveau unul pe altul în oglinda mare din fața lor.

5 Oglinda deforma ușor chipurile, le făcea ireale și le depărta parcă puțin, și din nou fata se gândi, că poate, cu timpul, în memorie chipurile lor vor primi contururile din oglindă. Gândul acesta o fascină dureros, dar totuși o fascină.

Se apropie de oglindă, întredeschise încet gura și stătu
10 câteva clipe așa în fața ei. Se juca. Datorită respirației ei calde, oglinda începu încet-încet să se aburească, iar chipul băiatului din oglindă se estompă ușor. Din ce în ce mai șters sub aburii subțiri ai respirației chipul dispăru. Se smulse de sub vraja oglinzii destul de repede. Înțelese că oglinda încerca
15 s-o înșele. Se apropie din nou și, cu mâna, șterse aburii de pe oglindă și din nou chipul drag al băiatului, cam palid acum, se răsfrângea în oglindă. Înțelese că până la urmă, orice vară rămâne într-un fel veșnică și că ea e datoare să păstreze totul. Să păstreze furnicile ridicate în palmă, râul sub lumina aurie
20 a soarelui. Își spuse că nu există prietenie trecătoare și nici dragoste care să nu fie veșnică. Se auzi fluieratul strident al trenului și tresăriră amândoi.

15

Soarele era undeva dincolo de râu, și atât de jos, încât stând
25 așa, culcat în iarba umedă de rouă, îl vedea brăzdat de firele lungi, îngălbenite, ale ierbii. Dar soarele mai putea să-l mintă, și acum, stând culcat în iarbă, căuta doar să rețină ceva, vreo amintire a verii, cum ar fi o mână întinsă în iarbă sau șopotul apei sau umbrele lăsate de păsări deasupra râului, poate chiar
30 soarele care se prelinge în apă ca o culoare pe un tablou suprarealist. Toate lucrurile acestea nu poți însă să le păstrezi, cel mult să te gândești la ele și să le aștepți. Poate că o parte

din viață e făcută tocmai din așteptarea aceasta a unei veri trecătoare? A unor lucruri care se schimbă mereu, care nu sunt niciodată aceleași? Până acum, anotimpurile trecuseră pe lângă el fără să le dea prea multă importanță, fără să le vadă, ca orice copil. Și iată că acum pentru prima dată în viață, trăia într-adevăr despărțirea de un anotimp. Odată cu anotimpul înțelegea că și el intră într-o altă vârstă, și asta îl umplea de bucurie și de tristețe. Poate vor fi unii care nu-l vor crede, vor fi unii care vor zâmbi, chiar, când le va vorbi despre tristețea asta. Vor spune că apropierea toamnei o simt doar bătrânii, și el nu are dreptul ăsta. Dar, în definitiv, nu-i păsa prea mult de vorbele lor. Își aduse aminte de glasul profesorului de română, în clasa a VII-a: „Poetul ne descrie ivirea soarelui, care trezește cu razele lui la viață întreaga natură“. Chiar așa spusese profesorul: „ivirea“... Prin urmare, soarele s-a ivit pe cer, își spuse, și zâmbi, repetând de mai multe ori cuvintele: s-a ivit... s-a ivit... și deodată dori să fie la școală, în mijlocul colegilor, ardea de dorința de a-i cunoaște, la dracu să se ducă singurătatea asta, pe care plecarea fetei nu o înlocuise cu nimic.

Auzi plescăitul apei, și când ridică ochii văzu pe cineva care se îndreaptă în susul râului, înotând calm. Era o femeie, părul îl avea strâns într-un coc deasupra capului, probabil ca să nu și-l ude. Înotă spre mal, se apropie de el, îi trecu mâna prin păr și băiatul nu îndrăzni să se uite la ea. Femeia se aruncă din nou în apă, trecu pe partea cealaltă a râului, și când ajunse pe malul celălalt își desfăcu părul din coc și începu să și-l stoarcă. Era o femeie trecută de treizeci de ani, foarte calmă, și lui Nicu i se păru că femeia vine de undeva dintr-un vis tulbure. Poate că visez, își spuse, dar nu făcu nici un efort ca să-și dea seama dacă visează sau nu. Femeia se îndreptă spre sălciile care erau dincolo de râu, și el se gândi că poate e vara, care pleacă.

MI-AM AMINTIT DE ZĂPADĂ

FRUMOASELE ZILE DE VARĂ

Într-o frumoasă seară a anului o mie nouă sute patruzeci și unu, un băiat stătea cu coatele rezemate de pervazul ferestrei deschise, privea rondurile de trandafiri galbeni sau poate motanii care dormeau încă, simțind cum o durere ascuțită îi săgetează prin dinții de lapte. 5

Motanii se trezesc, se întind la început leneși în praful din curte, apoi încep să alerge unul după altul, cu mișcări domoale, pe jumătate adormiți încă, sperii și înfuriind găinile care cotcodăceau de mama focului. 10

Mama se întoarce din curtea din spatele casei, intră în bucătărie, aruncă covoarele făcute sul pe podea, oftează ștergându-și fruntea de transpirație, dă drumul la robinet și se șterge după aceea pe mâini de poalele halatului agățat de cuiul de lângă ușă, un halat vechi și zdrențuit, galben, cu flori mărunte, albastre. 15

Fata asta foarte tânără din fotografie e mama, așa cum arăta ea atunci. „Mamă, strigă Andrei, mă dor dinții!“

Mama e mult mai frumoasă decât în fotografia asta prost executată, probabil opera unui fotograf amator. 20

Lângă sat e o fabrică de chimicale care are un cinematograf, o clădire mare ca un hangar, din cărămidă roșie. Andrei stă întotdeauna în față, pe un fel de bănci improvizate din

scânduri, agățându-și adeseori pantalonii în cuiele prost bătute și pe pânză sunt niște soldați blonzi și veseli care vorbesc nemțește. Minunat film și era și colorat: o doamnă cu un păr lung și blond într-o mașină decapotabilă și doamna merge
5 așa cu mașina și ce frumoase erau pajiștele pe care ea le străbate, vaci cu ugerile pline de lapte pe lângă care mașina trece și doamna face amabilă și drăguță cu mâna văcarilor, niște băieți tineri cu pantaloni scurți care sar într-un picior și fac holario, holario, și orașele în care doamna intră, cu alei și vile drăguțe
10 și mai ales cu mulți trandafiri și doamna coboară din mașină și trânteste portiera mașinii, apoi iar se urcă în mașină și-și aranjează fularul în jurul gâtului, apoi doamna urcă niște scări și stă de vorbă cu un domn în halat și cu cărare mare la mijloc, apoi trece pe lângă o biserică foarte mare și iar coboară din
15 mașină și intră în biserică și se roagă și orga cântă și pe câmp niște țărani veseli îi fac doamnei semne cu mâna și doamna le mulțumește trimitând fiecăruia câte o sărutare, cu mâna, și filmu ca filmu, spune mama în vreme ce taie cu un cuțitaș, cu o rotiță la capăt, colțunașii, dar era frumos colorat, am mai
20 văzut un film colorat *Orașul de aur*, dar parcă nu avea culori atât de frumoase. Lui Andrei îi plac însă mai ales filmele în care apar prinți cu peruci albe și doamne cu crinolină. Cu cât crinolina e mai înfoiată, cu atât Andrei e mai impresionat de filmul pe care îl vede.

25 Cu timpul, mai ales după ce se va îmbolnăvi de amigdalită, Andrei deveni un expert în deschisul gurii. Iată-l ținând gura cât poate de larg deschisă, în vreme ce mama îi pipăie cu atenție fiecare dinte, ca să descopere care dintre ei se clatină. Mâna mamei miroase puțin a papricașul de cartofi pe care îl
30 mâncaseră la prânz și bineînțeles a săpun de rufe pentru că mama tocmai se spălase pe mâini. Mama mișcă dintele de sus, din partea dreaptă, care într-adevăr se clatină foarte tare. „Trebuie să-l scoatem“, spune mama, apoi începe să caute în cutia în care ea ține tot felul de mosoare, și Andrei o urmărește

cu înfrigurare. Mama ține în mână stângă un fir de ață albă cu care de obicei îi cârpește izmenele lui și tatei. Andrei deschide gura și mama înfășoară ața în jurul dintelui bolnav. Au transpirat amândoi și-și șterg simultan fruntea de sudoare.

Andrei își trece vârful limbii peste mica rană de unde a fost smuls dintele. Sângele calduț îi năclăiește gura. E înfricoșat și plin de curiozitate în același timp. Așa că după primul dinte scos începură să-l doară și ceilalți. Fiecare dintre noi a trecut prin asta, pe fiecare l-au durut dinții de lapte.

Se trezi după miezul nopții, în odaie era întuneric, prin fereastra deschisă, era încă vară, pătrundea lumina lunii, o fâșie albă pe covor, pe aparatul de radio, pe scaunul de lângă pat, pe pantalonii și izmenele groase ale tatei, pe tabloul de pe perete (doi copii ținându-se de mână rătăciți pe o punte dedesubtul căreia se cască hăul adânc, cu îngerul păzitor în spatele lor, în rochie roz și cu aripioare).

Suntem într-o frumoasă noapte de vară a anului una mie nouă sute patruzeci și unu. În luna august. Un băiețaș pe care îl cheamă Andrei se trezește la miezul nopții și-l chinuie dinții, îl dor îngrozitor.

Noaptea de vară e senină, și de farmec plină și, din când în când, câte un câine latră răgușit (prin somn).

Își pipăie cu atenție fiecare dinte cu speranța că-l va descoperi pe cel bolnav.

– Mamă, mă dor dinții, spune Andrei.

– Ce-i cu tine, de ce nu dormi, spune mama, mai mult adormită decât trează.

– Mă dor dinții, scâncește Andrei.

Fotografia nu e prea reușită, în mod sigur opera unui fotograf amator, e prea mult sau poate prea puțin expusă, sau poate îngălbenită de vreme, în tot cazul e greu ca să-ți dai seama după fotografia asta cum arăta mama atunci. Bărbatul care e lângă mama e un inginer chimist, petrecerea asta pe care o puteți vedea în fotografie are loc acasă la inginer, el

avea și două fete, pe una o chema Hildegard, pe cealaltă Grunhilde, nume foarte vechi, spunea inginerul, din bătrânele cărți germane, și inginerul în o mie nouă sute patruzeci și patru a fugit în Germania cu armatele naziste, iar în o mie nouă
5 sute patruzeci și cinci, s-a întors, fără fete, au murit amândouă, ne spunea el arătându-ne fotografia lor cu codițe groase și foarte blonde, vreau să uit că sunt german, spunea el, privindu-l pe interlocutor pe deasupra ochelarilor, apoi iar a plecat și când s-a întors peste zece ani părul îi albise complet,
10 își schimbase și dioptriile la ochelari, purta niște ochelari acum cu lentile foarte groase din care cauză avea niște ochi care în permanență păreau speriați. Andrei îl vedea uneori vara, trecând prin dreptul ferestrei cu bidonul lui nichelat, atent să nu verse laptele, cu pantaloni de golf și fără ciorapi, încât
15 Andrei se mira întotdeauna cât de albe pot să-i fie picioarele. În fotografie el stă lângă mama, îi spune probabil ceva foarte vesel, pentru că mama zâmbește amuzată, cuvintele au zburat însă, au dispărut de mult și sunt sigur că nici mama nu-și amintește ce i-a spus domnul Kelner atunci. Dar mama era
20 mult mai frumoasă chiar decât în fotografia asta în care îi zâmbește atât de amuzată domnului Kelner! – Pe Andrei îl dor dinții, îi spune mama tatei, care se trezește și el. – Nu mai poate omul dormi de gura voastră, spune tata și se întoarce pe partea cealaltă.

25 Și mama se scoală buimăcită din somn, își acoperă un căscat cu mâna stângă, merge aproape împleticindu-se prin odaie, apoi Andrei o aude umblând prin bucătărie, o aude scotocind prin bufet și e atât de atent la ce face mama, încât pentru o clipă uită de durerea de dinți...

30 – Dă-i să tragă niște țuică pe nas, spune tata cu flapuma trasă peste cap, încât vocea îi vine parcă dintr-o cadă.

Apoi tata începe din nou să sforăie și visează ceva neplăcut pentru că începe să vorbească prin somn.

Mama stă sprijinită de ușa de la bucătărie în cămașa ei albă de noapte și plânge. Dar asta se va petrece mai târziu, după plecarea tatei pe front.

– Nu vreau să trag țuică pe nas, îi strigă Andrei mamei care continuă să caute calmantele în bufetul din bucătărie. 5

– Ce strigi ca un prost, se scandalizează tata trezindu-se din somnul lui cu vise urâte.

– Pe Andrei îl dor dinții, îi spune mama care se întoarce din bucătărie, cu un pahar cu apă și niște pilule pe care le ține în palma stângă. 10

– Dă-i să tragă țuică pe nas, spune tata.

Înarmat cu un clește de scos cuie de lemn, făcea eforturi disperate să prindă dintele, pentru că Andrei își mișca anume capul în toate părțile ca să-l deruteze pe vecin, mama îl ținea de mâini, iar tata îi imobilizase picioarele. Apoi tata ajuns la capătul răbdărilor îi dădu pantalonii jos și-i trase două sau trei scatoalce cu cureaua. Băiatul se liniști dintr-o dată și cleștele de scos cuie de lemn își făcu într-un mod mai mult decât onorabil datoria. 15

Cât fu iarna de lungă Andrei nu se mai plânse de durere de dinți. Apoi în gingie începură să-i apară niște colți mici, de parcă erau niște cornițe mărunțele de ied, Andrei le pipăia zilnic cu limba și așa începură să-i crească dinții cei noi. Dar Andrei nu scăpase încă definitiv de dinții de lapte. Băiatul începu din nou să se plângă de durere de dinți. De data asta se luă hotărârea să-l ducă la dentist. 20

– Nu ți-e frig așa, spunea mama, căldura asta e destul de înșelătoare, primăverile astea timpurii sunt tare perfide, vezi, ține gura închisă și respiră pe nas, stai frumos, nu te foi atât, n-are loc omul de tine în trăsură, n-am mai văzut atâția ghiocei niciodată, putem opri să-i culegem, n-are rost totuși, am zis-o și eu așa într-o doară, până ajungem acasă tot nu mai sunt buni de nimic, dacă am avea o ulcică cu apă unde să-i punem, a plouat mai mult decât pe la noi, uite cât sunt băltoacele de 30

mari, arde soarele așa pentru că e după ploaie, să văd dacă n-ai transpirat cumva, mă trezesc că faci o gripă, am bănuit eu, e cămașa leoarcă pe tine, ești tot o apă, trecem întâi pe la mătușa Chiva să-ți schimbi cămașa, bine că m-am gândit să
5 iau cu mine una de schimb, nu acuma, după ce-ți scot dintele îți iau câte vrei tu, ții minte că la croitoru ăsta am fost anu trecut cu tăticu să-și facă costumu ăla de haine, la domnu Dimer, ți se pare ție că nu te mai doare, când ajungem acasă iar începi să mi te vaiți, e un clește micuț, special, nici nu simți
10 când ți-l scoate, deschizi gura și gata, nu, mulțumin, nu mâncăm nimic, dacă Andrei vrea o ceașcă cu lapte fierbinte nu te refuzăm, știu, se poartă acum pălării cu boruri mari, dar nu cred că mie mi-ar sta bine, moda asta e făcută pentru femeile înalte, dumneata poți purta liniștită, cum să fii prea
15 bătrână, ba sunt de părere chiar că te avantajează, ce trebuie parcă să-i spui lui, ți-o faci și gata, nu trebuie neapărat ca el să știe, așa suntem noi, ne-am obișnuit să le dăm raportul la orice fleac, nu, nu mai stăm, mulțumesc, dar nu pot să pun nimic în gură, trăsura asta mi-a întors stomacul pe dos, uite
20 iau totuși un pișcot, să nu zici că te refuz, nu, nu mai stăm, mai târziu o fie plin de lume și cine știe cât trebuie să așteptăm, Doamne, Doamne, nu poți și tu ocoli băltoacele, trebuie să calci drept în mijlocul lor, aici e bine că e cald, nici nu e așa multă lume cum am crezut, da, a crescut în ultimul timp,
25 toate hainele au rămas prea scurte pentru el, desigur, la toamnă merge la școală, a învățat singur să citească, eu nu l-am încurajat, toate la timpul lor, nu-i așa, domnule doctor, acum o să se plictisească în casă, deschide gura cât poți tu de mare, cred că cel din stânga, domnule doctor, da, se clatină destul
30 de tare, dacă te miști atâta, domnu doctor n-are cum să vadă care dinte te doare, are niște dinți nenorociți, exact taică-su, da îl țin eu de cap dacă trebuie, vezi ce ușor a fost, nu-i așa că nu te-a durut? să-l păstrezi ca amintire pentru când te însori, pune-l în buzunarul de la cămașă, stai întâi să ți-l

împachetez într-o hârtie, nu vezi că e plin de sânge? trecem
întâi pe la Gruber c-am auzit c-au primit un material frumos
de celofibră nemțească, imită mătasea teribil, ai văzut rochia
aia a mătușii Chiva e din mătase de-aia din import, să nu-i
spui nimic lui taică-tu până e rochia gata, știi cum e el, iar 5
ai călcat într-o băltoacă, nu poți să te uiți și tu pe unde calci,
acum te doare rana, e doar o rană acolo care trebuie să se
vindece, nu, n-am uitat, mergem după aceea, fii liniștit că nu
se închide până la unu, dacă nu mergem la el acasă, știu doar
unde stă și ne servește că-l cunoaște doar foarte bine pe taică-su. 10
(Mamă, ce frumoasă ești în rochia ta de celofibră cu umeri
drepti, bine vătuiți, după moda nemțească, cu rochia ta lungă
până la jumătatea pulpelor, rochia ta cu panglicuțe și volănașe,
cât ești de frumoasă în rochia asta astăzi în ziua de Paști, cu
pălăria asta cu boruri mari, ai îndrăznit totuși să-ți faci o astfel 15
de pălărie, trasă pe ochiul stâng, te rog, mamă, să te mai uiți
încă o dată în oglindă, în timp ce avioanele zboară undeva
foarte sus deasupra noastră, atât de sus încât noi le auzim doar,
fără să le fi văzut vreodată. Dar noi nici nu le auzeam, nu-i
așa, mamă, noi ne uitam în oglindă, în vreme ce ele zburau 20
sus, foarte sus, dumneata în minunata rochie cu flori mari,
albastre sau roșii, eu în costumul meu nou din stofă țesută
în casă care mă roade groaznic la gât. Ouăle roșii și cozonacul
sunt acolo, pe masa din sufragerie, e o adevărată zi de sărbă-
toare și mama aruncă o ultimă privire în oglindă și i se pare 25
că totuși partea de sus a rochiei ar fi putut arăta totuși mai
bine.)

– Ieri s-a spânzurat un om în cimitir, spune Andrei.

– Era un dezertor, spune mama.

– Nimeni nu știe nici de unde vine, nici cum îl cheamă, 30
spune Andrei.

– Nu i-au găsit nici un act în haină, spune mama.

– S-a săturat și el de război, spune Andrei.

– L-au îngropat aseară, spune mama.

– Cristos a înviat, mamă, spune Andrei.

– Adevărat că a înviat, spune mama.

Dincolo de cimitir e iadul și Andrei trece prin cimitir pe lângă crucile din lemn putred, trece pe lângă mormântul dezertorului și ajunge în iad. Iadul e un imens cabinet dentar și dracii au toți halate albe și nu tocmai curate. Halatele sunt stropite cu sânge și cu scuipatul celor care și-au pierdut dinții și măselele, dracii sunt deci niște domni în halate nu tocmai curate, cu ochelari cu lentile groase, fiecare în mână cu câte un clește mic și sclipitor, spre deosebire însă de medicii obișnuiți cleștele acestora pare a fi de aur sau de argint, pentru că strălucește puternic ceea ce îl face parcă și mai fioros. Toți sunt foarte ocupați cu scoaterea dinților unor tineri imberbi. „Suntem acum într-adevăr foarte ocupați cu dezertorii“, îi spune Scaraoțki lui Andrei, acesta fiind singurul dintre draci care avea coadă. „Sunt trădători de țară și de rege“, mai adaugă el. „După ce le scoateți toți dinții cu ce vă mai ocupați?“, fu curios Andrei să afle. „Dar cresc foarte repede la loc“, îl lămurește Scaraoțki zâmbind ironic. „O luăm de la început de fiecare dată.“ „Așa cum cresc dinții de lapte“, precizează Andrei. „Exact“, fu de acord Scaraoțki, ai sesizat foarte bine, adaugă el zâmbind din nou din colțul buzelor. „Dar ei, ei ce zic de toate astea, se lasă ei așa să le scoateți voi cât e ziua de lungă dinții?“ spune uimit la culme băiatul. „Tocmai pentru asta sunt în iad, ca să se supună“, spune Scaraoțki. Aici toată lumea e de acord cu hotărârile noastre. Asta e legea noastră fundamentală, spune dracul mângâindu-l pe băiat pe frunte.

Lacrimile mamei îl treziră în noaptea aceea pe Andrei și nu durerea de dinți. Mama stă deci în pragul ușii de la bucătărie, care se mișcă în toate părțile, în rochia ei de noapte cu volănașe albe.

– Ai să răcești, mamă, e de părere Andrei.

Avioanele zburară foarte sus și în toamna aceea, după plecarea tatei, soția directorului fabricii aduse pe lume încă un copil, supunându-se poruncii fűhrerului. Copiii mai mari ai directorului umblau încă pe biciclete trei sferturi, și, făcând eforturi să crească cât mai repede, se îndopau cu ciocolată. 5 Visau fapte de arme micii Lohengrini cu ochii albaștri, și pantalonii lor foarte scurți, care scoteau la iveală coapsele puternice.

Sprijinită de ușă, mama continua să plângă în rochia ei subțire de mătase. Când mama, obosită de atăta plâns, hotărăște să se culce, Andrei care doarme cu ea în pat, acum după plecarea tatei, se strânge lângă ea. Măinile și picioarele mamei sunt reci, dar fața umedă de lacrimi e caldă. Măinile lui Andrei mângâie acest obraz scaldat de lacrimi. 10

– Anul trecut de Paști, când m-am întors de la biserică ... spune Andrei și se oprește la mijlocul frazei, falcile i se crispează, gura refuză să mai dea drumul cuvintelor, încât tot ceea ce ar vrea el să spună trebuie să rămână în el, niciodată rostit până la capăt, acel lucru care se întâmplase în primăvara trecută în Joia Mare, la întoarcerea de la biserică, acel lucru datorită căruia mama devenise deodată o străină, rămasă undeva în afara lui, într-o lume inocentă și pură, în Joia Mare la întoarcerea de la cimitir (lumina jucăușă a lumânărilor, neliniștită, agitată, gata în fiecare clipă să se stingă, femeile care vorbesc în șoaptă, flacăra lumânării apărută de vânt cu palme zbârcite și bătrâne), servitoarea dispensarului, înhăitată încă cu o femeie, băieții ăia și el care văzuse totul ... 15 20 25

– Spune-ne tu la doamna, că dai de dracu! Ți tragem o bătaie cum n-ai mai primit de când te-o făcut maică-ta.

– N-am văzut nimic, spune Andrei.

– Ce să vezi? întrebă femeia și începe să râdă. Parcă era ceva de văzut. 30

– N-am văzut nimic, spune Andrei.

– Ce-i cu tine? îl întrebă mama și-și lipește fața udă de lacrimi de-a lui.

– N-am văzut nimic, spune Andrei și fața mamei e udă de lacrimi și caldă.

– Ce să vezi? Întreabă mama. Toate lucrurile urâte sunt în afara mamei și el încearcă zadarnic să intre în lumea ei
5 luminoasă. Și Andrei descoperă cu uimire că plecarea tatei pe front îl lasă aproape indiferent.

S-a jucat și Andrei de-a războiul în vara anului o mie nouă sute patruzeci și trei? I-a spus și el comandantului, un țigan șchiop și chior de un ochi, să trăiți, domnule general? A pus
10 și el câte o pietricică în ghiulele de pământ făcute sub directa supraveghere a generalului? Săpase și el în tranșee din ordinul aceluiasi general cu unghiile murdare? Se umpluse și el cu noroi pe mâini și pe haine alergând înapoi și încolo prin tranșeele murdare?

15 Poate asta e cea mai reușită fotografie a mamei. Fontele astea din părul ei sunt din șervețele de hârtie, adică aici ei sunt undeva la o petrecere, asta cu mult înainte de a pleca tata, și mama așa în glumă și-a făcut fontیțele astea din hârtie și și le-a pus în păr. Mama e într-o rochie de mătase albă și desigur
20 e cea mai frumoasă dintre toate femeile astea înșirate pe covor. În fotografia asta stau toți pe covor, unul în poala altuia, pentru că se joacă un joc foarte amuzant, care se cheamă „baba rădăcina“. Acum privind fotografia aș vrea să știu ce-i spune mama bărbatului spre care tocmai se întoarce și sunt puțin
25 mâhnit că în mod sigur cuvintele mamei de atunci n-am să le aud niciodată.

– Ce să vezi? Întreabă din nou mama.

– N-am văzut nimic, spune Andrei și-și îngroapă capul în părul mamei, în mirosul dulce al părului ei.

30 Tata plecă pe front în toamna anului o mie nouă sute patruzeci și trei și se întoarce acasă în toamna anului o mie nouă sute patruzeci și cinci.

Când tata se întoarse acasă, Andrei își pierduse aproape toți dinții de lapte.

O fotografie în care mama e în dreptul fântânii din curte, cu un șorț alb în față, și-i întinde lui Andrei o cană cu apă, și în timp ce-i întinde cana, mama zâmbeste spre obiectiv. 5

În vara aceea, băieții directorului fabricii continuă să treacă pe bicicletele lor trei sferturi prin dreptul ferestrei la care stătea Andrei, în pantaloni din catifea roșie și cu părul lor blond, tuns foarte scurt.

– Ce-i cu tine, îl întrebă mama, de ce nu dormi? 10

– Mă dor dinții, mamă, spune Andrei. N-am văzut nimic, zău că n-am văzut nimic, de ce nu mă crezi, mamă?! strigă Andrei.

– Ce să vezi? întrebă mama.

– Era în Joia Mare, spune Andrei, ne întorceam de la cimitir. 15

– Ce să vezi? întrebă mama.

– Au uitat de mine, m-au lăsat acolo și ele s-au dus nu tocmai departe.

– Cine s-au dus? întrebă mama.

– Luminile nu prea ardeau în cimitir, bătea vântul foarte tare, spune Andrei. 20

– Dormi, de ce nu dormi? întrebă mama.

– Nu pot dormi, mă dor măselele, spune Andrei.

Învățătoarea avea pasiunea tablourilor vivante. Un tablou vivanț pe versurile: „Tu Răducu lui tătucu, de ce plângi, șterge-ți năsucu“. În timp ce el era întins pe pat și se făcea că doarme, mama, o elevă din clasele mai mari îi ștergea nasu cu o batistă. În spate se spărgea petarde și doi sau trei elevi făceau pe soldații cu puștile îndreptate spre un dușman nevăzut. Dar unuia dintre soldați i se rupseră pantalonii în fund, și scena își pierdu tot efectul scontat. După aceea apărură în *Cina cea de taină*, poate cel mai reușit „tablou vivanț“ pus în scenă de doamna învățătoare! Singurul inconvenient fu că Iisus trebui să apară în costum de străjer, pentru că autoritățile 25 30

nu fură de acord ca să apară cineva cu chipul lui Cristos de adevăratelea, considerând că în felul acesta s-ar fi comis o blasfemie, un păcat față de biserică și cele sfinte. Datorită faptului că tocmai în vreme ce-l întruchipa pe Sfântul Petru sau Pavel, nu-și mai aduse aminte pe care dintre ei, începură să-l doară din nou dinții, figura lui primi o expresivitate deosebită, drept care toți considerară că el și Maria Magdalena au fost personajele cele mai reușite ale întregului tablou. Învățătoarea dăduse o interpretare cu totul personală *Cinei cea de taină*, în sensul că introdusese în tablou și pe celebra pocăită, plasând-o, pentru mai mult efect, chiar în dreapta Domnului, care, din când în când, îi arunca câte o privire drăgăstoasă și plină de înțelegere și compasiune. Învățătoarea o plasase lângă Iisus Cristos și pentru că avea indiscutabil costumul cel mai frumos cu puțință: rochia de noapte a mamei, peste care erau aplicate niște stele mari din hârtie lucioasă. Rochia Magdalenei era de altfel și singura adevărată, pentru că ale noastre erau din hârtie creponată.

Prin urmare, soldatul trecu prin dreptul ferestrei, trecu fără să vadă covorul, era un soldat roșcat, cu pistrii și cu o gură foarte mare, cu buzele neînchipt de groase, cu un nas borcânat, trecu deci fără să vadă covorul și abia după ce mai făcu doi sau trei pași, cu gândurile plecate aiurea, îi fulgeră prin minte c-a trecut pe lângă un covor de toată frumusețea, un covor care ar fi meritat mai multă atenție din partea lui, drept care se opri deodată, rămase câteva clipe în mijlocul drumului, meditând probabil dacă merită într-adevăr să se întoarcă. Apoi se întoarse spre covor și-l privi un timp cu gura căscată. „Uite că mai există și covoare“, spunea parcă privirea lui uimită. „Cine ar fi crezut!“ Rămase deci un timp nemișcat privind cu uimire covorul, ale cărui culori vii în lumina soarelui erau de toată frumusețea, cu gura lui mare ușor întredeshisă, apoi se apropie cu pași înceți și leneși de covor, îl privi cu atenție, îl pipăi chiar, ca să vadă cât era de moale sau poate

cât era de gros; prin urmare există, mai există și covoare, spunea privirea lui uluită. Apoi fără să se grăbească, cu o mișcare lentă, ușor obosită, trase spre el covorul și cu aceeași indiferență și încetineală începu să-l facă sul, târându-l prin cenușa fierbinte a drumului. Înainte de a părăsi fereastra deschisă, soldatul aruncă totuși o privire pe fereastră, o privire însă la fel de indiferentă și obosită, ca și cea aruncată covorului și, ca să vadă mai bine, se ridică puțin în vârful picioarelor, – avea niște cizme imense, numărul patruzeci și cinci probabil, sau patruzeci și șase chiar, încărcate de noroi, peste care i se revărsau pulpele groase ca niște butuci, – era fascinat mai ales de ceasul de pe perete, ceas care îi amintea probabil de ceasul de acasă, apoi șontâc-șontâc, soldatul avea un picior de lemn, se îndepărta de fereastră. Abia acum apare în scenă mama, ea se îndreptă spre geam, descoperă dispariția covorului, și strigă cât poate ea de tare: „Covorul, hoții, mi-au furat covorul!“ Ea stă la fereastră și strigă, și între timp apare și tata, care și el e șchiop, dar lui în loc să-i lipsească piciorul stâng ca soldatului, îi lipsește cel drept. Are loc un schimb de replici între tata și mama, din care tata înțelege până la urmă că mama e disperată și urlă așa pentru că a rămas fără minunatul ei covor din sufragerie. Amândoi se apleacă atunci peste pervazul ferestrei și-l văd pe soldat cum se îndepărtează, șontâc-șontâc, cu cizmele lui mari pe care le trage cu mare greutate după el, pășind agale prin praful fierbinte al uliței. Țipetele mamei i-au adunat pe vecinii care cu toții privesc acum spre soldat și-l arată cu mâna. „Uite-l, spun vecinii, ăla e, ăla a furat covorul, se și vede.“ „I-am primit dar de nuntă“, spune la rândul ei mama, ștergându-și cu poala capotului lacrimile, în vreme ce vecinii mișcă din cap cu compătimire și înțelegere. Apoi tata face rost de o pușcă – niciodată n-am să înțeleg de unde și așa repede – un pușcoi lung aproape de doi metri, din Primul Război Mondial – și în secvențele care urmează tata fuge, vecinii fug și ei străduindu-se să se țină cât mai aproape de tata, toți fug ca să-l ajungă din urmă pe soldat. După cum

vedeți, toți vociferează și dau din mâini, afară de tata, ale cărui mâini sunt ocupate cu pușcoiul. Scena cea mai importantă are loc la gară unde îl putem vedea pe tata trăgând de covor, în timp ce soldatul, mai mult speriat decât îndârjit, nu vrea să renunțe nici el la covor în ruptul capului. Până la urmă soldatul reușește să smulgă covorul din mâinile tatei, și atunci tata îl amenință că-l împușcă dacă nu-i dă covorul. Are loc din nou o scurtă încăierare și de data asta trag amândoi de pușca tatei. Fără ca tata să observe, soldatul face gesturi 10 disperate să ajungă la trăgaci și atunci intră în scenă soția șefului de gară, care, ca dintr-o lojă – fereastra ei de la etaj – a urmărit întreaga scenă, bineînțeles palpitând de emoție, deci al doilea țipăt care s-a auzit în după-amiaza aceea, un țipăt tot de femeie și de data asta, care s-a auzit în cursul acestei 15 scurte drame. Abia atunci observă tata manevra soldatului, adică efortul acestuia de a ajunge cu orice preț la trăgaci ca să tragă, și cu un efort disperat tata smulge pușca din mâinile soldatului care se împiedică nu știu cum în piciorul lui de lemn, alunecă și cade, iar tata trage, spre norocul soldatului, 20 pe deasupra capului lui, adică în aer. Speriat la culme, soldatul se ridică de jos și, șontâc-șontâc, încearcă s-o ia la sănătoasa, dar acum intră în scenă și vecinii care până atunci fuseseră doar niște simpli spectatori și se iau după soldat. Din nou are loc o scurtă încăierare, de data asta între soldat și vecini, până 25 la urmă soldatul reușește totuși să se smulgă din mâinile lor și o ia la sănătoasa fugind de-a lungul căii ferate și vecinii îl lasă în plata Domnului, întorcându-se asudați și mulțumiți la tata, pentru că mult râvnitul covor a reajuns la locul lui. Așa, cu covorul sub braț, tata seamănă cu eroii din tablourile 30 vivante pe care le-am jucat la școală.

*

- Pariez, tată, că nu știi cum arată iadul, spuse Andrei.
- Nu, spuse tata, nu știu.

– Eu am fost în iad, spune Andrei.

– Și eu, spune tata.

– Arată ca la doctoru dentist, spune Andrei.

Tata e în odaia alăturată. Se spală pe dinți. Andrei plictisit de discuție se joacă. E un joc cu pompieri care se cațără pe niște scări ca să stingă focul. Totul e să ajungi cât mai repede la capăt stingând cât mai multe focuri. Jocul îl înspăimântă și-l fascinează în același timp pe Andrei și nu de puține ori în visele lui despre iad, domniile în halatele lor nu tocmai curate sunt substituiți de acești zeloși pompieri, tot timpul grăbiți să stingă cât mai multe focuri. Uneori făcliile de pe carton care cuprind casele ca niște gheare se transformă în imaginația lui Andrei în flăcări adevărate, încât, cuprins de oroare și frică, abandonează jocul. Suntem în octombrie; deasupra crizantemelor din grădină a căzut bruma. Într-o noapte a nins și dimineața florile albe se aplecau sub greutatea zăpezii. Uneori lui Andrei, privind cartonul cu jocul, i se părea că-i descoperă pe cei care au aprins casele ascunși chiar printre pompieri, căci unii dintre aceștia păreau mult prea zeloși în lupta lor pentru stingerea focului, ca să nu fie într-un fel suspecti.

– Cu îngerii e mai ușor, spuse Andrei, ei poartă întotdeauna cămașa de noapte a mamei.

Dar îngerii n-au acces prea îndelungat în capul lui Andrei, căci, în definitiv, cămașa de noapte îi ajunge ca să-i spună totul despre rai.

„Îmi pare rău de copii, spuse tata, cu ce sunt ei vinovați pentru păcatul celor mari, ca să sfârșească așa.“ „Porcii de fasciști“, spuse Vandu. „Dar de ce să sufere copiii, cu ce sunt ei vinovați“, spuse mama. „Treceau pe lângă mine pe bicicletele alea ale lor, trei sferturi, spuse Vandu, erau niște bestii de fasciști.“ „Cel mai mare cică ar mai fi trăit două-trei ceasuri la spital și o striga tot timpul pe maică-sa, spuse tata, sunt morți toți, i-ar fi spus polițistul, poți s-o strigi cât vrei că de auzit tot nu mai are cum să te audă.“ „Cică ar fi rupt cămașa

de pe doctor, atât s-ar fi rugat să-l scape“, spuse din nou mama cu lacrimi în ochi. „N-are rost să plângeți, doamnă, spuse din nou Vandu, niște porci de fasciști mai puțin.“ „Nu vorbiți așa, domnule Vandu“, spuse mama. „Treceau cu bicicletele pe lângă mine și urlau de departe «Heil Hitler», în pantalonii lor bine strânși pe buci.“ „Am auzit că cel mic cânta frumos la acordeon“, spuse mama. „Sunt uimit că n-au fugit și ei cu nemții“, spuse tata. „Porcii de fasciști, nu-i știu eu?“ spuse din nou Vandu. „Î-au găsit lângă portretul lui Hitler, spuse din nou tata. Urinase pe el înainte de a lua otrava, probabil îl considera singur vinovat pe Hitler de întreaga catastrofă germană“. „Copiii ar trebui îngropați cu preot, spuse mama. Doar nu ei de capul lor și-au pus capăt zilelor.“ „Parcă ei au vreo conștiință, niște criminali“, spuse Vandu. „I.e-o fi fost și lor greu“, spuse mama. „Ăștia n-au suflet, doamnă, ce, parcă ăștia sunt oameni“, spuse din nou Vandu.

– Regina e mai urâtă și mai bătrână ca regele, spuse Andrei.

– Regina nu-i nevasta Majestății Sale, ci mama. E regina-mamă, îi explică Vandu băiatului.

– De ce umblă regina în piclea goală? întrebă Andrei.

– N-am făcut rău la nimeni, spuse Vandu.

– Ai purtat cămașă verde, spuse tata și se ridică cu greutate de pe scaun.

25 Întotdeauna când se schimba timpul îl durea piciorul.

– Am s-o pun pe nevastă-mea s-o spele, spuse Vandu.

– Să nu te prindă ploaia cu ea, spuse tata.

– Ți-ai uitat pâinea cu marmeladă acasă, spuse mama, și ar fi bine să te duci în bucătărie și să te speli pe mâini, ești murdar cu cerneală până după urechi, bineînțeles că trebuie să schimbi penița, nu vezi ce gros scrie, mai bine să rupi foaia, să scrii totul din nou, de la început, nu te poți duce la școală cu un caiet ca ăsta, iar te-ai șters pe mâini cu prosopul de picioare, de câte ori ți-am spus că prosopul pentru mâini e

agățat în cuiul din stânga, nici vorbă să te fi spălat pe gât, cum să nu știu, parcă nu văd că ...

– De ce plângi, mamă? întrebă Andrei.

– Parcă ar fi fost vii, spuse mama. Cel mare...

– Nu te speria, spuse mama, mi-am dat cu un ou pe față, de-aia arăt așa, îl las să se usuce și numai după aceea am voie să mă spăl, ajută la ten, am citit asta săptămâna trecută în *Mariana*, i-am spus și lui taică-tu să ne aboneze și pe noi la revistă, uneori sunt articole foarte interesante, uite ce frumos miroase crema asta, o am de mult, de dinainte de război, am găsit-o din întâmplare într-un sertar...

– Ești foarte frumoasă, mamă, spuse Andrei.

– ...Țin minte ce păr frumos avea, mă uitam la el și mi se părea că doarme, nu-mi venea a crede că e mort, spuse mama.

– Ești cea mai frumoasă mamă din lume, spuse Andrei.

– Nu-i adevărat, spuse mama. O femeie frumoasă trebuie în primul rând să fie mult mai înaltă decât mine. O femeie mică nu atrage niciodată atenția asupra ei. Când o femeie înaltă intră, de exemplu, într-o sală de spectacol e remarcată imediat. Pe o femeie mică n-o bagă nimeni în seamă.

– Aș fi mers și eu la înmormântare, spuse Andrei.

– Ce s-o fi întâmplat cu bicicletele lor?

– E o lună foarte frumoasă astă-seară, spuse mama.

– Așa a fost și aseară, spuse vărul lui Andrei.

– Ce frumos miroase regina-noptii, spuse mama.

– Și crinii, mamă, ai uitat crinii, spuse Andrei.

– Iar ai rupt ciorapii, pantofii cred că-s de vină, deseară să-mi amintești să-i spun lui taică-tu să-i ducă la reparat. De dus nu știu unde să-i ducă c-am rămas fără pantofor.

*

Apoi un cal ridică piciorul stâng și o clipă copita cu potcoava străluci în plin soare, o mișcare elegantă și bine

cambrată, apoi calul celălalt se urină acolo, o băltoacă în cenușa fierbinte, mirosul acru, călduț, al urinei, muții aveau două nuiiele subțiri de salcie, nu lăsau caii în pace, îi bâzâiau cu nuiielele pe la nas, caii se neliniștiră, așa strănută caii, se gândi
5 el, muții râdeau amândoi cu gurile până la urechi de foiala cailor, apoi când Vandu îi chemă, cei doi băieți, cu căciuli pe cap, acum în plină vară, alergară într-un suflet, dispărură pe poarta mare a vilei directorului, acum a nimănu, părăsită, cu obloanele trase, alergară într-un suflet, trântiră cu putere
10 poarta în urma lor, apoi Andrei îi văzu din nou ieșind, mașina de cusut nu era tocmai ușoară, muții transpiraseră, de sub căciulă transpirația le curgea în mici râulețe pe fața murdară, Vandu mult aplecat deasupra mașinii, fundul lui mare și rotund arăta ca o lună mare, unde dracu te uiți, îi spuse Vandu
15 unuia dintre băieții care se împiedică și era cât pe aci să vină cu mașina de cusut peste el, boule, adăugă el și la glasul lui Vandu caii se foiră din nou, cel din dreapta își arată din nou copita, apoi lui Andrei i se păru că amândoi caii se uită la el, aveau niște ochi inteligenți și blânzi, calul ridică din nou deci
20 piciorul stâng, își arată copita care străluci în plin soare, apoi, când ajunseră în dreptul curții, se opintiră să ridice mașina de cusut în căruță, de unde stătea ascuns el le auzea gâfâitul, cel gros și greoi al bătrânului și cel al muților, mai precipitat, mai spasmodic, și unde or fi bicicletele cele trei-sferturi, se
25 gândi el, în timp ce Vandu și cei doi muți dispărură din nou pe poarta mare a vilei și când se reîntoarseră Andrei putu să vadă bicicletele, dar bine, ăștia n-o să învețe niciodată să umble pe bicicletă, își spuse el, păcat de biciclete și încă amândouă, își mai spuse privind cum muții le trântesc cu nepăsare în
30 căruță, apoi apăru cine știe de unde o nemțoaică căruntă, pe care Andrei o recunoscă, și vru s-o strige, nu le da mai ales bicicletele, mare păcat de biciclete, muții ăștia, dincolo de gard erau tufișurile cu zmeură, dar el era mult prea curios să vadă ce se întâmplă ca să se simtă tentat de zmeură, și văzu atunci

cum Vandu o trânti pe bătrână în mijlocul drumului, îi văzu pe muți râzând de mama focului cu gura lor mare și strâmbă, niște bandiți, spusese Vandu, treceau pe bicicletele lor trei sferturi și mă salutau de departe. „Heil Hitler“ strigau cât îi țineau gura, porcii de fasciști, ăștia nu-s oameni, doamnă, ăștia 5 sunt niște criminali, muții o loveau cu nuielele peste obraz și bătrâna se ferea cu amândouă mâinile, avea niște mâini uscate ca niște gheare, apoi caii o luară la fugă și bicicletele căzură peste mașina de cusut, și căruța se hurducăia în stânga și-n dreapta, și caii o luară drept înaintea 10 peste miriștea arsă și decolorată de soare, și tot hurducăindu-se o bicicletă alunecă, căzu deasupra știuleților de porumb, și Vandu începu să alerge după trăsură și muții se luară după Vandu, și Andrei din ascunzătoarea lui văzu că Vandu degeaba alerga să ajungă din urmă caii pentru că aceștia se speriaseră de-a binelea, căruța 15 trasă de cai țopăia caraghios deasupra miriștii de porumb, la capătul ei era râul și tot alergând caii se apropiau de râu și când ajunseră la râu intrară cu căruța cu tot, tot în apă, și acum erau mult prea departe de Andrei ca el să poată vedea ce se întâmplă cu toate, că între timp își părăsise ascunzătoarea 20 unde stătuse tot timpul ascuns, vedea doar bicicleta zăcând acolo în mijlocul miriștii pustii și galbene, cu una dintre roți învârtindu-se încă, spițele roții care se învârtea străluceau în plin soare, și-i aminti de Tuți și Luți cum treceau prin dreptul ferestrei în pantalonii lor scurți, ei erau acolo în cimitir, 25 mormântul lor era în stânga dezertorului al cărui nume nimeni nu-l cunoaște, pentru că în buzunarele lui n-a fost găsit nici un fel de act, și Andrei o văzu pe bătrână trăgând obloanele casei în care acum nu mai locuia nimeni, fața ei zbârcită și speriată o clipă în dreptul ferestrei, părul ei cărunt, pieptănat 30 strâns, cu o cărare la mijloc, cu gura subțire făcută pungă, apoi dispăru și ea în dosul obloanelor trase, roata bicicletei se învârtea din ce în ce mai rar, apoi se opri, în vreme ce dinspre

râu veneau înjurăturile lui Vandu care se străduia să scoată căruța și gângăvelile mușilor, și seara Andrei îi spuse mamei:

– Mamă, mă dor urechile, cred că m-a tras curentul la școală.

5 – Acuma și urechile, spuse mama, abia ai scăpat de durerea de dinți.

Intrară în curtea mare a lui Vandu, poarta era deschisă și câinele, un dulău mare legat cu lanțul, dormea întins la soare, mușii erau în odaie, ascultau radioul, Andrei trecuse prin
10 dreptul ferestrei și-i văzuse stând unul lângă altul pe patul înalt cu scăfârliile lor chiluge ajungând până aproape de tavan, lăsaseră lumina aprinsă, sau poate o uitaseră așa, un bec mare și murdar, tot pătat de muște, și la radio se transmitea un
15 discurs al regelui și ei ascultau amândoi cu gura căscată, fără să fie probabil în stare să înțeleagă ceva, în ogradă dulăul dormea încă scărpinându-se în somn de purici, legat cu un lanț care aluneca pe o sârmă în așa fel ca să poată străbate întreaga ogradă, în mijlocul curții se opri și văzu ușa deschisă
20 a grajdului, văzu bicicletele, una lângă alta, cu ghidoanele lor strălucind în umbră, una lângă alta prin urmare, și lângă ele, mai bine zis dincolo de ele, caii, pielea lor lucioasă în penumbră, ele, bicicletele una lângă alta, și dincolo de ele, în dreapta, vaca aia a lui Vandu care avea cornul rupt, vaca pe care Vandu o cumpărase de la Pircă, și Andrei se apropie de
25 ușa grajdului, în timp ce dulăul se scărpină de purici în somn, și mai întâi privi cornul vacii uitând pentru o clipă de biciclete, de ghidoanele lor strălucitoare, cornul acela acoperit cu sânge și cu o spumă albicioasă ca un puroi, cornul acela însângerat pe care se lipeau muștele, apoi, în sfârșit, bicicletele, și Andrei
30 le pipăi cu multă atenție, de data asta nu în gând, apoi una dintre biciclete, datorită neatenției lui, alunecă și căzu și zgomotul, deși cu totul neînsemnat, pe care îl făcu, îl determină pe băiat să rămână câteva clipe nemișcat, cu spaima în suflet că cine știe poate s-o fi trezit câinele, caii zornăiră și

ei din lanțuri, și abia acum, stând în întunericul grajdului, Andrei simți mirosul de urină, de sânge închegat, de la cornul vacii, de balebă și de fân uscat, auzi găinile cotcodăcind dincolo de grajd în grădină, simți căldura care încinsese acoperișul, ajuns în stradă trecu din nou prin dreptul ferestrelor, îi văzu 5 iar pe cei doi muți stând unul lângă altul pe patul înalt, cu capetele lor chiluge ajungând până la tavan, cu becul aprins în fața lor ascultând de data asta *Dunărea albastră*, sau probabil un alt vals celebru, și simți deodată că durerea care era acum în el nu era după bicicletele furate și care zăceau inutil în grajd, 10 pentru că idioții ăia nu vor fi în stare niciodată să umble pe bicicletă, tristețea care acum urca în el nu era după bicicletele trei-sferturi, ci după băieții aceia care pedaleau zilnic în pantalonii lor scurți, trecând prin dreptul ferestrei, o singură clipă zăriți, ca apoi să dispară pe bicicletele lor înaripate, băieții 15 aceia pe care niciodată n-o să-i mai vadă, niciodată n-o să-i mai întâlnească, ce rost mai aveau atunci bicicletele alea ale lor, aruncate acolo în grajd, uitate, și ceea ce ar fi vrut el să înțeleagă era dacă e posibil ca cineva să dispară așa deodată, fără să se mai întoarcă pe acest pământ, și se gândi atunci cu 20 ură la biciclete, la indiferența lor de metal nichelat.

COANA CHIRIȚA

Actul I

(O versiune posibilă)

Prin urmare, rădvanul s-a troienit și ofițerașul cu săbiuța s-a
5 oprit în fața ferestruicii. Și iată mâna durdulie a Coccoanei Chirița
ferind cu multă grație perdeluța. Și privirea ofițerașului e dulce,
obrajii îmbujorați de ger, gura roșie și zâmbitoare. Genele-i sunt
lungi și încărcate de zăpadă. Ofițerașul se dă la o parte, împungând
10 parcă cerul cu săbiuța lui ascuțită. Ninge între timp cu fulgi mari
și leneși, cu fulgi cât ouăle de găină. „Săracele de noi, ne-am
troienit“, șoptesc demoazele, aplecându-se una spre cealaltă în
rădvanul cald și plăcut mirositor. Târgul Ieșilor e și el, undeva,
dincolo de ninsoarea asta deasă și ar fi bine să înceapă să bată
15 clopotele de la Mitropolie, undeva, nu prea departe, ar fi bine
să se audă guițat și cotcodăcit de găini, semn că târgul e aproape.
Și acum Coana Chirița, maiestuoasă și solemnă, va deschide ușa
rădvanului, dând să coboare.

Ar fi bine să calce greșit, să alunece și să se întindă în zăpada
pufoasă. Volănașele și panglicuțele să se învobureze în jurul
20 ei de parcă ar fi un noian de fluturi multicolori! Și ar fi mai
ales bine ca ea să fie îmbrăcată într-o rochie grea de mătăasă
de un roșu întunecat și totuși aprins, apariție uluitoare și atât
de neașteptată, încât ofițerașul, care stă țepăn cu o mână

sprijinită de barieră, să rămână cu gura căscată. Galant, să-i ajute să se ridice, iar ea, cu evantaiul din pene de struț, să-și scuture zăpada de pe mantilă. Apoi ofițerașul cel subțirel ar fi bine să o acopere pe cocoană cu tot felul de amabilități și complementuri, într-o exprimare solemnă și în același timp 5 agramată, întrecându-se amândoi în prețiozități, în timp ce demoazele, două obrazuri îmbujorate în ferestruica rădvanului, urmăresc ca din lojă spectacolul, pufnind din când în când în răs, șoptindu-și tot felul de secreturi înfricoșătoare, ascunzându-se uneori în dosul perdelelor și privind de acolo 10 pe furis. Între timp, clopotele de la Mitropolie au încetat să bată și nu se aude decât foșnetul lin al zăpezii și vocea răgușită și șăgalnică a ofițerașului. „Huo, cocoană, că mă asurzești!“ Ar fi bine să poarte o uniformă plină de fireturi galbene, de un albastru care să se confunde cu cel al lucrurilor din jur, 15 pentru că în acest ceas al serii și zăpada și rădvanul și chiar și bariera lăsată e albastră; subțire, cam strâmt în piept și cam rebegit de frig, cu toate că în ochii cucoanei vrea cu orice preț să treacă neînfricat și viteaz, drept care își zăngăne în toate părțile săbiuța minusculă și lipsită de orice pericolozitate. 20 Bineînțeles că n-am uitat-o nici pe țigancă; ea a avut, deocamdată, mai mult un rol de fundal: stă cocoțată sus, pe rădvan, uimită, speriată, pe jumătate înghețată, cu gura larg deschisă, încât nu poți să știi dacă a rămas așa, adică dacă i-au înțepenit fălcile din cauza frigului și acum nu mai poate să-și 25 închidă gura, sau acesta e felul ei obișnuit de a-și exprima uluiala. Cu toate că e iarnă, ea e îmbrăcată cu o ie subțire și înflorată, ușor desfăcută la piept, iar sânii de o rotungime fermecătoare dau să-i iasă afară. Stă aplecată înainte ca să poată vedea mai bine și să nu piardă nici o vorbă din cele spuse de 30 cucoană și de ofițeraș. Scurtele ei exclamații nu vor avea, cum e și firesc, nici un rol în desfășurarea întâmplărilor, simplă prezență decorativă, cum ar fi, de exemplu, felinarul din colț, de lângă barieră, cu lumina lui pâlpâitoare, aruncând pete

tremurătoare pe zăpada albăstrie. Adică nu tocmai albăstrie, pentru că, între timp, s-a făcut de-a binelea seară și, de undeva, de foarte departe, vine zgomot de fierărie, de baros și nicovală, ba ar fi bine să se audă și un cântec îndepărtat de flașnetă.

5 Singurul care are sentimentul catastrofei, singurul care e cuprins de panică, sigurul care stă deoparte e el, surugiul, care în tot timpul acestui dialog galant își îndeamnă căluții într-o atât de fermecătoare limbă: „Hi ... hi, copii, nu mă lăsați ... Hi ... hi, tătucă ... Hi ... hi, mânca-v-ar lupii ... Iaca, mă,

10 că o să mă lase în troian ...” Vorbele lui se întretaie cu cuvintele franțozești ale cucoanei, cu oftaturile ofițerașului, cu hihlizelele demoazelor, cu ocările țigăncii care, de atâta răs, e cât pe-acți să scape din brațe cutiile cu pălării și volănașe, cu rochii pentru suărele și cu tot felul de sulemanuri nemțești,

15 ferit-a sfântul, pe care le păzește ca pe ochii din cap. Rădvanul e troienit însă de-a binelea și ca să-l urnească, demoazele sunt rugate și ele să coboare în mare grabă și ar fi bine ca, la început, să vedem piciorușele lor micuțe strânse în pantofiori de satin și rochița cu volănașe, puțin, dar foarte puțin, ridicată, ca să

20 se poată vedea glezna, străfulgerarea unei glezne albe și, în vreme ce coboară, sunt aproape leșinate de atâta răs și din nou își șoptesc la ureche secreturi feroase și chiar înspăimântătoare. Mut de uimire, ofițerașul să nu fie în stare să scoată o vorbă, să salute mereu cu mâna dusă la chipiu, aplecându-se din șale.

25 Ninsorea, care ar fi bine să fie din ce în ce mai deasă, se topește pe obrazul catifelat al demoazelor și se oprește, mici stele albe și înghețate, podoabe aproape inutile, în buclisoarele ca niște cârnăciori ale fetelor. Și ar fi bine ca tocmai acum să treacă, abia zărită din cauza ninsorii, umbra încovoiată a unui

30 lăutar și să se audă chiar un foarte îndepărtat și abia prins zvon de cântec, dar atât de încet și atât de îndepărtat, încât nici unul dintre cei aflați de față să nu-l audă, poate doar surugiul și fără îndoială cail care vor avea o comportare cât se poate de ciudată. În loc să se opintească și să tragă rădvanul, ei vor

începe să sforăie, să dea din copite și să-și ciulească urechile. Cântecul e însă atât de îndepărtat, încât abia se aude, un fel de lălăială domoală, de parcă ar cânta un om pe jumătate adormit, un om plecat într-o călătorie lungă și fără de întoarcere, un om care merge și cântă prin somn. Surugiul 5 zadarnic își îndeamnă căluții ca să urnească rădvanul, aceștia, cu urechile ciulite, ascultă și dau din copite și se face tot mai întuneric și ninsoarea e din ce în ce mai deasă și felinarul pâlâie și e gata să se stingă. „Iaca, mă, că o să mă lase în troian ...” spune surugiul și își îndeamnă cu lovituri de bici 10 căluții. Și iată că undeva, dincolo de barieră, apar cei doi șarlatani, Pungescovici și Bondici, cu pălării înalte și în fracuri negre amândoi, agitând în stânga și în dreapta lampioane cu care fac tot felul de semne și, când ajung în dreptul barierei, se opresc sub felinar și abia acum, pentru că se află amândoi 15 în plină lumină, poți să le vezi mustățile mâncate de tutun, nasurile lungi și roșii de ger, sprâncenele groase și date cu cărbune, pantofii scâlțiați din picioare și mai ales splendidele lor cravate cărămizii, cu flori mari, galbene, dându-le un foarte ciudat aer de eleganță. În scena care urmează îi vom vedea 20 pe toți înșiruiți unul în spatele celuilalt, încercând să împingă rădvanul: Coana Chirița în frunte, apoi Calipsița și Aristița, iar în spatele lor cei doi escroci, care mai mult se fac că împing, atenți amândoi foarte la nuriile celor două demoazele. Apoi acțiunea se va precipita pe neașteptate: cei doi escroci pe care, 25 după cum bine știți, Coana Chirița îi crede doi cavaleri holtei numai buni de însurătoare, unși cu toate unsoarele, adică muieratici, cartofori și, de ce-am ascunde-o, chiar pungași, vor căuta să le răpească pe fermecătoarele copile atât de nevinovate și de neștiutoare, legându-l la început fedeleș pe 30 surugiul care tot timpul n-a făcut altceva decât să-și îndemne caii cu lovituri de bici. Coanei Chirița, ca să nu strige, îi vor pune, la început, un căluș în gură. Apoi, folosind panglicele din cutiile păstrate de țigancă – să nu uităm că de emoție

aceasta leșinase de foarte multă vreme – o vor lega de mâini și de picioare și așa, întru totul imobilizată, o vor azvârli ca pe un sac bine burdușit în rădvan. Ce va face în tot acest timp ofițerașul cel subțirel? Bineînțeles, va scoate sabia și cu prețul
5 vieții lui va căuta să ia apărarea minunatelor copile! Însă cei doi vor reuși să-l imobilizeze și pe el, legându-l de felinar, și, folosind în continuare tot felul de șiretlicuri, vor urni din loc rădvanul troienit, îl vor îmbrânci pe surugiu legat fedeleș în zăpadă, vor da bice cailor și, în mare grabă și în galopul cailor,
10 vor porni spre o adresă deocamdată necunoscută nouă. Copilele vor sta o vreme îmbrățișate, semn de mare spaimă, cu fața îngropată una în părul celeilalte, Coana Chirița va scoate gemete înăbușite de furie și de neputință, iar escrocii, aruncându-și unul celuilalt priviri pline de înțelesuri ascunse,
15 vor da bice cailor. Rădvanul va aluneca pe zăpadă, aproape plutind; în vreme ce ninsoarea va continua să cadă; drumul se va întinde nesfârșit și pustiu înaintea caleștii și, vreme îndelungată, cine știe, ceasuri întregi, nu se va auzi decât galopul neîncetat al cailor learcă de sudoare, și, îndepărtate
20 și înăbușite din cauza ninsorii, lătrături de câini. Îndepărtate, pentru că în goana lor pungașii ocolesc cu bună știință orice așezare omenească. Să nu uităm însă că între timp ofițerașul, ajutat de caraula care din întâmplare se rătăcise pe acolo, a reușit să se dezlege și iată-l acum galopând în plină noapte,
25 cu săbiuța scoasă și gata de atac, pe urmele escrocilor, turbând de furie și de indignare. Rădvanul însă, în care Coana Chirița continuă să geamă, legată fedeleș, cum bine se știe, și cu călușul în gură, e deocamdată foarte, foarte departe. Însă o privire atentă ar putea să observe cu ușurință cum distanța dintre
30 rădvan și ofițerașul în galop scade simțitor, încât e aproape sigur că, în foarte scurtă vreme, pungașii vor fi ajunși din urmă de către bravul ofițer al cărui suflet curat clocotește de furie și de indignare. Distanța dintre rădvan și călăreț continuă să fie impresionantă, cu toate că ea se micșorează, așa cum am

spus, bun răgaz pentru noi să ascultăm foșnetul lin și neîntrerupt al zăpezii, ninsoare pe care mai mult o auzi decât o vezi, pentru că noaptea e din ce în ce mai întunecoasă, din ce în ce mai de nepătruns. Ca, într-o vreme, să se audă iar, îndepărtat, atât de îndepărtat, încât nici un cuvânt nu poate fi auzit în mod deslușit, cântecul ciudat al lăutarului, un fel de melodie mai degrabă îngânată decât cântată, melodie care se pierde, înghițită de foșnetul neîntrerupt al zăpezii. Între timp, călărețul a ajuns din urmă rădvanul și are loc o scurtă busculadă și abia acum vitejia și curajul ofițerului nostru ies la lumină, în plăcut contrast cu lașitatea celor doi pungași. Aceștia, la sfârșitul scurtei încăierări, arată ca vai de ei: minunatele lor cravate roșii cu flori galbene au fost sfâșiate, jobenele, nu de cea mai bună calitate, au fost turtite și zac în zăpadă. Tremurând de spaimă, cu dinții clănțănind în gură, ei îi cer ofițerașului iertare. Și acesta – inima lui bună îl face să procedeze așa – îi iartă. Se vor înghesui, deci, cu toții în rădvan – escrocii pe banca din spate, cu privirile în pământ și pocăiți la culme – și vor face cale întoarsă. În tot acest timp, zăpada va continua să cadă, iar fetele vor adormi îmbrățișate, numai Coana Chirița nu va fi în stare să adoarmă din cauza indignării. Cu vârful umbreluței ei cu volănașe îi va îmbrânci din când în când pe cei doi ticăloși care nu conținesc să-și ceară iertare. Și, în vreme ce copilele își continuă somnul, oftând ușurel, din când în când tulburate de vise pe măsura sufletului lor neprihănit, în vreme ce pungașii au adormit și ei pe băncuța din spate, sforăind gros, rădvanul intră pe porțile largi ale hanului aflat la răscrucea acelor drumuri; iat-o pe Coana Chirița coborând în vârful deștelor din droșcă, străbătând curtea pustie a hanului, trecând pe lângă niște păsări galbene care, cu pliscurile lor lungi, tot caută ceva în zăpadă și iată-l pe Leonaș care a apărut ca din pământ și-i șoptește încet vorbe galante cucoanei în urechea stângă. Și, în vreme ce surugiul schimbă caii, în vreme ce dinăuntru răzbate larmă

mare și cântece, semn că acolo zaiafetul e în toi, Coana Chirița scoate din sân un portret mare ca cele de pus pe perete și i-l dăruiește lui Leonaș. Și tocmai în acea clipă ușa hanului se deschide și îl vedem pe Monsiu Șarlă în carne și oase, în vestonul lui cadrilat de culoarea zmeurii, salutând-o cu mare bucurie pe cucoană care de îndată îl și întreabă: „Monsiu Șarlă? Nu cumva ai fosfor cu dumneata?” Și iat-o pe Coana Chirița trăgând din trabuc și iată-l pe Monsiu Șarlă care face ochii cât cepele de uimire și-și spune cu indignare: „Elle fume comme un caporal”. Și după acest scurt popas și după ce caii au fost schimbați, ar fi bine ca ninsoarea să înceteze și rădvanul să străbată mari troiene de zăpadă, surugiul să dea mereu bice cailor, îndemnându-i cu vorbe foarte prietenoase și ar fi bine să adoarmă, în sfârșit, și Coana Chirița sforăind mai abitir decât pungașii, în vreme ce ofițerașul, singurul care va rămâne treaz, va intra în mare dilemă, neștiind pe care dintre cele două demoazele să o iubească și inima lui sfâșiată în două tot va încerca să se adune fără să reușească. Și iată-l pe Monsiu Șarlă care a rămas în poarta hanului vreme îndelungată, cu privirile îndreptate spre rădvanul care de multă vreme a și dispărut în noapte, repetând mereu și cu aceeași uimire și indignare în glas: „Elle fume comme un caporal”. Între timp, rădvanul a ajuns din nou la bariera de la marginea Ieșilor și întâmplarea face să se troienească iar. Felinarul pâlpaie gata-gata să se stingă și cei doi escroci coboară să-și mai dezmorească picioarele. „Hi ... Hi ... copii, nu mă lăsați ... Hi ... Hi, tătucă ... Iaca, mă, că o să mă lase în troian”, spune surugiul, îndemnându-și caii. Ofițerașul va da o fugă în sat după ajutoare, pungașii vor sta tot timpul lângă felinar, cu ochii în pământ și rușinați foarte, cerându-și la nesfârșit iertare de la Coana Chirița care e gata-gata să se lase înduplecată. Demoazele care au căutat în niște perinute special aduse cu ele ac și ată se străduiesc să repare, atât cât e posibil, mantalele celor doi pungași, făcute harcea-parcea în timpul încăierării. Lumina felinarului e însă

cam chioară și, ca să vadă mai bine, amândouă și-au pus ochelari cu ramă groasă de argint și, așa, aplecate asupra lucrului și cu ochelarii pe nas par și mai fermecătoare. Singura care continuă să doarmă, îmbrățișând strâns pălăriile cu panglici și volănașe, e țiganca. Ce face în ăst timp Coana Chirița? Ar putea, de pildă, trage din trabuc, acum, când Monsiu Șarlă nu mai e de față ca să se indigneze. Sau ar putea scoate o mică oglinjoară din sân și să-și privească alunița falsă de pe obrazul stâng. Ar putea să ofteze după Leonaș, zgândărind zăpada cu vârful umbreluței. Dar, deocamdată sunt toți în așteptare, târgul Ieșilor e doar la o aruncătură de băț și cu toții doresc să ajungă cât mai degrabă într-o odaie caldă, pentru că, orice s-ar spune, sunt – atât escrocii, cât și demoazelele, Coana Chirița, țiganca și surugiul – rebeğiți de frig. Demoazelele se plâng chiar că le-au înghețat piciorușele în pantofiorii de satin, iar prin îmbrăcămintea pungașilor fluieră vântul. Singurul căruia îi pasă mai puțin de frig e, bineînțeles, surugiul care are un cojoc gros și flocos prin care gerul subțire al iernii pătrunde mai greu. Toți vor, deci, să ajungă cât mai repede în oraș, însă deocamdată stau și-l așteaptă pe ofițeraș să se întoarcă, precum a promis, cu ajutoare. În cele din urmă, ofițerașul se întoarce, iar ajutoarele, niște flăcăi zdraveni și vânjoși, împing cu nădejde și reușesc să urnească rădvanul. Așa se face că ajung cu toții vii și nevătămați în târgul Ieșilor, nu cu mult înainte de a se face ziuă, cam pe când ninsoarea începuse să cadă mai avan decât în noaptea trecută.

II. NUVELE

NOAPTEA INOCENȚILOR
(1970)

Motto:

Nu, părinte, zise el. Am o altă părere despre iubire. Și voi refuza până la moarte să iubesc o lume în care copiii sunt torturați.

ALBERT CAMUS, *Ciuma*

De ce plânge. De ce? întrebă Mitea trecând în goană prin fața năpăstuitelor.

– Scânțește. Copchilașul, răspunde surugiul, scânțește bietul copchilaș.

F. M. DOSTOIEVSKI, *Frații Karamazov*

NOAPTEA INOCENȚILOR

Cum ar putea ei crede că în fiecare noapte el e ținta vie, el e cel care lipit de cartonul prost, desenat stângaci, oferă o siluetă atât de sigură spectatorilor adunați să se distreze. Se trage în frunte și în ceafă, se lovește plămânul stâng și rinichiul drept, se lovește în burtă și în ochi, se trage în sex din care nu rămâne decât o imensă rană sângerândă, se țintește în gură, iar dinții sunt azvârliti, unul câte unul afară și pentru toate acestea se primesc cadouri: păpuși din ghips alb, cu gura mânjită cu roșu, păpuși cu șorțulețe albe în față și ciorapi trei sferturi. Se dau premii celui care a țintit cel mai bine – lovitura în gură, în sex, în inimă – mari câini de porțelan lucios, câini-scrumieră, cățele-vază de flori. „Vizitați pe domnișoara fenomen, domnișoara nu are decât o mână care seamănă cu o aripioară, și ca să nu se lase mai prejos decât celelalte gospodine... Domnișoara e recent sosită...” Și sângele lui curge de-a lungul marilor panouri pentru reclamă, acoperind desenele naive, îngropând cuvintele scrise stângaci în care greșelile de ortografie abundă. Și când, în sfârșit, trupul lui însângerat e azvârlit în zăpadă, când, nefolositor, e dat pradă animalelor sălbatice... nemurirea, nemurirea, va striga el, ridicând mâinile spre cer. Învie real!

Din nou, pe marginea ferestrei deschise, trupul lui cade, azvârlindu-se cu furie în golul adânc de dedesubt, izbindu-se

de trotuarul fierbinte și moale, ca apoi, recules și purificat, să pătrundă în vechile biserici părăsite, oprit, cu degetul pe buze, în fața icoanelor mucegăite, în fața sfinților fumegânzi, sterși, în hlamidele lor purpurii, sărutând icoanele reci cu miros
5 de ceară și miros de lemn putred...

Odăile în care ei stau nu sunt decât curți strâmte, mâncate de igrasie; (scări putrede și întortocheate duc spre o mansardă sau spre o pivniță mucegăită), până noaptea târziu ei vor sta cu ferestrele larg deschise, dacă vor fi ferestre, și la lumina
10 făcliilor aprinse, chirciți pe dușumelele murdare, îl vor asculta, cu gurile căscate, vor urmări fiecare cuvânt al lui, silabisindu-i vorbele, urmărindu-l căzuți în extaz. Cei mai buni dintre ei vor duce mai departe gloria lui, cântându-i versurile în piețele publice. El va sta în mijlocul lor, fără să-i privească, părul lui
15 lung și mătăsos îi va acoperi fața, din când în când el îl va înlătura cu o mână palidă și subțire, pentru ca ei să-i poată vedea ochii și surâsul. Apoi din nou el își va ascunde privirea de privirile lor, din nou, aplecat spre pământ, el le va vorbi. Cămașa lui albă e deschisă la gât, și în partea stângă a gâtului
20 el are o mică cicatrice încă nevindecată pe deplin. „Vedeți cicatricea asta, le va spune lor. Dormeam foarte adânc și atunci, prin somn, un mare lup argintiu a venit spre mine. Rana asta ar putea să însemne urmele dinților lui, dar adevărul e că m-am mușcat singur prin somn.“ „Nu-i adevărat, vor spune ei. Tu
25 ne minți.“ La toate protestele lor el va rămâne indiferent și absent, va evita chiar să-i privească, dar o umbră de surâs îi va încreți ușor buzele, fără ca ceilalți să observe.

Când lumina zorilor va pătrunde în cămăruța lor murdară, ei vor pleca. Se vor ridica cu oasele înțepenite de pe dușumelele
30 soioase, își vor întinde mâinile și picioarele, ca să se dezmoștească, și vor părăsi odaia în vârful picioarelor. În stradă, aerul rece și curat al dimineții va fi pentru ei ca o mângâiere răcoroasă. Se vor reîntoarce la viața lor de fiecare zi cu părere de rău, regretând noaptea trecută.

Acolo însă, în odaia îmbâcsită de fum, cu pereții mâncați de igrasie, printre scaunele răsturnate, în lumina cenușie a zorilor, el va rămâne singur, cu obrazul sprijinit de speteaza scaunului, coborât în somn. Picioarele lui desculțe și albe se vor odihni pe dușumeaua murdară, în vreme ce păsările vor începe să cânte afară iar, la fereastră, un cap de motan, imens, acoperind aproape întregul dreptunghi al ferestrei, va căuta să vadă ce se întâmplă înăuntru. Undeva în apropiere se vor deschide și trânti uși, se vor auzi pași și voci omenești, în fața ferestrei va începe obișnuita agitație a zilei, dar el își va continua somnul. Se va trezi abia spre ora prânzului când se va îmbrăca în mare grabă, își va trece câteva fire de apă peste ochi, ca să se trezească de-a binelea, își va pregăti o cafea tare la reșoul minuscul dintr-un colț al odăii, se va bărbieri chiar, privind-și obrazul obosit într-un ciob de oglindă. Va părăsi, în sfârșit, odaia lăsând ușa deschisă, trecând prin curtea dreptunghiulară în care locatarii imobilului – o clădire veche și greoaie ca o cetate – își vor scoate lenjeria de pat la aerisit, fără să salute pe nimeni, în impecabilul lui costum negru, cu bastonul cu mâner în formă de șarpe, în mâna stângă. În sfârșit, întâlnirea din piața din centrul orașului, filmul polițist din sala prost aerisită, camera ei – o mulțime de nimicuri risipite peste tot – în care ascultă ultimele discuri în timp ce ea se dezbracă. Amândoi goi sub cearșaful alb făcând dragoste. Beau ceai fierbinte și mănâncă pișcoturi vechi cu anason. – Nu mă iubești? îl întreabă ea. – Nu te iubesc, îi răspunde el. – Ai iubit vreodată o femeie? întreabă ea în șoaptă. Când se despart – în dreptul bisericii vechi – își spun adio, pentru totdeauna. El va intra singur într-un restaurant, va comanda de băut, singur la o masă în restaurantul pustiu și, după câteva ore care se vor scurge destul de încet, se va îndrepta spre casă. Ceilalți îl așteaptă trântiți peste tot, pe dușumeaua murdară. Datorită fumului gros e foarte greu să le distingă fețele, oboseală de altfel inutilă – îl interesau atât de puțin!

Stând din nou pe scaunul care îl aștepta în mijlocul odăii, el începu din nou să le vorbească, dar cu o voce atât de joasă încât ceilalți nu prea înțelegeau ce spune. Îl rugară chiar să vorbească mai tare și el se supuse fără să riposteze. Le spuse
5 din nou povestea cu panourile pe care slujise drept țintă, povestea cu periculosul triplu salt și cu mulțimea care îl urmărise tot timpul cu sufletul la gură. „Bineînțeles nu-i nimic adevărat – se simți el obligat să adauge. Am visat totul.“ Ca întotdeauna, în zorii zilei ei plecară lăsându-l din nou singur.
10 De data aceasta el rămase treaz până după plecarea lor. O mare tristețe îi apăsa sufletul. Plângând, se trezi pe pământ în vreme ce zorii tulburi din fereastră îl scăldau în apa lor murdară. După un timp, totuși se liniști și obișnuita oboseală și toropeală îl cuprinse. Se lăsă în voia ei fără să-i opună rezistență. Pe
15 platforma din piața publică trupul lui însângerat era expus privirilor curioase, în vreme ce din rănilor lui proaspăt deschise sângele țâșnea în jeturi spasmodice și roind de-a lungul coapselor. Gura lui e strâmbată de durere, părul e năclăit de sânge iar ochii, încremeniți de groază, privesc cerul. Călăul
20 se apropie din nou de el și, de data asta, lovitura fu într-adevăr hotărâtoare. Mulțimea care asista la execuție îl văzu prăbușindu-se, horcâind încet, în timp ce valuri de sânge țâșneau prin toate rănilor larg-deschise.

A doua zi, vecinii din curtea interioară așteptară zadarnic
25 ca în jurul orei prânzului să părăsească odaia în frumosul lui costum negru și cu bastonul cu mâner de argint. Seara, când prietenii veniră, îl găsiră în mijlocul odăii zăcând într-o baltă de sânge. Din rănilor larg-deschise sângele curgea încă. O rană în dreptul inimii, probabil ultima, se părea că-i fusese fatală.
30 Îl înmormântară cu toată cinstea și căzură multe lacrimi sincere pe mormântul lui.

DIMINEȚI CIUDATE

Scara avea grijă ca ușa să fie bine încuiată, apoi cerceta ferestrele să fie perfect închise, ajunsese chiar să baricadeze intrarea, punând în dreptul ei biroul sau două, trei scaune unul peste altul, asta însă la început, în primele săptămâni și luni, în care trăi cu iluzia că era pur și simplu victima unei glume, o glumă fantastică, e adevărat, inexplicabilă și absurdă, dar în tot cazul o glumă. Cum în fiecare dimineață se trezea exact în aceeași situație, încetă să mai creadă ceva, renunță să-și mai explice jocul stupid al cărei victimă era, având grijă de un singur lucru: ca nimeni să nu afle nimic, ca nimeni să nu bănuiască adevărul. În patul încălzit de el, se reîntorcea întotdeauna în odaia lui, somnul venea foarte repede. Și, în sfârșit, da, în sfârșit, diminețile... Întotdeauna, după ce se trezea, rămânea câteva clipe cu ochii închiși, neîndrăznind să se miște, căutând să afle, după zgomotele din jur, odaia în care se găsește. Liniștea de obicei era însă atât de totală încât se plictisea repede de acest joc și, vrând-nevrând, se vedea obligat să-și deschidă ochii. La început îi mijeja doar, în așa fel încât în fața privirilor lui totul era învălmășit într-o ceață lăptoasă și neclară, acestea fiind clipele în care încerca din nou să se mintă, spunându-și că se află în odaia lui, acasă la el, în patul lui, minciună însă care nu putea să fie prelungită prea

mult, așa că, plictisit de-a binelea de jocul ăsta de-a v-ați ascunselea, deschidea în sfârșit larg ochii... La început, privirea lui întâlnea tavanul care era întotdeauna de altă culoare: erau tavane roz sau albastre, cu tapet nou, fără tapet, 5 semănând foarte puțin cu tavanul lui scorojit de acasă și atunci, pierzându-și toate iluziile și speranțele – odaia în care se trezea era o odaie absolut străină, cu totul alta decât cea în care se culcase de cu seară – se ridica în capul oaselor și privirea lui îndurerată și plictisită începea să inventarieze lucrurile 10 străine din jur, pe care le vedea pentru prima dată: pereții cu tapetul vechi și îngălbenit de vreme sau, dimpotrivă, pereții proaspăt-vopsiți care miroseau încă a var și a clei, mobilierul, covoarele, scaunele, fotoliile cu tapiseria roasă de timp și ruptă, vechile fotografii din care îl priveau chipuri necunoscute. 15 Uneori se trezea în odaia unui student sărac, undeva la mansardă, și pe scaunul de lângă pat descoperea lângă o cană cu apă furoul nu tocmai nou al unei fetișcane. Alteori se trezea în camera bine încălzită a unui crai bătrân, odaie în care stăruia un miros greu de apă de colonie, de obicei odaia unui medic 20 cu clientelă, profesia fiind ușor descifrabilă după biblioteca cu cărți groase de medicină, improvizată într-un colț al încăperii. Privirea lui aluneca în fiecare dimineată de-a lungul acelor obiecte străine, descoperindu-le cu uimire, spunându-și la început că totul nu era decât o glumă proastă, privind cartea 25 lăsată deschisă pe noptiera de lângă el, cutia cu țigări abia începută, rujul de buze lângă scrumiera plină cu chiștocuri, pachetul cu biscuiți răsturnat pe covor, pantofii de casă, prea mari pentru el, pasta de dinți uitată desfăcută. Uneori găsea aparatul de radio deschis sau – dacă odaia aparținea unui tânăr – 30 magnetofonul mergând în gol, toate acestea accentuându-i sentimentul de înstrăinare, situația de oaspete nepoftit. Se strecura atunci din pat pe furis, străduindu-se ca un răufăcător să nu facă zgomot, se îmbrăca în grabă și cu frică, își trăgea grăbit pantalonii peste pijama, își punca cămașa

închizându-și la întâmplare nasturii, se spăla în fugă la chiuvetă sau în baie pe care uneori o găsea lângă odaia de dormit, își trecea mâna prin păr ca să-și așeze părul ciufulit și, după ce avea grijă să nu plece descheiat la pantaloni, căutându-și cu o mână distrată nasturii, cu haina în mâna stângă și cu pantofii în cea dreaptă, cobora în fugă scările, având grijă să se încălțe abia la capătul lor, sau câteodată în lift, dacă se întâmpla ca imobilul respectiv să aibă și lift, și cu șireturile nelegate, împiedicându-se în ele, o rupea la fugă. Toate aceste odăi în care se trezea dimineța se găseau de obicei în cartiere necunoscute, sau în tot cazul prea puțin cunoscute de el, încât clădirile pe lângă care trecea în fugă îi accentua sentimentul de însingurare simțit în odaia părăsită în grabă. Ajungea în sfârșit acasă, unde îl aștepta patul desfăcut, lucrurile care îi erau atât de familiare, cărțile și discurile lui, fotografiile de pe pereți, decupate din reviste, mirosul specific de igrasie atât de bine cunoscut și, la urma urmei, chiar îndrăgit de el.

Prima soluție care îi veni, bineînțeles, în minte, fu să nu se culce singur și după ce se despărți definitiv de Ana – care noaptea nu putea dormi alături de el pentru simplu motiv că era măritată – nu-i fu greu să-și găsească o iubită, o fată tânără și cam prostuță, studentă la Conservator, la clasa de vioară. După câteva plimbări împreună, după două, trei conversații la cofetărie, o seară de operă, alta la cinema, fata acceptă să vină la el. Adormiră abia în zori, frânți de obosală și se treziră la prânz, mai bine zis, cea care se trezi mai întâi fu studenta. Când deschise ochii o găsi aplecată spre el ronțâind leneșă un biscuit și zâmbindu-i cu drăgălășenie. El o sărută moale pe gură, cu ochii încă cărpociți de somn, ea îi reîntoarse sărutul, și atunci el o trase spre el și fata îl ascultă docilă, dar tocmai în clipa aceea, deasupra capului cu păr blond al fetei, el văzu tavanul de un roz pal, cu un tapet demodat și caraghios și-și dădu seama că odaia în care se trezise era cu totul alta decât cea în care se culcase în aceeași seară împreună cu fata. Începu

atunci s-o descoasă, dornic să vadă dacă fata n-a observat nimic, uimit de indiferența ei în fața acestei odăi străine, în care se treziseră pe neașteptate amândoi. „Îți place camera mea?“ o întrebă el pe ocolite. „Nici n-am văzut-o“, îi răspunse
5 fata și începu să râdă. „Aseară, când am venit, tu ai stins foarte repede lumina și n-am avut timp s-o văd.“ O aduse pe fată și în seara următoare, îi vorbi de odaia lui, arătându-i fiecare obiect în parte, ea îl ascultă plictisită și, după un timp, începu să caște și, fără să asculte toate vorbele lui inutile, îl sărută pe gură lung,
10 foarte lung, iar până la urmă ea fu cea care stinse lumina. De data asta, dimineața, se trezi el cel dintâi și o văzu cum doarme, era o fată frumoasă, poate puțin prea plină, cu niște sâni mari și frumoși, cu o frunte senină ca de copil. O sărută pe gură, ea se trezi, și odaia în care acum se găseau era un dormitor
15 mai mult decât foarte demodat, cu paturi înalte și greoaie care scârțâiau cumplit la fiecare mișcare, cu tavanul înalt din care atârna un candelabru imens și complicat, de un îngrozitor prost-gust, cu un scrin cu vopsea scorjită la picioarele patului, cu covoare persiene atât de roase de timp, încât desenul putea
20 fi cu mare greutate descifrat, o cameră ciudată, pe care el o simți mai străină decât oricare alta. Și când fata începu să se îmbrace, în timp ce-și trăgea ciorapii admirându-și singură picioarele, el o întrebă din nou dacă îi place camera lui. „Da“, spuse ea cu simplitate. „De altfel m-ai întrebat și aseară. Nu
25 te superi dacă pun un disc până faci tu cafeaua?“, schimbă ea repede vorba, pentru că întrebările lui o sâcâiau, și în timp ce el pregătea cafeaua, fata îi spuse: „Mâine-seară vine tata, ne vedem doar joi“. Disperat, repetă aceeași experiență și cu altă fată, sperând să dea peste una cu ceva mai mult simț de
30 observație, experiență inutilă însă pentru că schimbarea peste noapte a odăii nu fu sesizată nici de fata cea nouă. Așa că preferă să descopere în fiecare dimineață, de unul singur, tavanul, peretii, mobilierul, toate aceste lucruri atât de străine lui, odaia în care până în dimineața aceea altcineva, un

necunoscut, își desfășurase existența lui zilnică, să se trezească în paturi, care păstrau mirosul și căldura unor ființe străine și necunoscute. Cu timpul simți pentru necunoscuții proprietari ai odăilor acestora o afecțiune duioasă și sinceră. Ba mai mult, simpatia pentru ei deveni atât de puternică, încât continua să rămână toată dimineața în patul străin, cuprins de speranța că adevăratul proprietar al odăii se va reîntoarce înainte de plecarea lui. Făcea chiar eforturi să-i descifreze personalitatea și starea civilă cotrobăind prin lucrurile lui, în speranța că va găsi indicii suficiente, mărturii destule cu privire la el. Agitație la urma urmei inutilă, deoarece contururile celor absenți continuau să rămână cufundate în întuneric. Necunoscuții aveau grijă să lase cât mai puține urme în odăile pe care le părăseau. Astfel, despre unul știa ce număr poartă la pantofi, despre altul care îi sunt țigările preferate, descoperi odată chiar în fundul unui sertar o fotografie a unui școlar din primele clase elementare, tuns chilug, și chipul i se păru foarte cunoscut, cu toate că nu-și putea aduce aminte al cui era, în ciuda eforturilor făcute. Găsi chiar o scrisoare de dragoste, dar și scrisoarea asta semăna foarte mult cu oricare altă scrisoare de acest fel, încât nici ea nu-i folosi prea mult. Într-un sertar găsi niște poezii uitate cine știe de când acolo, dar erau niște versuri de dragoste atât de impersonale încât nici ele nu reușiră să-i spună prea multe despre autorul lor. Așa că renunță să mai facă pe detectivul. Misterioșii stăpâni ai odăilor în care el se trezea dimineața rămaseră în continuare niște străini oarecare. Încetară chiar după un timp să-l fascineze, încetară să-l intereseze, și odăile în care se trezea semănav din ce în ce mai mult pentru el cu o oarecare cameră de hotel. Singura lui grijă fu ca ceilalți să nu afle nimic. I-ar fi crezut, în caz că i-ar fi cunoscut povestea, mincinos sau nebun, ori în ochii lor dorea să treacă omul cel mai normal cu putință.

LUMINĂ TÂRZIE

Se vor privi la început cu multă atenție, spionându-se, înfometăți, cu privirea. Nu vor uita și nu vor ignora nimic. Fiecare – necruțător cu celălalt. Nemișcați, în mijlocul odăii, în timp ce lumina târzie a toamnei va pătrunde prin ferestrele mari, se va scurge pe covoare, niște covoare grele în culori întunecate, o lumină de un galben vechi ca a mățăsurilor putrezite. Fețele lor obosite, umflate de nesomn, urâte, lipsite de expresie, fețe oarecum bătute de suferință, o suferință care s-a scurs, a trecut prin ei, încât în acel moment privirea lor nu va mai semnifica nimic, nici ochii lor încercănați și morți care cel mult se vor căuta din când în când, aprinzându-se pentru scurtă durată. Prin urmare, lumina zilei va fi obosită și leneșă, acea lumină de toamnă târzie, încât, pentru mai multă precizie, în spatele lor poate fi și un ceas vechi de perete, un ceas prelung, aducând puțin cu acele ceasornice cu capul în jos, aruncate alandala pe pereți, gata să cadă, amintind de Chagall, un ceas al cărui tic-tac de ornic vechi se va opri din când în când, apoi va începe din nou să bată, ritmându-se probabil cu cel din turnul bisericii din mijlocul orașului. Iată, deci, acest ceasornic al bisericii: puternic luminat în albastrimea cenușie a după-amiezii de toamnă, sâmbătă seara, poate, și elevii cu șepci ponosite roind în jurul lui, cu

degetul arătător în dreptul gurii, un ceas cu patru fețe, un fel de zeu crispat, indiferent și mut. Același ceas din centrul orașului prin urmare: spre canalul de apă murdară arătând un obraz cu arătătoarele smulse, un alt obraz îndreptat spre vechea Școală normală, cu un singur arătător oprit la o anumită oră. De exemplu șase sau cinci, încercând în felul lui să suprime timpul: noaptea sau ziua curgând pe lângă arătătoarele smulse. Totul se poate petrece deci într-un oraș în care există o biserică, cu un turn ușor aplecat într-o parte, semănând de exemplu cu Turnul din Pisa. În spatele lor, ceasul vechi de perete se oprește din când în când așa cum am spus, pornește din nou, ajungând din urmă pe celălalt și, dacă este necesar, poate din nou să fie oprit. Mai bine zis să se oprească singur, pentru că nimeni nu-i va da nici o atenție, nimeni nu se va obosi ca să-l oprească. Ei vor trece din odaie în odaie, ea cu o rochie gri din jerseu subțire, îmbrăcând un corp cam uscat, cu sâni micuți de adolescentă, un corp care denotă o anumită fragilitate ascunsă. E vorba deci de un cuplu care va semăna atât de puțin cu felul în care arată un bărbat și o femeie stând îmbrățișați pe capacul cutiilor de bomboane. Părul femeii e tăiat scurt, ceea ce o face totuși mai tânără. De departe ei doi pot fi ușor confundați de altfel cu doi băieți foarte tineri, cel puțin așa par, ei care nu mai sunt de mult tineri, priviți de dincolo de cel de-al doilea prag, priviți doar în treacăt, două siluete estompate de lumina difuză din odaie. Totuși trebuie să evităm o privire superficială. Toate au rămas în urmă – și inocența și profunda semnificație a gesturilor lor, n-a rămas decât o tristețe grea, încărcată de anotimpuri și de reproșuri, un dispreț în fața iluziilor, a speranțelor difuze, a candorii gesturilor, a neprevăzutului. Pentru că dacă ei nu mai așteaptă nimic unul de la celălalt, e normal ca tic-tacul monoton al ceasului să fie un fel de derulare în gol, îngrozitor de lipsită de importanță. Și totuși până la urmă el își va ridica cu un gest brusc și timid mâna dreaptă trecându-i-o prin păr,

încercând o reacție patetică cu totul neașteptată, spunând chiar ceva. Un cuvânt atât de încet, încât e imposibil să-l poți descifra. Recurgând probabil la un rol uitat, încercând să-l reconstituie din amintiri, forțându-și memoria, supunându-o
5 la tot felul de cazne. Poate spune, draga mea, sau iubită, sau nu te-am uitat, sau nimic nu-i pierdut, sau am suferit tot timpul. Poate spune că regret foarte mult, sau că tot ce s-a întâmplat nu trebuia să se întâmple, sau că nu sunt de vină, sau că uităm prea repede, sau că nu uităm prea repede și
10 trebuie să începem din nou. Femeia va asculta cuvintele fără să facă nici o mișcare, poate că ea nici nu-l va auzi și, în oglinda mare din fața ei, chipul i se va reflecta tot timpul. Ochiul ei cu cearcăne vor privi în oglindă. Abia acum se va putea observa că ea are picioarele groase în ciuda taliei subțiri, a părului ei
15 tăiat scurt. Abia acum se va putea observa privind-o reflectată în oglindă, că la tâmpale părul ei are câteva fire cărunte, ascunse cu grijă. Sau poate până la urmă ea-și va vopsi părul, își va ascunde cu multă grijă părul cărunt, el va juca roșu ca o flacără în apele oglinzii întunecate. Până la urmă ea se va desprinde
20 din ceea ce ar fi putut să aducă foarte bine cu o îmbrățișare. Mâna bărbatului, alunecând din părul ei, o mână întârziindu-i pentru o clipă pe gât... Și ea nu poate să nu-și amintească: Gâtul lui de adolescent, gâtul lui de mână! O șovăială deci a mâinii, relevând totuși o amintire. Și după-amiaza de
25 primăvară timpurie, totul ar putea deci să se întâmple în martie, curgând în jurul lor: pomii îmbibați de apa zăpezilor, contururile lor negre, siluete singuratice și triste sub un cer de altfel atât de albastru! Atât de albastru! Și berzele pe lunci, alunecoase, care încep să sosească, la fel ca într-o poezioară
30 de Alecsandri: „s-a dus zăpada albă de pe întinsul...“, această zăpadă stăruind murdară la marginea trotuarelor, unde și unde, și-apoi pâraiele din loc în loc, la întâmplare, scurgându-se în canalele nevăzute ale orașului. Ei, de la fereastră, renunțând la această îmbrățișare care pentru ei nu

mai are nici o semnificație, pot să vadă strada care începe chiar de acolo, de la fereastra lor. De o parte și de alta a ei, clădiri cu un etaj sau două, unele dintre ele nu de mult terminate, clădiri în care, pentru că începe să se facă întuneric, unde și unde, cineva întoarce comutatorul și aprinde lumina electrică și iată, înainte de a se trage ruloarele, înainte ca cei dinăuntru să se izoleze, lumina se prelinge în aceeași stradă udată de ploile primăverii în care un cer atât de albastru se răsfrânge. Aceeași stradă unde lumina capătă o anumită materialitate, care le aparține. Ei pot vedea strada în toată evoluția ei. La început, vărgată de dungile de lumină care se întâlnesc tocmai la mijlocul ei, se pipăie una pe alta cu neîncredere, dungi care amintesc de spatele unui animal vărgat. Proiectându-se pe această lumină vărgată din loc în loc, ramurile lungi ale copacilor leagă simetrii ciudate și neașteptate. De la fereastră ei pot vedea deci această stradă sentimentală și tristă curgându-le în suflet ca un vin călduț: fâșiile de lumină, umbrele copacilor, casele așezate simetric de o parte și de alta, cu toate luminile aprinse. O stradă care ar putea la urma urmei să le evoce chiar amintiri. Ea, atunci, altădată, atât de uimită, de privirea lui mândră și gata să se supună acestei priviri. Era doar același anotimp timpuriu. Aceiași copaci îmbibați de ploaie, negri și neprietenoși, aceeași lipsă a culorilor în afara cerului într-adevăr de un albastru strălucitor. Aceleași ramuri ridicate patetic spre cer, implorând. Apoi amintirile se vor stinge brusc, concomitent cu cufundarea străzii în întuneric. Căci până la urmă cei din dosul ferestrelor aprinse vor trage jaluzelele și strada va primi întunericul, dungile vărgate vor dispărea, va rămâne doar mai estompat jocul acestor umbre de copaci, deslușite cu greu, ecoul pașilor lor se va mai auzi un timp pe această stradă pustie în ceasul asfințitului. Copiii jucându-se în dosul unor grilaje sau în dosul unor porți de fier, din când în când câte o minge oprindu-se în mijlocul străzii, roșie sau albastră. Vocile copiilor primind o stridență

feroce în primăvara dulce, alergând după mingea pierdută, oprindu-se în fața lor, lovindu-se de ei, cerându-și chiar iertare, privindu-i cu niște ochi distrați și agitați, uitându-i repede, strada pe care întotdeauna până la urmă se făcea întuneric iar

5 în dosul jaluzelelor trase niște oameni străini continuau să trăiască. Prin urmare unul în fața celui alt, privind acest singur lucru care le-a mai rămas: strada pe care întunericul începe să coboare, zgomotul ruloarelor trase, mingea roșie, un roșu greu în cenușiiul serii, uitată în mijlocul drumului. Nici un

10 copil nu vine după ea s-o ridice. Ea stă acolo melancolică, însingurată. La capătul străzii – o clădire dreptunghiulară cu mai multe etaje, un internat al unei școli profesionale cu toate luminile aprinse – ferestre în dosul cărora miroase a transpirație tânără. Deci în momentul în care ei se

15 îndepărtează unul de celălalt, sesizând fiecare în felul lui falsitatea acestei îmbrățișări retrospective, strada încetează să mai semnifice ceva pentru ei. Va fi o stradă la fel ca oricare alta. Chiar pătratul luminos al ferestrelor de la capătul ei încetează să transmită mesaje pentru că nu mai are cine să le

20 recepționeze, așa că se va putea trece din stradă în stradă, se va putea umbla cu indiferență pe străzile acestui oraș. Singuri în casă, uitând să aprindă luminile, și ar fi fost de ajuns o singură învârtitură de comutator, ei întorc spatele ferestrei, trecând din odaie în odaie, peste praguri înalte. Peste tot sunt

25 foarte multe ceasornice vechi, prăfuite, care pot măsura timpul cu neîndurare. Vor intra apoi în altă odaie în care se aude bătaia unui ceas scurs pe dușumelele de scândură, risipit printre mobilele vechi și greoaie. Va fi o odaie cu dulapuri biedermeier, borțoase și dolofane ca niște femei gravide. Vor fi mobile

30 mohorâte în care pașii lor se vor încâlci, împiedicându-se din când în când. Vor fi chiar unele trape ascunse care, deschizându-se pe neașteptate, îi va face să dispară, fugind de lumina reflectoarelor așezate în colțuri, necruțătoare. Ca să se odihnească se vor așeza pe scaune cu câlții ieșiți în afară,

cu picioarele rupte, scaune care atunci când ei se vor așeza pe ele, vor aluneca încet și greoi, vor cădea cu gesturi caraghioase și patetice, gesturi de bătrâni neajutorați. Întunericul va fi din ce în ce mai dens, și atunci ei vor fi de părere că ar fi bine să aprindă lumina. Și într-una din odăile 5 acelea cu perdele grele de catifea, abia distingându-se prin întuneric, el se va urca pe un scaun și va începe să învârtă candelabru greu din mijlocul odăii. Un candelabru ca o singură lumină aprinsă, desenând mari cercuri albe pe tavanul înalt. Sub aceste cercuri mari ei stau nemișcați și puțin obosiți 10 în timp ce lumina aleargă rotundă în jurul lor, apoi se va stinge și această lumină și întunericul va deveni din ce în ce mai mare, încât ei se vor vedea cu mare greutate. Ar putea doar mâinile lor să vorbească singure, încercând gesturile oboseite de căutare, mimând un anumit patetism, fără, însă, să îndrăznească să-și 15 facă iluzii hotărâtoare. Și chiar dacă vor vorbi, chiar dacă vor încerca să-și îndulcească glasurile, vor realiza doar mici sunete monosilabice, incapabile să le creeze iluzia că nimic nu-i prea târziu. Și, totuși, ei pot să-și ignore ridurile de pe obraji, care vor fi înghițite de întuneric, de altfel. Ei pot chiar să facă 20 dragoste pe covoarele groase, mimând o pasiune pe care au pierdut-o de mult. Pot să-și atingă mâinile transpirate și, cuprinși de delir erotic, pot să se muște unul pe celălalt. Dar cu toate astea preferă să rămână neputincioși în mijlocul camerei pustii, cu mâinile atârănânde pe lângă corp, cu buzele 25 uscate și reci, fără să se atingă, întorcând prin întuneric priviri unul spre celălalt, în timp ce cineva sună prelung, un sunet continuu și strident care trece din odaie în odaie, ajunge, în sfârșit, până la ei. Abia acum ei se vor apropia unul de altul. Și, îmbrățișându-se crispați, vor asculta această chemare inutilă. 30 Cuprinși de panică, ei vor încerca chiar s-o oprească, urând-o cu totul pe neașteptate, încercând s-o ignore. Smulgându-se din îmbrățișare își vor astupa reciproc urechile. Sunetul strident al soneriei va continua însă să se audă, va trece,

impertinent, din odaie în odaie, va trece pe lângă mobilierul vechi, prăfuit, pe lângă dulapurile biedermeier, lovind în vechi cristaluri și în geamul cu perdele trase. În tot acest timp, printr-o fereastră deschisă undeva, va pătrunde miros de zăpadă
5 topită care va urca din pământ, dar e bine să închidem, cât mai repede geamul, ca să nu-i tulbure acest miros al pământului. Iar ei vor trebui în continuare să se caute ca niște orbi, fără să-și spună nimic, zâmbindu-și unul altuia duios și complice.

STRIGĂTUL (I)

Oprit în pragul ușii de intrare în imobil, cu răsuflarea întretăiată, căutând să-și stăpânească bătăile inimii, bărbatul așteaptă un nou strigăt, la fel de atroce și îngrozitor ca și primul, dar nici cel mai mic zgomot nu mai sfâșie calmul 5
noapții târzii. Totuși bărbatul rămâne încă un timp nemișcat, în vreme ce lumina felinarului, care se agită neliniștit în toate părțile, îl descoperă, ca apoi să arunce asupra lui un val mișcător de întuneric, mereu acoperit și descoperit de lumină într-o legănare precipitată și continuă. Lumina ni-l 10
dezvăluie deci – un tânăr urâțel și slăbuț, cu ochelari a căror ramă groasă și neagră încercuiește niște ochi tulburi de miop, cu o cămașă pestriță dintr-un material ieftin, cu sandale de vară ale căror tocuri scâlciate, în mâna stângă cu o valiză jerpelită și în spate cu un fel de rucsac jegos și murdar. S-a 15
întâmpnat ca el să fie singurul treaz în această noapte caldă de august, noapte care se apropie de sfârșit; singurul care străbătuse cu câteva clipe înainte orașul adormit și pustiu, venind de undeva de la celălalt capăt al lui, cu pași uniformi și mărunți, fără să se grăbească, trecând pe lângă clădiri 20
cufundate în întuneric, fără să le bage în seamă; evitând încrucișările de drumuri, neștiind dacă s-o apuce la stânga sau la dreapta, hotărându-se cu greu, bălăbănindu-se puțin în mers, cu valiza lui caraghioasă în mâna stângă, aplecat datorită

greutății rucsacului. La un colț de stradă chiar s-a oprit, oferindu-și un mic răgaz și, lăsând rucsacul să-i alunece, și-a scos de acolo un termos minuscul în care se află puțină cafea caldă pe care o bea fără să se grăbească, cu sorbituri egale și regulate. Ridicase privirea spre singura fereastră luminată din fața lui, din clădirea aceea urâtă cu pereții scorojiți, lumină care până la urmă s-a stins și ea, clădirea dând iluzia că se lasă cuprinsă definitiv de somn și întuneric. Ca tocmai atunci din interiorul clădirii să izbucnească strigătul, să se dezlănțuie pe neașteptate un strigăt de care cu greu puteai să-ți dai seama dacă exprimă spaimă, bucurie sau durere. Un bărbat prin urmare, un tânăr, stând acolo în dreptul ușii deschise, cu lumina străzii în spatele lui, ascultând cum se sting cele din urmă ecouri ale strigătului.

Până la urmă se hotărăște să pătrundă în întunericul dens al coridorului în timp ce flăcăruia chibritului aprins face o mică breșă în noapte. Cu riscul de a-și arde degetele, el apropie chibritul, aproape stins, de tabloul cu locatari agățat într-un cui ruginit pe peretele din fața lui. Numele însă care apar pentru o clipă, ca apoi rapid să dispară în întuneric, nu sunt în stare bineînțeles să-i spună nimic. Rămâne lipit de perete pentru că i s-a părut că aude un mic zgomot. Dar cum tăcerea e din nou deplină, după câteva clipe de nemișcare, se liniștește, hotărându-se să aprindă un alt chibrit. Citește aproape silabisind numele acelea necunoscute, se întoarce conștient că numele afișate acolo nu-l vor ajuta să descifreze nici un fel de mister și, cu un alt chibrit aprins în fața lui, caută să identifice cât mai exact locul în care se află. În spatele lui e ușa care dă în stradă, iar în fața lui e o altă ușă care dă în curtea interioară a clădirii. O ușă a cărei broască e stricată, încât el o vede bălăbănindu-se încoace și încolo jucărie în voia vântului cald de vară, lovindu-se din când în când de perete cu putere. La capătul coridorului, scara duce spre etajele de deasupra, iar în stânga și în dreapta, sunt două sau trei uși care dau în apartamentele respective. Chibritul se stinge din nou și, acum, bărbatul începe să bâjbâie

prin întuneric – nu mai are decât două sau trei bețe și pe acelea le păstrează pentru mai târziu – în căutarea comutatorului. Îl găsește – după ce degetele lui boante au pipăit o vreme peretele murdar și scorojit – dar becul e ars și lumina nu se aprinde, așa că, vrând, nevrând, trebuie să se mulțumească cu întunericul. Din nebăgare de seamă se împiedică de cele două bidoane de gaz aflate cine știe de câtă vreme acolo. Se oprește – înainte de a se hotărî să urce scările – în dreptul unui alt apartament și ascultă reținându-și răsuflarea. Bineînțeles că nici un zgomot nu răzbate din interior afară, așa că renunță. Începe să urce scările, având grijă la început să se descalțe – așa cum văzuse probabil într-unul din filmele polițiste vizionate cu puțin timp în urmă – rămânând în ciorapii de supraelastic cârpiți la degete, simțind sub tălpi cimentul călduț și murdar, cu o mână în buzunarul drept, cu cealaltă ridicată în față într-un fel de gest de apărare. Mâna din buzunar simte căldura coapsei și îi trec prin minte tot felul de gânduri tulburi de adolescent (o vârstă pe care, probabil, nici n-o avusese vreodată). El se gândește la femeile care dorm în dosul acestor uși închise și imaginația lui, pentru o clipă, înfierbântată, i le scoate în cale, abandonate somnului în paturile largi și primitoare, obosite după o noapte de dragoste, îngânând cuvinte ciudate prin somn, zvârcolindu-se în prada unor visuri chinuitoare. Sunt imagini care îl părăsesc repede, și în timp ce urcă în ciorapii lui de supraelastic, își amintește că și-a uitat valiza și rucsacul la capătul scărilor. Se gândește să se întoarcă după ele, dar renunță repede și continuă să urce scările murdare. Ajunge la primul etaj și se oprește din nou, descumpănit, neștiind ce să facă, căutându-și rapid în memorie amintirile unui film care să-i arate cam ce fac bărbații în astfel de ocazii. Devenit deodată personajul unei întâmplări atât de exterioare existenței lui, rămâne nemișcat ascultând, încordat la culme, dorind de data aceasta din tot sufletul ca strigătul să se repete. Nu aude însă decât liniștea care îi opune o rezistență opacă și dușmănoasă. Începe atunci din nou să

bâjbâie în căutarea comutatorului, îl găsește, și lumina se aprinde brusc. Atât de neașteptat e pentru el acest jet de lumină, încât, speriat, asemenea unui răufăcător, învârte iar comutatorul care îl aruncă tot atât de brusc și neașteptat în

5 întuneric. Se lipește de perete și rămâne acolo ascultându-și bătăile precipitate ale inimii. În timp ce stă și ascultă, are din nou obsesia acelor femei dormind descoperite în paturile largi, în cămășile lor de noapte subțiri și înflorate, ridicate mult deasupra pulpelor albe. Alungă însă grăbit acest gând prostesc,

10 inutil acum și ascultă încordat, cu fălcile strânse, cu ochii larg deschiși strălucind ca la pisici prin întuneric. Fără să-și dea seama se proptește la un moment dat de o ușă și, spre uimirea lui, aceasta cedează, alunecând moale în fața lui. Așa că, fără să vrea, se află în interior, la început într-un coridor îngust,

15 izbit drept în față de un puternic miros de igrasie. Și, cu toate că ar fi trebuit să se întoarcă, el continuă să înainteze de-a lungul acelu coridor, neîndrăznind să aprindă lumina. Bâjbâie prin întuneric, cu mâna dreaptă proptindu-se de perete, împiedicându-se de obiectele întâlnite în cale. Ajunge în

20 dreptul unei alte uși, la început nu are curajul s-o deschidă. Dincolo becul e aprins și pe sub ușă se strecoară un fir de lumină murdară. Deschide totuși cu un gest brusc ușa, scoțând instinctiv mâna goală din buzunar, aruncând-o cu degetele rășchirate în fața lui, într-un gest ciudat de apărare și protest.

25 Odaia e însă o cameră cu paturi grosolane și greoaie, cu fotografii mari pe pereți care reprezintă bărbați și femei de altădată în mărime aproape naturală. Pe masa mare din mijlocul odăii sunt îngrămădite la întâmplare lămpi vechi cu abajururi dantelate, peste care se așternuse un praful gros de un

30 deget. Pe perețele din fața lui e o bibliotecă dărăpănată, cu niște vechi cărți unguerești, cu cotoarele aurite. Aci, în această odaie în care timpul se oprise parcă de mult, nu mai e în stare să creadă în existența strigătului. „Poate mi s-a părut, își spune. Poate că n-a fost nici un strigăt. Sunt obosit, n-am dormit

35 de vreme îndelungată, omul la oboseală născoceste tot felul

de întâmplări ciudate. Aș vrea să rămân aici și să dorm. Aș vrea să nu mai plec de aici niciodată. Vreau să dorm.“ Și, împleticindu-se, cu ochii împăienjeniți de somn părăsește odaia. Închide ușa în urma lui lăsând în continuare să ardă lumina. Se sprijină de perete înăbușindu-și cu greu un căscat: 5 „Poate că n-a strigat nimeni, își spune din nou. Vreau să mă întorc acasă. Vreau acasă“, spune deodată cu voce tare, ascultând cum ecoul cuvintelor se stinge pe coridorul pustiu. Apoi bâjbâind iar prin întuneric face calea întoarsă și ușa i se închide în urmă alunecând ca la sosire. Ascultă zbaterea ușii 10 de la parter, o bucată de lemn în voia vânturilor și, la capătul coridorului – ușa care dă în odaie e acum deschisă, încât coridorul e aproape luminat – vede un copil, care abia învățată să meargă, îndreptându-se spre el. Închide repede ușa, pentru că prezența aceluși copil singur, bălăbănindu-și picioarele lui 15 scurte îl umple de spaimă. Începe să urce sărind câte două scări, gâfâind și poticnindu-se spre etajul superior. Dar și acolo lumina e stinsă și iar rămâne un timp așteptând. Apoi aude urcând ascensorul cu un hârâit uniform, îl vede trecând pe lângă el fără să se oprească. Îi vede pe cei doi bărbați în impermeabile verzi de ploaie, întorși cu spatele, încât îi este imposibil să-i identifice, urcând cu ascensorul. Undeva, deasupra lui se aude după aceea zgomotul unei chei întoarse în ușă. Apoi se lasă din nou liniștea, o liniște chinuitoare și obsedantă, în timp ce întunericul de pe coridor devine din ce în ce mai lăptos, 25 mai puțin dens, semn că ziua era destul de aproape. Prin geamul dreptunghiular din spatele lui pătrunde o lumină difuză și murdară încât, acum, dreptunghiul ușilor, care marchează apartamentele, e ușor de identificat. Urcă încă un etaj. Îi trece prin minte că cei care au urcat cu liftul îi luaseră 30 probabil pantofii și valiza, dar e mult prea preocupat de misteriosul strigăt ca acest gând să-l tulbure prea mult.

STRIGĂTUL (II)

Încă o ușă pe care o deschide cu aceeași strângere de inimă ezitând câteva secunde pe mânerul ei, o ușă care alunecă, probabil bine unsă, așa că se trezește pe neașteptate în interiorul
5 unui alt apartament. Poate că în odaia cealaltă cineva ascultă, cineva e atent la fiecare zgomot, așa că bărbatul încremenește în dreptul ușii fără să îndrăznească să se miște, cu auzul foarte ascuțit de tensiunea așteptării, căci în mod sigur acel cineva din odaia alăturată, – ușa e întredeschisă, probabil anume lăsată
10 așa – a auzit scârțâitul ușii de la intrare. Încordat, așteaptă zgomotul de dincolo: picioarele desculțe pe parchet, un căscat, pașii hârșiți spre ușă, zgomotul comutatorului întors, lumina care să se strecoare pe sub ușă, lungă fâșie galbenă până în mijlocul bucătăriei. Nu se întâmplă însă nimic din toate astea,
15 doar lumina lunii se strecoară prin ferestrele mari, palidă acum la apropierea zorilor. Privește încă o dată odaia pentru ca totul să i se întipărească pentru totdeauna în minte – inclusiv versurile de pe tapetul agățat deasupra aragazului – și, din ce în ce mai convins că banalitatea acestei încăperi nu-i va elucida
20 nici într-un caz misterul aceluia strigăt, o părăsește fără părere de rău. Închide ușa în urma lui cu aceeași prudență, atent să nu comită nici de data asta nici un zgomot, părăsește deci încăperea asta mult prea familiară ca să-i poată trezi o

suspiciune oarecare și se trezește din nou pe coridorul rece și neprietenos, coridorul cu comutatorul stricat care se învârtește în gol, lovindu-se de balustrada de la scară, în căutarea unui punct de echilibru, pipăind peretele zgrunțuros. În loc să urce însă, hotărăște să coboare un etaj, tot în vârful picioarelor, 5 pentru ca zgomotul să fie cât mai minim cu putință – între timp, începând să fie din ce în ce mai convins de importanța rolului pe care îl joacă, el, detectivul benevol, polițaiul fără plată, cel care va depista crima. Și într-adevăr nu trebuie să aștepte vreme îndelungată: hârșăitul liftului care coboară se aude din nou și, în sfârșit, doar în câteva secunde, alunecând moale sub privirile lui, el poate vedea în cutia puternic luminată a liftului siluetele acelorași bărbați care urcaseră înainte, în fulgarinele lor cenușii, cu pălăriile în mână, amândoi privind-l cu o urmă de surâs în colțul gurii. Totul durează 10 însă prea puțin timp pentru ca el să le poată reține fizionomiile, hârșăitul ușor al liftului abia perceptibil, îndepărtându-se, dispărând în noapte, în liniștea imensă din jur. Prima lui reacție e să coboare în fugă scările, să-i ajungă din urmă pe ciudații vizitatori în fulgarine cenușii, dar, înainte de a-și putea 15 duce la îndeplinire gândul, aude jos, în stradă, zgomotul motorului pus în mișcare, apoi mașina îndepărtându-se. Ușa, pe care încearcă s-o forțeze din nou, îi opune rezistență. Dincolo de ea răzbate o fâșie de lumină: se apleacă să se uite prin gaura cheii. Cum cheia nu se află în broască poate să vadă 25 destul de bine ce se întâmplă dincolo: iată de ce e uimit descoperindu-i pe cei trei bărbați, de data asta cu pălăriile pe cap, adunați în cerc în mijlocul odăii, cel mai înalt întors cu spatele spre el, în așa fel încât îi acoperea aproape pe ceilalți doi. E atât de preocupat de ce se întâmplă în odaie, încât nici 30 nu are timp să audă ascensorul care urcă în spatele lui, oprindu-se la etajul la care se află el. Atunci, când se întoarce – zgomotul ascensorului care se opriese îi atrăsese în sfârșit atenția – descoperă cabina ascensorului puternic luminată,

goală însă, cu chipul lui doar reflectat în oglinda mare de pe peretele din față, un chip care se vede tulbure prin geamul murdar. Câteva minute poposește doar ascensorul în dreptul etajului său, ca apoi să urce din nou, chemat probabil de cineva

5 de la un etaj superior, îndepărtându-se cu un zgomot abia perceptibil. Apoi cablurile liftului se văd din nou alunecând în sens invers – cu obrazul lipit de sticla murdară, el privește hăul care se cascadează dedesubt – cușeta trece din nou pe lângă el puternic luminată, pe lângă obrazul lui turtit de geamul

10 rece al ușii, cu aceiași bărbați, de data asta cu unul mai puțin, privindu-l pentru o secundă drept în ochi, dispărând în hăul de dedesubt. Coboară un etaj și din nou ușa pe care o încearcă cedează atât de repede, încât nici nu are timp să se gândească la strania potrivire care face ca ușile încercate, o parte din ele,

15 să nu opună nici o împotrivire, la obiceiul cel puțin curios al locatarilor acestui imobil care preferă să doarmă liniștiți, fără să-și încuie ușile. Și, în vreme ce stă în întuneric, la pândă, în așteptarea unui cât de neînsemnat zgomot care să-l determine să bată în retragere, cu mâna încă pe clanța ușii

20 rămasă întredeschisă, el nu poate fi decât implicat fatalmente în clipa pe care o trăiește. Mâna lui alunecă încet de pe clanța care se ridică ușor eliberată de apăsare, un pas doar, sub greutatea lui dușumeaua geme ușor, ca o femeie cu care faci dragoste. Și totuși încă un pas, același, și o mână ridicată

25 bâjbâind prin întuneric, în sfârșit un obiect tare, o masă, un scaun, un dulap, o oglindă. Da, o oglindă, apele ei detașându-se prin întuneric, și mai ales sticla ei mată, pe care bărbatul o mângâie aproape cu voluptate, conștient că pretutindeni în jurul lui sunt tot felul de obiecte dușmănoase care nu așteaptă

30 decât să cadă cu zgomot, să se spargă în bucăți. Dar nimic nu se întâmplă, doar presarea dușumelei sub picioarele lui desculțe, acest fel de a face iubire cu picioarele. Prin ciorapii

N K de supraelastic simte praful odăii. De data asta – cu toate că încăperea e cufundată într-un întuneric deplin, obloanele fiind

trase și lumina lunii neputând să pătrundă înăuntru, –
îndrăznește să meargă mai departe! Tot pipăind peretele din
fața lui dă de o ușă întredeschisă. Trece pragul în altă odaie
și, în sfârșit, la lumina cețoasă a zorilor, filtrată prin fereastra
din fața lui, poate să-i vadă pe cei care dorm în paturi mari, 5
paturi înalte și bogat ornamentate. Mobila e foarte veche
aparținând parcă unui secol trecut. Odaia seamănă cu un
dormitor comun, și anume pare a fi încăperea unui azil de
bătrâni. Femeile dorm în paturile largi și greoaie, cu capul
pe pernele imense și nu tocmai curate, biete femei în vârstă – 10
bonetele de dantelă, cămășile de noapte cu guler înalt – femei
cu guri uscate, făcute pungă, cu fețe scofâlcite, aproape dispărute
sub scufiile lor de noapte bine apretate, sub dantelăria bogată
a gulerelor albe. Uimirea bărbatului e și mai puternică când,
trecând de la un pat la altul, descoperă că toate aceste obraze 15
galbene, cufundate în somn, seamănă foarte mult unul cu altul,
părând același chip, multiplicat la nesfârșit. Simplă iluzie
bineînțeleasă, căci la o privire mai atentă deosebirile apar. Dar
liniștea cu care aceste chipuri sunt coborâte în somn îl face
să înțeleagă că strigătul n-a ajuns la până la ele sau, dacă el a 20
ajuns, n-a fost în mod sigur auzit. Bătrânele dorm parcă de
o veșnicie, nici o tulburare nu pare să fi răvășit de curând
simetria chipurilor lor. „Sunt bătrâne și surde“, își spune
bărbatul, cu toate că știe că bătrânii au somn ușor – citise asta
undeva – au somn de pisică vulnerabil la cel mai mic zgomot. 25
Părăsește odaia călcând tot în vârful picioarelor și, cum la etajul
la care se află lumina e aprinsă, vede din nou copilul – același
copil pe care îl zărise nu cu mult timp înainte în dreptul unei
uși întredeschise, coborând scările cu multă atenție, în patru
labe. La un moment dat, împiedicându-se, începe să se 30
rostogolească pe trepte. Îl vede ridicându-se după aceea fără
să plângă, trecând pe lângă el, coborând din nou, deschizând
ușa apartamentului de dedesubt, cu capul, pentru că nu ajunge
până la clanță, dispărând în dosul ușii, fără urmă. Și atunci

nevoia de-a aprinde o țigară devine atât de imperioasă, încât cu toată tensiunea și încordarea nu poate să-i reziste. Iată-l deci stând pe scările murdare, cu liniștea din jur care îl apasă covârșitoare pe umeri, fumându-și precipitat țigara, simțind cum căldura ei neașteptată îi pătrunde în suflet, liniștindu-i pentru o clipă nervii. „Ar trebui să plec“, își spune, „totul e inutil“, dar nu pleacă și după ce aruncă chiștocul țigării, stingându-l cu piciorul, uitând că-i desculț, simțind arsura dureroasă în talpă, adulmecând mirosul de supraelastic ars, cu nările, se hotărăște să-și continue urmărirea. Peste câteva minute vom da peste el deschizând alte uși – îl vom găsi într-odaie cufundată într-un întuneric deplin, odaie cu un puternic miros de flori putrede. Mănat de curiozitate el aprinde un chibrit – cutia o găsește cu greu în fundul unui buzunar, și la lumina de o secundă a flăcării vede două trupuri tinere îmbrățișate, trupul prelung al fetei, sânii mici striviți de pieptul bărbatului, mâna bărbatului pe coapsa femeii într-o mângâiere încremenită, oprită la jumătate. Din greșeală atinge un scaun care îi stătea în cale, scaun care cade cu zgomot pe cimentul odăii. E mult prea încordat ca să poată percepe exact dimensiunile zgomotului creat. Încremenit, simte cum i se oprește respirația, cum sângele din întreg organismul îi pompează accelerat spre creier. Sprijinindu-se de perete e gata să izbucnească în plâns, urmare probabil a tensiunii nervoase acumulată în această seară. Rămâne lipit de perete așteptând disperat apariția celorlalți. Nu poate fi deci decât uimit că, după ce zgomotul se potolește, după ce se stinge ultimul ecou, aceeași liniște grea, sufocantă se lasă, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Îndrăgostiții își continuă somnul și la lumina chibritului – de data asta ultimul – vede iar trupurile lor înlănțuite patetic, cufundate în același somn adânc. Pe fețele lor citește aceeași liniște calmă și aceeași fericire cam obosită. Disperat fuge din odaie, se încalță în grabă și, bocănind cu pantofii lui vechi, începe să urce scările imobilului, în salturi

precipitate, din etaj în etaj. Ajunge la ultimul etaj și – dibuind prin întuneric – chibriturile i se terminaseră – dă de ușa care urcă în pod. E un pod imens în care sunt întinse mari fâșii de pânză albă care la lumina lunii strălucesc straniu. În sfârșit, el simte o mișcare în dosul acelor pânze, cineva umblă în spatele lor încrețindu-le ușor. Simțindu-se deodată lipsit de apărare, face câțiva pași înapoi, împleticindu-se, cu mâinile ridicate înaintea, parând parcă o eventuală lovitură. Se lasă însă din nou liniștea, doar lumina lunii bate în cearșafurile albe din fața lui. Bărbatul e încă multă vreme prea înfricoșat, ca să mai poată face vreo mișcare.

MOARTEA LUI IACOB (I)

Camera ar trebui să aibă tavanul foarte înalt, încât, ridicând privirea, să fie destul de greu să distingi locul în care pereții văruiți în alb, un alb nu tocmai curat, se zugrăviseră nu de mult
5 așteptându-se mereu ca bătrânul să moară, sprijină greutatea unui tavan din mijlocul căruia coboară un fir subțire și negru; la capătul firului un bec murdar – punctulețele negre semănând cu pistruii roșcați de pe fața bătrânului – împrăștie o lumină care lovește pereții dreptunghiulari, un fel de cutie
10 de pantofi, ai camerei; mai e lumina zilei care vine dintr-o singură direcție, o fereastră undeva sus în spatele bătrânului, o lumină care nu vine însă din afară, ci pătrunde printr-un coridor de asemenea nu prea luminat – cineva a spart acolo un pahar sau poate o scrumieră și ecoul strident al sticlei sparte
15 stăruie un timp – lumina vine prin urmare din spate și acum, când, cu un gest neașteptat, el întoarce comutatorul în lumina cenușie, grea, aproape materială din odaie, părul lui sur luminat din spate amintește conturul opac al lunii în serile mult prea prelungite de vară (seri în care lumina zilei se păstrează un
20 timp, curgând în noapte până târziu, decolorând-o, astrul mort și alb fiind singurul semn că strălucirea zilei s-a sfârșit de mult, o lună sură și mohorâtă, atârnată într-un gol albastrui); și el ar putea să-și amintească ceasul acesta: caii argintii cu burțile

umflate și întinse, delicate și calde pe un câmp de un verde opac, gropile murdare prin care caii calcă stropindu-se până sus... În dreapta, tot în spatele bătrânului, o ușă; în clipa în care ea se deschide singură cu un hârșăit prelung și jalnic, un fel de tânguire leneșă, s-ar putea vedea dincolo, dacă el s-ar 5
întoarce, dacă ar avea această umilă curiozitate. Ar vedea un coridor lung, luminat la distanțe egale de aceleași becuri atârinate la capătul unor șnururi negre, foarte mari. În sfârșit, ar trebui acum ca bătrânul să înceapă să se agite prin odaie, gârbovit, cu nasul cărn și noduros, cu mustața lui mâncată 10
de nicotină, mult aplecat spre cimentul cu pătrate albe și negre, asemănătoare unei table de șah. Căci văzut de sus, eventual prin firida cu geamul murdar, ușor împăienjenit, bătrânul ar putea aduce cu singurul pion rămas cine știe cum pe o tablă
de șah, un pion mișcat din loc în loc de către cineva, de pe 15
un pătrățel negru pe unul alb, și invers, așa ți-l închipui urmărindu-l cum aleargă de la un scaun la altul, căutând mereu cu ochii lui de miop. Cu fața atât de aplecată încât e foarte posibil ca mustața lui cărunță și rară să atingă scaunele, să le
ștergă de praf, scaunele acelea albastre, scaunele obișnuite de 20
bucătărie. Totul durând ceasuri și zile, poate săptămâni, până când în sfârșit, întotdeauna se face noapte, și atunci bătrânul se liniștește. La capătul coridorului e o ușă care dă în stradă, o ușă cu clopoțel care se deschide din când în când, și atunci coridorul e străbătut de un sunet prelung și cristalin, ca un 25
glas de copil. Un val de ninsoare pătrunde înăuntru și cineva acolo, la capătul ușii, își scutură bocancii de zăpadă. Se aud tropăiturile lui înfundate și vocea bătrânului care vorbește singur: „Nu pot să mă duc, înțelege odată. Crezi că eu nu vreau, crezi că inima aia am eu, crezi că...” E bine ca moșul 30
să vorbească cu ochii ridicați înspre ferestruica murdară, e bine ca el să lungească cuvintele, transformându-le într-un fel de lamentație prelungă și neîntreruptă. Și va mai spune: „Nu mă pot duce, înțelegeți-mă că nu mă pot duce. Că așa bate un

vânt din dosul Coșavei, că tremură carnea pe mine. Nu mă pot duce, înțelege o dată...” Trebuie ca glasul bătrânului să se ridice foarte sus, atingând cele mai ascuțite note. Rupându-se deodată, brusc și neașteptat, când bătrânul ajunge
5 în mijlocul frazei. Un rol important îl vor avea și pereții care în loc să absoarbă cuvintele bătrânului, scâncetele astea cam ridicole de copil, le multiplică parcă la nesfârșit, în tot cazul el are impresia că vorbele astea dezlânate și stâlcite, se reîntorc
10 din nou la el în gură, încât le poate amesteca ca pe niște medicamente amare, sau le poate scuipa din nou afară, cu scârbă. „Așa bate un vânt... Nu pot, Iosife, înțelege o dată, din dosul Coșavei“, cuvinte care se reîntorc cam alandala, cam la întâmplare, rupte unele de altele, cu toate că boii și junincile și vaca bătrână cu cornul rupt, caii cu burțile lor umflate și
15 calde, sunt acolo pe țarina pustie cu iarbă uscată, arsă, cenușă fierbinte, a verii. Și el: „Nu pot pleca, înțelege o dată“. Lacrimi nu mai pot fi în ochii uscați. Botul cald, neastâmpărat, al vițelului abia născut, slab, abia ținându-se pe picioarele subțiri ca două fuse, lovește cu capul ugerul umflat de la care suge,
20 șiștarul cu lapte se varsă, laptele – de jur-împrejur și, în mijloc, balega caldă, aburidă...

Abia s-a stins zgomotul paharului spart pe coridorul de dincolo de firida prin care pătrunde lumina galbenă a zilei, că moșul începe să cânte cu voce tare și spartă. Cântecului
25 trebuie să i se dea maximum de naturalețe, trebuie să fie un cântec tandru, o melodie monotonă și prelungă, ca un vaiet. El trebuie să stea cu spatele încât nimeni să nu-i poată vedea fața, doar ceafa, părul lui sur și argintiu, cu două noduri în creștetul capului, un cap rotund pe un gât subțire, ca de copil.
30 Va trebui, de asemenea, să nu strige prea tare cuvintele, mai degrabă să le lungească, să le amestece între ele, încât să pară un singur cuvânt, repetat cu insistență. În tot acest timp, la capătul coridorului, ușa se va lovi singură de perete, trântită de vânt, ritmând cuvintele moșului. „Am lăsat caii-n pădure

și li-i frig, trebuie să mă duc, să pun, pe ei, pătura, înțelegi“, spune moșul, aruncând cuvintele la întâmplare. Ar fi bine ca la capătul coridorului, acolo în stradă, să fie eventual stația tramvaiului și ar trebui ca bătrânul până la urmă, totuși, să reușească să plece, să se urce în tramvaiul aproape gol. E bine 5 să se aleagă o garnitură veche, cam de pe vremea primelor tramvaie electrice, aducând puțin cu tramvaiul cu cai. Ajuns la periferie e bine ca el să nu oprească în toate stațiile, dar să meargă foarte încet încât cei grăbiți să poată coborî din el. Taxatoarea poate să adoarmă deasupra biletelor ei, în cușeta 10 strâmtă, apoi s-ar putea să oprească într-un fel de pădurice, și niște viței să-și apropie burțile lor umede de geamurile tramvaiului. Apoi moșul va sta din nou în camera lui strâmtă, aplecat deasupra scaunelor de bucătărie, căutând pe cineva cu privirea lui curioasă. „Acum a fost Ana, cu mutul lui Milan 15 aici“, bolborosește el cu limba cam îngroșată, încât cuvintele aproape că nu se mai înțeleg. Când i se urăște de căutat, sau poate când obosește, trage cu greutate un scaun până în dreptul ferestrei și când, după mari eforturi, reușește să se urce pe scaun, trebuie să se ridice în vârful picioarelor, ca să se poată 20 uita prin ferestruica murdară și îngustă dincolo, în odaia aceea misterioasă din care a venit zgomotul paharului spart. Trebuie să se aleagă o cameră asemănătoare cu cea în care stă el, ar fi bine ca ea să fie mai degrabă pătrată decât dreptunghiulară, cu pereții zugrăviți în alb, cu o scară de lemn care urcă spre 25 spărtura dreptunghiulară și neagră a podului. Și, mai ales, trebuie să fie o odaie tot cu ciment pe jos, cu aceleași pătrățele amintind o tablă de șah, roșii și albastre, nu albe și negre ca în odaia bătrânului. Odaie în care ar fi bine să nu se găsească altceva decât niște coșuri foarte mari de nuiele, pe care, prin 30 geamul lui prăfuit, moșul le cercetează cu multă atenție. Coșul cel mai apropiat de ferestruica de la care privește bătrânul e cu roșii coapte, nu de multă vreme culese, spălate nu cu mult timp în urmă, cu picături de apă din loc în loc, picături în

care se răsfrânge lumina puternică a becului aprins. În odaie trebuie să fie și alte coșuri, dar pe care bătrânul nu le poate distinge datorită ochilor lui de miop. Apoi e bine să se închidă cu multă violență ușa podului, lumina să se stingă brusc, dincolo rămânând doar cea care pătrunde prin geamul de la care privește bătrânul. O fâșie de lumină care străbate odaia cealaltă în două, luminând doar o jumătate a coșului în care sunt roșiile. „Nu pot pleca, Ioane, nu vezi că nu pot pleca, bate așa un vânt din dosul Coșavei că...“, spuse bătrânul cu glas tare lipindu-și gura de gemulețul murdar, încât cuvintele rămân acolo, strivite de sticla prăfuită și rece a geamului. De data aceasta cuvintele vor fi mai mult o scuză decât o lamentație, mult mai amestecate decât la început, pentru că bătrânului a început să i se îngroașe limba. „Nu pot, înțelege, crezi că eu nu m-aș duce, că tremură caii de frig, că așa bate un vânt, c-am pregătit și păturile de lână să-i acopăr, și eu...“ Și în timp ce privește la tot ce se întâmplă în camera cealaltă, el va trebui să fixeze tot timpul acele roșii la care nu poate să ajungă. Apoi cu o mână tremurătoare va încerca să-și scrie pe geamul îngust, prăfuit, numele. Mâna însă obosește repede după primele litere, numele rămâne neterminat un *i* și un *a* mângălite pe geam, tremurate, strâmbe, de parcă ar fi scrisul unui copil din primele clase primare. Moșul coboară cu chiu cu vai, aproape pe brânci, și se târăște în celălalt colț al odăii. Începe să tragă după el un alt scaun, îl ridică cu greu, încercând să-l pună deasupra celui alt fără să reușească, căci scaunul îl lovește peste picioare. E bine să nu strige de durere. Mult prea preocupat de gândurile lui să nu-și ia în seamă durerea. Ridică deci din nou cu multă greutate scaunul deasupra celui alt, cu dexteritatea unui actor de circ. Se cațără deasupra ajutându-se de mâini și de coate, triumfător, stând în picioare fără să se miște, privește camera acum de la înălțime, încât i se pare deodată cu totul alta. Ridicând o mână atinge cu degetul tavanul, ceea ce-l umple de bucurie. Apoi se-apleacă din nou

deasupra geamului, își lipește obrazul de el turtindu-și nasul, simțind puternic în nări mirosul prafului și al murdăriei. Dincolo lumina e din nou aprinsă și un tânăr stă aproape gol în mijlocul odăii, printre coșurile cu fructe. Sunt acolo și mere și struguri, abia acum bătrânul poate să le vadă mai bine, 5 pentru că le privește de la o înălțime mai mare. Tânărul își ține capul aplecat într-o parte, ridicat spre el, cu gura ușor întredeschisă, și ochii mult cășcați de uimire. Se privesc un timp, ținută, fără să-și spună nimic. Apoi tânărul începe să-și miște buzele ca prin somn, e clar că gura lui nu formează 10 cuvinte, niște buze ușor umflate și umede. În sfârșit clipa în care bătrânul își dă seama că îl cunoaște pe tânăr. „E fiul meu, Iosif”, își spune bătrânul cu uimire și cu mâna lui zbârcită șterge geamul prăfuit, ca să-l poată vedea mai bine și chiar îl strigă în șoaptă pe celălalt, apropiindu-și gura de geam. 15 Tânărul nu-i răspunde, rămâne nemișcat privindu-l în continuare pe bătrân. Moșul stăruie însă prea mult, și atunci Iosif își apropie coșul cu struguri de geam, se urcă deasupra, face eforturi să poată ajunge sus. Picioarele i se roșesc de sângele strugurilor, strugurii îi stropesc picioarele, coapsele, el alunecă chiar, cade deasupra strugurilor striviți de greutatea lui, se ridică din nou și acum mustul îi șiruie roșu aprins pe piept și pe umeri, pe mâini și pe coapse, chiar fața lui e mânjită de mustul acela sângeriu și dulceag. Prin semne îl face pe 20 bătrân să înțeleagă că nu are nici un scaun la îndemână, așa că nu are cum să ajungă la geam. Bătrânul va trebui să fie uimit când va vedea cât de mult seamănă băiatul ăsta cu el. Va trebui probabil să fie și trist pentru că prin firida aceea strâmtă n-avea cum să treacă dincolo, iar ușa era încuiată. Sau poate va trebui nici să nu se gândească la asta. Va trebui doar 30 să-i spună fiului său, fără ca acesta să-l audă: „Nu pot să plec, crede-mă că nu pot, așa bate un vânt, nu pot...” Sau bătrânul va trebui să aibă doar iluzia că vorbește, pentru că din gura lui nu va mai putea ieși nici un sunet, decât acea bolboroseală

continuă și fără rost. După un timp îndelungat, el va începe să numere pereții și la început numără patru, apoi i se pare că sunt cinci, și cu cât va grăbi el numărătoria cu atât pereții vor fi mai mulți. Ei vor lua diferite forme geometrice, iar la 5 un moment dat vor fi atât de mulți, încât unghiurile vor dispărea cu totul și camera va primi forma unui cerc. Va fi o suprafață rotundă și netedă, albă și lipsită de ostilitate. La sfârșit ar putea să apară și mutul lui Milan, prostul satului, stând pe un scaun în fața bătrânului holbându-se la el și 10 vorbind alandala. Apoi trei bătrâni, care îl vor privi fără să facă nici o mișcare. Și el se va apleca și-i va săruta prostului picioarele.

MOARTEA LUI IACOB (II)

Apoi în camionul hodorogit pe vechiul drum de țară, s-ar putea să-l găsim pe bătrân... Roțile camionului să se afunde adânc în cenușa fierbinte și praful greu, înecăcios, să se ridice în fața mașinii, încât, șoferul, căruia bătrânul nu-i vede decât 5 ceafa groasă și roșie, să înjure înfundat, înnebunit de căldură, orbit de sudoarea murdară care-i îneacă ochii. S-ar putea ca bătrânul să se găsească deci acolo, în timp ce lumina soarelui copleșitoare, uleioasă, luminează de sfârșit de august, ar putea să dea năvală peste miriștele uscate, pustii, peste cucuruzul 10 cu frunzele galbejite, încât bătrânul, simțind venind spre el prin prelata unsuroasă, mirosurile câmpiei, poate să ridice încetisor un colț al pânzei groase, poate găsi o spărtură pe care, lărgind-o cu degetul lui zbârcit, să-și așeze ochiul stâng sau drept în dreptul ei, ba prelata poate fi chiar atât de ruptă încât 15 el să-și poată vârî capul prin spărtură; capul lui în plin soare ca o umflătură monstruoasă pe întinderea prelatei, privind, cu gura puțin căscată de uimire, câmpurile! Să simtă cenușa drumului pătrunzându-i în gură. Prin cenușă, razele soarelui să aibă un joc ciudat, și, din când în când, bătrânul să vadă 20 cum micii, abia fătați de o săptămână, aleargă înnebuniți în fața mașinii dispărând sub roțile ei. El vede trupurile lor însângerate rămânând în urmă, îngropate în cenușă, vede gâtul

răsucit al mieilor, ochii acestora, mari, albaștri, îndreptați spre el, dar n-are ce să le facă, nu are cum să-i ajute. „Nu pot, strigă el, nu pot, înțelegeți-mă o dată“. Să stea în camionul cu prelata unsuroasă zbatându-se ușor, în camionul în care praful fierbinte îi îneacă respirația, prăvălit pe banca tare de lemn, cu capul bălăbănindu-i-se în toate părțile, cu ochii fixând scândurile camionului, să-și caute briciul de ras de care nu se desparte niciodată, să încerce să se ridice, să încerce să-și păstreze echilibrul stând în picioare bătându-se pe membrele lui strâmbe, apoi să cadă în patru labe, să înceapă să meargă așa de-a lungul și de-a latul camionului, cu ochii foarte aproape de scândurile platformei, pentru ca privirea lui de miop să poată distinge ceva. Să simtă în ochi praful înecăcios. Să-l usture ochii. „Mi-am pierdut brișca“, să scâncească. „Care mi-ați furat-o, bată-vă Dumnezeu, să vă bată“, să bolborosească el, să-și molfăie cuvintele, încât șoferul să nu înțeleagă ce spune. Ar putea ca mașina să oprească și să derapeze în cenușă. Și ar trebui ca bătrânul să aștepte (prin aceleași găuri din prelată să vadă piața în care camionul s-a oprit, micul orașel toropit de căldură, copiii care adunați în jurul mașinii își întrerup jocul lor obișnuit ca să alerge spre capătul străzii, să dispară acolo, doar vocile lor să mai stăruie în aerul saturat de căldură, un timp). Să-l aștepte pe șofer, să urmărească cum urcă scările scărpinându-și ceafa asudată, cum deschide ușa restaurantului, să asculte difuzorul instalat lângă fântâna arteziană, buletinul meteorologic, cotele apelor Dunării, în vreme ce șoferul – în restaurantul pustiu – poate mesteca chiftelele vechi, uscate, poate privi fesele mari ale femeii care mătură restaurantul, podelele unsuroase date cu motorină, șoferul care poate chiar să se excite privind sânii mari ai femeii. Când femeia trece pe lângă el, șoferul, un bărbat nu cu mult trecut peste treizeci de ani, poate mângâia cu palma dreaptă coapsele femeii, care trece râzând pe lângă el, încântată, atât de încântată încât fața ei roșie poate străluci ca o plită aprinsă. Și în tot acest timp

bătrânul poate aștepta, cu capul scos complet afară prin aceeași ruptură a prelatei, poate privi rondoul cu flori veștede din piață, chioșcul de ziare, închis la această oră a zilei, intrarea în parc, și, acolo, în dosul copacilor bătrâni, uscați, vechea biserică catolică a orașului, pe jumătate dărâmată, în care au 5 pătruns bălăriile și iarba neîngrijită din parc. El poate privi un ciclist care trece, sau un câine care urinează lângă un copac. Apoi, renunțând la distracțiile astea cu totul neașteptate – biserica, rondourile, copiii care se joacă, biciclistul, – poate ațipi chiar cu mâinile strânse între genunchii lui ascuțiți, cu 10 pleoapele lăsate deasupra ochilor inflamați de căldură, cu gura strânsă punga. (Și în tot acest timp, șoferul poate urmări în continuare fiecare gest al femeii, modul în care ea se apleacă după șervețelele de hârtie aruncate pe jos, cu picioarele ei puternice, puțin desfăcute ca să se poată apleca mai ușor. 15 „Adu-mi un pahar cu apă minerală, să-i strige șoferul, vezi dacă găsești o lingură cu bicarbonat“, și, când femeia se întoarce, în timp ce-i întinde paharul, bărbatul s-o mângâie din nou, dar altfel, calm, părintește, încât femeia să roșească până în vârful urechilor. Să se întoarcă, să plece.) Și, în sfârșit, 20 când șoferul se urcă din nou în mașină, zgomotul motorului să-l sperie pe bătrân. El se trezește deodată, icnind ușor, gura i se deschide și rămâne așa căscată, și, în sfârșit, după ce mașina pornește, el poate să-l privească pe șofer, nu fără o oarecare uimire, să-i urmărească fiecare gest, încet, încet, să devină 25 bănuitor, suspicios, să-l dușmănească chiar pe bărbatul care mult timp va păstra în fața ochilor șoldurile mari ale femeii, sânii ei tari... Ca după un timp bătrânul să se trezească din nou în odaia lui cu pereții albi, cu tavanul înalt, cu becul murdar atârând la capătul firului negru. Să fie din nou acolo, 30 ca după aceea, cuprins de furie, să trântescă ușa în urma lui, să străbată coridorul, picioarele să i se încurce în firul negru al telefonului, să-l trântescă de pământ, să pătrundă forțând ușa în odaia în care ceilalți dorm, respiră liniștit prin somn,

să-i strige cu vocea lui ascuțită: „Voi nu auziți, să spună. Pe voi v-a asurzit Dumnezeu că nu auziți. O bătut la poartă. De trei ori o bătut. Așa sunteți voi. Cu voi nu mă împac eu.“ Să-i dușmănească pentru somnul ăsta al lor fără griji. Și, când
5 ceilalți au să între în odăița lui, să stea pe scăunelul lui cu trei picioare lângă sobă, liniștit acum, cu fața destinsă într-un surâs. „Vezi tu cine e la noi, să spună“. Sau: „Cinstește-l și tu pe Ion c-un pahar de țuică“. Sau: „Cine crezi tu c-o venit la noi?? Cine crezi că toată noaptea m-a ținut de povești? Acu nu mă
10 pot plânge, am eu...“ Cu capul lui prăbușit pe masă să mormăie un început de cântec, cuvintele să-i iasă subțiri și prelungi din gură, și în tot acest timp lumina să fie aprinsă, în vreme ce noaptea de afară să privească prin pătratul întunecos al ferestrei, și caii, acolo în livadă, să-l urmărească
15 tot timpul cu ochii lor mari și blânzi, dinții să le tremure în gură de frig, pe burta lor caldă să se prindă chiciură albăstrie, iar din gurile lor deschise să se răspândească aburi în jur, ca o boare. „Trebuie să mă duc, înțelege o dată, că așa bate un vânt din dosul Coșavei...“ și cu bucurie bătrânul să arunce o
20 pătură groasă pe fiecare cal, așa încălziți caii deodată să se prăbușească toropiți de căldură în iarba udă de rouă, păturile să-i scape de frigul nopții de toamnă târzie, nopți de sfârșit de octombrie... O curte pătrată și nu mai mare decât o cutie în care bătrânul să stea zgribulit în mijlocul ei, înfofolit în
25 păturile călduroase, iar ceilalți să-l ducă aproape cu forța în odaie, el să se zbată căutând cu tot dinadinsul să scape, să înjure în toate felurile, să urle de furie. Și cu forța să-l ducă în odaia cu paturi albe așezate unul lângă altul, cu pereții albi, să stea nemișcat acolo sub cearșafurile ridicate sub bărbie, deodată
30 ochii lui galbeni să primească opacitatea hârtiei presate, să nu mai răsfrângă nimic. Întunericul să coboare deasupra lui fără ca el să știe. Doar pentru o singură dată niște bărbați cu trupuri albe vor înota printr-o mare de sânge. Pentru o singură dată un copil va sta în fața lui, și el îi va pune mâna în păr, și atunci

glasul lui va răzbate pentru ultima oară din noaptea groasă care-l înconjoară. „*În curând eu voi fi adăugat la poporul meu. Îngropați-mă lângă părinții mei, în peștera din țarina lui Efon Iudeul. În peștera care este în siliștea Mocpela la răsărit de Mamre, din Țara Canaan.*” Vorbe pe care nu le aude nimeni, căci ele 5
ajung în gură sub forma unei bolboroseli ciudate pe care ceilalți nici nu o mai bagă în seamă. Întunericul va coborî definitiv după aceea peste ochii lui galbeni și urduroși. Mâinile și picioarele vor continua să facă tot felul de mișcări ciudate și mai ales tot ce va mai rămâne din bătrân va fi o gură hulpavă 10
gata să înghită tot ce i se oferă. Vor turna în el ca într-un sac fără fund, ciorbe calde cu găluște de ficat, bucăți grase de carne de vită, pe care el le va înghiți cu lăcomie, întregi, nemestecate. Se va supune poruncilor lor, încât atunci când i se va porunci să mestece, va mesteca cuminte și grav, când îl vor 15
acoperi cu păturile, va sta zgribulit sub ele fără să crâcnească. Va trebui după un timp să se scoale totuși, împleticindu-se să se îndrepte spre spălătorul comun, să străbată coridorul pustiu la această oră a nopții – becul aprins să arunce aceeași lumină pe părul lui sur și des, tăiat scurt – să se sprijine din 20
când în când de pereți să nu cadă, să intre în spălătorul cu cimentul murdar cu miros de igrasie, cu lavabourile albe, cu cimentul crăpat și îngălbenit de timp, și mânat, probabil, de dorința de a-și spăla trupul bolnav, dorință rămasă în el de dinainte ca noaptea să-l învăluie pentru totdeauna, să înceapă 25
să se spele, întâi mâinile, apoi capul și gâtul, aplecat sub duș, încât apa să înceapă să alunece de-a lungul trupului lui uscat și zbârcit, – avusese doar grijă să arunce de pe el halatul cu miros de medicamente al spitalului – apa rece care îl va face să tremure de frig, apoi din greșeală ar fi bine să deschidă 30
robinetul cu apă fierbinte, care îi va opări carnea uscată, încât cu un scâncet prelung și ascuțit va trebui să se dea la o parte. Apa va continua să curgă în vreme ce el va încerca să-și ridice picioarele până la înălțimea lavaboului. Încercare inutilă,

pentru că bătrânul e mic de statură și picioarele lui anchilozate nu vor reuși să se ridice cu mult deasupra pământului. Îl vor găsi abia dimineața. Ar fi bine să fie găsit în timp ce zorii tulburi de toamnă vor bate în ferestre – ferestrele cu perdele
5 de tifon pătate de muște pe care le știm atât de bine – răsturnat pe cimentul murdar, în timp ce apa din lavaboul înfundat se va prelinge pe podea, încât ar fi bine chiar ca moșul să fie găsit, cu trupul lui gol și strâmb de bătrân bolnav, într-o baltă de apă fierbinte.

TINEREȚEA LUI ALDO

Ceața începu să se destrame și acum Aldo putea descifra așezarea orașului spre care se îndrepta purtat de vântul domol, primăvărat. Ridică privirea și văzu norii plutind deasupra lui alergând cu repeziciune spre un colț al cerului, 5
îngrămădindu-se acolo. Se uită la ceas. Aterizarea va avea loc la ora prescrisă și, în sfârșit, turlele bisericilor și cea sclipitoare ca un cavaler înzăuat a primăriei, se apropiază de el. Era o dimineață în care oamenii erau foarte agitați, așa că nimeni nu ridică privirea ca să-l poată zări. Descoperi orașul: zidurile 10
ude de ploile primăverii, copacii abia înfrunziți, frunzele acestora delicate, de un verde suav, aproape transparente sub soarele dimineții. Aldo le simți umezeala atunci când ateriză în copac, undeva pe o stradă lăturalnică și pustie. Cum parașuta avea aceeași culoare, verde ca și cea a frunzelor, 15
camuflarea deocamdată era asigurată. Norocul lui Aldo, pentru că în clipa următoare apăru o femeie, corpulentă, cu niște sâni doldora, săltând vesel în strânsoarea chinuitoare a cămășii. Din pom el putu să vadă sfârcul mic, întunecat, al sânelui drept și spuma albă în care soarele juca în mii de culori, din găleata 20
pe care femeia o răsturnă în mijlocul drumului. Apoi, legănându-și șoldurile, femeia dispăru în interiorul casei, iar Aldo coborî din copac. Simți pământul sub picioare, făcu

câțiva pași împleticindu-se, căscă, se șterse la ochi, își vârî cămașa în pantaloni și se uită la ceas. Îl duse la urechea stângă ca să-i asculte tic-tacul și și-l potrivi cu cel din turnul bisericii. Purta o cămașă albastră, de aceeași nuanță cu ochii lui mari și luminoși, contrastând cu sprâncenele negre și fața arămie. (Candoarea ochilor se potriveaua cu cea a gurii care nu sărutase încă niciodată o femeie.) Sâniul văzuți din copac îl tulburaseră însă peste măsură, pentru că Aldo iubea femeile și se gândea la ele în nopțile lui de nesomn. Silueta lui subțire și elegantă se armoniza cu dulceața zilei de primăvară, și din când în când chipul lui plăcut se reflecta pentru o clipă în ferestrele luminate de soare pe lângă care trecea. Dădu atunci drumul la aparatul de radio pe care îl avea în buzunar și încercă să-și ritmeze pașii după mișcarea *Dunării albastre* care tocmai se transmitea, un aranjament modern aparținând probabil lui Duke Ellington. Așa se făcu – fapt asupra căruia nu există nici un fel de dubii – că Aldo descoperi valsul. Trotuarul ud se întindea înaintea lui nu prea curat, cât pe aci fu chiar să se împiedice într-un femur aparținând unui cal mort. Evită băltoacele în care cerul se oglindea înșelător, pentru că Aldo era un băiat care ținea la înfățișarea lui exterioară. Apoi se transmise un marș și Aldo începu să râdă. Era sătul până peste cap de marșuri, avea doar o educație militară foarte serioasă. Pentru că pe un ritm de marș, totuși e imposibil să valsezi, Aldo renunță la dans și își pipăi nodul cravatei care se deplasase puțin în partea stângă. Arboră o ținută solemnă, își duse mâinile la spate, apoi își ascunse cu cea dreaptă un căscat neașteptat. Închise aparatul și se opri. În stânga lui era probabil clădirea pe care o căuta. Se apropie într-adevăr în vârful picioarelor, făcând eforturi să-și înfrângă timiditatea, se opri în dreptul ferestrelor înguste și atât de joase încât se putea privi înăuntru. Trebui totuși să se aplece puțin. Odaia în care acum privea Aldo era pustie; o veche mașină de cusut în dreptul ferestrei, fotografii îngălbenite pe pereți, o masă imensă în mijlocul odăii, o vază

cu flori din hârtie creponată, verzi, roșii și galbene, un fotoliu vechi pe care erau aruncate la întâmplare niște ciorapi negri de mătasă, o pisică albă torcând liniștită într-un colț al divanului cu husa murdară și roasă. Două sfeșnice de aramă ruginite, pe masă, cupolele florilor de hârtie. Aldo își apropie atât de mult obrazul de geamul umed încât privit dinăuntru, așa cu nasul turtit de sticlă și gura cam strâmbă, aducea a mongol. „Pot să-l caut mult și bine“, își spuse Aldo. Se întoarse brusc, se sprijini de zidul scorojit al casei simțind cum, probabil din cauza spaimei, îl părăsesc puterile. „Poate că“, își spuse el. „Și totuși.“ Apoi începu să plângă simțindu-se deodată părăsit și neajutorat, lacrimile i se scurgeau pe obraji și-i pătau cămașa albastră. „Dacă aș ști cel puțin cum...“, își spuse el, dar nu-și duse gândul până la capăt, preocupat să-și șteargă cu dosul palmei obrazul deodată urâțit de atâta plâns. La capătul străzii era liceul, o clădire dreptunghiulară cu patru etaje, și Aldo își ridică privirea spre acoperișul lui. Cinci sau șase polițiști îmbrăcați în roșu, cu pantalonii strânși pe pulpe, ca de balerini, alergau încoace și încolo într-o agitație confuză. „Îl caută“, își spuse Aldo și începu să aplaude cuprins de o bucurie fără margini. Bucurie de scurtă durată pentru că deznădejdea îl cuprinse din nou. Poate că și polițiștii au ajuns prea târziu. Poate că au aflat totul după aceea, își spuse, iar de durere începu să-și smulgă părul din cap. „Sau poate că nici nu-l caută pe el, poate că sunt în căutarea victimei. A celui ucis.“ Apoi își aduse aminte că cel care urma să fie ucis era el și se mai liniști puțin. De vreme ce se află încă în viață înseamnă că nimic definitiv și ireparabil nu a avut loc. Unul din polițiști făcu un pas greșit, alunecă în timp ce căuta să se cațere pe coșul mare al clădirii; noroc însă de pervazul ieșit în afară al ferestrelor de care rămase agățat, încât fu necesar să vină pompierii – ei apărură într-adevăr în mare grabă făcând o gălăgie infernală – ca să-l salveze pe bietul băiat care se ținea într-o singură mână, iar cu cealaltă făcea semne disperate

învârtind-o prin aer în toate părțile. Cum stătea și urmărirea acest spectacol care – trebuie să recunoaștem – era foarte palpitant, Aldo nici nu auzi la început cele trei ciocănituri de mare discreție din spatele lui. Fu necesar ca ele să se repete
5 ca într-adevăr Aldo să le audă. Fața lui smeadă se goli de sânge și frumoasa lui frunte se acoperi de sudoare. Apoi semnul acela discret și muzical se auzi din nou și Aldo fu nevoit să se întoarcă. Se speriasse însă degeaba, așa că zâmbi descumpănit. Zâmbi fetei de dincolo de geam care îi făcea niște semne
10 misterioase cu mâna. „Nu pot“, îi spuse, cu toate că era imposibil ca ea să-l audă, cel mult ea putea să-i urmărească mișcările buzelor. Fata îi spuse la rândul ei ceva fără ca el să poată descifra sensul cuvintelor ei, apoi ea își apropie foarte tare fața de geam, gura ei se strivi, ciopârțindu-se, de sticla
15 rece, el la rândul lui făcu același lucru și deodată sticla cedă, se muie ca o bucată de gheață, gurile lor se atinseră, ude și calde, își auziră respirația; el însă se desprinse ca dintr-o vrajă neașteptată, era o bucurie care nu-i era permisă, sau pentru care nu avea timp acum, ceea ce în condițiile de față era cam
20 același lucru. Fata stăruia totuși să intre înăuntru, privirea ei era atât de dulce și de rugătoare încât el nu se simți în stare să reziste. Intră în curtea mare în care tot felul de orătării i se frecară de picioare. Apoi bătu la ușă, așteptă politicos răspunsul, dar nu-i răspunse nimeni. Repetă atunci bătaia,
25 de data asta însă ceva mai insistent. Intră apoi fără să aștepte răspunsul, trânti ușa tare de perete și se opri speriat în pragul ei, neîndrăznind să mai facă nici un pas înainte, ba, ca să fim sinceri, schiță chiar câțiva pași înapoi împiedicându-se de pragul înalt, bâlâbind câteva cuvinte de scuză. Fata stătea
30 goală-n mijlocul camerei, zâmbindu-i ușor ironic și totuși dulce, făcându-i chiar niște semne ciudate cu mâna, semne prin care îl chema la ea. Nu se aștepta s-o găsească așa, se simțea neajutorat și stângaci, într-un cuvânt nu știa cum să se poarte. Fata se așeză atunci pe canapeaua aia jerpelită și începu să

plângă. Întotdeauna când vedea pe cineva plângând inima lui se înduioșa, era doar un băiat bun, nu putea suferi lacrimile. Prin urmare, se apropie de ea, cu gândul s-o împace. Căută să facă abstracție de faptul că era dezbrăcată, privindu-i doar lacrimile pe care i le șterse cu batista lui albă care mirosea a 5
tutun și a o ușoară transpirație de bărbat. „De ce plângi? întrebă el, nu trebuie să plângi“, îi mai spuse. „Nu mă iubești“, îi spuse fata. „Știu că nu mă iubești. Și eu, care, niciodată, cu nimeni, pe tine“, spuse ea cam amestecând la întâmplare cuvintele. „Nici eu, spuse băiatul și se roși ca o fată. Pentru prima dată 10
acum.“ „Dragostea trebuie să rămână ceva curat,“ spuse el cu toată convingerea. „Cel mult o sărutare, două.“ „În definitiv asta se arată și în filme. Nu-i indecent.“ Apoi, deodată, începu să-i mângâie sânii care erau mici și rotunzi, buzele i se umflară ușor și ceva cald ca uleiul începu să-i alunece în suflet, ochii 15
i se încetșosară, îi descoperi coapsele ușor curbate, apoi o stângăcie neașteptată îi tulbură toate gesturile. Fata începu să plângă pe umărul lui, el îi săruta părul, își îngropă fața în el, deschise gura și atunci părul ei îi intră în gură, moale, ca o mătase subțire. Apoi se dezbracă și el, cu timiditate, 20
ascunzându-și sexul cu mâna stângă, un timp stătura așa umili unul în fața celuilalt, încremeniți de spaimă, incapabili să facă o mișcare. În clipa aceea de spaimă și așteptare, ceasul începu să-și bată solemn orele, privirea fetei alunecă moale pe corpul băiatului. Apoi ei se îmbrăcară cu gesturi grăbite stând întorși 25
cu spatele unul spre celălalt și el își scoase brățara de argint pe care o purta la mâna dreaptă și i-o dădu ei. Ea nu găsi în grabă ce să-i dăruiască și, în zăpăceala de care era cuprinsă, alt lucru nu fu în stare să-i dea în schimb, decât una din florile acelea de hârtie creponată care zăceau pe masă, și anume pe cea 30
galbenă. El o rugă atunci să i-o schimbe și anume să i-o dea pe cea albastră pentru că, oarecum, se potrivește cu culoarea ochilor lui. Apoi se despărțiră jurându-și iubire pe toți vecii. Trecând prin anticameră el se îndreptă din nou spre găleata

cu apă și bău de data asta vârându-și gura cu față cu tot în apa sălcie, așa cum beau mânjii, motiv pentru care ea râse stând sprijinită de ușa întredeschisă, în rochia ei subțire și înflorată; o rochie cu maci roșii pe un fond alb, și, pentru că ușa care da
5 în stradă era întredeschisă, vântul îi înfoia ușor rochia, iar ea, cuprinsă brusc de o pudoare neașteptată, și-o liniștea cu o mână, iar cu cealaltă îi făcea lui dulci semne de adio. El își șterse față udă cu aceeași batistă albă, apoi răspunse, punând aceeași căldură în gesturi ca și ea, la cuvintele ei de rămas bun, promițând că
10 se va întoarce și că atunci tot ce nu s-a înfăptuit astăzi, se va înfăptui de bună seamă. Ea zâmbi tot timpul ca să nu-l întristeze și-l conduse până la poartă, și, după ce își luă din nou rămas bun, se trezi singur din nou străbătând aceeași stradă pustie. Agitația de pe acoperișul liceului se mai potolise, un singur
15 polițist stătea în dreptul coșului mare și dirija de acolo de sus, cu un baston negru, circulația de pe stradă. Aldo fu uimit de ușurința cu care polițistul reușea să se descurce, și, când ajunse în dreptul lui, îl salută respectuos. Polițistul îi răspunse cu un zâmbet larg și poate ușor complice. Apoi polițistul scoase din
20 buzunar un fluier din cele folosite de polițiști în urmărirea lor obișnuite, și începu să cânte din el – uitând și de circulație – aceeași *Dunăre albastră* pe care Aldo o auzise transmițându-se la radio în emisiunea de dimineață. Aldo începu să danseze după ritmul melodiei, reușind de data asta să valseze cu mai multă
25 eleganță, datorită exercițiilor anterioare. La ferestrele școlii apărură capete de tineri, băieți și fete care îl aplaudară și cântară împreună cu polițistul încât se formă – am putea spune – o adevărată orchestră. Încurajat, Aldo arăta tot ce știa el riscând și câteva figuri foarte îndrăznețe. Astfel încercă să danseze în
30 mâini, ridicând sfidător spre cer cracii lui de adolescent. În același ritm al *Dunării albastre*, se dădu de câteva ori peste cap, având grijă să nu-și murdărească cămașa albastră la care ținea foarte mult. Apoi, obosit, gâfâind și ștergându-și fața de transpirație, mulțumi tinerilor cu gesturi solemne, iar aceștia îl aplaudară

cu multă căldură. Între timp, circulația se cam încurcă, și polițistul începu să-și folosească fluierul ca s-o descurce. Pauza elevilor se termină și ea, și tinerii dispărură de la geamuri așa că Aldo se văzu obligat să se despartă de ei, lucru pe care îl făcu cu multă părere de rău. Simțea că-i iubește pe toți și-ar fi vrut să facă din ei prietenii lui pentru totdeauna. De altfel, acest lucru nu era posibil, pentru că treburi urgente îl obligau să plece în mare grabă din fața liceului. Ceea ce și făcu.

În spatele liceului era un loc viran, acolo în orele de sport elevii aveau obiceiul să joace fotbal, terenul fiind delimitat de un bloc cu mai multe etaje. Câte o ferestruică marca la fiecare etaj camera de baie a apartamentelor cu două sau trei camere. Aldo avu cu totul pe neașteptate sentimentul că acolo, în dosul acelor ferestruici înguste se află... Problema era destul de complicată pentru că oricât ți-ai bate capul era imposibil să ghicești care ar fi putut fi fereastra cu pricina, din cele șase ferestruici puse una peste alta. Cum adeseori locul acela viran era vizitat de porumbei, Aldo prinse unul din zbor și îi agăță de picior cartea lui de vizită pentru ca provocarea să aibă loc oarecum conform legilor elementare ale onoarei. Apoi își ridică privirea și descoperi cât de albastru era cerul în acea primăvară timpurie. Văzu acoperișurile celor două biserici și cel al primăriei, cu cavalerul medieval strălucind în soare și o tristețe neașteptată îl cuprinse, pentru că erau momente grave, clipe în care lui i se refuzau nimicurile acestor bucurii primăvăraticе. El trebuia să se grăbească. Străbătu cu pași fermi locul viran ignorând ferestruicile blocului. Era limpede că cel ajuns nu cu mult timp înaintea lui în oraș era suficient de prudent, ca să nu-și arate odioasa lui mutră la una din acele ferestruici ale imobilului. Acum mergea pe strada principală a orașului și când ajunse în dreptul vechii primării admiră cavalerul cu viziera lăsată, vopsit nu de mult timp, țațoș și strălucitor în lumina zilei de primăvară. Se opri la un chioșc să-și cumpere un pachet de țigări, vânzătoarea îl privi însă zâmbind cu o

gură mare și largă, apoi îi întinse un bilețel cu o adresă pe care el o descifra cu greu. Întrebând în dreapta și în stânga reuși să găsească adresa cu pricina. Era o casă veche cu un grilaj de fier în față, gata să se dărâme, și Aldo urcă pe scările din lemn putred până la primul etaj și sună lung de două sau trei ori, apoi așteptă. Se auziră niște pași apropiindu-se de ușă și când ușa se deschise, se trezi în fața unei fetițe de cinci sau șase anișori, îmbrăcată într-o rochie roz cu volănașe. „Chiar acum a plecat, îi spuse fetița, dar nu-i nimic, poftiți, intrați, poate că se reîntoarce!“ Și-l conduse după aceea de-a lungul unor camere cu mobilă veche în stil renaissance, și după atmosfera care domnea pretutindeni, el avu impresia că aci nu s-a locuit niciodată, sau, în tot cazul, e mult timp de când camerele acestea n-au mai fost locuite. Apoi intrară într-un salon ale cărui ferestre larg-deschise aveau niște perdele din pânză cărămizie, ușor înfiorate de vântul de afară. „Puteți să-l așteptați aici, îi spuse fata, puteți cânta la pian dacă vreți, îi mai spuse ea. Nu deranjați pe nimeni.“ Apoi, fetița începu să se joace cu păpușile pe care le îmbrăca și le dezbrăca mereu, și el se așeză într-adevăr la pian și începu să cânte niște nocturne de Chopin, odaia avea o rezonanță minunată. Fetița se apropie de el și-l rugă să cânte *Dunărea albastră* și, în timp ce el îi îndeplini dorința, ea începu să valseze prin odaie. Apoi, brusc, Aldo renunță la melodie și și-o închipui pe fetița stând nedumerită în mijlocul odăii și așteptând ca el să continue. Își trecu atunci amândouă mâinile peste clapele fine ale pianului, dar degetele sale nu mai fură în stare să nască nici o melodie. Rămase un timp gânditor în fața pianului, cu ochii lui albaștri îndreptați spre cerul tot atât de albastru de afară. „Au început probabil să mă caute“, își spuse el, și prin geamul deschis, prin perdeaua cărămizie și transparentă văzu zidurile udate de ploaie ale caselor de peste drum. Tristețea și bucuria i se amestecau în suflet și cu coatele proptite pe claviatura pianului, cu gura întredeschisă, el privea zidurile ușor mâncate

de igrasie ale încăperii. Plecă, în sfârșit, uitând să-și ia rămas bun de la fetiță, care la rândul ei nu-l luă în seamă aplecată deasupra păpușilor ei pe care le îmbrăca și le dezbrăca tot timpul. Afară, în stradă, ziua de primăvară era de o strălucire nemaîntâlnită. Pe cerul înalt treceau berze subțiri și Aldo își scoase din buzunarul pantalonilor batista albă și le făcu semn cu ea până începu să-l doară mâna. Apoi văzu căsuțele cercului care trecură pe lângă el și auzi răgetul animalelor sălbatice setoase de sânge. Se luă după ele și ajunse la același loc viran din spatele liceului. Stând cu mâinile în buzunare și trăgând nepăsător din celebra sa pipă, Aldo îi urmărea pe circari, care își descărcau boarfele. Apărură ca din pământ niște colivii cu papagali care, cu totul ca din întâmplare, începură să-i strige numele mic. „Aldo, Aldo“, strigau papagalii, și el se aplecă ceremonios în fața lor și-i salută zâmbind. Știa să zâmbească fermecător și era imposibil ca papagalii să nu observe acest lucru. Ei îi strigară și mai cu foc numele și Aldo se închina mulțumindu-le tot timpul. Cuștile cu lei fură plasate undeva în spatele lui și răgetele animalelor sălbatice îl înfiorară din nou pe băiat. El se apropie totuși de cușca lor, privi cu multă blândețe fiarele care se zbăteau neliniștite, tigrii și leoparzii, râșii și panterele, și în fața privirilor lui albastre și uimite, fiarele tăcură deodată. „Îmblânzitorul este prietenul meu, le spuse el animalelor. Am urmat cursurile la același colegiu. Amândoi am învățat limba engleză cu același profesor. Era un bătrân simpatic din Tanganica.“ Întoarse apoi plictisit spatele acestor animale care îl priveau cu niște ochi somnoroși.

Aproape fără să bage de seamă, Aldo se îndrepta spre periferia orașului. Mergea pe niște străzi înguste, trecând pe lângă clădirile scunde și cu ferestre strâmte, din dosul cărora avu de câteva ori impresia că-l privesc ochii mari și luminoși ai fetei. Ajunse, în sfârșit, la o dâlmă, împrejmuată de o parte și de alta de platani înalți și subțiri, dincolo de care se

învolverau apele albastre ale râului. În frunzișul des al copacilor de un verde primăvărat, ciripeau păsările. Aldo încercă să le imite, dar se lăsă repede păgubaș. Prefera să le asculte ceea ce și făcu, nu pentru mult timp însă, pentru că, cu totul pe neașteptate, atenția îi fu reținută de prezența a trei domni înveșmântați în negru care se îndreptau spre el. Purtau pălării negre cu borul tare, iar în mâna stângă fiecare ținea câte o umbrelă roșie, – de un roșu puternic aprins, ca sângele – o umbrelă deschisă, cu toate că soarele nu era chiar atât de puternic ca existența celor trei umbrele să aibă într-adevăr o justificare. Bărbații ajunseră în dreptul lui Aldo, îl salutară aproape indiferenți, comunicându-i în același timp că sunt de vreme îndelungată în căutarea lui, că vin de departe etc., etc., întrecându-se pe rând în plecăciuni și complimente. Unul dintre ei începu însă să se agite pe neașteptate ca, după un timp, să nu mai fie în stare să se abțină. „Sunt convins, spuse el, că suntem victimele unei grave erori. E o confuzie. E o confuzie de bună seamă. E o eroare, o eroare“, striga el în gura mare agitându-și brațele. Apoi scoase din buzunar un metru din material plastic și începu să îl măsoare. „Are doar un metru șaiszeci și cinci. E cu zece centimetri mai scund, așa că e limpede“, spuse bărbatul. Apoi îi măsură umerii, pieptul și brațele, dând tot timpul semnificativ din cap. „Măsurați, domnilor, dar trebuie să mă grăbesc, le spuse Aldo. După cum vedeți și dumneavoastră este târziu. Observați că tocmai apune soarele.“ Într-adevăr în spatele domnilor înveșmântați în negru, un soare mare cât o cupolă de biserică se rostogolea spre asfințit. Lumina lui sângerândă transformă parcă umbrelele domnilor în niște flăcări aprinse. „Soarele nu apune, ci răsare“, sări profund ofensat unul din bărbați, apoi se aplecă la urechea unuia din domni și-i șopti un anumit lucru pe care Aldo nu avu cum să-l audă. „În timp ce la noi răsare, în altă parte apune“, spuse altul, ținând să-și scoată în evidență probabil cunoștințele geografice. „Și invers, sări cel cu măsurătoarea. Totul se poate și invers. Vorba

lui Galileu, spuse el. Și totuși se mișcă.“ Apoi își cerură iertare de la Aldo și, purtați de adierea ușoară a vântului, se ridicară în aer. Băiatul îi urmări cu privirea, până se transformară în niște cerculețe roșii de dimensiuni din ce în ce mai minuscule. Soarele rămase un timp nemișcat în fața băiatului, mare și roșu, nefiind în stare să se hotărăască dacă e cazul să răsară sau să apună. „Ce oameni ciudați, își spuse Aldo cu uimire. Prin urmare nu am fost mințit. Sunt căutat peste tot, cineva e căutat peste tot“, își spuse el, și se așeză în iarba mătăsoasă de pe marginea drumului. Stătu acolo un timp, adormi puțin, cum pământul era însă reavăn se trezi cu o senzație stranie de frig în oase și după ce făcu puțină gimnastică să se încălzească, se hotărî să se întoarcă în oraș. Străbătu aceleași străduțe înguste cu clădiri scunde și neîngrijite, văzu aceleași ferestre murdare din dosul cărora ochii fetei îl priveau mereu cu bucurie și cu lacrimi, ochi când triști, când veseli. La un colț de stradă, în vreme ce Aldo tocmai se gândea că ar fi bine să grăbească pasul, năvăliră spre el gata, gata să-l răstoarne, o ceată de copii neastâmpărați care se jucau de-a indienii, de-a sălbaticii, și hotărâră c-ar fi bine să-l facă prizonier, adică mai întâi să-i lege mâinile și picioarele, să-i pună un căluș în gură, ca să nu aibă cum să strige, apoi să-l lege de un pom, așa cum procedează de obicei popoarele sălbatice cu prizonierii. Ceea ce se și grăbiră să facă. Fură într-adevăr lipsiți de milă, zadarnic încercă Aldo să le obțină îndurarea plângându-se că l-au legat prea strâns și că îl dor încheieturile, sau că nu poate respira datorită călușului din gură. Copiii nu-l ascultară, din contră, cu cât el se plângea mai mult, cu atât ei erau mai nemiloși. După ce-l legară de copac, uitară de el, prinși de agitația jocului. Apăru până la urmă totuși o fetiță, cu părul roșcat și cam pistruiată, care-l dezlegă. Aduse după aceea un lighean cu apă, ca să-i spele mâinile însângerate. Aldo îi mulțumi fetei și drept recompensă merse din nou în mâini cu capul în jos, făcu iar tot felul de salturi, într-un cuvânt căută s-o amuze,

lucru destul de greu, pentru că fața cam urâtică a fetei rămase tot timpul gravă și ușor crispată, o față boțită de copil îmbătrânit înainte de vreme. Se despărțiră în cele mai bune relații, în timp ce ziua creștea în jurul lui Aldo. Când el se uită mai bine pe cer erau doi sori, unul se urca, mare și auriu, iar altul cobora, roșu ca un cap decapitat, care se rostogolește pe tipsia călăului. Cei trei domni în negru coborâră în spatele lui, fără ca tânărul nostru să-i observe, se apropiară tiptil de el, doi din ei îl luară de braț, iar al treilea rămase în urmă.

10 „Nu întâmplător“, spuse unul din ei, dând semnificativ din cap. „Cui folosește asta?“ spuse celălalt aplecându-se puțin spre Aldo. „Suntem foarte mâhniți“, spuse și cel care venea în urma lor. „Ai încercat să ne duci în eroare“, spuse din nou primul. Intrară toți patru într-un gang întunecos, unde Aldo le propuse

15 să le cânte din muzicuță, și domniile acceptară. Cântecul îl emoționează din nou atât de mult pe Aldo încât nici nu observă dispariția domnilor. Stătu vreme îndelungată în acel coridor întunecos, sprijinit de zidul umed și mâncat de igrasie și în timp ce șobolanii și cârțițele se roteau în jurul lui, fără ca el

20 să le vadă, cântă pentru ei cântece vechi și uitate, învățate de la o bunică cu părul alb, pe care Aldo nu putea s-o uite și la care de câte ori se gândea îi venea să plângă. Apoi începu să urce scările acelei clădiri vechi și pe jumătate dărăpănată și, când ajunse la etajul doi, se opri în dreptul unei uși și sună

25 de trei ori scurt, apoi așteptă să i se deschidă. Se auzi în sfârșit cheia răsucindu-se în broască și un bătrân gârbovit crăpă ușa, atât de puțin încât Aldo nu-i văzu decât nasul lung și coroiat, și-l întrebă ce dorește. Aldo își spuse numele și bătrânul bombăni câteva vorbe nedeslușite și-i făcu loc băiatului să se strecoare înăuntru. Se trezi într-o cameră cu mobilă veche și prăfuită. În a doua odaie în dreptul ferestrei, într-un fotoliu vechi și murdar stătea o bătrână. Pe o măsuță joasă, acoperită cu o dantelă, se găsea un gramofon vechi care mergea. „Țara

30 *Surâsului*, spuse bătrânul. Actul doi, scena a patra.“ „O

cunoaștem atât de bine“, spuse bătrâna și se ridică din fotoliu sprijinindu-se în toiagul ei lung. Apoi ea opri gramofonul și începu să cânte cu o voce ascuțită și subțire, ca de copil, aria ei preferată. „Am putea organiza un spectacol, fu de părere bătrânul, ne lipsea tocmai un interpret, ai picat la timp“, 5 adăugă bătrânul. Aldo se scuză explicându-i bătrânului că nu știe să cânte, dar bătrânul îl liniști explicându-i că nu are nu știu ce replici grele de dat. Trebuia doar să apară pe scenă și să spună pe o melodie foarte simplă și ușor de memorat: „Masa e servită“. Asta e tot. „Uite, soția mea trebuie să interpreteze 10 patru roluri și pe deasupra să facă și pe corul și totuși se descurcă“, îi spuse bătrânul. Bătrâna găsi chiar că are un glas minunat, așa că ar putea să o elibereze pe ea de încă un rol, cel al tinerei fete, fiica contelui, bineînțeles, pentru asta fiind necesar să joace în travesti. Îi aduseră într-adevăr o rochie foarte 15 frumoasă, cu paiete, îi dădură o perucă neagră, fiica contelui era o andaluziană furată de pirați, și travestit așa, lui Aldo îi fu aproape imposibil să se recunoască atunci când se privi în oglindă. Mai greu era cu glasul care îl cam trăda, pentru că nu prea aducea a soprană; dificilă era de jucat scena în care 20 fiica contelui era furată de pirați în timp ce se scâldea în havuz, pentru că în scena aceea Aldo urma să apară în pielea goală ori trupul lui, indiferent de hainele cu care era împopoțonat, rămânea un trup de bărbat. Până la urmă bătrânul, care era un foarte bun regizor tehnic, recurse la un artificiu – și anume 25 Aldo se dezbracă în dosul unei perdele roșii – și problema fu rezolvată. Bătrânul făcu după aceea încă o inovație. Puse în funcțiune gramofonul care cânta în locul interpreților, iar aceștia deschideau doar gura, mimând cântecul, așa cum se făcea în filmele dublate. După ce opereta fu interpretată cu 30 mare meticulozitate de către cei trei interpreți, bătrânii îi mulțumiră lui Aldo, fiind de părere că niciodată un interpret nu s-a descurcat mai bine în *Țara Surâsului* mai bine ca el și-l invitară să rămână la masă. Aldo le mulțumi scuzându-se

că nu poate rămâne, pentru că are câteva probleme serioase de rezolvat. Se despărți, luându-și rămas bun cu multă căldură de la bătrâni, coborî scările și se trezi din nou în stradă. Cei doi sori, cel care cobora și cel care se urca pe cer, își continuau

5 drumul indiferenți în fața soartei lui Aldo. Străzile erau pustii la acest ceas al zilei, oamenii erau retrași în dosul ferestrelor și de acolo îl urmăreau probabil cu multă atenție. Aldo străbătu o stradă largă, probabil strada principală, la capătul căreia

10 apărură niște bicicliști în tricouri albastre și chiloți albi, care trecură pe lângă el având grijă să-i facă semne prietenoase cu mâna. Aldo le răspunse la salut, zâmbindu-le prietenos, simțindu-se cu totul pe neașteptate cuprins de o fericire mare și caldă. „M-au recunoscut, își spuse el. Am fost colegi de

15 școală. E un concurs organizat probabil de profesorul nostru de sport. Era un băiat foarte simpatic.“ Mergea liniștit pe strada principală gândindu-se la cei trei domni care i-au pierdut probabil urma. Apoi se trezi din nou cu fetița cu fața

20 bătrânicioasă lângă el și aceasta îl rugă să vină până la o mătușă a ei care l-a văzut zilele trecute și care ar vrea neapărat să-i vorbească. Aldo acceptă, și fetița îl conduse undeva la marginea orașului, unde se opriră în dreptul unei case vechi și pe jumătate dărăpănată. Îl lăsă pe Aldo în dreptul acelei case și dispăru. Îl primi o femeie într-o cameră cu plafonul foarte

25 înalt, o cameră cu mobilă stil, nu lipsită de eleganță și noblețe. O masă imensă umplea aproape întreaga odaie. Masa era pusă doar pentru două persoane și femeia, care îl aștepta, dădu să-i spună ceva, dar tocmai atunci la ferestre apărură aceiași băieți care nu cu multe ceasuri în urmă îl legaseră pe Aldo de copac. Ei începură să-și scoată limba și să facă tot felul de strâmbături

30 lipsite de cea mai elementară decență. „Îl aștept de atâta timp“, mai avu vreme să-i spună femeia. „Cel puțin știți unde a plecat?“ întrebă Aldo. „Tocmai asta caut să-mi amintesc“, spuse femeia. „Poate că a plecat la oaste“, spuse Aldo. „Dar nu și-a luat pușca, spuse femeia. Pușca lui a ruginit de când

a plecat și pistoalele și securea, toate stau acolo, nefolosite.“
„Poate că a plecat într-un război fără arme“, spuse Aldo. „Dar
era un pacifist, spuse femeia. Era împotriva războiului.“ „Sau
a plecat pe mare“, fu de părere Aldo. „Dar nu știa să înoate,
spuse femeia. Și ura marea. Pe vapor avea întotdeauna rău 5
de mare.“ „Poate c-a plecat la vânatoare de lei“, își dădu din
nou cu părerea Aldo. „El iubea animalele sălbatice, spuse
femeia. Nu putea omorî un pui, dar un leu.“ „Poate c-a plecat
ca misionar în țările calde“, spuse Aldo. „Nu credea în
Dumnezeu, spuse femeia. Și-a pierdut credința încă de când 10
era copil.“ Era un mister, se pare, foarte greu de descifrat și toate
încercările lui Aldo de a-i da de urmă, rămâneau fără rezultat.
Nu-i rămânea decât s-o consoleze pe frumoasa doamnă cu
vorbe pline de simțire, pornite din inima lui caldă. Între timp,
copiii care înconjuraseră casa reușiseră să spargă un geam care 15
se făcu țândări la picioarele doamnei. Ei intrară atunci pe
fereastră și începură să cotrobăiască peste tot, răsturnând și
călcând în picioare frumoasele porțelanuri risipite cu eleganță,
pretutindeni. Unul din ei aduse o torță aprinsă și dădu foc
la frumoasa mobilă stil. Se aprinse toată casa și Aldo îi propuse 20
doamnei să părăsească împreună, cât mai în grabă, odaia. „Dar
nu pot, spuse sărmana femeie cu ochii plini de lacrimi. Trebuie
să-l aștept. Dacă se reîntoarce și nu mă găsește ce-o să spună?“
„Dar nu puteți rămâne aici. După cum vedeți casa e în flăcări“,
îi spuse Aldo. „Sunt o femeie cinstită, spuse doamna. Nu pot 25
părăsi casa în care am petrecut atâtea clipe frumoase și de
neuitat împreună.“ Aldo fu obligat să plece singur și de afară,
din stradă, văzu cum casa era mistuită de flăcări împreună
cu frumoasa și credincioasa doamnă. Vărsă lacrimi amare și
hotărî să-i poarte o amintire veșnică celei dispărute. Se trezi 30
singur – copiii dispăruseră – lângă mormanul de cenușă și-l
apucă tristețea. Dori chiar ca cei trei domni, care îl căutau
tot timpul, să vină în sfârșit din nou și să-l ducă odată cu ei.
Văzu pe cineva mișcându-se în spatele lui și când se întoarse

fetița cea urâtică îl privea cu teamă. Pe fața ei boțită, de obicei lipsită de orice expresie, strălucea un început de zâmbet. „Vrei să cânti din muzicuță?” îl întrebă fetița. „N-am nici un chef, îi spuse Aldo. Cred că nici nu mai știu. Cred c-am uitat.” „Ești un acrobat foarte bun, spuse fata. Știi tot felul de figuri grozave.” „Ești foarte generoasă, spuse Aldo. Dar cred c-am uitat și asta. Cred că...” Se opri, însă, pentru că fetița începuse să plângă. „Vreau să cânti *Dunărea albastră*”, urla fetița cât putea ea de tare. „Am uitat, am uitat”, striga la rândul lui Aldo, 5 căutând să acopere urletele fetei. „Te rog să pleci, îi spuse el. Te rog să mă lași singur.” Fetița îl ascultă și o văzu împleticindu-se în fuga ei printre dărâmăturile casei. Se opri însă deodată descoperind speriată corpul carbonizat al credincioasei femei. Îi făcu semn lui Aldo să se apropie, acesta rămase însă nemișcat în mijlocul drumului, în timp ce vântul aducea spre 10 el cenușa casei arse. El o simți cum îl lovește peste ochi, o simți în gură, dar gustul ei amar și greșos îl lăsă indiferent. Îi întoarse spatele fetei și o luă cu pași repezi în direcția opusă.

Până la urmă reușiră să-l prindă pe Aldo, cei trei domni 20 cu umbrele roșii îl momiră într-un coridor întunecos și propunându-i la început un fel de joc de-a v-ați-ascunselea, îl legară la ochi cu o batistă și ei se ascuseră pe după un copac sau pe după un colț de casă. Chicoteau înfundat, iar Aldo trebuia să-i găsească. Se retraseră, după aceea, în coridorul 25 întunecos și se ascuseră după coșurile de gunoi. „Am obosit, spuse Aldo, dacă vreți, jucați-vă fără mine.” Atunci domnii tăbărâră pe el și-l luară cu forța, așa cum de altfel procedaseră și copiii atunci când îl legaseră de copac. Urcară împreună niște scări putrede, izbiți în față de un miros greu de bucătărie. 30 Străbătură după aceea un coridor uns, nu cu mult timp în urmă, cu motorină. Aldo alunecă și se întinse pe podea cât era de lung, iar domnii galanți îl ajutară să se ridice. Îi scuturară hainele cu gesturi delicate și prietenoase și îl bătură încurajator

pe spate. Intrară împreună într-o sală imensă în care stăruia un miros greu de urină și transpirație, o sală goală, cu niște banchete lungi de lemn, rudimentare, grosolane, puse de-a lungul pereților de un alb murdar. De altfel, pe pereți se puteau citi tot felul de cuvinte vulgare. Aldo, văzându-le, își lăsă ochii în pământ. Domnii dispărură în dosul unei uși masive și-l lăsară pe el singur. Aldo își simțea sufletul greu și, ca să se mai liniștească, își scoase muzicuța și începu să cânte. Rămase însă cu cântecul neterminat, pentru că drept în fața lui era un afiș mare pe care scria cu litere de-o șchioapă: „Cântatul interzis“. Nu-l lăsară multă vreme să aștepte, cei trei domni apărură din nou, și-i făcură semn să-i urmeze. Intrară într-o sală imensă, unde la o masă stăteau niște bărbați pe care el nu-i văzuse niciodată. Unul dintre ei îi spuse cu mare blândețe să se dezbrace, ceea ce băiatul și făcu cu o oarecare stângăcie, pentru că nu prea era obișnuit să se dezbrace în public. Îl măsurară din nou și se pare că înălțimea îi nemulțumi și de data asta. „Permiteți-mi să vă raportez că nu are decât un metru șaizeci și cinci. Ori respectivul – cel cu raportul accentuă pe cuvântul respectivul – e mult mai înalt, cu zece centimetri și mai bine.“ „S-ar putea să se fi trecut greșit în fișa personală, fu de părere unul din bărbații de la masă. „Ăștia care întocmesc fișele...“ „Celelalte semnalmente corespund?“ întrebă altul. „Da, afară de ochi, spuse același bărbat. I.a culoarea ochilor e trecut gri-verde.“ „Ce culoare au ochii dumitale?“ îl întrebară pe Aldo. „Albaștri“, spuse băiatul. „Culoarea ochilor se poate schimba după anotimp, spuse medicul comisiei. Ochii nu au tot timpul aceeași culoare. Eu mă tem că suntem victimele unei confuzii. Ori înălțimea, ori culoarea ochilor. Ceva nu-i clar la mijloc. Încă o greșeală și putem avea foarte mari neplăceri.“ „E o confuzie, spuse Aldo. Sigur că da. Nu sunt eu de vină. Am cântat, adevărat dar când am văzut afișul m-am oprit. Nu mănânc niciodată semințe în sălile de cinematograf, nu călătoresc cu tramvaiul fără bilet,

nu întârzii la cursuri. Sunt politicos cu bătrânii. Îmi iubesc colegii de școală.“ Pe măsură ce Aldo își exprima calitățile, comisia se înviora, și băiatul îi văzu șușotind entuziasmați între ei. După un timp, Aldo se trezi din nou luat de către cei trei
5 domni cu umbreluțe roșii care îl îmbrățișară, imediat după ce se văzură ieșiți din sala comisiei, și, de emoție, abia își putură ține lacrimile. „Ești un om făcut, spuseră ei și, când ajunseră în stradă, îl lăsară pe Aldo să danseze și să cânte după voia inimii. Un grup de polițiști îmbrăcați în roșu îl înconjură
10 și, prinși într-o horă veselă – domnii cu umbreluțe, Aldo și polițiștii, – intonară pe trei glasuri *Gaudeamus igitur*. „E de-ai noștri, spuseră polițiștii și-l bătură amical pe spate. Făcură – în semn de prietenie, chiar, schimb de obiecte. Aldo îi dădu fiecărui polițist câte o floare, iar ei îi oferiră, în schimb, cartușe
15 și praf de pușcă. „Vei avea tot timpul o priveliște foarte frumoasă“, îi spuseră domnii, după plecarea polițiștilor care, trebuie s-o spunem, se despărțiră cu mare greutate de Aldo. „N-o să te uităm niciodată“, strigau ei din camionul care îi ducea la manevre. „O să-ți păstrăm în sufletele noastre o
20 amintire neștearsă“, cântau ei pe melodia marșului din *Nabucodonosor*. Prin urmare, domnii îi spuseseși lui Aldo că va avea tot timpul o priveliște frumoasă și, amabili, îi descrieseră chiar soclul unde urma să fie înșurubat. „De ce înșurubat“, întrebă Aldo. „E o simplă metaforă“, spuse amical
25 domnul. „Nu înțeleg despre ce statuie e vorba“, obiectă din nou Aldo. „Toate la timpul lor“, spuseră domnii. „Prea multe întrebări, tinere, mult prea multe“, îl dojeniră ei, mișcându-și capetele în semn de reproș în toate părțile. Intrară într-un parc în care era o imensă piscină de marmură albă. În loc de apă,
30 însă, oamenii se scaldau într-o mocirlă vâscoasă și aurie și, când Aldo se uită cu mai multă atenție, văzu că era vorba de bronzul din care se fac uneori statuile. Câțiva bărbați ieșiră din baia aia ciudată și așa, cu stratul acela de bronz pe ei, semănau cu niște statui mișcătoare. Corpurile lor puternice

și mușchiuloase străluceau impresionant în lumina soarelui. „Ne lipsește o statuie a tinereții, îi spuseră domnii într-un mod foarte laconic. Ai toate virtuțile necesare.“ Aldo se cam sperie. „Va trebui să stau tot timpul în stadionul acela pustiu“, spuse Aldo. „Nu, numai cu ocazia manifestațiilor publice, îi spuseră domnii... Sau când e meci. În fond, și așa te duci să vezi meciul.“ „Sunt foarte pudic, spuse Aldo. Nu pot să-mi expun goliciunea atâtor priviri.“ „Bronzul ăsta acoperă totul, spuseră domnii. Ești ca îmbrăcat, te rog să ne crezi.“ „Poate totuși în slip...“, se rugă Aldo. „În fond, ar putea folosi un slip care să aibă forma unei frunze de vie. Prins în față cu un supraelastic“, acceptară domnii. Apoi Aldo se dezbracă și intră în baia aceea de bronz și corpul lui începu să strălucească la fel ca al celorlalți. Îi acceptară pudoarea și îi prinseră în față frunza de vie. Lumina soarelui era puternică și corpul lui strălucea în lumină. „Îmi amintește de Botticelli“, spuse unul dintre domni. „*David*“, spuse celălalt în culmea entuziasmului, „*Sfântul Gheorghe omorând balaurul*“ – spuse al treilea. Îl obligară să stea câteva clipe nemișcat, să vadă dacă poate fi luat ușor drept statuie. Îl întoarseră pe toate părțile, îl examinară cu multă atenție. Erau aproape mulțumiți și toate ar fi mers bine dacă unuia dintre ei nu i-ar fi venit nefericita idee: „Ochii îl trădează, spuse el. Statuile sunt oarbe, știți cu toții, ele nu au ochi. Așa se vede de la o poștă că e om și nu e statuie. S-ar putea să avem neplăceri cu masele.“ „Medicina e foarte avansată, își dădu cu părerea al doilea. Ce nu se poate realiza astăzi! Am putea să-i realizăm niște ochi care să fie mobili: și-i scoate și și-i pune după necesități.“ Aldo nu era însă atent la discuția lor, pentru că în clipele acelea, în care ochii lui erau disputați cu atâta ardoare, o văzu pe fată. Stătea acolo în parc pe un soclu înalt și privea undeva departe cu ochii ei orbi de statuie. „Ave, Ave“, strigă Aldo și alergă dintr-un suflet la ea. Ea îl recunoscuse după glas, și-i zâmbi ușor trist, iar el, ajungând lângă soclu, îi îmbrățișă picioarele și

începu să plângă. „De ce plângi?“ îl întrebă ea și-i mângâie cu o mână părul. „Sunt atât de fericit că te văd“, îi spuse el. „Plâng de fericire. Plâng de prea multă fericire.“ „În timpul liber putem să ne plimbăm“, spuse fata. „Sigur că da“, spuse

5 Aldo. „În timpul liber pot să te văd“, spuse fata. Apoi Aldo își luă rămas bun de la ea și se îndreptară spre spitalul la care urma să-și facă operația la ochi. Opt ore cufundat în întuneric, iată o nenorocire care i se părea foarte mică la gândul că în tot acest timp va fi în apropierea fetei. Așa că nici nu luă în

10 seamă cuvintele încurajatoare ale domnilor, optimismul lor exagerat lăsându-l cu totul indiferent. Spitalul era o clădire cu mai multe etaje zugrăvite în alb, atât pe dinafară cât și pe dinăuntru. De altfel totul era alb, cearșafurile și pansamentele, doar din loc în loc cheagurile de sânge, aruncate la

15 întâmplare, aduceau cu niște trandafiri roșii, realizând și contrastul necesar. Aldo fu urcat în grabă pe o masă de operație nu înainte însă de a primi asigurările medicului: „O simplă formalitate“, îi spuse acesta frecându-și mâinile înmănușate, una de cealaltă. Operația începu la orele prânzului și ținu

20 aproape până seara. Îl adormiră cu cloroform, efectul anesteziantului trecu însă repede și, din când în când, Aldo se trezea și vedea fețele concentrate ale celor din jur. Gândurile i se mișcau greoaie prin cap, la întâmplare, nu avea cum să le stăpânească. Prin somn, o striga mereu pe fată, dar ea era

25 prea departe și nu avea cum să-l audă. După trei ore constatară că operația eșuase, așa că Aldo rămase orb pentru totdeauna. Doctorul își ceru scuze și surorile îi oferiră pahare cu limonadă. Cei trei domni nu-și pierdură însă optimismul și continuară să-l încurajeze. Frumoșii ochi albaștri ai lui Aldo zăceau în

30 găleata spitalului lângă cheaguri de sânge și pansamente. A doua zi, Aldo își luă locul de statuie în parcul de lângă stadionul orașului. Bronzul cu care îi era unsă pielea strălucea de departe de-ți lua ochii. Ochii lui goi priveau undeva dincolo de mulțimea care trecea indiferentă pe lângă

el. Apoi, după ce trecură cele opt ore, Aldo plecă bâjbâind de unul singur prin parc în căutarea fetei. Se rătăci la început, se împiedică de câteva ori în micile obstacole întâlnite în cale. Găsi până la urmă drumul și, gâtuit de emoție, simți la un moment dat prezența fetei în apropierea lui. „Operația a greșit, 5
îi spuse el. N-am să mai văd niciodată.“ „Așa fac ei, greșesc mereu, spuse fata și începu să plângă. Nu înțeleg ce nevoie au de statui, dacă asta cere atâtea sacrificii“, spuse ea printre lacrimi. „Principalul e că suntem împreună“ – îi spuse el fetei și-i căută prin întuneric obrazul. „E vorba să mă mute în altă 10
parte, pe un alt stadion“, spuse fata. „Am să vin după tine, spuse el. Pretutindeni e nevoie de statui.“ Fata nu coborâse de pe soclu și el îi îmbrățișase genunchii, și cum stăteau așa goi, cu trupurile lor de aur strălucind în soare, formau un grup statuar de toată frumusețea. Cei trei domni cu umbreluțele 15
lor roșii îi văzură și hotărâră să-i așeze împreună la intrarea unui stadion imens, unde să poată fi admirați de toată lumea iubitoare de artă. La sfârșitul orelor de serviciu ei coborau de pe soclurile lor și plecau să cineze împreună, la un mic restaurant de la marginea orașului. Aldo avea obiceiul să stea 20
pe terasa restaurantului și fata să privească pentru amândoi luminile orașului care se aprindeau la picioarele lor. „E o seară frumoasă? spunea Aldo. Cum e cerul?“ întreba el. „Senin“, spunea fata. „Vântul aduce miros de trandafiri“, își dădea cu părerea Aldo. Apoi îmbătrâniră și fură coborâți de pe soclu 25
și în locul lor a fost așezată o altă pereche de tineri.

VACANȚA ÎN CARE AM CÂNTAT ÎN COR

Nu știu să cânt! Am o voce falsă, care nu e în stare să emită nici un sunet ca lumea, o voce pițigăiată de țârcovnic, lipsită de orice forță, capabilă să atingă cu ușurință cele mai uluitoare
5 falseturi, o voce care ar fi fost în stare să dea peste cap cea mai desăvârșită formație corală, capabilă să se distingă net, tocmai prin disonanța ei absolută, indiferent de amploarea corului din care ar fi făcut parte. La școală mi se cerea însă întotdeauna la sfârșitul vacanței o adeverință din care să rezulte
10 că am cântat în cor, așa că penibila mea incapacitate trebuia neapărat ascunsă. În timpul repetiției, în vreme ce toți ceilalți emiteau cele mai frumoase sunete cu putință, eu deschideam doar larg gura, îmi holbam cât mai mult ochii, pentru ca efortul meu să fie cât mai credibil, având grijă însă ca nici un
15 sunet să nu-mi iasă din gâtlej. În ochii dirijorului treceam drept cel mai conștiincios corist. Eram dat uneori ca exemplu pentru entuziasmul cu care cântam. „Deschideți gura mare, spunea dirijorul. Lăsați sunetul liber, nu-l gătuiți, umflați-vă plămâinii, faceți să intre în ei cât mai mult aer“, spunea
20 arătându-mă pe mine, care în clipele respective îmi umflam plămâinii în așa hal încât aveam impresia că am înghițit tot aerul din odaie. De un singur lucru mă temeam: nu cumva să-i treacă prin cap să mă pună să cânt de unul singur. În acest

caz trucul meu ar fi fost descoperit, fapt cu grave consecințe pentru mine, pentru că dirijorul era extraordinar de aspru. Pe cei care nu cântau cum trebuie îi scotea uneori în palme din sala de repetiție, alteori pur și simplu îi trimitea acasă, fără să le mai permită să cânte. Cei prinși cu câte un falset 5 erau puși să repete singuri într-o odaie alăturată în care nu se făcea niciodată foc. Numai după ce reușeau să cânte ireproșabil erau primiți din nou în cor. Așa că, întotdeauna când începeau repetițiile, eu aveam grijă să mă așez între cei mai fricoși dintre coriști, cei care erau atât de preocupați să 10 cânte bine, încât n-aveau vreme să fie atenți cum cântă ceilalți, și în tot timpul repetiției gura mea se mișca în gol, mânată de cel mai perfect resort. Dirijorul, înalt, uscățiv, cu ochelari cu lentile groase, cu rama neagră și lucioasă, mă fixa din când în când cu multă atenție și în clipele acelea simțeam cum o 15 sudoare rece îmi alunecă pe șira spinării. Privirile lui erau însă atât de impasibile încât îmi era imposibil să disting în ele vreo suspiciune sau bănuiala de care mă temeam. Uneori îmi zâmbea chiar, și atunci îmi dădeam seama că era mulțumit de entuziasmul cu care cântam. Căutam atunci să-mi domolesc 20 avântul, știind că-i mai bine să nu ieși prea mult în evidență. Dar nici așa nu era bine, pentru că deodată citeam în ochii dirijorului o dureroasă imputare. „Tu quoque fili!“, îmi spuneau parcă privirile lui. Nu-mi rămânea decât să mimez din nou entuziasmul, ceea ce și făceam, umflându-mi bucele 25 cât mai mult, căscând gura atât de larg, încât simțeam că-mi pocnesc fălcile. În același timp ochii mei exprimau, la modul cel mai expresiv, entuziasmul necesar pentru a cânta în cor. Până când, într-una din seri, ireparabilul de care mă temeam și pe care făcusem eforturi să-l amân cât mai mult, se întâmplă: 30 urmărind cu mai puțină atenție ca de obicei mâinile dirijorului, gura mea rămase deschisă o secundă mai mult decât a celorlalți, bineînțeles fără să se audă cel mai mic sunet. Am așteptat într-o tăcere care mie mi se păru mai mult decât rău

prevestitoare sentința dirijorului, sentință care spre uimirea mea întârzie să vină. Îl priveam ca fascinat, cu privirea agățată de gura lui strânsă pungă, gură care urma să se deschidă și să-mi dea sentința fatală. Dirijorul mă privi însă un timp cu ochii lui albicioși și triști, măriți ciudat de lentilele groase, mă urmări un timp cu o uitătură în care eu nu mă găsi în stare să descifrez vreo semnificație, o privire care nu exprima nici mirare, nici furie, nici nemulțumire, în tot cazul o privire din care îmi fu imposibil să-mi dau seama, dacă a observat sau nu, înșelăciunea mea. „Mai cântăm o dată, spuse doar. De data asta parcă a ieșit ceva mai bine.“ Din acele momente începu marea mea chin, marea mea nesiguranță. Uneori îmi spuneam că dirijorul n-a observat nimic, alteori îmi spuneam că zadarnic încercam să mă mint pentru că în mod sigur a observat totul și acum mă urmărește punând la cale o demascare publică și spectaculoasă. Continuum însă să deschid gura, sincronizându-mi mișcările cu ale celorlalți, cu mai puțin entuziasm însă, aproape cu timiditate.

Într-una din zile, în loc să mă îndrept spre vechea clădire a școlii în care aveau loc repetițiile, am trecut pe lângă ea evitând s-o privesc – era o după-amiază frumoasă de iarnă cu niște fulgi mari – și m-am îndreptat spre cimitirul care nu era departe de școală, am intrat pe poarta dărâmată trecând pe lângă crucile cu căciuli mari de ninsoare. M-am îndreptat spre biserica veche de lemn, am forțat ușa care era încuiată și am intrat înăuntru. Prin ușa pe care am lăsat-o deschisă, pătrundea o lumină tulbure și apoasă și la lumina aceea am putut vedea frescele de pe pereți, atât cât se mai păstrau, mucegăite, mâncate de igrasie. Pictorul fusese probabil o ființă torturată de spaime, pentru că tot iconosatul era plin cu îngrozitoarele torturi ale necredincioșilor din focurile Gheenei. Atâția draci într-o biserică n-am mai văzut niciodată! Erau niște draci flocoși și cu niște cozi lungi de care te împiedicai

la tot pasul! Trist era că toți dracii ăștia nu-i lăsau o clipă în pace pe credincioși. Îi supuneau la o mulțime de suferințe stupide și inutile, iar credincioșii suportau suferințele astea cu o docilitate atât de penibilă, încât ți se făcea părul măciucă. Cel mai mult mă impresionă o femeie care stătea pe un fel 5 de platformă trasă de niște asini, în vreme ce un drac îi ținea strâns părul lung, adunat mănunchi în laba sa păroasă, trăgând-o cu furie spre el. Un alt drac avea un fel de clește în mâinile lui scârboase și îndrepta cleștele acela spre gura femeii. Eram atât de fascinat de ororile de pe pereți încât am 10 uitat de existența dirijorului, aproape că am uitat că eu mă refugiasem în biserică de furia lui, de teama răzbunării lui implacabile. Se apropia seara și lumina scăzuse în biserică, dracii intraseră parcă în pereții bătrâni. Chipul păcătoasei în supliciu era indiferent și senin. Unde și unde, câte o furcă 15 viu colorată făcea să bănuiești prezența dracilor a căror culoare întunecată îi făcea greu descifrabili. Ei mă priveau ironici ținându-și furca în mână cu delicatețea și dezinvoltura cu care ar fi ținut o floare. Apoi începură toți să râdă foarte veseli de zăpăceala mea. Bâjbâind prin întuneric, îmi căutam căciula. 20 După ce mi-am găsit-o, am ieșit aproape vesel afară, am străbătut din nou cimitirul, m-am îndreptat spre școală și m-am oprit sub ferestruicile înguste și luminate. Repetițiile începuseră și se auzeau glasurile bărbaților unite cu cele ale femeilor. Apoi, m-am îndreptat repede și, în liniștea înserării, 25 vocile lor se auzeau din ce în ce mai îndepărtate și mai difuze.

EA VREA SĂ URC SCĂRILE

Stă lângă mine și mă împinge din spate, o aud gâfâind nerăbdătoare în spatele meu. „N-ai încotro, trebuie să faci așa cum vreau eu“, îmi spunea ea. Într-adevăr, nu-mi rămâne altă
5 alternativă decât s-o ascult, și încep să urc scările. Din când în când însă alunec și cad, nu sunt obișnuit, n-am urcat de mult niște scări atât de înalte, ea mă prinde însă în brațele ei vânjoase, ca de bărbat. „Nu așa“, îmi spune, și începe să râdă de neajutorarea mea. „Numai să sfârșească acoperișul până
10 ajungem noi, să avem un acoperiș deasupra capului“, îi spun eu. „Ca să nu ningă și să ne ție de cald“, adaug eu, văzând privirea ei încărcată de suspiciune și neîncredere. Din când în când hotărârea ei de-a mă târî după ea aproape cu forța trezește în mine o neașteptată și ciudată rezistență, și atunci
15 mă opresc, încep să scâncesc, ținându-mă cu amândouă mâinile de grilajul de metal al scării... O văd atunci înfuriindu-se, o văd cum de ciudă și nerăbdare, – ea ar vrea doar să ajungem cât mai repede sus, își roade unghiile. Transpirația îmi alunecă între timp – râulețe de-a lungul șirei
20 spinării. „Trebuie să ajungem, spune ea, trebuie să ajungem cât mai repede cu putință“, scâncește ea în spatele meu. Din nou mă prind cu amândouă mâinile de balustradă, refuzând să mai fac vreun pas. Metalul rece al balustradei cu vopseaua

alunecoasă mă înviorează puțin. În sfârșit, ea își amintește de batistă și începe să scoțoască după ea până când, în sfârșit, o găsește. „Uite ce batistă frumoasă“, îmi spune, și, într-adevăr, flutură pe dinaintea ochilor mei roșu-portocaliul batistei ei de mătase. Apoi mâinile ei noduroase și mari încep să-mi pipăie obrazul. Mă leagă la ochi aproape în glumă, și, așa, legat la ochi, stau lângă ea pe scările murdare. Începem să înfulecăm serviciurile imense cu șuncă și, cu toate că nu pot să le văd, îmi fac o poftă nebună. Simt că prind puteri, aș putea, și o spun asta fără să mă laud, să urc dintr-o răsuflare până la ultimul etaj. Dar asta ar însemna să ajungem mult prea repede, înainte ca ceilalți să termine acoperișul, ori eu îi aud încă foindu-se acolo, undeva, deasupra capului meu. „Gata, spuse ea, am mâncat, am prins puteri, ne-am săturat“, apoi se ridică, se șterge la gură de firimituri, încearcă nodul la batistă, să vadă dacă sunt legat destul de strâns. Îi simt mâinile pipăindu-mi ceafa, în sfârșit a găsit un pretext ca să poată umbla în voie de-a lungul trupului meu, a găsit o scuză ca să-mi poată mângâia, fără s-o cert, părul. Cuprinsă de o neașteptată compasiune hotărăște să mă dezlege până la urmă la ochi. Ia început mă obișnuiesc greu cu lumina, clipeșc la un mod probabil foarte caraghios, pentru că ea nu-și poate stăpâni râsul. Batista o pune pe balustradă, să se usuze de transpirație. „Hai ridică-te, îmi spune cu multă blândețe de data asta, stai să te ajut“, și-mi zâmbește tandru. Picioarele pesemne nu vor să mă asculte, căci nu mă scol bine, că mă și trezesc culcat pe spate cât sunt de lung, mă și trezesc rostogolindu-mă din treaptă în treaptă, oprindu-mă abia la capătul scării. „Te doare după injecție, mă întrebă ea, ia să văd dacă s-a umflat locul cu injecția“, spuse ea și suflă peste umflătură ca s-o răcorească. În sfârșit la capătul scării mă opresc și, așa făcut covrig, reușesc să-mi revin repede, în tot cazul destul de repede ca să-mi dau seama că nu mi-am rupt nici o mână, că sunt totuși sănătos. Picioarele, după o cercetare

serioasă, constat c-au rămas și ele intacte. Mă liniștesc destul de repede, îmi revin din spaima serioasă pe care am tras-o și când mă uit la ea o văd stând acolo sus, cu un număr de trepte deasupra mea, nu furioasă dar nici veselă, mai curând plictisită

5 de neajutorarea mea, nerăbdătoare probabil ca totul să se termine cât mai repede cu putință, râzând cu râsul ei puternic și aproape bărbătesc. O văd ținându-se cu mâinile de burtă de atâta râs. „Ești întreg, mă întrebă, ai rămas întreg, săracul de tine“, o aud strigându-mi de acolo de la distanța de la care

10 se află, adică de la capul scării. Mă cuprinde și pe mine, pe neașteptate, veselia, probabil mă las contaminat de veselia ei. „Da, sunt vesel, îi răspund, dacă vrei sunt dispus să facem o partidă de ping-pong împreună, sunt, cum se spune, într-o formă teribilă, căzătura asta m-a înviorat în toată legea.“ „Sunt

15 teribil de nerăbdătoare să urc din nou scările“, îmi mărturisește ea. „Da, îi spun eu, sunt întreg, uite, am rămas întreg, am o elasticitate teribilă, fac ce fac, cum s-ar spune, dar tot în picioare cad, sunt un fel de «Hopa-Mitică», asta sunt eu.“

20 „Da, aprobă ea amuzându-se, tu ești un fel de «Hopa-Mitică» amuzant, un băiat foarte drăguț“, adaugă și-mi face cu degetul muștrându-mă în glumă. Aprecierile ei îmi fac o plăcere deosebită. „Dacă vrei, mai fac o dată“, îi spun. „Da, aprobă ea, te rog să mai faci o dată.“ Atunci eu repet toată tărășenia, dar de data asta, spre uimirea mea, lucrurile nu mai merg ca

25 prima oară. Mă aleg adică cu o mână ruptă și cu un picior fracturat. Mi-a trebuit puținel până să mă dumiresc dacă era vorba de piciorul stâng sau de cel drept, până la urmă am strigat victorios „stângul“, ca răspuns la întrebările ei. „Bine că nu e dreptul“, o aud pe ea strigând din capul scării, apoi

30 de durere am leșinat. De data asta, trebuie să mărturisesc, se arată mult mai înțeleghătoare ca de obicei. Îmi bandajă ea singură brațul și piciorul rupt, mă legă atentă cu batista, ca nu cumva să se desprindă din nou, mă ajută chiar să-mi scutur pantalonii și pălăria. Șontâc, șontâc, am început să urc din

nou scările, dar de data asta atenția cu care mă înconjura a început să mă agaseze și să mă enerveze, în loc să-mi facă plăcere. Am început atunci să fac tot ce-mi stă în putință ca să îngreuez și să fac insuportabil drumul ăsta al nostru în comun. Am început s-o lovesc pe la spate profitând de neatentia ei, am început s-o lovesc peste genunchi cu dosul palmei, ori de câte ori se uita în altă parte, ba, din când în când, motivând că sunt obosit mă lăsam dinadins în brațe obligând-o în felul acesta să mă tragă cu forța după ea. Apoi toată împotrivirea asta a mea mi se păru și mie de-a dreptul idioată, încetai deci să fac pe cabotinul și mă hotărâi, nu fără să mă las în voia unor remușcări tardive, s-o urmez cu supunere și credință. La început furăm preocupați să ne cuplăm cât mai mult mișcărilor unul cu celălalt. Dacă unul o lua din întâmplare înaintea celuilalt, își cerea iertare și promitea să nu se mai întâmple. Toate decuseră o vreme în cea mai perfectă ordine, eram amândoi mai mult decât încântați de sporul pe care-l aveam la urcatul scărilor, până când avu loc accidentul acela îngrozitor. Și anume, de data asta ea fu cea care alunecă pe scări, atât de repede și neașteptat încât nici nu am avut timp să mă dumiresc. La început, ca să fiu sincer, mi-a venit chiar să râd văzând-o cu mâinile ridicate în sus, cu palmele ei mari și bătătorite îndreptate spre mine, ca un soldat care se predă. Țin minte că am îndreptat spre ea, desigur în glumă, bastonul cu care mă sprijinisem așa cum îndrepti o armă, făcând cu buzele zgomotul pe care îl face o mitralieră. În clipa următoare însă, înainte ca eu să-i pot opri căderea, o văd îndoindu-se pe spate, arcuindu-se ciudat, că nu aveam de unde să-i bănuiesc elasticitatea. „Vrea să facă podul, îmi spun eu la început, să-mi arate ce a învățat ea la gimnastică în anii de școală; o, îmi spun, e neașteptat de flexibilă.“ Încântat, o urmăresc cum se arcuieste pe spate, încântare însă de scurtă durată, pentru că, în clipa următoare, spectacolul pe care ea mi-l oferă se sfârșește neașteptat de repede. Corpul ei se frânge în două și se

prăvălește pe scări, rostogolindu-se fără grație. Totul pare atât de caraghios încât mi-e aproape imposibil să-mi stăpânesc râsul. De jos, de la capătul scărilor, ea începe să strige după ajutor. Eu sunt încă atât de amuzat amintindu-mi cum aluneca
5 ea în jos ca o ghiulea, cu capul înainte, cu picioarele bătând fără rost aerul, încât, în ciuda eforturilor pe care le fac, nu pot să-mi stăpânesc râsul. „Ajutor, strigă ea, dobitocule, ce-ți veni așa, tam-nesam, să râzi?“ Ea stă acolo, la mare depărtare sub mine, făcută ghemotoc, și după primele urlete care erau,
10 așa cum am arătat, un fel de injurii la adresa mea, se scufundă într-o tăcere care mie nu-mi prevestea nimic bun, o tăcere care mă determină să rămân un timp cu respirația încordată la maximum, ca să aud dacă mai respiră sau nu. Nu se auzea însă nimic spre spaima mea; stătea în continuare acolo la
15 picioarele scărilor, cu capul ascuns în poală, ca o minge de cârpă, încât după o vreme, trebuie să mărturisesc, m-a cuprins într-adevăr spaima cea mai cumplită, nu de altceva dar mă gândeam că nu-i tocmai plăcut să urci așa o porcărie de scări de unul singur. N-aveam însă, ca să fiu sincer, nici un chef
20 să cobor din nou până la picioarele scărilor, ca să văd ce se întâmplă cu ea, mă gândeam la sacrificiile pe care le-am făcut ca să ajung până la locul unde mă aflam acum, nu-mi prea venea să iau totul de la început. Am așteptat așadar să-și revină, să se trezească din eventualul leșin în care căzuse. Așteptare
25 plină de emoții și de nerăbdare prelungită enorm. Pe neașteptate, m-am lăsat în voia tristeții: „Uite, am rămas singur, mi-am spus, doar pe ea o aveam, ea a fost sprijinul bătrânețelor mele“. Din nou o strig, de data asta având grijă să dau vocii mele maximum de căldură. Ea nu-mi răspunse
30 însă nici de data aceasta, sta ghemuită acolo, la picioarele scărilor. Sunt cuprins de furie și încep s-o învinuiesc că se prefacă, „vrei să mă sperii, îi spun, astea sunt micile tale răutăți, sunt meschinele tale răzbunări“. Nu trece însă multă vreme și o aud sforăind acolo jos, un sforăit subțire ca de fetiță mică.

Un sforăit ca de prunc nou-născut. „A căzut într-un somn letargic, îmi spun, totul nu-i decât o urmare a șocului puternic prin care a trecut.“ Înduioșat, o las să doarmă. Trece însă foarte mult timp și ei nici nu-i trece prin cap să se trezească, așa că până la urmă încep să mă neliniștesc, mă las fără să vreau cuprins de frică. Din capul scării unde mă aflu încep să strig ca să se trezească acoperind-o cu un val de reproșuri. Sub ploaia reproșurilor mele ea se trezește, se ridică de jos și îmi zâmbește ștergându-se la ochi ca o fetiță somnoroasă. „Am ațipit puțin, spuse ea, mă prinsese așa somnul pe neașteptate.“ Apoi, de acolo de sus, din locul unde mă aflu, o urmăresc cum face eforturi zadarnice să se ridice, cum de câte ori încearcă să stea în picioare, se prăbușește din nou la picioarele scării, înainte de-a fi reușit să stea o singură clipă în două picioare. „Cred că mi-am fracturat piciorul“, scâncește ea, cuvintele ei mă emoționează fără să vreau. Vrând, nevrând, sunt obligat să cobor din nou până la picioarele scării, mânat de dorința sinceră de a-i oferi ajutorul meu neprecupețit. Așa că încet, cu multă băgare de seamă, am început să urcăm din nou scările. Din când în când durerile deveneau insuportabile, mă ruga să-i ofer o clipă de răgaz. Ne opream atunci o clipă sau două, până prindea din nou puteri, apoi ne continuam drumul. Ca să poată suporta mai ușor durerea, începu să consume în neștire antinevralgice. Cum acestea întârziară să-și facă efectul, se hotărî să treacă la droguri ceva mai puternice. Zadarnic mă chinuiam s-o conving să renunțe, spunându-i că la inima ei slabă medicamentele de soiul ăsta nu sunt recomandabile, ea consuma somnifer după somnifer cu o furie oarbă. În curând ele începură să-și facă într-adevăr efectul. Cuprinsă de o stare ușoară de somnolență ea închidea fără să-și dea seama ochii și se împiedica în mers. Până la urmă efectul drogurilor deveni atât de puternic încât adormi de-a binelea, ceea ce mă determină s-o iau în brațe, ca s-o pot transporta mai ușor. Pe jumătate adormită ea mă prinse

drăgăstoasă de mâini, punându-mi-le în jurul gâtului ei, ceea ce îmi produse o bucurie atât de puternică încât aproape am uitat de greutatea drumului pe care îl mai aveam de străbătut. Ea vorbea din când în când prin somn și cuvintele ei erau

5 pline de dragoste pentru mine. „Prin urmare, mă iubește“, îmi spuneam eu fericit la culme în timp ce mă îndreptam cu ea spre ultimul etaj. Dacă a ezitat până acum să mi-o spună a fost desigur datorită discreției ei desăvârșite. Dar pe măsură ce urcam scările aveam impresia că și greutatea ei crește și mi-a

10 trebuit destul timp până să descopăr că femeia pe care o duceam în brațe era chiar Venus din Milo. O Venus din Milo

¹ foarte ciudată însă, pentru că uitându-mă mai bine la ea nu ² mi-a fost foarte greu să descopăr cât de mult îi semăna celeilalte. „Cât de frumoasă, mi-am spus, niciodată nu mi-aș

15 fi închipuit că poate fi atât de frumoasă.“ În tot cazul, trebuie să umblu cu ea cu cea mai mare grijă ca nu cumva s-o scap și să se spargă. Ea aparținea de acum lumii întregi, știam foarte bine asta, era doar reprodusă și în manualele de școală, era, cum s-ar spune, un obiect cu care nu puteai să te joci. Cioturile

20 mâinilor ei însă mă împiedicau la mers. De asemenea, marmora rece a coapselor ei oricând mi-ar fi putut da un reumatism de toată frumusețea. Eram însă conștient că ochii întregii lumi erau ațintiți asupra mea. De felul în care am să reușesc să duc statuia la destinație va depinde toată gloria și

25 tot viitorul meu. Știam foarte bine asta. În timp ce înaintam cu ea, simțeam pe umeri, împreună cu greutatea statuii, uriașa răspundere pe care mi-am luat-o...

AUDIENȚE

Înainte ca celălalt să urce, înainte ca secretara să deschidă cu multă precauție în acele momente înăbușitoare ale zilei ajunsă în plin apogeu, când căldura pătrunde cu violență în încăpere, deci cu mult înainte ca secretara să-l anunțe pe celălalt, îl vom cunoaște pe bărbatul care stă în spatele biroului său masiv, cu privirea rătăcindu-i indiferentă pe filele din fața lui, cu mâinile care pot să se joace nepăsătoare cu stiloul, pot pipăi distrate sugativa moale și pufoasă, pot să se odihnească întinse de-a lungul mesei – bărbatul poate fi doar în cămașă, încât mâinile lui roșcate cu pete de la ficat, puternice, pot atrage atenția, în contrast fiind cu fața rotundă și jovială, cu o barbă curios de rară la această vârstă, bărbatul e trecut de patruzeci de ani, cu cămașa foarte curată și bine apretată, în sfârșit, un bărbat care se plictisește cumplit, poate aproape să dormiteze cu capul atârându-i între mâinile întinse pe birou, sau poate să-și privească unghiile, sau poate răsfoi o revistă de cinema, sau poate asculta un meci de fotbal la un aparat portativ, sau se poate gândi la femei îmbrăcate sau mai puțin îmbrăcate, la surâsul unui superior, sau la amabilitatea unui subaltern, un bărbat însă, nu o caricatură din revistele umoristice, un bărbat căruia poate să-i fie foame, sau care vrea să fumeze o țigară, care se plictisește, care are chef să plece

cu nevasta în concediu, care poate chiar să se gândească în vreme ce se scarpină în ureche sau prinde muște, la băiatul lui mai mare, bolnav de amigdalită, la băiatul mai mic care face încă în pat, la sâniile unei femei, întâlnită în aceeași
5 dimineață în tramvai, un bărbat care nici atunci când se deschide ușa nu-i dispus să renunțe la reveria lui somnolentă, răspunzându-i mecanic secretarei în așa fel încât în clipa în care se trezește cu bărbatul acela prost îmbrăcat în fața lui, e prea cufundat în dulcile lui amintiri ca să-i dea prea multă
10 importanță, nu-i spune decât să ia loc, arătându-i cu mâna stângă scaunele înșirate de-a lungul ferestrelor, scaune capitonate, îmbibate de praf, cam roase de timp, așa că, în sfârșit, îl vede, în sfârșit trebuie să-l vadă, pentru că celălalt pierzându-și răbdarea începe să dea semne de nerăbdare, de
15 neliniște, să tușească, să se foiască în scaun, să scoată o batistă și să strănute, să râcăie parchetul cu piciorul, atâtea lucruri știute și învățate în orele de audiență solicitate în stânga și în dreapta, audiențe din care bărbatul își făcuse un fel de meserie și în care el nu prea știa ce să ceară, în care nu-i rămânea decât
20 să repete mereu aceleași vorbe, fără noimă, incapabile să impresioneze pe cineva, plângere monotona și bâlbâită, cuvinte care ar fi sunat foarte bine într-o piesă jucată de-o echipă de amatori, dar nu în birourile solemne cu uși capitonate, cu scaune plasate de-o parte și de alta a pereților, birouri masive
25 cu secretare amabile și zâmbitoare, bărbat, prin urmare, care nu știe prea bine ce vrea, care repetă la nesfârșit aceleași cuvinte, m-am dus la fund, sau sunt nefericit, m-a părăsit nevasta, mi-e bolnav copilul, aș fi putut mai mult, dar nu știu ce s-a întâmplat cu mine, am rămas fără post, greșelile care s-au spart
30 în capul meu... într-un cuvânt tot felul de plângeri spuse cu voce joasă și plângăreață, ursuză sau chiar obraznică, revendicativă, fraze de-atâtea ori bolborosite în fața cuiva de dincolo de birourile masive, în fața unor ochi de dincolo de ochelari...

În timp ce solicitantul vorbește, celălalt îl ascultă cu amabilitate, o amabilitate încadrată perfect în limitele unei întâlniri oficiale, ceea ce celuilalt îi convine, așa că i se adresează cu o voce calmă și liniștită, voce pe care și-o compune întotdeauna pentru astfel de ocazii, în vreme ce privirea lui, 5 opacă și calmă, se lovește de privirea tot opacă și calmă a celuilalt, vorbește în continuare în timp ce celălalt îl ascultă, dă afirmativ din când în când din cap, sau ridică sprâncenele, sau scoate chiar scurte exclamații, dar cu discreție, cu resemnare, în așa fel încât să nu trezească suspiciunea celuilalt, 10 totul evoluează deci cât se poate de firesc, cel care ascultă începând deja să prevadă că rezultatul acestei întrevederi va fi nul, cel care vorbește știind de asemenea că nu are nimic de așteptat de la această întâlnire și în ciuda acestui fapt discuția continuă, gurile se mișcă, mâinile, privirile, totul participând 15 la această convorbire, atât de preocupați de mecanismul derulării ei, încât ei nici n-au timp să observe că ușile se închid cu cheia în timp ce vorbesc, cum la ferestre se pun gratii foarte fine, fără să observe cum în dosul ușilor închise pașii se îndepărtează cu discreție, cei cu tocurile înalte ai secretarei, 20 și ceilalți, în bocanci greoi, ai portarilor, încât atunci când ei devin conștienți de acest lucru este mult prea târziu ca să poată pleca, inutilele bătăile în ușă, încât nu le rămâne decât să accepte această detenție impusă, nu le rămâne decât să-și continue convorbirea, așa să stea nemișcați, atenți la cel mai mic zgomot 25 care ar fi putut să vină de dincolo de ferestrele zăbrelete, de ușa în care cheia răsucită în broască și lăsată acolo face imposibilă chiar o privire prin gaura cheii, ca după aceea, plictisindu-se să mai aștepte, oboșiți de atâta așteptare, adormiră cu capul pe masă și se treziră în zori salutându-se 30 stânjeniți, ca mult mai târziu să fi trecut ore, zile, săptămâni, cine poate ști, pentru că sufocanta așteptare îi determină pe amândoi să piardă noțiunea timpului, după un timp, a cărui durată ne este imposibil s-o măsurăm, ușa se deschise din nou

și aceeași femeie înaltă își făcu apariția, aceeași secretară pe
tocurile înalte și ascuțite, cu un cui de metal în vârf, asta după
ce bocănitul ritmic al pașilor ei se făcu pe neașteptate anunțat
în liniștea plină de așteptare a zilei, urcând scările, oprindu-se
5 o secundă sau două la capătul lor ca să-și îndrepte dunga
ciorapilor fini de mătăasă, picioarele ei groase dar de o formă
perfectă oprindu-se, bocănitul tocurilor cu cui de metal în
vârf, din ce în ce mai aproape, în sfârșit cheia răsucită în
broască, ușa deschizându-se, și pe tocurile ei înalte, cu același
10 surâs binevoitor pe buze, femeia, secretară, cu un vechi stadiu
în această funcție, se apropie de masă ignorându-l, spre uimirea
lui, pe bărbatul din dosul biroului masiv de mahon, pe
bărbatul care o primi cu cuvinte entuziaste de bun venit, ca
pe o veche prietenă, ca pe o salvatoare neașteptată, spunându-i
15 că vor avea mult de lucru câteva zile împreună, ca să recupereze
timpul pierdut, adresându-i-se amical, și totuși distant, așa
cum e normal când e vorba de un subaltern, vorbe inutile însă
pentru că femeia îl ignora cu desăvârșire, așa cum am spus,
2 adresându-i-se celuiilalt, încât, când acesta se trezi cu actele
20 care i se oferă spre semnat nu-i rămase decât să se întindă spre
stiloul care se afla în fața lui, nu-i rămase decât să-și apropie
mai mult scaunul de biroul greu de mahon, să întindă mâna
stângă spre tamponul cu sugativă, să citească în fugă actele
oferite spre cercetare, să ezite în fața unei cereri care ridica
25 probleme mai dificile, s-o întrebe cu privirea pe secretară, care,
impasibilă, continua să aștepte cu același zâmbet politicoș în
colțul gurii, să semneze deci toate actele oferite de secretară
care după ce plecă închizând cu multă precauție ușa în urma
ei, să-i adreseze celui din fața lui obișnuitele vorbe de
30 bun-venit, căutând între timp cu privirea o scrumieră,
probabil, sau un cuțit de tăiat hârtie, sau poate un ziar din
care să se informeze asupra programului la televizor, un
carnetel cu numerele Televiziunii care îi sunt necesare, sau
poate o revistă de cinema din care să-l privească Brigitte Bardot

goală, sau o scrisoare rămasă necitită până la capăt, chiar niște materiale care cereau să fie citite în mare grabă, o pilă pentru unghii sau un pachet de țigări, și abia atunci să audă, în sfârșit, vocea celuilalt de a cărui prezență aproape că uitase, dar înainte de a-i percepe cuvintele ochii lui rătăciră pe costumul nu 5 tocmai nou, nu tocmai bine lucrat, cu pantalonii largi în jurul pulpelor groase, îi ascultă calm plângerea monotonă, cuvinte parcă absorbite de scaunele capitonate, aceleași cuvinte ale unui bărbat care nu știe prea bine ce vrea, cuvinte care alunecară parcă pe lângă el, golite de adevăratul lor conținut, cuvinte 10 pe care, așa cum am spus, prefera chiar să nu le asculte având grijă să zâmbească tot timpul cu amabilitate, bucuros, când, în sfârșit, bărbatul se ridică de pe scaun mulțumindu-i, bucuros să rămână singur în biroul imens în care căldura era atât de sufocantă încât dădu drumul la ventilator. 15

SCURTCIRCUIT

Soarele e chiar deasupra capului și soldatul își șterge obrazul, pe care apa curge șiroaie, cu boneta lui unsuroasă și murdară. El stă nemișcat în mijlocul ogrăzii pustii, înconjurat
5 de meschinele rondouri de flori, trase parcă cu echerul și compasul, aceste rondouri cu iarba uscată și gălbejită, cu fire de ciuboțica cucului de un violet lipsit de strălucire, veșted. În spatele lui e infirmeria din care tocmai a ieșit târșindu-și
ciubotele prea mari, infirmeria cu mirosul ei de urină și
10 medicamente, de camfor și sânge stricat. Cu toată căldura năucitoare a zilei, soldatul simte o ușurare. Un sentiment plăcut de eliberare îl furnică prin tot corpul, iată de ce se întinde pocnind din toate încheieturile, cască cu gura larg-deschisă, își scarpină ceafa și spatele. La început căldura
15 e chiar plăcută și el o simte curgând moale de-a lungul cefii, prelingându-se în jos pe șira spinării, o căldură lichidă, umedă. Fața lui mică și pistruiată, obrazul boțit și nu prea frumos e aproape adormit, doar ochii, de un arămiu roșcat ca al pisicilor, privesc salcâmi de dincolo de zidul înalt, văruiți în alb. Cu
20 mâna stângă se descheie la tunică – nici o boare de vânt nu adie, frunzele mici, prăfuite și îngălbenite ale salcâmiilor, stau nemișcate – și în timp ce-și scarpină pieptul imberb, trăsăturile i se destind într-un început de surâs: e singur în această ogradă

cu flori gălbejite, departe pentru o zi întreagă de larma celorlalți, de vocile lor stridente, de sudoarea corpurilor lor, scăpat pentru o zi de prezența lor nesuferită, de strânsoarea centurii și a gulerului obligatoriu încheiat. Stă cu spatele întors spre lungă sală de mese a cărei prezență se face însă simțită prin acel miros specific de ciorbă sleită și de varză, miros care a pătruns în lemnul putred al mesei, în scândurile unse cu motorină, în pereții văruiți în alb, încât buna lui dispoziție e ușor tulburată din cauza greții care îi răscolește stomacul, mai ales că din pivnița care se află în fața lui, dedesubtul vorbitorului, urcă și putoarea cartofilor care încep să se strice. E capabil însă să treacă peste această ușoară indispoziție, și, prin ferestrele deschise, privește sala în care de obicei sunt primiți oaspeții: masa care se întinde de-a lungul odăii, acoperită cu hârtie albastră, prinsă în pioane, pe care, din loc în loc, la distanțe egale, precis măsurate, sunt sticlele umplute cu apă până la jumătate, sticle în care zac câteva flori de hârtie creponată. Băncile lungi, așezate de-o parte și de alta a mesei, cu vopseaua scorjită la colțuri, rețin pentru prima dată privirea soldatului. Aceași privire mai indiferentă poate, alunecă apoi deasupra sobei de tuci prăvălită într-o parte, a becului care atârna la capătul unui șnur negru, deasupra mesei... O zi întreagă în care să se bucure de odihnă și de liniște, iată ce-și dorește soldatul, știind că în fond e ultima lui zi de concediu medical, știind că odată cu ziua următoare vor începe din nou nesfârșitele ore de instrucție. Nu-i rămâne prin urmare decât să se lase în voia acestei zile liniștite de vară, nu-i rămâne decât să caște până-i pocnesc fălcile, să dormiteze moțâind ca un motan puturos pe banca din scânduri din fața sălii de oaspeți. Bucătarul trebuie să tragă de el ca să-l trezească, dar după ce lăzile cu alimente sunt descărcate, el adoarme din nou, cu capul dat pe spate și cu gura deschisă, acolo în plin soare, cu boneta alunecată într-o parte, cu mantaua transpirată descheiată la gât, străbătând în somn orele cele mai fierbinți

ale zilei; trezindu-se doar atunci când medicul regimentului strigă cu o voce răgușită și aspră la el: „Vezi că ai să faci insolație“, cu glasul lui gros de bețiv, și soldatul cascadează ochii mari, incapabil la început să înțeleagă ce-i spune, plutind încă
5 între somn și realitate, într-o lume amestecată în care bâjbâie, incapabil să separe cele două tărâmurii, realitate și vis, înotând ca într-o apă tulbure. Speriat, medicul se apleacă spre el, întrebându-l puțin mai binevoitor dacă nu cumva e bolnav, așa că el trebuie să nege cu o voce groasă și speriată mișcându-și
10 capul cu putere în toate părțile, trebuie să nege de mai multe ori până când doctorul se îndepărtează, el îl vede plecând, și abia atunci se hotărăște să se ridice scărpinându-se din nou în ceafă, pocnindu-și încheieturile, un tânăr pîrpiriu și moleșit de căldură. La umbra zidului înalt se simte însă răcoarea
15 după-amiezii, care se apropie de sfârșit, acolo căldura cedează și soldatul, după ce-și moaie capul la arteziana din mijlocul curții, știind că nu e supravegheat de nimeni, se hotărăște să-și alunge lenea, iată de ce îl vedem cătărându-se cu multă ușurință pe zid, cu o dexteritate de pisică, îl vedem scărpinându-și
20 tălpile – ca să fie mai ușor, ciubotele și le-a aruncat la umbra zidului – și după ce-și aruncă cu scârbă ciorapii transpirați, îl vedem descoperind cu uimire strada pustie la această oră a zilei, strada care arată poate altfel privită de acolo de sus. Scărpinându-și tot timpul tălpile, el privește această stradă de
25 orașel provincial, nu fără o oarecare curiozitate, ca apoi privirea să i se oprească pe fațada casei din fața lui, un imobil vechi cu tot felul de podoabe inutile, flori și amorași în relief, cavaleri cu vizieră, o clădire cu tencuiala scorojită, propusă probabil pentru demolare. Privește un timp această clădire cu ferestrele închise, ferestre în dosul cărora probabil nu e nimeni,
30 cu poarta masivă încărcată și ea cu tot felul de decorații caraghioase, în timp ce umbra pe care aceasta o lasă se întinde încet până în mijlocul străzii, pe măsură ce ziua se îndreaptă spre seară.

În sfârșit, ușa grea se închide cu zgomot în urma lui, și soldatul se trezește deodată în plin întuneric. El face câțiva pași bâjbâind prin beznă, împiedicându-se de un morman de lăzi întâlnite în cale. Un miros greu de igrasie îl lovește drept în față și acum e gata să se reîntoarcă, dacă, totuși, curiozitatea nu ar fi mult mai puternică. Așa că, înaintează prudent până când ajunge la capătul unor scări pe care începe să le urce pipăind zidul din dreapta lui cu mâna. Iată-l deci la primul etaj, aceeași mână bâjbâind după comutator, aprinzând în sfârșit lumina, deschizând la întâmplare una din ușile aflate în fața lui, lumina aprinsă descoperindu-i o sală goală cu pereții murdari, cu podele cu resturi de talaj, și de hârtie de împachetat, încăpere în care stăruie același miros greu de igrasie. Soldatului nu-i rămâne decât să treacă din încăpere în încăpere, să aprindă pretutindeni luminile, să descopere peste tot aceiași pereți murdari și aceleași odăi pustii atât de triste și dezolante. Între timp se face seară și o lună imensă se ridică dincolo de ferestrele mari, urcând maiestuoasă deasupra orașului, deasupra cazărmii pe care soldatul o vede acum stând în dosul acestor ferestre. Obosit de atâta umblet se așază pe dușumeaua murdară și muzicuța pe care și-o descoperă într-un buzunar al vestonului îl mai înveselește puțin. În aceste condiții are loc, în sfârșit, întâlnirea între el și celălalt, bărbatul acela pe jumătate derbedeu, pe jumătate un fel de artist ratat, tip căruia nu prea știi ce vârstă să-i dai, în fracul lui ponosit și murdar, cu picioare desculțe și fața ridată și obosită, apărut așa dintr-o dată în pragul ușii, cine știe cum, atât de pe neașteptate încât soldatul se ridică speriat în picioare, căutând o pușcă sau o armă imaginară, speriați la culme unul și celălalt, cercetându-se o vreme cu privirile.

Odăile sunt friguroase, până la urmă vara și toamna trecând amândouă, așa că cei doi, trezindu-se deodată în plină iarnă, sunt obligați să sacrifice pianul, minunatul pian pe care

îl găsiseră într-una din cele mai îndepărtate odaie, pian la care actorul cântase de atâtea ori tot felul de bucăți ciudate, pe care celălalt nu le înțelegea, să-l desfacă în bucățele, deci, și să-l arunce bucată cu bucată în focul aprins. Iată-i deci în

5 prima lor zi de iarnă în fața căminului, urmărind flăcările focului, flăcări care devoră obiectul atât de drag lor. Dar e o noapte în care în odaie e cald, o căldură plăcută care îndeamnă la somn, și după un timp reușesc într-adevăr să adoarmă stând culcați unul lângă altul pe podeaua tare.

10 *10* Soldatul are chiar un vis ciudat, în somn apărându-i pentru prima dată cazarma, pe care el o părăsise de atâta vreme, curtea cu rondouri trase parcă cu echerul, infirmeria cu mirosul ei de dezinfectante, doctorul răgușit și bețiv, ba chiar și mirosul de cartofi stricați. Vis care-l face să se trezească tulburat și cu

15 ochii buimăciți de somn, să privească focul care se stinge. Afară ninsoarea bate cu putere în geam și întunericul, pentru prima dată, îl sperie pe soldat. El aprinde lumina și-l vede pe celălalt răsucindu-se prin somn și, aplecat deasupra lui, caută să-i vadă fața cât mai bine. Iată însă că se produce un scurtcircuit în

20 întregul imobil și becurile uitate peste tot aprinse pocnesc cu zgomot spărgându-se în mii de cioburi. Acum pe soldat îl cuprinde frica așa că îl zgâlțâie puternic pe actor, hotărât să-l trezească cu tot dinadinsul. După ce celălalt se trezește, se ridică amândoi și încep să bâjbâie speriați prin întuneric, gândindu-se

25 să găsească eventual un rest de lumânare, pentru că întunericul e într-adevăr insuportabil. Picioarele lor desculțe nimeresc însă cioburile de sticlă, tălpile încep să sângereze, și o durere ascuțită le pătrunde în carne. De durere încep să se strige unul pe celălalt cu voci jalnice înecate de plâns. Tot

30 orbecăind însă prin întuneric, trecând din odaie în odaie, în căutarea aceluși rest de lumânare, se îndepărtează unul de celălalt fără să bage de seamă. Își mai aud un timp propriile glasuri care-și strigă durerea, văicăreli triste transformate până la urmă într-un fel de sunete nearticulate. Așezați în câte un

colț de odaie, își sfâșie cămășile făcând din ele pansamente pentru picioarele însângerate. Își dau seama însă după un timp că s-au îndepărtat mult unul de celălalt și încep speriați să se strige, dar strigătele lor trec acum din odaie în odaie fără să se mai găsească. Îi despart prea multe camere, așa că nu se reîntoarce decât ecoul chemărilor lor, un fel de geamăt jalnic și stins. Speriați încep atunci să alerge prin odăile goale, sărind peste praguri, în timp ce durerea rănilor îi înnebunește. Fiecare însă continuă să meargă, fără să-și dea seama, în direcția opusă celei trebuitoare, așa că, în loc să se apropie unul de celălalt, se îndepărtează din ce în ce mai mult. Obosiți se opresc din când în când să se odihnească, dezmeticindu-se în câte un colț de odaie. După o vreme, cel aflat la extremitatea stângă a imobilului reușește totuși să găsească acel rest de lumânare pe care îl căutau amândoi cu atâta înverșunare, o aprinde cu mâini tremurânde. La lumina ei palidă vede odaia în care se află descoperind pe podele urmele însângerate ale picioarelor celuilalt. Și în timp ce genunchii îi tremură de oboseală, învingându-și durerea care scormonește dureroasă în rănilor deschise, el se lasă condus de aceste urme însângerate. Cuprins de spaimă ca nu cumva lumânarea să se sfârșească înainte ca urmele pașilor însângerați să-l ducă până la celălalt, merge împleticindu-se, iar pașii lui fac ochuri ciudate, ochuri care îl întorc mereu de unde a plecat și în locul bucuriei de la început disperarea îi cuprinde iar inima în palmele ei de gheață. În sfârșit, ajunsă la capăt, lumânarea abia mai pâlpâie în mâna lui dreaptă, în sfârșit, flacăra lumânării ajunge până la carne încât, transformat el însuși într-o flacără imensă, continuă să meargă, orbecăind, spre celălalt. Abia atunci, aude într-adevăr respirația, gâfâindă, înecată a acestuia și, cuprins de o bucurie imensă, arde până la capăt.

MAGNIFICAT

Ei care nu au de unde să mă cunoască, așa cum stau cu
coatele proptite de pervazul ferestrei, cu ochii lor somnoroși,
aruncându-mi din când în când câte o privire fixă și înghețată
5 printre pleoapele mult coborâte, urmărindu-mă pe mine, cel
atât de lipsit de apărare. Simt cum îmi alunecă de-a lungul
trupului privirile lor care mă obligă să stau tot timpul treaz
și la pândă. Și eu cresc în umbra lor otrăvită: cresc sub ploile
calde ale serii, renunțând de mult să mă mai ascund de ei,
10 pentru că orice încercare a mea ar fi inutilă. Nerămânându-mi
decât să-i las să mă dezbrace în căutarea unor cicatrice care
să le spună totul despre mine, să-i las să se plimbe agale pe
cărările trupului meu. Ochii lor care au o mișcare aproape
circulară, ca apoi să încremenească brusc, mă urmăresc din
15 fiecare colț al acestui cerc al cărui centru sunt eu (poate într-o
piață cu mari platforme de piatră goale sub căldura toridă a
soarelui, cu un caldarâm care desenează pătrățele albe și negre
ca ale unei table de șah. Jur-împrejur fiind dispuși ei, în formă
de cerc, așa cum am spus, cu ochii pe jumătate închiși, sfîncși
20 diformi cu priviri răutăcioase și dure. Sunt clipe în care nu
pot să nu mă întreb cine sunt și mai ales ce vor cu mine, de
ce mă urmăresc cu atâta necruțare! În spatele lor sunt odăile
în care lâncezește o răcoare mucegăită și ei stau în acele pătrate

întunecate ale ferestrei ca-n fotografiile proaste de altădată, în timp ce eu, colo în sala de dans, deschid cu gesturi precipitate și stângace cămașa subțire a fetei căutându-i sânii calzi. Cu gâtul uscat de emoție, gura mea îi caută, ca un orb, buzele, gest care rămâne oprit la jumătate, stânjenit de privirile lor a căror tensiune am impresia că în acele clipe a atins maximum de intensitate. În sfârșit, aud țipătul fetei ca de pasăre speriată. Cuprins de furie aș vrea să fac dragoste cu ea acolo, pe trotuarul încins de căldură, în așa fel încât trupurile noastre să se scurgă, metal incandescent, printre crăpăturile trotuarului, acolo în dreptul fântânii arteziene unde seara vin femeile după apă; aș fi vrut să fac asta sub privirile lor fixe, ca să le pot arunca drept în față, în acest mod, toată sfidarea mea. Aș fi vrut în același timp să fiu foarte gingaș, să le trec prin fața ochilor flamura împurpurată a unei tinereți la care ei în zadar visează: să mergem poate ținându-ne de mână, să-i mângâi părul, să-i dau o ramură de cireș, sau o pasăre căzută din cuib, și alte lucruri de felul ăsta. Fără să mai pomenesc și acele întâmplări pe care eu le-am trăit într-adevăr, nu le-am visat doar, nu m-am gândit doar la ele în nopțile mele de nesomn. Câteva lucruri pe care într-adevăr le-am simțit urmărit de privirile acelea fixe venind spre mine din toate părțile. Sub aceste priviri neîndurătoare doar mi-am spălat în după-amiaza aceea fața pe care șiruia sângele oferindu-le ca priveliște tamplele mele umflate și vinete, oferindu-le sângele meu care îmi curgea din gura zdrobită, dinții dezgoliți într-un fel de rânjet, care numai a surâs nu semăna, caninii crescuți unul peste altul, măselele cariate, dinții strălucitori de viplă. Încercam să le zâmbesc mânat de dorința de a-i duce în eroare. (Vroiam să nu bănuiască nici unul dintre ei cât de mult mă dureau într-adevăr fălcile.) Cu zâmbete ironice în colțul gurii, ei îmi urmăreau eforturile mele, abia izbutind să-și ascundă satisfacția în fața agitației mele, pe care o găseau inutilă și caraghioasă. Ca să uit pentru o clipă de ei, îmi căutam uneori

tot felul de ocupații trecătoare și caraghioase: trăgeam, de exemplu, cu pușca în figurinele de ghips cu guri roșii și strâmbe oferite ca premii celor mai buni arbitri, din micul chioșc de la capătul pieței, dar ei mâncau în continuare semințe
5 aruncând cu nepăsare cojile pe caldarâmul fierbinte din fața lor. Da, știu că ei n-au cum să înțeleagă această neliniște care
urcă în mine, n-au cum să știe cât de amar poate fi gustul
cireșelor primăvăratice; atâtea lucruri pe care ei nu le știu despre mine, atâtea singurătăți pe care le-am trăit de unul
10 singur, cum ar putea la urma urmei să înțeleagă, ei, care sunt pe jumătate morți și în care doar curiozitatea se zbate vie. Așa că nu-mi rămâne decât să trăiesc în această piață, în lumina puternică a reflectoarelor, trista mea tinerețe. Din când în când le ofer chiar mici satisfacții. Uite-i cum se bucură și bat din
15 palme urmărind paralizia picioarelor mele în fața femeii care mă dorește, uite-i cum se bucură citindu-mi în ochi sfâșietorul sentiment de neputință de care mă simt cuprins. Ei văd totul deci și aplaudă, râd cu gurile larg deschise și cea mai veselă dintre ele pare acum femeia tânără cu pieptul mare,
20 bine strâns, cu zâmbetul ei viclean în colțul gurii urmărind avidă copilul care sub privirile ei se transformă încet în bărbat: pantalonii scurți și coapsele albe de fetișcană, slabe, imberbe, apoi aceiași pantaloni și iată începutul de bărbat păros pe care pantalonii îl strâng prea tare: ea mă vrea și eu îi zâmbesc cu
25 gura larg deschisă, o căldură uleioasă trece prin mine. Apoi din nou, singur în această piață, sub o ninsoare înceată și calmă, cu fulgii mari topindu-se pe fața mea de îndrăgostit; ferestrele lor sunt închise, dar eu îi știu urmărindu-mă de după perdele, florile de gheață de pe geamuri se topesc sub efectul respirației lor precipitate, ei stau acolo la ferestre, dornici să
30 nu piardă nimic din aventura glumeață a existenței mele; ei au fost acolo tot timpul chiar atunci când bătrânele acelea scofâlcite și știrbe s-au apropiat de locul în care eu stăteam nemișcat, târșindu-și picioarele cu răsufările lor precipitate,

apropiindu-se cu pașii lor ritmați, straniu, ca să mă lege de platformele acelea de ciment încălzite de soare, cu sfori muiate în apă, alunecoase, ca niște șerpi; gol, sub căldura atroce a soarelui, ele au aruncat peste mine lăturile fierbinți ale dorințelor lor, cerșindu-mi o fărâmă de dragoste pe care 5 bineînțeles că le-am refuzat-o cu mândrie în ciuda presiunilor neghioabe pe care le-au exercitat asupra mea. Când bătrânele au plecat strecurându-se în șanțul umed din spatele barăcii circului, lăsându-mă răstignit pe masa umedă, am simțit că lumina stelelor care străluceau deasupra mea era mai caldă și 10 mai prietenoasă, mai omenească decât privirile lor.

Au trecut zile și nopți de când ei stau în fața ferestrelor larg deschise cu ochii îndreptați spre mine, cel din centrul acestei odăi circulare. Ceasul e foarte târziu, așa că ascult țipătul ascuțit al cocoșilor adormiți, împleticindu-mă obosit pe 15 podiumul de unde muzicanții au plecat de multă vreme, printre ghirlandele care atârnă la întâmplare, prăbușindu-mă din când în când deasupra unor vechi instrumente muzicale, lăsate în părăsire, agățându-mă, ca să-mi opresc căderea, de vechi draperii putrede, sfâșiate de greutatea trupului meu. 20 Corpul mi se odihnește pe gâtul subțire al unui violoncel. Când reușesc, pentru o clipă, deschid ochii, îi văd pe bicicliștii în tricouri albe care trec prin dreptul ferestrei, văd urșii argintii care se apropie tiptil de pervaz, admir aurora boreală a întinderilor imense de zăpadă, simțind în același timp strânsoarea 25 în cerc a privirilor lor de care, orice aș face, nu pot scăpa. Priviri care pătrund dincolo de ochii mei închiși, ca un nisip aspru și necruțător, deschizându-mi cu forța, obligându-mă să privesc imensa sală de bal, în care toate lumânările sunt stinse, și în care mai agonizează doar câteva făclii fumegânde. Printre 30 florile ofilite și cioburile de pahare sparte, urmăresc acea dâră de lumină care pătrunde prin ușa lăsată de cineva întredeschisă. Ascult cum se stinge pe coridor foșnetul rochiei de bal,

urmărind perechile care dansează cu ochi de somnambuli. Asemeni lor sunt cuprins de o oboseală atât de atroce încât mă las în voia ciudatei nepăsări care urcă în mine, gata să adorm cu obrazul îngropat în talajul umed și murdar, acum
5 când spectacolul s-a sfârșit de vreme îndelungată, acum când în liniștea din jur nu se aud decât răcnetele animalelor sălbatice, care umblă înfometate prin somn. Și când ochii mei se închid, în sfârșit, de oboseală, dispar toate, sala de dans, cu scaunele puse unele peste altele, prin colțuri, chelnerii ursuzi
10 cu fețele crispate și obosite, mișcându-se ca prin somn. Plutesc printr-o ceață moale și prietenoasă și, apoi, trântit pe spate, făcând să foșnească talajul din arena circului sub mine, văd cum se sting luminile în imensa sală circulară, urmărindu-i pe salahorii ursuzi, greoi și murdari, cum își târșesc picioarele
15 printre băncile goale ale circului, în timp ce unii dintre ei poartă pe umeri lungi bare lucioase de metal, păsări în colivii ruginite. Dar nu pot uita, decât pentru o singură clipă, bineînțeles trecătoare, de existența acelor priviri multiplicat parcă, în timp ce uneori acrobați în haine strălucitoare mișună
20 în jurul meu. Pentru că privirile lor sunt treze, ele sunt mereu dincolo de armurile ruginite pe care le întâlnești la fiecare pas în imensa sală a Muzeului, privirile care sunt dincolo de armurile țepene și solemne. În ciuda unor aparențe caut să mă conving că nu se află nimeni în spatele animalelor
25 preistorice, împăiate și rău mirositoare din același muzeu, nimeni pe fundul acvariilor în care se agită pești multicolori și stranii. Am chiar iluzia că sunt singura ființă vie în acest panteon, în care, dedesubtul sarcofagelor solemne nu poți să găsești cel mult decât un pumn, două de oase. Dar ochii
30 prelungi și apoși, ochii care pândesc de dincolo de lentilele crăpate ale ochelarilor preferând să rămână neîndurători oricât aș încerca eu să mă mint, oricât aș încerca să-mi spun că totul nu-i, la urma urmei, decât un vis, născocit de mine, ei nu-mi iartă nici o mișcare, ochi fără gură, fără bărbie sau frunte,

neobosiți, într-o mișcare continuă și agitată, toate aceste priviri cu care sunt incapabil să mă obișnuiesc, pe care le simt mai mult, forfotind neobosite, bine ascunse de pahare mari de cristal, de cuburile perfect șlefuite, de prismele imense, pătrunzând prin ele, multiplicare la nesfârșit, ochi reflectați 5
în aceste oglinzi concave și convexe, micșorați și măriți mereu, odihnindu-se poate uneori, fără ca eu să-i văd, dincolo de aceste draperii negre de catifea sau ascunși în spatele unor plante exotice cu frunze mari și late semănând cu palmele unui uriaș. Așa că tot singur mă simt în acest amfiteatru imens, în 10
acest laborator printre eprubetele de sticlă colorată și albă, cu mirosuri grele, răbufnind din sticlutele perfect astupate, în laboratorul cu mari chiuvete de porțelan alb, cu țevi prelungi din metal emailat, cu mari oglinzi în tavan în care imaginea mea diformă și într-o mișcare continuă seamănă cu o plasmă 15
care încearcă zadarnic să se reconstituie, fără să știu că acei ochi sunt ascunși undeva în dosul oglinzilor de cristal de unde își desăvârșesc opera lor rozându-le cu aviditate, transformând sclipirea mată a oglinzilor strălucitoare în mari tumori și cangrene sângerânde, devorând și măcinând sticla, întinzându-se și crescând pe tulpini fragile și tremurătoare, încât tuturor acestor oglinzi imaculate în care ei au reușit să se răsfrângă nu le rămâne decât să se spargă cu zgomote ample și solemne prăbușindu-se la picioarele mele, lăsându-mă din nou vulnerabil și expus din toate părțile. Așa că încerc o nouă 25
evadare: alerg de-a lungul unor alei împiedicându-mă de vechi vestigii care sub picioarele mele se sfărâmă cu nepăsare. În vechiul amfiteatru, în cușca leilor astăzi năpădită de bălării, privind zidurile macerate, înconjurat de madonele infirme, cu buricuri imense și indecente, printre atâtea vestale 30
prăbușite sub corpul meu de carne și sânge simțindu-le răceala de marmură; prin urmare sunt îndrăgostit de privirile lor la fel de răzbunătoare și ostile. Dar cum, în sfârșit, oboseala reușește să mă înfrângă până la urmă, ațipesc din nou pe micul

meu scăunel și întunericul care coboară din cupola imensă a
cercului, fata care-mi șterge picioarele însângerate cu părul ei
de culoarea cânepii, varsă lacrimi amare deasupra trupului
meu, în sfârșit, sacrificat. „Poate că niciodată, niciodată...“,
5 o aud eu șoptindu-mi în timp ce mă ridic în picioare încercând
să-mi cer iertare pentru toate aceste lacrimi zadarnice.

Am avut atunci și alți vizitatori: prin întuneric s-au
apropiat de masa de care eram legat toate animalele pădurii
din apropiere, papagali cu pene viu colorate, urși polari și chiar
10 pasărea lyră, tigrii care au sfâșiat sforile umede cu dinții, dar
care au avut grijă să-mi păstreze intactă pielea. La dogoarea
trupului lor în care ardea flacăra unor puternice iubiri ei și-au
încălzit labele și și-au aprins penele lor polare. Păsările au
început să ardă și eu le urmăream cum trupul lor transformat
15 în făclii aprinse luminează până departe noaptea. În sfârșit,
din nou se face ziuă în această piață circulară în spatele meu
și în față cu ferestrele despre care v-am vorbit, cu câteva
obloane trase, cu câțiva ochi închiși, și probabil cu câteva odăi
goale, în care câte un bătrân sau bătrânică, obosiți de atâta
20 priveghere și urmărire, au închis ochii pentru totdeauna. Cum
locul din fața geamului rămâne pentru un timp neocupat, am
chiar impresia că-mi trăiesc propria mea viață fără s-o poată
vedea ceilalți, în naivitatea mea mă cred chiar un fel de Adam,
singurul bărbat pe acest pământ rătăcit într-o grădină imensă
25 și verde. Cred în acești sâni cu mirosul lor dulce, cred în aceste
suspine, în această odaie cu ferestrele larg deschise, cu perdele
subțiri și mișcătoare, cred în aceste păsări care se lovesc în
candelabrele imense de cristal, care scot niște sunete ascuțite
și delicate ca de clopoței de argint, în aceste păsări oarbe și
30 încântătoare. Iată-mă deci pentru o clipă în întuneric, ascuns
de privirile celorlalți, înaintând prin peștera întunecată, auzind
cum în spatele meu cad pietrele celor rămași la intrare. Și chiar
fata cu care eram începe să mă cheme înapoi cuprinsă de frică,

acele pietre care mă lovesc sunt tot atâtea declarații de dragoste, pentru că eu aud pașii fetei alergând după mine în întunericul dens al grotii și nu-mi rămâne decât s-aștept cu brațele larg deschise mimând o bucurie neadevărată; ca apoi, în plină lumină și la aceeași fântână din piață, sub aceleași priviri atât 5 de cunoscute mie, să ne spălăm amândoi de zgura dorințelor noastre. Las deci să cadă această apă purificatoare deasupra noastră ca, în sfârșit, eliberați de dorință, despărțiți din nou, eu să fiu obligat să trăiesc din nou în această sală de muzeu printre acvariile cu pești strălucitori; cu sufletul sfâșiat de 10 tristețea despărțirii nu-mi rămâne decât să urlu de durere, fără să am speranța că mă aude cineva, și până la urmă ei au fost singurii martori ai acestei morți din iubire, singurii care l-au văzut pe acest sârman Tristan, pe acest Romeo deplorabil care am fost eu, zăcând în mijlocul drumului cu sufletul 15 însângerat și sfâșiat, cu măruntaiele scoase afară; în fața acestui spectacol sângeros ochii lor înghețați și reci, pe jumătate închiși, s-au deschis larg, s-au mărit enorm, transformându-se într-un fel de reflectoare puternice care-și aruncau jeturile lor albicioase spre mine. Nu știu dacă ura sau dragostea i-a scos 20 din obișnuita lor indiferență, nu știu dacă îi durea sau îi lăsa indiferenți moartea mea, dar când au apărut acele vulpi roșcate care au început să-mi lingă sângele, ei mi-au fost recunoscători pentru acest spectacol, pe care eu li-l ofeream sacrificându-mă. Revelația de care au avut cu toții parte i-a umplut de uimire: 25 eram și eu muritor ca ei, tinerețea mea veșnică nu era decât o minciună, o înșelătorie în al cărei laț s-au prins atât ei cât și eu. Eram asemeni lor și această constatare îi determină să-mi ierte totul și să mă iubească.

DAPHNIS ȘI CHLOE

Am reușit să mă ascund după colțul primei clădiri care mi-a ieșit în cale – parcă mă văd stând strâns lipit de perete, cu stomacul supt, ținându-mi respirația în așa fel încât să fiu
5 una cu zidul, cu mâinile date în lături, cu palmele pipăind zidul zgrunțuros – toate ferestrele larg deschise, ceasornicele al căror tic-tac monoton și uniform răzbătea prin ferestre și perdele subțiri abia mișcându-se în briza ușoară a vântului... și atunci ea a trecut pe lângă mine, trecu în rochia ei de
10 culoarea macilor sălbatici... numele ei pe care i l-am spus încet, numele ei pe care l-am șoptit tremurând ca un apucat, cuprins de o neașteptată emoție. Ar fi bine ca ea să se întoarcă, să se apropie de mine... acum stăm amândoi lângă zidul zgrunțuros, acum ascultăm amândoi pendulele vechi... ar fi bine ca părul,
15 pe care ea și-l poartă foarte lung, să-i acopere fața în așa fel încât dacă aș întoarce capul spre ea să nu pot vedea decât frumosul ei păr de un brun întunecat. „Ascultă“, spuse ea, și într-adevăr păsări de noapte începură să cânte... ar fi bine cu mâna stângă să-și descopere fața, iar cu cea dreaptă să încerce
20 un gest oarecare, de exemplu să-și ducă degetul arătător în dreptul buzelor, de parcă ar avea de păstrat o mare taină... apoi, privirea ei să se îndrepte spre terenurile de tenis și atunci toți tinerii aceia îmbrăcați în alb s-o salute ridicând în sus

rachetele, mișcându-și sub lumina de aur a soarelui frumoasele lor capete blonde. Acum, eu îi strig în gura mare numele, acum ea se așază în genunchi înaintea mea, acum ea ridică ochii spre cer privind păsările care pleacă, acum lacrimi încep să-i cadă din ochi, acum simt degetele ei subțiri căutându-mi 5 urmele lacrimilor... Ea pleacă, o aud îndepărtându-se, coboară scara și un puternic miros de igrasie îmi pătrunde în nări. Pentru că trebuie neapărat s-o ajung din urmă încep să alerg. Încep să strig, dar ea nu face nici un gest, nici o mișcare prin care să-mi dea de înțeles că mi-a auzit strigătul. Ar trebui 10 o odaie cu multe obiecte de care să ne împiedicăm mereu în fuga noastră, cu cupe de cristal și porțelanuri foarte fine care să se spargă cu zgomot la picioarele noastre... acum ea se oprește și ia o cupă de porțelan în mâini, uimită și încântată în același timp, acum mă apropii de ea și ea mi-o întinde așa 15 cum întinzi cuiva ceva din care să bea apă atunci când e însetat, acum de emoție cupa îmi scapă din mâini, acum ea se sparge la picioarele noastre, acum începem amândoi să râdem amuzându-ne acest lucru foarte tare... Ar trebui să vorbesc, ar trebui ca ea să mă privească ușor uimită, așa cum privești 20 pe cineva ale cărui cuvinte n-ai cum și nu poți sau nu vrei să le înțelegi. Și din nou ea pleacă, începe să urce scările, e suficient ca să ridic privirea și să-i văd rochia roșie de culoarea macilor sălbatici. Așa că încep să alerg după ea urcând câte două sau trei trepte deodată și când am ajuns-o din urmă ea 25 începu să coboare, și câmpul pe care ne găsirăm cu totul pe neașteptate, cu toți macii aceia sălbatici în jurul meu, câmpul acela ars de soare peste care cădea în valuri căldura zilei de vară era foarte trist. Nu-i așa că macii aceia roșii păreau rochia ei sfâșiată și aruncată pe câmp? Atunci m-am așezat la pândă 30 în dosul unui copac și am început să aștept. Și-ar fi bine să adorm, și prin somn să pătrundă glasul ei minunat, să mă trezească, și ea să fie lângă mine împletindu-și o cunună de maci roșii, macii aceia de culoarea rochiei ei, și ea să cânte

un vechi cântec, un cântec în care ar putea fi vorba despre păsări, vânt și ploaie sau despre o fetiță care stă singură la fereastră. Apoi am văzut-o îndepărtându-se de mine în vârful picioarelor. „Trebuie să ne despărțim“, spunea ea, apoi a plecat, am văzut-o cum se îndepărtează, de data asta n-am închis ochii ca să n-o văd plecând, de data asta vroiam s-o văd cum se îndepărtează, cu plopul aceia singuratic în stânga ei, cu albia râului în dreapta, râul acela sec, pe fundul căruia se vedea nămolul vâscos și roșcat, mergea deci de-a lungul albiei aceluia
10 râu sec și eu nu vroiam încă să cred în despărțirea noastră, totul mi se părea încă posibil, eu continuam să cred că macii roșii pe care îi ținea în mână stângă erau pentru mine. Iată cum nu pot înțelege nici astăzi de ce atunci când ea începu să mă strige am hotărât să mă ascund... ar fi bine ca ea să deschidă și să închidă dulapuri imense, ar fi bine, ar fi bine ca ea în tot acest timp să-mi repete numele cu multă dragoste, ar fi bine ca în tot acest timp eu să stau ascuns undeva sub un pat sau chiar după dulap, exact ca lupul din poveste, sau în dosul unor perdele grele de catifea, ar fi bine ca în tot acest
20 timp eu să aștept cu sufletul la gură ca ea să mă găsească. Plictisită de atâta căutare ea va părăsi odaia și un timp nu se va auzi decât plictisitorul tic-tac al ceasornicului de perete și poate, pentru mai multă tensiune, respirația mea precipitată. Dar cum nu mai avea nici un rost să stau acolo ascuns, acum
25 când ea tot nu avea să mă vadă, am ieșit din improvizata mea ascunzătoare și-am început foarte calm să-mi aranjez îmbrăcămintea în fața oglinzii. În tot acest timp însă știam foarte bine că ea era în camera alăturată, știam că ea ascultă fiecare zgomot din odaia în care eram eu și atunci m-am
30 apropiat de ușă, am întors cheia în broască și am pus-o în buzunar. Am rămas nemișcat în fața ușii închise știind că ea era dincolo, lipită de ușă, cum stăteam așa mă gândeam la dragostea ei pentru mine, la dragostea mea pentru ea,... ar fi bine ca nerăbdarea și curiozitatea s-o facă să se aplece și să se

uite prin gaura cheii, ar fi bine ca între timp să se facă
întuneric, oglinda din spatele meu să înceteze să mai reflecteze
ceva, ar fi bine ca lucrurile din odaia în care mă aflu să-și
piardă, încet, încet contururile. Iar eu, sătul de atâta aștepta-
tare m-am așezat pe un scaun. Dar acolo în odaia vecină ea 5
porni să cânte din nou. Am început atunci să strig la ea
implorând-o să tacă. Acum ea e foarte docilă, acum ea mă
ascultă, acum în jurul nostru nu e decât liniștea odăilor
noastre... Ar fi bine ca prin geamul mare de sticlă să pătrundă
luminile orașului, aruncând fâșii luminoase pe covoare și pe 10
mobilă. Acum ea mă roagă să-i deschid și eu mă supun docil
rugămintilor ei, acum stăm amândoi unul lângă altul în fața
căminului stins, ținându-ne de mână, apoi ea îmi vine cu
brațele încărcate de flori, punându-le cu multă grijă în cupele
de porțelan violet, era acum un miros greu în odaie. Am 15
coborât în stradă, împreună, și deasupra noastră se boltea un
cer încărcat de stele. Ar fi bine acum să fim triști și să mergem
ținându-ne de mână. Ea să tremure ușor în rochia ei subțire,
de culoarea macilor sălbatici. Ar fi bine ca ea să semene în
aceste clipe cu un mic animal speriat și sălbatic, cu o mică 20
ciută din pădure, ar fi bine ca ea să simtă cum împreună cu
frigul pătrunde în ea toată singurătatea lumii. Dacă ar putea
simți acest lucru, dacă ar avea destulă putere ca să simtă asta!
Și, pentru că era atât de înfrigurată, am făcut pentru ea din
vreascuri uscate un foc mare, chiar acolo în mijlocul câmpiei, 25
sub cerul ciuruit de stele. Vroiam ca după plecarea mea, atunci
când ea va rămâne singură, cel puțin de frig să nu sufere. Nu
știu de ce, dar căldura focului mă umplea de speranță pentru
ea. Acum încep să fug, acum în noaptea imensă și pustie
singurul lucru într-adevăr viu e bolnava mea inimă bătând 30
puternic gata să se spargă.

ÎN PERIODICE

DRUMUL

Sofia sta pe trotuar, lângă zidul fabricii și se uita în lungul drumului. Aștepta un camion de ocazie care s-o ducă până acasă.

Era o după-masă rece și cu ceață. În sfârșit, din direcția liceului apărură un camion. Fata îi făcu semn cu mâna să oprească. 5
Mașina opri. Se urcă în grabă, fără nici o vorbă. În cabină era cald, aerul greu, încărcat cu miros de benzină. Sofia se întoarse spre șofer, să-l întrebe ceva. Rămase însă cu întrebarea pe buze, mirată, nedumerită. În cele câteva clipe de tăcere, auziră amândoi cum loveau în geamul mașinii fulgii de zăpadă, 10 hârșâind ușurel.

– Nu mă așteptam să ne întâlnim, îi spuse, pe neașteptate, Matei.

– Nici eu. Nu știam că ești șofer.

– De unde era să știi? De mult nu ne-am mai văzut... 15
El nu se întoarse spre ea decât o clipă.

– Cam câți ani au trecut de când nu ne-am mai văzut...

– Cinci. Te-ai măritat?

– Nu. Dar tu, ți-ai găsit pe cineva?

– Mă privește. 20

Fata își sprijini capul de fereastra mașinii.

Matei căută să-și aducă aminte cum fusese ea altădată. I se păru că s-a îngrășat și nu mai este așa cum era.

– Mergi de sărbători acasă?

– Da. Mi-au scris bătrânii să mă duc.

– Și ce le-ai cumpărat?

– Niște bocanci la amândoi. I-ai mai văzut? Sunt sănătoși?

5 – Mama Ana a căzut la fântână. Am auzit c-a fost cam bolnavă. I-a trecut. N-am mai fost pe la ei... Dar tu? Cum o duci la oraș? Te-ai îngrășat.

– M-am îngrășat că o duc bine. Am salariu bun și la birou nu fac mare lucru. E ușor la birou. Doar că uneori mă apucă
10 urâtul... Din când în când mă mai distrez și eu!

– Cum te distrezi?

– Cum pot.

– Știu eu cum te distrezi.

Matei începu să râdă. Se întoarse spre ea și o privi în
15 lumina ochilor, spunându-și: „Odată, ne distram și noi frumos amândoi“. Se suci apoi brusc plecându-și ochii pe volan.

Peste drumul înghețat și pustiu cădea moale, asfințitul. Ninsoarea încetase. Încet, pe nesimțite, se făcu întuneric. Matei aprinse farul – singurul far bun al mașinii; celălalt era spart.
20 Dincolo de lumina lui era întuneric, – o întunecime densă și grea. Farul mânjea drumul zgrunțuros cu lumină gălbuie. În sufletul fetei veneau amintiri din trecut. Apusul o moleșise și Sofia nu putea să stăvilească șuvoiul acestor amintiri. Ramurile copacilor de pe margini păreau niște mâini negre
25 ridicate spre cer. Matei începu să fluiera. Fata se trezi vorbind.

– Mi-aduc aminte că eram în clasa IV-a primară când a murit tata. L-am găsit mort într-un șanț. Tu ai înhămat caii la căruță și l-ai adus acasă...

Matei fluiera mai departe. Fata aștepta ca el să răspundă.
30 Văzând că nu răspunde, începu să vorbească din nou:

– Asta a fost de mult... Acum o duc bine. În fiecare sâmbătă mă duc la matineu dansant. Întotdeauna sunt puține fete, băieți mulți.

– Acolo se duc toate curvele, spuse șoferul și scuiță printre dinți. S-a dus fetia ta? Mie n-ai vrut să mi-o dai... Nici să te sărut nu m-ai lăsat de multe ori. Prost am fost! Mare prost am fost!

Sofia izbucni în plâns. Plângea nu pentru că ar fi jignit-o 5
cuvintele lui, plângea de ciudă că nu se putea opune dragostei care devenea din ce în ce mai puternică. Plângea mai ales după zilele petrecute împreună, după bucuria clipelor care nu se vor mai întoarce niciodată.

Drumul începea să fie greu. Mașina sărea dintr-o groapă 10
în alta. Pe drumul negru, farul lăsa lumina lui galbenă și murdară. Afară gerul crescuse. Dar în cabină era cald. Tăceau. Sofia își dezbracă paltonul. Prin rochia de stofă i se ghiceau sânii. Matei își aduse aminte că de mult, cu cinci ani în urmă, se întorceau amândoi de la oraș. Atunci, în drum către casă, 15
a încercat s-o ducă pe o ulicioară mai dosnică, dar ea nu s-a lăsat, a început să strige. Vechea dorință se trezi iar, golită de dragoste. În cabină era cald și Matei se lăsă în voia dorinței și dorința era atât de plăcută. Fața lui se îndulci ușor. „Parcă am băut ceva“, îi trecu prin minte. 20

– Tu ești o fată bună! spuse el moale.

Ea prinse curaj și începu să vorbească din nou.

– Când vii la oraș o să-ți prezint fetele cu care stau într-o cameră. Una e foarte drăguță.

„Desigur că au fost alții, atâția alții înaintea mea. Eu am 25
dreptul mai mult decât ei. Hai, n-are să-ți pară rău.“

Matei opri brusc mașina. Fata se lovi de geamul din față. Se strâmbă de durere. Dar băiatul se întoarce repede spre ea, tulburat. Vru s-o cuprindă în brațe. La început, fata fu gata să se lase în voia lui, dar îi văzu fața batjocoritoare, râsul care-i 30
stăruia pe față și se desprinse repede din îmbrățișare. Deschise ușa cabinei și dispăru în întuneric. Matei rămase o clipă nedumerit, neștiind ce să facă. Apoi închise ușa cabinei la loc, puse motorul în mișcare și se îndepărtă în viteză. Începu să

cânte în gura mare, râdea și cânta fără să-și poată justifica singur bucuria. Îi venea să moară de râs, numai gândindu-se la mutra pe care are s-o facă ea în momentul în care o să înțeleagă că a rămas singură în mijlocul drumului. „Cu mine nu vrea! Cu mine nu vrea!“ Camionul făcea tot felul de curbe, de parcă s-ar fi îmbătat și el de bucuria șoferului. „Mama ei de curvă! Cu mine nu vrea!“ Și ura și bucuria îl înăbușeau, iar mașina sărea peste gropi de parcă dracul ar fi intrat în ea.

Dar încet, încet, bucuria muri. Matei privea drumul, care se întindea până departe. Pe măsură ce mașina înainta, farul înghițea și el din întuneric. Dincolo de lumina lui galbenă și rece era întuneric de nepătruns. Lumina descoperea doar drumul zgrunțuros și înghețat, plin de bălți smălțuite de gheață. Și drumul era mereu același. Pe Matei îl supăra monotonia aceasta. Mereu i se părea că întunericul ascunde ceva, dar farul mânca lacom din întuneric. „Va trebui să schimb farul, – se gândi Matei. – E prea galbenă lumina, galbenă și moale, și rece și străină.“ Nesfârșitul drumului pătrundea în el, înfiorându-l. Îl cuprinse frica, fără să înțeleagă de ce. Drumul acesta nu se va termina niciodată? Iar el va fi obligat să gonească veșnic prin această singurătate nesfârșită. Se înspăimântă de acest gol și de această singurătate. „Dragostea! Unde e dragostea?“ Fata își uitase fularul. Matei îl ascunse să nu-l mai vadă. Nu-și putea lua gândul de la fată. Acum cinci ani n-ar fi lăsat-o o clipă singură, noaptea. Fata era fricoasă. „Dragostea era căldură“... „Greu am s-o împac“, se gândi speriat. Atât de rar vedem cât suntem de singuri. Pentru prima dată în viață acum văd și m-am speriat, rău m-am speriat... Da, va trebui schimbat farul. Va trebui să aibă lumină caldă, strălucitoare și prietenească.

Brusc, Matei întoarse mașina înapoi, după fată. Aștepta cu nerăbdare s-o vadă. Deodată, farul lui descoperi o altă mașină ce stătea în mijlocul drumului, gata de plecare. Matei opri motorul și coborî din mașină. Bănuia ce se întâmplase.

În cabină o văzu pe fată. Șoferul era un băiat tânăr și drăguț. Să fi avut cel mult 19 ani. Matei trase de ușa cabinei, dar ușa era închisă.

– Ia ascultă, mă, dă-mi fata, se răsti el la băiat prin geamul înghețat al mașinii. 5

În loc de răspuns, tânărul dete drumul la motor. Dintr-o săritură, Matei fu în mijlocul drumului, tocmai în botul mașinii.

– Treci dacă poți! Treci! răcni el ca să fie auzit.

Șoferul opri motorul. Deschise ușa și coborî.

– Ar trebui să-ți fie rușine! 10

– Ce știi tu? îl luă pe băiat de umăr, îl trase spre el și-i spuse încet: o iubesc!

Băiatul vru să răspundă.

– Ssst! spuse Matei și duse mâna la gură. Taci! Pe cinstea mea că o iubesc. 15

Tremura tot. Băiatul îl privea mirat.

– Hai, dă-mi fata! – se ruga ca un copil.

Tânărul îl privea mirat:

– Să fiu al dracului dacă înțeleg ceva, spuse el. – Dar ea te iubește? 20

– Nu știi, întreab-o!

– Hei, tu din mașină! Tu îl iubești? strigă băiatul.

Fata nu răspunse.

– Vezi că nu te iubește?! – Băiatul trase cu ochiul într-un anumit fel. 25

– Te omor, mă! Auzitu-m-ai? Te omor!

Băiatul se retrase speriat spre mașină, acoperindu-și fața cu o mână. Matei îi trase un pumn în stomac și băiatul se îndoi de durere. Atunci îl lovi sub bărbie. Tânărul începu să se vaiete, scâncind de durere. 30

– Stai, frate! Ce faci? Stai! se ruga el printre lacrimi.

Tocmai atunci se văzură farurile unei mașini care se opri în urma celor două. Din mașină coborî un șofer mai bătrân și o femeie grasă.

– De ce se bat? întrebă pe fată șoferul. Pentru tine se bat?

– Le cunoaștem noi pe astea, spuse femeia și o privi cu dispreț pe fată.

– De ce vă bateți, mă? întrebă omul. Ce, nu sunt destule
5 femei pe lume?

– Dumneata să nu te bagi! spuse Matei.

– L-ai umplut de sânge!

– Și tu, altă fată n-ai găsit? se amestecă în vorbă și femeia.
Dacă e fata lui trebuia să-l lași în pace.

10 – Pe cinstea mea că nu știu! răspunse tânărul. Pe fată am
găsit-o în mijlocul drumului. Mi-a spus că asta ar fi dat-o jos.
Am luat-o eu și a venit din nou asta și m-a luat la bătaie. Zicea
să-i dau fata.

– Tu n-ai găsit altă fată în sat? se înfurie bătrânul. Nu ți-e
15 rușine? Om ești, sau cârpă?

– Porcule, se amestecă și femeia cea grasă. – Iartă-mă, se
întoarse către fată. Te-am luat drept una care se tăvălește cu
șoferii. Ai să vii cu noi, ne înghesuim toți trei în cabină. Altfel
ăștia se omoară.

20 Matei ar fi vrut să le spună: „Pe fata asta o iubesc și m-am
întors s-o iau cu mine să nu ne despărțim niciodată“. Dar toate
astea nu pot fi spuse, nu pot fi înțelese, așa deodată. Se duse
atunci la Sofia și se rugă de ea:

– Nu-i așa! Vino cu mine și am să-ți spun tot.

25 Sofia plângea fără măcar să-l asculte, apoi se urcă în cealaltă
mașină. Femeia cea grasă își scoase capul prin deschizătura
ușii și strigă în urma lui, cu dispreț și cu mânie în glas:

– Să-ți fie rușine!

Mașina se depărtă tot mai repede.

30 Matei rămase în mijlocul drumului. Nu departe, se vedeau
nemișcate cele două mașini negre. Îl apucă teama să nu plece
cumva și băiatul; n-ar fi vrut să rămână singur. Începea să-i
fie drag băiatul. Îi părea rău că-l bătuse. Femeile nu merită
asta. Nu merită și basta. Se întoarse lângă băiat.

– Vrei o țigară? îl întrebă el.

– Nu, nu fumez.

– Te rog eu, ia o țigară. Și iartă-mă. Nu știu nici eu ce m-a apucat. Așa pățesc uneori oamenii. În primul sat ne oprim la o cooperativă și fac eu cinste.

Fumau amândoi în tăcere. Cerul se înseninase și, înghețate, stelele licăreau rece. Frigul îl cuprinse din nou pe Matei. Dar nu-i mai era frică.

– Eu tot nu te înțeleg, spuse băiatul într-un târziu.

– Pe asta o iubeam.

Cei doi șoferi se urcară fiecare în mașina lui. Se auziră motoarele puse în mișcare, apoi mașinile plecară, una în spatele celeilalte, ca doi gândaci negri, iar farurile sfâșiau drumul zgrunțuros cu lumina lor galbenă și tristă.

COPILUL

A fost odată un moș și-o babă...

Bătrânii erau singuri și toată viața și-au dorit un copil.

Timpul trecea și odată cu trecerea anilor moșul se cam
5 prostise. El înțelegea asta și sufletul i se umplea de durere.

Bătrânul începu să se ascundă de oameni.

Într-o toamnă, președintele Sfatului trecu pe la el și
bătrânul se sperie atât de tare încât se vârî în claia cu fân. Se
ascunse el, dar picioarele și le uită afară. – Erau încălțate cu
10 bocanci mari și peticiți. – Președintele îl găsi, râse și din ziua
aceea îi fu drag bătrânul. Într-o seară, bătrânul îi mărturisii
președintelui marea lui durere: nu aveau un copil care să le
încălzească bătrânețea. Președintele recunoscă și el că la vârsta
asta doctorii nu mai pot face nici ei nimic.

15 Dar îi dădu un sfat.

Într-o dimineață de toamnă, baba și moșul plecară la oraș să
aducă un copil de la Casa Copilului. Plecară pe jos iar pe marginea
drumului se zbătea înghețat porumbul. Moșul era mic, cu căciula
țuguiață în vârful capului. Era îmbrăcat cu un palton care-i ajungea
20 până la glezne. Paltonul era de la un nepot, gestionar la cooperativă.

Bătrânii ajunseră la oraș. Trecură pe la policlinică să-și facă
vizita medicală. Înainte de-a intra, bătrânul se codi. Ca
întotdeauna, îi era frică de oameni.

Când ieșiră afară, baba spuse:

– Mergem după copil.

– Mergem după copil, spuse și moșul.

Și plecară spre Casa Copilului amândoi.

Înainte de a ajunge baba mai spuse:

– Cine știe a cui o fi copilul... 5

– Acum a trecut vremea culesului, îi spuse moșul.

Odată ajunși, baba stăruie să intre numai ea. Se descurca mai bine singură. Moșul rămase afară s-o aștepte.

Mult așteptă moșul. Începu să se lase întunericul. Se aprinseră luminile. Într-un târziu, o auzi pe bătrână venind. 10

Când baba se apropie, văzu în brațele ei copilul.

Fața moșului se strâmbă de bucurie și ochii i se umplură de lacrimi.

– Ți l-au dat? întrebă moșul, ca un hoț care prădează o biserică.

– Mi l-au dat, răspunse baba în șoaptă. 15

– Atunci să mergem, spuse moșul repede. Bine că ți l-au dat!

Și baba și moșul se depărtară cu pași repezi.

Dar pe moș îl apucă din nou deznădejdea.

– Cum îl ducem până acasă? spuse el.

Cerul era înnorat și din clipă în clipă putea să înceapă o ploaie lungă de toamnă. Dar baba se gândise și la asta. 20

– Magazionera de la internat de la noi a venit după alimente și pleacă înapoi la opt, îi spuse ea moșului. Acum e dusă să-și facă părul.

– Nu ești proastă, babo, trebuie să recunoască moșul. 25

Apoi moșul îl întrebă pe copil:

– Știi să vorbești?

Dar copilul avea doar câteva luni și nu știa să vorbească. Începu să plângă în brațele babei. 30

– Nu știi? Nu-i nimic, îi spuse moșul copilului care începuse să plângă de rușine că nu știe. Ai să înveți... Să-i dai lapte mult să beie, îi spuse apoi babei. Mai lași și tu din conturi... Te ții numai de cotă și ce rămâne lași pentru copil.

Dar copilul începu din nou să plângă.

– N-avea teamă, lapte este, îl împacă moșul.

Mai așteptară până veni magazionera.

Pe la mijlocul drumului spre casă, începu o ploaie mărunță. Magazionera își aranjă buclele sub basma și spuse:

5 – Cine știe al cui o fi copilul?!

Moșul rămase uimit de prostia magazionerei. Copilul ăsta era al lui și al babei. Dar de câte ori vorbea cu străinii, moșului i se încurca limba în gură, așa că nu-i spuse nimic femeii.

Într-un târziu moșul și baba vârâră cheia în poarta care scâțâi
10 prelung, apoi intrară în curtea mare și pustie. Câine nu aveau, murise acum un an de bătrânețe. Casa era în fundul curții, împrejmuită de un gârduleț care era gata să cadă. Mirosea a lemn putred și mâncat de carii. . . Din cauza ploii, mirosul acesta era foarte puternic.

Intrară în casă și baba aprinse lumina electrică. La ora asta
15 curentul era slab și lumina juca gălbuie pe pereții coșcoviți de var. Pereții erau ușor aplecați într-o parte, gata să se dărâme.

Casa arăta ca o casă părăsită, dar în seara aceea între zidurile ei vechi intrase un copil. Și moșul începu să vorbească cu copilul.

– Casa asta n-o să mai țină mult, îi spuse el copilului, dar
20 nu-i nimic, ai să faci tu alta.

– Da, am să fac, dădu din cap copilul.

– Pereții sunt cam putrezi, spuse el după un timp de gândire, dar până ai să crești tu, tot au să mai țină. . . În casa asta am crescut și eu și tot în casa asta ai să crești și tu.

25 – Am să cresc, cum să nu cresc, dădu din cap copilul și începu să râdă.

Moșul se prostise în ultimul timp, se încurca în vorbă, dar acum vorbea foarte frumos: – În casa asta ai să-ți aduci nevasta, îi spunea el copilului, apoi o să vă faceți o casă nouă. Să nu aruncați tot
30 lemnul. O parte din el poate să-ți fie de folos la casa nouă. Noi atunci vom fi în pământ dar tu n-ai de ce să te sperii. Noi tot în locurile acestea o să fim. Iar tu în casa asta ai să crești, în casa asta. . .

– Am să cresc, am să cresc, spunea copilul și-și mișca în toate părțile mâinile mici și tot ascultându-l pe bătrân povestind, adormi.

SCĂRILE (I)

Să urcăm, spuse ea, m-am odihnit destul, o să întârziem, ai să vezi tu, nu putem sta așa nemișcați, vezi, fereastra e deschisă și e curent, ții minte anul trecut când. Și-acum începem amândoi, ținându-ne de mână, a ei tremură puțin 5 într-a mea, să urcăm scările, acum cu pașii noștri desculți, treptele alunecoase sub picioarele noastre, scările năclăite. Vezi să nu aluneci, îmi spune ea, vezi să nu aluneci și să cazi, tu nu poți să. Știu foarte bine că tu, mai spuse ea, și acum o lumină crudă și neprietenoasă alunecă pe dalele scării, acum 10 putem foarte bine să ne vedem unul pe celălalt, triști, puțin oboșiți, și abia acum cu tristețea aceea în jurul ochilor ei, cu acele cearcăne ale oboselii, mi se păru mai frumoasă ca oricând, abia acum, cu tristețea aceea, sau poate nici nu era tristețe, poate era doar umbra unei întrebări care murise de mult, 15 lacrimi sau zâmbet, abia acum, dar mai bine să evit privirea ei mult prea neliniștitoare pentru mine, mai bine să urc scările cu capul întors într-o parte, în așa fel încât să nu-i văd privirea, înadins, mai bine să mă mulțumesc a-i simți doar prezența prin tremurul ușor al mâinii, captivă în mâna mea, și acum, 20 în timp ce urcăm, auzim cum în spatele nostru ușile se închid cu prudență, acum, în vreme ce urcă spre noi miresmele calde ale nopții de vară. Balustrada de care ne sprijinim e vopsită

în roșu, vopseaua nu e încă uscată, ni se lipește de mâini, da, avem mâinile roșii, însângerate, noi care n-am comis nici o crimă, noi care ni le ascundem totuși, mâinile noastre care ne ajută să ne amintim de marea noastră vinovăție, chiar
5 balustrada, de un roșu aprins, aproape portocaliu, strălucind sub lumina reflectoarelor care sunt toate aprinse, dar mai bine să uităm, nu-i așa, mai bine să continuăm să urcăm cu ochii închiși, să orbecăim prin întuneric împiedicându-ne din când în când, mai bine ca, tremurând de frig, în hainele noastre
10 subțiri, era doar vară acolo, jos, când am plecat, era încă vară, îți amintești, draga mea, florile de ciuboțica-cucului, sau de gura-leului, florile acelea cu nume de păsări, sau de animale carnivore. Să ne împiedecăm prin întunericul pe care ni l-am ales singuri, să alunecăm, să cădem, să ne lovim gura de
15 cimentul rece, să ne ridicăm cu dinții rușiți, cu gura sângerândă, cu ochii vineți, cu cicatrici pe față, tu pentru mine, eu pentru tine, una pentru mine, una pentru tine, una mie, una... Ți-am spus doar că trebuie să uiți, ți-am spus să nu te mai gândești, văd doar în ochii tăi cât de mult trăiește el
20 încă în tine, el care era acolo, era doar încă vara, când am plecat, nu-i așa, înfloreau magnoliile și chiparoșii acolo în sud, și oameni blonzi, oameni cu părul de aur, roșcați, care umblau desculți pe faleză și marea acolo în sud, oamenii blonzi cu ochii de culoarea mării, marea verzuie, oamenii blonzi cu ochii
25 de culoarea mării acolo în sud. Mai ales nu trebuie să încerci să te dezvinovățești, mi-ar fi greu să te văd cum îți ascunzi privirea de privirile mele, cum faci eforturi să găsești mici minciuni, te văd urcând scările absentă, pierdută, cu gândurile în altă parte, zâmbind unei amintiri trecătoare, cu
30 părul tău lung lăsat în neorânduială, acoperindu-ți ochii, nici un gest de a-l da la o parte, ești prea obosită acum, prea indiferentă. Sau, poate, cine știe, cu urechea la pândă, faci eforturi inutile să mai auzi vuietul mării, acolo jos, nu-i așa, oamenii aceia blonzi, ochii verzi, verdele, verde, de culoarea

mării, privirile lor. Vopseaua nu s-a uscat încă, mâinile noastre
năclăite se sprijină din când în când de pereții din dreapta,
mari amprente roșii pe pereții albi, urmele trecerii noastre prin
aceste locuri. Vezi, se lucrează încă, pe măsură ce noi urcăm,
ei continuă să pună cărămidă peste cărămidă, ei continuă să 5
adauge etaj cu etaj, tâmplarii sunt cei care potrivesc acum în
stânga și în dreapta noastră braștele la uși, auzim chiar cheile
întorcându-se în broască, auzim cum se nituiesc ferestrele,
auzim cum se pun ușile, și uneori chiar suntem primiți cu
entuziasm. Bărbați și femei în pragurile ușilor care ne aplaudă 10
și avem chiar impresia, dar asta se întâmplă destul de rar, că
suntem un fel de Messia pe care și femeile și bărbații îl
așteaptă, călcăm pe florile pe care ni le aruncă și pentru că
suntem înfometate rupem din pâinea cu sare pe care ei ne-o
întind și ne bucurăm că ei nu știu, ne bucurăm că ei n-au de 15
unde să știe că. Poate că cei de lângă care am plecat ne-au
uitat. Pentru ei fiecare dintre noi are micul lui discurs. Întâi
o las pe ea să vorbească. Zâmbește mulțimii ca un star de
cinema. E întotdeauna ovaționată și i se iau interviuri. La
lumina blițurilor încearcă să zâmbească, dar zâmbetul nu-i 20
reușește de fiecare dată și eu știu că ea e gata uneori să plângă,
eu știu că ea. Poate că până la urmă o să uite, o să uite marea
atât de verde, strălucitor de verde. Niciodată. În curând, poate.
Nicicând. Niciodată. Acolo, jos. Verde de sticlă, verde de geam
spart. Și acum în timp ce urcăm, ținându-ne de mână cu 25
balustrada roșie în stânga noastră, vopseaua nu este uscată și
ni se lipește de mâini, treptele de metal ale scării, și noi care
suntem desculți, acum simțim cum ne golim de toate
amintirile care au fost în noi, acum speriată, ea încearcă să-și
smulgă mâna dintr-a mea, și împleticindu-se încearcă să 30
coboare scările, poate că vuietul verde al mării a fost pentru
o clipă mai puternic decât oricând și o văd alergând, sărind
două sau trei trepte deodată, îndepărtându-se, coborând,
coborând, și o indiferență imensă mă cuprinde, nu simt nici

o durere și nici o părere de rău după ea, mă simt din contră cuprins deodată de o imensă indiferență, nu fac nici o mișcare ca să alerg, s-o ajung din urmă, o las să alerge, aud cum pașii ei lipăie, lipăie pe scările reci de metal, o aud coborând și doar
5 mult mai târziu, spaima că n-o iubesc e asemenea unei lovituri de trăsnet, mult mai târziu o suferință acută, insuportabilă aproape, mă cuprinde, ceva căruia eu îi spun totuși dragoste și atunci știu că sub mine, la a șaptezeci și șaptea treaptă, ea s-a oprit. Știu că ea așteaptă acolo, mult prea obosită de atâta
10 fugă, știu că tocmai în clipa aceasta ea-și șterge lacrimile cu dosul palmei, apoi le linge cu limba, ca să simtă gustul lor sărat, care să-i amintească de marea la care ea n-o să se mai întoarcă niciodată. Lacrimile, gustul sărat al mării. Lingându-și mâinile, ude de lacrimi, ca un mic animal rănit, un mic animal
15 care își linge singur rănilile. Nu mai plânge acum, încordată ascultă zgomotul pașilor mei, în timp ce m-apropii de ea. Niciodată. Ca un mic animal la pândă. Niciodată marea. Încă de departe văd cum tremură în rochia ei subțire de culoarea mării. Verde, verdele, verde. M-așez lângă ea fără să-i spun
20 o vorbă și privim amândoi scările cum se întind sub noi până departe cu balustrada lor roșie. Ți-e frig, o întreb după o vreme. Ți-e frig, nu-i așa? La început nu scoate o vorbă și eu îi spun. Nu-i așa că nu vrei să ne întoarcem? Să nu ne întoarcem, spune ea. Marea, spun eu, fluturând pe dinaintea
25 ochilor ei, plini de sarea lacrimilor, pâzna sărată și verzuie a mării. Marea, spunea ea, și cuvintele ei sunt goale de orice conținut, și, în clipele astea, ea nu vede marea, în clipele astea ea a uitat marea. Verde, spun eu și ea repetă ca un ecou, verde. Culoarea verde, stăruie eu și ea repetă după mine cuvintele fără
30 să se întristeze sau să se bucure. Soarele, spun eu, și ea repetă după mine, căzută în transă, soarele. Verde, verde, verde, strig eu, dar ochii ei rămân goi, incapabili să reflecte nici măcar o secundă culoarea verde a mării. Ea începe să uite, îmi spun eu cuprins de bucurie. Ea uită. Și așa cum un toreador trece

pe sub ochii morți ai taurului învins pânza roșie a luptei, fluture și eu pe dinaintea privirii ei pe neașteptate opacă, pânza verde a mării. Dar mă simt de parcă m-aș întoarce de la o înmormântare. Încep să mă agit fără rost. Să coborâm, îmi spun, marea, acolo jos, verde, atât de verde, acolo jos, ei, îi 5 spun eu, să ne întoarcem. Ea începe să urce din nou, sprijinindu-se la început de balustrada roșie. Trebuie s-o ajung din urmă, trebuie să-mi potrivesc pașii după pașii ei grăbiți, trebuie s-o sprijin uneori să nu cadă, atunci când în graba ei de a urca cât mai repede, e gata să alunece, trebuie să-i zâmbesc 10 cu gura larg deschisă, trebuie să-i arăt toți dinții, din când în când trebuie să-mi apropii gura de părul ei parfumat și cald, din când în când trebuie să-i dau mici dovezi de dragoste și de încredere, căci totul trebuie să se întâmple în așa fel, încât ea să simtă cât mai puțin oboseala acestui urcuș. 15

BĂRBAT AȘTEPTÂND ÎNTR-O CAMERĂ DE HOTEL

Deschide fereastra, strada și dincolo de stradă, parcul, la capătul căruia se zărește un fel de platformă octogonală din
5 scânduri. Acolo în după-amiezele de vară cântă fanfara militară a orașului, dimineața se joacă puștanii, alergând încoace și încolo, tropăind pe dalele de scânduri. Toamna, mica platformă se acoperă cu frunze, în culori vii, stridente, iar iarna, când zăpada începe să se topească, spre sfârșitul iernii, la
10 începutul lui martie, frunzele căzute de cu toamnă, și cu ninsoarea topită, se amestecă, rămânând acolo până la sfârșitul ploilor de primăvară. Acum, însă, la lumina lunii, mica platformă strălucește ca o tepsie de aramă. În clipa în care el deschise fereastra cineva, în apropiere, dă drumul la aparatul
15 de radio, vocea șpicherului țâșnește stridentă: vremea continuă să se mențină frumoasă, urlă vocea aceea în pâlnia difuzorului, apoi cel care deschisese aparatul îl readuce la normal. Până sus la fereastra la care stă el, nu mai ajunge decât un fel de murmur monoton; din nou liniștea coboară, liniștea și
20 noaptea caldă de vară. Deasupra arborilor foarte bătrâni și foarte înalți, se ridică luna mare și rotundă. Fiecare frunză, fiecare fir de iarbă se vede ca ziua: și mai ales nici o mișcare, nici un vânt, cât de ușor, care să miște crengile copacilor.

Murmurul monoton al vocii șpicherului și acolo, în parc, câteva statuete mizere: un amoraș cu arcul fără corzi, crăpat în două, spărtura pornind de la umărul stâng, în diagonală, întâlnind buricul ca un bănuț mic în care intrase murdăria, trecând de-a lungul coapsei durdulii; crăpătura străbătând piciorul scurt, paralelă cu dungile formate de șiroaiele de murdărie care s-au scurs odată cu ploile, de-a lungul trupului. La lumina lunii zâmbetul amorașului pare mai degrabă un fel de rânjă, dureros încă, de parcă chiar în acele clipe o suferință profundă, insuportabilă, i-ar fi răscolit mădularele de ghips prost, de parcă trupul său, din carne și sânge însă, ar fi simțit acea spărtură care-l despica în două. Privindu-l de la fereastră fu uimit că nu vede curgând sânge, nu vede sângele țâșnind prin rănilor micului băiețuș durduliu.

La capătul coridorului sună telefonul și pașii cuiva – în papuci de casă, niște pași târșiți, probabil cel ce se îndrepta spre telefon, sau cea care se îndrepta spre telefon, tot atât de bine ar fi putut fi pașii unei femei, era o persoană în vârstă – se auziră până când se opriră în dreptul telefonului.

Între timp emisiunea la televizor se terminase și oftalmologii se retrăseseră fiecare în camera lui: citeau probabil în clipa în care telefonul începuse să sune, își răsfoiau notițele pentru a doua zi.

– Până acum, se auzi spunând vocea în pâlnia telefonului, și toți o ascultară întrerupându-se pentru o clipă din citit, până acum, nu am ceva deosebit să vă comunic, sunați-mă din nou mâine la aceeași oră, da, s-ar putea ca până atunci, vă rog să mă credeți că sunt tot atât de nerăbdător ca și dumneavoastră, în fond trebuie să avem răbdare, foarte multă răbdare, credeți că nu știu, credeți că nu mă gândesc și eu la asta, sunt tot atât de interesat ca și dumneavoastră, în fond e în joc...

N-am mai dormit de când mă știu la un hotel împruțit ca ăsta, pe lângă faptul că cearceafurile nu prea lasă impresia că au fost schimbate astăzi, că sunt în mod sigur ploșnițe și alte

jigodii de același fel, mai răcnește și asta cât poate în telefonul
ăla scârbos. Acum și-o găsit și el să urle, bine că nu telefonează
după miezul nopții să ne oblige pe noi toți să-i ascultăm
convorbirea lui cretină. Dacă nu termină, am să mă duc să-l
5 iau de turul pantalonilor și am să-l arunc pe geam afară, fie
a dracului să fie tocmai era să adorm, acum a sărit somnul
de pe mine și parcă văd că până la miezul nopții o să zac în
patul ăsta împuțit cu ochii în tavan, din cauza imbecilului
ăstuia.

10 – Termină, domnule, odată!

Prin fereastra deschisă lumina lunii pătrunde în camera
de hotel, o fâșie lungă, care se oprește pe dulapul din fața patului,
pe dulapul bortos care are broasca spartă, probabil o forțase
cineva odată, așa că acum stă în permanentă întredeschis,
15 dulapul încărcat cu tot felul de podoabe sculptate în lemn,
ghirlande de trandafiri, capete de amorași, frunze de viță-de-vie.

– Mă bucur că ți-a plăcut filmul. Ai să mi-l povestești
mâine-dimineată. Poți dormi liniștită cu geamul deschis:
prostii, n-are de ce să-ți fie teamă, ai citit tot felul de cărți
20 proaste și ți-ai băgat o mulțime de neghiobii în cap.

Se auzi o bătaie ușoară în ușă, în primul moment își
închipui că a ațipit fără să știe, și bătaia aceea ușoară avusese
loc în începutul lui de somn, așa că rămase nemișcat în pat
căutând să se dezmeticească. Apoi bătaia, la fel de ușoară, abia
25 auzită, se repetă și atunci sări din pat și, așa desculț, simți
scândura prăfuită și călduță sub picioare, se îndreptă spre ușă,
o deschise ușor, nu fără curiozitate, oricum o vizită la o oră
atât de târzie era puțin cam inoportună.

În fața ușii cel care pretindea că e fostul lui coleg de școală,
30 în pijama și cu o haină deasupra pijamalei:

– Aș vrea să intru doar pentru un minut, sau două spuse.
Am să te întreb ceva foarte important, foarte foarte impor-
tant, repetă el subliniindu-și cuvintele cu un fel de strâmbătură
care ar fi vrut să aducă a zâmbet.

Îi făcu loc să intre deschizând larg ușa și – colegul – se așează, înainte chiar ca el să-l poftască, într-unul din scaunele cam fragile, din dreptul măsuței.

– E vorba de soldatul acela mort, spuse colegul, soldatul pe care l-am văzut amândoi. 5

– Da, mi-ai spus, mi-ai vorbit despre asta, spuse. Atunci când am fugit de la școală și ne-am dus după...

– I se furaseră cizmele, spuse colegul în șoaptă, uitându-se în stânga și în dreapta de parcă ar mai fi fost cineva în odaie, cineva care nici într-un caz n-ar fi trebuit să audă discuția lor. 10

– Avea picioarele țepene învelite în moletierele alea care începuseră să putrezească, în moletierele alea murdare, acoperite cu muște, spuse din nou colegul, evitându-i privirea.

– Ne-am speriat, am luat-o amândoi la fugă, îmi amintesc foarte bine totul, spuse din nou colegul. 15

– Sunt amintiri care cu greu îți ies din minte, spuse el atunci, aprinzându-și o țigare. Apoi se așternu liniștea, prin fereastra deschisă se vedea perfect luna încadrată de marginile ferestrei. Ce curios, spuse din nou colegul, uite, ne întâlnim după atâta timp, și stăm de vorbă despre soldatul ăla putrezit pe jumătate. Și asta după atâta și atâta vreme... Știi, mai spuse el căscând, vorbeai ceva cu portarul și nu-mi venea să cred că ești tu, trebuie să recunoști că în atâția ani te-ai schimbat totuși, ai chelit, te-ai îngrășat și toate celelalte. Nici nu bănuiești însă după ce te-am recunoscut, în după-amiaza aceea, acum două sau trei săptămâni, nici nu ți-ar veni să crezi dacă ți-aș spune: După mâini. Aveai niște mâini foarte mici, ca de fată, știi că ne băteam mereu joc de tine, din cauza mâinilor astea ale tale. 20

– N-ai avut cum să mă vezi acum două sau trei săptămâni așa cum spui tu, spuse el moale, cu jumătate de voce, aproape cu sfială de parcă ar fi vrut să nu-l supere pe celălalt cu vorbele sale. N-ai avut cum să mă vezi pentru că eu, după cum ți-am mai spus, dacă îmi amintesc bine, n-am venit decât aseară, 30

cu trenul de opt fără un sfert, cu acceleratul, n-am mai fost niciodată în hotelul ăsta, ba mai mult n-am mai fost niciodată nici chiar în orașul ăsta, așa că n-ai avut cum să mă vezi, m-ai confundat probabil cu cineva, sunt aproape sigur de asta, spuse el, dar vorbele lui sunau nu se știe de ce ușor false, lipsite de convingere, de parcă i-ar fi fost tot una dacă celălalt îl crede sau nu, sau de parcă ar fi fost prea târziu să-l convingă pe celălalt de adevărul vorbelor sale.

– Da, spuse celălalt, de parcă nici n-ar fi auzit spusele lui, după mâini, te-am cunoscut, zău așa, numai după mâini...

*

La început luminile pâlpâiră ușor aruncând valuri de umbră pe peretele clădirii de peste drum, clădirea din vecinătatea parcului. Zidurile erau gălbui în lumina chioară a felinarului. Lumina pâli deodată, ca apoi să crească din nou, apoi se stinse brusc, ca după aceea iar să se aprindă. După trei sau patru minute, ea se stinse definitiv, și noaptea coborî deasupra orașului. Doar la capătul străzii, acolo unde o clădire cu mai multe etaje se profila pe un cer întunecat, lumina rămăsese aprinsă, aruncând o fâșie luminoasă, din ce în ce mai subțire și mai firavă, de-a lungul străzii, cuprinsă pe neașteptate de întuneric. Tocmai atunci o boare ușoară de vânt îl făcu să se înfioare. Cu mâna stângă își încheie nasturii la pijamaua desfăcută, mână pe care și-o trecu la început de-a lungul părului des și cărunț de pe piept. Apoi se auziră pași la capătul străzii, în acea parte de unde venea lumina, pași care se apropiau. Pe clădirea aceea din căramidă roșie, încă luminaută, așa cum am spus, se puteau zări umbrele celor care treceau prin fața ei, mărite enorm, întunecate și în același timp siluetele lor exagerat de mici în comparație cu acele uriașe umbre mișcătoare: câțiva tineri, vocea puștească a unui băiat, tocurile ascuțite ale fetelor bocănind pe trotuar: „Spune-l pe

ăla cu vicarul și paracliserul“, spuse o voce. „I-am auzit de cel puțin șapte ori până acum“, urlă alta. Băiatul care începe să povestească poartă în mâna stângă un magnetofon Tesla în învelitoare galbenă. Se poate vedea culoarea învelitorii pentru că tocmai în momentul în care grupul de tineri (în 5 mod sigur elevi, încă, în ciuda faptului că nici unul dintre ei nu poartă uniformă, îndreptându-se probabil spre o mică petrecere sau poate spre o aniversare, foarte bine ar fi putut fi ziua unuia dintre ei) au ajuns în dreptul ferestrei la care stă el, unul dintre ei își aprinde o țigare, flacăra chibritului îi 10 luminează chipul juvenil, gura incertă, gâtul firav de adolescent, bluza de un roz pal, închisă în față cu doi nasturei negri, husa magnetofonului, o pată galbenă pentru o clipă în întuneric, ca apoi culorile să fie din nou înghițite de întuneric și tocmai atunci, în clipa care urma, luna să iasă din norul în 15 care intrase, încât putu să-i vadă foarte bine pe fiecare: trei fete și doi băieți, nu două fete și trei băieți cum crezuse la început, asta din cauză că una dintre fete, înaltă, cam ciolănoasă, cu părul tăiat foarte scurt, purta pantaloni. Băiatul terminase de povestit, râsetele lor limpezi și lipsite de orice 20 prefăcătorie în noaptea senină. *Asta e a șaptea oară când îl aud!* Băieții schimbă magnetofonul, între ei, cutia în husă galbenă trece la cel mai firav dintre băieți, și cel mai tânăr, fratele mai mic al uneia dintre fete, care nu fusese lăsată probabil să meargă 25 singură la petrecerea nocturnă de către niște părinți mai mult decât foarte suspicioși. Greutatea magnetofonului îl aplecă puțin într-o parte pe băiat, rămâne chiar în urma celorlalți, apoi, adunându-și puterile, aleargă după ei, îi ajunge. Uneia dintre fete i se face milă, nu cea în pantaloni, cea ciolănoasă, și luă, în ciuda protestelor, magnetofonul din mâinile 30 puștiului. Ar putea fi chiar sora lui mai mare, făcându-l să aibe remușcări pentru rolul lui mai mult decât neplăcut de detectiv. Promițând chiar, în gând, că n-are să divulge nimic. Merg toți acum de-a lungul parcului cu arbori înalți care

freamătă în noapte, spre capătul străzii care pare fără sfârșit, și pe măsură ce se îndepărtează râsetele lor se pierd în noapte și bocănitul pantofilor pe trotuar se aude din ce în ce mai încet, chiar siluetele lor se disting cu greu, acolo la capătul străzii și
5 tocmai când ei dispar acolo, la capătul coridorului se aude din nou sunând telefonul, dar de data asta fusese probabil o greșală, țârâitul strident al aparatului se oprește brusc, găuit parcă și pe coridorul pustiu agonizează lumina chioară a becului, un bec aprins și la capătul coridorului, acolo unde
10 se află telefonul e o măsuță mică, destul de șubredă, acoperită cu o față de masă din dantelă nu prea curată, cu franjuri murdare atârând într-o parte; dantela ruptă e mascată de scrumiera masivă de cea mai ordinară sticlă, plină de chiștoace rău mirositoare; în stânga telefonului, becul murdar de
15 deasupra mesei, căcărezele muștelor filtrând lumina și scările din lemn putred scârțâie sub picioarele bărbatului care le urcă, un cardiac probabil, pentru că ajuns la jumătatea drumului se oprește, se proptește cu o mână de perete, rămâne câteva minute nemișcat și în liniștea care domnește în jur nu i se
20 aude decât respirația, greoaie, gâfâită, apoi începe să urce din nou scările, scândurile gem chinuite sub pașii lui greoi, străbate coridorul pustiu, se oprește în dreptul telefonului, formează un număr pe care îl citește mai întâi într-un carnetel minuscul pe care îl găsește cu mare greutate într-unul din buzunarele
25 pantalonilor largi, necălcați de multă vreme, formează numărul cam cu neîndemânare de parcă ar fi trecut o vreme îndelungată de când el n-a mai vorbit la telefon și în lumina lunii amorașul din parc își cască cu indecență crăpăturile, rănilor vii care îl străbat de la un capăt la celălalt și se întâmplă uneori
30 să vezi câte un câine jegos, pe deasupra și șchiop de câte un picior, urinându-i pe picioarele cu degete rășchirate. Se întâmplase chiar, nu cu multe zile în urmă, ca un bețiv să se oprească în dreptul amorașului și să-și arunce un jet de urină peste fața lui încremenită și bucalată, din care cauză un timp,

până la prima ploaie care purificase totul din nou, gingașa statuie, simbolizând cum bine se știe un lucru atât de duios și înduioșător, să răspândească un miros mai mult decât neplăcut și cum odaia lui se află chiar pe colț nu-i rămâne decât să se mute la cealaltă fereastră, oferindu-i-se în acest fel 5
o cu totul altă priveliște, o străduță îngustă, mărginită într-o parte de clădirea hotelului, iar în partea opusă de un șir de căsuțe cu un etaj sau două, destul de modeste, strada dând spre un teren viran, începuseră să fie aduse acolo materialele pentru construit, se avea probabil în vedere ridicarea unui 10
complex de clădiri, terenul era destul de mare și permitea asta, peste drum ferestrele luminate larg deschise ca să pătrundă noaptea răcoroasă de vară, și el poate sta acolo, în dreptul ferestrei vreme îndelungată, dacă tot nu are somn, mai ales că pentru el e atât de important să știe, să cunoască tot ce- 15
înconjoară: în stânga, prin urmare, strada cu luminile toate stinse, doar la capătul străzii singurul felinar aprins luminând clădirea înaltă din cărămidă roșie, parcul care mărginește în partea opusă strada, parcul, cu amorașul crăpat în două, pe care urinează câinii și bețivii, toate acestea fiind ușor de văzut 20
de la fereastră care se află pe celălalt perete al camerei, fereastră la care a stat până acum, așa cum am văzut, fereastră de la care i-a urmărit pe tinerii care se îndreptau, lipsiți de griji, unul dintre ei împlinind probabil vârsta atât de frumoasă de șaptesprezece, optsprezece sau nouăsprezece ani, fereastră pe 25
care a părăsit-o așa cum am văzut, acum aflându-se la fereastră care se află pe celălalt perete al odăii, aflat în unghi drept cu primul, o fereastră care dă tot în stradă; de acolo el vede atât de bine pe cei care se află în odaia de peste drum, tocmai în momentul în care bărbatul trecând în cealaltă odaie, în 30
bucătărie, aprinde lumina și dă drumul la robinet încât se vede apa curgând. Apoi îl vede pe bărbat punând niște flori într-o vază pe care o umple mai întâi cu apă, apoi închide robinetul, apa încetează să curgă, revine în cameră fără să stingă însă

lumina în bucătărie și de data asta femeia e cea care intră în bucătărie, se îndreaptă spre cuptorul electric pe care se află un vas mare cu apă, încearcă cu vârful degetelor de la mâna stângă să vadă dacă apa e destul de fierbinte, apoi ia apa de
5 pe cuptor, așează vasul cu apă în mijlocul odăii, vasul care e destul de greu și femeia reușește să-l ridice de pe cuptor cu destulă greutate, își desface larg picioarele și le înfinge bine în pământ ca să aibe un serios punct de sprijin, și abia acum poți să-ți dai seama ce fund mare și frumos are femeia, așa cum
10 stă aplecată deasupra vasului cu rufe murdare și le scoate pe rând afară, punându-le într-un lighean mare, cât de frumoase sunt picioarele ei bine înfipite în pământ, apoi femeia se ridică, se îndreaptă din șale, se întoarce cu fața spre geam și acum el poate să-i ghicească sânii mari în rochia de vară destul de
15 subțire. Pe aceeași plită, rămasă încinsă, femeia pune acum laptele, apoi dispare în spatele unei uși mici și joase care dă probabil în cămară, revine cu o sticlă cu lapte, toarnă laptele în vasul care se află pe foc, intră în odaia cealaltă în care bărbatul joacă table cu un puștan, probabil fiul lor, un băiețăș
20 tuns scurt, care stă cu spatele spre fereastră, și femeia se oprește în spatele bărbatului, cu fața îndreptată spre fereastră, cu sânii mari și tari, sprijiniți în ceafa lui și bărbatul își dă capul pe spate strivindu-i, fără ca femeia să se dea înapoi, atât e de obișnuită cu prezența lui fizică, încât aproape că nici n-o mai
25 ia în seamă, strivindu-i deci sânii, el, bărbatul, simțind totuși, în mod sigur, respirația femeii pătrunzându-i prin ceafă și sânii, așa cum am spus, ca o pernă bine umflată pe care capul lui se odihnește, în mâna mare păroasă a bărbatului, zarurile mici, aruncate cu un gest sigur de parcă ele n-ar fi avut la urma urmei
30 rolul foarte exact de a încerca hazardul, o anumită detașare cu care joacă bărbatul în contrast cu încrâncenarea probabilă a puștiului și acum femeia, ca să atragă totuși atenția asupra ei, cuprinde cu amândouă mâinile capul bărbatului, o pornire spontană de afecțiune, o deschisă declarație de dragoste la care

el răspunde printr-un zâmbet puțin distrat. Apoi femeia pleacă, revine din nou în bucătărie, aruncă o privire spre laptele care fierbe pe foc, ia coșul cu rufe și iese în curtea din spatele clădirii.

O dimineată umedă de toamnă: zorii tulburi sunt 5
amestecați cu ceața, oamenii grăbiți în pelerine de ploaie și
mai ales copiii, grupuri de copii din primele clase, îndrep-
tându-se spre școală, sau de adolescenți, vocile lor în schimbare
prin ceața umedă, jilavă. Mai ales frigul care pătrunde în oase
și această frumoasă femeie care trece în mantaua ei de ploaie. 10
Această femeie trecând prin dreptul ferestrei zgribulindu-se
stranie siluetă în albăstrimea mohorâtă a zorilor; fără să se
grăbească, așteptând probabil pe cineva, pășind puțin stân-
gace pe tocurele ei înalte. Prin ferestrele puțin aburite, el poate
vedea femeia, copiii care trec, un grup de băiețași din primele 15
clase îmbrâncind-o, trecând pe lângă ea, în mare larmă.
Copacii negri pe marginea trotuarului, copacii desfrunziți,
ramurile lor negre ridicându-se prin ceață spre un cer ostil și
neprietenos. Poate vedea trotuarul ud de ploaie care căzuse
probabil peste noapte, trotuarul lucios în zorii tulburi de parcă 20
ar fi fost de sticlă, vântă și iradiind o lumină puțin stranie.
De partea cealaltă a străzii alt șir de copaci, la fel de negri, la
fel de golași și stingheri, profilându-se pe același cer umed de
toamnă, puțin mai estompați din cauza ceții. Poate vedea 25
clădirea din spatele lor încă în construcție, macaraua imensă
cu brațele ei monstruoase ridicându-se spre cer, mult
deasupra copacilor, cu o mică steluță în vârf, un fel de stea
întârziată pe un cer ploios, o mică steluță umbrită și ea de
ceața care nu vrea în ruptul capului să se împrăstie. Nu cu
mult timp în urmă, la un minut sau două după intrarea lui 30
în micul restaurant aflat la parterul hotelului, o femeie cu
picioare diforme în ciorapi grosi de lână, începuse să strângă
perdelele de la ferestre, probabil urmau să fie date la spălat,
perdelele erau într-adevăr murdare, îmbibate de nicotină,

cocoțată acolo sus într-un echilibru destul de fragil, în orice clipă ar fi putut să se prăbușească, gâfâind din cauza efortului, trupul ei mare și gras bălăbănindu-se în stânga și dreapta, răsucit într-o mișcare greoaie spre înălțimi. Cu totul pe

5 neașteptate, perdeaua enormă, din catifea roșie, îi cade în cap înfășurând-o toată, imens morman însângerat, masă de carne zbătându-se în greoiul giulgiu. Ca apoi mutra ei urâtă să iasă la lumină, să rânjească arătându-și dinții stricați, clipind din

10 ochi, pentru că lumina cenușie, după coborârea perdelelor, a năvălit cu brutalitate în interiorul restaurantului. Unul din chelneri stinge lumina, nu înainte însă ca lumina lăptoasă de afară să se amestece, pentru un foarte scurt timp, cu lumina gălbuie pâlپătoare a becurilor care se aflau undeva foarte sus, acolo unde se găseau candelabrele bogat ornamentate și

15 prăfuite. Acum, după ce perdelele au fost luate, un anumit aer străin, ostil oricărei intimități a pătruns în restaurantul aproape gol. La capătul lui, la niște mese puse cap la cap grupul de oftalmologi, în costumele lor de culoarea închisă, își soarbe în cea mai mare liniște cafeaua din niște ceșcuțe minuscule.

20 O femeie în vârstă, la o altă masă, îmbrăcată de sus până jos în negru, tăind în bucățele foarte subțiri niște crenvurști groși și dincolo de ea o altă pată de aceeași culoare, pianul închis cu un lacăt grosolan și ruginit. Un „macrame“ murdar și zdrențuit aruncat cam neglijent pe pian, cu franjuri rețezate.

25 O vază din sticlă verde cu flori artificiale, înnegrite și ele din cauza fumului de țigară. Și deodată agitația din fața geamului, de dincolo de geam, din stradă, se potolește, ceasul imens din fața lui, așezat între două ferestre, începe să bată orele opt, și când cele opt bătăi încetează nu se mai aud decât

30 șușotelile oftalmologilor și plescăitul nu tocmai estetic al bătrânei doamne care își mănâncă crenvurștii. Ceața acolo în stradă se ridică și ea, aerul capătă o transparență albastră și o limpezime uluitoare. Uite, cât de bine se văd acum copacii de peste drum, în același ton, cu nimic mai estompat, decât

al copacilor care se află în preajma ferestrei, cât de exacte, trase parcă cu echerul, sunt muchiile caselor, ale clădirii încă în lucru și ale căsuței cu acoperiș gudronat de lângă ea. Chiar micul bec din vârful macaralei și-a pierdut aerul de steluță misterioasă. Culoarea albastră predomină însă totuși, de parcă 5 am fi în fața unui tablou din „perioada albastră“ a lui Picasso. Și abia acum el își dă seama cât de bine e aici, înăuntru. Poate și pentru că lucrurile de dincolo de geam primiseră deodată un aer ostil și înghețat, probabil și din cauza preciziei contururilor de care am vorbit; cât de bine e aici în micuța 10 sală a restaurantului, aproape goală, dar cu un foc care pâlpâie vesel în soba minusculă de tuci, cu plescăitul atât de familiar al doamnei care mănâncă crenvurști, cu zgomotul pașilor, amortizat de covorul moale, ai chelnerilor care trec în mare liniște pe lângă el. În spatele lui cu sala mare a restaurantului, 15 sală care e despărțită de cea în care se află el prin aceleași perdele din catifea roșie care fuseseră și la geam, doar pe jumătate trase încât se poate vedea foarte bine interiorul sălii... Luminele sunt stinse, mesele, scaunele plușate care se află acolo sunt învăluite într-o culoare cenușie și misterioasă, zac uitate 20 în umbră. Un alt pian se află acolo, ascuns pe jumătate de perdeaua grea de catifea, un pian de două ori mai mare decât cel din mica sală a restaurantului. Un pian însă cu capacul ridicat, i se pot vedea, lucind prin întuneric, clapele albe, strălucitoare, ca niște dinți de fildeș, vaza, din porțelan, 25 ornamentată cu flori. Între timp, oftalmologii și-au terminat micul dejun, trec pe lângă el discutând în șoaptă, folosind tot felul de termeni de specialitate pe care el nu are cum să-i înțeleagă. Se opresc la garderobă, foșnetul paltoanelor și murmurul discuțiilor, apoi defilează prin fața geamurilor în 30 paltoanele lor de culoare închisă, gesticulând tot timpul. Cum între timp începuse să burnițeze și-au deschis și umbrelele, tot de culoare închisă, merg ținându-se de braț, la doi oameni câte o umbrelă, cu capetele apropiate unul de celălalt, în așa

fel încât să intre amândouă sub ciuperca umbrelei. Din cauza pălăriilor cu boruri tari însă nu prea pot să-și apropie mult capul unul de altul. Borurile pălăriilor se ating, se suprapun atunci când unul din oftalmologii aflați sub aceeași umbrelă
5 se apropie de celălalt.

– Era într-o duminică, povestește bărbatul care între timp, la un minut sau două după plecarea oftalmologilor, s-a așezat în fața lui. În vreme ce vorbește, încearcă să-și aprindă o țigară, dar bricheta, probabil din cauza benzinei care se terminase,
10 nu vrea în ruptul capului să se aprindă. Renunță la brichetă și, continuând să vorbească, își caută prin toate buzunarele o cutie de chibrituri pe care o știe pitită în vreun buzunar.

– Lucram amândoi la aceeași întreprindere, povestește el, era una din acele duminici plicticoase de vară când nu prea știi ce să faci. Ce-ar fi să trec pe la tine, mi-am spus, o mică hoinăreală cu mașina undeva în afara orașului ar fi foarte plăcută. Carnetul îl aveam de o lună sau două și ce să spun, eram robotul mașinii. Te-am luat din pat cum s-ar zice, eram
15 cu două femei, dama cu care eram își luase cu ea și o prietenă. Le-am spus că am un coleg foarte simpatic de birou, care în mod sigur ar fi dispus să meargă cu noi, e singur și se plictisește și el duminica, nu are nici o combinație, m-a întrebat prietena prietenei mele, nu știu să aibe, i-am spus și în timp ce tu te îmbrăcai ele stăteau în mașină și mureau de curiozitate să știe
20 cum arăți, trebuie să-ți amintești cum.

– Nu-mi amintesc.

– Era blondă și nu prea înaltă, purta o rochie deschisă de vară, cu un decolteu exagerat, dar era moda decolteiilor, avea
însă ce arăta, niște sâni mici și rotunzi, ca de fetiță, o aluniță
30 pe sânul stâng sau cel drept, nu-mi mai amintesc bine, era o dimineață splendidă de vară, conduceam nu știu cu cât pe oră și femeile râdeau tot timpul.

– Nu-mi amintesc, spuse el și se ridică să plece. Bărbatul îl prinse însă de mâneca hainei, rugându-l insistent să mai

rămână câteva clipe, pentru că nici nu mai are mult de povestit și e convins că ceea ce are să-i spună o să-l intereseze până la urmă nespus de mult.

– Bine, am să rămân, spuse el, îmi pare rău însă, te rog să mă ierți ...

– Nu-i nimic, nu-i nimic, spuse repede bărbatul și-i zâmbi cu multă prietenie. Nu-ți cer decât să mă ascuți, să ai adică puțină răbdare și să mă ascuți până la capăt. Așa cum îți spun, femeile râdeau tot timpul, erai, te rog să mă crezi, cât se poate de bine dispus, femeia pe care ți-o adusesem îți plăcea, se vedea de la o poștă că faci toate eforturile ca să-i plăci, căutai să fii strălucitor, spiritual, și femeia, care nu cu mult timp în urmă trecuse nu știu prin ce eșec sentimental, era cucerită de voioșia ta atât de tonică, de bine-venită pentru ea. Eu eram uimit, aproape că nici nu te mai recunoșteam...

– Când s-a întâmplat asta? întrebă el.

– Să fi trecut doi sau trei ani, spuse celălalt și fără să dea prea mare importanță întrebării continuă să povestească: știai prin acele locuri o mănăstire părăsită și ne-ai vorbit cu multă încântare de ea, ne-ai spus că în copilăria ta se ținea acolo în fiecare an de Sfântul Petru un iarmaroc, că te duceai întotdeauna cu fratele tău mai mare la iarmarocul ăla și că, întâmplarea făcând ca sfântul respectiv să cadă tocmai în acea zi, ai fi de părere să mergem acolo. Mănăstirea din câte ai aflat e părăsită de multă vreme, e părăginită probabil, dar împrejurimile sunt foarte frumoase și dacă am merge acolo ne-am simți minunat. Bineînțeles toată lumea a fost de acord, mai ales femeile erau de-a dreptul încântate. „Ofelia, du-te la mănăstire“, urlau ele în gura mare și tu le-ai atras atenția, mai în glumă, mai în serios, că cele păcătoase nu au ce căuta acolo, pentru că locul e sfânt și așa mai departe. Am trecut printr-un orașel și am intrat la o bodegă, eu am coborât și am luat ceva de mâncare, ai coborât și tu lăsându-le pe femei singure, ai luat o sticlă sau două de vin, te-ai lăudat că te pricepi la vinuri

și vrei ca problema asta s-o rezolvi tu, pentru că din partea mea nu-î și bineînțeles că nu te-am contrazis, îmi dădeam seama că faci eforturi s-o dai gata pe femeie, ceea ce bineînțeles nu-mi displăcea. Ca bărbat, în ofensiva pe care o porniseși
5 eram de partea ta. Una din sticle am desfăcut-o în mașină, vinul nu era prea grozav, dar m-am făcut că nu observ asta, mai ales că femeile erau convinse că e extraordinar, te laudau tot timpul pentru priceperea ta în ale vinurilor, dând vorbelor lor o anunită semnificație ascunsă, un fel de înțeles în doi peri,
10 un fel de provocare fățișă, amândouă așa cum ți-am spus, ceea ce mă lăsa indiferent, pentru că nu eram din fire gelos și pe deasupra femeia cu care eram nu era decât o simplă aventură. În tot cazul pe la ora prânzului am ajuns la mânăstirea ta care era într-adevăr pe jumătate dărâmată, împrejurimile erau însă
15 foarte frumoase, curgea o apă limpede pe lângă mânăstire, ne-am așezat la marginea râulețului, femeile au...

– Nu-mi amintesc, e puțin penibil într-adevăr, dar tot ceea ce îmi spui... poate că nu eu, poate că altcineva, ar putea foarte bine să fie o eroare la mijloc, nu țin minte niciodată
20 să fi fost...

– Îți stătuse ceasul și după ce l-ai pornit după al meu ți-ai cerut permisiunea să mergi singur să vezi cum mai arată: în interior bisericuța. Te-ai îndepărtat de noi cu pași repezi, erai puțin nervos, probabil din cauza emoției, locurile astea așa
25 cum ne-ai spus erau legate de copilăria ta.

– Nu-mi amintesc, am uitat, nu cred că eu, spuse el ridicând din umeri, privind nedumerit pe cel care îi spunea toate întâmplările astea.

– Te-ai întors mult mai repede decât ne așteptam noi, femeia pe care ți-o adusesem nici nu avusese timp să-mi spună
30 ce impresie extraordinară îi făcuseși. Erai foarte tulburat, în priviri ți se citea o panică atât de intensă, încât ne-am ridicat toți trei în picioare într-o clipită, îmi amintesc că eu chiar te-am sprijinit de teamă să nu cazi, și tu, în prima clipă, n-ai

putut scoate nici un cuvânt, ne priveai doar cu ochii mult măriți de spaimă, toată siguranța și dezinvoltura de care dădusei dovadă tot timpul drumului dispăruseră ca prin farmec. La început te-ai bâlbâit, n-ai fost în stare să scoți nici un cuvânt mai întreg din gură, în prima clipă am crezut că ești bolnav, că suferi cu inima și mi-am făcut repede socoteala cam care ar fi distanța până la primul sat cu dispensar și cam cât timp îmi trebuie să ajung până acolo. Apoi am înțeles că nu era vorba de asta, ci că erai pur și simplu tulburat de ceea ce ai văzut acolo în biserică...

– N-am văzut nimic în biserică, nu-mi amintesc de nici o biserică, spuse el repede și din nou încercă să se ridice de la masă, celălalt nu-l lăsă însă, agățându-se aproape de haina lui, încât se văzu obligat să se așeze din nou.

– Ba ai văzut, ai văzut, spuse celălalt, și se aplecă mult peste masă, pentru ca să-i audă cât mai bine cuvintele, soldatul acela care era pe jumătate putrezit și pe care ne-am dus după aceea să-l vedem împreună, se spânzurase în altar și toată biserica putea îngrozitor, arăta groaznic și femeile au început amândouă să țipe ca niște isterice, le-am scos aproape pe brațe afară, un soldat care își pusese probabil capăt zilelor cu mult timp în urmă și atunci ne-am urcat în mașină și am plecat în mare grabă și l-am lăsat acolo să putrezească în continuare.

VOI PLECA, TE VOI PĂRĂSI

Ea e acolo, în spatele ușii întredeschise, așteptând o vreme ca eu s-o chem înăuntru. Nici un semn însă al meu prin care să-i dau să înțeleagă că știu că ea e acolo, nici o tentativă din
5 partea mea, și ea se lovește de nepăsarea asta rece ca de un zid. Începe atunci să dea semne de nerăbdare, să scâncească ușor, să facă și alt fel de zgomote prin care să-mi atragă atenția. De pildă, să râcăie zidul din fața ei cu unghia degetului mic de la mâna stângă. Eu continuu să stau cu spatele la ea, în
10 odaia cu vechi fotografii de familie – fotografii cu toți mirii, cu toate miresele și cu toți morții familiei mele – întors cu spatele la ea deci și când vede că scâncetele ei mă lasă în continuare indiferent renunță la felul foarte discret prin care căutase să-mi atragă atenția. Începe să scoată niște sunete
15 prelungi, ca de animal rănit, mai degrabă ca de pasăre bolnavă, sunete intercalate de lungi tăceri, care izbucnesc cu totul pe neașteptate. Atunci mă întorc și prin ușa întredeschisă o văd cum își frânge mâinile de durere și o înțeleg și mă doare sufletul pentru ea, dar nu mai e nimic de făcut, absolut nimic și ea
20 știe asta și atunci deschide ușa, stă dreaptă în cadrul atât de geometric al ușii, în rochia ei albă, în minunata ei rochie albă cu trandafirii aceia roșii în brațe pe care îi strânge la piept și ne privim și eu nu sunt în stare să fac nici un pas spre ea.

„Am să plec spre nord“, îi spun eu încet, șoptesc cuvintele, nici nu pot fi sigur dacă ea mi le aude. „Au căzut mari zăpezi în nord, am să plec spre nord“, îi spun eu încă o dată pentru că acest amănunt, la urma urmei lipsit de orice importanță, ea trebuie totuși să-l cunoască. Și atunci cum e și normal, face tot ce e posibil să mă rețină: se aruncă asupra mea și ca să mă elibereze îi sfâșii rochia subțire, însă ea e puternică, disperarea o face să fie puternică și ne prăbușim la pământ, îi simt respirația fierbinte, excitată, îi simt sânii cu care îmi apasă pieptul, coapsele puternice care se agață de mine imobilizându-mi picioarele, îi simt lacrimile curgându-mi pe față și deodată devine o pradă docilă în brațele mele. „Am să plec, îi spun, inutilă încercarea ta de a mă reține, voi pleca, te voi părăsi, te voi părăsi pentru totdeauna“, îi spun și între timp prin fereastra deschisă pătrund mari rafale de vânt, vânt cu zăpadă, o zăpadă zgrunțuroasă și mărunță de parcă ar fi sticlă pisată. Și noi încercăm să vorbim, mai bine zis eu încerc să-i vorbesc pentru că ea plânge tot timpul și lacrimile îi îngheață pe față de parcă ar fi ceara prelinsă a unor lumânări. Încerc să-i vorbesc, să-i dau câteva explicații, una care ar semăna, să zicem, cu o ridicare din umeri, dar nisipul înghețat al zăpezii îmi pătrunde în gură, mă oprește să-i vorbesc și-ar trebui probabil să închidem ferestrele, dar stratul de zăpadă devine atât de dens în jurul nostru, zăpada care a pătruns pe fereastră și s-a așezat peste tot, deasupra cărților și a sfeșnicelor înalte încât nu putem ajunge până la fereastră. Lumânările totuși ard, lumânările aprinse în acele sfeșnice ard în jurul nostru ridicând spre tavanul camerei un fum înecăcios, care ne face tot timpul să tușim și să ne usture ochii. Ne târâm cu greu spre ușa balconului larg deschisă și când ajungem acolo vânzoleala zăpezii încetează și privim amândoi, cu ochii încă injectați de bătaia zăpezii, cerul acela însângerat, cerul acela de sticlă, încremenirea copacilor care urcă până la noi cu ramuri grele de zăpadă. Privim și nu ne vine să credem. Această lume polară

ne fascinează și uităm pentru o clipă să ne urâm. Ura îngheață în noi și ne întoarcem unul spre celălalt și privirile noastre sub floarea însângerată a apusului sunt parcă privirile injectate ale unor ochi de pisică. Privim vulpile flocoase care se târăsc prin zăpadă alunecând parcă, oprindu-se din când în când la umbra neagră a copacilor, ridicând boturile lor prelungi spre noi. Sprijinindu-se de grilaj ea se apleacă mult în afară, mioapă cum e nu poate vedea prea bine animalele și această curiozitate a ei mi se pare cât se poate de duioasă.

5 Și când se întoarce intrând în odaie, închizând în urma ei ușile și ferestrele, din nou plecarea ei mă lasă indiferent. Trucurile ei i le cunosc doar atât de bine! Își va pune acum din nou vechile ei bijuterii, pietrele scumpe în montură de argint și aur, goală cu toate podoabele acelea pe ea va încerca să se

15 învâluie într-un mister îndoielnic, de o calitate mai mult decât dubioasă, de vreme ce micile ei șiretlicuri nu mai impresionează pe nimeni. Bietele ei trucuri deci arhicunoscute care mă fac să zâmbesc și când o aud șoptindu-mi prin ușa abia întredeschisă câteva vorbe pe care le vrea languroase și

20 prin care mă cheamă, nu fac nici un gest din care să rezulte că aș lua în serios vorbele ei, rămân adică nemișcat, sprijinit de grilajul de fier al balconului și atunci nemaiputând rezista, încărcată de podoabele acelea, încercând o apariție triumfală – mai lipsește doar marșul din *Aida!* – ea iese în balcon. „Ai

25 să răcești!” îi spun și-i arunc pe umeri haina mea zdrențuită de vânătoare. Dinții îi clănțâne într-adevăr în gură din cauza gerului, ba și trupul îi tremură, sânii ei mari au un zvâcnet ciudat și toată ieșirea ei „triumfală” e bineînțeles ratată. Podoabele reci, din metal, îi ard parcă trupul și ea simte la

30 gât, așa cum ai simți încolăcirea unui șarpe, salba grea din aur masiv. „Pietre false”, îi spun și încerc să zâmbesc, dar gura mea nu dă la iveală decât un fel de rânjete răutăcios de care ea se agață însă cu privirile ca de un colac de salvare. „Sunt false, îi spun, pietre false, reci, lipsite de strălucire, îi șoptesc

abia mișcându-mi buzele.“ „Nu-i adevărat“, spune ea încercând să-și oprească tremurul dinților în gură. „Nu-i adevărat“, spune, „sunt pietre prețioase“. „Un adevărat tezaur prin urmare“, spun eu și încep să râd și atunci ea se aruncă din nou asupra mea, lovindu-mă cu colierul masiv de metal peste gură, lovitură destul de puternică, îmi sparge dinții, scuipe chiar sânge, gura mi se umple cu sânge și în vânzoleala dintre noi, în mica busculadă care are loc, îi murdăresc tot trupul de sânge, șiroaie de sânge de-a lungul trupului ei. Ea se oprește respirând greu, văd cum pieptul, însângerat de mine, i se ridică precipitat, îi aud gâfâiala sacadată, „destul pentru astăzi“, îi spun, și iau de pe marginea grilajului un pumn de zăpadă cu care îmi șterg gura însângerată. Nu pot vorbi de durere și o duioșie imensă pentru ea mă cuprinde. „Draga mea, iubita mea“, îi șoptesc, și în vreme ce îi bolborosesc vorbele astea, gura mi se năclăiește cu sânge. „Pentru totdeauna această despărțire a noastră“, îi spun și încep să sughiț printre lacrimi, și la rândul ei ea ia un pumn de zăpadă și și-l trece de-a lungul sânilor ștergându-se de sânge. Și când intrăm din nou în odaie, tremurând de frig, ea se apropie de căminul aprins și la lumina focului trupul ei primește o culoare roșiatică, se aurifică, așa spune, și așa, privind-o, e greu să rezisti dorinței care te cuprinde. Valul de sentimentalism e destul de stânjenitor și atunci nu-ți rămâne decât să-i întorci spatele, să-ți îngropi capul în speteaza catifelată a fotoliului ros de molii și să rămâi o vreme așa, nemișcat, așteptând totuși ca ea să vorbească, să spună ceva. Mai ales că în clipele astea habar n-am ce-aș putea să-i spun, fiecare cuvânt care mi-ar fi ieșit din gură producându-mi o uriașă scârbă. O urăsc mult și când se apropie de mine mușcându-mă furioasă de umăr, urlând ca o dementă că nu voi pleca, o lovesc cu putere, de data asta nu ne jucăm. Se prăbușește pe podea, nu rămâne însă acolo, se ridică din nou și între timp valul de ceață care pătrunde prin fereastra deschisă ne separă din nou unul de celălalt, e aproape imposibil să ne

mai găsim, dibuim cu mâinile prin ceață, și între timp ea și-a scos acele din păr și cu acele ace ascuțite, dibuind prin ceață, încearcă să mă înțepe. O face însă cu răutate și cuprinsă de cea mai necontrolată furie. „Te doare nu-i așa“, spune ea printre

5 hohote de plâns de parcă ar fi nevoie de această certitudine ca să se liniștească. „Recunoaște, recunoaște te rog că te doare cumplit, te rog eu să recunoști“, urlă ea după aceea cât o ține gura. „Nu vreau să recunosc, lasă-mă“, spun eu ferindu-mă din calea acelor ei nemiloase. Noroc cu ceața, care fiind atât

10 de deasă încât puteai foarte bine s-o tai cu degetul, îmi dădea cât de cât posibilitatea să mă feresc din calea înțepăturilor ei atât de periculoase pentru mine. Și în timp ce mă împungea, lovitura cea mai periculoasă a fost în umărul stâng, îmi spuneam tot timpul în șoaptă, printre dinți, că nu mă doare,

15 remarcă stupidă la urma urmei pentru că înțepăturile ei erau atât de dureroase încât îmi venea să urlu de durere. Tot corpul îmi devenise o adevărată fântână țâșnitoare, din care sângele zvâcnea împrôșcând peretii în jur cu o forță nebănuită. După o vreme a obosit, și-a aruncat acele pe podea sau și le-a înfipt

20 din nou în păr, și fără să scoată o vorbă a părăsit odaia. Am rămas un timp nemîșcat în mijlocul odăii încercând să mă gândesc la plecarea mea. Începea să se întunece și o lună mare și albă răsărise undeva în spatele meu. Am închis ușa și un timp s-a așternut liniștea, liniște însă de scurtă durată, căci,

25 după cel mult un sfert de oră, am auzit-o, se folosea probabil de gâtul unei sticle uitată cine știe cum de mine în balcon, scrijelind cu furie peretele, voind probabil, printr-un tunel pe care nu i-ar fi fost greu să-l sape până la mine, să ajungă din nou înăuntru, în ciuda ușii pe care eu avusesem grijă s-o

30 încui cu cheia. Cu timpul am început să mă obișnuiesc cu zgomotul acela nu prea plăcut, aproape că nici nu-l mai băgam în seamă, făcându-mi cu multă meticulozitate valiza, foarte atent să nu uit nimic, pijamaua, cămășile, batistele sau periuța de dinți, toate acestea dispăreau ca prin farmec în valizele

mătăhăloase. Am început să cânt în gura mare, în ciuda vocii mele false, cuprins de o neașteptată bucurie. „Voi pleca, am spus, în sfârșit voi pleca.“ Totul mi se părea foarte simplu și eram atât de preocupat de apropiata mea plecare, încât nici n-am sesizat clipa în care ea încetase să mai scrijeleze peretele care dădea în camera mea. Zgomotul și hărmălaia care se auzeau în stradă îmi atraseră însă în scurtă vreme atenția. Am ieșit așadar în balcon. Între timp se lăsase întunericul deasupra orașului, dar acolo jos, în stradă, luminile erau toate aprinse, așa că am putut să văd foarte bine cele petrecute acolo, am putut vedea deci cum mașina albă a Salvării se îndepărta în mare grabă, am văzut mulțimea adunată gesticulând și vorbind în șoaptă, ceea ce mi s-a părut mai mult decât caraghios, dar restul nu mă mai interesa și m-am întors cu spatele și sprijinindu-mă de grilajul balconului am privit odaia răvășită, geamurile borțoase și am început să mă gândesc fără bucurie și fără tristețe la plecarea mea. Și nu știu de ce am început să vorbesc singur pentru că în jurul meu se așternuse o liniște atât de puternică încât începuse să mi se facă frică.

VOCILE DIN ODAIA VECINĂ...

Fereastra era deschisă și-l trezi spre dimineață ciripitul păsărilor și el le văzu chiar, zburând în zorii tulburi prin dreptul ferestrei deschise. Pereții odăii în care se găsea începură să
5 primească, nu numai pereții, ci chiar și ferestrele prin care pătrundea lumina aceea lăptoasă, contururi precise. El îi simți în jurul său delimitându-l de tot restul lumii. Își spuse ce bine-i așa și încearcă din nou să adoarmă și era gata să coboare în somn, aflându-se în starea aceea plăcută dintre somn și
10 trezie, când ești într-un fel împărțit în două, fără să știi prea bine căreia dintre lumi îi aparții. Clipă dureroasă în același timp, pentru că te simți nu știu cum sfâșiat pe dinăuntru și tocmai atunci vocile din odaia vecină, pereții erau foarte subțiri încât, cu toate că din locul unde se găsea el culcat nu se auzea
15 cu precizie fiecare cuvânt, totuși cuvintele nu era foarte greu să le ghicești, tocmai atunci vocile din odaia de care era despărțit printr-o ușă masivă de stejar, mascată pe jumătate de șifonier, mai ales vocea bărbatului pentru că el era cel care vorbea, femeia intervenind doar din când în când cu câte o
20 întrebare sau cu câte o exclamație, atunci când ceea ce spunea bărbatul cerea acest lucru, vocea aceluși bărbat care vorbea în șoaptă făcând în aceste fel ca vorbele lui să fie și mai penetrante pentru că în liniștea care domnea în jur, exceptând bineînțeles

ciripitul păsărelelor, un cuvânt șoptit poate avea mai mare ecou decât o vorbă spusă cu voce tare; deci vocea bărbatului îl aruncă din nou în lumea reală, smulgându-l cu brutalitate din vis. La început rămase nemișcat în pat, încercând să înțeleagă ce spune bărbatul. Nu auzea însă decât frânturi de fraze, vorbe 5 spuse doar pe jumătate. Îi era însă peste mână să se ridice din pat, să se apropie de ușă și să tragă cu urechea. Nu numai peste mână, ci și dezonorant, mult prea dezonorant pentru el, nefiindu-i în obicei să asculte la ușă, la vorbele altora. Așa că rămase nemișcat, vorbele ajungeau trunchiate până la el și 10 asta îl amuza. Apoi îl auzi pe bărbat cum se ridică din pat, îl auzi lipăind desculț prin odaie, dușumelele vechi gemeau neplăcut, scârțâind insinuant, îl auzi deschizând ușa de la șifonier, aceasta scoase și ea un fel de scheunat jalnic, apoi îl auzi îndreptându-se din nou spre pat: aceleași picioare desculțe 15 pe dușumeaua scârțâitoare, și de data asta auzi foarte exact întrebarea femeii.

– Așa arăta, prin urmare? spuse femeia părând mai mult amuzată decât uimită. Mi-l închipuiam cu totul altfel, cu totul altfel mi-l închipuiam, spuse ea. Și nu se știe de ce, femeia 20 începu să râdă.

Nu înțelese prea bine ce spunea bărbatul, era însă o frază foarte lungă, al cărei înțeles îi scăpă. O frază, care, având în vedere tonul și lungimea ei, părea explicativă.

– Au trecut chiar așa de mulți ani? întrebă femeia, apoi 25 mai spuse ceva, prea încet însă ca el să poată înțelege ce spune.

– Mult mai tânără, spuse bărbatul, pe vremea fotografiilor ăstora tu nici... Apoi cuvintele se pierdură și atunci cu toate că era unul din acei bărbați care considera un lucru degradant să asculte la ușă, nu se mai putu abține. Curiozitatea îi 30 era mult prea mare, ca să nu treacă peste niște principii, așa că se ridică din pat tiptil, tiptil, se apropie de ușa mascată de șifonier și începu, ceea ce se cheamă destul de necuviincios, să tragă cu urechea.

– Da, nici nu eram pe lume, spuse femeia, apoi se așternu din nou liniștea. Probabil cercetatu împreună cu multă atenție fotografiile, pentru că din discuția lor reiese foarte clar că de fotografii era vorba.

5 – Eram cu un cap mai mic decât el și trebuie să recunosc că asta mă complexa îngrozitor. Trebuie să-ți spun că în ciuda acestui fapt am avut întotdeauna impresia că-i sunt un fel de frate mai mare. Asta cu toate că eram exact de aceeași vârstă. Eram mânat de impulsul de a-l apăra. Avea ceva, nu știu cum,
10 în el, care îl făcea parcă vulnerabil.

– Ați locuit o vreme împreună? întrebă femeia.

– În primii ani de liceu. Ia un an sau doi după război, internatele erau desființate și stăteam amândoi în gazdă.

– Știi. Mi-ai mai spus. E un lucru la care revii mereu.

15 Te obsedează, nu-i așa? Am chiar impresia, nu te supăra că ți-o spun, că te simți nu știu cum vinovat, ceea ce la urma urmei e absurd.

– Exagerezi, îți place întotdeauna să exagerezi, spuse el.

– De altfel, trebuie să mărturisesc, spuse femeia, toată
20 povestea asta cu tânărul... jumătate descompus și cum voi nu știu ce naiba ați făcut, a început să mă scoată din minți.

– Nu ți-am spus niciodată că mă simt vinovat. Nu-ți ascund nimic, spuse bărbatul. Aveam cheile de la laborator, el, profesorul de chimie, ne simpatiza. Noi veneam dimineața
25 înaintea celorlalți. Făceam ordine în laborator, spălăm eprubetele și într-o dimineață când am intrat în laborator...

– Vezi că îmi povestești din nou, vezi că-mi spui din nou toată povestea aia penibilă pe care o știu aproape pe de rost, scânci femeia.

30 – N-am să știu niciodată cum a ajuns acolo, spuse bărbatul.

– Ce palton caraghios aveai!

– Eram foarte mândru de el, era primul meu palton!

– Trebuie să recunoști că era cam lung!

– Eram un băiat în plină creștere.

– Mi-ai povestit odată cum sâmbătă seara erați puși să faceți baie: iarna se făcea focul în bucătăria aia de vară. Începea întotdeauna circul pentru că lui îi era rușine să se dezbrace de față cu tine în pielea goală și te puneă să stai cu spatele cât făcea el baie. 5

– Mai târziu a devenit mai puțin rușinos. Amândoi ne-am îmbolnăvit de blenoragie de la aceeași femeie.

– Văd că aveți multe amintiri comune.

– Stăteam întors cu spatele, în vreme ce el se scălda în cada aia cu apă fierbinte. Ferestrele bucătăriei se abureau 10
întotdeauna. Eram însă foarte curios, nu înțelegeam de ce se ascunde. Odată, în vreme ce stătea lângă cadă și se freca cu prosopul, n-am mai putut să mă abțin. M-am întors foarte discret, în așa fel ca el să nu vadă, am fost foarte dezamăgit că arăta la fel ca mine doar că avea mai puțin păr într-un 15
anumit loc, ceea ce mi-a dat un anumit sentiment de superioritate, asta a fost tot.

– Nostimă fotografie, spuse femeia.

– La orele opt, când a venit profesorul de chimie ne-a găsit stând cu ochii holbați în fața cadavrului. Eram îngroziți, 20
nu îndrăzneam să facem nici o mișcare. A dat un telefon și, pentru că lui îi era rău, l-a pus să se spele pe față ca să-i treacă. Cadavrul l-au luat niște bărbați în halate albe. Parcă-i văd străbătând coridorul lung al școlii, aruncaseră peste el un halat alb. De o parte și alta, de-a lungul coridorului erau 25
înșirați elevii privind cu curiozitate targa, cerându-ni-se amănunte pentru că noi eram singurii care l-am văzut într-adevăr. Ceea ce nu puteam înțelege e cum, tocmai el, cel mai liniștit dintre noi, băiatul pe care noi nici nu-l luam în seamă, putuse face una ca asta. Cum a ajuns acolo în 30
laborator, se întrebau profesorii și noi am fost chemați în cancelarie, unde se afla și unul de la miliție, ca să dăm detalii. Ce puteam să spunem altceva decât că l-am găsit întins pe dușumea lângă chiuvetă, că robinetul era deschis și apa curgea

tot timpul, era tot ce știam, oricât ne-ar fi descusut ei, altceva nu aveam ce spune.

*

– E târziu, spuse femeia și își ascunse căscatul cu dosul
5 palmei stângi, trebuie să fie foarte târziu, adăugă ea și se uită la ceas. Uite că mi-a stat ceasul, mai spuse, și își trecu cu un gest nervos mâna prin păr. Habar n-am ce oră o fi, în tot cazul trebuie să fie foarte târziu, s-a făcut de mult ziuă și noi n-am dormit toată noaptea.

10 Și femeia se ridică de pe scaun și începu să se dezbrace. El îi urmărea cu indiferență, pe jumătate adormit, gesturile. Își desfăcu cu multă migală nasturii de la bluză și atunci văzu că femeia nu purta nimic pe dedesubt. Avea niște sâni micuți ca de fetiță, cu toate că femeia era trecută de mult de prima
15 tinerețe. La fel îi erau și șoldurile, înguste și când ea se strecură în pat, șoptindu-i că de mult n-au mai făcut dragoste împreună, mâinile lui trecură grăbite de-a lungul trupului ei. Așa e, spuse el, în șoaptă, bâlbâindu-se ușor. Te-ai îngrășat, spuse ea cuprinzându-i cu amândouă brațele umerii. Ce
20 frumos erai, spuse ea și o simți săltându-se ușor, îngropându-și capul în părul lui. Și nu aveai burtă, mai spuse ea și îi pipăi pânțelele cu amândouă mâinile.

– Când? întrebă el simțindu-i răsuflarea ușor excitată, în ceafă.

25 – Au trecut mulți ani de atunci? întrebă ea în loc să răspundă.

– Nu știu, spuse el, nu-mi amintesc.

– Într-o mansardă, spuse ea, eram amândoi foarte stângaci, spuse ea și încercă să râdă de parcă amintirea ar fi amuzat-o.

30 Până la urmă am și renunțat să facem ceva, trupurile noastre excitate au reușit să ne scârbească în asemenea măsură unul de celălalt, încât am hotărât să ne culcăm separat. Eu am rămas

În pat și tu te-ai culcat pe jos. Era iarnă, ți-am dat paltonul meu să te învelești. Peste noapte caloriferul s-a stricat și s-a făcut foarte frig și atunci te-ai urcat din nou în pat lângă mine și abia atunci, în vreme ce trupul fiecăruia cerșea căldura trupului celuilalt, am putut face dragoste și totul s-a întâmplat mult mai firesc decât am fi crezut noi poate și pentru... 5

Cum te cheamă? o întrebă el

Nu, mărturisi el, am uitat.

Nu-ți amintești? întrebă ea

Ea îi spune numele, apoi adăugă: 10

– Mi-ai trimis odată o carte poștală de la Veneția, pe care n-ai scris decât numele ăsta mic al meu și bineînțeles adresa. Numele era scris cu litere de tipar, cu niște litere mari de-o șchioapă ...

N-am văzut niciodată Veneția. 15

Ai fost într-o toamnă la Veneția, mi-ai povestit după aceea, mi-ai spus cum l-ai cunoscut pe Ungaretti, într-o mică sală de cinematograf unde rula un film despre El Greco, stăteai chiar lângă el și l-ai recunoscut de îndată ce s-au aprins luminile, l-ai întrebat ceva, i-ai cerut mi se pare o mică informație și marele poet ți-a dat foarte meticulos toate informațiile necesare. 20

– N-am fost niciodată la Veneția, nu l-am cunoscut niciodată pe Ungaretti, spuse el.

– Era o sală de cinematograf unde rulau tot felul de filme de artă și când ați ieșit afară ploua și... 25

– Taci, spuse el, și-i astupă gura cu palma, nu mai născoci atâtea minciuni, nimic din ce îmi spui nu e adevărat, născocеști tot timpul așa, fără rost.

– Eram tânără și eram frumoasă, trebuie să-ți amintești asta și glasul ei ascundea o anumită furie. 30

– Nu-mi amintesc, spuse el, și-și trecu palma stângă peste sânii ei, mângâindu-i ușor.

III. ROMANE

REÎNTOARCEREA POSIBILĂ

*Oamenii, cât ar fi ei de răi, sunt adeseori
mai naivi decât s-ar putea crede și au o
candoare pe care nimeni nu le-ar bănuia-o.
Ca oricare dintre noi, de altfel.*

F.M. DOSTOIEVSKI: *Frații Karamazov*

În tot cazul, fratele mai mare părea mult mai tânăr, celălalt nu putu să nu observe, în timp ce îi vorbea despre o lucrare a lui Matisse, pe care o văzuse vara trecută la Moscova, un grup de adolescenți prinși într-un dans îndrăcit pe un fond verde: 5

– ...un verde de toamnă însă – remarcă el – un verde cum numai Matisse poate să aibă, Matisse, pe care, tu știi că înainte nici nu puteam să-l sufăr, nu mi-am...

(În cafenea intră un bărbat și se opri în mijlocul ei căutând probabil un loc liber. Cafeneaua era însă arhiplină.) 10

– ...închiphuit că o să mă emoționeze atât de puternic.

(Bărbatul care purta un costum foarte elegant, dar ușor șifonat se opri la una dintre mese și, aplecându-și statura foarte înaltă și subțire, conversă un timp cu una dintre femeile de la masă.) 15

– ...Tânărul cu care priveam amândoi tabloul părea să fie tot un mângălitör ca și mine. Stătea nemișcat în fața unei pânze de Gauguin – *Marele Buda* mi se pare – părea aproape căzut în transă, când...

(Apoi bărbatul se apropie de masa lor. Cum era un loc liber dori să-l ocupe, cerând voie pe un ton foarte degajat, puțin poate prea degajat ca să pară natural. De altfel ușor artificios fu și gestul cu care-și ridică ușor pulpanele hainei. 20

Se așază, cerând băiatului în frac roșu un coniac, dar fără lămâie și zahăr, iar dacă e posibil cât mai urgent cu putință, el fiind foarte grăbit.)

– ...O femeie care probabil era ghidul l-a invitat să treacă
5 la alt tablou, dar tipul...

– Ce chestie, domnule, interveni cel de-al treilea, cel care ceruse voie să i se permită să ia loc la masa lor. Ce întâmplare tâmpită. Tocmai astăzi și-a găsit și soră-sa să vină la ea, ca să ne încurce nouă socotelile.

10 Cei doi își continuă discuția, privindu-se cu multă atenție unul pe celălalt, voind probabil în felul acesta să-l excludă pe intrus din cercul lor.

– Ție îți place Matisse? întrebă pictorul.

– Nu știu, spuse celălalt și se roși acum când i se cerea o
15 părere doctă de față cu un al treilea. Își dădură seama amândoi că în prezența acestuia discuția lor devine inutilă vrând-nevrând... Așa că renunțară.

– Femeia stă în blocul de vizavi, la etajul trei. Uitați-vă, fereastra e deschisă. E o femeie foarte bine. Urcam scările
20 liniștit și mă întâlnesc cu soră-sa...

Apoi plăti cafeaua, își continuă povestea și, după ce o sfârși, se sculă și plecă.

– N-am nici un prieten la noi în clasă, spuse fratele mai mic. Aș vrea să mă mut la altă școală. Să fim amândoi în același oraș.

25 – O rezolvăm noi într-un fel, spuse pictorul.

Fața i se întunecă. În același timp amândoi frații se gândesc la cel care plecase, cel mic, cu o ușoară repulsie, experiențele lui erotice fiind reduse doar la o strângere de mână – mâna lui peste o alta la fel de timidă, de speriată poate – celălalt
30 simțindu-și singurătatea, golul acestei după-amieze melancolice de toamnă, gol pe care căuta să-l umple cu afecțiunea lui tandră de frate mai mare. Apoi se simți ușor ridicol conversând așa despre pictură cu un puștan ca frate-său ăsta, incapabil în eforturile lui de a coborî la vârsta inocentă a celuiilalt,

înțelegând că entuziasmul lui în fața picturii lui Matisse, explicabil și merituos pentru unul de vârsta celui tânăr, era ușor trist la el, un pictor de treizeci de ani care până atunci făcuse doar câteva tablouri foarte proaste.

– Trebuie s-o lămurim pe mama, spuse băiatul. Să-mi dea 5
voie să mă mut cu tine în oraș.

– Ei doi cum se înțeleg? întrebă pictorul.

– Destul de bine.

Vorbiră despre femeia aceea care era mama lor, fără să se
privească, apoi schimbară subiectul. 10

– Am fost cu o fată la cinema, povesti băiatul. Mi-a luat
mâna și mi-a așezat-o la ea pe genunchi. Când s-a terminat
filmul mi-a spus să trec a doua zi pe strada ei. Stă într-o vale,
la marginea orașului. Nu mi-a plăcut că mi-a luat mâna așa,
fără rușine. Prin valea aia n-am să trec niciodată. 15

– La vârsta ta eram îndrăgostit de o fată. Era într-o zi de
sfârșit de vară și ploua cu soare. La marginea orașului venise
un circ...

– ...Ce dragoste o fi și asta a noastră, îi spuse femeia
tânărului care își așeza cu multă meticulozitate pantalonii pe 20
marginea scaunului. Mâncăm conserve și facem dragoste cu
obloanele trase...

Într-adevăr dacă cei doi din cafenea ar fi ridicat privirea,
ar fi observat că fereastra pe care le-o arătase bărbatul era
închisă, o fereastră fără perdele, cu hârtie albastră în fiecare 25
geam, hârtie care se decolorase în timpul verii. Vorbele femeii,
lucide și amare, erau însă mult mai slabe decât dorința cu care
ea îl aștepta pe bărbatul acela foarte tânăr, să se apropie.

– Voi rămâne totuși în oraș, îi spuse el în timp ce cu aceeași
meticulozitate își aranjă și cămașa deasupra pantalonilor. 30
Echipa are nevoie de mine, degeaba a trâncănit Mateescu; din
oraș nu plec. Mă înscriu la altă facultate, dar nu plec.

– Nu te primește nimeni la altă facultate. Îți trebuie trei
ani în producție.

– ...Anul ăsta am lucrat prea puțin, îi spuse pictorul. N-am avut nici atelier, se scuză el cu nu prea multă convingere. Cum celălalt îl privea cu niște ochi naivi, de băiat foarte tânăr, pictorul se simți obligat să fie sincer, dar fața i se întunecă
5 brusc.

– Am lucrat în ultimul timp câteva chestii care nu-mi făceau nici o plăcere să le fac. Nu mă interesau. Aș fi vrut să pictez niște cai, doi cai albi sub o lumină roșie de asfințit. Doi cai care se ridică în două picioare și seamănă puțin cu niște
10 păsări. În loc să fac caii, dar nu caii contau, ci albul acela cu pâlpâiri roșii, ca umbra unui foc de zăpadă, lucram la un mozaic pentru cinematograful „Modern“. Desenam roțițe, tractoare și mă gândeam la ei. N-am făcut-o pentru bani, nici pentru că voiam neapărat să caște toți gura la roțițele mele
15 când ies de la cinematograf. Am făcut-o din lene, poate din inerție, nici eu nu știu de ce.

În timp ce tânărul era lângă ea, femeia se gândi că-i destul să întindă mâna ca să-i simtă prezența și încet-încet, să se lase în voie acestei fericiri a ei, plăcută, liniștitoare.

20 – Când încep examenele? întrebă ea.

– Săptămâna viitoare, îi răspunse el și ea îi simți brațul drept, puternic, cu mușchii bine conturați, odihnindu-se peste mijlocul ei.

– Te-ai pregătit? întrebă ea din nou.

25 – Mă întrebi de parcă ai fi responsabilă pe an cu învățătura, îi răspunse studentul și-și apropie gura de gâtul ei.

– Nu ți-e frică de examene? Anul trecut au căzut mulți la examenul de stat.

– Am dreptul să-l dau de trei ori. (Piciorul ei îi atinse intenționat coapsa, un picior care se cambră ușor la atingerea celuilalt.)

Vocea femeii se schimbă deodată.

30 – De când ai cicatricea asta? întrebă ea și-și apropie gura de micul semn acoperit cu păr de pe pieptul bărbatului.

– ...Mi-a părut foarte rău când ai plecat vara trecută, spuse băiatul. Am avut o vacanță cât se poate de urâtă. Nu m-am bucurat de fel când am plecat în vacanță.

Fratele mai mare îi zâmbi lui Dan, de data asta cu toată fața, fără urme de tristețe. 5

– Aș vrea să nu îmbătrânești niciodată, îi spuse el.

– Nu-mi plac meciurile de fotbal, spuse repede cel tânăr. N-am fost nu știu de când la un meci.

– Nici mie, spuse fratele mai mare.

– ...Săptămâna viitoare plec la mare. 10

– Singură?

– Singură.

– Poate că vin și eu după ce termin cu examenele, bineînțeles.

– S-ar putea să nu plec singură. Nu, nu plec singură. 15

– Foarte bine.

Camera fiind cufundată în întuneric, chipurile lor se răsfrângeau palid în oglindă.

– Când te întorci? întrebă studentul.

Mai mult timbrul vocii ei, decât cuvintele jignitoare pe care le spuse, îl determină pe student să se apropie repede de ea și înainte ca femeia să se poată apăra, să-i tragă repede două palme pe amândoi obraji. O trânti cu brutalitate pe pat, dar rămaseră amândoi nemișcați, speriați de pașii care se auzeau urcând scările... 25

– ...prin valea aceea n-am să trec niciodată, spusese cel tânăr.

– Am să desenez caii despre care ți-am vorbit, îi promise fratele lui, pictorul.

Și pentru că își spusese lucrurile astea, păreau oarecum împăcați. 30

Ziua de toamnă se apropia de sfârșit, iar la capătul ei, fratele mai mic, elevul, se va reîntoarce acasă. El are trăsături delicate și grave, o cămașă albă, răsfrântă cu multă grijă deasupra hainei.

O cămașă albă. Deocamdată continuau să stea la cafea: cel tânăr ușor stânjenit, cu gura codlită de cafeaua asta care începea să-i placă; al doilea, puțin poate prea grav pentru ca primul să nu se simtă așa ca altădată în prezența lui, foarte fericit, 5
părăndu-i rău după timpul care trecea totuși, timp care pentru celălalt era un prilej de a-l avea lângă el. Așa cum stăteau aplecați deasupra mesei, pentru că zumzetul cafelei îi oprea altfel să se audă, cel dintâi vorbind mereu și foarte însuflețit, cu ochii strălucitori în mijlocul unei fețe cam obosite, cel de-al 10
doilea, grav, cu buzele ușor strânse, ceea ce îl îmbătrânea ușor, păreau amândoi de aceeași vârstă.

Plecară în jurul orei șase, când lumina soarelui era ușor obosită și se plimbară un timp prin orașul în care soldații își luau rămas bun de la chelnerițe binevoitoare. Se așezară pe 15
o bancă în parcul ce se întindea de-a lungul râului. Cerul se acoperi cu nori și, în timp ce se îndreptau spre bodega unde pictorul cina întotdeauna, începu ploaia. În bodegă mesele erau ocupate, dar fratele mai mic făcu totuși rost de o masă, pe care o aduse de afară, din ploaie. Veni un chelner tânăr și 20
cam miop și șterse masa cu o cârpă nu tocmai curată. Între timp, la lumina chioară din bodegă, Dan observă zbârciturile din ochii obosiți ai pictorului. Căută să-și îndrepte privirile în altă parte, dar nu reuși. Se gândi că pictorul îi vorbise totuși mult prea puțin despre el și că probabil avusese în ultimul 25
timp unele necazuri care-l îmbătrâniseră. Cum mâna fratelui mai mare stătea pe masă, o mână ușor zbârcită, cu degetele boante și înnegrite de nicotină, Dan se gândi din nou că pictorul îmbătrânise în ultimul timp. Se gândi, de asemenea, că poate exista o singurătare mult mai profundă decât aceea 30
de a fi singur într-o sală de gimnastică în timp ce te antrenezi pentru meciul de baschet din duminica viitoare, singur, în timp ce așterni pe o tablă o ecuație la chimia organică, singur, într-o sală de meditație cu o carte de geometrie deschisă în față...

– Sunt foarte singur, spuse totuși cu voce tare. N-am nici un prieten și nu iubesc nici o fată. Nu te am decât pe tine.

Pictorul îl conduse pe Dan până la gară și când se despărțiră, el văzu fața răvășită de tristețe a celui alt; deodată, suflul i se umplu de o bucurie egoistă și dulce, urmărindu-l cum se străduiește să prelungească despărțirea asta. Hotărâră ca peste două săptămâni să se întâlnească din nou, pictorul să-l aștepte pe băiat la gară, la acceleratul de la nouă și un sfert, seara.

Trenul plecă, pictorul se reîntoarce acasă. Camera îi era împărțită în două. O parte, care dădea într-o curte mare și luminoasă, o transformase într-un fel de atelier. Lucra toată noaptea la niște reclame cu privire la normele de circulație. La trei se culcă. Nu putu să doarmă și continuă să lucreze la lumina oarbă a becului, în timp ce prin peretele subțire se auzea cum vecinii lui se certau ca întotdeauna. Pe la patru, bărbatul din camera vecină începu să plângă ceea ce era cât se poate de penibil și pictorul renunță să mai lucreze. Stinse lumina, se așază pe marginea patului și, prin întuneric, ascultă plânsul bărbatului. Se treziră copiii, iar acesta încetă să mai plângă. Femeia își ceru iertare promițând că va fi o femeie cumsecade... Pictorul își pregăti pe reșou o cafea, iar după aceea continuă să lucreze până la ora cinci. Se culcă și se trezi în jurul orei opt; se îmbracă, apoi ieși frânt de oboseală în aerul rece de afară.

Și iată că e din nou duminică și cei doi frați stau în fața unei cești cu cafea, în vagonul-restaurant, în trenul care străbate poate cu prea mult zgomot liniștea duminicală; fratele mai mic lăsându-se în voia unui proaspăt și neașteptat sentiment de bucurie năucă. Fericirea mâinilor în primul rând, aceea senzație dată de contactul degetelor cu asprimea feței de masă, a degetelor de școlar, pătate de cerneală... Apoi era fericirea obrazului cald, apropiindu-se de geamul

înghețat și soarele acela portocaliu și caraghios ca un gălbenuș de ou și întregul peisaj de o singurătate curățică, aproape igienică. Dar, în definitiv, pe el îl durea în cot de singurătatea peisajului, pentru că el știa că nici nu există
5 singurătate, acolo în restaurant fiind și patru sportivi, bărbați tineri și înalți, și cu ei erau și două femei, așa că doar doi din cei patru bărbați nu erau singuri, cu ei erau cele două
10 femei cu păr roșu, semănând mult una cu cealaltă, două femei care râdeau tot timpul, iar ceilalți doi din cei patru bărbați erau, la urma urmei, vinovați de singurătatea asta a lor, sau
poate că în definitiv nici nu erau singuri, erau desigur așteptați într-o gară de alte două femei cu părul la fel de roșu și la fel de vesele amândouă.

– ...Până acasă avem un ceas și mai bine. Dacă vrei, ne
15 întoarcem în compartiment și te întinzi puțin să te odihnești, îi spuse mama copilului.

– Cum vrei dumneata, spuse copilul.

– Te mai doare? întrebă mama.

– Nu prea. Nu chiar așa de rău, spuse copilul.

20 Ziua de noiembrie era, dincolo de geamurile cu flori înghețate, din ce în ce mai luminoasă, în timp ce cerul deveni și el aproape alb. Ștefan se gândi la pasiunea asta a lor comună în care se regăsiseră, se gândi la faptul că ei amândoi aveau
nostalgia călătoriilor, fără să le placă însă să citească
25 nesfârșitele cărți de călătorie, neavând deci nimic bovaric în toată înclinația asta a lor de a poposi ceva mai mult într-o gară decât era necesar, de a privi trenurile nu doar ca pe niște
simple mijloace de locomotie, iar felinarele acarilor nu doar ca pe niște obiecte oarecare de semnalizat.

30 – ...Ai făcut o afacere proastă, spuse bărbatul de la masa vecină. De la Consignație îl cumpărai mult mai ieftin. Te-a păcălit. Ți-a cerut cel puțin încă o dată cât face.

– Dacă încerc să mă gândesc în altă parte, mă doare mai puțin, spuse copilul.

...Gara, la fel ca și atunci, și trenul care stă în gară doar opt minute, și el care coborâse din vagonul supraîncălzit în dimineața rece de început de noiembrie, privirea lui spre acoperișurile peste care s-a așternut doar un strat subțire de zăpadă – prima zăpadă din acel an – și acoperișurile care păstrează cu o conștiinciozitate inutilă zăpada și mirosul ei umed. Fața lui Dan ușor ridicată spre el în timp ce cobora din tren, fericită, copilăroasă și emoționată, cu ușoare cearcăne în jurul ochilor – se sculase foarte de dimineață și nu era probabil obișnuit să se scoale atât de devreme – ușor subțiată de oboseală sau poate de cenușiul opac al dimineții mohorâte. Își amintește foarte bine și fulgarinul cu care era îmbrăcat atunci Dan și chiar întrebarea pe care i-o pusese în legătură cu fulgarinul, întrebare care încerca naiv într-un fel să ascundă stânjeneala de care erau cuprinși amândoi și gestul brusc al băiatului, care se descheiase la haină, ca să arate că era îmblănită, și faptul că băiatul își îmbrăcase paltonul direct peste pijama, emoționat de întâlnirea aceasta cu un frate mai mare despre care auzise doar, fără să-l fi văzut vreodată. Dacă toate acestea îl lăsaseră atunci indiferent, acum rememorând întâlnirea lor din gară, graba cu care atunci venise ca să-l întâlnească, să-și întâlnească fratele mai mare despre care nici nu știa cum arată, îl emoționează și-l umplu de fericire în același timp.

– ...Dacă nu ești atent, rupe foarte repede filmul, spuse bărbatul care se pricepea la aparate de fotografiat.

– Are un corp splendid, spuse femeia cu părul roșu.

– De unde știi? întrebă cealaltă și începu să râdă.

– I-am văzut la ștrand. Am fost acum câțiva ani într-o tabără sportivă împreună.

...Fusesse o dimineață de iarnă, de iarnă timpurie cu mirosul zăpezii și fumul care se ridica, și ferestrele luminate ale vagoanelor, și un autobuz care pleca din gară derapând ușor, și șeful gării, mare și gras, ieșind pe peron și căscând întocmai ca în comedia lui Sebastian.

– Avea păr roșu pe piept și mă tachina că mi-am vopsit părul în aceeași nuanță ca a lui, ca să ne asortăm.

– A început să mă doară mai tare, spuse copilul.

– Lentila e foarte bună. E Laika. Să fii însă atent cu ea.

5 E foarte sensibilă.

Erau însă anumite lucruri pe care Ștefan nu avea de unde să le știe, dar pe care Dan, rememorându-le, le trăia cu aceeași intensitate, în primul rând era satisfacția pe care o simțise, așteptând ceas cu ceas, clipă cu clipă, sosirea vagonului cu care
10 urma să se mute în alt oraș împreună cu părinții, nerăbdarea chinuitoare pentru micul vagabond îndrăgostit de călătorii adevărate, nu imagine. Apoi amintirile îl năpădiră, venind oarecum la întâmplare: vocile băieților care repetau dimineața în dormitor verbe neregulate la franceză, spălătorul în care,
15 după plecarea celorlalți, se ducea să se spele și chipul lui așa cum se reflecta în oglinda spartă, sub lumina chioară a unui bec pătat de muște, străveziu de slab, cu fața foarte prelungă.

– ...Seara mergeam la „Perla mării” să dansăm până la două noaptea. După două pahare de vin dansa ca un zeu, spuse
20 roșcata.

– Mamă, să știi că a început să mă doară din ce în ce mai tare, spuse copilul.

– E un aparat totuși destul de bun, dacă știi lucra cu el, spuse bărbatul care se pricepea la aparate de fotografiat.

25 ...Mai era drumul spre gară, și, în sfârșit, gara, ceasul oprit întotdeauna la aceeași oră, ceasul vechi și stricat, prăfuit și cu sticlă spartă, contrastând în mișcarea lui cu agitația gării. Și mai era el, Dan, mergând de-a lungul liniilor ferate care se întindeau undeva foarte departe, așteptând un tren să-l ducă
30 în alt oraș. Dar toate acestea contau prea puțin pe lângă emoția prilejuită de întâlnirea cu acest frate despre care el auzise doar vorbindu-se, fără să-l fi văzut vreodată, întâlnire tot în gară, la scurt timp după sosirea lui în noul oraș, într-o zi pe care Dan...

– Chiar dacă un tren are întârziere nu mă plictisesc niciodată într-o gară, spuse Ștefan cu voce tare.

– Acum doi ani, îi explică Dan, după ce tu ai plecat și eu am rămas în gară, mi-am spus că mi-ar plăcea să facem o călătorie lungă, iar eu să-ți port șevaletul și cutia cu vopsele. 5

– ...Îl am de douăzeci de ani, spuse bărbatul.

– A început să mă doară din ce în ce mai rău, spuse copilul.

...Apoi gândurile lor o luară oarecum razna și Dan văzu drumurile prăfuite de țară, drumurile cu camionul pe șosele neasfaltate, și cerul îl văzu, cerul care era limpede, iar noaptea și-l închipui plin de stele, pentru ca totul să fie așa cum 10 trebuie, un cer care se boltea deasupra platformei mașinii. Și se văzu chiar pe el întins pe spate, cu fața ridicată spre cer, într-o poziție în tot cazul foarte poetică. Și văzu chiar fericirea devenind materială și reală, așa cum se întâmplă întotdeauna 15 când ea e făcută din lucruri foarte mărunte – o haină împrumutată de la cineva când ți-e frig sau o țigară primită de la un bărbat în toată firea, dăruită unui puștan ca el. Și-și amintește chiar mirosul pământului după ploaie, chiar luna mare, poate chiar frigul ciudat care se strecură printre lucruri, 20 frigul acela foarte trist, care seamănă cu un sentiment, motocicletele care trec pe lângă el, și mai ales părul lung și roșcat în lumina lunii al unei femei, care în timp ce motocicleta se îndepărtează, întoarce capul spre el și-i zâmbește. O căruță cu fân și o femeie care moțăie, și un bărbat 25 care doarme trântit pe spate în fânul cu miros dulceag, cu gura ușor întredeschisă. Lui îi place să vadă luna cum aleargă după el, îndrăgostită probabil de ochii lui în care se oglindește, iar lui îi pare rău că ea nu poate să-l ajungă și faptul că nu întinde o mână după ea îl umple de orgoliu și-i dă satisfacții 30 de bărbat.

Se apropiau de sfârșitul călătoriei, iar Ștefan își amintea acum de anul acela de după plecarea lui de la facultate, timp în care somnul prin gări, vagabondajul prin oraș, lihnit de

foame, îl umpluseră de o fericire reprobabilă poate în ochii altora, o fericire despre care nu vorbise nimănui. Dar, în definitiv, n-avea nici un chef să se gândească la toate astea, așa că pentru câteva minute refuză chiar să se mai gândească la ceva. Cuprins de o ușoară amețală, el uită chiar anii aceștia din urmă, ani care trecuseră oarecum inutil, își refuză lui însuși să fie plictisit sau trist, apoi se învioră din nou gândindu-se la cerul care va servi ca fundal unui tablou, și se gândi că cerul acela va trebui să aibă ceva din transparența cerului din spatele băiatului care îi surâdea, sau poate că cerul va trebui să aibă ceva chiar din acel surâs, dacă asta poate fi posibil.

– ...L-am întâlnit în vara asta din nou, spuse roșcata. S-a căsătorit cu o coafeză, o femeie foarte bine; afară de picioare – picioarele le are cam subțiri.

15 – Strici câteva filme până înveți să fotografiezi ca lumea, spuse bărbatul care se pricepea la aparate de fotografiat. Să fii întotdeauna atent să...

– Dacă stau așa nemișcat mă doare parcă mai puțin, spuse copilul.

20 – S-a cam îngrășat și a îmbătrânit. Înainte nu era așa de fălcos, spuse roșcata.

– Când ajungem acasă, să-mi arăți creioanele alea colorate pe care mi le-ai cumpărat... spuse copilul.

Pictorul privi cutia de chibrituri pe care o uitase pe masă, apoi o luă și o vârî mașinal în buzunar. Fratele mai mic îi urmări gestul și pe un colț al manșetei albe, nu prea curată, văzu urme de vopsea roșie.

– Am un prieten care citește foarte mult. Acum e elev la Orșova. Ne scriem din când în când, spuse el.

30 Erau în restaurantul gării și la un moment dat una din viori rămase în urmă, dar ea se strădui să le ajungă pe celelalte. Graba ei poticnită îl derută pe bătrânul de la contrabas, acesta uită melodia și începu să-i acompanieze pe ceilalți pe un ritm

vesel și săltăreț. Ștefan se simțea mizerabil de trist, incapabil chiar de a se bucura de prezența celuiilalt, așa că invocă o întâlnire imaginară aci la restaurant și hotărâră să se vadă din nou peste câteva ore. Ștefan rămase la masă, iar Dan își petrecu timpul plimbându-se prin părcușorul prea verde pentru începutul de toamnă. La ieșirea din parc opri un camion cu o prelată verde. Mâna unui bărbat ridică într-o parte prelata: o mână mare și foarte păroasă. Bărbatul sări din camion și-l întrebă dacă nu știe cumva unde este spitalul „Bega“. Dan începu să-i dea explicațiile necesare, dar privirea lui se opri ușor speriată pe genunchii albi, strălucitori și rotunzi, ai unei femei a cărei față și siluetă erau complet ascunse în întunericul din mașină. Genunchii aceia erau prea albi pentru ochii lui Dan obișnuiți cu verdele copacilor, verdele transparent sub lumina grea a soarelui de septembrie. Ei îl făcură pe băiat să fie neatent la întrebarea bărbatului. Acesta îl întrebă din nou, și cu toate că de data asta Dan înțelese sensul întrebării, privirea lui nu fu capabilă să evite albul imaculat al genunchilor.

Atunci îi trecu prin minte gândul că femeia aceea trebuie să fie deosebit de frumoasă și mai ales foarte tânără, atât de tânără încât el ar fi putut să-i zâmbească fără ca ea să se supere.

În începutul de toamnă, în parc veneau mai ales bătrânii pensionari; se așezau pe băncile vopsite în roșu și albastru, o dungă roșie și alta albastră, și priveau statuia generalului din mijlocul parcului. Unii îl priveau din profil, un profil energic și hotărât, alții din spate – avea generalul o ceafă impunătoare – alții din față – fruntea ascunsă sub cozoroc. Către seară, se întorceau probabil acasă, locuiau în odăi scunde; din lucrurile pe care le avuseseră odinioară păstrau doar ceasornicele. Ar trebui probabil să fie descrise, să descriu dulapurile lor „Biedermayer“, mesele imense care umpleau întregul spațiu al odăii, paturile vechi care scârțâiau penibil, perdelele îngălbenite de la ferestre, tablourile de familie, din

care priveau militari țațoși, lămpile de petrol cu garnitură de porțelan și metal. Ar trebui probabil să vorbesc și despre Claudia, despre felul cum își privea ea bluza *en-coeur* în timp ce stătea în cofetărie și se gândea cum să le spună celor de
5 acasă că a fost exmatriculată de la facultate. Ar trebui să vorbesc despre elevii de liceu, despre interniștii care aveau voie în oraș între trei și șapte. Despre soldații care continuau să se plimbe. Ar fi necesar, fără îndoială, să vorbesc despre
10 toate acestea ca să redau atmosfera acelei după-amieze de duminică. Dar cred că fiecare om cu puțină imaginație și care a trăit o parte din viață într-un astfel de oraș cunoaște toate acestea.

– După ce ai plecat – îi va povesti mult mai târziu Ștefan fratelui mai mic – am rămas singur în restaurant. La o masă
15 vecină, un copil stătea de vorbă cu un ceferist. Mâncau amândoi foarte meticolos salam cu pâine. Ceferistul nu folosea paharul, bea direct din sticlă.

„Bea, că ți-o fi sete“, îl îmbia el pe copil.

„N-am voie“, îi răspundea băiatul, fără să ridice ochii.

20 „Îți plac alunele?“ întrebă apoi ceferistul.

„Îmi plac“, recunoscuse băiatul.

„Dacă vrei îți iau ca să ai pe tren“, se oferise ceferistul.

„La ce să-mi iei? Într-un ceas sunt acasă.“

„Se bucură maică-ta când te vede?“

25 „Cred că se bucură“, fusese de acord băiatul.

„În spital v-a dat să mâncați bine?“ întrebuse ceferistul.

„Încă prea multă“, se bucurase băiatul. „Uite, așa ne umplea farfuria“, adăugase el, arătând cu mâna. „La început nu mi-a prea plăcut mâncarea. Nu prea eram obișnuit cu ea.

30 După aceea a început să-mi placă.“

„Acum te faci și tu sănătos.“

„Așa cred“, fusese de acord băiatul.

„Ai pierdut și la școală. Ți-o fi cam greu la început.“

„Mi-o fi“, spusese băiatul. Apoi au tăcut.

Îmi amintesc cuvânt de cuvânt discuția lor din restaurant, o discuție banală, dar care atunci, după plecarea ta, m-a impresionat formidabil. Glasurile acelea au făcut ca localul gol, cu fețele de masă albe și cu flori roșii și verzi de hârtie, să pară mai prietenos, cei doi reușind parcă să împartă cu 5 nepăsare ceva din propria lor căldură lucrurilor, solnițelor cu sare de pe mese, paharelor din sticlă groasă, gravității încropite a ospătarilor. Apoi lucrurile deveniră la fel ca înainte, primiră o rigiditate aproape hieratică și am înțeles că prezența mea în restaurant nu distona cu ele, eram ca și lucrurile, sau cel puțin așa îmi făcea mie impresia atunci că sunt, fără sentimente și fără idealuri, răsfrângând doar ca o oglindă sau ca o întindere de apă, pentru o singură clipă, căldura pe care ceilalți reușiseră să mi-o transmită...

Era duminică după-amiază și Ștefan venise în orașul în 15 care Dan urma școala, oraș în care acesta locuia împreună cu familia. Ștefan nu-și văzuse de multă vreme mama. Regăsi toate lucrurile neschimbate. Stătură de vorbă în bucătăria în care, îngălbenite de vreme, vechile lui desene din timpul anilor de școală îi priveau cu nevinovăție. Nu-și văzuse de multă 20 vreme mama, dar nici nu prea era curios s-o vadă. Ea îl iubea pe Dan și el suferea puțin din cauza asta, gândindu-se că pe el nu-l iubise niciodată. Îl considerase ca o piedică în calea căsătoriei ei de a doua. Se simțea însă ușor răzbunat gândindu-se la indiferența cu care Dan primește dragostea ei maternă. 25

Apoi cei doi frați plecară să vadă un film la cinematograful din centru.

...Era o *corrida* și la un moment dat bărbatul acela superb, de care se pare că doamna era foarte îndrăgostită, apăru în arenă. Dar nu contau nici taurul, nici curajul bărbatului, 30 operatorul renunță cu nepăsare sau poate chiar cu părere de rău la toate astea, nu contau nici cel puțin emoțiile spectatorilor care asistau la *corrida*, contau doar lacrimile femeii care era îndrăgostită de bărbat, lacrimile acelei femei superbe,

sau în tot cazul ale acelei femei care se voia superbă, ale acelei
femei care era poate nefericită, ale acelei femei care ar putea
să moară la sfârșitul filmului. În secvența care urma femeia
a făcut poate primul pas spre moarte, totul era însă plin de
5 poezie, încât chiar moartea părea foarte poetică. Era în primul
rând parcul, un parc foarte trist, era privirea îndurerată a
bărbatului, el regretând această despărțire, era plânsul și
tristețea ei. Și era muzica, muzica de fond.

...Totul se întâmplase cam așa, Ștefan își amintea bine. Se
10 urcară amândoi în tramvai, ea avea o valiză mică și cam
caraghioasă; singura muzică care întovărășise această despărțire
fusesse zgomotul roților de tramvai. În tramvai era foarte multă
lume, ei stăteau apropiați unul de altul, el atingându-i cu bărbia
părul, iar călătorii îi credeau probabil doi tineri care se iubesc,
15 poate chiar doi studenți care se îndreaptă spre facultate.

„Cine știe, îi spusese ea, și el își amintea acum vocea ei
spartă, nefirească – după ce plec n-ai să poți trăi fără mine.
Dacă îmi scrii am să mă reîntorc.“

„Am să-ți scriu“, îi promisese el fără prea multă convingere.

20 Apoi ea spusese din nou:

„Găsesc eu gara și singură. Iar el își îndreptase ochii spre
micul ei geamantan. Nu e greu, adăugase ea repede. E aproape
gol, îl liniștise ea. O cămașă de noapte, o pereche de pantofi
și două rochii de vară.“

25 ...Bărbatul și femeia se despărțiră, el suferea cumplit, ea
suferea de asemenea, poate ceva mai mult decât el. Femeia
se îmbolnăvi, apoi pe ecran apăru mașina și el coborî din
mașină foarte afectat de această boală a femeii. În scena
următoare erau din nou împreună, în patul foarte elegant, iar
30 ea avea o cămașă de noapte din dantelă.

...Ștefan rememorează zilele acelea de toamnă în care Ioana
fusesse cu el. O toamnă prelungită până la începutul lui
decembrie, strălucitoare, poate prea strălucitoare pentru o
poveste de dragoste ca a lor. O poveste lamentabilă și care se

prelungise prea mult. El încercase ca Ioana să nu observe nimic. Dormeau în atelierul lui pe un pat improvizat din trei scaune și un șezlong. Patul era mult prea îngust; dormeau îmbrățișați și uneori se trezeau noaptea și erau fericiți. Apoi ea își dădu seama că el n-o iubește și că încearcă să joace rolul 5 unui îndrăgostit din milă pentru ea.

– Mă săruți ca la cinematograful, îi spuse ea într-o noapte.

El a rămas tăcut lângă ea, mângâindu-i părul, odaia era cufundată în întuneric, iar vecinii de apartament se certau ca 10 întotdeauna.

– Nu mă iubești nu-i așa? întrebă ea din nou.

Și din nou el uită să-i răspundă și erau foarte triști și ea își dădu seama că el suferă; cum se simțea foarte încurcată nu știu ce să-i mai spună. Ca întotdeauna el se sculă primul a doua zi dimineța; făcu focul în atelier, iar ea rămase în pat 15 și-l privi cum se îmbracă, îi privi mâinile și își dădu seama că era îndrăgostită de el, era mai ales îndrăgostită de mâinile lui, dar era îndrăgostită și de gâtul și umerii lui, și de gura și de ochii lui, și cum peste puțină vreme se vor despărți, începu să plângă. Plânsul Ioanei se suprapuse peste plânsul femeii de 20 pe ecran și pentru câteva clipe lui Ștefan i se păru că se revarsă în toată sala plânsul acela din micul lui atelier în care ardea focul. Și Ștefan se simți foarte singur și nenorocit în sala de cinematograful pe care o cunoștea bine încă de pe timpul când el era elev la liceu și viziona filmele fără aprobarea direcțiunii. 25

Trecuse un ceas de la începutul filmului și femeia continua să sufere acolo pe ecran, se împăca și se despărțea mereu de bărbatul acela înalt, apoi dansară un tangou într-un restaurant...

...Prin urmare toreadorul apăru în arenă și toată lumea era foarte emoționată, inclusiv Dan. El nu văzu lacrimile femeii 30 și chiar dacă le-ar fi văzut l-ar fi tulburat prea puțin. El auzea doar răsuflarea oamenilor care așteptau lupta. În timp ce femeia plânse, în timp ce femeia se despărți de bărbat în parcul acela superb, gândurile lui Dan o luară razna.

„Sunt foarte tânăr, îşi spuse, mult prea tânăr ca să ştiu ceva despre o dragoste sau despărţire.“

Se gândi la cei zece ani care erau între el şi Ştefan. Se gândi la toate femeile pe care probabil le iubise Ştefan. La toţi
5 prietenii acestuia despre care el nu ştia nimic. Şi se revoltă împotriva tuturor acestor amintiri ale lui Ştefan care îl îmbătrâneau deodată şi-l îndepărtau de el.

„Nu ştiu nimic despre el. E un străin“, se revoltă Dan.

...Femeia deveni din ce în ce mai bolnavă, se apropia de
10 moarte, nu fără o anumită grandoare, conştientă că duce cu ea în mormânt o mare iubire. Lângă patul ei era bărbatul care plângea şi toată lumea plângea. Bărbatului îi venea foarte greu să se despartă de femeie. O iubea foarte mult.

„Fără îndoială că filmul e stupid, îşi spuse Ştefan, dar nu
15 ştiu de ce mă face să-mi fie frică de moarte. Poate pentru că n-am reuşit să fac nimic până acum. Eram convins că am să ajung un mare pictor, dar au trecut trei ani de când sunt asistent la institut, învăţ două sute de studenţi cum să picteze, dar eu n-am fost în stare până acum să fac o pânză ca lumea.
20 Am trăit cu câteva femei, cu una din ele mai multe luni în şir şi m-am străduit chiar s-o iubesc, dar până la urmă n-am prea reuşit. Am învăţat puţine lucruri în aceşti aproape treizeci de ani ai mei. N-am avut nici cel puţin curiozitatea să m-apuc de fumat, sau să învăţ să joc pocher. De dansat dansez foarte
25 prost, şi habar n-am cum se umflă anvelopa unei roţi de bicicletă.“

Ştefan se reîntoarce acasă cu trenul de seară, ajunse la atelier în jurul orei douăsprezece şi se culcă imediat. Rămase vreme îndelungată treaz şi încet-încet lucrurile din cameră se
30 desprinseră din întuneric, el le descoperea cu uimire: fotografiile de pe pereţi, masa, iar dincolo de fereastră, şoseaua asfaltată, fabrica de sifoane de peste drum, aceeaşi poartă fără clanţă, întredeschisă, curtea largă, şi în curte o platformă încărcată cu sticle de sifon goale.

Uneori, gândindu-mă la nopțile lui Ștefan, imaginația mea se transformă în ochiul unui obiectiv cinematografic și în cazul acesta dacă încerc să le descriu nu pot bineînțeles să rețin decât
 detalii exterioare: cămașa lui Ștefan aruncată cu neglijență pe
 un scaun, în schimb pantalonii aranjați cu multă grijă. Detalii,
 deci, aproape lipsite de importanță, care nici nu au la urma
 urmei vreo legătură cu temperatura unor astfel de nopți.
 Pentru toate aceste frământări ale lui Ștefan ar fi cel mult
 semnificativă aceea imagine de prim-plan care-mi rămâne
 mereu în minte: fața lui Ștefan brăzdată de fâșiile de lumină
 strecurată printre jaluzelele trase, ochii încercănați de nesomn.

„...Ce lucrezi acolo?“ îl întrebase în după-masa aceea Tobias, oprit în spatele șevaletului lui.

„Se cheamă *Trezirea din somn*“, îi răspunsese Ștefan, fără
 să se oprească din lucru.

„De ce *Trezirea din somn*?“ stăruise Tobias.

„Pentru că așa-mi place mie să-i spun“, replicase nu tocmai
 politicos Ștefan.

Ștefan, care avea atunci nouăsprezece ani, acum, stând
 culcat în pat, își aducea aminte perfect de felul în care arăta,
 de mutra lui căreia îi dădea multă atenție în timp ce se pieptăna
 în oglinzile cam murdare din spălătorul căminului studentesc,

părul tuns ca boxerii și o gură prea feminină părul și umerii lui, pantalonii foarte strâmți și îmbâcsiți de uleiuri și unghii nu tocmai curate.

„S-ar putea numi și *Frate și Soră*“, îi explicase Ștefan.

5 Asistentul era însă într-adevăr agasant.

„De ce *Frate și Soră*“, întrebuse el.

Și din nou răspunsul:

„Așa vreau eu.“

10 „Trebuie totuși să ai o explicație“, se înfuriase până la urmă Tobias.

„Uite că nu am nici o explicație“, spusese Ștefan dornic să încheie discuția.

Totuși se împrieteniseră: Tobias îl invita uneori în camera lui – avea o cameră tot în căminul lor, împreună cu un asistent
15 de la științele sociale; ascultau radio, jucau cărți sau răsfoiau albume, iar într-o seară de primăvară, într-un moment de entuziasm, Ștefan îi explică semnificația tabloului:

20 „*Frate și Soră* – explică el – sau *Trezirea din somn* – e același lucru. Cheia întregului tablou e el. Are ochii deschiși, genunchi apropiați de gura care tremură de parcă ar fi plâns. În fond e o gură obosită de somn. E vorba de vârsta în care...“

Continuă cu explicațiile, înfierbântat, aproape căzut în extaz, așa cum Tobias nu-l văzuse niciodată... Ștefan era
25 student în anul trei, se pregătea pentru examenul de materialism dialectic, când Tobias, foarte emoționat și agitat, îl conduse acasă pentru ca împreună să selecteze lucrările cu care acesta avea de gând să se prezinte la expoziția din acel an a cadrelor didactice. Îl întovărășea un alt coleg al lui Tobias,
30 Săndroiu, un oltean din Craiova. Atelierul era plin de lucrări gata înrămate și Săndroiu, spirit entuziast, le laudă pe toate. Ștefan tăcu tot timpul.

„Ce părere ai? îl întrebuse până la urmă Tobias.

„Nu-mi place nici una“, replicase Ștefan.

„De ce? întrebuse Tobias. Nu mi-ai spus niciodată că sunt proaste.“

„Nu știm să pictăm, nici dumneata, nici eu. Nimeni din școala asta habar n-are de pictură... Peste cinci ani tot ce facem astăzi va fi aruncat la coș...“

„Să așteptăm atunci să treacă cei cinci ani?“ întrebuse cu ironie Tobias.

„Fiecare se mulțumește – își continuase ideea Ștefan – să-și deschidă o expoziție personală cu speranța că vreo instituție se-ndură de el și-i cumpără tablourile, apoi ia o sumă fantastică, iar capodopera lui zace într-un hol la Sfatul popular sau într-o sală de audiențe, fără s-o privească nimeni, fără să aibă cineva nevoie de ea. Or, eu vreau să pictez pentru oameni, nu pentru instituții. Cum ar arăta picturile astea festive într-o casă în care locuiesc oameni?“

Astfel se debarasase Ștefan de Tobias, punând pe bieții lui umeri firavi toată dezorientarea care domnea în pictură în acei ani. În nopțile lui de nesomn, rememorând eșecul acelei prietenii, Ștefan se învinuia cu asprime:

„Oamenii mă lăsau indiferent, își spunea el. Nu-i iubeam, le priveam doar tablourile.“

Da, în aceste nopți de început de iarnă, Ștefan rememora toți acei ani din care reținuse însă prea puține lucruri, încât adeseori se îndoia dacă el îi trăise cu adevărat; nici o trăsătură umană care să se contureze cu precizie, nici un umăr de prieten, nici un braț de femeie. Doar patul improvizat în care dormise câteva luni la rând cu Ioana, sau femeia aceea la care stătuse în gazdă în anul al patrulea de facultate, o femeie trecută de patruzeci de ani, cu care trăise un timp, acceptând-o cu indiferență. Soțul femeii era la închisoare și ea primea de la el în fiecare sâmbătă lungi scrisori drăgăstoase. Ștefan își amintea inelul gros cu monogramă pe care femeia i-l făcuse cadou, scenele ei de gelozie și tablourile înfiorătoare care atârnavu pe pereți pretutindeni, țigănci

languroase și cu sânii expuși, cadâne înconjurate de îngerăși durdulii cu felinare...

Noaptele sunt prea lungi pentru amintirile astea confuze, foștii colegi pe care-i uitase aproape, reținând de la unul
5 culoarea fularului pe care-l purta, de la altul expresiile uzuale sau felul în care-și făcea nodul la cravată, reținând frânturi de discuții sau fragmente de surâsuri.

Îl despărțeau spre dimineață, de aceste nopți, granițe de netrecut, glasurile copiilor din apartamentul vecin.
10 Înaintea acestor glasuri erau însă pașii mamei, ei intrau desculți în bucătărie, apoi zgomotul monoton al aragazului, mai dramatic ca al apei care fierbe, și cel blând al mâinilor mamei care se ștergeau de un prosop și, în sfârșit, glasul primului copil: „Mamă, ne-am sculat...“; glasul celui de al
15 doilea copil: „Mamă, dă-mi ciorapi curați!“; glasul mamei: „Caută-i singur în toaletă și ți-i ia, vezi să nu fie ruși...“; glasul copilului: „Nu-i găsesc. Mamă, mamă, Dinu nu mă lasă-n pace, mă trage de pijama“; glasul primului copil: „Nu-i adevărat, mamă, el mi-a pus piedică. Adi a strănutat...
20 spune-i ...“

...Dincolo, în stradă, era deci orașul pregătindu-se pentru noapte și intrând în ea cu o anumită indiferență monotonă. Existând până la ceasuri târzii, dar nu pentru cei care se iubeau cu obloanele trase, nici pentru cei foarte tineri, singuri în
25 paturile lor de liceeni, fără altă atingere decât aceea a cearșafurilor încropite; el, orașul, exista doar pentru cei din gări, sau pentru cei din restaurante, pentru studenții întârziați în bibliotecile publice; el exista ușor transformat, cu străzile aplecate într-o parte pentru îndrăgostiții care rețin cu
30 încăpățănare fiecare arbore pe lângă care trec, fiecare stație de tramvai în care se opresc, lăsând în schimb să treacă cu indiferență pe lângă ei tramvaiele luminate, zdrăngănitorele cutii de metal în care, cei care se întorc de la operă, se înghesuie șifonându-și îmbrăcămintea lor impecabilă.

Noaptea, Ștefan, rămânea deci singur, reținând din acest oraș cel mult acea mică fereastră aprinsă în noapte, în blocul de peste drum, lumina ei care se strecura printre perdelele trase la el în odaie; alteori, orașul exista pentru el doar prin scârțâitul porții de la intrarea în bloc, poartă care era neunsă și anunța 5 în felul acesta cu insistență întoarcerea fiecărui locatar întârziat. Mai erau și mașinile detașate și indiferente la această noapte a orașului. Le urmărea cu gândul: și le închipuia străbătând străzi periferice, anticipând clipa în care luminile orașului li se răsfrâng pentru ultima oară în parbriz. Apoi orașul e lăsat 10 în urmă, rămâne doar drumul descoperit cu indiferență de faruri și desigur copacii (coroana lor aeriană, trunchiul care e în întuneric, dincolo de lumină, mereu tăiați în două de această lumină care își refuză oboseala, răsturnați la marginea șanțurilor). Ștefan participă la acest drum prin noapte, știind 15 că fața șoferului e ascunsă în întuneric încât el nu poate să o vadă, dar când șoferul se desparte, dându-i de înțeles lui Ștefan acest lucru – de această noapte pe care o străbate, el, Ștefan, nu poate decât să fie de acord într-un tot cu șoferul, pentru că acolo, în camera lui, el se desparte de aceeași noapte 20 mohorâtă de început de iarnă, cu aceeași indiferență ușor trucată, impusă de o conștiință care rămâne în permanență trează. E gata să facă o călătorie prin noapte fără s-o vadă. Și această călătorie e fără îndoială utilă amintirilor care se substituie de bunăvoie realității noptii... 25

„Crezi că ninge?“ îl întrebase șeful de grupă.

„Nu știu, spusese Ștefan. S-ar putea să se facă vreme frumoasă.“

Dormitorul, paturile în neorânduială, o dimineață de duminică, prin urmare, cu paturi în neorânduială, mai e și 30 mirosul păturilor îmbibate de praf, glasurile femeilor de serviciu care schimbă rufăria murdară...

„Ți-ai uitat aseară ciorapii în spălător, pe calorifer.“

„Cel puțin duminica ar trebui să-ți schimbi cămașa.“

„Cine merge jos să facă o baie?“

„Nu te cred“, spusese șeful de grupă.

5 „Ce nu crezi?“ întrebuse Ștefan în timp ce-și lustruia pantofii cu pătura.

„Că te doare fierea. Asta-i boală de femei.“

„Poate că sunt un androgin. Tipul ideal după părerea anticilor.“

10 „Ar trebui să mergi la doctor, se îngrijorează brusc colegul. Să te tratezi dacă ești într-adevăr bolnav. Poți primi un...“

„Dacă mor, ții un discurs, îl întrerupe Ștefan. Din partea grupei 325 A. Nu cumva să vorbești însă mai mult de un sfert de oră. Ar începe toți să caște.“

15 „De ce?“ întrebuse șeful de grupă care este întotdeauna foarte curios.

„Și-ar închipui că sunt la o ședință plictisitoare. Și-ar scoate semințele din buzunar și-ar începe să ronțăie unul în spatele celuilalt. Îi știi eu...“

20 Sunt gata îmbrăcați, pleacă la un matineu și colegul îi spune:

„Dacă mori s-ar putea să piardă țara un mare pictor.“

„Nu cred“, e de părere Ștefan.

Colegul se ambalează, devine patetic.

25 „Într-un fel fiecare din noi a semnat o poliță în alb.“

„Crezi?“ întreabă foarte mirat Ștefan.

„În tot cazul când ai dat examen la...“

30 Erau vorbe sincere, sau poate era acel demagogism în spatele căruia unii își ascundeau cu grijă visele mici, adevărata lor personalitate, preferând să-și construiască una falsă, care aducea cu a cutărui erou de roman prost, sau dintr-un film văzut în anii de școală la un matineu organizat pentru elevi. Ștefan nu era în stare să deosebească avânturile sincere de demagogie, le confunda între ele și poate de aceea

rămânea mereu în gardă. Uneori, totuși, idealurile acestor tineri abia ieșiți din adolescență îl emoționau profund, erau doar de aceeași vârstă cu el și el era conștient că toate aceste idealuri îi făceau superiori lui. El se gândea atunci cu dragoste la ei, cu o dragoste fierbinte, pătimașă, acestea întâmplându-se 5 mai ales în zilele de sâmbătă când rămânea singur în dormitor, refuzându-și din indolență bucuria celorlalți: de a îmbrăca o cămașă curată pentru cineva, de a pune o cravată nouă al cărei nod să fie impecabil... Se simțea părăsit în astfel de clipe la fel ca lucrurile lăsate de colegi în neorânduială: cutiile cu cremă 10 de ghetă, periile de haine, pantalonii stropiți de noroi, cărțile de la bibliotecă niciodată citite până la capăt. Erau singurele momente în care Ștefan devenea patetic, începea să vorbească cu ei:

„Când pictez un măr, le spunea, sau coapsa unei femei, 15 totul e să ai ceva de spus, de mărturisit, o dragoste sau o mare ură, ori eu nu iubesc și nu urăsc pe nimeni.“

Și totuși odată, în acel prim an de facultate, dragostea îi apăruse din nou în față ca o promisiune vie și amăgitoare: o cameră recent mobilată, cu foarte multe cărți peste tot, și o 20 noapte de vară cu o lună cam mirată. Fereastra deschisă, mirosul încins al trotuarului și ei care stau în întuneric, chipuri de băieți și fete, foarte tinere, dezvăluite la lumina țigării... Stau pe jos, sprijiniți unul de altul, cu o sticlă de coniac care trece din mână în mână. Lângă el, în întuneric, chipul delicat 25 al fetei, cu umerii înguști și cu profilul ridicat spre noaptea de afară; respirația ei pe care Ștefan o aude și o ascultă și o bucurie naivă neîncercată de el din adolescență.

„Ne dădeam într-un scrânciob, pe ea o chema Valentina, o cunoscușem la o serbare pionerească, unde cântase: «Eu sunt 30 păpușa automată, dansez și cânt, dau din picior»... Aveam cincisprezece ani și eu intrasem o dată într-o peșteră și ea începuse să plângă, alergând după mine prin peșteră ca să mă găsească...”

Acea bucurie timidă și fragedă, ca o respirație dusă doar până la jumătate, ca un surâs micuț, mai degrabă o gură care tremură lângă un obraz delicat, ca un gest care ar fi putut să însemne o strângere de mână, simțind din nou acea bucurie
5 uluitoare...

„Ei, sticla, șoptește cineva...”

„Ce-i cu sticla?”

„A ajuns la tine. Dă-o mai departe...”

10 „Nu beau”, îi spuse el fetei și zâmbește prin întuneric cu toate că știe că ea nu poate să-i vadă zâmbetul.

„Ați spus ceva?” tresare fata și-l privește mirat.

El se apleacă spre ea și-i șoptește la ureche:

„Am spus că sunt antialcoolic; am spus că nu beau.”

„Adevărat?” spune fata și-l privește tot mirată.

15 „Nu, nu-i adevărat, recunoaște Ștefan. Am vrut să te mint, am vrut să-ți fac o impresie bună.”

„Poate că-mi plac pilangiii, spune fata. Sunt sufletești, au o inimă mare.”

20 „Și eu am inimă mare, recunoaște Ștefan. O biată inimă singuratică...” și izbucnește în râs.

„Atunci îți place *Serenada melancolică*, nu-i așa?”

„Sunt un incult, spune Ștefan. N-am ascultat-o niciodată. Pe cuvântul meu că n-am educație muzicală”, se lamentează el.

25 „Ia tăceți din gură, că vrem să ascultăm, spune cineva. Ștefan lasă tromboanele”.

Se apropie încet de ea și fata se sprijină ca din nebagare de seamă de umărul lui, un umăr mic și rotund și Ștefan se simte foarte sfios.

30 – Am să-ți fac educația muzicală, îi spune fata, mai bine zis îi șoptește la ureche, ca nu cumva să conturbe pe ceilalți.

– Ți-aș rămâne foarte îndatorat, spune Ștefan.

– Ai putea să-mi spui ce se cântă acum? întrebă ea.

– Nu știu, recunoaște Ștefan.

– *Concertul pentru mâna stângă* de Ravel, spune fata.

– E foarte frumos, îşi dă Ştefan cu părerea.

– L-a compus pentru un prieten, îi explică foarte grav fata.

E o poveste frumoasă: Ravel a avut un prieten care şi-a pierdut mâna dreaptă în război şi atunci pentru acest prieten el a compus un concert care se cântă doar cu mâna stângă... 5

Când se aprinse lumina, ceva din jocul lor se destrămă şi Ştefan se întristă. Totuşi o conduse pe fată acasă, iar în tramvai ceru două bilete...

„Aţi spus un bilet de 25?“ întrebă taxatoarea. 10

„Nu, am spus două de 50“, spusese Ştefan, iar fata ridică ochii spre el şi-i surâse.

– Pari așa de tânăr şi neajutorat, îi spuse ea şi zâmbi din nou.

Coborâră din tramvai, traversară un loc viran – mirosea a pământ încins de căldura zilei. Când ajunseră în faţa casei, fata vorbi din nou: 15

– Toţi care m-au condus până acum acasă au încercat să mă sărute afară de tine.

– Te conduc mulţi acasă? întrebă Ştefan. 20

– Sigur că da, spuse ea privindu-l din nou, cu aceeaşi privire plină de curiozitate, privire care-l jenă pe Ştefan deoarece îi dădea impresia că e un pacient oarecare în faţa unui doctor pasionat de meserie. Eşti așa de copilăros, îi mai spuse ea. Câţi ani ai? 25

– Douăzeci, spuse Ştefan. Dar mă simt foarte bătrân.

– Bătrân şi putred ca un veac, spuse ea şi-i întinse mâna pe care el o sărută așa cum sărută un bătrân funcționar mâna unei venerabile doamne.

– Îmi pare rău, spuse ea, trebuie să ne spunem oarecum adio. Mâine eu plec... 30

– Unde pleci? întrebă el foarte repede.

– Mă întorc la Braşov. Am fost într-un fel de delegație.

– Cum, într-o delegație?

Erau amănunte care nu contau și se pare că fata își dădu seama înaintea lui de asta. Se priviră înainte de a se despărți și era fără îndoială o despărțire ca în cele mai sentimentale povești pe care le citise Ștefan. În zilele care urmară, Ștefan se gândi tot timpul la ea, apoi o uită. Surâsul acelei fete la despărțire deveni totuși un simbol al unei fericiri deocamdată îndepărtată și inaccesibilă.

Amintirile în aceste nopți ale lui Ștefan veneau cu totul la întâmplare și ceea ce îi era imposibil lui Ștefan să precizeze, era locul și anotimpul necesar desfășurării lor normale. Aceasta îl determina uneori să se simtă foarte străin de ele, neapartinându-le. De exemplu, toată toamna aceea dobrogeană, cu toată memoria lui de pictor – îi dispăruse complet din minte, concretizându-se cel mult într-un adjectiv foarte abstract, el putea astfel să spună că fusese o toamnă foarte frumoasă, fără să-i rețină însă lumina sau culoarea frunzelor și a pământului – nici cel puțin gustul pe care-l avusese vinul băut în piața din mijlocul orașului, acolo la Hârșova... Iată o amintire: crucile mari de piatră pe care le transporta șoferul, bătrânica scofâlcită și fără dinți ghemuită lângă ele, ridicând sticla de vin roșu spre o gură suptă și aproape albă... Din nou paturile acoperite cu pături groase și soba din mijlocul odăii, roșie de căldură.

Și-l amintește și pe Mateescu cum își descălța bocancii imenși – acolo la Hârșova în sala de oaspeți a Sfatului popular, putreziți aproape de umezeală, cum îi așeza lângă sobă să se usuce. Patul de fier scârțâia sub greutatea trupului mătăhălos al acestuia, iar el, Mateescu, care era funcționar la regiune, inspector la ADAS, după câte își amintește Ștefan, își spăla picioarele într-un lighean cu smalțul sărit (apa era fierbinte și picioarele i se înroșiseră), își scotea din buzunar niște pîramidoane, lua trei sau patru dintr-o dată și le amesteca cu

poftă ca pe niște bomboane, apoi ceaiul fierbinte și un oftat prelung de plăcere. Și desigur întrebările:

– Ai fost la secția de învățământ, prin urmare? Sunt curios cum s-a purtat Juvăgău cu dumneata. Am fost colegi de Normală amândoi. Am făcut Normala la Pitești. 5

Ștefan, bineînțeles, îi dă toate informațiile.

– N-a prea fost de acord să-mi aprobe numirea. Zicea că cine știe ce element descompus oi fi, că m-au dat afară de la facultate și am venit tocmai în Dobrogea ca să-mi pierd urma... I-am spus că m-am retras singur de la facultate, c-am 10 ajuns la concluzia că n-am talent și că, prin urmare, n-are rost să pierd timpul degeaba. El a stăruit spunând că trebuie să fie un motiv mai serios pentru care m-am retras. I-am spus atunci că i-am explicat înainte de ce m-am retras și la urma urmei asta nu-l interesează pe el. Mâine îmi dă 15 rezultatul.

– Bei și dumneata un ceai? Pentru stomac.

– N-am nimic la stomac.

Mateescu voia însă neapărat să-i facă un ceai lui Ștefan, așa că până la urmă acesta fu de acord să-l bea cât mai fierbinte și fără pâine. 20

Ștefan își amintește perfect noaptea aceea, cum se plimbase prin odaie fără să poată dormi, își amintește discuția pe care a avut-o cu Mateescu, care suferea de reumatism, iar noaptea durerile erau întotdeauna foarte mari. 25

– Nu umbla numai în izmene, s-ar putea să răcești, îl avertizase Mateescu.

– Uite că mă culc.

– De ce te-ai retras de la facultate?

– Nu știu. 30

– Cum nu știi?

– În tot cazul, de regretat nu mă regretă nimeni. N-am prea avut prieteni printre colegi. Nu mă omoram după ei.

– Nu e vorba de colegi. Poate că ai talent.

– În ultimii ani, toate examenele de specialitate le-am luat la limită. Dacă nu m-aș fi retras, m-ar fi dat ei afară până la urmă... Nu mă simt în stare să fac încă nimic.

– Am o sticlă cu țuică în geantă.

5 Zgomotul dopului care e scos, gâlgâitul țuicii pe gâtlejul lui Ștefan.

A doua zi au urcat amândoi, la vechea cetate. Jos, se vedea Dunărea într-o lumină rece, de noiembrie, înghețată, cenușie, vâscoasă și monotonă. Zidurile vechi ale cetății nu-l
10 emoționară pe Ștefan. Brusc, fu cuprins de un sentiment neașteptat de tristețe, de singurătate absolută, dar această singurătate nu-l sperie, din contră o suportă cu calm și indiferență. Când coborî spre oraș ochii i se umplură însă de lacrimi, dar el nu făcu nici un gest ca să le șteargă, vântul rece
15 al Dobrogei le uscă foarte repede. Chiar în fața acestor lacrimi care veneau din străfunduri, el rămase la fel de liniștit de parcă ele ar fi aparținut altuia, unuia străin cu care nu avea absolut nimic de-a face. La ceasul acela al zilei orașul era pustiu, doar în centrul lui, nemișcate, solemne, femei cu damigene de vin
20 roșu, elevii jucând fotbal în curtea școlii, străzile înguste care coborau spre Dunăre. După aceea văzu un film în matineu – după ce se despărțise de Mateescu – și înainte de a începe filmul conversă cu câțiva elevi care fugiseră de la școală să vadă filmul și fumau pe ascuns Mărășești. Filmul îl uitase...

25 După câteva zile, însă, plecă din Hârșova, cererea lui de a intra în învățământ fiind respinsă și atunci începură pentru Ștefan nesfârșitele săptămâni de vagabondaj, săptămâni în care somnul prin gări, hoinăreala prin oraș, lihnit de foame, dincolo de momentele în care se simțea oarecum cuprins de
30 descurajare, îl umplură de o fericire nouă, nemaisimțită până atunci, de un anumit sentiment de plenitudine. Pentru prima dată simți într-adevăr necesitatea de a lucra, dorință pe care o lăsă însă nerealizată. I-ar fi trebuit, ca să se apuce de pictat, bani pentru vopsele, pânză, un atelier, într-un cuvânt o

mulțime de fleacuri. Într-una din zilele acelea se întâlnește cu decanul – undeva la gară sau poate la un lacto-bar, nu mai ținea bine minte, mai mult însă ca sigur că la bufetul gării, deoarece decanul avea o valiză mică de piele lucioasă, o valiză elegantă, de care se pare că era foarte mândru – valiza avea lipite pe ea mai multe etichete care indicau orașe străine, etichete pe care acesta se făcea că le ignoră. 5

– Prin urmare, îți compui o biografie, îi spusese la început decanul.

Apoi, în timpul discuției, trecu la un ton mult mai cald, aproape părintesc, decent grijuliu, atrăgându-i atenția lui Ștefan să nu mai umble cu cămașa desfăcută la gât c-ar putea să răcească. 10

– De ce nu-ți cumperi un fular? se impacientase el.

– Nu-mi place să port fular, mă jenează, nu mă simt bine cu fular, explicase Ștefan. 15

– Nici în timpul iernii, când ninge, nu-ți pui nimic în jurul gâtului? se mirase decanul.

– Absolut nimic, îl asigurase Ștefan.

– Dar așa e posibil să răcești, se speriașe decanul. Poți face o laringită cronică. Nu-i bine să te joci cu sănătatea dumitale. Uite, eu am un reumatism încă din tinerețe. Și știi de ce? 20

– De ce? întrebasese Ștefan care voia ca în timpul discuției să fie politicos.

– Pentru că m-am încăpățânat în tinerețe să nu port indispensabili lungi, îi șoptise decanul apropiindu-se prietenos de urechea lui stângă, în așa fel încât să nu fie auzit cumva de doamna de la masa vecină. 25

Nu-și mai vorbiră nimic o perioadă de timp, apoi decanul îl întrebasese din nou, ușor dus pe gânduri, dacă își compune o biografie. Ștefan îl asigurase că are intenția să-și compună una cât mai interesantă. 30

– Mai pictezi, mai pictezi? îl întrebasese decanul.

– Am în cap niște proiecte grozave, mărturisise Ștefan.

– De ce nu le pui pe pânză? întrebuse decanul.

– N-am timp, se lamentase Ștefan. Sunt foarte ocupat.

– Ai intrat undeva în serviciu?

– Am încercat, mărturisise Ștefan. În învățământ. În
5 Dobrogea. Deocamdată umblu.

– Poate vrei un iaurt, îl îmbiase decanul.

– Două, spusese repede Ștefan. Sunt rupt de foame. De două zile trăiesc cu biscuiți. Afară, bineînțeles, de iaurtul consumat cu dumneavoastră. Cincizeci de bani. Ultimii.

10 – Aș putea să-ți împrumut o sută de lei, se oferise decanul vrând să fie amabil până la capăt.

Ștefan însă îl refuză. Decanul plecă și el rămase singur să-și consume iaurtul.

„Să știi că sunt într-adevăr rupt de foame“, își spuse el și,
15 deodată, simți că îi vine din nou să plângă, îi vine să-și urle singurătatea, acolo în lacto-barul acela stupid, unde se servește limonadă și iaurt.

„Sunt slăbit de foame, își spuse, de aceea îmi vine să plâng atât de des. Uite, acum dacă aș plânge, aș săra iaurtul și n-ar
20 mai fi bun de nimic. Să mănânci iaurt și să plângi. Ce tâmpenie!“ , reflectase el ștergându-se cu dosul mânecii la gură.

„Ar fi trebuit să lucrez, își spunea acum Ștefan, rememorând acea perioadă din viața sa. Dacă ar fi rămas cel puțin o singură pânză, ea ar fi justificat într-un fel tot acel timp
25 pierdut, fără rost. Simțeam o dorință nebună să lucrez și totuși n-am pus mâna pe pensulă. Doar câteva mângâleli pe pereții unei case. Asta e tot... Câteodată noaptea mă duceam să dorm la Șerban, poetul; acesta locuia într-un subsol, avea o cameră care semăna foarte bine cu un compartiment de tren. El stătea
30 și lucra în bucătărie, își definitiva volumul de poezii; dormeam pe o sofa nenorocită, care avea un arc rupt și mult ridicat în afară încât mi se părea uneori că dorm pe spatele unei cămile. El lucra până la miezul nopții, intra din când în când în cameră

să mă întrebe dacă dorm sau dacă vreau o cafea fierbinte; dacă dormeam, mă scula și-mi citea din poeziile lui, era foarte talentat și scria o poezie avântată, alteori îmi recita din Edgar Poe, făcuse și un an de actorie și recita frumos. Mi-a rămas, mai ales, în minte titlul unei poezii, un nume de fată care semăna cu numele unei flori ciudate și rare – Annabel Lee... Să revin însă la mângâielele de pe pereți. Asta s-a întâmplat într-o noapte când dorința de a picta deveni pentru mine mai puternică decât propria mea indolență. În timp ce poetul era în bucătărie și-și definitiva volumul, așa cum am mai spus, mi se pare, m-am sculat din pat și i-am desenat pe pereți; *Răstignirea lui Iisus* – nu știu de ce am ales tocmai subiectul acesta, poate că o făceam din respect pentru Rubens, din respect pentru grășanele lui roșcate. Nu era Iisus însă cel răstignit, ci o pasăre mare care semăna puțin cu un vultur, o pasăre mândră și singuratică care la urma urmei era departe de a fi un vultur, era o pasăre fantastică, iar la picioarele crucii stăteau două mașini și așteptau probabil două Buickuri, încât răstignirea semăna mai degrabă cu un linșaj, cu toate că eu aș fi vrut să fac cu totul altceva decât un linșaj. Apoi pe celălalt perete am desenat doi bărbați care stau față în față și se privesc. Unul dintre ei eram eu, iar celălalt era poetul. Eu nu prea semănam, n-am reușit niciodată să-mi fac un autoportret ca lumea, în schimb, poetul semăna grozav. Când a venit din bucătărie s-a bucurat teribil că i-am decorat camera.

„Trebuie să sărbătorim asta“, mi-a spus.

S-a îmbrăcat și a plecat, să cumpere puțină băutură și, până s-a întors el, eu am mai desenat la picioarele lui Christ o femeie, dar aici se ivi o mică încurcătură pentru că nu știam dacă femeia aceea trebuie să fie mama Răstignitului sau cumva târfa, aia frumoasă, Maria Magdalena. Aș fi vrut să fie însă o femeie care suferă mult, așa că puteau fi amândouă; femeia era întoarsă cu spatele, avea privirea ridicată spre aripile păsării și nu aveai cum să-i vezi fața, astfel că era greu să-ți dai seama

dacă era o femeie tânără sau în vârstă. Poetul s-a întors cu o sticlă cu coniac, ne-am așezat pe jos, sprijiniți cu spatele de calorifer și am golit într-un timp foarte scurt sticla. Poetul nu avea slujbă și dormeam amândoi până aproape de prânz, apoi mergeam să vedem un film în matineu. El era un bărbat foarte frumos și femeile îl priveau, întorceau capul după el. În acea perioadă, însă, el semăna cu un faun trist. Cel puțin așa îmi plăcea mie să-i spun: „Faunul trist“. I se oferise un post la o revistă din provincie, dar asta ar fi însemnat să renunțe la buletinul de București și la cămăruță. A stat un timp la îndoială, dar până la urmă s-a hotărât să plece.

În odaie se mută un prieten al poetului, acesta era un student în ultimul an la cinematografie și-și pregătea examenul de stat. Pentru că nu aveam unde dormi, fu de acord să mă moștenească împreună cu cămăruța. Îmi părea însă rău după poet, mă obișnuisem cu poeziile lui, cu recitatul din Poe sau din *Odiseea* – dar nici cineastul nu era băiat rău. Stătea toată noaptea și lucra la scenariu, nu suporta cafelele, în schimb fuma îngrozitor de mult. Îmi citea fragmente din scenariu, sau mă punca să le citesc eu ca să vadă cum sună. Uneori se enerva și atunci îmi spunea că n-am pic de talent actoricesc, că-n gura mea orice replică sună îngrozitor de tâmpită. „Citești de parcă ai recita din caraghiosul ăla de Schiller“, îmi spunea el. Nu era frumos să vorbească așa despre Schiller, care a scris lucruri mai bune decât scenariul său, care mie mi se părea foarte prost, de parcă ar fi fost scris pentru o societate de temperanță, patronată de niște domnișoare bătrâne. Când mă înfuriam, i-o spuneam, iar el îmi ținea un întreg discurs despre rolul educativ al artei. Fără îndoială că teoretic avea dreptate, dar în scenariul lui era atâta educație încât te dureau dinții...”

– „...Pe la sfârșitul lui mai – ar fi putut povesti Lazăr, tânărul care moștenise camera poetului – au început filmările. Erau în scenariu câteva scene care se petreceau

noaptea. Mi-au rămas din vara aceea amintiri într-adevăr frumoase. Ne sculam pe la trei noaptea, ne îmbrăcam încă buimăciți de somn și ieșeam în noaptea călduță; camionul cu care plecam la filmare ne aștepta în fața casei. Erau de fapt două camioane, într-unul erau încărcate reflectoarele și toată 5 aparatura necesară filmării, iar celălalt era vedeta propriu-zisă a filmului. În scenele respective apăreau doi actori, un tânăr talentat de la Teatrul de operetă și un absolvent de liceu, care cred că trezise afecțiunea operatoarei noastre. Ea îl asalta cu o violență care îl sperie pe băiat, care părea, după timiditate 10 și coșurile de pe față, să fie încă virgin. Într-una din acele nopți, operatoarea dispăru cu tânărul; se reîntoarse însă peste un sfert de ceas singură și cam indispusă, de unde am dedus că băiatul își apărase cu tenacitate castitatea. Într-una din dimineți am mers la restaurant să beau un ceai, cu noi era și Ștefan, colegul 15 meu de cameră, cel care desenase Răstignirea aia curioasă.

– Ai să chelești până la urmă, îi spusese Ștefan băiatului, îmi aduc bine aminte.

– De unde știi? se speriasse băiatul.

– Așa cred, îi spusese Ștefan. Ai părul prea moale. Ai să chelești, ai să faci burtă, probabil te vei gândi la noaptea asta și îți va veni să râzi. 20

– Și ce-i cu asta? întrebasese băiatul.

– Nimic, îi spusese Ștefan.

Am văzut cum ochii i se umpluseră de lacrimi. 25

– Ce ar fi să plângem împreună? îi spusese el puștiului. Măine o să fim bătrâni amândoi. O să mă gândesc la anii ăștia și poate nici n-am să-mi dau seama că au trecut fără rost.

Era foarte de dimineață, dar noi am rămas până la ora prânzului în restaurant. Ștefan avea o sută de lei, vânduse niște 30 cărți de joc ungurești, și îl îmbia mereu pe băiat să bea împreună cu el.

«Bea c-ai să îmbătrânești și tu», îi spunea Ștefan și fără îndoială că era puțin caraghios lamentându-se mereu că o să îmbătrânească.

Aceasta e cam singura întâmplare oarecum mai penibilă din timpul acelor nopți de filmare. Filmam lângă un pod de cale ferată, lângă pod era o grădină cu zmeură, zmeura era păzită de un bătrân foarte afurisit, care nu ne lăsa în ruptul
5 capului să ne apropiem de grădina lui. Până la urmă găsirăm un mijloc genial de a-i fura bătrânului zmeura. I-am propus să-l filmăm, am îndreptat toate reflectoarele spre coliba în pragul căreia stătea țațoș bătrânul, în așa fel încât restul grădinii rămânea în întuneric. Stăteam de vorbă cu bătrânul,
10 ne făceam că filmăm, iar Ștefan intra în grădină și ne aducea zmeură în bidoanele de apă...”

„Uneori adormeam lângă reflectoare – ar fi povestit în continuare Ștefan – filmările erau lungi și obositoare și auzeam prin somn cuvintele lui Lazăr: «Atenție, filmăm... motor... ».
15 Mă trezeam când lumina unui reflector, albă, neprietenoasă se îndrepta spre mine. Mă enerva impudoarea cu care mă descoperea. Voiam să rămân în întuneric, înconjurat de noapte, de mirosul năucitor al verii. Mă uimeau ceilalți cu ambiția lor de a înlocui pe peliculă viața abundentă a verii.
20 În astfel de clipe, totul mi se părea inutil, chiar arta, în numele căreia se pare că-și pierdeau ei aceste nopți de vară. Alteori însă strălucirea albastră a nopții mă fermecea, și din adâncul meu urcau impulsuri ciudate; atunci albastrul nopții devenea culoare și contururile copacilor linii, pe care o mână inspi-
25 rată poate oricând să le tragă pe o pânză. Mâinile mele rămâneau însă goale și nopțile acestea treceau pe lângă mine fără ca eu să fiu în stare să le rețin. În astfel de clipe, arta însă era un templu sfânt, în fața căruia eu îngenuncheam fără să am curajul să-mi ridic privirea...”

30 „Ne întorceam în zori de la filmat – ar fi povestit Sofia Mancaș – și eram foarte obosiți. În urechi aveam tot timpul bâzâitul monoton al aparatului de filmat. Cafeaua era foarte

bună, cafeaua pe care o beam dimineața în restaurantul gol, imens și neprietenos ca o sală de așteptare. Restaurantul avea niște pereți albi și din loc în loc erau niște plăcuțe care interziceau o mulțime de lucruri. Actorii se străduiau să joace cât mai bine, iar eu căutam niște unghiuri năucitoare, conștientă însă că nu se potriveau cu subiectul și asta mă enerva cumplit. Căutam să mă gândesc cât mai puțin la despărțirea recentă de Anton și munca la film reușise să mă facă în mare măsură să-l uit; totuși mă gândeam uneori la el, asta se întâmpla în diminețile în care mă întorceam singură de la filmări, pretutindeni erau o mulțime de lucruri care îmi aminteau de el; de exemplu întotdeauna când umbla prin cameră aveai impresia că odaia e prea mică și că în fond cu fiecare mișcare a umerilor face eforturi să i se adapteze. Astăzi, mi s-a întâmplat o scenă oribilă – îmi spun – în timp ce sunt culcată în pat și încerc să uit că în buzunarul balonului am o cutie cu țigări Pall Mall – (acele țigări ale lui Anton care la urma urmei era totuși un snob, mă refer la pasiunea asta a lui pentru țigări străine, două sau trei pe zi, niciodată mai multe, îngrozitoarea lui prudență, de care mă loveam ca de o platoșe confecționată dintr-un material incasabil) – o scenă oribilă cum am spus, stăteam cu Mihai, băiatul care joacă în film, culcați în iarbă, ne odihneam, capul băiatului era lângă al meu și m-am simțit foarte singură și părăsită, conștientă că îmi va fi foarte greu să mă îndrăgostesc și deodată am vrut atunci ca băiețușul acela să-mi spună ceva drăguț și odihnitor, cu stângăcie desigur, dar să-mi spună ceva plăcut. Cred că am întins mâna să-i mângâi părul. Mi-am dat însă seama că sunt caraghioasă și m-am ridicat din iarbă fugind de parcă m-aș fi întâlnit pe câmp cu un militar, care ar fi încercat să mă violeze... Uneori, seara, îmi trecea prin cap scenariul unui film în care eroul principal să semene puțin cu Anton și în care dragostea și ura ce i-o purtam ar fi putut să se amestece în proporții egale. Îmi spuneam însă că un astfel de film ar fi

prea impregnat de ură sau de dragoste, iar după ce l-aș fi terminat probabil că l-aș fi urât pe Anton, mai mult.

– Ia ce film ai vrea să lucrezi după examen? mă întrebă într-una din zile, în timpul unei pauze de filmare, Lazăr.

5 I-am explicat că aș vrea să fac un film despre tineret. El îmi dădu cu părerea că probabil mi-ar face plăcere să fiu operatoare la o comedie muzicală. L-am contrazis explicându-i că nu pot suferi comediile muzicale. Apoi devenii brusc o fetișcană care îl așteaptă pe prințul din poveste:

10 – Aș vrea ca eroul din film să fie un tip foarte stângaci și urât, i-am spus lui Lazăr. Un tip care nu-și salută colegele niciodată, fuge de la toate orele și ascultă în fiecare seară *Sonata lunii*.

15 – După ce ar viziona filmul, toți studenții ar fugi de la cursuri.

– Sau poate că toți și-ar cumpăra picapuri și ar asculta *Sonata lunii*, am presupus eu. De ce nu accepți și o astfel de alternativă? Sau toate fetele s-ar îndrăgosti de băieți urâți și stângaci...

20 Trebuia însă neapărat să luăm examenul de stat și căutam să realizăm un scurt-metraj onorabil. Eram însă stângaci, nu aveam experiență, și uneori ceea ce era grozav în capul nostru, pe peliculă ieșea foarte prost. Reveneam spre oraș, dimineața, când în jurul nostru totul era foarte proaspăt, când se
25 deschideau aprozarele cu roșii și cu fructe în care răcoarea dimineții era simțită de dinții noștri, care se înfingeau nepăsători în ele, căutând în sucul lor ușor acrișor vitaminele necesare pentru o nouă zi de muncă. Eram entuziasmată de munca noastră și chiar Ștefan, pictorașul, vorbea fără încetare,
30 comunicându-ne o mulțime de planuri care-i treceau prin cap. În astfel de dimineți nu se culca nimeni. În spatele spitalului, în apropierea căruia locuiam eu, era un teren de tenis, mergeam și jucam tenis până când căldura devenea insuportabilă. Mușchii noștri tineri se relaxau fericiți după o

noapte de nesomn și încordare. Apoi plecam cu toții, eu aveam poșeta plină cu roșii, plecam la strand toată banda, ne dezbrăcam înfrigurați de nerăbdare și ne aruncam în apa căldică; ne primea nisipul fin de pe mal și noi eram fericiți, visând mari victorii viitoare, succese internaționale, premii la Cannes sau discuții cu Lollobrigida. Ștefan, pictorașul, visa și el o expoziție cu care să-i lase pe toți cu gura căscată!... Își întorcea capul spre mine, gura îi era murdară de nisip, udă și proaspătă, ochii îi străluceau și în astfel de clipe era foarte frumos, cu fața lui prelungă și fină, cu ochii lui copilăroși. 5
Își întorcea fața spre mine și îmi șoptea în ureche:

– Cred că până la urmă mă hotărâsc să ajung mare pictor...

Glumea, ceea ce era foarte plăcut, mâna mea se odihnea lângă a lui fără să o atingă, mă simțeam foarte pură, aproape fără prihană și îmi venea să râd. 15

– Am să pictez păsări și cai, îmi șoptea el, tot la ureche.

– De ce păsări? mă miram eu.

– Pentru că sunt mândre și libere, îmi spunea...

Soarele îmi intra în gură, eu îl sorbeam cu întreaga mea ființă și puneam întrebări naive de școlăriță, întrebări asemeni celor scrise în carnețelele caraghioase de amintiri. 20

– Ai întâlnit marea dragoste? întrebam.

– N-am nici un prieten și nu iubesc nici o fată, scanda el, mândru de singurătatea lui.

– Răutăciosule, îi spuneam și îmi îngropam capul în nisip. 25

El stătea cu capul îngropat în nisip și mormăia:

– Marea dragoste, marea prietenie...

Apoi soarele ne moleșea, ne era lene să mai vorbim, eram toropiți de căldură și adormeam adeseori cu capul în nisip.“

„Șoferul echipei de filmare era Motoș – ar fi povestit Mihai, tânărul interpret din film – și cum bătrânii plecaseră la mare și eram singur în toată casa de-mi venea să plesnesc de urât, Motoș mă invită să locuiesc la el cât durează filmările. 30

Motoș locuia într-un bloc la capătul tramvaiului 5. Avea o nevastă mică, foarte simpatcă și pe deasupra teribil de timidă: își ștergea mereu mâinile de un șorț care nu se murdărea niciodată, ceea ce te determina vrând, nevrând să le privești –
5 erau albe, curate și mici, puțin îmbătrânite parcă de muncă. În prima seară m-am dus în baie să-mi spăl șosetele, ea însă nu mi-a dat voie spunându-mi că nu stă frumos unui bărbat să-și spele singur ciorapii. Era foarte amabilă și, ca să fiu sincer, cuvântul *bărbat* m-a încântat de-a dreptul. Unul din ciorapi
10 era cam rupt și când ea a vrut să mi-l coasă am făcut puțin pe nebunul spunându-i că n-are rost, deoarece bătrânii mi-au lăsat o groază de parale și oricând pot să-mi cumpăr alții noi. După aceea mi-a părut rău de ifosele mele și i-am mulțumit. Motoș era foarte mândru de cei cinci băieți ai lui, care erau
15 foarte inteligenți; cel mare avea doar treisprezece ani și citea o carte în trei volume despre Napoleon. Era înnebunit după istorie. «De când mă știu, tot zece am avut la istorie», m-a asigurat puștiul. În prima noapte am dormit într-un pat foarte înalt, trebuia să mă urc pe un scaun ca să ajung la el. Mama
20 lui Motoș era bănățeană, o bătrână simpatcă, vorbea în dialect de mureai de răs. În loc de cartofi, spunea «crumpei» și, în loc de odaie sau cameră, spunea «sobă». «Ia-ți căputul din soba de cătră drum», îi spunea lui Motoș. Ne întorceam dimineața de la filmare. În «soba» mare era răcoare, ferestrele
25 erau acoperite cu hârtie albastră, încât lumina nu pătrundea înăuntru, mă culcam în patul cu cearșafuri aspre care miroseau plăcut a săpun și leșie, îmi îngropam capul în pernele moi și adormeam ca un sugaci. Într-o duminică, Motoș invită întreaga echipă de filmare la el, întregul bloc era de altfel
30 înștiințat, în așa fel încât în momentul în care camionul opri la poarta blocului toate ferestrele erau deschise, iar locurile, bineînțeles, ocupate ca la un spectacol în premieră de mare însemnătate... Nu l-am văzut niciodată pe Ștefan așa. Era agitat; la urma urmei mi se părea că într-un fel se teme ca nu

cumva bucuria de care era cuprins să i se strecoare printre degete. Nu-l prea iubeam și-l disprețuiam puțin pentru indiferența cu care mi se părea că trece prin viață. Atunci însă, în clipele acelea, arăta într-adevăr foarte tânăr, într-un fel poate mai tânăr ca mine care, deși nu aveam decât șaptesprezece ani, știam foarte bine 5
ce am să fac în viață: voi urma Politehnica, voi fi repartizat într-un mare centru industrial, voi încerca să mă înscriu la aspirantură... Arăta prin urmare aproape neajutorat de tânăr, nu indiferent în fața vieții, nu, altfel, ca într-o sală de așteptare de exemplu. Mi se părea că arată la fel ca oamenii care așteaptă un tren, care are puțină întârziere... Pe la douăsprezece noaptea, entuziasmul lui Ștefan atinse oarecum maximum. Probabil că până la urmă își dădu seama că exaltarea lui e puțin cam zgomotoasă, deoarece se scufundă într-o muțenie, cu care noi, care în ultimul timp îl cunoscusem destul de bine, eram obișnuiți. 15

– Ce facem cu Picasso? spuse el cu voce tare și cu totul pe neașteptate.

– Cum ce facem? am replicat eu puțin cam nedumerit, mai ales că nu văzusem din Picasso în viața mea nici o altă pictură în afară de *Porumbelul păcii*. 20

– Pentru cine pictează Picasso? se agită Ștefan foarte speriat. Mă întreb dacă lui Motoș i-ar plăcea *Domnișoarele din Avignon*.

– De ce să nu-mi placă? întrebă Motoș.

– Am să-ți cânt din Bach. Ai să înțelegi? îl întrebă Ștefan.

– Ce-i ăsta, Bach? voi Motoș să știe. 25

– Vezi, nici n-ai auzit de el, îi reproșă Ștefan. În tot cazul e cu totul altceva decât *Văduva veselă*.

– Văduvele îmi plac, spuse Motoș, și ne făcu cu ochiul.

– Asta e o operetă, se revoltă Ștefan.

– Dacă nu credeți că suntem în stare să înțelegem pe Bach și pe Picasso al vostru, nu dau nimic pe arta voastră, spuse Motoș. 30

Ia etajul al doilea locuia, împreună cu nevasta, un redactor de la *România liberă*. Avea o garsonieră, care era aproape goală:

un pat îngust în mijlocul odăii, și pachete cu cărți, împrăștiate peste tot, pachete cu ambalajul rupt, risipite pe parchet. Două sfeșnice mari, din fier forjat, erau puse de o parte și de alta a patului.

5 Toamna trecu, filmul era gata, cei doi, Lazăr și Sofia Mancaș reușiră să treacă la examenul de stat, iar Ștefan continua să locuiască în aceeași odaie cu Lazăr. N-aveau lemne decât foarte puține, făceau focul întotdeauna cu economie, iar când lemnele se terminară, renunțară la foc. Dimineața
10 era o ghețarie de ți se tăia răsufierea, de aceea se îmbrăcau cu o rapiditate cazonă. Apoi urcau scările în fugă dârdâind de frig, la etajul al doilea.

– Cine e? întreba contrariată nevasta redactorului.

– Noi, răspundea ei foarte gravi.

15 – Sunt dezbrăcată, țița din pat soția redactorului.

– Îți poți trage pătura până sub bărbie, propunea Lazăr.

– De altfel nici nu ne uităm, o asigură Dan.

– Putem aștepta până te îmbraci, spunea din nou Lazăr.

Intrau în cameră, focul ardea vesel în sobă, era cald și era
20 duminică, iar ei erau nebărbieriți. La colțul străzii era o frizerie așa că plecau să se radă. Soția redactorului se scula între timp, făcea ordine în cameră, se îmbrăca și se spăla, în așa fel încât când se întorceau ei era o doamnă foarte distinsă și în același timp o gazdă bună, primitoare, care le pregătea ceaiul. Ceaiul
25 era fierbinte, și în timp ce sorbeau din ceai, Ștefan se gândea la panourile pe care le avea de făcut pentru magazinele de confecții din cartier. La Institut nu avea de gând să se întoarcă; lucra la panouri pentru magazine sau la panouri ceva mai mari și mai bănoase, pentru Miliție, privind regulile de circulație.

30 – Asta nu-i pictură, spunea soția redactorului.

– N-am nimic de spus, îi răspundea Ștefan.

Ea îl privea curioasă și era de părere că el e foarte singur.

– Într-adevăr, recunoștea Ștefan.

– Dar nu poți trăi așa, se revolta ea.

– Dar cum să trăiesc? întreba Ștefan. Știi vreo rețetă? Bineînțeles că ea nu știa nici o rețetă. El o consola spunându-i că în definitiv cu panourile câștigă suficient ca să aibă cu ce trăi.

– Fac panouri și câștig bani ca să pot duce o viață copioasă. Cu pâine, salam, conserve și de două ori pe săptămână filme 5
în matineu. Dorm până la unsprezece, casc, fac cinci minute gimnastică, mă îmbrac...

– De ce nu pictezi? urlă ea furioasă.

– Pentru că nu știu cum. Nici alții nu știu, dar nu au curajul să recunoască. 10

– De ce nu te străduiești tu să... de ce nu cauți?...

– Cred că o fac, îi răspundea Ștefan și, deodată, îi veneau lacrimile în ochi de emoție. Poate că nu o mințea, poate că în realitate continua să caute.

Erau și duminici însorite de iarnă. În spatele blocului era 15
un mare teren viran, acolo jucau fotbal copiii din bloc. Lazăr făcuse rost de un pistol de la un puștan și după-amiezile de duminică le petreceau deci trăgând pe rând la țintă, cea mai bună trăgătoare fiind soția redactorului. Se amuzau, seara mergeau toți patru într-o bodegă nenorocită unde cânta o 20
orchestră de orbi și mâncau mititei cu muștar de te trăsnea, beau monopol cu sirop, pentru că era ieftin, și se întorceau bine dispuși acasă. Zilele continuau să treacă pe lângă Ștefan, calme și liniștite, de o frumusețe tristă, asemănătoare unor înserări aurite de toamnă. 25

Gândindu-se la toți acești ani care au trecut, Ștefan, în fond, nu dorește decât să-și răspundă la o singură întrebare: de ce întreaga lui viață de până atunci trecuse în mare măsură fără rost. Adevărul i se relevă până la urmă dintr-o dată cu o 30
bruschetă care îi tăie răsuflarea. Astfel înțelese că în toți acești ani el a lăsat să-i scape încet-încet, printre degete, principala sursă a talentului său, adevărata cheie magică a acestuia. Căci în acei ani îndepărtați ai inocenței, el pornea întotdeauna o

lungă călătorie de descifrare a unui alt suflet, călătorie care rămânea aproape întotdeauna neîncheiată, dând naștere necesității de a fixa pe hârtie niște descoperiri care rămâneau la urma urmei niște uluitoare incertitudini. Întorcându-și
5 privirea spre acești ani care au trecut, Ștefan putu să urmărească cu luciditate cum inocentul de altădată se transformase încet-încet într-un fel de călător clandestin. El devenise asemenea călătorului obligat să facă o călătorie lungă cu alte cinci persoane străine în același compartiment. Ceea ce fusese
10 altădată afecțiune pătimasă, plină de neliniște, devenise amabilitate.

„...Toată această singurătate și indiferență“... își spunea acum Ștefan privind orașul decupat ca într-o ilustrată, de obloanele ferestrei. Dacă n-ar fi fost și bucuria acestei lucidități,
15 conștiința acestei capacități de detașare, descoperirea că deodată trecutul nu-i mai aparține, că el nu face altceva decât întoarce din când în când capul, spre toți acești ani pe care încet-încet simte că-i uită.

– Plec din București, îi spusese într-o seară Ștefan lui Lazăr.

20 – Unde pleci? îl întrebase Lazăr.

– Am un unchi director de școală. Are un post vacant la desen. Predau desenul, sunt doar de specialitate.

– De ce nu te întorci la Institut?

– Nu mă întorc.

25 ...Ștefan își reamintește mai ales pe inginerul Poenaru. Acesta avea o logodnică studentă la Științe naturale și strângea bani pentru mașină; era un bărbat care purta niște cămăși cu guler foarte lat, iar pantofii cu găuri mari în talpă, încât se plângea tot timpul că se udă la picioare.

30 – De ce nu-ți cumperi alți pantofi? îl întreba Ștefan.

– Fac economii pentru mașină, frate, îi răspundea inginerul.

La anul ai să mă vezi cu un Fiat 1100. Îmi iau un Fiat și nu mai am treabă cu nimeni.

Sâmbătă seara, la logodnică se organizau jururi și Ștefan era întotdeauna prezent. Logodnica avea un radio cu picap, câteva discuri mexicane și foarte multe discuri cu Nițescu, pentru care ea avea o deosebită pasiune. Veneau mai mult fete, tinere învățătoare, care făceau naveta; purtau niște rochii 5 albastre sau roz, din nailon, transparente, iar dedesubt jupoane din satin, scrobite și înfoiate. Umblau cu o eleganță puțin cam speriată pe pantofii lor cu tocuri înalte. Sandvișurile erau însă totdeauna prea multe, sandvișuri cu unt amestecat cu pastă de pește, cu cârnați cu muștar sau cu generoase bucăți de șuncă 10 fiartă, în așa fel încât Ștefan, gândindu-se la aceea perioadă din viața sa, reținea în primul rând uluitoarea abundență a sandvișurilor, risipite pe tăvile cu îngerași durdulii, răspândite peste tot, pe mese, pe scaune sau chiar pe jos, încât uneori din greșeală tocul ascuțit al unui pantof feminin se înfigea cu 15 cruzime în sandviș, dând naștere la țipete speriate și rușinate. Bucurii provinciale, pahare cu țuică, răsturnate pe rochiile roz care se fleșcăiau, sâni bine strânși în sutien, mângâiați în timpul dansului prin rochia de nailon aspră, neplăcută la pipăit, un amestec confuz de rochii, de sandvișuri și discuri sparte din 20 greșeală, de sticle cu vermut, ascunse în bucătărie după sobă, iată tot ce reține Ștefan rememorând acea perioadă din viața sa. Scene absurde:

„Unde-i acoperișul?“

„Ce ai tu cu acoperișul?“ 25

„Vreau să ies pe acoperiș.“

„I liniștește-te, că se scoală ai mei și mâine am scandal cu ei.“

...Era sâmbătă seară; majoritatea își justificau aceste petreceri de sâmbătă, își justificau aceste chefuri de sfârșit de săptămână, singur Ștefan nu avea cum să le justifice. Venea 30 sâmbăta fără ca el să aibă de sărbătorit vreă bucurie firavă. Se întorcea spre dimineață acasă, singur, sau cu una din fetele în rochie roz sau albastră, se descălțau amândoi pe coridor ca să nu facă zgomot – cimentul era rece. Ei simțeau cum sunt

cuprinși amândoi de frig, se dezbrăcau grăbiți și se furișau în pat. Spre zori fata pleca, o auzea lipăind desculță pe cimentul înghețat, închizând ușa cu prudență în urma ei. Se scula, făcea în grabă focul fără să se îmbrace, dârdâind de frig și se strecura
5 din nou în pat, până când în cameră se făcea mai cald. Dădea drumul la radio, asculta buletinul de știri, situația atmosferică și revista presei. Apoi căuta muzică ușoară pe unde scurte, o voce îndepărtată de femeie șoptea cuvinte calde de dragoste și el se lăsa în voia tristeții. Trăgea plapuma peste cap și-i venea să plângă.

10 Era duminică, se auzeau clopotele la biserică, prin geam creștea ziua de iarnă, înghețată și neprietenosă. Lua o carte și începea să citească, îl cuprindea somnul și adormea cu cartea în mână. Se trezea aproape de prânz, focul cânta vesel în sobă, în cameră era cald, era mai plăcut și mai prietenos, i se făcea foame, dar îi
15 era totuși lene să se scoale. Gazda bătea la ușă și-l întreba:

„V-ați sculat, domnule profesor?“

„Nu, sunt încă în pat“, spunea Ștefan.

„Pot să intru?“ întreba gazda.

„Desigur, puteți să intrați“, aproba el foarte amabil.

20 „Scuzați-mă că vă deranjez, dar trebuie să-mi iau o rochie din șifonier. Știți, e duminică“, îi spunea gazda.

„Mergeți la biserică, doamnă?“ o întreba el.

„Da, spunea gazda. Libertatea cultului e admisă.“

„Credeti în Dumnezeu?“ o întreba Ștefan.

25 „Cum să nu cred?“ se revolta ea.

„Eu nu cred, spunea Ștefan. Mi-am pierdut credința de mic“, se văicărea el.

„Așa-i tineretul de azi“, spunea femeia și ofta.

30 Apoi ieșea, legănându-și șoldurile abundente. După plecarea ei în odaie stăruia mult timp un miros greu de transpirație. „La biserică se duce, dar de spălat nu se spală!“ își spunea revoltat Ștefan.

...Surâsul femeilor de la acel revelion, un surâs lipsit de acea notă de improvizație pe care surâsul unei femei trebuie

neapărat să-l aibă ca să-ți placă – un surâs pe care în tot cazul nu-l vrei etern și care în clipa următoare ar putea foarte ușor dispărea – ele aveau însă un surâs stabil, un surâs lipsit de neprevăzut, un zâmbet gândit de dinainte, ca o răsplată probabil ce și-o ofereau pentru toate necazurile și săcâielile îndurate de la soți sau șefi în anul care s-a scurs. Era un surâs armonizat perfect cu ghirlandele de hârtie creponată atârinate cu multă grijă deasupra cancelariei, cu rochiile profesoarelor, cu prăjiturile cu cremă și cu etichetele de pe masă, așezate de premianți în dreptul fiecărei farfurii.

– E un pom-de-Crăciun frumos, spuse Ștefan.

– Vrei să spui un pom-de-iarnă, îl corectează directoarea.

– Exact.

– Totul e să nu dispară păpușa, spune directoarea.

– Care păpușă?

– Păpușa inspectorului-șef. E adusă din Franța de Dragutoiu, mi-a adus-o mie, dar eu n-am copii, așa că n-am ce face cu ea. I-o dăruiesc tovarășului inspector-șef. El are copii.

– Mulți? întrebă Ștefan.

– Trei, precizează directoarea.

– O păpușă tot nu le ajunge la toți trei, își dă cu părerea Ștefan.

„Ce poveste stupidă“, își spune Ștefan și-i vine să râdă cu gura până la urechi. O întreagă noapte de revelion păzind păpușa inspectorului-șef. Până la urmă se cam pilise și uitase complet de păpușă, așa că păpușa dispăru...

Noaptea aceea și gravitatea și solemnitățile tuturor celor așezați în jurul mesei și el care se întreabă: „Oare sunt fericiți?“. Majoritatea erau oameni trecuți de patruzeci de ani și Ștefan ar fi voit să știe dacă sunt mulțumiți, dacă și-au realizat toate visurile. Așa cum stau și mănâncă, gesturile lor au ceva din gravitatea cu care deschid cataloagele la începutul orelor: „Să iasă la răspuns“... Majoritatea dintre ei au trecut prin război, au suferit, trăiesc în prezent o viață liniștită, au o existență asigurată, dar sunt oare fericiți? În noaptea aceea, Ștefan regăsi

pentru câteva ore ceva din vechea lui dorință de a pătrunde în sufletul oamenilor, de a descifra misterioasa lor existență.

– O mai fi rămas ceva? întrebă el.

– Băutura? se miră profesorul de chimie. Nu s-a consumat
5 nici un sfert. E cam prost vinul. Adevărată poșircă.

– Nu e vorba de băutura, îi spuse Ștefan.

Nu era încă suficient de băut ca să fie dispus să facă
concesii, așa că rămase singur într-un colț al cancelariei; după
o jumătate de ceas, reveni la profesorul de chimie și îi explică
10 sensul întrebării, arătându-i că atunci când a întrebat dacă a
mai rămas ceva, el nu s-a referit la băutura, ci la cu totul
altceva, la idealurile și visele lui sau cum vrei să le spui; apoi
dansă toată noaptea cu o profesoară tânără care era în anul
al doilea la fără frecvență. Spre dimineață se reîntoarse acasă
15 odată cu elevii care se reîntorceau și ei de la revelionul lor, se
întorceau ținându-se de mână, îl salutau respectuos și Ștefan
ar fi vrut ca ei să-l iubească, să-i zâmbească cu dragoste, nu
cu respectul acela rece și indiferent, jignitorul respect al elevului
față de profesor.

20 ... „La începutul trimestrului doi, unchiul meu, care între
timp fusese numit inspector la secția învățământ, a fost înlocuit
cu un altul și printre acuzațiile care i s-au adus a fost și ceea
ce inspectorul-șef numea «nepotism». Fiind și eu un rezultat
al nepotismului, m-am trezit de la școala medie unde predam
25 desenul, profesor la o școală cu ciclul doi într-un sat din
împrejurimi. Făceam naveta și la ședințele trimestriale eram
aspru criticat. Luam întotdeauna autobuzul din dreptul băncii;
dimineața de iarnă era colorată într-un albastru de cerneală
superfină, lângă oraș era un mic centru industrial, o fabrică
30 de cherestea, și muncitorii care așteptau autobuzul vorbeau
despre meciurile de fotbal ale echipei locale; chipurile lor mi
se relevau brusc la lumina inconsistentă a țigărilor Mărășești,
în buzunar aveau ujina pentru prânz, și eu mă gândeam la
ei, cu o oarecare invidie pentru că avea o anumită

consistență care mie îmi lipsea; șoferul oprea întotdeauna la marginea orașului unde o femeie frumoasă îi ieșea cu mâncare, un pachet întotdeauna înfășurat într-un șervet alb; eu mă bucuram că are o femeie care se gândește la el. Muncitorii coborau toți la Balta Sărată, rămâneam singur în autobuz, cu șoferul și taxatoarea, care avea o haină de piele, vopsită în albastru și vorbea despre filmele mexicane cu un entuziasm care mă emoționa. Coboram din autobuz, aerul era rece și neprietenos în dimineața de iarnă. Autobuzul oprea în dreptul Sfatului popular, iar paznicul de noapte mă saluta cu multă condescendență, mă întreba întotdeauna dacă nu am cumva rătăcită o țigară, iar eu îi răspundeam că nu fumez.

«Iertați-mă, tovarășe profesor, mereu uit, se scuza el. Ce ziceți de dimineața asta, cam câte grade credeți că ar fi sub zero?» adăuga întotdeauna și scuipa cu o dexteritate uluitoare în zăpada albă.

Știam că voia o cifră foarte exactă și răspundeam că ar putea să fie zece grade sub zero și el mă întreba dacă asta e mult, eu îi răspundeam că e foarte mult, el se bucura teribil, felicitându-se în gând că a rezistat la zece grade sub zero, făcându-și din asta, probabil, un certificat de eroism.

...Aș vrea să vorbesc despre zăpada care era pretutindeni în jurul meu, o prezență însă care nu-mi era niciodată străină și nu știu de ce imensitatea ei îmi dădea impresia unui bun pierdut și la care încercam zadarnic să mă reîntorc, conștient că îmi lipsea o anumită disciplină a efortului, mă aplecam și mâna mea mângâia inutil zăpada și eram uluit de sensibilitatea ei extremă în fața culorii, o sensibilitate de virtuos aproape. Eram uimit de felul în care absorbea albastrul sau de modalitatea cu care transfigura roșul însângerat al dimineții. Mă gândeam că zăpada are ceva din nebunia lui Van Gogh în fața culorii. Apoi era școala, cancelaria care mirosea a teze corectate în pripă și singurătatea și oboseala mea în sala profesorilor, eu care nu eram decât un surogat de profesor; și toate zgomotele care pătrundeau prin ușa

camuflată cu un dulap oribil, deasupra căruia zăcea o vioară cu coardele rupte, dulap și ușă care mă despărteau de fericirea directorului. Îl auzeam căscând, ezitând să se scoale, îl auzeam spălându-se, alungând cu indolență somnul, trăgându-și
5 pantalonii care îi erau întotdeauna pătați cu ulei – suferea de stomac, avea ulcer, și nu consuma decât mâncăruri gătite cu ulei – apoi auzeam copilul respirând calm prin somn, îl auzeam pe director plescăind fericit din limbă și atunci știam că la cooperativa din sat venise salam de Sibiu. Ațipeam
10 deasupra cataloagelor severe, deasupra notelor de zece și de cinci, mirosul înecăcios al hârtiei mă trezea însă și vărsam din greșală sticla de cerneală deasupra tezelor de științe naturale. Mă trezeam, căscam, lângă sobă era un elev din clasa a VI-a care făcea focul, stătea chircit în fața sobei, sufla
15 în foc, dar focul refuza să se aprindă, el mă auzea căscând, se ridica repede și se întorcea stângaci și timid spre mine. După ce mă saluta, intra cu mine în vorbă, bucurându-se de privilegiul care i se oferea ca un schimb pentru efortul depus în fața focului. Mă întreba dacă am venit și eu îi
20 răspundeam că am venit. Atunci el mă întreba dacă nu cumva trenul a avut întârziere, iar eu îi răspundeam că nu, nu a întârziat decât câteva secunde. El voia să știe dacă nu cumva mi-a fost frig în tren, pentru că în toamna trecută când a fost el la București la un frate mai mare, care făcea
25 armata acolo, era să înghețe de frig. Îi spuneam că în tren e o căldură teribilă.

«Costumul ăsta de tergal l-ați cumpărat acuma?» mă întreba el.

«Nu, îl am mai de mult», îi răspundeam.

30 «E ca nou, pe cuvântul meu», își dădea el cu părerea.

«Da, e un tergal bun», confirmam eu.

«Italian?» mă întreba el.

Dădeam din umeri și-i răspundeam că nu știu dacă e italian.

Apoi a venit primăvara, streșinile curgeau, copiii se jucau prin curte sau asistau sprijiniți de zidurile școlii la exercițiile mele pe bicicletă. Învățam să umblu pe bicicletă și ei mă încurajau cu generozitate scandând în cor: «Foarte bine, tovarășe profesor. Ați mai progresat, tovarășe profesor.» Sau stăteam pe bancă în curtea școlii, soarele mă mângâia cu căldura razelor lui și erau clipe în care deveneam indiferent la tot ce era în afara soarelui, erau clipe în care trăiam doar pentru căldura pe care mi-o dăruia el. Un elev se oprește în fața mea și îmi vorbește cu sfială de peștele lui, își scoate pălăria și în fundul pălăriei se zbate încă viu peștele prins. 5 10

«Vă place peștele, tovarășe profesor?»

«Îmi place», răspundeam eu. Mă gândeam atunci la uluitoarele resurse de afecțiune care zac în om și întreaga lume în astfel de clipe mi se pare alcătuită numai din dragoste și bunătate, iar eu sunt o insulă singuratică în mijlocul unor tumultuoase torente de afecțiune omenească. 15

Seara așteptam pe peronul haltei trenul care să mă ducă înapoi în oraș, în camera pe pereții căreia sunt foarte multe fotografii. În mica gară, la lumina chioară a becului, sunt cu o fată, o țin de mână și ea e foarte emoționată și mă întrebă privind-și vârful pantofilor: 20

«Obişnuiți să vă doară capul?»

«Nu, îi răspund eu. Dar de ce mă întrebați?»

«Știți, îmi spune ea, eu lucrez la o fabrică de medicamente. Aș fi putut să vă servesc cu o aspirină.» 25

În tren sunt al patrulea la jocul de cărți, ceilalți în timp ce joacă vorbesc despre pensionarii lui Franz Josef; îi întreb cine sunt pensionarii lui Franz Josef, pentru că eu n-am auzit niciodată vorbindu-se despre ei. Unul dintre muncitori îmi spune că el i-a întâlnit în tinerețea lui, era ucenic pe-atunci, abia îi dăduseră mustățile, iar pensionarii lui Franz Josef stăteau și se încălzeau la soare în fața primăriei, șase bătrâni mari și bărboși. El era împreună cu maistrul care lucra și l-a întrebat 30

pe maistru cine sunt bătrânii aceia și atunci maistrul i-a explicat că aceștia erau pensionarii lui Franz Josef. Muncitorii noștri nu arătau așa, povestea omul, aveau fața scofâlcită, suptă, erau îmbătrâniți înaintea de vreme, dar bătrânii care se încălzeau
5 la soare erau altfel, ei erau pensionarii lui Franz Josef. Unul dintre muncitori era de părere însă că toate acestea sunt povești născocite, că, la urma urmei, el nu crede că ar fi existat pensionarii ăștia. «Stăteau pe scaune de paie și beau limonadă cu paiul», îi dădea atunci amănunte concrete celălalt.

10 ...Acasă, mă primeau fotografiile de pe pereți, în odaie erau foarte multe fotografii, ele aparțineau unor oameni pe care nu-i văzusem niciodată, toți zâmbeau cu bunăvoință spre mine, puțin poate convențional, dar cu bunăvoință, și, la urma urmei, eu le mulțumeam pentru zâmbetele lor nesfârșite ca
15 veșnicia, cum eram dispus să mulțumesc tuturor femeilor și bărbaților care își exersau vocea pe toate lungimile de undă, arii din opere și cântece populare, valsuri și bosanova, glasuri omenești care pătrundeau în camera mea singuratică, nu instrumente reci și stereotipe, nu pot suferi instrumentele,
20 pianul, ghitara, vioara, ci vocile minunate ale tenorilor, gravele timbruri de alto, mângâietoarele suprasoprane. Adoram aceste glasuri, prieteni necunoscuți, care pătrundeau în nopțile mele. “

„Într-o noapte, Dumnezeu căruia gazda mea se pare că-i semnase mai multe polițe în alb, binevoi s-o cheme la el.
25 Probabil că raiul pe care și-l închipuia ea, un fel de stadion imens, cu biserici multe și cu popi nu tocmai curați, popi care psalmodiau la nesfârșit cântece care te ajutau să cobori într-o stare de somnolență dulce, era dispus să-i dea bilet de liberă trecere. Când m-am întors seara acasă de la serviciu,
30 femeile care plângeau la căpătâiul ei îmi amintiră de moartea bunicii... Mi s-a spus că se așteptau să moară, suferea de o boală incurabilă, dar lucru curios, mie nu-mi vorbise niciodată despre moarte, doar o singură dată mă întrebase

cum cred eu că arată raiul. I-am recomandat *Divina Comedie*, dar, după câteva zile, mi-a adus-o înapoi, spunându-mi că nu pricepe nimic; pe lângă că e scrisă în versuri nu are nici o acțiune și pe deasupra e teribil de plictisitoare. Apoi au venit neamurile, au deschis testamentul și în testament eram 5 și eu amintit, ea îmi lăsase prin testament cele două tablouri ale ei expuse în sufragerie. O țigancă cu niște sâni tot atât de imenși, ca ai Sofiei Loren – curios cum peste tot m-am întâlnit cu tabloul ăla, cu o floare în păr, cu un surâs pe buze – iar al doilea tablou era un asfințit de soare – de data asta 10 o litografie – deasupra unor ruine străvechi. Darul acesta m-a emoționat profund și nu știu de ce am văzut în el un omagiu postum adus talentului meu de pictor. Era un imbold pe care cea trecută în împărăția umbrelor voia să mi-l dea și n-aveam decât să-i mulțumesc pentru asta. Nepoții 15 se grăbiră să vândă casa, și îmi cerură să mă mut cât mai repede cu putință. Bineînțeles c-am fost de acord și, cu tablourile subțioară, am plecat să-mi găsec o cameră. Până la urmă secretarul Sfatului popular mi-a propus să mă mut la el. Locuia într-o vilișoară la marginea orașului, cu o 20 grădiniță de flori în față și toate celelalte. Aveau multe cristaluri răspândite peste tot în locuri cât mai vizibile prin locuința lor spațioasă, pentru că ei iubeau cristalurile pentru simbolurile reprezentate de ele: cristalurile erau o carte de vizită cu ajutorul căreia ei doreau să cumpere bunul-gust, 25 la fel exemplul cu șampania sau icrele negre. În hol se găsea în permanență însă o albie cu rufe muiate, toate ușile care dădeau spre restul locuinței fiind încuiate. Cu o rochie de molton, cu un șorțuleț în față, ori de câte ori i se anunța o vizită inopinată, soția secretarului putea fi găsită în fața albiei 30 respective cu rufe murdare, ascultând cu multă bunăvoință părerile celui venit în audiență particulară, influența ei asupra soțului fiind hotărâtoare. «Sunt fiică de țăran sărac...» scanda cu voce joasă soția secretarului. Ar fi trebuit probabil să mă

scandalizez, dar în aceea perioadă nu mă scandaliza nimic, cel mult îmi venea să râd.“

„O conduceam acasă după ce dansul lua sfârșit, eram
5 amândoi ușor transpirați, afară era iarnă și-i spuneam că în felul ăsta te poți îmbolnăvi foarte ușor de plămâni. Îmi dădea dreptate totdeauna... Bluza îi era prea scurtă și-n timp ce dansam cu ea (sâmbăta la casa de cultură se organizau matinee dansante), mâna mi se odihnea nemișcată pe spatele ei, puțin
10 speriată, orice mișcare a mâinii mele fiind un pericol iminent pentru bluza ei scurtă. Avea un spate băiețesc, foarte slab, și cu toate că mâna îmi rămânea nemișcată, așa cum am spus, îi simțeam foarte bine coastele. Apa era caldă, izvora probabil din adâncuri, în jurul fântânii aburii calzi înghețau
15 pe fețele noastre; ne opream întotdeauna acolo lângă fântână. Încercam s-o îmbrățișez, dar aproape niciodată nu voia să se lase în voia îmbrățișărilor mele. Gestul îi era probabil un mic joc pe care și-l permitea din cochetărie, sigură că nu riscă nimic, sau poate din indolență, sau chiar pentru moment din
20 lipsă de interes, sau poate era plictisită pentru că reacțiile celor ce o conduceau acasă erau întotdeauna aceleași; era păcat însă de zăpada care continua foarte frumos să cadă. Așa, cu fulgii accia pe genele ei lungi, semăna cu fetiță mică și cam neajutorată, iar eu căutam un gest de gingășie pentru ea, așa
25 cum într-o seară de Crăciun cauți pentru un copil o jucărie, acolo, în apropierea pomului cu toate luminile aprinse, căutam un surâs sau o vorbă bună; era însă stupid să-i propun să ne jucăm cu zăpadă sau alte prostii de felul ăsta, era ca și cum am face o repetiție generală pentru o piesă cu rolurile învățate
30 doar pe jumătate... O conduceam până acasă și rămâneam singur în mica haltă. Sala de așteptare era pustie, becul cam chior, iar pe jos mucuri de țigari și scuipat înghețat. Trecea câte un marfar fără să se oprească, iar pe pereți cineva scrisese cu cretă albă. *Valentina îl iubește pe Florin*. Apoi venea

personalul, dar nu cobora nimeni din el, prin ferestrele slab luminate se vedeau compartimentele comune de clasa a doua, complet goale.

Dana era telefonistă la centrala din oraș, și întotdeauna în pauza mare mă chema la telefon, iar toți în cancelarie erau de o discreție atât de desăvârșită încât te apuca greața; seara, când mă întorceam în oraș, o așteptam să iasă din tură. Peste drum de telefoane era un chioșc de țigări, în vitrină pachetele de Mărășești zăceau de ani de zile acolo, laolaltă cu ziarele vechi și pătate de muște. Stăteam cu spatele întors și o recunoșteam pe Dana după pași. Îmi spuneam că atunci când cunoști o față după felul cum merge e posibil să fii îndrăgostit de ea. Nu eram totuși suficient de naiv ca să nu-mi dau seama că sărutările mele rămâneau întotdeauna aceleași și fiecare îmbrățișare semăna cu oricare alta; ieșeam afară din oraș, băncile pe care ne așezam erau pline de zăpadă, o zăpadă groasă de o palmă, care se așeza docilă sub noi, ne așezam îmbrățișați și zăpada cădea între sărutările noastre, dar îmi dădeam seama că nu numai zăpada, rece, pură și albă se pune între noi. Îmi închipuiam totuși că e vorba de dragoste, părul ei doar era negru și avea un miros amețitor. Într-una din seri i-am dat un telefon la ea, la centrală, să coboare puțin până jos. Coridorul pe care am așteptat avea o lumină albă, lăptoasă și, la lumina aia, când ea apăru la celălalt capăt, fața îi era obosită și ușor plictisită. Dacă până atunci fusesem aproape sigur de dragostea ei, în momentul acela mi-am dat seama că la rândul ei nici ea nu mă iubește, am înțeles că era vorba doar de niște roluri pe care fiecare dintre noi le învățase de data asta ceva mai bine. Știam că o face desigur și din cauza zăpezii, ninsoarea aceea buimacă, în naivitatea noastră sperând că zăpada poate până la urmă să ascundă și să transfigureze chiar totul. Da, greșeala pe care o făcusem era că ne gândisem toată iarna doar la ninsoare, fără să bănuim dezghețul, fără să bănuim cât de provizorie poate fi frumusețea zăpezii... După

ce m-am despărțit de Dana am renunțat să mai fac pe tânărul îndrăgostit, am început din nou să corectez teze, iar la sfârșitul anului am organizat un mic banchet cu clasa a VII-a la care eram diriginte. Am ținut un mic discurs care m-a dat până
5 la urmă și pe mine gata. După discursul meu a urmat banchetul propriu-zis. La acordeon cânta un tip foarte curios, ieșit parcă dintr-un roman de Panait Istrati: avea o casă plină de copii și se dădea în vânt după biografii romanțate, cânta
10 din când în când și cu vocea, avea un glas imposibil, iar fetele din clasa a VII-a dansau între ele, pentru că băieții erau prea timizi să le invite la dans, sau mai degrabă nici nu știau să danseze. «Să-mi dai scrisorile înapoi», cânta cu vocea lui aparte acordeonistul, dar copiii aceia, care dansau cu stângăcie, nu scriseseră până atunci probabil nici o scrisoare de dragoste,
15 cuvintele banale ale cântecului treceau pe lângă ei inofensive, fără să-i atingă. Am băut cam mult în seara aceea; după plecarea copiilor cheful a continuat între profesori. Dimineța m-au trezit hohotele de plâns ale acordeonistului. «Am un suflet mare de artist», urla el. Ascultându-l, am fost cuprins
20 de teamă și l-am rugat să tacă. Mi-am astupat urechile cu amândouă mâinile. După aceea m-au apucat și pe mine istericalele. «Mâine am să mor, i-am spus acordeonistului. Mâine am să mor călcat de un tren, sunt sigur», urlam eu. El se opri din lamentații, nedumerit, mă privi lung și mă
25 întrebă dacă sunt bolnav. Nu eram bolnav, dar în suflet mi se strecurase o spaimă cumplită, încât stomacul meu, suprasolicitat de beția din noaptea trecută, refuză să mai reziste.

Cam în perioada aceea m-am împrietenit cu neurologul din oraș, un tip cu un început de chelie care umbla tot timpul
30 neras. Citise *Omul revoltat* al lui Camus, într-un caiet avea copiate lungi pasaje din carte. Mi le citea uneori și mie și-mi explica pasajele mai complicate. Uneori rămâneam seara până târziu la el, ascultam muzică și mi-amintesc emoțiile de care am fost cuprins când am ascultat prima dată Stravinski.

Discuțiile noastre erau uneori întrerupte de vizitele unei femei înalte, trecută de patruzeci de ani, o pacientă de-a lui. Locuia peste drum de casa doctorului și profita de această vecinătate făcându-i vizite cu totul inopinate. De câte ori o vedeam intrând pe ușă, înghețam amândoi, iar într-una din seri, 5 atmosfera fiind mai înghețată ca oricând, femeia ne închină fiecăruia un lung poem în versuri albe. Uneori îl căutam pe doctor la policlinică și-l asistam în timpul consultațiilor. Consultațiile astea ale lui, mie, profanul, mi se păreau de-a dreptul caraghioase. Întrebările puse bolnavilor erau 10 întotdeauna aceleași. Mă amuzam urmărindu-l cum se joacă cu ciocănașul, lovindu-și clienții peste genunchi. O singură dată am plecat îngrozit acasă. Pacientul era un neamț, un bărbat trecut de patruzeci de ani, necăsătorit însă și care-și avea atât sora, cât și părinții, în Austria; obținuse pașaportul 15 să plece la ei, era de timp îndelungat în tratamentul doctorului, motivul pentru care părăsea orașul fiind tocmai necesitatea de a fi îngrijit de cineva din familie. Sora bolnavului venise ca să-l ia, dar abia la plecare lucrurile se complicaseră: bolnavul nu mai voia în ruptul capului să plece. În toți acești ani, 20 singurul lui prieten, conform declarațiilor sale, fusese o găscă. «O găscă foarte bătrână și foarte cuminte», ne explicase el. Acum, când ceasul plecării sosise îi era foarte greu să se despartă de ea. Omul era nenorocit, stătea acolo în fața noastră cu fața udă de lacrimi și ne declara că el își iubește mult găscă și-i 25 vine foarte greu să se despartă de ea... Plecând de la doctor m-am dus să beau un coniac, în mica bodegă din centrul pieței. Mă duceam adeseori să beau acolo, era o bodegă în permanență goală, lângă sobă, doar o bătrână șchioapă și chioară care moțăia întotdeauna. Bodega era și de data asta pustie, chiar 30 bătrânica dispăruse ca prin minune de pe scaunul ei și deodată m-am văzut pe mine însumi ca într-o oglindă, un bărbat de 26 de ani, încă foarte tânăr, încă foarte singur. Mă gândeam la omul cu găscă și pentru prima dată singurătatea îmi apărui

sub adevăratul ei chip: era ca un întuneric imens, acolo, undeva în spatele meu, apropiindu-se încet-încet de mine. La bufet, un bărbat și o femeie stăteau de vorbă, vorbeau probabil despre filmele văzute în ultimul timp. Am încercat să-i ascult mânat
5 de dorința de a stabili cu ei un contact, o înțelegere mutuală. Spaima mea de singurătate devenise atât de mare încât pentru o clipă m-am temut că am devenit incapabil de a mai înțelege cuvintele oamenilor.

Peste câteva săptămâni am cunoscut-o pe Marina, era
10 vânzătoare la un magazin, vindea aparate de radio. Era elevă la seral. Era suficient de slabă la literatură; în schimb știa foarte multă matematică și chimie. Relațiile dintre noi au evoluat cu multă repeziciune. Seara o așteptam întotdeauna în holul liceului, privind tablourile cu absolvenți de pe pereți. Câteodată
15 Marina fugea de la ultima oră și ne duceam amândoi la cinematograful. O emoționau filmele și totdeauna plângea cu capul pe umărul meu. Avea picioarele foarte frumoase, doar pieptu-l avea foarte mare și uneori îi venea proasta inspirație să îmbrace bluze de nailon. Probabil că mă apropiasem de ea
20 și datorită aerului ei matern, atenției ei perseverente: cât am fost împreună, aveam cele mai îngrijite unghii din oraș, îi plăcea să-mi facă manicura, în timp ce stăteam culcat ca un copil cuminte cu capul pe genunchii ei. Genunchii îi erau calzi, așa că-i spuneam că ar fi mai bine să lăsăm în pace manicura,
25 puteam doar face niște lucruri mult mai plăcute. Mă asculta întotdeauna foarte docilă, de altfel n-am întâmpinat niciodată din partea ei vreo rezistență. Cât am fost împreună aveam și cele mai curate și mai călcate cămăși din oraș.

«Sunt foarte fericită să-ți spal cămășile, răspundea ea la
30 protestele mele. Ești și tu singur, cine vrei să ți le spele?»

«Pot să le dau la o femeie, nu trebuie neapărat să mi le speli tu», protestam eu.

«Ia nu mai fă pe galantul», îmi spunea ea și mă săruta pe gură.

Rămâneam până noaptea târziu la ea, o urmăream trântit pe pat cum își pregătește lecțiile pe ziua următoare. Era o fată bună și ambițioasă. Foarte sigură că ne vom căsători, îmi spunea câteodată și-mi dădeam seama că era încântată de perspectivele de care nu se îndoia o singură clipă: 5

«După ce ne căsătorim, visa ea foarte calmă, tu te înscrii la facultate, iar eu intru la școala sanitară. Cât durează școala, primesc salariu așa că n-am să stau pe capul tău. După ce termini facultatea, vii profesor la liceu în locul lui Mancaș.»

Mă iubea în felul ei, așezat și cuminte și atâta vreme cât nimeni nu știa nimic despre legătura noastră era foarte liniștită. Avea de altfel grijă să tragă întotdeauna rulourile. Când mă duceam la ea și în semiîntinericul din odaie trăsăturile ei se estompau, îi căutam surâsul, un surâs blând, și, liniștit, închideam ochii străduindu-mă să-l rețin, făceam eforturi să mă conving că acest surâs era unic. Nu voiam pentru nimic în lume să mă despart de ea, îmi intrase în cap că-mi fusese predestinată și îmi spuneam că iubirea nu este decât o autosugestie sau îmi repetam scrâșnind de furie că o iubesc, făceam tot ce e posibil să identific dorința cu iubirea, dar nu reușeam. Era începutul lunii mai, zile într-adevăr frumoase, încât era de-a dreptul păcat să refuzi dragostea când ea ți se oferă cu amândouă mâinile... La sfârșitul lunii, unul din colegii de școală, tot navetist ca și mine, își sărbători logodna și mă invită împreună cu Marina la festivitate. Ea își puse imposibila ei bluză de nailon care îi scotea în evidență sânii imenși, iar eu, ca să fiu bine dispus de la început – mă gândeam cu groază la momentul în care ajuns în casa fericitei logodnice va trebui să strâng mâna tuturor invitaților – am băut un coniac mare și i-am dat și ei să bea puțin din pahar. Îndreptându-mă spre casa logodnicei îmi spuneam că viața e făcută, la urma urmei, din aceste mici ceremonii de duminică, din aceste bucurii de matineu trecătoare și în definitiv chiar atâta e destul de mult. 10
15
20
25
30

Ca să mă mențin în starea asta de fericire am continuat să golesc pahar după pahar, mai ales că, spre seară, răsări o lună colosală. Unul dintre invitați, student la Filologie, mă cheamă la o parte să-mi citească câteva poezii ale sale. I-am
5 ascultat poeziile și i-am spus că sunt extraordinare.

«Nu știi ce să fac, își exprimă nedumerirea studentul. Să scriu cu rimă sau cu vers alb? »

Stăteam amândoi în grădină sprijiniți de clăile de fân, cu o sticlă de coniac. Lângă noi, luna era mare și roșie, foarte
10 uimită, și ajunsesem în clipele alea la concluzia că numai atunci ești fericit când nu ceri prea mult de la viață. Ne-am întors din grădină, festivitatea era în toi, și Marina dansa cu un elev – fratele mirelui. Acesta era foarte excitat de sânii ei mari. Nu după mult timp s-a jucat perinița. Am invitat-o
15 pe Marina la periniță, am așezat batista cu multă grijă sub genunchii noștri, cineva stinse lumina, și așa pe întuneric mi-am apropiat gura de gura ei, dar n-am sărutat-o. Se străduise să-și apropie mai mult gura de a mea, nu înțelegea ce se întâmplase cu mine, cum eu continuam să opun o ușoară
20 rezistență, mă trase cu forța la ea, cineva aprinse în clipa aia lumina, și speriat de lumina care pătrunsesse deodată în odaie, mi-am pierdut echilibrul și am căzut unul peste celălalt. În cădere, i se dezgoliseră genunchii și cineva începu să râdă. Ne ridicarăm de jos cam rușinați, elevul mă privea cu ură.
25 Marina îl luă la periniță și când o sărută, un sărut lung și cam stângaci, am rămas complet indiferent. Am dansat în continuare tot timpul cu Marina, apoi m-am retras cu ea într-o odaie alăturată unde se mai găseau și alte perechi. Era o canapea acolo, ne-am așezat unul lângă altul, iar un tip îmi
30 atrase atenția că lângă pat se afla o sticlă cu vin. Cineva pusese însă zahăr în vin și gura mi se năclăi de vinul acela dulce, dar voiam să beau și i-am dat și Marinei din sticlă. Am băut mult, bucuriile se amestecară între ele, cineva era probabil nefericit, pentru că începu să plângă, eu mângâiam femeia

care era lângă mine și când băutura se mai împrăștie, mi-am dat seama că așa pe întuneric, schimbasesem perechea cu altcineva. Am plecat atunci s-o caut pe Marina. Am găsit-o dansând cu liceanul, așa că am plecat acasă singur. Luna dispăruse de pe cer și eu o căutam cu disperare. Începea să se facă ziuă, cerul era pustiu. Liniștea și pustietatea din jur accentuară în mine singurătatea. O singură stea licărea palidă, gata să se stingă și ea. «Ca o ultimă făclie la un mare ospăț... Și după aceea?... mă întrebam. Ospățul se va termina, se vor stinge toate făcliile, și după aceea?... După aceea va veni ziua de mâine», îmi răspundeam tot eu, cu lacrimile în gură...

Am ajuns în piața din centrul orașului, ziua creștea în jurul meu, lucrurile primiră încet-încet contururile precise. Platformele de ciment din piață erau goale, cenușii, de un cenușiu metalic, neprietenos. Aerul era rece cu un miros plăcut de fructe crude și flori. «Astăzi nu se vinde nimic», îmi spuneam, încercând să zâmbesc, stând sprijinit de o platformă, acolo, în centrul orașului. Apoi am auzit foarte clar cum cineva trage rulourile la o fereastră și-mi închipuiam o femeie abia trezită din somn, deschizând geamul ca în odaie să pătrundă răcoarea dimineții și asta era într-adevăr emoționant. Mă gândii la copiii care dormeau încă în odaie, mi-i închipuiam tresărind în somn, tulburați de acest val de aer proaspăt pătruns prin fereastră. Toate astea mă emoționară și din nou ghicii în mine acele resurse de afecțiune care se cereau cheltuite. Veniră niște femei să măture piața, le auzeam vorbind între ele, dar nu le ascultam vorbele, ascultam doar zgomotul făcut de măturele lor, apoi le-am privit fețele tăbăcite de muncă, luminate de primele raze ale soarelui și eram curios să știu dacă ele, în acele clipe, simt lumina soarelui cum le mângâie fața, dacă sunt conștiente de acest soare răsărit pentru ele ca și pentru mine. Stăteam acolo în piață ușor amețit de băutura, nici fericit, dar nici nefericit, urmărind creșterea

solemnă a zilei, vinovat de această indiferență a mea în fața soarelui.

...Mă obișnuisem cu zgomotul fabricii de cherestea de peste drum, cu tic-tacul monoton al ceasornicului de pe noptieră,
5 cu mirosul cărților ungurești din bibliotecă; mă obișnuisem cu tapetul stupid de pe pereți, cu visele ei foarte ordonate, cu tavanul mâncat de igrasie, cu scârțâitul podelelor sub pașii ei desculți când se strecura în pat lângă mine; mă obișnuisem cu curtea în care flori mari, de toate culorile, creșteau în
10 neorânduială, cu găinile din curte, care ciuguleau rătăcite printre florile pălite de soare (mirosul găinaților lor se amesteca cu parfumul florilor); mă obișnuisem cu fântâna din mijlocul curții, fântâna cu apă nepotabilă în care scuipeau copiii ca să vadă dacă e adâncă, cu porumbeii care se așezau pe
15 acoperișul de tablă ruginită al fântânii, cu picapul a cărui muzică se strecura prin ușa întotdeauna întredeschisă a vecinilor, chiar cu discul preferat al acestora – *Ia te uită ce mai fete* –; mă obișnuisem cu chioșcul pe jumătate dărâmat, din fundul curții, și cu grădina din spatele lui în care creșteau
20 roșii și ardei, cu mărul foarte bătrân și uscat din mijlocul grădinii, cu poarta imensă care se deschidea greu de care mă temeam întotdeauna că o să-mi cadă în cap; mă obișnuisem cu băiatul vecinilor, un puști de vreo șapte ani care se operase în iarna trecută – o operație foarte grea la șira spinării, și acum
25 stătea nemișcat pe scăunelul lui și desena; mă obișnuisem cu creioanele lui colorate și cu florile migălos redată pe hârtia lui albă; mă obișnuisem cu sărutările cuminți ale Marinei, cu dragostea ei maternă, cu sânii ei mari. Poți trăi foarte ușor din obișnuință, până când viața devine și ea o obișnuință
30 continuă. Dar eu nu vreau să mă obișnuiesc cu nimic. Și, când m-am despărțit de ea, stăteam întors cu spatele pentru că nu voiam să-i văd lacrimile... În acele clipe în care am hotărât să ne despărțim mă durea totuși indiferența cu care o făceam. Iată de ce aveam nu numai nostalgia unei mari iubiri, îmi

doream cu totul altceva, îmi doream o despărțire dureroasă, din dragoste. Imaginația mea inventă chiar o astfel de despărțire: gara pustie se contură cu precizie înaintea ochilor mei, sala de așteptare și prin geamuri, noaptea de afară. Și un tren care vine, un tren cu compartimentele goale și ea care trebuie să coboare la prima sau la a doua stație, ea, al cărei chip nu-l cunosc, încă, să coboare și să dispară din viața mea pentru totdeauna. Lacrimile mele se amestecă cu ale ei, acolo în compartimentul gol, ele sunt lacrimile despărțirii noastre și când o îmbrățișez, în spatele ei câmpiile adormite aleargă în goană, indiferente în fața despărțirii noastre; văd bine acele câmpii pe care în clipele acelea le urăsc, pentru că trenul va opri într-o mică haltă în care ea va coborî dispărând pentru totdeauna; vor rămâne doar ele, câmpiile pustii, în cenușiul dimineții, apoi în soarele zilei, acolo, în spatele ferestrei...

Dar eu mă despărțeam cu indiferență de Marina, cu gândul aiurea, poate la acea despărțire din tren pe care mi-o doream...

După-amiezile de vară erau plictisitoare și uneori aveam obiceiul să merg până la arena de fotbal, unde singur, în tribună, urmăream antrenamentul echipei locale. Seara mă duceam cu băieții la restaurant, stăteam de vorbă cu antrenorul, un tip simpatic, rămâneam până târziu, și când plecam..."

Rememorând, Ștefan este destul de lucid, ca să observe lipsa lui de apartenență la lucruri, rolul lui de observator ușor indiferent al vieții, o anumită detașare care străbătuse toată acea perioadă din viața lui. Nici o pasiune; prin urmare, inutilitatea confesiilor; nici o rană, deci lipsa de necesitate a unui pansament. Pentru Ștefan „iubește pe aproapele tău“ era o abstracție, iar iubirea lui binevoitoare era și ea o astfel de abstracție; cum Ștefan refuza să se mistifice, să trișeze, el era conștient că resursele lui de afecțiune se consumaseră în reacții scurte, lipsite de durabilitate și consistență, mici flăcări stinse înainte de a arde. Rememorând, amintirile primiră într-adevăr o anumită cursivitate, dar nu și logică. Lucrurile mărunte din

care-i fusese alcătuită viața în acești ani nu înlocuiau, la urma
urmei, alte bucurii mai consistente. Bucuria unei dimineți
însorite, soarele și întreaga recuzită lirică, culorile zăpezii și
mirosurile ei, toate mirosurile pământului, zâmbetele pasagere
5 și mirosul părului unei femei, nu puteau înlocui marile
sărbători pe care el totuși continua să și le aștepte. Viața trăită
doar în bucurii de matineu, viața asta nu-i dăruise lui Ștefan
satisfacțiile pe care le cerea de la ea. „Și iată această lungă
călătorie prin această existență, prin acest trecut, amorf ca
10 somnul“, își spuse Ștefan.

Ștefan deveni foarte palid, aceeași flacără pură ardea în el, iar speranța îi lumina toată fața.

„Trebuie să trăim, îi spuse el lui Dan. Trebuie să trăim o veșnicie. Viața e prea scurtă. Tu cu același surâs și cu aceeași cămașă albă.“ 5

Se despărțiră amândoi de cei cinci directori și de soțiile lor, intrară într-un parc pustiu, se întâlniră cu un inginer agronom care sta pe o bancă și mânca pâine cu slănină și ceapă. Se despărțiră de inginer și, la ieșirea din parc, Ștefan îi spuse din nou lui Dan: 10

„Toate pânzele astea, le fac pentru tine, fratele meu mai mic.“

Ștefan se întoarse acasă, iar Dan începu să hoinărească prin oraș. Era un sfârșit de după-amiază la sfârșitul acelei veri în care Ștefan începuse din nou să lucreze. Dan rămase, prin urmare, singur, simțindu-se brusc cuprins de o bucurie ușor tristă, se simțea neajutorat de tânăr și-i venea să fluiere și să mănânce semințe. Veșnicii pensionari treceau pe lângă el și lui îi venea să le facă cu ochiul și să le dea, fără să-i pară rău, câte ceva din tinerețea asta a lui care îl obosea puțin. În astfel de după-amiezi plictisitoare se ducea întotdeauna la film, sălile erau aproape goale și lui îi venea să râdă de aceiași pensionari foarte atenți să-și ocupe exact locurile indicate pe 20

bilet. Când filmul începea, în întunericul cu ușile închise, începea să caște.

– N-am să te părăsesc niciodată, îi spusese el lui Ștefan.

Ziua creștea afară, prin geam se vedea fabrica de peste drum, iar în mijlocul curții aceeași platformă încărcată cu sticle goale.

„Ce înseamnă niciodată?“ îl întrebuse Ștefan.

„Înseamnă o viață de om.“

„O viață e foarte scurtă“, fusese Ștefan de părere.

10 „Nu poți iubi pe toți oamenii, își dăduse el cu părerea. E o absurditate. Chiar cu unul singur lucrurile se complică. În definitiv ce știi tu despre mine? Că sunt un copil. Asta e foarte puțin. Aproape o abstracție...“

...La jumătatea filmului Dan ieși din sala de cinematograf,
15 subit cuprins de o dorință teribilă să se plictisească până la epuizare. Străbătu parcul în care câțiva studenți își sărutau fetele, fericiți că au scăpat de ultimele examene. În gând le dori poftă bună, puteau în definitiv să se sărute până îi va cuprinde durerea de dinți. Parcul, muiat de căldură, îl plictisi foarte
20 repede. În tramvai, din nou pensionari cu bastoane și femei cu plasă, cu salată, conopidă și ceapă verde.

„...Doi oameni pot sta mult timp împreună, să-și vorbească la infinit... Toate tablourile astea pe care încerc să le fac sunt o încercare de apropiere, o punte de legătură... Vine
25 o vârstă la care nu mai poți risca, îi spusese Ștefan mult mai târziu, spre dimineață, o dimineață de sfârșit de vară. Ceea ce ne desparte este în primul rând miza... Am douăzeci și nouă de ani, și douăzeci și nouă de ani înseamnă mize definitive. Nu mai am dreptul să ratez nimic. Nici chiar un sentiment.
30 Pentru tine o dragoste ratată nu-i decât o experiență. Pentru mine poate fi o catastrofă...“

Strandul era aproape pustiu și Dan se lăsă în voia verii. Intră în apă și o fată dintr-a IX-a îi zâmbea tot timpul, dar lui îi părea rău ca ea să sufere, cu toate că știa că în el există deja bărbatul, căruia deocamdată încerca să-i întoarcă spatele. Îi spuse fetei că-i în stare să umble cu capul în jos, 5
în sfârșit făcu tot felul de exhibiții, dar până la urmă fata îl părăsi, se alătură unui grup de studenți de la medicină care vorbeau despre pancreas și splină. El începu să joace fotbal, corpul îi era tatuat cu nisip, gura i se umplu de soare și nisip, mestecă cu poftă nisipul și soarele. Mai târziu dușul rece spălă 10
de pe el nisipul și-l cuprinse o vagă tristețe.

„...Îmi aduc bine aminte vacanța când am fugit de acasă, îi povestise el lui Ștefan. Parcă văd pompierii făcând exerciții acolo, pe câmp, bicicletele puștanilor rezemate de gard. După 15
trei zile m-am gândit să mă duc la director și să-l rog să mă înscrie la școala lui – era un sat mare cu școală medie. Bucătăresele grase răsturnau în lada din capătul curții resturile de mâncare și se ștergeau la gură cu șorțurile nu tocmai curate.“

...Se îndrepta apoi spre pădure, oprindu-se la barieră, unde intra în vorbă cu acarul. Trecea câte un tren de marfă, acarul 20
îi povestea despre accidente feroase pe care le văzuse în viața lui, era tot ce văzuse el mai important în viață. Până la urmă, îi trecea cheful de hoinăreală și se întorcea cam indispus spre oraș. Îl întristau accidente, căuta să nu se gândească la ele. 25

„...Poate că nu sunt un copil, îi spusese el lui Ștefan. Un copil nu e conștient niciodată dacă e copil sau nu. Nu se leagă cu dinții strânși de copilărie.“

„S-ar putea să ai dreptate. Poate că-i într-adevăr imposibil să cunoști prea bine un om. Picturile astea ale mele sunt 30
desigur o încercare de apropiere...“

...Dan se plimba, prin această vară care îl primea cu nepăsare, această vară care se apropia de sfârșit, zilele treceau abundente și vesele pe lângă el, el le zâmbea cu amabilitate lăsându-le să treacă. În schimb, vara aceasta era în afara ușilor
5 închise, în dosul cărora Ștefan încerca să dea existenței lui un sens... Se culca târziu, cu mâinile năclăite de vopsele, uneori se trezea brusc din somn în atelierul pustiu în care întunericul omorâse toate culorile de pe pânzele lucrate în timpul zilei. Încă nu era pe deplin convins de necesitatea lor, iar tristețea
10 i se mai furișa uneori în suflet.

...Într-una din nopți, singurătatea îl lovi puternic în ceafă, apoi îi dădu o izbitură în stomac... Începu să urle de durere, dar probabil dormea și visa doar că e treaz pentru că din gura lui nu ieșea nici un sunet. Singurătatea se materializă chiar
15 într-o cădere prelungă, undeva căscându-se un gol nesfârșit. Bătăile ceasului, în vis i se păreau că sunt ale inimii lui – zgomot metalic, dur, nu bătaia caldă, carnală, mustind de sânge, a inimii. Când tic-tacul ceasului încetă, singurătatea se volatiliză și ea, pentru câteva clipe el însuși se integră
20 singurătății, deveni singurătate. Până la urmă ceasul acela care încetase atât de neașteptat să bată avu semnificația (liniștea lui înghețată) unei prevestiri groaznice: el avea misiunea înfiorătoare de a-i anunța moartea lui Dan și dacă până atunci nu reușise să se trezească, spaima care-l cuprinsese în fața acestei
25 vești îl trezi de-a binelea. Imaginația lui reconstitui cu o grabă febrilă modul în care a avut loc moartea fratelui... Era acolo pe o șosea pustie, în noaptea de vară, un camion, nu o mașină, trecuse peste băiat, el zăcea pe șoseaua pustie cu fața îngropată în asfaltul rece, obrazul lui era năclăit de sânge – sânge cald,
30 care primi, încet-încet, temperatura ambiguă a nopții – haina, uniforma de școală, îi era sfâșiată, iar prin cămașa ruptă umărul lui firav era întristător de lipsit de apărare. Nu, nu mai era acolo pe asfalt, ci undeva pe un câmp cu flori albe, cu un cuțit

în mână a cărui lamă de oțel strălucea în lumina cenușie. Se
întâmplă ceva, imaginația lui refuza să știe ce, dar cu totul
pe neașteptate țâșni sângele; zăcea pe spate, acolo printre florile
albe, brusc răsturnat peste ele, colorându-le în roșu, sângele
urca uimitor de repede, ca în niște vase comunicante, întâi 5
rădăcinile deveniră roșii, apoi tulpinele; el vedea cum
sângele urcă în tulpini spre corola florii, apoi florile și iarba
se năclăiră de sânge, era pretutindeni sângele lui Dan. Totuși
visa încă, fără îndoială, căci începu să plângă în vis, fără lacrimi,
fără nici un zgomot. Se trezi într-adevăr amețit de spaimă, 10
sări din pat și, nefiind în stare să mai suporte întunericul,
aprinse lumina... Și cum pe pereții atelierului atârnav pânzele
la care lucrase în ultimul timp, începu, cuprins de frică, să-și
caute fratele mai mic în toate aceste pânze: știa că el este acolo
în spatele culorii, căuta să-i găsească surâsul. N-avea curajul 15
să râdă gândindu-se la coșmarul prin care a trecut, n-avea
curajul să-i întoarcă spatele, să stingă din nou lumina și să se
culce. Ca să scape, să se elibereze de frică, de frica ascunsă
undeva în el, aparent neînsemnată, dar veșnic trează, își aminti
de o veche promisiune: și caii albi pe care în noaptea aceea 20
începu să-i facă, caii semănând cu niște păsări pe zăpadă, erau
probabil niște emisari ai vieții, caii legendari, care au trecut
printr-o pădure cu copaci albi, printr-o pădure cu copaci roșii,
erau caii visați altădată în copilărie. Ei erau veniți de pe
tărâmurile întunecate ale nopții, învingători în fața ei, zadarnic 25
pieptenele transformat în pădure, inutilă cățeaua cu dinții de
fier, adânc înfipți în crupa calului, inutilă orice moarte și orice
băltoacă de sânge sau noroi, erau caii care treceau prin sânge
fără să-l atingă... dar, la urma urmei, ceea ce picta el pe pânză
nu erau cai, ci un alb strălucitor, un alb imun la orice altă 30
culoare, ceea ce picta Ștefan era o spaimă de care voia să scape,
sau poate chiar lupta lui cu spaima...

...Clasa cu ușile vopsite în verde, mirosul vopselei, hainele
ude așezate pe cuierul de lână sobă, o sobă mică pe care se

afla o ulcică cu clei. Acest cer spălat de ploaie, aceste frunze care cresc! Zgomotul creioanelor pe hârtia groasă de maculator, ropotul uniform al ploii care încetează brusc... toamna trecută decupând frunze roșii și galbene, lipite pe
5 hârtia groasă a caietelor de maculator, desene naive, copaci, case, biserici... cimitirul aproape de școală, la piciorul unei cruci – un șarpe negru, de culoarea lemnului putred... dincolo de cimitir, mari întinderi de apă, flori mari și galbene, vinerea morților, când galbenul florilor pe atmosfera neagră a zilei,
10 pe hainele negre ale femeilor, pe crucile negre, pe mormintele negre creează un contrast emoționant de vesel, galbenul primăvăratec, ratând caracterul solemn al zilei, ratând triumful, care părea implacabil, al morții... Dincolo de obloanele trase, în obscuritatea camerei, femeile vorbind în
15 șoaptă, prin dreptul ferestrei. Pași și voci șoptite, femei pătrunse de importanța morții, dar sunt florile din mâinile lor care le trădează... După-amiezile de vară, culcat în iarba uscată și aspră, pământul începând să se învâртеască – spirale incandescente în acest tablou, ca mânate de un resort magic,
20 declanșând amintirile mele – senzația foarte exactă că sunt așezat undeva chiar în centrul pământului ca pe o mașină centrifugă. Soarele umplând tot cerul, și în acest vârtej amețitor până la urmă nu rămân decât eu și soarele, pământul dispărând aproape, slujindu-mi doar ca un punct de sprijin sau un
25 postament oarecare, pe care să stau... Apa râului călduță și ușor moleșită, laptele nefiert din șistarul ridicat cu greu de pe masa joasă de lemn...

Lumea regăsită de Ștefan din pânzele la care lucrase în
30 ultimele zile, autorul simte obligația să încerce s-o transcrie cu ajutorul cuvintelor, conștient însă că o delimitare perfectă între ceea ce este autobiografia autorului și emoție încercată și transfigurată de eroul lui este greu de făcut. Privind tabloul, autorul caută însă să intuiască esențele ultime la care Ștefan

a reușit să ajungă cu ajutorul culorii, acea lume de vis și de puritate spre care eroul aspiră...

...Țăcănitul uniform al mașinii de scris și în afara verii, școala, coridoarele ei reci, mirosul de motorină, pereții 5
proaspăt vopsiți în alb, privită prin geamul de la etajul întâi, curtea imensă, jos, lungi ocoluri în jurul curții cu bicicleta, în pantaloni scurți și maieu, obosit de vara asta prea lungă, la internatul școlii căruța cu varză care se descarcă... Umbra 10
cailor pe zăpadă, prea obosit ca să văd zăpada, ochii închizându-se de somn, rămasă în urmă curtea în care semnele hieroglifice, picioare de orătănii marcate din loc în loc cu găinațuri au ceva din duioșia scrisorilor pe care mama le trimitea de sărbători... Mama cârpind ciorapi în dreptul 15
ferestrei, masa imensă de sufragerie, în mijloc o cutie pentru țigări, dar mai ales durerea despărțirii, această zăpadă albă și clipele care trec, așezate între mine și dragostea mea pentru mama, umbra cailor pe zăpadă, fața îngropată aproape în 20
cojocul omului care mână caii, mirosul de lână murdară și de transpirație, căldura amestecându-se cu gerul dimineții, dar frigul destramă amintirile, destramă somnul, undeva doar rămâne persistentă părerea de rău, o durere ascuțită ca un 25
geam spart. Dorul, dorul arzător, sau acest tablou al umbrelor unor cai pe zăpadă și-amintirile năpădindu-l pe autor, el vede mâinile cu pete de la ficat ale doamnei Bota (acestea nepictate încă de nimeni) împărțind hălci mari de carne câinilor de 30
vânătoare, iar în curte globuri mari de sticlă: roșii, galbene și verzi. Umbra cailor pe zăpadă având ceva din instabilitatea jucăușă a flăcărilor, brusc autorul își aduce aminte jocul agitat al flăcărilor pe tavan, conștient că toate acestea nu au nici o legătură cu tabloul din fața lui, dar sunt amintirile pe care el nu se mai simte în stare să le stăpânească, dormitorul imens acolo, focul aprins târziu, somnul liniștit al celorlalți, un elev repetă prin somn verbe neregulate la franceză, durerea

plecărilor de acasă, dar umbra e mereu alături de cai, și cu riscul ca aceste pagini să rămână doar niște însemnări rememorative ale autorului, fără legătură cu tablourile lui Ștefan, el își amintește și picioarele nu tocmai curate ale
5 femeile jucând conga cu soldații, cizmele pline de noroi ale ofițerilor la cazinou (acești ostași văzuți prin geamul înghețat al restaurantului poate și de Ștefan, fiind, la urma urmei, tot ceea ce știm noi, cei din generația mea, despre cei care voiau să se întoarcă acasă, la copiii care-i așteptau pe eroi,
10 în săli de internat, tot atât de înghețate ca ale noastre). Tablourile lui Ștefan și această copilărie pe care el și-o regăsește așa cum poate să și-o regăsească fiecare dintre noi, copilăria cu strigătele lui Tarzan pe malul Timișului, glasurele în schimbare ale puștanilor sau, mai târziu, în clasa a treia
15 gimnazială: „ Sălbatecă-i stepa Baicală, / Cu mine de aur în ea“, vocile subțirele și timide ale fetelor de la Filatură... Un tablou pe care autorul l-ar fi intitulat *Ninsoare*, deodată castanele coapte încep să cadă pe zăpada timpurie, dincolo de geamul deschis – pentru prima dată s-a făcut foc în sobă
20 și geamul e deschis în timpul orelor de Naturale – în timp ce Pițu ne vorbește despre penele unei păsări împăiate, așezată pe catedră... Toată copilăria mea, în acest tablou, a mea, a lui Ștefan sau chiar a lui Dan, nu contează a căruia dintre noi, circ, primul spectacol de circ văzut în viața mea, trăgând
25 în inima unei femei milostive, întinzând unui cerșetor o bucată de pâine – mâinile femeii încep să se învârtească, inima zvâcnește gata să iasă din piept, iar cerșetorul se apleacă respectuos și mulțumește mereu Preamilostivei. Privesc tabloul intitulat *Războiul* și mă gândesc la tot ce știm noi despre el:
30 un tanc oprit la marginea drumului, soldați oboșiți în haine decolorate, zâmbetele lor vesele, de parcă s-ar întoarce de la o paradă militară, și cutele de la colțul gurii, prelungind zâmbetul, transformându-l în ceva pe care noi nu mai suntem în stare să-l înțelegem... Răcoarea întunecoasă a

după-amiezilor de sfârșit de vară – câteodată domnul Kisczi care exersa la orgă în timp ce mă pregăteam pentru examenul de admitere la liceu, rezolvând pe caietele de matematică ecuații de gradul II și desenând triunghiuri isoscele. Dar nu asta contează, ci umbra din biserică care există în acest tablou, 5
apoi zidul bisericii în plin soare și genunchii albi ai fetei pe care aș vrea să-mi amintesc cum o cheamă. Și din nou copilăria mea se suprapune peste a lui Ștefan, atâtea amintiri în fața unor tablouri neînramate încă... Mirosul de cânepă, 10
apa aproape secată și acolo în umbra cămării cântarul vechi și ruginit, printre scânduri lumina în fâșii strălucitoare și paralele, mirosul de ciuperci în diminețile în care frunzele umede sunt reci sub picioarele mele desculțe, mirosul usturător și roșu al ciupercilor otrăvitoare; și o dimineață trezit 15
brusc din somn, cearșaful aspru pe obrazul cald, odaia pustie, în curte, frigul pătrunzând în mine, cineva orbecăind prin întuneric. „Nu știi unde a pus Sofica șuba aia, a mea, i-am spus să mi-o lase pe scaun în coridor“, clanța de la poartă, brumată și rece... O fântână, și în preajma ei urinând vitele, 20
jghebul spart, apa curgând, băltoace în care orăcăie, seara, broaștele, mirosul de apă stătută, toate astea contând prea puțin, mult mai mare importanță îi dau deținutei Maslova, convoiul se urnește din curtea închisorii, zgomotul clopotelor deasupra Moscovei, nu departe de mine copiii bătând 25
„pliscul“, pendularea uniformă și bleagă a clopotului ruginit legat de gâtul unei vaci bătrâne, acceleratul de șase, ceva mai departe, dincolo de păduricea tânără, seara călduță cu miros de balegă și de lapte, soarele fleșcăit, dar nu, nu e nici un soare, Maslova e cea care plânge, lacrimile ei prelingându-se pe obrazul meu; la cantonul de la Nimesești, vițelul paște 30
liniștit lângă linia ferată, am scăpat de cearta lui moș Poldi, când mă întorc acasă e târziu, seara, maica Ana bate untul, „Ioane nu te strig pe tine, numai untul să iasă din zăr afară“, noaptea singur, grinzile vechi și mâncate de cari...

Totul a continuat, prin urmare, să existe pentru Ștefan, și el strigă în mijlocul acestei lumi în care el vrea să rămână viu, față în față cu fratele lui, de parcă s-ar uita într-o oglindă, să rămână viu, capabil să întindă o mână spre o alta, undeva
5 pe pământul pe care el îl regăsește, ca un navigator care se întoarce dintr-o lungă călătorie...

– Mă port îngrozitor, se destăinuia Ivanciuc nevastei lui Basarab (erau în atelierul acestuia, iar în clipa în care Ivanciuc începea să se confeseze, Dan era servit cu prăjitură de doamna
10 aceea blondă care avea un rol oarecum decorativ, la fel ca o pictură fovistă într-un interior clasic. Acesta era rolul pe care doamna dorea neapărat să-l joace și eu am să-i ofer cu generozitate rolul viorii întâi, cum s-ar spune. În definitiv cele câteva replici câte am de gând să-i pun la dispoziție este
15 într-adevăr mult, având în vedere că în acest atelier sunt foarte mulți tineri și vor toți să vorbească).

– O iubesc și mă iubește, își continua Ivanciuc destăinuirile. Ar trebui să fiu fericit. Dar mie mi-e teamă. Mi-e frică s-o las o clipă singură. Mă gândesc că în clipa respectivă ea
20 întâlnește un bărbat de care până la urmă se îndrăgostește brusc și mă părăsește pentru el. Și poate că atunci pleacă pentru totdeauna cu el și n-are să se mai întoarcă niciodată.

– Nu pricep nimic din Braque, își dădea cu părerea femeia blondă, înaltă, sau, mai bine zis, ca nu cumva adjectivul să
25 pară peiorativ, suficient de înaltă, cu un picior superb, care scuza chiar indiferența ei în fața picturii lui Braque. Pictura trebuie totuși să comunice ceva. O idee...

– Se pricepe la pictură, spuse Calvocorescu. Ar trebui să se apuce de critică de artă. Ar avea succes.

30 (Ca să nu uit nimic esențial trebuie să amintesc părul femeii – un păr mătăsos, moale, plăcut, care sub lumina opacă a becului avea ușoare reflexe roșiatice; Basarab nu putu să nu le observe: „Nu știu dacă vreau s-o iau ca model sau să mă culc

cu ea, reflectă el. Ia urma urmei, aş putea să le fac pe amândouă.“)

– Ai să te căsătoreşti cu ea? îl întrebă pe Racoviceanu, Damian, un tânăr cu mustaţă, brunet, cu o faţă măslinie, care semăna cu Ady Endre. 5

– Sunt îndrăgostit turtă, răspunse Racoviceanu şi-i zâmbi prietenului (avea un zâmbet pentru care o femeie îşi părăsise bărbatul). Vezi tu dacă mai găseşti coniac. Aştia dau întotdeauna puţin de băut.

– Mi-am găsit un atelier, spuse Calvocorescu, deasupra 10
redacţiei revistei *Anotimpuri*. Când eram student – îi explică el nevestei lui Basarab, în timp ce mâna lui se odihnea liniştită pe coapsa femeii blonde, care în definitiv îi aparţinea, şi mâna lui mare, boantă, cam vulgară, sublinia bine acest lucru – când eram student, repetă el, lucram în timpul verii la paza 15
împotriva incendiilor să mai fac un ban. Zilele trecute m-am întâlnit cu fostul meu coleg, un moşulică cumsecade. Cum am umblat împreună cu el prin toate podurile, l-am rugat să-şi amintească o încăpere care ar putea fi amenajată ca atelier. 20

– Păi ai primit atelier, spuse nevasta lui Basarab.

– Nu e suficient de luminos. Nu-mi place să lucrez în el.

– M-aş căsători, dar nu mi-au dat încă locuinţă, îi spuse Racoviceanu colegului.

– Buffet e un misogin, spuse femeia blondă care cunoştea 25
toţi pictorii contemporani, români şi străini. În tot cazul, intuiţia mea îmi spune că nu poate suferi femeile. Îl urăsc! adăugă ea şi se scutură toată, cu furie.

În aceeaşi clipă privirile ei se încrucişară cu cele ale tânărului actor, care îi zâmbi, şi cei care observară acest schimb 30
de surâsuri, îşi dădură seama că mâna bărbatului care se odihnea pe coapsa ei devenise oarecum inutilă.

– Ceea ce e îngrozitor, e că încep să-mi pierd încrederea în ea, îi spunea Ivanciuc lui Ştefan.

Îl înghesuise într-un colț al atelierului. Ștefan într-o mână cu un pahar, în alta cu o ceașcă de cafea, Dan îl urmărea cum greșea mereu, ducea paharul gol la gură în loc să guste din cafea, și-i venea să râdă.

5 – Modigliani e un mare liric, un mare sensibil, își dădu cu părerea aceeași femeie frumoasă. Nouă, femeilor, ne place.

– Faceți și voi prea mult caz de sensibilitate, spuse Calvocorescu și, luându-și de pe coapsele femeii mâna mare, păroasă, se aplecă să-și lege un șiret desfăcut.

10 – Credeți că un bărbat nu poate fi tot atât de sensibil? întrebă actorul.

Era un bărbat foarte tânăr, foarte frumos, foarte grav, care schiopăta ușor și se străduia întotdeauna să-și ascundă defectul...

– Îți place? îl întrebă Basarab.

15 Pe pereți erau tablourile lui și câteva schițe în cărbune pentru eventualele lucrări viitoare. Erau și unele lucrări foarte bune și, urmărind privirea actorului, înțelese că acestuia îi plac. Toată fața i se luminează și se bucură într-adevăr sincer, ca un copil.

20 – Sunt doar încercări, spuse el, ușor stingherit de bucuria care-l cuprinsese subit. Deocamdată nu e nimic ca lumea.

– Nu mi se pare, spuse actorul. De fapt mă pricep prea puțin la pictură, adăugă el ușor încrunțat.

– Arta ar trebui să fie monumentală, în tot cazul să
25 impresioneze pe toată lumea. Puteți afirma cu toată convingerea că toți îl înțeleg pe Brâncuși? Dacă înțelege unul la mie, să zicem. Avem nevoie de o artă luminoasă, optimistă, perceptibilă... O artă care...

30 Crișan vorbea în continuare, frazele lui erau luate însă din cursul pe care-l ținea la facultate, chiar din cuvântul de deschidere, unii tineri din atelier fuseseră studenții lui, îi învățaseră cursul, pentru examen, așa că renunțară să-l mai asculte.

– E o expoziție care evocă atâtea amintiri, spuse femeia blondă, surprinzând discuția dintre Basarab și Calvocorescu.

De data aceasta ea fu mai puțin încântată de remarcă ei, o spuse aproape cu nepăsare, aproape neatentă la ceea ce se spune. Actorul părăsise atelierul și după dispariția lui ea se simțea inutilă printre toți pictorii aceștia pe care, în adâncul sufletului, îi considera destul de plictisitori. Ea era din acea 5 specie de femei complet opusă temperamentului pe care îl are de exemplu o artistă, preocupată întotdeauna să strălucească pentru toți deodată; ea avea un caracter ceva mai simplu, mulțumindu-se să placă excitând prin vâlul de intelectualism cu care se înfășura unui singur bărbat. Acum însă, când 10 bărbatul acesta de care se simțea atrasă, părăsise atelierul, toate eforturile ei se păreau zadarnice și inutile.

– Mă gândesc tot timpul la ea, se confesa în continuare Ivanciuc. Ajung dimineața la atelier și încerc să lucrez, dar tot ce fac mi se pare inutil și stupid. Gândul că în acele momente 15 în care eu lucrez ar fi posibil ca ea să mă înșele, mă sufocă.

– Nu știu totuși dacă am s-o iau de soție, îi mărturisi Corneanu lui Damian, privind-l cu recunoștință. (Acesta găsisse pe fundul unei sticle puțin coniac.) – În realitate îmi 20 face impresia că ea se teme de o nouă căsătorie. Cu primul bărbat a fost foarte nefericită, o și bătea, cu toate că ea nu vrea să mărturisească nimic.

– Ceea ce nu-mi place în lucrarea asta, e că n-am avut curajul să merg până la capăt, spuse Basarab. Îmi dau seama 25 că mă opresc într-un fel la jumătatea drumului. În fond, am tins spre un sintetism oarecum maxim, dar în același timp voiam ca fluturii să rămână fluturi.

– Îmi place curajul în artă, ador artiștii îndrăzneți, spuse femeia blondă, iar privirile ei se întâlneau din nou cu ale 30 tânărului, care între timp se întorsese în atelier.

În prima clipă actorul rămase ușor nedumerit, neștiind ce semnificație să dea cuvântului „curaj“.

„Oare am fost curajos?“ se întrebă el.

– Până nu demult, îi spuse Basarab lui Damian, erau criticii care ne spuneau: trebuie să faceți așa sau așa. Numai așa e bine. Cum criticii au încetat să se mai amestece, acum intervine toată greutatea. Inițiativa trebuie s-o iei tu ca artist.

5 Și asta e cel mai greu lucru.

Soția lui Basarab sta de vorbă cu un student din anul cinci și încerca să-l tempereze, dar în timp ce-i servea acestuia niște argumente pe care le credea convingătoare, argumente de altfel nu lipsite de înțelepciune, descoperi mirată că ea încetase să
10 creadă în ele; continuă să vorbească, fiind speriată de acest oportunism pe care nu și-l bănuise. Avea însă sentimentul că sfaturile ei erau inutile, atât pentru ea cât și pentru student și deveni ușor invidioasă pe curajul de iconoclast al tânărului. Avu, la un mod foarte femeiesc, nostalgia propriei sale tinereți,
15 a unor entuziasme și furii pe care, în timp ce acum le combătea, căuta să și le regăsească.

– Trecem printr-o perioadă de criză în pictură, spunea studentul. Artistul e într-o situație ciudată. Pe de o parte, convingerea că tu ca individ și artist ai ceva de spus, ai o lume
20 a ta pe care vrei s-o exprimi, pe de altă parte, teama sau poate mai mult decât teama, că într-un fel toate aceste lucruri au fost deja spuse de alții înaintea ta.

– Prin urmare, nici o soluție? întrebă graficiană.

– Cred totuși că există o soluție, se salvă singur studentul,
25 și soția lui Basarab nu putu să nu observe scânteia de bucurie, aprinsă pentru o clipă în ochii lui foarte albaștri – bucurie amestecată cu un răs jumătate ironic, jumătate de o veselie acceptată cu luciditate.

Și din nou tinerețea acestui bărbat o tulbură, și ea nu fu
30 capabilă în prima clipă să înțeleagă dacă este nostalgia unei femei care simte că îmbătrânește sau tristețea artistului care descoperă că entuziasmul lui de altădată, exaltarea lui, e reluată de alții și dusă mai departe, de o generație mai curajoasă și mai lipsită de prejudecăți.

...În timp ce femeia blondă îl servea cu o ceașcă de cafea, actorul observă că ea își purta sânii aparent cu aceeași dezinteresare cu care ar fi expus o colecție de pictură impresionistă. Turnându-i cafeaua, se apropie foarte mult de el, iar mirosul transpirației ei îl excită din nou, dar în același timp îi trecu 5 prin cap că femeia nu se spală suficient. Mai era și rădăcina părului de o culoare mult mai închisă și actorul înțelese că femeia se platinează. Galbenul intens al părului ei, un galben într-adevăr lipsit de gust, îl făcu să-și spună că ea n-are defel simțul culorii. 10

– Poate vrei o prăjitură, îi spuse femeia blondă lui Dan aruncându-i o privire maternă.

– Nu vreau nimic, răspunse Dan și începu să viseze.

Stătea acolo pe scaun și, la un moment dat, născoci un vis. Ceilalți continuau să vorbească, dar acesta era un vis care-l 15 interesa doar pe el. Visul începu cam așa: la început apărea un oraș, apoi un bătrân oarecare, ar putea să fie un bătrân nu tocmai întreg la minte, dar în definitiv asta conta prea puțin, principalul era că bătrânul acela desena păsări. În buzunarele hainei lui jerpelite avea bucăți de cretă dăruite de 20 portarul școlii, el era doar prieten cu portarul, resturi de cretă care au rămas după plecarea băieților de la școală. Cu aceste bucățele bătrânul desena pe asfalt, niciunde în altă parte decât pe asfalt. Asta ca să poată să se ridice și să zboare aceste păsări, dar mai ales ca ele să poată sta într-o poziție cât mai comodă. 25 Bine, dar s-ar putea să le calce oamenii, ei vin și trec peste ele, se revoltaseră pietonii. „Nu putem tot timpul să fim atenți la păsări. Să se ferească singure.“ Bătrânul le desena însă cu multă migală – Dan îl vedea în visul lui, desenându-le tocmai pentru ca să-i facă pe oameni să fie atenți să nu le calce. „Dacă 30 le atingi cu piciorul o aripă le-o frângi, și ele nu mai pot să zboare“, îi explică în vis bătrânul lui Dan, și bătrânul vorbea într-o perfectă limbă literară, întocmai ca în cărțile de școală. Atunci, tot în vis, Dan îl întrebă pe bătrân dacă le văzuse

vreodată zburând. Și bătrânul tot atât de poetic îi răspunse că da, dacă nu le-ar fi văzut ar fi fost stupid să le deseneze. „Sunt totuși prea multe“, spuse Dan mai mult din dorința de a-l auzi pe bătrân din nou vorbind. „Sunt prea multe, e greu să te ferești de ele. Din greșeală poți să le calci.“ „Trebuie doar puțină dexteritate“, îl încredințase bătrânul. Apoi acestuia i se terminase creta și era foarte trist pentru că nu mai avea cu ce să deseneze. Dan se scotoci atunci prin buzunare și găsi două resturi mici de cretă pe care le întinse bătrânului. Creta se sfârși din nou și bătrânul se întristă iar pentru că o pasăre rămăsese cu o singură aripă și așa, n-avea cum să zboare.

Privindu-l pe Ștefan, după ce se sfârși visul, Dan se simți foarte bătrân. „Poate că am să fiu chiar eu bătrânul acela“. Se visa din nou cu toate păsările rotindu-se în jurul lui, iar el întindea mâinile și le mângâia pe aripi. Devenise un foarte înțelept vrăjitor, le cunoștea perfect graiul. Are nevoie de ajutorul meu, își spuse Dan. „Iar eu sunt un bătrân vrăjitor“. Dragostea lui pentru Ștefan deveni foarte gravă și-l cam sperie.

– Știu, vă referiți la tânărul acela din perioada roz, auzi Dan glasul femeii blonde. Un adolescent firav, dar de o mare splendoare, cum să nu-l știu?

Când plecară era ceasul somnului de după-amiază, ceasul amatorilor de fotbal, care se întorc de la ultimul meci din toamna asta, mai era și zgomotul motocicletelor pe străzile plictisite, un batic alb și mâinile unei femei pe o scurtă de piele, aparate cu tranzistori și bărbați mulțumiți, și sălile de cinematograf care se evacuează ca să se umple din nou. Și din nou Dan, privindu-și fratele mai mare, i se păru că acesta este mult mai tânăr decât el. „Sunt foarte bătrân, își spuse Dan. Sunt un vrăjitor bătrân“.

Timișoara, 1 iulie 1965

DEJUNUL PE IARBĂ

Pentru mine orice contact armonios al idealului cu viața se transformă, se transfigurează instantaneu într-o reamintire și, în vreme ce apropiu de mine trecutul cel mai îndepărtat, acest contact împinge înapoi cel mai recent trecut, ca să-l prezinte în clar-obscurul reamintirii. Deși clipa ne refuză astăzi ajutorul, deși scriind aceste rânduri ora n-a sosit încă, îmi amintesc toate acestea ca un trecut îndepărtat, în care durerea își pierde ghimpele și-n care melancolia își păstrează toată dulceața ei.

Al tău S. K.

SÖREN KIRKEGAARD, *Scrisori către Regina Olsen* – 1840

I

Sub privirile lui curioase de băiețandru, femeia se dezbracă leneșă, oftând din când în când, din cauza oboselii. El o urmărește acoperit până la bărbie cu pătura. Femeia rămâne la început doar într-o cămașă largă și lungă, apoi își trece peste cap cămașa. O femeie frumoasă*, cu șolduri prea mari – pare o fată de paisprezece ani – cu sânii mici, aproape de copil, care îi tremură ușor în timpul mersului. Își desface

* Așa se întâmplă întotdeauna când e vorba de istoria unei familii: femeilor li se adaugă frumusețea, iar bărbaților inteligența sau viciul. Nu poate înțelege în numele căror legi o memorie ciudată și obscură îi poate scoate la suprafață, îi aduce atât de aproape de el, încât e gata să creadă că sângele trece în alt sânge, într-o mișcare continuă, într-o legătură fără sfârșit. Azvârliți dincolo de foamea lor atroce de cei lângă care au trăit, ei coboară din fotografiile vechi și îngălbenite și el începe să le urmărească povestea, încurcând poate puțin lucrurile – în așa fel încât singurătatea lor devine propria lui singurătate, durerea lor taie răni adânci în propria lui carne – o poveste pe care el o inventează pe măsură ce ea se desfășoară înaintea ochilor lui, fără a încerca să-i scape aproximația. Și așa apar cei dintâi eroi ai acestei povești, o poveste pe jumătate reală, pe jumătate inventată, legendă și imaginație, istorie și vis. Cei doi stând acolo în camera friguroasă, pândindu-se unul pe celălalt, copii de paisprezece ani, soț și soție, ascunzându-se unul de celălalt, spionându-se pe furiș, cuprinși parcă de panică, în ochii altora, bărbat și femeie, dar nu încă în propriii lor ochi, prea stângaci și nepricepuți să ducă până la sfârșit ceea ce trebuie înfăptuit.

părul și cu el își acoperă sânii. Se urcă în pat, cască îndelung acoperindu-și gura cu mâna stângă. El rămase la marginea patului, crispat, prefăcându-se că doarme. O asculta însă cum își face rugăciunile, urmărind-o cu coada ochiului. O aude

5 cum plânge și atunci o întrebă: „De ce plângi tu, Ană?” Ea nu-i răspunde nimic și pentru un timp stau așa, crispați, în patul înalt, cât mai departe unul de celălalt, neîndrăznind aproape nici să respire, apoi ea se apropie de el, înțelegătoare deodată și bună, asta la un an după nunta lor, când în sat îi

10 ieșiseră deja vorbe că-i stearpă și n-o să aibă niciodată copii. Primul lor copil se naște într-o noapte de Ajun, și înainte de a apuca-o durerile facerii intră în cămăruța plină cu fum, cu miros greu de țuică fiartă, și se oprește speriată în dreptul ușii, sprijinindu-se de ea să nu cadă. Privește „capra” care aleargă

15 prin odaie, după fetele tinere. Apoi flăcăii se așază pe scaunele din jurul mesei, beau țuică din paharele mari de apă. Un copil își spune orația: „Eu sunt Pitic cel voinic, Cu fundul nădragilor, fac pârția vacilor. Unde-i zăpada mai mare, Mă iau alții în spinare”. Toți vorbesc despre o femeie care trebuie

20 să nască, îi cântă nașterea, îi spun Născătoarea. Fuge speriată, se dezbracă în grabă, își trece mâinile peste burta mare și-i vine să plângă. Pe primul lor copil îl cheamă Simion, și ea îl ia din pat cu carnea crudă pe el, îl culcă pe o grămadă de galbeni, și banii își lasă urmele lor în carnea lui caldă și roșie.

25 „Ca să fie însemnat”, își spune ea. Apoi pleacă, își lasă soțul care rămâne singur și se trezește uneori după miezul nopții și pipăie buimac așternutul în căutarea femeii. „Au, putrădo, despletito, cățăloanco”, se jelește el în patul pustiu. Vecinii povestesc că l-ar fi văzut jucând în grădină cu un snop de paie

30 în loc de muieri. „Era jucător de felul lui, săracul, cum să iasă fără nevastă în lume, mai mare rușinea”, spun babele satului. Pământul e lăsat și el în paragină, căci lucrătorii își bat joc de el cum pot, fură cu amândouă mâinile, căci Pavel și-așa nu-i vede. El stă cu lucrătorii la sapă până când e soarele în

creștetul capului și când căldura e mai mare lasă sapa în holdă, se așază pe răzor la umbră, își toarnă apă din cârceag, să se răcorească, își lasă și cămașa, că-i prea cald, apoi adoarme așa numai în izmene, cu pieptul păros în bătaia vântului. Când 5
dă soarele să asfințească, vine Persida, țiganca, să-l trezească, iar el o prinde de piciorul stâng și o trânteste lângă el. Femeia coaptă, grasă, mai puternică decât un bărbat, îi opune rezistență. Luptându-se în glumă, cei doi asudă, gâfâie, obosiți, și nu știu nici ei de ce se simt surprinși de o fericire tulbură și moleșită... Ana se întoarce într-o toamnă, peste doi sau trei 10
ani, cu cizme înalte, cum poartă bărbații, și cu pieptar unguresc. Umblă zvonul prin sat că s-ar fi înhăitat cu niște bărbați de la Seghedin și s-a făcut hoată de cai. Cu niște secui de la Sibiu ar fi prădat Banca de la Pesta în vara trecută. Bărbații și-o vor aminti vreme îndelungată, până la adânci 15
bătrâneți, așa cum stătea ea până noaptea târziu de vorbă cu lucrătorii, femeie coaptă dar frumoasă încă. Și-o vor aminti, de asemenea, cum arăta ea, doar la un an după însurătoare, femeie pe-atunci tânără, cum își adormea ea bărbatul în poală, băiețandru de paisprezece ani, și cum îl lua în brațe și-l ducea 20
la culcare. „E tânăr, le spunea ea oamenilor, nu-i obișnuit cu lucrul, ostenește repede, săracul.“ Cum își însoțea cuvintele întotdeauna cu un răs în doi peri, cu o privire cu două înțelesuri. După ce-și culca soțul, se reîntorcea în cuina de vară, îi regăsea pe toți stând acolo în jurul mesei pe care aburea 25
blidul cu carne afumată, cu mâinile lor osoase și uscate, ridicate spre o gură aspră și obosită. Aburii se ridicau din supa fierbinte și la lumina lămpii de petrol pieptul ei se mișca uniform, sânii îi erau strânși în cămașa aspră, și cuțitul bărbaților care tăia pâinea neagră era oricând gata să sfâșie pânza care-i strângea. 30
Bărbații și-o vor aminti nemișcați, cu privirile pline de dorințe, turmentate, cu ochii încețoșați... Ea însă îi rămăsese credincioasă soțului ei, Pavel, trăiește cu el până la adânci bătrâneți și moare într-o zi de vară nu cu mult înainte de a asfinți soarele.

„Mă rog pentru iertarea păcatelor prea iubitei mele soațe, Ana“, se va ruga el lângă patul ei, „cu care m-am luat la paisprezece ani și am trăit șaiszeci de ani, împreună“, își spune el înainte de moarte. Odihnească-se, Doamne, în liniște, în rândul 5 dreptilor și înțelepților, și-i iartă, Doamne, păcatele ei, că mult a greșit în viața ei, multe păcate a avut. A furat, Doamne, iepe și armăsari ungurești, și a călcat, cu bună știință, poruncile tale.“ Și când moare ea aude glasul copiilor, care spun în stânga ei: „Murgul dă cu coada și împiedică roata, roata-i ferecată, 10 baba-i cumpărată, cu un creițar mai mult“. Și ea moare liniștită, cu totul altfel decât cei care vor veni după ei, moare mai puțin singură. Anii trec, copiii lor cresc, Dumitru – băiatul lor mai mic – crește și el, cântă în strană și glasul lui, subțirel la început, se îngroașă, se face de bărbat. Într-o vinere mare, 15 când se întorc de la cimitir, o prinde pe Veta, țiganca, în dreptul primăriei; femeia, trecută de treizeci de ani, îl învață repede tainele dragostei. La șaptesprezece ani taică-su îl însoară cu forța cu o femeie pe care el n-o iubește. Bătrânul îi ridică o casă de cărămidă arsă, îi dă cinci lanțe de pământ și doi cai 20 frumoși. Înainte de a trece anul, Dumitru îi face femeii un copil, căruia îi pune numele Titus. Când copilul împlinește trei ani, taică-su coboară din pod o vioară veche și-l învață pe copil să joace după ea. Cât e ziua de lungă îi cântă copilului din lăută și Titus se omoară jucând. Afară e un ger de crapă 25 pietrele, dar în odaie e cald, și copilul asudat, obosit de atâta joc, iese pe prispă să bea o înghițitură, două, de apă. Așa că nu trec multe zile și se îmbolnăvește de meningită și, într-o săptămână, chiar de sfântul Ion, moare... După un an Dumitru se desparte de nevastă, se întoarce acasă la taică-su, 30 dar bătrânul nu mai vrea să-l țină. „Dacă tu nu vrei să stai la casa ta, la mine nu ai ce căuta, îi spune el. Că eu nu d-aia m-am omorât ca să-ți fac ție casă, ca tu să-ți bați joc de lucrul și de munca mea, că tu ești un prăpădit și un amărât, nu merită să-și pună omul obrazul pentru tine. Tu ți-ai luat-o, dragul

meu, și mai mare rușinea că vrei acum să te desparti.“ Până la urmă pleacă la Sibiu, îi lasă pe toți și intră îngrijitor la un spital. Se însoară pentru a doua oară, o ia pe Veta, o regăteancă de la Caracal, are cu ea doi copii – pe Caius și pe Dorina. Când ajunge în jurul vârstei de cincizeci de ani se gândește să-și lase serviciul și să se întoarcă acasă. Moș George îl primește cu bucurie, îi dă chiar un loc de casă și, cât îi vara de lungă, se luptă să-și ridice casă pe locul primit de la bătrân. Îl ia și pe Caius cu el, care acum e mare, are optsprezece ani, dar s-a lăsat de mult de școală, pentru că e cam leneș și nu i-a prea plăcut învățătura. De lucru, însă, băiatu-i bun; mestecă maltărul acolo în groapa din mijlocul curții. Lucrătorii îl strigă să se grăbească, pentru că băiatul, din timp în timp, se lasă și el toropit de căldură. Numai cu pantaloni, cu maioul ud learcă, sau cu transpirația curgând pe pieptul lui cu păr des și cărunt, Dumitru se luptă toată vara să-și ridice casa. Când vine toamna, casa e ridicată în roșu, și amândoi, tată și fiu, se îmbată în ultima seară de bucurie. Se urcă în podul șurii, dorm amândoi acolo, așa cum dormea Dumitru pe când era copil mic. El îi povestește lui fiu-su despre tinerețea lui. Îi spune că lui, când a fost tânăr, i-a plăcut mult băutura. Îl îndeamnă pe copil să se poarte așa, să nu se dea niciodată cu băutura, că nu-i bună, seacă mințile omului și-l lasă pe drumuri. „Eu n-am avut parte de viață frumoasă, mă copilule, ascultă-l tu pe taica, îi spune el. Eu am fost însurat de două ori, dar nici una din femeile pe care le-am avut – nici pe prima cu care am avut un copil, poate ai auzit, nici pe maică-ta – nu le-am iubit. Așa mi-o fost mie dat să nu mă pot bucura de muiere. Și viața fără muiere e ca pâinea nesărată, băiatule, ascultă-mă pe mine, că-s bătrân. Tu ai grijă, să nu te sălbăticești ca mine, că atunci iaca te-a bătut Dumnezeu.“ Are chef de vorbă, îi mai spune lui Caius și alte lucruri; într-un timp adoarme însă cu țigara aprinsă în gură. Caius i-o ia și i-o stinge și, nu după mult timp, adoarme și el. Dumitru n-are însă parte

să se bucure de casă. În această toamnă, moare cu ficatul putred în el. Veta, nevastă-sa, vinde până la urmă casa ridicată în vară de cei doi, de fiu și de tată, împarte banii copiilor, își păstrează și ea o parte și se mărită a doua oară cu un bătrân pensionar.

5 Pe nevasta lui Simion o cheamă Ana, și la Seghedin, în
cămăruța mică a bucătăresei, își ascultă bărbatul care abia
reușește să vorbească printre lacrimile care-i îneacă glasul: „Tare
mi-o fost frică, Ană, că mor, tare mi-o fost teamă că n-o veni
vremea aia să te strâng și eu în brațe.“ Dumitru, fratele mai
10 mic al lui Simion, se preface doar că doarme. Apoi se mișcă
rușinat și se întoarce pe partea cealaltă. „Nu-mi vorbi așa
aproape în ureche că mă gâdili“, îi spune Ana bărbatului.
Dimineața, Dumitru aprinde focul în sobă, iar după aceea
se strecoară în pat, dârdâind de frig, și se lipește de cei doi ca
15 să se încălzească. Soții dorm îmbrățișați și corpurile lor sunt
fierbinți, așa că el se încălzește repede de ei și adoarme din
nou. Femeia, cam obosită, se trezește, se scoală în capul oaselor,
se piaptână cu un pieptene mare de os, cam unsuros, își ține
pieptenul între dinți și-și răsuțește părul. În vreme ce bărbatul
20 doarme, iar ea se piaptână, privirea ei stăruie mult timp pe
obrazul coborât în somn al acestuia. „O îmbătrânit, își spune.
O îmbătrânit de când e prin străinătăți. I s-or cernit tâmplele.“
„Nu-l sculăm? Că întârzie la militarie“, întreabă Dumitru, dar
ea nu-i răspunde. Își răsuțește cozile în vârful capului, cu gura
25 plină cu ace de păr. Își face conciul așa cum poartă femeile
măritate. După un timp, își amintește de întrebarea băiatului:
„Lasă-l să se odihnească, îi spune, lasă-l, că n-o lua foc cazarma
aia unguerească dac-o întârzia“. Sunt unul lângă altul, pe
marginea patului sunt țoalele ei cele mai frumoase. Așa îi
30 scrisese el, să vină, să îmbrace tot ce are ea mai frumos, o
scrisoare pe o hârtie verzuie: „Scrisă din front în 4 iulie 1917“.
Apoi „Numa Ana să citească aici“ și „Iubita mea soție, io am
zis cătră mama să nu vii tu până de duminica ce vine o

săptămână. Dar acum m-am gândit ca să vii acum duminică în 31, că atunci pică Paștele unguirilor, și atunci avem și noi mai mult frai de umblat. Apoi când capeți cobertul ăsta, apoi atunci să te câștigi și să vii. Iubita mea soție! Când vii apoi să nu gândești să vii așa oricum, că eu te mân iar înapoi. 5 Numai așa să te îmbraci ca în ziua de Paști, ai priceput? Să-ți iei țoale frumoase pe tine căci eu aicia am foarte mulți cunoscuți și nu vreau să am rușine. Și să nu te gândești să vii cu opincile.“ Ana îi spune lui Dumitru, fratele mai mic al lui Simion, să se pregătească de drum și pleacă împreună chiar 10 în prima zi din Săptămâna Patimilor. Merg aproape o săptămână, noaptea se odihnesc pe unde apucă, prin grajdul oamenilor sau prin șuri friguroase. Pentru că Paștile cade de timpuriu, iar primăvara e abia la început, e cam frig, și fratele mai mic al lui Simion se strânge în ea să se încălzească. 15 Vorbește prin somn tot timpul ca un apucat și uneori ea se simte stânjenită lângă băiatul ăsta foarte tânăr. Atunci se gândește cu mare dorință la Simion. Când ajung la Seghedin își dau seama amândoi că nu știu unde să-l caute pe Simion. Au uitat cobertul cu adresa acasă, iar orașul e plin de cazărmi 20 ungurești cu zid roșu de cărămidă, care seamănă toate între ele. După ce întreabă ei la două sau trei din cazărmile alea pe santinelele care se încruntă și le răspund într-o limbă pe care nu sunt în stare s-o înțeleagă, sunt cuprinși de frică și încep să plângă. Cum se lasă seara și magazinele se închid, 25 stau pe marginea drumului cu traista de-ale mâncării lângă ei, neștiind încotro s-o apuce. Seara-i friguroasă și umedă, din clipă în clipă poate să înceapă ploaia. Amândoi au bunzi albe, cum se poartă numai prin părțile lor și un tinerel dintr-un sat vecin cu al lor, care face și el armata la Seghedin, îi 30 recunoaște și fluieră în degete după ei, bucuros că întâlnește un suflet de om de prin părțile lui. Pleacă toți trei să-l caute pe Simion. Ajung la o casă mare de cărămidă roșie cu două rânduri, și acolo în poartă e un soldat care nu știe bine

românește. „A, Karacioni, ăla care a jucat azi-noapte numai în izmene, soba era aprinsă și și-a ars izmenele în cur, îl știu, cum să nu-l știu, stai că-l chem într-o clipă.“ Și el are într-adevăr frai a doua zi pentru că e Paștile unguresc. Intră amândoi la un
5 fotograf, să se ia în portret, și seara închiriază o odaie la o săsoaică, una care e bucătăreasă la ei la cazarmă. Așa se face că noaptea sunt împreună și el îi spune printre lacrimi și printre mângâieri drăgăstoase: „Tare mi-o fost frică, Ană, că mor, tare mi-o fost teamă că vine și Paștile și eu tot n-ajung să te văd. Că în săptămâna
10 Floriilor iar am avut nuntă mare cu rușii, că nici nu gândești“.

(Simion e pe câmpul pustiu, între tuluii uscați de porumb, cu ranița în spinare, în fața unei fete desculțe, arsă de soare, cu gura deschisă, tremurătoare. Nici un sunet nu-i iese fetei din gât, și înainte ca ea să poată fugi, înainte ca ea să poată
15 face o singură mișcare, mâinile lui se întind hrăpărețe. Când fata se zbate în tăcere, când ea începe să-l înjure, el știe că nu Ana e femeia cu care face el acum dragoste. Amintindu-și de îmbrățișările calde ale scumpei lui soții, de trupul ei abandonat mâinilor lui arse de soare, o ură fără margini se
20 naște în el împotriva acestei femei care-l respinge cu furie. Când se ridică de jos, ștergându-se pe uniformă de pământul uscat și galben, dorința după cealaltă, după cea care îl așteaptă acasă, e atât de puternică, încât începe să plângă sub privirile speriate ale fetei. O ajută să se ridice, îi spune cuvinte de
25 mângâiere într-o limbă pe care ea nu poate s-o înțeleagă. „Așa se întâmplă când ești prin străinătăți, te apucă dorul după muierea ta de acasă, și celelalte, cât or fi ele de multe, nu pot omorî dorul ăsta“, ar fi vrut el să spună. Fata, ca să-l împace, îi mărturisește, ea acum, că n-are de ce să se plângă și să-i pară
30 rău, că ea a mai făcut lucrul ăsta și cu alte cătane. Apoi ea pleacă, urcă dealul înaintea lui printre tuluii uscați, picioarele groase și arse de soare sunt murdare de pământ galben, iar el o privește cu o tristețe nesfârșită, o privește cum se îndepărtează...)

Scrisorile lui Simion: „Scrisă din front în 4 iulie 1917. Iubită Ană. Luându-mi puțină vreme îndată mă și pun a-ți scrie câteva cuvinte prin care poți afla despre mine precum că eu până în minutul de acum mă aflu la viață. Poftindu-ți și ție zilele cele mai fericite să-ți dea bunul Dumnezeu să se 5
mai ajungă o dată să ne mai vedem amândoi laolaltă. Dragă Ano, eu am primit de la tine două cărți pentru care foarte îți mulțumesc că nu ți-ai zoitat de mine. Și să știi dragă, dorita mea, că aici la noi acum nu-i bine. Despre urlab nu mai gândesc acum de grabă până nu s-o muia asta, dacă m-o scăpa 10
bunul Dumnezeu cu viață. Dragă Ano, crezi-mă că am ajuns la un așa loc că m-am luat sănătate bună de la tine și de la părinții mei și de la lume. Apoi eu despre ginerele lui moșu Iota și despre a lui Gavrilă nici nu mai știu nimic că ce-i cu ei, fior pușcați ori prinși, căci mulți dintre noi sunt acum la 15
vecinul. Nemaiavând ce-ți scrie, te salut și te sărut cu mare dor și rămân de bine voitor al tău străin Simion. Servus.“ „Scumpa mea Ana ...aici ședem de 14 zile. Timpul pe aici e răcoros, au picat și puțină neauă, Ană dragă. Îmi aduc aminte că vine Anul de când calc pământul Galiției. Apoi poți gândi 20
căci întrun an de zile câte petrece omul și acasă la casa lui apoi eu pe aici. Apoi dacă bunul Dumnezeu mă ajută și o fi cu mine, apoi la Crăciun vreau să fim și noi împreună. Dar eu nu pot să mă laud așa tare...” „Iubita mea soție Ana... timpul pe aici e răcoros. Te rog, dragă Ană, scriemi când ai vreme. 25
Și să faci bine draga mea sămi bagi o fotografie de A ta, dar care ești numai tu fotografiată...Nemaiavând ce-ți mai scrie Te salut și sărut până la cea din urmă. Dumnezeu bunul să mă păzească de plumbul Dușmanului ori sămi ajute să prind unul în palmă ca să scap deaici și să fim iar laolaltă. Te las 30
cu bine al tău Simion...” „Apoi despre noutățile de pe aici să știi că noi în 14 luna asta și în 15 avem o nuntă mare cu vecinul. Te rog mai scrie când ai timp că mă bucur...” „Cu mare jale mă pun azi duminică dimineață ați scrie cuvinte prin

care poți afla despre mine precum că eu mă aflu în viață. Află despre Cernescu de la Bătești că lau pușcat în 29 august, căci iar am avut o nuntă aicea. Despre Urlab mai sunt înaintea mea vro trei transporturi dacă om merge tot așa cum a mers
5 până acum. Și dacă o fi tot tăcere. Dacă nu s-o începe nunta aia mare. Apoi te rog scrie și tu un cobert că mă bucur. Salutări și sărutări cu adânc dor de la mine Simion.“

Iarna trece și vine din nou primăvara iar el e tot acolo pe pământ străin. Scrisorile pe care le primește de la ea le citește
10 în fiecare zi de mai multe ori. Iarna trece așa cum am spus, cu ninsoare apoasă, umedă, pătrunzând prin stofa groasă și murdară. Uneori se îmbată și atunci joacă numai în izmene, cum îi e obiceiul, înconjurat de râsetele celorlalți. Citește din când în când scrisorile ei și-i vine să se jelească, „Sunt un
15 înstrăinat își spune, tare-i greu așa Ană dragă își spune tare e greu așa de unul singur.“ Ceilalți îl cred ungur, strigă după el Karacioni, iar el, într-o dimineață, nu cu mult înainte de sărbătorile Paștelui, iese în fața cazărmii cu un vecin al lui, Mitru lui Ivașcu, și cântă cu el *Cristos a înviat* pe românește.
20 E pe la 5 dimineața, ei sunt desculți, numai cu izmenele pe ei, soarele nu răsărise încă. Cântă cu capul încă amețit de băutură, amândoi băuseră doar vin acru și prost, luat pe datorie de la o săsoaică... Vorbește uneori cu Ana prin somn, îi șoptește pe ungurește cuvinte de dragoste. Ceilalți râd de el,
25 spunându-i că vorbește cu ea la telefon. „Iar ai vorbit cu ea la telefon, îi spun, iar te-o chemat azi-noapte la telefon.“ Se sfârșește și războiul și, în sfârșit, se întoarce acasă! Se întoarce într-o primăvară! Diminețile sunt ploioase, dar către vremea prânzului se arată soarele. Ei nu prea dorm nopțile și cât e
30 ziua de lungă umblă ca beți și au ochii încercănați. În vinerea mare, se duc amândoi dimineața să îngrijească mormânturile. În vreme ce ea sapă iarba de pe morminte, el stă pe scaunul din fața bisericii și-și aprinde o țigară. Când ea termină cu lucrul intră amândoi în biserică și un popă gușat își molfăie

încet rugăciunile. În noaptea de Înviere cerul e senin, ies toate stelele și se aude un vânt ușor prin nucii din capătul grădinii. Crengile cireșilor se lovesc toată noaptea unele de altele și cum sunt ude se aud picăturile de ploaie lovind geamul din fața patului. În fereastră apar zorile și e timpul ca ei să se scoale, 5 să se ducă la biserică. Din patul celălalt, maică-sa îi spune lui Simion: „Ogoiește-te odată și tu și lasă muierea să se scoale și să se îmbrace, că pierdem Sfânta slujbă de Înviere. – Pe tine te-o păgânit Dumnezeu acolo printre străini, îi spune ea, că nu mergi la biserică“. Apoi cască și râgâie și-i spune lui Simion: 10 „Așa mă doare burta și nu știu de ce am o greață de la stomac“. Simion rămâne singur, se duce să dea nutreț la vite și de la biserică se aud clopotele. După un timp însă, Simion începe să se dea cu băutura, se întoarce doar dimineața acasă și Ana nu închide ochii cât e noaptea de lungă. Tresare de câte ori 15 i se pare că vede clanța de la ușă mișcându-se, el se întoarce abia pe vremea la care ies vitele la pășunat, se culcă lângă ea și începe să plângă: „Tare mi-o fost mie frică, Ană, că mor, acolo printre străini, tare mi-o fost mie frică că nu ajunge să te îmbrățișeze al tău Simion“, îi spune ei. Apoi începe să bea 20 din ce în ce mai mult și, când se întoarce acasă, se împiedică de pragul de la ușă, cade lat în mijlocul ogrăzii și ea plânge în taină, să n-o vadă ai ei plângând. Încep certurile, bătăile, și când se întoarce beat acasă, bătrânul îl leagă de piciorul patului, și-l bate cu cureaua. El îi primește loviturile cu 25 docilitate, se trezește și își cere iertare de la toți, plânge la nevastă în poală, promițând că niciodată n-are să se mai întâmple. Dar nu se ține de promisiune, și fetița lor are acum trei ani, apoi are patru și se roagă seara ca tata Simion să moară. Așa au învățat-o bătrânii: că-i face în sat de rușine și, când 30 ea o să crească mare și i-o fi vremea, nimeni n-o să se mărite cu ea. Într-una din zile bătrâna o ia pe Ana de mână, o scoate în grădină, și din grădină în luncă și-i arată drumul cu mâna. „Vezi tu drumul ăsta, îi spune, mergi înainte și să nu te mai

uiți înapoi. Cu Simion n-ai la ce să mai stai, că ți-o făcut destule, batjocură de tine. Te-o făcut de râsul satului“, îi spune ea. Își iau rămas bun una de la alta, sub nucul bătrân din capătul grădinii, și Ana începe să plângă. Ea stă aproape un
5 an la văduvoiuil ăla cu doi copii mari, unul de șaisprezece ani, altul de doisprezece, om bun, care n-o ceartă niciodată și nu-i spune o vorbă urâtă. Nu poate trăi, însă, fără iubitul ei soț Simion, pentru că e nevasta lui și ea îl iubește, bețivan și amărât cum e el. În Postul Crăciunului se întoarce acasă. Când se
10 apropie de sat aude un porc guițând sub cuțit și o cuprinde așa un dor de casă că începe să alerge prin neaua mare de prin grădini, neauă necălcată de picior de om, fără pârtie. Se împiedică și cade de câteva ori și când trece pragul grajdului nu-și mai poate ține lacrimile...

15 Cam în vremea aceea moare și Ana cealaltă, hoața de cai, ajungând la vârsta de nouăzeci de ani. Simion prinde boii la car, o urcă pe bătrână pe un sac cu pene – să-i fie moale sub șezut – și-o plimbă prin sat. E o zi liniștită de iarnă, cerul e aproape alb și după un timp începe să ningă cu fulgi mari
20 cât oul. Bătrâna nu scoate o vorbă, neaua se topește pe fața ei zbârcită și o apucă pofta să mănânce prune verzi. „Tare îmi pare mie rău, Simioane, că mor, spune ea după un timp. Tare aș fi vrut să mai prind baremi o primăvară și o vară.“ „Lasă, mamă, c-om ajunge toți acolo“, o mângâie Simion. „Numai
25 că Ana, nevastă-ta, n-o să se jelească după mine, că nu-i pricepută la cântat, spune bătrâna. Numai de asta mi-e frică mie, că n-are cine să mă jelească, cine să mă cânte, și o să mă bage în pământ necântată și neplânsă. Și mi-i frică, că dacă oi muri acumă îi înghețat pământul și m-or blăstăma ăia care
30 mi-or face groapa. De aia tare aș fi vrut eu să mor în primăvară când pământul îi moale și-l sapă oamenii mai ușor și aș fi murit neblestemată de nimeni, poate doar de ăia la care le-am furat eu caii în tinerețile mele.“ Neaua mare se așterne sub roțile carului, și Ion al lui Racu iese cu capul gol în drum, cu fața

roșie de băutură și-i cinstește cu țuică fiartă. „Lasă-te de băutură, Simioane dragul meu, că nu-i bună“, îi spune mama Ana. Simion o poartă prin tot satul, apoi se întorc acasă, iar după o săptămână bătrâna moare într-o noapte. O apucă frigul și se scoală din pat, să mai pună pe foc, cade însă în fața focului 5 deasupra lemnelor înghețate. Afară se aude zăpada căzând, foșnetul ei uniform și pâlpâiala veselă a focului. Dimineața răsare un soare galben, peste ninsoarea căzută peste noapte.

După câteva săptămâni, Simion începe iar să bea, iar în postul Paștilor, Ana moare de inimă rea într-o dimineață. 10 Încearcă să se scoale din pat, să se îmbrace, dar piciorul drept nu găsește pantoful. Fetița începe să râdă crezând că mama ei se joacă. Când o vede întinsă pe jos pe nevastă-sa, Simion începe să se jelească și vrea să se arunce în fântână, dar ceilalți îl țin cu forța. Iar după ce o îngroapă, umblă trei săptămâni 15 beat, fără să se trezească vreodată, doarme prin șanțuri sau la marginea drumului prin iarba udă de ploile primăverii. Vecinii îl aduc acasă și-l dezbracă și-l culcă cu forța. Colindă satele vecine, cere peste tot de băut, oamenilor le e milă, îl lasă să plângă lângă paharul cu țuică, întorc capul, pentru că nu-i 20 ușor să te uiți la un om care arată ca el. Peste câteva săptămâni fuge de acasă. Cutreieră satele din jur, cere peste tot de lucru sau de băut, pleacă spre Lugoj, apoi spre Timișoara, numai să fie cât mai departe de casă. N-are decât o cămașă pe el, pe care i-o spală o femeie miloasă la care a tras peste noapte. 25 Doarme flămând pe câmpul plin cu florile lunii aprilie. Nu găsește niciunde de lucru, se trezește în miez de noapte, peste el cade ploaia caldută de primăvară. De la Timișoara pleacă la Buziaș tot pe picioare. Într-un sat îi trece prin gând să intre la Ocolul Silvic să ceară o bucată de pâine. Intră în biroul 30 Ocolului și cum e dimineață o femeie se străduiește să facă focul pentru că e o zi friguroasă de aprilie, și pe domnul inginer îl cam doare spatele. „Domnul inginer ia frustiucul de

dimineată“, îi spune femeia, și el bate respectuos la ușa locuinței inginerului. Acesta e tocmai la masă, împreună cu soția, și Simion cere o bucată de pâine. Ingerul îi face loc la masă, soția acestuia îi scoate în farfurie o supă aburindă și galbenă ca aurul. În timp ce mănâncă cu mare poftă îi explică inginerului despre ce e vorba și acesta îi spune că tocmai are un post liber la cancelarie. „Am școala de brigadiri, domnu inginer, spune el și-și scoate actele din laibăr și i le arată. Povestește cum i-a murit nevasta și iar începe să plângă, pentru că e slăbit de foame. Nu poate să-și țină lacrimile, și nevasta inginerului, plină de milă, îi aduce un pahar de vin, cam oțetit și cam tulbure, dar care îi astâmpără setea, și-l liniștește. A doua zi dimineata, inginerul îl cheamă la el, îi dă o haină de-a lui mai veche și o pereche de pantofi aproape noi. Pleacă cu mașina împreună cu inginerul la Arad, la „direcțiune“, să depună actele, și până să-i vină aprobarea, lucrează la cancelarie, și inginerul îl plătește ca diurnist. Doamna inginerului îi face și lui mâncare, dimineata îl trimite după cumpărături la prăvălie, după ouă, prin sat. Băutura nu mai pune în gură, să nu se facă de rușine. Îi scrie după o lună o scrisoare lui Ion Pircă, vărul lui primar, pe care-l roagă să nu spună la nimeni unde se găsește, pentru că dacă se află atunci, „tribunalul mă caută aici și mă citează la judecată și poate că mă și pedepsește pentru cambiurile alea, și atunci sunt gata a treia oară cu serviciul. Eu nu vreau să știe nimeni unde mă aflu până cel puțin un an.“ Îl mai roagă, tot în scrisoare, să treacă pe la ai lui și să le spună să-i trimită cămășile de sârbătoare, că nu are ce îmbrăca. Și dacă vreau să-i trimită și niște bani, dacă nu așa să-i ajute Dumnezeu. Îi mai scrie și fiicei lui câteva cuvinte: (Fata este acum destul de mare, merge la școală, în clasa I-a sau a II-a.) „Dragă Cornelio, îi scrie el, te roagă tatăl tău, să-i scri câteva rânduri cum te afli, cum ai reușit cu piesa și ce mai e nou? Scrie-mi închis și să nu știe nimeni, fără tu. Te sărută și salută al tău tată, Simion.“

Nu trece bine însă un an și Simion fuge într-o noapte de la Ocolul Silvic. Îl părăsește, fără să-și ia rămas bun, pe inginerul care se purtase atât de frumos cu el. Se întoarce acasă și în săptămânile care urmară bea tot timpul. Oamenii îl găsesc uneori mort de beat prin șanțuri, și din nou, de câte ori vine 5 beat acasă, ai lui îl ocărăsc în toate felurile, dar el le primește ocările fără să crâcnească. Aproape de Sfântul Ion, se îmbolnăvește de tuberculoză și moare. Înainte de moarte, o cheamă pe fiica lui Cornelia, care acum are zece ani și merge pe clasa a III-a, și-i spune: „Cornelio, tu ești acum mare și 10 mergi la școală,ăștia sunt proști și nu știi. Tu să iei toate țoalele mele și să faci o groapă mare în fundul grădinii, să le arzi, să nu te îmbolnăvești și tu de oftică, că atunci, iacă, ne-a bătut Dumnezeu. Și eu acum mor, și nu mă duc la prea iubita mea soție Ana, că să știi, tu fată, că aici e și raiul și iadul. Și 15 după ce mor să nu mă îngropați pe mine lângă iubita mea soată, ci în fundul cimitirului să-mi faceți mormânt, că eu cât am trăit numai de rușine v-am făcut“. Când vine popa să-l spovedească, el îi face semn să se ducă, să plece, pentru că nu are nevoie de rugăciunile lui. În aceeași noapte, către 20 dimineată, își dă sufletul.

II

Ar urma probabil acum descrierea nopții în care, în sfârșit, eroul se naște (așa cum se întâmplă în frumoasele cărți de altădată, cărți în care întotdeauna eroul vine pe lume, pe la
5 pagina 97 sau 98. Acele cărți în care se notează cu multă precizie ascuțimea primului strigăt scos de erou, descriindu-se după aceea mâinile generoase ale moașei comunale, sau ale unei vecine chemate în grabă, ridicând cu pricepere...). În tot
10 cazul această naștere poate fi descrisă și cam așa: de exemplu, într-o noapte de vară, în care fratele mai mare doarme pe prispă într-un pat improvizat de el în grabă, astupându-și urechile cu amândouă mâinile; ori de câte ori se deschide ușa răzbat afară țipetele femeii cuprinsă de chinurile facerii – o ușa care se deschide mereu într-un forfot neîntrerupt iar, acolo,
15 în bucătăria de vară s-a aprins focul, pe sobă un lighean mare cu apă fierbinte... Sau totul poate avea loc într-o noapte de iarnă, încât, atunci când se deschide ușa, aburii calzi se strecoară afară, iar lumina răzbate și ea, o fâșie lungă, până în mijlocul curții necurățate. Undeva departe se poate auzi
20 un tren de marfă, se poate asculta liniștea, întreruptă doar din când în când de strigătele desperate ale femeii care naște. Stelele sunt sus înghețate și mari și, eventual, se poate auzi și claxonul subțire al unei biciclete cu farul stricat și stins care trece în

miez de noapte. Cu o ureche mai fină poate să audă chiar zgomotul pe care-l fac în pod șoarecii jucându-se cu cărțile vechi. Poți urmări o pisică pășind leneșă pe zăpada pufoasă, oprindu-se fascinată în fasciculul de lumină care răzbate din când în când prin ușa care se deschide, ca să se închidă repede 5 la loc, o pisică orbită pentru o clipă de duritatea luminii, care-i lovește ochii... Mai târziu, el se va gândi întotdeauna la noaptea aceea, lăsând să se strecoare în gândurile lui și o picătură de mister, pentru că, la urma urmei, nu-i nimic mai misterios decât o naștere. Abia cu această naștere însă lucrurile ies din 10 aproximație și legendă și sub picioarele lui pământul începe în sfârșit să existe, ca apoi să vină un anotimp în care să înceapă să fie conștient de existența lui, a acestui pământ pe care a fost aruncat cu uimire și, pentru un timp, pentru un timp poate prea scurt, să trăiască în armonie cu el, să-i înțeleagă 15 culorile și mirosurile, într-un cuvânt, să-l atingă cu amândouă mâinile; căci poate să aibă pentru o scurtă vreme iluzia că se află în centrul acestui pământ primitiv.

...și el deschide ușa și acolo undeva e maica Ana în întuneric, aplecată deasupra șiștarului plin, dar el n-o vede 20 la început, până se obișnuiește cu întunericul, marama ei neagră cu fire de fân uscat, mâinile ei bătrâne. Lenca răstoarnă din când în când șiștarul și maica Ana o lovește cu pumnul peste burtă, spasmul icnit al animalului lovit, ușa spre grădină deschisă, și dincolo – seara târzie, câteva stele foarte 25 îndepărtate, și mirosul de lucernă și de balebă și de lapte cald, acolo în grajd, și toată această liniște lovind sufletul ca o spaimă, ca o bucurie dureroasă și moș George aprinde lampa în casă, dar acolo în grajd, maica Ana își desface marama și se scarpină în creștetul capului, „așa-și bea niște sigir, să mă 30 astâmpăr cu căldura asta“, și sunt serile când se întoarce cu vitele acasă, trece pe lângă dispensar și un miros acru de medicamente, și în Colonia muncitorească femeile au ieșit pe

scăunelele din fața casei, și când vitele ajung la podul de peste Bega vine trenuțul încărcat cu lemne, femei deasupra lemnurilor cu picioare groase, desculțe, atârându-le în dulce odihnă, cu picioarele bălăbănindu-se înapoi și-ncolo, tălpile
5 negre de mure, crăpate de spini, și cânepa e pusă la murat acolo, sub salcie, unde apa e mai adâncă și mai întunecată, apa care păstrează căldura zilei, și soarele e dincolo de grâul încă necosit, uscat și prăfuit, și mai sunt serile când se dezghioacă porumbul îngropat în ghijele albe, cu vine ușor
10 sângerii, și baba Cuca râde cu dinții ei lungi și murdari, după-amiezile lungi de vară când deodată începe să ploaie și ei se ascund într-o râpă cu pământ galben, șiroaiele de apă murdară curgând pe lângă ei, și un miros acru, și crud când iese curcubeul, și la fabrică se aude cum pufăie o locomotivă
15 mică, apoi sunt după-amiezile când dincolo de linia ferată se joacă fotbal, iar pe peronul gării un polițist stă de vorbă cu casierita, și sunt femeile care stau pe peron și vând mere, iar duminica, spre toamnă, e joc în pădure, s-aude din sat torogoata rezistând disperată acestei după-amieze obosite, când
20 moș George doarme cu gura căscată pe o pricoviță roșie sub părul sălbatic din fața casei, și o găină cotcodăcește lângă el, oboseala acestei duminici când până și glasul strident al mierliței a tăcut, această tăcere imensă netulburată nici de huruitul monoton al batozei, femei îmbrăcate în negru,
25 adunate în cerc, lângă podețul lui Ion Racu, și drumul spre pădure pe lângă prunii culeși, și iată ziua făcută din mici lucruri care pot să-ți scape din mână, maica Ana lângă el, răsufând greu și, când ajung ei în pădure, printre arbori, asfințește soarele și norii de praf cu miros de transpirație sunt sângerii
30 în lumina asfințitului, și, când ajung la cantonul de la Temerești, e o fântână adâncă și o femeie iese în ușă pe jumătate adormită cu sânii goi, mari și albi, și cât de tristă era iarna lunca pustie cu bălțile înghețate, o gheață murdară sub care se zărea balega amestecată cu fân și cu paie, și deasupra

stogurilor cu fân zăpada apoasă, plină cu funingine, și în serile înghețate deasupra coșului fabricii zboară păsări mici și negre, și, în vreme ce el mănâncă, maica Ana stă în spatele lui, scoate sfecla roșie dintr-un borcan crăpat, și moș George se urcă în pat, „dracu știe, Ano, că mă cam doare capul azi, m-o fi tras curent, 5 când am rânit în grajd“, și, cum se urcă în pat, dincolo de el e fereastra, în stânga lui cuierul vechi și ruginit, în care atârnă o straiță veche cu flori albastre și galbene, o bătă groasă și noduroasă, două fire de busuioc și ghiozdanul lui din carton ros pe la colțuri.

...acolo în cămară, lăzile mari cu făină, cântarul vechi de fier ruginit, șuncile roșcate, uneori mucegăite, damigenele și butoaiele cu țuică, vasele cu untură, soarele pătrunzând prin pereții de scândură; sus în pod, șoarecii ronțâind revistele vechi ale tatii, teancurile cu *Monitorul Oficial*; scaunul din piele pentru trăsură, cu câlții ieșiți afară, sau sacul pentru picioare, 15 sau oglinda spartă cu cioburile împrăștiate printre cărți, deasupra capului țigla încinsă de căldură...*

...după-amiezile lungi de vară, când în pod era foarte cald și erau niște sticle goale murdare pe care le coboram împreună

* Să credem oare în ele? În aceste amintiri dulci, în aceste clipe duioase de altădată? Ameliorările evidente, pe care ele le oferă, pot oare într-adevăr să-l mulțumească? Această cameră călduță a amintirilor, această cameră cu obloanele trase, căci nimic nu pătrunde aci, nici vânturile înghețate, nici cel puțin zgomotul fluviului, rostogolirea înghețată a sloiurilor, pe jumătate ascunse sub ape, rechini monstruoși fără carne și sânge. Când devine un fel de pacient în care urmărești cu sufletul la gură, pulsația înceată a sângelui, bătăile precipitate ale inimii. Prin urmare această tranșfuzie cu sânge tânăr, sângele copilului, în corpul aproape înghețat al bărbatului de treizeci de ani. Sângele acestor amintiri alergând prin artere eliberând creierul de cheagurile groase ale durerii. Și totuși nu este o soluție ceca ce ele oferă, nu este un remediu! Cu toate că niciodată de-acum înainte – un fir de nisip în voia vânturilor, niciodată – un expatriat. Întotdeauna vor veni verile fierbinți cu miros aspru de grâu, floarea-soarelui i se va lipi, la fel ca atunci, cleioasă, de mâini și frunzele putrede în pădurile de la sfârșitul iernii vor muia sufletul îngropându-l adânc în putreziciunea lui caldă. 35

cu mama, căldarea mare cu bulion din mijlocul curții, și mama spăla sticlele, și din casă se auzea cum se ciocneau sticlele una de alta, și maica Ana fierbea mâncarea la porci, scotea lăturile aburinde într-o troacă de lemn roșcat, și în căldarea neagră
5 de tuci fierbea cucuruzul, și în grădină miros de prune putrede și de cânepă, usturător, nucii bătrâni din capătul grădinilor pe lângă care trecea, nucile verzi înnegrind mâinile, și în grădina lui Jurma se culeg merele, și maica Ana bate smântâna, stropii de smântână sar, mici puncte albe pe fața ei zbârcită,
10 aspră, înnegrită de soarele verii, mici puncte albe pe basmaua cam prăfuită, cârpa aceea cu un miros ciudat, amestec de sudoare și praf. „...nu te strig pe tine, numai untul să iasă din zăr afară“, și apoi dimineața de iarnă, satul pustiu, pământul înghețat și sterp, fără zăpadă, piatra mare din fața casei
15 acoperită cu chiciură, pomii din fața casei cu dantelăria lor albă, ulița pustie, acolo în curte oamenii adunați în jurul hălçilor sângerânde de carne, carne caldă din care ies aburii fierbinți, uica Pircă aplecat deasupra porcului sfârtecat și școala, coridoarele reci, cimentul murdar, acolo, spălătorul înghețat,
20 cu oglinzile pătate și sparte, dormitorul internatului din Lugoj, spălătorul cu apa rece pe o față care păstrează căldura ambiguă a somnului, biblioteca comunității de avere, cu cărți ai căror scriitori au nume străine și frumoase, dimineața înghețată de iarnă, când în odaie e atât de cald și se scoală speriat în guițatul
25 porcului, care nu vrea să moară și, acolo în curte, în jurul lui, sunt foarte mulți oameni încât ai într-adevăr senzația că a murit cineva și el e pus să aducă paie din grajd, și deasupra e un cer sângeriu, dar spre prânz începe să ningă acoperind băltoacele cu sânge din curte, dincolo, în cealaltă odaie, merele
30 putrede de pe dulap, cearceafurile reci, busuiocul de pe masă, apa rece din căldărușa popii, toată noaptea a nins, o fi zăpada de jumătate de metru, așa mare nici nu-i bună de sanie, căldura umedă din grajd, focul mare din curte, care topește zăpada, somnul cald al găinilor pe grinzile vechi ale grajdului, uica

Pircă tăind cu o mână sigură hălciile mari de carne, acolo, oala cu boabe de cucuruz puse la fiert în apă îndulcită, seara pomana porcului, „borândăul“, mâncarea din sângele și mațele porcului, paharele cu țuică fiartă, cleioasă, răsturnate pe masa de lemn, și noaptea la internat soba din fața ferestrei, luminând 5 pătratul ei întunecat, cu un foc care începe să se aprindă abia după ce au adormit ceilalți, și moș George în pauza mare, în mantolul lui alb, cu căciula roasă în dreptul frunții, și vara când se scula foarte de dimineată, speriat să nu piardă trenuțul, și popii soioși de la „Balta caldă“, bănuții strălucitori de pe 10 fundul apei limpezi, peștii liniștiți, mișcările lor calme și tainice, și cu o sticlă legată cu o sfornică scoate apă din baltă, și femeile bătrâne și grase care se scaldă în apa sfințită înfășurate în sucnele lor negre, și lumea îl calcă pe pantofii lui noi, și bomboanele se topesc printre degetele pline de praf, și se merge 15 de-a lungul râului, și se mănâncă pe un ștergar înflorat, și se fac fotografii cu copii în față, cu mâna la cap în semn de salut, și el face cunoștință cu Olimpia, și, cum maica Ana a vândut toate perele îi dă doi lei de înghețată, și după mâncare tata trage un somn acolo pe malul apei, și ei intră în râu, pietrele 20 alunecă sub picioare, și siropul din pahare e când roșu aprins când foarte galben, dar e sălcIU, aproape fără zahăr, și, când se întorc acasă cu căruța, asfințește soarele și miroase a grâu copt și a praf, și trenuțul trece pe lângă ei încărcat de oameni, și soarele e înghițit de pădurea de la Coșava zgâriat de crengile 25 copacilor, apoi erau celelalte zile când pleca cu moș George și cu maica Ana după lemne în pădure, foarte de dimineată, cu mult înainte de răsăritul soarelui, satul era cenușiu și posac, un frig neprietenos strecurându-se sub haina veche și largă a tatei, stelele albe, opace, fără strălucire, pe un cer lipsit de 30 culoare, și satul e atât de pustiu, doar maica Ana cască din când în când cu mult zgomot întovărășindu-și căscatul de un oftat adânc, „vino, aici, pe mantol, că-i mai moale, tu, proasto, ai uitat să încui ușa la drum, dracu te știe și pe tine, că nimeni

nu-ți intră în voie, dă Dumnezeu să trăiesc măcar doi ani fără tine, să răsuflu și eu liniștită, ascultă de moșu că nu vorbește prostii, asta e știut din bătrâni, acolo au găsit turcii o groapă de galbeni și când au intrat în groapă...” și ei trec pe lângă
5 prunii lui Bimboane, vaca se scarpină de lemnul scorojit al prunilor, și moș George o suduie și după aceea vaca tot nu vrea să plece, asta e Lenca aia care și-a rupt cornul și se baligă în mijlocul drumului, el este încă năclăit de somn, au ieșit din sat și acum trec pe lângă casa lui „Frunză verde” și chiar
10 atunci, dincolo de lanurile de grâu cenușiu, împietrite în nemișcarea dimineții, trece un tren și, când intră în pădure, răsare și soarele, și el pare năclăit de somn, ieșit parcă dintr-un pat cald, și ei caută uscături prin râpele adânci, printre ciuperci otrăvitoare, și maica Ana răsuflă greu, și când carul e încărcat
15 moș George trece lanțul pe deasupra lui, zgomotul lanțului, zornăitul metalic, aruncat deasupra lemnelor uscate, ecoul lui în liniștea pădurii, și maica Ana aruncă cojocul ei cald deasupra lemnurilor umede și reci, și ei stau sprijiniți unul de altul să nu cadă, și în catrință maica Ana a ascuns ciuperci gălbui și
20 lăptoase, căroro li se zice crăițe, și când o să ajungă acasă, el cu moș George o să descarce carul, și maica Ana o să mulgă vacile și o să pună crăițele pe foc să se frigă, și maica Ana după aceea se culcă în camera răcoroasă cu hârtie de ziar în ferestre, el o s-o audă sforăind încetisor, și moș George o să-și facă de
25 lucru în șopronul de lemne, și o să fie cald, și el o să se ducă în grădină, să caute un pepene copt, și va găsi un pepene putred pe jumătate în care mișună furnicile, și castraveții mari, galbeni, putrezesc la soare, și cânepa răspândește peste tot un miros acru și pătrunzător, și de la batoză vine praful înecăcios
30 al grâului măcinat, și maica Ana stă cu baba Cuca și culeg cânepa, stând fiecare pe câte un scaunel cu trei picioare, și la Greluș în ocol cineva întreabă: „Sofico, unde dracu ai pus grebla aia, că n-o găsec”, și la moară unde el merge să se scalde, – drumul prin satul toropit de căldură, în dreptul școlii

boaftărul și cu Dehelean beau țuică dintr-o sticlă de bere – femeile spală cânepa, sucnele sufulcate mai sus de genunchi, pulpele groase de femeie în vârstă, în dreapta o grădină cu pruni, prunele putrede în iarba proaspăt cosită, și Ana Țona care se scaldă la capătul grădinii, umblând mică și durdulie 5 printre pruni, și când trec pe lângă casa lui Inișconi se uită prin crăpăturile gardului, și colo, pe prisă, un bărbat și o femeie dormitând unul lângă celălalt sau în tot cazul lor li se pare că dorm, și baba Cuca cu paharul de țuică în mână își șterge fața zbârcită de lacrimi cu dosul palmei, „lasă, că o bate 10 Dumnezeu pentru taina care și-o face cu mine, ți-e greu la stomac, zice, ți-a spus doctorul că-i prea grea carnea, zice, aici să mă trăznească Dumnezeu dacă umblu cu povești“, și pe masă e blidul cu făină de porumb, adus de ea pentru țuică, și moș George, „tu, Ano, te-a surzit Dumnezeu, că nu mă auzi, 15 lasă poveștile și tu și dă de mâncare la porci“, „vai de capul tău, vai de capul tău, amărâtule, că nu mă lași să bag pita în țăst“, și acolo e cuptorul lângă vița-de-vie, și pe zidul mare al școlii, lângă cuptor, cineva a scris pe zid, înainte de a se usca, numele Simion, și în grădină e o cărăruie împrejmuțită cu flori 20 de toamnă, flori violete, roșii și albastre sau crizanteme albe cu care maica Ana se duce duminica la cimitir, și el o vede venind duminica de la slujbă, o vede punând farfuriile pe masă, acolo, în „târnaț“, o vede venind cu supa aurie și aburie punând-o în mijlocul mesei, „du-te și adu-i lui taică-tu niște 25 ardei iute, că știi că-i place“, și maica Ana scutură prunii și, când coboară, părul ei cenușiu e plin de frunzulițe mici, verzi sau galbene și de furnici de lemn, și, când aduc paiele de la batoză, el e în vârful carului, „ține-te de mine, îi spune maica Ana, să nu cazi, că iacă ne-a bătut Dumnezeu atunci“, și e 30 cu maica Ana la Pircă la nunta lui Cornel, și ea a băut mai mult decât trebuie și lui i-e tare rușine când o ia la joc pe Bimboane, el nu se uită de rușine, joacă amândouă și el aude doar tropoiul pașilor lor pe podea, dar i-e tare rușine să se

uite, să ridice privirea, și a doua zi pe Bimboane a omorât-o ginerele, și maica Ana nu mai îndrăznește să iasă din casă de frică, și când pune rufele în „pârlău“, un strat de rufe și un strat de cenușe, în ziua de vară mirosul cenușei opărite, 5 amestecat cu cel al perelor coapte, al cucuruzului pus la fiert în căldarea afumată, mirosul dovlecilor fierți, răsturnați din căldare, al găinațului înfierbântat sub lumina soarelui, a țiglei încinse de căldură, și toate zgomotele verii, Ciupu strigându-și vitele leneșe aruncând cu bâta noduroasă în stomacul lor blând 10 și umed, perele spărgându-se coapte pe acoperișul cuinii de vară, în drum zgomotul uniform și certăreț al meliței, loviturile lemnului pe tulpinile fibroase și aspre ale cânepii, zgomotul uniform al batozei, ca al unei pisici uriașe, loviturile mingii de fotbal în luncă, lipăitul desculț al babei Cuca prin nisipul fierbinte, și undeva nu tocmai departe se ascute pașnic o coasă, 15 mirosul fânului mătăsos al sânzienilor albe, – o carte ciudată a lui Sadoveanu în care doi oameni merg cu caleașca – „în grădina cea înverzită să-mi săpați mormântul meu, unde nu-nici gropi nici pietre, să nu-mi fie somnul greu“, și e joc la școală, și maica Ana îi ține haina, îi dă o batistă, să se șteargă de transpirație, și când iese afară, o sticlă de țuică trece din mână în mână, și în răcoarea nopții trece un mărfar, și când vine acasă cu maica Ana moș George oftează și se întoarce în pat pe partea cealaltă, „nu vă mai astâmpără Dumnezeu“, și 25 se lasă postul Paștelui și copiii pregătesc „priveghiul“, aprind un foc mare din tulujii de porumb din anul trecut putreziți de ploile primăverii, un mare foc în mijlocul satului, și „morăleucile“ aprinse deasupra capului, și la lumina flăcărilor, chipurile femeilor care stau pe margine, și în odaie miroase 30 încă a țuică de la sărbătorile din iarnă și a opinci vechi putrezite de ninsoare și ploi, și războiul la care a țesut maica Ana toată iarna, e încă acolo, cu ghemurile de lână de toate culorile, cu care se joacă pisicile, un ghem roșu, altul albastru, și acolo pe covorul roșu cu flori albastre, pe care se odihnesc și păsări,

ochelarii uitați ai bătrânei, pisica albă și leneșă dormind lângă ei, și ouăle calde luate din cuib pentru Paști, o adevărată bucurie a culorilor, albul ouălor dispărând în culoarea verde, albastră sau galbenă, și moș George care a călcat într-un cui și s-a îmbolnăvit de tetanos, „nu știu ce am, Cornelio, că așa 5 mi-i de greu, mi s-a îngroșat limba în gură, și mi s-a umflat piciorul, mi-a intrat un șteamp în talpă, săptămâna trecută“, și până la urmă, moș George se face sănătos, doar că devine mai greoi la vorbă, și ei merg toți trei în ziua caldă de vară la săpat cucuruzul, și seara moș George stă în fața focului și-și 10 încălzește la para lui veselă mâinile obosite și triste.

...zilele de iarnă, albastre, cu zăpada din fața casei, peste care mama aruncă apă fierbinte, plecarea lui uluitoare și în necunoscut, plin de încredere, în sania boantă, cu tălpile groase, rudimentar cioplite, undeva jos, acolo în întunericul 15 misterios, încă necunoscut, și în grădinile înghețate, doar grămezile de gunoi din spatele grajdului aruncau pete murdare pe albul vinețiu și strălucitor, și logodna Anei când țuca aburește în paharele groase, și din camera înghețată de dincolo un miros plăcut venind din lada de zestre, cămășile cusute 20 cu roșu, aruncate pe pat de către Ana, siluetele copacilor negri pe albul strălucitor al zăpezii, apoi după aceea umbrele lungi ale copacilor având ceva din transparența fumului, dincolo, în curtea vecinului, cineva taie lemne, grădinile pustii în după-amiezile de iarnă, și ei care caută un loc fără pruni bun 25 pentru sanie, umbra lor lungă în ceasul de seară, albastru, împăciuitor, umbrele lor mișcătoare amestecându-se ciudat cu caligrafia fixă a copacilor desenată pe zăpadă, umbră mișcătoare de la un copac la altul, mâini și picioare, biserica veche, ușile închise, și el se uită pe fereastră înăuntru și în 30 semiîntunericul împietrit, probabil cald, al bisericii, sfinții de pe icoane se zăresc cu greu și ferestrele bisericii sunt înghețate, acoperite cu flori strălucitoare, și respirația lui caldă dezgheață sticla de lemn, florile dispar, și salonul acela cu scândurile care

scârțâie grozav sub picioare, în care nu e niciodată cald, cu cele două fotografii mari de pe pereți, un bărbat gras și cu mustață, cu pieptul alb și bombat, o femeie negricioasă cu fruntea mică, cu sprâncenele groase, și mătușa Sofia care stă
5 pe o canapea lângă sobă, ușa e deschisă și jarul aruncă reflexe ciudate pe tavan, citește romane din Cronin, el iese pe câmp, cerul e senin, casele acoperite cu zăpadă, de la Zorani, și „din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă“, și în clasă doamna Dragutoiu stă în dreptul dulapului în care sunt păsări
10 înfoiate, borcane cu șerpi și cu broaște și tot felul de modele românești aranjate de copii din hârtie colorată, și ei învață să cânte „Pe-o stâncă neagră, într-un vechi castel“, și Fredi are un caiet foarte îngrijit cu margine frumos trasă, și le citește o compunere despre mușchii de pe copaci, și în pauza mare
15 fetele aleargă la W.C. și acolo înăuntru stau mult și râd între ele, în fața W.C.-ului zăpada e murdară și copiii se urcă pe gard și se uită înăuntru la fete, și Ana Țona a făcut un „bruș“ de zăpadă în care a pus o piatră iar copiii se strâng în jurul ei și versurile „Irimie, Irimie, pune mâța la cocie, și se duce la
20 Făget“, și el stă cu Ana Țona în bancă, ea e mare și bună, are o gură până la urechi și părul tot încâlcit, și în pauză îi ține totdeauna locul lângă sobă, și pe sobă e o mică ulcică cu clei care miroase urât, și când ies de la școală Ana Țona îl ia acasă și-i dă să bea must și are și radio, și, cum Icuilul îi înghețat,
25 pornesc amândoi pe Icu și Ana Țona alunecă și sub ea se sparge gheața, crapă în mii de bucățele, și pe marginea râulețului spinii înghețați își întind degetele lor dușmănoase, și toată noaptea moș George tușește și scui-pă flegmă groasă pe pământul bătătorit din casă, și prin fereastră se vede grădina
30 pustie cu crizantemele pustii și înghețate, și Crăciunul înseamnă mai ales hârtie colorată lucioasă, din care se face steaua, hârtie subțire și mătăsoasă, roz foarte pal, roșu aprins, albul imaculat, verde șters, pentru învelit bomboanele, staniolul galben cu flori portocalii, cu buline verzi, și mama

care taie cu un cuțit ușor înmuiat în apă bomboanele, nu ca în zilele de toamnă când în locul crizantemelor albe erau florile albastre, și uneori moș George ieșea afară, și când deschidea ușa un val de aer rece pătrundea înăuntru, iar vine baba Cuca și tremură de frig, pentru că în odaia ei nora nu-i face căldură, 5 și se așază în dreptul focului și-și pripește mâinile deasupra plitei încinse, degetele ei boante pline de zbârcituri, apoi vine și maica Ana de-afară, a mulș vaca și strecoară laptele în oalele afumate de pământ, pune laptele pe foc, să fiarbă, sau îl pune lângă sobă în niște ulcele pentru iaurt, și mâinile ei sunt 10 înghețate și roșii, și le așază și ea deasupra plitei încinse, mâinile ei sunt mai albe, totuși, decât ale babei Cuca, mai mici și mai rotunde și, când intră înăuntru, moș George miroase a balegă înghețată adusă din grajd, se așază în fața ușii deschise, din sobă cad cărbunii aprinși și zăpada de pe opincile lui moș 15 George îi stinge „nu știu de ce mi s-o umflat așa foalele și mi-e așa de greu, mi-ar trebui niște sigir să mă astâmpăr, dar nu-mi trebuie nici moartă, stai cuminte că eu fără asta pot trăi, fiartă și îndulcită mai îmi place, dar așa să n-o văd“, și când vine Ciupu cu troacele alea de diferite mărimi și le înșiră pe jos, 20 din lemn alb și cioplite frumos, moș George îi cumpără și lui una mică, și uneori, în vacanță, asta cu câțiva ani mai târziu, venea și dormea singur în camera de către drum, și cu toate că-i făcea moș George focul în odaie, pereții ei erau înghețați și se încălzeau cu greu, era însă zgomotul focului în stare să 25 aducă el singur căldură, flăcările lui pe tavan, iar ziua, maica Ana lucra la o panglică albă, care se încolăcea ca un rujer de floare, primăvara, și când se însera aprindea lumina, clătina sticla să vadă dacă mai are petrol, fața ei zbârcită la lumina lămpii, ea ridicându-se în vârful picioarelor, ca să agațe lampa 30 în cârligul ruginit prins de grindă, și uneori se duceau amândoi în cămară, maica Ana scotea ouăle îngropate în făină sau căuta bucățile de cârnați în borcanele cu untură, și pe tipsia neagră se frigeau împreună cu bucăți de carne, și un borcan mare

de sfeclă roșie, și câteodată seara venea uica Pircă, se așeza pe scaunul din fața patului și stăteau toți trei, maica Ana, moș George și uica Pircă, fără să-și spună nimic, câteodată despuiau cucuruzi pentru porci, și, din când în când, moș George se
5 ridica de pe scăunel și arunca câte un lemn pe foc, lemnele umede sfârâiau, ieșea din ele un lichid lăptos cu miros dulceag, și în grădină crizantemele acoperite cu zăpadă se uscau, se îndoiu sub greutatea ninsorii, mureau, nu rămânea decât scheletul lor trist, și copacii cu scoarța neagră și udă, cu crengile
10 ridicate în sus, spre un cer aproape de pământ, proptit în copacii pustii, ca niște stâlpi cu gheare, niște „pripiligi“ cu care se proptesc clăile cu fân, și într-o seară a fost șezătoare și a venit multă lume și maica Ana iar a jucat cu o altă babă, ca atunci la nunta lui Pircă, și a doua zi, când s-a dus la școală,
15 zăpada era de jumătate de metru, și maica Ana i-a dat ciorapi groși și aspri de lână care abia au încăput în bocanci și-l usturau.

Și în timpul vacanței au venit Septimia și Mircea, au mers în pădurea de brazi, au cules rășină, au rătăcit prin pădure, seara au făcut un felinar dintr-un dovleac, l-au pus în mijlocul
20 grădinii, acolo, printre mere, și ei stăteau în umbră și-o ascultau pe Septimia cum mușcă din măr, s-au dus după aceea până la cavoul din capătul grădinii, lângă pădure; el avea un prieten care stătea în colonia muncitorească, trecea în fiecare zi pe la el, apoi se duceau împreună la doctor, el făcea injecții de calciu,
25 se întorcea singur acasă, drumul era împrejmuț de sălcii, chiar pe marginea râului și se auzea apa limpede, curgând veselă pe lângă el, ea îi împrumuta câte ceva din veselia ei nepăsătoare; zborul foarte jos al păsărilor, aproape de suprafața ca de oglindă a apei, iar când ajungea acasă se scâldea în apa rece a râului,
30 se îmbolnăvea des de amigdalită, apoi și-a scos amigdalele la un doctor de la Făget; stătea împreună cu mama în cabinetul strâmt cu miros de dezinfectante, nu-i era frică, era altceva, o anumită curiozitate plină de neliniște, și când s-a făcut sănătos a plecat acasă, era primăvară, plouase o săptămână

întreagă, pe marginea drumului și roaiele cu apă murdară, pământul mocirlos, în schimb cerul bine limpezit de ploaie, creșteau flori galbene, erau și niște clopotnițe de biserică undeva foarte departe, la Margina din nou mirosul de acetilenă, la cinematograful rula *Balada Siberiei* și ei au oprit 5
trăsura și mama l-a întrebat dacă-l mai doare gâtul, fabrica era și ea spălată de ploaie, cu zidurile mai roșii ca oricând, cu cisternele mari, vopsite în toate culorile, încă de pe timpul războiului; zilele de vară când mama lucra la goblenul acela care-l reprezenta pe Iisus Christos umblând prin fân cu Maria 10
Magdalena, când se întorcea de la școală și o găsea stând în bucătărie, înconjurată de sulurile de ață de toate culorile, lucrând tocmai la mâinile lui Iisus, alegând culorile și așezându-le lângă mâinile lui, ca să vadă dacă e bine aleasă 15
culoarea mâinilor, și uneori îi spunea că viața omului e foarte scurtă, atât de scurtă încât n-ai timp nici să termini un goblen...

...noaptea creștea în jurul lui, mai târziu izbucniră niște incendii, îl trezea noaptea clopotul de la biserică, nopți în care flăcările se ridicau spre cer, celelalte nopți culcat în patul cu salteaua aspră, prin geamul deschis – zgomotul uniform al 20
batozei destul de aproape, dând nopții de vară dimensiuni ciudate; noaptea creștea, nu era doar întunericul ci și pădurile de la marginea satului, de dincolo de cantonul micuț de la Nimeșești, pădurile în care creșteau ciuperci otrăvitoare... 25
mergea în diminețile de vară târzie cu carul după lemne, era înainte de răsăritul soarelui, și ciupercile erau călcate sub roțile groase ale carului, ieșea un lichid lăptos stropind spițele roșii, acele dimineți în care trecea pe lângă casa lui Băbură și chiar atunci se aprindea o lumină și pe lângă casa lui Ion Jurma, și cineva în curte scotea apă din fântână, scârțâitul greoi al 30
roții, zgomotul lanțului ruginit, casa lui Cuib, fereastra deschisă, prin aparatul de radio – gimnastica de dimineață, spatele lui moș George, cămașa albă, cam murdară, ruptă la umărul stâng, maica Ana ronțâind cu gura ei știrbă perele

sparte și murdare, pădurea, mirosul acru al frunzelor putrede, al ciupercilor otrăvitoare, al lemnului mâncat de ploile verii – pădurile noaptea și stelele deasupra cantonului și a stejarului uscat din Rovină, unde se jucau copiii, pliscul – zgomotul
5 uniform al mașinii de treierat până târziu, drumul pustiu în începutul de toamnă care duce spre Zorani (la Zorani unde se ducea cu moș George, cu carul, după pământ pentru casă), la capătul satului casa lui Bimboane, și ei intră în odaia răcoroasă cu miros de gutui coapte, sunt serviți cu țuică acră,
10 din pahare roșii de sticlă; poftiți dumneavoastră că noi nu folosim, noaptea drumul spre Zorani, probabil că strălucind în lumina lunii, și noaptea sunt o mulțime de stafii, și trebuie să trec pe lângă biserica veche, și noaptea maica Ana se întoarce în patul ei prin somn și prin fereastră se vede cuptorul alb, ceva
15 se mișcă în dreptul cuptorului și afară se aude cântecul lui Dehelean „Dehelean, copil bătrân, Care taie coasa-n fân“, prin fereastra deschisă stelele arată cu totul altfel, caută să vadă cam câte colțuri au ele și întotdeauna noaptea trebuie să moară câte cineva, de aceea cad stelele. Nu trebuie să mergi cu steaua ca
20 să știi cum se nasc copiii noaptea, și să-ți fie frică și să te bucuri.

...Carul trecea pe lângă prunii încărcăți și moș George lovea cu codoriștea crengile pline de rod, prunele, încă destul de crude, cădeau pe scândurile murdare de găinaț ale carului, și el le alegea pe cele mai coapte, cu celelalte țintea în tulpinile
25 scorjite pline cu furnici ale pomilor, erau dimineți cu un soare roșu, abia răsărit, și el trece pe lângă casa lui Bimboane, pe care a omorât-o ginerele în iarna trecută, și pe lângă casa lui Jurma, în fața casei lor era un păr pădureț și maica Ana prinde
30 din mers o creangă, perele tari și acre îi strepezesc dinții și moș George spune: „mă Ano, nu te astâmpără dracul“, și el se întoarce cu moș George cu carul plin de ludăi mari și galbeni, și cu struguri furați, ascunși sub mantolul moșului, și strugurii au gust a tutun prost și a sudoare, ca și haina bătrânului sub care au stat ascunși. E sfârșitul verii și el a doua

zi va pleca la liceu la Lugoj și-l ajută pe moș George să descarce carul, și altă dată, tot vara, moș George a răsturnat carul cu fân, l-au scos oamenii de sub car, „s-a prostit moșul, a dat și el în mintea copiilor, nu mai e în stare de lucru, dar ne-a bătut Dumnezeu, și nu ne mai așezăm picioarele“. Noaptea de vară 5
târzie era atât de cald, că oamenii culegeau cucuruzul noaptea, și deasupra era cerul plin cu stele și se vedea fânul hoțului și din nou i se făcuse frică descoperind în existență ceva cumplit, răutatea pură și frumusețea pură, pentru că povestea cu fânul furat era răul, și în același timp era și frumosul aruncat cu 10
stângăcie pe cer, era răul imens și frumosul imens, boltit deasupra lui. Și tot vara, maica Ana se culca în grădină, sub cireș, sau plivea cânepa pe un scăunaș micuț și-și astâmpăra setea cu câte o prună crudă, culegeau fânul și el se urca pe 15
claia cu fân sau pe cea de grâu, și moș George îi arunca snopii cu grâu; plin de transpirație și de mirosul grâului, se scâldea în apa rece cu miros de cânepă și zgârieturile de pe mâini și de pe piept îl usturau, se duceau la săpat de cucuruz, maica Ana mergea înaintea lui, și soarele lovea în creștet, lângă calea 20
ferată – mirosul de gudron încins, un tren care trecea cu compartimentele goale, în ușă o femeie grasă aruncă apă stătută dintr-o sticlă de bere, trenul trecea, la nu mult după aceea se aude sunând de douăsprezece la fabrică, el citește o carte a lui Jack London sus pe trunchiul uriaș al stejarului trăznit, e 25
desculț și furnicile i se urcă pe picioare, îi intră prin pantalonii scurți, acolo la un cot al locului unde datorită căldurii apa e aproape secată, și unde mirosul usturător al cânepii pusă la topit, în câteva gropi în care apa se păstrează verzuie, cu reflexe roșcate, îneacă respirația, trunchiul carbonizat al prunului pe care stă, putred, cu miezul roșcat și făinos, ramurile uscate 30
ca niște gheare printre care se joacă ciorile, sau zilele în care maica Ana se urcă în păr, să culeagă perele, zilele în care doar răcoarea se păstrează în grajd, acolo unde vaca e gata să fete, rumegând liniștită, mirosul de bălegar încins de căldură,

cucuruzul fiert seara pe jarul din soba din cuina de vară, în timp ce în spatele lui fierbe fiertura pentru porci, plescând leneș maica Ana doarme în camera cufundată în întuneric – ferestrele acoperite cu hârtie de ziar, prin care nu poate

5 pătrunde căldura soarelui – și respiră greu, vine baba Cuca și stă pe un scăunel în mijlocul curții, și moș George doarme în șopron pe un braț de paie, iar baba Cuca moțâie și ea pe scăunelul ei, acolo în mijlocul curții, afară se aud trecând vitele și el le dezleagă singur, le duce să le adape, scoate destul de

10 greu apa, pentru că vadra e găurită și când ajunge sus e aproape goală. Zgomotul uniform al mașinii de treierat, chiar la capătul curții lor, accentuând parcă neașteptat căldura zilei sau răcoarea din timpul nopții, cearcafurile aspre, aceeași spaimă în fața acestui zgomot, ca și cea simțită în fața carului cu fân răsturnat

15 pe cer, asta poate că în anul acela de după război izbucnise la batoză un incendiu, văzuse flăcările risipindu-se spre cer, tăinuind în existență, ceva monstruos, incapabil să-l înțeleagă, zilele de vară când cerul se acoperea brusc de nori și ei se ascundeau sub jgheabul pentru vite, și ieșea curcubeul deasupra

20 lanurilor roșcate de grâu, ploaia se oprea, se strângeau unul în altul tremurând de frig, veneau mamele cu haine uscate și calde, cu buzunarele pline cu pere sau cu pâine cu marmeladă. Într-un an a trăznit o fată și altădată a dat un ropot de ploaie, și fânul era nestrâns, și era un miros înțepător, un miros stătut,

25 ce te ametea, și a ieșit din nou soarele, și undeva în sat, casele nu erau chiar așa departe, cineva își bătea nevasta, și după ce fânul s-a uscat l-au strâns în mare grabă. Se ducea cu maica Ana la gară, vindeau perele, și maica Ana ținea banii într-o ladă de lemn cu flori verzi și galbene. Mai târziu în lada aia

30 țineau porumbul pentru găini și după aceea au pus-o pe foc și au ars-o, și mama stătea în cuina de vară, și maica Ana se uita prin scândurile din care erau făcuți peretii, să vadă cine trece pe drum, și câteodată trecea Persida sau Eva țiganca: „tu, Ano, ești acasă“, strigau ele. „Hu“, striga maica Ana, când nu

auzea prea bine, și când aprindea lampa, ștergea cu hârtie de ziar sticla ei afumată, și în vreme ce fierbea laptele scotea lăturile din căldare într-o vadră murdară, și cum se apleca deasupra căldării, se auzea respirația ei grea de femeie bătrână, când strecura laptele să-l pună în oale de pământ, ca să prindă 5 smântâna, vorbea singură, bombănea încetișor, încât lui îi era imposibil să audă ce spune, dar știa că ea înjura țigăncile, se certa cu Persida și cu Eva, sau se certa cu moș George furioasă, vorbind de una singură, aplecată deasupra oalelor cu lapte.

...singur în iarba aspră, soarele undeva foarte departe, 10 dincolo de coșul înalt al fabricii, coș care taie o dungă roșie de cărămidă afumată pe albastrul transparent al cerului, sau coborârea soarelui pe cerul aprins de fierbințeala zilei prelungită la nesfârșit, o alunecare fastuoasă și moleșită a soarelui și, dincolo, în apa murdară, sticlele sparte, aruncate 15 din coșul unsuros de nuiele, ziua de vară printre ierburile înalte, mânjite cu smoală, acolo în grădina cu iarba cosită de mult timp, vezi un copil gol și ud culegând merele dintr-un pom pe jumătate uscat, sau celălalt, care stă culcat în iarba arsă, botul umed al animalului aplecându-se deasupra lui, 20 balele lui calde, pe obrazul murdar lăsând o dungă umedă, și drumul prin Rovine în ziua fierbinte cu bogăția uscată și seacă a lanului de grâu, și la cruce s-a oprit trenuțul, fluieră îndelung, din sat se aude strigând cineva, spre dimineață stelele pălesc și o răcoare plăcută de parcă te-ai scălda într-un râu 25 de munte și prin ușa deschisă se vede curtea pustie, carul prin mijlocul ei, moș George îl strigă să se scoale dacă vrea să meargă cu el, stau pe mantolul ăla a lui „a bătrână“, prin ușa deschisă deci fața lui moș George, posacă, cenușie, în lumina zorilor, și lângă o salcie – un loc bun pentru scăldat, foarte aproape 30 de salcie apa e neagră, căci acolo e o groapă adâncă și femeile au pus cânepa la murat, un miros acru, verzui, incolor, de râu, o femeie spală sticlele verzi și maica Ana măsoară perele

stând pe un scăunel în mijlocul curții, cu o litră din fier ruginit, și în cămară printre scândurile prăfuite pătrund razele fierbinți ale soarelui, „unde o fi copilul ăla, că vreau să-l trimit după petruleu de lampă, așa ești tu rău, cine se poate înțelege cu tine, așa ești tu făcut pe contra, dacă mori, dracului, să trăiesc un an măcar fără tine, să răsuflu liniștită... nu mai pot eu de bombănitul tău“, și lângă ei, în fața casei lui Greluș e un tei tânăr, florile au un miros puternic, și pe masa mare din casa de către drum florile sunt puse la uscat, „vezi ce-i cu a bătrână
5 că o cam doare capul, a pripit-o soarele ieri în ceafă, să nu se strice sângele în ea“, și soarele e încă sus pe cerul aproape alb, o zi întregă înaintând, înceată și obosită, spre noaptea fierbinte, când căldura nu te lasă o clipă să închizi ochii, munții cu pleavă și cu paie în care poți să te ascunzi coborând spre
10 un necunoscut uscat și murdar în același timp, și în coliba „numărătorului“ de la batoză – o straiță cu pâine uscată și un lămpaș cu sticla spartă, și oboseala plăcută de la sfârșitul verii, după ce s-au strâns ludeii de pe câmpul pustiu, deasupra căruia linia soarelui are o tristețe pe care tu nu o simți încă,
20 sau copilul care vine în vacanța de iarnă din dormitorul cu paturi de fier și cu soba care scoate un fîm înecăcios, copilul care sărută fețele zbârcite și reci ale bătrânilor, copilul pentru care se face focul, în odaia în care cu o zi înainte s-a spălat pe jos, și un miros de lemn ud ca în pădure, vara, el care s-a
25 gândit la drumul pe care îl va face în dimineața de iarnă spre satul acoperit cu căciuli de ninsoare, și în dreptul grilajului fabricii de acetonă – sârmele grajdului ninse și ele, ca o dantelă alb-neagră, dincolo de gard – tufele cu zmeură uscate acum
30 moara veche și dărâmată aproape, roata înțepenită, moara pustie, dar nu poți fi în același timp acolo în cuina în care maica Ana își încălzește mâinile butucănoase, înroșite de frig, deasupra focului încins și în patul de fier care scârțâie la fiecare mișcare a ta, acoperit cu o pătură murdară, ascultând zgomotul

pe care-l fac lemnele ude în timp ce ard, nu poți fi în același timp acasă lângă staniolul auriu și hârtia mătăsoasă, pregătite pentru pomul de Crăciun, și la lecția de sport într-o sală înghețată în care Orinca mereu te forțează să sari peste o ladă de piele, dar nu, nu asta e vara, vara e cu totul altfel, când 5
maica Ana mulge vaca, în grajdul cu miros de baligă caldă, vara, când fețe ți se afundă în șistarul cu lapte cald, cu spumă caldă de lapte, din când în când o dată cu gustul laptelui câte un pai rătăcit acolo, amărui, uscat, și tu iubești această nesfârșită vară, această eternă vară, alunecoasă și foșnitoare, 10
strălucitoare ca dâra pe care o lasă soarele în urma lui, ca un melc pe o frunză, vara, când mama fierbe bulionul în căldarea din mijlocul curții, mirosul lui înseamnă de fapt sfârșitul verii, sau când fierbe marmelada de prune care miroase a ars, și când baba Cuca plivește singură ceapa și adoarme pe scăunelul ei 15
mic și cade cu nasul ei mare și ascuțit printre firele de ceapă, te trântești pe patul înalt în camera răcoroasă, și în patul celălalt doarme maica Ana cu gura deschisă, vara, când plouă și el se teme de trăsnete, vara când în diminețile de duminică moș George udă drumul ca să poată mătura, și Ciupu țiganul susuie 20
vacile, vara e film la fabrică și uneori se rupea filmul și sala rămânea cufundată în întuneric, se auzea scârțâind scaunele și foșnetul rochiilor, și după film se duceau la meciul de fotbal dincolo de linia ferată, și soarele era cam de înălțimea unui om, mare și rotund și jucătorii numai în chiloți și tricou 25
treceau prin dreptul soarelui sau la gară să vadă cum vin trenurile, sau primăvara când în camera rece, neprimitoare – farfuriile cu torturi acoperite cu hârtie de ziar, hainele noi așteptând pe marginea scaunului, un adevărat ritual îmbrăcatul, cu toate că hainele sunt prea lungi și prea largi, 30
încât aproape nici nu se mai recunoaște în ele, pantofii îl strâng, dar sentimentul zilei excepționale acoperă totul, rămâne doar o bucurie accesibilă și duioasă, caldută și liniștitoare, soarele firav în bălțile drumului de care se ferește și plictiseala

festivă a orelor în care stă nemișcat în biserică, cu totul altceva decât orele de matematică în care scrie pe maculator, cu un scris neglijent și murdar, nesfârșite ecuații misterioase sau pline de dușmănie, pe care le transcrie cu multă atenție în caietele
5 îmbrăcate în file albastre.

Poate admite ca războiul să intervină brutal în această lume, în care el crede, un război care aruncă deodată copilăria în istorie, căreia încercase să i-o sustragă, pentru că el aude pentru prima dată de război din gura altora și pentru el
10 războiul se va petrece undeva acolo sus, un război oarecum homeric, dincolo de oameni, asta pentru că primul film văzut din viața lui era cu avioane, avioane aprinse căzând pe pânza nu tocmai întinsă a cinematografului, acest război învățat la cinematograful, confundându-se cu istorioarele din cărțile citite
15 în care însă nu poate să creadă, apoi celălalt film la același cinematograful cu dinamita îngropată în zidurile caselor, se apasă pe un buton, deci un război care se rezumă într-un fel la o apăsare pe buton, la o declanșare rapidă, fascinația unor ziduri care cad, se vorbește despre război după o vizită la doamna
20 învățătoare Dragutoiu, acolo, în fața troiței, înainte ca întregul grup să se despartă de domnișoara Bucur, care stă dincolo de podețul de peste Icu, trec avioane deasupra caselor lor și ele seamănă cu niște albine încărcate cu miere, zgomotul lor dă impresia de abundență și masivitate, cerul îl sperie prin urmare,
25 un cer acoperit de noapte, un cer dincolo de întuneric, dar nu cerul contează ci răcoarea nopții de vară căreia războiul îi adaugă un surplus de mister, doamna Dragutoiu avea o sufragerie și un bufet foarte frumos, și totuși războiul îl înfioară, acolo în răcoarea nopții de vară, în fața troiței,
30 zgomotul monoton al avioanelor abia auzit, zborul lor undeva foarte departe, mai târziu, va trebui să treacă mult timp ca acest zgomot să nu-l mai sperie ca la început zgomotul avioanelor acolo sus, și pentru el războiul e în același timp și un fel de melodramă aproape sentimentală ca în filmele de

război nemțești, filmele vizionate la orele patru după-amiază în zilele de duminică sau în acea zi de Paști și iată că din nou bărbatul acela blond, foarte tânăr și foarte frumos, de o elegantă impecabilă, vorbește cu mama prin geamul deschis al bucătăriei, stă pe puntea din fața casei, îi spune ceva mamei, 5 poartă ochelari de soare și așa blond și frumos, seamănă cu actorul din *Minciunile baronului Münchhausen*, și în spatele lui un cer albastru ca dintr-un film colorat, mai târziu, înainte de a pleca el la școală, deodată războiul – undeva acolo sus din nou, cerul într-un zgomot uniform și confuz mai 10 amenințător ca oricând, și tancurile sovietice, și curiozitatea lor de a privi soldați ruși, ei ne zâmbesc oboșiți, sau acolo la moară rusoaicele acelea despre care vorbeau băieții din sat, și deodată războiul veni până la ei, coborî foarte aproape, virajul avionului, plonjarea lui spre pământ chiar deasupra capului lui și, acest război devenit câteodată comic când zgomotul avioanelor le arunca într-o panică absurdă, căci atunci când vin avioanele și se dă alarma ei se ascund în bucătărie, în spatele 15 cuptorului, odată, în vizită la doamna Dragutoiu, s-au ascuns toți sub pat, și pacea vine, în sfârșit, dar mult timp el se ascunde încă de avioane, mult timp cerul continuă să-l sperie și să-i vorbească despre război, și dincolo de cimitir iarna e o baltă mare și înghețată, acoperită cu un strat subțire de zăpadă, și ei mătură zăpada cu ghiozdanele, și iată că e o zi pe jumătate 20 sângerie, jumătate albastră, dincolo la Zorani, căsuțele ninse cu coșurile din care iese fumul și „cad fulgii mari încet zburând“, și el este elev la liceu, poartă chipiu cu cozoroc, și o haină din stofă aspră țesută în casă, care îl roade la gât, și ciorapi din lână aspră, și la teatru vede un spectacol de operă, dar nu înțelege cuvintele, e frumos, păcat însă că toți cântă 25 și bărbații sunt legați la cap cu basmale roșii ca femeile, și când spectacolul se sfârșește – o emoție fulgerătoare, ninge peste Timiș și peste podul învăluit în lumina albastră a înserării, ninsoare timpurie, pufoasă, mătăsoasă, foșnitoare, și cum 30

ninge, dincolo de foșnetul ninsorii, se aud castanele căzând, cu pocnet moale pe zăpadă, și cum ninge cozorocul șepcii lui de licean se acoperă cu ninsoare, și cum ninge în curtea internatului copiii joacă fotbal, strigă unul după altul și zăpada

5 pătrunde în gurile larg deschise și calde, și cum ninge zăpada se topește în apa murdară a râului, și în dormitor s-a făcut focul, soba e cam proastă și iese fumul, dar totuși se aude până la urmă cântecul vesel al lemnelor care ard, pe coridorul îngust cu un bec chior – dulapurile înșirate unul lângă altul, și el își

10 caută caietele în dulap, și din nou dorul de casă încât plânge proptit de ușa dulapului, și la marginea orașului este un han mare, unde trag trăsurile celor din satul lui, și într-o zi îl așteaptă acolo tata, i-a adus bocanci noi, și în ziua de Crăciun în biserică e frig, și în timp ce popa cântă îi ies aburi albi din

15 gură, dar e Crăciunul, după amiază aveau oaspeți, va veni mătușa Sofi, domnișoara Marioara Bucur, domnul și doamna Dragutoiu, vor bea țuică fiartă adunați în jurul mesei din sufragerie și după slujbă se va reîntoarce acasă, și pentru prima dată pădurea, iarna, „fiind copil păduri cutreieram și mă

20 opream ades lângă izvor“, pădurea iarna ninsă și neprietenoasă, iar el fuge pe lângă prunii acoperiți de ninsoare, și cum fuge pe lângă prunii încărcăți cu ninsoare și pe lângă garduri cu miros de zăpadă, pe lângă Icuilul înghețat doar pe jumătate, pe gheață, din loc în loc – găinațul găștelor, și cum fuge

25 nepăsător prin această lume ninsă, tot așa cum fuge, fără să se oprească, prin verile înSORITE, și acum el vrea să oprească fuga acestui copil, fără s-o poată însă opri, el fuge undeva în fața lui pe poteca îngustă printre sânzienele albe și galbene, și el nu vrea să se oprească cu toate că știe sau poate nici nu știe

30 că prin oprirea lui timpul s-ar opri și el pentru o clipă, ziua ar deveni nesfârșită și vara la fel, dar el fuge fără să întoarcă o singură clipă privirea, fără să ezite o clipă, fără să privească înapoi, fuge fără tristețe sau nostalgie, fără să simtă oboseala și nici prin gând nu-i trece să se oprească așa că nimeni nu

poate să-i vadă surâsul, pentru că surâde în el, înăuntrul lui; înaintea lui e drumul, poteca îngustă, lăcustele verzi care îi sar din când în când în față, un copil care e *acolo*, din nou *acolo*; a ieșit din sat, și el cunoaște toate locurile: la Piatră, în Peri, în Rovină, și în mijlocul verii, în mijlocul unei zile de vară soarele e de deasupra lui, și chiar el e undeva la mijloc, la mijlocul câmpiei, sau la mijlocul pământului, și când întinde mâinile simte cum soarele alunecă de-a lungul mâinii lui drepte, i se pare că înțelege acest declin al soarelui și chiar el alunecă puțin într-o parte și acesta este timpul pe care probabil pentru prima dată îl simte, timpul măsurat prin alunecarea soarelui. „Nu vreau să îmbătrânesc niciodată“, își spune, fără să știe, fără să poată ști că atunci când ursitoarele au stat în jurul leagănului său i-au spus ceva asemănător, blestem sau dar luminos, pentru că nici ele, femeile acelea scofâlcite și fără dinți, nu știu singure ce dăruiesc cu mâinile lor uscate, cu mâinile lor ca niște gheare.

III

*A quatre heures du matin, l'été
Le sommeil d'amour dure encore.
Sous les bosquets l'aube évapore
L'odeur du soir fêté.*

5

Rimbaud: *Bonnes pensées du matin*

O cameră de hotel, ca oricare alta. Cearșafurile, lavaboul cu săpun ieftin, prosoapele decolorate cu miros de leșie. Oglinda, dulapul gol, parchetul alunecos, lampa de noapte defectă, scârțâitul parchetului pe coridor, zgomotul camioanelor jos, ciocănitul femeii care așteaptă în dreptul ușii cu aspiratorul de praf. Noptile petrecute în hotel sunt întotdeauna aceleași: țigările fumate una după alta fixând telefonul, dincolo de fereastră – orașul a cărui noapte pare că nu se mai sfârșește.
15 Pe perete – cartonul dreptunghiular, inventarul obiectelor din cameră. Ușa în spatele căreia pașii hârșâiți ai femeilor de serviciu acompaniază cu zgomotul lor tăcerile lungi.

Lui nu i se vede decât profilul, profilul unui bărbat încă tânăr. Totuși sunt zbârciturile din jurul ochilor, mai bine zis
20 din jurul ochiului drept, pe care ea poate să-l vadă. Dincolo de el – dreptunghiul luminos al geamului. Decupată, fața lui în lumina cenușie a zorilor, lipsită de orice expresie. Dincolo de umărul lui drept, curtea pustie, ninsoarea la început vântată, după aceea albastră, un albastru decolorat. La capătul

coridorului – e un hotel mic cu femeile care fac curățenie în halate albastre – se aude telefonul, apoi pașii cuiva, în pâslari, apropiindu-se de telefon. Femeia stă sprijinită de peretele alb. În fața ei e fereastra. După un timp, femeia obosește, se așează într-un fotoliu vechi, cu tapiseria ruptă, cu călții ieșiți în afară. 5
Ce se întâmplă cu peretele din spatele femeii în tot acest timp? Absoarbe el până la urmă lumina imaculată a zăpezii? În camera vecină cineva a pus în funcție o mașină de ras și zgomotul ei uniform e pentru discuția lor un fel de fundal neutru și obositor. Se sparge, pe coridor, un pahar. Cioburile sunt 10
adunate pe o bucată de ziar. Pe peretele alb un singur tablou înrămat. Femeia continuă să privească la zăpada albă, care este dincolo de el, dincolo de bărbatul care stă în fața geamului. În curte e o sanie ninsă, un om de zăpadă. În sfârșit, poarta, dincolo de poartă drumul pustiu, și peste zăpada bătătorită, 15
un strat subțire de ninsoare așternut peste noapte.

Oboseala luminii difuze, a părului argintiu, a rochiei pianistei, a mâinilor care găsesc cu greu claviatura. Sâni strânși bine în rochia de brocard. Bineînțeles, muzica: poștalionul alergând printr-un peisaj decupat dintr-o carte poștală, cornul de vânătoare 20
prin păduri de brad. Totul prefabricat, servit în tablete învelite în staniol. Prea multe mâini, prea multe dantele! Din nou scaunele goale cu catifeaua roșu-nchis, cu lemnul măcinat de vreme. Becurile aprinse și în dreptul fiecărei uși – literele roșii: „Intrare“, „Ieșire“. Afară frigul de noiembrie, zăpada apoasă, 25
magazinele în care se fac ultimele cumpărături de sâmbătă seara... Mâinile obosite ale pianistei alergând pe claviatură... În pauză foaierul, faună pestriță rumegând pe îndelete muzica auzită. Paharele cu limonadă portocalie, dulceagă, călduță, încât se continuă sentimentul de satisfacție din timpul concertului. Un 30
geam deschis, frigul și valul de ninsoare înfioară ușor.

Portarul în cușca lui largă, improvizată, lângă pachetul de salam și resturile de pâine, lângă paharul de lapte băut până

la jumătate. Curtea pustie în care ninsoarea albă, e într-un contrast evident cu zidurile mâncate de igrasie ale hotelului. Și cineva care a scris câteva cuvinte pe zidul din față. Cerul e cenușiu la început, după aceea alb, un fundal neutru și
5 indiferent pentru silueta subțire și delicată a femeii, pentru arhitectura greoaie a caselor pe lângă care ei, în sfârșit, trec fără să le vadă, trec fără să ridice privirea. Casele la rândul lor îndreaptă spre ei privirile lor oarbe, ochii stinși ai ferestrelor, rulourile trase, în dosul cărora sunt camere cu un aer stătut
10 în care se respiră însă liniștit și tandru. Zidurile – gălbui, cenușii, zgrunțuroase, curțile interioare în care ninsoarea acoperă dezordinea. În fața lor – strada cu copacii uniformi, siluete negre întinzând brațe inutile spre cer, strada ducând undeva spre Dunăre. Departe încă, fluviul alb, lăptos,
15 contopindu-se cu țărnul și cu cerul – același cenușiu, alb, spălăcit și indiferent. În sfârșit, grădina de vară cu scaunele puse deasupra meselor verzi – parcă ar face dragoste – din loc în loc, ruginite, acoperite parțial de ninsoare. Sub una din mese o sticlă de bere aruncată încă din vara trecută. În spatele
20 grădinii părăsită acum, fluviul, rostogolirea lui murdară și înghetată, sloiurile uriașe ca niște rechini fără carne și sânge. Și fără să-l vezi, în auzi rostogolindu-se în stânga, mereu în stânga. Privirea femeii se întoarce, alunecă indiferentă, spre apele moarte, sau undeva dincolo de ele, sau poate că nici nu
25 le vede, poate le aude doar, pentru că expresia feței ei trădează într-adevăr o anumită încordare auditivă. În sfârșit ei trec prin fața restaurantului, dinăuntru revărsându-se prin ferestrele mari o lumină gălbuie și ștearsă. Perdelele sunt trase și, când ei trec, femeile care spală geamurile își lipesc fețele de fereastră –
30 probabil din dorința de a vedea mai bine. Iată fețele lor turtite și late, somnoroase și roșii, lipindu-se de geamul ud, ochi curioși semănând cu cei ai unor pești mari dintr-un acvariu, întovărășindu-i un timp, abandonându-i până la urmă cu ușurință. Căci celelalte ferestre cu obloanele și cu rulourile
35 trase continuă să-și păstreze anonimatul. (În spatele

lor – camerele, în care focul s-a stins demult și în care frigul începe încet, încet să pătrundă.) La colțul străzii femeile care mătură zăpada căzută peste noapte. Când ei se apropie, ele își continuă măturatul și privirile lor sunt aidoma celor ale femeilor din spatele geamurilor mari. Poate mai curioase, mai vii, semănând mai puțin cu cele ale unor pești dintr-un acvariu – (datorită și absenței geamului ud). Privirile astea au o muzică care e numai a lor, un sunet numai al lor, ca de bucăți mari de sticlă care cad pe platouri imense de beton. Nu pot să încălzească sau să vindece. După ce ei reușesc să treacă, zgomotul măturilor care înlătură zăpada începe din nou. În sfârșit, fluviul rămâne în urmă, alb acum, aproape strălucitor, în lumina deplină a dimineții. Autobuzul arhiplin îi duce cât mai departe de fluviu, de rostogolirea lui înghețată, de fapt, chiar orașul rămâne undeva departe, pentru că prin ferestrele murdare casele se disting cu mare greutate, transformate în pătrate uniforme, în contururi imprecise, acoperite toate cu aceeași apă murdară. Ferestrele murdare și dușmănoase ale autobuzului se așază între ei și oraș ca și oamenii somnoroși și străini care mișună în jurul lor, ființe smulse nopții și orașului care doarme încă – fericiți probabil că vor prinde trenul – așteptând în gara pustie, în sala de așteptare, cu hârtii pe jos, cu miros de insecticid, cu motorină alunecoasă sub picioare. Lumina chioară a becului, acolo, în sala de așteptare! Mirosul ei acru, ușa deschisă, în prelungirea ușii calea ferată, oțelul liniilor ca o dungă în tuș negru, trasă corect pe o hârtie. Și un acar care spune: „N-are așa mare întârziere, într-un minut, două, e aici“.

Mâna încetă să-l mai asculte și mișcarea de a duce ceașca cu cafea la gură e imposibil de făcut. Senzație destul de ciudată, aceea de a simți prezența celorlalți în timp ce pe el însuși începe încet-încet să se ignore: un fel de anestezie totală; întâi mâna stângă, apoi cea dreaptă; încetează să mai existe, gură, ochi,

gât, picior, piept, un fel de a ieși din el, când toate în afara lui continuă, năvălesc spre el, se fac prezente cu brutalitate, nimic altceva însă decât niște lucruri, golite de ceea ce el, existând, încerca să facă din ele, de acea rezonanță interioară, care le dădea logică. Apoi lucrurile își reprimesc o utilitate oarecum meschină în ochii altora, dar esențială pentru el, căci prin prezența lor opacă recheamă în memorie... Așa că în mâna femeii de la masa vecină, cu degete cam bărbătești, stingând țigara în scrumiera plină cu alte chiștoace, mâna distrată prelungind gestul, din neatenție, între timp vorbea cu vecinul de masă, – el e capabil să descifreze un mesaj dureros... Și pentru că încetase să existe ca prezență, se văzu oarecum dinafară – asta ceva mai târziu – un bărbat la treizeci și doi de ani, bărbierit proaspăt, cu o cămașă curată, cu ochi oboșiți de nesomn, mândru de anonimatul lui, printre ceilalți care-și consumă liniștiți cafeaua. Pentru vecinul de la masa din stânga, doar o mână lângă o ceașcă de cafea, sau un profil văzut pe jumătate. Pentru cel de la masa din spatele lui, doar niște umeri care par de băiețandru. Pentru femeia din față, un bărbat, căruia nu poate să-i vadă ochii, un simplu client pentru barman, consumatorul a două cești de cafea. Dar pentru el ceilalți existau, ceilalți și toate lucrurile de care ei erau înconjurați. Existau – prin ceea ce sunt în stare să recheme în memorie. Gustul cafelei, de exemplu (cafelele lăsate de ei doi să se răcească de-a lungul unor interminabile discuții, regăsit de ea cu totul pe neașteptate, aburind un surâs care voia să fie parcă o scuză adresată acelei cafele aproape reci) gestul femeii din fața lui aranjându-și părul (ea în fața oglinzii, trecându-și distrată mâna prin păr, cu privirea îndreptată dincolo de ea, neatenția gestului fiind pentru el un fel de declarație de dragoste...). Încercarea lui de a uita totul cât mai repede cu putință, de a ignora totul, de a participa în mod real la viața care se desfășura în jurul lui. Speranța că până la urmă prezența extraordinară a lumii să bruscheze această

durere. Efortul lui de a prelungi în gând destinul celor din cafeneaua ultraplină, de a încărcă vorbele lor cu semnificații! Ar fi vrut să se simtă salvat, eliberat prin această posibilitate, de a intra cu bruschețe în existența altora.

Ecoul pașilor ei desculți pe pardoseala rece și udă, pași în 5
dosul ușii închise. La lumina galbenă, murdară a felinarului –
ninsorea. Și dincolo de fâșia de lumină, care descoperă agitația
ninsorii, noaptea grea, copleșitoare, atârnând deasupra
caselor. Pleca foarte de dimineață, noaptea continua după
aceea, după plecarea ei. Dispărea undeva în întuneric, rămânea 10
ninsorea grea, obosită de noapte, ghicită doar de foșnetul ei
rece. Întotdeauna o auzea întorcându-se, urcând scările,
căutându-și cheia în poșetă. Felul ei special de a o căuta, poșeta
sprijinită de piciorul drept, ușor ridicat, încovoiată deasupra
poșetei. În sfârșit, zgomotul cheii întoarse în broască, ea în 15
vestibul, scuturându-se de ninsoare. Ecoul pașilor ei desculți
și uzi pe scândurile alunecoase și mâna ei udă căutând o țigară
în buzunarul halatului și chiar glasul ei dincolo de ușă: „Dă-mi
un foc, te rog, nu-mi găsesc chibritele. Le-am găsit, dar mi
s-au udat“. Ușa se deschide și ea întinde o mână după 20
chibrituri, apoi în dosul ușii foșnetul prosopului și ea care
spune: „Când te scoli ai apă caldă. Ce bine de tine că poți
dormi până la șapte“. Și iată acest dialog al lor, pe care
deocamdată el îl repetă de mai multe ori în minte. Pașii sunt
încă dincolo, în camera de baie, pe podeaua udă, nici o 25
despărțire nu le tulbură încă liniștea. Apoi ei, pașii, atât de
repede transformați în ecou, în amintire, și iată că n-a mai
rămas decât amintirea lor, amintirea glasului ei. Și e ceasul
la care ea se scula de obicei, ca să plece (între timp tu puteai
fuma o țigară, puteai privi...). Acum e puțin timp de când a 30
plecat, prosopul e încă aruncat cu neglijență pe marginea căzii
de la baie, nu încă o despărțire. Prin geamul nu prea curat,
ninsorea albă, imaculată, își continuă vârtejul ei amețitor.

Apoi vor veni alte dimineți, de culoarea laptelui, în fața ferestrei, alteori cenușii, zgrunțuroase, afară femeile care vor mătura strada, hârșăitul măturilor lor pe trotuarul murdar, glasul monoton prin geamul deschis. El va face aceleași lucruri, mai mult sau mai puțin utile, se va scula în fiecare dimineață, și va trăi, multiplicată la nesfârșit, această clipă semănând cu oricare alta, mediocră, clipă în care îți aprinzi o țigară sau îți faci un nod la cravată în fața oglinzii: clipă în care-ți treci o mână peste fața proaspăt rasă, cu dorința vădită de a alunga oboseala. Dar deocamdată – pașii ei desculți și uzi pe podeaua alunecoasă. Deocamdată – noaptea ninsă de iarnă e încă acolo, în dreptul geamului, ninsoare buimacă în conul gălbui de lumină ea pierzându-se în noaptea neagră, neprietenoasă, înconjurată de fulgii buimaci, care lovesc cu dușmănie fața. Deocamdată încă ecoul pașilor ei coborând scările. Deocamdată încă prezența ei în camera de baie, prosoapele ude, stratul subțire de pudră suflat pe luciul oglinzii, urmele de ruj pe prosop, resturi ca după un foc ars până la jumătate. Strada absorbind orice ecou. Strada fără memorie. Prosoapele fără memorie. Oglinzile fără memorie.

Ea încă-i acolo, în camera de baie și el îi ascultă pașii desculți pe scândurile spălate de curând. Apoi un prosop cu care își șterge părul, o privire în oglindă. (Oglinda aburită pe care o șterge cu palma ei udă.) Apoi, deodată totul devine amintire, ecou târziu, corn de vânătoare. Și sunt nopțile, diminețile încă pline de noapte la fereastră, în care el caută zadarnic ecoul acelor pași. Nu pot fi suportate aceste nopți până la capăt! Și atunci orașul înghețat îl primește cu liniștea lui opacă, încercând să-i opună rezistență. Parc-ai întâlni un zid prin care încerci zadarnic să treci! Orașul nins, „când gheața se întinde asemeni oglinzilor“, orașul și lumina albă a neonului, întunericul de dincolo de grilaj. Erau zgomotele pe care oamenii le aruncă cu generozitate, un pumn de confeti

colorate, azvârlite într-o sală de bal. Zgomotul locomotivelor făcând manevră: se dă drumul la aburi, se fluieră prelung, semnalizator, se strigă ceva cu o voce în care cuvintele se înghesuie unul peste celălalt, se aruncă ceva în zăpada înghețată, se bocănește în bocanci grei. Se ridică deasupra, impersonală, năucă, vocea din difuzoarele instalate în gară, undeva pe stâlpii înalți, în întuneric. Prin difuzoarele ascunse în întuneric se ridică această voce, fără să se adreseze cuiva anume, fără să se îndrepte spre un om deasupra oamenilor care se mișcă probabil somnoroși prin întuneric, deasupra vagoanelor de marfă trase pe liniile secundare, a locomotivelor care fac zgomot, o voce care nu se lovește de nimic, ca să se întoarcă. O voce care are ceva din bălbâiala cuiva care vorbește prin somn. Deodată, în această singurătate a gării și a nopții, vocea capătă o căldură ascunsă, devine aproape tandră, aproape afectuoasă. Ea condamnă mișcarea gării, manevra locomotivelor greoaie. O voce care este totuși o voce omenească, oricât de ireală ar fi ea, oricât de impersonală! Și el stă acolo în întuneric și-o ascultă. Pătrunde în el vocea celui alt om. Și el o ascultă. Și apoi sunt oamenii pe care îi vede aplecați deasupra liniei de tramvai, acolo în fața gării ascunsă în întuneric – doar ochiul luminat al ceasului, ochi de ciclop, la lumina strident de albă a aparatului de sudură. Fețele lor contractate, corpurile aplecate, atente, la lumina aceea albă ca de reflector de teatru. Sunt cei care dorm în sala de așteptare, nimic grotesc pe fețele lor chinuite. Ei sunt doar cei care așteaptă, cei abia descoperiți de lumina oarbă a unor săli de așteptare. Ei sunt cei care pleacă, mâine în zori sau poate chiar la mijlocul acestei nopți fără sfârșit. Cei care se apropie de altcineva cu fiecare gară pe lângă care vor trece, cineva aflat la capătul acestei călătorii. Sunt cei care cred într-un punct de sosire terminus. Aci, în gară, pentru o clipă se naște iluzia unei apropieri. Depărtările nu mai poartă stigmatul imposibilului. Prezența oamenilor, a corpurilor lor abandonate

somnului nu mai poate mângâia, nu mai e în stare să liniștească. După aceea sunt din nou vitrinele înghețate, pe care se întind ca niște tumori florile de zăpadă, în dosul cărora manechinele lipsite de respirație privesc cu ochi goi și tâmpi.

5 Din nou e orașul, nu odihnindu-se, ci din contră, împietrit și crispat, gata să se năpustească asupra lui, orașul fără oameni, în golurile căruia noaptea și vântul își fac de cap și mult mai târziu, spre dimineață, o dimineață tulbure, cenușie, ca de oțel, în ferestrele înghețate, glasul femeilor care înlătură zăpada,

10 hârșăitul măturilor de lemn, râsetele amestecate. Dimineața, urechea încordându-se să pătrundă jumătăți de cuvinte. Și primul tramvai, cu lumina lui murdară, cu zgomotul lui obosit, cu taxatoarea pe jumătate adormită, primul tramvai gol, fără nici un călător, străbătând orașul ca o corabie beată,

15 cu fața înghețată de frig a taxatoarei, înfopolită în șalul ei murdar. Un obraz plin de speranță, ochi transfigurați de iluzia unei fericiri posibile, o gură încleștată de frig, mormăind ceva deasupra biletelor de hârtie și a banilor de metal.

Uneori reușea să se coboare într-un somn greu, opac și

20 sticlos, apoi imaginile veneau tulburi, fără noimă la început, apoi din ce în ce mai clare. Balconul de-a lungul întregului etaj: nu începea de la înălțimea ușii, ci ceva mai jos, fără scări, în așa fel încât trebuia să sari atingând cu picioarele în cădere cimentul. Grilajul șubred, gata din clipă în clipă să se

25 prăbușească. Dușumeaua veche și mâncată de carii, acoperită de covoare groase și moi. În timp ce umbla prin odaie, lucrurile se clătinau în jur, totul era gata să se prăbușească din clipă în clipă. Căuta să se smulgă din vis, zbătându-se prin somn, dar nu reușea decât să coboare: fata stătea din nou pe scaunul de

30 lângă fereastră, în spatele ei lumina rece a zilei de iarnă – avea un palton cu guler mare, ridicat pe gât. El stătea proptit de sobă și-i șoptea să vină lângă el. Era fără îndoială alt vis, și el începea să sufere după casa aceea care dispăruse deodată.

Acum, lângă el era fata, el îi desfăcea încet paltonul, – dedesubt avea un pulover gros – îi desfăcea tot atât de calm nasturii de la pulover, mâinile îi căutau sânii, gura îi mușca gâtul. Fata nu țipa însă, îi surâdea doar cu un zâmbet nătâng, privirea ei fascinată urmărind cu atenție gesturile lui, reacționând doar 5 cu privirea, capul rămânându-i nemișcat în mâinile lui. Apoi, în vis, apărea un lac foarte limpede de munte, în care cineva arunca un iepure înjunghiat. Apa lacului se însângera deodată, iepurele cu gâtul sucit plutea la suprafața apei iar după un timp se ducea încet-încet la fund. Fata sta acolo lângă el pe 10 dușumeaua murdară și el îi spunea: „Să nu crezi că te iubesc prea mult, nici nu te iubesc, am fost amândoi curioși, asta-i tot“. „Să-mi dai o fotografie“, îi spune fata. „N-am nici o fotografie, dar nici dacă aș avea nu ți-aș da. Acum pleacă, că vine tata și ne prinde.“ Are o cămașă albă, e primăvară și se 15 plimbă cu o fată printr-un parc în care băncile sunt proaspăt vopsite. Fata poartă pantofi cu tocuri înalte și o dor picioarele. Amândoi sunt într-o casă veche cu multe ghivece cu flori. Apoi, într-o excursie, fata lângă un izvor, îi întinde un termos, el îl scapă însă din mână și-l sparge. Mijlocul fetei e strâns cu un 20 cordon de vinilin. Din nou dușumeaua murdară și începe să plângă prin vis. Din nou casa cu balconul puțin mai jos decât nivelul ușii: „să nu crezi că te iubesc“, „n-am nici o fotografie“, „mă bucur că mi-ai scris pe fotografie cu afecțiune“, „nici nu m-așteptam la asta“. O grădină, fata îi întinde nu un măr ci 25 un termos, el scoate din buzunar un măr, mușcă din el, în măr urma dinților ei și două firișoare subțiri de sânge. Mereu revine casa în care el a trăit odinioară, „vino aici lângă mine“, buzele ei calde, „am fost curioși amândoi, și tu și eu“, animalul cu gâtul întors și însângerat pe apa limpede a lacului, apoi niște scări, 30 pe care încep să urce acolo la capătul scărilor o cameră în care un radio cântă în surdină. Fata are un termos, roșu cu motive chinezești, când i-l întinde să bea apă, el scapă termosul din greșeală. Din nou scările, ușa deschizându-se încet înaintea lui,

casa veche cu covoare moi. Pe pereții casei tablouri cu rame groase și afumate, picturi cu coșuri încărcate cu struguri, cu piersici pufoase, tăiate în două, cu mere cu coaja roșie și strălucitoare, cu prune brumate și mai era masa pe care se afla
5 o farfurie cu supă aburindă și o felie de pâine caldă.

...Iată-l mergând de-a lungul unor pereți, proaspăt vopsiți, având la început impresia că e coridorul hotelului. Își dă însă repede seama că se află în altă parte pentru că pereții pe lângă care trece sunt vechi și mâncați de igrasie. Merge deci de-a
10 lungul acestui coridor și în spatele lui aude cum se deschid încet ușile, scârțâind din balamalele lor neunse, prudent și prelung. La început nu îndrăznește să se reîntoarcă, le aude mereu doar în spatele lui, până la urmă întoarce capul din curiozitate și i se pare că ușile se deschid singure. Continuă
15 totuși să meargă de-a lungul coridorului care pare nesfârșit, dar scârțâitul ușilor îl agasează și, când se reîntoarce totuși să vadă dacă ușile se deschid singure sau le deschide cineva, surprinde o jumătate de obraz, cealaltă parte rămânând ascunsă în dosul ușii. Nici nu are timp să-și dea seama, dacă e fața
20 unui bărbat sau a unei femei. Până la urmă deschide totuși singur o ușă din fața lui, intră într-o odaie în care nu se află însă nimic. Ferestrele care dau în stradă sunt sparte, pereții sunt în schimb proaspăt vopsiți în alb, un miros de var pe care-l întâlnești întotdeauna într-o casă nouă. Podelele sunt
25 murdare, cineva a început să le spele însă dinspre fereastră. În mijlocul odăii o perie și o găleată cu apă de spălat pe jos. În tot cazul odaia arată ca o cameră în care trebuia să se mute cineva cât mai repede cu putință. „Să rămânem aici în această odaie, strigă el fără să știe, prin somn. Să astupăm ferestrele,
30 ca să nu pătrundă frigul prin ele. Să aducem covoare groase și moi, pături calde. Eu să aprind focul în vatră. Să privim după aceea amândoi pe fereastră. Să ne uităm la anotimpuri cum trec pe lângă noi, cum vin păsările din țările calde... Iarna primele ninsori albe. Ploile lungi de toamnă. Rămâi aici, în această

casă, care să fie a noastră...“ Prin fereastra spartă, se aude un marș, afară în stradă, și lumea, foarte multă lume, care începe să aplaude. Stau la fereastră amândoi, el o ține cu mâna dreaptă pe după mijloc, iar cu stânga mulțumește mulțimii care aplaudă jos.

5
 Scara cu ciment murdar, becul aprinzându-se intermitent, proiectând o lumină gălbuie. Zgomotul pașilor coborând scara. O roată de bicicletă fără o spiță, o panglică murdară, curtea învârtindu-se în jurul lor, privirea căutând o ieșire. Spaimă inutilă, pentru că sunt oarecum în stradă și în lumina cenușie
 10
 a dimineții se recunosc cu greu împrumutând lucrurilor din jur ceva din propria lor încremenire. Ei descoperă cât de înțepenite, de dușmănoase, pot să fie toate: porțile închise pe lângă care trec, verde, albastru, verde, ferestre opace dincolo de care se doarme, ziduri marcând strada, inevitabila lor
 15
 rezistență. Strada dușmănoasă, rece. Speranța lui că toate străzile se vor încurca până la urmă între ele, încetând să ducă în mod precis undeva, renunțând să fie atât de exacte și de nemiloase înaintea lor. Ziduri care nu au încă culoare. Strada de-a lungul Dunării, râul imens și pustiu lovind privirea. Nu
 20
 îndrăznește să rostească cuvântul singurătate, cu toate că totul se umple cu apa tulbure a singurătății, stradă, suflet, pereți, ochi, o inundație! Cenușie, pustie, apa înghețată în dimineața de iarnă... Complet rupt de bărbații și femeile care așteaptă impaciențați autobuzul, îi disprețuiește. E uimit de nerăbdarea
 25
 cu care aceștia doresc să se conecteze unei existențe diurne, întârzierea autobuzului, pierderea trenului etc. ...având pentru ei semnificația unui cataclism. Întrebări îngrijorate îl fac să surâdă: „Dacă nu vine în cinci minute pierdem acceleratul. Cât aveți la ceasul dumneavoastră, al meu mi se pare că e
 30
 înainte“. Peste drum, Alimentara cu grilaj de fier, în vitrină sticlele cu sirop, cu eticheta decolorată – sus la etajul întâi, prin perdeaua subțire obișnuitul ritual al dimineții: un bărbat își leagă cravata în dreptul oglinzii, femeia în cămașa de noapte,

căscând din când în când, cu ochii cârpiți de somn, iese din odaie, revine cu o ceașcă de lapte, din nou cască. Amândoi sunt trecuți de patruzeci de ani. Femeia, friguroasă, se lipește de soba de teracotă, probabil în căutarea acelei călduri, pe care
5 n-o mai găsește de vreme îndelungată. Privirea lui îndreptată acum spre parc descoperă pe neașteptate frumusețea albă a acestuia: băncile ninse, siluetele negre ale copacilor.

Malul cu bănci, cu speteaza verde-închis, în dimineața opacă. Grădina de vară, mesele din tablă tot verde, scaunele așezate în
10 dezordine, cu picioarele în sus, pe mesele ude. „Parcă ar face dragoste, își spune. Dar la ora asta nu se face dragoste, se doarme încă.“ Mesele pe jumătate ninse, hârtii murdare. În spatele grădinii – fluviul cu zgomotul lui înghețat. Băncile vopsite în verde. Dincolo de femeia de care trebuie să se despartă, casele cu ferestre oarbe,
15 mute, cu obloane trase, „somnul amanților care durează încă“.

O singurătate cenușie și plată: După-amiezile de duminică. Mirosul stătut al restaurantelor în care își căuta un refugiu. Deasupra meselor murdare – hârtiile de prins muște. Familiile fericite cu cărucioarele lor în dreptul ferestrei. În magazinul cu autoser-
20 vire, lumina care se stinge brusc. Căldura sufocantă de dinainte de furtună, căldura devenind vâscoasă, materială, așezând între toți acești oameni, o pânză mai groasă decât întunericul, oboseala în mijlocul acestei mulțimi de oameni rămasă în întuneric, strecurându-se de la unul la altul, punând stăpânire pe toți.

25 În drum spre stația de autobuz, fluviul devine lăptos în lumina începutului de ziuă. În dreapta lui femeia merge liniștită, fără să spună nimic. Privirea ei îndreptată spre fluviu alunecă, fără curiozitate, pe valurile calme și înghețate.

Orașul de munte cu o biserică catolică în centru, într-o
30 dimineață de primăvară răcoroasă și albă. Tocmai răsare soarele

dincolo de hanul aproape dărâmat, aruncând aur curat în vitraliile vineții ale bisericii... La început – doar gara pustie, un vagon din care se descarcă niște stive de lemne, drumul spre oraș, în dimineața în care cântă păsările somnoroase. Când ajunge în oraș intră la început în biserică, unde secui mari și blonzi îngenunchează în fața fecioarei, o sfântă urâtă semănând cu păpușile de pe rafturile pentru câștigători la tir, din bâlciuri. – În vitraliile strident colorate lumina soarelui aprinde ferestrele. O biserică în flăcări, cu fecioarele din ghips mute, opace, indiferente, strălucite brusc de această lumină incandescentă, răsturnate peste crucifix, peste odăjdiile preoțești moi, mătăsoase. Același parc în centru, în mijlocul căruia panoul pe care sunt expuși frunțașii în producție se odihnește în soarele încă friguros. (Aceeși frunțași mereu înghețați de frigul de peste noapte, privind fix înaintea lor la boschetele cu trandafiri.) Parcul cu difuzoarele urlând. Gimnastica matinală sau valsuri cântate la fanfară. Femeile legate la cap cu marame groase și ordinare, măturând cărările parcului. Lozinca cu litere stângace. Banca umedă, servieta pusă sub cap și, poate totuși, până la urmă, somnul și vocile femeilor, cuvinte șvăbești, pe care nu le înțelege, sfâșiind pânza neagră a somnului, și difuzorul urlând marșuri și valsuri celebre, femeile vorbind pe șvăbește, scuișând în nisip. Micul oraș de munte prin urmare, în dimineața de primăvară și frigul îl trezește, deschide ochii și în jurul turnului ascuțit al bisericii catolice, pe un cer alb urcă un cocostârc și el spune: „De Paști, în satul vesel căsuțele albite“. Din nou coboară în somn, la nimic nu vrea să se mai gândească, cu toate că știe că niciodată... niciodată... nu știe nimic, doarme și trebuie să nu știe nimic. Până la urmă le aude pentru că se trezește, iar la prânz mănâncă într-o bodegă murdară, unde un țigan cântă la un acordeon. Muștele se așază mari și negre pe hălțile cu carne. Nu știe prea bine cum o să-și petreacă ziua, dar la toate astea nu mai are rost să se gândească. Din nou parcul cu

difuzoarele la care se transmite buletinul de știri, iar seara se plimbă prin acest orașel al cărui nume l-a uitat. La ora asfințitului – din nou lumina sângerândă aprinde vitraliile bisericii catolice, sfinții și fecioarele în roșu, vânăt și verde.

5 Elevii din ultimele clase îndreptându-se spre școală țepeni în hainele lor de sărbătoare, cravata făcută cu multă grijă, în fața oglinzii, băieții de la internat greoi și cam țărănoi, în costumele lor cumpărate gata, cu fețele palide și pline de coșuri.

...Vara pleacă, e o zi cu ploaie caldă și abundentă, pleacă
10 spre Moldova. La Suceava – zidurile ude ale cetății și după aceea, spre seară, soarele roșu dincolo de bisericile prăfuite. Iese în înserarea caldă, mirositoare, și se plimbă prin orașul înghesuit și murdar. Noaptea crește în jur, o noapte luminoasă și blândă și se reîntoarce abia pe la miezul nopții,
15 la chilia lui de la mânăstire. A doua zi pleacă, își ia un bilet până la București. Merge toată noaptea, fără să poată închide ochii și ajunge în București dimineța, o dimineță lăptoasă și umedă. Bea o cafea fierbinte la restaurantul gării.

...diminețile cu o mulțime de frunze galbene, cu
20 crizantemele și florile păstrate în ligheane murdare, acolo în piață. Clopotele undeva jos, peste orașul în plin soare, apele murdare ale râului în lumina blândă. Servitoarele mici și rotunde, săsoaicele blonde cu fustele lor lungi și înfoiate, cu gura rotundă și ochii mari, trezind luciri ciudate în privirile
25 soldaților plecați în oraș să ridice poșta. Cafenelele goale în orele matinale, când se spală pe jos, aceleași fete dezvelindu-și pulpele groase, diminețile cu o ninsoare apoasă, vâscoasă ca niște lături, și ziua înaintând cu greu. Începe să umble prin oraș, prin zloata apoasă. Toamna oamenii în lumina aceea
30 aurie se mișcă atât de încet, după-amiezile pensionarii își scot hainele lor negre, paltoanele inutile sub acest soare cald. Mirosul acela de naftalină păzindu-i de molii, dar ei înșiși transformați în ceva asemănător și toate zidurile pline de igrasie

ale vechii cetăți cenușii, zgrunțuroase, conturul decupat al funcționarilor slăbănogi. Un fel de somnambul prin acest oraș înconjurat de servitoare trupeșe și de pensionari.

...După-amiezile piața în care șvăboaice grase vând mere și ceapă, magazinele cu mărunțișuri din piață, dughenele în care se vând mosoare cu ață și ciorapi albi de bumbac, tablouri naive cu coșuri cu liliac sau cu pisici albe somnoroase și cu fundă la gât.

Cimitirul de ziua morților cu lumânările pe jumătate arse pâlpâind speriate în fața crucilor putrede de lemn. Pretutindenii un miros de fum, de noapte, și cimitirul aproape pustiu peste care coboară seara de toamnă. Mirosul de stearină și ceară topită, de frunze arse și de lacrimi uscate pe obrajii îndoliați. Un tren fluieră departe, vagoanele lui luminate, mici ca niște cutii de chibrite.

Prezența ei pretutindenii: săpunul ud încă gata să alunece pe cimentul rece (odinioară pe pielea albă a femeii, dispărând în pumnul ei mic), un săpun consumat pe jumătate (unghiile ei roz și săpunul de un roz mai pal)... nu poate păstra însă nimic. Nici cel puțin amintirea acelor mâini, doar unghia de la degetul mic, amprentă gingașă în săpunul moale, înfigându-se în același timp adânc în memorie. Nimic altceva decât amprenta unei unghii pe moliciunea roz a săpunului. La fel ca memoria prosoapelor, în care mirosul corpului ei cald de femeie se păstrează. Prosopul aruncat ce neglijență pe marginea căzii de la baie, amintirea părului, dar în primul rând reținând cu conștiinciozitate gustul lacrimilor. La ieșirea din baie lacrimile uscate, privirea ei goală.

Prosoapele întinse pe marginea căzii de la baie pot fi oare un indiciu? Stratul subțire de pudră suflat pe luciul oglinzii, urmele de ruj de pe prosop? Resturi, ca după un foc ars doar până la jumătate? Și strada, pe care ea a trecut nu cu mult

timp în urmă, acum doar un sfert de ceas, strada absorbind orice ecou, chiar pe cel al pașilor ei, strada fără memorie, trotuarul nins, grilajul de fier, dincolo de care stivele de lemne acoperite de zăpadă, lăzile de gunoi, cu căciuli de
5 ninsoare...(prea multă uitare și zăpadă peste lucruri). Dincolo de grilajul verde al gardului, umbra ei atingând în treacăt stive de lemne ninse, grămezi de fier vechi, cățărându-se cu o ușurință ușor diformată, căutându-și probabil o esență nouă. *Obrazul ei brăzdat de grilajul de fier, o femeie dincolo de grilaj,*
10 *făcând-o parcă și mai inaccesibilă.*

Căutând uneori un trecut în care să se oglindească! Acea toamnă prelungită până aproape de decembrie! Apoi iarna cu ninsoarea albă deasupra crizantemelor moarte, deasupra globurilor albe și roșii înfipite în parii putreziți de ploaie...
15 Mirosul de formol și aripi uscate, tristețea zilei, clopotele care pe la cinci încep să bată, lumina cenușie pătrunzând prin ferestrele mari ale Muzeului de științe naturale, târându-se pe parchetul dat cu motorină, oprindu-se pe aripile moarte ale păsărilor, pe ghearele lor împietrite, pătrunzând în borcanele
20 cu șerpi păstrați în spirtul murdar, jucându-se timidă pe plajele cu oameni preistorici pe jumătate goi, îmbrăcați în blănuri de animale... Sau monotonia călduță a acelei după-amiezi de primăvară, mașina oprită pe malul râului de munte. Sticlele de bere goale aruncate la întâmplare pe iarba de un verde dur.
25 Verdele întunecat al sticlelor. Cămășile bărbaților desfăcute la gât, pieptul lor păros acoperit de grăsime ușor transpirat, strălucind la soare. Liniștea după-amiezii, soarele aruncându-se dincolo de dealuri ca o minge galbenă... Oboseala oamenilor și a zilei, oboseala luminii și a stomacurilor... Râul invitând
30 la o prospețime nostalgică și dureroasă... Bărbații care beau țuică îndulcită cu zahăr, pentru că berea și vinul se terminaseră... Femeia voia neapărat să tragă cu pușca, și, când era cam beată, trăgea la întâmplare putând să nimerească pe

oricare din bărbații din jurul ei. Oprit în dreptul mașinii, un
îns claxonează aiurea și, în timp ce mâna lui apasă pe claxon,
pe față i se citește aceeași mulțumire uniformă. Zgomotul
râului, mereu altul, în contrast cu monotonia zilei, zâmbetul
satisfăcut de pe fața bărbatului, în timp ce claxonează în neștire, 5
ecoul glonțului tras spărgând pentru o clipă, bucăți,
monotonia zilei, dar numai pentru o clipă. Plimbarea lui prin
pădure, zgomotul pașilor lui în timp ce urmărește fata care
reușise să se ascundă...

Era o zi caldă, autobuzul supraaglomerat, iar cămașa lui 10
transpirată se lipea de obrazul fetei de atunci. El era mult mai
înalt ca ea, fata abia îi ajungea până la umăr și, tam-nesam,
ei îi venise să plângă. Plângea în autobuz și lumea o privea
nedumerită. „De ce plânge! – întrebase o bătrânică. Ești bărbat,
de ce o lași să plângă?“ „O dor măselele“, răspundea el tuturor 15
și ea izbucnise în răs, printre lacrimi, era doar foarte bine așa,
nimeni din autobuz nu trebuia să știe de ce plânge.
Coborâseră la marginea Bucureștiului, se lăsa seara, iar dintr-o
bodegă întâlnită în cale cumpără un kilogram de vin. Se
retraseră în mica pădurice din spatele cazarmii și citiră versurile 20
soldățelului, în timp ce sticla de vin trecea de la unul la
celălalt... Vinul era cam acru, dincolo de pădurice se zărea
soarele murind. Sticla se goli repede, poetul dispăru câteva
clipe să-și ceară voie pentru o oră în oraș, așa că plecară
împreună. Se opriră la bodega de unde cumpăraseră vinul. 25
De data asta băură votcă, poetul declamă din nou, lângă ei
stăteau doi inși, un bărbat și o femeie, iar femeia era probabil
beată. Îi povestea ceva bărbatului. În pauzele care interveneau
în discuțiile lor, vocea femeii se ridica nostalgică și stridentă
deasupra meselor murdare. După un timp și-au luat rămas 30
bun, ultimul autobuz era la nouă seara, așa că, plecară pe jos
spre oraș. Din când în când trecea câte un băiat cu bicicleta
sau un camion cu toate farurile aprinse. Se abătuseră de la

șosea, se treziră singuri în mijlocul câmpului pustiu, noaptea era călduță, iar luna se ascunsese undeva. Băutura și apropierea despărțirii îi aruncase într-o stare de exaltare neașteptată și stranie. El fu brutal, nimic din stângăciile din
5 prima noapte și ea fu uimită cât de repede învățase el întregul ritual al iubirii. Deasupra ei luna și fața lui ușor urâtită de dorință, dar repulsia din noaptea trecută n-o mai cuprinse, așa că trăi cu bucurie și înțelegere fiecare clipă...

...se ridicase să-i arunce mingea și cum era doar într-o bluză
10 albastră de silon, își descoperi spatele slăbuț de tânăr care nu prea face gimnastică. „Prea faci pe grozavul, îi spusese fata, dacă vrei să știi, la șase, mă duc la film cu Poenaru, așa că n-am prea mult timp să mă rog de tine să arunci mingea...” El coborâse, fără să spună nimic, de cealaltă parte a
15 cărămizilor. Ea-l așteptase să revină. Apoi îl găsisse stând pe mormanul de cărămizi cu mingea lângă el. Îl întrebase de ce plânge, iar el se apropiase repede, o sărutase aproape în fugă, fără să-i spună nimic, întinzându-se după minge. Maioul îi ieșise din pantaloni și-i descoperise spatele slăbuț. Nu simțise
20 nevoia s-o sărute, nici de duioșie, nu se simțise cuprins, era altceva, o anumită revelație a inaccesibilului, o dorință obscură.

În compartimentul de tren femeia își ocupă locul lângă fereastră cu satisfacția cu care îți cauți într-o sală de
cinematograf numărul indicat pe bilet. Orice plecare din gară
25 fiind un început de spectacol, ea își dă seama de numărul restrâns de atitudini în care te poți afla într-un compartiment de tren. Rămâne indiferentă, găsindu-se pe neașteptate azvârlită, aruncată, undeva în afara acestui prezent care se continuă în jurul ei (nu este nici cel puțin spectatoare, în
30 definitiv ca spectator ai la dispoziție totuși un număr oarecare de posibilități, atâția spectatori oboșiți, plictisiți, revoltați, sau ceilalți, entuziaști, zgomotoși, pe un sfert participanți...),

azvârlită deci, aruncată, fără să simtă spaima din vis, senzația pe care o ai când, alunecând într-un gol imens, te trezești cu inima bătând puternic. Nici această spaimă, doar prezența geamului înghețat pe tâmpla fierbinte. Sau un surâs pe care nici nu și-l bănuie, un surâs aproape inconștient, privind fereastra care, sub efectul căldurii, începe să se dezghețe. Nesesizând frumusețea florilor efemere, nu peste mult timp transformate în șiroaie de apă caldută – doar senzația geamului înghețat pe obrazul cald – se simte cuprinsă de o bucurie ciudată, care îi produce o durere mai puternică decât tristețea. Bucurie inutilă, absurdă, de parcă ar viziona un film vesel, care te face să râzi fără voie. La început, se simte stângace, neștiind cum să reacționeze în fața bucuriei.

Prin dreptul ușii o femeie cu un copil în brațe. Un elev care fumează, o bătrânică cu două coșuri mari căreia băiatul îi face loc să treacă. Un militar înalt, cu căciulă, care dispare repede. Băiatul care fumează chiștocul țigării, undeva în sfârșitul albastru al nopții pierzându-se în spațiul imens, întrerupt doar de negrul mat al stâlpilor de telegraf. Dedesubtul unui pod, un tramvai și o taxatoare care mănâncă seminte; la barieră – camioanele încărcate cu zgură, orașul calm stingându-și lumina ca un sirop calduț într-o zi de iarnă. Zâmbetul îi dispare repede de pe față și ea, femeia care a plecat, se retrage din nou în același trecut care o face să se simtă așa cum s-ar simți cineva, de pildă, iarna într-o cameră în care nu s-a făcut foc de mai multe zile, sub o pătură caldă.

„În primul rând, probabil, se schimbă ochii, îi trece prin cap, zbârciturile și asprimea gurii vin puțin mai târziu.“ O oglindă mică, în care nu-și vede decât gura; o ridică abia perceptibil (neîndemânatecă, nu fusese niciodată în stare să transforme o privire în oglindă într-un spectacol ca atâtea alte femei). Vrea cu orice preț să înțeleagă, are doar vreme să se gândească timp îndelungat, la tot ce-așteaptă ea de la această noapte... Privirea ei urmărește mâna bărbatului din față, dar

precizia cu care acesta găsește cutia cu chibrituri o revoltă. O enervează și felul în care își aprinde țigara, are o siguranță amintind precizia cu care un boxeur plasează în nasul adversarului o lovitură exactă. Îi urăște pe toți acești bărbați și femei, care își găsesc locul în viață, cu ușurința cu care cel din fața ei își aprinde țigara. În același timp simte ceva care seamănă cu un fel de mândrie ultragiată.

Se ridică repede de pe bancă, se duce la geam, dar aerul rece de afară, nu prea reușește s-o liniștească. „Sunt din nou singură, își spune. Singură ca noaptea și ca vântul. Singură ca stelele. Înghețată ca ele.“

În compartiment lumina devine mai oarbă. Băiatul încercând să închidă geamul îi atinge din greșeală umărul. Se realizează un contact scurt, o comunicare obscură, o emoție de-o clipă...

Privirea stângace a băiatului e pe jumătate buimacă. Îl aude spunând ceva care seamănă ca un fel de scuză: „Lăsați-mă, doamnă, închid eu geamul“.

„S-a înțepenit, îi spune el de la fereastră. Lăsați-mă, vă rog, pe mine...“ Și ea-i singură, mereu singură, singură din cauza unei mândrii la care nu renunțase niciodată, singură în acest vagon de tren ducând-o spre altă singurătate, fără să uite nimic, păstrând totul, mulțumită, când băiatul din fața ei reușește, în sfârșit, să închidă geamul.

Citise odată niște versuri frumoase, care reușeau într-un fel să exprime sentimentele lui de-acum. (Uneori, ne vine foarte ușor să intrăm în pielea altuia, cu impresia falsă c-am continuat să rămânem în propria noastră piele, o anumită înclinație în noi spre clovnerie, spre mimare exterioară. Văzuse un film în copilărie și-l uimise atunci, felul în care tablourile de pe pereți se măreau foarte mult, umpleau întregul ecran, peisajul se însuflețea, personajele din film intrau cu dezinvoltură în noul peisaj, din funcționari de bancă aceștia

deveneau gondolieri sau marchizi, această bruscă transformare îl fascina, o ieșire din cadru, o depășire falsă.) Senzația că versurile i se potriveau, nu era, la urma urmei, tot o ieșire din cadru? Dar nu se poate ieși, el știa asta, legat de camera lui, scaune, scrumieră, masă, dulap, a căror logică și utilitate simte 5 cum o pierde încet-încet; – dacă i s-ar cere ar fi gata să se culce pe masă și să mănânce în pat. Cine n-are casă, prin urmare, și celelalte versuri la care nici nu mai vrea să se gândească.

Drumul spre stația de autobuz, atelierul Foto pe lângă care 10 trec. Mirele și mireasa în vitrina în care ninsoarea lovește. Fulgii leneși și moi. Mirele și mireasa urmărind ninsoarea cu priviri fixe și întepenite, în sfârșit, parcul nins, monumentul eroilor sub zăpadă, ninsoarea groasă de-o palmă pe bănci, pe chipurile eroilor, pe trandafirii uscați, deasupra rondourilor cu flori; 15 nivelând totul, făcând să dispară totul sub un alb uniform, nediferențiat. Orașul, așa cum poate fi văzut el prin ferestrele înghețate ale autobuzului: la început contururile imprecise ale caselor peste care se suprapune ca într-o fotografie mișcată florile albe. (Florile de gheață își desfășoară în continuare 20 simetria lor perfectă și absurdă. Caută să se sustragă fascinației lor. Să nu țină seama de strălucirea lor rece care-l lovește cu violență. Și iată numele spus în gând lovindu-se cu brutalitate de pereți, alunecând pe geamul ud, lăsând o urmă ca de melc în urma lui, distrugând simetria florilor, 25 transformându-se în mâini într-un nisip înform, care alunecă printre degete.) Până la urmă o mică breșă rotundă prin care orașul se poate zări: Strada largă, femeile care mătură zăpada de pe trotuar, ferestrele în dosul cărora au început să se aprindă luminile. Ochiuri luminoase în dimineața cenușie, toate casele 30 astea amintind de nu știu ce felicitări de Crăciun! Taxatoarea: „Avansați în față, vă rog“. În sfârșit, autobuzul trece acum deasupra podului – râul murdar care, undeva, la marginea

oraşului, se varsă în Dunăre. Apele lui îngheţate, pe margini, o pojghiţă subţire peste care se aşterne zăpada. Prin geam se pot foarte bine vedea acum traversele podului, ruginite, întâlbindu-se şi depărtându-se în fugă, joc vesel de linii
5 alcătuind tot felul de figuri geometrice. Prin geamul aproape dezgheţat – florile de gheaţă ca nişte tumori fascinante au dispărut. Se poate vedea acum oraşul, casele cu un etaj sau două, cu faţadele scorjite de ploii, de o parte şi de alta a drumului. Unde şi unde câte o lumină aprinsă, totul destul
10 de tulbure încă, în lumina cenuşie a dimineţii. Ninsorea când rară, când abundentă, amestecându-se cu cenuşiiul dens, estompând totul. Taxatoarea: „Avansaţi în faţă, vă rog“. În spatele lui vocea unui bărbat: „Să fie bilete la accelerat, acum două săptămâni, să rămân până la opt, când am fost...“
15 au rămas în urmă, strada ninsă, acum, autobuzul străbate câmpul pustiu până departe zăpada cenuşie, siluetele ninse ale copacilor din loc în loc. Un iepure buimac se aruncă înaintea farurilor încă aprinse. Câmpul îngheţat şi mahmur – dincolo de geam. Oamenii somnoroşi, buimăciţi de somn,
20 stând unul lângă altul, privind-se fără să se vadă. Din când în când câte un căscat acoperit cu dosul palmei. Se vorbeşte în şoaptă. Parcă ar vrea să nu trezească unul pe celălalt. Somnolenţă călduţă, moleşală generală. Fiecare îşi mestecă dimineţa lui obişnuită, devorând-o picătură cu picătură.
25 Iepurele, care se aruncă sub roţile maşinii, aduce pentru ei acea scurtă clipă trecătoare şi aproape insesizabilă, în care moartea aruncă o mică lumină de fulger peste indiferenţa albă a zăpezii. Şi în sufletul cuiva – poate într-al-unuia dintre călătorii aflaţi în autobuz – o durere acută şi ascuţită, un junghi
30 fulgerător care contractă în mod evident muşchii obrazului. Totul însă de scurtă durată. Iepurele însângerat rămâne acolo: roşu-aprins şi cald. Autobuzul se îndepărtează de această mică rană deschisă. De această muşcătură însângerată pe zăpadă.

IV

În holul pustiu cele cinci băți prelungi ale ceasului de pe perete trezesc pisica murdară și slabă care doarme în fundul unui fotoliu. Aerul rece îl înviează pe portar, el își trece mâna peste fața nebărbierită, ia un pumn de zăpadă și-și freacă fața cu ea. Ochii i se obișnuiesc cu întunericul, distinge lucrurile atât de cunoscute, sania ninsă și acoperită de zăpadă, roata de bicicletă cu spițele rupte, cu cauciucul putred. Mai mult le ghicește decât le vede pentru că întunericul e încă destul de dens și când se întoarce în hol, ecoul ușii stăruie încă un timp în urma lui. Gândurile portarului primesc destul de repede monotonia zbaterii uniforme a ceasului. Pisica doarme și ea făcută covrig, într-un colț al fotoliului. Capul portarului când scoboară, când se ridică, atras ca de un magnet de măsuța din fața lui. Rezistă un timp cu eroism, își ridică mereu capul, dar până la urmă, capul i se odihnește pe scândura tare a mesei. Portarul doarme. Se aude ușa de la intrare, apoi cea glisantă, dar el continuă să doarmă liniștit, fără să audă nimic, coborât cu nepăsare în somn. Cel care a intrat se oprește în mijlocul holului, își potrivește ceasul cu cel de pe perete. În sfârșit îl trezește pe portar, care zvâcnește speriat, își șterge ochii cu amândouă mâinile, cască și trece puțin timp până se hotărăște să întindă, celui ce așteaptă în

fața lui, cheile de la apartament. Întinzându-i cheile are un zâmbet complice. E doar atât de obișnuit cu fețele obosite ale celor care se întorc în zori, a căror haină păstrează parfumul paturilor din care s-au smuls! E obișnuit cu satisfacția cam
5 prostească oglindită pe fețele lor! În camera de deasupra cușetei, cineva începe să umble încoace și-ncolo prin odaie și portarul îi ascultă pașii neliniștiți.

În sfârșit, ei, așteptând ca portarul să le întindă cheile! Acum și hotelul devine atunci pentru portar, desigur, o casă
10 dintr-o dată neprimitoare, ostilă și neprietenosă. El ar simți nevoia să se transforme într-un fel de stăpân înțeleghător și omenos; cel care întotdeauna e gata să pună lemne pe foc, sau să vadă dacă în pivniță mai găsește o sticlă din vinul vechi de câțiva ani. „Pe mine la anul nu știu dacă mă mai găsiți“,
15 le spune portarul cuprins parcă de panică, vorbind foarte repede, aglomerând frază după frază. (E drept că ar putea fi vorba totuși de un portar cu prea multă imaginație.) Femeia, absentă, somnoroasă, trece pe lângă cuvintele lui așa cum privirile îi trec indiferente pe lângă fotoliile cu căptușeala ruptă,
20 pe lângă pisica care doarme ghem într-un colț al fotoliului. Continuă să sporovăiască cu voce tare privind ceasul de pe perete din fața lui. Nici nu aude zgomotul ușii glisante și când, în sfârșit, se dumirește, holul e pustiu. „Greu când se despart oamenii, spune portarul. Cel care pleacă e bun plecat.“
25 din cușetă, începe să se plimbe prin holul pustiu, ca să-și mai dezmoștească picioarele.

Opt dimineața, când se deschide micul atelier foto, grădina de vară din care femeia, care stă în dreptul ferestrei, nu vede decât un colț, bufetul e pustiu la ora asta, femeia care stă la
30 fereastră vede doar scândurile rupte ale gardului cu vopseaua verde, scorjite de ploaie. Un scaun fără spetează răsturnat pe cimentul murdar, dincolo în porțiunea neacoperită mesele ninse, scaunele deasupra lor. Pe zăpadă – câteva secunde cu lumina albă a farurilor. Strada e pustie, femeia care stă la

geam urmărește mașina care dispare repede după colț. Strada pustie, ninsă, fluviul cu apele lui murdare, bărbatul chircit în fața sobei de tuci. Femeia nu s-a spălat încă pe față, ochii ei sunt cârpiți de somn. În lighean – apa rece c-o pojghiță de gheață deasupra. După ce udă florile, se așază pe un scaun să se odihnească. Desigur că apa e rece, pojghița de gheață îl trezește de-a binelea pe bătrânul fotograf. Ea ascultă cum bătrânul toarnă apă din lighean în chiuvetă, îl vede revenind în atelier, chircindu-se din nou în fața sobei să vadă dacă s-a aprins focul. Apoi trece iar în cealaltă odaie și începe să-și descurce cu un pieptene unsuros părul încâlcit. În cușeta lui, la lumina becului roșu, fața bătrânului fotograf întinerește brusc. Atelierul rămâne pustiu. În odaia din spate, femeia își adună părul cărunt într-un coc. La radioul vechi și hodorogit buletinul de știri. Ea stinge radioul, revine în atelier, se așază pe un scăunel în fața sobei, începe să croșeteze ceva, un fular sau un pulover. Se ridică însă repede de pe scaun, așază puloverul sau fularul început lângă ea pe scaun, trece în cealaltă odaie de unde revine din nou. Bărbatul crapă ușor ușa cușetei lui, întinde o mână, iar femeia îi întinde pachetul de țigări. El închide ușa la loc. Ea se așază pe scăunelul ei din fața sobei, își acoperă c-o mână un căscat. Apoi trece din nou în camera cealaltă, stinge aragazul, așază pe masă ibricul cu ceai. Ceaiul continuă un timp să fiarbă exact ca într-o piesă de Cehov. Toarnă ceaiul aburiu în cești, două cești cu porțelanul crăpat. Caută apoi în bufetul a cărui ușa are balamalele rupte, scoate de acolo o farfurie cu prăjituri vechi și-și cheamă bărbatul. În vitrină mirele și mireasa, liceeni și fete de liceu, surâd cu privirile mereu neschimbate, îndreptate spre ninsoarea care cade cu fulgi mari și grei în fața lor, lovindu-se delicat de geamul vitrinei. Ninsoarea – acoperind mesele din grădina de vară, căzând deasupra scaunelor cu picioarele în sus. Apoi, prin fața atelierului foto trece un camion cu basculantă, iar soția fotografului ridică ochii de pe lucrul de mână. Mâinile

fotografului bătrân la lumina roșie, lungi, zbârcite, cu unghii îngrijite, cu degete prelungi ca de chirurg, aruncă în soluția pregătită cu multă migală cartonașe dreptunghiulare. Din când în când le ridică cu ajutorul unei pensete, le apropie de ochi, le
5 privește cu o uitătură de miop. „Ți, s-a răcit ceaiul“, i se strigă din atelierul pustiu. „Numai să termin filmul ăsta și mă las“, răspunde bătrânul. Fotograful își bea ceaiul aproape rece, vorbește cu femeia care în camera cealaltă spală la chiuvetă ceașca ei, o pune în bufet lângă cutia cu prăjituri vechi, apoi revine în atelier.

10 Prin vitrina în care sunt expuse fotografiile, soția fotografului privește cerul, care atârână atât de jos, încât pare agățat de gardul grădinii de vară. „Iar o să ningă, spune ea, bine că nu-i ger, că în atelierul ăsta nu poți încălzi ca lumea niciodată.“ Fotograful prinde cu două clame filmul încă ud,
15 își scoate din buzunar o batistă, se șterge pe mâini. Fotografiile sunt luate cu ajutorul pensetei. Mâinile ca de chirurg ale fotografului, bătrânul și le așază pe o hârtie albă. Puse una lângă alta în uscător, uitate acolo. Soția fotografului tușește, o tuse seacă care-l face pe bătrân să dea din cap, probabil cu
20 compătimire, dar și ușor enervat. „Ți-am spus să te duci la doctor, cu tusea asta nu-i bine să te joci. Dacă nu vrei să mergi la doctor, ar fi trebuit măcar să-ți iei ceva pentru tuse de la farmacie“, e de părere fotograful, în timp ce introduce cartonașele albe în ligheanele cu soluții, din stânga lui. El
25 deschide uscătorul, dar cum fotografiile nu sunt uscate încă îl închide din nou. Se ridică de pe scaun, deschide ușa, femeia îl vede ștergându-se la ochi, încercând să și-i obișnuiască cu lumina puternică din atelier. „Ce-i cu focul ăla“, întrebă fotograful, „am înghețat de frig, de tine e mai bine că stai lângă
30 sobă, ce-ți pasă“, îi spune el. „Ți-am spus că lemnele astea sunt ude și nu-s bune de nimic“, spune soția fotografului, „le-am luat și la liber și am dat o groază de bani pe ele. Dar tu nu mă ascuți pe mine, așa ești tu făcut. Mi-a rămas o

sticluță cu sirop de anul trecut, de când ai fost tu bolnav, nu știi dacă să îndrăznesc să-l mai iau sau nu. N-o mai fi bun și cine știe, poate mă mai intoxica cu el. Nu se intoxică anul trecut nepoată-ta, că era cât pe aci să moară...” „Neli s-a intoxicat cu ciuperci, nu cu medicamente,” o corectează fotograficul. 5
„Ai uitat tu, se vede că ai îmbătrânit”, îi răspunde furioasă soția. „Cu ciuperci s-a intoxicat Magdalena în '62, nu ții minte că s-a intoxicat toată familia și că Adriana era însărcinată și ne-am speriat toți din cauza copilului...” „Ciupercile sunt otrăvitoare,” recunoaște fotograficul. „Iar ninge,” spune nevasta 10
fotografului. La început, calul nins înaintând în partea stângă a vitrinei, apoi Joji cu o șapcă de liceean cu cozorocul crăpat la mijloc, hățurile odihnindu-se domol în mâinile lui. „Iar o fi mort de beat,” își spune soția fotografului, apoi platforma cu sifoane. Abia dispărură, că vocea răgușită a lui Joji se 15
lansează în strigăte prelungi stridente, aproape melancolice. Joji urlă de parcă ar fi sub tortură. Între timp fotograficul îi întinde mai multe fotografii, ca să le retușeze. Ea își lasă lucrul din mână, pe scaunul de lângă sobă, cu suficientă părere de rău, își pune ochelarii – și ochelarii, în loc s-o îmbătrânească, 20
o facă parcă mai tânără. Se apleacă deasupra primei fotografii: un bărbat și o femeie pe o plajă aproape pustie, probabil la ceasul târziu al după-amiezii, spre seară. Femeia, întoarsă cu spatele, purta un costum de baie dintr-o singură bucată, bărbatul cu fața spre obiectiv, uitându-se undeva dincolo de 25
aparatură, părul femeii strâns într-o căciuliță de plastic. Era un ceas apropiat asfințitului, se observa asta, după strălucirea mării. „Mai intrăm o dată în apă?” întrebă femeia. „N-ai idee ce caldă poate să fie. Mi-e urât acum să înot singură.” „Marea e pustie, riscăm să rămânem fără haine,” spuse bărbatul. „Anul 30
trecut am pățit-o. M-am dus la hotel în slip.” Soția fotografului retușează acum a doua fotografie: femeia era întoarsă cu fața spre obiectiv, semănând așa, cu casca de plastic pe cap, cu un băiat tânăr, un adolescent, casca îi masculiniza puțin

trăsăturile feței. „Îmi pare bine că nu mi-am udat părul“, spuse ea. „Ieri am uitat să-mi iau casca și ai văzut aseară cum am arătat.“ „Erai foarte frumoasă aseară, arătai foarte bine așa“, îi spuse zâmbind bărbatul. „De acord“, spuse femeia, „dar hai să intrăm în apă“. Ridică privirea, urmărind coborârea fastuoasă a soarelui. „În cel mult o oră rămânem fără soare“, spuse ea. „Ce părere ai de marea asta“, îl întrebă arătându-i cu capul imensa pată sângerie care se întindea înaintea lor. „Nu iese nimic acum, strici degeaba filmul“, spuse femeia. 10 „Ascunde aparatul și vino și tu în apă“, îl îndemnă ea. „Cum au ieșit?“ întrebă fotograficul. „Sunt prea expuse“, îi răspunse femeia. „De când e filmul ăsta la noi?“ întrebă fotograficul. „Cred că e din vară, el a venit...“ Femeia își scoate ochelarii și-i șterge cu o batistă și îi pune după aceea din nou, se apleacă 15 deasupra celei de-a treia fotografii: cerul senin, foarte albastru, nici o urmă de nor, marea liniștită și calmă în lumina grea a asfințitului, ușor sângerie spre apus. „Ne întoarcem?“ întrebă femeia. El e uimit, o întrebă la rândul lui, dacă e obosită. „Nu“, spune femeia. În sfârșit, o a patra fotografie, ei uzi la ieșirea din mare, foarte bună fotografie, pe pielea 20 întunecată a femeii picăturile de apă, părul ascuns încă sub caschetă, privirile îndreptate spre soarele care coboară în mare, fețele lor păstrând acea expresie de oboseală pe care o ai întotdeauna la sfârșitul unei zile la mare... marea la sfârșitul 25 zilei, în sfârșit, soarele coborând undeva dincolo de ea, deci ei doi privesc acest soare care între timp dispare. Aripile pescărușilor îi tăiaseră în două, afară ninsoarea se întetește deasupra orașului. Fluviul continuă să-și rostogolească sloiurile lui înghețate. Albul ninsorii se topește în apa murdară. 30 Ninsoarea îngroapă pașii trecătorilor. Stratul de zăpadă de deasupra meselor de la restaurant e din ce în ce mai gros. Bărbatul, pe jumătate îmbrăcat, fără cămașă, desculț, își aprinde țigara. Femeia e aplecată și adună lucrurile împrăștiat pe plajă. Părul, care curge în jos, îi acoperă fața. Fotografia

e foarte întunecată, nu prea clară. Pe sticla vitrinei în care sunt expuse fotografiile – mirele și mireasa, liceenii și liceenele – joacă umbra fulgilor de zăpadă. Pe stradă circulația a devenit mai deasă, dar până acum încă nici un client nu a deschis ușa atelierului foto, ușa cu clopoțel ca în magazinele de altădată. 5
În sfârșit, a cincea fotografie, de data aceasta ei poartă haine decente de seară, rochie de culoare închisă, gri sau neagră, bărbatul într-un pulover subțire, dar cu cravată. Fotografia e luată la restaurant, în spatele lor orchestra cu un ospătar care la o masă vecină desface o sticlă cu vin, o femeie care trece tocmai 10
prin dreptul mesei lor. Mâna bărbatului e așezată pe masă, lângă pahar. Bărbatul e întors cu spatele, mâna femeii în jurul gâtului, ea zâmbește cam convențional, în tot cazul fața ei e lipsită de orice expresie. Zăpada e atât de deasă încât celălalt țărnam nu se vede. Orașul dormitează liniștit sub ninsoare. Până acum nici 15
un client n-a intrat în micul atelier ceea ce nu e de mirare. Uneori trece o dimineață întregă până să intre cineva în atelier, până să se audă clopoțelul de la ușa cu sunetul lui cristalin. Încă o fotografie la aceeași masă de restaurant, de data asta privind amândoi drept în obiectiv. Soția fotografului le privește cu mai 20
multă atenție îmbrăcămintea. Ea poartă o rochie de mătase subțire, albă, cu flori mari albastre, sandale de plajă, venită probabil doar de câteva zile în stațiune, o femeie încă tânără, el cu cămașa albă deasupra puloverului subțire, foarte bronzat, cu ochii de un albastru tare. În spatele lor o bătrână cu o tavă 25
de flori, gestul bărbatului ca și cum ar fi vrut să cumpere florile, cam veștede, probabil fără miros. De la fereastră, soția fotografului vede doar colțul drept al grădinii de vară. Infirmul e acolo, ca de obicei, postat la locul lui. Întotdeauna la opt și treizeci, niciodată mai târziu sau mai devreme. Acolo, în fața 30
intrării în grădina de vară, sprijinit de stâlpul de la intrare, în pantalonii lui subțiri de tergal, peticiți la genunchi. Ca de obicei, picior peste picior, adică mai bine zis picior peste cârje de lemn, pentru că piciorul drept îi lipsește. Piciorul stâng

în pantof de tenis, cârja în mâna dreaptă. Ca de obicei, el urmărește urmele pașilor ce sunt acoperite de zăpadă în scurt timp. Fără să știe, soția fotografului rămâne țintuită în fața ferestrei. În sfârșit, e ora la care bărbații și femeile încep să
5 treacă pe stradă după cumpărături, grăbiți, cu gulerile la paltoane ridicate. Soția fotografului îi vede pe cei care trec grăbiți, îl vede pe infirm care se strâmbă la ei, scoate limba și râde cu dinții lui frumoși – răs de nebun însă, lipsit de orice frumusețe, în care se amestecă disprețul cu ura, învinovățindu-i
10 pe toți, urându-i pe toți. Femeile trec pe lângă el și, când ele sunt în dreptul lui, el se face că se uită în altă parte, apoi, după ce ele trec, se întoarce uluitor de repede, le lovește cu cârja peste spate sau peste șolduri, o mângâiere mai degrabă decât o lovitură. Ele se întorc nedumerite neștiind bine dacă au fost
15 într-adevăr lovite sau li s-a părut doar. Își continuă drumul grăbite, mânate de dorința să fie cât mai repede foarte departe. În sfârșit, soția fotografului renunță la acest spectacol, pe care îl vede în fiecare dimineață și care o întristează. Din nou aplecată deasupra fotografiilor, urmărește cu atenție expresia
20 feței celor doi: o plimbare matinală pe faleză, femeia e întoarsă spre bărbat. El îi spune ceva, probabil că de vorbele astea depind foarte multe lucruri din viața lui, căci pe față i se citește o concentrare deosebită. Soția fotografului retușează zbârciturile din jurul ochilor lor. „Sunt încă tineri“, spune ea.
25 Ridică din nou privirea și, de acolo de pe scaun, urmărește cele întâmplate pe stradă. De infirm s-apropie acum soția profesorului de franceză, rusoaica, cea mai frumoasă femeie a orașului. Când ea trece, el are un mic moment de ezitare. Intimidat, nu e în stare în prima clipă să-și ducă la îndeplinire
30 gestul lui absurd – mai degrabă o mângâiere decât o lovitură. Când se hotărăște e prea târziu; femeia e mult prea departe ca s-o poată atinge, a trecut, el se întinde cu cârja totuși ca s-o ajungă, alunecă, își pierde echilibrul, cade. Femeia întoarce pentru o clipă capul, apoi își continuă drumul legănându-și

șoldurile superbe, ca o iapă tânără pe tocurile ei înalte. În sfârșit, infirmul se ridică de jos, înjură, își curăță șapca militară de zăpadă, lovind-o de cârjă, își reia locul lângă stâlp: piciorul sănătos în pantoful de tenis, ciorapul de lână gros coborât peste pantof. „Mi-am terminat țigările, te duci tu să-mi iei un pachet de țigări“, își roagă fotograful soția. „Fumezi prea mult“, îi spune ea. „Cu stomacul tău e moarte curată.“ Soția fotografului o vede pe fetiță, acolo, în grădina de vară, alergând printre mesele ninse, sărind într-un picior de la o masă la alta, nepăsătoare și veselă. În sfârșit, căruța cu sifoane trece în sens invers, vocea răgușită a lui Joji sparge liniștea ninsă a dimineții. Sifoanele verzi, albastre, galbene, roșii, se lovesc unele de altele cu un clinchet ușor. Ele scot un sunet subțire și diafan, ca de clopoțel. Soția fotografului mai are doar câteva fotografii de dezvoltat, plictiseala face ravagii în inima ei de femeie bătrână.

Femeile mătură strada luminată de becurile oarbe, înșirate de o parte și de alta a ei. Sub lumina murdară câțiva fulgi rari de zăpadă, lumina se prelinge, în sfârșit, galbenă, la distanțe egale, de la un stâlp de telegraf la altul. Ele merg una în spatele celeilalte, în tăcere, pe jumătate adormite, somnoroase, înfolite în maramele ei groase și negre. „Abia răzbești cât a căzut în noaptea asta“, spune cea din capul coloanei. „Neaua asta ne omoară pe noi“, mai spune ea. „Când oi muri, tot cu neauă m-or acoperi“, spune cea din spatele ei și cuvintele rămân încă un timp în aer. „Bine c-o mai stat, s-o potolit, o fi ostenit și el sărăcuțul cu atâta bubuitură, că altă treabă n-o fi având acolo în cer decât să arunce neaua asta peste noi, n-o fi având altă treabă decât să...“ Vorbea de una singură măturând zăpada împreună cu celelalte, una în spatele alteia, în șir indian. „Dacă o ține neaua asta mult“, continuă femeia, „s-o acoperi pământul, s-o îngropa sub zăpadă, or crește apele și s-or revărsa deasupra pământului...“ Hârșăitul monoton al măturilor îi acoperă vorbele. „Dacă ar fi fost neaua mare, ar

fi adus ei armata așa“... spune femeia care merge în fața grupului, în dreapta lor e fluviul pierzându-se în întuneric. La lumina unui felinar, fețele lor obosite au o strălucire stranie. Priviri opace, lipsite de orice expresie. Celei din capul rândului
5 i se desface basmaua, dă să și-o lege singură, dar mâinile n-o ascultă. Se întoarce atunci spre cea din spatele ei, dar și mâinile acesteia sunt la fel de înghețate de frig. Încearcă toate, dar abia ultima reușește să i-o lege. „Prea mai strâns tare“, spune femeia, „așa nici nu pot să mișc capul“, se înfurie ea, „strângi și tu ca
10 o proastă“. „Stai, atunci să ți-o dezleg“, și femeia i-o leagă din nou mai puțin strâns. Ele se disting mai bine acum, în cenușiul ursuz al dimineții de iarnă, înșirate una în spatele celeilalte, în șir indian, înlăturând zăpada cu mișcări aproape ritmate, cea mai în vârstă mergând în capul coloanei, una dintre ele,
15 poate chiar ultima, vorbind tot timpul fără întrerupere, fără s-o asculte cineva însă și, cum e încă foarte devreme, casele pe lângă care ele trec se disting cu greu în lumina tulbure a dimineții. Au ajuns la capătul străzii, se odihnesc puțin, adunate în cerc, una dintre ele începând să povestească ceva,
20 celelalte râzând cu gurile strânse, abia deschise. Deodată somnolența le cade de pe umeri ca o haină greoaie, în sfârșit, veselia gurilor lor, nu a ochilor, care rămân aspri și mohorâți. Dimineața spălăcită cu zăpadă cenușie încă. Pretutindenii în jurul lor liniștea, și ele sunt reginele inconștiente ale acestei
25 dimineți albe. După ce au măturat strada, se opresc în dreptul vitrinei micului atelier-foto înfolfolite în basmalele lor negre, doar cu ochii și o parte din frunte expuse frigului, semănând cu niște păpuși mari îmbrăcate stângaci de o mână nepricepută. Mirele și mireasa țepeni, cu sprâncenele retușate
30 cu creionul, surâd din fotografiile lor și ochii femeilor sunt vii, naivi și rotunzi, ei luptă cu oboseala. Mirele e înalt, subțire și cam năuc. Portretul e expus în partea stângă a vitrinei. Ochii femeilor se îndulcesc puțin, pierd încet-încet asprimea de până atunci, acolo, în fața lor, sunt doar mirele și mireasa, liceenii

și liceenele. Femeile vorbesc tot timpul, își dau coate, râd între ele, în sfârșit, pleacă din nou înșirate de-a lungul drumului cu măturile lor negre sub braț. „Așa aș bea o bere, să mă astâmpăr“, spune una dintre ele. „Am așa o greutate la stomac, noră-mea a tăiat săptămâna asta porcul și ceva nu mi-a căzut bine că mi-i tare greu“, spune femeia și își strânge mai bine marama neagră și groasă. În sfârșit, au terminat de măturat zăpada din fața Sfatului popular și pleacă mai departe cu măturile sub braț, înfocolite, greoaie, semănând cu niște păpuși făcute de o mână stângace și nepricepută. Ele se îndreaptă acum spre școală, râd între ele, cu gurile mari. Aerul dimineții le înviorează. Apoi ajung la școală, stau acum de vorbă adunate în cerc. „Du-te la dentist, dacă te dor dinții“, spune una dintre ele. „Așa am pățit eu anul trecut cu o măsea, am crezut că mor, m-am umflat toată, că au început a mele să cânte ca după mort.“ „Ba, că mie tare mi-i groază de dentist. Mai ușor fac un copil decât...“ „Mai faci tu pe dracu, că ești bătrână“, îi spune cealaltă. Apoi dispar în dosul unei uși grele, străbat un coridor lung și întunecos. Acum sunt acolo în odaia pustie cu geamuri murdare, clădirea noului Sfat popular, încă în lucru, strânse în jurul sobei, în care s-a făcut focul, cu mâinile butucănoase și mari întinse spre sobă, cerc ciudat de mâini roșii și înghețate de frig. Ele stau deci în fața sobei, soba aceea borțoasă și roșie de căldură, cu mâinile întinse spre căldura ei primitoare, un fel de horă ciudată, palmele lor scorjite și aspre spre foc, spre căldură, în vreme ce maramele lor, mari și negre, îmbibate de zăpadă, se usucă pe spetezele scaunelor lăsând băltoace de apă murdară sub ele. „Noră-mi a început să-i cadă dinții“, spunea una dintre ele, acolo în jurul sobei calde. „Doctorul zice că a rămas slăbită, i s-a subțiat sângele după naștere și are nevoie de vitamine. I-a dat niște bumbi și i-a spus să mănânce morcovi cruzi.“ Cu totul pe neașteptate se hotărăsc să plece. Dar se desprind cu greu, mai întârzie puțin, acolo, în jurul sobei cu mâinile întinse spre foc. „Dacă

sunt groși, sunt buni“, spune una dintre ele, „numai să fie, că ieri a fost coadă, ia lumea, că iarna sunt tare buni, țin de căldură“. „Ar trebui să ne luăm mai multe perechi, cine știe cât o fi iarna de lungă, cine știe ce geruri or mai veni“, spune

5 alta. „Atunci să plecăm că ne-am încălzit destul“, își dă cu părerea cea mai în vârstă dintre ele și celelalte își iau basmalele de pe spetezele scaunelor și o urmează. „Eu mi-aș lua mai multe perechi, să am toată iarna, cine știe ce iarnă grea o mai fi“, spune ea în timp ce se îndreaptă spre ușă. Apoi merg din

10 noua una în spatele celeilalte, în șir indian, cu măturile sub braț. Ajung la magazinul de confecții, dar cum e coadă își lasă măturile la ușă, proptite de zid și intră. Își așteaptă rândul. Ajung în fața tejghelei și-și iau mai multe perechi de chiloți groși de culoare albastră, din flanelă moale și plăcută la pipăit,

15 buni pentru lunile de iarnă. Părăsesc după aceea magazinul, pornesc din nou cu măturile sub braț, în același rând indian, înșirate una în spatele celeilalte. Ninsoarea se așază pe basmalele negre, pe fețele zbârcite și se topește repede. În privirile lor se citește fericirea de a-și fi cumpărat chiloți groși

20 pentru iarnă. Se îndreaptă spre parcul din centrul orașului. „Muncă fără rost“, spune una dintre ele, „noi o măturăm și ea crește, parcă am căra apă cu ciurul“. „De aia ne pasă nouă“, îi răspunde o alta. „Ne plătește și măturăm. Dacă nu ne-ar plăti, n-am pierde vremea măturând neaua.“ „Doamne, dar

25 mândru mai ninge“, spune cea mai bătrână dintre femei, iar celelalte repetă după ea în cor: „Doamne, dar mândru mai ninge. Ține, Doamne, neaua asta, că-i bună pentru semănături“, spune din nou cea mai bătrână dintre femei. Celelalte repetă în glas după ea. Apoi, cea mai bătrână începe să povestească. „Așa a nins într-un an, asta demult, eram la școală

30 în clasele dintâi, în Postul Crăciunului, tăia tata porcul, și m-am trezit în guițatul lui și taica, fie iertat, era un om vesel și îi plăcea gluma, om ca el mai rar găsești, a murit în anul de după război de oftică...“ „Așa a nins și în anul în care m-am

măritat eu“, începe să povestească alta. „Bărbatul meu lucra la fabrica de sticlă de la Tomești, știu că dimineața m-am sculat devreme, mă simțeam nu știu cum, rușinată, și nu voiam să dau ochii cu el până când se scoală. Fusesem și eu fată mare și nu știusem până atunci cum îi dragostea. Am măturat neaua din ocol și după aia, nu știu de ce, dar așa m-a apucat o jale și o durere, cădea neaua pe mine, eu eram numai în cămășuță și plângeam, să mă credeți, aici să mă bată Dumnezeu dacă vă mint, să mă îngroape neaua asta dacă...“ Ele ajung în dreptul parcului în care brazii înalți sunt acoperiți cu zăpadă și, sub greutatea zăpezii, crengile lor se apleacă până la pământ. Ele înlătură zăpada de pe scările din fața statuii din parc și-și ridică privirile spre eroii care se odihnesc sub zăpadă. „Săracii de ei, că tare frig le-o mai fi“, își spun ele. Sub zăpadă au dispărut și leii din parc, deasupra lor sunt însă eroii care poartă căciuli de ninsoare. De la o bancă la alta poteci înguste, eventual pentru cei care ar avea chef să se plimbe prin parc, îndrăgostiții.

Ușa clasei a III-a se deschide și fetița se strecoară afară. Rămâne un timp lângă ușă cu degetele de la mâna dreaptă în gură. Deschide din nou ușă, dă să între, dar iar e alungată afară. O închide din nou, nesfârșit de încet și rămâne proțâpită în fața ușii, cu vârful degetelor de la mâna dreaptă în gură. Coridorul e pustiu, alunecos, mirosul de motorină, tablourile absolvenților pe pereți care o privesc parcă cu multă supărare. Fetița scoate limba și se strâmbă la elevii gravi de pe pereți. Ei rămân însă nemișcați și ursuzi cu gulerele lor scrobite de la cămașă, țepeni în cămășile lor albe. Dincolo de ușa clasei a III-a copiii au început un cântec și fetița, cu toate că nu e în clasă cu ei, cântă și ea: „Când afară viscolește“, cântă copiii, „frigul crește tot mereu, păsărica cea...“, cântă încet mai mult pentru ea... „Nu-și mai cântă cântul său“, își termină ea cântecul în șoaptă, cu o voce cristalină prelungind ultimele cuvinte. Apoi se apleacă și se uită prin gaura cheii în clasă.

Nu vede însă decât un colț al catedrei și mâna dreaptă a învățătoarei, care, când apare, când dispare. Trece mândră și indiferentă prin fața tablourilor cu absolvenți, pe care îi privește totuși pe furiș cu coada ochiului. Sub picioarele ei, cimentul, dat cu motorină, e alunecos. Se oprește totuși în dreptul clasei a V-a, se apleacă și privește din nou pe gaura cheii. Ajunge la capătul coridorului și prin geamul mare de sticlă, pe jumătate înghețat, privește la ninsoarea albă din curte. După câteva clipe de ezitare, se hotărăște să deschidă ușa care dă în curte, dar o închide repede la loc. Când o deschide din nou mirosul rece al zăpezii o lovește în față. Respiră adânc. Sub picioarele ei, în cizmulițe de gumă, ninsoarea căzută peste noapte cedează. În stânga ei niște urme mari de pași duc spre bucătăria internatului. În dreptul intrării în internat se descarcă o căruță cu carne. Privește hălcile însângerate pe zăpadă, gardul împletit din sârmă verde, ochiurile mici acoperite pe jumătate de zăpadă. „Alb și verde“, spune fetița și începe să alerge într-un picior prin curtea ninsă. Pe zăpadă, în curtea pustie, urmele pașilor ei minusculi întretăindu-se. Opturi și cercuri descrise la întâmplare. Când fetița ajunge în mijlocul curții, începe să ningă cu fulgi mari și rari, o ninsoare înceată și leneșă. Ea ridică privirea spre cerul care atâră parcă pe acoperișul școlii. Băiatul din ultimele clase, când ajunge în dreptul fetiței, e întrebat dacă a întârziat la prima oră. El nu-i răspunde. Fetița întreabă însă din nou și el îi spune că are franceza și că nu regretă prea mult întârzierea asta. Se îndreaptă amândoi spre intrarea în școală. „Și ce-i dacă aveși franceza“, îl întreabă fetița ridicând din nou ochii mari și rotunzi. „Ieri am fost la un concurs...“ „Care concurs“, întreabă fata? „La schi“, spune băiatul. „Am luat premiul al II-lea.“ Fetița îl ia pe băiat de mână. „Ce mână caldă ai“, îi spune ea. „Așa-mi transpiră mie mâinile“, îi spune băiatul și lângă ușă se opresc amândoi. Fetița își desprinde mâna dintr-a lui. Își lipește fața de geamul pe jumătate înghețat, își duce mâinile la ochi și, cu ele pâlnie în

jurul ochilor, caută să vadă dacă e cineva pe coridor. În sfârșit, fetița deschide ușa, intră amândoi, ținându-l din nou de mână. Coridorul e pustiu, doar de la secretariat vine țăcănitul uniform al mașinii de scris. După plecarea celor doi curtea rămâne pustie, trăsura din care se descarcă hălțile cu carne se urnește 5 din loc. Acolo, în fața intrării în cămin, pete mari de sânge pe zăpadă. Femeile de la bucătărie în halate albe, se învârtesc în fața intrării, apoi dispar. Fetița îi arată băiatului din ultimele clase o ușă și-i spune: „Clasa noastră“. Băiatul o lasă acolo și se duce la W.C., să fumeze. În dreptul sălii de gimnastică, fetița 10 se oprește în fața ușii mari de sticlă, acoperită cu hârtie albastră de împachetat cărțile. Ea caută un loc, unde hârtia să fie ruptă, prin care să se uite înăuntru. În sala de gimnastică, băieții din ultimele clase, în chiloți albi și maiouri negre, sunt tocmai la sfârșitul meciului de handbal. Cam transpirați, înșiruiți în 15 ordinea mărimii salută scurt, apoi se împrăstie prin sală. Fetița îi privește pe băieți cum aleargă prin sala de gimnastică. Aude însă niște pași la capătul coridorului și se ascunde repede în vestiar. La capătul coridorului se aud fetițele cântând, fără greșeli acum. Cântecul e învățat în întregime, strofă cu strofă: 20 „Când afară viscolește, frigul crește tot mereu, păsărica cea...“ Fetița iese din vestiar, se apropie de clasa ei și începe să cânte împreună cu celelalte... „Cea isteată, nu-și mai cântă cântul său.“ Absolvenții din tablouri o privesc încă cu aceeași neîncredere ca la început. Nu cu mult înainte de a suna, fetița începe 25 să alerge de-a lungul coridorului în vârful picioarelor, gata să alunece pe cimentul dat cu motorină. Cum aleargă spre casă își înghite saliva care i se adunase în gură. Se oprește în dreptul atelierului foto, fără să vadă liceenii și liceenele expuse în vitrină, mirii și miresele care zâmbesc la nesfârșit. Își scoate 30 basca din cap, o scutură de zăpadă, și ninsoarea e atât de deasă încât oamenii care trec pe lângă ea sunt parcă în dosul unor văluri albe. Pleacă mai departe, se oprește, scutură o creangă, se acoperă toată cu ninsoare, simte cum zăpada i se topește

și i se prelinge pe șina spinării. Acasă își ia pachetul cu pâine cu unt, mama o obligă să-și schimbe rochia și lenjeria de corp. „Ești udă, ai să răcești“, îi spune mama. În vreme ce se îndreaptă din nou spre școală, se aude pretutindeni foșnetul ninsorii, care cade ca o zbatere delicată a aripilor unor fluturi. În sfârșit, 5 fetița a intrat într-o curte, o curte interioară, dreptunghiulară. Jur-împrejur coridoarele, pustii la ora asta, ale teraselor, la etajul patru o femeie care a scos rufăria de pe pat la aerisit. Bătrânul pensionar coboară scările. Acolo, la arteziana din curte, femeile 10 stau la rând cu ligheane și căni pentru apă. O bătrână, în capot roșu închis, străbate curtea mică, ținând cu amândouă mâinile ligheanul plin cu apă. Se aude scârțâitul de fier vechi al pompei. Fetița se apropie de apa încălzită, care curge tot timpul la fântâna arteziană, strecurându-se prin grătarul ruginit în 15 pământ. Se duce în parc, vede zăpada de pe mese și scaune, groasă de o palmă. Își îngroapă fața în ea, apoi și-o ridică repede, să vadă dacă trăsăturile i s-au imprimat în zăpadă. 20 Obrazul ei e ud, sprâncenele ninse, dar în zăpadă nu i-a rămas decât forma nasului și a gurii. Un obraz orb, fără ochi. Fetița își scoate mânușile și, cu degetul mare de la mâna dreaptă, își face ochii puțin prea îndepărtați unul de celălalt. Îi șterge cu mâna din nou, dar acum cel din dreapta e chiar lângă nas. Își șterge chipul imprimat în zăpadă. Își scrie însă numele peste el, ca să rămână desigur totuși ceva, ceva care să vorbească de 25 trecerea ei prin această grădină ninsă. Sub una din mesele din grădina de vară, fetița găsește o sticlă de sifon consumată până la jumătate. Sifonul înghețase în interior și, bineînțeles, sticla e inutilizabilă. Fetița părăsește parcul, nu fără părere de rău. Aleargă de-a lungul Dunării. Se întâlnește cu femeile care mătură 30 strada, care-și continuă drumul una în spatele celeilalte, în șir indian. Trece pe lângă ele sărind într-un picior, nepăsătoare, în timp ce fulgii mari, din ce în ce mai deși, o apără parcă, o învăluie în pânza lor albă. Ea privește fluviul, apele lui murdare în care se topește ninsoarea, rostogolirea sloiurilor mari.

Bărbatul merge în vârful picioarelor, ca să nu-i trezească pe cei care dorm încă. Ajuns în camera lui, femeia care schimbă lenjeria îi spune: „Zice șeful, să schimb lenjeria, că plecați“. Ea schimbă cearșafurile cu o singură mână, cu cealaltă scoate din buzunarul halatului un corn cu sare și mușcă din el. „Poate 5
vreți și dumneavoastră un corn“, îi spune ea bărbatului. În timp ce-i întinde cornul, fața ei cam mahmură se luminează brusc. „Sunt cam tari, le-am luat aseară și s-au cam întărit“, spune ea, trece pe lângă el, se îndreaptă spre geam, pe marginea căruia lăsase rufăria curată, schimbul pentru paturi. Cu brațele 10
pline cu rufăria de pat, trece din nou prin fața lui târându-și picioarele în pâslarii de lână, călduroși – și cearceafurile au un miros greu de leșie și săpun. „De spălat le spală bine Cati, dar pune prea multă leșie“, spune femeia. „Cât o fi ele de noi, dacă pune atâta leșie într-un an, cel mult doi, nu mai sunt 15
bune de nimic.“ Vorbește tot timpul, ca cineva care are impresia că intrarea bărbatului în odaie a coincis cu un lucru pe care ea deocamdată nu poate să-l înțeleagă. Ca și când ar fi coborât doar un fel de tăcere copleșitoare și sufocantă, imposibil de suportat, o tristețe în jurul ei, care o îngrijorează 20
și împotriva căreia ea vrea să lupte. „Se spală bine“, spuse ea, „dar dacă pui atâta leșie, cât or fi ele de noi, într-un an, doi sunt cârpă.“ Întinde cu amândouă mâinile cearceaful. Mâinile-i aspre, zbârcite, cu unghii murdare, pe albul imaculat al cearceafului a cărui cute, cum a fost împăturit, se observă bine, 25
ca să poată întinde mai bine cearceaful se sprijină cu genunchii de marginea patului, mâinile ei alunecă butucănoase, dar cu delicatețe pe cearceaful alb. Aude cum în spatele ei se aprinde o țigară, chibritul frecat de cutie. „Tare e rău că fumați pe inima goală, domnule“, îi spune ea. În jurul ei – 30
aceeași tăcere greoaie. Caută să lupte în felul ei vorbind tot timpul, fără să fie prea atentă la ce spune, cuprinsă parcă de o anumită neliniște. „Mi-a intrat în picior un cui săptămâna trecută“, își continuă ea vorbăria. „Am pus țuică tare, că spirit

nu am avut. Numai să nu dea în coptură. Fată-mea, care e felceriță, zice să mă duc la doctor la ei la Policlinică, să-mi taie coptura.“ În spatele ei, bărbatul își stinge țigara fumată doar pe jumătate, în scrumiera de pe noptieră. „V-ați murdărit pe obraz“, îi spune femeia. Se apropie de el, mare și bună. „Am fost la gară“, îi spune bărbatul. „M-am murdărit probabil în autobuz.“ „Fiică-mea îi la Policlinică“, spune femeia, în timp ce șterge fruntea bărbatului. „E soră de doi ani de zile“, spune ea. „Puteti să vă trântiți puțin pe pat, să vă odihniți, vă scol eu când trebuie să plecați la gară. Acum închid fereastra, că s-a făcut frig, dar caloriferul e fierbinte, se încălzește repede, dacă vi-i frig, puteți să vă acoperiți cu pătura“, spune femeia și-și acoperă cu mâna dreaptă un căscat. „Așa mi-i de somn, n-am prea putut dormi azi-noapte“, mai spune ea. Își ia aspiratorul de praf și se îndreaptă spre ușă. „N-aveți nici o grijă că, la 11 fix, vă scol eu, puteți dormi liniștit“, îi mai spune. Închide ușa în urma ei, încet, de parcă bărbatul ar fi adormit deja. Rămas singur, el se trânteste pe pat, încearcă să adoarmă. Aude cum la etajul de deasupra lui cineva umblă agitat în odaie. În odaia vecină se aude zgomotul monoton al aspiratorului de praf. La capătul coridorului, în dreptul telefonului, femeile vorbesc între ele cu voce tare. Apoi telefonul se aude sunând, bărbatul tresare, o aude pe una dintre femei ridicând receptorul și face eforturi să audă ce spune. „Îl chem, cum să nu-l chem, numai să nu fi plecat“, spune femeia, și el îi aude pașii bocănind de-a lungul coridorului, ei ajung în dreptul ușii lui, dar femeia trece mai departe, fără să se oprească. În camera vecină, femeia de serviciu scoate aspiratorul din priză, începe să bată pernele, apoi o aude cum întinde cearceaful și parcă vede înaintea ochilor mâinile ei aspre alergând încoace și-ncolo pe cearceaful imaculat. În sfârșit, dându-și seama că nu poate dormi, bărbatul se duce la geam așa că vede și el ninsoarea. Își aprinde o țigară, stă acolo în fața ferestrei și fumează liniștit. El vede curtea interioară a hotelului, sania ninsă, cu lemnul

putred probabil. Majoritatea ferestrelor sunt deschise, e dimineată și se face curățenie. Ca să nu se întindă după scrumieră, aruncă scrumul țigării pe pervazul ferestrei. Geamul începe să se aburească încât nu se mai poate privi în curtea hotelului. Dispar toate, cerul mohorât, sania ninsă, roata de bicicletă fără spițe. Ele rămân dincolo de geamul aproape opac acum, între ele și el se interpune linia turbure a geamului. Are în același timp senzația că merge undeva prin ceață, într-o tăcere desăvârșită, printr-o pădure și, ca să nu se lovească de arbori, întinde mâinile. Țigara e fumată până la capăt. Pe coridor e un du-te-vino de pași care robotesc. Se culcă din nou, încearcă să adoarmă. În sfârșit, o stare vecină cu somnul, coborâre în inconștient, cu treziri bruște, însă neașteptate. Coborâ în somn, dându-se valurilor lui liniștite, de parcă ar pluti pe mare într-o zi senină de august. Se trezește pe neașteptate, simțind de la început că urăște trezirea asta nedorită. „Ca o durere de dinți, după un antinevralgic“, își spune el. „E normal să se întâmple așa. Somnul, un antinevralgic...“, își repetă el și din nou gândurile i se înceteșează. Coborât în apa neagră a somnului, se bucură în sfârșit de câteva clipe de uitare. Din nou sună telefonul, acolo la capătul coridorului. Zgomotul lui pătrunde în somnul bărbatului, trezindu-l. Aproape pe jumătate treaz își spune că trebuie să uite acest telefon și coborâ din nou în somn. Femeile de pe coridorul hotelului adună rufăria murdară, vorbesc cu glas tare, se ceartă între ele. În sfârșit, bărbatul se trezește de-a binelea și se uită la ceas. Peste mai bine de o oră, va pleca din acest hotel în care nu se mai revine niciodată, din acest oraș pe care simte că începe să-l urască din ce în ce mai mult. Ninsoarea a devenit din ce în ce mai abundentă. Roata, cu spițele rupte din curtea hotelului, dispare sub zăpadă. Omul de zăpadă se transformă și el într-un fel de arătare diformă și hilară.

Timișoara, 1 iunie 1967

LUNGA CĂLĂTORIE
A PRIZONIERULUI

*...Lucește pe ceruri
O stea călătorului*

M. EMINESCU, *Colinde, colinde*

I

Traversară împreună piața pustie a orașului venind din partea stângă a ei, de după maghernițele pe jumătate demolate; înaintară așa până ajunseră în centru, acolo unde cutiile goale de conserve și merele putrede erau împrăștiate peste tot, se opriră câteva minute, el, prizonierul, rămânând în urmă, sforțându-se să suradă, să ridice privirea cu strâmbătura aceea care ar putea aduce foarte bine cu un surâs spre un anumit geam, fața lui, deodată încrețită din cauza efortului, semănând cu a unui clown, împietrită într-o grimasă ridicolă, simțind lacrimile venindu-i în gât, scui-pă, lacrimile îi veniră în gură și atunci ridică mâinile legate deasupra capului, într-un fel de gest jalnic de adio, aducând mai degrabă cu salutul unui boxer în arenă, plecă, de data asta el cu câțiva pași devansându-i, încât puteau acum să-i vadă gâtul subțire, urechile cam clăpăuge, umerii strâmți în cămașa decolorată, mergea deci înaintea lor, împiedicându-se, ei îl urmau fără să-și vorbească, apoi urcară în mașină, o mașină pe care o cunoștea foarte bine, și acolo, în stânga lui, alăptându-și copilul, femeia pe care la început n-o recunoscui, o femeie surâzătoare, puțin indolentă, urmărindu-și cu nepăsare pruncul adormit – i se juca cu sânul prin somn – o femeie deci care nu făcu nici o mișcare ca să-i dea de înțeles că l-ar fi recunoscut, zâmbind

doar în continuare, indiferentă, iar ceilalți porniră mașina, simțea arma bărbatului din stânga lui sprijinită de coapsa lui deodată crispată, în contact cu fierul rece al armei, în vreme ce de cealaltă parte femeia scoase cu gesturi leneșe sfârscul sânelui din gura copilului și el îi șopti atunci, încet, ca celălalt să nu-l audă: „Maria“, spuse el, „Maria“..., ea însă rămase mai departe nemișcată, de parcă vorbele n-ar fi avut cum să ajungă până la ea, își acoperi doar sânul cu mâna dreaptă, și în fața indiferenței ei, el rămase năuc, se aplecă spre ea, căutându-i pe față un mic semn de înțelegere, de recunoaștere tacită, îi văzu lacrimile muindu-i stratul gros de pudră de pe obraz, lacrimile care i se opreau în colțul gurii, se retrase speriat, sperând că ceilalți n-au cum să-i vadă lacrimile, făcu un mic semn prin care vru să-i arate că a înțeles totul, ca apoi să coboare din nou, femeia rămânând în mașină, pruncul mișcându-se prin somn...

Cel mai greu le era să pătrundă în marile hoteluri, în care, în ciuda banilor și a recomandărilor, accesul le era întotdeauna interzis. Portarii se uitau cu neîncredere și scârbă la prizonier, îi priveau lanțurile de la mâini, dădeau semnificativ din cap, lua o mină impasibilă și le închideau întotdeauna ușa în nas. „Avem bani, plătim, spuneau ei, ce aveți cu noi, hotelul e deschis pentru toată lumea.“ „Nu însă pentru pușcăriași“, replicau portarii și-i priveau de sus cu un imens dispreț. „Noi nu suntem pușcăriași“, spuneau ei revoltați la culme. „Cine se aseamănă se adună, spuneau portarii, rânjind cu gura până la urechi. Vreți să nu ne mai deschidă nimeni ușa hotelului, să dăm faliment?“ În primele săptămâni, în astfel de cazuri, îl lăsau pe prizonier să doarmă în subsolurile hotelurilor – și ei își luau o cameră de obicei la ultimul etaj, pentru ca diferența dintre ei și un deținut să fie cât mai evidentă. Prizonierul rămânea deci acolo, în subsol, tremurând de frig. Din cauza

frigului nu putea să doarmă, ieșea în curtea interioară care, la majoritatea hotelurilor, era întotdeauna pustie, și privind ferestrele cu luminile stinse rămânea afară până în zori. Într-una din nopți se plictisi totuși să stea în curte și trecând pe lângă lăzile care erau depozitate acolo, una peste alta, intră în coridorul lung și întunecos, care ducea probabil spre odăile personalului de la hotel. La celălalt capăt al coridorului era cineva care fuma, cineva ascuns în întuneric, căruia nu i se vedea decât focul de la țigară. „E-n regulă, spuse vocea celui cu țigara, poți intra în bucătărie și să te încălzești cât vrei.“ După glas, cel care vorbea părea a fi foarte tânăr. El auzi probabil zăngănitul lanțurilor – la cea mai mică mișcare a prizonierului acestea făceau un zgomot cu totul neplăcut – și-l întrebă pe cel cu lanțuri la mâini dacă e de multă vreme închis și de ce, cu o voce senină și caldă, încât captivul nu avu nici o clipă impresia neplăcută că e descusut.

A. – O greșeală, o mică greșeală, spuse prizonierul.

Celălalt îi aprinse o țigară și i-o vârî în gură.

– Te cred, spuse vocea din întuneric, am avut și eu un frate care... mai spuse el, apoi se opri deodată și fraza neterminată îl făcu pe prizonier să simtă mai intens liniștea din jur.

Rămaseră o vreme așa, fără să scoată o vorbă, apoi prizonierul spuse din nou: „Se întâmplă“, și din nou se așternu liniștea.

– Poți să le spui de o mie de ori că ești nevinovat, că ei tot nu te cred, spuse după un timp tânărul. La proces pun martori falși care să jure strâmb, nu știu eu, adăugă el și între timp țigara i se terminase, așa încât doar vocea i se auzea venind din întuneric.

Apoi, aceeași voce spuse în șoaptă:

– Ai să le spui despre mine celorlalți?

– Am să le spun, spuse prizonierul.

– Tot adevărul? întrebă vocea.

– Da, tot adevărul, spuse prizonierul.

– Dacă vrei, schimbăm, spuse vocea. Rămâi tu aici și trec eu în locul tău.

- Nu pot, spuse prizonierul, sunt prizonierul lor.
- E posibil ca la mijloc să fie o confuzie, spuse vocea.
- Poate că paznicii mei... adăugă prizonierul și se opri.
- Cei cu paznicii? întrebă tânărul.

5 – Acum am să plec, spuse prizonierul.

– Bine, spuse celălalt și pașii lui se auziră îndepărtându-se prin întuneric. Se opri la celălalt capăt al coridorului, deschise ușa care se găsea acolo și pentru o clipă prizonierul putu să-i vadă silueta subțire. Era cea a unui om tânăr, așa cum bănuise.

10 Apoi ușa se închise și prizonierul rămase singur în coridorul întunecos. Își fumă până la capăt țigara, iar după aceea ieși în noaptea înghețată de afară.

Dimineța plecară din nou: prizonierul la mijloc, cei doi bărbați la stânga și la dreapta lui, trecură prin orașul pustiu la

15 acel ceas al nopții. Din când în când, câte o mașină, neagră și lungă, străbătea, alunecând parcă, orașul. Se treziră în plin câmp și acolo simțiră cu mai multă putere frigul. Vântul înghețat și rece le biciuia obrazul și mai era și zăpada, subțire și fină, de parcă ar fi fost sticlă pisată, care îi plesnea peste ochi.

20 Fluviul era învăluit într-o ceață ușoară, care se târa pe suprafața lui tulpure, și bătrânul barcagiu, cu barba lui roșcată și cu ochiul lui de sticlă mare și holbat, îl privi cam ironic, poate chiar cu o anumită răutate, în vreme ce-i întrebă dacă vor într-adevăr să treacă dincolo. Îi dădură fiecare câte un

25 bănuț, singura lor avere, și o secundă bănuții se odihniră în palma zbârcită a barcagiului, o palmă uriașă, brăzdată toată, cu degete scurte și butucănoase, cu unghii nu tocmai curate. Când se uitară mai bine văzură că degetul mic de la mâna stângă îi lipsea barcagiului, mai bine zis era retezat la jumătate,

30 iar unghia de la degetul arătător, al aceleiași mâini, era neagră și putrezită. Le zâmbi larg, cu gura lui știrbă, apoi aruncă bănuții în aer, îi privi cum lucesc în lumina gălbuie a dimineții, râse din nou și bănuții dispărură în buzunarele lui soioase.

Când pleacă, descoperiră că nu erau singuri, cu ei mai era o femeie întoarsă cu spatele. Barcagiul îi întrebă dacă merg de mult pentru că după înfățișare păreau a fi foarte oboșiți și se uită ironic la fața lor suptă și nerasă, la ochii lor cu pleoapele umflate de oboseală. 5

Mai ales el, prizonierul, așa se întâmpla întotdeauna, trezi neîncrederea bătrânului. Sub privirile barcagiului, captivul se fâstâci și de emoție nu mai știa ce să facă cu mâinile pentru că acesta se uita cu repulsie și dispreț la rănile făcute de lanțurile cu care era legat. „Dacă știam că aveți un pușcăriaș cu voi, nu vă treceam, spuse barcagiul. Greu se mai ține pe picioare“, adăugă el, batjocoritor, „acuși își dă duhul“. 10

Abia la vorbele acestea ale bătrânului, spuse cu o voce hârșită și aproape cu răutate, femeia, care stătuse tot timpul cu spatele, se întoarce și-l privi pe prizonier cu ochii ei mari și blânzi. Îi cercetă cu o milă nespusă rănile de la mâini și picioarele degerate și-i dădură chiar lacrimile, lacrimi pe care le lăsă să cadă fără să și le șteargă. Atunci, prizonierul o recunoscă: îmbătrânise între timp, se schimbă; în jurul ochilor îi apăruseră câteva riduri, părul la tâmplă îi era cărunț, se îngrășase puțin. Avea acum un corp robust, de țărancă obișnuită cu muncile câmpului și cu greutățile și poate că înfățișarea asta i-o da și basmaua cu care era legată, în față, ca țărâncile. El o recunoscă deci, vru să-i spună numele, ea însăși își duse degetul la buze, dorind să arate prin gestul ăsta al ei că mult mai bine ar fi să tacă. O ascultă și rămase mut, privind-o doar cu o mare bucurie. Apoi, femeia se întoarce și începu să privească în josul râului, la apa tulbure și murdară, încrețită de vântul rece al toamnei. Merseră așa vreme îndelungată, uimiți că țărâmul în loc să se apropie se îndepărta parcă din ce în ce mai mult. Se lăsă noaptea și ei continuă să meargă, o noapte groasă și grea, care îl ferea pe prizonier de privirile rele ale barcagiului. De pe celălalt țărm izbucniră pe neașteptate niște jeturi de lumină, care sfâșiară întunericul, descoperind, în fâșii 20 25 30

lungi, apa murdară și pustie. Lumina aceea, care căuta neobosită, retrăgându-se câteodată, ca apoi să izbucnească din nou, îi arătă prizonierului marea singurătate care domnea în jur, singurătatea fluviului și a țărmului. „Ne caută, spuse 5 barcagiul. Aștia nu se astâmpără până nu ne găsesc“, adăugă el, căutând parcă să se ascundă în spatele prizonierului. „Cine ne caută?“ întrebă prizonierul. „Cine să ne caute, făcu uimit barcagiul. Ei ne caută“, spuse el și începu să râdă, accentuând intenționat pe cuvântul „ei“. „Care ei?“ întrebă prizonierul. 10 „Cum care ei?“ făcu barcagiul și râse din nou. „Știi tu care“, spuse el, și făcu muștrător cu degetul către prizonier. „Maică“, șopti atunci prizonierul adresându-se femeii, dar femeia nu se întoarse. „Maică“, mai spuse încă o dată prizonierul, profitând de neatenția celorlalți, „maică, mă auzi?“ spuse el, 15 aplecându-se spre ea, șoptindu-i în ureche. „Lasă...“ spuse femeia, și prizonierul așteptă să continue, dar, spre uimirea lui, femeia se opri deodată, de parcă i-ar fi fost teamă și toate insistențele lui fură zadarnice. „Contrabandă cu ce?“ întrebă prizonierul. „Cu voi“, spuse barcagiul și râse din nou. După 20 ce ajunseră pe țărm, femeia plecă fără să le spună un singur cuvânt de despărțire. Hotărâră să doarmă pe țărmul pustiu al fluviului, a cărui apă tulbure o auzea curgând domoală prin întuneric și cel dintâi care adormi fu prizonierul, legănat de cântecul monoton al râului. Apoi adormiră și însoțitorii, prăvăliți într-o 25 rână. Dimineța, primul se trezi tot prizonierul, apoi se treziră și ceilalți, simțind cum frigul umed al zilei de toamnă le pătrunde în suflet. Se treziră cu picioarele anchilozate de umezeală și, căscând cu gura până la urechi, priviră fluviul murdar în lumina tulbure a zorilor. Auziră pe țărmul celălalt cocoșii cântând și, 30 după ce își luară rămas bun de la fluviu, își continuară călătoria.

Și iată-i adăpostindu-se de data asta într-o odaie cu plafonul foarte înalt și cu ferestrele atât de sus puse, încât ca să poți privi afară era necesar să te urci pe un scaun. De altfel

scaunul pe care se urcau ca să poată privi pe fereastră era singurul obiect care constituia mobilierul acelei odăi. Din când în când, o femeie intra în odaie și se oprea stângace în pragul ușii. Rămânea acolo un timp, privindu-i cu indiferență, apoi pleca fără să scoată o vorbă. Ca să se ferească de curent, ei stăteau tupilați prin colțuri și-i făceau femeii semne prietenoase cu mâna. „Nu-ți fie teamă“, îi spuneau ei, în șoaptă, „haide, vino, apropie-te fără frică de noi“. Atunci ea începea să râdă, și cu cât ei deveneau mai stăruitori, cu atât ea se amuza mai tare. „Pe frigul ăsta nu scoți un câine din casă“, spuse unul dintre bărbați. „Aș dormi într-un pat cald“, spuse cu o voce plângăreață celălalt. „Am uitat cum arată un cearceaf curat“, adăugă el cu nostalgie în glas. „Da, un cearceaf alb!“ aproape că strigă primul. „Un cearceaf din pânză de Damasc!“ „Am să vă aduc o pătură cu care să vă acoperiți, spuse femeia. Mulțumiți-vă și cu o pătură călduroasă“. „Bine apretat“, spuse din nou primul. „Când te streкори în pat să foșnească, rece și poate puțin neprietenos.“ Ceilalți doi constatară că în odaie este curent și femeia le explică, privindu-i tot timpul cu multă atenție, poate chiar cu puțină suspiciune, că de vină erau copiii, care cu o seară înainte spărseseră geamurile. Apoi, femeia ținu să știe cam încotro se îndreaptă, și explicațiile lor fură destul de confuze. Astfel, unul dintre ei fu de părere că o vor lua drept înaintea, iar celălalt îl contrazise. Femeia nu stăruie prea mult cu întrebările, și în cele din urmă le aduse o pătură cu care să se acopere peste noapte. După ce aruncă pătura zdrențuită în mijlocul odăii, părăsi încăperea.

Cei doi adormiră cât se poate de repede, singurul care rămase treaz fu prizonierul, care o auzea pe femeie umblând în camera cealaltă încoace și încolo, lipăind desculță în toate părțile. Liniștea era atât de adâncă, încât auzea chiar și respirația femeii. Atunci se ridică încetitor din pat, având grijă să nu facă nici cel mai mic zgomot, și în vârful picioarelor se apropie de ușa camerei alăturate pe care femeia o lăsase ușor

întredeschisă. Stând lipit de perete, în așa fel încât ea să nu-l vadă, îi urmări, stând acolo la pândă, fiecare gest, fiecare mișcare, având grijă să nu-i scape nimic. Neștiindu-se privită, femeia avea gesturile cele mai firești cu putință, vorbea chiar
5 singură, dar spunea cuvintele atât de încet încât prizonierul nu putea să înțeleagă ce spune. Ea se îndrepta mereu spre partea stângă a odaiei, dar prizonierul nu putea să vadă ce face acolo. Privirii lui femeia nu i se oferea decât câteva minute, în vreme ce traversa odaia. El nu putu să nu-i vadă picioarele
10 mari, șoldurile late, de femeie în puterea vârstei. Apoi, femeia părăsi odaia și tot în vârful picioarelor prizonierul se luă după ea, ușa de la ieșire femeia o lăsase parcă înadins întredeschisă, așa că el putu să se strecoare afară fără să facă zgomot, luând-o pe urmele ei, și femeia se îndreptă spre grajd, lăsând bineînțeles
15 și ușa grajdului întredeschisă, încât prin crăpătura ușii prizonierul putu s-o urmărească în continuare. În vreme ce femeia mulgea vaca, la lumina chioară a unei lumânări, prizonierul scoase un fel de sunet, un fel de fluierat foarte timid, abia auzibil, și ea atunci se întoarse, îl văzu cum stă
20 cu capul vârat prin crăpătura ușii, îi făcu semn să intre înăuntru, dar prizonierul refuză. „N-ai adormit?“ îl întrebă femeia, și prizonierul îi răspunse că nu, apoi el se așeză totuși pe prispa grajdului, urmărind-o în continuare. „Săracul de tine“, mai spuse ea în vreme ce mulgea vaca. „Amână mereu“,
25 spuse prizonierul, căutând să-și scoată un spin din talpa piciorului. „Și de ce amână?“ întrebă femeia fără să se întoarcă spre el. „Cine poate ști“, spuse prizonierul, ridicând din umeri.
✓ „Cine poate să știe...“

Erau acum într-o pădure spre toamnă, cel puțin așa i se
30 păru prizonierului, frunzele începeau să se îngălbenească, și el își odihnea capul în poala femeii. Prin coapsa ei fierbinte, căldura urca binefăcătoare în trupul lui înghețat și trecură niște bărbați pe acolo în vârful picioarelor ca să nu-l trezească. „Am

obosit de atâta umblat prin țări străine“, îi spuse el femeii în șoaptă, și în tot acest timp cei doi însoțitori alergau cu o plasă ca să prindă fluturi și cel din stânga reuși într-adevăr să prindă un imens fluture roșu, iar cel din dreapta se mulțumi cu un fluture galben de mărime obișnuită. Apoi, acolo în pădure, 5
veniră mai mulți fluturi roșii și atât de mari, că semănau mai degrabă cu niște păsări, și cei doi începură să le smulgă râzând aripile și înainte de a muri fluturii scoteau un fel de horcăit straniu de parcă ar fi fost niște porci înjunghiați. Veni noaptea, o noapte neagră fără lună, și prin întuneric aripile roșii ale 10
fluturilor străluceau straniu și cei doi însoțitori, chiuind veseli, urmăreau fluturii prin întuneric, cu lanternele, aripile fluturilor străluceau în fascicolele galbene de lumină; orbite de lumină, fluturii se loveau cu zgomote seci de micul ochi luminos de sticlă, cădeau morți la pământ. „Odihnește-te“, 15
îi spunea femeia, lăsă-i să prindă fluturi. Fluturii morți începură să răspândească un miros înecăcios, duhnea de parcă în apropiere ar fi fost un abator. „Nu pot“, spuse prizonierul și începu să lăngă. „Ei pe mine, nu eu pe ei“, bolborosi el, fără să-și dea seama aproape ce spune, încându-se într-un 20
val de salivă care îi curgea din gură. O auzea pe femeie plângând, îi simțea lacrimile, cădeau în stropi mari și grei pe fața lui, îi cădeau în ochi, orbindu-l, și el îi stătea în poală, picioarele îi atârnavu țepene și frânte, capul îi era puțin dat pe spate, gura întredeschisă, lacrimile sărate i se scurgeau câteodată 25
în gură, le simțea gustul sărat, apoi femeia își șterse lacrimile simțind deodată trupul greu al bărbatului odihnindu-i-se în poală, în vreme ce în jurul lor mormanele de fluturi morți creșteau, mirosul greu de abator se întetea, și undeva, foarte departe, în valea care se așternea la picioarele lor, cei doi 30
continuau să alerge după fluturi, dar în locul fluturilor roșii veni, cine știe de unde, un adevărat val de fluturi cărămizii, cu aripi groase și grele ca de carton, niște fluturi de altfel destul de periculoși, ale căror mușcături se spune că erau otrăvitoare,

și ca să-i poată vâna în voie cei doi își acoperiseră fața cu un fel de mască foarte ingenioasă, asemănătoare măștilor de gaze folosite în războaie, și așa reușiră să prindă foarte mulți fluturi, iar de se întâmpla să găsească vreunul care era într-adevăr foarte frumos, scoteau țipete de plăcere care ajungeau până sus, la cei doi.

„Cum de nu s-a stabilit nimic?“ întrebă din nou femeia, aproape revoltată din pricina proastei lor organizări.

„Așa“, spuse prizonierul zâmbind. „Așa sunt ei“, mai adăugă el.

Intrară în holul larg al imobilului, tremurând de frig, era una din acele după-amiezi friguroase de sfârșit de ianuarie, și când auziră pașii pierzându-se undeva la capătul scărilor care duceau spre etajele superioare, pentru o clipă își pierdură capul. Era doar una din acele clădiri pe jumătate demolate, o clădire pe care acum, în plină iarnă, de vreme ce lucrul la demolarea ei încetase, ei o credeau părăsită. Apoi, acel cineva se opri undeva la jumătatea scărilor, și stătură un timp cu urechile la pândă așteptând ca pașii aceia să-și continue drumul, sau, în sfârșit, să se întoarcă. Nu se mai auzi însă nimic. „Probabil că ni s-a părut nouă“, își spuseră ei, „probabil n-a fost nimeni, o pisică cel mult, sau un șoarece“. Totuși unul din ei urcă până la ultimul etaj, și în vreme ce urca scăările, auzi din nou pașii, de data asta mai puțin calmi, alergând spre etajele superioare, se auzi chiar trântindu-se o ușă, ca apoi să se aștearnă din nou liniștea, o liniște însă încordată, prevestitoare a unor pericole neașteptate, care-i făcu pe cei trei călători să nu se simtă bine. „Unul dintre noi trebuie în tot cazul să rămână treaz“, hotărâră ei, „altfel ne pot aștepta niște surprize cu totul neplăcute“. „Probabil e cineva pus pe furt și jaf, țara e plină de astfel de oameni“, spuse cel de-al doilea însoțitor. Într-adevăr făcură de planton cu rândul, dar zgomotul acela de pași nu se mai repetă cât fu noaptea de lungă și toți trei,

atât însoțitorii, cât și prizonierul, ajunseră la concluzia că pur și simplu a fost vorba de o simplă iluzie auditivă. „Ni s-a părut, își spuseră ei, ne-am speriat aiurea, clădirea e părăsită, pe jumătate demolată, cel mult șobolanii dacă își mai fac culcușul într-un loc cum e asta“. Într-un târziu renunțară chiar să mai facă de planton, adormiră toți trei. În zori se treziră pe deplin odihniți și, după ce verificară lanțurile prizonierului, se pregătiră să-și continue călătoria. Părăsiră clădirea, se găsiră din nou în plin câmp și atunci auziră venind din spatele imobilului zgomotul acelor pași misterioși. Era cineva acolo care mergea în vârful picioarelor, cineva care îi urmărea din umbră. Se opriră și cei doi însoțitori se uitară înfricoșați unul la altul. „Suntem urmăriți, prin urmare, spuneau privirile lor pline de circumspecție, asta ne mai trebuia, de asta duceam noi lipsă“, spuneau aceste priviri, și din nou se uitară cu suspiciune la prizonier, bănuindu-l de cine știe ce lucrături periculoase pentru bunul mers al călătoriei. Apoi, de după clădire, apărură chiar capul cuiva care se retrase uimitor de repede; nu avură timp să-și dea seama cam de cine era vorba. Cei doi însoțitori alergară însă în mare grabă în direcția din care apăruse capul, prizonierul îi auzi alergând undeva în spatele clădirii, îi auzi apostrofând și înjurând pe cineva care în ruptul capului nu voia să se dea prins și după un timp se întoarseră fără nici un rezultat: acel cineva fusese mult mai iute de picior decât își închipuiseră ei, sudoarea le șiroia abundant de-a lungul feței, nu făcură însă nici un fel de comentariu, îl priviră doar cu neîncredere pe prizonier, continuând să-l creadă amestecat în toată povestea asta. Își reluară în tăcere călătoria și din când în când cei doi însoțitori îi aruncau prizonierului câte o privire încărcată de suspiciune. Când se lăsă din nou seara, se opriră să se odihnească undeva într-un grajd, de asemenea părăsit, fusese acolo odată, demult, se putea vedea acest lucru după ruinele năpădite de iederă, un fel de han, construit la răscruce de drumuri, anume în acel

loc de unde drumul o apuca spre stânga, de-a lungul unui râu înghețat pe jumătate; singurul care rămase treaz până târziu în noaptea aceea fu din nou captivul, care aștepta într-adevăr sosirea cuiva, ceilalți doi nu trebuiau să știe. „Va veni, fără

5 îndoială, își spuse prizonierul, a vrut desigur atunci să stea de vorbă cu mine, dar ceilalți l-au simțit, așa că și-a dat seama că nu are decât o singură soluție, să-și amâne întâlnirea, sau mai bine zis convorbirea, pentru că o vorbă sau două tot trebuie să schimbăm împreună.“ Rămase așadar la pândă,

10 făcându-se doar că doarme. Mult după miezul nopții, când era cât pe ce să-l cuprindă și pe el somnul, cel pe care îl aștepta își făcu într-adevăr apariția. Se furișă încetișor pe ușa întredeschisă și prizonierul îl recunoscă: între timp îmbătrânise puțin și el, de unde prizonierul trase concluzia că a trecut multă

15 vreme de când nu s-au văzut, cine știe, poate chiar ani. Stătură o vreme unul în fața celuilalt privindu-se cu multă atenție, fără să scoată o singură vorbă. „Să nu se trezească“, spuse după o vreme prizonierul, iar celălalt dădu din umeri de parcă puțin i-ar fi păsat lui dacă cei doi însoțitori se trezesc sau nu.

20 Prizonierul ar fi vrut să-l audă vorbind, să-l audă spunând măcar o singură vorbă. „Ți-e frig?“ îl întrebă atunci el, tot în șoptă, și celălalt făcu semn cu capul, fără să vorbească, că nu-i este frig; surâse chiar ca să-și întărească afirmația. „Tu ai fost cel care ai fugit atunci?“ întrebă prizonierul și din nou celălalt

25 îi făcu semn cu capul că da, el a fost. „Ți-a fost teamă, nu-i așa?“ întrebă prizonierul. „Da, spuse celălalt, hotărându-se în sfârșit să vorbească, recunosc, mi-a fost teamă. Am stat toată noapte ascuns, spuse el. Acolo, la capătul scărilor. Nici să respir nu îndrăzneam, din cauza fricii“, mai spuse el și începu să

30 râdă.

Pe măsură ce se apropia seara frigul creștea.

„Am fost prea umani“, își spuse unul dintre însoțitori, și cum mergeau așa, fără să scoată o vorbă, îl lovi pe deținut pe

la spate. Deținutul, luat prin surprindere, căzu la pământ. Se ridică însă repede, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, se scutură de zăpadă, dar însoțitorul îl lovi din nou. „Am fost prea umani“, își spuse din nou însoțitorul, în vreme ce deținutul se prăbușea pentru a doua oară. De data asta, lovitura 5 fu mult mai puternică decât prima, și deținutul se ridică ceva mai greu. Însoțitorului i se păru atunci captivant jocul acesta de-a prăbușirea în zăpadă, repetă de mai multe ori figura. Ideea că deținutul era oarecum la cheremul lui, că indiferent ce gânduri i-ar fi trecut prin cap, nu avea altă alternativă în afara 10 supunerii oarbe, îl umplu de uimire și-l încântă în același timp. Asupra captivului se abătu o ploaie de lovituri, date cu un entuziasm și cu o bucurie nestăvilită, lovituri care se soldau toate cu aceleași rezultate, adică prin prăbușirea rapidă la pământ a deținutului. Doar că, la un moment dat, deținutul 15 nu mai reuși să se ridice de jos cu aceeași repeziciune, ceea ce încetinea oarecum ritmul jocului.

Până la urmă intră în joc celălalt însoțitor, și organizează atunci un fel de concurs, câștigând cel care reușea cel mai mare număr de lovituri, însoțite, bineînțeles, de căderi, pe minut. 20 Toate astea până când deținutul, năucit, nu mai putu să se ridice... Strâns ghem la picioarele lor, el începu pe neașteptate să tremure și să scâncească. Cei doi însoțitori rămaseră cu gura căscată de uimire. „Îl doare, exclamă ei, năuci. Te pomenești că-l doare, sărmanul de el“, își spuseră ei, străduindu-se să-l 25 ridice de jos.

Apoi, cei doi începură să se certe între ei: „Păi cu pumnii tăi, nenorocitul, îi spunea unul celuilalt, normal c-o să-l doară! Și pe deasupra îl mai și lovești așa în prostie, nu te gândești și tu puțin înainte de a da! Dai așa ca prostul, țopârlanule! 30 Păi eu când lovesc, nici nu se simte“, se laudă el. Și ca să exemplifice cele spuse și ca să dea cuvintelor sale o greutate mai mare, îl lovi din nou pe deținut. Lovitură de altfel

nefericită, pentru că acesta rămase întins pe zăpadă fără să mai poată face vreo mișcare.

Spre uimirea lor captivul avea o rezistență de fier și un organism într-adevăr neașteptat de puternic; într-un timp
5 foarte scurt se ridică în picioare, anunțându-i că e gata să continue călătoria. Cei doi însoțitori îl întrebă, nu fără o anumită jenă, dacă îl doare. Deținutul le răspunse că îl doare într-adevăr, dar că, dacă e după el, e dispus să uite totul, să treacă peste cele întâmplare.

10 7 „Hai să ne iubim ca frații“, spuseră atunci însoțitorii, cuprinși de un entuziasm neașteptat. Dar abia reușiră să facă doi sau trei pași, că deținutul, din nebagare de seamă, alunecă într-o groapă de unde cu greu reușiră să-l scoată afară.

15 „E cam neîndemânatic, dar bine că rezistă“, își spuseră însoțitorii și apoi își continuară călătoria.

Mai captivant și în același timp mai spectaculos se desfășură
jocul cu popicele. Întâi de toate se căută un loc potrivit, o câmpie întinsă, fără denivelări de teren. Se alege, de
20 asemenea, cea mai potrivită oră din zi, o oră care să permită o vizibilitate maximă. În loc de bile se folosiră bucăți de lemn și chiar pietre, ceva mai ușoare. Deținutul fu așezat la o distanță de aproximativ zece metri, întors cu fața la însoțitori, iar aceștia loveau pe rând, de câte trei ori fiecare, și bineînțeles notau loviturile care nimereau în plin.

25 4 „E un joc mult mai civilizată“, își spuseră ei.

„Eu am fost întotdeauna pentru civilizație, adăugară. Un om care e împotriva civilizației e o ființă vrednică de
disprețuit“, reflectară în cele din urmă. Comportarea deținutului îi cam scoase însă din sărite: în loc să stea nemișcat,
30 în așa fel încât să fie posibilă o verificare cât mai exactă a loviturilor primite, acesta, cuprins de scurte și neașteptate crize de lașitate, în momentul în care bilele improvizate se îndreptau

spre el, se dădea puțin la o parte, astfel încât obiectul cu pricina trecea pe lângă el fără să-l atingă.

„Nu joci cinstit“, spuseră la început însoțitorii, muștrându-l cu prietenie.

„Hoțul“, mai spuseră ei, mai în glumă, mai în serios, și-l amenințară cu degetul.

„Mă doare“, se scuză captivul, ștergându-și cu pumnii ochii plini de lacrimi. „Uite, curge și sânge“, mai spuse, arătându-le capul spart.

„Așa e jocul“, spuseră însoțitorii. „Ăsta e rolul tău, nu e frumos să fii laș“, mai spuseră ei. „Un bărbat trebuie să rămână bărbat, indiferent de situația în care se află“. Apoi organizară un număr demonstrativ. Unul din însoțitori acceptă să fie el ținta, primind fără să se cintească loviturile celuilalt. După un timp, cel care lovea se prăbuși la pământ frânt de oboseală. Cel care primea loviturile, în timp ce sângele îi curgea șiroaie pe față, îi spuse deținutului să fie atent și să ia exemplu. „Întotdeauna mi-a fost frică“, mărturisi deținutul. „Când eram mic și făceam câte o boacăna, fugeam de bătaie ca dracu' de tămâie. Mă ascundeam ca să nu mă găsească. Sunt un fricos, recunosc“, spuse el încă o dată și rușinat își coborî privirile în pământ. „E vorba de educație“, spuse cel ce primise loviturile, ștergându-și cu zăpadă fața plină de sânge. „Și mie mi-a fost frică la început, după aceea însă m-am obișnuit. E adevărat că unii, spuse el în continuare, se obișnuiesc mai greu, dar oricum, voința trebuie educată, indiferent de suferințele pe care această educație le-ar cere. Un bărbat trebuie să fie obișnuit, mai bine zis să se obișnuiască cu greutățile, de orice natură ar fi ele, că pentru asta e bărbat“, mai spuse el, voind să tragă neapărat o concluzie la discuția pe care o considera de mare importanță pentru buna desfășurare în continuare a călătoriei.

Toate aceste jocuri erau totuși mult prea obositoare atât pentru ei cât și pentru deținut, care după o vreme începu să arate foarte rău. Hotărâră deci să treacă la jocuri ceva mai liniștite. Îi interesa mai ales, mai bine zis îi fascina, promptitudinea cu care reacționa deținutul la toate hotărârile lor, precizia cu care era executată fiecare poruncă. Erau însă capricioși, le treceau prin cap tot felul de idei năstrușnice. Îi desfăceau lanțurile de la mâini, îl puneau să se urce în vârful unui copac și se amuzau teribil când vreo creangă uscată se rupea și deținutul cădea cu cracă cu tot la pământ. „Te doare?” întreba atunci cu aceeași uimire și curiozitate în glas. „Așa și-așa”, răspundea deținutul, încercând să zâmbească. „Nu prea tare, îi liniștea el, doar că am impresia că mi-am rupt piciorul stâng.” „Lasă că trece”, îi spuneau însoțitorii, suflând asupra piciorului ca să-i calmeze într-un fel durerea. Și după ce-i bandajau piciorul își continuau călătoria.

Treceau uneori din restaurant în restaurant, noaptea târziu, mult după ora de închidere, evitând privirile bănuitoare ale chelnerilor, golind, ca să-și potolească setea, pahar după pahar, restaurante care începeau să-și stingă luminile, încât, la lumina chioară a vreunui bec uitat cine știe cum aprins, fețele lor se distingeau cu mare greutate, restaurante în care orchestranții își strângeau instrumentele, treceau deci prin aceste localuri cu luminile stinse, cu câte o pereche, el și ea, care se priveau în ochi, în imense săli de sport unde se odihneau, întinzându-se pe saltelele prăfuite, prin hale uriașe de carne, hălțile sângerânde stând agățate în cârligele ruginite, sângele picurând încă pe cimentul murdar, și, înfiptă în lemnul scrijelat, barda mică, lângă creierii de vită albicioși și tremurători, imense hale de carne, mirosind puternic a sânge proaspăt, cald, a carne crudă, carnea în lumina neonului, trecând prin pustii și părăsite, la acea oră, curți de școală, odihnindu-se câteodată în dormitoarele goale, asta în timpul

vacanțelor, pe paturi fără saltele, străbăteau piețe pustii
deasupra cărora mai agoniza vreun bec chior, un bec arzând
cu intermitențe, stingându-se și aprinzându-se mereu, mici
barăci de tir în dreptul cărora se opreau proptindu-și coatele
de lemnul murdar al tejghelelor prăfuite, și uneori traversau
locuri virane, unde creștea iarbă sălbatică și înaltă, locuri cu
cișmele care curgeau cât era noaptea de lungă, își aplecau fețele
obosite și lăsau să curgă peste ei acea apă răcoroasă și binefăcătoare,
și se îndepărtau de acele fântâni și susurul apei lor îi mai
întovărășea o bucată de timp, treceau prin dreptul unor ferestre
puternic luminate, și prin ferestrele luminate vedeau umbrele
celor care erau înăuntru, mișcându-se încoace și încolo într-un
du-te-vino neîntrerupt, treceau prin dreptul vitrinelor cu
manechine despuiate și oarbe fără să le vadă, vitrine pe care
din cauza frigului crescuseră mari flori de gheață, treceau pe
lângă ziduri înalte și mâncate de igrasie și uneori frânți de
oboseală se sprijineau de ele, ca după aceea să pornească din
nou la drum.

Profitând de câteva zile frumoase, zile în care zăpada
încetă să mai cadă, un cer strălucitor și albastru boltindu-se
deasupra întinderilor albe, cuprinși de o neașteptată
bună-dispoziție – era destul de plăcut să mergi prin zăpada
aceea foșnitoare și imaculată – inventară jocuri mai vesele, și
în același timp mai subtile și mai complicate. Captivul trebuia
să stea la o anumită distanță de cei doi însoțitori, distanță fixată
foarte exact de dinainte, să zicem zece sau cinsprezece metri,
să spună foarte încet o frază, sau doar un singur cuvânt,
câștigător dintre cei doi însoțitori fiind cel în stare să reproducă
foarte exact fraza sau cuvântul spus în șoaptă. La început,
captivul, ca să nu-i supere, alese cuvintele cele mai frumoase
și mai delicate cu putință, cuvinte care-i erau și lui foarte dragi.
După ce-și notau totul în carnețel, își mișcau capul în semn
de mustrare ... „Alege intenționat, spuneau ei, cuvinte urâte

ca să ne mânănească.“ Zadarnic încerca deținutul să-i
4 convingă că auziseră greșit. Că absolut altul fusese cuvântul
pronunțat de el, cei doi nu voiau în ruptul capului să se lase
convinși. „Nu întâmplător, nu întâmplător“, spuneau ei, dând
5 cu tristețe din cap și privindu-l pe captiv cu multă suspiciune.
„Să mai încerc o dată“, se ruga atunci captivul, și însoțitorii
îi dădeau încă o șansă. Din nou el spunea în șoaptă câte un
cuvânt și din nou însoțitorii înțelegeau greșit. „Cobe ce ești!“
îi strigau ei furioși. „Anume ai ales cuvintele astea urâte, ca
10 să ne meargă nouă rău“ ... Încercările captivului de a se
dezvinovăți erau inutile. Dar pentru că el continua să susțină
în gura mare că nu-i sunt înțelese cuvintele, însoțitorii hotărâra
să reducă distanța dintre ei. Optară pentru distanța de șapte
metri, dar și de data asta, cu toate că distanța era mult mai
15 mică, însoțitorii reproduseră, după părerea deținutului, cu
totul anapoda cuvintele șoptite de el. De la șapte metri hotărâra
să reducă atunci distanța la cinci, și pentru că rezultatul și de
data asta fu același, reduseră distanța la trei metri. Cuvintele
fură receptate cu ceva mai mare ușurință, doar că, mai ales
20 consoanele, continuau să creeze confuzii. Și cum e suficient
într-un cuvânt ca o consoană să fie greșit înțeleasă pentru ca
respectivul cuvânt să se schimbe cu desăvârșire, și de această
dată cuvinte sau fraze întregi își modificară cu desăvârșire
înțelesul. Hotărâra atunci să joace un fel de telefon fără fir:
25 deținutul șoptea un cuvânt oarecare în urechea unuia din
însoțitori, iar acesta îl șoptea în urechea celuiilalt. Și așa, însă,
cuvintele ieșiră total schimonosite și modificate. Astfel, odată
cuvântul ultim fu receptat de cei doi însoțitori ca „pumn“ și
ei dădură cuvântului semnificația unei amenințări fățișe,
30 considerându-l o adevărată provocare. „Ne ameninți, hai?“
spuseră ei și din acea clipă deveniră mult mai circumspecți.
„Vi s-a părut, se justifica deținutul, n-ați auzit bine.“ „Uite,
am văzut ulmul ăsta din față, și mi-a venit, așa, nu știu cum,
să-i spun numele.“ „Te cam joci cu cuvintele“, spuse unul din

însotitori. Interesant că pe măsură ce înaintau în joc, urechile
celor doi însoțitori deveneau tot mai surde. La un moment
dat renunțară chiar să reproducă vorbe cât de cât asemănătoare
celor spuse de captiv, inventând, după bunul lor plac, altele,
cuvinte care nu mai aveau absolut nici o legătură cu cele ale
captivului. Cuprins de disperare, acesta, în loc să-și mai
șoptească vorbele, conform înțelegerii, începu să le spună în
gura mare, doar, doar vor ajunge nefalsificate la urechile
însoțitorilor, dar fu zadarnic, pentru că aceștia spuneau tot
cuvintele pe care le voiau ei, și atunci captivul începu să strige.
Soarele, zăpada, copacii, păsările, striga el cât putea de tare,
păsărelele, striga el, degeaba, pentru că însoțitorii deveniseră
parcă surzi cu desăvârșire, tot alte cuvinte receptau. „Am spus
mașină de scris, pe cuvântul meu, am spus mașină de scris“,
se dezvinovăța deținutul. „Las’că știm noi“, spuneau
însoțitorii scandalizați la culme, „acum încerci să scapi basma
curată. De ce crezi tu că suntem noi aici?“ întrebau ei. „Ca
să auzim tot ce spui, pentru asta suntem, să-ți intre bine în
cap“. Captivul se gândi că mult mai înțelept ar fi să tacă din
gură și un timp refuză să mai participe la joc. Toate încercările
celor doi însoțitori de a-l face să vorbească fură zadarnice. „Vă
iubesc“, spuse după un timp captivul, nemaiputând să rabde.
„Vă iubesc ca pe frații mei“, strigă el cu lacrimi în ochi. „Ne
urăște ca pe dușmanii lui“, reproduseră însoțitorii și începură
din nou să-l burdușească.

Privindu-l pe prizonier, care mergea între ei liniștit, fără
să scoată o vorbă, cei doi însoțitori se străduiau să-i afle
gândurile. Descoperindu-i oboseala după zvâcnetul ceva mai
pripit al venei subțiri de la tâmplă, pe care acesta o avea destul
de scoasă în evidență, cei doi se bucurau. „A obosit și el“, își
spuneau ei cu satisfacție, privindu-i tâmpla. Totuși puterea
captivului de a rezista îi uimea de-a dreptul. Ei știau foarte
bine că deținuții, datorită regimului aspru al detențiunii, aveau

în general organismul slăbit și o stare de sfârșeală normală la niște ființe prost hrănite și lipsite de lumina binefăcătoare a soarelui... Ca să se convingă cam până unde poate merge rezistența captivului, îl supuseră unor probe într-adevăr
5 esențiale, pe care acesta însă le trecu cu succes. Astfel, pe un ger de minus douăzeci de grade îi porunciră să meargă numai în cămașă și chiloți, iar deținutul se conformă dorinței lor fără să scoată o vorbă. El merse kilometri întregi, fără să se plângă o singură dată de frig. Nici dinții nu-i clănțaniră, nici corpul
10 lui nu avu acel tremur specific pe care îl aduce cu el în organism frigul. Merse calm, dezbrăcat, prin frigul îngrozitor, desculț, doar în ciorapi, prin zăpadă, cu același pas uniform care-i scotea din minți pe însoțitori. Și când se opri, era în apropierea unui zid înalt, se prăbuși pe spate tot fără să spună
15 un cuvânt. Rămase nemișcat acolo, într-o stare vecină cu leșinul, și cei doi însoțitori trebuiră să-l ridice cu forța, să-l frece bine ca să-i dezmoștească mădularele, ajutându-i să se îmbrace în mare grabă. Unul dintre ei îi suflă chiar în gură ca să-l trezească la viață. Când captivul deschise ochii, cei doi
20 însoțitori nu mai putură de bucurie. „Ți-e frig, nu-i așa?“ Întrebară ei într-un glas, aplecându-se mult și cu afecțiune asupra lui. „Mă cam ia cu frig“, recunoscă deținutul, și încercă să zâmbească. „Dar n-aveți grijă, îi liniști el, că până la urmă mă încălzesc, numai să alerg, să vedeți cum mă încălzesc!“ Și
25 după ce-i dădură încălțările, începu într-adevăr să alerge, urmat de cei doi, care alergau cu sufletul la gură, pentru că nu erau atât de iuți la picior ca prizonierul. „Hai, oprește-te, se rugau ei printre gâfâituri, nu mai putem să alergăm, ne rod cizmele, spuseră ei, și pe deasupra avem și bătăături.“ Ascultându-i, se
30 opri și după ce își reglă respirația, îi anunță că e mare maestru la scosul bătăturilor. Ajunși în dreptul unei barăci părăsite, făcură un scurt popas și acolo însoțitorii își scoaseră cizmele. Cu ajutorul unui briceag, pe care înainte de a se apuca de operație îl ascuți cu o piatră, prizonierul îi eliberă pe cei doi

de urâcioasele lor bătături. La început, însoțitorii strigară ca din gură de șarpe – operația era destul de dureroasă. „Încă puțin și termin“, îi liniștea deținutul, mângâindu-i pe frunte. „Ați cam transpirat“, le spunea el, uitându-se la micile mărgel de sudoare formate la rădăcina nasului lor. După ce 5 bătăturile fură scoase, cei doi însoțitori își manifestară entuziasmul sărutându-l pe frunte. De altfel se pare că deținutul știa o mulțime de lucruri: când unul din însoțitori se plânse că-l dor dinții, el se oferă să i-i scoată și într-adevăr dintele bolnav fu scos cu o extraordinară pricepere. Deținutul 10 îi legă dintele cu un șiret de la pantof, dezinfectându-i locul mai întâi cu puțin alcool, și printr-o mișcare de o precizie extraordinară, dintele fu scos afară. Puterea de rezistență a prizonierului continuă să-i fascineze. Mai ales că, în timpul verii, performanțele acestuia părură a fi și mai strălucite: din 15 cauza căldurii, cei doi însoțitori își lepădară rând pe rând lucrurile de pe ei; pufoaicele groase și puloverele, cizmele și căciulile, și toate acestea erau date să le îmbrace sau să le ducă deținutul. Încotoșmănat așa, el mergea prin ziua ucigător de fierbinte fără să se plângă, fără să scoată o vorbă. „Ți-e cald?“ 20 îl întrebau însoțitorii. „Așa și așa“, răspundea deținutul. „Până acum nu prea tare, spunea el, dar e posibil ca pe drum să mă încălzesc.“ „Să te ajutăm?“ întrebau ei din nou. „De ce să vă obosiți. Pot să le duc și singur“, răspundea de fiecare dată deținutul, și continua să meargă, abia târându-se, prin căldura 25 fierbinte, cu toate boarfele în spinare. Cu timpul, cei doi însoțitori fură mai puțin mulțumiți de răspunsurile deținutului. Încrâncenarea acestuia îi scotea din sărite. „Are prea mult orgoliu, își spuneau ei. Dacă ar recunoaște că e obosit, ne-am lăsa probabil înduioșați, i-am sări în ajutor. Dar așa, nu reușește decât să ne întărească. E tot o apă, de-abia își mai trage răsuflarea, dar merge mai departe, nu recunoaște că-i 30 obosit. S-ar putea să aibă, datorită eforturilor, un atac de inimă și să crape. Și atunci ce ne facem? Doar răspundem de viața

lui ca de ochii noștri din cap... Hai, gata, destul! spuneau ei atunci. Le-ai dus destul, avem și noi inimă, vedem doar cât ești de obosit.“ „Nu fac decât să-mi călesc organismul“, le răspundea deținutul cu modestie. Transpirația îi intra în ochi și în gură, încât abia putea vorbi, și cei doi însoțitori îi ștergeau cu mare grijă fruntea...

În ce privește condițiile în care urma să aibă loc călătoria, ele nu erau, bineînțeles, aceleași pentru toți trei. E destul să amintim hrana însoțitorilor, cu totul diferită de cea a deținutului: însoțitorii aveau la masa de prânz mâncare caldă – și-o pregăteau singuri pe un primus care, deși cam fila, putea fi utilizabil – pe când prizonierului i se repartiza întotdeauna hrană rece, și numai din când în când, în zilele de sărbătoare, câte o cutie de conserve. Mai amintim că însoțitorii aveau la fiecare masă patru bucăți de pâine, pe când deținutului i se repartizau numai trei. Pe deasupra, pâinea însoțitorilor era albă, pe când captivului i se dădea pâine neagră, iar feliile acestuia erau mult mai subțiri tăiate. Însoțitorii erau conștienți de aceste diferențe, având grijă în același timp să evite și eventualele familiarități care, oricum, în timpul unei călătorii s-ar fi putut ivi. Așa că deținutul mânca întotdeauna singur, după ce terminau de mâncat însoțitorii. Nu s-ar putea spune însă că aceștia erau cu totul lipsiți de generozitate: se întâmpla de multe ori ca resturile rămase la masa lor, în loc de a fi aruncate, să fie oferite deținutului, completându-i-se în acest fel meniul. Îmbrăcămintea însoțitorilor era și ea mult mai bogată decât cea a deținutului: pentru vară, ei aveau o uniformă ușoară și subțire, și o altă uniformă dintr-o stofă groasă și foarte călduroasă, pentru iarnă. Îmbrăcămintea de corp era și ea dintr-o pânză foarte fină, și aveau de asemenea mai multe perechi de cizme și chiar pantofi pe care să-i poarte după cum era vremea. Echipamentul deținutului era mult mai sumar: un singur costum de haine pentru toate anotimpurile. Nici

o picătură de alcool pentru deținut, pe când însoțitorii purtau cu ei niște sticlute plăcute la vedere, din care mai trăgeau câte o dușcă, pe timp friguros, ca să se încălzească. Am uitat, de asemenea, să amintesc păturile din mohair turcesc care îi înveleau pe însoțitori în timpul nopții, în vreme ce deținutul se învelea cu un simplu cearcaf. Bocancii care i se dădură deținutului nu erau nici ei tocmai potriviți, adică stângul era prea mare, iar dreptul mult prea mic, încât adeseori se împiedica în mers. Totuși, în ciuda acestor diferențe, deținutul, uneori, dădea dovadă de un familiarism de-a dreptul îngrijorător: odată, de exemplu, își permise să le ceară briceagul ca să-și taie pâine, iar altă dată avu nesimțirea să ceară, cu gura plină, nițică sare. Însoțitorii se făcură la început că nu observă comportarea prea dezinvoltă a deținutului, și când acesta îndrăznea să le adreseze vreo întrebare, se prefăceau pur și simplu că nu-l aud, privind undeva peste capul lui. Captivul își închipuia atunci că pur și simplu cei doi nu l-au auzit din cauză că ar fi vorbit prea încet și ridica vocea de parcă s-ar fi adresat unor surzi, ceea ce îi supăra și mai mult pe însoțitori. Așa că, în scurtă vreme, amândoi ajunseră la concluzia că pur și simplu deținutul nu știe să se poarte! „În primul rând, când vorbește cu noi, trebuie să se ridice în picioare, hotărârea ei. Și mai ales să nu mai vorbească cu gura plină!“ Deținutul nu reacționează negativ la sfaturile lor, din contră, se arată foarte binevoitor și promise să țină minte totul. Cu toate acestea, uneori uita: nu se scula în picioare sau vorbea cu gura plină, ceea ce îi mâhnea întotdeauna pe însoțitori. În ciuda acestor mici scăpări, care cu timpul se răriră, distanța era în general păstrată și diferențele impuse de situația privilegiată a celor doi însoțitori, respectate: când începea să plouă, cei doi își deschideau umbrelele, aveau două umbrele de toată frumusețea, iar prizonierul mergea la mijloc, bineînțeles fără umbrelă. Apa de pe umbrela celor doi i se scurgea prizonierului drept pe scăfârlie, lucru cam neplăcut. Când era foarte cald, însoțitorii

își scoteau umbreluțele de soare, albe cu flori mari, roșii, pe când prizonierul, care nu avea umbrelă, mergea cu capul descoperit, și fu cât pe aci să facă insolație. Cu timpul însă, din cauza ploilor interminabile, umbrelele de ploaie putreziră, iar umbreluțele de soare se coapseră și deveniră și ele inutilizabile. Dar nici acest lucru nu duse la nivelarea diferențelor dintre însoțitori și deținut: astfel, pe timp de ploaie sau când soarele era prea puternic, deținutul umbla cu capul gol, iar însoțitorii purtau pălării, niște pălării cu borurile foarte largi. De asemenea, asta în primele săptămâni, însoțitorii păreau tot timpul că fac abstracție de ploaie. „Nouă nu ne pasă, spuneau privirile lor, pe noi nu ne atinge, nouă pur și simplu ne place.“ Când deținutul încerca să se plângă, se făceau pur și simplu că nu-l aud. Iar când acesta devenea prea insistent, dădeau cu înțelepciune din cap, spunând: „Da, e o ploaică plăcută, o minunată ploaie de primăvară“. Același lucru se întâmpla vara, când soarele era foarte fierbinte și când deținutul se plângea de căldură. „Soarele, spuneau ei, ridicând privirea spre cer, nu poate decât să facă bine organismului. Și la urma urmei, unui bărbat îi stă bine să fie bronzat.“

Spre seară, când începu să burnițeze, unul dintre cei doi – prizonierul era atât de abătut încât nu reținu nici măcar dacă vorbise cel din stânga sau cel din dreapta lui – spuse ceva cu privire la vreme, în șoaptă, însă, murmurând cuvintele mai mult pentru el: „Scârboasă vreme“, de exemplu, sau „Timpul ăsta blestemat o să ne bage pe toți în mormânt“. Cuvintele se desprinseseră de pe buzele omului ca să cadă la întâmplare în tăcerea grea care se lăsase peste ei, venind parcă de undeva din afara lor, apăsând pe umeri ca o povară. Apoi continuară să meargă, călcând prin bălțile murdare, împiedicându-se unul de celălalt, și încă înainte de a se lăsa seara, o lună subțire și palidă apărură la orizont, pe un cer aproape transparent, o lună albă, ca de celuloid. „Uite luna“, spuse atunci prizonierul, și

cei doi își ridicară în același timp privirile uitându-se cu indiferență la astrul mort. „Da, e lună nouă“, spuse totuși unul dintre ei, într-un târziu, și nici de data asta prizonierul nu fu atent să vadă care dintre cei doi vorbise. „Lună, lună nouă, taie pâinea în două și ne dă și nouă“, vorbi din nou același, și toți trei salivară simțind în gură gustul proaspăt al pâinii. „Lasă prostiile“, spuse cu o voce joasă celălalt fără să-și ridice ochii. Apoi, privind drumul pustiu, luna subțire și palidă, drumul cu băltoacele care începeau să prindă o pojghiță subțire, luna decolorată și lividă, se posomorâră, oftară din toți rărunchii privindu-l cu ură pe prizonier. „Te-a asurzit Dumnezeu, că nu mai scoți nici un cuvânt“, îl îmboldiră ei, împungându-l cu vârful baionetei. „Lună, lună nouă, taie pâinea în două și ne dă și nouă“, spuse atunci repede prizonierul, apoi tăiară pâinea cam veche, cam mucegăită, cu baioneta. „Te-ai săturat?“ îl întrebară pe prizonier după ce terminară de mâncat. „M-am săturat“, spuse prizonierul ștergându-și gura de firimituri. Deasupra băltoacelor peste care treceau începu să se prindă o pojghiță subțire de gheață care se spărgea sub picioarele lor. Miriștile erau pustii și cenușii și în seara albăstrie clăile de fân păreau niște căciuli negre. În stânga lor era un delușor pleșuv, doar din loc în loc câte un salcâm pipernicit, iar în dreapta, dincolo de miriștea pustie, râul, murmurul plăcut al apei aducând puțină viață în tăcerea din jur. Apoi trecu o căruță, cu un singur cal. O femeie adormită ținea hășurile în mână, și trăsura trecu pe lângă ei, fără ca femeia să se trezească. Părul femeii, de culoarea ovăzului, era strâns sub o basma, pieptul i se mișca ritmic și neliniștit în somn, calul mergea la pas, abia se mișca, parcă atent să nu tulbure somnul femeii. Ei se întoarseră, o priviră cum se îndepărtează, și din nou prizonierul o recunoscu pe cea din trăsura. „Maria“, șopti el fără ca ceilalți să-l audă și ochii i se umplură de lacrimi. Tropotul molcom al calului se mai auzi un timp, apoi rădvanul dispăru în înserarea cenușie și ei mai

păstrare un timp în amintire părul ei de culoarea ovăzului copt și între timp luna primi o strălucire cu totul neașteptată, argint curat, nu alta, și acum râul care era foarte aproape de ei, la doi sau trei pași, strălucea argintiu în lumina lunii, un râuleț
5 cu apă puțină care sălta deasupra pietrelor albicioase. Pentru un foarte scurt timp luna se ascunse și se lăsă un întuneric gros, de puteai să-l tai cu cuțitul. Mergeau orbecăind prin întuneric, fără să se poată vedea unul pe celălalt, cu frigul care se întetise parcă mai mult, se pare că între timp începuse să
10 bată și vântul, se auzeau unul pe altul dârdâind de frig și atunci hotărârea să se oprească să facă un popas. Când luna ieși din nou, alergeră în stânga și în dreapta după vreascuri, încercând să facă focul. Vreascurile erau însă ude, se aprindeau greu, răgușiră de atâta suflat în foc, fumul înecăcios le pătrunse în
15 gură și în ochi, tușiră, ștergându-și ochii plini de lacrimi cu mânecele murdare ale hainelor. Prinseră apoi un iepure pe care îl beliră și-l fripseră pe jăratec. Cei doi, după aceea, adormiră. Singur prizonierul rămase treaz și văzu din nou, mai bine zis își aminti, mâinile femeii, cei doi n-aveau cum să le remarce,
20 însă el știa: mâinile care țineau hățurile erau năclăite de sânge și dacă ei ar fi văzut n-ar fi bănuț despre ce sânge e vorba, se gândi el strângându-și mai bine mantaua în jurul trupului slab, privindu-i pe cei doi care dormeau lângă foc, cu gura larg deschisă, sforăind și bolborosind ceva prin somn.
25 Prizonierul se târi lângă ei, dârdâind și el de frig, își scoase haina, îi înveli cu ea și mai zvârli câteva vreascuri în foc, să nu se stingă. Lângă foc era destul de cald și un obraz îi era fierbinte, iar celălalt înghețat. Abia atunci văzu calul. Venea dinspre miriștea pustie cu capul ușor ridicat, privindu-l parcă
30 țintă. Se apropie de el și prizonierul ridică mâinile legate cu lanțuri, încercând să-l mângâie cu dosul palmelor. Neîndemânatic, însă, reuși doar să-l lovească și în ochii animalului citi o durere neașteptată și profundă. „Ce-i cu tine, calule?“ îl întrebă el. Apoi își lipi trupul, mai bine zis partea caldă a

trupului cu care stătuse spre foc, de burta animalului, înghețată de frig și din nou din nebăgare de seamă îl lovi cu lanțurile. Calul gemu ușor, apoi se prăvăli lângă foc, gata să-i lovească în cădere pe cei doi care dormeau. Unul dintre ei se trezi, poate la zgomotul lanțurilor prizonierului, poate la zgomotul căderii 5 animalului. „Cine dracu’ e acolo lângă tine?” întrebă el. „Un cal”, răspunse prizonierul. „De unde a mai apărut și calul ăsta?” întrebă omul. „De unde să știu eu”, spuse prizonierul. „N-o fi turbat?” întrebă cu spaimă însoțitorul. „E un cal blând”, spuse prizonierul. Apoi se trezi și al doilea însoțitor. „Carnea 10 de cal e bună”, spuse el. „În război asta ne dădeau să înfulecăm. Și încă din cai morți.” „Ăsta e viu”, spuse prizonierul. Apoi, în timp ce calul dormea, întins lângă focul gata să se stingă, însoțitorii își înfipseră amândoi baionetele în burta lui umedă și caldă. Prizonierul văzu cum mațele animalului ieșiră afară 15 împruscându-i pe cei doi însoțitori, apoi loviră calul în moalele capului și în ceafă și sângele care zvâcni într-un jet gros îl împruscă și pe prizonier, care nu avu când să se ferească, îl stropi drept în față. Calul zăcea horcăind într-o baltă de sânge, apoi horcăitul încetă, balta crescă împrejurul calului, din ce 20 în ce mai mare, tălpile bocancilor lor erau năclăite cu sânge cald. Cu vârful baionetei tăiară hălci mari de carne, îi sfârtecară animalului picioarele, și după ce încinseră din nou focul, și după ce acesta trecu, încât rămase doar jăratecul, întinseră hălciile deasupra focului, să se frigă. Sângele care continua să 25 curgă stingea însă focul, și ca să-l țină aprins, scormoneau mereu în jăratec. Mirosul dulceag al cărnii le răscoli stomacurile, până când acestea se răzvrătiră și atunci fără să se îndepărteze prea mult de foc vomitară, dând afară un lichid verzui. Carnea, între timp, începu să se rumenească și ei 30 rupseră din ea sfâșiind-o cu dinții, arzându-și buzele și gingiile. Și cel mai lacom dintre toți părea chiar prizonierul, care de câteva ori se înecă înghițind carnea nemestecată. Ceilalți râseră de el, arătându-l cu degetul. „Am vrut să-l mângâi, spuse

prizonierul printre sughițuri. L-am lovit însă cu lanțurile. Îmi pare foarte rău“, spuse el, iar ceilalți râdeau pentru că prea mânca cu poftă. Oasele le împrăștiară în toate părțile, aruncându-le cât mai departe de foc. „O să ne crape burțile“,

5 își dădură cu părerea însoțitorii, fără ca să renunțe însă la înfulecat. „Nu există carne mai bună decât asta, friptă pe jăratec“, mai spuseră ei.

Aveau însă un drum lung de făcut și seara, de obicei, însoțitorii numărau kilometrii parcurși de la o zi la alta. În

10 zilele ploioase și cu lapoviță abia înaintau, din pricina ploii sau ninsorii care la încetinea mersul, precum și a glodului mocirlos prin care picioarele li se mișcau cu greutate. Uneori, noroiul era atât de mare, încât le trecea peste carâmbul cizmelor și atunci înjurau de mama focului. Căzuseră, de

15 asemenea, în iarna aceea ninsori mari și mersul prin zăpada înaltă era și el anevoios. În tot cazul călătoria lor se anunța mult mai dificilă decât și-o închipuiseră ei la început, drumul era mult mai lung decât li se păruse la prima vedere. Oboseala devenea adeseori atât de atroce, încât mergeau cu ochii închiși,

20 adormiți pe jumătate, clătinându-se în mers, lovindu-se unul de celălalt. Li se întâmpla chiar să adoarmă în timpul mersului de-a binelea, și atunci aveau coșmaruri, scrâșneau din dinți, spuneau cuvinte pline de spaimă.

„Hai, trezește-te, își spuneau unul altuia, n-auzi, trezește-te.“ Prin geamățul tânguitor al vântului li se părea

25 că disting glasul celor rămași acasă. Bineînțeles, totul nu era decât o simplă iluzie, cei rămași acasă erau mult prea departe, ca să mai poată fi auziți. Uneori, în nopțile de iarnă, se auzea urletul fioros al lupilor, și atunci cei doi însoțitori se strângeau

30 unul în altul de parcă ar fi căutat un loc ferit în care să se poată ascunde. Alteori, câte o vulpe roșcată le ieșea în cale, privindu-i o secundă cu ochii ei galbeni, ca apoi să dispară cu repeziciune în tufișuri. Toate aceste animale le erau

trebuincioase; organizau, ca să le prindă, vânători, reușind chiar să vâneze vreo prepeliță sau vreun iepure sperios, asigurându-și astfel hrana fără să mai apeleze la proviziile luate cu ei de acasă. Odată, în timp ce dormeau adânc, niște câini hămesiți se apropiară de ei, trecându-și limbile putrede peste fața lor adormită. 5 Întâmplarea făcu însă ca prizonierul să se trezească, să se ridice în picioare speriat, să-și zornăie lanțurile de la mâini, iar câinii, cuprinși de spaimă, s-o ia la fugă. Umbrele lor stăruiră un timp pe zăpada albă, apoi se pierdură la marginea orizontului nesfârșit. În toamna aceea văzură tot felul de animale ciudate, de a căror existență nu știuseră nimic, sau aproape nimic ... 10

Un platou nesfârșit pe care mergeau acum, ziua fierbinte de vară, aerul nemișcat și tremurător în lumina soarelui, iarba pârjolită, galbenă, murdară, sub picioare praful drumului ridicându-se în aer, încălțăminte lor ruptă, stâlcită, îmbâcsită de praf și ei mergeau pe lăturalnice drumuri ale turmelor de oi, pe drumuri crăpate de soare, doar din loc în loc câte un tufiș sălbatec, uscat pe jumătate, căcărezele oilor atârânănd de crengi ca niște fructe negre. Tocmai atunci trecură copiii, în lungi cămăși albe, cu picioarele desculțe, crăpate și murdare, trecură pe lângă ei, și ei stătură ascunși în dosul tufelor același prăfuite ca să nu fie zăriți. Copiii trecură, erau în căutarea tufelor de zmeură sălbatecă, alergau de la o tufă la alta, cântau dintr-un fel de fluier minuscule, țopăiau în ritmul cântecului și unul dintre însoțitori nu se putu abține, zvârli cu un bulgăre de pământ, îl lovi pe un băiețș în fluierul piciorului, acesta însă nu se întoarse și alergă să-i ajungă din urmă pe ceilalți. De după tufa în spatele căreia stăteau ei ascunși, îi văzură pe copii îndepărtându-se, cotind la un moment dat la stânga, urcând o cărăruie îngustă, care îi ducea undeva foarte departe, spre păduricea care se vedea la marginea zării. 15 20 30

Zilele de vară se apropiau de sfârșit, nopțile erau încă fierbinți și ei dormeau pe pământul cald și bun, pământul care păstra până spre zori căldura soarelui, simțeau cum această căldură pătrunde în ei, dându-le noi puteri pentru a-și putea
5 continua călătoria, și când soarele răsărea din nou, în diminețile răcoroase și palide, o tristețe neașteptată îi cuprindea, un dor greu de suportat, și se trezeau cu gândurile tulburi, cu mintea încă buimăcită de somnul greu, încărcat de vise ciudate, se întindeau pe pământul uscat cu oasele frânte de
10 culcușul lor tare și soarele se înălța tot mai sus la orizont, și atunci ei se ridicau din țărână gata să-și continue călătoria, povestindu-și unul altuia visele de peste noapte, și era un soare din ce în ce mai obosit, soare de început de toamnă, și uneori treceau, după ce aveau grijă să-și lepede încălțărilor, prin șuvoaie
15 călduțe de apă care le ajungea abia până la glezne și din apă se ridica spre ei aceeași misterioasă căldură a soarelui, dându-le noi puteri, ajutându-i să meargă mai departe. Trecuseră prin lanuri înalte de grâu și nările li se umpluseră de mirosul dulce al pâinii și acum spre toamnă treceau prin lanuri nesfârșite
20 de floarea soarelui, mult mai înalte decât ei, pierzându-se în ele. Frunzele lor lipicioase li se prindeau de mâini, mirosul lor dulceag și greu li se lipea de nări, florile lor mari și galbene se ridicau spre cer deasupra capului lor.

25 Uneori începea să cadă o ploaie rece amestecată cu lapoviță, așa că se opreau din mers, căutându-și adăpost în vreo baracă părăsită. Se întâmpla ca acoperișul barăcii să fie spart, ploaia cădea înăuntru, și atunci căutau un loc mai uscat, mai ferit de ploaie. Bineînțeles că în cotlonul acela nu era loc decât
30 pentru însoțitori, și ploaia aceea rece de iarnă îl pătrunse până la oase pe prizonier. Se îmbolnăvi foarte grav, pneumonie sau poate chiar dublă pneumonie, cine putea ști, pentru că nici unul dintre însoțitori nu era priceput într-ale medicinei. În tot cazul, deținutul făcu febră mare, și cei doi neavând încotro

Îl acoperiră cu țoale de ale lor și avură grijă ca focul înjghebat în mijlocul barăcii să ardă tot timpul. Dar în ciuda faptului că era acoperit, deținutul se plângea tot timpul de frig. Ceaiul fierbinte pe care i-l pregătiră însoțitorii nu avu nici un fel de efect, boala progresa văzând cu ochii, temperatura creștea și ea, și după o zi sau două își pierdu cu desăvârșire cunoștința. Cuvintele pe care le scotea din gură n-aveau nici ele nici o noimă, cei doi stăteau zadarnic aplecați peste el ca să înțeleagă ce spune. „Respiră?” se întrebau din când în când unul pe altul cu îngrijorare. „Ce ne facem noi dacă moare?” își spuneau ei speriați. „Ce se alege de noi dacă moare?” se văcăreau cuprinși de panică, gândindu-se că în acest fel nu-și vor putea duce până la capăt misiunea. Din când în când, deținutul le făcea semn să se apropie și atunci însoțitorii se aplecau să-l audă ce spune. „Cred că vrea apă, îi e sete din cauza fierbințelii”, spunea unul din însoțitori și-i aducea apă. Dar deținutul răsturna cu un gest de protest apa și cei doi își dădeau seama că înțeleseseră pe dos cele spuse de captiv. „Aiurează”, își spuneau ei. Stăteau atunci nemișcați, ascultându-l cum vorbește aiurea, cum bolborosește ceva care rămânea de neînțeles pentru ei. Îl vedeau cum se ridică în capul oaselor, cerându-le cu disperare un lucru pe care ei i l-ar fi dat cu plăcere dacă ar fi înțeles ce spune. În baracă era destul de frig, lemnele ude ardeau cu greutate. După cele câteva zile de ploaie urmară altele, geroase și înghețate. Prin crăpăturile barăcii se iveau stelele, imense și strălucitoare, și deținutului, care începea încet-încet să-și revină, i se părea că stelele acelea, uluitor de strălucitoare, sunt niște imense tumori pe pielea netedă a cerului. Privindu-le, sufletul i se umplea de o neașteptată scârbă, i se păreau îngrozitoare acolo, sus, sfâșiind mătasea strălucitoare și neagră a bolții cerești. „Am fost foarte bolnav, își spunea el, am fost aproape de moarte.” „Stelele”, le spunea el celorlalți, acolo sus, și cei doi se făcură de data asta că înțeleg ce spune, ca să nu-l supere, da, stelele, spuneau ei, dând cu

multă înțelegere din cap. După câteva zile, deținutul se ridică în picioare, încercă să umble, dar era încă foarte slăbit de boală ca să fie posibilă deocamdată o eventuală continuare a călătoriei. Trebuiau deci să mai aștepte ca acesta să se întremeze ca lumea, pentru că o plecare pripită ar fi putut provoca o revenire a bolii, fatală, având în vedere condițiile în care ei săvârșeau călătoria. Așa că, în noaptea care urmă, ultima noapte de dinaintea plecării, cei trei priviră din nou cerul și stelele care i se păruseră captivului niște imense tumori.

10 Seara scriau uneori scrisori celor pe care îi lăsaseră acasă, scrisori lungi în care povesteau amănunțit cele mai neînsemnate întâmplări ale călătoriei. Frazele se constituiau însă cu destulă greutate și mintea lor obosită de drum găsea cu mari eforturi cuvintele cele mai potrivite, cuvinte care să
15 exprime cât mai exact tot ceea ce simțiseră ei în decursul acestei călătorii. Și dacă întâmplările erau destul de ușor de relatat, greul începea atunci când ei se străduiau să-și exprime gândurile ascunse, grijile și temerile lor permanente. Voiau să știe totul: dacă operația care urma să i se facă unuia din
20 copii reușise, dacă crizele de ficat ale mamei se repetau cu aceeași regularitate, dacă femeile lor înainte de a se lăsa cuprinse de somn se gândeau la ei, voiau să știe cât mai exact cu puțință filmul acestor gânduri. Astfel, scrisorile lor lungi, cu greșeli de ortografie, erau construite mai mult din întrebări, acest
25 caracter interogativ dându-le un patetism care ar fi impresionat pe oricine. Din păcate, însă, toate aceste întrebări rămâneau lipsite de răspuns, pentru că în această călătorie, cu un itinerar atât de complicat, greu o scrisoare ar fi putut să-i ajungă din urmă. În timp ce își scriau epistolele – aplecați deasupra
30 petecelor de hârtie de care își făcuseră rost cu mare greutate, repetând în șoaptă cuvintele înainte de a le așterne – deținutul le ascuțea creioanele. Datorită zelului cu care scriau, cât și pentru că, nefiind prea obișnuiți cu scrisul, apăsau prea tare

cu vârful creionului pe hârtie, vârful se rupea de cele mai multe ori. Ca să poată executa această muncă, cei doi hotărâra să-i scoată deținutului, bineînțeles numai în timpul lucrului, lanțurile de la mâini. Captivul ascutea liniștit creion după creion, cu o pricepere într-adevăr impresionantă și creioanele 5 erau atât de ascuțite, încât ar fi putut cu ușurință rupe coala, dacă hârtia folosită de cei doi n-ar fi fost oribila hârtie de împachetat, singura pe care putuseră s-o obțină.

Și erau zile și nopți de când mergeau fără să se oprească, nopți friguroase de toamnă, nopți fără lună, orbecăind prin 10 întuneric, împiedicându-se din când în când de cel din stânga ori din dreapta, înjurând cu voci groase și răgușite, nopți în care satele pe lângă care treceau, ocolindu-le, dormeau liniștite și indiferente în fața existenței lor de pribegi, înveliți în mantalele lor friguroase, prin care pătrundea vântul, dispărând 15 uneori în câte o groapă, de unde reușeau să iasă doar pe brânci.

Întunericul era atât de dens, încât era absolut necesar să facă un popas, și atunci el, prizonierul, fu cel care îi rugă să se oprească arătându-le rănilor de la picioare. Se opriră într-o gară, undeva în plin câmp, departe de orice așezare 20 omenească. Încercând să se uite pe fereastra înghețată îl văzură ca prin pâclă pe impieगत stând cu capul răsturnat peste dosarele de pe masă, văzură mâna întinsă a impieगतului cu fanionul roșu căzută de-a lungul scaunului, chipiul dat ușor pe ceafă, văzură ceasul de pe perete care-și continua tic-tacul 25 monoton, și când bătură în geam, impieगतul se trezi, îi privi la început cu neîncredere, mai ales pe el, prizonierul, ale cărui mâini erau legate. Până la urmă, impieगतul se mai liniști și le dădu chiar o jumătate de pâine neagră, pe care o împărțiră în trei, și ei îl rugară să-i lase să doarmă în sala de așteptare. 30 Cum sala de așteptare era în reparație și închisă, impieगतul le propuse să doarmă în turnul de apă. Urcară deci în turn, bineînțeles că prizonierului îi venea cel mai greu să se urce

din cauza lanțurilor, atât de greu încât cel din stânga lui, cuprins pe neașteptate de milă, se oferi să-i ducă el ranița până sus. El refuză însă, se obișnuise cu ea, așa că mai mult târându-se urcă scările până ajunseră până sus și acolo se târî
5 pe cimentul murdar și rece, răceala cimentului răcorindu-l puțin. Rămase așa un timp, până când răceala aceea pătrunse în el, apoi se ridică, se sprijini de zid și refuză să mai răspundă la întrebările celorlalți, murmurând un fel de cântec naiv și sincer, pe care-l învățase demult, în copilărie. Îi urmări pe cei
10 doi cum se luau la întrecere, scuipând amândoi în același timp, curioși să vadă al cui scuipat ajunge mai repede jos, și ascultând încordați plescăitul scuipatului pe ciment. În cele din urmă ajunseseră la concluzia că e mult mai simplu să folosească pietricele și unul din ei chiar coborî întorcându-se cu
15 buzunarul plin de pietricele. Numărau până la trei și lăsau pietricelele să cadă în aceeași clipă, iar când acestea ajungeau jos, se certau, fiecare susținând că pietricica lui a ajuns mai repede. Apoi, prizonierul ațipi, adormi chiar, în vreme ce însoțitorii își continuau jocul și certurile. Când se trezi, ei tot
20 se mai jucau, între timp răsărise și luna mare și strălucitoare și el îi văzu stând aplecați peste parapetul turnului de apă, aruncând în același timp pietricelele și certându-se dacă vreunul dintre ei, trișând, arunca pietricica înaintea celuilalt. Apoi, însoțitorii renunțară la jocul acesta și concursul pe care-l
25 inventară era astfel: alergau pornind amândoi în aceeași clipă, câștigător fiind cel care ajungea mai repede jos. Cum scările erau cam strâmte, se loveau unul de altul, întâmplându-se de câteva ori să se rostogolească pe scări. În acest caz, concursul era anulat, competiția pierdută, și atunci o luau amândoi din
30 nou de la început. După aceea organizară concursul invers: adică acum câștigător fiind cel care ajungea mai repede sus. Și prizonierul îi vedea urcând transpirați și gâfâind, și după un timp se plictisi de competiția asta a lor, care nu mai lua sfârșit și atenția îi fu atrasă de cele ce se petreceau jos, pe

peronul gării. Pe peron erau acum doi impiegați, și nu unul ca la început, amândoi în uniforme albastre și chipie albe cu cozoroc. Doi impiegați care, spre uimirea captivului, își aruncau chipiile peste linia ferată să vadă care dintre ei reușește să-l arunce mai departe. Impiegații inventară apoi un alt joc: 5
prizonierul îi văzu urcând niște scări de pompieri, câștigător fiind cel care se urca mai repede pe acoperișul gării, prefăcându-se că stinge un foc imaginar. În cele din urmă apărură și soțiile impiegaților și chiar și pompierii. Soțiile interpretară, pe rând fiecare, aria principală din *Traviata* și 10
marele premiu îl obțină cea care reuși să atace o acută, apoi, în timp ce soțiile impiegaților cântau, de data asta ceva din *Trubadurul*, veni un tren încărcat cu marinari, care, goi până la jumătate și mușchiuloși, aplaudară și zâmbiră cu toți dinții. 15
Câștigătoarea concursului fu ridicată pe brațe de către marinari și profund aclamată. Dar competiția continuă, și de data asta cu toții, impiegații, marinarii, soțiile impiegaților, pompierii și bineînțeles cei doi bărbați care între timp coborâseră cu prizonierul din turn, organizară un mare concurs: cineva hotărî să se meargă în echilibru pe linia ferată, câștigător fiind cel 20
care reușea să parcurgă cea mai mare distanță fără să pună o clipă piciorul pe pământ. Se înșiruiră deci pe linie, unul în spatele celuilalt, și arbitru fu ales prizonierul, care oricum nu avea cum să participe la concurs din cauza lanțurilor. Apoi 25
alergară peste un câmp cu maci roșii, trecură printr-un lan de grâu și-l făcură harcea-parcea. „Mamă, își spuse prizonierul, ăștia toți aleargă, aleargă, și eu sunt singur. Nu mă părăsi, mamă, tocmai acum, când am mai multă trebuință de tine, ca oricând“, se rugă el. Plânse prizonierul cu capul sprijinit de zidul rece al turnului de apă, odată cu trenurile care treceau 30
cu mult zgomot prin spatele lui, și între timp se făcuse ziuă.

Mergeau pe un drum pustiu, sub un cer imens boltit deasupra lor, un cer care spre seară căpăta întotdeauna culoarea

sângelui, până când întunericul cădea peste ei și atunci, bâjbâind prin noapte, ei continuau totuși să meargă, prizonierul la mijloc, la stânga și la dreapta cei doi însoțitori, toți trei cu ochii injectați de oboseală, continuau să meargă
5 încet și șovăind pe drumul care se întindea înaintea lor fără să se sfârșească vreodată, și toamna trecu, frunzele copacilor, după ce luciră o vreme ca niște făclii, se scuturară, și ei continuau să meargă bocănind cu bocancii lor putrezi pe pământul înghețat, înaintau cu greutate prin ninsoarea
10 pufoasă, albă, strălucitoare, ei trei, singurele siluete negre pe întinderea albă, aruncând umbre firave pe zăpada sticloasă de sub picioarele lor, apoi prizonierul se îmbolnăvi, îl durea gâtul, avea o adevărată rană în gât, încât de durere scâncea încet, în așa fel ca ceilalți să nu-l audă, saliva caldă, dulceagă i se
15 aduna în gură și el o scuipa, de înghițit nu mai putea s-o înghită, te doare, mă, îl întrebau cei doi, mă doare, răspundea prizonierul, și atunci cei doi însoțitori îi dădură fularele lor groase, făcute cu multă grijă de nevestele lor acasă, îi dădură ultimele aspirine pe care le aveau cu ei, iar când prizonierul
20 simțea că nu-l mai țin puterile, îl sprijineau să nu cadă, rămânea o vreme nemișcat sub ninsoarea densă; opacă, asemenea unui zid de vată, o auzea foșnind insinuant în jurul lor, apoi porneau din nou prin zăpada care crescuse atât de mult încât le ajungea aproape la genunchi, cuprinși de somn,
25 dacă mai ninge așa, o zi-două, ajunge zăpada până la grindă, spunea unul dintre ei, dacă tot ninge așa n-o să mai putem ajunge, adăuga el, de ajuns ajungem noi, fii fără frică, îl liniștea celălalt, și toți se străduiau să vadă ceva dincolo de zidul gros al ninsorii; noaptea însă era mai greu, noaptea își aprindeau
30 toți trei lanternele și înaintau prin zăpadă cu lanternele aprinse, mici breșe în întunericul înghețat din jur, noaptea înaintau fără să scoată nici unul o vorbă, din când în când se auzea doar tusea seacă a prizonierului, sau, ca să nu adoarmă cumva în mers, hotărâseră să cânte toți trei vechi marșuri cazone,

vocile lor răgușite și aspre, stridente și afone se auzeau până departe în întunericul din jur, cuvintele înghețau, rămâneau suspendate în aer, semănând parcă unor țurțuri de gheață, strălucitori sub lumina lunii, și când se hotărau totuși să se oprească și să se odihnească, își făceau culcușul în grajduri mirosind dulceag a baligă și a fân, lângă burțile calde ale animalelor. Iarna deveni ceva mai blândă, zăpada începu să se topească și abia atunci începură ploile.

Cum ploile ținură cât fu primăvara de lungă, îmbrăcăminte începu să le putrezească. În zilele în care ploaia încetinea și ieșea un pic de soare, aburi se înălțau din țealele lor ca dintr-o locomotivă. „Niște umbrele nu ne-ar strica“, își spuneau ei, în vreme ce le dărdâiau dinții în gură de frig. Se consolau însă cu gândul că de atâtea ploi umbrelele ar fi putrezit, așa cum li se întâmplase la începutul călătoriei. Se gândeau aproape cu admirație la materialul trainic din care erau făcuți, căci cu toate ploile alea pișăcioase nu începuseră însă să putrezească și ei împreună cu nenorocita lor de îmbrăcăminte. E adevărat însă că în schimb urinau ceva mai des decât de obicei și asta se întâmpla, desigur, și pentru că, fără să știe, corpul lor absorbise totuși ploaia, și toată cantitatea aceea de lichid trebuia la urma urmei eliminată într-un fel. Grea de suportat era mai ales ploaia care cădea în timpul nopții, ploaia care îi prindea de pildă în plin câmp, de nu aveau unde să se ascundă, ploaia care sosea pe neașteptate, în vreme ce ei erau cufundați în cel mai adânc somn; cum adormeau de cele mai multe ori culcați pe spate cu gura larg deschisă, gura li se umplea cu apă și le oprea respirația, și se trezeau sughițând, gata-gata să se înece. Alteori începea să cadă o ploaie caldută, asta ceva mai târziu, în zilele de început de vară, și în astfel de zile era plăcut, după-amiezile mai ales, să dormi puținel în timp ce plocica aia continua să cadă deasupra ta, te simțai nu știi cum, de parcă ai fi un prunc care se află

încă în pânțele mamei, sau de parcă ai fi adormit, fără să știi, într-o baie caldută. Băltoaca aia căldică te predispunea la visare! Odată adormiră fără să-și dea seama lângă albia unui râu, și peste noapte apele râului se revărsară, ieșiră din matcă, și fu cât pe aci să-i ducă cu ele. Așa că, în urma neplăcutei 5 întâmplări, începură să-și aleagă cu mai mare grijă culcușul peste noapte. Începură să fie mai atenți și la poziția în care se culcau și ajunseră toți trei la concluzia că cea mai potrivită poziție era cea culcat pe burtă, în acest fel înlăturându-se 10 pericolul unui înec neașteptat din cauza apei care le-ar fi putut intra în timpul somnului în gură. Culcatul pe burtă prezenta încă un avantaj: forma rotundă a fundului și chiar o anumită rotunjime a spatelui dădeau posibilitate apei să se scurgă cu ușurință de pe ei în pământ. Cu cea mai mare grijă însă își 15 apărau ceafa, cea mai sensibilă după părerea lor la intemperii, cea care suporta cel mai greu umezeala, și înainte de a adormi cu capul îngropat în pământul mocirlos, aveau grijă să-și așeze deasupra capului ranițele făcute din pânză impermeabilă. Și așa exista însă un pericol: greutatea ranițelor le turtea capul 20 atât de tare pe pământ, încât le oprea aproape respirația. Cu timpul însă deveniră niște adevărați experți în modul în care își așezau ranițele deasupra capului; întâi de toate aveau grijă să găsească patru țaruși foarte rezistenți, pe care îi înfigeau în pământ în stânga și în dreapta capului, realizând în felul acesta 25 un pătrat ce le rămânea uscat, în care își vârău cu mare plăcere scăfârlia. De asemenea erau atenți cu terenul ales pentru somn să nu fie în pantă, căci era foarte neplăcut să simți cum ploaia se scurge peste tine; mai aveau apoi grijă să se culce cât mai aproape unul de celălalt, tocmai pentru ca în acest fel să ofere 30 ploii un corp cât mai compact. Când vreunul dintre ei se îmbolnăvea totuși, un altul se sacrifică; trăgeau la sorti care să doarmă deasupra, ferindu-l astfel pe cel bolnav de umezeala fatală în caz de boală și realizând cel mai ideal impermeabil cu putință. Cum erau cu toții destul de slăbiți, privațiunile

îndurate îi reduseseră la foarte puține kilograme, greutatea celui care dormea deasupra era ușor de suportat de cel care dormea dedesubt, și după câteva nopți la „uscătoare“, cum îi ziceau ei, bolnavul era complet vindecat. Dacă se întâmpla totuși să iasă și soarele, atunci stăteau toți trei culcați pe spate, cu gura larg deschisă, în acest fel razele soarelui pătrundeau în ei și îi încălzeau pe dinăuntru. 5

Cele mai hulite erau însă ploile care veneau pe neașteptate. Se culcau seara sub un cer acoperit cu stele, un cer puternic luminat de lună, pe care îl priveau uimiți până când ochii li se închideau de somn, pentru ca peste noapte, când dormeau liniștiți fără să bănuiască nimic, vremea să se schimbe din senin, să înceapă să cadă ploi urâcioase fără ca ei să le simtă – dormeau de obicei ca duși din cauza oboselii adunate. Dimineața se trezeau uzi până la piele, cu dinții clănțănind. Ploile astea parșive, care îi luau cu totul pe nepusă masă, erau considerate de ei dușmanul cel mai periculos, așa că întotdeauna înainte de a adormi erau foarte atenți la durerile din oase provocate de reumatism – din pricina ploilor se aleseseră și cu un reumatism de toată frumusețea – aceste dureri anunțându-le cu exactitate posibilitatea schimbării timpului. Așa că începură să fie mai bănuitori, nu se mai lăsă înșelați de frumusețea mincinoasă a timpului. Când vremea se anunța ploioasă, aveau grijă să-și facă culcușul peste noapte undeva, de pildă, în apropierea unui zid înalt, dormeau de-a-n picioarele, sprijiniți de zid, cu timpul se obișnuiseră să doarmă și-n picioare, ploaia se izbea cu furie de zid, se oprea în el, fără să ajungă până la ei, care erau de partea cealaltă. În astfel de cazuri se gândeau aproape cu afecțiune la zidul care îi apăra! Bineînțeles că nu întotdeauna găseau un zid care să-i apere. Să ridici așa peste noapte un zid până se lasă seara și până nu începe ploaia, era un lucru imposibil. Se mulțumeau atunci să-și sape în pripă o groapă, nici prea largă, nici prea adâncă, în care intrau la repezeală cu toții. Își puneau veșmintele 30

deasupra și stăteau acolo cât era noaptea de lungă. Într-un târziu adormeau, era și susurul ploii care dădea o stare plăcută de somnolență, și se trezeau dimineța, în zori. Ieșeau din groapă, unul câte unul, ștergându-se unul pe altul de pământ, și sufletul li se umplea de bucurie, pentru că ziua era senină și undeva deasupra lor, în înaltul cerului, strălucea curcubeul.

Totul ar fi fost probabil mult mai ușor de suportat, dacă n-ar fi fost gările în care trebuiau să aștepte. Gări imense, cu săli de așteptare aglomerate, la maximum, în care își găseau cu greutate un loc unde să se așeze. În acea perioadă, trenurile 10 aveau de obicei întârzieri mari, și când totuși, după zile întregi de așteptare, trenul sosea, cei care așteptau se ridicau de la locurile lor buimăciți de somn și se repezeau împleticindu-se spre ieșire, uneori petrecându-se chiar grave confuzii, în sensul 15 că altul era trenul anunțat, încât bieții oameni se trezeau pe neașteptate în vreun tren care mergea într-o direcție exact opusă celei dorite. Pândeau locurile eliberate la sosirea unui astfel de tren, se repezeau să le ocupe, temători ca nu cumva alți solicitanți să fie mai iuți de picior decât ei, dar se întâmpla 20 uneori să nu sosească nici un tren, trecea chiar noapte după noapte, zi după zi – și era în ianuarie, gerurile de la începuturile lui ianuarie – fără ca cineva să se ridice și să plece, fără ca cineva să-și părăsească locul, fără ca vocea din difuzor să vestească un nou tren, ei pândeau însă, așteptau mereu, apoi hotărâra 25 să facă cu rândul, doi din ei dormeau și unul rămânea treaz; se schimbau din oră în oră, la început oamenii din sala de așteptare uitându-se cu suspiciune la ei, ba uneori chiar cu milă, și nu le-a fost ușor să se contopească în masa de oameni care aștepta, cele mai chinuitoare fiind pentru ei acele 30 momente în care trenurile se auzeau venind într-adevăr, dar treceau fără să se oprească, rapide și uneori chiar trenuri internaționale, și atunci prin geamurile mari ale sălii de așteptare pătrundea lumina răsfrântă de ferestrele trenurilor,

fascicole de lumină descoperindu-i pe cei adormiți, frânți de oboseală, asemenea unor reflectoare luminoase. Uneori, geamurile erau înghețate și în astfel de cazuri lumina aceea pătrundea mai greu înăuntru, doar geamurile străluceau feeric, florile de gheață se aprindeau parcă, fluorescență stranie și fascinantă la care cei din sala de așteptare priveau cu ochii holbați de uimire. Alteori, gările în care așteptau erau mai puțin populate, gări lipsite de importanță, chiar câte o haltă necunoscută pierdută undeva în oceanul de zăpadă. În astfel de cazuri sălile de așteptare erau pustii și friguroase, geamurile erau sparte și zăpada răscolită de vânt pătrundea înăuntru spulberată în irizări fine pe băncile grosolane din lemn murdar, cu vopseaua roasă de timp. Găseau într-un colț câte o ușă ruginită și întepenită, singurul semn că acolo fusese odată într-adevăr o sală așteptare, sau nu descopereau decât o gură de horn sau câte o sobă răsturnată pe care urinaseră cei care probabil așteptaseră, înghețând de frig, în sala aceea. Când găseau o sobă în care să poată aprinde totuși focul, sacrificau baraca părăginită a WC-ului, așezată în plin câmp, nu departe de mica haltă, și focul cânta într-adevăr plăcut în sala pustie și ei așezați în jurul sobei își dezmoreteau picioarele înghețate, își puneau bocancii putrezi la uscat. Bineînțeles, nu întotdeauna focul se aprindea cu ușurință, erau și sobe mizerabile, care mai mult scoteau fum decât dădeau căldură, și odată aprinseră chiar clădirea haltei care arse cu impieगत cu tot și cu o atât de mare repeziciune, focul era ajutat și de un vânt prielnic, încât ei nu avură timp să-l salveze pe bietul funcționar adormit deasupra telegrafului, și atunci, nemaivând ce face, o luaseră la fugă înfricoșați, vâlvătăile focului ridicându-se înfricoșătoare, urmărindu-i o vreme, pentru ca apoi, mult mai târziu, după ce focul rămase undeva în urma lor, ei să-și aducă aminte de impieगत și să-l plângă, înduioșați de soarta lui. Uneori, frigul era atât de puternic încât nu mai călătorea într-adevăr nimeni, sau aproape nimeni.

În astfel de cazuri, marile săli de așteptare erau pustii. Cei trei își alegeau locurile cele mai bune, adică aproape de sobele mari de teracotă. Ornicul de pe peretele sălii de așteptare era de obicei stricat, indicând în permanență aceeași oră, difuzorul
5 nu mergea nici el întotdeauna cum trebuie; răzbătea de undeva de departe doar câte un zgomot care aducea foarte puțin cu o voce omenească, voce care probabil anunța trenurile care treceau destul de des, e adevărat, dar cu totul în alte direcții decât aceea în care mergeau ei. Uneori intra în sala de așteptare
10 femeia care făcea curățenie, o femeie înfocolită în șaluri groase de lână, îmbrăcată cu un cojoc cam peticit, dar călduros, și, mahmură, pe jumătate adormită, începea să măture pe jos. Aceasta era femeia care venea să facă ordine noaptea. Cea care făcea curățenie ziua, înfocolită la fel, doar că basmalele ei, două
15 sau trei la număr, erau albe, era mult mai veselă și cu mai mare chef de vorbă. Ea le povesti, în timp ce freca podelele murdare ale sălii de așteptare, despre accidente de tren care avuseseră loc în ultimul an. Cel mai mare „carambol“ se petrecuse cu o lună sau două în urmă. Se ciocniseră atunci două
20 expresse internaționale. „Cred că unul era Orient-Expresul“, ținu ea să fie cât mai exactă cu puțință. Sala de așteptare, cât o vedeți de încăpătoare, povesti ea, era plină de oameni schilози, Doamne, iartă-mă, spuse ea, făcându-și repede cruce, unul era fără o mână, altul fără un picior, ba era și unul tăiat
25 pe jumătate, pe care nu știu de ce în loc să-l ducă la morgă l-au adus aici, veneau mașinile albe ale salvării ca să care morții, erau și niște copii care plecaseră să cânte undeva într-un alt oraș, zăceau pe scaunele astea, cu chitarele alea sparte lângă ei, cămășile lor din albe ce au fost se făcuseră roșii, plâneau
30 săracii de durere, și atunci unul a început să le cânte din chitară, dar chitara era și ea spartă și nu scotea decât niște sunete urâte și în timp ce cânta mâinile i s-au umplut de sânge, corzile de la chitara aia s-au năclăit și n-au mai scos nici un sunet, dar el se încăpățâna să cânte mai departe și atunci, spuse

femeia și în vreme ce vorbea spăla pe jos, abia atunci am văzut că unul dintre ei, apoi femeia se ridică de jos, lăsă fraza neterminată, oftă, stați că acuși fac focul, mai spuse ea, numai că lemnele sunt ude, nu cred să ardă, da' puteți sta lângă foc, nu prea pripește soba, dar tot e mai bine decât acolo lângă 5 fereastră, și unul dintre ei murise așa cum v-am spus, zise femeia și se așeză căscând pe un scaun, cu picioarele depărtate în bocancii peticiți și uriași, și ăla tot încerca să cânte în continuare, cu mâinile năclăite de sânge, dar corzile în loc să cânte numai ce plescăiau, și-l stropeau cu sânge și pe față, a 10 murit Tomy, spuse unul dintre ei, și începu să tragă plângând de cel de lângă el, un blonduț cu părul creț și ochi albaștri dați peste cap, era țepăn, micuțul, apoi cei care se mai puteau mișca începură să tragă și ei de mort, dar ăla cu chitara tot mai plescăia din ea, că numai cântat nu se chema; și-i spun 15 eu la șef, eu n-am plămânii ăia ca să pot aprinde focul cu lemne ca astea, și când l-au luat pe ăla micu' dintre ei, își aduse ea din nou aminte, dar povestea rămase neterminată, între timp veni și trenul pe care ei îl așteptau de atâta vreme, și după plecarea lor sala de așteptare rămase pustie, doar cu femeia 20 aceea mare și înfocolită stând lângă sobă, încălzindu-și mâinile groase și crăpate de ger, mâinile ei roșii, cu unghiile murdare, deasupra sobei încinsă în sfârșit, apoi femeia rămase nemișcată pe scaun, privind în neștire ceasul de pe perete, oprit la o anumită oră, așa cum am spus. „Sărmanii copii“, îi căină 25 femeia și căscă, ba chiar adormi cu gura deschisă și începu să sforăie cu icnituri scurte, cu capul dat pe spate, încât basmalele cu care era înfocolită i se desfăcură și părul cărunt strâns în concii la spate i se despleti și atârnă la fel de cenușiu ca și basmalele murdare, acoperindu-i fața. 30

În iarna aceea călătoriră mai ales cu trenul. Trenurile erau însă supraaglomerate și cu mare greutate reușeau să se urce. Mai ales trenurile de noapte, era o iarnă în care lumea călătorea

foarte mult, și cum în general trenurile erau prost încălzite se strângeau înfrigurați unii în ceilalți, se încălzeau unii de la alții, cu toate că, uneori, mirosul de sudoare omenească, putoarea grea a hainelor îmbibate de apă, ninsese mult în iarna
5 aceea, o ninsoare apoasă, care pătrunsese în haine până la piele, devenea greu de suportat; dormeau de-a-n picioarele, răsucindu-se prin somn, și din cauza oboselii aveau uneori vise urâte. Totuși se întâmplă odată ca ei să prindă unul din acele trenuri internaționale în care se călătorea atât de comod,
10 reușiră să urce, cu toate că la început conductorul trenului îi privi cu mare suspiciune, de altfel trenul era aproape gol, pentru că era o perioadă destul de încordată din punct de vedere internațional, și călătoriile dintr-o țară în alta erau limitate. Cei trei, captivul și păzitorii lui, putură să se lăfaie
15 în voie, în compartimente elegante și bine încălzite, în care stăruia un miros de portocale și de băutură fină, urmărind cum trenul se oprește doar în gări importante, cum o lume elegantă și distinsă coboară cu solemnitate. Asistară la un moment dat chiar la coborârea pe peron a unei celebre actrițe,
20 Brigitte. Brigitte, strigară ei într-un glas, recunoscând-o cu bucurie, altădată într-o gară coborî și o mare personalitate politică, mulțimea ovaționa, orchestra cânta, armata dădea onorurile și toate celelalte. Era într-adevăr foarte plăcut să călătorești cu astfel de trenuri internaționale, își spuseră cei
25 trei, căutându-și reciproc păduchii prin hainele jegoase. Păcat însă că prin geamurile înghețate și acoperite de o dantelărie superbă nu se putea zări mare lucru și ei erau atât de dornici să admire peisajul. Geamurile erau întepenite din cauza gerului, era imposibil să le poți deschide. Aburind geamul,
30 ei reușiră totuși să facă mici cerculețe, prin care vedeau, bincînțeles, o porțiune foarte restrânsă din ceea ce se întâmplă dincolo de geam. Vedeau ca prin niște ocheane minuscule, doar că, în afara gărilor, mare lucru nu prea era de văzut, peste tot întinderi nesfârșite de zăpadă. Uneori totuși, prin dreptul

ferestrei, luându-se poate la întrecere cu trenul, galopau cai, cai cu pielea asudată și aburindă, sau care rămâneau în urmă, prăbușindu-se în zăpadă, gâfâind osteniți, cu capetele îndreptate spre trenul care-i depășea cu repeziciune. Pe măsură ce trenul se îndrepta spre regiuni mai puțin importante, cu o populație mai rară, devenea din ce în ce mai gol, și călătoriră un timp într-un vagon în care nu mai era nimeni în afara lor, ba, de curiozitate, trecură și în vagonul vecin, care de asemenea era pustiu, și cum era târziu, la lumina palidă a becurilor care se aprindeau și se stingeau mereu, coridorul și compartimentele goale erau cât se poate de deprimante. Aproape înfricoșați, ei trecură dintr-un vagon într-altul în căutarea vreunui călător întârziat ca și ei, dar și celelalte compartimente și vagoane erau pustii, așa că îi cuprinse o ușoară teamă. Teamă accentuată mai ales de faptul că trenul în ultima vreme, să fie mai mult de două nopți și o zi, nu mai oprise în nici o gară, ori era foarte puțin probabil ca în acele ținuturi garile să fie la o așa mare distanță unele de altele. Într-un compartiment însă, și tocmai la extrema cealaltă a trenului, descoperiră o femeie care dormea, o femeie îmbrăcată destul de caraghios pentru vârsta ei, în culori vii, cu tot felul de volănașe și panglicuțe peste tot, toate aceste volănașe contrastând însă ciudat cu pantofii bărbătești din picioare, niște pantofi cu talpă groasă, butucănoși, pantofi care aveau un număr mare, patruzeci și doi sau patruzeci și trei, cu niște ciorapi trași până deasupra genunchilor, din lână aspră, ciorapi ruți și cârpiți în dreptul genunchilor ca la copiii neastâmpărați. Cineva deci călătorea împreună cu ei, și tocmai atunci, în vreme ce ei o priveau, femeia se trezi din somn și îi privi buimacă, apoi le surâse prietenos, ducându-și degetul la buze.

Călătoria se prelungise însă neașteptat de mult.

Erau dimineți în care se trezeau cuprinși de înfricoșare. Erau convinși că în drumul parcurs de ei până atunci

intervenise la un moment dat o greșeală care trecuse neobservată, imposibil de depistat însă, o mică fisură, un drum cotit din eroare la stânga, de exemplu, când ar fi trebuit s-o facă la dreapta, ceva aparent lipsit de importanță, dar în fond
5 esențial pentru destinul călătoriei lor.

Ar fi fost inutil însă să se întoarcă înapoi, nu le rămânea decât să meargă orbește înainte, condamnatul la mijloc, ei, însoțitorii, la stânga și la dreapta lui, cu speranța că toate aceste drumuri întortocheate pe care ei le parcurg îi vor ajuta să
10 regăsească drumul cel bun.

Alteori erau convinși că merg foarte bine, în fond la plecare nimeni nu ținuse să precizeze durata călătoriei. „Aveți un drum lung de făcut, li se spusese, și atâta tot, un drum plin de greutate, dar vă descurcați voi, suntem convinși“, iată tot ce
15 li se spusese.

Câteodată aveau impresia că se apropiau de sfârșitul călătoriei și se bucurau atunci ca niște copii, bucurie zadarnică însă, repede spulberată. Îi dureau cumplit picioarele și cizmele îi strângeau îngrozitor. Cerul atârna atât de jos
20 deasupra lor, încât aveau impresia că-i apasă pe umeri, îi simțeau greutatea copleșitoare. O dată, ajunși în dreptul unui copac, se uitară pe hartă, le fu foarte greu să găsească copacul cu pricina și din nou avură impresia c-au greșit drumul fără să poată ști când și unde se săvârșise greșeala. „Tu ești vinovat“,
25 spuse unul dintre ei. „Te-am întrebat dacă ții minte și tu ai spus că ai o memorie bună și că nu uiți niciodată nimic.“ „Sigur că țin minte, spuse celălalt. La stânga, la dreapta, și după aceea din nou la stânga și iarăși la dreapta“, spuse el itinerarul ca pe o poezie și se uită triumfător la celălalt. „Nu-i
30 adevărat, sări furios tovarășul său de drum. La dreapta întâi, și numai după aceea la stânga, și apoi din nou la stânga, și numai după aceea la dreapta.“ „Nu-i nici cum am spus eu, dar nici cum ai spus tu nu e bine, sări din nou primul. Dacă vrei să știi, acum îmi amintesc foarte exact: întâi la dreapta,

după aceea o luăm la stânga, mergem cât mergem și iar o luăm la dreapta, și numai după aceea, și asta mult mai târziu, o luăm la stânga.“ „Și noi cum am mers?“ întrebă curios celălalt. „Păi noi am luat-o la stânga întâi, ții minte, și după aceea am luat-o la dreapta.“ „Nu-i adevărat, sări celălalt, am luat-o din nou la stânga ...“ „Ai uitat tu, spuse primul, și scoase din buzunar o hartă, o întinse pe genunchi și începu să explice.“ În tot acest timp, prizonierul stătea deoparte, nu se amesteca în discuție. Hotărârile le luau cei doi, lui nu-i rămânea decât să se supună. Tot studiind harta, aceștia reușiră într-adevăr să reconstituie drumul, ajungând la concluzia că respectaseră itinerarul până la ultima încrucișare de drumuri. În centrul orașului prin care tocmai trecuseră, drumul o apucase în trei părți și în mod sigur ei n-o luaseră în direcția bună. Făcură așadar calea întoarsă, ajunseră din nou la aceeași încrucișare, dar problema se complică din nou, pentru că ambele drumuri rămase erau la fel de ispătoare și semănau atât de mult între ele, încât era mai mult decât foarte greu să-ți dai seama care era într-adevăr drumul cel bun. Hotărâră să arunce cu banul, dacă e cap s-o ia la stânga, dacă e pajură s-o ia la dreapta. Ieși pajura, dar li se păru periculos totuși să se lase în voia hazardului. După o vreme destul de îndelungată, cel din dreapta prizonierului hotărî s-o apuce pe drumul din stânga, iar cel din stânga susținea că în mod sigur drumul cel bun era cel din dreapta. Polemica degeneră într-atât, încât după o vreme se luă chiar la bătaie. Prizonierul stătea la o parte fără să se amestece în cearta lor și ei îi dădură niște bomboane cu care să-și facă de lucru, așa că el sugea liniștit bomboanele. Cum nu ajunseră la nici un rezultat, cel din stânga o luă pe drumul din dreapta, însoțit de prizonier, iar cel din dreapta o luă pe drumul din stânga, singur. Până la urmă însă își dădu seama că așa, de unul singur, drumul lui nu avea nici un sens, prin urmare se întoarse și îi ajunse din urmă pe cei doi.

Înaintau cu greu prin cenușa fierbinte, pentru că erau acum în plină vară, cât vedeai cu ochii înaintea și în spatele lor, câmpia, întinsă și arsă de soarele ucigător de fierbinte, transpirau și din când în când se opreau, înjurau căldura, sau
5 când ajungeau în dreptul unui râu se aruncau așa îmbrăcați în apa lui răcoroasă și în vara aceea aurie li se făcu milă de prizonier, îi dezlegară mâinile și picioarele, trebuia s-o facem de mult, își spuseră, lanțurile erau și așa inutile, de ce-ar fugi în definitiv și chiar dacă ar face-o, până la urmă tot s-ar întoarce
10 înapoi, pentru că n-ar avea unde să fugă. Prizonierul, fără lanțurile de la mâini și de la picioare, fu cuprins pe neașteptate de o tristețe ciudată. Amintirea unei îndepărtate libertăți i se trezi în suflet, era liber își spuse, demult, îndepărtată libertate, pentru totdeauna pierdută, și primul lucru pe care îl făcu după
15 ce-i desfăcură lanțurile fu să alerge ca un apucat prin miriștea arsă de soarele primăverii, se rostogoli prin iarbă, se aruncă așa îmbrăcat în apa rece a unui râu, într-un cuvânt făcu o mulțime de lucruri necugetate. Cei doi crezură la început că de bucurie mîntea prizonierului o luase razna. „Acuși te legăm,
20 îi spuseră ei, iar te legăm dacă nu te liniștești. Părerea noastră e să nu întinzi prea mult coarda.“ Și prizonierul se liniști deodată, se întristă chiar și o vreme nu mai schimbă cu nimeni o vorbă. Noaptea de vară erau calde și senine și ei dormeau sub cerul înalt, privind stelele care pâlpâiau depărtate și
25 misterioase. Și în timp ce prizonierul tăcea, învăluit într-o neașteptată și stranie mahmureală, cei doi însoțitori își aminteau cu plăcere de anii frumoși de altădată, ani în care erau alături de soțiile și de copiii lor. „Băiatul cel mic, spuse unul dintre însoțitori, trebuie să aibă acum cam vreo nouă
30 sau zece anișori. Când am plecat, era încă în scutecele maică-si, gângurea întotdeauna când mă apropiam de el și-mi strângea cât putea câte un deget cu mânuțele lui drăgălașe.“ Apoi, cel din stînga prizonierului scoase din buzunarul de la piept al mantalei o fotografie, cam boțită și nu tocmai curată, și, după

ce i-o arată celuilalt, ținu să precizeze nu fără o notă de mândrie în glas: „E nevastă-mea. Fotografia e cam veche, la o lună sau două după căsătoria noastră“, adăugă el. Celălalt, ridicat în vârful picioarelor, se uita peste umărul lui la femeia din fotografie. „Știi că ai haz, spuse după un timp cel căruia i se arăta fotografia. Dacă o afla nevastă-mea că te dai drept soțul ei, nu știu dacă ți-o merge bine“, adăugă el. „Cum nevastă-ta?“ spuse primul însoțitor și de buimăceală rămase cu gura căscată. „Vrei cumva să spui că femeia asta din fotografie e soția ta?“ întrebă el. „Sigur că e soția mea, nu cumva vrei să insinuezi că nu-mi cunosc nevasta?“ întrebă indignat la culme celălalt. „Hai, lasă glumele proaste, îi spuse primul, nu-i frumos să te legi de nevestele altora.“ „Cum ale altora?“ întrebă uimit cel cu fotografia. „Adică vreau să spun, spuse enervat celălalt, că femeia asta din fotografie e nevasta mea“. „Cu singura precizare că femeia din fotografie nu e nevasta ta, ci a mea“, spuse din nou primul, dorind să încheie discuția care după părerea lui se lungea totuși prea mult. Apoi tăcură amândoi și din când în când cel cu fotografia o scotea pe furiș din buzunar, în așa fel ca celălalt să nu-l vadă și se uita cu multă atenție la femeia care zâmbea veselă din fotografie. Prizonierul mergea tăcut între cei doi, privind cum seara cobora deasupra întinderilor pustii.

Și vara trecu, veni toamna cu ploii reci și cu vânturi, și în vreme ce mergeau, cel din stânga prizonierului se gândea, poate că e într-adevăr soția lui, poate că are dreptate, poate că într-adevăr i-am furat fotografia, odată, demult, atât de demult încât nu-mi aduc aminte, și poate că nici copiii aceia din fotografie nu sunt ai mei, la urma urmei, ca să fiu sincer, îmi vine și greu să-mi amintesc foarte exact câți copii am avut, e posibil chiar ca nevastă-mea să fi fost stearpă și să nu-mi fi făcut nici un copil, parcă totuși, odată, demult, într-un an, aplecat deasupra unui leagăn, obrazul catifelat al copilului,

poate că am visat asta, nu eu, altul, sau poate am citit într-o carte, mi-o amintesc însă cum mergea ușor legănat, aplecată puțin înainte, cu un anumit surâs al ei pe care mi-l amintesc, dragul meu, spunea ea, ai obosit, dragule, mâna ei rece

5 răcorindu-mi fruntea, odată demult, mă iubești, nu-i așa? „Da, spuse cel din stânga prizonierului, cu voce tare, s-ar putea să ai dreptate, îi spuse celuilalt, nu-mi amintesc, spuse el, un întuneric, un gol, nesfârșit, poate că ea...” „Ce?” întrebă celălalt. „Poate că ea e într-adevăr soția ta, spuse el. S-ar putea ca...”

10 „M-am gândit mult, spuse celălalt. Vara asta m-am gândit tot timpul, fără întreruperi. Adevărul e că nici eu, strigă el cu deznădejde în glas. Adevărul e că și mie..., spuse el cu lacrimi în ochi, și mie îmi vine foarte greu, adăugă și se opri aproape speriat de cuvintele care îi ieșeau din gură. Mai e și problema

15 copiilor, povesti el mai departe. În vreme ce tu dormeai, am privit fotografia lor cu mare atenție. La început mi s-a părut că sunt într-adevăr ai mei, mi s-a părut că-mi seamănă foarte mult, sau în tot cazul dacă nu-mi seamănă mie, îi seamănă ei, dar cu cât îi priveam mai mult, cu cât mă uitam cu mai

20 mare atenție la ei, asemănarea dispărea ca prin farmec, ba mai mult, eram din ce în ce mai conștient de faptul că nu am nici un drept să stabilesc vreo asemănare între ea și ei, pentru că, și am recunoscut cu mare greutate acest adevăr, eu nu mai știam cum arăta ea, aveam din ce în ce mai mult impresia că

25 ea cea din amintirile mele e cu totul alta decât cea din realitate; cu cine semănau ei, îmi spuneam atunci cuprins de disperare, și cu cât îi priveam cu atât adevărul ieșea mai mult la lumină, era limpede ca lumina zilei, era suficient să-ți arunc pe furiș o privire, ca să mă conving de asta, copiii din fotografie, cei

30 doi băieți și fata, erau aiddoma ție, semănau cu tine ca două picături de apă, tu erai tatăl lor, adevăratul lor tată, nu eu.” „Nu-i adevărat, spuse celălalt și cuprins de o neașteptată exaltare aproape că țipa. Eu n-am avut niciodată copii, spuse el. Nevasta mea era stearpă. Iubea copiii, e adevărat, dar,

35 sărmana de ea, nu a putut avea copii niciodată. Îmi amintesc

cum îl țineai pe cel mic în brațe, îmi amintesc cum țineai fetița de mână și cum ea mergea pe lângă tine cu pași mărunței, îmi amintesc foarte bine asta.“ „Acum vrei să mă minți, vrei să-mi spui că n-ai avut copii, așa din generozitate, vrei să spui asta din milă, pentru mine! Dar nu-i adevărat, nu-i adevărat! 5
Eu sunt cel singur, eu sunt cel pe care nu-l așteaptă nimeni, zadarnic încerci tu să falsifici adevărul!“ „Potolește-te, îi spuse celălalt, îmbrățișându-l. Potolește-te, dragul meu tovarăș, te va aștepta, fii sigur, îi spuse el cu durere în glas. Te va aștepta! Uite fotografiile, sunt ale tale, poți să le iei, ți le dau înapoi, 10
soția și copiii tăi, pe care eu într-un moment de egoism recunosc c-am vrut să ți-i iau. Păstrează-le și la întoarcere ei vor fi acolo, în gară, ei te vor aștepta fluturându-și batistele, ei vor fi mari, oameni în toată firea, și tu abia îi vei recunoaște! Și soția ta va fi acolo în gară, poate puțin îmbătrânită, dar 15
totuși mai frumoasă ca oricând, emoția revederii va face din ea aproape o femeie tânără.“ „La întoarcere, spuse celălalt, voi fi singur într-o gară pustie. Toate luminile vor fi stinse, știu bine asta. Nu mă va aștepta nimeni și acolo în sala de așteptare voi aștepta un tren care să mă ducă în altă parte. Voi coborî 20
din nou într-o gară, noaptea târziu, pe peronul pustiu voi căuta un hamal care să-mi ducă bagajele. Toate luminile vor fi stinse, știu bine asta.“ „Te vor aștepta copiii, spuse celălalt cu convingere în glas. Ai uitat copiii, sunt copiii tăi, e firesc să te aștepte.“ „Vrei să cunoști adevărul?“ spuse celălalt și într-un 25
moment de mare emoție îl prinse cu amândouă mâinile de mantaua udă. „Adevărul e“, spuse el și se opri deodată încându-se, aproape incapabil să continue. „Adevărul e că nu am nici o nevastă. N-am fost niciodată căsătorit, dacă vrei să știi. Adevărul e că nu am copii, sunt copiii tăi, știam de 30
mult asta, am vrut însă să te duc în eroare, să ți-i fur, să ți-i iau cu forța, pe ei și pe soția ta, am vrut să fie ai mei, pentru totdeauna ai mei. Ai să poți să mă ierți?“ întrebă el străduindu-se să vorbească, în vreme ce lacrimile îi curgeau șiroaie de-a lungul feței. „Dau nu sunt ai mei“, spuse celălalt 35

cu o siguranță nemaipomenită în glas. „Ești bolnav acum, ești obosit, memoria nu te mai ajută, dar toate astea vor trece, te vei liniști, te vei odihni până la urmă și atunci în mod sigur ai să-ți amintești. Nu se poate renunța atât de ușor la o familie.

5 Chiar acum când ești plecat, ei se gândesc la tine așa cum ți-am spus. Ei te așteaptă“. Discuția continuă în același fel vreme îndelungată, fotografiile treceau mereu de la unul la celălalt, uneori, din greșală, în graba cu care ei își dădeau unul altuia, fotografiile ajungeau în mâinile prizonierului, pentru că în

10 graba de a se debarasa de ele, ei nici nu se uitau bine cui i le întind și prizonierul se gândi și el la cei care îl vor aștepta. „Poate dumneata, mamă“, își spuse în gând prizonierul. Iată de ce fu uimit când după o vreme îndelungată cei doi ajunseră la concluzia, cu totul uluitoare pentru el, că de fapt

15 fotografiile nu erau ale nici unuia dintre ei, ci ale prizonierului, copiii și nevasta lui, și cerându-și amândoi scuze pentru impolitețea pe care au făcut-o sustrăgându-i-le, i le dădură prizonierului, refuzând amândoi să dea vreo atenție cuvintelor lui de tăgadă. Așa, prizonierul, se trezi, pe neașteptate, cu o nevastă

20 și trei copii, situație care îl făcea să surâdă cu tristețe ori de câte ori se gândea la ea.

Ferestrele erau foarte înalte ca să poată vedea ce se petrece înăuntru. Prizonierul se urcă pe umerii unuia dintre însoțitori. Celălalt făcea eforturi zadarnice să se cațere singur

25 pe zid, pentru că ori de câte ori reușea să se prindă singur cu mâinile de pervazul ferestrei, acestea îi lunecau. „Ce vezi?“ îl întrebară ei pe prizonier de îndată ce acesta reuși să privească înăuntru. „O femeie, spuse el, o femeie care citește.“ „Și?“ ... întrebară cei de jos. „Acum, spuse prizonierul, a închis cartea,

30 și-o pune lângă ea pe pat. Privește în tavan și mângâie cartea cu degetele mâinii stângi, are niște degete lungi și foarte albe.“ „E frumoasă?“ întrebau cei de jos. „Așa și așa“, spunea prizonierul. Apoi, femeia ieși din odaie, camera rămase goală.

„Nu mai e nimic de văzut“, spuse prizonierul și coborî de pe zid. Se găseau în curtea interioară a unui imobil cu mai multe etaje, jur-împrejurul lor coridoare strâmte, scările de lemn putred care duceau de la un etaj la altul și toate luminile aprinse aruncând fâșii lungi și galbene în curtea 5 dreptunghiulară. Apoi, prizonierul se ridică din nou pe umerii însoțitorului. Acolo, în odaie, o bucătărie modestă, cu covorașe cam zdrențuite pe jos, femeia, micuță, într-o haină de casă veche, roasă la mâneci și colorată, întoarsă cu spatele la ei, aplecată deasupra cuptorului, preocupată de mâncarea pusă 10 pentru cină, femeia aceea, pe care el o recunoscuse, nu auzi sau poate nu voia să audă ușoara lui bătaie în geam, șoapta lui înceată, cu gura aproape lipită de geamul murdar. Femeia nu se întoarse, zadarnice fură șoaptele lui, își făcea mai departe de lucru în jurul focului, zadarnic bătu el din nou în geam 15 pentru a nu știu câta oară, ea rămânea mai departe întoarsă cu spatele la el, aplecată deasupra cuptorului, apoi o văzu aruncând un lemn sau două în foc, și el bătu din nou încetișor în geam și abia atunci ea se întoarse, calmă, blândă, aproape indiferentă. „Maria“, spuse el din nou cu lacrimi în ochi și 20 ea se uită într-adevăr la el, cu o privire lungă și îndurerată, privirea aceea, pe care el o cunoștea atât de bine, veni chiar până aproape de geam, dar tocmai în clipa aceea cel care îl ținea pe umeri îl lăsa să cadă jos, cădere destul de bruscă, se lovi chiar, începu să-i curgă sânge din lobul urechii, dar el 25 nu fu atent la durere, îi rugă din nou pe însoțitori să-l ajute să se cațare pe zid, aceștia se supuseră rugăminții lui, dar de data aceasta camera era pustie, ba chiar odaia era alta, o sufragerie imensă, cu scaune cu spetezele înalte din piele, cu o masă lungă de stejar, cu sfeșnice înalte, aprinse, și atunci 30 prizonierul bătu în geam, aproape să-l spargă, apoi coborî de pe umerii celor doi, alergă spre intrarea în imobil, începu să urce scările, urmat bineînțeles de cei doi pe care îi auzea gâfâind în spatele lui, până la ușa care da în apartamentul în care o

văzuse pe femeie, dar spre uimirea lui în pragul ușii ieși un bărbat care, după ce-l întrebă pe cine caută, privindu-i cu suspiciune, le spuse cu indiferență că probabil au greșit adresa, că în mod sigur alta era ușa la care ei ar fi trebuit să sune.

5 Ieșiră iar în curtea interioară, numărând din nou ferestrele, și din nou cei doi îl ajutară să li se cațere pe umeri și femeia era tot acolo, așezată la masa lungă de stejar, cu coatele pe masă, cu capul proptit în mâini, cu basmaua desfăcută, încât i se vedea părul cărunt, privind drept înaintea ei, spre fereastra

10 întunecată, și din nou el bătu în geam, și atunci femeia îl privi țintă, duse degetul la buze în semn de mare taină, apoi îi făcu muștrător cu degetul, zâmbind aproape veselă, clătină chiar de câteva ori din cap, blândă și înțelegătoare, apoi se duse spre o ușă, o deschise, și el o văzu îndepărtându-se de-a lungul unui

15 coridor foarte lung, care începea chiar la capătul acelei sufragerii, un coridor cu un covor roșu pe jos, slab iluminat, încât după un timp femeia se pierdu în întuneric. Prizonierul coborî de pe umerii însoțitorului și acolo, în curte, se făcea din ce în ce mai întuneric, începu chiar să ningă, cu niște fulgi albi

20 pufoși, în imobil luminile începură să se stingă, oamenii se pregăteau de culcare, era destul de târziu, ultima fereastră luminată era cea prin care privise prizonierul ultima dată, semn că dincolo de obloanele acum trase, cineva stă și așteaptă.

Mergeau de-a lungul zidului înalt, albit de soare; în stânga,

25 mult sub ei, marea, liniștită și calmă, de un verziu transparent; mergeau deci de-a lungul acestui zid, în vreme ce vântul, care după un timp începuse să bată, aducea cu el curenți reci, gerul izbindu-i drept în față și la un moment dat se lăsă și ceața, mergeau bâjbâind prin negura deasă, nu se vedeau unul pe

30 altul, lovindu-se unul de celălalt, cu mâinile proptindu-se de zidul înalt, în față prizonierul abia târându-și picioarele, mâinile legate la spate, umerii căzuți de oboseală, și ceilalți, care mergeau și ei împleticindu-se, aproape adormiți,

osteneala înghețând sângele, ceața se destrămă, marea nu mai avea strălucirea verzuie de la început, marea era opacă, cenușie, valurile puternice loveau digul înalt, frigul devenea din ce în ce mai pătrunzător, începuse să cadă zăpada, el tremura de frig, ca un apucat, iar ceilalți îi oferiră din boarfele lor: o pereche de ciorapi groși de lână, o manta veche jechoasă și murdară, o căciuliță caraghioasă de culoare roșie, cumpărată pentru nevastă și descoperită întâmplător într-un fund de raniță, și așa îmbrobodiți, își continuară cu toții drumul, zidul înalt, marea vuind adânc sub ei, zăpada adusă de vânt lovindu-i fără milă în față, zăpada de sticlă pisată, prin urmare cei trei, dacă numărăm și pe prizonier, rebegiți de frig și de oboseală se opresc din când în când să-și aprindă o țigară, pumnii lor înghețați și roșii păstrează între ei flacăra caldă, alunecând din cauza poleiului, frigul atât de insuportabil încât trebuiră să se hotărască să meargă și în sens invers, în așa fel încât acum zăpada și bătaia vântului sunt în spatele lor, făcură deci calea întoarsă, având de data asta zidul în dreapta și marea vuind, neprietenosă și aspră, în partea stângă, iar prizonierul fiind cel mai firav fu și cel care obosi mai repede, așa că se văzură obligați să-l ducă pe rând în cârcă sau în brațe, iar când fu cât pe aci să înghețe, tot ei trebuiră să-l frece zdravăn cu zăpadă, să-i sufle în gură ca să-l aducă la viață, trebuiră chiar să-i dea ultimele lor resturi de mâncare, și prin sacrificiile lor, la mâncare renunțară chiar fără părere de rău, reușiră să-și continue drumul, e drept arătând din ce în ce mai rău, cu obrajii din ce în ce mai scofâlciți, cu ochii din ce în ce mai afundați în orbite, continuând să facă scurte popasuri, atunci când oboseala devenea de nesuportat, stând ghemuiți unul lângă altul, sprijiniți de zidul înalt, ca apoi, sub soarele neprietenos și înghețat al zilelor de sfârșit de iarnă, să se dezbrace în pielea goală, să-și caute unul altuia păduchii prin părul lung și murdar, să-și spele chiar rufele în apa rece și sărată a mării, puțin mai târziu spre primăvară – o primăvară mohorâtă, cu ploi nesfârșit de lungi, cu un soare ivit cu zgârcenie pentru

scurte intervale de timp, apoi când foamea deveni pentru ei prea îngrozitoare, începură să se hrănească cu pești putrezi, având grijă să nu-l uite niciodată pe el, pe prizonier, să-l invite la ospățul lor, și așa învăță el să mestece fără să crâcnească peștii
5 cruzi mustind încă de sânge, se obișnuie cu gustul dulceag și cleios al sângelui, ca apoi, cu burțile pline, cu zdrențele curate fâlfâind în briza ușoară a mării, să-și continue drumul, mergând unul în spatele celuilalt, de-a lungul aceluiași zid înalt, cu marea calmă, de un albastru strălucitor, în stânga...

10 Zăceau în puștile lor lungi, cu bărbia proptită în țeava rece a armei, prăvăliți aproape peste carabinele acelea grosolane, în vechea sală de așteptare, murdară, mirosind a urină, cu dușumeaua năclăită de scuipat, înghesuindu-se unul în altul ca să se încălzească, cu gulerul mantalei bărbătești ridicat,
15 bălăbănindu-și capul în stânga și în dreapta, cu ochii închiși, cu gura știrbă deschisă, duhnind a tutun prost, cu picioarele numai piele și os, larg crăcănate, sforăind și vorbind prin somn, apoi își continuă călătoria...

...El, prizonierul, străbătând alături de ceilalți care abia
20 își mai târau picioarele, odăi pustii și friguroase, urcând scări de ciment murdare ca să doarmă pe scândurile grosolane ale unor paturi improvizate, acoperiți cu mantaua lor puturoasă, ca apoi să plece din nou; străbătura piața, el rămânând ca și la început puțin în urmă, privind-le ceafa groasă, străbătura
25 din nou drumul atât de cunoscut, cu marea în stânga lor și cu zidul înalt în dreapta, împărțită toți trei – pentru că, socotind și pe prizonier, erau trei – pâinea uscată, pe care ca s-o poată mesteca o muiară bine cu salivă, dormiră iar nopți după nopți, sprijiniți de zidul înalt, strânși unul lângă altul,
30 plângând și vorbind prin somn, în camionul cu prelata ruptă străbătura drumurile înghețate, dormiră în grajdurile puturoase și calde, legănați de respirația animalelor, pentru ca a doua zi să plece din nou, făcându-și cu greu drum prin zăpada care le ajungea până la genunchi...

II

O nouă neînțelegere a intervenit atunci când le-am spus că băiatul meu mai mare trebuie să fi crescut foarte mult în ultimul timp. Susțineam că precis a și început să meargă la școală, iar ei m-au contrazis amândoi, ziceau că probabil vreau să mă refer la fată. „Nevastă-ta, spuneau ei, tocmai la plecare ți-a născut o fată, o fetiță de toată frumusețea.“ Și eu n-am fost de părerea lor, i-am contrazis, am căutat să le demonstrez că în ziua plecării nevastă-mea îi pregătea fetei noastre trusoul de nuntă. „Nu, au fost ei de părere, în săptămâna în care am plecat fiică-ta nici nu se născuse încă, nevastă-ta aștepta să nască dintr-o clipă în alta, abia reușea să se plimbe prin odaie, noi credeam că va naște doi gemeni, nu unul singur.“ „Iar le încurci, i-am spus unuia dintre ei, nevasta ta, nu a mea, era însărcinată, era culcată în pat când am plecat, cu moașa lângă ea, tocmai o apucaseră durerile facerii, am stat amândoi mult timp lângă patul ei de lehuză, până moașa s-a supărat și ne-a dat pe ușă afară.“ „Nu-i adevărat, m-a contrazis el, și de furie s-a făcut foarte roșu, nevastă-mea a născut întotdeauna fără moașă, a avut nașteri ușoare. Da, spuse el, și de emoție începu să lăcrimeze, mi-a născut doi copii, i-a născut ușor, nici nu știu cum m-am trezit cu ei în casă.“ Am început să-l contrazic, să-i spun că a avut întotdeauna numai fete, eram sigur de asta

pentru că am participat doar la nunta lor, ba și la botez, îmi amintesc că apa era înghețată și tuturor le era teamă să nu facă micuțele pneumonie. Și el m-a contrazis din nou, asigurându-mă că cel care a avut întotdeauna numai fete eram eu, nu el. „Eu am avut numai băieți, foarte mulți băieți, mi-a spus, nu-și mai amintea bine dacă era vorba de cinci sau șase, dar aproape toți erau gemeni.“ Apoi, cu totul pe neașteptate, am căzut pe gânduri, pentru că nu eram în stare să-mi amintesc numărul exact al copiilor mei, și, ceea ce era mai grav, nu-mi aminteam nici dacă toți erau băieți, sau numai o parte din ei, derută pe care el o observă, a fost destul un singur moment de ezitare, o singură privire puțin mai dezorientată pe care el s-o observe, ca, profitând de slăbiciunea mea, să susțină că de fapt, și era sigur de asta, eu nici nu am avut copii, niciodată, că, după câte își amintește el, nevastă-mea mergea în fiecare an ca să facă băi de nămol, acestea fiind, după cum bine se știe, recomandate în astfel de situații. „Nu, am spus eu, ea se ducea la mare, e adevărat, în fiecare an, întotdeauna cu copilașii, niciodată singură, îmi trimitea întotdeauna cărți poștale ilustrate de la mare, îi puneă și pe copii să semneze, mai bine zis semna ea, ajutând mânuțele lor mici să țină creionul în mână, semnăturile lor ieșeau ușor lăbărtate și de câte ori le vedeam mă cuprindea așa un dor de ei, că mă podidea întotdeauna plânsul.“ „Nu, m-a contrazis din nou el, și dacă există o diferență între noi, aceea e că tu nu ai avut niciodată copii, pe când eu am foarte mulți, o casă plină de copii, o nevastă iubitoare, pot să-ți dau și ție doi sau trei, dacă vrei.“ „N-am nevoie de copiii tăi, am strigat eu în culmea furiei, păstrează-i pentru tine“, am strigat, și deodată mi-a fost teamă, teamă că el are într-adevăr dreptate, frică deci că el își amintește mult mai bine decât mine, teamă că toți copiii de care îmi aduceam aminte în nopțile mele fără somn erau pur și simplu o creație a imaginației mele, că n-au existat adică în realitate niciodată, pe de altă parte nu puteam fi nici prea

sigur de buna lui credință, ar fi putut tot atât de bine să mă mintă, să mă inducă în eroare; dar dacă cel care n-a avut niciodată copii era el, și nu eu, dar dacă a născocit totul bazându-se pe lipsa mea de memorie? Ba mi-am amintit pe deasupra că fetița mea mai mare știa foarte bine să croșeteze, 5 să cârpească ciorapii, mi-am amintit chiar că într-o anumită împrejurare am lăudat-o pentru asta, și atunci am încercat să-mi aduc aminte cum era îmbrăcată în ziua în care stătea acolo la fereastră și croșeta, apoi din nou mi-a fost teamă că ceea ce îmi aminteam eu nu era o amintire, ci un lucru citit 10 undeva într-o carte, nu tot așa stătuse cea din carte la fereastră și croșetase și s-a împuns în ac și așa mai departe, dar nu, îmi aduceam aminte foarte exact, ea era în dreptul ferestrei, puțin caraghioasă în postura asta de femeie matură care stă la fereastră și croșetează, sau cârpește ciorapii, chiar exact nu-mi 15 aminteam ce făcea, când mult mai firesc ar fi fost să se joace cu păpușile, și nu știi de ce, asta pentru foarte scurt timp, mi s-a părut că-i aud glasul, mi s-a părut că o aud cum cântă în timp ce stă acolo în dreptul geamului, un cântec pe care de altfel nici nu îl știa prea bine, pentru că se oprea din când 20 în când aplecată deasupra lucrului, ochii ei de copil urmărind foarte atenți acul cu care cosea, buza de deasupra cu un puf auriu, ușor transpirată, o singură clipă dură totul, apoi din nou începu să-mi fie teamă că ceea ce îmi aminteam nu era decât rezultatul imaginației mele mult prea bogată și excitată 25 la maximum, în acel moment. „N-ai avut niciodată fetițe, îl auzii tocmai atunci spunând pe celălalt, care tăcuse tot timpul, n-ai avut decât un băiat care a plecat la război și a murit acolo, pentru patrie, parcă te văd în ziua înmormântării sub drapel“. „Băiatul meu era cântăreț de operă“, am spus atunci eu, 30 contrazicându-l. „Nu-i adevărat, mi-a spus el, băiatul tău când am plecat abia învăța să umble, parcă îl văd umblând de-a bușilea prin odaie.“ „Nu-i adevărat, am spus eu, și de data asta eram sigur că aveam dreptate, băiatul meu când am plecat

nici nu se născuse încă, nevastă-mea era cu burta mare și din când în când îi puneam mâna pe burtă ca să-l simt cum mișcă, și de câte ori făceam gestul ăsta nevastă-mea începea să plângă.“

„Nu-i adevărat, spuse el, n-ai avut decât o singură fată, care s-a sinucis în noaptea de revelion, îmi amintesc cât de nefericiți erați și tu și nevastă-ta, plângeați amândoi pe umărul meu și eu încercam să vă consolez și nu știam ce să vă spun.“ Și atunci am știut că de fiică-sa era vorba, care nu se sinucisese, se întâmplase altceva cu ea, și anume reușise să fugă escaladând fereastra noaptea, pentru că taică-su, știind cu cine are de-a face, o ținea de obicei sub cheie și anume o luase la sănătoasa cu un cunoscut cântăreț de operă și după aceea fusese adeseori văzută, de mine și de alții, în loja artiștilor, mai ales la spectacolele în care cânta el, nefericit tată cu o astfel de fiică,

mi-am spus, ca apoi să constat că nu era vorba de el, că din nou încurcasem lucrurile, sau pur și simplu citisem în mod sigur despre asta undeva fără să-mi amintesc unde. Și din nou el mi-a spus, profitând de nesiguranța mea: tu n-ai avut niciodată fete, și atunci am încercat să-mi aduc aminte de numărul exact de băieți și de fetițe pe care i-am avut, dar fără să reușesc pentru că fetițele se amestecau pe neașteptate cu băieții, fără ca să mai fiu în stare să-i despart, fetițele se amestecau cu băieții într-o harababură de nedescris, se transformau unii în alții, ba chiar la un moment dat am fost convins că am un singur băiat și acela mort de timpuriu de meningită, încât am început să plâng ca un disperat, ferm convins că prin dispariția aceluși copil mi se stingea stirpea, că ultimul vlăstar al familiei din care făceam parte dispărea odată cu mine, ca în scurt timp să mi se pară că aud din nou vocea băiatului meu mai mare și în astfel de clipe fericite ei primeau o neașteptată și strălucitoare viață, erau lângă mine, încât era destul ca să întind mâna, ca să-i mângâi pe păr, și bineînțeles în astfel de clipe eram mai mult decât convins că băieții aceia blonzi și înalți sunt fiii mei, zadarnic încerca el

să strige că sunt fetițe, nu băieți, cu ochii închiși chiar puteam foarte bine să-mi dau seama că sunt băieți nu fetițe, aveau doar părul aspru așa cum îl au băieții, și nu fetițele, strângeam atunci din ochi să nu mă trezesc, îi auzeam atunci șoptindu-mi, așa cum stăteam cu ochii închiși, tată, tată, 5 suntem aici, și mi-era teamă să nu adorm ca să nu mi-i schimbe, eram atât de mândru de ei. „Ai început să vorbești prin somn, îmi spunea el, să bați câmpii, să vorbești despre nu știu ce copii, pe care știi foarte bine că nu i-ai avut niciodată, să minți cu nerușinare, să-i chemi pe ai mei pe nume 10 de parcă ar fi vorba de copiii tăi, când știi foarte bine că ție ți-au murit toți copiii de scarlatină.“ „Nu-i adevărat, am spus eu, copiii mei n-au avut niciodată scarlatină, n-au avut decât vărsat de vânt, singura boală de care au suferit ei, altă boală n-au avut.“ „Nu-i adevărat, spunea el, ai mei au avut vărsat 15 de vânt și nu la două luni, ci la cinci săptămâni, ai început din nou să încurci lucrurile, să vorbești de copiii mei de parcă ar fi ai tăi, e destul să te uiți la fotografia ca să-ți dai seama.“ „Fotografiile uneori mint, am argumentat eu, ele pot fi atât de șterse încât cu mare greutate poți să distingi câte ceva, atât 20 de vechi încât nici nu vezi bine dacă arată chipuri de băieți sau de fete.“ Apoi am început să numărăm băiețașii din fotografie și el susținea că sunt cinci, iar mie, cu toate că am numărat de câteva ori ca să fiu sigur, îmi ieșiră șase și din nou cel cu fotografia mă bănuiră de cele mai rele intenții. „Hai să-i 25 numărăm încă o dată“, spuse el, și i-am numărat de mai multe ori, dar mie tot șase îmi ieșiră, iar lui îi ieșeau tot cinci, încât nu reușirăm să cădem de acord. „Sunt șase“, spuneam eu, „ba cinci“, spunea el. „Hai să numărăm încă o dată“, spunea el, „îmi ajunge“, spuneam eu, „vrei să trișezi“, spunea el, „poate 30 nici nu știi să numeri“, spunea, „după cinci vine patru și nu invers“, mă lămură el, „nu, invers“, îmi dădeam eu cu părerea, „cum invers“, se mira el, „adică șase“, spuneam eu, și deodată m-a cuprins așa o lehamite de numărătoarea noastră, că am

simțit nevoia să renunț la tot, să-i dăruiesc lui cu inima deschisă toți copiii pe care i-am avut, dacă într-adevăr i-am avut. „Îți dăruiesc toți copiii mei“, i-am spus plin de generozitate, dar el a început să strige la mine spunându-mi că nu are nevoie
5 de darurile mele, că nu are ce face cu copiii altuia, care, orice s-ar zice, nu sunt decât niște copii de împrumut, niște bastarzi, ori el știa foarte bine ce se întâmplă cu bastarzii, au în general o soartă nefericită. El nu-și vrea decât propriii lui copii pe care a hotărât să și-i păstreze ca pe lumina ochilor, orice s-ar
10 întâmpla și mai ales împotriva celor care sunt mulțumiți și cu copii de împrumut, numai așa ca să se laude în gura mare că sunt fecunzi, sunt gata deci să se laude cu copiii altora, dându-i drept ai lor, pentru ca deodată, în timp ce vorbea, să observ că vorbește din ce în ce cu mai puțină convingere,
15 să observ că și el crede din ce în ce mai puțin în ceea ce spune, și atunci am început să fiu și eu la rândul meu tot mai puțin atent la cuvintele lui, știind că totul nu-i decât o simplă lăudăroșenie.

Mergeam discutând la nesfârșit, sporovăind între noi,
20 certându-ne tot timpul, contrazicându-ne unul pe celălalt, ba uneori eram gata să ne luăm chiar la bătaie, atunci când discuția noastră în contradictoriu atingea punctul culminant, când problema discutată devenea atât de insolubilă încât cel mult o păruială în toată legea ar fi putut s-o dezlege. Avură
25 loc lungi discuții, fără să se poată ajunge la o părere comună, cu privire la orașul din care am plecat, ca odată, tocmai în clipele de tensiune maximă a discuției, să ne trezim cu intervenția celui de al treilea dintre noi de care aproape că uitasem, datorită tăcerii lui îndelungate. Auzindu-l vorbind,
30 îl descoperirăm mergând între noi doi, unul în stânga lui, celălalt în dreapta, și așa observarăm că am vorbit tot timpul peste capul lui, fără să-l vedem sau văzându-l fără să-l luăm în seamă. Descoperirăm de asemenea că tot din cauza lui,

atunci când încercam să ne uităm de exemplu unul la altul în timpul discuției, nu reușeam să ne vedem, ne aminteam acum foarte bine că de multe ori stătusem de vorbă între noi ridicându-ne în vârful picioarelor și privindu-ne peste capul lui, iar alteori, când în urma unei certe nu voiam pur și simplu să ne vedem, tot pe cel de la mijloc, în stânga și în dreapta căruia mergeam, îl foloseam drept paravan. „Cum te cheamă?“ îl întrebaram atunci, făcându-ne unul altuia cu ochiul în spatele lui, în așa fel ca el să nu ne vadă. „Nu știu“, spuse cel de la mijloc și încercă să zâmbească. „Am uitat“, adăugă el, recurgând la un fel de scuză pe care noi nici n-o luarăm măcar în seamă. Și atunci ne trebuiră zile întregi, zile în care făcurăm mari eforturi ca să-i ghicim numele, ajungând din nou la grave contradicții, contradicții care se iviră încă de la început, de la stabilirea celei dintâi litere a numelui său. Mai ales că el nu făcu nici un efort să ne vină în ajutor. Zâmbea tot timpul, cam distrat, în vreme ce noi ne străduiam să ajungem la vreun rezultat, fie chiar aproximativ. „Ajută-ne, ne rugam de el, dă-ne o mână de ajutor.“ El însă continua să meargă fără să scoată vreo vorbă. „Nu-mi amintesc“, spunea el tot timpul, trecându-și mâna peste fruntea asudată. „Concentrează-te, ne rugam noi de el, concentrează-te numai puțin“, aproape că-l imploram noi. „Nu pot să mă concentrez, spunea el disperat la culme, mă doare capul, fac eforturi să mă concentrez, dar nu pot.“ „Ba poți, dar nu vrei“, ne revoltam noi și cu timpul am ajuns amândoi la concluzia că era lipsit de cea mai elementară bună-voință, că în mod intenționat nu vrea să se concentreze ca să ne facă nouă cât mai multe greutăți, și blestemaram amândoi clipa în care am acceptat să plecăm împreună. Intervenii acum însă o altă încurcătură: oricâte eforturi făcurăm să ne amintim pentru ce îl luaserăm cu noi, ce caută el deci acolo între noi, nu furăm în stare. Din nou discuțiile se prelungiră foarte mult, fiecare făcându-l vinovat pe celălalt

de prezența celui de al treilea, mai ales că acesta nu a putut să ne fie, în acele clipe în care noi căutam adevărul cu înfrigurare, de nici un folos, căci la întrebările noastre, e drept unele destul de brutale, el răspundea cu invariabilul „nu-mi amintesc“, cuvinte care reușiră cu timpul să ne scoată din sărite. „N-ai pic de memorie, îi spuneam, bătându-l cu degetul peste frunte, ai uitat totul, nenorocitul, nici cum te cheamă nu mai știi.“ „Da, am uitat, mărturisea el printre lacrimi, nu-mi amintesc, nu cunosc“, spunea el, dând din umeri, și
10 privind-ne fix cu niște ochi mari și blegi, care nu puteau decât să ne înfurie. În cele din urmă, totuși, disperarea lui reuși să ne înmoaie sufletul; emoționați de-a binelea, începurăm să-l mângâiem cu multă blândețe. „Sărmanul de tine, poate ești orfan“, i-am spus, privind-i îmbrăcămintea modestă. „Trebuie să recunosc că e simpatic“, mai ne dădurăm cu părerea,
15 după ce-l examinarăm cu multă atenție, apoi chiar l-am sărutat protector pe frunte. „Ce mai încoace și încolo, e de-al nostru“, strigarăm la sfârșit, în culmea entuziasmului, și ne îmbrățișarăm în final, toți trei, ca frații. „Esențialul e că suntem toți
20 din aceeași țară și din același oraș“, traserăm noi concluzia, ajunși oarecum la capătul îndelungatei noastre dispute.

Locurile pe care le-am străbătut în primele săptămâni ale acelei primăveri timpurii treziră în sufletul nostru cele mai neașteptate și mai ciudate emoții, și noi înțelegeam că se
25 întâmplau toate astea nu numai pentru că timpul era într-adevăr foarte frumos, nu numai din cauza acelor dimineți blânde și prietenoase, care ne pătrundeau în suflet cu lumina lor dulce, și nu numai în sosirea primăverii putea fi găsită cauza bucuriei noastre zănatice, a exaltării noastre
30 aproape isterice – strigam în gura mare, cântam, aruncam cu pietre după păsări, țopăiam, afundându-ne picioarele în pământul mustos, culegeam flori, brândușe și ghiocei, și ni le agățam de veșmintele noastre jechoase – toată această bucurie

a noastră avea și o altă explicație, și anume începurăm să fim din ce în ce mai convinși, începurăm să avem impresia, bineînțeles falsă, că ținuturile prin care treceam ne erau cunoscute și că prin ele, cândva, foarte de mult, noi am trecut, fără să știm și să ne amintim acuma când și cum s-a întâmplat 5
asta. Și ce mai lună răsări în noaptea aceea, prima noapte a noastră trăită în acele locuri, o lună mare și umedă, scăldată parcă în niște ape blânde, și când încercărăm, poate și din cauza ciudatei tulburări ivită în sufletul nostru, să ne amintim de cei rămași acasă, le auzirăm pentru o frântură de secundă 10
glasurile, dar vocile lor erau nu știu cum amestecate, așa cum se aud de exemplu niște voci la radio, când posturile pe ultrascurte sunt foarte îndepărtate și suprapuse, zadarnic încercăm noi să le despărțim unele de altele, vocile copiilor, și cele ale nevestelor mai ascuțite, veneau spre noi într-un 15
talmeș-balmeș ciudat, încât era aproape imposibil să înțelegi un singur cuvânt așa cum trebuie.

În cea dintâi noapte a acelei primăveri ne adăpostirăm, cu toate că timpul era frumos – e lucru știut că primăvara vremea se poate schimba pe neașteptate – într-un conac vechi 20
și aproape dărămat, prin ale cărui ferestre sparte pătrundeau mari fluturi de noapte, fluturi uriași, care zburând umpleau de foșnete ciudate încăperile, și noi treceam dintr-o odaie în alta cu lanternele aprinse, urmărindu-le zborul cu insistență. Speriați de lumina lanternelor care îi orbea, fluturii se loveau 25
de pereții încăperilor, pereții aceia mucegăiți, cu zugrăveala scorojită, și sosirea lor, a acelor fluturi de noapte, după un timp atât de îndelungat, ni se păru de bun augur. Sunt semne bune, ne spuneam, sunt semne foarte bune. Mâzgăliturile caraghioase de pe pereți ne distrară și ele. Semne desenate de 30
vreun copilaș, chipuri de oameni trunchiate și rămase neterminate, de exemplu o femeie căreia micul zugrav uitase să-i deseneze ochii, și dedesubtul căreia scrisese cu niște litere

de-o schioapă: „Aceasta e mama“, și numai a mamă nu semăna femeia aceea fără ochi, cu un păr zbârlit făcut din câteva trăsături de condei, numai a mamă nu semăna femeia aceea cu picioarele ca două bețe, cu urechile ca niște cerculețe, cu
5 o rochie țeapănă care aducea cu un fel de trapez cu laturile strâmbe. Mai erau și alte desene, toate însă neterminate, așa cum am spus. Se întâmpla ca o persoană să fie fără o mână sau fără un picior, sau, și asta era mult mai neplăcut, chiar fără cap, micul desenator uitând să-l facă. Toate aceste desene
10 nouă ni se păreau cunoscute, aveam impresia că le-am mai văzut odată, vără să ne putem aminti în clipele acelea unde. Într-una din sălile conacului găsirăm într-un târziu o ladă cu păpuși infirme, căroro, la fel ca desenelor de pe pereți, le lipsea o mână sau un picior, sau, și acestea erau fără îndoială cele
15 mai urâte, le căzuseră ochii de sticlă colorată. Erau de asemenea păpuși fără păr, păpuși cu rochiile sfâșiate, sau, la fel de obscene, păpuși în pielea goală. Ele ne provocară o asemenea repulsie și mânie încât le aruncarăm scârbiți pe fereastră, le izbirăm de pereți. Așa oloage și scâlâmbe, le călcarăm în
20 picioare, urlând de bucurie. Și totuși ele ne aminteau ceva, fără să înțelegem prea bine ce, și furia noastră împotriva lor era pricinuită de un motiv pe care nu eram în stare să-l descifrăm. Și după ce le-am făcut harcea-parcea, am părăsit odaia aceea ca niște răufăcători. Am mers prin întuneric fără
25 să aprindem luminile și fluturii de noapte se loveau din când în când de noi, se încurcau în părul nostru încâlcit și netuns și asta nu era prea plăcut, așa că în zori părăsirăm casa aceea nenorocită, plină cu fluturi și cu păpuși jegoase.

Încă de departe zărirăm prin ceața ninsorii marele carusel
30 viu colorat, profilându-se pe un cer aproape alb, și abia când ne apropiarăm descoperirăm și barăcile, totul rămas probabil de la un circ părăsit de multă vreme, lăsat în paragină, gata să se prăbușească: căruțele pe patru roți, barăcile pentru tir,

sau marea baracă centrală, cea în care dormea Cleopatra. Prin acoperișul spart pătrunsese însă zăpada, încât frumusețea defunctă a mării regine era învăluită într-o pânză albă de ninsoare. Ninsoarea îi muiase de asemenea stratul gros de vopsea de pe față, încât obrazul ei roz, dat cu siclamen, arăta 5 îngrozitor. Umezeala făcuse să putrezească rochia de gală a reginei și, spre hazul nostru, aceasta se desfăcea în fâșii de pe corpul ei de cauciuc. Mecanismul care îi regla respirația funcționa însă și când ne apropiarăm mai mult, puturăm să-i auzim găfăitul monoton și neîntrerupt. „Cauciuc“, spuserăm 10 noi și începurăm să râdem. „Cauciuc“, repetarăm încă o dată și de atâta răs era cât pe aci să ne prăbușim deasupra mării regine. Jur-împrejur erau tot felul de curiozități pe care puteai să le vezi, fetuși în spirt, în borcane înalte și frumos așezate unele lângă altele pe un fel de dulăpioare, curiozități rare și 15 picante. Erau și borcane sparte de care ne împiedicărăm și care ne scârbiră din cale-afară. Părăsirăm cam triști, cam îndurerați marea baracă, totul era puțin altfel decât ne aminteam noi. Pe pereții căsuțelor pe patru roți descoperirăm după aceea afișele vechi, vestigii ale unor glorii de altădată, afișe care 20 anunțau cele mai uluitoare spectacole cu puțință, spectacole de mare răsunset mondial și internațional, cu artiști fenomenali, cu animale din toată lumea și cu diferite dresuri, un afiș care o reprezenta pe domnișoara fenomen croșetând cu aripioarele ei, și pe Mario, celebrul campion al triplusaltului, arătându-și 25 bicepsii. O văzurăm, fotografiată în mărime naturală, pe celebra dresoare de pantere. Carolina, zâmbind drăgăstoasă și îmbrățișând cu dezinvoltură un fioros animal, arătându-și toți dinții, dar mai ales superbele ei picioare în ciorapi foarte fini. (Cineva scrisese cu un creion cu vârful cam bont câteva 30 nevinovate porcării dedesubt.) Descoperirăm chiar un tricou de marinar rupt la subsori, pătat cu sânge și am înțeles că stăpânul tricoului trebuie să fi fost tot Mario, probabil ultimul costum pe care-l purtase el înainte de a se prăbuși definitiv

și pentru totdeauna în arenă. Îi descoperirăm chiar și fotografia sub o pernă (Mario era undeva pe o plajă din sud, întins gol pe nisip). După ce părăsirăm barăcile, vizitarăm manejul, dar cuștile erau acum goale, unde și unde doar câte un animal
5 mort, în stare de descompunere, făcea aerul aproape de nesuportat. Descoperirăm un leopard care nu intrase încă în putrefacție, privindu-ne cu ochii lui goi și sticloși, cu gura larg deschisă într-un ultim răget, cu balele curgându-i din gură, apoi ne apropiarăm de carusel și cam fără interes privirăm
10 desenele pe jumătate șterse ale acestuia. Unele scene erau hazlii, de exemplu cea cu doctorul care se străduiește, folosind un clește imens, să scoată măseaua unui bolnav, altele erau ceva mai triste, și cea mai firoasă mi se păru aceea care o reprezenta pe celebra Ioana d'Arc arzând pe rug, învăluită toată de niște
15 flăcări uriașe și roșii. Din păcate, însă, nu se mai vedea decât rugul, și ceva din flăcări, ploile și timpul făcuseră să dispară definitiv chipul minunatei martire, doar puțin din piciorul stâng se mai vedea, dar asta numai dacă te uitați cu atenție. Descoperirăm chiar o scenă care ne impresionă ceva mai mult,
20 dar care de asemenea era atât de ștearsă încât prea bine nu puturăm să ne dăm seama ce reprezintă, la început am crezut că cei trei bărbați pe care îi arăta desenul erau magii, dar uitându-ne ceva mai bine nu puturăm să nu remarcăm că îmbrăcămintea acestora era mult prea săracă pentru ca să poată fi într-adevăr vorba de
25 binecunoscuții crai; apoi, și acest lucru de asemenea ne derută puțin, nu se vedea nici o stea spre care aceștia să călătorească, nici o iesle a pruncului Iisus spre care ei să se poată îndrepta.

Cei mai bătuți de ploi din toate părțile eram noi, cei doi de pe margine, căci al treilea, cel care mergea la mijloc,
30 abia acum descoperirăm noi asta, se bucura de o situație oarecum privilegiată. Hotărârăm deci să ne schimbăm, să trecem la mijloc fiecare pe rând; la început am gustat cu multă plăcere avantajele acestei noi situații, ca după aceea, după

primele momente de reală satisfacție, să ne simțim mai puțin bine. În primul rând că, mergând la mijloc, aveai nu știu cum impresia că mergi pe o fâșie foarte îngustă de pământ, senzație cu totul neplăcută la urma urmei. (Fără să mai punem la socoteală faptul că orice pas care n-ar fi fost pus la locul lui, ar fi dus la situația stânjenitoare de a călca, pe cel din stânga și din dreapta ta, pe picioare.) În al doilea rând, cei de pe margine reușeau să facă până într-atât abstracție de tine, cel care mergeai la mijloc încât atunci când aveau să-și comunice ceva foarte important, în dorința lor de a fi cât mai aproape unul de altul, te strângeau între trupurile lor ca într-o menghină, de parcă nici n-ai fi existat. Te uitau, așadar, cu totul, încât ca să-i faci să-și amintească de prezența ta, te vedeai silit să-i ciupești din când în când de obraz, sau de fese, cu multă delicatețe. E adevărat că treceam la mijloc rând pe rând, încât cu timpul am ajuns să gustăm cu toții din avantajele și dezavantajele amintite mai sus. Am uitat să amintesc că faptul de a merge la mijloc nu-ți oferea prea multe posibilități să admiri peisajul. Treceai de exemplu printr-o livadă cu pomi înfloriți: mirosul florilor te îmbăta și când întorceai capul să te zgâiești puțin la pomii ăia, în locul lor nu reușai să vezi nimic altceva decât capul vecinului din dreapta. Iar dacă te aplecai puțin înainte ca să poți vedea cât de cât și tu o floare, cel din dreapta văzându-te că te apleci, se apleca și el. Până la urmă, în loc să te minunezi de pomii ăia înfloriți, te trezeai că te uiți la vecinul tău în ureche.

Da, plecările sunt periculoase, ne dădeam noi cu părerea, în timpul unei călătorii și se pot întâmpla tot felul de lucruri. E destul să amintim povestea cu coaja de banană pe care poți călca din neatenție și alunecând să-ți spargi capul! Fără să mai vorbim, am spus eu, foarte frecventele accidente de tren, care de obicei au loc în timpul nopții. Întotdeauna sunt de vină acarii, pentru că uită să schimbe macazul când trebuie, și trenul în loc s-o ia pe linia indicată, o apucă pe

altă linie, pe care tocmai atunci intră, hai să zicem, acceleratul, da, vinovați sunt numai acarii care folosesc tot felul de băuturi alcoolice în timpul serviciului. Nici cu avionul nu e plăcut de călătorit, le-am spus eu punctul meu de vedere

5 în continuare, mai ales în perioada în care situația politică internațională e încordată, pentru că se întâmplă tot felul de atentate și dacă ai norocul să fii în același avion cu ministrul de externe al cutărei țări din Africa Centrală, căruia tocmai i-au pus gând rău, să zicem, cei de nu știu unde, s-a zis cu

10 tine. E drept că dacă te urmărește ghinionul poți s-o pățești și dacă mergi cu bicicleta, uite, știu eu unul care mergea cu bicicleta în plină zi și din neatenție a nimerit într-o grămadă de nisip, a dat cu bicicleta peste ea și căzând de pe bicicletă și-a rupt șira spinării și în scurtă vreme a părăsit lumea asta

15 a noastră. Atunci ce spuneți de călătoriile pe mare, spune cel din dreapta mea, călătoriile pe mare care după părerea mea sunt cele mai periculoase, în primul rând pentru că sunt cele mai lungi, e doar lucru știut că mările ocupă o parte mult mai întinsă decât uscatul, cea mai mare parte a globului

20 pământesc e acoperită de mări pe care pot avea loc cele mai feroase furtuni, uragane înspăimântătoare, fără să mai amintim de balenele care, cu toate că astăzi reprezintă un pericol mai puțin mare decât în trecut, nu sunt chiar de neglijat, căci gândiți-vă la naufragații în bărcuțele lor minuscule care

25 oricând pot fi atacați și înghițiți de o balenă și să nu credeți că absolut toți pot avea norocul lui Iona, gândiți-vă la cei care se află pe mare cu un simplu colac de salvare în jurul gâtului, pierduți undeva în larg și marea e nesfârșită în jur și ei strigă după ajutor, dar bineînțeles că nimeni nu-i aude. Iar dacă

30 balenele vă lasă indiferenți, gândiți-vă la rechini! Sau dacă toată această faună a mării vă lasă și ea indiferenți, gândiți-vă la minele îngropate în mare în timpul războiului: mergi cu iahtul tău personal, faci ceea ce se cheamă o călătorie de agrement, și când te aștepți cel mai puțin să dai de mina respectivă, iar

finalul nu mai are rost să-l spun, pentru că nu mă îndoiesc că-l bănuieți cu toții. Deci important mi se pare a fi nu numai cum mergi, ci și unde mergi, adică dacă faci o călătorie pe mare sau pe uscat. „Să zicem, spuse al treilea, că ai plecat de acasă până la un amic al tău care, bineînțeles, nici nu stă 5 departe de tine, după colț a treia sau a patra casă, și tu te gândești să ajungi cât mai repede la el, nici nu ai observat pisica neagră care a trecut, traversând strada pe dinaintea ta, o prevestire pe care tu nici nu ai luat-o în seamă, nu i-ai dat importanță, mult prea preocupat să ajungi cât mai repede la 10 prietenul tău căruia ai ceva foarte important să-i spui, și iată că la una din ferestrele deschise, prin dreptul căreia treci, stă un militar care își curăță arma, și tu treci, fără să dai prea mare importanță la asta, așa cum am spus, prin dreptul bătăii puștii lui, pe care militarul, uituc de felul lui, o credea descărcată, 15 treci deci prin fața bătăii respectivei arme, și tocmai atunci, distrat, fredonând chiar o melodie, militarul numai în cămașă, fără cravată, descheiat la gât, cu mânecile cămășii suflecate, apasă pe trăgaci, așa, din întâmplare, din simplă întâmplare, crezându-și bineînțeles arma descărcată, și atunci glonțul te 20 lovește chiar în frunte, face un adevărat ghiveci din capul tău frumos și bine așezat pe umeri, și bineînțeles acel lucru de foarte mare importanță, pe care urma să-l comunicai prietenului foarte apropiat, rămâne pentru totdeauna nespus, acel lucru pe care acel prieten foarte important n-o să-l afle 25 niciodată din gura ta, pentru simplu motiv că tu nu mai ai gură, a făcut-o harcea-parcea colonelul cu glonțul său nenorocit uitat pe țeava puștii, nici în capul tău nu se mai află acel gând pentru același motiv enunțat mai sus, adică, cu alte cuvinte spus, pentru că inteligentul tău cap nu mai există, 30 glonțul vașnicului ofițer alegând tocmai această parte foarte sensibilă și de cea mai mare importanță a corpului omenesc, fără care nu putem trăi pentru că nimeni n-a văzut un corp să existe fără cap“ ... „Mie îmi place să călătoresc cu trenul,

numai să nu fie multă aglomerație ... spuse după un timp unul dintre noi. E mai ales periculos să călătorești pe scări și pontoane, adăugă el. Cu trenul, noaptea, spuse el în continuare, cel mai plăcut e să călătorești cu vagonul de dormit. Te dezbraci frumos, îți pui pijamaua, mai fumezi pe culoar câte o țigară sau două, mai citești două sau trei rânduri dintr-un roman polițist și dimineața când te trezești, ai și ajuns la destinație. " Apoi, unul dintre noi își aminti cât de frumos se roagă popa la biserică pentru cei care călătoresc pe mare, și ca să ne distrăm și noi puțin începu să-l imite: uite așa se roagă, spuse el, făcându-ne cu ochiul și cânta atât de caraghios imitându-l pe respectivul popă, își dădea ochii peste cap, se maimuțărea, încât aproape fără să vrem, izbucnirăm în râs, și cu cât râdeam noi mai mult, cu atât cânta el mai cu foc, încât în după-amiaza aceea ne distrarăm în toată legea.

Frica mă cuprindea întotdeauna în zori, înainte de răsăritul soarelui. Ceilalți doi dormeau liniștiți lângă mine, auzeam respirațiile lor grele, priveam fețele lor coborâte în somn, lipsite de expresie, și atunci frica urca de undeva din cele mai ascunse cotloane ale sufletului meu. Priveam câmpia nesfârșită acoperită cu ceața începutului de ziuă, soarele palid abia răsărit prin ceața aceea subțire, și mă întrebam, nu puteam să nu mă întreb, încovrigat de frig, cu genunchii aduși la gură, oprindu-mi sau mai bine zis încercând să-mi opresc tremurul dinților – în șoaptă spuneam cuvintele, cu toate că nu avea cine să mă audă – mă întrebam deci cuprins de frică dacă mergeam într-adevăr în direcția în care trebuia să mergem, dacă am apucat-o pe drumul cel bun. Dar dacă ... îmi spuneam, și rămâneam cu gura căscată de uimire, dar dacă ... repetam și de frică nici nu îndrăzneam să-mi duc întrebarea până la capăt. Să știi că ... îmi spuneam, sigur, mai mult decât sigur ... și cuprins de panică începeam să trag de ceilalți doi, trezindu-i cu de-a sila. Măi proștilor, le spuneam, treziți-vă

odată, vai și amar de capul vostru, voi dormiți, și dacă ați ști că noi ... Și ei se trezeau atunci, se frecau la ochi, mă priveau buimăciți. „Ce-i cu tine?“ spuneau. „Ce-ți veni așa deodată, suntem oboșiți, ne odihnim și tu“ ... Și atunci, văzând cu câtă nevinovăție mă privesc, nu mai aveam curajul să le spun. 5
Căutam chiar să mă mint, spunându-mi, că fără îndoială cel care a greșit eram eu, că mi se năzărise mie din te miri ce, și de te miri unde, și atunci înțelegeam să-i legăn ușor, așa ca pe niște băiețași, dragii mei, le spuneam, hai, dragii mei, adormiți din nou, fiți fără grijă, vă păzesc eu, nimeni n-o să îndrăznească să, și ei mă ascultau, coborau din nou fără griji în somn, e drept 10
nu înainte de a râde de mine. „Te-ai speriat și tu, așa fără rost, spuneau ei și mă mângâiau pe obraz, îți lipsește experiența, asta e.“ „Da, spuneam eu mai mult ca să-i liniștesc, recunosc că-mi lipsește experiența“, și când îi auzeam respirând liniștiți, prin 15
somn, eliberați de orice grijă, frica mă cuprindea din nou. Cine știe și unde ... Adică la un moment dat ... Da, îmi spuneam, e destul un pas greșit, oricine știe foarte bine că ... Bunii mei prieteni, spuneam, ei care nici nu ... Apoi hărțile, se știe doar foarte bine că de cele mai multe ori ... Și deodată sunt sigur 20
că n-ar fi trebuit, și sunt atât de speriat încă, stau un timp cu capul cuprins între palme și meditez, apoi, de disperare, încep să mă rostogolesc prin iarbă ca un apucat, când oare, Dumnezeuule, îmi spun, străduindu-mă să nu izbucnesc în lacrimi, da, pentru că n-ar fi trebuit, și mă sperii din ce în ce 25
mai tare, pentru că în ciuda faptului că încerc să-mi amintesc, mi-e imposibil să-mi aduc aminte ceva precis, de ce și cum, adică ce încoace și pe dincolo, nu pot să-mi amintesc absolut nimic, încep să se încurce toate, în capul meu e o adevărată harababură. E o călătorie de mare importanță, spun eu încercând 30
să arborez steagul de sărbătoare. Apoi mă cuprinde brusc o nesfârșită moleșeală, o oboseală neașteptată, în scurt timp adorm cu capul între genunchi, încât cine știe după cât timp sunt trezit de ceilalți, eu, adormitul Maicii Domnului...

Mă trezesc deci în zori, cu mult înainte ca ceilalți să se trezească, și soarele nici nu răsărise încă, sau răsărise undeva dincolo de ceața aceea groasă, mă trezesc cu cumplite dureri de cap, mă trezesc plângând și motivul lacrimilor mele fusese
5 undeva în somnul din care tocmai m-am trezit, continuai totuși să plâng fără să știi nici eu de ce, lacrimile îmi curg cu atâta ușurință, dar îmi place totuși să plâng, lacrimile mă mai ușurează, așa cum se întâmplă când ți-e bășica plină și urinezi îndelung ca să te mai ușurezi, și deodată în timp ce
10 ud eu așa coada la pisică, un fel de frică, sau nu știi nici eu cum să-i spun, mă cuprinde, mă ia pe la spate, e ca un vânt rece, mai întâi o simt în moalele capului, încep să strig atunci, cei doi se trezesc, istericule, se răstesc ei la mine, dobitocule, îmi spun ei, și după aceea, mulțumiți că au reușit să mă
15 umilească, se întorc pe partea cealaltă, își așază mâinile sub cap în loc de pernă, și în curând se lasă din nou cuprinși de somn, un somn dulce și liniștit, pe care eu nu pot decât să-l invidiez, pentru că totdeauna rămân treaz, cu toate că am această imensă grijă pe umeri, și simt atunci cum crește în
20 mine o mare ură împotriva lor, împotriva somnului lor dulce. Dacă e așa, îmi spun eu, dimineța e rece, trupul meu e obosit, nu rezistă frigului, dacă e așa, m-am hotărât, vă părăsesc, plec, eu mă întorc, înțelegeți, vă las, pentru că eu singur am să regăsesc drumul, da, spun eu, și după ce mă ridic în picioare,
25 după ce le adresez o ultimă privire, trebuie să recunosc, încărcată de dragoste, pentru că eu îi iubesc, am mai spus acest lucru, și mă doare că trebuie să mă despart de ei, după ce le arunc o ultimă privire, în timp ce-mi leg șireturile de la pantofi, îi părăsesc, cum s-ar zice aproape cu durere în suflet, la început
30 merg chiar foarte repede, cam fâstâcit, e adevărat, dar după foarte scurt timp îmi dau seama că nu am luat-o bine în graba mea, în loc s-o iau la dreapta, am luat-o la stânga, ceea ce nu e același lucru. Atunci mă întorc la locul de unde am plecat, mai stau două, trei minute ca să prind puteri, le mai arunc

celor doi, care își continuă somnul, o privire plină de dragoste, și după ce mă odihnesc prin urmare puțin, după ce fac o ușoară încălzire ca la un concurs, după ce le arunc o ultimă privire încărcată de cea mai sinceră afecțiune, o pornesc în direcția opusă. Alerg o vreme cu multă sprinteneală, dar trebuie să 5 recunosc, nu peste mult timp, sunt din nou cuprins de îndoieli. Mă opresc, așadar, din alergat, rămân un timp nemișcat, nehotărât dacă e bine să mă întorc sau nu. Până la urmă fac calea întoarsă. Scot o bucată de hârtie și creion și calculez totul cu multă atenție. Bineînțeles, calculele mele sunt 10 foarte exacte, apelez chiar la cunoștințele mele de mecanică a fluidelor și de geometrie în spațiu, pentru că de data asta sunt hotărât să nu dau din nou greș. E adevărat că pe măsură ce calculele mele devin din ce în ce mai complicate, și stabilirea cât mai exactă a drumului ridică din ce în ce mai multe 15 probleme. Tot ce părea la început foarte simplu, adică o iei la stânga sau la dreapta, se complică teribil în timpul calculelor, încât nici cunoștințele mele de teorie a cuantelor nu fură de mare folos. Furios, în cele din urmă am renunțat la matematică, am aruncat în foc hârtiile și din nou m-am bazat pe 20 minunata mea intuiție. Intuiție care m-a ajutat întotdeauna cu atâta eficiență, care n-a dat greș niciodată și închizând ochii, strângând puternic din dinți, am luat-o în direcția în care mă îndemna intuiția, și de data asta am alergat, nu glumă, de data asta am depus toate eforturile posibile, pentru că nu mai aveam 25 nici un dubiu, pentru că în aceste clipe eram sigur, eram convins că merg în direcția care trebuie, simțeam asta cum s-ar spune, alergam deci cu o sprinteneală cu totul ieșită din comun, cu un entuziasm care parcă dădea aripi picioarelor mele, în așa fel încât, în foarte scurtă vreme, am reușit să mă 30 îndepărtez de locul de unde am plecat, adică de cei doi care continuau să doarmă, iar atunci când m-am oprit și m-am întors înapoi să văd unde sunt, cei doi se zăreau undeva foarte departe, nici cât o gămălie de ac, atât de departe încât nici

nu-mi venea aproape să cred că am fost vreodată împreună. Și atunci m-am hotărât să fac un mic popas să mă odihnesc. Ei erau acum foarte departe și eu trebuia să-i părăsesc. Deodată am descoperit stând pe pământul jilav, făcut ghem, în dosul
5 unui mic tufiș întâlnit în cale, ca ei să nu mă vadă, deodată am descoperit că cel mai important lucru când ei o hotărâre în genul celei luate de mine, adică faci drumul de-a-ndoaselea, cel mai important lucru e să știi foarte bine unde te întorci, adică locul, ținutul, orașul, țara, sau în tot cazul ceva de felul
10 ăsta, care slujise drept punct de plecare, ori eu tocmai acest lucru îl uitasem, ori e un lucru știut că nu poți să te întorci decât dacă știi foarte bine unde vrei să te întorci, adică să ai un reper foarte precis spre care te îndrepti, făcând calea
15 î ntoarsă, nu poți să te întorci decât acolo unde știi foarte bine că ai mai fost, ori eu tocmai acest lucru îl uitasem, tocmai acest lucru nu mi-l aminteam, adică acel loc foarte exact, unde am fost, acel loc de unde fără îndoială am plecat. Era un cer foarte albastru, am spus. Atât de albastru, am strigat eu și deodată am înțeles că era singurul lucru de care îmi aduceam
20 aminte. Un cer albastru nu putea însă servi drept punct de reper, în primul rând datorită dimensiunilor lui nesfârșite, ori eu aveam nevoie de un reper mult mai limitat și mai precis decât cerul! Erau și niște nori, mi-am mai amintit, subțiri, foarte subțiri, am mai precizat eu, câțiva nori subțiri, care
25 alergau mereu fără astâmpăr, dar îmi dădeam seama că toate astea erau niște amănunte care îmi foloseau prea puțin. Apoi, o oboseală neașteptată mă cuprinsese și m-am trântit la pământ știind că ei până la urmă au să mă găsească. M-am culcat pe pământul încă umed de roua dimineții, am închis ochii și am
30 rămas un timp așa, și liniștea era atât de adâncă încât am avut o vreme impresia că pământul e pustiu și că în această imensă pustietate singura ființă vie sunt eu. Asta mă întristă puțin, dar în același timp, fără să-mi dau seama, mă umplu de bucurie. Și în timp ce stăteam culcat pe pământul jilav, oarecum

dezamăgit de eșecul încercărilor mele, cu capul îngropat în iarba uscată, de undeva de foarte departe am auzit venind spre mine ecoul pașilor lor și am știut atunci că ei se apropiau, ei care erau de vreme îndelungată în căutarea mea, ei care mă vor face să mă simt mai puțin singur. La început abia auziți 5 erau acești pași ai lor, apoi, pe măsură ce trecea timpul, din ce în ce mai apropiați, mai puternici, mai răsunători, și auzindu-i, un fel de stranie bucurie coborî în mine. Ei se apropiau, apoi ajunseră lângă mine și se opriră. „Măgarule!“ spuse unul dintre ei, dar eu făceam pe mortul, îmi era frică 10 să deschid ochii, încetasem aproape și să respir. „Trădătorule“, spuse la rândul lui celălalt, și atunci hotărâi să mijesc un ochi: ei stăteau acolo în fața mea, solemni și plini de grațitudine. Totuși, de frică, am închis din nou ochiul abia mijit și ca să-i înduioșez într-un fel, am început să mă vait, să gem din toți 15 rărunchii. „Nu mai pot“, spuneam eu printre gemete, mă doare stomacul, mă dor rărunchii, mă dor parșivele alea de măsele, ajutați-mă, vă rog din tot sufletul dați-mi o mână de ajutor ... Iăsați-mă să mor“, am strigat eu, văzându-i că rămân impasibili, hotărât să recurg la toate vicleniile ca să-i înduioșez. „Cabotinule! 20 spuse atunci unul dintre ei, hai ridică-te odată, și renunță la toată mascarada asta penibilă.“ „Te doare în cur“, spuseră ei și începură să râdă, și atunci nici eu n-am mai putut să mă prefac, am început să râd la rândul meu, și cu lacrimi în ochi, cuprinși de o neașteptată afecțiune, ne-am îmbrățișat toți trei cu toată dragostea. 25

Ceea ce mă uimea cel mai mult era inconștiența lor, faptul că ei nu aveau în această privință nici o bănuială, și, ca să mă conving de acest lucru, o stat o bucată de vreme la pândă, le-am urmărit fiecare mișcare, îi spionam chir atunci când eram coborâți în somn. Somnul lor era însă liniștit și calm, nici o 30 tresărire, nici o mișcare care ar fi putut trezi în sufletul meu vreo bănuială. Aveau un somn fără vise. Toate astea m-au dus prin urmare la convingerea că singurul care bănuia ceva,

singurul care știa, eram eu. La început, această descoperire m-a umplut de spaimă, era o răspundere mult prea mare pentru umerii mei firavi, apoi bineînțeles am încercat să trag din această descoperire foloasele și avantajele pe care ea mi le oferea. Cum eram singurul care știam, nu-mi rămânea bineînțeles decât o singură alternativă, să fug, și anume cât mai repede cu putință, să-i părăsesc, să-i las în plata Dömnului, de vreme ce, și acest lucru îl știam numai eu, în mod sigur am greșit drumul. Așa că într-o dimineață, nu cu mult înainte de apariția zorilor, era acel ceas al zilei când lumina făcea eforturi să se nască, acel ceas de la sfârșitul nopții, când somnul e foarte adânc, încât nu există pericolul ca ei să se trezească și să observe dispariția mea, mi-am strâns calabalâcul și am plecat. Cei doi dormeau cu gura deschisă, i-am privit o vreme înainte de a pleca, mă despărțeam de ei fără greutate, le-am aruncat o ultimă privire, și i-am părăsit fără păreri de rău, sau remușcări, în clipele acelea mă simțeam foarte puțin legat de ei, aproape că îi uram pentru imbecilitatea lor crasă și pentru lipsa lor totală de fantezie. Cel mai ușor, la urma urmei, e să pui un pas înaintea celui alt, asta oricine știe să facă, și ce făceau ei altceva oare, ce făceau decât să pună un pas înaintea celui alt și asta încă de atâta timp, așa că privindu-i cum sforăie nu eram în stare să le găsesc nici un merit deosebit. Adio și n-am cuvinte, le-am spus, aruncându-le în față superbul meu dispreț, apoi m-am întors și am început să merg, îndepărtându-mă cu fiecare pas de ei, la început cu un pas, apoi cu doi, cu trei, și așa mai departe, nu mă grăbeam, mergeam cu mâinile în buzunare și admiram natura; luna era în al patrulea pătrat al ei, așa sfântă și clară, am spus, și aceste versuri foarte frumoase m-au făcut să am o bună părere despre mine. Apoi mi s-a părut că sunt ridicol făcând așa pe sensibilul și am spus din nou, uitându-mă de data asta în pământ și numărând pietricelele: Luna asta e o curvă. Și de data asta am fost mult mai mulțumit de mine, știam că chestiile alea poetice nu mă prind. Mergeam

cu mâinile în buzunare, din când în când săream jucând un fel de șotron, îmi simțeam însă picioarele anchilozate, probabil era și reumatismul de vină. Mergeam și tot mă îndepărtam de ei, eu care voiam să mă întorc de unde am plecat, să fac calea întoarsă, convins că inteligența mea cu totul excepțională 5 mă va ajuta să găsesc drumul. Aveam în acele clipe, trebuie să mărturisesc, o părere foarte bună despre mine. Ce mai încoace și încolo, mă credeam aproape genial! Mă opream din când în când, îmi priveam chipul reflectat în vreo băltoacă și încântat la culme, în vreme ce mă priveam din cap până 10 în picioare, îmi spuneam fericit: „Genialule, mă genialule!“, apoi aruncam cu o pietricică în balta respectivă, chipul mi se tulbura, ceea ce era foarte bine, că altfel, cine știe, tot privindu-mă, aș fi căzut până la urmă în boala narcisismului, ori chiar să mă îndrăgostesc de mine cel din băltoacă n-ar fi 15 avut nici un haz. Pe măsură ce mă îndepărtam de ei, ziua creștea, la început o ceață deasă și umedă pluti în jurul meu, după aceea, nu mult după ce răsări soarele, ceața începu să se risipească, cu toate că umezeala mai stăruia o bucată de timp. Din când în când mă întorceam să-i văd pe cei pe care îi 20 părăsisem și erau undeva foarte departe, încât abia puteam să-i zăresc, întinși în iarba jilavă, dormind încă, și privindu-i așa mici și neînsemnați, am început să-i disprețuiesc din ce în ce mai mult. Am pierdut prea mult timp cu ei, mi-am spus, eu care sunt o ființă atât de înzestrată. Nu meritau din partea 25 mea atâta atenție. Apoi, deodată, a început să-mi fie puțin teamă. Dar dacă, mi-a trecut deodată prin gând, în dimineața asta superbă, cu soarele așa splendid, ei se trezesc mult mai devreme decât de obicei, și observă mult mai repede decât am calculat eu dispariția mea. La urma urmei, orice 30 probabilitate e posibilă! Ia să-mi fac eu, mi-am spus, acoperirea la teren, ia să îmi fac eu o gropiță sau gropșoară, cum vreți să-i spuneți, încât să tragi cu tunul și să n-ai cum să mă găsești. Aveam o sticlă cu mine, o sticlă pentru apă, și cu sticla aia

am început să sap, pământul era umed și se lăsa săpat cu ușurință și am reușit să sap o groapă nici prea lată, nici prea strâmtă, numai bună să pot intra în ea. Săpam și în vremea asta soarele creștea pe cer, cu timpul începu să îmi fie foarte
5 cald, și cum tot nu avea cine să mă vadă, m-am dezbrăcat în pielea goală, am rămas cum m-a făcut mama, păstrând numai bocancii în picioare, ca să nu mă tragă și să mă trezesc cu vreun guturai. Descotorosit de îmbrăcămintea mea greoaie, lucram cu mult mai mult spor și destul de repede groapa fu suficient
10 de adâncă ca să-mi permit să intru în ea. Am sărit așadar în groapă, dar spre părerea mea de rău, mai aveam totuși de săpat, groapa abia îmi ajungea până la mijloc. Într-o vreme dădui peste un strat de apă și săpatul deveni mult mai dificil, pe măsură ce săpam apa creștea, și cu toate că nu-mi făcea nici
15 o plăcere să stau în apa aia împruțită, săpam în continuare. În sfârșit, groapa fu gata și după ce intrai în ea constatai că depășește cu o palmă creștetul capului meu, tocmai atât cât se cerea. Acum nu mai aveam grijă, eram apărat în mod excepțional. De binoclat, de acolo din groapă puteam să mă
20 binoclez cât vreau, pentru că ei nu aveau cum să mă vadă. Am rămas un timp acolo, cu privirea ridicată în sus; deasupra mea se vedea cerul, priveam păsările care se îndreptau spre țările calde, evitând să mă uit la pământul mocirlos de sub picioarele mele, asta m-ar fi indispus prea mult, îndreptându-mi
25 privirea spre acel cer atât de albastru, atât de albastru, încât te dureau ochii, clipeam mereu din ochi, fără să vreau, pentru că lumina aceea, aruncată peste tot cerul acela nesfârșit, aproape mă orbea. Eram fericit gândindu-mă că, în mod sigur, ei îmi vor pierde urma, în așa fel încât eliberându-mă definitiv
30 de prezența lor stânjenitoare, să mă pot întoarce liniștit acasă. La iubita mea mamă, mi-am spus, iubita mea mamă care mă așteaptă, mi-am spus privind cerul neasemuit de limpede. Sărmana, sărăcuța de ea, mi-am spus, și am început să plâng în hohote, stă acolo, la fereastra răhățită de muște și mă

așteaptă. Imaginea acestei mame în așteptare mă înduioșă în așa hal, că-mi tăie respirația. Trebuie să fie foarte bătrână, sărmana mea mamă, mi-am spus. Părul alb ca argintul și toate celelalte, ochii împăienjeniți de așteptare, și mai știu eu ce. Doamne Dumnezeule, e mare lucru sau ce lucru mare e să
5 ai o mamă, o mamă pusă pe așteptat. Și încă la o fereastră! Acest spectacol pe care mi-l închipuiam mă emoționează tot mai mult, în cele din urmă începu să mă doară inima. Nu pot suporta atâta duioșie, am început să strig în gura mare. E peste puterile mele! Atâta duioșie, atâta dragoste, atâta dramă!
10 Sentimentele profunde de care eram animat erau un prilej bun pentru gândire, așa că am început să gândesc! Stăteam acolo, în groapă, și gândeam! Gândirea îmi făcu foarte bine, mă stimulează, îmi făcu poftă de mâncare. Apoi chipul mamei se tulbură din nou, ochii mi se încețoșară iar, umplându-se cu
15 lacrimi, lacrimi care începură să curgă în mod abundent, și am simțit că nu pot suporta atâta tristețe, inima mea foarte sensibilă nu putea suporta atâta durere. Iubita mea mamă! am strigat din nou, apoi într-un moment de inspirație sau de revelație, cine poate ști, am strigat: Mama mea e fecioară! Și
20 iată-mă pe mine, fiul ei rătăcitor, care se întoarce la ea, stând deocamdată în această groapă puturoasă și luând apă la picioare. După socotelile mele, ora trebuia să fie destul de înaintată, cei doi se treziseră în mod sigur, descoperiseră dispariția mea și în clipele astea se foiau precis încoace și încolo,
25 cuprinși de panică. Mi-i închipuiam holbându-se în stânga și-n dreapta cu mâinile la ochi, străduindu-se să mă descopere. Eu, la plecare, avusesem grijă să iau cu mine și binoclul, cu ochiul liber nu aveau bineînțeles ce să vadă, erau mult prea departe ca să poată zări groapa în care stăteam ascuns. Încă
30 puțin însă și vor începe să mă caute, mi-am spus eu, și supozițiile mele fură într-adevăr exacte, nu trecu nici o jumătate de ceas, că ei își începură urmărirea. La început, e adevărat, o luară în direcția contrară celei în care o pornisem eu, meraseră

mult timp în direcția aceea, până când eu, care îi urmăream tot timpul prin binoclu, nu mai reușii să-i zăresc. Probabil că după o vreme și-au dat totuși seama că au luat-o într-o direcție greșită, pentru că i-am văzut întorcându-se, i-am văzut
5 mergând cu pași repezi, e adevărat că unul dintre ei rămânea totuși din când în când în urma celuilalt, în direcția în care eram eu ascuns. Când fură destul de aproape de mine, chiar în dreptul unei denivelări de teren, al unui mamelon care le ieșise în cale, se opriră și făcură ceea ce se cheamă mascarea
10 la teren, adică se ascuseră în spatele mamelonului, în acest fel realizându-se un perfect echilibru, adică ei se ascundeau de mine în aceeași măsură în care eu mă ascundeam de ei. La început n-am înțeles sensul acestui joc de-a v-ați ascunselea, mi s-a părut chiar stupid, ca după aceea, cu timpul, să
15 încep să fiu din ce în ce mai lămurit în legătură cu semnificația lui: voiau să mă obosească prin înfometare, strategie arhicunoscută, și mult folosită, care dăduse de cele mai multe ori în decursul istoriei cele mai remarcabile rezultate. Ei știau că nu am cu mine decât hrană rece și încă în cantități neglija-
20 bile, așa că se foloseau de ceea ce se cheamă în mod obișnuit slăbirea inamicului prin înfometare. Stăteau prin urmare în spatele mamelonului și așteptau. La început am suportat cu ușurință această situație, mai fumând o țigară, mai privind cerul, mai gândindu-mă la îndepărtata mea mamă care era
25 fecioară. Proviziile mi le-am împărțit cu multă atenție, în așa fel încât să-mi ajungă pentru vreme îndelungată. La fel am procedat și cu apa. Soarele îmi bătea însă drept în creștet și setea mă sufoca, așa că rezervele de apă le-am terminat mult
30 mai repede decât îmi făcusem eu programarea, iar din apa slinoasă în care îmi bălăceam picioarele nu voiam în nici un caz să beau. Ei continuau să stea în spatele mamelonului ăluia, așteptând să mă predau. Știau că am hrană și apă insuficientă, îi auzeam distrându-se pe socoteala mea în dosul movilei; cauza mea era aproape pierdută. Am rămas totuși o vreme pe poziție.

Cu timpul, ei renunțară să-și mai scoată capul din dosul gorganului să vadă ce fac, pentru ei eram încă de pe acum o victimă aproape sigură. Am rezistat cât am rezistat, ridicându-mă din când în când din groapă și scoțând limba spre movila în spatele căreia erau ei ascunși, arătându-le 5 pumnul cu ciudă, apoi jocul ăsta de-a v-ați ascunselea începu să mă plictisească și hotărâi să mă dau bătut. Ceea ce am și făcut până la urmă, având grijă să iau o mutră cât mai pocăită, sperând că în acest fel voi reuși să-i impresionez. Ei însă nu prea luară în seamă mutra mea de înmormântare și mă primiră 10 cu strigăte de bucurie, îmbrățișându-mă cu multă dragoste. Îmi promisera încă de la început că în ce-i privește pe ei sunt gata să uite totul și să mă ierte pentru necredința de care dădusem dovadă. Fiecare dintre noi aveam clipele noastre de slăbiciune, spuseră ei, îmbrățișându-mă așa cum ai îmbrățișa 15 un frate. Și după ce se consumă și solemnul moment al împăcării, ne continuarm călătoria.

Singura soluție era să fac calea întoarsă, știam însă că nu pot să-i părăsesc, știam că dacă aș fi încercat să fug, ei ar fi reușit să mă găsească, așa că ultimul lucru care îmi rămânea, eram destul de lucid ca să înțeleg asta, era să mă debarasez de ei, să-i fac adică să nu mai existe. Ei, fie iertați, aș fi spus eu mult mai târziu, iubeau foarte mult florile și ca să par și mai convingător mi-aș fi dat ochii peste cap, în semn de adâncă 25 durere și nimeni probabil n-ar fi bănuit adevărul, adevăr pe care numai eu singur puteam să-l cunosc. Aș fi lăsat să-mi curgă și câteva lacrimi, pe jumătate sincere pentru că eu totuși îi iubeam, cu toate că asfixierea datorită efectului toxic al crinilor fusese pusă la cale de mine. Așa mă gândeam eu, 30 privindu-i cu câtă nepăsare își continuau ei somnul, fără să bănuiască gândurile urâte care îmi treceau prin cap. În fond și la urma urmei le pregăteam o moarte de poeți, de amante sau de regine detronate, o moarte pe care ei nici n-o meritau!

Copiii vor învăța în acest fel despre ei la școală și vor lăcrima plini de compasiune deasupra cărților de citire. O moarte cerută deci din înalte rațiuni personale, plăcută și ușoară, pentru care ar putea chiar să-mi fie recunoscători. Din când
5 în când mă voi apleca deasupra lor ca să văd dacă mai respiră. Le voi descheia cu multă dragoste cămașa la piept, îmi voi pune urechile în dreptul inimii lor așteptând ca respirația lor să devină tot mai greoaie, tot mai înceată, și respirația, într-adevăr, li se va auzi tot mai puțin, până când nu se va
10 mai auzi deloc, și în acea clipă, într-adevăr unică pentru mine, eu voi ști, eu singurul supraviețuitor, că existența lor a luat sfârșit. Și cât de liber voi fi atunci, liber ca păsările cerului! O, am să le spun, am să-mi cer într-un fel iertare cu voce tare, cu toate că ei nu vor avea cum să mă audă, am să le spun cât
15 de mult i-am iubit și cât de greu mi-a fost să recurg la această soluție disperată. Dragii mei, am să le spun, trebuie să mă iertați, și să mă înțelegeți, dar uneori în clipele de disperare te vezi obligat să recurgi la cele mai imposibile și mai absurde soluții. Așa-zisele soluții de forță majoră. Nu se poate altfel,
20 că doar oameni suntem cu toții, și care dintre noi e lipsit de păcate. Dar în timp ce-mi repetam panegiricul pe care îl voi ține la înmormântarea lor, știam – și această constatare trebuie să recunosc mă umplu de o adâncă tristețe – că niciodată n-am să fiu în stare să duc la îndeplinire hotărârea luată. Nervos,
25 mi-am aprins o țigară, privindu-i cum respiră liniștiți, cum uneori mormăie un fel de cuvinte neînțelese prin somn și atunci mi-am dat seama că dacă îmi trecuse într-adevăr prin minte gândul exterminării lor, asta se datora în primul rând dragostei profunde ce le-o purtam. Poți ucide uneori din prea
30 multă dragoste, mi-am spus eu în șoaptă sărutându-i cu multă dragoste pe frunte pe amândoi. Trebuia să rămân alături de ei, știam asta, și după ce m-am spălat pe dinți și pe picioare, m-am culcat lângă ei, învelindu-mă cu pătura lor, și în scurtă vreme am adormit.

Apărea soarele, strălucea pe cer, un ceas sau două, un soare despre care e greșit spus strălucea, pentru că era atât de îndepărtat încât abia se zărea, un soare mic cât un ou de găinușă, împrăștiind o lumină tulbure și cețoasă, noi totuși ne bucuram, decât nimica, era bun și soarele ăla, apoi nici nu ne obișnuiam noi bine cu el, că și dispărea pe nesimțite, și nici în tunicul nu se lăsa, ci un fel de amestec între zi și noapte, și noi ne continuam călătoria prin lumina de culoarea cenușii, la orizont din când în când câte o străfulgerare sângerie ne lumina fața, și noi știam atunci că soarele e acolo, dincolo de băltoaca aceea de sânge, soarele, care se străduia să răsară și nu reușea, se zvârcolea să iasă la lumină, fără să fie în stare, și atunci licăririle acelea se stingeau, lumina cenușie cuprindea întreg cerul și în astfel de momente o oboseală și o neliniște ciudată ne cuprindea, o sfârșeală neașteptată ne cobora în oase, încât abia reușeam să ne mișcăm, și în timp ce abia ne mai târam, unul dintre noi spuse: femeile astea sunt atât de slabe, atât de lipsite de apărare. Femeile au părul lor lung, spuse după un timp din nou unul dintre noi, în vreme ce oboseala ne cobora grea ca de plumb în picioare, așa încât abia mai puteam să ne mișcăm, mergeam ca prin vis pe jumătate adormiți, târșindu-ne picioarele. „Ce-i cu femeile?“ întrebă din nou cineva și întrebarea îl obosi atât de mult, încât făcu eforturi zadarnice să o mai poată continua, fraza rămânând în aer, suspendată, neterminată. „Sunt lipsite de apărare“, spuse din nou un altul, cu o voce atât de înceată și de stinsă încât abia se putu auzi ce spune. „Cine, întrebă un alt glas la fel de stins, cine e lipsit de apărare?“ „Ele“, șopti din nou același, dar mult mai târziu, după o îndelungată pauză. „De ce, întrebă atunci, de ce sunt atât de lipsite de apărare?“ Întrebarea pluti mult timp în aer, rămânând în cele din urmă fără răspuns. „Uneori sunt cărunte, am spus eu, îmbătrânesc adică“, am adăugat, și nu știu de ce aveam impresia că altcineva spunea vorbele astea, că nu din gura mea ies, și ca ei să nu mă vadă plângând,

mi-am coborât capul în pământ, făcându-mă că sunt în căutarea unui lucru pe care l-am pierdut. „Ele cred în învierea morților“, spuse cineva pe neașteptate și începu să râdă în gura mare. „Sunt lipsite de minte, sărmanele, n-au minte, n-au minte!“ strigai eu și începu să dau din cap în stânga și în dreapta, arătându-mi în acest fel compătimirea pe care le-o purtam sărmanelor. „Haideți să mergem așa plini de voieșie și să vorbim despre femei, propuse altul, cu o voce destul de vioaie. Așa, o să vedeți și voi, timpul trece mult mai repede.“

10 Apoi începu să povestească și noi ascultându-l furăm din nou cuprinși după un timp de o toropeală ușoară, și dacă la început am înțeles ce spune, cu timpul vorbele lui deveniră tot mai confuze și tot mai lipsite de înțeles. „Da, am spus amândoi, după ce el terminase de povestit, ca să-i arătăm că am fost

15 atenți, cu toate că în cele din urmă habar nu aveam ce povestise, da, da, au părul lung, da, da, am spus noi într-un glas, sunt lipsite de apărare, ai dreptate, ai dreptate, ai perfectă dreptate.“ Vorbeam însă cu ochii cârpoțiți de somn și înaintea chiar de a ne termina vorbele adormirăm și ne prăbușirăm

20 ca niște butuci la pământ.

Da, am spus în vreme ce încercam să ridic privirea spre cer, sunt tot norii aceia subțiri ca niște eșarfe, norii aceia transparenti, pe care i-am mai văzut cândva, odată, demult,

25 poate că totuși, am spus, dar nu, era ridicol să cred așa ceva, era ridicol să încerc să-mi închipui, și cum mergeam cu gura căscată privind norișorii aceia rozalii, încercam să-mi amintesc, nu, mai bine nu, totuși eu voi încerca, și cum merg fără să mă opresc, inutil, imposibil să mă pot opri, ca o jucărie

30 căreia i s-a întors arcul, sau nu ca o jucărie, pentru că orice s-ar spune picioarele mă dor cumplit, și eu continuu să merg, norișorii aceia dulci și suavi spun, îmi amintesc, strig, după aceea, ceva mai târziu, da, îmi amintesc, știu foarte bine că-mi amintesc, și mai știu cât de călători pot fi norii aceia și cât

de repede vor trece ei, și cum singur mă voi trezi sub un cer
atât de albastru, atât de albastru, ploaia a rămas în urmă, și
vântul a rămas în urmă, și ninsorile, chiar și ele, albele ninsori
s-au sfârșit pentru totdeauna, sub un cer imens ca un clopot
de sticlă, foarte igienic, sub un cer dezinfectat, și ce frumos 5
e să mergi, să pui un picior înaintea celuiilalt, câmpiile întinse,
plate și nici glod sau mocirlă scârboasă nu vezi, vin doar cele
mai frumoase clipe ale zilei, cele mai frumoase clipe ale anului,
cele mai frumoase clipe ale vieții, cum se mai spune, și drumul
e uscat ca în palmă, ușor în pantă, încât ca să-ți cruți picioarele 10
poți merge și de-a rostogolul, dar eu prefer să merg în două
picioare, pun un picior înaintea celuiilalt, fac cinci pași și o
iau la stânga, mai fac cinci pași și o iau la dreapta, apoi tot
așa din zece în zece pași, din o sută în o sută de pași, totul e
doar calculat cu mare exactitate, apoi ce frumos e, căci acum 15
iată-mă trecând printr-un câmp de flori, apoi în stânga și în
dreapta mea sunt arbori foarte înalți cu coroanele înfipite
undeva în cer, și florile pe lângă care trec cât de delicate sunt
și, nu știu cum, transparente, și atunci alerg din floare în floare,
uit până la urmă să-mi număr pașii, și tot alergând așa, timpul 20
se scurge cât se poate de plăcut, fac niște buchețele frumoase
de flori pe care am grijă să le așez la rădăcina copacilor, și din
când în când, atunci când sunt cuprins de melancolie, rup
petalele florilor una câte una, mă iubește, nu mă iubește, apoi
strig în gura mare adevărul, ea mă iubește, ca apoi să mă simt 25
poate puțin încurcat, ea, spun încă o dată cu ciudă, ea prin
urmare, iată o încurcătură, o neașteptată și veselă încurcătură,
o! cât de plăcut e să mergi printre arbori, cât de plăcut e să
mergi așa, fără să te gândești la nimic, iar când ți-e foarte somn,
poți să te oprești, poți să te întinzi pe iarba mătăsoasă și să 30
adormi, să adormi ascultând de exemplu păsărelele cum cântă,
pentru că, e și firesc, în pădure sunt foarte multe păsărele și
toate cântă luându-se la întrecere, și acum știu că stau în
mocirla aia puturoasă prăbușit acolo, cu capul îngropat în

noroi, căzuseră ploi dese acum la apropierea iernii, toamna fusese foarte lungă și ploioasă și la un moment dat n-am mai putut să merg, la un moment dat am căzut, m-am prăbușit în noroi, m-au părăsit puterile și când după un timp am

5 încercat să mă scol în picioare din nou, ridicându-mi mai întâi capul, n-am reușit să văd nimic înaintea mea, din pricina noroiului care îmi șiroia pe față, n-am văzut, și asta nu imediat, decât un cer foarte jos, din care apa continua să curgă, și când am încercat să mă ridic am constatat că încercările mele erau

10 inutile, pentru că de câte ori mă ridicam alunecam din nou cu repeziciune, eram probabil și mult prea slăbit ca să mă pot ține în picioare, și de câte ori mă ridicam, ca după aceea să cad din nou, obrazul meu se lovea de mocirla aia plescăind foarte neplăcut, și nici nu era prea recomandabil să rămâi în

15 picioare, bătea un vânt rece și neprietenos, vânt pe care atâta timp cât erai una cu pământul bineînțeles că nu-l simțeai, dar care te șfichiuia amarnic îndată ce încercai să te ridici în două picioare, mi-e frig, am strigat eu atunci revoltat la culme, mi-e tare frig, m-am tânguit eu, vreau să mă încălzesc, vreau să fac

20 o baie caldă, vreau o cămașă curată, și o cravată roșie cu buline albe, vreau un ceas cu cuc care să mă trezească în fiecare dimineață, și după ce mi-am strigat dorințele cu voce tare ore în șir ca un apucat, am început să mă târăsc spre râul care curgea în șuvoaie tulburi nu departe de mine, și profitând de

25 malul abrupt al râului m-am ascuns acolo făcându-mă ghem și ferindu-mă în acest fel de stropii reci și neprietenoși ai ploii care continuau să cadă, și am stat multă vreme acolo așteptând să mi se usuce îmbrăcămintea muiată de ploaie și în zilele care urmară, zile în care mă hotărâi să mă pregătesc din nou de

30 drum, răsări soarele, un soare rece și neprietenos, pentru că iarna era aproape, știam deci că în curând voi merge pășind pe catifeaua moale și diafană a ninsorii, și cum mergeam am știut că, dar asta n-avea aproape nici o importanță, am știut că de acum înainte voi continua să merg în același fel, adică

punând un picior înaintea celuilalt, și poți să mergi mereu așa, dar nu cinci pași la stânga și apoi la dreapta și așa mai departe, fără număratoarea asta pe care s-o poți face trebuie în primul rând să știi matematică, să treci pe lângă ferestre puternic luminate și să privești înăuntru, să-ți arunci o singură privire 5 fără să te oprești, să-ți continui drumul, să strigi din tot sufletul: Maria, Maria, să treci, fără să aștepti la nesfârșit, da' e mult mai bine să nu aștepti, mult mai bine e să treci mai departe pentru simplul motiv că te grăbești, că timpul ți-e măsurat, orice întârziere e rău venită, dar nu e bine să te gândești acum 10 la asta, tocmai acum când începe să se lase seara, când în întunericul din jur abia ți se aude respirația, acum trebuie să te odihnești, să închizi ochii, să te ghemuiești, ca nu cumva să ți se facă frig, acum trebuie să stai în cea mai adâncă groapă, acolo unde mocirla poate fi caldă încă, acum trebuie să nu 15 te gândești la nimic, să asculți doar vuietul permanent al vântului, să asculți ropotul rece și înghețat al ploii, acum trebuie să încerci să-ți oprești lacrimile de teamă ca nu cumva ele să-ți înghețe pe față provocându-ți răni foarte adânci, mai e și scărpinatul până la sânge, de asemenea cât se poate de 20 periculos, sunt toate acele eczeme care datorită murdăriei până la urmă îți acoperă corpul ...să merg cu ochii închiși, sticla pisată a zăpezii îmi pătrunde în ochi, împiedicându-mă, lovindu-mi gura, să mergi așa fără dinți, scuipându-i în nisip unul câte unul, sângele cald al gingiilor simțindu-l în gură și 25 cum mai zâmbesc cu gura mea știrbă, făcând semne păsărelelor cu mâna mea dreaptă și cu stânga scărpinându-mă în cur, cum mai țopăi într-un singur picior, și anume în cel drept, pentru că la stângul m-am trezit cu o frumoasă cangrenă, privindu-mi piciorul, putred pe jumătate, o plăcută duhoare urcă spre nările 30 mele și acum noi stăm toți trei îmbrățișați, sprijinindu-ne unul de celălalt, ținându-ne cu mari eforturi în picioare și când unul dintre noi cade, celălalt îl ridică, încet, cu mare precauție, așa cum ridici un bolnav, un bolnav pentru care fiecare atingere

e îngrozitor de dureroasă, și mergem sprijinindu-ne unul de celălalt în marea tăcere care s-a lăsat în jurul nostru, nu se aud decât păsări îndepărtate țipând trist și prelung, atât de îndepărtate încât până la noi nu mai ajung decât ciudate
5 ecouri, și dacă unul dintre noi cade, nu ne oprim, mergem mai departe, știm doar atât de bine că până la urmă, șontâc, șontâc, el va alerga după noi ca să ne ajungă din urmă, și acum merg căutând mai ales să am o ținută cât mai demnă, un mers cât mai plăcut la vedere, un bărbat când merge nu trebuie
10 mai ales să-și miște șoldurile, trebuie să meargă cu pieptul bombat înaintea cum bine se știe și mai ales nu e indicat să-și scoată prea mult fundul în afară ca să nu pară suspect, și încerc să merg păstrând cu sfințenie regulile impuse de cel mai exigent regulament cu putință, dar nu știu de ce mă apucă așa un
15 tremurici cu totul pe neașteptate, alunec până la urmă, mersul reglementar se duce și el dracului și se întâmplă să mă lase amândouă picioarele și atunci mintea mea de o extraordinară inventivitate confecționează chiar un fel de cărucior pe care instalez un scăunaș ca să nu fie neapărat necesar să pedalez
20 și în tot acest timp îmi expun picioarele bolnave la soare, e și acesta un fel de a face plajă, stau în micul meu vagon automat cu cracii în sus și, încet, încet, prind din nou puteri, prefăcutule, îmi spuseră ceilalți care găfâind mă ajunseră din urmă, apoi am mers toți trei de-a lungul unor râuri înghețate,
25 acoperite de o ceață subțire și foarte tristă, adevărul e că nu ne mai țineau balamalele și plângeam adeseori toți trei suflându-ne nasul cu zgomot în batistă, noi, spuneam, ele care, mai ales că știm foarte bine cât de mult ele, copacii, strigam, umbra lor vedre, pătrunzi în ea ca într-o apă, nu-i așa, umbra
30 lor verde, adeseori am încercat, niciodată să nu crezi că, mai ales primăvara târziu când păsările, nu primăvara, toamna adeseori când păsările, ele care mai ales toamna, nu, mătasea părului ei, capul i se mișcă în toate părțile, nu-i așa, fiecare mișcare, am să revin, mâine, să urc până la acel turn foarte

înalt, seara e bine să ne spălăm picioarele, apa rece e atât de odihnitoare, scoate parcă oboseala din oase, de atâta umblat picioarele au început să sângereze, fără să mai vorbim de bătăături, iarba prin care treceam era foarte înaltă și un soare splendid dădea ierbii o ciudată transparență și ea trecea desculță 5 prin iarbă, pruncul în brațele ei arse de soare scâncea încet, și noi mai aveam un drum lung de parcurs, ploii și marii descărcări electrice erau anunțate pretutindeni, ele care mai ales dacă e târziu, știi foarte bine că ele, mâinile care neputincioase, nu-i așa, întotdeauna neputincioase, lasă-le să 10 cadă, așa răsfirat, poate că niciodată, în tot cazul e vorba de mers, pașii își știi atât de bine, e vorba să ajungem lângă, e vorba să urcăm, e vorba să coborâm, să mergem drept înainte, din nou să o luăm drept înainte, cât vezi cu ochii prin urmare, mai ales atenți să nu alunecăm pe împuțitele coji de banană, 15 să nu ne împiedicăm de un mamelon, să nu folosim încălțăminte proastă, să nu alergăm, să nu mâncăm în timpul mersului și să respirăm regulat, să-i văd mai ales ochii, întotdeauna când doarme trebuie să cauți să-i ascuți respirația să ajungem împreună acolo unde, nu, niciodată n-am 20 să uit că acolo, și mai ales să mergi privind drept înainte, nici o privire aruncată în dreapta sau în stânga ta, să mergi împleticindu-te, și când ești gata să cazii, ei să te prindă de turul pantalonilor, mersi să spui și încet, încet, ochii să ți se împăienjenească de atâtea ore de nesomn, încet, încet să 25 adormi în timpul mersului și mergând cu ochii închiși mă trezesc deodată într-o groapă împuțită, împiedicându-mă în mătasea broaștei, și cum e toamna târziu umezeala nu-mi face bine la picioare, holbează-ți ochii îmi spun, holbează-ți bine ochii în timp ce mergi, altfel cine știe unde dracu' te mai 30 trezești, și e un câmp atât de întins, încât nu i se pot zări marginile, pământul înghețat sub picioare, și iarba atât de plăcută la pipăit sub picioarele mele desculțe, mari parcuri englezești pe care le străbat acum, mari întinderi cu gazon

verde, la umbra arborilor seculari, cum se mai spune, bătrânii arbori foșnindu-și frunzele verzi, acel verde de toamnă, verdele care începe să îngălbenească și asta cu fiecare zi care trece, parcuri englezești, prin urmare, cu gazon verde, pe care le străbat
5 căutând să-mi umplu plămânii cu aerul acela minunat și fără să pun la socoteală mirosul crinilor albi, înalți cât un om, cu capul greu ametit de atâta miros, și mergem acum ținându-ne de mână, mergem în vârful picioarelor ca să nu vină grădinarul și păsărelele sunt mai vesele decât oricând, chiar dacă se
10 răhățesc mereu cu nerușinare, păsărelele prin bătrânii arbori ai parcului englezesc, copacii atât de bătrâni încât uneori, cu totul pe neașteptate, se prăbușesc la pământ, scorburi uriașe în care și-au făcut culcușul tot felul de animale de care eu mă tem, și de atâta soare, fierbinte, ucigător, iarba parcului se
15 usucă, de atâta soare cenușa drumului e atât de fierbinte încât picioarele mele sunt arse, adevărate răni pe care ca să mi le vindec trebuie să stau cu picioarele în sus, să stau așa nopți întregi, mai ales când cade ploaia și atunci picioarele mele înfierbântate se mai răcoresc puțin și chiar rănilile, încet, încet,
20 sub efectul binefăcător al ploii sărate, mi se vindecă, și picioarele mele sunt îndreptate chiar acum spre steaua care undeva departe, dar asta în nopțile seci și uscate, nopți în care nu cade o picătură de ploaie, nopți în care cerul cu toate stelele lui, nopți în care cerul cu toate, mai ales aceste nopți fierbinți,
25 când e tot atât de cald ca și ziua, pământul încă fierbinte care păstrează până spre ziuă căldura zilei, nopți în care pământul arde ca un cuptor aprins, iarba pârjolită de soare, iarba uscată fărâmițându-se sub picioare, nopți în care cerul, până târziu, înspre ziuă, când steaua începe încet, încet să pălească până spre
30 ziuă când în sfârșit adorm, făcut covrig pe pământul uscat, atât de fierbinte de parcă aș dormi pe un cuptor încins, în gură cu cenușa fierbinte, uscată, un fel de făină pe care saliva mi-o transformă într-un fel de pastă subțire, cenușa fierbinte păstrându-mi în ochi și în nări, tot părul mi-e plin de cenușa

asta ca de mătrează, dar când deschid ochii în nopțile mele de insomnie, cenușa începe să alunece deasupra ochilor mei, răsfirată de gene asemeni unei pânze subțiri și asta e foarte impresionant, pentru că prin stratul acela subțire de cenușă văd stelele sau mai bine zis steaua, să închizi ușa, îmi spusese, 5 să nu lași ușa deschisă, și acum picioarele mele bandajate simt mai puțin fierbințeala drumului încins, ceea ce se poate numi adaptarea la condițiile vitrege ale drumului, un fel de plute improvizate în mare grabă pe care mă las să alunec, e mai odihnitor așa să te lași purtat de apa aceea, e adevărat, nu 10 tocmai curată, dar mai e și sentimentul alunecării care e foarte plăcut, să aluneci prin urmare, fără să mai pun la socoteală că în acest fel ești ferit de zdruncinături, apa domoală curgând leneșă la nesfârșit, apa domoală, în voia ei prin urmare, e destul să ții ochii închiși, șerpi prelungi care lunecă pe lângă plută, 15 dar marile ape sunt atât de îndepărtate, atât de departe, și această băltoacă unde mi se încurcă picioarele în mătasea broaștei, și orăcăitul ăsta permanent pe care la urma urmei nimeni nu mă obligă să-l suport, și toate aceste întinderi mocirloase pe care vrând-nevrând trebuie să le străbat, 20 umezeala care mă pătrunde până la ficat, cum se spune, până la rărunchi, și ceața care e foarte deasă și care mă împiedică să respir, ceața umedă, parșivă, alunecând de-a lungul corpului meu, ceața prin care e atât de greu să vezi steaua cu toate că cerul e în mod sigur senin, doar acolo, sfredelind ceața, o pată 25 doar, ceva mai albicioasă și înaintând prin ceață de parcă aș fi mers prin vată, mai puțin uscată desigur, valuri de ceață venind cine știe de unde și îndreptându-se spre cine știe unde, și undeva foarte departe un far care cheamă mereu și țipătul ascuțit al sirenelor mă fac să înțeleg că marea trebuie să fie 30 undeva foarte aproape, mari transatlantice pe care la un moment dat am chiar impresia că le zăresc prin noapte și chiar vuietul mării mi se pare că-l aud, ca după aceea, și asta în cel mai scurt timp, totul să rămână în urmă, chiar sirenele

auzindu-se din ce în ce mai surd, îndepărtându-se cu fiecare pas pe care-l fac, chiar farul, care își trimisese mereu luminile în direcția mea, descoperindu-mă din când în când fără să fiu însă văzut din cauza ceței, îl vedeam acum aruncându-și
5 jeturile undeva foarte departe și după ce ceața se împrăștie, după ce noaptea se golește de ceață devenind mai transparentă și mai fluidă, văd din nou steaua și tot holbându-mă la ea mă trezesc din nou la pământ, și întunericul e atât de dens că nu văd la un pas înaintea mea, poți să-l tai cu cuțitul, cum
10 se spune, noi mergeam ținându-ne de mână, unul în spatele celuilalt și dacă unul dintre noi se împiedică și cade, hop și noi după el, dacă unul cade, să zicem, într-o groapă sau în vreo trapă deschisă, hop și noi călare peste el, și erau copaci mari și negri pe cerul acela de culoarea laptelui, mai ales în
15 zori, când cerul nu mai are nici o culoare, mai ales în zori, când oboseala e mai puternică decât oricând, când mergi bâjbâind, cu ochii cârpiți de somn, mai ales în zori când, vara în zori, toamna, zorii umezi și tulburi, toamna, târziu spre seară, păsări negre acoperind cerul, acoperind soarele, ele
20 călătoresc, îmi zic eu, și sunt atât de sus, încât n-am cum să le ajung cu mâna, și noaptea, undeva foarte departe, glasul cuiva străbate până la mine, cheamă pe cineva, am eu impresia, fără să înțeleg bineînțeles ce spune, glasul cuiva sfâșiind liniștea calmă a serii, și am hotărât să merg mai ales noaptea, noaptea
25 când bate un vânt care te mai răcorește puțin, și nici distanțele nu par chiar atât de mari din cauza întunericului, care face să nu vezi prea departe înaintea ta, noaptea sunt și stele pe care poți să le privești, și tot privindu-le nu simți cum trece timpul, noaptea, mai ales întunericul, el te apără desigur,
30 noaptea, întunericul și stelele atât de îndepărtate, în jurul tău, noaptea, întunericul care te apără, simți mai puțin ploaia, simți mai puțin vântul, și mie îmi place să merg mai ales noaptea, să merg foarte repede, să mă grăbesc, noaptea vezi steaua, cazi, apoi te ridici și vezi steaua, simți mai puțin frigul, pentru că

uneori se întâmplă ca în timpul nopții vântul să se oprească, și câteodată te oprești ca să respiri puțin, să asculți cum ciripesc păsările cât e noaptea de lungă, și câmpia se întinde nesfârșită înaintea ta și tu trebuie să mergi cât e noaptea de lungă, dar noaptea dacă cerul e senin, dacă ridici privirea, e imposibil, 5
noaptea când liniștea e atât de adâncă și când

Timișoara, iunie 1970

ȚARA ÎNDEPĂRTATĂ
Roman

Erau înghesuiți într-un vagon de marfă (se călătorea și cu astfel de vagoane în anii aceia de după război), tineri liceeni care se reîntorceau la școală, la sfârșitul vacanței de primăvară. La Făget trenul trebuia să aștepte acceleratul (care avea 5
întârziere) mai bine de jumătate de oră și, în tot acest timp, liceenii se distrează privind forfota și vânzoleala din gară; mame cu geamantane jerpelite (pilărițe sau croitorese din micul orașel) lângă băiețași gălbejiți din cauza traiului de la internat, stăpânindu-și cu greu lacrimile despărțirii. Țărânci trăgând 10
după ele baloturi cu dune uriașe (la ce-or fi trebuind acum, primăvara?) sau geamantane din lemn cu care bărbații lor făcuseră armata și de care atârnav lacăte uriașe și grosolane. Și sus, la fereastra locuinței șefului de gară, tânăra nevastă a șefului (ce frumoase bucle avea și, Doamne, cât de multe, cât 15
de multe, cum să le poți număra!) în căutarea lui Piciu, băiatul farmacistului, elev în ultima clasă, cu care se iubise toată vacanța și a cărui neîndemânare experiența ei reușise s-o învingă. În așteptarea trenului, unora li se făcuse foame; geamantanele de lemn erau descuiate și se mânca pe rupte 20
slănină cu ceapă. La fântâna arteziană se înghesuiau mai ales liceenii, și bucuria lor cea mai mare era să le stropească pe tinerele fete pe picioare, pe sandalele albe, încălțate de ele

pentru prima dată în vacanța asta, în zilele de Paști, și de care ele erau foarte mândre. Și fetele, revoltate, se certau mai ales cu băieții din clasele inferioare, iar față de cei mai mari luau o atitudine mândră și distantă. „Pe noi nu ne atinge grosolănia
5 voastră“, spuneau privirile lor care treceau pe deasupra băieților, pe deasupra cozoroacelor lor lucitoare (de asemenea noi-nouțe și de care ei erau de asemenea mândri, dar mai cu discreție, fără infatuarea ostentativă a fetelor). În sfârșit, Piciu a venit la gară (cu o birjă) însoțit, mai bine zis petrecut, de
10 doamna și domnul farmacist, și nici nu îndrăznește să ridice privirea spre acea fereastră unde se află aleasa inimii lui, (Doamne, ce nopți, ce nopți minunate care se consumau între orele opt și zece seara!), atent la doamna farmacistă care îi spune încă o dată câte perechi de chiloți i-a pus în
15 geamantan și să fie atent că două perechi sunt noi, și nu a avut timp să-i coasă monograma, și nu cumva, Doamne ferește, să le rătăcească. În sfârșit, o privire, una singură și toate buclele acelea (cam roșcate) se transformară în tot atâtea săgeți otrăvitoare care îi răniră pieptul, buclele acelea care îi
20 tulburaseră un semestru întreg nopțile lui de licean matur (rămăsese un an repetent). Iar cei care luaseră o mică gustare acum se descurcau destul de greu cu lacătele care nu prea voiau să se închidă. În sfârșit, acceleratul mult așteptat își făcu intrarea în gară și mamele și copiii, de-a valma, se înghesuiră,
25 rămânând, majoritatea, agățați ciorchine de tampoane. Apoi, după plecarea acceleratului, buclele acelea roșcate dispărură din fereastră: o fereastră închisă în care bătea acum, făcând-o să strălucească, lumina puternică a soarelui primăvăratec! Trenul lor se urni cu greutate, iar gara rămase pustie și tristă;
30 apa de la fântâna arteziană continuă să curgă fără să mai fie tulburată de jocul copilăros al liceenilor...

În vagonul de marfă în care erau înghesuiți liceenii vorbeau mai ales mamele și vocile lor joase (vorbeau în șoaptă) păreau îngrijorate și triste.

– Am vrut să-l dăm anu ăsta la o gazdă, spunea una, că-n ultimul timp o slăbit și ni-i frică să nu dea vreo boală în el. O fost bărbatu-meu la oraș săptămâna trecută, să vadă cum și ce-i, dar fără un porc gras nime nu vrea să steie de vorbă cu tine.

5

– Bărbatu meu s-o gândit să-l dea în gazdă la Popescu, profesorul de geografie, da nu i-o găsit acasă, erau plecați toți în concediu, interveni în discuție o altă femeie.

– Popescu cere mult, tare mult, spune mama altui licean. Am vrut noi să-l dăm anu trecut, da ne-o cerut doi porci grași și două șunci. I-am spus că-i mult, da ne-o spus că dacă vrem îl dăm, dacă nu el nu se supără, că are mulți care abia apucă să-și dea copiii la el în gazdă. Că el nu numai că-i ține, dar le face și educația. „Asta-i casă de domni“, ne-o spus. Aici învață să se poarte ca domnii.

10

15

– Asta așa-i, spuse cea care vorbise prima, numai că cere prea mult.

– Și eu am vrut să-l dau la Popescu în gazdă, interveni o altă femeie, da când am văzut cât cere i-am spus, așa, de la obraz, că ăsta-i furt curat, și mă crezi că mi-o lăsat copilul corigent, ba l-o căzut și la corigență și acum trebuie să repete anu? Bată-l Dumnezeu să-l bată, spuse femeia întărâtată, da câinos mai e la inimă.

20

– Al meu degeaba îl dau în gazdă, intră o altă femeie în vorbă, o țărăncă uluitor de grasă și de rumenă, legată la cap cu o maramă înflorată, cum poartă fetele, că el, să fie pe masă toate bunătățile, nici nu se atinge de ele. În prima clasă de liceu – povesti ea – l-am dat în gazdă la un fost colonel, unu Stoian, frate-miu care-i avocat o vorbit cu colonelul ăla să primească în gazdă copilul, că nu primește așa pe oricine. Și colonelului îi plăcea să mănânce bine, la ei fără fripturi nu trecea ziua. Carne găsea, că avea legături, cine nu-l cunoștea în oraș... Și copilul meu, ce crezi, îi aici, amărâtu, de față, poate spune dacă mint sau nu, – când nu se uita colonelul la el, hârști

25

30

cu friptura sub masă la câine, că avea un câine mare și tare frumos. Până când l-o prins colonelu și mi-o scris să mă duc să-l iau, că el nu-l mai ține. Și atunci l-am dat la internat, să se îndoape cu curechi, dacă nu i-o plăcut fripturile colonelului.

5 – Eu sunt de părere, interveni în discuție soția notarului din Temerești, o femeie uscată și cu un nas foarte mare, că un copil trebuie lăsat la internat, să se învețe cu greul. Că destul îl cocoloșim noi acasă, dacă îl răsfață și alții, nu e bine. Iese din școală complet nepregătit pentru viață și ajunge rău.

10 – Asta așa-i, aprobă femeia cea grasă și oftă, cum zice doamna notărășiță, că-i femeie cu carte și umblată, știe mai bine ca noi. Numai că, vezi, îți pare rău de copil.

– Numai cu dragostea nu faci om din el, ascultați-mă pe mine, că dacă eu n-am avut grijă de copil, n-a avut nime. Și
15 anu trecut, când mă duc la școală să mă interesez, ca oricare părinte, ce note are, aflu că-i corigent la șase materii. Numai la desen, la cântare și la purtare avea note de trecere, amărățul. Mă credeți că toată vara am cărat la Lugoj, ba la unu ba la altu, numai așa o reușit să ia în toamnă examenele. Da cât a
20 fost vara de lungă din casă el n-o avut voie să iasă. Alți copii băteau lopta, el nu; el o trebuit să învețe ce n-o învățat în timpul anului.

– Eu la internat nu-l mai dau, spuse doamna învățătoare Mateș, orice s-ar întâmpla. L-am dat un an la internat și mi-o
25 venit copilu acasă plin de păduchi, vă rog să mă credeți, și nu l-am dat la un internat obișnuit, l-am dat la internatul Bisericii Unite, că toți mi-au spus că e un internat bun și că în general copiii sunt mai îngrijiți decât în altă parte.

– Mirare, spuse o altă femeie, că și a meu a fost la „Uniți”
30 și n-am avut de ce să mă plâng, era tare strict acolo, era control mare, se țineau de capu copilului, și cât o stat la ei o învățat. N-am auzit, să spun drept, să fie păduchi la internatul ăla.

– Nu mai spun ce-am pățit cu al meu acu doi ani, când a fost în prima clasă de liceu, că acum s-o mai liniștit. Primim

noi, cam după Sfântul Ion, de la el, o scrisoare, că el nu mai stă la școală, că lui i s-o urât, că lui îi e dor de noi, că el fără noi nu poate trăi și s-a gândit bine, și el se lasă de școală și se întoarce acasă. Prinde atunci taică-su caii la căruță, că era inflație mare, când cu milioanele, cu trenu cine avea bani să se ducă?, bun, și-o pornim amândoi la oraș, că el singur n-o vrut să se ducă, zicea că pe mine mă ascultă copilul mai bine, că eu am fost mai aspră întotdeauna cu el. Ajungem noi la internat și, pe copil, cum să-l iei cu rău, că plângea de se scutura așa cămașa pe el, că de atâta plâns mie mi-o fost frică să nu stea inima în el și să moară săracu de inimă, că s-o mai văzut din astea. Încearcă atunci taică-su să-l ia cu buna, dar el, ce să asculte? Ieșim noi în oraș, cerem voie de la părintele monitor, că așa era la internatul „Uniților“, și ne ducem toți trei până sub Dealul Viilor, unde avea bărbatu-meu un văr, pielar de meserie, și ne rugăm să ia copilul și să-l țină la el, că la internat nu mai vrea să stea, plânge să vină acasă. Ne înțelegem noi cu neamu ăsta al nostru, mergem la internat să scoatem copilul, îi luăm duna și lucrurile și-l ducem la Streian, că așa îl chema pe vărul ăla a lui bărbatu-meu. Numai că trebuia să doarmă într-o odaie cu copilul lui Streian, care era olog de amândouă picioarele și umbla cu un cărucior, săracu, i-o tăiat trenu picioarele, când a fost de vreo zece ani. Acu să fi avut vreo douăzeci, și pentru că era olog se îngrășase foarte tare. Și copilul iar începe să plângă, că el nu stă, lui îi era urât să doarmă la un loc cu ologu, o ținea una că el vine acasă. Și atunci taică-su, care nu s-o atins în viața lui de el, i-o tras două palme. Și copilul deodată nu mai plânge, numai că se face alb la față, cum e peretele. „Dacă plecați, spune, să știți că eu mă omor.“ „Lasă că nu te omori, spune taică-su, nu se omoară omu așa din una din două.“ „Să nu spunei că nu v-am spus“, face copilul, și din clipita aia, o lacrimă n-o mai scos. Dau eu să intru în vorbă cu el, să-i zic una, alta, da el numa, numa stătea așa, pe pat, și se uita la mine. Prinde bărbatu-meu caii la căruță, ne pregătim noi de plecare, ne luăm

- rămas bun, da el tot nimic, numai se uita așa, într-o parte, de parcă n-ar fi fost întreg la minte, de parcă i-ar fi furat Dumnezeu mințile, Doamne iartă-mă. „Nu-ți iei rămas bun de la taică-tu?“ îl întreb eu atunci. „Nu, spune el, nu-mi iau.“
- 5 „Cum vrei tu“, îi spun și plecăm amândoi fără să-i mai spunem o vorbă, după ce-i mulțumim lui Streian că-l găzduiește. Mă credeți că până am ieșit din oraș bărbatu-meu n-o scos o vorbă din gură, de parcă pe mine ar fi fost supărat, de parcă aș fi avut eu o vină? Știți că, iarna, întunericu se lasă repede și era
- 10 un ger ca de Bobotează, din ăla subțire, că te tăia parcă. Și când am ieșit din Lugoj, îl aud pe bărbatu-meu că spune: „Noi n-am făcut bine ce-am făcut, așa să știi. Și primu am greșit eu, că m-am luat după capu tău de muiere. Că așa-i când te iei după capu altora și nu judeci cu al tău!“ „Și cu ce zici tu
- 15 c-am greșit? îl întreb eu. Că la văru-tău o s-o ducă bine, că-i om de omenie, îl cunosc eu.“ „Nu-i vorba de asta, spuse el. Asta știu eu, nu trebuie să-mi spui tu. Eu la copil mă gândesc. Că dacă s-omoară, cum o spus, că la vârsta asta-i încă crud, nu are minte, atunci ne-o bătut Dumnezeu. Că numai pe el
- 20 îl avem.“ „Și tu ce zici să facem?“ îl întreb, și el nu-mi răspunde imediat, și se lăsase așa o tăcere, nu se mișcau decât crengile înghețate, și, cum se loveau una de alta, o început să-mi fie și mie frică. Și-l văd pe al meu că oprește căruța, stă o vreme și se gândește și după aia îmi zice. „Eu zic să ne întoarcem și
- 25 să căutăm o gazdă pentru iarnă și să stai tu cu el cât ține iarna, că acasă tot n-ai ce face, până se obișnuiește și el cu străinii, că nu-i ușor să trăiești printre străini, dar tu ești proastă și nu te pricepi la de-astea!“ Și așa am făcut, mă credeți? Ne-am întors și am stat toată iarna cu el și-o fost bine.
- 30 – Asta e după cum îi copilu, spuse din nou femeia cea grasă. Unii îs așa, mai simțitori, n-ai ce să le faci, se obișnuiesc mai greu printre străini.

Liceenii moțâiau sprijiniți în cuferele grele de lemn, bine ferecate cu lacăte primitive, ruginite, de dinainte de război,

profitând de întuneric, ca să se retragă, dintr-o disperată sete de ocrotire, la pieptul frumos dar ușor moleșit al mamelor – femei cu obrazul îmbătrânit și ridat, dar încă tinere – obrazul femeilor de la țară îmbătrânește mult mai repede decât le îmbătrânește trupul, din cauza vânturilor și a ploilor, a soarelui și a zăpezii – majoritatea cu fața întoarsă spre ușa larg deschisă a vagonului – (părinții, grijulii, o baricadaseră cu geamantane și cu baloturi cu perne, ca nu cumva vreunul dintre liceeni să cadă din tren) – spre întinderile ascunse de întuneric din care doar un miros puternic și aspru de primăvară continua să urce până la ei. Drumul spre casă, se gândea Andrei, trece pe lângă cinematograful, pe lângă baia publică, pe lângă arteziana care curgea tot timpul, mirosul de fier sau de sulf iritând puțin nările, apoi o ia la stânga, trece pe lângă club și pe lângă cantină, și deasupra ușii clubului becul continua să ardă zi și noapte. Și amintirea, pe care Andrei o lăsa să crească, se rotunji în jurul aceluși bec, crescând parcă din el; pentru că și în dimineața aceea – era vară, plină vară, și dimineața era aproape fierbinte, dacă pot exista dimineți fierbinți – becul era aprins. Iar ziua părea și ea că se scurge din becul murdar, înceată și obosită. Și el o auzi din nou, acolo în vagonul de marfă, înghesuit printre liceeni, în timp ce le simțea transpirația de trupuri tinere, plăcut mirositoare, o auzi din nou pe doamna Binder spunând: „Ce dimineată frumos, nu-i așa, doamna Mihale? E o foarte frumos dimineată.“ „Da, doamnă, numai că e prea cald“, spuse mama. „O să fie o zi foarte caldă“, spuse doamna Binder. „Să facem o baie“, propuse cineva, și lui Andrei îi era somn, el abia le auzea cuvintele, totuși, ce ciudat, ele rămăseseră în el, încât, acum, în compartimentul de tren și le amintea foarte bine, auzea parcă și timbrul răgușit al acelei voci, alterat puțin din cauza alcoolului și a a oboselii. „Ce idee frumos, spuse nemțoaica. Ce idee minunat.“ „Dar nu avem costume“, obiectă cineva și tocmai atunci (pentru prima dată îi fu dat lui Andrei să vadă acest lucru), becul acela care arsese zi și noapte, care va continua să ardă ani și ani, și pe lângă

care Andrei va trece și mult mai târziu, ca student, în diminețile în care, după lunga călătorie cu trenul lumina aceea albicioasă a becului întotdeauna aprins, într-o permanentă agonie parcă, îi va umple sufletul de o tristețe profundă și morocănoasă – se stinse. Probabil se consumase sau la fabrică se întrerupsese curentul, și deodată, într-un mod cu totul uluitor, lumina zilei crescă (de parcă becul acela s-ar fi spart și toată lumina care fusese adunată în el s-ar fi răspândit în cenușiul zilei – încă decolorată – lipsită de razele acelea artificiale, vâlguită, măbind, până la leșin, oboseala lui Andrei).

„Hai să mergem acasă“, scânci Andrei, dar nu-l auzi nimeni, și soția directorului Binder spuse: „Facem cu ce avem, chiloți și suten, fiecare femeii are“. „Eu n-am suten“, încearcă o glumă aceeași voce răgușită de oboseală. Lui Andrei îi era imposibil să-și amintească acum, în compartimentul de tren, a cui era, trecuseră atâția ani, nu-și amintea decât timbrul ei ușor răgușit, sunetul ei alterat care îl determinase deodată să tremure de frig, de parcă timbrul ei ar fi propagat un frig atroce, în dimineața aceea sufocată de zăpușeală. Cât de adânci par apele râului în zorii atât de timpurii ai unei zile de vară, îi fu dat lui Andrei, atunci, pentru prima dată să vadă! Și multă vreme dimineața va păstra pentru el strălucirea aceea rece, neprietenoasă, pe care o avea râul la începutul acelei zile. Râul în care ei intraseră, bărbații în chiloți de pânză aspră și groasă, cu șliț de care femeile râdeau cu nerușinare. Doamna Binder fu prima care se dezbracă și celelalte femei îi admirară, nu fără o ușoară invidie, desuurile aduse direct de la Berlin, bărbații îi admirară și ei trupul încă tânăr, în ciuda celor patruzeci de ani trecuți, un trup alb, pistruiat, puțin gras, de nemțoaică.

Și în dimineața jilavă toată această societate veselă se scâldea fericită în apa tulbure a râului (probabil sus la munte plouase, una din acele ploii de vară care se pornesc în miez de noapte și se opresc doar în zori), în apa cenușie, în care doar trupurile erau albe, la început moleșite de petrecere și de noaptea de nesomn. Simțiră însă cum apa smulge din ei toată această

oboseală, bărbații conștienți că alcoolul, care îi făcuse să se miște cam buimaci la început și să bată la întâmplare apa cu mâinile, își pierde puterea de parcă apa ar fi pătruns până în cele mai adânci colțuri ale trupului lor, spălându-l. Toată această societate veselă se ridică (aveau trupurile ude și albe) 5 pe scândurile alunecoase, acoperite cu un mușchi fin și verde ale jgheabului de la moară, tremurând de frig la început, trupuri cam ridicole în costumele improvizate – unele grase, într-adevăr prea grase – altele îmbătrânite, puțin diformate din cauza anilor – în vreme ce apa se scurgea pe scândurile 10 putrede și catifelate, verdele mușchiului era închis, aproape maroniu, se scurgea pe lângă ei, și zgomotul morii îi determina să-și vorbească foarte tare ca să-și poată auzi unul altuia vorbele; doamna Binder încercă să stea în picioare, dar alunecă și căzu în apa râului, învolburată acum de roata morii, și între timp 15 râul creștea și ei voiau să se usuce la razele alea atât de anemice ale dimineții. Cei mai bătrâni, mai puțin rezistenți, tremurau cam ridicol, înjurând-o în gând pe doamna director care îi împinsese spre un gest atât de necugetat – („ușor poți face o pneumonie, sau chiar o tuberculoză, dintr-o întâmplare stupidă ca asta!“). „Face pe tinerica, îi spuse în șoaptă inginerul-șef, tatei. S-o fi scăldat la douăzeci de ani la ea, în Rin, asta e altă poveste, da la patruzeci și cinci de ani în Bega, nu știu zău dacă mai e același lucru“, mormăia el, în vreme ce căuta să-și strângă cureaua pantalonilor. Iată cum această frumoasă 25 idee avu un sfârșit cam nefericit, în tot cazul vesela societate părea cam desumflată, în timp ce bărbații își trăgeau pe ei pantalonii, iar femeile fustele. Chiar doamna Binder părea ușor obosită, și, în zorii tulburi, obrazul ei de nemțoaică roșcată era flasc. Frigul ciudat care le pătrunsese în oase născu în sufletul 30 lor o nemulțumire adâncă, și când una dintre femei începu să plângă, așa, fără nici un motiv, cuprinsă de o spontană criză de isterie, nimeni nu-i dădu nici o atenție, nici chiar bărbatul acesteia, care îi spuse doar atât: „Plângi ca o cretină!“ Toți fiind preocupați de un singur gând: să ajungă cât mai repede acasă. 35

Acum, în înghesuiala din tren, Andrei trăi din nou – cu un surplus probabil de acuitate – sfârșitul dezolant al acelei petreceri, el care atunci nu fusese decât un țânc, lăsat pe mal, părăsit acolo, aproape uitat, simplu spectator, subit cuprins
5 de frig – din cauza ierbii în care stătea și care era umedă – acel sfârșit obosit, aproape disperat, de festin, pe care îl citise pe chipurile brăzdate de oboseală.

Și de la gară pornește drumul spre sat: el trece pe lângă clădirea roșie a cinematografului (în stânga), pe lângă baia
10 comunală (în dreapta) și deodată cotește un mic gard și o grădină fără flori, doar o tulpină sau două retezate, ocolind clădirea clubului (cu becul murdar, a cărui lumină rămâne toată ziua aprinsă deasupra ușii de la intrare), apoi din nou drumul face încă o cotitură, luând-o spre râu, trecând pe lângă
15 casa fostului director al fabricii, Binder (în care acum nu stă nimeni, doar deasupra intrării, în ultimele zile apăruse o plăcuță mică pe care scria ARIUS, iar la intrare agățaseră un portret, în mărime naturală, al lui Stalin, într-o mantie splendidă, ușor, foarte ușor bătută de vânt, ceea ce se putea
20 vedea după mișcarea pulpaneii), apoi gardul, nesfârșitul gard de-a lungul unei grădini în care tufe de smeură decorau cu mici lacrimi sângerii împletitura de sârmă și, în sfârșit, râul, micul podeț cu scândurile lipsă. Moara, pe măsură ce anii au trecut, a început, încet, încet și, cu totul pe neașteptate să se
25 descompună, arătând din ce în ce mai mult ca un cadavru intrat în putrefacție, încât, mai târziu, golul pe care îl descoperise în locul morii îl determinase să fie din nou cuprins – oare pentru a câta oară? – de sentimentul întristător al timpului scurs și irecuperabil; moara probabil luată de apă sau
30 poate de timp, dacă timpul ar putea avea concretețea și materialitatea apei. Trecuse mult mai târziu, licean în ultimele clase sau poate student, pe lângă cotul acela al râului: moara dispăruse, în locul ei nu era decât apa, adâncă și neagră, într-o

nemișcare ciudată; deasupra ei pluteau la întâmplare frunze veștede și putrede, coceni de porumb și resturi de mâncare aruncate de cine știe cine în apă.

Trenul ajunge din urmă primele case ale unui mic centru industrial, trecu pe lângă un zid scorjtit, cu reclame pentru o fabrică de sifoane, și lasă în urmă o grădină cu trandafiri ofiliți, stâlpii cu sticlele de sifon (verzi, albastre, gălbui) în vârf. Apoi trenul își încetini mersul, apropiindu-se de gară, și trecu pe lângă fabrica de cherestea; vagoane cu trunchiuri groase de copac așteptau pe liniile secundare.

Tinerii – de toate vârstele, de la prima la ultima clasă de liceu – începură să cânte cuprinși de o veselie nepăsătoare și inconștientă *Balada Siberiei*. „Ți-ai luat maculatoare?“ îl întrebă o fată, care mirosea neplăcut a transpirație. Ea se aplecă peste umărul lui și-i trecu – de unde oare ghicise că el plânge? – mâna dreaptă de-a lungul feței, și începu să se joace – să fi fost din milă sau din batjocură? – cu lacrimile lui, pentru că el plângea și lacrimile i se scurgeau pe obraz. Se întoarse brusc, nu spre ea, însă, ci spre imensul disc al soarelui – prin ușa larg deschisă a vagonului de animale era ușor de zărit, în timp ce liceenii începuseră din nou un cântec – care aluneca domol în înserarea primăvăratecă. Mâinile fetei (amândouă) îi cuprinseră atunci ochii și printre degetele răsfirate putea zări în continuare discul portocaliu al soarelui care cobora. Apoi, printr-o mișcare bruscă, degetele se adunară și soarele dispăru. Cineva pusese alte perechi de palme peste primele și întunericul se făcu mai dens. Rămase nemișcat, sperând că acest întuneric, oferit de două perechi de palme, îi va dăruia izolarea pe care o dorea în acele clipe. Palmele rămaseră într-adevăr nemișcate, întunericul era desăvârșit, și lacrimile începură, spre rușinea și disperarea lui, să curgă mai abundent, lacrimi de durere, lacrimi de despărțire, imposibil de suportat, strecurându-se cu greutate printre palmele strânse, așezate deasupra ochilor lui. Apoi cel care îi oferise acel

întuneric izolator își retrase mâinile, obligând-o și pe fată să și le retragă. „Plânge“, spuse cineva și băieții din vagonul acela de marfă, – războiul abia se sfârșise și se călătorea cum se putea – începură să scheaune și să miorlăie, încercând să-l imite (se
5 eliberau probabil în acest fel de propria lor tristețe, pe care nu voiau să și-o recunoască). Și acum nici un soare nu mai era, intrase în pământ și soarele, de mai bine de jumătate de ceas, și deodată sângeriul acela dens, care dăduse contur tuturor lucrurilor, dispăru și el, nu mai rămase decât un cenușiu
10 mohorât, atât de copleșitor și greu de suportat, încât liceenii – cam de aceeași vârstă cu Andrei sau poate unii puțin mai mari – tăcură brusc, încetară să miorlăie (imitându-l) sau să facă gălăgie. Pe neașteptate le pieri entuziasmul și voia bună, și gândurile lor apucară în direcții din ce în ce mai puțin
15 plăcute: de pildă, începură să-și amintească nesfârșitele coridoare murdare – cu geamurile sparte, încât iarna vântul se strecura de-a lungul lor făcând un zgomot neplăcut – ale internatului, sau mirosul de varză acră care se strecura pretutindeni (chiar printre foile caietelor lor îmbrăcate în hârtie
20 groasă de camuflaj), la orele de meditație, în care fumul înecăcios al sobelor de teracotă înfundate se amesteca de obicei cu frigul care pătrundea prin geamurile sparte. Andrei simți această tăcere a lor solidară cu propria lui durere. „L-ai cunoscut pe domnu Cristea?“ o întrebă Andrei pe fata de lângă
25 el. „Sigur că da“, spuse fata. „A murit iarna trecută“, spuse Andrei. „Știu“, spuse fata.

Chiar lumina aceea cenușie scăzu, și o lună albă, firavă și abia conturată începu să alerge de-a lungul trenului, întovărășind vagonul de marfă în care se aflau liceenii în
30 drumul lor spre școală. Oboseala (ciudată, pentru că nu aveau nici un motiv să fie obosiți) îi cuprinse încetul cu încetul; pe jumătate adormiți se sprijineau unii de ceilalți și, rebegiți de frig (serile erau friguroase, cu toate că zilele erau însorite), se lipeau strâns unul de celălalt, căutând să-și fure căldura. Apoi

noaptea coborî, unul din băieți aprinse o lanternă care tăie o fâșie luminoasă și albă printre trupurile înghesuite de băiețandri și fete. Mirosul nopții urcă spre ei, mirosul pământului, al frunzelor și al florilor de prun, scuturate. Mirosul acesta îi mai trezi, și de câte ori trenul oprea în vreo gară – se înviorau sub lumina chioară a unui bec care se aprindea cu intermitențe, și o gălăgie bruscă și ușor artificială îi anima pentru scurtă durată. Se urca vreun nou licean și atunci se înghesuiau ca să-i facă loc. „Și de ce a murit?” întrebă după o foarte lungă tăcere fata, cu toate că știa foarte bine cauza morții inginerului, voind doar să-l oblige pe băiat să reia discuția, să-l audă vorbind. „L-a călcat o mașină”, spuse Andrei.

Întunericul era tot mai adânc în vagonul de marfă cu care călătoreau liceenii, doar, din când în când, atunci când treceau prin dreptul unui canton, o lumină galbenă și timidă se prelingea, ca o apă murdară, pe fețele lor obosite. Și iată că trenul se opri în plin câmp – așa era în anii aceia de după război, trenul se oprea când nici nu te așteptai – și repede se răspândi zvonul că va rămâne acolo un ceas și mai bine – până trece nu știu ce accelerat aflat și el în întârziere. Se putea așadar coborî, din vagonul în care de câteva ceasuri stăteau înghesuiți, în noaptea primăvăratecă; băieții se împrăștiară cei dintâi – era o livadă cu pruni chiar lângă linia ferată – printre copacii cu trunchiurile negre, iar fetele rămăseseră adunate în cerc în preajma trenului sau în vagoane, împreună cu mamele lor care acum aveau, în sfârșit, loc să se așeze pe geamantanele solide din lemn sau pe baloturile uriașe. Pomii își scuturaseră în mare parte florile și în aerul proaspăt se simțea mirosul dulce și aspru al frunzei abia înmugurite, al florii pălite de soare și al ierbii crude. Era un miros care îi făcea pe băieții aceia, fără ca ei să știe, să alerge ca niște căluți, iar fetele fură cuprinse și ele de o neliniște atât de dureroasă, încât erau parcă gata în orice clipă să izbucnească în plâns. Nu departe, de-a

lungul liniei ferate, se vedea un semafor roșu, mult mai roșu decât luna palidă, aproape albă din spatele lui. La un moment dat băieții încetară să alerge și, adunați în cerc, se uitau la ceva cu mare atenție. „Care vrei să vezi un mânz mort?” strigă unul
5 dintre băieții mai mari către fetele rămase în preajma trenului. Fetele rupseră cercul și se apropiară. Craniul animalului era despicat în două, mânzul abia murise, era cald încă iar sângele i se scursesese din trup, sau continua să i se scurgă, absorbit repede de pământul reavăn. „Ce-i cu voi, ce v-ați adunat acolo
10 buluc?” strigară mamele. „E un mânz mort aicea, are capul despicat în două”, veniră din întuneric glasurile băieților. Cei care își năclăiseră mâinile cu sânge și le spălară într-o băltoacă cu apă de ploaie, care se afla aproape de locul unde se găsea animalul mort. Pe șosea se auzea un car apropiindu-se. O
15 femeie veselă și vorbăreată, și un copil gălbejit și foarte palid, un copil care părea bolnav, ajunși în dreptul animalului mort, coborâră din car. „L-o călcat un camion, spuse cu o voce ascuțită femeia, și i-am spus lui al meu să-l lăsăm aici până dimineață, că n-o fi foc, da el nu, să prind boii la car și să
20 vină după el cu copilu ăsta, că avem și cai, numai că...” spunea femeia în gura mare, că puteau auzi ce spune și cei care rămăseseră în tren. „Așa ne-a fost nouă norocu, povesti ea în continuare, că în anu ăsta, mă credeți? numai neazuri am avut! Acu vreo două luni, nu cred să fie mai mult, o murit
25 socru-miu, fie iertat, o ieșit afară să dea neaua jos de pe acoperiș, când o fost neaua aia mare, și i-o fost lui frig, că i-am spus, lasă, că dumneata ești om bătrân, ăsta nu-i lucru pentru dumneata, lasă-l pe Ion, că tot stă cât îi ziua cu mine în cuină și nu face nimic, da el nu, că asta îi o treabă care el
30 o face de când o fost copil mic, asta-i plăcerea lui, și cred că s-o aprins ceva în el, că numai îl văd că a doua zi dimineață nu se mai scoală din pat, că dacă puneai mâna pe el...” turuia gura femeii, în vreme ce, ajutată de băieți, reuși să urce mânzul mort în car. „Rămâneți sănătoși și să învățați bine, nu cumva

să vă faceți părinții de rușine“, spuse ea, înainte de a pleca, și tot timpul băiatul acela gălbejit cu care venise, cu care semăna ca două picături de apă, până la anularea diferențierii cerută de vârstă și sex, nu scoase o singură vorbă, încât părea mai degrabă o umbră a ei mută și neînsuflețită, decât propriul ei fiu. „Aveți grijă să nu vă îndepărtați, că mult n-o mai fi până-i dă semnalul de plecare“, strigară îngrijorate mamele. „Vedeți să nu vă împrăștiati prea tare, că trenu ăsta nu așteaptă după voi!“ Fetele începură să cânte *Balada Siberiei*, iar băieții fumară pe ascuns câte o țigare. Apoi iar se auzi pe șosea zgomotul unei trăsurii, tropotul mărunț al cailor, și când ajunse în dreptul băieților trăsura se opri. „Că la școală mergeți, se auzi un glas de femeie, dornică să intre în vorbă cu liceenii, bag seama că sunteți școlari la liceu, că de-aia purtați șăpci cu cozoroc, că numai la liceu la Lugoj, se poartă șăpci de-astea!“ „La liceu, spuseră liceenii, numa că s-o oprit trenul, să fie un ceas de când așteptăm, face cruce aicea cu acceleratul.“ „Că noi tot la liceu ne ducem, spuse femeia, numa că cu scumpetea asta n-am avut bani de bilet și am plecat cu căruța, că tot trebuie să ducem un porc gras la gazdă și alimentele alelalte care sunt de trebuință“, le explică femeia copiilor, o femeie care părea parcă și mai vorbăreață decât cea care tocmai plecase. „Vezi, Duțule, spuse ea cu dulceață în glas, că și ei sunt copii ca și tine, și n-ai de ce să-ți fie frică. Mă credeți, dragii mei, le spuse, mă credeți că tot timpul mi-o plâns că el nu se duce la școală, că-l bat colegii? Așa un copil, ca ăsta al meu, cu mațele pe dos, n-am mai văzut. O trebuit să mă rog de el și să-l iau cu buna, mă doare și gura de cât i-am vorbit.“ „Dacă ești proastă, spuse bărbatul care stătea în căruță, lângă ea, probabil tatăl copilului, unul ca ăsta nu trebuie luat cu vorba bună, pe unu ca ăsta îl bați și-l sui în cocie. Fără prea multă vorbă.“ „Ce să bați, spuse femeia cu un dispreț, amestecat cu părere de rău, că n-ai ce bate. Că n-are mai multe chile decât o găină grasă“, spuse ea și izbucni în râs. Între timp, băiețașul

începu din nou să plângă, în liniște, fără zgomot, lacrimile mari și rotunde i se rostogoleau pe obraz. „Eu cu sila nu te duc la școală, spuse bărbatul cu voce bună, contrazicând, fără să observe, cele spuse cu câteva clipe mai înainte. Dacă nu
5 vrei să mergem la școală, gata, facem calea întoarsă și-am terminat povestea. De mine nu vă bateți voi joc, tu și cu maică-ta, așa să știi.“ „Eu cred că-i așa plângăreț, spuse femeia, adresându-se în primul rând fetelor care se arătau pline de compasiune și care participau parcă mai intens la întreaga
10 scenă, pentru că e cam bolnăvicios – de aia ne-am și gândit să nu-l dăm la internat și i-am căutat o gazdă – așa a fost de mic, ăsta a avut toate bolile, nu i-o scăpat nici una, numa tușă măgărească n-o avut, încolo le-o avut pe toate. Uită-te la copii, nu fi așa de sălbatic, nu fi prost, Doamne iartă-mă, că știu
15 că nu te mănâncă. Dă-le și lor bomboane, că ți-am spus că așa-i bine, să servești și pe alții.“ „Acum v-ați găsit să țineți oamenii de vorbă? strigară din nou mamele din tren. Mai bine apropiați-vă că acuș pleacă trenu și rămâneți pe jos“. „Ba că odihnim și noi caii, că până la Lugoj om avea mult, le strigă
20 femeia din căruță, mamelor. Dacă ajungem mâine dimineață, continuă ea în șoaptă, adresându-se elevilor, pe la șase, e bine, că dacă ajungem prea repede tot trebuie să așteptăm, că nu i-om scula pe oamenii ăia, unde ducem copilul, cu noaptea în cap. Uite, mâne dimineață, un chipiu ca ăsta îți ia mama –
25 se adresă ea copilului – nu fi prost, spuse apoi enervată, nu mai plânge atâta, că-mi vine nu știu ce să-ți fac. Mă credeți, copii, că m-am săturat, zău așa, să nu-l mai văd, că nu știu de ce mi-o fost mie dat să am parte de un copil ca ăsta!“ Apoi băiețașul se aplecă spre bărbatul care, între timp, își răsucise
30 o țigară și-i șopti ceva la ureche. „Ce zice?“ întrebă mâniaoasă femeia. „Zice că-l doare burta și de-aia plânge. C-a mâncat prea multe mere și l-o hățunat prea tare cocia.“ – „Păi, să-i punem niște paie peste sacii ăia cu haine și să se întindă, spuse femeia; să stea culcat, tu ce zici?“ își întrebă ea bărbatul. „Mare

mirare cu voi, ca omu să nu se strice la cap“, mormăi bărbatul. Apoi coborî din căruță să-i pregătească feciorului culcușul. În sfârșit, se auzi vocea conductorului: „Gata, urcați-vă odată, că plecăm“. „Plecăm“, începură să strige mamele din vagonul de marfă, „Grăbiți-vă, că plecăm“, se auziră chemările lor 5 speriate și băieții și fetele alergară spre tren, se urcară în mare grabă, cuprinși de teama de a nu rămâne pe jos; dar, după ce se urcară cu toții, înghesuiți, parcă mai înghesuiți ca înainte, trenul mai așteptă, cam un sfert de oră, până trecu într-adevăr, cu mare zgomot de fierăraie, acceleratul și abia 10 după aceea plecă. Liceenii simțiră mai puternic, abia acum fură într-adevăr conștienți de el, mirosul tulburător al nopții de primăvară. Luna strălucea acum tot atât de tare ca și semaforul acela roșu și razele ei luminau pământul, iar frunzele pomilor, abia înmugurite, arătau, sub lumina ei, ca niște bănuți 15 de aur. Cerul se acoperi și el cu stele, un cer înalt și argintiu! În vreme ce trenul se puse, în sfârșit, în mișcare, o femeie începu să povestească ceva și dacă la început nimeni n-o ascultase, încet, încet, din plictiseală, atât liceenii cât și mamele începură să fie atenți la vorbele ei: „Că-n vara trecută așa s-o 20 întâmplat, spunea femeia, școala a fost toată plină cu refugiați. Care nu și-or găsit vreun loc pe la casele oamenilor, învățătorul nostru o zis că pot sta la școală cât ține vara și nu începe învățătura. Muierile or scos strujacele în curte, la aer, așa le-o învățat directorul că-i bine și mă credeți într-o zi când m-am 25 dus la școală la doamna directoare cu niște ouă, că i-am promis că-i duc toată sâmbăta ouă proaspete, pe cine credeți că-l văd eu că stă pe un strujac al refugiaților, cu o felie de mălai mucegăit în mână? Nu știu dacă îl știți sau îl țineți minte careva pe Binder – ăla care o fost director la fabrică cât or fost nemții; 30 că-i dăduseră, mă gândesc, refugiații mălaiu ăla, din cauză că s-o fi plâns el către ei că-i tare flămând și oamenii, miloși, or fi rupt de la gura lor și i-or dat, și-i spun eu: «Nu mă cunoști, domnu Binder, doamna, fie iertată, cumpăra întotdeauna ouă

de la mine, că erau proaspete.» Și el nu zice nimic, numai că-l văd că lasă ochii în pământ și tace. Și mă credeți că de slab ce era, eu nici nu l-am recunoscut la început, și când l-am recunoscut nici nu mi-o venit să cred că-i el în persoană, să

5 fi rămas cam jumătate din ce-o fost el mai înainte, mă credeți că s-o dus carnea de pe el, de parcă și oasele or scăzut, că de ras nu cred să se fi ras de vreo lună, și de slab ce era nădragii îi stăteau să cadă, măcar că erau legați cu un brăcinar? Și doamna directoare mi-o spus că l-o chemat în odaie, da n-o

10 vrut să între, ca să nu murdărească, așa i-o zis. Că avea în picioare un fel de sandale, dar nu știu ce sandale or fi fost alea, că tălpi nu aveau. Și cămașa era numai cu guler și o palmă de piept, și o mânecă era întregă și una nu. I-o spus doamnei că o avut el un prieten la Lugoj care era doctor și asta l-ar fi

15 băgat, când am trecut cu rușii, la spital la Casa Galbenă, și l-o ținut acolo un an, zicând c-o rămas fără judecată, cum o fost și nevastă-sa, și că acum o ieșit și umblă așa, pe unde apucă, să-și piardă urma. Și spunea doamna că el povestea și plângea și și-o cerut iertare că plânge, da că în ultima vreme are nervii

20 tare slabi, așa o zis, și nu poate să se stăpânească. Și toată vara ar fi strâns frunză de fragi pentru viermii de mătase ai doamnei directoare, până când or venit și l-or luat, că n-o fost greu să afle unde stă el ascuns. Pe nevastă-sa am văzut-o după ce i-or murit copiii, cine n-o știe, că asta a fost o întâmplare tare grea.

25 Stătea cu fereastra deschisă, mi-o spus bărbatu-miu, și asculta cât îi ziua de lungă patefonul: el o vedea dimineța când trecea la lucru. „Frumoși copii o avut, parcă-i văd. Îi știu foarte bine, aveau ei niște biciclete, d-alea trei sferturi“, spuse o altă femeie. Și, în sfârșit, trenul se apropie de Lugoj, intră în oraș, trecu

30 pe lângă Casa Galbenă – unde fusese internat Binder – pe lângă parcurile spitalelor acum cufundate în liniștea nopții (ferestrele zăbrebite ale clădirii spitalului erau argintate de lună). Și iată că vacanța se sfârșise, frumoasa vacanță de primăvară, din care ei, liceenii, se întorceau acuma.

– Să intrăm la librărie, spuse mama. Să-i luăm copilului ce-i trebuie pentru școală.

– Zece maculatoare, zece caiete, hârtie albastră, penițe și cerneală, spuse vânzătoarea, în vreme ce pe o bucată de hârtie făcea socotelile. 5

– Paltonul ăsta e prea lung, își dădu cu părerea tata. Se împiedică în el când umblă, voi nu vedeți?

– Crește copilu, vreți să iasă din el? spuse Eva Nada, în vreme ce mesteca crema care se și prinsese puțin pe fundul crătiții și mirosea a ars. 10

– Ai lăsat-o să se prindă, sare mama. Așa-i dacă, în loc să mesteci, tot timpul caști gura la noi. Cine a cerut părerea dumneata, cine te-a întrebat, că te amesteci în vorbă?

– N-o prins nici un gust, spuse Eva Nada, lingându-și degetele de cremă. 15

– Mă îmbolnăvesc când văd cum îți bagi degetele în cremă. De câte ori să-ți spun?

– Lasă, doamnă, că n-o fi foc. M-am spălat pe mâini, ai văzut și dumneata. Am mâinile curate, nu fi așa pretențioasă, știu că... 20

– Nimic nu se prinde de dumneata. Degeaba te învață omu. Pe o ureche îți intră și pe cealaltă îți iese.

– Trebuie să luăm penițe d-alea cu două mii de lei, spuse Andrei. Astea-s proaste și nici nu țin mult...

– Ar trebui să-i îmbraci tu caietele, îi spuse mama, tatei. Să fie îmbrăcate frumos, asta face impresie bună. 25

– Și vezi, spuse mama, să nu pierzi mănușile, pune-le întotdeauna în buzunarul de la palton, când le scoți, și fularul, de câte ori să-ți arăt cum să-l pui la gât, strâns în jurul gâtului, că altfel degeaba îl porți, la nimic nu folosește, ți-am spus că acum, după operația de amigdalită, gâtul rămâne o vreme foarte sensibil, trebuie să ai grijă să nu bei apă foarte rece, ține-o puțin în gură înainte de a o înghiți și la fel să faci cu ceaiul, lasă-l puțin să se răcească, dacă-l bei prea fierbinte îți strici 30

dinții, care și așa nu-i ai prea sănătoși, și dacă te doare măseaua aia din nou, du-te la doctorul școlii, trebuie să aveți un dentist la școală...

– Doamnă, cred că nu avem destule sticle în care să punem
5 marmelada. Cred că ar mai trebui spălate vreo două.

– Și tu ești cam rău de gură, eu te știu, vezi să nu te prinzi
cu băieții mai mari, că ei n-au grija ta, una două te iau la bătaie,
și lacătul care ți l-am luat pentru dulap nu știu cât e de bun,
i-am spus lui taică-tu să-ți ia altul, că te trezești cu dulapul
10 spart și fără nimic în el, c-am auzit eu că la internat se fură,
asta cât stai la internat, până ți-om găsi o gazdă, dacă om avea
putere să te ținem în gazdă, că ăștia cer mult, fără un porc
gras pe trimestru nici nu se uită la tine, și vezi când se lasă
geru și începe să cadă neaua, lași pantofii, că intră apa în ei,
15 știi tu cât ești de sensibil la picioare, iei bocancii și ciorapii
groși de lână peste cei de bumbac, așa n-au cum să te roadă,
și sfetărul ăla care nu-ți place să-l porți și așa, asta până prind
eu puțină vreme să-l stric pe a lui taică-tu, din lână de merinos
și-ți fac ție unu din el, și niște mănuși, și poate și un fular,
20 dacă rămâne destulă lână, și vezi întâi să mănânci carnea de
pui că se strică, carnea de porc s-o ții fără grijă că-i afumată,
periuța de ghetе e în cutia în care au fost prăjiturile, să nu
uităm să-ți luăm cremă maro pentru bocanci, că neagră pentru
pantofi ai, și ai grijă să nu-ți fure careva cheia, ține-o legată
25 la gât, așa nu ți-o fură nimeni și nici de pierdut n-o pierzi...

– Ar trebui puse găluștile de gris, numai că dumneavoastră
ați uitat să le faceți, spuse Eva Nada.

– Și să ne scrii în fiecare săptămână, spuse mama. Cine
știe când om putea să mai venim la tine. Trenu am auzit că
30 se scumpește iară, cinci sute de mii un bilet, cine are bani să-i
strice pe tren, numai dacă am avea norocu să vină unchiu-tu
Ion cu căruța, dacă o avea vreun drum la oraș, că așa mi-o fi
tare greu fără tine, să nu te văd până la Crăciun, spuse mama
și începu să plângă. Că așa mic și prăpădit cum ești toți o să

se lege de tine și tu nu știi cum să te porți cu străinii, că n-ai mai fost până acum printre străini, și vezi, dacă se rup pingelele la pantofi, mi-i trimiți acasă prin cineva, prin tata lui Jurma sau prin domnu Drăguțoiu când vine la Dan. Să nu umbli cu ei rupți, că intră apa și-ți îngheață picioarele. Și acum, cât timpul se mai ține frumos, te mai acoperi cu pătura lor, da când se schimbă vremea iei duna din dulap și te acoperi cu ea.

– Cu marmelada asta, care a mai rămas, facem niște colțunași, că tot îi plac lu domnu, spuse Eva Nada.

– S-a îmbolnăvit cât a stat la internat, doamnă. Ne-a fost frică de tuberculoză, l-am dus la doctor, la oglindă, să-l vadă, la Grün, care am auzit că-i foarte bun și are un aparat nou, acu toți se duc la Grün care are o faimă bună, nu, nu-i oftică, ne-a spus, numai că e tare slăbit băiatu, ar trebui să-i găsiți o gazdă, și atunci mi-a dat adresa dumneavoastră, ne-a spus că ați mai avut copii în gazdă și nu cereți chiar așa de mult, ca alții, dormeza asta e minunată, nu-i îngustă, încape, cum să nu încapă, nu vedeți cât e de mic? seamănă pe mine, nu pe taică-su, așa s-a nimerit, ce să facem, da numai pe el îl avem, așa a fost, bolnăvicios de mic, cred că nu există boală pe pământ pe care el să n-o fi avut, în vara trecută a fost bolnav de icter, dar într-o formă destul de ușoară: văd copilul că stă rezemat de fântână, pe jumătate adormit și m-apuc să-l cert că-i leneș și că nu-mi aduce apa, dar când îl privesc mai de aproape, are ochii galbeni ca ceara; tu ai gălbenare, strig la el, era bolnav săracu, numai de scos apă nu-i ardea lui. Cu o vară trecută zăcuse toată vremea, bolnav de scarlatină, am crezut atunci că moare, avea zilnic treizeci și nouă, patruzeci de grade, scarlatină cu complicații grave, am avut noroc c-am dat peste un doctor foarte conștiincios, ziua și noaptea venea la copil, vorbea aiurea săracu, se ridica din pat, ardea ca o sobă aprinsă și începea să spună tot felul de vorbe care nu aveau nici un înțeles.

– A fost brânza dulce, de aia au ieșit colțunașii așa buni, spuse Eva Nada.

Și atunci căzu cea dintâi ninsoare din acel an, râul cel mare din mijlocul orașului îngheță, și era o ninsoare timpurie, frunze
5 mari, aurii și aproape transparente, strălucind în soarele înghețat, cădeau pe zăpada vineție în ceasul asfințitului, numai râul era de un cenușiu murdar, și castanele cădeau cu pocnete surde pe zăpadă, și acolo, pe scenă, zăpada începe să cadă în vreme ce Craii își țin cu mâna bărbile să nu se desprindă,
10 bucățele minuscule de hârtie sau poate chiar confetii aruncate cu o mână sigură, de domnișoara profesoară Barbăroșie, care sta cocoțată acolo în culise, pe o scară, și păstorii, care se pregătesc să intre în scenă, văd picioarele groase și chiloții roz ai domnișoarei, și de emoție aproape c-au uitat rolul, și e atâta
15 hârtie lucioasă și creponată în jur, atâta risipă de hârtie, încât parcă întregul pământ, în cinstea sărbătorilor, s-a împodobit cu toate culorile posibile, mai ales culori vii și strălucitoare!

– Mie îmi face rău la stomac marmelada, doamnă, spuse Eva Nada. Mă arde pe dinăuntru și-mi vine mereu să beau
20 apă după ea, o fi ea bună, dar nu-mi priește, ce vreți să fac?

– I-am cusut pe fiecare lucru de-al lui câte un monogram, spuse mama. Când dă cămășile și chiloții la spălat, să nu se piardă.

– Am văzut eu cum le spală, spuse vecina. După trei
25 spălături de-astea de-a lor se fac dârză, adaugă ea stând cu mâna pe clanța ușii, gata de plecare.

– I-am cusut săptămâna trecută, spuse mama, niște izmene lungi, cu toate că nu-i place să le poarte, zice că-l rod între
picioare, se opărește, merge crăcănat și râd copiii de el.

30 – Ați uitat de prăjitură, doamnă, spuse vecina. Nu știu, mi se pare mie, adaugă ea, sau miroase într-adevăr a ars?

– S-ar putea să se fi ars, spuse mama înfricoșată. Cuptorul ăsta, de când l-am căptușit din nou, nu mai arde ca lumea, se

încinge prea repede, explică ea și se aplecă să vadă ce se întâmplă cu prăjitura din cuptor, și între timp vecina lăsă mâna de pe clanță, mai făcu un pas spre interiorul odăii, îndepărtându-se de ușa.

– Unde ați găsit zahăr pentru prăjitură? întrebă ea în 5
șoaptă, în timp ce mama închide ușa cuptorului.

– Am o rețetă minunată de plăcintă cu mere, și fără zahăr, spuse mama. Merele trebuie însă să fie, bineînțeles, foarte dulci.

– Normal, spuse vecina și se așeză pe scaunul din mijlocul 10
bucătăriei.

– Să vă dau o bucată de hârtie și creion, spuse mama, ca s-o scrieți.

– Da, spuse vecina și cu vârful creionului dat de mama își scărpină rădăcina părului, în ceafă. Nasturii de la 15
pulovărul gros de lână i se descheiară singuri și după ce termină cu scărpinatul, cu dosul mâinii celeilalte, în care avea hârtia, abia își ascunse un căscat.

– Poate îi fac lui al meu, spuse ea jumătate căscând jumătate vorbind, cuvintele ieșind, din cauza asta, destul de 20
pocite din gură, un ștrudel de-ăsta, duminică, îi fac și eu o surpriză cu ocazia evenimentului.

– Care eveniment? întrebă mama, mult mai atentă la prăjitura scoasă de ea, între timp, din cuptor, decât la conversație.

– Nu v-am spus că le-au dat uniforme noi? Să-l vedeți 25
acum pe-al meu, spuse femeia al cărei soț era plutonier, arată ca un ghegeneral. Dar știu că le-au dat uniforme frumoase, adăugă ea, foindu-se pe scaun.

– Asta așa-i, spuse mama, prea puțin atentă la conversație.

– Arată și bine, ce-i adevărat e adevărat, spuse vecina. „Eu 30
sunt bărbat impozant, dragă“, așa îmi spune de câte ori discutăm despre asta.

– Da, spuse mama, cinci cămăși groase, bune pentru iarnă, cred că-i ajung, numai cu ciorapii stă destul de rău, dar ciorapi

i-om cumpăra la oraș, când ajungem, îi trebuie și niște mănuși, măcar că știu că le pierde, îmi vine să i le leg de gât, da zice că îi este rușine să le poarte legate, rîd colegii de el. Știu eu ce mâncare se dă acolo, la internat, varză și iar varză, că anu
5 ăsta nici n-au prea fost cartofi, și el de varză nu se atinge, tuberculoza dă în el, într-un an îl bag în pămînt, bolnav de tuberculoză.

– Douăzeci de borcane de marmeladă au ieșit, doamnă. Parcă asta de pe fundul căldării are puțin gust de cocleală,
10 spuse Eva Nada. Luați o linguriță și gustați, poate numai mi se pare mie.

– Îi dăm un cojocel pe dedesubt, spuse mama, să nu-l tragă în trăsura, și n-ar fi rău să luăm și sacul de picioare. Până
ajungem la oraș, fără sac îi îngheață picioarele.

15 – Aseară, când a venit acasă, abia se ținea pe picioare, săracu, de ostenit ce era, explică vecina. Îi erau mâinile roșii și jupuite. I-au prins pe ăia, doamnă, spuse ea în șoaptă, ăia care au pus focurile ălea în primăvară, că nu putea omu dormi de atâtea incendii. Atâta i-au bătut, până au recunoscut. Niște
20 amărâți de refugiați. O țineau una că nu ei, că așa și pe dincolo, până când, de atâta bătaie, n-au avut ce face, au trebuit să recunoască.

– Le leg, doamnă, spuse Eva Nada. Numai să se răcească puțin că așa îmi frig degetele, știți ce-am pățit anu trecut cu...

25 – Și să ne scrii în fiecare săptămână, spuse mama. Și când îți lipsește una, alta să scrii imediat, noi îți facem rost și-ți trimitem prin domnu Drăguțoiu sau prin altcineva.

– Mă, voi să nu mă mințiți pe mine, că voi ați pus focul, spuse plutonierul, mișcându-se fericit în uniformă nouă.

30 – Și ei, nu, că nu l-au pus ei, spuse soția plutonierului, și mai luă o prăjitură.

– Murim de foame, domnu plutonier, spuse femeia și începu să plîngă. Numai de foc nu ne arde nouă. Trei copii am avut, domnu plutonier, și toți au murit de foame.

Omorâți-ne și pe noi, că nu-i păcat. Tot nu mai avem de ce face umbră pământului. Că la noi în Moldova e mare foamete, domnu ofițer. Mor și vitele și oamenii.

– Noi suntem moldoveni, domnu plutonier, spuse femeia, și când plutonierul o lovi rămase nemișcată, nici un mușchi nu i se clinti pe față, noi nu avem nimic cu nimeni. Și bărbatul se puse în fața ei, ca să-l lovească pe el.

– Noi nu am dat foc, domnu plutonier, spuse bărbatul.

– Greu i-a fost lui bărbatul meu până să-i facă să recunoască, da știi, doamnă, cum e el, când își pune ceva în cap, nu i-o scoți cu una cu două, îi tare încăpățânat, așa sunt toți din familia lui, oameni care nu-i scoți dintr-a lor. Și, pe deasupra, trebuie să-și arate și el devotamentul, că pentru asta i-au dat uniformă nouă.

– Dacă vrei, îți las cojocul ăsta, spuse mama, să-l iei noaptea peste cămașa de noapte, când ți-o fi frig. Că știu eu cum e la internat, pe la douăsprezece noaptea se stinge focul și se face o ghețarie, că-ți îngheață aburul în gură. Și pe deasupra te mai și dezvelești, duna aia e tare alunecoasă, alunecă de pe tine, și cum ești transpirat poți răci foarte ușor.

Și mama, în paltonul ei nou e foarte mândră, arată ca o fetișcană. Cerul cenușiu al zilei de iarnă atârnă amenințător și sumbru pe umerii ei firavi, și după plecarea ei în spălătorul cu oglinzi murdare și sparte, un băiețas cu picioarele subțiri, în pantalonii largi ca niște fuste, își șterge ochii, să nu se vadă că a plâns, și la poliție, în același oraș, un bărbat și o femeie, bătrâni amândoi, stau în fața ofițerului care îi întreabă privind undeva pe deasupra lor, evitându-le privirile – ochii aceia în care foamea și spaima se amestecau ciudat, luându-le aproape orice strălucire omenească – îi întreabă, deci privind în altă parte: „Voi ați dat foc la clăile cu fân, prin urmare?“ „Da“, spun amândoi într-un glas, cu o voce care, la fel ca uitătura, e lipsită de orice expresie. „Și de ce ați făcut-o?“, întreabă ofițerul. „Din dușmănie“, spuseră bătrânii. Și abia

acum ofițerul îi privi, o roșeață puternică îi urcă în obraz – „De ce mințiți, oameni buni?“, spuse el încet și, ca să nu-i mai vadă, se întoarse cu spatele la ei, se uită pe fereastră. „Așa ne-a spus domnu plutonier să spunem“, spuseră ei din nou, 5 vorbind iar amândoi în același timp.

– Ca omu să mărturisească trebuie să-l strângi cu ușa. Și când mărturisește, n-ai cum să știi dacă de frică minte sau spune adevărul. Ce vină are bărbatu-meu în toată chestia asta? spuse soția plutonierului, în timp ce ieșeau din sala de 10 cinematograf.

– Păi am știut noi că suntem nevinovați, spuseră moldovenii, uimiți, de parcă acum ar fi descoperit acest lucru, simțind cum li se ia de pe umeri o vină în care și ei înșiși începuseră să creadă.

15 În curtea școlii se descărcau niște saci cu fasole și cartofi, și bucătăresele cu picioarele groase și fundul mare se opinteau din greu, gâfâind asudate, să-i tragă până la gaura neagră a pivniței. Iar cei doi moldoveni, soțul și soția, după ce le dăduseră drumul de la poliție, abia târându-și picioarele de 20 osteneală și foame, intrară în prima ogradă care le ieși în cale. „Poate aveți niște lemne de tăiat, doamnă“, strigă femeia cu o voce care întinerise parcă deodată, prelungă și ascuțită, o voce plină de speranță și răbdare (bucătăresele din curtea școlii în timpul ăsta se certau între ele). Începu o ploaie mărunță și 25 deasă, și bărbatul și femeia, în curtea în care li se dăduse de lucru, trăgeau cu nădejde la firiz, iar ploaia, persistentă, le ajungea până la piele. Ei erau prea încălziți însă, prea bucuroși c-au găsit de lucru și că în felul ăsta vor câștiga un ban cu care să-și cumpere o bucată de pâine, ca să mai simtă umezeala și 30 frigul. Trăgeau la firiz privind în pământ, la rumegușul care se așternea ca un nisip fin sub picioarele lor.

Așa arăta Andrei în primele clase de liceu: ras în cap, numărul cusut pe mâna stângă, bocanci cu ciorapi de lână,

pantaloni scurți, adică trei sferturi, (el venise de la țară, și croitorul care îi croise manifestase tendințe conservatoare), și niște picioare subțiri, atât de subțiri încât le-ar fi stat mult mai bine ascunse.

Andrei, un băiat de unsprezece ani, care nu voia să crească. 5
„Unii copii se smulg dintr-o dată pe la paisprezece ani, nu are pe cine semăna așa“, spune tanti Felicia. Și purta pulovere din lână ordinară, care îl făceau mereu să se scarpine. „Așa sunt vremurile, spune verișorul lui primar, cel care fusese indiferent la splendoarea lunii. Așa sunt vremurile, purtăm și noi ce avem.“ Vremurile însă trepidau de entuziasm! La școală Andrei învăța poezii despre armatele victorioase: „Să ne umflăm piepturile ca bureții și să strigăm când vor trece băieții, slavă...“ 10
„Mai mult entuziasm!“ striga învățătoarea, și atunci Andrei își umfla pieptul cât putea mai tare, intra în pieptul lui tot entuziasmul din lume și profesoara de română, transfigurată de emoție, îl aplauda, în sfârșit! În clasa întâi de liceu, Andrei declamase însă altfel de poezii, versuri duioase despre ieslea lui Iisus și despre fânul din iesle. „Cad fulgii mari încet zburând și-n casă arde focul“, declama în șoaptă Andrei pe scena goală, 20
în vreme ce craii își puneau bărbile în culise, și le lipeau cu gumă arabică, iar fetele de la pedagogică, mirosind a transpirație, fetele cu coapsele plinuțe, femeiuști pe jumătate, cu sânii bine strânși în rochia din satin alb, nu prea curat, pentru că aceeași rochie îmbrăcase „îngerii“ din anul trecut, 25
fetele chicoteau misterioase prin colțuri, îmbrăcându-se pe ascuns, să nu fie văzute de băieții din clasele mai mari, care cântau în cor. Și uite-o pe Ingheborg care e foarte tristă și plânge, pentru că nici unul din costumele de îngeri, cusute cu multă migală de fete în orele de croitorie, nu e potrivit 30
pentru ea. Toate costumele acelea albe, imaculate, din tul, hârtie creponată și paiete erau mult prea înguste pentru sânii ei mari, care crescuseră peste vară nepermis de mult, încât zadarnic se căznea chiar domnișoara Barbăroșie să-i închidă

fermoarul, la spate. Se dezvoltase prea mult în ultima vreme (cum se exprimase chiar domnișoara profesoară), ca să mai poată intra în corul binecuvântat al îngerilor, care cântau, e adevărat, nu prea la unison (profesorul de muzică umblase
5 tot timpul beat în ultimul trimestru și făcuse foarte puține repetiții cu fetele), nașterea pruncului în ieslea cea săracă. Ea rămase într-un colț să-și plângă durerea, în vreme ce, printr-o mică gaură făcută în decor, Andrei privea mut de admirație craii bărboși de pe scenă, și steaua de deasupra, un bec mare
10 și roșu, care, când se stingea, când se aprindea la modul cel mai simbolic cu putință. Andrei, acest băiețaș slăbuț care străbătea, tremurând de frig, acele vremi pline de entuziasm.

– Toată noaptea n-am dormit, doamnă, am avut așa, un
15 fel de greață de la stomac, o fi fost de la prăjitura aia care mi-ai dat-o, că mie mi s-o părut că-i cam veche. Da am mâncat-o, că așa sunt eu, lacomă, bat-o Dumnezeu de lăcomie s-o bată, spuse Eva Nada.

– Și eu sunt tare ostenită, spuse mama. I-am spus lui
20 domnu să plecăm mai repede de la bal, dar cine să se poată înțelege cu el când începe să petreacă? „De ce să plecăm, dacă ne distrăm“, zicea de câte ori îl trăgeam de mânecă. Iar acum îmi vine să cad din picioare de ostenită ce sunt, și spre dimineață mi s-au cam umflat picioarele, îmi venea să arunc
25 cât colo pantofii ăștia nenorociți, se plânse în continuare mama.

– Lasă-i, doamnă, și dă-mi să-ți frec puțin picioarele, că s-o oprit sângele, de-aia te dor, de-aia s-or umflat, spuse Eva Nada.

30 – Cred că domnu s-a culcat, că nu-l mai aud, spuse mama, descălțându-se cu o mână, iar cu cealaltă ascunzându-și un căscat.

– Asta-i sigur, spuse Eva Nada. Că-l știu eu pe domnu, el trebuie, fie ce-o fi, să-și facă porția de somn. Tot mă uit la dumneata, doamnă, ce picior mic poți să ai, așa ceva n-am mai văzut.

Mama zâmbi, auzind-o, amintirii altor complimente pe care le primise probabil în noaptea aceea. 5

– Și cum o fost, doamnă? Întrebă Eva Nada. Povesteți-mi și mie cum o fost la bal, că nu mai pot de curioasă, să știu cum v-ați distrat.

– Cred că mi s-au umflat picioarele c-am dansat prea mult, spuse mama și căscă din nou. 10

– Că dumneavoastră sunteți tare pricepută la asta. Nimeni nu vă întrece, spuse cu admirație Eva Nada. V-am văzut eu la nunta lui Serafim, că tot am stat și m-am crucit de unde știți să jucați într-atâtea feluri și așa de frumos. Poate pentru că sunteți așa de ușoară. Omu ușor se mișcă fără greutate, nu un tanc, cum mi-s eu. 15

– Cred că o apă fierbinte n-ar strica, spuse mama, mișcându-și în toate părțile degetele de la picioare, să și le dezmoștească. 20

– Chiar cum ați spus, doamnă, spuse Eva Nada. O și am pregătită. Am vrut să spăl vasele cu ea, da nu-i nimic, că pentru vase încălzesc eu alta, repede-i caldă.

– Ți-am spus să nu le mai lași nespălate seara, spuse mama cu o voce moale, din care lipsea orice umbră de imputare. 25

– Lăsați, că le spăl, spuse repede Eva Nada. Abia ați venit acasă că și începeți, ba că aia nu-i bine, ba că aia, se simți deodată jignită Eva Nada.

– Tare mai e bună apa fierbinte, spuse mama și ochii i se închideau de somn. Auzi că domnu a și început să sforăie. A băut cam prea mult vin, tot timpul i-am făcut observații, dar n-a vrut să mă asculte, spuse mama cu o umbră de nemulțumire în glas. 30

– Lăsați-l pe domnu, că o fi mort de oboseală și povestiți-mi mai bine și mie cum a fost la bal, spuse Eva Nada, luând ligheanul cu apă de sub picioarele mamei, care se și roșiseră ușor.

5 – Las că-ți povestesc mâine când mă scol, spuse mama și se ridică să se ducă la culcare.

– Și de ce stați așa, unul în poală la celălalt? întrebuse Eva Nada după vreo săptămână, descoperind fotografiile făcute în noaptea aceea la bal și pe care mama le ascunsese într-un
10 sertar, să nu le găsească nimeni, jenată probabil de frivolitatea lor, considerându-le, desigur, deocheate. Ce fel de bal o mai fi și asta în care stau unii la alții așa în poală? se vede că așa-s balurile astea la fabrică, am auzit eu că domnii se distrează tare frumos la balurile astea, adăugă ea.

15 – Ne jucam de-a „baba rădăcina“, spuse mama și se roși toată, încercând să smulgă fotografiile, dar Eva Nada nici nu se gândea să le dea drumul.

– Și cum e jocul ăsta, doamnă? întrebuse ea curioasă peste măsură. Oamenii se distrează și ei cum pot, nu-i nici o rușine
20 în asta, adăugă ea, așa, ca s-o liniștească pe mama.

– Așa e omul la chef, dă în mintea copiilor, se scuză mama la rândul ei.

– Nu știu cât o fi de copilăros jocu ăsta, așa unu în poala altuia, și nici care cu nevasta lui, schimbă Eva Nada deodată
25 tonul, făcând mare zgomot cu lingurițele pe care le aruncă în apa fierbinte din lighean. Apoi se întoarse la fotografia să le mai privească o dată. Dintre toate doamnele astea din fotografie, dumneata ești a mai frumoasă, spuse ea. Doamnă, fie-mi iertat că întreb, da în păr ce ai, rogu-te? Că parcă ai
30 legat ceva în păr, dacă văd eu bine?

– Prostii, spusesese mama. Niște șervețele de hârtie, pe care mi le-am pus, așa, ca pe niște fundulițe. Ca să mă distrez.

Eva Nada stătea aplecată deasupra ligheanului fără să scoată o vorbă. Mama nu-i vedea fața.

– Nu te strâmba atâta, spuse mama. Parcă dumneata n-ai petrecut cât ai fost tânără?! Așa-i tineretea, spuse mama.

– Așa-i, spuse Eva Nada...

– N-ai voie să râzi cât ține jocul ăsta, spuse mama, în vreme ce Eva Nada spăla tacâmurile, făcând mult zgomot, aparent neatentă, dar în realitate numai urechi, stau toți în poală unul la celălalt și cineva pune întrebări. Trebuie să ții amândouă mâinile pe un baston și, indiferent ce zice cel cu întrebările, tu trebuie să rămâi serios și să răspunzi, n-ai voie nici măcar să zâmbești. Doamne, ce ne-am mai putut distra! 5 10

– Și întrebările cine le pune? întrebă Eva Nada. Cine era cu întrebările?

– Drăguțoiu, spuse mama... Vezi că furculițele alea numai șterse nu sunt.

– Ias că se usucă ele și singure, spuse Eva Nada. 15

– Ți-am spus că nu-i bine să le lași ude, că ruginesc, spuse mama.

– Cred că ați fost cea mai prima, din câte doamne or fi fost acolo, spuse Eva Nada. Din ce-o fi rochia aia a dumneatale, doamnă, că așa un material frumos, ceva rar! 20

– E din mătase amestecată cu lână. Material de dinainte de război, spuse mama.

– Și nevasta lui Binder cum era îmbrăcată? C-am auzit că se poartă tare măreață. Am auzit c-o dor mâinile de cât aur poartă pe degete, așa o fi? Și-am auzit că-i cu burta mare! 25 O fi adevărat sau lumea nu are ce face și vorbește?

– Până acum nu se vede, spuse mama... E drept că s-a mai îngrășat puțin, dar, ce vrei, vârsta. Are patruzeci și cinci de ani trecuți și când o vezi zici că abia a împlinit treizeci, așa bine arată. Femeie care a trăit bine, n-a avut necazuri s-o 30 consume. Mi-a admirat rochia. Mi-a spus că garnitura de dantelă, care mi-am pus-o special pentru bal, se potrivește foarte bine. Și mi-a zis că are o rochie din dantelă franțuzească foarte asemănătoare cu dantela de la rochia mea, asta, așa, ca

să-mi facă plăcere, că ce rochii are ea n-am să ajung eu să port vreodată.

– Umerii se poartă mai drepți, spuse doamna Binder. Trebuie să-i spui croitorului să-ți facă alți umeri, spuse ea, 5 încercând să ridice puțin umerii de la rochia mamei.

– Tot m-am uitat și nu mi-a venit să cred ce păr frumos poate avea la vârsta ei. Galben ca mierea și nici un fir de păr cărunt, își dădu cu părerea Eva Nada.

10 – Așa-i părul meu, cum să mi-l oxigenez, spuse cu mândrie doamna Binder. Când eram mult mai tânără, era mult mai deschis, avea color foarte deschis. Așa cum sunt acuma sunt mai frumos, adăugă ea, și din nou îi zâmbi mamei, așa cum zâmbești unei fetițe căreia i-ai dat o ciocolată și ea îți mulțumește.

15 – Pare puțin mai împlinită, e adevărat, spuse mama, dar la vârsta ei e normal să înceapă să se îngrașe. Să arăt eu la anii ei, cum arată ea, aș fi fericită.

20 – Nu te plâng eu pe dumneata, spuse Eva Nada. Dumneatale la vârsta ei o să arăți de zece ori mai bine, asta-i sfânt. Eu nu vorbesc prostii, așa să știți. Știu eu ce spun.

– Nu te mai linguși atâta, că de săpat în grădină azi tot nu scapi, spuse mama.

25 – Să așteptăm o picătură de ploaie, doamnă, eu așa zic, că acum pământu e tare ca piatra.

– Nu mai așteptăm nimic, spuse mama. De o săptămână și mai bine tot așteptăm. Ne-o fi de ajuns.

30 – Și rochia e în așa fel croită că nu se vede că e însărcinată, spuse mama, iar Eva Nada spuse că, oricum, ea rămâne la părerea că e mai mare rușinea ca o femeie să aibă copii la vârsta ei, apoi, cu mâna ei mare și neagră încercă apa din lighean, să vadă dacă era destul de fierbinte.

– E prea fierbinte, doamnă, spuse. Iar spargem paharele și ne ceartă domnu.

Și mama povesti cum soția directorului a servit-o cu dulceață din niște farfurioare albe, din porțelan de Boemia, el mi-a cerut-o, el mi-a cerut să fac un copil, spusese doamna Binder și l-a arătat atunci pe Hitler, că-l avea pe perete, spuse mama, și pe bufet avea așa o cutiuță de argint cu o lucrătură 5 foarte fină și când a văzut că-mi place mi-a explicat c-o primise cadou de la Binder, la un Crăciun, înainte de căsătoria lor, cu mulți ani în urmă. Cutiuța aceea avusese un mecanism, acum era stricat, și de câte ori o deschidea se cânta începutul unei colinde. 10

– Crăciunul la noi în familie! spuse doamna Binder. Uite, de câte ori îmi amintesc, îmi vine lacrimi la mine. Așa ceva minunat și de greu povestit, așa ceva de sentiment!

Dar vitrina Biedermeier nu era un Biedermeier autentic, e o imitație după a dumneatale, îi spusese ea mamei (mama 15 cumpăraseră sufrageria de la niște evrei scăpătați, în aceeași vară) și mama, flatată la culme, se roșise toată, vai, doamnă, spuse, sunteți foarte amabilă, și nemțoaica, umblând greoaie prin cameră, era în luna a șasea, o convinsese că acesta era adevărul adevărat, și mama o întrebase dacă vrea să fie băiat 20 sau fată, bineînțeles că băiat, spusese nemțoaica, Germania are nevoie de bărbați curajoși cu care să cucerească întreg pământul, iar tacâmurile erau toate de argint și cu monogramă, povesti mama mai departe, iar Eva Nada încercă din nou apa cu mâna ei uriașă și neagră și spuse: 25

– Acum e numai bună.

Iar mama spuse:

– Ți-am spus să nu pui atâta sodă!

– Te zgârcești și dumneatale la sodă, spuse Eva Nada.

Și după aceea s-a stins lumina, era o alarmă aeriană și cât 30 au stat pe întuneric doamna Binder a început să-i povestească mamei cât de frumos era Crăciunul la ei în Germania, ce pom minunat și cu bomboane foarte multe, cinci, șase kilograme de bomboane, și cu globuri uriașe și toată familia se aduna

în jurul pomului și tata cânta la început, el singur, *O Tannenbaum*, doar spre sfârșitul cântecului mama îl secunda cu multă timiditate, și că băieții n-au fost în Germania decât când au fost mici, și acum nu mai țin minte, și că ar vrea să
5 facă o lungă călătorie cu ei prin toată Germania, dar că acum e război și acest lucru nu era posibil, și Andrei și-i amintea cum treceau ei prin dreptul gardului de sârmă pe biciclete trei sferturi, mici Lohengrini, blonzi, cu ochi albaștri, cel mai mic, Tuți, zâmbind tot timpul, și dincolo de gard, tufișurile cu
10 smeură, și dincolo de grădină, cisternele mari, vopsite pestriț pentru camuflaj, și în timp ce doamna directoare povestea despre frumoasele Crăciunuri din orașul ei natal din Suabia, avioanele zburau undeva sus, în cerul negru și de nepătruns, le-am făcut anul acesta pantaloni lungi, spuse doamna Binder
15 și acum zgomotul avioanelor aproape că nici nu se mai auzea, Tuți nu vrea să-i poarte, zice că-l împiedică la pedalat, e un copil foarte capricios, probabil l-am răsfățat prea mult, de mic, a fost destul de bolnăvicios, am fost din cauza asta foarte blândă cu el, în schimb, soțul meu e foarte sever cu băieții,
20 pe el îl ascultă, dar nu cred, spusese ea și zâmbi, să-l iubească cât mă iubesc pe mine, dar e vremea, nu-i așa, să fie crescuți într-un spirit cât mai bărbătesc, războiul s-ar putea să mai dureze foarte mult, vor pleca pe front, nu-i așa?

– Trebuie sacrificiu, spuse. Trebuie mult sacrificiu, repetă
25 ea mișcându-și cu gravitate în toate părțile frumosul ei cap blond.

– Poți să mă bați, doamnă, dar iar am spart un pahar, spuse Eva Nada și rânji cu gura ei mare și știrbă de femeie bătrână și bună.

30 – Ai îmbătrânit și te-ai cam ramolit, spuse mama.

– Bată-le Dumnezeu de mâini, spuse Eva Nada.

– Capu e de vină, nu mâinile, spuse mama.

– Ai dreptate, doamnă. Așa o fi. Capu meu prost.

Și în timp ce stăteau de vorbă băieții intrară în odaie erau transpirați amândoi, frumosul lor păr blond era năclăit de sudoare. *Guten tag*, spuseră amândoi oprțiți în dreptul ușii și tropăind, sărutați mâna doamnei și vorbiți românește, le spuse doamna Binder, dar mai întâi spălați pe mâini, Dumnezeule, 5 cum arătați, ar trebui să cert la voi că veniți așa de târziu acasă, dacă tata ar ști, dar profitați de bunătatea mea, mă obligați să mint.

– Mult crește ei, nu-i așa? întrebă doamna Binder.

– Mamă, strigă Tuți din baie, mi-a luat prosopul și nu 10 vrea să mi-l dea, spune-i să-mi dea prosopul. Dracu să te ia, veni o înjurătură pe românește, din baie. Dumnezeii mă-tii.

– Copiii astea din fabrica tot vorbe urâte învață la ei, spune doamna Binder.

S-au liniștit repede și, după un timp, mama îi auzi în odaia 15 alăturată exersând la pian. Cel mare are mult talent, îi explica doamna Binder, cel mic însă e complet afon, toate eforturile lor de a-l face să cânte au fost zadarnice, se pare că are o înclinație deosebită pentru tehnică, anul trecut și-a făcut un aparat de radio cu căști singur, și la școală notele cele mai bune 20 le are la partea științifică, probabil o să fie inginer, la fel ca taică-su, și, după moartea lor, Andrei se întrebese ani la rând, ce se întâmplase oare cu bicicletele lor trei sferturi, minunatele lor biciclete, frumos nichelate, poate că le păstrasera pentru cel nou-născut până o să crească, nu cred, spusese mama, nu 25 cred că pentru copilul ăsta al ei să mai păstreze ceva, s-a întâmplat ceva cu ea după moartea băieților, nici să se uite nu vrea la copilul ăsta nou-născut al ei, îl crește Freulein, nemțoaica aia a lor, îl alăptează artificial, dacă n-ar fi probabil femeia aia, ar muri săracul copil. 30

– Te rog, Dumnezeule, încetează, nu-i o oră potrivită de cântat la pian. Ți-am spus să exersezi dimineața, nu seara, mai ales când avem și oaspeți. Mă doare capul, încetează odată.

– Ceva i s-o stricat la cap, ascultați-mă pe mine, doamnă, spuse Eva Nada.

– Paharele alea numai șterse ca lumea nu sunt, spuse mama.

5 – Ba că și dumneatale nimica nu-ți place, pe sufletul meu. Prea ești pretențioasă. Prea strâmbi tot timpul din nas. Cine poate să-ți facă dumneatale pe voie?

– Am să-ți tai limba dacă mai vorbești așa urât cu mine, spuse mama.

10 – Și dumneatale prea mă dăscălești. Că dacă nu s-o prins până acum nimic de mine, nici de-acum nu se mai prinde.

– Iar nu te-ai șters pe picioare, când ai venit de afară, spuse mama. Acu fă bine și ia cârpa și șterge.

15 – Ba că n-am făcut eu, spuse Eva Nada. Să nu mă mai mișc de aici dacă alea-s urmele mele.

– Mamă, veni din nou din odaia cealaltă glasul înfundat al fratelui mai mare. Tuți s-a așezat cu fundu pe pian. Îl bat măr dacă nu se ridică. O să strice pianul. Și, în sfârșit, mama se pregăti de plecare, conversația continuă totuși un timp în
20 picioare, pentru că cele două femei ajunseră să discute o problemă deopotrivă de interesantă pentru amândouă, mama își luase o nouă stofă pentru taior, celofibră nemțească, foarte bună, m-a certat soțul meu c-am dat banii pe stofă, că nu prea avem, dar când am văzut-o n-am putut să mă abțin,
25 spuse mama, da e foarte ieftină și e genul de celofibră care se poartă acum cel mai mult, nu mergi toată ziua la oraș ca să prinzi o ocazie ca asta, da, nu-i un croitor prost, unul Mayer, stă pe strada Lugojului, la numărul patru sau cinci, nu-și mai aducea aminte bine, o căsuță galbenă cu trei ferestre la stradă
30 și cu o grădiniță de flori în față, primește într-adevăr reviste din Germania, ultimele modele. Nu mă pot împăca, doamnă Binder, cu moda asta nouă, e atât de caraghioasă, spuse mama. Eu sunt și foarte mică de statură, spuse ea, și nu știu dacă umerii ăștia imenși care se poartă acum mă avantajează. După

păreră doamnei Binder însă ei îi stăteau foarte bine umerii
acea, o mai ridicau puțin. „O femeie cu un așa siluet, spuse,
poate purta orice.“ „M-am îngrășat două kilograme, în ultima
vreme“, spuse mama arătând o mină panicată. Și cu umerii
ăștia așa drepți parcă era cocoșată, mâine se va duce la proba
a doua, îl va convinge totuși pe croitor să-i facă modelul puțin
mai clasic, dacă e posibil, bineînțeles dacă îl va putea convinge,
pentru că e un croitor care face totul cam cum vrea el, nu
prea te ascultă. „Uitați-vă în jurnal, doamnă, va spune a doua
zi croitorul. Uitați-vă ce umeri se poartă. Eu nu fac decât ce
văd în jurnal.“ „În definitiv, soțul meu – îi spuse ea nemțoaicei,
alunecându-și mâna pe clanța rece a ușii, nu are de ce să se
supere. Închipuiți-vă că anul trecut, de Paști, mi-a ars cu țigara
taiorul pe care mi-l făcusem în mod special de sărbători.“
(„Numai să nu iasă prea exagerat, totuși, îi va spune a doua
zi mama croitorului. Și așa am avut destule discuții cu soțul
meu. Până la urmă o să mă dea afară cu taior cu tot“.) Iar
doamna Binder remarcase și ea că e bine să fie omul foarte
atent cu celofibra asta, pentru că e teribil de inflamabilă, se
aprinde repede, a auzit că la un bal la Timișoara o femeie a
ars cu rochie cu tot de la o țigară, apoi tot doamna director
îi spuse că va trebui și ea să-și caute un alt croitor, pentru că
avea un croitor de zece ani de zile, un foarte bun executant,
e adevărat, nu cu prea multă imaginație, dar dacă îi spuneai
un lucru îți executa exact cum i-l spuneai, avea o mână ca de
chirurg, numai că a plecat cu întreaga familie în Germania,
avea un frate acolo care a ajuns foarte mare în partidul nazist
și l-a chemat la München să deschidă o mare casă de modă
acolo, are și două fete care vor deschide și ele un magazin de
modă feminină. („O idee poate mai scurt“, îi va spune a doua
zi, mama croitorului. „Aveți dreptate, doamnă, când aveți
dreptate, eu execut, nu mă opun“, și Andrei va fi uimit cum
poate croitorul să vorbească în timp ce are gura plină cu ace
cu gămlie.) Îi va fi greu, bineînțeles, să se obișnuiască repede

cu altul, un croitor bun cunoaște cu timpul defectele și calitățile fiecărui corp, pe primele știe să le ascundă, pe celelalte să le scoată în evidență, e adevărat că de când e însărcinată nu și-a mai făcut nici o rochie, normal, în afara celei cu care
5 era îmbrăcată, dar după ce va naște va trebui să-și transforme o mulțime de rochii care acum nu se mai poartă, să-și facă desigur și altele noi. „Ce să fac, spuse ea, eu foarte nebun după rochie. Multe, multe“, spuse ea mișcându-și în toate părțile mâinile grăsuțe și cu pistrui.

10 – I-am văzut, doamnă, cum să nu-i văd, că doar eu i-am adus acasă. Am prins boii la car și când am ajuns la locu unde erau săracii, i-am întins pe niște paie care erau cam ude, că plouase zilele alea tot timpul. Să fi văzut, ce-o fost acolo când am ajuns cu ei! Cel mic era neatins la față, că ziceai că doarme,
15 și era frumos ca o icoană, păru galben, la fel ca mierea de stup. Și uite așa tot îl lua în brațe și-l săruta pe obraz, da el nimic. Mare jale, doamnă, așa ceva să nu-mi mai fie dat, să mă ferească Dumnezeu să mai văd cât oi trăi una ca asta, pe linia ferată morți amândoi, mitraliați de ăia din avion, cauciucul
20 la bicicleta lu ăl mic tot găurit și ăl mare, cum a căzut, s-o lovit cu capu de linia ferată; în gât avea o gaură, să nu mint, poate ceva mai mică ca pumnu ăsta al meu; trei zile n-am fost om întreg, că mă întreba nevastă-mea ce am, m-o pripit prea tare soarele și m-am îmbolnăvit la cap, că umblu așa ca beat
25 fără să pun o picătură în gură, că zilele alea numai soare n-o fost, a plouat tot timpul de dimineața până seara și de seara până dimineața, da ea, proasta, n-o băgat seama, și doamna lui directoru uite așa îl mângâia pe păr pe ăl mic, și era părul lung la el și tot creț, ca la o fată, și nu era galben la față, era
30 roșu în obraz, aici să rămân dacă mint, numai ochii îi erau de sticlă, mai mare groaza să te uiți la ei. Eu mi-am luat frumos căciula și am plecat așa, pe furiș, ca să nu mă simtă nimeni că plec, că parcă n-am mai avut curajul ăla să stau și să mă uit, și cum mergeam prin sat, era cam pe timpul ăsta, și cădea

o ploaie de-aia rece, de parcă n-ar fi fost vară, satul – gol. Și să-ți spun drept, doamnă, parcă m-o cuprins așa o durere în coșul pieptului. Că erau tineri săracii copii, ce aveau ei cu războiu ăsta, că i-o luat? mergeam cu caru și parcă ploaia aia s-o făcut și mai tare, și nu-mi venea și mie să plâng, ce să vezi, 5
că n-am mai plâns de când or îngropat-o pe săraca maică-mea, fie iertată, și atunci m-am întâlnit cu moș Lulă, abia se ținea pe picioare, de betoc prăpăditu, și opresc eu caru și-i spun: „Moș Lulă, păi că să vezi ce și cum, c-or murit copiii amândoi ai lui domn director de la fabrică; i-or mitraliat 10
americani cu avioanele“. Și el de beat o înțeles pe dracu, numa se holba la mine cu gura căscată că-i intra ploaia în gură. „Cine? m-o întrebat, cine zici c-o murit, că n-am înțeles bine.“ „Ai lui dom director Binder, zic eu. Copiii neamțului, ăia care umblau cu bicicletele“ „Cine?“ mă întreabă el încă o dată și-l 15
văd c-o ia drept înaintea boilor, să cadă sub car, nu alta, cu o sticlă cu monopol în mâna stângă, și când ajunge lângă podul de la notariat, gata, s-o și făcut grămadă lângă pod, și atunci m-o cuprins și pe mine frigu, m-o fi ajuns udeala până la piele că numa așa îmi clănțăneau dinții în gură de frig. Atunci, ce 20
să vezi, iar s-or auzit avioanele alea care i-or mitraliat pe copii, veneau de peste pădurea de la Zorani parcă; măcar că de când ține războiul ăsta mă mai obișnuisem cu ele, măcar că de tânăr nu mai eram tânăr, ca să țin atâta la viața asta, m-o cuprins așa o frică, doamnă, mă crezi c-am lăsat caru în mijlocul 25
drumului cu boi cu tot și m-am ascuns sub podu ăla a lui Greluș? m-am înmuiat, nu m-or mai ținut picioarele, că era gata să cad în apă, și nici după ce-or trecut ele n-am îndrăznit să ies, că stau și acum și mă crucesc de unde o venit frica aia, că de fricos nu mă știu fricos, și când am ieșit, boii o luaseră 30
cu carul singuri spre casă, și am fugit după ei să-i ajung, și când am ajuns am strigat la nevastă-mea să deschidă poarta că eu...

Știu că sunt fierbinte, spuse Diter, stau puțin la umbră și numai după aceea intru în apă, te ascult, vezi că te ascult...

Anume se descălțase, ca să simtă scândura aceea rece, rece, rece.

5 Ei o vor căuta probabil în cimitir
scândura e acoperită cu mușchi, rece, alunecoasă, rece.
fiecare dintre ei avea un alt miros, poate pentru că Diter
era mai mare și începea să miroase ca un bărbat,

10 în fiecare zi să vină să stea pe scândura alunecoasă, chiar
atunci când plouă, când scândura e alunecoasă și rece, foarte
rece. Știi că nu-mi place să umblu cu cămăși închise la gât,
mamă, spuse Diter, iar mâna ei, luptându-se cu nasturele de
la gulerul cămășii, simți o clipă numai zbaterea precipitată a
sângelui lui Diter, dosul palmei ei aspre simți artera zbatându-se,
15 e numai ploaia, pentru că pătrunde în ea și o ține trează,
vacile trec pe lângă ea, cu burțile ude. „Săru-mâna, doamnă
director“, spune băiatul cu o voce ascuțită, dar ea nu-l vede, el
e dincolo de burțile vacilor, roșii, ude, șiroind de apă, reci,
reci, reci,

20 mamă, ajută-mă să fac podu, ești îngrozitor de neînde-
mânatică, bine, spune-i tu atunci cum să mă țină, arată-i tu,
ploaia cade în apa neagră a râului, mici stropi care fac
cerculețe în jur, și apa e neagră și rece, rece, rece,

arată-i tu cum, dacă mă ține așa o să-i alunec din mâini
25 și am să cad în apă, arată-i cum să mă țină,

v-aș duce eu, doamnă, acasă, domnu director vă caută peste
tot, știu, da nu pot, nu pot lăsa moara, că nu merge singură,
eu am părul mai aspru decât Diter, Diter are părul moale
ca tata, Diter cheleşte, Diter cheleşte...

30 m-am spălat pe cap, mamă, săptămâna trecută, nu pentru
asta-i aspru, că nu m-am spălat pe cap, numai să nu alunecați,
doamnă, scândura e udă și alunecoasă, dați-mi mâna, așa,
n-aveți frică, vă țin eu, mergeți cu nădejde,

ai degetele lungi ca taică-tu, degetele la picioare lungi și îndepărtate unele de altele, ca ale lui; nu se văd decât contururile trupurilor zvelte și tinere, în timp ce se opresc în plin soare, în costumele lor de baie roșii, cu stropi de apă care cad în jurul lor pe podea și covor,

în chioșcul în care ea s-a ascuns să se usuce, e un miros de flori veștede și de urină de cal, și e frig,

podul de la picior înalt e un semn de noblețe, bineînțeles, așa îl am și eu, ei mă caută la cimitir, dar la cimitir n-am să mă duc, n-am să mă duc. Eu stau aici și mă usuc și ei mă caută la cimitir. Aici unde sunt ascunsă n-au cum să mă găsească, își spuse doamna Binder, și-și strânse părul ud sub năframă.

– O să mă certe domnu, asta-i sigur, mărturisi Eva Nada. Să vă spun drept că nici n-am curajul să dau ochii cu el. Nici n-am atins-o bine cu cârpa, că era plină de praf, doamnă, nici nu se vedea bine care e regele și care-i regina-mamă, că s-o desprins de pe perete și, până să dau eu s-o prind, mă credeți? praf s-a făcut!

– Vai și amar de capul dumitale, oftă mama, toate le spargi.

– Ba să spun drept, doamnă, spuse Eva Nada, prea rău nu-mi pare, că mie fotografia asta nu mi-o prea plăcut.

– Și de ce nu ți-a plăcut? întrebă mama, în timp ce scotea din cuptor ultima foaie a tortului doboș (cam arsă, pentru că, dându-se așa cu vorba, uitase de ea).

– Nu mi-o plăcut rochia cu care era îmbrăcată regina, spuse ea rușinată, aproape speriată (nu-i ușor să critici o regină), nu mi-o plăcut, că era prea dezgolită și, să iertați, i se vedeau țâțele, mai mare rușinea, doamnă, zău așa. Că nu-i nici tânără, să și le arate.

– Așa sunt rochiile reginelor. Cine și-a găsit să le critice, spuse mama, în timp ce gusta crema, ca să vadă dacă s-a topit zahărul.

– Așa o fi, spuse Eva Nada gânditoare. E drept că alte regine n-am mai văzut, mărturisî ea. Da urât se îmbracă, doamnă, reginele astea, izbucni ea scandalizată. Și știu că măcar ele au bani, nu ca noi. Da așa o fi moda lor, a reginelor. Ce
5 poate pricepe o proastă ca mine?!

– Domnu a văzut una în carne și oase, spuse atunci cu mândrie mama. A stat de vorbă cu ea și i-a sărutat mâna!

– Așa o fi, spuse Eva Nada, mută de admirație și parcă totuși puțin neîncrezătoare, aplecată deasupra castronului și
10 amestecând crema de cacao cu și mai multă râvnă.

– Nu știu ce-i cu zahărul ăsta, spuse mama, că se topește cam greu. Și data trecută, când am făcut tortu ăla de lămâie, țin minte, c-am pățit la fel cu el.

– Și regina ce-o spus? Ce i-o spus regina lui domnu? Întrebă
15 Eva Nada.

– Era în toamnă când domnu a fost numit notar la Banloc. Regina aia avea un domeniu acolo, o orezărie, și vara venea din străinătate să-și petreacă vacanța pe moșie. Și domnu era notar în sat, a trebuit s-o aștepte la gară cu pâine și sare, cum
20 era obiceiul.

– Bag sama că și atunci o fi venit din altă țară, regina aia? Întrebă Eva Nada.

– Da, pentru că regele divorțase de ea. Ea a fost regină în Grecia, verișoară de-a doua cu regina noastră.

– Păi regii și reginele astea divorțază și ei? Întrebă mută de uimire Eva Nada.

– De ce n-ar divorța, spuse mama. Sigur că divorțază.

(Tata nu știe nici astăzi dacă i-a sărutat cu adevărat mâna
30 reginei sau nu. O secundă sau două memoria îl părăsise și numai după aceea, după o scurtă perioadă de timp, stând încremenit, cu lacrimi în ochi de emoție, o văzu din nou pe regină la câțiva pași depărtare de el. Nu purta rochie lungă, cum își închipuia el că poartă întotdeauna reginele, ci un taior

scurt, din stofă vișinie, dezvelindu-i picioarele groase de femeie trecută. O văzu urcându-se, destul de greu, ajutată de cineva din suita ei, în mașina care o aștepta la ieșirea din gară. Mașina în care șoferul, cu pantaloni golf și cu haină cadrilată, cu părul uns din abundență, se vedea că e un țigan, probabil din mahalaua Bucureștiului, în ciuda costumației impunătoare, a șepcii și a pipei englezești, în ciuda celor două-trei cuvinte de bun venit spuse într-o englezească pe care nimeni nu putea s-o verifice dacă era „perfectă” sau nu. Tânărul notar – de care regina, în timp ce mașina pornea, uitase cu desăvârșire – nu se simți în stare să se miște din loc, nici după ce vehicolul se îndepărtă ridicând nori de praf în jurul lui. „Prin urmare, așa arată o regină”, își spuse el simțindu-se năpădit de aceeași mulțumire, urmare a unei curiozități satisfăcute, pe care o simțise, cu ani în urmă, când văzuse pentru prima dată un crocodil sau un elefant la grădina zoologică din Capitală. Și totuși nu-i venea să creadă că picioarele acelea groase de țarancă erau ale unei regine și nu ale unei femei bătrâne, ca, oricare alta. Așa că, după ce mașina dispăru, fu cuprins de tristețe: nimic extraordinar nu se petrecuse, și toate, acum, după consumarea marelui eveniment, erau exact ca înainte. Gara se întorsese și ea la existența ei cotidiană: găinile începură să cotcodăcească din nou, ticăitul monoton al telegrafului începu iar să se audă. Un mărfar trecu în cele din urmă, spulberând definitiv tăcerea solemnă care se lăsase după plecarea reginei. „Am o țuică bună, domnu notar, strigă șeful gării, poate veniți să bem o țuică.” Așa se întoarse tata împreună cu șeful gării, la existența lor de ființe modeste și neînsemnate.)

– O fi purtând și aia decolteu, ca a noastră? întrebă Eva Nada. Așa o fi legea, doamnă, mai știi? se miră ea. Să-și arate reginele țâțele, au nu au.

– Nu, că era toamnă, spuse mama. Și era îmbrăcată de călătorie. Numai la recepții și baluri poartă rochiile alea decoltate, care nu-ți plac dumneatale.

– Eu n-am zis că nu-mi plac, se apără Eva Nada. N-am eu capu ăla să judec reginele... Da, dumneavoastră ați văzut-o pre regina aia? Sau numai domnu, că a fost la gară și a așteptat-o, cum mi-ați povestit.

5 – Sigur c-am văzut-o, spuse mama întinzând crema, cu un cuțit lat, pe foile de tortă. Cum să n-o văd?

– Da la dumneavoastră a venit, așa, în vizită, întrebă Eva Nada, gata să izbucnească în râs, aplecându-se deasupra ligheanului și cu degetul cel gros ștergând resturile de cremă
10 de pe castron.

– Sigur că a venit, îi răspunse mama pe același ton. În fiecare zi. Cu ciorapu.

– Cum cu ciorapu? întrebă uimită (în glumă sau în serios?)
Eva Nada.

15 – Păi, foarte bine, spuse mama. Stăteam amândouă de povești la cârpit ciorapii. Vorbeam de una, de alta, îi dădeam eu câte-o rețetă de prăjitură și-mi dădea și ea, și, uite așa, trecea după-amiaza.

– Bine că venea, spuse Eva Nada. Că de ocolit nu era
20 frumos să vă ocolească...

– Asta așa-i, spuse mama...

Și schimbară repede amândouă vorba, pentru că între timp minunatul tort doboș era gata și Eva Nada întrebă:

– Să-l ducem în cămară, doamnă, să-l ținem la răcoare,
25 să nu se topească prea iute crema.

– Untul mi se pare că n-a fost prea proaspăt, spuse mama. Parcă crema e puțin acrișoară, nu ți se pare?

– Las' că-i bună, spuse Eva Nada. Extra. Mai ales glazura de zahăr e minunată.

30 – Și nu mi-ați spus ce i-o zis regina lui domnu, când i-o întins mâna. I-a vorbit românește sau în altă limbă?

– În românește, spuse mama, da nu mai țin minte ce i-a spus. Cred că și el a uitat.

– I-am acoperit, doamnă, spuse Eva Nada revenind la tort. Că e atâta muscărie în cămară, nu știu nici eu de unde s-or strâns, că în fiecare dimineață le scoatem afară, da degeaba.

– Sper că nu l-ai acoperit cu hârtie, spuse mama, că se lipește de glazură și n-o mai putem dezlipi. 5

– Nu-s eu așa proastă, n-aveți grijă, spuse Eva Nada. Am pus o oală mai mare deasupra.

– Până mâine numai bine se îmbibă cu crema aia, spuse mama. Se moaie foile puțin, numai așa e bun. Numai să nu fi fost untul vechi, că se acrește, spuse mama. 10

– De cârpit nu cred să fi cârpit mulți ciorapi, că nu avea pentru cine, săraca, spuse Eva Nada, revenind la regină.

– Cine? întrebă mama, luată pe neașteptate.

– Cum cine? spuse Eva Nada, regina. Păi, nu de ea era vorba? 15

– Ba da, spuse mama, așa-i. Aproape că uitai. Reginele astea schimbă ciorapii de două, trei ori pe zi, nu-i poartă ca noi o săptămână, spuse mama.

– Așa o fi, recunosc eu Eva Nada. Nu știu ce-i cu laptele ăsta, adăugă ea, că nu face deloc smântână. Cred că vaca n-o 20 fătat de mult și de aia-i laptele ca smântânit.

– Poți să-l mai lași să fiarbă, spuse mama. Tare mai ești grăbită. Nu vezi că nici nu s-a umflat?

– V-am spus eu că cu laptele ăsta e ceva care nu-i bine. Uitați, doamnă, că s-o și brânzăluit. Asta-i corastă, ăsta nu-i 25 lapte. („Și corastă de nevastă și buric de copil mic“, cânta câteodată „Domnu“ și Eva Nada murea de răs.)

– Trebuia să-l fierbem mai de dimineață, spuse mama. I-am ținut aici pe căldură și din cauza asta s-a făcut așa.

(„Ce notar tiner și frumos“, spusese regina, și tata nu știu 30 ce să-i răspundă, bâjbâind parcă printr-o mare de întuneric. Și dacă i-a sărutat într-adevăr mâna, cum era mâna reginei, la atingerea buzelor lui? Uscată, rece, puțin transpirată? Era îmbibată cu mirosul acela de tren pe care îl au mâinile tuturor

oamenilor care călătoresc? Mirosea a parfum fin, franțuzesc, a fructe plăcut mirositoare din Grecia, țara din care venea în fiecare vară? Sau poate venea de la Paris, sau poate de la Londra, reginele călătoresc doar tot timpul! Și dacă i-o sărutase, într-adevăr, mâna reginei purta mănușă și el îi sărutase doar mănușa? Nu-și mai amintea decât picioarele ei groase de femeie bătrână și taiorul care atârna cam șleampăt pe trupul ei gras și colbul care înconjura mașina și găinile cotcodăcind. Se îmbătase în după-amiaza aceea împreună cu șeful de gară.

10 „Trăiască regina!“ strigaseră amândoi de la fereastra de la etaj a gării, acolo unde se afla locuința șefului, simțindu-se regaliști deodată până-n măduva oaselor, apoi soția șefului adusese niște clătite plăcut mirositoare și fierbinți. Ei le consumaseră cu multă plăcere, laudând-o în gura mare. Și între timp, se lăsă seara, semafoarele se aprinseră și mirosul de început de toamnă pătrunse prin fereastra deschisă.)

– De ce să-l aruncați, doamnă? spuse Eva Nada. De ce să-l aruncați, că, vă spun drept, mie îmi place așa brânzăluit. Lăsați-l că, mai târziu, când o fi nevoie, am eu grijă de el, fiți

20 fără grijă...

– Pune-l atunci în altă oală, spuse mama, că oala asta ne trebuie să facem crema aia în ea. N-am nimic împotriva, dacă-ți place, poți să-l bei, eu și așa îl aruncam.

– Nu știu dacă v-ați uitat duminică, spuse Eva Nada

25 ștergând cu o cârpă ferestrele aburite, nu știu dacă v-ați uitat duminică, la biserică, la doamna Binder, săraca, tare rău arăta. Nu că s-o îngrășat și-o îmbătrânit și s-o făcut încă o dată cât o fost, dar mie, să-ți spun drept, doamnă, nu-mi place uitătura ei. Că ea nu se uită nici la oameni, nici la popă, mă credeți?

30 nu se uită la nime. Că m-am uitat la ea cum stătea, țapănă ca un par, în strană, și numai din când în când, uite așa, își lingea buzele cu limba. Și parcă nici pălăria nu-i sta dreaptă pe cap, stătea așa, parcă într-o dungă. Cât o ținut slujba tot la ea m-am uitat, nici nu l-am auzit pe popa nostru ce zice.

– Nu știi cine mi-a spus, dacă nu chiar Freulein aia a lor, că directorul vrea să facă o criptă de marmoră și să-i scoată pe copii din mormânt și să-i pună în criptă, așa am auzit. Și că vrea să facă un înger deasupra criptei, c-a fost la Lugoj să caute un artist, care să facă îngerul la comandă. 5

– Ai gustat supa, să vezi dacă e destul de sărată? întrebă mama. Că duminica trecută am uitat să punem sare și ne-a certat domnul.

– Îi prea sărată, doamnă, spuse Eva Nada gustând cu o lingură de lemn. Eu zic să mai punem puțină apă, s-o mai și 10
înmulțim, să avem și pe mâine, nu-i musai s-o mâncăm toată azi.

– Așa ești dumneata pornită pe mult, spuse mama. Putem s-o aruncăm după aia, după ce se acrește, numai să fie multă.

– Să deschid puțin geamul ăla că mă sufoc, spuse Eva 15
Nada, că-i tare cald aici, pripește soarele, ceva grozav.

– Deschide-l, fu de acord mama, să intre și puțin aer curat.

– Dacă mă gândesc acum la ea, o fac, aș vrea să mă înțelegi foarte bine, din dorința de a explica fapte pe care timpul e atât de dispus să le șteargă, lăsându-le să dispară în ceea ce 20
s-a numit întotdeauna „negura vremii“, întrebări fără răspuns, înghițite de ani. Să facem supoziții, să născocim sau să analizăm, cum ar spune maestrul psihologi. Să vorbesc, așadar, despre mama mea, ca despre o străină, și să încerc să-i înțeleg și să-i definesc sufletul? Cât adevăr va fi în ceea ce voi 25
născoci eu?

– Mamă, i-a spus într-o zi unul din frații mei, pe vremea în care erau încă în viață. Mi-am rupt cămașa la umăr. Dă-i-o lui Freulein să mi-o coase (pentru că aveam casă mare, tata era directorul fabricii și aveam, bineînțeles, o Freulein). 30

Și ea era în cadrul ușii larg deschise, era o zi de primăvară, în spatele ei era grădina cu toți trandafirii în floare și frații mei aveau biciclete trei sferturi, și pantaloni scurți, și chipie cu cozoroc strălucitor. Și: „Ștergeți-vă pe picioare când intrați

în sufragerie“. Am o singură fotografie din anii aceia. Mama purta un șortuleț verde și un costum tirolez. Suntem în dreptul fântânii din curte și mama îi dă unuia dintre gemeni să bea apă dintr-un pahar de nichel. Paharul e prins cu un lanț gros și ruginit de lăteții fântânii. Florile de „regina-noptii“ din jurul fântânii sunt închise și zbârcite.

Cam atât despre perioada de dinaintea nașterii mele. O femeie care, ascultând discursurile fűhrerului și-a propus să aducă pe lume un frumos erou de legendă nibelungă, cu ochi albaștri și părul blond și mătăsos (din păcate am ieșit cu totul altfel). Spun, entuziasmat celor din cercul ei, pentru că atât proprietarii cât și conducerea fabricii era nemțească. Și încă ceva! (Asta în timp ce mama, drăgăstoasa mea mamă, iubitoare încă, încă în toate mințile, îi spăla pe cap: „Mamă, rulează un film minunat: *Minciunile baronului Műnchhausen!*“ „Mamă, când am să fiu mare, spune celălalt frate al meu, am să-ți cumpăr un capot transparent, așa cum purta țarina Rusiei în *Minciunile baronului Műnchhausen.*“)

N-am avut decât o singură fotografie a fraților mei. Străduindu-se să se piardă orice urmă a originii mele compromițătoare sau „nesănătoase“, mătușa mea, tanti Hilde, a aruncat toate „mărturiile“ în foc. În felul ăsta a dispărut și fotografia lor. Încerc zadarnic să mi-i amintesc, așa cum arătau ei în fotografia aia. Erau în tot cazul mult mai reușiți ca mine. (Tanti Hilde a avut grijă să-mi spună asta de câte ori a avut ocazia.)

Încă o dată vreau să încerc să trec peste anii de dinaintea nașterii mele, pentru că, așa cum am spus, ceea ce mă interesează în primul rând este ceea ce s-a întâmplat cu mama mea după ce m-am născut eu, cum i-a crescut adică în suflet sentimentul acela de ură pentru mine, și cum, după aceea, ura asta s-a umflat (cred că e verbul cel mai bun pe care pot să-l folosesc), întinzându-se (așa cum de exemplu se întinde o „ciupercă“ pe tot trupul, nu știu de ce, dar această comparație cu bolile de piele mi se pare cea mai reușită) aproape pe

nesimțite asupra întregii lumi. Vreau să termin așadar repede cu tot ceea ce a fost înaintea nașterii mele și totuși nu pot să nu povestesc cum se pregătea mama să meargă la bal (mama, căreia nu-i făcuse încă moartea cu ochiul, ca să se sperie!), cum își făcea ea buclele și cum întreaga casă mirosea a fier încins 5 (sunt sigur, sunt sigur, că a fost așa) și cum acolo, la bal, se dansa până dimineța, și din când în când se stingea lumina, era vreo alarmă, și prin ferestrele larg deschise (era vară, lună plină și regina-nopții) se vedea cerul spuzit de stele și se auzea zgomotul surd al avioanelor care se îndreptau, la foarte mare 10 înălțime, spre front. Un singur acordeonist mai rămăsese din întreaga orchestră a fabricii (alcătuită din cinci sau șase oameni) care cânta cu o singură mână (lucru uluitor, pe care n-am să-l înțeleg niciodată) vechi valsuri vieneze și probabil *Lyly Marlen*, cântecul atât de îndrăgit de toată societatea aceea. Mama era 15 frumoasă, poate prea înaltă și prea roșcovană (lucru de care suferea în ascuns), iar în urma nașterii băieților pântecul îi rămăsese puțin umflat. Mama era nerăbdătoare, o enervau perioadele acelea în care se întrerupea curentul, râdea tare ca să umple întunericul cu ceva, întorcând spatele ferestrei 20 deschise și, bineînțeles, stelelor atât de îndepărtate și reci. Așadar, femeia aceea care când se aprindea lumina își aranja cu amândouă mâinile părul, de parcă ar fi fost câteva clipe de furtună, cu toate că nu fusese decât întuneric – și acesta n-avusese, bineînțeles, cum să i-l răvășească – este mama mea. 25 Îi aud într-adevăr râsul, prin fereastra deschisă prelungindu-și ecoul în noapte! Înainte, nu cu multe nopți (era tot lună plină, mirosul florilor, stele și toate celelalte) mă zămislise pe mine, nu din dragoste, ci la comandă, așa cum am arătat ceva mai înainte. Mă purta prin urmare în pântec, în vreme ce se plimba 30 printre scaunele prăfuite ale modestei săli de bal (sala de cinematograf, de fapt, care primea o dată sau de două ori pe lună și o astfel de întrebuințare), mișcându-se încântată în rochie strălucitoare de celofibră, de care era foarte mândră,

rochia ei cu umeri înalți. (Am răsfoit odată câteva reviste germane din vremurile acelea.)... N-am cum să fac să dureze la nesfârșit o astfel de noapte, cu stelele și valsurile ei vechi, de altfel mamei mele trebuie să i se întâmple atâtea și atâtea lucruri, ea trebuie doar să cunoască suferința și ura și, peste ani și ani, când toate acestea vor fi aproape uitate, trebuie să trezească mila unui fiu care încearcă să-i recunoască chipul privind o fotografie ștearsă. Voi fi un povestitor foarte exact, încercând s-o descriu cum arăta – după moartea fraților mei începuse să-i cadă părul, și, ca să nu se observe, purta întotdeauna o meșă, o coadă groasă semănând cu a lui Gretchen din cărțile cu poze pentru copii – stând zile întregi în fața ferestrei, fără să se miște, refuzând să mănânce – sau, dacă totuși mânca ceva, o făcea întotdeauna în urma unor mari insistențe – dar mai ales, am să încerc să-mi închipui – simple supoziții, bineînțelese – bucuria de care era cuprinsă în acele seri în care curentul electric se întrerupea – momentele asemănătoare din „sala de bal“ când ea aștepta nerăbdătoare reluarea curentului erau uitate de mult – și ea rămânea învăluită în întuneric, să caut să înțeleg acea bucurie fără seamăn care o năpădea în acele clipe, în care obscuritatea devenea pentru ea un fel de pansament dulce pe rănilor ei deschise și purulente. Poate că în acele momente în care se simțea mângâiată de întuneric – erau niște nopți cu cerul acoperit, fără lună sau stele, nopți cu întuneric aproape fără cusur, să-ți bagi mâinile în ochi, nu alta, în care lumea dispărea înghițită de tenebre și ea dispărea odată cu lumea – poate că în acele clipe ale nopții în care nu se auzea decât zgomotul îndepărtat și foarte înalt al avioanelor, s-a născut aversiunea ei pentru mine. Auzindu-mă plângând în odaia alăturată, atunci se născuse, probabil, acea ură și nu în clipa nașterii mele. Poate că ea, totuși, la început, m-a iubit, lasă-mă, te rog, să-mi ofer această supoziție, m-a iubit poate o săptămână sau două, poate că ura și-a descoperit-o acolo în întuneric, în dreptul

ferestrei închise (nici vorbă de regina-noptii, pentru că era toamnă, târziu) și aș vrea să încerc să-mi imaginez acea mică fericire de care probabil a fost cuprinsă descoperindu-și ura, așa cum descoperi un reper într-un spațiu golit, ceva de care în sfârșit te poți sprijini, să-i ghicesc acel mic surâs prin 5
întuneric, pe jumătate mulțumită, în timp ce își lipește pentru o clipă fruntea cu meșa prinsă doar neglijent în câteva agrafe, alunecându-i ușor – de geamul aburit și rece, ura ei având ceva din răceala ascuțită a acelui geam bătut de ploaie (sau poate de lapoviță sau chiar de ninsoare, uneori ninsorile pot 10
fi, cum bine se știe, foarte timpurii). Iar când curentul se relua, în sfârșit, ea – era doar singură în odaie – se ridica, se îndrepta spre comutator și stingea lumina din nou, rămânând câteva clipe nemișcată, înconjurată de întuneric, în mijlocul odăii. Sau, dacă nu era singură (putea fi în odaie Freulein sau tata), 15
ea ar fi putut spune cu o voce neutră, o voce din care nu poți citi niciodată nimic: „Stinge lumina, e mai bine așa“. Așa se face că după ce lumina era stinsă din nou, ea păstra pentru o clipă pe retină dungile, în alb, ca într-un negativ, ale ramei de la fotografia fűhrerului de pe perete, dungii pe care le umplea 20
repede însă cu golul întunericului din jur. Dar dacă ura ei începe să fie din ce în ce mai precisă, n-am să pot înțelege, în schimb, niciodată, raționamentul ei atât de absurd (la prima vedere) și de complicat: De ce, adică, toată vinovăția din lume a căzut deodată acolo, pe întuneric, cu dungile acelea albe ale 25
ramei absorbite de noaptea din jur, pe umerii mei fragili de nou-născut care sugeam inconștient și adormit dintr-un biberon pe jumătate ros de răposaii mei frați, într-o cameră alăturată!? Era oare necesar ca această ură să înceapă cu cineva ieșit din propriile ei măruntaie, ca după aceea să poată crește 30
în voie și să se extindă? Care este datoria mea, ca fiu al acestei femei răvășite de ură? Sunt chemat oare s-o condamn fără cruțare sau să încerc s-o apăr, bâjbâind în căutarea unor justificări cât de cât plauzibile? Ne putem înduioșa,

bineînțeleș, în fața unei femei care și-a pierdut fiii într-un mod atât de îngrozitor, dar sunt sigur că cea, care a coborât în ură ca într-o mare de întuneric, o mare caldă, în stare să-i oblojească rănilor, nu are nevoie de compasiunea noastră! De
5 mila noastră postumă. Iat-o stând în dreptul ferestrei, în zorii tulburi ai zilei, cu părul ei blond-roșcat și din ce în ce mai rar, strâns într-o basma nu tocmai curată, privind cum acolo, în curte, un tânăr strânge într-un coș de nuiele frunzele putrede ale toamnei. Privind mișcările lui precise și sigure și calmul cu
10 care el strânge frunzele. Și surâsul lui stânjenit când o vede la geam, și încercarea lui de a o saluta. Mi-o închipui stând în dreptul ferestrei în diminețile încețoșate de toamnă. Mi-o închipui urmărindu-i pe cei care se îndreptau spre fabrică, iar fața ei luminându-i-se doar atunci când trecea vreun
15 muncitor pe câte o bicicletă ruginită de ploii, (își amintea desigur bicicletele trei sferturi, strălucitoare, și frumoșii ei băiețași care se roteau prin curte: Mamă, strigau ei, e foarte cald și noi am transpirat, putem să ne lăsăm vestoanele?“), în hainele lui ponosite, aplecat deasupra ghidonului ruginit.
20 Și zilele acelea de demult caut să mi le închipui: Erau dimineți cețoase, cu un soare palid – dincolo de râu și dincolo de clădirea de cărămidă roșie a fabricii și dincolo de liniile căii ferate – un soare care se chinuia să răsară, și ea stătea în dreptul ferestrei deschise, iar ceața, jilavă, umedă, se așeza pe obiectele
25 din jurul ei, se târa spre cearcafurile patului, umezindu-le, pătrunzând în ele. Ele se îmbibau cu acest miros al ceței, încât atunci când se întorcea să se culce era de parcă ar fi dormit pe un pat de ceață. Diminețile erau tot mai reci, iarna se apropia, căzuse chiar, timpurie, și prima zăpadă. Crizantemele
30 din grădină, de un roșcat de culoarea ruginii, absorbiseră fără să rețină ninsoarea apoasă și, îngreunate de apă, se aplecaseră spre pământ, spre frunzele putrede ale rondurilor, strânse altfel cu multă grijă de către grădinar în fiecare dimineață. În astfel de dimineți deschidea probabil toate ferestrele și lapovița sau

ploaia băteau în odaie, formând în jurul covorului băltoace murdare. Îi plăcea să calce, desculță, prin băltoacele astea, sunt sigur, contactul piciorului gol cu apăraia rece o înviora pesemne. Se strecura apoi în pat fără să se șteargă pe picioare, murdărind, fără să-i pese, cearșafurile albe și scrobite. Prin ferestrele rămase deschise, ploaia sau ninsoarea continuau să pătrundă și din nou cling, cling, făcea câte vreo bicicletă afară, și atunci tresărea, cobora grăbită din pat, alerga spre fereastră, aluneca pe parchetul ud fără să-și piardă totuși echilibrul și, în sfârșit, ajungea la geam. Dar cel cu bicicleta dispăruse deja, înghițit de dimineața ploioasă. Cum în pat tot nu mai avea de gând să se întoarcă, căuta febrilă printre plăcile vechi punând, întotdeauna, aceeași placă: un lied de Schubert, un cântec nostalgic ale cărui cuvinte erau și ele foarte triste (era vorba despre un călător care merge printr-un peisaj nins și așa mai departe). Punea întotdeauna patefonul foarte tare și stridența vocii tenorului contrasta ciudat cu tristețea, cu melancolia cântecului. În baie, când schimba discul, se auzea apa curgând, tata nu intra însă niciodată la ea, să vadă ce face, se obișnuise, probabil, cu nebunia ei și, cât îi era posibil, căuta s-o ignore. Însinguratul și tristul călător urla să-și dea sufletul, uneori în nopțile în care nu pot dormi, parcă îl aud și eu, dar în diminețile în care era ceață strigătele lui melancolice păreau mai puțin stridente, absorbite și ele de ceața groasă, atât de groasă încât puteai s-o tai cu cuțitul. Probabil că melodia aceea plină de nostalgia plecărilor, a călătoriilor, i-a strecurat în minte gândul acelei călătorii stranii care avea să-i grăbească atât de înfricoșător sfârșitul. Călătorie pe care ea o pregăti în taină, fără ca tata să bănuiască ceva, vânzându-și – prin intermediul servitoarei – vechile bijuterii, pentru a-și putea face rost de bani, bani mulți, era vorba doar de o călătorie lungă, o călătorie în Germania, o călătorie până în Suabia ei, în micul orașel în care bătrâna ei mamă trăia încă, acum, de vreme ce ea i-a rămas singura (în ciudatele și

încurcatele ei raționamente eu nu apăream niciodată) mângâiere, singurul sprijin; sau poate că planurile ei erau mult mai încurcate, poate că gândul întoarcerii în Germania era urmarea unor raționamente mult mai îndrăznețe, sau poate

5 că nu era mânată decât de dorința de a părăsi odaia aceea cu toate ferestrele larg deschise prin care ploile și ninsorile timpurii puteau pătrunde de-a valma. Sau poate voia să nu mai audă

10 cling-cling-ul înfricoșător al bicicletelor ruginite care treceau în fiecare dimineață prin dreptul ferestrei, să nu mai vadă crizantemele care începeau să putrezească? Să nu mai audă

15 zgomotul dușului din baie? Mama voia în tot cazul să călătorească și, ca urmare a acestei dorințe, iat-o îmbrăcându-și elegantul palton de blană de vizon, iat-o străduindu-se să-și facă o coafură cât mai impozantă, în ciuda faptului că părul

20 începuse să i se rărească, iat-o punându-și cerceii din aur masiv (singura bijuterie care o mai păstrase), o doamnă, soția unui director de fabrică neamț, cerând biletul de tren într-o românească ușor stâlcită. „Când o vezi așa înțolită și aranjată, nu-ți vine să crezi că și-a pierdut mințile, săraca de ea”, șoptește

25 impiegatul foarte, foarte încet, mama nu are cum să-l audă. „Cum de nu-i frică directorului s-o lase, așa singură, să călătorească?” se întrebă șeful gării, în vreme ce cu fanionul roșu dă drum liber trenului personal. Mama e singură în vagonul de clasa întâi, printre catifelele rupte ale scaunelor,

30 înconjurată de mirosul greu de naftalină. În minunata ei blană de vizon au pătruns moliile fără ca ea să știe. Iartă-mă, dar îmi vine greu să-ți vorbesc despre ultimele zile ale săracei nemțoaice bătrâne și nebune care a fost mama mea. Mi-o închipui totuși începându-și drumul ei spre Germania, în

30 vreme ce deasupra întinderilor pustii, privite din goana trenului, se ridica soarele, un soare care dădea brumei așternute peste lucruri străluciri de brocart. Apoi văd gângăniile acelea scârboase care ies din măruntaiele fotoliilor cu catifeaua ruptă a compartimentului de clasa întâi, o văd pe mama privindu-le

cu indiferență, fără să-i fie frică, prea absorbită de călătoria întreprinsă ca să le bage în seamă. Era război însă și călătoriile se întrerupeau pe neșteptate: o sută, două sute de kilometri și iată că un șef de gară, cu hainele soioase pe el și mirosind a nicotină din cauza partidelor neîntrerupte de pocher) îi explică mamei, cu o voce cât se poate de politicoasă, că linia ferată fusese distrusă de bombardamentul americanilor și că, prin urmare, trebuia să facă, nu, nu există altă soluție, calea întoarsă. „Știți, doamnă, e război“, spusese șeful de gară privind fața năucită a mamei. Iar mama, clocotind de mânie, uitând sau nevoind să mai vorbească românește, dându-i lungi explicații pe care șeful de gară nu are cum să le înțeleagă. „Rămân aici, nici gând să mă întorc, până se repară linia ferată.“ Iată camera de hotel în care mama își desface bagajul, căutându-și cămașa de noapte, camera de hotel cu fereastra înțepenită, zadarnic încearcă ea s-o deschidă, cu soba de tuci care scoate un fum înecăcios, care aproape o sufocă și cu dușumeaua care scârțâie îngrozitor la fiecare pas. Mama părăsește odaia și în după-amiaza întunecată de început de iarnă, paltonul ei elegant, cerceii de aur masiv atrag atenția locuitorilor micului oraș de pe malul Dunării. Părul i se desfăcuse și el atârându-i pe sub pălărie, dar ea uită să și-l mai aranjeze. Iat-o intrând în singura cofetărie a orașului, în care de asemenea era frig, și în care soba de asemenea scotea un fum înecăcios și urât mirositor, comandând o prăjitură; dar prăjituri nu sunt, pentru că e vreme de război și oamenii uitaseră de mult gustul prăjiturilor! Doar un fel de „cremeș“ cleioasă, cu zaharină în loc de zahăr, tot gustă mama, luând cu vârful linguriței crema de deasupra. Și, între timp, afară începe să ningă, nu lapoviță însă, ci cu fulgi mari, de o frumusețe fără seamăn, ca în ilustratele de Crăciun! Și când mama iese din nou în stradă, pe minunata ei blană de vizon se așază fulgii mari și pufoși. Pălăria i-a alunecat bine într-o parte și părul i s-a desfăcut și-i atârână neglijent pe spate, dar

nimeni nu îndrăznește s-o oprească, oamenii se dau la o parte din fața ei, arăta doar atât de ciudat, era atât de bizară. Prin ninsoarea albă nu prea știe încotro s-o apuce și tot mergând prin străzile pustii la acest ceas al zilei (între timp s-a făcut
5 aproape întuneric, s-au aprins luminile, încât întregul peisaj părea desprins dintr-o ilustrată de Crăciun), mama se rătăcește. Vrea să se îndrepte spre hotel, dar își dă seama că nu știe în care direcție trebuie să meargă ca să se întoarcă la hotel. Strada pe care se află acum e de-a lungul Dunării, fulgii mari de
10 zăpadă se topesc în apa murdară și mama simte cum frigul o pătrunde până la oase și înțelege că nu există drum de întoarcere. Așteaptă însă să se facă întuneric, a devenit pe neașteptate șireată și prevenitoare. Poate că în acele ultime clipe ale ei, cuprinsă de o luciditate înspăimântătoare, a înțeles
15 absolut tot ce i se întâmplă. Aș vrea să se fi întâmplat așa. Aș vrea ca înainte de-a se arunca în apa murdară, să înțeleagă cât de cât de ce-o face. Aș vrea ca sinuciderea ei să fie o opțiune omenească și nu actul inconștient al unei nebune. Știu că nici în acele clipe ea nu s-a gândit la mine, dar nu sufăr, n-am
20 suferit niciodată din cauza asta. Minunatul palton din blană de vizon l-a lăsat pe malul fluviului, dar n-a fost găsit decât peste o lună sau două, când s-au topit zăpezile. A fost aruncat într-o ladă de gunoi, împreună cu alte obiecte pe care fluviul le aruncase la țarm.

25 – Diter și Tuți au murit, au fost bombardați de americani, când i-au adus acasă, Doamne sfinte, nu se mai cunoșteau unul de altul și, după înmormântare, la câteva zile, a și născut, și nu erați mai mare decât o sticlă de bere, așa v-am crescut, între două sticle cu apă fiartă, da, spuse ea și râse din nou cu
30 gura ei știrbă și cu gingiile uscate, schimbam sticlele din oră în oră, să nu se răcească apa și domnul Mihaly spunea, ăsta nu trăiește, ăsta la clinică trebuie crescut, ăsta nu-l creșteți voi, și totul foarte bine merge, Frau Grete era întotdeauna foarte

atentă să schimbe sticlele cu apă, greu îi îndeplineai dorința, uneori Frau Grete era de părere că apa era prea caldă, alteori că era prea rece – îmi aduc aminte cum apropia Frau Grete sticla de obraz ca să vadă cât de caldă e apa și, dacă era prea caldă, vărsa puțin din sticlă și puneam de la robinet apă rece, 5 până când a început să-mi spună că apa e foarte bună. Apa era tot ca înainte, când prea caldă, când prea rece, dar așa spunea Frau Grete, acum, că e bună și odată, ca s-o încerc, am pus apă foarte fierbinte în sticlă. „Cum e, Frau Grete?” am întrebat eu, „bună, mi-a răspuns ea, foarte bună”. „Cum 10 să fie bună? am strigat eu atunci. Doamne ferește, am spus eu și am început să tremur, uite așa tremuram, vreți să omorâți bietul copilăș, drăguț ca un înger din cer?” Și atunci ea m-a privit și n-a spus nimic, s-a uitat doar așa, foarte lung, la mine, că eu m-am speriat foarte tare, așa-mi bătea inima și ea nimic 15 n-a zis, numai că s-a uitat așa la mine și a ieșit din odaie și eu am schimbat apa din sticlă și am început să plâng. Și ai început și tu să plângi, *mein Gott*, așa foarte încet, ca o broscuță mică și frumos, spuse ea ultimele cuvinte în românește. Și Herr Director nimic nu observa, continuă ea în germană, și când 20 eu i-am spus, ceva s-a întâmplat cu Frau Grete, ceva foarte rău s-a întâmplat, el foarte urât m-a certat, și așa necaz am trăit eu atunci că două zile am plâns, pentru că Herr Director niciodată nu mi-a vorbit așa de urât. Și când a dispărut fotografia lui Hitler de pe perete, Herr Binder m-a pus s-o 25 caut, și am găsit-o în dulap, ascunsă printre cearșafurile pentru oaspeți, un dulap în care nu umbla nimeni niciodată, și Herr Director a prins-o iar pe perete, și a doua zi fotografia a dispărut din nou și iar am căutat-o și am dat de ea, ascunsă tot în dulap, printre cămășile de noapte ale doamnei, și i-am 30 spus lui Herr Director să pună altă fotografie în loc, pentru că, sigur, doamnei nu-i place cum e fotografiat Führerul. Și m-a ascultat, a adus una mult mai mare și mult mai frumoasă, cu ramă aurită și grea, amândoi am ținut-o până a bătut-o

Ioșca în cuie, și pe asta am găsit-o abia peste o săptămână – în fiecare zi, la nouă, domnul mă întreba dacă am reușit să-i dau de urmă – în lada în care Frau Grete își ținea pantofii vechi, sticla era spartă și aurul cu care era poleită rama era
5 tot ras cu cuțitul. „Nu-i bine cu Frau Grete, am spus eu în șoaptă, în vreme ce te hrăneam cu biberonul, nu-i bine cu Frau Grete“, spuneam eu și clătinam din cap, fără să îndrăznesc să-i spun cuiva că Frau Grete scosese, cu un vârf de creion, lui Hitler din fotografie ochii amândoi, „Doamna e foarte
10 turburată de moartea copiilor“, mi-a spus într-o zi bucătăreasa, o ungueroaică grasă pe care o chema Erji, de parcă eu nu vedeam asta. După aceea ea a adus un alt tablou al Führerului, mult mai mare, și l-a atârnat singură – tot singură a bătut și cuiul, un piron gros, pe care nu știu unde îl găsisse – în locul
15 celui vechi. Până când am găsit într-o zi obrajii Führerului mânjiți cu creion roșu, așa cum fac copiii, care abia învață să țină un creion în mână, la vârsta de doi sau trei ani, când dau de o fotografie. Am luat jos tabloul, să nu-l mai vadă nimeni și foarte mâhnită am fost atunci, foarte, foarte mâhnită, pentru
20 că am înțeles, și acum când mă gândesc la ziua aceea toată tremur, că Frau Grete a înnebunit... De durere Frau Grete a înnebunit, numai de durere, spuse ea, de parcă ar fi vrut să scuze nebunia fostei ei stăpâne, și din ochii uscați se scuseră două lacrimi, repede absorbite de fața ei uscată și gălbejită,
25 ca niște picături de apă care cad pe un pământ uscat. Și ochii ei, din nou seci, priviră fotografiile de pe pereți, căutând probabil una care s-o reprezinte pe Frau Grete, prea mioapă însă ca să mai poată deosebi o fotografie de alta, sau i se păru lui doar că privirea ei era într-o căutare neliniștită și dureroasă,
30 privirea aceea mioapă și confuză care aproape că nici pe el nu mai era în stare să-l distingă ca lumea. I-a intrat în cap să mă îmbrace cu hainele ei – povesti ea mai departe – Frau Grete avea rochii multe și frumoase și pe toate mă puneam să le încerc, și pe vremea aceea eram slabă și foarte mică, numai numărul

de la pantofi îl aveam mare, rochiile erau largi și lungi pe mine, că dacă mă uitam în oglindă – mă puneam Frau Grete să mă uit – tare mă speriam, și ea îmi spunea ce bine îmi stă în ele și cât de bine îmi vin. Doamne Iisuse, o dată m-a pus să stau așa îmbrăcată cu o rochie a ei de bal, cu spatele la ușă, într-un 5 scaun, ca atunci când intră domnul Binder să creadă că era ea, și el a crezut într-adevăr și a întrebat-o (adică pe mine) ce a apucat-o să se îmbrace în rochia aia de bal, pe care de ani și ani de zile n-o mai purtase și atunci Frau Grete a ieșit de după ușa unde stătea ascunsă și a început să râdă, așa un 10 răs lung care nu se mai termina, și atunci el a zis „termină odată“, „nu termin, nu pot să termin“, a spus ea și a continuat să râdă, „cât ești de prost, cât ești de credul“, a spus ea uimită foarte, „cum poți s-o confunzi pe Freulein cu mine, nu vezi ce subțire e ea și eu sunt grasă, grasă?“ a spus ea de mai multe 15 ori, de parcă i-ar fi plăcut să repete cuvântul grasă. Și Frau Grete s-a plictisit după un timp să se joace așa cu mine, îmbrăcându-mă în rochiile ei. „Plânge copilul, Frau Grete“ îi spuneam eu, da ea nu mă auzea și erați grăsuțe și foarte frumoasă, spuse ea din nou pe românește, apoi, revenind la 20 limba în care vorbise până atunci: stătea zile întregi la fereastră și se strâmba la cei ce treceau cu bicicletele, și toată lumea vorbea că Frau Grete a înnebunit și de câte ori venea lăptăreasa sau câte vreo femeie din sat cu fructe – când treceau spre gară, că aveau obișnuința să se ducă la tren cu mere și pere – mă 25 trăgeau de limbă că ce e cu doamna mea, a luat-o razna după ce i-au murit băieții? da eu nu spuneam nimic, pentru că eu țineam la Frau Grete ca la sora mea (sora ei era în odaia cealaltă și el o auzea certându-se cu cineva care îi tăiasă lemnele și-i ceruse prea mult), săraca Frau Grete, cum stătea ea la fereastră 30 și eu îi ziceam: „Frau Grete, mai bine să închidem fereastra, Frau Grete, e foarte, foarte frig afară și ai să răcești“. Și ea nici nu mă auzea, tot se uita pe fereastră cât era ziua de lungă, uite așa, încruntată, stătea, nu scotea nici o vorbă. „Herr

Director, iar a stat doamna la geam toată ziua, să nu răcească, Herr Director“, spuneam eu și el nimic nu zicea, când îi spuneam asta se ducea întotdeauna în baie și se spăla pe mâini, câte o jumătate de ceas și mai bine auzeam curgând apa și cum se spăla Herr Director pe mâini. Și după ce ieșea din baie se ducea în camera lui și robinetul îl uita deschis. Păcat de apă! Eu mă duceam și-l închideam și când mă întorceam în odaie închideam fereastra, că Frau Grete o lăsa întotdeauna deschisă, mergea din odaie în odaie și deschidea toate ferestrele și când ploua se făcea așa o apăraie că servitoarea abia reușea să ștergă parchetul. La început, totul a fost bine, doctorul spunea, Frau Lise, zicea către mine, copilașu ăsta nu-l puteți crește voi, ăsta trebuie dat la clinică, dar eu aveam grijă ca apa să fie întotdeauna foarte potrivită în sticlele acelea de bere, nici caldă, nici rece și Frau Grete le încerca întotdeauna și dacă era prea caldă (apoi se opri amintindu-și că toate astea le mai spusese o dată; unde am rămas? nu știu unde am rămas, spuneau parcă privirile ei speriate, privirile cuiva care simțeau cum se rătăcește străbătând coridoare lungi și fără de sfârșit și care caută un indicator oarecare, ca să-i ajute să regăsească drumul). Și într-o zi a scăpat sticla cu apă caldă din mână și s-a spart, apa s-a împrăștiat pe covor și atunci a început să plângă, Doamne, ce tare plângea, uite așa se scutura bluza pe Frau Grete. „Dar de ce plângeți, că doar mai avem sticle ca astea“, am spus eu și de atunci n-am mai putut-o face să intre la copil în odaie, și a luat și cealaltă sticlă și a aruncat-o pe geam, și apoi s-a făcut liniște, și în baie l-am auzit pe Herr Director cum se spală pe mâini, și copilu a început să plângă, și a doua zi Frau Grete nu s-a sculat din pat și m-a rugat să-i pregătesc crema aceea din gălbenuș de ou cu care își dădea întotdeauna pe față înainte de-a se duce la un bal, și două zile a stat cu crema aia pe față, pentru că din cauza lacrimilor, zicea ea, i s-a urâțit tenu. „Trebuie să schimbăm laptele la copil, Frau Grete, i-am spus, am vorbit cu altă țărancă din sat să

ne aducă lapte.“ „Da“, a spus ea, și m-a pus să aduc din pod un gramofon pe care-l adusesem noi din Germania, când am fost ultima dată, după nașterea băieților, și când a venit iarna era foarte frig în toate odăile, pentru că Frau Grete deschidea mereu ferestrele și, noaptea, când era alarmă, Frau Grete nu 5 voia să oprească patefonul și mie și servitoarei ne era foarte frică, nu cumva cei ce trec cu avionul să audă gramofonul lui Frau Grete și să trimită o bombă mică, și cât era alarmă gramofonul urla, da' avioanele tot se auzeau, și noi stăteam toate (servitoarea se chema Erji și de frică făcea întotdeauna 10 pipi pe ea, să ierte domnu) acolo în pivniță, stăteam și auzeam prin fereastra deschisă și avioanele și gramofonul, și ea stătea la fereastră, și când era senin și era lună sus de tot se vedeau avioanele, și era în decembrie, și zăpada era mare, și era ger, așa ca în iarna aceea nu cred că a mai fost altul, numai în Rusia 15 am trăit ierni ca alea, spuse ea și bărbia începu să-i tremure mai tare, poate de oboseală, vorbise prea mult, mai era și efortul de a-și aminti niște lucruri la care nu se gândise vreme îndelungată. Vocea, pe măsură ce povestea, îi devenea mai ascuțită, iar buzele, care i se uscaseră de atâta vorbit și le umezea 20 mereu cu vârful limbii. Din nou privirile îi alunecaseră de-a lungul fotografiilor de pe pereți, fără să le vadă însă. Stătea în mijlocul odăii, pe scaunul acela șubred cu spatele dintr-o împletitură de rafie; trupul minuscul se pierdea aproape în rochia neagră și murdară. Era o femeie foarte bătrână, cu dureri 25 acute de reumatism la piciorul stâng, o femeie care respira greu, din cauza astmei. După ce se întorsese din deportare un timp trăise din mila țăranilor din sat, apoi sora cea mai mică, văduva unui funcționar de la prefectură, o luase să trăiască la ea, și de douăzeci de ani aproape, cele două bătrâne 30 trăiau singure... Și pantofii aceia erau foarte buni, continuă ea să povestească la întâmplare, renunțând la derularea firească a întâmplărilor, cum se învecheau puțin și se ridicau la vârf Herr Director mi-i dădea mie întotdeauna și eu îi purtam,

nu mă deranja că modelul era bărbătesc, erau buni și foarte comozi, iar într-o iarnă mi-a dat bocancii aceia minunați cu care am fost în deportare, trei ani i-am purtat. (Se împotmolise din nou și-l privi rugătoare, așteptând ca el s-o ajute. El nu scoase nici un cuvânt însă, și liniștea care se lăsa în odaie era sfâșiată doar de marșurile care se transmiteau prin megafoanele instalate undeva în stradă. Apoi marșul se opri și se auzi vocea șpicheriței de la radio care dădu ora exactă. Făcu o mișcare prin care intenționa să se uite la ceas, apoi renunță.)

10 – Și când a plecat? întrebă el, în sfârșit. Îți amintești cum a fugit de-acasă, cum a vrut să se reîntoarcă în Germania? Îți amintești, nu-i așa? spuse el în șoaptă, ea mai mult îi ghicea vorbele; bucuroasă că i se oferea, în cele din urmă, un reper, povesti mai departe:

15 – Într-o dimineață a plecat cu trenu Frau Grete, spuse ea, și eu i-am spus lui Herr Director: „telefonați s-o oprească, s-o aducă înapoi“, și domnu n-a vrut: „nu telefonez, mi-a spus, las-o, se întoarce ea. Unde să plece, e război“?! a spus el mirat, privindu-mă, și mie mi s-a părut că Herr Director e gata să
20 râdă. „Am auzit că americanii bombardează trenurile“, am spus eu și atunci m-am speriat, pentru că mi s-a părut că Herr Director vrea să-mi tragă o palmă. Am așteptat două, trei zile, apoi, în a patra zi am primit o telegramă și Herr Director a venit de la fabrică acasă, a luat gramofonul și l-a pus în cutie,
25 apoi l-a dus în pod și atunci am știut că Frau Grete a murit, pentru că domnu director și-a pus costumul negru cu care se ducea întotdeauna la bal, dar nu mi-a spus nimic, l-am văzut doar cum se spăla pe mâini, cred că s-a spălat mai bine de un sfert de oră, și de data asta n-a lăsat robinetul deschis, ca
30 eu să mă duc după aia și să-l închid, și am înțeles atunci că nu mai am după cine să închid nici ferestrele, nici robinetele, am înțeles că de acum înainte americanii pot trece liniștiți peste vila lui Herr Director, fără să mai audă vechi valsuri vienez. Și pe Frau Grete, săraca, au găsit-o în camera de hotel spân-

zurată (n-o opri să-i spună: „nu-i așa, s-a întâmplat cu totul altfel“), după două zile, când directorul hotelului ăluia a intrat înăuntru spărgând ușa – și pe masă erau fotografiile băieților, fraților tăi (adaus melodramatic, care îl îngreșă pe tânăr), și când a venit poliția, banii din poșeta pe care întotdeauna 5 Frau Grete o purta cu ea dispăruseră (n-a fost așa, ai început să încurci lucrurile, din nou vrei să-i spună, dar se opri), și până s-a dus domnu după ea au ținut-o în pat acoperită cu blana (oare despre a cui moarte povestește, se întrebă din nou, una reală sau una pe care i-o povestise bătrânei cineva?) da, 10 spuse bătrâna, citind probabil neîncrederea din privirile lui, adăugând noi amănunte dintre cele mai vulgare și mai neverosimile, când au găsit-o era în cămașă de noapte, dar pantofii nu-i lăsase din picioare, și rochia ei și toate lucrurile care le avea pe ea și le-a așezat frumos împăturite pe pat, iar 15 cerceii și inelele scumpe, că ea era toată inele pe mâini, Frau Grete, îi plăcea să poarte inele, erau ascunse în sutien, cine știe de ce le ascunsese ea acolo, și n-au adus-o acasă, au înmormântat-o acolo și domnu s-a întors după o săptămână și a uitat să-mi lase bani pentru copil și-am folosit atunci din banii mei, 20 dar Herr Director mi i-a înapoiat, bineînțeles. (N-avea rost să-i spună că n-a fost așa, s-o corecteze, era prea bătrână.) Apoi el putu să vadă cum, cuprinsă din nou de neliniște privirea ei cerea parcă de la el o confirmare. Își dădea seama, și se speriasse din această cauză, că ceea ce uitase ea era tocmai moartea lui 25 Frau Grete. El îi ocoli însă privirea, nu din lașitate, ci pentru că era mult prea greu, prea complicat să înceapă acum să-i spună cum s-au întâmplat într-adevăr lucrurile. În căutarea unui teren mai sigur ea se îndepărta de moartea aceasta devenită atât de tulbure, atât de confuză pentru ea, băjbâind în căutarea 30 unor amintiri noi, mai ferme și mai pregnante.

Da, spuse ea atunci, Herr Director și eu purtam același număr la pantofi, patruzeci și doi și jumătate – bucuroasă c-a găsit ce să spună – pantofi vechi, foarte frumoși și foarte

potrivii pentru mine, cu talpă extra și din piele extra, și Herr Director mi-i dădea cadou, și eu îi purtam de la Crăciun până la Paști și după aceea îi vindeam lui Moș Poldi, o, pe nimica toată, nu-i ceream mulți bani, spuse ea și chicoti, câțiva lei, să am și eu duminică pentru film, spuse și începu să râdă de-a binelea cu gura ei știrbă, cu un singur dinte ascuțit și gingiile și ele supte, uscate. Era o actriță foarte mare, o artistă renumită și purta un taior șic, foarte elegant, Herr Director a comandat pentru doamna un taior exact ca al ei, și Frau Grete a început
10 atunci să-și pieptene părul ca actrița aceea și domnul spunea că seamănă amândouă, cu toate că doamna era mult mai bine, mult mai prezentabilă, pieptul mare, prezentabil, numai piciorul foarte mic, foarte mic, nu putea purta pantof decât la comandă, pentru că nu găsea pantof potrivit. „Frau Grete,
15 asta-i piele de fată, Frau Grete, îi spuneam când o spălam pe spate, asta-i piele ca la optsprezece ani, Frau Grete“, ziceam eu și Frau Grete începea atunci să râdă, se scutura de râs, nu-i păsa că împrășcă cu apă pe pereți și pe tavan; „Frau Grete, îi spuneam, nu mai râdeți așa că ați umplut peretele tot cu apă, ați udat rău pereții“. Și ea râdea, râdea și apa făcea pleosc, pleosc. Era foarte veselă Frau Grete, și în fiecare an de Paști și de Crăciun îmi dădea câte o pereche de pantofi, și apa făcea pleosc, pleosc, și îi spun eu, v-ați îngrășat puțin, Frau Grete, asta nu-i sănătos, și Frau Grete a spus, pune mâna aici, și eu
25 am pus și a mișcat și eu am înțeles atunci că Frau Grete este gravidă și m-am speriat, foarte tare m-am speriat.

„Să mergem, îi spuse el atunci. Să nu se termine pâinea. Trebuie să cumperi pâine.“ „Poate ai să-mi dai zece lei, spuse ea repede, că Hilde a uitat să-și ridice pensia“. „Am“, spuse
30 el. „Și țigările, spuse ea repede. Să-mi lași și țigările“, și întinse mâna după ele. „Nu știam că fumezi, spuse el. Ți le las.“ „Acolo am învățat“, spuse ea în spatele lui, și el n-o mai întrebă unde. Ziua era luminoasă, o zi cu zăpadă strălucitoare și cu marșuri vesele (reluat după ora exactă, la megafoanele instalate
30 la fiecare colț de stradă).

În după-amiaza târzie de vară Eva Nada stă în dreptul ușii deschise. Părul alb îi iese din basmaua murdară și în spatele ei se poate vedea grădina cu crinii galbeni care-și scutură polenul nisipos pe iarba uscată de soarele verii.

– Doamnă, când s-o termina războiul ăsta, că mie mi s-o urât, spuse Eva Nada privind cerul albastru, foarte albastru, cu păsări care trec, undeva în înălțimile lui necuprinse, ca o linie neagră. 5

– Ai să vezi ce-ți fac dacă te mai prind că arunci apa fiartă peste crinii turcești, spuse mama. Nu-ți intră nimic în capul ăla bătrân, adăugă ea foarte supărată. 10

– M-am prostit, asta așa-i, spuse Eva Nada, clătinând din cap. Cu un gest brusc își legă strâns basmaua, de parcă ar fi vrut să se stranguleze. Picioarele ei desculțe lipăiau pe cimentul bucătăriei, picioarele ei cu degete noduroase și crăpate, și, ridicând cazanul cu rufe puse la fiert, aburii o înconjoară ca o aureolă. Cu mâna ei neagră despică, cu un gest hotărât, aureola de aburi. 15

– Am vrut să-i trimit și eu o scrisoare, doamnă, lui Ionel al meu, spuse Eva Nada și-și șterge cu catrința murdară fața, deodată năpădită de lacrimi sau, poate, de sudoare. 20

– Cum să-i scrii, că de scris nu știi scrie? întrebă mama.

– Am fost la Drăguțoiu, l-am rugat pe el să-mi facă scrisoarea, spuse Eva Nada.

– Și ce-ai vrea tu să-i spui în scrisoarea asta? întrebă învățătorul. Și se ridică să închidă fereastra, pentru că toată hărmălaia din curte, cotcodăcitul gănilor, măcăitul rațelor, făceau să nu se audă ce spune Eva Nada.

5 Și Eva Nada se așază pe un scaun lângă învățător; cu mâinile mari și negre, crăpate de soare și de lucru, în poală, și cu picioarele strânse sub ea, cu pieptul ei mare, (lăsat dar încă frumos, strâns în bluza de pânză de cânepă curată, mirosind a leșie și a săpun prost), sprijinindu-se de marginea
10 mesei pe care scria învățătorul, îndreptând spre el o privire rapidă, puțin șireată. Apoi privirea ei făcu abstracție de prezența acestuia. Ignorându-l, izolându-se de tot ceea ce era în jurul ei, ea proceda ca un actor în clipa în care intră în scenă, înainte de a-și începe rolul: deconectându-se, ieșind din existența
15 diurnă, întorcându-se spre cea de dinăuntru, făcând să dispară, deodată, întreaga lume din jur. Nu mai rămase, așadar, nimic altceva decât durerea ei fără margini, căutând să-i dea maximum de expresivitate. Și atunci abia porni acel oftat prelung, dureros, nuanțat la maximum, în același timp, pentru
20 că ea a căutat să pună în el o mie și o mie de lucruri, o mie și o mie de vorbe, toate acestea spuse prin acest simplu oftat (așa cum privirea unui actor celebru, atunci când acesta interpretează momentul „cheie“ al piesei, poate spune, într-o fracțiune de secundă, întreaga dramă a personajului pe care
25 acesta îl joacă).

Numai după ce oftatul se stinse definitiv și o liniște profundă se lăsă în odaie (învățătorul așteptând cu condeiul ridicat ca ea să înceapă scrisoarea, fără s-o privească, uitându-se la hârtia albă din fața lui), Eva Nada vorbi, în sfârșit,
30 căutând să dea cuvintelor ei aceeași expresivitate pe care reușise s-o imprime oftatului. „Săracă Lină“ spuse ea, și cuvintele fură prelungite nesfârșit de mult, ceea ce ieși fu un fel de litanie ușor cântată, și învățătorul, care nu pricepea, scrisese cuvintele sărace, albe, inexpresive, „Săracă Lină“. Așteptă, după

aceea, din nou, îndreptând spre ea o privire indiferentă, așteptă ca Eva Nada să continue. Iar femeia, închipuindu-și că el n-a priceput, se adună din nou în ea, se pregăti iar (făcând adică efortul de a pune în cele două cuvinte tot ce trebuia pus) și după o scurtă pauză, pauză în care învățătorul continua să aștepte aplecat deasupra colii albe, (aștepta prin urmare continuarea scrisorii), Eva Nada spuse din nou cele două cuvinte. Vocalele fură la fel de prelungite, semănând a tânguire, oftatul la fel de prelung, mai expresiv de data asta însă, așa cum actorul atinge maximum de expresivitate, întotdeauna la al doilea spectacol și nu la premieră. „Săracă Lină“ spuse ea așadar încă o dată, și învățătorul așteptă, în continuare, fără să scrie nimic, cu creionul ridicat deasupra hârtiei albe. „Am scris, spuse el, Săracă Lină!“ „Așa îmi spune el, îi explică femeia, crezând că asta nu înțelegea învățătorul, așa îmi spunea el încă de mic, mamă Lina, nu Eva!“ (Își închipuia că nedumerirea lui Drăguțoiu de aici începe.) Dar acesta îi ascultă explicația fără să scoată o vorbă, așteptând ca ea să continue. „Ați scris, domnule învățător?“ întrebă Eva Nada, ștergându-și lacrimile sau poate sudoarea de pe fața ei neagră. „Am scris“, spuse învățătorul repede, gata să scrie și continuarea scrisorii. „Și ce ați scris acolo, domnule învățător?“ întrebă Eva Nada, aplecându-se deasupra foii, pentru că două, trei litere știa și ea. „Ați scris așa cum v-am spus eu?“ întrebă femeia, privindu-l cu insistență pe învățător. „Sigur că da, spuse cu nerăbdare Drăguțoiu, sigur că așa am scris.“ „Și cum ați scris, domnule învățător?“ Și atunci învățătorul spuse încă o dată cuvintele scrise, adică „Săracă Lină“, și din nou se aplecă deasupra foii, așteptând continuarea scrisorii.

– Nu știa să scrie, doamnă, bag seama, spuse Eva Nada.

– Numai după aceea am înțeles, povesti Drăguțoiu, numai după aceea am înțeles că ea nu voia să-i scriu numai cuvintele, cele două cuvinte pe care le-am notat eu pe hârtia aia, ci ar fi vrut să pun în vorbele alea două și oftatul ei nesfârșit, într-un

cuvânt, felul exact în care spunea ea vorbele, cu toate nuanțele exprimării. Dacă aş fi pus în vorbele alea felul ei de a le spune, ar fi fost mai mult decât o scrisoare foarte lungă. Aşa ceva nu se poate scrie.

5 – Numai atât să-i fi scris, numai atât să-i fi scris domnu învăţător, că lui nu-i trebuia mai mult. Ionel ar fi înţeles, spuse Eva Nada.

Asta nu se poate scrie, încercă să-i explice învăţătorul.

– Eu cred că nu se pricepe la scris, spuse Eva Nada. Să
10 scrii aşa ceva e tare greu, şi el nu se pricepe să scrie.

– Să scrii aşa, cum aţi spus dumneavoastră, „Săracă Lină“
şi atât, asta nu înseamnă nimic, îi spuse Eva Nada cu tristeţe
învăţătorului, ridicându-se de pe scaun. Eu vă mulţumesc că
aţi încercat, spuse ea şi, privindu-l pe învăţător, nu putu să-şi
15 ascundă, pentru o clipă, mila, un ușor dispreţ pentru „învă-
ţătura“ acestuia.

– Mă crezi, dragul meu, îi spusese învăţătorul tatii, că, după
ce a plecat, am început să râd, aşa de unul singur, gândindu-mă
la pretenţiile ei? Apoi, nu ştiu de ce, parcă mi-a trecut pofta
20 de râs, m-am întristat. Am crezut întotdeauna că învăţându-i
pe copii să scrie fac un lucru de mare importanţă, un lucru
util. Aveam o încredere nestrămutată în litere. Nu
mi-a trecut niciodată prin cap că ele pot fi aşa de fără
putere. Că scrisul...

25 – Bine că nu i-am scris, spuse Eva Nada şi începu să
mestece cu un făcăleţ mare de făcut tăiţei rochia mamei pusă
într-un lighean cu vopsea portocalie.

– O mai lăsăm, doamnă? întrebă ea ridicând rochia ca pe
un steag, deasupra ligheanului.

30 – O mai lăsăm să mai fiarbă, altfel culoarea iese la primul
spălat, spuse mama.

Cam în perioada aceea apărură şi avioanele. Abia atunci
au ajuns ele şi în acel colţ de ţară. Războiul era undeva, departe,
şi iată că avioanele, zgomotul lor lugubru, ameninţător, se auzi

tot mai aproape, până când ajunse chiar deasupra casei lor, în care mama, ajutată de Eva Nada, punea murăturile pentru iarnă: castraveți mici, de un verde întunecat, în borcane borțoase (mirosul înțepător al oțetului fiert și cel parfumat al foilor de dafin și al bobîțelor de piper se răspândeau în toată bucătăria). Aplecate deasupra borcanelor cu castraveți, așezându-i cu migală, fără să știe că, acolo, în cerul înalt și albastru, cerul aprins al zilelor acelea de vară, avioanele acelea coboară tot mai mult, ele sunt tot mai aproape. Apoi, deodată, țăcănitul mitralierei pe ulițele pustii ale satului, țac, țac, țac și mama și Eva Nada, tremurând de frică, sunt amândouă după dulapul din dormitor: și avioanele sunt acum chiar deasupra casei, și de după dulap mama poate să le vadă: au coborât parcă până în dreptul ferestrei și mamei i se pare că păsările acelea mari și negre de fier, păsările acelea îngrozitoare, se uită cu ură la ea, o văd acolo ascunsă. Face atunci un gest necugetat: iese din ascunzătoare, se duce spre geam și îl deschide cu mult zgomot, pot, la urma urmei, ăia din avion, nu numai s-o vadă, dar și s-o audă, uite că ei nu-i pasă și vede cum avioanele se îndepărtează și-și amintește că odată, cu mulți ani în urmă, pe când era fată, tot așa se îndepărtase o haită de lupi, ea era cu moș George într-o sanie și se întorceau de la Făget, de la târg, era ziua în amiaza mare, o zi geroasă de iarnă, tot așa se îndepărtaseră lupii, erau doi lupi, cum două erau și avioanele. „Sunt sătui”, spuse moș George. Altfel vai și amar de capul nostru”; tot așa plecaseră, îndreptându-și mânia și ura în altă parte. Simțise cum se risipea și pericolul, dar dispariția lor nu determinase atunci și sentimentul de ușurare așteptat, ba din contră, lupii, la fel cum se întâmpla acum cu avioanele, infectând totul cu ura lor, făcuseră ca amenințarea să devină în ochii ei cu atât mai mare cu cât ea încetase să fie apropiată și imediată, propagându-se în unde concentrice și cuprinzând parcă întregul univers, transformându-l, cel puțin acest sentiment l-a avut atunci, ca și acum, într-un cer implacabil,

încărcat de ură și amenințare, în al cărui centru era ea. Și iat-o pe Eva Nada strigând de sub pat, unde se târâse după plecarea mamei, neîndrăznind să rămână singură ascunsă după dulap: „Vă împușcă, doamnă, vă văd ăia din avion și vă
5 împușcă!“ Și iat-o pe mama rămânând la fereastră, indiferentă la amenințările ei și urmărind, cu acea spaimă, care își pusese parcă amprenta pe toate lucrurile din jur, avioanele care se îndepărtau, la început păsări mici și negre, apoi niște puncte înghițite de soarele albastru. După aceea se lăsă o liniște mare,
10 și mama rămase nemișcată lângă fereastră, cu ochii închiși. Și lipa, lipa picioarele desculțe ale Evei Nada se auziră în jurul ei. „Nu v-a fost frică, doamnă?“ veni din întuneric vocea înfricoșată a Evei Nada, și atunci deschise ochii. „Ba da“, spuse mama după o scurtă tăcere și începu deodată să plângă. „De
15 ce plângeți doamnă?“ o întrebă Eva Nada căscând gura la ea. „Du-te și închide fereastra la bucătărie, spuse mama. Și pune hârtia de camuflaj, că mor de frică“, răcni mama ca o fetiță mică. „Au plecat, și de întors, nu se întorc ele, că n-or avea doar treabă chiar cu noi două“, spuse Eva Nada, rânjind cu
20 gura ei mare și știrbă și având chef aproape să joace, de bucurie c-au scăpat tefere amândouă. „Aș bea un pahar cu țuică, să mă liniștesc“, spuse ea și-i aruncă mamei o privire rapidă. „Caută în bufetul din sufragerie, e o sticlă acolo, vezi că mai e ceva pe fundul ei“, spuse mama, ștergându-și lacrimile. Eva
25 Nada nu așteptă să fie prea mult îmbiată, se îndreptă spre odaia cealaltă și mama o auzi cum trage o dușcă direct din sticlă, apoi încă o înghițitură. O să se îmbete și-o să-mi spargă toate borcanele cu murături, se gândi mama și simți cum frica i se topește odată cu gâlgâiturile femeii care continua să tragă
30 zdravăn din sticlă.

„Criță te faci“, îi spuse, când Eva Nada se întoarse în dormitor, roșie toată și cu niște ochi umezi și bulbucați. „A mai rămas ceva în sticla aia?“ întrebă mama. „Știu că n-am

băut-o toată“, spuse Eva Nada, dând un răspuns destul de evaziv. „S-o fi răcit apa aia de pe castraveți“, spuse mama.

– Tare m-am temut, doamnă, să nu fac pe mine de frică, spuse Eva Nada, după ce trecură amândouă în bucătărie, că odată am pățit-o. Cred că v-am povestit c-au venit la fabrică niște tancuri și m-am dus și eu, ca proasta, să le văd cum arată, că până atunci nu le-am văzut decât la film, la fabrică. Căscăm noi gura la ele, când, ce să vezi, doamnă, că nici vreme să ne ascundem n-am avut, că avioanele or și încep cu mitraliera. Și când să...

– Parcă nu-i destul de acru, spuse mama. Gustă, fii bună și dumneata, și vezi.

– Ba de acru, e acru, spuse Eva Nada lipăind cu buzele ei groase. Da, după părerea mea, n-am pus destul zahăr. Numai o linguriță de zahăr, doamnă, dacă mai punem, ai să vezi ce gust au.

– Umblă tot felul de povești, doamnă, unele întâmplare, altele nu – dar ceva adevăr tot o fi în ele, e drept că e greu să afli care or fi de-adevăratelea și care nu, spun și eu ce-am auzit de la alții, dacă mint ăia care mi-or povestit, mint și eu; minciuni, spun drept, nu-mi vine să cred că sunt, că ți se face pielea de găină, câte s-or mai întâmplat și în ultima vreme cu războiul ăsta, să mă crezi, doamnă, să moară ăl care te minte, azi-noapte n-am putut închide o clipită ochii. M-am gândit la poveștile astea care umblă, întâmplări adică de tot felul. Cu soldații ăștia care tot trec de nu se mai sfârșesc, că m-am dus și eu alaltăieri să văd tancurile cum vă spusei, zice Ana Țona către mine, nu vii tu, să vedem și noi tancurile, să le vedem și noi că multă vreme nu le-om mai vedea, ne-o scăpa Dumnezeu de ele, și, cum spun, n-am închis o clipită ochii, ba am simțit și un fel de greutate în piept tot gândindu-mă la câte s-or mai putut întâmpla. Mai ales cu muierile alea săracele, măcar că parcă nu-mi vine să cred că s-o întâmplat

chiar așa; că omu când aude, n-o spune cum o auzit-o, mai pune și de la el. Adică noaptea târziu, când o venit moșu ăla cu nepotu-su cu lămpașele aprinse, că zice-se, era o noapte că nu vedeai la un pas înaintea ta, și le-or găsit împușcate și

5 prunele nici vorbă să fie culese, toate dripicite, că se amesteca sângele cu zeama de prune și copilul cică s-o speriat. O stins el repede lămpașu și-o început să fugă către pădure, și moșu după el; și după aia s-o oprit, nu putea el să se țină de pașii copilandrului ăluia și s-o întors. O aprins lămpașu copilului

10 și-o trecut de la muiere la muiere și le-o numărat și erau toate douăsprezece, și prunele neculese. Atunci s-o întors și copilandrul și zice moșu: hai să le punem în căruță; ba nu că mi-i frică, spune copilul, și-i tremurau dinții în gură și până la urmă or dat cada cu prune jos din car și au reușit ei amândoi,

15 copilul și moșu ăla, nu aveau ei nu știu ce putere, să încarce căruța cu ele; săracu copil, ba că eu nu merg că mi-e frică, și moșu cu laba, pleosc, peste obrazu copilului să-l liniștească; când s-or apropiat de sat or lătrat câinii și copilul o început să plângă, că nu știa moșu ce să-i mai facă; și prunii erau toți

20 scuturați și ar fi putrezit prunele, că nimeni n-o mai avut nici un curaj să le culegă; muierele alea ar fi mers la un fel de clacă, așa se zice, că era un loc al moșului ăluia, care în tinerețea lui ar fi fost primarul satului, și când or venit soldații, una dintre ele i-ar fi zărit de departe; au săracele de noi, zice, că ce mai

25 soldățime vine și ăștia își fac batjocură de noi, și unde să se ascundă ele, că alt loc nu era decât prunii ăia scuturați, și, de frică, și cele mai bătrâne și mai puțin sprintene, cât numeri până la trei, or fost în vârful prunilor și stau ele acolo nemișcate și nici să răsufle n-or avut curajul. Și soldații s-or apropiat,

30 și ce să vezi, încep ei pe limba lor să zică către ele să coboare și femeile nu și nu, că ele nu coboară; una începe să se și vaiete, și atunci atât le-o trebuit celorlalte, că repede încep și ele să plângă și soldații, care erau mulți, doamnă, o armată întregă, scot pistoalele, că dacă ele nu coboară, gata, le împușcă; da

ele nici gând să coboare, îi dau mai departe cu lăcrimatu, și
atunci, ce să vezi, că ce-am auzit aia vă povestesc și eu, nu
începe armata aia să se cațere în pruni după ele, unul pe
grumaz la altul, că s-or umplut prunii cu chipie, douăzeci, o
sută sau câți s-or fi urcat într-un prun, că o rămas pământu 5
gol; și muierile, nu crezi că se țineau cu forța de câte o cracă,
că ele nu și nu, și soldații pe limba lor, ba s-or rugat, ba or
strigat către ele, și tot or tras de ele în jos, că erau soldați din
ăia care n-or văzut muiere, cine știe de câtă vreme; că la asta
m-am gândit eu ieri-noapte, doamnă, cu capu meu prost, și, 10
așa cum v-am spus, n-am putut închide ochii o clipită: că după
ce-or necinstit femeile altora și le-or împușcat pe rând, pe toate
douăsprezece, și după ce or plecat fără pedeapsă, toate faptele
astea rămân numai ale lor? Adică, dacă o să se întâmple să
fie și ei chemați la judecată, acolo sus, dacă le-o veni rândul 15
odată și odată, măcar că eu în asta nu cred, că eu așa zic,
doamnă, că aici îi și raiu și aici îi și iadu, când o să-i pună să
spună ce-o făcut tot omu în război, dacă or fi așa la o judecată,
o să fie adică crezuți și iertați? asta nu știu eu; și dacă e drept
să fie iertați, iacă nu știu, adică, doamnă, cu capu meu prost, 20
am încercat o noapte întreagă să pricep și n-am putut: cine
e de vină, doamnă, de toate alea care se întâmplă când se strică
și omu nu mai e cum trebuie, cum șade bine să fie; cât îi vine
omului și cât nu, din vina asta; că dacă n-ar fi fost războiul,
doamnă, omu ar fi stat acasă la el, ar fi avut muiera lui; că 25
e lucru știut, când bărbatul trăiește multă vreme fără muiere
se strică sângele în el, îl apucă așa, strechea, să iertați, că doar
de-aia i-a dat Dumnezeu trupu, să facă ceva cu el; că soldații,
mi-o spus și moș Lungu, să fie iertat, multe or mai fi făcut
ei pe unde or ajuns în războaiele astea, că nici nu-ți vine a 30
crede: că într-un sat, când or venit, or fi aflat de la un moș
pe care l-or cumpărat cu țigări, că femeile din satul ăla s-or
ascuns în pădure, se zice că s-ar fi întâmplat undeva în altă
țară ce vă povestesc eu acuma, și atunci soldații ăia, noaptea,

când comandanții lor dormeau, fără știrea ăloră, unu cu unu, or luat-o spre pădure, că s-o îndesat pădurea de soldați; era vreme de iarnă, s-or înțepenit copacii de ger, era lună și se vedea în pădure ca ziua, și până la urmă s-or trezit și superiorii
5 și or intrat și ei în pădure și or călcat o noapte întreagă pădurea aia, și s-or afundat tot mai adânc în ea, doar, doar or da de locul în care se ascuseseră muierile alea, și în vremea asta moșu, ca să se răzbune, zice-se c-ar fi dat foc la pădure, el, cu alți oameni din satul lui i-ar fi dat foc anume, că ăia erau
10 soldați străini, armată străină, c-ar fi ars toată armata, cu generali cu tot, cât pe-aci să se termine războiul înainte de vreme, că n-or mai avut militari cu care să se bată, și muierile ar fi stat în timpul ăsta ascunse într-o moară de la marginea satului și numai după ce-o ars armata aia toată, ar fi ieșit la
15 vedere, și am auzit, doamnă, că în altă parte, asta s-ar fi întâmplat undeva chiar pe aici, prin apropiere, în războiul ăl mare, i-ar fi momit unu pe soldați, de data asta nu mulți, vreo zece, cincisprezece într-un pod cu fân, tot un moș al dracului le-ar fi spus că muierile îs acolo și, ce să vezi, or sărit cu
20 topoarele pe ei, că s-ar fi aruncat soldații, numai să scape cu viață, drept în staulul vitelor unde erau niște furcere, c-or intrat cu grumazu drept în furcerele alea; că pofta asta de muiere, asta se știe din bătrâni, e mai rea ca cea de mâncare; că dacă nu mănâncă omu, moare, dar dacă nu se culcă cu o muiere
25 se ridică sângele la cap, omu începe să se strice pe dinăuntru, și nu pot să nu mă gândesc, doamnă, cum or umblat ei prin pădure după muieri și după aia cum o dat focu peste ei, cum or ars, și se știe că unii, după ce se întorc acasă la muierile lor o vreme nici nu se pot atinge de ele, atât sunt de dezvățați;
30 ei or stat luni și luni tot prin tranșee, și nu numai că nu s-or atins ei în vremea asta de nici o muiere, dar nici n-or văzut vreuna, în afara celei din fotografie; că fiecare are cu el, doamnă, o fotografie de-aia și-o ține ascunsă cine știe unde și n-o scoate decât cine știe când și mai ales când nu-l vede

nimeni; femeile alea îs așa de departe, că, în lipsa lor, ce să facă și ei, că-s sătui și ei, doamnă, să doarmă luni și ani de zile tot om cu om; să întindă adică mâna și nici tu muiere, numa bărbat lângă bărbat.

– Da, spuse Eva Nada, așa a fost și dacă n-o fost așa, 5
mincinos cine mi-o spus, o mințit ăla, mint și eu. Da așa-i
întotdeauna, cine n-o văzut nu crede, că noi, doamnă, numa
că vedem avioanele alea că zboară și ne speriem degrabă, da
alții care-s acolo, de unde vin ele! Că la noi numai vin și se
duc, da cu ăia nu-i cum îi cu noi, cu ăia socot că e mult mai 10
rău. Că mi-o spus Florica lui Nandra, că ei așa i-o spus un
om, că acolo de unde vin ele e mai mult noapte, întunec
mare, nu-i ca la noi că n-ai adormit bine și s-o și făcut lumină.
Omul ăla, care i-o spus, o zis că el așa un întuneric ca în țările
alea de unde s-o pornit războiu ăl mare n-o mai văzut; că 15
mergi, mergi și deodată te lovești de întunericu ăla cu capu,
că el o și zis de vreo două trei ori, au, că nu mai pot merge,
că aici îi capătu, și atunci ofițeru ăla, ori ce-o fi fost, o strigat
la el, haide, ce stai, înainte marș, că pe ofițeru ăla numa îl
auzea strigând, că de văzut n-avea cum să-l vadă, și ce zicea 20
ofițeru, el aia făcea, zicea el înainte marș, el drept înainte o
lua, și zicea ofițeru acuma la stânga și el la stânga făcea, numai
odată zice c-o greșit, că de întuneric ce-o fost n-o mai știut
care-i stânga și care-i dreapta; că în loc să facă la stânga, s-o
întors săracu la dreapta, și ofițeru, vezi că atâta o așteptat, că 25
i-o zis: tu nu mai știi care-i stânga și care-i dreapta, cu unu
ca tine cum vrei, mă, să câștigăm războiu ăsta, tu nu vezi că
dușmanu-i la stânga, tu în loc s-o apuci cu arma, gata de atac
spre inamic, tu întorci curu la dușman? să iertați, și atunci,
păi să vedeți, domnu ofițer, păi nici un păi, o strigat ofițeru, 30
nici un păi că aici e război, aici nu ne jucăm cum crezi tu, să
vedeți, domnu ofițer, zice atunci omu, că l-ar fi apucat așa o
frică, așa i-o povestit lui Florica lui Nandra, l-o apucat așa o

spaimă că ofițeru ăla nu știa multe, acu scoate pistolul și-l omoară, să vedeți, domnu ofițer, nu cumva s-o fi răzgândit inamicu ăla, că: uitați-vă și dumneavoastră, de văzut nu se vede nimic, nici un inamic, o aștepta și el să se facă un dram

5 de lumină, când trage să știe unde trage, că să tragă așa, la nimereală, păcat de glonț și de pușcă, și atunci ofițerul ăla iar o strigat la el, tu nu auzi, i-o spus, tu ești surd, tu nu auzi cum se mișcă inamicu, tu nu auzi cum tropăie din cizme? și atunci el o stat și-o ascultat și i s-o părut lui că se aude așa,

10 un bocănit, dar tare departe trebuie să fi fost, că de auzit nu se auzea bine, se auzea așa, încet, ca un fâșăit, de parcă ar fi bătut vântu, până când s-o auzit ceva mai tare, ba că-s ei, domnu ofițer, cum ați zis, așa-i, o recunoscut omu, și ofițeru, că doar de-aia-i gradat, tot în ordine o ținea, înainte marș, la

15 umăr arm', pentru atac înainte, numa că omu nostru, de frică, că zice că așa o frică l-o apucat că l-or lăsat picioarele, o simțit, bag seama, că, ordin, neordin, el nu mai poate face nici un pas, de frică cum să spun, s-o întors și i-o pus piedică lu ofițeru ăla, c-o căzut ofițeru, și până să se ridice o băgat baioneta în

20 el, c-o murit ofițeru într-o clipită; mai mare păcatu, și ăsta care o povestit era un om bătrân, s-o jurat către Florica Nandra că asta s-o întâmplat într-un război care a fost înaintea războiului ăl mare, da asta, ca asta, că așa-i, câte nu se întâmplă pe timp de război, da una mai grozavă, doamnă, mi-a spus-o

25 săptămâna trecută moș Poldi, s-o jurat pe sfânta cruce că-i adevărată, că și lui i-o spus-o un ungur cu care o fost el prieten cât o fost la honvezi, tot cu un soldat, doamnă, care avea așa o hibă, adică nu putea să se țină, adică se pișa, să iertați, doamnă, că vorbesc așa, în pat și ăilalți, știți cum îi omu când

30 poate râde și el de altu, că de el îi vine mai greu să râdă, ceilalți își băteau joc, îl știa tot regimentu, când ieșea dimineața la raport, ăsta-i ăla din plutonul cutare, care se udă noaptea în pat, și omu o răbdat cât o răbdat, până într-o zi când o simțit că nu mai poate răbda, și i-o trecut lui prin cap să se spânzure,

și așa s-o gândit el, să pregătească un fel de răzbunare pentru
ăia care și-o fi făcut tot timpul taină de el, adică să se spânzure,
doamnă, noaptea, gol pușcă, la ei în cazarmă, ca dimineața
când s-or scula ălalți să-l găsească aninat de-o grindă de la
cazarma aia și să se sperie, numa că n-o ieșit chiar așa cum o
vrut el, o ieșit altfel, că în momentu când o vrut să-și pună
nodu de la brăcinar de după gât, l-o scăpat iar udu, să iertați,
și l-o stropit pe ăl care dormea dedesubt, și ăla s-o trezit și
repede l-o apucat și nu l-o lăsat să se spânzure, și să vezi după
aia răs și batjocură, că i s-o dus vorba pe tot frontu, și bietu
om o răbdat iară, cât o răbdat, până când, cam la o săptămână
sau două după Rusalii, alt gând i-o intrat în cap și anume s-o
hotărât să dezerteze, fie ce-o fi, că dacă îl prind iacă îl împușcă
și gata, că lui și așa i s-o urât cu viața, și așa o și făcut, într-o
noapte, când era pace și liniște, s-o sculat încet, așa, să nu-l
simtă nime, și-o tras izmenele și nădragii pe el, și-o luat cămașa
și desculț, că era cald pământu, se încălzise tare, era după
Rusalii, mai mare dragu să umbli fără cizme, cu capu gol o
ieșit din cazarmă și dus o fost, și la început o ținut-o el numa
într-o fugă că i-o fost frică să nu vină ăia cu puștile după el
și să-l aducă înapoi, și atunci se cheamă că nici n-a dezertat,
iar de împușcat nici nu-l împușcă, și el s-o săturat să trăiască
așa, laolaltă cu ălalți, și să râdă lumea de el, i s-o urât să fie
așa, batjocura ălorlalti, și era așa o mândrețe de vreme, cântau
ciocârlile, doamnă, și așa un miros bun de iarbă și de floare,
și pământu era calduț, da nu prea tare, cum îi bine sub talpă,
că de bucurie bietu om parcă o uitat că-i război și că el o fugit
din armată, o uitat că în dreapta-i inamicu și în stânga îs ai
lui, care-s și mai răi decât inamicu, că el acum trebuie să se
ferească și de unii și de alții, el o luat-o ca prostu, pe unde
i s-o părut lui că-i mai multă umbră și nu pripește soarele așa
tare, și o mers el cât o mers așa vreo patru ceasuri și mai bine,
ba eu cred că omu ăla o fost, așa mă gândesc eu acuma, după
ce-am ascultat întâmplarea asta, și cam slab de minte, cam

prost, să iertați, că el n-o băgat de seamă că așa cum merge
baş spre dușman se îndreaptă, și atunci dușmanul l-o zărit prin
ocean și ar fi spus unuia mai mare, păi să vedeți e un inamic
așa și așa, cu capu gol și fără mantauă, care se îndreaptă spre
5 noi, pușcă are? ar fi întrebat generalu, nu, nu are nici pușcă,
ar fi zis ăla cu oceanu, păi să-l lăsăm atunci să se apropie,
ar fi spus generalu, ăsta trebuie să fie vreun amărât de dezertor
care o pierdut drumu și-o nimerit în liniile noastre, așa cred
și eu, domnu general, ar fi spus subalternu, și ce i-o dat atunci,
10 să vedeți, generalului ăluia prin cap, să-și schimbe căpițele,
că numai după căpițele de pe cap erau ei altfel decât armata
aialaltă, ca dezertoru să creadă că o nimerit tot la ai lui, adică
așa, ca să se distreze, că de vreo două săptămâni numai de
luptat n-or luptat, și-o găsit el atunci vreo cinci, șase oameni
15 care vorbeau în limba soldatului ăluia să nu intre la gânduri
și așa o fost potrivit generalul să stea ei toți la o masă, să bea
și să mănânce, să-l laude că s-a întors, și când generalu s-o
apleca spre el și l-o lua de după cap, ăialalți să și tăbărescă cu
baionetele pe el, asta după ce l-or trage puțin de limbă, să afle
20 una-alta, da înainte de a-l străpunge cu baionetele ei o să-și
lase căpițele, ca omu să vadă că s-o înșelat și c-o nimerit la
dușman și că a fost așa, ca o păcăleală, da, ce să vedeți, omul
ăla era cam prost, așa cum v-am spus, și în vreme ce-or stat
la masă și-or mâncat, omu iar s-o scăpat pe el, și atunci, se
25 zice, că pe generalul ăla l-ar fi apucat supărarea, că era unu
iute din fire și curat de felul lui, că n-o mai așteptat să afle
tot ce se putea afla de la bietu om, ăl dintâi o băgat baioneta
în el, și i-o băgat-o unde trebuie, doamnă, că omu într-o clipită
o și murit, n-o mai fost trebuință de ălalți care erau la masă,
30 și dacă te gândești, doamnă, toate astea i s-or tras bietului om
pentru că nu stătea bine cu bășica, să iertați, și când omu o
murit cică ar fi căzut în băltoaca care era sub el, numa că
repede băltoaca s-o umplut cu sânge, c-o ieșit din el mai mult
sânge decât iese dintr-un porc, așa o fost să fie, și dacă n-o

fost așa, mincinos cine mi-o spus, și acuma să vă spun una cu unu care ar fi dezertat, dar n-o nimerit-o așa rău ca ăsta primu, că ce să vedeți, o tras el într-un sat, așa spre seară, să nu-l vadă nime, și tot pe lângă pereți umbla, până s-o oprit la o casă și s-o uitat pe fereastră, că era lumina aprinsă, și ce-o văzut tare i-o plăcut, că la casa aia stătea o văduvă tânără, cu bărbatu mort de oftică de vreo lună sau două, și chiar când soldatu s-o uitat pe fereastră, ea își despletea conciu, că avea un păr tare lung, și cum oglindă nu era în casa aia se uita și ea săraca în ochetu ferestrei, și atunci l-o văzut pe omu ăla cum stătea și căsca ochii la ea și nu s-o întors, numai i-o făcut semn să intre, de parcă ar fi știut că nu era din ăia care pot intra în casă ca să-l vadă toți, ba, dacă mă gândesc bine, în casă de văduvă cu bărbatu care nici de răcit nu s-o răcit acolo în mormânt, cum trebuie, nici hoț, nici bărbat cinstit nu prea aveau ce căuta, numai că muiera era tare iubăreață de felul ei, sunt muieri de astea, doamnă, săracele de ele, care nici o lună, barem un an, nu pot sta fără bărbat, și când o văzut om tânăr lângă casă, numa așa o mișcat puțin din sprânceană, adică poți să intri, că ușa-i deschisă, nu-i nici o greutate și omu numai c-o intrat și nimica n-o zis, numa s-o așezat pe scaun și o oftat și și-o scos cizmele că i s-ar fi încălzit picioarele de atâta umblet, și atunci ea o suflat în lumină să nu-l vadă cineva de-afară, că o priceput repede că-i dezertor, era o muiere iute la minte, nu-i trebuia ei multă vreme până să priceapă ceva, și el numa s-o întins acolo pe laiță și-o adormit că era tare ostenit, zău, și când s-o trezit a simțit el ceva cald lângă el și când o întins mâna, să iertați, o dat de țâțele muierii și, ce să vedeți, muiera aia o avut un bărbat care n-o fost prea priceput, și când o văzut ea ce om i-o intrat în casă s-o bucurat și o răspândit ea vorba prin sat că pleacă, la o cumnată, da de plecat n-o plecat, s-o închis în casă cu dezertoru și două săptămâni de zile de văzut nime n-o văzut-o, și câteodată, doamnă, ea se trezea noaptea și se minuna și plângea de

bucurie, gândindu-se că dacă n-ar fi venit omu ăla ea murea proastă și neînvățată că nici dragostea n-ar fi știut ce-i, și se trezea și el și se drăgosteau până dimineața, până când o venit o patrule să-l caute și atunci muierea, ce să facă, s-o gândit

5 să-l ascundă în fântână, că ăloro numa în fântână nu le-o da în gând să se uite, numai că unuia i-o fost sete, că era vară și ea i-a dat cârciagu cu apă, da apa era veche de-o săptămână și caldă, și atunci soldatu ăla s-o dus la fântână să-și scoată apă de-a rece, și așa o dat de dezertor, și de scos nu s-or ostenit

10 să-l scoată afară, or tras cu puștile în el, că bubuia fântâna de credeai c-or tras cu dinamită, și deodată s-o ridicat găleata, doamnă, că el se ținea de găleată, și după ce l-or împușcat el i-o dat drumu și s-o dus la fund, și cum s-o ridicat i-o stropit pe toți soldații ăia cu apă, și ei or început să râdă, de parcă

15 s-ar fi jucat, s-ar fi stropit unu pe altu, așa, în glumă. „Las' că-i vară, ar fi zis unu din ei, și se usucă repede, că-i cald?“, și după aia s-ar fi uitat în fântână, și apa – limpede și liniștită, nici un ochi de apă nu se mișca, și unu o vrut să scoată o vadră de apă și să beie, da ălalți l-or oprit, uitași, mă, că-i ăla la

20 fund? i-ar fi spus militarii ăialalți, și după aia or plecat și-or venit oamenii din sat și l-or scos pe împușcat și după ce l-or îngropat or curățat fântâna.

– Dacă vrei, doamnă, zahăr de cartof, pentru saloane, să-mi spunei, îmi oferi serviciile cu multă amabilitate, soția plutonierului.

– Am o rețetă fără zahăr de cartof, dar nu sunt prea mulțumită de ea, spuse mama. Bomboanele se fărâmă toate, nici să le tai cum trebuie nu poți. Zahărul ăla de cartof le leagă. Îmi amintesc că, înainte de război, tot cu zahăr de cartof le făceam. 5

– Alea nu-s bune, doamnă, îmi dădu cu părerea și Eva Nada. Alea-s tare fărâmicioase, fără zahăr din ăla, nu ți-neți minte că anu trecut mi le-ați dat mie să le mănânc pe toate, că așa tare s-or întărit, că nimeni nu le-o mai putut mânca? 10

– Că i-am spus la al meu, acum vreo trei zile, începu să povestească soția plutonierului, cum vrei tu să fac pom la copil, când nu am ce pune în el?

– Fă și tu bomboane, că ești specialistă, te-o învățat maică-ta, spuse plutonierul în vreme ce, gâfâind, și prăvălit în pat, se chinuia să-și tragă cizmele. 15

– Cu ce vrei tu să le fac dacă nu am material, spuse soția plutonierului și-i lustrui cozorocul, muind o batistă, nu prea curată, în salivă. 20

– Lasă tu asta, spune-mi mai bine ce-ți trebuie, nu te mai tânguie atâta, că n-am vreme, tu nu vezi că mă grăbesc, spune ce-ți trebuie, că eu îți aduc, fără prea multă vorbă.

– Păi mi-ar trebui niște zahăr de cartof, dar așa ceva pe timpurile astea nu cred să se găsească, își dădu cu părerea soția plutonierului, privindu-și bărbatul a cărui frumusețe cazonă se reflecta, în toată grandoarea ei militară, în oglindă.

5 – N-avea tu grijă că se găsește, și ce nu se găsește, spuse plutonierul, tu fă comanda, altceva nu-ți cer!

– Și mă crezi, doamnă, că vine seara, începu să povestească soția plutonierului, că eu mă culcasem, că nu mă simțisem prea bine, vine seara acasă, cum îți spusei, c-un pachet că abia
10 putea să-l ducă, trebuie să fi fost patru, dacă nu cinci kilograme cu zahăr de cartof, din ăla bun, cum se găsea înainte de război?

– Te-ai plâns că n-ai material, spune vesel, plutonierul, și se trânteste pe pat. Uite că ți-am adus material, să nu te mai aud că umbli cu reclamații.

15 – Care reclamații? îl întreb eu.

– Asta-i o vorbă de la noi, din poliție, spune plutonierul, și după aceea o roagă să se scoale și să-i taie părul din nas, că lui îi crește foarte repede, trebuie să i-l taie cineva în fiecare săptămână.

20 – Așa că, dacă vrei zahăr de cartof, vă pot oferi cu cea mai mare plăcere, nu-i nici un deranj, spuse soția plutonierului. V-am spus că, întotdeauna, când aveți nevoie de ceva să-mi spuneți, să nu vă jenați, că soțul meu poate face rost cu mai mare ușurință în chestii d-astea, el e tare descurcăreț,
25 are el o ambiție foarte mare, dacă își bagă una în cap, gata, aia îi sfânt, că așa a fost și anu trecut când nu s-a găsit făină de cucuruz și nimeni n-o tăiat porc, că n-aveai cu ce să-l îngrăși și mă crezi, doamnă, că într-o noapte, să fi fost trecut de douăsprezece, că eram tare agitată să nu i se fi întâmplat ceva,
30 Doamne ferește, că întârzie mult, că el, după unsprezece, rar să întârzie, că mă știe pe mine sensibilă cu nervii, știe că după aia intră demonii în mine dacă văd că se face unsprezece și el nu-i venit acasă, numai aud așa, cum v-am spus, o căruță că se oprește la noi la poartă, și dau eu să-l întreb că ce-i și

cum și el se apleacă și-mi spune la ureche să nu întreb atâta, că nu-i vreme de întreat, să mă duc mai bine să ajut să descarce Bică sacii, că el a adus cucuruz, să avem cu ce să îngrășăm porcu, că nici ăla nu-i Crăciun, fără tu cârnaț. De întreat nu l-am mai întreat de unde a făcut rost de făină, 5
că el așa-i, doamnă, nu-i place să-l întrebi ce-i cu asta, ce-i cu ăla, zice că alea sunt secretele lui de serviciu, să nu-mi bag nasu în serviciul lui, eu să fiu mulțumită că am tot ce-mi trebuie și mai mult să nu-mi doresc. Numai să nu întârzii prea mult noaptea, i-am spus, că eu atunci intru la idei. 10

– „Care idei? o întreabă plutonierul. Nu cumva ți-o fi intrat în cap că întârzii noaptea la muieri, că nu ești proastă.“ Grija asta n-o am, continuă ea să povestească. N-am vrut, adică, să-i spun că eu, mă crezi, doamnă, am avut așa un vis, și de când am avut visu ăla a intrat frica în mine. Am avut 15
visu ăla în iarnă, când am fost grea cu Rubin, da nu numa o dată, s-o repetat de două sau trei ori, că de aia m-am speriat. L-am visat, să nu mă mișc de aici dacă te mint, că parcă într-o noapte l-or adus cu caru acasă, era întins așa, tot sânge, pe niște frunze de dud, că ploua afară și curgea sângele din el, 20
să iertați, ca dintr-un porc tăiat și de câte ori întrebam cum s-o întâmplat, mă trezeam.

– Păi așa un vis am avut și eu cât o fost Ionel în armată, vru să povestească Eva Nada, asta după ce închise geamul pentru că se făcuse frig în bucătărie, dar plutoniereasa o 25
întrerupse.

– Păi, cum v-am spus, în iarna aia am tăiat un porc de aproape două sute de chile, spuse ea în continuare, că am găsit un soi bun, că avea mai multă șuncă decât slănină, că al meu, mai ales după șuncă îi mort, măieș sau sângerete poți nici să 30
nu faci, nici nu se uită la ele, el să știe că are șuncile în cămară și-i mulțumit. Ne trezeam amândoi noaptea, doamnă, asta când eram mai tineri, afară ninge și focu duduia în sobă, să spargă soba nu alta, se trezea el mai întâi și mă trezea și pe

mine, că eu mă trezesc repede – numai să pună așa cineva mâna pe mine, că într-o clipită sunt cu ochii deschiși. Mă trezea și un timp stăteam amândoi așa, liniștiți, ascultam cum duduie soba, că lemne aveam, o îndopam bine de cu seara și
5 după aia el îmi zicea: „Ce-ai zice tu să mergem și să gustăm din șunculița aia din cămară, că aseară n-am avut poftă și am mâncat cam puțin“. Și, să mă crezi, ne duceam amândoi în cămară și tăiam câte o feliuță din șunculiță, după aia o tăiam în două și-o mâncam cu câte un castravete, acolo, în cămară,
10 măcar că era frig. Și când ne întorceam, stăteam o vreme lângă sobă, așa, cu spatele, să între căldura în noi și numai pe urmă ne culcam. Asta era plăcerea noastră atunci, să tăiem câte o felie din șunculiță și s-o mâncăm în cămară, așa pe furiș, de parcă ne-am fi ferit de cineva. Mă credeți că era tare frumos?!
15 Numai că, după un timp, eu am început să prea pun pe mine mult și atunci el se trezea noaptea, trăgea de mine să mă scol, da după ce mă trezea îmi spunea să rămân în pat, că ce mănânci noaptea se pune cel mai mult, și lui nu-i place să-i fie nevasta prea grasă... Până când o început și el să se îngrășe,
20 că atunci când m-am măritat cu el nu avea mai mult de cincizeci și șapte de chile, și atunci nu s-o mai împotrivit, adică să mă duc cu el în cămară noaptea, dacă asta îmi face plăcere. Până când o văzut el că nici să fii gras nu-i rău, că de când s-o îngrășat se simte parcă alt om; înainte îl durea întotdeauna,
25 după prânz, capu și acum nu-l mai doare. „Altfel se uită omu la tine, dragă, mi-o spus într-o zi, șeful, altfel se uită când ai cincizeci de chile și altfel când ai nouăzeci. În funcția mea îți trebuie prestigiu.“

– Așa-i, i-am spus, măcar că în vremea aia eram tare
30 proastă, nu știam ce-i aia „prestigiu“, care-i înțelesu vorbeii aleia, da mi-o fost rușine să-l întreb. Pe vremea aia, al meu era șef de post la Lugojel, ăsta-i un sat lângă Lugoj, și ce să vedeți, doamnă, într-o noapte mă scol eu pe la miezul nopții; îl văd cum sforăie și ce-mi trece prin minte mie, să-l trezesc.

Trag de el cam mult, că pe el nu-l scoli cu una cu două din somn, are somnu tare greu, și când îl văd cu ochii deschiși, îi spun: „Aseară notarășu s-o cam uitat urât la tine, mie nu-mi place notaru ăsta, mie mi se pare tare fals“, încep eu să-i povestesc, măcar că el era încă pe jumătate adormit. „Ți s-o fi părut, îmi spune el. Eu n-am observat să se fi uitat urât la mine, n-am ce împărți cu el, n-are de ce să se uite urât. Numai că așa e felul lui, mai închis la fire.“ „Ba că s-o uitat urât, s-o uitat, mă încăpățânez eu. Da are și dreptul, că-i mai mare ca tine în grad“... „Asta nu-i drept, sare el repede, fiecare cu ale lui, da mai mare ca mine nu-i, că și salariile sunt la fel.“ „Da altceva e să fii notar și altceva să fii șef de post“, îi zic și mă întorc pe partea aialaltă, cu spatele la el. „Mă mir că nu te-ai măritat atunci c-un notar, dacă zici că-i mai mult decât un șef de post“, îl aud că zice și un timp nici el nici eu n-am mai scos o vorbă.

– O fi el mai mare ca mine, cum zici tu, spuse plutonierul după un timp. Da eu sunt mai tare ca el aici în sat, că el n-are nici o putere, la el numai funcția îi mare și atât. „Și tu ce putere ai?“ îi zic eu. „Vai și amar de capu tău, cu puterea ta cu tot“, îi spun, numai așa, ca să-l întărât, să văd cum mai scoate cămașa.

– Ești proastă, asta-i, se înfurie plutonierul. Ce să fac, dacă ești proastă?!

– Așa o fi, cum zici tu, îi zic, dar nu de asta îi vorba. Tu ai spus că ești mai tare aici în sat ca notaru și eu nu înțeleg cum. Oi fi proastă, cum zici tu, că de aia nu înțeleg.

– Uite, dacă vrei să știi, spuse plutonierul și se ridică în capul oaselor, eu pot aresta pe oricine de aici din sat, dacă vreau, am dreptu ăsta. Vezi că-s mai tare ca notaru, da tu ești proastă, ce să înțelegi tu, ce-ți spune omu. Notaru n-are dreptu ăsta, pricepi?

– Pricep, îi spun, și ce-i cu asta?

– Dacă am poftă să arestez așa un om, îl arestez și gata, spuse plutonierul. Îl țin la post trei zile în pumni și după aia

îi dau drumu acasă și zic că-i nevinovat, c-o fost o greșeală. Dar l-am ținut aici la post cât am vrut? L-am ținut. Am făcut cu el ce-am vrut? Am făcut. Și notaru n-are voie nici să se atingă de om, el îi cu gradu mare, cum zici tu, și atât, altceva
5 nimic.

– Te lauzi și tu că m-ai găsit pe mine proastă să te cred, îi spun. Da vezi că nu-i chiar așa, cum spui, degeaba te lauzi. Că dacă vrei să arestezi, cum zici tu, pe unu, să zicem, mai mare, de aici din sat, tot nu poți. Toată puterea, care zici tu
10 c-o ai, e cu ăia mai mici. Că pe Ciupu, porcaru, cred și eu că-ți dă mâna să-l arestezi, da cu unu mai mare e altă socoteală...

Atunci îl văd că se ridică în capu oaselor în pat și se holbează la mine, c-am crezut că mă și ia în pumni, da el numai că strigă atât de tare că m-am speriat.

15 – Spune-mi tu pe cine să arestez, că-l umflu, într-un ceas e închis bocnă, nu discut! urlă plutonierul și lovește cu pumnul în marginea patului.

– Arestez-o pe notărița, strig eu la el atunci, că și așa face pe nebuna, duminica, la biserică, în strană, nici nu se uită la
20 mine, de parcă n-aș fi stat lângă ea, de parcă n-aș fi și eu doamnă.

– E ca și arestată, decide plutonierul și sare din pat, cum sărea în tinerețe când se decreta la regiment stare de alarmă...

„Îl văd că dă să se îmbrace, povesti nevastă-sa în continuare și atunci sar și eu după el și-l rog să se liniștească că numai
25 am glumit, așa, m-o luat gura pe dinainte, că n-o fi nebun s-o aresteze pe nevasta notarului, așa pe nevinovatele, că cine știe ce scandal mare iese. Da el nu, că o arestează, că el vrea să-mi arate cât îi el de tare, ca să nu mai fie nici o discuție, că el s-o săturat să-mi bat joc de el, că dacă nevasta lui nu-l
30 prețuiește, nu-l stimează, așa mi-a spus atunci, cine să-l stimeze? Și că într-un ceas, al mult, nevasta notarului e la noi în beci...”

– Și mă crezi, doamnă, că l-o sculat pe notar din somn și i-o spus că are ordin să-i aresteze nevasta, că s-o făcut un

furt mare, și el o descoperit că doamna notăriță n-ar fi străină de furtu ăla, și așa scandal o fost după aia, că am plecat după o lună din Lugojel. Și de atunci, ce să vedeți, de câte ori avea vreun prăpădit arestat, vreun hoț sau vreun vagabond, mă chema și pe mine să văd cum îi umflă. „Dau în el și nu zice 5
pâs, mi-o explicat el odată, și știi de ce nu zice?“ m-o întrebat; „Nu știi“, îi mărturisesc eu. „Pentru că eu mi-s statu.“ Dumneatale îți spun, către el nu mă arăt, încetu cu încetu, o încep să-mi fie și mie frică de el, măcar că e bărbatu meu și de iubit mă iubește, că avem un copil împreună și cu altele 10
știi că nu umblă. Da de când am văzut cum îi pocnește pe necăjiții ăia, că are un pumn, mă credeți, tare greu, când lovește cu el parcă dă cu maiu, a intrat în mine un fel de spaimă. „Nu da și tu așa tare, i-am spus, dă și tu mai încet, nu da de parcă lovești cu paru.“ 15

– Nu mă învăța tu pe mine, îmi spune. Nu te amesteca tu în treburile statului.

Și măcar că nu pot să zic, e foarte atent cu mine, nu se întâmplă să treacă în vreun an ziua mea fără să primesc cadouri de la el, și tot ce câștigă săracu tot pe mine pune, că așa e el 20
de părere, să aibă nevastă elegantă, măcar că nu mă pot plânge de el că nu s-o întâmplat, cred, de două ori, să ridice glasul la mine, mă crezi, frica aia nu iese din mine. El săracu nu are nici o vină, pentru că e foarte atent, și-i un om care tot ce câștigă în casă aduce, nici patima băuturii nu o are, ori a 25
muierilor, cum o au alții, așa că n-am de ce să-l învinuiesc cu ceva. Da nu pot eu pricepe, spuse soția plutonierului în continuare, cum se întâmplă că el acasă îi bun, pâinea lui Dumnezeu nu alta și acolo la serviciu trece prin așa o schimbare?! Acasă nici de-un câine nu l-am văzut atingându-se 30
cumva, de milos, copilul nu cred să fi primit vreodată o palmă de la el, și din gura lui n-am auzit să fi ieșit, în anii ăștia de când suntem luați unul cu altul, o vorbă urâtă și pe ăia îi porcește în toate felurile. Odată l-am întrebat ce-i cu el că-i

așa schimbat la servicii, da el numa m-o mângâiat așa, pe la tâmple, să mă liniștească și mi-o zis că așa-i serviciul lui, că la serviciu îi una și acasă îi alta și eu să-mi văd de ale mele de-acasă și să nu mă mai amestec în socotelile lui de la slujbă.

- 5 – Ce seară frumoasă, spuse mama.
– Ce lună splendidă! spuse mătușa Sofi.
– Lasă că așa a fost și aseară, spuse Caius.
– E o noapte minunată, spuse mama. Ce parfum uluitor!
– Ploaia asta a spălat pământul, spuse Eva Nada. De-aia
10 miroasă așa de frumos, doamnă.
– Și cireșii, parcă sunt o dantelă. Sunt ca o spumă, spuse mătușa Sofi.

– Uite, mamă, spuse Andrei, la lumina asta se poate citi. Zău, parcă ar fi ziuă. Poți, dacă vrei, lucra la goblen...

- 15 Lumina lunii pătrundea în sala de așteptare, ușa era deschisă și se auzea târâitul greierilor în iarbă și undeva, foarte departe, un mărfar se îndepărta și Bantu, care aștepta trenul să plece la oraș, îi spuse domnului plutonier, arătând spre tinerii liceeni din ultimele clase:

- 20 – Eu știți ce-aș face cu ei, dacă nu vă supărați? spuse simțind cum îi vine deodată, așa, în gând, o idee grozavă.

– Ce? întrebă plutonierul.

- I-aș lua așa de părul ăla al lor mare, aș pune reșoul în priză, să se înfierbânte bine și să se facă roșu și le-aș apropia
25 obrazul de reșou, când e mai bine încins, să se sature să mai umble cu părul lung.

– Nu le-ar strica, spuse plutonierul.

- Așa, pe rând, domnu plutonier, cu capu pe reșou, să le plesnească și să le sfârâie pielea. În țară-i secetă mare și ei umblă
30 cu păru lung, ca măgarii.

Dincolo de calea ferată se întindeau, până departe, livezile cu pruni, încărcăți de floare sub lumina lunii, și în noaptea

aurie cântau privighetoriile. Apoi vântul scutură florile, petalele se împrăștiară pe iarba crudă, abia răsărită.

– Cu capul pe reșou, spuse Bantu, să simtă și ei ce-i durerea, că prea-s nepăsători.

– Asta așa-i, spuse plutonierul, deschizându-și nasturii de la uniformă, cu degetul mic. 5

– Așa a fost și aseară, luna, nu știu ce vi se pare așa de teribil, spuse Caius. Zău, mămico, degeaba râzi, adăugă el.

– Asta o fi privighetoarea sau ciocârliă? întrebă mătușa Sofi. Nu sunt în stare să le disting pe una de cealaltă. 10

– Privighetoarea, spuse mama. Ea cântă la ceasurile astea. Ciocârliile cântă în zori.

– Ar fi timpul să vă culcați, doamnă, spuse Eva Nada. Măine trebuie să ne sculăm devreme. Avem două coșuri cu rufe de călcat și eu mai am și grădina aia de săpat, că dacă 15
întârzim prea mult cu răsăditul, nimic nu se mai face anu ăsta.

– Nu mă pot abține, spuse mătușa Sofi. O creangă tot am să rup! N-am văzut în viața mea atâtea flori pe o creangă!

– Sunt frumoase, dar nu au un miros chiar atât de puternic, spuse mama. Poate pentru că a plouat și li s-a dus mirosu. 20

– A fiert laptele, doamnă. Să vă aduc un pahar cu lapte fierbinte, spuse Eva Nada, așa, înainte de culcare, că liniștește grozav. Măcar să închideți ușa, dacă stați la geam, să nu vă tragă curentu, că iară vă plângeți de măsele, ca 25
săptămâna trecută.

– Nici nu mă gândesc să-l închid, nu vezi ce aer curat e afară? spuse mama.

– M-am săturat să stau în întunecimea asta, spuse Eva Nada. Mă duc să aduc lampa cu petrol, dacă s-o întrerupt curentul. Numa să nu se fi terminat feștila, că era pe sfârșite. 30

– Și zici cu reșoul? spuse plutonierul și începu să râdă, apoi își trecu degetele butucănoase și scurte de-a lungul

cozorocului plesnit la mijloc, degetele se opriră să pipăie
ruptura, apoi își împinse ușor chipiul pe spate, fața lui mare
și roșie deveni parcă mai rotundă, mai jovială, prea veselă și
prea pornită pe chiolhanuri ca să fie într-adevăr atentă la
5 măsurile de răzbunare propuse de Bantu.

– Asta așa-i, spuse el încă o dată, căutând totuși să fie cât
mai preocupat, asta așa-i, dădu el din cap în semn de aprobare,
făcând eforturi să se concentreze, fără să reușească însă, pentru
că destul de repede privirea îi deveni somnoroasă și ușor
10 absentă; căscă, în cele din urmă, cu gura larg deschisă.

– A făcut nevastă-mea un papricaș cu ceapă multă, spuse
el și nu mi-o prea priit. Ceapa asta e tare grea la stomac...

– Mă credeți, domnu plutonier, spuse Bantu, că eu n-am
pus ceapă în gură dinainte de război? Nu-i sănătoasă. Și eu
15 la sănătate țin mai mult ca la orice.

– Asta așa-i, spuse plutonieru, pe același ton cu care
aprobase propunerea cu reșoul.

– Și carne, numai carne de vacă; și fiartă, altfel nu mă ating
de ea.

– Asta așa-i, aprobă din nou plutonierul și privirea, din
veselă și jovială cum era, îi deveni ușor posomorâtă; mâncarea
îi făcuse într-adevăr rău și simți cum se trezește în el furia
împotriva nevesti-si: de atâtea ori îi atrăsese atenția să nu pună
25 așa multă ceapă în mâncare: „Eu sufăr cu stomacul, dragă, îi
spusese, eu nu sunt un om sănătos...”

– Mă credeți, doamnă, spuse Eva Nada, că eu n-am mai
auzit pasărea asta de tare multă vreme, nici nu știu câți ani
au trecut de atunci, că nu le-am ținut socoteala. Că pe mine
30 așa m-o blestemat maică-mea atunci, când am făcut prostia
aia și-am plecat de la ea, să nu mai aud cucu cântând câte
zile oi avea și se vede că blestemu ăsta al ei o ținut până anul
ăsta și acum s-o terminat, se vede că așa i-o fi fost lui scris,
numa în vara asta să se termine. Cu atâta pasăre câtă am auzit

în primăvara asta cântând, nu cred ca cineva să mai fi auzit până acum vreodată.

– Pe mine mă întristează, spuse mătușa Sofi. Nu știu de ce, parcă îmi vine întotdeauna să plâng când îl aud cântând.

– Ți-am lăsat ouăle alea, care au rămas de la domnu, să le mănânci, spuse mama. Ai uitat de ele, sau ce-i cu dumneata, că-s și acum acolo, neatinse.

– Păi, doamnă, spuse Eva Nada, eu nu mă ating de ouă, să știu că altceva nu mai există pe lume, altă mâncare. Asta mi se trage de la un Paști, începu ea ca să povestească, când m-am luat eu la întrecere cu văruica mea Veta, care mănâncă mai mult, și eu am mâncat douăzeci și nouă și Veta, săraca, fie iertată, treizeci și cincii. Numai că noaptea cine moare, eu mor, c-o chemat mama pe popa al bătrân să-mi țină crucea, c-o crezut că gata, s-o terminat cu mine; m-am făcut mai galbenă ca sfetărul lu doamna Sofi și într-o săptămână arătam cum îi scândura, că de ce mă atingeam dădeam afară, să iertați. Numa că nu știu cine a învățat-o pe mama să fiarbă, așa, niște brusturi cu urzici, da numa din alea răsărite în săptămâna aia, că alea vechi nu-s bune și să-mi dea să sorb din zeama aia, da nu caldă, că nu-i bună, și cred că din fiertura aia m-am făcut sănătoasă. Și de atunci, să nu văd ou înaintea mea, să știu că atunci l-o ouat găina, asta-i o mâncare de care eu nu mă ating.

– Porcii ăștia de nemți, schimbă Bantu discuția, că mult rău ne-au făcut, și-l urmări foarte atent pe plutonier să vadă ce spune, să-l vadă cum reacționează...

– Asta așa-i, spuse din nou plutonierul, apoi își dădu seama că repetase de prea multe ori fraza și că celălalt probabil așteaptă să spună și altceva.

Fața lui oglindi, pentru o clipă, efortul pe care-l făcea să găsească și o altă frază prin care să-și sublinieze într-un mod cât mai hotărât aprobarea, dar probabil și din cauza

indigestiei și pentru că în clipele acelea furia împotriva nevesti-si (care pusese prea multă ceapă în papricaș) era mult mai puternică decât ura împotriva fasciștilor, mintea lui nu fu în stare să inventeze o frază mai potrivită prin care să-și
5 exprime ura. Se agăță atunci, ca de un colac de salvare, de fraza spusă de Bantu și o repetă subliniind-o cu multă convingere:

– Asta-i așa, spuse el. Porcii de nemți.

– O venit și vremea lor, spuse Bantu și căscă, probabil
10 contaminat de moleșeala plutonierului.

– O venit, cum să nu vină, spuse plutonierul de data asta cu desăvârșire absent la vorbele lui Bantu.

Acesta îi urmărea, cu mare atenție, fiecare reacție. Îl văzu distrat și atunci simți nevoia să aducă un element nou în
15 discuție, capabil să capteze din nou interesul plutonierului.

– Îl știți pe Ieronim al meu, domnu plutonier? întrebă el. (Forma aceasta de dialog e în fond mult mai propice unei conversații, mai ales când partenerul dă semne de oboseală.)

– Îl știu, cum să nu-l știu, spuse plutonierul. Doar am făcut
20 premilităria împreună.

– De șase luni nu mai am nici o veste de la el. Mă crezi că e negru în mine sufletul, de durere?

Ca orice părinte, spuse plutonierul și oftă.

Își aminti o poezie pe care fiu-său, pe atunci străjer o
25 învățase la școală: „O mamelor, ce sfântă e a voastră jertfă în lume. / Voi nașteți fiii în dureri / Și-i creșteți în răbdare / Și-i plângeți când se duc și mor / În lumea mare.“ Atât îl bătuse la cap pe Rubin (așa îl chema pe fecior, nume luat din *Biblie*) s-o învețe, c-o știa și el pe dinafară. Numai că poezia nu mai
30 era potrivită acum. Rubin învățase la liceu (era în clasa a doua) alta, el știa despre ce-i vorba în ea, numai că îi uitase versurile.

– Săracele mame, că greu le-o fi fără copii, spuse plutonierul concentrând în aceste puține cuvinte prima poezie, apoi se gândi că mai potrivite ar fi niște învățăminte desprinse

din poezia a doua, care era mai nouă și adăugă: – Să-și apere țara cu curaj, că pentru asta luptă ei, au un țel, cum s-ar zice, în fața lor.

– Asta așa-i, spuse atunci Bantu, reluând fraza plutonierului, dar cu o altă intonație. 5

– Da, doamnă, spuse Eva Nada și aruncă o cană cu apă peste foc, ca să se stingă (se auzi sfârâitul melodios al cărbunilor și un miros nu prea plăcut se răspândi în odaie, încât mama hotărî să deschidă iar geamul). Da, doamnă, Bantu o primit o înștiințare de la Ieronim al lui, ne-o arătat-o ieri când am 10
fost la cooperativă după drojdie.

– Și-o intrat el într-un grajd al nemților, povestea Bantu, da nu un grajd obișnuit ca pe la noi, unu mare cât prefectura. Și, ce să vezi, acolo erau vreo sută de cai, dacă nu și mai mult. Și-o pus Ieronim al meu mitraliera, pot să vă arăt și scrisoarea, 15
domnu plutonier, ca să vedeți că nu mint, pe caii ăia, c-au rămas nemții fără cai și mi-o scris că l-o chemat colonelul la el și o săptămână numai în băutura l-o ținut, da nu așa cu paharu, ci câtă a putut el bea; că acolo la Statu Major era și băutura și mâncare câtă vrei, dar nu oricine poate ajunge acolo, 20
nu-i ușor să ajungi, numai așa, dacă ai făcut o faptă de curaj!

– Ca să vezi, începu moș Poldi să povestească (stând acolo în bucătăria de vară, cu paharul de țuică lângă el, pus direct pe podea, într-un trening roșu și larg, atârând pe corpul lui uscat de bătrân), mă-ntâlnește Bantu așa într-o dimineață și-mi 25
spune în mare secret, că și-a pus în gând să împuște caii ungurilor. Că așa cum v-am spus, să audă și copilul, că n-o fost aici de la început, noi amândoi am făcut armata la honvezi, înainte de războiul cel mare; s-o făcut că numai noi doi am 30
fost din satu ăsta, și unu Viorel, și nu mai știu cum l-o chemat, din Temerești, care o și murit săracu în război, am și o fotografie în care ni-s luați toți împreună la Seghedin. Și, cum vă spun, mă scoală într-o dimineață înainte de a suna

deșteptarea și-mi spune că el și-o pus în gând să împuște caii ungurilor, drept răzbunare că anu trecut, la Paști, când s-o sculat cu Simion a lui Crăciunescu și-or cântat amândoi *Cristos a înviat* pe românește, numai în izmene, în fața căzărmi, i-or
5 prins ungurii și i-or bătut cu patu puștii. Și pentru asta la noapte ei și-o pus în gând să le împuște caii, și că dacă vreau și eu să-l ajut. Și eu, nu și nu, că dacă ne prind, ne împușcă, da el, că să-l ajut, că dacă ni-s amândoi dintr-un sat, așa-i frumos să nu-l las să-i împuște singur.

10 Și cum eram tânăr pe vremea aia, și copil prost, m-am luat după gura lui și am promis că mă duc. Și i-am spus că eu merg numai așa, cu el, să-i țin de urât, că eu de tras într-un cal nu pot trage, fie cum o fi, că calu e tot cal, nu-i pe nații. Și noaptea care a urmat, cât o fost de lungă, n-am putut
15 închide ochii, să mă crezi, doamnă, da nu de frică nu i-am închis, nu i-am închis că m-am gândit tot timpu ce-o fi în capu lui Bantu, că i-o trecut așa un gând periculos. Să zicem, mă gândeam, că intră în grajd, fără să-l vadă și că reușește să tragă un foc sau două, da împușcăturile s-aud și vin honvezii
20 peste noi și tribunalu militar și ștreangu ne mănâncă pe amândoi. Și tot mă întrebam, cum vă spusei, ce-o fi în capu lui să-i treacă o așa prostie prin el, că unuia sănătos așa o răzbunare nu i-ar fi trecut prin minte, n-am mai auzit să se fi întâmplat una ca asta pe undeva. Și tot minunându-mă, și
25 de frică, mi-era și frică, doamnă, de ce să nu recunosc, și-mi părea și rău, așa cum v-am spus, adorm, și să fi dormit un ceas sau două, că mă trezesc cu Bantu că-i în pat lângă mine și trage de mine să mă scol. „Plecăm?” strig eu tare, cum eram buimăcit de somn, și el îmi astupă gura cu mâna și-mi șoptește
30 să tac. Îl ascult și tac mâlc și el stă așa culcat lângă mine, cu umăru băgat în subțioara mea și nu zice nimic. „Păi nu plecăm?” îl întreb și mă apucă așa ca un tremur, și nu știu dacă de frică ori pentru că Bantu era rece ca gheața, în viața mea n-am văzut așa om rece, de parcă n-ar fi avut sânge în

el, de parcă ar fi fost mort. „Nu, că m-am răzgândit“, îl aud după un amar de vreme că spune și mi s-o părut că nu aud bine ce zice și l-am pus să mai repete o dată. „M-am răzgândit, pentru că nu-i bine, de-asta m-am răzgândit.“

Bine că i-a venit minte la cap, mă gândesc, numai că m-o 5
apucat așa o dorință să aflu cam ce-o fi fost în gândul lui că s-o răzgândit, așa, peste noapte. „Poate îmi spui și mie de ce te-ai răzgândit așa repede, îi zic, că mie mi s-o părut că erai tare hotărât la treaba aia.“ „Pentru că ne prinde“, îl aud că 10
zice și tot se înghesuia în umărul meu, de parcă ar fi vrut să se încălzească —, da el, sloi, nu alta. „Și ce-i dacă ne prinde?“ îl întreb atunci, numai așa, ca să spună până la capăt, să văd eu cam ce i-o fi umblat prin minte. „Păi ne omoară, dacă ne prind, asta-i“, spune după o vreme, de parcă i-ar fi fost tare greu să scoată vorbele astea din gură, și după aia numai că 15
începe să tremure, îi auzeam dinții cum îi clănțăneau în gură și mă ia atunci în brațe și mă strânge, doar, doar s-o încălzi, cu gându să-i treacă tremuru ăla, da degeaba, că tot frig îi era și parcă dinții îi clănțăneau și mai tare.

După o vreme se liniștește și mi s-o părut mie c-o adormit, 20
acolo, lângă mine în pat, da de dormit nu dormea, că într-un timp îl aud că-mi șoptește iară: „Tu să nu spui la nime ce-am avut eu de gând să fac, că ăștia, dacă află, ne împușcă pe amândoi.“ De spus, n-am spus, doamnă, la nime, cum să spun, da cu el s-o întâmplat atunci ceva, un lucru pe care cu mîntea 25
mea proastă nu-s în stare să-l pricep. Eu cred că dacă ar fi omorât caii ăia, ar fi fost așa, ca și când s-ar fi spart o bubă și ar fi ieșit coptura toată afară și cu asta, gata, s-o terminat; da așa toată coptura aia a rămas în el, adică nu s-o putut răzbuna pe ăia care l-or bătut cu patul puștii în dimineața de Paști, și 30
răzbunarea aia, sau cum îi mai bine să-i spun, o rămas în el, așa cum e omu stătut, să iertați, care nu merge la muieri și sămânța rămâne nefolosită și cu cât rămâne mai mult cu atât îi mai rău, să iertați, doamnă, că-s om bătrân și vorbesc prostii

în fața dumneavoastră și către copilul ăsta, da așa-i. Și de atunci veninu ăla tot o încercat să-l stoarcă afară, ca de tot, după gândul meu, nici până astăzi n-o putut să iasă. Că dacă ar fi reușit atunci să împuște caii și să nu-l prindă s-ar fi spart buba, ar fi plesnit, numa că lui i-o fost frică, l-o prins frica peste noapte și de frică nu i-o împușcat, nu că n-ar mai fi vrut să se răzbune, și eu cred că de-aia era așa rece la trup, c-o fi stat noaptea să se gândească afară ori la privată unde noaptea tot nu umblă nime – cum e mai bine, să împuște caii ori nu și până la urmă, ascultați-mă pe mine că-s om bătrân și nu spun prostii, de frică să nu-l prindă, nu i-o împușcat.

– Ba c-am văzut pe unu, spuse Eva Nada și-i umplu lui moș Poldi paharul până la jumătate cu țuică, apoi după ce se uită în sticlă mai turnă o picătură, cu aprobarea tacită a mamei, am văzut pe unu cum și-o împușcat singur calu, că, decât să-l lase în drum să se chinuie până moare, mai bine l-o împușcat. I-o tras două gloanțe în burtă și calu o căzut și numai îi zvâcneau picioarele și atunci o descărcat tot pistolul să moară mai iute.

– Mie îmi place țuica, doamnă, spuse moș Poldi. Eu sunt bețiv ca Iuda, cum spunea săracu ginere-miu, fie iertat. Mi-o fi de-ajuns, spuse, acoperind gura paharului cu mâna, cu toate că Eva Nada terminase de turnat. Îi spun eu într-o zi lui ginere-miu, cam supărat, dar nu prea tare, că nu sunt prea rău de felul meu: „Mă Vasile, de ce puseși tu ceară la butoiu de țuică, de ce, mă copile, că doar numai noi ni-s în casă, nu-i nici un străin altu. Și-l aud că-mi spune, uite, parcă-l văd și acum înaintea mea, eram în cuina de vară, așa cam pe vremea prânzului mare: „Păi așa, tată, – zice – ca să nu te înveți prea tare cu beutul, că prea multă nu-i bună.“ „Doamne, Doamne, spuse moș Poldi și începu să râdă, parcă la anii mei poți să te mai înveți sau dezveți. La anii mei, adăugă el oftând, privind paharul pe jumătate plin, ești gata învățat...“ Era cam prost săracu, fie iertat și odihnească-se în pace, gineriu-miu

ăsta, acolo unde o fi căzut. Am făcut eu atunci altă gaură în butoiul ăla, una cu sfredelu, și-am ascuns-o bine și când a prins el de veste, ia, să mai fi fost țuică în butoi de-o palmă sau două, da nu mi-o zis nimic, numai că o săptămână sau două n-o mai stat de vorbă cu mine și nici de mâncat n-o mai 5
mâncat cu noi la masă, mânca separat; își punea de mâncare într-un blid de porțelan pe care și l-o cumpărat de la Făget, unu cu trandafiri pictați, care i l-o spart Maria într-o zi; l-o pus pe-o ladă lângă mașina de cusut și-o rugat-o să i-l spele, și cum o trecut ea pe lângă blid o dat cu cotu și țândări s-o 10
făcut, că la noi în cuină nu era pământ, era cuina cu ciment, așa am vrut eu s-o fac, că lucram în vremea aia la fabrică și aveam ciment mult.

– Și cu Bantu cum o fost mai departe? întrebă Eva Nada.

– Păi unde am rămas? făcu moș Poldi privind fix paharul, 15
de parcă l-ar fi putut ajuta să-și aducă aminte.

– Păi la honvezii ăia, spuse Eva Nada. Cum o vrut el să împuște caii honvezilor...

– Așa-i, aprobă moș Poldi, și Eva Nada și mama așteptară ca el să-și reia firul povestirii. 20

O vreme domni încă liniștea, se auzeau doar bondarii zburând prin dreptul ferestrei deschise.

– Faceți bine și mă iertați dacă n-am ținut minte chiar tot și-oi mai spune și de la mine, spuse moș Poldi, c-or trecut mulți ani de atunci și rar om să aibă așa lungă ținere de minte, 25
numai, ce să vezi, Bantu ăsta era un om tare curios, și dacă te uiți acum la el, nu mai seamănă cum o fost, c-o mai scăzut. Când eram noi în termen, era cam așa, de mărime mijlocie, și era una Iulișca, bucătăreasă la noi la regiment, care îl mânca din ochi, da el nimica, îmi spunea că e neînceput și că nu 30
vrea să-și strice sămânța cu străinele.

Și într-o duminică am avut noi permisie, și era una Flori care rupea biletele și țircus, româncă numa după mamă, că taică-său era sârb și noi aveam frai până a doua zi dimineața,

și Flori, că să mergem, după ce ea termină de rupt biletele, la ea, că mai are două prietene, și noi bucuroși, să iertați, doamnă, că vă povestesc și lucruri de-astea, așa mai vesele, da așa-i omu când e tânăr, nu știe care-i lucru cu păcat și care
5 nu, da ce să vezi, Bantu nu, că nu vine. Că ne așteaptă lângă birtu lui unu Ferent Ioșca, stă în birt până închide Ferent și după aia ne așteaptă afară. Numai că era iarnă și era cam frig, când putea veni cu noi la căldură și la petrecere... „Eu așa am fost învățat de acasă, ne spune, așa m-o sfătuit pe mine taica,
10 să nu mă drăgostesc cu muieri d-astea de-a soldaților, că mă umplu de boli. Voi, dacă vi-s proști, duceți-vă, că eu nu merg.“ „Faci cum vrei tu“, i-am spus și am plecat, și tare bine am petrecut, și peste noapte așa o ploaie s-a pornit că Flori mi-o spus: „Fii drăguț și scoală-te și închide fereastra că ploaia asta,
15 cum bate, ajunge până în pat și udă patu“.

Și dimineța când ne ducem, cam osteniți și cam cu capu greu, după noaptea aia de petrecere, să-l luăm pe Bantu de la birtu lui Ferent Ioșca ăla, îl găsim într-un gang unde se trăsese de ploaie. Cum să vă povestesc, că asta-i greu de
20 povestit, da mă credeți, doamnă, că la început nici nu l-am recunoscut? Așa îi era obrazu, de parcă îl călcase cineva cu bocancii sau cu cizmele și dinții din față erau toți rușiți, de-aia are Bantu acum dinții din față de aur, și gangu ăla dădea într-o curte unde era o arteziană, și l-am dus să-l spălăm acolo, și
25 atunci o ieșit o ungueroaică bătrână, și ne-o întrebat ce facem, și n-o fost nevoie să-i spunem c-o sărit ea singură și ne-o rugat să intrăm în bucătărie și să-l spălăm acolo că are apă caldă, și ne-am dus, și femeia aia, fusese în tinerețea ei soră la spital, l-o dofortorit ea, așa cum trebuie.

30 După aia am aflat că s-o luat acolo în birt de o chelnăriță, o pișcat-o așa de cur, să iertați, și chelnărița aia era drăguța lui Ferent Ioșca, stăpânu birtului și ăla o pus niște hândrălai să-l bată, asta după ce nu numai că a pișcat-o de unde nu trebuia, da i-o spus să meargă cu el, că-i dă zece creițari. Am

înțeles atunci că nu de frică n-o mers cu noi, nici pentru că n-ar fi fost bun de muieri, ori neînceput, cum ne-o spus, ci, așa, să nu știu eu cu cine se drăgostește și să nu-mi umble gura prin sat. Că dacă nu știe nime, totu-i bine, și lui asta i-o stat în gând. Așa-i el, doamnă: el ce face, îi place să facă pe ascuns; să nu se știe ce și cum, să nu se afle nimic.

– Nu că mă mândresc, spuse Bantu, c-ar fi copilul meu, nu-mi stă asta în obișnuință, da știu că pe unde a fost nu s-o făcut de rușine. Iar la școală a învățat de învățat, n-am avut necazuri, cum știu că au alți părinți. Că mi-o spus directoarea aia de la școală: Domnu Bantu, copilul ăsta inginer trebuia să se facă, nu brigadier silvic. Are minte și pentru doi ingineri, nu pentru unul, îi spuse Bantu plutonierului.

– Doamnă, spuse Eva Nada crâpând ușor ușa la dormitor – mama nu se sculase încă – o murit Ieronim a lui Bantu. O primit azi dimineată înștiințare.

– Și eu am un plan, domnu plutonier, asta numai așa, dacă o da Dumnezeu să mă ajute, să ajung și eu mai mare, că primăria asta nu-i nimic, ăsta e numai începutul, n-oi rămâne eu toată viața primar. Am un plan al meu, dacă războiul ăsta s-o prelungi mai mult, că după știința mea eu cred că se prelungește.

– Care plan? întrebă plutonierul încă obosit, încă indispus din cauza indigestiei.

– Țasta-i un plan nu așa de ușor, domnu plutonier. Noapți întregi m-am gândit și tot am măsurat, că planul ăsta cere știință multă, cere măsurători multe.

– Știți ce-i trece lui Bantu prin cap, doamnă? spuse Eva Nada, în timp ce lua spuma de deasupra dulceții de cireșe. I-am auzit aseară pe Drăguțoiu, cum îi spune lui domnu, dar se vede că domnu o fi uitat să-ți spună și dumneata.

– O fi uitat, spuse mama.

– Să facă așa un drum, de aici până unde-i Ieronim cu frontul, că, zice el, piatră e destulă, nu-i greu de făcut. Un

drum, de la noi în sat până în munții unde-i Ieronim al lui militar. Și așa o socotit el, că drumu ăsta trebuie să treacă prin biserica veche; și dacă o dărâamnă, nu-i păcat, nu-i pagubă mare, că tot avem una nouă. Că dacă nu-l face chiar acolo, drept
5 prin biserică, ar fi prea cu ocolișuri, ori măsurătorile lui așa i-or ieșit, să treacă drept prin mijlocul bisericii.

– O fi glumit Drăguțoiu cu domnu și tu chiar ai crezut, spuse mama.

– O și pus planu pe hârtie, zice că de un an de zile, de
10 când Ieronim e pe front, tot socotește. Și că dacă e drumu ăsta făcut, nu-i greu să ajungi pe jos până acolo, nu-i așa departe, numai că ocolișurile sunt multe, așa zice el. Zice c-ar fi fost de câteva ori la oraș să vorbească și cu prefectu, și zice că dacă prefectu nu vrea să-l facă, numai să prindă el puțină
15 putere și-l face singur numa s-ajungă mai mare în grad.

– Mie îmi place, domnu plutonier, să mergem pe picioare, mă crezi că acum merg pentru prima dată cu trenu în viața mea? Nu numai la Lugoj sau Timișoara, asta nu-i mare lucru, dar m-am dus, tot pe picioare, și până la București; în tinerețea
20 mea pe picioare am fost și la Seghedin, asta după ce-am făcut armata și când eram la honvezi. Dacă m-am dus la Seghedin, m-oi duce și până la Ieronim, că n-o fi așa departe. Numa să fie drumu drept, că până la Seghedin am tot ocolit și mie asta nu-mi place, cu cât ocolești cu atât se face drumu mai lung.
25 Numa de biserica aia mi-i mie, da nu avem ce face. Ori îl facem cum o ieșit pe hârtie ori nu-l facem de fel.

Extraordinarul drum, din satul lor până în munții unde se bate Ieronim, îl trezește puțin pe plutonier din somnolență, ba în cele din urmă uită complet de indigestia care îl supăraseră
30 și încercă să-și închipuie, pipăindu-și din nou cu vârful degetelor cozorocul rupt, drumul care se va întinde nesfârșit, drept, de parcă ar fi tras cu linia, trecând peste văi adânci și peste dealuri – aidoma celor văzute, în miniatură, la lada de nisip, pe vremea când era încă la școala de plutonieri, drum

marcat printr-o dungă albă din cretă pisată – apoi drumul luă deodată proporții, se lăți mult, creta pisată fu înlocuită și ea (în mintea plutonierului) cu bucăți bine șlefuite din piatră, încât cizmele lui, nou-nouțe, ar fi putut călca sprintene și cu mare ușurință pe el, drum ce începu să treacă peste văi reale și peste dealuri, atât de drept, încât, dacă te uitai bine, îi vedeai parcă și capătul, și acolo la capătul acela al lui stătea Ieronim a lui Bantu zâmbind larg și cu o pușcă în mână, așa cum văzuse el la serbările școlare, în tablourile pregătite de învățătoarea din sat.

– Dumnezeu să-l ierte, doamnă, spuse Eva Nada, închizând ușa și trăgând jaluzelele, ca în dormitor să se facă lumină, și lăcrimă puțin, nu se știa dacă din cauza luminii sau de durere sinceră, c-o fost băiat tare bun, n-o semănat cu Bantu, o fost din sămânța lui biată maică-sa. Îmi pare tare rău, îți spun drept, dar ce să-i faci, așa-i războiul, n-alege, ăștia-s buni și ăștia-s răi. Îi ia de-a valma.

– Am vrut să fac și eu un drum, spuse Bantu, da acum pentru cine să-l fac, că n-am pentru cine, se jelui el. Că până să fac eu drumu, putrezește săracu, spuse Bantu și începu să plângă, până să fac eu drumu și să-l aduc acasă, se văicărea lăsând lacrimile să-i curgă pe obrajii uscați, în vreme ce oamenii din cooperativă îl priveau fără să scoată o vorbă, cu dețul de țuică în fața lor.

– Acum n-o mai rămas decât cu surdomuții. Așa i-o fi fost lui scris, să rămână numai cu ei, spuse Eva Nada.

– Vezi, închide fereastra, că-i cam răcoare afară, spuse mama. Până mă îmbrac, că după aia poți s-o deschizi din nou dacă vrei, spuse ea coborând din pat.

– Nu-i răcoare, doamnă, spuse Eva Nada. Uitați că pripește soarele de parcă îi vară. Ești dumneata prea încălzită de plapuma aia, d-aia ți-i frig.

– Mă crezi, doamnă, povestește moș Poldi, douăzeci de ani am lucrat la el, și dacă am reușit s-o scot la capăt cu unu

care are mintea încâlcită ca a lui, e că am știut cum să-l iau, am știut cum să potrivesc lucrurile și asta pentru că îl cunosc bine, îi cunosc sufletu de parcă l-aș avea aici pe masa asta. După ce i-o murit prima nevastă, mă oprește într-o zi pe uliță, 5 cam prin dreptul lui Socală și mă întreabă dacă nu vreau să mă bag cu mâncare și ședere la el, acu, după ce i-o murit nevasta, că singur n-are cum să lucre pământul, că are destul. Și eu ba că intru, numa să-mi dea și ceva lei pentru țigări, și mă mut la el. Stam în grajd, că era începutu primăverii, pe 10 la sfârșitul lui aprilie, în grajd era cald, și am avut grijă să astup ușa podului să nu-mi tragă. „Nu știu, că nu pot dormi, îmi zice Bantu într-o zi. După ce-o murit amărâta de nevastă-mea, fie iertată, nu mai am somn, când dau să ațipesc îmi face, așa, semn cu mâna și mă trezesc. Cât îi noaptea, mă crezi că nu 15 închid o clipită ochii? Așa că m-am gândit să-ți pun un strujac lângă sobă și să vii să te culci lângă patu meu, că doară așa n-o mai avea curaju să vină, m-o lăsa în pace.“ Și mă culc eu pe strujac, da cu lumina aprinsă, nu mă lăsa în ruptul capului s-o sting, și mă roagă că dacă o adormi cumva și strigă prin 20 somn, să-l trezesc, să nu-l las adormit, că atunci sigur iar o venit nevastă-sa și nu-l lasă în pace. Dar eu cum puneam capu pe perină, și adormeam dus, spuse moș Poldi și încercă să râdă arătându-și dinții știrbi, apoi scuipe pe dușumele și continuă. Dimineața, când mă trezeam, Bantu era sculat, se spăla pe 25 obraz, parcă-l văd ca acuma, și întotdeauna întreba: „Nu m-ai auzit azi-noapte vorbind prin somn, nu m-ai auzit strigând, că nu m-ai sculat?“ „Nu, îi spuneam, m-am uitat toată noaptea la tine, da de mișcat nu te-ai mișcat. Ai dormit, așa, cu mâinile pe piept, ca scâldat! Mă gândesc că de când m-am mutat aici 30 cu tine într-o odaie ai și tu somn“, îi spuneam, numa așa, ca să prindă curaj. „Azi-noapte n-am închis o clipită ochii, toată noaptea am stat cu ochii deschiși. Tu ai dormit, că te-am auzit cum horcăiai, bag seama că te-am păzit eu pe tine, nu tu, cum ne-am înțeleș“, zicea și se încrunta la mine. „Eu nu

cred, îi răspund, cu jumătate de gură, nu cred să fi dormit.“
„Ce nu crezi?“ mă întreba tot mai încruntat parcă. „Eu nu cred să fi dormit, că omu când doarme mai se și întoarce noaptea prin somn, ori eu pe partea pe care m-am culcat, pe partea aia m-am trezit.“

I se părea lui atunci că eu vorbesc cam într-o dungă, numai se uita cruciș la mine, da de zis nu zicea nimic... Da lucru cu care m-am obișnuit mai greu o fost oraru, că el lucra după orar. Oraru, pe-o săptămână, era prins pe perete; stătea duminica după-masă și-l scria cu cerneală roșie și albastră, că era ca tipărit. Și ce să vezi, doamnă, în orar scria: „Luni, cât îi ziua, la săpat cucuruzu a doua oară, marți, cât îi ziua, la plivit grădina și cumpărat răsaduri de la Monică. Miercuri, de dus sacii la moară și tot de la Monică de cumpărat feștilă de lampă.“ Se scula dimineața, parcă-l văd, se spăla pe obraz, da de șters nu se ștergea niciodată, că, zicea el, îi păcat să strici ștergaru, când apa de uscat tot se usucă, și se ducea în cuină să se uite pe orar.

„Azi stă scris că trebuie să săpăm cucuruzu“, zicea cu voce tare, ca să-l aud eu din cuină. „O fi scris, îi spuneam eu, numa că Dumnezeu n-are grijă de orariul nostru c-o început ploaia. De pe la două, când m-am trezit și m-am dus la privată, tot ploaie, și de oprit nu cred să se oprească, asta nu-i ploaie din alea care trec repede. Așa că vezi, n-avem cum să-l săpăm...“
„N-am eu grijă de ploaie, zicea el, așa scrie aici în orar, așa facem“... Da cum să sapi cucuruzu, doamnă, când ploua cu spume, nu alta? Stăteam amândoi la holdă îngropați în fân, să nu ne ude prea tare și îl auzeam cum zice: „Asta trece, asta nu ține mult“. De trecut nu trecea și a doua zi în orar scria că trebuie să se ducă la Făget să cumpere loitră la car! „Azi e mai potrivit să săpăm cucuruzu“, ziceam eu și atunci îmi răspundea, uitându-se urât la mine: „Tu nu vezi ce scrie pe perete, tu nu știi să citești?!“ Bun... și la un an după ce am intrat eu pe ședere și mâncare, s-o însurat iară, o luat-o pe

Veta, fie iertată, că ați cunoscut-o și dumneavoastră, așa o muiere, pâinea lui Dumnezeu nu alta, că tare bine m-am mai înțeles cu ea, și întâi l-o făcut pe Ieronim, după aia pe surdomuții ăia, săracii, la nouă luni după ce l-o născut pe
5 primu, și într-o zi intră Veta plângând în ocol, vă povestesc, doamnă, și parcă o văd, de parcă acuma s-ar fi întâmplat, de parcă n-ar fi trecut douăzeci de ani de atunci, cu o cârpă neagră legată la cap și când o ajuns în mijlocul ocolului, să cadă jos de durerea aia care era în ea, nu alta. Și Bantu era în șură,
10 prindea boii la car, că trebuia să cărăm în ziua aia pleava, așa scria în orariul lui de perete. Și-l aud pe Bantu c-o întrebă că ce-o pățit, ce i s-o întâmplat, că văicăreala asta a ei numai bine nu-i face. Da ei nu-i păsa ce zice Bantu, se văicărea mai departe, și din vorbele ei pricep c-o murit maică-sa, Ana, c-o
15 căzut în mijlocul drumului, când ducea mâncarea la holdă, că avea niște lucrători la coasă: o stat inima în ea și-o căzut lată și acum trebuie să prindă boii la car și s-o aducă acasă, că-i moartă. Și ce să vezi, doamnă, numai că-l aud pe Bantu că spune: „Eu trebuie să car pleava acasă, grija lui maică-ta
20 n-o am eu acuma. Maică-ta poate s-aștepte, tu fă bine și du-te și-i pune mâinile pe piept și-acopere-o, că așa stă frumos. Că eu până aduc pleava nu mă duc după ea, așa să știi! Așa stă la mine scris în orar, să duc pleava azi, după aia ne-om îngriji și de ea, dacă o fi timp.“

25 Și așa s-o întâmplat, doamnă, mă crezi sau nu mă crezi, până o adus toată pleava acasă nu s-o dus după moartă. Da, doamnă, oricine poate zice că-i sufletu lui negru, că numai dacă ești negru în ceru gurii te poți purta așa, nu cu un străin, chiar dacă moarta ți-e soacră și nu mamă sau nevastă, s-o lași
30 adică întinsă în mijlocul drumului; noroc cu neamurile, au prins boii la car, asta către seară, și-or adus-o acasă, iar eu o trebuit să car pleava cu el, așa era porunca, pentru că așa stătea scris în oraru ăla al lui, să care în ziua aia pleava, „Eu trebuie

să car pleava, n-am treaba ei acum“, îl auzeam spunând. Da eu cred, doamnă, că nu-i negru în ceru gurii, cu el e altceva. Adică eu cred, așa cum v-am spus, că ura aia care o fost în el când o vrut să împuște caii honvezilor, ura aia o rămas înăuntru lui de atunci, n-o putut să iasă afară, așa cum s-ar fi întâmplat dacă ar fi împușcat caii, cum vorbirăm. Da, cu timpul, ura aia s-o stricat în el și-o pierdut tăria; cum își pierde tăria țuica dintr-o sticlă când te dai cu vorba și uiți să-i pui dopu și peste o săptămână sau două, când dai să guști din ea, e, așa, ca un fel de apă stătută, tare grețosă la gust, și ura aia n-o putut ieși atunci afară și după aia s-o stricat, vreau să spun că după aia ea n-a mai fost ură, da nici dragoste n-o putut fi, și asta nu-i bine, doamnă. Pentru că atunci, așa mă gândesc eu cu capu ăsta prost al meu, atunci faci rău altuia, fără să poți să bagi de seamă dacă l-ai făcut sau nu, adică vreau să spun, doamnă, că ce s-a stricat atunci înăuntru lui o fost ura aia, care după aia n-o mai fost ură, n-o mai fost nimic. Așa poți face rău cu caru, că n-ai cum să simți că-l faci. Adică nu-ți pare nici rău, da nici nu te bucuri când îl faci. E ca și cum te drăgostești cu o muiere și, să iertați, din cine știe care or fi cauzele, nu simți nimica. Adică lui nu-i mai păsa, doamnă, ce crede el despre oamenii ceilalți, pentru el conta numai ce cred oamenii ceilalți despre el.

D-aia n-a vrut atunci să meargă cu noi la Flori, în schimb a pișcat-o pe unguroaica aia de cur, cum vă spusei. Adică noi să credem una despre el și el să fie altfel decât credem noi. Așa l-am judecat, doamnă, în douăzeci de ani cât i-am slugărit, și cum l-am judecat așa vi-l spun, nu pentru că aş avea ceva contra lui, că pe unu ca el nu poți fi pornit. Că pe mine, dacă mă mușcă un câine, nu pot fi supărat pe câinele ăla, pentru că nu știe că-ți face rău când te mușcă, măcar că el asta vrea, asta e adică plăcerea lui, să te muște. Adică nu plăcere, că eu cred că o plăcere nu poți avea decât dacă știi și tu că o ai. Așa-i cu Bantu, și nu vreau să vă pornesc acum împotriva lui, nu

pentru asta v-am povestit, că dacă eu nu l-am apărat, nu l-a apărat nime. Păi nu v-am spus, doamnă, că și la privată, să iertați cuvântu, am stat și l-am păzit un an întreg? Stătea la privată noaptea și eu stăteam afară și fumam câte o țigară și
5 mă ruga să vorbesc cu el, în vreme ce fumam, ca să știe că-s acolo.

Asta s-o întâmplat după ce o omorât-o Meteș pe a lui Țăpligă, că ce să vedeți, în duminica aia, înainte de-a omorâ-o o fost logodna lui Cornel a lui Racu, și cum Bantu o tras un
10 pahar mai mult toată noaptea a jucat cu a lui Țăpligă, și a doua zi dimineață află cum că-i moartă, o băgat Meteș cuțitu în ea, și mă crezi că vreo șase luni n-a ieșit noaptea din casă de frică ce-i era că vine și-l ia cu ea? Că-l ține minte cum or jucat înainte de a muri. Stăteam afară, doamnă, și-l păzeam,
15 asta o fost după ce s-o însurat, pe nevastă-sa o lăsa în pat să doarmă și eu stăteam și-l păzeam și trăgeam din țigară. „Așa o fost întotdeauna, zice într-o zi. Mie întotdeauna mi-o fost frică de morți.“ „Păi de ce? Că doar dacă-s morți n-au cum să-ți mai facă rău, mai rău e cu viii“, îi zic. „Pentru că morții
20 îți citesc gândurile, zice, ce știi tu, că ești prost.“

Ne întorceam prin grajd și-mi spunea că pot să plec, pentru că lui în grajd nu-i frică, că acolo are cine să-l păzească de sufletul morților, adică, îl păzeau caii, că în vremea aia avea mulți cai, caii pe care vroise să-i împuște din ură pentru
25 honvezi. Îi lăsam lămpașul și stătea în grajd, să fie cam un ceas, și numai după aia se ducea la nevastă-sa în pat. Că, să mă credeți, cu animalele era iubitor, măcar că în tinerețe, când o fost la honvezi i-o trecut prin cap să împuște o sută de cai, și dacă nu i-o împușcat atunci, nu din milă pentru cai s-o
30 răzgândit; și vitele pe care le avea erau bine hrânite, îi plăcea să le îngrijească el, lua țesala și până seara nu ieșea din grajd, când avea el poftă să le facă glanț. Și când și-o rupt Lenca cornu, vacă cum o fost aia de lapte, mai rar, două săptămâni n-o mai putut nimeni sta de vorbă cu el. Când o venit copilu

cu vitele acasă, o fugit după copil cu lanțu de la căruță, să-l bată cu lanțu, măcar că de bătut copiii nu avea obiceiul să-i bată, da copilu a fugit, și n-o fost în stare să-l ajungă, că tocmai atunci era șchiop, îi intrase un șleamp într-un picior, și copilu o dormit în noaptea aia la mătușă-sa, n-o îndrăznit să vină să doarmă acasă. Așa că se întâmpla să rămână în grajd cu lămpașu aprins până se făcea lumină afară, se întâmpla să adoarmă lângă staul – bine, doamnă, că nu s-or aprins paieile de la lămpaș, bine că n-o luat grajdul foc, – că-l găseam dimineața adormit, dacă nu venea Veta ca să-l ducă în casă. Veta era grea cu gemenii, avea burta mare, o văd ca acum umblând despletită și desculță prin ogradă, și el se răstrea la ea, că de ce umblă așa dezbrăcată, că nu-i bine dacă îi cu burta mare să umble așa.

Cât o stat singur fără nevastă, cum vă spusei eu, îi aveam grijă de gospodărie, adică ne uitam amândoi pe oraru ăla de pe perete, și făceam ce scrie acolo. Rău nu pot spune că s-a purtat cu mine în anii ăia, numai că avea un obicei prost cu care n-am putut să mă împac, și anume, când îi spuneam ceva și nu-i făcea plăcere sau nu voia să răspundă, lua întotdeauna alte vorbe. „Azi cred că plouă, îi ziceam, îmi spune mie că ploaie piciorul drept, mă străfulgeră parcă prin el, azi nu-i vreme de seceră, asta-i sigur. Eu zic că mai bine ne-am duce cu sacii ăia...” Și nici nu mă lăsa să gat că și schimba vorba: „Ne trebuie o mătură nouă, că aia îi toată distrusă”, așa zicea „distrusă”, că-i plăcea să vorbească pe mare, „te duci și cumperi una nouă, ți-am spus și ieri, da văd c-ai uitat”. Eu îi ziceam de seceră și el îmi spunea că-i ruptă coada la mătură!

Într-o seară îl văd că vine la mine la grajd, era vară și dormeam în podul grajdului, – cu o sticlă de țuică și, vă spun drept, m-am mirat, era târziu, trecut de unsprezece și aproape că adormisem. „Nu știi ce-i cu mine, că n-am somn, îmi spune. Și noaptea trecută tot rău am dormit, că uite ce vis

am visat. “Și-mi spune că în vis i s-a arătat frate-su mai mare, care o murit când o avut el vreo zece ani, și-o să vă spun cum o murit, că asta o fost o întâmplare tare curioasă, da mai târziu, și se făcea că frate-su ăsta era pe front cu el, măcar că în timpul războiului frate-su era mort de mult și n-avea cum face frontu.

Se făcea adică, în vis, că ni-s pe front amândoi și era așa o apă mare și tulbure, numai că apa aia era plină cu sloiuri de gheață și ninsese pe sloiurile alea, și erau toate încărcate cu zăpadă, și parcă trebuiau să treacă apa aia, și în apă nu erau
10 numai ei, era și inamicu, și când prindeau câte un inamic îl luau de gât și-l dădeau la fund. Și inamicii erau toți pe jumătate înghețați, era greu să-i scufunde că ieșeau la suprafață. Și era plin râul de militari, dintre care unii se scufundau și alții nu. Numai că în vis se făcea că nici nu simte cum îi apa, caldă
15 sau rece, dar dacă te uitai în jos, cum curgea râul, era parcă tot nins și atât de albă era neaua aia, că te dureau ochii. Și soldații străini, după aia îi cunoșteai că purtau toți ochelari de soare. Și când îi luai în brațe, ca să-i scufunzi, sau îi prindeai de gât, după cum puteai să-i ajungi, ei erau pe jumătate țapeni,
20 nu era mare greutate să-i dai la fund, numai că după aia ieșeau iară. Și-mi povestește Bantu că tot înotând așa prin apa înghețată – nici nu se mira că nu-i este frig, toate erau, în vis, la locu lor, nimic nu era de mirare – numai că vede înaintea lui un soldat de-al lor, și când se uită mai bine, ce să vezi,
25 soldatu ăla nu era un soldat ca alții, era frate-su. „Văd eu că nu mă recunoști, îi spune frate-su ăla. De când înot eu așa pe lângă tine, da tu nimic, de parcă n-am fi frați, zice, tu numai după inamic te uiți, da la un frate, cum ți-am fost eu, nu te uiți, ba te faci că nici nu mă recunoști!“ „Cum să te recunosc,
30 îi spune Bantu, că tu ești mort de mult, cum vrei să te recunosc, dacă tu ești plecat de multă vreme de pe lumea asta?“ „Treaba ta, îi spune frate-său. Numai să nu-ți pară rău. Eu atâta îți spun.“ „Păi de ce să-mi pară rău? îl întreabă Bantu și atunci s-o trezit. Niciodată nu l-o visat până în noaptea aia,

și ieri cât o fost să strângă fână ăla de la Rovină, tot la asta s-o gândit, adică de ce o avut el un vis ca ăsta, că dacă n-o fi cumva vreun semn. „Ce semn să fie“, i-am spus „Știu că nu-i bine să visezi cu apă tulbure, zice, la spital, când am fost, mi-o zis unu c-o avut un vis ca ăsta și a doua zi a trecut caru cu 5
boi la el peste foale.“

Era o noapte ca asta, doamnă, numa că parcă nu erau atâtea stele ca acuma, o fi fost un pic de nor în partea de către Sintești, și atunci Bantu din nou mi-o zis că lui îi este mai mult frică de cei morți decât de cei vii, și că dacă am să vreau 10
să-l speriu vreodată trebuie să mor mai întâi și să mă fac moroi să vin să-i tulbur visele, că om mai slab când aude de morți, nu există.

– Să vă povestesc, doamnă, acuma cum o murit fratele lui Bantu, că ăsta o fost un lucru tare interesant, așa o 15
întâmplare nu vezi toată ziua. Vă spun ce-am auzit și eu, spuse moș Poldi, că de ținut minte n-am cum să țin, că eram copil când o murit, și pe vremea aia nu aveam eu grija morților, măcar că aia o fost moarte tare curioasă.

– S-o vorbit mult despre asta în toate împrejurimile, spuse 20
Eva Nada. Așa ceva nu s-o mai întâmpilat prin părțile noastre, și n-am auzit să se fi petrecut nici în altă parte.

– Fratele lui Bantu era brigadier, cum o fost și Ieronim, începu să povestească moș Poldi, și cu vreo zece ani mai bătrân ca Bantu; plăcerea lui era să stea duminica în fereastră și să-și 25
curețe pușca, să vadă adică lumea care trecea duminica după-amiaza la joc, ce pușcă are, adică vroia să arate că nu-i ca ceilalți, că el e unu care are pușcă și știe să tragă cu ea.

Și peste drum era casa unuia, pe care îl chema Glava, ăl bătrân o murit înainte de război, acum i s-o stins neamu, nu 30
mai e nimeni din vița lui, și Glava ăsta, cum v-am spus, avea o fată pe care o chema Raveca și cu care se ținea fratele lui Bantu, că Raveca asta era văduvă și cam coaptă, și-i plăcea

ăștia tineri, că-s mai iuți, să iertați. Bun, și fratele lui Bantu sta în fereastră și-și curăța pușca, „Ce faci, Bantule“? îl întrebau muierile care treceau spre joc, numai așa, ca să aibă și ele o vorbă. „Ia, îmi curăț și eu pușca asta, le spunea el, că până
5 acum n-am avut vreme.“ „Bine faci, bine faci“, răspundeau muierile și se îndepărtau. Fereastra văduvei era deschisă, și vorbea cu ea de la fereastră: „Tu nu vii la joc“? îl întreba femeia. Las-o dracului de pușcă, Doamne iartă-mă, că ai curățat-o destul. O trecut toată lumea, numai tu stai și cureți
10 la pușca aia“, zicea ea. „Du-te tu singură, că eu vin mai târziu“, zice fratele lui Bantu, jucându-se așa cu pușca, numai din făloșenie. „Ba eu fără tine nu mă duc, îi spunea femeia. Uite, stau aici la fereastră și aștept până gați“, îi zicea ea. Și așa i-a fost ei ceasu, săraca, spuse moș Poldi, așa i-o fost ei ceasu,
15 amărâta, să stea acolo în fereastră și să-și aștepte singură moartea; că tot jucându-se cu pușca aia, care avea un glonț rătăcit pe țevă, sau ce s-o fi întâmplat, că bine nu știu, o tras în ea și o nimerit-o chiar în cap, că atunci când or dus-o la cimitir, or purtat-o acoperită. Cum era singură acasă și nici
20 la Glava nu era nimeni, după ce-a tras și-o văzut pe muieră la pământ, mă credeți că o stat așa, să fi fost cam o jumătate de ceas la fereastră, fără să se miște, că o văzut cum se scurge sângele din muieră, da n-o îndrăznit să se miște și nici n-o venit nimeni să-l întrebe ce-i, adică ce și cum s-o întâmplat;
25 și de la notariat se auzea muzica, torogoata lui Luță Ioviță, era în vremea aia Luță copil tânăr, și satu era pustiu, n-o fost nime să audă împușcătura, n-o fost nime să vadă cum și în ce fel s-o întâmplat, numai într-o vreme o trecut Ciupu, porcaru, da era prea beat să vadă ceva; și o stat așa, cam o
30 jumătate de ceas la fereastră, cu pușca în mână, și era cam la ceasurile patru, patru jumătate, după prânz, cam pe la Sfântă Măria-Mare și soarele pripea tare, că o fi simțit cum i se încălzește arma în mâini, da tot nemișcat o rămas, și sângele din muieră pe care o omorât-o și care era doborâtă, acolo,

în dreptul ferestrei, cred că s-o fi scurs tot, și atunci s-o
întâmpnat să vină Bantu acasă, care nu avea mai mult de zece
ani, cum v-am spus, și frate-su i-o spus: „Du-te, spune-i lui
taica că am omorât-o pe Raveca. Am tras de aici, de la fereastră,
am descărcat arma în ea.“ Și copilul, nu, că nu se duce, și-o
5 început să plângă și să tremure, vezi, i-o fi fost și lui frică, și
atunci frate-su l-o luat și o început să-l bată, nu știa nici
el săracu ce face. „Și dacă nu-i moartă, aciule, dacă nu-i
moartă“, spunea copilul printre lacrimi. „Ba că-i moartă, i-o
spus atunci frate-su. Îi moartă, tu nu vezi, că nu mai mișcă?
10 Am văzut eu cum i-or zburat creierii“, îi zicea el. Și atunci
copilu, ce să facă, s-o dus repede după taică-său și l-o chemat
acasă. Și taică-său s-o întors cu șefu de post și nimeni nu știa
încă ce s-o întâmpnat, că Luță Ioviță cânta mai departe din
torogoată, că se auzea în tot satul. „Tu ai făcut-o, tu să suporti
15 greul, dragul meu, i-ar fi spus Bantu ăl bătrân, că eu de scăpat
n-am cum să te scap, ai omorât ce ți-o fost ție mai drag, ce
vrei să-ți spun eu decât că pușcăria o să te mănânce și iată că
te-o bătut Dumnezeu? Și pe mine cel mai mult, c-am ajuns
acu, om bătrân, să văd și asta.“ Și șefu de post l-o luat, da de
20 trăit n-o mai trăit mult, că și-o făcut seama în pușcărie.

„Mai ții minte cum ți-o spus să mergi să-i spui lui taică-tu
c-o omorât-o pe Raveca?“ l-am întrebat în noaptea aia, pe
Bantu, în noaptea în care mi-o povestit visul ăla al lui. „Cum
să nu țin minte? mi-o spus. Asta nu-i un lucru să nu-l ții minte,
25 ce știi tu. Că pe mine m-o trimis să-i spun lui tata, ce și cum
s-o întâmpnat, uite, parcă ar fi fost azi: de fugit n-am fugit,
ci m-am dus încet, că era cald și-mi era greu să fug. Mă apucase
așa parcă un somn, că abia îmi mișcam picioarele. Pe la
jumătatea drumului mă întâlnesc cu Ciupu, și-i spun că așa
30 și pe dincolo, frate-miu o împușcat-o pe Raveca lui Glava.
l-o tras un glonte în cap. Și Ciupu, cum aude, o și ia la fugă
și eu, după el. «Dacă te pui și strigi să audă toată lumea, îi

spun eu, și-l trag de mânecă, frate-miu bagă glonțu și-n tine. Mai bine te duci acasă, eu așa zic, să nu te bagi, că nu-i bine.» «Așa-i cum zici, spune Ciupu, ce să mă amestesc eu, că și așa sunt amărât ca vai de capu meu», și mă lasă și pleacă... O
5 pornesc eu spre notariat, și cum mă apropii torogoata lui Luță, aur, nu alta, da pe mine parcă m-o doborât somnu cum îți spusei. M-o și pripit prea tare soarele, îmi zic, că de-aia mi-o fi așa somn. Jocu era la primăria cea veche, că acolo se făcea jocu atunci, și Luță, pe timpul ăla era aproape copil și el, și
10 de orbit nu orbise, cânta de ți se rupea inima, nu alta. Într-un colț îl văd pe tata trăgând din țigară cu alții, da nu mă apropii de el. Ce-ar fi să strig eu acuma, ca să mă audă toți, îmi trece mie prin cap, uitându-mă la ei cum joacă și nu știu nimica: «Oameni buni, frate-miu o omorât pe Raveca. Cum o curățat
15 arma i-o tras un glonț în cap.» Nu zic însă nimic și, mă crezi, că mă cuprinde așa, de unde o fi venit asta, ca un fel de bucurie mare și-n loc să mă duc să-i spun tatei ce și cum s-o întâmplat, iau o fată, cam de seama mea, și mă pomenesc că joc și eu cu ăilalți, și în vremea asta Raveca îi moartă. Cum joc îmi
20 aduc aminte cum stătea ea prăvălită peste marginea ferestrei, cu sângele scurs din ea, și simt cum mi se face rău, mi se întoarce stomacu parcă; o las pe fata aia cu care jucam și mă duc să-mi vârs mațele în spatele primăriei. Acolo dă tata peste mine și mă întrebă ce-am pățit, ce-i cu mine că mi-s așa. «O
25 omorât-o aciu pe Raveca, i-o tras un glonte în cap», îi spun eu și eram parcă tot o apă. Tata nu zice nimic, îl văd numai că se uită la mine, da nu știu cum se uita, că eu parcă am înghețat. Stăm așa o vreme, nu pot să spun cât o fi fost, și ne uităm unu la altu, și-l aud că zice, da așa de încet că mă
30 aplec spre el să-l aud mai bine ce spune: «Du-te tu și spune-i lui domnu șef de post să vină cu noi». Mă duc eu după șef, îi spun și lui ce s-o întâmplat, da tot la ureche, să nu stricăm jocu, și plecăm toți trei spre casă, șefu de post, eu și cu taica, fie iertat, și tot timpul drumului unu nu zice o vorbă. Eram

parcă, nu știu cum, nerăbdător să văd ce se întâmplă mai departe: să văd cum îl arestează pe frate-miu... De-aia l-am visat azi-noapte, așa o fi, spuse Bantu. Nu mă iartă el că atunci am fost, nu știu cum, bucuros de parcă n-ar fi fost frate-miu, că-l ia și-l ridică. Eram curios să văd ce-o să zică tata și cum o să-i spună el.“ „N-o fi fost chiar bucurie, i-am spus eu. O fi fost de la căldură, că te-o bătut prea mult soarele în cap. Așa se strică sângele când îi cald și omu nu se mai gândește atunci cum trebuie. Ți s-o stricat sângele, asta-i.“ „O fi fost cum spui tu, da eu noaptea trecută de visat, l-am visat, asta-i.“ Mortii-s morți, nu pot face rău la nimeni“, îi spun eu încercând să-l împac. „Asta nu-i așa, mi-o spus el. Vezi, aici greșești“, mi-o spus și-o schimbat ca de obicei vorba.

– Când l-or luat pe Grün, spuse Eva Nada, Bantu o fost cu el, și după ce-or plecat aia, care l-or ridicat, în casă o rămas numa Bantu și atunci o încărcat el în căruță tot ce-o putut pune mâna la repezeală, cât o fi luat el nu se știe bine, tot ce pot să spun e că s-o ales cu niște mașini de cusut, pe care le-o ținut mult timp ascunse în podul grajdului, în fân, nu cumva să dea cineva peste ele. S-o aflat asta mai târziu, da nime n-o mai zis nimica.

– Ia să văd, ce ascundeți voi acolo cu atâta grijă? spuse Bantu, și începu să-i caute pe cei doi gemeni pe sub cojoc. Nu fură greu de găsit cele două viori pe care surdomuții le furaseră – în toată casa, viorile acelea erau lucrurile cele mai minunate peste care dăduseră ei și, bineînțeles, o păpușă mare – Grün reușise să-și trimeată familia, nevasta și fetițele peste graniță, încă de la începutul războiului, păpușa aceea, la despărțire, storsese multe lacrimi, dar o păpușă o ascunzi mai greu decât niște viori, așa că se mulțumiră doar cu viorile.

– Nu i-o fost greu lui Bantu să găsească lăuțile alea. Numa că aveau corzile rupte, gemenii le rupseseră corzile, spuse Eva Nada. (Erau nou-nouțe și lăcuite, și dacă se mai țineau într-o coardă sau două.)

– Prăpădiților, spuse Bantu. Pe altceva n-ați putut și voi pune mâna, vai și amar de capul vostru!

– Ar fi pus mâna, zice lumea, și pe niște brățări din alea de aur, ale lui Grün, spuse Eva Nada, da parcă nu-mi vine să cred.

– M-am nimerit și eu acolo, în casă la Grün, când l-or luat, spuse Bantu. Așa o fost întâmplarea. M-am dus la oraș cu căruța, după una, după alta, am intrat și la Grün, să cumpăr niște lămpașe și atunci or venit și l-or luat. Care-i vina mea în asta?

– I.e-o ținut multă vreme ascunse în fân, în podu grajdului, doamnă, și noaptea, așa zice lumea, da lumea mai vorbește și așa degeaba, nu poți crede tot ce zice, – noaptea se ducea cu o cârpă să le ștergă, să le facă glanț, asta până or venit croitoresele, și atunci le-o coborât din pod de le-o văzut toată lumea, n-o mai fost secret.

Bantu nu plecă spre casă decât după miezul nopții; cei doi surdomuți țineau viorile cu corzile rupte în labelle lor neverosimil de mari, ei nu auzeau bineînțeles nimic, dar vibrațiile corzilor, tremurul lor puternic la început, după aceea din ce în ce mai slab, îi umplea de bucurie. Stăteau cocoțați deasupra mașinilor de cusut peste care Bantu aruncase păturile cailor, mișcând arcușul în toate părțile deasupra viorilor, cum văzuseră ei că fac lăutarii, adulmecând aerul primăvăritic, scoțând la rândul lor un fel de sunete stridente prin care își exprimau bucuria, sunete care se amestecau cu zgomotele ciudate care ieșeau din viorile lor nou-nouțe. Niște păsări mari și negre zburară tot timpul pe lângă căruță, în vreme ce scoteau ei sunetele acelea.

Norii primăvăritici, care cuprinseseră până într-o vreme cerul, trăgându-se într-o parte, lăsară să se vadă luna, o lună mare și blândă, ea acoperi cu argint florile albe ale cireșilor de pe marginea drumului, și chiar băltoacele întâlnite în cale străluceau în transparența plină de foșnete și lumină a nopții.

Muții priviră stelele de pe cer, sus stele, jos stele, și se bucurară, începură chiar să bată din palme. Când ajunseră în dreptul „casei roșii“ (cine ar putea să-și explice ce căuta acolo, în mijlocul câmpului, între Făget și Marginea, casa aceea acum pe jumătate dărâmată, cu pereții roșii, de un roșu aprins, 5 acolo unde tencuiala se ținea încă, strălucind în noapte?) Bantu opri căruța, să se mai odihnească puțin caii, pentru că mașinile acelea de cusut erau destul de grele, și atunci surdomuții intrară în casa pustie, nu pe ușă însă, care era ferecată și avea un lacăt mare și ruginit, de care ei traseră la început cu toată forța fără 10 să reușească însă să-l deschidă, ci prin ferestrele casei care nu mai aveau geamuri – căci probabil avuseseră vreodată – urinară fiecare în câte un colț, apoi se urcară în podul casei – care nu mai avea acoperiș decât în partea de către răsărit – tocmai în 15 partea în care în clipele acelea răsări soarele, un soare mare și de asemenea foarte roșu, aprinzând parcă pereții casei care deveniră atât de strălucitori, încât puteai avea impresia că luaseră foc, și atunci își aruncară amândoi viorile cât mai departe cu putință, „să vadă dacă se sparg“, și viorile se crăpară într-adevăr, scoțând un sunet dureros, care semăna mai 20 degrabă cu un geamăt. Ele rămaseră ca niște gândaci imenși și negri, iar pământul care se întindea în jurul lor primise și el culoarea aceea sângerie a răsăritului. Apoi viorile începură să alerge singure pe câmp, corzile rupte se transformară în niște picioare lungi, ca de păianjen, se apropiară de casă și, 25 folosindu-se de corzile acelea subțiri, ca de niște tentacule, se ridicară sprintene până la locul unde le așteptau surdomuții, cu mâinile întinse. Cățărați pe acoperiș ei încercară să cânte din nou.

Caii erau odihniți, așa că putură să plece. Bantu reuși, doar 30 cu amenințări și folosind o nuia lungă, să-i coboare pe surdomuți de pe acoperiș. Drumul era însă din ce în ce mai prost și plin de hârtoape, iar mașinile se loveau unele de altele făcând în acest fel multă larmă; din când în când Bantu se

vedea obligat să oprească și să așeze mai bine păturile între ele, să le mai amortizeze zgomotul.

– Doamnă, spuse Eva Nada, s-o făcut tare întuneric aici în bucătărie. N-ar fi bine să aprinzi lumina?

5 Și mama încercă să aprindă lumina, dar se vede că se făcea iar vreo reparație la uzină, sau se arsesse vreo siguranță, că becul nu se aprinse. Se lăsase de-a binelea întunericul, silueta subțire a mamei și cea bondoacă a Evei Nada abia se mai zăreau mișcându-se prin bucătărie; neavând ce face, așa, prin
10 întuneric, se așezară fiecare pe un scaun, în fața ferestrei deschise și Eva Nada spuse:

– Știți, doamnă, ce-i dunga aia, mai albă, pe cer? Dunga aia care se întinde de la Caru-mare până la Caru-mic?

– Nu știu, spuse mama.

15 – Se zice din bătrâni – povesti Eva Nada – că un om ar fi furat un car cu fân de la fratele lui. Și de lacom ce-o fost, și-o umplut caru prea tare, că pe drum o început să piardă fânul din car. Și drumu ăsta alb care-l vedem noi noaptea, cică ar fi fânul furat de omu ăla. Că urma fânului ăluia furat nu
20 s-o mai putut șterge...

– Probabil că e așa, spuse mama. Poveștile astea din bătrâni sunt toate adevărate. Eu, să spun drept, cred în ele.

– Da mult fân o fi fost în caru ăla, doamnă, că o umplut ceru! spuse cu vocea încărcată de uimire, Eva Nada,
25 cascăndu-și gura mare și știrbă spre cerul plin cu stele...

– Uite, spuse mama ridicând cozonacul imens spre fereastră, în lumina strălucitoare a soarelui aflat în acel ceas al zilei, la care căldura e aproape imposibil de suportat. Ce
30 zici de cozonacul ăsta, ai mai văzut vreodată un cozonac atât de frumos?

– Numai să fie copt pe dinăuntru, doamnă, spuse Eva Nada. Eu, în cuptorul ăsta, de când l-or lipit țigani ăia, nu mai am mare încredere. Rumenește, ce-i drept, pe dinafară,

da pe dinăuntru rămâne tot crud, c-așa am pățit săptămâna trecută, se vede c-ați uitat.

– E adevărat, întrebă mama foarte curioasă, că Bantu își însoară surdomuții? Am auzit că le-a găsit două croitorese. Le-a și luat în casă și vrea să le aducă la notariat, să le facă 5 formele și să-i cunune în lege. Numai nuntă la biserică nu face. Așa am auzit, să nu înceapă, săracii de ei, să se sperie când s-or vedea cu pirostriile pe cap.

– Da, spuse Eva Nada, toată lumea știe asta, numai dumneata abia acum ai aflat. Îs în casă la Bantu de-o lună, 10 și le-o dat la fiecare câte o mașină de cusut, din alea care or fost ascunse în pod, și patruzeci de metri de pânză albă, extra, de dinainte de război. Cât e ziua de lungă, croitoresele croiesc și coasă la mașină izmene și cămăși, sārmanilor ălora, să aibă cât or trăi, iar surdomuții stau lângă ele și le cântă, ca să le 15 ție de urât, din viorile alea cu corzile rupte. Bantu se uită pe orar câte cămăși și izmene trebuie ele să facă în fiecare zi, și când se termină ața îi trimete pe surdomuți la cooperativă, la Monică, să cumpere alta, c-o rămas Monică fără ața de cusut. Numai că vezi, spuse Eva Nada și ridică sulul de lână, 20 să vadă dacă s-o prins vopseaua bine, se zice că ele n-or fost croitorese, cum o povestit Bantu; că el așa o zis, că le-a adus de la o doamnă din Timișoara, care o avut o croitorie mare, că bărbatul ei, care era cam betoc, într-o zi a aprins croitoria, c-o ars până la pământ, cenușă s-o făcut, n-o mai rămas nimic 25 din croitoria aia, și săracele muieri or rămas pe drum, să moară de foame; că el, cum îi milos, le-o luat, le-o îmbrăcat, așa zice, și-o coborât el mașinile alea, pe care și așa le freca degeaba cu o cârpă acolo, în pod, că ele tot rugineau și le-a dat de lucru croitoreselor ăstora, că așa erau ele, obișnuite cu croitoria... 30 Așa o zis el, da n-ar fi așa. Că ele n-ar fi aduse, adică, de la croitoria aia mare care o ars din Timișoara, cum povestește Bantu, că altădată o zis c-o căzut o bombă pe croitorie, și asta o fost într-o duminică, și fetele alea nu erau la lucru, și așa

or scăpat – nici de la croitorie și nici de la Timișoara, că Bantu când o fost să vândă porcii la Caransebeș, și atunci s-o dus și el ca tot omu la o casă d-aia, la una a lui Șari-neni. Și dimineța, când să plece, și după ce-o plătit o stat așa la un
5 pahar de vorbă cu Șari-neni și aia s-o plâns că nu mai are locuri destule, îs prea multe fetele, și-or început să se bată între ele, că n-are cum să le împace, și autorizație să-și mărească casa nu primește. Că primaru ăl nou s-o îmbolnăvit odată și de
atunci îi tare supărat pe ea și nu-i dă autorizație. Și atunci
10 c-or beut amândoi, s-or înțeleș bine, adică i-o spus că i-ar trebui și lui două fete acasă, bune de lucru, că el are gospodărie mare și doi copii care-s slabi de minte, și Șari-neni o zis bine, numa să vrea ele să plece, că eu nu am nimic împotrivă. Și le-o luat. Numa că la gară, când or ajuns, ele s-or ascuns în
15 W.C., să iertați, și n-au mai vrut să vină. Și atunci Bantu o stat, și le-o așteptat și după ce o plecat trenu, cu biletele în mână, și i-o părut rău c-o dat atâția bani pe bilete și acu se întoarce acasă cu mâna goală. Și atunci ele s-or ascuns după un vagon de marfă și-or stat acolo un ceas, două, și când or
20 văzut că Bantu stă așa cu biletele alea în mână și nu mai pleacă, de ciudă, or ieșit și s-or repezit la el să-l bată, prăpăditele. Și atunci Bantu, ca să le împace, le-o dus la cofetărie și le-o dat o înghețată, și după aia s-o dus cu ele la „Pomu Verde“ la Caransebeș, și-o beut banii porcilor, nu toți, da, așa, cât iei
25 pe-un porc gras tot or beut. Și ele așa or fost de bete, că Bantu o luat o birjă să le ducă la gară, că mergeau cu birja prin oraș, și unu care cânta la acordeon în restaurantul ăla s-o ținut după ei până la gară și le-o cântat tot drumu din acordeon, și copilu ăla i-o ajutat lui Bantu să le urce în tren.

30 – Așa o fi, spuse mama, dar eu, dacă vrei să fiu sinceră, nu cred. Că-s tinerele și curate, le-am văzut duminica trecută la biserică și mi s-au părut foarte credincioase. De câte ori cădelnița popa, se închinau și tot cu ochii în pământ, nici până la cădelniță să-i ridice nu îndrăzneau. Fete sărace, vreau să-și

facă și ele un rost în viață și lumea le scoate vorbe. Îți spun că-mi pare și rău.

– Cu surdomuții o fost mai greu, doamnă, spuse Eva Nada, până s-or învățat, până or înțeles, care-i cu una și care-i cu aialaltă. 5

– Nu puteau adică să le deosebească? întrebă mama, și cu cuțitul înmuiat în apă nivela glazura de zahăr ars.

– Cum spui dumneata așa s-o întâmplat, și atunci una s-o legat la cap cu o cârpă roșie și aialaltă cu una galbenă, da și așa o fost greu, pentru că ei nu prea știau bine culorile. Și atunci s-or supărat și-or zis că pleacă, i-or spus lui Bantu că 10
îs muieri cinstite, așa nu mai stau, că ele dacă au un bărbat cu cununie pe ăla vreau să-l aibe, ori ei se schimbă toată ziua unul cu altul și ele nu-s obișnuite cu asta, că-i și păcat mare. Și atunci Bantu i-o legat cu o sfoară de-un picior, așa se zice, 15
pe fiecare de câte un pat, să nu mai greșescă paturile. Numa că tot umblând ei pe lângă mașinile alea de cusut, tot învărtindu-se, jur împrejurul muierilor ălora, care erau tare lucrătoare, or încurcat așa de tare sforile alea, că n-or mai fost în stare nici ei, nici muierile să le descurce. 20

– Am auzit, spuse mama, că Bantu le-o cumpărat la fiecare ochelari de soare cu sticlă verde, ochelari din ăia dreptunghiulari, cum se poartă acum, și mănuși albe din piele de căprioară. C-ar fi zis că, dacă tot umblă îmbrăcate ca țărăncile, cel puțin mănuși și ochelari să-și permită, ca să se vadă că sunt de la oraș. 25

– Am auzit, doamnă, că joi s-o dus Bantu cu ele la târg, la Făget. Pe surdomuți i-ar fi îmbrăcat în nădragi, ca domnii și le-o luat la fiecare câte o pălărie neagră, să nu-i bată soarele în cap. Bantu mâna cocia, și o croitoreasă era în stânga lui, alta la dreapta și muții pe scaunul din spate. Și ar fi fost tare 30
bucuroase, pentru că așa au cerut, să le ducă Bantu la oraș, să-și facă permanent, că așa-s obișnuite, tot la trei săptămâni să se ducă la frizer. Și le-o lăsat la frizer și s-o dus în târg cu surdomuții, să vadă de niște porci, da ele atât or așteptat, când

or venit după ele, ce să le mai găsească, erau și plecate. Surdomuții, de necaz, și-or pierdut pălăriile, și Bantu s-o pus să le caute în tot târgul, și le-o găsit cam când o dat să se înnopteze, ieșeau de la film amândouă, se țineau de braț și
5 mâncau înghețată, da Bantu nu le-o făcut nici o observație, s-o bucurat că nu s-o întâmplat nimic rău, numa că pe drum, când s-or întors, calu o călcat într-o groapă și și-o rupt picioru, și-or trebuit să se întoarcă pe jos. Da ele nu s-or supărat, luăm și noi puțin aer, așa or zis, că tot în casă am stat și tot am
10 cusut, nu strică puțin aer curat! Și surdomuții, tot timpul drumului, or plâns și tot le trăgeau de mânecă, de nu mai știau femeile ce să mai facă, voiau să se întoarcă și să-și caute pălăriile, o țineau întruna că nu se întorc fără pălării. Bantu le-o promis atunci pălării din alea de paie, albe, cu panglică
15 tricoloră, cum or văzut ei la oraș, și s-or mai liniștit, numai că atunci, când or intrat în sat, a început să picure și degeaba și-or făcut ele păru creț că până or ajuns acasă tot s-o descrețit.

– Păi am auzit că Bantu le-a luat la fiecare câte o umbrelă
20 de soare, spuse mama. Cum de nu și-or luat și umbrelele, cum de-au plecat fără umbrele?

– Le-o luat, cum să nu le ieie, că le-o luat și ciorapi din
ăia de mătase, așa am auzit. Umbrele le-o luat tot de alte culori, ca să se potrivească bine cu păru, așa or vrut ele. Ia a mai
25 neagră i-o luat o umbrelă galbenă, cu trandafiri roșii, da nu un roșu aprins, un roșu întunecat, cum îi plămâna, și la a mai blondută, una verde, cu tulipani negri, așa umbrelă numai preteasa are, dar nici a ei nu cred să fie chiar așa de frumoasă...

30 – E adevărat, întreabă mama, tăind cu un cuțit cu roțiță colțunașii cu marmeladă, că una din croitorese a fugit azi-noapte? Ar fi luat și mașina de cusut cu ea, așa am auzit. Pe gemeni, ca să poată fugi și să nu fie împiedecată, i-ar fi legat pe amândoi de mâini și de picioare; c-ar fi rupt pânza

aia pentru cămăși și izmene în fâșii, nici prea subțiri, nici prea groase și cu alea i-ar fi legat.

– Da aia nu știți, spusese Eva Nada mestecând găluștile de griș, că mușii acum se bat pentru cea rămasă?; fiecare zice că aia care a plecat o fost a celuiilalt și a rămasă îi a lui, nici unu nu vrea să rămână văduv. Și-or și spart capul unul altuia, cu viorile alea cu corzile rupte. Nu știe Bantu cum să-i împace, le-o cumpărat și bomboane de la Monică, da degeaba.

– Am auzit, spuse mama, în timp ce gusta supa să vadă dacă e destul de sărată, că cea care a plecat, ar fi luat cu ea și cămășile și izmenele cusute. Înseamnă că n-a plecat singură. A plecat, te pomenești, cu unul care o fi avut mare nevoie, se vede, de rufăria aia.

– Și pe cea rămasă, spuse Eva Nada, se zice că Bantu a încuiat-o în casă și l-ar fi pus pe moș Poldi s-o păzească, de planton, în fața ușii, și i-o dat și o sticlă cu țuică, ca nu cumva să fugă și să rămâie muierea nepăzită. Mușii, acum, nu mai au nici o coardă la viori, că tot s-or bătut între ei, și-or reușit să le rupă toate corzile. Ar fi legat în loc niște brăcinare, dar pentru ei sunt bune și alea, că de auzit, scârțâie sau nu le scârțâie vioara, tot nu au cum să audă, săracii.

– Au ieșit și multe vorbe, spuse mama. Lumea mai și exagerează.

– Și într-o zi, Bantu s-o speriat să nu-și spargă ei capu cu viorile și atunci ce s-o gândit, să le ascundă lângă mașina de cusut, cea de-a treia, care mai era încă în fân, în podul grajdului, nefolosită. Și numai după aia, într-o după-amiază o văzut el – că-n ziua aia o plouat și-o stat mai mult, n-o avut ce face, lângă muierea care lucra la mașina de cusut – că muierea aia făcea niște cămăși și niște izmene pe altă măsură decât a gemenilor; făcea adică niște cămăși tare înguste, mai degrabă potrivite pentru un om, așa, mai slăbănog, nu pentru gemeni. Măsura ea atentă, e adevărat, da măsura aia nu era a bună. Și într-o noapte s-o dus el, ca de obicei, să-și vadă

mașina, s-o mai lustruiască, să nu ruginească acolo în pod, numa că în grajd, când să intre, muierea nu era singură; era unu cu ea, numa că era prea întuneric să vadă cine-i și i-o fost și rușine să se uite. Așa o înțeles el, pe măsura cui erau
5 croite cămășile alea. Și atunci, ce să facă, s-o dus la gemeni care dormeau împreună, acum, ce le păsa lor, și sforăiau, unu gros și altu subțire, să-i scoale, și lângă pat era mașina de cusut și pe jos erau numai izmene și cămăși, unele terminate, altele abia începute. Lucrate ce-i drept, cu multă migală, măcar că
10 n-or fost pe măsura gemenilor, că eu cred că tot croitoarese or fost, măcar c-o zis lumea că așa și pe dincolo...

– Târziu, Bantule, vii și tu să-mi spui, zise plutonierul. În două zile de când au fugit, cine știe unde dracu or fi acum?

– De ajuns departe, n-or ajuns, dom plutonier, spuse
15 Bantu. Că-s săraci de minte. N-or avut unde să ajungă, dacă or plecat de capu lor. S-or fi rătăcit prin pădure și i-or fi mâncat lupii, aia se poate, c-or intrat lupii în sat săptămâna trecută. Or intrat la Inișconi în grajd și i-or mâncat o vacă. Să-i găsim și să-i îngropăm, dacă or fi murit cumva, că altceva, ce să zic.

20 – Și când au fugit? întrebă mama, în timp ce ștergea praful de pe noptieră. Și cum de s-au putut strecura din casă fără să-i vadă Bantu?

– Bantu s-o dus la oraș, doamnă. O avut niște afaceri cu pământurile. O săptămână o stat el la oraș, și, în timpul ăsta,
25 ei numa bine or fugit.

– Și spui că bani n-au avut cu ei? întrebă plutonierul, adică n-au luat și ceva bani din casă, că știu că ești plin de bănet, Bantule, spuse plutonierul și-și arată dinții mari.

– Ba au avut ei ceva bani cu ei, spuse Eva Nada, ajutând-o
30 pe mama să mute masa, ca să poată scoate covorul afară, să-l bată, numai că erau bani din ăia bătrâni, de pe timpul lui Franz Iosif. Cu banii ăia nu poți să cumperi nimica, că nu-s buni, da ei, necăjiții, de unde să știe, care e ban bun și care nu, că ei nu se pricep.

– Păi dacă dumneata spui că n-au avut nici un ban la ei, spuse plutonierul dând un bobârnac în cozorocul chipiului care îi alunecă pe spate, departe n-au putut ajunge, asta e lămurit!

– Lămurit, spuse Bantu uitându-se drept în ochii plutonierului și așteptând ca acesta să-și continue raționamentul. 5

– Țștia nu mai sunt acum în viață, domnu plutonier, spuse după o tăcere scurtă Bantu, și făcu un semn cu mâna prin care vroia parcă să sublinieze dispariția lor definitivă. Țștia-s morți. Apoi nu se mai putu stăpâni: au, copiii mei, începu el să plângă cu o voce ascuțită, ca de femeie, și plutonierul se făcu roșu la față, îl privea cu niște ochi holbați și nu știa ce să spună. 10

– Ba că mie îmi pare rău după ei, doamnă, să mă crezi. Că odată m-or ajutat să duc geamantanu lu domnu de la gară, când o venit domnu de la Sibiu, c-ați plâns dumneavoastră toată noaptea să nu-l bombardeze. I-or pus așa pe-o bătă mai grosuță, și unu ținea de-o parte și altu de aialaltă, și mi l-or lăsat chiar în ușă, la notariat. Proști, proști, da cu inimă bună, când îi vedeam, mă crezi, că parcă îmi părea rău că i-o lăsat Dumnezeu așa? Fără minte. 15 20

– Pornim în căutare, hotărî, în sfârșit, șeful de post, și râgâi prelung, pentru că iar mâncase la prânz colțunași cu varză, două farfurii pline cu vârf și era atât de sătul că abia se mai putea mișca. 25

Și ei, surdomuții, plecaseră de dimineată, înainte de a răsări soarele, cu un ceas sau două înainte. Sania îi aștepta, o trăseseră de cu seară în mijlocul curții. Cum peste noapte căzuse zăpadă și spre ziuă înghețase, sania se cam întepenise și le fu greu s-o urnească. Erau cam adormiți, tot învărtindu-se așa în jurul ei, se loveau din când în când unul de celălalt, capetele lor mari, ca niște dovleci, se atingeau cu zgomote sonore, în noaptea spălată de cea dintâi lumină a zorilor. Când scoaseră calul afară din grajd, îl lăsară să se urineze în mijlocul ogrăzii, 30

ba chiar se bălegă pe ninsoarea înghețată bocnă. Ei scoteau din gură tot felul de sunete nearticulate, calul necheza și el, începură și găinile, de la căldură, de prin șuri și cotețe, să cotcodăcească, era un zgomot și o vânzoleală de nedescris, așa cum se întâmplă întotdeauna înaintea unei plecări! Dar când ieșiră pe poartă, satul îi primi cu liniștea lui, cu somnul lui netulburat încă; se putea vedea bine, în albăstrimea zorilor, până foarte departe, la capătul satului, până unde ulița cotea spre țigănine. Din când în când, zăpada cădea cu bufnituri grele și înăbușite din copacii negri, spulberându-se pe zăpada înghețată. La capătul uliții, la Mitru lui Budac era lumină: de două luni de zile Budac își pierduse somnu, fusese și la doctori pentru asta; stătea toată noaptea cu lumina aprinsă și asculta muzică la căști. Gemenii își arătau dinții murdari și cam rari, bucuroși peste măsură; ei plecau în lume, în căutarea nevestelor, unde or fi, fără ele nu se întorc acasă, așa își puseseră în gând.

– Și erau prin urmare căsătoriți legal cu croitoresele alea? întrebă plutonierul.

– Legal, sigur că legal, eu sunt primar, om cu situație, nu permit legături nelegale în casa mea, adăugă el.

– S-or obișnuit așa, cu muiere în casă, îi explică Eva Nada mamei, și când s-or văzut singuri, le-o fi fost și lor greu, că-s oameni și ei.

Își luaseră cu ei muzicuța și și-o treceau unul altuia – acum puteau să cânte, trecuse mai bine de un ceas de când ieșiseră din sat. Muzicuța se înfunda din când în când cu scuițat, și atunci o loveau de tâlpoaia saniei, ca să se desfunde, scoțând din ea doar sunete prelungi: când caraghioase, când dureroase ca niște scâncete. Mai luaseră cu ei o straiță cu ouă nefierte și doi pui jigăriți cu gâtul răsucit, aruncați acolo în straiță, peste ouă. Din când în când, cu câte un pai gros, făceau câte o gaură în câte un ou și-i sugeau, lipăind din buze, gălbenușul. Acum erau tare veseli, pentru că după plecarea nevestelor,

stând zile și săptămâni în jurul sobei de tuci pe care o îndopau tot timpul cu lemne, până când era gata să plesnească, își pierduseră cu desăvârșire veselia. Ba își pierduseră într-un fel și somnul: stăteau până după miezul nopții pe scaunele alea înalte, din dreptul ferestrelor acoperite din cauza gerului cu flori mari și foarte frumoase de zăpadă, făcând mici cerculețe cu degetul gros pe geamul înflorat. Prin cerculețele alea priveau afară, ca prin niște ocheane. Dar cu timpul se plictisiră să privească la nesfârșit strada acoperită de neaună. Nimeni nu venea, nimeni nu pleca! Se întâmpla ca, din când în când, capul unuia să cadă în poală la celălalt; dar se plictisiră, cu timpul, și de somnul ăsta, unul în poala altuia; și atunci se hotărâră amândoi, făcându-și semne misterioase, să plece. Să le caute adică, să le caute pe femeile alea, cu care atât de bine era! Și acum în timp ce sania se îndrepta spre pădurea de la „turcoane“, gemenii se mirau cu gura căscată, cât de alb era cerul; li se părea lor că era mai alb decât neaua.

– Se văd urmele cum au ieșit pe poartă, domnu plutonier, spuse Bantu ștergându-și cu dosul palmei ochii și nasul.

– Mirare că nu i-or găsit, spuse Eva Nada. Am auzit că i-or căutat cu câinii ăia polițiști, cu poliția de la județ, dar tot n-or fost în stare să-i găsească, de parcă or fi intrat în pământ, amărâții.

– Să zicem, spuse plutonierul, c-or înghețat în zăpadă și-o nins peste ei, de li s-o pierdut urma. Da unde e atunci sania? Că neaua nu-i așa mare niciunde în județ la noi, ca să acopere și sania. Așa că eu cred că i-o luat cineva și i-o ascuns, își mai dădu cu părerea plutonierul.

– Ce să facă cu ei, domnu plutonier? întrebă Bantu. Cine să-i ieie, și ce să facă cu ei, că nu-s buni de nimic. Că eu, că-s tată, și tot mi-i greu să-i țin, barem alții...

– Ei, fac și eu o presupunere, spuse plutonierul și ridică din umeri. Că de știut, n-am de unde să știu. Vezi și dumneata că de căutat i-am căutat, am avut bunăvoință.

Apoi trecu un tren cu ferestrele mici și luminate, galbene, galbene, și cu un singur vagon fără lumină, negru, negru și posomorât, pierdut printre celelalte, și vagonul acela, singurul negru, singurul întunecat, îi sperie pe surdomuți: ei se uitară cu gura căscată la el, da trenul trecu repede și odată trecut îl uitară.

Și între timp, regina-mamă îl privea de pe perete pe Bantu – în aceeași rochie pe care Eva Nada nu putea s-o suferă – cu compasiune.

Și intrară într-un sat cu luminile stinse, ferestrele erau negre, ca și cele ale trenului, și din nou surdomuții se speriară privind-le: și se uitau drept înaintea lor să nu le mai vadă. Sania aluneca greoaie pe lângă casele mohorâte și înghețate. Gemenii ațipiră puțin, sprijiniți unul de altul; se trezeau totuși din când în când, îndemnând calul în felul lor, cu țipetele lor nearticulate. Apoi, înainte de a adormi iar, scoteau limba și zăpada se topea pe limba lor caldă. Contactul cu răceala fulgilor îi bucura, și se luară chiar la întrecere să vadă care reușește să înghită mai multă zăpadă; în felul acesta burțile lor goale se umplură cu apă.

– De găsit îi găsim noi, n-ai de ce să te sperii, spuse șeful de post și-l bătu pe Bantu peste spate, cu mâna lui lată, cu păr lung și roșcat pe dosul palmei.

– De patru zile îi caută poliția, spuse Eva Nada și de găsit, vezi să-i găsească. Dacă ar fi înghețat undeva pe drum, Doamne ferește, tot ar fi dat peste ei, da cine știe ce s-o fi întâmplat...

Și pentru că sania nu mai vroia să meargă, zăpada era foarte mare și calul nu mai putea înainta, coborâră din sanie; la început aproape că plânseseră de durere, că le înghețaseră picioarele de frig și nu puteau merge.

– Or avut mare noroc, doamnă, cu babele alea, degeaba acu Bantu vrea să le dea în judecată. Că de când îl știu eu tot în judecăți s-o purtat. Așa un om urâcios, zău că nu pot să-l sufăr, spuse Eva Nada și închise cu multă grijă ușa de la bufet.

– Nimeni nu-și face păcat cu ei pentru un portmoneu cu bani de pe vremea lui Franz Iosif, fii liniștit, spuse șeful de post.

– Ia asta nu mă gândesc eu, spuse Bantu.

– Nu există ca poliția să nu rezolve un caz, spuse șeful de post și-și strânse cureaua peste burta plină cu colțunași cu varză. 5

– Câtă minte au, spuse Bantu, nu m-ar mira s-o fi luat așa prin pădure, când s-or înzăpezit, și de rătăcit cum să nu se rătăcească, om întreg la minte să fii și pe vreme de iarnă tot te rătăcești. 10

– Am auzit că babele or avut gospodărie mare, că ele au fost cele mai bogate muieri din satu ăla. Și singure, de pe vremea războiului dintâi, când și-or pierdut, amândouă, bărbații pe front. Erau două surori și-or ținut doi frați gemeni și ăia ar fi fost tâmplari de meserie, oameni care or știut să facă un ban; că atât cât or trăit ei, n-au avut de ce se plânge. 15

Intrară în curte și văzură ograda largă cu neaua plină de căcăreze de găscă (babele creșteau și îndopau găște, nu le vindeau însă, le mâncau ele, pentru că erau tare lacome, aveau poftă să mănânce bine). Și în șura mare, puteai întoarce caru în ea (spuse Eva Nada), erau niște căzi mari și venea un miros de borhot și de comină de la căzile alea. Ce să vezi, spuse Eva Nada, babele nu făcuseră încă toată țuica. O făceau așa, cu păhăruțu. Când se găta, că erau și băutoare, făceau alta și-o țineau cât e iarna de lungă în petreceri, ele amândouă, că de asta nu le plâng eu, muieri care or știut să trăiască. Și de câștigat, câștigau bine cu covoarele alea pe care le făceau. 20

– Care covoare? întrebă mama.

– Pentru asta i-or ținut, domnu plutonier, spuse Bantu. Să le toarcă la lână, pentru asta i-or ținut închiși toată iarna, că inima s-o rupt în mine de durere. 30

Mosoarele cu lână erau răspândite peste tot în odaia în care bătrânele lucrau la război. (Țeseau amândouă odată la

el, când țesătura era complicată, sau cu rândul, atunci când era simplă.) GHEMELE DE LÂNĂ, DE CULOAREA PLĂMÂNII, DE CULOAREA PIERSICII, CA IARBA CÂND O ÎNVERZIT, ȘI DE CULOAREA PRUNII PUTREDE, gHEMELE ALE MARI CU CARE SE JUCAU NIȘTE MÂȚE URIAȘE ȘI MURDARE, 5 umflăte la burtă, de parcă ar fi avut toate pui, gHEMELE ALE AVURĂ UN ROL IMPORTANT ÎN HOTĂRÂREA GEMENILOR DE-A RĂMÂNE. Pentru că babele căzură de acord cu ei ca în timpul liber să fie lăsați să se joace în voie cu gHEMELE ALE AȘA DE FRUMOS COLORATE. Să le smulgă, dacă acest lucru este necesar, din labele murdare ale pisicilor și dacă mÂȚELE SUNT ASCULTĂTOARE SĂ SE JOACE TOȚI CINCI, 10 adică ei doi și cele trei mÂȚE, dintre care una într-adevăr era gata a puia (era și cea mai afurisită, pentru că în scurt timp mâinile și obrajii gemenilor se umplură de zgârieturi).

– Credeți că eu nu mă pricep, domnu plutonier, spuse 15 Bantu, asta se cheamă sechestru de persoană. Am citit și noi legile, că de-aia suntem primar.

– Și să vedeți, doamnă, ce și-or spus babele alea, când or văzut că în dreptul porții lor s-or oprit doi hândrălăi, să vedeți ce și-or fi spus ele, când or văzut că, măcar că erau ei așa mari, 20 erau și slabi de minte și nu-s chiar așa de greu de dus cu vorba. „Decât să plătim în sat la muieri să ne toarcă lâna, că și așa s-o scumpit torsu, că noi nu mai avem nici un câștig, și-or zis, mai bine să avem torcălăii noștri.“

– Și i-om folosi și la alte treburi, dacă o fi trebuință, își 25 spuseră în șoaptă babele, și una o trase de mânecă pe cealaltă.

– Și atunci, ele aprinseră, în mare grabă, focu, într-o odaie în care nu se mai arsese război mondial, de pe vremea bărbaților lor, scoaseră din sticlele uriașe, cu untură de porc, bucăți grase și plăcut 30 mirositoare de cârnați și începură o nouă șuncă, cea mai mare și mai borțoasă, și mâncați, dragii mei, mâncați, că noi acum un ceas am luat prânzu, vouă vi-i foame, mâncați fără grijă, spuseră amândouă într-un glas și împingeau farfuriile cu cârnați spre ei, ca să ajungă mai bine la ele.

– A doua zi când s-or trezit – povesti Eva Nada – or fost lacăte grele la uși și la ferești ca să nu poată ei pleca, ce-am auzit aia vă povestesc, măcar că eu nu cred c-o fost chiar așa. Da ceva promisiuni le-or făcut ele, că, așa, degeaba n-or rămas ei, cât or fi de proști, Doamne, iartă-mă. N-or trebuit să le 5
promită cine știe ce, că pe ei, câtă minte au, nu-i greu să-i duci cu vorba.

– Și ce ziceți voi c-or făcut toată iarna? întrebă șeful de post, căutând să se arate cât mai întunecat, un adevărat om al legii, întru totul neîndurător și aspru foarte. 10

– Or tors, ce să facă! spuseră babele strângându-se una în alta, de frică, stând atât de lipite una de cealaltă încât păreau îmbrățișate, micșorându-se parcă; basmalele negre le aveau bine trase pe cap, încât nu li se vedea decât nasul mare și ascuțit. 15

– Și nu le-a fost greu să învețe să toarcă? întrebă mama. Că eu nici acum nu știu toarce ca lumea, cu toate că m-am străduit să învăț, m-a învățat mama, când am fost mică.

– Or învățat, spuse una din bătrâne, numai că la început erau prea grăbiți, torceau prea repede și nu răsuceau firu 20
de-ajuns. O trebuit să-i potolim, dar de supuși or fost supuși și ascultători, nu avem de ce să ne plângem, spuseră bătrânele și-și luară cu multă cuviință privirile în pământ.

– Și de îngrijit i-am îngrijit ca pe bărbații noștri, spuse cea mai mică, mai bondoacă, dintre băbuțe. I-am ținut în 25
mâncare bună și le-am făcut ce-au avut ei mai mare poftă să mănânce.

Și amândoi dormeau într-un pat mare „dublu“ și deasupra patului era o fotografie cu un Iisus Cristos cu o inimă mare și portocalie, scoasă din piept, pe care o ținea în mâini. 30
Gemenii înghițeau cantități enorme de varză, dar bătrânele nu se speriau, aveau varză să hrănească un sat întreg, să mai și rămână! Iar când treaba mergea foarte bine, bătrânele deveneau foarte îngăduitoare, gata a le îndeplini toate plăcerile:

deschideau atunci odaia care era folosită drept cămară pentru depozitat grâul, și gemenii se jucau printre grăunțele acelea din care se ridica un praf alb și ușor înecăcios, dar dulce la gust. Uneori se îngropau cu totul, acoperindu-se cu grăunțe, până peste cap, căutându-se unul pe altul, săpând în grâul acela lungi tunele subterane, împreună cu pisicile acelea mari și grase cu care se împrieteniseră repede. Seara bătrânele fierbeau pentru ei grăunțe de porumb în apă îndulcită și ei sorbeau atunci cu multă plăcere dintr-un blid mic, zeama aurie, dulce, plăcut mirositoare, folosindu-se de linguri mari, de lemn, frumos cioplite și cu înflorituri.

– Știți voi cum se cheamă ce-ați făcut? spuse șeful de post. Știți cam ce nume poartă fapta voastră ticăloasă, prăpăditelor? spuse și-și scoase chipiul din cap; și-l puse lângă el pe masă, deasupra unor dosare toate pătate de muște și cu pete mari de grăsime, pentru că nevasta plutonierului avea obiceiul să acopere oalele cu ele.

– Dacă ele sunt de acord să-mi plătească, domnu plutonier, spuse cu totul pe neașteptate Bantu, care de timp îndelungat nu mai scosese o vorbă, eu renunț la proces.

– Ce să plătim? strigară într-un glas bătrânele și se repeziră spre Bantu și spre plutonier în același timp, nehotărâte la care să se repeedă mai întâi.

– I.âna toarsă, spuse Bantu. Să spuneți cinstit, aici de față cu domnu plutonier, câtă lână au tors, și să plătiți.

– Și-au plătit? întrebă mama.

– Nu, doamnă, n-or vrut să plătească, v-am mai spus eu, că de-aia se judecă. Babele zic că i-or ținut pe casă și pe mâncare și că gemenii mănâncă mult, le-or golit cămara, așa zic ele, da Bantu nu vrea să se dea bătut.

Seara când se culcau și după ce stingeau lumina priveau săniile din sat trecând până la miez de noapte, alunecând subțiri și prelungi pe zăpadă. Pe sub ușile închise se strecura mirosul dulce al grâului și cel al urinei de pisică, pentru că

mâțele alea aveau obiceiul să-și facă treburile în odaia în care era grâul.

Șoarecii umblau prin grâu, și ei rămâneau treji până în miez de noapte, urmărind vânzoleala mâțelor și fuga speriată a șoarecilor; iar într-o noapte nu avură pic de somn, oricât încercară să-și țină genele lipite, și era trecut de unu noaptea când se gândiră să iasă afară să se ușureze, căci, cine știe, asta o fi cauza că n-au somn, că-s cu bășica plină; așa că ieșiră în ogradă și urinară – luându-se la întrecere, curioși să vadă care o face timp mai îndelungat – lângă fereastra babornițelor, încât acestea se răsuciră prin somn – „iar o început blestemata aia de ploaie“, șopti una dintre ele, pe jumătate adormită – „care ploaie, tu proasto, că-i neaua, nu-i ploaie“, îi răspundea cealaltă cu capul îngropat în pernă, și așa vorbeau amândouă, ca prin somn, și se răsuceau în pat; asta visau babele, când ploaie, când zăpadă, și între timp gemenii se ușurară și se pregăteau să se întoarcă în odaia lor, la căldură; când, ce să vezi, se deschise poarta de la drum și cele două neveste, croitoresele, intrară pe poartă și numai făcură așa, un fel de semn cu mâinile că ele se duc la grajd și să vină și ei acolo, dar în vârful picioarelor, să nu prindă babele de veste. De bucurie că li s-au întors nevestele, gemenii începură să țopăie desculți prin zăpadă. Și când intrară în grajd, cu multă grijă, așa cum fuseseră ei sfătuiți de neveste, le găsiră mulgând vacile, și când șiștarele fură pline se puseră amândouă pe băut lapte. Gemenii alergară repede în camera babornițelor de unde se reîntoarseră cu câte un colac de fiecare nevestă, dar, ce să vezi, ia croitoresele dacă ai de unde. Cu niște lacrimi în ochii cât cepele, gemenii se întoarseră în odaia lor unde îi aștepta patul lat, din scândură de brad, în care dormeau împreună. Dar iată că nu ațipiră ei bine că o lumină ca de lămpaș se opri în dreptul ferestrei și ei săriră într-un suflet din pat și se buluciră la fereastră și atunci văzură sania, încăpătoare, frumoasă, acoperită cu tot felul de blănuri scumpe, trecând prin dreptul casei, alunecând ușoară, și în

sanie cine era, erau, vezi bine, ele, nevestele, numai că nici nu întoarseră capul spre fereastra lor, priveau numai așa, drept înainte și purtau amândouă marame negre cu ciucuri roșii și salbe mari cu bani de aur ungurești la gât, mișcau capul în stânga și în dreapta, ciucurii aceia de mătase și salbele alea se scuturau în toate felurile. Și când s-or dus dimineața în grajd laptele era tot vărsat pe jos și șiștarele răsturnate, de parcă cineva în mare grabă le-ar fi răsturnat. „Bine că le-am văzut, bine că ne-am drăgostit cu ele“, își spuneau gemenii cu bucurie.

10

– Ați auzit, doamnă, c-o să fie proces săptămâna asta la Făget? Se judecă Bantu, acuma cu Irimie, proces din alea mari, spuse Eva Nada tăind tăieței pentru supă. Atât de subțiri îi tăia, că era mai mare mirarea să nu-și taie degetele. Basmaua i se desfăcuse și-i atârna puțin într-o parte, dar era prea prinsă cu tăiatul tăiețelilor, ca să mai aibă grija ei.

– Am auzit, spuse mama. Mi-a spus Drăguțoiu.
– Muții ar fi desprins scânduri din gardul ăla care și l-o făcut anu trecut Irimie. Și-ar fi ieșit prin spărtură porcii și i s-ar fi înecat în râu.

– Așa o fi, spuse mama. Nu se judecă Bantu, numai așa, ca să se judece, dacă nu are un motiv.

– Ar fi desprins scândurile alea, spuse Eva Nada aplecată mult deasupra tăiețelilor, ca să facă din ele huțulătoare, că așa le-o poruncit Dorca. Și ei, ce-o zis fata aia or făcut.

– Cum să se huțule cu Dorca? Întrebă mama, nu pricep, și pipăi tăieței cu mâna, ca să vadă dacă-s destul de uscați.

– Scândura asta nu-i bună, asta-i prea lată, își dădu cu părerea Dorca, și prin semne îi făcu pe surdomuți să priceapă ce zice. Căutați și voi alta mai îngustă. E prea lată, nu poți sta ca lumea pe ea. Pricepeți voi ori nu pricepeți, spuse ea tot arătându-le lățimea scândurii.

– Surdomuții or fi vrut să se legene, și Dorca și-o pus mintea cu ei. Că nici ea nu-i mai bună!

– Nici asta nu-i destul de lată, așa cum îi bine, spuse Dorca din ce în ce mai mofturoasă, și surdomuții desprinseră încă o scândură din gardul lui Irimie. Asta-i prea îngustă, nu aveți și voi ochi să vedeți, că-i tare îngustă, asta nu-mi place. Trebuie una mai groasă și mai lată, să ne poată ține, spuse Dorca care stătea jos, sprijinită de un prun uscat. Își adusesese cu ea o cutie din alea în care de obicei se țin mosoarele cu ață și o umpluse cu prune bistrife, culese de surdomuți, tot din prunii lui Irimie, din alea mai crude, că alea prea coapte nu-i plăceau, că aveau viermi. Muții se așezară și ei lângă ea, în iarbă, obosiți și uzi learcă din cauza grabei cu care desprinseseră scândurile din gardul lui Irimie. Înghițeau la prune, luându-le pe furiș din cutiuța fetei, cu sâmburi cu tot, alegându-le pe cele mai coapte, că lor le plăceau prunele dulci.

Se așezară de o parte și de alta a fetei, ciupind-o pe rând de pulpele groase, mușcate de țânțari. Ea, văzându-i cât de urât mănâncă, fu cuprinsă de indignare și începu să mănânce ca o prințesă, luând, la început, cu multă migală, pielița subțire de pe prune; cu ea își înveli degetele, făcându-și un fel de degetare pe fiecare.

Gemenii încercară s-o imite, dar nu fură în stare; pielițele subțiri ale prunelor flendurau pe degetele lor groase.

– Și ce câștig o avea să se legene cu surdomuții? întrebă mama, luând spuma subțire de deasupra supei de găină, ca să rămână supa limpede. Mă mir că altă treabă n-are, că-i fată inteligentă. Știu că a fost și premiantă la școală.

– Păi asta-i, doamnă, spuse Eva Nada și se scărpină cu spatele de perete. Vedeți că nu știți, și d-aia vă mirați.

– Nu știu, recunosc mama. E adevărat, că nu știu, dacă așa ști nu te-aș întreba pe dumneata.

– Păi de fiecare huțulat, îi explică Eva Nada, surdomuții îi dau câte o monedă din alea cu capu lui Mihai pe ele.

– Și ce face cu banii? Întrebă mama. De ce îi trebuie ei banii surdomuților? Nu cred să stea în banii ăia câștigați cu legănatu, că nu-i săracă de-acasă.

– Are o pușculiță, îi explică mamei Eva Nada. Ia de la
5 surdomuți pe un huțulat un ban din ăia de argint și-l bagă în pușculiță. Azi un ban, mâine un ban, banii se adună.

– Are vreun scop că adună banii ăia? Întrebă mama, sau, numai așa, ca să se distreze?

– Asta-i un mare secret, spuse fata și-i dădu Evei Nada o
10 bomboană dintr-un pachetel învelit într-o hârtie de ziar. Ziarul se lipise de bomboane, care, din pricina căldurii, se cam și muiaseră. Eva Nada se chinui să desprindă hârtia cu limba, de pe bomboana puțin acrișoară, dar nu reuși și atunci înghiți bomboana cu hârtie cu tot.

15 – Astea-s bomboane de tuse, obiectă Eva Nada. Nu-s dulci. E drept că, cu războiul ăsta, știu că n-am mai văzut bomboane de vreo trei, patru ani, spuse ea.

– Soră-mea le-o căpătat de la dispensar. Domnu doctor i le-o dat, spuse Dorca. Dacă mai spui la cineva, ai să vezi
20 dumneata ce pățești. Așa să știi! Dacă spui secretul ăsta al meu, care ți l-oi spune acum!

– Și cu banii ăia ce face? Întrebă din nou mama. Că nu-i strânge, doar, așa, ca să-i strângă. O avea și un gând al ei.

– Sigur că are, spuse Eva Nada, făcând pe misterioasa. Apoi
25 cu o lingură de lemn adună spuma de deasupra supei de găină.

– Dacă e secret, nu trebuie să-mi spui, spuse mama. Prea puțin mă interesează pe mine ce face Dorca cu banii...

– E secret, dar dumneatale tot îți spun, spusesese Eva Nada, nemaiputând să se abțină. Dar să nu spui la nimeni, și se aplecă
30 până la urechea mamei și-i șopti secretul.

– Și când ai de gând să pleci? o întrebă Eva Nada pe Dorca.

– Când oi avea bani destui, spuse fata sugând din bomboană și scuișând bucățile de ziar. Asta-i visul meu, spuse

ea cu un glas nostalgic și puțin plângăreț. Visul meu al mare, să mă fac croitoreasă!

– Să-ți ajute Dumnezeu, fato, eu n-am nimic împotriva, spuse Eva Nada și tuși; se înecase puțin cu hârtiuța de la bomboană. 5

– Și are mulți bani adunați în pușculița aia? întrebă mama. Că acum, cu inflația asta, degeaba strânge bani omu. Banul se devalorizează repede, spuse ea și oftă.

– Ce? întrebă Eva Nada. Ce-ați spus, doamnă, că se întâmplă cu banii, că n-am înțeles? 10

– Adică mâine nu mai au nici o valoare, îi explică mama.

– Crezi că-i proastă, doamnă? spuse Eva Nada. Crezi că primește ea orice bani, cum or fi ei?

– Păi ce fel de bani primește? întrebă mama.

– Păi nu primește decât numai bani din aceia cu capu lui Mihai, că v-am spus. Și ăia îs bani de argint. Altfel de bani nu primește. 15

– S-a dublat prețul, spuse Dorca. (Avea ea semnele cu care se înțelegea cu surdomuții, așa că ăștia pricepură ce spune.) Dacă nu vă convine, treaba voastră, făcu pe mofturoasa și pe indiferenta, continuând să cojească prunele de pielița lor subțire și lipind-o de degete cu multă eleganță. Mă doare și pe mine fundu, tot stând pe scândura aia, ce știți voi, adăugă ea privind-și degetele cu vârfurile roșii... Drept urmare, a doua zi, gemenii îi aduseseră o periniță furată de-acasă, o periniță mică și brodată cu mătase galbenă, atât de mică încât fundul lat al Dorcăi abia încăpea. De altfel era destul de greu să te legeni cu ea: când scândura se ridica, perinița aluneca de sub fund și-o lua de-a lungul scândurii până la surdomuți; ei se legănu cu rîndul sau amândoi deodată, lăsând scândura mai lungă de partea fetei, pentru că ei erau mult mai grei. Era și modul preferat de-a se da în leagăn al Dorcăi, căci cu cât scândura era mai lungă cu atât ea se ridica mai 20 25 30

sus. Adevărul era, prin urmare, că nu numai pentru bani se legăna cu gemenii, ci și pentru că îi făcea plăcere.

Când scândura ajungea sus, scotea chiote de bucurie, când cobora scândura, aproape că-și pierdea respirația! Din când în
5 când vântul îi sufla fusta înflorată, ridicându-i-o în cap, gemenii erau însă prea prinși de plăcerea legănatului, ca să observe.

– Au, da frică mi-i! striga Dorca cu mâna pe inimă, respirând greu și dând ochii peste cap. Gemenii, ca s-o sperie
mai tare (și bucurându-se grozav de sperietura asta a ei), când
10 ajungeau sus, se lăsau cu toată greutatea pe scândură: scândura cobora brusc, săltând-o pe Dorca, lăsând-o o clipă suspendată în aer; apoi Dorca cobora cu o viteză mare, ajungând scândura din urmă. În cădere își zgâria pulpele de marginea ei și se înfuria întotdeauna.

– Proștilor, măgarilor, spunea, pocnindu-i la întâmplare și refuzând categoric să se mai urce. Uneori, cuprinsă de furie,
era gata să le restituie banii, dar se potolea repede și, călare pe scândură, aștepta liniștită ca cei doi să se urce și legănatul să înceapă. Bineînțeles că gemenii nu se linișteau, bucuria lor
20 cea mare era s-o vadă pe Dorca, zburând prin aer, cu fusta fluturând în jurul ei!

– Mi-o mai spus că nu se huțulă cu ei niciodată după mâncare, ca să nu-i vină rău de la stomac, spuse Eva Nada și gustă supa să vadă dacă îi destul de sărată.

Tot legănându-se ei cât era ziua de lungă, într-una din
dăți o aruncară pe Dorca atât de sus, încât rămase agățată în
vârful prunului aflat lângă leagănul lor. Ascunsă de crengile
acestuia nu i se vedea decât sumna înfoiată și roșie și talpa
neagră și bătătorită a piciorului drept. Plângând, începu să
30 strige de acolo, din vârf că n-are curajul să coboare. „Nici nu-mi vine să mă uit“! striga ea cât o ținea gura. „De câte ori mă uit, mi se întoarce stomacu pe dos. Aduceți și voi o scară, că eu fără scară nu cobor“, urla ea din vârful pomului. Gemenii o priveau zăpăciți străduindu-se să înțeleagă de ce nu coboară,

de ce stă acolo în vârful prunului. „S-o fi pus să mănânce prune“, își ziceau ei. „Acolo în vârf or fi din alea mai bune, că le-o pripit bine soarele, de-aia nu coboară.“

– Vă arăt eu vouă, numai să cobor, dați voi de dracu, urla ea cât o ținea gura de tare, și frații se foiau sub copac în toate 5 părțile, neștiind ce să facă; ea începu să arunce cu prune nimerindu-i în cap, și atunci se speriară mai tare. De urcat în prun nu îndrăzneau să se urce, așa că se așezară la rădăcină și începură să plângă. Între timp Dorca se mai liniștise: acolo în vârful prunului găsisese ea într-adevăr niște prune foarte bune, 10 mustoase, dulci-acrișoare, pe care le mesteca încântată. Hotărâra, în cele din urmă, că lucrul cel mai simplu era să aducă o scară, ceea ce și făcură. N-o proptiră însă bine, scara se mișca în toate părțile și Dorca, ajunsă la mijlocul scării, tremurând toată de frică, nu mai îndrăznea să coboare. 15

Până la urmă scara porni cu față cu tot și, în cădere, se sprijini de alt pom – lăsând-o pe Dorca agățată cu mâinile de-o cracă a prunului în care aterizase. Își adună însă bruma de curaj care o mai avea și-și dădu drumul. Distanța până la pământ nu era prea mare și de pățit nu păți nimic; o apucă 20 totuși frica, să nu i se fi mișcat creierii în cap din cauza zdruncinăturii și rămase un timp nemișcată, pipăindu-și cu amândouă mâinile capul. Își reveni însă repede, frica i se spulberă ca prin farmec: își mișcă ea capul în toate părțile și văzu că creierii sunt la locul lor. 25

Se arată după aceea mai dispusă ca oricând, gata de „legănat“, încălecă pe scândură și-i așteptă răbdătoare pe cei doi gemeni să se urce și ei, unul în spatele celuilalt, ținându-se pe după subțiori.

La început, totul se desfășură normal, amândouă părțile 30 manifestară multă prudență, dar cu timpul gemenii se înfierbântară și iar întrecură măsura, din nou își pierdură capul.

– Așa-i dacă e omu fără mamă, spuse Eva Nada, desfăcând cu multă atenție sticla de magiun de prune. Taică-său îi face

toate poftele. Că în loc s-o pună la lucru o lasă să umble vandra, cât îi ziua de lungă. O să vadă ea, când o fi vremea de măritat, că nimeni n-o mai ia, așa zăludă.

– Se joacă și ea cu gemenii, spuse mama, luându-i apărarea,
5 nu face nimic rău.

– Păcat de ea, spuse din nou Eva Nada și oftă, că de bună la suflet îi tare bună, tot ce are împarte cu alții.

– Gură ca a dumneatale, spuse mama, mai rar. Dumnezeu să ferească să ajungă cineva în gura dumneatale!

10 – Vorbesc și eu ce-am auzit, spuse Eva Nada, luând cu lingurița magiun și întinzându-l cu grijă pe fiecare clătită.

– Pot ei să vorbească, nu-mi pasă mie că vorbesc, spuse Dorca frecându-și spatele de pom, c-o mâncaseră niște furnici și acum o ustura pielea foarte tare. Numai eu știu că-s curată
15 ca lacrima, măcar că mi-au ieșit vorbe, mai spuse ea.

Și gemenii se înflăcărară mai tare, Dorca se înfierbântă și ea: ei o aruncau în aer, ea zbură tot mai sus, totul era într-adevăr minunat, așa că încetă să se mai supere din cauza asta; se pare că aceste întoarceri brusce pe scândură începeau să-i placă, ca
20 și plonjonul în aer, cu fusta fluturând în jurul ei, ca o parașută.

Cu timpul se ajunsese la adevărate performanțe: Dorca reuși să rămână nemișcată acolo sus, fără să coboare, reuși să rămână suspendată între cer și scândură, și, de acolo de deasupra prunilor, în secundele acelea în care rămânea în aer putu să
25 vadă satul Margina cu locuitorii lui, foindu-se în toate părțile. Află cu această ocazie secrete neștiute de alții, de care fu foarte mândră: astfel o văzu pe baba Cuca îndreptându-se spre baba Ana, cu paharul cu făină ascuns sub catrință, șchiopătând, pentru că îi intrase un cui în picior – și știu, atunci, că bătrâna
30 iar a furat făină de cucuruz din ladă, fără ca noru-sa să știe, ca s-o schimbe pe un păhăruț de țuică! „Las' c-o spun eu“, își spuse Dorca în fracțiunea aia de secundă în care rămăsese suspendată în aer, bucuroasă că, de acolo unde se afla ea, se vedeau lucruri atât de minunate.

Gemenii o aruncau atât de sus, încât Dorca se făcea la început cât o minge, după aceea cât o prună, până când se făcea atât de mică, încât aproape că dispărea cu totul. Ceea ce se și întâmplă, într-o bună zi, spre marea mirare și nedumerire a gemenilor. Aceștia o aruncaseră ca de obicei în sus și Dorca se făcuse ca de obicei mică, mică, numai că dispăru de data asta acolo în cer, dispăru cu desăvârșire. Zadarnic așteptară gemenii cu gurile căscate și cu privirile ridicate spre bolta albastră ca ea să se întoarcă, să revină vertiginos pe scândura care o aștepta, albă și netedă, că Dorca nu se mai reîntoarce... Se ridicase probabil, se gândiră surdomuții, atât de sus, încât la coborâre, cine știe pe unde se oprise. Așa că părăsiră în grabă scândura legănătoare și începură s-o caute. O luară la început de-a lungul râului, căutând-o printre sălcii. Cercetară cu multă atenție să nu fie cumva, Doamne ferește, aninată în vreo salcie, leșinată de spaimă, dar în afara unor cuiburi de vrăbii nu dădură în sălciile alea peste nimic. Le trecu atunci prin gând surdomuților că Dorca a căzut în apă, dar de-a lungul râului, în apa care nu ajungea până la glezne, nici urmă de fată.

Merseră atunci mai departe de-a lungul apei până când ajunseră într-un loc ferit de sălcii, unde râul se lățise și aproape secase, lăsând un nisip mărunț, galben și abia umed, strălucind în plin soare ca aurul. Acolo abia o găsiră ei pe Dorca, întinsă pe pământ, cu fusta și cămașa spintecate, dezvelindu-și pulpele pline, sânii mari și rotunzi de fecioară, și ei se apropiară în vârful picioarelor de ea, pentru că li se păru că doarme; în tot cazul, fata ținea ochii închiși și abia respira. Se aplecară spre ea, s-o vadă mai bine, curioși să știe foarte exact cum arată.

– Duceți-vă acasă și aduceți altă fustă, că asta mi s-a spintecat, spuse Dorca, și gemenii o ascultară fără să obiecteze. Aceștia erau destul de departe când se dădu drumul

la vadul morii, apa o acoperi pe Dorca, ea se ridică în picioare, apa îi ajunse până la sâni, gâdilând-o ușor. Era sfârșitul verii, apa era destul de rece și, tremurând de frig, Dorca ieși din râu și se așează pe iarbă să se usuce. Jur împrejur se scuturaseră
5 prunii și prunele, întunecate la culoare, împestrițaseră iarba uscată. Fluturi mari și roșii zburau jur împrejur și unul i se așează pe gura întredeschisă. Toate acestea se întâmplaseră înainte ca Bantu să le aducă surdomuților câte o nevastă la fiecare, pentru că, după aceea, prinși de bucuria nevestelor,
10 ei uitară plăcerile huțulatului, uitară de Dorca. Iar ea, după o vreme, văzând că nu mai e nici o speranță în privința lor și a pușculiței, de furie, o sparse. Banii de argint lucitori și cu chipul lui Mihai pe ei se împrăștiară peste tot prin odaia care mirosea a rufe ude, pentru că Dorca tocmai spălase rufele și
15 le pusese la uscat. Ea îi adună pe toți și rămase un timp cu ei în poală, stând pe pământul răcoros al odăii – era camera de către grădină care nu era podită – zornăindu-i cu multă plăcere, până când sună de prânz la fabrică și atunci se ridică repede, pentru că o așteptau la holdă cu mâncarea și cam întârziase. Adună mai întâi cioburile, iar banii îi ascunse într-o pernă
20 cu puf moale de gâscă...

– Cine știe ce necaz o fi avut săracu, spuse Eva Nada opintindu-se să ridice cazanul cu rufe, cine știe ce-o fi fost în sufletul lui. Nimeni nu-și pune capăt zilelor, așa, de florile
25 mărului. S-o spânzurat de-o cracă, doamnă, acolo în cimitir și gemenii ar fi stat ascunși după zidul bisericii și-ar fi văzut, da de frică n-o îndrăznit nici unul dintre ei să se arate și să-l oprească.

Stăteau sprijiniți de zidul bisericii, înghesuiți unul în altul,
30 și atât de înfricoșați, încât nu îndrăzneau să facă vreo mișcare. Îl văzuseră pe soldat – era un băiețuș foarte tânăr și cu o față rotundă și veselă, de parcă tot timpul ar fi avut poftă de răs – și începură să-l urmărească, atenți la fiecare mișcare.

El își lăsase mai întâi bereta la rădăcina copacului, apoi își desfăcu neîndemânat curea, catarama se înțepenise și cu greu reuși s-o desfacă, după aceea își lăsă mantaua pe care o împături cu multă grijă și o așeză deasupra beretei, tot la rădăcina copacului, care era un prun sfrijit, pe jumătate uscat 5 (atunci când soldățul îl atinse, din greșală, se scutură de zăpadă – era iarnă și ninge cu niște fulgi rari, foarte rari). Peste noapte căzuse o ninsoare abundentă, mormintele și crucile putrede de lemn erau acoperite toate cu cușme țuguiate de zăpadă, și după ce-și lăsă mantaua, cu aceleași gesturi 10 măsurate, aproape solemne sau, cine știe, poate cu o imensă oboesală, soldățul își lăsă și pantalonii și rămase numai în izmene; începu să tremure de frig, dinții îi clănțăneau în gură, se învineți la față și atunci începu să se grăbească; își scoase repede și haina, fără să se desfacă la nasturi, cu un gest repezit 15 și brutal, încât nasturii săriră și se împrăștiară în toate părțile și rămase doar în cămașă și izmene, dârdâind de frig.

– Săracii părinții lui, spuse Eva Nada suflându-și nasul cu mâna pe care și-o șterse după aceea de poala cămășii.

Îl întinseră pe zăpadă având grijă să aștearnă mantaua sub el, de parcă ar mai fi putut simți, de parcă ar mai fi putut să-i fie frig, și zăpada care la început fu strălucitoare și albă, jur împrejur, se transformă repede într-o apăraie murdară, frământată de picioarele, de opincile sau bocancii oamenilor, care se foiau în preajma lui, îmbrâncindu-se unul pe altul, 20 dându-și cu părerea: numai el stătea întins nepăsător pe zăpadă, cu obrazul acela îngrozitor, de spânzurat, care își pierduse orice înfățișare omenească...

„Mă apropii eu“ ... povesti unul din ei, cel care îl descoperise, fără să-l asculte nimeni, mai ales că vorbele îi erau acoperite de strigătele guturale ale celor două femei: începură să-l jelească, iscându-se încă de la început un fel de competiție între ele, când înceta una începea cealaltă, vocile 30

lor în aerul înghețat, bruscând nemișcarea ninsă a copacilor. „Ascultați-mă pe mine, spuse unul dintre bărbați, îl cunosc eu pe popa ăsta al nostru, ăsta nu-l îngroapă, puteți sta în genunchi în fața lui, parcă eu nu-l cunosc.“

5 – N-am voie, spuse părintele, privindu-și picioarele care se roșiseră în ligheanul acela cu apă fierbinte, simțind cum un fel de fierbințeală plăcută îi străbate tot corpul. Știți și voi – adăugă el, scoțându-și unul din picioare afară și pipăindu-și cu mâna pielea roșie, opărită, strâmbându-se de plăcere sau poate de
10 durere – ăștia care își fac seama singuri nu-i îngroapă popa.

– Asta așa e, aprobă moș Poldi, care cine știe cum se nimerise și el în „delegație“.

– Și nu ți-a fost urât să stai o noapte întreagă, numai dumneata cu el în toată casa? Întrebă mama.

15 – Nu, doamnă, de ce să-mi fie urât, spuse Eva Nada mișcând în stânga și în dreapta geamul ferestrei ca să vadă dacă e bine șters, declarându-se mulțumită în cele din urmă și coborând greoaie, oftând cu năduf, de pe scaunelul pe care stătuse agățată ca să ajungă până în partea de sus a geamului.
20 Aruncă în lighean ghemotoacele de hârtie și se așează pe scaun să mai răsufle puțin, așteptând, în continuare, ca mama s-o tragă de limbă, hotărâtă să nu povestească nimic în plus; cu privirea coborâtă în pământ, cu mâinile în poală, așa cum stătuse de altfel o noapte întreagă în preajma mortului, cum
25 îl priveghiase singură, după plecarea celorlalți, după ce babele care îl bociseră părăsiseră și ele odaia, împleticindu-se de somn, singură ea cu soldatul mort în casă, după ce-i spălase trupul, ajutată de Dorca și de cele două babe bocitoare, trup de bărbat tânăr, cam slăbănog dar frumos alcătuit, cu oase prelungi și
30 nu prea mari.

„Asta e bărbat care n-a fost la muieri“, îi explică ea fetei, trecând ștergarul ud peste pieptul ca de fată al soldatului.

– De unde știi dumneata asta? După ce se cunoaște, întrebă Dorca chicotind. După ce se vede dacă a fost la muieri sau nu?!

– După miros, spuse Eva Nada. Bărbații care sunt umblați la muieri au alt miros decât ăștia neîncepuții. Omu când e neînceput, viu sau mort, după miros îl cunoști, ascultă-mă, față, ce-ți spun eu, că mă pricep, povesti Eva Nada.

– Nu știi, chicoti fata, nu mă pricep la treburi de-astea, 5 dumneata trebuie să știi mai bine.

– Lasă că o să te pricepi tu, spuse Eva Nada, privind-o cu coada ochiului. Ajută-mă să-l întoarcem, îi spuse fetei și opintindu-se amândouă îl întoarseră pe spate. Săracu, săracu, spuse Eva Nada în șoaptă, că tânăr o mai murit. Apoi, pe 10 neașteptate, începu să plângă, în tăcere însă, fără să-l bocească, trăgându-și doar din când în când nasul, ștergându-și obrazul ud de lacrimi cu ghemotocul de asemenea ud. Cine știe ce-o fi fost în sufletul lui, spuse ea smiorcăindu-se, cine știe ce negru i-o fi fost sufletul, că și-o pus săracu singur capăt zilelor, așa 15 tinerel. Apoi, opintindu-se, îl cuprinse pe sub subțiori și-l ridică puțin, proptindu-l de perete și cu același ștergar ud îi șterse obrazul buhăit deja, obrazul de pe care orice expresie tinerească dispăruse. „Săraca maică-sa, spuse ea, încercând să-i închidă gura, mult l-o fi așteptând, mult l-o mai fi dorind.“ Apoi îi 20 luă corpul, care se rupea cu rigiditate, și, așa ud, îl trase spre pieptul ei mare, trecându-și cu multă grijă mâinile, boante și aspre, cu unghii murdare, prin părul auriu al soldatului, tăiat scurt.

Apoi Dorca îi spală picioarele cu multă grijă, mișcând de 25 mai multe ori ghemotocul ud de-a lungul coapselor lui țepene.

– Nu ți-o fi fost urât? întrebă mama. Nu ți-a fost urât să-l speli?

– Nu, spuse Eva Nada. Trebuia să-l spele cineva. Cum să-l îngropi nepriveghiat și nespălat? 30

– Dar ăia care mor pe front, săracii? întrebă mama. Cine i-o mai priveghia, cine i-o mai spăla?

– Ploaia, doamnă, cine să-i spele altcineva, spuse Eva Nada, închizând geamul. Las' că-i spală ea, ploaia, că de-aia

a lăsat-o Dumnezeu drăguțu. Toate-s orânduite, doamnă, n-avea dumneata grija asta, spuse ea și ieși din odaie să aducă lemne de foc.

– Da, spuse mama, și-și ascunse lacrimile. Așa că, după
5 ce plecară cele două bocitoare, împleticindu-se în picioarele lor sfrijite de femei bătrâne, Eva Nada rămase singură să privegheze mortul, având grijă ca lumânarea aprinsă la capul lui să nu se stingă. Apoi simți cum o cuprinde somnul; o vreme moțai, făcând eforturi să se păstreze trează, apoi adormi de-a
10 binelea și în vis îi apărură tot felul de prelați, mitropoliți în odăjdii scumpe, toate numai fireturi, tot cădelnițând în stânga și-n dreapta, și mortul se făcea că e când soldățelul ăsta necunoscut, când un sfânt cu bărbuță roșcată. Era un fum de tămâie și un miros, și popii sau mitropoliții ăia, ce-or fi
15 fost?! aveau toți bărbuțele tăiate scurt și bărbile alea erau când albe, când sure, și cântau cu niște voci groase și înăbușite. Se trezi brusc, de parcă cineva ar fi tras de ea să se trezească.

Încercă să-și amintească visul, amănunt cu amănunt, apoi, dârdâind de frig, pentru că focul se stinsese între timp, înțelese
20 de ce a avut visul, știu ce are de făcut. Rămase toată noaptea trează pândind ivirea zorilor și când ele apărură, în sfârșit, făcând să strălucească florile de gheață din fereastră, se ridică de pe scaun, se îmbracă grăbită, lăsându-l pe mort singur, acoperindu-l doar cu o năframă, și ieși în dimineața friguroasă.

Când ajunse la casa unde stătea, singur, de ani și ani, popa Stoian, intră fără să bată, trecu prin bucătărie, văzu oalele de
pe masă cu mâncarea sleită și nespălate, brațul de lemne înghețate aruncate în mijlocul bucătăriei, stropii de sânge de
pe ciment (probabil că femeia care îngrijea de bătrânul preot
30 îi tăiasă un pui), trecu prin coridorul întunecos cu miros de pădure năpădită de ciuperci putrede și, în sfârșit, intră în odaia în care dormea popa, cu gura larg deschisă, acoperit până la gât cu o dună imensă (odaia cu miros de doctorii, de lucruri vechi, în care nu se aerisise de mult, cu un aer stătut și greu,

odaie mirosind a trup bătrân și bolnav); se așeză pe un pat lângă el, așteptând trezirea bătrânului, știind foarte bine că bătrânii se trezesc devreme.

Când popa Stoian deschise ochii, o văzu stând pe scăunelul de lângă pat și un timp se urmăriră unul pe celălalt în tăcere, 5 fără să scoată o vorbă. „Ce dracu cauți aici?“ spuse într-un târziu bătrânul, răsuflând greu, înecându-se de astm. Și, înainte de-a-i aștepta răspunsul, îi spuse: „Vezi că pe masă e o sticlută cu doctorii, fii bună și adu-mi-o, să nu mă mai scol eu“. „Care? întrebă Eva Nada, că sunt două.“ „Aia verde și mai mică“, 10 spuse părintele și Eva Nada i-o aduse, așteptă ca bătrânul să-și înghită doctoriile, după aceea zise: „Am un mort în casă, pentru asta am venit. N-are cine să-i facă slujba, n-are cine să-l îngroape“, adăugă ea și oftă. „Am venit și eu, ca proasta, să mă rog de dumneata. Poate faci pustiul ăsta de bine și vii 15 să-i faci o moliftă.“

– Păi de ce nu vine popa celalt? întrebă părintele. De ce nu vine el, să-ți facă slujba? Eu sunt și așa cu un picior în groapă, ce slujbă vrei să mai fac? se revoltă el și începu să tușească și să horcăie aproape demonstrativ. 20

– E unu care s-o spânzurat, părinte, spuse Eva Nada și-și suflă nasul cu mâna, se șterse la nas cu catrința și numai după aceea își șterse lacrimile. Un soldat săracu, adăugă ea și iar îi veniră lacrimi în ochi, pe care le șterse repede, cu ciudă aproape, cu dosul palmei. 25

– Și ce ai tu cu soldații? întrebă popa. Cine te-o pus pe tine să îngropi soldații? spuse el, scărpinându-se pe sub plapumă.

– Douăzeci de ani să aibă, spuse femeia și oftă, ca apoi să spună repede, cu o voce certăreață și ursuză. Două vorbe să mormăi și dumneata, părinte, că știu că nu te-o durea gura. 30 N-o fi ăsta ăl mai mare păcat.

– Care păcat?! se burzului popa. Toanto, o certă el, cine îți dă voie să vorbești de păcate, care-s mai mari și care-s mai mici?!

– Așa o fi, părinte, spuse în șoaptă Eva Nada, atât de în șoaptă încât acesta ar fi putut chiar să nu audă, totuși o auzi.

– Prăpădit-o, spuse popa. Vai de capu tău, prăpădito. Ai început să ai grija spânzuraților, rău ai ajuns, muiere, rău ai
5 ajuns, spuse el și oftă.

– Un păcat în plus tot nu mai trage la socoteală, părinte, spuse Eva Nada. Eu așa zic.

– Țsta-i păcatul cel mai mare, îi explică popa, ăsta se plătește greu, proasto, ce știi tu?

10 Și plecară amândoi, popa în anteriul lui vechi și ponosit, în vreme ce zorii tulburi mânjeau zăpada cu lumina lor gălbuie și tristă. Numai când ajunseră pe câmp, în preajma cimitirului, unde era săpată groapa încă de cu seara, de către oamenii din sat, cerul deveni sângieriu, iar zăpada primi
15 culoarea purpurii. În adânc, pământul era încă foarte cald, acolo unde urma să fie coborât sicriul din scândură de brad, rudimentar, cu soldățelul. Iar popa, tremurând de frig, abia ținându-se pe picioare, în anteriul lui zdrențaros, cu bărbuța sa rară, țeapănă, în gerul dimineții, bolborosi două, trei vorbe
20 sfinte, cam fără chef, cam cu de-a sila. (Ei doi numai pe câmpul acoperit cu zăpadă, el și Eva Nada, fără ca nimeni să știe de slujba asta timpurie.) În spatele lor era cimitirul cu cei îngropați după tot tipicul legilor și aici, în afara cimitirului, lângă gardul din sârmă, soldatul al cărui nume nu-l cunoștea
25 nimeni, despre care nimeni nu știe cum ajunsese acolo, pregătindu-se să doarmă somnul de veci, primind slujba asta făcută cu ostilitate. Dar erau și lacrimile femeii bătrâne, împăcată acum când coborârea în mormânt se făcuse, în sfârșit, după cum trebuie.

30 În noaptea în care privegheaseră mortul, Dorca plecă acasă după miezul nopții, lăsând-o pe Eva Nada, pe jumătate adormită, să-l privegheze singură. Când ajunse acasă se culcă în mare grabă și, frântă de oboseală, adormi repede.

Se trezi însă – câtă vreme să fi trecut oare de când se culcase?! – nu somnoroasă, cum se întâmplă de obicei cu omul care sare noaptea din somn, nici buimacă, ci limpede la minte, cuprinsă parcă de o voioșie și o seninătate fără seamăn. Se ridică în capul oaselor și privi prin fereastra care se dezghețase – apa se prelingea pe geam în râulețe subțiri și ușor aburite – și atunci înțelese de unde venea bucuria asta a ei: trebuia să vadă pe cineva, o aștepta cineva, acolo, în curte. Coborî repede din pat și se îmbracă pe furiș și ieși, după ce avu grijă să se spele pe obraz. Se lăsase un întuneric adânc și în întunecimea aceea fără seamăn, mai mult se auzea, decât se putea vedea, ninsoarea căzând în jurul ei: mărunță, nisipoasă, cu zgomotul acela de grăunțe de nisip, nisip pe care cineva îl cerne de undeva de sus, de la o mare înălțime. Și pentru că era așa de întuneric și nu avea cum să vadă cine era acolo în curte, rămase un timp nemișcată, așteptând ca cel pentru care ieșise să se apropie de ea. Nu se apropie însă nimeni, doar foșnetul uscat al ninsorii continua să se audă venind, nu numai din preajmă, ci și de undeva de la mari depărtări. Se îndreptă atunci spre grădină, dar poarta era înghețată și înțepenită, numai cu greutate reuși s-o deschidă.

– Se făcea, povesti Dorca, și Eva Nada o asculta mirată, curățind perele pentru compot, că merg pe o pârtie prin mijlocul grădinii, la noi, și cădea o neauă din alea mari. Și cum merg, că era o pârtie nouă, chiar atunci făcută, mă împiedec de-o cracă din alea rupte de ger. Da lângă craca aia era lula și pacla cu tutun a lui moș Bohaltăru. Și-o pierdut moș Bohaltăru pacla, mă gândesc, dar moș Bohaltăru săracu era mort de mai bine de un an. Și mai merg eu, da nu cred să fi mers prea mult, că între timp numa bine o stat și neaua. Și uite așa îmi făcea inima, da parcă nu de spaimă, aveam ca o presimțire că mă așteaptă o mare bucurie... Când mă uit, că s-o făcut lumină ca lumea afară, nu crezi că văd la capătul grădinii un lămpaș aprins și spânzurat de o cracă în nucu ăla bătrân pe care l-o trăznit astă vară?

Când mă apropii și-l văd ca lumea, tot lămpașu lui moș Bohaltăru era, da nou-nouț, crezi că atunci l-o cumpărat careva de la Monică; numa că sticla era cam aburită, de asta o fi fost, că era ger mare. Și-n neauă, acolo, lângă lămpaș, mă crezi?

5 îți spun pe sufletu meu, soldatu ăla pe care l-am spălat noi amândouă, da parcă avea obrazu acoperit cu neauă și era și desculț, și cizmele și le-o pus sub cap, și se uita la mine, și-o început să vorbească, da parcă era cam răgușit; „Vezi că mi-o murit calu“, zice, da mi-o fost destul de greu să înțeleg ce

10 spune, că-și acoperise gura cu bereta. „Dacă e apă în Icuî, fă bine și adu niște apă.“ „Nu înțeleg ce zici, fac eu, nu înțeleg că vorbești cu bereta în gură.“ „Nu pot, că mi-i frig, nu pot să mi-o iau de pe obraz, zice, și dacă mi-o iau îmi cade neaua în gură și nu-i bine!“ „De ce nu-i bine“, zic. „Păi, nu vezi că

15 ninge și-mi astupă neaua gura, tu nu vezi?“ „Așa o fi“, zic eu. „Așa-i, zice el, da vezi ce-i cu calu ăla, că dacă nu poți să-l tragi tu singură, te-o ajuta și moș Bohaltăru, că așa mi-o promis.“ „Cum să mă ajute, mă mir eu, că moș Bohaltăru, săracu, o murit ast-vară, o dat oftica în el, ba nu ast-vară, or

20 fi trecut două veri de când o murit, zic, cum să mă ajute, săracu.“ „Nu-i nici o grabă“, mi-o spus atunci soldatul și mă crezi că o început să râdă, uite așa i se scutura căpița de atâta râs. Ba că și s-o înecat de atâta râs și o început să tușească. „O înghețat Icuîu, îi spun, dacă vrei îl arunc, da Icuîu îi

25 înghețat.“ „Tu aruncă-l, numai să ai grijă să fie apă în Icuî“, zise el iară.

Încep eu atunci să trag de picioarele calului și se stinge lămpașul. Și după ce sfârșesc cu calul mă întorc la soldat, săracu, da, ce să vezi, soldatul nu mai mișca. Și trag eu de el,

30 da el, lemn. „Doamne, da repede muri, mă mir și iar mă mir. Nici nu stăturăm noi bine de vorbă, că și muri...“ Și între timp începuse să se lumineze, și neaua care pornise era o altfel de neauă, una cu fulgi din ăia mari, da niște fulgi din ăia mai mult apă, cum ninge când îi moină și se lasă parcă așa o

umezeală, și când mă uit eu în șură moș Bohaltăru geluia o talpă de sanie.

– O dat oftica în el, spuse Eva Nada. O dat de prea multă băutură. O murit în postu Paștelui, săracu.

– Dacă omului i-o plăcut, de ce să nu beie? spuse Dorca... 5
Strig către el și-l întreb că pentru cine face el talpa aia de sanie, cui i-o trebui-o, da el tot cu spatele la mine, nici nu se oprește din lucru, de parcă nici nu m-ar fi auzit ce spun. Tot dădea din rândea și din când în când trăgea din țigară. Era o tălpoaică mare și văd că o împinge s-o bage în grajd așa neterminată. 10
„Tu adu-mi niște pături, îl aud eu că zice, că așa bate un vânt din dosu Coșavei că tremură carnea pe mine și îngheață caii de frig“. Și aduc eu repede păturile, da el tot cu spatele la mine. „Dumneata, moș Bohaltăru, zic eu, ești supărat pe mine, văd eu că ești supărat, și zău nu știu de ce, că eu nu țin minte 15 să-ți fi făcut vreun rău“, îi spun. „Ba, dacă ții minte, ți-am dat odată și un ban din ăla de argint, să-ți cumperi o paclă de tutun.“ „Ba, că nu-s supărat, spuse moș Bohaltăru, numai că mă cam doare foalele, am mâncat ieri niște prune cam crudoane și nu mi-or prii. Nu prea am eu stomac bun“, îmi 20 zice. „Nu prea ai“, zic, și între timp o început să bată o ploaică repezită, așa peste neauă, și atunci întru în casă să nu mă ude ploaia, că era tare rece și când mă uit în pat la mine moș Bohaltăru și cu soldatul ăla, se țineau de după cap. „Da frig îi afară, spune moș Bohaltăru, nu te supăra, numai o minută, 25 să ne încălzim un pic, să ne mai uscăm“, spune el. Numai că se culcaseră cu cizmele și cu opincile în picioare, și-n mijlocul patului era o băltoacă mare, se topise neaua de pe opincile moșului și de pe cizme, și atunci trag eu pătura de sub ei, și ei se înghesuie așa, mai către perete, ca s-o pot trage. „De două 30 zile lucru la talpa aia de sanie și n-o mai gat, se plânge moșu Bohaltăru. Am nimerit un lemn tare, mai spune el, trebuie să fie cireș sau gorun.“ „Las' că te-oi ajuta și eu, spune soldatul, lasă că, amândoi, om termina-o“, spune el și trage pătura peste

ei. „Tu nu te pricepi“, spune moș Bohaltăru și tot îl împinge spre marginea patului. „Mi-o furat banii, îl aud atunci pe soldat că se plânge, scoțându-și capu pe jumătate de sub pătură. Mi-o zis să i-i dau lui, să mi-i țină și acum nu mai
5 vrea să mi-i dea înapoi. Și cizmele vrea să mi le fure, da nu-l las. Vrea să-mi fure cizmele și să le dea pe băutură, da nu-s eu prost să-l las“, spunea soldatu și moș Bohaltăru tot îl împungea spre marginea patului, doară, doară o cădea din pat. Stăteam acolo pe un scaun lângă sobă și mă uitam la ei cum
10 se împing unu pe altu și soba pripea foarte tare că deodată m-o cuprins somnu și mă crezi că am adormit?

– Așa o fi, spuse Eva Nada, cam neîncrezătoare, așa o fi, cum spui tu. Vise de-astea am avut și eu, da nu știu ce-i cu mine că de vreo doi, trei ani nu mai visez nimic. Mă culc seara
15 și până dimineața dorm ca scăldată și neînțoarsă. Asta pentru că sângele din mine s-o potolit, asta de la sânge vine.

– Dimineața, povesti Dorca mai departe, m-am trezit pe scaunu ăla de lângă sobă și atunci m-am strecurat în pat că tremuram toată de frig și de un fel de spaimă și de durere
20 ascunsă, și-am vrut să dorm, că mă simțeam ca bătută, da n-am putut sta mult culcată că patul era tot noroit de cizmele soldatului. M-am sculat iară și nu știu de ce afară câinele nostru o început să latre și atunci am ieșit în drum și era tare de dimineață și neaua se oprise. Nu știu ce mi-o venit mie să intru
25 în casă la Bălu, vecinu nostru, și apăs eu pe clanța porții și, ce să vezi, era descuiată. O uitat Bălu să închidă poarta, mă gândesc și atunci intru în cuină, și pe masă mâncarea era neînceptută, parcă ai casei se gândiseră ei să mănânce, da până la urmă uitaseră și lăsasera totu nestrâns. Și, să mă crezi, m-o cuprins
30 așa un fel de grabă, repede am deschis ușa care dă în odaia de către grădină și am intrat. Acolo știam eu că dorm ai bătrâni, da în odaie nu era nimeni, mai mare mirarea, și atunci am intrat în odaia de către drum, da nici acolo nu era nimeni. Și mă pun să închid ferestrele, pentru că erau deschise și trăgea curent.

Și când mă întorc în cuină, lângă sobă, era mama, fie iertată, că săraca e moartă de vreo zece ani, și era cu spatele la mine, cu mâinile întinse spre sobă, de parcă ar fi vrut să se încălzească, da în sobă nici urmă de foc. Și cum stătea așa, cu spatele, mi s-o părut că se uită cu coada ochiului la mine. 5
„Sunt tare supărată pe tine, așa să știi, o aud eu că-mi spune. Ai lăsat să-mi fure proasta aia lăibăruțu.“ „Care lăibăruț?“ întreb eu, dar ea nu-mi răspunde. „N-am ochi să te văd, îmi spune, nici sumna de crepdeșin nu-i în ladă, las' că știu că și aia mi-o furat-o soacră-ta și-o poartă când se duce la târg la Făget, am văzut-o eu cum o poartă și cum se laudă în toată lumea cu ea. Crezi că eu n-am văzut?“ „Care soacră, mamă? o întreb eu, că de măritat nu-s măritată, care soacră?“ și încep să plâng, că tot timpul mă certa, iar de uitat la mine nici vorbă să se uite, stătea cu spatele și vorbea în șoaptă, încât de-abia 10
dacă auzeam ce spune. „Dulcea mea, i-am spus atunci printre lacrimi, lasă-mă să-ți văd obrazul, dulcea mea! Că tare dor mi-o fost de tine. Și tare mult m-am gândit la tine, de când ai murit.“ „Nu se poate, nu se poate“, a zis ea atunci repede și, nu știu cum, parcă i se împleticea limba în gură ca la omu beat, sau i s-o fi îngroșat și nu putea vorbi din pricina asta cum trebuie, cine știe. „Ne-am dat cu vorba și uite c-o dat laptele în foc, zice și trage oala cu lapte la marginea cuptorului. Tare nu-mi place mie mirosul ăsta de lapte ars, tare nu pot să-l sufăr“, mai spune și se îndreaptă spre ușă, tot așa cu spatele să nu-i văd fața. „Tu 15
stai acolo cuminte, să nu vii după mine“, spune și după aia iese, îi aud pașii pe zăpadă, și, așa, nu știu cum, mi s-o întâmplat că mi s-or umflat ochii de atâta plâns și m-am culcat așa îmbrăcată și dimineața în pat tot îmbrăcată m-am trezit.

– Visele astea de la soldatul ăla mort ți se trag, spuse Eva Nada. Ești prea slabă de înger, nu ești bună pentru spălat morții, adăugă ea. 30

– N-auzi că m-am trezit dimineața îmbrăcată în pat? spuse Dorca și pielea se făcu pe ea ca de găină.

– Lasă, nu mai pune și tu de la tine, că nu-s eu așa proastă să te cred, spuse Eva Nada.

– Da pătura? spuse Dorca.

– Care pătură? întrebă Eva Nada. De care pătură vorbești,
5 că nu mai țin minte?

– Pătura aia udă, spuse Dorca. Pătura aia care am găsit-o dimineța pe ruda de lângă sobă, pusă la uscat. Cu pătura aia, ce-i?

– Așa o fi, spuse Eva Nada și rămase cu gura căscată. Că
10 de mințit n-ai de ce să mă minți, asta știu.

– Așa-i, spuse Dorca. Așa-i cum îți spun.

După ce îl îngropară, gemenii continuă să vină pe furis în cimitir. Își cărară două pietroaie mari până în preajma mormântului reavăn (singurul pătrat întunecat de pământ,
15 pentru că de la înmormântarea soldățelului nu mai căzuse ninsoare) și stând fiecare pe pietroiul lui priveau în neștire mormântul, trăgând în piept mirosul zăpezii și cel al pământului răscolit. Într-una din zile furară în mare taină niște floricele din hârtie creponată – hârtia fusese roșie, dar timpul
20 o decolorase de tot, era aproape albă – și floricelele acelea pătate de muște le puseră ei pe mormântul proaspăt. Stăteau pe bolovani până le îngheța fundul și li se lipea de piatra, care, aburită de trupul lor, prindea o pojghiță de gheață. Se lăsa seara, răsărea luna, o lună subțire ca o secure, și ei rămâneau
25 în preajma mormântului nemișcați. Într-una din nopți li se păru că aud ceva mișcându-se în mormânt, așa că fugiră amândoi, luară hârlețul, ascuns undeva în altar – cu ajutorul căruia îngrijitorii făceau pârtiile în zăpadă pentru credincioși, când ninsoarea era prea mare – și începură să înlăture
30 pământul.

Eva Nada intră în bucătărie cu un alt lighean, plin vârf cu zăpadă și-i răsturnă conținutul peste apa calduță de pe foc.

– Nu există apă mai bună pentru spălat pe cap, spuse mama.

Îl ajutără pe soldat să se îmbrace, în primul rând să-și tragă cizmele, și cum picioarele acestuia erau înghețate, ei le frecară cu multă grijă, luându-le între genunchii lor bolovănoși. 5

– Vă mulțumesc, spuse soldatul, și zâmbi sfios ca o fată. Parcă m-am mai încălzit puțin.

Unul din surdomuți scoase un pieptene uriaș – un pieptene alb, din metal, cu dinții rari și care mai mult zgâria decât reușeau să pieptene – și aranjă, cu multă grijă, părul, 10 cam în dezordine, al soldatului.

– Sper să am o ținută cât mai reglementară, spuse soldatul în șoaptă, deodată foarte îngrijorat, iar surdomuții scuipară în căciuli, apoi cu acestea, ude de scuipat, se aplecară cu multă grijă și-i șterseră soldatului cizmele. Se gândiră după aceea că 15 în biserică e mult mai cald și intrară toți trei în biserică, deschizând cu mare greutate ușile înțepenite din pricina gerului. Soldatul avea o cutie de chibrituri în buzunarul de la veston și aprinse lumânarea mare de sub icoana Precistei. Toți trei își încălziră mâinile înțepenite de frig, la flacăra lumânării, iar 20 soldatul aprinse toate lumânările: flăcările lor prelungi și pâlpâitoare jucau vesele pe pereți și lumina aceea îi bucură foarte pe surdomuți; ei scoteau din gâtlej aceleași sunete ciudate; prin ele voiau probabil de data asta să-și exprime bucuria.

– E foarte plăcut, e foarte plăcut, bombăni soldățelul, 25 privindu-și bombeurile lucioase ale cizmelor în care se răsfrângea lumina jucăușă a flăcărilor.

În biserică mirosea a odăjdii vechi, a scândură putredă, mâncată de carii și a aer stătut, îmbibat de praf. Soldatul îi privea pe surdomuți zâmbind vesel și prietenos și aceștia îl 30 priveau și ei, cam mirați, e adevărat, cu gurile căscate, dar totuși, foarte fericiți.

– Pedepsa lui Dumnezeu, spuse Eva Nada, luând ligheanul cu apă fierbinte de pe foc. Au ars amândoi, doamnă,

când au venit oamenii să stingă focu, abia mai fumega cenușa. Numai după prăpăditele alea de viori și-au dat cu presupusu cam ce s-a întâmplat. Le uitaseră acolo, lângă mormânt, amărății.

- 5 – Și din ei n-o mai rămas nimic, nu-i așa? întrebă mama.
– Ce să mai rămână din ei, praf și pulbere, spuse Eva Nada, ștergându-și o lacrimă sau, cine știe, poate sudoarea de pe fața ei neagră și lată.

Se urcară în copac, soldatul era cu mult deasupra lor, era
10 subțirel și sprinten și se cățara foarte repede; ei erau mai greoi, gâfâiau trecând din creangă în creangă; crengile se loveau unele de altele, înghețate; zăpada de pe cele atinse de soldat le cădea lor în cap și în gură. Când ajunseră foarte sus auziră deasupra lor glasul poruncitor al soldatului: „Haideți odată, spuse acesta,
15 de ce v-ați oprit?” Lor le înghețaseră mâinile și nu mai puteau să se prindă de crengi, ca să se urce, din cauza asta se opriseră. „Cald trebuie să fie acolo“, își spuseră ei privind vâlvătaia imensă a flăcărilor și începură să coboare lăsându-l pe soldat în vârful copacului. Zadarnic acesta îi striga să vină după el,
20 ei coborau și, pe măsură ce se apropiau de pământ, se făcea tot mai cald. Căldura aceea îi umplu de bucurie, așa că se apropiară de foc cu mâinile întinse, așa cum te apropii de o sobă încinsă când intri într-o odaie, lăsând în urma ta gerul năpraznic de afară.

25 Soldatul îi văzu din vârful copacului, cum se apropiau de biserica aprinsă, scoțând țipete stridente de bucurie, îi văzu cum intră în biserica în flăcări, cu mâinile întinse înainte, ca într-o îmbrățișare. Și stând acolo, pe o cracă înghețată, soldatul își aprinse o țigară...

30 Și după câteva zile Bantu intră în odaia gemenilor – paturile cu păturile și cearșafurile murdare și mototolite erau desfăcute de parcă ar aștepta pe cei doi să vină să se culce, și încet, cu gesturi calme, așternu pătura mare și mițoasă deasupra lor, acoperindu-le. Adună păpușile din coceni și cârpe

cu care se jucau surdomuții și care erau împrăștiate peste tot prin odaie și le aruncă în foc, apoi deschise geamul și aerul rece de afară pătrunse în odaie. De mult timp nu se mai deschisese nici un geam în încăperea gemenilor și, proptit cu spatele de soba fierbinte, Bantu simțea cum căldura pătrunde în el. 5
Își spuse în gând: „Trebuie să pun în toate odăile sobe de teracotă, alea încălzesc bine“, dar cu cât se lipea mai tare de sobă, cu atât tremura mai puternic de frig. Ieși din odaie, intră în șopron și își încărcă brațele cu lemne uscate, apoi se reîntoarse și umplu bine soba. 10
Auzi pocnetul plăcut al lemnelor, văzu vâlvătaia focului; flăcările se jucară o vreme pe pereții murdari, apoi focul se domoli, arzând mocnit. În odaie continua să fie frig, pentru că geamurile erau deschise. Îndesă din nou soba cu lemne, uitând însă să închidă geamurile, neputând înțelege de ce odaia nu se încălzește. 15

„Ăsta e pachetul lui Jurma, spuse domnu învățător Drăguțoiu, al tău e legat cu o sfoară de cânepă, dar mi se pare că e scris și numele pe el.“ Pe pachet e, într-adevăr, scris cu un creion roșu muiat în gură, ca să se vadă mai bine, numele
5 lui. „Mi-a spus maică-ta să-ți spun să ai grijă, să mănânci întâi carnea de pui, că se strică mai repede. Ouăle sunt fierte, să ai grijă că sunt cam moi, ți-a pus și puțină sare într-o hârtiuță, vezi când desfaci pachetul, e într-un șervețel cu buline, așa mi-a spus să-ți spun. Și c-a murit domnu Cristea.“

10 Ziua de iarnă pătrundea prin ferestrele mari, deschise, lumina soarelui – rece, înghețată. Ea se așază în fâșii lungi, tremurătoare, pe parchetul murdar, pe dulapurile prăfuite, pe resturile de pâine uscată, pe hârtiile de ziar, mototolite, aruncate în golurile dintre dulapuri. La capătul coridorului,
15 deasupra ușii pedagogului, portretul lui Stalin pe un câmp nesfârșit, cu splendida sa manta, desfăcută puțin, poala mantalei ușor ridicată, ca bătută de vânt.

– Cum a murit? Când a murit domnu Cristea?

20 Domnu Drăguțoiu își potriveau pachețelele cu mâncare în servieta lui jerpelită. El îi spuse lui Andrei:

– Săptămâna trecută a murit. L-a călcat o mașină.

Și chiar în clipa aceea sună, și domnu Drăguțoiu nu avu timp să-i dea mai multe amănunte despre moartea inginerului.

Și în ora de naturale, în care domnu profesor Pițu face gluma lui obișnuită despre absenții care să se scoale în picioare, el privește prin geamul deschis ramurile negre ale nucilor din curtea școlii, simte mirosul aspru al zăpezii și mirosul de motorină cu care sunt unse dușumelile clasei. Își cere voie la W.C., pentru că îi vine să vomite. În W.C.-ul murdar începe să plângă înfundat, ca să nu-l audă nimeni. O femeie spală pe jos, dincolo, la fete, se aude cârpa udă alunecând pe cimentul murdar. La prânz, în timp ce zăpada continuă să cadă, domnu Drăguțoiu îi spune din nou cu aceeași indiferență pe care el n-o poate pricepe:

– A murit săracu Cristea, l-a călcat o mașină.

Și din nou W.C.-ul în care el plânge, femeia care spală pe jos respirând greu îl privește curioasă și-l întreabă ce are, nu cumva l-or dat afară de la școală că plânge așa?

– A murit domnu Cristea, săptămâna trecută, îi spune el femeii.

Afară, în curte, pe zăpada înghețată, elevii din ultima clasă joacă fotbal: strigătele lor aspre, loviturile în minge, pașii cuiva pe coridor și mormăitul permanent al femeii nemulțumită de murdăria pe care au făcut-o liceenii, se amestecă într-un mod ciudat cu sughițurile, cu lacrimile lui Andrei.

– Iasă, maică, nu trebuie să te necăjești tu pentru asta. O avea el mamă și nevastă care să-l plângă, nu trebuie să-l plângi tu, spuse femeia, și Andrei o văzu îndepărtându-se, târșindu-și picioarele în bocancii ei butucănoși, cu ciorapii murdari căzuți peste ei, mișcându-se greoaie de-a lungul coridorului, în vreme ce lumina soarelui de iarnă o învăluia într-o aureolă blândă, lumina soarelui care pătrundea prin ferestrele mari ale coridorului, topindu-se parcă în soarele acela, în irizările lui strălucitoare.

Și Eva Nada îi spusese mamei:

– Așa o înmormântare n-am văzut, doamnă. Persida zice că așa multă lume n-o mai fost de la înmormântarea lui Lungu

ăl bătrân, cred că n-o fost casă din care să nu fi venit câte un om și nu s-au zgârcit nici la lumânări, au dat la fiecare câte una, e drept că lumânările au fost cam subțiri, dar se pare că n-or fost la Făget altele mai groase.

5 Eva Nada stă aplecată deasupra albiei, iar mâinile ei negre și ridate, butucănoase și urâte se ivesc din când în când printre clăbucii albi de săpun. Ea stă aplecată deasupra căzii, cu picioarele răscracărate, înfipte bine în pământ, „iar prin fereastra deschisă, ziua, de un galben roșcat, intens, pătrunde
10 în bucătărie. Grădina e ninsă, zăpada atârând grea peste crizantemele uscate. Cu mâna ei neagră plină de clăbuci albi își ridică o șuviță cărunță.

– L-am văzut și eu, continuă ea să povestească, l-am văzut
15 și eu pe domnu, când o venit să vă spună. Nu putea să vorbească, pentru că îi tremura barba, și dacă ar fi vorbit, parcă văd c-ar fi început să plângă, adăugă ea în vreme ce, opintindu-se, reuși să ridice de pe cuptor cazanul cu rufe puse la fiert, și aburii din cazan îi învăluiră pentru o clipă obrazul
20 tuciuriu.

– A murit Cristea, spuse tata, și mama nu înțelese la început ce spune, îl văzu doar că plânge, mai bine zis scotea niște sunete caraghioase din gâtlej, un fel de gemete care o speriară cumplit, și atunci se îndreptă spre geam și-l închise,
25 apoi se întoarse, și el spuse din nou aceleași vorbe, și abia acum ea înțelese ce spune.

– Am ieșit afară, m-am făcut că mă duc după apă, că-mi venea tare greu să-l văd pe domnu plângând, spuse Eva Nada. Așa greu mi-o fost, că în noaptea aia l-am și visat: plângea și
30 mă ruga ceva, dar nu știu cum se făcea că nu înțelegeam ce spune...

– Adela știe? întrebă mama.

– E cu el la spital, spuse tata. Trebuie să găsim un camion să-l aducem acasă.

Se aplecă deasupra lui cu ochii plini de lacrimi, cu respirația suierătoare. I se păru că se îneacă înghițindu-și lacrimile; el încercă să vorbească, încercă să-i spună ceva, dar din gură nu-i ieși decât un fel de sunete confuze; ea nu fu în stare să înțeleagă vreun cuvânt din ce spune. Se aplecă să-i șteargă saliva și i se 5 păru că o recunoaște. Începu să-i vorbească, spunându-i cuvintele răspicat, cât mai clar cu putință, în așa fel ca el să i le înțeleagă.

– Cine știe dacă el o mai fi priceput ceva, săracu, spuse Eva Nada. De recunoscut o fi recunoscut-o, dar cine știe dacă 10 o mai fi înțeles ce spune...

– Dumnezeu știe, spuse mama.

Prin fereastră, pe care sora o deschise, intră o vrabie pe jumătate înghețată; orbise și se lovea de pereții albi ai camerei de spital, încercând să scape; nu se auzea decât respirația grea 15 a inginerului muribund, precipitată, aproape un horcăit și zbaterea pasării care se lovea de pereți, de paturi, nereușind să găsească fereastra. Atunci sora deschise ușa, ca pasărea să zboare afară și undeva, la capătul coridorului, se auzi scârțâitul roților unui cărucior, din cele cu care se transportă mâncarea 20 bolnavilor. Ingerul încercă din nou să vorbească, dar cuvintele îi fură mâncate de saliva albicioasă care îi ieșea din gură, prelingându-se pe la colțurile buzelor.

Căruciorul venea de-a lungul coridorului, scârțâitul roților neunse se auzea tot mai aproape, și prin ușa întredeschisă 25 pătrunse mirosul de ciorbă caldă și de cartofi, apoi sora închise ușa. Pasărea se mai auzi un timp orbecând pe sub pat, după aceea se liniști.

– Nu vreau să-l văd cum moare, scânci Adela, adresându-se sorei. Vreau să ies afară. 30

– Și când și-o dat sufletul, săracul, cine o fost lângă el să-i închidă ochii? întrebă Eva Nada.

– Sora, spuse mama.

– Veniți, doamnă, spuse sora abia întredeschizând ușa, de parcă i-ar fi fost teamă că, dacă o deschide mai tare, ceva foarte prețios se strecoară afară pe ușă.

– Am intrat, spuse Adela și el era acolo, mort. Fața i se
5 făcuse deodată cenușie, dar eu n-am putut să plâng.

– Plângeți, doamnă, dacă plângeți vă mai ușurați, spuse sora ștergându-și lacrimile cu poalele halatului ei murdar.

– După aceea n-am mai avut când să plâng, povesti Adela. Trebuiau făcute tot felul de formalități, ca să-l pot scoate din
10 spital și să-l aduc acasă.

– Ce-i drept e drept, au dat lumânări la toată lumea. Numai la batiste s-au cam zgârcit, n-am ce face, nu pot să nu-i critic, spuse Eva Nada.

– Abia se împlinise un an de la nunta lor, spuse mama.

15 – Uite, doamnă, ce foc s-o mai făcut dacă lemnele-s bune. Să vă mai aud că dați vina pe cuptor că nu arde. Lemnele astea care le-au adus țiganiii ăia săptămâna trecută sunt extra. Așa lemne n-am mai avut noi de nu știu când.

– A murit fără să-și vadă copilul, spuse mama.

20 – Dar de cunoscut cum s-au cunoscut, doamnă? Că ea, după câte am auzit eu, n-ar fi de prin părțile noastre.

– Parcă o văd, povesti mama în vreme ce tăia colțunași cu un cuțit muiat în apă. Stătea sprijinită de perete și fuma țigară după țigară. El era cu noi la masă, da ochii îi fugeau
25 la ea tot timpul. Avea niște coade groase, răsucite, date pe spate și când cânta din acordeonul ăla al ei se uita tot timpul la el. Cânta din când în când și cu vocea, avea o voce profundă, și cânta cântece foarte, foarte triste...

– În ultimul timp – începu să povestească soția inginerului –
30 mă gândesc foarte des la vremea în care ne-am cunoscut. N-au trecut decât doi ani de atunci, nici ăia împliniți, dar mie mi se pare că s-a scurs o viață. Mă întorceam pe jos de la Lugoj, trenul era prea scump și nu aveam bani, iar vreun cunoscut cu trăsura care să mă ia am căutat zadarnic, n-am

reușit să gădesc. Îmi dusesem la reparat acordeonul, cu o săptămână în urmă, și-l căram acum cu multă greutate, un acordeon e destul de greu, și aveam cinci sau șase kilometri de făcut. Era o zi limpede și senină de toamnă, oamenii culegeau porumbul și, trecând pe lângă ei, intram adeseori cu ei în vorbă. „Nu vi-i greu, domnișoară, acordeonul ăla?” mă întrebau. „De ușor nu-i ușor“, le răspundeam eu și oftam. Făcusem cred doi kilometri și-mi venea să-l arunc într-un șanț, să scap de el, când am auzit în spatele meu tropotul calului. Avea pe atunci o birjă cam hodorogită, cum vezi de obicei pe la ocoale, calul era Suru, dar încă nu începuse să orbească. „Urcă-te în birjă, domnișoară, dar dă-mi întâi acordeonul să ți-l țin, să te poți urca mai ușor“, mi-a spus, și purta ochelari de soare, era numai în cămașă, o cămașă nu prea curată, cum poartă burlacii, bărbații care nu au o femeie care să le spele cămașa, și mi s-a părut în prima clipă mult mai bătrân decât era în realitate, mi s-a părut că-i foarte urât, că are gura mare, până și-a scos ochelarii să și-i șteargă și i-am văzut ochii care îi erau foarte frumoși. Lângă el în birjă, în vreme ce-mi spune una alta – am uitat tot ce mi-a spus atunci – îi ascultam vocea, avea o voce foarte frumoasă și cred că m-am îndrăgostit de el la sfârșitul primului kilometru parcurs cu birja, de vocea lui, pentru că nu îndrăzneam să mă întorc spre el și să-l privesc, unei fete nici nu-i stă bine să se uite așa cu gura căscată la un bărbat.

„Am un frate elev în ultima clasă la Lugoj, mi-a spus. Am fost la el ca să-i cumpăr uniformă nouă, a crescut mult în ultimul timp, aproape că pantalonii de la uniforma veche i-au ajuns până la genunchi, dar n-am avut destui bani ca să i-o cumpăr. A trebuit să se mulțumească, săracu de el, cu un chipiu! Cu banii pe care aveam de gând să-i dau pe uniformă, i-am luat un chipiu cu cozoroc din carton presat și cu un șnur galben de mătase. I-am promis o uniformă la iarnă, cu condiția să nu rămână corigent la matematică. Până atunci să aibă grijă

să nu se mai lungească, pentru că stofa-i scumpă. E inflație, domnișoară, banii n-au nici o valoare. Săculețul ăsta de lângă mine era plin cu bani de hârtie. Am dat banii și m-am ales cu un chipiu, asta-i“, spuse el și oftă, și un timp ne-am

5 continuat drumul în liniște, se auzea doar tropotul calului și șuieratul unui mărfar, undeva departe. L-am întrebat atunci, numai ca să-l aud din nou vorbind, îmi plăcea vocea lui, așa cum ți-am spus, dacă lucrează undeva prin satele din împrejurimi și ce meserie are. „Sunt inginer agronom la

10 Margina, domnișoară“, și s-a întors spre mine să mă privească și-am avut impresia că abia atunci într-adevăr mă vede și i-am citit în ochi o umbră de interes, privirea i-a rămas o secundă sau două pe cozile mele și l-am auzit spunându-mi: „Ai un păr foarte frumos.“ „O, i-am spus eu atunci, la Margina, am

15 fost și eu la Margina, toamna trecută, la o colegă de școală, m-a invitat la «rugă», de opt septembrie. E o fabrică de oțet acolo, miroase a oțet îngrozitor“, i-am spus și am râs, parcă mă văd ținând cu o mână acordeonul să nu cadă. „Da, e o fabrică de acetilenă, m-a aprobat el. E și un cinematograf lângă

20 gară. La cinematograf ai fost?“ m-a întrebat. „Sigur c-am fost, am văzut și un film *Floarea de piatră*, un film colorat și foarte frumos“, i-am răspuns. „Te pomenești că e primul film colorat pe care îl vezi în viața dumitale?“ mi-a spus privind drumul care se întindea înaintea noastră. Parcă ar fi vrut să spună,

25 ești o puștoaică, da, o puștoaică asta ești, n-ai văzut nimic, nu știi nimic. Mi s-a părut că-i bătrân și a încetat să-mi placă.

– Am să mă duc într-o duminică să-l văd la Lugoj, i-am spus, la un cinematograf mai ca lumea; la Margina s-a întrerupt mereu filmul, mare lucru n-am înțeles din el. „E o zi frumoasă, a zis el, încă n-au început ploile.“ „Toamna când plouă e tare urât, mi-am dat eu cu părerea. Nu pot suferi zilele de toamnă.“ „Unde ești învățătoare?“ m-a întrebat. „De unde știi că sunt învățătoare?“ am făcut eu mirată. „După acordeon“, mi-a răspuns și a pus mâna pe acordeon, peste mâna mea;

mi-am retras-o bineînțeles foarte repede. Am început după aceea să mă plâng, i-am spus că sunt de câteva luni învățătoare la Bujor, că mi-e tare urât, că toți intelectualii din sat sunt bătrâni; notarul mai are un an până la pensie, iar soția notarului e o femeie foarte de treabă și mă invită mereu pe la ei; vine și preteasa, preotul e bolnav de tuberculoză și este internat în spital la Lugoj – vine și învățătoarea cealaltă din sat care e văduvă, și că jucăm domino și, că uneori, ca să-i mai învesesc, le cânt eu din acordeon. „Câți ani ai?“ m-a întrebat. „Nouăsprezece – i-am răspuns, cu toate că aveam douăzeci fără o lună și cincisprezece zile. „E timpul să te măriți“, a spus el și din nou și-a scos ochelarii, de parcă ar fi vrut să vadă dacă sunt bună de măritat. „De măritat, am să mă mărit când vreau eu“, am făcut eu pe revoltata, dar el n-a dat nici o importanță tonului meu ridicat. „Uite că ajungem, mi-a spus. Pentru că te-am dus cu birja o să-mi cânti și mie poate odată din acordeon. Da nu române, că nu-mi plac. Nici tangourile. Sau te pomenești că nu știi decât române și tangouri?“ Nu i-am răspuns nimic, intrasem în sat și eram puțin fâstăcită, mă gândeam că mă văd oamenii în birjă cu un bărbat și-mi stric reputația. Când am ajuns în dreptul notariatului, l-am rugat să oprească ca să cobor. „Te duc până acasă“, mi-a spus el. „Ce-o să zică lumea?“ am făcut eu speriată. „Nu fi copilă“, mi-a spus și n-a oprit în dreptul notariatului. „Spune-mi unde să opresc?“ m-a întrebat și când i-am arătat casa, a oprit. „Stai la cineva în gazdă, nu-i așa?“ m-a întrebat. „Da, în gazdă“, i-am spus eu. A oprit, eu am coborât și a plecat, după ce i-am mulțumit, fără să scoată o vorbă. Nu era nimeni acasă, gazdele erau plecate la lucru, la porumb. Am căutat cheia sub grinda porții și am intrat. În odaia mare geamurile stătuseră toată ziua închise și era frig și un miros de dedete, peste tot, pentru că înainte de a pleca dădusem cu dedete. Aveam un pat în cameră, foarte înalt, o masă și un scaun. Odaia mi s-a părut foarte tristă și am început să plâng. M-am

așezat la masă și plângeam ca o proastă, cred că am plâns așa mai bine de un sfert de ceas până am auzit că bate cineva în fereastră. Aveam hârtie albastră la geam, să nu bată soarele, că bani să-mi cumpăr perdele nu aveam, așa că n-aveam cum să văd cine bate. M-am ridicat ștergându-mi repede lacrimile și am deschis geamul, dar înainte de a-l deschide am știut că nu putea fi decât el, și nici acum nu pot înțelege de unde mi-a venit gândul ăsta. „Spuneai că ai o colegă la Margina, mi-a spus, băgându-și capul pe fereastră, ce-ar fi să-ți vezi colega? Mi-am adus aminte că în seara asta e bal la fabrică, vii și mergem toți trei la bal.“ „Așteaptă-mă să mă îmbrac“, i-am spus repede, fără să fac prea multe mofturi. „Până fumez o țigară, mi-a dat el răgaz, să te termini.“ „Două țigări“, i-am spus. „Bine, fie și două“, a acceptat el și s-a așezat pe scaunul din fața casei. Când să încalț pantofii de duminică, am crezut că mor, talpa era dezlipită. „Ne oprim la Făget la un pantofar și-ți repară pantoful, nu-i nici o problemă“, m-a liniștit el. „Dacă ar ști preoteasa și notărița în ce aventură am intrat“, mă gândeam, în vreme ce îmi căutam o jachetă, căci se lăsa seara și începea să fie răcoare. Și ne-am dus la bal toți trei, adică el, Anda și eu. Muzica era minunată, cânta Roșu la acordeon, știi cum cântă Roșu, nu-ți mai vine să stai pe scaun, organizaseră și tombolă și eu am câștigat un fier de făcut părul, Anda niște bigudiuri și el un creion Hardmuth pe care mi l-a făcut cadou mie ca să am cu ce pune note. Când Roșu a făcut o mică pauză și lumea a ieșit afară să se mai răcorească sau la bufet să bea bere, reușiseră să aducă și bere, Anda m-a rugat să cânt, așa cum știu eu, a precizat ea. Am acceptat, bineînțeles, de îndată, căci eram foarte fericită, fără să înțeleg de ce și aveam un chef nebun de cântat. Am luat acordeonul lui Roșu și am cântat, și lumea, auzindu-mă, s-a adunat jur împrejur, ba au venit și cei de-afară sau cei care beau bere la bufet și după aceea am cântat *Cruce albă de mesteacăn*. După ce-am terminat s-a lăsat o tăcere adâncă și în tăcerea aceea

oamenii mă priveau și mă privea și el, și deodată, în capu meu, s-a făcut lumină și am înțeles că eram îndrăgostită. De bucurie m-am speriat: nici eu nu știam prea bine de ce, am început să plâng. „O sticlă de bere pentru domnișoara, a strigat cineva, că tare frumos cântă. Eu plătesc.“ Și-am rămas la balu ăla până 5
dimineța, plecase aproape toată lumea, la bufet cântau, ținându-se de după cap, patru sau cinci tinerei, berea se terminase, și trăgeau toți cinci dintr-o sticlă de vin roșu, și-i văd că vin la mine cu sticla în care mai era vin de-un deget și mă roagă să gust din ea; atunci îl aud pe el că spune: „Lăsați-o 10
în pace pe domnișoara, nu vedeți că-i obosită?“ „Ba o cântare tot mai poate să ne cânte“, se rugă unul dintre tinerii aceia, clătinându-se un pic. „Ias' că pe domnișoara o s-o invităm la balul strugurilor și-o să ne cânte atunci“, le explică el, și n-am să uit niciodată cum arăta sala cinematografului după bal: cu 15
ghirlandele alea de hârtie creponată de care te împiedicai peste tot, cu scaunele goale de pe margine și cu lumina tulbure a dimineții pătrunzând prin ferestrele deschise... Peste două luni eram logodiți. De soție m-a cerut la balul strugurilor, rugându-mă să nu spun deocamdată la nimeni. Îl iubeam și 20
am început să mă pregătesc de nuntă, după ce le-am scris alor mei o scrisoare prin care i-am anunțat că mă cere de nevastă un inginer agronom de la Margina. E mai mare ca mine cu opt ani, le-am scris (în realitate era mai mare cu zece), e un bărbat serios, de care sunt foarte, foarte îndrăgostită, duminica 25
viitoare o să venim împreună să vă cerem consimțământul, așa le-am scris. Îmi plăcea să dansez cu el, cred că nu mi-a scăpat un dans, iar când el ieșea afară, ca să fumeze o țigară, mă duceam la bufet și beam câte o limonadă, ca să mă mai răcoresc, cred că atâta limonadă câtă am băut în noaptea aceea – era caldă și 30
sălcie, pentru că nu se găsea gheață – n-am să mai beau niciodată.

– Și când or văzut cایی, doamnă, povesti Eva Nada, că vine așa o lumină mare către ei s-or speriat, s-o speriat calu ăl bun,

că ăl orb tot n-o avut cum să vadă lumina. Și dacă domnu inginer o sărit din căruță, eu cred că o avut de gând să sară înaintea cailor și să-i oprească, sau cine știe ce-o fi fost în gându lui, săracul, așa i-o fost lui scris să-l calce camionu ăla, atâtea
5 zile o avut, ce să-i faci. O fi fost și șoferu beat, că mâna cu viteza aia, că eu cred că dacă n-ar fi mers cu o așa viteză mare, nu s-ar fi întâmplat nenorocirea asta, că șoferii de astăzi mai mult beți umblă, or prins obiceiul ăsta tare prost. Țsta a fost norocu lui, el să moară și ălalți din trăsură, măcar că erau
10 beți criță, să nu pățească nimic. Să între căruța în cucuruzu ăla și să rămână acolo. Eu cred că domnu inginer, când o văzut camionu cu farurile aprinse cum vine așa, către el, și cum știa că unu din cai îi orb și nu vede mare lucru, s-o speriat că intră cu toții în botu camionului și pentru asta o sărit. El s-o fi
15 gândit la cai, săracu, s-o gândit că unu din cai e orb și n-are cum să se ferească.

Și totul se întâmplase într-o seară în care el se întorsese cam indispus acasă, iar când ea îl întrebase ce are, el îi explicase:

– A trimis Nicoară după mine. Zice că are treabă la Curtea,
20 și să-l duc eu cu trăsura ocolului, că alta la dispoziție nu are.

– Lasă-l în plata Domnului pe Nicoară, îi spusese ea. Mai bine așază-te la masă. Cred că ți s-a cam răcit mâncarea. Dacă nu-i bună, să mi-o dai să ți-o încălzesc din nou.

– Nu pot merge noaptea, spuse el enervat. Suru îi aproape
25 orb, nu pot pleca la drum cu el noaptea.

– Stai liniștit și mănâncă, îi spusese ea. Bineînțeles că n-ai să pleci. Nu scrie niciunde că trebuie să fii la dispoziția lor.

Apoi se auziră pași în bucătărie. El continuă să mănânce și ea ieși să vadă cine-i.

30 – O zis tata, spuse copilu ca pe o lecție învățată pe de rost, să vină neapărat domnu inginer cu căruța, să-i ducă la Curtea, o zis că, dacă nu vine, asta înseamnă că sabotează

„frontu“, așa mi-o spus să-i spun. Că nu-i căruța lu domnu inginer, o zis și Bantu, îi căruța statului, așa o zis și domnu ăl mai mare care îi la noi.

– Spune-i lui taică-tu c-o zis domnu inginer că un cal e bolnav și nu poate merge noaptea. Așa să-i spui. Vrei o 5 plăcintă?

– Mama o zis, spuse copilul în șoaptă, să facă bine domnu inginer și să stea acasă, că ei n-au nici o treabă la Curtea, numai că acolo e una de la telefoane, tare prăpădită și ei la aia vreau să se ducă, că n-au ei acum treaba alegerilor, așa mi-o spus 10 să vă spun. Că-s morți de beți, numai la politică nu le stă lor acum gându, așa mi-o zis, spuse copilul luând cu multă precauție plăcinta fierbinte. Au, da tare frige, spuse și ieși în fuga mare.

Odaia era cufundată în întuneric și mama îi vedea cu greu 15 chipul, apoi o văzu ridicându-se, îndreptându-se cu greutate – era însărcinată în luna a cincea sau a șasea – spre fereastră. Deschise fereastra și lumina cenușie – ploua, una din acele ploii interminabile de toamnă – pătrunse în odaie.

– Ar fi trebuit să încui ușa, ar fi trebuit să-l opresc, spuse 20 ea, cine știe pentru a câta oară, umblând cu greutate prin odaie.

– C-am stat zilele astea și m-am tot gândit, că repede se mai duc oamenii, doamnă, azi au fost și mâine gata, s-or dus, spuse Eva Nada și-și întoarse spre mama fața ei neagră de funingine. Mă credeți că, dacă mă gândesc bine, nici pe mama 25 n-o mai țin chiar minte așa cum o fost ea, numai aia nu pot uita că avea un dinte de aur, și de câte ori deschidea gura, tot la dintele ăla mă uitam; îmi plăcea cum sclipea. O murit și, gata, s-o dus, că așa-i, nu poți trăi cu ei, tot la ăi vii te întorci, adăugă ea și oftă, în vreme ce cu o mătură din pene de găscă 30 curăța soba, scoțând cenușa încă fierbinte, într-un lighean peticit care avea și fundul desprins. Câte vreun cărbune, încă

aprints, strălucea, ca o uriașă piatră prețioasă, scufundându-se repede în valurile de cenușă.

– Mai încet, pentru Dumnezeu, spuse mama, nu vezi c-ai umplut toată bucătăria?

5 – Dacă nu vă place, veniți și scoateți-o dumneavoastră, că eu mai încet nu pot, spuse Eva Nada.

– Numai să nu uiți că-i fundu desprins, spuse mama.

Eva Nada lăsă ligheanul cu cenușă în fața ei și în bucătărie se împrăstie mirosul înecăcios și dulce al cenușii calde. Se așeză
10 pe un scăunel, să se odihnească, proptindu-se de cuptorul încins.

– Mă credeți, spuse ea, că astăzi, când am trecut pe lângă casa lui domnu inginer și am văzut rulourile trase, m-or lăsat parcă picioarele? mă credeți că n-am putut să merg? Erau
15 rulourile trase, da nu de tot, și atunci m-am apropiat de fereastră și m-am uitat înăuntru, dar n-am putut vedea nimic, numa un scaun și oglinda din dormitor. Și atunci mi-am adus aminte cum o cumpărat domnu inginer oglinda aia, în săptămâna mare, anu trecut, că m-o luat și pe mine,
20 l-o rugat pe domnu să mă lase, să țin de oglindă când ne-om întoarce, și dacă o cumpăra-o, adică dacă o găsi una la oraș să-i placă și s-o cumpere. Și-am mers noi – domnu inginer era încă neînsurat – la dugheana lui Mayer și-o găsit domnu inginer o oglindă, după ce l-o pus pe Mayer să-i arate toate
25 oglinzile care le are, și m-o întrebat dacă-mi place. Parcă-l văd pe domnu inginer cum stătea printre oglinzile alea și râdea la mine, și cum te întorceai îl vedeai pe domnu inginer râzând în altă oglindă. „Îmi place, cum să nu-mi placă, domnu inginer, i-am spus, că te vezi în ea întreg, din cap până în
30 picioare, asta zic oglindă. Numai ce se vede în oglindă nu-mi place, i-am zis, că așa o babă neagră și urâtă e păcat să se vadă într-o oglindă minunată ca asta!“ m-am plâns eu, așa, ca să-l distrez. „Ajută-mi s-o urcăm în trăsură, mi-a spus atuncea el, numai să ai grijă să n-o spargem c-ar fi păcat.“

Și în scrisoare citise: „A murit domnu inginer Cristea, săptămâna trecută l-a călcat o mașină, a sărit să oprească...” în scrisoarea pe care i-o adusese domnu învățător și acum – câte săptămâni sau poate luni au trecut de când a primit scrisoarea asta? – în dormitorul pustiu – era și frig în dormitor, pentru că geamurile erau toate înghețate, flori mari ca niște tumori furaseră transparența sticlei – el își amintea cum domnul inginer, aplecat deasupra goblenului (o parte, cea terminată, era acoperită cu o hârtie subțire, ca să nu se murdărească) – admira măiestria cu care mama reușise să dea o expresie de profundă recunoștință și admirație chipului Mariei Magdalena. 5 10

Și între timp se auzi clopoțelul sunând de intrare. Internatul era în curtea liceului – ograda se goli și liniștea se lăasă din nou în dormitorul înghețat în care Andrei, bolnav de amigdalită, își amintise cum domnu inginer Cristea alegea, împreună cu el, în bucătăria de vară, perele bune pentru compot. „Astea nu sunt chiar pergamute, doamnă, spuse el, sunt amestecate cu un alt soi mai ordinar. Sunt ceva mai acre decât pergamutele și nici nu au parfumul lor. Îmi pare rău că nu mi-ați spus din timp, aș fi putut să vă procur niște pere cu totul extraordinare de la Temperesti. Nu spun că sunt rele, pentru compot probabil că sunt mai bune ca pergamutele, pentru că sunt ceva mai tari; pergamutele, probabil, se moaie, în schimb, ați fi făcut economie de zahăr...” 15 20 25

„A venit Cristea, spusese într-o zi tata. A făcut rost de o sanie, zice că e o vreme splendidă afară și ne invită să facem o plimbare cu sania.” „Dar nu sunt îmbrăcată, n-am nici un pulovăr gros, o să îngheț de frig”, spusese mama. „Luați cojocul meu, doamnă, spusese Eva Nada. Cu cojocu, știu că n-o să vă fie frig.” „Și cum sclipește zăpada la lumina lunii, spusese mama, atentă întotdeauna la frumusețile naturii, și ce lună, ce lună extraordinară!” „Poți citi și ziarul la lumina asta”, spusese tata, privindu-și palma, de parcă ar fi avut un ziar. 30

„Numai să nu obosească prea tare calu“, se speriasese mama și se strânsese lângă tata. „Nu știu ce-i cu calu ăsta, oftase domnu inginer Cristea. Am impresia că nu mai vede prea bine. Dacă orbește, o să-mi fie greu să mă despart de el.“ „De fapt, aveam
5 de gând să vă spun ceva, schimbă el vorba și vocea primi deodată un timbru solemn – un lucru foarte important pentru mine, dar nu îndrăznesc, nu știu cum să vi-l anunț, pentru asta v-am propus plimbarea asta cu sania în miez de noapte. Mă însor, spuse el și dădu bici cailor încât sania începu să
10 alerge ca bezmetică. Mă însor și vreau să fiți voi nașii. Sper că sunteți de acord“, spusese domnul inginer Cristea. „Ce surpriză, spuse mama. Dar cu cine? întrebasese ea, spune-ne mai repede, că nu mai putem de curiozitate. Cu cine?“ „Parcă nu știți, cu cine? făcuse inginerul izbucnind în râs. Haideți, zău
15 nu vă mai prefaceți, știți voi doar foarte bine cu cine...“

Era liniște în dormitor, doar focul se auzea arzând mocnit în sobă, lemnele erau ude și ardeau greu și un fum înecăcios se răspândi în toată odaia. Desculț, călcând pe scândurile
20 murdare și reci ale dușumelei, Andrei se îndreptă spre fereastră, o deschise cu mare greutate (fereastra era înțepenită din cauza înghețului) și aerul rece de afară îl lovi cu brutalitate; tremurând de frig, alergă repede spre pat și în câteva secunde dispăru sub duna imensă și călduroasă. Pe coridor se auziră
25 pașii grei ai femeilor de serviciu, vocile ascuțite și certărețe și hârâitul aspru al măturilor, pe ciment. „Bată-i Dumnezeu de copii, să-i bată, auzi Andrei vocea spartă și groasă a uneia dintre ele, că-mi scot sufletul, nu alta, le-am spus să nu mai arunce
30 mâncarea stricată la chiuvetă, c-or înfunda chiuvetele, și-or lăsat apa să curgă, că dacă n-o curs pe jos la apă, că de azi-dimineață tot aia fac, da degeaba, numai să te duci să vezi...“

– Și urcăm noi oglinda în cocie – povesti Eva Nada și ne ajută și Ion al lui Inișconi s-o urcăm, dar cu „multă grijă să

nu se spargă, că ne-o spus domnu inginer c-o fost tare scumpă, o dat o groază de bani pe ea și, mă crezi, doamnă, că nici n-am ieșit bine din Făget că o și început ploaia? Da o ploaie de-aia cu trăsnete, cum rar am văzut, că țineam cu amândouă mâinile de oglindă și tremuram toată de frică, că Ion așa mi-o spus, 5
că o învățat la școală, că oglinda atrage trăsnetele. Și domnu inginer stătea liniștit de parcă nici n-ar fi plouat, măcar că era tot ud săracu, l-o pătruns până la piele, stătea așa nemișcat și se uita la mine și râdea! L-am întrebat atunci dacă nu-i frică și lui că trăsnește și mi-o spus că nu, că Ilie nu-i trăsnește decât 10
pe ăia păcătoși, cu el n-are nici o treabă. „Păi de păcătuit ați păcătuit și dumneavoastră, domnu inginer, i-am spus. Aia nu cred eu, că n-ați păcătuit niciodată. Că sunteți doar om în toată legea“, l-am descusut numai așa, ca să văd ce spune. „Ba uite că n-am păcătuit“, mi-o spus și-o început să râdă și uite, 15
doamnă, mă crezi că azi toată ziua m-am gândit cum râdea așa prin ploaie și apa i se scurgea pe obraz și pe la colțurile gurii, că de tânăr era tânăr, da părea mai tânăr decât era, mă credeți? mă uitam când la el, când la chipul lui din oglindă, nu vă spun că oglinda era și ea toată udă, că nu i se vedea 20
persoana ca lumea. „Mai bine nu plecam, dacă știam că începe ploaia asta“, i-am zis, că simțeam că mă ia cu frig pe la spate. „Las' că ajungem noi acasă și tragem un pahar de țuică și ne trece“, zise domnu inginer. „Ba că n-ar fi rea acuma, n-ar fi rea, ălduita, să ne mai încălzească puțin sufletul“, am oftat 25
ștergându-mă pe obraz cu cârpa cu care ștergeam oglinda. Da era o ploaie de primăvară, așa că n-o ținut mult. Până să ajungem acasă o ieșit soarele; dar de țuică n-o uitat. După ce am pus oglinda în dormitor și am șters-o de apă, m-o cinstit, așa cum o promis, s-o ținut de cuvânt. 30

– Ce vrei să-ți fac dacă lemnele-s ude? spuse femeia de serviciu, care, după ce aruncase un braț de lemne pline de zăpadă pe podeaua din fața sobei, se străduise un timp să

aprendă din nou focul, fără însă să reușească. Dacă ți-i frig, îi spuse ea, poți lua încă o pătură de pe alt pat, cu o dună și cu o pătură groasă ca asta nu te poți plânge. Da ce boală ai, că nu te-ai dus la școală? întrebă ea.

5 – Amigdalele, spuse Andrei.

– Îi roșu gâtul ca para focului, spuse femeia cu admirație parcă, după ce i se uită în gât. Stai acoperit, că dacă te descoperi mai rău te îmbolnăvești. Poate pun mâna pe niște lemne uscate, da nu-ți promit, să văd dacă pot fura un braț de la bucătărie.

10 – Și într-o seară, când o fost la dumneavoastră în vizită domnu inginer și eu mă pregăteam să fac cartofi piure pentru friptură și mă necăjeam că erau pe jumătate stricați, numai că-l văd că intră în bucătărie și aprinde lumina; că eu tot dându-mă așa cu lucru uitasem s-o aprind, măcar că se
15 întunecase. „E întuneric afară, îmi spune, bine că vezi să lucrezi cu lumina stinsă, înseamnă că ai ochi buni.“ „Asta-i adevărat, îi răspund. De îmbătrânit am îmbătrânit, toate s-au stricat în mine, da ochii îi am prima.“ „Mă cam doare capu, îmi spune, caută în bufet, în raftul stâng e o cutiuță, așa mi-a explicat doamna; să mi-o dai, că-s niște antinevralgice acolo.“
20 Atunci i-am pus mâna pe frunte și ardea ca para. „Domnu inginer, îi spun, ar fi mai bine să vă duceți acasă și să vă culcați, că ardeți ca focu.“ „M-a bătut azi soarele în cap, îl văd că zice, nu am temperatură. În tot cazul, îți mulțumesc că ai grijă de mine“, o zis el încă o dată și iar o răs, și după aia o ieșit din
25 bucătărie, după ce și-o ales și bumbu care i-o trebuit. Și uite, doamnă, că acu nu mai e săracu domnu inginer, parcă îl văd stând aici, unde ni-s noi acuma, căutând bumbu pentru cap în cutia dumneavoastră, în care țineți medicamentele. Parcă îl văd cum o răs și mi-o spus că de-aia e așa fierbinte, pentru
30 că l-o bătut soarele în cap. Că toată ziua o stat cu capu dezgolit și l-o bătut soarele...

Se scula întotdeauna bâjbâind prin întuneric, pentru că era încă întuneric afară, și trecea în bucătărie. Lumina lunii

bătea în geamuri atât de puternic, încât, la început, se speria. Rămânea cu respirația întretăiată, lipită de ușă, nu, nu aprindea niciodată lumina, se îndrepta spre fereastră având grijă să nu se lovească de scaune sau de masă și deschidea fereastra. La lumina lunii, frunzele, abia ivite, ale părului din fața casei, 5 păreau niște bănuți de argint. Ce bine c-am reușit să mă scol fără să-l trezesc, își spunea și rămânea o vreme pe scaun în mijlocul bucătăriei – tot fără să aprindă lumina, obișnuindu-se încet, încet cu întunericul. M-a simțit, totuși, își spunea, a tresărit ușor, fără să se întoarcă; un bărbat care își simte prin 10 somn nevasta și se întoarce pe partea cealaltă înseamnă că n-o mai iubește, asta știm, dar el a tresărit doar și a întins o mână peste așternut, prea coborât în somn, ca să înțeleagă ce se întâmplă. Prin geamul deschis simțea cum pătrunde în bucătărie mirosul lipicios al primăverii timpurii, al pământului 15 reavăn, al florilor de păr scuturate, pentru că peste noapte bătuse vântul, plouase și se scuturaseră florile. Stătea întotdeauna un timp nemișcată în mijlocul bucătăriei până o cuprindea frigul, apoi aprindea lumina, făcea cu mare grabă focul și, tremurând, se reîntorcea în odaia în care dormea el, 20 se strecura în pat și se lipea de trupul lui mare și cald ca să se încălzească; o simțea întotdeauna și o lua așa adormit în brațe și ceea ce își amintea acum, după moartea lui, era trupul acela mare și cald, ușor transpirat, de bărbat tânăr care o cuprindea închizând-o parcă înăuntrul lui, apărând-o, și 25 căldura acelu trup era acum cea mai puternică amintire rămasă de la el, mult mai puternică decât vocea lui, decât întreaga lui înfățișare zărită la lumina zilei, decât mersul sau decât oricare gest al lui, acea căldură care trecea încet, încet în ea, acea căldură pe care o simțea cum urcă în ea, așa cum urcă 30 seva în iarba abia răsărită, afară, pe câmp; era plină de această căldură și de toate acele mirosuri puternice ale pământului care intraseră de asemenea în ea, cât stătuse nemișcată în bucătărie, și el se trezea întotdeauna, tocmai în acele clipe se

trezea, coborât în somn așteptase probabil ca pământul și căldura lui s-o pătrundă, și numai în clipa în care toate aceste lucruri erau împlinite în ea se trezea, în sfârșit, simțea că se trezește după mângâierile lui care deveneau conștiente, ea se
5 lăsa în voia acestor mângâieri fără să reacționeze în vreun fel, el o știa însă trează, nu schimbau nici o vorbă, cuvintele ar fi fost atât de inutile, cuvintele ar fi fost fără îndoială de prisos.

Făceau dragoste în tăcere, el îndepărtându-se brusc de moleșeala somnului, făceau dragoste, în timp ce afară noaptea
10 se împrăstia, dimineața de primăvară creștea, la început tulbure, în geamurile cu perdelele trase, din ce în ce mai limpede însă; între timp, toate lucrurile din odaie erau scăldate în lumina aceea veselă, primăvăritică, el cobora din pat și deschidea geamul, frigul se strecura până în patul lor cald,
15 adică nu frigul ci o răcoare plăcută, binecuvântată, o răcoare limpede ca o apă de izvor de munte. „Nu ți-e frig?“ o întrebuse el. „Dacă vrei, închid geamul.“ Nu-i răspundea însă niciodată, și el știa cât de fericită era ea, cât o bucura răcoarea aceea primăvăritică și, în sfârșit, răsărea și soarele, un soare a cărui
20 lumină, de un galben intens, juca pe pereții camerei de dormit, pe ramele fotografiilor încărcate de praf, pentru că în toate aceste luni care se scurseseră de când se măritase era atât de prinsă de dragoste, încât întreaga casa zăcea într-o dezordine într-adevăr condamabilă. (Vechile fotografii de familie,
25 părinții lui, el în ultima clasă de liceu, un tablou pictat de un prieten al lui care reprezenta un drum de iarnă cu pomii acoperiți de chiciură, cu acoperișurile unor case minuscule încărcate de zăpadă. Soarele juca pe sticla cam murdară a tabloului, făcând să strălucească zăpada.)

30 Mirosul trupului lui era acum altul, după ce ei făcuseră dragoste și chiar căldura aceluia trup era parcă acum altă căldură și ea devenea, brusc, orgolioasă, se simțea deodată stăpână absolută asupra acestui trup mare și bun, nu, nu erau necesare cuvintele, de vreme ce erau atât de aproape unul de altul, și

între timp el adormea din nou, ea simțea acest lucru în clipa în care îmbrățișarea lui devenea mai destinsă, mai molatică, ea rămânea însă în continuare trează, ascultând zgomotele satului, ale începutului de ziună, se scula din nou, trecea în bucătărie: focul ardea vesel, plita era încinsă, punea laptele la fiert, pentru că lui, dimineața, îi plăcea întotdeauna să bea lapte cald. „Trebuie să cumpăr o altă oală în care să fierb laptele, își spunea, în oala asta de pământ, are, nu știu cum, un miros care nu-mi place.“ Ei îi place însă laptele nefiert, bea întotdeauna pe stomacul gol câte o cană de lapte, laptele acela îi făcea bine, îi limpezea gândurile. Deschidea radio-ul și-l punea încet, să nu-l trezească și asculta ultimele cântece la modă, învăța cuvintele cântecelor și melodiile, pentru că îi plăcea să cânte când era singură, când n-o auzea nimenea, și numai după ce laptele era fiert se strecura în pat, bucurându-se din nou de căldura trupului lui, furând, fără ca el să știe, din această căldură. Acum, când el nu mai era, lucrul cel mai pregnant care rămăsese din ființa lui dispărută era această căldură ocrotitoare și bună, ca și amintirea răcoroasă a acelor dimineți în care soarele își juca razele de un galben aprins pe fotografiile pline de praf, a acelor dimineți în care mirosul lipicios al pământului umed pătrundea prin geamurile deschise.

Pe la ora prânzului ne-am terminat amândoi treburile, începu să povestească tata, și Cristea a fost de părere să ne întoarcem acasă. Era într-o vineri, îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri, pe la începutul lui mai. Peste noapte plouase și după ploaie ardea soarele ca vara. Prin oraș drumul era stricat și trăsura ocolului nu ocolea băltoacele. „Am fost să mă rog de ăștia de la Ocol, îmi spunea Cristea, să-mi dea încă un cal, nu mă las până nu-i fac să scoată animalul de unde-or ști ei. Calu ăsta e bătrân și pe jumătate orb. Ocolul e mare, fără un cal bun sunt legat de mâini și de picioare!“ „Cel puțin să ți-l

schimbe, mi-am dat eu cu părerea.“ „De schimbat, nu mi-l schimbă ei, n-au ce face cu o gloabă ca asta, sunt bucuroși c-au scăpat de el. E un dobitoc la Pretură, unul nou-venit“ rânjește tot timpul ca o tâfă, nu poți sta de vorbă cu el.“ „Asta

5 așa-i de când s-a schimbat pretoru, toate s-au întors cu capu-n jos“, am fost de acord. Mi-am închis apoi cu multă grijă geanta, aveam niște dosare în ea, era grea, abia reușeam s-o mișc din loc. „Arde soarele de parc-ar fi vară, i-am spus. Se face vreme frumoasă.“ „A plouat destul, și-a dat el cu părerea.

10 Anul ăsta, dacă dă Dumnezeu, o să avem grâu, nu ca anu trecut, o să mai ieșim din sărăcie.“ Mergeam la pas, era păcat să strunim calul, două săptămâni plouase fără întrerupere, știi drumu până la Margina, e prost și când e timp frumos, barem pe vreme de ploaie... „Mi-a spus nevastă-mea să-i cumpăr niște

15 muliné. Îi trebuie pentru goblen, și când am plecat m-a rugat ca nu cumva să uit și uite c-am uitat“, m-am plâns, numai bine când am ieșit din oraș. „Dacă vrei, ne întoarcem“, a zis Cristea și a oprit trăsura. „Îi spun c-a fost închis la Dimer, sau văd eu ce fac! Nu are rost să pierdem vremea“, i-am spus.

20 „E prea cald, spuse Cristea, prea arde soarele, timpul ăsta nu ține mult, se schimbă vremea. La noapte începe iar ploaia, mai mult ca sigur. E o căldură ca vara.“

„Când eram student, începu el să-mi povestească, în fiecare an, de Zece mai, indiferent cum era timpul, eu și cu un coleg

25 al meu, unu pe care îl chema Afilon Zaharia – e agronom la Caransebeș după câte am auzit – nu m-am mai întâlnit cu el de când am terminat facultatea – ne scăldam în Mureș. Îmi amintesc că într-un an a nins de Zece mai, dar noi n-am avut grijă de asta, tot ne-am aruncat în Mureș; numai că apa era

30 rece, n-am putut sta mult. Când am ieșit, Afilon a început să plângă de frig și, până să-l liniștesc, a leșinat...“ Mi-am adus atunci aminte că anul trecut pe când ne întorceam de la Curtea am tras trăsura la marginea apei, erau niște sălcii abia înmugurite și el s-a dezbrăcat în dosul sălciiilor, să

nu-l vadă, eventual, cei care ar fi trecut pe șosea. Malul era destul de înalt, apa adâncă și Cristea a coborât cu multă grijă și s-a aruncat în apă. „E destul de rece, mi-a strigat. Cred că a nins la Poieni, altfel nu se explică.“ N-a mai rămas mult, parcă îl văd tremurând de frig, urcând malul abrupt și 5 noroios, având grijă să nu se murdărească prea tare. Avea un trup tuciuriu, de țigan, de parcă toată iarna ar fi stat la soare.

„Îmbătrânesc, mi-a spus, în timp ce se freca bine cu pătura să se încălzească. Nu mai am rezistență, nu mai rezist la frig cum rezistam altădată. De altfel, am început și să mă îngraș, 10 nu mai sunt un bărbat foarte tânăr, ce să-i faci, anii trec!“ , mi-a spus cu oarecare melancolie în glas. „Te plângi, i-am spus și n-ai împlinit încă treizeci de ani.“ Îi împlinesc la vară, în august. De altfel să știi că pălăvrăgesc doar așa, ca să nu tac din gură. Nu mă preocupă treburile astea, ca să fiu sincer. 15 Am avut întotdeauna trecere la femei, în ciuda faptului că sunt un bărbat urât. Și știi de ce am avut? Pentru că niciodată nu mi-a trecut prin cap că sunt urât, niciodată nu m-am gândit la asta, n-am avut adică ceea ce se cheamă conștiința urâteniei mele. În facultate, aveam un coleg de o urâtenie într-adevăr 20 respingătoare. Avea două sau trei fire de păr în cap săracu, și l-am surprins de zeci de ori în fața oglinzii din spălător, aranjându-și firele alea și privindu-le cu multă atenție. Sunt curios ce-o fi văzut el în oglindă. Omul are o putere extraordinară de a se minți, nu crezi? Ce-o fi văzut el în oglindă, mă 25 întreb, că dacă s-ar fi văzut într-adevăr pe el, cel adevărat, sunt convins c-ar fi spart toate oglinzile, numai să nu-și vadă chipul. Săracu... Uite că m-am uscat, dacă vrei, putem pleca, numai bine s-a mai odihnit și calul, mi-a spus el atuncea...“ în dreptul „Casei Roșii“ am întâlnit-o pe Marilena, fiica mai mare a 30 șefului de gară. Se descălțase, să poată merge mai ușor și, cu pantofii în mână, mergea clătinat pe marginea drumului, având grijă să ocolească toate băltoacele. „Ce noroc am avut cu dumneavoastră“, ne-a spus, în timp ce Cristea o ajuta să

se urce. „Mă iertați că sunt desculță, și-a cerut ea scuze, dar pe un noroi ca ăsta e păcat de pantofi.“ „Nu te-am văzut sâmbătă la bal, îi spuse inginerul, în timp ce-i făcea loc lângă el. M-am uitat tot timpul după dumneata, mi-ai promis că

5 vii, dar nu te-ai ținut de cuvânt.“ „Sâmbăta trecută, spuse Marilena, n-am venit, pentru că eram foarte supărată.“ „Și de ce erai supărată? întrebă Cristea, dacă nu cumva sunt indiscret“, adăugă repede, făcându-mi cu ochiul. „Nu-i vorba de nici un secret, spuse Marilena. Pur și simplu m-am supărat

10 că nu mi-a terminat Erji rochia, cu toate că mi-a promis că mi-o termină. Mi-am făcut o rochie nouă, albă, cu buline mici, albastre. M-am enervat atât de tare, că toata după-masa am plâns. «Nu mai plânge ca o proastă, îmbracă-te cu ce ai și du-te», mi-o zis mama, dar eu m-am încăpățânat și n-am vrut să plec

15 de acasă, cu toate insistențele. Au venit și Luci și Neli după mine, să mă convingă să-mi îmbrac rochia care mi-a făcut-o mama de Crăciun, că-i ca nouă, dar n-am vrut. Era o rochie groasă, de stofă, nu se potrivea!“ „Toată noaptea m-am gândit la dumneata“, îi spuse Cristea și în același timp îmi făcu din

20 nou cu ochiul. „Las' că știu eu că nu v-ați gândit, spuse fata și se roși toată. Nu mai vorbiți așa.“ „Am auzit că balul n-a fost prea grozav, schimbă ea vorba, că muzicanții pe care i-au adus de la Lugoj mai mult au stat, decât au cântat. Mi-a spus Luci, că pe la unu noaptea toți erau morți de beți, că nu mai

25 știau să cânte, nu mai puteau ține ritmul; Liviu l-ar fi rugat pe Roșu să cânte, dar Roșu n-a vrut, era supărat că nu l-au angajat pe el. «N-ați fost mulțumit cu mine, v-au trebuit muzicanți de la Lugoj. I-ați plătit de zece ori mai mult decât mi-ați fi plătit mie, să vă cânte ei acuma», așa le-ar fi spus

30 Roșu. Unu din orchestră așa s-a îmbătat de tare că și-a uitat trombonul în gară pe peron. L-o găsit Cimi, impiegatul, a doua zi, dimineața. Trombonul era uitat lângă fântâna arteziană, cineva făcuse pipi în trombon, în bătaie de joc, dacă n-o fi făcut chiar stăpânul trombonului“, spuse fata și începu

să râdă. „Bravo, văd că le știi pe toate“, a spus Cristea sincer amuzat de povestirea fetei, fără urmă de ironie în glas. „Cum să nu știi, spuse fata. Știi și cu cine ați dansat toată noaptea“, adăugă ea, privindu-și picioarele murdare și desculțe. „Înainte de a ajunge, vă rog să opriți puțin, să mă spăl pe picioare și să-mi încălț pantofii.“ „Cu cine am dansat?“ întrebă Cristea. „Ei, avem și noi antenele noastre“, spuse fata, ridicând două degete trandafirii în aer. Una care nu știe bine românește, la sfârșitul dansului vă spunea *kesenem sepe* pe ungurește, și dumneavoastră îi sărutați foarte respectuos mâna. Și știu și care au plecat ultimii de la bal“, a adăugat ea triumfătoare. „Ești o fată deșteaptă“, s-a dat bătut Cristea și a oprit trăsura ca fata să coboare și să se spele pe picioare. „Frumoasă fată, mi-a spus în timp ce fata alerga spre râu. Când mă însor n-aș vrea să am fete. Ai numai necazuri de la ele... Gata, domnișoară?“ a strigat el tare să-l audă fata. „Imediat, a răspuns ea, numai să mă usuc puțin. Nu-mi pot încălța pantofii așa udă pe tălpi, cum sunt.“ „Am auzit c-au de gând să organizeze un bal în aer liber, a continuat fata să sporovăiască, în timp ce, ajutată de Cristea, se urca din nou în trăsură, peste două săptămâni, dacă o fi timp frumos și se încălzește vremea destul.“ „Cred că se încălzește, peste două săptămâni aproape că intrăm în iunie, suntem, cum s-ar zice, în plină vară!“ „Numai că iar cred că n-am să pot îmbrăca rochia cu buline, dacă mă gândesc bine, e o rochie totuși mult prea subțire, dacă balul e afară, noaptea e totuși răcoare, noaptea trebuie totuși să te îmbraci mai gros, ca să nu tremuri de frig, nu-i așa?“

Am întreat-o pe Dora dacă a închis poarta, dar probabil era mult prea indispusă ca să-mi răspundă, o impresionase, se vede, parastasul la care fusese, ca să mai aibă chef să facă conversație cu mine, așa că am lăsat-o în pace, am strigat-o doar după un timp să vină să-mi deschidă fereastra, fusese o zi extraordinar de caldă și tot timpul stătusem cu fereastra închisă și acum, spre seară, probabil că puțină răcoare tot se

lăsase. „Dumneata, mamă, trebuie să fii moartă de foame“, îmi spuse Dora după ce deschise geamul. „Să-ți încălzesc numai puțin supa și ți-o aduc.“ Trecu pe lângă mine în rochia ei neagră de doliu, pe care și-o făcuse dintr-una mai veche, 5 de-a mea – Doamne, dar mulți ani o mai purtasem – mișcându-se cu greutate, știam că întotdeauna când stătea prea mult în picioare i se umflau puțin picioarele, și deodată am simțit că începe să-mi fie într-adevăr foame. „Numai să nu se fi acrit supa, i-am spus Dorei, că-i rămasă de duminică.“ 10 După o vreme am uitat de mâncare, am început să mă gândesc la bietul inginer de la a cărui moarte se împliniseră șase luni. Îmi aduc aminte cum veneau sâmbăta la noi cu toții și jucau remi, și cum pe el odată l-au dat afară pentru că șeful de gară era de părere că nu știe juca și încurcă tot jocul. „Și cum vă 15 simțiți, doamnă, m-a întrebat, cum vă simțiți în ultima vreme? Trebuie să vă spun că arătați minunat, aveți o culoare în obraji de fetiță, vă invidiez“, a început el să-mi facă complimentele obișnuite. „Dumneata ești foarte amabil, l-am oprit eu, dar cu boala mea și la vârsta pe care o am, nu pot arăta decât așa 20 cum arăt.“ Se pare că întreruperea mea l-a întristat, așa că i-am luat mâna dreaptă și i-am mângâiat-o: „Să lăsăm astea, i-am spus, povestește-mi mai bine cum te simți de când te-ai însurat.“ „O să am un copil, mi-a spus și s-a ridicat în picioare.“ Am stat o vreme în liniște, fără să schimbăm o vorbă, 25 lumina becului era chioară, ochelarii mei se aburiseră și ei, îi vedeam chipul ca prin ceață, puteam totuși să-i văd gura mare, avea o gură exagerat de mare, care încerca să zâmbească. Apoi s-a întors în odaia în care jocul de remi continua, se distrau teribil cu toții, era o hărmălaie de nedescris, femeile aproape 30 că leșinaseră de atâta râs, și după un timp îl văd că se întoarce în odaia mea și aprinde lumina din nou.

Se lăsă într-un fotoliu, lângă pat, ascunzându-și un căscat, căci era destul de târziu. „Câți ani ai, domnule inginer?“ l-am întrebat, numai așa, ca să-l mai rețin puțin, căci îmi era urât

să rămân din nou singură în odaie. „Treizeci, doamnă, mi-a spus el. De ce întrebați?“ „Pari mult mai tânăr“, i-am spus. „Vă mulțumesc, doamnă, sunteți foarte amabilă“, spuse și se privi în oglinda din fața lui, cu o anumită neîncredere. Am să mi-l amintesc mereu, nu cred că am să-l pot uita prea repede, am să mi-l amintesc cum stătea în dreptul ferestrei deschise, privindu-se în oglinda din fața lui, am să-mi amintesc cum, după plecarea lui, oglinda îi mai reflecta parcă o vreme chipul, ca după aceea, în foarte scurt timp, să mă obișnuiesc cu dubla lui absență, cea din cameră și cea din oglindă, să mă mulțumesc doar cu glasul lui, pe care i-l auzeam, din când în când, în odaia alăturată, un om pentru care nutream cea simpatie și afecțiune dezinteresată, pe care o pot avea, o pot purta oamenii vârstnici (atunci când ea nu se transformă într-o antipatie plină de invidie) unor tineri în care descoperă o urmă din propriul lor chip tânăr, pentru vecie pierdut. Îmi aduc aminte că într-o zi mi-a spus o poveste foarte frumoasă. Era o amintire din copilăria lui, și în timp ce-mi vorbea îmi privea mâinile pe care mi le știam frumoase, așa că am lăsat să mi le privească.

„Aveam o grădină mare, doamnă, își începuse el povestea (și în acest fel am găsit acel lucru care ne apropia, dragostea noastră pentru fructe) – și vara, când veneam în vacanță, tata mă scula întotdeauna de dimineată. Mă puneam mai întâi să mătur curtea, aveam o ogradă imensă, îmi trebuia un ceas până s-o termin de măturat – și după aceea, după ce terminam, mă aștepta cea mai minunată îndeletnicire pe care cineva mi-a oferit-o vreodată: să strâng merele din grădina aceea despre care v-am spus (grădina parohiei, pentru că tata era preot). Adunam merele căzute peste noapte, în grămezi mari, la patru-cinci meri câte o grămadă. După ce terminam treaba asta, venea tata cu un om din sat și puneau merele în saci.

Încărca sacii într-un car, tata folosea merele astea căzute să facă rachiu din ele, și cu carul ăla trecea de la măr la măr

până ce umplea carul cu sacii cu mere. Îmi aduc aminte că mă sculam noaptea câteodată și ascultam încordat, să văd dacă bătea vântul; dacă bătea, scutura merii și era semn că a doua zi dimineața iarba o să fie plină cu mere! O să stea măr lângă
5 măr, că nici timp să le strâng pe toate, până vine tata cu carul, n-o să am, îmi spuneam pe jumătate adormit! În astfel de dimineți mă trezeam mai de dimineață decât de obicei, măturam curtea de mântuială. Erau dimineți, doamnă, cu un vânt care abia bătea și cu o răcoare minunată! Merele căzute
10 străluceau în lumina soarelui, încărcate de rouă, iar eu eram ca un mic Adam, înțelegeți, mai fericit ca el, în vreme ce adunam merele ude și plăcut mirositoare, acoperite cu un fel de chiciură albă. Cred că niciodată în viața mea n-am fost atât de fericit, mă credeți, nu-i așa? niciodată n-am să mai
15 fiu cuprins de o bucurie atât de copilărească, și sunt sigur că nu greșesc, doamnă, căci bucuria nu poate fi decât copilărească, nu-i așa? Se spune, cunoaștem cu toții vorba asta «se bucură ca un copil» și e o expresie foarte potrivită, nu sunteți de părerea asta?“

20 În după-amiaza aceea în care îmi povestise despre merii din grădina lor, vorbise fără întrerupere un ceas și mai bine și eu l-am ascultat cu un deosebit interes, pentru că era un bărbat plin de farmec, un bărbat care îmi amintea de propria mea tinerețe, iubindu-l așa cum l-aș fi iubit dacă aș fi fost
25 tânără, da, eram într-un fel îndrăgostită de el, cu toate că acest lucru nu mi l-aș fi mărturisit niciodată.

...„Am început să stric sfetărul lui tăticu, îi scrisese mama, să-ți fac ție unu, poate ți-l termin până vii acasă de Crăciun“, și prin întuneric oglinzile din spălător strălucesc mocnit și
30 turnul bisericii e nins și mama: „Uite ce mult am lucrat astăzi, degetul cel mare al lui Iisus Cristos și bastonul lui Sfântul Petru“. Ea stă acolo în coridorul puternic luminat de razele soarelui, în asfințit – lumina aceea roșie a serilor de vară – și Iisus Cristos, întors spre Maria Magdalena, o privește cu multă

înțelepciune, și prin fânul înalt, înflorit, apostolii îl urmează în hainele lor colorate, și deasupra lor cerul e atât de albastru! ... Coridorul pustiu, geamurile înghețate acum sclipind prin întuneric și, în sfârșit, căldura dormitorului (din pat poți vedea 5 multă vreme flacăra jucăușă a focului, pe dușumeaua unsă cu motorină) și dimineața, cu ochii cârpiți de somn, trăgându-și pe sub pătură izmenele lungi, Andrei poate citi sfârșitul scrisorii: ... „un mare necaz, dragul meu, a murit domnu Cristea, l-a călcat un camion. Mâine e înmormântarea“, și apa 10 înghețată cu care abia își atinge obrajii înfierbântați de căldura somnului îi șterge lacrimile.

– Mi s-a rupt vârful la creion, îi spune, seara în sala de meditație, vecinul lui de bancă. Dă-mi ascuțitoarea ta, că pe-a mea mi-a furat-o Grün.

– La vârsta lui eram mai slab decât el, doamnă, nu aveți 15 de ce să vă îngrijorați, spune domnul Cristea, și mama tocmai făcea buzele Sfântului Petru, aplecată mult deasupra goblenului, mâna ei împungând gura sfântului, nemișcat și indiferent, pe pânza întinsă.

– Ți-o dau, spuse Andrei, dar să știi că rupe vârful. Mai 20 bine cere briceagu de la Bănescu.

– Amigdalele, doamnă, spuse domnu Cristea, trebuie neapărat să-i scoateți amigdalele. Copilu suferă din cauza amigdalelor...

– Da, spune mama, buzele sfântului sunt prea roșii, e 25 adevărat, dar e singura nuanță de roșu pe care am reușit s-o găsec. (Atât de roșii sunt buzele sfântului, încât par desprinse de pe față sa întunecată și gravă, față de sfânt plin de pioșenie; buzele acelea roșii, ca de fecioară, sunt potrivite mai degrabă pentru obrazul învăpăiat al Magdalenei! își spune Andrei.) 30

– Și eu mi-am scos amigdalele... spune inginerul.

– Cine-i domnu Cristea ăsta? îl întrebă vecinul de bancă, în vreme ce-i căuta ascuțitoarea în pupitrul băncii.

– Ingerul agronom din satul nostru. Prietenul tatii.

– Cred că n-am să termin niciodată goblenul ăsta, spune mama. Trăim așa de puțin! Nici un goblen nu reușești să termini, adăugă ea cu melancolie.

– Și ce-ți pasă ție, c-o murit? întrebă colegul, dându-i înapoi,
5 în sfârșit, ascuțitoarea.

Timișul e înghețat, la mijloc doar e o dungă subțire de apă aburindă și ei stau la rând, în fața cinematografului tropăind din picioarele aproape degerate, și fulgii de zăpadă se topesc în genele domnișoarei Barbăroșie, și undeva, nu prea departe, este podul
10 arcuit peste râu, iar din loc în loc, felinarele înalte și ninse... „vezi ciorapii ăia groși de lână să nu-i porți pe piciorul gol, c-ai văzut anul trecut ce-ai pățit“, și cum se apropie de internat după film, mirosul de varză acră, nu cel proaspăt și diafan al zăpezii, îi întoarce
15 stomacul pe dos... „da, o mare nenorocire, scrie mama, a murit domnu Cristea, l-a călcat un camion. Măine...“

– Vezi că scrie pe pachet care e al tău, spusese domnul Drăguțoiu. Celălalt e al lui Jurma.

– Pentru mâini am avut ață de dinainte de război. De aceea mi-au reușit așa de bine, spune mama. Contează și materialul
20 cu care lucrezi.

– Sunteți o maestră, doamnă, ce mai încoace și încolo, spune domnu Cristea.

Gara e pustie și înghețată, sub lumina semafoarelor vagoanele de marfă sunt ninse, ceasul e acoperit și el cu zăpadă
25 și fără arătătoare. Un tren de marfă face manevră șuierând intermitent și acolo, în sala de așteptare pustie, un soldat pipăie o servitoare mare și blondă. Ea scoate din când în când țipete de plăcere și revoltă: „Iooi! Iștenem“ spune ea când soldatul devine prea insistent. E foarte târziu, e aproape miezul nopții
30 și în sala de așteptare Andrei, singur, – soldatul și fata au plecat – tremură de frig lângă soba care scoate un fum gros și înecăcios. Andrei ar vrea să plece acasă, ar vrea să fugă de la internat – „Tăticu a găsit zahăr de cartof – scrie mama – la Făget, dar bomboanele pentru pom nu le fac până nu vii

tu în vacanță“ căci nu mai are răbdare să aștepte două săptămâni, ba mai mult, aproape trei până la vacanța de Crăciun. N-are totuși curajul să se urce într-un tren să plece, așa că părăsește sala de așteptare și se trezește din nou singur în noaptea înghețată și luminată de stele. 5

– Știi care-i Caru Mare? îl întreabă domnu Cristea.

– Nu, spune Andrei. Nu știu.

– Uită-te în direcția mâinii mele, a degetului arătător.

– Da, spune Andrei.

– Vezi steaua aia mai mare și mai roșie? întreabă domnu Cristea. 10

– O văd, spune Andrei.

– Bun. Vezi în stânga ei, cam la o palmă distanță și ceva mai jos, o altă stea mai mică?

– Da, spune Andrei. 15

Era noapte și regina-noptii parfuma grădina. Se auzea zgomotul monoton al batozei și țârâitul greierilor. Și mai erau niște flori mici și colorate în toate culorile de-a lungul zidurilor și niște fluturi mari care se avântau până spre lună! Iată-l pe Andrei plângând în sala de așteptare, pentru că domnul Cristea nu mai este, și că niciodată nu va mai sta noaptea în grădină cu el, în timp ce tata, la capătul scărilor, își aprinde o țigară și spune: „Haideți, nu vreți să intrăm în casă? Ne-a făcut nevastă-mea compot de pere.“ (Prin fereastra deschisă și luminată se vede mama trebluind în bucătărie.) Acum, în sala de așteptare, pustie și înghețată, o tristețe fără margini îl cuprinde pe Andrei, o tristețe care vine dintr-o singurătate adâncă și înfricoșătoare: o tristețe care s-a născut din această absență a domnului Cristea, din dispariția lui misterioasă și definitivă. Iar soldatul cu fata lui trec amândoi prin dreptul ferestrei, strâns îmbrățișați, lipiți unul de altul, și Andrei îi urmărește: cei doi o apucă peste linia ferată și el e în spatele lor fără ca ei să știe: și când se opresc în dreptul unui vagon de marfă, Andrei se oprește și el (sunt chiar în dreptul unui 30

felinar al cărui bec se aprinde și se stinge intermitent, lumina chioară a becului tremurând pe haina kaki a soldatului), și după ce privește un timp la cele ce se întâmplă între soldat și fată, acolo lângă linia ferată, în iarba jilavă, o ia la fugă înapoi, 5 împiedicându-se de câteva ori în șinele liniei ferate și toată tristețea și singurătatea care erau în el deveniră deodată atât de mari, atât de complicate, încât picioarele nu-l mai ajută pe Andrei să meargă.

Împleticindu-se se sprijină de gardul de sârmă din spatele 10 gării, acolo unde apa de la arteziană curge tot timpul, împrăștiind, jur împrejur, aburi calzi și albicioși, și rămâne un timp nemışcat; după câteva minute soldatul cu femeia lui trec din nou pe lângă el, și abia acum ceva asemănător unui cuțit îi răscolește lui Andrei stomacul: se întoarce și vomită 15 în zăpada albă și imaculată, lângă gardul de sârmă a cărui dantelărie fină și ninsă e stricată de mâinile lui asudate, mâinile cu care se sprijină de gard să nu cadă.

– S-a îmbolnăvit, spune mama, rupând cu dinții ei albi și strălucitori firul de ață roșie cu care tocmai terminase buzele 20 învăpăiate ale sfântului.

– Amigdalita, doamnă, spune Eva Nada aburind cu gura paharul, ca să-l poată șterge mai bine.

– Când te lași de obiceiul ăsta prost? strigă la ea mama.

– Care, doamnă? spune Eva Nada și face niște ochi mari 25 cât cepele, plini de nevinovăție.

– Să suflă în pahar înainte de a-l șterge!

– Mie nu-mi miroase gura, doamnă, degeaba mă ocărăți, spune Eva Nada cu demnitate. N-am nici un dinte stricat în gură, puteți să treceți la control. Numai ăia din față, care-s lipsă...

– Nu-i igienic, spune mama. Cine știe ce microbi... 30

– Da nici n-am văzut un om la care să-i fie frică de microbi, așa ca dumneavoastră! Numai microbii vă umblă prin cap, de dimineața până seara. N-am văzut, de când m-a făcut mama... se revoltă din nou Eva Nada.

– Cine știe, acolo, la infirmerie, dacă îl îngrijesc sau nu, spune mama și ochii i se umplură de lacrimi, încât chipul Mariei Magdalena se tulbură, se ascunde în dosul perdelei de lacrimi și toate culorile goblenului se decolorară.

Iar Andrei coborî din pat, dârdâind de frig în infirmeria 5
neîncălzită; își aruncă, inconștient, cămașa de noapte de pe el, iar sora îl culcă aproape cu forța la loc, între păturile calde; bolborosi ceva, câteva cuvinte destul de încălcite pentru ca infirmiera să poată pricepe despre ce e vorba, pomenind mereu un nume care, cum era și firesc, ei nu-i spunea mare lucru. 10

Când doctorul intră în infirmerie, sora se dădu la o parte, sprijinindu-se respectuoasă de perete; prin ceața creată de febră Andrei o văzu: tristă, în halatul ei alb, privindu-l cu duioșie.

– I-ai luat temperatura? întrebă doctorul, acoperindu-l pe Andrei cu multă grijă cu păturile calde. 15

– Treizeci și nouă cu nouă, spuse sora.

– Când i-ai luat-o?

– Acum o jumătate de oră, spuse sora.

– Ești nebună, spune tata. Cine mă lasă să-l iau din infirmerie, acum, noaptea? N-are rost să plec până mâine dimineață. 20

– Moare copilul, spune mama printre lacrimi.

– Termină, te rog, cu istericalele, spune tata.

– Doamnă, apa asta fiartă s-o mai las pe foc sau s-o arunc? întreabă Eva Nada.

– De ce-i atât de frig? întrebă doctorul, zgribulindu-se. 25

– S-a înfundat coșul încă de ieri, domnule doctor, spuse infirmiera. Nu putem face foc. Afumă groaznic.

– Ne-am dat cu vorba și am uitat să punem laptele să fiarbă, spune mama.

– Cu așa un foc, degeaba îl punem, că de fiert tot nu fierbe, 30
spuse Eva Nada. V-am spus, doamnă, că n-o să putem noi face de mâncare cu așa lemne. Astea nu-s pentru soba noastră.

– Vezi să faci foc în odaia copilului, c-or fi înghețat pereții, spune mama.

– Aia e sobă bună, doamnă, acolo se încălzește repede, nu aveți de ce să vă faceți grijuri.

Și sora se așeză pe marginea patului și începu să plângă. El se trezi din delirurile lui, văzu o femeie aproape bătrână, cu fața uscățivă, stând pe pat lângă el, îi văzu lacrimile curgând de-a lungul obrazului ridat și o privi năucit, aruncat din nou într-o lume a durerii din care boala, delirul său inconștient, îl sustrasera; văzu soba rece și tristă, burlanul sprijinit într-o rână de peretele nu tocmai curat al infirmeriei, în care singurul bolnav era el, și închise ochii, dorind din tot sufletul să se întoarcă din nou în lumea aceea inconștientă, din care abia venise. Plânsul femeii continua să se audă dincolo de ochii lui închiși, și trebui să se reîntoarcă, să revină, chiar dacă o făcea fără voia lui, în lumea în care domnu Cristea nu mai era, pentru că murise, îl călcasă o mașină. „Un accident, dragul meu, îi explicase domnul Drăguțoiu, l-a călcat o mașină. Asta-i... ce să-i faci?! “

Cât fu vara de lungă oameni tocmiți cu ziua, refugiați și săraci din Moldova, dornici să-și câștige o pâine, ridicară grajdul mare, din cărămidă, din fundul curții. Seara cinau sub cireși, la lumina unui lămpaș; lucrătorii mâncau în tăcere, se auzea doar zgomotul lingurilor. O femeie, tocmită de Bantu, 5 ca să le facă de mâncare, aducea blidele aburinde cu supă din carne de porc afumată. Era o femeie cumsecade, spuneau oamenii, nu se scumpea la mâncare.

După ce grajdul fu ridicat, Bantu începu să cumpere pământ, fără să se târguiască prea mult la preț, grăbit, de frica 10 stabilizării, să scape cât mai repede de bani.

– Asta ne poate cumpăra pe toți, doamnă, asta nu se uită la bani, spuse Eva Nada.

– Mă întreb și nu pot să înțeleg, spuse mama, de unde o avea el atâția bani, acum, când vremurile sunt atât de grele!? 15

– Poate că-i face el, spuse Eva Nada, mă gândesc c-o avea vreo fabrică din aia, de făcut bani. Altfel nu există!

– Lui Bantu întotdeauna i-a mers bine, spuse mama. A știut să se întoarcă, așa, după cum a bătut vântu. Și de-n picioare, tot în picioare o căzut. Om descurcăreț. 20

– Și de unde zici dumneata că împrumutau ei banii? întrebă tânărul student. Pentru că oamenii nu prea aveau bani, asta se știe, spuse el și se așeză în iarbă, lângă Bantu, nu prea aproape de el însă, pentru că bătrânul mirosea urât.

– Fiecare avea o rudă mai apropiată, niște prieteni de la care să poată împrumuta. Era doar în interesul lor, spuse Bantu.

– Și ideea asta cum ți-a venit în cap? întrebă băiatul, privind cu tristețe râul murdar și umflat de apele primăverii.

– După moartea gemenilor nu prea aveam somn, îi explică Bantu. Într-o noapte întregă câte nu-i trec omului prin cap... Și rele și bune... Și să știi tu că eu am știut să mă descurc întotdeauna. Mie mi-o mers capu, degeaba te uiți așa la mine
10 că-s bătrân și m-oi fi prostit, dar să știi că eu am fost un om care am știut cum să trăiesc. Eu trebuia să ajung mare, înțelegi? Numa că n-am avut destul noroc. Asta-i!

– Și dacă n-aveau de unde să facă rost de bani? întrebă băiatul. De unde să mai strângă bani, să ți-i dea dumneatale?

15 – Era în interesul lor, spuse Bantu. Aveau tot interesul să-i strângă.

Și între timp, dincolo de râul murdar – plouase în săptămânile acelea de la începutul verii, plouase mult – răsări soarele, undeva, cam în dreptul fabricii aceleia de marmeladă;
20 era o dimineață frumoasă de vară, pământul, după ploaie, avea un miros dulce și pătrunzător; îl simțeau încă umed sub ei, frigul pământului le urca în oase. Chipurile lor de foști pușcăriași erau trase și supte. Capul tuns chilug al lui Bantu era complet alb, al tânărului, care avea un început prematur
25 de chelie, avea o formă caraghioasă.

– Le dădeai un termen mai lung? întrebă după o scurtă pauză tânărul. Le lăsați, adică, mai mult timp până puteau face rost de banii ăia?

– Două sau trei zile, spuse Bantu.

30 – Și în două, trei zile ei veneau cu banii? întrebă tânărul și-și aprinse o țigară, ca să se mai încălzească.

– Mă duceam eu să-i iau, spuse Bantu. Îmi mulțumeau plângând, pe crucea mea dacă te-oi minți. Nevasta unuia a

încercat să-mi sărute mâna, se laudă bătrânul, cu un fel de bucurie infantilă în voce.

– Și dacă, totuși, să zicem, până în ziua stabilită omu nu avea de unde să facă rost de bani, stăruii tânărul, sau nu reușea să adune suma exactă, fixată de dumneata, ce făceai? 5

– Îi mai dădeam trei zile. Asta mă și rugau, pricepi tu, sau nu pricepi? Să-i mai păsuiesc o zi sau două.

– Dar bine, spuse băiatul, ei se știau unu pe altul... Un denunț al unuia...

– Nu-i așa, spuse Bantu. 10

– Păi de ce? întrebă tânărul.

– A fost vreun denunț? întrebă Bantu.

– Păi zici că nu, spuse tânărul.

– Totul se făcea în grabă, înțelesu-m-ai? Eu, ca primar, aveam listele. În două, trei zile trebuiau terminate socotelile, fără multă vâlvă. O chema Maria Ionescu, să zicem. Puteam trece acolo că înainte de căsătorie a chemat-o Swartz. Dacă vream, spuneam, dacă nu, tăceam. 15

– Și ai tăcut? întrebă tânărul și căscă.

– Da, spuse Bantu. Eu dacă promit ceva îi sfânt, adăugă el. 20

– Și de luat, cam ce sumă le luai? întrebă tânărul.

– După caz, spuse Bantu. Nu la toți la fel. Unii puteau aduna mai mult, alții nu. Aflam ce rude are omu. Putea fi sărac, să zicem, dar să aibă un văr mai înstărit. Asta aveam scris într-un dosar, la fiecare, cum și ce fel îi. Nu mă duceam 25
așa, ca prostu. La fiecare vedeam cum era situația.

– Și în afară de dumneata, nu avea nimeni lista aia? întrebă tânărul și se trânti în iarbă, dar se ridică repede. Pământul era prea rece ca să poată sta culcat.

– La o primărie toate sunt într-un dosar, îi explică Bantu. 30
Și să zicem că dosarul ăla s-o pierdut. Chiar dosaru cu muncitorii din colonie. Până se găsește, gata, o trecut valu. Nime nu avea vreme să aibă grija unui dosar. Cine era luat, bine, cine scăpa era bun scăpat.

– Și oamenii cum reacționau la început? Adică, după ce le spuneai despre ce e vorba, ce ziceau?

– Depinde de la caz la caz, spuse Bantu. Nu toți aveau aceeași purtare.

5 – Unii se înfuriau probabil, spuse tânărul.

– Asta, la început, spuse Bantu și zâmbi. Se linișteau ei repede, că nu aveau ce face. Nu era de ales!

– Bun, spuse băiatul, dumneatale suni și să zicem că-ți deschide o femeie mai bătrână și te întreabă ce vrei.

10 – Nepotul ți-i acasă? Îi zic eu. Că înainte de asta eu m-am interesat, eu știam câți îs în familia aia, știam, vezi, cine-i muierea aia care o ieșit să-mi deschidă.

– Doarme, spune femeia. A fost de rând la fabrică azi noapte. Abia s-a culcat.

15 – Dacă nu vă e cu supărare, spune Bantu, faceți bine, mă rog frumos, și-l sculați, că am o treabă mare cu dânsu.

– Vină și dumneata mai târziu, spune femeia. Măcar un ceas, două, să-l las să se hodinească.

– Îmi pare rău, doamnă, da nu se poate, că-i grabă mare,
20 spuneam.

Privindu-l cu neîncredere, ușor ostilă, bătrâna îl invită pe Bantu înăuntru și-l lasă să aștepte într-o cămăruță întunecoasă, în care stăruia un miros puternic de dedete.

Târșindu-și picioarele umflute, ea se întoarce în bucătărie
25 și o auzi șușotind cu fiică-sa, atât de încet, încât zadarnic trase Bantu cu urechea, nu putu înțelege o vorbă din schimbul lor de cuvinte; se auzi o ușă deschizându-se cu multă precauție, de parcă n-ar fi trebuit în clipa următoare să-l scoale pe cel adormit; femeia tânără intră în odaia în care Bantu aștepta,
30 și-l invită timidă să ia loc.

– Mulțam, doamnă, spune Bantu. Pot sta și în picioare. Nu vă deranjați, vă rog frumos, pentru mine.

– Adică femeia care urma să fie ridicată? Îl întrerupse băiatul.

– Da, spuse Bantu.

– Frumoasă? întrebă băiatul.

– Așa cum sunt toate din neamul lor, spuse Bantu.

Scaunul șubred scârțâie, în timp ce Bantu se foiește în toate părțile, puțin agitat și neliniștit. Un strat subțire de praf se așezase peste toate lucrurile din odaia de „oaspeți“, odaie în care nu stătea nimeni niciodată. Întreaga familie era înghesuită în cealaltă încăpere. Bantu privi gutuile de pe dulap și dădu cu piciorul într-o jucărie stricată, uitată cine știe cum, acolo, de către copiii omului cu care urma să facă târgul. În sfârșit, un bărbat cu ochii cârpiți de somn intră în odaie, încheindu-se la pantaloni, cu o mână.

– La început, îi explică Bantu băiatului, vorbeam de una și de alta, așa, lucruri mai generale. Nu intram adică în subiect, până când nu se trezea ca lumea; lucrurile astea nu le poți vorbi cu unul pe jumătate adormit, dreptu-i? Trebuie să fie treaz într-o chestiune ca asta, ca să înțeleagă omu ce-i spui. Și-i zic eu că soția lui urmează să fie ridicată pe motive de naționalitate și-l văd că se trezește deodată, toată adormeala lui se duce cum ai bate din palme.

– Cum adică? întrebă bărbatul. De ce să fie ridicată?

– E româncă? întrebă Bantu.

– Da, spune, ezitând puțin, bărbatul.

– O fi, spune Bantu. După soț da, da înainte de-a se mărita ce-a fost? El nu spune atunci nimic, înțelegi tu? Îl las să se gândească o vreme și numai după aia îi explic amănunțit cam tot ce i se poate întâmpla nevastă-si. El mă ascultă, nici nu răsuflă, nici nu mișcă, parcă îmi soarbe vorbele din gură.

– Să ne ajutăm unii pe alții, că de-aia ni-s dintr-un sat, spune Bantu, privind pe geam afară.

– Cum? întrebă bărbatul și privește spre ușă cu frică, nu cumva să între nevastă-sa și să audă ce pun ei la cale.

– E adevărat că nu-i prea ușor, îi spuneam eu atunci. Mai ales în vremurile astea. Apoi nu mai zic nimic și, la

început, nici el nu zice, îl văd că se gândește și-l las, nu-l
întrerup și după o vreme numa zice:

– Asta om vedea noi, deci matale spune numa cum.

Femeia intră în odaie ușor timidă, și cum avea mâinile pline
5 de cocă deschide ușa cu cotul, să nu se murdărească clanța.
Întreabă, stând în pragul ușii, dacă n-ar fi bine să le aducă o
mică gustare: sau poate domnu Bantu pofteste un păhărel de
țuică? Căută privirea bărbatului, nerăbdătoare să știe despre
ce era vorba; îl cunoștea doar bine, încât privirea lui care alerga
10 în toate părțile, evitând-o, o sperie atât de tare, încât sparse
acolo, în bucătărie, sticla cu țuică.

– S-a întâmplat ceva grav? îndrăznește ea să-l întrebe, când
revine în odaie.

– Nu, spune bărbatul, evitând tot timpul s-o privească.
15 Nu s-a întâmplat nimic, adaugă el repede. Adu-ne mai bine
țuica aia, că domnu Bantu o fi înghețat de frig; zilele astea
au fost tare răcoroase.

– Mulțumesc, spune Bantu.

Și femeia revine în odaie cu o sticlă de vișinată.

20 Paharele se lovesc unele de altele, zăngănind ușor. Bantu
dă repede paharul peste cap, și se așterne din nou liniștea;
bărbatul, prăbușit, cu fața ușor strâmbată, boțită, își făcea deja
socoteli complicate, frământând în cap tot felul de combinații,
în urma cărora să poată obține banii, trecându-și în revistă
25 prietenii și neamurile cele mai apropiate. Bantu privește în
pământ, preocupat parcă să descifreze liniile complicate ale
covorului din fața lui.

– S-a întâmplat ceva și tu nu vrei să-mi spui, spune femeia
care-și cunoștea bine bărbatul și care poate să-i citească prin
30 urmare frământarea de pe față.

– E adevărat că unii erau tare săraci, povesti Bantu, mai
departe. Acum stau și eu să mă întreb cum or fi găsit ei bani,
că le ceream, ce-i drept, bani mulți pentru timpurile alea.
Lumea era săracă, bani nu prea erau. Așa a fost familia aia la

care m-am dus într-o după-amiază de duminică: bat eu la ușă și nu-mi răspunde nime; aștept ce aștept și, tocmai când vreau să plec, iacă vine o muiere tânără și-mi deschide; avea mâinile pline de bășici de-alea de săpun și mă pofteste frumos să intru, și avea o față de parcă tot timpul ar fi râs, un obraz tare vesel. 5
Și intrarăm noi într-o odaie toată numai aburi, că în prima clipită nici n-am fost în stare să văd pe cineva. După aia parcă aburii s-or mai împrăștiat, c-am putut să văd unde mă aflu.

Bărbatu muierii ăleia era întins pe jos, așa, pe spate, un munte de om, și deasupra lui, patru sau cinci copii, unii peste alții, urlau, mă crezi?, c-am crezut că asurzesc, nu alta. 10

– Pe mine mă cauți? Încearcă să spună bărbatul, dar unul din copii îi închise, cu palma, gura și întrebarea rămase nedusă până la capăt.

– Ăstuia i-am dat două săptămâni, explică Bantu. De trei 15
ori i-am prelungit termenul, n-am putut s-o scot altfel cu el. Mi-o adus doar jumătate din sumă, dar or fost buni și banii ăia, m-am mulțumit și cu atât.

– Da despre nevasta aia de inginer, ți-am povestit? Întrebă din nou Bantu. 20

– Nu, spuse băiatul. Până acum n-a fost vorba de nici o nevestă de inginer.

– Îl căutați pe soțul meu? spune femeia deschizând larg ușa și privindu-l pe Bantu cu acea privire plină de farmec, care zăpăcise atâția bărbați și, care îl determinase pe 25
inginerul-șef al fabricii s-o ia de nevestă.

– Pe domnu inginer, spune Bantu. Am o treabă cu domnu inginer.

– Nu-i acasă, spune femeia. Îl găsiți la terenul de popice, căutați-l acolo. 30

– Am să-l caut, spune Bantu. Am să-l caut acolo.

Femeia aceea (care, peste câteva zile, aflând că părinții, aflați undeva în partea de nord a țării, au fost și ei ridicați, se va arunca pe fereastră de la etajul doi, fără să moară însă

imediat, așa cum ar fi vrut, trăind încă o zi sau două în chinuri cumplite) închise zâmbind ușa după plecarea lui Bantu.

– Inginerul te-a făcut să aștepti? Întrebă băiatul, sau ți-a dat suma cerută, imediat?

5 – Mi-o spus că nu are banii la el, că să revin seara, să ne întâlnim adică la cantina fabricii, ca să nu bănuiască nevastă-sa ceva, și-mi aduce banii acolo. O întârziat, ce-i drept, c-am așteptat o oră, ba am crezut că s-o răzgândit și nu mai vine. Mi-o pus banii într-un portmoneu de piele și mi l-o strecurat
10 în buzunar, ca să nu observe careva ceva. După aia am mers amândoi la birt. Eu am băut o bere, da el o băut cam mult, și numai băuturi de-alea tari, repede i s-o ridicat la cap.

– Domnu inginer, spune cârciumarul, nu mai beți că iară vine doamna după dumneavoastră, și știți că tare nu-i place
15 la doamna să vă vadă așa. Puteți să vă supărați, da nu vă mai dau. Gata, am închis prăvălia, vă rugați degeaba, dom' inginer, că s-o gătat, trebuie să mă duc la Făget să cumpăr altă sticlă, că s-o gătat.

– Mi-o fost teamă, mă crezi? c-o să-și dea drumu la gură
20 și-o să spună de ce-i așa fiert, așa că l-am tras cu greu din birt și l-am proptit de un pom, să se trezească. Că era răcoare. Bătea și vântu, se trezește repede și se duce acasă și se culcă, mi-am zis, și am plecat și eu spre casă și chiar atunci o trecut un mărfar și așa tare o fluierat că parcă o stat inima în mine, așa m-am
25 speriat.

– Ai mai mulți bani, ingineru ți-i i-o fi dat? Întrebă băiatul.

– Da, spuse Bantu. Mă uitam și eu la om, înainte de a-i cere banii, ce crezi? Știam că ingineru are mulți bani, nevastă-sa era bogată, de-acasă. Taică-său avea o fabricuță, acolo în
30 Moldova. La fabrică nu era altul care să aibă salariu mai mare ca el, așa mi-o spus unu care era contabil la fabrică și care știa ce salar are fiecare.

– Sunt uimit, spuse băiatul, cum de nici unul dintre ei n-a încercat să te denunțe?! Asta nu pot înțelege, mă crezi?

– N-aveau nici un interes, spuse Bantu, privindu-și picioarele desculțe.

– Prin urmare, toți scoteau banii fără să spună nimic? Fără să se înfurie? se miră băiatul.

– De ce s-ar fi înfuriat? întrebă Bantu. Cum ar fi putut să se înfurie când era în joc nevasta fiecăruia, pricepi? Nu mă băgam eu într-o poveste ca asta, mă copile, spuse Bantu, fără să fiu sigur pe ea. 5

– Așa-i, spuse băiatul și oftă.

– O singură dată era s-o pățesc rău, începu să povestească Bantu. Era într-o luni dimineață, parcă o fost azi. Mai erau pe lista aia, a mea, două sau trei persoane, la care nu mă dusesem. O mers prima, și mă crezi că era să stric totul, să mă descopăr ca prostu, singur, chiar la sfârșit? Noroc că mă prind întotdeauna la vreme, că altfel s-ar fi dus dracului toată truda mea de-o vară, nu m-aș fi ales cu nimica. Ei, și bat eu la ușă, cum îți spusei și nu aștept prea multă vreme că-mi deschide una cu fundu mare. Mă invită în bucătărie, mă poștește să iau loc pe un scaun, și uită de mine. Se tot chinuia, parcă o văd, să înalțe un băiețaș, unu cu mucii până-n gură, copilul ăla nu știu de ce, cine știe, îl speriasem eu, nu era obișnuit, bag seama, cu oamenii, plângea că or început să-mi vâjâie urechile. Ea nu încerca să-l împace, se vede că era obișnuită să-l audă urlând așa. Atunci am încercat să intru în vorbă. 10 15 20 25

– Sunteți de mult măritată, doamnă? am întrebat-o.

– Nu sunt măritată, spuse femeia fără să se întoarcă spre Bantu, chinându-se în continuare cu pantoful care, în ciuda eforturilor, nu reușea să-i intre copilului în picior, poate și pentru că băiețașul nu stătea liniștit, se foia în toate părțile. 30

– Cumnata mea a murit săptămâna trecută, spuse femeia. Cancer sau tuberculoză la plămâni. Nu se știe prea bine ce-a fost. Poate că amândouă, spune ea.

– Ei, și atunci am înțeles eu, că în casa aia nu mai aveau pe cine să ridice, că mi-o luat-o înainte moartea, Doamne iartă-mă. Așa că târgu era deja făcut, nu mai aveam eu ce târg să fac, numa că nu știam ce să-i zic muierii ăleia și cum să
5 plec mai repede.

Și tocmai atunci a intrat bărbatul, soțul celei moarte și Bantu, luat așa pe neașteptate, se cam pierdu cu firea. Bâlbâi ceva din care cei doi nu înțeleseseră mare lucru, apoi, cerându-și scuze – nici ele nu fură prea bine înțelese din cauza urletelor
10 băiatului – părăsi în mare grabă casa.

– Ultimii la care am fost, povesti în continuare Bantu, înecându-se puțin cu fumul de la țigara celuiilalt – nu fumase niciodată și fumul îi făcea rău –, erau doi tineri care abia se luaseră, tineri însurăței. Stăteau într-o cameră friguroasă,
15 săracii, că lemne nu aveau. Dimineața erau amândoi la serviciu, el tâmplar de meserie și ea bucătăreasă la cantina fabricii, și după-amiaza, când veneau acasă, mâncau în grabă și se vârau după aia în pat. Aveau un fel de dună călduroasă, cum se fac la noi, și, în timp ce-i vorbeam bărbatului – spunându-i adică
20 despre ce era vorba, adică îi explicam cu de-amănuntul cum că soarta nevestei lui e în mâinile mele, dar că, dacă se arată om de omenie, lucrurile mai pot fi aranjate într-un fel – îl vedeam cum dârdâie de frig sau, cine știe, poate de speriat ce era. Când i-am spus despre ce e vorba, mă crezi că s-a făcut
25 alb la față ca varu? Femeia a început și ea să plângă, auzeam cum se zgâlțâie patul sub ea de atâta plâns, săraca.

– Ai să răcești, îi spune Bantu bărbatului care era numai în izmene. Intră sub dună, că putem sta de vorbă, și așa nu-i nici o grabă.

30 Bărbatul se strecură, tremurând de frig, sub duna imensă, iar Bantu se așeză pe marginea patului. Cei doi soți se strânseseră unul lângă altul, ca să-i facă loc. Bantu își dădu seama, de la primele vorbe ale bărbatului, că oricât l-ar strânge el cu ușa, acesta tot n-avea de unde să scoată banii. Înțelese

atunci că tot ce îi rămânea să obțină era tăcerea acestuia, discreția lui. Femeia, simțind din nou lângă ea trupul bărbatului, se liniști deodată, de parcă singură prezența lui, acolo în pat, lângă ea, ar fi fost o garanție suficientă.

– Dacă nu-s bani, nu sunt, spuse Bantu și oftă. O să 5
ciupesc de la alții, o să dau și de la mine, dacă o fi cazul, și de
aranjat tot o să aranjăm noi, puteți fi liniștiți, nu mă las eu,
ce v-am promis rămâne sfânt. Ce dracu, Pavele, ne cunoaștem
de multă vreme, spuse Bantu lovindu-l pe tânăruț în surățel
peste piciorul pe care acesta și-l scosese afară de sub dună. 10
Căldura acelu picior îi făcu aproape bine, în odaie era
îngrozitor de frig, așa cum am spus, și mâna lui Bantu poposi
câteva minute pe piciorul acela cald, de parcă ar fi vrut în acest
fel să se încălzească și el, furând din căldura tânăruțului bărbat.

– Și atunci, băiatule, spuse Bantu, să nu mă mișc de aici 15
dacă mint, m-o cuprins și pe mine, așa, un fel de părere de
rău. Mă crezi că am început să-l bat cu palma peste pulpe,
de parcă aș fi voit să-l împac? Îi vedeam pe amândoi, stând
așa sub plapumă și dârdâind de frig și m-o cuprins mila, aici
să rămân dacă mint. 20

Femeia îi ghici mila, sau cine știe gestul acela de
compasiune, care îl speriasse pe bărbat, încât își retrăsese repede
piciorul sub plapumă, o muie din nou, începu iar să plângă și
bărbatul o strânse în brațe, spunându-i niște vorbe liniștitoare.
Ea începu să vorbească precipitat, pe limba ei de acasă, așa că 25
Bantu nu avea cum să înțeleagă ce spune. Ei aproape că
uitaseră de el, spunându-și tot felul de vorbe duioase. Bantu
se uită o vreme în altă parte, pe fereastră, apoi, de teamă ca
nu cumva ei, care într-adevăr se pare că uitaseră cu
desăvârșire de prezența lui, să treacă la scene de o și mai mare 30
intimitate, părăsi odaia în vârful picioarelor, cu căciula în
mână, fără ca ei să observe ceva. Se opri în dreptul ușii închise,
ascultând cum tinerii însurăței, dincolo de ușă, începuseră să
facă dragoste.

– Ai tras cu urechea prin urmare? întrebă băiatul, privindu-și cu tristețe ghetetele rupte.

– Sunt om bătrân, spuse rușinat Bantu. Nu-mi mai arde mie de astea!

5 – Da banii? întrebă băiatul. Cu banii ce-ai făcut, că doar te-ai umplut de bani!?

– A îmbătrânit, doamnă, spuse Eva Nada. M-am uitat săptămâna trecută mai bine la el, că rău o mai îmbătrânit. I-o căzut părul, zău așa, ca la câini.

10 – Am auzit că a cumpărat patru lanțe de pământ de la Inișconi, din pământul ăla bun, pe care îl are Inișconi mai sus de Turcoane, spuse mama. Da cum de vinde Inișconi pământu? întrebă ea.

15 – Își mărită fata cu un ofițer, spuse Eva Nada. Fără pământ – pe care să-l vândă și să-și facă omu casă la oraș – ofițeru n-are voie să se însoare.

20 – Banii nu aveau nici un preț, spuse Bantu. I-am băgat în pământ, spuse Bantu. I-am băgat în pământ, știam și eu din bătrâni că pământu e sigur. Nu știam că oi prinde vremuri de astea, în care nici pământu nu mai e sigur, n-aveam de unde să știu...

Veni în sfârșit și autobuzul pe care cei doi îl așteptau de mai bine de-o oră. Autobuzul se întorcea de la fabrica de marmeladă și acum era gol, doar într-un colț o țărancă bătrână
25 moțăia deasupra unui coș cu cireșe, pe care îl ținea în brațe. Capul îi cădea până aproape de cireșele acelea roșii, – culese probabil de mult timp, pentru că păreau pe jumătate putrede – și se ridica la loc, cu o zvâcnire scurtă și caraghioasă. Cu totul
30 pe neașteptate, tânărului i se făcu rău. Îl rugă pe șofer să oprească puțin și, după ce coborî, vomită în iarba de pe marginea șoselei. Se urcă din nou în mașină și se așeză cât mai departe de locul unde stătea Bantu. Vomitase din cauza mirosului. Bantu puțea prea urât și el băuse toată noaptea, de

bucurie că „i-au dat drumul“, și acum avea stomacul întors pe dos.

Șoferul știa de unde vin cei doi călători; astfel de clienți avea dimineța, în zori, destul de des, închisoarea era la doi kilometri de fabrica de marmeladă, de obicei îi lăsa să meargă fără bilete, 5
în schimb, îi descosea întotdeauna, cum și de ce au stat închiși.

Ajunseră în orașel și coborâră în dreptul liceului de fete. O statuie, reprezentând un celebru general, era, în fața intrării, ferestrele de la etaj erau deschise și soarele aprindea mici jerbe de lumină în fiecare geam. În spatele liceului era un mic parc, 10
și cum până la venirea trenului aveau de așteptat mai bine de două ceasuri, intrară în parc și se așezară pe banca de la intrare. Trei femei, înfocolite și îngrozitor de murdare, măturau parcul și se certau între ele, înjurându-se una pe alta cu multă ură.

Și iată-l pe tânăr obligat să asculte, în continuare, poveștile 15
bătrânului – cu câtă seninătate își istorisea acesta viața, de parcă ar fi fost detașat de ea, de parcă n-ar fi fost vorba de propria lui existență – întâmplări pe care, în ciuda ororii ce-o simțea auzindu-le, îi trezeau o inexplicabilă curiozitate.

Între timp difuzorul instalat în mijlocul parcului începu 20
să cânte; era atât de hodorogit încât nu se înțelegea bine dacă era vorba de un vals de Johan Strauss, de un marș, sau se transmitea muzică populară din țările prietene. Bantu se întinse pe o bancă și adormi repede; peste două ceasuri, când trebuiră să plece, tânărul trase mult de el până să reușească să-l trezească. 25
O parte din drum aveau să călătorească împreună. Vagonul în care se urcară era gol și în timpul călătoriei Bantu începu să povestească din nou tot felul de întâmplări, întrerupt din când în când de întrebările tânărului, care îl asculta cu un ciudat amestec de repulsie și curiozitate. 30

– Îi plăcea să cânte în strană, povesti Bantu. Plăcerea lui cea mai mare era să cânte în strană, măcar că avea o voce urâtă. Da oamenii se obișnuiseră cu vocea asta a lui. Așa l-au prins.

– Cum? întrebă mama.

– Păi așa, spuse Eva Nada. El cânta în strană, popa cu cădelnița în stânga și în dreapta, cum îl știți, și militarii stăteau afară și-l așteptau. Popa s-o oprit din cântat, că i-o șoptit
5 careva, și oamenii or aflat și ei ce se întâmplă, și s-or bulucit la ușa bisericii, care de care să iasă mai iute. Atunci or intrat ăia și-or zis, predă-te.

– Asta o fost rău, copile, povesti Bantu, o fost rău că s-o predat, că eu altfel am socotit că o să se întâmple; vezi ca știam
10 că are pistolul ăla la el, că doar eu i l-am dat, și dacă el ar fi scos pistolul să tragă, ăia ar fi tras și ei, și gata, da el, nu, că se predă, și atunci or venit și l-or luat și unde să-l ducă, că la post se strânge prea multă lume.

– Până om vedea ce și cum, îi spuse Bantu, ofițerului, eu
15 zic, domnu ofițer, că mai bine îl ducem la mine. Sub pază nici nu mișcă, vă odihniți, că poate sunteți obosit de drum.

– Asta așa-i, spuse ofițerul. Eu până nu primesc ordin, nu mă ating de el.

– I-am văzut, doamnă, cum să nu-l văd, povesti Eva Nada.
20 Stătea acolo între puștile alea și nu scotea o vorbă, numai se uita așa, parcă drept la mine în ochi, o jale era, doamnă, în ochii lui, că n-am mai putut să mă...

– Lasă, Ioane, că scapi tu, spuse Eva Nada.

– Cine te-o întrebat pe tine dacă scapă sau nu? spuse
25 ofițerul.

– Când am ajuns cu el acasă, povesti Bantu privind capul chilug al băiatului, care în lumina zorilor părea și mai slab, atunci mi s-a părut mie că abia o început să se înfricoșeze. Numai se oprește în mijlocul curții și începe să plângă, că el
30 nu merge mai departe, că ei de-aia l-au dus acolo, să-l omoare; ba că el a avut un vis, că în visu ăla a lui i s-o arătat că i s-au scurtat zilele. Ofițerul și-o dat cuvântu că nu-i face nimic, până primește și el ordine, că doar nu-i de capu lui, da el nu și nu, o ținea întruna că nu știu care proroc i s-o arătat și că i-ar fi

spus că de foc de armă o să moară, până când ofițerul s-o cam supărat, du-te în aia mă-ti, i-o spus, cu sfinții tăi cu tot.

– Dumnezeu să-l ierte, spuse Eva Nada, că urâtă moarte o mai avut.

Ofițerul plecase la post să vorbească prin telefon cu cei 5 mai mari decât el și, în lipsa ofițerului, Bantu umplu trei bocale cu vin, și soldații îl băură repede, pe nerăsuflăte, ca să nu-i prindă domnu ofițer, și după ce vinu se termină Bantu le aduse un fel de poșircă acră și rău mirositoare; lor li se deschisese însă „pipota“, băură și poșirca. Iar când ofițerul se întoarse, 10 totul era aranjat; Bantu îi explicase lui Frunză Verde cum să fugă, prin capătul grădinii, îl scosese chiar el prin grajd, nu înainte de a-și lua rămas bun de la el, apoi înștiință soldații, care, speriați că în vreme ce ei se dăduseră cu băutura, prizonierul lor reușise s-o ia razna, începură să alerge în stânga 15 și în dreapta prin întuneric, orbecăind prin ograda pustie. Și tot el, Bantu, le arată drumul.

– Uite, pe-acolo o luat-o, le spuse el. Dacă o fi ajuns la capătul grădinii lui Jurma.

Îl împușcă rău lângă nucii aia bătrâni și soldații fugiră înapoi, 20 să-l cheme pe ofițer, și el rămase singur acolo sub nucii, încă viu, horcăind, înecându-se cu sângele care îi venea în gură.

– Nimic nu mai poate fi îndreptat, spuse Bantu. Toate au trecut și cum s-or întâmplat așa or rămas. Ți le-am spus toate așa cum au fost, mă copile, n-am ascuns nimic, spuse 25 el și începu să se strângă în el, să se chircească.

Dimineața era răcoroasă și lui îi era frig.

– Te căiești cumva, ți-o fi părând și ție rău? îl întrebă băiatul.

– Ce importanță are, dacă îmi pare mie rău sau nu, spuse 30 repede Bantu. Ce-o fost, o fost, și chiar dacă îmi pare rău, nu mai pot îndrepta acu nimica. Nu mai pot lua nimic de la început, viața mea s-o sfârșit, spuse el căscând și scărpinându-se în ceafă.

– Eram la biserică, povesti el mai departe. Frunză Verde în strană, cântând cu vocea aia a lui de capră bătrână, și eu în fața lui, în cealaltă strană, acolo unde stau oamenii cei mai de seamă din sat; și să vezi că de aici a început: că mi s-o părut că
5 dacă el cântă, lui nu-i stă gându la cântat, că se uită la mine; măcar că știam că era chior și nu prea vede. „Poate nu mă vede, da știe unde mi-i locu, și de-aia se uită“, îmi spuneam eu, și el tot îi da cu cântatul mai departe. Și să vezi cum o fost: în timpul
10 cât am fost eu primar, atunci înainte de alegeri, el era boactăr de noapte la primărie și era tare curios de felul lui, adică voia el să știe tot ce se întâmplă cu politica, dar cum nu era vorbăreț, toate câte le afla le ținea în el; de amestecat nu se amesteca niciodată și toate i s-or tras, ca să vezi, de la sigiru ăla.

– Ce-i aia sigir? întrebă tânărul.

15 – Las' că-ți spun altădată. Taci și ascultă: Așa cum îți spun, avea acasă două sau trei butoaie cu sigir din cel mai fain, poate chiar mai multe o fi avut; cum sigiru, după chef, îi foarte căutat, îi luam pe domnii care veneau, când erau mai îngreșoși de băutură, și-i duceam acasă la Frunză Verde, să
20 se răcorească, să se mai limpezească după atâta băutură tare. Frunză Verde era bucuros că-i vin în casă domni mari, până când într-o zi, ce-i trece prin cap unuia din domnii ăia. „Mă, îi spuse el, tu ai servit cauza cu sigiru tău mai bine ca mulți alții de aici din sat, ce-ar fi să te facem de-al nostru?“ El că
25 nu, că nu se pricepe la politică, da cel cu propunerea, avocat de meserie, și care știa cum să ieie omu, îi gata să-l convingă, da până la urmă or lăsat-o moartă.

După aceea, când s-o terminat cu ăia, de câte ori mă
întâlneam cu Frunză Verde, mă feream, că mi se părea mie
30 că parcă vrea să-mi zică ceva. Odată, țin minte că m-am întâlnit cu el la moară și mi s-o părut că se uită la mine într-un fel anume, și atunci m-am gândit că ăsta o să dea o pâră împotriva mea. Asta, când o venit ordin să-i împuște pe legionari. Numai așa, de frică; o să mă pârască, că ăia cu

cămășile verzi or mâncat și-or băut la mine, și în ziua aia, la biserică, în care mi s-a părut că se uită la mine și mă privește nu știu cum, am știut că trebuie să rezolv problema asta.

– De unde știi tu asta? întrebă Frunză Verde. Ce-am făcut eu alta decât că le-am umplut paharele cu sigir, la ăia ai tăi. Că ai tăi au fost, că tu i-ai umflat de mâncare. Atâta păcat să fie, spuse el. Pentru asta n-o să mă pună în ștreang, numa pentru atâta.

– Or vrut să te primească membru în partidul lor ori nu? mit? l-am întreat eu atuncea și el s-o uitat speriat și mi-o spus:

– Or glumit, spuse el repede, să mă bată Dumnezeu, dacă n-or glumit. Că le-o plăcut sigiru, că-i astâmpăra, și de-aia or glumit cu mine, că mă primesc în partid.

– Era dimineață, parcă o fost azi, nici atunci nu răsărise soarele bine, și nevastă-sa o făcut niște pancove și ni le-o adus să le mâncăm calde, și când o aflat de ce-am venit, că Verde s-o și grăbit să-i spună, că vin și-l arestează, că așa-i ordinu, să-i aresteze pe toți care îs cu legionarii, nevastă-sa o început să plângă, se scutura cămașa pe ea de atâta plâns. „Bune pancove“, i-am spus eu muierei și m-am făcut că n-o văd că plânge. „Așa calde cu miere de stup, sunt tare bune.“ „Și unde să fugă?“ întrebă femeia. „Tu să ascuți de mine, am un plan al meu, m-am gândit bine, și într-un ceas să fii gata de plecare, că dacă întâziem pot să vină ăia să te ridice și ni s-a dus dracului tot planu!“ spuse Bantu.

– Da tu i-ai îndopat cu mâncare, de ce nu te arestează pe tine? întrebă Frunză Verde.

– Eu am avut grijă să mă pun bine cu liberalii; de mine, au domnii grijă, n-avea tu grija mea, pricepi? i-am spus, și am mai luat o pancoavă.

– Cred că muierea l-a convins să plece, spuse Bantu. Amândouă, soacră-sa și nevastă-sa, au început să bocească și când le-o văzut el lacrimile, s-o speriat mai tare și și-o pierdut capu. E adevărat că prea deștept de felul lui nu era. Bucuria lui a mai mare era să cânte duminica în strană la biserică, cum

ți-am spus. Cât o stat ș-o lucrat în fabrică la Keller, nu m-aș mira, ca duminica, după ce se spăla și se îmbrăca în hainele de sărbătoare, să înceapă a cânta toate cântecele alea bisericesti, c-or fi răs ăia din baracă de el și-or fi făcut taină.

5 O fi fost necăjit numa, mă gândesc, că lipsește popa care să-i dea răspunsurile.

– Știi, mă Teodorescule, spuse locotenentul, ce te-așteaptă acum? Pușcăria te mănâncă, dobitocule, acolo o să-ți putrezească oasele, ai înțeles?

10 – N-am tras eu, domnu locotenent, se tângui soldatul. Uite aici să-mi sece inima dacă am tras.

– Dar focul l-ai auzit? întrebă locotenentul.

– O fugit prin capătul grădinii, pe la Greluș, povesti Eva Nada. S-o împiedicat într-o creangă și-o căzut, și soldații atâta
15 or așteptat, până s-o ridicat el de jos erau în spatele lui.

– Care o tras, mă, atuncea? întrebă locotenentul. Vreți voi, ca din cauza voastră, să ajung eu la Tribunalul militar, nenorociților? Cine v-a dat vouă ordin să trageți, mă? Ce v-am spus eu, când am plecat la primărie, să vorbesc la telefon?

20 – Să-l păzim ca ochii din cap, să nu ne mișcăm de lângă el, recunosc Teodorescu.

Erau la doi pași de el, gata să se năpustească asupra lui, când se auzi împușcătura; trăsese unul dintre ei, probabil de frică, glonțul îl nimeri pe Frunză Verde drept în ceafă; în
25 timp ce se prăbușea la pământ, soldații, în loc să se apropie, se îndepărtară speriați, apoi o luară la fugă înapoi, spre casa lui Bantu; „care a tras, mă, Dumnezeu să vă bată“, spuse gâfâind unul dintre ei, iar altul se opri să borască lângă un prun (scoarța prunului de care se sprijini era umedă și jilavă).

30 Îl părăsiră, așadar, lăsându-l singur sub nucul uriaș din capătul grădinii lui Greluș, fără să știe exact dacă era mort sau nu.

– Până la urmă aflu eu care a tras, că n-o să înfund eu pușcăria pentru voi, spuse locotenentul, în vreme ce mașina se hurducăia pe drumul nenorocit de țară, desfundat de poile

primăverii, cu soldații speriați, îngroziți, sprijiniți în puștile acelea dintre care una avea încă țeava caldă de glonțul tras în gâtul lui Frunză Verde.

– Åsta-i păcat de la Dumnezeu, mă băieți, mă, spuse Bantu, și părul lui strălucea ca argintul, la lumina lunii. 5
Dumnezeu iartă orice, numai asta n-o iartă, așa să știți, adăugă, în timp ce, ajutat de soldați, culca trupul încă viu a lui Frunză Verde în carul cu fân din șură. Trupul se afundă în fân, repede fânul se năclăi și el cu sânge, rănitul, intrat în comă, total inconștient, privea cu niște ochi sticloși și deja morți grinzile 10
șurii ascunse în întuneric și ușor luminat de pulberea lunii.

– Mare păcat, spuse Bantu, și aprinse o lumânare pe care o lipi de loitrea carului apărând-o cu palma lui lată, să nu se stingă.

– Cam bate vântu, spuse unul din soldați, tot nu stă aprinsă. 15
Și la flacăra lumânării, Bantu îi văzu fața udă de lacrimi.

– Ce plângi, dobitocule, spuse locotenentul. Mai bine n-ai fi tras, decât să te smiorcăi atâta. Știi tu ce ne așteaptă pentru asta?

– Da o avut viață, doamnă, o trăit până când or ajuns cu 20
el aproape de oraș. De revenit nu și-o mai revenit, cum să-și revină, când era cu glonțul în gât?

– Soldatul ăla, Teodorescu, ar fi tras, spuse Bantu, așa a ieșit la control. Dumnezeu să știe, că bietul băiat n-o vrut în ruptul capului să recunoască, el o ținut-o una, morțiș, că el 25
n-o tras, că de-aia țeava arată cum arată, că el o tras un glonte când a fost la privată, că s-o speriat și...

– Åșa pățește omu, doamnă, spuse Eva Nada frământând aluatul pentru cozonac, cine ar fi crezut că tocmai un prăpădit ca Frunză Verde, unu la care altceva nu i-a plăcut decât să 30
cânte duminica în biserică, să i se întâmple una ca asta. Că el nici de lucru n-o fost bun, barem de politică. V-am spus eu, de la sigiru ăla i s-or tras toate.

– Care sigir? întrebă mama.

– Păi veneau ăia cu cămașa verde, să beie sigir la Frunză Verde, să-și astâmpere arsurile după chef. Făceau chef la Bantu, petreceau adică, numai eu știu ce mese se întindeau, duminicile, că mă chema pe mine să le fac supă cu tăiței, cică nimeni
 5 nu știa tăia tăiței mai subțiri decât îi tai eu, și după ce petreceau la Bantu, ăsta îi ducea la Frunză Verde să beie sigir ca să se astâmpere.

– Aș fi curios să știu, spuse avocatul Mareș, care e etimologia cuvântului ăsta „sigir“. În tot cazul, e o băutură
 10 excelentă, adăugă el. Uite, pentru băutura asta, pe cuvânt c-ai merita să te primim la noi.

– Ideea e aprobată, spuse profesorul de matematică, Adamovici. Ce-ar fi să-l primim pe Frunză Verde?

– Eu nu mă pricep la politică, domnu avocat, spuse Frunză
 15 Verde. Pentru mine, să vă spun drept, liberalii sau țărăniștii sau dumneavoastră, tot una-s. Eu altă bucurie n-am decât să cânt duminica în biserică. Eu sunt credincios, părinte, se adresă el preotului din Bujor. Mie mi s-o arătat odată în vis pruncu Iisus. Râdea la mine și-mi făcea semn cu mânuța. „Tu, Ioane,
 20 o spus atunci Fecioara Maria, și avea lacrimi în ochi, tu să te îmbraci frumos în fiecare duminică, și să te duci la biserică și să cânti în strană, așa vrea el, mi-o spus ea și o arătat spre prunc, așa mi-o spus el să-ți spun.“ „Da nu știu cânta, Precisto, i-am spus eu, nu prea am glas.“ „Nu contează glasul, a spus atunci
 25 Precista și a zâmbit la mine, suflet să fie și bunăvoință.“ Asta e adevărat, adăugă el, către domnii care goliseră cămile borțoase cu sigir, glas nu prea am, la început, oamenii nici nu veneau pe la biserică de urâtul glasului meu și, să iertați, cred și din cauză că sfinția-sa are gușă, da, cu vremea, lumea s-o obișnuit.
 30 Glas n-am, da am învățat intrările, le știu ca pe apă.

– Și dacă se știa curat ca lacrima, de ce a fugit? întrebă mama.

– Stau și mă gândesc, ce-o fi fost oare în capu meu, că m-am luat după tine, ce-o fi fost în capu ăsta prost când te-am
 35 ascultat? se tânguia Frunză Verde, în odaia plină cu soldați

care nici nu-l ascultau ce spune. Dar eu o să mă rog și pruncul Iisus și Precista care mi s-or arătat mie în vis o să mă asculte, și pedeapsa lui Dumnezeu...

Cu barba lui lungă și căruntă, cu ochii mari și cu cearcăne, Frunză Verde arăta ca un profet care blestemă, și Bantu, 5 tulburat, ieși din odaie. Când reveni îl găsi pe Frunză Verde rugându-se de locotenent.

– Numai să nu mă omorâți, domnu locotenent, se văita el, că n-am nici o vină. Mie mi-o plăcut să cânt în biserică, asta o fost plăcerea mea cea mai mare. 10

– Nu te omoară nimeni, spuse locotenentul, agasat de vocea plângăreață a cântărețului. Ia judecată ți se va stabili vina și vei primi pedeapsa pe care o meriți.

– Plouase, doamnă, și era grădina numai floare scuturată de peste noapte, se zbiciseră și iarba și florile, era o albeață și 15 un soare de-ți luau ochii, nu alta. Numai unde o căzut Frunză Verde era o baltă de sânge; da mult sânge o avut, doamnă, că s-o scurs atâta din el, cine ar fi crezut, că era destul de slăbănog de felul lui, am auzit eu că ăștia slabi au mult sânge în ei.

– Tot stau și mă întreb de ce-ai făcut tu asta, Bantule, 20 ce-ai avut tu cu mine, mă Bantule, spunea Frunză Verde printre lacrimi. Întrebarea însă nu i se adresa lui Bantu, care de altfel nici nu-l asculta, stătea de vorbă cu sublocotenentul, era mai degrabă un bocet; Frunză Verde vorbea cu Bantu, de parcă acesta nici n-ar fi fost de față, adresându-i-se ca unei 25 ființe absente.

– Eu nu te forțez, așa să știi. Dacă vrei pleacă, dacă nu rămâi. Mie nu-mi pasă. Eu îți spun numa că ți-am găsit un post acolo la fabrică, dacă stai un an acolo, și câștigi ceva bani, și vii după aia acasă, când lucrurile s-or liniști, e tare bine. 30 Da eu nu te forțez, treaba ta ce faci, spuse Bantu. ăștia însă nu întreabă multe. Ai petrecut cu ăia cu cămașă verde? Ai petrecut. Erai omu lor? Erai, spuse Bantu.

– Tu i-ai adus pe capu meu, se tângui Frunză Verde, incapabil să ia o hotărâre. Că n-am avut nici un interes de pe urma lor. Numai pagubă. Că au băut întotdeauna fără să plătească.

– Păi, eu vin să-ți spun, spuse Bantu, și tu mă bagi adică
5 pe mine? Asta nu-i drept, adăugă el, dând din cap.

– Eu nu bag pe nimeni, din partea mea poți fi liniștit, m-ar bate Precista, dacă aș face un rău cuiva. În *Biblie...*

– Lasă, mă, *Biblia* aia, spuse Bantu și se ridică să plece.

– Da, spuse Eva Nada, cică la început, Bantu, după ce
10 l-or găsit împușcat, l-ar fi luat în brațe și-ar fi vrut să-l ducă el singur, dar așa, în picioare, sângele a început să curgă mai tare din Frunză Verde, și atunci doi soldați l-ar fi luat de picioare, iar Bantu de cap. Frunză Verde era deja lemn, pe jumătate și plecat pe ceialaltă lume, săracu, nu mai știa de el.

15 – Care ai tras, mă, Dumnezeu să te bată, de prost, spuse unul din soldați, și altul se opri, se sprijini de un prun – coaja îi era jilavă și umedă – și dădu afară tot ce avea în el, ba chiar și vinul prost, cu care făcuse Bantu cinste.

– Eu n-am tras domnu sublocotenent, pe mama din
20 groapă mă jur dacă am tras, spuse soldatul Teodorescu.

– Bătea vântu, povesti Eva Nada și lumânarea, ce să ardă, se stingea tot timpu. Și Bantu stătea cu cutia de chibrituri lângă lumânare și de câte ori se stingea lumânarea, el o aprindea, repede, din nou. Lasă lumânarea, ar fi spus sublocotenentul,
25 de lumânări ne arde nouă acuma? Bandiți ca el pot da ortul popii și fără lumânare, ar fi spus sublocotenentul ăla.

– Tu faci ce știi tu, spuse femeia lui Frunză Verde și se așeză cu mâinile în poală pe scaunul așezat de-a lungul patului și-și șterse lacrimile. Tu faci cum crezi că e mai bine,
30 da eu zic că n-ai de ce să te ascunzi, că tu n-ai făcut la nime rău. Toată lumea știe asta. Și, dacă o fi să te judece pentru atâta lucru, c-ai dat domnilor sigir să se dreagă după petrecere, păcatu lor să fie, că eu gândesc că asta n-o fi mare greșeală.

Peste noapte au rămas să doarmă în gară la Lugoj și cum sala de așteptare era aproape pustie, putură să se întindă în voie pe băncile de lemn, destul de tari sub trupurile lor slăbănoage; dar ei se obișnuiseră în anii de închisoare cu lemnul tare și cu mirosul greu de igrasie sau de sudoare omenească. 5
Fluieratul strident al unui mărfar de noapte îl trezi, totuși, pe tânărul student. El își ridică încet, cu frică aproape, capul tuns chilug de pe bancheta tare și privi prin geamul spart al sălii de așteptare.

Vagoanele dreptunghiulare ale aceluia mărfar treceau rând 10
pe rând prin dreptul ferestrei, decupându-se, mici pătrate negre, pe cerul încă întunecat. Ascultă un timp cum zgomotul neplăcut al mărfarului se stinge încet în noapte. Continuă să rămână o vreme cu urechea la pândă, proptit într-o mână, cu capul – părul blond abia îi crescuse de un deget, și în creștete 15
și la tâmple începutul de chelie era evident – răsucit spre dreptunghiul întunecat al ferestrei prin care se putea zări acum doar peronul pustiu, și două femei cu cârpe roșii legate strâns pe sub bărbie, mici, bondoace, cu fundul mare, măturând cu niște enorme mături peronul; renunță să le mai privească, 20
închise din nou ochii și un timp ascultă hârșăitul monoton al măturilor.

O tristețe grea, năclăită parcă, îi cuprinse sufletul și pentru prima dată, în toți acești ani, îi veni să plângă. Își îngropă capul între cele două brațe pe care le ținea ridicate deasupra capului 25
și gura lui, udă deja de lacrimi, simți lemnul tare al băncii. Se gândi la ispășire, și dacă ea este într-adevăr posibilă, și-l privi pe bătrânul care dormea lângă el, întors într-o parte, cu gura deschisă, cu genunchii ridicați și-i dori – acest lucru i se întâmpla, de asemenea, pentru prima oară, în felul acesta 30
nu se gândise niciodată la un om – moartea. „Să moară“, își spunea, de parcă în felul ăsta, prin simpla dispariție a lui Bantu, tot răul din lume s-ar fi nimicit, ar fi dispărut odată cu el și

lumea ar fi respirat, în sfârșit, fericită, eliberată. Înțelese cât de naiv, cât de copilăros e în stare totuși să gândească!

Bătrânul se întoarse, răsucindu-se cu greutate pe scaunul îngust, oftând din toți rărunchii prin somn, și din nou trecu un mărfar și fluieratul lui strident sfâșie iar liniștea nopții, și atunci Bantu se trezi și, privindu-l cu niște ochi apoși, încă buimăcit de somn, îl întrebă pe tânărul student cât o fi ceasul, o mai fi mult până dimineța? „Rogu-te, îi spuse, când o fi să plecăm, să mă trezești, să nu pleci fără mine, că alt tren nu-i până la prânz.“ Și adormi repede, de data asta sforăind ușor, un fel de țiuț ascuțit, care îi ieșea nu din gură, de altfel strânsă pungă, ci prin nări. Femeile acolo, pe peron, terminaseră de măturat și acum vorbeau între ele. „Mi-am luat doi metri de americană, spuse una dintre ele, o adus Ionel, la noi, la cooperativă, da mă crezi că n-am găsit farbă neagră, numa vânăță? Și Simon a meu mi-o zis că n-o văzut alta să umble cu sumna vânăță, numa pe una care o fost moașă la Mănăștiur, că-și făceau soldații, care erau cu lucru la linia ferată, distracție cu ea. Așa o zis, că dacă el mă vede cu sumna vânăță, cum o avut moașa aia, îmi suce gâtu ca la o găină și gata.“ „Parcă acum poți purta ce vrei și cum vrei? spuse cealaltă femeie. Acu porți ce găsești, că n-ai alta de făcut.“ Ușa de la sala de așteptare era deschisă acum, și ele stăteau cam în dreptul ușii, sprijinite de ea, vorbind cu voce tare și stridentă, de parcă s-ar fi aflat la mare depărtare una de cealaltă. „Nu mă uit eu la asta, spuse din nou una dintre ele, numai că al meu e așa de felul lui, așa-i place lui să-și bage nasu în tot lucru; la început, când ne-am luat, nu mi-o fost prea ușor, da acum, el îi cu zisu și eu cu făcutu, n-am eu atâta grija lui. Că azi zice, și mâine o uitat ce-o zis.“ Cele două femei continuă să vorbească între ele cu voce tare, povestindu-și păsurile și necazurile una alteia, dar tânărul student adormi din nou, înghițindu-și lacrimile prin somn și când se trezi, Bantu era treaz și el și se căznea să-și scoată un bocanc dintr-un picior – celălalt bocanc se

odihnea în fața băncii – fără să reușească. „De-acuma-i cald, pot merge și desculț“, spuse Bantu. Îi las aicia, că tot nu-s buni la nimic. Că parcă tot mai bine-i, vara, să umbli desculț. Nu ți-o fi cald cu sfetărul ăla pe tine?“ îl întrebă pe băiat. „Azi-noapte a fost destul de rece“, spuse tânărul student. „Mi-a prins bine, mi-a ținut de cald.“ „Uite că io-s mai bătrân, spuse Bantu, da mă crezi că eu n-am știut ce-i aia frigu? Eu grija lui n-am avut-o... Eu zic să mergem, adăugă el, după o scurtă pauză. Mă gândesc c-or fi tras trenu, c-o fi vremea.“ Trenul era într-adevăr tras pe o linie secundară, așa cum prevăzuse Bantu. Ei erau primii călători, așa că trecură din vagon în vagon – ferestrele erau închise, tânărul student încercă să deschidă una, dar era înțepenită – în timp ce un miros greu, de tutun prost, de motorină, cu care erau năclăite podelele, domnea pretutindeni, absorbind, ca un imens burete puturos, aerul proaspăt al dimineții răcoroase de vară. Tânărul student reuși totuși să deschidă o fereastră – mai bine zis aceasta căzu deodată, cu mult zgomot, gata să se spargă, – și cei doi, strânși înghesuiți unul în altul, se așezară la fereastră, privind prin dreptunghiul ei îngust gara, care se trezea la viață.

În scurtă vreme vagonul se umplu cu muncitori navetiști care începură să joace cărți, lovindu-le cu zgomot de lemnul banchetei, niște cărți soioase și cu colțurile rupte, fragile totuși în mâinile lor mari, ciolănoase, cu vine puternic pronunțate. La început se uitară chiorâș la capul lor – cel al studentului și al lui Bantu – tuns chilug, unul dintre ei chiar puse o întrebare: „De-acolo veniți?“, zise el fără să precizeze prea exact ce înțelege el prin acest „acolo“. „De-acolo“, spuse Bantu și oftă. „Mă, spuse unul dintre muncitori către altul, unul care își aprinsese un fel de trabuc, de care era foarte mândru. Știi cu cine semeni tu acuma, așa cum tragi din țigara aia?“ „Cu cine?“ întrebă celălalt. „Cu pensionarii lui Franz-Iosef, cu ăia semeni tu, spuse cel dintâi, că numai ăia trăgeau așa din țigară, și de nime n-aveau grijă. Trăgeau din țigară și stăteau pe niște scaune

din alea de paie, uite așa“, spuse și-i arătă, vecinului de banchetă cum, răschirându-și picioarele. „Păi cum și în ce fel o fost cu funcționarii ăia?“ întrebă din nou cel cu țigara de foi. „Păi tu ești prost, de-aia n-ai auzit de ei, spuse primul.

5 Dacă ești prost, eu n-am ce să-ți fac. Eu n-am vina asta. Tu n-ai auzit de pensionarii lui Franz-Iosif? Păi atunci n-avem ce discuta.“ „Cum erau pensionarii ăia, că eu, îți spun drept, n-am auzit de ei“, spuse din nou cel cu țigara. „Asta știe toată lumea cum or fost, spuse primul. C-or fost roșii la obraz și
10 de nalți au fost nalți, să fi avut doi metri, dacă nu mai mult. Și cum stăteau pe scaunele alea de paie, cu păhărelul de țuică îndulcită lângă ei și cu țigările alea groase, știu că n-or avut grija altuia, că de mers bine, le-o mers bine, că așa o fost porunca de la Franz-Iosif, să beie, să duhănească și să mănânce
15 cât or vrea și ce-or vrea.“

„Povești din astea am mai auzit eu, spuse din nou celălalt și începu să râdă. M-ai găsit pe mine prostu ăla care să cred minciuni din astea pentru copii“, spuse. „Așa o fost, ascultă-mă pe mine“, spuse primul și căscă, deodată, indiferent dacă celălalt
20 îl crede sau nu-l crede, sugerând parcă prin această indiferență că și lui povestea i se pare destul de neverosimilă, în cele din urmă. „Așa o fost din bătrâni, așa se zice, da cine știe dacă o fost chiar așa“, spuse de data asta celălalt, oftând și acceptând el parcă acum, pe jumătate, verosimilitatea legendei.

25 Bantu nu mai auzi sfârșitul discuției, somnul îl cuprinsese, în vreme ce soarele zilei de vară, pe măsură ce dimineața, creștea, devenea tot mai fierbinte. Își lăsă capul pe umărul vecinului după un timp, fără să știe, adormit de-a binelea, căutând puțin adăpost, puțină umbră; și prin somn, trupul
30 lui bătrân și foarte slăbit se umplu de sudoare. Tânărul student rămase, în schimb, treaz, jucătorii își ridicau doar din când în când ochii de pe cărțile soioase și-l priveau, o frântură de secundă doar, cu prietenie. Coborî, în cele din urmă, într-o gară mare, plină de lume; trenul plecă și el rămase acolo pe

peron; privi trenul care se făcea tot mai mic, tăind câmpia în două părți egale (grâul era dat în pârg și părea o câmpie de aur) – trenul care îl luase cu el pe Bantu. Și iată că Bantu coborî într-un somn foarte greu, așa cum au bătrânii destul de rar, pentru că în general ei au somn ușor, și nimeni nu se gândi 5 că el ar fi trebuit probabil să coboare în una din gările acelea în care trenul se oprea un minut sau două, și călătorii se buluceau la ușă, coborând în mare grabă. Când trenul ajunse la Mănăștiur, navetiștii coborâră făcând mare zgomot, dar nici zgomotul acesta nu reuși să-l trezească pe bătrân. El rămase 10 singur în compartiment, dormind în continuare cu gura larg deschisă, respirând greu, probabil din cauza căldurii, a soarelui care, deși era foarte de dimineață, împrăștia pe pământ o căldură de cuptor încins. La gara următoare se urcă un elev în uniformă – o uniformă veche și tare ponosită, – ca la prima 15 stație să coboare din nou. „Scoală-te, moșule“, strigă el din ușă, dar bătrânul nu-l auzi. Apoi trenul opri în plin câmp, trebuia să aștepte să treacă acceleratul, și prin fereastra deschisă se puteau auzi cossașii ascuțindu-și coasele, și cântecul greierilor în iarbă. Câmpul era într-adevăr plin de secerători tineri, 20 asudaseră și-și lășaseră cămășile de pe ei. Trupurile lor negre și musculoase străluceau în plin soare! Se opriseră din cosit și priveau trenul care avea foarte puțini călători, era aproape gol. Îl văzură, probabil chiar pe Bantu, care dormea cu gura larg căscată, în dreptul ferestrei deschise. Apoi, făcând mare 25 zgomot, trecu acceleratul, și trenul cu vagoanele lui vechi și zdrăngănitore o porni din nou. Prin ferestrele deschise, pătrundea în compartimente mirosul greu al fânului cosit și al gudronului încins. Pe lângă linia ferată creșteau maci roșii, cam ofiliți de căldură sau chiar scuturați. Și iată că trenul ajunse 30 în gară la Marginea, stătu în gară aproape un sfert de oră „ca să ia apă“ și Bantu nu se trezi să coboare. Vagonul se umpluse între timp din nou, dar nici unul dintre călători nu-l recunosc pe Bantu, nici unuia nu-i trecu prin cap să-l trezească. Se

întâmplă că pe la ora prânzului, când soarele e chiar deasupra capului, ca bătrânul să se trezească, în sfârșit, o trezire însă ciudată, de parcă dintr-un somn ar fi trecut în altul; chiar mișcărilor pe care încercă să le facă, ridicându-se de pe banchetă, erau nu știu cum, încetinite. Prin fereastra deschisă el văzu gara, o gară mică, pierdută în plin câmp, peronul pustiu și auzi, strecurându-se prin fereastră, din biroul impiegatului, ticăitul monoton și neîntrerupt al telegrafului. Da, era atâta liniște în jur, încât se auzea și acel ticăit delicat și se mai auzea apa, un jet subțire și neîntrerupt, curgând din arteziana din fața sălii de așteptare. Îi era sete și vru să coboare să bea puțină apă, dar descoperi cu mirare că picioarele nu-l mai ajutau. Abia acum observă el că era singur în vagon și atunci se uită din nou pe fereastră ca să strige pe cineva, dar pe peron nu era nimeni, peronul era pustiu, așa cum am spus, și nici în sala de așteptare, a cărei ușă era deschisă, de asemenea, nu era nimeni; se vedeau doar cele două bănci și masa plină cu resturi de mâncare și de hârtii mototolite. În biroul impiegatului de asemenea nu era nimeni, probabil impiegatul ieșise în curtea din spatele gării să stea la soare sau, cine știe, poate o ajuta pe soția șefului să scoată sâmburii din cireșele culese pentru dulceață. Telegraful continua să meargă singur și Bantu îl ascultă un timp, apoi, scoțându-și mai bine capul pe fereastră, descoperi că vagonul în care se afla nu era legat de nici o garnitură de tren. El se știa doar într-un tren care urma să-l ducă spre casă, cum de rămăsese vagonul lui singur în gara asta, care părea mai degrabă o haltă, decât o gară propriu-zisă, iată un lucru pe care nu-l putea înțelege Bantu! „S-o fi defectat vagonu, își spuse, și atunci restul garniturii a plecat fără el, cine știe unde o fi trenul acuma, se gândi el, apoi se auzi glasul unei fetițe sau poate al unui băiețș – la o așa vârstă e greu să le deosebești glasurile – un glas care urla în gura mare unul din cântecele acelea copilăroase; oricât se strădui bătrânul să descifreze sensul cuvintelor cântecului acelaia, nu fu în stare

și atunci înțelese că toate cuvintele se goliseră cu totul pe dinăuntru de orice fel de înțeles și din nou se miră, pentru că și acest lucru i se întâmpla acum pentru prima oară. Ridică atunci privirea spre ferestrele de deasupra sălii de așteptare, ferestrele de la locuința șefului gării, care, de asemenea, erau deschise, așteptând, zadarnic, ca cel puțin acolo să apară cineva, o ființă omenească, pe care s-o roage să-l ajute să coboare din tren, că nu știe ce s-a întâmplat cu el, o fi căldura de vină, că are așa un greumânt, că abia se poate mișca, și nici nu știe ce gară îi asta, în care se află el acuma, o fi sau n-o fi departe de casă, asta vrea el să afle. Valuri de căldură se revărsau peste câmpia nesfârșită cu gara minusculă înfiptă parcă în mijlocul ei. O căldură greu de suportat, într-adevăr, doar în sala impiegatului, acolo unde telegraful mergea singur, era probabil răcoare. Și cine știe, poate că impiegatul era acolo, doar că de la fereastra mărfarului era mai greu pentru Bantu să-l vadă, mai ales că în ultima vreme vederea îl cam lăsase și ea. Impiegatul era acolo, pe scaunul lui, în fața telegrafului, doar că, din cauza căldurii, a oboselii, poate că adormise cu capul în dosarele din fața lui. Sau, cine știe, poate că nici nu dormea, doar că în capul lui Bantu, în aceste clipe, era parcă prea mare încâlceală ca să se mai poată gândi la vreun impiegat, treaz sau adormit. Poate că impiegatul e treaz și, din plictiseală, își curăță un măr cu un briceag cu lama subțire și lucitoare. Iar cojile, mici panglici roșii și galbene, le așază în scrumiera din fața lui, printre chiștocuri și scrum de țigară.

Sfârșitul primei cărți

PASĂREA ȘI UMBRA

Roman

I

1

Să-ți povestesc cum s-a întâmplat: am fost noi la o nuntă – ori la un botez, nici nu mai țin bine minte ce-a fost – cam pe la sfârșitul lui februar. Și la petrecerea aceea, Ion al meu 5 întruna a jucat și și-a petrecut; de jucător a fost jucător, fără el nici nu s-a ținut nuntă în sat. Numai că a băut un picuț cam mult și din pricina jocului s-a incitat prea tare: îi curgea sudoarea de pe obraz și cămașa de pe el era o apă. Și așa ud learcă, a vrut să iasă până afară... 10

Când a murit, săracu, nici treizeci de ani împliniți n-a avut, s-a prăbușit când e omul cel mai în putere. Nimic nu-i mai pe nedreptate pe lumea asta, spuse bătrâna și în ochii ei spălăciți lui Andrei i se păru că citește o revoltă și o mânie din ce în ce mai stinsă cu trecerea anilor, nu cred că există 15 durere mai mare, decât atunci când moare omul fără să fi avut vreme să se bucure de viață, așa cum o fi ea. Până nu ajunge să-i cunoască necazurile; că nici fără ele nu se poate, și pe acelea trebuie omul să le cunoască, numai că el n-a avut când să le fi cunoscut... Anul trecut a murit la noi un copil, cam de 20 optsprezece ani: a trăsnit o claie cu fân și el a fost în vârful clăii, și atunci l-au băgat oamenii în pământ; da degeaba l-au băgat, el a fost țeapăn, nu l-a mai putut nimeni învia! Tot

satul a fost la înmormântarea copiluțului ăluia și a fost așa o jale cum n-a mai fost în sat de multă vreme.

Nu cred să fi fost cineva să nu-l plângă. A murit curat cum îi neaua! Viața lui nu i-a fost începută, l-a luat moartea când
5 nimeni nu s-a așteptat. L-a luat reaua, așa cum și pe Ion al meu l-a luat, spuse ea și-și șterse o lacrimă... Da despre cum a murit el am și vrut să-ți povestesc... Și numai că îl aud eu cum zice: „Aș ieși o clipită afară să mă răcoresc“, asta când a dat să-l șteargă mama pe frunte cu o cârpă; da el, ce să se lase
10 șters, uite așa își ferea capul, de parcă cine știe ce rău ar fi vrut să-i facă, săraca. „Stai cuminte, i-a zis ea, cum să ieși tu afară, așa asudat, pe gerul ăsta, nu vezi că ești o apă?“ „Grija mea să n-o ai tu“, s-a răstit el la ea; și atunci mama n-a mai scos o vorbă. Și la ce ar mai fi scos, că după două, trei pahare, cu
15 el nu te mai puteai înțelege. „Cum vrei tu, Ioane, i-a zis, da nu-i bine ce faci, eu așa cred, că ești tare încintat.“ Și el n-a ascultat-o, a ieșit, și au povestit oamenii că de stat n-a stat mult în ocol, a luat-o prin neauă, către șură, numai că de drept nu mergea chiar drept. Și când să iasă prin grajd, în grădină,
20 a fost încuiată ușa ori o fi fost clanța ruginită și s-o fi înțepenit. Da el de lăsat nu s-a lăsat, tot a tras de ușă până a scos-o din țâțâni, așa i-a venit lui atuncea să se ducă, fie ce-o fi, în grădină. Și după vreun ceas l-au găsit oamenii sub cireșul ăl bătrân din grădina lui Brazovan; sta sprijinit de cireș și cu o mână vântura
25 neaua din fața lui. Tremura de se scutura cămașa pe el și l-au dus atunci, așa pe jumătate înghețat, în casă, l-au pus pe o laviță lângă foc și l-au învelit într-o bundă; frigul intrase în el până la măduvă; mai bine de un ceas nu s-a oprit din tremurat; i-au dat atunci vin fiert, să se încălzească pe
30 dinăuntru, da' fălcile îi erau parcă încleștate; până la urmă a vărsat paharul la Eva lui Pircă pe spăcel. Frigul ăla de scos nu l-a putut scoate nimeni dinăuntru lui. „Ioane dragă, am zis eu încet, să nu mă audă nimenea, să știi că tu, cu băutura asta, mult rău ne-ai făcut nouă la amândoi: și ție și mie“...

Se opri din povestit, de parcă ochii ei bătrâni, albaștri (care își pierduseră însă orice strălucire), ar fi urmărit din nou acum plecarea bărbatului tânăr, l-ar fi văzut îndreptându-se spre apele moarte și încremenite ale neantului. „A fost tânăr și drept ca bradul“, spuse, și urechea ei era la pândă, de parcă ar fi 5
auzit pași care se îndepărtau undeva în spatele ei. „Tuberculoză galopantă“, spuse ea numele bolii. „Ați chemat doctorul?“
întrebă Andrei. „Și ce-ai fi vrut să-i facă doctorul?!“ spuse ea.
„Că dacă nici Tisu n-a fost doctor bun, nu cred să existe 10
doctori buni pe lumea asta! Tisu, îi explică ea, a fost un doctor tare vestit. N-ai auzit de el?!“ „N-am auzit“, spuse Andrei.
„Tisu asta, începu ea să povestească, a avut mult de pățimit cu femeia lui, săracu. De frumoasă nu era prea frumoasă, țin minte că noi ne tot întrebam ce-o fi găsit doctoru la ea. Era lungă și slabă, numai pieptul îl avea tare mare. Lui așa i-o fi 15
fost plăcerea, să le aibe muierea mari... Și la femeia asta a lui, el i-a cumpărat o geantă cu mâner de aur, o pelerină galbenă, de mătase, parcă o văd, și niște cercei care aveau pietrele tot galbene, dar erau mari cât oul de găină. Mergea legănându-se, măcar că de legănat nu avea ce legăna, afară de țâțele alea ale 20
ei și de cerceii ăia mari care i se mișcau în toate părțile. Numai ca la un bal ea și-a pierdut cerceii, și atunci doctorul i-a rugat pe muzicanți să se oprească din cântat și au început cu toții să-i caute. De găsit, i-a găsit copilul șefului de gară. Cu femeia asta a avut o fată care semăna foarte bine cu maică-sa. Când 25
a fost timpul să meargă la școală, maică-sa a fugit cu un ofițer... Tisu a rămas cu fata și a început s-o poarte după el pe la bolnavii lui. O puneă să-i ducă cutia cu injecții, și fata rar se întâmpla să se dezlipească de el. Era tare tăcută, nu cred s-o fi auzit cineva vreodată scoțând din gură vreun cuvânt. Când 30
a fost mai mare a venit maică-sa și-a luat-o. Tisu a rămas singur, și, la un an sau doi după asta, a și murit.

Când a venit să-l vadă pe Ion, mai întâi a dat să-l certe, da când s-a apropiat de pat și l-a văzut mai bine, s-a răzgândit.

De avut nu mai aveai pe cine să cerți, că Ion al meu era pe jumătate mort. Când a intrat Tisu pe ușă a dat să se ridice, da n-a fost în stare, numai s-a tras puțin mai către perete ca să aibă Tisu unde sta. Tisu îl știa bine, amândoi se întâlneau
5 pe la birturi la o bere ori la un pahar de vin. Ion era priceput la socoți și Tisu se mira cum de știe el să facă toate socoțile în gând, fără să scrie nimic pe hârtie, oricât de grele ar fi fost ele. Ca să-l încerce îi dădea tot felul de probleme pe care le scotea dintr-o carte fără coperti. Ion închidea o clipită ochii,
10 stătea cu ei închiși, mormăia ceva din buze și repede dădea răspunsul. Cât Ion socotea, doctorul, cu un fel de răutate în ochi, golea halba de bere și se uita după aia în fundul ei, de parcă acolo ar fi fost scrisă problema. Se ștergea pe mustăți cu dosul palmei, după care se uita la Ion, să vadă dacă știe
15 răspunsul ori nu. Și atunci, Ion, tot cu ochii închiși, îi spunea, fără să clipească, răspunsul exact. Tisu se uita la paharul gol cu urme de spumă, îl întorcea pe toate părțile, apoi cu fundul în sus, să se scurgă spuma din el și nu zicea nimica. Atunci Ion îl întreba: „Oare așa o fi, cum am spus eu sau am greșit
20 cumva, domnu' doctor?” Tisu se făcea, la început, că nu aude întrebarea și lua alte vorbe. „I-am spus lui Murdea – zicea el – să țină butoiul cu bere în pivniță, la răcoare; da el, ce să mă asculte, îl ține în dreptul ușii, la soare. Așa caldă, parcă-i pișat.” „În podrum a intrat apa, până s-o zbici acolo, n-am cum să-l
25 țin, spunea Murdea, și reteza cu palma vârful la bere. Nu de alta, dar putrezesc butoaietele”, zicea și cu o cârpă murdară ștergea halbele goale. După aceea, un timp, nimeni nu mai zicea nimica, până când Murdea întreba din nou: „Ei, și cum a fost răspunsu', dom' doctor? zicea el și se uita la muștele
30 care se așezau pe halbele goale. A nimerit-o cumva Ion și de data asta ori o fi greșit?” zicea și clătina așa, în stânga și în dreapta, din capul lui chel. „Crezi că la matematica asta merge cu nimeritul? Aici trebuie știință!”, se revolta doctorul și-l privea plin de furie pe Murdea. „Asta așa-i, domnu' doctor”,

spunea Murdea și ofta... Odată Tisu a băut prea mult și și-a pierdut cartea în care se aflau toate problemele alea cu răspunsurile gata făcute. La început l-a bătut pe Ion, cum că el i-ar fi furat-o, ca să învețe toate problemele pe de rost, să le știe atunci când l-o întreba el. I-a găsit-o, după vreo trei, 5 patru zile, fata mai mică a lui Soca, doctorul o pierduse, pe linia ferată, într-o seară când a fost cam băut. Da n-a mai avut încredere în ea, și-a cumpărat alta în loc; una mult mai groasă, cu paginile netăiate, nouă-nouță și cu coperti roșii. Socotile erau și ele mai grele ca cele din cartea veche; Ion, de greșit 10 nu le greșea, numai că dădea mai greu răspunsurile, se gândea mai mult. Murdea nu înțelegea nimica, nici din întrebări, nici din răspunsuri și atâta se închiuda din cauza asta, că uita să spele paharele de bere. Doctorul îl certa, zicea că el de aia îi pus acolo, să spele paharele, nu să caște gura la ei, că degeaba 15 o cască, tot nu pricepe nimic... În după-amiaza aia, când a venit să-l vadă pe Ion (era în Postul Paștelui, în anul acela Paștele a căzut devreme), a plouat tare rău. Când Tisu a intrat curgea apa de pe el, era ud până la piele. Am dat să-l ajut să se dezbrace, da lângă el nu puteai sta, trăsnea de la o poștă a 20 bere acră și a om nespălat. „Am avut și o umbrelă, a zis el, da n-o gălesc, am uitat-o, probabil, în tren, săptămâna trecută. În tren sau la Lugoj, în sala de așteptare, nu mai țin bine minte unde, destul că n-o mai am.“ I-am pus haina lângă foc, pe un scaun, să se usuce. El s-a apropiat de patul în care zăcea 25 Ion și s-a așezat pe marginea patului lângă el. Ion i-a făcut loc, s-a tras mai lângă perete. A dat să-și pună ochelarii, da sticlele la ei erau și ele ude și aburite. Și-a scos atunci din buzunar o cârpă murdară – nu cred să se fi șters la nas cu cârpa aceea, cred că și-a șters bocancii cu ea – a dat să-i șteargă, da 30 i-a murdărit parcă mai rău. Atunci mi-a cerut mie un ștergar curat și i l-am adus repede, unul alb ca spuma. Și după ce și-a pus ochelarii, a stat o vreme cu urechea pe pieptul lui Ion și-a ascultat. Nu se auzea decât cum hârâie ceva acolo la el

înăuntru, și noi, eu, mama și soru-mea Ana, n-am îndrăznit nici să răsuflesc. Doctorul și-a ridicat urechea de pe pieptul lui, și-a scos ochelarii, i-a șters cu batista, s-a ridicat de pe pat, s-a așezat pe scaun și-a început să scrie o rețetă. Dar n-a

5 terminat-o, se vedea că gândurile lui sunt în altă parte. S-a oprit din scris și a zis către Ion: „Am găsit acuma o problemă foarte grea. Nu cred să fii în stare, nu există s-o rezolvi și pe asta.“ „Păi, să încercăm, dom' doctor, poate că pot“, a răspuns Ion, dar atât de încet a vorbit că eu abia dacă l-am putut auzi.

10 „Ce să mai încerci, a zis Tisu, dar iute și-a dat seama că ce-a spus n-a fost cum trebuie. Acum n-avem noi timp de probleme, a zis, și-oi spune-o mai târziu, când ai să te faci sănătos.“ „Ba mai bine, acuma, a zis Ion și a încercat să zâmbescă, da' mai mult a tușit. Mai bine acum, dom' doctor,

15 că mai târziu n-o fi vreme...“ „Vreme avem, n-avea tu grijă, a zis doctoru. De timp nu ducem noi lipsă. Nu-i nici o grabă.“ „Ba, eu cred că îi, a zis Ion atunci, și dădea așa dintr-o mână, doar, doar s-o opri din tusea aia a lui. Puteți s-o spuneți, dom' Tisu, că mai limpede la cap cum sunt eu acuma, nu cred să

20 fi fost altădată. Nu cred să existe problema aia care eu să n-o pot acuma rezolva, așa bine simt eu că-mi merge capul“, a zis Ion și parcă nu-și mai încăpea în el de bucuros ce era. „Câți ani ai?“ l-a întrebat atunci doctorul. „Douăzeci și șapte de ani, dom' doctor, trecuți cu o lună“, i-a spus Ion. „Când am avut

25 și eu douăzeci și șapte de ani, i-a spus doctorul, tot așa am crezut. Tot așa mi-am închipuit, că nu-i boală pe lumea asta pe care eu să n-o știu și să n-o pot vindeca. Numai că după aceea am îmbătrânit și am văzut că nu-i așa.“ „Astea or fi de-ale tineretii, cum spuneți dumneavoastră, domnu' doctor. Așa-i

30 până e omul tânăr, pe toate le crede“, i-a spus Ion și după ce a zis vorbele astea s-a întors cu fața la perete. Ne-a dat adică să înțelegem că el ce-a avut de spus a spus, de-acuma e timpul să-l lăsăm în pace. Cu noi în ultimul timp rar se întâmpla să mai stea de vorbă; zicea că obosește dacă vorbește prea mult.

„Păi, atunci să-ți spun problema, i-a spus Tisu și l-a tras de mână, să se întoarcă iară cu fața la noi. Să vedem dacă o știi rezolva sau ba; sau te pomenești că o fi prea grea pentru capul tău.“ Și i-a spus o problemă tare lungă, și Ion a început să socotească în gând, socotea și mișca din buze, așa cum avea el obiceiul ori de câte ori făcea socoteli. Da de data asta a socotit ceva mai mult. După o vreme a dat să spună ceva, da s-a oprit, i s-o fi părut că încă n-a terminat problema ori, cine știe, n-o fi fost încă chiar sigur pe ea, așa că iar a început să socotească. Doctorul, cu ochii tot pe buzele lui cum socotește și mult n-a mai trebuit să aștepte că Ion i-a și spus rezultatul. Nici n-a deschis ochii atunci când i l-a spus; i-o fi fost frică și lui că dacă îi deschide, gata, doctorul îi spune că nu-i bine, și atunci tare rău s-ar fi întristat. A spus numai un număr lung. „Așa-i cum am socotit, dom' doctor, sau s-a întâmplat cumva să greșesc?“ l-a întrebat el pe Tisu. „Așa-i, i-a spus Tisu. Asta-i o problemă foarte grea, da tu ai știut-o și pe asta...“ Și după aia a început să-și caute din ochi umbrela, a uitat pesemne c-a lăsat-o în gară la Lugoj. Și când și-a adus aminte, s-a întors repede și a plecat. Mama nu l-a lăsat să plece, l-a chemat în cuina de vară. Cât a mâncat doctorul, ea a stat lângă el pe un scăunel, o vorbă n-a scos, și când el a terminat l-a îmbiat să mai ieie. „Ce să-i faci, a zis doctorul și s-a șters la gură cu un ștergar pe care i l-a dat mama. Așa-i viața.“ Și atunci mama a început să plângă, da' încet, să nu-l supere pe doctor. Așa a fost ea toată viața, n-a vrut să supere niciodată pe nime. „Numai că problema de astăzi – a spus doctorul în șoaptă, parcă i-ar fi fost frică să nu-l audă și altcineva – afară de mama – n-a prea știut-o face. I-am spus doar așa, ca să nu-l amărăsc prea tare, că-i bine cum a răspuns, da de data asta a greșit-o, asta-i“, i-a zis doctorul, și mamei i s-a părut că Tisu se bucură că Ion a greșit, numai că nu vrea să arate chiar prea mult cât de bine îi pare. „Lasă-l să creadă c-a fost bine. La ce să-l mai amărăți acumă“? a zis și a râs o dată scurt,

în timp ce-și ștergea ochelarii. Și chiar atunci s-a sfârșit și feștila din lămpaș, și Tisu abia a reușit să-și găsească cutia cu injecții... a început să bâjbâie în stânga și în dreapta după ea și s-a împiedicat de un scaun...

- 5 Povestea și privea în gol, de parcă povestirea ar fi continuat să se desfășoare undeva într-un spațiu în care doar privirea ei era în stare să pătrundă. Stătea lângă el, pe scaunul înalt, cu mâinile în poală și cu fața ei tuciurie, tulburată de amintiri, dar în același timp calmă, aproape indiferentă, cu o strălucire
- 10 de început de răs în ochi. Privind-o, amintirile începură să urce în el, așa cum se ridică ceața după o ploaică de primăvară, din ierburile înalte, amintiri duioase, din verile de demult, aparent lipsite de orice importanță, dar, totuși, probabil, având rostul lor, de vreme ce se iveau limpezi, din negura timpului.
- 15 Își aminti patul în care îl culca Eva Nada, ori de câte ori îl lăsaus în grija ei. Patul înalt, scârțâind cumplit la fiecare mișcare; iar el o auzi – stând cu ochii închiși – cum se despăducheză: două degete negre și foarte lungi, cu unghii murdare, urmăreau puricii care săreau în toate părțile, pe pieptul și pe coapsele
- 20 ei, nepăsători și sprintari. Pe el îl umplea de spaimă trupul ei de femeie aproape bătrână, teren atât de propice zbuguielii puricilor! Deschidea o clipă ochii, dar îi închidea, speriat, repede la loc! O auzea atunci, stând cu ochii închiși, cum oftează și cum vorbește cu ei în șoaptă: cum îi amenință sau
- 25 îi ceartă, dar cu blândețe, cum se înfurie, ori de câte ori se întâmplă să-i scape vreunul! Auzea cum degetele îi umblă, uscate și zbârcite, pe trupul uriaș și tuciuriu. Când mica viețuitoare era prinsă, auzea un pocnet scurt și foarte sec, de parcă cineva ar fi închis o cutie minusculă! Apoi o auzea cum
- 30 își freacă degetul mare de speteaza scaunului și și-o închipuia radiind de bucurie, în timp ce strivea în acest fel puricele, și ghicea lumina care se aprindea pentru o clipă în ochii ei vicleni. O auzea cum, de plăcere, vesela ucigașă aproape că sforăia, o auzea plescând din limbă, șuierând ca o locomotivă! În timpul

„vânătorii“ își ținuse tot timpul răsuflarea și acum respira repede și sacadat, așa cum respiră oamenii când ies la suprafața apei după ce s-au cufundat pentru câteva clipe în adâncurile ei: cu o anumită grabă, aproape cu lăcomie. Auzea, în sfârșit, suspinul ei de ușurare și bănuia satisfacția de care era cuprinsă, simțindu-se, deodată, eliberată de teroarea atât de subtilă a puricilor... Ca să-i facă lui plăcere începu să strângă puricii uciși într-o cutie de chibrituri; se întâmpla – și asta nu de puține ori – ca unii dintre ei să „învie“: mâinile ei ucigașe reușiseră doar să-i ametească. Lua cutia, o ducea la ureche și-i auzea sărind în toate părțile în interiorul ei. Într-o seară, în care somnul nu se lipea nici de ochii lui, nici de-ai ei, după ce amândoi își umflaseră burta cu boabe de porumb fierte în apă îndulcită, ea îi povesti cum fusese odată, demult, în tinerețea ei, la vestitul circ Picolini, și cum la circul acela văzuse o nemaipomenită dresură de purici, „cum o alta nu crede să mai fi fost“. Dresorul puricilor ăloră, că aveau și ei un dresor, așa cum sunt cei de cai sau de maimuțe, era un pitic cu o barbă mare și roșie... Puricii îi săreau neastâmpărați în barbă, se ascundeau în ea, nu voiau să-l asculte, și el atunci îi certa, îi chema pe nume, și nu de puține ori, de furie, începea să plângă. Lacrimile i se scurgeau în barbă și puricii, de frică, ca nu cumva să se înece în ele, săreau speriați înapoi în cutie. Cel mai neastâmpărat, își aducea ea bine aminte, era unul Ludovic, care una, două se ascundea în barba cea roșcată. „Ludovic! Eu bat foarte rău la tine. Eu praf fac la tine!“ striga bărbosul, și mă crezi, aici să rămân dacă mint – spunea Eva Nada și-și făcea cruce – puricile îl asculta, îi sărea din barbă drept în palmă, și atunci piticul nu mai putea de mândru ce era, își scotea tot timpul pălăria și se închina, când la stânga, când la dreapta. „Și de unde or fost circusanții ăia?“ o întreba el, și Eva Nada, după ce mai întâi făcea flacăra la lampă atât de mică încât era de mirare că nu se stingea, îi răspundea: „Bine nu știi, așa că la ce să mint. Un domn care a stat lângă mine

așa mi-a spus, că nu-s de pe la noi și că pe ăla cu puricii îl chema Iohan. Că era tare bătrân, trecut de șaizeci de ani, numai că la pitici nu se vede asta.“ Așa povestea Eva Nada, și flacăra la lampă se stingea singură, ea adormea și începea să sforăie, iar el își băga capul sub cearceaful care mirosea a cenușă opărită, exact ca cel cu care era acoperit acum. „Piticul ăsta, îi povesti ea în noaptea următoare, a fost însurat cu una care rupea biletele la intrare, una care nu era chiar ușă de biserică de felul ei. Și femeia aceea – așa spunea lumea, ea nu-i povestește acum decât ce-a auzit și ea de la unul și de la altul – într-o noapte a dispărut, a fugit fără să știe careva cu cine și cum. Da nu numai c-a fugit, dar a luat cu ea și cutia unde erau puricii dresați de Iohan. Asta, drept răzbunare, pentru că el, de câte ori bea un pahar mai mult, avea obiceiul s-o bată cu bastonul cu care dresa puricii. Și așa de rău o bătea, că săraca Irma nici nu putea sta pe scaun, seara, când rupea biletele; își lua o periniță și-o așeza frumos sub fund, altfel nu putea sta jos, de durere. Și el a căutat-o peste tot cu poliția, a apărut și în ziar o fotografie a ei, doar-doar o vedea-o cineva, da' Irma parcă intrase în pământ. Și lui nu atât după ea i-a părut rău, ci după puricii aceia dresați! Puricii învață tare greu, și i-au trebuit lui Iohan douăzeci de ani până să-i învețe cum să sară și ce să facă, și acum era prea bătrân s-o mai ia de la început... De la circ nu l-au dat afară, numai că l-au pus să facă pe comicul; lumea l-o vedea așa mic și prăpădit, și-au zis ei, și o să se distreze. Numai că n-a fost cineva să nu știe cum l-a lăsat nevasta, cum a fugit ea cu puricii dresați de el, așa că nimănui nu i-a venit să râdă; ba unele muieri, mai miloase, care au știut de întâmplarea lui, or și plâns când l-or văzut. Așa că n-a fost bun de comic și-a trebuit să-l schimbe. Atunci l-au pus la intrare, să rupă el biletele, cum le rupea, înainte de-a fugi, nevastă-sa, Irma. Cât a stat el la intrare, zic oamenii, a fost tare aspru, nu lăsa pe nimeni să intre fără bilet. Și după un timp, s-a răspândit zvonul că Irma ar fi murit, ar

fi împușcat-o un ofițer din Budapesta cu care s-a ținut ea o vreme. Iohan, când a auzit că-i moartă, s-ar fi urcat pe tren și până la Budapesta nu s-ar fi oprit. Și când a ajuns acolo, ar fi întrebat pe unul și pe altul și nu s-a lăsat până n-a aflat unde îi închisoarea cu cel care a omorât-o, și drept la închisoare 5 la el s-a dus, ca să-l întrebe dacă nu știe cumva ce s-o fi întâmplat cu cutia cu puricii aceia ai lui, dacă n-a observat unde-i ținea ea și ce anume a făcut cu ei. „Nu știu! nimic, i-ar fi spus ofițerul și-ar fi izbucnit în plâns, pentru că îi părea și lui rău de ce-a făcut, i se rupea inima c-a omorât-o. Numai 10 turcul dacă n-o ști cumva, ce și cum!“ „Care turc?“, a întrebat Iohan. „Acela care i-a fost amant“, a zis ofițerul. „Pentru că ea, infidelă, a zis ofițerul și încontinuu plângea, n-a trăit numai cu mine, a mai avut pe un turc, și pe un sârb, s-a ținut și cu ei, doar pentru asta am și omorât-o, nefericita de ea.“ Și atunci 15 el s-a dus, o clipită n-a mai stat, drept la turc. „Nu știu nimic, a zis și turcul. N-am văzut, nu cunosc.“ Pe sârb, degeaba l-a căutat, că era plecat într-un oraș, pe numele lui Triest... Ce să facă atunci, săracul, s-a urcat în tren și s-a dus drept la Triest și acolo a dat peste sârb. Numai că sârbul, când a aflat c-a 20 omorât-o ofițerul acela, de supărare, a deschis cutiuța și-a dat drumul la purici, să plece care încotro vor! Așa că Iohan și-a găsit cutiuța, da', ce folos, că acuma era goală! Numai pe Ludovic l-a mai aflat, el săracul, de bătrân ce era, n-a mai putut să fugă, dar ce folos, că și Ludovic, de foame și de trai rău, a 25 uitat și el tot ce a știut. Până la urmă, ajutat de Iohan, și-a mai adus el aminte câte ceva și o vreme i-a mai văzut lumea prin târgurile ungurești și nemțești pe amândoi. Numai că Ludovic era tot mai leneș, se ascundea în barbă, și în ruptul capului nu mai voia să iasă de acolo, putea Iohan să-l strige 30 cât o vrea, putea să și plângă, își găsisse el în barba lui Iohan un loc mai ferit, n-ajungeau lacrimile până la el. Și într-o zi atât de tare s-a înfuriat Iohan că n-a mai putut răbda. Gata, l-a strivit pe Ludovic și după aceea l-a pus în cutie și a aruncat

cutia cu Ludovic cu tot. Numai că abia a aruncat-o că l-a și apucat părerea de rău, și un timp nici nu s-a mai atins de mâncare, n-a mai pus nimic în gură, plângea tot timpul, săracul, și nici somn nu avea. Noaptea se trezea și-l căuta pe
5 Ludovic în barbă, dar degeaba, puricele ia-l de unde nu-i! Perna era toată udă, atâtea lacrimi a vărsat, că el pe altcineva n-a mai avut – zicea – decât pe puricele acela. S-a întors după aceea la circul Picolini, lumea l-a mai văzut un an sau dacă or fost doi, rupând biletele, numai că devenise tare nepăsător:
10 lăsa pe cine voia să intre fără bilet, ba uita să rupă și celor care aveau, și după aceea nu l-a mai văzut nimeni, a murit ori, cine știe, a plecat în altă parte, și-a pierdut urma, nimeni n-a mai auzit nimica de el... În fiecare purice prins de Eva Nada, Andrei începu să vadă un posibil artist din cutia lui
15 Iohan. (Aflase că puricii au o viață tare lungă, i se spusese că trăiesc mult mai mult decât oamenii.) Plin de virtuozitate începu să-i pară săritul fiecărui purice! Și când o auzea pe Eva Nada spunând furioasă „I-am scăpat, fie el al dracului, să fie“, nu mai putea de bucurie. „Și-o fost unul mare, ăsta o să mă
20 chinuiască toată noaptea“, se plângea Eva Nada. „Da până nu-l prind, tot nu mă las, ori el pe mine, ori eu pe el, alta nu există. Să vedem care pe care“, spunea ea și, râzând cu gura până la urechi, sufla în lumânare.

Deschise ochii și privi prin ușa întredeschisă – ea ieșise
25 abia trăgându-și picioarele de femeie bătrână – cireșul din curte, frunzele lui roșcate în lumina uleioasă a sfârșitului de septembrie; văzu parcă furnicile alergând încoace și încolo pe trupul scorojit al copacului, ca odinioară puricii pe trupul tuciuriu al Evei Nada; bătea vântul, ușa se zbătea încoace și
30 încolo, frunzele copacului foșneau aspru, lumina se scurgea rece dar încă blândă, încă prietenoasă, împiedicându-se parcă în capra de tăiat lemne uitată lângă gardul din nuiele, absorbită de rumegușul subțire. Mirosul de frunză ușor pălită și cel al

găinațului uscat, precum și cel al pădurii, încă proaspăt, încă plin de soarele verii, al pădurii care nu era chiar departe, se strecura în odaie împreună cu răcoarea serii, prin aceeași ușă care se zbătea năucă. „Și să-ți spun cum a murit“, spuse femeia. Între timp, se întorsese în odaie, uitând să închidă ușa, care 5 continua să se zbată, acoperind, cu mișcarea ei agitată, vocea ei liniștită, calmă, aproape impersonală (de parcă ar fi povestit o întâmplare străină ei, căci așa cum vântul reușește să usuce bălțile făcute de lapoviță și ploi, așa timpul reușise, la rândul lui, să usuce durerea, s-o absoarbă). „Până la urmă – povesti 10 ea în continuare – ne-am luat după capul nostru prost, nu l-am ascultat pe Tisu; el ne-a spus că la spital degeaba îl ducem, ne facem numai cheltuială; de murit tot moare și-i mai bine să-l lăsăm să moară acasă. Dar eu, nu, că eu nu pot să-l văd murind, să mă uit așa la el cum moare și să nu fac nimica... 15 Meniță ne-a împrumutat banii, și tot de el ne-am rugat să-l ducă la spital, la Lugoj, că noi în timpul ăla am rămas fără cai. Am plecat dimineața, iar de ajuns, am ajuns seara. Toată noaptea aceea, înainte de-a pleca, n-am putut închide o clipită ochii; când căruța lui Meniță a fost în dreptul casei lui Irimie, 20 la capătul uliții, eu am și auzit-o venind și am sărit repede din pat, să fie poarta deschisă când o ajunge în dreptul ei. „Dar vi-s gata?“ ne-a întrebat Meniță și a oprit cocia în mijlocul ocolului. Părea tare grăbit, de parcă abia ar fi apucat să plece, și mi-am adus aminte cum venise el anul trecut, cam tot în 25 vremea asta, să ne ia de acasă și să ne ducă la Balta Caldă. Tot așa de dimineață a venit, și tot așa de grăbit s-a arătat și atunci. „Până ajungem noi, termină popa slujba, căci a mea – zicea el de nevastă-sa – îi bisericoadă, ea până nu vede un comănac de călugăr, n-are pace, n-am liniște cu ea.“ (Andrei 30 își aminti femeile bătrâne scaldându-se în apa „sfințită“, în sumanele lor negre și murdare, cu părul cărunt strâns într-un concii mai mic decât un pumn de copil, și balta cealaltă, limpede, apa izvorând în mici bule concentrice, balta în care

femeile coborau, legate de câte o sfornică, căni înflorate pe care le umpleau cu apă sfințită, bănuții strălucitori de pe fundul ei, pietrișul gălbui, peștii roșcați sclipind în lumina soarelui, strălucitori prin apă, tarabele cu dulciuri, turta dulce cu cioburi de oglindă și sticlă colorată.)... „Așa mi s-a părut mie Meniță atunci, grăbit și plin de voie bună, de parcă la Balta Caldă ne-ar fi dus și de data asta, nu la spital, de parcă nu pe văru-su a venit el să-l ducă, să moară printre străini... Și mi-am adus aminte cum s-au întors într-un an ei amândoi din armată, în permisie, chiar de sărbători; cum păseau pe drum ținându-se de subțiori veseli și roșii la față, fericiți că-s acasă. Era chiar în Joia Mare, și eu eram la mormânturi, să le îngrijesc, și numai văd doi flăcăiandri care se apropie cu uniformă de la honvezi; și când au fost mai aproape i-am recunoscut; am băgat de seamă că sunt ei și așa m-am bucurat, c-a stat inima în mine de bucurie, a încetat parcă să mai bată. Primiseră frai o săptămână și mai bine, până la Duminica Tomii... Și m-au așteptat până ce am terminat cu mormânturile, s-au așezat pe scaunul de lângă biserică, și cât eu am stat și am plivit buruienile, ei și-au aprins câte o țigară. Până atunci nu l-am văzut pe Ion trăgând din țigară, așa că am fost tare mirată că a prins acolo, printre străini, năravul ăsta. „Câte nu învață omul, dacă mai îmbătrânește; și bune și rele“, a zis el și a început să râdă.

Și după ce-a oprit cocia în mijlocul curții, Meniță a început să se învârtească și să-și facă de lucru pe lângă ea. Mai întâi a adus o mână de nutreț din șură, să aibe caii de lucru până pleacă, iar după aceea s-a urcat în cocie, să vadă dacă a pus bine scaunul de piele (cumpăraseră el un divan de piele de la Curiac și nu mai putea de mândru, îi tot proba cu palma arcurile). După aceea a început să se învârtească pe lângă unul din cai. „Nu ești tu cum trebuie, i-a zis calului, văd eu, că „doar nu-s orb, da' acuma ce vrei să-ți fac?! Stai blând“, i-a zis și a dat să i se uite în gură, să vadă ce are, dar calul, năvăș,

l-a lovit cât a putut el de tare în piept cu capul; Meniță l-a suduit în șoaptă, să nu auzim și noi. Pe noi nu ne băga în seamă, se făcea că nici nu ne vede, și se purta așa numai ca să nu pricepem cât îi este lui de greu să-l ducă pe Ion la spital. „Vă mai învărtiți mult? ne zice el cu asprime în glas. Greu 5 pleacă omul cu voi la drum. Voi sunteți ca și Valeria mea. Că și ea, până să încuie ușa la casă, îi trebuie un ceas și mai bine.“ Și tot bombănind așa, ne-a ajutat să-l urcăm pe Ion în cocie. „E cam rece pielea asta, a mai zis și și-a trecut palma peste divan. Mai bine să puneți o pătură dedesubt, nu cumva 10 să-l tragă.“ Și atunci mama a fugit repede după o pătură, și Meniță a ajutat-o s-o pună așa cum trebuie.

Și în odaie se întunecase, chipul bătrânei abia se distingea învăluit în umbră; prin ușa întredeschisă, care se înțepenise, se zăreau primele stele, palide, în înserarea de început de 15 septembrie, și era vânt puternic, pădurea foșnea, aproape, gata să vină, nu spre chinuitul ucigaș, ci spre ei, la fel de amenițătoare parcă, oarbă, incapabilă să facă vreo distincție între cei vii și cei morți, pădurea, cu stejarii ei bătrâni, cu mirosurile ei tari de frunze putrede (în octombrie se va plimba 20 prin pădurea asta rătăcindu-se de câteva ori), de ciuperci otrăvitoare... Acum serile sunt încă foarte calde, ploile, care vor începe să cadă numai la sfârșitul lunii, nu se porniseră încă. Vântul aduce cu el mirosul otrăvit al pădurii și celălalt miros al satului ascuns în vale, blând, domestic, liniștitor: miros de 25 lapte cald, la sfârșitul fiecărei zile; de balegă și de cânepă pusă la uscat, de la un gard la altul; cel al fuioarelor, înecăcios și uscat, atârând în cuiele ruginite ale șoproanelor; miros dulceag de fiertură pentru porci (brusturi, făină de porumb, hălci uriașe de dovlecei galbeni fierbând cu plescăituri leneșe 30 în cazane uriașe de tuci, negre, precum cele pline de smoală ale iadului); mormane uriașe de porumb zăcând în mijlocul ogrăzilor, în care trebuie să-ți îngropi capul ca să poți simți mirosul, și cel al supei din carne de porc afumată, ridicându-se

în seara de septembrie, în timp ce nu se aud decât lingurile lovindu-se de fundul sau de marginea blidului, toate acestea ajung până la el (casa se află la un kilometru sau cel mult doi depărtare de sat), forfota satului mai degrabă bănuită
5 (desigur, mult mai real, mai adevărat, mirosul sălbatic al pădurii), sau cel al casei acesteia dărăpănate, în care bătrâna își ducea de una singură traiul de atâția și atâția ani – „numai cu bărbatu-meu de-al doilea, îmi spunea ea, am trăit în casa asta douăzeci de ani, și de când el s-a sfârșit, nu știu câți ani au
10 trecut, că nu i-am numărat“; miros misterios urcând de undeva din ungherele ei cele mai ascunse; se strecura din pod, prin crăpăturile grinzelor sau, de pildă, era destul să ridici scândura înțepenită a unei lăzi înflorate (culorile i se șterseseră, doar cea verde, a frunzelor, se mai păstra, de parcă florile și-ar fi
15 pierdut odată cu mirosul și culoarea) – în ea bătrâna își ținea hainele cu care voia să fie îngropată, catrințe lucioase din crepdeșin negru, maramă din catifea cu ciucuri lungi de mătase, frumos răsuciți, bluze albe, migălos cusute cu negru, precum și tot felul de fețe de masă, de catrințe și fuste mai
20 vechi, dar încă în bună stare, care vor fi date de pomană – ca un miros greu de leșie, de pânză veche și de lemn mâncat de carii, să se răspândească prin odaie; era destul să deschizi ușa sobei de tuci, pentru ca un miros neplăcut de cenușă, petrol și hârtie arsă să te oblige să deschizi fereastra. Să încerci să
25 tragi sipetul de la masă, înțepenit, și lucrurile uitate cine știe de câtă vreme acolo – un rest de lumânare, un ciob de oglindă, un calendar cu foile pe jumătate rupte și unse cu grăsime, câteva cuie ruginite, o tabacheră din metal cu chipul lui Franz Josef și cu drapelul maghiar în diagonală, un pachet de tutun
30 mucegăit, câteva cartușe goale trase de arma de vânătoare, un corn de vacă cu sângele închegat și negru pe margine, un creion cu vârful rupt la un capăt și ros în dinți la celălalt, cioburi dintr-o icoană – nu se mai vedea decât pieptul fecioarei Maria pe care zăcea o inimă mare și roșie – două-trei flori de câmp

uscate, un brici ruginit cu prăsele de os lucitoare încă, o curea de ascuțit briciul, cu pielea scorojită, un inel gros de aramă, pe care cocleala verzuie desena tot felul de arabescuri, o carte poștală pe care se mai putea citi, încă, pe o parte, „aflați despre mine că sunt sănătos, care sănătate...“, iar pe cealaltă puteai 5 admira clădirea impozantă a Parlamentului din Budapesta, o căciulă mâncată de molii și, în sfârșit, un mosor de ață cu două-trei ace ruginite înfipite în el – să răspândească la rândul lor un miros greu, neliniștitor, de parcă însăși moartea și-ar fi construit între cele patru scânduri ale sipetului un culcuș 10 pe gustul ei. În felul acesta, casa, străină la început, încetă să-l mai intrige. Ca un orb el învăță s-o cunoască luându-se după mirosurile ei. Fiecare miros îi dezvăluia un secret, un amănunt cu privire la povestea ei de altădată, și, în acest fel, adevărata istorie a casei, trecutul ei bogat în evenimente i se făcea cunoscut pe 15 neașteptate. Se obișnuie cu toate aceste mirosuri grele și neprietenoase, bătrânicioase și pe jumătate funebre, care, lucru curios, reușeau să creeze în jurul său o ambianță nu lipsită de intimitate; până la urmă, încetă să mai fie un străin într-o casă străină.

Când am ieșit pe poartă – povesti în continuare bătrâna – 20 a început ploaia. Meniță o ținea întruna că i s-a betejit calul, și se uita tot într-o parte, se făcea că nu bagă de seamă că pe Ion a rămas numai pielea și osul. „Putrezește țarina dacă o mai ține mult vremea așa. Anul ăsta nu cred să mâncăm noi pită“; Meniță așa vorbea, de parcă el ar fi fost sigur c-o să 25 ajungă și al meu să ducă lipsa pâinii la iarnă. „Lasă, mă Octaviane, – zice atuncea Ion, – că nici mămăliga nu-i rea. Numa' că eu n-o s-o mai ajung nici pe aia...“ „Valeria – zice Meniță făcându-se că nici n-a auzit vorbele lui – a și început să măture făina de pe fundul lăzii. Voi mai aveți, cu voi nu 30 mă pun eu; a mea, în schimb, îi tare risipitoare“, se plânge el de nevastă-sa, și așa vorbea, de parcă făina care ne-a mai rămas în ladă i-ar mai fi fost lui Ion de vreun folos... Și cum

stau ei de vorbă, ieșim din sat și atuncea Ion și-a proptit o mână în umărul lui Meniță și a dat să se ridice, să se întoarcă într-un fel, ca să se poată uita înapoi. Da cum s-a întors, s-a împiedicat și dacă Meniță nu l-ar fi prins la timp, cine știe
5 dacă n-ar fi căzut din cocie. Și după ce l-a prins în brațe, să nu cadă, l-a luat de subsuori și l-a ajutat să se întoarcă, să se poată uita, după cum i-a fost lui dorința. „Vrusei să mă uit și eu, aciule, – așa îi zicea, de pe când erau copilandri, Meniță era mai mare decât el cu vreo doi-trei ani – o dată înapoi, că
10 n-o fi graba aia mare. Să văd dacă Monică și-a pus acoperiș de țiglă, la grajd, cum s-a lăudat, sau tot cu ăla de șindrilă a rămas...” Când și când mai cădea câte o picătură, și s-a lăsat o umbră deasă, de parcă ar fi fost vremea să se întunece. Până la Lugoj, Meniță a tot vorbit de una de alta, nu i-a stat defel
15 gura; am fost și eu mirată că vorbește atâta, prea vorbăreț nu era de felul lui; da lui Ion parcă i s-au înțepenit fălcile; n-a scos un cuvânt cât a ținut drumul. Cam pe la prânz s-a înseninat și timpul a început să fie mai frumos – prin părțile alea, după cum arăta câmpul, părea că n-a plouat așa mult
20 ca pe la noi – și într-un sat ne-am oprit. Meniță și-a adus aminte că l-a rugat soacră-sa să-i cumpere feștilă la lampă, așa că am oprit în dreptul dughenii. Am coborât și noi să ne mai dezmoțim picioarele. Ion stătea proptit de loitre, se uita în pământ și nu zicea nimic. S-au apropiat niște oameni, au intrat
25 în vorbă și ne-au întrebat unde mergem. „La spital, la Lugoj”, le-a spus soru-mea Ana și a dat să le povestească necazurile noastre. „Numai să vă primească, au zis oamenii. Noi așa am auzit că bântuie gripa spaniolă și spitalele sunt toate pline. Nu prea se găsește loc.” „Facem și noi o încercare”, zice atunci
30 Ana. „Asta-i bine”, zic oamenii. „La Lugoj sunt doctori renumiți. Așa e unul, Fekete, are el o oglindă, și acolo la oglindă se vede ca tipărit ce și cum îi cu plămâni omului.” „Păi, cu plămâni suferă și al nostru”, zic eu și atunci îl aud pe Ion că îmi șoptește să tac din gură, să nu mai trâncănesc atâta. Nu

l-am auzit niciodată să vorbească urât cu mine sau să mă ocărască în vreun fel, așa că am fost tare mirată. Stătea proptit de loitra căruții și se uita la Meniță, care chiar atunci se întorcea cu feștilele de lampă într-o mână și cu o paclă de țigări în alta, da de vorbit cu mine vorbea, nu cu Meniță. Ținea dinții strânși, abia îi ieșeau vorbele din gură: „Taci, tu, zice, nu mai vorbi atâta, că m-ai amețit la cap“. Oamenii ăia, când au văzut ce și cum, iute s-au îndepărtat, n-au mai avut treaba noastră. Atunci am început să plâng, da' eu cred că nu plângeam atât din pricina vorbelor lui, oricât de aspre și nedrepte ar fi fost ele; numai că durerea aia, care a mocrnit până atunci în mine, a ieșit parcă deodată toată afară, n-a mai putut sta înăuntrul meu și am lăsat-o slobodă; pentru că eu l-am iubit tare mult și am știut că acum gata, moare; și dacă îl duc la spital tot nu mai e de nici un folos. Parcă îl aud ca azi, stătea acolo proptit de loitra căruții și se uita înciudat la mine, așa mi se părea mie că se uită; și a trebuit să treacă timpul până să înțeleg că supărarea aia tot dragoste era. Meniță s-a făcut că nu vede, săracu'. „Eu zic să plecăm, a spus, să nu întârziem chiar atât de tare.“

Dincolo de fereastră, lumina asfințitului era de un roșu-violet. Lui Andrei i se păru că e un adevărat incendiu, i se păru că pădurea, care se vedea prin geamul deschis, ardea cu flăcări uriașe, gata să se întindă ca niște limbi lacome spre casa de la marginea ei. Permanenta amenințare a pădurii, Andrei o simțea în clipele astea mai mult ca oricând: pădurea ostilă, întunecată, agitată tot timpul, foșnitoare și secretă, cu mirosuri grele și ațâțătoare! – „Arde pădurea!“ îi spuse el bătrânei și ea se întoarse spre fereastră, calmă, cu acel calm imperturbabil al bătrânilor. „A ars odată, spuse, asta a fost înainte de război. Două zile a tot ars, n-au putut-o în nici într-un fel stinge.“ Și ea începu din nou să povestească; cum arse pădurea și cum ea cu bărbatul ei de al doilea, brigadierul,

cu care pe timpurile alea abia se luaseră, se treziseră în miez de noapte cu o lumină mare în casă; „Era cam pe la sfârșitul iernii, la mijlocul lui martie... Neaua nu se topise și dimineața ne trezeam cu o lumină cum îi cleștarul – eram tânără în
5 vremea aia și până mă scula soarele dormeam neînțoarsă. Numai că în dimineața aia n-a fost, cum îți spusei, ceva obișnuit, era dimineață și parcă nu era, măcar că era lumină ca ziua. „Scoală-te tu, zice omul meu, brigadierul, se pare că s-a aprins Turcoanea!“ Eu eram trezită de mult, da’ de spaimă,
10 nici n-avusesem curajul să mă mișc! Am sărit amândoi din pat și am ieșit afară, așa cum am dormit noaptea, cu ce am avut pe noi. Al meu, numai în izmene și eu într-o cămășuță. Da de frig, ce să ne fie frig, era cald de parcă ar fi fost vară! Și nici n-apucăm bine să ne mirăm prea tare, c-a și venit
15 armata să stingă focul. Atâția soldați au venit, de parcă s-ar fi pornit războiul ăl mare. Au adus și niște mașini cu ei, din acelea speciale, anume pentru foc; da ce să-l stingă, cu pădurea nu te joci, pădurea n-o poți stinge cum ai bate din palme! Soldații veneau pe la noi, se rugau să-i lăsăm să se spele la
20 fântână; din cauza focului le venea tot timpul să bea apă, erau tare setoși. Pe un tinerel, unul orfan și de mamă și de tată, l-au prins flăcările, prăpăditele, ele pe cine prind nu iartă. De dus la spital au dat să-l ducă, da degeaba, că era pe jumătate ars, a murit pe drum, nici n-au ajuns cu el... Eu mi-am scos
25 un scăunel afară, lângă poartă, și de dimineața până seara mă tot uitam cum se chinuiau soldații să stingă focul. Și cum stăteam așa pe scăunel, mai mult adormită decât trează, am simțit cum se mișcă încetișor copilul la mine în burtă; așa o bucurie m-a cuprins că am început să plâng. I.-o fi pripit și
30 pe el săracu, îmi ziceam, vâlvătaia aia, i-o fi plăcut și lui, mititelul...

Și lui Andrei nu-i fu greu să și-o închipuie, stând pe scăunelul din mijlocul curții, cu mâinile în poală, atentă la mișcările copilului din ea, cu privirile îndreptate spre vâlvătaia pădurii

incendiate, încălzind-și trupul la acel cuptor uriaș... (Semănând foarte bine cu madonele de pe pânzele „primitivilor“, la fel de indolentă și imperturbabilă ca și ele; pe jumătate adormită, pe jumătate năucă și, în același timp, la fel de conștientă, de încântată ca și ele, de neașteptata ei maternitate! Astfel cum să-ți explici 5 zâmbetul lor viclean, ascuns, aproape imperceptibil; cum să-ți explici somnoroasa lor trufie? Felul în care, în nemișcarea lor, stau, totuși, parcă la pândă? Cum să-ți explici bucuria năucă în care se scaldă, de parcă numai odată cu ele celeste muzici s-ar fi făcut, în sfârșit, auzite, numai odată cu ele, născătoarele, bucuria 10 și sărbătoarea ar fi coborât pe pământ.)

„N-a fost numai focul, ci și cenușa și funinginea care rămân după foc. Câmpul întreg – povesti ea – era acoperit de funingine; bătea vântul și funinginea aia venea toată către noi. Cum deschideam ușa la casă, gata, se și strecura înăuntru; 15 o scoteam afară cu o mătură dintre acelea mari, da degeaba, repede se punea la loc. Se înnegrise laptele în șistar, îl acopeream degeaba. Și pâinea pe care o mâncam tot cu funingine era. Mi se înnegriseră până și dinții de atâta funingine, crede-mă! Iar eu, cât era ziua de lungă, altceva nu făceam, 20 decât îi scoteam lui al meu funinginea din ochi; avea el genele scurte și una-două...” „Bine că nu s-a întins focul, spuse Andrei. Dacă ar fi bătut vântul, rapid s-ar fi întins.” „Că mari bogății aveam și noi, să ne speriem că rămânem fără ele“, spuse ea și începu să râdă. În timp ce bătrâna povestea, el se 25 întoarse spre fereastra larg deschisă: se vedea pădurea foșnind ușor în lumina strălucitoare a dimineții de septembrie. Vălvătaia de care păruse cuprinsă se stinsese; calmă, liniștită în lumina blândă a toamnei, pădurea nu mai amenința pe nimeni. Andrei simți un fel de ușurare. Frica de foc, vechea 30 spaimă se potoli.

Spaimă amestecată cu o misterioasă atracție... De ziua lui, – Andrei avea pe atunci opt ani – primise în dar un joc,

în care era vorba despre pompieri. Mai bine zis era vorba despre felul în care ei reușesc să stingă focul. Clădiri în flăcări erau desenate pe cele două cartoane ale jocului, precum și tot felul de scări ale pompierilor, mai mici și mai mari, ducând
5 fie spre ferestrele deschise ale clădirilor incendiate, fie spre acoperișuri, pradă și ele flăcărilor nemiloase; acolo, pe acoperișurile încinse, așteptau să fie salvate de limbile ucigașe ființe neajutorate și înspăimântate foarte: bătrâni invalizi sau chiar fetițe cu câte o păpușă în brațe! O clădire e pe jumătate
10 arsă, un perete stă gata să se prăbușească. O bătrânică încearcă să coboare scara, ajutată de un pompier; părul ei alb e despletit, gura larg deschisă strigă după ajutor, iar rochia, lungă și neagră, s-a prins, fără ca ea să știe, fără ca pompierul să observe, într-un cârlig al ferestrei! Limba vicleană a unei flăcări se îndreaptă
15 tocmai spre poalele rochiei agățate! Pe acoperișul unui imobil cu multe etaje, în curând și el pradă flăcărilor, se zărește o mamă cu un copil în brațe. O vor salva oare – flăcărilor n-au ajuns la ea! – vajnicii pompieri, care tocmai urcă scările?! Pentru că principala grijă a micuților pompieri de plumb, care
20 pot fi mișcați în toate părțile, ca niște căluți, pe cele două cartoane, este să stingă focul. Fiecare pompier sare atâtea pătrățele câte indică zarurile aruncate, numai atât. Oricât de imediată, de oportună este intervenția lor, ei nu pot merge mai departe, victime ale unor numere pe care trebuie să le
25 respecte, servitori umili ai hazardului și ai întâmplării! Soarta tuturor acestor bărbați și femei, bătrâni și copii amenințați de foc, e așadar în mâinile lor, manechine incapabile să asculte de imperativele necesității; căci dacă zarul indică numărul trei, de pildă, pompierul sare numai trei pătrățele și, în loc ca să
30 urce până la fetița care strigă cuprinsă de spaimă, el trebuie să se întoarcă, respectând regulile jocului, la picioarele scării. Orb, micul pompier verde de plumb e gata să parcurgă traseuri inutile și absurde, urcând și coborând mereu, oarecum la întâmplare, amintind mișcarea precipitată și lipsită de logică

a unor eroi ai filmelor mute, doar că, în cazul lui, nici un element hilar sau ridicol nu intervine spre a estompa, în vreun fel, indiferența sa feroce și inumană... Un timp jocul s-a odihnit pe mica măsuță din sufragerie, odaie în care Andrei mult timp n-a îndrăznit să intre singur, știindu-l acolo, amenințare mută și îngrozitoare, jocul oribil punându-și parcă pecetea pe toate lucrurile, atât de pașnice, de domestice din încăpere; și de câte ori se întâmpla, în timpul acelei ierni, ca cineva să intre în sufragerie, curentul de aer rece care venea din odaia aceea unde nu se făcea foc niciodată îi amintea lui Andrei, printr-un contrast cât se poate de bizar, dogoarea inumană a flăcărilor unui incendiu... Nu-și trimitea în acest fel războiul, care se ducea undeva foarte departe – abia dacă auzise de el – înspăimântătoarea sa carte de vizită? Fetițele cuprinse de flăcări de pe cartonașele jocului nu erau ele, de fapt, o copie înspăimântătoare și la scară redusă a unor ființe reale care, poate chiar în acele clipe, piereau – fără ca el să știe asta – în focurile aprinse de-adevăratelea pretutindeni în Europa? Strigătul lor înspăimântător nu ajungea oare, ca printr-un telefon fără fir, până la el, prin intermediul acestui joc nevinovat?... În cele din urmă, jocul dispăru din casă, tata reuși să-l schimbe cu un altul mult mai inofensiv. Niște prinți blonzi trebuiau să ajungă până la un castel, plin de asemenea cu prințese blonde; prințesele purtau niște rochii înfoiate, pe care erau desenați trandafiri. Ei treceau de asemenea peste tot felul de obstacole: râuri de foc, munți acoperiți de zăpadă, mlaștini și lacuri acoperite cu sloiuri de gheață. Sfătuiți de bătrâne înțelepte și pline de bunătate, luptau cu balauri feroși, și în cele din urmă reușeau să ajungă la castel, unde erau așteptați de prințesele cele blonde. De data aceasta, întoarcerile absurde, ocolișurile nenumărate, prelungite la nesfârșit uneori, acel labirint căruia trebuia să i te supui, respectând aceeași voință capricioasă a zarurilor, își pierdeau caracterul lor înspăimântător. – Era pe la începutul lui martie și se auzeau

streșinile curgând; pisicile mieunau undeva pe acoperișuri, și în noaptea următoare visă niște scări nesfârșit de lungi, pe care urcau mereu, fără să ajungă la capătul lor, soldați în mantăi de piele, acolo unde, probabil, o fetiță aștepta să fie salvată.

5 Se trezi în mieunatul strident al pisicilor, și luna mare și roșie pe care o văzu printre perdelele geamului i se păru o uriașă minge de foc, gata să se prăbușească deasupra satului lor, incendiindu-l. Ascultând mieunatul indecent al pisicilor, o privi un timp cu frică... Abia după ce războiul se sfârșise, ca

10 un ecou tardiv al acestuia, apărură și incendiile, cele adevărate, nu cele din jurnalele de actualități, nu cele din visele lui Andrei, nici cele desenate pe cartonașele unui joc pentru copii, – cu pompieri de plumb și cu imobile în flăcări. Prin geamul deschis se simțea, mai mult decât se auzea, agitația

15 satului, vânzoleala oamenilor în miez de noapte. Era ger afară, așa că închise fereastra, dârdâind de frig. Și stând zgribulit sub pătură, singur în toată casa, simți cum, concomitent cu frica de incendiu, pătrunde în el un fel de teroare inexplicabilă, acea teroare de care se lăsau cuprinși părinții noștri în sălile

20 de cinematograf în care rula filmele lui Fritz Lang sau buncii noștri, când treceau prin preajma vreunui cimitir și caii începeau să sforăie, acea spaimă a străstrăbunicilor noștri, când veneau apele mari, când intrau lupii în sat sau când cerul se acoperea cu trăsnete în nopțile negre de vară... Stând singur

25 în casa pustie, tremurând de frică sub pătura caldă, văzu aieva flăcările uriașe, ridicându-se spre bolta cu stele înghețate și reci, spre clopotul de sticlă neagră al cerului; limbile de foc se înșurubau parcă în el, săpând în hăul fără fund tunele adânci și obscure. Gerul și flăcările, deopotrivă de aspre, de neprietenoase, de ostile căldurii blânde, neutre, a casei! Abia

30 a doua zi – fugind de la școală – Andrei s-a dus să vadă și el locul incendiului. Arseseră clăile de fân din grădina lui Bantu. Cei bănuți erau niște refugiați din Moldova. Clăile arseseră până la capăt, de jur-împrejur zăpada se topise, și de câte ori

se pornea câte o ușoară adiere de vânt – un vânt înghețat și neprietenos – cenușa începea să se agite veselă în lumina strălucitoare și înghețată a zilei de iarnă, funinginea aninându-se în ramurile pline de chiciură ale copacilor de prinprejur...

5

După un timp a început să se roage de el să se întoarcă acasă; dacă nu se întorc, el sare din căruță, cât o fi de bolnav; el nu-i omu' ăla să se lase dus de alții dacă nu vrea să meargă; așa să știe ei. „Păi noi nu dorim – i-a spus Maria – altceva decât să te caute doctorii de la spital, c-or fi mai pricepuți și au leacuri mai bune decât Tisu; nu-i bine să ne lăsăm, așa, numai pe seama lui Tisu, că nici el nu-i Dumnezeu.“ „Dacă Tisu nu mă scapă – a zis atunci Ion – nu mă scapă nimeni, așa să știți voi. Că dacă mor, nu mai are el cu cine să bea și nici problemele nu mai are cin' să i le facă. Dacă mor, rămâne Tisu fără socotaș, și cartea aia e tare groasă, mai sunt destule probleme în ea de rezolvat.“ „Mai lasă-l în plata Domnului pe Tisu – a zis furioasă Ana – nu știu ce prietenie și ce dragoste te-o fi prins de el; eu una, nici să nu-l văd.“ Ion nu i-a răspuns nimica, a privit-o numai lung... „Tu degeaba te uiți la mine așa, i-a spus Ana – degeaba te superi, că eu la binele tău mă gândesc.“

10

15

20

Când au ajuns la Lugoj, au trecut mai întâi, cum le era obiceiul, pe la unguroaică. N-au găsit acasă decât pe Iulișca cea tânără. Când l-a văzut pe Ion cum arată, fata a scos un țipăt scurt, apoi a amuțit. L-au lăsat pe Ion în grija ei și au plecat să vadă dacă sunt locuri la spital. Iulișca i-a așternut lui Ion patul și după ce el s-a culcat, a tras rulourile și a făcut întuneric, să nu-l bată lumina în obraz. „E cam zăpușeală“, a zis ea încet, cu o voce tremurătoare, dar Ion nu i-a răspuns, și când s-a uitat mai bine a văzut că între timp adormise. În vârful picioarelor, să nu-l trezească, a ieșit din odaie. A trecut

25

30

în ceilaltă încăpere, a deschis geamul să intre aer curat. O vreme a stat la fereastră și a tras aer în piept, de parcă s-ar fi sufocat. Apoi s-a așezat pe un scaun și a plâns în tăcere, ștergându-și lacrimile cu catrința. Când a simțit că i-au secat
5 lacrimile, s-a apucat să caute prin lăzi și prin dulapuri, dar n-a reușit să găsească ceea ce căuta. S-a urcat pe un scaun și a început să răscolească lucrurile dintr-un cufăr vechi. A scos toate nimicurile afară din cufăr și a umplut încăperea cu fleacuri prăfuite și de mult uitate. Și până la urmă a găsit
10 fotografia pe care o căuta. Era o fotografie veche, de pe timpul când Ion fusese militar. Ion o ținea dragăstos de după umeri pe Iulișca, dar de uitat se uita drept înaintea lui. Purta cizme și haine militare ungurești, iar în spatele lor se vedea o pădure cu o cărare și cu un vânător care trăgea cu pușca!... Era tânăr,
15 fierbea sângele în el, și așa copilandru cum a fost i-a trebuit și lui o femeie“, și-a spus înțeleghătoare Iulișca, uitându-se la fotografie. De înțeles, ea îl înțelegea bine și nu-i reproșa nimic. „Așa e, cât ești militar, nu poți sta tot timpul fără femeie. Eu pentru asta nu-i bag nici o vină... Numai pentru mine a fost
20 mai greu, pentru că eu l-am iubit de-adevărat.“ Și amintindu-și de Ion, care era pe moarte, lacrimile au podidit-o din nou...

Când Ion a terminat stagiul militar, a luat-o pe maică-sa, s-au urcat pe tren și au plecat amândouă din Seghedin pe urmele lui. El i-a spus însă de cum a văzut-o în gară la Lugoj:
25 „Tu, fată dragă, i-a zis, ce-a fost între noi de-acuma s-a terminat; eu am nevastă care mă așteaptă acasă, așa să știi. Tu, dacă îți trebuie bărbat, caută-l în altă parte“ ... Dar de întors, cele două femei nu s-au mai întors la Seghedin. S-au mutat amândouă la Lugoj și cu timpul s-au împrietenit cu femeile
30 din casa lui Ion; s-au obișnuit, de sărbători, să vină „în vizită“ amândouă. Alte cunoștințe nu aveau; cele două surori, Ana și Maria, erau cam de-o vârstă cu Iulișca cea tânără.

Aceasta a umblat un timp cu un funcționar de la primărie, dar și acela până la urmă a lăsat-o, nu se știe din ce cauză.

„Îmi pare rău de ea, când o văd așa de fără noroc...“, spunea Maria cu compătimire. În ceea ce-l privește pe Ion, Iulișca a ținut să lămurească lucrurile de la început: „Ce-i al tău e al tău, i-a spus ea Mariei, încă din primele zile ale prieteniei lor. Tu să nu ai nici o grijă, că mie nu-mi trebuie omul alteia.“ 5
Și așa cum a zis a și fost. „N-am prins-o niciodată cu un gând ascuns“, povestea Maria, luând apărarea unguroaicelor...

Și atât s-a uitat Iulișca la fotografii, întorcându-le pe toate părțile – lăsa una din mână și repede lua alta în loc, care i se părea ei mai reușită – c-au început s-o doară ochii... I.e-a pus 10
apoi în poală, nu s-a mai uitat la ele și a stat un timp cu ochii închiși – le pipăia numai cu mâinile, de parcă le-ar fi cunoscut după pipăit pe fiecare în parte – dar n-a avut răbdare să stea mult timp așa, a deschis ochii și a început să le privească din nou. Voia mai ales să vadă cum arăta ea, dacă s-a schimbat 15
mult de când s-au fotografiat ei la Seghedin... Ce-ar fi să mă îmbrac eu acuma, și-a spus Iulișca, cu ce am mai bun; și-a scos din dulap rochia cea mai frumoasă pe care o avea, rochia pe care și-o punea numai de Paști și de Rusalii și s-a îmbrăcat cu ea. Când s-a uitat în oglindă a văzut că era destul de palidă 20
la chip. Și-a făcut atunci obraji roșii – o minge ca para focului pe obrazul stâng, o alta asemănătoare, poate, din nebăgare de seamă, puțin mai mare pe cel drept – și așa de mult s-a uitat în oglindă, până a început să se învârtească odaia cu ea... A continuat, totuși, să stea în fața oglinzii cu ochii închiși. 25
Nemișcată în rochia ei de crepdeșin de culoarea vișinii putrede, semăna cu o păpușă mare și neînsuflețită... Prin geamul deschis a intrat în încăpere un fluture: galben, cu un pic de cărămiziu. S-a rotit de câteva ori, s-a așezat chiar pe umărul drept al fetei, s-a lovit de oglindă și, speriat, cu greu a nimerit fereastra și 30
a dispărut. Iulișca s-a lăsat copleșită de tristețe. După tinerețea ei îi venea să plângă și după Ion care, în încăperea ceialtă, era pe moarte. Simțea durerea în piept, grea, ca o piatră de moară;

o durere amestecată, confuză, străină parcă; nici ea nu era în stare s-o priceapă.

Nu după multă vreme s-a întors și Iulișca cea bătrână din oraș. Când l-a văzut pe Ion cum arată a început să plângă:
5 „Au, Ioane dragă, a spus ea și s-a așezat pe marginea patului lângă el, că tu nu mai ai mult, dragul meu, tu te duci“... S-a lăsat o tăcere grea și apăsătoare. Stăteau pe pat lângă Ion amândouă, și se uitau în oglinda din fața lor...

În fața oglinzii, pornite pe ceartă, gata să se ia de păr, au
10 stat ele de multe ori! De obicei cearta o pornea Iulișca cea bătrână care începea să se laude cu frumusețea ei de altădată. „Om semăna noi amândouă, îi spunea ea celei tinere, dar nici nu se compară! Eu am fost alt soi, nu ne-am potrivit“, adăuga ea cu prefăcută părere de rău... Din locul unde stătea – ales,
15 de altfel, cu multă grijă – Iulișca cea tânără nu vedea decât ceea ce avea ea într-adevăr frumos: capul cu bucle arămii și gura mică și roșie, ca o cireșă! Se privea, așadar, în oglindă, își cerceta chipul și prindea curaj: „Ai fost tu, cum ai fost, eu te cred pe cuvânt, că de-acuma tot nu se mai poate vedea mare
20 lucru din ce-a fost, n-a mai rămas nimic de admirat, ca să zic așa, dar un păr ca al meu, cum îi miera și pe deasupra și ondulat natural, eu nu cred ca tu să fi avut. Chiar tu mi-ai spus odată, dacă mai țin eu bine minte, te-ai plâns către mine, că celelalte au fost cum au fost, dar părul nu l-ai avut defel
25 frumos. Ce mi-ai spus tu, eu aia îți spun acum, să știi că nu-mi stă în obicei să mint. L-ai avut, așa ziceai, drept și aspru, cum îi cânepa. Și o culoare mai urâtă ca aceea a părului tău nici c-a existat... Așa o culoare nu se poate ține minte; iar acum nici nu se mai cunoaște cum a fost. Cafeniu, da nici cafeniu,
30 că bătea mai mult în roșu. Cum îi mai urât...“ „Vax, striga atunci furioasă Iulișca cea bătrână. Parcă un bărbat la păr se uită mai întâi de toate! Știe el unde să se uite și ce să vadă, că doar n-o fi prost, n-o avea orbul găinilor. Și la mine a avut ce vedea, a avut la ce să se uite; grija mea să n-o ai tu, draga

mea, că de admirată am fost admirată, în tinerețea mea, nu mă pot plânge“, spunea Iulișca cea bătrână cu multă modestie. „Laudă-te, că altceva tot nu ți-a mai rămas, săraca de tine, decât să te lauzi. Numai că nu cred să găsești tu prostul ăla care să te creadă. Și aceea nu-s eu, așa să știi! Eu cred ce văd, 5
alta nu! Poți spune tu c-ai fost frumoasă, dacă acum nu se mai vede, tot nimica. Tot degeaba. Tot fără folos... Și nici nu știu ce sâni, n-ai prea avut, zicea din nou cea tânără, înfruntându-și cu hotărâre mama. Mi-ai povestit chiar tu cum făceai ca să pară mai frumoși și mai mari decât erau ei 10
de-adevăratelea. Mi-ai spus chiar tu cum prosteai lumea!... Pe timpurile acelea, oamenii nici n-or fi fost chiar așa de cumiști. Așa s-a putut întâmpla că ce-i urât lor li s-o fi părut frumos și viceversa. Numai că lumea s-a schimbat între timp...“ Atunci cea bătrână începea la rândul ei să se laude: „Zâna codrilor, 15
așa mi-au zis mie la un bal, când am fost tânără și mi-a sărutat subprefectul mâna!“ striga ea și, la amintirea încântătoarelor clipe de odinioară, ochii i se umpleau de lacrimi. „Și conductorul ăla silvic care a băut șampanie din pantoful meu, ce să mai vorbim!“ „Tare îți mai place să născocești și să te 20
lauzi, așa ceva nici că s-a mai pomenit“, îi răspundea cea tânără; vocea îi vibra plină de o obidă și un dispreț abia stăpânit; cu cotul ei dolofan o împingea mereu spre marginea patului... „Nu-i frumos, draga mea, să te critic, îi răspundea Iulișca cea bătrână, împingând-o, la rândul ei, cu cotul. Ești fata mea, 25
așa că mai bine tac! Nici nu șade frumos ca o mamă să-și critice copilul, eu așa cred. Măcar eu să te văd frumoasă, spunea ea cu prefăcută tristețe și din nou ofta, dacă alții tot nu te văd. Că așa sunt mamele, săracele, ele oricât de urât și strâmb le-ar fi copilul, li se pare tot frumos.“ „Ba mai bine m-ai critica, 30
spunea atunci Iulișca cea tânără (se muia deodată și începea să plângă), decât să vorbești așa, ca o ființă prefăcută și cu două fețe ce ești!“ „Dacă eu sunt ființă prefăcută, cum zici tu, eu care te țin pe palme, măcar că de-acuma ar fi timpul

să te măriți și tu, nu să stai pe capul meu, atunci cu tine, draga mea, n-am ce discuta, așa să știi! Proastă am fost c-am prins vorbă, că tu nu știi alta, când omul îți dă puțină atenție, decât să te obrăznicești!“ Alteori, certurile lor se terminau cu palmuieli
5 în toată legea; se împăcau însă repede, nu le ținea supărarea mult...

După ce Meniță împreună cu cele două femei au umblat pe la toate spitalele și pe la toți doctorii să caute un loc pentru Ion și de găsit n-au reușit să găsească, spitalele erau toate
10 pline, s-au întors. Ion era prea ostenit ca să poată pleca la drum, așa că au hotărât să rămână până a doua zi, dimineața. I-au lăsat pe bolnav să se odihnească și femeile, împreună cu Meniță, au trecut în încăperea alăturată. Iulișca cea tânără a adus din pivniță o damigeană cu vin. Bătrâna a scos dintr-un
15 dulap cu oglindă niște pahare și a ieșit cu ele să le spele. „Nu le-am folosit – a început ea să le povestească de îndată ce s-a întors cu paharele – de când a fost soru-mea de la Seghedin în vizită la noi. Pe Cati cred că ați cunoscut-o și voi, are ea doi gemeni, pe Joji și pe Ghiuri, abia-s la primară, anul ăsta
20 au trecut pe-a patra. Ghiuri e tare neastâmpărat, de liniștit nu s-a liniștit până ce a spart un pahar. Așa că au rămas numai cinci.“ ...„Am cunoscut-o și noi pe Cati, și-au amintit cele două surori, Ana și Maria. Ați fost de Paști, împreună la noi, nu știu dacă mai țineți voi minte, când s-a întâmplat să-și
25 piardă umbreluța. Am căutat-o noi peste tot, dar ce s-o mai găsești! A uitat-o în pod la biserică și de găsit a găsit-o Sofronie Bul. El mătura și făcea curat în biserică și în altar. De dat nu i-a dat-o înapoi, a ținut-o o vreme ascunsă în clopotniță, lângă clopotul cel mare, și după aceea, când a venit iarna și s-a făcut
30 frig, și-a făcut din ea un capișon. Când a auzit popa, s-a înfuriat foarte tare; povestea crâșnicul că l-ar fi bătut cu vâtraiul de la sobă, atât a fost de furios. Degeaba l-a bătut, că el săracu era slab de minte, tot n-a priceput c-a făcut rău... Numai că

biata Cati tot fără umbreluță a rămas...” povesti Ana. „Are ea un bărbat, așa, mai bătrâior,” își aminti Maria. „Știe el face ca păsările, țin minte că atunci când a fost la noi tare ne-o mai distrat.” „Așa-i, cum spuneți voi”, aprobă Iulișca cea bătrână și turnă vinul în pahare. 5

Meniță nu prea era băutor de felul lui, așa că m-am mirat când l-am văzut cum golește paharele. O vorba n-a scos, a tăcut mâlc, numai își umplea pahar după pahar, cât a fost seara de lungă, n-a făcut altceva decât tot a dus paharul la gură; noi, cu ale noastre, nici nu l-am băgat în seamă; după o vreme a strigat la noi, ne-a spus să tăcem din gură, c-am trâncănit destul, pentru că el are chef de cântat. „Numai să nu-l trezim pe Ion din somn, că abia dacă a adormit”, a zis Iulișca cea bătrână. Da Meniță n-a avut grijă, a cântat cât a putut el de tare, niște marșuri pe care le-au învățat ei, adică el și Ion, când au fost în termen la honvezi. N-a terminat el bine cel dintâi cântec, că l-a și strigat Ion din cealaltă încăpere. „Bine că tu le mai ții minte, i-a spus el, când Meniță s-a dus să vadă de ce-l strigă. Eu, îți spun drept, le-am uitat pe toate. Nici n-am prea fost eu bun la cântare. Ia școală, dom' director mă bătea, cu rigla la palmă, că uitam tare repede cântările.” „Iasă tu cântările, am zis eu, și fă bine și te culcă. Mâine plecăm de dimineată. Stai și te odihnește.” Meniță nu i-a răspuns nimica, nici nu știu bine dacă a și înțeles ce i-a zis Ion, că de beat era, de-acuma, așa mi s-a părut mie, tare beat; îi erau ochii roșii și tulburi, și când s-a uitat la mine, nici nu știu dacă m-a văzut bine, dacă mai era în stare să vadă pe cineva. „Să-l lăsăm pe Ion să se odihnească”, am zis eu și-am început să-l împing ușor către încăperea aialaltă, și el s-a lăsat dus ca un copil. Am închis ușa la încăperea unde era culcat Ion și atunci Meniță a cântat de unul singur și alte cântece de pe timpul când or fi fost ei amândoi la armată. Da noi nu l-am mai ascultat, ne-am tras într-un colț și ne-am luat cu ale noastre. El nu 10
15
20
25
30

ne-a avut grija, a cântat mai departe, încet, ca pentru el; de la cântecele alea militarești, a trecut la altele, din cele bisericesti. Era și cantor la biserică, știa toate cântările. S-a oprit după aia din cântare și a început să se laude: „Eu și Ion am fost

5 renumiți în tinerețea noastră, pe noi doi nu cred să ne fi întrecut cineva“. Așa vorbea, de parcă ar fi fost mândros pe noi, de parcă noi n-am fi vrut să-l credem. Și mânia aia, care era în el, l-a limpezit se vede la cap, a făcut să i se împrăstie

10 tulbureala din creier, l-a trezit deodată. „Uite, zice, mi-am adus aminte de o întâmplare...“ Și cum Ana și cu Iulișca cea tânără și cea bătrână n-au ascultat, ele fiind prinse într-o discuție – chiar atunci Iulișca cea tânără a scos din dulap niște macrameuri de pus pe masă – întâmplarea aia numai mie mi-a spus-o, alta, afară de mine, nimeni n-a mai auzit-o. „Nu știu

15 bine când s-a întâmplat, adică să-ți spun acuma exact anul, a început Meniță să povestească, numai că eram noi feciori foarte tineri atunci, când s-au petrecut cele ce-ți povestesc eu acuma; cred c-a fost înainte de a pleca noi la honvezi, la Seghedin; iacă eram, vezi și tu, niște copilandri; să fi avut cam

20 așa, în jur de 16 ani. Ion al tău, că el îi mai mic ca mine cu un an ori doi, abia dacă a fost ieșit din școală; numai c-a fost înalt, cu un cap mai înalt decât mine, nu-i dădea vârsta pe care o avea, ziceai că-i el mai mare, nu eu; dar mintea lui tot de copil neștiutor și neumblat i-a fost, la cap nu era el încă

25 prea copt. Și, să vezi, și să nu crezi, ce ne vine nouă în gând, așa cruduți cum eram: să ne ducem în noaptea de Înviere în cimitir și să stăm acolo până dimineața. C-așa am auzit noi, nu știu cine ne-o fi spus și prostia asta, că-n noaptea de Înviere, către dimineață, ies morții din mormânturi și așa o să-i vedem

30 și noi. Ion zicea că vrea, orice ar fi, să-l vadă pe moșu-su, Gorosâm Păpu, care a murit când a fost el micuț, că nici nu și-l mai amintește. Ziceau oamenii din sat că ei seamănă amândoi, și el vrea să vadă dacă e adevărat ori nu... Iosu lui Bosoancă și el când a auzit, gata, că vine cu noi! El a avut o

drăguță, una Solomia lui Mecăl, care a murit săraca în primăvara trecută, și o ținea una că el nu se lasă până n-o vede, că el vrea s-o întrebe dacă e ea mulțumită acolo unde se află acuma și dacă nu moare de dorul lui. «Când i-oi spune maică-si că am stat de vorbă amândoi, tare o să se bucure; 5 numai pe fata asta a avut-o și-i tare nemângâiată, săraca», ne-a zis el. Iar eu mi-am adus aminte cum a murit un om de la ștrecuri într-o vară, cum s-a oprit deodată din lucru și nici n-a apucat să zică, gata, eu mor, mă duc, c-a și fost țeapăn, dus de pe lumea asta; și s-a întâmplat c-am trecut eu chiar 10 atunci cu mâncare la holdă, la tata, și așa m-am speriat că până la holdă tot într-un trap am ținut-o. «A murit unul de la ștrecuri, țin minte că i-am spus tatei. L-am văzut eu cu ochii mei. A căscat numai așa gura și, gata, a și fost mort.» «Dumnezeu să-l ierte, a zis tata, fără să se oprească din lucru. 15 Cine știe de ce o fi suferit bietul om, că sănătos nu cred să fi fost.» Așa că mi-am adus aminte de el, și eu chiar pe omul acela am vrut să-l văd înviat, să-l întreb mai întâi din ce părți a fost, și cum l-a chemat, și dacă nu-i supărat c-a murit așa, printre străini... Bun, ne înțelegem noi de cu seara și Ion al 20 tău zice că el vine cu o sticlă de răchie, din cea prefriptă, iar Iosu lui Bosoancă – el era mai mare ca noi, da' nu cu mult, cu un an ori doi – zice că el aduce o găină friptă, să avem ce mânca; noaptea îi lungă, tot stând și așteptând ne-o cuprinde și pe noi foamea, nu strică ceva mâncare, că nici beutura pe 25 stomacul gol nu-i bună... Și, așa cum ne-am vorbit, s-a și întâmplat: după ce s-or terminat plângerile – că-n timpul acela era obiceiul să se facă plângerile seara, așa-i plăcea părintelui Băianțu, fie iertat – luăm noi sticlele cu băutura și ne ducem, cum ne-am vorbit, la mormânturi. În anul acela Paștele a căzut 30 mai târziu, îmi aduc aminte de parcă ar fi acuma, cam la mijlocul lui mai... De cald era tare cald și mirosea a floare de te durea capul, și a iarbă, că abia dăduse firul. Și câte stele or fost în noaptea aceea pe cer nu cred c-am mai văzut vreodată

de atunci... Numai că noi, până la urmă, ne-am dat cu băutura. Și eram tare tineri, cum ți-am spus, tare cruduți, nu eram noi obișnuiți cu paharul în mână. Și nici, ca să-ți spun drept, de plăcut, în vremea aia, nu ne prea plăcea, că și cu băutura
5 trebuie să te obișnuiești, nu-ți place de la început, plăcerea vine și ea cu timpul. Trăgeam câte o înghițitură și ne strâmbam. «Ca s-o putem bea mai ușor, n-ar strica să fie, așa, mai dulce», zice văru, Iosu lui Bosoancă... Bun, așa și facem. Ion al tău a avut niște zahăr la el, o îndulcim noi, o clătinăm
10 bine, să se moaie zahărul și, așa dulce, a început, parcă, să ne mai placă și nouă. Ce să ne treacă prin gând că, măcar că-i dulce, de urcat tot se urcă la cap!... Numai bine când a fost doisprezece, noi am fost praf și pulbere! Și alta mai bună n-am avut de făcut, cu mintea așa rătăcită cum eram, numai am
15 luat mormânturile la rând, am citit numele, să vedem care și cum îi îngropat și în ce an o murit. Și cum eram cu răchia în noi, ne-o prins așa un fel de părere de rău; toți aceia care or murit, acuma, ne văicăream noi, îs acolo în mormânt și n-au cum a se bucura; și așa o durere ne-o apucat după ei,
20 c-am început să ne plângem, cum se plâng babele la priveghi, am început să-i jelim. Și am trecut așa de la mormânt la mormânt și în dreptul fiecăruia ne-am oprit și l-am plâns pe cel răposat, l-am strigat pe nume, așa cum am auzit noi că fac muierile care bocesc; și când dădeam de vreo cruce unde
25 era îngropat unul mai tânăr, unul care atunci când a murit a fost cam de vârsta noastră, parcă și mai tare plângeam și mai abitir ne văitam după el! Așa ne-am văicărit de cu foc, că s-a auzit până în sat, ne-au povestit oamenii c-au auzit, dar de știut, n-au avut cum să știe cine a fost. Și după aia lacrimile
30 alea parcă ne-or mai trezit, că ne-am liniștit. Dar de plecat, n-am plecat, am stat până s-a făcut ziuă; și am așteptat noi ca morții ăia, pe care i-am plâns cu lacrimi pline de durere și nemângâiate, să învie, așa cum am auzit noi că se întâmplă în dimineața de Paști; dar de înviat, n-a înviat nimeni; numai

s-a lăsat așa o brumă grosă deasupra mormânturilor și o răcoare, că am început toți trei să tremurăm de frig, că nu eram prea grosuți îmbrăcați. Și atunci ne-am spus c-ar fi timpul să ne întoarcem acasă și asta am și făcut... Nu știu ce-i cu mine, da de câte ori mă gândesc la tinerețe, îmi vine în 5 minte întâmplarea asta; mă gândesc la timpul ăla, când am fost noi amândoi tineri și am așteptat o noapte întreagă să se ridice cei din mormânturi, da de ridicat nu s-au ridicat. Tare repede a trecut, tinerețea asta a noastră, că doar amândoi am fost aproape de o vârstă, așa de repede, că dacă vine cineva 10 acuma și mă întreabă cum a fost, zău că nu știu ce să-i spun alta, decât cum am stat noi atunci de Înviere toată noaptea și ne-am plâns după cei morți și tot am așteptat să învieze, da ei de înviat tot n-or înviat, așa cum am fi vrut noi.“

Dimineața când să plecăm, calul acela bolnav al lui Meniță 15 abia se mai ținea pe picioare. Așa că el a rămas la oraș să vadă ce-i și cum îi cu calul, să-l ducă adică la un veterinar, și noi ne-am întors cu trenul. Când să plece, s-a mai urcat în vagonul nostru o doamnă grasă. De mult ce-o alergat să prindă trenul era toată o apă. „Las că-i bine, doamnă, bine că l-ai prins“, 20 i-a spus soru-mea Ana. Eu am șters cu palma locul înainte de a se așeza ea, să nu fie cumva praf, și ea mi-a mulțumit tot oftând și ștergându-se pe față cu o batistă din alea mari. O vreme nici n-a putut vorbi, săraca, atât era de sfârșită. După ce și-a mai revenit ne-a spus că ea e preoteasa de la Coșava 25 și-a fost la oraș să cumpere niște celofan. I s-a terminat adică celofanul și nu a mai avut cu ce lega sticlele cu dulceață. Numai că nu s-a găsit celofan în tot orașul – a început ea să povestească, și dacă a început nici n-a mai sfârșit degrabă – așa că a luat pergament; pergamentul, după părerea ei, e mai 30 bun decât celofanul, e mai rezistent, nu se crapă chiar așa de ușor. Preoteasa cea bătrână numai cu pergament leagă sticlele de dulceață, așa se legau din bătrâni, pe vremea când nici nu

era celofan, și ei rar i s-a întâmplat să i se strice vreo sticlă. Anul ăsta a fost multă zmeură, așa că n-a răbdat-o inima să nu pună și ea; mai mult ca să-i facă plăcere părintelui, pentru el, că din partea ei pot să nu fie dulceturi, ea, s-o credem, pe

5 cuvântul ei dacă exagerează, nici nu le gustă. Dulceața a pus-o împreună cu notareșița, în comun, și la urmă au împărțit sticlele pe din două. „Cine e acum notar la Coșava? a întrebat-o soru-mea Ana. Cel vechi știu c-a murit vara trecută; a avut o înmormântare, am auzit, tare frumoasă.“ „Unul Meteș“, zice

10 preoteasa. „Nu știu, n-am auzit“, zice atunci soru-mea Ana. „A fost el o vreme subnotar la Mănăștiur“, spune preoteasa. „O fi fost, spune soru-mea Ana, numai că eu n-am auzit de el“. „Om bun, spune preoteasa, nu pot să spun altceva, numai că vorbește foarte subțire, ca o femeie.“ „Așa vorbesc unii,

15 spune soru-mea Ana. Asta pentru că atunci când Dumnezeu le-a dat glasurile, s-a întâmplat să mai greșească, de obosit ce-a fost. Așa s-a întâmplat că la unele femei le-a dat glas de bărbați și la alți oameni voce subțirică, de muiere. Așa a fost să fie... Da de însurat, îi însurat ori nu?“ a întrebat-o după aceea. „Ba,

20 are nevastă, cum să nu, spune preoteasa, a luat el pe fata mai mică a lui Lidner din Făget. Lidner, nu știu dacă-l știți, e el croitor de dame și copii, are croitoria colț cu Ocolul silvic, cum intri în Făget pe mâna stângă, a patra sau a cincea casă...“

Trenul s-a oprit într-o gară, a stat un minut sau două și, după

25 ce s-a pornit iară, preoteasa a povestit și ea mai departe, ce și cum e cu notareșița cea tânără: „La rețete și mâncăruri nu-i prea învățată, da nici nu-i bag vină, până acuma, săraca, tot prin școli mai mult a stat, a fost elevă la maici, la catolici, nici n-a avut când învăța. Notareșu direct de la școală a luat-o. A

30 văzut-o într-o duminică, el a ieșit de la restaurant, – a intrat și el să bea un șpritz, că altfel nu-i băutor – și chiar atunci s-a potrivit să treacă fetele de la Notre-Dame, se întorceau de la biserică, și când a văzut-o în rând, gata, s-a și amorezat; după o lună au și fost căsătoriți. Și-a adus o servitoare cu ea, pe

una Ghizi, numai că Ghizi asta nu știa decât mâncăruri ungurești, ea e de felul ei de la Igosfoolva și îl ține pe bietu notar numai cu papricașuri. Or mâncarea lui preferată e supa de găină; și pe lângă asta e mort după găluștele cu prune. «Am s-o trimit pe Lili pe la preoteasa, i-a spus notaresu într-o zi 5
lui părintele, s-o învețe pe a mea să gătească și mâncăruri de-a noastre.» Mi-a făcut o adevărată plăcere s-o învăț, mie, ce știu, nu-mi place să țin numai pentru mine... E tare scumpă, a spus preoteasa și și-a șters colțurile gurii cu batista. Nici fata mea să fi fost, n-aș fi îndrăgit-o mai mult! Cozile le poartă lungi 10
și pe spate, și-s groase cât îi mâna asta a mea, ne-a spus ea și și-a ridicat mâneca rochiei până la cot, să ne arate și nouă cât de groase îi erau cozile... La început, am crezut că sunt false, nici nu mi-a venit să cred că sunt chiar cozile ei. M-am contrazis și cu părintele, el zicea că-s adevărate, eu o țineam 15
că-s false. Până la urma am întrebat-o, și atunci și-a desfăcut părul să vedem și noi cât e de lung, și-i ajungea, să mă credeți, până la genunchi. Pot să vă spun, că de când sunt, așa un păr des și cu firul gros n-am mai văzut... Duminica trecută i-am invitat la masă. Ar fi trebuit să-i chemăm mai de mult, numai 20
că n-am avut un servici de masă frumos, și până l-am convins pe părintele să ne cumpăram unul dintr-un porțelan mai extra, n-am vrut să-i chem. Sunt oameni fini, nu poți să-i servești orișicum. Vizite mai scurte, mai fără pretenții, ne-au mai făcut și altă dată, i-am mai poftit din când în când, după-amiaza, 25
la câte o vișinată sau la o partidă de table, da' la un prânz atunci pentru întâia oară i-am invitat. I-am rugat să poștească după slujbă; așa că mai întâi s-au dus frumos la biserică, l-au ascultat pe al meu cum slujește, și numai după aceea au venit toți trei împreună. Pe părintele l-am rugat ca cel puțin de data asta 30
să nu lungească atât slujba, cum are el obiceiul. Mi s-au și plâns oamenii din sat că-i ține prea mult la biserică, nu le mai priește, duminica, masa de prânz. Ei – ziceau – s-au obișnuit cu popa cel bătrân; când bătea de doisprezece, părintele cel

vechi era gata și cu slujba; ajungeau și ei la timp la mâncare, aveau toate cele un rost... De data asta, al meu m-a ascultat, a scurtat slujba atât cât a putut, cât l-a lăsat pe el inima; destul că n-a fost cu mult trecut de unu și i-am văzut pe toți trei
5 venind. Supa, galbenă cum e aurul, îi aștepta în mijlocul mesei. Pâinea era proaspătă, chiar atunci am scos-o din cuptor; am acoperit-o cu un ștergar, să se păstreze caldă, până s-or așeza ei la masă. Mă uitam la tacâmurile de argint cum străluceau, cred că de la nunta mea nu le-am mai scos, îți luau ochii! Eram
10 bucuroasă că mi-au ieșit toate cum trebuie, numai crema de la doboș s-a nimerit puțin mai zgrunțuroasă, asta din cauza zahărului, care n-a fost se pare prea fin, sau poate untul a fost mai vechi și nu s-a legat, nu pot să-mi dau seama... Lili a fost foarte drăguță, mi-a adus în dar o cruciuliță binecuvântată,
15 zicea ea, chiar de la papa de Roma, o avea moștenire de la o bunică a ei. Noi ni-s ortodocși și l-am întrebat pe popa al meu dacă pot s-o port, și el a zis că da; tot Domnu' nostru Iisus Christos e și la catolici și la noi. Notaru mi-a lăudat tăietei; mi-a spus că așa subțiri nici maică-sa acasă – care e mare
20 specialistă – nu-i face. Părintele a trimis fetele în grădină după un ardei iute, numai că ardeii aduși de ele s-au nimerit să nu fie iuți, ele nu se pricep să-i aleagă. «Las' că mă duc eu, i-am spus popii, caut eu unul iute, că-i cunosc», și am fugit repede în grădină. De grăbită ce-am fost, m-am împiedicat în pragul
25 de la grajd și m-am lovit la genunchiul stâng, cum am dat cu el de prag, nici acuma nu mi-a trecut durerea de tot. Ardeiu a fost tare iute; noi femeile nici n-am îndrăznit să-l atingem, numai popa și notarul au servit din el. «M-aș mira, cu iuțeala asta, să mai simțiți gustul supei», a spus Lili, și-a ridicat din
30 sprâncene; notarul a băut un pahar, două mai mult decât trebuie și-a început să cânte niște cântece porcoase, și asta n-a stat frumos; casa noastră e doar loc preoțesc, nu-i potrivită pentru cântece din astea, mai fără perdea. Lili și-a dat repede seama, că-i fată inteligentă; s-a aplecat la urechea lui

bărbatu-su, i-a șoptit o vorbă sau două foarte încet, n-am putut înțelege ce-i spune; dar ce i-a spus a fost bine spus: el imediat s-a oprit din cântat și și-a cerut scuze: «M-a luat și pe mine gura pe dinainte», ne-a spus și s-a roșit până peste urechi. «Nu-i nimic, se mai întâmplă, grija asta să n-o aveți, din partea 5 noastră nu-i nici o supărare», i-a spus popa și cu o mână și-a acoperit căscatul; că el așa-i, după ce mănâncă, întotdeauna i se face somn. «Eu zic că până la sarmale mai merge un șpriț», a zis notaru și a ridicat paharul de pe masă ca să închine. «Pilule dragă, vezi să nu exagerezi», i-a zis nevastă-sa. «Da nu-i nici 10 un necaz, zice popa al meu, pâna acum, doamnă, n-a fost nici o exagerare. Am avut eu grijă, fiți dară liniștită.» Și după paharul ăla, notaru s-a abținut într-adevăr. E drept că a dat să mai ieie unul, dar atunci Lili a pus frumos mâna ei micuță pe mâna lui, de zis nici nu i-a zis nimic altceva, și el a și înțeles; 15 alt pahar, mă credeți? n-a mai dus la gură în ziua aceea, măcar că au stat amândoi până a început să se însereze. Atât de bine s-au simțit că nu le-a venit să mai plece...“ Trenul a oprit iară, da' de urcat nu s-a mai urcat nime. De coborât, a coborât o pilărița, din alea care merg cu unt și smântână la oraș. „Am 20 cumpărat o icoană sfântă – a început preoteasa să turuie iară, după ce trenul a ieșit din gară – numai că mă bate gândul să nu fie cumva catolică, că dacă îi așa, nu cred să mă lase popa s-o pun pe perete. Să v-o arăt și dumneavoastră, poate vă pricepeți mai bine decât mă pricep eu, care-s de-a catolicilor 25 și care sunt de-ale noastre...” „Numai la catolici are Maica Domnului o roată în jurul capului, la noi nu se obișnuiește, așa mi se pare“, a zis soru-mea Ana. „Îi prea roșie în obraz și are și buzele vopsite, nu cred să fie ortodoxă“, mi-am dat și eu cu părerea. „De urâtă nu-i urâtă, numai, că-i drept, e prea 30 roșie în obraz“, a zis soru-mea Ana. „Atunci, nu-i de-a noastră, a zis preoteasa și-a oftat o dată lung, necăjită de târgul făcut. N-am vrut să mă las fără icoană în dormitor. Pentru asta am cumpărat-o și am dat o groază de bani pe ea.“ „Păi e casă

preotească, și-a dat cu părerea soru-mea Ana. Nici nu șade frumos fără icoană sfântă. „Am eu un goblen – ne-a povestit preoteasa – care-i cu subiect religios; îl arată adică pe Cristos, cum urcă pe drumul Golgotei și cum îl împung pe la spate soldații cu suliițile... Numai că l-am pus în sufragerie, deasupra bufetului; e prea frumos, mi-a părut rău să-l țin în dormitor, cu toate că-i un tablou sfânt. „Asta așa-i“, și-a dat cu părerea soru-mea Ana. „Trebuie să fie un lucru vechi, din bătrâni“, am zis eu. „Îl am de la o mătușă, care tot preoteasă a fost, numai că acuma a murit...“ Ne-ar mai fi povestit și altele preoteasa, ce și cum s-a întâmplat cu goblenul și cu mătușa aceea a ei, numai că trenul a ajuns în stația unde trebuia ea să coboare; după ce și-a luat rămas bun de la noi, a coborât repede, nu cumva să rămână în tren. Era o gară mică, și de stat n-a stat trenul mai mult decât un minut; după ce preoteasa a coborât, s-a mai întors o dată către noi și ne-a făcut semn; am mai putut vedea cum șeful de gară s-a apropiat de ea și s-a aplecat să-i sărute mâna; trenul a făcut un ocol, așa că au dispărut amândoi, și șeful de gară și doamna preoteasă, nu i-am mai văzut. Am rămas numai noi în vagon și l-am întrebat pe Ion dacă nu-l doare cumva capul de atâta vorbă cât i-a fost dat să audă. „Oablă preoteasă“, a zis el și a dat să râdă, da mai mult a tușit decât a râs. Numai că ochii îi erau tare veseli, se aprinsese în ei un fel de lumină, și când am văzut-o, m-am bucurat. Controlorul de bilete era de prin părțile noastre și ne-a recunoscut. Ne-a întrebat dacă nu vrem să trecem într-un vagon de clasa întâi, că e mai mult lărgământ. „Sunt scaune moi și te întinzi și dumneata, aciule, un pic“, a zis el. „Nu, mulțam, i-a spus Ion. La ce să mă mai mut acuma, că nici aici nu-i rău. Numai faceți bine să închideți fereastra aia“, a spus el, și a arătat spre celălalt capăt al vagonului. „Aș închide-o eu, dar s-a înțepenit și nu se poate, i-a spus cu părere de rău controlorul. Haideți la clasa întâia“, ne-a pofțit el. „Mai bine cred c-ar fi să rămânem aici. Nu vrem să avem vorbe cu nime“,

a zis Ion. „Dacă vă dau eu voie, n-are cine să vă zică ceva. Eu comand“, ne-a spus controlorul. Așa că l-am ascultat și am trecut în alt vagon. Ion s-a întins pe scaunele alea care erau moi și îmbrăcate în catifea roșie. Mirosea a praf de purici, și la geam stătea un domn și se uita pe fereastră. „Eu sunt Drinca. 5
Mă mir că n-ați auzit de mine, ne-a spus domnul de la fereastră; prin părțile astea eu am pictat toate bisericile; sunt cel mai renumit, altul mai bun ca mine nu se găsește.“ „Vă cerem iertare, dar noi nu ni-s chiar așa de umblați, a zis soru-mea Ana. „Da, dumneavoastră, acum de unde veniți?“ 10
l-a întrebat ea pe pictorul cel renumit. „Ieri am avut o șfeștanie, am sfințit biserica de la Lugojel și de acolo vin“, ne-a spus pictorul, și am văzut că abia apucă să ne povestească și nouă cum și-a petrecut el la serbarea aia mare. „Pe vlădica cel nou l-ați văzut vreodată?“ ne-a întrebat, și când soru-mea Ana i-a 15
spus ca nu l-am văzut, pentru că noi nu suntem femei chiar așa de umblate, nici acum n-am fi plecat de acasă dacă n-ar fi fost Ion așa de rău bolnav, el s-a uitat la noi, așa, ca la nimeni. „Păi, de ce faceți, rogu-vă, umbră pământului ăștia dacă nici pe vlădica nu l-ați văzut?“ parcă ar fi vrut să spună, da nu ne-a 20
zis nimica și atunci soru-mea Ana l-a întrebat: „O fi om frumos, a zis ea, așa s-a auzit la noi. Tânăr, că abia i-a crescut barba; numai că noi nu știm, de văzut nu l-am văzut.“ „I-au ieșit în întâmpinare oamenii cei mari din sat, și o fată premiantă de la școală i-a spus o poezie scrisă de un avocat 25
din Lugoj, ne-a spus pictorul. *S-au cutremurat stăpânii lumii, la glasul blândului profet.* Și a fost o poezie tare lungă, dar ea a știut-o toată, nu s-a încurcat. Vlădica s-a aplecat și a sărutat-o pe frunte.“ „Trebuie că a fost tare frumos“, a spus soru-mea Ana și s-a arătat că nu mai poate de mirată ce-i. „Eram mici, 30
la primară, când s-a sfințit biserica noastră, dar mă crezi că și acum țin minte? așa a fost de mândru. S-a ținut și atunci serbări din acelea mari. A fost și corul din Zlatna, și fanfara din Sintești, și s-au întrecut amândouă“, a povestit ea. „Și la

Lugojel au fost fanfarele, cum să nu fie; și după aceea s-a întins petrecere mare, au fost veniți notarii și învățătorii, din cinsprezece sate. Și nu numai notarii și învățătorii, ci și alți oameni însemnați. A fost și prefectul, da' el n-a stat la bal.

5 A venit cu mașina și a stat numai cât a ținut slujba; a schimbat două vorbe cu vlădica și după aceea a plecat". ...A rămas așa pe gânduri când și-a adus aminte cât a putut fi de frumos. A dat să-și aprindă o țigară, dar s-a uitat la Ion și a stins-o, a aruncat-o pe fereastră. „Sunt obișnuit cu ea,

10 a spus Ion. Mie nu-mi face rău.“ Atunci Ana l-a întrebat dacă e adevărat că vlădica are o drăguță și doi copii din flori, sau numai oamenii i-au scos vorbe. Și atunci el i-a povestit cum e cu vlădica și câte drăguțe are. „La bal trebuie că a fost tare frumos. Or fi ales și o regină a balului, că la domni

15 așa se obișnuiește“, a întrebat soru-mea Ana și eu m-am mirat cât poate fi ea de nepăsătoare, de cum aude de distracții. „Au ales, de ce să nu aleagă, a zis pictorul. O știți pe fata cea mică a popii din Mânăștiur?“ „N-o mai știm, de când a crescut, de când s-a făcut domnișoară“, a zis soru-mea Ana.

20 „O brunetă reușită, trebuie c-ați văzut-o pe la târguri, a spus pictorul de biserici și a privit-o lung. N-aș putea zice însă că-i pe gustul meu“, a mai spus și soru-mea s-a înroșit atunci și s-a uitat pe fereastră, n-a avut încotro. „Gusturi și gusturi“, a zis ea în șoaptă, da' așa de încet, că pictorul, ca s-o audă,

25 s-a aplecat în față. Și după aceea, pictorul acela de biserici s-a pornit să se laude în fel și chip, n-a mai avut nici o măsură! Dintr-o cutie a scos niște icoane și se fălea că toate-s făcute de el. „Ce părere aveți? Cum vi se par?“ ne-a cerut el părerea. „Noi nu ne prea pricepem, a zis soru-mea Ana și a lăsat privirile în pământ. Pe noi degeaba ne și întrebați,

30 noi ni-s tare neștiutoare într-ale de-astea...“ „Pentru asta trebuie să ai un dar, ca să faci așa ceva. Asta nu poate oricine“, am zis eu ca să-l mai îmbunez pe pictor, pentru că mi s-a părut că s-a întunecat la față. Miroseau cam urât, a clei,

numai că nu puteam deschide fereastra, să nu-i fie curent lui Ion.

„Asta-i tot ce am făcut eu mai frumos“, ne-a spus după o vreme, și de pe fundul lăzii a scos un tablou ceva mai mărișor. Eu am crezut că-i Iisus pe Muntele Măslinilor, 5 pentru că era tare întunecat, nu se vedea mare lucru, dar el ne-a explicat că nu-i dintre cele bisericesti. Se vedeau numai un fel de stânci și când ne-am uitat mai bine, jos, la poalele stâncilor ăloră, am văzut curgând o apă neagră. Norii de pe cer tot negri erau și ei, așa că nu era altă culoare peste tot 10 decât negru; din cauza asta nici nu mi-a plăcut, dar n-am zis nimica, să nu fac vreo supărare. Nu era nici o culoare așa, mai frumoasă, puțin de roșu sau puțin de galben; ori cărămiziu. Când ne-am uitat mai de aproape, am zărit, ca prin ceață, o fată, gata să cadă de pe stânci – ori o fi vrut să 15 se arunce ea singură, săraca, în prăpastie, prea bine n-am înțeles, dar nici să întrebăm n-am vrut. Avea o cămășuță albă pe ea și părul îi era negru și despletit ca la cele care nu-s întregi la minte. „Asta e Ofelia“, ne-a explicat pictorul și noi n-am îndrăznit să întrebăm cine o fi fost Ofelia aceea, și ce-o fi 20 pățit săraca, de vrea să se arunce în râu. Și nici el să ne explice n-a mai avut vreme, că trenul a oprit. Pictorul a coborât și el într-o haltă, după ce și-a luat rămas bun, de la noi, mai cu părere de rău, dar n-a avut ce face, a trebuit să coboare. Am lăsat ușa crăpată după plecarea lui, să intre puțin aer curat. 25 Și după ce-a plecat el, soru-mea Ana o început să râdă. Parcă o văd și acuma cum stătea în dreptul ferestrei și se prăpădea de râs, sărea cămașa pe ea, toată se scutura, și atunci așa mi s-a părut mie că soră mai frumoasă ca a mea nu are nimeni pe lumea asta. Cu o mână își ștergea lacrimile care-i veniseră 30 în ochi, de atâta râs, și cu cealaltă și-a strâns mai bine basmaua pe cap. Așa i s-a părut ei, că om mai caraghios ca cel care a plecat nici că se află... S-a urcat în tren o doamnă, chiar din stația în care a coborât pictorul. La început n-a scos nici un

cuvânt, s-a așezat pe scaun și a stat așa nemișcată. După aceea s-a ridicat și a început să umble în stânga și în dreapta, cât a fost vagonul acela de tren de lung, și tot trăgea de colțurile unei batiste cu monogram și scrâșnea din dinți. O clipită n-a
5 stat în loc, când la fereastră, când înapoi pe scaun, când a scos din poșetă o oglindă, când a băgat-o la loc, când și-a trecut pieptenele prin părul tot bucle, când l-a vârât înapoi... Iar noi ne uitam la ea și nu îndrăzneam să spunem nimic. Vedeam că i s-a întâmplat ceva, numai că nu știam ce. Și
10 deodată a izbucnit în plâns. Și așa de tare plângea că pieptul la rochia ei de mătase până la urmă a fost tot ud. „Un singur lucru vreau să știu, striga ea printre lacrimi, un singur lucru și nimic altul mai mult: dacă trăiește ori nu! Alta nici nu mă interesează.“ „O fi și la dumneavoastră cineva bolnav,
15 doamnă? Că noi tot de la spital venim, numai că nu am găsit loc, au fost toate spitalele ocupate.“ Ea parcă nici nu m-a auzit ce spun, parcă nici nu ne vedea, așa se purta; a început să plângă mai tare, da un plâns din acela cu sughituri și cu lacrimi cât pumnul. „Au, sufletul meu, zicea ea printre lacrimi –
20 că de omorât eu te-am omorât, ticăloasa și prăpădita de mine, nu alta. Am tras cu pistolul în tine și te-am împușcat!“ Când am auzit-o ce spune, nici să ne mișcăm n-am îndrăznit, așa de tare ne-am speriat. „Liniștiți-vă, doamnă, zice după un timp soru-mea Ana, și fiți bună și ne povestiți și nouă ce
25 și cum s-a întâmplat?!“ „Am tras cu pistolul în el, așa s-a întâmplat! L-am omorât, asta-i, zice... Eu, dragile mele, începe ea să ne povestească și deodată s-a liniștit, și-a pus mâinile în poală și s-a așezat frumos pe scaun, l-am omorât pe Caius Pancan, așa să știți. Pe cel mai mare cântăreț din toate
30 timpurile, pe acela l-am omorât...“ „Parcă nu-mi vine să cred, doamnă, la ce să mint“, spune soru-mea Ana, neîncrezătoare. „Păi atunci, dragile mele, spune doamna, stați liniștite și să vă povestesc cum a fost. Să vă spun totul din fir în păr.“ Și așa s-a întâmplat că ea atunci l-a împușcat, când a cântat el

mai frumos. A scos pistolul și a tras, dar numai o dată, n-a fost trebuință să tragă de mai multe ori, că el a și căzut la pământ. Doamnele și domniile au început toți să strige, s-au bulucit să vadă ce-i și numai bine ea a avut timp să se strecoare afară și să se facă nevăzută. ...Mie mi-au înghețat mâinile de spaimă, îți spun drept, căci până atunci nu mi-a fost dat să văd de când sunt o criminală. Și când te uitai la ea, nici nu-ți venea să crezi că-i adevărat ceea ce a povestit, pentru că de frumoasă era tare frumoasă, de când sunt nu cred să fi văzut o femeie mai frumoasă ca ea. „Poți să mă bați, doamnă, zice soru-mea Ana, într-un gând parcă și ea cu mine, dar eu tot nu te cred.“ „Ba mai bine să mă credeți, dragile mele, zice ea în șoaptă și iar începe a lăcrima, că așa a fost, cum vă spun eu acuma.“ „Și de ce l-ați împușcat, doamnă?“ prind eu ceva curaj și o întreb. „De gelozie, spune ea și după aceea și-a scos din buzunar o batistă și s-a șters la ochi. Din gelozie și din prea multă iubire l-am omorât. Pentru că eu așa cred că-i mort, nu cred să mai fie în viață... Cum ar fi mâine, începe ea să povestească, a fost să plece la Viena să le cânte nemților, că nemții foarte tare l-au admirat, ar fi dat oricât, numai să-l audă cântând. Eu am prins o scrisoare de-a lui, și din scrisoarea aia am aflat că de plecat nu pleacă singur la Viena, că vrea să plece cu alta și să mă abandoneze. Am început atunci să mă rog de el să mă ia și pe mine, dar el nici n-a vrut să audă... «Ce-ar fi să facem nunta la Viena, nu-i așa că ar fi foarte șarmant?» «Știi foarte bine că deocamdată nu te pot lua de soție, mi-a răspuns el. Știi că părinții se opun căsătoriei noastre. Cât trăiesc ei, nici vorbă să ne putem căsători.» «Nu se poate, nu se poate, i-am spus eu și m-am uitat drept la el în ochi, mă cunoști doar, nu-mi place să insist, nu-mi stă în caracter. Numai ia-mă la Viena, alt favor nu-ți cer decât asta!» Știam însă că la Viena nu mă poate lua, din pricina fetei ăleia... Bine, îmi spun, dacă e așa, nu mai ajungi nici tu la Viena, dragul meu! Nu mă iubești, fie și așa, dar

nici a alteia n-ai să fii tu, nici în brațele alteia nu vreau să te las!...” Și în timp ce povestea, a scos pistolul ca să-l vedem și noi. „Încet, doamnă, i-a spus atunci soru-mea Ana și cu o mână a îndreptat țeava pistolului spre fereastră, nu cumva să ne împușcați, Doamne ferește, și pe noi! Stați frumos și liniștiți-vă, acuma, ce-ați făcut, e gata făcut și așa nu mai puteți nimic îndrepta...” Ion, între timp a adormit, el nici nu știa, săracul, ce nebună a dat peste noi!... Până la urmă s-a adunat mai multă lume, au venit domni și doamne și din alte vagoane s-o asculte ce spune, atrași de strigătele ei. La început, n-au înțeles, ne-au întrebat pe noi ce s-a întâmplat, ce-a pățit că plânge așa. Dar nici n-a fost nevoie să ne întrebe, ea abia apuca să povestească la toată lumea ce și cum s-a întâmplat, cum l-a omorât ea pe cântărețul Caius Pancan, cum, din gelozie și din prea multă dragoste care a fost în pieptul ei, a tras cu pistolul în el, și-i aproape sigură că l-a și omorât.

Într-o stație s-au urcat doi jandari, unul într-o parte a vagonului, altul în cealaltă, așa ca s-o prindă la mijloc. Ea, când a văzut asta, a dat la început să fugă, da' n-a mai avut unde. „Tu l-ai omorât pe cântărețul Caius Pancan?” a întrebat-o unul din jandari, după ce i-a luat pistolul cu forța din mână. „Am știut eu că-i mort” a strigat ea și pe loc a și leșinat. Jandarii au stropit-o cu apă rece și atunci ea a deschis ochii, se uita când la unul, când la celălalt, de parcă s-ar fi rugat de ei să-i spună că nu-i mort de-adevărat, că l-au dus adică la spital și l-au scăpat. „Împușcați-mă și pe mine! a strigat ea cât au ținut-o plămâni. Fără el, mai bine moartă.” Și iar a dat să leșine, numai că unul din jandari o stropea tot timpul cu apă pe față. Și atunci, ce să vezi, o doamnă s-a repezit la ea și a început s-o tragă de păr. „Prăpădito! a strigat doamna aceea. Criminalo!” Abia au reușit jandarii să le despartă. Toți au început atunci să-i întrebe pe jandari, dacă e chiar adevărat că marele cântăreț Caius Pancan nu mai e printre cei vii. „El

a fost fala noastră, au zis jandarii și au clătinat din cap, mare păcat.“ „Muierile l-au mâncat, așa se întâmplă întotdeauna, ce să-i faci“, au zis domnii și au început să șoșotească. Și, între timp, jandarii le-au despărțit pe criminală și pe doamna cea furioasă, da cum s-au bătut au fost despletite la păr 5 amândouă și roșii în obraz. „Acuma, dumneavoastră, doamnă, mergeți cu noi, i-au spus ei, celei ce l-a omorât pe Caius Pancan. Așa-i ordinul au zis. Noi nu facem altceva, numai ne luăm după ordinul pe care l-am primit. Asta ni-i datoria.“ „Nu cer nici un favor, a strigat ea. Cu mâna mea 10 l-am omorât, pentru că l-am iubit din tot sufletul, oameni buni, așa să știți. Numai că n-am avut noroc unul de celălalt. Așa a fost să fie.“ I-au dat atunci lacrimile în ochi și toți domnii adunați au început și ei să lăcrimeze. „Amărâta de ea, vai de inima ei, numai ea știe ce are pe suflet“, au zis femeile, și chiar 15 cea care a vrut s-o bată s-a înduioșat. Și chiar atunci trenul s-a oprit în stație la Făget, și jandarii au coborât-o din tren, și ea a mers între pușcoaiile lor fără să scoată o vorbă, cu capul în pământ. Când trenul a plecat ne-a făcut numai o dată cu mâna, așa, ca de adio, și doamnele au făcut și ele înapoi cu 20 batistele, apoi tot cu batistele acelea și-au șters lacrimile, că erau toate plânse. După aceea i-am văzut chipul în foaie. Erau puși unul lângă altul. Scria că l-ar fi nimerit nu chiar în inimă, dar foarte aproape, nici n-a ajuns bine la spital cu el salvarea, c-a fost rece, s-a scurs tot sângele din el, n-au avut cum să-l 25 oprească. Numai că în fotografia aia parcă nu părea chiar așa frumoasă cum a fost ea atunci când am văzut-o cu ochii mei, cum își mișca în toate părțile pistolul, numai că n-a mai avut gloanțe în el, au fost toate trase în pieptul cântărețului aceuia vestit! Au scos-o, parcă, mai sprâncenată decât era, și nasul 30 era altfel decât l-a avut ea, acolo în fotografie, ceva mai lung. „Asasina marelui nostru cântăreț Caius Pancan“, scria dedesubtul fotografiei, și asta a și fost de-adevărat, de omorât, singură, ea l-a omorât, așa cum ne-a povestit și nouă, numai

că eu am s-o țin minte câte zile oi mai avea, cum ne-a făcut ea în gară la Făget cu mâna. Ținea umbreluța deasupra capului, să n-o ardă soarele, că era cam la vremea prânzului și soarele pripea foarte tare, drept în creștet. Am s-o țin minte cum s-a
5 bătut ea cu doamnele alea din tren și cum rochia i s-a desfăcut la mânecă până la umăr, de i-am văzut brațul alb cum îi neaua, pistruiat și cu gropițe la cot. De frumoasă a fost frumoasă, nu pot să spun, măcar c-a fost criminală.

O parte din drum, după ce a coborât ea, am rămas singuri,
10 și Ion mai mult a dormit... Și așa m-am gândit eu atunci că în același fel, nu peste multă vreme, o să doarmă el somnul cel mare, așa și nu așa: nu cu capul la mine în poală și mângâiat pe obraz, ci acolo, jos, în pământ. Tot așa ca acum, neștiutor de ce se întâmplă în lume. Și tot așa și atuncea, oamenii au
15 să umble în toate părțile, încoace și încolo, pe jos și cu trenurile, numai că el n-o să-i mai vadă umblând, n-o să-i mai știe pe cei de pe pământ, cum nici ei n-o să-l mai știe pe el. Numai noi, eu și mama lui, noi care l-am iubit, ne-om aminti cât om trăi c-a făcut și el umbră pământului... Dacă
20 nu cumva l-om uita și noi, căci așa e scris să fie... Tot așa or plânge și s-or zbuciuma doamnele iubărețe și cele suferitoare, și tot așa s-or întoarce unii și alții de la serbări și petreceri, numai că toate serbările și petrecerile acelea, pe unde or fi ele și pentru cine or fi, se vor întâmpla fără el, în lipsa lui... El
25 n-o să mai aibe cum ajunge până la ele, căci cei morți nu ajung niciodată la petrecerile viilor, oricât de frumoase ar fi aceste petreceri și oricât ar suferi ei, acolo, în pământ. Nemișcat o să stea în adâncuri, cu pământ deasupra lui, așa cum se odihnește acum lângă mine și cum și în pânțele maică-si
30 s-a odihnit înainte ca ea să-l fi făcut. Numai că odihna dintâi e una și alta e cea de pe urmă, cea fără de sfârșit... Toate astea mi le-am spus în timp ce Ion dormea cu capul pe pieptul meu.
„Scoală-te, Ioane, – i-am șoptit – scoală-te și te ridică, dragul

meu, ce somn o fi și ăsta pe capul tău, că nu-i noapte și întunec acum, ca tu să dormi, e ziua în plină amiază.“ Și el s-a trezit, numai că părea tare supărat că nu l-am lăsat să doarmă.

Impiegatul, când ne-a văzut coborând, s-a apropiat și-a 5 intrat cu noi în vorbă: „Am auzit eu că Ion îi bolnav, numai că nu mi-a venit să cred, ne-a spus el. Am mai văzut și noi la viața noastră bolnavi, da ăia nu se plimbă ca domnii, prin târguri“, ne-a zis impiegatul, încercând să glumească, dar când s-a uitat mai bine la Ion, n-a mai spus nimic; „Vai și amar 10 de sănătatea lui, am zis eu și am început să plâng. Sănătatea asta la nimeni nu i-o doresc.“ Și impiegatul s-a rușinat parcă și s-a întunecat și mai tare la față. „Ce să-i faci, a oftat după un timp. Asta nu-i cum vrea omul...“

Și dinspre Breazova s-au ridicat chiar atunci niște nori negri 15 și grei de ploaie și deodată a dat o răpăială deasă, de parcă ar fi bătut cu piatra. Impiegatul ne-a chemat la el în birou, să așteptăm până stă ploaia. Ploaia n-a ținut mult și, în scurtă vreme, într-o parte a cerului s-a limpezit; stăteam și ne uitam pe fereastră cum se ridicau aburii groși de pe linia ferată; 20 dincolo de linie, unde sunt casele cele vechi ale lui Grecu, s-a ridicat curcubeul. Ion a prins pe neașteptate poftă de vorbă, și dacă până atunci a fost așa de tăcut și grăbit să ajungă cât mai repede acasă, după aceea nu s-a mai lăsat plecat... „Eram copii, începu el să povestească, și când eram noi cu vacile, mai 25 da din când în când câte o ploaie, așa cum a fost asta; mai scurtă, da îndesată bine, din astea care trec repede, nu țin mult; și dacă ieșea soarele, ieșeam și noi, copilandrii, de prin locurile de pe unde am fost ascunși. Și a fost atunci așa o vorbă printre noi, nu știu care o fi scornit-o, da nu-i de mirare, câte nu pot 30 trece prin capul unor copii nevârșnici. Așa s-a zvonit, că acela care izbutește să meargă până la locul unde se lasă curcubeul, da nu drept în picioare, în patru labe și fără să se abată de la drumul drept, aceuia i s-o împlini tot ce și-ar dori el, tot ce-și

pune în cap o să i se adeverească. Și era pe vremea aia unu' Pavel a lui Bosoancă, voi nu cred să-l fi prins, c-a murit nu la mult timp după întâmplarea ce v-o spun eu acuma, și Pavel ăsta, săracul, era cam slab de minte, nici vorbi, așa ca lumea, 5 nu era în stare, mai mult gângăvea, când voia să spună ceva. Unul străin nici n-ar fi înțeles nimica din ce scotea din gură, da noi mai pricepeam, e drept că mai degrabă ghiceam cam ce voia el. Pavel ăsta avea și un obicei tare urât, dar despre asta nu vă vorbesc eu acuma, pentru că sunt femeile astea de 10 față și nu șade frumos. Destul că într-o zi s-au luat copiii după el și-au văzut ce face el pe furis, l-au prins și l-au batjocorit, da atâta grijă a avut, să mă credeți că nici nu i-a păsat; așa era el, cam necopt la cap... Numai c-a tras cu urechea la vorbele noastre de copii proști și câtă minte a avut, a crezut că-i chiar 15 așa, cum zicem noi. Adică o să i se îplinească ce-și dorește el mai mult, dacă o să meargă în patru labe, tăiat, până la curcubeu. Da ce și-o fi dorit, mă întreb eu acuma; ce și-o fi putut dori un amărât și un prăpădit ca el, asta aș fi, vă spun drept, tare curios să știu; numai că de la unul neîntreg la minte, 20 mare lucru nu ai cum să afli; el, orice-i spuneai, dădea din cap, că e așa cum spui tu. Și dacă nu te lăsași și îl întrebași iară, se încrunta și dădea ochii peste cap; nu-i prea plăceau lui întrebările, oricare ar fi fost ele, îl enervau foarte tare... Și într-o dimineață s-a întâmplat că a ajuns cu vitele înaintea noastră, 25 că de obicei venea târziu, după ce răsărea soarele. Când am ajuns noi, el, stătea pe un dâmb, rupea dintr-o pâine, adică mai mut o morfolea și avea umbrela gata desfăcută. Am uitat să vă spun că avea o umbrelă nouă-nouță și când ploua nu lăsa pe nimeni să se ascundă sub umbrela lui. Am auzit c-ar 30 fi furat-o de la târg, de la o unguroaică, alții zic, nu știu dacă o fi fost așa, că Vetuța lui Biloși și-ar fi pus mintea cu el și, ca să nu spună la nime, i-ar fi dat umbrela aia, și de atunci nu exista să vină el cu vacile fără umbrelă... Dar, în dimineața când a ajuns înaintea noastră și s-a pornit ploaia, n-a mai stat

cu noi, n-a mai așteptat, ca de obicei, să-l rugăm să ne lase să ne adăpostim sub umbrela lui, și-a strâns umbrela, și-a luat vaca, și-a început s-o mâne, așa, prin ploaie, drept către pădure. Avea el o singură vacă și aia cu cornul rupt, și nici aia nu era a lui, i-a dat-o să i-o pască baba lui Budac, că 5 ea, de când și-a scrântit un picior, nu mai putea alerga după vacă. Parcă îl văd ca astăzi, cum mergea el desculț, pleosca, pleosca, prin toate gropile, de ocolit nu le ocolea și unde era băltoaca mai mare, acolo călca! Și mergea foarte mândru, de parcă cine știe ce secret ar fi știut el și dinadins l-ar fi 10 ascuns de noi, ar fi avut grijă ca noi nu cumva să-l aflăm. De curioși eram noi curioși, să vedem ce are de gând să facă, așa că ne-am luat grăbiș, grăbiș și pe ascuns, după el. Da el ne-a văzut, n-am avut cum să ne ascundem și atunci a început să arunce cu bolovani după noi; pe văruru Cornel 15 l-a lovit între ochi așa de rău, că la început s-a făcut întunerec înaintea lui, i s-a părut că nu mai vede, c-a rămas orb. L-am lăsat atunci în voia lui și ne-am întors la distracțiile noastre. De văzut l-a văzut numai un copil din Breazova, el a fost cu vitele în partea aia, și tare s-a mirat. 20 Mergea Pavel, ce să vedeți, în patru labe și cu ochii drept la curcubeu se uita! Ținea capul ridicat în sus, să-l poata vedea mai bine, nu cumva să-l piardă din ochi și s-apuce pe un drum greșit. Așa cum a auzit el că trebuie mers, așa mergea, fix așa. Erau gropi, una mai noroioasă decât alta, 25 da lui nu i-a fost de ele, să le ocolească! Nici spinii nu i-a ocolit, drept peste ei a dat; și de înspinat s-a înspinat, șiroia sângele, asta pe unde s-a mai putut vedea de noroi; el de simțit, n-a simțit nimic, a ținut-o înainte, n-a cârmit. Și a ajuns el până într-o vale și acolo i s-a părut lui că era apă 30 și curcubeul ieșea dintr-o baltă, și atunci s-a aplecat și-a băut apă cu pișat de vacă, să iertați că vorbesc așa, numa că degeaba a băut, nimica nu s-a întâmplat din ce și-a pus el în gând.

El a stat și a așteptat să se întâmple cine știe ce, da' de întâmplat nu s-a întâmplat nimica, degeaba a așteptat el, degeaba a băut din apa aia puturoasă...”

Pe peretele dintre cele două ferestre e o oglindă murdară,
5 pătată de căcărezele muștelor. Câteva fotografii flenduroase
și decolorate sunt înfipte în rama oglinzii, de jur împrejurul
ei. „Asta care stă pe scaun lângă mine e Iulișca cea tânără, spune
bătrâna și degetul ei mare și murdar alunecă peste chipul femeii
din fotografie. Te uiți că are părul încrețit, dar să știi că nu-i
10 natural, și-l făcea în fiecare dimineață cu fierul... Parcă o văd
cum a venit ea într-un an la noi, de Florii, adică au venit
amândouă, ea și cu maică-sa, și în dimineața aceea a plouat,
da nu prea tare, mai mult a mizgurat; numai că până să ajungă
ele acasă la noi, lui Iulișca cea tânără i s-a stricat părul, a
15 plouat-o pe păr și i s-a desfăcut; cât a fost ploaia aia de înceată,
tot a trecut prin cârpă; și părul poți să-l încrețești cât vrei,
dacă îl plouă puțin, gata, se face cum îi cânepa. Și atunci s-a
rugat de preoteasa de la noi din sat, să-i dea fierul ei și
bigudiurile, că noi nu aveam așa ceva. Și nu știu cum s-a
20 întâmplat, o fi fost fierul prea încins sau ce, că i s-a aprins
părul, i-a luat foc, ce gândești! Și atunci Iulișca cea bătrână
a început să strige la ea să aibă grije de bigudiuri, că doar nu-s
ale ei, că ce-o să zică doamna preoteasa dacă o să-i strice
bigudiurile! «Lasă-le dracului de bigudiuri, a țipat fiică-sa ca
25 din gură de șarpe. Tu nu vezi că mi-a luat foc părul, grija
bigudiurilor o ai tu acuma?!» «Ba o am, a zis către ea maică-sa.
Nu-i frumos să strici lucrurile altuia, trebuie să ai grijă de ele,
dacă le-ai luat...» Uite așa s-au certat amândouă și dacă nu
săream eu să le împac și să-i sting cu ce-am apucat părul, ardea
30 pălălaie, rămânea biata fată fără păr... Cine știe pe unde or fi
și dacă or mai trăi ele acuma, săracele. Nu știu dacă ți-am spus,
reluă ea istorisirea, Iulișca cea tânără s-a măritat, până la urmă,
a luat-o un neamț, unu care a fost controlor de bilete ori șef

de tren, ce-o fi fost, că nu mai țin bine minte, și-a plecat cu el prin cele străinătăți. Numai că n-a putut sta mult timp fără maică-sa, acolo, în Germania sau unde a plecat ea cu șeful acela al ei. Așa că i-a scris o scrisoare, «mamă dragă, noi o ducem bine, așa și pe dincolo, numai că eu nu mai pot de 5
dorul tău; așa, să ne mai certăm noi amândouă ca înainte, că el e tare tăcut, face orice i-ai spune, și cu altcineva n-am cu cine a mă certa, că eu nemțește nu știu. Așa mi s-a urât, că nu mai pot, fii bună, rogu-te, vino să stai cu noi, avem unde să te ținem, și el e de acord.» Și atunci, Iulișca a împachetat 10
tot ce-a avut, a vândut casa și a plecat și ea în orașul acela nemțesc ori unde o fi fost acolo, și de atunci n-am mai auzit de ele. «Fotografia e decolorată și îngălbenită de timp, încât chipurile celor două femei cu greu se mai pot distinge. Iulișca cea tânără ține o mână pe speteaza scaunului, pe un umăr al 15
mamei sale, și privește înfricoșată drept în obiectiv. „Cine știe pe unde or fi săracele, spuse din nou bătrâna. Au fost femei bune la suflet, numai că au fost cam rele de gură, cât ținea ziua, ele se tot certau una cu cealaltă“, spuse ea și i se pare că le și vede înaintea ochilor, învârtindu-se prin casă, cu sumnele 20
lor ungurești, înfoiate și cu flori mari! „În dimineața aceea de Florii, povestește bătrâna, ne-am sculat noi, adică eu și Iulișca cea tânără, așa, mai devreme, nici n-a fost soarele răsărit; era o răcoare și un miros, te săturai numai cu mirosul acela; și-am măturat ocolul amândouă, da nu ne-a fost urât să-l 25
măturăm, am făcut-o cu plăcere, am ținut-o tot într-un cântat, și după aceea am măturat și drumul: mai întâi l-am stropit cu niște apă, să nu se ridice prea mult praf, și când am terminat, ne-am dus la fântână și ne-am spălat; când luam apa în gură să ne turnăm în pumni, ni se strepezeau dinții 30
de rece ce era. Și nu știu cum s-a întâmplat, că lui Iulișca, dacă s-a aplecat să scoată apa, i s-a desprins un cercel din ureche și i-a căzut în fântână. Și atunci ea și l-a scos și pe celălalt și l-a aruncat și pe acela. «Măcar să fie amândoi, a zis. Așa, numai

cu unul singur, tot nu am ce face.» Și ce să vezi, a trecut timpul și vine într-un an de Rusalii, soru-mea, Ana, la mine și-mi spune: «Uite, tu, ce-a găsit Cornel al meu în fântână, alaltăieri dimineață, când a scos apă la vite să le adape.» Era un cercel
 5 de-al Iulișcăi, din ăia pe care i-a aruncat ea atunci în fântână, numai că l-a ruginit apa, i-a luat strălucirea, așa s-a întâmplat dacă n-a fost de aur. “

E cineva care își reamintește cerceii pe care îi purta Iulișca în urechi, înainte de a rugini ei în fundul fântânii; știe că în
 10 dimineața aceea, după ce s-au spălat, turnându-și una alteia apă în pumni, cele două femei, frumoase amândouă – poate una prea grasă, dar încă frumoasă – au scos caii din grajd și i-au adăpat, și unul din caii aceia – erau trei, doi cai și un mânz – și-a vârât neastâmpărat capul drept în ciutură și-a
 15 udat-o pe Iulișca pe fusta ei înflorată. Știe ce i-a spus Iulișca mânzului: „Stai, măi bolândule, stai, mă, că mă udași toată, prostule, noa Iștenem.“ Știe că deasupra grajdului s-a ridicat chiar atunci un nor, și părului uriaș din mijlocul ogrăzii i s-au udat vârfulurile crengilor în norul acela. „Numai să nu ploaie.
 20 Numai să fie vreme frumoasă, când o fi timpul să mergem la biserică“, a zis Iulișca cea tânără și s-a uitat la norul acela cu dușmănie, proptită de ciutură, așteptând să i se usuce fusta. Nu există vreun amănunt din care e alcătuit tot acest tablou vibrant: cu fetele stând lângă fântână – ca-n unele ilustrații la
 25 poeziile lui Coșbuc, foarte gustate în acele timpuri – cu cei trei cai, unul abia mânz, zbenguindu-se prin curte, cu mirosul de balegă strecurându-se afară prin ușa întredeschisă a grajdului, – care să-i fie străin. Nimic nu scapă memoriei sale. El e pregătit să intervină, să adauge acele amănunte ce fac sarea și piperul oricărei istorisiri. „Eu știu, spune el, fiecare detaliu
 30 cu ajutorul căruia pot reînvia acea dimineață unică și de nerepetat. Știu, de pildă, ce culoare aveau mărgeluțele de sticlă purtate la gât de Iulișca cea tânără și știu chiar câți nasturi

avea laibărul ei de catifea roșie! Și privind fundul frumos rotunjit al fetei, aplecată să-și lege un șiret – știu de asemenea, ce gânduri, cu adevărat porcoase i-au trecut prin cap lui Ciupu, porcariul, când a trecut prin dreptul lor. Știu, de pildă, că pe sânul drept, Iulișca avea o aluniță mare cât un bănuț de aur 5 și știu că pantoful stâng o rodea puțin la degetul mic. Știu că și-a pus în ciorap vată și, ca să stea lipită de deget, a udat-o cu scuiapat. Și când fetele au intrat în șură, să arunce măturile într-un colț, știu că un blid de pământ a căzut de pe grindă și s-a spart, iar Iulișca cea tânără s-a speriat și a început să-i 10 bată inima foarte tare! Mai știu ce-a făcut calul în mijlocul curții, în clipa când Iulișca și-a scos din ureche și pe cel de al doilea cercel și l-a aruncat în fântână! Și parcă și vede, el, autorul, căci despre el este vorba, coada înfoiată a calului, vede cele două gheme de culoare verde, desprinzându-se de sub ea 15 și simte mirosul, de iarbă putredă, al balegii calde! ... Au trecut de atunci ani mulți, bineînțeles, dar autorul, mai bătrân chiar decât Abraham, patriarhul din *Vechiul Testament*, și fără să aibă nici memoria obosită a moșneagului din poezie*, nu și-a înstrăinat, prin uitare, nici un amănunt din lumea pe care 20 singur și-a creat-o!... Orice repovestire însă, după ani și ani, este pe jumătate reală, pe jumătate inventată de cel ce își reamintește. Bătrâna, din obișnuință sau, cine știe, poate cuprinsă de spaimă (uitarea, ca orice dispariție, e firesc să ne înspăimânte!), își ascunde cu grijă lipsa ei de memorie. E de 25 datoria sa, deci, să facă rectificările necesare. El încearcă să smulgă din negura timpului ființe care au suferit și s-au zbuțuit pe pământ, dar a căror suferință este astăzi uitată. Ele prind viață pe un fel de scenă imaginată și se străduiesc să retrăiască ceea ce, de fapt, a fost dat de mult uitării. Suferința 30

* Vezi culegerea de poezii populare a lui Iucian Blaga: „Doamne, Doamne / Mulți zic Doamne / Dumnezeu pare că doarme / Cu capul pe o mănăstire / Și de nime n-are știre /.”

în cea mai nealterată întruchipare a ei, iată ce dorește să reînvie el! Toate îndoielile lui se spulberă în clipa în care se lasă în voia nemăsuratului său orgoliu. O bucurie fără margini îl cuprinde. Bucuria de a ști totul, de a fi stăpânul tuturor
5 întâmplărilor și amănuntelor din care lumea, încetul cu încetul, pe nesimțite, începe să prindă chip, să se nască și mai ales să se pună în mișcare...

Și iată din nou acea dimineață de primăvară. Căruța hurducăind pe drumul defundat. Meniță privește întinderile
10 golașe peste care se cerne o burniță deasă, ca de toamnă. Cerul atârnă parcă pe umerii lor. (De ce, oare, tocmai această imagine îi vine mereu în minte autorului? Acest drum care pare fără sfârșit?) „Așa o vreme urâcioasă, spune după un timp Ana, ca în primăvara asta, nu cred că s-a mai pomenit. De când a
15 dat dezghețul, dacă s-a arătat de vreo două ori soarele. Scump a fost la vedere drăguțu de el. Mai bine n-am fi plecat la drum pe un timp ca ăsta...” În ciuda vremii urâte, un miros dulceag de iarbă și floare face să freamăte nările tinerei fete. Un fel de bucurie, de care se rușinează și pe care și-o ascunde cu grijă,
20 o cuprinde. Maria, în schimb, nu simte, nu are ochi să vadă primăvara care renaște, în ciuda ploii și a vremii urâte; în jurul ei, zăbranicul negru al morții, nu numai ploaia, a adumbrat în ceea ce o privește strălucirea dulcii primăveri!

Și în timp ce căruța se îndrepta, în după-amiaza aceea de
25 început de toamnă, spre oraș, femeia simte moartea, o simte pândind lacomă, nesătulă și ticăloasă de peste tot, gata să se repeadă spre ei, să-i înșface cu forța bărbatul, să-l ducă, ticăloasa, cu ea. Moartea foșnind aspru în vântul care împrăștie ploaia, în zborul cleios și nlurdar al musculițelor ce se lipesc
30 de pielea transpirată a cailor, în balega împroșcată în stânga și în dreapta de copitele lor, în mirosul de putregai – plouase mult și pământul intrase parcă tot în putrefacție – și de fecale, de materie tânără descompusă. Mirosul de transpirație, de

sudoare rece al bărbatului de lângă ea, al bolnavului cu chipul livid, adumbrit de moarte, al celui îndepărtat atât de mult de viață, precum și de toate cele ce sunt ale vieții. Simte cum între ea și bărbatul ei, cu care s-a drăgostit multe nopți, s-a așezat moartea, și ea dă s-o alunge, și moartea nu vrea să plece, orice-ar face, stă acolo lângă ea și râde de ei: „Prăpădito și nebuno“, o ceartă ea în gând și o scârbă mare o cuprinde... Trec acum pe lângă niște sălcii care s-au uscat, și moartea e acolo, stă aninată de crăcile negre ale sălciilor ălora, și-i ba o pasăre, ba o femeie spânzurată, care scoate limba la ei. Așa i se pare ei, dar nu spune la nimeni nimic. „El, de-acuma, îi cu moartea“, își spune doar în gând. „El, de-acuma, așa să știți, că nu mai așteaptă de la mine nici dragoste, nici mângâiere.“ Chipul femeii se urâtește parcă de suferință. „Dacă ai dormi un picuț, îi spune ea bărbatului, ar fi tare bine.“ Și bărbatul își culcă atunci capul în poala ei, ca un copil, și încearcă să adoarmă. Ea simte pe genunchi fruntea lui asudată. I s-o micuțit capul, ca la copii“, îi spune ea în șoaptă surorii ei, Ana. „Greu ți-o fi, săraca de tine“, îi spune la rândul ei Ana, și ea o aude oftând. „Așa-i, spune ea. De greu mi-i tare greu, dar asta mi-a fost crucea, așa a fost să fie.“ Și un timp tac amândouă, nici ele și nici Meniță n-au mai scos o vorbă. Norii s-au îndepărtat și un soare roșcat s-a ivit deasupra întinderilor ude.

Din cea de a doua fotografie înfiptă în rama oglinzii, privește vesel Ion, în uniforma lui de la honvezi. Stă pe un scaun cu spătarul rotund și picioarele și le ține la vedere, unul peste celălalt, aratându-și dinadins cizmele noi și frumos lustruite! În picioare, cu o mână în șold și cu cealaltă pe umărul lui, stă Maria. Pe cap poartă, asemeni unui coif, „ciapța“ cu galbeni. Podoaba aceasta din metal strălucitor îi dă un aer sever, înăsprindu-i chipul. Pierzându-și blândețea, frumusețea ei capătă însă o neașteptată

perfecțiune. Ochii, îndepărtați unul de celălalt, privesc misterioși drept înainte.

Bărbatul i-a venit în permisie și s-au dus amândoi cu trenul la târg la Făget... Ion i-a cumpărat de la Seghedin pantofi cu
5 „tureac“, care, de altfel, se pot vedea în fotografie, și după ce s-au plimbat o vreme prin târg – făceau „scârța-scârța“ pantofii ei noi – au intrat la Folk, la reustaurant, și Ion a comandat o bere. „Da să fie cu guler, doamnă Folkoane“, a zis el, și Maria a băut un sirop de zmeură. „E tare dulce, a zis Maria, dacă
10 vrei gustă și tu.“ „Treabă muierească“, a zis Ion și s-a uitat mândru în oglinda din fața lui, și acolo în oglindă se vedeau ei amândoi, el și nevastă-sa, ea cu „ciapța“ cu galbeni în cap și roșie la față, și atunci Ion și-a scos pacla de tutun din brâu și și-a răsucit fericit o țigară. După aceea, au intrat la
15 „Mântuitorul“ și au cumpărat sirop pentru tuse. La foto Faber s-au luat în fotografie, pentru că ea nu avea nici una cu Ion îmbrăcat în uniformă, nici una în care să fie împreună fotografiati. Când au ieșit de la fotograf, s-au întâlnit cu Partenie Boroș de la Temerești; tot în permisie era și Partenie,
20 amândoi făceau armata împreună și le-au dat „frai“ deodată la amândoi. Și după aceea s-au îndreptat toți trei spre târgul de vite și Maria era tot timpul atentă să nu-și noroiască cumva papucii ei cei noi. „Parcă mă cam strâng“, îi șoptește ea bărbatului ei și se adună cât mai aproape de el. „Asta până
25 se lasă și ei, așa-s la început. Dacă-s noi, nu există să nu te strângă, așa, o țără“, o liniștește bărbatul și se uită rușinat la Partenie că-și pierde timpul cu treburi din astea, muieresti. Și Partenie Boroș nu zice nimic, numai zâmbește ușor pe sub mustață. „Ne luarăm cu vorba și uitarăm să luăm o turtă lu
30 a bătrână“, spune Maria, și pantofii ei noi fac scârța-scârța, în timp ce pășește lângă Ion, și ortacul lui de armată, Partenie... „Cu ce sfântu, Doamne iartă-mă, să mesteca ea turta aia, că n-are, cred, mai mult decât doi-trei dinți în gură“, spune Ion și începe să râdă. Și Maria râde și ea, și galbenii de pe „ciapță“

se aud zornăind. „Mai bine că nu i-am luat, eu așa zic, spune el. Să nu spună după aceea, cumva, c-am vrut să ne facem vreo batjocură.“ Și Partenie tace în continuare, știe el foarte bine ce înseamnă să vii acasă în permisie și să găsești o nevastă frumoasă și iubitoare. Știe că-ți vine s-o ții așa, ca pe palme, 5 nici să sufli mai tare nu îndrăznești, ca nu cumva, Doamne ferește, s-o vatămi în vreun fel. Toate astea le știe Partenie Boroș, are și el o nevastă acasă, și, cu toate c-a fost „săptămâna mare“, el cu nevasta lui n-au ținut nici un post, nici în ale mâncării, nici în altele. Și nopțile au fost tare scurte... Așa 10 gândea Partenie Boroș și numai zâmbea așa, din colțul gurii, și nimic nu spunea. S-au oprit după aceea sub un castan bătrân pe o bancă, și Maria și-a scos un pantof din piciorul stâng, care-o strânge cel mai tare; asta până s-o întoarce Partenie, care a intrat după niște cuțite și un briceag la un tocilar și se vede că n-au fost ascuțite, că întârzie cam mult. O nemțoaică 15 a ieșit în poartă cu un fier de călcat și îl mișcă în toate părțile, doar-doar s-or încinge cărbunii; și cum mișcă fierul de călcat, sânii ei mari și leneși se mișcă și ei când în stânga, când în dreapta. „Uite așa un *piglais*, ne-ar trebui și nouă“, spune 20 Maria. „Păi când ne întoarcem, îți iei și tu, eu n-am nimic împotriva“, spune Ion și-o strânge lângă el. „Ba, că-i prea scump, spune Maria. După aia zici de mine că-s cheltuitoare“, se răsfăț ea... Maria a rămas să-i aștepte pe cei doi, pe bărbatul ei și pe Partenie Boroș, mai la margine, să nu-și noroiască 25 pantofii, și foarte aproape de locul unde stă ea, așa cum se obișnuiește, la marginea târgului, e un carusel. Valsul trist, repetat la nesfârșit de flașnetă, e aproape înghițit de zgomotul târgului, de guițatul porcilor, de mugetul vitelor, precum și de zumzetul mulțimii care se foiește în toate părțile. Sus sunt 30 trei copii care învârt „ringhișpilul“ și se zgâiesc, scot limba la ea; pe fața lor smolită de țigani doar limba e de un roșu trandafiriu. Maria stă deoparte și privește. „Singură veniși?“ o întreabă o femeie de la ei din sat, una Persida, care stă tocmai

la capătul satului și se ține cu șeful de post. „Ba e și Ion, spune Maria, fericită că poate să spună cui o întreabă că-i cu bărbatul ei la târg. Numai că s-a dus să vadă cum se poartă azi vitele. C-am auzit că s-ar fi scumpit porcii. S-a dus să vadă cu ochii
5 lui dacă așa o fi ori nu“, îi explică ea femeii. „Au și ei săracii *frai* de sărbători?“ întreabă femeia, cu ochii pe pantofii cu tureac ai Mariei. „Iacă nici o săptămână, spune Maria. Mai bine de jumătate o și trecut. Mai sunt două zile și gata.“ „Ce să-i faci, spune femeia. Așa-i.“ „Cu trenul vă duceți acasă, ori
10 cu cocia?“ întreabă atunci Maria. „Ba cu cocia lui văru Ricu.“ „M-oi ruga atuncea de el să ne ieie și pe noi“, spune Maria. Trenul îi tare târziu, ajungem acasă sara și se necăjește a bătrână, c-am lăsat-o singură cu tot lucrul, și nici nu-i chiar așa sănătoasă, tușește.“ „De ce să nu vă ieie, spune femeia.
15 Loc este destul, că-i numai el cu nevasta.“ Așa stau amândouă de vorbă, în timp ce Maria îl așteaptă pe Ion, să se întoarcă din târg... Și larma târgului, tropăitul cailor ajung până la ele.

Până la urmă s-au adunat mai mulți în căruța lui Ricu: așa se întâmplă la spartul târgului, oamenii sunt nerăbdători
20 să ajungă cât mai repede acasă; stau înghesușiți pe loitre, unul lângă altul, caili merg agale; de-acuma, dacă au pornit-o spre casă, le-a trecut graba. „Cine s-o mai duce noră – povestește o femeie tânără cu o aluniță drept în mijlocul bărbiei ascuțite, în formă de inimă – dragii mei, ca mine să pățească. Și mai
25 ales, așa cum m-am dus eu, într-o casă străină și într-un sat străin. Și nici cu unul tânăr nu m-am ales, am luat și un văduv“, spune ea cu falsă tristețe și-i face Mariei cu ochiul; bărbații încep să râdă cu subînțeleșuri, în timp ce femeile oftează cu falsă compătimire. „Măcar să fi luat unul mai tânăr,
30 să mă mai îndulcesc și eu puțin“, spune ea și râsul acela, ușor provocator, al bărbaților crește; femeile lasă ochii în pământ; uite ce s-a apucat acuma, nebuna să povestească, spun, pline de ipocrizie, e adevărat, privirile lor. „Păi, de îndulcit, te poți

îndulci și așa, asta nu e nici așa greu“, intervine destul de brutal, cu acea lipsă de umor, de suplețe, de care dau dovadă bărbații, ori de câte ori o femeie ațâță prin glumele ei în doi peri, alunecoase însă, pline de inteligență scăpărătoare, imaginația lor, gata întodeauna să simplifice totul. „Ba, că nu-i 5
voie“, spune femeia, brusc virtuoașă, conștientă că și coarda se întinde cât se întinde, dar nu prea mult. „Să știi c-o țin așa, tot în post negru, da la mine onoarea și virtutea îi lucru sfânt. Eu sunt învățată așa de-acasă...“ Se așterne liniștea, nu se aude decât tropăitul cailor și un tren de marfă al cărui ecou 10
este amplificat de liziera pădurii. O ușoară dezamăgire nu-i greu de descifrat în tăcerea care s-a lăsat; prea repede au fost abandonate vorbele în doi peri, și atunci Ion încearcă să „ațâțe“ din nou focul (mâna lui aspră se odihnește pe genunchii calzi ai Mariei și el le simte dogoarea prin sumna alunecoasă din 15
crepdeșin verde). „Nu cred eu aia, spune el și le face celorlalți cu ochiul, că rămâi tu chiar așa, săraca de tine, pe post din cel negru. Că supa e mai dulce, dacă-i cocoșul mai bătrân, aia știe toată lumea.“ „Păi, dacă e văduvoi, e și omul mai știutor, nu-i chiar așa de neumblat și neînvățat“, spune o altă 20
femeie, aruncând și ea petrol peste foc, doar, doar s-o încinge din nou. „Așa ar trebui să fie, dragile mele, așa e știut din bătrâni, asta e adevărat, eu nu vă contrazic, spune din nou femeia cu aluniță în bărbie, numai că, ce să vezi, adaugă ea și oftează, se întâmplă să nu se potrivească întotdeauna așa. 25
Că omul câteodată uită și ce-o învățat. Că și noi câte am învățat la școală și parcă le mai ținem pe toate minte?!“ spune ea întovărășindu-și vorbele cu un nou oftat. „Păi al tău s-o fi nimerit să fie, așa, mai uitucăreț“, spune cu falsă durere nevasta lui Ricu. „Oameni și oameni. Se întâmplă ca unii să 30
învețe mai greu, dar ce-au învățat odată nu uită chiar așa de ușor, numai că tu, săraca de tine, n-ai avut parte de un așa bărbat.“ „A meu, spune femeia, în sfârșit răspunzând la provocare, de învățat o învățat greu și de uitat a uitat ușor.“

Acum se poate, în sfârșit, râde, bărbații o fac din nou, așa mai gros și mânzește, femeile mai înfundat, mai cu rușine. Râsetele astea trebuiesc și ele potolite, femeia simte că trebuie să toarne apă peste foc, după ce i-a lăsat un timp să se veselească, să
5 râdă în voie. „Nu vă doresc la nicidecum, dragile mele, să aveți soarta mea. Nu de el mă plâng eu, că el de lucrător îi lucrător și nici la celelalte nu-i chiar de aruncat, mai glumesc și eu așa, să mai uit de necaz. Numai cu un socru cum îi al meu, n-aș vrea să vă știu în casă, dragile mele, cu un așa om, eu nu doresc
10 la nime să stea sub un acoperământ.” Brusca trecere în registru grav îndreaptă gândurile lui Ion în altă parte; vorbele în doi peri ale femeilor l-au ațâțat parcă; el își ia nevasta de după umeri, sânii tari ai femeii se zbat ușor în palma lui lată, micul bănuț al sânelui drept îi alunecă printre degete. Simțind
15 dorința bărbatului de lângă ea, Maria se simte străfulgerată parcă din creștet până în tălpi. „Mă luă cu frig, îi spune ea lui Ion în șoaptă. S-a cam lăsat răcoarea. A vrut mama, săraca, să-mi dea un sfetăr, numai că eu n-am vrut să-l iau.” Așa încearcă ea să-și justifice, din pudoare, freamătul care i-a trecut
20 prin tot trupul, și Ion știe ce se întâmplă cu ea, dar nu zice nimic; o simte neajutorată și slabă, supusă dorințelor lui, gata să le împlinească. „Stai numai așa lângă mine, îi spune el încet, că eu mi-s cald. Acuma îți mai este răcoare, ori ți-o trecut, spune drept?” „Mi-o trecut”, spune ea încet și se strânge în
25 el. „Al tău o fi cum o fi – povestește o altă femeie, da socru-meu, de când s-a prostit, nu vă spun, a prins așa un obicei să umble cu cheile peste tot și să încuie toate ușile.” „I-o fi frică de hoți, săracul, de-aia le încuie”, intervine în discuție femeia cu aluniță în bărbie. O avea el ideea asta în
30 cap, că vin și-l pradă hoții, cine știe...” „Numai că i se mai întâmplă să uite cheile pe unde le nimerește și atunci i le găsesc eu, da nu i le dau, îl las așa să le caute peste tot, da de întreat el nu mă întreat de ele, se uită numai urât, crede că eu i le-am furat cine știe cu ce gând. «Tată, dumneavoastră v-ați

cam prostit», îi zic săptămâna trecută. «Așa o fi, zice și zâmbește către mine. Bătrânețea, draga mea, bătrânețea.» „Așa om ajunge și noi, la ce să ne facem batjocură“, spune nevasta lui Ricu și gura ei, cu o umbră de mustață deasupra, se strânge voind parcă să exprime o autentică părere de rău. „Asta așa-i“ 5
spuse și bărbatul ei, fără să se întoarcă însă, privind drumul din fața lui, alb de florile prunilor piperniciți de pe margini. „De omul bătrân la ce să-ți faci batjocură, că și noi ajungem ca și ei. De asta nimeni nu scapă.“ Și atunci trece o trăsură în galopul cailor și când îi ocolește, cât pe-aci să se răstoarne 10
în șanț! Erau cam băuți, cam cu chef cei din trăsura aceea; s-au îndepărtat în tropotul cailor, făcând mare hărmălaie. Femei nu erau, numai bărbați, flăcăi tineri și neînsurați, care au băut la Folk un pahar mai mult decât trebuie. „Ăștia gata, sunt loptă“, spune Ricu. „Iacă, niște copilandri, vai și amar de capul lor“, spune nevastă-sa cu falsă compătimire. „Un 15
păhăruț, două nu strică“, spune, mai îngăduitoare, femeia cu aluniță în bărbie. „Vă spun drept că atunci când sunt tare ostenită și mie îmi place s-o gust. Parcă îmi ia cineva cu mâna o greutate de pe piept după aia.“ „Așa, un picuț, și mie îmi 20
priește, recunoaște cealaltă femeie, cea cu socrul ramolit. Numai că socru-miu ține încuiată cămara și ascunde și cheia, cum v-am spus. Da eu știu unde o ascunde și când el nu bagă de seamă o iau și trag un păhăruț. Așa, în secret“. „Vezi să nu te înveți bețivă, spune femeia cu aluniță în bărbie. Azi un 25
păhăruț, mâine, două, așa se învață omul.“ „La vârsta mea nici nu te mai înveți, nici nu te mai dezveți. Gata!“ spune femeia cu părere de rău. „Bărbatul e cum e, când e beut, dar muierea să n-o vad“, spune, virtuoaasă, nevasta lui Ricu și puful de deasupra gurii i se înfioară ușor de indignare. „Copilandrii, 30
își dă cu părerea Ion. Un pahar, două și gata. Nu cred eu că au băut ei chiar așa de mult.“ „Măcar dacă le-ar place, spune Maria, dar beau, așa, mai mult ca să se prostească.“ Și tăifăsuind așa, despre una și despre alta, au ajuns acasă.

Pentru că cele două femei – Iulișca cea tânără și Iulișca cea bătrână – au murit de mult, greu să-ți închipui pe cineva care le-ar mai putea ține minte. Chipul le-a fost uitat, iar odăile în care au viețuit și drumurile pe care le-au străbătut și-au schimbat și ele înfățișarea; așa că putem interveni din nou fără 5 teama descoperirii eventualelor inexactități ce-ar putea apărea. Cine să mai confrunte cele povestite cu cele întâmplate în realitate? Unde să mai găsești pe acei „martori oculari“, gata să strige în gura mare că lucrurile nu s-au 10 petrecut așa, că autorul minte, adăugând de la el, pe ici pe colo, că nu spune întotdeauna adevărul? Martori, atâți câți au fost, cu excepția acestei bătrâne – care și ea, povestind, vede chipurile ca prin ceață – nu mai există de multă vreme. Iată de ce autorul simte nevoia să inventeze, să adauge noi 15 amănunte, fără să le mai poată distinge cu timpul pe cele adevărate de cele născocite, pe cele reale de cele care nu sunt decât produsul imaginației sale... El vede aievea odaia în care cele două femei, în fața oglinzii, și-au revendicat pe rând dreptul la frumusețe, vede oglinda murdară în care chipurile 20 lor s-au reflectat, fereastra deschisă și fluturile galben-cărămiziu așezându-se pe umărul drept al Iulișcăi. El pune unele lângă altele obiectele reale și pe cele inventate, fără să le poată deosebi pe unele de celălalte și iată că încăperea, asemeni unui decor de teatru, e „reconstituită“ cu multă migală, apare în fața 25 privirilor noastre din negura timpului, smulsă parcă unui trecut gata s-o înghită asemeni unui hău fără fund... Ar fi bine, își spune autorul, să fie o încăpere nu prea mare, cu tavanul jos, și deasupra patului – pe care zace, ajunsă cine știe prin ce întâmplare acolo, o păpușă oarbă fără păr și cu picioarele 30 rupte – să se poată zări asemeni unei hărți a unui continent dispărut și uitat – o pată de igrasie... Dintr-o litografie de deasupra privește Napoleon, cu o mână trecută pe după reverul hainei sale de culoarea zmeurii și cu un picior înainte. Stă singur și părăsit de toți la Sfânta Elena, și privirile lui de vultur

sunt ațintite în depărtare! O profundă tristețe se citește pe fața augustei persoane. Pieptul marelui cuceritor învins este plin de decorații, fruntea sa e încrețită de gânduri, în timp ce nori sumbri se vâzolesc încoace și încolo deasupra capului său! Doar bulinele de pe vesta sa zmeurie nu aparțin artistului, 5 pictorului, celui ce cu multă simțire a imaginat întreaga scenă. Drept pedeapsă, mârșavele profanatoare, ale căror căcăreze și-au permis să-i decoreze pieptul, zac cu aripile încleiate în hârtia de prins muște de deasupra ușii de la intrare! Oricine 10 intră în odaie dă cu fruntea în hârtia cleioasă, iar mirosul acru al insecticidului irită neplăcut nările. Deci ar fi bine ca la intrare să fie agățată o astfel de hârtie de prins muște, ușa care scârțâie prelung, ori de câte ori dai s-o deschizi, ar fi bine să aibă în partea de sus un geam acoperit cu un macrame cam 15 murdar, dantelă pe care Iulișca cea bătrână o spală de două ori pe an, de Paști și de Crăciun, și o apretează cu făină. Cum suntem abia în septembrie, dantela e destul de murdară. Ea reprezintă un ciobănaș cântând din fluier, oile sale stau înghesuite unele în altele și ascultă atente; cântecul ciobănașului le vrăjește. Ciobănașul a mai avut și un câine 20 flocos care se sprijinea de o stâncă, dar în partea aceea dantela fiind ruptă, câinele și stânca au dispărut; ciobănașul pare suspendat în aer, plutind parcă deasupra unui hău adânc... Ar fi bine ca, lângă intrare, să fie o veche mașină de cusut Singer, acoperită și ea cu o dantelă flenduroasă. 25

Tot felul de petice colorate, ba și o mânecă bufantă din mătase roșie, precum și câteva mosoare cu ață, pot fi văzute și acum prin lucrătura cam rară și cu găuri a dantelei... Ar fi bine ca pe perete, deasupra mașinii de cusut, să atârne o iconiță, frumos colorată: Pe o punte îngustă, dedesubtul căreia 30 se cascadează o foarte adâncă prăpastie, trec doi copii – frățior și surioară – ținându-se de mână! Un înger îi păzește însă, ocrotindu-i cu aripile lui uriașe, oprindu-i să nu cadă în hăul cel adânc de dedesubt! O candelă ar fi bine să atârne și ea,

ciobită și, bineînțeles, neaprinsă, sub iconiță. Cele două femei sunt de rit catolic și de patru ori pe an – de Crăciun, de Paști, de Rusalii și de Sfânta Elisabeta – pot fi văzute la biserică amândouă, în primele rânduri, stând nemișcate și sorbind

5 cuvintele sfinte chiar dacă nu înțeleg mare lucru. Autorul se gândește și la cele două pisici îngropate la picioarele patului, la căldură, și simte în nări mirosul specific odăilor în care se aciuiesc leneșele torcătoare. Una dintre pisici își face treaba sub ștergătoarea de la intrare și de câte ori se deschide ușa,

10 putoarea acră a urinei pătrunde în încăpere. Sub patul în care se odihnește bolnavul, femeile au aruncat mai multe perechi de pantofi vechi și scâlciți, încât mirosul încălțăminții putrede, precum și al zdrențelor murdare, uitate în cele două noptiere cine știe de când, strică, să zicem așa, aerul. Pe un fel de

15 noptieră cu un picior rupt, căzută într-o rână, e o farfurie cu o lumânare aproape în întregime arsă. Ceara lumânării s-a scurs nu numai în farfurie, ci și pe noptieră, iar de pe noptieră s-a prelins pe podea. Dacă ușa noptierii e ușor crăpată, rufele murdare, mototolite de-a valma acolo, pot fi de asemenea

20 văzute; chiloți de damă și sutiene uriașe, potrivite pentru sânii opulenți ai celor două femei („Când dracu te pui să-ți speli zdrențele alea“? îi spune Iulișca cea bătrână fiicei sale, ori de câte ori deschide noptiera.). Mai e și ușa dintre cele două odăi: Acolo ar fi bine să fie prins în pioaneze un calendar bisericesc,

25 cu chipul blând, ușor efeminat al lui Cristos, privind impasibil înaintea lui, cu două degete de la mână ridicate. Buzele fiului Domnului sunt roșii și cărnoase. Anumite date din calendar sunt subliniate cu creion roșu, de către Iulișca cea tânără, dar din discreție nu încercăm să dăm de capătul acestor mici și

30 misterioase semne! N-ar strica, își spune autorul, să ne aruncăm o privire, acum, în curtea ca o cutie și să vedem cam cine sunt vecinii celor două femei. În fundul curții ar putea sta, de pildă, un croitor de dame, iar în partea dreaptă a imobilului – din fereastră ne privesc nelipsite ghivece cu flori de mușcată – locuiesc

două domnișoare bătrâne, a căror viață autorul și-o închipuie, o inventează, în maniera unor cărți foarte îndrăgite de el altădată, dar pe care astăzi le privește cu o oarecare suspiciune. Să încercăm, să dăm, la început, un chip croitorului și să ni-l imaginăm arătând ca toți croitorii: adică 5 mic, rotofei, cu burtă, cu pantalonii atârându-i pe șoldurile flasce, deschiat chiar la nasturii de la prohab; cu niște bretele unsuroase, pe care și le trage mereu în sus, neras și cu fața năclăită de sudoare. Un croitor căruia i se mai întâmplă, destul de rar, să facă vreo vestă sau chiar o fustă nouă, priceput, în 10 schimb, foarte, să întoarcă vechi costume, care, ieșite din mâna lui, arată ca noi. Iată-l cercetând stofa, întorcând-o spre lumină să vadă cât e de rărită, dacă merită adică lucrul lui și oboseala! „Stofă ca asta nu mai găsiți, doamnă (sau domnule), se 15 entuziasmează el de cele mai multe ori, ascultați-mă pe mine, că sunt, ca să zic așa, de meserie. Nu se mai fac stofe cum se făceau altădată. Ia uitați-vă, mănușă, v-am spus eu“, zice și, răsucind stofa pe pumnul lui uriaș, îi laudă în continuare virtuțile. Vocea i se încarcă de melancolie ori de câte ori vine vorba de stofele de odinioară. Stofe aduse direct de la Viena 20 sau ieșite din cele mai renumite fabrici ungurești din Buda; „O viață de om nu-ți ajunge ca să dai gata un costum croit din astfel de materialuri“, zice croitorul și mâna lui păroasă, cu degete scurte și boante, agită încoace și încolo o haină cu căptușeala desprinsă. Va trebui să facem cunoștință și cu femeia 25 croitorului. Zilnic o vom vedea stând pe un scăunel în fața ușii, mânuind în stânga și în dreapta o foarfecă uriașă și ruginită. Clanț-clanț face foarfeca în timp ce ea desface cu o mare dexteritate costumele aduse pentru „întors“. Din când în când se oprește din lucru, intră în bucătărie și inspectează 30 oalele de pe plita încinsă, ridicând capacele unsuroase și lăsându-se înconjurată de aureola plăcut mirositoare a aburilor. Atât croitorul cât și soția lui, voluminoasă – și mai înaltă decât el – sunt mâncăi înrăiți. Femeia poate fi zărită

zilnic, foarte de dimineată însă, târând după ea o sacoșă uriașă plină cu de-ale mâncării. Croitorul stă și lucrează de obicei în fața ferestrei (vara și primăvara, larg deschisă) și dacă te apropii pe furiș de el, îl auzi gâfâind ușor, tot timpul, din

5 pricina unui început de astm. În odaia lui de lucru miroase a cărbuni încinși și a pânză udă și arsă. La ora prânzului se oprește din lucru și nevastă-sa îi așterne masa în bucătărie. În zilele în care e foarte cald, croitorul își ia farfuria cu mâncare și se așază pe prag afară. Acolo i se pare lui că-i mai răcoare

10 din pricina „curentului“. Izbucnesc uneori foarte scurte certuri, în timpul acestor pauze de prânz, bărbatul fiind cât se poate de pretențios la mâncare. Femeia e tare somnoroasă și, din pricina căldurii, i se întâmplă să ațipească pe neașteptate cu foarfeca într-o mână și cu acul în cealaltă; așa că supa e puțin

15 afumată, friptura cam arsă. „Eu las pe tine, femeie puturoasă, spune bărbatul care e pe jumătate ungur și pe jumătate sârb. (Când se înfurie vorbește întotdeauna prost românește.) Eu găesc una drăguță, tânără, harnică, țipă el în gura mare. Asta nu este mâncare, asta lături“, și aruncă farfuria plină cu mâncare în mijlocul curții. Ea nu zice nimic, cu o mătură adună

20 cioburile sparte și numai după ce el se potolește se așază liniștită pe scaunul ei și spune încet, vorbind ca de una singură, adresându-i-se în realitate lui (din nou liniștit în dreptul ferestrei, croiește o vestă): „Tu nu ești întreg la minte, îi spune.

25 Dacă o ascultam pe mama, te lăsam dracului atunci și nu te luam, da' n-am ascultat-o și acuma trag“, mormăie ea, certându-se cu el, bineînțeles fără ca el să audă ce spune și, încet, încet, îi trece supărarea, se liniștește și ea și i se întâmplă chiar să ațipească din nou; se trezește însă repede, începe să

30 se întunece, croitorul aprinde lumina. „Vino înăuntru, tu, ce stai acolo afară, să-ți strici ochii“, spune el cu blândețe, aproape cu dragoste. „Mai stau un picuț și vin, zice ea repede. Să termin de descusut pantalonii ăștia, că m-am chinuit tare mult cu ei“. „Când vii înăuntru să nu uiți să tragi ceasul, zice atunci

croitorul, că mi se pare c-a stat.“ „Cred că nu mai e bun, zice ea. L-am tras și azi dimineață, merge așa, un ceas, două și după aia iar stă. Trebuie să-l ducem la Ghiuri.“ „Ba-i bun, zice el, numai că tu nu-l tragi ca lumea, nici acuma nu te-ai învățat să-l tragi. Învârți cheia de două-trei ori și ți-i lene să-l tragi până la capăt“, spune croitorul morocănos. Și atunci ea lasă lucrul, se foiește o vreme prin bucătărie și, înainte de a se culca, umple o cană mare de porțelan alb cu apă, de la arteziana din curte.

În aceeași curte locuiau și domnișoarele Fotescu, domnișoara Tili și domnișoara Letiția. Ele au ținut până la bătrânețe un magazin cu uniforme și cu rechizite școlare, chiar pe strada principală a orașului, pe „corso“, colț cu cinematograful Aida. Semănau amândoua, bătrânele domnișoare, doar că Letiția era puțin mai înaltă. Tinerile fete intrând în magazin, să cumpere una-alta, erau în primul rând uimite de pieptănăturile lor înalte și numai după aceea de vocile lor ciudate care se completeau, de fapt, una pe cealaltă: cea a domnișoarei Tili, subțire și ascuțită, tot mai ascuțită cu trecerea anilor, cea a domnișoarei Letiția, hârâită și aspră, tăbăcită de prea multă nicotină, ai spune, dacă n-ai ști că bătrâna domnișoară n-a fumat niciodată. De altfel, viciile le-au ocolit pe cele două surori. Anii au trecut peste ele fără să le atingă sufletul, doar chipurile lor boțite și trupurile veștejite înregistraseră scurgerea timpului... La șaisprezece ani – stând una lângă alta în bancă la lecția de religie, ținând într-o mână cărțile severe cu coperti negre, cu cealaltă întorcând, atente să nu facă zgomot, paginile – au fost chiar frumoase. Cam lălâi, probabil, și prea pistruiate; dar părul lor blond se revărsa în valuri pe umerii osoși și ochii, de un albastru intens, aveau o strălucire tulburătoare... Vocea surorii mai mici, cristalină și pură, trece cu repeziciune peste toate capcanele cântecului. Ea, Letiția, o însoțește, secundând-o cu prudență. Teamă de a nu greși o determină să accepte această subordonare. Numai

că Tili nu este prea atentă, adeseori se întâmplă ca privirile ei să alunece pe fereastră: zăpada s-a topit, pe râu curg sloiuri albe, cerul e atât de curat de parcă l-ar fi spălat cineva; în schimb, litografiile de pe pereți o înspăimântă, evită să le privească oricât de plictisită ar fi de toate aceste lecții fără sfârșit, de cântecele monotone și plictisitoare și mai ales de vocea surorii mai mari care cântă în falset chiar la urechea ei. Tili abia așteaptă ca să sfârșească lecția de religie! Și iată că pastorul închide cartea, fetele încep să se foiască, ora s-a terminat. Și cum după lecțiile de religie se deschid întotdeauna ferestrele, aerul rece și proaspăt umple sufletul tinerei fete cu o bucurie năvalnică. Tili își simte ochii plini de lacrimi, e gata să plângă, nici ea nu știe prea bine de ce... Și iat-o din nou, au trecut doar câțiva ani, așteptând trenul care trece după miezul nopții. E iarnă, mâinile i-au înghețat în manșonul minuscul. Peronul e pustiu. Când trenul sosește, Tili aleargă de la un vagon la altul. Nu coboară însă nici un călător. Telegrama (prin care i se anunță sinuciderea logodnicului) sosește abia a doua zi.

Să ni le închipuim, așadar, pe bătrânele domnișoare stând pe niște mici taburete în dreptul apartamentului lor și bucurându-se de lumina caldă a soarelui. Cea dintâi care își face apariția va fi Tili. Taburetul și-l așază în dreptul ferestrei. Are guturai, își suflă nasul – cu trecerea anilor i s-a lungit din ce în ce mai mult – într-o batistă albă, cu broderie pe margini. „Musculițele astea” – îi spune ea surorii mai mari, pe care o vedem prin geamul deschis, foindu-se prin încăpere. După ce sora mai mică părăsește, dimineața, odaia – Tili e o leneșă și nu-i place să facă nimic – Letiția rămâne întotdeauna să deretice. Când Tili vrea s-o ajute, cuprinsă de o neașteptată hărnicie, Letiția o alungă. „Ia-ți scaunul tău și șterge-o”, îi spune. „Musculițele nu mă lasă o clipă în pace și asta numai din cauza siropului tău, spune așadar Tili și se uită furioasă la borcanele cu sirop de zmeură puse la soare, pe pervazul ferestrei. Când o fi gata, mi s-a și urât de când îl

ții“, se vaită ea și se tot ferește, mișcându-și capul în toate părțile, de musculițele care se așază pe fața ei uscată ca pergamentul. „Poate mâine îl strecurăm. Doar că trebuie să mă ajuți și tu“, spune Letiția, în timp ce așază cuvertura deasupra paturilor, întinzând-o frumos cu palma. „N-am 5 spălat-o de mult, e cam murdară“, se gândește, în timp ce simte sub palmele zbârcite catifeaua moale. „Cine știe ce-o fi pus Tili pe pat, nimic nu știe să păstreze fata asta“, își ceartă ea sora în gând, descoperind o pată mare, cam cât fundul unei cratiți, chiar în mijlocul cuverturii. „Vino repede, se aude de afară glasul surorii mai mici. Chiar acuma să vii.“ „Ce strigi așa, ca o nebună?“ o ceartă Letiția și apare în pragul ușii. „Am vrut să-ți arăt o pasăre“, spune Tili. „Ce fel de pasăre?“ întrebă Letiția. „Cântătoare, spune ea repede, apoi chipul i se întristează brusc. Acum, gata, a zburat, spune din nou moro- 10 cănoasă. N-ai venit, gata, s-a dus.“ „Ești nebună, spune Letiția și oftează. Toată viața ai fost cam nebună tu, dar în ultima vreme am impresia că ai înnebunit de tot...“

În sfârșit, Letiția a terminat cu dereticatul de dimineață și acum stau amândouă în fața intrării, pe taburetele lor 20 jerpelite, cu ochii îndreptați spre lumina soarelui, privind cu uimire parcă globul rotund și din ce în ce mai incandescent care se ridică dincolo de coșul înalt al fabricii de acetilenă. Clipesc des, destinse și mulțumite. „Uite-o pe fata aia a lui Iulișca“, spune la un moment dat în șoaptă Tili, și Letiția 25 tresare speriată (a atipit puțin); Tili cu trâncăneala ei n-o lasă o clipă liniștită. „Se spală pe cap sau ce dracu face, că nu văd bine?“ întrebă Tili trăgând-o ușor de mână. „Croșetează, spune Letiția și închide ochii la loc, vădit ostilă oricărei tentative de conversație. De unde ai scos-o iară că se spală pe 30 cap, nebuno!“ În ultimul timp, Letiția începuse să fie cu adevărat îngrijorată. Tili, de la o vreme încoace, vedea tot felul de lucruri care nu se întâmplau de-adevărat. „Uite-l pe Petrovici, croitorul, îi spusese într-o zi. I s-au aprins pantalonii!

Dă tu fuga cu un pahar cu apă și-i stinge, ce stai cu gura căscată!“ Croitorul era într-adevar la fereastră, călca, e adevărat, o pereche de pantaloni, dar nici vorbă ca pantalonii aceia să se fi aprins, așa cum pretindea sora ei mai mică. „Cum să ardă?!
5 spusesese atunci Letiția mirată și profund enervată de aiurelile domnișoarei Tili. Unde-i vezi tu arzând?“ Din nefericire, însă, lucrurile nu s-au oprit aici și întâmplări din ce în ce mai stranii au tulburat existența celor două surori... Într-o dimineață de duminică, ducându-se amândouă la biserică, au găsit biserică
10 închisă, cu un steag mare de doliu atârând la intrare. Au aflat că preotul murise peste noapte, în urma unui atac de cord. „S-a trezit dimineața, cam pe la cinci, și a cerut un pahar cu apă. A băut jumătate din apa din pahar și a scăpat paharul din mână. A mai încercat să spună ceva, dar n-a mai avut timp.
15 Era mort“, povestea servitoarea mirenilor adunați jur împrejurul ei. Surorile fură atât de tulburate, încât izbucniră în plâns amândouă. Ani în șir au ascultat predicile lui, dar timpul s-a scurs fără ca ele să observe, și uite că acum părintele a murit! Letiția nu-i în stare să se stăpânească și plânge înăbușit
20 în batistă. Sora ei, Tili, pare însă mult mai nesimțitoare. „Hai să trecem pe la Bublea și să mâncăm o prăjitură. Tu o prăjitură și eu o înghețată“, îi șoptește ea, în ureche, surorii mai mari. „De prăjituri îți arde ție acuma?! se revoltă Letiția și o privește uimită. Tu n-ai inimă la tine în piept, sau ce-i?“ „Dacă tu nu
25 mergi, mă duc eu singură, îi spune cu indiferență Tili. Știu drumul, nu trebuie să mi-l arăți tu. Tu, dacă ai poftă de bocit, rămâi aici și-ți fă chef, eu nu te opresc“, și-i întoarce spatele surorii mai mari, dând să se îndepărteze grăbită foarte. „Ba singură nu te las, spune Letiția și o apucă de o mânecă. Cine
30 știe ce prostii ești în stare să faci...“ Iată-le, prin urmare, pe amândouă surorile, îndreptându-se spre cofetăria lui Bublea. „Mă cam strâng pantofii ăștia, se plânge Tili. Abia dacă pot să merg cu ei“, zice ea și rămâne mereu în urmă. Enervată, soră-sa o așteaptă și o strigă, din când în când, să vină mai

repede. „Ce dracu s-a întâmplat cu tine, te-ai rablagit de tot, că abia te miști“, strigă ea supărată. „Tu nu vezi că nu pot merge mai repede, tu nu vezi că mă strâng pantofii?“ se plânge Tili, și sora mai mare are impresia că pe Tili n-o strânge nici un pantof, c-a inventat pur și simplu toată povestea asta cu 5 pantofii, numai așa, ca s-o cicălească. În sfârșit, au ajuns la cofetărie și Letiția comandă o prăjitură cu cremă de vanilie, iar Tili o înghețată de frăguțe. Cofetăria e goală, doar bătrânul profesor Paler picotește lângă un pahar cu șvarț. Letiția își manâncă îmbufnată prăjitura, aruncând din când în când 10 surorii mai mici priviri furioase. Ea ar fi vrut să-și mai facă de lucru prin curtea bisericii, să mai afle una-alta cu privire la moartea bătrânului preot, dar din pricina capriciilor surorii ei mai mici au trebuit să plece, înainte de a afla mare lucru. Pot fi văzute, un ceas mai târziu, străbătând podul cel mare 15 de peste Timiș. Letiția, în față, Tili, șchiopătând, în urma ei, mai bine zis făcându-se – cel puțin Letiția e convinsă de acest lucru – că șchioapătă – „Hai, tu, mai repede“, o strigă ea furioasă. „Nu pot că mă strânge pantoful“, se vaită Tili. „Treaba ta atunci, spune Letiția, eu nu te mai aștept. Vii tu 20 singură, n-am ce să-ți fac. Știi tu drumul și fără mine“, spune sora mai mare și o părăsește pe Tili, o lasă de bunăvoie, aproape cu nepăsare, pradă unor întâmplări dintre cele mai misterioase și mai obscure! Tili a rămas, deci, în urmă, a trecut, șchiopătând, podul de peste Timiș; când ajunge la capătul 25 podului se oprește puțin să se mai odihnească... Letiția ajunge singură acasă. Drumul a cam obosit-o, biserica e destul de departe, nu-i ușor pentru o femeie trecută de șaptezeci de ani să facă, ziua, la prânz, în august, când soarele e al naibii de fierbinte, un drum atât de lung! Se trânteste pe pat, nu înainte 30 de a-și schimba însă rochia neagră de duminică. Repede și ațipește. Cade într-un somn adânc și nu se trezește decât peste un ceas sau două; moartă de foame, aprinde grăbită focul, să încălzească supa de găină cu găluște de griș și ostropelul de

pui cu smântână care-i place ei atât de mult. „Am dormit ca o proastă, își spune ea furioasă. Tot programul din ziua asta s-a dat peste oap! Trebuie să aflu când e înmormântarea“, își mai spune, gândindu-se la preotul decedat. Pe chipul ei sever

5 și veștejit se preling două sau trei lacrimi... Pe Tili a uitat-o și abia când se așază la masă, în fața farfuriei cu supă aburindă, își amintește de ea, își dă seama că sora ei mai mică, nebuna, nu s-a întors, cu toate c-ar fi trebuit să ajungă de multă vreme acasă. Ia doua-trei linguri de supă, se oprește însă, o apucă

10 îngrijorarea, nu poate mânca mai departe! Iese în curte, se așază pe scăunel, neștiind ce să facă. „Domnișoara Tili nu-i acasă?“ o întreabă croitorul. „Nu-i acasă“, îi răspunde. E atât de nervoasă, încât nu-și mai poate găsi locul, mâncarea, rece de-acuma, a rămas neatinsă. „Unde întârzie nebuna asta de

15 Tili?“ se întreabă și se foiește în toare părțile, când în odaie, când în curte. Își privește – cine știe după câți ani – chipul în oglindă și vede acolo obrazul scofâlcit al unei bătrâne, propriul ei chip – la început nici nu și-l recunoaște – răvășit de panică. Iese din nou în curte. Iulișca cea tânără spală scările,

20 picioarele ei groase și dezvelite sunt foarte albe. „Tili nu-i cumva la voi?“ o întreabă ea. „Nu, spune Iulișca, n-am văzut-o defel astăzi pe domnișoara Tili... Am mâncat niște ceapă friptă și mă cam doare burta“, se plânge Iulișca și se așază pe treptele ude, pline cu zoaie. Se vede că abia așteaptă să înceapă o

25 discuție cu domnișoara Letiția, aceasta însă nu e în apele ei. „Nu știu ce-i cu soru-mea, spune domnișoara Letiția îngrijorată. A rămas mai în urmă, când ne-am întors de la biserică, a strâns-o un pantof, așa zicea ea, dar eu nu cred, vroia numai, așa, să mă pisălogească pe mine, și uite că nu

30 s-a întors nici acuma acasă.“ Chiar atunci însă, afară, în stradă, se aud pompierii trecând cu mult zgomot și atât domnișoara Letiția, cât și Iulișca fug repede să vadă ce s-a întâmplat, unde arde, că trec pompierii. „Arde undeva, s-o aprins cine știe ce, spune Iulișca cu nepăsare și cască. Nici nu-i de mirare, cu o

asa căldură.“ Tot mai departe se aud pompierii, clopotele lor de alarmă, până se sting... Iulișca s-a întors la treburile ei, Letiția a rămas singură în fața porții și privește strada pustie. După zgomotul făcut de pompieri, liniștea s-a lăsat și mai adâncă, o liniște misterioasă, ascunzând parcă un anumit lucru 5 care-i scapă domnișoarei Letiția. Din nou se aud clopotele pompierilor, din nou hărmălaia lor pe jumătate veselă, sărbătorească, pe jumătate înspăimântătoare anunțând catastrofa, nenorocirea, ireparabilul violentează tăcerea, calmul zilei de vară! Domnișoara Letiția îi lasă să treacă, 10 aproape că nici nu se uită la ei! În sfârșit, la ferestre mulțimea curioșilor nu întârzie: „Unde arde, spuneți-ne și nouă, să știm și noi unde a fost incendiul?“ se aud vocile oamenilor. „S-au aprins niște colibe la «Dealul Viilor», spun pompierii. Am stins noi focul, n-aveți nici o teamă, de-acuma nu mai e nici un pericol“, încearcă ei să-i liniștească pe cei înspăimântați.... 15 Pompierii au trecut, curioșii s-au retras în spatele ușilor închise, a ferestrelor cu perdelele lăsate sau cu obloanele trase, numai domnișoara Letiția continuă să aștepte în stradă pe bătrâna și flușturatica ei soră mai mică. Soarele coboară undeva dincolo de „Dealul Viilor“ incendiindu-l în ziua aceea pentru a doua oară, umbrele înserării învăluie strada pustie. Domnișoara Letiția mai așteaptă cât mai așteaptă – între timp s-a lăsat și 20 întunericul – și, în cele din urmă, se hotărăște să se ducă la culcare. O mare oboseală a cuprins-o, de parcă ar fi muncit din greu cât a fost ziua de lungă. Abia se mai poate ține în picioare. Se trânteste, așa îmbrăcată, în pat și adoarme. Și iat-o pe flușturatica domnișoară Tili întorcându-se acasă după miezul nopții, intrând în vârful picioarelor în odaie, ca să n-o trezească pe prea iubita ei surioară Letiția, cea care e atât de 25 severă cu ea și care ar certa-o foarte tare văzând cât de târziu se întoarce. Dar din nebagare de seamă răstoarnă un scaun și Letiția se trezește. „Unde ai stat până acum?“ o întreabă și sare din pat ca să aprindă lampa. Tili e tare agitată, când se 30

așază pe marginea patului, când se ridică din nou, o clipă nu poate sta locului. „Ce-i cu tine? Ce dracu ți s-a întâmplat?” o întreabă sora mai mare. Tili e atât de nerăbdătoare să povestească, încât cuvintele sunt gata să-i iasă ca un torent

5 nestăvilnit din gură. „Lasă că-mi povestești mâine, spune Letiția morocănoasă. Bine că te-ai întors. Eram îngrijorată. Mi-a fost frică să nu ți se fi întâmplat ceva. Ai întârziat cam mult...” Surescitarea și agitația surorii mai mici o îngrețosează și o nemulțumește profund. Tili aprinde lumina, după ce a

10 orbecăit un timp după chibrituri. „Pot să-ți povestesc? Ești trează de-acuma?” o întreabă ea pe sora ei mai mare și începe s-o zgâlțâie ca s-o trezească. „Ce să-mi povestești?” întreabă Letiția, făcându-se că-i toropită de somn. Apoi se așază pe pat în capul oaselor și-și privește sora cu neîncredere și cu ironie.

15 „Ascultă... M-am întâlnit...” dă Tili să înceapă să povestească, dar soră-sa o întrerupe din nou și, cu o voce stridentă, strigă la ea: „Ce fel de întâlnire? Cu cine dracu te-ai întâlnit? „Lasă-mă să povestesc, spune Tili. De ce mă întrerupi?” (Și în timp ce Tili povestește, domnișoara Letiția înțelege că sora

20 ei mai mică a înnebunit de-a binelea. E cuprinsă de oroare și spaimă.) „La capătul podului, povestește Tili, s-a apropiat de mine un bărbat tânăr. M-a întrebat dacă îl recunosc. «Nu, domnule, i-am spus eu, cred că la mijloc e o confuzie. Nu v-am văzut și nu cred să vă fi cunoscut vreodată.» «N-are nici

25 un rost să te grăbești. Nu te grăbi», mi-a spus el în șoaptă, și a zâmbit plin de prietenie. «Nu cumva, i-am spus eu atunci, ești chiar Caius Perian? Nu cumva am fost logodiți amândoi, acum patruzeci de ani și mai bine?» «Ne-am logodit în toamna anului 1876... Sunt mulți ani de atunci. Credeam că m-ai

30 uitat», a zis el și, înainte ca eu să-i pot răspunde, mi-a strâns mâna încet, cu dragoste, așa cum făcea el pe timpul când eram împreună. «Să mergem, a spus. Am închiriat o birjă. Facem o scurtă plimbare, dacă n-ai nimic împotrivă.» «Tu, Caius dragă, îi spun eu, ai rămas cum ai fost, nu te-ai schimbat defel.»

«Mă bucur foarte mult că ai impresia asta, Tili, a zis el. În fond, nu-i așa? impresia contează», și a zâmbit din nou. Îți amintești, Letiția, nu se poate să nu-ți amintești cât de frumos știa el să zâmbească!» îi spune Tili surorii ei mai mari. „Ba nu-mi amintesc defel. Tâmpenii, strigă Letiția către sora ei 5 mai mică și începe s-o scuture, doar-doar s-o trezi din dulcea ei nebunie. Caius Perian e mort, idioato, de patruzeci de ani și mai bine. Știu că n-a înviat din morți să se întâlnească așa, ziua în amiaza-mare, cu o cotoroașă ca tine.“ „Ba a înviat, o înfruntă Tili, cuprinsă de o neașteptată bucurie. A înviat, 10 a înviat, asta-i! începe ea să srrige în gura mare. Ne-am plimbat cu birja, am tras la umbră, să nu ne ardă soarele, am făcut o plimbare lungă și foarte plăcută, o plimbare extraordinară!“ ... „Bine“, spune atunci Letiția și, fără să vrea, o podidește plânsul. Cu mâinile tremurânde scoate de sub pernă o batistă albă, 15 brodată de jur împrejur și-și suflă nasul. Tili o privește un timp nedumerită, incapabilă să înțeleagă ce s-a întâmplat cu sora ei mai mare că plânge, apoi se pregătește de culcare. Își trage pătura peste cap. Un timp cântă o veche romanță. Acolo, sub pătură, cuvintele se aud înăbușite și confuze, apoi, în foarte 20 scurt timp, adoarme. Letiția, în schimb, rămâne trează toată noaptea. Când în fereastră apar zorile, ea se ridică din pat și se îmbracă tremurând; dimineța e rece și mirosul insinuant și pătrunzător al verii pătrunde în odaie prin fereastra deschisă. Soră-sa doarme cu capul îngropat în pernă, părul ei cărunt, 25 de culoarea cenușii, i s-a despletit și zace în neorânduială. Letiția iese în curte, își ia scăunelul și se așază pe el în fața intrării, cu picioarele adunate sub ea, zgribulindu-se de frig. Curtea e pustie. Se aude un tren făcând manevră în gară, pufăitul vesel al locomotivei, un fluierat scurt, apoi se așterne 30 liniștea. Croitorul doarme cu fereastra deschisă. În dreptul ferestrei e masa; fierul de călcat, cu capacul ridicat, pare a fi o gură uriașă, neagră și rânjitoare. Niciodată în viață, Letiția nu s-a simțit atât de părăsită cum se simte în aceste clipe, în

această răcoroasă dimineață de vară. Ea știe, dacă se hotărăște să cheme doctorul, o vor lua pe Tili și o vor duce la „Casa Galbenă” și ea va rămâne singură. Nu, Letiția e hotărâtă să ascundă, atât cât acest lucru va fi posibil, cât poate, nebunia

5 surorii ei mai mici. Nu trebuie să se afle, nimeni nu trebuie să știe ce s-a întâmplat cu Tili!... Abia spre prânz Tili se trezește. Letiția i-a pregătit un dejun copios. Ea nu vrea însă în ruptul capului să se atingă de mâncare. „Nu mi-e foame, spune și privește cu nepăsare bunătățile de pe masă. Nu pot să

10 mănânc.” „Ouăle nu-s nici prea moi, nici prea tari; așa cum îți plac ție”, o îmbie Letiția, încercând să fie cât mai prietenoasă. „Ești foarte drăguță, spune Tili, privind-o la rându ei cu afecțiune. Numai că nu pot să manânc, astăzi. N-am poftă de mâncare. Am alte probleme.” Letiția așteaptă

15 în realitate ca discuția de peste noapte să fie reluată. Așteaptă cu nerăbdare și cu spaimă. Face chiar câteva foarte subtile aluzii la cele povestite în decursul nopții. Sora mai mică o privește însă mirată, făcându-se că nu înțelege sau, cine știe, chiar neînțelegând aluziile destul de în doi peri ale Letiției. Aceasta

20 se pierde în câteva considerente, e drept, cât se poate de generale, cu privire la birje și la frumoasele plimbări de odinioară. Tili o ascultă mirată și nedumerită. Apoi ia alte vorbe, vădit neinteresată de cele spuse de Letiția; aceasta începe să se îndoiască de realitatea nopții precedente. „Probabil c-am

25 visat, își spune. Cine știe, s-ar putea ca discuția dintre mine și Tili să se fi petrecut în vis. Se mai întâmplă și astfel de lucruri.” Iată însă că Tili scoate din buzunarul rochiei o frumoasă panglică de crep albă. „El mi-a dat-o, spune ea în șoaptă și zâmbește unor dulci amintiri. E de la pălăria lui.”

30 „Nebuno! o amenință atunci furioasă Letiția și izbucnește în plâns. Am să te duc la balamuc, dacă ai să continui cu prostiile astea, așa să știi!” Tili surâde însă misterios, total indiferentă în fața amenințărilor, nebăgându-le și neluându-le în seamă. Dar nu mai scoate o vorbă. Stă pe scaunelul ei în dreptul ușii

de la intrare și, cu picioarele adunate sub ea, privește fără interes pisicile murdare care se joacă lângă fântâna arteziană. „Bună dimineța, domnișoară Tili. V-ați sculat?” o întreabă croitorul, în timp ce-și aranjează bretelele la pantaloni, în fața ferestrei și cu un pieptene își piaptână părul cărunt. 5 Domnișoara Tili nu-i răspunde însă, se uită fix undeva dincolo de el, cu un zâmbet împietrit în colțul buzelor, și croitorul o privește mirat. „Doarme de-a-n-picioarelele, săraca bătrână“, își spune el, renunțând la conversație, gata să se apuce de lucru. Între timp a ieșit și Letiția în curte și se așază pe un scaun 10 lângă Tili. Tili se înfășoară în tăcere ca într-un voal misterios și ea, Letiția, se simte atât de singură. „Ce zâmbești tot timpul ca o idioată?” îi spune, simțind că nu mai poate răbda aerul acesta misterios al surorii mai mici. „Ar trebui să te duc la balamuc, numai că îmi pare rău de tine, asta-i“, spune ea cu 15 dușmănie și în șoaptă, ca nu cumva s-o audă croitorul. Din când în când, Tili își scoate panglicuța din buzunărelul de la rochie și și-o înfășoară de jur împrejurul arătătorului sau o flutură încet drept în obrazul surorii ei mai mari, legănându-și capul în stânga și în dreapta, după mișcarea panglicii. Sfidare 20 sau doar inconștientă, cine poate ști?... Letiția așteaptă nerăbdătoare ca Tili să se pregătească să plece din nou în oraș, la o imaginară și desigur absurdă întâlnire cu tânărul de pe pod. Zilele trec însă și sora mai mică nu pare a fi nerăbdătoare să facă o nouă și foarte plăcută, desigur, plimbare cu birja. 25 „Ce-i cu tanti Tili? – o întreabă într-o zi Iulișca cea tânără, pe bătrâna domnișoară. Ce i s-a întâmplat, Iesus Kristus, că-i așa de tristă!? Nu cumva o fi bolnavă, nu cumva o doare ceva, acolo, înăuntru ei?” se interesează fata. „Nu are nimic, spune domnișoara Letiția. Ce-ar putea să aibă?” și-i întoarce spatele 30 fetei, supărată de întrebările atât de indiscrete ale acesteia.

Într-o bună zi, însă, domnișoara Letiția fu cuprinsă de panică: Nu cumva, se întreabă ea, nebunia se mută, și ea, care continuase să doarmă în același pat cu sora ei mai mică, se

„infectase“ fără să știe, se îmbolnăvisese de aceeași boală? Avusese o noapte cât se poate de agitată, aproape că nu reușise să închidă o clipă ochii. O durere ascuțită, în ceafă, o ținuse trează, toată noaptea; dimineța, în zori, se gândi să iasă în curte, fiind încredințată că vântul răcoros al dimineții o să-i mai aline durerea! Era o dimineță rece, cerul era înnorat, începuse chiar să cadă câțiva stropi mari – deocamdată foarte rari – de ploaie. Poarta era larg deschisă și se vedea ulița pustie.

„Cine știe cine o fi plecat așa de dimineță și-a lăsat ușa de perete“, își spuse Letiția supărată și se îndreptă spre poartă s-o închidă. Iată însă că acolo, în dreptul porții și proptit de ea, stătea un băiat tânăr! Era îmbrăcat în negru de sus până jos, purta chiar pantofi negri de lac, iar stropi de ploaie loveau în bombeurile lucioase! Hainele erau ude pe el, chipul îi era brăzdat de șiroaie de apă; era atât de ud, încât îți facea impresia c-a ieșit chiar în clipa aceea din apă... Stătea sprijinit de poartă și-i făcea semn Letiției să se apropie, și bătrâna domnișoară se supuse cu docilitate chemărilor lui, se îndreptă spre poartă, împiedicându-se, din pricina emoției, de câteva ori. „Nu stau mult, spuse tânărul. Numai așa o clipă stau, să mă usuc puținel.“ „Treaba dumitale ce faci, îi spuse Letiția, revenindu-și deodată, numai că eu trebuie să închid poarta.“ Și cu o mână îl împinse ușor pe tânăr afară și închise repede poarta în urma lui. O spaimă mare o cuprinse însă și se sprijini de poartă, simțind că-i gata să leșine. Rămase un timp așa, ascultând pașii tânărului care continua să se plimbe încoace și încolo prin fața porții. Apoi auzi zgomotul unei birje, tropotul regulat al cailor pe caldarâm, auzi cum birja se oprește, auzi câteva replici șoptite, însă cuvintele nu se putură distinge.

Apoi auzi cum birja pornește, auzi tropotul cailor tot mai îndepărtat... Împleticindu-se, domnișoara Letiția se îndreptă spre mijlocul curții, se oprește lângă fântâna arteziană, pompează puțină apă, își spală obrazul cuprins de o neașteptată fierbințeală. „Am înnebunit și eu, își spune ea cu

milă și cu nestăvilită curiozitate. Atâta timp însă – își mai spune ea, încercând un fel de jalnic raționament – cât îmi dau seama că sunt nebună, trebuie să vorbesc cu un doctor; să obțin să ne interneze pe amândouă la același spital, cel puțin să rămânem împreună; trebuie să am grijă de Tili, ea singură 5 nu se descurca nici când era întreagă la minte, barem acum.“ Astfel de gânduri îi trec domnișoarei Letiția prin cap, și iată-l pe croitor încadrat ca de obicei de fereastră, ca într-o ramă, zâmbindu-i prietenos, în timp ce-și aranjează, tot ca de obicei, bretelele pe burta rotundă. „Nu știam – spune el – cine umblă 10 la arteziană așa de dimineață, cine e așa de harnic și – când mă uit – domnișoara noastră“, spune el și suflă, umflându-și pomeții roșii și rotunzi, în cărbunii din fierul de călcat, să se aprindă. „Am terminat aseară un costum“, începe el să povestească și cască, doar ca n-am mai avut timp să-l calc, s-a 15 făcut tare târziu. Așa că asta fac, domnișoară, numai că nu știu ce-a fost cu mine astăzi că m-am sculat tare greu. Nu prea mi-a venit să sar din pat, dimineața somnul e tare dulce“, spune croitorul, vânturând încoace și încolo fierul de călcat încins. „Arde“, spune domnișoara Letiția, speriată foarte. „Ce 20 arde?! Întrebă croitorul mirat și se uită în jurul lui, gândindu-se probabil că a luat ceva foc în încăpere, fără ca el să bage de seamă. „Pantalonii, spune domnișoara Letiția. Au luat foc pantalonii“, adaugă ea și arată spre pantalonii frumoși întinși la dungă, pentru călcat. „Cum să ardă, 25 domnișoară?!“ spune croitorul. Am eu grijă să nu-i ard, fiți fără grijă, zău așa. Nu de alta, dar ar fi păcar de stofă. O stofă cum a fost asta, ceva mai rar“, spune el și pipăie stofa încălzită de fier, cu mâna. Domnișoara Letiția i-a văzut arzând, însă, din prudență sau poate din calcul, nu mai scoate nici o vorbă, 30 preferă să se aștearnă tăcerea asupra acestui fapt de necontestat. „Bătea soarele și am crezut“, caută ea o explicație, dar repede își dă seamă că afară plouă, nici urmă de soare; se retrage speriată și fâstâcită, trânteste furioasă ușa în urma ei. Croitorul

o urmărește mirat. „Ciudate mai sunt babele astea amândouă... își spune el și rămâne pe gânduri, privind visător spre apartamentul bătrânelor. Au cam luat-o haidalera, își spune el. Le-a cam plecat mintea cu sorcova“, zice și, râzând, se

5 scarpină în ceafă, în timp ce o anumită curiozitate i se poate citi totuși pe față. Și iat-o și pe cealaltă bătrână în pragul ușii, în rochia ei neagră, semănând ca două picături de apă cu sora ei mai mare, zâmbind distrată și trecându-și o mână prin părul cărunt. Iat-o și pe domnișoara Tili, după mai bine de două

10 ceasuri, stând ca o arătare în pragul ușii, gata la rândul ei să înceapă o foarte plăcută conversație cu croitorul: „Bună dimineața, bună dimineața, îi spune ea acestuia, cât se poate de veselă. Astăzi văd că toată lumea e mai harnică. Azi ne-am sculat cu toții mai devreme“, zice ea, folosind, cine știe de

15 ce, pluralul. (Ea abia se trezise.) „Ce să facem, domnișoară, spune cu înțelepciune croitorul, fără prea mare chef de vorbă. Ne mână lucrul din urmă, altceva n-avem de făcut.“ Domnișoara Tili însă este într-adevăr astăzi parcă mai vorbăreată decât a fost în ultimele zile. „Am un cupon de

20 catifea verde, îi spune ea croitorului. M-am gândit că n-ar strica să-mi fac o rochie, ce părere ai?“ „O idee foarte bună, domnișoară, spune croitorul. E păcat s-o țineti în dulap, neîntrebuințată. Și, pe deasupra, catifeaua se poartă din nou, e la modă, ca să spunem așa... Mânețile, cum vreți să le facem,

25 trei sferturi sau lungi?“ întrebă croitorul, în timp ce nevastă-sa îl privește nedumerită. „Ce-i cu bărbatu-meu, își bate joc de biata femeie sau vorbește serios? Cine a văzut babă să umble în rochie verde“, își spune ea și se scobește în dinți cu o scobitoare, stând pe scaunul de lângă masa de lucru a

30 bărbatului ei. „Mai bine ați vinde-o, domnișoară, intervine ea, încercând să dea discuției un caracter mai rezonabil. Curiac n-a adus catifea de multă vreme, astea tinere sunt moarte după catifea, chiar ieri a fost la noi fata lui Duca de la prefectură, dacă îl știți, cea mai mare, care îi profesoară la liceu, să se roage

de bărbatu-meu să-i procure de unde știe, dacă nu pentru o rochie...” „Să mai poarte și cele bătrâne, nu numai tinerele, că tinerele astea prea se înghesuie, nu mai ai loc de ele“, o întrerupe enervată domnișoara Tili. „Și aceea e drept“, îi dă dreptate nevasta croitorului și se uită în oglindă. (Nu știe ce are azi, dar o cam doare în gât. În noaptea trecută l-a rugat pe croitor să închidă geamul. „Se apropie toamna, acum nu mai e de dormit cu fereastra deschisă“, s-a plâns ea. „N-am aer, i-a zis el, dacă închid geamul mă sufoc.“ „Dar la iarnă ce-ai să faci?“ l-a întrebat. „Lasă-mă cu la iarnă, a sărit el, eu vorbesc de-acuma, nu de ce o fi la iarnă“...) „Și aceea e drept, spune ea, că astea de azi sunt prea pretențioase. Pe vremea mea...” „Cu mâneci trei sferturi“, îi spune domnișoara Tili croitorului, prea puțin curioasă să afle cum erau fetele pe timpul când soția croitorului era fată tânără... „Numai să nu fi înghițit ceva și s-a oprit acolo în gât, Doamne ferește, se plânge femeia croitorului, vreo bucățică de sticlă, sau cine știe ce, pentru că mă doare într-un singur loc, parcă ar fi o împunsătură de ac. Vrei să te uiți tu?“ îl roagă ea pe croitor, care are într-o mână fierul de călcat și în cealaltă o cârpă udă. „Cum să nu, spune croitorul. Stai numai o clipă, să termin de călcat pantalonii ăștia, că vine Ionel după ei și eu nu sunt gata.“ „Care Ionel?“ întreabă domnișoara Tili, intrând tam-nesam în vorbă. (Între timp s-a apropiat de fereastra croitorului și acum stă cu un cot sprijinit de marginea geamului și cu mâna cealaltă își acoperă un căscat.) „Am dormit foarte prost azi-noapte“, spune ea, neașteptând de fapt nici un răspuns la întrebarea pusă. „Băiatul lui Marincea, spune croitorul. Frizerul din colț. E cam roșu la rădăcina limbii“, îi spune după aceea nevastei. Femeia continuă să rămână încă cu gura deschisă, cu limba scoasă mult afară, cu ochii holbați. Cu un deget îi arată să se uite mai bine. „Ce-i asta?“ spun parcă privirile ei nemulțumite, ce-i modul acesta foarte superficial de a se uita în gura ei, cu o așa lipsă de interes, și

atunci croitorul se apleacă puțin și privește cu mai multă atenție. „Altceva nu văd, spune el cerându-și parcă iertare, ștergându-și cu dosul palmei fruntea udă de sudoare. E puțin roșu, asta-i tot.“ „Să nu pățesc și eu, Doamne ferește, spune

5 soția croitorului și prin ochi îi trece un fior de groază, ca biata Sofica a lui Dobrin.“ „Ce-a pățit Sofica lui Dobrin, că nu mai ții minte?“ întreabă croitorul. „Azi o doare, mâine o doare, nu știu că mă cam doare gâtul, zice, nu știu că mă cam doare

10 gâtul, zice, nu știu ce am în gât, și într-o săptămână, gata, gata, s-a dus! Uite atâta s-a făcut limba la ea“, spune soția croitorului, și, amintindu-și limba decedatei, o prind parcă frisoanele, tremură toată! „Se întâmplă, spune croitorul tragând un fel de concluzii la cele spuse de soția lui. Multe se mai întâmplă, domnișoară, așa să știți, multe se mai întâmplă pe

15 lumea asta, zău așa, mai bine să nu le afli pe toate că-ți faci numai sânge rău“, zice el, încercând s-o atragă și pe domnișoara Tili în discuție. „Asta așa-i“, spune din nou croitorul, dând din cap, după ce-și dă seama că domnișoara Tili n-a auzit o vorbă din cele spuse de el. În schimb, domnișoara Tili

20 urmărește cu multă atenție, cu o nesățioasă curiozitate, fiecare gest al croitorului. Croitorul își umple gura cu apă – fălcile lui roșii și grase stau parcă să plesnească, pielea e întinsă – și împroașcă după aceea cu apă cârpa întinsă peste pantalonii pregătiți pentru călcat. „Vezi că m-ai stropit și pe mine, îi

25 spune indignată nevastă-sa, fii și tu mai atent.“ Dacă te bagi în nasul meu, spune croitorul țâfnos, ce vrei să-ți fac?!“ „Am crezut că ai trebuință să te ajut, spune soția. Și tot tu cu observațiile! Dacă n-ai nevoie, bine-mi pare, că de lucru am eu destul, nu mă pot plânge, zice ea și e gata să se retragă.

30 Vreau și eu, domnișoară, îi spune ea, după aceea, lui Tili, care tot cu cotul sprijinit de geam stă, să-mi vopsec un sfeter. Numai că nu știu dacă s-o prinde, că-i veche lâna și vopselele lui Curiaș nu sunt chiar așa de bune. Vreau să-l fac o culoare mai închisă. Îl am de când am fost mai tânără. În ultima vreme

nici nu l-am prea purtat. E așa, cum să vă spun, un fel de vișiniu, cum e plămânu', nu-i o culoare potrivită pentru vârsta mea, îmi dau seama..." Domnișoara însă n-o ascultă, ea are gândurile ei, preocupările ei: „Vreau să-mi fac o umbreluță, spune ea, adresându-se croitorului, neluând-o în seamă pe soția 5 acestuia care se simte foarte jignită și se îndepărtează. Să-i schimb, adică, mătasea la cea veche, să-i pun o mătase nouă. Dacă n-ai o umbreluță, te arde soarele. Nu-i bine să-ți expui prea mult pielea luminii soarelui, ce părere aveți?" îl întreabă ea pe croitor, cu gravitatea cu care te adresezi unui doctor, 10 atunci când îl consulți cu privire la eficacitatea și oportunitatea unui medicament. „Ba unii zic că asta face bine pentru sănătate, spune croitorul. Sunt păreri și păreri“, adaugă el, ferindu-se să tragă o concluzie prea categorică. Apoi își umple din nou gura cu apă. Obrajii îi sunt umflați ca niște mere, 15 pielea lucioasă și bine întinsă, gata să plesnească. Împroașca pânza din fața lui. O adevărată ploaie artificială! Domnișoara Tili îl urmărește cu încântare. „Mă iertați, domnișoară, spune el foarte politico. Mi se pare că v-am stropit.“ „Nu face nimic, spune domnișoara Tili și-și șterge de pe față două sau trei 20 picături de apă răătăcite. Ar trebui să-l închideți“, spune după aceea domnișoara Tili și privește cu vădită oroare drept în fața ei. „Ce să închid, domnișoară, nu pricep?“ întreabă nedumerit croitorul și se uită în jurul lui să vadă dacă nu cumva a rămas vreo ușă deschisă. Constată că e deschisă ușa de la bucătărie, 25 și atunci, strigă către nevastă-sa care, aproape de plita încinsă, cu un lighean mare în brațe, taie cozile la fasolea verde. „Închide tu ușa, îi spune. Nu vezi că-i curent? Și te mai plângi că te doare gâtul. Te mai plângi că te împunge în gât.“ „Închide-o tu, îi spuse femeia țâfnoasă. Eu nu mă mai scol 30 de pe scaunul ăsta nici moartă. Astăzi dacă om prânzi pe la două, să fii tu bucuros. Și așa am întârziat prea mult.“ „Călcătorul“, spune domnișoara Tili și arată fierul de călcat pe care croitorul îl plimbă, de-a lungul și de-a latul

pantalonilor, ca să iasă dunga. „Îi închis, domnișoară“, spune uimit croitorul și zâmbește convins că bătrâna vrea pur și simplu să-și bată joc de el. Domnișoara Tili dă să-l contrazică. Ea știe doar foarte bine: Fierul de călcat e deschis și are niște dinți mari și negri cu care rânjește la ea. Și dinții aceia sunt când negri, când albi, când de culoarea carămie a cărbunelui încins! Dă să-l contrazică, așadar, pe croitor, repede însă uită de fierul de călcat; îi trece chiar și frica ce i-a înghețat pentru o clipă inima; o preocupă, brusc, pe neașteptate, cu totul altceva: „Sunt foarte uimită, spune ea cu o voce ascuțită. Sunt cât se poate de uimită, ca să spun așa.“ „Din ce pricină, domnișoară?“ întreabă uimit la rândul său, croitorul, uitând fierul de călcat pe cârpa udă. Un miros de pânză arsă se împrăștie prin odaie. Speriat, croitorul ridică pantalonii spre fereastra deschisă și îi privește cu multă atenție. „Din ce pricină sunteți așa de uimită, domnișoară?“ întreabă el, încă distrat, încă preocupat de pantalonii lui. „Sunteți sau nu un bun gospodar?“ întreabă pe un ton ferm domnișoara Tili și aproape că-și vâără capul pe fereastră. „Mai mult cu croitoria, domnișoară, spune croitorul cu modestie, cu gospodăria e nevastă-mea, că eu nu prea am timp.“ În pragul ușii apare soția croitorului, exemplu în carne și oase al virtuților gospodărești, în brațe cu ligheanul plin cu fasole verde. „Nu știu dacă fasolea asta o să se poata mânca, e tare ațoasă“, spune ea. „Un bun gospodar, spune domnișoara Tili aproape fără s-o observe pe soția croitorului, un bun gospodar nu rămâne fără porc, întâmplă-se ce s-o întâmplă!“ Din nou domnișoara Tili și-a vârat capul pe fereastră, gâtul i s-a lungit nespus de mult, nasul ei lung și ascuțit aproape atinge fierul de călcat; croitorul îl plimbă încoace și încolo pe cârpa din care ies aburi calzi. „Un porc?!“ se miră croitorul. „Un porc?!“ face la rândul ei soția croitorului, nu mai puțin uimită decât soțul ei, de observația domnișoarei. „Dar de ce să ne luăm un porc?“ întreabă croitorul și din nou uită fierul foarte încins pe cârpa

udă. Îl ridică și-l ține așa, nemișcat, în aer. Atunci, soția croitorului se apropie de geam și pe un ton pe jumătate plângăreț, pe jumătate uimit, o întreabă pe domnișoara Tili: „Dar de ținut, unde vreți să-l fi ținut, domnișoară? În așa o curte, nici găini n-ai cum să ții, barem un porc? Unde să-l 5 ținem?! se revoltă ea. În pod sau unde? Că-n altă parte nu-i loc!“ „În pod, spune domnișoara Tili. În pod, în pod“, repetă ea repede, bucuroasă că a găsit o soluție. Croitorul și soția lui o privesc consternați, neînțelegând prea bine dacă domnișoara Tili își bate joc de ei sau vorbește serios. „Și cum vreți să-l 10 urcăm în pod, domnișoară? întreabă croitorul, căutând să dea întregii discuții o întorsătură glumeață. Numai cu o scară, că altcumva nu văd cum?!“ spune el. Și începe să râdă, arătându-și dinții galbeni. „Cu o scară, cu o scară“, spune repede domnișoara Tili, din nou bucuroasă că și de data asta s-a găsit 15 o rezolvare dintre cele mai fericite. „Gata cu pantalonii“, spune croitorul, prea preocupat de lucrul lui ca să mai dea vreo importanță extravagantelor propuneri ale domnișoarei. „Sunt ei întorși, stofa s-a cam rărit în genunchi, da de văzut nu se vede, și, un an, garantez că arată ca noi.“ Mâna lui cu degete 20 boante pipăie materialul și între timp un purceluș dolofan și roz urcă o invizibilă scară de mătase: domnișoara Tili îl vede și se bucură foarte tare. Iar croitorul se bucură la rândul lui c-a terminat de călcat. Dacă n-ar fi călcatul pantalonilor, meseria i s-ar părea mult mai frumoasă croitorului. De obicei, 25 femeia este cea care se ocupă cu treaba asta. „Calcă tu fusta, îi spunea croitorul. Eu ies să iau o gură de aer. Mă reped poate până la Udriște, după un pachet de țigări, alea de ieri îs cam umede, nu se pot fuma... I.e-am pus să se usuce pe noptieră, vezi nu cumva să le arunci din greșală... De câte ori calc, se 30 adresează el de data asta domnișoarei Tili – îmi plesnește capul de durere.“ Începe să se caute după aspirine și, în sfârșit, găsește una, cam murdară, în buzunarul de la haină; o înghite fără apă. „Astea tot nu ajută la nimic, spune el sceptic. Degeaba

le iau...“ Domnișoara Tili a încetat însă să fie atentă la sporovăiala croitorului. Și-a ciulit, în schimb, urechea, se concentrează foarte tare, figura ei e cât se poate de preocupată, de vreme ce niște purceluși, abia fătați, se aud
5 guițând acolo în pod; se mai aude, bineînțeles, grohăitul mulțumit al scroafei, în timp ce purcelușii se reped la țâțele ei mici, pline cu lapte! E uimită că atât croitorul, cât și nevasta acestuia nu aud, se pare, mare lucru din ceea ce aude ea, și-i privește cu dispreț, ba chiar cu milă. „Am plecat, le spune ea
10 aparent distrată, dar, în fond, plină de un dispreț superior. Am o mulțime de treburi, la revedere!“ ... Se poartă destul de ciudat domnișoara Tili, și atât croitorul cât și nevastă-sa rămân după plecarea ei câteva secunde nemișcați și se privesc cu consternare. Se simt stânjeniți și ușor intimidați... „Mă duc
15 să văd ce-i cu fasolea aia, spune femeia, revenind prima la realitate. O fi scăzut apa, numai dacă nu s-a și prins până acuma.“ „Nu știi cumva unde am pus foarfeca cea mare? întreabă croitorul. N-o găsesc.“ „Cred că-i în cutia de la noptieră“, spune femeia...

20 ... Și băiatul bate încetișor în ușa celor două surori. Cea care deschide ușa este domnișoara Letiția. „V-am adus umbrela“, spune el și-o privește ușor amuzat pe bătrâna domnișoară. Apoi deschide umbrela încetișor, să nu se strice, și pe măsură ce o deschide, aceasta se face parcă tot mai mare.
25 Așa deschisă, acoperă toată curtea, seamănă mai degrabă cu o prelată imensă sau cu o cupolă de circ decât cu o umbrelă.

„S-a înnorat“, spune soția croitorului și scoate capul pe fereastră, fără să-și dea seama, însă, că pânza de culoare verde, care se boltește deasupra capului ei, nu este bolta cerului, ci
30 imensa umbrelă deschisă de băiat. „M-au durut toată noaptea picioarele, am fost sigur că se schimbă timpul“, spune croitorul și se uită la rândul său pe fereastră. „Închide-o repede“, spune domnișoara Letiția cuprinsă de panică, și băiatul, cu același zâmbet ironic în colțul gurii, o închide la

loc. „Uită-te, a ieșit din nou soarele, spune croitorul și-și scoate
capul pe fereastră. Cine ar fi crezut că se face iară vreme
frumoasă!“ „O fi ieșit, spune soția croitorului, dar dacă n-o
ploua până diseară, să nu mă mișc de-aici.“ „Costumul ăsta
al meu, spune croitorul, tare s-a învechit. Mă gândesc să-l 5
întorc și să-ți fac ție un taior din el, ce părere ai?“ „Nu merită,
spune soția croitorului. Păcat de lucru, e foarte uzat.“ „Pentru
o fustă tot așa alege câteva bucăți bune așa ca s-o porți prin
casă, nu una extra.“ Zilele trec și într-o zi croitorul îi spune
nevastei sale: „Domnișoarele noastre n-au ieșit astăzi defel, 10
ce s-o fi întâmplat cu ele, nu le-am văzut! Or fi bolnave, în
ultimul timp, mie nu mi-a prea plăcut cum arată, ar trebui
să le faci o vizită“, e el de părere. „Domnișoara Tili e cam cu
nasul pe sus, se plânge soția croitorului. Ieri am trecut pe lângă
ea și nici nu mi-a răspuns la salut. Stătea la fereastră și-și 15
desfăcea bigudiurile din păr.“ „Ți s-o fi părut. Nu le știu să
fie închipuie, spune croitorul. Cu toate că ar avea de ce. În
tinerețea lor au fost și ele cineva.“ „Nu spun că n-au fost, spune
soția croitorului. Eu le-am respectat întotdeauna. Nu știu să
le fi spus vreodată o vorbă urâtă“. „Nici nu zic“, spune 20
croitorul... Spre seară, soția croitorului se gândește să le facă
o vizită celor două domnișoare, numai că surorile nu sunt
acasă. În schimb, în fața intrării, pe scaunul domnișoarei Tili,
stă un tânăr care repară o umbrelă. „Și eu le aștept, îi spune
tânărul soției croitorului, meșterind, fără să ridice privirea, la 25
umbrela lui. Și eu le aștept să se întoarcă, cine știe unde s-or
fi dus, unde au plecat amândouă...“ A doua zi, tot spre seară,
soția croitorului le vizitează din nou pe cele două domnișoare.
De data asta ea le găsește acasă, numai că, spre uimirea ei,
domnișoarele nu vor în ruptul capului să deschidă ușa. „Sunt 30
niște hoți în oraș, îi spun ele cât se poate de speriate. N-aveam
altă soluție decât să stăm cu ușa închisă. Nu suntem decât
două femei lipsite de apărare!“ zic ele. Soția croitorului se roagă
de ele să vină cel puțin până la fereastră; le-a adus puțin

compot de caise, asta pentru că știe că domnișoarele sunt moarte după compotul ăsta. „Am mai pus și puțină scortişoară și un piculeț de vanilie, dacă sunteți atât de bune și să veniți să-l luați“, spune femeia, cu castronul cu compot

5 în fața ușii. „Au venit la fereastră, n-au vrut să deschidă ușa, nici fereastra n-au crăpat-o mai mult, numai cât să încapă castronul cu compot, se plânse în decursul aceleiași seri, soția croitorului, povestind soțului ei întreaga întâmplare. S-au arătat a fi tare bucuroase, nu mai știau cum să-mi

10 mulțumească. Doar că mi s-au părut cam speriate, cine știe cine le-o fi speriat așa.“ „Caisele n-au fost chiar coapte“, a dat musafira să le mai spună, încercând să lărgească puțin discuția. Dar domnișoarele nu prea aveau chef de vorbă. Așteptau ca ea să plece cât mai repede, n-au fost defel amabile, așa cum

15 știau ele să fie de obicei. „Tili s-a dus să aducă o lingură și, în timpul ăsta, Letiția se tot juca cu medalionul de pe piept, îl întorcea pe toate părțile. După aceea au gustat amândouă și mi-au spus că-i foarte reușit, că lor le place grozav“, povesti soția croitorului. „Ești cât se poate de drăguță“, a zis Letiția.

20 „Nu știu când o să ajungem să ne revanșăm“, a adăugat sora ei, Tili. „Castronul nu trebuic să mi-l dați acuma, vin eu altădată să-l iau“, le-a spus soția croitorului. „Am dat să plec, povestea în continuare, numai că, înainte de-a pleca, nu știu ce mi-a venit să-mi arunc privirea pe geam și am fost cât se

25 poate de mirată.“ „Și ce-ai văzut tu pe geamul ăla? o întrebă croitorul, prea puțin atent la cele povestite de femeie. Cine știe ce ți s-o fi părut că vezi, așa ești tu, îți place să născocești una-alta“, spune el cu neîncredere. Apoi rămâne o clipă cu foarfeca deschisă în aer. O închide, foarfeca clămpăne scurt.

30 „Măcar să fi văzut ceva, spune soția croitorului. Numai că nu mai era ce să văd! Odaia era goală-goluță, în odaie nu mai era nimica!“ „Cum nimica?“ întrebă croitorul din ce în ce mai interesat și se oprește din cusutul căptușelii. „Nimica, așa cum îți spun, spune femeia. Nici tu pat în care să dormi, nici

tu masă la care să mănânci, nici tu scaun pe care să te așezi! Peretii și dușumelele, atâta tot!“ „Dacă ar fi scos din încăpere lucrurile, așa cum zici tu, am fi auzit și noi că nu suntem surzi. Aici am fost tot timpul, când să le fi scos fără ca noi să vedem, numai dacă au făcut-o noaptea“, spune neîncrezător croitorul. 5

„Uite că n-am auzit și n-am văzut“, spune soția croitorului, punându-și soțul în fața unor situații mult prea evidente ca să mai poată fi vorba de vreo discuție. „Și atunci, le întreb eu – povestește în continuare soția croitorului – le întreb ce s-a întâmplat, că-i odaia goală, nu cumva au de gând să se mute, să plece în altă parte, că altceva nu văd ce s-a putut întâmpla? «De unde știi?» mă întreabă ele speriate și se uită una la alta, secretoase foarte. «Văd că odaia e goală – zic. – Altfel, n-aveam de unde ști.» «Ne mutăm, îmi spun ele în șoaptă și se apleacă spre mine, de parcă ar fi vrut să-mi spună un mare secret al lor. Numai că te rugăm, zic ele, să nu spui deocamdată la nimeni, pentru că nu vrem să se știe. Nu vrem să se afle înainte de a ne muta.»“ A doua zi, soția croitorului abia mai putea respira de emoție: „Știi că au plecat domnișoarele, s-au mutat?“ îi spuse ea croitorului, mută de uimire. 10

Gata, s-au dus și în locul lor a venit un funcționar de la percepție...“ Atât croitorul, cât și soția acestuia, dădură buzna peste noul locatar și o ploaie de întrebări căzură asupra umilului funcționar. Numai că acesta nu putu să le ofere prea multe amănunte în legătură cu plecarea celor două surori. „Au lăsat cel puțin vreo vorbă?“ întreabă croitorul și soția lui, în culmea stupefacției. „N-au putut pleca, așa, fără să ne lase nici o adresă, fără să știm și noi unde au plecat“, spuseră ei într-un glas. „Nu știi ce să vă zic, a spus funcționarul de la percepție, ușor jenat și oarecum rușinat că posedă atât de puține informații în legătură cu noul domiciliu al celor două domnișoare. Când am venit să-mi iau camera în primire, ele erau deja plecate.“ „Puteau măcar să-și ieie rămas bun, dacă adresa n-au vrut să ne-o lase“, spuse soția croitorului revoltată 15 20 25 30

și profund nemulțumită. „Or fi trebuit să plece și ele în mare grabă. Poate că n-or fi avut vreme“, spuse croitorul și căzură amândoi pe gânduri.

2

5 O rafală de vânt deschide larg ușa. Cerul e de culoarea cenușii, stelele sunt înghițite pe rând de lumina lăptoasă și blândă a dimineții care coboară deasupra pământului. Doctorul își ridică gulerul paltonului, simte frigul alunecându-i încet de-a lungul șirii spinării, se zgribulește pe banca sălii de
10 așteptare. Un tren de marfă fluieră undeva departe. Somnoroase, orătăniile caută printre traversele liniei ferate câte ceva de ciugulit. Doctorul scoate din buzunarul pardesiului său flenduros o coajă de pâine; e prea uscată însă ca s-o poată fărâmița; nerăbdătoare, cuprinse de agitație, găinile se foiesc
15 în jurul lui în așteptarea fărâmiturilor. Cu pliscurile lor lacome lovesc în pantofii scâlțiați ai doctorului.

– De-acuma s-a încălzit timpul, îi spune doctorul Mariei. Vine primăvara. Se face vreme frumoasă.

– E și timpul, spune Maria. De mulți ani nu știu să fi fost
20 așa o primăvară ploioasă cum a fost asta. Și pentru țarină, de-acuma, ajunge. Nici prea multă nu-i bună; putrezește tot ce-i pe câmp.

– Nu există alt buletin meteorologic mai bun decât picioarele mele, spuse doctorul.

25 – Mai repede de un ceas, două, nu cred să vină trenul, spune Maria. Viorel zicea că are întârziere mare. Numai că dumneavoastră stați lângă ușa și vă trage curentul. Mai bine ar fi, eu așa cred, să vă mutați de-acolo.

30 Soarele se ridică dincolo de coșul foarte înalt al fabricii de acetilenă și razele lui scaldă zidurile ei vesele din cărămidă roșie. Prin ușa întredeschisă se aude telegraful mergând tot

timpul. Cu frică, găinile se apropie de pragul sălii de așteptare. Zgribulit, doctorul își ridică gulerul pardesiului și încearcă să ațipească.

– Impegatul ăsta, Viorel, spune doctorul încet, pregătindu-se parcă pentru somn, trebuie să fie băiatul mai mic al lui Pancan. Sau, de când am îmbătrânit, am început eu să-i cam încurc?

Nu mai ascultă răspunsul femeii, a ațipit cu capul dat pe spate, cu gura larg deschisă. Pălăria i-a alunecat din cap, s-a rostogolit la picioarele lui pe cimentul murdar. „A îmbătrânit și Tisu, săracu, își spuse Maria, privindu-l; i-a încărunțit părul, i-au căzut și dinții din gură...” Fluieratul strident al unui mărfar îl trezește pe cel adormit; speriat, sare din somn, privește mirat în jurul lui, neînțelegând în primul moment unde se află. „Cred că am ațipit puțin, spune scuzându-se parcă. De vreo trei nopți n-am închis o clipă ochii. Sunt obosit. Adorm din picioare, de osteneală.” „Mă duc să-l întreb pe Viorel dacă mai așteptăm mult”, spune Maria. „Roagă-l, te rog, să-mi dea o țigară, îi spuse Tisu. Am un pachet la mine, numai că nu-mi prea plac. Au un fel de miros. Murdea le ține ascunse, cine știe prin ce ladă, până se mucegăiesc și nu mai sunt bune de nimic.” Și cât femeia lipsește, doctorul scoate țigările din pachet, le așază frumos pe bancă lângă el și le miroase pe rând, doar-doar, o găsi una care să nu pută chiar așa de rău; toate au însă același miros de mucegai, doctorul se hotărăște să le arunce. Găinile, crezând că sunt niscaiva fărâmituri, se reped la ele, dar, dezamăgite, se îndepărtează repede. Tisu așteaptă, fără prea mare nerăbdare, țigările impegatului. „De la amărâțul ăsta, se gândește doctorul, la ce mă pot aștepta altceva decât la două sau trei fire de tutun prost sau cel mult o «piugară», n-are rost să fiu prea nerăbdător... Am și uitat gustul țigărilor bune, își spune el cu tristețe. Și când te gândești că pe acelea nici nu le fumam până la capăt, atât eram de pretențios. La o «plugară» nu numai că nici nu m-aș fi uitat, dar nici nu

m-aș fi ostenit s-o aprind...“ Gândul ăsta îl întristă foarte tare, adăugând parcă o fărâmă în plus la nemulțumirea care îi rodea sufletul în ultima vreme. Privirea doctorului se tulbură, un fel de lehamite îl cuprinse; ștergându-și cu o batistă murdară

5 lentilele ochelarilor, se gândi cu amărăciune: „Omul se obișnuiește cu timpul, cu orice; să fumeze țigări proaste, să bea poșircă în loc de băutură, să mănânce pe sponci și când se culcă și el cu o femeie, să nu mai fie în stare să-i facă mai

10 nimic. Uită să-și pingească pantofii, să-și cârpească ciorapii, ba uită chiar să se spele; și așa, cu timpul, începe să și pută.“

Contrar oricăror așteptări, se petrecu o minune: Maria se întoarse din biroul impegatului nu cu „plugarele“ la care doctorul se gândea cu o oarecare scârbă, ci cu un pachet de țigări străine; o cutie din metal lucitor, foarte arătoasă la vedere.

15 Înainte de a o deschide, doctorul putu să admire o panoramă frumos colorată a orașului Viena, cu catedrala Sfântului Ștefan, la mijloc, cea cu un singur turn. Mai mult decât țigările, panorama aceea îl tulbură peste măsură pe Tisu. El își aminti de orașul tinereții lui, de anii petrecuți la studiu în capitala

20 marelui imperiu și când luă cutia, de emoție, îi tremurau mâinile. Țigările le primise Viorel, îi explică Maria, de la directorul fabricii, domnul Kubicek, întors de curând dintr-o călătorie în Germania. El, Viorel, îl ajutase să-și coboare bagajele din tren și domnul Kubicek îi dăruise cutia asta

25 frumoasă cu țigări străine. „Dă-i-le lui domnu' doctor, îi spusesc Viorel Mariei, astea nu-s de nasul meu. E mai mare păcatul să strici orzul pe găște. La ce le-aș fuma eu, că tot nu le știu gustul. Sunt prea fine, prea parfumate, mie nu-mi plac.“

Doctorul desface frumoasa cutie cu țigări de lux, nările lui

30 freamătă simțind mirosul aromitor al țigărilor bine-cunoscute de el. „Ai dracului, nemții, spuse el în șoaptă. De unde or găsi ei tutun din ăsta?!“ Degetele lui boante, cu unghii murdare, țin cutia cu o de mult uitată și, în sfârșit, regăsită, din întâmplare, aici, în sala de așteptare a gării, gingășie; pipăind

țigara, ele deveniră parcă mai lungi și mai tinere și chiar chipul doctorului, aprinzând-o, întinerește pe neașteptate; un fel de licăr ciudat i se aprinde în priviri, în timp ce colțul buzelor îi tremură ușor și se crispează: „Când eram tânăr, spune el și ochii i se umbresc – astea erau țigările mele preferate. Alte 5 țigări nici nu fumam.“ „Cartea aia o mai aveți, domnu' doctor?“ întrebă Maria, pe neașteptate, smulgându-l pe doctor, nu fără o anumită brutalitate, propriilor lui reverii... „Care carte?“ zice doctorul, încă departe, cu gândul la țigările fumate de el odinioară. „Cartea din care îi dădeți lui Ion să socotească, 10 și el știa răspunsul la toate problemele, nu greșea niciodată“, spuse Maria și în voce i se poate citi o anumită asprime, care îl irită pe doctor. „Ori ați pierdut-o, cumva, ați fi aruncat-o după ce Ion n-a mai fost? După ce Ion n-a mai avut trebuință de ea?“ întrebă ea și vocea i se topește, se înecă în apele grele 15 ale durerii ei. „S-o caut“, spuse doctorul Tisu cu gândurile încă departe, la țigările fumate de el altădată. Apoi își revine, se smulge de bunăvoie amintirilor și regretelor care îl încearcă și se întoarce către Maria: „Uite că îmi amintesc ce-am făcut cu ea, îi spune el. I-a început, când m-ai întreat, mi-a fost 20 teamă să n-o fi pierdut, dar acuma știu foarte bine unde-i. I-am dat-o domnișoarei de la Poștă astă-iarnă, înainte de Crăciun. I se urăște, așa mi s-a plâns, să stea ziua întregă la telefoane, mai ales iarna când e vreme urâtă, fără să facă nimic. Așa că, în lipsă de altceva, citește, să n-o apuce somnul și ca 25 să treacă timpul mai repede. Numai că a citit toate cărțile, așa mi-a spus, și pe cele împrumutate și pe ale ei, de mai multe ori, le știe aproape pe dinafară. Așa că, atunci când m-a văzut cu cartea aia la subsuoară, m-a oprit, într-o zi, m-a întreat cum se numește, dacă e frumoasă și dacă pot să i-o împrumut 30 și ei. Ea n-o ține mult, așa mi-a promis, o citește repede, într-o zi-două mi-o și dă înapoi.“

„Nu vă supărați, domnu' doctor, că v-am oprit“, spune fata de la telefoane și se roșește până după urechi; e foarte sfioasă,

ori de câte ori stă de vorbă cu un bărbat se face roșie și se joacă întotdeauna cu nasturii de metal de la uniformă. „Cu cea mai mare plăcere, domnișoară, spune Tisu. Numai că, din păcate, nu-i o carte de povești sau un roman, așa cum credeți

5 dumneavoastră, domnișoară Virginica. E o carte de matematică, o culegere de probleme, nu știu în ce măsură v-ar putea distra.“ „Eu am fost foarte bună, la școală, la matematică, spune domnișoara Virginica și plină de mândrie își dă ușor capul pe spate. Am luat și premiu, am fost prima în clasă.“

10 „Vreți, prin urmare, se dumirește doctorul, să rezolvați niște probleme din cartea asta?“ „Nu, spune domnișoara Virginica, vreau doar să le citesc...“ Nu trec multe zile și doctorul o întâlnește din nou pe domnișoara de la Poștă. „Intrați, domnu’ doctor, spune ea și vă rog să închideți ușa. Ieri am stat cu ușa

15 deschisă, m-a tras curentul și mă dor urechile.“ Domnișoara e legată cu un fular peste urechi; deasupra buzei de sus i-a crescut un puf ușor și roșcat, ca un început de mustață. „Poate treceți pe la dispensar, să vedem despre ce e vorba“, spune doctorul, profesional, cu mâna încă pe clanța ușii. „Dar nu

20 pentru asta v-am chemat, domnu’ doctor, spune domnișoara Virginica, și abia acum doctorul observă nerăbdarea, surescitarea de care e ea cuprinsă. Știți că m-am uitat prin cartea aceea cu copertile groase, am răsfoit-o deocamdată, ca să zic așa, și am găsit-o foarte interesantă. Aș putea spune,

25 chiar, că de multă vreme n-am mai citit niște povestiri atât de interesante. Pline de mister!“ „Care povestiri, domnișoară?“ Întrebă doctorul, neînțelegând despre ce carte îi vorbește fata. „Faceți, desigur, o confuzie. Cartea pe care v-am împrumutat-o eu e o carte de matematică. O culegere de probleme, așa cum

30 v-am spus. „Depinde cum le luăm“, spune fata și începe să râdă, apoi fața i se crispează de durere: a străfulgerat-o prin urechea stângă. „Nu vă înțeleg, nu înțeleg adică, ce vreți să spuneți?“ zice doctorul. „Niște povești, spune domnișoara Virginica de la Poștă. Niște povești care au un început și căroră

le lipsește sfârșitul. Numai că eu dacă, de pildă, cunosc începutul unei povestiri sau al unui roman, știu întotdeauna cum se și termină. Prima dată mi-am dat seama de asta când am citit o carte despre vaporul Titanic. Atunci am înțeles că eu am așa un dar să prevăd ce se întâmplă într-o carte, înainte 5 de a o citi până la capăt, îi mărturisește ea. Cartea aceea despre Titanic o am de la părintele, are și alte cărți foarte frumoase, numai că nu le prea dă, nu-i place să afle și alții întâmplările despre care citește el. Mie mi le împrumută preoteasa pe ascuns, fără să știe el; le învelește frumos într-un ștergar și, 10 când părintele nu-i acasă, vine și mi le aduce; mai află câteodată și o ceartă, da' ei nu-i pasă... Și când am văzut, domnu' Tisu, începe ea a povesti, când am văzut cum se urcă ei toți bucuroși pe vapor și cum cântă muzica și o țin numai în petreceri, *am și știut* că, gata, la sfârșitul cărții se prăpădesc cu toții, se scufundă vaporul! Am și văzut vaporul cum se scufundă, cum 15 pierе și cum oamenii strigă după ajutor, da nimeni nu-i mai poate salva! Și așa s-a și întâmplat!... Preoteasa, care a citit-o toată, mi-a povestit sfârșitul și a fost exact așa cum am bănuit eu...“ Doctorul e uimit, calitățile de ghicitoare inspirată ale 20 domnișoarei de la Poștă sunt de-a dreptul uluitoare! „Toate cărțile se sfârșesc aproape la fel, totul e să ghicești de la început dacă au un sfârșit fericit sau unul trist. Or, mie, îmi e destul să citesc o singură pagină de la începutul cărții, ca să-mi dau seama cum se sfârșește. Adică se termină cu o nuntă sau cu 25 o înmormântare. Una din două, că alte sfârșituri nici nu prea există. N-am greșit niciodată“, se laudă domnișoara de la Poștă și cu ochii ei mari, cuprinși parcă de febră, îl privește pe doctor. „Așa e cum spui, spune doctorul Tisu, ușor fâstâcit, numai că volumul împrumutat de mine nu-i un roman ca cel despre 30 vaporul Titanic, ci e o carte de matematică“, spune el, căutând s-o facă pe fată să înțeleagă diferența. „Prin urmare, dumneavoastră nu credeți că o problemă poate fi citită și ea, așa, cum ai citi o poveste care are doar început și căreia îi

lipsește sfârșitul? întrebă uimită domnișoara de la Poștă. Dar mai bine să vă explic despre ce e vorba: Ți se povestește, de pildă – începe ea să-i explice – cum într-o cadă curg, prin trei robinete, nu știi câți litri de apă. Și când ești tocmai
5 pregătit să afli cât curge prin fiecare în parte și în cât timp se umple cada, povestea se întrerupe, sfârșitul poveștii autorul nu ți-l mai spune. E vorba deci de o povestire căreia îi lipsește sfârșitul. Or eu sunt obișnuită să citesc o poveste doar la început, și sfârșitul să-l aflu eu singură.“ „Sfârșitul ăsta, cum
10 îi spui dumneata, domnișoară Virginica, îl afli dacă rezolvi problema numai... Un roman sau o povestire e un lucru și o problemă de matematică e cu totul altceva“, dă să-i explice din nou doctorul. „Mai nou, spune domnișoara de la Poștă, neatentă la precizările doctorului, când preoteasa îmi aduce
15 câte un roman, citesc doar primele cincizeci sau o sută de pagini. Îmi ajunge atât. Uneori, chiar mai puține, spune ea și din nou simte cum o străfulgeră prin urechea stângă; fața i se boțește de durere, își mușcă buzele subțiri. E o plăcere a mea, să citesc o carte cu sufletul la gură și când simt că devine
20 foarte, foarte interesantă, să mă opresc din citit, adică s-o *întrerup*. Gata, zic, mai departe, gândește-te singură la ce se poate întâmpla!... Ca să mă verific, o întreb întotdeauna pe preoteasă, ea le citește întotdeauna până la capăt, de la ea aflu dacă e așa cum am *prevăzut* eu sfârșitul ori nu. Și aproape
25 întotdeauna e așa cum mi l-am imaginat. Dacă mi s-a întâmplat o dată sau de două ori să greșesc, nu de mai multe ori!“ spune cu o voce triumfătoare, plină de orgoliu, domnișoara de la Poștă... „Se întâmplă să mai trec din când în când pe la Poștă, îi povestește doctorul Mariei. Intru, clopoțelul de
30 la ușă se aude sunând, dar domnișoara nu ridică ochii de pe carte. Citește în continuare, cu obrazul foarte aproape de filele cărții, din pricina miopiei. Când, în sfârșit, mă descoperă stând lângă ușă – e atât de pătrunsă, încât îmi pare rău s-o întrerup, o las să citească în continuare – nu spune nici o vorbă, nici

nu-mi răspunde la salut, se uită doar visătoare pe geam și buzele ei murmură un fel de frază misterioasă. Cu timpul am reușit să-i citesc de pe buze, ca surdomușii, fraza murmurată de ea. E aceeași, repetată ca pe un fel de poezie. Ori de câte ori eu intru, ea privește pe geam și-și mișcă buzele ca într-un descântec: «Oare câți litri de apă curge prin fiecare robinet în parte»? iată fraza spusă de ea în șoaptă la nesfârșit..“

Numai că între timp s-a petrecut un fel de metamorfoză în felul de a gândi, în aspirațiile domnișoarei de la Poștă. Ea nu mai vrea să afle „sfârșitul poveștii“, nu mai vrea în realitate să știe „câți litri de apă curg prin fiecare robinet din cele trei“ (dintre care unul e defect), ea preferă ca asupra „răspunsului“ la această întrebare, asupra „finalului“, cum îi spune ea, să se aștearnă „tăcerea“, să rămână învăluit într-un fel de mister cultivat de ea cu bună știință; preferă să viseze, privind pe geam, în zilele când plouă sau când, din contră, este vreme frumoasă, mai ales primăvara, gândindu-se la misterioasele robinete, lăsându-le să curgă la nesfârșit, auzindu-le chiar cum fac un zgomot precipitat și continuu. E atât de cufundată în gânduri, încât i se întâmplă să nici n-audă apelurile telefonice, o preocupă prea mult robinetele, taina lor rămasă nedezlegată, ca să mai poată fi atentă la telefoane. O știu pe domnișoara de la Poștă“, spune Maria. Se așterne tăcerea, doctorul a terminat de povestit și e gata să aștească din nou. Îl trezește însă țipătul Mariei, un fel de bocet pornit pe neașteptate, aproape fără voia ei. Doctorul o privește mirat. „Atât cât am putut eu face, am făcut. Numai Dumnezeu din cer ar fi putut să-l scape, dar el n-are grija noastră“, spune el încercând să se scuze. „Mi-i tare greu, domnu' doctor, de când a murit n-am nici liniște, nici hodină“, spune Maria, cu o voce ascuțită, stridentă și începe – spre marea uimire a doctorului – a boci.

Sunt doar ei în sala de așteptare. Maria a deschis ușa de la sobă și mirosul cenușii – rămasă acolo din iarnă – și cel al

țigării foarte fine fumate de doctor, se amestecă. „Când am intrat în dimineața aia la el, dom' doctor, – începe să povestească Maria – am știut că moare, că asta e ultima lui zi care o mai are de trăit. Am știut, mă credeți ori nu?

- 5 «Ți-am tot zis să nu te apropii de mine, că te îmbolnăvești și tu, și atunci ne-a bătut Dumnezeu. Eu vorbesc una și tu faci alta, vezi, asta nu-mi place mie la tine.» Așa mi-a spus, dom' doctor, numai că eu n-am avut grijă, m-am dus lângă pat și i-am îndreptat perna de sub cap – cum s-a frământat
- 10 și răsucit el în noaptea aia, perna a fost toată dripicită – cu o mână am îndreptat-o și cu cealaltă am dat să-i ridic puțin capul și am simțit cum arde ca un cuptor în palmele mele, era tot o apă. «Nu mă mai ține mult cu capul ridicat, că mi-i tare greu» mi-a șoptit el. «Așa parcă-i mai bine, mi-a spus mai
- 15 bucuros, după ce l-am ridicat pe pernă. Mi s-a urât și mie să mă tot uit în grindă, așa mai văd și eu cine pleacă și cine vine.» Și chiar atunci a început să tușească și repede s-a întors cu spatele la mine, către perete; așa era el, nu-i plăcea să-l vedem noi tușind. Întotdeauna a fost rușinos; el și când se scâldea în
- 20 cadă, asta când a fost sănătos, mă ruga frumos să ies din cămară până se dezbracă și numai după aceea mă chema ca să-l frec pe spate... După aceea s-a liniștit, dar a rămas așa, cu capul la perete, nu s-a mai întors; după un timp am crezut c-a adormit iară și atunci am ieșit în vârful picioarelor afară, l-am
- 25 lăsat să se odihnească. Dar n-a trecut mult timp și a strigat după mine și m-am întors repede, să nu-l las să strige prea mult. Era acuma parcă mai vesel, parcă a mai prins ceva curaj și m-a rugat să deschid puțin fereastra, să intre aer curat. «S-a încălzit vremea», zice, și acuma poate sta cu fereastra deschisă
- 30 că nu-i face rău. Vrea să se uite și el să vadă ce-i pe afară. I-o fi și lui dor de când tot stă în pat. S-a ridicat în capul oaselor ca să poată vedea mai bine, și, cum stătea așa, m-am uitat la el, dar pe furiș, să nu mă vadă, că nu-i plăcea. Gâtul îi era subțire ca la copii, domnu' doctor, da' ce vă spun, că doară

l-ați văzut, și cu părul tăiat așa scurt, ca la recruți, n-arăta mai mare ca un prunc de școală. Numai că de când sta beteag în pat, părul i s-a albit pe la tâmple. Și când l-am văzut așa, s-a rupt ceva în mine, dar de arătat nu m-am arătat, ca să nu-l amărăsc prea tare. Nu știu ce i-a venit atuncea să mă întrebe 5 dacă am dat firizul la ascuțit ori tot cu el neascuțit ne facem lucrul. «Taica, fie iertat, săracu', asta era plăcerea lui cea mai mare, să ascută firizele, și-o adus el aminte... După ce-a îmbătrânit, alta nici n-a mai făcut, cât era ziua de lungă, numai stătea și ascuțea la firize; ședea în șopron, acolo îi plăcea lui să le ascută. Maica se întâmpla să-l cheme din când în când s-o mai ajute la una și la alta.» «Am de lucru, tu ești oarbă ori ce-i cu tine că nu vezi? Trebuie să ascut firizele astea, că azi-mâine mor și rămân firizele neascuțite», striga el la ea. «Mori tu pe dracu, spunea maica, fie iertată... Tu nu mori așa iute, tu mă îngropi și pe mine.» Numai că n-a fost cum o crezut ea. În vara aia a și murit... Și cum îți spun, ascuțea el firizele și după aia le proba dacă-s ascuțite, lua câte o scândurică ori ce găsea și nu se lăsa până o făcea toată dărabe. A fost un om tare curios, nime nu s-a putut înțelege cu el, 20 numa săraca maica l-a suportat. Așa l-a învățat, că dacă s-a întors el de la holdă cu caru, când a fost ajuns în dreptul lui Monică, ea a trebuit să și deschidă poarta; nu cumva să ajungă el acasă și s-o găsească închisă. Așa a fost el, ascultă-mă ce-ți spun. Eu l-am prețuit tare mult», a mai zis el încet, abia l-am 25 auzit, și după aceea a venit tusea aia a lui, și atuncea a tăcut, s-a întors iară cu fața la perete și n-a mai scos o vorbă. Când m-am întors în cuină, eram parcă mai bucuroasă. «Ce-i cu tine tu, că te-ai luminat la față», mă întrebă soru-mea Ana. «Azi îi tare vorbitor, îi spun eu. Mi-a povestit de taica. Mi-a 30 spus cum ascuțea el firizele. Poate dă Dumnezeu și scapă», am spus și parcă am simțit cum crește iară nădejdea în mine și am început să plâng. Mama a luat un ștergar, l-a udat și mi-a trecut cu el ud peste față, să mă liniștesc, în ultima vreme

așa făcea de câte ori mă vedea plângând, și atunci am simțit cum mă ia cu frig din creștet până în tălpi și frigul ăla parcă m-a mai îmbunat... I-am făcut un tei fierbinte, am intrat iar la el în încăpere să i-l dau, numai că el, săracu', adormise cu
5 capul îngropat în pernă; mi-a fost frică atuncea să nu se astupe și i-am întors capul cu grijă ca nu cumva să-l trezesc; și când i-am pus mâna pe cap, m-am speriat cât de tare ardea. Mi s-au înfierbântat palmele, de parcă aş fi luat cu ele cărbuni aprinși, așa era de încins... „Luna asta, îi anul de când a murit,
10 își amintește doctorul. Anul trecut a fost o primăvară tare timpurie, adaugă el și rămâne pe gânduri. La începutul lui mai era ca vara.“ „Așa o fi, cum spuneți dumneavoastră, domnu' doctor, eu nu mai țin minte“, îi spune Maria și-și șterge ochii cu năframa, liniștită brusc.

15 Tac amândoi, prin ușa întredeschisă se văd găinile ciugulind pe linia ferată. Departe unul de celălalt, fiecare cu gândurile și necazurile lui. „Nici eu nu m-am prea bucurat de timpul ăla frumos, spune după un timp doctorul. Tot în primăvara trecută am rămas și eu fără Luci. Numai că ea n-a
20 murit, a plecat la maică-sa, m-a lăsat, așa a vrut ea, să plece, n-am avut cum s-o opresc...“ „M-am și mirat, domnu' doctor, că n-o mai văd umblând cu dumneavoastră... Rar s-a întâmplat să nu fiți împreună“, spuse Maria. „Da, într-adevăr, e așa cum spui, spuse doctorul și zâmbi. Mă însoțea întotdeauna la
25 consultații; plăcerea ei cea mai mare era să-mi țină cutia cu siringi. Când timpul era urât, iarna, când ninge sau era vreme ploioasă, îmi părea rău s-o port peste tot. Nu era decât o fetiță și, pe deasupra, era destul de slăbuță și îmi era frică să nu se îmbolnăvească. Dar nu aveam liniște cu ea, nu voia să rămână
30 singură acasă; câteodată o încuiam cu cheia ca să pot pleca. De multe ori o lăsam să mă aștepte afară, în fața ușii. Mi se întâmpla să uit de ea și o găseam uneori înghețată de frig, mai ales iarna când vremea e urâtă. Nu-mi reproșa însă niciodată nimic, era ascunsă, greu să-i ghicească cineva gândurile. De

slăbuță, era într-adevăr slăbuță, dar destul de rezistentă, totuși
aș fi putut să-i aduc acasă o mulțime de boli, nu mi-a făcut
însă decât scarlatină și încă într-o formă ușoară. Când o lăsam
acasă, după plecarea mea, se consola repede, jucându-se cu
niște păpuși din coceni și din cârpe murdare; și le făcuse 5
singură. «Spală-le și tu, îi spuneam, când le vedeam în ce hal
de mizerie erau. Sunt un adevărat cuibar de microbi păpușile
astea ale tale...» În general era o fetiță murdară, nu semăna
defel cu maică-sa căreia îi plăcea tot timpul să se dichisească;
nu numai păpușile, ci și hainele de pe ea erau negre de 10
murdărie. Degeaba le spălam – i le spălam singur, sâmbăta
după-amiază, când îmi spălam și cămășile mele – într-un ceas,
arătau iară ca și înainte... Când mă pregăteam de plecare, lăsa
repede păpușile, se pieptăna în fugă, știa că dacă nu se piaptănă
nu plec cu ea niciunde și se lua după mine, așa, ca un cățel, 15
nici nu trebuia s-o chem întotdeauna. Se întâmpla uneori să
n-am chef s-o văd încurcându-se în picioarele mele și atunci
o certam, strigam la ea să se întoarcă acasă. Nu spunea nimic,
dar de întors nu se întorcea, nu mă asculta niciodată. Călca
prin toate băltoacele, nu știa parcă să se ferească, pentru ea 20
noroiul nu era un lucru neplăcut. Odată chiar a alunecat într-o
baltă, s-a mânjit cu noroi, din cap până în picioare, a mers
însă mai departe, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimica; numai
că, fiind udă – era primăvară timpurie și afară era destul de
frig – a început să tremure. Mă privea uimită, nu înțelegea 25
de ce tremură! Nu știa să facă legătura între hainele ei ude și
frigul care o cuprinsese. Și totuși, nu era proastă: Am dat-o
la școală și învăța bine, știa pe de rost o mulțime de poezii:
Tricolorul, *Câinele soldatului* și altele. Îi plăcea, câteodată, seara,
să-mi spună povești, eram uimit de unde le știa, eu nu i le 30
povestisem niciodată, adăuga întotdeauna, însă, noi amănunte
de la ea, de obicei întâmplări cât se poate de vesele. Chiar dacă
povestea era tristă, ei îi plăcea să adauge scene pline de umor,
care să mă înveselească. Nu se lăsa până când nu mă vedea

râzând și atunci îi trecea cheful de povestit. Era un copil taciturn și, în același timp, cât se poate de vesel!“

Maria îl asculta atentă, cu toate că doctorul, povestind, revenind cu noi și noi amănunte, uitase parcă de prezența ei.

5 De fapt, nu ei îi spunea toată istorioara asta cu fetița lui dulce care plecase, îl părăsise, fugise la maică-sa sau, mai bine zis, cu maică-sa... Povestea și privea găinile care se apropiaseră din nou de sala de așteptare și, neavând ce ciuguli, se uitau – dacă se poate spune așa – la doctor, așteptând ca el să scoată din

10 buzunar alte fărâmituri uscate de pâine. Doar că în buzunarele murdare ale doctorului nu mai era nici o coajă de pâine, doar o batistă murdară și doua sau trei creioane boante, cu vârful rupt, roase parcă în dinți la celălalt capăt... „Într-o zi, pe la începutul lui martie, povesti doctorul în

15 continuare, mă trezesc cu ea că-mi spune: «Nu merg cu tine, am treabă, degeaba mă aștepți. Azi rămân acasă, să-mi spal păpușile. Și așa m-ai certat că-s cam murdare.» «Ți le spal eu sâmbătă, i-am spus. Nu vezi ce timp frumos s-a făcut afară? E păcat să stai în casă pe o vreme ca asta. Și tu nici nu știi să

20 le speli. Ai să te faci de sus până jos ca o purcică, parcă văd. Dacă nu te-aș cunoaște!» «Ba le spal, mi-a spus ea încăpățânată și s-a încruntat la mine. Uite, am și săpun. Mi-a arătat o așchie subțire (se vedea prin ea) de săpun puturos de rufe, de m-am întrebat prin ce gunoaie l-o fi găsit. Când ai să te întorci au

25 să fie toate curate. Am să le pun pe frânghie să se usuce, mi-a promis lingușitoare. Am și frânghie.» A scos dintr-un buzunărel un capăt murdar de frânghie și mi l-a arătat. «Bine», i-am spus când am văzut c-a cuprins-o pe neașteptate un adevărat acces de hărnicie. Nu bănuiam nimica, asta-i“, îi spuse

30 doctorul Mariei și-și șterse nasul cu batista lui murdară. „Ce nu știați, domnu’ doctor?“ întrebă Maria. „Nu știam, spuse doctorul, cele puse la cale de maică-sa, asta nu știam.“ „Ce-a pus la cale, domnu’ doctor? întrebă Maria. Spuneți-mi și mie, rogu-vă, că eu nu știu nimica, spuse ea. „Maică-sa a venit în

sat fără știrea mea, în secret, și stătea la preoteasă, erau prietene amândouă... Preoteasa are un frate ofițer, povesti doctorul în continuare, și ea era încurcată cu ofițerul ăla; îl chema Lucian pe ofițer, era el cavalerist, băiat frumos, a fost o vreme și în garda regală. Dar astea le-am aflat mai târziu, atuncea nu
5 bănuiam nimica, nici nu știam de sosirea ei, nu știam ce-a pus ea cu preoteasa și cu fiică-mea la cale...“ Doctorul găsi, cine știe prin ce întâmplare, în buzunar o mărgelușă, probabil de-a fetiței, și-o aruncă spre linia ferată. Găinile alergară într-un suflet, se adunară buluc în jurul mărgelușii, încercară, fără să
10 reușească, s-o prindă cu pliscul. Dezamăgite, se împrăștiară din nou. „Seara când m-am întors acasă, povesti doctorul, fata mea mă aștepta. Se juca, ca de obicei, cu păpușile. Numai că de spălat nu le spălase, așa cum mi-a promis, erau tot murdare. «Pentru asta ai rămas acasă, ca să le speli», i-am spus, fără să
15 o cert însă, în definitiv era treaba ei, dacă și le spală sau nu. «Nu-i nimic, am să le spal mâine», mi-a răspuns ea liniștită, și m-a privit drept în ochi. Am citit în privirea ei un fel de batjocură abia ascunsă, dar atunci nu aveam de unde să știu ce însemnau toate astea. Niciodată nu mă privise însă așa;
20 m-am mirat și, în același timp, m-a cuprins un fel de tristețe, neîncercată până atunci. Aș fi vrut să mă iubească, să nu se uite la mine așa! Am dat s-o iau în brațe, dar ea s-a ferit în ciudată parcă. Nu s-a întâmplat vreodată să respingă efuziunile mele tandre, poate și din pricină că eram în general
25 cât se poate de econom cu ele, așa că m-a uimit dușmănia pe care mi-a arătat-o de data asta. «Miroși tare urât, mi-a spus ea, încercând să se scuze. Ai mâncat ceapă pe unde ai fost, din cauza asta miroși urât. Te-a și plouat și sfetărul tău are așa un miros neplăcut, că nu pot să-l sufăr.» Poate că avea
30 drepte, numai că în mintea ei, noțiunile de curat sau murdar nu existaseră până atunci, așa că am fost și mai mirat, auzind-o. Sunt convins că ar fi putut dormi liniștită și într-un grajd, fără să simtă vreun miros «neplăcut», incapabilă să deosebească

mirosul balegii de cel al crinilor cu parfumul cel mai suav. Am lăsat-o în pace, nu i-am mai spus nimica. Am pus-o să-mi toarne apa să mă spăl pe mâini; cana din care îmi turna ea avea fundul găurit și prin spărtură, apa se prelingea pe rochia ei murdară, fapt ce-o lăsa însă cu totul indiferentă. «Azi am
5 avut o zi tare grea, încep să-i povestesc, în timp ce mă spălam pe mâini. Două nașteri, dintre care una cu cezariană. Ce zici tu de asta?» Așa făceam întotdeauna, la sfârșitul zilei, îi vorbeam despre tot ce mi se întâmplase mai deosebit, mai ieșit
10 din comun în ziua aceea; ea rămânea tăcută, nu scotea o vorbă, dar o simțeam ascultându-mă, numai ochi și urechi, cât se poate de interesată de cele istorisite de mine. Precocitatea i-o descopeream mai ales în astfel de clipe: ea nu asculta numai să-mi facă mie plăcere, așa cum ascultă orice copil cuminte;
15 din contră, aveam impresia că înțelege tot ceea ce îi spuneam eu; participarea ei la necazurile mele nu mi s-a părut niciodată exterioară, ci profundă, plină de afecțiune. În ziua aceea, însă, mi-am dat seama că nu-i atentă la vorbele mele, că-i cu gândul în altă parte și am fost cât se poate de surprins. Mă ștersesem
20 deja pe mâini cu prosopul și ea continua să toarne apă din cană, privind undeva drept înaintea ei, nevăzându-mă nici pe mine, nici ligheanul în care turna apă. «Te-ai udat pe rochie», i-am atras atenția și i-am luat cana din mână. «Mă duc să mă schimb», mi-a spus ea. Îi făcusem de Paști o rochie nouă din
25 catifea vișinie, până atunci aproape că nici n-o văzuse, și ori de câte ori o îndemnasem să se îmbrace cu ea o făcea în silă, numai așa, ca să-mi facă pe voie, de data asta însă, după un timp destul de lung, aproape că și uitasem de ea, s-a întors îmbrăcată cu rochia aceea. «Ce-i cu tine?, am întrebat-o. Azi
30 nu-i duminică. Sau poate e vreo sărbătoare și eu n-o știu?» «Nu-i nici o sărbătoare», mi-a spus ea posacă și a început să se joace din nou cu păpușile ei murdare. Bineînțeles, seara, rochia ei de catifea vișinie era de nerecunoscut. «Iar te-ai murdărit ca o purcică», i-am spus, dar fără să am aerul c-o

cert, cu un fel de voioșie, abia reușind să-mi ascund duișia din glas. «Ai să-mi cumperi niște mărgeluțe? m-a întrebat ea. Niște mărgeluțe galbene s-ar potrivi bine cu rochia asta, ce zici?» «Am să-ți cumpăr, i-am spus. Dacă ești cuminte, vineri am să te iau cu mine la târg la Făget și am să-ți cumpăr ce 5 mărgele vrei tu.» Și vineri ne-am dus amândoi la târg, o țineam de mână, iar mâna ei micuță, cu degete fragile, era ușor transpirată. «De ce îți transpiră mâinile? am întrebat-o. Nu ai cumva temperatură? Apropie-ți capul de tata, să vadă.» «Îmi cumperi o turtiță cu oglinjioară?» s-a rugat ea, alintându-se. 10 I-am cumpărat o turtiță, din alea din care voia ea, și a început să lingă zahărul de deasupra, cu limba. «Vopseaua de pe turtiță se ia, numai să nu fie cumva otrăvitoare!», m-a privit întrebătoare și speriată. «Uite ce roșie mi s-a făcut limba!» a mai spus și și-a scos-o să mi-o arate. «Îți plac mărgelile astea?» 15 am întrebat-o și i-am arătat niște mărgele de sticlă. «Sunt destul de frumoase. Lucesc. Cred că sunt dintr-o sticlă specială», a strigat ea uimită și, ca să-i fac plăcere, i le-am cumpărat... O săptămână întregă m-am dus fără ea la consultații. Îmi făcea mare plăcere s-o iau cu mine, mă obișnuisem de fapt cu ea, 20 mă bucuram s-o știu lângă mine, împiedicându-se în picioarele mele, întrebând mereu de una și de alta, cu o curiozitate care i se stingea însă repede, chiar în clipa în care punea întrebarea, încât nu era niciodată atentă la ce îi răspundeam eu. Întreba deci, și întrebarea rămânea în aer; întreba, nu 25 pentru că ar fi vrut să știe răspunsul, ci pentru că îi plăcea să vorbească tot timpul; în felul ăsta vorbea și cu păpușile ei, care nu-i răspundeau, bineînțeles, nici ele niciodată; se obișnuise cu acest mod de conversație. Îmi convenea de altfel și mie, în felul acesta nu trebuia să fiu atent tot timpul la ce spune, 30 nici să mă obolesc să-i dau un răspuns. Îmi ajungea vocea ei ușor guturală, o voce de om matur, nu de copil, și care contrasta cu întrebările care erau întotdeauna foarte copilăroase... Voiam deci s-o iau cu mine, ea mă refuza însă

de fiecare dată, morocănoasă, fără să-mi dea vreo explicație; toate aceste rugăminți și refuzuri au durat o săptămână întreagă. De vină erau întotdeauna rochiile păpușilor care trebuiau spălate, dar de spălat n-a ajuns să le spele vreodată.

5 Până când, într-o după-amiază – ploua și eram ud din cap până în picioare – când m-am întors acasă n-am mai găsit-o jucându-se ca de obicei cu păpușile ei. La început am crezut că s-a ascuns de mine; am strigat-o, dar nu mi-a răspuns nimeni. Nu știam ce să fac. «S-o fi dus singur la dispensar»,

10 mi-am zis și am fugit repede s-o caut și acolo. Gavrilă spăla dușumelele și l-am întrebat dacă n-a văzut-o el cumva, învârtindu-se în jurul dispensarului; avea obiceiul ăsta când era mai mică, să vină la dispensar și să se joace cu eprubetele. «N-am văzut-o, domnu' doctor, astăzi nu cred să fi fost pe aici»,

15 mi-a spus el și s-a ridicat respectuos în picioare. Izmenele îi erau sufocate până la genunchi și i se vedeau picioarele albe și fără păr. A ridicat spre mine o privire galbenă și indiferentă și în același timp ușor obosită, mult prea preocupat de necazurile lui ca să poată fi atent la întrebarea mea... «Greu

20 mai iese noroiala din podelele astea, de azi de la prânz le tot frec», mi s-a plâns; și-ar fi continuat probabil să se vaite, dacă nu și-ar fi dat seama, cu acea teribilă intuiție pe care o posedă oamenii foarte simpli, ființele rudimentare, că nu era momentul cel mai potrivit să se plângă de necazurile lui, nu

25 era momentul în care ar fi putut găsi la mine înțelegerea scontată... «N-aveți de ce să vă temeți, n-a avut ce să i se întâmple», mi-a spus el apatic și morocănos și a început să frece dușumelele dispensarului în continuare, parcă și cu mai mult sânge. Mi s-a părut că e chiar bucuros văzându-mă

30 îngrijorat, văzând că am și eu necazurile mele, nu numai el cu dușumelele lui, din care murdăria nu voia să iasă oricât s-ar fi chinuit cu ele. «S-o fi dus și ea în sat, la vreo prietenă de-aci de la școală?» l-am întrebat eu din nou... «Nu știu, domnu' doctor, pe mine degeaba mă întrebați», mi-a spus el

și s-a ridicat iar de jos, cu o cârpă șiruind de zoaie într-o mână, iar cu cealaltă, la fel de murdară, și-a șters fruntea de sudoare. Nu-mi stătea în obicei să fac conversație cu el, așa că s-a uitat mirat și nedumerit la mine. «Trebuie să cumpărați o perie nouă, domnu' doctor, cu asta degeaba frec, s-au tocit perii, 5 nu-i bună de nimic», a început el din nou să se plângă, încercând parcă să îndrepte discuția pe făgașul obișnuit. Așa că l-am lăsat în plata Domnului și m-am întors acasă. Pe pod m-am întâlnit cu preoteasa. Mă aștepta. De la ea am aflat totul, exact cum s-a petrecut...“ Undeva, departe, se auzi fluieratul 10 ascuțit al unui tren... O fi trenul nostru, domnu' doctor?“ spuse Maria. „Trebuie să fie un mărfar“, spuse doctorul fără să se ridice de pe scaun, și după ce zgomotul se stinse, Tisu își relua istorisirea... „Au plecat, spuse doctorul și-și aprinse 15 din nou o țigară din cele fine, ca să se liniștească. A luat-o maică-sa cu ea; o săptămână și-au dat întâlnire acasă la preteasă, și în tot timpul asta eu n-am știut nimic! Plecam dimineța, rămânea singură, și nici nu plecam eu bine că ea se și îmbrăca în grabă – își lua probabil rochia de catifea – și se întâlnea la crucea de la capătul satului cu maică-sa; în secret, 20 fără ca eu să bănuie nimic.“ O vreme se plimbau amândouă pe câmp, culegeau flori, se duceau până la marginea pădurii: era acolo o pajiște. „Știi, spuse Cora, pajiștea asta era și pe vremea când eram eu fată. Au trecut mulți ani și e la fel ca atunci.“ Culegeau amândouă flori, pentru „tanti preteasa“, 25 mama și fiica, și o fericire neașteptată și blândă le învăluia. „O să-i facă plăcere, o să se mire când o să vadă câte flori am cules, spunea bucuroasă fata. Să nu spunem la nimeni unde le-am găsit“, se ruga ea de maică-sa. „Până mâine ies altele noi. Venim mâine și le culegem și pe alea“, spunea mama. 30 „Mie îmi plac astea galbene“, spunea fata. „Mie îmi plac cele roșii“, spunea soția doctorului, răsucind pe deget o petală de floare roșie. „Ghiociei ăștia sunt cam ofiliți, eu zic să-i aruncăm, spunea la rândul ei fata. Ne putem permite, adăuga ea

orgolioasă. Avem flori destule...“ Despre doctor nu vorbiră însă, era un subiect pe care îl evitără cu prudență sau, cine știe, poate chiar dintr-o anumită delicatețe. Mult mai important pentru ele, în clipele acelea, erau aceste flori galbene, roșii sau mov, cu petalele lor fragile, delicate, cu mirosul lor proaspăt și suav, cu strălucirea lor transparentă, aproape imaterială. Se bucurau prea mult, erau prea fericite ca să se mai poată gândi și la doctor, să-și mai amintească, de pildă, de pălăria lui veche și murdară, de umbrela lui ciuruită sau de bocancii lui uriași, strânși ca o armonică. Trăiau amândouă, mama și fiica – ocrotite de inima duioasă și pieptul generos revărsat al preteșei –, într-un univers, în care culoarea florilor, mirosul lor amețitor, acționase asupra lor ca un fel de vrajă, rupându-le de lumea din jur, izolându-le. Totul se întâmpla la fel ca-n cărțile cu copertile flenduroase de atâta citit, cu paginile ferfeniță, deasupra cărora Cora, în tinerețele ei, vărsase lacrimi fierbinți, ba poate chiar și mai frumos ca-n ele! Cora se îngrășase în ultimul timp (începuse să țină în secret un regim necruțător), era obsedată de gândul îmbătrânirii: ofițerul era mai tânăr ca ea cu vreo opt ani și în adâncul sufletului ei era convinsă că „povestea asta n-o să dureze“. Iar fiica își adora mama. Ea nu observa nici „labelle de găscă“, apărute la colțul ochilor, nici „tendințele de îngrășare“. Pentru ea era cea mai frumoasă femeie din lume. „Legea e de partea ei. N-am cum s-o aduc înapoi“, îi spuse doctorul Mariei, bucurându-se de aroma plăcută a țigării. „Așa-s copiii, spuse Maria. De la ei n-ai ce să aștepți recunoștință și ajutor.“ (Și când mama și fiica plecară, când trenul se puse în mișcare, preteasa nu-și mai putu ține lacrimile. Cele două ființe care se regăsiseră, în sfârșit, întocmai ca într-o carte citită de curând, o emoționaseră profund, așa că lăsă lacrimile să curgă în voie. Cora și fiica ei, învăluite amândouă într-un fel de abur de fericire, fluturară din batistele lor albe. „I.a revedere, dragele mele, să-mi scrieți, m-am obișnuit cu voi, o să-mi fie greu

acuma, părintele își cere scuze, a trebuit să meargă la utrenie, n-a putut veni la gară“, strigă preoteasa dintr-o răsufare. Ele erau însă prea fericite ca s-o mai audă ce spune. „Mai bine să închideți fereastra, să nu vă tragă curentul“, mai spuse ea și aburul de la locomotivă le învălui pe cele două ființe care 5 plecau ca într-un fel de aureolă, așa cum sunt învăluiți îngerii de norii cerești. Impegatul făcu un semn cu fanionul, trenul se puse în mișcare... „Am aflat, spuse doctorul, că ofițerul o iubește ca pe copilul lui. De Cora s-ar fi despărțit de mult, dar, dacă a rămas cu ea în continuare, o face numai pentru 10 fetiță. Cel puțin așa zice preoteasa. E adevărat că nu poți pune prea mare bază pe vorbele ei. «S-a lipit copilul de inima lui, zicea preoteasa. Se poartă cu ea ca un tată adevărat». („Se întâmplă, spune Maria. Te legi cu sufletul de un animal, cum să nu te simți, atunci, legat de un om, de un suflet curat de 15 copil?“ „Numai că mie îmi vine tare greu. Numai că eu nu pot trăi fără ea“, spuse doctorul și vocea îi sună neputincioasă și îmbătrânită. „Asta așa-i, spuse Maria. Nu-i deloc ușor.“ Vorbele îi ies cu ușurință Mariei, din gură; aproape că nici nu e atentă la ceea ce spune. Doctorul știe asta, dar indiferența 20 femeii, neatenția, aproape, cu care ascultase „spovedania“ lui, nu-l afecta prea mult. De fapt, nici nu-l interesa dacă ea fusese sau nu atentă. „Ea le are pe ale ei. Când să mai asculte și pe ale altora? Important este c-am vorbit, și acum parcă îmi este mai ușor“, își spuse el, foindu-se pe banca jilavă. El știa foarte 25 bine că ceea ce contează, mai ales, e să vorbești, nu neapărat să găsești compasiune și înțelegere.

Acum era rândul femeii să reia firul povestirii, de acolo de unde o lăsase ea, înainte ca doctorul să-și fi istorisit propriile lui necazuri. „Când am intrat din nou la el în încăpere, mi 30 s-a părut schimbat. Era treaz, stătea cu ochii deschiși și răsuflea mai ușor și mai liniștit, nu se mai auzea cum hârâie la el în piept. Mi s-a părut că schimbarea era în bine și am prins iar

puțin curaj. Nu mai țin minte ce l-am întrebat, numai că el nu mi-a răspuns, a tăcut, de parcă nici n-ar fi auzit întrebarea mea; și atunci am început să mă învârtesc prin încăperea, să-mi caut de lucru, dar cu coada ochiului tot la el mă uitam; nu

5 știam dacă nu cumva era supărat pe mine, sau ce altceva are, că nu-mi răspunde nimic, parcă nici nu mă vede... «Nu știu dacă ți-am povestit vreodată eu ție – zice el după un timp – ce mi s-a întâmplat mie când și-a rupt Lenca noastră cornul, asta când am fost eu copil și umblam cu vacile. Cum a fugit

10 atuncea taica după mine și nu s-a lăsat până nu m-a prins, și cum m-a bătut el cu corbaciul; de prins, m-a prins în dreptul casei lui Budac și n-a mai așteptat, n-a mai avut răbdare până să ajungem acasă, atâta a fost el de furios. M-a băgat în ocol la Budac și a început să mă lovească și să-mi dea cu pumnii

15 în cap. Budac a vrut el să mă scoată, da nici vorbă să se poată apropia...» «Nu știu să-mi fi spus întâmplarea asta până acuma», dau să-i spun, dar el mă oprește, și arăta tare supărat c-am uitat, că nu mai țin minte. «Ba ți-am povestit, ți-am povestit, zice, da așa ești tu, nu ții minte. Îți spune omul și

20 tu, gata, și uiți!» Ce să fac atuncea, recunosc că-i așa cum zice el, la ce să mă pun contra și să-l supăr... «Știi tu cum mi-au zis mie, cum m-au poreclit când am fost noi copii și ne duceam cu vacile?»... Mi s-a părut că-i place să-și amintească de întâmplări din astea, de demult, așa că m-am aratat a fi tare

25 interesată... «Murgu, așa mi-au zis». «Și de ce, oare, ți-o fi zis ție Murgu?» îl întreb eu și mă așez pe pat lângă el. «Mi-au zis așa, începu el să-mi povestească, pentru că eu eram tare, de felul meu. Veneam eu cu vitele, și de cum mă arătam, copiii și începeau să strige după mine: Murgu dă cu coada / Și împiedică roata / Roata îi ferecată / Baba îi cumpărată / Cu un creișar mai mult /... Eu îi lăsam să zică în fel și chip, nu mă supăram și atuncea ei începeau să fugă după mine, să mă prindă și să mă bată, asta voiau, da' eu fugeam, nu mă mai opream, nu voiam să mă las»...“

În pragul ușii apăru impiegatul – într-o mână ținea fanionul iar în cealaltă chipiul pe care și-l scosese respectuos, și-i spuse doctorului că poate veni să aștepte la el în birou. „Aici, în sala de așteptare, trage curentul și dimineața, măcar că e soare, e cam răcoare...” îi spuse el. Vino și tu, Mario, se 5 adresa el femeii. Sunt singur și mi-i urât și mie, mai schimbăm o vorbă împreună. Domnul șef mi-a zis să nu-l scol până s-o apropia vremea să treacă personalul...” „Ba eu rămân aicea, spuse Maria, de-acuma nu mai are rost să mă mut...” „Domnul șef nu zice nimica, îi spune impiegatul. Poți veni fără frică, 10 știți doar ce fel de om îi șeful, pâinea lui Dumnezeu, nu alta. Nu există ca el să se supere ori să se uite urât dacă veniți”, îi îndeamnă el și cu o mână își acoperă un căscat, asta numai așa, ca să arate cât poate lui să-i fie de urât să stea singur în birou fără un suflet lângă el, cu care să poată sta de vorbă... 15 „Duceți-vă dumneavoastră, domnu’doctor”, îl îndeamnă Maria pe Tisu. „Bine”, îi spune atuncea, doctorul, se duce, tot i s-a făcut sete, vrea să bea o înghititură de apă de la arteziană. „De la arteziană în zadar vreți să beți, domnu’ doctor, îi spune Maria, că-i stricată. Degeaba pompați, că nu 20 curge nici o picătură.” „S-o fi înfundat ori, cine știe, ce-o fi pățit că nu merge de ieri după-amiază”, îi spune impiegatul la rândul lui doctorului. Avem noi în birou o cană cu apa, dar e cam veche, de-o săptămână, nu cred c-o schimbat-o cineva”, spune impiegatul. „N-am pus nimic în gură, îi spune 25 doctorul impiegatului, în timp ce părăsesc împreună sala de așteptare. Nici eu nu știu după ce anume îmi vine să beau apă. N-am după ce bea și tot mi-e sete...”

„Tu ascultă, draga mea, ce-ți zic eu, îi spune el Mariei și se ridică pe pernele încinse de dogoarea trupului. Eu mor 30 acuma, ziua de mâine nu cred s-o mai prind, și tu să faci așa cum îți spun: Să nu dai la nimeni de pomană ce rămâne după mine. Să ai grijă ca toate cele, pe care am pus eu mâna de

când m-am îmbolnăvit, să le duci în fundul grădinii și să le dai foc. Altfel au să se betejească și alții, că oftica asta se ia tare repede și nu vreau ca, din pricina mea, să pătimească cineva, ceea ce am pățimit eu. La nimeni nu doresc să sufere, 5 cât am suferit eu, mă auzi, tu, femeie? Și pernele alea să le duci în grădină și să le dai foc, și strujacul ăsta de sub mine să-l arzi, nimica să nu rămână! Și să stai lângă foc până scrumul s-o alege din tot, mă auzi tu? Și să n-ai grijă de ce zice unul-altul, să nu-ți pui mintea cu ei, că microbul ăsta nu iese, 10 oricât ai spăla tu cămeșile și oricum le-ai spăla, numai focul îi dă de capăt. Așa să știi. Ascultă-mă pe mine, că eu nu-s prost, eu știu ce-ți spun, nu vorbesc degeaba... Și pe popă să nu-l chemați, spuse Ion. Că tot ce-am făcut, cu mintea mea am făcut; nime nu m-a împins să fac așa și nu altfel; așa că n-am 15 pentru ce să-mi cer iertare sau să-mi pară rău. Păcate mari nu prea am să mărturisesc, că de murit mor tânăr, nici n-am avut când să le fac, nici cu gândul, barem cu fapta. Și să știi, draga mea, că aici e și raiul și aici e și iadul, așa că n-am de ce să mă tem că mor neiertat și nespovedit. Și fumul de 20 cădelniță nici nu-mi face acuma bine, eu și fără fumul ăla abia mai pot răsufla... Și încă un lucru vreau să-ți spun, și tu să știi bine minte tot ce zic, să nu uiți cumva ceva, că asta n-ar fi bine, n-ar fi frumos să nu îndeplinești tot ceea ce îți las eu vorbă, ar fi mare păcat: Să găsești un loc unde să mă îngroape, 25 asta am vrut să-ți spun, mai în dosul cimitirului, nu așa la vedere; că eu mare fală nu v-am făcut vouă, mai mult necazuri v-am adus decât bucurii. Tu nu trebuie să te superi acuma, căci așa a fost. Așa, undeva, la loc mai la dos, să mă uite oamenii mai iute, să nu se împiedice în numele meu, au, nu au poftă... Și tu 30 să mai faci, rogu-te, încă ceva: Să-i trimiți cumva vorbă prin cineva lui Mitru a lui Boian din Zorani, cum că eu mor și să vină, așa cum mi-a promis, să-mi țină lumânarea la cap, că până nu vine el, eu nu închid ochii, așa să știe. Să lase orice lucru o avea, că și mâine-i vreme, are timp să le facă pe toate, nu-i nici o grabă,

și să vină iute, să nu zăbovească prea mult, să vină tot fuga. Nu mi-i mie că ostenește, că-i sănătos cum îi taurul. Nu l-a întrecut nime, cât am fost la armată, la alergat, și după ce-oi muri eu, o avea timp se odihnească, grija lui n-o am; și mai bine ar fi să te duci tu și să-l chemi, nu mama, că ea îi bătrână și pășește prea 5 încet, n-ajunge la timp. Tai peste luncă, așa-i drumul mai scurt, și ieși la ei în capătul grădinii. Cred că n-ai uitat unde stă, nu-i mult de când am fost amândoi la ei, muierea lui era cu burta mare, atuncea, dacă mai ții tu minte, a făcut ea o fetiță, numai că i-a murit chiar la facere, n-a avut parte de ea... 10

„Nu mai e nici o orânduială cu trenurile astea, spune Țugurlan, acarul, și-și scarpină spatele de priponul de la ușă. De două săptămâni și mai bine, rar s-a întâmplat unul să treacă atunci când i-a fost vremea. Înainte știam și noi o orânduială...” Țugurlan scoate dintr-o straiță murdară 15 „fruștucul” de dimineață. În sala de așteptare, se răspândește un miros usturător de ceapă și de cârnat bine usturoiat. „I-am spus lui a mea, spune acarul înfulecând de zor, scoate și tu o bucătură de carne sau ce-o fi, din pleu. Nu poate trăi omul, cât e iarna, numai cu brânză și cu pită. Așa le-ai ținut și anul trecut 20 până a venit vara și le-am mâncat pe toate râncede... A mea e tare strânsă, da' m-am obișnuit cu ea, ce să fac, tot neamul lor așa a fost. Pe a bătrână au îngropat-o cu popă din alt sat, asta numai că al nostru a cerut prea mult și nu s-au înțelese cu el. «Din partea ta, zice, tu ești bun numai să împrăștii, la tine nu 25 stă leul mult; tu să-l dai mai iute, să scapi de el, cine a mai văzut un om ca tine...» Asta așa-i, cum zice ea, sunt cam cheltuitor. Noroc numai că nu prea am ce cheltui; da' de-acuma la ce să mă mai schimb, de putut nu se mai poate; și pe unul tânăr îl schimbi greu, nu-l dezveți ușor, barem pe unul ca mine...” 30

Între timp s-a trezit și șeful gării. A coborât și îi este cam somn, cască de îi pocnesc fălcile. Se șterge la ochi cu pumnii;

se scutură de frig, dimineța e destul de răcoare, mai ales după ce abia ai părăsit patul cald. „Nu știu ce-o fi fost cu mine azi-noapte, i se plânge el doctorului de cum îl vede, c-am dormit foarte prost. Până cam în jur de două, nu cred să fi

5 închis ochii. Nevastă-mea dormea dusă și eu cu ochii cășcați în tavan... Să mă mai trezesc un pic și facem o tablă“, îi spune el lui Tisu și se scutură să alunge somnul. Asta face șeful cât e ziua de lungă, stă și joacă table cu cine se întâmplă să treacă pe la gară. „Mare mirare, își spun sătenii, că trenurile merg

10 drept pe linie, că nu se ciocnesc între ele; din partea lor, nici o nădejde, ei numai grija trenurilor n-o au...“ „Așa o întârziere mare nu cred c-am mai avut de astă-iarnă, spune șeful. Da' nu-i bai, în felul ăsta avem și noi timp să facem o tablă mai lungă“, spune el și-și freacă bucuros mâinile. „O fi timpul,

15 spune la rândul său impiegatul, să mă duc să-i ajut doamnei să aleagă mazărea. Așa i-am promis eu ieri, că i-o aleg, vreau să mă țin de cuvânt, dacă am promis.“ „Poți să stai și tu până facem o partidă, poți sta să vezi cum, din doi timpi și trei mișcări, îl și desființez pe doctor, mai înveți și tu table; până

20 acuma și așa nu pot să mă laud cu tine“, spune șeful și după ce își face pios cruce, aruncă zarurile. „Se supără doamna dacă întârzii prea mult“, spune impiegatul. Își ia chipiul din cuier și se îndreaptă căscând – s-a molipsit și el – spre ușă. „Urât mai face ușa aia, își amintește, brusc, șeful gării. Mă calcă pe

25 nervi nu alta. Cere, te rog, Viorele, niște ulei de la nevastă-mea. Să-ți dea din cel pe care îl păstrează ea într-o sticlută pentru mașina de cusut. Și încearcă s-o ungi, poate reușim s-o facem, într-un fel, să nu mai scârțâie“. „Păi dumneavoastră ați uitat, domnu' șef, c-am discutat problema asta și ieri“, spune

30 impiegatul. Se oprește în prag și-l privește muștrător pe șeful de gară. Discuții despre ușa care scârțâie au ei în fiecare dimineată, de o săptămână de zile, și șeful ăsta nimic nu ține minte, iar o ia de la început! „Doamna mi-a spus ca s-a terminat uleiul. Și că dumneavoastră i-ați promis că trimiteți

prin cineva să cumpere altul în loc. I-ați tot promis, dar de trimis, n-ați trimis, până acuma. De nu știu câte ori v-a spus doamna, dar, dumneavoastră, de fiecare dată uitați.“ „Asta așa-i, cum spui tu, spune șeful de gară, din ce în ce mai prins de partida de table și mai puțin atent la discuția pe care o poartă cu impiegatul. Să-mi aduci aminte să rog pe careva care pleacă azi la Făget, nu cumva să uit“. „Eu vă aduc, domnu' șef, mie nu mi-e greu.“ „Lasă și tu ușa deschisă când pleci, să intre puțin aer curat“, îi spune el impiegatului, dar acesta nu-l mai aude, a părăsit între timp biroul gării... Se aud găinile cotcodăcind și un stol de găște trece fâlfâind din aripile lor greoaie, peste linia ferată.

„Nevastă-mea, spune șeful de gară (între timp partida a început, zarurile sunt aruncate pe rând, șeful le pipăie cu vârful degetelor, înainte de a le arunca, doctorul le leagănă și el în palmă, le strânge apoi în pumn, de parcă ar fi vrut să gătuiască pe cineva, apoi deschide brusc palma, le lasă mai mult să-i alunece printre degete decât le aruncă), nu se simte prea bine de vreo săptămână; se plânge mereu c-o doare capul, poate urci până la ea să vezi ce are. Am impresia c-a și slăbit în ultima vreme... N-are cu cine schimba o vorbă. De citit a citit toate cărțile pe care și le-a adus cu ea. Un geamantan cu cărți, mai ales de-ale lui Jokay Mor, niște cărți legate frumos, cu o lalea pictată pe copertă. E obișnuită la oraș, se plictisește, o înțeleg foarte bine. Ea a crescut în casa lui Nemoianu, dacă ai auzit de el; cum să-i placă, săracuța de ea, aicea la noi?“ Și șeful de gară începu – în timp ce juca table cu doctorul – o poveste destul de lungă, o poveste de dragoste, în care eroii erau el și iubita lui soțioară care se plictisea.

„Am cunoscut-o la o serbare, își începu el istorisirea. Băieții de la Seminarul teologic din Caransebeș au pregătit *Cinel-Cinel* de Alecsandri și întâmplarea a făcut să stăm unul lângă altul. Purta părul cu cărare la mijloc și, la început, când

am văzut-o, mi s-a părut că seamănă cu o regină; cu a Angliei sau a Greciei, nu mai țin minte cu care – am văzut-o eu într-un calendar, numai că era mai frumoasă ca aia; nu avea nasul chiar așa de lung și pielea îi era mai albă iar în bărbie are și
5 o aluniță, cum e mai frumos... N-a trecut o săptămână că întâmplarea a făcut să ne întâlnim din nou. Era în Duminica Tomii și la biserică m-am trezit că stau lângă ea. La ieșire, când s-a terminat slujba, am intrat iară în vorbă unul cu altul. Ei nu i-a prea plăcut cum a cântat corul, și eu am fost de
10 aceeași părere. Tot atunci l-am cunoscut și pe unchiu-su, pe avocatul Nemoianu, mi l-a prezentat chiar ea; el, când ne-a văzut împreună, s-a apropiat repede de noi. «Poate îți faci puțin timp să treci într-o zi, să ne faci o scurtă vizită, mi-a spus bătrânul, după ce, la început, am schimbat câteva cuvinte
15 despre vreme, după cum se obișnuiește. Ne-ar face plăcere, Sofia ne-a vorbit despre dumneavoastră.» Și în timp ce vorbea, mă cerceta din creștet până în tălpi, îl simțeam cum mă întoarce pe toate părțile. Mă cântărea cu multă atenție, bătrânul vulpoi, și în priviri mi s-a părut că-i citesc un fel de
20 aprobare, așa că am prins glas și am îndrăznit să spun: «Poate domnișoara Sofia nu are nimic împotriva, să facem împreună o scurtă plimbare. Face și poftă de mâncare. De altfel, e destul de devreme, astăzi slujba n-a ținut prea mult.» «Puteți să vă plimbați, ne-a spus Nemoianu, cât se poate de prietenos.
25 Numai, ție, Sofi, să nu-ți fie cam răcoare. Ți-am spus să-ți iei un sfetăraș, pe deasupra, că-i puțin vânt. Ești destul de subțirel îmbrăcată.» «Cum să-mi fie frig, unchiule, a zis ea. Nu vezi ce frumos și plăcut e afară? Arde soarele ăsta, parcă ar fi vară.» «Da, e drept, am spus eu, pripește foarte tare.
30 Domnișoara are dreptate.» «Plimbați-vă, copiii, a spus avocatul și și-a scos ceasul – avea un ceas mare abia îi încăpea în palmă – s-a uitat la el, l-a tras și, după ce și l-a dus la urechea dreaptă, ca să vadă dacă merge, ne-a zis: Aveți vreme aproape un ceas, puteți să discutați, timp e destul. Numai să nu întârziți,

draga mea, la masă, se răcește mâncarea și, reîncălzită, mai ales supa, știi și tu că nu-i bună. Și se supără mami.» Eu am fost de părere să ne plimbăm pe dâlmă, dar ea a ținut să ne plimbăm prin cimitir. Cimitirul era tot o floare, mirosea iarba, te durea capul, nu alta, eram ca amețit; nu știu nici eu cum de am avut curaj și am luat-o de mână! Ea n-a zis nimica, s-a oprit numai la un mormânt și a aprins o lumânare, nu știu al cui o fi fost, că n-am întrebat-o. Bătea ușor vântul și lumânarea s-a stins, și atunci s-a întors să o aprindă din nou, a stat lângă ea, a apărat flacăra cu palma o vreme și eu am așteptat-o pe o bancă lângă o statuie cu un înger cu aripa ruptă. Aripa, parcă o văd, zăcea la picioarele mele, și niște copii scriseseră pe ea, cine știe de ce, *Răzvan și Vidra*. «Mă însor cu ea, alta nu există», mi-am spus și am privit-o cum apăra flacăra lumânării să nu se stingă. «Ar fi cam timpul să mergem, am strigat-o. Nu de alta, dar ajungi prea târziu și se supără domnu' Nemoianu...» Sunt fiu de țăran, doctore, nu-mi venea să cred, îți spun sincer, c-aș putea intra într-o familie așa de vestită ca cea a lui Nemoianu. «Dacă n-ai nimic împotrivă, i-am spus, poate trec într-o după-amiază pe la voi.» «Te așteptăm cu multă plăcere, a spus ea. A fost o plimbare foarte plăcută. Dacă ar fi după voia mea, m-aș plimba tot timpul, a adăugat și a început să râdă. Nu-mi place să stau închisă în casă...» De Înălțare eram logodiți și nunta am făcut-o la începutul lui septembrie. O toamnă ca aia nu cred să mai fi fost alta. Sunt zece ani și mai bine de-atunci“, spune șeful de gară și cade pe gânduri... Între timp, cât povestise, pierduse două partide și câștigase una; acum o jucau pe cea de a patra. Găinile făceau un zgomot asurzitor, ciuguleau ceva în dreptul artezienei. „Nu le văd tăiate“, spuse șeful de gară. „Am ales mazărea, spuse impieगतul din pragul ușii. A zis doamna, când aveți puțin timp să urcați până la ea.“ „Se plictisește, spuse șeful de gară. Cu cine să schimbe și ea o vorbă? Nemții ăștia, de la fabrică, numai ei între ei, la noi, ăștia!“, nici nu se

uită. Cu ei nu poți să-ți faci relații. Sunt cu nasul pe sus... Poate îi cumperi, doctore, niște cărți când te duci la oraș; te pricepi mai bine ca mine. Nemțești, ungurești sau românești, de care or fi. Dar ei să nu-i spui nimic, te rog foarte mult.

5 Vreau să-i fac și eu o surpriză“... „A zis doamna, spuse impieगतul, că săptămâna viitoare vrea să facă neapărat curățenie mare, ca de Paști; covoarele i le-am promis că i le bat eu.“ „Și cu mine ce treabă are? De ce să urc până sus?“ întrebă șeful gării. „A început un sfetăr pentru dumneavoastră,

10 spuse impieगतul. A zis să urcați să vedeți dacă vă place modelul.“ „N-are rost să-mi dau eu cu părerea. Se pricepe ea mai bine ca mine“, spuse șeful gării. „Eu vă spun ce mi-a zis doamna“, spuse impieगतul.

Bătea vântul, ea uitase să închidă ușa de la cămară; se auzea

15 când închizându-se cu zgomot, când deschizându-se ca smulsă din țâțâni. „Eu mă duc până la Zorani, le spuse Maria celor două femei. Până mă întorc, aveți voi grijă, rogu-vă, că Ion mult nu mai are...“ „Ce-i cu tine, parcă te-ai stricat la cap!? o întrebă uimită la culme sora ei, Ana. De plimbări la Zorani

20 îți arde ție?“ „Dacă te-o trimis cumva, spuse bătrâna, tu nu te pune cu mîntea lui de-acuma. Că el nu mai are judecata aia care a avut-o când a fost om sănătos“. „Ți-am spus, mamă, se plânse sora ei Ana, în șoaptă, să n-o audă bolnavul din cealaltă încăpere, că ei orice i-ai spune nu mai ascultă de nime,

25 ea nu face alt decât ceea ce zice Ion.“ „Las-o, spuse bătrâna cu un fel de sfârșeală în glas. Așa-i ea, mai ascunsă...“ „Da eu ce rău am făcut alta, decât că am întregat-o?“ spuse Ana. „De certuri vă arde vouă acuma? spuse bătrâna. Ion se duce și voi nu aveți altceva de făcut, decât să strigați una la alta. Nu șade

30 frumos, dragile mele, nu-i bine ce faceți voi“, spuse bătrâna, muștrându-le deopotrivă pe amândouă surorile. „Nu te supăra, mamă, fii bună, rogu-te, și nu te mânia pe noi“, își ceru iertare Maria, și bătrâna începu să se tânguie, încet, să n-o audă Ion

din odaia cealaltă. „Ia-ți ceva pe tine, că ți-o fi frig așa, o sfătui ea. Cam bate vântul, dă boala și în tine, cât ai zice au.“ „Nu mi-i de mine acuma“, spuse Maria... Ana, de la fereastră, poate s-o vadă alergând spre capătul grădinii. Iarba e udă, peste noapte plouase; Maria alunecă de câteva ori, gata să cadă. 5 Greluș cel bătrân sapă în grădină și se oprește din lucru când Maria trece pe lângă el; Ana o vede sărind pârleazul, o vede alergând printre prunii din luncă, urcând dealul. Florile prunilor, ude de ploaie, se scutură și, lipicioase, se prind de încălțări; și Maria se oprește, se sprijină de un prun să se odihnească puțin, să mai răsufle... 10

„Ei, de-acuma, spune acarul, adunându-și resturile de mâncare ce i-au rămas, pot spune și eu că sunt sătul. N-ar strica niște bere, dar și apa de la arteziană e bună, n-am de ce să mă plâng.“ „Nu curge“, spuse Maria. „Nu-i nimica, o liniștește acarul, o fac eu să meargă, n-avea tu grijă. Am mai reparat-o eu și în alte dăți. N-are mare lucru, trebuie numai să știi să-i umbli în rând... Au ei noroc mare cu mine, dacă n-aș fi eu aicea, nu știu ce s-ar face, cine le-ar repara-o“, spuse el și, înghesuindu-și pachetul învelit în hârtie murdară, în tașca 15 lui flenduroasă, părăsește sala de așteptare, o lasă pe Maria singură; iat-o din nou alergând în timp ce pământul lipicios i se prinde de încălțări; a obosit, respiră cu greutate. „Numai să-l mai prind în viață, își spune ea, să fiu la căpătâiul lui când moare, când își dă sufletul.“ De-acum doar toate sunt hotărâte 25 și nimic nu mai e de schimbat. De-acum doar să vină ea, moartea, să sufle în lumânare, să o stingă! Pentru asta aleargă ea acum, pentru ca cele ce trebuie să fie, să se întâmple, așa cum este scris și cum este lăsat, nu altcum. Fuge cu sufletul la gură, să nu întârzie prea mult. Graba, mai mult decât 30 suferința, pot fi citite în clipele astea pe chipul Mariei; și chiar dacă plânge, chiar dacă lacrimile îi curg fără ca ea să-și dea seama, pe față, ele nu mai sunt lacrimile durerii ce încearcă

să oprească mersul implacabil al lucrurilor; ele sunt lacrimile pentru cel mort, pentru cel pierdut, lacrimi la căpătâiul acestuia, cu un ceas mai devreme, lacrimile înmormântării, pentru cel coborât în pământ, pentru cel plecat.

5 Miroase a salcâm și a urină de cal, rămasă prin băltoacele drumurilor; satul e așezat pe o coastă de deal, cu pământ galben, neroditor; nu-i decât o uliță nesfârșită. Mitru stă undeva mai la capătul satului, lângă școala. Casa, Maria o recunoaște dupa stâlpii de cărămidă și după poarta nouă, cu
10 tot felul de înflorituri. Strigă gazdele, dar nu-i nimeni. Au plecat de acasă și-au uitat poarta deschisă, se gândește. „Dar nu-i nimic, rogu-vă, acasă?” întreabă ea și intră în cuina pustie. Pe plită o oală cu apă fierbe în neștire, iar ușa de la încăperea de către drum e deschisă larg. Întinsă pe patul
15 acoperit cu o pătură cu flori mari, roșii, doarme nevasta lui Mitru. Mare, cu sânii revărsați, ea umple tot patul cu trupul ei uriaș. Mâinile și le-a ridicat sub cap, părul i s-a desprins din concii; se pare că visează ceva nu prea frumos, căci scâncește, asemeni unui copil, prin somn. Maria trage de ea
20 să se trezească; cine știe ce lucru urât i se arată în vis și e mai mare păcatul s-o lase să se chinuie; femeia deschide ochii, o privește la început buimăcită, fără s-o vadă, încă năclăită de apele tulburi ale somnului. Se ridică în capul oaselor și rămâne un timp așa: cu mâinile în poală, cu picioarele bălăbănuindu-i-se
25 de-a lungul patului; ca o păpușă mare și inertă. Se dezmeticește însă, în cele din urmă o recunoaște pe Maria. „Nu știu ce fu cu mine că mă prinse somnul. Ațipii un picuț”. Își strânge cu un gest grăbit basmaua sub bărbie, ușor stânjenită c-a fost găsită dormind ziua la amiază. „Au, tu, spune ea
30 mirată, și abia de-acuma cu desăvârșire trează, că mă gășiși dormind“ ... Și începe să râdă, nu se mai poate opri; se așază din nou pe pat și-și pune amândouă mâinile pe piept, doar, doar reușește să se potolească. „Bag sama că Mitru nu-i acasă”, spune Maria. „Nu-i, spune femeia și se oprește, în sfârșit, din

râs. L-a rugat Vetuța să stea la dugheană în locul ei, astăzi, un ceas, două, să nu rămână închisă prăvălia toată ziua. Ea s-a dus la oraș, la copil, umblă pe la profesori și se roagă să nu-l lase și anu ăsta pe Petrică repetent, că-l omoară taică-su.... Da cu tine ce-i, că mă uit la tine și nu-mi place cum arăți?“ 5
întreabă femeia cuprinsă deodată de neliniște... „Cu mine nu-i bine, spune Maria“, și se duce la fereastră, se uită în ogradă, să nu-i vadă cealaltă ochii plini de lacrimi. Când vorbește, vocea îi sună ușor alterată, din pricina lacrimilor care i s-au oprit în gât. „Am venit după Mitru, să-l iau cu mine, spune 10
ea încet, atât de încet, încât abia i se aud vorbele. Că Ion nu închide ochii până nu vine Mitru să-i țină el lumânarea. Așa s-au înțeles ei când au fost împreună și au făcut armata la honvezi: dacă s-o întâmpla ca unul dintre ei să moară cât or fi încă tineri, să nu închidă ochii până nu vine celălalt să-i 15
stea la căpătâi. ...Așa s-au vorbit și Ion n-a uitat de înțelegerea asta.“ Femeia, când aude, începe să bocească, dar Maria o oprește: „Nu-i timp de bocit acuma, îi spune ea. Mai bine să ne grăbim și să-l căutăm pe Mitru, că nu-i vreme de întârziere.“
...Dugheana era goală. Maria îi spune lui Mitru pentru ce a 20
venit. În fața bărbatului care o privește năucit, simte că se moaie deodată, lacrimile izvorăsc șuvoi; bărbatul dă să se apropie de ea, din greșeală varsă o damigeană cu petrol. Petrolul, uleios și închis la culoare, începe să se prelingă pe dușumelele murdare. „De-acuma e cam timpul să mergem“, 25
spune încet Maria și se îndreaptă spre ușă. „N-ai văzut unde am pus eu cheia? își întreabă Mitru nevasta, că nu am cu ce înțuia...“ (Găsește cheile pe cutiile cu bomboane. „Să nu uit să iau niște lumânări cu mine, c-o să aveți trebuință de lumânări, la înmormântare“, spuse Mitru. Când se întoarse 30
spre Maria cu lumânările în mână, în priviri îi apărură un fel de năuceală, de parcă cineva i-ar fi dat cu un par drept în moalele capului; în ciuda ameteții de care se simte cuprins, el se străduiește să rămână totuși în picioare, să nu se lase

înfrânt... „Tu, îi spuse după aceea femeii lui, cu o neașteptată asprime în glas, du-te acasă, de tine acuma nu mai am trebuință...” Mai întâi fă bine și îmbracă haina asta, îi spuse grijulie femeia. Cam bate un piculeț de vânt, nu cumva să te
5 îmbolnăvești și tu, zice și-i trece palma peste spate, să vadă dacă nu cumva a asudat... Duceți-vă sănătoși, le spune, și lacrimile îi tâșnesc pe neașteptate din ochi. Apoi își revine și, cu o voce de data asta calmă, îi sfătuiește, le arată cam pe unde ar fi bine să apuce ca să scurteze drumul, să ajungă mai repede.
10 „Eu zic să tăiați pe la Mihuț prin grădină, își dă ea cu părerea. Numai că e cam noroială.” „Ăsta să fie tot răul”, spune Mitru. O ia înainte pe cărare și Maria pornește cu pași mărunți pe urmele lui...

Ion nu muri nici în ziua aceea, nici în cea următoare. Mitru
15 îl priveghea ziua și noaptea, și, când îl răzbea somnul se culca în podul cu fân. Timpul se încălzise peste fire, florile cireșilor se scuturaseră; nopțile erau calde, ca la începutul verii. Seara cădea frânt de oboseală. Nici în zilele de sapă ori de coasă nu fusese el vreodată atât de ostenit. În ciuda oboselii însă, somnul
20 nu se prindea de el. Cât era noaptea de lungă, rămânea treaz, cu ochii îndreptați spre grinzile podului. În cea de a treia noapte, de cum se înveli în pătura murdară și plină de purici, adormi însă buștean. Dormi somn greu toată noaptea, fără vise, și se trezi cam la ceasul la care se crăpa de ziuă. Cerul
25 era de culoarea cenușii și stelele începeau să pălească, una câte una. La ceasul ăsta, de dinaintea zorilor, frigul se întetea și Mitru îl simți pătrunzându-l până la oase. Dimineața, de altfel, părea și mai friguroasă decât toate celelalte, probabil că timpul era în schimbare. Într-o parte, spre pădurea de la Turcoane,
30 cerul părea înnorat. Mitru se gândi să-și aprindă o țigară, să se încălzească puțin, așa că își părăsi culcușul și se trase mai către gura podului. Trăgând din țigară, simți cum căldura îi cuprinde trupul înfrigorat. Își aminti dimineața aceea de

demult, când îl prinseseră zorile în crâșma ungurului ăluia din Seghedin împreună cu Ion. O ținuseră într-o petrecere, cât fusese noaptea de lungă; băuseră vin roșu și prost, adevărată poșircă; își aminti și cuvintele cântecului pe care îl cântaseră ei atunci; birtașul ungar nu înțelegea o iotă din ceea ce cântau, se uita, pe jumătate adormit, la fețele lor de băiețandri, vedea doar lacrimile șiroind pe obrajii lor de soldățoi prost hrăniți. Tristețea cântecului urcă din nou în sufletul lui Mitru. „Frică mi-i că mor ca mâine“, cântaseră ei atunci, cuprinși de oboseala nopții nedormite și a chefului prelungit, muiați mai degrabă de tristețea melodiei decât de înțelesul cuvintelor. Mult prea tineri ca să le fie cu adevărat frică de moarte, prea neștiutori ca să se gândească la ea măcar, mult prea neînceptuți de viață ca să poată pătrunde înțelesul acestor cumplite cuvinte „Frică mi-i că mor ca mâine / Și mă îngroapă ca pe un câine“, cântau ei în gura mare, cu lacrimi în ochi și, de fapt, nu le era frică de nimic, cântau numai un cântec de la ei de-acasă, cântau că le era dor de femeile lor; tristețea lor, cam lălăită și obosită, nu avea nici o legătură cu cuvintele cântecului.

Stând la gura podului, în timp ce un nor negru și greu se lăsa deasupra satului, Mitru începu din nou să cânte, încet, numai pentru el, să nu-l audă nimeni, dar nu cântecul acela, pe care îl cântaseră ei împreună la Seghedin, pe vremea când fuseseră foarte tineri (asta pentru că anii aceia erau departe și vechile cântece nu mai pot fi cântate nici ele). „Doamne, nu mă îmbătrâni“, cânta Mitru, tânguindu-se încet, așa cum cântă bărbații a căror tinerețe a trecut, atunci când sunt cuprinși de mare jale; și el știa că, acum, moartea despre care cântaseră ei atunci, într-un birt din Seghedin, s-a și oprit în preajma lui, cine știe unde – poate că în dosul ușii grajdului și stă și-l ascultă... În ograda pustie se aude însă numai ropotul ploii, bătând furioasă în acoperișul de țiglă al podului; și e atât de puternic acest ropot, încât doina de jale a lui Mitru nu se mai aude

nici ea. Printr-o spărtură a acoperișului ploaia se scurgea în pod.

După ce-și termină țigara și după ce sfârși de cântat, Mitru mai rămase un timp la gura podului nemișcat, de-acuma nici
5 vorbă să mai poată dormi, adulmecând mirosul sărat al ploii, mirosul acela de iarbă crudă venind dinspre pădure. Iar când le văzu pe cele două femei foindu-se prin curte, Mitru nu se miră prea mult. Era atât de întunec (din pricina norului
aceluia, care, în ciuda faptului că ploaia trecuse, nu se
10 îndepărta), încât nu putu să le distingă chipurile. Nu-i bine de-acuma cu Ion, dacă s-au trezit ele. Să știi că moare, își spuse el, și vru să le strige, dar i se puse un nod de durere în gât și nu-i ieși nici o vorbă din gură. Înseamnă că se apropie, își spuse el și-și legă nojițele la opinci, cu gândul să coboare și
15 să vadă ce-i. Iată însă că femeile începură să vorbească între ele și nu mică fu mirarea lui Mitru când nu recunosc, așa cum ar fi fost de așteptat, glasul Mariei sau pe cel al Anei. Nu erau Ana și Maria cele două femei, ci erau două străine a căror prezență în ogradă era de neînțeles. „Apa nu-i caldă“,
20 o auzi el pe una dintre ele spunând. „Focul nu-i bun, spuse la rândul ei cealaltă. Lemnele nu prea ard bine și soba nu s-a încins pâna acuma...“ Vorbeau în șoaptă și când una dintre ele spuse: „Mi se pare mie, ori a început a picura?“ Mitru o recunosc, recunosc vocea femeii, cu toate că din pricina
25 întunericului, chipul încă nu i-l putea vedea. „Trebuie să fie maica Ana, își spuse Mitru cu uimire. Altă femeie nu cred să aibă glasul ei. Numai că maica Ana e moartă, își aminti Mitru, ea nu mai are cum vorbi. Gura ei e de mult astupată.“ Așa își spunea el, nemaiînțelegând nimic din tot ce se întâmplă...
30 În ogradă începură din nou să cadă picuri grei de ploaie și maica Ana, fiindcă al ei era glasul, în timp ce se îndreptau amândouă spre bucătăria de vară, îi spuse celeilalte: „Ploaia asta ne-o mai trebuit nouă, acuma? Noroc numai că nu cred eu să țină mult. Îi cu picuri din ăia mari.“ „Aseară era cerul

cum îi lacrima, spuse și cealaltă femeie. Așa-i primăvara, de câșlegi, timpul e schimbător“, adăugă ea. „Dă să țin și eu de o toartă, singură n-ai cum s-o duci, că-i grea“, spuse din nou maica Ana. Se așternu liniștea; lumina în odaia în care zăcea Ion era aprinsă și arunca în întunericul răsfirat de-afară o fâșie 5 palidă, de un galben murdar. În lumina aceea se vedeau picurii mari de ploaie. Când femeile ieșiră din nou din cuina de vară, Mitru o recunoscă, în sfârșit, și pe cea mai tânără dintre ele. Cele două femei stăteau în ușa cuinii așteptând pesemne să se încălzească apa, și vorbeau, uitându-se la cer, curioase să 10 vadă dacă ploaia are de gând să stea sau se pornește mai tare.

Din pricina zgomotului făcut de picurii mari de ploaie care băteau în acoperișul șurii, Mitru înțelegea cu destulă greutate vorbele lor. „Mai bine ar fi fost, spunea maica Ana, să nu ne mai fi făcut de lucru cu Raveca, să fi chemat altă 15 moașă în locul ei. Numai că nu te poți înțelege cu Simion; așa a vrut el. «Eu în alta n-am încredere, zicea, ea m-a moșit și pe mine și pe frate-miu Petrică, când am venit noi pe lume; eu, tot pe ea o chem...»“ „Toate ar fi cum ar fi, da nu poți sta lângă ea, de miros. Ori lângă cazanul lui Nandra, ori lângă 20 ea tot un drac îi, tot așa un damf vine“, se plânse Nușca și chicoti încetișor. „La pomană la Ricu s-a făcut ca lemnul, povesti maica Ana. A pus Ricu pomană pentru a bătrână, de șase săptămâni, și se vede c-a tot îmbiat-o; ea cu soacră-sa au fost verișoare primare. De la pomana aia nu cred că s-a 25 limpezit.“ „Tare mult a putut atunci turna în ea, că nici acuma nu-i trează. Stă așa, cu picioarele rășchirate ca să nu se îmburde“, se auzi vocea răgușită a celei mai tinere dintre femei, a Nușcăi, și Mitru le auzi după aceea pe amândouă cum izbucnesc în râs. „Stă și comandă; aduceți-mi aia și aia, parcă 30 îi un general! Noroc că iese copilul și fără știința ei“, spuse maica Ana. „Vezi și tu dacă fierbe apa. Ne dădurăm cu vorba și uitarăm amândouă de apă. Nu trebuie să fie chiar fierbinte, numai un picuț caldă“, spuse după un timp maica Ana. „Nu

știu ce răs m-o fi apucat“, spuse și Nușca, și Mitru o văzu ștergându-și lacrimile cu mâinile ei albe ca smântâna, așa cum făcea ea, pe vremea când el era doar un copilandru, ori de câte ori se pornea pe răs din te miri ce; plină de blândețe și
5 veselie. Ploaia se oprise, cerul se mai limpezi într-o parte și Mitru putu acum să le vadă pe cele două femei stând în ușa cuinii de vară, așteptând amândouă să se încălzească apa. „Cred că de-acuma îi bună, așa cum îi. S-o fi încălzit de când tot așteptăm“, spuse Nușca. Și cu căldarea plină cu apă caldă, cele
10 două femei străbătură curtea, tăcute și cu privirile în pamânt. Ușa de la cuina de vară rămase deschisă, se vedea focul răspândind în întunerecul tulbure o lumină blândă, scaunele cu trei picioare, din jurul mesei scunde, precum și cazanul pe fiert lături la porci. Mitru uită de moartea lui Ion, fu, în
15 schimb, cuprins de un fel de nerăbdare înfrigurată. Când, în sfârșit, strigătele neomenești și sălbatice – pe care de fapt le aștepta – izbucniră, Mitru își astupă urechile, să nu le audă, cuprins de un fel de simțământ tulbure, în care părerea de rău, rușinea și un fel de repulsie ciudată se amestecau. De cu
20 seară îi așternuseră patul în podul cu fân și-i dăduseră să se acopere cu o pătură ruptă și urât mirositoare, pătura cu care acoperiseră până atuncea caii, precum și un cojoc vechi, pe care să și-l pună sub cap, în loc de pernă. Pătura mirosea a urină de cal, iar cojocul avea și el un miros tare scârbos, de
25 piele argăsită... Numai că șușotelile celor două femei, maica Ana și Nușca, lui Mitru i se păru că le mai auzise odată, fără să fie în stare să-și amintească unde și când. Toate astea s-or mai întâmplat odată, își spuse el mirat și nedumerit în același timp, asta nu pot eu înțelege cum de se petrec ele acum din
30 nou, asta nu-mi intră mie în cap; și, înfricoșat de propria lui descoperire, se holbă la cele două femei care, în sfârșit, îl văzură și începură să vorbească cu el. „Ce-i cu tine, dragu' mamei, că nu dormi“? îl întreabă maica Ana, certându-l cu multă duioșie. „De-acuma, gata, a sărit somnul de pe copil. Nici nu-i

el obișnuit să doarmă în podul grajdului, i-o fi fost și frig“, spuse plină de compătimire Nușca și-i făcu semn să coboare. „Lasă-l, tu, unde îl chemi tu acumă“? spune maica Ana. „Să se încălzească la sobă dacă i-o fi frig“, spuse Nușca. „Apa s-a vărsat un picuț și mi-a opărit degetele de la picioare“, se plânse 5 maica Ana și uitară de el, luată de treburile care nu sufereau nici un fel de întârziere. Când femeile ieșiră din nou în curte, cea mai tânără dintre ele spuse: „De-acuma nu cred să mai aibe mult...“ „De-acuma, gata, scapă de tot ce-i durere și suferință“, spuse și cealaltă, și amândouă intrară din nou în cuina de vară. 10

„Când m-am uitat pe fereastră nu era întunec, dar nici zi nu era; și mie nu știu de ce mi-a dat în gând că s-a oprit cineva în dreptul porții noastre. Așa mi s-a părut mie, că am auzit pași. O fi cineva care vine de la tren, mi-am spus, trebuie să fie cam în jur de patru, și trenul ăla de la Deva chiar acumă 15 e cam vremea să treacă; cine știe cine o fi venit cu el. M-am îmbrăcat, da' am mers tot pe vârfuri, să nu mă simtă nime că plec. Am ieșit pe poartă și când am văzut că afară nu-i nimeni, am luat-o repejor, nu cumva să fiu în întârziere. Mă grăbeam, eram nerăbdătoare să ajung cât mai repede, de parcă 20 ar fi fost mare grabă să-i spal lui Ion cămașa, nu cumva să rămână cu ea nespălată. Numai că pământul era tare încins sub picioare. A fost zăpușeală mare, n-a avut când se răcori, a rămas tot cald... Când am ajuns la primărie, pe scăunelul din față stătea Sofia lui Mecăl numai cu spăcelul pe ea și cu 25 mâinile în poală. Eu tot la mâinile ei mă uitam și mă miram cât puteau fi ele de albe. «Ce-i cu tine, tu, o întreb. Mai mare mirarea că ești trează, că nici ziuă ca lumea nu s-a făcut până acumă.» «Nu știu ce-i cu mine, îmi răspunde ea, nu știu ce-am pățit că n-am somn.» Și numai o văd că se întinde și cască. 30 Părea ea somnoroasă, da arăta mai mult bucuroasă decât ostenită. «De răul lui Petrică am ieșit eu până afară, îmi spune ea în șoaptă, lângă el n-am o clipită de hodină. El tot s-ar

drăgosti. Mult nu mai stau, zice, că m-a luat parcă de-acuma cu frig. Așa-i dimineața, mai răcoare.» «Noaptea asta a fost zăpușeală mare», îi spun eu. «Așa-i cum spui tu», îmi spune ea și începe să râdă. Și cum râdea i s-a desfăcut cămașa la piept și i s-au văzut țâțele mari și albe. «Numai pune mâna aici, 5 îmi spune și-mi ia mâna și mi-o pune pe pieptul ei, să vezi ce calde-s...» Eu parcă m-am rușinat, mi-am luat repede mâna și am început să mă uit urât la ea. „Tu nu fi supărată pe mine, zice ea și se ridică de pe scaun. Și nu te uita așa urât, că nu 10 știi să-ți fi făcut vreun rău». Și până să dau eu să-i răspund, ea a și intrat în ocol, dusă a fost. Și numai după aceea mi-am adus eu aminte că Sofica lui Mecăl îi moartă de mult, săraca, așa că n-am avut cum să stau de vorbă cu ea. Tare m-am mirat eu de o așa întâmplare, da de speriat nu m-am speriat defel, 15 mi-a venit parcă să râd. Am ieșit din sat și am luat-o pe o cărare drept către râu. Am luat-o, așa, pe o scurtătură, să ajung mai repede, n-am ținut drumul drept. Și așa frigea pământul, de parcă ar fi fost soarele drept în creștetul capului, de parcă ar fi fost ziua în amiaza-mare, și asta mie tare de mirare mi-a 20 fost. Nu bătea piculeț de vânt, frunza stătea nemișcată în pom, păsările de zburat nu zburau, și nici de cântat nu le-am auzit cântând... Și când am ajuns la râu, n-am fost eu prima, așa cum am crezut, era plin de fete mari și de neveste din acelea tinere, și așa de amar dădeau cu maiul, și așa erau de prinse 25 cu spălatul, că nici n-au ridicat capul când m-am apropiat, n-au dat nici un semn că m-ar fi văzut într-un fel. Și atunci m-am rugat de ele să-mi facă și mie un picuț de loc. «Fiți bune, le zic, și mă veți lăsa». Și atunci, una din femeile ori fetele alea s-a dat ușor la o parte, să încap și eu. «Grija ta n-o avem», 30 mi-a zis ea încet, așa de încet că numai eu am auzit ce zice. Am vrut atuncea să intru cu ea în vorbă, am dat s-o întreb cum de-au venit toate așa de dimineață la râu, cum de s-au sculat ele cu noaptea în cap, n-au așteptat până mai către prânz, când se încălzește un picuț apa. Da ea s-a întors cu spatele la

mine, și m-am întrebat atunci cu ce amaru oi fi supărat-o că se poartă cu mine așa. «Fetelor, dragile mele, le-am spus, și am început să mă lăcrimesc, vedeți voi cămașa asta care o spăl eu acuma? Cu asta l-oi băga eu pe Ion în pământ. Pentru asta am venit eu aicea, să-i spăl cămașa cu care îl îngrop. Că zile 5 multe nu mai are, săracul, el îi de-acuma cu un picior în pământ»... Degeaba am plâns eu către ele și am lăcrimat. Ele așa s-au purtat, de parcă nici nu m-ar fi auzit. Stăteau înșirate una lângă alta și așa de aprig dădeau cu maiul, de te mirai că mai rămâne pânză pe piatră... Și când am văzut că nici una 10 nu mă ascultă, când am văzut că n-am la cine să gădesc înțelegere și mângâiere, și mai tare mi-a venit să plâng; și așa s-a întâmplat că mai mult cu lacrimile mele am udat eu cămașa decât cu apa din râu. Până când una din fetele ori femeile alea, ce-or fi fost, a ridicat capul și s-a uitat la mine. Mai întâi 15 și întâi s-a desfăcut la cârpă, de parcă ar fi strâns-o prea tare, parcă o văd și acuma, și după aceea s-a întors către celelalte și le-a spus lor, la mine nici nu s-a uitat: «A venit și asta bătrână printre noi, să ne strice sporul. Tinerii cu tinerii și cei bătrâni cu cei bătrâni, căci așa șade frumos.»... «Ia uitați-vă la ea cât 20 e de bătrână și de urâtă!», a sărit alta cu gura. «Fiți bune, le zic, și nu mă goniți. Căci nici asta nu-i bine, să meargă Ion pe lumea cealaltă cu cămașa nealbită, nici asta nu șade frumos.» Și atunci ele au început cu toatele să râdă, de parcă cine știe ce vorbă de râs aș fi spus. «Da voi, fetelor, le spun, dacă nu 25 vă este cu supărare, ce spălați și vă grăbiți așa?» «Mâine e duminică, zice o fată care stătea nu chiar așa de departe de mine, mâine e duminică, știi și tu asta, eu așa cred?» «Păi dacă azi e sâmbătă, mâine e chiar duminică, așa cum spui tu, eu așa socot că trebuie să fie. Duminica vine a doua zi după 30 sâmbătă, dacă nu cumva s-o fi schimbat», îi răspund eu fetei aceleia, doar, doar le-oi intra în voie și nu se mai poartă chiar așa de urât cu mine. «Păi, duminică se însoară Ion», îmi spune chiar fata care m-a întrebat dacă știu ce zi îi mâine. «Și nouă

așa ni s-a poruncit, îmi spune ea, noi așa am primit poruncă, să-i înălțăm cămașa, să nu rămână cu ea nenălbită, că la un mire nu șade frumos să fie cămașa neagră și noroită pe el.»

«N-am știință să fie mâine vreo nuntă, numai dacă n-o fi cumva în alt sat și eu n-am auzit de ea», le spun eu, și atunci au început iară să râdă cu toatele, se uitau una la alta și râdeau.

«Ion al tău se însoară, tu, cine altul, zice în șoaptă chiar cea care sta lângă mine, și nu întreba atâta, că nu șade frumos.»

«O săracu' de el, zic eu și din nou mă podidesc lacrimile, nu mi le mai pot opri, Ion al meu e cu un picior în groapă pe el nu cred să-l mai puteți însura voi de-acuma. Numai dacă nu cumva, după aceea, cu coasa vreți voi să-l dați...» Și atunci, cu toatele, s-au oprit din lucru, una n-a mai dat cu maiul, s-au întors și s-au uitat o vreme la mine, și am știut atunci că de la ele îndurare și înțelegere n-am cum să aștept... «Ce zice, fetelor, femeia asta bătrână?! Întrebă fata care stătea lângă mine. Ce boscorodește ea atâta, că zău dacă nu m-a amețit la cap?!...» «Ce să zică, spune alta, iacă, ne ocărăște și ne face în tot felul, că mi-e și rușine să vă zic, ce și cum, vă spui drept.»

«Poate să ne ocărăscă ea și să ne facă în fel și chip, numai că noi la nuntă nici n-am chema-o, degeaba se înfige ea, doar-doar o fi invitată. Pe omul bătrân și urât nimeni nu-l pofteste, zice, nimănui nu-i trebuie, nimeni nu are trebuință de el.» «Asta, așa-i, sare o alta cu gura, că și babele astea, zău așa, nu-i nuntă unde să nu dea și ele buzna, nu se poate petrecere fără ele; vă spun drept, nu mai pot de urâtul lor.»

«Le caută moartea, și ele nu-s acasă», și atunci cu toatele încep iară să râdă. Și așa vorbeau de mine, de parcă n-aș fi fost de vârsta lor, de parcă cine știe cu ce babă ar fi stat de vorbă, și țin minte că tare m-am mirat. «Ce vă pasă vouă? zic eu și iar îmi dau lacrimile, iar îmi vine să plâng. Numai eu știu ce-i în sufletul meu!» Și cămașa, din ce o bat cu maiul, tot mai neagră se face. Și atunci alea tinere s-au pregătit toate de plecare, dar nici una nu și-a luat rămas bun de la mine, de

parcă n-ar mai fi putut de urâtul meu. Numai că n-au luat-o
către sat, s-au dus toate pe râu în sus, au luat-o către Coșova;
a rămas numai una singură, una subțire la trup, mai mult
copilă decât fată mare. A pus maiul și cămașa lângă ea, s-a
așezat pe o piatră, și când mă uit mai bine, văd că plânge. 5
«Da' cu tine, îi zic eu, ce s-a întâmplat? Tu cum de ai rămas
de alealalte, cum de n-ai plecat și tu cu ele?» «Eu am așa un
greumânt, zice ea, am așa un fel de presimțire.» «Ce presimțire
ai, fată dragă?» o întreb eu. «Am așa o presimțire că Ion îi
mort, zice. Că eu, înainte de-a se însura Ion, l-am iubit. Numai 10
că el la mine nu s-a uitat. Pe vremea aia eram tare micuță,
nu-mi venise vremea de măritat... Da s-a întâmplat odată, când
ne-am urcat noi sus în podul bisericii, asta a fost în Joia Mare,
de cele Douăsprezece Evanghelii! să mă strângă el de mână
și eu strânsoarea aia nici astăzi n-am uitat-o! Și acum țin minte 15
cât mi-a plăcut când m-a strâns... Și mie așa îmi spune inima,
zice ea, că Ion al tău îi gata, a murit.»... Și când zice așa numai
începem să plângem amândouă, și în plânsul ăla m-am trezit;
și perna era toată udă de câte lacrimi am putut eu vărsa în
somm. Și când m-am uitat pe fereastră, era la începutul visului, 20
se îngâna ziua cu noaptea; am sărit repede din pat, m-am
îmbrăcat în grabă dar n-am îndrăznit să intru în încăperea
în care era Ion, mi-a fost frică să nu-l găsesc cumva mort, cum
mi s-a arătat mie în vis. Am ieșit în ogradă și iar mi s-a părut
că stă cineva în dreptul porții, dar n-am îndrăznit să ies și să 25
văd cine poate fi. După un timp am auzit niște pași care s-au
îndepărtat. Am ieșit atuncea în grădină. În grădină, spre
mirarea mea, am dat peste baba Cuca. Stătea pe un scăunel
și plivea ceapa. «Ce-i cu tine? am întrebat-o mirată c-o găsesc
acolo. Cum de te-ai sculat așa de dimineață, n-a răsărit soarele 30
și tu ai și ieșit la plivit? Ce hârnicie o fi dat peste tine, draga
mea? Parcă n-ar fi destulă vreme de plivit cât îi ziua de lungă?!»
«Vreme e și nu prea, zice ea și începe să râdă subțirel, și cu
dosul palmei se șterge la nas. Mare mirare ar fi să nu se

pornească ploaia și atunci mai plivesc eu pe dracu, ai să vezi tu dacă n-o fi așa. Că pe mine toată noaptea m-or durut picioarele, și ăsta îi semn, știi și tu, că se trage a ploua.» «Tu te-ai luat cam de dimineată cu beutura», îi spun eu și-i arăt
5 sticla de lângă ea. «A fost cam frig când m-am sculat, zice, a fost așa o vreme mai răcoroasă și m-am mai încălzit un picuț. N-o fi foc din pricina asta. Am și eu dreptul, că destul trag, destul mă chinuiesc... Numai buruiiană și scaieți din aceia mari, zice ea ca să schimbe vorba, am văzut eu că nu i-a prea plăcut
10 c-am întrebat-o de beătură. Numai să te uiți la mâinile mele să vezi cât sunt de înspinate». ...Și chiar atunci a răsărit și soarele. «Las' că de-acuma chiar că-i bine – zice baba Cuca – de-acuma ne-o încălzi el, drăguțu' de soare», și începe iar a plivi. Și cum plivea, ea stătea cu spatele și nu știu de ce,
15 deodată, mi s-o părut mie că nu-i baba Cuca, aia care stă și plivește ceapa, mi s-a părut că e altă femeie, una străină pe care eu n-o cunosc. «Auzi, tu, zic eu către ea, doar-doar s-o întoarce către mine, ce-i cu cireșul ăla al vostru din capătul grădinii, că parcă s-o uscat.» «Care cireș?» mă întreabă ea, dar
20 tot fără să se întoarcă. «Păi cireșul ăla, i-l arăt eu cu mâna, ăla pe care l-a pus, fie iertat, vărufu-tu Ion. S-a uscat ori a trăsnet în el, ce i s-o fi întâmplat că i s-au zbârcit și s-au micuțit frunzele?» «Așa o fi cum zici tu», o aud că spune, dar tot fără să se întoarcă; stătea aplecată tot cu capul în pământ, plivea
25 adică ceapa, era ocupată, n-avea vreme să stea cu mine de vorbă! «Da ce-i cu tine, tu, că ești azi așa scumpă la vorbă? o întreb. Că te știu vorbitoare de felul tău, nu te știu a fi așa mută.» «Îi mult de lucru, zice, da' tot fără să se întoarcă. Degeaba vrei tu să mă oprești, să mă opăcești de la lucru.» Și
30 a început să smulgă mai avan scaieții și buruienile, și cum îi smulgea, îi arunca în spatele ei cu amândouă mâinile. „Vezi că, de grăbită ce ești, îi zic eu în batjocură, nu cumva să smulgi și ceapa cu buruienile alea cu tot, că rămân ai tăi, săracii, fără ceapă la iarnă.» «Până la prânz trebuie să sfârșesc. La prânz,

aia e sigur că o să stropescă așa, puțin, că prea mă dor oasele, prea m-or durut toată noaptea», îmi răspunde ea. «Păi, dacă o rămâne și pe mâine o bucățică neplivită, zic, nu cred să fie chiar așa mare bai. Că și mâine, vorba aia, e zi. Nu s-or sfârși zilele azi.» «Asta așa-i – zice – dar tot fără să se întoarcă – asta 5
așa-i cum zici tu. Numai că eu ce-am promis e gata promis. Așa-s eu de felul meu.» «Așa ești tu, pe dracu, îi spun și deodată parcă s-a întors ceva în mine, m-a prins, așa, un fel de supărare. Că mai puturoasă decât ești tu, nu știu să fie altele în sat. Nu te mai lăuda atâta, parcă nu te-aș cunoaște eu ce fel de soi 10
ești. Ție să-ți dea omul un păhăruț de răchie și gata, te-ai și întors pe-o parte.» «Cine dracu' poate scăpa de gura ta?, zice ea. Dacă nu te-aș cunoaște de o viață.» De furioasă, părea ea furioasă, în felul ăsta ne-am mai sfădit noi altă dată, nu era prima oară, numai că un lucru nu-mi plăcea mie, anume că 15
de vorbit vorba cu mine, da' capul nu-l întorcea să-i văd obrazul, tot în pământ se uita. După aceea o începusem, da tot fără să se întoarcă, să se plângă de noră-sa, după cum avea obiceiul. «Mă crezi că ea – zice – nici acuma nu s-a sculat, măcar că soarele de răsărit, a răsărit de mult? Da ei așa îi place, 20
să doarmă, când îi soarele sus, s-o pripească pe obraz, că atunci îi somnul mai dulce.» Astea erau vorbe pe care le-am mai auzit de la ea, știam aproape fiecare cuvânt care îi ieșea din gură. «Când se culcă găinile – zice – ea gata, îi și întinsă în pat. Nu mai pot de ostenită, așa rău mă dor picioarele, zice, o fi de 25
la zăpușeala asta; azi nu știu ce-a fost cu mine, atâta mi-a fost de cald... Poate c-o fi de la stomac, zice, c-am mâncat perele alea verzi și nu mi-or căzut bine... Și toată ziua, nimic n-a făcut, dimineața când s-a sculat, dacă și aia a fost dimineață, drept în drum sub pruni s-a așezat; și-a luat și o perină cu 30
ea, ca să-i fie moale sub cur. Așa mă supără muștele astea – o aud că zice, că s-a învățat de la preoteasa să vorbească și ea ca doamnele – nu se poate odihni omul de răul lor. Tu, îi zic, ai pus oala să fiarbă și ai uitat să arunci mazărea în ea,

vai de capul tău. Păi, dumneatale ți-o cădea mâna, dacă pui în oală o mână de mazăre, zice și, tot așa urât vorbește cu mine, o vorbă frumoasă n-am auzit de la ea. Și dacă n-aș fi eu, vai și amar de capul lor, puricii i-ar mânca pe amândoi, să nu
5 mă mișc de aici dacă n-o fi așa. Plivea ceapa și se tot plângea de noră-sa – nici gura nu i-a stat și nici mâinile nu i s-au oprit – numai că ceea ce nu mi-a plăcut mie, ceea ce mi s-a părut că nu-i chiar cum trebuie, a fost că n-a vrut să se întoarcă s-o văd la obraz... «Mi se pare că de-acuma s-a sculat și noră-ta,
10 spun, că s-a aprins lumina în casa de către grădină.» «Bate soarele drept în fereastră, zice ea, și ție ți se pare că-i lumina aprinsă. Și dacă s-o sculat, cum zici tu, mira-m-aș, nu aprinde ea lumina, nu strică ea petruleul, că n-o fi proastă.» «Ba-i lumina aprinsă, zic, fă bine și te uită și tu, ca să vezi că-i așa
15 cum zic eu.» «Grija ei n-o am eu, poate să-l strice. Prostu' de bărbatu-su tot nu zice nimica. Tace și-i cumpără altul în loc. Poate ea orice să facă, el tace ca mut, atâta-i de prost.»... Și cu capul tot în pământ sta, n-a vrut să-l ridice în nici un fel... «O mai fi ceva răchie în sticla aia a ta? o întreb, ori te
20 pomenești c-ai beut-o toată, săraca de tine.» «Nu-i, că s-a gătat, zice și cu o mână ridică sticla ca s-o văd și eu. N-a fost prea multă, am tras o înghițitură, două, să mă mai încălzesc, cum îți spun și am și dat de fund. Nici n-a fost ea plină, dacă a fost de-o palmă, nici un picuț mai mult. Da de bună a fost
25 tare bună, nu pot spune, țuică de prună, plăcută la gust, clasa întâi»... Și cu capul tot în pământ sta, cum îți spun, să n-o văd eu la chip și, lucrul ăsta mi s-a părut mie tare curios, dar de zis n-am zis nimica, am lăsat-o în plata Domnului, să plivească ceapa, și am plecat.“

II

1

„Te miri ce e în stare să născocească, câte pot să-i mai treacă prin cap copilului“, spuse mama. Tata îi aruncă o privire ursuză și indiferentă și plecă pe linie – era acar – să schimbe 5
semafoarele. „Moș Bălu e de vină, se plânse mama. El îi bagă în cap prostiile astea. Îl îmbolnăvește“... „Da am văzut-o cu ochii mei, mamă“, spuse Tisu, înainte de a se culca. „Ai vreme să te uiți în gura lui? mormăi acarul, în timp ce cu un ghemotoc de hârtie curăța sticlele la un felinar. Voi vă potriviți. 10
Câtă minte ai, tu ești în stare să-l și crezi.“ Moș Bălu, în schimb, îl descusu cât se poate de interesat, în timp ce mulgea vacile: „Și picioarele cum le avea, îl întrebă el, de om ori de cal? Te întreb pentru că după picioare o cunoști dacă îi *ea* sau numai așa, o babă mai urâtă, care îi poate semăna.“ „De 15
cal unu, spuse copilul, și celălalt, așa, ca de cocoș, și un picuț parcă mai scurt, că-l trăgea după ea.“ „Ea trebuie să fi fost, decise convins Moș Bălu; își mută scăunelul la altă vacă și fu cât pe-aci să verse șistarul cu lapte, atât părea de tulburat de cele aflate de la Tisu. Mă gândesc că la dinți nici n-ai avut 20
vreme să te uiți“, spuse el, și laptele făcea țâr-țâr în șistar... Moș Bălu purta o pălărie neagră cu borurile flenduroase și când se aplecă înainte, să poată prinde mai bine țățele vacii, pălăria îi alunecă. Avea un cap micuț, ca de copil, cu părul

tăiat scurt, des și alb. „Ba m-am uitat, spuse el. Cum era să nu mă uit! Dinții erau din coceni de porumb, se vedea de la o poștă.“ „Adu tu șiștarul celălalt, să nu mă mai scol eu de aici, că ăsta s-a umplut“, spuse moș Bălu și dădu șiștarul plin
5 cu lapte mai la o parte, să nu dea cumva vaca, din greșeală, cu picioarele în el și să-l răstoarne. Un timp se auzi doar țârâitul uniform și monoton al laptelui. „Purta o cămășuică verde, ca nemțoaicele“, spuse copilul. (Stătea pe prag și cu un băț scormonea o balegă uscată.) „Trebuie să fi avut și o umbrelă
10 roșie sau, cine știe, poate că greșesc?“ întrebă moș Bălu. „Umbrelă n-a avut, nici roșie nici de altă culoare, la ce să mint“, spuse copilul. „Aia se poate, spuse moș Bălu. Se poate și fără umbrelă... O vacă bună de lapte ca asta, adăugă el după o scurtă tăcere, nu cred c-am mai avut noi de când îi lumea.
15 Și buna mă bătea la cap s-o vindem. Să te iei după muier! Știu eu ce știu.“ „Și atunci, povesti Tisu, mi-a spus să mă urc lângă ea, s-a dat puțin la o parte să-mi facă loc; numai că avea un cal orb, nu vedea drumul bine, o lua când la stânga, când la dreapta și de vreo două ori a fost chiar gata să ne răstoarne
20 într-un șanț; da ei ce să-i pese, tot timpul a ținut-o așa într-un răs. «Calul ăsta, mi-a spus ea, a băut borhot și s-a cam îmbătat, da tu nu ai de ce să te temi, și așa beteag cum îi el, drumul îl nimerește; nu există să-l greșească, de ajuns ajungem noi, n-avea grijă», și atunci a dat să-mi bage mâna în sân, dar eu
25 m-am ferit. Și nu știu de unde a scos o turtă cu o oglindă la mijloc, dar n-am vrut s-o iau; ea s-a înfuriat și a aruncat turțița înaintea cailor. «Cum vrei tu, a zis, de îmbiat eu nu te îmbii, numai foamea să nu te apuce, că de mers mai avem un picuț.» «Ba că nu mai avem mult», i-am spus eu... Și chiar atunci a
30 început ploaia; ea s-a întors după pătură să mi-o pună pe spate să nu mă ude așa de tare... Și eu am putut sări în timpul ăsta din trasură, ea n-a mai avut când și cum să mă oprească. Numai că m-am împiedicat când am sărit și am căzut în șanț. M-am ridicat repede și am dat să fug, și atunci am văzut-o

cum se uita râzând la mine și-mi făcea numai așa din deget. «Vezi dacă nu ești cuminte? zicea ea și tot mișca degetul în stânga și dreapta. Vezi ce pățești, dragul maichii, dacă nu te astâmpărași?» și cu o mână, care mie mi s-a părut tare lungă, m-a tras iară lângă ea. Și m-am uitat la picioarele ei și atunci 5 am văzut că unul era de cal, iar celălalt de cocoș. Am început să tremur de frig ori de frică, și mi-a venit să plâng. «Taci cu baba, taci cu baba», zicea ea și tot da să mă strângă în brațele ei subțiri ca niște bețe...» Moș Bălu privea drept înaintea, pe sub picioarele vacii, fără să spună nimic. Își căuta din ochi 10 pălăria, se întinse după ea, fără să se ridice de pe scaun, și și-o îndesă pe cap.

În pragul ușii, în spatele lui Tisu, stătea mama; ascultase și ea și începu să-l certe pe bătrân: „Tu nu vezi ce povești spune copilul ăsta?! Tu nu auzi ce îi iese din gură; nu ești cu gândul 15 la el, sau ce-i, că nu zici nimica?” „Tu să nu te răstești la mine, că acum vezi pe dracul, îi spuse mamei moș Bălu și, ridicându-se destul de greu de pe scaun, își îndreptă șalele... Ce-ai vrea tu, să țină așa în el și să nu spună la nimeni, asta ai vrea? Povestește copilul. Nu face la nimeni rău, de ce n-ar 20 povesti?” „Nu ai mai multă minte decât el, eu așa socot”, spuse mama și, de furie, era cât pe aci să verse șiștarul cu lapte. „Frumos vorbești cu tata care ți-a dat viață și te-a crescut, vai și amar de capul tău”, o ocări bătrânul și părăsi plin de demnitate grajdul... Seara, copilul avea fierbințele mare. 25 Speriată, mama îl frecă, după ce-l puse să se dezbrace în pielea goală, cu un ștergar aspru. „Slab îi copilul vostru, spuse moș Bălu. Numai pielea și oasele. N-ai la ce te rușina, spuse mama. Nu fi tu prost, că nu se uită nimeni la tine.” „Nu știi ce-i cu el, că parcă nu-i întreg la minte.” „Îi căutați prea mult în 30 coarne, spuse acarul. Să nu mă înfurii eu că vede el atunci pe dracul”, mai spuse și se așeză morocănos pe un scaun lângă sobă. „Când mai zice la măscări, uite așa am să-i dau tot peste gură până se dezvață”, spuse mama. „Cum l-ați crescut, așa

îl aveți“, spuse acarul și cu un cârlig răscolea focul gata să se stingă... Pe neașteptate, lacrimile porniră potop. Trupul i se scutura de parcă ar fi fost apucat de friguri. „Voi nu mă credeți, spunea el printre sughițuri de plâns, dar așa a fost, cum vă
5 spun eu acuma. Avea picioare de cal baba aia și mirosea a păcură și a borhot.“ „Dumneata, tată, i-ai băgat prostiile astea în cap“, se rătoi mama la bătrân. „Cine știe ce babă l-a speriat, că plânge acuma ca un apucat.“ „Să nu mai zici păs că te trăsnesc!“ strigă acarul la el și se ridică de pe scaun. Speriat,
10 Tisu își vârî capul sub pătură... O văzu din nou într-o noapte de iarna cu lună plină, când prin geamul deschis se zărea curtea pustie, albă, de parcă ar fi nins. Din pat gura cuptorului părea deschisă larg; ea era undeva, acolo, se furișase în spatele cuptorului și scotea doar din când în când capul și se uita la
15 el. „Degeaba te ascunzi tu, că eu tot te văd“, îi spuse el în șoaptă și se aplecă mult în afară pe pervazul ferestrei, ca s-o poată vedea mai bine. Părul cărunt îi era despletit și părea din câlți sub lumina lunii. O babă tare hâdă și rău mirositoare! Subțiiindu-se parcă, asemeni unei nevăstuici, se furișa pe ușa
20 cuptorului, dispăru în interiorul acestuia. Pere coapte și putrede cădeau din părul din mijlocul curții. Se spargeau cu zgomot cum atingeau pământul crăpat de secetă. Împroșcau, jur împrejur, suc lor dulce și cleios. Câinii din sat începură să latre toți deodată și din patul celălalt îl auzi pe moș Bălu
25 vorbind prin somn. Dormea pe spate, cu gura larg deschisă, acoperit cu pătura până sub bărbie. „Moșule, strigă Tisu cât putu de tare, trezește-te, moșule, nu mai dormi. Mă auzi ori nu mă auzi?“ „Ce-i?“ întreba bătrânul; se ridică în capul oaselor și prin întuneric se uită la copil. „Ea e acolo, spuse Tisu și cu
30 o mâna arătă spre curte. Am văzut-o chiar acuma! Să mă trăsnească Dumnezeu dacă mint.“ „Unde acolo, unde zici tu că îi?!“ întrebă bătrânul și sări sprinten din pat. „A intrat în cuptor. S-a făcut subțire, ca să poată intra mai ușor pe ușă, și gata, a dispărut“, spuse Tisu. Stătea în mijlocul încăperii

în cămeșoia lui de noapte și dădea ca un apucat din mâini. „Păi atunci să mergem s-o prindem, spuse bătrânul. Alta nu-i de făcut, eu așa cred.“ Și amândoi, în vârful picioarelor, să nu prindă și ceilalți de veste, ieșiră din încăpere. Începu o hârjoană, pe jumătate speriată, pe jumătate veselă; deși credeau 5 amândoi în existența din carne și oase a femeii cu picioare de cal, se îndoiau totuși de nocivitatea ei, fiind convinși că ea, oricât de vie, de adevărată ar fi, nu va putea niciodată și nicicând să tulbure într-adevăr lumea în care trăiau ei. Vroiau doar s-o alunge, s-o fugărească, așa cum fugărești un dihor 10 care îți intră în ogradă, sau un uliu gata să dea iama la păsări! Odată jivina alungată, nimic n-ar mai fi tulburat liniștea casei... Bătrânul luă scândura cu coada lungă, cu care femeile vârău colacii în cuptor, și scormoni cu ea prin toate cotloanele acestuia, în timp ce copilul țopăia de jur împrejur.“ Vezi, tu, 15 dacă iese cumva, să nu dea sfântul s-o scapi. Sari pe ea, băiatule, prinde-o cu nădejde, nu-ți fie frică. Cât ești cu mine, n-ai de ce să te temi. De față cu mine n-o să îndrăznească nimeni să te atingă.“ „Cât ne-am mocăit noi prin casă – spuse copilul – a avut vreme destulă să-și găsească o ascunzătoare. O fi undeva 20 prin șopron, ori s-o fi pitulat în cuina de vară, că-i loc destul. Acuma, pas de-o mai găsește! Nu se lasă ea prinsă, așa cu una, cu două...” Și amândoi, în vârful picioarelor, în cămeșoaiile lor albe și lungi – bătrânul în frunte și copilul, mai temător, mai speriat, nu așa de frecat de ale vieții – se apropiară de 25 șopron, îl răscoliră în fel și chip, mișcară lăzile goale de la locul lor, nu cumva ea să-și fi găsit culcușul chiar în dosul lor. O căutară și în cuina de vară, moș Bălu o căută până și în cazanul de fiert lături la porci, fără s-o găsească însă, fără să dea în vreun fel de urma ei. Ființa aceea ciudată și malefică – pe 30 jumătate om, pe jumătate fantomă – arătare respingătoare și indecent de jucăușă – înainte de a dispărea fără urmă, nu țopăise ea cu fustele ridicate ca o fetișcană, cu picioarele ei respingătoare, unul de cal, celălalt de cocoș, în jurul

cuptorului?! – care ar fi putut fi chiar moartea, dacă moartea ar fi putut într-adevăr primi un chip omenesc – ființa aceea nu era așadar nicăieri! „Ți s-o fi părut și ție, spuse bătrânul respirând greu și așezându-se să se odihnească puțin pe capra de tăiat lemne. Mă sculași din somn pe degeaba, asta-i. Mă făcuși să alerg, să-mi dau sufletul.“ Și chiar atunci, în timp ce bătrânul se scărpină în ceafă, stând pe capra de tăiat lemne, deasupra lor, în podul șurii, se auziră un fel de pași, un tropăit ușor, care când se pornea năvalnic, când se oprea pe neașteptate! „Ce aud eu acuma, auzi și tu, ori mi se năzare numai mie?“ întrebă bătrânul în șoaptă și-l prinse pe copil de mână. „Aud, cum să nu aud, doar nu-s surd“, spuse copilul și amândoi încremeniră, aproape că nici nu respirau, încordați la culme, cu privirile ridicate spre podul șurii. Pașii se porniră din nou; tiptil, având grijă să nu facă cel mai mic zgomot, cei doi, bătrânul și nepotul, se apropiară de scara care ducea în pod. Urcară pâna la jumătatea scării – bătrânul în frunte, copilul în spatele lui – și se opriră din nou să asculte. „Parcă nu se mai aude nimic“, spuse copilul în șoaptă. „Ne-o fi simțit, spuse tot în șoaptă bătrânul și s-a ascuns. Asta e una dintr-alea, unsă cu toate unsoarele, pe asta n-o prindem noi chiar așa de ușor!“ Zadarnic căutară ei prin toate ungherele podului, nici urmă de ea; moș Bălu, sătul de atâta alergătură, se așeză pe un cufăr vechi, își scoase pacla cu tutun și-și răsuci o țigară. „Gata – spuse el udând hârtia cu vârful limbii, ca să se lipească bine – de-acuma eu m-am săturat, trag o țigară să mă mai liniștesc. Și tu ai grijă să nu-ți umble gura, după cum îți este obiceiul, să povestești în stânga și în dreapta, ce și cum a fost... Mai bine să taci mâlc și să nu spui la nimeni ce-am căutat și ce-am făcut, e mai bine așa, ascultă-mă pe mine ce-ți spun...“

Aceasta a fost, de altfel, singura întâmplare mai ciudată din copilăria lui Tisu. De cum cresc, de cum intră în adolescență, se schimbă mult.

Într-o vară, avea vreo treisprezece ani și era în vacanță, muri moș Bălu... Îl găsiră în cămara de alimente, prăbușit deasupra unei lăzi cu banița de măsurat grâul într-o mână. Era un bărbat încă în putere, cam vorbăreț, e adevărat, dar foarte harnic. Îl plânse întreaga familie. Tisu, în schimb, nu fu în stare să verse o lacrimă. Moartea bătrânului îl impresionă prea puțin; și asta nu pentru că nu ținea, în felul lui, la el, ci pentru că nu putea înțelege cum de bătrânul, în picioarele căruia se împiedicase nu de puține ori și care știa atâtea întâmplări extraordinare, de rămâneai cu gura căscată când îl auzai povestind, de-acuma gata, a dispărut pentru totdeauna! Cum să regreti, așadar, pe cineva în a cărui dispariție nu puteai crede?! Și el era convins că bătrânul se va reîntoarce. Era convins că lacrimile celor ce-l plângeau erau inutile și zadarnice! I se păru că bătrânul stă nemișcat întins pe năsalie, numai așa, ca să-și bată joc, să-și râdă de ei. El era obișnuit cu glumele acestuia, n-avea de ce să se lase dus de nas! Tisu nu putea să-și închipuie că tot ce se întâmpla de data asta era irevocabil și pentru totdeauna. În timp ce preotul făcea slujba de înmormântare – era o zi frumoasă de primăvară, păsările cântau de te asurzeau, lumina soarelui strălucea – părăsi cimitirul și se întoarse acasă. Cea mai mare plăcere a lui era să stea ceasuri întregi și să se uite la cai. Ușa la grajd era larg deschisă; se așeză pe prag și începu să-i privească, plin de interes, așa cum făcea de obicei. Numai că li se întâmplase parcă ceva cailor. Tropăiau nervoși, cuprinși de neliniște. Ce-or fi pățit, oare, că dau așa din picioare tot timpul? Ce s-o fi întâmplat cu ei? se întrebă Tisu. Știau ei oare că bătrânul murise și acum se frământau, în felul lor, din pricina asta?... După un timp, lui Tisu, i se făcu foame. În bucătărie, pe plită, zăceau oalele cu de-ale mâncării. După moartea bătrânului, ai casei nu se prea atinseseră de mâncare. Supa năclăită, mirosea a acru; din pricina căldurii se stricase, probabil... Îi trecu cheful să stea în bucătărie, unde totul mirosea atât de

urât; așa că se duse în grădină, să-și facă de lucru până se întorc ai lui de la cimitir.

Iarba era cosită de curând, merele zăceau neculese, unele pe jumătate putrede. O să mă certe moșu că n-am strâns
5 merele, îi trecu prin gând, repede își aminti însă că moș Bălu nu mai era printre cei vii, ca să-l poată certa...

Soarele coborâse undeva dincolo de gardul înalt al grădinii. O umbră călduță, mocnită, se lăsa din crengile încărcate cu rod ale merilor. Reveni în bucătărie. Într-un târziu, se auzi
10 poarta; se reîntorseseră ai casei de la cimitir. Îi auzi vorbind, afară, în curte. Uneori, seara, când se întorceau de la lucru, glasurile lor păreau la fel de frânte de oboesală. Durerea, suferința îi vlăguise. Nu le ieși în întâmpinare, de teamă să nu-l certe c-a plecat de la cimitir. La început fu uimit că printre
15 glasurile pe care le auzea lipsea al lui moș Bălu. Acesta vorbea întotdeauna foarte tare, numai vocea lui o auzai de obicei. Apoi își aminti din nou că moșul a rămas „acolo“, așa că nu are cum să-l audă. La fel cum se întâmplase în grădină, îl cuprinse un fel de mirare... Din ogradă răzbătea până la el
20 plânsul cu sughițuri al mamei, care ținuse mult la bătrân și părea nemângâiată de pierderea lui. O vecina încerca s-o potolească: „Eu zic c-ar fi bine să te duci să te întinzi un picuț, spunea vecina. Măcar un ceas să poți închide ochii, să mai prinzi ceva puteri. Ma uit la tine că abia te mai poți ține pe
25 picioare.“ Apoi se așternu tăcerea. „Așa am pățit eu când a murit taica – începu să povestească vecina, și în timp ce povestea, hohotele de plâns ale mamei încetară; nu se auzea decât vocea răgușită a femeii. Vorbea și ea în șoaptă, și Tisu își aminti că așa vorbeau femeile în Vinerea Mare când se
30 duceau la cimitir să îngrijească mormintele, încet, foarte încet, de parcă s-ar fi temut să nu tulbure somnul cuiva. „Mă credeți că n-am putut vărsa o lacrimă?, își continuă ea istorisirea, mi-au secat parcă toate lacrimile, mi-au rămas ochii uscați cum îi piatra. Și dacă eu n-am suferit la moartea lui, nu cred ca

altcineva să fi suferit, de când e lumea lume. Pentru că eu am fost fată orfană de mamă și pe mine el singur m-a crescut, fără ajutorul nimănui. Și nu i-a fost ușor de unu singur, săracu', fără alt ajutor, fără alt suflet lângă el. Așa a fost să fie, să rămân eu în grija lui, așa a fost scris..." Apoi se așternu din nou liniștea, și după o vreme, în care nimeni nu scoase o vorbă, femeia continuă să povestească: „Unde se ducea la lucru, mă lua cu el, acasă singură, eram micuță, nu mă putea lăsa. Țin minte că se ducea la un loc unde face Timișul un cot, ăla era din pământul pe care l-a primit biata mama de la măștionul ei, și, ce să facă, mă lua cu el, cum vă spun, mă așeza lângă răzor, unde găsea o tufă sau câte un pomișor ca să fie oleacă de umbră, rupea niște brusturi ca să-mi facă un pătuț, să nu mă tragă pământul, să mă betelesc, și mă lăsa acolo. «Stai cu taica aicea și fii fată cuminte», îmi spunea și mă mângâia pe obraz, și eu mă uitam la el cum cosește, și mă bucuram când se apropia cu brazda de locul unde ședeam eu... Mai către prânz, când mă ajungea soarele, venea și mă schimba, mă muta la umbră; și, ca să-mi fac și eu de lucru, îmi dădea să mă joc cu codiriștea ori cu clopotul de la vaci; și când a murit am împietrit de durere, nu l-am putut plânge, o lacrimă n-am vărsat"... Femeia termină de povestit; sughițurile de plâns, ale mamei, se auziră din nou. „V-o fi foame, o auzi Tisu spunându-le celor din ogradă. Să vă aduc, dragii mei, ceva de mâncare. Uite că am și uitat. Numai că o fi mâncarea rece, dar eu acuma nu mai am puterea aia s-o încălzesc. O mâncați așa cum îi..." Intră în bucătărie și îl văzu pe Tisu stând zgribulit, de parcă i-ar fi fost frig, pe scaunul de lângă sobă. „Aici ești, dragul mamei? Mă întrebam ce-o fi cu tine, unde ai pierit, că nu te-am mai văzut“, întrebă ea. „Au putrezit merele de când nime nu le-a strâns“, spuse Tisu și se miră și el de propriile lui cuvinte. Ea nu-l auzi însă, începu să robotească, târșindu-și obosită picioarele prin bucătărie. „Ți-o

fi și ție foame, spuse ea. Trebuia să mănânci, să nu ne aștepți pe noi...”

Tisu își ura adolescența și ori de câte ori își aducea aminte de copilul de odinioară îl cuprindea o neostoită mânie. Nu, pentru nimic în lume, n-ar fi vrut să aibă din nou paisprezece ani, să se trezească din nou în dormitoarele de internat, cu paturi de fier, cu dușumelele murdare, alături de ceilalți copii – băieți de țărani din satele din împrejurimi, veniți la oraș să se facă „domni” – gălbejiți, hrăniți cât era săptămâna cu fasole și cu varză. Nici un chip drag nu se desprinde din nesfârșita, penibila lui adolescență. Uitase numele tuturor băiețandrilor cu care învățase în aceeași clasă tot felul de lucruri absurde și inutile, numele profesorilor excentrici, severi, bonomi sau puțin într-o dungă; singura ființă de care își mai aducea aminte era o bucătareasă nemțoaică grasă, roșcovană și pistruiată care, cine știe din ce pricină, îl simpatiza și-i aducea pe furiș, în așa fel ca nimeni să nu afle, bucăți uriașe de carne; le fura de la bucătărie sau i le dădea chiar bucătarul, în zilele când accepta să se încuie cu el în camera de baie, de unde ieșea mai roșie decât de obicei, transpirată și ursuză, de parcă ar fi fost supusă unei corvoade neplăcute, acceptată de ea din simplă necesitate sau din calcul; sâmbăta pleca acasă, se întorcea luna și-i aducea, învelit într-o cârpă nu tocmai curată, ștrudel cu mere: îl punea să-l mănânce în fața ei, ca să fie sigură că nu-l împarte cu alții. „Nici ei, când au, nu-ți dau ție, atunci de ce să le dai tu lor?” spunea ea și în priviri i se aprindea o mică scânteie răutăcioasă. Joia după-amiaza, când elevii aveau liber, îl lua cu ea întotdeauna în vizită la niște fini ai ei care țineau un fel de han pentru căruțași și târgoveți, undeva la marginea orașului. Fetița cărciumarului, cam de aceeași vârstă cu el, în tot cazul nu cu mult mai mare, era grav bolnavă. El nu avea voie să intre în odaia ei, o aștepta pe „tanti Hilde” afară în curte sau, în zilele ploioase, într-o cameră cu uși multe în care zăceau de-a valma tot felul de obiecte inutile; ca să

nu se plictisească îi aduseră să-l admire ierbarul fetei bolnave. Cât fusese sănătoasă, pasiunea ei a fost să culeagă flori și să le preseze cu multă mîgală, ca să nu-și piardă nici culoarea și nici frăgezimea! Mai erau și ierbarele cu mușchi și cu licheni, și cu numele lor dedesupt scris în latină, cu 5 cerneală roșie; ele răspândeau un miros greoi, de putregai, gata să se sfărâme la cea mai mică atingere. Pentru el era greu să facă o deosebire între ierbarele acelea rău mirositoare și ființa atît de fragilă a fetei, despre care se spunea în șoaptă, și cu multă compasiune, că n-ar mai avea mult de trăit. „Nu cumva 10 să le strici“, spunea Hilde, uitându-se și ea cu respect peste umărul lui la florile albastre de „nu-mă-uita“ presate cu multă grijă și frumos aranjate pe hârtie... „Azi poți veni cu mine s-o vezi și tu, îi spuse ea într-o zi. Numai să ai grijă să nu te apropii prea mult de patul ei și, mai ales, să nu pui mîna pe nimic. 15 Fă cum zic eu, că-i mai bine așa, chiar dacă nu se ia, cum zic doctorii.“ La început, nu simți decît mirosul greu de medicamente și cel acru al transpirației fetei. Apoi se obișnuî cu întunericul și-i văzu chipul micuț, îngrozitor de slab. Se uita la el cu o privire tristă și foarte intensă. Ușor enervat, Tisu 20 îi ocoli privirea. „Ce vrea de la mine?“ își spuse el aproape cu ciudă. Așa că fu mulțumit cînd fata își ridică ochii spre crengile copacilor ce se vedeau prin fereastra deschisă. Scăpă în felul ăsta de privirea ei, care ar fi vrut parcă să-i ceară ceva, dorea parcă un anumit lucru al cărui sens lui îi scăpa. Era nerăbdător 25 să iasă cît mai repede din cameră, și fu fericit cînd Hilde îl prinse de mîna, semn că vizita s-a terminat, și părăsiră în tăcere încăperea. Trase în piept aerul curat și se simți eliberat parcă de o mare greutate... Drumul spre poartă era străjuit de o alee cu trandafiri. Trecură amîndoi pe lângă parii înalți, pentru 30 trandafirii agățători, cu globuri de sticlă colorată în vîrf. În globurile acelea strălucitoare, el văzu reflectându-se chipul Hildei, deformat, desigur, din pricina concavității luînd forme monstruoase: gura uriașă și strîmbă, ochii ca de broască,

precum și capul diform, alungit. Îl cuprinse un fel de frică ciudată, inexplicabilă. „Ia te uită ce gură mare și strâmbă ai“, îi spuse el femeii, „Parcă mutra ta e mai frumoasă?“, spuse femeia și punându-i mâna – o mână mare și grea ca de bărbat – în ceafă, îi apropie fața de oglinda diformă și lucioasă a globului. El își văzu chipul, gura strâmbă, ochii oblici, nasul turtit. Din pricina deformării, diferențele dintre chipul lui și cel al Hildei dispăruseră, se șterseseră, părea unul și același chip. Și amândoi, băiatul și femeia, izbucniră în râs. Râsul lui era plin de voie bună, nici al femeii nu era mai puțin vesel, numai că ea își aminti repede de fetița bolnavă de la capătâiul căreia tocmai plecaseră și fața i se întunecă pe neașteptate. „Nu știu ce mă apucă să râd ca proasta, spuse ea furioasă. Ce o spune săraca Lucreția că-mi arde de răs acuma și fetița ei e pe moarte. Nu mă mir de tine, că ești copil prost, mare lucru nu înțelegi, dar eu sunt femeie bătrână, ar trebui să am mai multă minte.“ „N-am făcut nimic rău“, spuse Tisu. Ea nu-i răspunse, fața i se înăsprî și nu se îndepărtaseră mult de casa bolnavei c-o apucă plânsul. „Oare de ce plânge? Ce-i veni să plângă așa, dintr-o dată, se întrebă mirat Tisu. Tare-i proastă“, îi spuse el. Își promise că n-o va mai însoți de-acuma niciodată. „Poate să mă roage ea cât o vrea, cu ea nu mă mai duc, fie ce-o fi“, îi spuse. Era nerabdător să ajungă cât mai repede la internat.

În toamna aceluiași an, la începutul lui septembrie, își făcu apariția în orașul în care Tisu era elev în clasa a patra de liceu și se lupta cu matematica, un acrobat pe sârmă. Un ins ciudat și pitoresc, care putea fi văzut în fiecare seară plimbându-se pe „corso“, întovărășit de liota sa de copii – cel mai mare dacă împlinise zece ani – îmbrăcat cu un costum alb și tăiat cam excentric pentru gustul târgului. Albul costumului de pânză nu era chiar imaculat, pantalonii erau de obicei boțiți, tocurile de la pantofi scâlciate. Toate acestea nu reușiseră însă să tulbure

aerul plin de demnitate al acrobatului. Între turnul bisericii catolice și cel mai înalt balcon al primăriei fu legată o sârmă bine întinsă, și cirarul, nu înainte de a ține un lung discurs printr-un *hautparleur*, de fapt, o succintă descriere a pericolelor ce-l pândeau, precum și a tuturor acrobaților pe sârmă 5 care și-au pierdut viața executând respectivul balans – trecea legănându-se ușor pe deasupra mulțimii de gură cască; un reflector, mînuit cu multă dibăcie de la o fereastră a primăriei, îi lumina trupul slăbănog cu picioare puternice, musculoase. Cu sufletul la gură era urmărită trecerea lui de la un capăt al frânghiei la celălalt; ezitățile îi erau subliniate de zumzetul speriat al mulțimii care, în momentele cele mai dificile, își ținea respirația, împietreau cu toții cu sufletul la gură, nimeni nu îndrăznește să se miște; un oftat de ușurare, comun, sublinia, în sfârșit, depășirea pericolului. Înalt, subțire, fantomatic, 10 acrobatul se legăna pe frânghie, gata în orice clipă să se prăbușească, expus în fiecare moment pericolului, cu moartea pândind în umbră, nerăbdătoare să-l înhațe; de data asta Tisu se lăsă prins într-un joc ale cărui ascunzișuri nu le știa. De unde să bănuiască el că tocmai acest însemn al morții, scris 20 parcă pe fruntea acrobatului, îl mâna – pe el și pe toți ceilalți ce luau parte la spectacol – spre locul unde cirarul, pe vreme frumoasă sau pe ploaie, își făcea numărul? Pentru că timpul urât – pe la începutul lui octombrie începură ploile lungi de toamnă – nu-l împiedica și nu-l speria pe acrobat. În lumina 25 tulbure a apusurilor lungi de toamnă, sau sub aversele reci ale ploii, el trecea, legănându-se ușor – provocând mereu moartea – pe deasupra capului lor. De unde să bănuiască Tisu că, în acele clipe, între el simplul privitor, pe de o parte și moartea pe de alta, se crea de fapt un fel de legătură stranie 30 și aproape nepermisă! De unde să bănuiască el că acrobatul – ființă inconștientă, naivă și cam flușturistică – face cu ochiul morții, o provoacă aproape tot timpul cu obrăznicie și el asistă, încântat și înfricoșat la culme, la tot acest spectacol nevinovat?

Toate acestea erau, ca să zicem așa, treburi de culise; ceea ce se vedea, însă, ceea ce era expus privirilor tuturor, era doar mersul pe sârmă, spectaculos și atât de incitant, încât îți tăia răsuflarea! Și el nu ghicea, era prea naiv și neștiutor ca să știe, cine se ascundea în dosul bărbatului cu privirea fixă, cu trupul sub maxim control și sub maximă tensiune, cine pândea din umbră, cine provoca în fiecare spectator, și deci și în el, acea plăcere nepermisă și dubioasă. De unde să știe el, liceanul candid, că spectacolul la care asista, fugind de la internat pe furiș, renunțând chiar la masa de seară, cu stomacul chiorăind de foame, era de fapt un spectacol de-al *ei* pus în scenă de *ea*, pentru bucuria mulțimii?... De trei ori pe zi trecea circarul pe deasupra capetelor celor adunați să-l privească. Dimineața, când clopotul din turnul bisericii catolice bătea ora nouă, iar gospodinele cu coșurile pline, care se întorceau de la piață, încremeneau cu gura căscată, privindu-l; la prânz, când elevii cu ghiozdanele pline cu cărți și caiete dădeau buzna să-l privească, și seara, seara când, în sfârșit, venea întregul oraș să-l vadă! În fundul sufletului nutrea oare Tisu speranța că, în cele din urmă, omul de pe sârmă își va pierde totuși echilibrul? Și că atunci când măștile vor cădea, în sfârșit, când circarul se va prăbuși pe asfalt, într-o baltă de sânge, jocul își va dezvălui mobilurile lui ascunse? Aștepta el clipa când totul va fi spus până la capat, când jocul va apărea în adevărata lui lumină? Aștepta ceea ce ar putea să însemne, să zicem, sfârșitul jocului? Acesta să fie oare adevăratul motiv pentru care nu voia să piardă nici un spectacol? În tot cazul, „jocul“ trezea din letargie imaginația lui ternă și mediocră; iar ușoara strângere de inimă, pe care o simțea ori de câte ori omul de pe sârmă părea gata să cadă, nu era, de fapt, decât un scurt și trecător contact cu o lume care, altfel, îi va rămâne mult timp inaccesibilă. Se lăsa de fapt păcălit, dus de nas, tras pe sfoară! El, care n-a simțit niciodată nevoie să evadeze, fiindă pozitivă și ternă, era purtat pe nesimțite spre o lume stranie

și misterioasă, înspăimântătoare și sumbră. Răpit, dus cu forța, fermecat, iar vrăjitorul e acolo, sus, pe sârmă, deasupra capului său!... Într-o asemenea măsură prins, încât numără ceasurile de la un spectacol la celălalt. Tot timpul, atât la internat, noaptea, în dormitorul rece și plin de fum sau ziua în banca 5 lui de licean, gândurile lui se rotesc în neștire, mereu în jurul omului de pe sârmă! Căci de data asta, totul fiind atât de bine ascuns, de camuflat, nici un miros neplăcut nu irită nările nimănui. Nici un chip strâmb nu rânjește la noi dintr-o oglindă concavă sau convexă. Se merge numai pe sârmă în 10 balans ușor, nici un pas greșit, nici o mișcare necugetată, se încearcă doar aerul cu piciorul stâng sau cu cel drept, se apleacă doar trupul ușor spre stânga pentru a recâștiga echilibrul, o încordare a mușchilor care încearcă să înfrângă rezistența unor legi prea tiranice, ținând ca în niște chingi de fier trupul al 15 cărui singur rost este să alunece încet pe sârmă; – se trece pe cea mai îngustă punte pe care se poate merge, cu hăul adânc în stânga și în dreapta... El însă, omul de pe sârmă, știe foarte bine cine a pus la cale tot acest spectacol ce-ți ia ochii, știe de fapt în slujba cui se află în aceste clipe de maximă tensiune, 20 de spaimă și de plăcere! Și, alunecând ușor, de fapt, nu o sfidează el oare? Nu încearcă s-o păcălească, s-o înșele, să se elibereze de prezența ei respingătoare?! Nu mirajul unei libertăți absolute îl determină să alunece pe sârmă, cu privirile înfipite într-un punct fix și îndepărtat?... 25

Într-o bună zi, circarul își adună frânghia ghem, o puse în buzunar și plecă cu totul pe neașteptate; nici o frânghie bine întinsă nu mai legă turnul bisericii de balconul de la ultimul etaj al primăriei... Printre elevi, prezența acestuia produsese, bineînțeles, mare senzație. Se vorbea tot timpul 30 numai despre el. Lui Tisu nu-i plăcea însă să audă rostindu-i-se numele. Ori de câte ori venea vorba despre omul de pe sârmă, se îndepărta repede. Înțelesese oare el și regreta acum, că se lăsase prins, că omul acela reușise să-l înșele? „Nu-i mare lucru,

le spunea în tot cazul liceenilor, dând din umeri cu mult dispreț. Așa ceva pot face și eu.“ „Încearcă, dacă poți“, ziceau băieții neîncrezători. „Dar de ce să încerc? se revolta el. Cu ce mă aleg dacă merg pe sârmă de la un capăt la celălalt? E o prostie...“

5 Când peste un an circarul veni din nou în oraș, o săptămână întreagă Tisu refuză cu încapățânare să meargă să-l vadă. „L-am văzut anul trecut“, le spunea el băieților de la internat. Într-una din zile îl zări în oraș, singur, fără droaia lui de copii negricioși și gălăgioși și simți o ușoară strângere

10 de inimă; seara, ascuns în spatele unui chioșc, ascultă din nou explicațiile, enumerarea, cu amănunte de tot felul, a tuturor pericolelor ce-l pândeau și la care se expunea de bunăvoie; când circarul se urcă în balcon însă, gata să-și înceapă numărul, Tisu plecă, întoarse spatele mulțimii adunate și se îndreptă

15 grăbit spre internat. „Am văzut asta de mai multe ori, își spuse. Ce rost are s-o mai văd o dată.“ Noaptea îl visă pe circar prăbușit într-un lac de sânge. Strigă în gura mare, încât vecinii de pat se treziră și-l priviră speriați. „A căzut de pe sârmă. S-a prăbușit...“

20 Apoi, când se trezi și înțelese că totul n-a fost decât un vis, fu cât se poate de uimit. „Ce-mi pasă mie dacă e mort sau viu? își spuse. Să-l văd cum se scâlâmbăie pe sârmă, tot nu mă mai duc. Am și eu alte ocupații...“

De la ceilalți băieți află că circarul locuia împreună cu copiii și cu o femeie blondă, care îi era soție sau amantă, nu se știa prea bine, la hotelul

25 „Dacia“ din centrul orașului; într-o după-amiază își luă inima în dinți și se hotărî să se ducă să-l vadă. Îl primi femeia cea blondă care spăla într-un lighean niște scutece de copil. „Doarme, spuse ea. Se odihnește și el săracul un picuț.“

„Pot să-l văd?“ întrebă Tisu. Femeia deschise ușa celeilalte încăperi și el îl văzu pe circar întins pe patul nedesfăcut. Singurul

30 amănunt reținut de Tisu fură degetele butucănoase de la picioare ale acestuia, precum și unghiile netăiate și negre. „Un biet sărăntoc“, își spuse Tisu cu satisfacție și, eliberat parcă, părăsi odaia. „Își câștigă o pâine cu ce poate și cum poate.“

În odaia în care se odihnea circarul mirosea a valeriană – probabil suferea de inimă – și mirosul acela îi reveni de atunci în nări ori de câte ori își amintea de omul de pe sârmă...

Tisu avea un unchi director la un sanatoriu de boli nervoase. În ultima clasă de liceu, în vacanța de primăvară, 5
răspunzând chemării unchiului, îi făcu acestuia o vizită. Sanatoriul era așezat într-o regiune pitorească, nu departe de Sibiu. Ca să ajungi până acolo, trebuia să treci cu o barcă apele învolburate ale Oltului. Îl așteptară doi oameni trimiși în mod special de domnul doctor, „să-l aducă pe domnișoru“, și tot 10
timpul cât dură traversarea, Tisu se întrebă speriat dacă cei doi fuseseră recrutați dintre pacienți sau făceau parte din personalul administrativ al spitalului. Nu îndrăzni însă să-i întrebe ce hram poartă, îi privi însă tot timpul bănuitor, atent la fiecare mișcare a lor. Aștepta parcă să-i vadă înfuriindu-se 15
și, într-un gest de demență, să răstoarne barca! Unul din vâslași îi trezi mai ales suspiciunea: era un bărbat scund și îndesat, cu un obraz unsuros și puhav, cu niște ochi mari, negri și languroși, de odaliscă; un chip altfel lipsit de orice virilitate, de fătălău, așezat însă pe un trup extraordinar de vânjos și de 20
puternic. La fiecare mișcare, în timpul vâslitului, mușchii pieptului și cei ai antebrațelor își reliefa frumusețea. În contrast cu splendoarea trupului lui viril era, desigur, vocea, o voce ușor răgușită și parcă de femeie bătrână; dacă închideai ochii îți închipuiai că-ți vorbește o bătrânică oarecare și nu 25
un bărbat în toată firea. „Domnu’ director a spus să vă puneți pătura asta pe picioare, spuse bărbatul cu vocea de femeiușcă. E curent pe râu și astăzi e cam răcoare.“ „Cum să nu fie răcoare dacă la munte a plouat?“ interveni în discuție și cel de al doilea bărbat care până atunci tăcuse. Pătura mirosea urât a spital, 30
a camfor și a tot soiul de medicamente, cel puțin așa i se păru lui Tisu. „O să se bucure domnu’ doctor când o să vă vadă, spuse din nou primul, linguşindu-se cu vocea lui de bătrână,

ca apoi să adauge repede: Poate aveți și pentru noi niște țigări, domnu' Laurențiu", și Tisu se miră de unde îi știe numele mic. „Țiganu' tot țigan rămâne, n-ai ce-i face, el până nu te face de rușine, până nu-ți cere de pomană, nu se lasă. Așa-i cum vă spun eu“, interveni cel de al doilea, un bărbat cu un chip prelung, ca de cal, și cu niște ochi apoși și melancolici. „Care țigan, mă?“ spuse cel cu ochii languroși, și Tisu îi văzu trupul încordându-i-se, pregătindu-se parcă să lovească. Speriat, se retrase în fundul bărcii; aceasta se aplecă într-o parte, gata să se răstoarne. Cu o mișcare rapidă, îndemânatecă, cei doi vâslași o repuseră în echilibru. „La voi, acolo, la Călărași, toți sunt țigani“, spuse din nou cel de-al doilea, privind melancolic drept înaintea lui, de parcă acolo, undeva departe, s-ar fi zărit chiar orașul Călărași cu toți locuitorii lui de culoare negricioasă. „De unde știi tu asta? întrebă cel cu voce subțirică. „Nu mi-ai spus cu gura ta, că nici n-ai fost în viața ta la Călărași, mi-ai spus ori nu mi-ai spus?“ „Nu mai țin eu minte acuma ce ți-am spus și ce nu ți-am spus, spuse scârbit și plictisit celălalt. Numai că tu, ca prostul, tot ce iese pe gura omului o iei de bună... Dacă ești găgăuță, ce vrei să-ți fac? Așa te-a făcut maică-ta pe tine, prost, asta-i“, spuse cu ură cel cu capul de cal. „Gata, strigă la el cel cu voce ascuțită de femeie. Am terminat! Taci din gură acuma.“ Vinele de pe gât i se încordară, gata să plesnească; văzu însă pachetul de țigări, Tisu îl îndemnă să se servească (poate lua mai multe dacă vrea), chipul i se destinse, furia din ochi și din întregul trup se împrăstie ca prin farmec, trasăturile feței i se îndulciră; el îi aruncă lui Tisu o privire galeșă și recunoscătoare. „Am să iau vreo trei-patru, să am și pe deseară“, spuse el. „Poți să le iei pe toate“, îi spuse Tisu și-i dădu întregul pachet de țigări. Cel de la Călărași luă pachetul și-l ascunse repede în buzunarul de la spate al pantalonilor.

O viață întreagă îi va fi dat lui Tisu să trăiască printre bolnavi. Coridoarele albe, mirosul de medicamente și

dezinfectante, vocile răgușite și șoptite (ușor șuierătoare) ale surorilor, precum și foșnetul aspru al uniformelor lor bine apretate vor face parte din existența lui. Se pare însă că cea dintâi impresie rămâne și cea mai pregnantă. În memoria doctorului, spitalul de la Izvoare nu putea fi confundat cu
5
nicio altă. El acoperea însăși ideea de spital, el era *Spitalul*, un loc care îl umplea de repulsie. Pentru că doctorul Tisu își ura nu numai meseria – treizeci de ani și mai bine cât a profesat-o a urât-o cu înverșunare – ci ura chiar spitalul, locul, ambianța în care ea se desfășoară. Așa cum un preot, lipsit
10
de credință, urăște biserica în care oficiază, urăște odăjdiile cu care e îmbrăcat, iar mirosul plin de pioșenie al tămâii îl scoate din minți, doctorul ura halatul și boneta de doctor, îl îngrețoșa cumplit mirosul dulceag al medicamentelor, și cu cât un coridor de spital era mai lung cu atât mai mult își ieșea
15
din fire. Sanatoriul de la Izvoare – un loc înconjurat de ape, izolat perfect de restul lumii, fără alte punți de comunicare cu aceasta, decât bărcile cu care se transporta zilnic medicamente și din când în când câte un bolnav, cu sau fără cămașă de forță (toți acei pacienți cu priviri rătăcite, cu
20
zâmbete ciudate pe buze, stând țepeni și rigizi pe băncuța joasă a bărcii, asistând, de cele mai multe ori, fără să priceapă o iotă, la cearta obișnuită, zilnică, a celor doi barcagii) – reprezenta acel spațiu „ideal“ îndrăgit și visat de orice slujitor cu vocație al lui Esculap.

O cameră de rezervă în pavilionul celor mai puțin „gravi“ fu pregătită pentru nepotul doctorului. O cămăruță care dădea spre parcul cu copaci uriași și bătrâni, cu bănci vopsite în alb și cu alei înguste, cu pietriș de asemenea alb, spoit cu var, din motive igienice. Sub lumina soarelui, albul acela îi amintea
30
lui Tisu albeața tristă a gardurilor de la W.C.-urile publice din micile gări pierdute în câmpia Banatului. Nu putea exista ceva mai trist, după părerea lui, decât albul de var al acestor alei, albul băncilor grosolane de scândură prost geluită, albul

halatelor medicilor, precum și ale întregului personal; deprimant era, de asemenea pentru el și albastrul decolorat, șters, de spălături prea dese, al halatelor cu care erau îmbrăcați bolnavii, precum și zidurile galbene, cu vopseaua aproape
5 ștersă din pricina ploilor foarte dese – ploua aproape în fiecare după-amiază în acele locuri ale întregului stabiliment, o clădire de care unchiul lui – om minunat, psihiatru cu renume, de o uluitoare bunătate – era foarte mândru. „Văd că nu ești prea încântat de casa mea“, îi spuse după o vreme psihiatru care
10 îl urmărise tot timpul cu interes. „Nu pot să spun că-mi place“, mărturisii el. „Ai să te obișnuiești cu timpul“, îi spuse unchiul. Nu cred să am vocație pentru meseria de medic. Îmi pare rău că te dezamăgesc.“ „Așa e la început, spuse unchiul, bazându-se pe îndelungata sa experiență. Pasiunea vine cu
15 timpul, băiatule. Trebuie să ai doar puțină răbdare. Să nu te pripești.“ Mai târziu, Tisu își va aduce adeseori aminte de cuvintele unchiului obsedat de ideea de a alina suferințele pacienților săi. („Din păcate – spunea el – în ce privește bolile de nervi, se știe până astăzi atât de puțin! Îi invidiez pe chirurși, rezultatele intervențiilor lor sunt sigure, satisfacțiile lor sunt
20 mari, vindecările fiind adeseori în afara oricărui dubii.“) De-a lungul anilor care vor trece, lui Tisu nu-i va fi dat însă să simtă acea milă sau compasiune, despre care îi vorbise psihiatru, pe vremea când el era foarte tânăr. Privindu-și bolnavii pe patul
25 de suferință, nu va încerca niciodată emoții prea puternice. Când îi va vedea zbătându-se în ghearele morții, suferințele lor, îmbrăcând cele mai inimaginabile și supraomenești forme, ceea ce va reuși el să simtă, nu va fi decât un fel de surescitare nervoasă, pe care, cu timpul, cu cât experiența sa de medic
30 va crește, va reuși să și-o mai tempereze, fără să fie în stare însă să și-o înăbușe de tot.

În ceea ce privește „diagnosticul“, se va strada să fie întotdeauna cât mai precis. De fapt, Tisu va încerca să-l substituie, într-un fel, milei și compasiunii de care nu se simțea

în stare. „Sunt un diagnostician, își spunea el, căutând să se apere. De plâns, bolnavul are întotdeauna cine să-l plângă, nu de asta duce el lipsă. Mie nu-mi rămâne decât să-l îngrijesc și, dacă pot, eventual, să-l și vindec.“ Știa însă, în fundul sufletului, că nu este așa. Știa că ceva *lipsește* medicului, nu 5 numai omului.

„Mila te va determina să-ți înfrângi repulsia firească pe care o simți în fața unui trup bolnav“, îi spunea unchiul, încercând să-l încurajeze.

I se va întâmpla – pus în fața șiroaielor de sânge ce se scurgeau pe cearcafurile albe ale saloanelor de spital – să fie cuprins de o asemenea repulsie, încât nu de puține ori va fi obligat să părăsească brusc sala de operație sau de consult și să se ducă în taină să vomite la W.C.-ul spitalului sau dispensarului (având grijă, bineînțeles, să nu-l vadă nimeni, 15 atent să nu i se afle „slăbiciunea“).

„Și, totuși, am să mă fac medic, voi studia la Viena, unchiul mă trimite acolo pe cheltuiala lui, își spuse cu uimire Tisu, de parcă hotărârea ar fi fost luată oarecum în afara și fără voia lui. E ca și cum aș fi acceptat să nu mai plec niciodată de aici, 20 din spitalul ăsta cu coridoare lungi, cu alei date cu var. E o închisoare, un fel de colivie în care am intrat de bunăvoie! Voi pleca la Viena, voi călători, dar, în realitate, voi rămâne aici pentru totdeauna!...“

Nu peste multă vreme, într-o dimineață, aceiași vâslași îl traversară râul. Ca și la venire se certară între ei, iar cel cu fața de cadână îi ceru și de data asta țigări. Îi povesti, probabil, drept recompensă, o poveste cu un copil care se înecase cu o lună în urmă, în apele involburate, și cum niște pacienți (dintre cei mai puțin gravi din primul pavilion) încercaseră să-l salveze. 25 30

Portmoneul lui Tisu era doldora de bani („să-ți cumperi și tu niște costume de haine, nu poți pleca la Viena cu pantalonii rupți“), și perspectiva apropiatei plecări îl făcu să

uite de toate și să se simtă în al noulea cer. Se opri la Sibiu, își luă pentru o noapte o cameră la hotel și, de bucurie, în acompaniamentul dulce al unei orchestre de țigani care cântau romanețe vechi și pline de nostalgie: „Scrie-mi, mamă, despre
5 satul cel cu cer albastru / Și-mi trimite o albă floare din salcâmul nostru“ – goli una după alta mai multe sticle de bere. Când se ridică de la masă, era destul de amețit. Reuși să ajungă totuși până la ușă fără să se clatine prea mult. Dădu un bacșiș foarte mare chelnerului care se aplecă până la pământ, îl
10 conduse docil și plin de respect până la ieșire și-l invită, bineînțeles, să mai poftescă și altădată. Era o splendidă noapte de primăvară, cerul deasupra orașului era spuzit cu stele și o dulce fericire se zbătea gingașă în sufletul lui Tisu. De vină erau, desigur, halbele de bere golite pe nerăsuflăte, dar și
15 perspectiva apropiatei plecări. Mergea pe străzile Sibiului în neștire (rarii trecători, era destul de târziu, nu-l luau în seamă); se îndreptă spre hotelul unde urma să petreacă noaptea; dar, ca un făcut, nu mai știu încotro trebuie s-o apuce ca să ajungă la hotel. Va trebui să întreb pe cineva; singur nu mă descurc,
20 își spuse și se opri, căutând să pară cât mai treaz, înaintea unei liote vesele de fete, care, cine știe prin ce întâmplare, apărură drept în fața lui, foindu-se gălăgioase și vesele. „Hotelul «Gâsca albastră»? nu știm, nu suntem din orașul asta“, ciripiră ele într-un glas și atunci Tisu le numără – de două ori, nu cumva
25 să greșescă – și văzu că sunt nu mai puțin decât șapte, șapte fete vesele care, pe deasupra, păreau și dispuse să petreacă în continuare cu el. „Dar de unde sunteți și de ce, mă rog, umblați la ora asta singure“? întrebă Tisu după ce, ca să fie sigur, le numără încă o dată. „Nu suntem de aici, suntem de
30 departe“, ciripiră fetele fără să adauge însă și alte explicații. „Atunci, le propuse el, cuprins de un nestăvilit entuziasm, sunteți invitatele mele, iubitelor, toate șapte.“ „Ba opt“, îl întrerupse una îmbrăcată altfel decât celelalte, în albastru, și el înțelese că pe cea în albastru uitase într-adevăr s-o treacă

la numărătoare. „Bine, fie și opt, n-am nimic împotriva, spuse Tisu. Toate opt sunteți în seara asta invitatele mele. Am bani, am cu ce să plătesc“, spuse el și se bătu cu palma peste buzunarul de la piept. „Îți mulțumim, spuse cea îmbrăcată în albastru, numai că o mică încurcătură apare totuși, ca să zic așa. În sensul că nu suntem singure, nu sîntem numai noi opt, în sfârșit, suntem însoțite de încă șapte persoane“, spuse ea cât se poate de încurcată. „Probabil mult stimații dumneavoastră soți, spuse Tisu și se aplecă ușor, de parcă ar fi vrut să prezinte omagiile sale soților respectivi. N-am nimic împotriva soților dumneavoastră, îi stimez chiar foarte mult, pot așadar, să vină și ei“, spuse el hotărât să facă pe galantul până la capăt! „Nu-i vorba de nici un soț“, ciripi atunci una dintre tinerele fete, cea în albastru, și, jenată, începu să se uite în pământ. Sunt șapte prietene, șapte fete tinere ca și noi, cu care ne-am dat întâlnire în apropiere de Brukenthal. Când ne-am întâlnit, eram tocmai în drum spre ele.“ „Minunat, spuse Tisu și de data asta limba i se împletici și mai puțin în gură. Să vină și ele. Dacă v-am invitat înseamnă, pur și simplu, că-mi face plăcere. Că sunt încântat să vă am în preajma mea“, spuse amintindu-și o frază citită cine știe în ce roman din colecția femeilor celebre... Urmat de liota veselă a fetelor, se îndreptară spre muzeul Brukenthal, unde așteptau, într-adevăr, cele șapte prietene îmbrăcate și ele, de asemenea, în alb, și împreună toți șaisprezece se reîntoarseră la restaurant. „Comandați ce vă dorește sufletul, spuse Tisu. Nu vă jenați. Am spus că plătesc, gata, plătesc, eu nu dau înapoi.“ Fetele comandară lucruri modeste, care să nu coste prea mult: „Nu vrem să te sărăcim“, spuseră ele grijulii foarte cu punga lui. „În mod sigur, spuse din nou cea în albastru, după ce cu mult zgomot ciocniră cel dintâi pahar cu vin, nu știi nici cine suntem, nici de unde venim, încât unele explicații considerăm că sunt necesare.“ „N-am de undcesă știu“, recunoscu Tisu cât se poate de grav. La urma urmei, nici n-am făcut cunoștință

cu fiecare în parte. Nici nu știu cum vă cheamă.“ „N-are rost să-ți spunem toate, pe rând, numele – spuse din nou cea în albastru. Suntem prea multe, tot n-ai să ni-l poți reține. Mult mai important este să afli cine suntem noi și de unde venim; 5 nu poți sta cu niște ființe necunoscute la masă.“ „Asta așa-i“, spuseră toate celelalte paisprezece fete într-un glas. „Noi, spuse fata în albastru, de altfel, te cunoaștem foarte bine, numai tu nu ne cunoști pe noi.“ Atunci toate cele cincisprezece fete izbucniră în râs, schimbând între ele priviri pline de 10 înțelesuri. „Spune-i odată, interveni cea mai tânără dintre fete, sau, în tot cazul, lui Tisu i se păru a fi cea mai tânără. Spune-i odată, nu-l mai fierbe atâta, pentru numele lui Dumnezeu“, adăugă ea și o trase de mânecă pe fata în albastru. „Sigur că-i spun, n-avem la urma urmei ce să-i ascundem, nu-i așa, 15 fetelor?“ întrebă ea. „Sigur că nu avem“, spuseră într-un glas fetele. „Noi, spuse atunci fata în albastru și deodată chipul îi deveni grav și solemn, sărbătorim acum un eveniment de mare importanță. Și anume, sărbătorim ieșirea din spitalul unde tu probabil ne-ai văzut îmbrăcate în halatele noastre albastre, 20 plimbându-ne adesea pe aleile parcului, dar cu rochiile astea albe n-aveai cum să ne recunoști... Azi am ieșit din spital, nu mult după plecarea ta, două transporturi cu barca, și ne-am vorbit să petrecem seara împreună, înainte de a ne despărți, cine știe, poate pentru totdeauna.“ „Înainte de a ne întoarce 25 la soții și la părinții noștri iubiți“, spuse o altă fată. După această succintă explicație, care îl zăpăci puțin pe Tisu, atmosfera se înveseli, paharele de vin se goliră și se umplură din nou, farfuriile cu mâncare se goliră și ele și la masă se instaură o atmosferă de sărbătoare, asemănătoare celei ce 30 domnește la banchetele bacalaureaților sau la petrecerile studentești. Tisu fu și el din ce în ce mai amețit; le spunea fetelor îmbrăcate în alb, „nebunele mele dragi“, „dar nu suntem nebune“, spuneau ele pe jumătate în glumă, pe jumătate supărate. „Acum suntem sănătoase, ne-am vindecat!“

„Exact, zicea el, tocmai vindecarea asta o sărbătorim noi acuma, nu-i așa?“ „Sigur că da“, spuneau fetele; toasturi vesele se închină, vechi romane și cântece ușor licențioase se făcură auzite, acompaniate bineînțele de lăutarii restaurantului care părăsiră hosa pentru orchestră și se mutară la mesele lor. A 5
doua zi, Tisu se trezi în camera minusculă de hotel. Fata în albastru dormea goală lângă el. „Chiar un om destul de cumpătat ca mine – își spuse aproape uimit Tisu – poate, din când în când, să-și piardă capul.“ Se ridică în capul oaselor, privind năucit odaia străină. Fata se trezi și, somnoroasă, 10
întinse o mână spre el. „Oare s-a întâmplat *acel ceva*, oare am devenit bărbat?“ se întreba el și, rușinat, acoperi cu cearceaful mototolit goliciunea fetei.

Viena semăna cu orașele de prin părțile lui, numai că era cu mult mai mare. La Schönbrun văzu patul în care a dormit 15
Franz Iosef, văzu toaleta și oala lui de noapte. Acasă la ei, în camera de alimente, deasupra lăzii de făină, atârnat cine știe de când, o fotografie a împăratului, care semăna mult cu cea expusă în sala tronului. Fotografia era probabil și acum acolo, în timp ce el se plimba prin frumosul parc al palatului 20
Belvedere, cu plăcutele lui fântâni țâșnitoare, pe care le privi de pe terasă, mândru de costumul lui tăiat după ultima modă și de pantofii lui cu scârț. Se ause, bineînțele, și la Prater și căscă gura la monștrii uriași care înghițeau trenuri cu vienezi – mulți soldați în permisie cu mustăți ca ale împăratului, multe 25
servitoare vesele, cu fundul mare, chicotind tot timpul de plăcere. Viena i se păru a fi un oraș cam somnoros; bătrâni politicoși, în pardesiuri bine croite, se foiau tot timpul, cu umbreluțe pentru vreme proastră sub braț, pe sub castanii cu umbră deasă. Admiră statuia împăratului – în mantie 30
ostășească, ușor aplecat înainte, căzut pe gânduri – în timp ce fanfara din chioșcul din mijlocul parcului cânta cu mult zel vestitele și nemuritoarele valsuri vieneze, a căror epocă de

aur trecuse, bineînțeles, dar de care vienezii nu voiau în ruptul capului să se despartă. Cum era un tânăr gata să se acomodeze repede oriunde, Tisu nu suferi prea mult de singurătate. Cursurile de la Facultatea de medicină îl atrăgeau însă destul de puțin, și cum nu avea talent la limbi, germana se lipi cam greu de el. Profesorii – cel puțin așa i se păru la început lui Tisu – vorbeau mult prea repede, îi era peste putință să-i urmărească! Din savantele lor explicații nu înțelegea aproape nimic... Pentru profesiunea de medic continua să nu simtă nici un fel de atracție! Îi scrisese unchiului scrisori disperate, îi spusese că voia să se întoarcă acasă. „Ai numai puțină răbdare, îi răspunse plin de înțelepciune unchiul. Ești tânăr și ești mult prea grăbit, dragul meu. Ai să vezi, cu timpul totul o să se rezolve. Pofta, știi și tu, foarte bine, vine mâncând.“ La sfârșitul anului întâi nu se prezentă la nici un examen; între timp, însă, învăță s-o rupă pe nemțește destul de bine și, încet, încet orașul începu să-i placă. În serile în care nu găsea vreo servitoare dispusă să împartă cu el camera, Tisu se ducea la cinematograful. Își lua un bilet de un șiling – la balcon, în ultimul rând. I se întâmpla să vadă același film de mai multe ori, rămânea însă în continuare până la sfârșit, nu părăsea niciodată sala înainte de a se termina proiecția. Spectatorii urmăreau cu sufletul la gură scene groaznice, cu stafii topăind prin hanuri pustii sau prin mori părăsite, cu castele în care în fiecare colț era ascuns câte un schelet. Monștrii sângeroși apăreau din bezna, setoși de sânge, la tot pasul, spre marea plăcere amestecată cu spaimă a privitorilor. Spectrale și neprihănite alergau fecioarele urmărite de fioroșii monștri, scoțând țipete disperate prin grădinile castelurilor! Filmul fiind mut, nu se auzea, bineînțeles, nici un sunet, dar chipul lor înspăimântat, gura larg deschisă, ochii dați peste cap, toate astea erau cât se poate de edificatoare! Iată, de asemenea, un sicriu din care ies la iveală schelete înspăimântătoare, savanți nebuni cu chip de vrăjitori șireți și enigmatici, punând la cale cine știe ce pungășie, ce escrocherie

de-a lor și chiar moartea hidoasă, oribilă (ivită pe neașteptate la un colț de stradă, sub oblăduirea unui felinar care aruncă în jur o lumină galbenă, lugubră), nu este absentă. Eprubete misterioase, cranii, scări întortocheate și strâmbe, pe care saltă un dric, fum și pucioasă, femei în agonie și, din când în când, 5 câte un seducător pervers zdrobind inima unei copile care moare într-o cameră de spital sau, pur și simplu, se aruncă sub roțile trenului! Femeile din sală leșină, sunt scoase afară pe brațe de către soții ofenșați la culme. Da, tot acest public vrea să fie înspăimântat, vrea să fie cuprins de panică, nerăbdător să pătrundă, măcar pentru o clipă, în anticamera morții, fericiți când luminile se aprind și umbrele mișcătoare de pe pânză dispar, că totul n-a fost decât o iluzie, că nimic n-a fost adevărat: nici hohotul vrăjitoarelor, nici întâlnirea stafiiilor din cimitir, nici dansul oribil și înspăimântător al scheletelor. 10 Întreaga Viena de altfel acceptă de bunăvoie, nesilită de nimeni, să se vorbească mereu despre moarte, se lasă înfiorată de prezența ei lugubră. Totul este încă artă, „fictiune“, jocul cu moartea nu face deocamdată nimănui nici un rău. Un oarecare domn Rilke, pe care îl citesc tinerii studenți pe nerăsuflăte, 20 cu sufletul la gură, îi celebrează atotputernicia: „Mare e moartea peste măsură / A ei suntem toți cu răsui în gură“, spune într-un celebru vers poetul... Un norvegian, Munch, îi face chipul în culori întunecoase și sumbre! Chiar valsul, nemuritorul vals vienez, și-a pierdut parcă prospețimea: ceva putred, bolnav, 25 dubios și macabru, s-a strecurat până și în melodia lui plăcut legănătoare. Pentru că legănarea asta, un-doi-trei, un-doi-trei, poate fi și ea o legănare a morții! Focul acesta cu care se joacă vienezii e însă un foc de artificii, nimeni nu riscă să-și ardă degetele! E adevărat că la Viena, în ultimul timp, s-au sinucis 30 mulți tineri din dragoste sau disperare, dar întâmplările acestea, citite la faptul divers, nu impresionează pe nimeni. Realitatea lor e prea săracă, în comparație cu întâmplările desfășurate pe cearcafurile albe ale sălilor de cinematograf.

Tisu e, în schimb, mai mult interesat de amănuntele tehnice, de modul cum s-a obținut nu știu ce efect înspăimântător și mai puțin impresionat de cele ce se petrec pe pânză. El seamănă cu acei spectatori chițibușari, care, de pildă, la un număr de jonglerie, la un spectacol de circ, par mai ales atrași „să-l prindă” pe jongleur, să-i descopere „secretul”, să afle „șmecheria”, nedând, în schimb, prea mare atenție spectacolului în sine, refuzând să se lase impresionați de aspectul „exterior” al „demonstrației”. Voia să știe, și uneori i se întâmpla să se gândească nopți întregi la asta: cum a fost pusă, de pildă, în mișcare cavalcada scheletelor din cutare film, cum s-a reușit ca în altul moartea să dea impresia că trece prin zid, cum un tânăr, în urma unei explozii premeditate de un savant nebun, e făcut praf și pulbere, cum s-a realizat (tehnic vorbind) ca niște schelete să danseze, cum a fost filmată scena în care un castel e aruncat în aer cu locuitorii lui cu tot... „Ai dracului nemți”, spunea el dând din cap când se aprindea lumina și când împreună cu ceilalți spectatori storși de emoție (ei, nu el) se îndreptau spre ieșire. „Uite, ce poate să le treacă prin cap!” Întâmplările, cohorta de atrocități și bizarerii îl interesau mai puțin. „Asta-i ca-n filme, își spunea el. Așa ceva nu poate să se întâmple de-adevărat.” Se ducea așadar la film, mai ales ca să vadă „ce drăcie au mai inventat nemții ăștia”. Cum întâmplările de pe ecran „erau cu totul altfel decât în viață”, i s-ar fi părut o prostie să ia în serios, să se lase impresionat de ele! Uitase, probabil, ca odată, cu mulți ani în urmă, se lăsase totuși „prins”. „Omul de pe sârmă?”, ar fi putut el răspunde dacă l-ar fi întrebat cineva: „Păi, ăla mergea într-adevăr pe sârmă, pe când toate astea de la cinematograf nu sunt, la urma urmei, decât o înșelătorie!”

În cel de-al doilea an al șederii sale la Viena, Tisu împărți camera cu un alt tânăr tot din România: ardelean din Brașov, student la medicină și el. Un băiat slăbuț și palid, cu niște

ochi mari și albaștri, ascunși în dosul unor ochelari cu multe dioptrii. De câte ori își lăsa ochelarii, Honoriu Dorel Rațiu reușea să-i tulbure pe toți cei ce-l vedeau pentru prima dată. Băiatul părea într-adevăr din altă lume, coborât cine știe de unde, la Viena. Rar o ființă mai stranie decât Honoriu Dorel Rațiu, tânărul înalt (avea aproape doi metri), cu părul atât de blond încât părea aproape alb, cu ochii albaștri (ascunși de ochelarii lui cu dioptrii multe), încovrigat de slab ce era, cu fața acoperită cu pistrii de culoarea untului topit, cu pantofii lui scâlțiați, îmbrăcat întotdeauna, atât vara cât și iarna, cu un fel de pardesiu cu mâneci uluitor de scurte, abia îi ajungeau până la cot, cu poalele, în schimb, foarte lungi și atât de largi, încât se putea înfășura foarte bine de două ori cu el. Când își scotea ochelarii ca să și-i ștergă (ca majoritatea miopilor, ori de câte ori era emoționat și-i scotea și și-i ștergea meticulos cu o batistă îngrozitor de murdară), ochii lui mari și candizi, îndreptați spre lume, aminteau de bunătatea și inocența heruvimilor; aducea, de asemenea, foarte bine cu bolnavii limfatici și cu chipuri sfâșietor de tragice cântați de poeții acelor timpuri.

Și iată-l pe Honoriu Dorel Rațiu nimerind în odaia de student sărac a lui Tisu (gazda micșorase chiria la jumătate și el era bucuros de altfel să aibă lângă el un conațional). Așa începu povestea prieteniei lor: într-o dimineată, la Viena, în cartierul Steinhof din partea de vest a orașului, într-o mansardă. Tânărul brașovean, trimis la Viena ca să studieze medicina, era fiul unui anticar, originar din Câmpia Turzii. Student prin urmare la medicină și în timpul liber (timp liber avea destul, Rațiu nu reușise în anul întâi să audieze până la capăt nici un curs) pictor, partizan al culorilor violente, care „vorbesc despre durerile oamenilor, despre cumplita lor suferință pe pământ, despre revoltă și despre moarte“... Admirator înfocat al norvegianului Munch, încercând să picteze ca el, imitându-l la început cu înfocare; acum, însă,

în căutarea unei viziuni proprii, a unui mod personal de a picta!... Ori de câte ori se îndepărta de Munch însă, pictura lui Honoriu Dorel Rațiu își pierdea forța, o platitudine sufocantă o pândeă. Rațiu înțelegea acest lucru, înțelegea că

5 „deocamdată n-a reușit să se exprime“, și suferea cumplit din pricina asta; suferință cu atât mai puternică, mai greu de suportat, cu cât n-o mărturisea nimănui; era prea mândru, prea orgolios s-o facă! Prietenii, când îi vedeau lucrările, mai ales cei ce-l cunoșteau mai puțin pe Munch cu pânzele lui

10 violente, bântuite de viziuni tragice, se entuziasmau, fără să știe că în fața lor se aflau, de fapt, niște copii abile după lucrările idolului. Încercările „personale“ ale lui Rațiu nu le spuneau însă nimic acestora; le priveau stupefiați, dădeau din umeri. „S-ar putea să nu le înțelegem noi, dar ele să aibă, totuși, o

15 valoare“, ziceau ei căutând să-l consoleze pe Rațiu și să-și justifice rezerva. „Sunteți tare buni cu mine“, spunea Rațiu și se întuneca la față... „Nimeni nu-și găsește «calea» cât ai bate din palme“, spuneau atunci prietenii, încurajându-l... În prima zi a conviețuirii lor, Rațiu îi arătă lui Tisu toate pânzele

20 lui – le adusese cu un mic cărucior de la fosta lui gazdă, ajutat bineînțeles și de Tisu, atât pe cele „originale“, cât și pe cele îndatorate maestrului. Lui Tisu, care habar nu avea de pictură, atât cele originale cât și celelalte îi părură a fi niște orori; nu îndăzni însă să-și spună adevărata părere. „Sunt toate una și

25 una“, spuse el prudent, încercând, totuși, să pară cât mai entuziasmat cu putință. „Care îți plac, să zicem, mai mult?“ îl întreba emoționat Rațiu. „Îți spun drept, mie îmi plac toate“, spuse Tisu destul de încurcat și confuz, deoarece nu observase să existe vreo deosebire între ele. „Astea, spuse Rațiu –

30 aratând spre copii – sau astea (și de data asta arătă spre cele originale). Îi fu destul de greu lui Tisu să „aleagă“; până la urmă optă, totuși, în realitate fără să observe c-ar fi existat vreo diferență, pentru cele „originale“. „Culorile sunt mult mai plăcute, spuse Tisu în limbajul lui «neprofesionist». Se

potrivesc parcă mai bine.“ „Mă bucur foarte mult c-ai optat pentru astea, spuse Rațiu cât se poate de bucuros, celelalte sunt còpii după Munch.“ „Cine e Munch ăsta?“ , întrebă Tisu. „Un mare pictor“, îi explică Rațiu, în timp ce-și aduna tablourile împrăștiate, ca la expoziție, prin toată încăperea. 5 „Dacă pictează așa, în genul tablourilor astea ale tale, nu mi se pare chiar așa de extraordinar, îndrăzni să-și exprime părerea Tisu. Culori prea tari, îți strepezesc dinții.“ „Culorile astea, îi explică atunci colegul de cameră – vin din neliniștile care îl bântuie pe Munch. E o pictură revoluționară care sfidează 10 gustul burgheziei.“ „Așa o fi, cum spui tu, spuse Tisu, deodată încăpățânat ca un catâr, dar mie nu-mi place. Am și eu dreptul să-mi exprim părerea.“ A doua zi s-au dus împreună să vadă o expoziție a unui „mare pictor“, despre care Rațiu susținea c-ar fi „cel mai mare dintre toți“. „Ceva mai scârbos – se revoltă 15 Tisu de cum dădu cu ochii de primele pânze – n-am văzut de când sunt eu. Uită-te numai la asta cum își ține picioarele. Mă mir că nu-i este rușine. Și dacă măcar ar fi frumoase. Dar nu vezi cum atârnă cărnurile pe ea... Așa ceva pot face și eu“, spuse Tisu, în sfârșit, fraza clasică pe care o repetă întotdeauna 20 cei cuprinși de o ciudată aversiune în fața unor tablouri ce nu le înțeleg. Rațiu suferea, e adevărat, descoperind nepriceperea prietenului său, dar în același timp simțea și un fel de bucurie secretă, văzând cum idolul lui e făcut harcea-parcea... În drum spre casă, el îi dădu lui Tisu primele 25 noțiuni elementare de pictură. Tisu îl ascultă cu atenție, nu dădu nici un semn de plictiseală, din contră, se arătă cât se poate de docil și dispus „să învețe“. „Dacă nemților ăstora le place, spuse el pe gânduri, o fi ceva de capul lor, așa cum zici tu.“ Rațiu era fericit: ipostaza de dascăl, de pedagog, îl încânta: 30 cele trei generații de învățători – pe linie maternă – își spuneau cuvântul. „Mâine mergem să vedem atelierul unui pictor aproape celebru, îi propuse el lui Tisu.“ În tot cazul, în curând se va auzi de el, sunt convins de asta.“ Rațiu se apucă de lucru,

hotărât să-l „inițieze“ pe Tisu în tainele picturii, cu o dăruire totală și dezinteresată. Cu timpul, Tisu începu într-adevăr „să înțeleagă“ câte ceva. „Înțeleg, spunea el și ofta, dar nu-mi place“, adăuga cât se poate de sincer. Într-una din zile, Tisu
5 îl găsi pe Rațiu căznindu-se să facă o copie după o celebră pânză a lui Van Gogh. Reproducerea o agățase în pioaneze pe ușa dulapului și o studia cu multă atenție. Tabloul reprezenta un bătrân care sta pe un scaun, cu capul rezemat în mâini, cu privirile în pământ, cuprins parcă de o tristețe profundă.
10 O vreme Tisu se uită la tablou, se apropie foarte mult de el, așa cum fac miopii atunci când vor să vadă un lucru cât mai bine. Tabloul lui Van Gogh nu-l lăsa indiferent. „Tabloul ăsta – începu el să-i povestească după un timp lui Rațiu – îmi amintește de bunicul meu dinspre mamă. Tot așa sta el pe
15 un scaun, ca și bătrânul ăsta din tabloul tău, cu capul în mâini și cu privirile în pământ, și la fel de amărât părea și el, săracul. «Ce are moșu? știi c-am întrebat-o eu pe bunica, ce-a pățit că-i așa de supărat?» «Cum să nu fie – mi-a spus atunci ea și a început să-l ocărăscă și să-l blesteme – cum să nu fie dacă
20 și-a băut banii boilor. A cinstit un pahar de aldămaș și după aceea nu s-a mai putut opri, a umblat din crâșmă în crâșmă, cu niște hândrălai, până ce i-a stricat pe toți. S-a întors și fără bani și fără boi acasă, vai și amar de capul lui». Și moșu stătea lângă sobă – ușa era deschisă și-l băteau flăcările pe față dintr-o
25 parte – cu privirile în pământ și rușinat foarte, ca și moșneagul ăsta al tău. Nu spunea nimic, numai ofta, și bunica se tot rotea în jurul lui, gata să-l apuce de păr și să-l trântescă de pe scaun, pornită pe bătaie și probabil că l-ar fi și bătut dacă n-aș fi fost eu de față...

30 ...El se uita când în pământ, când se întorcea cu spatele la ea, se apleca spre gura sobei și-și făcea de lucru, răscolea jarul ca să nu se stingă focul, cu un cârlig. De scârbă și de năduf, scuipa din când în când, și scuipatul sfârâia pe jarul încins... Și după aceea bunica a ieșit afară, și am ieșit și eu cu

ea. M-am cățarat pe fereastră și de acolo m-am uitat o vreme la moșu fără ca el să mă vadă; era cu spatele la mine, și când răscolea focul, când își ștergea cu dosul palmei lacrimile de pe obraz. Plângea de durere și de rușine – îi părea rău după banii pierduți pe băutură. Și după un timp a rămas nemișcat, 5 cu capul în mâini, exact ca moșul ăsta al tău, și atunci am simțit că-mi vine și mie greu să mă uit la el, și am sărit de pe pervaz... Bătrânelul ăsta și-o fi băut și el banii boilor, ca și moșu', săracul, sau ce-o avea că e așa de amărât"? întrebă Tisu, referindu-se de data asta la bătrânul din tabloul a cărui copie 10 o făcea Rațiu. „E bolnav, spuse Rațiu, privind la rândul lui tabloul. Nu mai are mult de trăit. Viața i s-a sfârșit și se gândește la moartea care se apropie.“ „Așa crezi tu, așa presupui, de știut n-ai de unde să știi, spuse Tisu ușor neîncredător. Doar nu ți-a spus el ție la ce se gândește.“ „Cum ai vrea să-mi spună, 15 spuse enervat Rațiu. E vorba de un tablou, tu nu vezi?“ „Și de ce crezi tu că se gândește, neapărat, la moarte? întrebă din nou Tisu. Tot așa de bine s-ar putea să-și fi băut și el banii la cârciumă, ca și moșu, și acum e supărat din pricina asta?! În viață, ți se pot întâmpla tot felul de necazuri. Numai că 20 noi nu avem de unde să știm exact ce i s-a întâmplat. Asta-i“, spuse Tisu cât se poate de sigur că are dreptate. „Poți înțelege o mulțime de lucruri, spuse Rațiu pe un ton cât se poate de pedagogic, privind tonalitatea în care e pictat tabloul. Culorile vorbesc și ele singure, nu numai subiectul.“ „Poate că se 25 gândește într-adevăr la moarte, cum spui tu“, spuse Tisu, mai puțin atent la explicațiile lui Rațiu. Nu părea neapărat convins, dar se săturase să-l tot contrazică...

Tisu se trezi nu mult după miezul nopții. Din patul celălalt se auzea plânsul, întretăiat de sughițuri, al lui Rațiu. „Ce-i 30 cu tine? îl întrebă speriat Tisu. Te dor măselele sau ce-ai pățit că plângi ca o femeie?“ Rațiu nu-i răspunse, continuă să plângă; își cufundă capul în pernă, și plânsul se auzea acuma ceva mai

înăbușit. „Așa era unul la noi, povesti atunci Tisu și se ridică în capul oaselor, în pat – toată noaptea plângea de durere de măsele. Își scotea în fiecare săptămână una, dar, degeaba, tot îi rămâneau destule în gură, ca să plângă. Așa om suferind

5 n-am mai văzut. „Ce-ți veni? – se auzi din celălalt pat glasul înfuriat al lui Rațiu. Ce-ți închipui tu, spuse el, că numai durerea de măsele îl poate face pe un om să plângă?“ „N-am spus asta“, spuse Tisu. „Atunci, ce îi dai tot timpul, ca prostul, cu măselele“, spuse din nou Rațiu. „Era unul, tot la noi la

10 internat – , povesti din nou Tisu – care plângea, de pildă, prin somn. Visa că fratele lui mai mic cade din podul casei drept într-un furcoi. Odată am visat și eu că mă împunge vaca noastră, Lenca, în burtă. De durere am început să plâng în somn. Era o durere tare curioasă, pe care, de simțit propriu-zis,

15 n-o simțeam, mă gândeam numai că mă doare. Așa-i, se vede, când visezi, nici o durere sau altceva nu poate fi simțită cu adevărat.“ „Ce lucruri îți mai trec și ție prin cap“, spuse Rațiu, și se opri din plâns. „Da pe tine ce te-a apucat să plângi?“

20 întrebă din nou Tisu. „Cum să nu plâng, spuse Rațiu și vocea îi suna clară, limpezită parcă de lacrimi, e atât de greu să trăiești“, spuse el. „Mie, picturile tale, îi spuse Tisu cu un fel de inconștientă șiretenie țărănească, îmi plac mai mult decât cele ale lui Kokoschka ăla al tău. Au culori mai frumoase.“

25 Rațiu se opri din plâns, o vreme se așternu liniștea, dar după modul cum se răsucea prin pat, Tisu știa că prietenul lui nu doarme. „Mi-a zburat și mie somnul, spuse el după un timp. Dacă n-ai nimic împotriva, am putea merge să bem ceva, ce părere ai?“ „Unde am putea găsi de băut la ora asta?“ întrebă Rațiu neîncrezător. „Știu eu pe cineva care n-o să facă nazuri,

30 chiar dacă ora e nepotrivită“, spuse atunci Tisu. Și cum amândoi erau foarte tineri, durerile se consumau repede, se risipeau ca prin farmec; aerul rece al nopții de vară îi făcu bine tânărului pictor. Uită de neazuri. Părea vesel și lipsit de griji. Îl luă pe Tisu de braț și amândoi începură să cânte un vechi

cântec studentesc, în germana lor stâlciță. Se opriră în dreptul unei case arătoase, cu un singur etaj, și Tisu trase cam speriat, siguranța de la început i se mai risipise pe drum, de lanțul clopoțelului de la intrare. O vreme nimeni nu dădu nici un semn de viață, casa rămase mai departe cufundată în întuneric. 5

„Poate că n-o fi nimeni acasă“, spuse în șoaptă Rațiu. „Ea e acasă, spuse Tisu. N-are unde să fie în altă parte decât acasă“, adăugă el pândind ferestrele cu storurile trase, doar-doar o să vadă în dosul lor aprinzându-se lumina. Lumina nu se aprinse, dar iată că se auzi cheia răsucindu-se în broască, și o femeie 10

uriază – cel puțin așa i se păru în primul moment lui Rațiu – apăru în cadrul întunecat al ușii. Părul negru i se vărsa pe pieptul opulent, și, în prima clipă, lui Rațiu i se păru a fi destul de în vârstă; când femeia aprinse lumina, el descoperi în opulenta gazdă o femeie tânără, pe care, din pricina întunericului o crezuse mult mai în vârstă. 15

„Nu știam cine mă sună la ora asta, spuse femeia cu o voce ursuză și ușor înfundată. Credeam că e poliția“, adăugă ea și deodată fața ei mare și albă ca laptele se destinse, în ochi îi apăruă luciri pline de răsfăț și începu să râdă. 20

„Ce băiat tânăr și drăguț e prietenul tău“, spuse după aceea ea într-o germană destul de aproximativă, măsurându-l pe Rațiu din cap până în picioare. „Poți vorbi românește, îi spuse Tisu. E de 1a noi din Brașov.“ Străbătură un coridor plin cu tot felul de lucruri inutile; puști de vânătoare și păsări împăiate atârnav pe pereți, precum și 25

capul uriaș al unui urs cu ochi mari de sticlă. „Toate păsările astea trebuie vândute, spuse ea, arătând cu mâna ei grăsuță, albă și cu gropițe, păsăretul de pe pereți. Au așa o putoare că-mi vine rău de la stomac“, și iar începu să râdă, probabil pentru că Honoriu Dorel avea o mutră destul de nedumerită 30

și speriată. „Florica – îi explică Tisu lui Rațiu, arătând spre femeia care mergea cu pași mărunți în fața lor – (intrară într-o încăpere în care scaunele erau așezate pe masă, cu picioarele în sus, ca pentru curățenie, apoi în alta cu un pat imens de

stejar acoperit cu o cuvertură vișinie) – e din același sat cu mine. Suntem chiar un fel de rude, așa, mai îndepărtate, de spița a șaptea, cum se spune. Bărbatul ei a avut un mare magazin de mărfuri pe Marian-strasse.“ „Acum nu mai are?“

5 întrebă Rațiu, mai mult din politețe, ca să spună și el ceva. „Numai dacă o fi deschis unul și pe lumea cealaltă, spuse Tisu. A murit în iarna trecută.“ „A murit, a murit“, spuse femeia, aproape că strigă cuvintele, și Rațiu nu putu să-și dea seama dacă strigătul acesta al ei era pricinuit de durere sau de bucurie.

10 Intrară într-o încăpere mică, slab luminată. La o masă rotundă, acoperită cu o față de masă din dantelă, stăteau trei bătrâni care jucau cărți. Erau atât de cufundați în joc, încât aproape că nici nu observară intrarea lor. „Pe ăștia – îi spuse femeia lui Rațiu, arătând spre bătrâni – i-am moștenit de la Rubin –

15 fostul meu soț, n-am cum să mă scap de ei. Până se face ziuă nu se desprinde unul de la masa asta, poți trage și cu pușca și nu-i clintești de aici. Șase luni, cât a ținut doliul, nu s-au jucat cărți în casa asta, începu ea să povestească după ce se așeză din nou la masa de joc și după ce făcu – la rândul ei –

20 cărțile. Dar abia au trecut cele șase luni și numai ce aud, cioc, cioc la ușă și mă trezesc cu toți trei. «Flori, zice unul din ei, cel cu barbă mai roșcată, tu ești tare drăguță, sunt sigur că ai să ne înțelegi. Știi că acum, după ce Ruby, săracul, a murit, noi nu avem unde să mai jucăm cărți. Acasă la noi e imposibil,

25 tu știi ce femei rele și certărețe avem.» «Bine, vă las, puteți juca în continuare, așa cum ați jucat cât a trăit Rubin al meu, le-am spus eu, și așa mă plictisesc, puțină distracție în casă nu face la nimeni rău.» Numai că aveau nevoie de a patra persoană la joc, de vreme ce lipsea Ruby, și atunci mi-au zis

30 că, decât să aducă pe altcineva, mai bine ar fi să joc și eu. Am acceptat, și la început am pierdut ceva bani, nu prea mulți. Le dădeam câte o pasăre împăiată în loc de numerar, tot voiam eu să scap de ele, și ei erau morți după păsările astea ale lui Ruby, dar după aceea am început să câștig și eu...”

Continuară să joace cât dură povestirea; câștigă unul din bătrâni, care, tremurând din cap de emoție, trase toți banii spre el. „Și el de ce a murit?” întrebă Rațiu. „Aici la masa de joc a murit, aici s-a sfârșit, spuse femeia făcând cărțile, și, ca să nu se uite locul unde și-a dat duhul bărbatu-su, bătu cu ele de câteva ori în masă. Erau toți patru la masa de joc; cel cu țacălie roșie, tocmai făcuse cărțile când deodată Ruby a zis *au*, și a mai zis *mor*, și a căzut cu capul pe masă. Cărțile le-a scăpat din mână și s-au împrăștiat pe covor. «Ești obosit, dragul meu, zic eu, ar trebui să mergem la culcare», și mă opresc din croșetat – stăteam lângă ei întotdeauna, îi urmăream cum joacă, și croșetam. «La care culcare? a spus atunci cel cu țacălie roșie. Tu nu vezi că-i mort? Pe cine vrei tu să mai culci?» «Cum să fie mort! strig eu disperată la el. Așa, trosc, deodată?!» «Mort, gata, s-a sfârșit, a zis din nou cel cu barbă și, ca să mă convingă, a luat o oglindă de pe perete și i-a pus-o la gură lui Ruby. Tu nu vezi, mi-a spus foarte liniștit, că nu se aburește oglinda?» «Săriți și chemați doctorul, de ce stați și vă uitați la mine și nu faceți nimic?» îl întreb și încep să plâng. «Și doctorul, ce vrei tu să faci acuma, dacă-i mort? mi-a spus din nou cel cu țacălie, fără să-și piardă cumpătul. Mai bine m-ai ajuta să-l luăm frumos de la masă și să-l întindem în pat.» Și cât ne-am chinuit noi să-l întindem frumos în pat,ăștia doi au dispărut, nu și-au luat nici rămas bun... «Acum ce să facem», l-am întrebat eu pe cel cu barbă, după ce l-am întins pe Ruby în pat. «Tu acuma – mi-a spus el calm – du-te și te culcă. Măine ai să ai destulă bătaie de cap, e bine să fii odihnită. Rămân eu cu el să-l priveghez». „Flori dragă, se plânse unul dintre moșnegi, tu ne iei toți banii, cu tine ajungem la sapă de lemn, cu tine dăm faliment!” Începură o nouă partidă, și Flori reuși și de astă dată să le ia moșnegilor banii. „Puteți bea liniștiți, îi îndemnă ea arătându-le sticla cu vin. De vinul ăsta nu există să vă doară capul. Păcat, însă, că-i pe sfârșite. Au mai rămas vreo câteva lăzi, de la răposatul. Dacă mai sunt

două-trei sticle în pivniță. Pe ăștia nu-i saturi, spuse ea și, în ciudată, arată spre partenerii ei de joc. Nici nu-i vezi când, gata, au și golit paharul!“ În ferestre începură să apară zorii tulburi ai dimineții de vară. Clătinându-se ușor de oboseală –

5 și poate și din pricina băuturii – Honoriu Dorel se îndreptă spre geam și privi afară. Prin dreptul ferestrei trecu o birjă goală, cu un vizitiu adormit pe capră. Caii mergeau parcă la întâmplare. Vizitiul se trezi, deschise ochii și îi struni ușor. „E o canapea în sufragerie, îi spuse Flori pictorului. Dacă ți-e somn,

10 te poți culca acolo...“ Rațiu se rătăci, găsi cu greu sufrageria și se trânti pe canapea, așa îmbrăcat cum era. Adormi repede.

Când se trezi, părăsi în vârful picioarelor, să nu-l simtă nimeni, casa neconsolatei văduve.

Ploua. Merse prin ploaie fără să se oprească și intră în

15 prima cofetărie ce-i ieși în cale. Cofetăria era goală. Se așeză la o masă în fundul încăperii și comandă o cafea cu frișcă. Îl servi o femeie bătrână. Îi tremurau mâinile, și Honoriu Dorel se temu să nu verse cafeaua. „E bună, nu-i așa, domnule?“ întrebă ea. Cu gândurile aiurea, el nu-i răspunse. Se auzi clopoțelul de la ușa. „Azi ai întârziat, Ignasia“, spuse femeia de la casă. „Nu-mi place mie ploaia asta, spuse cea care răspundea la numele de Ignasia. Mă gândeam chiar să rămân acasă. Când plouă, mă dor picioarele și nu am chef de nimic.“ Era o femeie trecută de patruzeci de ani, îmbrăcată destul de bizar.

25 Semăna cu femeile pe care el le văzuse în copilărie coborând de la munte, în zilele de târg; în ciuda îmbrăcăminții extravagante, chipul îl avea de țarancă, cu trăsături aspre și cam din topor. „Azi am să-ți fac tabloul pe care ți l-am promis“, îi spuse Ignasia femeii de la casă. „Cel cu Maica Domnului?“ întrebă

30 femeia. „Ăla îmi reușește cel mai bine“, spuse Ignasia. „*Matca Bosca*“, spuse femeia de la casă, și începură să vorbească amândouă în poloneză. Apoi noua venită se așeză la o masă lângă fereastră. „Nu știi dacă am să pot lucra pe întunericul asta“, se plânse ea – își scoase, dintr-un fel de straiță uriașă,

penelurile și tuburile de culori și se apucă de lucru. După un timp Honoriu Dorel, neputându-și frâna curiozitatea, se apropie de masa ei. „Puteți să vă uitați, pe mine nu mă deranjează, spuse femeia, căutându-și în continuare de treabă. Fuma niște țigări care miroseau urât și, din când în când, sorbea câte o înghițitură de cafea dintr-o cană uriașă. „Pâna acum nu aveți ce vedea“, spuse Ignasia. Totuși, ceea ce se „vedea“, deocamdată, – câțiva nori și un câmp cu floricele – fu suficient ca el să-și dea seama cam cu ce fel de „pictor“ are de-a face. Pretutindeni în lume, la bălciuri, poți admira tablouri de aceeași valoare. „Florile nu-mi ies mie prea frumos, spuse plină de modestie «pictorița» – cel mai frumos reușesc întotdeauna s-o fac pe Matca Bosca. Sunt specialistă“, spuse ea privind-și nu fără o anumită satisfacție, opera abia începută. „Matca Bosca stă în iarbă și se joacă frumos cu micuțul, ăsta e subiectul ei favorit, îi explică cealaltă femeie. Tabloul ăsta e de la tine din cap, ori l-ai văzut pictat undeva?“ o întrebă apoi pe pictoriță, și Honoriu observă că vorbea cu ea cu tonul cu care te adresezi mai ales copiilor. „L-am văzut, la ce-aș minți – mărturisi «artista». Numai că în tabloul pe care l-am văzut eu într-o carte era și mama maicii, Elisabeta. Am încercat s-o fac și pe ea, dar nu-mi iese prea bine.“ ... Ignasia îl întrebă pe Honoriu dacă nu cumva e și el pictor, și când avu răspunsul afirmativ al tânărului, îi ceru repede o consultație: „Ce ziceți – întrebă ea – să fac cerul mai întunecat ori să-l las așa?“ „Eu cred că-i bine, așa cum e“, spuse plictisit Honoriu Dorel. Ignasia nu se mulțumi însă cu răspunsul lui, începu să-și privească atentă, concentrată și cu un ochi critic, tabloul abia început, și după un timp spuse, încet, mai mult pentru ea: „Nu-mi place... cerul trebuie să fie de aceeași nuanță cu pământul, nu poate fi mai întunecat ori mai deschis.“ Ignorându-i pe cei doi – aceștia continuau să se uite la tablou – pictorița își reluă cu multă râvnă lucrul. „Suntem poloneze amândouă, îi explică femeia de la casă. E adevărat că Ignasia e de la țară, fiica unui

învățător cu care ne și înrudim de departe. Bărbatul a lăsat-o, dar ei nu-i pasă, câștigă bine, are comenzi cu duiumul, de bani nu duce lipsă. Oricând poate să-și găsească pe cineva. Preferă însă să rămână singură, decât să dea peste unul care să se uite
5 urât când pictează, și are dreptate. Așa a pățit, o vecină de-a noastră, o cântăreață. A cerut-o de soție un doctor cu clientelă mare. S-au căsătorit, au apărut fotografiile cu ei în toate revistele, erau persoane cunoscute. Să vedeți, însă, abia s-a sfârșit nunta, abia și-au lăsat pirostriile de pe cap și doctorul îi zise:
10 «De-acuma gata, ai terminat cu cântatul». Vă dați seama, domnule, ce tragedie... Au stat un an împreună și după un an a încercat să se sinucidă, biata femeie, cu beladonă!... Și, între timp, pe pânză, prindea chip Matca Bosca. „Cred că-mi reușește și de data asta, spuse pictorița și începu să-și frece
15 palmele cu satisfacție. Îngerii îmi fac cea mai mare emoție. Aripile mai ales îmi iau mult timp, nu-s tocmai ușor de făcut. Muncă prea migăloasă, și adevărul este că nimeni nu știe să-ți-o aprecieze. De obicei, la îngeri renunț, mai ales când am o comandă pe care trebuie s-o execut repede. Ție, însă, am
20 să-ți fac unul, dacă ții cu tot dinadinsul“... Din ziua aceea i se întâmplă lui Honoriu Dorel să vină destul de des pe la cofetărie, unde, așezată la masa din fața ferestrei, picta poloneza Ignasia. Tabloul era întotdeauna același, cu mici modificări, legate mai
25 ales de culoarea cerului sau a ierbii, precum și a rochiei cu care era îmbrăcată Matca Bosca. Fără să ridice ochii de pe lucru, Ignasia intra cu el în vorbă și îi povestea tot felul de întâmplări din copilăria ei; acestea păreau însă atât de apropiate, de parcă s-ar fi întâmplat cel mult cu o zi înainte!
30 „Ce ne-am zis, eu și soră-mea, începea ea, așa, din – senin, istorisirea, în timp ce, cu multă migală, combina culorile. Hai să mergem descurte pe zăpadă, cum am văzut în icoane că merg zânele și îngerii. Numai că soru-mea n-a făcut doi pași și i-au și degerat picioarele! A început să plângă de durere, a zis că așa o dor că nu mai poate suporta durerea și atunci i

le-am luat eu în brațe să i le încălzesc, le-am ținut așa strânse la piept și suflam cât puteam de tare, doar, doar reușesc să i le dezgheț. «Te-a mai lăsat»? o întrebam dar ea continua să plângă, nu știam cum s-o împac. Așa am pățit eu cu soru-mea, pe când eram noi amândouă în clasele primare, treceam, cred, 5 în clasa a patra; ea e mai mare ca mine cu un an, dar s-a întâmplat să rămână, când a fost în a doua, repetentă, așa că eram de-acuma într-o clasă. Așa a fost..., zicea ea și cu dosul palmei – mâinile îi erau ocupate cu pensulele – se ștergea la nas... Din când în când se oprea din lucru, se întorcea spre 10 Honoriu și îl privea mirată și speriată, de parcă ar fi uitat de el și abia atunci l-ar fi descoperit lângă ea. În timp ce picta, capul și-l ținea ușor aplecat într-o parte, spre umărul stâng. Așa cum sta privindu-l, și totuși mult prea preocupată de tabloul la care lucra ca să-l vadă cu adevărat, semăna la rândul ei cu acele „madone“, cam boccii și strâmbe, pictate de ea în 15 zeci și zeci de variante. Un ciudat amestec de grosolănie și delicatețe, de asprime și gingășie, de șiretenie și candoare se desprindea de pe chipul „pictoriței“. „Arăți cam obosit. N-ai prea dormit azi-noapte sau ce-i cu tine? Te pomenești că te ții de petreceri?“ îl întreba ea, pe Honoriu Dorel, cu acea lipsă de jenă, amestec de obrăznicie și nevinovăție, cu care doar copiii pun întrebări. „Eu cum pun capul pe pernă – se lăuda ea râzând cu gura ei mare până la urechi, arătându-și dinții albi și sănătoși – mă și cuprinde somnul... Dacă se întâmplă 25 să nu adorm imediat, spun o poezioară – o știu de la mama de pe când eram copilă – e în poloneză, pot să ți-o traduc că e foarte frumoasă – și până să termin poezia, am și adormit... Stai să-ți povestesc, spuse după un timp, și se opri din lucru, ce-am pățit într-o zi când m-am dus de una singură cu vacile 30 la păscut (și povesti așa, ca de obicei, de parcă totul s-ar fi petrecut nu cu mult timp în urmă). Mă așez la umbră, era tare cald... și nici nu mă întind bine cu mâinile sub cap, și nici nu apuc să oftez de plăcere, că gata, m-a și cuprins somnul.

Căldura cred a fost de vină, c-am dormit tare mult, nu m-am mai trezit... S-a lăsat seara, s-a făcut întuneric, și eu nici vorbă să deschid ochii... Și cine știe când m-aș fi sculat, doar că s-a întâmplat c-a fluierat un tren, și din fluieratul acela am tresărit
5 prin somn, și așa m-am trezit. Sar repede în sus, speriată, mă uit mirată în jur, da ce să văd altceva decât întuneric beznă?! Și s-o întâmplat atunci un lucru cât se poate de curios: am uitat complet unde și de ce mă aflu în acel loc, n-am mai ținut minte nimica, n-am mai știut unde sunt și ce-i cu mine! M-am
10 chinuit să-mi amintesc, mi-am bătut capul în fel și chip – îți dai seama cât eram de speriată, uite așa îmi bătea inima – dar degeaba, capul îmi era gol, de parcă ar fi fluierat vântul prin el! Oare ce s-a putut întâmpla cu mine că mă aflu în așa loc pustiu, cu întuneric peste tot, de jur împrejur? am început să
15 mă întreb, și alergam când în stânga, când în dreapta. Cum am ajuns eu aicea și ce loc o fi acesta, că eu nu-l cunosc, îmi spuneam, și mă chinuiam, și mă frământam să-mi aduc aminte, dar, ce folos, nu-mi aminteam de nimic. Oare ce fel de locuri sunt astea, atât și atât de întunecoase? am strigat cât am putut
20 eu de tare, și, după ce-a trecut așa o vreme, de frică, am început să plâng. Până când am simțit cum se rupe ceva în mine și parcă în gură mi-a venit așa puțin sânge călduț, și chiar atunci, dintr-un nor, a ieșit și luna; mă aflam acolo pe deal și jos în vale am văzut satul nostru, și în felul ăsta mi-am amintit de tot ce s-a
25 întâmplat – cum am adormit eu sub un pom cu umbra deasă – și cum nu m-am trezit până s-a lăsat întunericul. Am văzut poteca ce ducea spre sat, și, liniștită de-acuma, am luat-o încetisor spre casă...”

Felul ei de a istorisi, precum și întâmplările din copilărie
30 pe care le depăna, îl tulburară pe Honoriu Dorel.

Nu putea mai ales înțelege cum un om atât de puțin dotat ca artist cum era ea, o ființă lipsită nu numai de cultură – de pregătire întru ale picturii – ci și de orice intuiție sau gust artistic, putea fi, în același timp, o persoană atât de ciudată,

de complexă totuși, de misterioasă, o ființă ieșită din comun, aproape excepțională! Șirerenia și candoarea ei, amestec ciudat și surprinzător, îl derutau de asemenea. Răbdarea de a reproduce la nesfârșit același tablou nerod, copie nătângă după un Rafael, văzut de ea cine știe prin ce întâmplare într-o reproducere, îl enerva la culme și îl scotea din minți. Și totuși, era nerăbdător s-o revadă, s-o audă povestind aplecată deasupra lucrului ei, făcând cu multă mîgală nourași albi și micuți ca niște chifteluțe de săpun! „Poate n-ar strica să mai schimbi subiectul, îndrăzni el să-i sugereze într-o zi. Dacă vrei îți aduc o carte cu reproduceri ca să-ți alegi una care îți place.“ „Ăsta îl pot face și cu ochii închiși, nu există să nu-mi reușească, așa că îmi place cel mai mult, spunea ea cu încăpățănare. I a ce să-mi bat capul cu un altul nou!“ Așa răspundea ea, invariabil, la toate propunerile lui!... Și iată că se organizează la Viena, mai mult în glumă decât în serios, un fel de concurs, la care Ignasia vru să participe cu orice preț. „Nu ma las până nu iau premiul cel mare!“ spuse ea plină de ambiție și se apucă de lucru. Era vorba de un concurs ce își propunea să premieze cele mai ciudate sau bizare (mai bine zis cele mai aberante, prin totala lor abatere de la normele elementare ale artei), creații artistice. Se urmărea, de către organizatori, răscolirea și aducerea la suprafață, la lumina zilei, a unui anumit filon „subteran“, pe nedrept sortit anonimatului. Organizatorii concursului știau foarte bine că prostul gust este cât se poate de variat, și imaginația, navigând pe oceanicile lui întinderi, poate născoci cele mai uluitoare lucruri. Fu într-adevăr un concurs deosebit: Au fost smulse anonimatului, „opere“ care ar fi lăsat pe oricine cu gura căscată. O atât de extraordinară putere de inventivitate, risipă atât de mare de imaginație, aproape că nici nu le-ai fi putut crede posibile! Nimeni n-ar fi putut bănui că fantezia omului poate apuca drumuri atât de întortocheate! Putu fi admirată, cu acest prilej, de pildă, *Mona Lisa* precum și alte còpii după tablouri celebre făcute

din cozi de lingură, din aripi de fluturi și din timbre elvețiene; din mușchi de copac de diferite nuanțe și din mucuri de țigară, din coji de ouă vopsite și din nasturi de cămașă, din urechi de maimuță și din pene de papagal, din diferite cereale și din

5 mărgele de sticlă! Culorile erau prea „simple“, fantezia se manifesta liberă și nestingherită. Ceasornicarii luară parte la concurs și ei, cu ceasuri, de asemenea, foarte stranii: Fu astfel văzut un ceas în formă de pușcă de vânatoare și altele montate în gura lui Franz Iosef, a lui Napoleon și a lui Benjamin

10 Franklin! Gura marilor oameni de stat era larg deschisă, ca la dentist, numai că, în locul dinților, erau ceasuri cu arătătoarele lor, care se mișcau însă invers decât se mișcă în general acele de ceasornic. Gospodinele participară și ele cu macrameuri cu flori exotice și complicate, prezentară, de asemenea,

15 goblenuri cu cățeluși și cu coșuri încărcate cu struguri. Vizitatorii putură admira exactitatea detaliilor: strugurii păreau vii, numai dacă întindeai mâna îți dădeai seama că ei nu sunt de-adevăratele. Ele expuseră de asemenea și tapete de bucătărie reprezentând scene familiare, pline de duioșie: Tinere

20 soții în fața cuptorului de gătit, gustând din mâncare, cu o lingură uriașă. Scene, în general din viață, cum ar fi cea în care soțul stă la masă și dulcea lui soțioară îl servește dintr-un castron în care se poate vedea supa aburindă. Toate aceste scene erau însoțite de versuri explicative: „Frumos și bine

25 aranjat, faci din colibă un palat“, precum și altele la fel de inspirate. Gospodinele aduceau, în tot cazul, puțin echilibru, puțină pondere, într-o expoziție, altfel, cât se poate de extravagantă! „Doamne, câte îi pot trece omului prin cap“, spuneau vizitatorii și cădeau pe gânduri. Toți erau încă mirați

30 de marea varietate a exponatelor. La această expoziție – să cerem iertare că nu am putut trece în revistă toate creațiile – Ignasia prezentă tabloul ei obișnuit cu Matca Bosca jucându-se cu pruncul, căruia îi adăugă însă – având în vedere evenimentul excepțional – câteva elemente noi: astfel,

norisorii care pluteau deasupra copilului sfintei persoane ea îi coloră de data asta în portocaliu, legându-i cu un fel de panglicuță albastră, așa cum se leagă ouăle de Paști! Undeva în spate, în partea de sus a tabloului, desenă un păun cu o coadă imensă și viu colorată, iar Maicii îi făcu pe umeri o broboadă albă din lână subțire. Intenționează să-o picteze și pe Elisabeta, mama Mariei, dar chipul acesteia, spre marea ei părere de rău, nu-i reuși nici de data asta. Pentru că tot era loc destul, mai făcu o stâncă din adâncurile căreia țâșnea un izvor limpede. Ca într-un decor elisabetan, ea scrisese în dreptul fiecărui element nou introdus – de teamă ca nu cumva să nu se priceapă despre ce era vorba – numele acestuia. În dreptul păsării din fundal scrisese „păun“, iar în dreptul delușorului – „stâncă cu izvor limpede“. (Până la urmă șterse cuvântul „limpede“ și rămase numai „stâncă cu izvor“.) Sub silueta mamei nu scrisese nimic – o putea recunoaște oricine de altfel, și nici în dreptul pruncului; pe acesta îl făcu mai drăgălaș decât de obicei (buclioarele, mai ales, îi reușiră de data asta în mod deosebit, gălbui-roșcate, de culoarea grâului dat în pârg). În ceea ce privește florile – când le picta arătau mult prea stilizate, contrastând cu restul tabloului – nu era deosebit de pricepută, așa că se hotărî să renunțe la ele... „Aș putea să-o pictez pe Matca Bosca în timpul *Fugii în Egipt*“, îi trecu ei la un moment dat prin cap. Deșertul era, într-adevăr, lucrul cel mai ușor de pictat, dar, alegându-și o astfel de temă, ar fi trebuit să-l deseneze și pe Iosif – Maria nu fugi în Egipt singură, ci însoțită de bunul și înțelegătorul ei soț – din păcate, însă, chipurile de bărbați îi ieșeau toate la fel, îngrozitor de inexpressive, așa că fu obligată să renunțe... În cele din urmă hotărî să-o așeze pe Matca Bosca într-o poiană, iar de jur-împrejurul ei pictă o iarbă de un verde crud, foarte proaspăt. (Dede-subt, scrisese, ca să se înțeleagă: „Iarbă, primăvara“.) Privi tabloul gata terminat și fu mulțumită. Era convinsă că va da lovitura...

Când la decernarea premiilor își auzi numele strigat, nu fu defel surprinsă. Urcă pe scenă plină de demnitate, își luă banii, și-i numără în fața spectatorilor care aplaudau. Fu strigată a doua. Premiul întâi fu decernat unei doamne foarte
5 în vârstă. Ea reușise să facă „cei mai urâți cercei din lume“, cum declarase juriul. Cerceii aveau mai ales o formă cu totul specială, greu de descris cu ajutorul cuvintelor; ca să poată fi văzuți de toată lumea, ei fură agățați de urechile unei doamne blonde, figură tipică de vieneză, care, gravă, ușor încruntată,
10 defilă cu ei prin sală, în acordurile plăcute ale unui marș vesel de Johann Strauss. „Merita premiul, spuse Ignasia, fără pic de invidie. Tabloul meu, nici el nu e rău, numai că așa ceva, ceva ce să arate ca cerceii ăștia, nu cred că s-a mai văzut“, spuse ea plină de admirație. Honoriu Dorel părăsi pe furiș sala de
15 expoziție. N-avea curajul să se apropie de Ignasia s-o felicite. O văzu înconjurată de un grup de admiratori care îi puneau tot felul de întrebări, la care ea răspundea demnă și plină de încântare. Îngrozit, fugi cât mai departe de locul cu pricina (lăsa în lumea lui un infern vesel, încât nu știa ce să facă, să
20 râdă sau să plângă). I se păru că vede mâini hrăpărețe întinzându-se spre el, gata să-l prindă și să-l tragă acolo jos. Chiar ea, Ignasia, ființă mediocră, plină de șiretenie dar și de măreție, fusese probabil anume trimisă pentru asta!...

Pe o bancă dintr-un parc, Honoriu Dorel rămase toată
25 noaptea și vărsă lacrimi amare. Dacă Tisu l-ar fi văzut ori i-ar fi auzit sughițurile și hohotele de plâns, l-ar fi întrebat din nou dacă îl dor măselele, așa că preferă să rămână în parc, singur, decât să se întoarcă acasă. Spre dimineață, umbrele întunericului începură să se destrame; o ceață ușoară se ridica
30 deasupra boschetelor, și din umbră se desprinse deodată, nu departe de banca lui, silueta ușor umezită de roua dimineții a statuii împăratului, a lui Franz Iosef; și iată că monarhul, coborând de pe soclu și sprijinindu-se în toiag, semănând cu oricare dintre bătrânii ce mișunau după-amiezele de duminică

prin parcurile din Viena, se apropie de banca unde stătea și suferea Honoriu Dorel. Se așază lângă el, bătrânește, plângându-se că-l dor încheieturile. „Ce părere ai, dragă domnișorul, de pictura de azi? spuse împăratul și, înfigându-și bastonul în pământ cu amândouă mâinile, sprijinindu-se pe mânerul lui în formă de câine, începu să-l clatine în toate părțile. ...Dumnezeule, ce scandal a fost cu Picasso la Paris în primăvara asta, spuse monarhul și mișcă din cap enervat și plin de nemulțumire. Un mare scandal, dragul meu, din pricina obscenităților pictate... Femei goale și centauri care, mă înțelegi dumneata, ce fac împreună, adăugă împăratul și deodată, spre mirarea tânărului, începu să râdă insinuant și lubric, așa cum râd bătrânii în fața unei halbe cu bere după ce-și spun unul altuia câte un banc porcos. Femeile stau, goale în iarbă – după exagerări anatomice, fie vorba între noi, se vede că nu se pricepe defel la femei – și centaurii ăia sau fauni ce sunt...”

Și din nou împăratul nu-și mai putu reține hohotele de râs, râdea în toată legea, în timp ce, cu mâinile puse căuș deasupra mânerului, își clătina toiagul când în stânga, când în dreapta. „Asta nu e artă, dragul meu, spuse el după un timp, când, în sfârșit, reuși să-și potolească hohotele – asta e curată porcărie! Unde va ajunge pictura – adăugă el grav, privindu-l lung și îndurerat pe Honoriu Dorel – dacă a încăput pe mâinile unor astfel de domni?!“

Întrebarea rămase fără răspuns, amândoi, Franz Iosef și Honoriu Dorel – care era de o altă părere, dar nu îndrăznea, bineînțeles, să-l contrazică pe monarh – văzură cum cețurile dimineții încep să se risipească și un soare roșcat și strălucitor se ridică deasupra Vienei. În boschetele din parc se auziră cântând păsările, iar mirosul proaspăt al ierbii, precum și parfumul tare al florilor, le gâdilară plăcut nările. Împăratul începu să răsucescă bastonul cu o mână, ca să și-l înșurubeze și mai bine în pământ, și vorbi din nou: „Una din femei nu are decât un singur ochi; nenorocirea e că nici măcar acela

singur nu se află la locul lui obișnuit, ci în frunte! Deasupra ochiului, care pare mai degrabă de ciclop decât de om, are o panglică mare, de culoare mov; aduce cu baretele de la decorațiile pe care le dau eu, ceva de-a dreptul oribil, dragul meu, nici o femeie nu se poate lega la cap cu o asemenea oroare! Numai un sadic poate să-și închipuie o asemenea pocitanie“, spuse împăratul înfuriat la culme. În sfârșit, Honoriu Dorel își luă inima în dinți și, emoționat – în viața lui nu i-a fost dat niciodată, să stea de vorbă cu un cap

10 încoronat! – îl întrebă pe Franz Iosef: „Sire, – spuse el amintindu-și că, cel puțin în romanele lui Alexandre Dumas, supușii se adresează monarhului lor folosind o astfel de titlatură – nu credeți că artistul poate încerca, totuși, o interpretare nouă?“ ...Monarhul nu-l mai ascultă, însă; în timp

15 ce el se străduie să formuleze cât mai corect întrebarea, lipsind-o de orice urmă de agresivitate, ca nu cumva să-l înfurie pe bătrân – acesta, total neatent la obiecțiile lui, se ridică, folosindu-se, bineînțeles, de toiag și, încet, cu pas cam nesigur, dar făcând evidente eforturi de a da mersului său o demnitate

20 cât mai augustă cu putință, se îndepărtă de bancă, îndreptându-se spre soclul ce îi era destinat. Se opri la un moment dat, se întoarse spre Honoriu Dorel și-i spuse: „Compară-l cu mării spanioli, cu Velasquez sau chiar cu Goya! Pe aceștia îi admir, dragul meu, în ciuda faptului că amândoi

25 aveau o părere dintre cele mai proaste despre familia imperială. Oricum, e vorba despre o altă dinastie, nu se referă la familia noastră“, își permise el, cu multă cochetărie, un fel de glumă cam batrânicioasă, și făcându-i un ușor și discret semn de rămas bun lui Honoriu Dorel își continuă drumul spre soclu,

30 cu un pas ușor legănat și nesigur de bătrân...

A treia zi de la vernisajul expoziției și de la decernarea premiilor – Honoriu Dorel se apucase din nou de pictat și Tisu învăța pentru examene – prin fereastra deschisă răzbătu

zgomotul vesel al unul claxon de mașină. Săriră amândoi la geam și spre marea lor surprindere văzură, oprită chiar în dreptul porții lor, o mașină nou-nouță. La volan – surpriza fu și mai mare – stătea chiar Ignasia într-un foarte șic costum sport, ultima modă (cu o cochetă-șăpcuță așezată deasupra 5 părului ei cam unsuros și nu prea pieptănat), radiind de fericire. Ea le făcu semn cu mâna, băieților, să coboare. „Lăsați orice treabă și veniți să facem o plimbare cu mașina, le strigă ea scoțându-și capul pe geamul mașinii. E nou-nouță, acum am cumpărat-o. Trebuie să sărbătorim evenimentul.“ Băieții 10 coborâră. „S-a dus premiul, dar nu-mi pare rău, le spuse ea în loc de bună ziua. Dar ce ziceți?“ îi întrebă ea mândră; stând cu amândouă mâinile în șold, cu picioarele ușor îndepărtate, își admira achiziția. Urcară, făcându-și cu greu loc printre sticlele cu șampanie și pachetele cu mâncare. „Ieșim puțin din 15 Viena, le spuse ea, mâncăm la iarbă verde, luăm aer curat, admirăm natura.“ Și mașina străbătu, claxonând veselă, Viena, sub privirile cam mirate ale pietonilor – în anii aceia, o femeie la volan era încă o raritate. Și iată-i la periferia orașului, în sfârșit, ajunși „la aer curat“, „în mijlocul naturii!“ Era o 20 dimineată frumoasă, coroana copacilor era de un verde intens; secerătorii, în lanurile aurii de grâu, întorceau capul după ei, le făceau semne cu mâna. Drept răspuns la salutul lor, mașina claxona veselă. Fete blonde agitău buchete de flori de câmp. „Aufwiedersehen“, „Gutentag“, „Călătorie frumoasă“, strigau ele. 25 „Ce zi extraordinară“, spuse Tisu. „Îmi chiorăie mațele de foame! spuse Ignasia. Când dăm peste puțină umbră, oprim!“ Înainte de a opri, trecură însă cu bacul peste un râuleț cu apă murdară. Dincolo de râu era o regiune cu adevărat paradisiacă. Opriră mașina și la umbra unui măr uriaș – crengile doldora 30 de rod se aplecau până la pământ – Ignasia întinse o față de masă de un galben palid, ca lămâia, desfăcu apoi pachetele pline de bunătăți de tot felul. Exclamațiile băieților o încântau. „Surpriza la urmă“, spuse ea și, dintr-o cutie uriașă legată cu

o panglică verde, scoase un imens tort de frișcă pe care cofetarii scriseră cu zahăr ars „Ignasia – Premiul doi“. „L-am primit cadou, spuse ea, bineînțeles cu ocazia premierii, de la prietena mea, doamna poloneză de la cofetărie. O adevărată minunăție, ce ziceți?! De arătat, arată cum arată, dar să vedeți și ce gust are! Părerea mea e să ne așezăm frumos și să începem să înfulecăm“, spuse ea cu spontaneitatea care o caracteriza, și băieții acceptară fără să facă prea multe fașoane.

În vara aceluiași an, spre toamnă, Honoriu Dorel și Tisu
10 cunoscură două surori, pe Sieglinda și pe Gudruna, două ființe
blonde și înalte de aproape doi metri, vesele și sentimentale.
Ele declarau în gura mare – și se înfuriau ori de câte ori cineva
îndrăznea să pună sub semnul îndoielii afirmația lor – c-ar fi
odraslele unui „foarte renumit conte“ de pe valea Rinului.
15 Acolo, acasă la ele, susțineau fetele, locuiau într-un castel ale
cărui creneluri, vechi de foarte multe sute de ani, se oglindeau
în apele cunoscutului fluviu. Mai sceptici, unii puneau sub
semnul întrebării existența castelului, precum și a titlului
nobilitar. Cineva își permise chiar, glumind, afirmația
20 conform căreia tatăl ar fi în realitate proprietarul unei mici
fabrici de mezeluri. Fetele negară însă aceasta „glumă de prost
gust“, cu ochii scăpărând de mânie și dând din picioare ca
niște căluți năvăși. „Nașul nostru – spuseră ele – e un foarte
cunoscut critic muzical – admirator al lui Wagner. Numele
25 noastre, poate vedea oricine ar pricepe, sunt luate din celebra
tetralogie. Fetele unui cârnățar care să se cheme Sieglinda și
Gudruna! Pentru asta trebuie cultură! Multă cultură!“
spuneau ele și rămâneau pe gânduri, savurând parcă dulceața
cuvântului cultură pe care îl pronunțau într-un anumit fel,
30 de parcă ar fi avut o bomboană mică în gură. Pentru că ele,
la rândul lor, erau de fapt niște vestale ale artei, niște fiice
credincioase ale muzicii, venite la Viena să studieze canto cu
o fostă celebritate a operei imperiale, astăzi o bătrână foarte

simpatică care, chiar dacă nu putea să-și stăpânească întru totul tremurul ușor al capului, era încă o persoană cât se poate de demnă și distinsă. După ce obositoarele lecții de canto luau sfârșit, fetele ieșeau împreună cu profesoara lor să facă o scurtă plimbare. „După un așa mare efort pentru plămâni, doar nu 5 cântam numai cu beregata, puțin aer curat nu strică, dragile mele, spunea ea. Și apoi, e bine să fiți văzute în lume în tovărășia mea. Sunt o persoană încă destul de cunoscută la Viena!“ În timpul acestor plimbări, cât se poate de instructive și ele, fosta celebritate le istorisea fetelor întâmplări din tinerețea ei tumultuoasă. „Am cunoscut gloria, iubirea și banul, 10 spunea ea folosind fraze împrumutate din revistele ilustrate devorate cu lăcomie în nopțile ei de insomnie. Toate au trecut, s-au spulberat, dar de ce aș regreta, când tinerețea mea a fost asemeni unui vis de aur!... Da, spunea ea, și capul începea să-i tremure mai tare de emoție, am fost răsfățată, am fost o ființă capricioasă și nestatornică... Povestea aceea cu contele ungur oare v-am spus-o“? întreba. „Nu, nici vorbă“, 15 răspundeau cu fățarnicie fetele, care o auzeau pentru a nu știu a câta oară. „S-a întâmplat la Budapesta unde am avut un succes într-adevăr nebun în *Traviata*. Aplauzele nu mai conteneau, obosisem. Ca să scap de admirația mulțimii, a trebuit să fug! Am făcut semn unei birje să se apropie! M-am urcat. Birja, plină cu garoafe roșii (culoarea garoafelor varia de la o povestire la alta). Mirosul lor simțeam cum mă sufocă... 20 Nu aveam aer. «Unde mergi»? am strigat spre birjar, văzând că mă duce într-o direcție necunoscută mie. «La castelul domnului conte, spuse birjarul. Domnul conte și invitații lui vă așteaptă.» Și când am ajuns la castel, spunea ea și ochii i se umezeau ușor – o adevărată nebunie, dragele mele! Contele și banda lui veselă – și lăutarii, dar ce lăutari, o țineau numai în ceardașuri, să rupă corzile, nu alta – s-au repezit la trăsură, au deshămat caii“... și urma, desigur, povestea cu șampania băută din pantof. „Să-i fi văzut îmbrâncindu-se, care să bea 25 30

mai întâi“, spunea ea și începea să râdă, un râs ascuțit și mărunțel, înăbușit într-o batistă de dantelă albă... Plimbarea se termina, de obicei, printr-o mică escală la cofetărie. Domni distinși și bătrâni, cu chipuri veștede și zbârcite, treceau pe

5 lângă masa lor, ceremonioși și galanți, ridicau cât mai sus, deasupra capetelor lor chele, pălăriile cu boruri tari. Plini de curtenie, schimbau câteva vorbe cu bătrâna doamnă care îi privea, zâmbind, cu niște ochi apoși și vicleni. Și ei încercau să facă pe cocoșii și pe fanții, să se poarte cu ea cu agresivitatea

10 de odinioară. În această lume de păpuși veștede a căror rotițe începeau să meargă mai greu, cei doi tineri prieteni aduseră cu ei – cel puțin aceasta era impresia fetelor, a Sieglindei și a Gudrunei – un val de aer proaspăt. Sieglinda se îndrăgosti rapid și definitiv de Honoriu Dorel Rațiu; Gudruna, mai

15 telurică, optă pentru Tisu. Plimbările, însoțite de istorisirile încărcate de atâta nostalgie ale fostei cântărețe, aveau loc acum în cinci (fetele, cântăreța și cei doi tineri). Uneori, se discuta – mai ales la cofetărie, în jurul măsuțelor de marmoră roșie, în fața unei cești de cafea cu frișcă – despre „viitorul“ celor

20 două eleve. Cântăreța manifesta unele rezerve cu privire la „vocația wagneriană“ a tinerelor ucenice. „Vocile voastre – spunea ea – sunt mult mai potrivite pentru opera italiană. Verdi sau Puccini, *Madam Buterflay* sau *Traviata*. În ciuda numelor voastre cu rezonanță wagneriană, glasurile voastre

25 sunt dulci. Sunt voci potrivite pentru belcanto... «Ringul» nu-i pentru voi“. Fetele, auzind-o, erau cuprinse de disperare. Zadarnic încercau băieții să le consoleze, lacrimile curgeau pe obrazii dolofani și roșii. „Liniștiți-vă, spunea cântăreța cu multă energie. Nu e totul pierdut. O să ne străduim. Eu am

30 să fac tot ceea ce-mi stă în putință.“ „Unchiul nostru – spuneau fetele printre sughituri – să nu audă de Verdi sau de Puccini! Și o să-l convingă până la urmă pe tata să renunțe la lecțiile de canto. «Decât opera italiană, mai bine găsești niște bărbați de nădejde și le măriți pe amândouă», o să spună el; și tata,

ce zice unchiul, aia face.“ „Nu-i totul pierdut, pentru Dumnezeu, spunea cântăreața“, și le pișca de obraz ca să le consoleze. V-am mai spus că o să mai încercăm. O voce se poate educa la urma urmei. Totul e să aveți încredere în talentul meu pedagogic.“

Și fetele, bineînțeles că aveau, și orele țineau de dimineața până seara. Tisu și Honoriu Dorel erau sătui de Wagner până peste cap! Totuși merse să vadă *Lohengrin* împreună. Tisu, care era foarte obosit – începuse, în sfârșit, să se pregătească pentru examene, scrisorile unchiului din țară, nemulțumit de lenevia nepotului, erau tot mai severe, – adormi încă de la cea dintâi întâlnire dintre Lohengrin și Elsa. Impresionantul duet de iubire dintre cei doi îndrăgostiți, din actul I, fu în felul acesta total acoperit de sforăituri. Fetele turbau de furie, chiar Gudruna, care îl iubea pe Tisu cu o dragoste senzuală și pătimașă dar încă neprihănită, părea revoltată la culme.

„Trage-l de mânecă să se trezească“, îi șopti ea lui Honoriu Dorel; Tisu simți în antebraț pișcătura până la sânge a tinerei valkirii înfuriate și se trezi. „Ce-i cu lebăda aia?“ întrebă el încă buimăcit de somn. Câteva persoane din față, auzind întrebarea tânărului, se întoarseră pline de indignare... Decorurile uriașe din carton îl impresionară totuși, de asemenea costumele somptuoase, precum și platoșele și bărbile cântăreților. Opera i se păru, însă, greoaie și plicticoasă și, ca nu cumva să adoarmă din nou – muzica lui Wagner acționa asupra lui ca un somnifer cu efect sigur – evită s-o asculte, concentrându-și atenția, așa cum am spus, asupra decorului și a costumelor. În general, spectacolul îi amintea de o serbare școlară de pe vremea când era el elev, în care colegul lui de bancă îl interpreta pe regele Arpad, iar el pe un aprod al acestuia. La ieșire, când în sfârșit spectacolul se termină, fetele erau mute de admirație. „Ce Verdi, ce Puccini! strigară ele într-un glas. Wagner e adevăratul Dumnezeu. Un extraordinar vrăjitor.“ Gudruna simți cum – având în vedere accidentul cu sforăitul – dragostea ei pentru Tisu e ușor umbrită. Își

propuse să-l inițieze pe tânăr în tainele muzicii lui Wagner. După spectacol, cântăreața îi invită acasă la ea. „Facem o mică petrecere, spuse. Totul însă foarte modest, să nu vă așteptați la cine știe ce.” ... Tisu și Honoriu Dorel erau vădit impresionați ori de câte ori pătrundeau în sanctuarul fostei celebrități. Se mișcau stânjenți printre trofee tinereții ei celebre, având grijă să nu răstoarne sau să spargă ceva din greșală. Greu, de altfel, să te miști printre atâtea lucruri de preț, printre atâtea obiecte adunate într-o încăpere nu prea mare, în mijlocul căreia trona un uriaș pian cu coadă. Pe Tisu îl intrigă o cravașă care atârna pe perete chiar deasupra patului. „E o amintire de la un elvețian cât se poate de nostim, îi explică fosta cântăreață. Am luat de la el ore de călărie, și cum sunt un adevărat antitalent, s-a chinuit cu mine, mult, săracul. Aveam o splendoare de cal, negru ca pana corbului, cu o mică stea albă pe crupă. Magnific și nărăvaș, îngrozitor de nărăvaș”, preciză ea și începu să râdă probabil unei amintiri îndepărtate ce se desprindea cu greu din negura vremii. Privirile lui Honoriu Dorel se opriră pe fotografia, cam ștearsă de timp, a unui tânăr cu trup îndesat și cu ochi oblici de asiatic. „Ce nenorocire, spuse cântăreața și luă fotografia de pe perete, o apropie de ochi – era destul de mioapă – ca s-o vadă mai bine, să fie sigură că nu se înșală. Simt cum mă cutremur toată numai când îmi aduc aminte!... A înnebunit pe scenă, dragul meu, în timp ce dansa în *Salomeea*. A fost un moment oribil. Și ce talent avea! Ca o flacăra era băiatul ăsta, ca o adevărată flacăra!” ... Fotografiile cântăreței erau și ele împrăștiate peste tot, bineînțeles cu autografe celebre, nu lipsea nici iscălitura lui Wagner sau a lui Richard Strauss! Într-una din fotografii, Cosima Wagner o ținea protector de după umeri. Băură șampanie și, ca de obicei, admirară, plini de pioșenie, trofee; puseră întrebări cu privire la persoanele – toate cât se poate de celebre – pe care nu le recunoșteau răsfoind albumele. Fu o seară plăcută și cât se poate de instructivă.

Sieglinga și Gudruna îi invitară pe băieți la castelul lor de pe Rin. S-ar putea să facem călătoria degeaba, s-ar putea să nu existe nici un castel, își spuseră ei plini de neîncredere. Totuși, curiozitatea era mult prea mare: acceptară să meargă... În timpul celei dintâi zile a călătoriei se ținură de tot felul de glume, spre marele haz al castelanelor. Chiar Honoriu Dorel fu mai puțin melancolic decât de obicei. Noaptea, căzură frânți de oboseală și adormiră repede, cu capul îngropat între sâni generoși ai celor două valkirii; protectoare, materne, ele preferaseră să rămână treze; cu ochii larg deschiși, ascultând zgomotul uniform al roților de tren, neatente și distrase, se jucau, răsfirându-l în fel și chip, cu părul cârlionțat al băieților. Blond și mătăsos, al lui Rațiu, negru și aspru, al prietenului său. Nările lor larg deschise adulmecau mirosul viril al transpirației lor, și o dorință secretă, necunoscută până atunci de ele, urca din trupurile lor feciorelnice... În timp ce trenul se târa cu o stingheritoare încetineală spre Rin, băieții avură visuri dintre cele mai plăcute și revelatorii: Honoriu Dorel visă un copac cu frunze roșii și cu flori albe, singuratic, pe o câmpie de culoarea șofranului. Era foarte frumos și el se apucă să-l deseneze, dar vârful creionului i se rupea mereu. Tisu visă un șistar cu lapte abia muls; el bea cu lacomie, dar, lucru de mirare, șistarul rămânea tot plin, nu reușea să-l golească. Laptele proaspăt mirosea cât se poate de plăcut... Fură treziți din somnul lor dulce de vocile pline de o mare încântare a celor două fete. Răsărise soarele, se aflau în cea de a doua dimineață a călătoriei lor, și când se uitară pe geam, îndemnați de ele, cu ochii încă încețoșați de somn, văzură Rinul cel cântat de poeți, curgând domol printre colinele verzi. Văzură castele risipite pe dealurile singuratice, stând acolo de veghe de sute de ani, răsfrângându-se în oglinda limpede și albastră a apei. Ca niște adevărate fiice ale Rinului, fetele nu-și găseau locul de emoție. „Rinul nostru, spuse în șoaptă Sieglinga cu ochii umezi de lacrimi. Iubitul, dragul nostru Rin“ ... „Eu l-am visat

azi-noapte“, declară cu multă fermitate Gudruna, uitând că în cursul nopții trecute n-a prea avut parte de somn. „Orișice s-ar întâmpla, spuse Sieglinda și simți cum se trezește în ea o mare dorință, n-am să mă las până nu ajung să joc în *Aurul Rinului!*“

5 Trecură pe lângă stânca lui Loreley și Gudruna își aminti celebrele versuri ale lui Heine: „E răcoros, Se înserează / Și Rinul curge liniștit / Spre culme stânca scânteiază / În strălucirea de-asfințit / (spuse versurile în șoaptă, cu ochii închiși) Sieglinda, în schimb, pradă aceleiași exaltări, începu

10 să cânte. Gudruna, fără să aștepte ca sora ei să termine de cântat, o apostrofă cu severitate: „Ce cânti tu, îi spuse ea, nu are nici o legătură cu Loreley“. Întâmplările se aseamănă totuși într-o anumită măsură“, spuse Sieglinda. În general, ea avea un cap teoretic mai puțin pus la punct decât al Gudrunei, în

15 schimb, așa cum se întâmplă de cele mai multe ori, darurile fiind și ele împărțite omului cu o anumită măsură, vocea îi era mult mai melodioasă și mai vibrantă. „Ce legatură vezi tu, nu pricep, între cântecul lui Solveig din *Peer Gynt* și Loreley, întrebă Gudruna disprețuitoare. „Loreley stă pe o

20 stâncă – și cu o mână arăta stânca respectivă – cântă tot timpul și cufundă marinarii cu liedul ei. Solveig e adevărat că și ea stă pe o stâncă și cântă, numai că ea îl așteaptă pe Peer Gynt. Cântă până la adânci bătrânețe și așteaptă venirea lui. Ceea ce nu-i același lucru, cred că îți dai seama.“

25 „Tot despre o stâncă e vorba în amândouă cântecele, nu se lasă Sieglinda. Și, la urma urmei, adăugă ea nepăsătoare, cântecul e foarte frumos, așa că nu văd de ce nu l-aș cânta!“ Și fără să mai țină seama de observațiile și cârcotelile surorii ei, cântă în continuare. Când Sieglinda își termină cântecul, stânca

30 rămăsese deja de multă vreme undeva departe, în urma trenului. Cerul se înnoră brusc, castelele și delușoarele încetară să se mai oglindească în apele Rinului. O scurtă răpăială de ploaie, care nu dură decât un sfert de oră, apoi cerul se limpezi și soarele se arată din nou. La destinație au ajuns spre seară

(soarele asfințea și apele râului erau acum de culoarea sângelui). Trenul opri într-o gară micuță. Fetele își scoaseră amândouă capul pe geam și, cuprinse de o agitație neobișnuită, începură să strige: „Am ajuns, am ajuns“. Tragând emoționați de geamantanele burduhănoase – exista oare într-adevăr un 5
castel? Se apropia, în sfârșit, clipa când vor afla adevărul! – băieții coborâră pe peron ascunzându-se, emoționați și fâstâciți, în spatele celor doua valkirii... Fu o adevărată avalanșă de strigăte, de sughițuri și de gemete! Lacrimile începură să curgă în voie și din abundență! Tisu căută cu privirea un bărbat care să-l ajute la bagaje. Nu văzu însă picior de bărbat – în afara șefului de gară; acesta, cu un fanion roșu, dădu în sfârșit drumul trenului. Șase femei, mature, semănând totuși, dacă te uitați atent, cu tinerele fete (cu părul împletit în niște cozi groase și blonde, adunate în coc deasupra capului), se roteau 15
emoționate și transpirate în jurul celor două fete, fără să le acorde băieților nici o atenție. Foarte posibil ca ele – se gândi Tisu – să facă parte dintr-o ligă feminină, una din acele organizații numai pentru femei, iar castelul să aparțină și el societății în cauză. Altfel, prezența unui număr atât de 20
impresionant de femei era aproape inexplicabilă. Dar exista oare cu adevărat un castel? se întrebă el plin de neliniște și privirile lui începură să cerceteze dealurile din jur, în căutarea acestuia. Era din ce în ce mai curios să vadă cum arată un castel privit mai de aproape, nu numai în fugă, de la fereastra 25
trenului! Între timp, cele șase femei continuau să vocifereze cât se poate de agitate, învârtindu-se fericite și emoționate, în jurul fetelor. Vorbeau într-un dialect specific acelei regiuni, așa că băieții nu prea înțeleseră ce spun. „Bine ați venit la castelul nostru! spuseră ele, adresându-li-se lor, și băieții 30
respirară, în sfârșit, ușurați; castelul exista într-adevăr, nu era o simplă născocire, de vreme ce era amintit chiar în cuvintele de bun venit... Trăgând de geamantanele grele umplute cu rochii de-ale fetelor, cumpărate de la Viena, se îndreptară cu

toții spre cele două trăsură ce urmau să-i ducă, în galopul cailor, până la castel. Căii mici și rezezi, cai de munte, aveau căpestrele împodobite cu tot felul de flori, și Tisu își aduse aminte că, în același fel, se împodobeau acasă la ei căii de sărbători. În ciuda drumului prost, discuția fu de la început foarte animată. „Ce face omama și opapa?” întrebare într-un glas fetele. Spre marea lor bucurie, aflară că, atât omama cât și opapa, sunt până acum, slavă Domnului, bine sănătoși. Pe omama, e adevărat, a început să o supere astmul în ultimul timp. În schimb, otata e voinic și vesel, așa cum îl știau; de auzit, din păcate, nu mai aude chiar atât de bine, desigur, din pricina bătrâneții; trebuie, când stai de vorbă cu el, să pronunți cuvintele ceva mai tare și mai rar, mai ales că, din cochetărie, refuză să-și pună cornetul; nu vrea să știe lumea că e surd, dar la vârsta lui e normal să nu meargă totul perfect; altfel, însă, e încă plin de energie și destul de lucid; nici o hotărâre nu se ia la castel, înainte de a i se cere și lui părerea. Și, între timp, castelul se ivește, de-adevăratelea, undeva pe crestele dealurilor. Un miros plăcut de iarbă cosită gădilă nările, în vale se vede Rinul curgând, soarele stă gata să apună; și când ajunseră la o aruncătură de băț de castel, fetele hotărâră să facă unele mărturisiri. Așa aflară ei, în sfârșit, adevărul; nu există, bineînțeles, nici un fel de titlu de noblețe, totul n-a fost decât o glumă de-a lor destul de nevinovată, de vreme ce castelul există, se poate și vedea, spuseră ele și-l arătară cu mâna. Există și era într-adevăr al lor, și asta încă de multă vreme; otata îl cumpărase cu mulți ani în urmă, ele nici nu erau născute pe timpul ăla. Vechiul proprietar al castelului, un tânăr conte care scria versuri și al cărui tată își zburase creierii într-o casă de sănătate, după ce drama se consumase, luase hotărârea să rupă definitiv cu trecutul, să transforme toate veniturile în numerar, și să-și caute norocul cât mai departe de locul „tragediei”, tocmai în America! Așa ajunsese castelul în posesia lui otata, care, înainte de a-l cumpăra, avusese

într-adevăr o mică fabrică de mezeluri la Stuttgart. Castelul otata îl cumpărase mai ales la insistențele lui omama, fire romantică, care de multă vreme visa să aibă un castel al ei. Otata era însă o fire foarte pornită pe distrugerea și spulberarea tuturor iluziilor romantice; iată de ce, fără nici o umbră 5 de remușcare, hotărî de la început să transforme castelul într-o bănoasă – transportul pe Rin era operativ și nu costa mult – crescătorie de porci. Vecinii însă se revoltară, din pricina mirosului îngrozitor; acesta răzbătea pe Rin până la mari depărtări. Societatea de protejare a apelor Rinului, precum 10 și oficiile turistice, au pornit încă din primul an o campanie vehementă împotriva castelului transformat într-o uriașă cocină de porci! Călătoria pe Rin atât de desfătătoare, cântată de marii poeți germani și, bineînțeles, și de muzicieni (vezi *Aurul Rinului* a lui Wagner), își pierdea mult din farmec, de 15 vreme ce, de îndată ce vaporul se apropia de locul cu pricina, duhoarea devenea atât de insistentă. Călătorii, ieșiți pe covertă să admire peisajul, trebuiau să se țină cu amândouă mâinile de nas, din pricina mirosului; acesta se strecura perfid până în cele mai etanșe cabine; doamnele erau apucate de migrene, 20 copiii se plîngeau de dureri de burtă, iar domnii își întreprueau convorbirile lor grave și începeau să privească, consternați, apele limpezi ale râului peste care plutea, adevărată blasfemie, un miros atât de neplăcut. Vaporul se îndepărta de castelul blestemat, dar călătorii cu greu reușeau să-și mai 25 recapete buna dispoziție... „Așa că opapa a trebuit să renunțe la porci“ – povestii Gudruna și pe fața ei nu puteai vedea dacă ea regretă acest lucru sau, din contră, se bucură la gândul că, în sfârșit, castelul a încetat să mai fie crescătorie de porci. „Scandalul a fost mult prea mare; s-a întins aproape în toată 30 țara. De pildă, a apărut într-un ziar din München un articol scris de un scriitor celebru. Și articolul cu pricina a avut un asemenea ecou, încât riscam să fim alungați cu pietre din castel dacă ne-am fi încăpățânat și am fi continuat să creștem

porcine; și atunci otata a vândut porcii; a venit pe Rin un vapor mare care i-a luat și i-a dus. Numai că otata n-a renunțat chiar de tot la planurile lui și, în locul porcilor, a cumpărat păsări. Otata n-a mai avut niciodată o crescătorie de păsari, habar

5 nu avea cum se cresc ele și atunci a cumpărat cărți și a studiat. Între timp, s-a întors și tata din armată și a studiat și el împreună cu opapa, studiau și stăteau mult de vorbă. Ziua și noaptea nu ieșeau din casă, tot studiau și discutau amândoi, ce și cum să facă. Și după aceea au adus tâmplari, și tâmplarii

10 au făcut mai multe cotețe în spatele castelului, și cotețele alea toate s-au umplut cu păsări, și așa de multe am avut că zilnic pluteau pe Rin vapoare pline cu păsări de-ale noastre; avem acum cea mai renumită firmă. Tata atât a studiat, încât nu cred să existe altcineva, nu numai pe valea Rinului, ci chiar

15 în toată Germania, care să știe mai mult decât el despre păsări. A reușit să obțină în ultimul timp noi soiuri, și se întâmplă, din ce în ce mai des, să fie invitat la congrese, împreună cu savanți celebri, și să țină tot felul de referate despre ele. Acum scrie o carte cu aceeași temă, intitulată *Creșterea păsărilor de*

20 *casă*, în colaborare cu opapa. În ce privește mirosul, când bate puțin vântul, mai coboară spre Rin un fel de damf acrișor, mai ales după ploaie – mirosul acela de găinaț ud, bine cunoscut – abia se simte însă, nici nu se compară cu cel al porcilor. „Parcă miroase ceva“, își spun, e adevărat, câteodată

25 doamnele de pe vapor și strâmbă ușor din nas, cele mai sensibile, dar până să se dumirească ce-i cu mirosul, până își caută ele o batistă, gata, mirosul a și trecut! În privința asta, n-am mai avut necazuri!“ spune Gudruna, la capătul povestirii ei; între timp ajunseră la castel, intrară în curte, trecând mai întâi peste podul sub care se vedea o prăpastie

30 adâncă. Dincolo de dealuri, soarele apusese de mult. O lumină blândă cobora pe Rin. Se auzeau în depărtare sirenele vapoarelor semnalizând. Otata și omama, gârboviți, cu părul alb – capul le tremura ușor din pricina emoției – îi așteptau

la intrare. Fetele, emoționate, cu lacrimi în ochi, săriră la pieptul lor uscat. Bătrânii, la rândul lor, lăcrimară. „Ați crescut, v-ați împlinit, sunteți de-acum domnișoare“, spuseră ei gătuiți de emoție. Curtea era plină de oratâni de tot felul; se adunară cotcodăcind în jurul lor, de parcă ar fi participat și ele la bucuria generală. Tata apăru și el. Mai sobru, el le îmbrățișă scurt, bărbătește, fără să se piardă în fleacuri inutile. Băieților le întinse o mână umedă, transpirată, de unde Tisu deduse că, în ciuda „sobrietății“, era la rândul lui foarte emoționat...

Primele zile petrecute la castel au fost încântătoare. Priveliștea era minunată și tinerii, fetele, Tisu și Honoriu Dorel, făceau lungi plimbări pe malul râului. Plecau dimineața și se întorceau seara, hămesiți de foame, dar fericiți. Își făcu, în sfârșit, anunțată vizita, unchiul, celebrul critic muzical și dirijor de operă, și fetele fură cuprinse de o agitație și o emoție deosebită. Bineînțeles că unchiul le va pune să cânte, ca să observe progresele făcute în timpul anului petrecut la Viena! Din nefericire, Gudruna băuse apă rece dintr-un izvor descoperit de ea în pădure și vocea i se voalase puțin. Încerca să și-o dreagă cu ouă crude proaspăt ouate, ragușeala, însă spre marea ei disperare, continua să persiste... Lungile plimbări pe malul Rinului fură în tot cazul întrerupte. Fetele exersau zilnic. Le acompaniau la pian, pe rând, cele șase femei (mama fetelor murise, nu mult după ce se născuse cea de-a doua fiică, Gudruna, femeile erau surorile mai mici ale nefecitei mame). Cântau mai ales lieduri de Hugo Wolf, sfâșietor de triste. Noaptea, Tisu părăsea încăperea în vârful picioarelor, în mare taină. Se întorcea doar în zori, frânt de oboseală dar fericit. Honoriu Dorel, bănuia că se întâlnește cu Gudruna sau cu o altă femeie de la castel; în tot cazul, Tisu, care era discreția în persoană, nu făcu nici un fel de mărturisiri și nici Honoriu Dorel nu părea interesat să afle mai mult. Dimineața, Gudruna apărea cu cearcăne la ochi, vocea îi era și ea din ce în ce mai ragușită, și, cu o bucurie abia ascunsă în priviri, se plângea

că, din pricina căldurii (deși se aflau la începutul lui septembrie, nopțile erau într-adevăr foarte calde) doarme prost. Plină de naivitate, Sieglinda o îndemna să ia un calmant: „Eu, când nu pot dormi, spunea ea, iau calmante și adorm într-o clipă.“

5 Honoriu Dorel, în timp ce fetele își cântau liedurile sau atacau direct complicate arii din Wagner, începu să facă lungi și instructive plimbări cu tatăl fetelor, domnul Günter. Instructive erau într-adevăr aceste plimbări în doi, deoarece domnul Günter era o adevărată somitate în problema, deloc simplă,

10 a creșterii păsăretului de curte, dotat nu numai cu o temeinică pregătire științifică, ci și cu o foarte bogată fantezie. El visa, de pildă, să obțină noi și noi soiuri de păsări, și era convins că demersurile făcute de dânsul în această privință îl vor conduce spre rezultate dintre cele mai promițătoare. „Mă

15 interesează – îi mărturisi el tânărului – bineînțeles mărimea, și frumusețea unei păsări. Cu cât e mai mare o găină sau un cocoș, cu atât are, e firesc să fie așa, mai multă carne. Și cu cât sunt mai frumoși, mai ales cocoșii, cu atât cumpărătorii sunt mai atrași să-i cumpere. Dar, în același timp, nu pot face

20 abstracție de calitatea cărnii pe care o obțin prin încrucișările respective, acest lucru fiind, de altfel de primă importanță pentru mine. Poți obține, de pildă, soiuri foarte mari sau foarte frumoase de păsări, un cocoș să zicem, mare cât un curcan și cu un penaj strălucitor și viu colorat, ca cel al cocoșului de

25 munte, dar, în schimb, cu o carne fibroasă, fără gust, lipsită de dulceață. În cazul asta, efortul e zadarnic, pasărea degeaba-i mare, nimeni nu ți-o cumpără, dai faliment. În schimb, i-a gândește-te, să obții un soi de cocoș care să cântărească, să zicem, zece kilograme, dar care, în același timp, să aibă o

30 carne dulce și fragedă cum e carnea de pui. Dai lovitura! În doi ani ești milionar... Numai că deocamdată – spunea el, și privirea i se adumbrea – bat pasul pe loc! Mă aflu, ca să spun așa, într-un punct mort. Obțin păsări mari, aproape uriașe, dar cu cât sunt ele mai mari cu atât carnea lor e mai proastă,

aproape de nemâncat! Am obținut păsari splendide la înfățișare, dar, când le pui la cuptor, au un gust ca de iască. Frumos pe dinafară, cum se spune, putred pe dinăuntru.“ O pasăre frumoasă, – încerca să spună Honoriu Dorel cu timiditate – e în tot cazul un lucru rar!“ „Ce folos, fiule, ce 5 folos, se plânse domnul Günter, și privirile lui, în dosul ochelarelor cu dioptrii multe, exprimau o imensă tristețe. Degeaba sunt frumoase, dacă e proastă carnea, nu mi le cumpără ninieni. Sunt cu mâinile legate, ca să zic așa. Depind de piață. De cerere și ofertă. Toate eforturile mele trebuie 10 canalizate într-o singură direcție: spre obținerea unei cărnii cât mai gustoase.“ Domnul Günter mai facu câțiva pași privind melancolic apele, de un albastru pur, ale Rinului, apoi vorbi din nou: „De altfel intervine încă o problemă: cea a hranei. Păsările astea mari obținute prin diferite încrucișări, consumă 15 enorm! O pasăre mare mănâncă într-o zi atâtea grăunțe, câte mănâncă o pasăre obișnuită într-o săptămână! În felul ăsta ajung la sapă de lemn. Cine își poate permite să hrănească asemenea monștri?“ Domnul Günter îl duse în cele din urmă pe tânărul pictor să vadă cotețele lui „speciale“. „Ești, ca să zic așa, un 20 privilegiat, îi spuse el în timp ce se îndreptau, mergând pe o potecă îngustă, spre locul cu pricina. Nu le prea arăt și fac asta nu numai din prudență – până n-ai ajuns la rezultate meritorii, e bine să nu te expui – ci și din modestie. Nu-mi place să mă laud cu succesele mele, în stânga și în dreapta. 25 „Sunt foarte mari, spuse în culmea entuziasmului Honoriu Dorel, privind, mut de admirație, păsăretul splendid. Extraordinare. Ar trebui organizată o expoziție cu ele. Minunate! Așa ceva nu s-a mai văzut până acum.“ „Ce folos – spuse cu indiferență Günter-tatăl, de vreme ce carnea lor e 30 de nemâncat. E un lux pentru mine să le țin aici și să le dau să mănânce.“ „Dacă le-aș picta“?! spuse Honoriu Dorel gătit de emoție. „N-am nimic împotriva, spuse domnul Günter. Tot nu-s bune de altceva. Poți să le pictezi cât vrei, dragul

meu. Și dacă e vorba de pictat, am o surpriză pentru tine.“ Așa se făcu, prin urmare că domnul Günter îi arătă lui Honoriu Dorel uriașul cocoș pe care îl ținea închis în mare taină într-o cămăruță din turnul castelului; și pe care până
5 atunci nu-l arătase nimănui – cel puțin așa pretindea, în timp ce urcau împreună scările care duceau spre turn. Cocoșul, când intrară trăgând repede ușa după ei, dădu drumul la un sunet ascuțit și plin de mirare, de parcă ar fi vrut să scoale morții din somn. Honoriu Dorel rămase mut de admirație. O
10 asemenea pasăre nu văzuse el niciodată în viața lui. „Ce penaj, spuse în culmea entuziasmului. Și ce creastă.“ De parcă ar fi auzit lauda, cocoșul cucurigă încă o dată. „Îți sparge urechile“, spuse domnul Günter. Cocoșul, aproape de înălțimea unui om, avea penele de pe gât și de sub creastă de un alb care bătea
15 spre gălbui; cele din coadă erau verzi cu pete mov, ca la păuni. Honoriu Dorel privi cu un ochi nesățios de pictor modelul viu din fața lui, atât de real și în același timp aproape fantastic. „Nimeni n-o să mă creadă că eu am văzut cocoșul ăsta“, își spuse, în timp ce pregătea pânza și culorile. Începu să picteze,
20 străduindu-se să rămână cât mai fidel modelului. Totuși, nu putu să nu adauge puțin cărămiziu în penaj, iar gâtul cocoșului îl făcu ceva mai gălbui decât era în realitate. Și de vreme ce cocoșul tot nu semăna cu cel adevărat, își permise chiar o mică fantezie: ghearele i le făcu verzi, de un verde transparent, ca
25 de sticlă, încât pasărea părea că stă pe niște picioare gata la cea mai mică mișcare să se spargă. De asemenea, în loc de cinci gheare la picioare, îi făcu șase, iar o pană din coadă i-o coloră în mov; un mov de culoarea prunii putrede, de o nuanță mocnită; acesta dădea ansamblului un indiscutabil dramatism.
30 Își permise o mică abatere, o licență cu totul nevinovată, și atunci când pictă ochii cocoșului; îi făcu un ochi albastru și altul galben. Cu toate aceste mici modificări, pasărea pictată de el nu era cu mult diferită de cea adevărată. Falnică și încântătoare în același timp, gata în orice clipă să se desprindă

de pe pânză și să zboare! Și, în timp ce lucra la ultimele
retușuri, Honoriu Dorel simți cum sufletul i se umplu de o
neșteptată și amețitoare fericire. Avea impresia că ceea ce
realizase el de data asta nu semăna cu nimic din ceea ce făcuseră
alții înaintea lui! Pasărea uriașă ce-l privea de pe pânză, asemeni 5
unui sfinx cocoșesc, cu ochii ei în două culori, era o pasăre
născocită de el, născocită și văzută deopotrivă, adevărată și
iluzorie în același timp, închipuire, dar și copie a unui cocoș
al cărui cucurigu agresiv și războinic se făcea auzit din când
în când... Între el, pasărea pictată și cea adevărată, care se foia 10
din ce în ce mai neliniștită în jurul lui, începea să se înfiripeze
un fel de legătură tainică a cărei sursă, misterioasă, îi scăpa
pictorului. Reușise, în tot cazul, într-o clipă de inspirație unică,
să redea însași esența ascunsă a cocoșului din încăperea!... Cine,
în afara lui, și a domnului Günter, desigur, a mai văzut o 15
asemenea pasăre vreodată? („Cât de fantastică poate fi
realitatea, își spuse Honoriu Dorel, cât de puțin trebuie să o
modificăm!“)... Și totuși, falnicul cocoș de pe pânză, deși
semăna foarte bine cu pasărea vie din fața lui, era în realitate
cu totul altul! Mai fantastic ori mai puțin fantastic decât 20
cel real, mai credibil sau mai puțin credibil, asta nu avea nici o
importanță! Important era, în schimb, faptul că până la el,
nimeni – așa își spunea el, în timp ce prin ferestruica din tavan
se strecura o lumină din ce în ce mai palidă, pe măsură ce
umbrele înserării coborau deasupra Rinului – nu-și imaginase 25
vreodată că un cocoș poate arăta așa! Un drum plin de mister
se întindea înaintea lui Honoriu Dorel, un ținut a cărui
existență, până atunci nici n-o bănuise măcar, își dezvăluia
tainele; o poartă ascunsă se deschise și un cocoș falnic se foia
cu penetul lui strălucitor în fața intrării! Un cocoș cu un ochi 30
galben și cu altul albastru, cu o pană în coadă de culoarea
prunii putrede și cu un gât gălbui de culoarea osului de ivoriu!
În culorile acelea, neobișnuite și ciudate la o primă vedere,
stătea întregul secret al picturii lui – în sfârșit se putea vorbi

de așa ceva – precum și în verdele ca de sticlă al picioarelor lui cu șase degete... Între timp, pasărea începu să se uite și ea la tablou cu acea privire stupefiată, neîncrezătoare și furioasă, pe care o au animalele – și desigur și păsările – când dau peste
5 o oglindă în care își văd propriul lor chip reflectat. Inconștiente de propria lor existență pe pământ, ele nu au cum să ia act de ele însele, uitându-se la copia lor din oglindă. Ba mai mult, prezența acestui *alter ego* le înfurie cât se poate de tare! N-am văzut oare cu toții cum pisicile se aruncă,
10 zburându-se furioase, la dușmanul din oglindă? Gata să-l și sfâșie cu ghearele lor catifelate! Întotdeauna se lovesc însă de sticla rece și impenetrabilă, în dosul căreia, degeaba se uită ele înfuriate și nedumerite, nu se ascunde nimic... La fel se
15 uita cocoșul la imaginea lui de pe pânză, tâmp și furios în același timp gata să sară la rândul lui la bătaie! Dar și speriat, totodată – de unde și ezitarea lui prelungită – din pricina mărimii cocoșului de pe șevalet care – așa-i plăcuse lui Honoriu Dorel să-l picteze – era cam de două ori mai mare decât cel
20 din realitate. „Nici o asemănare“, și-o fi spus cocoșul, așa cum unii vizitatori, mai puțin inițiați, își spun ori de câte ori se întâmplă să se afle în fața unei pânze mai îndrăznețe. Dar n-are rost să-i atribuim cocoșului gânduri mult prea complicate și cu subtext neapărat estetic! Nu există pasăre care să fie de o
25 agresivitate mai tâmpă. Iat-o gata pregătită să se repeadă la cocoșul de pe șevalet, și ar și face-o, desigur, dacă mărimea acestuia n-ar continua să-i impună respect. Dă totuși drumul la un cucurigu înspăimântător, pe limba lui, probabil un fel de chemare la luptă, o provocare virilă și mândră, fără să primească însă nici un fel de răspuns din partea
30 adversarului. Da, celălalt tace; îl privește doar cu ochii lui ficși, ca două mărgeluțe de sticlă, unul galben iar celălalt albastru, continuând să dea dovadă de o sfidătoare nemișcare; nerăspunzându-i-se așadar la provocare, furios, „modelul“ aruncă un cucurigu mai amenințător! Nu primește însă nici

un răspuns nici de data asta, încât cocoșul nu mai poate suporta atâta nepăsare și sfidare! Iată-l așadar repezindu-se cu ciocul său ascuțit drept în ochiul cel galben al rivalului său! Însă, de propriul lui curaj, se retrage repede hotărât să se apere, să nu se lase sfâșiat de monstrul uriaș din fața lui. Celălalt, cu ochiul sfâșiat, din care nu curge însă nici o picătură de sânge – încă un lucru ce-l nedumerește – rămâne nemișcat la locul lui, fără să riposteze. De data asta, lipsa de ripostă a rivalului îi dă curaj cocoșului furios. El se repede din nou, cu și mai mare furie, ținta fiind celălalt ochi al rivalului său, cel albastru! Însă, la gândul că orătania, care confundă arta cu realitatea, e gata să-i distrugă capodopera, Honoriu Dorel Rațiu se vede obligat să intervină. El se aruncă înaintea șevaletului, hotărât să apere tabloul, cu trupul său. Așa se face că ciocul păsării înfuriate nimerește umărul pictorului, sfâșiindu-l. Începe să curgă sânge și Honoriu Dorel se transformă, ad-hoc, într-un fel de Prometeu înlănțuit de propriul său șevalet, gata să apere cu prețul vieții sale, capodopera abia terminată pe care culorile nu se uscaseră încă... Între timp, cei de la castel, îngrijorați de absența lui, destul de prelungită – nu coborâse nici măcar la ora prânzului – începură să-l caute peste tot. Și, în sfârșit, domnul Günter urcă în pod și îl găsi într-o baltă de sânge cu cocoșul criminal deasupra lui. Tot trupul îi era sfâșiat de ciocul păsării înfuriate! Din pricina spaimii și a durerii, Honoriu Dorel căzuse într-un leșin adânc, din care cu greu reușiră să-l trezească. În timp ce Honoriu Dorel era transportat cu multă grijă pe scările înnegrite de timp, fetele se foiau în jurul lui înnebunite de spaimă. „Tabloul“, spuse el în șoaptă, când ajunseră, în sfârșit, cu targa improvizată, la parter. Era evident că făcea mari eforturi ca să vorbească „Fii liniștit, e în bună stare“, spuse domnul Günter. Ca niște valkirii din tetralogie, Gudruna și Sieglinda se aruncară asupra trupului tânărului. „Nu-i vorba de nici o rană adâncă, spuse Tisu profesional,

după ce cercetă cu un ochi atent rănilile de pe trupul băiatului. Sunt numai rani de suprafață, ciupituri făcute de ciocul păsării înfuriate. Cu toate că nu-s adânci, sunt, în schimb, deosebit de dureroase. Păcat că nu am trusa cu mine, i-aș fi făcut o
5 injecție cu un calmant puternic. Am doar niște somnifere, am să i le dau într-o doză mai mare – în felul acesta adoarme și n-o să mai simtă nimic“, spuse Tisu privind-și prietenul, care, din când în când, cădea în leșinuri scurte din pricina durerilor. „Există, în schimb, pericolul unei infecții generale, deosebit
10 de periculoase, așa că trebuie internat de urgență la spital...“ îi spuse el în șoaptă domnului Günter, ca să nu audă fetele și să înceapă din nou să bocească... Cu toate că era doar student în anul doi, fără nici un examen luat și cu puține cursuri audiate, și acelea doar pe jumătate, Tisu își exercită pentru
15 întâia oară, pe pielea prietenului său, meseria de doctor. Mai târziu, în cariera sa de medic, pe care o va profesa ani și ani de zile, nu de puține ori va fi pus el în situații oarecum asemănătoare; bolnavii a căror internare se cerea de urgență, adeseori vor îndrepta spre el priviri la fel de fierbinți, încărcate
20 de suferință, înnebunite de o durere cumplită ce se cerea însă potolită de urgență. O implorare mută – ajută-ne, fă-ne să nu mai suferim, ești doar medic, poți să faci asta – îi va fi dat că citească în ochii multora; numai că, la fel ca acum, când cel aflat pe patul de suferință era prietenul lui, Honoriu Dorel,
25 el nu va fi niciodată capabil să răspundă acelor priviri arzătoare, decât cu strălucirea mută, indiferentă a ochilor săi de un cenușiu spălăcit, din ce în ce mai injectați, din pricina băuturii, cu trecerea anilor. Va scrie lungi rețete – i se va duce faima pentru lista interminabilă a rețetelor lui – cu speranța că
30 injecțiile, flacoanele și pilulele prescrise de el vor înlocui într-un fel acea fărâmă de compasiune, de milă solicitată de toți bolnavii.

Cele două fete, Gudruna și Sieglinda bocind amândouă ca niște apucate, tamponară, cu niște batiste de mătase muiate

în ceai de mușețel, trupul însângerat al tânărului care gemea tot timpul de durere. „Drumul e destul de prost, din păcate – spuse în șoaptă domnul Günter – nu cred să ajungem mai repede de trei ore, trei ore și jumătate. N-am să-l las pe Fritz să conducă, am să conduc eu, totuși, nu cred...” „Dacă 5
ajungem în trei ore, e bine, spuse Tisu. Numai c-ar fi timpul să plecăm, n-are rost să mai rămânem“, adăugă el ușor enervat, din pricina sughițurilor de plâns a smiorcăiturilor celor două valkirii care numai eroinic – așa cum le obliga, nu numai numele purtate, ci și pasiunea lor pentru Wagner – nu se purtau. 10
„Ajutați-mi, îi spuse el adresându-se domnului Günter, să-l ridicăm și să-l ducem la mașină.“ Cu ajutorul a doi servitori, folosindu-se de aceeași targă improvizată – o ușă mai veche – reușiră să-l coboare pe Honoriu Dorel pe scările înguste și destul de alunecoase din pricina umezelii, ale castelului. 15
Îl urcară cu greu în mașină; domnul Günter trecu la volan, iar Tisu se așeză în spate, lângă bolnav; în scurtă vreme, ca urmare a somniferelor, Honoriu fu cuprins de o toropeală ușoară. Ajunseră cu bine la spital și se făcură rapid formele de internare. Un medic bătrân cu o barbă albă, ca a lui Moș Crăciun, îl luă pe Honoriu în primire, supunându-l unui 20
îndelung consult. Așa cum banuise Tisu de altfel, rănile erau destul de superficiale; cea din umărul stâng era totuși ceva mai adâncă și cerea o îngrijire specială. „Băiețelul rămâne la noi; doctorul i se adresase domnului Günter ca unui prezumtiv tată, și acesta lăsă lucrurile așa, nu-l contrazise. Nu-i nimic 25
grav, puteți fi liniștit, îi spuse el. Îl vom îndopa cu injecții, ca să nu sufere, și dacă totul va decurge așa cum sperăm noi, într-o săptămână, cel mult două e din nou pe picioare.“ „Nu există pericolul unei infecții?“ întrebă domnul Günter foarte aferat. „Nu e nici un pericol, avem noi grijă“, îl liniști medicul 30
și zâmbi distrat, cu gândul la alți bolnavi care îl așteptau... Peste câteva zile Tisu îi făcu o vizită prietenului său. Honoriu Dorel, cu trupul înfășurat în întregime într-un bandaj imens, încercă la intrarea lui să zâmbească, străduindu-se să pară cât

mai vesel. I se citea însă în priviri o neliniște și o agitație surdă. Văzându-l atât de surescitat, Tisu îl întrebă dacă mai suferă încă din pricina rănilor. „Nu mă doare nimic, îi răspunse Honoriu Dorel, reușind mai mult să se strâmbe, decât să
5 suradă. Nici măcar măselele“, adăugă ceva mai vesel, făcând aluzie la o întrebare mai veche de-a lui Tisu. Apoi trecu la problema care se pare că-l chinuia cel mai mult de când era internat în spital. Îi ceru, așadar, lui Tisu, amănunte cu privire la tabloul lui. Nu cumva, oribila pasăre a reușit să-l distrugă
10 cu totul? „Bestia l-a ciupit puțin și pe el, îi spuse Tisu, încercând să glumească. În tot cazul, nu-i chiar așa deteriorat ca tine“, îl asigură el. „Voi mai cunoaște, oare, spuse Honoriu Dorel, pradă unei exaltări neașteptate, voi mai reuși oare să ating vreodată acea stare de beatitudine pe care am încercat-o
15 în timp ce-l pictam!? S-a întâmplat minunea, scumpul meu prieten, mă înțelegi?! îi mărturisi el lui Tisu și strigă atât de tare, încât o soră, speriată, își vârî capul pe ușă. Am reușit să descopăr secretul ascuns al artei adevărate... Numai că – adăugă el cu părere de rău – se pare că mai repede de două, trei săptămâni nu voi fi în stare să țin penelul în mână. Și n-am
20 răbdare, înțelegi, prietene, n-am răbdare! Tisu dădu neputincios din umeri. „Trebuie să așteptăm, spuse el. Nu avem de ales.“ „L-ai văzut, nu-i așa? întrebă din nou tânărul pictor în culmea exaltării. Ai văzut culoarea pe care am reușit s-o dau penetului? Ai văzut vișiniul acela al cozii? Ai observat gălbuiul, de culoarea ivoriului, al gâtului?!“ ... Tisu încercă să-l potolească. Să nu uite că e încă bolnav, îi spuse el, toată agitația asta nu-i recomandabilă. „Cu cât stai mai liniștit, îl asigură el, cu atât ai să te faci mai repede sănătos.“ Tisu înțelegea agitația prietenului său. Văzuse și el cocoșul pictat,
25 și înțelegea – da, în ultimul timp ajunsese să priceapă și el câte ceva din pictură – că bolnavul avea toate motivele să fie atât de exaltat. Cocoșul, real și fantastic în același timp, pictat de Honoriu Dorel, așa cum îl văzuse el, dar și puțin *altfel*
30 (și cine știe dacă nu tocmai în acest *altfel* stătea secretul valorii

lui excepționale), reușise să-l tulbure profund. Honoriu Dorel izbutise în cele din urmă; frământările lui de artist nu fuseseră zadarnice! „Cine știe – se întrebă Tisu cu un fel de orgoliu ascuns și aproape inconștient – dacă nu va fi chiar unul dintre cei foarte mari?” – Cu cât însă în fața prietenului său se deschideau perspective dintre cele mai promițătoare, cu atât Tisu simțea cum acesta se îndepărtează de fapt de el, cum prietenia lor începe să se destrame. Un fel de prăpastie se căsca între cei doi, despărțindu-i pentru totdeauna! La rândul său, Honoriu Dorel fu conștient de acest lucru. Fără să vrea, el îndreptă spre Tisu aceeași privire – plină de atașament, tandră, afectuoasă, dar, în același timp, și ușor ironică, aproape disprețuitoare – cu care Hamlet îl privește pe Horațiu, bunul său prieten când rostește celebra frază: „Pe cer și pe pământ sunt mult mai multe lucruri, Horațiu, decât filozofia ta poate înțelege”. Deși totul dură destul de puțin, o secundă sau două, Tisu înțelese. Își privi la rândul său prietenul care, cu trupul încă acoperit de bandaje, dar cu ochii devorați parcă de o febră mistică, își aranja cu mâna stângă, rămasă nebandajată, perna de sub cap, căutându-și o poziție cât mai comodă. „Știi că în ultimul timp am început să mai pricep și eu câte ceva din pictura asta a voastră”, spuse el. „Ajută-mă să mă ridic puțin, spuse Honoriu. Am încercat eu să-mi aranjez singur perna asta, dar mereu îmi alunecă. După cum vezi, stau într-o poziție destul de incomodă.” Tisu îi potrive perna, în timp ce tot felul de gânduri confuze și cât se poate de încălcite îi treceau prin cap. Simțea nevoia să-i spună și alte lucruri lui Honoriu Dorel, dar parcă nu găsea cuvintele necesare. Ar fi vrut să-i spună că adeseori, în gândul său, își bătuse joc de el, toată agitația lui i se păruse nu de puține dați inutilă, zadarnică și chiar puțin caraghioasă. „Doamne, ce te mai puteai frământa tot timpul, se auzi el că-i spune totuși, și nu era decât o singură frază dintr-un șir nesfârșit ce aveau să rămână, el era conștient de asta, nespuse niciodată. Ce te mai chinuiai, ce te mai răsuceai

noaptea în pat!“ mai spuse și începu să râdă. Un fel de uimire naivă i se putea citi în priviri. Era rândul lui, acum, să-și privească ușor disprețuitor prietenul: „Viața e atât de simplă, de ce dracu o complici tu atâta?“ spuneau parcă privirile

5 întrebătoare ale lui Tisu. „Vrei să chemi sora? îl rugă Honoriu Dorel. Să-mi aducă ceva de băut că mi-e tare sete.“ Lui Honoriu Dorel i se păru, în schimb, că Tisu, în timp ce povestea despre cocoș – cum a dispărut, cum au pus servitorii să-l caute – încă se îndoiește, de fapt (prezența lui în spital,

10 cu trupul acoperit de rănilor făcute de nefericita pasăre ar fi putut fi o mărturie dintre cele mai concludente) de existența reală a păsării, care îi slujise lui Honoriu ca model. „Să fi existat, oare, cu adevărat o pasăre?“ și-l închipui el pe Tisu întrebându-se, în timp ce se uita la cocoșul de pe șevalet. Apoi

15 Tisu zise: „E cam timpul să plec“, și se ridică de pe scaun. Trebuiau spuse acum cuvintele de adio, pentru că de fapt se despărțeau, dar nici unul dintre ei nu fu în stare să le găsească. „Mă întorc la Viena, spuse Tisu, peste vreo două, trei zile. În iarnă, vreau să mă prezint la examene. Altfel, unchiul n-o

20 să fie de acord să mă mai țină la facultate.“ O să mă întorc și eu la Viena – spuse Honoriu. O fac însă cu părere de rău. Valea asta a Rinului e într-adevăr frumoasă...“ „Fetele sunt emoționate, spuse Tisu. Așteaptă și acuma vizita unchiului lor, dirijorul de operă. Exersează zilnic ore în șir, fără oprire. Iar când fac o scurtă pauză aleargă la tabloul tău și-l privesc

25 mute de admirație. «Poate veni la noi în fiecare vară, zic ele să se inspire».“ Honoriu Dorel își ascunse cu greu bucuria ce-o simțea auzind de admirația fetelor – „Gudruna – povesti Tisu în continuare – a comandat o ramă dintre cele mai scumpe. A înrămat tabloul și l-a pus deasupra vitrinei din salon. «Vreau

30 să fie – zice ea – primul lucru pe care să-l vadă unchiul când va sosi în vizită la noi.» Are de gând să-l convingă să ți-l cumpere și, pe deasupra, să-ți facă și alte comenzi. Unchiul nu numai că e bogat, dar e și o persoană influentă. Fără tipi care să-i lanseze, pictorii nu fac nici o para chioară, pot avea

talent cu carul, degeaba, zice Gudruna, și desigur că în felul ei are dreptate“, spuse Tisu încercând, de fapt, să amâne, atât cât era posibil, clipa despărțirii. „Am să te caut de îndată ce mă întorc la Viena“, spuse Honoriu Dorel și-i întinse lui Tisu o mână bandajată. Vorbe în care nu crezură nici unul, pentru 5 că, în realitate, se despărțeau pentru totdeauna. Nu se vor mai vedea niciodată.

2

Trezirile astea în odăi străine îl speriau pe doctorul Tisu. Oare unde mă aflu, cum am ajuns aici? se întreba întotdeauna 10 și, până se dezmeticea, până reușea să-și amintească întâmplări cu totul confuze din noaptea trecută, o sudoare rece îi acoperea trupul uscat și îmbătrânit. (Doctorul se apropia de vârsta de șaiszeci de ani.) Probabil tot așa se va întâmpla când mă voi trezi pe lumea cealaltă, își spunea el cu capul greu – aburii 15 băuturii nu se risipiseră încă – mahmur, simțind în piept ghearele unei spaime ale cărei resorturi îi rămâneau ascunse. Tot așa am să mă tem și am să întreb unde mă aflu și acolo jos; și atunci au să vină dracii ca să-mi arate locul exact unde 20 îmi este sortit să stau, împungându-mă cu furcile lor. Primele clipe vor fi puțin mai grele, ca după o beție mai prelungită, mai lungă; după aceea ne vom obișnui, de bună seama că ne vom obișnui... De când fiica doctorului plecase, de când fugise cu maică-sa acolo la oraș, de când fosta lui nevastă, de care se despărțise de mulți ani, a venit și i-a luat-o – l-a înstrăinat 25 de fetița lui, pe care singur a crescut-o, folosind tot felul de șiretlicuri – doctorului nu-i mai plăcea să doarmă acasă. Îl înspăimânta odaia pustie din care fetița lipsea; nu era în stare să privească patul ei gol, păpușile murdare împrăștiate peste tot. Prefera să pună capul și să se culce pe unde apuca. Din 30 pricina oboselii, a nopților înecate în beție, somnul îl cuprindea

adeseori pe neașteptate, stând la masă cu tovarășii lui de petreceri; mâna îi devenea inertă, paharul se apleca ușor într-o parte, vinul se vărsa, se prelingea pe pantaloni și pe dușumele. Capul doctorului rămânea, în schimb, drept pe umeri, întreg

5 trupul i se înțepenea cuprins de o ciudată rigiditate, și, dacă n-ar fi ținut ochii închiși, n-ai fi bănuțit că doarme. „Iar a adormit doctorul, spuneau prietenii de chefuri. Luați-i paharul din mână, e păcat de vin să se verse.“ Cheful se prelungea de obicei până în zori, doctorul, nemișcat și țeapăn la masă,

10 continua să doarmă, până când, într-un târziu, se întâmpla ca să i se facă, în sfârșit, cuiva milă de el. Îl culcau pe unde se apuca. Se lăsa dus la culcare ca un copil ascultător, nu opunea nici un fel de rezistență. Era vară și cald, îl dezbrăcau și-l lăsa numai în izmene. El se lăsa dezbrăcat, mormăia doar

15 câteva cuvinte – nu se știe însă dacă ceea ce zicea el erau vorbe de ascultare sau de împotrivire – și, după ce se culca, trăgea întotdeauna pătura cu care era acoperit peste cap, de parcă ar fi vrut ca în felul acesta, să se izoleze, să se apere de cei din jur. Totul ar fi fost cât se poate de bine, ca să zicem așa, dacă

20 n-ar fi existat acele treziri chinuitoare care-l speriau atât de cumplit. Acele treziri când, peste mahmureala și răul cauzat de alcool, urca din adâncurile lui acea durere profundă, regretul după fetița lui care plecase, îl părăsise, fugise, fără să-i spună un cuvânt de rămas bun, fugise fără să-i pară rău, pentru că,

25 probabil, nu-l iubea, nici nu-i păsa de el, nici nu se gândise cât de mult va suferi din pricina asta!... Camera era pustie, o odaie străină, se auzea ticăitul ceasului sau șoaptele cuiva din încăperea alăturată, se auzea cotcodăcitul orătăniilor, zgomotul cratițelor mișcate pe plită, când se întâmpla să adoarmă

30 undeva, în preajma unei bucătării; dacă geamul deschis dădea într-o curte auzea cum cineva, acolo afară, taie lemne cu fierăstrăul; din când în când, butucii tăiați cădeau cu bubuituri surde în rumegușul de sub capră... Vara i se întâmpla adeseori să doarmă în plin câmp; se trezea cu oasele înțepenite de frig;

deasupra lui, cerul, ca de sticlă, era încă acoperit cu stele reci, îndepărtate și dușmănoase și, privind-l, nervii îl lăsau pe doctorul Tisu; cu genunchii adunați în față, cu trupul făcut covrig, începea să se smioarcăie ca o femeie; se rostogolea în toate părțile și-și îngropa obrazul în iarba prăfoasă și uscată 5 cu miros de căcăreze de capră. Nenorocirea – faptul că fiica lui îl părăsise constituia pentru el o mare nenorocire – îl lovise de fapt pe neașteptate. El, care nu fusese obișnuit cu suferința, el, care într-o viață de om nu cunoscuse durerea, era acum mult prea nepregătit, prea slab; nu se simțea în stare s-o 10 suporte! Trupul lui nu era făcut pentru suferință, își spunea plin de revoltă. E la mijloc o eroare! Luați de la mine paharul ăsta, îi venea doctorului să strige, privind cerul de sticlă pe care stelele păleau, se stingeau în infinit, indiferente în fața zbulciumului lui. Da, dragostea lui exagerată, absurdă și 15 dominatoare, singura lui iubire de altfel – pentru că pe femeia cu care fusese căsătorit n-o iubise cu adevărat – pentru fetița aceea urâtă și întotdeauna murdară, fiica lui, îl făcea să sufere atât! „O fi înțeles, oare, ea, cât de mult o iubesc? se întreba adeseori doctorul Tisu cuprins de deznădejde. Eram aspru cu 20 ea uneori, e adevărat, dar o lăsam să-mi ducă cutia cu medicamente; mergea cu mine la consultații, o purtam peste tot cu mine; era, ca să zic așa, un fel de asistent mai micuț al meu. Nu luam niciodată o hotărâre fără să mă consult cu ea! Era înțeleaptă, avea o judecată de om mare! Cum a putut atunci – 25 se întreba furios doctorul – să se lase dusă de nas, prostită...”

De obicei, oamenii din sat nu-l părăseau, lăsându-l să doarmă pe unde apucă; un pat se găsea întotdeauna pentru el. Când deschidea ochii vedea mai întâi plafonul odăii necunoscute și rămânea nemișcat, așteptând să treacă spaima 30 ce-l cuprindea în primele momente. În sfârșit, auzea glasurile oamenilor răzbătând din încăperile alăturate. Faptul că oamenii continuau să existe, la început, îl nedumerea: „Ei își văd, prin urmare, de treburile lor, nimic nu-i altfel pe pământ

decât a fost până acum“?! se întreba el cu uimire. Existau, cu viața lor cea de toate zilele, cu problemele lor mărunte; îi era dat adeseori să audă – în odăile alăturate cu cea unde îl culcaseră – discuții dintre cele mai banale. Se întâmpla însă, uneori, să se vorbească despre el, și în acest fel doctorul lua cunoștință – aproape cu uimire – de propria lui existență și persoană!... „De vreme ce ei vorbesc despre mine, înseamnă – că e bine, că exist“, își spunea doctorul, nu atât cu patetism, ci mai ales cu ironie, în timp ce își trăgea pe picioarele goale – renunțase să mai poarte ciorapi – bocancii murdari și scâlțiați. De altfel, în ultimul timp se putea observa o decădere în toată ținuta doctorului: Cravata n-o mai schimbuse de luni de zile, cămășile arătau boțite și soioase; dormea îmbrăcat, iar pantalonii nu mai văzuseră nici ei de multă vreme săpunul sau fierul de călcat: erau flenduroși și murdari. Părul și-l peria cu un pieptene de metal; dinții pieptenului intrau necruțător în părul său încâlcit, unuros și cărunț...

Văzu oameni – bărbați și femei – adunați în curte. Sări din pat și se îndreptă spre fereastră; nu era atât curios să vadă ce se întâmplă, cât mai ales dorea să identifice locul unde se află. Lângă fântână, în mijlocul curții, zăcea o bătrână, întinsă pe spate, iar în jurul ei se adunaseră o grămadă de oameni. Nu erau numai ai casei, ci și vecinii răsăriți în mare grabă, curioși să vadă ce a pățit bătrâna. O femeie începu să bocească. „Taci din gură că nu moare“! strigă la ea bărbatul. „Da ce-i cu tine, spuse furioasă, la rândul ei, femeia, că nu chemi doctorul?! Ai uitat c-a dormit la noi azi-noapte?! Veniți repede, domnu' doctor, – începu ea să strige – că moare mama!“ Doctorul Tisu își făcu apariția. Îl durea capul îngrozitor, i se părea că un ciocan îl lovește drept în moalele capului, așa că numai de consultații nu avea el chef acum! Se aplecă deasupra bătrânii – care alunecase, căzuse, nu mai era în stare să se ridice de jos; îi spuse să-i arate cât mai exact locul unde o doare. (Bătrâna se văita încetișor, lacrimi îi curgeau din ochii de un

albastru foarte limpede.) „Aicea“, spuse ea în șoaptă – și arătă spre moalele capului... O doare, se trezi doctorul Tisu că-și spune, exact unde mă doare și pe mine.“ „S-a rupt ceva înăuntru, dom' doctor, spuse femeia văicărindu-se – nici nu pot să-mi mișc bine capul.“ Atunci doctorul Tisu făcu – din 5
pricina oboselii, probabil – o regretabilă și cu totul neașteptată confuzie. El confundă durerea femeii, pricinuită de izbitură, cu propria lui durere de cap! „Te doare – se trezi el că-i spune – pentru că ai băut prea mult. Ascultă-mă pe mine, băutura e de vină!“ Cei din jur îl priviră nedumeriți pe doctor. Bătrâna 10
se revoltă și ea: „Să mă bată Dumnezeu dacă am pus strop de băutură în gură, dom' doctor“, spuse ea supărată. Doctorul Tisu își dădu repede seama de confuzie; supărat, începu să strige la lumea adunată în jurul bătrânei: „Ce stați ca proștii și vă uitați la mine? Mai bine ajutați-mă s-o ridicăm de aicea și s-o ducem 15
în pat. N-o putem lăsa în mijlocul ogrăzii, până în vecii vecilor!...“ Cu ajutorul a doi bărbați zdraveni care se oferiră să dea o mână de ajutor, reușiră s-o transporte în casă și o culcară în patul în care dormise el. La început, doctorul crezu că ar putea fi o hemoragie cerebrală – așa s-ar fi putut explica durerile 20
de cap – repede își dădu însă seama că nu era vorba decât de o simplă lovitură, din pricina căreia bătrâna amețise la început și nu mai fusese în stare să se ridice de jos. Spre seară, se simți mai bine și cei ai casei îi mulțumiră doctorului pentru ajutor...

Trezirile acestea ale lui Tisu în odăi străine – după nopțile 25
când, din pricina alcoolului, cădea într-o inconștientă totală – semănau, așadar, cu un fel de reîntoarcere – lumina zilei bătea în geam, păsările ciripeau afară – din împărăția morților, cu un fel de înviere a lui Lazăr, lipsită însă de măreție, tristă, lamentabilă. Uneori, nu-l culcau singur într-un pat, erau 30
oameni săraci care nu aveau mai multe paturi, încât se întâmpla să se trezească dimineața lângă un copil care se uita la el mirat și speriat în același timp; acesta dispărea, înainte

ca doctorul să aibă timp să-l întrebe cum îl cheamă sau dacă nu cumva îl doare burta, ca să-i dea el o pilulă din cele grozave, ca să-i treacă îndată... După ce fetița îl părăsise, doctorului începu să-i placă teribil să stea de vorbă cu copiii. Aceștia însă

5 fugeau, doctorul umblând nerăs și murdar, se speriau de el, ceea ce îl mâhnea foarte. Într-una din dimineți se trezi însă în aceeași odaie cu doi însurăței. Îl sculară noaptea, șoptele lor de dragoste. După un timp, perechea se mai liniști, băiatul își aprinse o țigară și începu să vorbească în șoptă. Patul nu

10 era departe, așa că auzea ce spune: „Mătușa ne-a tot invitat, îi spunea el tinerei lui soții. De când ne-am căsătorit, în fiecare săptămână i-a scris mamei. Era nerăbdătoare să te vadă.“ „M-am simțit prost, spuse fata. Toate mătușile astea ale tale erau cu ochii pe mine.“ „Ai trecut examenul, după câte știu eu“, spuse băiatul, „La țară, le place, în general, ca o femeie să fie ceva mai grasă“, se răsfătă fata. Discuția continuă, în șoptă, învârtindu-se în jurul aceluiași subiect, dar doctorul încetă s-o mai urmărească. Ațipi, dar în scurt timp se trezi din nou. Fu mai atent, când își dădu seama că de data asta vorbeau

20 despre el, mai bine zis despre fetița lui: „Nu, nu era frumoasă, spunea fata. Și, pe deasupra, era și murdară. A crescut fără mamă, sărăcuța, cine ai fi vrut s-o îngrijească... Nu l-ai văzut pe el cum arată? Așa urâțică însă, cum era, se pare că a iubit-o mult...“ „Era fiica lui, spuse băiatul. Era normal s-o iubească.“

25 „Numai că într-o zi, spuse fata, a venit maică-sa și a luat-o. Pe ascuns însă, el n-a știut nimic, până când s-a trezit fără fată...“

„Cu câtă indiferență povestește, observă mirat doctorul. Un tată rămâne singur, o fiică nerecunoscătoare îl părăsește și iată că ei nu-i pasă, fetei aceleia tinere din patul celălalt“...

30 își spuse el aproape cu mânie. Pentru prima dată doctorul simțea că are nevoie de mila oamenilor (uitând că tot din milă îl culegeau de pe jos și-l culcau în paturile lor), în loc de milă însă, i se părea că nu găsește decât indiferență; nu dădea decât peste o relatare seacă, de proces-verbal. Și faptele nu erau

tocmai oarecare, de vreme ce pe el îl făcuseră să sufere atât!
„Oare, ea nu înțelege cât sufăr eu, cât de greu îmi este să trăiesc
fără copilul meu, cât mă doare lipsa de recunoștință a fetei
mele?” se întrebă Tisu. Când interveni vocea băiatului („El
a crescut-o, spunea tânărul, nu i-a părut și ei rău... Fetița a
5 fost destul de nerecunoscătoare”), ea avu asupra doctorului
efectul unei alifii miraculoase, a unui balsam pus pe o rană
deschisă! Își ținu gura, curios să vadă cum continuă discuția.
„Se zice – spuse fata, cu aceeași voce rece, impersonală – că
o bătea adesea – („Nu-i adevărat!” vru din nou să strige
10 doctorul), se purta urât cu ea, n-o îngrijea și o lăsa să moară
de foame. O lua cu el peste tot. („Îmi plăcea atât de mult s-o
știu tot timpul lângă mine”, ar fi vrut să le spună.) Cu toate
că era frântă de oboseală, nu era decât un copil, bătea satele
și coclaurile cu ea pe la pacienții lui.” „A început să bea după
15 plecarea ei, îi luă din nou apărarea băiatul. Înseamnă că a
iubit-o tare mult. A început să bea de necaz...” „Nu-i adevărat,
îl contrazise fata. Îmi spunea mătușa că, de când îl știe, tot
pe două cărări l-a văzut mergând. Ce copilărie a putut să aibă
biata fetiță, lângă...” Nu, fata nu vroia în ruptul capului să-l
20 înțeleagă, și doctorul se trezi că-i cerșește, în gând, mila. Mila
și suferința, descoperi uimit doctorul, cât de legate pot fi între
ele! Și, cu totul pe neașteptate, își aminti de Honoriu Dorel
Rațiu, prietenul lui din anii tinereții. Își aminti cum se trezea
dimineța și-l auzea plângând în celălalt pat, și el nu putea
25 să înțeleagă – de vreme ce măselele nu-l dureau – din ce pricină
plângea cu atâta foc tânărul lui coleg! „Suferea, își spuse
doctorul Tisu aproape cu uimire. Suferea ca un câine – arta,
pictura, îl făceau să sufere – așa cum sufăr eu acum din pricina
fetei mele care m-a părăsit.” Un fel de ciudată satisfacție, un
30 sentiment ascuns, și cu totul neașteptat, de mulțumire îl încercă
pe doctor. „Sufăr, prin urmare, exist”, ar fi vrut el să strige,
parafrazând un celebru dicton. „Am fost vreodată într-adevăr
tânăr? se întrebă pe neașteptate doctorul Tisu, cu uimire. Oare,

întâmplările prin care am trecut în tinerețea mea *s-au întâmplat ele cu adevărat?*” Își spuse că există în tinerețea fiecăruia o fărâmă de miracol, puțin din strălucirea iluzorie a unui foc de artificii! Din acest punct de vedere, nici tinerețea lui nu fusese altfel.

5 Tinerețea nu poate fi decât „vrăjită”, o poveste frumoasă și puțin neverosimilă!... se gândi doctorul. „Dar am fost eu vreodată cu adevărat tânăr?” se întrebă el din nou. Și întrebarea, chinuitoare, rămase și de data asta fără nici un răspuns...

Era încă foarte de dimineată, umbrele nopții întârziiau în

10 încăpere. Prin fereastra deschisă pătrunse o fâșie de lumină tulbure. Pe cer stelele păleau una câte una. Doctorul nu se trezi, dormi până aproape de prânz. Era o zi de iulie, ușa la cameră era larg deschisă – se auzeau muștele bâzâind prin aerul cleios – și acolo, afară, în curte, mai la umbră, într-o șură,

15 văzu o bătrână care melița cânepa. Din când în când se oprea și scutura în toate părțile fuiorul, de un alb fumuriu, ca să-l curețe. Lângă ea, pe un butoiăș micuț, întors cu fundul în sus, sta o altă bătrânică micuță, cu o față albă ca de pergament, brăzdată de niște riduri mărunte și dese. Părea mult mai în

20 vârstă decât prima. „Nu-i nimeni acasă afară de mine”, îi spuse bătrâna celei mai tinere, în timp ce bătea untul de zor. „Au plecat tare de dimineată, nici n-a fost răsărit soarele. A mai rămas, de ieri, la Rovină, așa, cam două ceasuri de săpat, după aceea, dacă o mai fi timp, s-or muta la Turcoane. Acolo sunt

25 trei lanțe de fân bune; e de lucru acolo, nu cred să termine azi. S-a dus și văruru Cornel cu ei. Așa le-a zis, astă-iarnă, când le-a împrumutat Ionărel banii ăia pentru porție, că la vară o să vină și el să le dea o mână de ajutor; și uite că a venit, s-a ținut de cuvânt. Ori la seceră, ori la săpat, unde o fi de tre-

30 buință, așa le-a promis”... „Asta-i bine, spuse cea care melița cânepa. E bine că s-au dus să sape mai pe răcoare, până nu dau căldurile cele mari. Și la noi a mai rămas niște fân de strâns; ne-am dat cu lucrul și aproape că am și uitat de el. Ce

să-l mai strângem, că l-a dripicit ploaia...” Doctorul încetă să mai fie atent, ațipi din nou. După o vreme, când se trezi, le auzi iar pe cele două femei: „A îmbătrânit doctorul, tare mult a îmbătrânit în ultimul timp”, își dădu cu părerea cea mai tânără dintre ele. „A îmbătrânit și s-a micuțit parcă, nu știu ce-o fi cu el. După cât bag eu sama, nici nu mai are mult de trăit”, adăugă ea; se opri din melițat și rămase parcă pe gânduri. „La toți ne vine odată rândul, spuse cea mai bătrână, ce să-i faci, unora mai devreme, altora mai târziu. Numai pe mine parcă m-a uitat Dumnezeu, de când tot fac umbră pământului ăștia.” „Taci, tu, nu vorbi așa, spuse cealaltă. Vine ea, când îi este ei orânduie să vină, nu avea tu grijă, că nu ne uită ea pe nicicare...”

Bătrânică de pe butoiaș bătea untul – puțină o ținea cu amândoi genunchii și din când în când, conform unui vechi obicei, își striga rudele apropiate, – atât pe cei vii, cât și pe cei morți – în felul acesta untul urmând să se aleagă mult mai repede. „Ioane, – striga ea – nu te strig pe tine, numai untul să iasă din zăr afară; Constantine, – zicea – nu te strig pe tine – numai untul să iasă din zăr afară; Raveco, nu te strig pe tine...” Unele nume strigate reveneau, în special, cele ale unor ființe mai dragi. Smântâna țășnea din când în când afară din puțină, încât chipul bătrânii era tot stropit cu mici picături albe. „Nu știu ce-i cu smântâna asta, o auzi pe bătrână Tisu plângându-se, o fi fost mai veche, că s-alege tare greu.” „De căldură nu se leagă, tu, spuse cealaltă. Mă trec toate apele, atât e de cald.” „Ai tu dreptate”, o aprobă cea mai în vârstă... Se așternu tăcerea și după un timp, cea care bătea untul spuse din nou: „Simt așa un greumânt, în piept. Mi-i tare frică, tu, să nu mor”... Vorbea cu mult calm, de parcă s-ar fi referit la moartea altcuiva, nu la propria ei moarte. Se opri o clipă din bătutul untului, și-și privi fiica sau, poate, sora mai mică, cu o privire întrebătoare și ușor uimită. „Așa a murit Ana lui Murgu – spuse cu o voce de asemenea «albă» cea care melița și se opri la rândul ei din lucru. A murit de Sântă Mărie Mare,

dacă mai ții tu minte. S-a sculat de dimineată, a tăiat un pui, a pus mâncarea pe foc și după aia a ieșit în drum, pe scaun, mai la umbră, sub pruni. Când s-a făcut vremea prânzului, a pus mâncarea pe masă, numai că Moș George a fost plecat
5 până la fina Eva, după o sticlă de lampă. Era sărbătoare și duchiana era închisă... Moșu s-a întors cu sticla de lampă și a strigat-o – a găsit-o întinsă în pat – da' ea n-a mai răspuns.“
„A avut moarte ușoară, spuse cea care bătea untul. N-a suferit.“
„Și zici că ai un greumânt în piept?“ întrebă prima. „Mă apasă,
10 mă apasă tare greu“, se plânse cealaltă. „Îi și zăpușeală mare, așa călduri n-au mai fost de tare mulți ani... Mă crezi că și eu abia pot răsufla...“ „Mi se pare că s-o ales“, spuse cea care bătea untul și deschise putina să se uite. Nu, untul nu era încă ales, așa că se apucă din nou de bătut... „M-au înțepenit parcă
15 mâinile, se plânse după un timp. Mă crezi că nu mai am nici atâta putere ca să bat untul ăsta? Să știi, tu, că mor“... spuse și-și puse amândouă mâinile în poală, de parcă s-ar fi pregătit pentru o lungă așteptare. Și iată că doctorul Tisu vru să sară din pat, să vadă ce-i cu bătrâna, să-i dea o mână de ajutor,
20 doar era medic, dar, lucru curios, de data asta nu fu în stare să se ridice din pat. Era de parcă ar fi dormit încă și încearcă zadarnic să se trezească. „Simt – îi spuse bătrâna fiicei sau surorii ei mai mici – ca un fel de gheară care mi se lasă pe piept... Râzi tu, draga mea, râzi – cealaltă nici vorbă să râdă –
25 scutura fuiorul de cânepă și se uita la bătrână, îi cerceta chipul cu atenție – da să știi că se apropie moartea. O simt eu cum vine, da de părut rău, să știi că nu-mi pare. Am făcut eu umbră pământului destul. O trecut timpul, de-acum și tu ești aproape babă...“ Și din nou începu să bată, numai cu mâna dreaptă,
30 că în cea stângă nu mai avea putere. Doctorul Tisu vru să se ridice din pat, o neliniște ciudată îl cuprinse, în timp ce auzea moartea apropiindu-se de bătrână, dar nu fu în stare... „Constantine, spuse bătrâna în timp ce bătea untul, strigând pe unul din morții sau din viii ei dragi, nu te strig pe tine, numai untul...“

III

1

În zilele de joi și duminică, în timpul orelor de primire, spitalul se umplea cu rudele bolnavilor. În afara acestor zile, se pătrundea greu înăuntru. Portarii erau destul de habotnici și nu prea se lăsau înduplecați. Vizitatorii trebuiau să se mulțumească cu mai puțin: bolnavul apărea, de pildă, pentru câteva minute la fereastră, îi făcea un semn cu mâna celui care aștepta jos, în curtea spitalului, și începea între cei doi, de la distanța apreciabilă la care se aflau unul de altul, un fel de dialog al surdomuților, patetic și ușor ridicol în același timp... În schimb, cei care reușeau să-i vadă de aproape pe bolnavi, fie în zilele de „vizită“, fie în celelalte zile, în urma unor intervenții speciale, ascultau „noutățile“ relatate de aceștia cu aviditate, numai ochi și urechi, atenți să nu le scape nici o singură vorbă, sorbindu-le cuvintele...

„Dacă mă sună de la serviciu – îi spunea un bărbat soției lui, o femeie micuță și cam vestejită – spune-le și lor că mă operează zilele astea. Da să fie liniștiți, așa să le spui, că bugetul tot cu mine au să-l facă și în toamna asta, să n-aibă ei nici o grijă. Mai ales pe doamna Stoica, secretara, s-o liniștești, am auzit că plânge la birou; nu știi ce zvonuri s-au putut răspândi, și nici nu știi cine le-a răspândit. Spune-le că doctorii nu-și fac probleme, în ceea ce mă privește, și că nu e nimic grav...”

Cei din salon sunt de treabă, e și un copil printre noi, trebuie, se pare, să-l opereze, i s-a umflat un ganglion, deocamdată îi fac analizele. Ceilalți sunt niște băiețandri, cam de-o vârstă cu Marcu; ceea ce nu-mi place la ei, e că fac tot felul de glume

5 fără perdea. N-au grijă că e și un copil de față. «Liniștiți-vă, îi mai cert eu câteodată, nu vă dați și voi drumul, aveți rușine de copil, mai puneți-vă lacăt la gură». «Nu mai vorbiți despre muieri, zic ei, că se supără moșul pe voi». Așa m-au poreclit «moșul», dar pe mine asta nu mă jignește... De pensionat, îi

10 spuse el neveste-si în continuare, nici vorbă să mă pensioneze, așa cum s-a auzit la început. «Noi nu pensionăm oamenii sănătoși», mi-a spus doctorul Mihăileanu când am stat de vorbă cu el... Operația n-o să fie prea ușoară, spuse el, apoi se opri, aruncă o privire neliniștită jur împrejurul lui. Dar tu,

15 draga mea, spuse el, stai în curent, nici n-am observat până acuma, termin mai repede ce am să-ți spun, nu te mai țin mult. „Nu-i nici un curent, spuse femeia. Sunt legată la cap cu basmaua, chiar dacă trage puțin, nu-i nimica.” „De alaltăieri, povesti în continuare bărbatul, au început să mă

20 îndoape cu medicamente. Așa că-s tot timpul mai mult adormit decât treaz. Cred că ai observat că și acum vorbesc puțin mai greu, mi se încurcă limba, asta tot din pricina medicamentelor. O simt parcă umflată, e probabil numai o impresie, dar mă împiedică la vorbit. E, în salon cu mine, un

25 handbalist, o frumusețe de bărbat, numai că nu poate suporta antibioticele, ori de câte ori înghite câte o pilulă, dă tot afară. Sunt cu patul lângă el, și până s-au prins doctorii și au sistat tratamentul, s-a chinuit tare mult, săracul. În ce mă privește, slavă Domnului, le suport, n-am probleme cu ele, pot înghiți

30 toate hapurile. Dar de-acuma du-te, și eu cred că lui Marcu, mai bine să nu-i scrii până după ce mă operează. Numai bine duminică are și el liber, își mai ia, eventual, o zi de conced și poate veni să mă vadă” spuse contabilul și cu o mână își încheie nasturii la pijama. „Leagă-ți halatul cu cordonul, îi

spuse femeia cea uscățiva, soția lui, nu-l lăsa să atârne așa pe tine. Fii și tu mai cochet. Să nu mai râdă copiii ăia de tine și să se facă moș“, adăugă ea și în voce i se strecură o urmă ușoară de plâns, de parcă glumele tinerilor din dormitor ar fi durut-o mai mult decât boala și operația care urma să i se facă peste câteva zile...

„Nu uita, dragul meu, îmi spunea o tânără femeie soțului ei – să-mi aduci o periuță de unghii, duminică dacă ai să vii, și o oglindă, eventual oglinda de la trusa pe care mi-am cumpărat-o anul trecut, în tot cazul, o oglindă mai micuță, să o pot ține în cutia de la noptieră. Știi că nu-mi place să apar neîngrijită în fața doctorilor. Văd că te uiți nu știu cum la mine, ți se pare că am slăbit, dar sunt palidă și, din pricina aerului închis, îți dai seama, să stai tot timpul în pat, nu-i nici ușor și nici plăcut. Deocamdată doctorii sunt nedumiriți, nu știu ce să spună; nu se arată ei prea mult, dar eu îmi observ tot timpul. Boala se pare că e cât se poate de rară, de unde și nepriceperea lor. Sunt pentru ei așa, un fel de cobai, mă studiază, spuse și zâmbi veselă, aranjându-și părul. Și niște agrafe, să nu uiți să-mi aduci, își aminti ea. Am impresia că e una în dormitor, cam cleptomană, și îmi fură toate agrafele!... Halatele astea put îngrozitor a leșie proastă, nu pot să le suport, se plânse ea în continuare. Parfumul pe care mi l-ai adus, aproape că l-am terminat... «Ce face doamna care miroase frumos?» m-a întrebat ieri doctorul când m-am dus să-mi facă radiografia. Un bătrânel, dragul meu, n-ai de ce să fii gelos, spuse ea și începu să râdă. Crezi că au să mă mai țină mult? Își întrebă apoi soțul enervată. Cât timp o să se mai foiască, oare, în jurul meu, fără să ajungă și ei la un liman!? Neștiutori sunt, săracii, cât pot fi de neștiutori, spuse ea furioasă și ușor răsfățată, alintându-se sau, în tot cazul, încercând un fel de alint. Să nu-mi mai aduci compot, nu pot să-l sufăr, pun prea mult salicilat în el și are un gust îngrozitor... Toate femeile astea din dormitor stau așa nepieptănate și transpirate, nu se

îngrijesc defel, eu nu pot să le înțeleg; și, pe deasupra, se
 îndoapă tot timpul cu compot, se plânse ea nemulțumită de
 atmosfera din spital, cu care îi era atât de greu să se obișnuiască.
 Cât o să mă mai țină în spital, tu ce zici?“, își întrebă ea soțul
 5 cu o voce plină de suferință... „Nu știu, spuse bărbatul și se
 mohorî mai tare. Am să încerc azi să stau iar de vorbă cu
 doctorul“, îi promise el. „Și ce-o să-ți spună doctorul, dacă
 stai de vorbă cu el?“ îl întrebă ea nemulțumită. „De unde vrei
 tu să știu ce-o să-mi spună?“ spuse el și ridică din umeri. „Nu
 10 uita, îi spuse ea să-mi scoți rochia de la croitoreasă... Nu vreau
 să se umple de praf la ea pe umeraș. Să vezi cât am să fiu de
 elegantă! E o rochie splendidă, nu-i așa?“ „Nu mai știu cum
 era rochia“, mărturisi soțul. „Roșie și cu buline albe, cum nu
 mai ții minte? Doar nu sunt de o veșnicie aici în spital!
 15 Împreună am cumpărat-o! După ce ies, în prima duminică,
 am s-o iau la biserică sau la teatru.“ „Ar fi timpul să plec, spuse
 soțul repede și se uită la ceas. La unu trebuie ș-o iau pe Dana
 de la școală.“

Un salon cu patru paturi, din care doar trei erau ocupate.
 20 „De ce stai în picioare? spuse femeia adresându-i-se soțului.
 E la reanimare, îi explică acestuia, referindu-se la femeia al
 cărui pat era gol. Poți sta liniștit pe patul ei, azi dimineață
 au operat-o, până deseară n-o aduc de-acolo. Operația a reușit;
 a fost destul de grea, așa zicea sora, au ținut-o pe masă mai
 25 bine de trei ceasuri.“ „De ce suferă?“ întrebă bărbatul. „De
 rinichi, spuse femeia. Suprarenala e bolnavă. Asta e a doua
 operație pe care i-o fac. Chiar voiam să-ți spun – îi șopti ea,
 în așa fel încât să nu audă și celelalte femei din salon și nici
 vizitatorii acestora, dacă te poți repezi mâine după-amiază până
 30 aicea; mâine de serviciu se pare că e portarul cel cumsecade
 și te lasă el să intri, cumpără-i și ei un borcan de compot de
 cireșe, că nu te costă nu știu cât. Tare mi-a părut rău de ea,
 sărmana. Cât a stat în spital, n-a venit nimeni la ea s-o vadă.
 «Nu sunteți de prin părțile astea, doamnă? am întregat-o.

Probabil că rudele dumneavoastră sunt departe și e destul de complicat să vină până aici să vă viziteze?» «Care rude, a zis ea și cu atâta tristețe, că pur și simplu mi-a părut rău c-am întrebat-o. Care rude, draga mea, dacă eu nu am pe nimeni. Eu, scumpo, dacă vrei să știi, sunt o femeie singură cuc. N-am 5
avut decât un copil, dar și ăla m-a lăsat când cu războiul; după ce s-a sfârșit, nu s-a mai întors acasă. Mi-a scris el o scrisoare, tocmai din Canada, mi-a trimis și o fotografie. Și în poza aia era cu o femeie tare subțirică și cu nasul cam mare – așa o fi felul canadienilor, nu știu, că altele nu am mai văzut. Și așa 10
mi-a scris, că aia e nevastă-sa, că el s-a însurat cu femeia aia, și că ea e croitoreasă, ține un magazin de rochii și câștigă bine. Asta a fost la vreun an sau doi după război. De atunci n-am mai primit nimica; iacă se împlinesc la anul zece ani de când n-a mai venit de la el nici o veste. Mâine, poimâine, mor, zice 15
ea, dar, într-un fel, e mai bine așa, nu rămâne nimeni să sufere și să mă plângă. Că el acolo, în Canada aia a lui, n-are cum să afle. Și pe altcineva nu am, mi-a spus ea, noi suntem bulgari, draga mea, de la Ruse, soțul meu, – el s-a prăpădit de mult, copilul era mic, nici n-a mers la școală când el s-a sfârșit – a 20
avut la Constanța o mică prăvălioară; vindeam noi dulcețuri, rahat și tot felul de zaharicale, uite, când am să mă simt mai bine, am să-ți dau și dumitale niște rețete, la dulciuri sunt tare pricepută. Când n-oi mai fi, să-ți amintești că rețetele 25
astea le ai de la Katia bulgăroaica, să-ți aduci aminte că ea ți le-a dat...» O femeie, altfel, tare de treabă și veselă, cât a fost în salon tot timpul ne-a făcut să râdem. Cumpără-i, te rog frumos, nu te zgârci, și niște biscuiți, după-amiezile mai ronțăim noi amândouă la biscuiți, și așa trece timpul mai repede. Îți spun drept că m-am împrietenit cu ea, chiar voiam 30
s-o invit pe la noi după ce ieșim. Ea a fost vânzătoare la «Delicatese», înainte de a se pensiona, la magazinul de lângă gară, mirare că, după figură, nu mi-o reamintesc, s-ar putea ca tu, dacă ai s-o vezi, să-ți aduci aminte de ea. «De când cu

renala asta m-am îngrășat, n-ai cum să mă recunoști, m-am schimbat tare mult, în ultimul timp, mi-a spus ea. Și expresia figurii, ca să spun așa, mi s-a schimbat, m-ai văzut, imposibil să nu mă fi văzut, nu există să nu fi cumpărat bomboane sau
5 rahat de la mine, numai că eram altfel, din cauza asta nu mă recunoști», mi-a spus ea... Sunt tare bucuroasă că i-a reușit operația, sărmana, se temea foarte tare. Nu i-au spus nimica până azi dimineată, așa fac ei, nu-ți spun cu o zi înainte, ca să nu te frământați, să poți dormi bine noaptea. Numai că ea
10 aseară a avut parcă un fel de presimțire. «Să știtiți, doamnă, îmi spune, că mâine mă operează. După cum s-a uitat doctorul azi la mine, eu am văzut că se apropie. Am eu un fel de dar, să-i ghicesc pe oameni, nu trebuie să scoată o vorbă, le citesc în ochi gândurile. «Când mă operați, domnu' doctor»? l-am
15 întreat. «Luni sau marți», zice el, dar mi-am dat seama că nu-i adevărat, că nici vorbă să aștepte ei până luni. Eu suport tare greu suferința, draga mea. A trecut timpul și-ar fi trebuit să se mai îngroașe pielea pe mine, că de suferit, în viață, am suferit destul, să devin și eu mai nesimțită. Cu suferința te
20 obișnuiești, așa se spune, numai că eu nu m-am putut obișnui cu ea! Asta-! Și mi-i frică, îți spun drept, tare mi-i frică de cuțit!...» Iartă-mă că te plictisesc și-ți vorbesc tot timpul de ea, dar de azi-dimineată numai la ea mă gândesc, nu pot să-mi îndrept gândul în altă parte. E bolnavă, săraca, pe lângă boala
25 ei, a mea pot spune că e aproape un fleac. Numai că ea nu vrea să se lase. În felul ei e o femeie, ca să zic așa, nu lipsită de curaj. «Eu nu mă las, zice. Tot e mai bine pe lumea asta, decât pe cealaltă. Eu nu dau pasărea din mână pe cea de pe gard!» Pot spune că ne-am împrietenit amândouă, aici în spital
30 cunoști omul așa cum e el, fără prefăcătorie și alte treburi din astea... Vezi, caută să găsești compot de cireșe albe, cel de cireșe roșii e cam acrișor, n-au pus destul zahăr sau au fost cireșele cam crude. Să ai grijă ca biscuiții să nu fie cumva prea vechi... Abia aștept v-o aducă de la reanimare și să-mi povestească ea,

așa, mai amănunțit cum a fost“, spuse doamna Oltea privind patul gol pe marginea căruia se așezase cu timiditate propriul ei soț...

„Mâncare ne dă“ – (cel ce vorbește e un băiețandru de vreo treisprezece ani, cu un gât nefiresc de lung, sau din pricină 5 că e atât de slab pare așa, și cu niște ochi foarte negri contrastând cu paloarea feții). Bătrânul căruia i se adresează îl privește fix și atât de atent, de parcă ar fi fost surd și din pricina asta, obligat să-i citească vorbelc direct de pe buze, ghicindu-i-le după mișcarea acestora. „Mâncare ne dă, cum 10 îți spun, repeta el încă o dată – aseară, uite așa mi-a umplut bucătăreasa farfuria (și cu amândouă mâinile arăta o farfurie imaginară, plină cu vârf), «Mănâncă, zice, ție îți dăm și supliment, că ești pierit de slab, cât stai la, noi la spital, te întremăm noi, te punem pe picioare, zice».“ „Da pâine vă dă 15 cât vreți, ori numai, așa, cu porția? întrebă bătrânul. Aștia de la spital au pâine destulă, ori și la ei se dă pe cartelă; așa, mai cu rația“. „Cu porția la toată lumea, spuse copilul și-l privește cu mirare pe bătrân. Crezi că aicea – spuse el batjocoritor – e așa, raiul pe pământ?! Așa crezi dumneata, moșule, spuse 20 el vesel, numai că nu-i așa!“ „Păi, pita, spuse moșul, aia e baza! Dacă nu-i pită, atuncea nici nu-i mare scofală de spitalul ăsta“, adăugă el dezamăgit. „Numai eu fac excepție – începe să se umfle în pene nepotul și-l privește triumfător pe bătrân. – Eu pot să mănânc câtă pită vreau, mie nimeni nu-mi spune 25 nimic. Ba doamna bucătăreasă mă și îmbie, dacă vrei să știi! Nu e așa de albă, e drept, dar la gust e tare dulce, asta pentru că are și seară în ea, așa mi-a explicat un domn profesor, care și el e în salon cu noi, și când e proaspătă e tare bună. Mă descurc eu, îmi merge bine, toți mă cocoloșesc, îmi fac voile, 30 numai că, din păcate, au zis că într-o săptămână îmi dau drumul, nu mă mai țin. «Asta, dacă îl mai ținem, a zis doamna bucătăreasă, așa, în glumă, n-a vorbit serios, ei nu-i pare rău, doar nu-mi dă de la ea, ne mănâncă și urechile»; altfel, tare

mult mă iubește, ne-am și fotografiat amândoi: Doamna bucătăreasă stă pe patul meu și mă ține de mână, sunt și eu curios să văd cum a ieșit. «Acum cred c-ar fi timpul să mă duc», a zis doamna bucătăreasă, că trece pe la noi prin salon, și mi-a promis că-mi aduce niște cărți cu povești de la ea de acasă. Marți, cam pe la vremea prânzului, cred că-mi dau drumul, și când vii, să-i aduci doamnei bucătărese niște prune altoite, i-am promis și vreau să mă țin de cuvânt, așa-mi place mie, dacă promit ceva... Și acum mă duc, ai grijă să nu te încurci, că-s coridoare multe și te poți rătăci ușor. O ții drept înainte și după aia o ici la dreapta și mergi până dai de niște scări, cobori, și gata, ai și ieșit.“... Bătrânul rămase singur, băiatul, înainte de a se dumiri el, dispăruse. „Parcă a zis s-o iau drept înainte“ își spuse el și o mare bucurie i se răspândi pe față.

Autobuzul se oprește în dreptul liceului, o clădire sumbră ca o cazarmă cu ferestrele larg deschise, trece pe lângă farmacie, unde niște țărani se înghesuie la intrare – abia s-a deschis – pe lângă centrul de pâine și pe lângă magazinul de textile, trece pe lângă magazinele care își ridică obloanele cu zgomot (vânzătoarele cu ochii încă roșii de somn, cu jachetele din vinilin strânse pe bustul lor opulent, stau adunate în fața intrării și așteaptă sosirea responsabilului care întârzie), apoi o ia pe o stradă ceva mai liniștită, trece pe lângă fereastra cu balconaș a doamnei Cerneț (capul i se ivește printre pernele albe scoase la aerisit, la fel cum apare, în vechile litografii, chipul lui Dumnezeu printre norii cerești), oprește din nou în fața cinematografului, (rulează un film a cărui acțiune se petrece în tenebroasele păduri germane; actorul, un tânăr interpret pe care îl cheamă Lutz Moik aleargă, chiar pe afiș – urmărit de un monstru cu un ochi de ciclop, Michel Olandezul; acesta vrea să-i fure tânărului inima, să-i pună în loc o alta, de piatră; pe chipul blondului erou de basm se poate

citi o spaimă cumplită). Lumina strălucitoare a soarelui de dimineață face ca florile roșii din parc să pară niște săbii de foc cu vârfurile îndreptate spre cer. În mijlocul părculețului e un rondou cu flori și, cu multă migală, din flori a fost alcătuită chiar o lozincă: „Trăiască lupta pentru pace“, poate 5
citi Andrei înainte ca autobuzul să plece din nou – s-a umplut între timp cu călători – și să se îndrepte de data asta spre periferia orașului...

Abia a pornit și iată-l trecând prin dreptul bisericii catolice: Ușa e larg deschisă și, în penumbra din interior, strălucirea – 10
o frântură de secundă! – a unui potir de argint; ciudat miros au – își amintește Andrei – bisericile vechi, dimineața: de mucegai și de ceară topită sau de tămâie; de dușumele spălate cu sodă multă; de lemn mâncat de carii, precum și de hamuri 15
vechi ori de clopote ruginite – strecurându-se printre zidurile văruite ale podului. Autobuzul trece pe lângă fântâna arteziană, pe lângă „Ferometal“ (uși grele pentru sobe de teracotă și un W.C. de porțelan alb, în vitrină), pe lângă Liceul mixt nr. 1 (laboratorul de științe naturale, la parter: păsări împăiate, șerpi în borcane; ferestrele sunt de asemenea deschise 20
și o fată cu chip sănătos de țărăncă – sânii mari și tari și-i sprijinea de pervazul ferestrei – scutură o cârpă uriașă); la tutungerie, un bătrân pensionar și-a cumpărat o cutie de chibrituri, un ziar și câteva lumânările albe; pe măsură ce autobuzul se apropie de periferia orașului, acesta se transformă 25
pe nesimțite; casele sunt de-acum ca la țară, cu porți mari de tablă vopsite în verde, sau cu altele mai vechi, de lemn, cu băncuțe în fața intrării; în ferestre sunt ghivece cu flori, mai ales mușcate, sau stegulețe uitate de la vreo sărbătoare; o păpușă veche de porțelan dezmembrată poate fi zărită, în fuga 30
autobuzului, în fereastra unei căsuțe cu acoperiș de tablă și cu zidurile coșcovite. Chipul păpușii, fantomatic, cu orbitele ochilor goale, îl urmărește un timp pe Andrei. El nu crede, însă, nici în semne, nici în prevestiri de rău augur. Privește

drumul ce urcă, nevenindu-i, de fapt, să creadă în existența reală a clădirii aceleia care, de la depărtarea la care se aflau ei acum, cu zidurile ei încă roșii, neterminată, semăna cu un animal jupuit.

5 Lui Andrei îi fu destul de greu să se obișnuiască cu atmosfera, atât de specifică, a unui spital. Pentru prima dată ajungea el în contact cu o lume mult diferită, cu totul alta decât cea în care trăise până atunci! Înțelesul ei, chipul ei adevărat, sensul ei adânc, nu i se dezvălui, însă, din primele zile.

10 Cu autobuzul acesta călătorea de altfel întregul personal – medici, surori, asistente medicale, portari, într-un cuvânt, toți salariații... Rudele, precum și alte persoane apropiate ale celor internați urcau de obicei și ele cu primul autobuz și se foiau în jurul clădirii impunătoare, tânguindu-se cu portarul, până
15 când, în sfârșit, li se dădea voie să între, să-și viziteze bolnavii. Semănau însă destul de puțin unii cu alții, și Andrei avu prilejul să-i cunoască, pe rând, pe fiecare. Privirile unora erau îndreptate spre spital, ca spre un tărâm al tămăduirii sigure și în afara oricăror dubii! Aceștia erau – cel puțin așa bănuia
20 Andrei – cei ce-și închipuiau că *acolo*, în clădirea de pe deal, totul e posibil: Pentru asta existau doar doctori, ca să-i vindece pe bolnavi! Doctori, și saloane albe, și medicamente, și surori în uniforme apretate, și culoare lungi cu miros încurajator de dezinfectante! Încrederea acestora în forța miraculoasă a
25 medicinei era absolută! Era vorba însă – Andrei constată acest lucru ceva mai târziu, – mai ales de cei ce aveau în spital rude sau prieteni al căror caz nu era chiar atât de grav. Îngrijorarea lor, atât cât ea exista, era destul de ușoară și trecătoare! Contactul lor cu boala era superficial și, din fericire, de scurtă
30 durată. Aceștia erau cei întâmpinați de doctori, de cum deschideau ușile saloanelor, cu fraze dintre cele mai încurajatoare: „Nu-i nimic grav – spuneau, așadar, medicii referindu-se la rudele sau cunoscuții lor – nu aveți de ce să fiți îngrijorați,

în câteva zile îl facem sănătos și vi-l trimitem acasă. Nu-l ținem noi pe degeaba, pe mâncare și pe trai bun, spuneau ei, vi-l expediem, fiți liniștiți...“ În autobuz îi fu dat lui Andrei să vadă însă și altfel de călători.

Stoian ar fi vrut, de fapt, să rămână singur cu gândurile 5
lui – (nu dintre cele mai liniștite, din contră, confuze, tulburi
în prelungirea unei nopți chinuitoare de insomnie – doar în
zori reușise să închidă ochii pentru o oră sau două). Dimineața,
femeia lui, împreună cu copiii, plecaseră la țară, la părinții
ei – cu mașina, din pricina asta călătorea el acum cu 10
autobuzul – de altfel nici nu i-ar fi plăcut să apară cu mașina
lui la spital. Ar fi atras prea mult atenția și despre vizita asta
(era vorba de un „consult“ pe care voia să și-l facă), Stoian
ar fi dorit să se afle cât mai puțin – nu numai acasă, ci și la
servici. N-ar fi vrut să audă, în ruptul capului, spunându-se 15
de către salariați: „Ce are șeful nostru, am auzit că-i bolnav...
Te pomenești că-l schimbă...“ „Mult mai bine făceam dacă
mă hotăram să merg pe jos; mai luam și eu puțin aer, patru
cinci kilometri e o nimica toată“, își spuse. Nu-și mărturisea
însă că, de la un timp încoace, chiar un kilometru pe jos 20
(drumul până la piață, după un pepene sau un kilogram de
pere) îl obosea foarte tare. Mai mulți oameni din autobuz îl
recunoscuseră, totuși, și-l salutară plini de respect. Nici asta n-ar
fi fost, la urma urmei, cine știe ce mare tragedie, dacă n-ar fi
apărut, ca din pământ („De unde dracu o fi răsărit, nu l-am 25
văzut de cel puțin zece ani“, se întrebă furios Stoian – furios
nu atât pentru că îl vede, din contră, acest lucru, într-un alt
„context“, i-ar fi făcut chiar plăcere, ci mai ales pentru că în
clipele acelea nu avea nevoie de nimic și de nimeni), fostul
lui prieten, Mitrică. Acesta, de cum îl văzu, începuse să-i 30
vorbească cu voce tare, în așa fel, încât să audă toată lumea
cât de intimi erau ei amândoi. Glasul lui strident și ascuțit,
ca de trompetă, cel puțin așa i se părea lui Stoian, se auzi în

tot autobuzul. „Măi Costică, – strigă el – mai ții tu minte când ne-a pus profesoara de muzică să-i cântăm cântece oltenești? La o asemenea întrebare evocatoare, nu-i rămânea lui Stoian decât să-i răspundă, nu înainte de a arunca o privire

5 în jur, ca să vadă cât de atenți erau ceilalți la discuția lor. I se păru că toată lumea ascultă și, căutând să-și ascundă iritarea, se trezi că-i vorbește la rândul lui foarte tare (își aminti că numai într-o piesă jucată de amatori la un concurs îi auzise pe interpreți adresându-se unul celuilalt atât de tare și de

10 nefiresc). „Cum să nu-mi amintesc, măi Mitrică, – spuse, așadar, el – nu uit eu anii frumoși de altădată.“ Pe Stoian nu-l irita atât familiaritatea tonului folosit de Mitrică – din principiu Stoian nu-și schimbase atitudinea față de foștii lui amici, din contră, căuta să se comporte cu ei cât mai firesc

15 și prietenos, ca să nu se spună sau să se creadă, cumva, că de când s-a ajuns nu-și mai cunoaște vârful nasului; – „Eu tot omul care am fost, am rămas“, avea el obiceiul să spună – și dacă folosi, totuși, un ton mai distant o făcu mai mult ca să blocheze, într-un fel, vorbăria – cu subtext sentimental și care

20 amenința să nu se mai sfârșească – a lui Mitrică. „Așa e cum spui tu“, spuse Mitrică ușor descumpănit. „Păi sigur că e așa cum spun eu“, spuse Stoian enervat. Cu un gest mecanic își scoase căciula din cap și și-o puse pe genunchi, de parcă ar fi vrut, prin gestul acesta cât se poate de obișnuit, să se izoleze

25 de Mitrică, să-l facă pe acesta să înțeleagă că discuția dintre ei e încheiată; să-l facă să tacă din gură. Mitrică îndreptă spre capul lui pleșuv însă, o privire surprinsă și uimită. Probabil că acuma își amintește – se gândi Stoian – de clăia de păr pe care o aveau când eram tânăr. Directorul fu convins că

30 în clipa următoare Mitrică va face unele remarci legate de chelia lui – vesele, ironice sau, din contră, sentimentale – că va zice: „Măi ce păr mai aveai tu altădată, o frumusețe și uite că acum...“ Indiferent însă de ce natură ar fi fost aprecierile acestuia, nu avea nici un chef să le asculte! Așa că-i aruncă

lui Mitrică o privire rapidă, aspră și înghețată (când voia să-și impresioneze subalternii, când era nemulțumit de ei, să-i pună la punct, recurgea întotdeauna la o astfel de „privire“), și Mitrică, nedumerit („cu ce l-oi fi supărat iară“?!), renunță să mai facă vreo apreciere în legătură cu pleșuvia lui Stoian. 5
Chipul i se întristă brusc și siguranța de sine îi dispăru ca prin farmec. „Sunteți cumva bolnav că mergeți la spital, sau aveți pe cineva acolo?“ întrebă el încet, în așa fel încât să nu-l audă decât Stoian și folosind, cu totul pe neașteptate, pluralul. În voce i se putu citi însă, un fel de bucurie ascunsă și răutăcioasă, 10 și de data asta fu rândul directorului să se întristeze. „Nu, nu-s bolnav“, spuse el cu o voce morocănoasă, ocolind privirea fostului prieten. „Păi atunci, nevasta, soția dumneavoastră vreau să zic, o fi dânsa bolnavă“? întrebă din nou Mitrică pe același ton, cât se poate de cuviincios. Doar că atât vocea, cât 15 și chipul – așa i se păru lui Stoian – aveau ceva neplăcut, de cobe rău prevestitoare! Cuprins de o iritare ce nu și-o putea explica și nici nu era în stare să și-o stăpânească, Stoian îi spuse atunci, cât putu mai răspicat cu putință – ocolindu-i privirea și fixînd parcă ceafa șoferului din fața lui – că nu are pe nimeni 20 la spital: Soția, precum și copiii, sunt bine sănătoși – tocmai i-a trimis la țară la părinții lui – în schimb, el s-a hotărât să-și facă un mic consult. A vorbit la telefon cu un doctor cu care e el bun prieten, joacă șah împreună, mai bine-zis jucau înainte, pentru că acum nu mai are timp – și doctorul i-a fixat 25 pentru ziua de astăzi o oră de consultație. „S-ar putea să n-am nici pe dracu, spuse Stoian și încercă să râdă vesel, privindu-l pe Mitrică drept în ochi. Din când în când e însă bine așa, să mai treacă omul și pe la doctorii ăștia, că altfel șomează, trebuie să le mai dăm și lor de lucru, să nu stea toată ziua și 30 să piște de fund surorile“, spuse și-i făcu glumeț cu ochiul fostului său prieten, căutând parcă să regăsească tonul discuției lor de altădată. Apoi, chipul îi deveni din nou preocupat. Gândul bolii ascunse îl obseda și, spre marea lui mirare, se

trezi confesându-se tam-nesam lui Mitrică: „Să-ți arăt locul unde mă doare de o vreme încoace“, spuse el în șoaptă și-i arătă acestuia locul exact. Mitrică păru însă destul de puțin interesat să afle locul cu pricina; spre marea nemulțumire a lui Stoian, el nici nu se uită măcar, și fără să observe jignirea și dezamăgirea de pe chipul lui Stoian (sau făcându-se că nu o observă), îl întrebă pe același ton familiar folosit la începutul discuției, nu înainte de a trece din nou la persoana întâia: „Îl știi pe Dragomir de la poștă?“ „Care Dragomir“, făcu nemulțumit Stoian și începu să-și palpeze fără să-și dea seama locul dureros. „Cui am găsit eu să-i fac confidențe“, își spuse el cu furie. „Cum să nu-l știi, Dragomir ăla grasu, cânta el în cor, solistul de la *Clopotele în amurg*, a luat el și un premiu; avea un glas foarte frumos, tot orașul îl știa“, adăugă Mitrică, venind cu tot felul de amănunte, pe care Stoian nici măcar nu le ascultă. Nu făcu, așadar, nici un efort ca să și-l amintească pe Dragomir, observă, în schimb, că între el și Mitrică – din pricina discuției acesteia blestemate despre boală – se crease din nou un fel de intimitate, numai bună să prelungească la nesfârșit discuția. „Ce-i cu Dragomir cu care mă tot bați tu la cap?“, întrebă el enervat. „Ce să fie, spuse celălalt aproape cu încânrare. A murit. Gata! S-a terminat cu el!“ „Și cum a murit?“ întrebă Stoian, stăpânit, fără să vrea, de o curiozitate aproape maladivă. Se controlă însă și, căutând să distingă printre norii de praf de dincolo de fereastră, ramurile cu frunze pălite ale pomilor, îi spuse lui Mitrică: „De altfel, nu mă prea interesează cum a murit. Nu cred să-l fi cunoscut vreodată pe Dragomir ăsta de care vorbești tu acum și memorie bună am. La mine la instituție (spuse repede cuvintele astea, trecând cu modestie peste ele, nici într-un caz n-ar fi vrut să-i lase celuilalt impresia că a început să se laude cu situația lui), dacă am stat de vorbă o singură dată cu un subaltern de-al meu, nu există să-l uit, și dacă îl văd peste un an, pot să-ți dau toate amănuntele despre el, mă știi toți în privința asta... Tot

dosarul, ca să zic așa“, spuse Stoian, încântat deodată de propria lui ținere de minte și simți cum valurile unei neașteptate bune dispoziții îl înfășoară blând. Îl privi chiar cu o anumită afecțiune pe Mitrică (după cum arată, trebuie să fie bolnav de ulcer și încă unul care a perforat de câteva 5 ori); rămășițele ascunse undeva în străfundurile sufletului lui, ale unei vechi afecțiuni (ținuse la băiatul zăpăcit și urâtel de odinioară) ieșiră ca prin miracol la lumina zilei. Scoase atunci din buzunarul de la haină un pachet de țigări străine și-l îmbie pe celălalt cu ele. Mitrică îl refuză însă, plin de sfială, 10 spunându-i că nu fumează. Sentimentul, dominant de altfel în ultimii ani, că toate treburile îi merg strună, îl cuprinse din nou pe Stoian. Simți, cu totul pe neașteptate, impulsul de a se lăuda către fostul lui prieten cu nevasta și cu copiii lui (cel mic cântă la pian, cel mare joacă șah, cu subalternii 15 lui, și din câteva mișcări îi face mat), precum și cu costumele lui de haine din stofă *milepoint* (parcă așa-i spune nevastă-sa); cu faptul că atunci când i se întâmplă să pună mâna pe o femeie nu scapă ea neșifonată bine, nici acum, cu toate că nu mai era chiar așa de tânăr; cu atâtea și atâtea lucruri care l-ar 20 fi făcut pe bietul Mitrică să rămână cu gura căscată! „Și unde zici tu că te doare?“ auzi el venind, de undeva de la o mare depărtare, glasul lui Mitrică, întrebare care era, în momentul acela, atât de în discordanță cu starea lui sufletească, încât Stoian se făcu, luând o mină cât mai veselă, că nici n-o aude! 25 „N-avem de ce să ne speriem, îi spuse el lui Mitrică și-i puse familiar mâna pe umăr. Noi – folosea pluralul, dar în clipele acelea se gândea de fapt numai la el – nu ne lăsăm învinși cu una cu două. Noi suntem oameni tari, pe noi nu ne înfrânge nimeni așa de ușor.“ Stoian știa să vorbească frumos, ca din 30 carte, cum spuneau adeseori funcționarii lui ori de câte ori, la ședințe, avea prilejul să-l audă pe șeful lor ținându-le câte un discurs; dar abia terminate frazele acelea, frumos alcătuite, care se refereau la marea lui tenacitate, că se întâmplă un lucru

dintre cele mai ciudate cu ele: Stoian încetă să le mai creadă, începu să se îndoiască de adevărul lor. Secretul calităților de orator ale lui Stoian stătea mai ales în faptul că el credea întotdeauna în frazele pe care le spunea. Pentru prima oară, 5 abia sfârșite frumoasele și luminoasele cuvinte de autoîmbărbătare și îndoială, cu atât mai dureroasă cu cât de data asta era vorba chiar de el însuși, îndoiala se strecură parșivă; vorbele se goliră de conținut, făcând să se clatine minunata și atât de liniștitoare siguranță. „Și tu unde mai 10 ești acuma, măi Mitrică?” i se adresă el fostului prieten, cu acea amabilitate plină de condescendență, pe care o folosea ori de câte stătea de vorbă cu subalternii lui. „Păi, de când cu ulcerul, spuse Mitrică și se roși până după urechi – nu mai pot lucra la Percepție; mi-a interzis doctorul, ca să zic așa. Ce 15 să-i faci? Trebuie să stau cât mai mult în aer liber, așa mi-a spus”, și, spunând vorbele astea, Mitrică se uită pe geam, de parcă ar fi vrut să sublinieze faptul că el consideră – în ceea privește – discuția încheiată. „Asta-i”, spuse el, gata să se arunce asupra unei noi întrebări (din păcate așa de repede, nu-i veni 20 în minte nici una), prin care să abată atenția lui Stoian în altă parte. „Și atunci, ce faci? Unde lucrezi tu acuma? Că de pensionat, nu cred că te-au pensionat?” întrebă Stoian cu neîndurare. „Ce să fac, spuse după o scurtă pauză Mitrică și începu să râdă privind-l drept în ochi pe Stoian. Vând Lozuri 25 în plic. Am o gheretă chiar lângă spital; când vin rudele la bolnavi, își mai încearcă și ele norocul; și în felul ăsta sunt și aproape, dacă mă apucă, așa, pe neașteptate, criza de ulcer. Perforează, când nu te aștepți.” „Vino la mine, găsesc eu ceva bun pentru tine, îi spuse Stoian. Îți găsesc eu un loc, unde 30 să nu fie muncă așa grea, ca pentru un ulceros ca tine. Mai mult să domnești, ascultă-mă pe mine ce-ți spun”, se oferi plin de grațitudine Stoian. „Mai bine ai pune o vorbă, să-mi dea o pensie de la Percepție, spuse Mitrică. Și cu pensia și cu Lozul în plic, m-aș descurca de minune, n-aș avea de ce mă

plânge...“ „Treci pe la mine și o aranjăm noi, fii fără teamă“, îi promise Stoian plin de solitudine. „Pensie mi-ar fi dat ei, nu-i vorbă, numai că mie nu-mi place să umblu, sunt delăsător și, uite așa, nici măcar actele nu mi le-am depus, îi explică Mitrică. Când eram cu nevastă-mea, mă mai bătea ea la cap, 5 «du-te de-ți fă formele», zicea, da’, de când sunt singur, uite, pe toate le las, așa, de pe o zi pe alta. Și dacă o tot amân rămân fără pensie, asta-i. Sunt leneș ca dracu“, turui Mitrică, bucuros parcă, să se facă așa, cu ou și cu oțet în fața fostului prieten. „Parcă eu nu te cunosc“, spuse Stoian, și atmosfera aproape 10 idilică ce se crease pe neașteptate, fu brutal întreruptă de apariția acelei dureri surde, – ascunse, la început, abia simțită (așa apărea întotdeauna), apoi din ce în ce mai puternică, care se ivea mereu în același loc – locul *acela* pe care i-l arătase lui Mitrică – iar acesta nici măcar nu catadicisise să se uite, să vadă 15 unde îl doare. Și, în timp ce Mitrică își făcea „autocritica“, durerea începu să crească în același loc fix, și singura grijă a lui Stoian fu să nu se trădeze, să nu-și schimbe nici într-un fel expresia feții, ca nu cumva celălalt să observe ceva. Nu voia să-l vadă fostul lui prieten, pe el, învingătorul, șeful unei 20 instituții foarte importante, suferind. Pe buzele lui Stoian se lipise, așadar, un fel de zâmbet care se transformă încet, fără ca el să-și dea seama, într-o grimasă dureroasă... Nenumăratele crize de ulcer îl învățaseră însă pe Mitrică să recunoască cu ușurință o față schimonosită de dureri. El văzu cum durerea 25 se răspândește, în cercuri aproape concentrice, pe chipul lui Stoian, de jur împrejurul aceluși zâmbet împietrit de pe buze, și în locul invidiei, de fapt încetase de mult timp să mai fie invidios pe cineva, simți un fel de milă neașteptată care îl umplu de bucurie. Știa însă că celălalt nu are nevoie acum 30 de mila lui, că probabil cel mai dureros lucru ar fi fost în clipa asta pentru Stoian, ca el să i-o arate în vreun fel. Se făcu atunci că nu observă nimic, cu toate că suferința era atât de evident întipărită pe fața lui Stoian, încât oricine i-ar fi putut-o vedea.

„Și copiii tăi – îl întrebă el pe Stoian – trebuie să fie mari acuma!“ „Da, sunt mari“, spuse Stoian și nu mai avu chef să adauge și alte amănunte în legătură cu copiii lui, el căruia îi plăcea să se laude întotdeauna cu ei.

5 Pe scaunul din fața lui, se așezase o femeie în vârstă. După înfățișare, părea a fi soție de învățător sau de preot de țară; pe jumătate „doamnă“, pe jumătate rămasă încă țarancă. Chipul acesteia i se păru lui Andrei stors nu numai de sânge sau de sudoare (uscat și veșted ca o hârtie de pergament), ci
10 și de tot ceea ce însuflețește, dă expresie umană înfățișării cuiva; aparent inexpresiv și opac, închis în el însuși, fără puncte de contact cu lumea din jur; fără să exprime nici durere și nici suferință (și, bineînțeles, nici bucurie sau măcar speranță), nimic altceva decât o oboseală imensă și atât de bine și definitiv
15 așezată, de parcă n-ar fi durat de zile sau de săptămâni, dând trăsăturilor acea expresie cu totul specială (liniște, spuse Andrei negăsind un alt cuvânt mai potrivit, cu toate că numai de liniște nu putea fi vorba!), ci din timpuri străvechi, de
20 totdeauna! Ceva tulbură însă blocul masiv al acelei imperturbabile liniști sau oboseli! Și pe măsură ce autobuzul se apropia de spital, acel „ceva“, ce începu să o roadă pe dinăuntru, spulberă nu numai liniștea, ci și oboseala femeii! Ea nu părea, în tot cazul, nerăbdătoare să ajungă – nerăbdare
pe care o manifestau de altfel toți ceilalți – ci ar fi vrut parcă
25 să se prelungească la nesfârșit drumul autobuzului printre prunii prăfuiți cu frunze miciuțe și uscate. Ce i s-o fi întâmplat oare? se întrebă Andrei, neputând înțelege despre ce era vorba. Parcă i-ar fi teamă să ajungă, își spuse el. Femeia îi văzu privirea curioasă și cât se poate de dezorientată și încercă să
30 zâmbească; nu fu în stare însă, zâmbetul îi apăru, asemeni unei străfulgerări scurte, în ochi, încercă să ajungă până la gură, boțindu-i fața, se risipi însă, dispăru, așa cum și apăruse, pe nesimțite, nu înainte însă ca Andrei să-și mute repede și speriat privirea de pe chipul ei în altă parte. „Nu zâmbiți în felul ăsta,

vă rog“, ar fi vrut el deodată să-i spună, spre marea lui surprindere și uimire. Nu voia ca femeia să se simtă obligată în vreun fel să-și ducă surâsul – cum ar fi putut altfel să-i spună? – până la capăt! Voia s-o scutească de un asemenea dureros efort! Nu, Andrei era hotărât să nu se mai uite la ea – își întoarse privirea 5 în altă parte – simți chiar o ușoară jenă din pricina curiozității lui atât de fățiș arătată!... Și, când îi auzi vocea, cu greu înțelese la început ce spune, atât de încet vorbea: „Acum ne ducem după el să-l aducem acasă“, spuse ea. Speriat, aproape fără voia lui, Andrei se întoarse repede și o privi drept în față. Nu-i 10 recunoscuse însă chipul, era cu totul schimbat: o altă femeie stătea în fața lui! Un obraz scaldat de lacrimi, desfigurat din pricina asta! „Când l-au deschis și au văzut ce-i înăuntru – povesti ea, și-i spunea nu numai femeii, ci și lui Andrei, luându-l parcă martor la durerea ei – doctorii nu au mai făcut 15 altceva decât au clătinat așa din cap, s-au uitat unul la altul și l-au închis la loc. „L-ai adus prea târziu, măicuță“ mi-au zis. „Mai devreme nu aveam de ce să-l aduc, le-am spus eu, copilul nu s-a plâns de nimica, dragii mei. Asta până acum două luni... «Nu știu ce am, mamă, – zice – m-am lovit sau 20 ce, că mă doare uite în locul ăsta. Ia vezi dumneata aici» – zice – și mi-a luat mâna într-a lui și mi-a arătat locul unde îl doare. Și nici n-am atins bine locul acela, nici pomeneală să apăs, că el, săracul, a și strigat, așa de tare l-a durut!“ Lui Andrei i se păru că femeia, în clipele acelea, nu atât moartea fiului 25 ei o plânge, ci mai ales durerea pe care i-a pricinuit-o când l-a atins ea în locul acela – „cu mâna“!... „A suferit tare mult, săracul“, mai spuse femeia și cu un gest scurt își strânse cărpa pe cap.

Nu numai că nu schimbară decât puține vorbe una cu alta, 30 ci reușiră să se izoleze de toți ceilalți călători din autobuz, de parcă ar fi vrut – cel puțin așa i se păru lui Andrei – ca nimeni să nu se atingă de ceea ce le este dat să „poarte“, de ceea ce

ele considerau că este o povară numai a lor; toate necazurile și suferințele, singure să le ducă; singure „să urce muntele“, așa cum îi este sortit omului de când e el pe pământ; mâinile lor uscate, butucănoase și aspre, cu venele ieșite în relief, cu

5 pete de la ficat pe ele, li se odihneau în poală, nu destinsese însă, ci pradă neliniștii; de parcă în ele s-ar fi concentrat întreaga tensiune a unei așteptări pline de încordare. Din când în când, în străfulgerări de scurtă durată, un fel de lumină – umbrele unor gânduri încărcate de speranță? – li se aprindea în ochi.

10 Andrei nu poate înțelege acel ciudat amestec de durere profundă și de liniște netulburată, care se desprinde din întreaga lor înfățișare! El nu știe că ele sunt, de fapt, prea înțelepte, prea trecute prin toate cele ale vieții, ca să se lase cuprinse de acel fatalism orb și fără ieșire... Masa opacă,

15 întunecată și imobilă a resemnării lor aparente – care ține mai mult de bună-cuviință – și de ceea ce ele înțeleg prin demnitate – acea demnitate la care n-ar renunța pentru nimic în lume, cât de mari ar fi încercările! – este de fapt subminată tot timpul de o permanenta speranță ce se ivește din nesfârșitele

20 lor rezerve de înțelepciune. „I-am adus – vorbi cea mai stafidită dintre ele, probabil și cea mai bătrână – lui Ionuț niște carne de pui. Mi-a spus doctorița că de-acum poate gusta, așa, câte un pic de carne, da’ numai de pui și fiartă, nu friptă; și nu prea multă!“ „Al meu, spuse o alta, nu se apropie de mâncare.

25 Doctorul i-a dat voie să mănânce ce vrea el, numai că lui nu-i vine să se atingă de nimic. «Mănâncă, îi zic, tu nu vezi cât ești de slab că-i numai osul și pielea pe tine?» El nu scoate o vorbă, se uită la mine și tace... «N-ai poftă, sau ce-i?» îl întreb. «Nu, n-am poftă, zice el și se uită drept la mine în ochi. Nu

30 mi-i foame», zice, și se întoarce cu fața la perete... «Așa nu te faci tu sănătos cât e lumea lume», îi spun eu și încep să plâng. Ceilalți din salon se ridică în capul oaselor și mă privesc cu milă, dar nici unul nu îndrăznește să scoată o vorbă. Așa pățimesc cu el...“ Se așternu din nou liniștea, până când una

dintre bătrâne spuse în șoaptă, în așa fel ca ceilalți să nu o audă, aplecându-se ușor spre cea care se afla în fața ei: „Astăzi îl pun pe masă, șopti ea, azi îl desfac. Azi se alege într-un fel.“

O neliniște ciudată creștea în sufletul lui Andrei, pe măsură ce autobuzul se apropia de spital. I se păru că de undeva, din 5 cerul luminos al dimineții de vară, coboară un fel de vânt aspru; colinele domoale ale dealurilor din depărtare i se arătară mai puțin prietenoase și blânde. Dacă lumea i se înfățișă pe neașteptate ca un fel de vale a plângerii, Andrei nu se lăsă pradă până la capăt deznădejdiei. Fu mai ales copleșit, descoperind 10 cât de mult pot suferi oamenii, unii pentru alții. Suferința îi apropie, la fel ca și iubirea, ea însăși fiind o formă de iubire... Autobuzul se apropia de spital, și pe Andrei îl încercă un fel de dorință secretă de a spune bătrânei din fața lui câteva cuvinte de mângâiere. În entuziasmul de care se simțea cuprins, 15 fu gata să-i promită bătrânei marea cu sarea. O ușoară teamă i se strecură însă în suflet. Nu toți ce intrau pe mâna doctorilor se și vindecau, își aminti el. De când era la spital – nici o lună împlinită – văzuse destui dintre aceia care nu se mai întorseseră acasă. Îndoiala și speranța se luptau deopotrivă în sufletul lui... 20 Între timp, autobuzul ajunsese la spital...

Cele două cămăruțe ale femeii – bucătăria în care se intra direct din curte și cămăruța în care dormea Andrei făceau parte dintr-o clădire veche, construită cu mult înainte de război. Toate ușile locatarilor dădeau într-o curticică pătrată, unde 25 soarele pătrundea cu destulă greutate, cel mult un ceas sau două pe zi. În mijlocul curții se afla o fântână arteziană. Lângă arteziană, zăcea, cine știe de când, un cărucior vechi și ruginit... Apa din lighean era calduță, dar săpunul mirosea urât. Andrei se șterse cu nădejde cu prosopul aspru din pânză de cânepă. 30 Pe perete, atârna un calendar bisericesc cu sfântul Nicolae desenat la mijloc. Privirile sfântului păreau pline de o tristețe mieroasă și nesinceră. Lângă calendar, ruptă probabil dintr-o

revista veche, fotografia lui Drujnicov în *Balada Siberiei* – în copilărie Andrei văzuse și el filmul – cântând la pian, cu o figură îndârjită și în același timp inspirată, concertul lui Lizst... O auzi pe femeie trebăluind, spăla probabil niște vase; farfuriile, atingându-se unele de altele, făceau mult zgomot. Andrei ieși cu ligheanul cu apă. „Arunc-o în găleata asta“, îi spuse ea arătând spre găleata care trona în mijlocul bucătăriei.

Femeia, închiriindu-i lui camera, dormea în bucătărie, pe un fel de prici improvizat. „În ceea ce mă privește, îi spusese ea lui Andrei – mie mi-a dat Dumnezeu somn bun, eu unde am pus capul, gata, cât ai clipi din ochi și adorm.“ „Dar e tare mic pătuțu asta. Încăpeți în el?“ întrebuse Andrei. „Mă strâng eu, mă mai micuțesc un pic și, uite, încap“, îi răspunsese ea. Părea foarte bucuroasă că are un nou locatar cu care poate sta de vorbă, plină de solitudine și bunăvoință, gata să-i îndeplinească toate dorințele. O femeie teribil de cumsecade, vorbăreată, așa cum fuseseră toate femeile în preajma cărora Andrei trăise încă de copil. Avalanșa de cuvinte care se abătura asupra lui nu-l sperie, din contră, le ascultă cu vădit interes, luând parte, cu sinceră participare, la necazurile ei mărunte și aparent cu totul neînsemnate.

– N-am ce face, vreau nu vreau, trebuie să mă coc zilnic la cuptorul ăsta, i se plânse ea încă din cea dintâi zi. Nu te uita la primusul ăla că nu-i bun de nimic, e numai, așa, de decor. Nu-i nici o lună de când l-am cumpărat și a și început să fileze de mi-a înnegrit toată casa. Numai privește tavanul în ce hal a ajuns. M-am rugat de băiatul doamnei Radovan, să mi-l repare el, numai că am ghinion, în ultimul timp e extraordinar de ocupat; aproape că nici nu-l văd de o vreme încoace pe-acasă, și când vine adoarme de-a-n picioarele de ostent ce-i... Nu mai spun că maică-sa e și ea destul de îngrijorată, a intrat săraca la gânduri: «Mă trezesc că mi se îmbolnăvește – zice – și atunci ce folos de bani, mai bine lipsă.

Nici nu suntem noi oamenii ăia care să alergăm cu limba scoasă după bani»“.

Vorbea fără întrerupere, în timp ce se mișca plină de hărnicie în jurul plitei, o femeie mărunțică și vioaie, îmbătrânită, însă, înainte de vreme, cu o față tare zbârcită. 5

– De meserie e lăcătuș, Giorgiuț ăsta al doamnei Radovan, continuă ea să istorisească, dar de priceput se pricepe la toate, are niște mâini de aur, nu alta... Primusul cel vechi, ce să-ți spun, se strica în fiecare săptămână! Până la urmă a trebuit să mă lipsesc de el; seara, când se întorcea Giorgiuț acasă, mă 10 întreba: «Filează, doamnă Radovan?» «Filează, dragă Giorgiuț», îi spuneam eu. «Păi, să-l facem să nu mai fileze», zicea el și se apuca de lucru. Cât am putut să-l bat la cap, de mirare că nu m-a lăsat în plata Domnului, cu primus cu tot! Când se întorcea băiatul acasă găsea primusul meu pe masă! Îți dai 15 seama de distracție! Mie nu-mi place să rămân datoare, îl întrebam întotdeauna cât mă costă; nu-l puteam face însă în ruptul capului să se atingă de bani. «Când faceți dumneavoastră prăjitură cu dovleac – zice – nu vă refuz, vă spun sincer, ceva mai bun, nu cred să fi mâncat vreodată de când 20 sunt. N-o face nimeni ca dumneavoastră, sunteți, ca să zic așa, o adevărată specialistă.» Așa mă lăuda el, știa că-mi face plăcere... «Poate că o învățați și pe mama cum se face – zicea – trebuie să aveți însă răbdare cu ea, mama nu prinde așa de ușor.» Glumea, nu vorbea serios. De ținut, ține tare mult la 25 maică-sa. Tată nu are, domnul Radovan a murit, săracul, în război. Eu nu-l știu. Nu sunt decât de un an aicea, n-aveam cum să-l cunosc; l-am văzut într-o fotografie, semăna cu băiatul, doar că era mai înalt și mai gras... O duc și ei greu. Doamna Radovan are mașină de cusut și mai coase și ea, mai 30 câștigă un ban. Lucrează numai la cunoștințe apropiate, se teme să nu se afle. N-are autorizație și, dacă o prinde, amenzile sunt destul de mari. Stă mai mult cu ușa încuiată, să nu intre

cineva de la fisc peste ea. Mi-a cusut și mie niște perne și o față de plapumă, alea pe care dormi tu, de ea-s făcute...”

Andrei nu cunoștea pe nimeni în oraș – se angajase la spital ca „sanitar“, doar de câteva săptămâni, iar doamna Costinaș
5 cu vorbăria ei continuă îi umplea timpul.

Pe doamna Costinaș i-o recomandase unul din medicii de la spital. „Cât timp lucrezi la noi, poți locui la ea, n-o să-ți ceară mult, îi spusese el. Are o pensie destul de mică, așa că își închiriază, din când în când, camera – ca să aibă cu ce trăi.
10 A fost muncitoare la o filatură din Lugoj, s-a pensionat însă înainte de-a împlini vârsta, chiar eu i-am făcut formele de pensionare. E destul de grav bolnavă de inimă, o boală tare păcătoasă, dar toate astea pe dumneata te privesc prea puțin, ca să zic așa. A avut și necazuri multe, prea bine nu le știu nici
15 eu, în general nu-i place să vorbească despre ele. În tot cazul, o cameră mai ieftină n-ai să găsești și cu salariul pe care ți-l dăm noi, trebuie să te mulțumești cu atât. Bănuiesc că nu ești chiar plin de bani. Uite adresa“, îi spuse medicul și-i întinse o hârtiuță cu adresa exactă și cu numele femeii: Costinaș Adela.
20 „Când am fost repartizat aici, în oraș, am locuit și eu la ea câteva luni, până m-am căsătorit, așa că o cunosc bine. Îi spui că vii din partea mea, că te-a trimis doctorul Mihăileanu...”

„La măcelărie coada era până la «Vânătorul și pescarul», îi povesti într-una din dimineți doamna Costinaș lui Andrei.
25 Era și timp urât, ploua, o ploaie din alea mărunte care te pătrunde până la piele, cu încetișorul. Și cum stam noi și așteptam, a venit o fată cu poșetă roșie, una mică și tare subțirică, s-o răstorni dintr-o răsuflare. Și de uitat nici nu s-a uitat la noi, s-a dus drept în față! Lumea parcă atât a așteptat!
30 Au început să strige la ea, dar ei nici că i-a păsat. Sta liniștită în față și nu zicea nimica, numai zâmbea indiferentă din colțul gurii; până când un domn mai în etate a recunoscut-o. «Degeaba – zice el – vă agitați, domnișoara e chiar casierita cea nouă, e firesc, nu-i așa, să treacă în față. Mai bine ați ajuta-o

să ridice oblonul – zice – singură nu cred să-l poată ridica.»
Au sărit niște tineri s-o ajute, dar fata i-a dat la o parte, n-a vrut să-i lase. «Mulțumesc, n-am nevoie de ajutor, le-a spus ea înțepată foarte. Pot să-l ridic și singură, m-am obișnuit. Numai dacă sunteți amabil să-mi țineți puțin poșeta, s-a rugat 5 ea de pensionar. O clipă să-mi gălesc cheile, că nu știu unde le-am pus...» Pensionarul i-a ținut el poșeta și fata, ce să vezi, ambițioasă, a ridicat oblonul singură, n-a avut nevoie de ajutorul nimănui. Numai că după ce a descuiat, lumea și-a pierdut răbdarea; oamenii au și început să se împingă și să se 10 frământa. «Până nu primim carnea nu are rost să vă agitați», le-a spus casierița. S-a făcut gălăgie mare, toți au început să-i pună întrebări. «Chiar a început să mă doară capul», a spus ea după un timp cu o voce de fetiță răsfățată... «E obosită, săraca, e și firesc s-o doară, zău așa, i-a luat apărarea o femeie. 15 Se scoală în fiecare dimineață cu noaptea în cap, nu-i ușor nici pentru ea.» «Cum să fie ușor, spune atunci casierița, numai că dumneavoastră altceva nu știți, decât să cereți carne și gata, și încă să fie bună, așa, fără os, fără grăsime, aveți tot felul de pretenții, nimeni nu vă poate mulțumi. Scoateți sufletul din 20 om, nu alta, mă băgați în mormânt de-a dreptul!» a zis casierița cât se poate de supărată pe toată lumea, își vărsa, ca să zic așa, tot necazul pe noi; iar noi o ascultam, ce altceva să facem, și ca să n-o supărăm și mai tare, ne-am liniștit, n-am mai scos o vorbă. Între timp, a venit și măcelarul, un om gras și cam 25 ursuz. La nimeni n-a dat bună ziua, părea și el cât se poate de supărat pe noi. Nici n-a ajuns bine, că a și început să ascută cuțitele, mânios tare, de-ai fi zis că de-acuma, gata, se și pregătește să ne taie pe toți, unu' nu mai scapă! «Ți-am spus să nu mai stai de vorbă cu clienții, i-a spus el casieriții, pe noi 30 nici nu ne vedea, de parcă nici n-am fi fost de față, și mâinile i se mișcau afurisit de repede, în timp ce ascutea cuțitele alea... Dar așa îți place ție, asta-i plăcerea ta cea mai mare, să trâncănești cât e ziua de lungă, să nu taci o clipită din gură.»

«Vă rog să nu-mi faceți observații în public, tovarășe Cristescu, i-a spus casierița, jignită foarte. Ce aveți să-mi spuneți, îmi puteți spune între patru ochi, în particular, nu de față cu clienții», s-a repezit ea cu gura la el. Apoi, ca să se liniștească, a început a căuta după te miri ce, la ea în poșetă, s-o întorcă în fel și chip, roșie la față de supărare, cum îi racul. «Lăsați-o și dumneavoastră, i-a luat apărarea pensionarul, n-o mai năcăjiți atât, că și așa o doare capul, mititica de ea. E păcat s-o supărați, nu vedeți cât e de slăbuță?» Da măcelarul, ce să se lase, avea gură tare afurisită, grăsanu”. «O fi ajuns și ea o persoană, zice, o fi fost și ea avansată și eu nu știu.» Și după aceea, nu după mult timp, a venit și carnea și s-a mai potolit și el. Eu am dat peste o cunoștință, o profesoară de liceu, o cunoșteam eu de când am fost internate amândouă la spital la maternitate, și până am ajuns și noi la rând la carne, mi-a spus ea o rețetă de prăjitură cu mere, fără zahăr și cu margarină, în loc de unt. Eu nu mă omor după prăjituri, dar o rețetă mai economicoasă nu strică...”

Își făcu loc pe un scaun în fața lui, aruncând pe jos o cârpă murdară. Terminase de povestit întâmplările, și mai vesele și mai triste, de la „coadă” și în timp se așternu liniștea. Sprijinindu-și capul în palme, îl urmărea cum mănâncă. „Ar fi cam timpul să pleci – spuse apoi doamna Costinaș. Du-te, spuse ea, să nu întârzi, să nu ajungi prea târziu la spital.” „Da, ar fi cam timpul să plec”, spuse Andrei și se uită și el la ceas.

„Printre cei aduși ieri de salvare, îi povesti într-una din seri Andrei doamnei Costinaș, era și un bărbat foarte puternic, potrivit să ridice halterele, sau bun de luptător, un tip uriaș. Când am intrat în camera de gardă, sora tocmai îl ajuta să se dezbrace. Trupul lui, cu răni maronii, semăna cu un tapet cu flori întunecate la culoare. «Cu ce au putut să te picteze așa de frumos?» l-a întrebat doctorul Mihăileanu, cercetându-i rănilor cu multă atenție. Le pipăia pe rând cu vârful degetelor,

și cum le atingea, petele acelea întunecate ieșeau mai bine în relief, se colorau în roșu închis. De îndată ce doctorul își îndepărta degetele, își recăpătau culoarea maronie. «Cu ciocanul de tocat carne, domnu' doctor», a spus matahala și l-a privit pe doctor cu albastrul plin de nevinovăție al ochilor 5 lui care abia se zăreau. Capul uriașului se umflase, încât ochii se transformaseră într-un fel de dungă îngustă, de un albastru întens. „Ai băut, din pricina asta te-ai umflat, i-a spus doctorul, în timp ce încerca, cu două degete, să-i deschidă mai bine ochii. Norocul tău că te-ai oprit la timp. Dacă ai mai fi pus 10 încă un pahar în gură, crăpai, înțelegi? praful s-ar fi ales din tine!...» «Am băut cu măsură, domnu' doctor, numai, așa, ca să-mi ametească puțin durerea, să nu mai sufăr așa de tare, spuse bărbatul și din nou îndreptă spre doctor privirea aceea blândă și plină de naivitate. Atâta am suferit că n-am mai fost în stare 15 să suport, mă credeți?» se plânse el și vocea începu să-i tremure ușor. «Și de ce n-ai venit imediat la noi? Ți-ar fi plăcut să mori așa tânăr, ce zici?» l-a întrebat doctorul, în timp ce cu o mână îi pipăia rănila de pe fese. «Poate că ar fi fost chiar mai bine, domnu' doctor, asta nu se poate ști», i-a răspuns bărbatul 20 încercând să zâmbescă. «Și de pictat, cine te-a pictat? Cine zici că ți-a făcut tapetul ăsta de toată frumusețea?» «Amantul neveste-mi», spuse bărbatul și l-a privit mirat pe doctor, de parcă acest lucru ar fi fost de înțeles de la sine, încât e uimit pur și simplu de o asemenea întrebare. «Și cum zici că s-a 25 întâmplat, hai, dă-i drumul, povestește», i-a spus doctorul care nu se arătă prea impresionat de cele spuse, probabil astfel de scene, nu pentru prima dată îi era dat să vadă. «S-au vorbit amândoi, domnu' doctor, amândoi au pus totul la cale, amănunt cu amănunt. Eu nu știam nimica, habar nu aveam 30 că ei sunt în dragoste. Eu sunt șofer, domnu' doctor, și sâmbătă dimineața m-am gândit să trec pe la măcelărie. Măcelarul era singur și cum am intrat, m-a pocnit cu ciocanul de tocat carne, încât, de durere, am și leșinat. Mi-am revenit eu, dar n-am

mai avut nici o putere, și-a putut în felul ăsta să mă picteze, cum spuneți dumneavoastră, ticălosul... Abia m-am putut întoarce acasă și când m-a văzut nevastă-mea cum arăt, nu credeți că a apucat-o mila? A început să se jelească și să plângă, și să-mi povestească totul din fir în păr: cum s-a încurcat ea cu ticălosul ăla, cum a folosit el tot felul de ademeneli și șiretlicuri și cum, până la urmă, s-a întâmplat c-a cedat.» «Și te pomenești că ai iertat-o?» a întrebat revoltată la culme sora. «Pe femeie, spuse atunci bărbatul și a zâmbit, mirat că i se pun asemenea întrebări, pe femeie trebuia s-o iert, ce altceva puteam face?» «S-o lași în plata Domnului, spuse furioasă la culme sora, asta trebuia să faci!» «Ce-ți trebuie, băiatule, așa o femeie?» l-a întrebat la rândul lui doctorul, în timp ce se pregătea să-i facă o injecție. «Cum s-o las, domnu' doctor?» a întrebat atunci mirat la culme bărbatul. „Unde vreți, doamnă, se adresă el surorii, s-o las și cui? și s-a uitat la doctor de parcă l-ar fi rugat să-i sară în ajutor. Dom' doctor știe mai bine decât noi toți, că-i mai în vârstă, cum e cu femeia și cât e ea în stare să ne facă.» Sora îi făcu o intravenoasă și bărbatul, de durere, începu să geamă încetișor. «Doare, al dracului, a spus el în șoaptă, încercând să se scuze. La mine sunt și tare ascunse venele, mare mirare că le-ați găsit.» «Acum ai să te simți mai bine, a spus doctorul, ai să vezi că n-o să te mai doară.» «De-acuma, ce părere aveți, domnule doctor, a spus șoferul, încercând să pară mai vesel. Se pare că de-acuma am scăpat, nu mai mor?» «Da, a spus doctorul și din nou cu două degete, asemeni unui clește a încercat să deschidă cât mai larg ochii bolnavului ca să-i vadă mai bine, și în adâncurile ochilor acelora văzu petrecându-se lucruri mult mai complicate decât cele pe care cuvintele bărbatului le scoteau la suprafață. Da, spuse el, încercăm și noi, ne dăm silința, pentru asta suntem puși aici.» «Dați-vă, domnu' doctor, aprobă bărbatul, că așa e frumos.» Doctorul începu din nou să-i pipăie rănile cu mâinile lui experimentate, iar în dreptul uneia mai în relief,

se opriră ceva mai mult. «Aia mă doare cel mai rău», spuse atunci șoferul; se strâmbă de durere și începu, din nou, să geamă încetișor. «Te doare, nu-i așa»? l-a întrebat doctorul. «Mă doare, cum să nu mă doară? spuse șoferul. Cel mai rău dintre toate. Acolo a dat el la început, și se vede că a avut 5 mai multă putere, ticălosul. După aceea o fi obosit și el.» «Ei, acuma, să încercăm să-l dezumflăm, ce zici, soră»? și-a întrebat doctorul ajutorul direct. «Așa gras și frumos n-am fost eu de când sunt, a încercat bărbatul să glumească. Ia uitați-vă, a zis el și s-a uitat în oglinda de pe perete, ce piele întinsă am. Ca 10 la fetele mari.» Buzele lui groase, umflate, au încercat din nou să zâmbească. «Și-a pierdut și ea mințile, dom' doctor, a revenit el după aceea la nevasta lui. Măcelarul e copil tânăr și dat dracului, s-a ținut tot timpul de capul ei, până a amăgit-o și ea, slabă, cum sunt toate femeile, ce să facă, a cedat, își ceru 15 el parcă iertare în numele neveste-si, în timp ce sora îl ajuta să se îmbrace. Eu nu-s om rău, dar dacă cineva... spuse el și atunci spre marea mirare, a mea, a doctorului și a surorii, a început să plângă; lacrimile îi curgeau pe obrajii umflați, izvorau ca dintr-un izvor din ochii lui minusculi, pierduți în 20 fundul capului. De ce a trebuit, domnu' doctor, să mi se întâmple mie una ca asta? a început el să se vaite și să-și clatine capul în toate părțile. De ce trebuie eu să pățimesc atâta, spuneți dumneavoastră dacă dreptu-i asta?» «Stăpânește-te, doar ești bărbat», i-a spus doctorul Mihăileanu. «M-aș stăpâni 25 eu, domnu' doctor, numai că nu pot», i-a spus el, dar s-a oprit din plâns, s-a liniștit brusc și și-a șters ochii cu dosul palmei. «De-acuma, mi-a spus doctorul, du-l sus, să facă nani. Culcă-l frumos, poate în felul ăsta se mai liniștește.» «Parcă am plumb în picioare, asta o fi din cauza injecțiilor»? m-a întrebat el în 30 timp ce îl ajutam să urce scările. «Din cauza lor», i-am spus eu.“

Într-o dimineață salvarea aduse la spital un tânăr soldat care, din greșeală, în timpul exercițiilor, se împușcase în umărul

stâng. Rana era superficială, durerile însă erau destul de puternice. Tânărul, cam de vârsta lui Andrei, era un țăran de pe lângă Turda. După ce glonțul fu extras, doctorul Mihăileanu, în timp ce-i pansă rana, îi vorbi lui Andrei despre un accident tragic care avusese loc în anul când absolvise el liceul.

„Băiatul de care îți vorbesc, își începu doctorul istorisirea, mi-a fost coleg de bancă, ani de zile: din clasa întâi de liceu până într-a opta. Era fiul unui profesor de desen, unul Șteferiuc Viorel; taică-su era basarabean, căsătorit cu o gorjeancă de-a noastră. Nu-l aveau decât pe Viorel, îl cocoloșeau foarte tare, și acesta era, ca să zic așa, ca o fetiță. Nu fuma, noi ceilalți mai trăgeam câte o țigară, pe ascuns, în W.C.-urile liceului sau în vestiarul sălii de sport – profesorul de gimnastică, un băiat vesel, nu cu mult mai mare decât noi, ne făcea hatârul ăsta; mai mergeam seara – ne puneam mustăți false ca să nu fim recunoscuți, la restaurant; țin minte că eram cu toții îndrăgostiți de o dizeuză, una Georgeta, avea niște mănuși de piele pe mâini, așa considera probabil că e elegant, și avea o cămăruță mică și nostimă, chiar în clădirea restaurantului; se mai întâmpla ca, din când în când, vreunul mai curajos s-o viziteze chiar la ea în budoar... Viorel era, însă, altfel decât noi. Era înnebunit după geografie și taică-su, care îi făcea toate poftele, îi cumpărase, nu-mi dau seama cum reușise să și le procure în anii aceia de sărăcie cumplită – niște atlase nemțești, de dinainte de război, splendide; avea o memorie extraordinară – cel puțin așa mi se părea mie, care eram foarte prost la geografie; la un moment dat, țin minte, c-am spus că Ialomița se varsă în Dâmbovița, sau invers, asta probabil din cauză că rimează! Așa că el toată ziua cu atlasele lui, sportiv nu era nici de frică, și îmi amintesc că ne distram grozav – adolescenții sunt teribil de cruzi, se știe asta – când sărea peste „ladă“ la orele de sport. Purta, bineînțeles, ochelari și se roșea ca o fată, ocolindu-ți privirile, ori de câte ori îl priveai drept

în ochi, ceea ce îl făcea să pară destul de antipatic. Ciudat, straniu, iar sentimentele mele de băiat sănătos și sportiv erau cât se poate de amestecate în ceea ce îl privea: țineam la el, eram colegi de bancă de atâția ani și totuși persoana lui, timidă și întotdeauna ușor transpirată, mă umplea în același timp și de o ușoară repulsie. Reticența unui băiat sănătos, cam simpluț – mă cunosc foarte bine, așa eram, cum îți spun – față de un ins ascuns și complicat care, trebuie să recunosc, mă nedumerea întotdeauna. Știam însă, simțeam asta, că el ține foarte mult la mine, un fel de afecțiune profundă, gravă, complicată, așa ca el, și eram stingherit și în același timp flatat, din pricina asta. De multe ori, exaltarea ciudată a prieteniei lui mă exaspera. Îl repezeam și îmi părea rău după aceea, dar nu eram în stare să mă stăpânesc... Vine, prin urmare, și ziua banchetului. În prima zi, totul a decurs normal: Viorel n-a prea băut, cel mult un pahar sau două și – eveniment – fetele – banchetul era comun cu liceul de fete – l-au învățat să danseze tango; la vals cam încurca pașii... Numai că am hotărât să consumăm toată băutura, ne-a mai rămas, așa că am hotărât să ne întâlnim din nou a doua zi – numai noi, elevii, noi între noi – fără profesori și nu la local, ne-ar fi costat prea mult, ci acasă la Mircea Munteanu, al cărui tată era directorul policlinicii și avea o locuință mai încăpătoare; Șteferiuc, la început, ne-a refuzat, a zis că el nu mai vine, că și așa a băut prea mult – băuse un pahar sau două de vin – și-l doare capul. Eu am stăruit însă – n-am să-mi iert niciodată – și până la urmă a acceptat să vie și el. Numai că de data asta – poate și din pricină că profesorii lipseau – nu s-a mai abținut ca în seara trecută, și-a dat, ca să zic așa, drumul. A băut adică mai mult decât trebuia. A început să fie foarte volubil și excesiv de stăruitor cu fetele. Până când s-a retras pe un scaun, a amuțit, n-a mai scos o vorbă. «Ce-i cu tine? l-am întrebat. Ce te-ai pleoștit așa? Nu te simți bine?» «Nu, mi-a spus el, nu mă simt bine deloc. Îmi vine să vomit

și mă doare capul. Cred că am să plec acasă.» «Poți să te duci singur sau să te conduc eu?» l-am întrebat. «Mă duc singur, mi-a spus. Tu distrează-te, n-are rost să pierzi timpul cu mine.» Și l-am lăsat să plece singur, fapt pe care am să mi-l
5 imput toată viața... Noi ne-am continuat petrecerea, până când, la un moment dat, dacă a trecut o oră de la plecarea lui – s-a răspândit zvonul – a căzut, mai bine zis, asemenea unei lovituri de trăsnet, nu știu nici acuma cine l-a adus, probabil doctorului i s-a telefonat de la spital, că Șteferiuc
10 al nostru nu mai este printre cei vii, a fost împușcat din greșeală, în dreptul depozitului de armament – era prin '43. O santinelă, speriată, văzând că cineva vine drept spre ea și nu se oprește nici după ce l-a somat de mai multe ori, a tras prosteste. Glonțul l-a lovit drept în inimă. A murit înainte
15 de-a ajunge la spital. Fetele au început să plângă, iar noi, băieții, eram de-a dreptul năuciți de cele întâmplate. Partea îngrozitoare abia de-acum începe: părinții lui nu știau încă nimica și cineva trebuia să le spună... Nici unul nu aveam însă curajul s-o facem! Până la urmă, doctorul, șeful spitalului,
20 gazda noastră, s-a hotărât să le spună el, numai că nici el n-a îndrăznit să meargă singur. «Vii și tu cu mine, mi-a spus el mie. Tu ai fost colegul lui de bancă și prietenul lui cel mai bun.» M-am dus, ce era să fac!... Când, am ajuns la mijlocul drumului – locuiau nu prea departe – am început să plâng
25 ca un copil – de fapt asta și eram, dacă stai și te gândești bine – și să-l rog pe doctor să se ducă singur, pentru că eu nu aveam curajul să dau ochii cu părinții lui Șteferiuc. «Eu sunt de vină, spuneam printre lacrimi, pentru că l-am lăsat să plece de unul singur. Cum o să pot acuma să dau ochii cu ei, ce-o să le
30 spun»? mă jeluam eu în gura mare... Până la urmă, m-am dus. Părinții erau treji – era dimineața, pe la cinci – nu dormiseră toată noaptea, așteptându-l – ți-am spus că erau cât se poate de grijulii, îl crescuseră ca în vată, o parte din vină, ca să zic așa... dar la ce să-i mai învinuiești acuma, mai

ales că, în ceea ce mă privește... Dar la urma urmei, nu e vinovat nimeni, nici cel puțin sărmana santinelă care a tras prosteste; speriată sau, cine știe, poate pe jumătate adormită cum era, a văzut pe cineva apropiindu-se... Probabil, cum a dat de aerul rece, băutura i s-a ridicat brusc la cap și l-a lovit 5 atât de tare, încât habar nu avea ce face și unde merge – drumul spre casă nu trecea prin fața cazarmei – și din pricina asta n-a auzit nici somația cătanei... Am ajuns acasă, cum ți-am spus – doctorul a sunat, maică-sa a deschis ușa (era îmbracată într-un halat galben, cam uzat, cu motive 10 turcești), și când a deschis, pe doctor – care a salutat sau nu știu ce-o fi făcut – nici nu l-a văzut, drept la mine s-a uitat, probabil puțin nedumerită, că mă vede singur, fără Viorel. «Viorel unde-i»? m-a întrebat repede, și stătea în dreptul ușii, ne baricada intrarea, de parcă fără Viorel al ei nu ne-ar fi fost 15 admisă intrarea. Numai că eu n-am știut ce să-i răspund și, cuprins de lașitate, o lașitate izvorâtă din spaimă și frică, – am mințit: «Vine și el, doamnă», am îngânat. «Și de ce n-a venit, atunci, acuma cu tine»? m-a întrebat ea repede cu o voce aspră, parca gata să mă certe. Pornisem pe calea 20 minciunii ăsteia stupide, nu mai eram în stare să mă opresc: «I-am spus să vină cu mine, da' n-a vrut. A zis că se distrează foarte bine și că mai stă.» «Și de ce ai venit, atunci»? a întrebat ea din nou și și-a strâns halatul – afară era frig, – în jurul trupului îmbătrânit. «Am venit după bicicletă, am mințit eu 25 în continuare. Spunea că are o bicicletă nouă și să vin eu după ea, să ne-o arate și nouă», am spus repede, bucuros că aveam o minciună de care să mă agăț. Și atunci a intervenit doctorul: «S-a întâmplat o nenorocire, doamnă», a spus el în șoaptă și a căutat privirea femeii din fața lui. Se pare că ea a înțeles 30 înainte ca el să-i spună despre ce e vorba: s-a întors val-vârtej și s-a împiedicat în covor, era cât pe-acți să cadă, probabil ca să-și strige soțul, nu se simțea în stare să primească ea singură vestea: «Vino, repede, a strigat ea, vino, că i s-a întâmplat

ceva lui Viorel.» Și atunci a apărut domnul Șteferiuc, era profesorul nostru de desen și era foarte sever cu noi, sever și aspru, probabil că toată afecțiunea înmagazinată în el și-o revărsase asupra fiului său, nu mai rămânea mare lucru și pentru noi – în pantofi de casă și cu o carte *Ariel sau viața lui Shelley* a lui André Maurois, în mână. «De ce strigi așa, dragă?» a întrebat el calm, și atunci ea a izbucnit în plâns, înainte de a afla sinistra veste. Înainte de-a i-o spune noi... «Domnule profesor, a spus atunci directorul spitalului – pot să stau cu dumneavoastră puțin de vorbă, în particular?» «Ba să stai cu amândoi», a strigat ea și s-a repezit aproape la acesta, cuprinsă de un fel de furie oarbă, care izvora, desigur, din marea ei disperare. Pentru că ea, probabil, știuse de la început, încă din clipa în care ne-a văzut pe amândoi apărând în pragul ușii, despre ce era vorba. Știuse ce s-a întâmplat cu fiul ei, cu mult înainte de a i-o spune noi! Numai profesorul ne privea nedumerit prin ochelarii lui cu dioptrii multe și nu era în stare să priceapă. Ceea ce l-a înervat pe directorul spitalului, și probabil că iritarea aceea, pricinuită de totala orbire a profesorului, de năuceala acestuia, i-a dat curaj să vorbească: «I-au dus la spital», spuse el repede. «E la spital? strigă nemulțumit profesorul, de parcă fiul lui și-ar fi luat permisiunea să meargă într-un anumit loc unde el îi interzisese categoric să se ducă. Ce caută el la spital, domnule director, permiteți-mi să vă întreb?!» a spus din nou profesorul de desen și o mână o ținea pe clanța ușii – încă nu ni se făcuse loc să intrăm – iar cu cealaltă își aranja ochelarii pe nas, cu toate că aceștia nu păreau să aibă tendința să cadă... Și atunci soția profesorului, mama lui Viorel, n-a mai putut să suporte opacitatea soțului ei, faptul că el era incapabil să priceapă că s-a întâmplat acel lucru înspăimântător, pe care ea îl știa de atâta vreme: «A murit, ce vrei să se întâmple?» a strigat ea la soțul ei și a început să-l zgâlțâie cu putere, ca după aceea să se prăbușească, ca o cârpă, în brațele lui; și chiar atunci eu

am văzut bicicleta nouă-nouță, care era în spatele lor, bicicleta cumpărată de ei cu ocazia bacalaureatului și a absolvirii; o bicicletă de băiat mare; până atunci Viorel umblase cu o bicicletă trei sferturi (o primise cadou de Crăciun – fusesem și eu invitat atunci cu mulți ani în urmă – și domnul profesor 5
îmi cumpărase și mie un herbar nou). În clipa aceea, am fost cuprins de o cumplită părere de rău la gândul că de-acum înainte Șteferiuc n-o să mai aibă cum să se bucure de bicicleta lui; zadarnic dăduseră ei – adică domnul profesor – banii pe 10
bicicletă, trebuie să fi costat foarte mulți bani, puși deoparte, la fiecare salariu, cu multă grijă – Viorel tot n-o să se mai poată mândri cu ea. Și la gândul ăsta – cât se poate de sentimental și de stupid la urma urmei față de grozăvia celor întâmplare – am început din nou să plâng. «Eu sunt vinovatul! – am strigat – luând pe umerii mei întreaga vină. Nu trebuia să-l las singur!»... 15
Apoi am simțit că, dacă mai rămân acolo, inima mi se sparge de suferință. I-am lăsat cu durerea lor și am fugit...”

„Ei, te mai doare?” îl întrebă tânărul medic pe soldat. „Parcă m-a mai lăsat, domnu’ doctor”, spuse soldatul care ascultase și el întreaga povestire. „Până te însori, făcu doctorul 20
gluma obișnuită și destul de nesărată, are să-ți treacă, fii fără teamă.” „Îmi trece, domnu’ doctor, asta-i sigur, spuse soldatul. Numai prietenul dumneavoastră, săracul, el a avut mai puțin noroc decât am avut eu”, adăugă el. „Da, ai tu dreptate, el a avut mai puțin noroc”, spuse doctorul și ieși din camera 25
de gardă. „Dacă vrei să-mi potrivești perna asta, domnu’ sanitar”, spuse soldățelul, adresându-i-se lui Andrei. Andrei îi îndreptă perna și soldatul, în scurtă vreme, adormi.

2

Pe bancă, lângă Andrei – se aflau în parcul orașului – se 30
așeză un bărbat încă tânăr, să fi avut treizeci de ani, și i se

adresă acestuia, ca unei vechi cunoștințe. „De unde mă știe oare? se întrebă surprins Andrei. Unde și când ne-om fi cunoscut? S-ar putea ca ochelarii să fie de vină. S-ar putea ca din pricina lor – purta niște ochelari cu dioptrii multe – să nu-l recunosc“, căută Andrei o explicație. Difuzoarele din parc cântau muzică populară din țările prietene, apoi muzica se termină și se transmise buletinul meteorologic. „Nu-mi amintesc să ne fi întâlnit vreodată“, îi spuse Andrei străinului. „Eu, în schimb, spuse străinul și cu o mână își potrivește ochelarii – îmi amintesc *totul* până în cele mai mici amănunte.“ Intrigat, Andrei nu știe cum să interpreteze cuvintele ochelaristului. La ce fel de *tot* făcea, în definitiv, el aluzie? „Nu înțeleg ce vreți să spuneți“, vru el să-i spună, preferă însă să nu lungească discuția asta cam ridicolă, așa că schimbă vorba. Se plânse, așadar, acestuia – doar nu-i medic, ce m-o fi apucat să-i fac destăinuiri, se întrebă el – c-a început să-l doară gâtul. „În autobuzul cu care mă duc la spital, îi explică, e întotdeauna curent. E un geam spart și...“

– Când ai fost copil ai avut mereu necazuri cu amigdalele, spuse cu totul pe neașteptate ochelaristul spre marea lui surprindere.

Astea de unde le mai știe oare!? se întrebă Andrei mirat și-l privi și cu mai multă atenție, doar, doar reușește să-și amintească în vreun fel, cine era bărbatul care se așezase pe bancă lângă el.

– Lunea sau marțea, te trezeai foarte devreme, mai ții minte? În cerul gurii simțea o durere ascuțită, de parcă te-ar fi împuns un vârf de ac.

– Și mă bucuram, spuse Andrei. Bineînțeles că mă bucuram. Ceaiurile fierbinți, termometrele reci puse sub braț, toate astea îmi făceau o deosebită plăcere. Mama se foia neliniștită în jurul patului. Tăiam paginile cărților lui Jules Verne cu un cuțit uriaș de bucătărie.

– Cărțile ți le cumpăram eu, vinerea, când mă duceam la târg la Făget, îți reaminti tatăl lui Andrei.

– *Copiii căpitanului Grant*, spuse Andrei și zâmbi.

– Eva Nada îți spunea să te acoperi cu plapuma până peste cap cât face ea curățenie, îți amintești? Aerul rece pătrundea prin fereastra deschisă. Dai puțin plapuma la o parte, Eva Nada șterge noptierele de praf. Prin geamul deschis se vede nucul din fața casei acoperit cu chiciură. Toată noaptea a nins și miroase a zăpadă. Cerul e albastru și transparent, ca de sticlă. „Cineva a scăpat un muc de țigară pe jos, doamnă, și s-a ars covorul, spune Eva Nada. S-a făcut o gaură, ia uitați-vă, spune ea și-și trece un deget gros cu unghia murdară, prin gaura din covor. Faceți bine și nu-i spuneți lui domnu’ că eu v-am arătat-o, că, dacă îi spuneți, parcă văd că pe mine se supără“, se roagă ea de mama.

– I-ai promis mamei că te lași de fumat, îți amintești? Numai că nu te-ai prea putut ține de cuvânt. După o lună te-ai apucat din nou, spuse Andrei.

– O și văd pe Eva Nada bătând covoarele pe zapadă, spuse tânărul bărbat. Parcă o aud spunându-i mamei tale: „Bătătorul ăsta nu-i bun de nimic, doamnă. Trebuie să-i spuneți lui domnu’, dacă merge săptămâna asta la Lugoj, să vă cumpere altul nou. Nici nu pot bate covoarele ca lumea cu el!...“ Lunea și marța te durea, prin urmare, gâtul și rămâneaui acasă. *Copiii căpitanului Grant și Mihail Strogoff, Cinci săptămâni în balon și O călătorie spre centrul pământului...*

– îmi cumpărai tot felul de cărți, ce mă mai puteam bucura!

– O femeie minunată, maică-ta. Trebăluind tot timpul în bucătărie, certându-se, așa, din când în când cu Eva Nada: „Parchetul ăsta l-ai năclăit cu ceară, dar de frecat nu l-ai frecat ca lumea“, zicea ea. „Lasă, doamnă, îi răspundea Eva Nada, că nici dacă e prea alunecos nu-i bine! V-ar plăcea să alunece

domnu' și să-și spargă capul, Doamne ferește.“ Și în timp ce copiii îl căutau pe Căpitanul Grant, tu o auzai pe Eva Nada frecând parchetul în sufragerie; auzai respirația ei precipitată, din pricina efortului, auzai cum toate lucrurile din vitrină
5 sau din bufet, cum freca ea parchetul, scoteau un clinchet ușor, de parcă s-ar fi auzit niște clopoței de sticlă sau de porțelan. „Au, că nu mai pot să mă îndrept, așa cârnă am să rămân, se văita Eva Nada. Să nu dea dracu să se întâlnească în vreun fel cu mine, ăla care a putut inventa parchetul ăsta“, spunea
10 ea furioasă... Îți mai aduci aminte de ea? Era tuciurie la față și nasul îi era cam mare; dar era o femeie tare blândă și cumsecade. „A zis doamna – spunea ea când îți aducea ceșcuța cu ceai – să bei ceaiul ăsta, așa fierbinte cum ți l-am adus eu acuma. Că dacă se răcește, nu plătește la nimica. Gustă-l, să
15 vezi dacă e destul de dulce sau să-ți mai pun puțină miere de stup... Ei s-or dus la teatru la Făget și m-au lăsat pe mine, să am grijă de toate. N-au treaba, se distrează!“! spunea Eva Nada cu invidie dar și cu admirație, și stătea lângă tine, pe marginea patului, până tu îți bei ceaiul. „Nu mă ține și tu atâta, că
20 nu gat până se întorc ei și să vezi atunci pe doamna cum se încruntă și se supără. Bea-l și tu mai repede...“

– Ai dreptate, spuse Andrei. Frumoase erau zilele acelea când rămâneam acasă, pentru că mă durea gâtul, o adevărată sărbătoare!

25 – Și cum ai fost bolnav de scarlatină, și mama îți dădea să mănânci numai cartofi fierți, îți mai aduci aminte? Și plângea tot timpul lângă patul tău, de frică să nu mori.

– Nu pot înțelege, spuse Andrei, cum de mă mai doare gâtul. Amigdalele mi le-am scos, în clasa patra primară... Mai
30 ții minte, tată?

– Bineînțeles, spuse. La un doctor din Cluj, care în timpul „refugiului“ profesa la Făget. Ați așteptat amândoi în sala de operație cam mult. O fetiță cânta în odaia vecină la pian, apoi

cineva a strigat-o: „Vino să mă ajuți să leg borcanele astea“, a spus o voce de femeie și ea s-a oprit din cântat. S-a deschis o ușă – un miros de magiun care s-a prins puțin a pătruns în încăperea – și a intrat doctorul. „Ți-e frică?“ te-a întrebat el. „De ce să-i fie frică? a spus mama. Nici n-o să simtă nimica, e copil mare de-acuma, ne-am înțeles amândoi să fie cuminte...“ Numai că doctorul a cam greșit doza de narcotic și s-a cam speriat. Se apleca din când în când să-ți asculte inima. „Mai respiră“, a zis el. Erai sub efectul cloroformului, bineînțeles. Nu știai nimic din tot ceea ce ți se întâmplă. O 5
punea pe maică-ta să-ți ia mereu pulsul.

...Părăsiseră parcul și se aflau de-acum în plin câmp. Andrei constată că se îndreptau pe jos, nu cu autobuzul, spre spital.

– Cel mai mult ai suferit din pricina dinților, spuse tânărul bărbat. Uneori te lăsa să ți-i scoată – mama făcea întotdeauna operația asta – cu un clește mare de bucătărie. Eva Nada te ținea de amândouă mâinile și mama mânuia cleștele! Alteori vă duceați cu trenul la Făget – mai ții minte? – și după ce ieșeați de la dentist, treceați întotdeauna pe la librărie. Pentru fiecare dinte scos, câte o carte. 15
20

– Ce fel de cărți? întrebă Andrei, care uitase o bună parte din aceste întâmplări pe care bărbatul de lângă el și le mai amintea atât de bine.

– De Jules Verne, normal, spuse el.

– Miroseau atât de plăcut cărțile, spuse Andrei, și înăuntru 25
aveau tot felul de ilustrații.

– Vulturul zburând deasupra unor piscuri, în timp ce copiii căpitanului se ascund într-o viroagă, să nu fie văzuți, Mihail Strogoff cu lanțuri la mâini și la picioare, iar tătarii, goi până la brâu, cu cercei de aur în urechi și cu priviri feroase se foiau în jurul lui. Cărți răsfoite în grabă – librăria e peste drum de parc; durerea nu s-a potolit încă de tot, cu vârful 30

limbii pipăi mica rană însângeraată. „Ține batista la gură, să n-ajungă aerul rece“, spunea mama.

– Am uitat cum arăta librăria de care vorbești tu, spuse Andrei. Mi-am amintit însă de domnul Menghele, librarul,
5 pe el îl țin foarte bine minte.

– Ți-l amintești, nu-i așa? spuse tata. Mai ții minte că avea un nas mare, ca al lui Tănase și când tu te-ai uitat la nasul lui, el a făcut gluma obișnuită a marelui comic; cu un deget a vrut să dea nasul laoparte, de parcă ar fi intenționat ca în
10 felul acesta să-ți facă loc să treci.

– De la domnul Menghele am cumpărat și *Aventurile unui mic marinar*, spuse Andrei.

– O carte cu coperti albastre, spuse tatăl lui Andrei. Cu o corabie pe copertă, gata să se scufunde, cuprinsă de furtună.
15 Și cu un băiat pe catarg, care privește în depărtare și face semn cu o batistă albă.

– Nu în vitrină la domnul Menghele am văzut cartea asta, spuse Andrei. Mi-ați adus-o voi într-o seară, când v-ați întors de la un spectacol de teatru, de la Lugoj. Aveam temperatură
20 destul de mare, gâtul mă durea parcă mai tare decât de obicei, dar am rămas treaz. La întoarcere, mama îmi povestea întotdeauna și mie piesa pe care ați văzut-o, era un obicei al ei la care eu țineam tare mult. Îți dai seama cu ce nerăbdare vă așteptam... Afară ploua, voi vă scuturați pardesiile și
25 umbrelele de ploaie, în hol, și vorbeați între voi în șoaptă; vă închipuiați că dorm și nu voiati să mă treziți vorbind prea tare: „Păcat că a fost vremea asta urâtă“, a spus mama. „Un spectacol reușit“, ai spus tu. „Cred că Manolescu e cel mai mare actor pe care l-a avut țara asta. Poate Tony Bulandra a
30 fost ceva mai mare.“ „Numai titlul trebuie să mi-l explici și mie, a spus mama. Îți spun sincer că nu l-am prea înțeles. De ce, adică, „*Moartea civilă*“? a întrebat ea. „N-ai uitat cumva, la teatru, cartea copilului“? ai întrebat tu, brusc impacientat.

„Cum era s-o uit?! a spus mama. E la mine în poșetă. Nu înțeleg de ce-a putut fi atât de scumpă?!“ a adăugat ea.

– Am hotărât să te ținem încă o zi acasă, și hotărârea noastră te-a umplut de bucurie. Aveai o zi întreagă ca să citești cartea adusă de noi. 5

Ciudat – se gândi Andrei – să rămâi în amintirea altuia așa cum nu ești în stare să te regăsești în propria-ți amintire. E ca și cum cineva îți restituie un obiect pe care l-ai pierdut. Abia când îl primești înapoi, îți amintești de el.

– Și când ne-am întors de la oraș, după operația de 10
amigdalită, cu trăsura domnului Cristea, îți mai aduci aminte?

– Într-o dimineață de primăvară, își aminti bucuros Andrei. Plouase toată săptămâna, dar dimineața aceea era senină și luminoasă. Cerul era albastru, pâraiele formate de ploi curgeau vesele. Și în dreptul casei galbene am ajuns-o din urmă pe Florica lui Nandra. Își descălțase pantofii și lipăia prin apa caldută. Îi ținea într-o mână, iar în cealaltă avea o umbrelă mică și roșie pe care o ținea deasupra capului. „Ce să mă mai urc, a zis ea, de-acuma nu mai e mult, suntem ca ajunși. Numai vă noroiesc trăsura pe degeaba“. „S-a îndreptat vremea“, a zis mama. „Asta-i bine, a zis Florica. Că o fi destulă, ni s-a și urât, vă spun drept, de atâta ploaie.“ 15 20

Nu se mai aflau de-acuma pe drumul care urca spre spital – de o parte și alta prunii prăfuiți și uscați – drumul pe care Andrei îl făcea în fiecare dimineață cu autobuzul, ci, chiar în interiorul spitalului; se aflau, în aripa abia terminată, care nu fusese încă dată în folosință, a acestuia; coridorul era pustiu, nu se vedea țipenie de om. Apariția celor doi sanitari, în halate albe și în mână cu lanterne aprinse, îl nedumeri pe Andrei mai ales că pe coridor nu era întunec. Mici și rotunde, ca niște mingi strălucitoare și jucăușe, se mișcau în toate părțile jeturile de lumină ale lanternelor: în stânga și în dreapta, în sus și în jos, de-a lungul ferestrelor. Lanternele alunecară, cu 25 30

aceeași neostoită neliniște, de-a lungul trupurilor lor. Din când în când, jeturile de lumină se suprapuneau; repede însă se despărțeau din nou. „N-ați văzut cumva un băiețas? spuse unul dintre sanitari... A fugit din salon și trebuie să-l ducem în sala de operație.“

5 „Ce fel de operație? întrebă Andrei. Despre ce fel de operație e vorba?“ „De amigdalită, spuse sanitarul. Trebuie să-i scoatem amigdalele.“ „Nu, n-am văzut nici un băiețas“, spuse însoțitorul lui Andrei. Una din lanterne zăbovi mai mult pe chipul acestuia, așa că lui Andrei i se oferă prilejul

10 de a-l privi cu atenție. „Nici vorbă să fie tata, își spuse Andrei. De mirare c-am putut face o asemenea confuzie. Ochelarii sunt de vină, desigur, își spuse el, căutând să se justifice într-un fel. De ce v-ați pus ochelarii ăștia, domnu' doctor? îl întreabă pe doctorul Mihăileanu. Era cât pe-acți să nu vă recunosc. Vă schimbă complet expresia feții!“

15 „E adevărat, spuse doctorul și zâmbi. Mai multă lume mi-a spus același lucru.“ Cel de al doilea sanitar interveni din nou în discuție: „L-am căutat peste tot, spuse el, dar nu reușim să-l găsim. Parcă ar fi intrat în pământ“. „Dar bine, spuse doctorul și cu o mână își potrivi

20 ochelarii, ar fi cam timpul să-mi spuneți totuși și mie pe cine căutați cu atâta ardoare!“ „V-am spus, spuse sanitarul. Un băiețas căruia trebuie să-i scoatem amigdalele.“ „Azi dimineață părea liniștit, spuse celălalt sanitar. Stătea frumos culcat în pat și citea *Copiii Căpitanului Grant*.“

25 „E o carte foarte frumoasă. Mi-ar plăcea și mie s-o recitesc“, spuse doctorul și zâmbi. „Nici n-are de ce să-i fie frică, spuse celălalt sanitar. Îl adormim cu cloroform, nici n-o să simtă nimica!“ Toate cuvintele pe care le spuneau sanitariii, lui Andrei i se părea însă că le aude pentru a doua oară. Parcă ar fi fost vorba de

30 o piesă care se relua după ani și ani de zile: actorii înzestrați cu o memorie extraordinară, în ciuda anilor care s-au scurs, reușiseră să nu-și uite rolul, ba, din contră, și-l reaminteau din doască în doască, aproape cuvânt cu cuvânt! „Dar bine,

ar fi vrut el să le spună, băiatul acela nu mai există...“ Vorbele rămăseseră, cine știe din ce pricină, nespuse și sanitarii se îndepărtară. Andrei îi văzu dispărând la capatul coridorului. Agitația lor i se păru inutilă și zadarnică. „Lasă-i să-l caute, spuse doctorul care îi ghici parcă gândurile. Tot nu au acum 5 altceva mai bun de făcut.“ Se apropiau de ușa de la capătul coridorului, ușa aceea întredeschisă, care se bălăbănea în toate părțile. O rafală puternică de vânt – undeva era o fereastră deschisă și era curent – o închise, înainte de a se ajunge în dreptul ei. Ferestrele dădeau într-o curte imensă cu arbori 10 înalți, cu frunzele – era în cele dintâi zile ale toamnei – în cele mai aprinse culori. Soarele puternic le făcea parcă să ardă, păreau niște flăcări aprinse! Acolo în curte, printre arborii aceia bătrâni, se plimbau bolnavii în halatele lor lungi din flanelă cenușie. Unii, sub efectul somniferelor, se mișcau de parcă 15 ar fi fost cuprinși de o imensă oboseală. Alții stăteau pe băncile de sub bătrânii copaci și, în lipsă de altă ocupație, prindeau frunzele în palme, își îngropau fața în ele. Alții își aținteau privirile spre ferestrele mari, prin dreptul cărora treceau doctorii. Întreaga atenție a lui Andrei era îndreptată spre 20 bolnavii din curte, dar mai ales îl nedumeri ciudata lumină care se putea citi pe chipurile lor. Un fel de încredere naivă și cu atât mai impresionată din pricina asta; un fel de speranță profundă și de nimic tulburată, care îl emoționează până la lacrimi pe Andrei. „Ne vom vindeca, spuneau parcă privirile 25 acestora. Ne vom face bine cu toții, ne vom însănătoși, ne vom întoarce la mamele, la frații și la copiii noștri. Într-o zi – și nici nu-i chiar atât de departe, acel timp fără îndoială – porțile spitalului se vor deschide, portarii ne vor lăsa să ieșim; și, de vreme ce știm că ne iubiți atât de mult, încât nu puteți 30 trăi fără noi, ne vom reîntoarce la voi! Așa se va întâmpla de bună seamă!“

– Te mai doare gâtul? îl întrebă ochelariștul.

- Nu, spuse el repede și speriat. De ce să mă doară gâtul?
- Tu mi-ai spus, chiar adineaori, că te doare, spuse doctorul mirat de comportarea lui.
- Mi-a trecut, spuse repede Andrei, nu mă doare nimic.

EPILOG

– S-a cam înnorat dinspre Coșova, m-aș mira să nu înceapă ploaia până ajungem noi acasă, spuse Maria.

– Cerul mi-a reușit. Așa un albastru nu s-a mai văzut. Poate o idee mai întunecat; totuși, am să-l las așa, mi-e teamă să nu-l stric, spuse Ignasia. 5

– Nu mai avem mult, draga mea. Dacă n-are întârziere, ajungem înainte de zece. Așa că o să ai timp să-ți încrețești părul, spuse Iulișca cea bătrână.

– Poate că mă împrumuți tu cu niște bani. Nu-mi trebuie mulți, o sută de șilingi dacă îți prisosesc, mie îmi ajung. Vreau să-mi cumpăr niște vopsele și o pensulă mai mare, spuse Honoriu Dorel. 10

– Până ajungem noi acasă, chiar dacă ne udă un picuț, nu-i mare bai. Ne mai răcorim, nu strică. Au curs apele azi de pe mine în târg, așa o zăpușeală a fost, spuse Andrei. 15

– Cutiile astea de la medicamente, te poți juca cu ele, dacă vrei, spuse doctorul Tisu.

– Să nu uităm să intrăm la Curiac, și să cumpărăm niște vopsea de ouă, spuse Maria. 20

– La noapte când vii, să ai grijă să umbli în vârful picioarelor, să n-o trezești pe tanti Elsa când treci prin dreptul camerei ei, spuse Gudruna.

– Am o voce extraordinară, degeaba râdeți voi, spuse Ignasia. Dacă vreți, pot să vă cânt ceva foarte vechi și frumos de la noi din Polonia. Un cântec, foarte, foarte trist, păcat însă că voi n-o să înțelegeți cuvintele. Pe scurt, e vorba despre
 5 o tânără țărăncă pe care o cheamă Hanka și ea are un logodnic pe care îl cheamă Ian. Și el pleacă la armată, la război, departe, departe și plecat a fost, nu s-a mai întors. A murit sau și-a găsit pe alta, nu se știe. Cântecele nu spune ce s-a întâmplat. Și atunci Hanka a înnebunit. Altceva nu făcea cât era ziua
 10 de lungă...

V-am așteptat ieri după-amiază, domnișoară Tili. M-am și grăbit să fie totul gata pe când veniți dumneavoastră. Ați uitat, da nu-i nimic, se mai întâmplă. Facem proba, acum, cred că o să fiți foarte mulțumită. A ieșit chiar mai bine decât
 15 mă așteptam. Splendid! spuse croitorul.

– E un dans destul de greu. Dar nici băieți care să fie așa neîndemânatici ca voi n-am văzut! Tu, Honoriu, n-ai pic de grație. Ține piciorul întins și nu te mai legăna atâta! Dacă nu te uiți la mine cum fac, bineînțeles că n-ai să înveți niciodată.
 20 Foarte bine, râdeți sănătoși, gata, m-am supărat pe voi, nici nu vă mai arăt! spuse Ignasia.

– Anul trecut s-a întâmplat o adevărată tragedie. Ne-au murit toate păsările. După cum vezi, ne asumăm și noi anumite riscuri, spuse domnul Günter.

25 – Rămâneți cu bine, dragile mele, și să nu mă uitați!

– Ăsta-i unt, pentru fetiță, domnu' doctor. E proaspăt, cum să nu fie proaspăt și e tare gras. Să vă fac un pachetel să-l duceți mai ușor?... S-a înălțat tare mult în ultimul timp. Am văzut-o ieri la biserică. Mă credeți că era să n-o recunosc...

30 – E o lebădă sacră. Lebăda care trage barca de aur a lui Lohengrin! spuse Sieglinda.

– Așa vine un miros ca de ploaie. Voi nu-l simțiți?

– După ce moare mama, m-am gândit să vând casa și să mă întorc la Seghedin. Să nu rămân singură printre străini.

De neamuri nu ducem lipsă, acolo, acasă la noi. Și ele abia mă așteaptă, spuse Iulișca cea tânără.

– Să ne luăm ceva, să nu plecăm numai așa, în spăcel, spuse Ana. Când ne-om întoarce o fi răcoare. Acuma pripește soarele, dar la noapte o să fie frig. Să ne grăbim că trenul nu așteaptă după noi... 5

– Ce zici de Klimt? Ciudat amestec de rafinement și de prost gust, nu ți se pare? Pânzele lui seamănă cu niște cutii de bomboane, așa îți apar ele în prima clipă, nu-i așa? Dacă începi să te uiți mai atent, însă, lucrurile se schimbă. 10
Senzualismul lui rafinat, pervers, n-aș putea spune că-mi place. Mai degrabă mă intrigă.

– Să udăm puținel pe jos, să nu se facă prea mare prăfărie, eu așa gândesc, spuse Maria.

– Iertați-mă că v-am oprit, dar v-am auzit vorbind românește. Sunt de câteva zile la Viena și nu mă prea descurc. Nu știu o boabă germană. Am dedus, de asemenea, că sunteți pictori sau că, în tot cazul, vă preocupă pictura. Sunt în drum spre Paris, eu de asemenea... 15

– Am o echipă de pescari printre bolnavi, care îmi aduc întotdeauna pește proaspăt... 20

– Ați întârziat, n-am ce să vă fac, spuse preoteasa. De acuma o să mâncați supa reîncălzită. Și vă rog să vă descălțați, așa pline de noroi e interzis să intrați. Am să-ți dau niște pantofi de casă de-ai mei, draga mea. Dacă sunt prea mici și nu-ți intră piciorul în ei, lasă-i pentru fetiță și ție am să-ți caut niște pantofi vechi de-a lui popa... Ce-ați zice voi de niște clătite cu marmeladă de scoabe? 25

– Nu-i nimic că ești mică, nu trebuie să-ți faci probleme din cauza asta. Nu toate interpretele lui Wagner e obligatoriu să aibă o sută de kilograme! Nu despre asta e vorba. Vocea ta e cea care mă îngrijorează: e prea dulce, mult prea dulce, draga mea, îi lipsește, ca să spun așa, o anumită asprime, o fărâma de duritate. Ești născută în sud, și asta, vezi tu, se simte. 30

Soarele sudului ți-a îmblânzit vocea. Bineînțeles că nu-i totul pierdut, de încercat, încercăm, altceva am putea face, nu-i așa?

– Stimate domnule Nemoianu, permiteți-mi să cer mâna distinsei dumneavoastră nepoate, domnișoara Lili.

5 – De strâns, mă cam strâng. Dar așa e la început, până mă obișnuiesc cu ei. Nu mi-i de asta, da îmi pare rău după bani, c-au fost destul de scumpi. Curiac ăsta toate le-a scumpit de la un timp, spuse Maria.

– Acum doi ani, am făcut o plimbare pe Rin foarte lungă,
10 noi două, otata și omama. A fost splendid. Am cântat tot timpul, și otata a fost foarte vesel, făcea glume dintre cele mai reușite, îl simpatiza toată lumea. Una e să vezi Rinul din tren și cu totul altceva să-l admiri de pe vapor.

– Odată, au pescuit un pește uriaș: nu-ți exagerez dacă
15 îți spun că era aproape cât un copil. Era viu, se zbătea încă. Din păcate, nu sunt mare amator de pește. Păstrăvii, sunt, în schimb, altceva. Cui nu-i plac păstrăvii...

– La început, ne-a fost mai greu, povesti lulișca cea tânără. Stam aproape de gară și noaptea nu puteam închide ochii,
20 nu mă lăsau trenurile să dorm. Ațipeam și atunci le auzeam fluierând și săream din somn. Dar cu timpul ne-am obișnuit. Făceam amândouă, eu și mama, flori din hârtie creponată, și de vândut le vindeam bine, nu pot spune. Am fi câștigat noi și mai bine, numai că mama n-a vrut să facă, oricât m-am
25 rugat eu de ea, coroane, pentru morți. „Eu dacă fac coroane din alea de care zici tu, mă întristez foarte tare și n-am voie, sufăr cu inima, și doctorul așa mi-a spus, când am fost la el, să fiu mai mult veselă decât tristă. Ajungă-ți și ție cât câștigăm, nu fi așa lacomă de bani,” mi-a spus mama. Așa că a trebuit
30 să renunțăm.

– Honoriu Dorel Rațiu a reușit să elibereze linia și culoarea de orice severitate. A încercat să descentreze compoziția, s-o facă să explodeze! El i-a deschis tabloului, în adâncime, un nou spațiu. Substanța acestei picturi se transformă, încet, încet

în poezie; pictorul pare la rândul lui că stă de vorbă cu astrele. Suntem purtați pe nesimțite spre o lume misterioasă. De la primele sale pânze – să amintim celebrul cocoș cu picioare de sticlă, operă care deschide seria capodoperelor de mai târziu – până la...

– Mă gândesc să deschid un fel de școală de pictură, spuse Ignasia. Sunt foarte mulți tineri plini de har, dar care, în schimb, nu știu să țină un penel în mână, nu cunosc secretul tainic al potrivirii culorilor. E păcat să nu împărtășesc și altora din bogata mea experiență. Așa sunt eu, nu pot fi o ființă egoistă. Pe cine pot, ajut. Vreau să-mi pun talentul în slujba celor care au nevoie de el!

– Eu zic să trecem pe la văruțu, înainte de a merge la biserică, spuse Maria, așa cred eu că șade frumos. Te-ai întors și tu de la armată și nici nu te-ai întâlnit cu el, de când ai venit, nu i-ai călcat pragul; să nu spună că ești cumva mânios pe el, să nu se supere. Nu stăm mult, poate că nici nu intrăm. Dacă merg și ei la biserică, îi așteptăm, că-i devreme, n-am văzut pe cineva trecând până acuma, afară de popa, și nici el n-a trecut de mult. Te-ai fi putut ruga de Meniță, să-ți ia el cu foarfeca din păr la spate, c-a crescut cam mare; ai rămas netuns chiar de sărbători. Nu fi și tu așa de delăsător. Acuma, până trece Paștele, cine te mai tunde!

– Ești fată cu liceu, spuse Cora. Putem avea și noi pretenții. Să știi că n-am să fiu de acord să te măriți cu oricine. Nici să te grăbești cu măritișul, n-am să te las, să faci tu greșala pe care am făcut-o eu...

– Ignasia! Pentru Dumnezeu, trezește-te odată! Tu n-ai grijă, dormi dusă, și vaca noastră a intrat în lucernă. I s-a umflat burta, tu nu vezi, m-aș mira să nu crape. Abia se mai poate mișca. De când sunt, n-am văzut o ființă mai puturoasă ca tine. Tu cât e ziua de mare, ai tot dormi!

– Pe un soare ca ăsta, ușor faci insolație. Ne-a povestit mama nouă, odată, ce-a pățit ea când a fost tânără. Cum s-au

întors ei cu trăsura de la o serbare și cum ardea soarele, dar era și oleacă de vânt. Mama avea o pălărie cu boruri mari și nu știu cum s-a întâmplat c-a luat-o vântul și drept într-o baltă i-a aruncat-o. Bineînțeles că nu și-a mai putut-o pune pe cap, și soarele era foarte puternic, ardea cât se poate de tare și din pricina asta mama a rămas cu durerile alea cumplite de cap. 5
Îți mai amintești de ea cum se plângea, tot timpul că o doare capul? Așa o să pățim și noi, ai să vezi! Pe un timp ca ăsta nu umblă nimeni fără umbreluță.

10 – Am fost la Prater ieri, ne-am distrat, ne-am petrecut de minune. Și cu ce te-ai ales dacă n-ai vrut să mergi? Tu zici că tabloul e aproape gata, dar eu nu văd un progres prea mare. Știi că se vinde la Prater porumb fiert, ca la noi acasă? Într-un fel zis, ca la noi acasă, pentru că porumbul ăsta, al nemților, 15
nu are nici un gust.

– Nu mai țin minte din ce m-am trezit. Destul că am auzit ceasul de pe perete cum bate de trei, și de dormit n-am mai putut adormi, parcă a sărit somnul de pe mine, m-am luat cu gândurile. Am dat să mă gândesc la Ion, cum e el acolo 20
singur printre străini, și așa o tristete și o durere m-a apucat că am început să plâng. Și atunci soru-mea, Ana, s-a trezit din plânsul ăla al meu și m-a întrebat ce s-a întâmplat cu mine, dacă am pățit ceva că plâng. Taci, tu, i-am spus. N-avea tu grija mea, taci și dormi. Și ea repede a și adormit, și atunci 25
eu m-am furișat din pat și am ieșit pe prispă afară, să mă mai răcoresc. Și era o lună, de se vedea ca ziua; și după un timp, nu mai țin nici eu minte cât am stat acolo, a început să pălească cerul și să cânte cocoșii. Era cald, vara în luna lui cuptor, și atunci a trecut cineva pe drum, nu știu cine o fi fost și a aruncat 30
un bolovan în părul nostru de s-a umplut drumul cu pere.

– Am fost și la Istanbul, povesti Ignasia. Cel mai mult pot să spun că mi-a plăcut clima. Orientul m-a fermecat, da, ăsta e cuvântul potrivit, pur și simplu m-a fermecat! A apărut, într-o revistă, cu ocazia asta, o fotografie de-a mea; cred c-o

mai am, stai o clipă să ți-o arăt. Țsta e Bosforul, păcat însă că nu se poate vedea, cât de albastră era apa! Pe măgăruș sunt eu, m-am legat așa cu un turban ca să fac pe nebuna, n-aș zice că-mi stă rău dar nici bine nu-mi stă; iar domnul acesta, care cu o mână se sprijină pe palmier, e un prinț indian; avea
5 un nume imposibil, nu-mi cere să-ți spun acuma și cum îl chema. Nu mă prețuia prea mult ca artistă, dar la ce te poți aștepta de la niște indieni!? L-am convins totuși, până la urmă, să-mi cumpere tabloul. Mi-a dat o groază de bani pe el, pentru
10 că la bani nu se uita, era foarte generos.

– Rochia asta e, într-adevăr, puțin cam mare, spuse doctorul Tisu. Dar nu-i nimic, vara e și așa pe sfârșite, cel mult ai fi putut s-o îmbraci de câteva ori. O punem frumos în dulap și până la anul, mai crești și tu; o să se potrivească de minune,
15 ai să vezi.

– Astea nu-s țigări pentru mine, domnu' doctor, spuse acarul. Astea sunt țigări fine. Extra!

– Ai dreptate, se poartă într-adevăr pălării cu boruri mari, dar mie nu-mi stă bine, nu vezi, cu o pălărie ca asta. Am fața
20 prea rotundă, nu mă avantajează. O femeie trebuie să știe, dragul meu, ce i se potrivește și ce nu. O soție de medic nu poate să-și pună în cap orice, nu se poate îmbrăca oricum! spuse Cora.

– Acum am ce citi. Mi-a dat Tisu o carte foarte nostimă.

– S-a lăsat ceața. Rinul aproape că a dispărut cu totul, aproape că nici nu se mai vede, spuse Sieglinda.
25

– Nucile astea sunt ori goale pe dinăuntru, ori mucegăite, spuse doamna Costinaș. Păcat pur și simplu c-am pierdut
30 timpul cu ele. Am ales un pumn de sâmburi. Nu-mi ajunge nici pentru un cozonac mai bogat! Și, pe deasupra, s-au și spart greu. N-am avut de lucru!

– Mirele nu prea mi-a plăcut, spuse Maria. E mic și negricios și nici vorbitor nu pare să fie. Așa-i când te mărită

alții. Nu toate au avut norocul meu, să se ducă după cine i-a fost drag.

– Doamnă Costinaș, v-am reparat primusul. De-acuma e gata, nu mai filează!

5 – De bani nu duc eu lipsă, în privința asta fii liniștit, spuse Ignasia. Eu sunt de părere să dăm sfoară în țară, poate că din panii cei mari s-or găsi și din cei fără lețcaie în buzunar și care ar avea niscaiva casteluri de vânzare. Și dacă s-o afla și vreunul dinăștia, eu zic să nu ne uităm prea mult la bani. Ce altceva,
10 spune și tu, aș putea de-acuma să-mi doresc?

– Bun ar fi fost prunu' acuma, spuse Ion, mare prostie am făcut noi că l-am tăiat. Eu am vrut să nu-l tai, dar și tu și mama, atât m-ați tot bătut la cap, n-am avut ce face, m-am luat după voi și acum, îți spun drept, îmi pare rău. A aprins
15 parcă Dumnezeu lumea, călduri ca astea n-au fost de când mă știu. Într-o vreme mi-a trecut prin cap să las coasa și să mă arunc în râu așa îmbrăcat. Mult nu mai ține așa, un ceas, două și se lasă un picuț de umbră...

– Închipuiți-vă că am fost student la medicină trei ani de
20 zile! Am abandonat-o, spre marea nemulțumire a părinților. Mai ales tata ținea cu orice preț să mă vadă medic. Nu m-a iertat, aș putea spune, până a închis ochii. S-a mai împăcat cu ideea, e adevărat, în clipa în care pânzele mele au început să aducă oarecari venituri. A fost tot timpul convins că la
25 mijloc se află o mică escrocherie. A murit, sunt sigur, cu teama că până la urmă o să iasă totul la iveală și am să fiu pus să dau banii înapoi. Înainte de a închide ochii m-a chemat lângă patul lui și mi-a spus: „Eu n-am tras pe nimeni pe sfoară de când mă știu. Mor cu inima împăcată“. Era un fel de
30 avertisment. Mama, săraca, a fost, în schimb, în permanență alături de mine. Fiecare succes al meu o umplea de mândrie și de bucurie. Era o femeie fără prea multă pregătire, dar am impresia că a înțeles pictura mea mult mai bine decât atâția alții. După ce-a murit, n-am fost în stare să pun mâna pe

pensulă doi ani de zile. Mi se părea că nu mai am pentru cine picta, de vreme ce ea nu mai este.

– Ignasia, vino să vezi eclipsa de soare! Te-am mai strigat de câteva ori, dar se vede că dormeai dusă; tu, cum pui capul pe pernă, te și fură somnul! La început a fost cel mai frumos, 5 poate să-ți și pară rău! S-a lăsat, așa, un fel de umbră și au trecut niște cocostârci mari, au zburat jos, una cu pământul, și aveau aripile albe, cum e neaua. Au scos un fel de sunete ori ce-au fost, ca un fel de trâmbițat! Eu m-am speriat foarte tare; din cauza asta m-am tăiat și la deget. Cu sticla cu care 10 m-am uitat la eclipsă, cu ce vrei să mă tai!... Helcia și Ștefa s-au ascuns în podul grajdului, ele n-au vrut să se uite, le-a speriat Jurik, le-a spus că-i sfârșitul lumii, și ele, proastele, atât au așteptat. Au început să strige și s-au urcat repede în pod. Ștefa a călcat nu știu cum, rău, când au ajuns la jumătatea 15 scării era să cadă; îți dai seama, dacă ar fi căzut de-acolo și-ar fi spart capul precis.

– Când eram fetiță de vârsta ta, adică ceva mai mare decât tine, veneam adeseori în poiana asta, draga mea. Îmi luam o carte cu mine, uite acolo unde e acum cireșul acela micuț 20 aveam obiceiul să stau. Era acolo un copac bătrân, îl trăsnise cine știe cu câți ani în urmă, era aproape putred și plin de furnici. Niște furnici mari și roșii care pișcau îngrozitor, dar eu eram mult prea atentă la cele citite ca să le simt. E adevărat că brândușele și ghiociei nu-și făcuseră încă vatra aici, flori 25 nu erau ca acum, se auzea, în schimb, și atuncea susurul apei, și eu mă opream din când în când din citit, cădeam pe gânduri și așa, cu totul pe neașteptate și aparent fără nici un motiv, izbucneam în plâns.

– Wagner nu poate fi cântat de orice precupeță de pe stradă, se cere pregătire înaltă. În ceea ce vă privește, sunt mulțumit de voi, n-ați pierdut timpul degeaba, se simte anul petrecut la Viena. Răgușeala asta a ta, Gudruna, sper totuși să fie trecătoare. Trebuie să vă menajați vocea, dragile mele. 30

Să vă gândiți tot timpul că e bunul vostru cel mai de preț, comoara voastră, ca să zic așa. Consider că încă un an de studiu e absolut necesar, ceea ce vă cer, în schimb, este maximum de seriozitate. Studiu și iar studiu, muncă fără preget. Înțeleg
5 că ați avut nevoie de o mică vacanță, erați și voi mult prea obosite, o scurtă pauză a fost necesară, ca să zic așa, dar de acuma să vă ajungă. Întoarceți-vă frumos la Viena și cât mai degrabă, nu mai zăboviți.

– Și atunci ne-am luat la întrecere amândouă, care poate
10 sta mai mult cu capul sub apă? Și lângă o salcie bătrână și noduroasă era apa cea mai adâncă, și Ignasia a zis să intrăm acolo. Eu n-am vrut, mi-a fost frică de șerpi, dar Ignasia n-a avut grijă, a înotat până lângă salcia aceea și s-a băgat cu capul la fund. Am așteptat un timp să iasă afară, dar degeaba am
15 așteptat, ea n-a mai ieșit. Am crezut atunci că s-a înecat. Am început să plâng ca o proastă, dar n-am îndrăznit să strig după ajutor. Ea însă, fără s-o văd eu, a ieșit tiptil din apă și s-a ascuns în scorbura salciei. Sta acolo ascunsă în scorbura, se uita la mine cum plâng și se prăpădea de râs.

20 – Mi-a plăcut anul ăsta la Balta Caldă, nu pot spune, dar mi s-a părut că-i prea multă îmbulzeală. Văru' Octavian nici n-a găsit, la început, un loc unde să-și lase cocia, atâta golomoz a putut fi. Ion ar fi vrut să mai stăm, lui îi place unde îi multă lume și-și petrec oamenii, da mie
25 mi-a fost tare cald, nu m-am văzut ajunsă acasă. Ion nu, că-i mai bine să mergem la Românești unde, așa a auzit el, îi joc mare; au adus niște muzicanți vestiți de la Lugoj, că-i tare frumos și-i păcat să nu mergem. Du-te tu și fără mine, i-am spus, că eu nu mă supăr. El singur n-a vrut să se ducă,
30 mi-a spus că nu șade frumos să meargă fără nevastă. Numai Ionăruț a avut obiceiul ăsta, să se ducă singur la toate petrecerile, că i s-a dus vorba. Las' că mergem altădată, nu s-or termina petrecerile și sărbătorile, e destul timp și pentru ele...

– O să rămână lefteri, săracii, o să le iau toți banii. Ei de-un timp încoace sunt și cam uituci, au îmbătrânit, mai uită cărțile, aș putea să-i fraeresc, dar eu nu sunt femeia aia, au noroc mare cu mine. Câteodată se mai întâmplă să mă înfurii, mi se acrește și mie să stau cât e ziua de lungă și să bat cărțile cu ei. Mai 5
duceți-vă acasă, le spun, de-acuma gata, ajungă-vă, nesătuilor, aveți și voi nepoți de crescut, aveți și voi o familie. Nici bani nu mai aveți în pungă, cu ce amaru' vreți să mai jucați?! Și atunci ei mă roagă să le împrumut o sumă așa mai mică, până a doua zi; se așază și în genunchi în fața mea, numai să mă 10
las înduplecată. Sunt slabă, ce să fac, până la urmă cedez!...

– Treaba ta, în fond tu te căsătorești cu el, tu ți l-ai ales, știi că mie nu-mi place să mă amestec, spuse Iulișca cea bătrână. Dar mie, dacă vrei să fiu sinceră, îți spun drept că nu mi-a făcut impresie bună. O fi ea de la percepție, dar nu 15
are maniere, nu știe să se poarte. Am făcut față, nu poți să spui nimica, l-am servit cu toată atenția; și când s-a ridicat de la masă s-a scobit tot timpul în dinți, un mulțumesc n-a știut să spună. Un om trebuie să fie și vorbitor, draga mea; ori el altceva n-a scos din gură, cât am stat la masă, decât *da* 20
și *nu*. O vorbă mai spirituală n-a spus. La Seghedin ai fi avut tu alți pretendenți, dar ce vrei să-ți fac acuma, ideea ta a fost să plecăm... M-am uitat și la cămașa lui, săracu. Când te duci în vizită, o cămașă tot îți pui, așa mai ca lumea, un bărbat în astfel de situații trebuie să facă impresie, nu poate umbla 25
oricum. Sunt și eu de părerea ta că, de-acuma, trebuie să te măriți și că nu-i bine să alegi prea mult, dar avem și noi pretențiile noastre. Nu te poți mărita, așa, cu oricine!...

– M-am sculat din pat, încet, nu cumva să-l trezesc pe Ion, c-a fost tare ostenit, aseară când s-a culcat a căzut lemn. 30
De-acuma s-a lăsat frigul, mi-am spus, de-acuma gata cu vara. Tremuram toată, am luat bunda, doar mă mai încălzesc. Am făcut focul, dar lemnele erau ude, s-au aprins greu. Am deschis ușa să ies în ocol și mare mi-a fost mirarea când am văzut că

afară era neaua de-o palmă. Nici frunza nu s-a scuturat și a și căzut neaua, cine ar fi crezut! Am închis repede ușa să nu între frigul și un timp am stat pe un scăunel lângă sobă. Mă uitam când la foc, între timp s-au aprins lemnele alea și-a
5 început să ardă, când la Ion al meu; îmi era drag să mă uit la el, să-l văd cum doarme. Într-un timp s-a întors pe o parte și am crezut atunci că se trezește, da' el nu s-a trezit, numai și-a pus o mână sub cap, așa i-a fi fost lui somnul mai ușor...

– Tata îmi lăsa întotdeauna mie cutiile de la medicamente
10 să mă joc cu ele. Unele erau frumos colorate, dar erau și dintre acelea ce miroseau urât. Ce mi-a dat mie odată în gând, să le spăl, să nu mai aibă miros. Cartonul s-a muiat și a trebuit să le arunc. Câteodată se întâmpla ca tata să-mi deseneze pe cartonul acela prinți și prințese și mă lăsa să le decupez cu
15 foarfeca.

– Eu, în locul tău, tăticule, nu l-aș lua și pe Titus cu noi, l-aș lăsa acasă ca să-l pedepsesc. Azi la școală, domnișoara învățătoare de două ori l-a scos la tablă și l-a pus în genunchi..
Și știi de ce? Pentru că a făcut tot timpul ca pitpalacul, da'
20 tare, nu încet, așa de tare că a auzit și domnișoara. Să-l pedepsim, tăticule, să nu-l luăm cu noi la expoziția ta, eu așa zic. Sau, dacă îl luăm, știu că nu te lasă pe tine inima să nu-l iei, să nu-l lăsăm să stea în mașină cu noi, în față, să stea cu mama și cu fetele, în spate. Trebuie pedepsit, altfel ai să vezi
25 câte o să ai de tras mai târziu de pe urma lui. Și numai tu ești de vină, mama e de aceeași părere cu mine, așa îl resfeți, ceva de speriat. Și în tabloul tău, dacă vrei să știi, nici nu seamănă, tu l-ai făcut ca un înger și el e dracu gol!

– Ți-am pus și niște ciorapi mai grosuți, la Viena or fi
30 iernile aspre, nu ca pe la noi. Și ai grijă, când se lasă frigul, nu cumva să umbli fără sfetăr, nu te uita la el că nu-i chiar așa de extra. Nu te lua tu după nemți, ei pot umbla cum vor ei, ei nu știu ce-i aia frig. M-am uitat astă-iarnă la Willy al lui Polacek: ningea, și el cu capul gol! Și când l-am întrebat

dacă nu-i îngheață capu, așa fără căciulă, ca să-mi arate cât îi este lui de cald, s-a desfăcut la palton, și până la biserică a mers cu el desfăcut, măcar că erau geruri din cele mari... Așa că tu ai grijă și nu te lua după nemți!

– Nu știi cum au găsit ei muzicanții ăștia, mie, vă spun 5
drept, nu mi-a plăcut chiar așa de mult cum au cântat. Nu
am vrut să mă amestec, să nu se supere vărutu Octavian, că
el i-a adus, dar, dacă ar fi fost după mine, tot pe ăia de anul
trecut i-aș fi luat. Nu știi dacă mai țineți voi minte, dar aceia
au cântat întruna, dacă s-au fost oprit de două, trei ori și numai 10
atuncea când au fost și ei îmbiați cu mâncare și cu beaură.
Aștia de anul ăsta au cântat un cântec, două și gata, s-au și
oprit! Ba, la copilul ăla de la torogoată, nu știi de câte ori i
s-a tot stricat instrumentul. Și nici cântece multe și din cele
mai noi, care se cântă acuma, n-au știut. Așa s-a întâmplat 15
că, după ce-au stat la cină, puțini oameni au mai venit. Pe la
două, așa, s-au rărit, că puteai să-i numeri. Mai mult copilandri
dintre cei care nu s-au săturat de joc și vreo două trei babe
care n-au avut somn și le-a fost lor drag să le țină căputul.
Pe la patru, gata, muzicanții și-au și strâns instrumentele și 20
n-au mai vrut să cânte. „Avem tren – zice copilandrul de la
torogoată – dacă mai rămânem, pierdem trenul, am cântat
destul, de-acuma să vă ajungă...” „Am fost ori n-am fost noi
înțeleși, cu voi, să cântați până se crapă de ziuă, spuneți pe
dreptate și pe omenie, că doar ni-s oameni, nu ni-s așa oricine“, 25
le-a zis văru Octavian. Îi era și lui rușine, el i-a adus, cum
știți. „Păi dinspre Fărășești, dacă bag eu bine seama a și început
să se lumineze“, sare atunci cu vorba cel mai bătrân dintre
muzicanți, cel care era și șeful lor. „Voi aicea ați cântat, nu
la Fărășești, eu așa cred, zice atunci văru Octavian. Noi v-am 30
plătit, și de tocmit nu ne-am tocmit, v-am dat atâta cât ați
cerut voi, de domni am fost domni, numai că n-am avut cu
cine, de lucrul ăsta îmi pare mie rău.“ Așa s-au ținut unii cu
alții în gură. Ai dracului muzicanți! A mea m-a și certat când

am ajuns acasă: „Tu, Ioane dragă, zice, nu te mai pune de-acuma cu copilandrii, că nu mai ești de vârsta lor. Cu cât ai jucat și petrecut să-ți ajungă, c-a fost destul.“

– Sunt aproape treizeci de ani de când n-am mai fost la
5 Viena, dar orașul mi se pare aproape neschimbat. Dacă n-ar fi atâtea mașini, mașinile, dragul meu, pe timpul acela erau aproape o curiozitate, țin minte că într-un an Ignasia... dar să revenim la Viena, nu-i așa, să ne reîntoarcem la orașul imperial, pe care tu îl vezi acum pentru prima oară. S-ar putea
10 să ne fi rătăcit puțin, în tot cazul, undeva în apropiere era casa unde am locuit împreună cu un alt student român, tot ardelean și el. Uite ce caraghios lucru, dar am uitat cum îl chema! Ce să faci, dragul meu, au trecut așa de mulți ani de atunci!... Eram tânăr și nefericit... Ce vremuri, nu-i așa? Gata,
15 te-am purtat destul. Ești frânt de oboseală, probabil. De-acuma e timpul să ne întoarcem la hotel. Poate reușim să facem și o baie caldă, înainte de vernisaj. Să-mi aduci aminte să punem la poștă scrisoarea pentru cei de-acasă. De-o săptămână n-au mai primit nici o veste de la noi. Au și ei
20 motiv, nu-i așa, să se neliniștească!

– În pădure m-am întâlnit cu o zână. Era îmbrăcată într-o rochie roz, transparentă și într-o mână avea un buchet de flori mov, legate cu o panglicuță verde. Tu, Ignasia, mi-a spus zâna, ai să ajungi o persoană foarte vestită! O prințesă sau așa ceva...
25 Pe cuvântul meu de onoare dacă te mint! S-a întâmplat chiar așa cum ți-am povestit eu acum.

NOTE. COMENTARII. VARIANTE

I. SCHIȚE ȘI POVESTIRI

COPACUL

Apărut în 1963, la Editura pentru Literatură din București, cu o prefață semnată de Dumitru Micu și în prezentarea grafică a lui I. Braun, volumul de proză scurtă *Copacul*, marcând debutul editorial al lui Sorin Titel, face parte din colecția „Lucefărul“, destinată tinerilor scriitori. El reunește douăzeci și una de schițe, publicate între 1957 (*Idilă*) și 1962 (*Vara, Darul*), în paginile revistelor „Tribuna“, „Lucefărul“, „Gazeta literară“, „Scrisul bănățean“, mai întâi în anii petrecuți la Cluj-Napoca (perioadă a așteptării unui aviz favorabil de continuare a studiilor universitare), apoi, în cei de profesorat, desfășurat în comuna Cârpa și la Caransebeș.

Din faza premergătoare editării cărții, se păstrează în arhiva familiei Titel răspunsul criticului Dumitru Micu, trimis autorului după lecturarea manuscrisului dactilografiat; această mărturie este amintită de Iosif Titel în biografia fiului său, *Clipa i-a fost prea repede* (Editura Cartea Românească, București, 1991, p. 138): „Am citit povestirile pe care mi le-ai trimis. Ce să spun, sunt admirabile. Rar am întâlnit în literatura noastră atâta finețe în descifrarea sentimentelor delicate și a contrastelor de mișcări sufletești. La prima lectură am avut totuși senzația că problematica pe care o abordezi e una cam periferică, nelegată de esențialitatea fenomenelor contemporane.[...] Citind însă a doua oară povestirile și încercând să le deslușesc sensul, mi-am dat seama că, subtil, ele surprind trăiri intime, în care se reflectă într-un fel oarecare viața de azi“ (Scrisoare din 11 ianuarie 1961).

Prezența lui Dumitru Micu, în calitate de prefațator al volumului, nu trebuie considerată o simplă circumstanță editorială. Dimpotrivă, în situația dramatică în care se afla Sorin Titel la sfârșitul anilor '50 și începutul deceniului următor, când nu întrezărea nici o posibilitate de continuare și absolvire a facultății începute la București, criticul își arătase în mod susținut sprijinul.

În lumea literară românească de atunci, precaută față de „cazurile delicate“, un debutant exmatriculat „pentru abateri grave de la disciplina de student“ avea nevoie, pentru a putea publica, de găsierea unui „garant moral“, suficient de abil să conceapă formula adecvată care să facă textele editabile. Prefața semnată de Dumitru Micu, la volumul *Copacul*, reprezintă o astfel de strategie, construită eficient pe baza șabloanelor ideologice potrivite, a contextualizărilor și a apropiierilor de un model acceptat (Sadoveanu).

În scopul de a oferi o imagine obiectivă și completă asupra debutului în volum al lui Sorin Titel, vom reda integral, în cele ce urmează, atât textul amintitei prefețe (*Doc. 1*), însoțit de o clarificare ulterioară din partea autorului său (*Doc. 2*), cât și nota prin care s-a acordat cărții mențiunea „bun de tipar“ (*Doc. 3*).

Doc. 1: „Asemenea multor colegi de generație, Sorin Titel, tânăr prozator de-ajuns de cunoscut din presa literară, este atras de cotidianul socialist. Ce-l diferențiază e o preocupare specială pentru climatul moral specific, descoperit în situații din cele mai obișnuite. Vedem în schițele lui Sorin Titel cum noile relații umane fixează cadrul și determină mersul existenței de fiecare clipă, cum mentalitatea nouă, morala socialistă umplu sau influențează gândurile, frământările intime ale unor oameni foarte diferiți, cum, într-un cuvânt, viața de azi este adânc impregnată în manifestările ei variate, de ambianța socialistă.

Situațiile deosebite, prozatorul le evită sistematic. Caută – aparent – banalul, cu adevărată ostentație. Procederea aceasta i-o dictează, evident, intenția de a demonstra că totul poate deveni interesant, orice poate impresiona prin înțeleșurile pe care le ascunde. Iată-ne într-o familie oarecare. Sună ceasornicul. Ora cinci fără un sfert dimineața, câteva trupuri se mișcă în paturi, fără să se ridice; sare «cu ochii cârpiți de somn» o femeie, se îmbracă în grabă, aprinde

focul în sobă, dă fuga la o vecină, se înapoiază, fierbe laptele, coase un ciorap. Minte în acest timp îi lucrează neîncetat, cu repeziciune. Filmate, gândurile ei ne dezvăluie grijile, amărăciunile și nădejdlile casei în care ne aflăm: a nins și gospodina încă n-a pus murăturile; pe Anton, băiatul mai mare, l-a părăsit nevasta; pantoful stâng al fetei trebuie dus la reparat... Am rezumat un crâmpei din *Dimineța*. Crâmpei ce creează, cu elemente inedite, firește, o atmosferă asemănătoare parcă celei din *O zi ca altele* de M. Sadoveanu.

Diminețile Coanei Lița din această schiță se consumă însă într-un timp istoric diferit, într-un context social contrastant. În *O zi ca altele*, zilnicele bodogăneli matinale, căutatul găinilor de ou, la ore fixe, schimburile de cuvinte, nu prea amabile, cu soțul sunt toată viața Coanei Lița. O viață fără orizont, sufocantă; pentru ea, gospodăria este o închisoare, din care se decide în fiecare seară să evadeze, aruncându-se în fântână, dar de fiecare dată își calcă hotărârea. Întrăită, eroina schiței *O zi ca altele* are psihologia roabei fără nădejde. Pe gospodina din schița *Dimineța*, însă, măruntele plictiseli cotidiene n-o abrutizează, după cum dramele familiale nu-i distrug echilibrul sufletesc. Indispusă la gândul că n-a pus murături, e de ajuns să privească zăpada așezată peste cartier – un cartier nou – pentru ca gândurile să-și modifice cursul... «*Strălucirea imaculată a zăpezii așternute deasupra cartierului lor nou o învioară și-o fac să-și aducă aminte de visul de peste noapte.*» Grijile gospodărești sunt numai o parte a vieții acestei femei. Ele nu-i închid orizontul. Soție de muncitor, angajată ea însăși în câmpul muncii, mamă a doi băieți harnici, sârguincioși, bunică a unei fetițe încântătoare, femeia știe că are în lume un rost. Conștiința utilității a ceea ce face îi insuflă o dragoste de lucru săvârșit, un entuziasm ce iradiază în mișcări, în gânduri. În toată schița respiră o pace învăluitoare, o mulțumire liniștită, procurate de bucuria muncii și a odihnei, de sentimentul de a fi oriunde acasă. Ducându-se fiecare la munca sa, ori întorcându-se de la muncă, membrii familiei se simt pretutindeni între ai lor.

În moduri felurite, schițele lui Sorin Titel reliefează, în majoritatea lor, un același adevăr al vieții contemporane: ambianța socialistă dă impuls dezvoltării fondului sufletesc prin excelență uman. Cu îndemănare – deși inegală de la o bucată la alta – tânărul prozator înfățișează manifestări de mare puritate morală, de bunătate și

delicatețe, fenomene de afirmare a noului în conștiințe. În unele schițe ni se relevă doar fulgurări de frumusețe interioară, ca în *Gerul și Idilă*, unde dragostea mijindă ne este arătată stimulând în sufletele tinere ambiții ce onorează pe cei care le cultivă, aspirații de ridicare la înălțimea obiectului iubirii; în altele, sunt urmărite procese mai adânci, declanșate fie de o nenorocire, ca în *Durerea*, fie de ciocniri între mentalități ireductibile (*Soacra, Drumul cu căruța, După ploaie*). În toate cazurile, icoanele ce ni se aduc înainte tind și adesea reușesc să pună în lumină forța cu care acționează și în sfera existenței individuale legi proprii organizării socialiste a raporturilor dintre oameni, moralei generate de aceste raporturi. Din potopul de lamentații ale bătrânei revoltate împotriva nurorei sale, care a pus capăt vieții trândave duse până atunci și a început să muncească în gospodăria colectivă, cu toate că bărbatul, muncitor la oraș, câștigă de ajuns pentru întreținerea familiei, ne dăm seama că tânăra femeie nu poate trăi fără să facă ceva util; exemplul soțului angrenat într-o muncă însuflețită exercită asupra ei o putere de atracție căreia nu-i poate rezista. Soacra însăși, care o dezaprobă cu vehemență, îi invidiază de fapt, nemărturisit, mulțumirea sufletească; s-ar dori alături de ea, dar o îndărătnicie stupidă o ține prizonieră unui fel de viață de care s-ar părea că se rușinează în sinea ei. Atitudinea sănătoasă față de ceea ce este esențial, față de munca în spirit nou, față de existența contemporană în genere – sugerează, subtextual, *Soacra* – constituie cimentul sufletesc al relațiilor dintre oamenii de azi, inclusiv al relațiilor de familie. În lipsa lui, legăturile afective se desfac, comunitatea familială riscă să se destrame. La un pas de destrămare se găsește familia din schița *După ploaie*, în care doi soți, adoptând față de munca în gospodăria colectivă atitudini opuse, se înstrăinează unul de altul până la dușmănie, deși dimineața despărțirii îi doare pe amândoi.

Exercitând o înrăurire decisivă asupra întregii vieți launtrice, ambianța socialistă face, implicit, mai ușor de suportat chiar marile dureri; în contact cu oamenii pe care ți-i știi apropiați, în elanul muncii, rănilor nevăzute se cicatrizează mai ușor. E ceea ce vedem în *Durerea*. Zguduit de moartea soției, Stoian își simte suferința domolindu-se, după un ceas de muncă pe un buldozer, învinsă de un simțământ nou – acela că nu e un om sfârșit.

Înclinația către descifrarea de mișcări psihice, revelând trăsături de caracter admirabile, îl îndrumă, natural, pe tânărul prozator spre sufletele copiilor și ale bătrânilor, în care surprinde irizări de frumusețe nespūsă (*Gardul, Într-o zi de primăvară, Căldura*). Uneori, dezvoltând reprezentările infantile, schița devine poem în proză, imaginea fixată culminează în simbol. O fetiță, ducând de mâncare tatălui său pe câmp, înoată în grâul verde care, în imaginația ei, se întâlnește undeva cu cerul albastru: « *Când am să ajung la capăt, adică la pereții cerului, am să mă întorc și am să-i duc pâinea – își spuse și i se păru că simte, adus de vânt, mirosul pâinii calde plutind peste întinderile verzi. Deocamdată alerga drept înainte prin valurile verzi și unduitoare, căutând locul unde acestea întâlnesc cerul de primăvară.* »

Cititorii cărții lui Sorin Titel vor observa însă că străduința prozatorului de a crea situații revelatoare de semnificații nu duce întotdeauna la rezultatul urmărit. Uneori, faptul narat depășește prea puțin anecdoticul, alteori ideea ce se vrea exprimată nu-și găsește materialul sensibil în stare să o comunice: rămâne gând neîntrerupt. Nici exprimarea nu e întotdeauna exemplară. Experiența și munca stăruitoare trebuie să-și spună aici cuvântul. E important ca tânărul scriitor să caute a evita o anume monotonie, unilateralitate – deocamdată – în preocupări. Revine criticii îndatorirea de a analiza reușitele și nereușite cărții. Ce nu trebuie pierdut din vedere este faptul cert că ne aflăm în fața unui tânăr prozator de mari nădejdi, care, lărgindu-și aria preocupărilor, va aduce, negreșit, o contribuție tot mai însemnată la sporirea valorilor trainice ale epicii noastre“ (Dumitru Micu, Prefață la *Copacul*, p. 5–10).

Doc. 2: „Recitesc prefața la citatul volum [*Copacul*, – *n.ed.*] și mă rușinez. Stil impersonal, flasc, cenușiu, clișee de tip *conținutistic*. Pentru stil mă condamn. *Conținutismul* însă era, în epocă, de neevitat. În cazul concret se impunea chiar supralicitarea lui. Trebuia demonstrat, pentru motivarea apariției, că volumul lui Sorin Titel conținea proze în perfectă armonie cu spiritul orientativ propriu *literaturii noi*“ (D. Micu, *Suflet delicat*, în „Caiete Critice“, nr. 1–2, 1984, apărut în 1986, p. 35–36).

Doc. 3: Lista nr. 20 – (Intrat la 11.V.1963) poz. 12

„NOTĂ
Dimineța – Sorin Titel
 E.P.I.

Cunoscut deja din presa literară, Sorin Titel este la primul său volum. Povestirile tânărului scriitor se inspiră din viața obișnuită, căutând să surprindă semnificația majoră a oricărui fapt aparent banal, cotidian.

Dimineța și *Vara* înfățișează aspecte din munca și gândurile unei gospodine, cu toate preocupările mărunte, dar necesare pentru ca fiii și bărbatul ei să poată lucra în mod corespunzător la locul lor de muncă.

Mentalitatea nouă a femeii din zilele noastre răzbate din bucăți ca: *Soacra*, *Sofica*, *După ploaie*, în care aceasta nu înțelege să nu se încadreze în munca grea, dar plină de satisfacție, din gospodăria colectivă.

Puterea pe care o are viața, munca, asupra omului lovit de o mare nenorocire, constituie subiectul povestirii *Durerea*.

Bătrâna din *După-amiază de vară*, pentru a fi de folos oamenilor de pe câmp, ca în tinerețe, nu ezită să plece pe căldură pentru a le aduce apă.

Multe povestiri, mici poeme în proză, le închină scriitorul dragostei dintre adolescenți, oprindu-se mai ales asupra momentului de început, cu incertitudinile, bucuriile și poezia lui (*Darul*, *Idilă*, *Gerul*, *Iarnă fierbinte*, *Onomastica unui adolescent* și chiar *Trei săruturi pe o pagină*).

Un imn închinat vieții biruitoare este *Crește un copac pe pământ*. Prefața este semnată de Dumitru Micu.

Bun de tipar

Discutat: Moraru Fl.

Lector: Neamțu D.

4 ex. N.D./R1

30.V.1963

(Marin Radu Mocanu, *Literatura română și cenzura comunistă. 1960–1971*, Editura Albatros, București, 2003, p. 37–38).

Ultimul document, reluând principalele elemente ale analizei critice din prefață, îi atestă, implicit și explicit, scopul atins: acordarea dreptului de tipărire a cărții.

Receptarea la momentul apariției volumului. Strategia instrumentată în prefață de criticul Dumitru Micu își dovedește eficiența nu numai pe lângă instituțiile abilitate în acordarea dreptului de tipărire, ci și asupra cronicarilor literari. După natura apropiierilor analitice față de textele schițelor, aceștia se pot încadra, tipologic, în două categorii: pe de o parte, *conformiștii*, cei bucurăși să constate că prietenul, colegul, cunoscutul, ori chiar simplul scriitor tânăr Sorin Titel se supunea unei paradigme de creație a momentului, oficial acceptată ideologic; pe de alta, *independenții*, care au capacitatea de a pătrunde cu privirea dincolo de aparențe, evitând superficialitatea de a căuta și descoperi indiciile reflectării schimbărilor de mentalitate determinate de „viața nouă“, socialistă, și intuind ulterioarele direcții anunțate de aceste proze scurte ale începuturilor.

Cele dintâi opinii critice, exprimate în legătură cu volumul de debut, îi aparțin lui Lucian Raicu. În articolul *Simbol și cadru realist*, publicat la 7 martie 1963, în „Gazeta literară“, anul X, nr. 10(469), p. 6, acesta precizează că Sorin Titel nu este un prozator cu totul necunoscut cititorilor de literatură, ei având posibilitatea să-i cunoască scrierile, mai înainte de editarea cărții, din revistele literare. Considerând schițele din perspectiva „reconstituirii noului climat moral și afectiv, determinat de socialism“, urmărind ilustrarea dimensiunii etice a micilor narațiuni, menționează reușitele stilistice ale autorului („știe să surprindă cu o acuitate uneori remarcabilă noua *ambianță* morală în care se mișcă personajele și rolul determinant al conștiinței socialiste în cristalizarea acestei ambianțe, caracterul nou al legăturii dintre oameni, apariția unor noi forme de afinitate morală“), identificând, totuși, și elementele de stângăcie (operarea cu simboluri, profund dăunătoare caracterului realist – *Darul*; sentimentalismul unor situații, cum este cea din *Durerea*, unde se constată „alunecări spre vulgaritate“, traduse în text prin accentuarea disperării soțului rămas văduv, în defavoarea sublinierii soluției finale a „integrării în viața activă“).

Selecția valorică a prozelor din volumul *Copacul* reține titluri ca *Vara* („tânărul prozator întreprinde o analiză subtilă a raporturilor de interacțiune și solidaritate în cadrul epic al unei familii, ținând să releve ponderea specifică a acestor raporturi în condițiile lumii socialiste“), *Durerea* (în care criticul simte intenția timidă a unei

experimentări), *Pantera neagră* („un discret poem al solidarității umane“, temă recurentă la Sorin Titel). Din neatenție, criticul vorbește și despre eșecul („un compus artificial de sobrietate ostentativ terestră pe de o parte și emfază filozofantă pe de altă parte“) unei schițe inexistente în volumul de debut, *Vârstele și marea*, editată de-abia mai târziu în *Valsuri nobile și sentimentale* (1966), însă publicată în revista „Luceafărul“ în 1962.

O cronică de întâmpinare a cărții este scrisă și de Gabriel Dimisianu, în „Gazeta literară“, anul X, nr. 47(505), 21 noiembrie 1963, p. 2, în care găsește particularitatea esențială a schițelor lui Sorin Titel: „tendența de a insufla descrierii unor situații curente din viața de fiecare zi, vibrația intensă a prozei de simboluri“. „Domeniul unde tânărul prozator se realizează, deocamdată, în chipul cel mai fericit – relevă criticul – este acela al observației psihologice, aplicate asupra stărilor de gingășie și delicateță, din a căror descriere reușește să extragă semnificații lirice și simbolice.“

Simultan cu încercarea de grupare tematică a prozelor, se fac observații cu privire la tipologia personajelor (adolescenți, copii, bătrâni) și considerații evaluative generale: o primă categorie a narațiunilor apreciate include *Dimineața* și *Vara*, construite cinematic (în manieră neorealistă) – intuiție timpurie a influenței artei filmului asupra literaturii autorului, pe baza „ideii solidarității, a comunicării între oameni, cu corolarul ei, oroarea de singurătate, de izolare, de tristețe“; *Idilă*, *Gerul*, *Onomastica unui adolescent* sunt „un elogiu adus candorii, gingășiei și purității“; *Într-o zi de primăvară*, *Zborul*, *Gardul* apar ca „scurte poeme în proză, dedicate copilăriei“, cel din urmă fiind și „cel mai expresiv“, deoarece „conține un puternic simbol al frumuseții creației, așa cum și-l reprezintă fantezia unui copil“ (referire la metafora cailor albi, aureolați de lumina soarelui primăvărat); *Iarnă fierbinte*, *Copacul*, *Durerea*, *Sofica*, *Căldura* – „idile desfășurate pe fondul unor drame“. Din celălalt compartiment, cel al textelor ratate, se amintesc: *Darul* („intenția pedagogică e subliniată aici prea apăsător, nu crește din substanța schiței, din reacțiile firești ale eroilor“), *Trei săruturi pe o pagină* („repetă povestea banalizată a redactorului încuiat; naivă“), *Soacra* („umorul nu-i este o dimensiune familiară“); concluzia: didacticismul și sentimentalismul

alterează formula epică adoptată de Sorin Titel, împingând-o spre artificialitate.

Plasat în descendența „tradiției realismului liric (Delavrancea, Brătescu-Voinești)“, infuzat de „experiența prozei moderne“, Sorin Titel aparține, îndubitabil, după opinia lui Dimisianu, „liniei întâi a prozatorilor generației sale“.

Intuiții de moment, dar cu valabilitate ce se va concretiza în timp, odată cu operele ulterioare ale prozatorului bănățean, se pot descoperi în prezentarea lui George Muntean, *Sorin Titel – „Copacul“*, publicată în „Contemporanul“, nr. 49(895), 6 decembrie 1963, p. 3. Nuanțând încadrarea în categoria prozei axate pe ipostazierea „mutațiilor, uneori abia sesizabile, pe care le operează realitatea noastră socialistă în psihologia oamenilor, în morala lor“, el remarcă, de la bun început, secvențialismul experimental al schițelor, capacitatea lor a fi asimilate ca părți ale unei viitoare construcții de mai mari dimensiuni („Impresia de ansamblu, după lectura volumului, e aceea că schițele și povestirile ce-l compun sunt mai curând secvențe, capitole ale unei singure lucrări, dispuse caleidoscopic, decât piese literare de sine stătătoare“), sistemul de recurențe ale personajelor („Eliminând câteva detalii, s-ar putea imagina un grup de 5, 6 personaje – copilul, adolescentul, tânărul de 18 ani, cel de 25–30, mama, bătrânul, baba etc. – cărora să li se fi întâmplat în esență cam tot ce se povestește“). Din perspectiva formulei narative utilizate de „unul dintre cei mai interesanți prozatori ai generației tinere“, se constată deplasarea accentului de pe tematică înspre modalitatea de expresie. Mai mult decât tratarea unui subiect, pe Sorin Titel îl preocupă găsirea felului propriu de a verbaliza o experiență, iar dinamica în succesiune volum de proză scurtă/(micro)roman va confirma strădaniile scriitorului de a exersa în registru scurt cadre românești de mai târziu: „Și dacă anecdotică, subiectul ca atare al pieselor din volum se estompează, de cele mai multe ori neașteptat de repede, reții un mod specific de a *zice* lucrurile, un fel anume de proză, un profil de scriitor de neconfundat în datele lui esențiale cu nici unul din cei din generația sa“.

O lună mai târziu, în revista „Steaua“(anul XIV, nr. 12, decembrie 1963, p. 97–98), Dinu Vrancea, în cronică pe care o realizează volumului *Copacul*, califică drept nereușite atât schițele

centrate pe simboluri, cât și pe cele mult prea apropiate de modele tradiționale (Cehov, Caragiale, Maupassant). „În volumul de debut, spune comentatorul, „Sorin Titel ni se înfățișează ca un adept fervent al schiței de maximă concentrare, nici una din bucățile sale nedepășind trei sau patru pagini“, soluție narativă pe care a asimilat-o de așa natură încât „atunci când caută s-o depășească (evident, spațial) nu reușește decât o juxtapunere de schițe“ (*Dimineața*).

Într-o zi de primăvară, Gardul, Darul, După-amiază de vară nu sunt nimic altceva decât niște „compuneri frumoase“, autorul greșind ori de câte ori nu conferă faptelor semnificații clare („Sorin Titel trebuie să înțeleagă că scrisul frumos, frazele ticluite, chiar cu măiestrie, pe portativul unor descripții naturalistice cu valoare independentă în narațiune, sunt de-a dreptul dăunătoare într-o bucată scurtă care, prin forța lucrurilor, trebuie să meargă pe relevarea unor atitudini de viață“). Criticul identifică numai două creații acceptabile, *Onomastica unui adolescent și Iarnă fierbinte*, în care prozatorul „știe cu hotărâre ce vrea să spună“¹, din acestea „repudiindu-se aureolarea poetică a unor fapte oarecare“.

Aceeași atenție deosebită acordată respectării principiilor de creație, ideologic agreate, devine vizibilă și la Marin Bucur, în cronica apărută în „Luceafărul“, anul II, nr. 26(133), 21 decembrie 1963, p. 2. După recunoașterea talentului literar al lui Sorin Titel („este un tânăr prozator cu vocație“), se insistă, în câteva fraze alcătuite la negativ – punându-se astfel în lumină distanțarea față de elemente caracteristice literaturii „vechi“ – asupra sensului pe care afirmația trebuie să-l dobândească. Prin urmare „a avea vocație“ echivalează cu faptul că „nu încearcă să epateze prin artificiu și prin procedee ieșite din comun“ și că „personajele n-au o existență numai-decât spectaculoasă, iar izbucnirile zgomotoase și declarațiile patetice nu le sunt proprii“.

Analiza schițelor (*Soacra, Copacul, Căldura, Darul, După ploaie, Sofica, Pe [sic!] Dealul Cerului, Pantera neagră, Vara, Trei săruturi pe o pagină, Într-o zi de primăvară, Zborul*) se realizează în funcție de gradul de aderență la noul tip de literatură („Sorin Titel

¹ Sensul acestei mărturisiri dezambiguizează replica personajului din volum, echivocă și rătăcită, odată cu ruperea din contextul inițial, prin textura generală a schiței.

investighează lumea resorturilor morale, a reacțiilor interioare, atent la acele manifestări proprii universului sufletesc al omului zilelor noastre”), proces înregistrat în contextul inconfortabilei tendințe auctoriale de redare a unor frânturi din psihismul personajelor. Cu adevărat valoroasă, prin tematica aleasă, stil, prezentare a faptelor, apare, conform părerii criticului, mai ales schița *Soacra*. Rezumarea conținutului ei nu surprinde decât latura așa-zis „moralizatoare” a intrigii, anexată imediat unei generale „reacții anti-romantice a autorului împotriva boemei și solitudinii unor eroi din vechea literatură”. Tot în chip fericit, *Într-o zi de primăvară* și *Zborul*, inaugurează, respectiv încheie seria prozelor scurte din *Copacul*, prin trimiteri la universul copilăriei, succesul lor constând în găsirea simbolului potrivit pentru a exprima „măreția omului contemporan, măreție care face parte din structura firească și din comportarea sa cotidiană”.

Punctele slabe ale unor schițe precum *Copacul* („e un simbol care distonează cu sociabilitatea personajelor lui Sorin Titel. Mai degrabă l-aș fi văzut ca un simbol al înfloririi inutile, de vreme ce de el nu se bucură decât păsările cerului. Comparația dragostei cu pomul singuratic din câmp este contrarie pledoariei firești a personajelor din volum”), *Darul* („neconvingătoare”), *Sofica* („precipitată și de un fals pitoresc”) rezidă în „schematism”, „idilism”, „sentimentalism”, simbolism abstract¹; verdictul relativiza, astfel, valoarea literară a tot ce nu ținea de criteriile reflectării unui realism clar și luminos.

Răsfoind paginile presei culturale a vremii, se constată, în paralel cu discursul critic abilitat, și existența unor note de lectură, interpretări, sesizări, de cele mai multe ori naive, dar, câteodată, mai obiective decât „răstălmăcirile” specialiștilor, primite din partea cititorilor. Iată, spre exemplificare, în cazul volumului de debut al lui Sorin Titel, o „inadvertență”, sancționată cu promptitudine de M. Emilian, în „Luceafărul”, anul VI, nr. 25(132), 7 decembrie 1963: „Ne-a sărit în ochi o scăpare din schița *Vară* [sic!] de Sorin Titel, volumul *Copacul*. Faptul nu împietează cu nimic asupra talentului de prozator al autorului. La pagina 138², autorul narează: *Mamei*

¹ Schimbarea caracterului schiței *Onomastica unui adolescent*, dintr-o compoziție de sugestie fantastică într-una despre o iubire adolescentină pierdută (v. variantele) infirmă această observație.

² Din volumul apărut la Editura pentru Literatură, București, 1963.

îi era urât singură. Dimitrie plecase la odihnă la Predeal... La pagina 142¹, la circa două ore în cadrul acțiunii, mama îl așteaptă pe Dimitrie să vină de la mare: *Măcar s-o bată Dimitrie când s-o întoarce de la mare...* autorul a uitat că numai cu câteva pagini mai înainte îl trimisese la munte. Momentele sunt prea apropiate în cadrul acțiunii ca să nu șocheze“.

Considerații critice apar și în prima parte a anului următor. Mai întâi, în „Tribuna“, anul VIII, nr. 2(362), 9 ianuarie 1964, p. 3, unde Ion Lungu stabilește că particularitatea „culegerii *Copacul*“ stă „în general, în decuparea de instantanee etice cotidiene, cărora tânărul scriitor încearcă să le găsească semnificații mai profunde, simbolice“. Sesizând influența „marilor prozatori contemporani (îndeosebi Hemingway, prin capodopera sa miniaturală *Bătrânul și marea*)“, se avertizează asupra căderii în manieră, speculație stilistică și metaforizare excesivă, și se recomandă „surprinderea mai complexă, în contradicțiile lor reale, a proceselor etice, încercând să le înfățișeze cu o mai mare varietate de procedee și mijloace artistice“, în ideea că „ar fi poate mai bine ca tânărul scriitor să înțeleagă, în această privință, că epoca desăvârșirii construcției socialiste pretinde mai mult din partea unei sensibilități artistice adevărate: atât pe plan afectiv, cât și conceptual“. Deși „remarcabilă prin decantarea și sublinierea lirică a unor situații, momente și stări sufletești“, formula narativă adoptată este „încă puțin definitorie pentru talentul autentic al scriitorului“.

Cea dintâi reacție bănățeană poartă semnătura lui Nicolae Ciobanu și apare în revista „Orizont“, al cărei redactor, Sorin Titel devenise între timp. Este o întâmpinare obiectiv-elogioasă („avem de-a face cu un prozator autentic, înzestrat cu un talent de înaltă clasă. Fără îndoială că orice discuție sintetică despre proza scurtă actuală care ar face abstracție de prezența lui Sorin Titel riscă să fie incompletă, văduvită de unul din aspectele ei cele mai interesante“), construită pe bază de argumente pertinente, pornind de la considerarea valorii pur literare a textelor.

O ultimă cronică a volumului *Copacul* este cea scrisă de Al. I. Ștefănescu pentru „Gazeta literară“, anul XI, nr. 28(539), 9 iulie

¹ În ediția volumului din 1963.

1964, p. 2. Reține atenția acuitatea criticului de a surprinde esențialul schițelor („Fără să alerge după psihologii complicate, după cazuri-limită sau după străluciri bengale, povestind cu simplitate și simțire ceea ce observă în jurul său, oamenii și întâmplările de fiecare zi, Sorin Titel reușește deseori lucrul cel mai important pentru un artist: să-și emoționeze cititorul și să-l facă să descopere lumea“), recurența personajelor („familia personajelor lui Sorin Titel“), construcția personajului „mamei“, „amintind, cu bune rezultate, de celebra eroină a lui Steinbeck din *Fruitele mâniei*“, arta de a realiza portrete de bătrâni (baba Cuca, moș Țârlea), „optimismul funciar“, tradus prin lipsa caracterelor „negative“ („Aproape că nu găsești personaje *negative* la Sorin Titel. Oamenii *răi*, ori sunt în afara povestirii – se pomenește doar despre ei sau asistăm la urmările acțiunilor lor asupra eroilor –, ori sunt scuzați de autor, prin diverse stratageme“), sensibilitatea „delicată și ascuțită“, expresia „simplă și directă“, „patosul umanist“. În categoria celor mai izbutite schițe ale cărții include: *Iarnă fierbinte*, *Durerea* și *Căldura*, aceasta din urmă evidențiindu-se prin modalitatea sugestivă de insinuare a efectului tragic.

(p. 5) ÎNTR-O ZI DE PRIMĂVARĂ

A apărut în „Luceafărul“, anul IV, nr. 2(61), 15 ianuarie 1961, p. 10. Dintr-o schiță (cu vizibile stângăcii formale, inerente unui debutant) construită pe baza antitezei viață/moarte (copilărie/bătrânețe), al cărei efect se profilează, însă, cu subtilitate, se obține, prin recontextualizare, o narațiune forțată despre copilărie. Protagonista, copilița Domnica, nu mai duce, dimineața, apă de stropit mormântul mătușii moarte, ci se îndreaptă cu entuziasm către școală; într-un alt cadru, ea străbate, cu un coș cu merinde, câmpul, pentru a ajunge la „pământurile colectivei“, unde tatăl său aștepta masa.

În volum: *Copacul*, p. 11–15.

Variante: *Copacul* (C) și „Luceafărul“ (L).

p. 5, r. 6: *marama* roșie
 cârpa roșie

C
L

- p. 5, r. 7: se furișă în zorii tulburi *spre școală*. Au urmat C
 se furișă în zorii tulburi, *până la casa celei moarte...* Au urmat L
- r. 11: miros rămas *de peste iarnă*. Prin C
 miros rămas *de astă iarnă, de la sărbători*. Prin L
- r. 14–16: În dimineața aceea, *oamenii ieșiră* pentru prima dată să lucreze pe pământurile *colectivei*. Mama ieși și ea să facă mâncare în cuina de vară. C
 În dimineața aceea, mama ieși pentru prima oară să facă mâncare în cuina de vară. L
- p. 6, r. 24–25: casa în care *trăia* mătușa cea bătrână. C
 casa în care *murise* mătușa cea bătrână. L
- p. 7, r. 17–18: moș Lulă în timp ce dădea jos zăpada de pe casă. C
 moș Lulă, *care murise acum un an* în timp ce dădea zăpada de pe casă. L
- r. 26–27: își aduse aminte că taică-su trebuia să fie cu oamenii în altă parte. C
 își aduse aminte că taică-su *intrase în colectivă și* trebuia să fie cu oamenii *undeva* în altă parte. L

(p. 8)

GARDUL

A apărut în „Gazeta literară”, anul VIII, nr. 25(379), 15 iunie 1961, p. 4. Textul schiței este însoțit de un desen realizat de Francisca Stoenescu. Nu există modificări majore operate la includerea în volum.

În volum: *Copacul*, p. 16–21.

Variante: *Copacul* (C) și „Gazeta literară” (GL).

- p. 9, r. 31: își vedea mai departe de lucru. C
 își vedea mai departe de lucru. *Trecuse*
 de jumătatea gardului cu vopsitul. Gl
- p. 10, r. 22–23: „Parcă au luat foc caii“ C
 „Parcă sunt două flăcări roșii“ Gl

(p. 12) PANTERA NEAGRĂ

Schița este publicată prima dată în „Scrisul bănățean“, nr. 3, martie 1962 p. 28–30, cu o ilustrație semnată de Eugenia Luca; reluată în „Neuer Weg“, 16. Jahrgang, nr. 4612, 28. Februar 1964, p. 4, traducere în limba germană (*Der Schwartz Panther*).

Între textul din volum și cel din periodic nu există diferențe de formă sau de conținut.

În volum: *Copacul*, p. 22–28.

(p. 17) DIMINEAȚA

A apărut, prima dată, în „Gazeta literară“, anul IX, nr. 11(418), 15 martie 1962, p. 3.

În volum: *Copacul*, p. 29–44.

- p. 17, r. 4: petrecuseră *timpul*. C
 petrecuseră *noaptea*. Gl
- r. 8–9: fură fericiți C
 cuprinși de bucurie și fură fericiți Gl
- r. 17 aerul rece C
 aerul rece *al dimineții* Gl
- r. 18: somniața *aceasta* C
 somniața *acesteia* Gl
- r. 21: singur călător C
 singur călător *spre orașul nou* Gl

p. 18, r. 10:	Se întoarseră doar	C
	Se întoarseră doar <i>în pat</i>	Gl
r. 11:	<i>să-și încâlzească spatele</i>	C
	<i>să se încâlzească</i>	Gl
r. 16:	<i>murăturile, se gândi</i>	C
	<i>varza, se gândi</i>	Gl
r. 17:	uită de <i>murături</i>	C
	uită de <i>varză</i>	Gl
r. 19–20:	visul <i>de peste noapte.</i>	C
	visul <i>din noaptea trecută.</i>	Gl
r. 21:	<i>tot</i> prietenii	C
	<i>toți</i> prietenii	Gl
r. 34:	lemn	C
	lemn, <i>printre casele peste care căzuse zăpada.</i>	Gl
p. 19, r. 5–6:	era de noapte	C
	era <i>șofer</i> de noapte	Gl
r. 8:	mea“.	C
	mea“, <i>își spuse în gând.</i>	Gl
r. 9:	la Anton	C
	la Anton <i>și la fosta lui soție</i>	Gl
r. 16:	afară.	C
	afară, <i>să n-o piardă.</i>	Gl
r. 17:	te-ai sculat?	C
	te-ai sculat? <i>o întrebă ea.</i>	Gl
r. 20–22:	ușor, <i>așa cum îi șade bine unei femei tinere, de curând măritată.</i>	C
	„Mă miram ușor. „Mă miram	Gl
r. 23:	<i>zâmbi și ea.</i>	C
	<i>zâmbi în sinea ei.</i>	Gl
r. 24:	<i>spuse și zâmbi în afară.</i>	
	<i>spuse. Am vrut să te rog să-mi dai niște varză, spuse apoi cu voce tare. A dat</i>	

zăpada, după cum vezi, și eu nu mi-am pus varză pentru iarnă. Curge prăpădita aia de cadă, varză am tot amânat și n-am ajuns să-mi iau.

Eu am luat joia trecută. Cum să nu, cu plăcere, îi spuse femeia și intră în casă. Și în timp ce marna aștepta afară începu din nou să ningă. Ninge cu fulgi mari și deși, încât atunci când vecina reveni cu două căpățâni de varză, cele două femei abia se mai văzură prin pânza deasă a ninsorii. Și nu se știe prin ce împrejurare se gândiră amândouă că era prima iarnă în casa lor nouă, din cartierul nou și-și doriră alte multe la fel, ierni fericite cu bărbații și copiii lor. În lumina tulbure a începutului de zi, în liniștea încă adornită a cartierului nu se auzea decât foșnetul zăpezii.

Gl

r. 29:	un om singur	C
	<i>un om nenorocit, un om singur</i>	Gl
p. 20, r. 3:	ciorap al fetei	C
	<i>ciorap rupt al fetei</i>	Gl
r. 5:	pantaloni lungi	C
	<i>pantaloni lungi fetei</i>	Gl
r. 18:	<i>se sculase și era în pijama</i>	C
	<i>era deja îmbrăcat, stătea la masă</i>	Gl
r. 18–19:	pe umeri	C
	<i>pe el</i>	Gl
r. 32–33:	fură copacii strălucitori	C
	<i>fură acoperișurile albe ale blocurilor strălucitoare</i>	Gl
p. 21, r. 18–19:	<i>zăpada albă</i>	C
	<i>acoperișurile</i>	Gl
r. 18:	nu mi-e frică.	C
	<i>nu mi-e frică, își spuse el încet.</i>	Gl

r. 20:	în producție. în producție, <i>adun bani și-mi cumpăr motor.</i>	C Gl
r. 21:	<i>motocicleta</i> <i>motorul, să fie frumos ca acum</i>	C Gl
p. 22, r. 2:	în cerc în cerc <i>în apropierea autobuzului</i>	C Gl
r. 14:	<i>oțelarii</i> <i>ceferiștii</i>	C Gl
r. 27:	pentru <i>Florica</i> “ pentru <i>doamna</i>	C Gl
r. 32:	îmi pare mai rău. îmi pare mai rău, <i>își spuse tata.</i>	C Gl
r. 33:	la serviciu. la serviciu, <i>crește biata fată singură.</i>	C Gl
p. 23, r. 10:	se <i>înciudă</i> și el. se <i>întristă</i> și el.	C Gl
r. 15:	prostii <i>cu ciutura</i> , prostii, <i>cum spui și tu uneori...</i>	C Gl
r. 28:	mașinii mașinii, <i>fulgii aceia mari</i>	C Gl
p. 24, r. 9:	stai puțin! stai puțin! <i>striga ea după el.</i>	C Gl
r. 12:	să ne luăm <i>și noi un televizor. Și un radio</i> să ne luăm un radio	C Gl
r. 13–15:	spuse ea. <i>Ăla care îl avem îl dăm lui Anton,</i> <i>dacă se însoară.</i> – Cu picup, spuse ea. – Cu picup,	C Gl
r. 20:	băiatul, <i>și în timp ce vorbea, mama se uita la el și abia acum observă cât de mult seamănă băiatul ăsta cu Dimitrie.</i> băiatul.	C Gl
r. 25:	<i>mirată</i> <i>înduioșată</i>	C Gl

- p. 25, r. 5–6: *își pierdu umbrele, deveni de un alb* C
 din cenușie devenise de un alb Gl
- r. 7: de-afară. C
 de-afară. *Începu să râdă.* Gl
- r. 10: la grădiniță? C
 la grădiniță? *întrebă veselă fata.* Gl
- r. 12: *nu-i zăpada destul de mare.* C
 nu sunt părțile făcute. Gl
- r. 14: de bucurie. C
 de bucurie. „*A venit tăticu, a venit tăticu*“,
 spuse ea dând din palme. Gl
- r. 27: obosit. C
 obosit, *îi spuse fetei.* Gl
- p. 26, r. 2: cheltuială. C
 cheltuială, *îi spuse el mărinimos fratelui.* Gl
- r. 25: azinoapte? C
 azinoapte? *il întrebă mama.* Gl
- p. 27, r. 1: – A venit deodată iarna C
 – *Cred că ești înghețat de frig? îl întrebă*
 mama din nou. A venit deodată iarna Gl
- r. 5: – Mă uit C
 – *Ai îmbătrânit și tu, Anton, spuse ea*
 deodată. Nu mai ești așa tânăr. Mă uit Gl
- r. 9–11: *îmbătrânit, și ei îi trebuie un suflet tânăr*
 lângă ea. Te-am văzut și cu tot felul de
 muieri, alea nu-s de tine, băiatule. C
 îmbătrânit și n-am timp să mă ocup atâta
 de ea. Gl
- r. 21: – *Frumos a mai nins* C
 – *Mult a mai nins* Gl
- r. 22: la masă. *Tare-i frumos când ninge!* C
 la masă. Gl
- r. 23: pe aragaz *mâncarea* C
 pe aragaz *niște fasole albă să fiarbă* Gl

- r. 24: *de care îi părea rău să se despartă* C
cum se purta acum vreo douăzeci de ani Gl
- r. 34: ninsoarea încetă. C
 ninsoarea nu încetă. În casa pustie acum
 dormea un singur om, un om care muncise
 toată noaptea. Gl

(p. 28) DUPĂ-AMIAZĂ DE VARĂ

Publicată, prima dată, în volumul *Copacul*, p. 45–49.

(p. 31) DARUL

A apărut, împreună cu un alt text de proză scurtă al autorului, *Vara*, cuprins și el în acest volum, în „Gazeta literară“, anul IX, nr. 33(440), 16 august 1962, p. 4, sub genericul *Schițe de Sorin Titel*; ilustrații de Nică Petre.

În volum: *Copacul*, p. 50–54.

- p. 31, r. 7: în geamul vitrinei. C
 în geamul vitrinei. Clădirea era împrejmuită
 cu un gard nou, din scânduri de stejar. Gl
- r. 8–11: – Ușile astea le-am făcut eu, spuse el și se
 întoarse spre față, să vadă ce spune despre
 asta.
 – Tu singur?!...râse ea indiferentă.
 – Mie îmi place, spuse el fără să-și ascundă o
 anumită dezamăgire în glas. C
 – Gardul acesta l-am făcut eu, spuse el și se
 întoarse spre față.
 – Tu singur!... se miră ea și râse. Aș vrea să
 plec din orașul ăsta. Să trăiesc într-un oraș
 mare, adăugă după aceea, alintându-se și
 privindul cu coada ochiului.
 – Mie îmi place, spuse el. Gl

- p. 33, r. 34: „Un pod e mare lucru“, *își* spuse. C
 „Un pod e mare lucru, spuse *el deodată*, *cu*
glas tare. Nici măcar atâta nu înțelege...“. Gl

(p. 34)

CĂLDURA

A apărut în „Tribuna“, anul II, nr. 12(59), 22 martie 1958, p. 5; în traducerea lui Carmen-Liliana Mareș, în „Romanian Review“, anul XIX, nr. 4 / 1965, p. 83–85, cu prilejul unei prezentări a creațiilor literare elaborate de tineri autori români. Dintre schițele lui Sorin Titel au fost selectate *Căldură* (*Scorching Heat*) *Durerea* (*Grief*), *Onomastica unui adolescent* (*A Lad's name day*). Fișa de prezentare a scriitorului cuprinde următoarele date: „SORIN TITEL was born in 1935 in Marginea village, Banat Region. He graduated from the Bucharest Faculty of Philology, then taught Romanian. Now he is an editor of the *Orizont* literary review. When still a student he published sketches and stories, some of which were collected in his debut volume *The Tree* (1964, Morning Star series, Publishing House for Literature)“.

În volum: *Copacul*, p. 55–61.

La editarea în volum, a fost rescris dialogul dintre personajul principal, Moș Țârlea (pe care îl vom regăsi în volumul *Valsuri nobile și sentimentale*, în schița *Moartea lui Moș Țârlea*), și interlocurilor său: un sanitar (în volum), căruia bătrânul obișnuia să-i aducă lapte/un doctor veterinar (în revistă), care trebuia să vină să-l ajute, atunci când vaca îi va făta. Sunt eliminate, de asemenea, unele accente naturaliste și termeni ce țin de practica religioasă.

Variante: volumul *Copacul* (C) și revista „Tribuna“ (Tr).

- p. 34, r. 4–5: din curte. „Nu trebuia să mă scol din pat“,
își spuse, dar acum era prea târziu. C
 din curte. Tr
- r. 7: *își* spuse bătrâna. C
își spuse bătrâna *și-și* puse liniștită mâinile
 pe piept. Tr

- 10: să-și ferească *răsuflarea*, dar bătrâna îl mirosi C
 să-și ferească *gura de răsuflarea ei*, dar bătrâna îl mirosi Tr
- r. 22: – Cum am să te duc până în casă? C
 – Cum am să te duc până în casă? *zise cu necaz moșul* Tr
- p. 36, r. 28: Pe *sanitar* C
 Pe *doctorul veterinar* Tr
- r. 29–31: – Ce-i, *moș Țârlea, ai adus laptele?* întrebă *sanitarul*.
 – *Nu l-am adus. N-are cine să mulgă vaca*, spuse moșul și rămase lângă ușa. C
 – Ce-i *Moș Țârlea, a fătat vaca?* întrebă *veterinarul*.
 – *N-a fătat! Mai are până să fete*, spuse moșul și rămase lângă ușa. Tr
- r. 33: îl privea pe *sanitar* cu spaimă. C
 Îl privea pe *doctor* cu spaimă Tr
- r. 34: întrebă *sanitarul*. C
 întrebă *doctorul* Tr
- p. 37, r. 2–3: Dacă se face bine, iar vă aducem lapte. *Sanitarul* C
 Dacă se face bine, iar vă aducem lapte.
 – *Nu mă pricep la oameni*, spuse *doctorul*.
 – *Tot una-i... oameni sau animale... la fel mor...* spuse moșul. *Doctorul* Tr
- r. 5–6: – Hai, să mergem. Și nu avea teamă. Porniră C
 – Hai să mergem. Și nu avea teamă, *îi spuse el*.
 – *Injectiile?* întrebă *atunci moșul*.
 – *Întâi să vedem ce are*. Porniră Tr
- r. 24: peste deal. De acolo de sus, C
 peste deal. *Corpul moșului începu să miroasă a sudoare acră*. De acolo de sus, Tr

- p. 38, r. 11–12: Moș Țârlea intră în groapă. Groapa e mai înaltă ca el. C
 Moș Țârlea intră în groapă. *În groapă e apă. O apă galbenă și stătută. Sunt și broaște.*
 Groapa e mai înaltă ca el. *Apa îi ajunge până la genunchi.* Groapa e mai înaltă ca el. Tr
- r. 15: de unde îl urmărește. Își șterge C
 de unde îl urmărește. *E fericit că a scăpat, fără să știe prea bine de ce e fericit.* Își șterge Tr
- r. 24–25: către sat. Prune coapte C
 către sat. *Clopoțele continuau să sune.* Prune coapte Tr

(p. 39)

IDILĂ

A apărut în „Tribuna“, anul I, nr. 46, 21 decembrie 1957, p. 4, cu o ilustrație de Mircea Vremir. Mențiunea „Debut“, plasată deasupra titlului, a generat eroarea de a considera acest text drept prima apariție, în presa literară, a unei scrieri semnate de Sorin Titel; se ignora, astfel, existența schiței *Drumul* („Tânărul Scriitor“, anul VI, nr. 2, februarie 1957, p. 62–65; v. secțiunea „Din periodice“). La publicarea în volum textul schiței a suferit modificări prin îndepărtarea tuturor referințelor legate de moarte (bătrâna pe care Drăgan o ia în drezină își cumpăraseră pânză pentru hainele de înmormântare – în revistă; în volum, bătrâna își achiziționaseră metrajul pentru „o cămașă și o pernă cu dantelă“, oarecare), de fenomene antisociale (hoția¹, beția).

¹ Problema intervenției în text se poate pune, aici, și în termenii unei precauții față de vreo trimitere involuntară la un grup de luptători anticomuniști din Munții Banatului, aceștia fiind denumiți de autorități cam în acești termeni, „bandă de hoți“, și hăituiți prin sate și în felul menționat.

- p. 39, r. 11: – *Parcă am merge la înmormântare,* C
 – *Până om merge la înmormântare,* Tr
- r. 23: Îl cuprinse o adevărată beție. C
 Îl cuprinse o adevărată beție. „*Trebuie să-i*
ajungem“, *își spuse el și mări viteza.* Tr
- p. 40, r. 1: ca o boală. C
 ca o boală. *Deodată Drăgan simți că*
ametește. Tr
- r. 20: o sparse de o piatră. Auzi C
 o sparse de o piatră. *Îi întoarse șoferului*
spatele și furia clocotea în el. Auzi Tr
- r. 22: Norii de praf se împrăștiară. Erau C
 Norii de praf se împrăștiară, *cum se împrăștie*
ceața dimineța în zori. Erau Tr
- p. 42, r. 12–14: să-mi cumpăr niște pânză, maică, începu să
 povestească bătrâna, care atât așteptase.
 Vreau să-mi fac și eu o cămașă și o pernă cu
 dantelă. Am avut mare noroc C
 să-mi cumpăr niște pânză. *Nu mai am mult*
pânză mor, maică, începu să povestească
 bătrâna, care atâta așteptase. Vreau să-mi fac
 și eu o cămașă și o pernă cu dantelă, *să am cu*
ce să mă îngroape. Am avut mare noroc Tr
- r. 15–16: mai repede acasă. Ascultând C
 mai repede acasă. *La noi în sat au prins o*
bandă de hoți. Cu câinii ăia care miroase
omul după urmă. Ieri mă duceam cu contul
de lapte, când văd un milițian venind către
mine și înaintea lui un câine. Mă vede și
strigă râzând, în glumă: „Nu-ți fie frică,
babo, e sătul, a mai mâncat și azi-dimineată
două babe ca dumneata!“. Ascultând Tr
- r. 28: doar el cu fata. Fata se trântise C
 doar el cu fata. *După un timp se urcă lângă*
ea. Fata se trântise Tr

- p. 43, r. 10: „Asta-i *poate* dragostea...“ își spuse el.
 Apoi C
 „Asta-i dragostea“...își spuse el. „*E mai a*
dracului decât beția“. Apoi Tr

(p. 45) COPACUL

Publicată, prima dată, în volumul *Copacul*, p. 70–74.

(p. 48) DRUMUL CU CĂRUȚA

A apărut în „Luceafărul“, anul IV, nr. 10(69), 15 mai 1961, p. 3; textul este ilustrat de o linogravură a Valentinei Dinu. La editarea în volum, asupra schiței nu s-au efectuat modificări esențiale.

În volum: *Copacul*, p. 75–80.

- p. 50, r. 31: de dragul *unei cârpe cu asta*. C
 de dragul *Floricii*. L
- p. 51, r 2–4: Florica arată tare frumoasă, *mai frumoasă*
ca o fetișcană parcă abia ieșită din cârpele
maică-si. Dar, toată frumusețea C
 Florica arată tare frumoasă. *Deodată*, toată
 frumusețea L

(p. 52) TREI SĂRUTURI PE O PAGINĂ

Schița a fost publicată întâia oară în „Scrisul bănățean“, nr. 1, 1963, p. 36–37.

În volum: *Copacul*, p. 81–87.

Între textul din volum și cel publicat în revistă, transformările rezidă în absolutizarea modelului (imaginea poetului Shelley, considerată incompatibilă cu problemele de sănătate ale muritorilor

de rând), eliminarea pasajelor prea sentimentale și a precizării legate de schimbarea din funcție a redactorului împlicinat, plasarea acțiunii în contextul clasei a IX-a, nu a XI-a, când atitudinile ar fi trebuit să fie, probabil, mai mature.

Variante: volumul *Copacul* (C) și revista „Scrișul bănățean“ (Sb).

- p. 53, r. 1: *semăna* cu Shelley. Un elev C
 seamăna cu Shelley, *care suferea de stomac și*
 se văita că are neurastenii. „Un elev Sb
- r. 25: în fața clasei a IX-a B, ar fi posibil C
 în fața clasei a unsprezecea b, ar fi posibil Sb
- p. 54, r. 6–9: Sunt prietenii mei. *Cu două luni în urmă*
 am urcat prima dată treptele redacției, *ziua*
 aceea mi-a rămas bine întipărită în minte.
 Redactorul care C
 Sunt prietenii mei. *După aceea îmi aduc din*
 nou aminte cum am urcat prima dată treptele
 redacției. Redactorul, care Sb
- r. 32: să-l sărute? Știi C
 să-l sărute? *Și să-l îmbrățișeze pe deasupra!*
 Știi Sb
- r. 34: în brațele *lui...* C
 în brațele *ei...* Sb
- p. 55, r. 4: așa nu merge. Treci C
 așa nu merge. *Este imoral ceea ce povestești*
 dumneatale. Treci Sb
- r. 5–7: ce putem face. În după-amiaza aceea, când
 am plecat de la el, am fost tare nenorocit. C
 ce putem face. *Săptămâna viitoare nu l-am*
 găsit, fusese schimbat, așa cum am spus mai
 înainte, dar în după-amiaza aceea când am
 plecat de la el am fost tare nenorocit. Sb
- p. 56, r. 1–3: și sărutul acela e cea mai frumoasă și cea mai
 mare taină a mea. *Nu sunt un păcăcios, dar*

- știu că oamenii trebuie să se sărute, când se iubesc. În schița mea sunt mai multe săruturi decât în viața mea.* C
- și sărutul acela *este* cea mai *dragă* și cea mai mare taină a mea. În schița mea sunt mai multe *sărutări* decât în viața mea. Sb
- r. 5–9: sunt trei săruturi. *La toate astea mă gândesc acum. Iar în servieta mea de școlar sunt opt exemplare ale unei schițe tipărite, și-n fiecare exemplar – iertați-mă – eroii se sărută de trei ori.* C
- sunt trei săruturi! Sb

(p. 57)

SOACRA

A apărut, cu titlul *Numai soacră să nu fii*, în „Luceafărul”, anul IV, nr. 23(82), 1 decembrie 1961, p. 6, fiind ilustrată de un desen al Valentinei Boștină. În textul din volum se înregistrează modificări reprezentate de suprimarea majorității pasajelor referitoare la bătaia dintre soacră și noră, urmată de actul „demascării”, într-o ședință de partid, a soacrei, de către nora profund ultragiată de lipsa de implicare a acesteia în activitatea colectivei.

În volum: *Copacul*, p. 88–96.

- p. 57, r. 19–20: să facă ce vrea. Asta până C
să facă ce vrea. *Făcea de mâncare, fierbea lăturile la purcei, mai rânea prin grajd, se mai învârtea și ea prin casă, așa, să nu i se urască cu prea multă ședere.* Asta până L
- p. 59, r. 2–3: mă ține feciorul, așa să știi C
mă ține feciorul și noră-mea, așa să știi L
- r. 15–17: cunoscut-o. *A început să vorbească altcum, și cu mine, și atunci mi s-a părut mie că ceva nu-i cum trebuie cu ea.* Nu știu C
cunoscut-o. Nu știu L

- r. 24–26: „Cu noră-mea nu merg lucrurile cum trebuie“, mi-am zis... din vorbă. C
text lipsă L
- r. 29–31: Prima dată am văzut... des la butoi C
text lipsă L
- r. 31–32: nu vorbește în *taină*, m-am dus C
nu vorbește în *dodii*, m-am dus L
- p. 60, r. 10–11: și a început să mă ocărăscă. În noaptea C
și a început să mă ocărăscă. *A început să strige deodată la mine, din puturoasă și bețivană nu mă mai scotea. Atunci am luat-o de păr, dar nici ea nu s-a lăsat mai prejos. Ne-am bătut în toată regula până ai venit, tu, Răveco, să ne despartii. Ne-a despărțit Răveca lui Binbon, e aici de față, poate să spună dacă mint.* În noaptea L
- r. 21: se duce la maică-sa, și mă face la râsul satului“. C
se duce la maică-sa *pentru că ne-am bătut ieri după prânz* și mă face de râsul satului“. L
- r. 30: să mă pârască la partid? îmi spun C
să mă pârască la partid *c-am bătut-o*“, îmi spun L
- p. 61, r. 24–25: un dor *de lucru, de-mi venea să mă iau și eu după zăluda de noru-mea. Îmi era rușine să fac asta*, dar nici acasă C
un dor *să fac asta*, dar nici acasă L
- p. 62, r. 6–8: Eu nu mă pun contra“. *Dar cu mine tot rânzoasă era, nu scotea o vorbă, ba își făcea și taină de mine.* Într-o zi C
Eu nu mă pun contra. *Dar dacă e așa, nici eu acasă n-o să fiu roabă, nici eu n-o să-i fac lucru învățatei, că de-aia mi-am luat noră, ca să mă odihnesc și eu la bătrânețe, c-am pătimit destul până acum.* *C-așa-i de când*

- lumea, soacra poruncește și nora muncește. Am făcut eu destulă vreme mâncare la un bărbat, n-o să mă pun să fac și la al doilea. Să și-l țină dacă i-a trebuit bărbat, n-o să se tocmească soacra slugă la noră. Să și-l țină și să-l îngrijească. Ei, și numai așa, în contra, n-am mai vrut să pun mâna pe nimica, m-am jurat să-mi pice mâinile mele dacă mai fac ceva la casă. Stăteau toată ziua purceii flămânzi și guițau de-ți astupau urechile. Ei, ca să scap de guițatul lor, mă duceam în grădină, mă întindeam sub pruni și trăgeam la soamne. Nușca însă nu-mi zicea nimica, numai se încrunta și se holba la mine, parcă mult îmi păsa mie de holbatul ei. Până la urmă tot răbufnește ea, îmi spuneam în sufletul meu și-mi căutam de odihnă. Și așa a fost, până la urmă, tot a răbufnit. Într-o zi* I.
- r. 13–15: și nu dragoste. *Se uita la mine de parcă aș fi fost prăpădita satului, nu mai aveam ochi s-o văd. M-am pregătit să i-o coc.* C
- și nu dragoste. *Mi-am amintit atunci de bătaia din cămară și m-am pregătit să i-o coc.* I.
- r. 23–25: spuneți și voi. *Și cu noră-mea tot rău mă înțeleg și acum, de parcă nu i-aș fi mamă* C
- spuneți și voi? *Și spuneți dacă nu-i pricinașă, ați auzit-o doar cum m-a făcut troacă de porci aici la ședință, de parcă nu i-aș fi fost mamă* I.
- r. 26–27: pământul nelucrat. *Și dacă* C
- pământul nelucrat. *Și nici acasă nu vreau să fac nimica că mor purceii de foame. Și dacă* I.

(p. 63)

IARNĂ FIERBINTE

Schița a fost publicată, inițial, în „Luceafărul“, anul I, nr. 5, 15 septembrie 1958, p. 3, cu o ilustrație de C. Baciuc.

În volum: *Copacul*, p. 97–103.

p. 63, r. 3–4:	gura deschisă, cu gâtul firav	C
	gura deschisă și o şuviță de salivă i se prelinge pe gâtul firav	L
r. 8:	pe pătură.	C
	pe pătură. Într-o adâncitură a patului se formase o băltoacă murdară. Fetița ajunse cu piciorușul în băltoacă și atunci apa se scurse pe podea, picurând monoton.	L
r. 10–11:	mai vadă. În prunul	C
	mai vadă. „Acum o lună de zile tot beat o să umble“, își spuse femeia. Omul vânduse un lanț de pământ, pământul cel mai bun pe care-l aveau. În prunul	L
r. 11:	se joacă, Ana se întristă:	C
	se joacă, Ana își uită de pământ	L
r. 14:	degete uriașe.	C
	degete uriașe ale unui schelet.	L
r. 16:	sufletul.	C
	sufletul. Și gemetele prunului o făcură pe Ana să plângă.	L
r. 23:	apa sură a cerului.	C
	apa sură și murdară a cerului.	L
p. 64, r. 4:	sforăitul greu al bărbatului	C
	sforăitul gros al bărbatului	L
r. 11:	pufoaică.	C
	pufoaică, așa cum au muncitorii.	L
p. 65, r. 27:	la geam și-l deschise.	C
	la geam și-l deschise, iar fulgii înghețați o loviră în față. O cuprinse un fior rece, de	

- parcă niște mâini mari și înghețate i se așezară pe piept. Uitase să-și acopere pieptul. Cu o mână deschise geamul, iar cu cealaltă și-l acoperi.* L
- r. 30: de foc. C
de foc. *Erau lemne înghețate și din ele se scurgea o licoare verzuie.* L
- r. 32: ruptă ușor. C
ruptă. L
- p. 66, r. 11: se înfioră. C
se înfiorară. L
- r. 11–12: spre ea, și o privi zâmbind. C
spre ea, iar zâmbetul îi tremură privind-o. L
- r. 19: la bal? C
la bal, zise ea cu lacrimi în ochi. L
- r. 23: împreună. C
împreună, îi spuse băiatul și o privi. L
- p. 67, r. 5: jos deasupra unei zăpezi uimitor de albe. C
jos și mânjea cu cenușiu zăpada albă. L
- r. 8–9: teamă, și se opri în loc, tulburată. Apoi, fără să știe ce face, se lipi repede de el și-l sărută pe gură. C
teamă, îi spuse ea și se opri în loc, tulburată. *Dintr-o dată, înțelese că vor urma zile noi pentru ea și se roși de plăcere. Îl privi, speriată de descoperirea ei, și un val de fericire o cuprinse. Apoi, fără să știe ce face, ca să-și domolească într-un fel valul acesta de fericire, se lipi repede de el și fără să-i pese dacă o vede cineva sau nu, îl sărută pe gură.*
– *Ești al dracului de frumoasă, îi spuse băiatul ținând-o strâns lângă el.* L
- r. 14–15: de nimeni“, își spuse privind zăpada albă. C

- de nimeni“.
- r. 26–27: *izbucni din nou, zbătându-se în piept, ca
o pasăre care vrea să zboare
nou zbătându-se în piept.*
- L
C
L

(p. 68) ONOMASTICA UNUI ADOIESENT

A apărut în „Iuceafărul“, anul V, nr. 14(97), 15 iulie 1962, p.12. Cu titlul *A Lad's name day*, schița a fost tradusă de Carmen-Liliana Mareș și publicată în „Romanian Review“, anul XIX, nr. 4/1965, p. 88–89. Transformările aduse textului din revistă se referă, în principal, la eliminarea posibilelor conotații fantastice.

În volum: *Copacul*, p. 104–108.

- p. 68, r. 2–4: *În sfârșit, am ajuns acasă. Am început să
urc scările.* Locuiam la etajul I, aparta-
mentul 6. Înainte de a ajunge, mă împie-
dicai de ceva.
- Strada pe care mergeam făcea parte dintr-un
cartier recent construit.* Locuiam în blocul 2, la
etajul 1, apartamentul 6. *Pe coridor, înainte
de a ajunge, mă împiedicai de ceva.*
- C
L
- p. 69, r. 20–21: unde *am găsit o Alimentară*
unde *era o florărie*
- C
L
- p. 70, r. 18: mai verosimilă.
mai verosimilă. *Mai era o posibilitate: să fi
greșit eu etajul și să fi intrat într-un
apartament străin.*
- C
L
- p. 71, r. 12–14: Mergeam toți trei de-a lungul coridorului.
În dreapta noastră erau multe uși, și dincolo
de uși erau oameni.
- Mergeam toți trei de-a lungul coridorului.
În dreapta noastră erau multe uși, și dincolo
de uși erau oameni. În tot cazul povestea aceea*
- C

*sentimentală, aproape ireală și foarte naivă,
m-a făcut să-mi dau seama, cu o intensitate
fantastică, de prezența acelor oameni de
dincolo de uși.*

L

(p. 72)

DUPĂ PLOAIE

A apărut în „Scrisul bănățean“, nr. 9, septembrie 1961, p. 41–42.

În volum: *Copacul*, p. 109–113.

Din textul publicat în revistă, s-au eliminat, odată cu editarea în volum, referințele la băutura și finalul sentimental.

p. 72, r. 11: *Florica îi simți* C
Domnica îi simți Sb

p. 72, r. 22 – p. 73, r. 2: – Mie-mi place să lucru, spuse femeia în timp ce-și usca părul. Nu pot sta cu mâinile în sân și să văd cum cucuruzul se uscă pe holdă. Tu știi doar că-mi place să lucru, *doar pentru asta m-ai luat. Să te folosești de mine la lucru.* C
– Mie-mi place să lucru, spuse femeia în timp ce-și usca părul. Nu pot sta cu mâinile în sân și să văd cum cucuruzul se uscă pe holdă. Tu știi doar că-mi place să lucru. *Pe vremuri și ție îți plăcea. Dar acum de-o vreme te-ai boierit. Îți merge prea bine în colectivă. Îți bați joc de oameni. Și de tine îți bați joc și de mine. De ce m-ai mai luat atunci? Numai pentru lucru m-ai luat?* Camera era plină de mirosul ușor sărat al părului ei. Sb

p. 73, r. 11–17: – Tu stai cu mâinile în sân. Stai cu mâinile în sân și te uiți la noi. Tu și încă vreo doi. Ce vă pasă?! *Până acum aveți ce mânca. Iasă să lucre sărăntocii care în pod n-au adunat nimic. Și cucuruzul se uscă pe țarină... Dar*

se gată și cucuruzul vostru. Atunci o fi bună colectiva, dar până atunci se uscă cucuruzul și noi lucrăm pentru voi. Bărbatul o privi speriat

C

– Tu stai cu mâinile în sân. Stai cu mâinile în sân și te uiți la noi. Tu și încă vreo doi. Ce vă pasă?! *V-ați tras la umbră, veniți când vă arde la lucru și toată ziua numai cu sticla înainte...* Ce vă pasă? Iasă să lucre săracile muierile și pentru noi că au putere destulă. Doar de-aia le-am luat de neveste ca să lucre ele și pentru noi...

– *Ai putea să taci, spuse bărbatul și se posomorî deodată.*

– *De ce să tac? Și crezi că oamenii or să tot tacă? O să tac eu, dar oamenii crezi că or să mai tacă? Or să vă dea cu piciorul oamenii că numai asta meritați. Să nu vă mai bateți joc nici de ei, nici de sufletele noastre...*

– *Bine, bine...spuse bărbatul și vru să pară nepăsător, dar până la urmă tot o privi speriat.*

Sb

r. 20–29:

nu se mai putea. – *Am auzit c-o să aducă muncitorii din fabrică să sape pământul, spuse el, dar după aceea îi păru rău, deoarece simțea că și-o îndepărtează și mai tare.*

– *Rău ai auzit, dragă, tare rău ai auzit! Multe mai auzi tu în ultimul timp! adăugă ea cu răutate. O privi puțin speriat de tonul glasului ei. Era multă batjocură în el și se simți atât de înciudat, încât îi venea să-i tragă două palme. Femeia însă se sculă liniștită și se îndreptă spre odaia alăturată.* C
nu se mai putea. O *privea* puțin speriat de tonul glasului ei. Era multă batjocură în el și se simți atât de înciudat, încât îi *veni* să-i

tragă două palme. Femeia însă se sculă liniștită și se îndreptă spre odaia alăturată. *Abia acum observă el că hainele erau ude pe ea.* Sb

p. 74, r. 19:

îl cunoscuse așa cum e C
 îl cunoscuse așa cum era. *Și atunci se decide să facă totuși ceva. Trebuia să facă ceva greu pentru ea și poate și pentru el, dar simțea că altfel nu se poate. Altfel nu se mai poate trăi alături de el. În batjocura și nepăsarea asta nu se mai poate trăi. Și apoi vorbeau oamenii. Ai, cum mai vorbeau oamenii și poate că aruncau vina și pe ea. „Tu-i ești nevestă. Tu ești femeia lui, tu vezi lucrurile bine, ce-ai făcut pentru el? Că tu trebuie să faci cea dintâi ceva pentru el...”* Sb

r. 33–34:

Îi era totuși dragă și se gândi că, cine știe, cu timpul vor izbuti să se împace. C
 Îi era totuși dragă și se gândi că, cine știe, cu timpul vor izbuti *poate* să se împace. *Femeia privi la el fără să spună nimic. Se opri câteva clipe în ușă.*
 – *Știi, eu mă duc la mama... spuse ea și ieși ușor pe ușă parcă nici n-ar fi fost în odaie.* Sb

p. 75, r. 6–11:

Mirosul părului ei stăruia și acolo, amestecat cu mirosul socului. *Bărbatul* începu să se gândească la femeia lui cum nu se gândise de mult, cu dragoste. *Apoi se gândi la purtarea ei din ultimul timp și tot nu putu s-o înțeleagă.* C
 Mirosul părului ei stăruia și acolo, amestecat cu mirosul socului. *Apoi deodată bărbatul auzi cuvintele ei, pe care le aruncase din ușă. În cei câțiva ani se mai supăraseră. Mai plecase ea la început de câteva ori „la mama”. Dar*

acum glasul ei îl sperie din nou. Acum ea spusese altfel aceste cuvinte. Le spusese cu mândrie, cu cutezanță și parcă o dată pentru totdeauna. De aceea, poate, bărbatul se dezmetici. Se dezmetici ca rupt dintr-o băutură. Văzu hainele ei ude aruncate pe scaun și luându-le în mână simți și mirosul șters al trupului ei. Atunci începu să se gândească la femeia lui așa cum nu se gândise de mult. Cu dragoste. Și tot atunci se mai gândi că dacă acum nu se va duce după ea s-o aducă înapoi ea nu va mai veni niciodată la el. Sb

(p. 76)

GERUL

Având titlul *Idilă*, schița a apărut în „Luceafărul“, anul IV, nr. 16(127), 3 august 1963, p. 9. Inițial, acțiunea se petrece „pe la mijlocul lui noiembrie“; în volum, ea este plasată la sfârșitul aceleiași luni. Se suprimă descrierile ce ar denota frivolitate (*pieptul abundant*) și finalul caracterizat de prea mult sentimentalism.

În volum: *Copacul*, p. 114–119.

p. 76, r. 2:	Pe la <i>sfârșitul</i> lui noiembrie	C
	Pe la <i>mijlocul</i> lui noiembrie	L
p. 77, r. 1–2:	cu un pulover albastru mișos.	C
	cu un pulover albastru mișos <i>acoperindu-i pieptul abundant</i>	L
r. 3–4:	îi trecu cu <i>nevinovăție</i> prin cap	C
	îi trecu cu <i>vinovăție</i> prin cap	L
r. 31–32:	– <i>Ca floarea</i> , spuse el, și deodată se <i>tulbură</i> .	
	Fata se roși	C
	– <i>Știi tu cum</i> , spuse el și deodată se <i>tulbura</i> .	
	Fata se roși.	L

p. 79, r. 18–34:

Într-adevăr, fata trebuie să fie undeva la capătul drumului și poate că îl făcuse anume ca ea să poată pleca. Îl așternuse la picioarele ei și într-o zi fata își luase lădița și dispăruse la capătul lui. Sau poate nu-l făcuse pentru asta, îl făcuse pentru el, îl făcuse ca s-o caute și s-o poată găsi?

– Am s-o caut, măi Pompilică, spuse el seara în pat. Când închid ochii o văd, ce știi tu?! O văd undeva la marginea drumului. Face cu mâna camioanelor care trec. Camioanele trec pe lângă ea fără să oprească.

– Și dacă opresc? se miră Pompilică. Mare știință ai fi tu!

A doua zi, vremea se încălzi, promoroaca de pe pomi se topi, și aceștia erau negri și urâți, la fel ca întinderile de pe marginea drumului. Fără îndoială însă că venea primăvara.

Lângă șofer, Mitru se gândea: „Uite, măi frate, a trecut și gerul“. Drumul se întindea în fața mașinii, drumul care se desfășura ca o panglică până la picioarele ei.

Satul unde plecase fata ca dactilografă, îl cunoștea foarte bine. Din satul acela începuseră ei, cândva, să lucreze un drum. Își închipui acum că drumul se întinde ca o panglică până la picioarele ei.

„Poate că l-am făcut anume pentru ea, ca să poată pleca“ își spuse. O văzu în gând, stând undeva în marginea drumului și făcând cu mâna mașinilor care treceau. Mașinile nu opreau și treceau mai departe și se gândi atunci că drumul e făcut doar pentru el ca să poată s-o caute și s-o găsească. Se gândi că el e la un capăt al drumului, iar ea la celălalt, și poate că niciodată distanța dintre ei nu se va

C

micșora. Poate că drumul era ca un râu și el e pe un mal al râului, iar ea pe celălalt. Poate că vor merge așa de-a lungul râului fără să se vadă. Și se mai gândi că trebuie să facă ceva...

– Am s-o caut, îi spuse olteanului care desfăcea cu multă dexteritate niște semințe.

– Și dacă n-ai s-o găsești? spuse plin de neîncredere Pompilică. S-ar putea să n-o găsești.

– N-avea tu grijă. Am s-o gălesc, mă, Pompilică.

Ziua era luminoasă, dar razele soarelui erau încă înghețate.

Cu timpul frigul se înmuie, copacii înfloriră, într-o noapte, așa pe neașteptate. L

(p. 80)

SOFICA

Cu titlul *Tineretea nu poate muri*, schița a fost publicată în „Scrisul bănățean“, nr. 6, iunie 1962, p. 77–78.

Fără a fi vorba de introducerea unui al doilea personaj feminin, Ana, în textul din revistă, se constată oscilarea autorului în alegerea prenumelui pe care să-l poarte eroina sa; în cele din urmă, în textul din volum, ea se numește Sofica.

În volum: *Copacul*, p. 120–124.

p. 80, r. 6:	<i>Sofica</i> în loc	C
	<i>Florica</i> în loc	Sb
r. 15:	Eu am cap, nici o grijă.	C
	Eu am cap, nici o grijă, <i>spuse Ana.</i>	Sb
p. 81, r. 20:	o bucurie <i>nouă</i> i se strecură în suflet	C
	o bucurie <i>șireată</i> i se strecură în suflet	Sb

(p. 84)

DEALUL CERULUI

A apărut în „Luceafărul“, anul V, nr. 24(107), 15 decembrie 1962, p. 6–7.

În volum: *Copacul*, p. 125–128.

La editarea în volum, au fost eliminate referirile la moartea bătrânului, la singurătatea babei Cuca și la efuziunile sentimentale manifestate de o adolescentă, în finalul schiței. Deși tema rămâne aceeași: încercarea de reconstituire a unei imagini din trecut (cea a tânărului contabil), pe baza memoriei fragmentare a indivizilor, intervențiile asupra textului inițial afectează construcția personajelor baba Cuca și fata, pe care le împinge înspre ridicol (baba îndrăgostită de amintirea fostului său chiriaș) și artificial (fata nu se mai entuziasmează, ascultând povestirile femeilor, de imaginea contabilului, ci mai degrabă disprețuiește faptul că acesta devenise celebru, având o motocicletă).

p. 84, r. 2–3:	<i>de către drum</i>	C
	<i>dinspre drum</i>	L
r. 6:	cu <i>moșul</i> ei,	C
	cu <i>bătrânul</i> ei,	L
r. 6–7:	despre <i>băiat</i> . Într-o zi	C
	despre <i>contabil</i> . <i>Timpul trecea însă, moșul muri și bătrâna rămase singură. Această nouă pierdere, mult mai dureroasă pentru ea, dizolvă amintirea băiatului. Acum și dacă ar fi vrut să vorbească despre el, n-avea cu cine</i> . Într-o zi	L
r. 12:	pe <i>păr</i> .	C
	pe <i>păr</i> . <i>Niște mâini singure nu înseamnă nimic, bătrâna știa atâta lucru</i> .	L
r. 13–14:	își încălță <i>papucii de duminică</i> , papucii <i>ei</i> cu cataramă	C
	își încălță papucii cu cataramă	L
r. 20:	pe <i>Eva</i> și-o întrebă:	C
	pe <i>Maria</i> și-o întrebă:	L

- r. 22–23: buruiana *mai mare ca cucuruzul*, îi spuse
Eva. C
buruiana mare, îi spuse *Maria.* L
- p. 85, r. 7–8: ascuțită *și, pentru că știa ce așteptau femeile*
de la ea, încep să cânte. C
ascuțită. *Apoi încep să cânte sub căldura*
uscată a zilei. L
- r. 12: *cânta ea, și femeile o ascultau.* C
Femeile o ascultau L
- r. 13: cucuruzul creștea. C
lună de lună cucuruzul creștea. L
- r. 15–16: la umeri. *Creștea, și după aceea vor veni*
oamenii să-l culeagă. C
la umeri. L
- p. 86, r. 16–17: *și încep să alerge de-a lungul holdelor de*
porumb C
și se pierdu în holdele de porumb L
- r. 22–23: – *Și ce-mi pasă mie de motocicletă lui? Nu*
mai pot eu că are motocicletă! Mare scofală! C
– *Și ce-mi pasă mie de el?* L

(p. 87)

DUREREA

A fost publicată, inițial, în „Gazeta literară“, anul IX, nr. 24(431), 14 iunie 1962, p. 5. „Romanian Review“, anul XIX, nr. 4 / 1965, p. 85–88, include traducerea *Grief*, realizată de Carmen-Liliana Mareș, după schița lui Sorin Titel.

În volum: *Copacul*, p. 129–136.

- p. 87, r. 2: După miezul nopții C
Imediat după miezul nopții Gl
- r. 4: Reuși să se ridice C
Până la urmă reuși să se ridice Gl

r. 11–12:	o durere ascunsă, pe care acum, o durere ascunsă, o durere pe care acum,	C Gl
r. 18:	Când se trezi începuse Se trezi, când în	C Gl
r. 19:	plăcută și foșnitoare, și atunci plăcută și caldă, și atunci	C Gl
r. 23:	Trecuseră câteva zile de la moartea Trecuse o săptămână de la moartea	C Gl
p. 88, r. 2–3:	Acum, stând Și, ca în toate diminețile care au trecut de la moartea ei, și acum, stând	C Gl
r. 6:	e c-a murit începând e c-a murit chinuindu-se să nască fetița mea. A murit, începând	C Gl
r. 10–11:	noapțile acestea obositoare noapțile acestea de beție obositoare	C Gl
r. 17–18:	de începutul lor de dragoste, de începutul lor	C Gl
r. 31–32:	Zilele astea Stoian se zbătuse De o săptămână, Stoian se zbătuse	C Gl
p. 89, r. 12:	Se văzu dimineața Deodată se văzu dimineața	C Gl
r. 13:	cu ujină, pregătit de ea, cu mâncare, pregătit de ea	C Gl
r. 18:	un muc de țigară, dar un capăt de țigară, dar	C Gl
r. 24:	de mult timp, cine știe, de o săptămână, cine știe,	C Gl
p. 90, r. 8–9:	se sperie, așa cum se speria acum de tot ce era în afara durerii lui. se sperie.	C Gl
r. 12–13:	tânărul care conducea. tânărul care conducea tractorul.	C Gl

r. 18:	pe <i>buldozer</i> , însă durerea pe <i>tractor</i> , însă durerea	C Gl
r. 31:	de pe <i>buldozer</i> și se așeză de pe <i>tractor</i> și se așeză	C Gl
p. 91, r. 3–4:	Era <i>cald</i> , și tânărul <i>Căldura</i> era <i>insuportabilă</i> , și tânărul	C Gl
r. 14–15:	<i>că nu va mai simți</i> bucuria caldă a iubirii <i>gândul la</i> bucuria caldă a iubirii	C Gl
r. 29:	<i>tânărul îi întinse</i> lui Stoian o țigară. Stoian <i>ii ceru tânărului</i> o țigară.	C Gl

(p. 92)

VARA

A apărut în „Gazeta literară“, anul IX, nr. 33(440), 16 august 1962, p. 4, cu ilustrații de Nică Petre.

În volum: *Copacul*, p. 137–146.

p. 92, r. 16–17:	Dimitrie plecase la odihnă la Predeal. Dimitrie plecase la odihnă la Predeal <i>și</i> <i>pentru prima dată de la război se</i> <i>despărțiseră.</i>	C Gl
------------------	---	---------

(p. 99)

ZBORUL

A apărut în „Gazeta literară“, anul VIII, nr. 43(397), 19 octombrie 1961, p. 4. În textul publicat în volum, dispar dedicația pentru cosmonautul sovietic G. S. Titov și elementele de fantastic (misterioasele scări).

În volum: *Copacul*, p. 147–149.

p. 99, r. 5–6:	<i>Dar în după-amiaza aceea de vară căldura</i> <i>era atât de puternică, încât somnul băiatului</i> <i>era firav, și acesta se trezi.</i>	C
----------------	--	---

- Ceva din zgomotul ușii pătrunse în somnul lui și el se trezi.* Gl
- p. 100, r. 13–14: și *inima îi bătea să se spargă.* C
și *emoția îl strânse de gât. Fusesse doar atât de curios să știe unde duceau scările...* Gl
- r. 22–23: acolo e o mansardă. C
acolo e o mansardă. *Ușa care dădea în balcon era mare, de sticlă. Prin ea pătrundea soarele.* Gl
- r. 32–33: că e destul să întindă o mână ca să mângâie soarele C
că *el e un uriaș, un uriaș care e destul să întindă mâna ca să mângâie soarele* Gl

VAISURI NOBILE ȘI SENTIMENTALE

A apărut în 1967, la Editura pentru Literatură din București, cu dedicația „Mamei mele”. Subtitlul: *Schițe și povestiri*. Coperta de Valeria Chiș. Cartea cuprinde paisprezece schițe și povestiri, publicate aproape în paralel cu fragmente ale microromanului *Reîntoarcerea posibilă* între 1962 (*Vârstele și marea*) și 1966 (*Fața mirată a copilului*), în „Luceafărul”, „Gazeta literară”, „Orizont”, „Familia” și „Ateneu”.

În comparație cu volumul *Copacul*, modificările operate la editarea *Valsurilor nobile și sentimentale* (sigla V), asupra prozelor scurte apărute anterior în periodice sunt mai puțin consistente. Autorul, deja familiarizat cu limitele permisivității în creație, se străduiește, pe cât îi este posibil, să controleze cu atenție transpunerea materiei narative (mai puține trimiteri la practici și credințele populare, la ipostaze comportamentale considerate imorale, precum beția, chefuiala, „aventurile” sentimentale). Iată de ce natura intervențiilor în text constă, mai ales, în eliminarea redundanțelor stilistice, adoptarea formei literare, în locul celei dialectale, și în corecturi de punctuație. Paradoxal, textul editat în volum prezintă în continuare fluctuații de nivel al limbii, sunt introduse forme greșite:

„Cosma“ apare în volum „Cozma“, iar un personaj căruia cineva i se adresează cu apelativul „țică“, este botezat la editare „Tică“ – *Soare pentru fiecare*, cea mai „afectată“ povestire a cărții).

(p. 105) VARĂ CU OCHII ÎNCHIȘI

A apărut în „Gazeta literară“, anul XII, nr. 17(580), 22 aprilie 1965, p. 5. Din textul publicat în revistă sunt îndepărtate sau trunchiate referințele concrete la vechi credințe populare.

În volum: *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 7–11.

p. 106, r. 13:	s-o ajute.	V
	s-o ajute. „De bătrânețe i s-a stricat sângele.
Așa se strică el la bătrâni...“	Gl
r. 18:	– Ca să fie și scriitor	V
	„Ca să fie jucător și scriitor“	Gl
p. 107, r. 12:	cu mâncare la <i>hildă</i>	V
	cu mâncare la <i>holdă</i>	Gl
r. 32:	lui fie-iertatu moș Poldi.	V
	lui fie iertatu moș Poldi.	
	– <i>Da', când o veni maica acasă? mă plâng eu
de sub pătură.</i>	
	– <i>Vine, n-avea grijă, îmi spune Sofica.</i>	Gl

(p. 109) MI-AM AMINTIT DE ZĂPADĂ

A fost publicată în „Orizont“, anul XVII, nr. 1, ianuarie 1966, p. 34–37. Pe lângă elemente de surplus epic, se exclud detaliile promiscue ale descrierii unui sfârșit de petrecere între tineri, menționarea condițiilor improprii în care locuia un intelectual (frigul și umezeala camerei) și încercarea de a dezvolta pe linie mai degrabă sentimentală decât moralizatoare un clișeu narativ (relația amoroasă dintre un „șef“ și o angajată).

În volum: *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 12–20.

Variante: Volumul *Valsuri nobile și sentimentale* (V) și revista „Orizont“ (O).

- p. 109, r. 2–3: mă dezbrăcam în hol, *ca să nu fac zgomot.* V
 mă dezbrăcam în hol *fără să fac zgomot.* O
- p. 110, r. 13: aprindeam *o țigară* V
 aprindeam *țigara* O
- r. 16: să semene cu *o stafie* V
 să semene cu *stafiile* O
- r. 23–24: mă întreba *din camera cealaltă* dacă V
 mă întreba dacă O
- r. 29–30: la acceleratul de 5. În ultima clipă V
 la acceleratul de *cinci. Eram într-adevăr*
 fericit în ziua aceea. În ultima clipă O
- r. 34: semănam puțin cu moș *Crăciun.* V
 semănam puțin cu Moș *Gerilă.* O
- p. 111, r. 4: că intră și ea în panică V
 că *zăpada* intră și ea în panică O
- r. 6: a *felinarului*, zbaterea V
 a *becului*, zbaterea O
- r. 10: Izbucneam chiar V
 Uneori izbucneam chiar O
- r. 24–27: așa cum arăta ea la sfârșitul chefului.
 Întotdeauna, o cameră după ce s-a petrecut
 în ea, arată cam așa: ca o mașină care a
 suferit un accident sau ca o fată după o
 noapte de dragoste. Mi-a trecut V
 așa cum arăta ea la sfârșitul chefului.
 Mi-a trecut O
- r. 30–33: devastat ca și camera aia. *Dușumeaua*
 murdară, cu chiștoace strivite și cu urme de
 pantofi, mă exaspera, ca și sandvișurile
 mâncate pe jumătate, năclăind masa! Am
 ieșit V

- devastat ca și camera aia. Am ieșit O
- p. 112, r. 29–32: trec femei cu cărucioare, în care au butelii de aragaz... *prin urmare, asta e viața mea: treizeci și doi de ani, o garsonieră, masa de scris, câteva cărți, icoane pe sticlă, discuri Stravinski, Bela Bartok...* V
 trec femei cu cărucioare în care au butelii de aragaz... Masa de scris, cărți, icoane pe sticlă, discuri, Stravinski, Bela Bartok... O
- p. 112, r. 32 – p. 113, r. 1: pe la miezul nopții, *în cameră e frig,* un val de lumină din stradă luminează biblioteca. V
 pe la miezul nopții, un val de lumină din stradă luminează biblioteca. O
- p. 113, r. 1–2: *Mă scol și-mi pun paltonul peste plapumă:* dacă ar fi cald aș încerca să scriu, simt că n-o să pot *dormi* prea repede. V
 Dacă ar fi cald aș încerca să scriu, simt că n-o să pot *adormi* prea repede. O
- r. 3–6: *Am în gând o povestire despre o fată care du pă ce a căzut la admitere la facultate intră în serviciu și se încurcă cu șeful, dar acum povestirea mi se pare proastă și renunț cu multă ușurință la ea.* Rămân nemișcat în pat V
 Rămân nemișcat în pat O
- p. 114, r. 28–29: muzica reușise să ne *întoarcă pe dos* V
 muzica reușise să ne *răscolească* O
- p. 115, r. 1: aruncate pe *gheață* V
 aruncate pe *gheața strălucitoare* O
- r. 2: în cutiile *acelea* V
 în cutiile *de conserve* O
- r. 5: *După un timp* Col plecă V
 Col plecă O

(p. 120) DESPĂRȚIRI DEFINITIVE

A apărut în „Ateneu“, nr. 1(18), ianuarie 1966, p. 10–11, cu o ilustrație de Ciprian Radovan.

În volum: *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 26–31.

p. 120, r. 19:	jocuri care te umpleau de <i>repulsie</i> .	V
	jocuri care te umpleau de <i>oroare</i> .	At
p. 121, r. 18–19:	într-o toamnă Tribunalul o propuse pentru facultate	V
	într-o toamnă, <i>asta era prin 1952</i> , tribu- nalul o propuse pentru facultate	At
p. 122, r. 16:	Nu <i>vreau să te las</i> ,	V
	Nu.	At
r. 25–27:	și femeia, <i>fiind funcționară la Tribunal</i> , primi un apartament într-un cartier nou.	V
	și femeia primi un apartament într-un cartier nou.	At

(p. 125) STÂNGĂCIE

A apărut în „Gazeta literară“, anul XI, nr. 19(529), 7 mai 1964, p. 3; textul schiței este însoțit de un desen al lui Radu Costinescu.

În volum: *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 32–36.

p. 125, r. 2:	în baraca din dosul	V
	în baraca <i>aia</i> din dosul	Gl
r. 8:	<i>șiroia</i> de pe noi	V
	<i>șuruia</i> de pe noi	Gl
p. 127, r. 2–3:	fete <i>curate</i> ca și el	V
	fete <i>nevinovate</i> ca și el	Gl
r. 15:	prin cap, <i>atât eram de închis în mine</i> , și când m-am dus	V
	prin cap, și când m-am dus	Gl

- p. 128, r. 10–11: așa. *Te mai freci de viață, numai atunci ești om.* Trebuia *V*
 așa. Trebuia *Gl*

(p. 129) TREI TINERI PE MALUL LACUIUI

A apărut în „Orizont“, anul XV, nr. 9, septembrie 1964, p. 14–16.

În volum: *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 37–41.

- p. 129, r. 3–4: niște mărgele verzi *V*
 niște mărgele verzi *la gât* *O*
- p. 132, r. 2: un *băiat* *V*
 un *tânăr* *O*
- r. 10: – *Eu*, nu l-am văzut, spuse fata *V*
 – *Nu*, nu l-am văzut, spuse fata *O*
- r. 11: întrebă *băiatul* *V*
 întrebă *tânărul* *O*
- r. 20–21: apoi mâna ei îi simți spatele, omoplații puternici, șira spinării ușor ascunsă. *V*
 apoi mâna ei îi simți spatele, omoplații puternici, șira spinării ușor ascunsă, *alături de el atât de tânăr și de frumos.* *O*

(p. 133) SOMNUL DORCĂI

Publicată în volumul *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 42–46.

(p. 137) FAȚA MIRATĂ A COPILULUI

A apărut în „Orizont“, anul XVII, nr. 7, iulie 1966, p. 8–10.

În volum: *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 47–51.

p. 137, r. 2:	pe strada principală apăru	V
	pe strada principală <i>a oraşului</i> apăru	O
r. 20:	unde urca	V
	unde <i>drumul</i> urca	O
p. 138, r. 8:	<i>Avea</i> noroc cu copilul	V
	<i>Avem</i> noroc în copil	O
r. 14:	iar copilul <i>la</i> capătul cel <i>putred</i> .	V
	iar copilul <i>de</i> capătul cel <i>şubred</i> , <i>cel încărcat</i> <i>cu pământ. Mâna lui intra în lemnul putred,</i> <i>dar nu-i spuse nimic bătrânei.</i>	O
p. 139, r. 16:	spuse deodată <i>copilul</i> .	V
	spuse deodată <i>bătrâna</i> .	O
r. 26:	spuse copilul.	V
	spuse <i>deodată</i> copilul.	O
r. 29:	Pământul era acoperit	V
	<i>În apropierea lor</i> pământul era acoperit	O
p. 140, r. 3–4:	Înfrunzeşte şi e tare frumos. Eu	V
	„Înfrunzeşte şi e tare frumos“. <i>În stratul</i> <i>subţire de apă se oglindea cerul, o spărtură de</i> <i>cer albastru prin care răzbătea iarba.</i> Eu	O
r. 4:	îşi spuse deodată copilul	V
	îşi spuse deodată <i>în şoptă</i> copilul	O
r. 13:	inima i se <i>strânse</i> de frică	V
	inima i se <i>sbârci</i> de frică	O
r. 17:	<i>Nu</i> după <i>mult</i> timp	V
	După <i>un</i> timp	O
r. 22:	vorbeau <i>încet</i> .	V
	vorbeau <i>în şoptă</i> .	O

(p. 141) VÂRSTELE ȘI MAREA

Schița a fost publicată în „Luceafărul“, anul V, nr. 20(103), 15 octombrie 1962, p. 7.

În volum: *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 52–56.

- p. 142, r. 8–9: câmpiile liniștite. Eram bărbat, luna era
în fața mea, luna roșie V
câmpiile liniștite a căror tăcere fusese
tulburată până atunci doar de cântecul
greierilor. Eram bărbat, lumea întreagă era
în fața mea, luna pe cer era roșie L
- r. 11: prizonier în Siberia. A mers pe jos V
prizonier în Siberia. Treizeci de zile a
mers pe jos L
- r. 33: mare gălăgie în jurul lui. V
mare gălăgie în jurul lui. Seara Micu cânta la
chitară, Napoleon din saxofon și dansarăm
până târziu. L
- p. 143, r. 17: pe moarte. V
pe moarte și mi-e teamă că se simte singur,
acum înainte de moarte. L
- r. 29: o înmormântare. V
o înmormântare într-o duminică. L

(p. 145) FĂRĂ SĂ FIE VORBA DE ICAR

A fost publicată în „Orizont“, anul XVII, nr. 5, mai 1966, p. 39–40.

În volum: *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 57–61.

- p. 145, r. 16: Iar l-a bătut pe Georgescu V
Iar l-a luat la rost pe Georgescu O
- r. 17–18: Când văd cum îl bate, îmi vine rău. V
Când văd, îmi vine rău. O

- p. 146, r. 18–20: maică-sa îl trimitea întotdeauna după apă și Buicu trebuia să aștepte *la coadă până când îi venea rândul.* V
 maică-sa îl trimitea întotdeauna după apă *la arteziana din colț. Iarna curgea un fir foarte subțire de apă și Buicu trebuia să aștepte la rând.* O

(p. 149) GIN „PROPRIETARUL“

A apărut în „Gazeta literară“, anul XI, nr. 5(515), 30 ianuarie 1964, p. 5, cu o ilustrație realizată de Albin Stănescu. La editarea în volum, este suprimat pasajul referitor la presupusul apetit, al unui personaj, pentru băutura.

În volum: *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 62–69.

- p. 150, r. 33–34: Vandu se înscrise numai cu pământul, V
 Vandu *intră în gospodărie.* Se înscrise
 numai cu pământul, Gl
- p. 151, r. 21: camionul *cooperativei.* V
 camionul *colectivei.* Gl
- p. 152, r. 18: spuse *fata.* Nu ți-au dat V
 spuse *Coșoveanca și ofiță.*
 – *Fraților, știți ce aș bea eu acum? aruncă Gicu întrebarea, fără să ridice capul din porumb.*
 – Ia nu fă pe grozavul, spuse fata. Nu ți-au dat Gl
- p. 153, r. 15: cu cealaltă îl luă pe Gin de după *gât.* V
 cu cealaltă îl luă pe Gin de după *cap.* Gl
- r. 28: Vezi să nu aprinzi podul. Să dai foc la fân, tată, V
 Vezi să nu aprinzi podul. Să *nu* dai foc la fân, tată, Gl

- r. 33–34: nu putu să *adoarmă*. V
nu putu să *doarmă*. Gl
- p. 154, r. 2: *așa că strigă* la el: V
și începu să strige la el: Gl

(p. 155) CONVORBIRE TELEFONICĂ

Cu titlul *Convorbire la telefon*, schița a apărut în „Orizont“, anul XV, nr. 9, septembrie 1964, p. 18; reluată în „Romania Today“, anul XXII, nr. 7, iulie 1968, cu titlul *On the phone*, traducere în engleză.

În volum: *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 70–75.

- p. 155, r. 13: *Babacii* s-au dus la *cinema*. V
Bătrânii s-au dus la *film*. O
- r. 14: Cine sunt *babacii*? V
Cine sunt *bătrânii*? O
- r. 24–25: Ai citit, *desigur*. V
Ai citit „*Scufița roșie*“? O
- p. 156, r. 28: *suficient. Dar asta nu contează. Totul e*
să fii mulțumit. V
suficient... Totul e să fii tu mulțumit. O
- p. 157, r. 5: *perne* mici V
perini mici O
- r. 14: *o chemase* V
întrebase O
- r. 33: *din oraș.* V
din oraș. Nu cunoștea orașul. O
- p. 158, r. 21: *îi ceru fata.* V
spuse fata. O

(p. 160) VALSURI NOBILE ȘI SENTIMENTALE

A apărut, împreună cu *Vară cu ochii închiși*, în „Gazeta literară“, anul XII, nr. 17(580), 22 aprilie 1965, p. 5.

În volum: *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 76–79.

p. 160, r. 2:	La sfârșitul <i>verii</i> între soți	V
	La sfârșitul <i>acelei veri</i> între soți	Gl
p. 161, r. 8:	iar <i>Ea</i> nu putea	V
	iar <i>ea</i> nu putea	Gl
r. 14–18:	mediocre. <i>O ura pentru că nu ghicise niciodată artistul din el. Încercase să-l transforme într-un om aidoma ei. În fiecare sâmbătă</i>	V
	mediocre. În fiecare sâmbătă	Gl
r. 26–27:	își <i>închise</i> în casă soția;	V
	își <i>închise</i> soția în casă, <i>cu cheia</i>	Gl
p. 162, r. 6–7:	de la sfârșitul verii trecute. Aceasta	V
	de la sfârșitul verii trecute. <i>Acum era însă foarte bucuros.</i> Aceasta	Gl
r. 22–23:	nu-l mai tulburară. <i>Din obișnuință, continuă să organizeze joile muzicale.</i>	V
	nu-l mai tulburară.	Gl

(p. 163) SOARE PENTRU FIECARE

A fost publicată în „Luceafărul“, anul VI, nr. 8(119), 13 aprilie 1963, p. 9, cu o ilustrație de Mișu Vulcănescu. Prezența personajelor Mutașcu, Nicu, Cazacu, precum și cadrul autobazei ne îndreptățesc să credem că schița reprezintă un fragment al proiectatului roman *Stagiarii*, modificat și devenit ulterior *Reîntoarcerea posibilă*.

În volum: *Valsuri nobile și sentimentale*, p. 80–115.

p. 163, r. 4:	ferată, <i>roșu ca o portocală</i> ; gara	V
	ferată; gura	L

- r. 6: lumina *cleioasă* și *roșietică* V
lumina *uleioasă* și *roșiatică* L
- r. 9: *un grătar* la fiecare. V
o friptură la fiecare. L
- r. 11: *grătarul* tare V
friptura tare L
- p. 164, r. 15–16: de acord. Nicu V
de acord. *Pentru mine, totul, orașul, seara*
asta, camera de hotel, muzica ce se auzea în
grădină – făceau parte din vacanță. Nicu L
- r. 23–25: de cântec. *Chiștocul l-am aruncat în chiuvetă*
și am dat drumul la apă. Mi-am luat după
aceea slipul. V
de cântec. Mi-am *îmbrăcat* apoi slipul. L
- r. 27: gimnastica. V
gimnastica. *Mi-am pus hainele, am coborât*
și am întrebat L
- p. 165, r. 3–4: să se înțeleagă cu *directorul-adjunct.* V
să se înțeleagă cu *șeful de sector.* L
- r. 9: scotea *cuvintele din gură* V
scotea *vorbele* L
- r. 10: să observe că prima V
să observe *cu uimire* că prima L
- r. 13: să fie *bine* văzut de personal V
să fie văzut de personal L
- r. 14–15: urmărindu-l *pe adjunct* cu multă atenție V
urmărindu-l cu multă atenție L
- r. 17: antipatic *tânărul.* V
antipatic „*tânărul*“ *inginer, adică fratele meu.*
Sunt sigur însă că Nicu își cunoștea datoria.
Sentimentele lui personale față de șeful lui,
Mutașcu, de simpatie sau antipatie nu făceau
două parale atâta timp cât nu era vorba de
autobază. Voia să înceapă însă munca sub

- semnul cinstei, fără îndoială. Îi va fi teamă
însă să nu greșească, lipsa lui de experiență îi
dicta această teamă. Seara îl vedeam
gândindu-se la toate astea.* L
- r. 23: scaune nu aveam V
scaune nu aveam încă L
- r. 31–32: *dintre noi cobora* V
din noi cobora L
- p. 166, r. 12: *Giucone, care juca* V
Giacome, care juca L
- r. 13: la *cinema*, la matineu V
la *film*, la matineu L
- r. 16: filmului. *Când ieșeam, căldura era în toi* V
filmului. *Ieșeam de la film și afară căldura*
era în toi L
- r. 25–26: des. Era ochios V
des, *tuns cicero*. Era ochios L
- r. 28–30: Noi, șoferii – când nu suntem *în servici*, în
timpul serviciului, vă rog să mă credeți, nu
picurăm băutura în gură V
Noi, șoferii, când nu suntem *la serviciu*,
mai bem, în timpul serviciului, vă rog să
mă credeți, nu *pun picătură* în gură L
- p. 167, r. 3: șef. Îmi povestea V
șef. *Era încă fără experiență, nu știa cum să*
procedeze, simțea că în relațiile lui cu oamenii
bâjbâie încă și asta îl umple de ciudă. Îmi
povestea L
- r. 6: *Mutașcu*, care se iviră V
Adjunctul, care se iviră L
- r. 9–10: cu planul? *Ne facem de râs, nu îndeplinim*
planul.“ V
cu planul!“ L
- r. 13: să vorbești. *La Regiune tot eu răspund*“ V

să vorbești. *Cu regiunea tot eu mă răfuiesc*“.
 „Regiunea ne poate cere să muncim în afara
 regulamentelor de muncă“, se revoltase Nicu.
 „Lasă c-om cunoaște și noi regulamentele,
 tovarășe inginer“, spusese Mutașcu, dar ceva
 mai moale, așa că Nicu își dădu seama că
 acesta nu prea respectă regulamentele. Și poate
 că împrejurările veniseră în ajutorul lui Nicu,
 fără ca acesta să fie obligat să se ducă la
 directorul cel mare. (Aici cred totuși că Nicu a
 făcut o mare greșală. N-a apelat niciodată la
 director, s-a mulțumit cu o bătălie în doi.) L

r. 15–16:	<i>adjunctului</i> cu sfințenie	V
	lui Mutașcu cu sfințenie	L
r. 17:	esențiale. Când șoferul	V
	esențiale. Așa că atunci când șoferul	L
r. 25–26:	în primul <i>pom</i> cu ea,	V
	în primul <i>nuc</i> cu ea,	L
r. 31:	<i>Adjunctul</i> puse vina	V
	Mutașcu dăduse vina	L
r. 33:	<i>adjunctul</i> rămase	V
	Mutașcu rămase	L
r. 34:	stagiarul și <i>adjunctul</i> – deveniră	V
	stagiarul și <i>șeful de sector</i> – deveniră	L
p. 168, r. 4–6:	fără manșetă. Cu noi	V
	fără manșetă <i>jos</i> . Cu noi	L
r. 15:	după 12. Băieții	V
	după 12 – <i>povestea fata</i> . Băieții	L
r. 19:	<i>povestea</i> ea, și eu știam	V
	<i>spunea</i> ea, și eu știam	L
p. 170, r. 3:	<i>Cozma</i> ăl mic striga	V
	<i>Cosma</i> cel mic striga	L
r. 16–17:	să nu fi venit cu <i>ei</i> . După	V
	să nu fi venit cu <i>el</i> . După	L

r. 18–19:	la <i>autobuzele</i> de atunci.	V
	la <i>autobazele</i> de atunci.	L
r. 27:	<i>o bluză</i> . Luară	V
	<i>bluza promisă</i> . Luară	L
p. 171, r. 3:	Mi-a dat <i>adjunctul</i> o primă.	V
	Mi-a dat <i>Mutașcu</i> o primă.	L
r. 23:	Trăiește cu <i>adjunctul</i> , îmi spuse el	V
	Trăiește cu <i>Mutașcu</i> , îmi spuse el	L
r. 26:	să vorbească <i>și cu mine</i> . Dacă	V
	să vorbească. Dacă	L
p. 172, r. 1:	la <i>adjunct</i> . Cred	V
	la <i>Mutașcu</i> . Cred	L
r. 4–5:	<i>Adjunctul</i> seamănă	V
	<i>Mutașcu</i> seamănă	L
r. 19:	<i>Poate că</i> Popovici	V
	<i>Probabil</i> , Popovici	L
r. 21–22:	orizontului <i>acestuia mort</i> , asfințea	V
	orizontului, asfințea	L
r. 31–32:	cu coridor lung	V
	cu <i>un</i> coridor lung	L
p. 173, r. 2:	prin <i>el</i> pătrundea	V
	prin <i>ele</i> pătrundea	L
r. 4–5:	Când venea, furișându-se	V
	Când venea <i>Mutașcu</i> , furișându-se	L
r. 8:	uitase s-o lase acolo,	V
	uitase, <i>probabil</i> , s-o lase acolo,	L
r. 13–15:	infirm. <i>Câteodată când erau împreună, el și nevasta lui Popovici, se gândeau la băiat cum stă acolo afară, în fața mesei cu hârtie albastră, în timp ce ei, aci înăuntru, făceau dragoste.</i>	V
	infirm, <i>stătea prea țăpăn</i> în fața mesei.	L
r. 17–18:	mie. Pentru prima	V

mie. *Vă roagă să nu mai veniți.* Pentru prima L

r. 18: *îi vorbea, tot fără să ridice ochii* V
îi vorbea, tot însă fără să ridice ochii și
fără să întoarcă capul L

p. 173, r. 29–34 – p. 174, r. 1–16: *Mutașcu, și se trânti pe canapea, care scârțâi prelung sub el. Era o canapea acoperită cu un covor turcesc de mătase, așa de ros, încât abia i se mai vedea desenul. Arcurile erau foarte proaste, aveau impresia că te odihnești pe spatele unei cămile. Și pentru prima dată Mutașcu simți mirosul de igrasie care stăruia în odaie, mirosul de lemn mâncat de cari, miros de casă veche. În curte era un chioșc vechi, aproape dărăpănat, și prin ușa închisă se auzea cântecul drăgăstos al porumbeilor și lăpăitul unor rațe toropite de căldură. În semiîntunericul din odaie Mutașcu se strădui să înțeleagă desenele de pe pereți, o sfântă pătată de muște, un Christos slab și prea urât ca să poată provoca mila. Când se sculă de pe canapea, podelele scârțâiră prelung și asta îl enervă. „Prin urmare, nu mai vine“, își spuse el, și repetă cuvintele astea de mai multe ori, fericit oarecum că scapă de complicații. Apoi se uită fără să le vadă la cărțile ungurești cu cotoarele groase, încărcate de praf, cărțile puse alandala într-o bibliotecă cu piciorul rupt. Peste cărți era aruncat un furou galben. Mutașcu nu văzu nici furoul, trebuia să plece, nici el nu înțelegea de ce mai stă. Ieși repede din odaie și ușa scârțâi prelung în urma lui. Se apropie de copil, să-i dea cheia.*
 – *Tanti vine săptămâna viitoare de la mare.*

- Tanti Popovici mi-a spus să-i dau ei cheia, făcu copilul.* V
- Mutașcu. *Scoase cheia din ușă și nu știu ce să facă cu ea. Se apropie de băiat și i-o întinse.* L
- p. 174, r. 17–18: În sfârșit, Mutașcu putu să vadă ce face copilul la masă. *Într-adevăr, desena.* V
- În sfârșit, Mutașcu putu să vadă ce face copilul la masă: *desena.* L
- r. 28: „Și povestea asta s-a terminat fără complicații“ V
- „*Prin urmare și povestea asta s-a terminat fără complicații*“ L
- p. 175, r. 13: – Cum ca uleiul? *Nu pricepeam eu.* V
- Cum ca uleiul? L
- p. 177, r. 1: – Să nu ne găsească. V
- Să nu ne găsească, *făcu ea.* L
- r. 2: – Să nu ne poată ajunge. V
- Să nu ne poată ajunge, *făcui eu.* L
- r. 5: strigai eu. V
- strigai eu. *Nu mi-e teamă de voi. Sunt puternic, auziți? Nu mi-e teamă!* L
- r. 6: – Vai, vai, domnu' e puternic. V
- *Grozav de puternic, făcu ea.* Vai, vai, domnu' e puternic. L
- r. 32: Aprinse din nou V
- Fratele meu* aprinse din nou L
- p. 178, r. 14: cei noi? V
- cei noi? *îl întrebai.* L
- r. 21: *t* se stingea V
- ț* se stingea L
- r. 23: *cu* un cer albastru. Era atâta liniște V
- ca* un cer albastru. Era *liniște*, atâta liniște L

- r. 25–27: mijlocul nopții. *M-am dus în vârful picioarelor în bucătărie; acolo erau câteva câni goale și murdare.* M-am culcat V
 mijlocul nopții. M-am culcat L
- p. 179, r. 3: ochii lor *morți*. V
 ochii lor *ficiți*. L
- r. 10–11: mai puțin *deprimante*. V
 mai puțin *cenșii*. L
- r. 17: dragostea. V
 dragostea *adevărată* – *îmi zisei cu mândrie*. L

MI-AM AMINTIT DE ZĂPADĂ

A apărut în 1973, la Editura Eminescu din București. Antologia cuprinde schițe publicate anterior, în volumele *Copacul (Dimineața, Gardul, Căldura, Copacul, Iarnă fierbinte, Onomastica unui adolescent, Gerul, Durerea)* și *Valsuri nobile și sentimentale (Vară cu ochii închiși, Mi-am amintit de zăpadă, Moartea lui Moș Țârlea, Trei tineri pe malul lacului, Fața mirată a copilului, Convorbire telefonică)*. La acestea se adaugă două texte „inedite”: *Frumoasele zile de vară și Coana Chirița. Actul I (O versiune posibilă)*.

Stabilit deja la București, autorul încheie, prin acest volum, o etapă de creație, cea „țimișoreană”, aflată sub semnul experiențelor formale și stilistice. În același timp, strecurând, în final, cele două texte „inedite”, *Frumoasele zile de vară și Coana Chirița. Actul I (O versiune posibilă)*, el dă câteva sugestii legate de felul în care, de acum încolo, va continua să facă literatură.

Sursa de inspirație a noului roman este găsită în secvențele unui film de război, fapt relatat în articolul confesiv, *Din filmul amintirilor de film*, apărut în revista „Orizont”, anul XXI, nr. 8, august 1970, p. 78–79, adevărată (și, poate singura) pagină memorialistică a scriitorului:

„Sunt douăzeci și cinci de ani și mai bine de când văd întruna filme, douăzeci și cinci de ani de când în sala întunecoasă marea

înșelătorie are loc și eu cred în ea. O bună parte din viața mea e legată de această lume a umbrelor și e destul să se stingă lumina și bucată aceea de pânză să prindă viață, ca să mă las dus. [...] Aventura, îmi amintesc, a început *într-o frumoasă zi de vară* (s.n.), zi fatală pentru mine pentru că de atunci nu m-am putut smulge acestei vrăji strani și ameteitoare. Filmul era unul cu *avioane*, e singurul lucru de care îmi mai aduc aminte; și mai ales cum cădeau ele, aprinzându-se. Aventura a început prin urmare atunci și dacă filmul l-am uitat, mi-a rămas în schimb în minte ceea ce se cheamă reîntoarcerea la lumea reală, șocantă ca orice reîntoarcere. După lumea avioanelor de pe ecran reîntoarcerea era încântătoare: afară ziua de vară se apropia de sfârșit, ochii se obișnuiau destul de greu cu lumina, mirosul puternic de acetonă – în apropiere era o *fabrică* de acetonă – și cel al ierbii arse și tocmai atunci trecea un *tren* și dincolo de linia ferată arbitru fluiera sfârșitul meciului, jucătorii obosiți se aruncau în iarbă, își aruncau tricourile de pe ei și soarele, dincolo de coșul înalt din căramidă roșie, apunea într-o baltă de sânge. Pentru întâia oară atunci am trăit în două lumi într-un chip uluitor de scurt și acest lucru era extraordinar de nou și fascinant pentru mine. Atunci pentru prima oară am pătruns în acea lume vrăjită din care întorcându-mă eram uluit și poate din această cauză amănuntele pe care le-am dat mai sus mi-au rămas atât de clar în minte. [...] Trebuie să recunosc, eram un spectator de filme nu tocmai pretențios. Mă impresionau uneori chiar cele mai proaste filme. Plângeam când *nefericita mamă presăra flori deasupra mormântului copilășilor ei pierduți* într-un groaznic accident de cale ferată. [...] Iată de ce mult mai târziu, când am ajuns profesor, am scandalizat întregul corp profesoral: duceam elevii la film fără permisiunea directorului. Știam efectul miraculos pe care îl are filmul la această vârstă. Am băut și eu din miraculoasa lui băutură vrăjită. Și am rămas fermecat pentru toată viața. Am fost și un an student la cinematografie, dar m-au dat afară. Acum scriu scenariile de film, pe care deocamdată nu le-a filmat nimeni. Nu-i nimic, le scriu pentru plăcerea mea. Cine știe poate că odată...“.

Receptarea la momentul apariției. Întâmpinarea critică a volumului *Mi-am amintit de zăpadă* echivalează cu o primă evaluare globală a operei și a posibilităților artistice ale lui Sorin Titel. Cu

romanul *Lunga călătorie a prizonierului*, scriitorul epuizase modalitățile de expresie în registru simbolic-experimental. De asemenea, el stabilise un reper valoric, în ansamblul creației, ce nu putea fi depășit decât cu dificultate. (În interviul acordat lui Ioan Peianov, Sorin Titel mărturisește: „Nu știu cum vor fi cărțile mele viitoare. În tot cazul, cea la care lucrez acum arată deocamdată cu totul altfel decât tot ce am scris până acum și mi-e foarte frică“¹.) Într-un moment de răscruce în cariera literară, Sorin Titel alege să-și relanseze creația printr-o recuperare a câtorva schițe din primele sale volume, *Copacul și Valsuri nobile și sentimentale*, și inserarea a două „inedite“.

În majoritatea lor, criticii apreciază soluția adoptată, care le permite să se pronunțe nu numai asupra fragmentelor reunite, ci și asupra direcției care i s-ar potrivi scrisului lui Sorin Titel.

Astfel, Valeriu Cristea, în „România literară“, anul VI, nr. 11, 15 martie 1973, p.11, privește antologia *Mi-am amintit de zăpadă* ca pe o carte ce „dezvăluie sau realcătuiește imaginea, umbrită într-o anumită măsură de noile direcții în care s-a avântat autorul în anii din urmă, a unui scriitor de o prospețime remarcabilă, cald, fluid, cu un tip de cristalizare precipitat și impetuos, lucrând dintr-o bucată, liric și sobru în același timp“. Chiar dacă surprinde, în schițele selectate, „o ușoară impresie de datare“, criticul observă că acestea „își păstrează farmecul pur, reverberația unei largi simpatii umane, a unei comprehensiuni ocrotitoare“. Referitor la textele „inedite“, se constată că, în *Frumoasele zile de vară*, este „reluat procedeul retrospectivei mișcate, introducând în același timp o abilă modalitate de narație, creând un fel de echivoc între recuperare și invenție“, iar *Coana Chirița* reprezintă „o foarte frumoasă fantezie [...], relevând calitățile picturale și lirice ale prozatorului“. De un interes special ca percepție a profilului de autor al scriitorului sunt concluziile acestei cronici: „Scriitor în perpetuă căutare, nefixat într-o formulă definitivă, Sorin Titel are ceva din neastâmpărul argintului viu. Cu o dotare excelentă pentru un anume tip de realism (simț al concretului, putere de observație, capacitate de invenție, echilibru al mijloacelor, pătrundere psihologică etc.), dar lăsându-se în același

¹ Viitorul roman *Țara îndepărtată*.

timp adeseori vizitat de insidioșii demoni ai tentației de a fi la curent cu ultimele noutăți sau de a experimenta excesiv, Sorin Titel, scriitor de înzestrare superioară, rămâne în raport cu evoluția prozei sale, un caz deschis“; „direcția cea mai bună e cea a începutului său; a unui realism evoluat, complex, modernizat, dacă vrem, care, transfigurat, să-și păstreze totuși consistența concretului, echilibrul viziunii, precizia trăsăturilor“.

În articolul consacrat *Prozei lui Sorin Titel*, publicat în „Tribuna“, anul XVII, nr. 14(850), 5 aprilie 1973, p. 2, Ion Marcoș realizează o analiză detaliată a schițelor „selectate după criteriul estetic“, din volumul de debut și din *Valsuri nobile și sentimentale*. Pentru *Frumoasele zile de vară*, criticul stabilește ca formulă narativă definitorie „turnura baladescă mulată perfect pe osatura unui șir de evenimente ale prozei de observație, hotărât realistă“.

Minuțiozitatea caracterizează și analiza lui Artur Silvestri (*Întoarcerea la ingenuitate*), din „Luceafărul“, anul XVI, nr. 30(587), 28 iulie 1973, p. 7, care, pentru „perioada bucureșteană“ preia rolul de comentator, în fraze impecabile în retorica analogiilor și disocierilor, al cărților prozatorului bănățean: „Un lucru e izbitor, peste tot, la Sorin Titel: cultivarea unui automatism psihic, și această idee e pilonul central, fundația veche pe care s-au așezat, în diverse momente, alți pereți. Ca și basilica romană care s-a făcut capelă creștinească prin artificii de zidărie, și aici proza în *vals sentimental* poartă germenii romanelor parabolice de mai târziu. Același acord, scurt ca o impresie, s-a revărsat în romane, ca și în nuvele, mai grandios ori gătit, însă similar în esență. Așadar – un laborios, un om care pune piatră pe piatră ca să înalțe universul de jos în sus, dar nu demiurg, nu balzacian, cât iubitor de alegorii“. Același critic observă existența unor similarități de perspectivă, între prozele lui Sorin Titel și cele de tip sud-american, insistând, totuși, asupra originalității interpretărilor: „Legăturile cu sud-americanii sunt bătătoare la ochi și, în fine, mai tari decât *noul roman*. Ca și aceștia, Sorin Titel merge spre insolit, însă are intenții simbolice. Nu topografia e totul, cât ideea că sub ea zac Atlantide grozave. Personajele nu există, limpede, geografic și istoric. Mizeria crâșmei, scaunul rupt, ninsoarea stinsă în mocirlă – toate privesc condiția umană, văzută printr-o prismă îngustă și metaforic“. Amintind de

romanul *Lunga călătorie a prizonierului*, opera „unui Rousseau care a citit *Procesul*” și de „amenințarea cu inerția” ce-l pândea începând cu acel moment pe autor, Artur Silvestri vede în antologia din 1973 o „întoarcere la ingenuitate”, menită a-l pune în valoare pe „marele romancier nerevelat încă, dar exprimat pe de-a-ntregul în mașinăria prozastică”.

Tot în „Iucefărul”, anul XVI, nr. 16(573), 21 aprilie 1973, p. 6 (*Povestiri ale clipei*), Dan Cristea consideră volumul *Mi-am amintit de zăpadă* ca pe o declarație a scriitorului cu privire la specificul real al prozei sale: „Titlul afectiv-nostalgic, prefirat în zonele memorării [...] și materia asemănătoare a povestirilor vor parcă să amintească, atât cititorilor, mai la curent poate cu noile direcții ale scrisului său, cât și autorului însuși, pentru care sunt ca o îndepărtată oglindă, că Sorin Titel rămâne un prozator al purității și al aspirației spre inocență, elemente de structură regășibile oricând, niciodată părăsite de fapt, ci doar alambicate în retortele de nuanță ale unui stil recent, alegoric-simbolic”; „În străfundurile sale va păstra însă mereu acea undă de reverică sentimentalitate care afânează lucrurile și care seamănă cu privirile furișate într-o cameră aparent pustie, de unde se aude misterios o muzică difuză sau *un fel de melodie... a zăpezii*”.

Cronica lui Marcel Corniș-Pop, din „Orizont”, anul XXIV, nr. 22(275), 31 mai 1973, p. 2, cuprinde prețioase remarci teoretice, vizând tipul de proză („de notație, dar și impresionist-lirică”, „un gen de *neorealism* suficient sieși, dar într-o variantă colorată sentimental, pacificată, un neorealism al mediului familial, intimist”) și construcția personajului-narator („transformarea eroului narator dintr-o conștiință cu identitate clară într-o simplă *voce* sau *ochi* ce înregistrează neutru, rece, frânturi ale existenței”). *Frumoasele zile de vară* are aspectul unei „ironizări a propriului stil de evocare lirică, romanțioasă”, al unei „parodii a melodramei domestice, cu episoadele tragice din satul postbelic”. Celălalt fragment „inedit”, *Coana Chirița*, „pe lângă ilustrarea convingătoare a aceluși gen de ficțiune relativizantă ce transformă realitatea într-o variantă ipotetică, neverificabilă, este și o fantezie ironică, o parodie a ideii de ficțiune în sine”. Pentru criticul timișorean, Sorin Titel dovedește, odată cu acest volum, „o evoluție și o maturizare a viziunii

artistice“, ambele obținute prin „modificări în concepția de ansamblu a prozatorului și în semnificația intervenției sale în textul narațiunii“.

(p. 193) FRUMOASELE ZILE DE VARĂ

A apărut în „România literară“, anul II, nr. 44, 30 octombrie 1969, p. 15, 18–19, cu o ilustrație de Astrid Schmidt. Fragmentul va fi integrat în romanul *Țara îndepărtată* (1974), fiind modificat la nivel de personaje secundare (inginerul german Kelner, devenit Binder, tată a două fete și doi băieți, nu doar a doi băieți, cum va fi prezentat ulterior) și de perspectivă asupra faptelor relatate (antihitleristă, în textul din 1969/caracterizată de compasiune pentru suferințele umane, indiferent de naționalitate, în cel din 1974).

În volum: *Mi-am amintit de zăpadă*, p. 121–153.

Variante: Volumul *Mi-am amintit de zăpadă* (MZ) și „România literară“ (Rl).

p. 193, r. 11:	<i>pe</i> podea <i>sub</i> podea	MZ Rl
p. 201, r. 12:	fața <i>umedă</i> de lacrimi fața <i>udă</i> de lacrimi	MZ Rl
p. 202, r. 10:	pietricică pietricică <i>mică</i>	MZ Rl
p. 203, r. 11–12:	N-am văzut nimic, <i>zău că n-am văzut</i> <i>nimic</i> , de ce nu mă crezi N-am văzut nimic, de ce nu mă crezi	MZ Rl
r. 24:	Învățătoarea avea Învățătoarea <i>de la școală</i> avea	MZ Rl
p. 207, r. 11:	<i>făcliile</i> <i>flăcările</i>	MZ Rl
p. 210, r. 21:	în dreptul <i>curții</i> , se opintiră în dreptul <i>căruții</i> , se opintiră	MZ Rl

p. 211, r. 15–16:	<i>căruța</i> trasă de cai	MZ
	<i>trăsura</i> trasă de cai	Rl
p. 212, r. 26:	<i>privi</i> cornul vacii	MZ
	<i>se uită la</i> cornul vacii	Rl

(p. 214) COANA CHIRIȚA
 Actul I
 (O versiune posibilă)

Textul a fost publicat în „România literară“, anul IV, nr. 29, 15 iulie 1971, p. 10.

În volum: *Mi-am amintit de zăpadă*, p. 154–166.

p. 214, r. 8–9:	<i>împungând</i> parcă cerul	MZ
	<i>împingând</i> parcă cerul	Rl
r. 14:	de la <i>Mitropolie</i> , undeva,	MZ
	de la <i>Patriarhie</i> , undeva,	Rl
p. 215, r. 11:	clopotele de la <i>Mitropolie</i> au încetat	MZ
	clopotele de la <i>Patriarhie</i> au încetat	Rl
p. 217, r. 1:	să <i>șforăie</i> , să dea din copite	MZ
	să <i>fornăie</i> , să dea din copite	Rl

II. NUVELE

NOAPTEA INOCENȚILOR

Culegerea de nuvele *Noaptea inocenților* a apărut în 1970, la Editura pentru Literatură din București. Coperta de V. Țuguș. Volumul include texte publicate, anterior, începând cu 1968 (*Lumină târzie*), până în 1969 (*Scările*), în „Gazeta literară“ („România literară“) și „Luceafărul“, dar mai ales în „Steaua“, „Ateneu“ și „Orizont“.

În interviul acordat lui Șerban Foarță („Orizont“, anul XIX, nr. 10/174, octombrie 1968, p. 6)¹, autorul dezvăluie proiectul de a scrie, după microromanul *Dejunul pe iarbă*, un nou volum de proză scurtă, „o carte a imaginației“, nu a „memoriei“, un „strigăt“, nu un „lamento“, „un fel de mânie de dimineață“, nu „o confesie de ceasuri târzii“.

Câțiva ani mai târziu, tot în cadrul unui interviu, de această dată luat de N. Prelipceanu, pentru revista „Tribuna“ (anul XVII, nr. 10, 8 martie 1973, p. 8–9), Sorin Titel precizează în legătură cu intenția dispunerii materialului epic, sub sintagma *Noaptea inocenților*: „În cartea aceasta, ceea ce am scris rămâne mai mult ca o opțiune decât ca un lucru legat de o vârstă, de un anumit moment al existenței, ca o opțiune permanentă, ca un simbol, dacă vrei, ca o aspirație. Și ca un lucru pe care în permanență am căutat să-l opun celorlalte. În orice caz, sunt împotriva unei poetizări a adolescenței sau a inocenței“, insistând: „În ultimul timp și în ultimele cărți ale mele, am căutat să depășesc cumva această fază în care poetizam copilăria. Cred că a poetiza excesiv în proză înseamnă a falsifica.“

Receptarea la momentul apariției volumului. Față de scrierile anterioare ale lui Sorin Titel, *Noaptea inocenților* deconcentrează prin recuzita simbolică eteroclită, condensată în narațiuni de mică întindere, și întreținând un efect apăsător asupra cititorului. Influența grupului oniric, la nivel de concepție, tematică și stil, constituie o evidență a creației, chiar dacă autorului îi fusese deja atribuit statutul de promotor, în literatura română, a tehnicilor *noului roman*. Indiscutabil modernist, volumul lui Sorin Titel se dovedește greu încadrabil într-o formulă narativă, iar genul fantasticului abordat rămâne deschis multiplelor interpretări: în cheie onirică (Dan Laurențiu), alegorică (Ion Vlad), kafkiană (Radu Enescu), impresionistă (Constantin Călin) ori „fauvistă“ (Șerban Foarță).

Detaliind, în cronica lui Dan Laurențiu, apărută în „Luceafărul“, anul XIII, nr. 19(419), 9 mai 1970, p. 2, se accentuează „amestecul de tandrețe și cruzime a acestor proze adunate în volumul *Noaptea inocenților*, cu o dominantă edenică în tehnica desfășurării răului,

¹ Vezi și *Note. Comentarii. Variante* la volumul *Dejunul pe iarbă*.

un rău niciodată existent în planul real, narativ, ci într-unul mai curând simbolic, contemplativ“, ce „încearcă să stabilească un echilibru necesar comunicării unei structuri organice la care participă toate regnurile“. Rezultatul obținut de scriitor, prin „crearea unei mitologii, *sui-generis*, pe tonul convențional al cotidianului din gesturi onirice“, este de a „realiza o proză de aspirație, nu de observație, nici măcar de analiză“.

Ion Vlad, în articolul despre *Noaptea inocenților* („Tribuna“, anul XIV, nr. 23/697, 4 iunie 1970 p. 2) remarcă sincronia cu „experiențele contemporane ale prozei“, concretizată în prezența unui tip de personaj lipsit de mărci identitare („*El* sau *Ea*, eroul povestirilor lui Sorin Titel“), redus la „o conștiință dramatică, gravă, obligată să se confrunte cu un univers complicat“, metafora „privirii activate“ („un mecanism, exersat până la o maximă receptivitate, al privirii, controlat și pus să acționeze pentru a potența valoarea simbolurilor sau pentru a acoperi un anume teritoriu cu umbra unui destin“), subversivitatea universului obiectual („străbătut de întrebări, de lucruri, de gesturi și atitudini, îndemnând, câteodată, la reclusiune, alteori – dimpotrivă – invitând la confesiune și la acte decisive“), expresie a unui „fantastic interior, în care recunoaștem o altă proiecție și reprezentare a lumii, adusă la proporțiile ei esențiale, ireductibile, precum și o aplecare spre revelarea unor raporturi unde absurdul situațiilor acționează direct, zdruncinând aparența lucrurilor“, obsesia temporalității („Timpul amintirilor, timpul dezarticulat al memoriei se dizolvă, se extinde sau se comprimă, conform stării *eroului*. Timpul prelungit în lucruri – *ceasornicele* – modifică reprezentările lumii, dă un alt ritm căutărilor, apropierii sau defacerii cuplurilor. Timpul prezent, substituit apoi cu un timp trecut, produce *un timp mai aparte*, marcând pregnant momentele prozei“). Corolarul obsesiei temporalității este rătăcirea permanentă „prin case și interioare tăcute sau primejdioase“ („Se compune uneori un univers artificial cu o anume preferință pentru descripția unor interioare încărcate, devastate și ele de timp, ca în exemplul literaturii suprealiste“).

Particularizarea analizei, la nivelul nuvelor în sine, demonstrează maturitatea scrisului la care prozatorul ajunsese. Majoritatea prozelor ce alcătuiesc volumul sunt atent lucrate, autorul traducându-și intențiile în formele potrivite: „Privirea reține, alterează sau

destramă, supune eroziunii obiectele, realizând un echivalent al acțiunii timpului, el însuși devastator, venind să argumenteze unul din motivele prozelor: singurătatea eroului“ (*Scurtcircuit*); „Gestul, comportamentele, reduse la expresia lor ultimă, se structurează la proporții de alegorie“ (*Noaptea inocenților, Dimineți ciudate*); „Mai ales în căutarea cuplului (frecvent în aceste proze), în destrămarea sau în încercarea lui de a se realiza se descoperă gestul simbolic, esoteric chiar, ca manifestare“ (*Lumină târzie*); „un poem despre moarte și viață, realizând trecerea de la planul fantastic la un plan ipotetic“ (*Moartea lui Iacob. I*); „un poem al iubirii“ (*Tineretea lui Aldo*); „un poem [...] propunând o meditație – într-un sistem de semne criptice – despre destinul căutărilor, al efortului creator“ (*Ea vrea să urc scările*); „confesiune despre candoare și despre frumusețea interioară“ (*Magnificat*).

Cu același rafinament analitic, manifestat în cronică la *Dejunul pe iarbă*, cu profunzimi de percepție, de asociere și de interpretare, Șerban Foarță vede în *Noaptea inocenților* „o reminiscență a *noului roman*“: o carte în care se regăsește „spiritul“, nu și „litera“ amintitelor modele narrative franceze, autorul adoptând rolul de „poet“, nu pe acela de „tehnician“ al scriiturii. Mecanismul glisării de la model absolut la sinteză personală putând fi descris simbolic, în următorii termeni: „Totul există numai în măsura în care e văzut, ca în *Strigătul*. Numai că, uneori, se înnoptează ori se întâmplă un *scurtcircuit*, ca în bucata cu același nume, când nu mai există nimic, nemaifiind nimic vizibil, și-atunci... trebuie să arzi, tu însuți, până la capăt. Iată de ce această carte, care putea să fie neagră – cum e noaptea, e una roșie – ca focul și ca sângele (nu cel care pătează, decorativ aproape, zăpada în *Uciderea pruncilor*): culoare și stare sufletească – în ciuda unor griuri de *nouveau roman*, pare-se ultimele tuburi ale lui Sorin Titel – prin excelență: *fauves*“. Întreaga demonstrație caută să aducă argumente în favoarea originalității formulei narrative adoptate de Sorin Titel, îndepărtându-l pe acesta de prezumția de simplu importator de tipare artistice la modă. De ce Sorin Titel nu este un Alain Robbe-Grillet? La această întrebare, Șerban Foarță găsește în structura operelor câțiva factori de diferențiere: „Un Robbe-Grillet, să zicem, nu pare a avea nici nostalgii, nici speranțe. El este omul fără amintiri, în labirintul timpului prezent. De unde vine? Ce

misiune are? Spre ce-și îndreaptă pașii?... Amnezia lui e totală și fără drept de apel. Sorin Titel știe de unde vine, și dacă nu e un *picat din cer*, ca îngerul căzut pe nume Aldo, un paradis are, și el, în urma lui, unul pe care și-l aduce aminte. Cu nostalgie, da!"; „Astăzi, esteticii de-acolo, așa-zicând: *a ochiului*, i se substituie, în parte, una *a strigătului*. Și un strigăt sunt prozele astea înseși, dintre care una se și cheamă așa"; „Un Robbe-Grillet, un *formalist*, un filosof al structurii – s-ar fi oprit la constatarea situației acesteia, de *poziție* și reductibilă, cum e, la o *figură* aproape geometrică. La Sorin Titel, o anume etică e implicată, și, mai cu seamă, un anume sentiment..., ba chiar o nuanță anume de sentimentalism patetic și violent“.

În „Ateneu“ (anul VII, nr. 8/73, august 1970, p. 8–9), Constantin Călin îl prezintă pe autorul cărții *Noaptea inocenților*, ca pe „un prozator impresionist, cu o deosebită aplicație la tehnicile pointiliste“. Apreciind „eleganța scriiturii“ și intuind tendința de a alcătui din fragmente „o posibilă autobiografie“ („relatăta în variante diferite, fiecare perfect verosimilă și, în același timp, probabilă, încât lectura uneia implică și lectura celorlalte, într-o ordine inversă, adică pornind de la ultima către cele precedente“), criticul explică principiile de funcționare a celor „două tehnici narative“ ale volumului, „amândouă ținând de impresionism“: „una a înregistrării neutre de observații, a descripțiilor exsangue, a comentariului fin ironic; alta a cumulării voluptuoase de senzații, în special, a celor vizuale, a comentariului vibrant, aproape patetic“.

Pentru Radu Enescu, în cronica publicată în revista „Familia“, anul 6(106), nr. 8(60), august 1970, p. 3, prozatorul bănățean „este în fond un romantic, chinuit de un nestins *Sehnsucht*, de o nostalgie a tărâmului originar, a stării înainte ca inocența omului să fie ultragiată de obiectele compacte și indiferente care-i alcătuiesc universul“. Pornind de la analiza nuvelei *Moartea lui Iacob*, este sesizată permanenta căutare a unei „valori totale, obținută prin însușirea într-o structură organică a mai multor dimensiuni axiologice“: „valoarea imediată a unei realități trăite“, „valoarea dramatică a unei *acțiuni*... puțin vizibile“, „valoarea mitică revelând arhetipuri ale conștiinței umane“. Această tipologie valorică se regăsește în structura tuturor textelor incluse în volum, fiind transpusă cu ajutorul unor procedee narative („moștenite de la *noul roman*“) precum:

„interferența continuă a planului real cu cel fantastic, dizlocarea discursului epic, alternarea relatării cu monologul interior, principiul iterației ciclice – *Tineretea lui Aldo*, scriitura aparent simulată, neutrală, succesiunea versatilă și discontinuă a conținuturilor sufletești, fluiditatea extremă a decorului care paradoxal violentează prin îngrămădire obiectuală sufletul candid al personajelor *aruncate* într-un univers reificat, lipsit de căldură umană, uneori chiar atroce, descris însă cu minuțiozități de gobelin, utilizarea neobișnuită a modurilor și timpurilor verbale cu efect fascinatoriu“.

Deși împrumuturile formale din *noul roman* nu pot fi eludate, criticul nu se limitează doar la perspectiva imediată, ci este de părere că „proza lui Sorin Titel, aluzivă, simbolică, dar totuși de o precizie acuratețe, își are *izvoarele* la părinții comuni ai *noului val*“, citându-l, aici, pe Kafka. Această influență a prozei kafkiene, în narațiunile din *Noaptea inocenților*, constă în: „structura alternativă, la răscruce“ (*Strigătul. I*), „lipsa oricăror insigne distinctive ale personajelor“, „manifestarea prezenței umane printr-o amenințătoare absență“, „fantasticul grotesc“ (*Vacanța în care am cântat în cor*), „motivele labirintului, al treptelor, al gangurilor, al urcărilor și coborârilor futele“, „culpabilitatea nevinovată care sfârșește prin reificare“ (*Tineretea lui Aldo*).

(p. 227) NOAPTEA INOCENȚILOR

A apărut, cu titlul *Ultimele nopți*, în „Luceafărul“, anul XI, nr. 47(343), 23 noiembrie 1968, p. 4; textul este însoțit de o ilustrație (*Peisaj*) a lui Mișu Vulcănescu.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 7–12.

Variante: *Noaptea inocenților* (N) și „Luceafărul“ (L).

p. 227, r. 9:	din ghips <i>alb</i> , cu gura	N
	din ghips cu gura	L
p. 228, r. 4:	în hlamidele lor purpurii	N
	în hlamidele lor purpurii, <i>mâncate de carii</i>	L
r. 29–30:	dușumelele <i>soioase</i> , își vor întinde	N
	dușumelele <i>murdare</i> , își vor întinde	L

- r. 31: vor părăsi odaia în vârful picioarelor. *N*
 vor părăsi odaia în vârful picioarelor, în
șoaptă. *L*

(p. 231) DIMINEȚI CIUDATE

A fost publicată, prima dată, în „Luceafărul“, anul XII, nr. 7(355), 15 februarie 1969, p. 3.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 13–20.

- p. 231, r. 12–13: În patul încălzit de el, se întorcea întotdeauna în odaia lui *N*
 Se reîntorcea în odaia lui *L*
- r. 16–17: odaia în care se găsește. *N*
 odaia în care se află. *L*
- p. 233, r. 21–25: să-și găsească o iubită, o fată tânără și cam prostituată, studentă la Conservator, la clasa de vioară. După câteva plimbări împreună, după două, trei conversații la cofetărie, o seară de operă, alta la cinema, fata acceptă să vină la el. Adormită *N*
 să-și găsească o iubită. Adormită *L*
- r. 26: fu studenta. Când deschise *N*
 fu fata. Când deschise *L*

(p. 236) LUMINĂ TÂRZIE

A fost publicată în „Gazeta literară“, anul XV, nr. 8(799), 22 februarie 1968, p. 4; ilustrația textului îi aparține Constanței Iliescu.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 21–29.

- p. 236, r. 13: aprinzându-se pentru scurtă durată. *N*
 aprinzându-se puțin pentru scurtă durată. *Gl*

- r. 17–18: aruncate alandala pe *pereti*, gata să cadă, amintind *de* Chagall *N*
aruncate alandala pe *peretii* gata să cadă, amintind *picturile lui* Chagall *Gl*
- p. 237, r. 7–8: pe lângă arătătoarele smulse *N*
pe lângă arătătoarele smulse, *candoarea timpului prin urmare.* *Gl*
- r. 26–27: și inocența și *profunda* semnificație a gesturilor lor *N*
și inocența și *lipsa de* semnificație a gesturilor lor *Gl*
- p. 238, r. 12–13: Ochii ei cu cearcăne vor privi *N*
Ochii ei *mari*, cu cearcăne vor privi *Gl*
- r. 16–17: câteva fire cărunte, *ascunse cu grijă.* *N*
câteva fire cărunte. *Gl*
- r. 23: Gâtul lui de adolescent *N*
gâtul lui *firav* de adolescent *Gl*
- r. 23–24: O șovăială deci a mâinii, *relevând totuși o* amintire. *N*
O șovăială deci a mâinii, o amintire. *Gl*
- r. 28: Și berzele pe lunci *N*
Și berzele, *cu umbrele lor* pe lunci *Gl*
- p. 239, r. 8–10: un cer atât de albastru se răsfrânge. *Aceeși stradă unde lumina capătă o anumită materialitate, care le aparține.* Ei pot *N*
un cer atât de albastru se răsfrânge. Ei pot *Gl*
- p. 240, r. 2: cerându-și chiar iertare *N*
cerându-le chiar iertare *Gl*
- r. 7–8: pe care întunericul începe să coboare *N*
pe care *încet, încet*, întunericul începe să coboare *Gl*
- r. 28: dulapuri *biedermayer* *N*
dulapuri *Biedermeyer* *Gl*

- p. 241, r. 8: candelabrul greu din mijlocul odăii. *N*
 candelabrul greu *din fier forjat*, din mijlocul
 odăii. *Gl*
- r. 15–16: să-și facă iluzii *hotărâtoare*. *N*
 să-și facă iluzii *tremurătoare*. *Gl*

(p. 243) STRIGĂTUL (I)

Nuvela a apărut în „Orizont“, nr. 5, mai 1968, p. 17–20, cu dedicația: *Lui D. Țepeneag*.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 30–37.

- p. 243, r. 2–6: Oprit în pragul ușii *de intrare* în imobil,
cu răsuflarea întretăiată, căutând să-și
 stăpânească bătăile inimii, bărbatul *așteaptă*
un nou strigăt, la fel de atroce și îngrozitor *ca*
și primul, dar nici cel mai mic zgomot nu
 mai sfâșie calmul nopții *târzii*. *N*
- Strigătul sparse în bucăți liniștea orașului*
care dormea cu toate luminile stinse. Oprit
 în pragul ușii *care dădea* în imobil, căutând
 să-și stăpânească bătăile *nebune* ale inimii,
 bărbatul *așteaptă ca acesta să se repete* la fel de
 atroce și îngrozitor, dar nici cel mai mic
 zgomot nu mai sfâșie calmul nopții *de*
vară. *O*
- r. 8: îl descoperă *N*
 îl descoperă *din când în când* *O*
- r. 10: într-o *legănare* precipitată *N*
 într-o *mișcare* precipitată *O*
- r. 10–11: Lumina *ni-l dezvăluie deci – un tânăr* urâțel
 și slăbuț, *N*
 Lumina *descoperindu-l*, un bărbat urâțel și
 slăbuț *O*

- r. 17–18: noapte care se apropie de sfârșit; *singurul*
care *străbătuse* N
– Noapte care se apropie de sfârșit, *altfel*
neputându-se explica lumina cenușie și ștearsă
ivită la răsărit, deasupra caselor orașului,
siluete mute și negre. Un bărbat care a
străbătut O
- r. 21–23: fără să le bage în seamă; *evitând* încrucișările
de drumuri, neștiind dacă s-o apuce la stânga
sau la dreapta, hotărându-se *cu greu* N
fără să le bage în seamă, *ezitând o clipă la*
încrucișările *străzilor, nehotărât* dacă s-o
apuce la stânga sau la dreapta, hotărân-
du-se *în sfârșit.* O
- p. 244, r. 5: *Ridicase* privirea N
Și pentru o clipă ridicând privirea O
- r. 6–10: scorojiți, lumină care până la urmă s-a stins
și ea, clădirea *dând iluzia că se lasă cuprinsă*
definitiv de somn și întuneric. *Ca tocmai*
atunci din interiorul clădirii să izbucnească
strigătul, *să se dezlănțuie* pe neașteptate
un strigăt N
scorojiți, *indiferent când și lumina aceea se*
stinge și clădirea *coboară* definitiv în somn și
întuneric. *Continuându-și prin urmare*
drumul prin oraș până când ajunge acolo, în
dreptul acelei case din interiorul căreia
izbucnește strigătul pe neașteptate O
- r. 11–17: Un bărbat prin urmare, *un tânăr,* stând acolo
în dreptul ușii deschise, cu lumina străzii în
spatele lui, ascultând cum se sting cele din
urmă ecouri ale strigătului. *Până la urmă se*
hotărăște să pătrundă în întunericul dens al
coridorului *în timp ce flăcăriua chibritului*
aprinș face o mică breșă *în noapte.* N

- Un bărbat prin urmare *care suferă de astmă, un fel de contabil fără vârstă*, stând acolo în dreptul ușii deschise, cu lumina străzii în spatele lui, ascultând cum se sting cele din urmă ecouri ale strigătului. *Iată-l încercând să aprindă un chibrit stricând, datorită tremurului mâinii, vreo două sau trei bețe. În sfârșit, când reușește să aprindă unul, pătrunde în întunericul dens al coridorului în care flăcăriua face o mică breșă.* O
- r. 18: *aproape stins, de tabloul cu locatari agățat pe jumătate stins, de tabloul agățat.* N
O
- r. 21–22: *lipit de perete pentru că lipit de perete, cu răsufierea întretăiată, pentru că* N
O
- p. 245, r. 8–9: *unui alt apartament*⁷ *și asculta unei uși și asculta* N
O
- r. 18–19: *pe care, probabil, nici n-o avusese vreodată).* N
pe care aproape o uitase și pe care probabil nici n-o avusese vreodată). O
- r. 32: *rămâne nemișcat ascultând, încordat surâde prin întuneric, apoi rămâne nemișcat ascultând, încordat* N
O
- p. 246, r. 10: *și ascultă încordat, cu fălcile și oprit din nou în dreptul unei uși ascultă încordat, cu fălcile* N
O
- r. 13–14: *Așa că, fără să vrea, se află în interior Se trezește, fără să vrea, în interior* N
O
- r. 19: *obiectele întâlnite în cale. un obiect întâlnit în cale.* N
O
- p. 247, r. 2: *Vreau să dorm.“ Vreau să dorm. Am vreme de liniște“.* N
O

- r. 15: acelui copil *singur, bălăbănindu-și*
picioarele lui scurte îl umple de spaimă.
 Începe N
 acelui copil *umplându-l, cu totul pe*
neasteptate, de spaimă. Începe O
- r. 19: hârâit uniform N
 hârâit *ursuz și* uniform O
- r. 32: să-l tulbure *prea mult.* N
 să-l *mai* tulbure. *În definitiv, se poate*
întoarce și desculț acasă, mult mai important
fiind acum pentru el, descoperirea cauzelor și
a provenienței celui strigăt care refuză cu
încăpățănare să se repete. Liniștea imensă și
calmă curge ca o apă liniștită în jurul lui,
căutând să-l facă parcă un ciudat complice al
ei. Noaptea devine din ce în ce mai difuză și
întunericul se topește pe scările clădirii. Furios
continuă să urce, etaj după etaj, uimit că
acestea nu se sfârșesc mai repede. La un
moment dat, plictisit de acest urcuș, hotărăște,
totuși, să forțeze o ușă, trezindu-se deodată
într-un fel de pod cu grinzi mari și greoaie
care susțineau acoperișul. În lumina cenușie a
dimineții vede niște pânze acolo, întinse
probabil la uscat, și el descoperă uimit că
aceste pânze albe, care ar fi putut fi
imaculate, sunt pătate de sânge. Își îngroapă
fața obosită în pânzele umede și simte căldura
și mirosul sângelui. Simte chiar, lipindu-i-se
de mâini și de față cu gesturi protectoare. Un
gust înecăcios îi umple gura și-i vine să
vomite. Lumina devine din ce în ce mai
puternică, curgând albastră și proaspătă pe
acele cearcaefuri pătate de sânge. Iată de ce el
rămâne crispat în dreptul acestor pânze
însângerate, în așteptarea strigătului care
refuză să se mai repete și a cărui repetiție

devine oarecum inutilă. Se făcea ziuă și lui nu-i rămâne decât să se întoarcă acasă, păstrând în nări mirosul sângelui uscat și ecoul strigătului auzit. În jurul lui lumina crește și roșul aprins al petelor de sânge alunga eventualele îndoieli sau dubii. O

(p. 248)

STRIGĂTUȚ (II)

A apărut în „Luceafărul“, anul XII, nr. 2(350), 11 ianuarie 1969, p. 5.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 38–45.

p. 248, r. 4–7: probabil bine unsă, așa că se trezește pe neașteptate în interiorul unui *alt* apartament. Poate că în odaia cealaltă cineva ascultă, cineva e atent la fiecare zgomot, așa că bărbatul încremenește în dreptul ușii, N probabil bine unsă, fără să facă cel mai mic zgomot, așa că se trezește mult mai pe neașteptate decât s-ar fi așteptat el în interiorul unui *nou* apartament. O bucătărie, mobilă tip, suficient de banală, cu masa întinsă pentru o singură persoană. O mamă sau o soție iubitoare aranjase cu atâta grijă tacâmurile, farfuria plată cu desene în gri și roșu pe margine, farfurioara dintr-un porțelan foarte fin – probabil ultima dintr-un servici desperecheat, șervetul din olandă albastru deschis, în sfârșit fața de masă cu broderie fină la colțuri. Un bilețel, cu un scris îngrijit, foarte caligrafic. „Friptura e în frigider. Salata de ardei copti în cămară“, această masă întinsă care așteaptă pe bărbatul sau femeia care trebuie să se întoarcă și poate

- în odaia cealaltă cineva *care* ascultă, cineva atent la fiecare zgomot, *cineva care așteaptă această reîntoarcere*. Încremenește, *prin urmare*, în dreptul ușii, L
- r. 11: zgomotul de dincolo N
 zgomotul de dincolo, *din odaie, scârțâitul patului* L
- r. 13: să se strecoare *pe sub ușă*, lunga N
 să se strecoare *din camera cealaltă*, lunga L
- r. 16: la apropierea zorilor. Privește N
 la apropierea zorilor, *încât cel mai mic amănunt putea fi descifrat fără mari eforturi. El se pare chiar că aude din cealaltă odaie o respirație ușoară, un suspin delicat ceea ce îl face să se gândească că dincolo, probabil, se odihnește o femeie tânără. Așa că după câteva momente în care el privește* L
- r. 18: versurile de pe tapetul agățat deasupra aragazului – *și*, din ce în ce N
 versurile de pe tapetul agățat deasupra aragazului – „*Frumos și bine aranjat, faci din colibă un palat*“, din ce în ce L
- p. 249, r. 9–34 – p. 250, r. 1–17: va depista crima. *Și într-adevăr nu trebuie să aștepte vreme îndelungată: hârșâitul liftului care coboară se aude din nou și, în sfârșit, doar câteva secunde, alunecând moale sub privirile lui, el poate vedea în cutia puternic luminată a liftului siluetele acelorași bărbați care urcaseră înainte, în fulgarinele lor cenușii, cu pălăriile în mână, amândoi privindu-l cu o urmă de surâs în colțul gurii. Totul durează însă prea puțin timp pentru ca el să le poată reține fizionomiile, hârșâitul ușor al liftului abia perceptibil, îndepărtându-se, dispărând în noapte, în liniștea imensă din jur. Prima lor reacție e să coboare în fugă scările,*

să-i ajungă din urmă pe ciudații vizitatori în fulgarine cenușii, dar, înainte de a-și putea duce la îndeplinire gândul, aude jos, în stradă, zgomotul motorului pus în mișcare, apoi mașina îndepărtându-se. Ușa, pe care încearcă s-o forțeze din nou, îi opune rezistență. Dincolo de ea răzbate o fâșie de lumină; se apleacă să se uite prin gaura cheii. Cum cheia nu se află în broască poate să vadă destul de bine ce se întâmplă dincolo: iată de ce e uimit descoperindu-i pe cei trei bărbați, de data asta cu părțile pe cap, adunați în cerc în mijlocul odăii, cel mai înalt întors cu spatele spre el, în așa fel încât îi acoperea aproape pe ceilalți doi. E atât de preocupat de ce se întâmplă în odaie, încât nici nu are timp să audă ascensorul care urcă în spatele lui, oprindu-se la etajul la care se află el. Atunci, când se întoarce – zgomotul ascensorului care se oprise îi atrăsese în sfârșit atenția – descoperă cabina ascensorului puternic luminată, goală însă, cu chipul lui doar reflectat în oglinda mare de pe peretele din față, un chip care se vede turbure prin geamul murdar. Câteva minute poposește doar ascensorul în dreptul etajului său, ca apoi să urce din nou, chemat probabil de cineva de la un etaj superior, îndepărtându-se cu un zgomot abia perceptibil. Apoi cablurile liftului se văd din nou alunecând în sens invers – cu obrazul lipit de sticla murdară, el privește hăul care se cascade dedesubt – cușeta trece din nou pe lângă el puternic luminată, pe lângă obrazul lui turtit de geamul rece al ușii, cu aceiași bărbați, de data asta cu unul mai puțin, privindu-l pentru o secundă drept în ochi, dispărând în hăul de dedesubt. Coboară un etaj și din nou urca pe care o încearcă cedează atât de repede,

încât nici nu are timp să se gândească la
 strania potrivire care face ca ușile încercate,
o parte din ele, să nu opună nici o
 împotrivire, la obiceiul cel puțin curios al
 locatarilor acestui imobil care preferă să
 doarmă liniștiți, fără să-și încuie ușile. Și,
 în vreme N
 va depista crima, *pentru că crimă trebuie să*
fie cum altfel s-ar putea justifica proveniența
acelui strigăt neașteptat în noapte, sfâșiindu-i
liniștea, distrugând la urma urmei orice
echilibru – cu cutia de chibrituri în mâna
stângă deci, cu dreapta pipăind peretele de
lângă el, la un etaj de deasupra doar, diferență
de două-trei etaje, lumina aprinsă aruncând
câteva pete întâmplătoare, puncte de reper însă
sigure, în coridorul unde se află el. Pentru că
între timp a coborât un etaj și acum stă la
îndoială – pe care ușă s-o deschidă: cea din
dreapta sau cea din stânga lui. Se hotărăște
pentru cea din dreapta, simplă întâmplare,
 și din nou ușa cedează, atât de repede, încât
 nici nu are timp să se gândească la strania
 potrivire care face ca toate ușile încercate
 să nu opună nici o împotrivire, la obiceiul
 cel puțin curios al locatarilor acestui imobil
 care preferă să doarmă liniștiți, fără să-și
 încuie ușile, *pentru mai multă siguranță. Ceea*
ce trăiește el însă acum e mult mai important
decât orice gând inutil, iată de ce ajuns pe
neașteptate din nou în interiorul altui imobil, e
prea chinuit de tot ce se întâmplă cu el, ca să
mai dea o semnificație faptelor sale. Și în
 vreme L

p. 250, r. 23–24: ca o femeie cu care faci dragoste. Și totuși N
 ca o iubită în căldurile dragostei: tot atât de
 discret și abia auzit ca ea, tot atât de insinuant

ca ea, tot atât de atroce, totuși, pătrunzând până în creieri, oprind bătăile inimii, făcând sângele să pompeze spre creier, anihilând din cauza emoției orice gest, distrugând orice inițiativă, doar bătăile inimii puternice, sufocante, această dușumea care a scârțâit abia auzit, dar el mult prea incapabil ca să-și dea seama de amploarea acestui zgomot, această iubită care abia a scâncit plină toată de dorință, această clipă în care paralizia membrelor noastre anihilează orice dorință.

Și totuși

I.

r. 30–31: să se spargă în bucăți. Dar nimic nu se întâmplă, doar *presarea* dușumelei spărgându-se în *mii* de bucăți, *zgomote care să semene cu un imens cataclism natural*, dar nu, nimic nu se întâmplă, doar *presiunea* dușumelei

N

I.

p. 251, r. 3: Trece pragul în altă odaie trece pragul – *curaj imens* – în altă odaie

N

L

r. 7–11: un dormitor comun, și *anume pare a fi* încăperea unui azil de bătrâni. *Femeile dorm în paturile largi și greoaie*, cu capul pe pernele imense și nu tocmai curate, *biete femeii în vârstă* – bonetele

N

un dormitor comun, *un fel de cameră de internat sau cameră comună de hotel sau mai exact odaia aduce cu una din încăperile unui azil de bătrâni, pentru că cei care dorm, în aceste mobile greoaie și de acest lucru și-a dat seama după o cercetare foarte atentă, adică cele care se odihnesc cu capul pe pernele imense și nu tocmai curate sunt niște sărmane femeii bătrâne* – bonetele

I.

r. 19–20: îl face să înțeleagă că *strigătul* n-a ajuns până la *ele* sau, dacă el a ajuns,

N

îl face *pe ciudatul vizitator* să înțeleagă că *neșteptatul țipăt* n-a ajuns *nici într-un caz până acolo*, sau, dacă el a ajuns, L

p. 251, r. 25–34 – p. 252, r. 1–26: vulnerabil la cel mai mic zgomot. *Părăsește odaia călcând tot în vârful picioarelor și, cum la etajul la care se află lumina e aprinsă, vede din nou copilul – același copil pe care îl zărise nu cu mult timp înainte în dreptul unei uși întredeschise, coborând scările cu multă atenție, în patru labe. I.a un moment dat, împiedicându-se, începe să se rostogolească pe trepte. Îl vede ridicându-se după aceea fără să plângă, trecând pe lângă el, coborând din nou, deschizând ușa apartamentului de dedesubt, cu capul, pentru că nu ajunge până la clanță, dispărând în dosul ușii, fără urmă. Și atunci nevoia de-a aprinde o țigară devine atât de imperioasă, încât cu toată tensiunea și încordarea nu poate să-i reziste. Iată-l deci stând pe scările murdare, cu liniștea din jur care îl apasă covârșitoare pe umeri, fumându-și precipitat țigarea, simțind cum căldura ei neșteptată îi pătrunde în suflet, liniștindu-i pentru o clipă nervii. „Ar trebui să plec“, își spune, „totul e inutil“, dar nu pleacă și după ce aruncă chiștocul țigării, stingându-l cu piciorul, uitând că-i desculț, simțind arsura dureroasă în talpă, adușmecând mirosul de supraelastic ars, cu nările, se hotărăște să-și continue urmărirea. Peste câteva minute vom da peste el deschizând alte uși – îl vom găsi într-o odaie cufundată într-un întuneric deplin, odaie cu un puternic miros de flori putrede. Mânat de curiozitate el aprinde un chibrit – cutia o găsește cu greu în fundul unui buzunar, și la lumina de o secundă a flăcării vede două trupuri tinere*

îmbrățișate, trupul prelung al fetei, sânii mici striviți de pieptul bărbatului, mâna bărbatului pe coapsa femeii într-o mângâiere încremenită, oprită la jumătate. Din *greșeală atinge* un scaun care îi stătea în cale, *scaun care cade cu zgomot pe cimentul odăii*. *E mult prea încordat ca să poată percepe exact dimensiunile zgomotului creat*. Încremenit, simte cum i se oprește respirația, cum sângele din întreg organismul îi pompează accelerat spre creier. Sprijinindu-se de perete e gata să izbucnească în plâns, urmare probabil a tensiunii nervoase acumulată în această seară. Rămâne lipit de perete așteptând disperat apariția celorlalți.

N

vulnerabil la cel mai mic zgomot. *Ceea ce se întâmplase cu un sfert de oră înainte nu fusese nici pe departe doar un mic zgomot, ci un strigăt sfâșietor în stare să te trezească din cel mai drogat somn cu puțință! Nu, el nu se îndoiește de realitatea strigătului, somnul acestor femei bătrâne, atât de calm și indiferent, nu-l determină să renunțe, și, hotărât să găsească cheia acestei situații care primește fără voia lui un aspect din ce în ce mai misterios, mai enigmatic, nu-i rămâne decât să meargă mai departe. Iată de ce peste câteva minute vom da peste el deschizând alte uși – ciudată convenție a acestei întâmplări, căci ușile sunt descuiate – ca să-l găsim la un moment dat, într-o odaie cufundată într-un întuneric deplin, cu un miros puternic de flori putrede sau de odaie în care s-a făcut nu demult dragoste, încât mânat de curiozitate el poate să aprindă un chibrit – cutia o găsește cu greu în fundul unui buzunar. La lumina de o secundă a*

flăcării, *el poate să vadă* două trupuri tinere, *de un splendid alb de marmură* – îmbrățișate. *În sfârșit, încă un chibrit pe care îl ține cu vârful în jos ca să-i prelungească durata. El poate vedea, de data asta cu mai multă claritate* trupul prelung al fetei, sânii mici, striviți de pieptul *păros* al bărbatului, mâna bărbatului pe coapsa femeii, într-o mângâiere încremenită, oprită la jumătate, și privindu-i nu poate decât să i se pară ciudată liniștea inocentă a somnului lor, până la care n-a pătruns de asemenea nici un strigăt. Bărbatului i se pare chiar că această odaie, dincolo de liniștea ei aparentă, îi ascunde ceva, așa că umblând tot în vârful picioarelor, tot atât de atent ca să nu facă zgomot, deschide dulapurile, aflate ce-i drept într-un număr destul de mare jur-împrejurul pereților, muncă inutilă însă pentru că tot ce găsește e lenjerie fină de femeie delicat parfumată și haine de corp bărbătești, din care se degajă un puternic miros de leșie și de săpun prost. Părăsind și odaia în care cei doi îndrăgostiți își continuă somnul, bărbatul se trezește din nou într-o bucătărie – își dă seama de asta după zgomotul veselei în bufet, la fiecare pas al lui – bucătărie în care însă un pas greșit poate să-i fie catastrofal. Din grabă el lovește un scaun care îi stă în cale și toate farfuriile spălate de cu seară și uitate acolo cad pe dușumea, se sparg în mii de bucăți, încât zgomotul infernal creat ar fi fost în stare să trezească din cel mai profund somn întregul imobil. Încremenit prin urmare, bărbatul simte că i se oprește respirația, că sângele din întreg organismul pompează accelerat spre creier, simte în sfârșit că toată prudența lui a fost inutilă.

- Sprijinindu-se de perete, *el începe să tremure* și e gata să izbucnească în plâns, urmare probabil a tensiunii nervoase acumulată în acest *sfert de seară și care se eliberează cu totul pe neașteptate. Fuga lui ar fi fost în tot cazul inutilă, așa că rămâne lipit de perete, așteptând disperat apariția celorlalți.* *L*
- 252, r. 27: zgomotul se potolește *N*
zgomotul *cioburilor sparte* se potolește *L*
- r. 29–32: *Îndrăgostiții își continuă somnul și la lumina chibritului – de data asta ultimul – vede iar trupurile lor înlănțuite patetic, cufundate în același somn adânc. Pe fețele lor citește aceeași liniște calmă și aceeași fericire cam obosită.* *N*
Disperat intră din nou în odaia în care dorm îndrăgostiții și la lumina unui nou chibrit – de data asta ultimul – vede iar trupurile lor înlănțuite patetic, cufundate în același somn adânc. Pe fețele lor citește aceeași liniște calmă și aceeași fericire a împlinirii. *L*
- r. 33: fuge din odaie, se încălță *N*
fuge din *această* odaie, *trânțește cu zgomot ușile în urna lui*, se încălță *L*
- 253, r. 1: din etaj în etaj. *N*
din etaj în etaj. *„Nu sunt morți, își spune. I-am văzut respirând“.* *L*
- r. 10–11: prea înfricoșat, ca să mai poată face vreo mișcare. *N*
prea înfricoșat, ca să mai poată face vreo mișcare. *„Cine ești acolo“, spune el în șoaptă. „Te rog foarte mult nu mă chinui“, mai spuse. „Te rog, lovește-mă dacă vrei, dar vreau să te văd, vreau să te văd“, șoptește el. Și celălalt vine într-adevăr spre el, frumosul tânăr în pulover alb, frumosul băiat în costum de tenis,*

descult, aruncându-i zâmbind o mică minge albă și în ochii lui albaștri de culoarea cerului, el citește toată inocența acestei lumi în care strigătele nu se repetă niciodată, amortizându-se în vata groasă a somnului. Și îmbrățișându-l, tânărul adormi la pieptul lui, răstignit de gâtul lui puternic. L

(p. 254) MOARTEA LUI IACOB (I)

Cu titlul *Dincolo de ușa încuiată*, a fost publicată în „Gazeta literară“, anul XV, nr. 20(811), 16 mai 1968, p. 4. „Schița“, conform încadrării genologice din revistă, este ilustrată de un desen al lui Mihai Sânzianu.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 46–54.

- p. 254, r. 19–20: (seri în care lumina zilei *se păstrează* un timp N
seri în care lumina zilei *este încă* un timp puternică Gl
- p. 255, r. 2–3: prin care caii calcă *stropindu-se până sus...* N
prin care caii calcă, *stropindu-și până sus* ghetele. Gl
- r. 8: la capătul unor șnururi negre, foarte mari. N
la capătul unor șnururi negre, foarte mari, *ca niște capete transparente de copii.* Gl
- p. 256, r. 32–33: În tot acest timp, la capătul coridorului, ușa se va lovi singură de perete. N
În tot acest timp *afară va continua să ningă.*
Ușa *se va deschide din când în când, acolo* la capătul coridorului, se va lovi singură de perete. Gl
- p. 257, r. 20: să se ridice în vârful *picioarelor*, ca să N
să se ridice în vârful *degetelor*, ca să Gl

- p. 258, r. 29–30: scaunul deasupra celuiilalt, *cu dexteritatea
unui actor de circ.* N
scaunul deasupra celuiilalt. Gl
- p. 259, r. 19: face eforturi să poată ajunge *sus.* N
face eforturi să poată ajunge. Gl
- r. 29: n-avea cum să treacă *dincolo*, iar ușa N
n-avea cum să treacă *la el*, iar ușa Gl

(p. 261) MOARTEA LUI IACOB (II)

A apărut în „România literară“, anul II, nr. 1(13), 2 ianuarie 1969, p. 18. Textul nuvelei este însoțit de un desen semnat de Valentin Popa.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 55–62.

- p. 261, r. 15: în *dreptul* ei, ba prelata N
în *fața* ei, ba prelata Rl
- r. 18–19: câmpurile! Să simtă cenușa drumului N
câmpurile! *Luându-și pentru totdeauna rămas*
bun de la ele. Să simtă cenușa drumului Rl
- p. 263, r. 4–5: uscați, vechea biserică N
pe jumătate uscați, vechea biserică Rl
- p. 264, r. 21–22: păturile să-i scape N
păturile *calde* să-i scape Rl
- r. 33: printr-*o mare* de sânge. N
printr-*un râu* de sânge. Rl
- p. 265, r. 3–4: *Efon Iudeul.* N
Efon Edeul. Rl
- r. 16: fără să *crâcnească.* N
fără să *scrâșnească.* Rl
- r. 19: *becul aprins* să arunce N
lumina actuală a becului să arunce Rl

(p. 267)

TINEREȚEA LUI ALDO

Un fragment din nuvelă, intitulat *Semne cu batista albă*, a fost publicat în „Ateneu”, anul V, nr. 6(47), iunie 1968, p. 11. Al doilea fragment a apărut în revista „Steaua”, anul XIX, nr. 10(225), octombrie 1968, p. 18–23, cu titlul *Aldo*, în grupajul *Poezie și proză*, la care – alături de Sorin Titel – mai participă Aurel Gurghianu, Francisc Păcurariu, Vasile Rebreanu, Augustin Buzura, Florența Albu.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 63–92.

Variante: volumul *Noaptea inocenților* (N), „Ateneu” (At) și „Steaua” (St).

p. 267, r. 2:	Ceața începu	N
	În sfârșit ceața începu	At
r. 5:	alergând cu repeziciune	N
	îndreptându-se cu repeziciune	At
r. 8:	ca un cavaler	N
	cu un cavaler	At
r. 10:	Descoperi orașul	N
	Cum ar trebui să arate orașul	At
r. 20:	soarele juca în mii de culori	N
	soarele lucea în mii de culori	At
p. 268, r. 23–24:	foarte serioasă. Pentru că pe un ritm de marș, totuși e imposibil să valsezi, Aldo renunță	N
	foarte serioasă, renunță	At
r. 29–30:	picioarelor, făcând eforturi să-și înfrângă picioarelor să-și înfrângă	N
		At
p. 269, r. 29–30:	ce căuta să se cațere pe coșul	N
	ce căuta să se agațe de coșul	At
p. 270, r. 8:	însă degeaba, așa că zâmbi descumpănit.	N
	însă degeaba.	At
r. 17–19:	el însă se desprinsese ca dintr-o vrajă neașteptată, era o bucurie care nu-i era	

- permisă, sau* pentru care nu avea timp acum *N*
- Aldo* însă se desprinsese ca dintr-o vrajă neașteptată *de* bucurie pentru care nu avea timp acum *At*
- r. 32–33: Nu *se aștepta s-o găsească așa*, se simțea neajutorat *N*
- Nu *văzuse însă niciodată o femeie goală*, se simțea neajutorat *At*
- p. 271, r. 2–3: un băiat bun, nu putea suferi lacrimile. *Prin urmare*, se apropie de ea, cu gândul s-o împăce. *N*
- un băiat bun *și sensibil care* nu putea suferi lacrimile, *asa că* se apropie *totuși* de ea cu gândul s-o împăce. *At*
- r. 26: el își *scoase* brățara de argint *N*
- el își *trase* brățara de argint *At*
- p. 272, r. 26–27: *il aplaudară și cântară* împreună *N*
- începură să-l aplaude și să fluiera* împreună *At*
- r. 30: *cracii* lui de adolescent *N*
- picioarele* lui de adolescent *At*
- r. 32: să nu-și *murdărească* cămașa albastră *N*
- să nu-și *păteze* cămașa albastră *At*
- p. 273, r. 8: din fața liceului. *Ceea ce și făcu.* *N*
- din fața liceului. *At*
- r. 10–11: delimitat de un bloc *N*
- delimitat de *spatele unui* bloc *At*
- p. 274, r. 13–14: niciodată, *sau, în tot cazul, e mult timp de când camerele acestea n-au mai fost locuite.*
- Apoi intrară *N*
- niciodată. Apoi intrară *At*
- r. 16: ușor *înfiorate* de vântul *N*
- ușor *înviorate* de vântul *At*

îi spuseră ei rânjind. „El, nu eu“, le răspunse atunci Aldo, nu sfidător, ci blând, șoptind mai mult cuvintele încât ei trebuiră să se aplece ca să-l poată auzi. Aldo îi privi cu duioșie. Cei doi călăi hotărâră că e mai bine să renunțe la rechizitoriul lor. În fața morții ochii lui Aldo se umplură de lacrimi, tulburând cerul albastru de deasupra lui. At

- p. 278, r. 2–3: o față boțită de copil îmbătrânit *N*
o față boțită și nu tocmai frumoasă, de copil îmbătrânit *St*
- p. 280, r. 13: „*M-au recunoscut*“, își spuse el. *N*
„*I-am recunoscut*“, își spuse el. *St*
- p. 284, r. 8: *il lăsară pe Aldo să danseze N*
îi dădură voie lui Aldo să danseze St
- r. 14: cartușe și praf de pușcă *N*
cartușe trase și praf de pușcă *St*
- p. 285, r. 4–5: *spuse Aldo. N*
se plânse el. St
- p. 286, r. 13: totul era alb, *cearșafurile și pansamentele N*
totul era alb, *pereții, halatele doctorilor și ale îngrijitoarelor, cearșafurile și pansamentele St*

(p. 288) VACANȚA ÎN CARE AM CÂNTAT
ÎN COR

(p. 292) EA VREA SĂ URC SCĂRIILE

A apărut, cu titlul *Scările*, în „Luceafărul“, anul XII, nr. 26(374), 28 ianuarie 1969, p. 5, cu o ilustrație a lui Eugen Drăguțescu.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 99–108.

Nuvela, tradusă în limba engleză (*She wants me to climb the stairs*) de Georgiana Fârnoagă, este inclusă în antologia de proză scurtă *Phantom Church and other stories from Romania*, University of Pittsburg Press, 1996, introducere de Florin Manolescu.

p. 292, r. 16–17:	O văd atunci <i>înfuriindu-se</i> , o văd	<i>N</i>
	O văd atunci <i>înfruntându-se</i> , o văd	<i>L</i>
r. 19:	râulețe de-a lungul	<i>N</i>
	<i>în lungi</i> râulețe de-a lungul	<i>L</i>
p. 295, r. 18:	avu loc accidentul	<i>N</i>
	avu <i>din nou</i> loc accidentul	<i>L</i>
p. 296, r. 11:	nimic <i>bun</i> , o tăcere	<i>N</i>
	nimic <i>a bună</i> , o tăcere	<i>L</i>

(p. 299) AUDIENȚE

Cu titlul *Popas pe fluxul mijlociu al memoriei*, a apărut în „Orizont“, anul XIX, nr. 10(174), octombrie 1968, p. 25–27.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 7–12.

p. 299, r. 2–6:	Înainte ca celălalt să urce, înainte ca secretara să deschidă cu multă precauție în acele momente înăbușitoare ale zilei ajunsă în plin apogeu, când căldura <i>pătrunde</i> cu violență în încăpere, deci cu mult înainte ca secretara să-l anunțe pe celălalt, îl vom cunoaște pe <i>bărbatul care</i>	<i>N</i>
	<i>În sfârșit</i> , înainte ca celălalt să urce, înainte ca secretara să deschidă cu multă precauție <i>ușa</i> , în acele momente înăbușitoare ale zilei ajunsă	

- în plin apogeu, când căldura *ignoră*
importanța acestui birou, pătrunzând cu
 violență în încăpere, deci cu mult înainte ca
 secretara să-l anunțe pe celălalt, îl vom
 cunoaște pe *acest bărbat* care O
- r. 12: fața rotundă și *jovială*, cu o barbă N
 fața rotundă, cu o barbă O
- r. 14: cu cămașa foarte curată și bine apretată N
cu chelia desigur inofensivă, cu cămașa foarte
 curată și bine apretată O
- p. 300, r. 3–4: la băiatul mai mic *care face încă în pat*, la
 sânii N
 la băiatul mai mic, la sânii O
- r. 9: în dulcile lui *amintiri* ca să-i dea N
 în dulcile lui *reverii* ca să-i dea O
- r. 18: audiențe din care N
 audiențe *inutile* din care O
- r. 20: aceleași vorbe, fără noimă N
 aceleași vorbe *inutile*, fără noimă O
- p. 300, r. 33 – p. 301, r. 1: în fața unor ochi de dincolo de
 ochelari... În timp ce solicitantul N
 în fața unor ochi de dincolo de ochelari, *în*
fața unei guri de dincolo de cuvinte, în fața
unor vorbe de dincolo de surâsul amabil, fals,
iar acum din nou pentru întâia dată în fața
acestui bărbat care în sfârșit trebuie să-l
cunoască, pe care el îl observă tresărind abia
imperceptibil, ascunzându-și început de
surpriză, omorându-și o frântură de bucurie
în ochi. Ceva care ar putea să se numească
bucuria recunoașterii, a revederii, surpriza
regăsirii, un gest cu mâna stângă, spre cel din
fața lui, acești doi bărbați care după atâta
timp se revăd din nou, în sfârșit atât de
schimbați, atât de dispuși să se spioneze unul

pe celălalt, să-și găsească fire de păr cărunt în începutul de chelie, o ușoară tendință de obezitate sau, la celălalt, o miopie destul de accentuată, altfel nu se pot explica, desigur, ochelarii cu ramă groasă, ridurile din jurul ochilor, asprimea și severitatea gurii, răgușeala glasului și culoarea nesănătoasă a feței...
...și ei văzură, încremeniți, speriați, stând nemișcați fără să clipească, văzură cum acolo, pe platforma din piața publică, trupurile însângerate ale celor doi sunt expuse în plin soare, văzură cum din rănile proaspăt deschise sângele țâșnește în jeturi spasmodice, văzură acest sânge curgând generos de-a lungul acelor trupuri acoperite doar cu câte-o fâșie de pânză, sângele de-a lungul coapselor, sângele de-a lungul piepturilor lor, șiroind, curgând, acei tineri cu ochii larg deschiși, privind cerul, cu surâsul încremenit pe buze, cu gesturi patetice, împietrite pentru totdeauna, și ei îi recunosc, ei fură obligați să-i recunoască, ei nu puteau să se ascundă unul de celălalt pentru că cei întinși acolo, în piața publică, cei cu zâmbete încremenite pentru totdeauna, ei îi cunoșteau, ei știau al cui e sângele care curgea acolo, acele guri strâmbate de durere, părul năclăit, ei îi recunosc și era ca și cum s-ar fi văzut într-o oglindă, cu chipurile lor de altădată uitate acum pentru totdeauna, și ei văzură cu spaimă și oroare cum cei însângerați se ridică deodată puternici și nepăsători, cu sângele gâlgâitor țâșnind din rănile larg deschise, îi văzură îndreptându-se amenințător spre ei, acești tineri cu privirile îndreptate spre cer, și ei văzură, trebuind să vadă, gesturile acestora, chemările lor și, cuprinși de spaimă, nu le mai rămânea decât să închidă cu zgomot

ferestrele, să se retragă în colțuri, să se ascundă după vechile fotolii capitonate, nu-i cunoaștem să strige, nu știm cine sunt sau e o simplă asemănare, sau niciodată noi, niciodată atât de tineri, niciodată atât de frumoși, niciodată atât de asemănători, niciodată atât de învingători și atât de înfrânți, niciodată aceste guri strâmbate de bucurie sau de durere, niciodată aceste coapse cu chemarea durerii și a iubirii în ele, niciodată noi însângerați superbi, niciodată noi însângerați, niciodată însângerați noi, niciodată crucificați... În timp ce solicitantul

O

- 301, r. 17–19: să observe *că* ușile se închid cu cheia în timp ce vorbesc, *cum la ferestre se pun gratii foarte fine,* *N*
 să observe *cum* ușile se închid cu cheia în timp ce vorbesc *O*

- 301, r. 21 – p. 303, r. 15: și ceilalți, în bocanci greoi, ai portarilor, încât atunci când ei devin conștienți de acest lucru este mult prea târziu *ca să* poată *pleca*, inutilele bătăile în ușă, încât nu le rămâne decât *să accepte* această *detenție impusă*, nu le rămâne decât să-și continue convorbirea, *asa să stea nemișcați, atenți la cel mai mic zgomot care ar fi putut să vină de dincolo de ferestrele zăbrelete, de ușa în care cheia răsucită în broască și lăsată acolo face imposibilă chiar o privire prin gaura cheii, ca după aceea, plictisindu-se să mai aștepte, obosiți de atâta așteptare, adormiră cu capul pe masă și se treziră în zori salutându-se stânjeniti, ca mult mai târziu să fi trecut ore, zile, săptămâni, cine poate ști, pentru că sufocanta așteptare îi determină pe amândoi să piardă noțiunea timpului, după un timp, a cărui*

durată ne este imposibil s-o măsurăm, ușa se deschise din nou și aceeași femeie înaltă își făcu apariția, aceeași secretară pe tocurile înalte și ascuțite, cu un cui de metal în vârf, asta după ce bocănitul ritmic al pașilor ei se făcu pe neașteptate anunțat în liniștea plină de așteptare a zilei, urcând scările, oprindu-se o secundă sau două la capătul lor ca să-și îndrepte dunga ciorapilor fini de mătăasă, picioarele ei groase dar de o formă perfectă oprindu-se, bocănitul tocurilor cu cui de metal în vârf, din ce în ce mai aproape, în sfârșit cheia răsucită în broască, ușa deschizându-se, și pe tocurile ei înalte, cu același surâs pe binevoitor pe buze, femeia, secretară, cu un vechi stadiu în această funcție, se apropie de masă ignorându-l, spre uimirea lui, pe bărbatul din dosul biroului masiv de mahon, pe bărbatul care o primi cu cuvinte entuziaste de bun venit, ca pe o veche prietenă, ca pe o salvatoare neașteptată, spunându-i că vor avea mult de lucru câteva zile împreună, ca să recupereze timpul pierdut, adresându-i-se amical, și totuși distant, așa cum e normal când e vorba de un subaltern, vorbe inutile pentru că femeia îl ignora cu desăvârșire, așa cum am spus, adresându-i-se celuilalt, încât, când acesta se trezi cu actele care i se oferă spre semnat nu-i rămase decât să se întindă spre stiloul care se afla în fața lui, nu-i rămase decât să-și apropie mai mult scaunul de biroul greu de mahon, să întindă mâna stângă spre tamponul cu sugativă, să citească în fugă actele oferite spre cercetare, să ezite în fața unei cereri care ridică probleme mai dificile, s-o întrebe cu privirea pe secretară, care, impasibilă, continua să aștepte cu același zâmbet politicoș în colțul

*gurii, să semneze deci toate actele oferite de se-
cretară care după ce plecă închizând cu multă
precauție ușa în urma ei, să-i adreseze celui din
fața lui obișnuitele vorbe de bun-venit, căutând
între timp cu privirea o scrumieră, probabil,
sau un cuțit de tăiat hârtie, sau poate un ziar
din care să se informeze asupra programului
la televizor, un carnețel cu numerele Televi-
ziunii care îi sunt necesare, sau poate o revistă
de cinema din care să-l privească Brigitte Bardot
goală, sau o scrisoare rămasă necitită până la
capăt, chiar niște materiale care cereau să fie
citite în mare grabă, o pilă pentru unghii sau
un pachet de țigări, și abia atunci să audă, în
sfârșit, vocea celuiilalt de a cărui prezență aproape
că uitase, dar înainte de a-i percepe cuvintele
ochii lui rătăciră pe costumul nu tocmai nou,
nu tocmai bine lucrat, cu pantalonii largi în
jurul pulpelor groase, îi ascultă calm plânge-
rea monotonă, cuvinte parcă absorbite de sca-
unele capitonate, aceleași cuvinte ale unui
bărbat care nu știe prea bine ce vrea, cuvinte
care alunecară parcă pe lângă el, golite de ade-
văratur lor conținut, cuvinte pe care, așa cum
am spus, prefera chiar să nu le asculte având
grijă să zâmbească tot timpul cu amabilitate,
bucuros, când, în sfârșit, bărbatul se ridică de
pe scaun mulțumindu-i, bucuros să rămână sin-
gur în biroul imens în care căldura era atât de
sufocantă încât dădu drumul la ventilator. N
și ceilalți în bocanci greoi ai portarilor, fără
să observe cum încet, încet, chiar orașul rămâne
pustiu, fără să observe cum bărbații și femeile
părăsesc în grupuri străzile orașului, fără să
observe cum doar păsările cenușii și florile săl-
batice rămân singurele lui podoabe, fără să
observe toate acestea la început, prea preocupati*

de această convorbire care are drept subiect principal cererea și oferta, încât atunci când, în sfârșit, ei devin conștienți de acest lucru, este mult prea târziu ca să se mai poată salva, inutilele bătăile în ușă, geamurile sparte, încât nu le rămâne decât să se resemneze cu această detențiune neașteptată, nu le rămâne decât să-și continue convorbirea lor inutilă, dialogul devenind deodată ridicol, pentru că nimeni n-are ce câștiga și nimeni nu mai poate abandona cursa, pentru că atât gloria cât și abandonul deveniseră una, așa că ei vor continua să stea un timp unul în fața celuilalt făcând eforturi să-și amintească ceva, încercând zadarnic să-și explice scena zărită de ei amândoi în piață, pentru că pe neașteptate toate amintirile îi părăsesc brusc, se scurg din ei ca un sânge prea clocotitor, nu mai e nimic deci decât acest prezent gol, acest prezent în care stau unul în fața celuilalt, acum când nu mai e nimic altceva în afara acestei odăi în care ei vor continua un timp să trăiască, un timp care poate fi lung, un timp ale cărui clipe ei vor pierde obișnuința să le mai numere. ○

(p. 304)

SCURTCIRCUIT

Intitulată *Itinerar gri*, a apărut în „Luceafărul”, anul XI, 41(327), 12 octombrie 1968, p. 4–5. Textul este ilustrat de un desen al Cornелиei Ionescu.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 116–124.

Deși în ediția din 1970 se menține, în cazul titlului, grafia „Scurt circuit”, optăm aici pentru grafia „Scurtcircuit” (cf. DEX), fenomen la care trimite textul nuvelei.

p. 305, r. 8:

în pereții *vărușiți* în alb

N

în pereții *învălușiți* în alb

L

- r. 16–18: sunt sticlele umplute cu apă până la jumătate, *sticle în care zac câteva flori de hârtie creponată*. Băncile N
sunt sticlele umplute cu apă până la jumătate. Băncile L
- p. 306, r. 17–18: să-și *alunge* lenea, N
să-și *înfrângă* lenea, L
- r. 31–32: decorații *caraghioase*, în timp ce N
decorații *inutile*, în timp ce L
- r. 33–34: pe măsură ce ziua *se îndreaptă spre seară*. N
pe măsură ce ziua *coboară în seară*. L
- p. 308, r. 6: flăcări care *devoră obiectul* N
flăcări care *înghit obiectivul* L
- r. 32: *Își* mai aud un timp N
Nu-și mai aud un timp L
- p. 309, r. 2: pentru picioarele însângerate. N
pentru picioarele *lor* însângerate. L
- r. 19: scormonește *dureroasă* N
scormonește *aprigă* în rănile-i L
- r. 29–30: *Abia atunci, aude* într-adevăr respirația gâfâindă, înecată a *acestuia* și, cuprins de o bucurie imensă, *arde* până la capăt. N
Ca până la urmă să audă într-adevăr respirația gâfâindă, înecată a *celuilalt* și, atunci cuprins de o bucurie imensă, *să ardă* până la capăt. L

(p. 310)

MAGNIFICAT

Cu titlul *Magnificat 2*, a apărut în „România literară“, anul I, nr. 5, 7 noiembrie 1968, p. 16.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 125–136.

- p. 311, r. 21–22: le-am *simțit* urmărit *N*
le-am *trăit* urmărit *Rl*
- r. 27–28: caninii *creșcuți* unul *N*
caninii *necreșcuți* unul *Rl*
- p. 312, r. 3–6: premii celor mai buni *arbitri*, din micul
chioșc de la capătul pieței, *dar* ei mâncau în
continuare semințe aruncând cu nepăsare
cojile pe caldarâmul fierbinte *din fața lor*. *N*
premiile celor mai buni *trăgători*, din micul
chioșc de la capătul pieții, *în timp ce* ei
mâncau în continuare semințe aruncând cu
nepăsare cojile pe cadarâmul fierbinte. *Rl*
- r. 16–17: citindu-mi în ochi *sfâșietorul sentiment de*
neputință de care mă simt cuprins *N*
citindu-mi în ochi *sfâșietoarea tristețe* care
mă *cuprinde*. *Rl*
- r. 23: bărbat *păros* pe care *N*
bărbat pe care *Rl*
- p. 313, r. 22: Când *reușesc*, pentru o clipă *N*
Când *ațipesc* pentru o clipă *Rl*
- p. 314, r. 17–18: Dar nu pot uita, *decât pentru o singură*
clipă, bineînțeleș trecătoare, de existența
acelor priviri *N*
Dar nu pot uita de existența acelor priviri *Rl*
- r. 22: imensa sală a *Muzeului, privirile care sunt*
dincolo de armurile țepene și solemne. În
ciuda *N*
imensa sală a *muzeului și în ciuda* *Rl*
- p. 315, r. 31–33: simțindu-le răceala de *marmură; prin*
urmare sunt îndrăgostit de privirile lor la
fel de răzbunătoare și ostile. Dar *N*
simțindu-le răceala de *marmoră. Dar* *Rl*

p. 316, r. 29–33 – p. 317, r. 1–7: păsări oarbe și încântătoare.

*Iată-mă deci pentru o clipă în întuneric,
ascuns de privirile celorlalți, înaintând prin
peștera întunecată, auzind cum în spatele
meu cad pietrele celor rămași la intrare. Și
chiar fata cu care eram începe să mă cheme
înapoi cuprinsă de frică, acele pietre care mă
lovesc sunt tot atâtea declarații de dragoste,
pentru că eu aud pașii fetei alergând după
mine în întunericul dens al grotii și nu-mi
rămâne decât s-aștepte cu brațele larg deschise
mimând o bucurie neadevărată; ca apoi, în
plină lumină și la aceeași fântână din piață,
sub aceleași priviri atât de cunoscute mie,
să ne spălăm amândoi de zgura dorințelor
noastre. Las deci*

N

păsări oarbe și încântătoare, ca apoi în
plină lumină și la aceeași fântână din piață,
sub aceleași priviri atât de cunoscute mie,
să ne spălăm amândoi de zgura dorințelor
noastre. Las deci

Rl

p. 317, r. 12:

până la urmă ei au fost

N

În tot acest timp ei au fost

Rl

r. 22–23:

acele vulpi roșcate

N

acele vulpi albe

Rl

r. 24–29:

pe care eu li-l ofeream sacrificându-mă.

*Revelația de care au avut cu toții parte i-a
umplut de uimire: eram și eu muritor ca ei,
tinerețea mea veșnică nu era decât o
minciună, o înșelătorie în al cărei laț s-au
prins atât ei cât și eu. Eram asemeni lor și
această constatare îi determină să-mi ierte
totul și să mă iubească.*

N

pe care eu li-l ofeream sacrificându-mă.

Rl

(p. 318) DAPHNIS ȘI CHLOE

A apărut în „România literară“, anul II, nr. 25(37), 19 iunie 1969, p. 20.

În volum: *Noaptea inocenților*, p. 137–142.

La editarea în volum, singura modificare este corectarea grafiei, în cazul numelui protagonistei (în periodic, el fusese scris *Cloe*).

ÎN PERIODICE

(p. 325) DRUMUL

A apărut în revista „Tânărul Scriitor“, anul VI, nr. 2, februarie 1957, p. 62–65. În același an, schița este scenarizată pentru un film de douăzeci de minute, examen de absolvire a secției Regie, pregătit de Harry Fromm și Liliana Petringenaru.

(p. 332) COPILUL

A apărut în revista „Tribuna“, anul II, nr. 6(53), 8 februarie 1958, p. 5.

(p. 335) SCĂRIILE (I)

A apărut în „Orizont“, anul XX, nr. 10, octombrie 1969, p. 26–28.

(p. 340) BĂRBAT AȘTEPTÂND
ÎNTR-O CAMERĂ DE HOTEL

A fost publicat în „Orizont“, anul XXII, nr. 1, ianuarie 1971, p. 23–31.

(p. 356) VOI PLECA, TE VOI PĂRĂSI

A apărut în „Tribuna“, anul XV, nr. 10, 11 martie 1971, p. 8. Textul este însoțit de o scurtă prezentare a lui Sorin Titel și a activității sale literare: „Născut în 1935. Absolvent al Facultății de Filologie (1963). Debutul editorial cu volumul de povestiri *Copacul* (1963). Autorul volumelor de proză *Reîntoarcerea posibilă* (1966), *Valsuri nobile și sentimentale* (1967), *Dejunul pe iarbă* (1969), *Noaptea inocenților* (1970), *Lunga călătorie a prizonierului* (1971)“. Alături de fișa bio-bibliografică se găsește și o declarație a autorului, referitoare la felul în care înțelege el literatura: „Cred că literatura poate avea o mare eficiență numai atunci când în cucerirea realului nu recurge la arme și la mijloace de împrumut. Cred că ea poate folosi un discurs propriu numai atunci când scriitorul are o mare încredere în puterea cuvântului, în extraordinara sa putere de a *spune adevărul*. Cred că numai în acest fel literatura își rămâne credincioasă ei înseși“.

(p. 362) VOCILE DIN ODAIA VECINĂ

A apărut în „Orizont“, nr. 5(1194), 2 februarie 1990, p. 12.

III. ROMANE

(p. 371) REÎNTOARCEREA POSIBILĂ

A apărut în 1966, la Editura pentru Literatură din București. Fragmente din roman au fost publicate în anii precedenți, după cum urmează:

Acel verde de toamnă al lui Matisse, în „Gazeta literară“, anul XI, nr. 44(555), 29 octombrie 1964, p. 5;

Ar putea fi un epilog frumos și Păsările din a patra duminică, în „Gazeta literară“, anul XI, nr. 48(559), 26 noiembrie 1964, p. 5;

...*La cinci fără un sfert*, în „Orizont“, anul XVI), nr. 1, ianuarie 1965, p. 25–27;

O duminică în tren, în „Ateneu“, anul II , nr. 6, iunie 1965;

Noaptea lui Ștefan, în „Orizont“, anul XVI, nr. 6, iunie 1965, p. 5–14;

Călătorul clandestin, în „Orizont“, anul XVI, nr. 12, decembrie 1965, p. 15–19.

Pe coperta a patra se află următorul text de prezentare:

„Intenția autorului acestei cărți – a doua – și strâns legată de cea dintâi a sa, volumul de schițe *Copacul* (1964), nu este aceea de a descrie un moment de criză prin care trece un artist într-o perioadă a evoluției sale. În primul rând cartea este o pledoarie împotriva solitudinii, eroul ei, pictorul Ștefan, trăind într-o societate în care există toate premisele obiective ca omul să nu fie singur. Cartea vrea deci să vorbească despre ceea ce simte un om când e singur și când el încetează să fie singur, despre ceea ce se întâmplă cu un artist când se detașează de oamenii în mijlocul cărora trăiește, dar și despre ce se întâmplă cu el când descoperă utilitatea operei sale – aceea de a crea o punte de legătură între el și un alt om, între el și ceilalți oameni. *Reîntoarcerea posibilă* a lui Ștefan spre adevărata sa esență umană este reîntoarcerea la puritate, spre care omul aspiră și la care nu trebuie să renunțe niciodată.“

Geneza microromanului. Din perioada anterioară editării cărții, există publicate în paginile revistelor „Tribuna“, anul II, nr. 25(72), 21 iunie 1958, și „Orizont“, anul I, nr. 1, ianuarie 1964, p. 75–80, două texte care prezintă, în grade diferite, similarități la nivel de personaje și secvențe cu *Reîntoarcerea posibilă*. Este vorba despre *Scrisoare de la Oțelul Roșu*, respectiv *Stagiarii*.

Primul se înfățișează ca un schimb de scrisori, desfășurat în mai 1958, între N. A., student la Institutul de Arte Plastice „I. Andreescu“ din Cluj, secția sculptură, aflat în documentare la Oțelul Roșu, și Sorin Titel, scriitor care caută să se informeze, tot pe teren, despre activitatea din aceeași zonă industrială:

„SCRISOARE DE LA OȚELUL ROȘU

Lui N. A.

student la Inst. Arte Plastice «I. Andreescu», Cluj

OȚELUL ROȘU, 26 MAI 1958

Dragă prietene,

Am ajuns la Oțelul Roșu pe ploaie. De la Caransebeș am luat cursa muncitorească. Trenul oprea în toate gările și în fiecare gară era asaltat de un nou puhoi de oameni. Majoritatea țăranilor din satele de prin apropiere lucrează și în uzină.

– Ploaia asta e bună, după frigăraia de ieri, comentau oamenii.

Într-o gară două fete se jucau desculțe în ploaie.

În gară la Oțelul Roșu era instalat un megafon. Se cânta ceva din Béla Bartok. Oțeliștii se arătară prea puțin stânjeniți de ploaie. Începură să alerge spre uzină. Uzina nu era prea departe de gară. N-am să uit niciodată o fată de șaptesprezece ani care alerga râzând prin ploaie. Pentru tine ar fi fost un model bun. La un moment dat s-a oprit sub o streășină, și-a adunat părul cu mâna stângă și râzând către mine și l-a stors de apă. Nu știu în ce măsură prin cuvinte aș putea să-ți descriu frumusețea gestului ei. În clipele acelea aș fi vrut să fiu în locul tău și să știu sculpta. Îmi spuneai odată că gesturile oamenilor pot vorbi despre fericire, durere, dorință sau moarte. Mi-am adus aminte de cuvintele tale uitându-mă la fata de care-ți vorbesc.

Bineînțeles că la început trebuie să-ți spun câteva cuvinte despre oraș. Fără a fi un centru muncitoresc de mare întindere, fără să aibă nimic din tumultul marilor centre industriale, Oțelul Roșu este un orașel prin excelență muncitoresc. Casele muncitorilor se ridică una lângă alta, clădiri în majoritate noi. Am aflat mai târziu, stând de vorbă cu muncitorii, că în ultimul timp s-au ridicat multe case prin împrumuturi de stat acordate oțelarilor. Blocurile masive muncitorești, clădiri care domină azi toate centrele noastre industriale, nu lipsesc nici aici, înzestrate cu tot confortul necesar. Orașelul are un cinematograf, iar mai nou un teatru, club, stadion și, ceea ce e mai actual acum, vara, un ștrand. Stând de vorbă cu oțelarul Matei

Bălan, acesta mi-a spus râzând: «Ne-ar trebui un ștrand și aici în curtea uzinii. Când e mai cald, să ne aruncăm în apă».

Industria n-a alungat cu totul vegetația, ea a năvălit în uzină: lângă depozite uriașe de lingouri de oțel, tineri mesteceni freamătă în vânt. Oțelul Roșu este așezat într-o vale verde. Valea Bistrei este una din cele mai frumoase din Banat. Astăzi, după ce am vizitat uzina, am ieșit la marginea orașului, undeva lângă calea ferată. Cât vedeai cu ochii în față se întindea un câmp de maci roșii și frumusețea sângerie a acestui câmp avea ceva halucinant în ea. M-am gândit atunci că tu ai fi exclamat desigur: «Ăsta e Van Gogh!» Și din nou mi-a părut rău că n-ai venit cu mine, așa cum programasem amândoi la început... În depărtare orașelul e străjuit de Muntele Mic și de Țarcu și zăpada lor albă, care strălucește în soare, contrastează cu roșul aprins al macilor.

Dar cred că și tu ești curios să pătrund în uzină și ești gata să exclami: «Termină odată cu descrierile de natură! Nu te prea pricepi să le faci!»... Trebuie să-ți spun de la început că oțeliștii s-au obișnuit cu reporterii. În ultimul timp de când producția a crescut foarte mult, uzina este mereu vizitată.

– De-o vreme încoace am avut întruna oaspeți, îmi spune tovarășul Șerban de la Cultural. Au venit și de la Timișoara, de la ziar, și chiar de la București să ne filmeze.

Mă simt stânjenit că trebuie să-l încurc și eu cu necazurile mele.

– După ce termini cu tovarășul, să vii să vedem ce facem cu fotomontajul acela, îi strigă pe fereastra clubului o fată.

Apoi asist la un dialog destul de aprins cu privire la o echipă de dansuri populare, care a rămas în seara trecută, la repetiție, fără sală, datorită unor neglijențe.

Cum sufletul uzinii este oțelăria, secția aceasta am vizitat-o cel dintâi. Cred că nu e necesar să-ți fac o largă descriere a oțelăriei, deoarece despre ea ai citit și tu destule reportaje. Cum, la rândul meu, eu n-o cunoscui decât din reportajele citite, inginerul Ioan Ivanciuc îmi dă primele indicații, ca să mă descurc cât și să înțeleg ce se întâmplă în jur.

– Oțelăria, îmi spune el, are trei ramuri: depozit de fier vechi, hala cuptoarelor, hala de turnare. Depozitul de fier vechi este cel care ne alimentează pe noi cu materie primă: fier vechi și fontă.

Folosim 50% fontă. Și inginerul Ioan Ivanciuc continuă cu explicațiile. Vorbește foarte repede și-l urmăresc destul de greu. De fapt, ceea ce-l caracterizează pe tânărul inginer e vioiciunea.

- Jucați fotbal, tovarășe inginer?, îl întreb eu.
- Am jucat în liceu, eram inter-dreapta, îmi spune el râzând.
- Cred că erați spaima elevilor.
- Da, le rupeam picioarele la toți.

Încă foarte tânăr, inginerul Ioan Ivanciuc a încărunit puțin pe la tâmple, dar părul acesta alb nu poate să anihileze tinerețea ce i-o citesc în priviri și în gesturi. Urmărindu-l cu atenție, ascult explicațiile ce mi le dă. Aflu astfel că oțelăria are mai multe cuptoare. Aceste cuptoare se încarcă cu ajutorul a două macarale de șarjare, având fiecare o putere de ridicare de 3 tone. În urma procesului de producție se elaborează oțel de calitate, pentru obținerea tablei, oțel de construcții, oțel pentru cilindri.

După cum cred că-ți dai seama, sunt însă mai ales nerăbdător să stau de vorbă cu muncitorii. Eram informat că în septembrie 1957 oțelarii au primit drapelul de producție pe ramură. De asemenea am aflat că oțelarii sunt hotărâți să depășească și planul pe 1958.

- Tot noi punem mâna pe drapel, îmi spune cu entuziasmul său firesc inginerul Ioan Ivanciuc.

- Nu se știe niciodată. Să nu prindem pești înaintea sacului, îl ponderează unul dintre muncitori. Cine știe, îl pierdem și apoi ne facem de râs dacă ne lăudăm.

Tovarășul Constantin Burdea, topitor II la cuptorul tineretului, mă informează că brigada la care lucrează dânsul este o brigadă fruntașă.

- A crescut producția, și noi o ducem mai bine, îmi spune prim-topitorul Nagy Bela. Acum nu mă pot plânge. Câștig între 1800-2200 lei pe lună.

Sunt dornic să aflu cât mai multe despre tovarășul Nagy Bela, care-mi atrăsese de la început simpatia.

- Am umblat și eu prin lume, nu sunt de astăzi-de ieri. În 1952 am fost în Uniunea Sovietică, împreună cu alți șapte muncitori din fabrică. Am stat un an în Donbas, la Makievka. Mamă doamne, ce mai uzină era aceea! Cincisprezece locomotive, patru secții de laminoare. Am învățat acolo cântece rusești și acum copiii mă roagă

în fiecare seară să le cânt, nu mai pot scăpa de ei. I-am învățat să mă secondeze.

– Dar necazuri ai avut în viață, tovarășe Nagy? îl întreb eu.

– Au fost și de-astea câte vrei, îmi spune repede dânsul, dar e mai bine ca omul să le uite. Înainte de naționalizare nu m-au primit în uzină, căci eram maghiar. A trebuit să intru în altă parte, la Zăvoi, cu toate că eu la oțel mă pricep.

– Sunteți de la un ziar din București? mă întreabă maistrul de hală Ioan Buț, cel mai bun maistru, cum mi-l recomandă tovarășii lui.

Crezând că în felul acesta voi câștiga un atu în fața tovarășului Buț, evit să dau un răspuns pro sau contra.

– Vă întreb deoarece aș vrea să știu ce noutăți mai sunt prin București, continuă el ca unul familiarizat cu capitala.

– Soare... ca pe aici, continui eu să dau un răspuns în doi peri, ca să nu-mi trădez identitatea.

– Vă întreb pentru că în 1953 am fost și eu în lotul R.P.R. la Festival. La doisprezece ani am fost slugă la Glimboca, și nici nu visam să ajung să stau de vorbă cu tineri din Africa Centrală.

– Și cum te-ai înțeles cu ei, tovarășe Buț? îl întreb.

– Oamenii se înțeleg între ei, dacă vreau. Numai să vrei, îmi răspunde el.

Înainte de a părăsi oțelăria îl întreb pe inginerul-șef Otto Takécs, cum de a ajuns uzina să se dezvolte într-un singur an atât de uimitor. Inginerul Takécs îmi vorbește de măsurile tehnice care s-au luat în ultimul timp. Îmi notez în carnet: automatizarea sistemului de reglare, a sistemului de inversare a regimului tehnic din cuptor. S-a obținut: un consum redus de păcură cu 25 kg pe tonă de oțel, față de cifra planificată... Dar nu știu în ce măsură te interesează pe tine toate aceste amănunte de natură absolut tehnică. Și apoi, după cum ți-am spus, mi se pare, mă și grăbesc. În tot cazul, în carnet mi-am mai notat: s-a introdus stația de descărcare automată a păcurei, s-a introdus sistemul de încărcare și ridicare automată... Dar nu mai are rost să-ți înșir toate aceste amănunte. Știu că și tu te sperii de amănunte tehnice. Însă cu toate că nouă toate aceste amănunte ni se par oarecum străine, ele au o însemnătate esențială pentru întregul colectiv al fabricii.

...Dar a trecut mai bine de un ceas de când scriu. Mă grăbesc să mă duc la un program artistic, dat de oțeliști în sala teatrului lor. Trebuie să întrerup scrisoarea. Am s-o continui mâine, comunicându-ți cu această ocazie și păreri pe care le voi culege la laminoare. Aici a început să se însereze, coșurile uzinelor se profilează pe pădurea verde și la megafon se cântă *Sonata lunii*.

28 MAI 1958

Continui scrisoarea, așa cum ți-am promis. Aseară am întâlnit un fost coleg de liceu, un bun prieten. După spectacol, am fost amândoi la o bere și am depănat amintiri din liceu. Pe vremea aceea scriam amândoi poezii. El va fi în curând inginer mecanic. Îmi amintesc, în clasa a X-a, a fugit de la școală să se facă aviator. Înainte de a fugi am tras o beție amândoi și era cât p-aci să fiu și eu eliminat din școală. Apoi, am intenționat amândoi să urmăresc cinematografia. Dar cu anii ne-am mai liniștit și visurile lui au devenit și ele ceva mai concrete.

Azi-dimineață am vizitat laminoarele, începând cu laminorul de platine. Eram informat că aici s-au introdus de doi ani mașini noi și că procesul de muncă s-a tehnicizat în mare măsură. Astfel, sunt informat despre importanța instalațiilor de control tehnic, care s-au introdus recent. Apoi urmăresc încântat drumul lingourilor incandescente. Evacuate prin propulsori din cuptoarele de încălzire, ele sunt cuprinse între fâlcile uriașe ale maselor basculante. Urmăresc fascinat acest proces și fără să vreau mă gândesc la mâinile tale, aproape pătrate, pe care le-am urmărit odată cioplit în piatră și căutând în miezul ei forme. Am fost uimit atunci, ții minte, de felul în care piatra, cu toată duritatea ei, ți se supune. Aceeași uimire am simțit-o aici, urmărind mâinile acelea imense, ale maselor basculante, cum supun densitatea oțelului, cum îl întind ca pe un covor incandescent. Sunt fascinat de jocul oamenilor cu oțelul, de jocul oamenilor cu acești șerpi strălucitori și uriași care se supun cumiști, aparent inofensivi, ca-n fața unor fahiri orientali. Și nu pot să nu mă gândesc că oamenii sunt din carne, iar lingourile de oțel sunt încinse la o temperatură de 1100–1200 grade.

Inginerul Nagy Ioan îmi povestește că înaintea recentelor inovații mișcarea toată a lingourilor se făcea cu ajutorul cârligelor.

Urmăresc cum lingourile odată ajunse la finisori sunt supuse la dușuri reci și șuvoiul acela de apă rece care țâșnește din pompe special amenajate creează un contrast straniu cu căldura din jur.

Mă gândesc din nou la tine, urmărind munca încordată a oamenilor, la lucrurile minunate pe care ai putea să le cioplești urmărind efortul patetic al acestor oameni prinși în minunatul lor joc cu focul.

Te aud parcă reproșându-mi: «Îmi faci tot felul de descrieri, cu toate că știi că nu te pricepi deloc. Mai bine vorbește-mi despre oameni». Aș putea eventual să-ți reproduc discuția avută cu frunțașii Martin Ludovic și Lakner Martin, pe marginea meciului pe care-l va susține duminică, la Timișoara, Știința, cu echipa cehoslovacă Dinamo Praga, dar știi că nu ești mare amator de sport. Apoi am discutat despre meciul pe care l-au susținut oțeliștii cu Corabia, meci care s-a terminat cu scorul lăudabil pentru oțeliști: 4-1. Duminica viitoare oțeliștii vor susține un meci hotărâtor cu Știința Craiova, meci care va hotărî intrarea echipei Oțelul Roșu în Divizia B.

Furat de această discuție, era aproape să uit să-mi culeg material pentru reportaj. Ar fi fost, desigur, păcat, deoarece Martin Ludovic și Lakner Martin sunt doi oțeliști frunțași. Martin Ludovic, cu toate că-i foarte tânăr, are trei inovații la activ. Mă despart de cei doi în dreptul unui bloc recent construit.

– Ne așteaptă nevestele, îmi spun ei. Și copiii.

Rămas singur stau câteva clipe nemișcat în stradă. E o căldură sufocantă, dar în jurul meu sunt dealurile verzi și sunt foarte mulți arbori. Și cu toată căldura din jur, sunt foarte vesel și parafrazându-l pe un erou dintr-un roman pe care l-am citit odată demult, îmi vine și mie să exclam: «Cât de verde este valea mea!»

Mâine cred că-ți voi scrie din nou. Mă grăbesc să pun scrisoarea la poștă.

Cu prietenie,
S.T.

P.S. Am primit chiar acum scrisoarea ta în care îmi scrii că pleci la Bicz, în practică. Îmi spuneai odată că vrei să impresionezi în

viitoarele tale lucrări prin grandoare. Și gândindu-mă la ceea ce înseamnă grandoare, îmi vin în minte cuvintele lui Carl Sandburg:

...*minerul, meseriașul,
muncitorul din fabrică, șoferul și
căruțașul,
Vor avea fiecare o statuie de
bronz
care să-i reproducă aidoma în
clipa
când ne dau
hrana și îmbrăcămintea de toate
zilele.*

Cred că nu se poate vorbi mai frumos despre grandoare. Și cred că tu nu vei putea ciopli vreodată altfel adevărata grandoare.“

Cel de-al doilea text, inclus la rubrica „Șantier“ a revistei „Orizont“, poartă mențiunea (într-o notă de subsol): „Fragment de roman“ și este însoțit de o introducere semnată cu inițialele N. C. [Nicolae Ciobanu]:

„În numărul de față al revistei, la *șantier literar*, prezentăm cititorilor pe tânărul prozator Sorin Titel, al cărui volum de debut, *Copacul* (colecția Luceafărul), s-a bucurat de o primire deosebit de bună, atât în presă, cât și din partea cititorilor. Acest volum a reținut atenția mai ales prin acuitatea sa tematică – dorința de a pătrunde în zonele erice ale omului contemporan, după cum și prin trăsăturile stilistice specifice, de natură să definească un prozator de autentică vocație pentru epica de sugesție.

Refractar, în genere, conflictelor *tari*, prozatorul cultivă mai degrabă un epic *cotidian*, fiind interesat de surprinderea faptelor de viață aparent banale, insignifiante, dar care, în fond, în urma unui examen mai atent, sunt în măsură să dezvăluie dimensiuni de caracter revelatoare. Nota de originalitate, în proza lui Sorin Titel, tocmai în aceasta rezidă. O atare înclinație, în același timp, determină în plan stilistic o oralitate de dezinvoltură de o netăgăduită intelectualitate și pregnanță în observație.

Capitolele din romanul aflat în lucru, pe care le publicăm în continuare, sunt în măsură să indice noi laturi ale prozei lui Sorin Titel.

Acțiunea romanului se petrece *într-un oraș de provincie în zilele noastre*. [s.n.]. Eroii sunt tineri ingineri aflați în primul an de producție. Autorul își propune să urmărească evoluția acestor *stagiari* abia intrați în viață. Intransigenți cu alții și cu ei înșiși, ei vor lupta împotriva carierismului, a conformismului, împotriva vechiului pe care îl urăsc din tot sufletul. *Cei care povestesc sunt doi eroi ai cărții: un adolescent, elev în ultima clasă de liceu, și un tânăr inginer silvic*. Este vorba, așadar, de *un roman al unui oraș de provincie*, dar nu despre unul în care *nu se întâmplă nimic*, ca altădată. Autorul își propune să *dezbată* mai ales *probleme de morală, interesându-l concepțiile acestor tineri despre dragoste, despre prietenie* (s.n.). Pentru că ei nu au sentimente ambigue, ei urăsc sau iubesc cu pasiunea specifică tinereții“.

Redăm și acest text:

„STAGIARI

Cazacu era bine informat. Intră direct în subiect.

– Dumneata ești proprietarul autobazei din oraș, îl întrebă el pe Mutașcu, de cum intrară.

– Cum proprietar? făcu Mutașcu ușor nedumerit.

– Ești un fel de patron, adică ce un fel, patron în toată regula. Altfel cu ce drept ai concediat muncitorii, vorbi Cazacu ușor ironic, privindu-l drept în față.

– Eu concediez muncitorii? se miră din nou Mutașcu.

– Dumneata, tovarășe Mutașcu. Vin oamenii la mine și se plâng că-i dai afară. Ce-ai făcut cu Moatăr?

– Care Moatăr?... Aha... făcu el după un timp și se lumineă. Conducerea a hotărât să i se desfacă contractul de muncă.

– Conducerea sau dumneata? întrebă Cazacu.

Discuția continuă. Mutașcu se ținea destul de bine, Nicu nu putu să nu-i admire dibăcia. La un moment dat, însă, Cazacu se întoarse spre el și-i ceru părerea, privind undeva afară, pe geam, încât lui Nicu i se păru că nu-l prea interesează răspunsul lui, că-l întreabă doar așa, din politețe.

– Jumătate din mașinile care ies din garaj sunt stricate, tovarășe secretar, se auzi el vorbind. În fiecare clipă se pot întâmpla accidente. (Văzu cum deodată Cazacu începu să fie atent. Se încurcă, totuși continuă să vorbească.) Tovarășul Mutașcu, spuse el, e cel mai vechi din conducerea autobazei, are prestigiu în fața conducerii...

– Păi conducerea îi el, îl întrerupse Cazacu.

– Nu numai el, îl contrazise Nicu. Dar asigurările lui că mașinile sunt în stare bună sunt crezute de toți. Eu sunt nou venit și tovarășul Mutașcu a avut grijă să nu fiu luat prea în serios. Dacă îndrăznesc să obiectez ceva, mi se dă în cap cu planul. (Am început să mă plâng ca un băiețuș prost, îi trecu lui Nicu prin cap.) Dar nu eu contez în toată povestea asta...

– Dar cum să nu contezi, se înfurie Cazacu deodată. Ești inginerul autobazei, tovarășe. Lasă la o parte modestia. Nu cumva crezi că suntem la călugărițe...

– N-am vrut să spun asta, dar...

– Cine e șeful garajului? întrebă Cazacu.

– Răduța... a fost șoferul IRIL-ului.

– Îl știi...

– Nu-i Răduța de vină, interveni Nicu. Se gândi că, cine știe, Cazacu ar putea să-și închipuie că ține neapărat să-l apere pe Răduța. Totuși, continuă:

– Răduța e un fricos, tovarășe secretar. A fost de câteva ori amenințat că i se desface contractul de muncă. Îi cam place să tragă la măsea.

– Păi așa oameni țineți voi să răspundă de viața șoferilor? întrebă Cazacu. Privi din nou pe geam la stejarul care își scutura frunzele în fața ferestrei. Nicu simți că nu regretă nici o vorbă din cele pe care le spusese, era inginerul autobazei, acolo lucrurile nu mergeau cum trebuie, trebuia să le facă să meargă. În același timp simți ura omului care stătea lângă el, ura lui Mutașcu.

O simți în privirea inexpressivă a acestuia care se opri pentru o singură clipă pe fața lui. Ura aceasta la început îl sperie. În clipele astea, el contribuia într-un fel la prăbușirea unui om care se zbatuse mult să-și facă o situație. Iată de ce când plecară fu ușor descumpănit, iar când îl auzi pe Mutașcu șoptindu-i: „Să nu crezi că mă poți doborî chiar atât de ușor“, nu-i răspunse nimic. Mutașcu se

îndepărtă, el rămase însă în fața Comitetului raional și-l urmări cu privirea. «S-ar putea totuși să greșesc» își spuse el, în ciuda evidenței faptelor. «Oamenii au suferit de multe ori din cauza unor judecăți prea pripite». Mutașcu era destul de departe, hainele erau prea strâmte pe el... Continuă să vină în hainele astea strâmte la autobază și se comportă în așa fel de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Într-o dimineață, îl întrebă pe Nicu:

– Dumneata nu porți salopetă, tovarășe inginer?

– Nu, nu port, făcuse Nicu, ușor mirat.

– Nu ești obișnuit în salopetă, îi spuse Mutașcu și zâmbi privindu-l cu aceiași ochi inexpressivi... Noi în ea am crescut, adăugă el. Nouă nu ne e rușine s-o purtăm.

– Nici mie nu mi-e rușine, spuse Nicu. Tata-i miner la Petroșani și bunicul tot miner a fost. Dar conștiința lor muncitorească nu stătea în salopetă.

Peste câteva zile, plecară amândoi în interes de serviciu la Timișoara. Dormiră la hotel în aceeași cameră. «Poate că s-a cercetat cazul și l-au găsit nevinovat», își spuse Nicu văzând că deocamdată nimeni la regiune nu se leagă de felul în care merg lucrurile la autobază. Pe la ora cinci se întoarseră la hotel și se trântiră pe paturile care miroseau a naftalină. Mutașcu începu să citească ziarul și Nicu care își ținea ochii închiși auzea fiecare mișcare a acestuia. «Așa, citind ziarul, lângă mine în pat, zău că nu seamănă a personaj negativ», își spuse el și-și zâmbi sub pătură. Ura lui împotriva unor carieriști de felul lui Mutașcu era totuși mai puternică decât bunăvoința asta obosită. Cineva bătu la ușă. Mutașcu sări din pat, picioarele-i lipăiră desculțe pe covorul persian. Nicu auzi zgomotul metalic al ialelor, apoi cineva intră în odaie și cei doi se sărutară. Era, desigur, băiatul lui Mutașcu. Mutașcu avea un fiu care era student la mecanică. Nu mi-l puteam închipui ca tată, se gândi Nicu, poate că-i un tată duios, își spuse și adormi. Îl trezi peste câteva ore zgomotul unui tramvai. Deschise ochii și privi fața băiatului care dormea lângă el. Avea o față suptă, cu fălcile cam mari, părul îl avea blond cu cărare. Gura era frumos conturată, acum ușor întredeschisă.

– Lasă-l să doarmă, îi șopti Mutașcu. E obosit.

Nicu se gândi cât de mândru era el de taică-su și-i păru rău de băiatul care dormea. Simți pentru acesta afecțiunea unui frate mai

mare. Ar fi vrut, atât cât i-ar fi fost posibil, să-l ferească de Mutașcu, oricât de calde i-ar fi fost acestuia cuvintele. Tinerețea era nevinovată.

Seara Nicu avu prilejul să-l cunoască mai bine pe băiatul lui Mutașcu. S-au dus împreună la operă, după aceea au trecut pe la „Miorița” și au băut o cafea. Acesta vorbea mult și Nicu află o mulțime de lucruri despre el. Femeia la care locuise în primul an de studenție era văduva unui farmacist, o femeie care la 40 de ani arăta foarte bine, înaltă, blondă, elegantă întotdeauna, o femeie care-l intimida. Mutașcu îl dăduse în gazdă pentru că la cămin, considera el, era prea multă gălăgie și nu putea să învețe. Telefonul era în camera lui și în fiecare dimineață Mircea era martorul aceleiași discuții cu domnul Nae, un vechi adorator din tinerețe al femeii. Telefonul era în dosul ferestrei și în lumina dimineții fața femeii abia trezită din somn, nearanjată încă, nu mai era tânără. Uneori femeia îl chema seara să joace împreună tabinet. Pe la 11 pe Mircea îl cuprindea somnul și ar fi vrut să plece. Femeia îl ruga să mai rămână, avea insomnii și nu putea să doarmă. Până la urmă femeia se îndrăgosti de el și dragostea asta îl transformă pe Mircea subit. Renunță la timiditate, ca la o haină veche care i-a rămas prea mică, își descoperi calități de băiat frumos, pe care nu și le știa, era chiar mândru de legătura asta cu o femeie așa de subțire. Începu să facă gimnastică și să poarte pantaloni foarte strâmți, cu ținte. După puțin timp femeia îl părăsi, fostul ei adorator obținuse divorțul și ea se căsătorii cu el. În vara aceea, Mutașcu îi cumpără motocicletă. Mircea reuși totuși să-și ia, toamna, examenele și trecu în anul II. Venea la facultate cu motocicleta, evita să lege prietenii cu colegii, în schimb avu câteva aventuri care-l umplură de mândrie. De data asta, Mutașcu îi găsi o cameră la un tăbăcar din Iosefin. Își cumpără magnetofon și făcu rost de câteva benzi bune. Pierdea mult timp imprimând muzică de la radioul gazdei. O cunoscu pe Sanda, și în serile în care nu erau împreună cu «gașca», se duceau amândoi la Central, cinau și dansau până la ora de închidere. Mircea avea întotdeauna bani și când nu avea îi scria lui Mutașcu, pretextând că mâncarea la cantină era proastă și avea nevoie de supraalimentație. Se potriveau la dans și erau mândri când trezeau privirile admirative ale consumatorilor. Erau frumoși amândoi și, conștienți de acest lucru, simțeau o mulțumire tainică... În sesiunea de iarnă, Mircea nu se mai prezentă la examene.

Apoi, la începutul lui martie, totul se termină, toată viața asta a lui se prăbuși dintr-o dată, într-o seară care ar fi putut să fie ca celelalte. Sanda îl invitase la o prietenă, o pictoriță, se pare – Sanda era foarte mândră de cunoștințele ei din lumea artiștilor – acolo se asculta muzică simfonică, lumina era stinsă și prin geamul închis se zărea luna mare și uimită. Prin întuneric se vedea doar jarul țigărilor. Mircea se strădui din răputeri să înțeleagă muzica asta, dar nu fu în stare, i se părea uniformă și monotună. Datorită eforturilor pe care le făcea începu să transpire. Lângă el stătea o fată pe care el n-o mai văzuse până atunci, verișoara unuia dintre băieți, una mică și slăbuță. Cânta la vioară în orchestra Filarmonicii, nu era prea frumoasă, prea subțire, poate, și prea palidă.

– Ce instrument îi ăsta, întrebă el în șoptă, ca să nu conturbe reculegerea celorlalți.

– Chitară, îi răspunse fata, tot în șoptă și întorcând spre el fața ei micuță.

– Credeam că e vioară, spusese el din nou.

Fata nu-i răspunse și Mircea iar se aplecă spre ea și-o întrebă:

– Cum se cheamă chestia asta?

– Sonatina pentru chitară și orchestră de Paganini.

– Aha... făcu el. Nu înțelegea nimic, dar se străduia în continuare să asculte.

Când se aprinse lumina, dansă cu ea și era atât de firavă, încât lui Mircea îi era teamă s-o atingă. Fu cuprins de un val de tristețe și de o acută singurătate. N-o întrebă nimic, dar în timp ce dansa cu ea își simțea tot corpul încordat, se mișca cu o rigiditate caraghioasă pe care nu și-o înțelegea.

Înainte de 12, Mircea îi șopti Sandei că vrea să plece acasă. Sanda nu obiectă nimic, îl privi doar mirată. În tramvai îl întrebă ceva, dar el nu-i răspunse. Era foarte distrat. «Vezi că ai uitat să iei bilete» îi spuse Sanda. «A, da, exact» își aminti el. «Ce-i cu tine?» îl întrebă ea. «Nimic, spuse el. Ce să fie, nu e nimic». O conduse pe Sanda acasă și se întoarse pe jos spre odăița lui. Era cuprins de o tristețe ciudată, se simțea foarte singur. Ajuns acasă, se uită în oglindă și se întrebă:

– Ce-i cu tine?... Nimic, ce să fie... Cum nimic? Mă doare capul.

Peste o săptămână se întâlnește din nou cu fata. De data asta, când dansul se termină o invită la un film. Din ziua aceea începură

să se vadă mai des, se plimbau amândoi, dar când vorbeau unul cu altul își spuneau lucruri banale, fără importanță.

– Ai pe cineva? o întrebă el, în sfârșit, într-o seară.

– Nu, nu am, spuse ea repede.

– Credeam că... îmi era teamă să-ți spun... cred că te iubesc.

– Nu-i adevărat, îi răspunsese fata.

Totuși în ziua aceea se crease între ei o legătură de care erau conștienți...

Îi povesti toate astea stând în fața cafelei care se răcise în cești. Ochii se făcuseră foarte mici, îi străluceau și colțurile gurii îi tremurau în timp ce vorbea. Fața lui regăsise parcă o bunătate pe care era gata s-o piardă. Se gândea chinuit de îndoială dacă fetița aceea slăbuță din orchestra Filarmonicii îl iubește sau nu, se simțea vinovat în fața ei, și lucrul acesta devenise cel mai important din viață. În fața lui Nicu nu mai stătea băiatul lui Mutașcu care-și risipea banii în stânga și în dreapta, puștiul care se legăna în mers, băiatul cu pantaloni strâmți care-și lua cu greu examenele.

*

Începea să se însereze, copiii se adunaseră în fața blocului și se jucau de-a vikingii. Printre ei era și o fată; purtau săbii de lemn și vocile lor tulburau liniștea înserării calde de toamnă. Se întâlniră în magazin. Nicu cumpăraseră niște conserve de pește. Ana, săpun de spălat rufe, un kilogram de orez și celofan pentru legat borcanele. În timp ce făceau coadă la casă, el îi spuse: «Sunt bolnav, mă cam doare capul». Ea căută în poșetă, îi dădu un piramidon și el îl înghiți fără apă, de parcă i-ar fi dat o bomboană. Plecară împreună, se opriră în ușa blocului și el o întrebă:

– Aveți cursuri după-masă? Că nu vă mai văd în ultimul timp.

– Da. După-masă. Ciclul întâi are cursuri după-masă.

– Ia ce clasă predați?

– Ia a doua.

– Astăzi am cam băut, spuse el și se sprijini de ușă. Am băut de supărare. Pentru asta sunt așa de guraliv.

Stătea sprijinit de ușa de la intrarea în bloc, cu mâinile în buzunare și cu mirosul acela de coniac pe care ea nu-l putea suferi.

– Și am băut încă pentru ceva, adăugă el, și-și căută în buzunar pachetul cu țigări, își aprinse ultima țigară, apoi mototoli pachetul și-l aruncă.

– Pentru ce? întrebă ea.

– Astăzi împlinesc douăzeci și cinci de ani. Știu că nu te interesează, dar vroiam și eu să știe cineva.

– Ia mulți ani! și dădu să intre în bloc.

El n-o lăsă să intre. Se așeză jos, de-a curmezișul ușii.

– Suntem de o vârstă, spuse ea. Ba nu. Eu sunt mai bătrână cu o lună.

– Ce-am făcut până acum? se întrebă Nicu.

Ea stătea proptită de ușă. Privirea-i cădea pe părul lui des și aspru, iar el vorbind îi privea – în fond fără să le observe – tot timpul picioarele.

– Am terminat liceul, m-am înscris la facultate și în șase ani, nu în cinci, am terminat facultatea.

– Ai repetat un an? întrebă ea mirată.

– Am fost bolnav, spuse el. M-am îmbolnăvit de scarlatină tocmai în sesiunea de examene. Asta s-a întâmplat în anul doi. Am făcut complicații din scarlatină, am dat în gălbenare și așa am pierdut anul.

O familie care locuia la etajul doi se întorcea din oraș și Nicu se ridică de jos, ca să facă loc. Discuția dintre ei doi continuă fără să-i mai deranjeze cineva. Stăteau amândoi sprijiniți de ușă și, lucru curios, Ana uită că după nouă, bărbatul i se întoarce acasă și ea nu-i pregătise cina.

– Cam asta-i biografia mea, spuse Nicu, apoi tăcură, urmărind zgomotul pașilor care urcau scările: pașii precipitați ai femeii, cei apăsați și calmi ai bărbatului.

– Ba mai sunt și cele două luni de stagiatură, adăogă el după ce pașii se stinseră în dosul unei uși. Discuțiile cu Mutașcu, camioanele pe care le-am primit zilele astea... o biografie totuși frumoasă, recunosc el.

– Cine-i Mutașcu? întrebă Ana.

El nu-i răspunse nimic, rămaseră un timp în tăcere, privindu-se cu multă atenție. Descoperindu-se parcă, uimiți, că niciodată nu se gândiseră până atunci unul la altul. «E înalt și puternic», își spuse ea și-i privi mâinile mari cu degetele boante, cu gâtul scurt, pieptul lat care se vedea prin cămașa deschisă. Privirile lui se opriră pe sânii femeii care se reliefa prin puloverul subțire, apoi îi privi mâinile,

mâini de gospodină, și se miră el însuși cum femeia asta așezată și-ar pierde timpul acum cu el, în loc să-și pregătească, ca în fiecare seară de altfel, cina.

Femeii îi era frig, lui îi fu milă de ea, își scoase haina și i-o dădu.

Deodată totul se termină, își dădu imediat seama de asta. Citi acest lucru în ochii femeii care-l privi ușor speriată, întinzându-i cu un gest pripit haina înapoi. Se întristă brusc, fără să știe de ce.

Se gândi că are și el nevoie de o femeie care să-l asculte când era trist, o femeie care să suporte necazurile. Peste câteva zile ne invitarăm singuri la ei la televizor. Se transmitea meciul cu Spania. După meci, Ana, soția agronomului, ne servi prăjitură și afinată. Îi laudărăm prăjitura și ea se îmbujoră de plăcere. Începu să-mi spună rețeta, bineînțeles, n-am reținut nimic, sunt «bărbătuș», cum spune Nicu, nu femeie. Nicu era posomorât și când ne-am întors acasă mi-a spus:

– N-am fost degeaba, am învățat o rețetă de prăjitură și am văzut un meci cu Spania.

– Meciul a fost grozav, comenta el.

– Și prăjitura, fu el de părere.

După-amiaza de toamnă era destul de tristă. Începuse școala și din odaia noastră mică, prin fereastra deschisă, vedeam cum elevii așteaptă să se deschidă librăria. «Poate că Nicu îl invidiază puțin pe agronom, mă gândeam eu. La douăzeci și cinci de ani îți dorești și tu o familie, o soție care să te iubească, o soție care să-ți facă prăjituri și să te aștepte cu cina. Există o astfel de dorință pe care un puști ca mine n-are cum s-o înțelege».

– Și totuși, atunci seara a fost astfel. Mi-a amintit de colegele de liceu. Îl auzii pe Nicu spunând și mi-am dat seama că se gândește la același lucru ca și mine. Apoi schimbă vorba. Ca întotdeauna, seara începu să-mi povestească noutățile de la autobază.

– Astăzi, directorul Conceatu m-a chemat la el – îmi povesti Nicu. Era bine dispus și avea chef de vorbă. Cum să ți-l descriu? E un bărbat cam de cincizeci de ani, cu părul alb, cred că în tinerețea lui a fost un bărbat frumos. Am vorbit de una și de alta, dar de câte ori încercam să aduc vorba despre autobaza noastră, lua alte vorbe. Totuși nu m-am lăsat bătut și până la urmă tot despre autobază am vorbit. Am înțeles atunci de ce evita discuția asta. Era străin de toate

potlogăriile de la autobază și nici nu vroia să le afle. Asta-i politica lui: «nu știu nimic, nu pot fi învinovățit. Deocamdată stăm bine cu planul, criticați nu suntem». Am adus vorba despre Mutașcu. Știi ce mi-a spus? «Are nevastă, doi copii, cel mai mare îi student, nu-l putem schimba așa de ușor. Rămâne omul pe drumuri». Era la curent cu discuția pe care am avut-o la raion. «Ne mai cheamă câteodată să ne spele», mi-a spus destul de îngrijorat. «Lucrurile nu merg bine, dar nici prost nu merg». Mi-a mai spus: «Să știi că la toate autobazele din țară ai să găsești greutăți. Astea-s întreprinderi noi, de un an, doi, înființate peste tot, și la început așa-i, mai cu gropi, mai cu bolovani». Ceva îl determină totuși să se scuze: «Să nu crezi că intenționez să-l susțin pe Mutașcu. Nu mă supăr nici eu dacă i se face vânt. Dar e bine, cel puțin de ochii lumii, să ne înțelegem între noi». Asta-i, frate – îmi spusese Nicu – așa-s oamenii, ce să le faci.

Începea să se însereze și eram amândoi conștienți c-a venit toamna. O simțeam mai ales după miros, mirosurile nu pot niciodată să te mintă. Mirosea a vânt, aș spune eu, conștient că fac o metaforă, care ar lăsa cu gura căscată pe profesorul de română. Și mirosea și a frig, frigul care va veni, dacă frigul poate avea și el miros. Aș spune că mirosea și a frunze uscate (iată o metaforă banală, ar spune același profesor de română).

*

Se întâlniră, după câteva zile, din nou; se opriră pe scară, unul în fața altuia. Jos la parter se jucau niște copii și tocmai în clipa în care unul ajunsese în fața celui alt se auzi zgomotul unui geam spart. Se aplecaseră deasupra balustradei și el spusese:

– Au spart geamul ușii de la intrare.

– Așa copii răi ca în blocul ăsta n-am mai văzut, îi răspunse Ana. Urcară amândoi scările.

– Mi-am luat un fier de călcat, îi comunică ea bucuroasă, când ajunseră în dreptul apartamentului nostru.

– N-am să-l necăjesc pe Dan, rugându-l să-mi repare fierul, a adăogat, dar poate că Nicu nici nu asculta ce spune. Poate că observa atunci pentru prima dată cum cânta ea ușor cuvintele, la fel ca un copil care știe bine lecția.

Mă întreb dacă un puștan ca mine poate să vorbească despre dragostea lor, dacă poate s-o înțelege. Ce știam eu despre dragoste, eu care nu am decât câteva amintiri – legate de un sfârșit de vacanță. Dragostea pentru mine n-a fost decât un joc frumos, o mare bucurie și o dorință de a păstra totul, de a nu risipi nimic: ploaia cu soare și siguranța că totul ne aparține, atât ploaia cât și soarele.

Despre toate astea îmi vine ușor să vorbesc, dar nu despre dragostea care începea să se strecoare în sufletul fratelui meu. În tot cazul, el nu prea avea chef să se lase prins. Era un bărbat de douăzeci și cinci de ani, destul de matur ca să-și dea seama de situație. Ana era o femeie măritată, mulțumită de căsnicia ei, cu un soț înțelegător, adunau amândoi bani pentru mașină, și nici nu-i trecea prin cap să se îndrăgostească de Nicu. El încercă să se ferească de dragostea asta și-o făcu așa cum credea el că-i mai bine. Într-o după-masă, mă rugă să mă duc să învăț la internat și să nu vin până după nouă acasă. Mi-am dat imediat seama despre ce era vorba, știam și eu unele lucruri. Fata pe care o aducea Nicu acasă, terminase în vara aceea cursurile de pediatrie și era soră la spital. Fusese căsătorită, dar soțul îi fusese închis și după un an avusese grijă să divorțeze. Era mică, blondă, veselă și părea grozav de nevinovată. Când mă întorceam acasă, Nicu se simțea ușor jenat și evita să mă privească. Eram însă un bărbătuș, cum spunea Nicu, și uneori imaginația mea o lua razna. Și-mi era milă de mine. Știam atât de puține lucruri despre femei. Într-una din zile, la autobază, Mutașcu îi spuse lui Nicu:

– Ai trecut pe post de aviator, tovarășe inginer (de când cu discuția de la raion, Mutașcu îi spunea lui Nicu „tovarășe inginer“, având grijă să strecoare, așa, în nuanțele vocii, și o ușoară ironie).

– De ce? întrebuse Nicu.

– Zina prefera aviatorii. Sunteți primul civil, mi se pare.

Discuția cu Mutașcu l-a făcut să renunțe la Zina. Căutase un remediu de care nici el nu era prea convins. Era începutul lui septembrie. Orașul se umpluse de elevi, elevi în uniforme noi, încă nepătate de cerneală, seara, cofetăria era plină, la o masă niște studenți care mai aveau o săptămână de vacanță, la alta, doctorul Ionescu, chirurgul, care în tinerețe studiasse la Paris, cu o cafea și un coniac în față, la alta, trei eleve abia venite de la sat, cu uniforme lungi care stăteau alandala pe ele, trei eleve care mâncau prăjitură cu frișcă și

beau sucul cald și stătut, seara albastră cu un cer alb deasupra orașului... Așa arăta orașul la începutul lui septembrie, în acele zile în care Nicu se îndrăgostise de vecina lui de bloc, soția inginerului care strângea bani să-și cumpere mașină. El descoperise în ea acea candoare pe care era gata să și-o piardă și, probabil, se simți cel ales. Cel care va trebui să-i amintească lucruri pe care ea era gata să le uite. Cel care o va smulge indiferenței ei, care, ca să fiu sincer, pe mine mă revolta. Deocamdată în fața lui stăteau, desigur, multe piedici: mașina – banii erau puși la ciorap – televizorul, concepțiile ei despre morală și perspectivele ca soțul să ajungă inginer-șef.

Ana terminase școala pedagogică în '55. În toamna aceluiași an, încercase să intre la facultate, la Filologie. N-a reușit, însă, și toamna a intrat în învățământ, într-un sat de lângă Timișoara. Locuia în Timișoara la niște rude și făcea naveta în fiecare zi. Satul era la trei kilometri de calea ferată. Dimineața, ajungea la școală prima, înainte de șapte. Cancelaria era goală, doar omul de serviciu pe care, în zilele de iarnă, îl găsea îngenuncheat înaintea sobei, străduindu-se să facă focul. Încet, încet, în cancelarie se făcea cald, geamurile se dezghețau, prin fața ferestrei treceau copiii cu căciuli mițoase, se strigau unul pe altul, se mai lua la bătaie. La opt, intra în clasă; trei ani a predat la ciclul doi limba rusă și limba română, până a venit un cadru calificat și au trecut-o la clasa a doua. Zilele semănau mult una cu alta; la școală erau doar cadre mai în vârstă, oameni căsătoriți, dar ei îi plăcea meseria și se bucura când intra în clasă. La început nu se gândi la căsătorie. Vroia să-și găsească și ea un băiat; îi era urât singură. Cel mult așteptat întârzia să vină și dintr-o fată visătoare, o fată care-și făurise ca oricare alta o mulțime de visuri, deveni o fată speriată de singurătate. Într-o după-amiază de toamnă, la sfârșitul trimestrului întâi, Ana pierdu trenul din cauza cursurilor pedagogice. Inginerul agronom al raionului, care tocmai se afla la sediul gospodăriei, se oferă să o ia el cu mașina, dar să-l mai aștepte o jumătate de oră, până se termină o ședință. Așa îl cunoscă pe viitorul ei soț. Peste o lună, se căsătoriseră.

– Îl iubești? o întrebase o prietenă.

– Nu, îi răspunse.

– Atunci de ce te măriți cu el?

– Nu vreau să rămân fată bătrână. M-am săturat și de navetă. Așa poate că ajung și eu la oraș.

Adevărul era însă că se săturase să fie tot singură.

Toate lucrurile astea le-am aflat mult mai târziu, dar am ținut să le povestesc acum pentru că altfel n-ar mai fi avut nici o importanță.“

Construcția epică finală, datată 1 iulie 1965, primește drept de a fi tipărită la 11 martie 1966, pe baza unei „note de lectură“, atestând modificările radicale de concepție, operate de autor (schimbări de tematică și în realizarea profilului personajului principal):

„Direcția generală a presei și tipăriturilor
de pe lângă Consiliul de Miniștri

Nr. 39 / 11. III. 1966

B.D.I. – 400 / 11. III. 1966

SECRET

Ex. nr. 2

NOTĂ

Reîntoarcerea posibilă, Sorin Titel, EPL

Romanul tânărului scriitor Sorin Titel, roman de analiză psihologică, însumând 88 de pagini, este scris într-o manieră modernă. Tema o constituie însingurarea unui tânăr pictor – tip de inadapabil – care cu o luciditate dureroasă trece prin viață indiferent, dezorientat, fără a putea comunica pe nici un plan cu cei din jur. Ajuns astăzi la vârsta de 30 de ani își rememorează anii trăiți.

[...] Romanul prezintă pe planuri paralele numeroase tipuri de astfel de oameni [mediocri, fără nici un ideal], cât și situații de compromis, de meschinărie și conformism. El refuză să se încadreze într-o astfel de viață mărunță, idealul său de frumusețe în virtutea căruia dorește să trăiască și să creeze negăsind astfel ambianța necesară. Ștefan este conștient permanent de drama singurătății lui, dorește apropierea de oameni și se gândește neconținut la realizarea tabloului care să întruchipeze puritatea idealului și a aspirațiilor sale.

Autorul cărții se identifică cu eroul său, mărturisind că acest tablou (caili albi, învingători prin noroaie și sânge) întruchipează

amintirile, sentimentele și aspirațiile nu numai ale lui ȘTEFAN, ci și ale sale și ale întregii lor generații.

Romanul se află la «bun de tipar».

11. III. 1966

Scris în 3 exemplare

Redactat: Molho Fl.

Ex. nr. 1 Tov. Sion Bujor

Dact: Grumberg R.

nr. 2 B.D.S.

Ex. 1,2 – BDS

S-a mai bătut un exemplar pt. tov. Stoian Ion

Ex. 3 – nr. 83

nr. 104 – NM

rd / 39“

Receptarea la momentul apariției. Cronicile de întâmpinare a cărții urmăresc, în majoritatea lor, câteva puncte comune de analiză: apartenența genologică (fiind vorba de un text mult prea redus ca dimensiuni – 119 pagini, format mic – pentru a fi considerat roman, dar, în același timp, prea extins să fie încadrat drept nuvelă), continuitatea/discontinuitatea concepției (în raport cu aceea a volumului anterior, *Copacul*), particularitățile formale și stilistice.

Mihai Ungheanu, în articolul *Explorând inefabilul*, publicat în revista „Ramuri“, anul III, nr. 11/28, 15 octombrie 1966, p. 9, amintind de existența unor „cărți care nu solicită neapărat exclamații de entuziasm sau oroare, ceea ce nu înseamnă că sunt în afara literaturii“, și care „prin condiția lor estetică de multe ori superioară contribuie la crearea unui climat literar favorabil progresului artistic“, include romanul *Reîntoarcerea posibilă* al lui Sorin Titel în această categorie.

Se pun în evidență, în continuare, prelungirile tematice („Tema nu e nouă și poate fi recunoscută în fiecare din schițele volumului de debut. Autorul e preocupat de imaculările sufletești, e obsedat de candoare și aceasta e aproape unica tema a prozelor sale“), dimensiunea etică, umană a conținutului narativ („*Reîntoarcerea posibilă* e istoria unei recuperări morale“; „o pledoarie nu pentru o rețetă cu interdicții etice, ci în favoarea unui mod de a trăi“), meșteșugul compozițional („Narațiunea e în întregime un exercițiu de stil bine condus. Deosebirea și progresul față de schițele precedente vine din stăpânirea unei tehnici a narațiunii noi, în proza acestui tânăr autor“), caracterul polifonic experimental din unele secvențe

(„se exersează comentarea unei singure situații din punctul de vedere al diferitelor personaje“), apropierea stilistică față de procedeele ale artei filmului („Atmosfera banalelor zile de duminică, cu cafenelele de provincie e evocată cinematografic prin montajul unor scurte episoade destinate să sugereze ritmul obișnuit de fiecare zi al vieții, care e și ritmul vieții sufletești a pictorului“; „Se mai apelează majoritar la *întoarcerile înapoi* [sic!], procedeu tipic cinematografic“). Pe un ton conclusiv, cronicarul confirmă, în final, reușita scriitorului, care constă în „a face dintr-un subiect cu implicații didactice o lectură plăcută“.

În cronică din revista „Orizont“, anul XVII, nr. 10, octombrie 1966, p. 66–69, Șerban Foarță consideră că avem a face cu „o carte excelentă“, chiar dacă lectura ei își dovedește dificultatea atât pentru critic, cât și pentru cititor. Operând cu subtilitate distincții de specie literară și respingând încadrarea ca microroman, acesta aparținând categoriei epicului clasic („romanul lui Sorin Titel nu are decât 120 de pagini. Dar nu e, nu e un microroman! Microromanul e un roman tradițional condensat. Atâta tot. Un Stendhal grăbit. Un roman scurt care putea fi lung“), el definește specificul cărții tânărului prozator prin formula sintetică: „*Reîntoarcerea posibilă* e un roman scurt cât trebuie și lung cât trebuie“. Influențele exercitate de „școala privirii“ din literatura franceză a *noului roman* (sunt amintiți aici, Alain Robbe-Grillet și Nathalie Sarraute), împreună cu statutul ponderat-experimental din modalitatea de expunere a conținutului narativ („dublul aspect al acestui roman: experiment și depășire a experimentului, neîncredere în personaj, dar încredere în om. Pentru că mobilul principal al cărții e nevoia de comunicare, de afecțiune, de dăruire“) contribuie la crearea contextului favorabil unui nou debut, pus, de această dată, sub semnul unei mai mari maturități de concepție.

Intenția experimentării la nivel textual, în scopul (urmărit cu îndârjire programatică) de a epata cititorul, prin confruntarea cu o proză a cărei impresie de dificultate se datorează „obscurității“ compoziționale, artificial întreținute, este teza ce stă la baza analizei lui Voicu Bugariu (*Este experimentul infailibil?*), din revista „Astra“, anul I, nr. 7, decembrie 1966, p. 8. Sub acest aspect, al „ideii dificultății de receptare ca stimulent al interesului“, *Reîntoarcerea posibilă*

reprezintă o carte cu un fir narativ aproape imposibil de urmărit, verdictul necruțator căzând și asupra câtorva elemente structurale: „sterilitatea dialogurilor“, „mecanismul obositor“, „lirismul incompatibil cu excesul de construcție“. Singurul atu al volumului se concretizează în rigurozitatea respectării unor „principii de creație“ (*liric* – „indeterminarea biografică în care plutesc personajele, determinare ce se extinde și asupra locurilor și timpului existenței acestora“; *cinematografic* – „capriciul savant după care sunt schimbate planurile temporale“, „obiectivul scriitorului circulă cu repeziciune de la un personaj la altul, înregistrează replici disparate, surprinde gânduri simultane ale mai multor oameni despre același eveniment“, alternanța „dialogurilor dezolante à la Antonioni“ cu „fragmente fulgurante“ de amintiri; *refuzul analizei* – „încearcă să unifice acest material mozaicat, propunând cititorului, prin câteva sugestii de ansamblu, o interpretare“). Un proiect ratat prin supralicitare tehnică.

Stăruința autorului de a-și dovedi cu orice preț iscusința în realizarea construcției epice, sacrificând, pentru atingerea acestui scop, conținutul de idei, coerența situațiilor și jocul personajelor este remarcată și în recenzia apărută în „Luceafărul“, anul IX, nr. 52(243), 24 decembrie 1966, p. 2, semnată cu inițialele S. P.: „Din cartea lui Sorin Titel am reținut numai tehnica literară, foarte interesantă și originală, alternarea repetată a subiectului vorbirii cu intenția de a recrea un univers cât mai divers și credibil cu putință, și unele pasaje lirice de caldă tandrețe, fie că e vorba de evocări ale copilăriei sau peisaje de oraș. Tehnica aceasta a varierii unghiului de vedere mereu în jurul aceluiași personaj rămâne o tehnică *in sine*, demonstrându-se *pe sine* ca modalitate de stil, subordonându-și situațiile și eroii, și nu lăsându-se ca subordonată acestora.“

Deprinderea superficială de a acorda încredere absolută recomandărilor editoriale (adesea simple expuneri de locuri comune și cuvinte-cheie de captare a bunăvoinței celor de care depindea soarta cărților), considerându-le grilă unică de abordare a creației propriu-zise, face, în cazul *Reîntoarcerii posibile*, ca valoarea să-i fie condiționată de gradul de adecvare la ideile scurtei prezentări de pe coperta a IV-a a volumului apărut în 1966. Atât cronică din „Astra“, cât și cea din „Luceafărul“ sancționează faptul că prozatorul, tentat de modernismul scriiturii, se îndepărtase din ce în ce mai mult de

planul enunțat în amintitul text: „intenția nu reușește“, „volumul nu este o *pledoarie împotriva solitudinii*“, „fraza de pe dosul copertei se justifică în intenție negăsindu-și deocamdată obiectul“.

Degringolada interpretativă se amplifică în analiza lui Leonard Gavrilu, din „Ateneu“, anul IV, nr.1(30), ianuarie 1967, p. 7. Dacă scriitorul abuzase de tehnica narativă, și comentatorul prozei sale se pierde, aici, în formulări sofisticate, mult prea pretențioase față de o „nuvelă“, așa cum o cataloghează: „Proză de analiză infinitezimală, încărcată de pasaje inevitabil prolix și de importanță laterală, paralelisme savant conduse, bogat sortiment de observații *en detail*, și cu toate acestea nuvela *Reîntoarcerea posibilă* a bănățeanului Sorin Titel nu prezintă dificultăți de descifrare a mesajului, fiindcă autorul deschide pe parcurs numeroase paranteze de generalizare exegetică, rezumate de altfel și de editor, aproape cu aceleași cuvinte, pe coperta volumașului“. Identificând frecvența supărătoare a intervențiilor explicative ale naratorului (confundat de critic cu autorul însuși), în succesiunea momentelor, Leonard Gavrilu observă că „materia epică propriu-zisă se pulverizează în acest laborator de analize microscopice, faptele nu vorbesc îndeajuns de la sine, – de aici necesitatea unui supliment de comentarii“. Pe un fond refractar la sugestiile (deocamdată) de „fragmentarism“, „metatextualism“, „autoreferențialitate“, cartea lui Sorin Titel nu are cum să impresioneze critica decât prin „remarcabila franchețe a relatării“, „lirismul discret al retrospectivei în copilărie, de o autenticitate în afară de orice dubiu, pentru că țâșnește dintr-un sondaj în chiar trăirile scriitorului“.

Mai apropiați de specificul volumului, Valeriu Cristea, în „Romanian review“, XXIst year, no. 2, 1967, p. 105–106, îl prezintă pe Sorin Titel ca pe un autor capabil de a crea o sinteză reușită între dimensiunea moralizatoare, avută în vedere în construcția personajelor, și estetica scriiturii, iar Ion Apetroaie, în „Iașul literar“, nr. 3, martie 1964, p. 80, vorbește despre premisele evoluției scriitorului către „o proză pronunțat modernă, descinzând, cu unele ocolișuri, din tehnica analitică a lui Camil Petrescu“, utilizarea adaptată a procedeele cinematografice, polifonia textuală, pregnanța simbolurilor („seve poetice revelatoare prin puritate și discreție“): cel oniric, al zăpezii, și metafora cailor albi.

Nici Paul Georgescu, în partea a treia a studiului intitulat *Schița, azi*, publicat în „Viața românească”, anul XX, nr. 4, aprilie 1967, p. 129–131, nu omite să analizeze inserția elementelor de tehnică a filmului în desfășurarea epică a „nuvelei”, nuanțând în legătură cu posibilele influențe de concepție, extrase din literaturile străine, și pronunțându-se asupra reușitei adaptării: „În principiu, repet, orice tehnică narativă e posibilă; dar dacă scriitorul are dreptul de a-și alege orice modalitate, după aceea el trebuie să se supună organicității operei. Tehnica intercalării planurilor, folosită în *Reîntoarcerea posibilă* este interesantă, creează mari posibilități de sugestie; dar de la John Dos Passos, care a folosit-o în *Paralela 42*, sau de la Sartre care a reluat-o în romanul *Căile libertății*, aflăm că alternarea planurilor trebuie să urmeze un anumit ritm, o anumită ordine, aleasă – firește – de autor, dar coerentă; or, în primul capitol, obiectivul cinematografic – ca să-i zic așa – se mută prea repede de la un plan la altul, ceea ce creează un fel de confuzie pentru cititor (ce poate fi depășită printr-un spor de atenție, dar putea fi evitată cu mai puțină precipitare)”. Evidențiind alte câteva „stângăcii” de abordare, inerente începuturilor literare („s-ar fi simțit nevoia ca autorul să insiste asupra copilăriei eroului, asupra traumatismului ce l-a determinat, la recăsătoria mamei sale, să părăsească definitiv casa părintească”; „autorul – defect de tinerețe – vrea să spună prea multe, înghesuie diferite probleme importante, fără a le dezvolta, lăsându-le în stare de sugestie”), criticul nu le acordă, totuși, o importanță majoră, la nivelul ansamblului. Astfel, cartea atestă disponibilitățile certe ale lui Sorin Titel pentru redarea „gravității trăirii problemelor, a tensiunii existenței eroului”, a „atmosferei ce se degajă din întreaga lucrare”, ea reținând, de asemenea, „prin sensibilitatea analizei, finețea observației”, definitorii „unui talent în plină dezvoltare”.

Variante: Volumul *Reîntoarcerea posibilă (RP)*, „Gazeta literară”, 28 octombrie 1964 (*Gl*₁), „Gazeta literară”, 26 noiembrie 1964 (*Gl*₂), „Orizont”, ianuarie 1965 (*O*₁), „Ateneu”, iunie 1965 (*At*), „Orizont”, iunie 1965 (*O*₂) și „Orizont”, decembrie 1965 (*O*₃)

p. 375, r. 4–8: un grup de adolescenți *prinși într-un dans îndrăcit* pe un fond verde:
– ...un verde de toamnă însă – remarcă el –
un verde cum numai Matisse poate să aibă,

- Matisse, pe care, tu știi *că* înainte nici nu
 puteam să îl sufăr, nu
 mi-am ... RP
 un grup de adolescenți pe un fond verde –
 un verde de toamnă însă – remarcă el – un
 verde cum numai Matisse poate să aibă.
 Matisse *ăsta care*, tu știi, înainte nici nu
 puteam să-l sufăr, *totul e însă să-l vezi*, nu
 mi-am... Gl₁
- r. 23: ridică ușor pulpanele *hainei* RP
 ridică ușor pulpanele *hainelor, pantalonii*
mai puțin șifonați decât haina Gl₁
- p. 376, r. 19–20: Urcam scările *liniștit și* mă întâlnesc cu
 soră-sa... RP
 Urcam scările, *când* mă întâlnesc cu
 soră-sa... Gl₁
- p. 376, r. 32–34 – p. 377, r. 1: *conversând* așa despre pictură cu
un puștan ca frate-său ăsta, incapabil în
 eforturile lui de a *coborî la vârsta inocentă a*
celuilalt, înțelegând că entuziasmul lui în
 fața picturii lui Matisse, RP
trăncănind așa despre pictură, *ușor ridicol și*
jalnic în eforturile lui de a *se entuziasma*
 în fața picturii lui Matisse Gl₁
- p. 377, r. 13–14: Stă într-o *vale*, la marginea RP
 Stă într-*un cartier*, la marginea Gl₁
- r. 25–26: cu hârtie albastră *în fiecare geam, hârtie*
care se decolorase în timpul verii. RP
 cu hârtie albastră. Gl₁
- r. 31: a trăncănit *Mateescu;* RP
 a trăncănit *Mărășcu;* Gl₁
- p. 378, r. 13–14: Desenam *roțițe, tractoare și* mă gândeam
 la ei. RP
 Desenam și mă gândeam la ei. Gl₁

- r. 14: caște toți gura la *roțițele* mele RP
caște toți gura la *mâzgălelile* mele Gl₁
- p. 379, r. 3: când am plecat în vacanță. RP
când am plecat în vacanță. *Am făcut câteva desene, dar le-am ars. Tu ai prea multă încredere în mine. Nu sunt decât un băiețuș.* Gl₁
- r. 21–22: îl *determină pe student să se apropie repede de ea* RP
îl *făcură să se aplece spre ea furios* Gl₁
- r. 33: se va reîntoarce acasă. RP
se va reîntoarce acasă, *iar cel mare se va apuca în sfârșit de pictură. Așa cred, sau cel puțin așa îmi place să cred.* Gl₁
- p. 380, r. 6: lângă el. Așa cum RP
lângă el. *Fratele ăsta al lui mai mic cu zece ani, din care el ar vrea să scoată un foarte bun pictor, un pictor așa cum visase el odată s-ajungă.* Așa cum Gl₁
- r. 12–15: ușor obosită și se *plimbară un timp prin orașul în care soldații își luau rămas bun de la chelnerițe binevoitoare. Se așezară pe o bancă în parcul* RP
ușor obosită. *Străzile forfoteau de lume. Intrară în parcul* Gl₁
- r. 17: *începu ploaia. În bodegă* RP
ii prinse ploaia, și începură să alerge în timp ce ploaia, de început de toamnă, le biciuia obrazul. În bodegă Gl₁
- r. 20: șterse masa cu o cârpă *nu tocmai curată.* RP
Între timp, Gl₁
șterse masa cu o cârpă *udă.* Între timp,
- r. 24–27: în ultimul timp *unele necazuri care-l îmbătrâniseră. Cum mâna fratelui mai mare stătea pe masă, o mână ușor zbârcită, cu*

- degetele boante și înnegrite de nicotină, Dan se gândi din nou că pictorul* RP
 în ultimul timp. Pictorul Gl₁
- p. 381, r. 4: *fața răvășită de tristețe a celuiilalt; deodată sufletul i se umplu de o bucurie egoistă și dulce, urmărindu-l cum se străduiește să prelungească despărțirea asta.* RP
fața concentrată a celuiilalt și deodată înțelese că se străduia să amâne despărțirea. Gl₁
- r. 8–10: și un sfert, seara. Trenul RP
 și un sfert, seara. *Îi promise să-i arate caii aceia mari și roșii care vor semăna cu niște păsări ciudate.* Trenul Gl₁
- r. 12–14: *Lucră toată noaptea la niște reclame cu privire la normele de circulație. Ia trei* RP
Lucră toată noaptea la caii care-i promisese băiatului. Știa că-i face din dragoste pentru băiat, pentru entuziasmul lui. La trei Gl₁
- r. 15–16: în timp ce prin peretele subțire se auzea cum vecinii lui se certau ca întotdeauna. RP
 în timp ce prin peretele subțire îi auzea pe tinerii căsătoriți de alături discutând cu voce tare. Gl₁
- r. 16–23: *Pe la patru, bărbatul din camera vecină începu să plângă ceea ce era cât se poate de penibil și pictorul renunță să mai lucreze. Stinse lumina, se așeză pe marginea patului și, prin întuneric, ascultă plânsul bărbatului. Se treziră copiii, iar acesta încetă să mai plângă. Femeia își ceru iertare promițând că va fi o femeie cumsecade... Pictorul își pregăti pe reșou o cafea, iar după aceea continuă să lucreze până la ora cinci* RP

- Pe la patru, pictorul renunță să mai lucreze.
 Își pregăti la reșou o cafea. Gl₁
- r. 24–25: se îmbracă, apoi ieși *frânt de oboseală în aerul rece de afară.* RP
 se îmbracă, *evitând să arunce vreo privire spre șevalet, dar nu din deznădejde, ci din teamă,* apoi ieși. *Intră în restaurantul gol (lumina blândă a soarelui arunca pete strălucitoare pe fețele de masă albă). Se întoarseră acasă târziu. Intră în odaie, evitând și acum să-și îndrepte privirile spre șevalet. Se așeză pe pat și se cufundă într-o „inconștiență dulce”. Poate c-am făcut totuși un lucru care să-i placă fratelui ăstuia al meu”, îi mai trece prin cap, apoi dormi.* Gl₁
- p. 382, r. 7–8: două femei *cu păr roșu*, semănând mult una cu cealaltă, RP
 două femei semănând mult una cu cealaltă, At
- r. 9–10: *iar ceilalți* doi din cei patru bărbați erau, la urma urmei, vinovați RP
prin urmare, doar doi din cei patru bărbați erau *singuri*, la urma urmei, vinovați At
- r. 12–13: alte două femei *cu părul la fel de roșu și la fel de vesele* RP
 alte două femei la fel de vesele At
- r. 24–25: neavând deci nimic *bovaric* în toată înclinația asta a lor RP
 neavând deci nimic *dovadă* în toată înclinația asta a lor At
- p. 383, r. 8: copilăroasă *și emoționată*, cu ușoare RP
 și *mai* copilăroasă *ca oricând*, cu ușoare At
- r. 13–15: în legătură cu fulgarinul, *întrebare care încerca naiv într-un fel să ascundă stânjenea de care erau cuprinși amândoi și gestul* RP

- în legătură cu fulgarinul, și gestul *At*
- r. 17–20: peste pijama, *emoționat de întâlnirea aceasta cu un frate mai mare despre care auzise doar, fără să-l fi văzut vreodată*. Dacă toate astea îl lăsaseră atunci indiferent *RP*
peste pijama și dacă toate astea îl lăsaseră atunci indiferent *At*
- r. 34: ca în *comedia* lui Sebastian *RP*
ca în *comediile* lui Sebastian *At*
- p. 384, r. 6–9: *Erau însă anumite lucruri pe care Ștefan nu avea de unde să le știe, dar pe care Dan, rememorându-le, le trăia cu aceeași intensitate, în primul rând era satisfacția pe care o simțise, așteptând* *RP*
...Și din nou îi veniră în minte acele săptămâni de altădată, le trăi chiar cu intensitate, de parcă ar fi fost din nou copilul de odinioară, trăi satisfacția pe care o simțise atât de mult așteptând *At*
- r. 10–13: nerăbdarea chinuitoare *pentru* micul vagabond îndrăgostit de călătorii adevărate, nu imaginare. Apoi *RP*
nerăbdarea chinuitoare *pentru că* micul vagabond îndrăgostit de călătorii adevărate, nu imaginare *exista încă de atunci în el*. Apoi *At*
- r. 25: Mai era drumul spre gară, și, în sfârșit, gara *RP*
...Mai era drumul spre gară, în diminețile în care școlărițele de la liceul maghiar aveau ore de muzică, glasurile lor sărbătorești răzbătând prin fereastra deschisă, drumul spre gară și, în sfârșit, gara *At*
- r. 28: contrastând în *mișcarea* lui *RP*
contrastând în *nemișcarea* lui *At*

- r. 28–29: liniilor ferate care se *întindeau* undeva foarte departe RP
 liniilor ferate care se *vedeau* undeva foarte departe At
- r. 30–34: în alt oraș. *Dar toate acestea contau prea puțin pe lângă emoția prilejuită de întâlnirea cu acest frate despre care el auzise doar vorbindu-se, fără să-l fi văzut vreodată, întâlnire tot în gară, la scurt timp după sosirea lui în noul oraș, într-o zi pe care Dan...* RP
 în alt oraș. *Acum era din nou ca atunci, nu se schimbase prea mult, pentru că era întotdeauna fericit într-o gară și niciodată obosit într-un tren, oricând disponibil să înceapă o nouă călătorie.* At
- p. 385, r. 3: îi explică Dan, *după ce tu ai plecat* RP
 îi explică Dan, *când ne-am întâlnit te uitasem aproape cu desăvârșire.* At
- r. 7: din ce în ce mai rău, *spuse copilul.*
...Apoi gândurile lor o luară oarecum razna și Dan văzu RP
 din ce în ce mai rău. ...Dan văzu At
- r. 24–25: părul lung și roșcat în lumina lunii al unei femei RP
 părul lung al unei femei At
- p. 385, r. 31–34 – p. 386, r. 1–3: de bărbat. *Se apropiau de sfârșitul călătoriei, iar Ștefan își amintea acum de anul acela de după plecarea lui de la facultate, timp în care somnul prin gări, vagabondajul prin oraș, lihnit de foame, îl umpluseră de o fericire reprobabilă poate în ochii altora, o fericire despre care nu vorbise nimănui. Dar, în definitiv* RP
 de bărbat. În definitiv At

- p. 386, r. 5: ceva. *Cuprins de o uşoară ameţeală, el uită
chiar anii aceştia din urmă* RP
ceva, *refuză chiar să se gândească la anii
aceştia din urmă* At
- r. 7–8: gândindu-se la cerul care va servi ca fundal
unui tablou RP
gândindu-se *la caii pe care voia să-i picteze
pentru băiat, se gândi* la cerul care va servi
ca fundal *tabloului* At
- r. 18–21: mai puţin, spuse *copilul*. – *S-a cam îngrăşat şi
a îmbătrânit. Înainte nu era aşa de fălcos,
spuse roşcata.* RP
mai puţin, spuse *băiatul*. At
- r. 22–24: să-mi arăţi creioanele alea colorate pe care mi
le-ai cumpărat... *spuse copilul*. *Pictorul* RP
să-mi arăţi creioanele alea colorate pe care
mi le-ai cumpărat. – *Astea sunt făcute cu
aparatul meu. Aia e sora nevesti-mi, seamănă
puţin amândouă, numai că nevestă-mea e
mai grasă. – Mă înnebunesc după negru,
spuse roşcata. – Tăticu ne aşteaptă la gară?
– Nevastă-mea nu ştie că mă întorc azi.
– Numai să găsim bilete. Nu uita că-i
duminică. – Ce repede se întunecă, zise
Ştefan. Nu-i nici şase şi e aproape întuneric.
„Aş vrea să facem o călătorie în jurul
pământului, iar eu să-i port şevaletul cu
vopselele”, îşi spuse din nou Dan şi zâmbi de
parcă i-ar fi venit în minte nişte versuri foarte
frumoase la care nu se gândise de foarte mult
timp.* *Pictorul* At
- r. 23–24: le-ai cumpărat... *spuse copilul*. *Pictorul*
privi cutia de chibrituri RP
le-ai cumpărat. *Peste câteva săptămâni fraţii
se întâlniră din nou. Lui Dan îi era foame,
aşa încât intrară în restaurantul gării să*

mănânce ceva. Privirile lui Dan se îndreptară spre cămașa fratelui mai mare, o cămașă murdară și șifonată, distonând cu cravata nouă, cumpărată probabil în aceeași dimineată. Cumpărată cu gândul posibil de-a-i ascunde fratelui mai mic toate aceste săptămâni în care ei nu se întâlniseră. De-a-i ascunde eșecurile unor zile de marți sau micile tristeți ale zilelor de miercuri. Și, cu toate că nu era decât un băiat foarte tânăr, Dan ar fi vrut ca Ștefan să renunțe totuși să mai picteze pânze din care privesc oameni ale căror cămăși albe, deschise la gât sau cu cravată, sunt de o mare veridicitate. (Ștefan se pricepea foarte bine să pună în valoare calitatea materialului din care erau făcute aceste cămăși, un privitor, chiar neavizat, putea foarte ușor să-și dea seama dacă respectiva cămașă era din poplin sau din pânză obișnuită. Pe muncitori, Ștefan îi îmbrăca întotdeauna în poplin alb, calitatea materialului din care era făcută cămașa reușind să se substituie atmosferei sărbătorești pe care el ar fi vrut s-o dea fețelor, acestea rămânând întotdeauna lipsite de orice expresie, modelate parcă într-un lemn mult prea tare ca să fie sensibil la nuanțe.)

– În ultimul timp am citit mult. Citesc toată noaptea, spuse fratele mai mic.

(Amândoi păstrează un fel de convenție care le dă posibilitatea să se analizeze cu multă minuțiozitate. Se joacă unul cu celălalt, de-a fratele mai mic și fratele mai în vârstă și în dosul acestui joc își ascund dragostea mare pe care și-o poartă, grija fiecăruia pentru fiecare vis inventat în singurătate de celălalt.)

– Bei un coniac? întrebă fratele mai mare.

- *Un lichior de vanilie, spuse fratele mai mic.*
 Pictorul privi cutia de chibrituri Gl_2
- r. 27: vopsea roșie. RP
 vopsea roșie. *Roșul acela uitat pe manșetă îi aduse aminte lui Dan că fratele său îi promisese să picteze un tablou cu niște cai foarte impresionanți, dar nu îndrăzni să-l întrebe dacă reușise să facă tabloul sau nu.* Gl_2
- r. 30: *Erau în restaurantul gării și la un moment dat* RP
 La un moment dat Gl_2
- p. 387, r. 7: se simțea *mizerabil* de trist RP
 se simțea *extrem* de trist Gl_2
- r. 2–3: o întâlnire imaginară *aci la restaurant și* RP
 o întâlnire imaginară și Gl_2
- r. 4: Ștefan rămase *la masă*, iar RP
 Ștefan rămase *în restaurant*, iar Gl_2
- r. 7: prelată verde. RP
 prelată *mare, verde, deasupra.* Gl_2
- r. 22: să se supere. RP
 să se supere. *După ce plecă de la restaurant, Ștefan făcu o vizită unuia dintre colegii lui de institut. Acesta terminase și el facultatea tot la Cluj și-și însușise în oraș o oarecare faimă însoțită de o suficientă bunăstare. Peste câțiva ani cei doi frați vor sta amândoi în atelierul fratelui mai mare, în fața unei cești de cafea, Ștefan bucurându-se că anii care au trecut n-au reușit să-i răpească lui Dan acea tinerețe ușor mirată în fața lucrurilor, nici puritatea și strălucirea privirii. Vor sta amândoi, deci, în fața acelei cești de cafea, iar Ștefan se va gândi că viața este totuși mult prea scurtă pentru o mare prietenie ca a lor, de aceea, în timp ce va*

sorbi din cafea, va urmări fiecare cută de pe obrazul celuiilalt, fiindu-i teamă că anii ar putea transforma în indiferență dragostea asta de frate, afecțiunea asta care îl investise, generoasă, cu sentimentul propriei lui generozității. Gândurile acestea îi vor trece prin cap lui Ștefan într-o după-amiază tot de toamnă, doar la câțiva ani mai târziu, ani în care el va reuși să dea viață pe pânză cailor promiși fratelui mai mic. Toate acestea ar putea constitui epilogul acestei povestiri. Ar putea fi chiar un epilog frumos în care aș fi vrut să vorbesc despre constanța sentimentelor, despre frica noastră de a nu le pierde. Mi se pare totuși că voi renunța la acest epilog, am impresia că e prea sentimental. Mă voi folosi însă de el, adăugând că în acea după-amiază în care frații își vor sorbi liniștiți cafeaua, Ștefan îi va vorbi fratelui mai mic despre toată dezolarea acestor zile de duminică. Gl₂

r. 23:	<i>În începutul de toamnă, în parc
Era toamnă târzie și în parc</i>	RP
O ₁
p. 388, r. 8:	<i>să se plimbe.
să se plimbe cu grășane binevoitoare.</i>	RP
O ₁
r. 13:	<i>– îi va povesti mult mai târziu Ștefan fratelui
mai mic – am rămas
îi va spune el – am rămas</i>	RP
Gl ₂
r. 21:	<i>recunoscuse băiatul
îi răspunsese băiatul</i>	RP
Gl ₂
r. 24:	<i>te vede?“
te vede, spusese ceferistul.</i>	RP
Gl ₂
r. 31:	<i>și tu sănătos.“
și tu sănătos, comentase, ceferistul.</i>	RP
Gl ₂
p. 389, r. 1:	<i>Îmi amintesc
Uite, mi-amintesc</i>	RP
Gl ₂

- conștiincios, dar asta justifică totuși mult prea puțin. M-am culcat cu câteva femei,* O_1
- r. 25–26: *anvelopa unei roți de bicicletă“.* RP
anvelopa unei roți de bicicletă.
Filmul se termină la cinci fără un sfert. O_1
- r. 31: *dincolo de fereastră, șoseaua* RP
dincolo de fereastră lucrurile care rămâneau acolo, șoseaua O_1
- p. 393, r. 2: *Uneori, gândindu-mă la nopțile lui Ștefan,*
imaginația mea RP
Uneori, imaginația mea O_2
- r. 6–8: *Detalii, deci, aproape lipsite de importanță,*
care nici nu au, la urma urmei, vreo
legătură RP
lucruri care nu au, la urma urmei, nici o
legătură O_2
- r. 8–10: *de nopți. Pentru toate aceste frământări ale*
lui Ștefan ar fi cel mult semnificativă RP
de nopți. Ar fi cel mult semnificativă O_2
- r. 11–12: *brăzdată de fâșiile de lumină strecurată* RP
brăzdată de lumina strecurată O_2
- r. 12–20: *de nesomn.*
„...Ce lucrezi acolo?“ îl întrebase în după-masa
aceea Tobias, oprit în spatele șevaletului lui.
„Se cheamă Trezirea din somn“, îi răspunsese
Ștefan, fără să se oprească din lucru.
„De ce Trezirea din somn? stăruise Tobias.
„Pentru că așa-mi place mie să-i spun“,
replicase nu tocmai politicoș Ștefan. Ștefan,
care avea atunci nouăsprezece ani RP
de nesomn.
...Ștefan avea atunci nouăsprezece ani O_2
- r. 22: *de mutra lui, căreia* RP
de felul în care arăta în vremea aceea, de
aspectul său exterior, căruia O_2

- p. 394, r. 4: îi explicase Ștefan. RP
 îi explicase Ștefan *lui Tobias*. O₂
- r. 18–19: **Trezirea din** *somn* – e același RP
 Trezirea din *vis*, e același O₂
- r. 34: *replicase* Ștefan. RP
 mărturisi Ștefan. O₂
- p. 395, r. 1–2: „*De ce? întrebuse Tobias*. Nu mi-ai spus
 niciodată că sunt proaste.“ RP
 – Nu mi-ai spus niciodată că sunt proaste,
 îi reproșă Tobias. O₂
- r. 10–13: tablourile, *apoi ia o sumă fantastică, iar*
 capodopera lui zace într-un hol la Sfatul
 popular sau într-o sală de audiențe, fără
 s-o privească nimeni, fără să aibă cineva
 nevoie de ea. Or, eu vreau să pictez RP
 tablourile. Ori eu vreau să pictez O₂
- p. 396, r. 11–13: al aragazului, *mai dramatic ca al apei care*
 fierbe, și cel blând al mâinilor mamei RP
 al aragazului și cel blând al mâinilor
 mamei O₂
- r. 33–34: cutii de metal *în care, cei care se întorc*
 de la operă, se înghesuie șifonându-și
 înbrăcămintea lor impecabilă. RP
 cutii de metal. O₂
- p. 397, r. 8: a orașului. RP
 a orașului, *ceea ce îl determină pe Ștefan*
 să se gândească la ele aproape cu afecțiune. O₂
- p. 398, r. 17–19: la o ședință *plictisitoare*. *Și-ar scoate semințele*
 din buzunar și-ar începe să ronțăie unul în
 spatele celuilalt. Îi știu eu...“ RP
 la o ședință. O₂
- p. 399, r. 17: nu urâsc pe nimeni“. RP
 nu urâsc pe nimeni. *Sunt foarte singur*“. O₂

- p. 411, r. 9: totuși *mă gândeam* uneori *RP*
 totuși *mi-l aminteam* uneori, *O₃*
- r. 11–12: îmi *aminteau* de el; *RP*
 îmi *vorbeau* de el; *O₃*
- r. 24: m-am simțit foarte singură și părăsită, *RP*
 m-am simțit *deodată* foarte singură și
 părăsită, *O₃*
- r. 25–26: am vrut *atunci* ca băiețaușul acela *RP*
 am vrut ca băiețaușul acela *O₃*
- r. 29–31: fugind *de parcă m-aș fi întâlnit pe câmp*
cu un militar, care ar fi încercat să mă
violeze... *RP*
 fugind *rușinată*. *O₃*
- p. 412, r. 11–12: lui Lazăr. *Un tip care nu-și salută colegele* *RP*
 lui Lazăr (*tocmai contrariul lui Anton*) care
 nu-și salută colegele *O₃*
- r. 12–19: „Sonata lunii.“
 – *După ce ar viziona filmul, toți studenții ar*
fugi de la cursuri.
 – *Sau poate că toți și-ar cumpăra picapuri*
și ar asculta „Sonata lunii“, am presupus eu.
De ce nu accepți și o astfel de alternativă?
Sau toate fetele s-ar îndrăgosti de băieți
urâți și stângaci... *RP*
 „Sonata lunii“. *O₃*
- r. 28: Eram entuziasmată *RP*
 În *astfel de dimineți* eram entuziasmată *O₃*
- p. 413, r. 1–2: *eu aveam* poșeta plină cu roșii, *plecam* la
 ștrand *RP*
cu poșeta mea plină cu roșii și o pâine albă
la subțioară, la ștrand *O₃*
- r. 6: Ștefan, *pictorașul* visa *RP*
 Ștefan visa *O₃*
- r. 29: capul în *nisip*.“ *RP*

- capul în *nisipul cald...*“ O₃
- p. 414, r. 1: la capătul *tramvaiului* 5. RP
 la capătul *lui* 5. O₃
- r. 1–2: o nevestă mică, *foarte* simpatică RP
 o nevestă mică *și* simpatică O₃
- p. 415, r. 7–8: la aspirantură... *Arăta prin urmare* aproape
 neajutorat de tânăr RP
 la aspirantură... aproape neajutorat de
 tânăr O₃
- r. 12: *oarecum* maximum. RP
un maximum de dezvoltare. O₃
- r. 15–31: eram obișnuiți.
 – *Ce facem cu Picasso? spuse el cu voce tare și cu totul pe neașteptate.*
 – *Cum ce facem? am replicat eu puțin cam nedumerit, mai ales că nu văzusem din Picasso în viața mea nici o altă pictură în afară de „Porumbelul păcii”.*
 – *Pentru cine pictează Picasso? se agită Ștefan foarte speriat. Mă întreb dacă lui Motoș i-ar plăcea „Domnișoarele din Avignon”.*
 – *De ce să nu-mi placă? întrebă Motoș.*
 – *Am să-ți cânt din Bach. Ai să înțelegi? îl întrebă Ștefan.*
 – *Ce-i asta, Bach? voi Motoș să știe.*
 – *Vezi, nici n-ai auzit de el, îi reproșă Ștefan. În tot cazul e cu totul altceva decât „Văduva veselă”.*
 – *Văduvele îmi plac, spuse Motoș, și ne făcu cu ochiul.*
 – *Asta e o operetă, se revoltă Ștefan.*
 – *Dacă nu credeți că suntem în stare să înțelegem pe Bach și pe Picasso al vostru, nu dau nimic pe arta voastră, spuse Motoș.*“ RP
 eram obișnuiți O₃

- r. 32–33: locuia, împreună cu nevasta, un redactor
de la România liberă. RP
locuia un redactor împreună cu nevasta. O₃
- p. 416, r. 9: iar *când* lemnele se terminară, renunțară
la foc. RP
iar *la un moment dat* lemnele se terminară
și atunci renunțară la foc. O₃
- r. 17: o asigura *Dan*. RP
o asigura *Ștefan*. O₃
- r. 21: plecau *să se radă*. Soția redactorului RP
plecau *în corpore la frizerie și soția*
redactorului O₃
- p. 417, r. 4–6: o viață copioasă. *Cu pâine, salam, conserve și*
de două ori pe săptămână filme și matineu.
Dorm RP
o viață copioasă. Dorm O₃
- r. 8: *urlă* ea furioasă RP
strigă ea furioasă O₃
- r. 9–10: nu știu cum. *Nici alții nu știu, dar nu au*
curajul să recunoască. RP
nu știu cum. O₃
- r. 19: Se amuzau, seara RP
Se amuzau *pe chestia asta*, seara O₃
- r. 21–22: cu muștar de te *trăsnea*, beau RP
cu muștar *iute* de te *trăznea*, beau O₃
- r. 25: de toamnă. RP
de toamnă. ... *Veni iarna, orașul era alb ca în*
poveștile copilăriei... Toată această singurătate
și indiferență... își spunea Ștefan privind
orașul decupat ca într-o ilustrată, de la
obloanele ferestrei. Dacă n-ar fi fost și bucuria
acestei lucidități, conștiința acestei capacități de
detașare, descoperirea că deodată trecutul nu-i
mai aparține, că el nu face altceva decât

întoarce din când în când capul spre toți acești ani pe care încet, încet simte că-i uită. O_3

- p. 419, r. 28–29: aceste petreceri de sâmbătă, își justificau aceste chefuri RP
 aceste petreceri de sâmbătă, *obținând în cursul săptămânii, unele succese, sau poate chiar o simplă laudă a unui inspector oarecare,* își justificau aceste chefuri O_2
- p. 422, r. 25: profesor la o școlală cu ciclu doi într-un sat RP
 profesor *de limba rusă* la o școlală cu ciclu doi într-un sat O_2
- p. 423, r. 20: eroism. RP
 eroism, *rezistase doar o noapte întreagă la zece grade sub zero!...* O_2
- p. 426, r. 31: Mi s-a spus că *se așteptau* să moară RP
 Mi s-a spus că ea, *aștepta* să moară O_2
- p. 427, r. 7: ca ai *Sofiei Loren*, curios RP
 ca ai *Lolobrigidei*, curios O_2
- r. 32–33: venit în audiență particulară, *influența ei asupra soțului fiind hotărâtoare* RP
 venit în *respectiva* audiență particulară. O_2
- p. 437, r. 34: *Lucrurile* mărunte RP
Bucuriile mărunte O_2
- p. 448, r. 13–14: *cele câteva* replici RP
șapte replici Gl_3
- p. 449, r. 24–34: Racoviceanu colegului.
 – Buffet *e un misogin*, spuse femeia blondă care cunoștea toți pictorii contemporani, români și străini. *În tot cazul, intuiția mea îmi spune că nu poate suferi femeile. Îl urâsc! adăugă ea și se scutură toată, cu furie.*

În aceeași clipă privirile ei se încrucișară cu cele ale tânărului actor, care îi zâmbi, și cei care observară acest schimb de surâsuri, își dădură seama că mâna bărbatului care se odihnea pe coapsa ei, devenise oarecum inutilă.

– Ceea ce e îngrozitor, RP
Racoviceanu colegului.

– Buffet e *îngrozitor*, spuse femeia cea blondă care cunoștea toți pictorii contemporani, români și străini. *E un misoghin!*

– Ceea ce e îngrozitor Gl₃

r. 34: lui Ștefan RP

– *Lucrez prea puțin, se confesă Damian lui Racoviceanu. În ultimul timp totuși am stat mai mult timp în atelier. Câteodată vine și Mia cu mine. Mi-am pus o sobă nouă care sforăie ca o băbuță. E plăcut și cald, ea citește iar eu lucrez.* Gl₃

p. 454, r. 27–30: din nou. Și din nou Dan, privindu-și fratele mai mare, i se păru că acesta este mult mai tânăr decât el. „Sunt foarte bătrân; își spuse Dan. Sunt un vrăjitor bătrân“. RP

din nou, și ziua care se prelungeste oarecum inutil pentru unii, se prelungeste mai mult decât ar fi necesar. Era încă o duminică pe care cei doi frați o așteptaseră cu nerăbdare. Intrară într-un mic restaurant unde locurile erau ocupate și ei cerură voie unor bărbați să se așeze la masa lor. Discuția care a avut loc între cei doi bărbați ușor băuți a fost se pare cam asta:

– *De ce te strâmbi așa? spusese unul din bărbați.*

– *Cum mă strâmb? Ți se pare ție că mă strâmb, îl contrazisese al doilea.*

– *Ba te strâmbi, crezi că nu văd? N-am văzut niciodată la tine ticul ăsta nervos.*

– *Îl am din naștere, spusese celălalt.*

– *Eu nu l-am văzut niciodată la tine.*

– *Îl am din război, spusese din nou celălalt.*

– *Dacă l-ai fi avut din război, l-aș fi văzut, îl contrazise din nou celălalt.*

– *De ce-ți place să-ți bați joc de defectele altora? spuse cu o voce tânguitoare al doilea.*

Cei doi continuară să se certe, dar frații evitară să-i mai asculte și din nou, lui Dan, privind-și fratele mai mare, i se păru că acesta era mult mai tânăr decât el. „Sunt foarte bătrân“, își spuse Dan. „Sunt un vrăjitor bătrân“.

Gl₃

(p. 455)

DEJUNUL PE IARBĂ

A apărut în 1968, la Editura pentru Literatură din București. Coperta de I. Miclea. În același an, volumul este distins cu Premiul pentru proză al revistei „Orizont“.

Fragmente din roman au fost publicate, anterior, în periodice, conform următoarei succesiuni:

Vară fără sfârșit..., în „Orizont“, anul XVIII, nr. 1, ianuarie 1967, p. 6–18, cu mențiunea în notă de subsol: „Fragment de roman“;

Soarele negru al melancoliei, în „Ateneu“, anul IV, nr. 2(31), februarie 1967, p. 10–11, cu mențiunea: „Fragment de roman“, cu un desen de I. Dorian;

Corn de vânătoare, în „Orizont“, anul XVIII, nr. 5, mai 1967, p. 26–37, cu mențiunea: „Fragment de roman“;

Zăpezile din oraș, în „Luceafărul“, anul X, nr. 34(278), 26 august 1967, p. 4–5;

Alb, în „Luceafărul“, anul XI, nr. 26(322), 29 iunie 1968, p. 1, cu subtitlul: „Proză de Sorin Titel“.

Numărul din octombrie 1968 al revistei „Orizont“ (anul XIX, nr. 10/174, p. 6–8, respectiv p. 31–34) cuprinde două interviuri în care referirile la *Dejunul pe iarbă* aduc prețioase clarificări, în legătură cu specia narativă căreia acesta i se subordonează.

Cel dintâi, plasat la începutul cronicii lui Șerban Foartă la *Dejunul pe iarbă*, prezintă răspunsurile date de Sorin Titel la două întrebări puse de criticul bănățean, care vizează proiectele literare ulterioare apariției cărții. Fără a fi doar o expunere de intenții sau o strategie de câștigare a publicului pentru noul volum, discuția conține permanente trimiteri la experiența traumatizantă și obositoare a scrierii micului roman. Întrebat cu privire la genul cărții aflate în pregătire, Sorin Titel mărturisește că dorește să fie „o carte în care să uit într-un fel *Dejunul pe iarbă*, dar nici într-un caz o *carte de vacanță*“, detaliind: „Caut să uit *Dejunul pe iarbă*, în sensul că acest roman e pentru mine o experiență deja încheiată, clasată, că acest volum mă aruncă deodată în fața unor noi dificultăți cu totul altele și foarte noi pentru mine. Astfel, dacă *Dejunul...* este, într-un fel, o carte a memoriei, acest volum va fi o carte a imaginației, dacă *Dejunul pe iarbă* este un fel de lamento, acest volum va fi un strigăt, dacă *Dejunul* l-am scris ca o confesie de ceasuri târzii, acest volum aş vrea să fie un fel de mânie de dimineață“.

Al doilea interviu este acordat de François Erval, „personalitate de seamă a activității editoriale din Franța“, de origine din Timișoara, lui Șerban Foartă și Sorin Titel, despre *noul roman* și viitorul acestuia. De remarcat, aici, baza de pornire a dialogului: „Ne introduce în discuție... romanul lui Sorin Titel, ivit acum câteva zile pe piața literară, *Dejunul pe iarbă*, pe care-l oferim domnului François Erval, adăugând: – E un *nouveau roman!*“.

Tot în octombrie 1968, participând alături de Sânziana Pop și Ion Topolog, la ancheta *Epic-antiepic*, organizată de revista „Astra“ (nr. 10/29, p. 9), Sorin Titel consideră ultimul său roman, *Dejunul pe iarbă*, o ilustrare a ideii de literatură dublu definită ca „încercare de a prinde existența și de a o comenta cu ajutorul cuvântului“ și ca „aventură a limbajului“. „În ultima mea carte – *Dejunul pe iarbă* – am încercat să rezolv, cât de personal am putut, această dublă

polaritate. Am construit acest roman sub forma unei biografii, care nu se poate construi până la capăt, care se descompune pe parcurs înainte de a se structura. Singurul element care oferă o structură este timpul. Cartea aceasta este dedicată timpului și jocului straniu al memoriei. În prima parte, în care eroul nu este implicat și în care se refac pe căile memoriei subconștiente vechi istorii de familie, materialul verbal curge normal; aceasta pentru că totul este ficțiune. În momentul în care eroul se naște, apare acut problema felului în care trebuie marcate întâmplările existenței lui. Concomitent cu începerea narațiunii (a epicului) se ridică întrebarea dacă ea este posibilă. În această umbră dubitativă care însoțește orice narațiune modernă ni se pare a fi *cheia*. Cum trebuie memorat un timp real? Trebuie scriitorul să recurgă la convenționalele canoane epice sau, pentru mai multă autenticitate, trebuie să păstreze intactă forma lor haotică și nestructurată din memorie? Eu am optat pentru a doua soluție din respect pentru realitate și pentru cititor.“

Ulterior, într-un interviu acordat lui Ioan Peianov, publicat în revista „Echinoc“ (anul III, nr. 1–2, ianuarie–februarie 1971, p. 7), autorul își exprimă din nou interesul tematic pentru „memorie și meandrele ei“. Exemplul *Dejunului pe iarbă* indică un narator, care dominând memoria, se află „în căutarea timpului pierdut“.

Receptarea la momentul apariției cărții. Pentru majoritatea criticilor care își exprimă opiniile asupra *Dejunului pe iarbă*, faptul că micul roman reprezintă, în același timp, un punct de *ruptură* și de *sincronizare* are valoarea unei certitudini: ruptură (explicată¹) față de tehnica romanului tradițional, sincronizare prin adoptarea modelelor aflate în circulație în spațiul cultural occidental. Consecința imediată a acestei evidențe, la nivelul cronicilor de întâmpinare, este punerea în discuție a contribuției originale a autorului, într-o construcție narativă cu un izbitor aspect livresc.

În „Gazeta literară“ (anul XV, nr. 36/827, 5 septembrie 1968, p. 2), G. Dimisianu plasează scrierea lui Sorin Titel, pe linia unei „acțiuni literare a prozatorilor din ultimele promoții“, caracterizată prin „ferme tendințe de revoluționare a viziunii narative“. Trecerea de la „modernismul de nuanță moderată“ al primelor volume (mai ales al celor de schițe), la radicalismul antitraditional extrem din „romanul-miniatură“ *Dejunul pe iarbă* nu se realizează, în cazul

prozatorului bănăţean, printr-o „transplantare obedientă“, ci odată cu „asimilarea unei experienţe care este a momentului european postbelic, aplicată asupra unei materii de inspiraţie ce nu e împrumutată“, ea „aparţinând autorului“.

Mai puţin interesat de analizarea elementelor formale, Mihai Ungheanu („Luceafărul“, anul XI, nr. 36/332, 7 septembrie 1968, p. 2) consideră că „tipul de literatură“, căruia încearcă să i se adecveze *Dejunul pe iarbă*, „îşi propune mai înainte de orice să fie foarte uman“. Romanul axat pe tehnica structurării materiei reţinute de mecanismul memoriei trebuie privit ca „expresia foamei de normalitate“(„Toată naraţiunea este un lung panoramic [sic!], o excursie în trecut, făcută cu toată nostalgia unor stări ce nu se mai întorc“), iar noul tip de personaj („al cărui nume nu se comunică“), fără a mai fi distanţat de cititor prin portretizare autonomă, îl „îmbie“, de această dată, să-i împărtăşească trăirile („Vom fi nu în preajma lui, ci în locul lui“).

Tonul ironic al obiecţiilor lui Mircea Iorgulescu din „notele de lector“ la *Dejunul pe iarbă*, publicate în ziarul „Munca“, anul XXIV, nr. 6496, 2 octombrie 1968, p. 4, relativizează meşteşugul inovator (pe care îl împinge înspre ridicol) şi, implicit, valoarea literară: „Timişoreanul Sorin Titel se dovedeşte a fi un fervent adept al prozei de dimensiuni restrânse: după micro-romanul *Reîntoarcerea posibilă* i-a apărut recent un alt mini-roman, *Dejunul pe iarbă*, având doar 105 pagini! Este şi aceasta o modalitate de a depăşi canoanele romanului tradiţional, faţă de care, de altfel, Sorin Titel nu-şi ascunde maliţia“; „*Dejunul...* pare a fi o scriere cu net caracter demonstrativ“; „crisparea în faţa romanului tradiţional nu are nici o valoare“; „Fie că Sorin Titel se amuză *traducând* în alte tehnici, vechi subiecte, fie că, luându-se în serios, face lucrare de misionar, mai susţinută pare a fi ipoteza conform căreia prozatorul se distrează: în acest caz titlul ar semnifica un copios ospăţ la iarbă verde (vesel, adică), unde meniul este compus din elementele (demodate) ale romanului tradiţional“. Reuşitele cărţii („atmosfera de tristeţe blândă, notaţia cu surprinzătoare caracteristici ale prozei feminine, sensibilă şi uşor sentimentală“) sunt, ţine să precizeze Mircea Iorgulescu, „prea puţine pentru un roman, fie el şi de o sută de pagini!“

O interpretare de un rafinament luxuriant, bine individualizată și demonstrând o remarcabilă acuitate de percepție, este realizată de Șerban Foarță, în „Orizont“, anul XIX, nr. 10(174), octombrie 1968, p. 6–8. Întreaga dezvoltare critică, plină de subtilitate în operarea disocierilor și analogiilor, argumentează ideea că evoluția artistică a lui Sorin Titel („sigură de sine și conștientă“), de forma literei W, semn grafic pentru alternanța cărților de proză scurtă, cu structuri de tip romanesc („O carte de povestiri, *Copacul*, '64, un roman brevis, *Reîntoarcerea posibilă*, '66, altă carte de povestiri, *Valsuri nobile și sentimentale*, '67, alt scurt roman: *Dejunul pe iarbă...*“), nu se constituie ca snobism livresc („Nu voi să fac prin asta un serviciu teoriei sincronismului rău-înțeles ori snob. Nu țin s-avem și noi *nuovoromanul* nostru! Nici să-l transform pe Sorin Titel într-un, lipsit de personalitate, epigon al lui Robbe-Grillet. Ar fi și dificil. Pentru că, dincolo de câteva afinități notorii, de predilecția pentru prezentul indicativului, sau de objectualism, sau de amănunte tehnice, distanța dintre ei e foarte mare“), ea având drept centru de interes circumscrierea unei lumi ficționale („Îi despart, evident, câteva *lumi*. Și despre această lume a lui Sorin Titel cred, astăzi, că trebuie să se vorbească“).

Astfel, romanul *Dejunul pe iarbă* încearcă să aducă în prezent trei fațete ale acestui univers: lumea strămoșilor („E, mai întâi, acea lume a bătrânilor, din primul capitol, a părinților și a părinților lor – pentru că romanul lui Sorin Titel debutează nostalgic, dar și ironic, ca o tradițională cronică de familie – în care orice intervenție a scriitorului este posibilă, căci lumea aceasta aparține trecutului, adică nimănui, devine tot mai certă și tot mai iluzorie, pe măsură ce este inventată“), lumea „amintirilor din copilărie“ („refuzul *adâncimilor*, prezentul absolut – se suprapune pe tentativa dureroasă a autorului nostru, aceea de-a sustrage această lume, această *certitudine*, duratei. Este un univers foarte concret, acesta, doldora de obiectele cele mai umile, dar cu o metafizică a lor, precum perechea de încălțări pe care a pictat-o, odată, Van Gogh – și totuși iluzoriu, un univers, nu de obiecte, dar de *semne*: amprente, plăgi benigne ale lucrurilor pe ceara încă moale a memoriei...“) și lumea prezentului („o lume inospitalieră, ca o vârstă de fier, nucleul *fabulistic* al romanului: o despărțire care declanșează criza, criza prezentului și regăsirea în

trecut... O lume fragmentată, haotică, un soi de colaj absurd, prezentă și absentă, arhiplină de toate detaliile și văduvă de orice semnificație, descrisă când cu un sentiment de greață, ca la Sartre, când cu înstrăinarea unui Camus. Și dacă partea a doua a romanului era, într-un fel, *o căutare a timpului pierdut*, a unui timp sustras, ca să zicem așa, duratei, capitolul acesta este o căutare a *timpului absent*, o foame de timp⁴). Lipsit de epatare stilistică, volumul lui Sorin Titel se definește ca „roman al absenței și-al spaimei de absență“, „cartea unui scriitor aflându-se în veritabila avangardă a prozei românești contemporane“.

Oprindu-se asupra *Dejunului pe iarbă* („Prânzul pe iarbă“), în cursul unei analize mai ample, consacrate noilor apariții editoriale („Viața românească“, anul XXI, nr. 11, noiembrie 1968, p. 90–92), Ov. S. Crohmălniceanu identifică sistemul de corespondențe existente între cele patru părți ale cărții și patru tipuri de scriitură, încercând a da și o semnificație posibilă omonimiei titlului cu cel al celebrului tablou de Manet: „Micul roman se compune din patru părți care au reclamat fiecare o *scriitură* deosebită. Prima, introductivă, împrumută stilul narației obișnuite, relatând grăbit și oprindu-se strict la evenimente esențiale, viețile câtorva membri ai familiei povestitorului. Mai particulară apare doar readucerea biografiilor la același punct, patul conjugal, locul genezei existențelor. Personajele intră oarecum pe rând în niște roluri analoage, refăcând un tablou, de la care pleacă totul. De aici vine poate și sugestia titlului *Prânzul pe iarbă*, autorul țintind ca Manet să introducă figuri noi în compoziții clasice, cum era *Concertul campestru* al lui Giorgione. Un prezent perpetuu, suprapunând imaginile, e chemat să creeze această senzație de repetiție cu modificări insolite. Partea a doua învie momente din copilăria îndepărtată, într-o derulare continuă, dar fragmentară, care distruge succesiunea cronologică reală și-i imprimă alta vibrant senzorială. Nu revin în amintire decât gesturi, impresii, crâmpie de existență rupte din conexiunile lor cauzale obiective și înlănțuite acum după o lege a acuității trăirilor. Ne aflăm iarăși într-un prezent care nu mai are însă nimic formal, solidificat, e o permanentă pâlpâire vie, plină de culoare și precizie.[...] În a treia parte *el*, naratorul, singurul personaj fără nume, ocupă camera unui hotel de provincie. Rememorările sale gravitează acum în jurul versurilor lui

Rimbaud.[...] Dar, după câte se pare, lui nu-i e dat să se bucure de somnul fericit al amanților. Partenera îl părăsește devreme, înainte de ivirea zorilor; nimic din ceea ce se întâmplă nu coincide cu idealul; prezentul are o pregnanță dureroasă; amintirea reține gesturile despărțirilor cu cruditatea lor matinală, repetate, vag modificate, aducând aceeași răceală cenușie în existență. Partea a patra e rememorarea ultimelor ore trăite înaintea părăsirii orașului de provincie. [...] Ochiul a devenit un pur obiectiv fotografic, urechea un magnetofon. Trecutul nu mai există deloc, a dispărut complet; prezentul narației e acum strict fizic, de aparat înregistrator“.

Valeriu C. Neșțian, în cronică apărută în „Iașul literar“, nr. 12, decembrie 1968, p. 74–75, sesizează tendința, caracteristică literaturii anilor '60, privită în ansamblul ei, de structurare a materialului epic sub forma concentrată a „microromanului“. *Dejunul pe iarbă*, expresie indubitabilă a dorinței de a scrie în acord cu modelele de construcție narativă, puse în circulație de literaturile occidentale (chiar dacă, tematic, „pe latura de literatură a suferințelor și de percepție tulbură a secretului personalității omenești“, se pot identifica influențe ale operelor lui Dostoievski și Mérimée), reprezintă „o excursie în trecut, făcută cu nostalgia stărilor ireversibile. Este viața re trăită în memorie, regăsită în timp“. Vorbind despre reducția personajului la statutul de „voce“ anonimă, criticul remarcă rolul compozițional, din ce în ce mai important, deținut de elementele decorului: „După ce drama propriu-zisă se consumă, rămâne să depună mărturie asupra existenței oamenilor și faptelor, numai cadrul ambiant, investit cu simbolul unei lumi bogate și contradictorii, care aruncă în anonimat orice dramă omenească“; „camera de hotel, străzile, stația de autobuze, gara, fluviul, ninsoarea primesc o însemnătate specială, fiindcă toate sunt niște permanențe pe lângă care eroii trec, lăsând în ele doar tristețea ireversibilității lucrurilor“. În final, se constată definirea clară a unei „direcții a literaturii lui Sorin Titel“, marcată de reflectarea „vieții de mister“ și „a neînțelegerilor care împresoară mintea umană“.

O serie de observații cu privire la concepția generală, interpretarea elementului biografic și adaptările după tehnici de sorginte cinematografică, preluate de la Fellini (din filmul *Opt și jumătate*), sunt făcute, în articolul intitulat *Structurile unei biografii*, publicat după decernarea „Premiilor literare 1968“, în „România literară“,

anul II, nr. 24(36), 12 iunie 1969, p. 8–9, de către Nicolae Ciobanu: „Acest concentrat roman este guvernat de o idee artistică a cărei definire nu comportă nici un fel de echivoc. Mai presus de orice, Sorin Titel și-a propus să confrunte între ele două fațete fundamentale ale procesului de cunoaștere artistică din câmpul prozei contemporane: luciditatea eroului, împinsă până la exacerbare, de o parte, și nostalgia crispată a acestuia pentru rememorările autobiografice retrăite în deplină libertate subiectiv-afectivă, într-o stare de jubilație adolescentină, de alta. Dintr-un asemenea joc paradoxal al concomitenței încrederi și neîncrederi în autenticitatea serviciilor aduse de propria-i memorie se constituie ambigua biografie a personajelor. Este o biografie ambiguă, ipotetică, pentru că întreaga succesiune de fapte rememorate stă sub semnul *îndoielii lucide*, care lasă întotdeauna loc liber disputei între ceea ce *a fost* cu adevărat și ceea ce se crede că *a fost* sau că *ar fi putut fi*”; „*Dejunul...* se constituie dintr-o suită de decupaje-narative de tipul celor care compun filmele lui F. Fellini – și mă gândesc mai ales la *Opt și jumătate* – fiecare dintre ele oferind un posibil punct de pornire capabil să pună în lumină o calitate dominantă din biografia personajului“. Rezultatul însumării acestor particularități de creație susține profilul auctorial al „unuia dintre partizanii *antiprozei* românești de azi“, care se străduiește, totuși, să „imprime *scriiturii* o semnificație umană, atent nuanțată“.

Comparația dintre textul publicat în volum (*D*) și cel apărut în revistele „Orizont“, ianuarie 1967 (*O₁*), „Ateneu“, februarie 1967 (*At*), „Orizont“, mai 1967 (*O₂*) și „Luceafărul“, 26 august 1967 (*L₁*) „Luceafărul“, 29 iunie 1968 (*L₂*) pune în evidență multiple modificări de formă, de conținut, de stil, de regim verbal și de punctuație.

Cel mai semnificativ sub aspectul transformărilor produse de la o etapă de creație la alta se dovedește a fi fragmentul intitulat *Vară fără sfârșit...* (*O₁*), unde începutul microromanului a fost rescris, dezvoltându-se episoade (casnicia Anei cu George [Pavel, în volum]), introducându-se referințe biografice noi asupra personajului feminin (Ana își părăsește soțul, devenind „hoată de cai“), recontextualizându-se evenimente (moartea Anei se petrece, în *Dejunul pe iarbă*, în timp ce copiii cântă, în realitate, pe ulițe „Murgul dă cu coada

și împiedică roata, roata-i ferecată, baba-i cumpărată, cu un creițar mai mult“; în *Vară fără sfârșit...*, doar prima parte a cântecului, considerată drept poreclă din copilărie a protagonistului, „Murgul dă cu coada și împiedică roata“, însoțește halucinatoriu moartea lui Moș George). Din textul editat al cărții dispăre secvența plecării la război, în armata austro-ungară, a lui George, împreună cu accentele naturaliste pe care le conține: păduchii, puceii și jegul de pe soldații încorporați, descrierea femeilor bolnave de gripă spaniolă. Conform aceluiași fragment, nota de subsol dispusă la pagina întâi a cărții reprezintă un decupaj operat în fluxul narativ, prin transformarea și izolarea unui paragraf. Ultima parte a acestui text din revista „Orizont“ („Și totuși niciodată decât vara... să știe?“) este proiectat ca parte a VII-a a viitorului roman; ulterior structura s-a redus la patru momente narative.

În celelalte fragmente sunt „vânați“ termeni ce amintesc prin simplă menționare de episoade istorice incompatibile ideologic (cuvântului „suman“, din sintagma „sumanele negre“, îi este preferat cel regional de „sucne“ – O_2) și diminuate conotațiile religioase (nașterea primului fiu – descriere limitată în textul cărții – O_2).

Adesea, sistemul combinatoric al paragrafelor se schimbă amețitor. „Fragmentul de roman“, *Soarele negru al melancoliei (At)*, este reluat în volum, în următoarea succesiune a paginilor (pentru ilustrarea în sine a principiului de permutare vom da numerotarea din ediția I a microromanului): prima parte corespunde textului editat între paginile 71 și 72, se sare apoi la paginile 76–77, de unde se ajunge la p. 68, 53, 57, 66. Nefiind cazul unei narațiuni clasice, aceste „arabescuri“ structurale își găsesc aici condiții și posibilități de manifestare sub formă de colaje temporale.

p. 459, r. 2–8 – p. 464, r. 1–4: Sub privirile lui curioase de băiețandru, femeia se dezbracă leneșă, oftând din când în când, din cauza oboselii. ... Veta, nevastă-sa, vinde până la urmă casa ridicată în vară de cei doi, de fiu și de tată, împarte banii copiilor, își păstrează și ea o parte și se mărită a doua oară cu un bătrân pensionar. D

Cealaltă Ană se mărită la cincisprezece ani. În casa în care intră sunt trei soacre și pentru că era cam grasă și nu prea înaltă, soacrele o poreclesc „țăstul“. Nu-i spun în față așa, ci o bârfesc pe la spate. Îl luă pe George care era și el mic, negricios, iute la mânie. Se obișnuie destul de greu cu el, cu toanele lui. Cu timpul însă învăță să-i cunoască carul de departe, după scârțâitul roților. Se repezea într-un suflet la poartă să i-o deschidă; înainte de a ajunge carul în fața ei. Când vine cu vacile de la păscut Ion, un băiețandru de vreo zece ani, ea trebuie să fie cu șistarul în mână, gata pregătită. Trăiră împreună 70 de ani și avură doi copii, pe Ion și Simion, și muri într-o zi de vară, într-o după-amiază de duminică. În drum spre cimitir îi udară roțile la car ca să aibă drum tihnit, fără zdruncinături. Rămaseră în urma ei ștergare și covoare frumoase, cu păsări și flori, toate pe un fond roșu. Lui Moș George îi fu dat însă să moară într-o după-amiază de iarnă; înainte de a muri i se păru că aude glasul copiilor cu care, demult, cu atâția și atâția ani în urmă, păștea el vacile. „Murgul dă cu coada și-mpiedică roata“, cântau copiii. Așa-l porecliseră pe el în sat și așa coborî el în moarte, însoțit de cuvintele vechi. Era cea dintâi întâlnire a lui cu moartea, pentru că în timpul primului război fusese portar, „boactăr“ la fabrică, și așa scăpase el de vizitele mai dese ale acesteia. Directorul fabricii de atunci era un oarecare Kubicec și acesta îl scăpase până la urmă de militărie. E adevărat că ordinul de chemare îi venise abia la sfârșitul războiului și el trebui să se prezinte la Baia Mare pentru încorporare și prin toate gările soldații erau deși, ca păduchii, militari care vorbeau în toate

limbile, cu jegul gros de o palmă pe ei. Roiau purecii pe mantalele militare roase. Tot timpul drumului purecii și păduchii nu-l lăsară o clipă să închidă ochii. Când ajunse la Baia Mare, dădu peste el un țigan de la Sintești și îl luă să doarmă cu el în cvartir, la o bucătăreasă roșcată. Dormiră amândoi într-un pat strâmt, și țiganul îi spuse că poate dormi liniștit că păduchi n-are. Dimineța se duce la cazarmă, dar tocmai când ajunge el, pe ușă iese un domn ofițer. Îi spune că s-a prezentat la ordin, dar ofițerul, trecându-și mâna prin păr, îi spune să se întoarcă acasă, să se urce pe tren și să nu se mai uite înapoi, că războiul s-a terminat și s-a făcut pace. În curte, țiganul îl așteaptă și el îi spune că s-a terminat războiul. „Stai o clipă, îi zise țiganul, stai să-mi schimb Țoalele astea, c-om pleca împreună acasă”, îi spune el și-și șterge cu dosul mondirului lacrimile care-i curg în voie. Și cum trenurile sunt încărcate cu oameni, agățați de uși și de ferestre, ei nu reușesc să se urce decât a doua zi către seară. Și când ajunge acasă, femeile sunt bolnave de gripă spaniolă, stau în pat nemșcate și se holbează la el și cu greu își recunoaște nevasta dintre bătrânele celelalte, pentru că din cauza bolii obrazul i se scofâlcise, îmbătrânise atât de mult, încât abia acum se sperie și el de război, abia acum când războiul s-a sfârșit. O₁ în timpul războiului, el se ascunde într-un șanț de la marginea drumului, speriat de zgomotul mitralierei, și femeia cade de parcă ar aluneca pe gheață. El se apropie de ea și în jurul lor se strâng oameni, cineva îl ia de acolo, îi trage o palmă. În aceeași noapte, probabil, femeia ar fi născut și lui îi trec prin minte versurile colindului din iarna trecută: „Că astăzi Maria /

Naște pe Mesia“ și știe că bunica lui a născut în noaptea de Ajun și și-o închipuie întinsă în patul îngust, în vreme ce în camera cealaltă au venit flăcăii cu „capra“. Din când în când se deschide ușa, intră bărbatul femeii, trece în camară, îl aude trăgând țuică din butoi, lasă ușa deschisă și un val de aer înghețat intră înăuntru și tare ar vrea să fie și ea dincolo, îi vine să plângă pentru că nu-i vede pe urători, le aude însă cântecul: „Umblă Leana la fântână, / Dăliana, fată dalbă, / Și ulciorul îl ține în mână“, până la ușă durerea o lasă, se îmbracă cu greu și tocmai se aude cum cineva scoate apă din fântâna înghețată și ea intră în odaia plină cu fum, cu miros greu de țuică fiartă, se oprește speriată în dreptul ușii, se sprijină de ea ca să nu cadă, urmărește capra cum aleargă prin odaie, după fetele tinere, apoi flăcăii se așează pe scaunele din jurul mesei, beau țuică din paharele mari de apă, și vin niște copii, unul își spune orația: „Eu sunt Pitic cel Voinic / Cu fundul nădragilor, fac pârtie vacilor, / Unde-i zăpada mai mare / Mă iau alții în spinare“, și vorbesc despre femeia care trebuie să nască și ei i se pare că vorbesc despre nașterea ei și atunci fuge speriată, se dezbracă în grabă, își trece mâinile peste burta mare, îi vine să plângă... Și erau într-o trăsură și maică-sa era însărcinată cu sora lui, și așa cum stătea în fața lui, cu mâinile așezate în poală, lui i se părea că seamănă cu Sfânta Fecioară din colindele vechi: „Ca o taină mare“ își spusese. „Ca o taină mare“, așa cum stă în fața lui, și după aceea se gândi la propria lui naștere: „Trăia încă baba Iulia, trăia încă moș Iulă, cel care a murit de meningită în timp ce dădea zăpada jos de pe casă, doar la câteva zile de la nașterea ei,

era în decembrie, și atunci o pisică albă intrase din cuina de vară, zgomotul ușii, prelung, după intrarea pisicii, iar după miezul nopții începuse să ningă și femeia aceea născând cu totul pe neașteptate, în noaptea aceea de Ajun. O₂

- p. 464, r. 5: *Pe nevasta lui Simion o cheamă Ana, și la Seghedin* D
Sau cealaltă, pe care o cheamă tot Ana, la Seghedin O₁
- r. 9–11: *Dumitru, fratele mai mic al lui Simion, se preface doar că doarme. Apoi se mișcă rușinat și se întoarce pe partea cealaltă.* D
Și copilul care doarme lângă ei, sau se preface doar că doarme, iar la un moment dat copilul se mișcă prin somn, se întoarce pe partea cealaltă. O₁
- r. 13: *Dimineața, Dumitru aprinde* D
Dimineața, copilul, fratele mai mic al soldatului aprinde O₁
- r. 15: *Soții dorm* D
Ceialți dorm O₁
- r. 17: *cam obosită* D
ușor obosită O₁
- r. 21: *obrazul coborât în somn al acestuia* D
obrazul adormit al acestuia O₁
- r. 23: *„Nu-l sculăm?”* D
„Nu-l sculăm pe uica, O₁
- r. 26–27: *își amintește de întrebarea băiatului:* D
„Iasă-l să se odihnească D
își amintește de întrebarea băiatului. Îi răspunde fără să-l privească: „Iasă-l să se odihnească O₁
- r. 28–29: *pe marginea patului* D

- iar acolo pe marginea patului* O₁
- r. 31: *pe o hârtie verzuie: „Scrisă din front* D
pe-o hârtie verzuie, pe care anii o păstrează.
Sus, deasupra paginii, în partea stângă:
„Scrisă din front O₁
- p. 465, r. 9–33: *cu opincile. “ Ana îi spune lui Dumitru, fratele mai mic al lui Simion, să se pregătească de drum și pleacă împreună chiar în prima zi din Săptămâna Patimilor. Merg aproape o săptămână, noaptea se odihnesc pe unde apucă, prin grajdul oamenilor sau prin șuri friguroase. Pentru că Paștile cade de timpuriu, iar primăvara e abia la început, e cam frig, și fratele mai mic al lui Simion se strânge în ea să se încălzească. Vorbește prin somn tot timpul ca un apucat și uneori ea se simte stânjenită lângă băiatul ăsta foarte tânăr. Atunci se gândește cu mare dorință la Simion. Când ajung la Seghedin își dau seama amândoi că nu știu unde să-l caute pe Simion. Au uitat cobertul cu adresa acasă, iar orașul e plin de cazărmi ungurești cu zid roșu de cărămidă, care seamănă toate între ele. După ce întrebă ei la două sau trei din cazărmi alea pe santinelele care se încruntă și le răspund într-o limbă pe care nu sunt în stare s-o înțeleagă, sunt cuprinși de frică și încep să plângă. Cum se lasă seara și magazinele se închid, stau pe marginea drumului cu traista de-ale mâncării lângă ei, neștiind încotro s-o apuce. Seara-i friguroasă și umedă, din clipă în clipă poate să înceapă ploaia. Amândoi au bunzi albe, cum se poartă numai prin părțile lor și un tinerel dintr-un sat vecin cu al lor, care face și el armata la Seghedin, îi recunoaște și fluieră în degete după ei, bucuroși că*

- întâlnește un suflet de om de prin părțile lui. Pleacă toți trei să-l caute pe Simion. D*
cu opincile? "Ea vine la el pe jos, îmbrăcată de sărbătoare, cu o straiță roșie în care-i pune de-ale mâncării și răchie îndulcită cu zahăr. La Seghedin ajunge după două zile de mers, și nu știe unde să-l caute. Mare noroc cu o cătană, tot din părțile ei, care fluieră după ea în degete și până la urmă pleacă toți trei să-l caute pe Simion. O₁
- r. 34: e un soldat D
 e un tinereț O₁
- p. 466, r. 1: „A, Karacioni D
Tinerelul se bate peste frunte de două ori și le spune: „A, Karacioni O₁
- r. 2: și-a ars izmenele în cur, îl știu D
 și-o ars izmenele, îl știu O₁
- r. 4–5: Paștile unguresc. Intră amândoi la fotograf D
paștele catolic, se plimbă amândoi de mână prin oraș, intră la un fotograf O₁
- r. 10: cu rușii, că nici nu gândești.“ D
 cu străinul de nu gândești!“ O₁
- p. 466, r. 11–33: *(Simion e pe câmpul pustiu, între tulujii uscați de porumb, cu ranița în spinare, în fața unei fete desculțe, arsă de soare, cu gura deschisă, tremurătoare... „Așa se întâmplă când ești prin străinătăți, te apucă dorul după muiera ta de acasă, și celelalte, cât or fi ele de multe, nu pot omori dorul ăsta“, ar fi vrut el să spună. Fata, ca să-l împace, îi mărturisește, ea acum, că n-are de ce să se plângă și să-i pară rău, că ea a mai făcut lucrul ăsta și cu alte cătane. Apoi ea pleacă, urcă dealul înaintea lui printre tulujii uscați, picioarele groase și arse de soare sunt murdare de pământ galben, iar el o privește cu*

*o tristețe nesfârșită, o privește cum se
îndepărtează...)*

text lipsă

D
O₁

p. 467, r. 1–17:

Scrisorile lui Simion: „Scrisă din front în 4 iulie 1917. Iubită Ană. Luându-mi puțină vreme îndată mă și pun *a-ți* scrie câteva cuvinte prin care poți afla despre mine precum că eu până în minutul de acum mă aflu la viață. *Poftindu-ți* și ție zilele cele mai fericite *să-ți* dea bunul *Dumnezeu* să se mai ajungă o dată să ne mai vedem amândoi laolaltă. Dragă Ano, eu am primit de la tine două cărți pentru care foarte îți mulțumesc că nu *ți-ai* zoitat de mine. Și să știi dragă, dorita mea, *ca* aici la noi acum *nu-i* bine. Despre *urlab nu mai* gândesc acum de grabă până nu *s-o* muia asta, dacă *m-o* scăpa bunul *Dumnezeu* cu viață. Dragă Ano, crezi-mă că am ajuns la un așa loc că *m-am* luat sănătate bună de la tine și de la părinții mei și de la lume. Apoi eu despre ginerele lui moșu Ioța și despre a lui Gavrilă nici nu mai știu nimic că *ce-i* cu ei, *fior* pușcați ori prinși, căci mulți dintre noi sunt acum la vecinul. Nemaiavând *ce-ți* scrie, te salut și te sărut cu mare dor și rămân de bine voitor al tău străin Simion. Servus.“

D

Scrisorile lui Simion: „Scrisă din front în 4 iulie 1917. „Iubită Ană, luându-mi puțină vreme îndată mă și pun *ați* scrie câteva cuvinte prin care poți afla despre mine precum că eu până în minutul de acum mă aflu la viață. *Poftinduți* și ție zilele cele mai fericite *săți* dea bunul *D-zeu* să se mai ajungă odată să ne mai vedem amândoi laolaltă. Dragă Ano eu am primit de la tine două cărți pentru care foarte îți mulțumesc

că nu *țiai* zoitat de mine. Și să știi dragă dorita mea *că* aici la noi acum *nui* bine. Despre *urlat nici nu Mai* gândesc acum de grabă până nu *so* muia asta, dacă *mo* scăpa bunul *D-zeu* cu viață. Dragă Ano crezi-mă că am ajuns la un așa loc că *mam* luat sănătate bună de la tine și de la părinții mei și de la lume. Apoi eu despre ginerele lui moșu Iota și despre a lui Gavrilă nici nu mai știi nimic că *cei* cu ei, *fi or* pușcați ori prinși căci mulți dintre noi sunt acum la vecinul. Nemaivând *ceți scria* te salut și te sărut cu mare dor și rămân de bine voitör al tău străin Simion. Servus“ O₁

p. 467, r. 18 –p. 468, r. 7: „Scumpa mea Ana... aici ședem de 14 zile. Timpul pe aici e răcoros, *au* picat și puțină neauă, Ană dragă. Îmi aduc aminte că vine Anul de când calc pământul Galiției. Apoi poți gândi căci *întrun* an de zile câte petrece omul și acasă la casa lui apoi eu pe aici. Apoi dacă bunul *Dumnezeu* mă ajută și o fi cu mine, apoi la Crăciun vreau să fim și noi împreună. Dar eu nu pot să mă laud așa tare...“ „Iubita mea soție Ana... timpul pe aici e răcoros. Te rog, dragă Ană, *scriemi* când ai vreme. Și să faci bine draga mea *sămi* bagi o fotografie de *A* ta, dar care ești numai tu fotografiată...Nemaivând *ce-ți* mai scrie Te salut și sărut până la cea din urmă. Dumnezeu bunul să mă păzească de plumbul Dușmanului ori *sămi* ajute să prind unul în palmă ca să scap *deaici* și să fim iar laolaltă. Te las cu bine al tău Simion...“ „Apoi despre noutățile de pe aici să știi că noi în 14 luna asta și în 15 avem o nuntă mare cu vecinul. Te rog mai scrie când ai timp că mă bucur...“ „Cu mare jale mă pun azi duminică

dimineață *ați* scrie cuvinte prin care poți afla despre mine precum că eu mă aflu în viață. Află despre Cernescu *dela* Bătești că *lau* pușcat în 29 august, căci iar am avut o nuntă aicea. Despre *Urlab* mai sunt înaintea mea *vro* trei transporturi dacă om merge tot așa cum *a mers* până acum. Și dacă o fi tot tăcere. Dacă nu *s-o* începe nunta aia mare. Apoi te rog scrie și tu un cobert că mă bucur. Salutări și sărutări cu adânc dor de la mine Simion.“

D

„Scumpa mea Ana“... „aici ședem de 14 zile. Timpul pe aici e răcoros *au* picat și puțină neauă. Ană dragă. Îmi aduc aminte că vine Anul de când calc pământul Galiției. Apoi poți gândi căci *întrun* an de zile câte petrece omul și acasă la casa lui apoi eu pe aici. Apoi dacă bunul *D-zeu* mă ajută și o fi cu mine, apoi la Crăciun vreau să fim și noi împreună. Dar nu pot să mă laud așa tare.“... „Iubita mea soție Ana...“ timpul pe aici e răcoros. Te rog dragă Ană *scrie-mi* când ai vreme. Și să faci bine draga mea *sămi* bagi o fotografie de *A* ta dar care ești numai tu fotografiată... Nemaiavând *ceți* scrie Te salut și sărut până la cea din urmă. Dumnezeu bunul să mă păzească de plumbul Dușmanului ori *sămi* ajute să prind unul în palmă ca să scap *de aici* și să fim iar laolaltă. Te las cu bine al tău Simion...“ „Apoi despre noutățile de pe aici să știi că noi în 14 luna asta și în 15 avem o nuntă mare cu vecinul. Te rog mai scrie când ai timp că mă bucur. ..“ „Cu mare jale mă pun azi duminică dimineață *ați* scrie cuvinte din care poți afla despre mine precum că eu mă aflu în viață. Află despre Cernescu *dela* Bătești că *lau* pușcat în 29 august, căci iar

- am avut o nuntă aicea. Despre *Urlat* mai sunt înaintea mea *vreo* trei transporturi dacă om merge tot așa cum *amers* până acum. Și dacă o fi tot tăcere. Dacă nu *s-o* începe nunta aia mare. Apoi te rog scrie și tu un cobert că mă bucur. Salutări și sărutări cu adânc dor de la mine Simion.“ *O*₁
- p. 468, r. 13–14: un vecin al lui, Mitru lui Ivașcu *D*
 un vecin al lui Mitru lui Ivașcu *O*₁
- r. 21–23: nu răsărise încă. *Cântă cu capul încă amețit de băutură, amândoi băuseră doar vin acru și prost, luat pe datorie de la o săsoaică...* *D*
 nu răsărise încă și toată noaptea băuseră vin acru și prost, *vin* luat pe împrumut... *O*₁
- r. 28: într-o primăvară! *D*
 într-o primăvară, *toată săptămâna, bat clopotele.* *O*₁
- p. 469, r. 23: bătăile *D*
 bătăile, *în mijlocul nopții* *O*₁
- r. 26–27: plânge la *nevastă* *D*
 plânge la *ea* *O*₁
- r. 31–32: n-o să se mărite cu ea. Într-una din zile bătrâna *D*
 n-o să se mărite cu ea, *pentru că-i din viță de bețivan. Fetita crește, are șapte ani, și Simion continuă cu băutura și într-o zi bătrâna* *O*₁
- p. 470, r. 9–10: se întoarce acasă. Când se apropie *D*
 se întoarce acasă, *pe la sfârșitul lui ianuarie. Simion se lasă de băutură. Și când ea se întoarce acasă, neaua e înghețată boantă și când se apropie* *O*₁
- r. 15: nouăzeci de ani. *D*
 nouăzeci de ani *trecuți.* *O*₁

- r. 16–17: Simion prinde boii la car *D*
Înainte de a muri, o apucă dorul de sat, de
cinci ani zace în pat oloagă, fără să fi trecut
pragul casei vreodată decât atunci când o
duceau afară nepoții. Și Simion prinde
 boii la car *O₁*
- r. 20: cât oul. Bătrâna nu scoate o vorbă. *D*
 cât oul și Simion se întoarce din când în când
spre bătrână și spune: „Uite casa asta și-o
făcut-o Ion al lui cutare. Așa casă de cărămidă
nu mai are nimeni în sat.” Bătrâna nu scoate
 o vorbă *O₁*
- p. 471, r. 2–3: îi spune mama Ana. Simion o poartă *D*
 îi mai spune mama Ana și după ce Simion
 o poartă *O₁*
- r. 3–4: se întorc acasă, iar după o săptămână *D*
 se întorc acasă. *Simion nu se mai întoarce*
beat acasă un timp, iar după o săptămână *O₁*
- r. 18: acasă și-l dezbracă și-l culcă *D*
 acasă și-l culcă *O₁*
- r. 23–24: numai să fie cât mai departe *D*
 fuge cât mai departe *O₁*
- p. 472, r. 20–21: Îi scrie după o lună o scrisoare *D*
 El îi scrie o scrisoare *O₁*
- p. 473, r. 6–8: ai lui îl ocăresc în toate felurile, dar el le *D*
 primește ocările fără să crâcnească. Aproape
 de Sfântul Ion, se îmbolnăvește *D*
 ai lui îl legau de piciorul patului, îl băteau
 cu cureaua, el primea loviturile și, nu după
 mult timp, aproape de Sfântul Ion, se
 îmbolnăvește *O₁*
- p. 478, r. 6: usturător, nucii *D*
 usturător, și dincolo, în livadă, se jucau copiii
 fotbal, loviturile brutale în minge, nucii *O₂*

- r. 19: murdar, acolo D
 murdar, *durerea dorului de casă*, acolo O₂
- r. 22: a somnului, biblioteca D
 a somnului, *spălătorul unde la lumina chioară a becului a citit „Apele primăverii“ și o carte ciudată unde se vorbea despre un bărbat cu mai multe soții care umbla dintr-un oraș într-altul, cu o căruță cu coviltir, biblioteca* O₂
- r. 23: și frumoase, dimineața D
 și frumoase, *dar dorul de casă în primul rând*, dimineața O₂
- p. 479, r. 5: de lemn, și noaptea *la internat* D
 de lemn, *baba Cuca închinând cu uica Pircă*, și noaptea O₂
- r. 7: moș George în pauza mare, D
 moș George *îl caută* în pauza mare, O₂
- r. 11: *peștii liniștiți* D
pașii liniștiți O₂
- r. 14: în *sucnele* lor negre D
 în *sumanele* lor negre O₂
- r. 14–15: pe pantofii lui noi, și bomboanele D
se topesc D
 pe pantofii lui noi *pentru că e foarte mare înghesuială* și bomboanele *muiate se scurg* O₂
- r. 20: pe malul apei, și ei intră în râu D
 pe malul apei, *râgâind din când în când* și ei intră în râu O₂
- p. 480, r. 5: prunii lui *Bimboane* D
 prunii lui *Ghiomboane* O₂
- r. 11: trece un tren și, când intră în pădure D
 trece un tren *și din nou îi e teamă de tren și dă să se ascundă întorcându-i spatele, întotdeauna trenurile l-au umplut de frică,*

- p. 487, r. 17: ...noaptea creștea în jurul lui, mai târziu
izbucniră *D*
...mai târziu izbucniră *O₂*
- p. 488, r. 6-7: (la Zorani unde se duce cu moș George *D*
La Zorani el se duce cu bunicul, *O₂*
- r. 8: casa lui Bimboane *D*
stă Bimboane *O₂*
- r. 21: ...Carul trecea *D*
zilele de vară nu pot fi uitate și nu-i oare
întreaga lui copilărie o astfel de vară
continuă, când chiar lumina soarelui era
totuși alta decât cea de acum, și erau zile
când se ducea cu moș George, cu carul după
pământ, la Zorani, carul trecea *O₂*
- r. 33: strugurii au gust a tutun prost *D*
strugurii miroseau și ei a tutun prost *O₂*
- p. 489, r. 1: pleacă la liceu la Lugoj *D*
pleacă la liceu *O₂*
- r. 12: deasupra lui. Și tot vara, maica Ana *D*
deasupra lui și ziua de vară când maica Ana
a intrat în grădina directorului fabricii și au
prins-o paznicii cu poala plină de roșii și au
dus-o la poliție, și când venea baba Cuca se
plângea de noră cu vocea ei subțire și-și ștergea
nasul cu dosul palmei, plângea încet-încet, se
smiorcăia abia auzit și aducea câte un blid de
făină de cucuruz furată de la noră, îl dădea
pe un pahar de răchie, tu, bețivo și prăpădito,
vai de capul tău, săraca de tine, și se coceau
perele, aveau o rudă mare cu care le scuturau
de pe crengile de la poalele părului, cădeau de
pe țigla de pe acoperiș, oamenii treceau cu
carul, se opreau în dreptul porții, se întindeau
după pere și tot maica Ana *O₂*
- r. 26: un cot al locului *D*

- un cot al *Icului* O₂
- r. 29–30: carbonizat *al prunului pe care stă*, putred D
carbonizat *astă-vară*, sau putred O₂
- r. 31–32: *sau* zilele în care maica Ana D
nu zilele în care maica Ana O₂
- r. 32–33: perele, *zilele în care doar răcoarea se*
păstrează în grajd D
perele *sau răcoarea din grajd* O₂
- p. 490, r. 9: și el le *dezleagă* singur D
și el e *foarte mândru că a învățat să le*
dezlege singur O₂
- r. 23: a trăznit o *fată* D
a trăznit o *dată* O₂
- r. 27–28: în mare grabă. Se ducea cu maica Ana
la gară D
în mare grabă și *el s-a dus până la fântână,*
a adus un urciur cu apă și se ducea cu
maica Ana la gară O₂
- p. 490, r. 29–34 – p. 491, r. 1–9: într-o ladă de lemn *cu flori verzi*
și galbene. Mai târziu în lada aia țineau po-
rumbul pentru găini și după aceea au pus-o pe
foc și au ars-o, și mama stătea în cuina de vară,
și maica Ana se uita prin scândurile din care
erau făcuți pereții, să vadă cine trece pe drum,
și câteodată trecea Persida sau Eva țiganca: „tu,
Ano, ești acasă“, strigau ele. „Hu“, striga maica
Ana, când nu auzea prea bine, și când aprin-
dea lampa, ștergea cu hârtie de ziar sticla ei
afumată, și în vreme ce fierbea laptele scotea
lăturile din căldare într-o vadră murdară, și
cum se apleca deasupra căldării, se auzea res-
pirația ei grea de femeie bătrână, când strecura
laptele să-l pună în oale de pământ, ca să
prindă smântâna, vorbea singură, bombănea
încetșor, încât lui îi era imposibil să audă ce

- spune, dar știa că ea înjura țigăncile, se certa cu Persida și cu Eva, sau se certa cu moș George furioasă, vorbind de una singură, aplecată deasupra oalelor cu lapte.* D
 într-o ladă de lemn O₂
- p. 491, r. 10: ...singur în iarba aspră D
Și totuși niciodată decât vara, această bogăție de timp risipit fără rost, singur în iarba aspră O₁
- p. 492, r. 24–25: în pădure, vara, *el* care s-a gândit la drumul D
 în pădure vara, *copilul care o iarnă întreagă s-a gândit la vacanța asta, a dorit-o, a așteptat-o cu nerăbdare, a visat-o la lecțiile de istorie ale lui Simu, a dorit-o noaptea, privind curtea pustie a internatului, acolo pe coridorul murdar, în fața unei ferestre înghețate, copilul care s-a gândit la drumul* O₁
- r. 30–31: moara pustie, dar nu poți fi în același timp D
 moara pustie, *acolo în spălătorul pustiu și înghețat, noaptea târziu, lacrimile dorului de casă, nimeni să priceapă aceste lacrimi, doar oglinzile indiferente, iată întreaga această copilărie și toată durerea dorului de casă, singura durere posibilă dar care-l obișnuiește cu gustul inaccesibilului, căci nu poți fi în același timp* O₁
- r. 34: mișcare a *ta* D
 mișcare a *sa* O₁
- p. 439, r. 4: în care *Orinca* mereu te forțează D
 în care mereu te forțează O₁
- r. 19: de trăsnete, vara D
 de trăsnete, *când a trăsnit o fată de la școală și un sat întreg a plâns după ea, vara* O₁

- r. 20–21: *susuie vacile,* D
suduie vacile, O₁
- p. 494, r. 6: *Poate admite ca războiul* D
Poți admite ca războiul O₁
- r. 10: *războiul se va petrece* D
războiul va rămâne strâns legat de cer, se
petrece O₁
- r. 32–33: *acest zgomot să nu-l mai sperie ca la început*
zgomotul avioanelor acolo sus D
acest zgomot să nu-l umple de panică: de
câte ori îl va auzi după sfârșitul războiului,
sufletul i se va umple de spaimă, zgomotul
avioanelor, acolo sus O₁
- p. 495, r. 11: *oricând, și tancurile sovietice* D
oricând, și iată întreg satul privind cerul cu
curiozitatea celor care n-au simțit niciodată
războiul, tancurile sovietice O₁
- r. 15–16: *capului lui și, acest război* D
capului lui, și n-ai unde să te ascunzi, el te
găsește oriunde în oricare groapă ai încerca
să te ascunzi, acest război O₁
- p. 496, r. 18–19: *acasă, și pentru prima dată* D
acasă, și totul va fi altfel decât de obicei, chiar
scaunele și masa, farfuriile, mâinile mamei,
gustul prăjiturii va fi altfel și după-amiază ea
însăși se va cufunda într-o moleșeală dulce și
festivă, va fi mai lungă decât celelalte și totuși
prea scurtă pentru dragostea lui, și ultima
săptămână înainte de vacanță la Lugoj, la
școală, pregătirea serbării școlare, steaua
frumoasă de hârtie colorată, premiile la
concursurile școlare, și pentru prima dată O₁
- r. 20–21: *neprietenosă, iar el fuge* D

- neprietenoasă, *jos în sat, Ciupu își adună porcii aruncând cu o bătă noduroasă după ei, fuge* O₁
- r. 23: *nostalgie, fără să simtă oboseala* D
nostalgie, și i se aude respirația, gâfâitul pieptului tânăr, dar el nu simte oboseala O₁
- p. 497, r. 5: *în Rovină, și în mijlocul verii,* D
în Rovine, și în mijlocul verii, O₁
- r. 17: *ca niște gheare.* D
ca niște ghiare. „Nu vreau să îmbătrânesc niciodată își spune fără să știe, fără să se poată ști, dacă inconștient sau nu, ursitoarele îl vor coborî mai târziu în suferință sau bucurie, fără să știe atunci. A pus oare destinul în gura lui de copil înfricoșătoare vorbe de foc sau cuvinte blânde? De unde să știe, cum ar putea la urma urmei să știe?” O₁
- p. 498, r. 7: *O cameră de hotel, ca oricare alta.*
Cearșafurile, lavaboul D
(Urăște camerele de hotel. Cearșafurile imaculate, lavaboul At
- r. 9: *dulapul gol, parchetul* D
dulapul gol care scârțâie, parchetul At
- r. 10–11: *zgomotul camioanelor, jos,* D
zgomotul tramvaielor, jos, At
- r. 12: *aspiratorul de praf. Noaptea petrecute în hotel sunt întotdeauna aceleași* D
aspiratorul de praf, nesfârșita noapte petrecută în hotel At
- r. 13–14: *telefonul, dincolo de fereastră – orașul* D
telefonul stupid și inutil, dincolo de ușă însă orașul At
- r. 16: *cameră. Ușa în spatele* D

- cameră, *amintind mereu că e vorba de-o cameră împrumutată pentru o singură noapte*). At
- r. 18: Lui nu i se vede decât profilul, D
...Femeia vorbește aproape fără întrerupere cu o voce uniformă, impresională, cu privirea îndreptată undeva dincolo de bărbatul așezat între ea și fereastră; el la rândul lui n-o privește, fața lui e întoarsă spre ușa în spatele căreia pașii în pâslari ai femeilor care fac curățenie acompaniază zgomotul lor hârșăit, frazele-i lungi, pauzele scurte dintre ele. I.ui nu i se vede decât profilul, O₂
- r. 22–23: de orice expresie. Dincolo de umărul D
 de orice expresie. *Gura obosită, părul rărit pe la tâmplă.* Dincolo de umărul O₂
- r. 24: decolorat. La capătul D
 decolorat, *un cenușiu spălăcit, apoi un alb care face eforturi să fie imaculat.* La capătul O₂
- p. 499, r. 1: femeile care fac curățenie în halate D
 femeile de serviciu în halate O₂
- r. 5–6: în afară. Ce se întâmplă D
 în afară. *Ascultându-i vocea ești convins că ea nici nu se justifică, nici nu are intenția de a convinge. Ai chiar impresia că femeia vorbește în primul rând pentru ea, atât de ruptă pare de întreaga atmosferă, a acestei camere, atât de fără importanță sunt lucrurile care o înconjoară.* Ce se întâmplă O₂
- r. 9–10: uniform e pentru discuția lor un fel de D
 fundal neutru și obositor. D
 uniform e un fel de fundal neutru, *cam obositor, pentru vorbele femeii.* O₂
- r. 10: Se sparge, pe coridor, D

- Cineva* sparge, pe coridor, O_2
- r. 10–11: un pahar. *Cioburile sunt adunate* pe o
bucată de ziar. Pe peretele alb D
un pahar. *Se aude cum una dintre femei*
adună cioburile cu mâna pe o bucată de ziar.
Femeia care vorbește e însă mult prea atentă
la propria ei confesie, iar eforturile ei de a da
acestei spovedanii maximum de claritate
sunt evidente. Pe peretele alb O_2
- r. 14: un om de zăpadă. D
în mijlocul ei un om de zăpadă, *cam*
murdar și cam inestetic. O_2
- r. 16: peste noapte. D
peste noapte. *Pe coridor, femeile adună*
covorul, făcându-l sul, iar din când în când
femeia la rândul ei își întrerupe confesia,
uneori chiar la jumătatea unei fraze, își
aprinde o țigară cu stângăcia unei femei oarbe.
Poate că trebuie să spun încă o dată că vocea
ei e impersonală și în general pe măsură ce
vorbește capătă totuși o anumită căldură. O_2
- r. 32: Portarul în cușca lui largă, improvizată D
Din nou scările murdare și ecoul pașilor lor pe
coridoarele pustii ale hotelului. Portarul care
doarme în cușca lui, improvizată O_2
- p. 500, r. 1: ninsoarea albă, e într-un D
ninsorea albă, *imaculată*, e într-un O_2
- r. 3: a scris *câteva* cuvinte pe zidul D
a scris cuvinte *indecente* pe zidul O_2
- r. 12: dezordinea. D
dezordinea, *potecile murdare.* O_2
- r. 17–18: meselor verzi, – *parcă ar face dragoste* –
din loc, în loc D
meselor verzi, din loc în loc, O_2

- r. 19–20: vara trecută. În spatele grădinii, *părăsită* acum, D
 vara trecută – *și din nou vara în memorie, când despărțirea asta nu exista încă*, în spatele grădinii *părăsite* acum O₂
- r. 33–34: cu ușurință. D
 cu ușurință *pe bărbatul și femeia care se îndreaptă spre stația de autobuz.* O₂
- p. 501, r. 3: peste noapte. D
 peste noapte *în fața școlii.* O₂
- r. 10: să vindece. D
 să vindece, *disprețuitoare în curiozitatea lor trecătoare.* O₂
- r. 11: zăpada începe din nou. D
 zăpada, *încep din nou în spatele lor, fără ca ele să scoată o vorbă, micul eveniment – trecerea celor doi – consumându-se în așa fel, încât ele își pot continua munca.* O₂
- r. 18: murdară. Ferestrele D
 murdară. *Și ei simt cum se rup încet, încet, de acest oraș care făcuse atât timp parte din ei, din dragostea lor, rupe dureroasă ca o naștere, ferestrele* O₂
- r. 20: care mișună în jurul lor, D
 care roiesc în jurul lor, O₂
- r. 25: Mirosul ei acru D
de așteptare! Și ei temându-se să se privească! „Când ajungi acasă”, îi spuse ea și se oprește la jumătatea cuvântului, înțelegând cât de caraghios sună acum în gura ei cuvântul acasă. Sala de așteptare a gării, cu mirosul ei acru O₂
- r. 31: pe el însuși începe D
 pe tine însuși începi At

- p. 502, r. 7–8: recheamă în memorie... *Așa că în mâna
femeii* D
recheamă în memorie *amintirea celei
plecate. În mâna femeii* At
- r. 10–12: vecinul de masă, e capabil să *descifreze* un
mesaj dureros... Și pentru că încetase să
existe ca prezentă, se văzu oarecum dinafară D
vecinul de masă – *ești* capabil să *deslușești*
un mesaj dureros... Se văzu oarecum
dinafară At
- r. 16: cafeaua. Pentru vecinul D
cafeaua: (– *Fără să-i tremure mâna și fără
să-și strige durerea!*) Pentru vecinul At
- r. 31: dragoste... Încercarea lui D
dragoste... *Zadarnică deci* încercarea lui At
- r. 32: Speranța *că* până la urmă D
zadarnică speranța, *ca* până la urmă At
- p. 503, r. 1: durere. Efortul D
durere *de care nu se putea elibera, inutil*
efortul At
- r. 2–3: cu semnificații! Ar fi vrut D
cu semnificații *din imaginație. Zadarnic*
ar fi vrut At
- r. 4: existența altora. D
existența altora, *pentru că ceea ce ar fi
obținut ar fi fost cel mult o iubire
fulgerătoare, dar de scurtă durată* At
- r. 4–5: ușii închise. Ia lumina D
ușii închise (*și între timp se poate fuma o
țigară și între timp poți să privești ninsoarea
care continuă să cadă dincolo de geam. Ia
lumina* O₂
- r. 8: noaptea grea D
noaptea *imensă*, grea O₂

- r. 9: Pleca foarte de dimineată, D
ea pleca întotdeauna foarte de dimineată, O₂
- r. 11–12: ghicită doar *de foșnetul ei rece.* D
 ghicită doar *după un foșnet aspru și neprietenos.* O₂
- r. 15: În sfârșit, zgomotul D
 în sfârșit, *cheia*, zgomotul O₂
- r. 23: șapte“. Și iată acest dialog al *lor* D
 șapte“. *Și tu știi că totul se va termina foarte curând, știi că acest mâine există doar pentru asta, pentru plecarea ei grăbită, într-o dimineată la fel, știi că acest mâine nu are alt scop decât acela de a da conturul acestei plecări. „Trebuie să plec“, va spune ea. Și va mai spune: „Mai ales tu să nu te simți vinovat“. Și poate că va mai spune: „Ne-am întâlnit, desigur, prea târziu“. Și va fi foarte greu să citești în vocea ei regretul sau o urmă de părere de rău. Nu-ți va oferi drept consolare nici cel puțin o voce îndoliată! Și totuși de ce pleacă, n-o poți lăsa să plece, pentru că de data asta niciodată pașii ei n-au să mai urce scările, niciodată ea n-o să mai rămână nemișcată un timp în fața ușii, căutându-și cheia, niciodată pașii ei în baie, niciodată vocea ei care să întrebe ceva, indiferent ce. Sau poate cel mult o să-ți spună că nu poate să te iubească, și tu probabil ai să citești minciuna în ochi. Dar uită totul, trebuie să uiți. „Pleacă, îți va veni să-i spui, aștept să pleci cât mai repede, trebuie să pleci, trebuie să mă lași singur“. Și iată, acest dialog al vostru* O₂
- r. 32: o despărțire. Prin geamul nu prea D
 o despărțire *definitivă căci peste o săptămână ei se vor reîntâlni din nou, acolo în orașul de pe marginea Dunării, și abia atunci, acolo, în orașul pustiu, în dimineata înghețată ea va*

- dispărea pentru totdeauna, dar acum el mai speră încă, să se reîntoarcă. Dar după aceea ea nu se va mai întoarce niciodată și prin geamul nu prea* O₂
- p. 504, r. 10: Dar deocamdată – pașii ei D
 Dar deocamdată *ea încă-i acolo*, pașii ei O₂
- r. 15: fața. D
fața acestei femei care păstrează căldura somnului și a dragostei O₂
- r. 21: Ea încă-i dincolo, D
Deocamdată, ea încă-i dincolo O₂
- r. 26: diminețile încă pline de noapte D
 diminețile *timpurii* încă pline de noapte O₂
- r. 27: acelor pași. D
 acelor pași, *caută zadarnic prezența ei dincolo de ușa închisă* O₂
- r. 32: de grilaj. *Erau zgomotele* D
 de grilaj, *se opune deci rezistență, respirația lui caldă împietrind deodată. Casa, în sfârșit, zgomotele* O₂
- p. 505, r. 1–2: *Zgomotul locomotivelor* făcând D
zgomotele, locomotivele făcând O₂
- r. 5: grei. D
 grei, *cu talpă de gumă;* O₂
- r. 7: în întuneric. Prin difuzoarele D
 în întuneric, *atât de impersonală, încât nici nu poți să-ți dai seama dacă e vocea unui bărbat sau a unei femei*, prin difuzoarele O₂
- r. 12–14: *o voce care nu se lovește de nimic, ca să se întoarcă. O voce care are ceva din bâlbâiala* cuiva care vorbește prin somn. D
o voce care are ceva din irealitatea cuiva care vorbește prin somn. O₂
- r. 18: oricât de *ireală* ar fi ea, D
 oricât de *fabricată* ar fi ea, O₂

- r. 22–23: ochi de ciclop, la lumina D
ochi de ciclop, *acolo sunt oamenii aplecați*
deasupra liniei de tramvai, la lumina O₂
- r. 29: nopți *fără sfârșit*. Cei care D
nopți *obositoare*, cei care O₂
- r. 32: Aci, în gară D
Sunt cei cu care el încă nu poate pleca și
aci în gară O₂
- r. 34: imposibilului. Prezența D
imposibilului, *durerea devine atroce,*
insuportabilă și chiar prezența O₂
- p. 506, r. 8: spre *dimineată*, o *dimineată* tulfure, D
spre *dimineata* tulfure, O₂
- r. 10: hârșăitul *măturilor* D
hârșăitul *greblelor de lemn* O₂
- r. 15–16: șalul ei murdar. D
șalul ei murdar, *e identică cu cea a singurului*
supraviețuitor al unei corăbii. O₂
- r. 17: mormăind ceva D
o *gură* mormăind ceva, *poate un descântec,* O₂
- r. 18: banilor de metal. D
banilor de metal, *mărunțiș rămas din ziua*
precedentă pe care ea îl numără cu voce
tare. O₂
- p. 509, r. 12–13: *Ei descoperă cât de înțepenite* D
lată-i descoperind cât de înțepenite At
- r. 24: iarnă... *Complet rupt* D
de iarnă...). *Acolo în stația de autobuz știe că*
totul e deja sfârșit, știe că tot ce face e un fel
de epilog inutil, la o piesă de demult, ceea ce e
real e doar oboseala și somnul întrerupt foarte
de dimineată; ba dorința unui sfârșit după
care să poată aprinde o țigară. Complet
rupt At

- p. 510, r. 4–5: în căutarea *acelei călduri*, pe care n-o mai găsește de vreme îndelungată. D
 în căutarea *fărâmei de căldură*, pe care n-o mai găsește de vreme îndelungată – *știe asta, știe cât de străini se simt unul de celălalt, cei doi, acolo, în odaia înghețată, și totuși ceea ce i se strecoară în suflet este abia acum durere.* *At*
- r. 5–7: Privirea lui îndreptată acum spre parc descoperă pe neașteptate frumusețea albă a acestuia: *băncile ninse, siluetele negre ale copacilor.* D
 (Privirea aruncată spre *femeia de lângă el, femeia de care trebuie să se despartă, nu este decât reacția spontană a unei dorințe, uluitor de naivă și copilărească, de a reține cu o singură privire ceea ce nu mai e de reținut, ca și cum o privire ar avea durata veșniciei. Cuprins de durere nu după ceea ce a fost, ci după ce ar fi putut să fie, nopți, sute de nopți, sfârșind cu treziri somnoroase, în zorii tulburi ai zilei, are sentimentul veșniciei pierdute într-un mod absurd. Veșnic această ceașcă cu lapte cald în fiecare dimineață, acest surâs, soba călduță, spălatul pe dinți. Să iubești o viață întreagă o femeie, își spune el, să fi bătrân la un moment dat, să rămână doar o dragoste seacă, fără dorință, fără nopți albe, o dragoste mutilată, călduță, moartă). Dar ceea ce e dincolo de geam e încă o familie, e ceva ce el acum pierde, ceea ce el e acum grăbit să piardă! Bărbatul și-a băut laptele, femeia se strecoară în pat și el știe că dincolo de geam nu există singurătate, e moartă iubirea, dar odată cu ea e moartă și singurătatea; începe să-și urască suferința, inima însângerată, toată această recuzită sentimentală, care îl azvârle într-un prezent căruia nu poate să i se sustragă. (Se simte ca un actor rămas brusc fără memorie, în așa*

fel încât în loc să spună ultimele replici ale piesei, încurcă lucrurile dând aiurea replici din actul II sau din primul act). Privirea lui îndreptată acum spre parc descoperă pe neașteptate frumusețea decolorată a acestuia: băncile ude, mormanul de frunze moarte. Peste frunze, un strat subțire de zăpadă, siluetele negre ale copacilor. Apoi o zăpadă mai sclipitoare ca acum, o dimineață cu soare, cu siluete de mesteceni, cu umbrele lor ca un fum subțire pe ninsoare, dimineața din vis, din banca de liceu, dimineața versurilor lui Pușkin. Era tânăr și existența se putea încă desfășura în imaginație, iată de ce gândindu-se la copilul nătâng de-altădată, capabil să creadă în iubiri imaginare, el nu întoarce o privire ironică, spre aceasta, ci se simte doar bătrân, agățat de un prezent care încetează să-i mai aparțină. Nu poate să nu se gândească, dacă nu cumva dragostea trăită în imaginație, îi oferea un sentiment al realului, mai solid și mai concret în același timp, decât ceea ce simte acum rememorându-și fericirea, pentru că, rememorând, încurcă puțin lucrurile; incapacitatea deci de a face o demarcație exactă între ceea ce a fost realitate și aspirație. Ar trebui probabil să înțeleagă că de vreme ce acel trecut nu-i mai aparține, el încetează brusc să mai existe. At

- r. 8: Malul cu bănci D
Prin urmare fluviul imens, în dimineața de iarnă, revărsându-și apa lui înghețată.
 Malul cu bănci At
- r. 11–12: se doarme încă“. Mesele pe jumătate
 ninse. D
se doarme încă. Rimbaud, băiatul acela pe care-l iubisem întotdeauna: „La ceasurile cinci ale dimineții, somnul amanților durează

- încă*". Rimbaud plângând cu capul pe masă
 într-un local pustiu, Rimbaud singur, în
 vreme ce somnul amanților durează încă.
 Mesele sunt pe jumătate ninse. At
- r. 15–17: durează încă". O singurătate cenușie și plată.
 După-amiezele de duminică. Mirosul D
 durează încă". Din nou fluviul în stânga lui,
 de atâta timp în stânga lui, o viață întreagă
 fluviul în stânga lui. Singurătatea din sălile
 de cinematograf, mereu fluviul în stânga lui,
 izvorând odată cu singurătatea parcă din mâna
 lui stângă. (Aceași singurătate în după-amie-
 zele de primăvară, în care ceilalți plecau la
 ședință U.T.M., la facultate, iar el rămânea
 singur în dormitorul răvășit. Venea femeia de
 serviciu și-l întreba atunci de ce nu se duce și
 el la ședință. El îi răspundea că nu-i utemist,
 și ea întreba atunci de ce nu este. „Sunt cumnat,
 spunea el, cu regele Angliei, soră-mea e fosta
 regină, acum e divorțată, dar asta nu înseam-
 nă că nu suntem neamuri“, spunea el și se
 întindea în patul desfăcut. „Așa ești tu, spu-
 nea femeia de serviciu, nu poate omul să-ți
 vorbească serios“. Era fluviul în stânga lui,
 mereu în stânga, și el îi amintea după-amie-
 zele de duminică, nesfârșitele duminici de
 vară, mirosul At
- r. 19: cu cărucioarele lor în dreptul D
 zgomotul cărucioarelor în dreptul At
- r. 21: căldura devenind vâscoasă, D
 prin întuneric căldura devenind vâscoasă, At
- r. 22–23: decât întunericul, oboseala în mijlocul D
 acestei mulțimi D
 decât întunericul. Singurătatea în mijlocul
 acelei mulțimi At

- r. 24–25: pe toți. În drum spre stația de autobuz,
 fluviul devine lăptos D
 pe toți. *Singur, în amfiteatrul în care un scriitor
 de mare succes vorbește studenților despre opti-
 mismul tinerei generații. Manșetele acestuia
 foarte albe, strălucitoare... Prin geamul deschis,
 zgomotul străzii, mirosul primăverii, muzica de
 dans de la căminul de studenți de peste drum.
 Singur în mijlocul acestor tineri de vârsta lui,
 zâmbind stângaci, ascultând rostogolirea înghe-
 țată a fluviului. Peste toată această singurătate,
 amintirea ei: nisipul fierbinte, plaja, marea cu
 soarele. În nisip, mâinile lor înlănțuite, atunci.
 Certitudinea că o strângere de mână poate să
 aibă durată veșniciei. Restaurantul gol, ploaia
 de primăvară, cu mesele ude, ospătarul ștergând
 cam prea țeapăn scaunele. Fața de masă albă.
 Suntem împăratul și împărăteasa, spunea ea...
 Stânga devenise dreapta, și poate invers. Marea,
 soarele! „Ți-am adus un pește de aur!“ Cerul sau
 marea, în drum spre stația de autobuz,
 înainte de despărțire, din nou fluviul în stânga
 lui, devenit lăptos At*
- r. 28: și înghețate. D
 și înghețate. *Când ea întorcea spatele flu-
 viului, nu poate totuși să nu întoarcă, o sin-
 gură clipă, privirea înapoi. Doar pentru
 o clipă. At*
- p. 513, r. 16: Prezența ei pretutindeni: D
*Au rămas doar pe sticla mată a toaletei – răs-
 frânte în oglinda murdară, câteva pete neexpli-
 cabile de cerneală, câteva obiecte, imaginea lor
 tulbure, ștearsă, reflectată în aceeași oglindă;
 mașina de ras încă udă, o lamă neștearsă,
 această oglindă care nu poate păstra altceva,
 lipsită de amintirea mâinii sau a obrazului*

- obosit, reflectat aproape un sfert de oră, atunci, înainte de concert. Prezența ei pretutindeni* At
- r. 28: *privirea ei goală.* D
privirea ei goală, conturul ei precis pe dreptunghiul întunecat al ferestrei. At
- p. 514, r. 8–9: *o esență nouă. Obrazul ei brăzdat* D
o esență nouă. Uimit băiatul din curtea școlii în timp ce mănâncă un măr, privind obrazul ei brăzdat At
- r. 10: *inaccesibilă.* D
inaccesibilă, și el mănâncă din măr de parcă ar săruta-o pe gură. (Orice sărut în închipuire, la vârsta lui, păstrează însă, fără ca el să știe, ceva din sărutul pe care i-l dădea mama, acolo la gară, înainte de a pleca din vacanță.) At
- p. 517, r. 27–28: *prin cap, zbârciturile* D
prin cap, în vreme ce-și caută rujul de buze, zbârciturile At
- r. 30: *perceptibil (neîndemânatecă, nu fusese perceptibil, ca să-și vadă apoi ochii. Și-i găsește obosiți (neîndemânatică, cum era, nu fusese* D
At
- r. 34: *noapte... Privirea ei* D
noapte... Sunt mândră, sunt foarte mândră, își spune: „Sunt mândră și nefericită, dar asta nu spune, la urma urmei, aproape nimic“... Privirea ei At
- p. 518, r. 5: *cu ușurința cu care* D
cu precizia cu care At
- r. 7–8: *mândrie ultragiată. Se ridică* D
mândrie ultragiată... Ceafă groasă – de ce oare toți bărbații siguri pe ei, satisfăcuți, vulgari, fericiți, au ceafă groasă?! și mâna inspectorului-sef

jucându-se cu cuțitul de tăiat hârtie. Mână prea boantă cu unghiile netăiate (ea care crescuse conform educației primite într-un adevărat cult pentru unghiile îngrijite). Mâna strângând cu un gest puțin prelungit, prea calm, o hârtie scrisă cu cerneală roșie, aruncând-o la coș, cu o mișcare sigură. Era doar o fetiță în clasa a VIII-a, căzuse la examenul de admitere... Ea și colegii ei de clasă, timizi, emoționați, neîndrăznind să se așeze pe scaunele oferite, stând în fața inspectorului-șef și ascultând distrați sfaturile lui inutile... Cu toate astea, mândria o dusese mai departe: „Bine, dar eu vreau să ajung profesoară, îi spune ea aproape veselă – vreau să învăț, spune ea, am ieșit prima la examen și nu e drept să fiu declarată căzută. Nu sunt locuri spuneteți, dar pentru elevii slabi de ce sunt locuri, asta nu-i drept“... Și când bărbatul cu ceafa groasă încearcă să surâdă, surâde și ea oferindu-i un zâmbet care ar fi putut să fie reflecția în oglindă a surâsului acestuia. „Voi sunteți, spunea inspectorul-șef, întocmai ca oțelul... Trebuie să vă căliți. Există două alternative: ori într-adevăr vă căliți, ori...“ N-am să plesnesc, nici o teamă, îl asigură ea, la toamnă intru precis...“

Gândindu-se la toate astea, la mândria ei, atunci pentru prima dată lovită de moarte, înțelege că acesta fusese poate singurul prilej în care mândria o ajutase într-adevăr la ceva... În același timp nu poate să nu se gândească cum aceeași mândrie – reușise doar să și-o păstreze de-a lungul atâtor ani – n-o ajută astăzi la altceva decât să rămână din nou singură. Mândrie sau luciditate, se întrebă? Se ridică

- r. 10–11: Singură *ca* noaptea și *ca* vântul. Singură
ca stelele. D
singură *cu* noaptea și *cu* vântul. Singură
cu stelele. At
- r. 14–16: o emoție de-o clipă... Privirea stângace D
o emoție de-o clipă... *Ploaia începe să cadă,*
călduță, intrând în gură, curgând de-a lungul
coapselor goale, acolo pe ștrandul pustiu, unde
sunt doar ei singuri. Umărul lui, lângă al ei,
gura ei, în nisipul ud și cald. Și în timp ce gla-
sul băiatului începe să vorbească, ea distruge,
aruncă departe totul. „Cât am fost la armată
m-am culcat cu o fată. N-am iubit-o, îi spune
el, dar eram curios. Ceilalți râdeau de mine,
că-s fată mare“. (O va îmbrățișa, la fel mâi-
nile lui vor aluneca de-a lungul corpului ei, nu
plecând împreună spre necunoscut; dar ea nu
vrea să fie inițiată, învățată, e prea mândră
să accepte asta.) Sfârșitul cu gustul lui de leșie,
un străin lângă ea, acolo în nisipul ud, un
umăr străin, o mână străină. Privirea
stângace At
- r. 16: e pe jumătate buimacă. D
e *cu totul alta*, pe jumătate buimacă At
- r. 18–19: închid eu geamul“. „S-a înțepenit, îi spune
el de la fereastră. D
închid eu geamul“. ... „În definitiv sunt
bărbat, nu contează asta...“ „Ba contează, îi
spune ea. Poate că n-am să iubesc niciodată
cu adevărat, îi spune ea bărbatului de pe
plajă. Doar o să mi se pară că iubesc întot-
deauna“. „S-a înțepenit, spune băiatul de
la fereastră. At
- r. 24–25: geamul. *Citise odată niște versuri frumoase D*
geamul. *Urăște camera în care se întoarce.*
Cu câteva ore în urmă prezența ei se păstra

încă; între el și obiectele din jur se realiza un fel de legătură tainică; acum însă, prosopul ud nu-i altceva decât un prosop ud. Începe să urască obiectele care încet-încet se desolidarizează de el. El știe că oricând camera aceasta poate fi o cameră de hotel, în care dormi o singură noapte, oricând ar putea fi cu totul altceva decât ceea ce ar trebui să fie: o casă. Toate astea le citise: „Cine n-are casă, n-are să-și clădească“, versuri frumoase

At

r. 33:

în noul peisaj

D

în noul pasaj

At

p. 519, r. 8–9:

să se gândească.

D

să se gândească: amintirea stației de autobuz înlocuiește logic restul versurilor, căci ele nu sunt altceva decât mirosul zăpezii murdare, sau siluetele nedistincte care așteaptă autobuzul. Despărțirea de femeie deveni abia acum insuportabilă, conștient că ea nu era numai femeia iubită, ci și liniștea lui, casei lui. (În copilărie era o casă, mai ales dimineața, când mama se scula cea dintâi și aprindea focul. Uneori nu găsea chibriturile, odată căutând după chibrituri în buzunarele tatii, a răsturnat scaunul, crezând că el doarme, l-a ridicat după aceea cu multă atenție, și fața ei speriată, ridicând scaunul, făcea mai mult decât oricare altă declarație de dragoste... După-amiezele de duminică. Masa mare în sufragerie. O scrumieră din sticlă în mijlocul mesei. Mama mișcându-se prin cameră. Sticlele din bufet, scoțând sunete cristaline. Tata citind pe Cronin. Zgomotul paginii întoarse...) O casă prin urmare, ca acolo, geamul decupat în zorii cenușii, geamul luminat, un bărbat spălându-se pe dinți, și discuția lor, a celor de dincolo de geam, nu banală, o discuție

aceeași, într-o casă aceeași: „– S-a terminat de două zile pasta de dinți. Dacă mă spăl tot cu sare, am să-mi irit gingiile. Vezi, dragă, să nu uiți...” Se simte incapabil acum de a-și aminti mirosul părului ei, al pielii mângâiate, în nopțile lor de dragoste, sfârșite acum, aci în stația de autobuz, înainte de despărțire. „Mirosul cearceafurilor aspre, acolo pe patul înalt cearceafurile reci, în odaia în care miroase a țuică, focul în sobă, jocul pe grinzile de lemn, bătrâna casă a lui moș George, dincolo tusea seacă a bătrânului, maica Ana lipăind desculță prin odaia cu pământ pe jos, cearceafurile aspre, jocul focului pe icoanele pătate de muște, în odaie s-a spălat pe jos, cu o zi în urmă, e ușor să te simți acasă, oriunde, era ușor să te simți acasă oriunde. Acum, un bărbat care plânge repetând cuvintele magice, acasă, acasă... Să spargă geamurile ar trebui, să dea foc la casa asta în care se simte atât de singur! (Serile, în camera lui, lumina stinsă, fabrica de sifoane de peste drum, pași întârziți din când în când, pe trotuar, dincolo de ușa acoperită cu un covor mare persian, frânturi de glasuri destul de departe de grădina de vară, muzica stupidă, mirajul unei existențe necunoscută încă. În camera cealaltă, glasul monoton al tatălui, apoi al mamei, făcând o verificare a cheltuielilor din săptămâna respectivă: 40 de lei chirie, 100 laptele, 21 butelia de aragaz, 8 coaforul, 20 de lei țigările, 150 lei alimentara și carne, 15 lei pâinea... Seara, mama spăla vasele în bucătărie, prin peretele subțire auzea zgomotul vaselor de porțelan lovindu-se unul de altul, zgomotul apei de la robinet, câteodată mama cânta cântece vechi, romanețe de altădată. Serile în care-și ascuțea câte un creion lângă soba

de teracotă; tata citea ziarul și nu-i auzea întrebările, în cameră era cald, afară ninge, se auzea zăpada sub pașii trecătorilor, peste drum stătea o fată care trecea în fiecare seară cu câte un șofer acasă, el o recunoaște după râs și după mersul ei ușor precipitat.) Prin urmare singur în odaie, câteva cărți pe birou, alături de o cutie de pateu de ficat, o felie de pâine, mâncată pe jumătate, o lămâie, o sticlă cu suc de roșii, încă nedesfăcută. At

- p. 523, r. 5: După ce udă florile, *se așază* D
 După ce udă florile, *soția fotografului se așază* L₁
- r. 13–14: *femeia își adună* D
soția fotografului își adună L₁
- r. 25: *cești* D
cești borțoase L₁
- r. 28–29: *surâd cu privirile mereu neschimbate* D
surâd cu zâmbetul lor împietrite și veșnice,
cu privirile mereu neschimbate L₁
- p. 524, r. 16–17: *Mâinile ca de chirurg ale fotografului, bătrânul și le așază pe o hârtie albă.* D
Mâinile ca de chirurg ale fotografului bătrân le așază pe o hârtie albă. L₁
- r. 19–20: *din cap, probabil cu compătimire* D
din cap cu multă compătimire L₁
- r. 23–24: *în timp ce introduce cartonașele* D
în timp ce aruncă cartonașele L₁
- r. 25–26: *uscate încă îl închide* D
uscate încă le închide L₁
- r. 27–28: *să și-i obișnuiască cu lumina* D
să și-i odihnească cu lumina L₁
- p. 525, r. 12: *Joji cu o șapcă de liceean, cu cozoroc* D
Joji cu o șapcă de licean, cu cozoroc L₁

- r. 15: cu sifoane. Abia D
cu sifoane: *sticlele verzi, albastre sau roz cu căciuli mici de ninsoare*. Abia L₁
- r. 17–18: fotograful îi întinde D
fotograful își întinde L₁
- r. 20–21: își pune ochelarii – și ochelarii, în loc s-o
îmbătrânească, o fac parcă mai tânără. D
își pune ochelarii – *în ultimul timp întotdeauna când lucra la retușarea fotografiilor își punea ochelarii – și lucru curios, ochelarii în loc s-o îmbătrânească o fac parcă mai tânără* L₁
- r. 31: în slip. “ D
în slip “. „*Îmi place lumina asta grea, uleioasă*“, spune femeia. „*Și pescărușii*“. L₁
- p. 526, r. 19: „Nu“, spune femeia. D
„Eu, nu“, spune femeia. „*Ți-am spus doar că în anii de școală am luat odată un premiu la un concurs de înot*“, spunea ea. L₁
- r. 26–27: între timp *dispare*. Aripile pescărușilor îi
tăiaseră în două. D
între timp *reușește să dispară*. Aripile pescărușilor îl tăiaseră în două: *cu strigătul lor prelung*. L₁
- r. 28: deasupra orașului. Fluviul *continuă* D
deasupra orașului, *deasupra Dunării*, fluviul *continuând* L₁
- r. 30–32: trecătorilor. Stratul de zăpadă *de* deasupra
meselor de la restaurant *e din ce în ce mai gros*. Bărbatul D
trecătorilor, *îngroapă* stratul de zăpadă, *ășezat* deasupra meselor de la restaurant. *Soția fotografului privește fotografia*.
Bărbatul L₁
- p. 527, r. 11: Mâna bărbatului *e așezată* D
Mâna bărbatului *se odihnește* L₁

- r. 12–13: pahar. Bărbatul e întors cu spatele, mâna femeii în jurul gâtului, ea zâmbește cam convențional D
 pahar. *Femeia privește direct în obiectiv. O nouă fotografie îi surprinde în așa fel încât bărbatul e întors cu spatele, mâna femeii în jurul gâtului, ea zâmbește direct în obiectiv, cam convențional* L₁
- r. 15: ninsoare. Până acum D
 ninsoare. *Soția fotografului simte cum îi crește în suflet o veche bucurie. Își amintește: stătea în pat cât era ziulica de lungă, maică-sa îi făcea ceaiul fierbinte, în cameră era cald și ardea focul. Apoi se aplecă din nou deasupra fotografiei, nu fără să remarce că astăzi nu prea are spor la lucru, gândurile îi fug mereu încoace și încolo. Până acum* L₁
- r. 23: doar de câteva zile în stațiune D
 doar de câtva timp în stațiune L₁
- r. 25–26: o tavă de flori D
 o tavă cu flori L₁
- r. 28–29: de vară. *Infirmul* e acolo, ca de obicei, postat la locul lui. D
 de vară. *Stând acolo la geam are o ușoară mișcare de repulsie. Fostul tăietor de lemne e acolo, ca de obicei, postat la locul lui.* L₁
- p. 528, r. 1–4: *el urmărește urmele pașilor ce sunt acoperite de zăpadă în scurt timp. Fără să știe, soția fotografului rămâne țintuită în fața ferestrei. În sfârșit,* D
 urmărește *cum* urmele pașilor sunt acoperite de zăpadă, în scurt timp. *Această zăpadă așezându-se repede, acoperind totul, nepăsătoare sau rea, sau poate indiferentă. Soția fotografului ar dori să plece cât mai repede de la geam, nimic nu o mai întristează în fiecare dimineață mai*

mult decât prezența infirmului în pantoful lui de tenis fără șireturi. Rămâne totuși ținută în fața ferestrei pentru că acest spectacol grotesc, penibil, o fascinează de fiecare dată, o ținutește acolo în fața geamului. În sfârșit, I,₁

- r. 7–23: *îl vede pe infirm care se strâmbă la ei, scoate limba și râde cu dinții lui frumoși – râs de nebun însă, lipsit de orice frumusețe, în care se amestecă disprețul cu ura, învinovățindu-i pe toți, urându-i pe toți. Femeile trec pe lângă el și, când ele sunt în dreptul lui, el se face că se uită în altă parte, apoi după ce ele trec, se întoarce uluitor de repede, le lovește cu cârja peste spate sau peste solduri, o mângâiere mai degrabă decât o lovitură. Ele se întorc nedumerite neștiind bine dacă au fost într-adevăr lovite sau li s-a părut doar. Își continuă drumul grăbite, mânate de dorința să fie cât mai repede foarte departe. În sfârșit, soția fotografului renunță la acest spectacol, pe care îl vede în fiecare dimineață și care o întristează. Din nou aplecată deasupra fotografiilor, urmărește cu atenție expresia feței celor doi: o plimbare matinală pe faleză, femeia e întoarsă spre bărbat. El îi spune ceva, probabil că de vorbele astea depind foarte multe lucruri din viața lui, căci pe față i se zărește o concentrare deosebită. Soția fotografului* D
- îl vede pe tăietorul de lemne, vede oamenii care trec grăbiți pe lângă el, prea obișnuiți cu prezența lui ca să-l mai vadă. Uneori văzându-l probabil, dar ignorându-l dintr-un sentiment de milă sau de oroare. Doar cu un an în urmă era doar un bărbat încă tânăr și puternic, apoi accidentul, piciorul tăiat, amputat, fostul șofer transformat în tăietor de lemne cu ziua, așteptându-și eventualii clienți, lovitura la cap care îl transformase și ea într-un om cu mintea slabă. Soția fotografului* I,₁

- r. 24: „Sunt încă tineri“, spune ea. D
 „Sunt încă tineri, *își* spune ea, *sunt suficient de tineri*“. L₁
- r. 26: pe stradă. De *infirm* s-apropie D
 pe stradă, de *fostul șofer* s-apropie L₁
- p. 529, r. 2–3: *își curăță șapca militară* de zăpadă,
 lovind-o de cârjă D
își curăță șapca de zăpadă, *o scutură*
 lovind-o de cârjă L₁
- r. 13–14: ca de *clopoțel*. Soția D
 ca de *clopoței*. Soția L₁
- r. 23: pe noi“, *mai* spune ea. D
 pe noi“, *oftează* ea. L₁
- r. 25: în aer. D
 în aer *și se prelungesc ciudat*“. L₁
- r. 27–28: n-o fi având altă treabă decât să...“ Vorbea
 de una singură D
 n-o fi vând altă treabă decât să...“ *Femeile*
n-o ascultau, erau obișnuite cu ea, cât era
ziua de lungă vorbea așa fără ca cineva s-o
asculte, vorbea de una singură L₁
- r. 30: *continuă* femeia D
își continuă femeia *vorbăria ei fără sfârșit și*
fără început, pe care nu i-o ascultă nimeni L₁
- p. 530, r. 24: reginele inconștiente D
 reginele inconștiente *și definitive* L₁
- p. 530, r. 34 – p. 531, r. 1: doar mirele și mireasa, liceenii și
 liceenele. D
 doar mirele și mireasa, *nici* liceenii și *nici*
 liceenele. L₁
- p. 531, r. 11: cu gurile mari. D
 cu gurile *lor* mari *și dinții sănătoși*. L₁
- r. 33: hotărâsc să plece. Dar D

- hotărâsc să plece, să renunțe la căldura
binefăcătoare a sobei. Dar L₁
- p. 532, r. 12: măturile la ușă D
măturile lângă ușă L₁
- r. 15: de iarnă. Părăsesc D
de iarnă, folositori împotriva gerului pe care
trebuie să-l înfrunte cât e iarna de lungă
măturând ninsoarea cum ninge, sau drumul
înghetăt în diminețile fără zăpadă. Părăsesc L₁
- r. 17–20: pe basmalele negre, pe fețele zbârcite și se
topește repede. În privirile lor se citește
fericirea de a-și fi cumpărat chiloți groși
pentru iarnă. Se îndreaptă spre parcul din
centrul orașului. D
pe basmalele lor negre, pe fețele lor sbârcite
și se topește repede. Numai ochii lor veseli,
din care oboseala a dispărut definitiv, privirile
lor în care se citește fericirea de a-și fi
cumpărat chiloți groși pentru iarnă, sunt
strălumiți de o bucurie interioară. Căci
frigul e parșiv, el pătrunde până la oase, gerul
subțirel se întinde spre inimă și împotriva
frigului ele trebuie să lupte. Și în vreme ce se
îndreaptă spre parcul din centrul orașului,
ele simt mai puțin frigul. L₁
- r. 27: ninge. Ține, Doamne, neaua asta D
ninge“. „Ține, doamne, neaua asta L₁
- r. 31: Postul Crăciunului D
postul crăciunului L₁
- p. 533, r. 8: să mă bată Dumnezeu dacă D
să mă bată dumnezeu dacă L₁
- p. 535, r. 9–10: și se duce la W.C., să fumeze. D
și pleacă. L₂

p. 536, r. 5–6:	zbatere delicată a aripilor unor fluturi. În sfârșit, fetița a intrat într-o curte	D
	o zbatere într-o curte	L ₂

(p. 541) LUNGA CĂLĂTORIE A PRIZONIERULUI

A apărut în 1971, la Editura Cartea Românească din București. Volumul primește, în același an, Premiul Asociației Scriitorilor din București. Este tradus în Franța (1976), la editura pariziană Denoël, de Marie-France Ionesco, în Olanda (1981), la Editura Meulenhoff din Amsterdam, de Jan Willem Bos. Traduceri ale cărții se fac și în limbile poloneză și maghiară.

În 1983, Sorin Titel rescrie textul romanului sub formă de scenariu cinematografic, intitulat *Patimile*, care va fi publicat, pentru prima oară, de Dorian Branea, în volumul *Bucătăria de vară* (Editura Marineasa, Timișoara, 1997, p. 113–171).

Cea de-a doua ediție (fără modificări) a romanului *Lunga călătorie a prizonierului* este publicată în 1991, la Editura Albatros din București.

În periodice, au fost publicate, anterior, următoarele fragmente din roman:

Prizonierul, în „România literară“, anul II, nr. 9(21), 27 februarie 1969, p. 16, ilustrație: *Familia* de Emilia Weis;

Luna, calul și prizonierul, în „Lucașfărul“, anul XII, nr. 43(391), 25 octombrie 1969, p. 4–5;

Călătoria captivului, în „Lucașfărul“, anul XII, nr. 51(399), 20 decembrie 1969, p. 3, 7;

Începutul călătoriei, în „Tribuna“, nr. 12, 19 martie 1970, p. 3;

Călătorie de iarnă, în „România literară“, nr. 15, 9 aprilie 1970, p. 18–19;

Marea călătorie, în „România literară“, nr. 30, 23 iulie 1970, p. 16–17.

Referiri ale scriitorului la specificul romanului *Lunga călătorie a prizonierului* se regăsesc în două interviuri, publicate în revistele

„Echinox“ (anul III, nr. 1–2, ianuarie–februarie 1971, p. 7) și „Orizont“ (anul XXXII, nr. 28/698, 16 iulie 1981, p. 1, 6). În primul caz, solicitându-i-se de către Ioan Peianov, inițiatorul dialogului, o semnificație proprie ideii de *călătorie*, Sorin Titel evită o definire concretă, lăsând ca aceasta să fie descoperită în paginile noii sale cărți: „Veți găsi, poate, răspunsul în romanul ce trebuie să-mi apară. Cred că aceasta este și ținta întrebării. N-aș vrea să răspund foarte exact, pentru că ar însemna să-mi *decodific* romanul. Ceea ce ar fi și imposibil, deoarece nu cred că o călătorie ar putea să aibă o singură semnificație. Ar fi prea simplu și prea sentimental să spun că existența noastră este o călătorie. Sau poate prea adevărat. Cine poate ști? În tot cazul, orice călătorie e un lucru misterios, ceva plin de obstacole, de pericole ce apar la tot pasul, așa cum ne învață și bunul Jules Verne“. Puțin mai departe, acceptă, totuși, să dea câteva indicii cu privire la tematica volumului: „*Lunga călătorie a prizonierului* este și ea o carte despre memorie, o memorie care însă trădează. În aceasta constă, cred, și motivul tragic al ei. Eroi, pierzându-și memoria, își pierd și atributele umane. Uitând de unde vin, cine sunt, călătoria lor nu se poate derula decât în gol, lipsită de reperele memoriei. Dacă în *Dejunul pe iarbă* era o memorie pe care omul o domina, aici, memoria nu vrea să se supună, aruncându-l pe om în plin absurd, dezumanizându-l“. Fiind întrebat, zece ani mai târziu, tot despre sensul personal pe care-l conferă *călătoriilor*, în cel de-al doilea interviu, prozatorul răspunde: „am scris o carte, cum este *Lunga călătorie a prizonierului*, în care călătoria îmbracă veștmântul negru al disperării“.

Receptarea la momentul apariției volumului. O carte controversată (în primul rând, ca valoare a originalității) și greu încadrabilă: acesta se poate spune că este profilul general ce caracterizează *Lunga călătorie a prizonierului*, luând în considerare discursul de întâmpinare al criticii.

Din punctul de vedere al tehnicii narative, romanul se circumscrie unor formule epice diverse, cel mai des citată, în acest sens, fiind asemănarea cu proza lui Kafka. „Etichetele“ și sugestiile genului proxim pe care *Lunga călătorie a prizonierului* le primește din partea criticilor variază de la „parabolă lărgită“ (N. Balotă, G. Dimisianu), „alegorie“ (Dana Dumitriu), la roman experimental (N. Ciobanu), „carte mimetică“ (Al. Dobrescu), roman al unui

kafkian ratat (Virgil Ardeleanu, Valeriu Cristea), sinteză modernistă între Kafka, Beckett și *noul roman* (Mircea Iorgulescu).

În cronică apărută în „România literară”, nr. 16, 15 aprilie 1971, p. 15, N. Balotă constată că „Sorin Titel dispune de o artă rară, a litotei: arta de a spune multe în cuvinte puține”, *Lunga călătorie a prizonierului*, „având dimensiunile unei parabole lărgite”. Cu toate că se poate stabili o temă centrală a romanului („omul, existența umană”), căutarea cu orice preț a semnificațiilor univoce este lipsită de relevanță: „nu sensul *lungii călătorii a prizonierului* este important, cât modul de constituire a unui sistem de referințe. Or, Sorin Titel a izbutit, în puținele pagini ale romanului său, să construiască din elemente aparent derizorii o rețea tulburătoare de referințe”; „nu semnificațiile, ci atmosfera creată prin semne, indicii, gesturi, atmosfera de așteptare, amânare, *starea de călătorie* în sine este obiectul imediat proiectat de romancier și oferit conștiinței noastre”. Reperul cultural căruia i se atașează volumul nu ține, în opinia criticului, atât de literatura lui Kafka, cât de aceea a lui Beckett, argumentele fiind: specificul de „carte de încercare a omului”, sistemul „cuplurilor” reiterat prin „grupul de trei”, „raportul călău-victimă”, latura ludică a „suferinței”.

N. Ciobanu, în „Luceafărul”, anul XIV, nr. 16(468), 17 aprilie 1971, p. 2, își construiește analiza pe care o face romanului, urmărind caracterul experimental. Acesta se traduce prin sinteza „dintre trama epică de un picaresc sublimat la nivelul tehnicii mobile și sincopate a scenariului de film, de o parte, și tentativa proiectării unui asemenea fond narativ într-un sistem de parafraze și simboluri puternic impregnate cu aluzii mitologice, de altă parte”. În registru simbolic, se remarcă analogia „cei trei drumeți” – „cei trei magi” („aluzie cu sensul inversat”) și se identifică „miturile” sugerate de autor (Fecioara Maria, luntrașul Charon). Deși există și „rezerve” față de elemente de concepție, precum „excesiva insistență asupra unor episoade (strania amnezie a personajelor privind reala lor situație paternă)” și „caracterul enunțiativ al unor capitole”, criticul apreciază cartea „ca pe un moment de certă maturizare artistică a plămuitorului său”.

La polul opus al receptării, se situează Al. Dobrescu, autor al prezentării din „Cronica”, anul VI, nr. 17(272), 24 aprilie 1971, p. 3. Conform acestui comentator, *Lunga călătorie a prizonierului*

nu este decât o scriere-farsă, alcătuită după rețeta *noului roman*. Fixându-și orizontul de așteptare la un „roman de război“, Al. Dobrescu se arată „șocat“ să descopere că volumul prezintă, în succesiunea părților, alte și alte posibilități de lectură: „E greu de spus ce urmărește Sorin Titel cu această *Lungă călătorie a prizonierului*. După primele pagini îți dă impresia unui roman de război, mai departe ești șocat de numeroasele pasaje de un absurd discret și fără reproș, spre final îți închipui că e vorba de o parabolă, pentru ca abia după ultima pagină să intuiești adevărul. Ai fost tras copilărește pe sfoară, ai fost momit și chiar constrâns să aștepti ceva, ceva ce nu poate să vină pentru că totul nu e decât o farsă. Frumoasă, ce e drept, nu însă și originală, ea aflându-și rădăcinile în cărțile *noului roman*“. Criticul sesizează, cu această ocazie a identificării influențelor, intențiile subversive ale autorului care, stăpânind măiestria unei tehnici, exploatează substanța epică în așa fel încât să-l capteze definitiv pe cititor: „Autorul nu ține în primă instanță la semnificația spunerii, singura lui preocupare e de a-l captiva pe cititor, de a-l reține cu orice preț în fața paginii. Știința scriiturii acoperă orice altă intenție (în romanele *noului val* tehnica e fundamentală). Sorin Titel a prins o tehnică, are priceperea scrisului corect (chiar excesiv de corect); și, o dată surprins meșteșugul, paginile curg de la sine una după alta, scriitorul transformându-se într-un veritabil artizan. Cartea se scrie numai în măsura în care autorul folosește o *gramatică* bine învățată pentru a evita greșelile“.

Articolul lui Mircea Iorgulescu („România literară“, nr. 20, 13 mai 1971, p. 9) accentuează caracterul deschis al prozei rezultate dintr-un amestec de influențe (kafkiană, beckettiană și a *noului roman*): „O epopee a depersonalizării [...], deși nu sunt excluse nici alte interpretări“. Compozițional, *Lunga călătorie a prizonierului* cuprinde „o succesiune de scurte secvențe caracteristice, în care cei trei sunt înfățișați în cele mai neașteptate atitudini, în diferite momente ale enigmaticei lor călătorii, fără vreo altă continuitate decât aceea a unității tonului și a atmosferei, mereu apăsătoare și agonică, cu atât mai ireală cu cât fiecare amănunt al unui concret enorm dilatat este înregistrat mai conștiincios, cu mai multă minuție; aceasta în prima secțiune a romanului, pentru că în a doua parte restrânsa colectivitate se transformă dintr-o *prezență* într-o *voce*, pe care o auzim

delirând monoton; descrierea rece, *obiectivă*, cedează locul unui *discurs*, unei confesiuni fără început și fără sfârșit, arbitrar întreruptă la finalul cărții“. Se consideră, și în acest caz, că ipotezele de identificare a personajelor („Cine este prizonierul, cine sunt gardienii, care este culpa deținutului, încotro și din ordinul cui îl transportă cei doi?“) nu-și dovedesc rostul, de vreme ce „prozatorul nu a recurs la o simbolistică facilă, ci a creat un univers straniu și inexplicabil, ireductibil la date comune, cunoscute“.

O „apărare“ a originalității lui Sorin Titel, în raport cu modelele străine, presupuse a fi fost împrumutate, se concretizează prin studiul lui Ion Vlad, *Proza, între experiență și formule tradiționale* („Tribuna“, anul XV, nr. 24/751, 17 iunie 1971, p. 2–3). Dezbaterea pleacă de la observația că *Lunga călătorie a prizonierului*, în pofida recomandării de „roman“ din pagina de titlu, ascunde calități poetice: „Mai degrabă un poem, volumul lui Sorin Titel transcrie radiografia patetică și tragică a unei memorii grav alterate, de unde reprezentările modificate ale unui univers fragmentat și înregistrat tulbure, cu toate contorsiunile posibile“. Mult prea frecventa asociere cu perspectiva kafkiană are relevanța unei impresii de ansamblu, autorul deținând capacitatea de a depăși modelul și de a fi personal în ceea ce scrie: „Cartea pare reeditarea unui univers kafkian, compus însă savant, ca după sugestiile unei viziuni tragice, atinse de o incurabilă maladie. Recuzita nu e doar împrumutată, cum s-ar putea crede la o lectură superficială; Sorin Titel realizează un *spațiu epic* esențial, concepându-l ca un sistem de semne pentru comunicarea unei viziuni cu o acută și indiscutabilă susținere artistică originală. Scriitorul nu mimează o literatură mai mult sau mai puțin ipotetică, ci creează conform unei viziuni proprii, preferând (și programatic) o literatură cu structuri deschise pentru care semnele impun tipul comunicării și o polisemie cu totul remarcabile“. În finalul articolului, Ion Vlad surprinde sensul antitotalitar al parabolei lui Sorin Titel: „Cartea pare un grav rechizitoriu împotriva încălcării libertății omului cu toate consecințele acestei stări: pierderea memoriei sau atrofierea ei, haotizarea trecutului și incomunicarea cu amintirile esențiale ale ființei; sincopa tragică apărută și provocată în contextul supunerii umanității.“

Vorbind despre „natura strict sugestivă a materiei romanului“, Dana Dumitriu, în „Argeș“, anul VI, nr. 6(61), iunie 1971, p. 6, privește, la rândul său, *Lunga călătorie a prizonierului*, ca pe „o operă poetică deghizată, o meditație în termeni alegorici asupra condiției umane“, nuanțând în direcția existențial-simbolică: „Viața se transformă în legendă, este supusă unui proces de metaforizare și aventura terestră a omului devine mit. Călătoria prizonierului e o istorie simbolică a existenței, a destinului implacabil.“

Nemuțumit în chip evident de abandonarea candorii și lirismului din primele volume, care în opinia sa îl definesc cel mai bine pe Sorin Titel, Valeriu Cristea – în cronică la romanul *Lunga călătorie a prizonierului* („Argeș“, anul VI, iulie 1971, nr. 7/62, p. 5) – insistă pe elementele unei kafkianism neizbutit („călătoria ni se pare mai degrabă illogică, decât absurdă“; „scriitorul găsește rareori un alt decor și o altă figurație în locul acelor devenite clasice: [...] râul învâluit în ceață, câmpia dezolantă, casele în ruină, un barcagiu mohorât precum Charon și niște fluturi mari“; „bizarul acesta abundent și cam învâlmășit nu izbuteste să creeze fiorul de spaimă necesar unei astfel de literaturi – Sorin Titel fiind din acest punct de vedere inferior lui D. Țepeneag“), avertizând conclusiv: „Kafka e un scriitor care se lasă cu perfidie imitat; în marginea operei sale se constituie, ca urmare, prin depersonalizare voită sau nu a kafkienilor, o vastă literatură apocrifă. Noua orientare, mai decisă astăzi ca oricând, a prozei lui Sorin Titel implică riscul – ce devine în ochii unora un merit – de a contribui la sporirea ei“.

O notă aparte în tabloul receptării critice a volumului este dată de analiza lui Constantin Pricop, publicată în „Convorbiri literare“, nr. 7, iulie 1971, p. 86. Criticul ieșean nu se oprește să discute gradul de originalitate a autorului și nu este interesat de indicații pentru scrierile ulterioare. Obiectul preocupărilor lui Constantin Pricop vizează pragmatica apropierii/depărtării din mesajul pe care autorul caută să-l transmită cititorului: „*Lunga călătorie a prizonierului* este [...] tocmai o încercare de a acoperi eventualele distanțe între autor și lector. Prima parte a cărții este o descriere obiectivă a drumului și peripețiilor celor trei: prizonierul și însoțitorii lui. În partea a doua se accentuează pronunția la persoana I a unuia dintre ei. Deci la început o tratare exterioară (care presupune amintita

distanță eventuală între autor și cititor). Poziția exterioară permite distingerea *rolurilor*. Trecând la un *comentator* din însăși această societate, raportul se schimbă, dintr-o lume a jucăriilor mecanice, ea devine o lume existențială unde pe primul plan stă perpetua problemă a libertății.[...] Cu această a doua parte distanța față de cititor se micșorează odată cu declarata complicitate a monologului interior“.

Cea mai radicală analiză asupra romanului din 1971 al lui Sorin Titel poate fi întâlnită în textul lui Virgil Ardeleanu („Steaua“, anul XXIII, nr. 5, 1–15 martie 1972, p.19). Particularizând actul de respingere a inovațiilor puse în practică de scriitorii tineri („tinerii n-au dat încă opere pe măsura platformei lor estetice“) la volumul autorului bănățean, comentatorul constată că, oricum am privi această carte, ea nu rezistă decât ca intenție de a scrie în pas cu o modă de import. „Nu e însă păcat să investești un talent autentic într-o compunere premeditat și profund ezoterică?“, se întreabă Virgil Ardeleanu, în același timp neuitând a sancționa așa-zisul „kafkianism“: „până la un punct, l-am identificat pe Kafka: prizonierul își acceptă condiția, protestează vag. Dar într-un asemenea *tipar* Kafka spunea enorm. În *Lunga călătorie a prizonierului* marele scriitor praghez e pur și simplu anulat. Din *Procesul*, să zicem, n-a mai rămas decât *tiparul*, deoarece vinovatul fraternizează cu călăii“. În consecință, afirmă cu maliție criticul, „microromanul lui Sorin Titel emană un aer de frondă gratuită, o intenție de a nu scrie ca alții (români), și atât. Să recunoaștem, nu e prea mult, nici pentru el, nici pentru proza noastră“.

În articolul *Romane simbolice și vizionare*, apărut în „Luceafărul“, anul XVI, nr. 2(559), 13 ianuarie 1973, p. 7, G. Dimisianu efectuează o analiză paralelă a romanelor *Condotierul* de Mihai Giugariu, și *Lunga călătorie a prizonierului* de Sorin Titel, „două scrieri marcat diferențiate prin multe aspecte ale stilului și ale construcției, dar având ca elemente de comunicare același accent transfigurator, tensiunea spre o reprezentare simbolică a lumii concrete“. În cartea lui Sorin Titel, sunt identificate, cu obiectivitate, caracteristicile definitorii care-i asigură reușita („opulența coloristică, pregnanța imaginilor, atât de via și de acuta notare a senzațiilor fizice“. Frigul, foamea, arșița, oboseala, rănilor, sufocările, febrele, întreg cortegiul de suferințe fizice îndurat de cei trei călători pe sinuoasele

trasee pe care sunt sortiți să rătăcească, toate acestea formează materia unei atente și dense înregistrări, covârșită de concret și neistovită în plasticitate“) și, în egală măsură, punctele slabe („Lipsește, totuși, acestei literaturi de rafinament artistic [...] vigoarea de a propulsa o metaforă existențială de anvergură, așa cum Kafka a dat-o pe aceea a Castelului sau, mai aproape de noi și de prozatorii discutați, un Alain Robbe-Grillet pe aceea a Labirintului“). Cheia de lectură a romanului *Lunga călătorie a prizonierului* este, conform opiniei lui G. Dimisianu, evocarea „unui spațiu sufletesc, un purgatoriu moral, pe care cei trei sunt sortiți să-l străbate. *A străbate* îl presupune totuși pe *a ajunge* și în orice caz pe *a rezista*. Povestirea e un discret, dar ferm elogiul adus rezistenței morale, tenacității neînduplecate, mobilizării tuturor resurselor spre a urma un drum la capătul căruia (pentru că are totuși un capăt) se înalță răsplătitor o stea până atunci nevăzută, un astru prietenos, un simbol al speranței“.

Variante: Volumul *Lunga călătorie a prizonierului* (LC), „România liberă“, 27 februarie 1969 (Rl₁), „Lucefărul“, 25 octombrie 1969 (L₁), „Lucefărul“, 20 decembrie 1969 (L₂), „Tribuna“, 19 martie 1970, (Tr), „România liberă“ din 9 aprilie 1970 (Rl₂) și din 23 iulie 1970 (Rl₃).

p. 545, r. 19:	<i>alăptându-și copilul</i>	LC
	<i>arătându-și copilul</i>	Rl ₁
p. 546, r. 13–14:	lacrimile, făcu un mic semn	LC
	<i>lacrimile și când ea își aprinse țigara, el îi făcu un mic semn</i>	Rl ₁
r. 15:	în mașină, pruncul	LC
	în mașină, pruncul <i>adormit</i>	Rl ₁
r. 17–28:	<i>Cel mai greu le era să pătrundă în marile hoteluri, în care, în ciuda banilor și a recomandărilor, accesul le era întotdeauna interzis. Portarii se uitau cu neîncredere și scârbă la prizonier, îi priveau lanțurile de la mâini, dădeau semnificativ din cap, luau o mină impasibilă și le închideau întotdeauna ușa în nas. „Avem bani, plătim, spuneau ei,</i>	

ce aveți cu noi, hotelul e deschis pentru toată lumea.“ „Nu însă pentru pușcăriași“, replicau portarii și-i priveau de sus cu un imens dispreț. „Noi nu suntem pușcăriași“, spuneau ei revoltați la culme. „Cine se aseamănă se adună, spuneau portarii, rânjind cu gura până la urechi. Vreți să nu ne mai deschidă nimeni ușa hotelului, să dăm faliment?“ I.C. Cum afară era un ger năpraznic, hotărâră să intre într-o cofetărie, să bea o cafea tare care să-i țină treji, ei aveau doar de gând să meargă fără să se oprească, până în zori. Dornici să se bucure de puțină căldură, intrară deci, oprindu-se în pragul ușii, buimăciți de lumina puternică dinainte, dar mai ales stânjeniți de privirile consumatorilor. Aceștia își întoarseră fața spre ei, întrerupându-și discuțiile, se vorbea în șoptă, încât în cafenea fusese tot timpul un bâzâit continuu și monoton, acum deci se uitau la ei cu o privire fixă și indiferentă și atunci ei își scoaseră șepcile din cap și salutară, nimeni nu le răspunse la salut, și ei continuau să stea stânjeniți în pragul ușii până când se apropie barmanul de ei, și fără să le spună o vorbă încercă să-i dea afară. „Avem bani, plătim, spuseră cei doi, localul e deschis pentru toată lumea, ce ai cu noi“, se revoltară ei, îmbrâncindu-l la rândul lor pe barman. „Nu pentru pușcăriași“ spuse barmanul arătând spre prizonier. „Noi nu suntem pușcăriași, spuseră ei, cu noi ce ai?“ „Ați intrat cu el în local, mai mare rușinea, spuse barmanul, asta ar mai trebui, să se afle că în localul meu beau cafea pușcăriașii. Vreți să nu ne mai deschidă nimeni ușa cafenelei?“ Apăruseră între timp și două vânzătoare, curioase să participe la discuție. „Fără el n-am

nimic împotriva, puteți intra“, se mai domoli barmanul. „Dar cu el, ce dracu să facem?“ se plânseră cei doi bărbați. „Cum ce să faceți, îl lăsați aici să aștepte“, spuse una din femei, cea mai tânără dintre ele. „Cum să-l lăsăm aici, dacă dispare!“ „Cum să dispară? spuse barmanul, orașul e plin de polițiști, ar fi prins după primii pași făcuți, la stânga sau la dreapta.“ „E un ger cumplit afară“, încercă să se înduioșeze unul dintre păzitori. „Doar nu te-a apucat mila de un pușcăriaș“, interveni în discuție aceeași femeie. E și el om, spuse cealaltă. E-o fi și lui frig, mai adăugă ea, încercând într-un fel să-i ia apărarea. „Nu-i decât un pușcăriaș“, spuse din nou femeia. „Dar e destul de gros îmbrăcat“, spuse cealaltă. „Nu stăm mult“, își cerură cei doi iertare și dispărură pe ușa cafenelei. El stătu un timp nemișcat în zăpadă, privi cerul care era încărcat de stele, era o noapte senină și clară, și cerul avea o strălucire de sticlă bine șlefuită, apoi se apropie de fereastra mare a cafenelei și-i privi pe cei dinăuntru, le văzu gurile mișcându-se, continuau să vorbească între ei, fără să audă ce-și spun, localul era plin, mai ales de bărbați mai în vârstă, împreună cu soțiile lor, care nici ele nu erau atât de tinere, apoi se plictisi să stea acolo la geam și să se uite înăuntru, mai ales că stând așa pe loc, simțea cum îl cuprinde și mai tare frigul și atunci intră în curtea din spatele cafenelei, erau acolo niște lăzi puse una peste alta, peste care ninsese, și la capătul celălalt al ogrăzii era un coridor întunecat și el intră în coridor, și acolo la capătul coridorului văzu un bărbat fumând, mai bine zis îl ghici după focul de la țigare, pentru că pe coridor era atât de întuneric, încât de văzut nu avea cum să-l

vadă. „E în regulă“, spuse vocea. „Poți intra în bucătărie, să te încălzești cât vrei, bărbate?“, spuse omul din întuneric. După voce părea a fi un bărbat foarte tânăr. „Și de ce te-au închis, bărbate?“ întrebă el și oricât încercă prizonierul să-i vadă trăsăturile era imposibil să i le distingă prin întuneric. „O greșeală, puștiule“, spuse prizonierul. Nu oblig pe nimeni să mă creadă, mai spuse el și ridică din umeri și celălalt îi aprinse o țigare și i-o vârî în gură. „Eu te cred, spuse vocea din întuneric, am avut și eu un frate care“... mai spuse el, apoi tăcu deodată. Stătură un timp fără să-și scoată o vorbă, apoi prizonierul spuse: „Se întâmplă“, și din nou se așternu liniștea. „Poți să le spui de o mie de ori că ești nevinovat și ei tot nu te cred“, se auzi din întuneric vocea de lângă el, după o bucată de vreme. „La proces pun martori falși ca să jure strâmb, nu știu eu“, spuse din nou vocea din întuneric și între timp țigara i se terminase, încât doar vocea i se auzea venind din întuneric. Apoi vocea de lângă el spuse în șoaptă: „Ai să mă pomenesti, când ai să stai de vorbă cu alții?“ întrebă el. „Am să te pomenesc“, îi promise prizonierul. „Ia-mă cu tine, spuse deodată cel din întuneric, cu disperare în glas. Ia-mă cu tine, și nu mă lăsa aici, mai spuse el și vocea îi suna jalnică și tristă prin întuneric. „Nu pot să te iau, spuse prizonierul. Sunt prizonierul lor“, adăugă el. „Dacă vrei, schimbăm, propuse vocea din întuneric. Rămâi tu aici și trec eu în locul tău“. „Nu“, spuse prizonierul. „Poate că prizonierul sunt eu, spuse cel din întuneric, nu orice carceră trebuie să arate neapărat ca o închisoare.“ „Poate că paznicii mei...“ mai spuse după un timp vocea din întuneric. „Acum am să plec“, spuse

prizonierul. „Bine“, spuse prizonierul, apoi auzi pașii celui alt în depărtându-se prin întuneric, de-a lungul coridorului, și prizonierul rămase singur, până-și fumă până la capăt țigara, apoi ieși și el în noaptea rece și înghețată de afară. Prizonierul privi un timp Steaua Polară și-i păru că seamănă cu o mică rană însângerată. Din cauza gerului îi înghețară la început mâinile și după aceea picioarele, iar lacrimile provocate de ger îi înghețară și ele pe față. Sta sprijinit de zidul înalt și de câteva ori era cât pe aci să adoarmă, dar se strădui să rămână treaz. Știa și el că înainte de a îngheța, omul adoarme și-i era frică. În sfârșit, după un timp, cei doi ieșiră din cafenea și se îndreptară spre el. Plecară din nou, el, prizonierul, la mijloc, cei doi bărbați la stânga și la dreapta lui, străbătură orașul pustiu la acest ceas al nopții – din când în când doar vreun taxi gol, îndreptându-se spre gară, câte un tramvai pustiu cu taxatoarea moțâind deasupra cușetei de bilete – apoi se treziră în plin câmp și acolo simțiră cu mai multă putere frigul, vântul înghețat și rece le biciuia obrazul, mai era și zăpada, subțire și fină, de parcă ar fi fost sticlă pictată, care lovea peste ochi cu răutate. L₁

548, r. 21:	bătrânul barcagiu	LC
	bătrânul barcagiu <i>Ferihat</i>	L ₁
r. 24–25:	fiecare câte un bănuț	LC
	fiecare bănuții pe care-i aveau	L ₁
r. 27:	cu unghii	LC
	<i>dreapta</i> cu unghii	L ₁
r. 31–33:	putrezită. <i>Le zâmbi larg, cu gura lui știrbă, apoi aruncă bănuții în aer, îi privi cum luccesc în lumina gălbuie a dimineții, râse din</i>	

- nou și bănuții dispărură în buzunarele lui soioase. LC
 putrezită.
 – *Lipovan sau turc? îl întrebară.*
 – *Turc estem, spuse barcagiul și zâmbi larg cu gura lui știrbă, apoi aruncă bănuții în aer, îi privi cum lucesc în lumina gălbuie a dimineții, răsă din nou și bănuții dispărură ca prin farmec în buzunarele lui soioase.* L₁
- p. 549, r. 2: cu spatele. Barcagiul LC
 cu spatele, *încât ei nu puteau s-o vadă, și atunci* barcagiul L₁
- r. 5: de oboseală. LC
 de oboseală, *în vreme ce fluviul liniștit, nepăsător și murdar era tăiat în două de ambarcațiunea greoaie și rudimentară a bacului.* L₁
- r. 9–10: lanțurile cu care era legat. LC
 lanțul cu care era legat. L₁
- r. 11–12: *Greu se mai ține pe picioare, adăugă el, batjocoritor* LC
Ăsta abia se mai ține în picioare, adăugă el L₁
- r. 19: îmbătrânise LC
 îmbătrânise puțin L₁
- r. 22: cu muncile câmpului LC
 cu munca câmpului și cu greutățile L₁
- p. 550, r. 8: *Ei* ne caută LC
El ne caută L₁
- r. 9–10: „*ei*“. „Care *ei*?“ întrebă prizonierul. „Cum care *ei*?“ LC
el. „Care *el*?“ întrebă prizonierul. „Cum care *el*?“ L₁

- r. 20–21: *cuvânt de despărțire. Hotărâră să doarmă pe țărmul pustiu al fluviului* LC
vorbă la despărțire și rămaseră să doarmă pe țărmul pustiu al fluviului L₁
- r. 23–24: cântecul monoton al râului. Apoi LC
 cântecul monoton al fluviului, apoi L₁
- r. 27–28: de umezeală și, căscând cu gura până la urechi, priviră LC
 de umezeală, priviră L₁
- r. 29–30: *cocoșii cântând și, după ce își luară rămas bun de la fluviu, își continuară călătoria.* LC
cocoșul cântând, apoi trecură pe lângă un șir de căruțe încărcate cu floarea-soarelui și după ce-și luară rămas bun de la fluviu, își continuară călătoria, el, prizonierul, cu un pas sau doi înaintea celorlalți, împiedicându-se din când în când de lanțurile de la picioare, mergând puțin legănat, puțin caraghios din cauza lanțurilor, gata de mai multe ori să cadă. L₂
- p. 556, r. 31: Pe măsură ce se apropia seara frigul creștea. LC
Destul de grea a fost pentru cei doi însoțitori noaptea de dinaintea plecării. Descoperiră că orice plecare, orice despărțire de cei dragi e mult mai neplăcută decât s-ar putea crede la prima vedere. În timpul cinei ei rămaseră absenți, iar întrebările puse de soțiile lor plutiră în gol, fără să primească vreun răspuns. Priveau undeva înaintea lor, mestecând câte o bucată de pâine. „Da, desigur“, răspundeau distrați la întrebările copiilor fără să-i vadă, de parcă ar fi fost plecați de multă vreme, de parcă n-ar fi fost acolo în odaie. Când întrebările celor din jur deveneau prea insistente, privirile lor se reîntorceau de undeva de foarte departe și primeau o neașteptată intensitate și strălucire. Ele îi

descopereau parcă deodată cu uimire pe cei din jurul mesei, treceau cuprinse de panică de la un chip drag la altul, acaparatoare și înfometate, atât de intens încât reușiră chiar să-i sperie pe cei de la masă. Pentru un timp se păstra o tăcere stânjenitoare. Cu totul pe neașteptate privirea soției se prinse brusc de cea a soțului ei, cu o anumită spaimă, cu oroare parcă, încât el întoarse capul, nemaiputând să-i suporte privirea. Și după ce bărbatul spuse că se pregătește o călătorie lungă, femeia dădu din cap plină de înțelegere și în același timp din nou gânditoare, concentrată în ea însăși, de parcă ar fi pus la cale ceva foarte important pentru ei toți.

Așa deci se desfășură ultima lor cină, apoi copiii se pregătiră pentru culcare și în cămășile lor lungi veniră să-și ia rămas bun de la tatăl lor. Îl sărutară pe frunte și fiecare dintre ei îi spuse pe rând noapte bună, fiecare se prinse de gâtul tatălui lor iubit și-i sărută obrazul țepos, fiecare din ei se desprinse cu greu din îmbrățișare, luați aproape cu forța, culcați în pătucurile lor. În pat, după ce toți adormiră, bărbații nu putură în noaptea aceea să facă dragoste cu femeile lor. Cuprinși de o neașteptată și ciudată neputință, mâinile lor alergau zadarnic tremurânde de-a lungul trupurilor calde. Săruturile fierbinți ale femeilor ardeau ca niște răni deschise, gurile lor alergau de-a lungul umerilor acoperiți de o sudoare fină, de-a lungul mușchilor crispați ai gâtului, aproape că mușcară din gâtul lor vânos, încât bărbații gemură de durere, ca apoi aceeași gură, tremurătoare, să alerge de-a lungul părului de pe piept, spre coapse... Zăceau deasupra lor, strivindu-le aproape cu greutatea lor de bărbați,

deodată neputincioși, asudați, bâlbâind cuvinte de dragoste, rugându-le să le rămână credincioase, triști că nu le puteau oferi pentru ultima dată dovada bărbăției lor.

*

Prin urmare plecarea era stabilită pentru zorii zilei următoare. În noaptea de dinaintea plecării captivul simți că ceva se pregătește cu privire la el, așa că rămase de veghe toată noaptea, așteptând. Stătu o vreme culcat pe patul lui tare, de scânduri, privind tavanul murdar, mâncat de igrasie, gândindu-se probabil la trista lui soartă, la grava nedreptate pe care ei o săvârșeau cu atâta sânge rece, luându-l drept vinovat, se gândi la toate astea aproape fără părere de rău, pentru că acum toate erau definitiv hotărâte, nici o salvare sau schimbare nu mai era posibilă. Își spuse toate astea ascultând cum șobolanii chițcăiau prin colțuri, fericit aproape că începând de mâine, cel puțin atât cât va dura călătoria, va respira aerul sănătos al câmpiilor, că începând de mâine gratiile din jurul lui vor dispărea pentru o bucată de timp, iar dacă detențiunea va continua, ea va fi totuși de o cu totul altă natură. „Puțină variație nu strică“, își spuse captivul surâzând prin întuneric, apoi se ridică de pe patul unde stătuse trântit, gândindu-se la toate cele de mai sus, și, în vârful picioarelor, privi prin mica ferăstrucică a celei curtea pustie a școlii.

De un real folos le-au fost celor doi însoțitori sfaturile paznicilor închisorii, sfaturi pe care ei le ascultară cu un interes deosebit: aceștia aveau doar o îndelungată experiență în ce privește modul în care trebuie să te porți cu deținuții. „Dacă le arăți puțină înțelegere ăștia sunt în

stare să ți se urce în cap“, spuneau paznicii. „Asta așa e“, spuneau la rândul lor însoțitorii. Fu adus deținutul care arăta ca oricare alt deținut, adică tuns pe cap, neras de vreme îndelungată și cu ochii pironiți în pământ, ceea ce ar fi putut însemna, e adevărat, căință sau resemnare, dar în același timp ar fi putut semnifica și încăpățânare sau protest, iată de ce însoțitorii manifestară de la început o firească suspiciune și rezervă. În mod mai mult simbolic captivului i se legaseră doar mâinile. Legat de picioare n-ar fi putut întreprinde o călătorie atât de lungă, măsură care ar fi fost cu totul inutilă, pentru că de fugit tot n-ar fi avut la o adică unde să fugă. Iată-i deci părăsind curtea închisorii, iată poarta grea închizându-se în urma lor, iată-i în plină stradă obișnuindu-se destul de greu cu lumina soarelui, clipind stânjeniți din ochi, mai ales el, captivul, el care nu văzuse de vreme îndelungată soarele! Străzile orașului erau pustii. În dosul ferestrelor închise, însă, dincolo de obloanele trase, erau cei care pusese rădăcină la cale această lungă călătorie. Cei trei simțeau privirile lor atârându-le grele pe umeri și se mișcau cu stângăcie, prinși de aceste priviri ca într-o menhină. Începură să meargă din ce în ce mai repede împiedicându-se din când în când, ridicând privirea spre ferestrele care la trecerea lor se crăpau ușor. În dosul acelor ferestre reușeau uneori să surprindă câte o siluetă de bărbat sau de femeie, o secundă doar, pentru că cel care pândește acolo avea grijă să dispară cât mai repede.

*

Eforturile lor de a trece cât mai neobservați erau deci inutile. Cei care stăteau la pândă în dosul

acelor perdele tremurătoare nu erau singurii care vegheau. Mai era bineînțeles și marele reflector, instalat chiar în mijlocul pieții, marele reflector circular, aruncându-și jeturile lui de lumină pretutindeni, descoperindu-i din când în când. Lumina aceea care li se scurgea pe față, leneșă, aproape indiferentă, întorcându-se cu regularitate la ei, era tot atât de neplăcută ca și privirile celor care pândeau în dosul perdelelor. Și cum treceau pe străzile înguste ale orașului nu puteau să vadă decât cefele groase ale bărbaților, întorși cu spatele, câte un bărbat în dreptul fiecărei porți închise, stând nemișcați în hainele lor negre. Când ajunseră în marea piață în care era instalat reflectorul, cei de pe acoperișuri își aprinseră și ei felinarele. Se târau în patru labe pe acoperișurile înalte, iar unul dintre ei făcu la un moment dat un pas greșit și se rostogoli de pe acoperiș în piață. Cei trei fură obligați să treacă pe lângă corpul lui neînsuflețit. „Curiosule“, îi spuse unul din însoțitori și-i făcu un semn de muștrare cu degetul. Străzile pe care începură să urce erau acum atât de înguste, încât trebuiau să meargă în șir indian. Stratul subțire de polei făcea de asemenea drumul cât se poate de anevoios. Se întâmpla din când în când ca cel din față, adică deținutul, să alunece și să cadă. Bineînțeles, aceasta provoca alunecarea celorlalți doi care îl muștrau aspru pe deținut, sfătuindu-l să fie mai atent. Pe aceste străzi foarte înguste cei care pândeau stăteau în dosul porților. Porțile greoaie de lemn erau ușor întredeschise și curioșii își scoteau din când în când capul ca să-i vadă, retrăgându-l însă cu repeziciune de îndată ce erau descoperiți de cei trei călători. Ninge cu fulgi mari și rari, și cum mergeau așa auziră

la un moment dat niște pași ușori în spatele lor. Fără să se întoarcă, știură că acei pași mărunți sunt ai soțiilor lor care se hotărâseră să-i însoțească o vreme. Ele mergeau liniștite în spatele lor plângând încetșor, despărțirea era doar destul de grea pentru ele. „Dacă vă mai smiorcăiți atât vă trimitem acasă, spuseră însoțitorii revoltați la culme de această lipsă de decență a femeilor. Fiți tari, spuseră ei, faceți o impresie mai mult decât detestabilă comportându-vă așa.“ Apoi femeile se agățară de ei, începură să tragă de tunicile lor nou-nouțe, depunând toate eforturile posibile ca să-i rețină cu forța. Ei însă nu se lăsară intimidăți, cu călcâiul cizmelor le împinșeră pe femei în zăpadă, le îmbrânciră cu brutalitate. Femeile cuprinse de disperare le sfâșiară hainele, îi zgâriară pe obraz. Cei doi însoțitori erau mai ales furioși, deoarece comportarea nesăbuită a femeilor le submina serios prestigiul în fața deținutului. Femeile nu dădeau nici o importanță sfaturilor lor înțelepte, din contră, cu cât însoțitorii încercau să fie mai oficiali, cu atât păreau ele mai turbate. Una reuși chiar să-și prindă bărbatul de păr și trăgând ca o nebună îl doborî în zăpadă. Înnebunit de durere, însoțitorul scotea niște sunete îngrozitoare. Apoi femeia se muie deodată, vocea ei deveni rugătoare și blândă, și printre hohote de plâns se rugă de bărbat să n-o părăsească. El însă o înjură cu ură, o scuipă în obraz și o lovi peste gură cu o așa putere, încât din gura femeii începu să se prelingă sânge, și atunci, cuprins de milă, bărbatul începu la rândul lui să plângă, mai bine zis să scâncească asemeni unui copil, îngropându-și capul la pieptul femeii, de parcă ar fi voit să se ascundă. „Nu

mă lăsa, spunea el printre sughituri, nu vreau să mă lași, vai și amar de mine, spunea el ștergându-și lacrimile, vai și amar de sufletul meu, soțioara mea, striga el în gura mare, cui te las eu pe tine. " Cu greutate îl despărți celălalt de femeia care și după plecarea lor rămase acolo prăbușită în zăpadă, incapabilă să se ridice de jos, cu fața umedă de lacrimile bărbatului. Rușinat din cauza neașteptatelor clipe de slăbiciune, însoțitorul cu pricina merse o vreme fără să scoată o vorbă. Nu se putu abține și după o vreme se întoarse să privească după femeile care erau deja foarte departe, undeva la capătul acelei câmpii întinse, acolo unde se zărea orașul, atât de departe, încât el nu mai fu în stare să distingă care dintre cele două femei era soția lui. Le privi pe amândouă cu sufletul încărcat de aceleași păreri de rău.

*

Așa începu călătoria celor trei, a deținutului și a celor doi însoțitori, aceștia din urmă plânși, așa cum s-a arătat, de soțiile lor iubitoare, călătorie care începu în acea frumoasă dimineață de iarnă, când soarele de un verde de culoarea ierbii strălucea pe un cer portocaliu, când zăpada de un roșu aprins arunca irizări stranii pe fețele celor trei călători. Însoțitorii îi aruncau deținutului priviri nu lipsite de curiozitate. Prin urmare așa arată, își spuneau în gândul lor, dacă îl privești așa fără să-l cunoști nu ți-ar veni să crezi că e un pușcăriaș, se gândeau ei. Cine știe totuși ce-o fi făcut și asta, cine știe pe cine a supărat și cu ce, își spuneau ei aruncându-i captivului câte-o privire piezișă și semnificativă. „Sunt nevinovat“, le spuse după un timp captivul. „Bineînțeles, așa susțin toți, că n-au nici o

vină“, spuseră însoțitorii. Dar dacă toți ar fi nevinovați, reflectă cel din stânga prizonierului, cine ar mai fi vinovat! „Adevărul va ieși la lumină“, spuse captivul cu multă convingere în glas. „Ce-i adevărul, reflectă cel din dreapta prizonierului, cine poate ști ce-i adevărul“, medită el și căzu pe gânduri. „Dar toate astea sunt probleme mai mult decât foarte complicate“, spuse și cel din dreapta, apoi i se păru totuși că e oarecum în afara regulamentelor să facă filosofie cu un deținut, când misiunea lor era mult mai simplă și mai puțin sofisticată, ei aveau doar datoria să-l ducă și atât. „Toate astea nu ne privesc pe noi, spuse el și se mohorî deodată. Nu-i treaba noastră să știm cine are dreptate și cine nu. Noi nu facem altceva decât executăm ordinul. Ne facem, cum s-ar spune datoria.“ „Știi ei de ce te-au închis, n-avea tu grijă, spuse din nou primul. Nu te-au închis așa pe degeaba.“ „Cu noi nu-ți merge, așa să știi, spuse din nou, după un timp, unul din ei, pe noi nu reușești tu să ne duci de nas“. Cam așa luă sfârșit prima discuție care avu loc între cei trei călători. Mergeau pe o câmpie nesfârșită și ninsă, și pe măsură ce se apropia seara frigul creștea

Tr

p. 557, r. 3–12:

îl lovi din nou. „Am fost prea umani“, își spuse din nou însoțitorul, în vreme ce deținutul se prăbușea pentru a doua oară. De data asta, lovitura fu mult mai puternică decât prima, și deținutul se ridică ceva mai greu. Însoțitorului i se păru atunci captivant jocul acesta de-a prăbușirea în zăpadă, repetă de mai multe ori figura. Ideea că deținutul era oarecum la cherețul lui, că indiferent ce gânduri i-ar fi trecut prin cap, nu avea altă alternativă în afara supunerii oarbe, îl umplu

*de uimire și-l încântă în același timp. Asupra
captiveului* I.C

îl lovi din nou, *cu același calm imperturbabil.*
*Din nou deținutul se prăbuși în zăpadă, de
data asta reușind să se ridice ceva mai greu,
lovitura fiind după toate aparențele mai grea
decât prima. Însoțitorului i se părea foarte
captivant jocul acesta cu deținutul care se
prăbușea în zăpadă cu o dexteritate de
hopa-mitică, așa că repetă de câteva ori figura.
Înțelegea abia acum că oricare ar fi fost
capriciile lui, captiveul nu avea decât o singură
alternativă: aceea de a i se supune.*

*Presupunând că în cele din urmă ar fi reușit
să-l înfurie, această furie ar fi rămas la rândul
ei lipsită de orice fel de repercusiuni, pentru că
așa legat la mâini, cu lanțurile acelea de toată
frumusețea, tot n-ar fi avut cum să reacționeze.
El, însoțitorul, se simți deodată atât de
puternic, încât, de bucurie, aproape că-și
pierdu capul. Asupra deținutului* Tr

- r. 17–18: *ritmul jocului. Până la urmă intră în joc
celălalt însoțitor, și organizează* I.C
*ritmul jocului. Joc care părea totuși atât de
fascinant, încât îl antrenează și pe al doilea
însoțitor. Organizare* Tr
- r. 22–23: *pe neașteptate să tremure și să scâncească.* I.C
*pe neașteptate să plângă, să scâncească
și să geamă* Tr
- r. 27: *Apoi, cei doi* I.C
*Apoi, în timp ce deținutul stătea sprijinit de
un copac căutând să-și revină, cei doi
însoțitori* Tr
- r. 28–29: *să-l doară! Și pe deasupra* I.C

să-l doară. *Cu labele tale de animal preistoric, de piatră să fii, și tot te dărâmă.*
Și pe deasupra

Tr

p. 557, r. 31–33 – p. 558, r. 1–4: nici nu se simte“, *se lăudă el.*

Și ca să exemplifice cele spuse și ca să dea cuvintelor sale o greutate mai mare, îl lovi din nou pe deținut. Lovitură de altfel nefericită, pentru că acesta rămase înțins pe zăpadă fără să mai poată face vreo mișcare. Spre uimirea lor captivul avea o rezistență de fier și un organism într-adevăr neașteptat de puternic

I.C

nici nu simte. *Cu loviturile tale prostesti, uite ce ai reușit să faci. Mai du-l acum dacă poți“.*
Spre uimirea lor însă captivul avea o sănătate de fier și o rezistență cu totul excepțională

Tr

p. 558, r. 5–7:

să continue călătoria. Cei doi însoțitorii îl întrebară, *nu fără o anumită jenă, dacă îl doare.*

I.C

să-și continue călătoria. „Te doare?“ îl întrebară cei doi însoțitori cu sfială și cu delicatete

Tr

r. 11–15:

de un entuziasm neașteptat. *Dar abia reușiră să facă doi sau trei pași, că deținutul, din nebăgare de seamă, alunecă într-o groapă de unde cu greu reușiră să-l scoată afară. „E cam neîndemânatic, dar bine că rezistă“, își spuseră însoțitorii și apoi își continuară călătoria.*

I.C

de un entuziasm neașteptat. *După aceea deveniră însă din nou foarte circumspecți. destul să le întinzi un deget și ei își cuprind toată mâna“, își amintiră ei cuvintele înțelepte ale paznicilor de la închisoare. Captivul, probabil sub efectul loviturilor primite, alunecă într-o groapă și ei doi însoțitori depuseră*

mari eforturi ca să-l scoată de acolo. Din nevăgare de seamă unul din ei alunecă la rândul lui în groapă și celuilalt îi fu destul de greu să se descurce singur. Era o groapă plină cu noroi și când ieșiră, captivul vru să mulțumească pentru ajutorul oferit, dar cum avea gura plină de noroi nu reuși să articuleze nici un cuvânt ca lumea. „E neîndemânatic“, constatară însoțitorii și se cam mohorâră, pentru că e mult mai dificil să transporti un om neîndemânatic decât unul care se descurcă ușor. „Bine însă că rezistă la drun“, își mai spuseră, apoi își continuară călătoria. Tr

- r. 16–20: Mai *captivant* și în același timp mai spectaculos se desfășură jocul cu popicele. *Întâi de toate se căută un loc potrivit, o câmpie întinsă, fără denivelări de teren. Se alege, de asemenea, cea mai potrivită oră din zi, o oră care să permită o vizibilitate maximă. I.C*
 Mai *distractiv* și în același timp mai spectaculos se desfășură jocul cu popicele. *Jocul avu loc cam în felul următor: în primul rând se căuta un teren care să permită desfășurarea jocului, un loc fără denivelări de teren. În același timp se alegea acea oră a zilei care să permită o vizibilitate maximă Tr*
- r. 25: *își spuseră ei. I.C*
ținu să constate unul din însoțitori. Tr
- r. 26: *adăugară. I.C*
spuse la rândul lui celălalt. Tr
- p. 559, r. 7–9: *ștergându-și cu pumnii ochii plini de lacrimi. „Uite, curge și sânge“, mai spuse, arătându-le capul spart. I.C*
cu lacrimi în ochi, nu mai pot să rabd, am capul spart, spunea el, uite curge și sânge!“ Tr

- r. 10–11: rolul tău, *nu e frumos să fii laș*“, *mai spuseră ei*. „Un bărbat trebuie I.C
rolul tău *în joc, dacă am fi în locul tău pe*
cuvântul nostru de onoare că nu ne-am da la o
parte.“ „*Recunosc că sunt cam fricos, spunea*
deținutul, recunosc că am o scăzută rezistență
la durere.“ „*Ești lipsit de bărbăție, spuneau*
însoțitorii. Un bărbat trebuie Tr
- r. 14: loviturile celuiilalt. I.C
loviturile celuiilalt, *lovituri care deveneau*
din ce în ce mai dese. Tr
- r. 15–18: *frânt de oboseală. Cel care primea loviturile,*
în timp ce sângele îi curgea șiroaie pe față,
fi spuse deținutului să fie atent și să ia exem-
plu. „*Întotdeauna mi-a fost frică*“ I.C
mort de oboseală, iar celălalt, cuprins de o
imensă bucurie, în vreme ce sângele îi curgea
șiroaie pe față, începu să cânte un imn sau
un marș de un indiscutabil optimism, de un
entuziasm vecin cu delirul. „*la exemplu*“,
spuse găfâind de oboseală cel prăbușit la pământ,
adresându-se bineînțeleș deținutului.
„E vorba și de vocație”, spuse el. „*Mie întot-*
deauna mi-a fost frică“ Tr
- r. 20: Mă ascundeam I.C
Mă ascundeam *în pivniță sau în closet* Tr
- r. 24: m-am obișnuit. I.C
m-am obișnuit. *Totul la urma urmei e o*
chestie de obișnuință. Tr
- r. 29: *mai spuse el* I.C
spuse celălalt însoțitor Tr
- r. 32: călătoriei. I.C
călătoriei. *În noaptea aceea dormiră în*
pivnița unui depozit de cereale, un imens
hangar peste care ninsoarea așternuse o
căciulă de zăpadă, aflat undeva în plin câmp

la o distanță destul de mare de sat. Noaptea nînse tot timpul, prin ferestrele sparte, prin care de altfel pătrundea neprietenos frigul, ei auziră foșnetul continuu și mătăsos al zăpezii. Se încălziră strângându-se unul în altul, iar lanțurile de la mâinile prizonierului erau atît de reci, încât îi provocau acestuia la încheieturi o durere cumplită. Tr

- p. 560, r. 2-7: să arate foarte rău. Hotărâră deci să treacă la jocuri ceva mai liniștite. *Îi interesa mai ales, mai bine zis îi fascina, promptitudinea cu care reacționa deținutul la toate hotărârile lor, precizia cu care era executată fiecare poruncă.* Erău însă capricioși, le treceau prin cap tot felul de idei năstrușnice. I.C
- să arate destul de prost, așa că hotărâră să treacă la jocuri ceva mai liniștite. Erău însă capricioși, le treceau tot felul de idei năstrușnice prin cap, și se întîmplă uneori să-i ceară deținutului să treacă înot cîte un râu înghețat și, bineînțeles, acesta se executa. Tr
- r. 16: își continuau călătoria. I.C
 își continuau călătoria. Când erău prea oboșiți adormeau în mers, mergeau deci cu ochii închiși împiedicându-se unul de celălalt, căzînd unul peste altul, lovindu-se în cădere. Tr
- p. 568, r. 21: Spre seară I.C
 Cît fu ziua de lungă merșeră fără să scoată vreun cuvînt, doar spre seară I₁
- p. 569, r. 6: salivară I.C
 salivară în același timp I₁
- r. 8-17: ochii. Apoi, privind drumul pustiu, luna subțire și palidă, drumul cu băltoacele care începeau să prindă o pojghiță subțire, luna decolorată și lividă, se posomorâră, oftară

din toți răunchii, privindu-l cu ură pe prizonier. „Te-a asurzit Dumnezeu, că nu mai scoți nici un cuvânt“, îl îmboldiră ei, *împungându-l cu vârful baionetei*. Iună, lună nouă, taie pâinea în două și ne dă și nouă“, spuse *atunci repede* prizonierul, apoi tăiară *pâinea cam veche, cam mucegăită*, cu baioneta. „Te-ai săturat?“ îl întrebă pe prizonier *după ce terminară de mâncat*.

I.C

ochii și prizonierul se întoarse spre el, aruncându-i o privire uimită. „El și tu“, spuse prizonierul, apoi când vru să continue celălalt începu din nou să râdă, așa că renunță, înțelegând cât de inutilă ar fi fost orice fel de discuție. „E ca o sprânceană“, spuse cel care râdea. „Ca o sprânceană de femeie tânără și cam curvă“, adăugă el continuând să râdă. „Femeile“, spuse cel din stânga lui, „am cunoscut destule la viața mea, mi-or fi de-ajuns“, mărturisi el, apoi se opri deodată, retrăgându-se într-o mahmureală ursuză și puțin binevoitoare. „Maică Precistă, știu c-am dus-o atunci bine? spuse el cu voce tare, ar fi păcat de la Dumnezeu dacă m-aș plânge“. „Când atunci?“ întrebă celălalt. „Ce, când atunci?“ făcu plin de uimire cel întreat. „Când ai dus-o bine?“ întrebă din nou cel din stânga prizonierului. „Cândva...“ spuse din nou cel din dreapta, umflându-se teribil în pene și dându-și mare importanță, privindu-l disprețuitor pe celălalt. „Acolo“, mai adăugă el scărpinându-și părul de pe piept. „Aha“, spuse celălalt duminindu-se cu totul pe neașteptate, apoi tăcură din nou o bună bucată de timp. Luna între timp începu să primească o strălucire ciudată, cu toate reflectoarele

îndreptate asupra ei. „Parcă eu nu le știu“, se dezmetici după un timp celălalt. „Mie îmi vorbești despre asta“, adăugă el, scuipând drept înaintea lui cu multă știință și obidă în același timp și din nou începu să râdă. „Aș vrea s-o văd și eu pe muierea aia care să-și pună mîntea cu unul ca tine“, spuse cu un dispreț ucigător în glas. „Păi eu, frățioare“, începu el să povestească, și amănuntele pe care le dădu aprinseră niște străluciri ciudate în ochii amîndurora. Apoi privind drumul pustiu, luna subțire și palidă, drumul cu băltoacele care începeau să prindă o pojghiță subțire, luna decolorată și lividă, se posomorâră din nou, oftară din toți rărunchii, privindu-l cu ură pe prizonier. „Ce, te-a asurzit Dumnezeu, că nu mai scoți nici un cuvânt“, îl îmboldiră ei împingându-l cu vârful baionetei. „I.ună, lună nouă, taie pâinea în două și ne dă și nouă“, spuse cu totul pe neașteptate prizonierul și îngenunchie în mijlocul drumului. Ceilalți îi urmară exemplul, îngenunchiară și ei, își scoaseră căciulile din cap și rănaseră un timp așa, apoi tăiară luna cu baioneta, era caldă și proaspătă, și în timp ce o mestecau pe apucate, cel din dreapta spuse: „Când scotea pâine din cuptor ne rupea întotdeauna câte un dărab, uite așa...“ „Cine? întrebă cel din stînga, cine scotea pâinea din cuptor?“ mai vru el să știe. „Cine, cine?“ se miră cel din dreapta. „Așa, aburită“, mai adăugă el, apoi amuți din nou și începu să mestece cu lăcomie. „Cât roata la căruță“, mai spuse în timp ce mesteca. „Te-ai săturat?“ îl întrebară pe prizonier. (Bineînțeles că-i dăduseră și lui să mestece.)

I,₁

firimituri.

I.C

- firimituri. „Așa pâine n-ai mai mâncat, tu, niciodată, îi spuseră. Uite cât e de caldă”. *I₁*
- r. 24–25: în tăcerea din jur. *I.C*
 în liniștea din jur. *I₁*
- r. 25–26: o căruță, cu un singur cal. O femeie adormită ținea hățurile în mână, și trăsura trecu *I.C*
 o căruță, un fel de caleașcă cu un singur cal, cu un singur călător, cu o femeie adormită cu hățurile în mână, și caleașca trecu *I₁*
- r. 28: basma, pieptul *I.C*
 basma de mătase neagră, pieptul *I₁*
- p. 570, r. 26: haina *I.C*
 haina calduroasă de pe el *I₁*
- r. 34: îl întrebă el. Apoi își lipi trupul *I.C*
 îl întrebă el. Nu avea cum să-l mângâie pentru că lanțurile de la mâini nu-l lăsau, așa că-și lipi trupul înghețat *I₁*
- p. 571, r. 1: cu care stătuse spre foc *I.C*
 cu care nu stătuse spre foc *I₁*
- r. 16–17: în moalele capului *I.C*
 în moalele gâtului *I₁*
- r. 19: în față. Calul zăcea horcăind într-o baltă de sânge *I.C*
 în față, și abia acum înțelese el sângele de pe mâinile femeii și acum calul zăcea horcăind încă într-o baltă de sânge *I₁*
- r. 27–31: Mirosul dulceag al cărnii le răscoli stomacurile, până când acestea se răzvrătiră și atunci fără să se îndepărteze prea mult de foc vomitară, dând afară un lichid verzui. Carnea, între timp, începu să se rumenească și ei rupseră din ea sfâșiind-o cu dinții, arzându-și buzele și gingiile. *I.C*

Un miros acru și greu de suportat, de fecale de animale și de vomitură se amesteca cu cel dulce al cărnii care începea să se frigă, să se rumenească, a cărnii dulci și proaspete din care începură să rupă, sfâșiind-o cu dinții, arzându-și buzele și gingiile.

L₁

printre sughițuri.

I.C

printre înghițituri hulpave.

L₁

își dădură cu părerea însoțitorii

I.C

își dădu cu părerea celălalt

L₁

mai spuseră ei.

I.C

își dădu cu părerea celălalt. „Când eram mic...“, începu el să povestească, dar nimeni nu-l mai asculta, toți fiind ocupați cu înfulecatul cărnii. O bucurie neașteptată li se născu în suflet, încât începură să cânte și să danseze în jurul focului, până când la răsărit apărură zorile și atunci adormiră pe lângă focul pe jumătate stins, sături și morți de oboseală.

*

Femeia, tăcută, posacă, indiferentă, privindu-i cu nepăsare și cu o oarecare repulsie, le-a adus un hârdău mare plin cu apă fiartă, apoi, după ce întinse fiecareia dintre ei câte o bucată mare de săpun care putea îngrozitor, ieși din odaie. Nu înainte însă de-ai spune prizonierului că în ce privește hainele lui le va spăla ea. El fiind cu mâinile legate nu avea doar cum să le spele singur. Hainele prizonierului erau bineînțelese cele mai zdrențăroase și mai puturoase dintre toate, și femeia trimise un copil după ele, așa că prizonierul în pielea goală îi dădu zdrențele lui, copilului. Se așeză apoi mai aproape de vatra în care ardeau câțiva busteni groși în stare să încălzească sufletul lui rebegit de frig și de

boală. Simțea cum căldura pătrunde în el, cun
îl cuprinde o moleșeală plăcută, trebui totuși
să se îndepărteze puțin de foc pentru că lanțurile
de la mâini și de la picioare i se încălziră prea
tare. Cei doi, în pielea goală ca și el, prăvăliți
aproape deasupra hârdăului cu apă leșioasă, cu
trupurile lor groase și păroase, își spălau în tăcere
cămășile și izmenele, cu gesturi stângace și cam
caraghioase, pentru că nu erau obișnuiți cu
munca asta. Apoi copilul intră din nou în odaie,
se așază liniștit pe pragul ușii și după ce-și scoase
din buzunar o muzicuță începu să cânte. „S-a
cam răcit apa asta, dacă vrei să aduci puțină
apă fiartă“, spuse unul din bărbați. Și băiatul
ascultător ieși din odaie și reveni din nou cu o
găleată plină cu vârf cu apă fierbinte. În vremea
asta prizonierul, acolo lângă foc, se lăsa totuși
cuprins de moleșeală, închise chiar de câteva ori
ochii gata să se prăvale cât era de lung pe
podelele de curând spălate, care aveau un miros
puternic de leșie. Ca să rămână în picioare se
prinse cu mâinile de lampa atârnată într-un
cârlig din grindă. Lampa cedă înainte ca ceilalți
să-i sară în ajutor, căzu peste lampă, a cărei
sticlă de abajour se sparse. Rămaseră toți în
întuneric gata să ia foc, dar cei doi săriră repede
să stingă focul. Când femeia aduse, la fel de
posacă, ursuză și indiferentă, o nouă lampă, de
data asta un felinar pe care-l luase din grajd,
îl văzură pe prizonier cu șiroaie de sânge
curgându-i de-a lungul trupului și al feței.
Bucățile de sticlă spartă, ca și petrolul de lampă,
îi intraseră în carne și acum îl usturau
îngrozitor. Femeia fără să se rușineze de
trupurile lor goale, de altfel era o femeie atât
de stearpă, încât nici o clipă ei nu se gândiră
la ea ca niște masculi, îi spălă prizonierului cu

un prosop aspru și muiat în apă fierbinte, trupul. El răbdă durerea fără să scoată o vorbă, apoi ea turnă peste trupul lui spălat, în rănilor căruia sângele mustea încă, un fel de ulei plăcut mirositor care-i calmă cu prin minune durerile. „Aveam mâinile legate, căută el să se justifice, n-aveam de ce să mă sprijin“. Între timp cei doi bărbați își aranjară rufe în preajma focului să se usuce. „Într-un ceas, două sunt uscate“, spuse femeia. „Ce faceți, rămâneți aici?“ întrebă ea. „Pe frigul ăsta să nu scoți un câine din casă“, spuse unul din bărbați. „Aș dormi într-un pat, n-am dormit de mult într-un pat. Am și uitat cum arată un cearceaf și o pătură cu care să te acoperi.“ „Sunt bolnavă“, spuse femeia. Am rămas așa de la nașterea copilului, mai spuse ea indiferentă și în același timp plictisită de explicațiile pe care le da. N-o să am vreme să unblu după voi. Apoi, după ce le dădu păturile cu care să se învelească, ieși din odaie. Focul între timp începea să se stingă, așa că se vârâră toți trei sub păturile calde. Tusea îi încercă o vreme înainte de a adormi. Și după ce păzitorii lui adormiră, singurul care rămase treaz fu prizonierul... O văzu pe femeie deschizând ușa și strecurându-se în vârful picioarelor în odaie. „Nu pot să dorm“, spuse femeia în șoptă stând nemișcată în dreptul ușii și privind-l țintă, cu ochii măriți poate de spaimă. „Nici eu, spuse prizonierul. E prea cald. Țștia ard ca niște cărbuni aprinși“, mai adăugă el. „Mie mi-e frig“, spuse femeia. De atâția ani dorm singură. N-are cine să mă încălzească.“ Prizonierul nu știu ce să răspundă. „Asta-i un fel de blestem“, spuse femeia. Apoi se apropie de pat și sprijinindu-se de marginea lui îi șopti prizonierului: „Știi, eu mi-am omorât bărbatul.

Iubeam pe altul, spuse. Pe unul frumos ca tine. Și l-am onorât pentru ăla. De atunci nu mai sunt femeie, pricepi?” „Copilul?” întrebă prizonierul. „Copilul l-am făcut cu bărbatul, spuse femeia. În patul de dincolo”. „Ce-mi spui mie toate astea?” se revoltă prizonierul. „Ar trebui să te lege pe tine în locul meu, pe tine să te ducă. Tu ești vinovată, nu eu. De ce trebuie să plătesc eu pentru voi toți?” întrebă prizonierul. Femeia începu să plângă în șoaptă. „Dar nu eu, strigă prizonierul. Nu eu”. Și deodată începu să plângă și el ca un copil, lacrimile îi curgeau pe fața palidă și suptă. „Săracul de tine, cum arăți”, spuse femeia privindu-l. „Nimic n-a mai rămas din tine decât ochii”, mai spuse, înseninată pe neașteptate. „Ai început acum cu laudele”, spuse prizonierul aproape cu ură. Nu cumva vrei ca eu să te izbăvesc. Să iau totul asupra mea, ca tu să te poți culca mai departe liniștită cu iubitul tău. Dar nu vreau asta, strigă din nou prizonierul. Nu vreau. De ce să fiu eu cel care...” „Au să te omoare?” întrebă din nou femeia, aproape cu curiozitate. El plângea însă atât de tare, încât la început nu se sinți în stare să răspundă. „Nu știu, spuse totuși, după aceea, dar atât de încet, încât el aproape că nici nu-i auzi cuvintele. „Când?” întrebă femeia, cu aceeași curiozitate nestrămutată în glas. „Când o asfinți soarele”, spuse el, potolindu-se deodată, cuprins de o liniște senină și blândă. „Când o asfinți soarele”, mai spuse încă o dată, evitând privirile femeii. „Cei doi?” întrebă femeia, arătându-i cu capul pe cei doi bărbați care dormeau în stânga și în dreapta lui. „Unul din ei”, spuse prizonierul în șoaptă, evitându-i din nou privirea. „Care?” întrebă femeia, mânăta

de aceeași curiozitate nestăvilită. „Nu știi“, spuse prizonierul. „Dorin foarte liniștiți?“ spuse femeia. „Am putea...“, dar se opri cu fraza la jumătate, ducându-și speriată mâna la gură, înspăimântată și înfricoșată la cubne de gândul ucigaș care i-a trecut prin minte. Se priviră în tăcere unul pe celălalt, timp îndelungat, ascultându-și cu spaimă bătăile inimii. „Nici n-ar simți“, spuse femeia. „Nici n-ar avea cum să simtă în somn“, spuse ea. „Nevinovați ca niște prunci.“ O strălucire plină de cruzime i se aprinse în priviri. „Cun?“ întrebă prizonierul, incapabil să-și desprindă privirea de pe fața ei, murmurând cuvintele de parcă ar fi fost în transă. „Cu cuțitul“ spuse femeia. O lovitură în ceafă sau în inimă, e sigur. La fel ca pe celălalt. „Nu, spuse în șoaptă prizonierul, nu așa.“ „Cu cearceaful“ spuse femeia. „Strangulat cu cearceaful. Nu curge sânge, prin sufocare adică.“ „Nu, spuse prizonierul, nu așa.“ „Cu funia“ spuse femeia. „Spânzurați“. „Nu, spuse prizonierul. Nu pot, spuse el și izbucni din nou în plâns.“ Nu pot, strigă el printre lacrimi. Ei pe mine, nu eu pe ei, adăugă el, fără să-și dea seama aproape ce spune, bâlbâind cuvintele, înecându-le într-un val de salivă, care-i curgea din gură. „Iartă-mă“, spuse femeia, cu o simplitate mohorâtă și tristă. Aș fi făcut-o eu, adăugă ea. Ca tu să rămâi... „Cum?“ întrebă prizonierul. „Nevinovat“ adăugă ea și zâmbi îndepărtat și straniu. „Voi, nevinovații!“ aproape că strigă ea și o licărire de ură i se apropie de priviri. Vă știu eu pe voiăștia, nevinovații, adăugă ea cu o voce groasă și aspră. „Cel mai ușor e să fii nevinovat, adăugă ea cu o furie oarbă. Iată de ce voi, trebuie să plătiți, voi întotdeauna“, o

spuse ea, căzută aproape în extaz. Aceasta e suferința voastră, spuse ea liniștindu-se deodată. Noi, o avem pe-a noastră. Atât de grea, atât de grea, spuse ea în șoptă, apoi părăsi odaia. La malul fluviului ajunseră într-o dimineață liniștită și blândă de toamnă, nu cu mult după răsăritul soarelui, când câmpiile pustii printre care unduia fluviul erau acoperite cu o brumă groasă și albăstruie, care lucea ca o hlainidă bătută în pietre scumpe, în lumina albă și rece a soarelui.

I₁

p. 576, r. 10:

Seara scriau uneori scrisori

I.C

Serile scriau întotdeauna scrisori

Tr

r. 17:

greul începea atunci

I.C

greutatea intervenea atunci

Tr

r. 32:

creioanele. Datorită zelului

I.C

creioanele. De cele mai multe ori datorită zelului

Tr

p. 577, r. 8:

putuseră s-o obțină.

I.C

reușiseră să-și facă rost. Scrie și tu o scrisoare, dacă vrei, se învoiră după o vreme cei doi însoțitori, cuprinși de o neașteptată și surprinzătoare generozitate. Hârtie avem destulă și creioanele când ni se termină facem noi rost de altele, îi spuseră ei, dar spre surprinderea lor captivul nu se grăbi să le urmeze îndemnul, din contră se posomorî deodată și primului creion pe care îl ascuți reuși să-i rupă vârful.

– Cui vreți să-i scriu, întrebă el după un timp, dând indiferent din umeri și ocolindu-le privirea. Cui și mai ales unde, adăugă el după un timp, încercând să zâmbescă, de parcă cei doi cu îndemnul lor neașteptat reușiseră să facă o glumă foarte bună.

– Păi la nevastă, își dădu cu părerea unul din însoțitori. Nevestele se bucură când primesc

scrisori din străinătate, sunt orgolioase, vreau să știe că te gândești tot timpul la ele, că nu le-ai uitat o clipă, mare lucru o scrisoare pentru o femeie care a rămas singură, ascultă-ne pe noi, spuseră ei.

– *Eram prea tânăr, spuse captivul și se posomorî mai tare. Eram prea tânăr atunci... adăugă el după o lungă pauză.*

Când atunci? întrebă uimit însoțitorul.

– *Atunci când m-au luat, preciză captivul. Sunt mulți ani de atunci, foarte mulți ani, spuse el căuțând parcă să-și anințească numărul de ani care au trecut.*

– *Nu știam, spuse însoțitorul. Nouă nu ni s-a spus mare lucru, adăugă el.*

– *Până s-au strâns probele, spuse din nou deținutul. A fost un proces lung și foarte complicat, adăugă el. Abia spre final au hotărât să se grăbească. Bineînțeles, în detrimentul unor probe exacte. Justiția, au fost ei de părere, nu poate aștepta la infinit. În realitate eram prizonier de război, dar trecuse vreme atât de îndelungată de la război, încât uitaseră adevăratul motiv pentru care eram închis.*

– *Și în ce război ai fost luat prizonier, întrebă din nou însoțitorul, evitând în acest fel să-și dea o părere asupra felului în care procedase justiția.*

– *O, e foarte mult de atunci, spuse prizonierul zâmbind. Eram foarte tânăr. Și pe deasupra e un război atât de lipsit de importanță, încât, pur și simplu, istoria a uitat să-l consemneze.*

– *Prin urmare, nu erai însurat, întrebă din nou însoțitorul revenind la punctul inițial al discuției.*

– *Nu, spuse deținutul, eram prea tânăr, nu-mi ardea în vremea aia de femei, adăugă el și zâmbi din nou. Studiam filosofia, adăugă el și ofiță.*

– *Cred că e foarte plicticos să-ți pierzi vremea cu prostii de astea. Uite unde ai ajuns cu filosofia, îl muștră pe captiv celălalt însoțitor. Când gândești prea mult ei pun ochii pe tine, ascultă-mă pe mine ce spun. Țștia ca tine sunt suspecti întotdeauna.*

– *Dar eu eram un adept al lui Hegel, spuse deținutul. Nu cred că...*

– *Prea puțin îi interesează pe ei al cui adept ești, spuse însoțitorul și scuipă lung drept înaintea lui. Iar după o scurtă tăcere însoțitorul întrebă din nou:*

– *Cineva te așteaptă acolo, acasă?*

– *Acum două nopți, spuse captivul și se întristă deodată, an visat cu mama.*

– *Și cum arăta? întrebă cu aceeași curiozitate însoțitorul.*

– *Bătrână, spuse captivul. În ultimul timp a îmbătrânit mult. Era o femeie frumoașă. O iubeam foarte mult.*

– *De ce spui o iubeam? întrebă însoțitorul.*

– *Nu știu, spuse uimit deținutul. Așa mi-a venit, adăugă el și căzu pe gânduri.*

– *În ultimul timp mă gândesc mult la copii, spuse însoțitorul. Poate chiar mai mult decât la nevastă, pe care mi-o închipui doar din când în când, mi-o amintesc cu cât nesăț făcea dragoste cu mine și după aceea îmi trece și mă gândesc la copii, așa cum ți-am spus, cum veneau seara să mă sărute înainte de culcare, îmi amintesc cum cel mai mare duminica venea la mine în pat, se vâra sub plapumă și mă lua de după gât... Asta se pare că era cea mai mare plăcere a lui. Stătea lipit de mine și era cald ca o pasăre căzută din cuib, și de cele mai multe ori o strigam pe nevastă-mea să vină să-l ia și să-l îmbrace că ne prinde amiaza în pat. Acum când mă gândesc la toate acestea îmi dau seama*

cât am greșit grăbind-o în felul ăsta și cel mai mult mă doare că nu l-am lăsat să stea lângă mine cât vrea, pentru că întotdeauna îl smulgea cu forța din pat, bietul copil plângea și în ochii lui citeam o durere foarte mare care atunci mă lăsa indiferent, dar care acum mă face să nu pot dormi noaptea. Pijamaua i se rupsesse la subțiori, îmi amintesc foarte bine și așa în glumă, ca să-l fac să râdă, pentru că avea un râs foarte frumos, cristalin ca o apă curată, îl gădilam, acolo la subțiori și dragul de el se prăpădea de răs. Atunci maică-sa îl lua din pat, o supăra răsul copilului și el deodată din răs trecea direct în plâns și când mă gândesc acum la asta mă doare tare, simt că nu pot să suport. — Al meu, începu să povestească celălalt însoțitor, avea obiceiul să se joace cât era după-amiaza de lungă, seara cădea de oboseală, nu era în stare să-și facă lecțiile, îl găseam câteodată adormit deasupra caietului de matematică, îl luam atunci în brațe și-l duceam așa adormit în pat, când îl lăsam în așternut se trezea pe jumătate, tăticule, îmi spunea, să mă scoli dimineată devreme, că nu mi-am rezolvat exercițiul, și dimineata când mă duceam la el să-l scol vedeam cât de frumos doarme, cu mâinile deasupra capului, așa cum dorm copilașii, altă dată dormea strâns covrig, cu capul vârat între picioare, stăteam ca un prost și mă uitam la el, era liniște în odaie de se auzea numai ticăitul ceasului de pe perete și râsuflarea lui liniștită și mi se rupea inima să trag de el să-l scol, îi luam atunci mânuța și i-o mișcam ușor, și atunci scâncea nu știu cum de parcă ceva s-ar fi rupt în el, de parcă îl durea ceva foarte tare, și atunci îl prindeam de umăr și-l scuturam și mai tare, mai lasă-mă puțin,

tăticule, se ruga el, mai lasă-mă să dorm puțin, numai o minută spunea el, și atunci mă înduioșam mai tare auzindu-l cum spune în loc de minut, minută, și-l luam din pat pe jumătate adormit, îl așezam pe scaun și acolo continua să moțâie și atunci încercam să-l îmbrac eu și pe măsură ce-l îmbrăcam se trezea, când îi trăgeam pantofii în picioare era treaz de-a binelea, s-a sculat copilul, întreba nevastă-mea pe jumătate adormită, și se întorcea pe partea cealaltă, vezi să nu întârzie iară, mai spunea ea și adormea din nou și în vreme ce dragul de el își făcea lecțiile eu îi ungeam pâinea cu marmeladă sau cu untură și după ce el pleca mă apuca nu știu cum o tristete, casa mi se părea deodată pustie fără el. – Cea mai mare bucurie pentru al meu era să-l spăl sâmbăta pe spate, asta după ce-o mai crescut, după ce l-o apucat rușinea de maică-sa și n-o mai lăsa pe ea să-l spele, îl puneam în albie, făcusem special o albie pentru el, apa era fierbinte și se făcea sărăcuțu roșu ca un rac, luam apă în punni și i-o aruncam ușor pe spate ca să se obișnuiască cu fierbințeala, e bine, tată, îl întrebam, tare e bine, îmi răspundea el și trenuru tot de plăcere, și iar luam apă în punni și iar i-o aruncam pe spate și atunci începea să râdă de parcă l-aș fi gădilat, e prea fierbinte, tăticule, zicea, printre hohote de râs, e mult prea fierbinte, și atunci mai puneam puțină apă rece ca nu cumva, Doamne ferește, să-l opăresc pe băiețuș și iar luam apă în punni și i-o aruncam pe spate, acum e bine, acu e așa cum trebuie, spunea el, atunci luam săpunul și-i acopeream tot trupul cu un strat subțire de săpun alunecos, avea dragul de el o piele atât de fină și fragedă, mai mare dragul să-ți alunece mâna

pe pielea aia, aveam o cană mare în care puneam apă și o pregăteam să nu fie nici caldă, nici rece, cum e mai bine, o încercam întâi eu, să văd dacă e bună și numai după aia i-o turnam copilului în creștetu capului, asta era ca să zic așa momentul culminant al plăcerii și pentru mine și pentru el, sărea în albie ca un iedut și striga de plăcere, nu turnam însă toată apa deodată, ci încet-încet, câte-un firicel subțire, în așa fel ca plăcerea să țină cât mai mult și după ce se termina toată apa el își scutura capul în stânga și dreapta, ca un pisoi care iese din apă, și mă stropea pe față și pe cămașă, dar nu era nimic, asta era plăcerea lui și aveam un prosop mare cu care îl înfășuram, îl luam ca pe un pachet din albie și așa înfășurat cu prosopul îl duceam lângă foc să se usuce, dispărea aproape în prosopu ăla mare, terminați odată striga nevastă-mea din odăiu cealaltă, apoi în timp ce eu îl ajutam să se îmbrace o auzeam pe nevastă-mea trebăluind în spatele meu, pregătea micul dejun pentru amândoi, e prea fierbinte laptele, mamă, se răsfăța el, știa că orice ar spune mă avea de partea lui, și atunci maică-sa lua cana cu lapte, o puneă într-un vas cu apă să se răcească, și între timp noi doi făceam cocloașe de pâine, aruncam cu ele unul în altul, odată tocmai deschideam gura să spun ceva și nu știu cum bucățica de pâine zdrumicată de el mi-a intrat drept în gură, tare a mai râs atunci, tare l-a mai distrat asta și nevastă-mea se întorcea cu laptele și atunci ne luam la întrecere care reușește să golească mai repede cana cu lapte și-l lăsam întotdeauna pe el să câștige și asta îl umplea de bucurie, avea poftă de mâncare, nu era ca alți copii mofturoși

- la mâncare, în privința asta seamăna foarte bine cu mine, așa am fost și eu când eram tânăr, mâncam de rupeam pământul.* Tr
- r. 11–12: din când în când *de* cel din stânga ori
din dreapta I.C
din când în când *în gropile întâlnite în cale,*
cu cel din stânga și din dreapta lui I₂
- r. 15–16: dispărând *uneori* în câte o groapă, *de*
unde reușeau I.C
dispărând *din când în când* în vreo groapă
întâlnită în cale, din care reușeau I₂
- r. 17–18: încât *era absolut necesar să facă un* popas,
și atunci I.C
încât *necesitatea unui popas deveni iminentă,*
și atunci I₂
- r. 19: arătându-*le* rănila I.C
arătându-*și* rănila I₂
- r. 23–24: mâna întinsă *a impiegatului* cu fanionul
roșu căzută I.C
mâna întinsă cu fanionul căzută I₂
- r. 24–25: ușor pe ceafă I.C
ușor *dat* pe ceafă I₂
- r. 26–27: îi privi la început cu neîncredere I.C
îi privi la început cu *suspiciune și*
neîncredere I₂
- r. 30: rugară să-i lase I.C
rugară *pe impiegat* să-i lase I₂
- p. 578, r. 1: din cauza lanțurilor I.C
din cauza lanțurilor *de la picioare* I₂
- r. 4–5: se *târî* pe cimentul murdar I.C
se *trânti* pe cimentul murdar I₂
- r. 11–14: *al cui scuiapat* ajunge mai repede jos, *și*
ascultând încordați plescăitul scuiapatului pe
ciment. *În cele din urmă* ajunseseră la

- concluzia că e mult mai simplu să folosească
pietricele* I.C
- a cărui flegmă ajunge mai repede jos, în așa
fel încât după ce scuipau stătea cu urechea
foarte încordată, destinația ghicind-o după
plescăitul scuipatului pe ciment, ca după
aceea să-și spună că e mult mai simplu să
folosească pietricelele* I₂
- r. 16–18: *iar când acestea ajungeau jos, se certau,
fiecare susținând că pietricica lui a ajuns
mai repede.* I.C
- iar când acestea ajungeau jos, notau
într-un carnetel care pietricică a ajuns mai
repede.* I₂
- r. 18–19: *în vreme ce însoțitorii își continuau jocul
și certurile.* I.C
- în vreme ce ceilalți doi continuau competiția,
notându-și victoriile fiecăruia.* I₂
- r. 22–24: *în același timp pietricelele și certându-se
dacă vreunul dintre ei, trișând, arunca
pietricica înaintea celuilalt. Apoi, însoțito-
rii renunțară* I.C
- în același timp pietrele, certându-se dacă
cunva vreunul dintre ei reușise să arunce
înaintea celuilalt; apoi îi văzu renunțând* I₂
- r. 27: *strâmte, se loveau* I.C
- strâmte, din când în când se loveau* I₂
- r. 32–33: *gâfâind, și după un timp se plictisi* I.C
- gâfâind până când se opreau la picioarele
lui. Se plictisi* I₂
- r. 34: *și atenția îi fu atrasă de cele ce se petreceau
jos* I.C
- și atunci atenția îi fu atrasă de cele ce se
întâmpla jos* I₂

- p. 579, r. 3–4: Doi impiegați care, spre uimirea captivului, își aruncau chipiile *I.C*
cu chipie albe cu cozoroc, doi impiegați care la rândul lor își aruncau chipiile *I.₂*
- r. 5–6: un alt joc: *prizonierul îi văzu* urcând niște scări de pompieri *I.C*
 un alt joc, *de data asta* urcând niște scări de pompieri *I.₂*
- r. 8–9: imaginar. *În cele din urmă* apărură *I.C*
 imaginar, *apoi* apărură *I.₂*
- r. 9–10: chiar și pompierii. Soțiile interpretară, *pe rând fiecare*, aria principală din „Traviata“ *I.C*
 chiar pompierii „*ținându-se de mână*“ cum spune într-o foarte frumoasă poezie un poet, și soțiile interpretară *fiecare la rândul său* aria principală din „Traviata“ *I.₂*
- r. 13–15: cu marinari, care, goi până la jumătate și mușchiuloși, aplaudară și zâmbiră cu toți dinții. Câștigătoarea concursului fu ridicată pe brațe de către marinari *I.C*
 cu marinari care aplaudau și zâmbeau, cu dinții lor frumoși, soțiilor cântărețe, frumoși și goi până la jumătate, și cea care câștigă concursul fu ridicată pe brațul unui marinari *I.₂*
- r. 19: concurs *I.C*
 concurs „*de o sută de metri*“, cel care urma să cronometreze fiind tocmai el, prizonierul, care și așa nu avea cum să alerge din cauza lanțurilor de la picioare. *I.₂*
- r. 19–29: cineva hotărî să se meargă în echilibru pe linia ferată, câștigător fiind cel care reușea să parcurgă cea mai mare distanță fără să pună o clipă piciorul pe pământ. Se înșiruiră deci pe linie, unul în spatele celuilalt, și arbitru fu ales prizonierul, care oricum nu avea cum să

participe la concurs din cauza lanțurilor. Apoi alergară peste un câmp cu maci roșii, trecură printr-un lan de grâu și-l făcură harcea-parcea. „Mamă, își spuse prizonierul, ăștia toți aleargă, aleargă, și eu sunt singur. Nu mă părăsi, mamă, tocmai acum, când am mai multă trebuință de tine, ca oricând“, se rugă el. Plânse prizonierul I.C

Și alergară peste un câmp cu maci roșii, trecură printr-un lan de grâu și-l făcură harcea-parcea și prizonierul își aminti cum alerga la școală pe când era copil, cum ieșea întotdeauna ultimul și se întristă. „Mamă“, își spuse prizonierul. „Mai trăiești sau ai murit de când umblu prin lune.“ Prizonierul își scoase batista din buzunar și văzu pe batista albă trei pete de sânge. Citise undeva, cândva, demult, își aminti el o poveste duioasă: „Mamă, își spuse prizonierul, ăștia toți aleargă, aleargă, și eu sunt singur. Nu mă părăsi, mamă, tocmai acum când am mai multă trebuință de tine, ca oricând“, adăugă el. Și pentru prima dată își simțea mama departe de el, străină, și atunci înțelese că ea era moartă. Plânse prizonierul I₂

- r. 32–33: Mergeau pe un drum pustiit, sub un cer imens boltit deasupra lor, un cer care spre seară *căpăta* întotdeauna I.C
- Erau, fără îndoială, uimiți. Pentru prima oară vedeau o clădire atât de impunătoare. În timp ce urcau scările, nu îndrăzneau să-și vorbească. „S-ar putea să fie noul sediu al Organizației Națiunilor Unite“, spuse unul dintre însoțitori. Probabil era încă în construcție și reușiseră să treacă fără să fie observați pe lângă paznicul care adornise în cușeta lui de la intrare. „Asta*

a costat milioane”, își dădu din nou cu părerea cel din stânga prizonierului. „Numai câtă sticlă a intrat aici”, mai spuse el, privind ferestrele mari de sticlă prin care se vedea o rază palidă. „D-apoi, crezi că scările astea de marmoră au fost mai ieftine?”, spuse și celălalt, arătând scările din marmoră albă pe care bocancii lor încărcăți cu noroi lăsau urme murdare. „E cam curent”, spuse prizonierul, în vreme ce străbăteau un coridor ale cărui ferestre nu fuseseră puse încă. „Vezi să nu te îmbolnăvești”, spuse cu ironie unul din însoțitori. „Am o măsea stricată”, spuse prizonierul, ori de câte ori îmi trage curent sunt pierdut”. Apoi urcară încă un etaj, ferestrele erau joase, se dăduse drunul chiar și la calorifer, era cald și bine, așa că hotărâră să rămână peste noapte acolo și să pornească în zori înainte ca portarul să se trezească și, bineînțeles, înaintea sosirii muncitorilor. Încercară să intre în una din odăile care se întindeau de o parte și de alta a coridorului, dar, spre uimirea lor, ușile masive de mahon erau încuiate, așa că hotărâră să-și facă culcușul acolo, pe coridor. Prizonierul se întinse la mijloc, iar în stânga și în dreapta lui se întinseră însoțitorii. Erau însă atât de obosiți, trecuse doar vreme îndelungată de când mergeau cu minimum de popasuri și acelea cât mai scurte cu putință, erau, prin urmare, atât de obosiți, încât nici unul dintre ei nu fu în stare să adoarmă. „Tot mai bine era acasă, cu nevasta în pat”, îl auzi spunând prizonierul pe cel din stânga lui, în vreme ce-și acoperea cu mâna un căscat. „A mea, spuse celălalt, și căscă și el cât mai fu cu putință, se trezea câteodată după miezul nopții, nu putea să doarnă nici ea, avea adică insomnii, și atunci mă trezea și

pe mine ca să stărn de vorbă“. „Și stăteți de vorbă?“, întrebă celălalt și începu să râdă. „Porcule“, spuse primul furios și, întinzându-se peste prizonier, încercă să-i tragă celuilalt o palmă. „N-am spus nimic rău“, se apără celălalt. „Ce-ți veni să te înfurii? N-am spus decât că nevastă-ta se trezea noaptea și că atunci discutați amândoi până dimineata“. „Fără aluzii, te rog, spuse celălalt. Nu-ți dau voie să-ți bați joc de nevastă-mea, atâta să știi. Pentru mine, nevasta e un lucru sfânt, înțelegei?“. „Ce-ți veni să te superi, n-am spus decât că discutați“, spuse din nou celălalt, încercând să fie cât mai serios cu putință, dar când ajunse la cuvântul „discutați“, nu-și putu ține din nou hohotul de râs. „Firea-i al dracului să fii“, spuse primul, din ce în ce mai furios, și începu să-i apese pieptul cu genunchii. „Lasă-mă, mă sufoc, începu să urle al doilea, ce dracu, vrei să mă omori? Puteți discuta cât vreți, nu-i treaba mea“, adăugă el și când celălalt îl lăsă în pace, sărind peste prizonier la locul lui, adăugă, făcând evidente eforturi să dea glasului său maximum de nevinovăție: „Fiecare face cu nevasta în pat ce poate“. „S-a găsit cine să vorbească, nenorocitul“, spuse celălalt și se întoarse cu spatele la ei, pregătindu-se pentru somn. Toți trei se întorceau însă în stânga și în dreapta, nici de unul somnul nu voia în ruptul capului să se prindă. Stătură culcați pe spate pe marmora tare și rece și prin geamurile mari de sticlă vedeau luna, rotundă și palidă. Apoi, după o vreme, auziră pași la capătul coridorului și un grup de tineri doar în chiloți și maieu se apropiară de ei. Se ridicară toți trei în capul oaselor, puțin stânjenți de prezența tinerilor. „De unde veniți, băieți?“ îl întrebă

unul din însoțitori, ridicându-se în capul oaselor și întinzându-le câte o țigare. „Am avut un meci nocturn“, spuse unul dintre băieți, în vreme ce-și aprindea țigara. „Și cum a mers, dacă îmi dați voie să vă întreb, dacă nu sunt cumva indiscret?“ spuse din nou însoțitorul. „Ne-au bătut cu unu la zero“, interveni în discuție altul. „Se mai întâmplă, spuse însoțitorul. Înți pare rău. Sincer“, spuse el. „Dacă îmi permiteți să vă întreb, cu cine ați jucat?“, mai spuse însoțitorul pe același ton politicos, aproape unul. „Cu brazilienii“, spuse tânărul care vorbise cel dintâi. „Hai să mergem, copii, interveni un altul, sunt frânt de oboseală.“ Și atunci, auzindu-i glasul, prizonierul îl recunoscu. Avu o tresărire ușoară, inima începu să-i bată de emoție și se ridică în capul oaselor, așteptând ca tânărul acela să vorbească din nou, să vadă dacă nu cumva s-a înșelat. „Dv. sunteți instalatorii?“, întrebă din nou tânărul și unul din însoțitori spuse, „da, instalatorii“; și atunci prizonierul știu că cel care vorbise e tânărul de pe coridorul întunecos. „Am impresia că ne cunoaștem“, îi spuse el tânărului, ridicându-se brusc în picioare, și celălalt îi văzu lanțurile de la mâini și îl recunoscu. „Uite că ne-am întâlnit din nou“, spuse tânărul și încercă să zâmbească. „Se întâlnește munte cu munte, spuse prizonierul vesel, cum naiba să nu se întâlnească atunci om cu om“. „Dacă nu mă înșel, de atunci de când ne-am întâlnit tot călătoriți“, întreabă tânărul. „Da, de atunci“, spuse prizonierul. „Păi, să fie cam un an sau doi de atunci“, spuse tânărul. „Cam așa“, spuse prizonierul, în culmea bucuriei și a extazului. Ceilalți între timp plecaseră, cei doi însoțitori se trântiseră la loc, încercând să adoarmă. „Ia

subsol sunt niște dușuri, vino cu mine să fac un duș și să stăm de vorbă”, spuse tânărul. Cei doi însoțitori îi dădură voie și coborâră împreună scările, etaj după etaj. „Nu m-ai uitat?”, îl întrebă tânărul pe prizonier, oprindu-se deodată și privindu-l cu insistență. „Cum era să te uit”, spuse prizonierul. „Mă iei cu tine?”, spuse din nou tânărul. „Nu pot, spuse din nou prizonierul. Sunt prizonier.” Apoi nu-și mai spuseră nimic, coborau scările și erau triști annândoi. „Când ai să fii liber, ai să vii să mă iei?” întrebă după un timp tânărul. „Am să vin, spuse prizonierul. Am să vin să te iau.” Între timp ajunseră la subsol, intrară în sala în care erau dușurile, în vreme ce ceilalți jucători se îmbrăcau. „Ai venit prea târziu”, îi spuseră, „a oprit apa”. „Îmi pare bine că te știu acum”, spuse prizonierul. Atunci în întuneric... „Da, în întuneric”, spuse tânărul, zâmbind din nou. „Era un coridor întunecos, nu-i așa?” „Da”, spuse prizonierul. Când se întoarseră la cei doi însoțitori, aceștia dormeau cu gurile larg deschise; se culcă și el și după o vreme, reuși să adoarmă. Tinerii jucători în pantaloni albi și cămăși roșii trecură pe lângă ei în vârful picioarelor, ca să nu-i trezească, vorbind în șoapte. La lumina oarbă a becurilor, cămășile lor păreau cărămizii. Ultimul care trecu, fu tânărul prieten al prizonierului. „Ce-i cu tine?” îl întrebară ceilalți. „Ce dracu te-a apucat să cânti? Parcă ăsta e singurul meci pe care l-ai pierlut. Or să vină și altele, n-avea teamă.” „Toți l-au părăsit, spuse tânărul, nu mai are pe nimeni, în lanțuri, cu lanțuri la mâini și la picioare.” „Cine? întrebară sportivii. De cine vorbești?” spuseră ei uimiți. Apoi tânărul făcu semn unui taxi să oprească, se despărți de

ceilalți, fără să le mai ofere vreo explicație. Și în vreme ce taxiul străbătea străzile pustii și ninse ale orașului, simțea cum tristețea sapă în el răni adânci și definitive. „O mai ține mult ninsoarea asta?“ îl întrebă șoferul. „De trei zile și trei nopți tot ninge, o fi de-ajuns“, se văită el. „Da, spuse tânărul, în iarna asta a nins, nu s-a jucat.“ „Dac-o ține tot așa, n-o să mai putem ieși din casă din cauza nămeților“, mai spuse șoferul. „Auziți numai ce greu trage motorul“, adăugă el. Apoi îl privi pe tânăr și-l întrebă: „Ce-i cu dumneavoastră, nu vă simțiți bine?“. „N-am nimic, spuse tânărul. O criză de ulcer, o să-mi treacă, fii fără grijă.“ „Naiba știe, dar tineretul de astăzi e paradiț rău. Când am fost eu tânăr...“ „Poți să oprești c-am ajuns, spuse tânărul și după ce plăti coborî din mașină. Șoferul mai dădu de câteva ori cu compătănire din cap, apoi porni din nou prin noaptea ninsă și albă. Mergeau pe un drum pustiu, sub un cer imens boltit deasupra lor, un cer care spre seară primea întotdeauna

I₂

p. 580, r. 4:

de oboseală

I.C

de oboseală privind drumul care se întindea

I₂

r. 5–6:

fără să se sfârșească vreodată

I.C

fără să se sfârșească, și toamna

I₂

r. 10–12:

siluete negre pe întinderea albă, aruncând umbre firave pe zăpada sticloasă de sub picioarele lor, apoi prizonierul

I.C

siluete negre, aruncate la voia întâmplării în întinderea albă și strălucitoare, aruncând umbre firave pe zăpada sticloasă sau uneori pufoasă, sub picioarele lor, urnele acestor pași pe zăpadă le aparțin lor, apoi prizonierul

I₂

- r. 15: o scuipa I.C
scuipa *afară* I₂
- r. 24–25: de somn, dacă I.C
de somn *din când în când*, dacă I₂
- r. 26–27: dacă tot *mai* ninge așa n-o să mai putem I.C
ajunge, adăuga el, de ajuns ajungem noi,
fii fără frică
„dacă tot ninge *așa n-o să mai putem merge,*
asta-i“, *spunea celălalt*, „n-o să mai putem
ajunge“, adăuga el, „de ajuns ajungem noi,
fii fără frică“ I₂
- r. 34: toți trei vechi I.C
toți trei, *în gura mare* vechi I₂
- p. 581, r. 2: înghețau, rămâneau I.
înghețau, *parcă*, rămâneau I₂
- r. 8: abia atunci începură ploile. I.C
abia atunci începură ploile, *li se păru că*
apucaseră pe un drum greșit, că în mod sigur,
nu asta era drumul pe care trebuiau să
meargă. I₂
- p. 584, r. 8: Gări imense I.C
Erau gări imense Rl₂
- r. 10–13: unde să se așeze. *În acea* perioadă, trenurile I.C
aveau de obicei întârzieri mari, și când totuși,
după zile întregi de așteptare, trenul sosea,
cei care așteptau se ridicau de la locurile lor
bui măciți de somn și se repezeau
unde să se așeze și să aștepte, *pândind mai*
ales când la sosirea vreunui tren – era în
general o perioadă *în care* trenurile aveau de
obicei întârzieri mari – și când totuși după
zile întregi de așteptare trenul sosea, cei care
așteptau se ridicau de la locurile lor
bui măciți de somn și se repezeau Rl₂

- p. 584, r. 33 – p. 585, r. 1: *de ferestrele trenurilor, fascicole de lumină* descoperindu-i pe cei adormiți I.C
din ferestrele acelor trenuri, gonind fulgerător,
 descoperind pe cei adormiți Rl₂
- p. 585, r. 25–26: *clădirea haltei care arse cu impieगत cu tot și* I.C
cu o atît de mare repeziciune
o haltă care arse împreună cu impieगत, o
haltă care arse cu o așa mare repeziciune Rl₂
- r. 32: *în urma lor, ei să-și aducă aminte de*
impieगत și să-l plângă, înduioșauți de soarta
lui. I.C
în urma lor, ei să se așeze într-o râpă adîncă,
să plângă după bietul impieगत care avusese
parte de o așa tristă soartă. Rl₂
- p. 587, r. 3–4: *oftă, stați că acuși fac focul, mai spuse ea,*
numai că lemnele sunt ude, nu cred să ardă,
da' puteți sta lângă foc I.C
oftă, apoi începu să rîgâie, am mâncat azi
niște fasole, spuse ea, și nu mi-a căzut prea
bine la stomac, stați că acuși fac focul, mai
spuse ea, numai că lemnele sunt cam ude,
nu cred să ardă, că așa am pățit și ieri, i-am
spus domnului șef să facă rost de niște lemne
mai ca lumea, cu lemne ca astea greu
încălzești o ghețărăie cum e asta, nu-s lemne,
mi-a spus șeful din vârful buzelor, uite așa
dădea din umeri, am făcut adresă, spune, s-a
produs o confuzie, spune, și vorbește pe nas, și
te scui pă toată când vorbește, parcă noi
putem face focul cu confuzii de-ale lui și nu
cu lemne, și pe deasupra poartă și niște
nădragi strâmți, pe buci, să iertați că, da'
puteți sta lângă foc Rl₂
- r. 9: *cu mâinile* I.C
cu mâinile alea ale lui Rl₂

- r. 17: ca astea, și când l-au luat LC
ca astea, *apoi dacă așa stă cheștiunea eu pot
să plec și nu mai găsiți dumneavoastră,
dom'șef, care pe un salariu ca ăsta să facă
curat, că dacă ar fi sala de așteptare mai
mică, hai, treacă-meargă, dar până mătur eu
sala aia mă prinde noaptea și nu-s nici eu de
capul meu, am și eu soț și copii de îngrijit, și
soțul mi-e bolnav, dom'șef, nu știu nici eu
ce-a pățit, dar așa tușește, că parcă a dat
oftica în el, și în sala aia de așteptare, până
încălzești, zău că-ți îngheață sufletul, și când
l-au luat Rl₂*
- r. 25–26: îi căină femeia LC
spuse ea Rl₂
- r. 30: acoperindu-i fața. LC
acoperindu-i puțin fața. *O mare liniște se
așternu peste trăsăturile cam grosolane ale
femeii, făcându-le mai blânde, mai
prietenoase. Din când în când totuși, o
neliniște le răscolea, o neliniște care venea
probabil din somnul femeii, și atunci fața ei se
strâmba, i se boțea parcă, de-ai fi crezut că
femeia e cuprinsă de durerile făcerii.* Rl₂
- r. 33: era o iarnă LC
era una din acele ierni Rl₂
- p. 588, r. 2: se încălzeau LC
se încălzeau așa Rl₂
- r. 4: a hainelor îmbibate de apă, LC
a țaalelor îmbibate de apă, Rl₂
- r. 18: distinsă coboară cu solemnitate. Asistara LC
distinsă descinde cu solemnitate, *cum încă
înainte de a coborî, femei cu blănuri
sompțuoase făc semne pline de amicitie unor*

- alte femei care le așteaptă pe peronul gărilor.*
- Asistară Rl₂
- r. 20: *Brigite. Brigitte* LC
Brigitte. Brigitte Rl₂
- r. 27: *superbă* LC
superbă unele Rl₂
- r. 30: *mici cerculețe* LC
mici breșe, cerculețe Rl₂
- p. 589, r. 6: *mai rară* LC
mai rarefiată Rl₂
- r. 9: *era pustiu, și cum era târziu, la lumina
palidă* LC
*era pustiu, și cum era noaptea târziu, la
lumina chioară* Rl₂
- r. 16–18: *o gară, ori era foarte puțin probabil ca în acele
ținuturi gările să fie la o așa mare distanță
unele de altele. Într-un compartiment* LC
o gară. Într-un compartiment Rl₂
- r. 27–30: *neastâmpărați. Cineva deci călătorea
împreună cu ei, și tocmai atunci, în vreme
ce ei o priveau, femeia se trezi din somn și
îi privi buimacă, apoi le surâse prietenos,
ducându-și degetul la buze.* LC
*neastâmpărați. Femeia pe care tocmai o
descoperise în acel ultim vagon al trenului îi
umplu de bucurie, în acest fel ei nemaifiind
singuri, cineva călătorea împreună cu ei.* Rl₂
- p. 590, r. 30: *tovarășul său de drum* LC
camaradul său de drum L₂
- p. 591, r. 4: *ții minte, și după aceea* LC
*ții minte că am trecut pe lângă fabrica aceea
de nitroglicerină, și după aceea* L₂
- r. 9–10: *să se supună. Tot studiind* LC

- să se supună. *Nici nu prea fusese el atent, încotro merseseră, în definitiv era tot una, știa doar că pământul e rotund și că la urma urmei ajungi tot în locul de unde ai plecat, tot studiind* *L₂*
- r. 14–15: Făcură *așadar* calea *LC*
Așa că făcură calea *L₂*
- r. 15–17: încrucișare, *dar* problema *se complică din nou*, pentru că ambele drumuri rămase erau la fel de *ispititoare* *LC*
 încrucișare *de drumuri din centrul orașului*. Problema *era însă la fel de încurcată* pentru că ambele drumuri erau la fel de *tentante* *L₂*
- r. 21: li se păru periculos totuși *LC*
 li se păru *mult mai* periculos totuși *L₂*
- r. 23: *hotărî* s-o apuce *LC*
ajunse la concluzia să o apuce *L₂*
- r. 25: Polemica *degeneră într-atât* *LC*
 Polemica *se degradă în așa hal* *L₂*
- r. 31–33: singur. *Până la urmă însă* își dădu seama că așa, de unul singur, drumul lui nu avea nici un sens, prin urmare se întoarse și îi ajunse din urmă pe cei doi. *LC*
 singur. *Cel care o pornise de unul singur opri după un timp un camion și când șoferul îl întrebă unde se duce el nu prea știu ce să-i răspundă. În felul acesta* își dădu seama că așa de unul singur, drumul lui nu avea nici un sens. Prin urmare, se întoarse și folosind diferite vehicule de ocazie îi ajunse din urmă pe cei doi. *Trecură după un timp din nou printr-un oraș și-l duseră pe prizonier la un dentist. Pe acesta îl dureau acum cumplit măselele, avea puroi tocmai la una din fundul gurii și trebuia neapărat scoasă. Datorită puroiului falca stângă i se umflase groaznic,*

limba îi înțepenise în gură și scotea niște sunete complet dezarticulate. Dentistul refuză să-i scoată însă măseaua din cauza puroiului, în schimb îi oferi câteva calmante care să-l mai liniștească. Într-adevăr, în timpul nopții durerea scăzu simțitor și pe la miezul nopții când se trezi – se culcaseră într-o biserică, în altar – și-și pipăi falca, descoperi cu bucurie că era aproape dezumflată. Mai luă o pilulă, se culcă la loc lângă cei doi care sforăiau. Înainte de a adormi văzu odăjdiile preoțești strălucind prin întuneric și i se făcu teamă, la fel ca în copilărie, demult, când se trezea la miezul nopții și fâșia de lumină pe care o arunca focul din sobă îl umplea de spaimă.

I₂

p. 592, r. 1–2:

fierbinte, pentru că erau acum

I.C

fierbinte, erau acum

Rl₂

r. 4:

transpirau

I.C

Transpirau din greu

Rl₂

p. 593, r. 24:

Și vara trecu

I.C

Reușiră să parcurgă un drum destul de lung în vara aceea, kilometri nenumărați, picioarele le erau însângerate de atâta drum, din când în când se opreau la câte un pantofar să le repare încălțămîntea și vara trecu

Rl₂

r. 30–31:

foarte exact câți copii am avut, e posibil

chiar ca nevastă-mea să fi fost stearpă

I.C

foarte exact sau, cine știe, e posibil ca nevasta mea să fi fost chiar stearpă

Rl₂

p. 598, r. 23:

obloanele acum trase, cineva stă și așteaptă.

I.C

obloanele acum trase cineva îi încă treaz. Și când ultima lumină se stinse și ea, cei trei coborâră în pivnița caldă în care mirosea a cartofi putrezi și rămaseră acolo cât era noaptea

- de lungă, ațipiră chiar, dar erau atât de oboșiți, încât somnul nu se prea prindea de ei, aveau chiar chef de vorbă.* *Rl₂*
- r. 30: lovindu-se unul de celălalt, cu mâinile *LC*
lovindu-se unul de celălalt, *bâjbâind*, cu mâinile *Rl₁*
- p. 599, r. 15: poleiului, *frigul* atât de insuportabil *LC*
poleiului, *prizonierul ale cărui mâini, legate la spate îl făc să-și țină și mai greu echilibrul, un frig atât de insuportabil* *Rl₁*
- r. 20: obosi mai repede *LC*
obosi *cel* mai repede *Rl₁*
- r. 22: să-l frece *zdravăn* cu zăpadă *LC*
să-l frece *vânjos* cu zăpadă *Rl₁*
- r. 28: afundați în *orbite*, continuând *LC*
afundați în *găvane*, continuând *Rl₁*
- p. 600, r. 23: din nou; străbătură piața *LC*
din nou *și de data asta, ca ei să fie siguri că el nu va face nici o tentativă de fugă îi legară mâinile cu o funie ceva mai groasă și din nou străbătură piața* *Rl₁*
- r. 26–27: împărțiră toți *trei* – pentru că, socotind și pe prizonier, erau *trei* *LC*
împărțiră toți *patru* – pentru că socotind și pe prizonier erau *patru* *Rl₁*
- p. 601, r. 13: noi *credeam* *LC*
noi *eram de părere* *I₃*
- r. 21: mi-a născut *LC*
mi-a născut *sărmana de ea* *I₃*
- p. 602, r. 12: puțin mai *dezorientată* *LC*
puțin mai *rătăcită* *I₃*
- r. 13: profitând de slăbiciunea mea *LC*

- profitând *de dezorientarea și slăbiciunea*
 mea L₃
- r. 15: mergea LC
 mergea *la mare* L₃
- p. 603, r. 26: *fetițe* LC
fetița L₃
- p. 604, r. 34: *încerca el* LC
încercau ei L₃
- p. 605, r. 10: să-i chemi *pe ai mei* LC
 să-i chemi L₃
- r. 13: copiii *mei* LC
 copiii *noștri* L₃
- p. 606, r. 7–18: cu bastarzii, au în general o soartă nefericită.
El nu-și vrea decât propriii lui copii pe care a
hotărât să și-i păstreze ca pe lumina ochilor,
orice s-ar întâmpla și mai ales împotriva celor
care sunt mulțumiți și cu copii de împrumut,
numai așa ca să se laude în gura mare că sunt
fecunzi, sunt gata deci să se laude cu copiii
altora, dându-i drept ai lor, pentru ca deodată,
în timp ce vorbea, să observ că vorbește din ce
în ce cu mai puțină convingere, să observ că și
el crede din ce în ce mai puțin în ceea ce spune,
și atunci am început să fiu și eu la rândul meu
tot mai puțin atent la cuvintele lui, știind că
totul nu-i decât o simplă lăudăroșenie. LC
 cu bastarzii, citise doar în tinerețe „Hoții” lui
 Schiller și chiar unele piese ale lui Jean-Paul
 Sartre, suficient ca să-și dea seama că bastarzii
 au în general o soartă nefericită. L₃
- r. 32: peste *capul* lui LC
 peste *umărul* lui L₃
- p. 608, r. 20: *traserăm noi concluzia* LC
concluzionarăm L₃

- p. 610, r. 19: de pereți. *LC*
de pereți, iar capul lor plin cu câlți zbură în
toate părțile. *I₃*
- p. 617, r. 24: *Dumnezeule, îmi spun, LC*
dumnezeule, îmi spun, Rl₃
- r. 34: adormitul *Maicii Domnului LC*
adormitul *maicii domnului... Rl₃*
- p. 621, r. 20: „*Cabotinule! LC*
„*Imbecilule Rl₃*
- p. 629, r. 1: singur mă voi trezi *LC*
singur voi rămâne *Rl₃*
- r. 6: celuilalt, câmpiile întinse *LC*
celuilalt, și pământul e atât de mare, atât de
nesfârșit că zău ai unde să mergi, o clipă
adică nu te simți la strâmtoare și câmpiile,
întinse *Rl₃*
- p. 633, r. 1: punând un picior înaintea celuilalt, și
poți să mergi *LC*
punând un picior înaintea celuilalt, dar
pământul din fericire e foarte mare și pe
deasupra și rotund, încât poți merge tot timpul
fără să ajungi la capăt, poți să mergi așa la
nesfârșit, așa că nu aveam nici un motiv să
mă îngrijorez, poți să mergi mereu *Rl₃*
- r. 7: Maria, Maria, să treci, fără să aștepți *LC*
Maria, Maria, către femeia care e întoarsă cu
spatele și nu are cum să te vadă, pentru că
ferestrele sunt închise și ea nu are cum să te
audă, să strigi însă și să treci fără să aștepți *Rl₃*
- r. 12: abia și se aude respirația *LC*
respirația ei abia se poate auzi *Rl₃*
- p. 633, r. 14–34 – p. 639, r. 1–6: frig, acum trebuie să stai în cea
mai adâncă groapă, acolo unde mocirla poate
fi caldă încă, acum trebuie să nu te gândești

la nimic, să asculți doar vuietul permanent al vântului, să asculți ropotul rece și înghețat al ploii, acum trebuie să încerci să-ți oprești lacrimile de teamă ca nu cumva ele să-ți înghețe pe față producându-ți răni foarte adânci, mai e și scărpinatul până la sânge, de asemenea cât se poate de periculos, sunt toate acele eczeme care datorită murdăriei până la urmă îți acoperă corpul... să merg cu ochii închiși, sticla pisată a zăpezii îmi pătrunde în ochi, împiedicându-mă, lovindu-mi gura, să mergi așa fără dinți, scuiându-i în nisip unul câte unul, sângele cald al gingiilor simțindu-l în gură și cum mai zâmbesc cu gura mea știrbă, făcând semne păsărelelor cu mâna dreaptă și cu stânga scărpinându-mă în cur, cum mai țopâi într-un singur picior, și anume în cel drept, pentru că la stângul m-am trezit cu o frumoasă cangrenă, privindu-mi piciorul, putred pe jumătate, o plăcută duhoare urcă spre nările mele și acum noi stăm toți trei îmbrățișați, sprijinindu-ne unul de celălalt, ținându-ne cu mari eforturi în picioare și când unul dintre noi cade, celălalt îl ridică, încet, cu mare precauție, așa cum ridici un bolnav, un bolnav pentru care fiecare atingere e îngrozitor de dureroasă, și mergem sprijinindu-ne unul de celălalt în marea tăcere care s-a lăsat în jurul nostru, nu se aud decât păsări îndepărtate țipând trist și prelung, atât de îndepărtate încât până la noi nu mai ajung decât ciudate ecouri, și dacă unul dintre noi cade, nu ne oprim, mergem mai departe, știm doar atât de bine că până la urmă, șontâc, șontâc, el va alerga după noi ca să ne ajungă din urmă, și acum merg căutând mai ales să am o ținută cât mai demnă, un mers cât mai plăcut la vedere, un bărbat când merge nu trebuie mai ales să-și miște șoldurile, trebuie să

meargă cu pieptul bombat înainte cum bine se știe și mai ales nu e indicat să-și scoată prea mult fundul în afară ca să nu pară suspect, și încerc să merg păstrând cu sfințenie regulile impuse de cel mai exigent regulament cu putință, dar nu știu de ce mă apucă așa un tremurici cu totul pe neașteptate, alunec până la urmă, mersul reglementar se duce și el dracului și se întâmplă să mă lase amândouă picioarele și atunci mintea mea de o extraordinară inventivitate confecționează chiar un fel de cărucior pe care instalez un scăunăș ca să nu fie neapărat necesar să pedalez și tot în acest timp îmi expun picioarele goale și bolnave la soare, e și acesta un fel de a face plajă, stau în micul meu vagon automat cu cracii în sus și, încet, încet, prind din nou puteri, prefăcutule, îmi spuseră ceilalți care gâfâind mă ajunseră din urmă, apoi am mers toți trei de-a lungul unor râuri înghețate, acoperite de o ceață subțire și foarte tristă, adevărul e că nu ne mai țineau balamalele și plângeam adeseori toți trei suflându-ne nasul cu zgomot în batistă, noi, spuneam, ele care, mai ales că știm foarte bine cât de mult ele, copacii, strigam, umbra lor verde, pătrunzi în ea ca într-o apă, nu-i așa, umbra lor verde, adeseori am încercat, niciodată să nu crezi că, mai ales primăvara târziu când păsările, nu primăvara, toamna adeseori când păsările, ele care mai ales toamna, nu, mătasea părului ei, capul i se mișcă în toate părțile, nu-i așa, fiecare mișcare, am să revin, mâine, să urc până la acel turn foarte înalt, seara e bine să ne spălăm picioarele, apa rece e atât de odihnitoare, scoate parcă oboseala din oase, de atâta umblat picioarele au început să sângereze, fără să mai vorbim de bătăături, iarba prin care treceam era foarte înaltă și un soare splendid dădea ierbi

o ciudată transparentă și ea trecea desculță prin iarbă, pruncul în brațele ei arse de soare scâncea încet, și noi mai aveam un drum lung de parcurs, ploi și mari descărcări electrice erau anunțate pretutindeni, ele care mai ales dacă e târziu, știu foarte bine că ele, mâinile care neputincioase, nu-i așa, întotdeauna neputincioase, lasă-le să cadă, așa răsfirat, poate că niciodată, în tot cazul e vorba de mers, pașii își știu atât de bine, e vorba să ajungem lângă, e vorba să urcăm, e vorba să coborâm, să mergem drept înainte, din nou să o luăm drept înainte, cât vezi cu ochii prin urmare, mai ales atenți să nu alunecăm pe împutitele coji de banană, să nu ne împiedicăm de un mamelon, să nu folosim încălțăminte proastă, să nu alergăm, să nu mâncăm în timpul mersului și să respirăm regulat, să-i văd mai ales ochii, întotdeauna când doarme trebuie să cauți să-i ascuți respirația să ajungem împreună acolo unde, nu, niciodată n-am să uit că acolo, și mai ales să mergi privind drept înainte, nici o privire aruncată în dreapta sau în stânga ta, să mergi împleticindu-te, și când ești gata să cazi, ei să te prindă de turul pantalonilor, mersi să spui și încet, încet, ochii să și se împăienjenească de atâtea ore de nesomn, încet, încet să adormi în timpul mersului și mergând cu ochii închiși mă trezesc deodată într-o groapă împutită, împiedicându-mă în mătasea broaștei, și cum e toamna târziu umezeala nu-mi face bine la picioare, holbează-ți ochii îmi spun, holbează-ți bine ochii în timp ce mergi, altfel cine știe unde dracu' te mai trezești, și e un câmp atât de întins, încât nu i se pot zări marginile, pământul înghețat sub picioare, și iarba atât de plăcută la pipăit sub picioarele mele desculțe, mari parcuri englezești pe care le străbat acum,

mari întinderi cu gazon verde, la umbra arborilor seculari, cum se mai spune, bătrânii arbori foșnindu-și frunzele verzi, acel verde de toamnă, verdele care începe să îngălbenească și asta cu fiecare zi care trece, parcuri englezești, prin urmare, cu gazon verde, pe care le străbat căutând să-mi umplu plămâni cu aerul acela minunat și fără să pun la socoteală mirosul crinilor albi, înalți cât un om, cu capul greu amestecat de atâta miros, și mergem acum ținându-ne de mână, mergem în vârful picioarelor ca să nu vină grădinarul și păsărelele sunt mai vesele decât oricând, chiar dacă se răhătesc mereu cu nerușinare, păsărelele prin bătrânii arbori ai parcului englezesc, copacii atât de bătrâni încât uneori, cu totul pe neașteptate, se prăbușesc la pământ, scorburi uriașe în care și-au făcut culcușul tot felul de animale de care eu mă tem, și de atâta soare, fierbinte, ucigător, iarba parcului se usucă, de atâta soare cenușa drumului e atât de fierbinte încât picioarele mele sunt arse, adevărate răni pe care ca să mi le vindec trebuie să stau cu picioarele în sus, să stau așa nopți întregi, mai ales când cade ploaia și atunci picioarele mele înfierbântate se mai răcoresc puțin și chiar rănilile, încet, încet, sub efectul binefăcător al ploii sărate, mi se vindecă, și picioarele mele sunt îndreptate chiar acum spre steaua care undeva departe, dar asta în nopțile seci și uscate, nopți în care nu cade o picătură de ploaie, nopți în care cerul cu toate stelele lui, nopți în care cerul cu toate, mai ales aceste nopți fierbinți, când e tot atât de cald ca și ziua, pământul încă fierbinte care păstrează până spre ziuă căldura zilei, nopți în care pământul arde ca un cuptor aprins, iarba pârjolită de soare, iarba uscată fărâmițându-se sub picioare, nopți în care cerul,

până târziu, înspre ziuă, când steaua începe încet, încet, să pălească până spre ziuă când în sfârșit adorm, făcut covrig pe pământul uscat, atât de fierbinte de parcă aş dormi pe un cuptor încins, în gură cu cenușa fierbinte, uscată, un fel de făină pe care saliva mi-o transformă într-un fel de pastă subțire, cenușa fierbinte păstrându-mi în ochi și în nări, tot părul mi-e plin de cenușa asta ca de mătreață, dar când deschid ochii în nopțile mele de insomnie, cenușa începe să alunece deasupra ochilor mei, răsfiată de gene asemeni unei pânze subțiri și asta e foarte impresionant, pentru că prin stratul acela subțire de cenușă văd stelele sau mai bine zis steaua, să închizi ușa, îmi spusese, să nu lași ușa deschisă, și acum picioarele mele bandajate simt mai puțin fierbințeala drumului încins, ceea ce se poate numi adaptarea la condițiile vitrege ale drumului, un fel de plute improvizate în mare grabă pe care mă las să alunec, e mai odihnitor așa să te lași purtat de apa aceea, e adevărat, nu tocmai curată, dar mai e și sentimentul alunecării care e foarte plăcut, să aluneci prin urmare, fără să mai pun la socoteală că în acest fel ești ferit de zdruncinături, apa domoală curgând leneșă la nesfârșit, apa domoală, în voia ei prin urmare, e destul să ții ochii închiși, șerpi prelungi care lunecă pe lângă plută, dar marile ape sunt atât de îndepărtate, atât de departe, și această băltoacă unde mi se încurcă picioarele în mătasea broaștei, și orăcăitul ăsta permanent pe care la urma urmei nimeni nu mă obligă să-l suport, și toate aceste întinderi mocirloase pe care vrând-nevrând trebuie să le străbat, umezeala care mă pătrunde până la ficat, cum se spune, până la rărunchi, și ceața care e foarte deasă și care mă împiedică să respir, ceața

umedă, parșivă, alunecând de-a lungul corpului meu, ceața prin care e atât de greu să vezi steaua, cu toate că cerul e în mod sigur senin, doar acolo, sfredelind ceața, o pată doar, ceva mai albicioasă și înaintând prin ceață de parcă ar fi mers prin vată, mai puțin uscată desigur, valuri de ceață venind cine știe de unde și îndreptându-se spre cine știe unde, și undeva foarte departe un far care cheamă mereu și țipătul ascuțit al sirenelor mă fac să înțeleg că marea trebuie să fie undeva foarte aproape, mari transatlantice pe care la un moment dat am chiar impresia că le zăresc prin noapte și chiar vuietul mării mi se pare că-l aud, ca după aceea, și asta în cel mai scurt timp, totul să rămână în urmă, chiar sirenele auzindu-se din ce în ce mai surd, îndepărtându-se cu fiecare pas pe care îl fac, chiar farul, care își trimisese mereu luminile în direcția mea, descoperindu-mă din când în când fără să fiu însă văzut din cauza ceței, îl vedeam acum aruncându-și jeturile undeva foarte departe și după ce ceața se împrăstie, după ce noaptea se golește de ceață devenind mai transparentă și mai fluidă, văd din nou steaua și tot holbându-mă la ea mă trezesc din nou la pământ, și întunericul e atât de dens că nu văd la un pas înaintea mea, poți să-l tai cu cuțitul, cum se spune, noi mergeam ținându-ne de mână, unul în spatele celuilalt și dacă unul dintre noi se împiedică și cade, hop și noi după el, dacă unul cade, să zicem, într-o groapă sau în vreo trapă deschisă, hop și noi călare peste el, și erau copaci mari și negri pe cerul acela de culoarea laptelui, mai ales în zori, când cerul nu mai are nici o culoare, mai ales în zori, când oboseala e mai puternică decât oricând, când mergi bâjbâind, cu ochii cârpiți de somn, mai ales în zori când, vara în zori,

toamna, zorii umezi și tulburi, toamna, târziu spre seară, păsări negre acoperind cerul, acoperind soarele, ele călătoresc, îmi zic eu, și sunt atât de sus, încât n-am cum să le ajung cu mâna, și noaptea, undeva foarte departe, glasul cuiva străbate până la mine, cheamă pe cineva, am eu impresia, fără să înțeleg bineînțeles ce spune, glasul cuiva sfâșiind liniștea calmă a serii, și am hotărât să merg mai ales noaptea, noaptea când bate un vânt care te mai răcorește puțin, și nici distanțele nu par chiar atât de mari din cauza întunericului, care face să nu vezi prea departe înaintea ta, noaptea sunt și stele pe care poți să le privești, și tot privindu-le nu simți cum trece timpul, noaptea, mai ales întunericul, el te apără desigur, noaptea, întunericul și stelele atât de îndepărtate, în jurul tău, noaptea, întunericul care te apără, simți mai puțin ploaia, simți mai puțin vântul, și mie îmi place să merg mai ales noaptea, să merg foarte repede, să mă grăbesc, noaptea vezi steaua, cazi, apoi te ridici și vezi steaua, simți mai puțin frigul, pentru că uneori se întâmplă ca în timpul nopții vântul să se oprească, și câteodată te oprești ca să respiri puțin, să ascuți cum ciripesc păsările cât e noaptea de lungă, și câmpia se întinde nesfârșită înaintea ta și tu trebuie să mergi cât e noaptea de lungă, dar noaptea dacă cerul e senin, dacă ridici privirea, e imposibil, noaptea când liniștea e atât de adâncă și când

I.C

frig și în vreme ce încerc să deschid ușile, eu știu că acolo sunt odăi calde și pustii, în care aș putea rămâne peste noapte, cu toate că mă pândeste pericolul de a aluneca pe o coajă de banană, dar nu alunec, nu vreau să alunec tocmai acum, când sunt mult prea obosit ca să pot lua totul

de la început, și adorm pe scările acelea, nu tocmai curate, înainte de a ajunge la capăt, prin somn încep să mă rostogolesc ușor, o treaptă la început, apoi încă una, încep să tremur de frig prin somn, sunt acum într-o odaie cu toate ferestrele sparte, și stau ghemuit într-un colț, în vreme ce prin ferestrele fără geamuri, marele reflector își aruncă jeturile lui puternice căutându-mă, dar mă ascund în așa fel, încât nimeni să nu mă poată găsi, și sunt atât de răsfățat, încât încep să fac și nazuri, e curent, strig în gura mare, mă dor măselele, și alte prostii de același calibru, care nu poate decât să provoace puternice hohote de râs, dar bineînțeles nimeni nu râde, și când plec spunând adio ușilor și ferestrelor, făcându-le drăgăstoase semne de adio, totuși în mare grabă, mai aveam doar drum lung de parcurs și am hotărât să merg mai ales noaptea, când e răcoare, noaptea când bate și un vânt ușor care te mai odihnește puțin, noaptea și distanțele nu mai par chiar atât de mari din cauza întunericului care face să nu vezi prea departe înaintea ta, noaptea sunt și stelele pe care poți să le privești și tot privindu-le nu simți cum trece timpul, fără să mai amintesc luna, așa sfântă și clară, cum se zice, și noaptea mai ales te simți mai puțin singur, pentru că e întunericul care e în jurul tău, întunericul care parcă te apără, te ascunde oricărei priviri din afară, și dacă plouă, noaptea simți mai puțin ploaia, dar mai ales dacă e vreme frumoasă, vezi steaua, poți să te uiți la ea mereu, poți să mergi tot timpul cu ochii îndreptați spre ea și chiar dacă te împiedici și cazi, când te ridici o găsești tot acolo, și eu atunci grăbesc

*puțin pasul, alerg aproape cuprins de o mare
bucurie, și de ce aș minți,
sunt cuprins chiar de speranță.*

Rl₃

(p. 641)

ȚARA ÎNDEPĂRTATĂ

Prima ediție a cărții a apărut în 1974, la Editura Eminescu. Pentru acest roman i s-a acordat Premiul Asociației Scriitorilor din București. Cea de-a doua ediție, grupând într-un singur volum romanele *Țara îndepărtată* și *Pasărea și umbra*, este publicată postum, în 1989, de către aceeași editură, în colecția „Biblioteca de proză română contemporană”, cu o postfață de Vasile Popovici (*Sorin Titel sau „feeria cotidianului”*) și o secțiune de „reperे critice”.

În ambele ediții se păstrează dedicația autorului: „Mamei mele”, neexistând, de altfel, nici o modificare pe textul celor două ediții.

Fragmente din romanul *Țara îndepărtată* (titlul inițial: *Frumoasele zile de vară*, apoi, *Umbrele verii*) s-au publicat în paginile diferitelor reviste culturale în perioada 1971–1974:

Frumoasele zile de vară, în „România literară” (*Rl₁*), anul IV, nr. 38, 16 septembrie 1971, p. 16–17;

Frumoasele zile de vară, în „Astra” (*As*), anul VI, nr. 11(66), noiembrie 1971, p. VIII–IX;

Scrisori, în „România literară” (*Rl₂*), anul IV, nr. 50, 9 decembrie 1971, p. 18–19;

Gemenii, în „Lucafărul” (*L₁*), anul XV, nr. 3(507), 15 ianuarie 1972, p. 5;

Scrisoare de la mama, în „Cronica” (*Cr*), anul VIII, nr. 15, 14 aprilie 1972, p. 9;

Ana Țona și gemenii, în „Convorbiri literare” (*Cl₁*), nr. 9, 15 mai 1972, p. 6;

Sfârșitul verii, în „Argeș” (*Ag*), anul VIII, nr. 9, septembrie 1972, p. 6; *Întâmplări cu soldați*, în „Lucafărul” (*L₂*), anul XV, nr. 43(547), 21 octombrie 1972, p. 4;

- Frumoase zile de vară*, în „Tribuna“ (*Tr*), anul XVI, nr. 50, 14 decembrie 1972, p. 6–7;
- Ce zi frumoasă, spune mama*, în „Luceafărul“ (*L₃*), anul XVI, nr. 9(566), 3 martie 1973, p. 5;
- Drumul spre școală*, în „România literară“ (*RL₃*), anul VI, nr. 16, 19 aprilie 1973, p. 18–19;
- Frumoasele zile de vară*, în „Ateneu“ (*At*), anul X, nr. 4(105), aprilie 1973, p. 10–11;
- Umbrele verii*, în „Tomis“ (*Tm*), anul VIII, nr. 13, 10 iulie 1973, p. 8–9;
- Bantu*, în „Convorbiri literare“ (*Cl₂*), nr. 13, 15 iulie 1973, p. 6–7;
- Tristețea oglinzilor*, în „Luceafărul“ (*L₄*), anul XVII, nr. 1(610), 15 ianuarie 1974, p. 5, 9;
- Umbrele verii*, în „Vatra“ (*Vt*), anul III, nr. 1, 20 ianuarie 1974, p. 13;
- Țara îndepărtată*, în „Orizont literar“ (*Ol*), anul XXV, nr. 18, 2 mai 1974, p. 9–10.

În „România literară“, anul IV, nr. 5, 28 ianuarie 1971, p. 16–17, a apărut textul *Coridoarele*, o formă inițială a unui episod din romanul *Țară îndepărtată*, radical modificat în volum. Pentru aceasta, îl redăm aici integral:

„CORIDOARELE

Undeva ușile erau deschise, pe coridor trăgea un curent cumplit și-l auzea pe ochelarișt tremurând în dreapta lui. „Coridoarele astea“, spuse acesta. „Cum naiba să nu te îmbolnăvești de reumatism“. „Am obosit, mai spuse el după un timp, ia să ne oprim“. Se opriră amândoi și se sprijiniră de zid. Zidul era rece și umed. „Igrasie“, se auzi el spunându-i prin întuneric. „Da“, confirmă însoțitorul său, „igrasie“. Îl auzea respirând precipitat în stânga lui, și se părea că sunt amândoi de aceeași înălțime pentru că umărul lui atinge umărul ochelariștului. În felul ăsta îl știa lângă el și asta îi făcea bine. „La ce te gândești?“, îl întrebă deodată pe ochelarișt. „O, la o mulțime de lucruri“, îi răspunse tânărul și începu să râdă. „Puțină vată pentru urechi“, mai spuse și-i întinse prin întuneric un mototol de vată. „Altfel o să vă doară toată noaptea urechile“, adăugă el. Apoi îi auzi din nou respirația prin întuneric. „Am fost foarte bolnav“, spuse ochelariștul

și, nu se știe de ce, începu să râdă. „Da, foarte bolnav, domnule“, repetă el, spunând de data asta cu voce tare cuvintele care răsunară de-a lungul coridorului. Simți moleșeala și zidul de care se sprijinea i se păru mai puțin umed, mai puțin rece, mirosul de igrasie încetă să-l mai supere și acum somnul îl cuprinse, în mod sigur era din cauza oboselii – se lăsă în voia somnului. Cât dură somnul ăsta nici el nu știu prea bine, un minut sau două, sau, și acest lucru era mai mult decât posibil, poate un ceas, în tot cazul când se trezi capul ochelariștii se odihnea pe umărul lui. Prin urmare a adormit și el, își spuse și rămase nemișcat, temându-se ca nu cumva să-l trezească, ascultându-i respirația liniștită și perfect ritmată. Poziția era însă destul de incomodă, așa că, după un timp nu prea lung, simți că-i înțepenește gâtul, apoi umărul, după aceea mâna și în cele din urmă întregul corp și era și frigul care pătrundea prin ușa deschisă undeva la capătul coridorului. Așa că se mișcă puțin ca să se dezmoștească și tânărul se trezi și-i ceru o țigară cu limba năclăită de somn. Și tocmai își aprindea țigara și se grăbea să-i întindă și însoțitorului său una, când se auziră pași la capătul coridorului, pași care se apropiau, un grup numeros de oameni, bărbați și femei, care vorbeau toți deodată și când pașii ajunseră aproape, în dreptul lor, din nou la capătul coridorului se aprinse o lanternă încât acum putea să-i vadă pe cei care treceau pe lângă ei. Aceștia nu puteau merge prea repede din cauza geamantanelor grele pe care abia le târau. „O să pierdem în mod sigur acceleratul“, spuse în șoaptă o femeie care trecu atât de aproape de ei – ca numerosul grup să poată trece se lipiseră amândoi de perete, – încât îi atinse în treacăt și el simți parfumul femeii și mângâierea ușoară pe obraz a părului ei. În cele din urmă grupul se îndepărtă și după ce se auzi ușa de la intrare închizându-se în urma lor și se așternu liniștea, ochelariștii spuse: „Mă doare gâtul. Am impresia că m-am ales cu o amigdalită“. El aprinse încă un chibrit și la flacăra chibritului se uită în gura larg deschisă a acestuia. Gâtul îi era într-adevăr inflammat.

– Până la doisprezece ani, spuse ochelariștii, în fiecare săptămână te îmbolnăveai de amigdalită. Asta se întâmpla de obicei luna, preciză el. Durerea aceea în gât, plus temperatura foarte ridicată, îți dădeau o stare ciudată de suferință amestecată cu plăcere,

durerea și bucuria de a rămâne în pat, citind, cât e ziua de lungă, cărțile acelea plăcut mirositoare, de Jules Verne.

– De unde știi? întrebă el și la lumina țișării văzu surâsul de pe buzele ochelaristului.

– Dar bine, am citit memoriile mamei tale. Nu fac decât să reproduc cele scrise și confirmate de ea.

– Memoriile mamei mele? întrebă el uimit foarte.

– Sigur că da, spuse ochelaristul înghițind cu mare greutate. Mi le-a dat să le citesc în manuscris.

– Mama mea, spuse el și simți că puterile îl părăsesc, poate de emoție sau poate de slăbiciune. Mama mea, repetă el și simți din nou zidul rece de care se sprijinea.

– O femeie înaltă și plină de demnitate, spuse tânărul.

– Plină de demnitate? repetă el ...

– O femeie căruntă, spuse ochelaristul.

– Căruntă! Repetă el încercând într-un fel să-și estompeze uimirea din glas.

– Și cum ai fost bolnav de scarlatină și-ți dădea să mănânci doar cartofi fierți și-i era teamă să nu mori.

Când asta? întrebă el.

– Trebuie să fi trecut foarte mult timp de atunci, preciză ochelaristul.

Apoi se așternu liniștea și undeva, probabil în altă clădire – prin ușa deschisă de la capătul coridorului vocile puteau ajunge până la ei – cineva începu să cânte, o voce de copil la care se asociară și altele, mai degrabă făceau gălăgie decât cântau, apoi cântecul se transformă într-un fel de urlete, de strigăte printre lacrimi, de parcă acolo cineva ar fi luat la bătaie copiii. Începuseră din nou să meargă și ochelaristului îi era din ce în ce mai frig, îl auzea dârdâind în dreapta lui, îi clănțăneau dinții în gură. Lui i se făcu milă, își scoase paltonul și-l puse pe umerii lui. Acesta însă continua să tremure. „Cred că am friguri“, spuse el după un timp, încercând în acest fel să se scuze. „Curentul ăsta“, mai spuse, pronunțând cu greutate cuvintele din cauza tremuriciului. Își scoase atunci și haina și fularul și-l ajută pe băiat să se îmbrace. Întâi cele două haine, apoi paltonul bărbatului cu ochelari peste care acesta îmbracă paltonul lui. „Tot ți-e frig?“ îl întrebă el. „Parcă nu chiar așa de tare“, spuse însoțitorul lui, dar continuă să tremure. Până la urmă își scoase și pantalonii și băiatul

îmbrăcă două perechi de pantaloni și când el rămase în pielea goală simți vântul rece cum îi biciuia trupul, dar îi era o milă atât de puternică de băiat încât prefera să tremure și să rabde.

– Când ți-ai scos amigdalele, spuse însoțitorul lui, continuând să tremure de frig; era cât pe-acți să dai ortul popii și cât de mult te-a iubit, spuse ochelariștul nu se știe de ce cu lacrimi în ochi, Doamne, Dumnezeu, cât de mult te-a iubit, strigă el văicărindu-se în gura mare.

– Cine? întrebă el.

– Cum cine? se revoltă ochelariștul. Ea, spuse el laconic și o bucată de timp nu mai scoase nici o vorbă.

– E cam lung coridorul ăsta, spuse el după o vreme, încercând să înnoade din nou conversația.

– Da, spuse însoțitorul și recăzu în muștenia lui, continuând să tremure de frig.

– Iarna purtai întotdeauna ciorapi grosi de lână, spuse ochelariștul și nu se știe de ce îl prinse de mână. Mâna aceea într-a lui îl umplu într-un mod cu totul ciudat de curaj și-l făcu să uite că-i în pielea goală și că tremură de frig.

– Au început să mă doară măselele, se plânse însoțitorul. Coridorul ăsta împutit, spuse băiatul cu lacrimi în glas.

– Caută în buzunarul drept de la haina mea, îi spuse el. Ai să găsești acolo, cred, o cutie de antinevralgice.

– Le-am găsit, spuse ochelariștul și începu să le mestece.

– Înghite-le, nu le mesteca, spuse el ușor enervat. Așa mestecate nu-ți fac nici un efect.

– Și cu dinții, spuse ochelariștul, cel mai mult ai suferit cu dinții și mai ales nu voiai în ruștul capului să lași să ți-i scoată. Îți promitea întotdeauna cărți ...

– Ce fel de cărți? întrebă el.

– De Jules Verne, normal, spuse ochelariștul repede. Intra în librăria aia mică unde era un vânzător tânăr și o admira întotdeauna cât e de tânără și de frumoasă. Pentru că era foarte tânără în vremea aceea și foarte frumoasă.

– Nu-mi amintesc, spuse el și se opri și se propti de perete. Să ne odihnim spuse, să ne odihnim puțin. De data asta cel dintâi care adormi fu ochelariștul, la început cu capul sprijinit de peretele umed

și rece – zid căruia trupul lui gol putea foarte bine să-i simtă răceala de la vârful picioarelor până la ceafă – apoi, în căutarea probabilă a unui loc mai cald, capul băiatului îi coborî din nou pe umeri, răsucindu-se însă, cu gura întredeschisă îngropată în umărul lui, încât îi simțea respirația, liniștită, calmă și înainte ca el să adoarmă, de la capătul coridorului, acolo unde se auzea o ușă bălăbănindu-se în toate părțile, se văzură apărând cei doi inși cu lanterna – jocul celor două lumini în stânga și în dreapta, în sus și în jos de-a lungul pereților, era destul de înveselitor jocul acela, lanterna care căuta parcă pe cineva, dezvelind însă mereu același perete gol, mâncat de igrasii și în sfârșit pașii se apropiară și acum îi putea auzi vorbind. „Dacă nu-i găsim, n-o să fie bine de noi“, spunea unul dintre bărbați. „Asta așa e“, spuse și celălalt și în sfârșit cele două lanterne se opriră asupra lor, întâi asupra băiatului; jucară amândouă o vreme în părul lui blond și cam în neorânduială, apoi trecură de la băiat la el, îl luară sistematic, adică începură cu picioarele lui desculțe, urcară de-a lungul trupului, zăbovind amândouă în același timp, suprapunându-se, încât focarul de lumină era, mult mai puternic, asupra sexului, încât rușinat el și-l ascunse cu mâna, apoi urcară încet, lanterna stângă ceva mai repede decât cea dreaptă, mai neliniștită, mai nerăbdătoare, lanterna dreaptă stăruî un timp în dreptul mărului lui Adam, apoi coborî din nou de-a lungul umărului stâng, alunecă pe mâna stângă până la vârful degetelor, urcă din nou de-a lungul coapsei pipăind partea stângă a toracelui, în vreme ce lanterna dreaptă i se fixase deja de multă vreme pe față, orbindu-l. „Nu, nu-săștia“, spuse unul din ei, apoi îi părăsi în vreme ce tânărul continua să doarmă cu fața însă răsucită între timp spre ei, cu gura larg deschisă. Plecară continuând să pipăie peretele din stânga și din dreapta, cu lanternele lor, mergând însă în vârful picioarelor, cu multă precauție și apoi dispărură, se lăsă din nou întunericul, dar după această amănunțită percheziție el nu mai avu chef să doarmă și-l trezi și pe băiat. „E mai bine să te îmbraci, ai să răcești“, spuse după un timp tânărul, și începu să se dezbrace cu multă meticulozitate. Își lăsă adică amândouă paltoanele, amândoi pantalonii și dubla pereche de ciorapi. Rămase doar în cămașă și în chiloți și stăruî ca să le îmbrace el, pentru că lui i se făcuse prea cald. „Ți le dăruiesc din toată inima“, spuse, vârându-i cu forța hainele făcute mototol în brațe. „Trecerile bruște de la căldură

la frig sunt sănătoase pentru organism“, adăugă el. „Și invers“, mai spuse după câteva clipe de reflecție. Se îmbracă, nefiind în stare să opună rezistență stăruințelor celuilalt, dar așa încotoșmănat înaintarea deveni ceva mai anevoioasă. Apoi în spatele lor se auziră din nou pași și fură după o vreme ajunși din urmă de grupul de bărbați și femei, care nu cu mult timp în urmă se îndreptaseră spre gară. Păreau însă mai puțin grăbiți, chiar dezamăgiți, și-și târau cu mai mare greutate imensele baloturi și valize după ei.

– Aș fi plecat mai din timp, o auzi el pe una din femei spunând, tocmai când ele treceau prin dreptul lui, aș fi putut mai din timp pleca, șopti ea, dar în ultima clipă a fost cuprins de o durere îngrozitoare de măsele, așa pătesc cu el, întotdeauna, fără să-ți mai spun că..., apoi, femeia se îndepărtă și el nu mai putu să audă sfârșitul frazei.

– Ciorapii de lână, spuse alta, nu-l las niciodată să meargă la școală fără ciorapi de lână, plânge pentru că nu-i place să... și din nou nu mai putu să audă ultimele cuvinte, apoi grupul se îndepărtă, se pierdu în întuneric, pașii doar mai răsunară un timp de-a lungul coridorului și ochelariștii spuse:

– Se întorc cei cu lanternele, probabil caută pe cineva.

Fură într-adevăr ajunși din urmă de cei doi bărbați cu lanterne și din nou cele două jeturi de lumină, mici și rotunde ca niște mingi de tenis, alunecară de-a lungul trupului lor.

– Pe ăștia i-am mai întâlnit o dată, spuse unul dintre bărbați.

– Unul parcă era în pielea goală, observă celălalt.

– L-o fi cuprins frigul și și-a tras omul cămașa pe el, spuse primul. E și normal. Trage un curent...

– Coridorul ăsta împuțit, spuse celălalt și aruncă o înjurătură.

– Dacă tot o să umblăm așa, de-a lungul și de-a latul coridorului, n-o să-l găsim niciodată. De ascuns n-ar unde să se ascundă, nici o ușiță, decât zidurile astea lungi și scârboase.

– Nu se poate spune că nu ne-am făcut datoria.

– Și încă cum, spuse celălalt. Eu cad din picioare de oboseală. Apoi cei doi purtători de lanterne se îndepărtară.

– Iarna eu fără ciorapi de lână nu ies din casă, povesti unul dintre ei, în vreme ce se îndepărtau. M-am obișnuit așa. Tot discutând în

șoaptă dispărură, pipăind cu lanternele lor zidurile mucegăite, o mișcare neliniștită și totuși veselă și jucăușă, a petelor de lumină.

Se apropiau de ușa de la capătul coridorului, ușa aceea întredeschisă, care se bălăbănea în toate părțile, cu becul care răspândea o lumină oarbă. Undeva, dincolo de ușă, se află probabil o odaie, sau poate începea chiar un nou coridor, dar înainte de a ajunge acolo, – cu toate că era mort de curiozitate să afle ce se afla dincolo – o rafală puternică de vânt închise ușa. Tocmai în momentul în care ei se apropiaseră destul de mult de ea ca să poată vedea cât de cât ce era dincolo, în coridorul sau în odaia aceea în care agoniza becul, o cotiră la stânga, nu înainte de a urca însă câteva trepte. Contrastul era atât de izbitor încât încremeni pentru câteva clipe, rămase nemișcat, mut de uimire.

– Coridorul ăla trebuie neapărat renovat, spuse tânărul, în sfârșit, modernizat, le-am spus că așa nu mai merge. Face o impresie deplorabilă. Dar nimeni nu mă ascultă, spuse el dând din mâini. În definitiv, o clădire trebuie să-ți faci de la început o impresie bună, de cum ai deschis ușa, de cum ai pășit în interiorul ei.

– Mă dor ochii, spuse el, și se lipi de perete. Simții cum îl cuprinde amețea.

– Nichel și sticlă, spuse ochelariștul, numai nichel și sticlă. A costat bineînțeles enorm, dar în definitiv face.

– Sigur că face, spuse el, căutând să-și revină.

– Era pe la sfârșitul lui martie, începu să povestească însoțitorul lui. Se topea zăpada și dimineața, când se aerisea, surorile te acopereau cu plapomele până peste cap, și nu aveai voie să scoți capul afară. Tu însă profitai de neatenția lor, și atunci când se întorceau cu spatele, te dezveleai, trăgeai o gură de aer, și aerul era proaspăt, umed și îmbibat de zăpadă. Începeai întotdeauna să plângi, te apuca așa cu totul pe neașteptate dorul de casă, să vină mama, strigai, vreau acasă. Surorile te potoleau, și-ți dădeau pe ascuns somnifere ca să te liniștești.

– Nu-mi amintesc, spuse el. Poate că totuși, încercă el să se scuze, dar celălalt îl opri, nelăsându-l să-și ducă fraza până la capăt.

– Eram doar cu tine în spital, spuse tânărul. Aveam patul lângă al tău.

Între timp înaintau de-a lungul coridorului trecând pe lângă surori îmbrăcate în alb, care îi priveau cu indiferență, cu niște ochi mari și apoși.

– Pentru prima oară intru într-un spital.

– WC-ul era la capătul coridorului și noaptea-ți era întotdeauna urât să te duci singur, povesti în continuare ochelariștii. Mă rugai să merg cu tine și-mi dădeai întotdeauna...

– Nu-i adevărat, spuse el repede. Nu-i adevărat!

Între timp auzi o soră spunând doctorului:

– Bineînțeles că am căutat s-o conving. Doamnă, i-am spus, până nu-i scoateți amigdalele, o să aveți mereu necazuri cu el. Fără să punem la socoteală complicațiile care se pot ivi. Sunt convinsă că din cauza asta... se îndepărta și el nu putu să audă sfârșitul frazei și după aceea atenția-i fu atrasă de ferestrele mari care se aflau de-a lungul peretelui stâng al coridorului, ferestre care dădeau spre o imensă curte interioară, o curte cu arbori înalți și bătrâni, cu frunzele – era în cele dintâi zile ale toamnei – în cele mai aprinse culori și era un soare puternic care le făcea să ardă și acolo în curte se plimbau bătrâni și bătrâne ținându-se de mână în halatele lor lungi, din flanelă cenușie, abia se mișcau de parcă ar fi fost cuprinși de o imensă oboseală și plictiseală, alții stăteau pe băncile de sub bătrânii copaci care-și aruncau frunzele peste ei, prindeau frunzele în palme, și-și îngropau fața în ele, sau dormitau cu capetele căzute pe piept, sau stăteau cu privirile fixe îndreptate în sus spre ferestrele mari, prin dreptul cărora treceau doctorii în halatele lor albe, simțind în jurul lor zidurile din cărămidă roșie ale clădirii și-n vreme ce el privea mișcarea asta lăncedă din curte, măsuțe cu rotile treceau pe lângă el, conduse de surori în pantofi din pâslă, încât zgomotul pașilor lor era amortizat, aproape că nici nu se auzea.

– Te mai doare gâtul? îl întrebă ochelariștii.

– Nu, spuse el repede. De ce să mă doară gâtul?

– Deschide gura să văd, stăruia tânărul.

– Nu vreau, spuse el și strânse din fălci.

– Trebuie s-o deschizi, spuse ochelariștii cu o urmă de amenințare în glas și cu amândouă mâinile el îi apăsa maxilarul inferior, străduindu-se să-i desclșteze fălcile.

– Nu vreau, spuse el, smucindu-se cu forța. Nu mă doare nimic! strigă apoi în gura mare, încât atraseră atenția personalului de pe coridor, și în scurtă vreme se treziră înconjurați de un grup de femei și de bărbați în halate albe.

– Ce se întâmplă aici? auziră în spatele lui, întrebând cineva.

– Îl doare gâtul și nu vrea să deschidă gura, se plânse tânărul său însoțitor.

– Nu mă doare nimic, spuse el repede. Nu mă doare nimic. Nu mă doare nimic.

– Ba da, îl doare, strigă în gura mare însoțitorul. Îl doare, dar nu vrea să recunoască, le explică el celorlalți.

– De ce nu porți iarna ciorapi groși, tinere? îl întrebă o soră înaltă, blondă și trecută de prima tinerețe.

– Nu mă doare nimic, spuse el din nou, ținându-se cu amândouă mâinile de fălci.

– Atunci de ce te ții de fălci? întrebă un medic.

– Din obișnuință, răspunse el. Nu știu, așa, mai spuse el dând din umeri.

– Ia deschide puțin gurița, să vedem gâtișorul, spuse doctorul cu multă precauție.

Nu vru însă să deschidă gura și atunci întreaga asistență fu obligată să recurgă la forță. Îl prinseră de mâini și de picioare și-i descleștară gura cu forța. Doctorii i se uitară pe rând în gât și clătinară îngrijorați din cap.

O amigdalită cronică, spuse unul din ei și, după un scurt consult, stabiliră cu toții același diagnostic. Zadarnic încercă el să le spună că operația nu poate să aibă loc pentru simplul motiv că amigdalele lui erau scoase. Nimeni nu vru să-i ia în seamă protestele și întregul convoi, cu el în frunte, o luă de-a lungul coridorului spre sala de operații.

De asemenea, în antologia din 1973, *Mi-am amintit de zăpadă*, se publicase, cu statutul de „inedit“, un fragment intitulat tot *Frumoasele zile de vară*, rescris și inclus ulterior în prima parte a romanului *Țara îndepărtată*.¹

¹ Vezi notele de la *Mi-am amintit de zăpadă*.

În finalul romanului, autorul menționează că este vorba doar de „sfârșitul primei cărți“, exprimând, astfel, intenția unei continuări.

Autorul despre cartea sa. Precizări mai ample legate de *Țara îndepărtată* se regăsesc în interviul pe care N. Prelipceanu i-l ia lui Sorin Titel („Tribuna“, nr. 10, 8 martie 1973, p. 8–9). La acea vreme, cartea nu fusese încă terminată, dar proiectul de ansamblu căpătase coerență. Prozatorul se pronunță, cu mare siguranță, asupra tematicii abordate în viitorul volum, a modalității de concepție, a preocupării de a se elibera de prejudecăți de imagine și a scopului artistic urmărit: „Acțiunea se petrece în anii copilăriei mele, adică între anii 1943 și 1947–50. Dar aici eroul copil este foarte puțin prezent, iar privirea cea mai obiectivă care există în această carte se îndreaptă tocmai asupra acestui erou copil, dorind eu să nu fac un exces de lirism apropo de acest copil. Urmăresc, în același timp, să mă întorc nu atât spre copilăria mea, a eroului, cât în primul rând spre lumea de atunci, pentru a avea o deschidere foarte largă asupra ei, fiind, pe de altă parte, convins că ochiul meu de atunci, foarte proaspăt, foarte receptiv, a reușit să surprindă lumea exact cum era ea. Pe de altă parte, sunt convins că este și una din perioadele cele mai pasionante pentru un scriitor: anii imediat următori războiului. Acum, pe măsură ce scriu cartea, îmi dau seama că perioada asta oferă un material de viață extraordinar pentru literatura română și de asemenea descopăr că despre acești ani s-a scris puțin bine. Cred că voi reuși să scriu bine despre acești ani“; „Toată cartea acesta vreau să fie, de fapt, un fel de negare a biografiei mele, un fel de negare a ceea ce este biografic în acești ani și, în același timp, să realizez un joc între ceea ce este trăire proprie și ceea ce este invenție. Sunt convins că un scriitor se termină atunci când apelează numai la biografia lui și numai la experiența lui, sau devine foarte plicticos, cum s-a întâmplat de multe ori“; „Nimic din ceea ce scriem nu poate fi în afara biografiei noastre, chiar dacă scriind, uneori, îți negi biografia. Este o negare prin cuvânt, nu este o negare ca experiență trăită; transformând biografia în literatură, într-un fel o negăm“; „De altfel, amprenta copilăriei este o amprentă de care vreau să scap. Chiar prin cartea pe care o scriu acum vreau să îndepărtez de mine această etichetă care, totuși, mă fixează“.

Receptarea la momentul apariției cărții. Romanul *Țara îndepărtată* captează atenția criticii prin cizelarea procedeelelor narative, a căror manifestare textuală devine mai naturală, exhibițiile tehnice dizolvându-se într-un mod al zicerii lipsit de emfază, prin „recuperările“ de situații din prozele scurte anterioare (*Copacul*, *Valsuri nobile și sentimentale*) și din microromanul *Dejunul pe iarbă*, prin deja sistemul personajelor „călătoare“ de la un volum la altul, prin crearea unei lumi și a unei atmosfere specifice.

Considerând de bun augur întoarcerea prozatorului la domeniul tematic pe care-l stăpânește cel mai bine, reflectarea vârstei copilăriei („Un poet al candorii pierdute se dovedește a fi în continuare Sorin Titel. Scriitorul e de altfel incapabil, semn pozitiv, să-și trădeze cu adevărat temele și motivele proprii“; „Personajele lui preferate sunt bătrâni și copii, ființe în afara păcatului, iar momentele de predilecție sunt cele în care un suflet inocent are prima atingere, otrăvitor de dulce și dureroasă, cu un univers din care nevinovăția lipsește“), M. Ungheanu observă, în cronică din „Luceafărul“, anul XVIII, nr. 23(632), 8 iunie 1974, p. 2, că noul roman „sistematizează materia și spiritul cărților precedente“: „În linii mari *Țara îndepărtată* rescrie micul roman anterior *Dejunul pe iarbă* și resoarbe materia mai multor povestiri vechi. Revin aici personaje și situații din scrierile precedente, detalii obsedante care trec de la o povestire la alta“.

O carte despre lumea copilăriei implică, adesea, tendințe, greu de reprimat, de a scrie în manieră tradițională. Claritatea rememorării, păstrarea ordinii cronologice a evenimentelor petrecute în „țara îndepărtată“, identificată cu „un univers închis, cel al copilăriei micului Andrei“, sunt înlocuite de Sorin Titel cu discontinuitatea perspectivei, fragmentarismul narativ și polifonia exprimată stilistic prin „sistemul de oglinzi pe care-l pun în mișcare personajele evocatoare“, astfel încât „cititorului nu-i scapă nimic esențial din lumea pe care romancierul a ținut să ne-o recreeze“: „Prin amintirile lui Andrei, prin povestirile Evei Nada și prin intervențiile celorlalți în suita de voci a cărții pătrundem în *țara îndepărtată*“; „nu e un spațiu real, deși hrănit de datele cele mai reale cu putință, ci unul filtrat de memorie“; „romanul nu e altceva decât o suită de povestiri [...] o variantă a *Hanului Ancuței*, mai savant construită.

Ca și acolo, un ins iese din rând, își spune povestea și reintră în anonim. Autorul *Țării îndepărtate* arată însă o grijă specială interferențelor. Construcția lui are în ea ceva muzical. O voce cheamă alta și cea de a doua o continuă pe prima, apare apoi a treia care le completează pe celelalte două. A patra nu continuă, ci reia fraza de unde a fost lăsată, întreruptă și ea de o alta care introduce un motiv nou pe care vocile ulterioare îl vor lega strâns de cele precedente“. Dintre personaje se remarcă Eva Nada, „comentatorul obiectivat de o anume înțelepciune populară a tuturor marilor evenimente“ („Deși creat cu mijloace din cele mai realiste, personajul capătă o proiecție simbolică“). M. Ungheanu insistă și asupra influențelor preluate la nivel tehnic de autor, din cinematografia modernă: „alternările de planuri, într-o ritmică a firescului, scurtele imagini insert care intervin ca un contrapunct în desfășurarea unui episod mai lung, curgerea de oameni și de fapte într-o manieră care încearcă să refacă cu mijloacele artei fluxul existențial“.¹ Nu trebuie omis a se menționa extraordinara surprindere a „euforiei simțurilor“, rezultat al disponibilităților perceptive pe baza cărora autorul reînvie atmosfera unei lumi apuse.

În cronică lui C. Ungureanu la romanul *Țara îndepărtată*, publicată în „Orizont“, anul XXV, nr. 27(331), 5 iulie 1974, p. 2, accentul cade pe actul realist de evocare a „lumii strict determinate în timp și spațiu“, Banatul ultimilor ani ai celui de-al doilea război mondial și din perioada imediat ulterioară: „În centrul cărții, e desigur familia, cu Mama, Tata, Eva Nada și copilul, din unghiul căruia e văzută lumea; diverșii naratori (ce relatează întâmplările satului ori le comentează) nu fac altceva decât să precizeze psihologia rurală, spiritul vremii și al locurilor“. Ceea ce particularizează modul realist

¹ Raportându-ne la textul memorialistic intitulat *Din filmul amintirilor de film*, apărut în revista „Orizont“ (anul XXI, nr. 8, august 1970, p. 78–79), din care am citat câteva pasaje în secțiunea de note și variante la *Mi-am amintit de zăpadă*, nu putem să nu ne întrebăm, măcar retoric în absența altor indicii venite din partea autorului, dacă *Țara îndepărtată* fusese concepută ca o simplă transpunere în scris a aceluși film văzut în copilărie sau, după ani, Sorin Titel dialogase polemic cu regizorul, străduindu-se să dea o versiune (la el, în registru românesc) mai bună.

de prezentare este înclinația permanentă a autorului spre a conferi locului dimensiuni mitice, în acest sens, romanul putând fi alăturat scrierilor realist-magice ale prozatorilor sud-americieni. Fără a încerca transpunerea unei metode narative de succes, Sorin Titel își realizează, în *Țara îndepărtată*, propria sinteză: un amestec de influențe venite pe filieră universală (romanul *Un veac de singurătate* al lui Márquez) și de sorginte autohtonă (Creangă, un alt „nostalgic“ al copilăriei, Sorin Titel fiind „nu departe de lumea lui Creangă“; Rebreanu, prin atenția acordată ceremonialurilor desfășurate în satul tradițional din vestul țării). Dincolo de aspectele formale, *Țara îndepărtată* rămâne o carte a memoriei, dar și a eșecului de a mai putea „retrăi“ o lume: „În fond, pe măsură ce înaintăm în lectură, țara îndepărtată se individualizează tot mai mult, ca un El Dorado jefuit de istorie.[...] Două lumi patriarhale, aceea a satului și aceea a copilăriei, se destramă sub ochii noștri, în numele unui proces ireversibil. Morala ei aparține *imposibilei întoarceri*“.

În articolul *Nostalgia romanului*, publicat în „Convorbiri literare“, nr. 8(56), august 1974, p. 6, Val Condurache vede, ca personaj principal al cărții, însăși țara îndepărtată, considerând volumul, „fenomenologia unui sentiment, convertită în structuri epice“. Pentru criticul ieșean, personajele reprezentate de familia copilului Andrei sunt „descoperitorii unei lumi“. Val Condurache identifică rolurile îndeplinite de fiecare dintre aceștia în ansamblul cărții: „Nou-veniții sunt Personaje în măsura în care Martorul pasiv e un personaj; tot așa cum auditorul e un personaj în *Hanul Ancuței*. Mama și Eva Nada (aceasta din urmă colportoarea celor mai multe narațiuni) sunt ascultătorii ideali ai unor aezi care se ignoră. Cele două personaje justifică prin calitatea lor de auditor reunirea tuturor povestirilor într-o singură carte. Istorisirea lui Bantu, ale lui moș Poldi sau ale Dorcăi reînvie o lume, o țară îndepărtată. Căci povestitorii nu participă la o competiție a povestitului, nu caută prin urmare să-și scoată în evidență arta de a povesti, ci vor să construiască, caleidoscopic, imaginea de altădată a comunității din care fac parte“. Concluzia, în legătură cu mecanismul după care se construiesc personajele, aduce în prim-plan relația dintre autenticitatea existenței și supunerea prin scris a temporalității: „personajele trăiesc, atâta vreme cât povestesc“.

Demonstrația epică a lui Sorin Titel merge în direcția semnalării faptului că în imperiul cuvântului, identitatea se pierde, „nu are nici o importanță cine povestește și cui povestește, din moment ce, oricum și fără voia noastră, creăm din oameni vii personaje de ficțiune, privind trecutul în oglinda prezentului“.

p. 643, r. 4:	de primăvară. de primăvară. <i>Din cauza înghesuiei, cozoroacele lor se loveau unele de altele, incomodându-i.</i>	Ț Rl ₃
r. 10:	trăgând trăgând <i>cu greu</i>	Ț Rl ₃
r. 16–17:	băiatul <i>farmacistului</i> băiatul <i>dentistului</i>	Ț Rl ₃
p. 644, r. 1:	prima dată <i>în vacanța asta</i> prima dată	Ț Rl ₃
r. 8:	infatuarea <i>ostentativă</i> infatuarea <i>agresivă</i>	Ț Rl ₃
r. 11:	unde <i>se află</i> unde <i>e</i>	Ț Rl ₃
r. 13–14:	seara!), <i>atent la doamna farmacistă care</i> <i>îi spune</i> seara!) <i>se gândește Picu în timp ce doamna</i> <i>farmacist îi spune</i>	Ț Rl ₃
r. 17:	să <i>le rătăcească.</i> să <i>se rătăcească.</i>	Ț Rl ₃
p. 645, r. 3–4:	să <i>vadă cum și ce-i, dar fără un porc</i> să <i>caute una, dar fără un porc</i>	Ț Rl ₃
r. 6:	– Bărbatu meu – <i>Ba bărbatu-meu</i>	Ț Rl ₃
r. 8:	în concediu, <i>intervenii în discuție o altă</i> <i>femeie.</i> în concediu“.	Ț Rl ₃
r. 20:	obraz, <i>că asta-i furt curat, și să mă crezi</i>	Ț

- obraz *că cere prea mult* și să mă crezi Rl₃
 p. 646, r. 9: pentru viață și *ajunge rău.* Ț
 pentru viață și *asta nu e bine*". Rl₃
 r. 24: *Mateș, orice* Ț
Metes, orice Rl₃
 p. 647, r. 15: Dealul Viilor Ț
dealul viilor Rl₃
 r. 20: Numai Ț
 Numa Rl₃
 p. 648, r. 3: Dumnezeu mințile, *Doamne iartă-mă.* Ț
 Dumnezeu mințile. Rl₃
 r. 10: ca de Bobotează, *din ăla subțire, că te tăia*
parcă. Ț
 ca de Bobotează, *vorba aia.* Rl₃
 r. 32: mai greu *printre străini.* Ț
 mai greu ". *Din nou trenul se opri într-o gară,*
dar de data asta în fața trenului lor era oprit
un tren de marfă și nu aveau cum să-l vadă,
auzeau doar forfotul gării. Un tren de marfă
ale cărui vagoane erau sigilate cu ceară roșie și
gândurile lui Andrei se reîntoarseră la zilele de
vacanță: gara sub lumina amiezii și ei trecând
spre terenul de fotbal peste linia ferată, în timp
ce sub picioarele lor desculțe (în care vară, din
care vacanță era amintirea asta?) bulgării
ardeau de parcă ar fi călcat pe o plită încinsă
(liniile din metal ale căii ferate frigeau și ele,
dar căldura lor era alta, mai puțin adâncă,
mai de suprafață), treceau înspre verdele ars al
terenului, trecând pe lângă vagoanele de pe
ultima linie, sigilate cu ceară roșie. Rl₃
 r. 33: Liceenii *moțâiau* sprijiniți Ț
 Liceenii *încetaseră să mai cânte, moțâind,*
 sprijiniți Rl₃

- p. 649, r. 9: spre întinderile *ascunse de întuneric* T
 spre întinderile *mohorâte și triste* Rl₃
- r. 10: aspru de *primăvară* T
 aspru de *vară* Rl₃
- r. 19: era aprins. T
 era aprins *la acel ceas tulbure, neliniștitor*
când ziua se amesteca straniu cu noaptea. Rl₃
- r. 23–24: doamna Binder spunând T
 doamna Binder, *femeia care născuse la*
cincizeci de ani un copil din porunca
Fuhrerului, pentru că el așa poruncise, ca
poporul german să crească și să se
înmulțească, o auzi spunând Rl₃
- p. 649, r. 35 – p. 650, r. 1–5: ani și ani, *și pe lângă care Andrei va*
trece și mult mai târziu, ca student, în
diminețile în care, după lunga călătorie cu
trenul lumina aceea albicioasă a becului
întotdeauna aprins, într-o permanentă
agonie parcă, îi va umple sufletul de o tristețe
profundă și morocănoasă – se stinse. T
 ani și ani se stinse Rl₃
- p. 650, r. 8–9: în el *s-ar fi răspândit în cenușiul zilei* T
 în el *ar fi împroșcat – ca un imens puroi*
ziua, o lumină de un gălbui murdar) Rl₃
- r. 14: aceeași voce *răgușită de oboseală.* T
 aceeași voce. Rl₃
- r. 19: Cât de adânci T
Ce ciudate, cât de adânci Rl₃
- p. 651, r. 8–9: improvizate – unele *grase*, într-adevăr *prea*
grase T
 improvizate – unele *groase*, într-adevăr *prea*
groase Rl₃
- r. 31: lor o *nemulțumire* adâncă, și când una T

- lor o *tristețe* adâncă, *acea tristețe pe care o simt de obicei bărbații, întotdeauna după o beție și când una* Rl₃
- p. 652, r. 1: din tren, Andrei T
 din tren, *în timp ce chipul Rodicăi Ciocionoiu fu în întregime înghițit de întuneric, Andrei* Rl₃
- r. 7: de oboseală. T
 de oboseală *ale celorlalți. O amintire care îi umplea sufletul – întotdeauna când ea se ridica din adâncurile uitării – cu o tristețe neliniștitoare, tristețe de care ești cuprins, de exemplu, când te afli într-o sală de așteptare în plin câmp, o sală de așteptare cu toate geamurile sparte în care nu s-a făcut foc (trăise Andrei o astfel de tristețe?) de multă vreme sau niciodată și acum vechea tristețe și cea pricinuită de durerea plecării, a despărțirii – lunga despărțire, un semestru întreg, se amestecară, deveniră atât de acute încât Andrei simți nevoia să vorbească. „Ai dormit?“, o întrebă el pe fată. „Nu“, veni din întuneric glasul ei dulce.* Rl₃
- r. 8: Și de la gară T
 Gara în după-amiaza aceea de duminică, erau orele cinci sau șase când se ieșea de la cinematograf și spectatorii, cu ochii încă puțin cârpăciți de întunerecul din sală, încercând să se obișnuiască cu lumina, se îndreptau spre gară ca să vadă trecând acceleratul de Lugoj, răspândindu-se la început, în jurul clădirii aceleia de cărămidă roșie, fără ferestre, având un aspect bizar, clădirea cinematografului, uitându-se la soare care e gata să apună, la o palmă sau două de orizont, semn că apropierea acceleratului trebuie să se facă auzită dintr-o

clipă în alta, apoi, în sfârșit, foarte departe, dincolo de pădurea de la Turcoane, crescând zgomotul acela și toată mulțimea, într-o grabă febrilă bulucindu-se atunci spre gară. Dincolo de vagoanele de marfă și chiar dincolo de terenul de fotbal cineva (acum, în plină duminică!) a început să-și bată copiii și Olimpia – fiica șefului de gară – la fereastra de unde ea privește întotdeauna sosirea trenului, a deschis aparatul de radio – ce frumos străbate prin praful înserării cântecul Calinca, vocea tenorului care urcă, urcă, rămâne undeva suspendată – și soarele coboară în praful încercios al șoselei pe care într-un du-te-vino continuu trec camioane încărcate cu bușteni. Praful gros al zilelor de vară răscolit de roțile camioanelor, răscolit de vacile grase care se întorc bălăbănindu-și ugerile de la pășune (ca-n poeziile frumoase învățate în primele clase de școală primară) speriate de camioane, luând-o razna spre tufișurile înspinat de pe marginea drumului. Pe liniile acelea secundare după trecerea acceleratului – admirat de toți spectatorii care abia părăsiseră sala de cinematograf unde rulase un film colorat Balada Siberiei și Drujnicov cântase la pian un celebru concert de Liszt – rămăseseră doar vagoanele acelea sigilate cu ceară roșie și între timp, probabil, zgura de sub picioarele lor începu să-și piardă fierbințeala și toată căldura zilei se scurse undeva spre adâncurile pământului. O umbră de fum se ridică spre un cer însângerat la acest ceas, albă, zdrențuită, tremurătoare și indecisă. Și de la gară Rl₃

r. 8–9:

pe lângă clădirea roșie Ț
pe lângă haltă și pe lângă clădirea roșie Rl₃

- r. 12–13: *cu becul murdar, a cărui lumină rămâne*
toată ziua T
un vechi glob albicios, crăpat în două și
lumina care rămâne toată ziua Rl₃
- r. 15–20: Binder (în care acum nu stă nimeni, *doar*
deasupra intrării, în ultimele zile apăruse o
plăcuță mică pe care scria ARI.US, iar la
intrare agățaseră un portret, în mărime
naturală, al lui Stalin, într-o mantie
splendidă, ușor, foarte ușor bătută de vânt, ceea
ce se putea vedea după mișcarea pulpanei),
apoi gardul T
Binder, în care acum nu stă nimeni, apoi
gardul Rl₃
- r. 22: de sârmă și, *în sfârșit, râul* T
de sârmă și râul *peste care el trecea*
întotdeauna când se întorcea acasă Rl₃
- r. 23: lipsă. Moara T
lipsă – *trebuie să pășească așadar cu multă*
prudență – mirosul de cânepă pusă la muiat,
acum neplăcut, un fel de chemare subtilă a
morții care îl umplea de spaimă. Moara Rl₃
- r. 29: scurs și *irecuperabil; moara probabil luată*
de apă T
scurs și *irepetabil. Un imens gol în locul*
morii care se descompunea probabil luată
de ape Rl₃
- 652, r. 32–33 – p. 653, r. 1–5: student, pe lângă *cotul acela al*
râului: moara dispăruse, în locul ei nu era
decât apa, adâncă și neagră, într-o nemișcare
ciudată; deasupra ei pluteau la întâmplare
frunze veștede și putrede, coceni de porumb și
resturi de mâncare aruncate de cine știe cine
în apă. Trenul ajunge din urmă primele case
ale unui mic centru industrial, trecu pe lângă
un zid *scorojit, cu reclame* T

student, pe lângă *pustietatea acelor locuri și iată în sfârșit satul, mirosul de prune coapte, putrezite probabil, venind spre el în noaptea fierbinte de vară și cât de departe e acest sat, acum, când trenul ajunge din urmă primele case ale orașelului din împrejurimi, un zid însângerat de lumina apusului – a soarelui gata să apună (în timp ce încheietura mâinii lui simțea sfârscul Rodicăi Ciocionoiu), zidul cu reclame*

*Rl*₃

p. 653, r. 7:

ofiliți, stâlpii cu sticlele de sifon

Ț

gălbejiți, lungile borcane cu sticle de sifon

*Rl*₃

r. 8–11:

își încetini mersul, apropiindu-se de gară, și trecu pe lângă fabrica de cherestea; vagoane cu trunchiuri groase de copac așteptau pe liniile secundare. Tinerii – de toate vârstele să încetinească (câteva mișcări bruste care apropie de data asta dosul mâinii, apoi palma printr-o întoarcere hotărâtă a ei de o uluitoare și în fond neașteptată agresivitate). Andrei simte nevoia să se retragă brusc, să se detașeze de acea umflătură caldă și mult prea intimă a sânelui nu înainte de a simți cum o moleșală dulce îl cuprinde. Voia să rămână singur, întorcând chiar capul ca să nu mai simtă respirația aceea caldă de lapte. Trecând, fata își sprijini mâna, poate din greșală, poate chiar intenționat de coapsa lui fierbinte, mergând chiar de-a lungul coapsei, într-o căutare ezitantă și totuși nu lipsită de hotărâre, Andrei se retrage neputându-și înfrânge o anumită crispă care trăda efortul de voință pe care îl consuma prin această retragere. O simțea de data asta în spatelui lui, dar reuși destul de repede s-o ignore și abia după aceea, în timp ce trenul trecea pe lângă fabrica de cherestea – vagoane cu

- trunchiuri groase de copac *erau trase pe liniile laterale – el deveni din nou copilul „care plecase de acasă”, nimic altceva decât un biet copil părăsit de părinți cu ochii plini de lacrimi și durere – cât de puține în viața lui de mai târziu fuseseră durerile atât de ascuțite, atât de puternice, îl năpădi, în timp ce tinerii – de toate vârstele* Rl₃
- r. 14: *întrebă o fată, care mirosea neplăcut a transpirație.* T
întrebă fata Rl₃
- r. 20: *de zărit* T
de zărit mai ales că el se afla nu departe de ușă Rl₃
- r. 21–22: *care alunecă domol în înserarea primăvăratecă.* T
care aluneca domol dincolo de miriștile pustiite de toamnă. Rl₃
- r. 22–23: *Mâinile fetei (amândouă) îi cuprinseseră ochii* T
Mâinile (amândouă) ale cuiva îi cuprinseseră ochii, erau mâinile unui băiat care se plictisea probabil și avea chef de joacă Rl₃
- r. 34: *ochilor lui. Apoi cel care îi oferise* T
ochilor lui. Mi-au năclăit palmele, auzi el spunându-i-se, și cel care îi oferise Rl₃
- p. 654, r. 1–2: *își retrase mâinile, obligând-o și pe fată să și le retragă.* T
își retrase palmele obligându-l și pe celălalt să și le retragă. Și între timp trenul trecu pe lângă casa aurie aflată în plină câmpie, pe jumătate dărâmată, căreia i se spunea „Casa galbenă” și pe zidurile căreia – fuseseră odată probabil albe – lumina aceea de după apusul

- soarelui se scurgea ca o apă intrând în pământ.* Rl₃
- r. 3–4: *voia bună, și gândurile lor apucară în direcții* Ț
voia bună. Cuprinși de o oboseală pe care nu erau în stare (și nici nu aveau cum) să și-o explice, unii dintre ei spunându-și că mai aveau mult de mers, un ceas și mai bine, gândurile lor apucând căi Rl₃
- r. 24: *domnu Cristea? o întrebă* Ț
domnu Bitea? o întrebă Rl₃
- r. 27: *o lună albă* Ț
o lumină albă Rl₃
- r. 33: *friguroase, cu toate că zilele erau însorite* Ț
friguroase, era doar sfârșitul verii Rl₃
- p. 655, r. 3–4: *spre ei, mirosul pământului, al frunzelor și al florilor de prun, scuturate.* Ț
spre ei, mirosul ierburilor uscate și cel curios al florii-soarelui. Rl₃
- r. 12: *spuse Andrei.* Ț
spuse Andrei. Și din nou atingerea fetei îl umplu de repulsie și se retrase stângaci. Rl₃
- r. 13–16: *Întunericul era tot mai adânc în vagonul de marfă cu care călătoreau liceenii, doar, din când în când, atunci când treceau prin dreptul unui canton, o lumină galbenă și timidă se prelingea, ca o apă murdară, pe fețele lor obosite.* Ț
Până când în vagonul de marfă se făcu atât de întuneric încât chipul ușor supărat sau chiar disprețuitor al Rodicăi Ciocionoiu, atât de aproape de al său se cufundă în umbră (ca într-o mare liniștită și calmă și lui Andrei îi plăcu întunericul ăsta). Rl₃

- p. 661, r. 9–10: mesteca *crema* care *se și prinsese* puțin pe fundul *crătiții* și mirosea a ars. T
 mestecă *cu un drug gros marmelada* de prune care *s-a și prins* puțin pe fundul *cazanului* și miroase a ars. Ag
- r. 15: de *cremă*. T
 de *marmeladă*. Ag
- r. 31: operația de *amigdalită* T
 operația de *apendicită* Ag
- p. 662, r. 9: altul, că te trezești T
 altul, *da el zice că-i bun și ăla*, te trezești Ag
- r. 14: geru și începe să *cadă neaua* T
 gerul și începe să *burnițeze* Ag
- r. 25: la gât, așa nu ți-o fură nimeni T
 la gât, *de ce să râdă copiii de tine*, așa nu ți-o fură nimeni Ag
- r. 26–27: – Ar trebui puse găluștile de griș, numai că *dumneavoastră ați uitat să le faceți*, spuse Eva Nada. T
 – Așa fierbinte dacă punem în sticle, se sparg sticlele, spune Eva Nada. *Să așteptăm să se răcească puțin*. Ag
- p. 663, r. 23: ușoară: văd copilul că T
 ușoară, *îl pun să măture curtea că era sâmbătă și sâmbăta asta era obligația lui și când mă uit la el văd cum copilul meu* Ag
- r. 27: săracu, numai de *scos apă* nu-i ardea lui. T
 săracu, numai de *măturat curtea* nu-i ardea lui. Ag
- r. 27–28: Cu *o vară trecută* T
 Cu *un an în urmă* Ag
- p. 664, r. 1–2: – A fost *brânza dulce*, de *aia au ieșit colțunașii* așa *buni*, spuse Eva Nada. T

- *Au fost prunele coapte, doamnă, de-asta a ieșit așa de dulce. Că nu știu cât zahăr n-am pus.* Ag
- r. 7: murdar, și castanele T
 murdar, *zadarnic încerca iarna să arunce peste el mantia sa imaculată de gheață, și castanele* Ag
- r. 15–16: hârtie *lucioasă și creponată în jur, atâta risipă de hârtie, încât* parcă T
 hârtie, parcă Ag
- r. 31–33: a ars?
 – *S-ar putea să se fi ars, spuse mama înfricoșată.* Cuptorul ăsta T
 a ars. Cuptorul ăsta Ag
- p. 665, r. 27–28: ghegeneral. *Dar știu că le-au dat uniforme frumoase, adaugă ea, făindu-se pe scaun.* T
 ghegeneral! Ag
- r. 31–32: de câte ori *discutam despre asta.* T
 de câte ori *eu îl iau pe coarda admirației.* Ag
- p. 666, r. 3: colegii de el. *Știu eu* T
 colegii de el. *Ăsta moare, ăsta dacă nu stă nimeni lângă el nu mănâncă.* Ag
- p. 667, r. 21: în *paltonul ei nou* e foarte mândră T
 în *rochia ei cu flori mari și galbene, rochia ei nouă de care* e foarte mândră Ag
- p. 668, r. 9–10: soția plutonierului, *în timp ce ieșeau din sala de cinematograf.* T
 soția plutonierului *și mai mănăcă o prăjitură.* Ag
- r. 11–12: spuseră *moldovenii, uimiți, de parcă acum ar fi descoperit acest lucru,* simțind T
 spuseră *ei, nepăsători,* simțind Ag
- r. 14: să creadă. T
 să creadă.

- *Niciodată n-am să iubesc pe nimeni cât te iubesc pe tine, mamă, spuse Andrei coborând scările murdare ale internatului* Ag
- r. 15: În curtea școlii T
 în vreme ce în curtea școlii Ag
- r. 17: să-i tragă T
 să transporte Ag
- r. 19–20: soția, după ce le dăduseră drumul de la poliție, abia T
 soția, abia Ag
- r. 24–25: în timpul asta se certau între ele). Începu T
 începură să se certe între ele Ag
- r. 24: de picioarele, de opincile sau bocancii oamenilor, T
 de picioarele în opinci sau bocanci ale oamenilor L₂
- r. 25: se foiau T
 începură să se foiască L₂
- r. 27: obrazul acela îngrozitor T
 obrazul acela oribil L₂
- p. 670, r. 14: doamnă, am avut așa, T
 doamnă, să moară ăl care vă minte L₃
- r. 19–23: spuse mama. I-am spus lui domnu să plecăm mai repede de la bal, dar cine să se poate înțelege cu el când începe să petreacă? „De ce să plecăm, dacă ne distrăm“, zicea de câte ori îl trăgeam de mânecă (îi atrăgeam atenția – O). Iar acum îmi vine să cad din picioare T
 spuse mama, uite îmi vine să cad din picioare L₃
- r. 25–26: nenorociți, se plânse în continuare mama. T
 nenorociți. L₃

- r. 30–32: spuse mama, *descăltându-se cu o mână, iar cu cealaltă ascunzându-și un căscat.* †
spuse mama *ciulind urechile.* L₃
- p. 671, r. 24–25: nespălate seara, spuse mama *cu o voce moale, din care lipsea orice umbră de imputare.* †
nespălate, spuse mama. L₃
- r. 27–28: că aia, *se simți deodată jignită Eva Nada.* †
că aia. *Mai bine povestiți cum a fost, adăugă ea, și se așează pe un scaun, din nou pregătită să asculte povestirea mamei.* L₃
- r. 29–33: – Tare mai e bună apa fierbinte, spuse mama și ochii i se închideau de somn. Auzi că domnu a și început să sforăie. *A băut cam prea mult vin, tot timpul i-am făcut observații, dar n-au vrut să mă asculte, spuse mama cu o umbră de nemulțumire în glas.* †
– *Bună-i apa fierbinte, tare mai e bună,* spuse mama. Auzi că domnu a și început să sforăie, *adăugă ea și încep să râdă.* L₃
- p. 672, r. 1: pe domnu †
pe domnu *în plata Domnului* L₃
- r. 2–5: povestiți-mi *mai bine și mie cum a fost la bal,* spuse Eva Nada, *luând ligheanul cu apă de sub picioarele mamei, care se și roșiseră ușor.*
– Ias că-ți povestesc †
povestiți-mi, spuse Eva Nada *foindu-se pe scaun.*
– *Da frumos miros au zambilele alea din grădină. Au umplut cu miros casa, îți taie parcă respirația, zău așa. Și ce aer curat, ce dimineată minunată!* spuse mama *iradiind de fericire în timp ce prin fereastra deschisă privea ulița satului pustie și prunii de pe marginea pârâului cu florile care începuseră să se scuture,*

simțind cum oboseala o cuprinde încet, trecându-i orice chef de sporovăit, voind să se vadă cât mai repede în pat și să doarmă.

– Așa ești dumneata, faci omu curios, auzi ea reproșurile Evei Nada ca prin ceață, și ochii i se închiseră. – Las că-ți povestesc L₃

- r. 5–6: *când mă scol, spuse mama și se ridică să se ducă la culcare. – Și de ce stați* T
când mă scol, mai spuse pe jumătate adormită și, după mulți ani, Andrei găsisse într-un sertar vechi fotografiile, mama le ținea probabil ascunse acolo ușor jenată de frivolitatea lor, considerându-le probabil deochiate și Andrei întrebase cu vocea aceea gravă, de bărbat, cu care ea se obișnuise greu, voce care i se părea uneori că aparține unui străin care se furișase în interiorul lui Andrei și vorbea de acolo, cu o strălucire puțin ironică, ușor amuzată, în ochi: „De când sunt fotografiile astea?”
– Știu și eu, spunea mama încercând să pară indiferentă, dar roșindu-se deodată, a trecut atâta timp că zău am uitat când le-am făcut. Eram și noi tineri, adăugase ea și ne țineam de tot felul de prostii.
– Dumneata ești și acum tânără, spuse Andrei, nu mai fă pe bătrânica, lasă cochetațiile.
– Trebuie să-ți cos nasturele de la cămașă, să nu uit, spusese mama încercând să schinbe discuția. – Și de ce stați L₃

- r. 7–14: *întrebase Eva Nada după vreo săptămână, descoperind fotografiile făcute în noaptea aceea la bal și pe care mama le ascunsese, într-un sertar, să nu le găsească nimeni, jenată probabil de frivolitatea lor, considerându-le, desigur, deochiate. Ce fel de bal o mai fi și asta în care stau unii la alții așa în poală? se vede că așa-s balurile astea la fabrică, am auzit eu că domnii*

- se distrează tare frumos la balurile astea, adăugă ea.* T
- întrebase din nou Andrei, privind în continuare fotografiile, așa în șir indian, zău dacă pricep ceva, luminează-mă, se rugase el privindu-le cu atenție. L₃
- r. 15–17: spuse mama și se roși toată, încercând să smulgă fotografiile, dar Eva Nada nici nu se gândea să le dea drumul. T
- spuse mama și încercă să smulgă fotografiile din mâinile lui Andrei. L₃
- r. 18–20: doamnă? întrebase ea curioasă peste măsură. Oamenii se distrează și ei cum pot, nu-i nici o rușine în asta, adăugă ea, așa, ca s-o liniștească pe mama. T
- doamnă? întrebase a doua zi după bal Eva Nada, spre seară, când mama se trezise și era încă buimacă de somn. L₃
- r. 21–22: – Așa e omul la chef, dă în mintea copiilor, se scuză mama la rîndul ei. T
- Un joc copilăros, spuse mama. Așa e omul la chef, dă în mintea copiilor. L₃
- r. 24–30: schimbă Eva Nada deodată tonul, făcând mare zgomot cu lingurițele pe care le aruncă în apa fierbinte din lighean. Apoi se întoarse la fotografii să le mai privească o dată. Dintre toate doamnele astea din fotografie, dumneata ești a mai frumoasă, spuse ea. Doamnă, fie-mi iertat că întreb, da în păr ce ai, rogu-te? Că parcă ai legat ceva în păr, dacă văd eu bine? T
- spuse Eva Nada, da mie să-mi povestești cum e. Că eu de un așa joc n-am mai auzit, adăugă ea făcând mare zgomot cu lingurițele pe care le aruncă în apa fierbinte din lighean.

- Dintre toate doamnele astea din fotografie, dumneata ești cea mai frumoasă, *declarase Andrei. Dumnezeule, da ce păr ai! Ce sunt fundițele astea în păr?* L₃
- r. 31–34: Șervețele de hârtie, pe care mi le-am pus, așa, ca pe niște fundulițe. *Ca să mă distrez. Eva Nada stătea aplecată deasupra ligheanului fără să scoată o vorbă. Mama nu-i vedea fața.* Ț
- pe care mi le-am legat ca pe niște fundițe.
– Șervețele de hârtie! *spuse Andrei și începuse să râdă. Șervețele de hârtie!* L₃
- p. 673, r. 1: – Nu te strâmba atâta Ț
– Nu te mai amuza atâta L₃
- r. 4: – *N-ai voie să râzi cât ține jocul ăsta, spuse mama* Ț
– *Totul e să nu râzi, explică mama* L₃
- r. 8: indiferent ce zice cel cu întrebările Ț
indiferent ce întrebări îți pune persoana respectivă L₃
- r. 9–10: să răspunzi, *n-ai voie nici măcar să zâmbești.* Ț
să răspunzi fără urmă de zâmbet. L₃
- r. 10: distra! Ț
distra! *Știi ce a întreat-o pe doamna Lucin?*
– *Ce? întrebă Eva Nada.*
– *Erai mai tânără decât sunt eu acum, când ai făcut pozele astea, spuse Andrei. Aveai vreo douăzeci și cinci, douăzeci și șase de ani, după socoteala mea.*
Ceva mai mult, spuse mama, care își ascundea vârsta adevărată, adăugând doi, trei ani ca să nu se știe cât de tânără se măritase. L₃

- r. 18: cea mai *prima din câte doamne or fi* fost
acolo, *spuse Eva Nada* T
cea mai *elegantă dintre toate doamnele care au*
fost acolo I₃
- r. 20: *frumos, ceva rar!* T
frumos n-am mai văzut.
– *Nu te mai linguși atâta, că de săpat în*
grădină azi tot scapi, spuse mama.
– *Să așteptăm o picătură de ploaie, doamnă, eu*
așa zic, că acum pământu e tare ca piatra.
– *Nu mai așteptăm nimic, spuse mama. De o*
săptămână și mai bine tot așteptăm. Ne-o fi
de-ajuns. I₃
- r. 31: s-o consume. Mi-a admirat rochia T
s-o consume. – *Am auzit că așa i-o cerut*
Hitler să facă un copil și, la ce-i zice Hitler, ăla
nu-i neamț care nu ascultă. Nime nu-i eșea din
vorbă... – Mi-a admirat rochia Ol
- p. 683, r. 14: – O să mă certe domnu T
– *Ce zi frumoasă, spuse mama, s-a încălzit pe*
neasteptate. Cine ar fi crezut!
– *Ne-o prins primăvara cu grădina nesăpată,*
doamnă, spuse Eva Nada. Eu zic să-l chemați
pe moș Poldy s-o sape. Pe un pahar de răchie, o
termină în două sau trei zile.
– *Nu pot să-l sufăr să-l văd mirosind toată*
ziua a băătură în jurul meu. Să știu c-o sap eu
singură, și tot nu-l chem, spuse mama.
– *Eu n-am timp să sap și grădina, doamnă. Pe*
seama mea degeaba vă lăsați, din partea mea
rămâneți cu grădina nepusă, așa să știți.
– *Iasă fereastra deschisă, cine ți-o spus s-o*
închizi! Dumneata nu vezi ce cald e afară,
spuse mama.
– *Trage curent, doamnă, și pe mine mă dor*
măselele, de câte ori vreți să vă spun. Am o

măsea stricată, bat-o Dumnezeu s-o bată, chiar în fundul gurii. Toată noaptea n-am dormit din pricina ei. Am tras țuică pe nas, da degeaba. Crezi că m-o lăsat durerea? Uite dacă aș avea puțină vreme să stau așa, ca o jumătate de ceas, cu falca la soarele ăsta, să mă pripească, zău că mi-ar lua durerea cu mâna.

– Deschide numai gura, să-ți pun o bucățică de antineuralgic în gaura măselei, ai să vezi că în jumătate de oră nu mai ai nimic.

– Dumneata doctoriță trebuia să te faci, doamnă, că tare te pricepi, spuse Eva Nada cu admirație.

– Deschide gura mai mare, spuse mama, că nu văd care e măseaua stricată. Și întoarce-te cu capu spre fereastră, ce stai și dumneata așa mototoală. Nu mișca din cap ca s-o pot pune ca lumea, stai că nu-ți fac nimic, nu fi, pentru numele lui Dumnezeu, așa fricoasă.

– Da mă doare, doamnă, dacă bâzâiți atâta. Știu că nu-s de fier, credeți că eu n-am durere în mine!

– Am uitat de ouăle pentru domnu', spuse mama. Le-am lăsat să fiarbă prea mult.

– Doamne, da zăpăcită mai sunt, spuse mama. Nu știu ce s-a întâmplat cu mine că sunt așa de zăpăcită!

– Doamnă, să știți că ați avut dreptate cu bumbu ăla. Parcă mi-o luat cineva durerea cu mâna. Tare e bine când omul e sănătos și nu-l doare nimic.

– Mă gândesc că acum, de sărbători, îți speli și dumneata sumna aia că-i neagră pe dumneatale, spuse mama.

– Am spălat-o, doamnă, săptămâna trecută, da așa îi ea, o ieșit culoarea, e decolorată, nu-i murdară. Dacă tot nu vă place, puteați și

dumneavoastră să-mi faceți cadou una nouă, că nu mă supăram pentru asta.

– *Dacă nu erai așa grasă, îți dădeam rochia aia cu flori galbene să-ți faci sumnă din ea, că n-o mai port.*

– *Poate din trei rochii de-a dumneatale, dacă îmi iese mie una. Nu vedeți cât sunteți de slabă, că zău, m-am gândit și eu zilele astea, așa ca proasta, că n-ar strica să vă mai îngrășați puțin, adică să mai pui, așa câte un chil-două pe dumneata, să nu te îmbolnăvești, Doamne ferește, să rămână copilul fără mamă.*

– *Asta așa-i, spuse mama.*

– *De otrăvită ce sunteți, de-aia sunteți așa de slabă, spuse Eva Nada și începu să râdă cu gura până la urechi. Așa-i omu rău, slab, și cel bun e gras, asta se știe de când lumea!*

– *Iar te obrăznicești, spuse mama. Cum îți dă omu puțin nas, o și iei razna. Cu dumneata nu-i bine să se poarte omu frumos, că îți iei nasu la purtare!*

– *Am glumit și eu, doamnă, spuse Eva Nada. Pentru asta n-aveați de ce să vă supărați.*

– *N-am mâncat niciodată carne de porumbel, spuse mama. Am auzit că-i tare bună.*

– *Nici să nu mănânci, doamnă, că e păcat, spuse Eva Nada. Asta se știe din bătrâni, n-am născocit-o eu acuma, numai așa ca să vă fac dumneavoastră frică.*

– *Nu-i păcat ce bagi în gură, spuse mama, e păcat ce scoți din gură, eu așa cred.*

– *Asta așa-i, spuse Eva Nada. Ba eu să fiu sinceră, doamnă, nici în postu ăsta nu prea cred. E adevărat că în post nu mănânc de fruct, că așa-i lăsat din bătrâni, dar dacă ar fi după mine, zău că aș desființa postu sau măcar l-aș face mai mic. Popii l-or inventat, ascultă-mă*

pe mine. Asta-i o șmecherie a popilor, mie așa mi se pare.

– Postul are și el rostul lui, asta din punct de vedere medical. E bun pentru stomac care în felul ăsta se mai odihnește. Toate au socoteala lor, nu-s făcute așa la întâmplare.

O să mă certe domnu

*L*₃

p. 684, r. 4:

au bani, *nu ca noi.*

Ț

au bani.

*L*₃

r. 12–13: *tortu ăla de lămâie*, țin minte, c-am pățit la fel *cu el.*

Ț

prăjitură, ții minte că am pățit la fel.

*L*₃

r. 17–18: *venea din străinătate*

Ț

venea

*L*₃

r. 19–20: și sare, *cum era obiceiul.*

Ț

și sare.

*L*₃

r. 23–24: *Ea a fost regină în Grecia*, verișoară *de-a doua* cu regina noastră.

Ț

era fosta regină a Greciei, verișoară cu regina noastră.

*L*₃

r. 25–26: *mută de uimire* Eva Nada

Ț

cu uimire Eva Nada

*L*₃

r. 28–29: *nu știe* nici astăzi dacă i-a sărutat cu

adevărat *mâna reginei sau nu.*

Ț

nu-și amintea nici astăzi dacă i-a sărutat-o cu adevărat.

*L*₃

r. 30–31: *după aceea, după o scurtă perioadă de timp, stând încremenit, cu lacrimi în ochi de emoție*, o văzu

Ț

după aceea, în timp ce stătea încremenit, o văzu

*L*₃

p. 685, r. 1–2:

vișinie, *dezvelindu-i picioarele groase de femeie trecută.*

Ț

- vișinie, cu picioare subțiri ca de fetiță. Dacă n-ar fi fost în același timp și foarte veștejite, cu carnea zbârcită, picioare de femeie bătrână. L₃
- r. 5–6: se vedea că e un țigan, probabil din mahalaua Bucureștiului, în ciuda costumației impunătoare Ț
 își trăda originea, în ciuda costumației L₃
- r. 16: zoologică din Capitală. Și Ț
 zoologică. Și L₃
- r. 17: groase de țărancă Ț
 tremurătoare L₃
- r. 24: să se audă. Un marfar trecut în cele din urmă, spulberând Ț
 se auzi din nou prin fereastra deschisă și ignorând cu desăvârșire momentele acelea de tăcere solemnă, aproape sacră, care se lăsaseră după ce mașina reginei era prea departe pentru ca zgomotul motorului să se mai poată face auzit, un marfar – zgomotul lui grosolan de fier vechi – spulberă L₃
- r. 26: strigă șeful gării. Ț
 spuse șeful gării. L₃
- r. 27–28: gării, la existența Ț
 gării, aproape cu bucurie, spre existența L₃
- p. 686, r. 3–4: a așteptat-o, cum mi-ați povestit. Ț
 a așteptat-o. L₃
- r. 17–18: și ea, și, uite așa, trecea după-amiaza. Ț
 ea alta. L₃
- r. 29: de zahăr e minunată. Ț
 de zahăr ars e minunată. Și după ce Eva Nada se întoarse din cămară, o întrebă pe mama: L₃
- p. 687, r. 10: spuse mama. Ț

- vorbi mai mult pentru ea mama, în timp ce privea, prin fereastra deschisă, copiii care se întorceau de la școală cu ghiozdanele jerpelite.* L₃
- r. 16–18: Reginele astea *schimbă* ciorapii de două, trei ori pe zi, nu-i poartă ca noi o săptămână, spuse mama. Ț
Reginele astea poartă ciorapi de toate culorile, spuse mama. L₃
- r. 20–21: n-o *fătat* de mult Ț
n-o *înțarcat* de mult L₃
- r. 25: *corastă* Ț
coraslă L₃
- r. 27: *murea* de răs.) Ț
se scutura toată de răs). L₃
- r. 30–31: și tata *nu știi ce să-i răspundă* Ț
și tata *se apucase probabil să-i sărute mâna* L₃
- r. 32–33: *Și dacă i-a sărutat într-adevăr mâna*, cum era mâna reginei, la atingerea buzelor lui? Ț
Tata nu-și mai amintea cum era mâna reginei la atingerea buzelor lui. L₃
- p. 688, r. 6: picioarele ei *groase* Ț
picioarele ei *stafidite și subțiri* L₃
- r. 7–8: trupul ei *gras* și colbul Ț
trupul ei *veștejit* și colbul *de praf* L₃
- r. 9–12: de gară. „*Trăiască regina!*“ *strigaseră amândoi de la fereastra de la etaj a gării, acolo unde se afla locuința șefului, simțindu-se regaliști deodată până-n măduva oaselor*, apoi soția de gară. Apoi soția Ț
L₃
- p. 689, r. 18: – Dacă mă gândesc Ț
N-am să fiu în stare să-mi explic niciodată ce-a însemnat în realitate ura asta a ei

*pentru mine, născându-mă cu ea așa cum
te naști cu ceva, un organ oarecare în minus
sau în plus și dacă mă gândesc* At

- p. 690, r. 7–8: O femeie care, *ascultând discursurile Führer-
ului și-a propus* T
O femeie care *cuprinsă de entuziasm și-a
propus* At
- r. 11: *entuziasmat* celor din cercul ei T
entuziasmul celor din cercul ei At
- r. 17: *capod transparent* T
capod transparent At
- r. 18: în *Minciunile baronului Münchhausen*“.)
*N-am avut decât o singură fotografie a fraților
mei. Străduindu-se să se piardă orice urmă a
originii mele compromițătoare sau
„nesănătoase“, mătușa mea, tanti Hilde,
a aruncat toate „mărturiile“ în foc. În felul
ăsta a dispărut și fotografia lor. Încerc
zadarnic să mi-i amintesc, așa cum arătau ei
în fotografia aia. Erau în tot cazul mult mai
reușiți ca mine. (Tanti Hilde a avut grijă
să-mi spună asta de câte ori a avut ocazia.)* T
în *filmul ăsta*“ A
- p. 691, r. 1–2: *să termin, așadar, repede cu tot ceea ce a fost
înaintea nașterii mele și totuși* T
să închei și totuși At
- r. 9–10: de stele și *se auzea zgomotul* T
de stele și *zgomotul* A
- r. 14–15: *Lyly Marlen*, cântecul atât de îndrăgit de
toată societatea aceea. T
Lili Marlen. At
- r. 17: nașterii *băieților* T
nașterii *gemenilor* At
- r. 27: *nu cu multe nopți* T

	cu <i>puține</i> nopți	<i>At</i>
p. 692, r. 1:	cu umeri înalți.	<i>Ț</i>
	cu umeri <i>foarte</i> înalți <i>și drepecți</i> .	<i>At</i>
r. 3:	valsurile ei <i>vechi</i>	<i>Ț</i>
	valsurile ei <i>vieneze</i>	<i>At</i>
r. 7:	încearcă să-i <i>recunoască chipul</i>	<i>Ț</i>
	încearcă să-i <i>descopere sufletul</i>	<i>At</i>
r. 18–19:	„sala de bal“ <i>când ea aștepta nerăbdătoare</i> <i>reluarea curentului erau uitate de mult</i> –	
	și ea rămânea	<i>Ț</i>
	„sala de bal“ – și ea rămânea	<i>At</i>
r. 25–26:	sau stele, <i>nopecți cu întuneric aproape fără</i> <i>cusur</i> , să-ți bagi mâinile în ochi	<i>Ț</i>
	sau stele <i>în care întunericul devenea</i> <i>desăvârșit</i> , să-ți bagi mâinile în ochi	<i>At</i>
r. 27:	de <i>tenebre</i>	<i>Ț</i>
	de <i>acest întuneric</i>	<i>At</i>
r. 29–30:	s-a născut <i>aversiunea</i> ei	<i>Ț</i>
	s-a născut <i>ura</i> ei	<i>At</i>
r. 30–31:	<i>Auzindu-mă plângând în odaia alăturată,</i> atunci <i>se născuse, probabil, acea ură</i> și nu în clipa nașterii mele	<i>Ț</i>
	atunci și nu în clipa nașterii mele	<i>At</i>
r. 33–34:	să-mi ofer această <i>supoziție</i>	<i>Ț</i>
	să-mi ofer această <i>iluzie</i>	<i>At</i>
p. 693, r. 5:	<i>te poți</i> sprijini	<i>Ț</i>
	<i>se putea</i> sprijini	<i>At</i>
r. 6–7:	<i>mulțumită, în timp ce își lipește</i> pentru o clipă	<i>Ț</i>
	<i>mulțumit, sprijinindu-și</i> pentru o clipă	<i>At</i>
r. 13–14:	rămânând <i>câteva clipe nemișcată,</i> înconjurată	<i>Ț</i>
	rămânând înconjurată	<i>At</i>

- r. 17–19: așa“. *Așa se face că după ce lumina era stinsă din nou, ea păstra pentru o clipă pe retină* †
 așa“ și prin întuneric, pentru o clipă se mai păstrează pe retină At
- r. 19–20: ca într-un negativ, *ale ramei de la fotografia* †
 ca într-un negativ, *a fotografiei* At
- r. 22: din ce în ce mai precisă †
 din ce în ce mai explicabilă pentru mine At
- r. 25: acolo, pe întuneric, *cu dungile* †
 (acolo, pe întuneric în mintea ei tulburată) pe umerii mei fragili At
- r. 28–29: de răposății mei frați, într-o cameră alăturată!? Era oare necesar ca această ură †
 de răposății mei frați? de ce această ură At
- p. 694, r. 1: și-a pierdut fiii †
 și-a pierdut amândoi copiii At
- r. 11–12: de a o saluta. Mi-o închipui stând în dreptul ferestrei †
 de a o saluta. Pleacă de la geam să nu-l mai vadă și când revine îl vede urinând pe un morman de frunze moarte și sexul lui zbârcit de frig pe care mai mult și-l închipuie decât îl vede, o face să râdă. Se culcă din nou – în ultima vreme dormea singură – și patul cald care mai păstra mirosul trupului ei (cearceafurile sunt ușor umede pentru că transpirase peste noapte) îi face o imensă scârbă. Așa ajunge probabil să-și urască și propriul ei trup, înfășurată în cearceafurile albe care o înconjurau și care încercau mângâieri stângace și precise, iar când o cuprindea frigul își trăgea niște ciorapi groși de lână pe picioarele înghețate. Am aflat de la bătrâna Freulein, trăiește și acum cu toate că anii de deportare

au transformat-o într-un fel de fantomă vie – că în tot acest timp singurul moment în care adresa un cuvânt celorlalți era atunci când cerea de mâncare. Ceea ce se întâmpla destul de rar. Câteodată tata o obliga să mănânce și atunci izbucneau între ei certuri cumplite. Îl ura la fel ca și pe ceilalți. Îl ura cu indiferență, nu ca pe mine: cu pasiune și cu participare intensă. Sta în dreptul ferestrei

At

r. 14–15: *trecea vreun muncitor*

Ț

trecea unul

At

r. 19–20: *hainele lui ponosite, aplecat deasupra ghidonului ruginit. Și zilele acelea de demult caut să mi le închipui: Erau dimineți cețoase*

Ț

hainele lor flenduroase fluturând în jurul ghidonului ruginit – („O să-i meargă rău astăzi, sperietoarea asta de directoare e iar la fereastră, de când i-au murit copiii i-o băut Dumnezeu mințile, nu mai are somn săraca de ea”) – îndepărtându-se, doar scârțâitul roților neunse și sunetul prelung al soneriei urmărindu-i un timp, de parcă trupul ei, făcut dintr-un material spongios, ar fi absorbit zgomotele astea, păstrându-le în ea nealterate. Erau dimineți

At

r. 24–25: *obiectele din jurul ei*

Ț

obiectele din odaie

At

r. 25–26: *umezindu-le, pătrunzând în ele.*

Ț

umezindu-le.

At

r. 28: *un pat de ceață.*

Ț

un pat umed de ceață.

At

p. 695, r. 10–11: *echilibrul și, în sfârșit, ajungea la geam. Dar cel cu bicicleta dispăruse deja, înghițit de dimineața ploioasă. Cum în pat*

Ț

- totuși echilibrul și cum cel cu bicicleta dispăruse și cum în pat* At
- r. 17–18: *tristețea, cu melancolia cântecului.* T
tristețea și dulceața cântecului. At
- r. 22–23: *sufletul, uneori în nopțile în care nu pot dormi, parcă îl aud și eu, dar în diminețile* T
sufletul, dar în diminețile At
- r. 32–33: *o călătorie până în Suabia ei, în micul orașel în care bătrâna ei mamă* T
o călătorie până la Köln, oraș în care bătrâna ei mamă At
- p. 696, r. 7: *pătrunde de-a valma.* T
pătrunde după bunul lor plac. A
- r. 19–20: *șoptește impieगतul* T
șoptește o femeie At
- r. 28–30: *mama mea. Mi-o închipui totuși începându-și drumul ei spre Germania, în vreme ce* T
mama mea. Care atunci când a plecat, nu mi-a aruncat, acolo în leagăn nici măcar o privire de rămas bun, nici cel puțin o privire încărcată de ură, pentru că, între timp, ura ei se transformase în indiferență totală și definitivă. Mama își începea prin urmare drumul ei spre Germania, în vreme ce At
- p. 697, r. 1–2: *fără să-i fie frică, prea absorbită de călătoria întreprinsă ca să le bage în seamă. Era război* T
fără să-i fie frică. Dar era război At
- r. 12: *explicații pe care* T
explicații în germană pe care At
- r. 19–20: *întunecată de început de iarnă* T
întunecată de început de toamnă At

- r. 25: urât mirositor, *comandând o prăjitură* Ṭ
urât mirositor At
- r. 27–28: un fel de „cremeș” *cleioasă* Ṭ
un fel de *creme cleioase* At
- r. 28–29: de zahăr, *tot gustă mama, luând cu vârful* Ṭ
linguriței crema de deasupra. Și, între timp Ṭ
de zahăr, între timp At
- p. 697, r. 34 – p. 698, r. 1–3: pe spate, *dar nimeni nu îndrăznește*
s-o oprească, oamenii se dau la o parte din
fața ei, arăta doar atât de ciudat, era atât
de bizară. Prin ninsoarea albă Ṭ
pe spate. Prin ninsoarea albă At
- p. 698, r. 8: să meargă *ca să se întoarcă la hotel.* Ṭ
să meargă. At
- r. 25: – Diter și *Tuți* Ṭ
– Diter și *Niki* At
- p. 699, r. 30–31: și i-am spus *lui Herr Director* Ṭ
și i-am spus *domnului Director* At
- r. 34: *cu ramă aurită și grea* Ṭ
ramă argintată, foarte grea At
- p. 700, r. 11: o chema *Erji* Ṭ
o chema *Ergi* At
- r. 22–23: *spuse ea, de parcă ar fi vrut să scuze nebu-*
nia fostei ei stăpâne, și din ochii uscați Ṭ
adăugă ea și din ochii uscați At
- r. 26: din nou *seci* Ṭ
din nou *reci* At
- p. 701, r. 19: *erați grăsuțe* Ṭ
erați grăsuță At
- r. 27: i-au murit *băieții?* Ṭ
i-au murit *gemenii* At
- p. 702, r. 23–24: uite așa *se scutura bluza pe Frau Grete.* Ṭ

	uite așa tare	At
p. 703, r. 3:	după nașterea băieților	Ț
	după nașterea gemenilor	At
r. 10:	se chema Erji	Ț
	se chema Marica	At
r. 25–26:	bătrână, cu dureri acute	Ț
	bătrână, fără somn noaptea din cauza durerilor acute	At
r. 31–33:	erau foarte buni, continuă ea să povestească la întâmplare, renunțând la derularea firească a întâmplărilor, cum se învecheau	Ț
	erau foarte buni, cum se învecheau	At
p. 704, r. 1:	bărbătesc	Ț
	bărbătesc, de ce să mă deranjeze	At
r. 2:	bocancii aceia minunați	Ț
	bocancii	At
r. 5–6:	era sfâșiată	Ț
	era întreruptă	At
r. 9–14:	apoi renunță.)	
	– Și când a plecat? întrebă el, în sfârșit. Îți amintești cum a fugit de-acasă, cum a vrut să se reîntoarcă în Germania? Îți amintești, nu-i așa? spuse el în șoaptă, ea mai mult îi ghicea vorbele; bucuroasă că i se oferea, în cele din urmă, un reper, povesti mai departe:	
	– Într-o dimineată a plecat cu trenu Frau Grete, spuse ea	Ț
	apoi renunță. – Într-o dimineată, începu din nou să povestească	At
p. 705, r. 3:	fotografiile băieților	Ț
	fotografiile gemenilor	At
r. 4:	îl îngrețoșă pe tânăr)	Ț
	îl îngrețoșă pe Sigfrid	At

- r. 11–12: spuse bătrâna, *citind probabil neîncrederea din privirile lui*, adăugând †
spuse bătrâna, adăugând *At*
- r. 21–32: (N-avea rost să-i spună că n-a fost așa, s-o corecteze, era prea bătrână.) †
era prea bătrână *să poată înlocui o amintire fictivă cu una reală, mult prea bătrână*): *At*
- p. 705, r. 22 – p. 706, r. 26: *Apoi el putu să vadă cum, cuprinsă din nou de neliniște privirea ei cerea parcă de la el o confirmare. ... m-am speriat, foarte tare m-am speriat* †
text lipsă *At*
- p. 706, r. 27–28: Să nu se termine *pâinea. Trebuie să cunperi pâine.* †
Să nu se termine *labele alea de rață*. *At*
- r. 29: a uitat *să-și ridice pensia*. †
a uitat *să-mi lase banii*. *At*
- p. 707, r. 4–5: verii.
– *Doamnă, când s-o termina războiul ăsta, că mie mi s-o urât...*
– Ai să vezi ce-ți fac †
verii.
– Ai să vezi ce-ți fac. *Rl₂*
- r. 18–19: – *Am vrut să-i trimit și eu o scrisoare, doamnă, lui Ionel al meu* †
– *I-am scris și eu scrisoare, doamnă, lui Cornel al meu* *Rl₂*
- p. 708, r. 6: de lucru, în poală †
de lucru, *cu unghii, boante și murdare* –
în poală *Rl₂*
- p. 709, r. 3–9: *se pregăti iar (făcând adică efortul de a pune în cele două cuvinte tot ce trebuia pus)* și după o scurtă pauză, *pauză* în care învățătorul *continua să aștepte* aplecat

- deasupra *colii albe*, (*aștepta prin urmare* continuarea scrisorii), *Eva Nada* spuse din nou cele două cuvinte. Vocalele *fură la fel de* prelungite, *semănând* a tânguire, oftatul *la fel de* prelung, mai expresiv Ț
pregătindu-se iar, și după o scurtă pauză în care învățătorul *așteaptă*, aplecat deasupra *paginii*, continuarea scrisorii, spune din nou cele două cuvinte, *cu* vocalele prelungite a tânguire, *cu* oftatul *mai* prelung, mai expresiv Rl₂
- p. 710, r. 2–4: exprimării. *Dacă aș fi pus în vorbele alea felul ei de a le spune, ar fi fost mai mult decât o scrisoare foarte lungă.* Așa ceva nu se poate scrie. Ț
 exprimării. Așa ceva nu se poate scrie. *Cuvintele sunt sărace.* Rl₂
- r. 17–18: – *Mă crezi, dragul meu, îi spusese* învățătorul *tatii, că,* după ce a plecat Ț
 – După ce a plecat, *povesti* învățătorul Rl₂
- p. 711, r. 10–11: Țac, Țac, Țac și mama și Eva Nada Ț
Țac, Țac, Țac, și moș Poldy care se întoarce cu nasul lui roșu și cu pantalonii flenduriți de la cârciumă face un plonjeu în groapa pe care porcii o săpaseră la marginea pâ râiasului care trece prin mijlocul satului, Țac, Țac, Țac, și mama și Eva Nada Rl₂
- r. 13: și de *după dulap* mama Ț
 și de *sub pat* mama Rl₂
- r. 34: într-un cer implacabil Ț
 într-un *cerc* implacabil Rl₂
- p. 712, r. 1: *în* al cărui centru era ea. Ț
 al cărui centru era ea. Rl₂
- p. 713, r. 15–16: mai punem, ai să vezi ce gust au. Ț

mai punem.

– Stă în pat, doamnă, cât îi ziulica de lungă, povestește Eva Nada în vreme ce așează castraveții în sticlele goale așezate pe masă. Stă în pat și nu scoate o vorbă și dacă eu îl întreb câte ceva, ca mamă ce sunt, întoarce capul spre perete și nu spune nimic.

– O fi obosit, spuse mama. Omul când e obosit n-are chef de vorbă. Dacă vezi că n-are chef de vorbă, lasă-l și dumneata în pace, nu-l bate la cap.

– Ce să-ți povestesc, mamă, războiul e război, n-am ce să-ți povestesc.

– Te doare, dragul mamei, îl întreb eu, da' el nu-mi răspunde nimic.

– Și dumneata nu mă mai slăbești cu întrebările, spuse Cornel.

– Înainte stătea cu mine de vorbă, îmi povestea toate necazurile, dar acum...

– Primele două luni mi-a fost foarte greu, spuse el. Mai ales noaptea când de durere nu puteam dormi...

– Câte trei bumbi din ăia albi îi dădeau, doamnă, pe noapte, numai să doarmă.

– Ce zici de aparatul ăsta cu antenă, mamă?! o întrebă el într-o zi.

– I l-a adus văru-su, îi explică mamei Eva Nada. Băiatul mai mare al Floricăi. Înainte de a pleca pe front, săracu', i l-o dat lui în păstrare. În ziua aia, de bucurie, i s-a mai deschis glasul, mi-a povestit cum a fost rănit și cum l-au adus ăia pe o targă mai mult mort decât viu până la spital.

– Câte mai aude omul la un aparat ca ăsta. Tot felul de minuni, mamă, ziua și noaptea ăștia din aparat vorbesc tot timpul, nu se mai

opresc și măcar că nu pot să le răspund, aud și eu un glas lângă mine.

– De când are aparatul ăsta și-a mai revenit. Numai să-l vedeți, doamnă, așa roșu s-a făcut la față și s-a îngrășat, cămășile alea ale lui de dinainte de-a pleca la armată abia mai încap pe el, da de închis la gât nici vorbă. Pocnesc toate cocpile.

– Grăsimea asta nu-i bună, mamă, degeaba te bucuri, spuse el într-o zi. Asta-i din cauza statului pe loc, așa mi-au spus doctorii. Asta-i pericolul cel mai mare și dumneata, ca proasta, nu mai poți de bucurie.

– Dar din pat când o putea să se ridice? întrebă mama.

– Cine știe, cine știe dacă se mai ridică, spuse Eva Nada și începu să plângă.

– Ce plângi ca o proastă, ai băgat la țuică în dumneatale și acum te-a apucat plânsu', spuse mama cu lacrimi în ochi.

– Mamă, rușii sunt aproape de Berlin, spuse Cornel, ascultând la căștile lui, stând nemișcat în patul din mijlocul odăii. Acuș se termină și războiul ăsta.

– Să te faci tu sănătos, spuse Eva Nada.

– Dacă muream și eu cum au murit atâția, atunci să te fi văzut, spuse Cornel.

– Numai să nu se strice la cap de atâta ascultat la căștile lui, spuse Eva Nada. Nici nu mă vede când intru la el, să văd ce face. Parcă a prins un fel de ură pe mine, doamnă. Parcă n-aș fi mama lui care îl îngrijesc și-l spal.

– Vorbești și dumneata, mamă, să nu taci. Numai pe dumneata te am, știi bine asta. Țtia de la Radio nu știi nici cine sunt, nici cum arată. Ascult și eu ca să treacă timpul. Ei fi cumva supărată pe ei.

– *Ce-i aia geloasă, doamnă. Așa a zis, că sunt geloasă... și când fata intră, el o văzu intrând, o văzu oprindu-se în dreptul ușii și el se miră în gând, când plecase abia i se vedeau sânii prin cămășuța murdară, fata asta care tremura de frig, nu putea fi aceeași cu fetița de atunci, întoarse capul, prefăcându-se că doarme, ea se îndreptă spre geam, să-l deschidă și atunci o privi din nou, picioarele ei groase de femeie, s-o măritat între timp, își spuse, și deodată gândul acela dureros îl lovi drept în moalele capului, gândul că de-acum înainte poate niciodată o femeie n-o să se poată apropia de el, condamnat să zacă în patul ăsta năclăit de transpirația lui, singurele femei care îi vor șopti noaptea vorbe calde fiind șpicherițele astea cu vocile lor lipsite de trup, mincinoase și pentru o clipă le urî, dorind în același timp ca femeia sau fata să se apropie cât mai repede de pat, ca el să-i poată simți respirația caldă și când o văzu apropiindu-se, o emoție ciudată îl cuprinse și, pentru prima dată, după multe săptămâni, simți cum rana îl doare din nou, simți sângele acolo, în rană, revenind puternic și dureros și se făcu foarte palid la față, numai ochii îi ardeau puternic. „Tare te-ai schimbat“, îi spuse fata sau femeia, cu o voce neutră, aproape indiferentă și după vocea aceea el înțelese că ea era de multă vreme femeia altuia, legată de acela cu un devotament orb și în afara oricăror dubii, a unuia care putea fi absent, pe front chiar, cine știe, dar neexistând ca femeie decât pentru acel bărbat, toate acestea i le citi el în voce și dorința care i se aprinse pentru o clipă în sânge, dureroasă, bărbătească, i se stinse pe neașteptate, simțind-o pe femeie atât de invulnerabilă, atât de a altuia. „Văd că te-ai*

măritat“, îi spuse el fără să-i explice ce-l face să „vadă“, pentru că femeia nu purta verighetă. „De doi ani“, spuse ea cu aceeași voce indiferentă și aspră, în vreme ce-i așeză, cu niște gesturi pline de grijă, în contrast ciudat cu asprimea vocii, perna sub capul lui. „Cu tizu-tu, Cornel a lui Slava, dacă îl mai ții minte. A murit în Tatra, spuse ea, cu aceeași voce egală cu ea însăși. Am primit de Paști înștiințarea.“ Înțelese atunci de unde venea invulnerabilitatea femeii, înconjurată de o stranie platoșă a morții, încât nimic nu putea ajunge până la ea. „Ce zic doctorii, te faci sănătos?“, întrebă femeia. Nu-i răspunse, își puse din nou căștile în urechi, o auzi pe femeie spunând ceva, îi văzu buzele mișcându-se, la radio se transmitea un vals, auzea muzica, fără să audă vorbele femeii, a doua zi, când ea veni din nou, se făcu că doarme și femeia păși tot timpul în vârful picioarelor ca să nu-l trezească. Am primit o nouă înștiințare, spuse femeia, privindu-l cum stă nemișcat în pat, cu ochii închiși, știindu-l, probabil, treaz. Azi-dimineață a venit, mai spuse ea și începu să plângă. Scrie acolo că n-a fost mort, că l-au luat nemții prizonier, că l-au găsit într-un lagăr de-al nemților și că o să se întoarcă acasă. Se așeză lângă el, pe pat și începu să plângă, se zguduia patul sub ea de atâta plâns, și el ar fi vrut s-o mângâie, s-o împace, dar nu știa cum, o timiditate și o stânjeneală ciudată îl cuprinse, îi vedea umerii puternici zguduindu-se de atâta plâns.

Da, doamnă, spuse Eva Nada, se întoarce Cornel a lui Florica, a primit înștiințare de la el. Săraca muiere, îl credea mort și îngropat de un an. Ieri i-a adus factoru' înștiințarea, spuse

Eva Nada, în vreme ce sticlele de compot de gutui erau înșirate una lângă alta pe masa din bucătărie, strălucitoare și galbene în lumina soarelui.

Gutuile astea au fost cam lemnoase, spuse mama. Cine știe cum o fi compotul pe care l-am pus. Tare mi-e teamă că o să le aruncăm la iarnă.

Se apropie toamna, spuse Eva Nada. Pe ce etajeră să pun sticlele astea, doamnă.

Pune-le lângă sticlele cu dulceață de cireșe, spuse mama.

Rl₂

p. 731, r. 26–29: *curentu, că iară vă plângeți de măsele, ca săptămâna trecută.*

– Nici nu mă gândesc să-l închid, nu vezi ce aer curat e afară? spuse mama.

Ț

curent.

Tr

r. 32: *curentul. Numa să nu se fi terminat feștila, că era pe sfârșite.*

Ț

curentu.

Tr

p. 731, r. 33–34 – p. 732, r. 1–5: *să râdă, apoi își trecu degetele butucănoase și scurte de-a lungul cozorocului plesnit la mijloc, degetele se opriră să pipăie ruptura, apoi își împinse ușor chipiul pe spate, fața lui mare și roșie deveni parcă mai rotundă, mai jovială, prea veselă și prea pornită pe chiolhanuri ca să fie într-adevăr atentă la măsurile de răzbunare propuse de Bantu.*

Ț

să râdă.

Tr

p. 737, r. 1: *el, de parcă ar fi fost mort.*

Ț

el.

Cl₂

p. 738, r. 6–7: *noapte și de frică nu i-o împușcat, nu că n-ar mai fi vrut să se răzbune, și eu cred*

Ț

noapte și eu cred

Cl₂

- r. 13–14: cu ea? *Că-l ține minte cum or jucat înainte de a muri.* Stăteam afară Ț
cu ea. *Eu stăteam afară* Cl₂
- r. 18–19: dacă-s morți n-au *cum să-ți mai facă rău, mai rău e cu viii*“, îi zic. Ț
morții dacă-s morți n-au ce-ți face“. Cl₂
- r. 20: îți citesc *gândurile, zice, ce știi tu, că ești prost.*“ Ț
îți citesc *în suflet ca-n palmă*“, mi-o spus el. Cl₂
- r. 31–32: grajd, *când avea el poftă să le facă glanț.* Ț
grajd. Cl₂
- r. 34: cu el. Când o venit copilu Ț
cu el. *Cornu ăla era ca un ciot însângerat, se așezau muștele pe el, și Bantu când o venit copilu* Cl₂
- p. 749, r. 8–9: să adoarmă *lângă staul – bine, doamnă, că nu s-or aprins patele de la lămpaș, bine că n-o luat grajdul foc, – că-l găseam* Ț
să adoarmă, că-l găseam Cl₂
- p. 755, r. 14–21: – *Când l-or luat pe Grün, spuse Eva Nada, Bantu o fost cu el, și după ce-or plecat ăia, care l-or ridicat, în casă o rămas numa Bantu și atunci o încărcat el în căruță tot ce-o putut pune mâna la repezeală, cât o fi luat el nu se știe bine, tot ce pot să spun e că s-o ales cu niște mașini de cusut, pe care le-o ținut mult timp ascunse în podul grajdului, în fân, nu cumva să dea cineva peste ele. S-o aflat asta mai târziu, da nime n-o mai zis nimica.*
– Ia să văd, ce Ț
Mașinile de cusut le are în fundul grajdului. Acoperite cu paie și învelite în cărpe să nu ruginească, spune Eva Nada. În fiecare seară se duce cu un lămpaș în grajd, dă patele la o

parte și le întoarce pe toate părțile. Îi e teamă să nu ruginească.

La lumina lămpășului fața lui Vandu cu mustăți mari și albe, cu părul cărunt, față de moșneag din poveste sau de sfânt din aceia pe care îi vezi pe vechile icoane, pare de o blândețe fără margini, dacă n-ar fi ochii de o răceală opacă, întotdeauna aceiași, lipsiți de orice expresie și boii și vaca rumegă și-l privesc cum mângâie fierul mașinilor de cusut, mașinile lui Müller, furate din magazinul acestuia, cele patru mașini și cele două viori la care cântau băieții lui Vandu, surdomuții, în fiecare seară, stând unul în fața celuilalt în fața ferestrei și cu lumina aprinsă.

Când s-au dus să-l aresteze pe Müller, povestește Eva Nada stând pe scaun în mijlocul bucătăriei, cu mâinile amândouă în poală, Vandu era și el cu ei. Müller era singur, nu avea familie, și după ce l-au arestat, casa și prăvălia au rămas vraiste. Vandu a putut încărca în căruță tot ce i-a dorit inima; i-a fost teamă să ia prea multe să nu se afle. S-a mulțumit cu mașinile alea de cusut și acum le ține în grajd. Abia în căruță a văzut Vandu că gemenii n-au stat nici ei cu mâinile în sân, fiecare dintre ei ascundea ceva la piept, ascuns și învelit bine în cojoacele lor zdrențuite și puturoase.

Ia să văd, ce

L₁

- p. 755, r. 21–33: spuse Bantu, și începu să-i caute pe cei doi gemeni pe sub cojoc. Nu fură greu de găsit cele două viori pe care surdomuții le furaseră – în toată casa, viorile acelea erau lucrurile cele mai minunate peste care dăduseră ei și, bineînțeles, o păpușă mare – Grün reușise să-și trimeată familia, nevasta și fetițele peste graniță, încă de la începutul războiului, păpușa

aceea, la despărțire, storsese multe lacrimi, dar o păpușă o ascunzi mai greu decât niște viori, așa că se mulțumiră doar cu viorile.

– *Nu i-o fost greu lui Bantu să găsească lăuțile alea. Numa că aveau corzile rupte, gemenii le rupseseră corzile, spuse Eva Nada. (Erau nou-nouțe și lăcuite, și dacă se mai țineau într-o coardă sau două.)* †

spune Vandu, și începuse să-i pipăie pe sub cojoc și gemenii începură să râdă pentru că îi apucau gădiliturile ori de câte ori puneă cineva mâna pe ei și atunci el le descoperi viorile, în graba cu care aceștia le apucaseră reușiseră să le rupă corzile; viorile, noi, nouțe, strălucitoare și lăcuite, se mai țineau într-o coardă sau două. L₁

p. 756, r. 1:

spuse Bantu. †

spuse Vandu cu dispreț și în același timp cu tristețe în glas. L₁

p. 756, r. 3 – p. 758, r. 2: *Ar fi pus mâna ... să le mai amortizeze zgomotul.* †

Străbătura în liniște străzile orașului, unul din muți încercă să cânte la vioară ținând arcușul cu firele rupte în laba sa neverosimil de mare, scoțând un fel de schieunat ridicol care îl umplu de bucurie, în ciuda faptului că n-avea cum să-l audă. Vandu îi luă însă vioara, mormăind câteva înjurături cumplite, certându-l cu vorbe aspre de ocară, dar vorbind tot timpul pentru el, așa cum se întâmpla întotdeauna când „vorbea” cu muții. Abia după ce ieșiră din micul orașel, Vandu îi dădu vioara înapoi gemenului de la care o luase și atunci amândoi surdomuții fură cuprinși de o frenezie și o bucurie fără seamăn, pentru că, la fel ca animalele, ei simțeau satisfacția lui Vandu, tatăl lor mult iubit, care

se întorcea acasă om bogat, bucuria molipsitoare a acestuia deveni propria lor bucurie. Începură să scârțâie la vioară, realizând un fel de concert straniu, în vreme ce drumul se întindea pustiu înaintea lor, cu cireși sălbatici înfloriți de o parte și de alta a lui, cu un cer deasupra lor, spuzit de stele, însoțindu-și „cântecul” cu un fel de sunete nearticulate care ieșeau din când în când din gătlejurile lor necuvântătoare.

– Vai, doamnă, spuse Eva Nada, ne-am dat cu vorba și am uitat să mai pun lemne pe foc, s-o fi stins focu.

Drumul era pustiu, surdomuții cântau la vioară de mama focului, iar când ajunseră în dreptul casei aleia dărăpănate, pe jumătate prăbușită la pământ, așezată lângă un cireș sălbatic uriaș, încărcat de floare, cerul se limpezi ca lumea, norii aceia primăvăratesci care îi acoperiseră până atunci trăgându-se într-o parte a lui, lăsând să se vadă luna, o lună mare și albă, a cărei lumină blândă făcu dintr-o dată ca floarea cireșilor să strălucească fosforescent și albăstriu în transparența plină de foșnete și licurici a nopții, și cum era tocmai noaptea de Înviere pe dealurile care se zăreau dincolo de „Casa galbenă”, dincolo de întinderile de pământ cu grâu abia răsărit, sau cu arătura nedezghețată de-a binelea în străfunduri, se vedeau aprinse lumini pâlpâitoare în vântulețul de primăvară, acolo era cimitirul de la Temerești cu lumânări la fiecare mormânt, așa cum se obișnuiește în noaptea de Paști și deodată peste lumânările acelea nemișcate, altele, o sumedenie de lumânări mișcătoare, cei care se întorceau de la „înviere” năpădiseră cimitirul și abia atunci Vandu și surdomuții auziră bătăile de clopot revărsându-se în liniștea foșnitoare din jur și muții priviră stelele

de pe cer și începură să se bucure și să bată din palme – sus stele, jos stele – în vreme ce mașinile de cusut furate de la Müller se loveau unele de altele, zdrăngănind tot timpul și Vandu dădu bici cailor nerăbdător să ajungă cât mai repede acasă, să ascundă undeva în grajd mașinile furate, o adevărată avere, strângând la piept cutiuța cu bijuterii, inele, brățări și cercei de aur, tot ce agonisise Müller într-o viață întreagă. Müller care la ceasu ăsta zace cu dinții spați, trupul plin de vânătăi într-o pivniță a poliției și o căruță se apropie de sat și lui Vandu i se pare că mașinile ălea fac prea mare zgomot, oprește căruța, coboară și așază cu multă grijă fânul în jurul acestora, căutând să le amortizeze orice zgomot și când intră în sat oamenii tocmai se întorc de la Înviere cu lumânările aprinse. „Cristos a înviat“, răspunde Vandu dând din cap cu blândețe, cu părul său alb și cu mustățile albe de patriarh blând și plin de înțelepciune. I₁

- p. 758, r. 4: să aprinzi lumina? T
să aprind lumina? I₁
- r. 5–6: se făcea iar vreo reparație la uzină T
se stricase curentul de la uzină I₁
- r. 6–7: că becul nu se aprinse. Se lăsase de-a binelea întunericul T
Zadarnic răsuci ea de comutator, lumina nu se aprinse. Și se făcu de-a binelea întuneric I₁
- r. 8–9: se mai zăreau mișcându-se prin bucătărie T
se mai zăreau prin întuneric mișcându-se prin bucătărie I₁
- r. 15: Eva Nada T
Eva Nada, și-și acoperi cu mâna un căscat I₁

- r. 16–17: *Și de lacom ce-o fost și-o umplut* T
Și a umplut L₁
- r. 17–18: *pe drum o început să piardă fânul din car.* T
pe drum fânul a început să curgă din car. L₁
- r. 19–20: *de omu ăla. Că urma fânului ăluia furat nu* T
s-o mai putut șterge... T
de omu ăla de la fratele lui. Aia ar fi urma. L₁
- r. 21: – *Probabil că e așa* T
 – *Așa o fi* L₁
- r. 22: *adevărate. Eu, să spun drept, cred în ele.* T
adevărate. L₁
- r. 24: *spuse cu vocea încărcată de uimire* T
spuse cu mirare L₁
- p. 759, r. 3: – *E adevărat* T
 – *E adevărat*
Miroase a ars, spuse mama. Ceva a ars da
nu știu ce, mai spuse ea, și se ridică de pe
scaun.
Rântașu doamnă, spuse Eva Nada. Nu simțiți
că miroase a rântaș ars. L₁
- p. 762, r. 30 – p. 763, r. 2: *mama, tăind cu un cuțit cu roțiță*
colțunașii cu marmeladă, că una din croitorese
a fugit azi-noapte? Ar fi luat și mașina de
cusut cu ea, așa am auzit. Pe gemeni, ca să
poată fugi și să nu fie împiedecată, i-ar fi legat
pe amândoi de mâini și de picioare; c-ar fi
rupt pânza aia pentru cămăși și izmene în
fășii, nici prea subțiri, nici prea groase și cu
alea i-ar fi legat. T
mama, în vreme ce-i pune tatei găluștile cu
grîș în farfurie, că una din refugiate a fugit
și nu se știe cum ar fi luat și mașina de cusut
cu ea, noaptea trecută și pe muți, ca să nu se
trezească, cică i-ar fi legat de mâini și de

- picioare pe amândoi *cu fâșii din pânza dată ca să le facă lor cămăși și izmene.* L₁
- p. 763, r. 3: – *Da aia nu știți, spuse Eva Nada* Ț
 – *De aia nu știți, spuse Eva Nada* L₁
- r. 4–8: se bat pentru *cea rămasă?*; fiecare *zice că aia care a plecat o fost a celuilalt și a rămasă îi a lui, nici unu nu vrea să rămână văduv. Și-or și spart capul unul altuia, cu viorile alea cu corzile rupte. Nu știe Bantu cum să-i împace, le-o cumpărat și bomboane de la Monică, da degeaba.* Ț
- se bat pentru *muierea care a rămas*, fiecare *o vrea pentru el, nici unul nu vrea să renunțe, știți c-au ajuns să-și spargă capul unul altuia cu viorile, că nu știe Vandu cum să-i împace.* L₁
- r. 11: n-a plecat singură. Ț
 n-a plecat singură, *ci cu unul.* L₁
- r. 15: moș Poldi s-o păzească, Ț
 moș Poldy, *bețivanu*, s-o păzească L₁
- r. 16–17: ușii, *și i-o dat și o sticlă cu țuică, ca nu cumva să fugă și să rămâie muierea nepăzită.* Ț
 ușii *cu o sticlă cu țuică înaintea lui* ca să nu fugă. L₁
- r. 18: la *viori*, că tot Ț
 la *viorile alea*, că tot L₁
- r. 19: toate corzile. Ț
 toate corzile *că în locul lor* L₁
- r. 22–23: *Lumea mai și exagerează.* Ț
 Cine știe ce și cum din toate astea, or fi adevărate. L₁
- p. 763, r. 24 – p. 764, r. 11: *Și într-o zi, Bantu ... așa și pe dincolo.* Ț

Și într-o zi *Vandu le luă viorile, le ascunse lângă cea de-a treia mașină de cusut, care zăcea încă în grajd acoperită cu fân, îi păru rău să le arunce, bineînțeles după ce le rupse corzile făcute din brăcinarii de la izmenele gemenilor și numai după aia observă, într-o după-amiază în care rămăsese vreme mai îndelungată lângă femeia care cosea liniștită, tăcută, la mașină, că măsura izmenelor și cămășilor cusute era alta decât cea a gemenilor lui, și anume cămășile erau mult prea strâmte ca să încapă în ele vreunul din burduhănoșii săi băieți, în ciuda faptului că o vedea măsurând cu atenție tot timpul și într-una din nopți, în care se duse la altă oră însă decât cea obișnuită, să-și vadă mașina de cusut, lângă mașină în staul, acolo unde altădată, înainte de război se hrănea o întreagă herghelie de cai, văzu două trupuri goale, mai bine zis văzu doar trupul subțire, mlădios al bărbatului, pe femeie ghicind-o după șoaptele ei drăgăstoase și nu-i fu greu să-și dea seama pentru cine erau croite toate cămășile și izmenele alea și se îndreptă cu pași repezi împleticindu-se de prea multă grabă spre odăi, intră înăuntru, închise ușa răsucind cheia de două ori în urma lui și intră în camera în care dormeau gemenii, amândoi într-un pat, pe spate, cu gura larg deschisă, sforăind puternic, cel din stânga, mai subțire, cel din dreapta mai gros, în odaia în care, în mijlocul ei zăcea mașina de cusut, iar jur-împrejur, răspândite peste tot, cămășile și izmenele albe, cusute de cele două femei, pe măsura altor bărbați decât cea a copiilor lui, privi cămășile acelea din pânză groasă, fără să simtă însă vreo aversiune împotriva femeilor care le cususeră cu multă migală și cine știe,*

poate chiar cu dragoste, simțind însă în același timp cum îi urcă în piept, înăbușindu-l aproape, o nețărmită ură împotriva celor doi idioți care dormeau nepăsători și îndobitociți unul lângă altul, sforăind când subțire când gros, crăcănați și obsceni. Începu atunci să-i înjure cu glas tare îi scuipe adunându-și cu multă grijă flegma în gură, trase de amândoi ca să-i trezească și aceștia, speriați, smulși pe neașteptate din somnul lor dulce, începură să urle și să plângă, ceea ce însă îl înfurie mai tare și atunci îi lovi în neștire cu izmenele acelea din pânză groasă, țesute în casă, până când gemenii în spaima lor de animale neștiutoare se ascuseră sub pat. Atunci se așeză, respirând greu pe un scaun ștergându-și fața udă de transpirație cu una din cămășile acelea și rămase un timp nemișcat, ascultând plânsetul subțire, ca de copilași de țâță, al gemenilor de sub pat. „Hai ieșiți de acolo, mânca-v-ar ciurma să vă mănânce“, spuse el cu năduf, uitând pentru o clipă că ei, surzii, nu aveau cum să-l audă. Așa că ei continuară cu chițcăiala. I₁

- p. 764, r. 12: – Târziu, Bantule T
 – Cam târziu, Bantule Tm
- r. 19: să-i îngropăm, dacă or fi murit cumva, că altceva, ce să zic. T
 să-i îngropăm, că așa-i creștinește să facem, așa-i lăsat din bătrâni. Tm
- r. 24–25: O săptămână o stat el la oraș, și, în timpul ăsta, ei numa bine or fugit. T
 De o săptămână era plecat. Tm
- r. 26–28: cu ei? întrebă plutonierul, adică n-au luat și ceva bani din casă, că știi că ești plin de bănet, Bantule, spuse plutonierul și-și arătă dinții mari. T

- cu ei. Când s-au cărat, adică *au plecat*, n-au luat și ceva bani din casă? Tm
- p. 765, r. 6: raționamentul. T
 raționamentul. *Pentru prima dată se simțise ca legat de mâini și de picioare fără să-și dea seama prea bine de ce, dispariția gemenilor îl dăduse peste cap și-i venea să se vaite ca o muiere; abia era în stare să se stăpânească.* Tm
- r. 15–17: domnu de la gară, *când o venit domnu de la Sibiu, c-ați plâns dumneavoastră toată noaptea să nu-l bombardeze.* L-or pus așa domnu de la gară, ei *mi l-or dus*, l-or pus așa T
Tm
- r. 19–21: bună, *când îi vedeam, mă crezi, că parcă îmi părea rău că i-o lăsat Dumnezeu așa?* *Fără minte.* T
 bună. Tm
- p. 766, r. 3: începură și *găinile* T
 începură și *cocoșii* Tm
- r. 4–5: o vânzoleală de nedescris, *așa cum se întâmplă întotdeauna înaintea unei plecări!* T
 o vânzoleală de nedescris. Tm
- r. 6–7: pe poartă, *satul îi primi cu liniștea lui*, cu *somnul lui netulburat încă* T
 pe poartă, *ulița pustie îi primi cu liniștea ei de apă moartă.* Tm
- r. 8–9: capătul satului, *până unde ulița cotea spre țișănime.* T
 capătul satului. Tm
- r. 10–11: negri, *spulberându-se pe zăpada înghețată.* La capătul *uliții*, *la Mitru lui Budac* T
 negri, *înfundându-se adânc în ninsoarea așternută sub ei.* Numai la capătul *satului*, la Budac Tm

- r. 15–17: în lume, în căutarea nevestelor, unde or fi, fără ele nu se întorc acasă, așa își puseseră în gând. T
 în lume și să-și caute nevestele care fugiseră cu hândrălăii ăia și să le aducă acasă.
Eu cred că ele or fugit, spuse Eva Nada, pentru că erau prea grași, altfel ar fi stat, de ce să fugă, că de dus bine au dus-o, n-au avut de ce să se plângă. Cu o avere cum a fost a lui Bantu, nu se mai întâlnesc ele cât e lumea. Numai că n-or putut suporta omu gras, eu așa cred. Că omu gras e urâcios, doamnă, noaptea în pat nici nu te poți apropia de el, bine, și ele or fi avut așa o antipatie, cum spuneți dumneavoastră, pentru omu gras. Nu le-o priit lor să facă dragoste cu unu de o sută de kilograme. Tm
- r. 18–19: cu croitoresele alea? întrebă plutonierul. T
 cu refugiatele alea? întrebă plutonierul în timp ce se gândea. „La dragoste nu-i ea prea bună, biata nevastă-mea, dar colțunași știu că se pricepe să facă. Prima”. Tm
- r. 21: nu permit legături nelegale în casa mea, adăugă el. T
 nu permit... Tm
- r. 23–24: și lor greu, că-s oameni și ei. T
 și lor greu.
Mie nu mi-au fost prea simpatice, n-am avut încredere în ele, mărturisi mama. Era clar că sunt interesate.
S-or potrivi cu Bantu, spuse Eva Nada. Că și el tot numai la interes umblă. Tm
- r. 30: scâncete. Mai luaseră cu ei o straiță T
 scâncete, pe care ei nu aveau cum să le audă. Luaseră cu ei un coș Tm
- p. 767, r. 6: foarte frumoase de zăpadă T

- foarte *complicate* Tm
- r. 9: strada *acoperită de neaună.* T
 strada *pustie și ninsă.* Tm
- r. 14–16: pe femeile alea, cu care atât de bine era! Și
 acum, *în timp ce sania se îndrepta spre*
pădurea de la „turcoane”, gemenii T
 pe femeile alea *rele și nerușinate*, cu care
 atât de bine era *și atât de mult le plăcea.*
 Și acum gemenii Tm
- r. 22–23: să-i găsească, *de parcă or fi intrat în pământ,*
amărâții. T
 să-i găsească. Tm
- r. 27: și sania. *Așa că eu cred că i-o luat* T
 și sania. *Știi că nu-i un ou. I-o fi luat* Tm
- r. 29–31: întrebă Bantu. *Cine să-i ieie, și ce să facă cu*
ei, că nu-s buni de nimic. Că eu, că-s tată,
și tot mi-i greu să-i țin, barem alții... T
 întrebă Bantu. Tm
- r. 33–34: din umeri. *Că de știut, n-am de unde să știu.*
Vezi și dumneatale că de căutat i-am căutat,
am avut bunăvoință. T
 din umeri. Tm
- p. 768, r. 1: Apoi *trecu un tren cu ferestrele mici și*
luminate T
 Apoi *ei văzură trecând un tren – de auzit*
nu aveau cum să-l audă, fluierând prelung și
vesel, în dimineața limpede și strălucitoare și
albă-albastră, albastră-albă (cel puțin așa li se
păru lor) – cu ferestrele mici și luminate Tm
- r. 3–8: celălalte, *și vagonul acela, singurul negru,*
singurul întunecat, îi sperie pe surdomuți:
ei se uitară cu gura căscată la el, da trenul
trecu repede și odată trecut îl uitară. Și între
timp, regina-mamă îl privea de pe perete pe

- Bantu – în aceeași rochie pe care Eva Nada nu putea s-o sufere – cu compasiune.* T
celelalte. Tm
- r. 9–12: Și intrară într-un sat cu luminile stinse, ferestrele erau negre, ca și ale trenului, și din nou surdomuții se speriară privind-le: și se uitau drept înaintea lor să nu le mai vadă. Sania T
Și intrară în primul sat care le ieși în cale, cu toate luminile stinse, sania Tm
- r. 16: caldă. Contactul cu răceala T
caldă. În mijlocul satului, lângă o fântână, se opriră și urinară. Contactul Tm
- p. 769, r. 12–13: mare, că ele au fost cele mai bogate femei din satu ăla. T
mare, doamnă, e drept cam dărăpănată, da' mare, erau bogătane, cele mai bogate femei din satul ăla. Tm
- r. 20–21: lacome, *aveau poftă să mănânce bine*). T
lacome). Tm
- r. 23: de comină de la căzile alea. T
de comină. Tm
- r. 24–25: țuica. O făceau așa, cu păhăruțu. T
țuica, *aveau ele sistemul lor s-o facă așa cu țârâita*. Tm
- r. 33: Mosoarele T
Și după aceea văzură mosoarele Tm
- p. 770, r. 2–3: de lână, de culoarea plămânii, de culoarea piersicii, ca iarba când o înverzit, și de culoarea prunii putrede T
cu lână roșie, albastră, portocalie și de culoarea prunii putrede Tm
- r. 10–13: ale pisicilor și dacă mâțele sunt ascultătoare să se joace toți cinci, adică ei doi și cele trei mâțe,

- dintre care una într-adevăr era gata a puia
(era și mai afurisită, pentru că în scurt timp
mâinile și obrații gemenilor se umplură de
zgârieturi).* T
- ale pisicilor. Tm
- r. 18: doi hândrălai T
doi hândrălai *de câte o sută de kile
fiecare* Tm
- r. 28: mondial, *de pe vremea bărbaților lor* T
mondial Tm
- r. 34: mai bine *la ele.* T
mai bine. Tm
- p. 771, r. 5: ei, *cât or fi de proști, Doamne, iartă-mă.* T
ei. Tm
- r. 13–15: îmbrățișate, *micșorându-se parcă; basmalele
negre le aveau bine trase pe cap, încât nu
li se vedea decât nasul mare și ascuțit.* T
îmbrățișate. Tm
- r. 18: străduit să învâț, *m-a învățat mama, când
am fost mică.* T
străduit să învâț. Tm
- r. 29: *fotografie* cu un Iisus T
litografie cu un Iisus Tm
- p. 772, r. 6–7: subterane, *împreună cu pisicile acelea mari
și grase cu care se împrieteniseră repede. Seara
bătrânele* T
subterane. Seara bătrânele Tm
- r. 10–11: plăcut mirositoare, *folosindu-se de linguri
mari, de lemn, frumos cioplite și cu
înflorituri.* T
plăcut mirositoare. Tm
- r. 22–23: timp, *nehotărâte la care să se repeadă mai
întâi.* T

- timp, *mişcare până la urmă ratată tocmai datorită nehotărârii lor.* Tm
- r. 32–33: de noapte, *alunecând subțiri și prelungi pe zăpadă.* T
de noapte. Tm
- p. 772, r. 34 – p. 773, r. 2: al grâului și cel al urinei de pisică, *pentru că mâțele alea aveau obiceiul să-și facă treburile în odaia în care era grâul.* T
al grâului. Tm
- p. 774, r. 10–11: – Ați auzit, *doamnă, c-o să fie proces săptămâna asta la Făgeț?* Se judecă Bantu, *acuma cu Irimie, proces din alea mari* T
Am auzit că Irimie se judecă săptămâna asta *cu Vandu* Cl₁
- r. 22–25: – Ar fi desprins scândurile alea, spuse Eva Nada aplecată mult deasupra tăițelilor, *ca să facă din ele huțulătoare, că așa le-o poruncit Dorca. Și ei, ce-o zis fata aia or făcut. Cum să se huțule cu Dorca?* T
– *Cică ar fi desprins scândurile alea, spuse Eva Nada și începu să râdă cu gura până la urechi, mult aplecată deasupra tăițelilor, ca să se legene cu Ana Țona.* Cl₁
- r. 25–26: nu pricep, *și pipăi tăițeii cu mâna, ca să vadă dacă-s destul de uscați.* T
nu pricep. Cl₁
- p. 775, r. 1–14: – *Nici asta nu-i destul de lată, așa cum îi bine, spuse Dorca din ce în ce mai mofturoasă, și surdomuții desprinseseră încă o scândură din gardul lui Irimie. Asta-i prea îngustă, nu aveți și voi ochi să vedeți, că-i tare îngustă, asta nu-mi place. Trebuie una mai groasă și mai lată, să ne poată ține, spuse Dorca care stătea jos, sprijinită de un prun uscat. Își adu-sese cu ea o cutie din alea în care de obicei se*

țin mosoarele cu ață și o umpluse cu prune bistrife, culese de surdomuți, tot din prunii lui Irimie, din alea mai crude, că alea prea coapte nu-i plăceau, că aveau viermi. Muții se așezară și ei lângă ea, în iarbă, obosiți și uzi leoarcă din cauza grabei cu care desprinseseră scândurile din gardul lui Irimie. Înghiteau la prune, luându-le pe furis din cutiuța fetei, cu sâmburi cu tot, alegându-le pe cele mai coapte, că lor le plăceau prunele dulci. †

– *Nici asta nu-i potrivită, spuse Ana Țona făcând pe mofturoasa, plăcându-i în același timp cum gemenii se chinuiesc să rupă gardul. Asta-i prea scurtă, voi nu aveți ochi să vedeți! Păi asta dacă o pui pe petroi n-ai cum să te legeni cu ea. Trebuie una mai groasă și lungă să ne poată ține, spuse ea stând în fund sprijinită de prunul păduchios și morfolind la prune alese nume mai crude și mai acrișoare, strâmbându-se din când în când din cauza acriturii. Muții făcură și ei o mică pauză, obosiseră și transpiraseră din cauza efortului făcut ca să smulgă scânduri din gardul lui Irimie. Începură să înghită și ei la prune, cu sâmburi cu tot, alegându-le pe cele mai coapte, unele putrede pe jumătate.* Cl₁

r. 21–22: *nu fură în stare; pielițele subțiri ale prunelor flendurau pe degetele lor groase.* †
nu le reuși operația. Cl₁

r. 29–30: *E adevărat, că nu știu, dacă aș ști nu te-aș întreba pe dumneata.* †
E adevărat. Cl₁

r. 31: *de fiecare huțulat* †
de fiecare legănat Cl₁

r. 32: *îi dau câte o monedă din alea cu capul lui Mihai pe ele.* †

- p. 776, r. 2–3: *îi dau câte cinci sute de mii de lei.* Cl₁
 Nu cred să stea în banii ăia câștigați cu
 legănatu, că nu-i săracă de-acasă. Ț
 N-o sta ea în banii surdomușilor că nu-s
 oameni săraci. Cl₁
- r. 6–8: se adună.
 – *Are vreun scop că adună banii ăia? întrebă*
 mama, sau, numai așa, ca să se distreze? Ț
 se adună. Cl₁
- r. 15–17: dulci. *E drept că, cu războiul ăsta, știu că*
 n-am mai văzut bomboane de vreo trei,
 patru ani, spuse ea. Ț
 dulci. Cl₁
- r. 20–21: să știi! *Dacă spui secretul ăsta al meu, care*
 ți l-oi spune acum! Ț
 să știi! Cl₁
- r. 24–25: misterioasa. *Apoi cu o lingură de lemn*
 adună spuma de deasupra supei de găină. Ț
 misterioasa. Cl₁
- r. 27: pe mine *ce face Dorca cu banii...* Ț
 pe mine *secretele dumneatale.* Cl₁
- r. 29–30: să se abțină. *Dar să nu spui la nimeni, și*
 se aplecă până la urechea mamei și-i șopti
 secretul. Ț
 să se abțină. Cl₁
- p. 777, r. 3–5: împotrivă, *spuse Eva Nada și tuși; se înecase*
 puțin cu hârtiuța de la bomboană. Ț
 împotrivă. Cl₁
- r. 9–10: Eva Nada. *Ce-ați spus, doamnă, că se*
 întâmplă cu banii, că n-am înțeles? Ț
 Eva Nada. Cl₁
- r. 22: lipind-o de degete *cu multă eleganță.* Ț
 lipind-o de degetele *ei boante și butucă-*
 noase. Cl₁

- r. 23–24: adăugă ea *privindu-și degetele cu vârfulurile roșii...* Ț
 adăugă ea *arătându-și părțile dorsale și începând să se vaite.* Cl₁
- r. 26: cu mătase galbenă Ț
 cu mătase roșie Cl₁
- p. 778, r. 5: ridicându-i-o în cap Ț
 ridicându-i-o în cap *și rămânea atunci goală pușcă,* Cl₁
- r. 9: mai tare (*și bucurându-se grozav de sperietura asta a ei*), Ț
 mai tare, Cl₁
- r. 22–24: – Mi-o mai spus că nu *se hușulă cu ei* niciodată după mâncare, ca să nu-i vină rău de la stomac, *spuse Eva Nada și gustă supa să vadă dacă îi destul de sărată.* Ț
 – *O făcut bătături la fund, doamnă, de atâta legănat. Mi le-o arătat și mie. Pe cînstea mea dacă vă mint.* Mi-o mai spus că nu face niciodată asta după mâncare că să nu-i vină rău de la stomac. Cl₁
- r. 27: leagănul lor. Ț
 leagănul lor, *chiar în vârful prunului rămase, pe deasupra* Cl₁
- r. 27–29: *Ascunsă de crengile acestuia nu i se vedea decât sumna înfoiată și roșie și talpa neagră și bătătorită a piciorului drept.* Ț
Plângând și început să plângă Cl₁
- r. 30–32: să coboare. „*Nici nu-mi vine să mă uit!*” *striga ea cât o ținea gura.* „*De câte ori mă uit, mi se întoarce stomacu pe dos.*” Ț
 să coboare jos, *îi e teamă să se și uite jos, spunea ea, că o ia așa cu o amețelă de la stomac.* Cl₁

- p. 778, r. 4 – p. 779, r. 3: *de ce nu coboară, de ce stă acolo în vârful prunului. „S-o fi pus să mănânce prune“, își ziceau ei. „Acolo în vârf or fi din alea mai bune, că le-o pripit bine soarele, de-aia nu coboară.“* T
că nu coboară. Cl₁
- p. 779, r. 5–6: și frații se foiau sub copac în toate părțile T
și frații se roteau speriați în jurul prunului, Cl₁
speriați foarte
- r. 6–7: să facă; ea începu să arunce cu prune T
nimerindu-i în cap, și atunci se speriară Cl₁
mai tare.
- r. 8–9: nu îndrăzneau să se urce, așa că se așezară la T
rădăcină și începură să plângă. Între timp Dorca se mai liniștise T
le era frică să se urce și după ce stătură vreme îndelungată pe gânduri – între timp Ana Țona se mai liniștise Cl₁
- r. 17–18: de alt pom – lăsând-o pe Dorca agățată cu T
măinile de-o cracă a prunului în care aterizase. T
de alt prun, lăsând-o pe fată în continuare Cl₁
într-o situație aproape tragică.
- r. 19–23: și-și dădu drumul. Distanța până la pământ T
nu era prea mare și de pățit nu păți nimic; o apucă totuși frica, să nu i se fi mișcat creierii în Cl₁
cap din cauza zdruncinăturii și rămase un timp nemișcată, pipăindu-și cu amândouă
măinile capul. Își reveni T
și coborî cu multă atenție, în vreme ce scara se Cl₁
bătâia în toate părțile. Când ajunsese jos își
reveni
- r. 24–25: farmec: își mișcă ea capul în toate părțile și T
văzu că creierii sunt la locul lor. T

- farmec Cl₁
- r. 28–29: să se urce și ei, unul în spatele celuilalt,
ținându-se pe după subțiori. Ț
să se urce. Cl₁
- r. 32: înfierbântară și iar întrecură măsura, din
nou își pierdură capul. Ț
înfierbântară din nou. Cl₁
- r. 33: – Așa-i dacă e omu fără mamă Ț
– Așa-i dacă e copilul fără tată Cl₁
- p. 779, r. 34 – p. 780, r. 3: *Taică-său* îi face toate *poftele*. Că în
loc s-o pună la lucru o lasă să umble vandra,
cât îi ziua de lungă. O să vadă ea, când o fi
vremea de măritat, că nimeni n-o mai ia, așa
zăhudă. Ț
Maică-sa îi face toate *chefurile*. În loc s-o
pună la lucru o lasă să umble vandra *prin
sat și să-și facă de cap cu hândrălăii*. O să
vadă, ea când o fi vremea de măritat, că
nimeni n-o mai ia așa *începută*. Cl₁
- p. 780, r. 4–5: apărarea, *nu face nimic rău*. Ț
apărarea. Cl₁
- r. 6–7: – *Păcat de ea, spuse din nou Eva Nada și oftă,
că de bună la suflet îi tare bună, tot
ce are împarte cu alții*. Ț
– *Păi dacă ar fi numai săracii surdomuși
n-ar fi nimic, spune Eva Nada. Din partea lor
nu-i nici un pericol, după câte judec eu. Nu la
ei fac eu aluzii, doamnă*. Cl₁
- r. 8: spune mama, *mai rar*. Ț
spune mama. Cl₁
- r. 15: mai *spuse* ea. Ț
mai *spune* ea *curățind prunele cu mare migală
de pielița lor subțire*. Cl₂

r. 16–20: *Dorca se înfierbântă și ea: ei o aruncau în aer, ea zbura tot mai sus, totul era într-adevăr minunat, așa că încetă să se mai supere din cauza asta; se pare că aceste întoarceri brusce pe scândură începeau să-i placă, ca și plonjonul în aer, cu fusta fluturând în jurul ei, ca o parașută.* †

Ana Țona se înfierbântă și ea și cu mai mare dexteritate o aruncau pe Ana Țona în aer, și cum o aruncau ea zbura tot mai sus și apoi revenea, buf, pe scândură, lovindu-se în cădere, dar încetă să se mai supere din cauza asta, se pare că aceste căderi brusce începea să-i facă plăcere ca și plonjonul în aer cu fusta fluturând în jurul ei. Cl₂

p. 780, r. 21 – p. 781, r. 2: *Dorca reuși să rămână nemișcată acolo sus, fără să coboare, reuși să rămână suspendată între cer și scândură, și, de acolo de deasupra prunilor, în secundele acelea în care rămânea în aer putu să vadă satul Margina cu locuitorii lui, foindu-se în toate părțile. Află cu această ocazie secrete neștiute de alții, de care fu foarte mândră: astfel o văzu pe baba Cuca îndreptându-se spre baba Ana, cu paharul cu făină ascuns sub catrință, șchiopătând, pentru că îi intrase un cui în picior – și știu, atunci, că bătrâna iar a furat făină de cucuruz din ladă, fără ca noru-sa să știe, ca s-o schimbe pe un păhăruț de țuică! „Las' c-o spun eu“, își spuse Dorca în fracțiunea aia de secundă în care rămăsese suspendată în aer, bucuroasă că, de acolo unde se afla ea, se vedeau lucruri atât de minunate. Gemenii o aruncau atât de sus, încât Dorca se făcea la început cât o minge † Ana Țona reuși să rămână mai mult timp în aer fără să coboare, ba reușiră s-o arunce atât*

- de sus încât *aceasta se făcea mică, mică*, la început cât o minge Cl_1
- p. 782, r. 4: râu și se așeză \bar{T}
 râu și *zgribulindu-se* se așeză Cl_1
- r. 6–20: Fluturi mari și roșii zburau jur, împrejur și unul i se așeză pe gura întredeschisă... Adu-nă mai întâi cioburile, iar banii îi ascunse într-o pernă cu puf moale de găscă... \bar{T}
 text lipsă Cl_1
- r. 25: mărului. *S-o spânzurat de-o cracă, doamnă* \bar{T}
 mărului.
 – *Așa o fi, spuse mama.*
 – *S-a spânzurat de o cracă, povesti Eva*
Nada L_1
- r. 26: și-ar fi văzut \bar{T}
 și-ar fi văzut *totul* L_1
- r. 27–28: *n-o îndrăznit nici unul dintre ei să se arate și să-l oprească.* \bar{T}
n-a îndrăznit nici unul dintre ei să se miște. L_1
- r. 31: pe *soldat* \bar{T}
 pe *soldățul* L_1
- p. 782, r. 32 – p. 783, r. 1: de răs – și începură să-l urmărească, atenți la fiecare mișcare. El își lăsase mai întâi bereta la rădăcina copacului \bar{T}
 de răs, lăsându-și mai întâi bereta, așezându-o cu multă grijă la rădăcina copacului L_1
- r. 8: Peste noapte căzuse o *ninsoare* abundentă, mormintele \bar{T}
 dar peste noapte căzuse *probabil zăpadă* abundentă, *pentru că* mormintele L_1
- r. 9–10: țuguiate de *zăpadă* \bar{T}
 țuguiate de *ninsoare* L_1
- r. 11: solemne sau \bar{T}

- solemne sau *mai degrabă indiferente* L_1
- r. 16: nasturii *săriră și se împrăștiară* în toate părțile Ț
 nasturii *începură să-i sară* în toate părțile L_1
- r. 19: *cămășii.* Ț
cămeșii.
 – *Era foarte tânăr, spuse mama. Aproape copil. N-au găsit nici un act la el, adăugă ea, așa că n-au avut cum să-l identifice. Și ghemuindu-se unul în altul de frică, gemenii începură să scoată sunete nearticulate de spaimă, în vreme ce zidul bisericii începu să se scorojească și văruiala să se desprindă acoperindu-i pe cei doi de un praful subțire și alb, praful care aproape că-i orbi, apoi creanga aceia, de care atârna trupul firav al băiatului îi fascina în așa măsură, legănarea ei domoală, încât nu mai avură ochi decât pentru pendularea aceia, în stânga, în dreapta și iar la stânga, aplecându-se tot mai jos încât picioarele desculțe și învinețite de frig ale soldatului atingeau zăpada pufoasă, măturând-o ușor, lăsând două dungi, ușor curbe, un fel de linii subțiri și paralele desenate de degetele picioarelor.* L_1
- p. 784, r. 28: ajutată de Dorca Ț
 ajutată de Ana Țona L_2
- r. 32: ca de fată *al soldatului.* Ț
 ca de fată, *fără pic de păr.* L_2
- r. 34: Dorca chicotind. *După ce se vede dacă Ana Țona chicotind, dacă* L_2
- p. 785, r. 20–21: îi luă *corpul, care se rupea cu rigiditate,* Ț
 și, așa ud Ț
 îi luă *capul, și așa ud* L_2
- r. 23–24: părul auriu al soldatului, tăiat scurt. Ț

- părul lui auriu, tăiat scurt, *care lucea ciudat, nu-și pierduse strălucirea.* L_2
- r. 25: Apoi *Dorca* \bar{T}
 Apoi *Ana Țona* L_2
- r. 33–34: *altcineva, spuse Eva Nada, închizând geamul.* \bar{T}
altcineva. L_2
- p. 786, r. 1: *Dumnezeu drăguțu.* \bar{T}
bunul Dumnezeu L_2
- r. 2–3: *grija asta, spuse ea și ieși din odaie să aducă lemne de foc.* \bar{T}
grija asta. L_2
- r. 6: *sfrijite de femei bătrâne urâte* \bar{T}
 L_2
- r. 10: *tot felul de prelați* \bar{T}
tot felul de jurați L_2
- r. 13: *când un sfânt cu bărbuță roșcată. Era un fum* \bar{T}
când Cornelul ei care era pe front și de la care nu mai primise de câteva luni nici o veste și era un fum L_2
- r. 15–16: *aveau toți bărbuțele tăiate scurt și bărbile alea erau când albe* \bar{T}
aveau toți bărbile mari, când albe L_2
- r. 18: *Încercă să-și amintească „Am avut un vis tare frumos“, își spuse și încercă să-și amintească* \bar{T}
 L_2
- r. 21: *pândind ivirea* \bar{T}
pândind cu geamul înghețat L_2
- r. 22: *să strălucească florile de gheață din fereastră.* \bar{T}
să strălucească în iradieri albaștri florile de gheață de pe geam. L_2

- r. 24: cu o năframă, și ieși în dimineața friguroasă. Ț
cu o năframă L₂
- r. 26: fără să bată, trecu prin bucătărie Ț
fără să bată, știa doar încă din tinerețea ei unde ținea părintele cheia, sub cărămida aceea din zid pe care ar fi fost în stare s-o găsească și cu ochii închiși, trecu prin bucătăria popii L₂
- r. 29: pe ciment Ț
pe zăpadă L₂
- p. 787, r. 3: se trezesc devreme. Ț
se trezesc odată cu ivirea zorilor. L₂
- r. 17: popa celalt? Ț
popa cel tânăr? L₂
- r. 26: tu cu soldații? întrebă popa. Ț
tu, amărâto, cu soldații? întrebă cu răutate popa. L₂
- r. 28 și oftă, ca apoi Ț
și oftă. „Curat ca neaua și neînceput de muieri“, adăugă ea cu vocea încărcată de durere, ca apoi L₂
- r. 31: N-o fi ăsta ăl mai mare păcat. Ț
Ai făcut și alte păcate mai mari ca astea, n-o fi ăsta ăl mai mare păcat“. L₂
- r. 33–34: să vorbești de păcate, care-s mai mari și care-s mai mici?! Ț
să vorbești de păcatele mele!“ L₂
- p. 788, r. 1: – Așa o fi, părinte, spuse în șoaptă Eva Nada Ț
„Ai preacurvit, părinte“, spuse în șoaptă L₂
- r. 5: spuse el și oftă. Ț
spuse el și oftă, căutând să dea vocii maximum de sfințenie posibilă. L₂

- r. 6–7: – Un păcat în plus tot nu mai trage la socoteală, părinte, spuse Eva Nada. *Eu așa zic.* †
- „Cu câte păcate ai, spuse Eva Nada, dacă domnu n-o fi milos tot la Scaraoțchi ajungi, părinte, așa că un păcat în plus tot nu mai trage la socoteală“. *L₂*
- r. 10: vechi și ponosit, †
vechi și ponosit, *înjurând și bolborosind tot timpul* *L₂*
- r. 14–15: *iar zăpada primi culoarea purpurii.* †
făcând ca zăpada să strălucească dându-i o culoare de purpură *L₂*
- r. 18: *zdrențáros* †
ponosit și murdar *L₂*
- r. 22: *timpurie.)* †
matinală, *L₂*
- r. 23: *îngropați* după tot tipicul legilor †
care dorm somnul de veci după tot tipicul legilor *L₂*
- r. 28–29: coborârea în mormânt *se făcuse, în sfârșit, după cum trebuie.* †
coborârea în mormânt, *nu e lipsită de slujba morților, popa grăbit să termine cât mai repede și ea stând cu sticla cu tuică lângă el, îmbiindu-l ori de câte ori glasul popii molfăie prea tare cuvintele și popa, care nu s-a desobișnuit de băutura, simțind cum încet-încet toate lucrurile devin din ce în ce mai tulburi, din ce în ce mai speriat de păcatul pe care îl făptuiește, plecând în cele din urmă în mare grabă înainte de a termina slujba, clătînându-se beat criță printre mormintele ninse și Eva Nada aruncând singură pământ înghețat peste sicriul de brad și popa care strigă: „Hai, tu, proasto, scoate-mă din cimitir, că m-am*

încurcat, nu mai știu pe unde e ieșirea“ și ea care îl urcă pe popă în căruța cu care adusesse mortul, pe același braț de paie și popa care bolborosește „iadul ne înghite pe amândoi, proasto“. „Săracu soldat, spuse Eva Nada, și de lacrimi nu vede drumul în fața ei. Bine c-a avut cine să-l plângă și cine să-l îngroape“, spuse ea, și simte cum o cuprinde o mare liniște în vreme ce zăpada se topește pe fața ei udă de lacrimi.

I₂

- p. 794, r. 12: îl îngropară, gemenii continuară †
 îl îngropară, fără preot însă, fără să-l plângă
 nimeni, sau aproape nimeni, pentru că o babă
 sau două din sat tot vărsară câte o lacrimă,
 gemenii continuară L₁
- r. 13: două pietroaie mari †
 două pietroaie mari care serveau drept prispă a
 bisericii L₁
- r. 17: trăgând în piept mirosul zăpezii †
 simțind mirosul zăpezii L₁
- r. 20–22: albă – și floricelele acelea pătate de muște le
 puseră ei pe mormântul proaspăt. Stăteau
 pe *bolovani* până le îngheța fundul †
 albă, în ea cu niște inimioare subțiri roșii și
 cu căcăreaza muștelor și florile acelea le puse-
 ră ei pe mormântul proaspăt și stăteau pe
 pietroaiele acelea până le îngheța fundul L₁
- r. 24–25: ca o secure, și ei rămâneau în preajma
 mormântului nemișcați. †
 ca o secure. L₁
- r. 30: pământul. †
 pământul.
 Cineva i-a luat trupul din sicriu. Nu se știe
 cine, spuse Eva Nada. Mama aduse un lighean
 mare cu zăpadă din curte și-l puse pe foc.

- Zăpada își pierdu strălucirea și pe fundul
ligheanului rămase puțină apă tulbure.* L_1
- p. 795, r. 8: un pieptene *urias* \mathcal{T}
un pieptene *curios* L_1
- r. 10: cu multă grijă, *părul* \mathcal{T}
cu multă grijă *frisura* L_1
- r. 11–12: spuse soldatul *în șoaptă* \mathcal{T}
spuse soldatul L_1
- r. 14: apoi cu *acestea, ude de scuipat*, se aplecară \mathcal{T}
apoi cu *multă grijă* se aplecară L_1
- r. 17: cu mare greutate ușile *înțepenite din pricina
gerului.* \mathcal{T}
cu mare greutate ușile *care înțepeniseră de
când nu mai fuseseră deschise.* L_1
- r. 20–21: iar soldatul aprinse \mathcal{T}
Rând pe rând, soldatul aprinse L_1
- r. 22: lumina *aceea* \mathcal{T}
lumina *aceia tare* L_1
- r. 23–24: ciudate; *prin ele* voiau *probabil de data asta*
să-și exprime bucuria. \mathcal{T}
ciudate, *prin care* voiau să-și exprime
bucuria. L_1
- r. 28: a odăjdii vechi \mathcal{T}
a odăjdii vechi *și putrezite* L_1
- r. 29: îmbibat de praf. \mathcal{T}
îmbibat de praf *și dinspre altar venea un miros
veșted de tămâie și de busuioc uscat* L_1
- r. 31: cam mirați, *e adevărat* \mathcal{T}
cam mirați L_1
- p. 796, r. 5: – *Și din ei n-o mai rămas nimic, nu-i așa?*
întrebă mama. \mathcal{T}
– *Cred că Vandu se bucura c-a scăpat de
ei, doamnă, spuse Eva Nada, încercând*

	<i>apa din lighean cu mâna stângă, să vadă dacă e destul de fierbinte.</i>	L_1
r. 6:	– Ce să mai rămână din ei – Ce să mai găsească din ei	\bar{T} L_1
r. 11:	gâfâiau <i>trecând</i> gâfâiau <i>cățărându-se</i>	\bar{T} L_1
r. 13:	auziră deasupra lor auziră <i>cu mult</i> deasupra lor	\bar{T} L_1
r. 16:	ca să se urce, <i>din cauza asta se opriseră.</i> ca să se urce.	\bar{T} L_1
r. 21:	Căldura <i>aceea</i> îi umplu <i>era</i> căldura <i>flăcărilor care</i> îi umplu	\bar{T} L_1
r. 25–26:	se apropiau <i>de biserica aprinsă</i> se apropiau <i>de foc</i>	\bar{T} L_1
r. 26:	intră <i>în biserica în flăcări</i> intră <i>în foc</i>	\bar{T} L_1
r. 30–31:	<i>Și după câteva zile</i> Bantu intră în odaia gemenilor – paturile cu paturile și <i>cearșafurile</i> Vandu intră în odaia gemenilor, patul lor <i>dublu</i> cu paturile și <i>cearșafurile</i>	\bar{T} L_1
r. 33:	gesturi calme gesturi calme <i>și măsurate</i>	\bar{T} L_1
r. 34:	deasupra <i>lor</i> deasupra <i>cearșafului</i>	\bar{T} L_1
p. 797, r. 5:	fierbinte, <i>Bantu</i> simțea cum căldura fierbinte, <i>Vandu</i> simțea cum căldura <i>sobei</i>	\bar{T} L_1
r. 11:	văzu vâlvătaia flăcărilor; flăcările se jucară o vreme vâlvătaia flăcărilor <i>și i se păru că cei doi sunt acolo în sobă și se roagă de el să-i scoată afară. Bubuisse atunci ușa la sobă</i>	\bar{T}

- și flăcările jucăușe ale focului se jucară
un timp L₁
- pentru că geamurile erau deschise. T
- pentru că uitase geamul deschis. L₁
- nu se încălzește. T
- nu se încălzește.
- Care-i femeia aia să stea cu Vandu, spuse Eva Nada, căutând cu un ac aproape invizibil așchia de lemn care îi intrase în palmă și strâmbându-se de durere. Numai dacă își aduce una din alt sat.
- N-am mari pretenții, spuse Vandu uitându-se pe fereastră, și arătând privirea femeii. Copiii mi-au murit, poate că ai auzit, am și eu trebuință de cineva pe lângă casă. Rău n-am să mă port, spuse el, nu-s iute la mânie de felul meu.
- Eu n-aș sta cu el, doamnă, să știi că mor de foame, nici un ceas. Om mai câinos ca ăsta nici că există, spuse Eva Nada.
- Poate că știi că am adunat și eu ceva avere, spuse Vandu. N-ai s-o duci greu la mine, adăugă el. Că de săracă văd că ești săracă. Dacă bărbatu ți-a murit pe front nu te descurci singură. Am văzut-o cum să n-o văd. N-am mai văzut om să vorbească ca ea: „Am fost la râu, atâta am râs“. Așa o fi vorba în satul ei, nu-i ea de vină.
- Ce zici de taiorul ăsta, întreabă mama.
- Doamne, da ce unăroi v-o putut pune, se miră Eva Nada.
- Așa se poartă umerii acum, spuse mama. Drepti și cu foarte multă vată.
- Să lași ferestrele mult timp deschise, spuse Vandu. Să iasă mirosul ăsta din casă.
- Care miros? întrebă femeia.
- Miroase a aer stătut. I-a noi nu s-au prea deschis ferestrele, spuse Vandu.

Surdomuții aveau un anumit miros al lor, și lui i se părea că mirosul acesta intrase atât de adânc prin unghere și în lucruri încât de câte ori intra în odăi se izbea ca de un lucru neplăcut. Mirosul ăsta îl scotea din sărite. De parcă gemenii erau undeva zidiți între peretii casei și putrezind acolo împuteau toată casa. Ușurarea pe care o simțise prin dispariția lor neașteptată în flăcări era umbrită de persistența aceluși miros care îl obliga parcă la niște remușcări pe care se simțise incapabil să le aibă.

L₁

p. 798, r. 1:

„*Ăsta e pachetul lui Jurma, spuse domnu învățător*

Ț

Pachetul învelit în hârtie de ziar, legat cu sfoară groasă de cânepă; domnu' învățător Drăgutoiu îl scoate din servieta lui jerpelită.

„*În ăsta e pentru June, spune domnu' învățător*

As

r. 9:

c-a murit domnu Cristea.

Ț

c-a murit domnu Bitea“.

As

r. 10:

Ziua de iarnă pătrunde

Ț

Ziua de toamnă pătrunde

As

r. 11:

lumina soarelui – rece, înghețată. Ea se așază

Ț

lumina soarelui grea, uleioasă, așezându-se

As

r. 11–12:

lungi, tremurătoare, pe parchetul

murdar

Ț

lungi pe cimentul murdar

As

r. 14–18:

aruncate în golurile dintre dulapuri. La capătul coridorului, deasupra ușii pedagogului, portretul lui Stalin pe un câmp nesfârșit, cu splendida sa manta, desfăcută puțin, poala mantalei ușor ridicată, ca bătută de vânt.

Ț

aruncate în neorânduială în golurile dintre dulapuri, și el care întreabă:

As

- r. 18–21: domnu *Cristea*? Domnu *Drăguțoiu* își po-
trivea pachețelele cu mâncare în servieta lui
jerpelită. *El îi spuse lui Andrei:*
– Săptămâna trecută a murit. *L-a călcat o*
mașină. †
domnu' *Bitea*?
– Săptămâna trecută, spune domnu'
Drăguțoiu potrivit pachețelele în servieta
lui jerpelită. As
- p. 799, r. 3: deschis *ramurile negre* ale nucilor †
deschis *cum cad frunzele* nucilor As
- r. 4–11: școlii, *sînte mirosul aspru al zăpezii și mirosul*
de motorină *cu care sunt unse dușumelile clasei.*
Își cere voie la W.C., pentru că îi vine să vomite.
În W.C.-ul murdar începe să plângă înfundat,
ca să nu-l audă nimeni. O femeie spală pe jos,
dincolo, la fete, se aude cârpa udă alunecând
pe cimentul murdar. La prânz, în timp ce
zăpada continuă să cadă, domnu Drăguțoiu
îi spune din nou cu aceeași
indiferență pe care el *n-o* poate pricepe: †
școlii și un miros aspru de frunză de nuc și de
prune arse și de motorină îi răscolește stomacu.
„Domnu' profesor îmi vine să vomit, vă rog să
mă lăsați până la W.C.” Și intră în W.C. și
abia acolo începe să plângă smiorcăindu-se
înfundat. Se aud căzând castanele, în jurul lor,
pocnete scurte și seci, și în vreme ce de dincolo
de Bega prin megafonul răgușit instalat în fața
cinematografului cântecul din „Balada Siberiei”
răzbate până la ei, domnu' Drăguțoiu spune
din nou cu *o* indiferență pe care el *nu* poate
s-o priceapă: As
- r. 12: săracu *Cristea*, *l-a călcat* †
săracu *Bitea*, *l-a călcat* As

- r. 19–22: *în minge, pașii cuiva pe coridor și mormăitul permanent al femeii, nemulțumită de murdăria pe care au făcut-o liceenii, se amestecă într-un mod ciudat cu sughițurile, cu lacrimile lui Andrei.* †
în minge și un geam care se sparge în țândări la internat, un moment de liniște, jocul încetează. As

p. 799, r. 33 – p. 800, r. 4: doamnă. Persida zice că așa multă lume n-o mai fost de la înmormântarea lui Lungu ăl bătrân, cred că n-o fost casă din care să nu fi venit câte un om și nu s-au zgârcit nici la *lumânări*, au dat la fiecare câte una, e drept că lumânările au fost cam subțiri, dar se pare că n-or *fost* la Făget altele mai groase. Eva Nada *stă* aplecată deasupra albiei, iar mâinile ei negre și ridate, butucănoase și urâte se ivesc din când în când printre clăbucii albi de săpun. Ea *stă* aplecată deasupra căzii, cu picioarele răscrăcărate, înfipte bine în pământ, iar prin fereastra deschisă, ziua, de un galben roșcat, intens, *pătrunde în bucătărie*. Grădina e *ninsă*, *zăpada atârnând grea peste crizantemele uscate*. Cu mâna ei neagră plină de clăbuci albi își ridică o șuviță *căruntă*. †
 – *Așa o înmormântare n-am mai văzut*, doamnă, *spuse* Eva Nada, aplecată deasupra albiei cu rufe pentru spălat. Mâinile ei negre și ridate, butucănoase și urâte, printre clăbuci albi de săpun, cu picioarele răscrăcărate înfipte bine în pământ, și fereastra deschisă, și ziua de un galben roșcat, intens, *prin deschizătura ferestrei*. Și grădina cu *flori albe de toamnă*, *crizanteme pe care atârnă grea lumina aceea uleioasă și blândă, mirosul crizantemelor, greu, ca de înmormântare, și*

podetul de peste Icui cam dărăpănat, cu scândurile putrezite gata să se desprindă, și Eva Nada își ridică cu mâna ei neagră plină de clăbuci albi o șuviță de păr chiar care îi alunecase pe obraz.

– Frumoasă înmormântare a avut domnu' inginer, măcar că a plouat și n-a fost vreme frumoasă: Persida zice că așa multă lume n-a mai fost de la înmormântarea lui Lungu al bătrân, cred că n-a fost casă din care să nu fie câte un om și nu s-au zgârcit la *batiste*, au dat la fiecare câte una, e drept că lumânările au fost cam subțiri, dar n-or fi găsit la Făget altele mai groase.

As

p. 801, r. 29–33 – p. 802 r. 1–5: – *Nu vreau să-l văd cum moare, scânci Adela, adresându-se sorei. Vreau să ies afară.*

– *Și când și-o dat sufletul, săracul, cine o fost lângă el să-i închidă ochii? întrebă Eva Nada.*

– *Sora, spuse mama.*

– *Veniți, doamnă, spuse sora abia întredeschizând ușa, de parcă i-ar fi fost teamă că, dacă o deschide mai tare, ceva foarte prețios se strecoară afară pe ușă.*

– *Am intrat, spuse Adela și el era acolo, mort. Fața i se făcuse deodată cenușie, dar eu n-am putut să plâng.*

T

– *Și-a mai trăit trei ceasuri, spuse mama. Și-a avut chiar puterea să-i spună: „Pe copil să-l cheme Sorin“.*

– *Numai atâta i-a spus?*

– *Numai atâta, spuse mama.*

– *Și-o fi simțit el oare că moare? întrebă Eva Nada.*

– *Cum să nu simtă, spuse mama, sigur că a simțit. După ce a spus vorbele ălea, a intrat în comă.*

– *Și Vandu în ziua înmormântării a plecat din sat.*

– *Nu se sperie el din asta, spuse mama.*

– *Oare lui, așa, când se gândește, nu i-o părea rău?*

– *Nu cred, spuse mama. Vezi ciupercile ălea, să le alegi ca lumea, adăugă ea. Să nu pățim ca șeful gării care s-a otrăvit. El și toată familia că abia i-a scăpat la spital cu viață.*

Ciupercile otrăvitoare sunt foarte periculoase.

– *Mă pricep eu la ciuperci, doamnă, nici o grijă. Uite, ăstea sunt crăițele. Au carne mai dulce decât puiul cel mai fraged, ceva mai bun nici că se poate.*

Și Andrei care îi scrie mamei o lungă scrisoare și înainte de a încheia spune: „Și-am aflat că a murit domnul Bitea și m-am întristat tare rău. Am și plâns, de unul singur, să nu mă vadă nimeni. Mi-a părut foarte rău“. As

p. 807, r. 32–33 – p. 808, r. 1–16: – *Și când or văzut caii, doamnă, povesti Eva Nada, că vine așa o lumină mare către ei s-or speriat, s-o speriat calu ăl bun, că ăl orb tot n-o avut cum să vadă lumina. Și dacă domnu inginer o sărit din căruța, eu cred că o avut de gând să sară înaintea cailor și să-i oprească, sau cine știe ce-o fi fost în gându lui, săracul, așa i-o fost lui scris să-l calce camionu ăla, atâtea zile o avut, ce să-i faci. O fi fost și șoferu beat, că mâna cu viteza aia, că eu cred că dacă n-ar fi mers cu o așa viteză mare, nu s-ar fi întâmplat nenorocirea asta, că șoferii de astăzi mai mult beți umblă, or prins obiceiul ăsta tare prost. ăsta a fost norocu lui, el să moară și ăilalți din trăsura, măcar că erau beți criță, să nu pățească nimic. Să intre căruța în cucuruzu ăla și să rămână acolo. Eu cred că domnu inginer, când o văzut*

camionu cu farurile aprinse cum vine așa, către el, și cum știa că unu din cai îi orb și nu vede mare lucru, s-o speriat că intră cu toții în botu camionului și pentru asta o sărit. El s-o fi gândit la cai, săracu, s-o gândit că unu din cai e orb și n-are cum să se ferească. ¶

– Ziceți că s-au speriat caii și atunci el a sărit din căruță și cum a sărit...

– Da, spune mama. Dacă n-ar fi sărit ar trăi și-acuma...

– O fi fost șoferul beat, că mâna cu viteza aia? întrebă Eva Nada. Eu în locul ei nu m-aș lăsa, doamnă, până nu l-aș ști la pârnaie. Dumnezeu să-l bată de vrăjmaș.

– Unul din cai era pe jumătate orb. Bitea nu pleca niciodată cu el noaptea la drum. As

p. 808, r. 17–32 – p. 809, r. 1–21: *Și totul se întâmplase ...*

umblând cu greutate prin odaie ¶

– Mi-a telefonat Vandu, îi spune el intrând în odaie și ea aprinde lumina pentru că stătuse tot timpul în întuneric așteptându-l.

– S-a răcit mâncarea, de ce ai întârziat atât? îl întrebă, întinzându-se leneșă în dreptul ferestrei, în timp ce la lumina acesteia au venit din întuneric noi fluturi de noapte.

– E cu o întreagă trupă la el acasă. Candidați în alegeri sau cam așa ceva, în ultimul timp are tot felul de oaspeți de soiul ăsta, unul mai important ca celălalt. I se cam împleticea limba la telefon. Precis că e beat, porcu'.

– Și de ce ți-a telefonat? întreabă ea.

– Au nevoie de mine. Să-i duc cu căruța. La Curtea sau la Cintești, n-am înțeles bine.

– Nu te duci niciunde noaptea, Spânu e pe jumătate orb. Nu poți pleca cu el la drum noaptea.

– Știu, spuse el.

	– <i>Nu te duci niciunde, spuse ea încă o dată.</i>	As
p. 811, r. 22:	de la <i>Temperești</i> .	Ț
	de la <i>Temerești</i>	L ₄
	de la <i>Tempereți</i>	Țr
r. 24:	se moaie	Ț
	se moaie <i>prea tare</i>	L ₄
p. 812, r. 32:	ajută și Ion <i>al lui Inișconi</i>	Ț
	ajută și <i>unu Ion din Sintești</i>	L ₄
p. 813, r. 25:	<i>ălduita</i>	Ț
	<i>oblăduita</i>	L ₄
p. 814, r. 17–18:	am îmbătrânit, toate <i>s-au stricat</i> în mine	Ț
	am îmbătrânit, toate <i>au putrezit</i> în mine	L ₄
r. 20:	să mi-o dai, <i>că-s niște antinevralgice acolo</i> “.	Ț
	să mi-o dai <i>mie să-mi iau ce-mi trebuie</i> “.	L ₄
r. 23:	în cap, <i>îl văd că zice</i>	Ț
	în cap, <i>mi-o spus atunci</i>	L ₄
r. 26–27:	Și uite, doamnă	Ț
	<i>Om ca ăsta mai rar, mi-am spus eu atunci</i>	
	și uite, doamnă	L ₄
r. 28:	stând aici, <i>unde ni-s noi acum</i>	Ț
	stând aici <i>în bucătărie</i>	L ₄
r. 30:	o răs și mi-o spus	Ț
	o răs <i>către mine</i> și mi-o spus	L ₄
p. 816, r. 8:	în tăcere	Ț
	în tăcere, <i>fără să schimbe o vorbă</i>	L ₄
p. 817, r. 4:	satului, <i>ale începutului de ziuă</i>	Ț
	satului <i>care se trezea</i>	L ₄
r. 20:	a acelor <i>dimineți</i> în care	Ț
	a acelor <i>dimineți luminoase</i> , a acelor	
	<i>dimineți</i> în care	L ₄
r. 23:	deschise.	Ț

- deschise, răcoarea aceea proaspătă și mirosul pământului după ploaie, diminețile acelea de neuitat... L₄
- p. 818, r. 14–15: niște muliné. Ț
 niște mouliné de la Dimer, fir-ar a naibii de treabă. L₄
- r. 16–17: m-am plâns, numai bine când am ieșit din oraș. Ț
 m-am plâns eu. L₄
- r. 17–18: ne întorcem“, a zis Cristea și a oprit trăsura. Ț
 ne întorcem“, spuse ingineru și începu să râdă. „Las-o moartă“, i-am spus eu. L₄
- r. 19: ce fac! Nu are rost să pierdem vremea“, i-am spus. Ț
 ce fac! L₄
- r. 22–23: ca vara“. „Când eram student ca vara“. Mergeam de-a lungul râului, apa era murdară după ploile îndelungate care căzuseră sau, cine știe, la munte continua să plouă. „Cât eram student L₄
- r. 24: an, de Zece Mai Ț
 an la începutul lui mai L₄
- r. 31–33: Mi-am adus atunci aminte că anul trecut pe când ne întorceam de la Curtea am tras trăsura Ț
 „Am tras noi trăsura L₄
- p. 819, r. 29–30: În dreptul „Casei Roșii“ am întâlnit-o pe Marilena Ț
 Am întâlnit-o pe drum pe Marilena L₄
- p. 820, r. 21: așa“. „Am auzit că Ț
 așa. „Adică mint?“ o întrebă, revoltat, Cristea. „Eu n-am spus asta, s-a apărât repede fata. Dar ce s-a întâmplat că aveți părul ud?“ a întreat

- ea mirată. „M-am scăldat“, i-a răspuns Cristea. „Unde v-ați scăldat?“ a întrebat ea din nou foarte curioasă. „Cum unde, în Bega, bineînțeles“. „Eu aș muri dacă m-aș scălda pe o vreme ca asta în Bega“, a șoptit ea cu o voce întretăiată de parcă ar fi simțit chiar în clipele acelea răceala de gheață a apei. „Am auzit că* L₄
- p. 821, r. 14: spre râu. T
 spre râu să se spele pe picioare și să-și
 încălze pantofii. L₄
- r. 28: poarta, dar probabil T
 poarta când am auzit ușa de la bucătărie,
 dar probabil L₄
- p. 822, r. 12–14: la noi cu toții și jucau remi, și cum pe el
 odată l-au dat afară pentru că șeful de gară
 era de părere că nu știe juca și încurcă tot
 jocul. T
 la noi cu toții să organizeze ședințe de spiri-
 tism și cum pe el odată l-au dat afară pentru
 că șeful de gară era de părere că el mișcă masa.
 Șeful gării nu prea credea în toată povestea asta
 cu spiritismul. „Cineva trebuie să miște masa,
 zicea el, nu se mișcă ea singură. Eu nu cred în
 de-alde astea.“ Știu că a intrat în odaia mea,
 ușa era întredeschisă, dar lumina era stinsă și
 el a aprins lumina. Mă privea cu multă serio-
 zitate, ca un școlar. De altfel avea o privire nu
 știu cum, copilăroasă, întotdeauna privirea îl
 făcea să pară mai tânăr decât era. „Voi râdeți
 în timp ce jucați“, i-am spus și în felul ăsta nu
 reușiți decât să înfuriați spiritele și nu e bine,
 nu e bine“, am adăugat dând din cap și m-am
 ridicat pe pernă în capul oaselor, căutând o
 poziție mai potrivită pentru conversație. L₄

- r. 21–24: „Să lăsăm astea, i-am spus, povestește-mi mai bine cum te simți de când te-ai însurat.“ „O să am un copil, mi-a spus și s-a ridicat în picioare.“ T
 – N-ar fi trebuit să se ducă, doamnă, spuse Eva Nada. Dacă nu s-ar fi dus n-ar fi dat nenorocirea asta peste el, săracu.
 – Acum săptămâna a trecut pe la noi și l-am întrebat: Ești fericit? Ești mulțumit de însurătoarea pe care ai făcut-o? „Sunt tare mulțumit, doamnă. Și sunt tare îndrăgostit de ea. Nici n-aș fi crezut că o să pățesc o întâmplare ca asta“, mi-a mai spus și a început să râdă.
 – Trebuia să se împlinească anu', de la nunta lui, doamnă, sau mi-a băut Dumnezeu mințile și nu mai țin eu bine minte.
 – Un an și mai bine. Nunta a fost la Sfântă Măria Mică.
 – O sută de găini am tăiat la nuntă. Eu le-am sucit gâtul la toate, că din partea dv. fricoase cum sunteți... As
- r. 27–33: să zâmbească. Apoi s-a întors în odaia în care jocul de remi continua, se distrau teribil cu toții, era o hărmălaie de nedescris, femeile aproape că leșinaseră de atâta râs, și după un timp îl văd că se întoarce în odaia mea și aprinde lumina din nou. Se lasă într-un fotoliu, lângă pat, ascunzându-și un căscat, căci era destul de târziu. „Câți ani ai să zâmbească. „Câți ani ai T
L₄
- p. 824, r. 20: În după-amiaza aceea T
 Fusese un om căruia nu-i prea plăcuse vorba lungă, dar în după-amiaza aceea L₄
- r. 27: ...„Am început să stric sfetărul lui tăticu, îi scrisese mama T

- Și scrisoarea mamei citită din nou noaptea târziu în spălător, lumina care se întrerupe și prin geamul murdar orașul sub ninsoare, unde și unde doar câte o lumină aprinsă și ninsoarea aspră, mărunță, bătând în geam cu furie, am început să stric sfetărul lui tăticu, îi scrie mama* Cr
- r. 30–32: *astăzi, degetul cel mare al lui Iisus Cristos și bastonul lui Sfântul Petru*. Ea stă acolo T
astăzi: și mama stă acolo Cr
- p. 824, r. 33–34 – p. 825, r. 1–2: *de vară – și Iisus Cristos, întors spre Maria Magdalena, o privește cu multă înțelepciune, și prin fânul înalt, înflorit, apostolii îl urmează în hainele lor colorate, și deasupra lor cerul* T
de vară, și deasupra un cer Cr
- p. 825, r. 8–9: *domnu Cristea* T
domnu Bitea Cr
- r. 11: *somnului îi șterge lacrimile.* T
somnului. Cr
- r. 17–18: *făcea buzele Sfântului Petru, aplecată mult deasupra goblenului, mâna ei împungând gura sfântului, nemișcat* T
făcea retușuri, aplecată mult deasupra goblenului, mâna ei lucrează, împungând gura portretului nemișcat Cr
- r. 28–30: *și gravă, față de sfânt plin de pioșenie; buzele acelea roșii, ca de fecioară, sunt potrivite mai degrabă pentru obrazul învăpăiat al Magdalenei! își spune Andrei.)* T
și gravă. Cr
- r. 33: *în vreme ce-i căuta ascuțitoarea în pupitrul băncii.* T
în vreme ce-și ascuțea creionul. Cr

- r. 5–7: infirmeria *neîncălzită*; își aruncă, *inconștient*, cămașa de noapte de pe el, *iar sora* îl culcă aproape cu forța la loc †
 infirmeria *înghețată*, își aruncă *delirând*, în *întregime* *inconștient*, cămașa de noapte de pe el, „*mamă, începu el să strige, înecându-se cu lacrimile, vreau acasă, mamă, ia-mă de aici, te rog din suflet, mamă, să vii să mă iei*”.
Și care îl culcă aproape cu forța la loc Cr
- r. 10–11: un nume care, *cum era și firesc, ei nu-i spunea mare lucru*. Când doctorul †
 un nume *pe care ea nu-l înțelese*.
 – *S-ar fi dus azi după el să-l aducă, spuse mama, da n-am avut bani de tren. Noroc cu Drăguțoiu că ne-a împrumutat el cu o sută de mii de lei să avem de tren, că bolnav cum e nu-l putem aduce acasă cu trăsura.*
 – *V-am spus eu, doamnă, că trebuia scoasă și apendicita atunci când i-au scos amigdalitele. Scăpa bietul băiat de necaz. Și când doctorul* Cr
- r. 13: cu *duioșie*.
 – *I-ai luat temperatura? întrebă doctorul, acoperindu-l pe Andrei cu multă grijă cu pături calde.*
 – Treizeci și nouă cu nouă, spuse sora. †
 cu *duioșie*.
 – Treizeci și nouă cu nouă, spuse sora. Cr
- r. 27: Afumă groaznic. †
 Afumă groaznic.
Știu, spuse doctorul și părăsi pentru totdeauna infirmeria. Cr
- p. 830, r. 13–17: închiși, *și trebui să se reîntoarcă, să revină, chiar dacă o făcea fără voia lui, în lumea în care domnu Cristea nu mai era, pentru că murise, îl călcăse o mașină. „Un accident,*

dragul meu, îi explicase domnul Drăguțoiu, l-a călcat o mașină. Asta-i... ce să-i faci?!" †
 închii. *Deschise atunci ochii și infirmiera îi spuse:*

– *Mâine-dimineață vine taică-tu să te ducă acasă.*

– *De ce plângeți? o întreabă el.*

– *De ce plângeți, doamnă? întreabă Eva Nada. Mai bine m-ați ajuta să strecor tăiței aștia că singură, vedeți și dumneavoastră, că nu-s în stare. Strecurătorul ăsta fără toartă nu-i bun de dracu.*

– *Am luat o sută de mii de la Drăguțoiu, dar am auzit că s-a scumpit iar trenu, nu știu dacă ajunge pentru amândoi.*

– *Nu iei pentru copil, spuse mama. Îi spui și tu că-i mai mic de zece ani.*

– *Văd eu ce fac, spuse tata. Dacă văd că n-am încotro, trec pe la Bucur și iau de la el vreo cincizeci de mii împrumut. Tot ne trebuie pentru medicamente, spune tata.* Cr

p. 831, r. 1–3:

Cât fu vara de lungă oameni tocmiți cu ziua, refugiați și săraci din Moldova, dornici să-și câștige o pâine, ridicară grajdul mare, din cărămidă, din fundul *curții*. †

Își ridică un grajd mare de cărămidă în fundul *ogrăzii*. Cât fu vara de lungă oameni tocmiți cu ziua, refugiați săraci din Moldova, dornici să-și câștige o pâine, *robotiră prin curte* Tr

r. 5–6:

O femeie, tocmită de Bantu, ca să le facă de mâncare, aducea blidele †
femeia pe care și-o luase Vandu după moartea gemenilor le aducea blidele Tr

r. 13–14:

pe toți, doamnă, ăsta nu se uită la bani, spuse Eva Nada.

- *Mă întreb și nu pot să înțeleg, spuse mama, de unde* T
- pe toți, doamnă, spuse Eva Nada. *Ăsta nu se uită la bani. Curge bănetul la el, ca tărățele la alții.*
- De unde Tr
- r. 15: bani, *acum, când vremurile sunt atât de grele!?* T
- bani?, *întrebă mama.* Tr
- r. 16: – Poate că-i face *el*, spuse Eva Nada, T
- *Dumnezeu știe!* spuse Eva Nada. Poate că-i face Tr
- r. 17–24: de făcut bani. Altfel nu există!
- *Lui Bantu întotdeauna i-a mers bine, spuse mama. A știut să se întoarcă, așa, după cum a bătut vântu. Și de-n picioare, tot în picioare o căzut. Om descurcăreț.*
- *Și de unde zici dumneata că împrumutau ei banii? întrebă tânărul student. Pentru că oamenii nu prea aveau bani, asta se știe, spuse el și se așeză în iarbă, lângă Bantu, nu prea aproape de el însă, pentru că bătrânul mirosea urât.* T
- de făcut bani.
- *Mai ales în vremurile astea, spuse mama. Când nu are omu nici ce să mănânce.* Tr
- p. 832, r. 1: – Fiecare avea o rudă T
- *Făceau pe dracu în patru, spuse Vandu. Se împrumutau unii de la alții. Fiecare avea o rudă* Tr
- r. 4–5: *întrebă băiatul, privind cu tristețe râul murdar și umflat de apele primăverii.* T
- întrebă anchetatorul.* Tr
- r. 8–12: și bune... *Și să știi tu că eu am știut să mă descurc întotdeauna. Mie mi-o mers capu,*

degeaba te uiți așa la mine că-s bătrân și m-oi fi prostit, dar să știi că eu am fost un om care am știut cum să trăiesc. Eu trebuia să ajung mare, înțelegeți? Numa că n-am avut destul noroc. Asta-i! Ț

și bune.

– Dumneatale se pare că-ți trec numai din alea rele, spuse anchetatorul. Tr

r. 13–14: întrebă băiatul. Ț

întrebă anchetatorul. Oamenii sunt săraci, n-aveau nici ce să mănânce Tr

r. 16–25: să-i strângă. Și între timp, dincolo de râul murdar – plouase în săptămânile acelea de la începutul verii, plouase mult – răsări soarele, undeva, cam în dreptul fabricii aceleia de marmeladă; era o dimineată frumoasă de vară, pământul, după ploaie, avea un miros dulce și pătrunzător; îl simțeau încă umed sub ei, frigul pământului le urca în oase. Chipurile lor de foști pușcăriași erau trase și supte. Capul tuns chilug al lui Bantu era complet alb, al tânărului, care avea un început prematur de chelie, avea o formă caraghioasă.

– Le dădeai Ț

să-i strângă. – Le dădeai Tr

r. 30–31: întrebă tânărul și-și aprinse o țigară, ca să se mai încălzească. Ț

întrebă anchetatorul. Tr

r. 33: plângând, pe crucea mea dacă te-oi minți. Ț

plângând. Tr

p. 833, r. 1–2: să-mi sărute mâna, se laudă bătrânul, cu un fel de bucurie infantilă în voce. Ț

să-mi sărute mâna. Tr

r. 7: două. Ț

- două, *promițându-mi că până atunci o să strângă suma.* Tr
- r. 17: a chemat-o Swartz. Tr
a chemat-o Griin Tr
- r. 19: tăcut? *întrebă tânărul și căscă.* Tr
tăcut, *spuse procurorul.* Tr
- r. 20: – Da, *spuse Bantu. Eu dacă promit ceva îi sfânt, adăugă el.* Tr
– Da, *domnule procuror.* Tr
- r. 22–23: Unii puteau aduna mai mult, alții nu. Tr
Unii puteau aduna mai mult, alții *mai puțin. Adică mă interesam din timp.* Tr
- r. 24–26: un văr mai înstărit. *Asta aveam scris într-un dosar, la fiecare, cum și ce fel îi. Nu mă duceam așa, ca prostu. La fiecare vedeam cum era situația.* Tr
un văr *putred de bani. Asta e foarte important. Oamenii, domnule procuror, se ajută în general unii pe alții.*
– În zece zile ai devenit omu cel mai bogat din județul nostru.
– Da, *spuse Vandu.* Tr
- r. 27–29: *întrebă tânărul și se trânti în iarbă, dar se ridică repede. Pământul era prea rece ca să poată sta culcat.* Tr
întrebă anchetatorul. Tr
- r. 32: se găsește, *gata, o trecut valu.* Tr
se găsește, *oamenii uită de el. Erau vremuri agitate, domnu procuror.* Tr
- p. 834, r. 5: *spuse tânărul.* Tr
spuse procurorul. Vroiau de pildă să te dea pe ușă afară. Tr
- r. 7: *repede, că nu aveau ce face. Nu era de ales!* Tr
repede, explică el. Tr

- r. 9: bătrână și te întreabă ce vrei. Ț
bătrână.
– *Da, spuse Vandu. Crapă numai puțin ușa, pentru că se teme. O bandă de hoți prădase casa unui comerciant evreu nu cu multă vreme în urmă și oamenii se temeau.* Tr
- r. 10–12: – *Nepotul ți-i acasă? îi zic eu. Că înainte de asta eu m-am interesat, eu știam câți îs în familia aia, știam, vezi, cine-i muieră aia care o ieșit să-mi deschidă.* Ț
– *Caut pe nepotul dv., îi spun eu, pentru că înainte de a face vizita respectivă știam foarte exact care sunt membrii familiei.* Tr
- r. 17: – *Vină și dumneata mai târziu, spune femeia.* Ț
– *E tare ostenit săracu, spunea femeia. Vină și dumneata mai târziu.* Tr
- r. 22–23: *înăuntru și-l lasă să aștepte într-o cămăruță întunecoasă, în care stăruia un miros puternic de dedete.* Ț
înăuntru Tr
- r. 25: *șușotind cu fiica-sa* Ț
șușotește un timp cu nepoată-sa Tr
- r. 33–34: *ridică? îl întrerupse băiatul.* Ț
ridică? Tr
- p. 835, r. 4–5: *Scaunul șubred scârțâie, în timp ce Bantu se foiește în toate părțile, puțin agitat și neliniștit. Un strat subțire de praf* Ț
Se așează, un strat subțire de praf Tr
- r. 8–12: *în cealaltă încăpere. Bantu privi gutuile de pe dulap și dădu cu piciorul într-o jucărie stricată, uitată cine știe cum, acolo, de către copiii omului cu care urma să facă târgul. În sfârșit, un bărbat cu ochii cărpiți de*

- somn intră în odaie, încheindu-se la pantaloni, *cu o mână.* †
- în cealaltă odaie. *El privește fotografiile de pe pereți ale copiilor, cei doi băieți care erau acum la școală, gutuile de pe dulap, o jucărie stricată uitată cine știe cum acolo, apoi bărbatul cu ochii cârpiți de somn intră în odaie, încheindu-se la pantaloni, acoperindu-și cu mâna stângă un căscat.* Tr
- r. 27–28: El mă ascultă, *nici nu răsufală, nici nu mișcă, parcă îmi soarbe vorbele din gură.* †
El mă ascultă, *sorbindu-mi vorbele din gură, așa cum ascultă la școală un elev conștiincios pe învățător.* Tr
- r. 29–30: – *Să ne ajutăm unii pe alții, că de-aia ni-s dintr-un sat, spune Bantu,* privind pe geam afară. †
– *Ne putem înțelege, spune Vandu. Pentru asta am venit eu acum aici. Români suntem și ne putem ajuta unii pe alții.* Tr
- r. 31–32: – *Cum? întrebă bărbatul și privește spre ușă cu frică, nu cumva să între nevastă-sa și să audă ce pun ei la cale.* †
– *Cum întrebă bărbatul?* Tr
- p. 835, r. 34 – p. 836, r. 1–2: *astea. Apoi nu mai zic nimic și, la început, nici el nu zice, îl văd că se gândește și-l las, nu-l întrerup și după o vreme numa zice:* †
astea... Tr
- p. 836, r. 3: – *Asta om vedea noi, deci matale spune numa cum.* †
– *Nu le spuneam niciodată că banii erau pentru mine, îi explică Vandu anchetatorului. Ei trebuiau să creadă că...* Tr

- r. 9–11: vorba; *îl cunoștea doar bine, încât privirea lui care alerga în toate părțile, evitând-o, o sperie atât de tare, încât sparse acolo, în bucătărie, sticla cu țuică.* †
 vorba, *îl vedea speriat, ocolindu-i stânjenit privirea.* Tr
- r. 12–13: grav? *îndrăznește ea să-l întrebe, când revine în odaie.* †
 grav? *întreba femeia stând cu mâinile mult îndepărtate de trup, ca să nu-și mânjească rochia cu aluat.* Tr
- r. 16–17: de frig; *zilele astea au fost tare răcoroase.* †
 de frig. Tr
- r. 18: spune *Bantu.* †
 spune *Vandu, dar nu-mi stă în obișnuință.*
 – *Poate un păhărel, stărui bărbatul.*
 – *Poate un păhărel de vișinată, spunea Vandu.* Tr
- r. 20–23: ușor. *Bantu dă repede paharul peste cap, și se așterne din nou liniștea; bărbatul, prăbușit, cu fața ușor strâmbată, boțită, își făcea deja socoteli complicate* †
 ușor. Câteva clipe rămân tăcuți unul în fața celuilalt, bărbatul coplesit, cu fața chinuită, făcându-și deja socoteli complicate Tr
- r. 25–27: apropiate. *Bantu privește în pământ, preocupat parcă să descifreze liniile complicate ale covorului din fața lui.* †
 apropiate și *Vandu făcându-se că nu-l observă, dar în realitate urmărindu-l cu coada ochiului.* Tr
- r. 32–34: cum *or fi găsit ei bani, că le ceream, ce-i drept, bani mulți pentru timpurile alea. Lumea era săracă, bani nu prea erau.* †

- cum *au putut face rost de bani, pentru că suma pe care le-am cerut-o era totuși destul de mare pentru puterile lor.* Tr
- p. 837, r. 4: pline *de bășici de-alea* de săpun Tr
 pline *cu clăbuci* de săpun Tr
- r. 6–8: într-o odaie *toată numai aburi, că în prima clipită nici n-am fost în stare să văd pe cineva. După aia parcă aburii s-or mai împrăștiat, c-am putut să văd unde mă aflu.* Tr
 într-o odaie *în care se spălau rufele și în care din cauza aburilor în prima clipă n-am fost în stare să văd pe cineva. După aia am putut vedea toată hărmălaia din odaia aia.* Tr
- r. 18–23: atât.
 – *Da despre nevasta aia de inginer, ți-am povestit? întrebă din nou Bantu.*
 – *Nu, spuse băiatul. Până acum n-a fost vorba de nici o nevestă de inginer.*
Îl căutați pe soțul meu? Tr
 atât.
 – *Pe cine căutați?* Tr
- p. 838, r. 16–18: prăvălia, *vă rugați degeaba, dom' inginer, că s-o gătat, trebuie să mă duc la Făget să cumpăr altă sticlă, că s-o gătat.* Tr
 prăvălia. Tr
- r. 22–25: repede *și se duce acasă și se culcă, mi-am zis, și am plecat și eu spre casă și chiar atunci o trecut un mărfar și așa tare o fluierat că parcă o stat inima în mine, așa m-am speriat.* Tr
 repede, *îmi spuneam eu.* Tr
- r. 29–32: bogată, *de-acasă. Taică-său avea o fabricuță, acolo în Moldova. Ia fabrică nu era altul care să aibă salariu mai mare ca el, așa mi-o spus*

- unu care era contabil la fabrică și care știa ce salariu are fiecare.* T
- bogată și el *câștiga de asemenea* la fabrică
destul de bine. Tr
- r. 33: – *Sunt uimit*, spuse băiatul T
– *Curios totuși*, spuse anchetatorul Tr
- r. 34: să te denunțe?! *Asta nu pot înțelege, mă crezi?* T
să te denunțe. *Un șantaj aproape perfect, adăugă el rămânând pe gânduri și privindu-l cu curiozitate pe Vandu.* Tr
- p. 839, r. 1–2: spuse *Bantu*, privindu-și picioarele
desculte. T
spuse *Vandu* foindu-se pe scaun și privindu-și
vârful opincilor. Tr
- r. 9: – *Așa-i*, spuse băiatul și oftă. T
– *Nu sunt procuror*, spuse anchetatorul. Tr
- r. 12–14: persoane, *la care nu mă dusesem. O mers prima, și mă crezi că era să stric totul, să mă descopăr ca prostu, singur, chiar la sfârșit?* T
persoane, *eram aproape de sfârșit, cum se spune, și cât pe-aici era să dau totul peste cap, să stric totul, să mă descopăr ca prostu singur.* Tr
- r. 15–16: că altfel s-ar fi dus dracului toată *truda mea de-o vară*, nu m-aș fi ales cu nimica. T
că altfel *aș fi stricat singur*, s-ar fi dus dracului toată *povestea*, aș fi dat totul peste cap.
– *Nu-mi mai spune procuror, obiectă anchetatorul.* Tr
- r. 18: una cu fundu mare. T
una *tinerică* și cu fundu *foarte mare, fund care mi-a atras de la început privirea încât aproape că nici n-am fost atent ce spune cu*

- privire la bărbatul său, am urmat-o în bucătărie cu ochii pe fundu ei.*
 – Și? întrebă anchetatorul. Tr
- p. 840, r. 1–6: – *Ei, și atunci am înțeles eu, că în casa aia nu mai aveau pe cine să ridice, că mi-o luat-o înaintea moarte, Doamne iartă-mă. Așa că târgu era deja făcut, nu mai aveam eu ce târg să fac, numa că nu știam ce să-i zic muierii ăleia și cum să plec mai repede.*
 Și tocmai atunci Tr
 Și tocmai atunci Tr
- r. 6–7: bărbatul, soțul celei moarte și Bantu, luat așa pe neașteptate Tr
 bărbatul femeii și luat așa pe neașteptate Tr
- r. 7–10: cu firea. *Bâlbâi ceva din care cei doi nu înțeleseseră mare lucru, apoi, cerându-și scuze – nici ele nu fură prea bine înțelese din cauza urltelor băiatului – părăsi în mare grabă casa.* Tr
 cu firea, *am moșmondit eu niște vorbe din care cei doi n-au prea înțeles mare lucru, cum că la primărie lipseau niște date despre nevasta omului, fericit în același timp că mi-am dat seama la vreme.*
 – *Ești un om norocos, spuse anchetatorul și-i aprinse o țigară.* Tr
- r. 25: să plângă Tr
 să plângă, *îi curgeau lacrimile șiroaie pe învelitoarea murdară a dunei* Tr
- r. 27–28: *îi spune Bantu bărbatului care era numai în izmene.* Tr
 spune *Vandu.* Tr
- p. 841, r. 2–3: discreția lui. Femeia, simțind din nou lângă ea trupul bărbatului, se liniști deodată Tr

- discreția lui. „Dacă nu-l fac să creadă că-mi țin gura, o să fie el primul care o să vorbească. Numai așa ca să mi-o ia înainte, cu speranța că excesul lui de zel va fi totuși răsplătit într-un fel“. Așa se gândea Vandu stând pe marginea patului în vreme ce femeia, simțind din nou lângă ea trupul bărbatului, se liniști deodată Tr
- r. 14: să se încălzească și el, furând din căldura tânărului bărbat. Tr
să se încălzească. Tr
- r. 15–16: – Și atunci, băiatule, spuse Bantu, să nu mă mișc de aici dacă mint, m-o cuprins Tr
– Și atunci, domnu procuror, spuse Vandu privindu-și din nou vârful pantofilor, m-a cuprins Tr
- r. 20: dacă mint. Tr
dacă mint.
– Ai suflet duios, Vandule, spuse anchetatorul privindu-l prin ochelarii lui fumurii. Tr
- r. 27: de el, spunându-și tot felul de vorbe duioase. Tr
de el, drăgostindu-se în fața lui, spunându-și tot felul de vorbe duioase. Tr
- r. 28: fereastră, apoi Tr
fereastră, la hârtiile decolorate de camuflaj, apoi Tr
- p. 842, r. 1–2: întrebă băiatul, privindu-și cu tristețe ghetetele rupte. Tr
întrebă anchetatorul. Tr
- r. 5–6: – Da banii? întrebă băiatul. Cu banii ce-ai făcut, că doar te-ai umplut de bani!? Tr
– Sunt om bătrân, domnu procuror, spuse rușinat Vandu. Nu-mi mai are mie de astea.

- *Câți ani ai, Vandule? întrebă anchetatorul, privind-i cu multă atenție fața zbârcită, părul cărunt, aproape alb.*
- *Șaizeci de ani, domnu procuror, spuse Vandu.*
- *De câte ori să-ți spun că nu sunt procuror, spuse anchetatorul.* Tr
- r. 9: I-o căzut părul, zău așa, ca *la câini.* †
 I-o căzut părul, *o început să năpârlească, zău așa, ca dulăii. Da de pământ tot nu se satură, cât o fi el de bătrân nu se satură, doamnă, de pământ.* Tr
- r. 10–11: – de la *Inișconi* †
 – de la *Inișcani* Tr
- r. 11–13: *Inișconi* mai sus de Turcoane, *spuse mama. Da cum de vinde Inișconi pământu? întrebă ea.* †
Inișcani mai sus de Turcoane. Tr
- r. 19: e sigur. †
 e sigur, *știam că numai așa te alegi cu ceva.* Tr
- r. 21: să știi... †
 să știi.
 – *Nu-ți pare rău de ce-ai făcut? întrebă anchetatorul.*
 – *Nu, spuse Vandu. Muierile alea pot să-mi mulțumească. Fiecare a rămas lângă omu ei. Erau vremuri în care banii tot nu aveau mare preț.*
 – *Asta așa-i, spuse Eva Nada. Omu a știut în ce să bage banii. Din sărac lipit pământului, a ajuns om cu avere. Da mie mi-e tare urât de el, doamnă. Să mă vedeți că nu pot să-l sufăr. Asta pentru că nu se uită la om în ochi. Și când îi spui ceva, ia întotdeauna alte vorbe.*

– *Fiecare muiere lângă omu ei, spuse ironic anchetatorul. Nu cumva vrei să-ți faci acum nu știu ce merite. Nu vrei să faci cumva acuma și pe îngerul păzitor.*

– *Ba da, spuse Vandu. Așa au fost vremurile și eu n-am căutat decât să storc tot ce-am putut de la ele.*

Tr

(p. 861)

PASĂREA ȘI UMBRA

Ediția I a romanului a apărut în 1977, la Editura Eminescu din București, având pe coperta a IV-a următoarea prezentare făcută de Lucian Raicu: „A citi ultimul roman al lui Sorin Titel înseamnă a păși de-a dreptul într-o lume fremătând de umanitate concretă, în care viața, suferința și fericirea, slăbiciunea și forța, deznădejdea și curajul de a trăi există cu adevărat. Cu afecțiune, cu nepărtinire, cu farmec, cu ironie, cu privirea fascinată de toate cele ce sunt ale acestei vieți, scriitorul urmărește o aventură neprevăzută, cea mai neprevăzută din câte pot fi: aventura *firescului*. *Pasărea și umbra* este un roman excepțional al unui prozator de primă linie, reprezentând o generație literară ajunsă la expresia matură a mijloacelor sale“.

În anul apariției, romanul este distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

Ediția a doua apare postum, în 1989, tot la Editura Eminescu, *Pasărea și umbra*, împreună cu *Țara îndepărtată* într-un singur volum, postfațat de studiul lui Vasile Popovici, *Sorin Titel sau „feeria cotidianului“*, și însoțit de o rubrică de „Repere critice“.

Romanul *Pasărea și umbra* a fost tradus în limba maghiară și poloneză.

Fragmente din roman (sigla *P*) au apărut, începând din iulie 1975 până în prima jumătate a anului 1977, în diferite reviste literare, în următoarea succesiune:

Casa de lângă pădure, în „Luceafărul“ (*L₁*), anul XVIII, nr. 30, 26 iulie 1975, p. 4–5;

- Oglinda*, în „Orizont literar“ (*Ol*), anul XXVI, nr. 41, 10 octombrie 1975, p. 5, ilustrație: *Iarna în sat*;
- Nunta*, în „Tribuna“ (*Tr*₁), anul XIX, nr. 48(988), 27 noiembrie 1975, p. 5, ilustrație: *Studentă* de Gavril Miklossy;
- O călătorie cu trenul în 1930*, în „Convorbiri literare“ (*Cl*), nr. 12, decembrie 1975, p. 8–9;
- Dresorul, doctorul și matematicile*, în „România literară“ (*Rl*), anul IX, nr. 2, 8 ianuarie 1976, p. 14–15, desen de János Bencsik;
- Ana la târg la Făget*, în „Tribuna“ (*Tr*₂), anul XX, nr. 10(1002), 4 martie 1976, p. 4, ilustrație: *Univers dinamic* de Romul Nuțiu;
- Doctorul și cum a fost el părăsit într-o vară*, în „Luceafărul“ (*L*₂), anul XIX, nr. 33(746), 14 august 1976, p. 4–5;
- Nașterea*, în „Luceafărul“ (*L*₃), anul XX, nr. 20(785), 14 mai 1977, p. 4–5;
- Surorile*, în „Tribuna“ (*Tr*₃), anul XXI, nr. 2, 26 mai 1977, p. 5, cu mențiunea „Fragment din romanul *Pasărea și umbra*“.

Autorul despre cartea sa. Referiri ale scriitorului la volumul *Pasărea și umbra* se găsesc în dialogul cu Titus Crișciu, publicat în volumul *Nașterea zilei de azi* (Editura Facla, Timișoara, 1984), și în ultimul interviu, cel luat de Brândușa Armanca în toamna anului 1984. În primul caz, autorul are răgazul de a se opri detaliat asupra „programului“ estetic urmărit, să-și expună intențiile, speranțele, intuițiile legate de coerența stilistică. („*Amprenta copilăriei*, cum îi spuneți dumneavoastră, nu e absentă nici în *Pasărea și umbra*. De data asta am impresia, însă, că am reușit în mai mare măsură să *transfigurez* elementul autobiografic. Fiecare carte e o luptă cu propria-ți biografie. Opera, după cum bine se știe, luptă întotdeauna să-și câștige o anumită autonomie, să rupă cordonul ombilical care o ține legată nemijlocit de experiența și de viața artistului. Ceea ce sper că am reușit în *Pasărea și umbra* e să creez un anumit spațiu autonom și propriu cărților mele, acea *proprietate personală* despre care vorbea și Faulkner. De asemenea, sper să fi găsit în sfârșit *fraza*, tonul, care să-mi singularizeze scrisul – orice scriitor aspiră la originalitate, vrea să facă din scrisul său un unicat! Într-adevăr, faptul că-mi place teribil să povestesc – sau mai bine și mai exact spus, să-i aud pe eroii mei povestind, l-am descoperit destul de târziu. Multă

vreme am crezut că nu sunt în stare să duc o povestire mai lungă până la capăt“.) În discuția cu Brândușa Armanca, momentul ales nu se arată prielnic expunerilor teoretice. Afectat de boală, Sorin Titel dă răspunsurilor sale un ton confesiv, lăsând mecanismele memoriei să se desfășoare în direct, nu, ca altădată, să contribuie la urzirea unei ficțiuni. Vorbind despre prietenii care i-au supravegheat îndeaproape cariera (Livius Ciocârlie, Valeriu Cristea, Eugen Simion, Lucian Raicu, Gabriel Dimisianu), scriitorul amintește: „Înainte de a merge la tipar, cărțile mele au fost citite de Livius Ciocârlie, de cele mai multe ori i-am urmat sfaturile. Știu că la *Pasărea și umbra* am scos cincizeci de pagini fiindcă îmi spunea Livius că nu intră în structura cărții și avea dreptate. Sau să spun cât de importantă a fost, în întreaga mea formare, prietenia cu Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Eugen Simion, discuțiile până în zori cu Gabriel Dimisianu. Toate dialogurile noastre despre cărți, literatură, viață au contribuit la formarea mea, m-au ajutat să-mi determin mai clar locul. Uneori ei aveau obiecții la ceea ce scriam, aprecierile lor m-au tulburat și nu o dată mi-am dat seama că trebuie să refac totul. Valeriu Cristea avea obiecții la *Pasărea și umbra* și am înțeles că exista în roman o înclinație spre excentricitate, spre pitoresc, spre frapant“.

Receptarea la momentul apariției. O carte (*Pasărea și umbra*), beneficiind de la început de recomandări elogioase din partea unui critic (Lucian Raicu), ale cărui opinii sunt recunoscute ca valoare, trezește atât interesul cititorilor dornici să exploreze cadrul ficțional propus, cât și pe al celor ce verifică relevanța afirmațiilor. În cazul romanului amintit al lui Sorin Titel, examenul critic ulterior publicării justifică aproape întru totul cele câteva fraze de pe coperta a patra, scrise de Lucian Raicu. *Pasărea și umbra* marchează continuitatea din punct de vedere tematic și formal, în raport cu *Țara îndepărtată*, însă procesul se desfășoară într-o etapă superioară de rafinare a concepției, stilului și a tehnicii narative.

În articolul intitulat *Simbolurile epice* („Tribuna“, anul XXI, nr. 37(1082), 15 septembrie 1977, p. 2), Ion Vlad consideră volumul *Pasărea și umbra* „superior ca organizare și ca derulare a narațiunii“, romanului din 1974, *Țara îndepărtată*, „având un ritm și o intensitate accentuată a scenariului epic“. Până la un punct legăturile existente

între cele două construcții românești sunt evidente: „ultima carte de proze este o alternare de povestiri, adică de planuri construite prin intervenția unor naratori dirijați din umbră de *Naratorul* ce dă cărții o tensiune realistă pregnantă. Universul din cartea apărută în 1974, personaje și o anume atmosferă se regăsesc și acum; *Naratorul* (Andrei) este – în aparență – un *martor* admis de mișcarea evenimentelor, le aparține și el face ca straturile de *amintiri* (confesiuni stimulate de anume circumstanțe sau de întâlnirea protagoniștilor) să se întâlnească, să succedă, să fie întrerupte, intercalate sau, pur și simplu, suprapuse în maniera *flashback*-ului cinematografic“. Dincolo de acestea, *Pasărea și umbra* redimensionează importanța simbolurilor care jalonează contorsiunile firului epic („inaugurate prin titlul cărții – pasărea - umbra, ele sunt continuate prin altele, caracteristice unei proze riguros organizate. E, mai întâi, *drumul*, semn al desfășurării vieții și al spectacolului ei; mijloc de introducere a unor destine ce se succed astfel într-un itinerar – drumul spre spital cu Ion; reîntoarcerea cu trenul și întâlnirea cu câteva ființe; drumurile doctorului; călătoria cu autobuzul spre spital. Dar în simbolurile generale ale cărții sunt înscrise semnificații: *viața*, vârstele, treptele vieții, suferințele și veghea; *moartea*, însemnând timpul și uzura, demnitatea existenței și întrebarea, indirect pusă de prozator: cum îți trăiești existența?“), conferă aspect parodic unor secvențe („reinventând istorisiri sentimentale, situații anacronice, clișee ale prozei romanțioase și edulcorate, sentimentale și fade, de mai demult“), creează metatextual premisele distanțării „autorului existent în carte“ („*autorul* există în carte, deconspirat, numit și pus să includă, ca într-o paranteză reflexivă, un text explicativ, nu fără ostentația pretinsă de *procedeul distanțării*“; „Autorul devine un lucid constructor și ordonator de planuri, dirijând, re-făcând, creând, punând în mișcare direct, *la lumină*, personaje, scene, decor și recuzită, în ipostază de REGIZOR-NARATOR“). Cu adevărat plină de virtuozitate este, în opinia criticului, prima parte a romanului („de un realism autentic“), restul fiind „amenințat de primejdia artificului și a plăcerii de a construi fără egală acoperire în densitatea evenimentelor și a faptelor“: „În partea întâi, mai cu seamă, narațiunea este atotputernică și domină prin formulele ei consacrate, introducând evocări, personaje și o lume bântuită de drame, trăind

viața, încercând semnele morții și alcătuiind, astfel, substanța simbolurilor cărții: pasărea și umbra (zborul vieții și aripa morții). Privită ca „o creație scrisă cu inteligență și firesc, dar din când în când stânenită de ostentația compoziției și a exercițiului cam suprapus“, *Pasărea și umbra* se remarcă îndeosebi prin meșteșugul povestirii, unde „ca într-un vast carusel, destine, figuri, scene se întretes, se amestecă, dând acea impresie de viață proprie unei creații realiste care nu refuză marile simboluri“.

La rândul său, Paul Georgescu (*Implicare afectivă*, în „Contemporanul“, nr. 39/1612, 30 septembrie 1977, p. 10) reține „alchimia de a trezi din uitare oameni care au fost, de a-i învia, prin memorie și imaginație“, într-o proză „excelând prin finețea observației și armonia întregului“. Impecabil la nivel de formulă narativă („cu ajutorul unor mici povestiri, schițe sau *momente* rotunde și cizelate, ce învie frumusețea tradițională a *nuvelei* noastre, reușește să creeze un ansamblu coerent construit pe coordonatele simbolului și ale meditației“) și ca valorificare a unui registru simbolic („Simbolica generală, sugerată chiar de titlu, conturează delicat o veche zbatere între zbor și cădere, suferință și bucurie, resemnare și îndârjire“), romanul este, pentru critic, „o carte a solidarizării, a participării fraterne“.

Accentuând asupra „tehnicii ingenioase a romanului“, similară, după aprecierea sa, celei din *Manuscrisul găsit la Saragosa* al lui Jan Potocki („istorisirea dedusă succesiv dintr-o istorisire precedentă“), Ov. S. Crohmălniceanu, în cronică la *Pasărea și umbra*, apărută în „Luceafărul“, anul XX, nr. 40(805), 1 octombrie 1977, p. 2, observă că „originalitatea expunerii lui Sorin Titel constă în pătrunderea pe alt filon narativ, printr-o stăruitoare adâncime a realului. Romancierul se oprește asupra unui detaliu amintit întâi fugar, nume, act, moment biografic. Așezându-l apoi sub lupă, îi descoperă sâmburele epic și extrage din el o nouă poveste. E ca și cum, dintr-un ghem încâlcit o mână dibace ar dezlega noduri și desface neconținut alte fire, întinzându-le“. Deschiderile către elementul fantastic („Tisu, copil, vede o femeie bătrână și urâtă, o cotoroanță – moartea? – care se face fuior și intră în sobă, caută pe urmă, împreună cu moș Bălu să prindă iasma; Maria întâlnește, mergând să spele cămașa în care urmează să fie îngropat Ion, niște fete tinere necunoscute, albind și

ele rufe la râu. Toate o numesc babă, deși e încă tânără. Să fie, oare, ființe care aparțin tărâmului de dincolo?; o duduie, funcționară la oficiul poștal, citește cartea cu probleme de matematică a doctorului Tisu, ca pe un roman, reținând doar epica exercițiilor“), talentul de a „arăta cum mor țărani“, sistemul poveștilor care „pivotează în jurul temei pe care o enunță metaforic titlul“ („Moartea însoțește, astfel zis, ca o dimensiune inseparabilă, zborul vieții. Pasărea se avântă în înălțimi, omul aspiră spre fericire, dragoste, apropiere sufletească. Inseparabil însă, umbra ființei înaripate lunecă după ea pe pământ, moartea își face anunțată prezența, permanent, în jurul nostru“) sprijină argumentativ afirmația lui Crohmălniceanu, conform căreia *Pasărea și umbra* reprezintă „cel mai bun lucru pe care l-a scris până acum autorul“, un volum ce „se înscrie printre principalele izbânzi ale romanului nostru, într-un vădit moment nou de înflorire“.

Cuprinzător, punând în discuție numeroase fațete ale romanului *Pasărea și umbra*, este studiul *Patos și joc* al lui Valeriu Cristea, publicat în „România literară“, anul X, nr. 47, 24 noiembrie 1977, p. 8. Chiar de la început, criticul formulează judecata de valoare asupra cărții („*Pasărea și umbra* este nu numai, probabil, cea mai bună carte a lui Sorin Titel, dar și aceea, dintre toate semnate de el până acum, care pune mai viu în lumină natura prozei sale“), evidențiind natura sintezei care o particularizează structural: „amestec de artificialitate și firesc, de împrumut și originalitate, de joc și patos, de fantastic și diurn, de estetism și realism, de snobism și simplitate“. Detalii ale tehnicii narative se înregistrează și pe parcursul acestei analize („Scriitorul dă dovadă de talent și inteligență, de o remarcabilă inteligență a talentului. Înainte de toate, un povestitor – și anume un povestitor pe spații mici – Sorin Titel găsește o necesară formulă de coeziune, paradoxal, tocmai în procedeul dezorganizării narative. [...] Ceea ce leagă micile povestiri disparate – adeseori admirabile – ale autorului este, oricât de ciudat ar părea; chiar *tehnica* diversificării narației, a fărâmițării epicului și duratei“), însă Valeriu Cristea nu se oprește doar aici. El identifică, mai întâi, și amplifică (după semnalările lui G. Dimisianu, din *Nouă prozatori*) seria preluărilor din literaturile străine („împrumutul mai mult sau mai puțin direct“): „Micul pompier verde de plumb dintr-un joc pentru copii, care aflat la discreția zarurilor e *gata să parcurgă traseuri inutile și absurde, urcând*

și coborând mereu, oarecum la întâmplare ni-i evocă pe eroii literaturii absurdului; *soldățelul* care pare a-l obseda pe scriitor (îl întâlnisem și în *Tara îndepărtată*) reprezintă diminutivarea unui personaj al lui Robbe-Grillet; episodul în care doctorul Tisu rătăcește prin Sibiu în *stilul* noului roman francez trimite la tema labirintului, căreia Michel Butor, de pildă, i-a consacrat o lungă narațiune. Evantaiul influențelor este însă mai larg. Epilogul romanului, în care personajele, în echipă completă (și chiar completată), sunt aduse, ca să spunem astfel, la rampă, amintește de finalul unui film pe care nu foarte de mult l-am văzut cu toții. Uriașul cocoș, exemplar de înălțimea unui om aproape, produs în crescătoria domnului Günter, și al cărui strălucitor penaj ne amintește de coloristica lui Chagall, este o reminiscență din proza lui Nicolae Breban, cu deosebirea, totuși, că la acesta din urmă era vorba de o găină (pe care într-o puternică pagină un personaj și-o închipuie la o scară mărită în chip terifiant)“. Apoi, acordă atenție specială opozițiilor care se atrag („Proza lui Sorin Titel [...] trăiește, am putea spune, prin acomodarea contradicțiilor sale“), în limitele aceleiași structuri: „Evocarea provinciei bănățene de altădată, pătrunsă de farmecul unei banalități surâzător-melancolice, a Vienei (pare-se habsburgice), unde viitorul doctor Tisu studiază medicina, cu delicata scenă idilică a plimbării cu mașina și a *dejunului pe iarbă* servit în afara orașului, a văii Rinului, populată de pitorești castele medievale, toată această dulce atmosferă de *belle époque* coexistă cu naturalismul sordidelor odăi străine în care doctorul Tisu se trezește din grele beții, dezorientat și înspăimântat; lirismul vaporos, destrămându-se în fantastic și vis al unor tablouri memorabile (veselul grup al tinerelor femei îmbrăcate în alb) cu realismul detaliilor prozaice, cu o excepțională pondere a concretului; estetismul calofil cu interesul față de oamenii simpli; snobismul cu receptivitatea față de suferință (moartea lui Ion, singurătatea lui Tisu); caracterul calculat, cerebral al căutărilor formale cu o rară căldură a omenescului“. Finalul analizei este consacrat tendințelor experimentale și felului în care acestea se reflectă în ansamblul romanului („Scriitorul împinge însă prea departe jocul procedeelelor, păcătuiește printr-un formalism exagerat, printr-o frivolitate a noutății cu orice preț. Consecințele acestei atitudini pot periclita până la urmă chiar și ceea ce, după mine, această proză are

mai de preț. Anume, vibrația omenescului, unda de căldură umană care se degajă din înfățișarea cu precădere a oamenilor *mărunți*, a existențelor *modeste*, eroi și scene ale unor drame nu o dată sfâșietoare"). Criticul își exprimă încă o dată „temerea“ ca prozatorul să nu supraliciteze formule care nu se potrivesc materiei epice abordate: „Citind *Pasărea și umbra* ne-a reîncercat temerea – într-un chip ceva mai ascuțit acum – că existențialul, oamenii simpli, suferința ar putea constitui în proza lui Sorin Titel numai un pretext pentru propria sa broderie estetizant-formalistă. Desigur, o temere nu înseamnă încă o convingere. Deoarece am simțit-o însă, ca o impresie distinctă și clară de lectură, o exprimăm“.

Zaharia Sângeorzan, în „Cronica“, anul XII, nr. 49(619), 9 decembrie 1977, p. 4, vorbește despre *Pasărea și umbra* în termenii unei etape dintr-un parcurs epic programatic. Scriitura controlată cu grijă ascunde îmbinarea textuală a două romane: „unul al *morții* și unul altul al *vieții*“, ambele construite din suite de rememorări ale personajelor. Dintre acestea sunt remarcate: bătrâna, „povestitorul care deține rolul cel mai însemnat în roman“ și Honoriu Rațiu, „un fel de Don Quijote danubian“. Nu doar calitățile de instrumentator al narațiunii impresionează în cartea lui Sorin Titel, ci și „poezia pe care și-o asumă, prin dezvoltarea unei fascinante naturi ajunsă la explozii senzoriale sau la liniștea imperturbabilă a unor memorabile amurguri vegetale“.

Pentru Vasile Petre Fati (*Absolutizarea duratei*, în „Viața românească“, nr. 1–2, ianuarie–februarie 1978, p. 215–216), „tema fundamentală a cărții este aceea a timpului devorator, intuit prin aglomerarea dovezilor de existență, acea devenire perpetuă în fața căreia interesează doar unicitatea, concretețea și inefabilul vieții“. Din acest specific tematic decurg reușitele romanului: „intensitatea tonului evocator, minuția detaliului de viață, relativizarea anecdoticului, jocul liber al rememorărilor, arbitrariul irealității posibile“.

Chiar dacă observațiile din cronica lui Val Condurache („Convorbiri literare“, nr. 2/98, februarie 1978, p. 10) pun în evidență, în linii mari, aceleași caracteristici ale romanului despre care s-a pronunțat majoritatea criticii, forma dată proiectului epic al autorului merită a fi consemnată pentru anticiparea unei „figuri“

de interes postmodern: „Romanele lui Sorin Titel se conțin unul pe celălalt, se înglobează ca păpușile de lemn“.

- p. 863, r. 3: Să-ți povestesc P
Băutura asta nu-i bună, îți spun drept că mie nici nu-mi vine s-o văd în ochi; asta de când a murit Ion al meu; lui, săracu, de la băutura i s-a tras; el a fost așa un om că puteau să treacă luni întregi să nu o vadă, numai că atunci când a fost băutura în fața lui nimeni nu-l mai putea opri. Dacă n-ar fi băut prea mult, cine știe, poate ar fi trăit și azi... Să-ți povestesc Rl
- r. 4: botez, nici P
 botez, îți spun drept că nici Rl
- r. 5–6: februar. Și la petrecerea aceea, Ion al meu întruna a jucat și și-a petrecut; de jucător februar și era un ger foarte mare. Și de jucător P
Rl
- r. 6: a fost jucător P
 a fost jucător nu pot spune Rl
- r. 8–15: cămașa de pe el era o apă. Și așa ud learcă, a vrut să iasă până afară...
Când a murit, săracu, nici treizeci de ani împliniți n-a avut, s-a prăbușit când e omul cel mai în putere. Nimic nu-i mai pe nedreptate pe lumea asta, spuse bătrâna și în ochii ei spălăciți lui Andrei i se păru că citește o revoltă și o mânie din ce în ce mai stinsă cu trecerea anilor, nu cred că există P
cămașa de pe el era toată udă. Și așa încântat cum a fost, a vrut să iasă pentru el afară... La primăvară, îi spuse, să te duci în cimitir să-i vezi mormântul. Îi tot o floare, ca la unul tânăr. Nimic nu-i mai pe nedreptate în lumea asta, nu cred că există Rl

- r. 20–21: *cam de optsprezece ani* P
n-a ajuns nici optsprezece ani împliniți Rl
- p. 864, r. 7: să-ți povestesc... P
 să-ți povestesc, *numai că mă luai cu vorba:* Rl
- r. 11: i-a zis *ea* P
 i-a zis *mama* Rl
- r. 13: s-a răstit el la *ea* P
 i-a spus atunci Rl
- r. 14–15: *vorbă. Și la ce ar mai fi scos, că după două, trei pahare, cu el nu te mai puteai înțelege.* P
vorbă. Știa ea că după două, trei pahare cu el nu te mai puteai înțelege. Orice ar fi spus ea, el tot contra ar fi făcut. Rl
- r. 17: oamenii că *de stat* n-a stat P
 oamenii *care l-au văzut* că n-a stat Rl
- r. 18–19: *șură, numai că de drept nu mergea chiar drept.* P
șură Rl
- r. 20: a fost *încuiată* P
 a fost *înțepenită* Rl
- r. 22: *țâțâni, așa i-a venit lui atunci să se ducă, fie ce-o fi în grădină.* P
țâțâni. Rl
- r. 24–25: *grădina lui Brazovan; sta sprijinit de cireș și cu o mână vântura neaua din fața lui. Tremura de se scutura cămașa pe el* P
grădina lui Dudan. Uite așa îi făceau dinții în gură, plângea și tremura de frig Rl
- r. 26–27: l-au pus *pe o laviță* lângă foc P
 l-au pus lângă foc Rl
- r. 29–32: *fiert, să se încălzească pe dinăuntru, da' fâlcile îi erau parcă încleștate; până la urmă a vărsat paharul la Eva lui Pircă pe spăcel.*

- Frigul ăla de scos nu l-a putut scoate
nimeni dinăuntru lui: P
fiert *să beie*, frigul ăla de scos nu l-a putut
scoate nimeni dinăuntru lui. Rl
- p. 865, r. 1–4: Se opri din povestit, de parcă ochii ei bătrâni,
albaștri (care își pierduseră însă orice stră-
lucire), ar fi urmărit din nou acum plecarea
bărbatului tânăr, l-ar fi văzut îndreptându-se
spre apele moarte și încremenite ale
neantului. „A fost tânăr și drept P
*Și nici nouă luni încheiate n-au trecut și Ion
al meu a și fost în mormânt. După ce-a zăcut
atunci în neauă, frigul ăla care a intrat în el
n-a mai avut cum să iasă afară. A dat oftica
în el și s-a dus*“, și câteva clipe doar se opri
din povestit de parcă ochii ei bătrâni, *ochii
ei* foarte albaștri care își pierduseră orice stră-
lucire, ar fi urmărit din nou acum plecarea
bărbatului tânăr, l-ar fi văzut îndreptându-se
spre apele moarte și încremenite ale
neantului. „A fost tânăr și frumos Rl
- r. 5–6: de parcă ar fi auzit *pași care se îndepărtau
undeva* în spatele ei. P
de parcă ar fi auzit *închizându-se o ușă*
în spatele ei. Rl
- r. 11: vestit. N-ai auzit de el?!“ P
vestit, *mă mir că n-ai auzit de el?!“* Rl
- r. 12–13: să povestească, *a avut mult de pățimit cu
femeia lui, săracu*. De frumoasă nu era prea
frumoasă P
să povestească, *s-a ținut o vreme cu o secretară
pe care o chema Florica*. Nu era ea prea
frumoasă Rl
- r. 16: să le aibe muierea mari... P
să aibe muierea *țâțele mari*. Rl

- r. 17–18: galbenă, *de mătase* *P*
galbenă *Rl*
- r. 19: Mergea legănându-se *P*
Parcă o văd, se legăna când mergea *Rl*
- r. 21: *cerceii ăia mari care i se mișcau în toate* *P*
părțile.
cercei care i se bălăbăneau în toate părțile. *Rl*
- r. 24–27: de gară. *Cu femeia asta a avut o fată care*
semăna foarte bine cu maică-sa. Când a fost
timpul să meargă la școală, maică-sa a fugit
cu un ofițer... Tisu a rămas *P*
de gară. *Și din cauza asta i-au și ieșit vorbe,*
unii ziceau că s-o fi încurcat Tocuț cu ea –
dar de adevărat nu știu dacă o fi adevărat, că
și lumea vorbește și când trebuie și când nu.
Și cum îți spun, secretara a avut o fată leit
maică-sa. Când fata s-a făcut mai mare de a
fost vremea să meargă la școală, secretara a
fugit cu un șef de post, unul cu o nevastă
tare urâtă... Tisu a rămas *Rl*
- r. 28–29: cu injecții, *și fata rar se întâmpla să se*
dezlipsească de el. Era *P*
cu injecții. Era *Rl*
- r. 33: Când a venit *P*
Ei, și Tisu ăsta când a venit *Rl*
- p. 866, r. 4–5: *Tisu îl știa bine, amândoi se întâlneau pe la*
birturi *P*
De știut se știau, ei amândoi aveau plăcerea
băuturii, se întâlneau din când în când pe
la cârciumi *Rl*
- r. 10: din buze *P*
din buze, *parcă îl văd* *Rl*
- r. 13: ar fi fost *scrisă problema.* *P*
ar fi fost *scris răspunsul la problemă.* *Rl*

- r. 14–16: palmei, *după care se uita la Ion, să vadă dacă știe răspunsul ori nu. Și atunci, Ion, tot cu ochii închiși, îi spunea, fără să clipească, răspunsul exact.* P
 palmei și aștepta și atunci Ion, tot cu ochii închiși, îi spunea răspunsul exact. Rl
- r. 24: „În podrum P
 „V-am spus dom' doctor că-n podrum Rl
- r. 24–25: cum să-l țin P
 cum s-o țin Rl
- r. 26–28: *zicea și cu o cârpă murdară ștergea halbele goale. După aceea, un timp, nimeni nu mai zicea nimica, până când Murdea întreba din nou:* P
spunea Murdea. Rl
- r. 29–30: *zicea el și se uita la muștele care se așezau pe halbele goale.* P
întreba Murdea la rândul lui. Rl
- r. 31–32: greșit?“ *zicea și clătina așa, în stânga și în dreapta, din capul luichel.* „Crezi P
 greșit?“ „Ești chiar prost sau numai te faci“, îi spunea doctorul lui Murdea, în timp ce acesta îi umplea iar halba cu bere. „Crezi Rl
- r. 33–34: știință!“ , *se revolta doctorul și-l privea plin de furie pe Murdea.* P
 știință!“ Rl
- p. 867, r. 5–8: *I-a găsit-o, după vreo trei, patru zile, fata mai mică a lui Soca, doctorul o pierduse, pe linia ferată, într-o seară când a fost cam băut. Da n-a mai avut încredere în ea, și-a cumpărat alta la loc;* P
I-a adus-o fata de la telefoane, a găsit-o, zicea, pe linia ferată, numai că n-a mai avut încredere în ea și atunci și-a cumpărat alta în loc Rl

- r. 8: mai *groasă* P
mai *grea* Rl
- r. 9: netăiate, nouă-nouță și cu *coperți roșii*. P
netăiate, nouă-nouță. Rl
- r. 10: veche; Ion de greșit P
veche și Ion *se mai încurca din când în*
când, da de greșit Rl
- r. 11–12: răspunsurile, *se gândea mai mult*. P
răspunsurile. Rl
- r. 13–14: uita să *spele* paharele *de bere*. P
uita să *șteargă* paharele. Rl
- r. 15: să *spele* paharele, nu să caște gura P
să *șteargă* paharele, nu să caște gura Rl
- r. 17: (era în Postul Paștelui P
(abia dacă a dat dezghețul; era în Postul
Paștelui Rl
- r. 21–22: a zis el, *da n-o gădesc*, am uitat-o, probabil,
în tren, *săptămâna trecută*. P
a zis el, *dar* am uitat-o în tren *alaltăieri*. Rl
- r. 24: unde, *destul că n-o mai am*“. P
unde“. Rl
- r. 28: *sticlele la ei* erau și *ele ude și aburite*. P
ochetii erau și *ei tot uzi* Rl
- p. 868, r. 1: Ana P
Ana, *care a venit chiar atunci la noi*, Rl
- r. 3–6: ochelarii, i-a șters *cu batista*, s-a ridicat *de pe*
pat, s-a așezat *pe scaun și-a început să scrie o*
rețetă. *Dar n-a terminat-o, se vedea că*
gândurile lui sunt în altă parte. S-a oprit *din*
scris și a zis către Ion: P
ochelarii, i-a șters și *numai că-l auzim că-i*
spune lui Ion: Rl
- r. 11: cum trebuie. P
cum trebuie *că a și adăugat*: Rl

- r. 13–14: a încercat să *zâmbească* P
a încercat să *râdă* Rl
- r. 17–18: a zis Ion atunci, *și dădea așa dintr-o mână, doar, doar s-o opri din tusea aia a lui.* P
a zis Ion atunci. Rl
- r. 23: „Douăzeci și *șapte* de ani P
„Douăzeci și *patru* de ani Rl
- r. 25: și eu douăzeci și *șapte* de ani P
și eu douăzeci și *patru* de ani Rl
- r. 29–34: domnu' doctor. *Așa-i până e omul tânăr, pe toate le crede*“, *i-a spus Ion și după ce a zis vorbele astea s-a întors cu fața la perete. Ne-a dat adică să înțelegem că el ce-a avut de spus a spus, de-acuma e timpul să-l lăsăm în pace.* Cu noi în ultimul timp *rar se întâmpla să mai stea de vorbă*; zicea că obosește dacă vorbește prea mult. P
dom' doctor – *a zis atunci Ion și deodată s-a întors cu fața la perete, de parcă și-ar fi terminat vorba cu Tisu și n-ar mai fi vrut să-l vadă. Sau poate o fi ostenit și el de-atâta vorbă, că-n ultimul timp cu noi nici n-a mai vorbit, zicea să-l lăsăm în pace, că obosește dacă vorbește prea mult.* Rl
- p. 869, r. 1–2: *i-a spus Tisu și l-a tras de mânecă, să se întoarcă iară cu fața la noi.* P
a zis Tisu, de parcă s-ar fi supărat că Ion s-a întors cu fața la perete și nu mai vrea să audă de el Rl
- r. 4: *i-a spus o problemă tare lungă, și Ion* P
i-a spus-o și atunci Ion Rl
- r. 5–6: *mișca din buze, așa cum avea el obiceiul ori de câte ori făcea socoteli.* P
mișca parcă din buze. Rl

- r. 7–10: *După o vreme a dat să spună ceva, da s-a oprit, i s-o fi părut că încă n-a terminat problema ori, cine știe, n-o fi fost încă chiar sigur pe ea, așa că iar a început să socotească.* P
A dat să vorbească, da s-a oprit și-a socotit iară. Rl
- r. 12–14: *Nici n-a deschis ochii atunci când i l-a spus; i-o fi fost frică și lui că dacă îi deschide, gata, doctorul îi spune că nu-i bine, și atunci tare rău s-ar fi întristat.* P
i l-a șoptit tot fără să deschidă ochii. Rl
- r. 15: lung. P
tare lung, cu mai multe zerouri la coadă. Rl
- r. 18–21: *și pe asta...“ Și după aia a început să-și caute din ochi umbrela, a uitat pesemne c-a lăsat-o în gară la Lugoj. Și când și-a adus aminte, s-a întors repede și a plecat. Mama nu l-a lăsat să plece, l-a chemat în cuina de vară.* P
și pe asta“, i-a spus doctorul... Doctorul și-a luat rămas bun de la noi, dar de plecat n-a plecat. S-a dus în cuina de vară, să bage ceva în gură că era săracu mort de foame. I-a făcut mama niște papricaș, știa ea, nu știu de la cine o fi aflat că doctorul îi mort după papricașu ăla Rl
- r. 22: pe un scăunel P
 pe un scăunaș cu mâinile în poală Rl
- r. 23: l-a îmbiat să mai ieie. P
l-a îmbiat să mai servească. L-a servit și cu un pahar de vin, da el a zis că nu-i prea bun vinul, că-i acru. „Ai grijă de copil, i-a mai spus, să nu stea prea mult în preajma lui. Să nu se îmbolnăvească și ea“. „N-am s-o las, dom' doctor“, i-a promis mama. Rl
- r. 29: face. P

- până să-i învețe. Era prea bătrân *Rl*
- r. 26: și o să se distreze. *P*
o să se distreze *văzându-l*. *Rl*
- r. 29–30: miloase, care au știut de întâmplarea lui, *P*
or și plâns când *l-or* văzut *Rl*
miloase, *au* și plâns când *l-au* văzut *Rl*
- r. 32: nevastă-sa, *Irma*. *P*
nevastă-sa, *Lola*, *că de altceva tot nu mai*
era bun. *Rl*
- r. 34: *Irma* ar fi murit *P*
Lola ar fi murit *Rl*
- p. 873, r. 5: cu cel care a omorât-o *P*
cu cel care a omorât-o *pe Lola* *Rl*
- r. 15: *nefericita* de ea“. *P*
amărâta de ea“. *Rl*
- r. 16: s-a dus, *o clipită n-a mai stat* *P*
s-a dus *Rl*
- r. 19–20: drept la Triest *și acolo a dat peste sârb*. *P*
drept la Triest. *Rl*
- r. 28: prin *târgurile unghurești și nemțești* *P*
prin *cele târguri* *Rl*
- p. 874, r. 3–4: nimic în gură, *plângea tot timpul, săracul,* *P*
și nici somn nu avea. *Rl*
nimic în gură *și de slab ce-a fost, a slăbit și*
mai tare. *Rl*
- r. 6: *Perna* era toată udă *P*
de durere, plângea cu capul în pernă, era
toată udă *Rl*
- r. 13: de el... *P*
de el... *Povestea asta cu purecii îl întristă*
tare mult pe Andrei. *Rl*
- r. 20: toată noaptea“, *se plângea Eva Nada*. *P*
toată noaptea. *Rl*

- r. 21–22: nu mă las, *ori el pe mine, ori eu pe el, alta nu există.* P
 nu mă las, *fie ce-o fi.* Ol
- p. 887, r. 6–9: *După un timp a început să se roage de el să se întorcă acasă; dacă nu se întorc, el sare din căruță, cât o fi bolnav; el nu-i omu' ăla să se lase dus de alții dacă nu vrea să meargă; așa să știe ei.* P
„Până să ajungem la Lugoj n-am mai avut liniște cu el, nu știu ce fel de neastâmpăr l-o fi cuprins că o clipă n-o stat locului, numai se mișca așa în toate părțile, zicea că dacă nu ne întoarcem, că el vrea să moară acasă la el nu în străini, el sare din căruță, fie ce-o fi; cât o fi de bolnav, el nu-i omu' ăla să se lase dus cu forța de alții acolo unde el nu vrea să meargă; așa să știm noi. Ol
- r. 9: *i-a spus Maria* P
o spus soru-mea Ana Ol
- r. 19–20: de el; eu una, *nici să nu-l văd*“. *Ion nu i-a răspuns nimica, a privit-o numai lung...*
„Tu degeaba P
de el, că are așa o căutătură urâtă, eu una nu pot să-l văd“. *„Uite cine s-o găsit deșteaptă – o spus tata – cine s-o găsit să-l judece” și s-o uitat parcă nu știu cum urât la ea, n-o spus nimica, numai o privit-o așa lung. „Tu degeaba* Ol
- r. 24–27: *pe la ungueroaică. N-au găsit acasă decât pe Iulișca cea tânără. Când l-a văzut pe Ion cum arată, fata a scos un țipăt scurt, apoi a amuțit. I-au lăsat pe Ion în grija ei și au plecat să vadă dacă sunt locuri la spital. Iulișca i-a așternut* P
la „unguroanea mea”, asta o fost una pe care a ținut-o Murdea când o avut restaurant la

Făget, bucătăreasă, una pe care o chema Iulișca; și Iulișca asta o avut o fată din flori, unii spun c-ar fi fost făcută cu preceptorul Marincea, că avea sprâncene groase, fix ca preceptorul, da eu nu cred. Iulișca asta o fost o muiere tare bună la suflet, pâinea lui Dumnezeu nu alta, numai că i-o cam plăcut să se iubească, da nu pe alesele, ci cu cine s-o putut și cu cine s-o nimerit. Asta o fost slăbiciunea ei și fata o fost leit maică-sa, numai că n-o fost așa frumoasă ca ea. Și tata, în tinerețile lui, când o făcut armata, s-o ținut și el cu Iulișca asta, cu a tânără, pe care tot Iulișca o chemat-o, și cât noi ne-am dus cu Neniță să căutăm un loc la spital, Ion a rămas cu Iulișca cea tânără. A bătrână era plecată, cu niște dantele la piață. Nunnai că la început ei nu s-or recunoscut unul pe celălalt. Că Ion, așa slab, nu mai semăna cu cel care o fost el altădată, pe vremea când l-o cunoscut Iulișca, în anii când o fost cătană. Și Iulișca nici ea nu mai era aia care o fost. Că s-o făcut tare grasă, să fi avut aproape o sută de kilograme. Ea i-o așternut

Ol

r. 28:

lui Ion patul
patul lui Ion, ba l-o ajutat și să se dezbrace,
că el era prea slăbit.

P

Ol

p. 887, r. 29–32 – p. 888, r. 1–6: în obraz. „E cam zăpușeală“, a zis ea încet, cu o voce tremurătoare, dar Ion nu i-a răspuns, și când s-a uitat mai bine a văzut că între timp adormise. În vârful picioarelor, să nu-l trezească, a ieșit din odaie. A trecut în ceilaltă încăpere, a deschis geamul să intre aer curat. O vreme a stat la fereastră și a tras aer în piept, de parcă s-ar fi sufocat. Apoi s-a așezat pe un scaun și a plâns în tăcere,

ștergându-și lacrimile cu catrința. Când a simțit că i-au secat lacrimile, s-a apucat să caute prin lăzi și prin dulapuri,

dar n-a reușit să găsească ceea ce căuta. P

în obraz! Ea s-o așezat pe un scaun lângă oglindă. Așa, drept la el, n-o avut curajul să se uite. „Îi cam cald“, o spus ea după un timp.

„O fost toată dimineța ruloarele ridicate și-o bătut soarele“. Ion nu i-o răspuns și când s-o uitat ea mai bine, o văzut că doarme. Atunci o ieșit în vârful picioarelor din odaie, o închis ușa după ea, dar încet să nu-l scoale și s-o dus în odaia aialaltă, a de către drum. O tras cutia de la masă și o vreme o tot căutat în cutia aia, fără să găsească ce-o vrut. Ol

p. 888, r. 10–13: *o fotografie veche, de pe timpul când Ion fusese militar. Ion a ținea drăgăstos de după umeri pe Iulișca, dar de uitat se uita drept înaintea lui. Purta cizme și haine militare ungurești, iar în spatele* P

o fotografie și s-o dus cu ea la fereastră ca să poată vedea mai bine. Și în fotografia aia era ea cu Ion, Ion în uniformă lui nou-nouță, cu cizmele făcute glanț; și de mână o ținea pe Iulișca și în spatele Ol

r. 14–25: *pușca!... Era tânăr, fierbea sângele în el, și așa copilându cum a fost i-a trebuit și lui o femeie“, și-a spus înțelegătoare Iulișca, uitându-se la fotografie. De înțeles, ea îl înțelegea bine și nu-i reproșa nimic. „Așa e, cât ești militar, nu poți sta tot timpul fără femeie. Eu pentru asta nu-i bag nici o vină... Numai pentru mine a fost mai greu, pentru că eu l-am iubit de-adevărat“. Și amintindu-și de Ion, care era pe moarte, lacrimile au podidit-o din nou... Când Ion a terminat stagiul militar, a luat-o pe maică-sa, s-au urcat pe tren*

și au plecat amândouă din Seghedin pe urmele lui. El i-a spus însă de cum a văzut-o în gară la Lugoj: „Tu, fată dragă P
pușca. Iulișca era subțirică, numai că sânii îi avea tot mari. De frumoasă n-o fost frumoasă nici atunci; mă întreb ce-o fi găsit Ion al meu la ea. Mie mi-o povestit totul, din fir în păr, cum o fost și cum s-o petrecut. Alta nu cred să fi fost, numai că el în vremea aia o fost tare tânăr. Și ea atât de mult l-o îndrăgit c-o luat-o pe maică-sa și o venit după el, și-or cumpărat amândouă casă la Lugoj. El i-o spus, n-o vrut să aibă discuții: „Tu, fată dragă Ol

- r. 26–27: *i-a zis, ce-a fost între noi de-acuma s-a terminat; eu am nevastă care mă așteaptă acasă, așa să știi. Tu, dacă îți trebuie bărbat, caută-l în altă parte...* P
ce și cum, ce-o fost gata s-o terminat, eu am alte pretenții. Ol

p. 888, r. 27–34 – p. 889, r. 1–3: *Dar de întors, cele două femei nu s-au mai întors la Seghedin. S-au mutat amândouă la Lugoj și cu timpul s-au împrietenit cu femeile din casa lui Ion; s-au obișnuit, de sărbători, să vină „în vizită” amândouă. Alte cunoștințe nu aveau; cele două surori, Ana și Maria, erau cam de-o vârstă cu Iulișca cea tânără. Aceasta a umblat un timp cu un funcționar de la primărie, dar și acela până la urmă a lăsat-o, nu se știe din ce cauză. „Îmi pare rău de ea, când o văd așa de fărâ noroc...”, spunea Maria cu compătimire. În ceea ce-l privește pe Ion, Iulișca a ținut să lămurască lucrurile de la început: „Ce-i al tău* P
Maică-sa o început să vină de sărbători pe la noi. O fost o femeie cumsecade, că mama tare

mult o ținut la ea, s-or împrietenit amândouă. Iulișca a bătrână s-o priceput și la croitorie, ne-o mai cusut una alta. Cea tânără s-o ținut o vreme cu un funcționar de la primărie, și acela până la urmă o lăsat-o, nu știu care o fi fost motivul. Fată rea n-o fost și cu vremea ne-am împrietenit și noi amândouă. „Ce-i al tău

Ol

p. 889, r. 4:

i-a spus ea Mariei, încă din primele zile ale prieteniei lor.

P

mi-o spus ea într-o zi.

Ol

r. 7:

ascuns“, povestea Maria, luând apărarea unguoaielor...

P

ascuns și nici cu vreo uitătură care să nu-mi fi plăcut... Și-o mai găsit în geamantanul ăla al ei și o altă fotografie. Când ne-om întors ni le-o arătat și nouă. În aceea era ea cu Ion într-un aeroplan și Ion avea niște mustăți răsucite în sus, nu știu, adevărate, sau l-o fi rugat el pe fotograf să i le facă așa. Și după aceea i-o venit așa un gând. Să se îmbrace cu ce are ea mai frumos. Și-o scos din dulap o rochie de crepdeșin, și pe aceea o îmbrăcat-o. După aceea s-o întors în odaia unde era Ion și s-o așezat iară pe scaun și-o așteptat ca el să se trezească. După o vreme, Ion s-o trezit. La început n-o văzut-o bine cum îi îmbrăcată, pentru că rulourile erau trase. Numai că rochia ei galbenă lucea și prin întuneric. Ion s-o uitat la ea mirat. „Ce-ai pățit, tu, o întrebat-o, că te îmbrăcași așa?!“ „Așa-mi veni mie, i-o răspuns Iulișca cea tânără. Ce grijă ai tu“. „Vezi numai să poți răsufli în rochia aia, că te cam strânge“, i-o spus Ion și-o încercat să râdă. „Nu mă strânge defel“, i-o răspuns Iulișca. O rămas nemișcată pe scaun și muștele

bâzâiau de jur-împrejur. „Eu n-am nimic împotrivă“, i-o spus atunci Ion, cu blândețe în glas. Numai că mă prinse mirarea, când te-am văzut. Că nu știu să fie azi vreo sărbătoare“. „Nici nu-i“, i-o răspuns Iulișca, cu ciudă, și se uita tot timpul în grindă.

Ol

p. 890, r. 4:

să plângă.

P

să plângă. *Ea tare ținea la familia noastră și pe Ion îl iubea ca pe copilul ei.*

Ol

r. 6–11:

te duci“... S-a lăsat o tăcere grea și apăsătoare. Stăteau pe pat lângă Ion amândouă, și se uitau în oglinda din fața lor... În fața oglinzii, pornite pe ceartă, gata să se ia de păr, au stat ele de multe ori! De obicei cearta o pornea Iulișca cea bătrână care începea să se laude cu frumusețea ei de altădată.

P

Și după aia nicidecum nu o mai zis nimic, s-o lăsat liniște, numai o muscă din alea mari se tot lovea în oglindă. O fi crezut că-i fereastra. Drept în buclele lui Iulișca cea tânără s-o încâlcit și fata s-o speriat și o strigat, cât o putut ea de tare: „Decât să strigi așa, ca o proastă, mai bine ai deschide fereastra!“ o început s-o certe maică-sa. „Nu știu ce s-o fi întâmplat cu tine, fata mea, în ultima vreme, că tare te-ai mai prostit“ o zis. „Ce zici, dragul meu de ce s-o făcut cât o cadă“, îi spune ea lui Ion care se uita tare mâhnit la amândouă. Era așa un fel de dușmănie parcă între ele, așa i s-o părut lui Ion și așa o și fost, că n-o trecut mult și Iulișca o și zis:

Ol

r. 15–29:

Iulișca cea tânără nu vedea decât ceea ce avea ea într-adevăr frumos: capul cu bucle arămii și gura mică și roșie ca o cireașă! Se privea, așadar, în oglindă, își cerceta chipul și prindea curaj: „Ai fost tu, cum ai fost, eu te

cred pe cuvânt, că de-acuma tot nu se mai poate vedea mare lucru din ce-a fost, n-a mai rămas nimic de admirat, ca să zic așa, dar un păr ca al meu, cum îi mierea și pe deasupra și ondulat natural, eu nu cred ca tu să fi avut. Chiar tu mi-ai spus odată, dacă mai țin eu bine minte, te-ai plâns către mine, că celelalte au fost cum au fost, dar părul nu l-ai avut defel frumos. Ce mi-ai spus tu, eu aia îți spun acuma, să știi că nu-mi stă în obicei să mint. L-ai avut, așa ziceai, drept și aspru, cum îi cânepa. Și o culoare mai urâtă ca aceea a părului tău nici c-a existat... Așa o culoare nu se poate ține minte; iar acum nici nu se mai cunoaște cum a fost.

P

Iulișca cea tânără nu i se vedea numai capul. Avea un păr frumos și ondulat natural, nu permanent, numai gura și nasul le avea cam mari. Și nici că-i mare și grasă nu se vedea în oglindă, din locul unde stătea ea. Anume și l-o fi ales să se vadă în oglinda aceea numai ceea ce are și ea frumos. „Așa păr frumos ondulat ca al meu, natural, tu tot n-ai avut“, zice ea atunci către maică-sa. „Tu ai avut părul drept și aspru, cum îi cânepa. Și o culoare mai urâtă ca aceea nici nu se putea. Dacă mă întrebi acuma ce culoare o avut părul acela, zău dacă aș ști să-ți spun.

Ol

p. 890, r. 31–34 – p. 891, r. 1–2: *Iulișca cea bătrână. Parcă un bărbat la păr se uită mai întâi de toate! Știe el unde să se uite și ce să vadă, că doar n-o fi prost, n-o avea orbul găinilor. Și la mine a avut ce vedea, a avut la ce să se uite; grija mea să n-o ai tu, draga mea, că de admirată am fost admirată, în tinerețea mea, nu mă pot plânge“, spunea Iulișca cea bătrână cu multă modestie.*

P

Iulișca cea bătrână.

Ol

- p. 891, r. 7–14: tot nimica. *Tot degeaba. Tot fără folos... Și nici nu știu ce sâni, n-ai prea avut, zicea din nou cea tânără, înfruntându-și cu hotărâre mama. Mi-ai povestit chiar tu cum făceai ca să pară mai frumoși și mai mari decât erau ei de-adevăratele. Mi-ai spus chiar tu cum prosteai lumea!... Pe timpurile acelea, oamenii nici n-or fi fost chiar așa de cumiști. Așa s-a putut întâmpla că ce-i urât lor li s-o fi părut frumos și viceversa. Numai că lumea s-a schimbat între timp...* P
tot nimica. Ol
- r. 17–18: *striga ea și, la amintirea încântătoarelor clipe de odinioară, ochii i se umpleau de lacrimi.* P
o strigat ea. Ol
- r. 21–23: *așa ceva nici că s-a mai pomenit”, îi răspundea cea tânără; vocea îi vibra plină de o obidă și un dispreț abia stăpânit; cu cotul ei dolofan o împingea mereu* P
Așa ceva nici că am mai văzut”, o răs cea tânără și-o început s-o împingă pe maică-sa Ol
- p. 891, r. 26–34 – p. 892, r. 1–6: *tacl! Nici nu șade frumos ca o mamă să-și critice copilul, eu așa cred. Măcar eu să te văd frumoasă, spunea ea cu prefăcută tristețe și din nou ofta, dacă alții tot nu te văd. Că așa sunt mamele, săracele, ele oricât de urât și strâmb le-ar fi copilul, li se pare tot frumos”. „Ba mai bine m-ai critica, spunea atunci Iulișca cea tânără (se muia deodată și începea să plângă), decât să vorbești așa, ca o ființă prefăcută și cu două fețe ce ești!” „Dacă eu sunt ființă prefăcută, cum zici tu, eu care te țin pe palme, măcar că de-acuma ar fi timpul să te măriți și tu, nu să stai pe capul meu, atunci cu tine, draga mea, n-am ce discuta, așa să știi! Proastă am fost c-am prins*

vorbă, că tu nu știi alta, când omul îți dă puțină atenție, decât să te obrăznicești!"... Alteori, certurile lor se terminau cu palmuieli în toată legea; se împăcau însă repede, nu le ținea supărarea mult...

P

tac" ... „Nu mai pot eu de critica ta“, o sărit pornită pe ceartă Iulișca cea tânără. „Măcar eu să te văd frumoasă“, o zis din nou cea bătrână, „dacă alții tot nu te văd“. Și Ion se uita la ele, le vedea în oglindă, până s-o aburită oglinda, ori s-o fi făcut înăuntru prea întuneric, că n-o mai văzut nimic, numai glasurile lor se auzeau, așa cum se certau între ele. Și după aia ne-am întors și noi.

Ol

p. 897, r. 15–16:

Dimineța când să plecăm, calul acela bolnav al lui Meniță abia se mai ținea pe picioare.

P

Ne-am trezit devreme, înainte de a răsări soarele. Calul lui Meniță s-a betegit și mai rău – el nici n-o stat de vorbă cu noi – era negru de supărare

Cl

r. 17–18:

și noi ne-am întors cu trenul.

P

și noi a trebuit să facem calea-întoarsă cu trenul. Vagonul în care ne-am urcat era gol.

Cl

r. 18:

Când să plece, s-a mai urcat

P

Numai în ultimul moment s-a mai urcat

Cl

r. 20:

bine că l-ai prins“

P

bine că nu-l pierduși“

Cl

r. 22–23:

praf, și ea mi-a mulțumit tot oftând și ștergându-se pe față cu o batistă din alea mari.

P

praf.

Cl

r. 25:

de la Coșava

P

de la Coșova

Cl

r. 28:

celofan în tot orașul

P

celofan

Cl

- r. 30–31: *așa că a luat pergament; pergamentul, după părerea ei, e mai bun decât celofanul, e mai rezistent* P
și s-o gândit să cumpere pergament; nici pergamentul nu-i rău, ba s-ar putea spune chiar că e mai rezistent decât celofanul Cl
- p. 898, r. 7–9: *la Coșava? a întrebat-o soru-mea Ana. Cel vechi știu c-a murit vara trecută; a avut o înmormântare, am auzit, tare frumoasă.* P
la Coșova? am întrebat-o eu. Cl
- r. 10: *preoteasa. „Nu știu, n-am auzit”, zice atunci soru-mea Ana.* P
zice preoteasa Cl
- r. 11–13: *preoteasa. „O fi fost, spune soru-mea Ana, numai că eu n-am auzit de el.”* P
preoteasa. Cl
- r. 14–19: *„Așa vorbesc unii, spune soru-mea Ana. Asta pentru că atunci când Dumnezeu le-a dat glasurile, s-a întâmplat să mai greșească, de obosit ce-a fost. Așa s-a întâmplat că la unele femei le-a dat glas de bărbați și la alți oameni voce subțirică, de muiere. Așa a fost să fie... Da de însurat, îi însurat ori nu? a întrebat-o după aceea.* P
„Însurat sau nu”, am întrebat-o. Cl
- r. 21: *nu știu dacă-l știți* P
nu se poate să nu-l știți Cl
- r. 23: *casă...“* P
casă”, ne-o explicat ea. Cl
- r. 26–27: *„La rețete și mâncăruri nu-i prea învățată* P
„La gospodărie nu-i prea pricepută Cl
- r. 27–28: *până acuma, săraca, tot prin școli* P
până s-o măritat tot prin școli Cl
- r. 29–34: *învăța. Notareșu direct de la școală a luat-o. A văzut-o într-o duminică, el a ieșit de la*

- restaurant, – a intrat și el să bea un sprit, că altfel nu-i băutor – și chiar atunci s-a potrivit să treacă fetele de la Notre-Dame, se întorceau de la biserică, și când a văzut-o în rând, gata, s-a și amorezat; după o lună au și fost căsătoriți.* P
 învăța. Cl
- p. 899, r. 2–3: ungurești, ea e de felul ei de la Igosfoolva P
 ungurești Cl
- r. 4–5: „Am s-o trimit pe Lili P
 „O s-o trimit Cl
- r. 5–6: i-a spus notareșu într-o zi lui părintele P
 i-o spus el într-o zi lui popa al meu Cl
- r. 7: Mi-a făcut o adevărată plăcere s-o învăț P
 „Am învățat-o, de ce să n-o învăț. Cl
- r. 8–11: pentru mine... E tare scumpă, a spus preoteasa și și-a șters colțurile gurii cu batista. Nici fata mea să fi fost, n-aș fi îndrăgit-o mai mult! Cozile le poartă lungi și pe spate, și-s groase P
 pentru mine“. „Și cum o cheamă pe nevasta asta a lui notaru?“ o întrebat Ana. „Cremhilda“ ne spune preoteasa. E tare scumpă, nici fata mea să fie, n-aș fi îndrăgit-o mai mult! Are un păr frumos, galben, cum e mierea din stup și niște cozi groase Cl
- r. 13: cozile... P
 cozile Cremhildei ăleia. Cl
- r. 14: nici nu mi-a venit să cred că sunt chiar P
 cozile ei. Cl
 nu există să fie naturale
- r. 15–16: cu părintele, el zicea că-s adevărate, eu o țineam că-s false. P
 cu popa. Cl
- r. 16–19: am întrebat-o, și atunci și-a desfăcut părul să vedem și noi cât e de lung, și-i ajungea, să mă credeți, până la genunchi. P

- am întrebat-o. „*Sigur că-i natural*“, mi-o spus și ca să mă convingă și l-o desfăcut. Cl
- r. 19–28: Duminica trecută *i-am invitat la masă. Ar fi trebuit să-i chemăm mai de mult, numai că n-am avut un serviciu de masă frumos, și până l-am convins pe părintele să ne cumpărăm unul dintr-un porțelan mai extra, n-am vrut să-i chem. Sunt oameni fini, nu poți să-i servești orișicum. Vizite mai scurte, mai fără pretenții, ne-au mai făcut și altă dată, i-am mai poftit din când în când, după-amiaza, la câte o vișinată sau la o partidă de table, da' la un prânz atunci pentru întâia oară i-am invitat. I-am rugat să poștească după slujbă;* P
Duminica trecută *au venit amândoi la noi la prânz. Până atunci nu ne-au făcut decât vizite așa mai scurte, după-amiaza sau seara, la câte o vișinată sau la o partidă de table. I-am invitat după slujbă* Cl
- r. 29–30: *slujește, și numai după aceea au venit toți trei împreună.* P
slujește. Cl
- r. 32–33: *mult la biserică, nu le mai priește, duminica, masa de prânz.* P
mult Cl
- r. 34: *cu popa cel bătrân* P
cu popa cel vechi Cl
- p. 900, r. 1–14: *cu slujba; ajungeau și ei la timp la mâncare, aveau toate cele un rost... De data asta, al meu m-a ascultat, a scurtat slujba atât cât a putut, cât l-a lăsat pe el inima; destul că n-a fost cu mult trecut de unu și i-am văzut pe toți trei venind. Supa, galbenă cum e aurul, îi aștepta în mijlocul mesei. Pâinea era proaspătă, chiar atunci am scos-o din cuptor; am acoperit-o cu un ștergar, să se păstreze caldă, până s-or așeza*

- ei la masă. Mă uitam la tacâmurile de argint cum străluceau, cred că de la nunta mea nu le-am mai scos, îți luau ochii! Eram bucuroasă că mi-au ieșit toate cum trebuie, numai crema de la doboș s-a nimerit puțin mai zgrunțuroasă, asta din cauza zahărului, care n-a fost se pare prea fin, sau poate untul a fost mai vechi și nu s-a legat, nu pot să-mi dau seama... Lili a fost foarte drăguță* P
- cu slujba. Ca să le tihnească și oamenilor prânzul duminică! O mai scurtat-o el, dar nu prea mult, cam cu un sfert de oră. Nu știu de câte ori am ieșit afară; în drum să văd vin ori ba. Cremhilda a fost foarte atentă Cl
- r. 15–16: chiar de la papa de Roma, o avea moștenire de la o bunică a ei. P
chiar de popa. Cl
- r. 17–18: că da; tot Domnu' nostru Iisus Christos e și la catolici și la noi. P
că da. Cl
- r. 25: de la grajd și m-am lovit la genunchiul stâng P
de la grajd și am căzut: pământul era uscat și nu m-am murdărit, numai că m-am lovit la genunchiul stâng Cl
- r. 27–28: iute; noi femeile nici n-am îndrăznit să-l atingem P
iute Cl
- r. 29: a spus Lili P
o spus Cremhilda Cl
- r. 33: din astea, mai fără perdea. Lili P
din astea. Cremhilda Cl
- p. 901, r. 3: din cântat și și-a cerut scuze: P
din cânta, o tăcut mălc. Cl
- r. 4: ne-a spus și s-a roșit P

- și-o cerut el iertare și s-o roșit Cl
- r. 5–8: se mai întâmplă, grija asta să n-o aveți, din partea noastră nu-i nici o supărare“, i-a spus popa și cu o mână și-a acoperit căscatul; că el așa-i, după ce mănâncă, întotdeauna i se face somn. P
se mai întâmplă, n-aveți de ce să vă rușinați din pricina asta, i-o spus popa și l-o bătut pe spate. Cl
- r. 9: a zis notaru și a ridicat paharul de pe masă ca să închine. P
o zis atunci notaru. Cl
- r. 14: dar atunci Lili P
dar Cremhilda Cl
- r. 18: Trenul a oprit iară P
Trenul o oprit într-o altă gară Cl
- r. 19–20: nime. De coborât, a coborât o pilăriță, din alea care merg cu unt și smântână la oraș. P
nime. Cl
- r. 23–24: catolică, că dacă îi așa, nu cred să mă lase popa s-o pun pe perete. P
catolică Cl
- r. 28: mi se pare“, a zis soru-mea Ana. P
mi se pare. Cl
- r. 29–30: ortodoxă“, mi-am dat și eu cu părerea. P
ortodoxă“, ne-o întrebat ea după ce o scos din poșetă o icoană și ne-o arătat-o și nouă să ne dăm cu părerea. Cl
- r. 31–34: „Atunci, nu-i de-a noastră, a zis preoteasa și-a ofiat o dată lung, necăjită de târgul făcut. N-am vrut să mă las fără icoană în dormitor. Pentru asta am cumpărat-o și am dat o groază de bani pe ea“. P
„Asta-i de la unguri, nu-i de-a noastră“, și-o dat cu părerea și Ion. „Cum o fi, o fi“, o zis

- preoteasa, da eu fără icoană în dormitor
n-am vrut să mă mai las“. Cl
- p. 902, r. 6–7: în dormitor, *cu toate că-i un tablou sfânt*“. P
în dormitor“. Cl
- r. 9: *am zis eu.* P
o mai zis ea. Cl
- r. 9–10: mătușă, care tot preoteasă a fost, *numai că*
acuma a murit...“ P
mătușă, *de la sora mamei* care tot preoteasă
a fost. *Ea nu mai știu de la cine l-o fi*
moștenit“. Cl
- r. 11–12: preoteasa, *ce și cum s-a întâmplat cu*
goblenul și cu mătușa aceea a ei P
preoteasa Cl
- r. 14: Era o gară mică P
Era o gară tare mică, *dacă n-o fi fost cumva*
o haltă Cl
- r. 15–20: un minut; *după ce preoteasa a coborât, s-a mai*
întors o dată către noi și ne-a făcut semn; am
mai putut vedea cum șeful de gară s-a apropiat
de ea și s-a aplecat să-i sărute mâna; trenul a
făcut un ocol, așa că au dispărut amândoi, și
șeful de gară și doamna preoteasă, nu i-am
mai văzut. P
un minut. Cl
- r. 21–25: pe Ion dacă nu-l doare cumva capul de atâta
vorbă cât i-a fost dat să audă. „Oablă preo-
teasă“, a zis el și a dat să râdă, da mai mult
a tușit decât a râs. Numai că ochii îi erau tare
veseli, se aprinsese în ei un fel de lumină,
și când am văzut-o, m-am bucurat. P
pe Ion dacă nu i s-o făcut rău. „Până acuma
nu“, o spus el și o început să tușească. „Numai

- că trenul ăsta merge foarte încet. Nici n-o pornit bine și se și oprește într-o haltă. Nu mă văd ajuns“.* Cl
- r. 29–30: i-a spus Ion. *La ce să mă mai mut acuma, că nici aici nu-i rău.* P
i-o spus tata. *„Lasă că-i bine și aici.* Cl
- r. 31: al vagonului. P
al vagonului, *„că trage puțin curent“.* Cl
- r. 32–33: s-a înțepenit și nu se poate, i-a spus cu părere de rău controlorul. P
s-o înțepenit, sau ce-o fi cu ea, că n-am putut s-o mișc din loc“. Cl
- p. 903, r. 1: ceva. P
ceva, *ascultați-mă pe mine.* Cl
- r. 4–5: Mirosea a praf de purici, și la geam stătea un domn și se uita pe fereastră. „Eu sunt Drinca. P
era un vagon de clasa întâia, nu de-a doua, frumos, nu pot spune, numai că mirosea a praf de purici. „Eu sunt pictor de biserici“, o început domnul care era cu noi în vagon, să ne povestească. Cl
- r. 7: prin părțile astea eu am pictat toate bisericile P
prin părțile astea Cl
- r. 8: nu se găsește“. P
nu se găsește“, o început el să se laude. Cl
- p. 904, r. 17–19: „Au ales, de ce să nu aleagă, a zis pictorul. O știți pe fata cea mică a popii din Mânăștiur?“ „N-o mai știm, de când a crescut, de când s-a făcut domnișoară“, a zis soru-mea Ana. P
„Or ales și o regină a balului“, dacă o știți pe fata a mai mică a popii din Coșova“. Cl
„N-o știm“, am zis noi. Cl

- r. 22: pe gustul meu“ P
pe gustul meu, *dar asta e cu totul altceva*“ Cl
- r. 23–25: gusturi“, *a zis ea în șoaptă, da’ așa de încet, că pictorul ca s-o audă s-a aplecat în față.* P
gusturi“, *o zis soră-mea Ana.* Cl
- r. 26–27: să se laude în fel și chip, *n-a mai avut nici o măsură!* P
să se laude în fel și chip *și noi ne uitam mirate la el, pentru că așa un om caraghios de când suntem noi n-am văzut.* Cl
- r. 28: făcute de el. P
făcute de el. *„Eu cu mâna mea le-am făcut“, spunea.* Cl
- r. 29–30: a zis soru-mea Ana *și a lăsat privirile în pământ.* P
a zis soru-mea Ana. Cl
- p. 904, r. 30–34 – p. 905, r. 1–2: ne și întrebați, *noi ni-s tare neștiutoare într-ale de-astea...*“ *„Pentru asta trebuie să ai un dar, ca să faci așa ceva. Asta nu poate oricine“, am zis eu ca să-l mai îmbunzez pe pictor, pentru că mi s-a părut că s-a întunecat la față. Miroseau cam urât, a clei, numai că nu puteam deschide fereastra, să nu-i fie curent lui Ion.* P
ne și întrebați“. *Tablourile alea a lui miroseau tare urât; dar nu puteam deschide fereastra, să nu-i fie curent lui Ion. Și nici el, pictorul acela sau ce-o fi fost, nu mirosea prea frumos: mirosul acela îl capătă oamenii care nu se odihnesc noaptea și o țin numai în beuturi.* Cl
- p. 905, r. 3–14: mai frumos“, *ne-a spus după o vreme, și de pe fundul lăzii a scos un tablou ceva mai mărișor. Eu am crezut că-i Iisus pe Muntele Măslinilor, pentru că era tare întunecat, nu*

se vedea mare lucru, dar el ne-a explicat că nu-i dintre cele bisericesti. Se vedeau numai un fel de stânci și când ne-am uitat mai bine, jos, la poalele stâncilor ăloră, am văzut curgând o apă neagră. Norii de pe cer tot negri erau și ei, așa că nu era altă culoare peste tot decât negru; din cauza asta nici nu mi-a plăcut, dar n-am zis nimica, să nu fac vreo supărare. Nu era nici o culoare așa, mai frumoasă, puțin de roșu sau puțin de galben; ori cărămiziu. *P*

mai frumos, ne-o mai spus. Când ne-am uitat mai bine, la tabloul acela, că era tare întunecat, nu se vedea mai nimica, am văzut niște stânci; jos la poalele stâncilor ăloră, o apă care era tare neagră. Și norii de pe cer tot negri erau, așa că nu era altă culoare decât negru peste tot și din cauza asta mie nici nu mi-a plăcut, dar nu i-am spus, să nu-i fac vreo supărare. Nu era nici o culoare așa mai frumoasă, puțin de roșu sau puțin de galben; ba pot spune că și iarba de la poalele stâncilor tot neagră era! *Cl*

- r. 31–33: și cu cealaltă și-a strâns mai bine basmaua pe cap. Așa i s-a părut ei, că om mai caraghios ca cel care a plecat nici că se afla... *P*
- și cu cealaltă se ținea de pervazul ferestrei. *Cl*
- r. 33–34: o doamnă, chiar din stația în care a coborât pictorul. *P*
- o doamnă. Spun drept că așa o femeie frumoasă n-am văzut până atunci și nici de atunci nu cred să mai fi văzut vreodată. Ori așa mi s-o fi părut mie, că eram tânără și nici prea umblată nu eram. *Cl*

- p. 906, r. 1–4: *După aceea s-a ridicat și a început să umble în stânga și în dreapta, cât a fost vagonul acela de tren de lung, și tot trăgea de colțurile unei batiste, cu monogram și scrâșnea din dinți.* P
O vreme n-o spus nimic, doamna aceea, da mie mi s-o părut, de când o intrat pe ușă, a fi tare frământată. Cl
- r. 7: bucle, când l-a vârat înapoi... P
 bucle, bucle, când și-o dat cu roșu pe buze! Cl
- r. 10–11: plângea că pieptul la rochia ei de mătase până la urmă a fost tot ud. P
 plângea și cu atâtea lacrimi, că se scutura rochia pe ea și până la urmă și-o udat-o toată cu lacrimile alea ale ei. Cl
- r. 15–16: venim, numai că nu am găsit loc, au fost toate spitalurile ocupate“. P
 venim“, zic. Cl
- r. 17: parcă nici nu ne vedea, așa se purta; P
 parcă nici nu ne vedea; nici pe noi două și nici pe tata, care tușea săracu să-și dea plămâinii nu alta; Cl
- r. 24: zice după un timp soru-mea Ana P
 îi spune mama Cl
- r. 25–26: în el, așa s-a întâmplat! L-am omorât, asta-i, zice... P
 în el, asta-i!“ strigă ea atunci către noi. „I-am omorât, asta-i!“ zice. „Pe cine ați omorât, doamnă?“ întrebă soră-mea Ana. „Rogu-vă liniștiți-vă“, și o prinde de mâini, doar, doar s-o liniști. Ea o avut mai mult sânge rece ca mine, eu m-am făcut albă la obraz și de spaimă parcă mi-o venit leșin. Cl
- r. 28–29: l-am omorât pe Caius Pančan. P
 l-am omorât pe Titus Birăescu. Cl
- r. 29: să știți. P

- să știți“. *După vorba ei am înțeles că trebuie să fi fost un mare om cel pe care zicea ea că l-o omorât, numai că noi proastele de unde să-l știm!* „Vă spunem drept“, zice soru-mea Ana, *că n-am auzit de el, cine o fi și cum.* Cl
- r. 33–34: fost. *Să vă spun totul din fir în păr*“. *Și așa s-a întâmplat că ea atunci l-a împușcat* P
 fost. *Și o început a povesti* Cl
- p. 907, r. 3: la pământ. P
 la pământ. *L-o nimerit drept în piept și atunci* Cl
- r. 5: nevăzută. ... *Mie mi-au înghețat nevăzută și până să-și vină ei în fire, ia-o pe criminală de unde nu-i!* „Drept la gară *m-am dus, dragile mele, zice, și mie îți spun drept, parcă mi-or înghețat* Cl
- r. 9–10: frumoasă, *de când sunt nu cred să fi văzut o femeie mai frumoasă ca ea.* P
 frumoasă. Cl
- r. 15: *prind eu ceva curaj și o întreb.* P
întreabă tot soru-mea Ana care era de felul ei tare curioasă. Cl
- r. 17–18: la ochi. *Din gelozie și din prea multă iubire l-am omorât. Pentru că eu așa cred că-i mort, nu cred să mai fie în viață...* P
 la ochi. Cl
- r. 20–21: *să le cânte nemților, că nemții foarte tare l-au admirat, ar fi dat oricât, numai să-l audă cântând.* P
să cânte la nemți. Cl
- r. 22: de-a lui P
 de-a lui. *Și-o uitat-o în buzunarul de la vestă.* Cl

- r. 23–25: să mă abandoneze. *Am început atunci să mă rog de el să mă ia și pe mine, dar el nici n-a vrut să audă...* P
- să mă abandoneze“. „Ce-ar fi să merg și eu cu tine, iubitul“, îi zic seara la restaurant, când rămâneam un moment numai noi amândoi. Cl
- r. 27–31: de soție, mi-a răspuns el. Știi că părinții se opun căsătoriei noastre. Cât trăiesc ei, nici vorbă să ne putem căsători“. „Nu se poate, nu se poate, i-am spus eu și m-am uitat drept la el în ochi, mă cunoști doar, nu-mi plac e să insist, nu-mi stă în caracter. P
- de soție“, zice. „Mama ar muri, săraca, de inimă, dacă ar afla“. „Nu-i nimic atunci“, zic, „nu se poate, nu se poate, nu-mi place să insist. Cl
- r. 32: decât asta!“ P
- numai asta!“ „Nu se poate, zice, îmi pare foarte rău. Biletele au fost deja cumpărate, nu mai e nimic de făcut“. Cl
- p. 908, r. 2: să te las!...“ P
- să te las! Nu mai vrei să știi de amanta ta, gata îi întorci spatele care va să zică, dar să știi că în cazul asta tot ea o să-ți facă belea! N-ai să mai cânți tu mult... Numai că-mi trebuia un pistol. Și atunci mi-am adus aminte că am un văr care-i ofițer la călărași cu schimbul. Și cum îl știam plecat la cură la Băile Herculane, m-am făcut că-i fac o vizită mătușă-mi și i-am furat pistolul“. Cl
- r. 7–8: îndrepta...“ Ion, între timp a adormit, el nici nu știa, săracul, ce nebună a dat peste noi!... P
- îndrepta. „Nu vă fie frică“, zice ea, „că gloanțe nu mai am, gata s-a sfârșit! Mai bine stați

liniștite și să vă povestesc mai departe cum o fost". Și începe iar a povesti: „Înainte de spectacol, îi zic eu încă o dată: Ia-mă, iubitele, și pe mine la Viena. Mi-e urât să rămân singură, zău așa". „Nu se poate", îmi spune. „Îmi pare rău, dar nu se poate", zice. „Te implor", îi spun. „Ia-mă, că altfel cine știe ce se întâmplă". „Nu lipsesc decât o săptămână, dragă, ce-ți veni", zice el și mă sărută, doar o reuși să mă împace. Zadarnic l-am implorat, în zadar m-am rugat de el, ticălosul o ținea morțiș să plece cu otreapa aia". Și iar pune-te pe plâns și pe văicăreli și din când în când se ștergea cu mânerul pistolului de lacrimi. „Te-am omorât, unica mea dragoste", striga ea în gura mare.

Cl

- r. 13–14: *să povestească la toată lumea ce și cum s-a întâmplat* P
- povestea și la cine nu voia s-o asculte. Atâta lume s-o strâns că mi s-o părut că Ion al meu parcă se înăbușă și atunci i-am rugat frumos să se dea la o parte că bărbatul meu e tare rău bolnav și are trebuință de aer. Așa că or ieșit cu toți pe coridor. Ea numai așa făcea cu pistolul! Le tot povestea, o lua mereu de la început și toți voiau să afle așa mai pe amănunțite* Cl
- r. 18: Într-o stație P
- Da n-o mai avut multă vreme să povestească.*
- Într-o stație Cl
- r. 21: unde. „Tu l-ai omorât pe cântărețul Caius Panca?” P
- unde. „Predă-te", o strigat unul din ei și ea atunci s-o oprit în loc. „Tu l-ai omorât pe cântărețul Titus Birăescu?" Cl

- r. 26–27: că nu-i mort *de-adevărat*, că *l-au dus adică la spital și l-au scăpat.* P
 că *nu-i adevărat*, că *Titus Birăescu* nu-i mort. *Să-i plângi de milă, nu alta. Așa avea o căutătură, că eu una am fost sigură că și-o pierdut mințile.* Cl
- r. 28: mai bine moartă“.
 mai bine moartă *decât vie!* *Fără el nu mai vreau să trăiesc pe pământ“.* P
Cl
- r. 31–32: a strigat *doamna aceea. Criminalo!*“ P
 o strigat. Cl
- p. 909, r. 5–6: despletite la păr amândouă *și roșii la obraz.* P
 despletite la păr amândouă. Cl
- r. 7–8: *l-a omorât pe Caius Pancan.* P
 l-o omorât pe Titus Birăescu. Cl
- r. 9–10: *l-am primit. Asta ni-i datoria“.* P
 l-am primit“. Cl
- r. 18–19: între pușcoaiile *lor fără să scoată o vorbă, cu capul în pământ.* P
 între pușcoaiile *jandarilor.* Cl
- r. 27–30: mei, *cum își mișca în toate părțile pistolul, numai că n-a mai avut gloanțe în el, au fost toate trase în pieptul cântărețului aceleuia vestit!* P
 mei. Cl
- r. 32: cântăreț *Caius Pancan“* P
 cântăreț *Titus Birăescu“* Cl
- p. 910, r. 4: foarte tare, *drept în creștet.* P
 foarte tare. Cl
- r. 9–10: O parte din drum, *după ce a coborât ea, am rămas singuri, și Ion mai mult a dormit...* P
 Așa cum îți spun s-o întâmplat. Nici n-am mers mult cu trenul și am putut vedea oameni

- de tot felul, noi, amândouă, eu și soru-mea
Ana, că Ion mai mult o dormit. Cl*
- r. 16–17: numai că el n-o să-i mai *vadă umblând,*
n-o să-i mai știe pe cei de pe pământ *P*
numai că el n-o să mai *aibe cum să-i știe,*
n-o să-i mai cunoască pe cei de pe pământ *Cl*
- r. 21: plânge și *s-or zbuciuma doamnele P*
or plânge *Cl*
- r. 31–32: de sfârșit... *Toate astea mi le-am spus în timp
ce Ion dormea cu capul pe pieptul meu. P*
de sfârșit. *Și atunci m-o prins, crede-mă,
un fel de frică și am tras de el să-l trezesc. Cl*
- p. 911, r. 3–4: s-a trezit, numai că *părea tare supărat că
nu l-am lăsat să doarmă. P*
s-a trezit. *„Mult v-ați mai foit, îmi zice, nu
poate omul dormi ca lumea, din pricina
voastră, că nu vă mai tace gura“. Și după aceea
am ajuns... „Așa mi-o trebuit, dacă m-am luat
după capul vostru de muieri proaste“, o zis Ion
când o coborât din tren. „Nici să moară omul
acasă nu poate, în patul lui, cum stă frumos.
Multă minte oi fi avut să mă las purtat pe la
ușile străinilor. Acum vi-s mulțumite, v-am
făcut pofta! Altfel nu aveam pace cu voi“, o
început el să ne muștruluiască. Cl*
- r. 5–10: când *ne-a văzut coborând, s-a apropiat și-a
intrat cu noi în vorbă: „Am auzit eu că Ion
îi bolnav, numai că nu mi-a venit să cred,
ne-a spus el. Am mai văzut și noi la viața
noastră bolnavi, da ăia nu se plimbă ca
domnii, prin târguri“, ne-a zis impiegatul,
încercând să glumească, dar când s-a uitat
mai bine la Ion, n-a mai spus nimic; P*
când *l-o văzut coborând, l-o întrebat cum se
mai simte, c-ar fi auzit că-i bolnav, numai
că lui nu i-o venit să creadă. „Cum să fie*

- bolnav, le spun că l-am văzut, nu-i nici luna de atunci, în târg la Făget. Pe mine nu mă prostiți voi, aș vrea să fiu eu bolnav ca el, ascultați ce vă spun eu“.* Cl
- r. 11: *am zis eu și am început să plâng.* P
o zis atunci soru-mea Ana. Cl
- r. 14: *omul.* P
omul. Asta-i cum dă Dumnezeu“. Cl
- r. 15–17: *niște nori negri și grei de ploaie și deodată a dat o răpăială deasă, de parcă ar fi bătut cu piatra.* P
niște nori, așa mai întunecați și deodată a dat o răpăială de ploaie. Cl
- r. 19–24: *s-a limpezit; stăteam și ne uitam pe fereastră cum se ridicau aburii groși de pe linia ferată; dincolo de linie, unde sunt casele cele vechi ale lui Grecu, s-a ridicat curcubeul. Ion a prins pe neașteptate poftă de vorbă, și dacă până atunci a fost așa de tăcut și grăbit să ajungă cât mai repede acasă, după aceea nu s-a mai lăsat plecat... .* P
s-o și luminat, ba o ieșit și curcubeul, dincolo de linia ferată. Nu știu ce-o fost cu Ion, de obicei nu era vorbitor, da atunci l-o apucat așa o poftă de povestit. Dar nu cu noi vorbea, pe noi părea supărat. Tot la împieगत se uita, de parcă noi două nici n-am fi fost de față. Cl
- r. 30–31: *noi, nu știu care o fi scornit-o, da nu-i de mirare, câte nu pot trece prin capul unor copii nevârstnici. Așa s-a zvonit, că acela* P
noi, că acela Cl
- p. 911, r. 33 – p. 912, r. 1: *labe și fără să se abată de la drumul drept, aceluia i s-o împlini tot ce și-ar dori el, tot ce-și pune în cap o să i se adeverească.* P
labe, acela mare minune i s-o întâmpla. Cl

- p. 912, r. 2–3: Pavel a lui *Bosoancă*, *voi nu cred să-l fi prins, c-a murit nu la mult timp după întâmplarea ce v-o spun acuma* P
 Pavel a lui *Boroancă* Cl
- r. 8–11: *urât, dar despre asta nu vă vorbesc eu acuma, pentru că sunt femeile astea de față și nu șade frumos. Destul că într-o zi s-au luat copiii după el și-au văzut ce face el pe furis, l-au prins* P
urât. L-or prins copiii Cl
- p. 912, r. 13–34 – p. 913, r. 1–26: *cam necopt la cap... să le ocolească!* P
neajutorat la minte. Numai că, mirare, el o înțeles ce și cum îi cu curcubeul, o ascultat la vorbele noastre de copii proști și chiar le-o crezut. De crezut, vă spun drept, am crezut și noi, da nu de tot, numai așa pe jumătate. Într-o dimineață o venit cu vitele și când s-o pornit o ploaie mai ușoară, el n-o mai stat cu noi. Și-o luat vaca, pentru că numai o vacă o avut, săracu, și aia cu un corn rupt și o început s-o mâne așa prin ploaie, către pădure. Am înțeles că el dă să fugă de noi, da am crezut că obiceiul ăl al lui, care vi l-am spus, e de vină, numai că de data asta el o avut un alt gând. Văru Brazovan l-o văzut, pentru că el o fost în partea aia cu vitele. O stat ploaia, o ieșit curcubeul și numai îl vede vărutu pe Pavel al meu cum se lasă în patru labe și o ia așa tăiat, drept spre curcubeu. Așa era vorba și el chiar s-o ținut de ea, n-ai voie adică să ocolești nimica, trebuie să mergi tot drept, fie ce-o fi. Numai că erau tot felul de gropi, și alea tare noroioase, da lui nu i-o fost de ele, drept prin ele o trecut. Cl

p. 913, r. 28–34 – p. 914, r. 1–3: *el de simțit, n-a simțit nimic, a ținut-o înainte, n-a cârmit. Și a ajuns el până într-o vale și acolo i s-a părut lui că era apă și curcubeul ieșea dintr-o baltă, și atunci s-a aplecat și-a băut apă cu pișat de vacă, să iertați că vorbesc așa, numa că degeaba a băut, nimica nu s-a întâmplat din ce și-a pus el în gând. El a stat și a așteptat să se întâmple cine știe ce, da' de întâmplat nu s-a întâmplat nimica, degeaba a așteptat el, degeaba a băut din apa aia puturoasă...* P

da el, prostul, ce să simtă ceva, el o ținea una, nu-i păsa de nimic! Noroc o avut săracu, cu văru Brazovan, că s-o luat după el și l-o oprit. Da numai cu forța l-o putut opri. Ce te pui cu prostu, dacă și-o pus ceva în gând; și până o tras el să-l oprească numai bine o trecut și curcubeul ăla, așa că o trebuit, vrând-nevrând, să se lase, alta n-o mai avut de făcut. Cl

p. 918, r. 24: *Și în timp ce căruța* P

În amintirea bătrânei au rămas toate aproape așa cum au fost, numai vechea durere nu mai poate fi trăită din nou, cel mult „spusă”, în cuvinte stângace, literaturizând tardiv, suferința de odinioară. „Cu niște clești parcă înroșite în foc smulgeau hălci din carnea mea, cam așa o fost atunci, cam asta am simțit eu, dragul meu, când o fost c-am înțeles că-l pierd. Când am înțeles că-l pierd, orice s-ar fi făcut, când am știut că nu mai e nici o scăpare și nici o vindecare”, îi spune ea lui Andrei privindu-l cu niște ochi apoși și încetoșați de bătrânețe.

În timp ce căruța Tr₂

r. 28: *Moartea foșnind* P

- Moartea ascunsă în tăciunele negru al porumbului, în frunzele uscate ale acestuia, foșnind Tr₂
- r. 31: în mirosul de putregai P
 în mirosul înțepător de otravă verde, rămas de peste vară, al cânepii puse la muiat, miros de putregai Tr₂
- p. 919, r. 13–14: mângâiere“. Chipul femeii se urâtește P
 mângâiere“. Autorul o vede suferind, dar nu poate schimba nimic. Puterile lui sunt mult mai limitate decât cele ale Dumnezeuului, pe care încearcă să-l imite. El vede cum chipul femeii se urâtește Tr₂
- r. 14: suferință. P
 suferință și neputința sa îl înfurie, dar n-are cum interveni. Tr₂
- r. 23: roșcat P
 roșcat de început de toamnă Tr₂
- r. 26: Ion, în uniforma lui de la bonvezi. P
 Ion în uniforma lui. Tr₂
- p. 920, r. 3–4: trenul la târg la Făget... P
 trenul – toate aceste precizări aparțin bineînțeleles autorului, el singurul își mai reamintește ce s-a întâmplat atunci – la târg la Făget... Tr₂
- r. 4: de la Seghedin P
 de la oraș Tr₂
- r. 12–13: în cap și roșie la față P
 în cap Tr₂
- r. 19: de la Temerești P
 de la Temererți Tr₂
- p. 921, r. 24: se răsfață ea... P
 se răsfață ea... Lângă târgul de vite Tr₂

- p. 922, r. 10–17: Ricu“. „*M-oi ruga atuncea de el să ne ieie și pe noi*“, spune Maria. *Trenul îi tare târziu, ajungem acasă sara și se necăjește a bătrână, c-am lăsat-o singură cu tot lucrul, și nici nu-i chiar așa sănătoasă, tușește*. „*De ce să nu vă ieie, spune femeia. Loc este destul, că-i numai el cu nevasta*“. *Așa stau amândouă de vorbă, în timp ce Maria îl așteaptă pe Ion, să se întoarcă din târg... Și larma târgului, tropăitul cailor ajung până la ele.* P
Ricu“. Tr₂
- r. 18: în *căruța* lui Ricu P
în *cocia* lui Ricu Tr₂
- p. 925, r. 5–7: „*Asta așa-i*“, spuse și bărbatul ei, *fără să se întoarcă însă, privind drumul din fața lui, alb de florile prunilor piperniciți de pe margini.* P
„*Asta așa-i*“, spune... Tr₂
- p. 931, r. 10: domnișoarele *Fotescu* P
domnișoarele *Folescu* Tr₃
- r. 31: o strălucire tulburătoare... P
o strălucire și o intensitate
tulburătoare... Tr₃
- r. 33–34: cu prudență. *Teama de a nu greși o determină să accepte această subordonare.* P
cu prudență. Tr₃
- p. 934, r. 21: pe la *Bublea* P
pe la *Kicsi* Tr₃
- r. 31: cofetăria lui *Bublea*. P
cofetăria lui *Kicsi*. Tr₃
- p. 935, r. 8: înghețată de *frăguțe*. P
înghețată de *fragi*. Tr₃
- r. 27–28: a cam obosit-o, *biserica e destul de departe* P
a cam obosit-o Tr₃

- p. 936, r. 23–24: pe treptele ude, *pline de zoaie*. P
pe treptele ude. Tr₃
- p. 937, r. 7–8: pompierilor, *din nou hărmălaia lor pe*
junătate veselă, sărbătorească, pe junătate P
pompiierilor Tr₃
- p. 957, r. 7–8: întrebă Maria, pe neașteptate, *smulgându-l*
pe doctor, nu fără o anumită brutalitate,
propriilor lui reverii... P
întrebă pe neașteptate Maria. I₂
- r. 9–10: fumate *de el odinioară*. P
fumate *în tinerețe*. I₂
- r. 11–13: niciodată“, *spuse Maria și în voce i se*
poate citi o anumită asprime, care îl irită
pe doctor. „Ori ați pierdut-o P
niciodată. Ori ați pierdut-o I₂
- r. 15–16: de ea? *întreabă ea și vocea i se topește,*
se îneacă în apele grele ale durerii ei. P
de ea? I₂
- r. 17–19: Apoi își revine, *se smulge de bunăvoie*
amintirilor și regretelor care îl încearcă și
se întoarce către Maria: P
Apoi își *amintește* și se întoarce către
Maria I₂
- r. 20–22: îi spune el. *Ia început, când m-ai întrebat,*
mi-a fost teamă să n-o fi pierdut, dar acum
știu foarte bine unde-i. I-am dat-o P
spune el. „Cred că i-am dat-o I₂
- r. 22–23: de la Poștă *astă-iarnă, înainte de Crăciun*. P
de la poștă. I₂
- r. 29: la *subsuoară*, m-a oprit, într-o zi P
la *subsuoari cum trecea la Murdea să bea*
bere și într-o zi m-a oprit I₂
- p. 958 r. 10: *se dumirește* doctorul P
spune doctorul I₂

- ceri, am și știut că gata, la sfârșitul cărții se
prăpădeau cu toții, se scufundă vaporul! Și
 așa s-a întâmplat“. Doctorul e uimit L₂
- r. 24: pagină *de la începutul cărții* P
 pagină L₂
- r. 26–27: înmormântare. *Una din două, că alte*
sfârșituri nici nu prea există. N-am greșit P
 înmormântare. N-am greșit L₂
- r. 29: „*Așa e cum spui*, spune doctorul Tisu P
 „*Înțeleg*, spune doctorul Tisu L₂
- r. 29–31: numai că *voluntul împrumutat* de mine *nu-i*
un roman ca cel despre vaporul Titanic, ci
e o carte de matematică“ P
 numai că *în cartea împrumutată* de mine *e*
totuși vorba de matematică L₂
- r. 31–32: căutând *s-o facă* pe fată *să înțeleagă*
diferența. P
 căutând *s-o convingă* pe fată. L₂
- p. 960, r. 1–2: uimită *domnișoara de la Poștă.* *Dar mai*
bine să vă explic despre ce e vorba: P
 uimită. L₂
- r. 4: de apă. P
 de apă, *dar iată că un robinet e defect!* L₂
- r. 7–9: nu ți-l mai spune. *E vorba deci de o*
povestire căreia îi lipsește sfârșitul. *Or eu*
sunt obișnuită să citesc o poveste doar la
început, și sfârșitul să-l aflu singură“. P
 nu ți-l mai spune. L₂
- r. 11–13: problema *numai...* *Un roman sau o*
povestire e un lucru și o problemă de mate-
matică e cu totul altceva“, dă să-i explice
din nou doctorul. P
 problema. *E vorba de matematică“. L₂*

- r. 16–18: pagini. *Îmi ajunge atât. Uneori, chiar mai puține, spune ea și din nou simte cum o străfulgeră prin urechea stângă; fața i se boțește de durere, își mușcă buzele subțiri.* P
pagini. *De vreme ce știu întotdeauna ce urmează, ce rost mai are să-l citesc în întregime?* L₂
- r. 18–19: E o plăcere a mea
E o plăcere a mea“, *spune ea și din nou simte cum o străfulgeră prin urechea stângă; își mișcă buzele subțiri* L₂
- r. 24–26: ori nu. *Și aproape întotdeauna e așa cum mi l-am imaginat.* Dacă mi s-a întâmplat P
ori nu. Dacă mi s-a întâmplat L₂
- p. 961, r. 24: doctorul *a terminat de povestit și e gata* P
doctorul e gata L₂
- r. 25: țipătul *Mariei* P
țipătul *femeii* L₂
- r. 25–26: pe neașteptate, *aproape fără voia ei.* P
pe neașteptate. L₂
- r. 31: stridentă *și începe – spre marea uimire a doctorului – a boci.* P
stridentă. L₂
- p. 964, r. 9: *Îi anul de când a murit* P
se împlinește anul de când a murit L₂
- r. 10: Anul trecut P
Nunai că anul trecut L₂
- r. 11: timpurie, *adăugă el și rămâne pe gânduri.* P
timpurie L₂
- r. 12: ca vara“. P
ca vara. *A fost un timp minunat“.* L₂
- r. 16–17: ferată. *Departa unul de celălalt, fiecare cu gândurile și necazurile lui.* P
ferată. L₂

- p. 964, r. 23 – p. 965, r. 8: împreună, spuse Maria... astea ale
tale...» P
text lipsă I₂
- r. 30–31: povești, *eram uimit de unde le știa,*
eu nu i le povestisem niciodată, adăuga P
povești, adăuga I₂
- p. 966, r. 12: de pâine. P
de pâine *pe care ele să le ciugulească.* I₂
- r. 13: rupt, roase *parcă în dinți* la celălalt capăt. P
rupt, *unsuroase,* roase la un capăt. I₂
- r. 14–15: martie, *povesti doctorul în continuare,*
mă trezesc cu ea că-mi spune: P
martie, *fetița îi spune doctorului:* I₂
- r. 16: am treabă, *degeaba mă aștepți* P
am treabă. I₂
- r. 17: păpușile. *Și așa m-ai certat că-s cam*
murdare“.» P
păpușile“. I₂
- r. 18–21: i-am spus. *Nu vezi ce timp frumos s-a făcut*
afară? E păcat să stai în casă pe o vreme ca
asta. Și tu nici nu știi să le speli. Ai să te
faci de sus până jos ca o purcică, parcă văd.
Dacă nu te-aș cunoaște!“ P
spuse doctorul. Tu nici nu știi să le speli.
Ai să te faci de sus până jos ca o purcică.
Dacă nu te-aș ști“. I₂
- r. 21–22: încăpățânată *și s-a încruntat la mine.* P
încăpățânată. I₂
- r. 23–24: de rufe, *de m-am întrebat prin ce gunoaie*
l-o fi găsit. P
de rufe. I₂
- r. 25–26: să se usuce, *mi-a promis lingușitoare.* P
să se usuce. I₂

- r. 27–28: „Bine“, *i-am spus când am văzut c-a cuprins-o pe neașteptate un adevărat acces de hărnicie.* P
 „Bine“, *spuse doctorul.* I₂
- r. 29–30: nimica, asta-i“, *îi spuse doctorul Mariei și-și șterse nasul cu batista lui murdară.* P
 nimic“, *îi povestește doctorul Mariei.* I₂
- p. 966, r. 31 – p. 967, r. 7: spuse doctorul, cele puse la cale de maică-sa, asta nu știam“. „Ce-a pus la cale, domnu' doctor? întrebă Maria. Spuneți-mi și mie, rogu-vă, că eu nu știu nimica, spuse ea. „Maică-sa a venit în sat fără știrea mea, în secret, și stătea la preoteasă, erau prietene amândouă... Preoteasa are un frate ofițer, povesti doctorul în continuare, și ea era încurcată cu ofițerul ăla; îl chema Lucian pe ofițer, era *el cavalerist, băiat frumos, a fost o vreme și în garda regală.* Dar astea le-am aflat mai târziu, atuncea nu bănuiam nimic, nici nu știam de sosirea ei, nu știam ce-a pus ea cu preoteasa și cu fiica-mea la cale...“
 Doctorul găsi P
 spune doctorul, că maică-sa era în sat. Stătu la preoteasă, erau prietene amândouă. Preoteasa avea un frate ofițer, povesti el în continuare, și era încurcată cu ofițerul ăla; îl chema Lucian, era *militar la călărași cu schimbul.* Dar astea le-am aflat mai târziu, atuncea nu știam nimica, nici nu știam de vizita nevesti-mi, ca să zic așa“. Doctorul găsi I₂
- p. 967, r. 8–9: mărgelușă, *probabil de-a fetitei* P
 mărgelușă mică, roșie I₂
- r. 22–23: până atunci. *Aș fi vrut să mă iubească, să nu se uite la mine așa!* Am dat P

- până atunci. Am dat I₂
- r. 24–25: s-a ferit *înciudată* parcă. P
 s-a ferit *și a dat să se desprindă din mâinile mele.* I₂
- r. 26: de *econom* cu ele P
 de *zgârcit* cu *astfel de efuziuni* I₂
- r. 28–30: încercând *să se scuze. Ai mâncat ceapă pe unde ai fost, din cauza asta miroși urât. Te-a și plouat și sfetărul tău are așa un miros neplăcut, că nu pot să-l sufăr*“. Poate că P
 încercând *un fel de scuză.* Poate că I₂
- p. 968, r. 1–3: cel mai suav. *Am lăsat-o în pace, nu i-am mai spus nimica. Am pus-o să-mi toarne apă* P
 cel mai suav. *Începu să-mi toarne apă* I₂
- r. 9–10: se întâmplase *mai deosebit, mai ieșit din comun* P
 se întâmplase I₂
- r. 11–12: ascultându-mă, *numai ochi și urechi, cât se poate de interesată de cele istorisite de mine.* P
 ascultându-l. I₂
- r. 18: niciodată *exterioară* P
 niciodată *formală* I₂
- r. 18: plină de afecțiune. P
 plină de *solicitudine*, de afecțiune. I₂
- r. 31: mi-a spus *ea* posacă P
 mi-a spus *laconică și* posacă I₂
- p. 969, r. 1: cu un fel de *voioșie* P
 cu un fel de *tandrete plină de voioșie* I₂
- r. 10–15: alintându-se. *I-am cumpărat o turtiță, din alea din care voia ea, și a început să lingă zahărul de deasupra, cu limba.* „Vopseaua de pe turtiță se ia, *numai să nu fie cumva*

- otrăvitoare!“, *m-a privit întrebătoare și speriată.* „Uite ce roșie mi s-a făcut limba!“
a mai spus și și-a scos-o să mi-o arate. P
 alintându-se. Vopseaua de pe turtiță se ia cu
 limba... *Gata, a și dispărut.* „Da vopseaua
 asta nu-i otrăvitoare?“ *se împacientă ea.* „Uite
 ce roșie mi s-a făcut!“ *Și scoase limba*
să i-o arate. I₂
- r. 16: *am întrebat-o și i-am arătat niște mărgele de*
sticlă. P
o întrebă doctorul. I₂
- r. 17–18: *specială“, a strigat ea uimită și, ca să-i fac*
plăcere, i le-am cumpărat... P
specială“. I₂
- r. 22–25: *de alta, cu o curiozitate care i se stingea*
însă repede, chiar în clipa în care punea
întrebarea, încât nu era niciodată atentă
la ce îi răspundeam eu. P
de alta, fără să aștepte vreodată un
răspuns. I₂
- r. 29–34: *conversație. Îmi convenea de altfel și mie,*
în felul acesta nu trebuia să fiu atent tot
timpul la ce spune, nici să mă obolesc să-i
dau un răspuns. Îmi ajungea vocea ei ușor
guturală, o voce de om matur, nu de copil,
și care contrasta cu întrebările care erau
întotdeauna foarte copilăroase... P
conversație. I₂
- p. 970, r. 1–3: *explicație; toate aceste rugăminți și refuzuri au*
durat o săptămână întreagă. De vină erau
întotdeauna rochiile păpușilor P
explicație. Pretextul era întotdeauna rochiile
păpușilor I₂
- r. 5: *într-o după-amiază* P
într-o după-amiază, într-o sâmbătă I₂

- r. 10–11: *Gavrilă spăla dușumelele* P
Mitru spăla podelele I₂
- r. 16–17: *albe și fără păr.* P
albe, cu mușchii flasci I₂
- r. 18–19: *obosită, mult prea preocupat de necazurile* P
lui ca să poată fi atent la întrebarea mea... P
obosită, dar totuși nu lipsită de respect. I₂

p. 970, r. 20–34 – p. 971, r. 1–8: le tot frec ...și m-am întors
 acasă P

le tot frec. *Am cerut niște leșie de la Mari-Neni, da degeaba, tot negre au rămas. Nu cred să fi fost prea tare leșia și nici peria asta nu-i destul de aspră. Dacă mergeți sâmbătă la Făget, eu zic c-ar fi bine să cumpărați una nouă. Ia s-au tocit perii ășteia, începe să se plângă. Mitru cu o voce leneșă și fonșăită. „Nu știu unde s-a dus“, spuse doctorul, total neatent la plângerile lui Mitru. „N-am găsit-o acasă“. „Eu zic că n-aveți de ce să vă îngrijorați, domnu' doctor“, spune Mitru și se apleacă, se chircește, frecând podelele dispensarului în continuare cu și mai mult sărg; un timp nu se aude decât găfâitul bărbatului tânăr care freacă de zor, în timp ce privirea doctorului, întrebătoare și speriată, alunecă de-a lungul dulapului cu tot felul de sticlufe în el. „Nu știu să aibă vreo prietenă. Nu cred că s-a dus până în sat, numai așa, ca să se joace...“ spuse doctorul Tisu și Mitru se ridică de jos cu o cârpă și roind de zoaie într-o mână, iar cu cealaltă se șterge la nas; se uită la doctor surprins și mirat. „Nu s-a întâmplat nimic, don' doctor, nu pricep de ce vă speriați atâta?“ spuse el și stoarce cârpa cu zoaie în găleată, aplecat deasupra acesteia, cu picioarele rășchiate.*

- „M-am întors acasă“ I₂
- p. 971, r. 8–9: acasă. *Pe pod m-am întâlnit cu preoteasa.* P
 Mă aștepta.
 acasă“, *povestește doctorul*, „și preoteasa mă aștepta în fața ușii“ I₂
- r. 14: *își reluă istorisirea...* „Au plecat P
continuă să povestească. „E flusturatică,
schimbătoare, știu, nimeni n-o cunoaște mai bine ca mine – i-am spus lui Lucian, nu te încurca cu ea de dragul meu, e văduvă și pe deasupra îți vine în casă și cu un copil, și să crești copilul altuia nu-i ușor, ai să vezi – dar e și ea mamă, are și ea inima ei, o înțeleg...“ *turuia tânăra preoteasă.*
 „Au plecat I₂
- r. 14–15: spuse doctorul *și-și aprinse din nou o țigară din cele fine, ca să se liniștească.* P
 spuse doctorul. I₂
- r. 25–26: preoteasa“, *mama și fiica, și o fericire neașteptată și blândă le învăluia.* P
 preoteasa“. I₂
- r. 31–32: îmi plac *cele roșii*“ P
 îmi plac *astea galbene*“ I₂
- r. 32–33: de floare *roșie.* P
 de floare *galbenă.* I₂
- p. 972, r. 4–5: flori galbene, *roșii* sau mov P
 flori galbene sau mov I₂
- r. 21–22: n-o să dureze“. Iar frica P
 n-o să dureze. *Așa că instinctele materne, trezite pe neașteptate, erau cât se poate de explicabile...* Iar frica I₂
- r. 25–26: Mariei, *bucurându-se de aroma plăcută a țigării.* P
 Mariei *și-și aprinse o nouă țigară.* I₂

- r. 27–28: ajutor“. (Și când mama și fiica plecară,
când trenul P
ajutor“. Și când trenul I₂
- r. 29–32: lacrimile. *Cele două ființe care se regăsiseră,
în sfârșit, întocmai ca într-o carte citită de
curând, o emoționaseră profund, așa că lăsă
lacrimile să curgă în voie. Cora și fiica ei P
lacrimile, le lasă să curgă în voie. Cora și
fiica ei I₂*
- p. 973, r. 5–7: pe cele două ființe care plecau ca într-un
fel de aureolă, așa cum sunt învăluți îngerii
de norii cerești. P
pe cele două, pe mamă și fiică. I₂
- r. 8–12: în mișcare... „Am aflat, spuse doctorul, că
ofiterul o iubește ca pe copilul lui. De Cora
s-ar fi despărțit de mult, dar, dacă a rămas
cu ea în continuare, o face numai pentru
fetiță. Cel puțin așa zice preoteasa. E
adevărat că nu poți pune prea mare bază
pe vorbele ei. P
în mișcare. „Acum m-am obișnuit fără ea“,
spuse doctorul. „Nu-i mai sînt lipsa. Aproape
c-am uitat-o. Poate că e și mai bine așa.
Greu de crescut singur un copil“. „Așa-i“,
spuse Maria. „Mai ales că ofiterul, am aflat
asta de la preoteasă, cică ar fi îndrăgit-o. Pe
Cora ar fi lăsat-o de mult, a prins-o cu un
tinerel de la percepție – așa-i ea, nu se
liniștește – numai că-i pare rău de fată. I₂
- r. 16–20: copil?“ „Numai că mie îmi vine tare greu.
Numai că eu nu pot trăi fără ea“, spuse
doctorul și vocea îi sună neputincioasă și
îmbătrânită. „Asta așa-i, spuse Maria. Nu-i
deloc ușor“. Vorbele îi ies cu ușurință
Măriei, din gură; aproape că nici nu e
atentă la ceea ce spune. P

- copil“. „Poate că-i bine, știu eu ce să zic, că s-a întâmplat așa“, spune doctorul. „Acuma sunt liniștit. Nu mai am grija nimănui. Sunt singur și de capul meu. Ce vreau aia făc“. „Cum să nu te bucuri, dacă o știi la loc bun“, spune Maria. „Ce-și dorește altceva un părinte pentru copilul lui, decât să fie fericit și lipsit de griji“. Maria vorbea, vorbele îi ieșeau din gură cu ușurință, aproape că nici nu era atentă la ceea ce spune. I₂
- r. 22–23: prea mult. *De fapt, nici nu-l interesa dacă ea fusese sau nu atentă.* P
prea mult. I₂
- r. 30: în încăpere P
în odaie I₃
- p. 974, r. 4–6: mă uitam; *nu știam* dacă nu cumva era supărat pe mine, sau ce altceva are, că nu-mi răspunde *nimic*, parcă nici nu mă vede... P
mă uitam. *Mai întrebam* dacă nu cumva era supărat pe mine, sau ce altceva are, că nu-mi răspunde parcă nici nu mă vede...“ I₃
- r. 27–28: eram tare, de felul meu. P
eram tare *tăcut*, de felul meu. I₃
- p. 975, r. 1: apăru *impiegatul* P
apăru *acarul* I₃
- r. 4–5: dimineața, *măcar* că e soare P
dimineața I₃
- r. 10–12: îi spune *impiegatul*. *Poți veni fără frică, știți doar ce fel de om îi șeful, pâinea lui Dumnezeu, nu alta.* Nu există P
îi spune *acarul*. „Nu există I₃
- r. 30: trupului. P

- trupului *lui*. I₃
- p. 976, r. 31: Mitru a lui *Boian* din Zorani P
 Mitru a lui *Pancan* din Zorani I₃
- p. 977, r. 21: până a *venit* vara P
 până a *trecut* vara I₃
- r. 24–30: cu el. «*Din partea ta, zice, tu ești bun
 numai să împrăștii, la tine nu stă leul mult;
 tu să-l dai mai iute, să scapi de el, cine a mai
 văzut un om ca tine...*» Asta așa-i, cum zice
 ea, sunt cam cheltuiitor. Noroc numai că nu
 prea am ce cheltui; da' de-acuma la ce să mă
 mai schimb, de putut nu se mai poate; și pe
 unul tânăr îl schimbi greu, nu-l dezveți ușor,
 barem pe unul ca mine...“ P
 cu el. I₃
- p. 982, r. 19: o întrebă *uimită la culme* P
 o întrebă I₃
- r. 32: mamă, fii bună P
 mamă, *de certat nu avem noi de ce să ne
 certăm chiar acum*, fii bună I₃
- p. 983, r. 7: pârliazul P
 pârliazul *de la capătul grădinii* I₃
- r. 9: pe chipul Mariei P
 pe chipul Marici, *și ea știe asta* I₃
- p. 984, r. 21: Strigă gazdele P
Intră în curtea pustie, strigă gazdele I₃
- r. 27: uriaș. P
 uriaș *și frumos*. I₃
- r. 28: Își strânge P
*Ușor stânjenită c-a fost găsită dormind
 ziua la amiază*, își strânge I₃
- p. 985, r. 26–30: spre ușă. „*N-ai văzut unde am pus eu cheia?*
își întreabă Mitru nevasta, că nu am cu ce

- încuia... (Găsește cheile pe cutiile cu bomboane. „Să nu uit să iau niște lumânări cu mine, c-o să aveți trebuință de lumânări, la înmormântare“, spuse Mitru. P*
- spre ușă. „Să nu uit să iau niște lumânări cu mine, c-o să aveți trebuință de lumânări, la înmormântare“, spuse Mitru. I₃*
- p. 985, r. 34 – p. 986, r. 1: în picioare, să nu *se lase înfrânt...* P
 în picioare, să nu *cadă...* I₃
- p. 991, r. 11: „*Când m-am uitat pe fereastră nu era întuneric* P
Se făcea că m-am uitat pe fereastră. Nu era nici întuneric Tr₁
- r. 13–14: *noastre. Așa mi s-a părut mie, că am auzit pași.* P
noastre. Tr₁
- r. 15–16: *de la Deva chiar acumă e cam vremea să treacă; cine știe cine o fi venit cu el.* P
de Deva trebuie să fi trecut, cine știe cine o fi venit cu el. Am ascultat o vreme și nu s-o auzit nici o mișcare și atunci am sărit din pat și de îmbrăcat repede Tr₁
- r. 17–19: *îmbrăcat, da' am iners tot pe vârfuri, să nu mă simtă nime că plec. Am ieșit pe poartă și când am văzut că afară nu-i nimeni, am luat-o repejor, nu cumva să fiu în întârziere.* P
îmbrăcat, am pus cămașa în coșarcă și-am ieșit repede pe poartă și am luat-o drept către râu. Tr₁
- r. 19–20: *Mă grăbeam* P
Se făcea că mă grăbeam Tr₁
- r. 21–22: *să-i spăl lui Ion cămașa, nu cumva să rămână cu ea nespălată.* P
să i-o spăl. Tr₁

- r. 23–24: sub picioare. *A fost zăpușeală mare, n-a avut când se răcori, a rămas tot cald...* P
 sub picioare *ca un cuptor aprins și mă miram parcă, nu-mi venea să cred, că acum, așa de dimineață, pământul e așa de încins. Nu s-o răcorit peste noapte, mi-am spus, că și noaptea care o trecut o fost tare caldă, n-o bătut un picuț de vânt să se mai răcorească.* Tr₁
- r. 24: am ajuns *la primărie* P
 am ajuns *în dreptul casei lui Monică* Tr₁
- r. 25: stătea *Sofia* lui *Mecăl* P
 stătea *Ana* lui *Socolă* Tr₁
- p. 992, r. 2: dimineața, mai răcoare“. P
 dimineața, mai răcoare, *măcar că-i vară*“. Tr₁
- r. 2–3: „*Noaptea asta a fost zăpușeală mare*“, P
îi spun eu.
 „*Când are omul muiere tânără, zic, nu se mai satură*“. Tr₁
- r. 7–29: ce calde-s...“ ... să încap și eu. P
 ce calde-s“. „*Mă duc*“, *zice după aceea, că s-o fi răcit patul de când am plecat. Mă duc să-l încălzesc*“. *Mă îndepărtez eu câțiva pași, nu prea mult și numai îmi vine în minte că Ana lui Socolă e moartă de mult; și fiică-sa o fost și ea la școală mai mare ca mine cu trei ani. Și chiar dacă ar fi trăit, zic, numai la timpul ăla la care să se drăgostească toată noaptea cu bărbatul n-ar mai fi fost ea. „Mare mirare”, îmi spun. „Ce întâmplare o fost și asta? Să mă taie cineva, dac-am priceput ceva*“. Și când ajung în dreptul casei lui Bălu, ce-mi trece prin cap, să mă uit prin crăpătura gardului, să văd dacă sculatu-s-or ori ba. Știam că seara așa le este obiceiul să doarmă pe prispă afară. Numai că de dormit nu dormeau nici ei, că acum nu

era noapte, era dimineată și nici așa devreme nu era, că acum între timp o răsărit și soarele. „Acoperiți-vă, dragii mei, nu cumva să vă prindă frigul”, strig eu prin crăpătura gardului către ei. Parcă nici nu m-or auzit și atunci am plecat mai departe. Și pământul tare frigea sub picioare, noroc mare cu tălpile mele că erau obișnuite, mi-am spus atunci că fierbințele asta care i-o cuprins pe toți, cine știe, poate că de la pământ se trage și treceam pe lângă ferestre deschise și auzeam numai șoapte de oameni tineri, mai mare mirarea, dar de oprit nu m-am oprit, am mers mai departe. Cântau păsările și mirosea iarba tare frumos. M-o prins setea și lângă o fântână m-am oprit să beau un strop de apă, și așa o apă rece o fost aia, de parcă mi-o tăiat ea dinții, nu alta. Fântâna aia era la marginea satului, așa că am ieșit din sat și am luat-o către râu și până să ajung la râu aveam cale cam de un kilometru. Și așa frigea pământul de parcă pe un cuptor încins așa și mers, și nu bătea pic de vânt, frunza stătea nemișcată în pom și nici păsările nu zburau, numai de cântat cântau, dar stăteau parcă ascunse, că de văzut nu le vedea nimeni. Am auzit pe cineva care o strigat în sat, o voce de bărbat, dar ce-o zis n-am înțeles, numai că așa o strigat că parcă păsările or încremenit și or încetat să mai cânte. Și când am ajuns la râu, mare mi-o fost mirarea când am văzut că nu eram prima așa cum mi-o dat în gând c-o să fiu. Că la noi în sat femeile n-au obiceiul să vină așa de dimineată să-și spele cămășile, vin așa mai către prânz când se mai încălzește apa, să nu-și vatăme mâinile. Numai că în dimineata aceea, ce să vezi și să nu crezi, toate fetele mari din sat erau strânse poșor și așa

dădeau de amar cu maiul și așa de prinse or fost cu spălatul ăla al lor, că nici n-or ridicat capul când eu m-am apropiat, de parcă nici nu m-or fi văzut apropiindu-mă. Și atunci eu le-am spus, dar încet să nu le stric lucrul, care o avea urechi de auzit să audă, care nu, nu: „Am venit să spăl și eu cămașa lui Ion al meu. Fiți bune“.

Tr₁

p. 992, r. 29 – p. 993, r. 2: *n-o avem“, mi-a zis ea încet, așa de încet că numai eu am auzit ce zice. Am vrut atunci să intru cu ea în vorbă, am dat s-o întreb cum de-au venit toatele așa de dimineață la râu, cum de s-au sculat ele cu noaptea în cap, n-au așteptat până mai către prânz, când se încălzește un picuț apa. Da ea s-a întors cu spatele la mine, și m-am întrebat atunci cu ce amaru oi fi supărat-o ca să se poarte cu mine așa.*

P

n-om ave-o noi“, o zis atunci, tot așa în șoaptă, a lângă care m-am așezat. Și când m-am uitat mai bine am văzut că era Florica lui Vandu. Da ea și-o întors repede fața de la mine, parcă să n-o vad.

Tr₁

p. 993, r. 16–17: *la cârpă, de parcă ar fi strâns-o prea tare, parcă o văd și acuma*

P

la cârpă, parcă o văd

Tr₁

r. 20: *frumos“...*

P

frumos. Și așa e bine să fie“.

Tr₁

r. 22–24: *nu mă goniți. Căci nici asta nu-i bine, să meargă Ion pe lumea cealaltă cu cămașa nealbită, nici asta nu șade frumos“.*

P

nu mă veți alunga, le zic. Că de bătrână nu-s bătrână, credeți-mă, numai că mi-i bărbatul pe moarte, nici aia nu-i frumos să

- meargă Ion pe lumea cealaltă cu cămașa nealbită“. Tr₁
- r. 26: așa?“ P
 așa“ *le întreb eu, doar le-oi mai îndulci puțin și m-or lăsa și pe mine să spăl cămașa lui Ion.* Tr₁
- r. 31–33: s-o fi schimbat“, *îi răspund eu fetei aceleia, doar, doar le-oi intra în voie și nu se mai poartă chiar așa de urât cu mine.* P
 s-o fi schimbat“. Tr₁
- r. 33–34: Ion“, *îmi spune chiar fata care m-a întrebat dacă știu ce zi îi mâine.* P
 Ion“, *zic ele toate într-un glas.* Tr₁
- p. 994, r. 1: *îmi spune ea* P
mai zic ele Tr₁
- r. 2–3: nenălbită, *că la un mire nu șade frumos să fie cămașa neagră și noroită pe el.* P
 neînălbită, *că nu șade frumos.* Tr₁
- r. 4–8: „*N-am știință să fie mâine vreo nuntă, numai dacă n-o fi cumva în alt sat și eu n-am auzit de ea*“, *le spun eu, și atunci au început iară să râdă cu toatele, se uitau una la alta și râdeau.* „*Ion al tău se însoară, tu, cine altul, zice în șoptă chiar cea care sta lângă mine, și nu întreba atâta că nu șade frumos.*“ P
 „*Care Ion?*“ *întreb eu atunci.* „*Vă spus drept, dar nu am știință să fie mâine vreo nuntă, numai dacă nu cumva o fi în alt sat și eu n-am auzit de ea.*“ „*Cum care Ion*“, *zic ele și încep să râdă toatele numai se uitau una la alta și râdeau.* „*Ion a lui...*“ Tr₁
- r. 12–15: să-l dați...“ *Și atunci, cu toatele, s-au oprit din lucru, una n-a mai dat cu maiul, s-au întors și s-au uitat o vreme la mine, și am*

- știut atunci că de la ele îndurare și înțelegere n-am cum să aștept...* P
să-l dați, prăpăditelor și amărătelor,
încep eu atunci să le ocărăsc. Tr₁
- r. 16–18: *întrebă fata care stătea lângă mine. Ce boscorodește ea atâta, că zău dacă nu m-a anețit la cap?!...* P
întrebă atunci una dintre ele. „Că eu, zău, dacă pricep ceva?” Tr₁
- r. 18: *alta* P
alta și mi s-o părut că tot Florica lui
Vandu o fost Tr₁
- r. 22–24: *Pe omul bătrân și urât nimeni nu-l pofteste, zice, nimănu-i nu-i trebuie, nimeni nu are trebuință de el.* P
„Omul bătrân și urât, zice alta, nimănu-i nu-i trebuie, nimeni nu are trebuință de el“. Tr₁
- r. 26: *urâtul lor“.* P
urâtul lor“. „*Fac pe socăcițele*“, zise *alta.* Tr₁
- r. 27–30: *să râdă. Și așa vorbeau de mine, de parcă n-aș fi fost de vârsta lor, de parcă cine știe cu ce babă ar fi stat de vorbă, și țin minte că tare m-am mirat.* P
să râdă. Tr₁
- p. 995, r. 2: *pe râu în sus, au luat-o către Coșova;* P
pe râu în jos. Tr₁
- r. 8: *un greumânt* P
un jurământ Tr₁
- r. 13–14: *bisericii, asta a fost în Joia Mare, de cele Douăsprezece Evanghelii! să mă strângă el de mână* P
bisericii și atunci m-o strâns de mână când am coborât scările. Tr₁

- r. 25–29: porții, *dar n-am îndrăznit să ies și să văd cine poate fi. După un timp am auzit niște pași care s-au îndepărtat. Am ieșit atunci în grădină. În grădină, spre mirarea mea, am dat peste baba Cuca. Stătea pe un scăunel și plivea ceapa.* P
- porții și ascultă. „Cine știe, mi-am spus, o fi cineva care vine de la gară, de la trenul de Deva“. Și am stat și am ascultat și o fost cu adevărat, pentru că s-or auzit niște pași îndepărtându-se. Numai că n-am avut curajul să văd cine-i și atunci am ieșit prin grajd în grădină și m-am împiedicat de pragul grajdului, cât pe-aci să cad. În grădină am dat peste baba Cuca, stătea pe un scăunel și plivea ceapa. Tr₁
- p. 995, r. 33 – p. 996, r. 2: zice ea și începe să râdă subțirel, și cu dosul palmei se șterge la nas. Mare mirare ar fi să nu se pornească ploaia și atunci mai plivesc eu pe dracu, ai să vezi tu dacă n-o fi așa. P
- zice ea, că spre prânz mare mirare o fi să nu se pornească ploaia Tr₁
- p. 996, r. 3–5: „Tu te-ai luat cam de dimineață cu beutura“, îi spun eu și-i arăt sticla de lângă ea. P
- „Ce ai tu în sticla aia? o întreb. Bag seama că tu ai luat-o de dimineață“. Tr₁
- r. 6–11: un picuț. N-o fi foc din pricina asta. Am și eu dreptul, că destul trag, destul mă chinuiesc... Numai buruiiană și scaieți din aceia mari, zice ea ca să schimbe vorba, am văzut eu că nu i-a prea plăcut c-am întrebat-o de beatură. Numai să te uiți la mâinile mele să vezi cât sunt de înspinate“... P
- o țără. „E tare buruienosă ceapa asta, zice, e tare greu la plivit. Numai scaeți din ăia cu

- frunza groasă*, numai să te uiți la mâinile mele, să vezi cât îs de înspinate“, *zice ea și-mi arată amândouă mâinile.* Tr₁
- r. 16–17: femeie, *una străină pe care eu n-o cunosc.* P
femeie. Tr₁
- r. 18–19: al vostru *din capătul grădinii* P
al vostru Tr₁
- r. 34: să sfârșesc. P
să sfârșesc“, *zice ea și arăta tot mai grăbită.* Tr₁
- p. 997, r. 8: un fel de *supărare.* P
un fel de *mânie.* Tr₁
- r. 12–13: *zice ea.* P
zice. Nu cred să fie om în sat care să fi rămas de tine nespurcăt. Vai și amar de capul tău. Tr₁
- r. 22–23: mai dulce“. *Astea erau vorbe pe care le-am mai auzit de la ea, știam aproape fiecare cuvânt care îi ieșea din gură.* P
mai dulce“. Tr₁
- r. 31: sub *cur.* P
sub *șezut.* Tr₁
- p. 998, r. 10–18: de către grădină“. „Bate soarele drept în fereastră, *zice ea, și ție ți se pare că-i lumina aprinsă. Și dacă s-o sculat, cum zici tu, mira-m-aș, nu aprinde ea lumina, nu strică ea petruleul, că n-o fi proastă*“. „*Ba-i lumina aprinsă, zic, fă bine și te uită și tu, ca să vezi că-i așa cum zic eu*“. „Grija ei n-o am eu, poate să-l strice. Prostu’ de bărbatu-su tot nu *zice* nimica. Tace și-i cumpără altul în loc. Poate ea orice să facă, *el tace ca mutu, atâta-i de prost*“... Și cu capul tot în pământ sta, n-a vrut să-l ridice în nici un fel... P

de către grădină. *Nu știu dacă s-o aprins, ori numai bate soarele drept în fereastră și mi se pare mie*“. „N-o fi proastă să aprindă lumina acuma, că-i ziua mare, e păcat să strice petroleul“, zice, da tot fără a se întoarce. „Uită-te tu, zic, că ai ochi mai buni ca ai mei, vezi mai bine ca mine“. „Grija ei n-o am eu, zice, poate să-l strice, că bărbatu-su, prostu, cumpără altul în loc. Poate ea orice să facă, el de spus nu-i spune niciodată nimic. Vai și amar de capul lui de tăntălău“. „A cui o fi cocoșul ala care stă pe fântâna noastră, zic. Al nostru, ori al Barbonilor, că nu-l cunosc“. „Care cocoș, întreabă ea, da tot fără să se întoarcă. Noi n-avem nici un cocoș, că l-o tăiat ea. Nu tăia cocoșul, proasto, îi spun. Cine vrei tu să cocoșească găinile, dacă rămânem fără cocoș. Da eu, ce să mă asculte. Așa aș mânca niște supă, zice. Mă cam dor foalele și supa de cocoș face bine la foale“. „Uite c-a sburat, zic. Numai că nu poate sbura ca luna, are o aripă ruptă“. „Ăla trebuie să fie al Barbonilor, zice, da tot fără să se întoarcă, i-o rupt ea aripa, săptămâna trecută, l-o prins sărind pe găinile noastre și atunci o dat cu un lemn după el. Gata să-l omoare, prăpădita, nu alta“. Și am vrut atunci să-i văd picioarele, numai că erau ascunse după scaun și n-am avut cum. Tr₁

- r. 19–20: a ta? o întreb, ori te pomenesti c-ai beut-o toată, săraca de tine“. P
a ta, dacă o mai fi“. Tr₁
- r. 20–21: s-a gătat, zice și cu o mână ridică sticla ca s-o văd și eu. P
s-a gătat, zice. Tr₁
- r. 23–29: plină, dacă a fost de-o palmă, nici un picuț mai mult. Da de bună a fost tare bună, nu pot

spune, țuică de prună, plăcută la gust, clasa întâi“... Și cu capul tot în pământ sta, cum îți spun, să n-o văd eu la chip și, lucrul ăsta mi s-a părut mie tare curios, dar de zis n-am zis ninica, am lăsat-o în plata Domnului, să plivească ceapa, și am plecat“. P

prea multă, numai așa, de un deget său două pe fundul sticlei. Mi-o dat-o Ana lui Murgu pe un blid de făină, numai c-o fost destul de slabă, nu cred să fie de prună. S-o gătat foarte repede“. „Nu știu ce-i cu tine azi, zic, parcă ești o țără alfel decât de obicei. Parcă ești mai mută la vorbă, mai nevorbitoare, încep eu s-o descos. „Ți se pare ție“, zice. Și acum, lasă-mă, rogu-te, că m-am dat cu vorba și așa nu cred să sfârșesc de plivit ceapa asta, până la prânz“. Tr₁

CUPRINSUL

Prefață	V
Cronologie	XXIX
Notă asupra ediției	LXXIX

I. SCHIȚE ȘI POVESTIRI

COPACUL

Într-o zi de primăvară	5
Gardul	8
Pantera neagră	12
Dimineața	17
După-amiază de vară	28
Darul	31
Căldura	34
Idilă	39
Copacul	45
Drumul cu căruța	48
Trei săruturi pe o pagină	52
Soacra	57
Iarnă fierbinte	63
Onomastica unui adolescent	68
După ploaie	72
Gerul	76

Sofica	80
Dealul cerului	84
Durerea	87
Vara	92
Zborul	99

VALSURI NOBILE ȘI SENTIMENTALE

Schițe și povestiri (1967)

Vară cu ochii închiși	105
Mi-am amintit de zăpadă	109
Moartea lui moș Țârlea	116
Despărțiri definitive	120
Stângăcie	125
Trei tineri pe malul lacului	129
Somnul Dorcăi	133
Fața mirată a copilului	137
Vârstele și marea	141
Fără să fie vorba de Icar	145
Gin „proprietarul“	149
Convorbire telefonică	155
Valsuri nobile și sentimentale	160
Soare pentru fiecare	163

MI-AM AMINTIT DE ZĂPADĂ

Frumoasele zile de vară	193
Coana Chirița	214

II. NUVELE

NOAPTEA INOCENȚILOR

(1970)

Noaptea inocenților	227
Dimineți ciudate	231
Lumină târzie	236

Strigătul (I)	243
Strigătul (II)	248
Moartea lui Iacob (I)	254
Moartea lui Iacob (II)	261
Tinerețea lui Aldo	267
Vacanța în care am cântat în cor	288
Ea vrea să urc scările	292
Audiențe	299
Scurtcircuit	304
Magnificat	310
Daphnis și Chloe	318

ÎN PERIODICE

Drumul	325
Copilul	332
Scările (I)	335
Bărbat așteptând într-o cameră de hotel	340
Voi pleca, te voi părăsi	356
Vocile din odaia vecină... ..	362

III. ROMANE

<i>REÎNTOARCEREA POSIBILĂ</i>	371
<i>DEJUNUL PE IARBĂ</i>	455
<i>LUNGA CĂLĂTORIE A PRIZONIERULUI</i>	541
<i>ȚARA ÎNDEPĂRTATĂ</i>	641
<i>PASĂREA ȘI UMBRA</i>	861

NOTE. COMENTARII. VARIANTE

SCHIȚE ȘI POVESTIRI	1141
NUVELE	1207
ROMANE	1245